

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

MUSLİHUDDİN MUSTAFÂ SÜRÛRÎ
ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Mustafa Atila

12915017

Danışman

Doç. Dr. Ramazan Sarıçiçek

Doç. Dr. Şerife Yalçinkaya

Diyarbakır 2019

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

MUSLİHUDDİN MUSTAFÂ SÜRÛRÎ
ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Mustafa Atila
12915017

Danışman
Doç. Dr. Ramazan Sarıçiçek
Doç. Dr. Şerife Yalçinkaya

Diyarbakır 2019

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Muslihuddîn Mustafâ Sürûrî Şerh-i Dîvân-ı Hâfız (İnceleme-Metin-Sözlük)” adlı tezin/projenin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

12/07/2019
Mustafa Atila

T.C
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DIYARBAKIR

Mustafa Atila tarafından yapılan “Muslihuddîn Mustafâ Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız (İnceleme-Metin-Sözlük)” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

Ünvanı

Adı Soyadı

Başkan: Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK

Üye : Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

Üye : Prof. Dr. Bahir SELÇUK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uğurlu ARSLAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdulsamet ÖZMEN

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 12/07/2019

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../...../20

Prof. Dr. Nazım HASIRCI

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖN SÖZ

“Lîsânü'l-Gayb” ve “Tercümânü'l-Esrâr” lakaplarıyla anılan Hâfız-ı Şîrâzî, İran'ın önde gelen şâirlerinden biridir. Gazel sahasındaki mahareti, şiirlerindeki çok anlamlılık ve imge zenginliği ile geniş bir coğrafyada şöhret kazanan Hâfız, Türk edebiyatında birçok şâiri tesiri altına almıştır. Hâfız-ı Şîrâzî, yalnızca edibleri ve şâirleri etkilemekle kalmamış, toplum içerisinde de büyük bir ilgi görmüştür. Hâfız'ın şiirleri Mevlânâ'nın Mesnevî'si, Câmi'nin Baharistan'ı ve Sâdî-i Şîrâzî'nin Bostân ile Gülistân'ı ile birlikte edebiyatımızda en fazla rağbet gören ve okunan eserler arasında yer almıştır.

Hâfız-ı Şîrâzî, şiirlerinde ahenkli ve veciz bir dil kullanmıştır. Şiirleri anlam derinliği ve sanatlar bakımından da son derece zengindir. Lafızlarında gizemli ve müşkil bir yön bulunmakta olup Hâfız Dîvânı'ndaki şiirlerin yeterince anlaşılabilmesi durumu, dîvân üzerine çeşitli şerh ve tercümelerin yazılmasına sebep olmuştur. Hâfız ve dîvânı üzerine hem Doğu hem de Batı coğrafyasında çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Dîvân'daki girift anlamları çözmek maksadıyla yazılan eser türlerinden biri de şerhlerdir.

Osmanlı sahasında Hâfız Dîvânı'nın tamamı üzerine ilk şerh, XVI. yüzyılın önemli şâirlerinden biri olan Muslihuddin Sürûrî (ö. 1562) tarafından yazılmıştır. Sürûrî, eserinde çoğunlukla tasavvufî bir yaklaşım sergilemiş olup kendisinden sonra Hâfız Dîvânı'nın tamamına Şem'î (ö. 1591), Sûdî (ö. 1596) ve Konevî (ö. 1244/1828) de şerh yazmıştır. Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596) tarafından yazılan Hâfız şerhi diğer şerhlere nazaran daha çok kabul görmüş olup Sürûrî (ö. 1562), Şem'î (ö. 1591) ve Konevî (ö. 1244/1828) şerhleri tasavvufî anlayışa dayalı olmaları ve şiirleri anlamlandırmadaki hataları yönüyle tenkit edilmiştir.

Çalışma konumuzu teşkil eden Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı her türlü eleştiriye rağmen; Hâfız'ın şiirlerine yönelik tespitleri, şâirin hayat hikâyesine dair verileri, gramer incelemeleri, kültürel motifleri, dînî-tasavvufî konulardaki zenginliği, örnek olarak verilen şiirlerin çeşitliliği ve dil öğretimine yönelik içeriği

ile son derece dikkate değer bir şerhtir. Şârih; eserinden bahsederken Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın görünürde bir kitap olduğunu ancak esasta altı kitabı bir araya getirdiğini söyler. Bunlardan ilki Farsça Hâfız Dîvânı'dır. İkincisi nesre çeviriler itibariyle Türkçe Hâfız Dîvânı'dır. Üçüncüsü bir sarf kitabıdır. Dördüncüsü Arapça şiir örnekleri yönüyle Arapça şiir kitabıdır. Beşincisi Farsça şiir örneklerini ihtiva ettiği için Farsça şiir kitabıdır. Altıncısı ise Türkçe şiirleri barındırdığı için Türkçe şiir kitabıdır. Sürûrî'nin şerhi böylesine zenginliklere sahipken esere yönelik olumsuz bir nazar, şerhin değerinin ortaya çıkmasına engel olacaktır. Yapmış olduğumuz bu çalışmada, henüz tamamı Latin harflerine aktarılmamış olan Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın ilmî usûllerle neşredilmesi ve edebî-kültürel zenginliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tezimiz, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde metni anlama ve anlamlandırma konusunda yüzeysel bilgi verilmiş, ardından şerh kavramı üzerinde değerlendirmeler yapılarak Hâfız Dîvânı üzerine yazılan şerhlerden bahsedilmiştir.

Birinci bölümde, Muslihuddin Sürûrî'nin hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Doğumu, eğitimi, meslekî yaşantısı ve özellikle Şehzâde Mustafa'ya (ö. 1553) muallim olmasından sonra değişen yaşamı hakkında bilgi verilmiştir. Muallimlik görevini kabul etmesi sonrasında ortaya çıkan tepkiler hakkında ayrı bir parantez açılmıştır. Çok sayıda eser yazmasında şehzâdenin etkisinden bahsedilmiş, Sürûrî'nin ilmî kişiliği ve eserlerinin edebî özellikleri anlatılmıştır. Eserleri konularına göre tasnif edilerek verilmiştir.

İkinci bölümde, eser “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın Yazılışı”, “Şerh Metodu” ve “Şerhin Nüshaları” alt başlıkları üzerinden incelenmiştir. İlk alt başlıkta şerhin telif sebebi ve yazım süreci ele alınmıştır. “Şerh Metodu” başlığında hem birinci cildin hem de ikinci cildin mukaddimelerinden başlanarak hatimelerine kadarki bölümler tasnif edilerek eserin genel çerçevesi ortaya konulmuştur. Ardından beyitlerin tercüme ve şerhi, şârihin metin üzerine yaptığı değerlendirmeler, şerhin kaynakları, şârihin Hâfız-ı Şîrâzî'yi ve dîvânını okuma biçimi üzerinde durulmuştur. “Şerhin Nüshaları” alt başlığında ise Azerbaycan, İngiltere, Fransa, Bosna, İran, Almanya, Kıbrıs, Amerika ve Mısır gibi yabancı ülkelerden ve Türkiye'deki çeşitli

kütüphanelerden temin edilen 157 nüshanın tavsifi ve şeceresi ile okumada esas alınan nüshaların tanıtımına yer verilmiştir. Nüsha şeceresi çıkartılırken baştan 10 varak ve sonran 5 varak okunarak nüshalar mukayese edilmiştir. Var olan ortak hatalardan ve eksikliklerden hareketle eserin şeceresi çıkartılmıştır. Son olarak Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın okunmasında dikkat edilen hususlar ve takip edilen yol hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, şerhin birinci cildi, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan 06 Mil Yz A 8396 numaralı nüsha (M nüshası) üzerinden transkripsiyonla Latin harflerine aktarılmıştır. Şerhin ikinci cildinin transkript edilmesinde ise İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan Or. 3206 numaralı nüsha (İ nüshası) ele alınmıştır. Okumada esas alınan nüshaların belirlenmesinde, kurmuş olduğumuz şecere esas alınmıştır.

Metnin okunması esnasında âyet, hadîs, kelâm-ı kibâr ve diğer Arapça ibârelerin anlamları dipnotta verilmiştir. Hadîslerin tespitinde Mektebetü's-Şâmile ve Cevâmiü'l-Kelîm gibi programlardan yararlanılmıştır. Şerh edilen hemen her beyitten sonra bir şiir örneğine yer şârih, kimi zaman örnek şiirlerin kime ait olduğunu açıklamıştır. Sahibi belli olmayan şiirler hakkında tarama yapılmış olup âidiyyeti belirlenenler hakkında dipnotta bilgi verilmiştir. Sahibi tespit edilemeyen şiirler hakkında dipnotta herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Şiirlerin tespitinde Gencûr ve Sâgar gibi programlar kullanılmıştır. Hem hadîslerin tespitinde hem de şiirlerin âidiyyetinde elde edilen bilgiler doğrudan asıl kaynaklara gidilerek teyit edilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, şârihin metin içinde kelimelere verdiği anlamlar üzerinden şerh sözlüğü çıkartılmış olup sözlük verilmeden önce hangi kelimeler üzerinden sözlüğü oluşturduğumuz hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde âyet ve hadîsler ile diğer Arapça ibârelerin indeksi ve Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın nüshalarına ve nüsha kısaltmalarına dair indeks biçiminde bir bilgi tablosu bulunmaktadır.

Son kısımda ise sonuç, kaynakça ve özgeçmiş yer almaktadır.

Bu çalışmanın tamamlanmasında hâmilik görevini üstlenen ve beni bu süreçte destekleyen birinci danışmanım Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK’e teşekkürü bir borç bilirim. Değerli vakitlerini bize ayıran, fikirleri ile çalışmamızı yönlendiren, çalışma şevkimizi her vakit canlı tutan ve tezin bitmesinde destekleriyle en büyük pay sahibi olan ikinci danışmanım Doç. Dr. Şerife YALÇINKAYA’ya ne kadar teşekkür etsem kâfi gelmeyecektir. Kendilerine her şey için sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Arapça metinlerin kontrolü ve anlamlandırılmasında yardımlarına başvurduğum pek kıymetli arkadaşım Arş. Gör. Sacide AKCAN’a; çalışmanın tashihinde bize destek olan değerli dostum Erdal BOZDAĞ’a ve Mısır’da bulunan nüshaların temininde desteklerini sunan Okt. Michael SAMUEL’e gönülden teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca 15 EF 10 kodlu projeyle tezimizi destekleyen Dicle Üniversitesi, BAP Koordinatörlüğüne teşekkür ederim.

Tez süresince pek çok fedâkârlıkta bulunarak bana destek olan eşim Şeyda ATİLA’ya, dara düştüğüm her günün akşamında bana moral ve motivasyon kaynağı olan oğlum Yusuf Kerem ATİLA’ya, beni yalnız bırakmayarak her türlü desteğini benden esirgemeyen annem Sevim ATİLA’ya ve tashih safhasında yardımlarına başvurduğum kardeşim Meryem ATİLA’ya tez sürecindeki sabırları ve destekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bu çalışmada, “İlm bir lücce-i bî-sâhildir / Anda âlim geçinen câhildir” fehvâsınca ilmin uçsuz bir umman olduğu ve onda âlim geçinenin câhil olacağı düsturuyla hareket ettim. Oldukça hacimli bir çalışma niteliği taşıyan bu tezde, hatalarımın ve eksikliklerimin olacağından şüphe yoktur. Ortaya çıkabilecek her türlü kusur adına hoşgörünüze tâlibim.

Mustafa Atila
Diyarbakır 2019

ÖZET

Hâfız Dîvânı'nın tamamı üzerine ilk şerh, XVI. yüzyılda Muslihuddin Mustafa Sürûrî (ö. 969/1562) tarafından yazılmıştır. İki ciltten meydana gelen Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, bu konudaki ilk şerh olması ve Hâfız'ın şiirleri hakkında önemli bilgiler içermesi bakımından dikkate değer bir eserdir. Bu çalışmada; Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın metni ortaya çıkartılmış ve eser üzerine ayrıntılı incelemeler yapılmıştır. Çalışma, giriş kısmı ve dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde; metnin anlamlandırılması ve şerh kavramı üzerinde durulmuş; edebiyatımızdaki Hâfız Dîvânı şerhleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde; Sürûrî'nin hayatı, sanatı ve eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde; şerhin yazılış süreci, metodu, nüshaları incelenmiş; metni kurmada dikkat edilen hususlar izah edilmiştir. Üçüncü bölümde; eserin birinci ve ikinci cildi transkript edilmiştir. Dördüncü bölümde; Sürûrî'nin kelimelere yüklediği tasavvufî anlamlar üzerinden eserin sözlüğü hazırlanmıştır. Bu bölümde ayrıca eserde geçen âyet, hadîs ve diğer Arapça ibârelere yönelik indeks verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Şerh, Hâfız-ı Şîrâzî, Hâfız Dîvânı, Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız.

ABSTRACT

The first commentary on Hâfiz's Diwan was written by Mustafa Sürûrî in the 16th century. The commentary called the Sharh of Hafiz's Diwan, which was composed of two volumes, is remarkable in that it is the first commentary in this respect and that it contains considerable information on the pomes written by Hafiz. This study brings the text of the sharh of Hafiz's Diwan into light, and it also analyses the text in detail. The study contains four parts in addition to the introduction.

The introduction part is concerned with making sense of the text and on the concept of commentary, and it informs readers of the commentaries on Hafiz's Diwan. Part One focuses on the life, art and works of Sürûrî. Part Two focuses on the process of writing the commentary, its method and the copies; and it describes the points considered in producing the text. Part Three transcribes the first and second volumes. Part Four prepares the glossary for the work on the basis of the meanings Sürûrî attaches to the words. This final part also gives the index for the verses from the Holy Qur'an, hadiths (Prophet Mohammed's sayings) and other phrases in Arabic included in the work.

Key Words

Sharh, Hafiz Shirazi, Hafiz's Diwan, Sururi, Sharh of Hafiz's Diwan.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xiv

GİRİŞ

I. Edebiyat-ı Kadîmeye Kadem Basmak: Şerh.....	1
II. Türk Edebiyatında Dîvân-ı Hâfız Şerhleri.....	59
1. Sürûrî, Muslihuddîn Mustafa Efendi, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	59
2. Şem’î Şem’ullâh, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	59
3. Sûdî el-Bosnevî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	60
4. Mehmed Vehbî Konevî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	64

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSLİHUDDÎN SÜRÛRÎ’NİN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI.....	66
1.1.1. Doğumu.....	66
1.1.2. Eğitimi.....	66
1.1.3. Meslek Hayatı	67
1.1.4. Şehzâde Hocalığı İle İlgili Eleştiriler ve Sürûrî’nin Yaklaşımı	70
1.1.5. Vefâtı.....	74
1.1.6. Karakteri.....	76
1.1.7. Tarikati.....	76
1.2. SANATI, EDEBÎ ve İLMÎ KİŞİLİĞİ	78
1.3. ESERLERİ	81
1.3.1. Edebiyat.....	82
1.3.1.1. Şerh-i Mesnevî.....	82
1.3.1.2. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız	84
1.3.1.3. Şerh-i Bûstân	85
1.3.1.4. Şerh-i Gülistân	85
1.3.1.5. Türkçe Dîvân (1).....	88
1.3.1.6. Türkçe Dîvân (2).....	88
1.3.1.7. Türkçe Dîvân (3).....	88
1.3.2. Muamma.....	88
1.3.2.1. Şerh-i Mu’ammayât-ı Câmî.....	88
1.3.2.2. Şerh-i Risâle-i Mu’ammayât-ı Mîr Hüseyin.....	90
1.3.2.3. Şerh-i Muammayât-ı Ali Ker.....	90
1.3.3. Sarf.....	91
1.3.3.1. Şerh-i Merâhu’l-Ervâh.....	91
1.3.3.2. Şerhu’l-Emsiletü’l-Muhtelif	92

1.3.3.3. Şerh-i Binâ	95
1.3.4. Nahiv	96
1.3.4.1. Şerhü'l-Misbâh	96
1.3.5 Belâgat	96
1.3.5.1. Bahru'l-Ma'ârif	97
1.3.5.2. Şerh-i Ebced	99
1.3.5.3. Şerh-i Kâfiye	100
1.3.6. Tefsir	100
1.3.6.1. el-Hâşiyetü'l-kübrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî	100
1.3.6.2. el-Hâşiyetü's-suğrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî	101
1.3.6.3. Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf aleyhi's-selâm	101
1.3.6.4. Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîz	102
1.3.7. Fıkıh	102
1.3.7.1. Hâşiyetü'l-Hidâye	102
1.3.7.2. Hâşiyetü'l-Hidâye	103
1.3.7.3. Hâşiyetü'l-Hidâye	103
1.3.8. Hadîs	104
1.3.8.1. Şerh-i Buhârî İlâ Nısf	104
1.3.9. Dînî-Ahlakî	104
1.3.9.1. Şerh-i Zahîretü'l-Mülûk	104
1.3.9.2. Kitâb-ı Tercüme-i Ravzu'r-Reyâhîn fî Hikâyâtî's-Sâlihîn	106
1.3.9.3. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl	106
1.3.9.4. el-Hikâyetü'l-Garîbe	107
1.3.10. Kelâm	108
1.3.10.1. Hâşiyetü'l-Hidâye	108
1.3.11. Mantık	108
1.3.11.1. Havâşî li-Şerhi İsbâgü'l-İsbâg	108
1.3.12. Astronomi	109
1.3.12.1. Kitâb-ı Nücûm	109
1.3.13. Tıp	109
1.3.13.1. Terceme-i Risâletün fî Çûb-ı Çînî	109
1.3.13.2. Şerhu Mu'cizi'l-Kânûn	110
1.3.14. Diğer İlimler	111
1.3.14.1. Terceme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât	111
1.3.14.2. Tercüme-i Kitâbü'l-Acâibi ve'l-Garâib	112
1.3.14.3. Kitâbü's-Şehâde	113

İKİNCİ BÖLÜM ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ

2.1. ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ'İN YAZILIŞI	114
2.1.1. Telif Sebebi	114
2.1.2. Telif Süreci	115
2.2. ŞERH METODU	117
2.2.1. Eserin Planı	117
2.2.2. Beyitlerin Tercüme ve Şerhi	124
2.2.2.1. Mısra Esaslı Tercüme ve Şerh	124
2.2.2.2. Bazı Beyitlerin İstisnâ Olarak Beyit Esaslı Tercümesi ve Şerhi	126

2.2.2.3. Murat Edilen Anlamın Beyit Sonrasında Şerh Edilmesi	127
2.2.2.4. Mısralar ve Beyitler Arasında Konu ve Anlam Bağı Kurulması	130
2.2.2.5. Beyitteki Kelimelere Mânâ Verilmesi ve Mânâların Değerlendirilmesi ..	134
2.2.2.5.1. Lügat Mânâsı	134
2.2.2.5.2. Kelimelerin Diğer Dillerdeki Kullanımı ve Anlamı	136
2.2.2.5.3. Tasavvufî Mânâsı	137
2.2.2.5.4. Kelime Mânâlarının Değerlendirilmesi	138
2.2.3. Şârihin Metin Üzerine Yaptığı Değerlendirmeler	140
2.2.3.1. Dil Bilgisi Üzerine Değerlendirmeler	140
2.2.3.2. Kelimelerin Okunuşu Hakkında Değerlendirmeler	146
2.2.3.3. Kelimelerin Diğer Dillerdeki Yazım Şekli Hakkında Değerlendirmeler ..	147
2.2.3.4. Nüsha Farklarının Değerlendirilmesi	148
2.2.3.5. Vezin İle İlgili Değerlendirmeler	155
2.2.3.6. Kâfiye İle İlgili Değerlendirmeler	156
2.2.3.7. Edebî Sanatların Verilmesi	157
2.2.3.8. Şârihin Şerh Edilen Şiirle İlgili Teknik Bilgi Vermesi	158
2.2.3.9. Bazı Şerhlerde Şiir Konusunun Özetlenmesi ve Değerlendirilmesi	161
2.2.3.10. Beyitlerin Konusuyla İlgili Hikâyeler	163
2.2.3.11. Mefhûm ve Mazmûnlarla İlgili Değerlendirmeler	167
2.2.3.12. Şârihin En Sahîh ve Kapsamlı Nüshayı Ortaya Çıkardığı İddiâsı	169
2.2.4. Şerhin Kaynakları	173
2.2.4.1. Alıntılar	173
2.2.4.1.1. Âyet ve Hadîs İktibâsları	173
2.2.4.1.1.1. Âyet İktibâsları	173
2.2.4.1.1.2. Hadîs İktibâsları	175
2.2.4.1.2. Darb-ı Meseller	176
2.2.4.1.3. Kelâm-ı Kibârlar	177
2.2.4.1.4. Şiirler	177
2.2.4.1.4.1. Şiirlerinden Örnek Verilen Şâirler	178
2.2.4.1.4.2. Şiirlerin Örnek Verilme Biçimi	182
2.2.4.1.4.3. Alıntı Şiirlerin Konusu ve Örneklendirilme Maksudı ..	184
2.2.4.1.4.4. Örnek Şiirlerin Nazım Şekilleri	187
2.2.4.1.4.5. Nazîre Şiirlerin Alıntı Olarak Verilmesi	189
2.2.4.1.5. Lügatlerden Alıntılar	190
2.2.4.1.6. Mevlânâ Celâl'in Şerhiyle Karşılaştırmalı Şerh Yapılması	190
2.2.4.2. Atıflar	193
2.2.4.2.1. Kendi Eserlerine Atıflar	193
2.2.4.2.2. Şerhte Metin İçi Atıflar	194
2.2.4.2.3. İlmî, Dînî ve Edebî Eserlere Atıflar	196
2.2.4.3. Kültürel ve Mitolojik Ögeler	197
2.2.4.3.1. Hikâyeler	197
2.2.4.3.2. Peygamber ve Evliyâ Kıssaları	202
2.2.4.3.3. Folklorik Unsurlar	204
2.2.4.3.4. Tıbbî Bilgiler	205
2.2.4.3.5. Deyimler	206
2.2.4.3.6. Yerleşim Yerleri ve Mekân Adları	207
2.2.4.3.7. Mitolojik ve Tarihî Karakterler	208
2.2.5. Üslup Özellikleri	209

2.2.5.1. Cümle Yapısı ve Dil Özellikleri	210
2.2.5.2. Arkaik Kelimeler	212
2.2.6. Şârihin Hâfız-ı Şîrâzî'yi ve Dîvân-ı Hâfız'ı Okuma Biçimi	213
2.3. ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ NÜSHALARI	217
2.3.1. Nüshaların Tavsîfi	217
2.3.1.1. Birinci Cildi İhtivâ Eden Nüshalar	220
2.3.1.2. İkinci Cildi İhtivâ Eden Nüshalar	320
2.3.1.3. Her İki Cildi Birden İhtivâ Eden Nüshalar	357
2.3.1.4. Kataloglara Dair Bazı Tespitler	394
2.3.1.4.1. Kütüphanede Bulunamayan Nüshalar	394
2.3.1.4.2. Katalog Hatalarına Dair Tespitler	395
2.3.2. Nüshaların Şeceresi	396
2.3.2.1. Birinci Cildin Şeceresi	397
2.3.2.2. İkinci Cildin Şeceresi	415
2.3.3. Okumada Esas Alınan Nüshaların Özellikleri	417
2.3.3.1. Birinci Cilt (06 Mil Yz A 8396- Milli Kütüphâne Nüshası)	417
2.3.3.2. İkinci Cilt (Or 3206 - British Library Nüshası)	418
2.4. METNİ KURMADA TAKİP EDİLEN YOL	420
2.4.1. Varak ve Satır Numaralarının Gösterimi	420
2.4.2. Şiir ve Beyit Numaraları ile Vezinlerin Gösterimi	420
2.4.3. Örnek Şiirlerin Gösterimi	421
2.4.4. Arapça İbârelerin Gösterimi	423
2.4.5. Açıklaması Yapılan Kelimelerin Gösterimi	424
2.4.6. Farsçadan Nesre Çevirisi Yapılan Mısraların Gösterimi	425
2.4.7. İmla ve Noktalama	425
2.4.8. Derkenarların Gösterimi	426
2.4.9. Dipnotlardaki Açıklamalar	427
2.4.10. Metni Okumada Dikkat Edilen Hususlar	427
2.4.11. Transkripsiyon Alfabeti	431

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. METİN - ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (1. CİLT)	432
3.2. METİN - ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (2. CİLT)	1275

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞERH SÖZLÜĞÜ ve İNDEKSLER

4.1. Anlam Sözlüğü	2034
4.1.1. Anlam Sözlüğü Oluşturulurken Dikkat Edilen Hususlar	2034
4.1.2. Metin İçi Anlamlar Sözlüğü	2034
4.2. Âyet, Hadîs ve Arapça İbâreler İndeksi	2053
4.2.1. Âyet İndeksi	2053
4.2.2. Hadîs İndeksi	2078
4.2.3. Kelâm-ı Kibârlar ve Diğer Arapça İbâreler İndeksi	2097
4.3. Nüsha İndeksi	2108
SONUÇ	2118

KAYNAKÇA.....	2124
ÖZGEÇMİŞ.....	2145

KISALTMALAR

Haz.	: Hazırlayan
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Bkz.	: Bakınız
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
İA	: İslam Ansiklopedisi
ö.	: Ölümü
vr.	: Varak
c.	: Cilt
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
No	: Numara
Ktp.	: Kütüphane(si)
M	: Milli Kütüphane Nüshası
İ	: İngiltere Nüshası
Yay.	: Yayınları
Dr.	: Doktor
Prof.	: Profesör
Doç.	: Doçent
TÜYATOK	: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
G.	: Gazel
K.	: Kaside
R.	: Rubâî
M.	: Mesnevî

GİRİŞ

I. Edebiyat-ı Kadîmeye Kadem Basmak: Şerh

Yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren Dîvân şiirinin yorumlanması söz konusu olduğunda akla gelecek ilk yöntem şüphesiz metin şerhidir. Özellikle XX. yüzyıl sonrasında geleneksel metin şerhinin dışında Batı kökenli metin inceleme yöntemlerinin Dîvân edebiyatı üzerine uygulandığını görmekteyiz. Yapısalcılık, hermeneutik, göstergebilim, anlambilim ve ontolojik yaklaşım gibi yöntemler Dîvân şiirinin yorumlanmasında karşılaşılan metotlardan bazılarıdır.

O hâlde “Edebî metinlerin tek bir metot üzerinden değerlendirilmesi mümkün müdür?”, “Tüm şiirlerin açıklanmasında etkili olan bir yöntemden bahsedilebilir mi?”, “Metin nasıl bir anlam yapısına sahiptir?”, “Bir metnin tek bir anlamı mı vardır yoksa sayısız anlama mı sâhiptir?”, “Metnin anlamıyla kastedilen nedir ve bu anlam gizli midir?”, “Dîvân şiiri merkezinde şiirin sırlarını çözme, üst dilin husûsiyetlerini keşfetme ve şiiri açıklama noktasında ne tür metotlarla karşılaşmaktayız?” vb. soruları sormalıyız. Bu sorulardan hareketle ilk olarak metnin anlamı üzerinde durulacak; ardından da metin şerhi bahsine geçilecektir:

Metnin Anlamı: Edebî metinler, birden fazla anlam katmanına sahip çok yönlü yapıtlardır. Dönemin dil özellikleri, cümle yapısı, gramer hususiyetleri, toplumun tarihî ve kültürel arka planı, yazarın tecrübeleri, hayal gücü ve metni oluşturmaktaki maksadı, devrin ve müellifin estetik zevki ve daha birçok birim, edebî eserin içerisinde harmanlanmış vaziyette bir arada hayat bulur. Yazar; duygu, düşünce ve yaşayışını çok anlamlı bu yapı vesilesiyle ifade eder. Bu yönüyle edebî eserler, her okuyuşta okuruna farklı anlam dünyalarını yansıtacak bir özelliğe sahiptir. Bir metin yazıldığı dönemde bağlamı doğrultusunda bir okumaya tâbî tutulurken, bağlamının ve o metni okuyanların değişmesi metinden çıkarılabilecek anlamların yeniden şekillenmesine yol açacaktır. Aynı zamanda edebî eseri oluşturan sözcükler kullanıldığı bağlama ve tarihî döneme göre yeni ve farklı anlamlar kazanabilir. Okurun bilgi seviyesi, karakteri ve metne yönelik sebebi de bir metnin yorumunda farklı çıkarımların yapılmasına sebep olacaktır. Bu noktada, “Bir edebî eseri her yönüyle anlamak mümkün müdür?” sorusu akla gelmektedir. Anlamın,

derinliği sınırlandırılmayacak bir derya olduğu düşünülürse; bu ummanın en derin kısımlarındaki mânâ incilerine ulaşmanın da son derece müşkil bir durum olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu sebeple edebî eserin anlaşılması ve yorumlanması kolay bir uğraşı değildir. Metnin zahirî planda bize yansıttıklarının dışında, eserin özellikle batınî yönlerini kavrayabilmek; şüphesiz derin bir tefekkür ve tetkiki gerektirir.

Dinî metinlerin, özellikle de İncil'in yorumlanmasında kullanılan Hermeneutiğin “Anlam Bilimi” olarak evrenselleşmesini sağlayan Schleiermacher, eski dönemlerden günümüze ulaşmış bir metnin yorumlanabilmesi için, öncelikle o metinle ilgili dilsel ve tarihsel açıdan ortaya çıkan engelleri bertaraf etmek gerektiğini söyleyerek, ancak bu noktadan sonra metni yorumlamanın mümkün olacağını belirtir. Schleiermacher'e göre metni doğru bir şekilde yorumlayabilmek için muhatap, yazarın seviyesine ulaşmalıdır ve hatta yazarı aşmalıdır. Bu amacın gerçekleşmesi adına okur, nesnel açıdan yazarın kullandığı dili, öznel açıdansa yazarın yaşamını ve son olarak yazarın içinde yaşadığı dönemi bilmek zorundadır.¹ Melik Bülbül ise, metnin şifrelerini çözmede ve anlamın gün yüzüne çıkartılmasında okurun önemli bir misyon üstlendiğini belirtir. Bülbül'e göre dil malzemesi ile sanatsal öğelerin iç içe geçtiği metinde, yazarın niyetini ve derinlerdeki düşünce boyutlarını çözümlemek, okurun sanatsal yorumundan yani yeterli donanımından geçmektedir.²

Doğan Aksan, şiirde alıcının yani okurun, şâirin yansıtmak istediğı duygu, düşünce, imge ve görüntüleri iyice kavrayabilmesi için her şeyden önce metnin söz varlığını yeterince tanınması gerektiğini söyler.³ Dücan Cündioğlu da, metnin aslı unsurları arasında dili gösterir ve metnin dili anlaşılmadıkça eserin tam olarak anlaşılmasının mümkün olmadığını ifade eder. Dile vâkıf olmayı bir metni anlamanın ilk öncülü kabul eden Cündioğlu'na göre, bir metnin (text) anlaşılması dili anlamaya indirgenemez. Bu yüzden dille birlikte bağlamın da (context) bilinmesi gereklidir.⁴ Burada sorulması gereken bir diğerk soru da metnin bağlamından kastın ne olduğudur.

¹ Metin Toprak, **Hermeneutik ve Edebiyat**, Dergah Yayınları, İstanbul 2003, s. 61-62.

² Melik Bülbül, **Metin ve Anlam Üzerine Düşünceler** Dil Eğitimi Açısından Metinsel İletişim, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2018, s. 44-45.

³ Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili** (Dilbilim Açısından Bakış), Bilgi Yayınevi, Ankara 2013, s. 33.

⁴ Dücan Cündioğlu, **Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam'ın Tarihi**, Kapı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2018, s. 1-3.

Ayrıca bağlamın anlam üzerinde nasıl bir etkisi vardır? Edebî eserler; yaşamın, tarihin, kültürün ve gerçeğin birebir aktarıcısı değildir. Eğer sadece gerçekleri anlatan metinler olsaydı; bu eserleri edebî eser olarak değil tarihî metinler olarak kabul ederdik. Dolayısıyla yazar; toplumsal yaşamı, tarihî olayları, tecrübeleri, kültürel değerleri, inanışları veya diğer birçok bağlamı kendi isteği ölçüsünde metnine dâhil etmiştir. Metnin anlaşılabilmesi ve yazarın niyetinin belirlenebilmesi ancak eserin bağlamının ve tâbiî olduğu estetik anlayışın izahı ile mümkündür. Göktürk Akşit’e göre sanat yapıtı, sanatçının tarihî ve toplumsal sorunlara bir yanıtı olabilir. Bu sebeple sanat yapıtının kavranışı sırasında tarih/toplum, eser ve sanatçı bağlamı göz ardı edilmemelidir.⁵ Genel kültür eksikliği söz konusu olduğunda da metin anlaşılacaktır. Anlama eyleminin gerçekleşebilmesi için yazarla okurun belli bir kültür birikimine ortak olması gerekmektedir.⁶ Düccane Cündioğlu ise bir metnin arka planını ve metni ortaya koyan tarihî koşulları bilmenin önemine değinir. Yazar verdiği örnekte, Türkçe bilen ancak tarih bilmeyen bir kişinin ‘46 ruhu’ ifadesiyle karşılaştığında, kelimeleri bilmesine rağmen metnin anlamına ulaşamayacağını belirtir.⁷ Buna benzer bir örneği Bâkî’nin bir beyti üzerinden Doğan Aksan da verir. Aksan’a göre, Dîvân şiirini okuyan bir kişi, şiirdeki sözcük ve tamlamaları ve onların arkasında kalan imgeleri ve beyit içindeki gönderimleri tanıyıp çözmek zorundadır. Bâkî’nin “Güzeller mihrîbân olmaz demek yanlışır ey Bâkî / Olur vallâhi billâhi biraz yalvarı görsünler” beytini okuyan bir kişi, mihrîbân sözcüğünün anlamını bilse bile ‘yalvarı görsünler’ ifadesinin tevriyeli olduğunu anlayıp çözemediğinde şiiri gereğince anlayamayacaktır.⁸

Metnin dilini kavrayan, yazarın hayatı hakkında malûmâtı olan ve eserin yazıldığı tarihî dönemi tanıyan kişi, metni yorumlama safhasında kendi bilgi düzeyi ve metne yönelim maksadından hareketle metin üzerinde anlamlandırmalar gerçekleştirebilir. Burada “Muhataba göre metnin anlamı değişir mi; muhatabın değişmesi metne nasıl tesir eder?” şeklinde bir soruyu sormamız gerekir. Metnin ilk yazıldığı dönemde aynı metni okuyan ve metni yorumlayan bir kişinin edebî esere

⁵ Göktürk Akşit, **Okuma Uğraşı** Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s. 133.

⁶ Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, s. 33.

⁷ Düccane Cündioğlu, **Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam’ın Tarihi**, s. 4.

⁸ Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, s. 33.

yaklaşımı ile yüzyıllar sonra aynı metni yeniden okuyan kişinin çıkarımları muhakkak aynı doğrultuda olmayacaktır. Metnin ilk okurları yani edebî eserin ilk kaleme alındığı dönemdeki muhataplar, eserin bağlamının ve onu meydana getiren sebeplerin çok uzağında değildirler. Bu yakınlık metni anlama ve yorumlama noktasında ilk muhataplara bir kolaylık sağlayacaktır. Devrin ve algının değişmesi, zevklerin dönüşümü, toplumsal yaşantının farklılaşması sonrasında aynı metni yeniden yorumlayan bir okur, metin değişmemesine rağmen ilk okurdan farklı çıkarımlarla edebî esere yaklaşacaktır. Aynı zamanda metni anlayabilmek adına metnin ilk muhataplarına göre daha fazla çaba sarf etmesi gerekecektir. Bu konuda Kur’ân’ın doğrudan ve dolaylı muhatapları tarafından anlaşılması üzerine görüş bildiren Cündioğlu, ilk ve doğrudan muhatapların yani Kur’ân nüzûl olduğunda o toplumda bulunan kişilerin Kur’ân’ın hem diline hem de bağlamına vâkıf olduklarını; bu nedenle Kur’ân’ın dilini ve bağlamını öğrenmek gibi bir sorun yaşamadıklarını söyler. Ancak sonradan gelen nesillerin yani dolaylı muhatapların, Kur’ân’ın hem dilini hem de bağlamını öğrenmek zorunda kaldığını belirtir.⁹

Dolaylı ve doğrudan muhatapların metne birbirinden farklı anlamlar vermesi tâbî bir durumdur. Edebî eser üzerine muhtelif anlamların varlığı söz konusuysa, “Bir metne verilen anlam, kat’î surette o metnin anlamı mıdır?”, “Bir edebî eserde tek, değişmeyen ve gerçek bir yorumdan söz edilebilir mi?” sorularını sormak gerekir. Edebî eser, bir defa üretilir ancak onu okuyan defalarca okuma fırsatına sahiptir. Bir edebî eser, hemen her okuyuşta bize farklı anlamlar sunacaktır. Bu sebeple metinden çıkartılabilecek anlamların her okumada değiştiği, değişebileceği söylenebilir. Hatta okurun değişen yaşı ve bilgi seviyesi dahi metnin sunduğu anlamların yenilenmesine yol açacaktır. Bu sorulara cevap olması bakımından Andrews’in yaklaşım tarzı da dikkate değerdir. Bir şiirin kesin bir yorumunun bulunup bulunmadığını sorgulayan Andrews, “Metinleri tanıdıkça, daha rahat okudukça, metinleri anladığıma daha çok inandıkça, bir gazelin doğrusal, kesin bir okumasının veya yorumunun varlığına -hatta teorik varlığına- daha az inanır oldum.” sonucuna varır.¹⁰ Akşit, “Her çağın dünyaya bakışı, gerçeği kavrayışı, algı biçimi,

⁹ Dücan Cündioğlu, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam’ın Tarihi*, s. 4-5.

¹⁰ Walter G. Andrews, *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı*, Tansel Güney (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 23.

önceki ya da sonraki çağa oranla, değişik özellikler göstereceğinden, bunlar üstüne kurulmuş estetik beklenti biçimi de değişir”¹¹ yorumunda bulunur. O hâlde bir metnin anlamında ve yorumlanmasında değişikliklerin söz konusu olabileceği değişmez bir gerçektir.

Muhatap, birtakım sebepler dâhilinde okuyacağı eseri belirler. Aslında bir eserin belirlenmiş olması bile bize bir yönelimin varlığını gösterir. Zira okur, neden başka bir metni değil de bu eseri okumayı tercih etmiştir? Bu eğilim, seçilen metinle ilgili bir beğenin varlığının veya ilginin var olduğunu yansıtır. Ayrıca okur; okuma sürecinde öngörülleri, önyargıları ve birikimleri ile metne yaklaşır. Muhatabın bu tutumu metnin anlaşılmasında etkili olacaktır. Okur ve metin ilişkisi ile ilgili “Muhatap metni yorumlarken nasıl bir yaklaşıma ve yönelime sahiptir?”, “Metnin anlamlandırılmasında birtakım öngörüler var mıdır?”, “Var olan öngörüler metnin yorum şeklini nasıl etkiler?” soruları akla gelmektedir. Muhatabın yaklaşımı ve yorumu üzerine bu soruları çeşitlendirmek mümkündür. Modern Hermeneutiğin başlatıcısı olan ve anlamayı bir tür yeniden üretim olarak gören Dilthey’e göre bir metnin yeniden üretimi yani anlaşılabilmesi, muhatabın anlatılanları kendi yaşamına ve deneyimlerine uyarlaması ile mümkündür.¹² Akşit ise “Gerçekte her okur, kendi kişisel konumuna, duygusal yapısına, düşünsel yetisine göre yaşar bir metni. Bu açıdan, bir bakıma, her okur kendini okur metinde.”¹³ cümleleriyle metin ve okur arasındaki ilişkiyi izah eder. Cündioğlu da okurun metne yaklaşımı hakkında görüş bildirir. Yazar, ‘Anlamın Buharlaşması ve Kur’an’ adlı eserinde; bir kimsenin bir metin hakkındaki tasavvurlarının o metin üzerindeki yorumu olduğunu yani yorumların okuma esnasında değil; okurun metne yaklaşmasından önce istikâmet bulduğunu belirtir. Cündioğlu’na göre düşünme eylemi nasıl nesnelerin tasavvuru sonrasında tasavvurların birbirine bağlanması şeklinde gerçekleşiyorsa, anlama faaliyeti de tıpkı düşünce eylemi gibi önce metne ilişkin ön kabullerle başlar, sonra bu ön kabullerin yorum adı altında tutarlı birliklere dönüştürülmesiyle gerçekleştirilir.¹⁴ Edward Said ise yorumun hitap edilene, amaca ve tarihî döneme

¹¹ Göktürk Akşit, **Okuma Uğraşı**, s. 85.

¹² Metin Toprak, **Hermeneutik ve Edebiyat**, s. 62-63.

¹³ Göktürk Akşit, **Okuma Uğraşı**, s. 134.

¹⁴ Dücan Cündioğlu, **Anlamın Buharlaşması ve Kur’an**, Kapı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2018. s. 13-14.

göre şekillendiğini söyler. Ona göre bütün yorumlar koşulludur: “Yorum; yorumlayanın kim olduğuna, kime hitap ettiğine, yorum amacının ne olduğuna ve tarihin hangi noktasında yorumladığına göre değişir. Bu anlamda bütün yorumların “koşullu” olduğunu söyleyebiliriz.”¹⁵ Mevcut görüşlerden de anlaşılacağı üzere metnin yorumu ile okurun metne yönelim tarzı, bilgisi ve öngörülleri arasında bir ilgi söz konusudur. O hâlde metnin doğru anlaşılabilmesi adına muhatap esere nasıl yaklaşmalıdır? Bu konuda görüş bildiren Gadamer, bir şeyi anlamaya çalışan kişinin daha baştan, kendi arızî ön anlamlarına teslim olmaması gerektiğini; aksi hâlde metnin gerçek anlamını işitemeyeceğini ve böylece okurun metnin asıl anlamını yok edeceğini söyler. Metni anlamaya çalışan kişi en baştan onun kendisine bir şeyler söylemesine hazır olmalıdır. Gadamer’e göre önemli olan şey, kişinin kendi önyargılarının farkında olmasıdır. Ancak öyle olursa metin kendisini tüm yönleriyle okura sunabilir.¹⁶ Burada önyargı ve ön kabulden kastın metni henüz okumadan ortaya çıkan her türlü olumlu ve olumsuz fikir olduğu söylenebilir.

Gadamer, sanat eserini hayatın sembolik temsilinin doruk noktası olarak görür.¹⁷ Bu görüşten hareketle üst düzey niteliklere sahip edebî metinlerin anlaşılabilmesinin belli koşulların yerine getirilmesini zorunlu kıldığını ve metni anlama eyleminin hiç de kolay bir süreç olmadığını söylemek mümkündür. Şerif Aktaş, zaman ve mekân olarak değişmez olanın tanımlanabileceğini; bu sebeple sürekli değişen, zenginleşen ve farklı görünümler kazanan edebî metinleri tanımlanma çabasına girmeyeceğini ifade eder.¹⁸ Zirâ edebî metinler, büyük bir birikimin ürünüdür ve farklı coğrafyalarda, tarihî yaşantılarda ve kültürlerde zenginleşerek var olmaya devam ederler.

Osmanlı edebiyatı gibi Arap edebiyatı ve Batı edebiyatı da kendine has ahenk, dil ve muhtevâ özelliklerine sahiptir. Bu metinlerin yorumlanması ile ilgili “Böylesine değişken bir muhitte ortaya çıkan bu edebî metinlerin tümünü yorumlamada kullanılabilecek ortak bir yorum teorisinden söz edilebilir mi?”,

¹⁵ Edward Said, **Haberlerin Ağında İslam**, Alev Alatlı (Çev.), Babil Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 238.

¹⁶ Hans Georg Gadamer, **Hakikat ve Yöntem**, -İkinci Cilt-, Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, (Çev.), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 8-9.

¹⁷ Hans Georg Gadamer, **Hakikat ve Yöntem**, -Birinci Cilt-, Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, (Çev.), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 97.

¹⁸ Şerif Aktaş, “Edebî Metin ve Özellikleri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, S. 39, Erzurum 2009, s. 187-200.

“Edebî metinlerin yorumlanmasında hangi yöntemler ile karşılaşmaktayız?” sorularını sormak gerekir. Bu soruların cevabını çalışma konumuzu oluşturan şiirin yorumu üzerinden vermek daha sağlıklı olacaktır.

Yoğunlaştırılmış özlü ve çoklu anlamları, konuşma dilinin çok ötesindeki üst dili ve girift anlam/imge/sembol/mazmûn dünyası ile şiir; edebî metinlerin arasında özel bir konuma sahiptir. Örneğin Heidegger; şiiri, varoluşun ve bütün nesnelerin özünün kurucu adlandırılışı olarak kabul eder ve dilin özünü şiirin özüyle anlamak gerektiğini belirtir. Şiiri edebiyatın kökeni ve temeli kabul eden Heidegger; şiiri seçkin bir mevkiye taşır.¹⁹ Şiiri anlama ile ilgili Orhan Okay, “el-mânâ fî-batnî’ş-şâir” yani mânâ şâirin karnındadır anlamındaki Arap darb-ı meselini verir ve muhatabın şiirde mânâyı bulmak üzere araştırma yapması gerektiğini şu cümlelerle ifade eder: “Bu söz mânâyı şâirden başka kimse bilmez demek değil midir? Öyleyse şâirin dışında olan bizlere şiiri rahatça okumak ve kendimize göre anlamlandırmak düşüyor. Musset de ‘Gerçek şâirin her güzel mısraında söylenilenden birkaç defa fazlası vardır’ demiş. Yorumcuya, o şiirde söylenilenin dışında mânâ arama, araştırma yollarının açık olduğunu göstermek için bundan daha güzel söz olur mu?”²⁰ Bu sözlerle Orhan Okay, muhatabı şiir üzerinde fikir yürütmeye davet eder ve eserin yorumlanmasında hür bir tavır sergiler. Ancak bu hürriyet, keyfi bir hürriyet değildir. Okay’a göre bu şiir üzerine yorum yapabilmek için Dîvân edebiyatının dilini, kültürünü çok iyi bilmek gerekir.²¹ Orhan Okay’a benzer bir yaklaşım sergileyen Orhan Şaik Gökyay ise, Dîvân edebiyatının şâirin yaşadığı çağın kültürü ile yüklü olduğunu; onu tanımadan bu edebiyatı anlamamanın ve anlatmanın mümkün olmadığını ifade eder. İnançları, hekimliği, hastalıkları, emleri, semleriyle; kimyası, simyası ile; astronomisi, astrolojisiyle; mitolojisiyle; güzeli ve güzellik anlayışıyla ilgili hazineyi yalnızca bir lügat yardımıyla çözümlemek ve bugünün ölçülerine vurmak yanlış bir

¹⁹ Martin Heidegger, “**Sanat Eserinin Kökeni**”, Fatih Tepebaşı (Çev.), De Ki Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 114-115.

²⁰ Orhan Okay, “Eski Şiirimize Yaklaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, s. 82.

²¹ Orhan Okay, “Eski Şiirimize Yaklaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, s. 82.

tutum olacaktır. Gökyay’a göre hazırlıksız bir şekilde yapılan yorumlar, bizi şâirin söylemek istediklerinden uzak düşürecektir.²²

Dursun Ali Tökel, makalesinde Heidegger’in eseri simge (sembol) olarak kabul eden görüşüne yer verir ve ardından bu yaklaşımdan hareketle şiiri çözmeye yarayan bir sistemin başka bir şiiri çözmede işe yaramayacağını ileri sürer. Tökel’e göre tek bir yöntemle tüm şiirlere yaklaşmak mümkün değildir. Ayrıca Tökel, edebî gelenekte bu kadar çok akım ve disiplinin ortaya çıkmasını; edebî eserlerin kolay anlaşılacak niteliklere sahip olmasıyla ilişkilendirir.²³ Başta sorduğumuz “Şiire yaklaşım noktasında ortak bir metottan söz edilebilir mi?” şeklindeki sorumuzun cevabı olumsuz olacaktır. Zîrâ bu kadar çok farklılık arz eden edebî metinlerin tek bir metot üzerinden değerlendirilmesi mümkün değildir. Aynı zamanda her metodun tüm şiirler üzerinde etkili olması da beklenemez. Bu sebeple metinleri anlama maksadıyla yapılan çalışmalarda, en başta edebî eserin niteliklerine dikkat etmek gerekir. Sonrasında ona hangi yöntemlerle yaklaşmak gerektiği belirlenmelidir.

Metnin anlamı ile ilgili verilen tüm bu bilgilerden sonra; çalışma konumuzun temelini teşkil eden kadîm gelenek şerh üzerinde durulacaktır.

Lügat Anlamıyla Şerh: Şerh, bir metnin daha anlaşılır kılınması, muhatabı ile arasında bir bağlam kurulması, gizli yönlerinin açığa çıkarılarak izah edilmesi ve görünen mânânın ötesinde saklı kalan anlam evrenine temâs edilmesi noktasında karşımıza çıkmaktadır. Lügatlerde şerh kelimesi ile ilgili verilen anlamlardan bazıları şu şekildedir: “Açmak, genişletmek, bir şeyi ferahlatmak; ortaya çıkarmak, bir mesele veya kelâmı tavzîh ve beyân etmek²⁴”, “müşkil ve mübhem ve mahfî ma’kûlesini keşf ve izhâr eylemek, kesmek, açmak, fehm eylemek²⁵”, “açma yarma; bir kitabın ibâresini yine o lisânda veya bir lisân-ı âhirde tafsîl ve izah ederek müşkilâtını açma; bir kitabın ibâresini kelime be-kelime açıp izah iderek yazılan

²² Orhan Şaik Gökyay, “Necâtî Bey Divânı”, **Destursuz Bağa Girenler**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 170.

²³ D. Ali Tökel, “Divan Şiiri’ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak”, **Turkish Studies**, Volume 2/3: Summer 2007, s. 537-538.

²⁴ Hasan Amid, **Ferheng-i Fârisî-i Amîd**, Mü’essese-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, c. 2, Tahran 1391, s. 1547.

²⁵ Mütercim Âsım, “eş-Şerh”, **Kâmus Tercümesi I**, İstanbul: Âsitâne Yay., 1305, s. 484.

kitap²⁶”, “tanımlama, açıklama, izah; yorum; kesme, teşrîh²⁷”, “bir şeyi teşrîh, beyân, keşf ve izah etmek; ortaya çıkarmak; müşkil meseleleri aydınlatmak, açık hâle getirmek²⁸”, “açmak, açılmak, bir şey’in mahfî ve müşkil olan dakâyık ve gavâmizini izah ve tefsir için söylenilen sözler ve bu yolda yazılan kitâblar²⁹”, “müşkil ve mübhem ve hafî makûlesini keşf ü izhâr eylemek ve kesmek ve açmak ve fehîm eylemek ve bir kitâbun her bir müşkilini açup beyân etmek için te’lif olunan mufassal kitap yazmak ve bu vechile yazılmış kitâb ve dilim dilim kesmek ve bir şeyi bolaltmak ve tevsî eylemek³⁰” “keşfetmek ve beyân etmek³¹” Bu tanımlardan hareketle şerh sözcüğüne verilen anlamların genel olarak; “*açmak, yarmak, beyân etmek, keşfetmek, müşkili ortadan kaldırmak, müphemî aydınlatmak, yorumlamak, tanımlamak, genişletmek*” vb. sözcükler etrafında birleştiği söylenebilir.

Edebiyat Terimi Olarak Şerh: Bir metnin izahını gerçekleştirmek, eserin anlaşılmasını noktalarını aydınlatmak ve remizlerini açıklamak maksadıyla kaleme alınan yazılara veya kitaplara verilen isimdir şerh. Aynı dilde telif edilen bir eser üzerine yazılabileceği gibi farklı dildeki bir metin hakkında da yazılabilir. Şerhler, bir metnin tamamına veya bir bölümüne yönelik olarak kaleme alınırlar. Kelimenin ıstılâh kullanımı üzerine birçok tanım bulunmaktadır. Şerh kavramı söz konusu olduğunda akla ilk gelecek isim olan Ali Nihat Tarlan; metin şerhini, “birçok noktalarda edebiyat nazariyeleri, edebiyat tarihi ve psikoloji ile ilgili olmakla beraber kendi âleminde hususî formülleri, tetkike muhtâç mevzûları olması lazım gelen bir disiplin³²” olarak tanımlar. Bu tanımdan hareketle şerhin kendine özgü yöntemlerinin var olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bir eserde tetkike muhtâç mevzûların bulunması; söz konusu eserin tam olarak anlaşılmadığını ve müşkil yönlerinin incelenmesinin gerekli olduğunu göstermektedir.

²⁶ Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Akdam Matbaası, İstanbul 1317, s. 773.

²⁷ James Redhouse, **Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük: Redhouse Turkish/Ottoman-English Dictionary**, Redhouse Yayınevi, 19. Baskı, İstanbul 2011, s. 1057.

²⁸ Ali Ekber Dihhuda, **Lugatnâme-i Dihhudâ**, Dr. Muhammed Mu’in-Dr. Seyyid Ca’fer Şehîdî (Haz.) Tahran Üniversitesi Yayınları, Tahran 1345, s. 14211.

²⁹ Mehmed Salâhî, **Kâmus-ı Osmanî**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1313/1895. c. 2, s. 67.

³⁰ Hüseyin Remzi, **Lûgat-i Remzi**, Matbaa-i Remzi, İstanbul 1889, s. 716.

³¹ Muslihuddin Mustafa bin Şemseddin el-Ahterî, “eş-Şerh”, **Ahterî-i Kebîr**, Ali Bey Matbaası, İstanbul 1875, c. 1, s. 347.

³² Ali Nihad Tarlan; “Metinler Şerhine Dair”, **Edebiyat Meseleleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981, s. 192.

Metin şerhinin ne olduğuna yönelik diğer bir önemli tanım ise Tunca Kortantamer'e aittir. Kortantamer'e göre metin şerhi, "Bir metnin, daha iyi anlaşılın diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması"dır.³³ Bu tanıma göre; bir eseri şerh etmeye niyet eden kişi, o eseri herkesten daha iyi anladığı iddiasına sahiptir. "Bu kanaat nasıl oluşur?", "Bir şârih, bu kanaate sahip olabilmek için hangi niteliklere ve yeterliliklere sahip olmalıdır?", "Şârihliğin bir kriteri var mıdır?" şeklindeki sorular müstakil bir başlık altında tartışılacaktır.

TDVİA'da Sedat Şensoy'un şerh tanımı şu şekildedir: "Şerhler, bir ilim dalında meşhûr olmuş; genellikle muhtasar metinler üzerine kaleme alınan, bunlardaki kapalı ifadelerin açıklandığı, eksik bırakılan hususların tamamlandığı, hatalara işaret edildiği ve örneklerin çoğaltıldığı eserlerdir."³⁴ Şensoy'un tanımında 'meşhûr ve muhtasar metin' ifadesi dikkat çekmekte ve tanım bazı soruları da beraberinde getirmektedir. Bir eser hakkında şerh yazılabilmesi için meşhûrluk nasıl bir kıstastır? Meşhûr olmayan eserlere şerh yazılamaz mı? Bir eserin yalnızca meşhûr olması, şerh edilmesi için geçerli bir sebep midir? Veya meşhûr olan bir eser ve eserin anlamının kapalılığı arasında nasıl bir ilişki vardır? Şerh edilen meşhûr eserler, genellikle muhtasar nitelikte midir?

'İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz' adlı eseriyle şerh sahasına önemli katkılar sunan İsmail Kara, şerh terimine yönelik oldukça genel bir tanımlama yapar: "Metin etrafında yapılan her türden açma, anlama, açıklama, kapalılıkları ve metnin problemlerini giderme, tahlil, düzenleme, itiraz, tenkit, tashih, ifadeleri daha vasıflı hâle getirme, bölümlendirme, dönemle irtibatlandırma, tamamlama... çalışmalarının en genel ismi şerhtir."³⁵ Bu tanımda Kara, aralarında çeşitli yönlerden farklılıklar bulunan tahlil ve tenkit gibi terimleri, gelenek içerisindeki genel kullanımı dolayısıyla şerh teriminin içerisine dâhil etmiştir.

³³ Tunca Kortantamer, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8, 1994, s. 1.

³⁴ Sedat Şensoy, "Şerh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, c. 38, s. 555.

³⁵ İsmail Kara, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz* -Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not- Dergah Yayınları, İstanbul 2011, s. 21-24.

Muhammet Nur Doğan ise şerhi, “bir edebî eseri, bir risâleyi veya bir kitabı kelime kelime açıp izah ederek, içinde bulundurduğu bütün dil, anlam, sanat ve estetik özellikleri ile o eserin anlaşılmasını sağlamak³⁶” şeklinde tanımlar. Doğan’a göre şerh, metnin özlü bir ifâdesidir.

Şerhle Aynı Anlam Evrenine Sahip Terimler: Bir metnin esrârını izah etmeye, içinde barındırdığı nüktelerini ortaya çıkarmaya, müşkil yönlerini aydınlatmaya ve müphem taraflarını anlaşılır kılmaya yönelik çalışmalar; İslamî literatürde tefsir, haşiye, hâmiş, telhîs, muhtasar, te’vil, ta’lik, ta’likât gibi terimlerle ifade edilmiştir.

Kur’ân âyetlerini açıklamayı ve yorumlamayı ifade etmek için ‘tefsir’³⁷; kitapların sayfa boşluklarına yazılan çoğu kısa açıklamalar için ‘hamiş-haşiye’³⁸; naslarda yer alan bir lafza taşıdığı muhtemel mânalardan birini tercih edip yüklemek için ‘te’vîl’³⁹; bir metnin daha iyi anlaşılabilmesi için sayfa kenarlarına yazılan notlar; bir müellifin bazı görüş ve düşüncelerinin notlar hâlinde toplandığı eserlerin ortak adı için ‘ta’lik-ta’likat’⁴⁰; bir eserin özet hâlinde kaleme alınmasından meydana gelen telif türü için ‘telhis-nuhtasar’⁴¹ terimi kullanılmıştır. Tahlil ve Tanzimat’tan sonra yaygınlık kazanan Fransızca analyse kelimeleri de şerh ile yakın anlamda kullanılan terimler arasındadır.⁴²

İsmail Kara, bu kavramları kendi içerisinde kategorize ederek; bir metni açmaya, açıklamaya, genişletip derinleştirmeye yönelik çalışmalara *şerh*, *haşiye*, *talik(at)*, *tafsil*, *tevil*, *izah*, *zeyl*, *tetimme* gibi isimler verildiğini; kısaltmaya, fazlalıklardan arındırmaya, seçmeye ve özetlemeye dönük çalışmaların ise *iẖtis̱ar*, *muhtasar*, *ẖüḻasa*, *telhis*, *m̱uḻahhas*, *m̱unṯehab*, *m̱ukṯetaf* gibi kelimelerle adlandırıldığını belirtir. Kara, bu kavramların hepsi için ‘şerh’ kelimesinin kullanıldığını söyler.⁴³

³⁶ Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, “**Metin Şerhi Üzerine**”, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002, s. 11.

³⁷ Abdulhamit Birışık, “Tefsir”, **TDVİA**, İstanbul 2011, c. 40, s. 281.

³⁸ Tefvik Rüşti Topuzoğlu, “Haşiye”, **TDVİA**, İstanbul 1997, c. 16, s. 419.

³⁹ Yusuf Şevki Yavuz, “Te’vil”, **TDVİA**, İstanbul 2012, c. 41, s. 27.

⁴⁰ Sedat Şensoy, “Ta’lik”, **TDVİA**, İstanbul 2010, c. 39, s. 508.

⁴¹ İsmail Durmuş, “Muhtasar”, **TDVİA**, İstanbul 2006, c. 31, s. 57.

⁴² Ömür Ceylan, **Tasavvufi Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007, s. 1.

⁴³ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 21.

Şerhin Ortaya Çıkışı: Metinler; duygu, düşünce ve bilgilerin okuyucuya aktarıldığı bir araç konumundadır. Şerh faaliyetinin ortaya çıkışında yazılı metnin doğru anlaşılması ve muhatabına eksiksiz bir şekilde aktarılması maksadı vardır. Burada önemli olan, metnin anlamının okura doğru bir şekilde iletilmesidir. Metnin içeriği, kavramları, arkaik planı, metni ortaya çıkaran sebepler, aktarılacak istenen mesaj, okuyucu tarafından yeterince bilinmezse, metin ve muhatap arasında iletişim sağlıklı bir şekilde sağlanamayacaktır. Bu noktada muhatap ile metin arasındaki bağı kurmak ve metni anlaşılır kılmak adına şerhe gereksinim duyulmaktadır. Bu geleneğin ortaya çıkışı ile ilgili “Şerhin metot olarak dayanak noktası nedir?”, “Şerhin ilk ortaya çıkışı nasıl ve ne zaman olmuştur?”, “Başlangıçta hangi tarz metinlerin yorumunda şerhe başvurulmuştur?”, “Şerh literatürü yalnızca İslam ilim ve kültür sahasına ait bir kavram mıdır”, “Diğer literatürlerde şerhin karşılığı nedir?”, “Batı edebiyatında benzer kavramların gelişim evreleri ve ortaya çıkış şekli ile Türk edebiyatındaki evreler eşdeğer midir?” soruları akla gelmektedir.

İçerdiği hükümler, nüzûl sebepleri, muhtevâsındaki çok yönlülük ve mucizevî söylemi dolayısıyla Kur’ân; insanlar tarafından doğrudan ve aynı oranda anlaşılammıştır. Kur’ân’ı anlamak maksadıyla ortaya çıkan sorular her asırda görülmüş; sahabenin Hz. Peygamber’e sorduğu sualler ise tefsir ilminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Abdulhamit Birişik, farklı tanımları bir araya getirerek tefsiri şu şekilde bir tanımlamıştır: “Sarf, nahiv ve belâgat gibi dil bilimlerinden; esbâb-ı nüzûl, nâsih-mensûh, muhkem-müteşâbih gibi Kur’ân ilimlerinden; hadîs ve tarih gibi rivayet ilimlerinden; mantık ve fıkıh usulü gibi yöntem bilimlerinden yararlanılarak Kur’ân’ın mânalarının açıklanmasını ve ondan hüküm çıkarılmasını öğreten ilim.”⁴⁴

Kur’ân, Arap dilini iyi bilen bir kavme indirilmesine rağmen, onların bildiği lafızlar ve konular yanında hiç duymadıkları konuları hiç duymadıkları isimlerle birlikte ortaya koymakta, mecazî/temsîlî bir anlatım ihtivâ etmekte, zaman zaman kullandıkları kelime ve kavramlara yeni anlamlar yüklemektedir. Bu yüzden Araplar, nâzil olan âyetlerden bazılarını ya hiç kavrayamıyor ya da kelime bilgisinden

⁴⁴ Abdulhamit Birişik, “Tefsir”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 2011, c. 40, s. 281.

hareketle ancak yüzeysel bir şekilde anlayabiliyordu.⁴⁵ Hz. Peygamber'in vazîfelerinden biri de Kur'ân'ı açıklamak ve mânâsını insanlara tebliğ ederek Kur'ân'ın ilk bakışta doğrudan anlaşılamayan mesajlarını insanlara iletmektir. Hz. Peygamber, bazen kıraat esnasında ya da hutbe sırasında; bazen merak uyandırmak maksadıyla bizzat sorduğu sorular yoluyla; kimi zaman da sahabîlerin suallerini cevaplamak veya aralarında vuku bulan ihtilâfları gidermek amacıyla tefsir yapmıştır.⁴⁶ Bu doğrultuda Kur'ân'ı izah etmesi sebebiyle Hz. Peygamber, ilk müfessir olarak kabul edilir.

Hz. Peygamber'in Kur'ân'daki bazı meseleleri tefsir etmesi, az bilinen kelimelerin mânâlarını ve Kur'ân hükümlerini açıklaması müşterek İslamî kültürdeki tefsir/şerh geleneğinin başlangıcı kabul edilir.⁴⁷ Tunca Kortantamer; tıpkı filoloji, belagat, tarih, biyografi ve benzeri birçok dal gibi şerhin de varlığını Kur'ân'ı ve Onun i'câzını daha iyi anlamaya yönelik araştırmalara borçlu olduğunu söyler.⁴⁸ Yekta Saraç'a göre, günümüze kadar tesirleri süren şerh geleneği, İslam medeniyetinin bir ürünüdür ve şerhin bir yöntem hâlinde ortaya çıkmasında; bir dil mucizesi olduğunu sürekli vurgulayan ve insanları metnin üzerinde düşünmeye çağıran Kur'ân'ı konu alan tefsirlerin birinci derecede rolü vardır.⁴⁹ İsmail Kara, Ömür Ceylan, Azmi Bilgin, Hakan Yekbaş, Sadık Yazar, Ozan Yılmaz ve Tefvik Rüştü Topuzoğlu şerhin kökenini tefsir ilmine dayandıran diğer bazı araştırmacılarıdır.⁵⁰

⁴⁵ Abdulhamit Birişik, "Tefsir", s. 283.

⁴⁶ Hz. Peygamber, Kur'ân-ı Kerim'i şu şekilde tefsir etmiştir: "Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir, mücmeli beyân, manayı te'kid, umumu tahsis, muğlâkı takyit, müşkili tavzif, mübhemi beyân, neshi beyân, ameli olarak, lügavî izahlarda bulunarak, tavsif ederek ve temsillerle açıklama yaparak tefsir." Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ferruh Kahraman, "Hz. Peygamber (S.A.S.)'in Tefsirinin Kur'ân İlimlerindeki Yeri", **Diyanet İlmî Dergi**, c. 49, S. 1, 2013, s. 7-22.

⁴⁷ Sedat Şensoy, "Şerh", s. 556.

⁴⁸ Tunca Kortantamer, "Teori Zeminden Metin Şerhi Meselesi", s. 2.

⁴⁹ M. A. Yekta Saraç, "Şerhler", **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, c. II, s. 121.

⁵⁰ Şerhin menşei ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: İsmail Kara, "İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz" - Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not- Dergah Yayınları, İstanbul 2011; Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.; Azmi Bilgin; "Eski Türk Edebiyatında Şerh", **1. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Söleni** (12-13 Nisan 2001) Bildiriler, Cilt 1, Kayseri 2001.; Hakan Yekbaş, "Metin Şerhi Geleneği Çerçevesinde Şârihlerin Divan Şiirine Yaklaşımları", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 23, Bahar 2008, s. 189-217.; Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Doktora, 2011.; Ozan Yılmaz, "Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9 (Eski Türk Edebiyatı Tarihi I), 2007, s. 271-

Azmi Bilgin, Arap edebiyatında teşekkül eden bu yöntemin çok fazla değişikliğe uğramadan Fars ve Türk edebiyatlarına uğradığını; Divân edebiyatı ve Tasavvuf edebiyatı metinlerinin şerhinde bazı farklılıklar gösterse de temelde aynı çizgide devam ettiğini belirtir.⁵¹ Sedat Şensoy ise şerh ve hâşiye geleneğinin tarihî açıdan İslâm dünyasının ilk dönemlere kadar uzandığını, daha sonra özellikle Memlûkler ve ardından Osmanlılar zamanında yaygınlaşarak varlığını sürdürdüğünü belirtir.⁵²

Şerh kavramı, yalnızca İslam literatüründe var olan bir yorumlama biçimi değildir. Hem Batı hem de Doğu medeniyetinde metnin anlamına yönelik farklı anlayışlar, kuramlar ve yorum yöntemleri gelişmiştir. İsmail Kara, Klasik felsefenin Aristo ve Eflatun şerhleri üzerinden yürüdüğünü, felsefe yapmanın neredeyse şerh yazmak demek olduğunu ve bu geleneğin Batı ve İslam medeniyetinde hâkimiyetini güçlenerek sürdürdüğünü söyler. Kara; İlkçağda Grek, Mezopotamya ve Mısır havzalarında oluşan bu güçlü anlayışın, bütün Ortaçağ boyunca devam ettiğini belirtir.⁵³ Sadık Yazar, Batı medeniyetinde şerh yazma geleneğinin Antik çağlara kadar uzandığını ve şerh geleneğinin Aristo ve Eflatun'un eserleri üzerine temellendirildiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda felsefî şerh yazımı, Helenistik Dönemi'nin sonundan geç Antik Çağ'a kadar felsefî literatürün önemli bir modeli olmuştur.⁵⁴

Rafiye Duru ise, şerhlerin metin merkezli açıklama-yorumlama faaliyeti olduğunu; bu sebeple Batıda "hermeneutik" adı altında gelişen yorumbilimle şerh geleneğinin yakın ilişkisi bulunduğunu belirtir. Tefsir geleneğinin bir uzantısı olan şerh ve hermeneutik, 'kutsal olan'ın açıklanması ve yorumlanması olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla 'şerh' ile tefsir arasındaki ilişki göz önüne alındığında 'şerh'le 'hermeneutik' arasındaki bağlantılar da görülebilecektir.⁵⁵ Hermeneutik, genelde

304.; Tevfik Rüştü Topuzoğlu, "Hâşiye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, TDV Yay., İstanbul 1997, c. 16, s. 419-422.

⁵¹ Azmi Bilgin; "Eski Türk Edebiyatında Şerh", 1. **Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Söleni** (12-13 Nisan 2001) Bildiriler, Cilt 1, Kayseri 2001, s. 169.

⁵² Sedat Şensoy, "Şerh", s. 556.

⁵³ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 15.

⁵⁴ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 20.

⁵⁵ Rafiye Duru, "Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2007, s. 46.

metinleri ‘doğru’ yorumlama veya açıklama sanatı olarak tanımlanır. İncil’in doğru anlaşılabilmesine yönelik tartışmalar, Kutsal ve Antik Dönem metnlerinin içlerinde özel bir ‘doğruluk’ barındırdıkları ve ona ulaşmak veya anlamak için özel yöntem ve kurallara ihtiyaç olduğu düşüncesini ortaya çıkarır. Bu tartışmalar yaşanırken ve kurallar geliştirilirken hermeneutik kavramı kullanılmaz. Hermeneutik kavramı ilk kez 17. yüzyılda Conrad Dannhauer tarafından ortaya atılır.⁵⁶ Bu kavram; 18. yüzyıla kadar kutsal metinlerin yorumlanması olarak ‘teolojik hermeneutik’, edebî metinlerin yorumlanma etkinliği olarak ‘filolojik hermeneutik’ ve hukuk metnlerinin yorumlanması etkinliği olarak ‘hukuksal hermeneutik’ olmak üzere üç kanalda gelişimini sürdürür. 19. yüzyılla birlikte Schleiermacher ve Dilthey’in çabalarıyla ‘felsefî hermeneutik’ ortaya çıkmış ve filolojik hermeneutiğin uzantısı olan bu yeni hermeneutik ‘edebiyat hermeneutiği’ olarak anılmaya başlamıştır.⁵⁷

Şerhin Sebeb-i Te’lîfi: Eski metinlerde bir eserin hangi sebeplere bağlı olarak yazıldığına yönelik bilgiler, çoğunlukla yazma eserlerin giriş bölümünde yer alan sebeb-i telif kısımlarında kayıt altına alınmıştır.⁵⁸ Buna göre; âlemde adının bâkî kalmasını sağlayacak bir eser bırakma arzusu, dostların talebi ve önerisi, devlet büyüğüne sunma maksadı veya önemli bir kişinin yönlendirmesi, rüyasında görüştüğü bir kişinin (peygamber, veli, şeyh vb.) etkisi, kendi hâline iken hâtiften (içten) bir ses gelmesi, faydalı olmak isteği ve kendisinden önce yazılan eserleri beğenmeme durumu müellifler tarafından bir eserin telifinde sebep olarak gösterilmiştir.

⁵⁶ Metin Toprak, **Hermeneutik ve Edebiyat**, s. 12.

⁵⁷ Doğan Özlem, **Hermeneutik ve Şiir**, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 13-14.

⁵⁸ Manzum ve mensur eski yazma kitapların baş kısımlarında yer alan sebeb-i telifler; mesnevilerde müstakil bir bölüm olarak yer almaktadır. Şâirleri mesnevî yazmaya yönelten sebepler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Ahmet Kartal, **Doğunun Uzun Hikayesi** Türk Edebiyatında Mesnevî, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2004.; Sevdâ Önal, “Sebeb-i Teliflerdeki Ortak ve Farklı Temalar”; **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 35 Erzurum 2007, s. 105-124.; İsmail Ünver, “Mesnevî”, **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)**, S. 415-416-417, Eylül 1986, s. 430-564.; Rifat Kütük; Lokman Turan, “Mesnevîlerin Sebeb-i Telif ve Hâtîme Bölümlerini Türk Edebiyatı Tarihi Olarak Okumak”, Haz. Hatice Aynur ve Öte., **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI**, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2011, s. 221-240.

Yukarıda bahsi geçen telif sebepleri aynı kültürün mahsulü olan şerhlerde de benzer şekilde görülmektedir.⁵⁹ Şârihler; özellikle yakın çevrelerinin talebi, tasavvufi öğretiyi sağlama isteği, insanların izahta ve idrâk etmekte âciz kaldıkları girift ve kolay anlaşılamayacak metinleri aşikâr kılma amacı ve başka dildeki bir metni kendi dilinde izah etme niyeti ile bir eserin şerhine teşebbüs etmiştir.

Kâtip Çelebi, Keşfü’z-Zünûn’da bilgili ve akıllı bir kişinin ancak yedi sebebe bağlı olarak kitap yazacağını söyler. Buna göre bir müellifin telif yazmasındaki gerekçeler şu şekildedir: “i. Daha önce yazılmamış bir şeydir, onu icad eder.”; “ii. Noksan bir şeydir, onu tamamlar.”; “iii. Kapalı bir şeydir, onu açıklar.”; “iv. Uzun bir şeydir, anlamlarının herhangi birini bozmadan onu özetler.”; “ v. Dağınık bir şeydir, onu toplar.”; “vi. Karışık bir şeydir, onu düzenler”; “vii. Yazarının hata yaptığı bir şeydir onu düzeltir.”⁶⁰ Telif yazılmasına dair sebepleri ve amaçları İbn Haldun da benzer şekilde yedi kısma ayırmıştır.⁶¹

Belirtilen kıstaslara bağlı olarak eserini meydana getiren müellif; Kâtip Çelebi’ye göre tüm muhatapları tarafından açıklamaya ihtiyaç duyulmaksızın anlaşılmayı bekler ve zaten müellifin maksadı izah olmadan anlaşılabilir. Ancak

⁵⁹ Ömür Ceylan, çalışmasına dâhil ettiği 47 şerh örneğinin 14’ünde sebep-i telif özelliklerini gösteren bölümler tespit etmiştir. Ceylan, bu bölümleri ‘sebeb-i teşrih’ ismiyle adlandırır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ömür Ceylan, **Tasavvufi Şiir Şerhleri**, s. 315-321.

⁶⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Rüştü Balcı (Haz.) Türk Vakfı Yurt Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2014, c. 1, s. 37.

⁶¹ İbn Haldun’a göre de eser telif etmede esas alınması ve gözetilmesi gereken amaçlar yedi kısımdır ve âlimler bunların dışındakileri telif olarak kabul etmemiştir: **Birincisi:** Bir ilmin konusunu ortaya koymak, onu bölümlere ve fasıllara ayırmak ve meselelerini araştırıp çözümlerini ortaya koymak. **İkincisi:** Eskilerin söylediklerini ve eserlerini bilmek isteyen bir âlim, söylenenlerin kapalı ve anlaşılabilir olduğunu görür. Sonra Allah, söylenenlerin anlaşılmasını ona kolaylaştırır ve o da bunları anlayıp idrak eder. **Üçüncüsü:** Sonradan gelen bir âlim, fazilet ve şöhret sahibi eski âlimlerden birinin, bir yanlışını veya hatasını bulur ve hiçbir şüphe taşımayan kesin delillerle bunu ispat eder. **Dördüncüsü:** Bir ilim dalının konusu bölümlere ayrıldığı için, ona ilişkin bazı meseleler ve konular eksik (ve dışarıda) kalmış olabilir. Bunu anlayan âlim, (bu hususta bir eser telif ederek) o meseleleri ve konuları söz konusu ilim dalına ekler ve eksikliği giderir. **Beşincisi:** Bir ilmin konuları ve meseleleri belirli bir düzen ve sistem içinde tertip edilmemiş olabilir. Bunun farkına varan âlim, bütün meselelere ve konulara çeki düzen verip, her birini olması gerektiği bölümlere yerleştirir. **Altıncısı:** Bir ilim dalına ait meselelerin, başka ilim dallarının konuları arasında dağınık bir şekilde bulunması. Sonra fazilet sahibi bir âlim bu ilim dalının meselelerinin ve konularının tamamının farkına varır ve bunları bir araya toplar. Böylece diğer ilim dalları gibi, bu ilim dalı da, insanların, üzerinde düşündükleri bağımsız bir branş olarak ortaya çıkar. **Yedincisi:** İlim dallarının ana kaynaklarında olan bazı eserlerin çok uzun ve ayrıntılı olması. Bu durumda, tekrarlar çıkarılarak (ve ayrıntılar özetlenerek) onların kısaltılması için eser telif edilir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: İbn Haldun, **Mukaddime**, Halil Kendir (Çev.) Yenişafak, Ankara 2004, c. 2, s. 780-781.

bazı durumlarda eserin şerhine ihtiyaç duyulur. Kâtip Çelebi, üç durumda bir eserin açıklanmaya yani şerh edilmeye muhtaç olduğunu söyler:

“Birinci durum yazarın ustalığının mükemmelliğidir. Zihninin iyiliği ve anlatımının güzelliğinden dolayı isteneni belirtmeye yeten özlü bir konuşma ile ince anlamlar hakkında konuşur, başka türlü davranmak onun seviyesine uymaz. Bazen bir bölümünü anlamak zor olur veya kusurlu olur. O zaman o gizli anlamların açığa çıkması için anlatımdaki açıklığı arttırmaya ihtiyaç duyulur. İşte bundan dolayı bazı bilginler kendi kitabının açıklamasını yaptı.

İkinci durum anlaşılır olmasına güvenerek veya başka bir ilimden olmasından dolayı veyahut da bazı kıyasların düzeni ihmal edilip bazı önermelerin sebeplerinin bilinmemesinden dolayı bazı kıyasların öncülerinin ortadan kaldırılmasıdır. Açıklamayı yapan kişi ihmal edilen öncüleri anlatma ihtiyacı duyar. Bu ilim de açıklanması mümkün olanları açıklar. Bu yere yakışmayan öncülerin yerlerini gösterir, kıyasları düzenler ve yazarın vermediklerinin sebebini verir.

Üçüncü durum sözün yorumla ilgili anlamlarının muhtemel olması, kendisini izah eden bir sözle açıklandığı için veya mecaz anlamlı sözlerden ve gerekli anlamın kullanılmasından dolayı anlamın belli olmasıdır. Bunun üzerine şerhi yapan, yazarın amacını ve tercihini açıklamaya muhtaç olur.”⁶²

Kâtip Çelebi’nin şerh sebebi olarak ortaya koyduğu bu üç hâli özetleyecek olursak ‘bir eserin bedî ve estetik anlamda üst düzey niteliklere sahip olması ve metni anlamada muhatabın hazır bulunuşluk düzeyinin yetersiz kalması’, ‘anlaşıyor ve biliniyor düşüncesi ile veya başka ilimleri ilgilendirmesi sebebiyle bazı bilgilerin ihmâl edilip verilmemesi’ ve son olarak ‘sözün çok anlamlı yapısı ve mecazla yazılmış olması’ şerhi gerektirmektedir. Kâtip Çelebi ayrıca bazı eserlerde görülen yanılma, yanlışlık ve hazifler veya diğer başka sebepler dolayısıyla yazarın uyarılmasına ve metnin şerhine ihtiyaç duyulabileceğini belirtir.⁶³

⁶² Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zünûn*, c. 1, s. 38.

⁶³ Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zünûn*, c. 1, s. 38-39.

Yekta Saraç ise edebî metinlerin şerh sebebini iki grupta toplar. Saraç’a göre bir eserin şerhinde ilk neden, ‘şerh edilecek metin ile ilgili okuyucunun bilgi birikiminin yetersiz kaldığı yerler olduğu düşüncesi’dir. Bu tip şerhlerde şârih; kelime ve ibâreleri açıklar, gramer bilgilerini verir ve kültür unsurlarını izah eder. Diğer sebep de ‘eldeki metinlerin bir düşünce ve inanç sistemini açıklamak için bir vasıta olarak kullanılması’dır. Bu şerhlerde metnin anlaşılması ve açıklanması amacı ikinci plandadır. Asıl maksat şerhin tasavvufî öğretisi sırasında, bir vasıta olarak kullanılmasıdır.⁶⁴

Şerhlerin yazılmasındaki etkenlerden bir diğeri de dil öğretimidir. Şerh geleneği içerisinde Arapça ve Farsça metinlere yönelik yazılan şerhler önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Bu şerhlerde şârihler, metnin tercümesi ve açıklanmasına ilâve olarak yoğun bir şekilde sarf ve nahiv bilgilerine yer verirler. Şerh esnasında kelimelerin bir bir anlamlandırılması, lügavî, ıstalahî ve mecâzî mânâlarının verilmesi, harekelerinin gösterilerek dil bilgisi özelliklerinin aktarılması boşuna değildir. Hülya Canpolat, Gülistan ön sözleri üzerine yapılan şerhlerle ilgili hazırlamış olduğu doktora tezinde; XVI. yüzyılda avam arasında Farsça bilen kişi sayısının azaldığını ve bu kişilerin dil öğretimi ile ilgili kitaplara ihtiyaç duyduğunu söyler. Bu sebeple dil ve edebiyat öğretiminde şerhlere gereksinim duyulmuştur. Bu ihtiyacı ortadan kaldırmak maksadıyla yalnızca şerhler değil sözlükler de hazırlanmıştır.⁶⁵ Canpolat, şerhlerin yabancı dil öğretim metotlarını kullanan ve iyi bir dil öğretimini hedefleyen metinler olduğunu söyler.⁶⁶

Şerhe Konu Olan Eserler ve Bu Eserlerin Özellikleri: İslamî gelenek içerisinde çeşitli konu ve türdeki eserler üzerine şerhler yazılmıştır. Hatta aynı eser farklı dönemlerde ve değişik kişilerce defalarca şerh edilmiştir. Kimi zaman şerh edilen bir eser üzerine yeniden şerh ve haşiyeler yazıldığı da bilinmektedir. Bazen bir beyit, bir gazel, bir kaside; bazen bir risale; kimi zaman da bir eserin tamamına yönelik şerhler kaleme alınmıştır. Burada ilk olarak “Bir eser hangi sebeplere bağlı olarak şerh edilir?” sorusu akla gelmektedir. Bir eserin şerhe konu olması bir kıstasa bağlı mıdır?

⁶⁴ M. A. Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 124.

⁶⁵ Hülya Canpolat, **Sâdî’nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırmalı İncelemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006, s. 113.

⁶⁶ Hülya Canpolat, **Sâdî’nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin (...)**, s. 566.

Hülya Canpolat’a göre ilim her şeyden önce bir seçme işidir ve şârih, şerh edeceği eseri belli kâidelerle göre önceden belirler. Metin doğru bir şekilde seçildiğinde mesajın alıcıya ulaşması esnasında ortaya çıkabilecek problemler en baştan önlenmiş olacaktır. Burada şârihin seçtiği metin, muhataba öğretmek istediği bilgi ve vermek istediği mesajla doğru orantılı olacaktır. Şârihin maksadı, muhatabına tasavvufî bilgi vermekse bu doğrultta bir eser seçecek ve şerhin dili, içeriği, anlam dünyası, mazmunları, düşünce sistemi bu yola girenlere kılavuzluk yapacak biçimde şekillenecektir. Şârih, eğer dil ve edebiyat öğretimi planlıyorsa buna göre öğretici bir tavır sergileyecektir.⁶⁷

Şerh edilen eserler incelendiğinde dîvân, kaside, gazel ve beyit gibi edebî metinlerin; âyet, hadîs, fıkıh, tevhid ve kırk hadîs gibi dinî eserlerin; tasavvufî metinlerin ve mantık, belagat, aruz, hukuk, tıp ve astronomi gibi diğer ilimlerdeki çalışmaların şerh edildiği görülecektir. İsmail Kara, Semâvî kitaplar ve kutsal metinler başta olmak üzere dinî, felsefî ve hikemî eserlerin, kanunların, hukûkî mevzuat ve neşidelerin, kurucu siyasî metinlerin ve şiirlerin şerh edildiğini ve hemen her ilim ve kültür muhitindeki eser üzerine şerh yazılabileceğini belirtir.⁶⁸

Şerh edilen eserlerin konu dağılımlarına bakıldığında şerh geleneğinin son derece geniş bir alana yayıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. O hâlde; “Edebiyattan hukuka, hadîsten astronomiye kadar, farklı dallarda hakkında şerh yazılan eserlerin ortak bir yönü var mıdır?” sorusunu sorabiliriz. Bu eserlerin dikkat çekilebilecek ilk ortak noktası anlaşılmalardaki güçlülük. Eğer bu metinler herkesin rahatlıkla anlayabileceği niteliklere sahip olsaydı, zaten şerhe gereksinim kalmayacaktı. Bu yüzden şerhe konu olan eserlerin müphem, müşkil ve girift taraflarının bulunduğunu ifade edebiliriz. Kortantamer de “Metnin açıklanması gerekiyorsa, o metinde okuyucunun bilgisi, aklı, düşüncesi, sezgisi veya duygularıyla aşamayacağı bazı güçlüklerin varlığı kabul ediliyor demektir.”⁶⁹ cümlesiyle bu zorluğa işaret etmektedir. Şârihler, sebep-i telif kısımlarında, anlamdaki güçlüğü defaatle ve hususî olarak dile getirmişlerdir.

⁶⁷ Hülya Canpolat, *Sâdî'nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin (...)*, s. 117-118.

⁶⁸ İsmail Kara, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz (...)*, s. 15.

⁶⁹ Tunca Kortantamer, “Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi”, s. 1.

Akla gelen bir diğ er soru da şerh edilen eserlerin şöhrete sahip olup olmamasıyla ilgilidir. Bu noktada “Yalnızca meş  r eserler mi şerh edilmiştir?” sorusunu sormak gerekir. Arap edebiyatından Hz. Ali ve İbn  ’l-Farız’ın ( . 1235) ve İran edebiyatından Hafız-ı şiraz   ( . 1390), Urf  -i şiraz   ( . 1591), Saib-i Tebriz   ( . 1671) ve şevket-i Buh  r   ( . 1695) gibi b  y  k ş  irlerin d  v  nları; d  n  , ahlak   ve tasavvuf   mecr  da Mevl  n  ’nın ( . 1273) Mesnev  ’si, Sa’d  -i şiraz  ’nin ( . 1292) Bostan ve G  list  n’ı, Molla C  m  ’nin ( . 1492) Baharist  n’ı; Ferid  dd  n Attar’ın ( . 1221) Mantiku’t-Tayr’ı edebiyatımızda en fazla şerh edilen eserlerden bazılarıdır. şerhe konu olan bu eserlere baktığımızda halka m  l olmuş ve herkes tarafından bilinen metinler olduğu hemen g  r  lecektir. Bu y  n  yle şerh edilen eserler ve şöhret arasında bir bağ olduğu s  ylenebilir. Genellikle d  n   ve edeb   anlamda halkın dikkatini çeken eserler üzerinde şerh faaliyeti yoğunlaşmıştır. Ancak bazı eserlerin hiç şerh edilmediği veya yalnızca bir kez şerhe konu olduğu; b  t  n olarak değil de bir kaside veya gazel olarak şerhinin yapıldığı da bilinmektedir. Bu şekildeki eserlerin değersiz veya meş  r olmadığını s  ylemek m  mk  n değildir.

ş  rih Kimdir? Basit bir tanımla ş  rih; bir kitabın m  şkil, m  phem ve muğlak noktalarını şerh eden kişidir. Ancak bu tanım, ş  rihin özelliklerini yans  tmak ve ş  rihi bize tan  tmak noktasında yeterli değildir. Bu y  zden bazı sorular sorarak şerh m  ellifini tanımalı ve ş  rihin özelliklerini ortaya koymalıyız. Akla ilk olarak “Herkes ş  rih olabilir mi?” sorusu gelmektedir. “şerh yazmak için hangi ilimlere v  k  f olmak gerekir?”, “ş  rihin bilmesi gereken diller nelerdir?”, “ş  rih; ilm  , edeb   ve d  n   anlamda nasıl bir ehliyete sahiptir?” şeklindeki sualler ş  rihle ilgili diğ er bazı sorulardır.

Tunca Kortantamer, şerhi “Bir metnin, daha iyi anlaş  lsın diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması.”⁷⁰ şeklinde tanımlar. Kortantamer’e g  re şerh; hayatın iletişim s  z konusu olan her alanında karşımıza çıkar. Öyle ki maçın hakemi; futbol kuralları metnini şerh etmekte, bunu da seyirci ve oyunculara d  d  ğ  ve el kol hareketleriyle if  de etmektedir. Verilen bu basit ve somut örnekle futbol ma ının hakemi üzerinden ş  rihin kim olduğu ifade edilir. Kortantamer ayrıca tanımda yer alan ‘metni daha iyi

⁷⁰ Tunca Kortantamer, “Teori Zemininde Metin Serhi Meselesi”, s. 1.

anlama kanaatiyle' ilgili de izahta bulunur. "Bu kanaat başkaları tarafından paylaşılsa da paylaşılmasa da, bir metni açıklamaya başlayan bir kişi, onu bazı kişilerden veya herkesten daha iyi anladığı kanaatine kendisi sahiptir."⁷¹ Bu kanaatin izahına yönelik izler, şerhlerin sebep-i telif bölümündeki ifadelerde mevcuttur. Şârihler, şerh esnasında ve sebep-i telife dair beyânlarında şerh ettiği metnin anlaşılmasının hayli güç olduğunu sık sık tekrarlar. Burada şârih, aslında metnin zorluğunu dile getirirken aynı zamanda kendi ilmî yetkinliğini de ortaya koymaktadır. Bu durum şârihin zor bir metinde kalem oynatabileceğini göstermekte ve onu muktedir kılmaktadır. Ve yine meclisteki ahabbın, dostların, yârânın ve birtakım devlet erkânının veya diğer önemli kişilerin kendisinden bir eserin şerhini talep ediyor olması da şârihin bu konuda bir otorite olarak kabul edildiğinin bir diğer göstergesi ve kanıtıdır. Şârihin yetkinliğini gösteren bir diğer husus ise İlahî ilhamdır. Şârihin rüya görmesi; rüyada kendisinden bu şerhi yazmasının istenmesi veya hâtiften bir ses işitmesi, ona uhrevî ve İlhamî bir desteğe mazhar olduğu izlenimini kazandırır. Muslihuddin Sürûrî, Hâfız'ın bir gazelini şerh ederken şiirin hakikî ve tasavvufî mânâsını izahta çaresiz kalır. O esnada uykuya dalar ve bir rüya görür. Şeyhlerden oluşan bir topluluk karşısına gelip kendisine saygı göstererek ona kelâmın asıl anlamını verirler.

"Bu gâzelüñ şerhine geldükde ma' nâ-yı haqîkî vü tasavvufâne tahkîk zâhîr olmaduğı ecilden mütehayyir ü mütefekkir olup dirsegüm tayanup mülâhaza üzre olup nevm galebe idüp halka olmuş bir cemâ'at gördüm cümlesi ehl-i kisvet hâtıruma böyle gelür ki bunlaruñ her biri şeyh imiş pes bunlara qarîb vardum cemî'si cümleten vâhideten fakîre teveccüh idüp dâ'ire-i nefsdan kelâmdur didiler" (M350a)

Görüldüğü üzere şârih, şerhini yazarken veliyullahın desteğini gördüğünü ifade etmektedir. Bu durum, şârihe manevî bir üstünlük katarken; şerhte verdiği mânâlara da sıhhatli olduğu izlenimi kazandırmaktadır. Yekta Saraç, İsmail Hakkı Bursevî ve Niyazî-i Mısırî gibi bazı şârihlerin kimi zaman metnin yazarı ile manevî bir bağ kurduğunu ve metnin yazarının talebi üzerine şerhe giriştiğini söyler. Bu

⁷¹ Tunca Kortantamer, "Teori Zemininde Metin Serhi Meselesi", s. 1.

yolla yaptıkları şerhlerin doğrulanması, bizzat o metinlerin yazarları tarafından sağlanmıştır.⁷²

Mine Mengi; “Şerhte, şârihe göre okuyucunun anlayamayacağı farz edilen yani anlaşılmasında güçlük görülen metnin ya da bölümlerinin açıklanması esastır. (...) Açıklama ve ek bilgi verme esnasında konunun genişletilmesine gidilir. Konunun açılıp genişletilmesi, şârihin, bilgi ve anlayışı doğrultusunda, yorumunu da beraberinde getirir.”⁷³ derken aslında şerhte yapılan yorumların şârihin bilgi ve birikimi miktarınca olduğuna dikkat çekmektedir.

Hülya Canpolat ise, Dîbâce-i Gülistân metinlerinden hareketle şârihler hakkında şu bilgileri verir: “Şârihlere göre herkes şerh yazamaz ve şerh yazmak için bir şârihin konuya hâkim geniş belagat bilgisi, asıl metnin mânâsını ortaya koyacak düşünce gücü ve güzel bir üsluba sahip olması gerekir. Kısaca şârihlerin de dedikleri gibi ehl-i irfan olmalıdır.”⁷⁴

Şerh geleneğinin tefsirin bir uzantısı niteliği taşıdığını ve gelişimini bu ilme borçlu olduğunu daha önce ifade etmiştik. Kur’ân’ın açıklanmasında yöntem olarak tefsir; harici metinlerde ise şerh metodu karşımıza çıkmaktadır. Zaman zaman tefsiri ifade etmek maksadıyla şerh kelimesinin de kullanıldığı bilinmektedir. Şerh ve tefsir arasındaki bu tarihî ve metodolojik ortaklıklar, bizi müfessir ve şârihin de benzer niteliklere sahip olabileceği fikrine götürür. Tefsir yazma girişimlerinin başlaması ile birlikte müfessirde aranacak şartlar, müfessirin nitelikleri ve tefsir yazmanın adabıyla ilgili farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Râgıb el-İsfahânî (ö. V/XI.yy?), Ebû Hayyân el-Endülîsî (ö. 745/1345), Şâtıbî (ö. 790/1388), Zerkeşî (ö. 794/1392) ve Süyûtî (ö. 911/1505) gibi tefsir ve dil âlimleri müfessirde bulunması gereken hususiyetleri ve müfessirin sahip olması gereken ilimleri bildirmiştir. Bu görüşlere göre bir müfessir; dil, sarf, nahiv, iştikak, meânî, beyân, bedî, rivayet, esbâb-ı nüzûl, hadîs, siyer, usûlü’-d-din, fıkıh usulü, dil felsefesi, kelâm ve kıraat gibi Kur’ân’ın hitabındaki maksadın anlaşılması için lâzım olan ilimlere vakıf olmalıdır. Ayrıca müfessir, vehbî

⁷² M. A. Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 128.

⁷³ Mine Mengi, “Metin Şerh, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”, **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010, s.78-79.

⁷⁴ Hülya Canpolat Taşçı, “Türkçe Edebî Şerhlerde Amaç ve Yöntemler”. **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin Hâlleri: Osmanlı’da Telif, Tercüme ve Şerh**. Klasik Yayınevi, Hatice Aynur vd. (Haz.), İstanbul 2004, s. 84.

ilimlere sahip olmalıdır. Bu ise onun iyi bir niyet taşıması ve dinî konularda bildiğiyle amel etmesi neticesinde elde edilir. Bu ilimlere ek olarak Zerkeşî'ye göre (ö. 794/1392) Kur'ân'ı tefsir edecek kişi; geniş bilgiye ve takvâyâ sahip olmalı, şüpheli şeylerden kaçınmalı, günah sayılan işlerde ısrar etmemeli, kibirden ve dünya sevgisinden uzak bulunmalı ve tahkikî imana sahip olmalıdır.⁷⁵ Buradan hareketle müfessirin yalnızca dinî, ilmî ve vehbî bilgiye sahip olmasının yeterli olmadığı aynı zamanda yaşayış olarak da dinin gerekliliklerini yerine getirmesi gerektiği görülmektedir.

Müfessire dair bahsi geçen ilimlerin neredeyse tamamına şârihin de vâkıf olması gerektiği söylenebilir.

Şârih;

- *Aslî olarak; tefsir, kelam, hadîs ve fıkıh gibi naklî ilimleri;
- *Matematik, astronomi, coğrafya gibi aklî ilimleri;
- *Lafızların birbiriyle münâsebeti dolayısıyla istikâk ilmini,
- *Edebî kaideler ve edebî sanatlarla ilgili meânî, beyân ve bedîi içine alan belagat ilmini;
- *Sözün kusursuzluğu ve açık olması ile ilgili bir belagat terimi olan fesahati;
- *Arapça ve Farsçayı ve bu dillerin kâidelerini, sarf ve nahiv ilmini;
- *Kendisinden önce aynı konu üzerine yazılmış olan şerhleri ve genel anlamda şerh geleneğini;
- *Türk, Fars ve Yunan mitolojisini;
- *Sözcüklerin anlamları üzerinde değerlendirmeler yapabilmek adına lûgat ilmini;
- *Türk, Fars ve Arap edebiyatlarındaki önemli şâirlerin dîvânlarını ve diğer önemli eserlerini;
- *Şerh edilen kaynak eserin yazılmasını sağlayan arkaik sebepleri; yazarın hayatını, eserlerini, dil ve üslubunu; metni ortaya çıkaran edebî geleneği ve bu geleneğin hayal dünyasını; toplumun geçmişini, acılarını, sevinçlerini, âdet, gelenek ve göreneklerini, kültürel öğelerini; kısacası şerh edilen metnin görünmeyen yüzündeki her türlü bilgiyi;

⁷⁵ Abdulhamit Birişik, "Müfessir, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 2006, c. 31, s. 499.

*Pedagojik maksadı dolayısıyla bilgilerini ve öğretisini halka sorunsuz bir şekilde aktarabilmek adına hitap ettiği toplumun bilgi seviyesini, kültürel yaşantısını, atasözü ve deyimlerini, meraklarını ve edebî zevkini; öğrenmek zorundadır. Ayrıca şârih; bunların tamamını ifade edebilecek edebî bir zevke, birikime, kalem gücüne ve kuvvetli bir tefekküre sahip olmalıdır.

Sedat Şensoy, şârihlerin genellikle metin müelliflerinden farklı kişiler olduğunu; bazı metin yazarlarının ise kendi eserleri üzerine şerh yazdığını söylemiştir.⁷⁶

Son olarak “Bir metni açıklayıp, müphem yönlerini aydınlatan şârih, metne ve metnin yazarına karşı ne tür bir yaklaşım sergilemiştir?, Şerh esnâsında nasıl bir üslûba sahiptir veya sahip olmalıdır?” soruları akla gelmektedir. Kâtip Çelebi, şârihi kaynak eserin yazarına bir yardımcı olarak değerlendirir. Şârih metni ele alırken yardımını esirgememeli, noksan kısımları tamamlarken yaralayıcı olmamalıdır. Şârih, istek sahibi yazarın hevesini kırmamalı ve izahını üstlendiği şeylerin savunmasını sanatın sahibi gibi yapmalıdır. Düzeltilemeyecek kadar sorunlu kısımlarla karşılaştığında insafı ve anlayışlı bir tavır takınarak yazara uyarılarda bulunmalıdır. Zîrâ insan unutulabilir ve hata yapabilir. Şârih bu hatalar sebebiyle yazarı kınamamalıdır.⁷⁷

Şerhin Metodolojisi⁷⁸: Şerh metodunun ayrıntılarına geçmeden evvel şerhin tefsir ile olan usûl bağlantılarını vermekte fayda vardır. Şerh ve tefsir arasında yöntem olarak nasıl bir bağlantı vardır? Metot olarak şerh tefsirle hangi noktalarda benzerliklere sahiptir?

⁷⁶ Sedat Şensoy, “Şerh”, s. 555.

⁷⁷ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 1, s. 39.

⁷⁸ Şerhlerin usulü/yöntemi/metodu hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Doktora, 2011.; Ömür Ceylan, **Tasavvufi Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.; M. A. Yekta Saraç, “Şerhler”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, c. II, İstanbul 2006.; Emine Yeniterzi: “Metin Şerhi ile İlgili Görüşler”, **Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 5, (1999), s. 59-68.; Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, **“Metin Şerhi Üzerine”**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002, s. 11-25.; İ. Hakkı Aksoyak, “Metin Şerhi”, **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 303-313.

Tefsirciler tarafından ilk müfessir kabul edilen Hz. Peygamber; tefsir sırasında yer yer ashabın yanlış anlama ve yorumlamalarını tashih etmiş, yer yer doğrudan bir âyeti veya sûreyi yorumlamış veya kapalı bir noktasını açıklamış, bazen de sorulara cevap mahiyetinde Kur'ân'ı tefsir etmiştir. Tefsirde Hz. Peygamber; âyetteki kapalılığın giderilmesi, bilinmeyen bir kelimenin izahı, âyetin âyetle tefsir edilmesi, âyette anlatılan bir olaya dair ayrıntı verilmesi şeklinde bir metod izler.⁷⁹ Burada var olan metodun benzer bir şekilde şerhte de bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Şârih; tıpkı tefsirde olduğu gibi lügavî izahlarda bulunur, sözcüklerin hareketlerine dair bilgiler verir, metinle ilgili var olan yanlış anlamlandırmaları tashih eder, muhatabın kavrayamadığı özlü ve anlaşılamayan ifâdelerin izahını gerçekleştirir, metnin müphem ve müşkil noktalarını açıklar, bunu yaparken deliller yoluyla şerhini kuvvetlendirir ve karmaşık mesajların aydınlatılması sağlayarak eseri anlaşılır kılmaya çalışır. Tunca Kortantamer, Klasik metin şerhinin ulaştığı ustalığın tam bir planını sık sık Kur'ân tefsirleri arasında bulmanın mümkün olduğunu söyler. Kortantamer'e göre ideal şerh modelinin ortaya çıkışında tefsirin büyük rolü vardır.⁸⁰ İsmail Kara da Kortantamer'le aynı görüştedir. Kara; Kur'ân âyetlerinin tefsirinde takip edilen metodun ve riâyet edilen hususların şerh metodu üzerinde etkili, belirleyici ve yol gösterici olduğunu söyler.⁸¹

Şerh geleneği başlangıçtan itibaren sürekli gelişme göstermiş, şerhe olan rağbet artmış, farklı tür ve dillerde değişik konuları işleyen birçok eser üzerine şerhler yazılmıştır. Şerhlerin yazılış maksadı, muhatabın bilgisi, şârihin ilmî yetkinliği, metnin nazım veya nesir oluşu, kaynak eserin konusu vb. noktalardaki çeşitlilik; sınırları kesin hatlarla çizilmiş bir şerh metodundan bahsetmemizi engeller. O hâlde şerhin belirgin bir yöntemi yok mudur? Şârih bir eser hakkında şerh yazmak istediğinde, nasıl bir yöntem tercih edecektir? Özellikle edebî gelenekte kaleme alınan şerhler için ortak bir metodolojiden bahsetmek mümkün müdür?

Yekta Saraç, şerh geleneği içerisinde metinlere uygulanan tek bir metottan söz edilemeyeceğini ancak bu durumun şerhlerin bir metodunun bulunmadığı; disiplinden uzak olduğu ya da gelişigüzel bir şekilde yapıldığı anlamına

⁷⁹ Abdulhamit Birışık, "Tefsir", s. 284.

⁸⁰ Tunca Kortantamer, "Teori Zeminden Metin Şerhi Meselesi", s. 3.

⁸¹ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 19.

gelmeyeceğini belirtir. Saraç'a göre manzum ve mensur olarak yapılan şerhler için belli bir şablon söz konusudur. Şerh edilen metnin dili, muhtevâsı ve yapısı ile şerh edenin kişiliği, şerhin hitap ettiği okuyucu kitlesi gibi sebepler şerh usulünde etkilidir. Manzum olan şerhlerde metnin açıklanması önde gelirken; mensur olanlarda filolojik izahlar ağır basmaktadır.⁸²

Şerhlerin metodu ile ilgili sorulması gereken bir diğer soru da şerhlerde kaynak metnin edebî niteliğine dair bir yorumun bulunup bulunmadığıdır. Şârihler açıkladığı metinle ilgili estetik bir değerlendirme yaparlar mı? Bu sorunun cevabı aslında şârihin şerhi yazma amacında gizlidir. Bir eser şerh edilirken şârih ilk olarak metnin doğru anlaşılmasını; ardından da muhataba dil, din ve tasavvuf öğretisini aktarmayı amaçlar. Bu yönüyle şârihler, bir metni şerh ederken metnin estetik yönünü ve edebî kıymetini ortaya çıkarma maksadı taşımazlar. Bu yüzden şerhlerde kaynak metnin edebî değerine dair yorumlar bulmak zordur. Şiirin ahengi, edebî sanatların metinde yarattığı hayal dünyası veya metni kaleme alan kişinin edebî yeteneği gibi konularda şârihin herhangi bir tetkiki söz konusu değildir. Bu konuyla ilgili Yekta Saraç, şerhlerde edebî kıstaslar ve kurallar çerçevesinde metne yaklaşılmasına pek sık rastlanmadığını; edebî metinlerin şerhi sırasında bile edebî ölçütlerin birinci derecede önemli olmadığını söyler. Şerhlerde metnin ne söylediği ile ilgilenilirken, söyleyenin nasıl söylediği şerhe konu olmaz. Saraç, Bostan, Gülistân, Mesnevî, Hâfız Dîvânı gibi eserlerin edebî yönden değil anlam ve verilmek istenilen ahlakî eğitim yönünden şerh edildiğini belirtir.⁸³

Metotla ilgili verilen bu bilgilerden sonra “Bir eser nasıl şerh edilir?” sorusunu sormak gerekir. Bir metnin şerhi, kaba bir tasnifle; lügavî anlamın tetkiki, sarf ve nahiv bilgisinin dökümü, zahirî anlamın açıklanması ve batınî maksadın izahı olarak dört tabaka üzerinden değerlendirilebilir.

Şârih; şerh esnasında metni küçük birimlere ayırıp kelimelerin ait olduğu dili ‘Arabî, Farisî, Türkî’ olarak ifâde ettikten sonra sözcüklerin lügat mânâlarını sıralar. İstılahtaki kullanımından bahseder. Bu mânâlar arasından beytin anlamına en uygun olanını ‘mu’teberdir’, ‘münâsibdir’ gibi ifadelerle tercih eder. Sözcüklerin harekeleri

⁸² Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 124-125.

⁸³ Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 125.

hakkında ‘üstün’, ‘zamme’ ve ‘kesreli’ okunuşlarını verip ‘med’, ‘şedde’, ‘tenvin’ veya ‘cezm’ varsa bunları ifade eder. Kelimeler farklı hareketlerle okunduğunda ortaya çıkabilecek anlamlar hakkında bilgi verir. Sözcüğün diğer dillerdeki biçimi, telaffuzu ve anlamı da şârihin ele aldığı hususlardandır.

Şârih tarafından kelimelerin nev’i; ‘isim’, ‘fiil’, ‘sıfat’, ‘zamir’, ‘zarf’ veya ‘edat’ olarak açıklanır. Arabî, Farisî eklerin özellikleri ve cümle içindeki görevleri anlatılır. Burada kelimeler ve ekler sarf ve nahiv terimleri üzerinden izah edilir. Ele alınan kelime isim soylu ise bu ismin ‘cinsi’, ‘kemiyyeti’, ‘cem’i üzerinde durulur ve sözcüğün ‘müştakları’ verilir. Eğer ‘izâfet’ varsa tamlamanın şekli Farisî veya Arabî olarak açıklanır. Sıfatların türü, sıfat olan sözcük ve ‘mevsûf’u, müzekker veya müennes oluşu gibi bilgilere yer verilir. Zâmirler de yine tür ve şahıs olarak ayrıntılarıyla ifade edilir. Fiillerin ‘mastar’ şekli, ‘zamanı’, ‘şahsı’, ‘hitâbı’, ‘müsbet’ veya ‘menfi’ oluşu gibi hususlar, edatların metin içindeki görevleri ve mânâya katkısı da bu bölümde izah edilir. Aynı konuda daha önce eğer şerh yazılmışsa; bu şerhin dil bilgisi ve anlama yönelik hataları da yine şârih tarafından ortaya konulur.

Şârihin nazarında bir kelimenin birden fazla anlamı vardır. Bunlar; ‘lügavî’; ‘ıstilahî’ ve ‘murada yönelik’ anlamdır. Lügat ve ıstilah anlamını daha önce vermiş olan şârih, şerhteki maksadına uygun olarak kelimenin kullanılmasındaki muradı söyler. Murat edilen bu anlam, çoğunlukla tasavvufî bir nitelik taşır. Şârih; sözcüğün mazmununu, ‘kelimeden murâd şudur” tarzında bir kalıpla ifade eder. Beyitte kimi zaman sözcüğün lügavî anlamı da kastedilen anlam olabilir.

Şârih daha sonra mısraın veya beytin nesre çevirisini daha önce vermiş olduğu kelime anlamları üzerinden yapar. Burada ‘ma’nâ-yı mısra’, ‘ma’nâ-yı beyt’ tarzında kalıp ifadeler kullanılır. Nesre çeviri kelimelerin murat edilen anlamı üzerinden verilir.

Beyit nesre çevrildikten sonra bir nevi şerhin beyit bazında gelişme bölümü başlar. Bu noktada ‘mahsûl-i beyt’, ‘hâsıl-ı beyt’, ‘hülâsa-i mânâ’ gibi kalıp ifadeler karşımıza çıkar. Şârih, yapacağı ayrıntılı izahât ile muhatabına aktarmak istediği asıl anlamı ortaya koyar. Bu kısımda şerh, ayrıntılı bilgiler verilerek genişletilir. Edebî sanatlar açıklanır. Şârih, anlattıklarını desteklemek ve kanıtlamak adına birçok farklı

kaynağa başvurur. Âyet ve hadîs iktibasları; kendisine veya başka şâirlere ait şiir örnekleri; ilmî, dinî, edebî ve tasavvufî eserlerden alıntılar; lügatlerden bilgiler, kıssalar; kaynak metnin müellifine dair rivâyetler, hikâyeler ve kelâm-ı kibârlar gibi daha pek çok sayısız malzeme şârih tarafından açıklamaya dâhil edilir. Şerhe dâhil edilen bu bilgilerin kaynağı bazen gösterilirken bazısında ise kaynak bilgisine yer verilmez. Alıntı, Kur’ân’dan bir ayet ise genellikle sure bilgisi de belirtilir. Ancak hadîslerin ve kelâm-ı kibârların kimi zaman kaynağına veya ne olduğuna yönelik bilgi verilmediği görülür. Şerh sırasında kimi zaman ‘erbâb-ı lügat’, ‘erbâb-ı tasavvuf’, ‘erbâb-ı tarîkat’ ve ‘erbâb-ı hakikat’ tarzında bir grup üzerinden bir konunun anlatıldığı ve örnekler verildiği görülür. Kimi zaman da ‘ba’zılar demişler’ ifadesiyle kimin kastedildiği belli olmayan bilgilere yer verilir. Şârihin bu bölümdeki maksadı, gerçek anlamı ve vermek istediği mesajı muhatabına aktarmaktır.

Şârih ayrıca kelimelere dair nüsha farklılıklarını da şerh esnasında verir. Kaynak eserin birçok nüshasını incelediğini söyleyen müellif, çoğunlukla kendi şerhine esas olan nüshanın en kapsamlı ve en sahih nüsha olduğu inancındadır. Nüsha farklılıklarından bahsettikten sonra bu varyantlar arasından beyte en uygun olan kelimenin hangisi olduğunu belirler. Bu farklılıklara göre, beytin ayrı ayrı yorumlandığı da görülür. Şârihin nüsha farklılıklarına yönelik dikkati yalnızca kelime düzeyinde değildir. Şârih, beyit veya gazelin nüshalarda bulunup bulunması üzerine de tespitler yapar. Beytin, gazelin veya kasidenin şerh edilen eserin müellifine ait olup olmadığını delillerle izah eder.

Yukarıda bahsettiğimiz şerh metodunun eksiksiz bir şekilde tüm şerhlerde bulunduğunu söylemek imkânsızdır. İfade etmeye çalıştığımız usul, özellikle şiir şerhlerinde karşımıza çıkmaktadır. Diğer şerhlerde ise şerh edilen metnin türüne, konusuna, nazım veya nesir oluşuna, metnin şerh edilme maksadına göre şerhin şekli ve yorumların hacmi değişecektir.

Son olarak Tunca Kortantamer’in şerh metoduna dair sözleriyle şerhin yöntemine dair sözlerimizi tamamlıyoruz: “Kitap hâlindeki klasik devir şiir metni şerhlerine bakıldığında en çok filolojik yaklaşımların ağır bastığı görülür. Bu tip şerhlerde öncelikle metin verilir. Sonra kelimeler ve kavramlar çok zaman dil bilgisi

ağırlıklı olarak şerhine göre uzun veya kısa bir şekilde açıklanır. Onlarda saklı olan anlam dünyası ortaya çıkarılmaya çalışılır. Daha önce bu konuda ileri sürülmüş fikirler varsa, onlar zikredilir, tercihlerde bulunulur. Telmihler dünyası açıklanır. Sadi, Hâfız ve Mesnevi şerhleri genellikle böyledir”⁸⁴

Şerhte Muhatap Kimdir? Burada şerhin muhatap kitlesi üzerinde de durmak gerekir. Acaba şerhin yazımında ve yöneliminde okurun bir etkisi var mıdır? Okurun bilgisi, dil becerisi, mensubiyeti veya makamı gibi hususiyetler şerhin üslûbunu veya yöntemini etkiler mi? Aslında muhatabın kim olduğu sorusu ve şerhe etkileri doğrudan şerhin metodu ile ilgilidir. Muhatabın tesiri belki yöntem başlığı altında değerlendirilebilirdi ancak bu mevzuu müstakil olarak ele almanın daha iyi olacağını düşündük.

Metin-yazar, metin-okur üzerine ilişkisi üzerinde etraflıca düşünmemizi sağlayan ve bir metnin nasıl yorumlanması gerektiği sorusuna cevap veren Umberto Eco’nun muhatabın yoruma tesiri ile ilgili söyledikleri son derece önemlidir. Eco; bir metnin tek bir alıcı için yazılmadığını, bir okurlar topluluğu için üretildiğini ve bu sebeple yazarın yaptığı yorumlarda kendi niyetine göre değil, karmaşık bir etkileşimler strajesine göre hareket ettiğini ayrıca toplumsal bir dağar olarak onların dildeki yetilerini dikkate aldığını söyler. ‘Toplumsal dağar’ ifadesiyle neyi kastettiğini ise şu şekilde belirtir: “Toplumsal dağarla yalnızca bir dilbilgisi kuralları bütünü olarak belli bir dili değil, aynı zamanda o dilin edimlerinin kullandığı bütün ansiklopediyi, yani o dilin ürettiği kültürel gelenekleri ve okurun okuduğu metin de dâhil olmak üzere birçok metnin önceki yorumlarının tarihini kastediyorum.”⁸⁵ Yani yazar, metnini oluştururken toplumun sanata ilişkin tutumu ve beklentisi ister istemez ona sirayet edecektir. Bu yönüyle tamamen estetik gayeyle yazılan bir metnin bile toplumun tesirine veya beklentisine az veya çok maruz kalacağı söylenebilir. Daha çok tasavvufî ve dinî bilgilerin aktarılmasını amaçlayan şerhlerde, bu tesirin yoğun bir şekilde görülmesi muhtemeldir. Bu noktada belki de sorulması gereken soru, “Şârih, acaba toplumun duymak istediklerini mi söyler?” şeklinde olacaktır. Özellikle şiirlerin tasavvufî yorumlanması noktasındaki çaba, bu soruyu

⁸⁴ Tunca Kortantamer, “Teori Zeminden Metin Şerhi Meselesi”, s. 2.

⁸⁵ Umberto Eco, **Yorum ve Aşırı Yorum**, Kemal Atakay (Çev.), Can Yayınları, İstanbul 2003 s. 77-78.

sormayı gerektirir. Örneğin Hâfız Dîvânı'nı şerh eden bir şârihin neredeyse kelimenin geçtiği her beyitte, 'mey'i 'Îlâhî aşk' ve 'meyhâne'yi 'Îlâhî âlem' olarak yorumlaması nasıl değerlendirilmelidir? Şârihi bu tip yorumlamaya götüren en önemli husus şüphesiz şerhin bir okurlar topluluğuna hitâben yazılmış olmasıdır. Bu topluluk bazen şârihin yakın çevresi iken bazen de tâbî olduğu tarikattir. Örneğin Mevlevîler veya Bektâşîler için yazılan bir şerhin içeriği ve dili bu zümreye bağlı olarak şekillenecektir. Ayrıca geleneğin şekli ve toplum nezdinde kınanma korkusu gibi sebepler de şerh ve şârih üzerinde etkilidir.

Şerhin Kaynakları:⁸⁶ Daha önce şârihin; belagat, tarih, astronomi, coğrafya, sarf ve nahiv gibi ismini sayamadığımız birçok ilimde bilgi sahibi olması gerektiğini söylemiştik. Bu ilimlerin her biri, metnin izahında şârihin birer yardımcısı hüviyetine sahiptir. Şerh müellifi, kendi bilgi ve birikiminden hareketle metni yorumlar. Ardından da izahlarını desteklemek ve kanıtlamak adına çeşitli kaynaklara başvurur. Burada “Şârih hangi kaynaklardan yararlanır?” sorusu bize şerhin kaynaklarını verecektir.

Şerh edilen eserin konusuna, nazım veya mensur oluşuna göre yararlanılacak kaynaklar değişmekle birlikte; şerhte kullanılan kaynakların en başında Kur'ân-ı Kerim gelir. Âyetlerin bazen tamamı, bazen de bir kısmı alıntılanır. Şârih, çoğu kez yorumlarını ve öğretisini âyetlerden alıntılar yoluyla muhatabına aktarır. Diğer bir önemli kaynak ise hadîslerdir. Şârih, konuyla ilgili Hz. Peygamber'in sözlerini şerhte sıkça kullanır. Bunun dışında sözcüklerin kelime anlamlarını verirken lügatlerden; dil bilgisine yönelik açıklamalarda sarf ve nahiv kitaplarından; dinî yorumlarda ise fıkıh, akaid ve kelam kitaplarından yararlanır. Özellikle şiir şerhlerinde dîvân ve mesnevî gibi edebî eserlerden alıntılar yapar. Şârih, bazı şâirlere ait çeşitli nazım biçimlerinde yazılmış şiirleri şerhe taşır. Kimi zaman da kendi şiirlerine yer verir. Kullanılan kaynaklar arasında tasavvufî eserler de önemli bir yer tutar. Bu eserlerin dışında coğrafya, tıp, matematik, tarih gibi alanlardan ve ilm-i nücûm, kimya, simya gibi batıl ilimlerden yararlanır. Atasözü ve deyimler, kelâm-ı kibarlar, mitoloji,

⁸⁶ Bir şerh metninde hangi kaynakların kullanıldığı ile ilgili bazı araştırmalar yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Abdülkadir Dağlar, “Vassâf Tarihi Şerhinden Hareketle Şerh Kaynakları Meselesi”, *Turkish Studies*, c. II, S. 4, Sonbahar 2007, s. 293-307.; Ozan Yılmaz, “Şârihin Kütüphanesinden: Bosnalı Ahmed Sûdî'nin Gülistân Şerhinde Kullandığı Kaynaklar”, *ESTAD Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 1 Ağustos 2018 s. 187-202.

menkıbeler, kıssalar ve halk inanışları da şerhte sıkça kullanılan kaynaklar arasında yer alır.

Klasik Türk Edebiyatında Şerh Geleneği⁸⁷: Türk Edebiyatı şerh geleneği içerisinde, başta dinî-tasavvufî eserler olmak üzere farklı konulardaki birçok metin üzerine şerhler kaleme alınmıştır. Şerhe konu olan eserlerin önemli bir bölümü Farsça olup Arap ve Türk dillerindeki eserler de şerh edilmiştir.

Anadolu sahası Türk edebiyatında XIII. yüzyılın sonlarına doğru şerh geleneğinin ilk örnekleri verilmiş; XV. yüzyılla birlikte şerh adını taşıyan eserlerin sayısı artmış; XVI. yüzyılda ise şerh faaliyetleri yaygınlaşarak klâsik bir hüviyet kazanmıştır.⁸⁸ XVII. yüzyılda daha geniş bir sahada gelişimini sürdüren şerh geleneği; XVIII. yüzyılda şerh edilen eserlerin sayısı bakımında zirveye ulaşmıştır.⁸⁹ Farsça ve Arapça eserler üzerine XIX. yüzyılda da şerh örnekleri verilmeye devam etmiş; bu yüzyıl itibarıyla ayrıca Türkçe dîvânlar üzerine de şerh ve tercümeler yazılmıştır. Niyâzî-i Mısırî ve Şeyh Sâlih Lutfî dîvânlarında yer alan Türkçe tasavvufî şiirler bu kapsamda şerh edilmiştir.⁹⁰

Fars dilinde Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin (ö. 1273) Mesnevî'si, Sadî-i Şirâzî'nin (ö. 1292) Bostan ve Gülistân'ı, Feridüddîn Attar'ın (ö. 1221) Pendnâmesi ve Hâfız-ı Şîrâzî'nin (ö. 1390) Dîvânı; Arap edebiyatında ise Hz. Ali Dîvânı ve İbn Fâriz Dîvânı edebî geleneğimiz içerisinde en fazla şerh edilen eserler arasında yer almıştır. Edebiyatımızda dinî-tasavvufî şerhlerin yoğunluğuna dikkat çeken Ömür Ceylan; Kırk Hadîs mecmûaları, evrâd mecmûaları, hilye-i nebî mecmûaları, Esmâ-i Hüsnâ risâleleri, Fıkıh-ı Ekber, Füsûsü'l-Hikem, Gülşen-i Râz ve Bahâristân gibi eserler üzerine de birçok şerh yazıldığını belirtir.⁹¹

⁸⁷ Türk edebiyatında şerh geleneğinin tarihî gelişimi ve şerh edilen eserler hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bakınız: Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.; Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Doktora, 2011; Ozan Yılmaz, "Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9 (Eski Türk Edebiyatı Tarihi I), 2007, s. 271-304.; İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** -Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not- Dergah Yayınları, İstanbul 2011.

⁸⁸ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 41-42.

⁸⁹ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 45,49.

⁹⁰ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 553.

⁹¹ Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007, s. 7.

Gelenek içinde eserin tümüne yönelik şerhlerinin yanı sıra; beyit, gazel, kasîde gibi nazım şekilleri üzerine de şerhler yazılmıştır. Kâ'b b. Züheyr'in (ö. 24/645 [?]) Hz. Peygamber'e sunduğu Kasîde-i Bürde'si yahut diğer adıyla Kasîde-i Bânet Su'ad'ı; Bûsîrî'nin (ö. 695/1296[?]) Kasîde-i Bürde'si; İbn Fâriz'in Kasîdetü'l-hamriyye olarak da bilinen Kasîdetü'l-mîmiyye'si; İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (ö. 751/1350) Kasîde-i Nûniyye'si; İbnü'n-Nahvî'nin (ö. 513/1119) Kasîde-i Münferice'si, Üşî'nin (ö. 575/1179) el-Kasîdetü'l-lâmiyye ve Bed'ü'l-emâlî isimleriyle de anılan Kasîdetü'l-Emâlî'si ve Abdurrezzâk el-Tantarânî'nin (ö. 1092) Kasîde-i Tantarânî'si en fazla şerh yazılan Arapça kasîdeler arasında yer almaktadır. Ayrıca Urfî-i Şirâzî'nin (ö. 1591) gazel ve kasîdeleri ile Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 1390) ve diğer bazı şâirlerin çeşitli nazım birimlerindeki şiirleri üzerine de şerhler yazılmıştır.

Edebiyatımızda kaynak dili Türkçe olan eserler üzerine de şerhler yazılmıştır. Yunus Emre'nin şiirlerine yapılan şerhler, ilk müstakil Türkçe şiir şerhleri arasındadır. Yunus'un şiirlerine Niyazî-i Mısırî ve İsmail Hakkı Bursevî gibi isimler tarafından şerhler yazılmıştır.⁹²

Osmanlı edebiyatında; Muslihuddin Sürurî -*Şârih-i Mesnevî*- (ö. 1562), Şem'î Şem'ullâh Prizrenî (ö. 1591), Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596), Mehmed Vehbî-i Konevî (ö. 1828) Kefevî Hüseyin Çelebi (ö. 1601), Sarı Abdullah Efendi (ö. 1661), İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1724/1725) İlmî Dede (ö. 1611), İsmâil Ankaravî -*Hz. Şârih ve Şârih-i Mesnevî*- (ö. 1632), Abdullah Bosnevî -*Şârih-i Füsûs*- (ö. 1644) gibi şârihler farklı dillerdeki çeşitli eserler üzerine yazmış oldukları şerhler ile ön plana çıkmıştır.

XX. yüzyıla kadar varlığını klasik özelliklerine bağlı olarak sürdüren şerh geleneği; bu dönemden sonra yeni yaklaşımların etkisiyle farklı bir gelişim evresine girmiştir. Bu süreçte en dikkat çeken isim, şüphesiz metin şerhi geleneğinin en büyük ismi olan Ali Nihat Tarlan'dır. Tarlan, özellikle 'Şeyhî Dîvânı'nı Tetkik' adlı eseriyle şerh geleneğini farklı bir boyuta taşımıştır. Daha çok tahlîle yaklaşan bu yeni anlayış; Tahir Olgun, Ömer Ferid Kam ve Haluk İpekten gibi araştırmacıların da katkısıyla daha sonraki çalışmalar adına ufuk açıcı bir örnek teşkil etmiştir. Mine Mengi; Ali Nihat Tarlan'ın 'Şeyhî Dîvânını Tetkik' adlı tahlil çalışmasından sonra,

⁹² M. A. Yekta Saraç, "Şerhler", s. 128.

Harun Tolasa'nın 'Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası', Mehmet Çavuşoğlu'nun 'Necâtî Bey Dîvânı'nın Tahlili', Cemal Kurnaz'ın 'Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili', Nejat Sefercioğlu'nun 'Nev'î Dîvânı'nın Tahlili', İsa Kayaalp'in Sultan Ahmed Dîvânı'nın Tahlili vb. çalışmaların klâsik şerhten farklı olarak tahlîl boyutunda çalışmalar olduğunu belirtir. Mengi, ayrıca Tarlan'ın 'Şeyhi Dîvânı'nı Tedkik' adlı eseri ile söz konusu diğer eserlerin hemen hepsine inceleme yöntemini verdiğini ve bu incelemenin eser boyutunda daha sonraki metin tahlili çalışmalarının ortak modeli olduğunu söyler.⁹³

Yakın döneme gelindiğinde ise özellikle Batı merkezli modern metin inceleme metotları ile Dîvân şiirini izah etme yoluna gidildiği görülmektedir. Cem Dilçin'in Fuzûlî'nin bir gazeli üzerine uyguladığı yapısal inceleme ile hız kazanan bu yönelim, Dursun Ali Tökel ve Yavuz Bayram gibi araştırmacıların çalışmaları ile ileriye taşınmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra Ahmet Atilla Şentürk, İskender Pala gibi araştırmacılar ise yaptığı çalışmalarda klasik metin şerhi geleneğine benzer örnekleri sürdürmektedir.

Şerhin Önemi: Şerhler, Klasik Türk edebiyatını ve bu edebiyatın arkasındaki zengin kültür birikimini anlayabilmek için en değerli kaynaklardan biridir. Arapça ve Farsça içeriği, belagat ilmindeki zenginliği, sarf ve nahiv incelemeleri, tefsir, akaid, hadîs, mantık, tasavvuf ve kelâm bilgisinin yoğun bir şekilde işlenmesi, mitoloji bilgisi, topluma dair izler taşıması, atasözleri ve deyimleri, edebî ve estetik beğenileri, kıssaları ve daha sayamadığımız nice hususiyetleri ile şerhler edebiyatımız için birer hazine niteliği taşır. Dolayısıyla bu geleneği lügatlerde yer alan “açmak, yarmak, yorumlamak ve açıklamak” tarzındaki birkaç sözcük üzerinden tanımlamaya çalışmak ve şerhi yalnızca bir yorumlama faaliyeti olarak kabul etmek bu kadîm geleneğin doğru anlaşılmasına engel olacaktır.

Fars ve Arap dillerine karşı hâkimiyeti olmayan veya üstünkörü bir âşinâlığa sahip olan okurun, başka dillerdeki eserleri kavrayabilmesi pek de ihtimâl dâhilinde değildir. Ayrıca üstün niteliklere sahip gerçek sanat eserlerinin anlaşılması da kolay gerçekleşmez. Bu yüzden sanat değeri yüksek eserler, her devirde yorumlanma

⁹³ Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, s. 410.

ihtiyacı duymuştur. Şerh ve haşiye literatürünü klasiklerin ayrılmaz bir parçası hatta bazı bakımdan klasiklerin ta kendisi kabul eden İsmail Kara; şerhi, İslam klasiklerini anlamak ve onların statülerini, zenginliklerini ve değerlerini tayin etmek için başvurulması zarurî olan unsurlardan biri olarak kabul eder.⁹⁴ Bu yönüyle bir metni anlaşılır kılma noktasında karşımıza çıkan metin şerhleri, eserlerin girift noktalarını çözmek adına birer kılavuz kaynak vazifesini üstlenir. Şerhe konu olan eserler incelendiğinde, aynı metnin yüzyıllar boyunca defalarca şerh edildiği görülmektedir. Muhatabın talebi, önceki şerhlerde var olan eksiklikler ve diğer bazı sebepler dâhilinde şerh; metinleri anlaşılır kılma noktasında anahtar olarak varlığını sürdürmüştür. Eserlerin izahına duyulan bu gereksinim, daimî sûrette de devam edecektir. Kaleme alınan her şerh, yazıldığı dönemde metinlerin anlaşılması ihtiyacına cevap vermeyi amaçlamıştır. Agâh Sırrı Levend, metin şerhinin eski eserlerdeki mazmunları anlamak ve onların yazıldığı devri bütün özellikleriyle tanımak için yolumuzu aydınlattığını söyler.⁹⁵ Bu yaklaşımdan da anlaşılacağı üzere şerhler metnin anlaşılmasını sağlayan birer meşale görünümündedir.

Şerhlerin metni anlaşılır kılma dışında dikkat çeken bir diğer özelliği de sahip olduğu dil varlığıdır. Özellikle Arap ve Fars dillerini öğrenmek isteyen muhatabın, bu ihtiyacına karşılık olması bakımından şerh ürünleri son derece kıymetli bir eğitim aracıdır. Şerhlerde her bir kelimenin birçok farklı anlamına yer verilmiş; bu da metni okuyanın dille ilgili yetisinin gelişmesini sağlamıştır. Kelimelerin ve cümlelerin dilbilgisi hususiyetlerine dair verilen bilgiler ise okuru gramer kaideleri noktasında ileriye taşımıştır. Muhammet Nur Doğan da metnin o günün insanının rahatça anlayabileceği bir şekilde takdim edilmesi, kelimelerin lügavî ve ıstilahî anlamının açıklanması, eserin mazmununun ve arka planındaki mesajının okura aktarılması yönüyle metin şerhlerinin edebiyat ve kültür tarihimiz açısından oldukça zengin malzeme ile dolu olduğunu ve büyük oranda kaynak değeri taşıdığını söyler.⁹⁶

Edebî ve Estetik Zevkin Tezâhürü Olarak Şerh: Sanatta güzel olanın algılanması ve tespiti esnasında ortaya çıkan estetik beğeni ile şerh edilen eserler arasında bir bağlantı söz konusu mudur? Edebiyat sahası içerisinde özellikle antoloji

⁹⁴ İsmail Kara, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz* (...), s. 14-15.

⁹⁵ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, s. 14.

⁹⁶ Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, “*Metin Şerhi Üzerine*”, s. 12.

ve mecmûa gibi seçme metinleri bir araya getiren eserlerin bir zevkin tezahürü ve estetik beğenin bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Bu eserleri meydana getiren müellifin yalnızca bireysel edebî zevkine bağlı kalması imkânsızdır. Mecmûa ve antoloji türü eserlerde halkın beğenisi, talepleri ve dikkatleri de esere yansımaktadır. Bu yönüyle bu tarz eserlerin estetik anlayışımızın gelişimi hakkında öngörü sağladığını ve estetik beğenin tezahürü olduğunu söyleyebiliriz. Burada “Şerh geleneği antolojilere seçilen şiirler misali bir edebî zevkin göstergesi midir?”, “Şerh, edebî geleneğin anatomisini bize verir mi?” soruları akla gelmektedir. Kanaatimizce estetik beğeniye yansıtma noktasında antoloji ve mecmua tarzı eserlere şerhleri de eklemek mümkündür. Zira bir eserin şerh edilmesinde tek kıstas eserin anlaşılabilirliği değildir. Eserin sahip olduğu şöhret ve edebî üstünlükler de şerh edilmesinde etkilidir. Emine Yeniterzi; Dîvân şiirini okumak, anlamak, incelemek ve derinliğine inebilmek; bunların sonucunda şairin fikir ve hayal dünyasını oluşturan şahsî yönünü, Dîvân şiiri malzemesini kullanmaktaki orijinalitesini tespit edebilmek için metin şerhine gereksinim olduğunu söyler.⁹⁷ Yani şairin orijinallliğini ve eserin niteliğini gün yüzüne çıkartırken şerhlere ihtiyaç vardır. Bu yönüyle şerhte verilen bilgilerin eserin karakterini ve estetik yönünü ortaya koymada katkı sağladığı söylenebilir.

İsmail Kara; şerh ve haşiyelerin sahalarında kendilerinden önce yazılmış, tartışılmış birçok metni, metin parçalarını, tartışma diyaloglarını, soru ve cevapları, bilgi kırıntılarını ihtivâ etmesi sebebiyle bu eserlerin bir tür antoloji, derleme veya tarihî hafıza ve söz dağarcığı mahiyeti kazandığını söyler. Kara’ya göre şerhler aynı zamanda ne türden metinlerin, hangi zaman ve coğrafyada, nasıl tedâvüle girdiğini ve dayanıklılık/dönüşme/yenilenme kapasitesini de göstermektedir.⁹⁸

Şerh geleneği incelendiğinde özellikle bazı eserler üzerinde geleneğin yoğunlaştığı görülecektir. O hâlde bir metnin çok sayıda şerhinin var olması o eseri kıymetli kılar mı? Ya da bir eserin şerh edildiği için kıymeti artar mı? Burada bir eserin farklı kişiler tarafından değişik dönemlerde şerh edilmesi esere bir rağbetin var olduğunun göstergesidir. Örneğin Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin (ö. 672/1273)

⁹⁷ Emine Yeniterzi: “Metin Şerhi ile İlgili Görüşler”, s. 59.

⁹⁸ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 34.

Mesnevî'si, XV. yüzyıldan günümüze kadar kısmî veya tam olarak pek çok şerh ve tercüme tarzı çalışmaya konu olmuştur. Mesnevî'nin farklı dillerde de şerhleri mevcuttur. Bu eser etrafında geniş kapsamlı şerh ve tercüme literatürünün oluşması, esere yönelik tasavvufî eğilimlerin var olduğunu göstermekle birlikte; metne yönelik estetik beğeniyi de yansıtmaktadır. Aynı zamanda Fars klasikleri arasında sayılabilecek Bostan, Gülistân, Pendnâme ve Dîvân-ı Hâfız gibi eserlerin ve Arap edebiyatındaki Dîvân-ı Âlî, Dîvân-ı İbn Fâriz ve Kasîde-i Bürde vb. metinlerin çok sayıda şerhinin yapılması bu eserler üzerindeki estetik kanaati yansıtır. Bu tür eserler üzerine neredeyse her yüzyılda şerhlerin yazılmış olması var olan ilginin canlı bir şekilde sürdüğünün kanıtıdır. Yekta Saraç da dinî muhtevâlî eserler ile edebî metinler üzerine yazılan şerhlerin; dönemin bilimsel düzeyini, toplumsal eğilimlerini, eğitim ve öğretim metotlarını gösteren önemli kaynaklar olduğunu söyler.⁹⁹

Medrese Geleneğinde Şerhler: İslam tarihinde ve Osmanlı döneminde medreseler, eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü müesseselerdir. Osmanlı topraklarında medreseler; Haşiye-i Tecrid, Miftah, Kırklî, Hâriç, Dâhil ve Sahn-ı Semân olmak üzere beş sınıfa ayrılmıştır.¹⁰⁰ Burada medreselerle ilgili ilk olarak “İlim talibi bir öğrenci eğitim yolculuğuna nasıl başlamaktaydı?” ve “Bir talebe, bahsi geçen sınıfları nasıl atlamaktadır?” gibi sorular akla gelmektedir. Medreselerde tedris hayatına dâhil olan bir talebe, Haşiye-i tecrîd medresesinden başlayarak her bir kademedeki talebesi olduğu medresenin seviyesine uygun olan eserleri okur ve bu talime dair vesikayı müderrisinden almak suretiyle Sahn-ı Semân medresesine kadar yükselirdi. Eğitim sürecinde öğrencilerin bir üst seviyedeki medreseye geçebilmesi, gerekli kitapları bitirmesine bağlıydı.¹⁰¹ Okutulan kitaplar bizzat müderrisin nezaretinde yürütülmekte olup kitap ya da kitapların gerekli bölümleri tamamlanmadıkça dersin geçilmesi mümkün değildi. Yani medreselerde sınıf geçme değil; ders/kitap geçme yöntemi uygulanmaktaydı.¹⁰²

⁹⁹ Yekta Saraç “Şerhler”, s. 123.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1988, s. 11

¹⁰¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 14-15.

¹⁰² Mefail Hızlı, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, **T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 17, S. 1, 2008, s. 28.

Medresede tedrise dâhil olan bir öğrenci hangi kitaplar ve ilimler üzerinden eğitimine devam etmektedir? Şerhlerin medreselerdeki eğitimle nasıl bir bağlantısı vardır? İsmail Hakkı Uzunçarşılı, eğitim süresince medreselerde talebelere verilen ilimleri ulûm-ı âliyye (علوم آليه) ve ulûm-ı ‘âliye (علوم عاليه) olmak üzere ikiye ayırır. Buna göre ulûm-ı âliyyeden (علوم آليه) kelâm, mantık, lûgat, nahiv, hendese, hesap, heyet, felsefe, tarih ve coğrafya; ulûm-ı ‘âliyeden ise (علوم عاليه) Kur’ân, hadîs ve fıkıh ilimleri öğrencilere verilen dersler arasındadır.¹⁰³

Medreselerde okutulan eserlerin önemli bir bölümü ise şerh ve haşiye türü eserlerden oluşmaktadır.¹⁰⁴ Bu yönüyle şerh ve haşiye geleneğinin medreselerle, bu kurumların inşa edip yerleştirdiği eğitim-öğretim tarzıyla, ilim siyasetiyle ve tedris üslubuyla yakın irtibatlı olarak ortaya çıkıp geliştiği söylenebilir.¹⁰⁵ Fahri Unan; XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Eğitim Sisteminin neredeyse hiç değişmediğini ve medreselerde okutulan şerh, haşiye ve talik tarzı eserlerin bu süreç zarfında aynı kaldığını belirtir. Unan’a göre medreselerde okutulan veya müderrisler tarafından verilen dersler kalıplaşmış kalmıştır.¹⁰⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, medreselerde genel olarak okutulan eserleri şu şekilde gösterir: **Mantıktan**, Şerh-i Şemsiye, Şerh-i İsaguci ve fasılalı olarak Şerh-i Metâli şerhleri; **belagattan** Telhisü’l-miftah isimli hulâsas ve bu hulâsaya Sâdeddin-i Teftazanî (ö. 1390) tarafından yazılan Mutavvel ve Muhtasar isimlerindeki şerhler ve bu şerhlere Seyyid Şerif-i Cürcanî (ö. 1413) ve Molla Hüsrev (ö. 1480) ve sairleri taraflarından kaleme alınan şerh ve haşiyeler; **kelâmdan**, Hâşiye-i Tecrid, İsfahanî’nin Tevâlî şerhi, Mevakıf şerh ve haşiyeleri; **usûl-i fıkıhdan** Telvih ile İbn Hâcib’in (ö. 1249) Muhtasar-i Müntehâ isimli meşhur eserinin Allame Adudüddin Abdurrahman İyî (ö. 1355) tarafından

¹⁰³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 20.

¹⁰⁴ Osmanlı medreselerinde okutulan ders kitaplarına dair ayrıntılı bilgi için bakınız: Katip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Rüşti Balcı (Haz.) Türk Vakfı Yurt Yayınları, Cilt I-IV, 2. Basım, İstanbul 2014; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1988; Mefail Hızlı, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, **T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 17, S. 1, 2008; Cevat İzgi, **Osmanlı Medreselerinde İlim**, c. I-II, İz Yayıncılık, İstanbul 1997; Murat Bilge, **İlk Osmanlı Medreseleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984; Şükran Fazlıoğlu, “Manzûme Fî Tertîb El-Kutub fî El-Ulûm ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, Ocak 2003, c. 1, S. 1, s. 97-110; Mustafa Ergün, “Ders Programları ve Ders Kitapları Tarihi-I Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları”, **A.K.Ü. Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, Afyon 1996, s. 1-16.

¹⁰⁵ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 28.

¹⁰⁶ Fahri Unan, “Bir Âlimin Hayat Hikâyesi ve Klâsik Osmanlı Eğitim Sistemi Üzerine”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Ankara 1999, s. 378;

yazılan ve ulema arasında Şerh-i Adud denilen şerh ile Menarü'l-envar şerhi ve İbn Melek (ö. 1418) ile Molla Hüsrev'in (ö. 1480) telvih haşiyeleri ve yine Mirkatü'l-vusul'i ile bunun şerhi, Mir'atü'l-usul ve Sâdeddin-i Teftazânî'nin (ö. 1390) Muhtasar-ı münteha haşiyesi ve sair müderrislerin iktidarlarına göre şerh, haşiyeye ve talikatları; **fıkıhtan** fûrûdan Hidaye ve bunun Ehû'l-hasan Ali Mürginânî (ö. 1196) tarafından yazılan şerhi ile diğer şerh ve haşiyelerden münasipleri ve Zeylaî'nin (ö. 1342) Kenzü'd-dekâyık şerhi ve Halebî İbrahim'in (ö. 1549) Mülteki'l-ebhar ve Vikaye ve Molla Hüsrev'in (ö. 1480) Gurer isimli eseriyle bunun şerhi olan Dürer ve bunlara yazılan ve fıkıhın muhtelif kısımlarına dair olan şerh ve haşiyeler; **akaiden** Adudiye de denilen Akaid şerhi, Celâlüddin Devvanî'nin (ö. 1502) İsbat-ı Vâcib isimli eseri ve Necmeddin Ebû Hafs Ömer b, Muhammed-i Neseffî'nin (ö. 1142) Akaid metni ile bunun müteaddid şerh ve haşiyelerinden müntehab eserler ve Sâdeddin-i Teftazânî'nin Akaid şerhi; hadîsten en meşhuru İbnü'l-Esir (ö. 1209) İbn Mübarek (ö. 797) ve İbn Hacer-i Askalanî'nin (ö. 1448) Nuhbetü'l-fikir isimli eserleri ve şerhleri medreselerde okutulan şerh ve haşiyeye türü eserler arasındadır.¹⁰⁷

Osmanlı medreselerinde eğitim faaliyetleri âlimler ve müderrisler yani hocalar üzerinden devam etmektedir. Medreselerde devam eden eğitimin 'Metin ve Hoca merkezli' bir eğitim olduğunu söyleyen Düccane Cündioğlu, bir ilimde söz sahibi olmanın o ilmin belli başlı metinlerinde söz sahibi olmakla eşdeğer olduğunu ve metinlerin ancak bir hocanın gözetiminde okunduğunda talebeye kendisini açacağını belirtir.¹⁰⁸ Bu yönüyle medresenin isminden çok hocanın kimliği verdiği eğitim ön plana çıkmaktadır. Burada "Hocalar ne tür bir akademik yolculuğun sonunda müderris mertebesine yükselmektedir?" sorusu akla gelmektedir. Dânişmenliğe giden süreci incelediğimizde talebe için geçerli olan ilim yolculuğunun müderris için de söz konusu olduğunu görmekteyiz. Zîrâ medrese eğitimi tamamlayan bir müderris; tıpkı öğrenciliğinde olduğu gibi en alt kademedeki medreseden başlayarak Sahn-ı Seman'a doğru meslekî ilerleyişini sürdürür. Müderrisler, bu süreçte belirli eserleri talebelerine okutmalı ve çeşitli eserler kaleme almalıdır. Yekta Saraç, medrese hocalarının bir medreseden diğer bir medrese seviyesine yükselbilmeleri için gereken şartlardan birisinin okutulacakları metnin

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı*, s. 21-23.

¹⁰⁸ Düccane Cündioğlu, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam'ın Tarihi*, s. 112.

bir bölümüne yönelik şerh yazmak olduğunu söyler. Saraç'a göre bu durum şerh geleneğinin gelişmesini sağlayan şartlar arasındadır.¹⁰⁹ İsmail Kara'ya göre kadim dünyada şerh ve haşiye yazmak sadece meşru ve muteber bir ilmî-talimî faaliyet ve telif tarzı değil; aynı zamanda ilim yolcusu olmanın bir gereği, hoca-talebe münasebetlerinin tabî ve hatta zarurî bir uzantısıdır.¹¹⁰ Dursun Hazer ise şerh ve haşiye yazmış olan âlimlerin o ilim dalında uzmanlaştığını ve kitabın muhtevâsını en iyi şekilde anlayarak anlattığını belirtir.¹¹¹

Şerhler ve Dil Öğretimi:¹¹² Dil öğrenmek/öğretmek ve dil becerisini geliştirmek amacıyla çeşitli metin türlerine başvurulmuştur. Özellikle edebî metinler, dil öğretimi sahasında önemli bir araçtır. Edebî ve estetik nitelikleri, günlük hayatla bağlantısı, ahenge dayalı ses yapısı ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı muhtevâsı ile metinler, muhataba ulaşımı kolaylaştırmıştır. Melik Bülbül'e göre edebî metinler, dil malzemesini tüm anlam sanatlarıyla yoğurarak rafine hâline getirdiğinden, bu tür metinlerin dil portresi içinde doğal olarak vurgu, müzikal etki, entonasyon (tonlama), ezgisellik, ritim, imgesel etki, örtüşük anlamlar kümesi, uzak çağrışımlar... vb. barındırdığı için dil eğitimi çalışmalarında nitelikli sonuçların alınmasını sağlayacaktır. Edebî metinlere dayalı dil eğitimi; anlam çözümleme, beraberinde yeniden değerlendirme ve yeniden anlamlandırma faaliyetleriyle birlikte yürümektedir.¹¹³ Edebî metinler; okurda ilgi uyandırması, yeni düşüncelerin üretimine elverişli olması, bir dili kullanan insanın ortaya koyabileceği en büyük becerileri içermesi, yaşamı ve kültürü yansıtmaması, bilim ve sanata dair kavramlar barındırması, her okumanın yeni bir anlam oluşturmaması ve dili anlama becerilerini geliştirmesi vb. yönleri dolayısıyla dil öğrenme süreçlerini en iyi pekiştiren

¹⁰⁹ Yekta Saraç, "Şerhler", s. 123.

¹¹⁰ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 16.

¹¹¹ Dursun Hazer, "Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi ve Okutulan Ders Kitapları", **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2002/1, s. 286.

¹¹² Şerhlerin dil öğretimindeki fonksiyonu hakkında ayrıntılı bilgi almak için bakınız: Hülya Canpolat, **Sâdî'nin Gülîstân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırmalı İncelemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006; Hülya Canpolat Taşçı, "Türkçe Edebî Şerhlerde Amaç ve Yöntemler", **Metnin Hâlleri: Osmanlı'da Telif, Tercüme ve Şerh, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX**, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 72-97; Mustafa Yasin Başçetin, "Osmanlı Döneminde Dil ve Kültür Öğretim Materyali Olarak Klasik Şerh Metinleri", **Turkish Studies**, Volume 12/34, 2017, s. 77-88.

¹¹³ Melik Bülbül, **Metin ve Anlam Üzerine Düşünceler**, s. 44-45.

materyaller arasındadır.¹¹⁴ Bu materyallerin izahını amaçlayan şerhler ise lügate dair zenginliği, dilbilgisi açıklamaları ve metni anlamlandırması yönüyle son derece zengin kaynaklardır. Sahip olduğu anlam ve dilbilgisi zenginliği bakımından şerhlerin dil öğretimini sağlama vazîfesini üstlendiği rahatlıkla söylenebilir.

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi ile birlikte Kur’ân-ı Kerim’i gerektiği şekilde aslından anlayabilme maksadı Arapçaya karşı ilgiyi artırmış; Arapçanın ilim dili husûsiyetini taşıyor olması ise bu dilin öğrenimini gerekli kılmıştır. Dil öğretimine yönelik faaliyetler, manzum ve mensur çeşitli türlerdeki eserler üzerinden farklı usullerle gerçekleştirilmiştir. Şerhler bu noktada karşımıza çıkan dil öğretimi araçlarından biridir. Ancak Arapça metinlerin şerhinde, maksadın yalnızca bir dil öğretimi gayesi taşıdığını söylemek de doğru değildir. Arapça metinlere bağlı dil öğretimindeki asıl gaye; dinî bilginin öğrenimi ve öğretilmesidir. Kâtip Çelebi, Kur’ân’ın ve hadîsin incelenmesinden önce mutlaka Arapçayla alakalı ilimlerinin öğrenilmesi gerektiğini söyler. Kur’ân ve hadîs üzerine sağlıklı bir incelemenin yapılabilmesi; dil, nahiv, beyan ve benzeri nakle dayalı ilimlere vâkıf olmaya bağlıdır.¹¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı’nın medreselerde verilen ilimleri ulûm-ı ‘âliye yani yüce ilimler (Kur’ân, Hadîs, Fıkıh) ve ulûm-ı âliyye yani âlet ilimleri (sarf, nahiv, lûgat, mantık, beyân ve sair) şeklinde ikiye ayırması da bunun bir göstergesidir. Âlet ilimleri, yüce ilimlerin öğretimi için birer araç hüviyetine sahiptir. Bu ilimlerin talimi daha sonra karşılaşılabilecek dinî ilimlerin öğrenimini kolaylaştıracaktır. Şükran Fazlıoğlu da Osmanlı âlimlerinin Arapça konusundaki hassasiyetini, bizatihi Arapça öğrenme anlayışından daha çok, ‘Kur’ân’ı ve Varlık’ı daha iyi anlamak kaygısından kaynaklandığını söyler.¹¹⁶

Farsça ise Anadolu Selçuklu Devleti’nde edebiyat dili görevini üstlenmiş; XV. yüzyılda Osmanlı döneminde de rağbet gören bir dil olarak varlığını sürdürmüştür. Osmanlı Türkçesi, XVI. yüzyıl itibarıyla Farsça ile rekabet edebilecek bir düzeye erişmiştir.¹¹⁷ Ancak Osmanlı sahasında Fars klâsiklerine ve şâirlerine olan

¹¹⁴ Melik Bülbül, *Metin ve Anlam Üzerine Düşünceler*, s. 52-54.

¹¹⁵ Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-Zünûn*, c. 1, s. 41.

¹¹⁶ Şükran Fazlıoğlu, “Manzûme Fî Tertîb El-Kutub fî El-Ulûm ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, c. 1, S. 1, Ocak 2003, s. 108.

¹¹⁷ Mustafa Özkan, “Osmanlı Türkçesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, c. 33, s. 483

ilgi devam etmiştir. Bu ilgi doğrultusunda Bostan, Gülistan, Pendnâme, Mantıku't-tayr ve Mesnevî gibi daha birçok eser hakkında sayısız tercüme ve şerhler kaleme alınmıştır.

O hâlde Arapça ve Farsça metinlerin şerh edilmesi ile dil öğretimi arasında nasıl bir bağlantı vardır? Dil eğitimde şerh nasıl bir rol üstlenir? Şerh metodunun ve dil eğitiminin usul bakımından benzerliği var mıdır? Dil öğretimi adına şerhlerin dikkat çeken yönleri nelerdir?

Kâtip Çelebi, bir ilmin öğretim yolunu beş kısma ayırır: *Birincisi*, kısımlara ayırmaktır. Burada bütün parçalara veya küllî olan cüzlere bölünür. *İkinci kısım*, birleştirmektir. Bu yolla iddialar bilinene ulaştıran öncüler hâline getirilir. *Üçüncü*, kısım çözümlemedir. *Dördüncüsü*, tarif etmektir. Bu tüm yönleriyle eşyayı anlatmaktır. *Beşinci kısım* ise delildir. Delil ikna için gereklidir.¹¹⁸ Görüldüğü üzere Kâtip Çelebi'nin bahsettiği öğrenim yollarının her biri şerhin yararlandığı metotlardır. Bu yönüyle yöntem bakımından şerhlerin eski öğretim usullerinden biri olduğunu ve ilmin öğretiminde araç vazifesi gördüğünü söylemek mümkündür. Şerhlerdeki açıklamalar, metin küçük birimlere ayrılarak yapılmış, birimler bir bütünü oluşturacak şekilde yorum sırasında bir araya getirilmiş, ayrıntılı çözümlemelere yer verilmiş, tarifler ve deliller yoluyla düşünceler aktarılmıştır.

Birçok şerhte ilm-i lügat, sarf, nahiv ve belagat bilgisi teferruatlı bir şekilde işlenmiştir. Kelimelerin okunuş şekli açıklanmış, sözlüklerdeki farklı mânâları birer birer gösterilmiş; morfolojik özellikleri incelenmiş, etimolojileri belirtilerek müştakları izah edilmiş ve ekler hakkında ayrıntılı bir şekilde malumat verilmiştir. Şerhlerde gramer bilgisine ağırlık verilmesinin şüphesiz bir maksadı vardır ve bu maksat dil öğretimidir. Ancak şerh esnasında istisnâsız her kelimenin bu kadar kapsamlı bir şekilde açıklandığını ve tüm şerhlerde aynı özelliklerin değişmeksizin var olduğunu da söyleyemeyiz. Şârih metni izah ederken bilhassa açıklamaya gerek duyduğu kelimeler üzerinde durmuştur. Şerhlerde verilen bu gramer bilgileri, dil öğretimi açısından son derece kıymetlidir. Zira muhatap bu bilgiler vasıtasıyla ve ezber yoluyla en küçük birimlerden başlayarak bir dili öğrenecektir.

¹¹⁸ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 1, s. 38.

Hülya Canpolat, dil ve edebiyat öğretiminde şerhlere başvurulduğunu ve özellikle edebî metinlerin şerhinde temel amacın pedagojik olduğunu belirtir. Canpolat'a göre klasik metin şerhlerinde şârihin uyguladığı yöntem ve stratejiler, bugünkü yabancı dil öğretimine model olacak niteliklere sahiptir. Canpolat, şerhlerin metin merkezli oluşunu, öğrenci seviyesinin dikkate almasını, yığma bilgilerden kaçınıp yerinde ve yeterince bilgi vermesini, sözcük öğretimindeki zenginliğini yöntemin dikkati çeken esasları ve özellikleri arasında gösterir.¹¹⁹

Şerh ile Kaynak Eser Arasındaki Bağlantı ve Şerhlerin İlmî Değeri: Şerhler, kaynak metne bağlı olarak hazırlanan metinlerdir. Bu yönüyle şerhlerin varlık sebebi ve temel dayanak noktası daha önce yazılmış olan başka eserlerdir. O hâlde şerhler, yeni bir eser midir ya da değil midir? Şerhleri telif olarak kabul edebilir miyiz? Dayanak noktasının bir başka eser olması onun özgünlüğünü ve icat yönünü etkiler mi? Şerhlerde yeni düşüncelerin ve fikirlerin icadından bahsedebilir miyiz? Şerhler müstakil bir çalışma alanı mıdır? Bunlara benzer soruların sayısını artırmak mümkündür. Burada şerhlerin özgünlüğü, bir telif değeri taşıyıp taşımadığı, müstakil bir saha olup olmadığı ve eserle nasıl bir bağının bulunduğu sorgulanmaktadır.

‘Şerhin Sebeb-i Telifi’ başlığında Kâtip Çelebi’nin bir eserin yazar tarafından hangi sebepler dâhilinde kaleme alındığı ile ilgili görüşüne yer vermiştik. Buna göre daha önce yazılmamış olanı yazmak (icat), eksik olanı tamamlamak (zeyl), kapalı bir şeyi açıklamak (şerh), uzun bir şeyi özetlemek (telhis, muhtasar), dağınık bir şeyi toplamak (cem, zabt, tahkik), karışık bir şeyi düzenlemek (tanzim, tertip) ve yazarın hatalarını düzeltmek (tenkit, tamir, kritik vb.) bir eserin telifi için gerekli nedenlerdir.¹²⁰ Görüldüğü üzere şerh, bir eserin telif edilmesindeki amaçlardan biridir ve bu yönüyle telif eserler arasında yer almaktadır. Buradan hareketle şerh, daha önce icat edilmiş olan bir sanat eserinin veya başka türlerle ilgili metinlerin üzerinde ortaya çıkan yeni bir düşüncenin icadı olarak kabul edilebilir. Şârihin

¹¹⁹ Hülya Canpolat Taşçı, “Türkçe Edebî Şerhlerde Amaç ve Yöntemler”, s. 88. Canpolat, makalesinde Klasik şerh yöntemi ile dil öğretimi arasında var olan metodolojik benzerlikleri ayrıntılarıyla izah etmiş; şârihin eğitimci tavrını ve şerhin dil öğretiminde nasıl bir görev üstlendiğini açıklamıştır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bahsi geçen makale ve yazarın Gülistan önsözlerine yönelik şerhler üzerine hazırlamış olduğu doktora tezi incelenebilir. Bakınız: Hülya Canpolat, **Sâdî’nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırmalı İncelemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006

¹²⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 1, s. 37.

kaynak metin üzerinden ortaya koyduğu eser, daha önce gerçekleşmemiş bir çabanın ürünüdür. Yani verilen bilgiler ve yapılan izahlar yönüyle şerhlerin bir metin üzerindeki tefekkür işinin sonucu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Şârih, metnin izahı sırasında kendi yorumlarını ortaya koymuş, düşüncelerini çeşitli yöntemlerle delillendirmiştir. Metnin nüsha farklılıklarına kadar değinmiş ve hatalardan arı yeni bir eser ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Yorumlarda tasavvufa bağlılık, yanlış izâh veya daha önceki şerhleri kısmen tekrar etmek söz konusu olabilir. Ancak yorumların isabetli olup olmamasına bakılmaksızın şerhlerin kendine has niteliklere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Şerhler, bu yönüyle metnin kaynağına dayanan yeni bir eserdir.

Burada sorulması gereken sorulardan biri de şerhin müstakil bir disiplin ya da ilim olup olmadığı yönündedir. Ömür Ceylan klasik şiir şerhlerini, yalnızca bugün anlayamadığımız mazmunların izahı ile sınırlandıran ya da onu kendine has umdeleri ve usulleri olan müstakil bir disiplin kabul eden iki farklı görüşün var olduğunu belirtir.¹²¹ Ali Nihat Tarlan ise metin şerhini hususi formülleri, tetkike muhtaç mevzuları olması lazım gelen müstakil bir disiplin olarak kabul eder.¹²² Muhammet Nur Doğan da, şerhin tür olarak neredeyse müstakil bir hüviyet kazandığını ve zaman zaman asıl eserin ihmal edilerek ona yazılan şerhlerin ön plana çıktığını söyler.¹²³ Şerh, teorik anlamda metodolojisi itibariyle her ne kadar sabitleşmiş ve kesinleşmiş bir karaktere sahip olmasa da usulüne dair genel özellikleri bakımından şerhin müstakil bir ilim olduğu söylenebilir. Şerhler; medreselerde ‘şerh-i mütûn’ ismiyle müstakil bir ders olacak kadar kıymet görmüş bir ilimdir.

Şerhleri edebî eserlerin bir gölgesi yahut şârihin tefekkür aynasındaki bir yansıması olarak kabul etmek mümkündür. Şerh edilen eserler genel olarak kaynak metnin gerisindedir. Onu açıklamak ve anlamak maksadı hâsıl olduğunda şerhe ihtiyaç duyulur. Bu yönüyle kaynak metin sanatı yansıtmak ve bu yolda tespitte bulunmaktan çok eseri aydınlatma vazifesini üstlenir. Ancak gelenek içerisinde bazı eserlerin kaynak metnin ötesinde bir ilgiyle karşılaştığı da söylenebilir. İsmail Kara, Hazreti Şârih” lakabıyla anılan İsmail Rusuhî Ankaravî’nin (ö. 1631) Mesnevî

¹²¹ Ömür Ceylan, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, s. 3.

¹²² Ali Nihat Tarlan; “Metinler Şerhine Dair”, **Edebiyat Meseleleri**, s. 192.

¹²³ Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, “**Metin Şerhi Üzerine**”, s. 11.

şerhinin; döneminin, Osmanlı Mevlevî kültürü geleneğinin, ilim-irfan anlayışının bir tercihi olarak nerede ise bizzat Mesnevî metninin önüne geçtiğini belirtir. Kadızâdeliler-Sivasîler tartışmasının var olduğu bir dönemde, tasavvuf düşüncesinin ve tarikatların, hatta bizzat Mesnevî'nin yıkıcı ve yıpratıcı tenkitlere maruz kaldığı bir ortamda yazılan Ankaravî şerhi, Mesnevî'yi ve muhtevâsını yükselten ve tahkim eden bir karaktere bürünmüştür.¹²⁴

Şerhe Yönelik Eleştiriler: İslamî gelenekte varlığını, Kur'ân'ın anlaşılması ve müphem yönlerinin aydınlatılması maksadına borçlu olan şerh geleneği, yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüş ilmî bir usuldür. Şerhlerin ilmî değeri ve kıymeti üzerine birçok görüş var olduğu gibi şerhlere yönelik çeşitli eleştiriler de söz konusudur. Bu tenkitlerin farklı dayanak noktaları bulunmakla birlikte bunlardan ilki metinlerin çoğunlukla tasavvufî bir bakış açısıyla yorumlanması gayretidir. Şârihler, dinî-tasavvufî öğretiyi yaymak amacıyla bir metni şerh ettiğinde, metni dünyevî veya din dışı farklı yorumlara neredeyse kapatmıştır. Örneğin Muslihuddin Sürurî (ö. 1562), Şem'i Şem'ullâh (ö. 1591) ve Mehmed Vehbî-i Konevî (ö. 1828); Hâfız Dîvânî'nı aşırı tasavvufî mânâlar yükleyerek şerh etmişlerdir. Şârihler, her bir beyti tasavvufî bir nazarla izah etmiş ve şiirin asıl sahibi olan Hâfız-ı Şîrazî'yi ise beşer olmanın ötesinde yüce bir mevkîye taşımıştır. İsrâfil Babacan, bu durumu açıklar mâhiyette geleneksel bir şerhte temel düsturun, tasavvufî yorumu olabildiğince yoğun bir şekilde kullanmak olduğunu söyler. Şârih, yorum esnasında, tasavvufî derinlikte sınır tanımayacaktır.¹²⁵ Burada sorgulanması gereken hususlardan birisi şiirin gerçekten tasavvufî bir anlam taşıyıp taşımadığıdır. Örneğin meyhane, mey, aşk, âşık ve maşûk gibi kavramlar tüm beyitlerde tasavvufî bir anlama sahip olabilir mi? Bir metnin tamamen tasavvufî bir bakışla yorumlanması doğru mudur? Bu noktada metin şerhinin bir başıboş duaya ve sorumsuz şahsiliğe sürüklendiğini söyleyen Metin Akar, her şiire tasavvuf gözlüğü ile bakma alışkanlığını şiddetle eleştirir ve bu yaklaşıma sahip kişilerin edebiyatımızı bilinmezliğe, sanatçıları da unutulmaya, anlaşılmazlığa mahkûm ettiğini belirtir. Akar, bir eserin yalnızca tasavvufî yorumlanması ile ilgili ayrıca şunları söyler:

¹²⁴ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 38-39.

¹²⁵ İsrâfil Babacan, "Umberto Eco'nun "Yorum ve Aşırı Yorum" Anlayışına Göre Bazı Klâsik Şiir Şerhlerinin Değerlendirilmesi", **Route Educational and Social Science Journal**, 4(6), October 2017, s. 197.

“Bu konuda o kadar ileri gidilmiş ki Nasrettin Hoca fıkraları dahi tasavvufa göre şerh edilmiş, böylece mizahta bile Hoca’nın önüne geçilmiştir. Yanlış anlaşılacak istemeyiz, evet, her metin tasavvufa göre şerhi edilebilir, nitekim edilmiştir de. Ancak metin şerhi yapanın vazifesi -bize göre- özellikle sanatçı “Ne söylüyor?”, “Nasıl söylüyor?” sorularını cevaplandırmak, çeşitli sebeplerle anlaşılması zor olan metni anlaşılır hâle sokmak, okuyucu ile sanatçı arasında dürüst tercüman olmaktır. Öncelikle bunlar yapılmadan eseri sadece tasavvufa göre yorumlayıp sahil-i selamete çıkmak mümkün olur ama zannımca bu iş abdestsiz namaz gibi olur.”¹²⁶

Şerh geleneğinin genel itibariyle mutasavvıf şahsiyetlerin eserleri etrafında oluştuğunu ve bunun tasavvufî izahı kaçınılmaz kıldığını söyleyen İsrail Babacan; bu yorum biçiminin istisnası olmayan bir kurala dönüşmesi hâlinde ‘eser eşittir yazarın inanç dünyası’ şeklinde edebiyatla bağdaşmayan bir denkliğin ortaya çıkacağını ifade eder. Babacan’a göre bu yorum tarzı, geleneksel ve tasavvufî şerhlerde aşırıya kaçan bir şerh tarzını meydana getirecektir.¹²⁷

Şerhler üzerine var olan eleştirilerden bir diğeri de bilgilerin bir yığın hâlinde verildiği düşüncesidir. Buna göre şerhte metnin hakikî mânâsı ve muhtevâsı göz ardı edilmiş; sıradan cümleler vasıtasıyla aynı konu üzerinde birçok görüş bir araya getirilmiş ve bilgiler tekrar edilerek konuların izahı gereksiz bir şekilde uzatılmıştır.¹²⁸ Metin tahlili kavramından kastın ne olduğunu sorgulayan Mehmet Kaplan ise metinde geçen yabancı kelimelerin açıklanmasını; veznin, şeklin, edebî sanatların belirtilmesini ve böyle ne işe yarayacağı bilinmeyen teferruat bilgisinin verilmesini insicamsız ve gereksiz bilgilerin aktarılması olarak görür. Eserden çıkarılan ve ne işe yarayacağı bilinmeyen teferruat niteliğindeki bu bilgiler, boştur ve hakikî sanat anlayışına yabancıdır.¹²⁹ Kaplan’ın burada eleştirdiği metot aslında metin şerhidir. Kaplan’a göre metin tahlili, metinde mevcut her şeyi mânâlandırmak, bunları yazarın şahsî davranış tarzıyla ilişkilendirmek ve bütün ile arasındaki münasebeti ortaya çıkarmaktır. Kısacası tahlilde eserden yazara, ondan da devre

¹²⁶ Metin Akar, **Su Kasidesi Şerhi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018, s. 14-15

¹²⁷ İsrail Babacan, Umberto Eco’nun “Yorum ve Aşırı Yorum” (...), s. 197.

¹²⁸ Sedat Şensoy “Şerh”, s. 556.

¹²⁹ Mehmet Kaplan, **Şiir Tahlilleri I** “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar”, Dergah Yayınları, İstanbul 2007, s. 10.

uzanan bir bağlam vardır.¹³⁰ Kortantamer ise şiirdeki açıklamaların şiirin ses ve anlam bütünlüğünün oluşturduğu yapı ile bağlantılı olmak zorunda olduğunu söyler. Kortantamer, böyle olmadığı durumlarda şerhin bir sözlükten farkı kalmayacağını belirtir.¹³¹

Şerhler; özgün fikir üretmediği, tekrara düştüğü ve yaratıcılık yönünün zayıf olduğu yönünde de eleştirilmiştir. F. Rahman'a göre sistemli şerh yazma geleneği, başlangıçta özgün eserlerle birlikte varlığını sürdürmüştü; özgün çalışmalar zamanla neredeyse tamamen unutulmuş ve yüzeysel birtakım kelime oyunlarına ve lafzî tartışmalara dönüşmüştür. Ayrıca şerhlerde pek çok beceri var olmakla birlikte yaratıcılık daha az bulunmaktadır. F. Rahman, özellikle Ortaçağdan sonraki yüzyıllarda özgün eser vermek yerine sadece büyük şerhlerin ortaya konulduğunu belirtir.¹³² Burada şerhleri özgünlükten ve yeni fikir üretmekten yoksun gören bir yaklaşım vardır. Telif türünün şerhler üzerinden devam etmesi ve bu sebepler doğrultusunda âlimlerin yeni eserler üretmek yerine zaten ortaya koyulmuş hakikatler üzerine birkaç ekleme ve açıklama yapmak dışında bir icat ortaya koymadıkları belirtilerek âlimler ve şârihler de eleştirilmiştir. Şerh ve haşiyelerin 'orjinaliteden uzak ve tekrarlarla ma'lûl' bir metin üretim biçimi olduğuna ilişkin düşüncelerin yanlış bir kanı ve ideolojik taassubun bir ürünü olduğunu belirten Düccane Cündioğlu, bu geleneğin İslâmî mirasın işlenip geliştirilmesinde; tartışılıp zenginleştirilmesinde ve gelecek nesillere sağlam bir tarzda aktarılmasında büyük rol oynadığını söyler.¹³³ İlimdeki yenilik ve farklılık arayışlarının varlığını tabî bir hadise olarak değerlendiren Cündioğlu, şerhlerin eleştiriden ve orijinaliteden yoksun olduğu yönündeki tenkitleri şu cümlelerle reddeder: "Eleştiri ve orijinalite, ilimlerin sûretinde değil, unsurlarında tezahür ederken, *şerh-hâşiye geleneği* de bu unsurların kılcal damarlarında dolaşan nice yenilik arayışına yataklık etmiştir. Eldeki metinler dikkatlice okunur ve biraz gayret edilip önyargıların da esiri olunmazsa, İslâmî eleştirinin, asırlar boyunca bu yazım tekniği aracılığıyla kendisini dile getirdiği; bu

¹³⁰ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri I*, s. 10-11.

¹³¹ Tunca Kortantamer, "Teori Zeminden Metin Şerhi Meselesi", s. 2.

¹³² Fazlur Rahman, *İslam*, Selçuk Yayınları, İstanbul 1993, s. 263.

¹³³ Düccane Cündioğlu, "Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası: 'Osmanlı Tefsir Mirası' Bir Histografik Eleştiri Denemesi", *İslâmiyât*, c. 2, S. 4, 1999, s. 58.

literatürün, sînesinde ciddi tezler sakladığı ve çok canlı bir ilim ve fikir hayatının yaşanmasına zemin teşkil ettiği kolaylıkla fark edilir.”¹³⁴

Şerhlerden hareketle medreselerdeki eğitim anlayışı da tenkit edilmiştir. Medreselerde okutulan eserlerle ilgili önceki bölümlerde verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere, eğitim faaliyetleri genel itibariyle şerhler üzerinden yürütülmüştür. Bu durum aslî kaynaklara başvurulmadığı ve hakikî kaynakların okunması yerine onlardan mülhem ikinci kaynaklara gidildiği eleştirisine sebep olmuştur. Aynı zamanda eğitimin ezberci bir yaklaşıma sahip olduğu ve tekrara dayandığı; bu durumun da özgün düşüncenin zuhûruna engel teşkil ettiği belirtilmiştir. Bu eleştirilere yönelik “Şerhler ve hâşiyeler, gerçekten de ezber ve tekrar’ı besleyen bir yazım tekniğinin ürünü müdürler?”¹³⁵ sorusunu soran Cündioğlu, bu suale “Açıkça ifade edilmelidir ki ne *ezber ve tekrar* -sanıldığı gibi- kötü ve zararlı bir eğitim tekniğidir, ne de şerhler ve hâşiyeler özgünlükten uzak, ezber ve tekrarı besleyen bir yazım şeklidir”¹³⁶ cevabını verir. Cündioğlu ayrıca her metin hakkında şerh ve hâşiye yazılmadığını, aynı zamanda herkesin şerh ve hâşiye yazamayacağını, şerh ve hâşiye yazımının bir ilim geleneği oluşturmanın aracı değil, oluşmuş bir ilim geleneğini sürdürüp zenginleştirmenin yollarından biri olduğunu söyler.¹³⁷

Şerh ve hâşiyelerle ilgili bir diğer tenkit de medreselerdeki ilmî gayretlerin tamamen şerhler üzerine yoğunlaştığı ve âlimlerin yalnızca şerhle meşgul olduğu düşüncesine dayanır. F. Rahman’a göre medreselerde okutulan özgün eserlerin yerini önce şerhler, ardından da şerhlerin şerhleri almıştır. Ayrıca bu durum şerhlerin ve şerhlerin şerhlerinin, reddiye ve karşı reddiyelerinin hızla artmasına sebep olmuştur. Şerhlerde kılı kırk yaran ayrıntılarla uğraşılması ise ilmin asıl meselelere çözüm getirici çabalarını önlemiştir.¹³⁸ Sırf açıklama amacı ile şerh yazma alışkanlığı ise özgün fikir üretme çabalarının yavaşlayarak, ansiklopedik bilgi sahibi olan ancak bir meselede söyleyeceği hiçbir şeyi olmayan bir âlim tipinin oluşmasına sebep

¹³⁴ Dücan Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 59.

¹³⁵ Dücan Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 58.

¹³⁶ Dücan Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 58.

¹³⁷ Dücan Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 58.

¹³⁸ Fazlur Rahman, **İslâm ve Çağdaşlık**, Alpaslan Açıkgenç, Hayri Kırbaçoğlu (Çev.), 9. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018, s. 99.

olmuştur.¹³⁹ Düccane Cündioğlu bu eleştiriye yönelik olarak şerhler ve hâşiyelerin artmasını ve karşılıklı reddiyelerin yazılmasını, canlı bir fikir hayatının varlığına delil gösterir. Şerhlerde ‘kılı kırk yaran’ ayrıntılar üzerine yoğunlaşılması ise derinliğin göstergesidir. Bunun basit bir düşünce tarzı olarak kabul edilmesi tamamen ideolojik koşullanmışlığın sonucudur.¹⁴⁰

Şerhlerle ilgili eleştirilerden biri de şerhin metodolojisi hakkındadır. Buna göre şerhin üslubu zor ve metodu karışıktır.¹⁴¹ Bununla birlikte özellikle sanatsal metinlerin şerhinde, eserin edebî ve estetik yönü hakkında belirleyici tespitlerin bulunmadığı yönünde de tenkitler bulunmaktadır. Hakan Yekbaş, şârihin şiire yaklaşırken her şeyden önce sûfî kimliğiyle hareket ettiğini ve maksadının metnin eksikliklerini veya üstünlüklerini ortaya koyarak metne bedîî yönden yaklaşmak olmadığını belirtir. Yekbaş’a göre şârihin asıl maksadı tasavvufî açıklamalarda bulunmaktadır.¹⁴²

Bahsedilen eleştirileri özetle ifade edecek olursak;

I. Şârihlerin bazı yorumlarının isâbetli olmaması ve özellikle edebî metinlerin çoğu zaman tasavvufî açıklamalar üzerinden izah edilmesi;

II. Bilgilerin bir yığın hâlinde ve gereksiz ayrıntıları içerecek şekilde verilmesi;

III. Şerhlerin özgün düşünceler üretmemesi;

IV. Şerhlerin yaratıcılık yönünün zayıf olması;

V. Şerhlerde verilen bilgilerde şârihlerin benzeri eserlerle tekrara düşmesi;

VI. Medreselerdeki eğitimin orijinal metinlere değil de şerhlere dayanması;

VII. Medreselerde derslerin şerhler üzerinden yeni düşünceleri ortaya çıkarmayı hedeflemeyen ezberci bir teknikle sürdürülmesi;

VIII. Şerhlerin üslûbunun zor olması;

IX. Şerhlerin metodolojisinin karışık ve sınırlarının belirgin olmaması;

X. Özellikle edebî metinlerde eserin estetik yönüne dair tespitler içermemesi; ve benzeri hususlarda eleştirilerin yoğunlaştığı görülmektedir.

¹³⁹ Fazlur Rahman, **İslâm ve Çağdaşlık**, s. 100.

¹⁴⁰ Düccane Cündioğlu, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası (...)”, s. 60.

¹⁴¹ Sedat Şensoy, “Şerh”, s. 556

¹⁴² Hakan Yekbaş, “Metin Şerhi Geleneği Çerçevesinde Şârihlerin (...)”, s. 195.

Amil Çelebioğlu eleştirilere rağmen şerhin önemini şu şekilde ifade eder: “Eski şerhlerdeki fikirlerin isabeti, metodu ne kadar münakaşa edilirse edilsin, değerlendirmeleri ne kadar subjektif görülürse görülsün, onlar, bilhassa, değişen hayat şartları, değişen veya kaybolan kültür dünyamızın yanında en zengin ve ansiklopedik kaynaklarımızdandır.”¹⁴³

İsmail Kara, şerh ve haşiye geleneğinin olumsuz ve değersiz bir alan hâline getirilmesinin ilim ve kültür mirasımız adına büyük bir tehlike oluşturduğunu ve bu alanın ihmal edilmesinin Türklerin İslam tarihini ihmal etmek olduğunu belirtir.

“Şerh ve haşiye geleneğinin önce muğlaklaşması, ardından menfî ve ironik kelime ve terkiplerle tavsif edilerek olumsuz, değersiz ve itibarsız bir alan hâline ge(tiri)lmesi Müslüman Türkler için, İslam ilim ve kültür mirası için olduğundan daha ciddi ve tehditkâr bir anlam ifade etmektedir. Şerh ve haşiye edebiyatını ihmal etmek Türklerin İslam tarihi içindeki yerlerini, tabir caizse İslam tarihine müdahalelerini ihmal etmek mânâsına gelecektir.”¹⁴⁴

Kara; şerhle ilgili var olan eleştirilere şu cümlelerle karşı çıkmaktadır:

“Şerh, şarkiyatçıların büyük bölümünün söylediği gibi herhangi bir ibâreyi inşaî sigalarla veya benzeşen lafızlarla (paraphrase) ifade etmeye çalışıp, doğrudan çok hata eden, güzel anlamadan çok yanlış anlayan, ayrıştırmadan çok karıştıran ve açıklık kazandırmadan çok muğlaklaştıran bir ameliye değildir. Aksine şerh, tarihten bağımsız bir mânânın kazandırılması gayesiyle metnin yeniden canlandırılması ve özümsemesidir. Şerh; akîl faraziye, felsefî maksadın, mantikî ahengin ve mutlak hikmetin beyanını hedefler. Nitekim birçok şerh çalışmalarında bunu görmek mümkündür.”¹⁴⁵

Şerh Üzerine Tasnif Çalışmaları: Şerh geleneği içerisinde farklı konu ve dillerde birçok eser üzerine şerhler yazılmıştır. Bu şerhler hakkında devam eden ve tamamlanmış vaziyette birçok çalışma söz konusudur. Araştırmacılar tarafından; başta şerh eserlerinin okunup incelenmesi olmak üzere, şerhin ortaya çıkışı, varlık

¹⁴³ Amil Çelebioğlu, “Yunus’un Bir Şiirinin Şerhi”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları** MEB Yayınları, İstanbul 1998, s. 553.

¹⁴⁴ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 14.

¹⁴⁵ İsmail Kara, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz** (...), s. 25.

süreci, teorisi ve sair hususiyetlerini inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Şerh ile ilgili araştırma yapılan mevzulardan biri de şerhin tasnifi meselesidir. Bazı araştırmacılar kısmen bazısı da detaylı bir şekilde şerhin tasnifini ele almıştır.

Kâtip Çelebi, Keşfü’z-zünûn’da şerhin tarzını üçe ayırır. Bu taksime göre: i. el-Makasîd’in şerhi, Tavâli’a İsfahanî’nin yazdığı şerh ve Adud’un şerhi gibi “o dedi” “ben dedim” ile şerh etmektir. ii. İbn Hacer, Kirmânî ve benzerlerinin Buhârî şerhi gibi “onun sözü” ile açıklamaktır. iii. İç içe geçmiş hâlde şerhtir ki ona “memzuc şerh” (iç içe geçmiş şerh) denir, bunda metin ve şerh karıştırılır.¹⁴⁶ Kâtip Çelebi’nin bu tasnifi daha çok hadîs şerhleri ile ilgilidir. O hâlde edebî eserler nasıl şerh edilmiştir? Edebî eserlerin tasnifine dair hangi görüşler mevcuttur?

Ömür Ceylan, “Türkçe şiir şerhi tarihçemizi ‘klasik ve günümüz’ diyerek ikiye ayırmak aslında bir tercihten öte bir mecburiyet” cümlesiyle şerhleri iki kısma ayırmıştır. Ayrıca Ceylan; Ferit Kam, Tahir Olgun ve Ali Nihat Tarlan’la başlatılabilecek günümüz şerhinin klasik şerhin bir devamı olmasına rağmen farklı değerlendirilmesi gerektiğini belirtir.¹⁴⁷ Elimizdeki şerh malzemesinin belli bir esasa göre gruplandırmanın faydalı olacağını söyleyen Yekta Saraç ise, şerh edilen kaynak eserlerin Türkçe olup olmamasına göre şerhleri iki grupta toplamının mümkün olduğunu söyler.¹⁴⁸ Saraç, şerhleri tasniften ziyâde genel bir gruplandırmaya tâbî tutmuştur.

Ozan Yılmaz, Klasik Şerh Literatürü adlı çalışmasında şerhlere yönelik değerlendirmelerde bulunmuş ve şerh geleneği ile ilgili çalışmalar hakkında bibliyografik bilgi vermiştir. Yılmaz, Arap ve İran edebiyatı kaynaklı şerhleri altı başlık altında toplamıştır. Burada verilen bilgiler de tasniften ziyade bir gruplandırmanın sonucudur. Ozan Yılmaz şerhleri şu başlıklar altında değerlendirir:¹⁴⁹

1. Dîvanlar

Hafız, Urî vb. şâirlerin dîvânları üzerine şerhler.

¹⁴⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 1, s. 39.

¹⁴⁷ Ömür Ceylan, **Böyle Buyurdu Sûfi**, Kapı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 238.

¹⁴⁸ Yekta Saraç, “Şerhler”, s. 127.

¹⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ozan Yılmaz, “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, s. 278-296.

2. Dinî-Ahlakî-Didaktik Tarzda Yazılmış Nazım-Nesir Karışık Eserler

- i. Şerh-i Mesnevî; ii. Şerh-i Bostân; iii. Şerh-i Gülistân; iv. Şerh-i Bahâristân;
v. Şerh-i Mantıku't-Tayr; vi. Şerh-i Pendnâme-i Attâr; vii. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl;
viii. Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ; ix. Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr; x. Şerh-i Sübhatü'l Ebrâr

3. Lügatler

- i. Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri, ii. Tuhfe-i Vehbî Şerhleri, iii. Lügat-i Târîh-i Vassâf ve
Târîh-i Vassâf Şerhleri iv. Şerh-i Lügat-i Bahrü'l-Garâib v. Şerh-i Lügat-i Kânun-ı
İlâhî ve Lügat-i Ferišteoğlu vi. Şerh-i Nuhbe-i Vehbî vii. Şerh-i Sübha-i Sıbyân
viii. Şerh-i Nazmü'l-Cevher el-Müsemma be-İzz-i Zafer

4. Muhtelif Nazımları Esas Alan Şerhler

- i. Şerh-i Kasâid-i Urfî ii. Şerh-i Kasîde-i Bürde yahut Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd
iii. Şerh-i Kasîde-i Bür'e iv. Şerh-i Kasîde-i Tantarâniyye v. Muhtelif Kasîde Şerhleri

5. Diğer Nazım Şekilleri veya Nazım Birimlerini Esas Alan Şerhler

Gazel, ebyât, beyit vb. üzerine şerhler.

6. Diğer Şerhler

- i. Şerh-i Şefiknâme ii. Şerh-i Kâfiye iii. Şerh-i Rûznâme

Şerhler üzerine en kapsamlı tasnif çalışması ise Atabey Kılıç'a aittir. Kılıç, "Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi" başlıklı makalesinde şerhlerin tasnifi mevzuunun Klasik Türk edebiyatı sahasında çözülmesi gereken önemli meselelerden biri olduğunu söyler.¹⁵⁰ Atabey Kılıç, şerhleri "1. Şerh Metoduna Göre: *Geleneksel/Hall-i Müşkilât ve benzeri veya Tercüme Yakin/Modern* 2. Şerh Edilen Eserin Manzum ya da Mensur Oluşuna Göre: *Manzum-Mensur* 3. Şerh Edilen Eserin Diline Göre: *Arapça/Farsça/Türkçe* ve 4. Şerh Edilen Eserin Muhtevâsına Göre: *Edebî/Dînî/Tasavvufî/Diğer ilimler*" olmak üzere dört ana başlık altında tasnif etmiştir. Ana ve alt başlıklarla ilgili eser örneklerine de yer vermiştir. Kılıç'ın tasnifi genel hatlarıyla şu şekildedir:

1. Şerh Metoduna Göre:¹⁵¹

A. Geleneksel Şerh

B. Hall-i Müşkilât ve Benzeri veya Tercüme Yakin Şerhler

C. Modern Şerh

a. Bilimsel Esaslı, Teorik Zemine Dayalı Olanlar

b. Geleneği Bazı Eklemelerle Devam Ettirenler

¹⁵⁰ Atabey Kılıç, "Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi", Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, Turkish Studies, Ankara 2007, s. 417.

¹⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Atabey Kılıç, "Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi", s. 416-437.

2. Şerh Edilen Eserin Manzum ya da Mensur Oluşuna Göre:

A. Manzum Eser Şerhleri

- a. Manzum Sözlük Şerhleri b. Dîvan Şerhleri
c. Pend-nâme Şerhleri d. Mesnevî Şerhleri

B. Mensur Eser Şerhleri

- a. Belâgat Şerhleri b. Vasiyet-nâme Şerhleri c. Hukuk/Mecelle Şerhleri
ç. Mantık Şerhleri d. Aruz (kâfiye, Kâfiye) e. Hadîs
f. Akâid/Kelâm g. Fıkıh ğ. Ferâiz

3. Şerh Edilen Eserin Diline Göre:

A. Arapça Eser Şerhleri

B. Farsça Eser Şerhleri

C. Türkçe Eser Şerhleri

4. Şerh Edilen Eserin Muhtevâsına Göre:

A. Edebî Şerhler

- a. Mesnevî b. Dîvân c. Manzum sözlük ç. Kaside vb. Şiir Şerhleri
d. Zafer-nâme e. Bostan f. Gülistan g. Pend-nâme

B. Dînî Eser Şerhleri

- a. Âyet b. Siyer c. Vasiyetnâmeler ç. Gurer d. Dürer e. Besmele
f. Kelime-i Tevhid g. Esmâü'l-hüsnâ ğ. Hadîs h. Akâid/Kelâm ı. Fıkıh i. Ferâiz

C. Tasavvufî Şerhler

- a. Şathiyeler b. Usûli'l-aşere

D. Diğer Bilimlerle Alâkalı Şerhler

- a. Mantık b. Belâgat c. Aruz ç. Hukuk/Mecelle

Sadık Yazar, şerhlerin tasnifi üzerine görüş bildiren bir diğer araştırmacıdır. Yazar; Atabey Kılıç'ın bahsi geçen şerh tasnifini göz önünde bulundurarak Türkçe şerhleri tasnif etmiştir. Ayrıca ortaya çıkan şerh türleri hakkında da bilgi vermiştir. Sadık Yazar tarafından ortaya konulan tasnif şu şekildedir:¹⁵²

1- Takip Edilen Usûle Göre Şerhler

a) Aktarma yönü ağır basan şerhler b) Açıklama yönü ağır basan şerhler

2-Manzum veya Mensur Oluşuna Göre Kaynak Metin ve Şerhler

3-Kaynak Metnin Diline Göre Şerhler

3-Kaynak Metnin Diline Göre Şerhler

4-Kaynak Metnin Muhtevâsına Göre Şerhler

Değineceğimiz son tasnif çalışması ise İsmail Güleç'a aittir. Güleç, şerh geleneğinin tamamına değil yalnızca Mesnevî şerhleri üzerine bir tasnif çalışması yapmıştır. Yazar, Mesnevî şerhlerini biçim ve muhtevâlarına göre tasnif ederek şerh geleneğini teorik zemine oturtma çalışmalarına katkıda bulunmayı amaçladığını

¹⁵² Ayrıntılı bilgi için bakınız: Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, s. 62-71.

belirtir. Güleç; Mesnevî şerhlerini “1. Metoduna Göre, 2. Amacına Göre, 3. Biçimine Göre, 4. Şerh Edilen Metne Göre ve 5. Şârihin Tarikatine Göre” olmak üzere beş ana başlık altında incelemiştir. Tasnif genel hatlarıyla şu şekildedir:¹⁵³

1. Metoda göre;

- a. Geleneksel şerhler:
 - i. Mufassal şerhler
 - ii. Muhtasar şerhler/Tefsîrî Tercüme
- b. Yeni şerhler

2. Amacına göre:

- a. Okurları bilgilendirmek amaçlı şerhler (Metin merkezli):
- b. Bir düşünce veya inanç sistemini açıklamak için yapılan şerhler (Şârih merkezli):

3. Biçimine göre:

- a. Manzum şerhler: Genellikle *Mesnevî* ölçüsünde yazılmışlardır.
 - i. Her beyti farklı sayıda beyitle şerh edilenler: Mû'inî
 - ii. Her beyti aynı sayıda beyitle şerh edilenler: Cevrî, Adnî Recep Dede.
- b. Mensur şerhler: Mevcut şerhlerin büyük bir kısmı bu gruba girmektedir.

4. Şerh edilen metne göre:

- a. Düzenli olarak yapılan şerhler: Birinci beyitten başlayıp sırayla devam edenler kastedilmektedir.
 - i. Tamamı: Ankaravî, Ahmet Avni Konuk, Tahirü'l-Mevlevî, Gölpınarlı.
 - ii. İlk cilt: Sarı Abdullah Efendi, Âbidin Paşa, Kenan Rıfâî.
 - iii. Bir bölüm: Bursevî, Sivâsî şerhleri böyledir.
 - iv. İlk on sekiz beyt: Lokmânî Dede, Rızaeddin Remzî, Selçuk Eraydın.
 - v. Bir veya birkaç beyt: Mehmet Emin Tokâdî, Gölpınarlı, Mehmet Demirci.
 - vi. Dibâce: Molla Fenârî, Nablûsî.
- b. Düzensiz olarak yapılanlar: Mesnevî'nin içinden birbirini takip etmeyen beyit veya bölümlerin seçilerek şerh edilmesidir. Bunlar da üç türlü olmaktadır.
 - i. Seçme beyitler: Cezîre-i Mesnevî Şerhleri, Hacı Pîrî, Sabûhî Dede.
 - ii. Seçme konular: Ankaravî (Nisâbu'l-Mevlevî), Tennûrî.
 - iii. Seçme hikâyeler: İbrahim Big, Lokmânî Dede, O. Mevlevî.

5. Şârihin tarikatına göre: Mesnevî'yi şerh eden şarihlerin hepsi Mevlevî değildir.

- a. Mevlevî: Ankaravî, Şem'î, Şifâhî Dede, Adnî Recep Dede, Tâhirü'l-Mevlevî.
- b. Diğer: Nakşî, Melâmî, Halvetî vs.: Murâd-ı Buhârî, Cevrî, Sivâsî, Sarı Abdullah, Bursevî.

Şerhle Benzer Anlamalara Sahip Metin İnceleme Terimleri Üzerine; Metin şerhi, metin tahlili, metin tercümesi, metin tenkidi, metin analizi, metin yorumu,

¹⁵³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: İsmail Güleç, “Dağılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek: Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı”, *Turkish Studies*, 4/6 (Fall 2009), s. 222-229.

metin incelemesi, metin çözümlemesi, metin eleştirisi, metin tamiri, metin tetkiki ve metin izahı¹⁵⁴ gibi birçok ifade metinlerin yorumlanması, açıklanması ve hatalarının tekmil edilmesi esnasında karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlardan kasıt nedir? Konumuz olan metin şerhi ile bu kavramların yöntem anlamında ne gibi ortaklıkları vardır? Bu terimler hangi noktalarda birbirinden ayrılmaktadır? Hangi tarz metinler üzerine bu kavramlar üzerinden yaklaşılmaktadır?

Bir metni şerh ederken şârih, metnin ne dediği üzerine yoğunlaşır. Açıklanamayan ve anlaşılamayan noktalara odaklanır. Kaynak eserin yazarının kişiliği, psikolojisi, devri, dönemin edebî anlayışı ve sosyal olayları gibi unsurlar şerhte doğrudan ele alınmaz. Şerhler; devir ve sanatçı bağlamından çok eser üzerine dikkatini verir. Bu yönüyle şerhlerin bilhassa metin merkezli bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. Tahlil kavramı ise şerhe göre daha geniş bir perspektifle metne yaklaşır. XX. yüzyıldan sonra varlık göstermeye başlayan tahliller; metinde ne söylendiğini ortaya koymakla kalmaz aynı zamanda eser, yazar ve toplumu da yoruma dâhil etmek suretiyle incelemesini gerçekleştirir. Tahir Üzgör, tahlil kelimesini bir terim olarak edebî eserin her yönüyle incelenmesi olarak kabul eder.¹⁵⁵ Mine Mengi ise tahlilin, şerhe göre daha etraflı, daha bütüne yönelik olduğunu; tahlil edenin yorumunu işin içine dâhil ettiğini, dolayısıyla tahlilin şerhten ayrı, müstakil metin incelemesi çalışması olarak düşünülebileceği belirtir. Bu yönüyle tahlil metin incelemesinin şerhten sonraki basamağı olarak düşünülebilir.¹⁵⁶ Ayrıca tahlilde edebî metnin estetik değerlendirmesi de yapılır. Yani şerhten farklı olarak eser hakkında değer biçilir. Tahlil bu özelliği dolayısıyla edebiyat eleştirisiyle de ilişkilidir.¹⁵⁷ Tahlilin gayesini ise Yekta Saraç şu şekilde açıklar: “Bunda (tahlilde)

¹⁵⁴ Bahsi geçen kavramların ortak ve farklılaşan yönlerinin yeterince ortaya koyulmadığını söyleyen Mine Mengi, yapmış olduğu çalışmalarda bu terimleri detaylı bir şekilde incelemiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, *Turkish Studies*, Volume 2/3 Summer 2007, s. 407-417.; Mine Mengi, “Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 75-84.

¹⁵⁵ Tahir Üzgör, *Yûnus’tan Fuzûlî’ye*, Şerife Koncu, Müjân Çakır (Haz.), MVT Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 27.

¹⁵⁶ Mine Mengi, “Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”, s. 79-80.

¹⁵⁷ Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, s. 410.

nihaî gaye anlama ile sınırlı değildir; cüzlerden hareket ederek bütüne ulaşılmalı, o metin hakkında küllî bir değer hükmüne varılmalıdır.”¹⁵⁸

Metin tenkidi, bir metnin estetik açıdan değerlendirilmesi ve çeşitli hususiyetler bakımından kıymetinin ortaya konulması işlemidir. Ali Nihat Tarlan’a göre edebî tenkit, eserin bedîi güzelliği ile ilgili hüküm verir ve bu yönüyle şerhten ayrılır.¹⁵⁹ Tarlan tenkit ve şerh arasındaki farkı şu şekilde açıklar:

“Edebi eseri anlamak başka duymak başkadır. Metinler şerhi anlamaya çalışır. Anladığını her zaman anlatabilir. Yolu âfâkîdir, neticeleri objektif maddelerdir. Davasını vesika ile ortaya atar. İstifade ettiği ilimlerin daima müspet taraflarını almaya çalışır. Okuyanın zevkine hiçbir zaman müdahale etmez ve hiçbir zaman bir esere güzel çirkin vasıflarını vermez. Bir operatör veya kimyager bî-taraflılığı ile eseri teşrih ve tahlil eder. Müşterek maddelerini bulur. Onları sıralar. Her devir için hususi bir yürüyüş noktası bulmaya çalışır. Çünkü (193) bilir ki muayyen bir devir içinde yaşayan bir birleşik, ahenkli, kanunlarla kımıldanan uzviyetin daima birleşik tarafları vardır. Bu bakımdan edebi tenkit ile metinler şerhi arasında fark bulunur.”¹⁶⁰

Modern Yöntemler ve Şerh:¹⁶¹ Modern yöntemden kasıt nedir? Modern ifadesi ile karşılık bulan yöntemler hangileridir? Bu yöntemler metinlere ne kadar

¹⁵⁸ M. Ali Yekta Saraç, “Divan Tahlilleri Üzerine”, **İlmi Araştırmalar Dergisi**, c. 8, İstanbul 1999, s. 212.

¹⁵⁹ Ali Nihat Tarlan; “Metinler Şerhine Dair”, s. 192.

¹⁶⁰ Ali Nihat Tarlan; “Metinler Şerhine Dair”, s. 192-193.

¹⁶¹ Modern yöntemleri esas alarak Dîvân şiiri metinleri üzerine çalışmalar yapan pek çok araştırmacı mevcuttur. Burada araştırmacıların tümünün ismini zikretmek hayli zordur. Cem Dilçin, Tunca Kortantamer, Dursun Ali Tökel, Ali Fuat Bilkan, W. Andrews, İlhan Genç, Yavuz Bayram ve Rafiye Duru gibi araştırmacılar modern metodolojiye dair düşünceleriyle veya yapmış oldukları araştırmalarla bu sahada ön plana çıkmaktadır. Dîvân şiirinin modern yöntemler üzerinden incelenmesini esas alan araştırmalar hakkında ayrıntılı bilgi almak için bakınız: Cem Dilçin, “Fuzuli’nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, **DTCF Türkoloji Dergisi**, c. IX., S. 1, 1991, s. 43-98; Tunca Kortantamer, “Gül Kasidesi”, **Eski Türk Edebiyatı Makaleler 1**, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 413-435; Ali Fuat Bilkan, **Osmanlı Şiiri’ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak**, **Turkish Studies**, Volume 2/3: Summer 2007, s. 535-555; Yavuz Bayram, “Geleneksel, Yapısal ve Dilbilimsel Unsurlar Eşliğinde Klâsik Türk Şiiri Metinlerinin Ontolojik Tahlili”, **III. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına)**, 13 Şubat 2009, Kayseri; Yavuz Bayram, “Ontolojik Analiz Metodu ve Bir Uygulama”, **Yom Sanat**, S. 12, Mayıs-Haziran 2003, s. 12-15; İlhan Genç, “Klâsik Türk Edebiyatı Metinlerini Anlamada Modern Yaklaşımlar”, **Turkish Studies**, Volume 2/4 Fall 2007, Ankara; Rafiye Duru, “Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevi”, (Yayınlanmamış

süredir uygulanmaktadır? Bu yöntemlerin Dîvân şiiri ile nasıl bir bağlantısı vardır? Modern yöntemler, Klasik şiiri açıklama noktasında usul bakımından yeterli midir? Özellikle Batı merkezli yani daha akılcı yöntemlerle, Doğu merkezli yani daha gönle dayalı metinleri açıklamak mümkün müdür? Modern yöntemler, geçmişte kaleme alınmış edebî ürünleri açıklamada fayda sağlar mı, sağlarsa bunlar nelerdir? Modern usuller, Klasik şerhin eksik bıraktığı veya ortaya çıkaramadığı herhangi bir noktaya temas eder mi? Klasik şerhler mi üstündür yahut modern metotlar mı? Bir metne hem Batılı hem de Doğulu yöntemlerle aynı anda yaklaşmak söz konusu olabilir mi? Dîvân şiirine yaklaşım konusunda araştırmacıların modern yöntemlere yaklaşımı nasıldır? Bu yöntemlere karşı hangi araştırmacılar, nasıl bir tavır sergilemiştir? Bu yöntemlerin klasik metinlere uygulanışı ile ilgili ne gibi tartışmalar meydana gelmiştir? Bu soruların sayısını daha da uzatmak mümkündür.

Dîvân şiiri; tasavvufî derinliği, hayal boyutu, şeklî unsurları, mazmunları ve muhtevâsı ile zengin bir edebî kültürün ürünüdür. Bu gelenek; yüzyıllar boyunca ilimden kültüre, sosyal muhitten hayal dünyasına kadar sayısız birikimi harmanlamış ve bu sentezi bedî ve ahenk dolu bir söyleyiş kuvveti eşliğinde yazıya dökmüştür. Bu metinlerin icrâ edildiği dönemlerde eserlerin anlaşılması için şerh, haşiye, talik vb. yöntemlerden yararlanılmıştır. Eserlerin izahı esnasında özellikle şerhlere başvurulmuş; bu yöntem çerçevesinde geniş kapsamlı bir gelenek teşekkül etmiştir. XX. yüzyıla kadar şiirin açıklanmasında kullanılan ve hemen hiç değişikliğe ya da sekteye uğramadan varlığını sürdüren bu usuller, değişen edebiyat anlayışı, farklı fikirler, eleştirel yaklaşımlar ve yeni arayışlarla birlikte evirilmeye başlamış ve bu yüzyıldan itibaren şerh geleneğinin yerini önemli oranda tahlil, tenkit, analiz gibi terimler almıştır. Ali Nihat Tarlan, bu süreçte modern metin şerhi çalışmalarının öncülüğünü yapmış, ortaya koyduğu şerh/tahlil çalışmalarıyla kendisinden sonraki çalışmalara örnek teşkil etmiştir.¹⁶² Özellikle son yarım yüzyılda ise ontoloji,

Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2007; Walter G. Andrews, **Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı**, Tansel Güney (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

¹⁶² Metin şerhi çalışmalarını şerhten daha geniş mânâda ve daha çok tahlil boyutunda devam ettiren araştırmalardan bazıları şunlardır: Ali Nihat Tarlan “Şeyhî Divanı’nı Tedkik”, Harun Tolasa “Ahmet Paşa’nın Şiir Dünyası”, Cemal Kurnaz “Hayali Bey Divanı’nın Tahlili”, Tahir Olgun “Mesnevî Şerhi”, Abdülbaki Gölpınarlı “Mesnevî Şerhi”, Mehmet Çavuşoğlu “Necati Bey Divanı’nın Tahlili”, Nejat Sefercioğlu “Nev’î Divanı’nın Tahlili”, İsa Kayaalp “Sultan Ahmed Divanı’nın Tahlili”. Mine Mengi, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, s. 410.

göstergebilim, anlambilim ve yapısalcılık gibi metin inceleme yöntemleri vasıtasıyla Klasik şiirin izahı amaçlanmıştır. Modern yöntemler ifadesi ile kastımız özellikle tahlille başlayan ve günümüze kadar devam eden anlambilim ve göstergebilim vb. esas alan yeni metin inceleme usulleridir.

Şerhler, bir edebî eserin estetik yönünü ortaya koymak yerine çoğunlukla müphem noktaların açıklanmasına odaklanmıştır. Bu yöntemde özellikle devir ve şairin varlığı ihmal edilmiş, psikolojik değerlendirmelere yer verilmemiştir. Şiirdeki ses tekrarları, ölçü ve ritmi oluşturan yapılar da şerhin temas ettiği noktaların dışındadır. Bu durum şerhlerin metni tüm yönleriyle ortaya koyma açısından eksik kaldığı ve daha derinlemesine bir inceleme yapabilmek adına farklı bakış açılarına ihtiyaç duyulduğu fikrini ortaya çıkarmıştır. Şiirin yeni usuller aracılığıyla incelenmesi düşüncesine kimi araştırmacılar sıcak bakarken bazıları bu fikri tamamen reddetmiş, kimisi de hem modern hem de geleneksel yöntemin bir arada kullanılarak metne yaklaşılması gerektiğini belirtmiştir. İsmail Güleç, yeni yöntemler karşısındaki tutum şekline göre araştırmacıları şu şekilde tasnif etmiştir:

- “1. Klasik metin şerhi metodunda ısrar edenler, (Metin Akkuş, Muhammet Nur Doğan, Metin Akar, Rıdvan Canım ve Emine Yeniterzi)*
- 2. Klasik metin şerhi metodunu da ihmal etmeden yeni metodlara sıcak bakanlar, Orhan Okay, Tunca Kortantamer ve Mine Mengi*
- 3. Klasik metinlerin yeni metodlara göre tekrar ele alınması gerektiğini söyleyenler. Dursun Ali Tökel, Cem Dilçin, Yavuz Bayram ve İlhan Genç”*

163

Ahmet Atilla Şentürk ve İskender Pala'yı bu tasnif içerisinde klasik şerh geleneğini devam ettiren araştırmacılar arasına eklemek mümkündür. Ayrıca Ali Fuat Bilkan da şerhle birlikte yeni yöntemlerin kullanılmasına yönelik bir yaklaşım izlemiştir.

Orhan Okay, ufuk açıcı yorumlara ulaşabilmek adına yeni anlayışlarla klasik şiire yaklaşmak gerektiğini şu cümlelerle ifade eder: “Dîvân şiirlerine yeni bir

¹⁶³ İsmail Güleç, “Klasik Türk Edebiyatı Metinleri Nasıl Şerh Edilmeli?”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 42, 2010, 90-99.

açından, yeni açılardan bakmanın, üzerinde yeni değerlendirmeler yapmanın, hiç olmazsa yeni yorumlara ufuk açacak yeni denemelere girmenin zamanı gelmiştir zannediyorum.”¹⁶⁴ Cem Dilçin ise Fuzûlî’nin bir gazeli üzerine yapmış olduğu çalışmada, gazelin biçim ve özünde gizli kalan başka yönlerini de gösterebilmek amacıyla şiirin yapısal yönden incelenmesi yolunu denediğini belirtir.¹⁶⁵ Bu iki görüşten de anlaşılacağı üzere Dîvân şiirinin açıklanmasında şerh, kimi noktalarda eksik kalmıştır. Bu sebeple Dilçin, Dîvân şiirinin zenginliğini ortaya koyabilmek adına yapısal yöntemin olanaklarından yararlanılması gerektiği sonucuna ulaşır: “Dîvân şiirinin sadece eski ve alışlagelmiş yöntemle açıklanması yani şerh edilmesi, o ürünlerin yapısal açıdan taşıdıkları pek çok özelliğin görülmemesine neden olmaktadır. Bence, Dîvân şiiri açıklanırken yapısal yöntemin olanaklarından da yararlanılmalıdır. Çalışmamızda gazelin yapısal yönünün incelendiği bölüm, klasik yöntem kadar bu yöntemin de uygulanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.”¹⁶⁶

Modern metotların gerekliliği ile ilgili var olan bu yaklaşımlardan sonra bu yöntemlere karşı çıkan araştırmacıların görüşlerine de yer vermek gerekir. A. Atilla Şentürk, modern yöntemlerle ilgili olarak; Batılı kuramlar üzerinden Dîvân şiirine yaklaşıldığında zaten anlaşılması zor olan metinleri anlamının iyice zorlaşacağını ifade eder ve bu şekildeki bir yaklaşımı kabul etmediğini belirtir. “Batılı ve modern kuramlarla eski metinlere yaklaşılmaya çalışmak, zaten anlaşılmasında zorluk çekilen bu metinleri iyice içinden çıkılmaz hâle getirmekten başka bir işe yaramaz... zaten oldukça zor ve girift olan bu konular ilgisiz birtakım kuramlarla içinden çıkılmaz ve hiç anlaşılmaz hâle getirmeyi doğru bulmuyorum.”¹⁶⁷

Muhammet Nur Doğan ise günümüzde yapılacak şerh çalışmalarının metindeki bilgilerin basit bir dökümünden ibâret olmaması gerektiğini söyleyerek böylesi bir uygulamanın asıl gayeye ulaşmakta yetersiz kalacağını söyler. “Bugün Dîvân edebiyatı metinlerinin şerhinde asıl gaye sadece metindeki dil malzemesinin tek tek ortaya çıkarılması, sanat ve mânâ unsurlarının statik olarak tespiti, mazmun

¹⁶⁴ Orhan Okay, “Eski Şiirimize Yaklaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, s. 85.

¹⁶⁵ Cem Dilçin, “Fuzuli’nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, **DTCF Türkoloji Dergisi**, c. IX., S. 1, 1991, s. 66.

¹⁶⁶ Cem Dilçin, “Fuzuli’nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, s. 96.

¹⁶⁷ A. Atilla Şentürk’ten naklen D. Ali Tökel, “Divan Şiiri’ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak”, s. 541.

ve mefhumların sıra ile dökümünün yapılması olmamalıdır. Böyle bir metot faydadan uzak olmamakla birlikte, sanatın asıl gayesine ulaşmayı, edebiyatın arka planında yatan ve sanatkârın yaratıcı gücünü oluşturan aslî unsurun tespitinde yetersiz kalacaktır.”¹⁶⁸

II. Türk Edebiyatında Dîvân-ı Hâfız Şerhleri

1. Sürûrî, Muslihuddîn Mustafa Efendi, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

Edebiyatımızda Hâfız Dîvânı üzerine yazılmış olan en eski Türkçe şerhtir. Hâfız'ın sözcüklerinin anlaşılmasındaki güçlük ve şiirlerinin yanlış anlaşılması sebebiyle dostlarının talebi üzerine bu şerhi yazmıştır. Şerh iki ciltten oluşmaktadır. Birinci ciltte ayın harfine kadarki gazeller on aylık bir süre zarfında şerh edilmiştir. İkinci ciltte ise ayın harfinden ye harfine kadarki gazellerin, kıtaların, rubâilerin, kasîdelerin, mesnevîlerin ve bir muhammesin şerhi bulunmaktadır.

Eserin ikinci cildinde bulunan ferâğ kaydına göre metnin yazımı 966 yılının Zilhicce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitmiştir. Eserin tashîhi ise 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır. Şerhin özellikleri hakkında inceleme bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.

2. Şem'î Şem'ullâh, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

Anadolu sahasında Hâfız Dîvânı üzerine ikinci şerh, XVI. yüzyılın tanınmış şârihlerinden Şem'î Şem'ullâh (ö. 1591) tarafından yazılmıştır. Şârih, Hâfız'ın şiirlerini tasavvufî bir bakışla şerh etmiştir. Bu yaklaşım tarzı Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596) tarafından tenkit edilmiştir. Abdalbaki Gölpınarlı ise Şem'î'nin (ö. 1591) Mesnevî şerhinde olduğu gibi bu şerhte de yanlışlar yaptığını, Hafız'ın birçok mazmunlarını anlayamadığını ve tasavvufî anlamlar bulmak için yorulup durduğunu söylemiştir.¹⁶⁹ Eserin yalnızca yazma nüshaları bulunmakta olup basımı yapılmamıştır. Tespit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, 002149; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005779; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 002687; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 1998; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 4754;

¹⁶⁸ Muhammet Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde, “Metin Şerhi Üzerine”, s. 12.

¹⁶⁹ Abdalbaki Gölpınarlı, Hâfız Hayatı-Sanatı-Eseri, Varlık Yayınevi, İstanbul 1954, s. 25.

Çorum İl Halk Kütüphanesi, 001998; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Regius; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Renaudot/Saint-Germain-des-Pres, 415; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000472; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000475; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 29; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi, 07 Tekeli 753; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Y-27; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, Y. 2464; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 37; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 61; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 187; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 361; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 6959; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4830; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 958; Süleymaniye, A- Tekelioğlu, 000753; Süleymaniye, Ayasofya, 004062; Süleymaniye, Hamidiye, 001142; Süleymaniye, İzmir, 000557; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 000403; Süleymaniye, Nafiz Paşa, 000966; Süleymaniye, Yozgat, 000884; Tekeli Halk Kütüphanesi, 000753; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 311; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 111.

3. Sûdî el-Bosnevî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

XVI. yüzyılda Hâfız Dîvânı hakkında yazılan şerhlerden biri de Sûdî-i Bosnevî'ye (ö. 1596) aittir. Eserin yazımı 1595 yılında tamamlanmıştır.¹⁷⁰ Sûdî (ö. 1596), kelimelerin anlamları hakkında bilgi verdikten sonra ayrıntılı gramer incelemelerine yer vermiş, 'mahsül-i beyt' ifâdesiyle beyitlerin anlamı ve şerhi üzerinde durmuş, Sürûrî (ö.1562) ve Şem'î'nin (1591) şerhlerinde var olan hataları eleştirmiş, şiirlerin Hâfız'a aidiyeti ile ilgili tespitlerde bulunmuş ve nüsha farklılıkları üzerinde değerlendirmeler yapmıştır.

¹⁷⁰ Murat Umut İnan, "Writing a Grammatical Commentary on Hafiz of Shiraz: A Sixteenth-century Ottoman Scholar on the Divan of Hafiz" PhD diss., **University of Washington**, 2012, s. 15.

Sûdî'nin Hâfız Dîvânı şerhi araştırmacılar nezdinde de kabul görmüştür. Gölpınarlı, Sûdî'ni şerhini "Hafız'ın en mükemmel ve gerçekten de iyi şerhi" şeklinde ifade etmektedir.¹⁷¹ Gölpınarlı'ya göre Hâfız çok iyi Farsça bilmektedir ve Hâfız'ın bazı beyitlerini zamanının en iyi Farsça bilen üstatlarıyla halletmiştir. Diğer şârihler gibi yanlış değerlendirmeler yapmamış, hissî buluşlara kapılmamış, ciddî ve ilmî bir inceleme yapmıştır.¹⁷²

Sûdî'nin şerhi üzerine çeşitli araştırmacılar tarafından yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmıştır.¹⁷³ Eserin, biri 3 ciltten (Bulak-İskenderiye, 1250/1834) oluşan müstakil ve diğeri iki ciltlik Konevî Şerhi'nin (İstanbul 1288-1289) derkenarında olmak üzere iki matbu nüshası vardır.¹⁷⁴ Şerhin çok sayıda el yazması nüshası da bulunmaktadır. Eserin tespit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, Atıf Efendi Koleksiyonu, 34 Atf 2148; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000149; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 001741; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 003741; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 1102/01; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 1102/1; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005455; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005781; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, 002686; Diyanet İşleri Başkanlığı-Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yazma D. No. 821; Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 25 Hk 23988; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Delaporte; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000471; İngiltere, İngiltere Milli

¹⁷¹ Abdalbaki Gölpınarlı, **Hâfız Hayatı-Sanatı-Eseri**, s. 25.

¹⁷² Abdalbaki Gölpınarlı, **Hâfız Hayatı-Sanatı-Eseri**, s. 19.

¹⁷³ İbrahim Kaya, "Sûdî Şerh-i Divan-ı Hafız: Kelimeler-Remizler-Kavramlar, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 2008.; Yasemin Ertek, "Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Divan-ı Hafız'ı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 1994.; Murat Umut İnan, "Writing a Grammatical Commentary on Hafiz of Shiraz: A Sixteenth-century Ottoman Scholar on the Divan of Hafiz" PhD diss., **University of Washington**, 2012.; Hacer Arslan, "Sûdî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ının II. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.; Adnan Şimşek, "Sûdî'nin Şerh-i Divân-ı Hâfız'ının I. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.; Ahmet Yaman, "Sûdî-i Bosnevî: Şerh-i Divan-ı Hafız, 3.cilt", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.; Sibel Özer, "Sûdî-i Bosnavî'nin Hâfız Divanı Şerhi'nin Bilgi Dökümü ve İspata Dayandırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2007.; Deniz Özen, "Sûdî'nin Hâfız-ı Şirâzî Dîvânı Şerhi: 75a- 99b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018.

¹⁷⁴ İbrahim Kaya, "Sûdî Şerh-i Divan-ı Hafız: Kelimeler-Remizler-Kavramlar, s. 33.

Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 3205; İstanbul Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi Koleksiyonu, 34 Fe 1641; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi, 07 Tekeli 712; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 163; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, E.H. 1651; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, E.H. 1652; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H.675; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, K. 933; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, K. 934; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1604; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1903; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1905; İzmir Milli Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 240; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 5763; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 5764; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 8724; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 103; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 104; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 191; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 360; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 89; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 107; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 206; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 217; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 261; Kayseri Rşd. Raşid Efendi, 000618; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, 07 El 2993/2; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta İl Halk Kütüphanesi, 32 Hk 653; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, 42 Kon 3724; Konya Karatay Yusufaga Kütüphanesi, 42 Yu 5473; Konya Karatay Yusufaga Kütüphanesi, 42 Yu 7056; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 449; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 450; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 451; Köprülü, Mehmed Asım Bey, 000449; Köprülü, Mehmed Asım Bey, 000450; Köprülü, Mehmed Asım Bey, 000451; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kıbrıs Kütüphanelerinde bulunan Türkçe Yazmalar, II. Mahmud Ktp. 61; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 2592/1; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk

2663; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5180/1; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 4380; Millet, Ali Emiri Edeb. 000204; Millet, Feyzullah Efendi, 001641; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 691; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17739; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17758; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 326; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 577; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1004; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 529; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 369; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 132; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4013; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3738; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 1068; Milli Kütüphane-Ankara, Nevşehir Damad İbrahim Paşa İl Halk Kütüphanesi, 50 Damad 169; Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3965 Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3966 Süleymaniye, A.Tekelioğlu, 000712; Süleymaniye, Carullah, 001693; Süleymaniye, Carullah, 001694; Süleymaniye, Carullah, 001695; Süleymaniye, Carullah, 001696; Süleymaniye, Carullah, 001696; Süleymaniye, Çelebi Abdullah, 000306; Süleymaniye, Damad İbrahim, 000972; Süleymaniye, Damad İbrahim, 000973; Süleymaniye, Darülmecnevi, 000427; Süleymaniye, Darülmecnevi, 000430; Süleymaniye, Esad Efendi, 002772; Süleymaniye, Esad Efendi, 002777; Süleymaniye, Fatih, 003948; Süleymaniye, Fatih, 003950; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 003279; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 003282; Süleymaniye, Hafid Efendi, 000037; Süleymaniye, Hamidiye, 001144; Süleymaniye, İhsan Mahvi, 000028; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000798; Süleymaniye, Laleli, 001821; Süleymaniye, M. Arif-M. Murad, 000003; Süleymaniye, Mihrişah Sultan, 000391; Süleymaniye, Musalla Medrese, 002026; Süleymaniye, Nafiz Paşa, 000965; Süleymaniye, Pertevniyal, 000794; Süleymaniye, Pertevniyal, 000797; Süleymaniye, Reşid Efendi, 001148; Süleymaniye, Reşid Efendi, 001425; Süleymaniye, Reşid Efendi, 001426;

Süleymaniye, Reşid Efendi, 001427; Süleymaniye, Serez, 002673; Süleymaniye, Tahir Ağa Tekke, 000291; Süleymaniye, Tırnovalı, 001498; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001709; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 004205; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 004206; Süleymaniye, Yozgat, 000578; Süleymaniye, Yozgat, 000905; Süleymaniye, Yozgat, 000906; Süleymaniye, Zühdü Bey, 000574; Tiflis-Gürcistan, Gürcistan Bilimler Akademisi Türkçe Yazmaları, L138; Topkapı, Revan Köşkü, 001903; Vahit Paşa, 002592; Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi, Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Koleksiyonu, 67 Saf 212; Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi, Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Koleksiyonu, 67 Saf 211.

4. Mehmed Vehbî Konevî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

Hâfız Dîvânı'nın tamamı üzerine kaleme alınan şerhlerin sonuncusu Mehmed Vehbî Konevî (ö. 1244/1828) tarafından yazılmıştır. Konevî de tıpkı Sürûrî (ö. 1562) ve Şem'î (ö. 1591) gibi Hâfız'ın şiirlerini tasavvufî bir yaklaşımla şerh etmiştir. Abdülkâki Gölpınarlı, Vehbî'nin şerhiyle ilgili olarak “Şüphe yok ki Hâfız'ın en garip ve en saf şerhi, Vehbî şerhidir.” yorumunda bulunur. Gölpınarlı, Konevî şerhinin baştanbaşa saçma ve gülünç tevillerle dolu olduğunu söyler.¹⁷⁵ Mehmet Taha Ayar, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde Hâfız-ı Şîrâzî'nin bazı gazellerine şerh tekniği açısından Sûdî ve Konevî'nin yaklaşım tarzlarını incelemiştir.¹⁷⁶ Osman Sacid Arı ise Mehmed Vehbi Konevi'nin Hafız Dîvânı Şerhi'nde yer alan tasavvufî unsurlar üzerine doktora tezi hazırlamıştır.¹⁷⁷ Şerhin matbu ve yazma nüshaları bulunmaktadır. Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000149; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 001587; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 001741; Edirne Bad. 002318; Edirne Bad. 002319; Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, 22 Sel 2272/1; Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, Selimiye Yazma Eser

¹⁷⁵ Abdülkâki Gölpınarlı, **Hâfız Hayatı-Sanatı-Eseri**, s. 25.

¹⁷⁶ Mehmet Taha Ayar, “Hâfız-ı Şîrâzî'nin Bazı Gazellerine Şerh Tekniği Açısından Sûdî ve Konevî'nin Yaklaşım Tarzları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2007.

¹⁷⁷ Osman Sacid Arı, “Mehmed Vehbi Konevi'nin Hafız Divanı Şerhi'nde Tasavvufî Unsurlar”, **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2016.

Kütüphanesi, 22 Sel 2272/2; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 187; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 7383; Millet, Ali Emiri Edeb. 000199; Millet, Ali Emiri Edeb. 000201; Süleymaniye, Abdülgani Ağa, 000203; Süleymaniye, Abdülgani Ağa, 000204; Süleymaniye, Düğümlü Baba, 000313; Süleymaniye, H. Hüsnü Paşa, 000731; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 003280; Süleymaniye, İhsan Mahvi, 000028; Süleymaniye, Tahir Ağa Tekke, 000438; Süleymaniye, Tırnovalı, 001483; Süleymaniye, Yozgat, 000904.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSLİHUDDÎN SÜRÛRÎ'NİN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Doğumu:

Şârih, şâir, fakîh, mütercim, müfessir ve muhaddis gibi sıfatları bünyesinde taşıyan Sürûrî, Osmanlı sahasında farklı konular üzerine çok sayıda eser yazmış kalemi velûd bir âlimdir. 897/1491 senesinde Gelibolu'da dünyaya gelmiştir.¹⁷⁸ Asıl ismi Mustafa¹⁷⁹ ve lakabı Muslihuddîn olup Sürûrî mahlasıyla şöhret kazanmıştır.¹⁸⁰ Anadolu'da doğması ve yaşaması sebebiyle Rûmî olarak anılır.¹⁸¹ Bazı biyografik kaynaklarda isminde el-Hanefî veya Çelebî nispetleri de yer almaktadır.¹⁸² Sürûrî'nin ailesiyle ilgili elimizde çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Babası Hoca Şaban ismiyle tanınmakta olup döneminde zenginliğiyle şöhret kazanmış bir tüccardır.

1.1.2. Eğitimi:

Sürûrî, babasının desteği ile ilim ve hüner tahsiline başlamış; Nihâlî Cafer Çelebi (ö. 1542), Bursa'da Kâsım Paşa müderrisi Kara Davud (ö. 1541), Kadri Efendi, Taşköprüzâde Mustafa Efendi (ö. 1528) ve Abdülvâsî Efendi gibi devrin önemli müderrislerinden ilim tahsil etmiştir.¹⁸³ Babası Hoca Şaban; ömrünü, servetini ve tüm vaktini oğlunun okumasına sarf etmiştir.¹⁸⁴ Bir rivâyete göre kâfiye metnini ezberleyip idrak etmesi ve konuyu ayrıntılarıyla öğrenmesi üzerine babası hayli mutlu olmuş ve bu sevinç üzerine Sürûrî'nin hocalarına ve kendisine çok

¹⁷⁸ Hasan Enuşe, "Sürûrî", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî, Edeb-i Fârisî der-Anatolî vü Balkân*, Cild-i Şeşüm, Sâzmân-ı Çâb u İntişârât-ı Vezâret-i İrşâd-ı İslâmî, Tahran 1282, s. 661.

¹⁷⁹ Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Aysun Sungurhan (Haz.), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Ankara 2017, s. 89.

¹⁸⁰ Nev'izâde Atâî, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri 'Hadaiku'l-Hakaik Fî Tekmîleti's-Şakaik*, Abdülkadir Özcan (Haz.) Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, s. 23.

¹⁸¹ İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l -Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, 2. Cilt, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye Matbaası, Beyrut 1339, s. 384.

¹⁸² Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemü'l-Müellifin- Terâcimü Musannifi'l-Kütübü'l-Arabiyye*, c. 12, Mektebetü'l-Müsennâ, Beyrut, s. 256.

¹⁸³ Nev'izâde Atâî, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri*, s. 23.

¹⁸⁴ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, İbrahim Kutluk (Haz.) 1.Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s. 457.

sayıda ihsanda bulunmuştur. Bu destek Sürûrî'nin daha sonraki gelişmelerinde de yeni hediyeyle ile aynen devam etmiştir.¹⁸⁵

1.1.3. Meslek Hayatı:

Muslihuddîn Sürûrî, eğitimini tamamladıktan sonra Muhyiddîn Fenârî'nin (ö. 1548) hizmetine girmiş; Fenârî, 927/1520 yılında İstanbul Kadısı olunca Sürûrî de “Bâb Nâibi”¹⁸⁶ makamına atanmıştır.¹⁸⁷ Muhyiddîn Efendi, 929/1522 yılında Anadolu Kazaskeri olunca Sürûrî'yi tezkirecilik¹⁸⁸ görevine getirmiştir.¹⁸⁹ O dönemde Fenârî'nin sırlarını Abdülvâsî Efendi'ye (ö. 1538) taşıdığı ile ilgili bazı dedikodu ve suçlamalar ortaya çıkmış; bu durum Sürûrî ile Muhyiddîn Fenârî'nin arasının açılmasına sebep olmuştur. Bu töhmet üzerine Sürûrî, bulunduğu görevden ayrılmış ve Emir Buhârî tekkesinde Nakşibendî şeyhi Mahmûd Efendi'ye intisap etmiştir.¹⁹⁰ Kısa süre sonra da hacca gitmiştir.¹⁹¹ Hac dönüşünde Muhyiddîn Fenârî ile barışmışlar ve Fenârî, Sürûrî'ye öncekinden çok daha fazla teveccüh göstermiştir.¹⁹² Ardından 930/1523 yılında 20 akçelik bir maaş ile Muhaşşî Sinan Efendi'nin (ö. 1578) yerine Gelibolu'da Sarıca Paşa müderrisi olmuştur. 933/1526 yılında Pîrî Paşa Tekkesi şeyhi Cemal Efendi vefat edince vakfın sahibinin de isteği ile tekke medreseye dönüştürülmüş ve Sürûrî, 40 akçelik bir maaşla buraya müderris olmuştur.¹⁹³ 944/1537 senesinde Vezir Kâsım Paşa (ö. 1541?), İstanbul'un Haliç taraflarında bir medrese yaptırmış ve vakfiyesine koyduğu şart üzerine Sürûrî'yi 50 akçelik bir maaşla müderris tayin etmiştir.¹⁹⁴ 954/1547 yılında Muhyiddîn Efendi vefat edince büyük bir üzüntüye kapılmış, dünyadan nefret etmiş ve bu hal üzerine medreseden istifa ederek Emir Buhârî tekkesinde Abdüllatif Efendi'ye (ö. 1563-64)

¹⁸⁵ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 23.

¹⁸⁶ Bâb nâibi, İstanbul kadısının işlerinin yoğunluğu sebebiyle ona vekâlet ve yardım eden; dava dinleyip karar veren kişidir. Bâb nâibliği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: İPŞİRLİ, Mehmet, “Bâb Mahkemesi”, **TDVİA**, İstanbul 1991, c. 4, s. 362.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1988, s. 142-143.

¹⁸⁷ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁸⁸ Eskiden yazı işleriyle vazifeli bulunan kişilere tezkireci denilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Abdulkadir Karahan, “Tezkire”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 12/1, MEB, İstanbul, 1979, 226.

¹⁸⁹ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁰ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹¹ Hasan Enuş, “Sürûrî”, **Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî** (...), s. 661.

¹⁹² Faik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler **Eslaf**, Tercüman Yayınları, 1001 Temel Eser, s. 113.

¹⁹³ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁴ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

intisap etmiştir.¹⁹⁵ O tarihte Mora Adası'nda mutasarrıflık vazifesinde bulunan Kâsım Paşa, Sürûrî'nin istifâsından haberdar olmuş ve derin bir üzüntü yaşamıştır. Bu üzüntüsünü Sürûrî'ye yazdığı tazarrû içerikli mektubunda dile getirmiştir.¹⁹⁶ Kâsım Paşa; medreseyi Sürûrî adına yaptırttığını, talebinin kabul görmemesi durumunda medreseyi yıktırmanın dahi mümkün olacağını ve müderrislik makamında Sürûrî'den başkasını görmeye tahammülü bulunmadığını ifade etmiştir.¹⁹⁷ Muslihuddîn Mustafa, mektubun da tesiri ile ikinci namazından sonra Mesnevî'yi okutmak ve tahkik etmek şartıyla Kâsım Paşa'nın isteğini kabul etmiştir.¹⁹⁸ Sürûrî, bu süreçte "İsâ-girdâr olanlara kat'-ı 'alâ'ik u 'avâ'ik âsân olur"¹⁹⁹ diyerek dünyadan tamamen uzaklaşmış, evi de dâhil olmak üzere mülkiyetindeki her şeyi satmış, Kâsım Paşa taraflarında bir mescit yaptırarak²⁰⁰ tüm vakitlerde ilim ve ibadetle meşgul olmuştur.²⁰¹ Derviş vasfıyla haftanın dört günü medresede hazır bulunmuş, her Cuma, Cuma namazından sonra ve her gün ikinci namazından sonra Mesnevî'yi nakl ederek vaktini geçirmiştir.²⁰² Sürûrî, müderris olmamasına rağmen ders vermeye devam etmiş ve öğrencinin bir metni öğrendiğini belgeleyen icazetine

¹⁹⁵ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁶ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁷ "Ol medreseyi biz sizün şevkünüz binâ itdük eger makbûl olmazsa hadm itmek mukarrer ve makâmuzuda bîgâne görmege tahammül gayr-ı mutasavverdür. Şi'r: Binâ-yı medrese ger ser-nigün şevd sehlest / Binâ-yı medrese-i 'ışk-râ me-bâd kusûr" (Medrese binasını eğer baş aşağı edersen bu kolaydır. Aşk medresesi binâsına kusur etme) Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁸ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

¹⁹⁹ "Hz. İsâ tabiatlı olanlara dünyevî alakaları ve engelleri aşmak kolay olur." Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 458.

²⁰⁰ Sürûrî'nin adını taşıyan bu mescit, Beyoğlu taraflarında Musluhiddin Mustafa tarafından yaptırılmıştır. İlerleyen yıllarda harap bir hâle gelen câmi, ihyâ edilerek yeniden ibadete açılmıştır. (Tahsin Öz, **İstanbul Camileri I-II**, Türk Tarih Kurumu, c. 2, 4. Baskı, Ankara 2015, s. 62.) Mihrâbı, minberi ve vaaz kürsüsü mermer olup harîm kısmı birinci kat seviyesine kadar Kütahya çinileri ile kaplanmıştır. Câminin tek şerefeli minâresi mescidin sağ tarafındadır. (Ayşe Gül Başaran, "Osmanlı Mimarisi İçin Kaynak Hadikatü'l-Cevâmî, -II. Cilt- İncelemeli Metin Çevirisi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı**, İstanbul 2001, s. 27.) Ayvasarayî, Sürûrî'nin mescide bitişik hücrelerinde kitaplarının tümünün bulunduğunu ve burada Mektebinin dahi mevcut olduğunu belirtir. Mescidin minberini Vezir Kethüdâsı Uzun Bey ismiyle bilinen İbrahim Bey tersane emini iken te'sis etmiştir. Sürûrî'nin mezarı mihrâp önündeki bölümde yer almaktadır. Mescit mezaristânında deniz askerlerinden Murad Paşa'nın (ö.1072/1661) kabri bulunmaktadır. Câminin köşesinde yer alan çeşme ise Yeniçeri Ağası Abdülbâkî Ağa'nın hayıdır. Bu çeşmeyi 1145/1732 yılında ağa iken yaptırmıştır. (Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadikatü'l-Cevâmî**, s. 5.)

²⁰¹ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Cilt 2, İstanbul 2010, s. 966.

²⁰² Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 966.

büyük önem verilmiştir.²⁰³ Boş zamanlarında ise fıkıh, tefsir, hadîs, ilm-i nücûm ve tıp gibi konularda kitaplar, şerhler ve risaleler kaleme almıştır.²⁰⁴ Sürûrî, bu dönemde ikinci defa Hacca gidip gelmiştir.²⁰⁵ 955/1548 senesinde Van seferine çıkan Kanûnî Sultan Süleymân (ö. 1566), hatt-ı hümayûn ile Mustafa Sürûrî'den Şehzâde Mustafa'ya (ö. 1553) muallim olmasını rica etmiştir.²⁰⁶ Sürûrî, daveti kabul etmiş ve Şehzâde Mustafa'nın 960/1553 yılında Aköyük'te öldürülmesine kadar bu görevini sürdürmüştür.²⁰⁷ Sürûrî, Amasya'da bulunduğu süre zarfında Şehzâde Mustafa'nın hem muallimi hem de sırdaşı olmuştur.²⁰⁸ Aralarındaki bağ, öğrenci-muallim ilişkinin çok ötesine taşınmış birbirlerine dost olmuşlardır.²⁰⁹ Kânûnî Sultan Süleyman'ın fermanı ile Şehzâdenin öldürülmesi Sürûrî'nin derin bir üzüntüye kapılmasına sebep olmuş; neşesi kedere, safa ve huzuru eleme dönüşmüştür. Hayatının son bulacağı 969/1562 yılına kadar hiçbir resmî vazife üstlenmeden inzivâ hayatı yaşamış;²¹⁰ mescidi civarında ders ve ibadet ile meşgul olmuştur.²¹¹ Çeşitli sıkıntılar çektiği ve fakirlik içerisinde olduğu bu dönemde geçimini yazı yazarak sağlamış, belâlara takati kalmadığı bir hâlde bile tevekkülünden ve zorluklara tahammülünden vazgeçmemiştir. Mescidin düzenini aksatmadan devam ettirmesi ve ihtiyaç sahiplerine yardımı sürdürmesi Sürûrî'nin kerâmeti olarak yorumlanmıştır. Tersane erbâbı ve gemiciler maddî ve manevî olarak yardımda bulunmuştur. Bu çeşit

²⁰³ Fleisher, Sürûrî'nin medrese sisteminin resmî kapsamının dışında olmasına rağmen hâlâ ders ve icâzet veriyor olmasını; Osmanlı eğitiminde medreseden ziyade kimlerden ders ve icâzet aldığına daha önemli olduğu şeklinde yorumlamıştır. Buna göre öğrencinin değerlendirilmesinde yalnızca hangi medresede okuduğuna değil kimlerden icâzet aldığına da bakılmaktadır. Tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali'nin İstanbul'a geldikten bir yıl sonra Sürûrî'den ders aldığını belirten Fleisher; medrese dışından birinin eğitim vermesi sebebiyle Sürûrî örneğine dikkat çeker ve bunu Osmanlı yönetiminin ulemâ üzerinde kurduğu denetime başkaldırı olarak kabul eder. Fleisher'e göre bu örnek, 16. yüzyılda ilmiyenin iktidar kurumunun bir kolu olarak bürokratikleştirilmesi sürecinin ne tamamlanmış ne de özünde tepkisiz kabul edilmiş olduğunu göstermektedir. Cornell H. Fleischer, **Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydın ve Bürokratı**, Ayla Ortaç (Çev.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 27.

²⁰⁴ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Su'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 967.

²⁰⁵ **Amasya Tarihi**, c. III, Necm-i İstikbâl Matbaası, İstanbul, 1927, s. 306.

²⁰⁶ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

²⁰⁷ Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, c. II, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1281, s. 4.

²⁰⁸ Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, c. III, s. 308.

²⁰⁹ Hasan Enuş, "Sürûrî", **Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî** (...), s. 662.

²¹⁰ Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Su'arâ**, c. 1, s. 460.

²¹¹ Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, s. 4.

olaylar Sürûrî'nin endişelerinin ve sıkıntılarının sonlanmasını sağlamış; ümitsizliğe kapılmasını engellemiştir.²¹²

1.1.4. Şehzâde Hocalığı İle İlgili Eleştiriler ve Sürûrî'nin Yaklaşımı

Muslihuddin Sürûrî'nin ilm ve ibadetle meşgul iken Şehzâde Mustafa'nın hocalığını kabul etmesi biyografik kaynaklarda ağır bir şekilde tenkit edilmiştir. Eleştirilerin genel dayanağı bu görevin Sürûrî'nin itibar rütbelerini alçaltacağı yönündedir.²¹³ Kınalızâde; Sürûrî'nin şehzâde hocalığı görevini kabul ederek ruhânî âlemlerde dolaşırken dünya leşine kapıldığını, yüce mevkilerde iken alçaldığını, izzette iken zillete düştüğünü, arş minberlerinin üzerinde bulunurken yeryüzü menziline indiğini ve makam arzusu tuzağına kapıldığını belirtir.²¹⁴ Beyânî, Sürûrî'nin özgür bir vaziyette hayat sürerken hocalık uçurumuna düştüğünü söyler.²¹⁵ Gelibolulu Alî ise, hocalık teklif edildiğinde uygun olanın bu görevden uzak durmak olduğunu ancak Sürûrî'nin binlerce rağbet ile bu görevi kabul ettiğini ifade eder.²¹⁶ Âşık Çelebi de Sürûrî'nin hocalık tuzağına düştüğünü ve makam sevdasına av olduğunu belirterek bu konu ile ilgili Sürûrî ve arkadaşı Gubârî arasında geçen şiir münâkaşasına yer verir. Mekke'de itikâfta bulunan Gubârî, daha önce Sürûrî ile aralarında geçen bir atışmayı unutmamış, Sürûrî'nin bu vazifeyi kabulünü duyunca durumu intikam vesilesi olarak kullanmıştır.²¹⁷ Sürûrî'ye gönderdiği mektupta mesnevî nazım biçiminde şu şiir bulunmaktadır:

Ey Sidre-nişîn ü 'arş-pervâz
Vey tâ'ir-i kuds-i 'âlem-i râz

Ey tûti-i bâg u râg-ı 'izzet

²¹² Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 25.

²¹³ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 25.

²¹⁴ "Hayf u sadhayf ki cân-ı 'ulvîsi müte'allik-i menâbir-i 'arş iken sâkin-i menâzil-i ferş olup rif'atde iken tenezzül 'izzetde iken tezellül itdi. Gülistân-ı cinânda serv-misâl keşîde-dâmân iken ayagı bâgda ve tezerv-i himmeti sahrâ-yı kevn ü mekândan remîde olmagla fârigü'l-bâl iken dâne vü dâm-ı ârzû-yı merâtib ü menâsıb ile düzâgda oldı." Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 458-459.

²¹⁵ "Fârigü'l-bâl ibâdete iştigâl üzre iken Şehzâde Sultân Mustafâya hâcelik vartasına mübtelâ olur." Beyânî, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, s. 89

²¹⁶ "Sultân Mustafâya hâce hâceliğe tâlib ü teklîf olındukda teneffürî vâcib iken hezâr tazarru'la râgıp oldı." Mustafa İsen, **Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994, s. 229.

²¹⁷ Gubârî gönderdiği bu şiirle Sürûrî'yi ayıplamış ve şehzâde hocası olmasını acaip bir durum olarak ifade etmiştir. Ancak kendisi daha sonra Sultan Bâyezîd'in evladına hoca olarak tayin edilmiştir. Garabet bundadır ki Gubârî'nin kınadığı şey başına gelmiştir. Mustafa İsen, **Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, s. 230.

Vey bülbül-i bûstân-ı rif'at

Bi'llâh digil nedür bu hâlün
Kat' oldu meger ki perr ü bâlün

Tayrâna mecâl u kudretün yok
Seyrâna hayâl ü himmetün yok

Terk eyleyüp âşyân-ı kudsi
Dilden çıkarup mecâl-i ünsi

Pâ-mâlün iken menâbir-i 'arş
Menfûrun iken menâzil-i ferş

Rif'atde iken tenezzül itdün
'İzzetde iken tezellül itdün

Ne dâne düşürdi pes bu dâma
Düşmek neden oldu bu makâma

Kim itdi seni bu vech ile sayd
Ne bend ile oldu sana bu kayd

Yohsa seni itdiler mi meshûr
Yâ mekr idüp itdiler mi memkûr

Boynunda senün bu bag n'eyler
Pâyunda senün duzag n'eyler

Benzer seni hâb-ı gaflet aldı
Sayyâd-ı emel bu dâma saldı

Hey hey gözün aç bu hâbdan sen
Kurtar seni bu hicâbdan sen

'Azm eyle revân tur âşnâya
Sa'y eyle düriş yitiş mekâna

Yohsa özünü harâb itdün
Hep cevherüni türâb itdün

Sermâyen olup hebâ-yı menşûr
Oldun yine bir gedâ-yı makhûr

Sanma ki bu nazm-ı dil-pezîri
Bu dürr ü güher bu pend-i pîri

Gabârî-i hâksâr söyler

Bil hâtif-i Hak güzâr söyler²¹⁸

Muslihuddîn Sürûrî şiiri aldıktan sonra karşılığında bu şiiri kaleme almıştır:

Ey yâr-ı fâsîh u nush-güftâr
Nazm ile iden cevâhir isâr

Ki lutf ile eyleyüp hitâbı
Ki ‘unf ile eyleyen ‘itâbı

Bu ben megese hümâ okıyan
Belki melek-i semâ okıyan

Ki tûti diyüp makâl soran
Bûlbûl diyü vasf-ı hâl soran

Hem bana diyen nedür bu hâlün
Kat oldu meger ki per ü bâlün

Gûş eylegil imdi vasf-ı hâlüm
Sanma ki kırıldı per ü bâlüm

Çok ilme Hudâ kılupdı mâlik
Hem olmuş idüm tarîka sâlik

‘İlm ile ‘avâma pend idüp ben
Pend ile hevâya bend idüp ben

Hem râh-ı Hudâ tutup giderdüm
Çok nefis dalâletin giderdüm

Şehzâde-i a’zâm u mu’azzam
Nev-bâve-i efhâm u müfahham

Evsâfumı çünkü gûş kılmış
Deryâ gibi kalbi cûş kılmış

Şevkı bu fakîre gâlip olmuş
Ol şeh bu gedâya tâlib olmuş

‘Azm-i sefer eyledükde sultân
Oldukda ana mülâkî ol hân

Gûş eyledüğinde pend-i pîri
Kılmış taleb anda ben fakîri

²¹⁸ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ’irü’s-Şu’arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 972-974.

Nâgeh bana hükm-i şâh geldi
Derd ile dilümden âh geldi

Ne kudreti ola mûr-ı zîrûn
Kim red ide hükmini emîrûn

Çün emr ile oldı bende me'mûr
Nâ-çâr oldı döndi çün mûr

Her vech ile gördüm anı pür-nûr
Ârâste misl-i Beyt-i Ma'mûr

Her pendümi ol kabûl kıldı
Bu kalbi kabûli kul kıldı

Nefsinde ziyâd idüp salâhı
'Âlemlere virdi hem felâhı

Ey Ka'be mücâviri 'azîzüm
Zann itme ki olmaya temizüm

Nef'üm bana vü avâma idi
Sanma ki kamu enâma idi

Şimdi kamu halka oldı nef'üm
Her vech ile oldı kadr ü ref'üm

Sanma ki salâhumuz kem oldı
Belki salâh-ı 'âlem oldı

Sizden umaruz du'â vü himmet
Bu şâha müyesser ola devlet

'Adliyle cihânı ide pür-nûr
Ola bu Sürûrî sırrı mesrûr²¹⁹

Muslihuddin Sürûrî'nin Gubârî'ye hitaben yazdığı bu şiirden, görevi kendi rıza ve talebinden çok Sultân Süleyman'ın emrine binaen kabul ettiği anlaşılmaktadır. Kendisini emri kabulle yükümlü bir memur olarak gören Sürûrî; bu göreve geldikten sonra kolunun kanadının kırılmadığını, ilim ve nasihat talimini bırakmadığını, bundan sonra faydasının cümle âleme olacağını belirtmektedir.

Âşık Çelebi, Sürûrî'ye Sultân Mustafa'ya hocalık yapması yönünde davet geldiğinde bazı yakınlarının görevi kabul et diyerek onu yoldan çıkarmaya

²¹⁹ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 974-976.

çalıştıklarını; onun iyiliğini isteyen bazı kişilerin ise kabul etme diyerek nasihat ettiğini belirtir. Âşık Çelebi, Sürûrî'nin yanına giderek teklifi kabul edip etmeyeceğini sormuştur. Aralarında geçen konuşma Sürûrî tarafından görevin niçin kabul edildiğine dair bilgiler vermesi yönüyle dikkate değerdir. Sürûrî; Âşık Çelebi'nin “Görevi kabul ettiniz mi?” sorusuna “Ben ölümler arasında sayılıyım; kabul ve red hükmü diriler içindir. Ölümlerin hükmü korkmak ve çekinmektir.” şeklinde bir cevap vermiştir. Âşık Çelebi daha sonra “Ölüyüm demenin manası, ‘bu konuda iradem yoktur; başkalarının idaresindeyim; kaza ve kader dairesi hayır ve şer noktasında nasıl bir sonuca ulaşırsa ben ona tabiyim; yatırırlarsa yatar, döndürürler ise dönerim’ demek midir” şeklinde başka bir soru sorar. Sürûrî bu soruya “Nasıl anlarsan öyledir.” minvalinde bir yanıt verir.²²⁰ Mevcut konuşmanın üzerine Âşık Çelebi, “İhlâslı insanların kalbinden en son çıkan şey şân ve şöhret sevgisidir.”²²¹ mânâsında bir söz söyler ve İlahî hidayet yetişmediğinde yüce makamlardan dünyaya bağlılık kuyusuna düşmenin mümkün olduğunu, kudsi heveslere sâhipken dünya tuzağına düşülebileceğini belirtir. Bu konuşmadan sonra susup kaldığını ve içinden Sürûrî'nin hâline üzüldüğünü ifade etmiştir. Âşık Çelebi, daha sonra bu hususta şu beyte yer verir:

‘Âleme sultân iken kendin varup kul eyledi
Göz göre elden varup sag işini sol eyledi²²²

1.1.5. Vefâtı

Muslihuddin Sürûrî, Şehzâde Mustafa'nın vefâtından sonra maddî ve manevî olarak pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Buna rağmen hiç kimseye hâlini arz etmemiş, kendisine yönelenlere sahip çıkmaya devam etmiştir.²²³ Bu hâl üzere iken üç dört gün hastalanıp 969 Cemâziye'l-evvelinin yedinci gününde (13 Ocak 1562 Salı)

²²⁰ “Cümleden hakîr vardum ‘kabûl itdünüz mi’ didüm. ‘Ben mevtâdan ma’dûdem; kabûl ve ‘adem-i kabûl ahkâm ahyâdur, meyyitün hükmî ne ibâ ve ne meyli mûhâbâdur’ didi.” Hâkir “meyyitüm dimegün ma’nâsı ‘irâdetüm yokdur ke’l-meyyiti fî yedi’l-gassâl âherün dest-i tasarrfundayım. Tekâlib-i kazâ vü kader ve etvâr-ı şu’ûnât-ı hayr u şerr ne iktizâ iderse tâbi’ ü fermân-berem; yatururlarsa yatur, döndürürler ise dönderüm dimek midür’ didüm. ‘Neye haml eylersen eyle’ didi. Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ’irü’s-Şu’arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 968.

²²¹ Âhiru mâ yahrucu min kulûbu’l-mulisine hubbu’l-câhî, Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ’irü’s-Şu’arâ-İnceleme-Metin*, s. 968.

²²² Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ’irü’s-Şu’arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 968.

²²³ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü’s-Şu’arâ*, c. 1, s. 460.

hayze²²⁴ denilen bir hastalık sebebiyle vefât etmiştir.²²⁵ Atâî'nin dışında Âşık Çelebi,²²⁶ Kınalızâde²²⁷, Kâtip Çelebi,²²⁸ Ayvansarâyî,²²⁹ Bursalı Mehmet Tahir²³⁰ ve Şemseddîn Sâmî²³¹ de Sürûrî'nin ölüm yılını 969/1562 olarak verir.

Yukarıda verilen 969/1562 yılından farklı olarak Evliyâ Çelebi, Seyehatnâme'nin birinci cildinde Sürûrî'nin 965/1557-58 senesinde öldüğünü ve şârihin vefâtına “Gitti cihândan Sürûrî” ve “mî-reved behişt” sözcükleri ile tarih düşüldüğünü söyler.²³² Ölüm tarihi Sicill-i Osmanî'de ise 7 Cemâziye'l-evvel 962 (30 Mart 1555) olarak verilmiştir.²³³ Seyâhatnâme'de ve Sicill-i Osmanî'de verilen bu tarihlerin doğru olması imkânsızdır. Zîrâ Evliyâ Çelebi'nin “Gitdi cihândan Sürûrî- (کیتدی جهانن سروری)” kelimeleriyle verdiği tarihin ebced değeri 1033'tür. “Mî-reved behişt (میرود بهشت)” sözcüklerinin ebced hesabındaki karşılığı ise 967/1559-60'tır. Bu iki tarih tutarsız olup Evliyâ Çelebi'nin ölüm tarihi olarak gösterdiği 965/1557-58 yılıyla da uyuşmamaktadır. Ayrıca Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 26 Zilhicce 966/29 Eylül 1559 tarihinde; Şerh-i Gülistân'ın ise 967/1559-60 yılında, Rebiü'l-Ahir (Aralık/Ocak) ayının sonlarında tamamlanmış olması Seyehatnâme'deki 965/1557-58 ve Sicill-i Osmanî'deki 962/1555 yılının yanlış olduğunu göstermektedir.

Bursalı Mehmet Tahir, Sürûrî'nin vefâtına “mî-reved be-behişt” (بیهشت میرود)²³⁴ ve “Gitdi cihân sürûrî” (کیتدی جهان سروری)²³⁵ kelimeleri ile tarih düşüldüğünü söyler.²³⁶ Her iki tarihin ebced değeri 969/1562 yılını göstermektedir. Verilen

²²⁴ Hayze: Istilâh-ı tıbbîde kolera denilen maraz vebâî. Mehmet Salahî, **Kâmûs-ı Osmanî**, c. 3-4, (Sâhibi ve Nâşiri: Ahmed Muzaferüddîn), Mahmud Beg Matbaası, İstanbul 1313, s. 650.

²²⁵ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 24.

²²⁶ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 969.

²²⁷ Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 460.

²²⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 196.

²²⁹ Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmî**, s. 4.

²³⁰ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmet Remzi Akyürek Miftâhu'l-Kulûb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2009, s. 226.

²³¹ Şemseddîn Sâmî, **Kamusu'l-A'lâm**, c. 4, s. 2508.

²³² Evliyâ Çelebi Muhammed Zillî İbn Dervîş, **Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi**, Ahmed Cevdet (Basan) c. 1, İkdâm Matbaası, İstanbul 1414, s. 426.

²³³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, Nuri Akbayan (Haz.), Seyit Ali Kahraman (Eski Yazıdan Aktaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1556.

²³⁴ (400) ت (20) ك : 969/1562 م (40) ي (10) ر (200) و (6) د (4) ب (2) ب (2) و (5) ش (300) ت (400)

²³⁵ (400) ت (20) ك : 969/1562 م (40) ي (3) ج (3) د (400) ت (20) ك : 969/1562 م (40) ي (3) ج (3) د (400) ت (20) ك

²³⁶ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri**, s. 226.; Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmî**, s. 4.

bilgilerden hareketle Muslihuddin Mustafa'nın 969 Cemâziye'l-evvelinin yedinci gününde (13 Ocak 1562) vefat ettiğini söylemek mümkündür. Sürûrî öldüğünde kefeni alınmış, mescidi bahçesinde kabri kazılmış, kefenlenmesi ve defni için gerekenlerin alınabilmesi adına iki bin akçe hazır bulunmuştur.²³⁷ Mezarı İstanbul'da Kâsım Paşa semtinün Beyoğlu taraflarında yaptırdığı mescidin bahçesindedir.²³⁸

1.1.6. Karakteri

Âşık Çelebi; Muslihuddin Sürûrî'yi, “‘Yaşadığınız gibi ölürsünüz’ hasebince acı-tatlı ve soğan-sarımsak veya arpadan ekmek demez; hiçbir vakit misafirsiz olmazdı. Yalnız yemek yemezdi. Dokuz yıl vazîfesiz kaldı, mescidini kapatmadı ve çalışanlarının işine son vermedi. Buldu buluşturdu, öldü dirildi, el darlığından bir gün olsun yüzünü buruşturmadı; sıkıntılı gönlünü kimseye açmadı.”²³⁹ cümleleriyle anlatır. Mustafa Sürûrî; merhamet ve fazilet sahibi, vaktini ilim ve ibâdetle geçiren, kerâmetlerine dahi inanılan,²⁴⁰ sofrası herkese açık, cömert, bilgisini herkesle paylaşan ve etrafındaki insanlara yardım etmeyi seven bir kişidir.²⁴¹ Özellikle Sultan Mustafa'nın vefatından sonra geçim zorluğu çekmiş, buna rağmen hiçbir zaman isyan etmemiş, kimseye boyun eğmemiş, yazı yazarak geçimi sağlamaya çalışmış, ‘fakirlik övüncümdür’ düşüncesiyle kanaat kılıp ömrünün son demine kadar kimseden yardım istemeden uzlet içerisinde hayatını tamamlamıştır.²⁴²

1.1.7. Tarikati

Muslihuddin Sürûrî, ilmî yönüyle ön plana çıktığı kadar dînî yönüyle de takdir edilen bir kişidir. Hatta halk arasında kerâmetlerinin varlığına dahi inanılmıştır. Kaynaklarda Sürûrî'nin Nakşibendî tarîkatine mensup mutasavvıf bir kişi olduğu belirtilmektedir.²⁴³ Sürûrî, Emir Buhârî'nin²⁴⁴ (ö. 922/1516) damadı

²³⁷ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 969.

²³⁸ Bursalı Mehmet Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri I-II-III* (...), s. 226.

²³⁹ ‘*Temûtüne ‘alâ mâ te’işûne*’ muktezâsı üzre telh ü şîrîn ve piyâz u şîrin ve nân-ı evîn dimezdi, beher-hâl müsâfirsiz olmazdı, yalnız yemek yimezdi. Tokuz yıl vazîfesiz dirildi, mescidin kapamadı ve mürtezâkasının vezâ’ifin kesmedi. Buldı buluşturdı, öldü dirildi, el tarlığından bir gün gonca gibi pîçide-rûluk ve derhem-dillik bildürmedi.” Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 969.

²⁴⁰ Nev'izâde Atâî, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri*, s. 25.

²⁴¹ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, c. 1, s. 460.

²⁴² Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2005, s. 148.

²⁴³ Mustafa İsen, *Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s. 230.

²⁴⁴ Emir Buhârî, İstanbul'da ilk Nakşibendî tekkesini kuran mutasavvıftır. Nakşibendiyye silsilesinin büyük şahsiyetlerinden Mahmûd-ı Fağnevî'nin torunu olan Buhârî, tahsilini tamamladıktan sorna

Nakşibendî şeyhi Mahmud Efendi'den (ö. 938/1531) aldığı hilâfeti daha sonra Mahmud Efendi'nin damadı olan Abdülatif Efendi'den (ö. 971-1563-64)²⁴⁵ yenileyerek Kâsım Paşa'da kendi ismiyle bilinen mescidi yaptırmış ve burada Nakşîyye havasını oluşturmaya çalışmıştır.²⁴⁶ Abdullatif Efendi, ilmiyye sınıfı ile olan bağlantıları ve tekke için maddî destek sağlamadaki başarısı ile bilinmekte olup; Sürûrî onun bağlantılı olduğu seçkin kişilerden biri olmuştur.²⁴⁷ Sürûrî aynı zamanda bir Nakşibendî dervişi ve Mustafa Alî'nin büyük dedesi Şeyh Muslihiddin aracılığıyla güçlü aile bağlantılarının bulunduğu Emir Buhari Tekkesi'nin müdâvimidir.²⁴⁸

Muslihuddin Sürûrî'nin Vezir Kâsım Paşa tarafından kendisi için inşâ ettirilen medresede müderrislik yaptığı sırada şahsî ve siyasî kuşkuları medrese eğitimi ile tarikat talimi arasında kararsız kalmasına sebep olmuş, bu durum medreseye ilaveten bizzat yaptırdığı mescidinde taliplerini yetiştirmesini sağlamıştır. Mescidinde ilmî eğitimin yanı sıra tarikat âdâp ve erkânını muhataplarına aktarmıştır.²⁴⁹

Abdullah-ı İlâhî, Mahmud Çelebi ve Muslihuddin Mustafa Sürûrî gibi Nakşibendî şeyhleri Farsça şiir yazan, Fars dili ve edebiyatını öğreten ve yorumlayan, muamma tertip eden veya Rûmî'nin Mesnevî'sini halka okuma toplantıları icrâ eden şeyhler arasında yer almıştır. Bu faaliyetlerin yapılmasında

Semerkan'ta dönemin en meşhur mutasavvıfı Ubeydullah Ahrâr'a intisap etmiş, Ahrâr'ın degahında Abdullah-ı İlâhî ile tanışmıştır. Aslen Kütahyalı olan Abdullah-ı İlâhî, memleketine dönünce Emîr Buhârî de onunla birlikte gelmiş; Abdullah-ı İlâhî'nin açtığı Anadolu'daki ilk Nakşibendî tekkesinde kendisine intisap etmiştir. 1477'den sonra irşat faaliyetine başlayan Emir Buhârî, İstanbul'a gelerek Nakşibendiyye tarikatını burada yayan ilk mutasavvıf olmuştur. Mustafa Kara, "Emîr Buhârî", **TDVİA**, İstanbul 1995, c. 11, s. 125.

²⁴⁵ Emir Buhârî'nin vefâtından sonra damadı ve halifesi Hâce Mahmud Efendi (ö. 938/1531) ardından Mahmud Efendi'nin damadı Hâce Abdülatif Efendi (ö. 971/1563-64) Nakşibendiyye tarikatının İstanbul'daki en eski ve en önemli kuruluşunda Nakşibendiyye meşihatını sürdürmüştür. M. Baha Tanman, "Emîr Buhârî Tekkesi", **TDVİA**, İstanbul 1995, c. 11, s. 126.

²⁴⁶ Kâsım Kufralı, "Molla İlâhî ve Kendisinden Sonraki Nakşibendiye Muhiti", **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. III, S. 1-2, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1948, s. 142.

²⁴⁷ Dina Le Gall, "Bir Sûfî Kültürü Olarak **Osmanlı'da Nakşibendilik** (1450-1700), Litera Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 84.

²⁴⁸ Cornell H. Fleischer, **Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati**, s. 27.

²⁴⁹ Dina Le Gall, "Bir Sûfî Kültürü Olarak **Osmanlı'da Nakşibendilik** (...), s. 91.

tasavvufî öğreti ve eğitimin verilmek istenmesi ve dönemin siyâsî ve ilmî seçkinlerinin yönelimi etkili olmuştur.²⁵⁰

1.2. SANATI, EDEBÎ ve İLMÎ KİŞİLİĞİ

Edebî, irfânî ve ilmî anlamda Sürûrî'nin çok yönlü bir kişiliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Mutasavvıf ve âlim kimliğiyle, müderris ve derviş sıfatıyla, takvâsı ve irfânıyla XVI. yüzyılın dikkat çeken sîmâlarından biridir Muslihuddin Sürûrî.

Evliyâ Çelebi, Sürûrî'yi “Her bir ulûmda tekmîl-i fûnûn etmiş bir zû-fûnûn idi.” cümlesiyle;²⁵¹ Ahdî, “Hadd-i zâtında pesendîde-i ehâlî ve güzîde-i mevâlî kemâl ü fazl ile ser-âmed-i akrân ve hulk-ı ‘azîm ile yegâne-i devrân ve ferzâne-i cihân idi.” cümlesiyle²⁵²; Latîfî, “Zümre-i fuzalâdan ve fuzalânun küberâsından ve müfessirîn ü muhaddisîn zümresinden fâzıl-i zî-fûnûn ve envâ-ı fûnûnla meşhûndur.” cümlesiyle²⁵³; Sehî Bey, “Fazl u kemâl ile ârâste ve ma’ârif ü fezâyil ile pîrâste üslûb-ı şî’r ü fenn-i ma’ânî vü bedî’ ü beyânı bilmekte bî-nazîr ve cemî’-i umûrda fikr-i sâyib ile Müşterî-tedbîr pür-ma’rifet ü nîk-haslet küşâde-dil kişidir” cümlesiyle²⁵⁴ ve son olarak Gelibolulu Alî, “Ma’lûmâtına nazar bir bahr-ı ‘amîk idi” cümlesiyle²⁵⁵ Sürûrî’den bahseder.

İyi bir tahsil gören Sürûrî, Arap ve Fars dillerine vâkıftır. Köprülü ve Babinger tarafından yazılan Anadolu’da İslâmiyet adlı eserde Sürûrî'nin o zamanın Fârisî bilenlerinin en birincisi olduğunu söylenmektedir.²⁵⁶ Osmanlı Tarih Yazarları’nda da Sürûrî'nin Farsça bilmekle meşhur olduğu belirtilmektedir.²⁵⁷ Sürûrî'nin ilmî ve edebî yönünü farklı başlıklar altında değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır.

²⁵⁰ Dina Le Gall, “Bir Sûfî Kültürü Olarak **Osmanlı’da Nakşibendilik** (...), s. 108-109.

²⁵¹ Evliya Çelebi Muhammed Zıllî İbn Dervîş, **Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi**, s. 426.

²⁵² Süleyman Solmaz, **Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı**, s. 147.

²⁵³ Rıdvan Canım, **Latîfî Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsıratü’n-Nuzamâ** (İnceleme Metin), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000, s. 301.

²⁵⁴ Sehî Beg, **Heşt Behişt**, Haluk İpekten vd. (Haz.), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 63-64.

²⁵⁵ Mustafa İsen, **Kühû’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısım**, s. 229.

²⁵⁶ Franz Babinger; Fuat Köprülü, **Anadolu’da İslâmiyet**, Ragıp Hulusi (Çev.), Mehmet Kanar (Yay. Haz.), İnsan Yayınları, İstanbul 1996, s. 35.

²⁵⁷ Franz Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, Coşkun Üçok (Çev.), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 141.

Şiir; Kınalızâde, Âşık Çelebi, Ayvansarâyî ve Şemseddin Sâmî; Sürûrî'nin Türk dilinde üç dîvânı olduğunu söyler.²⁵⁸ Ahdî ise şiirlerinin büyük çoğunluğunun tasavvufî nitelik taşıdığını belirtir. Ahdî'ye göre Sürûrî, aruz ve kafiye bilmede ustalık sahibidir ve üç dil ile şiir yazabilecek kabiliyeti vardır. Ancak şiir erbâbı nezdinde yazdıkları çok fazla kabul görmemiştir.²⁵⁹ Sürûrî, dönemin şâirleri içerisinde orta dereceli bir şâir olarak kabul edilir.²⁶⁰ Gelibolulu Ali; nazım ve nesir çalışmalarında Sürûrî'nin uygun olmayan bir yol izlediğini, üç dîvânı olduğu söylenmesine rağmen bu dîvânlardan üç gazelinin şöhret bulmadığını iddia eder. Ali ayrıca Sürûrî'nin bir dîvânını gözden geçirdiğini ve kusursuz nitelikte beş beyitlik bir gazele rastlamadığını söyler.²⁶¹ Latîfî, bu durumu Sürûrî'nin şiire yeterince vakit ayırmamasına; önem vermemesine ve özen göstermemesine bağlar.²⁶²

Şerh; Musluhuddin Sürûrî, Arap ve Fars geleneğinde kaleme alınmış pek çok eser üzerine şerh ve haşiyeler yazmıştır. İlmî ortamda bu şerhler genellikle kabul görmemiş, Sürûrî'nin şerhleri hakkında bilgi verilirken daha çok kusurlarına temas edilmiştir. Bununla birlikte halk arasında eserlerine hayli rağbet gösterilmiştir.²⁶³ Sürûrî'nin öğrencilerinden biri olan Gelibolulu Ali, Sürûrî'yi bilgi sahibi olma noktasında derin bir denize benzetir. Ancak Ali, eser telifi esnasında Sürûrî'nin düşüncelerini incelikten ve dikkatten uzak bulur.²⁶⁴ Kınalızâde; Mustafa Sürûrî'nin Fars dilinin inceliklerini, atasözlerini ve kelimelerin kullanımlarındaki hususları yeterince bilmediğinden şerhlerde kusurlarının bulunduğunu söyler.²⁶⁵ Bursalı Mehmet Tahir ve Şemseddin Sâmî; Sürûrî'nin Mesnevî, Bostan, Gülistân ve Hâfız Dîvânı'nı şerh etmesine rağmen Farsçanın inceliklerine vakıf olmadığından hatasının çok olduğunu ifade eder.²⁶⁶ Sehî ise daha olumlu bir yaklaşım sergileyerek yazdığı şerhlerde eserlerin anlaşılmayan noktalarını izah ettiğini, müşkül noktalarını

²⁵⁸ Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 460.; Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 968.; Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmî'**, s. 5.; Şemseddin Sâmî, **Kamusu'l-A'lâm**, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, c. 4, s. 2508.

²⁵⁹ Süleyman Solmaz, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, s. 148.

²⁶⁰ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

²⁶¹ Mustafa İsen, **Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, s. 229.

²⁶² Rıdvan Canım, **Latîfî Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ** (...), s. 302.

²⁶³ Beyânî, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, s. 89.

²⁶⁴ Mustafa İsen, **Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, s. 229.

²⁶⁵ Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, c. 1, s. 460.

²⁶⁶ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.; Şemseddin Sâmî, **Kamusu'l-A'lâm**, c. 4, s. 2508.

açıkladığını belirtir.²⁶⁷ Sehî gibi Latîfî de Sürûrî'nin şerhlerini muteber olarak kabul eder. Latîfî'ye göre Sürûrî; Arap dilinde ilmî ve dînî birçok esere şerh ve haşiyeler yazmış; âlimler ve fazilet sahibi kişiler tarafından Arap sahasındaki bu eserler beğenilmiş ve erbâbı tarafından kullanılmıştır.²⁶⁸ Gelibolulu Ali de Latîfî'nin düşüncesine benzer bir görüş bildirir. Buna göre Sürûrî'nin Arap ilimlerine dair kitapları ulemâ arasında zikredilmektedir. Ancak Türkçe ve Farsça olup nazmı ve nesri konu edinen eserleri daha geri planda kalmıştır.²⁶⁹

Diğer İlimler; Birçok ilimde ve fende yetenek sâhibi olan Sürûrî; şiir üslûbunu ile mânâ, bedî ve beyân ilimlerini bilmede eşsiz bir marifete sâhiptir.²⁷⁰ Sürûrî'nin özellikle aruz ve kafiye ilmi ve edebî usullerle ilgili Bahru'l-ma'ârif adlı eseri hüner sahipleri nezdinde kabul görmüştür.²⁷¹ Bunun dışında tıp, nücûm, tefsîr, hadîs, fıkıh gibi alanlarda da Sürûrî eserler kaleme almıştır. Âşık Çelebî, Sürûrî'nin ilmî ve edebî çalışmalarını şu şekilde ifade eder: İlim; fıkıh, tefsir ve hadîstir diyerek kudî âlemlere uçar Keşşâf'ın kapalı anlamlarını tefsir eder, Kadı'yı, Buhârî'yi ve Hidâye'yi şerh ederdi. Bazen kırmızı uçlu kaleminin gıcirtısından 'Hümeyrâ benimle konuş' sesini işitip gazellerini yazmaya koyulur bazen de yıldız ilimlerinden kitaplar yazıp dünyayı nokta nokta taksim ederdi. Kimi zaman tıp ilmine dair şifa sunan edâlar ve mucizevî ifadelerle Kânûn-ı Tıbb'ı yazıp kitaplaştırırdı. Kimi zaman da muammaların müşküllerini ortaya çıkarırdı. Yazdıklarıyla şâirlerin hayallerini aydınlatır, risaleleri ile nice ilimde fasıllar meydana getirirdi.²⁷²

Sürûrî, doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli araştırmalara konu edilmiştir. Bu araştırmalardan birinde Fleischer, dilbilgisi ve hitâbet alanında Sürûrî'nin zamanın en ünlü uzmanları arasında sayıldığını ifade eder.²⁷³ Joseph Von Hammer ise Devlet-i Tarih-i Osmaniye adlı eserinde Sürûrî'nin Osmanlı lisân âlimlerinin en

²⁶⁷ Sehî Beg, **Heşt Behişt**, s. 64.

²⁶⁸ Rıdvan Canım, **Latîfî Tezkiretü's-Su'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ** (...), s. 302.

²⁶⁹ Mustafa İsen, **Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, s. 230.

²⁷⁰ Sehî Beg, **Heşt Behişt**, s. 64.

²⁷¹ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

²⁷² Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Su'arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 967.

²⁷³ Cornell H. Fleischer, **Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydın ve Bürokratı**, s. 27.

meşhûrlarından biri olduğunu belirtir²⁷⁴ ve Sürûrî'yi devrin on büyük fakîhinden biri olarak gösterir.²⁷⁵

Sürûrî; halk nezdinde hem ilmiyle hem de itikadî yönüyle itibar görmüştür. Müderrislik yaptığı dönemde Gelibolulu Mustafa Ali ve Beşiktaşlı Yahya Efendi, Sürûrî'den²⁷⁶ ders alan öğrencilerden bazılarıdır. Mustafa Ali; Kühû'l-ahbâr'da dânişmend iken Sürûrî'den tefsir ve fıkıh dersi aldığını ifade eder.²⁷⁷ Âşık Çelebi de Kâsım Paşa müderrisi olduğu dönemde Sürûrî'nin ilim meclisinde bulunmuştur.²⁷⁸

Faik Reşad; Sürûrî'nin yalnızca Bahru'l-Ma'ârif'i ile edebiyatımıza büyük bir hizmette bulunduğunu buna rağmen XVIII. Yüzyılda yaşamış olan ve hiciv, mizah ve tarih düşürmesi ile şöhret kazanan Sürûrî-i Müverrih'in (ö. 1814) şöhretinin eskisine gâlip gelmesine teessüfle yaklaşır. "Teessüf olunur ki sadece bu eseriyle bile edebiyatımızda pek büyük bir hizmet etmiş olduğu ve "Sürûrî-yi müverrih"ın yazdığı şeyler şiirden bile sayılmayacağı hâlde bu yeni ve ikinci Sürûrî'nin adı eskisine üstün gelmiş, ötekini unutturmuştur."²⁷⁹

1.3. ESERLERİ

Muslihuddin Sürûrî, Mu'cemü'l-Müellifin'de "müfessir, muhaddis, nahvî, sarfî, fakîh, usûlî, mantıkî, 'ârifî bi'l-lügâtü'l-'Arabiyye ve'l-Fârisiyye ve'r-Rûmiyye" sözcükleriyle tanıtılmıştır.²⁸⁰ Buradaki sıfatlar Sürûrî'nin eser yazdığı alanların özeti gibidir. Bunların dışında tıp, astroloji, kelâm, edebiyat ve belâgat gibi sahalarda da eserler meydana getirmiştir.

Sürûrî'nin eserlerinin sayısı hakkında kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Ayvansarayî, otuz bir telifinin bulunduğunu²⁸¹; Evliyâ Çelebi ciltlenmiş yüz elli²⁸²

²⁷⁴ Joseph Von Hammer, **Devlet-i Osmaniye Târihi**, Mehmet Ata (Tercüme), 6. Cilt, 1547-1574, Nefaset Matbaası, İstanbul 1332 s. 40-41.

²⁷⁵ 1) Kemâlpasazâde, 2) Ebussuûd Efendi, 3) İbrâhim Çelebî, 4) Tasköprülüzâde, 5) Celâlzade Salih, 6) Hâfız Acem, 7) Lârî, 8) Birgili, 9) Hayreddîn, 10) Sürûrî. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Joseph Von Hammer, **Devlet-i Osmaniye Târihi**, 6. Cilt, s. 151.

²⁷⁶ İsmail Yüce'den naklen: Tuba Ruhengiz Dikbiyık, "Hat ve Süsleme Sanatları ve Mîmârî Üslup Bakımından Yahya Efendi Kabristanı Mezar Taşları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2009, s. 13.

²⁷⁷ Mustafa İsen, **Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, s. 229.

²⁷⁸ Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri**, s. 162.

²⁷⁹ Faik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler **Eslaf**, s. 116.

²⁸⁰ Ömer Rıza Kehhale, **Mu'cemü'l-Müellifin**, s. 256.

²⁸¹ Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarayî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, s. 5.

kitabının olduğunu söyler. Atâî, “Sini yetmiş ikiye vâsıl ve ‘aded-i telifâtı mevâzî-i nısf-ı kâmindür.”²⁸³ ve Âşık Çelebi, “Mü’ellefâtı otuz altıdır ki sinni anun zı’fidur ki yetmiş ikidir”²⁸⁴ cümlesiyle Sürûrî’nin eser sayısının otuz altı olduğunu belirtir.

Sürûrî, eserlerini Arapça, Farsça ve Türkçe olarak üç farklı dilde kaleme almıştır. Kitaplarının bir kısmı tercüme, haşiye, şerh niteliği taşımakta olup bir kısmı da doğrudan te’lif eser olma özelliğine sâhiptir.

Şerh ve haşiyeleri çoğunlukla dostlarının ricası üzerine kaleme almıştır. Sürûrî’nin eser telif etmesinde etkili olan diğer bir unsur ise Şehzâde Mustafa’ya muallim ta’yin edilmesidir. Sürûrî, Amasya’da Şehzâde Mustafa’ya hocalık yaptığı süre zarfında şehzâdenin talebi üzerine veya şehzâdeyi memnun etmek ve eğitmek maksadıyla birçok eser yazmıştır. Eser telifi noktasında Sürûrî adına bu yılların hayli verimli geçtiğini söylemek mümkündür. 955/1548 - 960/1553 yılları arasında beş yıllık bir süreçte Bahrû’l-Ma’ârif, Şerh-i Bûstân, Şerh-i Zahîretü’l-Mülûk, Şerh-i Muammayât-ı Ali Ker, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, Şerhu Mu’cizi’l-Kânûn, Terceme-i Acâ’ibü’l-Mahlûkât ve Garâibü’l-Mevcûdât ve Şerh-i Gülistân Şehzâde’nin emriyle veya ona hitâben yazılan eserler arasında yer almaktadır.

Sürûrî; eserlerini dil öğretmek, dînî ve tasavvufî öğretiyi yaymak, zor eserleri herkesin anlayabileceği bir düzeyde ifade etmek ve Şehzâde Mustafa’nın eğitimine katkı sağlamak gibi amaçlar dâhilinde kaleme almıştır. İlmî açıdan bazı eleştirilere muhatap olmasına rağmen bu eserlerin halk nezdinde kabul gördüğünü ve insanların Sürûrî’nin eserlerine rağbet gösterdiğini söylemek mümkündür. Sürûrî tarafından te’lif edilen eserler şunlardır.²⁸⁵

1.3.1. Edebiyat

1.3.1.1. Şerh-i Mesnevî

²⁸² Evliya Çelebi Muhammed Zıllî İbn Dervîş, **Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi**, s. 426.

²⁸³ Nev’izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu’maniye ve Zeyilleri**, s. 25.

²⁸⁴ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ’irü’ş-Şu’arâ-Inceleme-Metin**, c. 2, s. 969.

²⁸⁵ Sürûrî’nin eserleriyle ilgili yaptığımız araştırmalar sırasında bazı eserlerin içerisinde bir bölüm olarak yer alan metinlerin kütüphane kataloglarında yeni bir eser olarak kaydedildiği görülmüştür. Bahrû’l-Ma’ârif’te yer alan Kasîde-i Masnû’a ve El-Makaletü’s-Seniyye fi’s-Sanayi’i’ş-Şi’riyye ile Şerh-i Gülistân’da bulunan Kıssa-i Kârûn kataloglarda müstakil eser olarak kaydedilmiştir. Bu metinler ayrı bir eser olarak değerlendirilmemiştir.

El-Makaletü’s-Seniyye fi’s-Sanayi’i’ş-Şi’riyye: Süleymaniye, Aşir Efendi, 000430.

Kıssa-i Karun. : Süleymaniye, Osman Huldi, 000035/3.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (ö. 672/1273) tarafından yazılan eser altı ciltten oluşmaktadır. Kâtip Çelebi, Mesnevî'yi tanıtılmaya ihtiyacı olmayan ünlü bir eser olarak nitelendirmiştir.²⁸⁶ Tasavvufî içeriği ile İslam kültürünün en önemli eserlerinden biri olan Mesnevî etrafında zengin bir şerh ve tercüme geleneği oluşmuş olup bu şerhlerden biri de Muslihuddin Sürûrî'ye aittir. Sürûrî'nin Farsça olarak yazmış olduğu bu şerh, Anadolu sahasında Mesnevî'nin altı cildini de kapsayan ilk şerh olma özelliğine sahiptir.²⁸⁷ Şerh-i Mesnevî, Sürûrî'ye “Şârih-i Mesnevî” unvânını kazandırmıştır. Eser üzerine Orhan Baştürk yüksek lisans tezi hazırlamıştır.²⁸⁸ Şerh-i Mesnevî'nin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 003395; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 003579; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 003769; Divân Edeb. 000379; Kayseri RŞD. Raşid Efendi, 001375; Kayseri, Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi, Râşid Efendi Eki 1375; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2043; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2044; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2045; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2046; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2047; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2048; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2049; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2050; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2051; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2052; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2053; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2054; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2055; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2056; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2057; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2058; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2059; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2061; Millet, Feyzullah Efendi, 001256; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17772;

²⁸⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 4, s. 1266.

²⁸⁷ Semih Ceyhan, “Mesnevî”, **TDVİA**, İstanbul 2004, c. 29, s. 331.

²⁸⁸ Orhan Baştürk, “Sürûrî'nin Mesnevi Şerhi-Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin (v.1b-40a)”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya 1997.

Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 364; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1530; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1038; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1465; Süleymaniye, Ayasofya, 001928; Süleymaniye, Carullah, 001713; Süleymaniye, Carullah, 001714; Süleymaniye, Carullah, 001715; Süleymaniye, Esad Efendi, 001562; Süleymaniye, Esad Efendi, 001673; Süleymaniye, H. Hüsnü Paşa, 000686; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 002246; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 002210; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 000278; Süleymaniye, Murad Buhari, 000181; Süleymaniye, Nafiz Paşa, 000562; Süleymaniye, Nafiz Paşa, 000568; Süleymaniye, Serez, 001492; Süleymaniye, Turhan V. Sultan, 000185; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 003504; Süleymaniye, Yozgat, 000888; Topkapı, Ahmet III. , 001361; Zeytinoğlu, 000969.

1.3.1.2. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız

Muslihuddîn Mustafâ Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız adlı eseri, “Lisânü'l-Gayb” ve “Tercümânü'l-Esrâr” lakapları ile anılan İran'ın önemli şâirlerinden Hâfız-ı Şîrâzî'nin (ö. 792/1390?) Dîvân'ı üzerine yazılan ilk Türkçe şerhtir. Hâfız Dîvân'ında bulunan remizlerin izâhının kendisinden talep edilmesi üzerine Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı yazmıştır.²⁸⁹ Sürûrî, birinci cildi on aylık bir zamanda dîvânın yarısı miktarında ayın harfine kadar şerh etmiş ve 965/1558 yılının Ramazan ayı (Haziran-Temmuz) sonlarında tamamlamıştır.²⁹⁰ Eserin tamamını 4 Zilhicce 966/7 Eylül 1559 tarihinde tamamlamış, tashîhini ise 26 Zilhicce 966/29 Eylül 1559 tarihinde bitirmiştir.²⁹¹ Eserin dili Türkçedir. Eser üzerine Ahmet Faruk Çelik²⁹² ve Meral Oğuz Ortaç²⁹³ tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın nüshaları ve eserin özellikleri hakkında inceleme bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.

²⁸⁹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Evvel, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8396, 1b-2a.

²⁹⁰ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Evvel, 06 Mil Yz A 8396, 378a.

²⁹¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Sâni, İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Or 3206, 240a.

²⁹² Ahmet Faruk Çelik, “Sürûrî'nin Hâfız Dîvânı Şerhinin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya 1996.

²⁹³ Meral Oğuz Ortaç, “Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı: 15 Varlığının Transkripsiyonu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 1998.

1.3.1.3. Şerh-i Bûstân

Sa'di eş-Şîrâzî ismiyle ünlü Şeyh Muslihuddin tarafından (ö. 691/1291-92) aruzun mütekârib bahrinde yazılmıştır. Dili Farsça olup özellikle Farsçayı öğrenmenin ve ezberlemenin öncüsü olduğundan Türkçede bu esere birçok şerh yazılmıştır.²⁹⁴

Bostan üzerine yazılan şerhlerden biri de Muslihuddîn Sürûrî'ye aittir. Şehzâde Mustafa'nın kendisinden “dil-pesend” (gönlün beğendiği) eserler te'lif etmesi talebi üzerine bazı eserler kaleme almıştır. Bunlardan biri Gülistân, bir diğeri de Bostan'dır. Müellif eserin mukaddimesinde Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî'nin “Gülistândan gül al ve Bostan'dan koku al” diye söylediğini ancak Fars diline hâkimiyetin az olduğunu, Farsçanın Türkçe üzerinden öğrenilmesinin uygun olmadığını bu yüzden de eseri Farsça şerh ettiğini ve Bostan'ı açık bir Farsça ile yorumladığını belirtir.²⁹⁵ Şerh-i Bostan'ın tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005466; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005775; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005776; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, 002680; Bursa Bölge, Orhan, 001182; İstanbul Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi Koleksiyonu, 34 Fe 1638; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, 459; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2628; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5141; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2528; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2529; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2530/4; Mevlana, 002528; Millet, Feyzullah Efendi, 001638; Süleymaniye, Serez, 002568; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 004228; Zeytinoğlu, 001135.

1.3.1.4. Şerh-i Gülistân

Eser, Şeyh Sa'dî b. Abdullah eş-Şîrâzî (ö. 691) tarafından 656/1258 yılında yazılmıştır. Eserin dili Farsça olup eser sekiz bap şeklindedir. Birincisi kralların hayat hikâyesi, ikincisi fakirlerin ahlâkı, üçüncüsü kanâatin erdemi, dördüncüsü

²⁹⁴ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 237.

²⁹⁵ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Şerh-i Bûstân, Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2628, 1b-2a.

susmanın yararları, beşincisi aşk, altıncısı zayıflık ve ihtiyarlık, yedincisi eğitimin etkisi, sekizincisi arkadaşlığın kuralları hakkındadır.²⁹⁶

Osmanlı sahasında Gülistân üzerine çeşitli şerhler kaleme alınmıştır. Bu şerhlerden biri de Muslihuddin Mustafa'nın Arapça şerhidir. Sürûî eserin mukaddimesinde Şehzâde Mustafa'yı 'Osman ailesinin en faziletlisi', 'ilim ve irfan sahibi' gibi ifadelerle övmüş; eserin hayret verici hikâyeleri, şaşırtıcı nasihatleri, değerli şiirleri ve latif beyitleri ihtivâ ettiğini söylemiştir.²⁹⁷ Müellif, Gülistân'ın kendisinden evvel şerh edildiğini, şârihlerin eserin ıstılahlarını ve manalarını anlamada hata yaptıklarını belirtir.²⁹⁸ Sürûî, Şehzâde Mustafa için yazdığı şerhi²⁹⁹; 967/1559-60 yılında, Rebiü'l-Ahir (Aralık/Ocak) ayının sonlarında Amasya'da tamamlamıştır.³⁰⁰ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Afyon Gedik, 017754; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1679; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1760; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 593/1; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 593/2; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 594; Atıf Efendi, 002181; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005470; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005543; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005556; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005557; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2140; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 4744; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 4753; Çorum İl Halk Kütüphanesi, 002140; Edirne SEL. 001433; Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, 22 Sel 4669; Hacı Selim Ağa, 0009790; Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 00479; Halil Hamit, 001998; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Süleymaniye Amcazade Hüseyinpaşa Koleksiyon, 34 Sü-Hü 376; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 458; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 460; İstanbul, Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 463; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 5579; Kahire-Mısır, Hidiv

²⁹⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 3, s. 1198.

²⁹⁷ Mustafâ b. Şa'bân Sürûî, **Şerh-i Gülistân**, İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC Yz K 0085, 1b.

²⁹⁸ Mustafâ b. Şa'bân Sürûî, **Şerh-i Gülistân**, 2a.

²⁹⁹ Ahmet Ateş, **İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler I (Üniversite ve Nuruosmaniye Kütüphaneleri)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968, s. 197.

³⁰⁰ Mustafâ b. Şa'bân Sürûî, **Şerh-i Gülistân**, 224b.

Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 5580; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1002; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1065; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2399; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 3851; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 3965; Kastamonu Yek. KHK1002; Kastamonu Yek. KHK1065; Kastamonu Yek. KHK2339; Kastamonu Yek. KHK3851; Kastamonu Yek. KHK3965; Kayseri RŞD, Raşid Efendi, 000604; Kayseri, Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi, Râşid Efendi 604; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta Şarki karaağaç İlçe Halk Kütüphanesi, 32 Şarki 93; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, 42 Kon 119; Konya Bölge, 000022; Konya Bölge, 000119; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 463; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2616; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2617; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6416; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 7834; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 1395; Millet, Ali Emiri Farsi, 000959; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17767; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17754; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 17763; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1071; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1071; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1442; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 750; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3037/1; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3210; Milli Kütüphane-Ankara, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 26 Hk 482; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9278; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9398; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 695; Milli Kütüphane-Ankara, Tokat Zile İlçe Halk Kütüphanesi, 60 Zile 438/2; Nurosmeniye, 004044; Nurosmeniye, 004045; Ragıp Paşa, 001152; Süleymaniye, Amcazade Hüseyin (Tüyatok), 000376; Süleymaniye, Amcazade Hüseyin, 000376; Süleymaniye, Ayasofya, 004104; Süleymaniye, Ayasofya, 004105; Süleymaniye, Ayasofya, 004106; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001753; Süleymaniye, Carullah,

001707; Süleymaniye, Celal Ökten, 000538; Süleymaniye, Darülmecnevi,000444; Süleymaniye, Hafid Efendi, 000310; Süleymaniye, Halet Efendi, 000182; Süleymaniye, Halet Efendi, 000707; Süleymaniye, İsmihan Sultan, 00324; Süleymaniye, İzmir, 000521; Süleymaniye, Lala İsmail, 000543; Süleymaniye, Pertevniyal, 000783; Süleymaniye, Serez, 002545; Süleymaniye, Serez, 002576; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001190; Vahit Paşa, 000859; Zeytinoğlu, 000372.

1.3.1.5. Türkçe Dîvân (1)

Biyografik kaynaklarda Sürûrî'nin üç dilde şiir yazma kabiliyetine sahip olduğu vurgulanmaktadır.³⁰¹ Kınalızâde³⁰², Âşık Çelebi³⁰³, Kâtip Çelebi³⁰⁴ ve Şemseddin Sâmî,³⁰⁵ Dîvân-ı evvel, Dîvân-ı sâni ve Dîvân-ı sâlis olmak üzere üç dîvânı bulunduğunu söyler. Sürûrî Dîvânı üzerine Niyazi Ünver tarafından doktora tezi hazırlanmıştır.³⁰⁶ Ünver, yaptığı çalışma neticesinde Sürûrî'ye atfedilen nüshaların Sürûrî-i Acem'e ve Adanalı Sürûrî'ye ait dîvânlar olduğunu; Sürûrî Dîvânı'nın tek nüshasının Mısır Milli Kütüphanesi'nde "16 Edeb Türkî Kavlehu" numarasıyla kaydedildiğini belirtir. Ayrıca biyografik kaynaklarda Sürûrî'ye ait üç dîvânın varlığından bahsedilmesine rağmen yalnızca bir dîvânına ulaşıldığını söyler.³⁰⁷

1.3.1.6. Türkçe Dîvân (2)

Sürûrî'nin üç dîvânı olduğu söylenmesine rağmen bu dîvâna ulaşılamamıştır.

1.3.1.7. Türkçe Dîvân (3)

Sürûrî'nin üç dîvânı olduğu söylenmesine rağmen bu dîvâna ulaşılamamıştır.

1.3.2. Muamma

1.3.2.1. Şerh-i Mu'ammayât-ı Câmî

³⁰¹ Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*, s. 148.

³⁰² Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, c. 1, s. 460.

³⁰³ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin*, c. 2, s. 969.

³⁰⁴ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 2, s. 652.

³⁰⁵ Şemseddin Sâmî, *Kamusu'l-A'lâm*, c. 4, s. 2508.

³⁰⁶ Niyazi Ünver, "Gelibolulu Sürûrî ve Dîvânı", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara 2010.

³⁰⁷ Niyazi Ünver, "Gelibolulu Sürûrî ve Dîvânı", s. 29-30.

Nuruddin Abdurrahmân ibn Ahmed el-Câmî (ö. 898) tarafından yazılmış olan muammâ risâlesi Sürûrî tarafından şerh edilmiştir.³⁰⁸ Sürûrî, mukaddime bölümünde bazı dostlarıyla muamma sohbeti ettiğini, onların emri vesilesi ile muammânın derin ve eşsiz bir ilim olduğunu, muammâ ehlinin bir kimyageri veya vücudu olmayan bir anka kuşunu andırdığını söyler. Sürûrî, Molla Câmî'nin muammâ risalesinin erbâbı nezdinde kabul gördüğünü ve taklit edildiğini ancak muammalarının çoğunluğunun gizli kaldığını ve muhataplarının onu anlayamadığını belirtir.³⁰⁹ Yârân; kendisinden bu eseri Türkçeye çevirmesini ve her ismin hükmünü ortaya koymasını talep edince Sürûrî, bu talep karşısında özür dileyerek muammânın müşkil bir fen olduğunu ve kavranmasının sanat kabiletinin ötesinde bir yetenek istediğini, mâhir kişilerin dahi bir isimde âciz kalabileceğini ifade eder ve kendisinin sermâyesi az bir kişi olduğunu söyler. Ancak dostları Sürûrî'nin bu sözlerine rağmen “Bu eser senden olur bir nihâl-i ter. Sana du'â-yı hayır olur andan semer” diyerek talebini sürdürmüştür.³¹⁰ Bu ısrar ve talep üzerine Muslihuddin Mustafa, boş vakitlerinde çalışmaya ara vermeyip risâlenin ma'nâsını Türkçe olarak şerh etmiştir. Yöntem olarak öncelikle her beytin ma'nâsını vermiş ardından kastedilen ismin hükmünü izah etmiştir.³¹¹ Eserin dili Türkçe olup tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.3497; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 1527; İstanbul, Köprülü Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 1598/11; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY01762; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa Koleksiyonu, 34 Fa 1598/11; Köprülü, Fazıl Ahmed Paşa, 001598; Süleymaniye, Ayasofya, 001866; Süleymaniye, İzmir, 00442; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 000411; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 249/1.

³⁰⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 726. Hazret-i Mevlânâ Câmî, seksen iki yaşında iken 898 yılının Muharrem ayının on yedinci günü Cuma namazında iken vefât etmiştir. Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/2, 206b.

³⁰⁹ “Ehl-i dillerden ba'zı yârân ve tâliblerden hayli hullân ile sohbet-i dil-küşâ ve musâhabet-i mu'ammâ idüp anlardan buna şöyle emr ü işâret ve bir emre bu vechile delâlet oldıkım bu fenn-i mu'ammâ bir kemâl-i bî-hemtâdur ki ehli hemçü vücûd-ı ‘ankâ ma'dûm u nâ-peydâdur yâhûd kîmyager gibi kalil ve bu kalilün ekseri bahîldür ve bu fende risâle-i Mevlânâ Câmî kabûl-i havâs ve taklîd-i ‘avâmî bulmuşdur. Amma ekser mahalli pûşîde ve mestûr olup cümlesinin keşfi zümre-i yârâna makdûr olmayup kalmışdur.” Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, 06 Mil Yz A 8274/2, 117b.

³¹⁰ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, 06 Mil Yz A 8274/2, 117b.

³¹¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, 06 Mil Yz A 8274/2, 118a.

1.3.2.2. Şerh-i Risâle-i Mu'ammayât-ı Mîr Hüseyin

Mîr Hüseyin Nişâbûrî'ye (ö. 904/1499) ait muammâ risâlesinin şerhidir. Mir Hüseyin, 9 Zi'l-ka'de 904 Çarşamba günü (18 Haziran 1499) öğle saatlerinde vefât etmiştir.³¹² Sürûrî bundan önce dostlarının talebi ile Câmî'nin muamma risâlesine ve bu sanattaki makâlesine Türkçe şerh yazdığını ve muammâlardaki isimlerini hükmünü izah ettiğini, eserini gören arkadaş ve dostlarının ise Mîr Hüseyin'in muammâ risâlesini şerh etmesini istediğini söyler.³¹³ Muslihuddîn Sürûrî, Hazret-i Mîr'in bu fende eşsiz olduğunu, muammâlarının hayli ince, derin ve çözümü zor bir nitelik taşıdığını belirtir ve risâlenin şerhinin zorluğundan dolayı ortaya çıkacak hatalarının kusur olarak yorumlanmamasını talep eder.³¹⁴ Eserin dili Türkçe olup tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Adana İl Halk Kütüphanesi, 000475; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005610; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Diyarbakır Um. Ktp, 001843; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Diyarbakır Um. Ktp, 002301; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 7778 ; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, A. 2584; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, A. 2670; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 8302; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY00054/01; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 475; Oxford-İngiltere, Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, MS Turk. e. 45/1; Oxford-İngiltere, Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, MS Turk. e. 91/3; Süleymaniye, Esad Efendi, 002791; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 005177; Süleymaniye, İzmir, 000442; Topkapı, Ahmet III. Kit., 002584; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 134.

1.3.2.3. Şerh-i Muammayât-ı Ali Ker

Bir giriş kısmı ve bir ana bölümden meydana gelen eser Farsça olup kısa bir metindir. Sürûrî bu eseri Türkçe ile şerh etmiş; daha sonra 955 yılında Zilhicce

³¹² Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyin**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/1, 114b.

³¹³ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyin**, 06 Mil Yz A 8274/1, 1b

³¹⁴ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyin**, 06 Mil Yz A 8274/1, 1b.

ayının (1549 Ocak ayı) başlarında Şehzâde Mustafa için bunları temize çekmiştir.³¹⁵ Sürûrî, eserin mukaddimesinde bu eserden önce Hilye-i Halel isimli Câmi'ye ait muammâ risâlesini şerh ettiğini ardından dostlarının rağbeti ile Mîr Hüseyin'in risâlesini izah ettiğini ve sonrasında "Hadîs ez-mutrîb u mey gû vü râz-ı dehr kemter cû / Ki kes ne'gşud vü ne'gşâyed be-hikmet în mu'ammâ-râ"³¹⁶ hasebince muamma üzerine düşünmeyi bıraktığını söyler. Dostlarından biri Risâle-i Ali Ker'i okumak istemiş ve Sürûrî'ye unuttuklarını hatırlatmıştır. Bunun üzerine eserin şerhini uygun gören Muslihuddin Mustafa, şerhi yazmayı tamamlamış ancak beyaza çekme işini bitirmemiştir. Sultan Mustafa'ya muallimlik yaptığı dönemde kendisine "Ehle arz olmak gerekdür her kemâl/ Kadr ü hâli bilmez illâ ehl-i hâl" denilmiş ve eser Sürûrî tarafından temize çekilip Şehzâdeye sunulmuştur. Sürûrî, eserin mukaddimesinde Şehzâde Mustafa'nın ismini muammada gizlemiş ve şehzâdeyi övgü dolu sözlerle methetmiştir.³¹⁷ Eserin dili Türkçe olup tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY00054 Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 6236/1 Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 9 Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001707.

1.3.3. Sarf

1.3.3.1. Şerh-i Merâhu'l-Ervâh

Ahmed b. Ali b. Mes'ud ((ö. VIII. [XIV.] yüzyılın başları) tarafından yazılan Merâhu'l-Ervâh sarf hakkındadır. Kâtip Çelebi; eserin hacimce kısa ve yararlı olduğunu, elden ele dolaştığını söyler.³¹⁸ Merâhu'l-Ervâh medreselerde Arapça sarf kitabı olarak okutulmuştur.³¹⁹ Eser üzerine çok sayıda şerh yazılmıştır. Bunlardan

³¹⁵ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 4, s. 1391.

³¹⁶ Bu beyit Hâfız-ı Şirâzî'ye aittir. "Sözü mutriptan ve meyden söyle. Dünya râzını daha az iste. Ki kimse açmadı ve açmaz hikmet ile bu muammâyı." Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Evvel, 06 Mil Yz A 8396, 15b.

³¹⁷ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı 'Ali Ker**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/3, 208b.

³¹⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 4, s. 1317.

³¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, s. 30.

biri de Muslihuddin Mustafa Sürûrî'ye aittir. Eser üzerine yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.³²⁰ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, 000647; Atıf Efendi, 002668; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000618; Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, 34 Ma 570/2; Köprülü, Mehmet Asım Bey, 000570; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 724/1; Süleymaniye, Aşir Efendi, 000619; Süleymaniye, Darülmecnevi, 000534; Süleymaniye, Fatih, 004796; Süleymaniye, İbrahim Efendi, 000590; Süleymaniye, İbrahim Efendi, 000777; Süleymaniye, Kasıdecizade, 000633; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000987; Süleymaniye, Laleli, 003104; Süleymaniye, Serez, 003413; Süleymaniye, Yahya Tevfik, 001705.

1.3.3.2. Şerhu'l-Emsiletü'l-Muhtelif

el-Emsile, medreselerde ders olarak okutulan sarf kitabıdır.³²¹ Müellifi belli olmayan eser; “nasara” fiilinin sülâsî mücerredinden doğan fiil ve isimlerin “muhtelif” ve “muttarid” çekim örneklerini ihtivâ eder. Bu sebeple “el-emsiletü'l-muhtelif” ve “el-emsiletü'l-muttaride” olmak üzere ikiye ayrılmıştır.³²² el-Emsile'ye Arapça ve Türkçe pek çok şerh yazılmış olup Muslihuddin Sürûrî'nin Şerhu'l-Emsile'si el-Emsile'nin en güzel ve en eski şerhlerindendir.³²³ Eserin dili Arapça olup çok sayıda nüshası bulunmaktadır:

Adana İl Halk Kütüphanesi, 000286; Adana İl Halk Kütüphanesi, 000801; Adana İl Halk Kütüphanesi, 000953; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1381/9; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1493/5; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1640/3; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Bal 190/18; Atıf Efendi, 002520; Atıf Efendi, 002659; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000597; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000604; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000606; Atıf Efendi, Atıf Efendi Eki, 000607; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 1146/3; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 185/1; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk

³²⁰ Ali Bağcı, “Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu Merâhi'l-Ervâh Adlı Eserinin Edisyon Kitiği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yalova 2015.

³²¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 30.

³²² İsmail Durmuş, “el-Emsile”, **TDVİA**, İstanbul 1995, c. 11, s. 166.

³²³ İsmail Durmuş, “el-Emsile”, **TDVİA**, İstanbul 1995, c. 11, s. 166.

618/5; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 847/2; Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 006774/2; Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 008051; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006774/2; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 003074; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 003255; Beyazıt Devlet Kütüphanesi,008051; Bosna-Hersek, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 2897/5; Burdur İl Halk Kütüphanesi, 001058-04; Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 000597-02; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2790/1; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2827/2; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2840/3; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 5434/1; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 8265/3; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 105/4; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 1701/3; Elmalı Halk Kütüphanesi, 002733; Elmalı Halk Kütüphanesi, 002742; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1467/3; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1721/3; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1958/2; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2439/3; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 3892/4; Kastamonu Yek. KHK1467-03; Kastamonu Yek. KHK1721/03; Kastamonu Yek. KHK2439/03; Kastamonu Yek. KHK3892/04; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, 07 El 2742/4; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, 07 El 2759/11; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, 07 El 2733/2; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1058/4; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 148/4; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1586/5; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1586/7; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1849/3; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 735/5; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta İl Halk Kütüphanesi, 32 Hk 1998/1; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi, 44 Dar 140/12; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi, 44 Dar 162/8; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi, 44 Dar 162/8; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Malatya Darende İlçe Halk Kütüphanesi,44 Dar 140/12;

Konya Karatay Yusufaga Kütüphanesi, 42 Yu 7004/11; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 1618/1; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 549/4; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2032/5; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2498/2; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2499/2; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2500/1; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2526/3; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 3651/5; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5781/3; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6863/5; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6910/3; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6910/3; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 8163/2; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 753/6; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa Akhisar Zeynelzade Koleksiyon, 45 Ak Ze 5706/6; Millet, Ali Emiri Arabi, 004021; Millet, Ali Emiri Arabi, 004033; Millet, Ali Emiri Arabi, 004049; Millet, Ali Emiri Arabi, 004050; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 286/4; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 801/3; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 953/16; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 18117/4; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3556/3; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3507; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3498/13; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1952/4; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3809/1; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4597/4; Milli Kütüphane-Ankara, Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 18 Hk 597/2; Milli Kütüphane-Ankara, Elazığ Ağın İlçe Halk Kütüphanesi, 23 Hk 9/12; Milli Kütüphane-Ankara, Elazığ İl Halk Kütüphanesi, 23 Hk 3310/13; Milli Kütüphane-Ankara, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 26 Hk 1012/2; Milli Kütüphane-Ankara, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi, 26 Hk 951/3; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9621/2; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9540; Milli Kütüphane-Ankara, Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi, 50 Ür 144/3 Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 164/3; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 164/4; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 369/7; Milli Kütüphane-

Ankara, Samsun Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi, 55 Vezirköprü 466/6; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi, 55 Vezirköprü 474/4; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi, 55 Vezirköprü 402/3; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun Vezirköprü İlçe Halk Kütüphanesi, 55 Vezirköprü 677/7; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001842; Süleymaniye, Carullah, 001928; Süleymaniye, Carullah, 001976; Süleymaniye, Darülmecnevi, 000532; Süleymaniye, Denizli, 000322; Süleymaniye, Denizli, 000328; Süleymaniye, Denizli, 000354; Süleymaniye, Fatih, 004759; Süleymaniye, Fatih, 004763; Süleymaniye, Fatih, 005374; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 005955; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 006069; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 006100; Süleymaniye, Hafid Efendi, 000413; Süleymaniye, Hamidiye, 001351; Süleymaniye, Harput, 000019; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 000521; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000975; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000989; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 001025; Süleymaniye, Laleli, 003068; Süleymaniye, Laleli, 003071; Süleymaniye, Mesih Paşa, 000108; Süleymaniye, Servili, 000334; Süleymaniye, Şehit Ali Paşa, 002583; Süleymaniye, Tırnovalı, 001695; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001047; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001756; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001759; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001772; Süleymaniye, Yozgat, 000462; Vahit Paşa, 000859; Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi, Safranbolu İzzet Mehmet Paşa Koleksiyonu, 67 Saf 284/2.

1.3.3.3. Şerh-i Binâ

Aşağı dereceli Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulan sarf kitabıdır.³²⁴ Arapça öğrenmek isteyenlere temel sarf bilgisini vermek için hazırlanan ve daha çok Binâ ismiyle tanınan eserin müellifi belli değildir. Kitabın Şerhu'l-Mufasssal'a yapılan bir atıf dolayısıyla 538'den (1143) sonra yazıldığı anlaşılmaktadır.³²⁵ Eser üzerine Rashadat Hidayatov yüksek lisans tezi hazırlamıştır.³²⁶ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

³²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı*, s. 30.

³²⁵ Mehmet Çakır, "Binâü'l-Ef'âl", *TDVİA*, İstanbul 1992, c. 6, s. 179.

³²⁶ Rashadat Hidayatov, "Gelibolulu Muslihuddin Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Binâ Adlı Eserinin Tahkiki", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 2009.

Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 668; Hacı Selim Ağa, Kemankuş, 000629; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 549/3; Süleymaniye, 000979; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 006038; Süleymaniye, Hafid Efendi, 000413; Vahit Paşa, 000858.

1.3.4. Nahiv

1.3.4.1. Şerhü'l-Misbâh

El-Misbâh fi'n-nahv, İmam Nâsır b. Abdi's-seyyid el-Mutarrizî (ö. 610/1213) tarafından oğlu Cemâleddin Ali'ye Arap dilini öğretmek amacıyla yazılmıştır.³²⁷ Eser; birincisi nahiv terimleri, ikincisi cümlede irâba etkili sözle ilgili kıyasî etkenler, üçüncüsü cümlede irâba etkili olan, işitilerek öğrenilen sözle ilgili etkenler, dördüncüsü cümlede irâba etkili olan manevî etkenler, beşincisi Arapçadan bölümler olmak üzere beş bâb şeklinde tertip edilmiştir.³²⁸ Çok sayıda şerh ve haşiyesi bulunan Misbâh, medreselerde nahiv konusunda ders kitabı olarak kullanılmıştır.³²⁹ Sürûrî bu eseri Arap dilinde şerh etmiştir.³³⁰ Eser üzerine Hüseyin okur yüksek lisans tezi hazırlamıştır.³³¹ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır.

Adana İl Halk Kütüphanesi, 000296; Afyon Gedik, 018102; Atıf Efendi, 002566; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006187; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006218; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006219; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 006544; Burdur İl Halk Kütüphanesi, 000646-01; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 5217/1; Milli Kütüphane-Ankara, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 296/2; Milli Kütüphane-Ankara, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi, 03 Gedik 18102/1; Süleymaniye, Fatih, 004866; Süleymaniye, Fatih, 005020; Süleymaniye, Hmaidiye, 001314; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 000494; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000913; Süleymaniye, Şehit Ali Paşa, 002476.

1.3.5 Belâgat

³²⁷ M. Sadi Çöğenli, "Mutarrizî", *TDVİA*, İstanbul 2006, c. 31, s. 376.

³²⁸ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 4, s. 1364.

³²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı*, s. 333.

³³⁰ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 4, s. 1365.

³³¹ Hüseyin Okur, "Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Misbâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya 2011.

1.3.5.1. Bahru'l-Ma'ârif

Sürûrî'nin en meşhur ve ilmî ortamda en makbul eseri olduğu söylenebilir. Kaynaklarda müellifin diğer eserleri eleştirilmesine rağmen Bahru'l-Ma'ârif'ten övgüyle bahsedilmiştir. Müellif, gençlik döneminde ilm-i aruz araştırmalarına başladığını, Türk diliyle çalışmasını müsvedde hâle getirdiğini ancak tertibinin mümkün olmadığını söyler. Sürûrî, şehzâdenin muallimliğini üstlendiği dönemde Şehzâde Mustafa'nın talebi üzerine müsveddeleri tekrardan yazarak bu eseri meydana getirmiştir.³³² Eseri bir mukaddime, üç makâle ve bir hâtîme üzerine tertîb eylediğini söyleyen³³³ Sürûrî; Bahru'l-Ma'ârif'i 956/1549 yılının Safer (Mart) ayında tamamlamıştır.³³⁴ Giriş kısmı aruz ve kafiyeyle dair terimleri, birinci makale bahirleri, ikinci makale şiir sanatlarını, üçüncü makale teşbih ve Enîsi'l-uşşâk meselelerini, hatime ise şiir ilminin faydalarını açıklamaktadır.³³⁵ Faik Reşat, Bahru'l-Ma'ârif'in dilimizde bu türde meydana getirilmiş eserlerin hem ilki hem de en mükemmeli olduğunu söyler.³³⁶ Eserin ağırlık noktasını teşbih bahsi teşkil etmekte olup Ömer Faruk Akün'e göre Arapça, Farsça ve Türkçe örnekleri ve topladığı malzeme bakımından Bahru'l-Ma'ârif bu kategorideki eserlerin en zenginidir.³³⁷ Eserin dili Türkçedir. Bahru'l-Ma'ârif üzerine bir yüksek lisans,³³⁸ bir de doktora tezi³³⁹ çalışması mevcuttur. Bursalı Mehmet Tahir, eserin yüz kırk yedi resmi ihtiva eden bir nüshasının Enderûn-ı Hümayun'da Revan Odası Kütüphanesi'nde bulunduğunu belirtir.³⁴⁰ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 1365; Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 622; Atıf Efendi, 001978; Atıf Efendi, 001979; Avusturya, Avusturya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, N.F. 36; Avusturya, Dükalık Kütüphanesi Gotha Koleksiyonu Türkçe Yazmaları, pt. 324: Seetzen: Nr. 80 ;

³³² Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Bahru'l-Ma'ârif, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 54, 1b-2a.

³³³ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Bahru'l-Ma'ârif, 06 Hk 54, 2a.

³³⁴ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 223.

³³⁵ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

³³⁶ Faik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler **Eslaf**, s. 116.

³³⁷ Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", **TDVİA**, İstanbul 1994, c. 9, s. 416.

³³⁸ İsmail Güleç, "Bahru'l-Ma'ârif'e Göre Edebî Kavramlar", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.

³³⁹ Yakup Şafak, "Sürûrî'nin Bahru'l-Ma'ârif'i ve Enîsü'l-'Uşşâk İle Mukâyesesi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum 1991.

³⁴⁰ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 19/5; Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 005620. ; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005620; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 005841; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 002709; Bursa bölge, Orhan, 001208; Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 000470; Çorum Halk Kütüphanesi, 002114; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2114; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 1571/2; Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, 21 Hk 836; Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 024047; Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 25 Hk 24047; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Süleymaniye Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu, 34 Sü-Tarlan 113; İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Süleymaniye Amcazade Hüseyinpaşa Koleksiyon, 34 Sü-Hü 455; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY00685; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY01857; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY03017; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY03028; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY03052; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY09595; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY00685; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY01857; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY03017; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY03052; İstanbul, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 265; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 659; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 660; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R. 540; İstanbul, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 211; İstanbul, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 809; İzmir Milli Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 1232; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 9060; Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 9061; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Arızı Türkî Talat 6; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Aruzı Türkî 2; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Arûzı Türkî Talat 4; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Arûzı Türkî Talat 3; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Arûzı Türkî Talat 1; Kayseri RŞD, Raşid Efendi, 000608; Kayseri, Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi, Râşid Efendi 608;

Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 1636; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 1637; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 1638; Mevlana, 002477; Millet, Ali Emiri Edeb., 000079; Millet, Ali Emiri Edeb. , 000080; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3353; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2704; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 54; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1312; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 972; Milli Kütüphane-Ankara, Çankırı İl Halk Kütüphanesi, 18 Hk 470; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 81; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8841; Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3683; Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 34 Nk 3684; Süleymaniye, Ali Nihat Tarlan (Tüyatok), 000113; Süleymaniye, Amcazade Hüseyin, 000455; Süleymaniye, Ayasofya, 003797; Süleymaniye, Ayasofya, 003798; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001551; Süleymaniye, Çelebi Abdullah, 000273; Süleymaniye, Esad Efendi, 002909; Süleymaniye, Fatih, 003692; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 005156; Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 005472; Süleymaniye, Hamidiye, 001051; Süleymaniye, Hekimoğlu, 000598; Süleymaniye, İzmir, 000751; Süleymaniye, Kadızade Burhan, 000060; Süleymaniye, Lala İsmail, 000394; Süleymaniye, Reisülküttab, 000760; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 001320; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 236; Türk Dil Kurumu-Ankara, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Yz. A 400; Zeytinoğlu, 000458.

1.3.5.2. Şerh-i Ebced

Risâlenin başında surhla “Şerh-i Ebced Sürûrî Efendi” ibâreleri yazılıdır. Metin besmele ile başlamış, hamdele ve salât ile devam etmiştir. Ardından ebced ve hevvez ne kadar apaçık ve meydanda olursa olsun, çocuklara mânâsı yoktur” anlamındaki Mevlânâ’nın bir beytine yer veren Sürûrî, okuduğu bu beytten hareketle çocuklara, muallimlere, şeyhlere ve dostlara hediye maksadıyla bu konuda bir eser yazmayı kararlaştırdığını belirtir. Muslihuddîn Mustafa, çocukların yazdıkları sayesinde ebcedin özelliklerini öğreneceğini söyler:

“Ḥamd ol ‘ālime kim ādeme ta‘līm-i esmā kıldı ve medḥ ol ṣānī‘e kim her isme müsemma kıldı ve ṣalāt ol ümmiye ki tefhīm-i hüdā kıldı ve nice ‘āşiler ‘ilme ğaybdan ‘ulemā kıldı ammā ba‘d bir gün bu fakīr Meşnevī-i Ma‘nevī ve kitāb-ı Mevlevī müzākere iderdüm bu beyt gelicek

Beyt

“Ebced ü hevvez çı fāş est pedīd

Ber-heme tıflān u ma‘nī bes ba‘īd³⁴¹

Ebced ü hevvez lügātini kitābda gördüğim gibi takrīr eyledüm ol meclisde ḥāzır olan meşāyih ü mu‘allim ve şıbyān olana ihvāna hediyye ola tā ki şıblara ta‘līm-i ma‘nā kılup ebced okurken aḥvāline vākıf olalar”³⁴²

Risālenin dili Türkçedir ve kütüphanelerde çeşitli nüshaları bulunmaktadır.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 003235; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Mecâmi Talat 697; Mevlana Müzesi-Konya, Mevlana Müzesi Türkçe Yazmaları, 2515/3; Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3554/12.

1.3.5.3. Şerh-i Kâfiye

Eser, nahiv konusu ile ilgilidir. Süleymaniye Kütüphanesi, Kemankuş koleksiyonunda bulunan 585 numaralı nüshanın 1b sayfasında “Şerh-i Sürûrî li-Mevlâ Sürûrî” başlığı bulunmaktadır.³⁴³ Eserde “baḥş-i terkīb”, “baḥş-i elf ü nūn”, “baḥş-i vezn”, “baḥş-i ḥurūfu’n-nidā”, “baḥş-i ḥurūfū’l-maşdar” ve “baḥş-i ḥarfū’l-istifhām” gibi başlıklar bulunmaktadır. Eserin dili Türkçe olup tespit edilebilen nüshaları şunlardır: Hacı Selim Ağa, Kemankuş, 000585; Hacı Selim Ağa, Kemankuş, 000586

1.3.6. Tefsir

1.3.6.1. el-Hâşiyetü’l-kübrâ alâ Tefsîri’l-Beyzâvî

³⁴¹ Mevlâna Celâleddin Muhammed, Mesnevî-i Ma‘nevî-Farsça, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs) c. 1-2, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, 1.Cilt, s. 158, Beyt: 2727.

³⁴² Mustafâ b. Şa‘bân Sürûrî, **Şerh-i Ebced**, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3554/12.

³⁴³ Mustafâ b. Şa‘bân Sürûrî, **Şerh-i Kâfiye**, Süleymaniye Kütüphanesi, Kemankuş, 585.

Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer Beyzavî (ö. 685/1285) tarafından yazılmıştır.³⁴⁴ Eserin adı Envârü't-Tenzîli ve Esrârü't-Te'vîl olup “Kadı Beyzavî veya Kadı Tefsiri” isimleriyle de meşhurdur. Eser Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.³⁴⁵ Kâtip Çelebi, Sürûrî'nin Envârü't-Tenzîl'e büyük ve küçük olmak üzere iki haşiye yazdığını belirtir.³⁴⁶ Şükrü Maden ise “Tefsirde Şerh, Haşiye ve Ta'lika Literatürü”³⁴⁷ adlı makalesinde “el-Hâşiyetü'l-kübrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî” ve “el-Hâşiyetü's-suğrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî” adlarıyla Sürûrî'nin Envarü't-Tenzîl'e yazdığı büyük ve küçük iki haşiyenin ismini verir.³⁴⁸ Eserin dili Arapçadır. Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır: Süleymaniye, Şehit Ali Paşa, 000236; Süleymaniye, Yusuf Ağa, 000066; Süleymaniye, Yusuf Ağa, 000067.

1.3.6.2. el-Hâşiyetü's-suğrâ alâ Tefsîri'l-Beyzâvî

Sürûrî'nin Kadı Beyzavî'nin Envarü't-Tenzîl'ine yazdığı küçük haşiyedir.³⁴⁹

1.3.6.3. Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf aleyhi's-selâm

Yusuf Suresi'nin tefsiridir. Kâtip Çelebi, vaiz şeyh Bahaüddin ibn Yûsuf'un, Mevlâ Ahmed ibn Ruhillâh el-Ensârî'nin ve Sürûrî'nin Yusuf sûresini tefsir ettiğini bu tefsirlerin arasında Sürûrî'nin tefsirinin hepsinden daha basit olduğunu söyler. Sürûrî kitabın yazımını 954/1547 yılının Recep (Ağustos-Eylül) ayında tamamlamıştır.³⁵⁰ Sürûrî, bazı dostlarının talebi üzerine eseri telif ettiğini söyler³⁵¹ Eserin dili Arapçadır. Eser üzerine Nazife Göksu³⁵² ve Hatice Aydın³⁵³ tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Kitabın tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

³⁴⁴ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 194.

³⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 23.

³⁴⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 196.

³⁴⁷ Beyzavî'nin (ö.685/1286) Envârü't-Tenzîl'ine yazılan şerh, haşiye ve ta'likler için bakınız: Şükrü Maden, “Tefsirde Şerh Haşiye ve Ta'lika Literatürü”, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, 2014, Cilt: III, Sayı: 1, 193-210.

³⁴⁸ Şükrü Maden, “Tefsirde Şerh Haşiye ve Ta'lika Literatürü”, s. 198.

³⁴⁹ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 196.

³⁵⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 1, s. 395.

³⁵¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Tefsîru Sûreti Yûsuf, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 160, 1b.

³⁵² Nazife Göksu, Osmanlı Âlimi ve Dîvân Şâiri Muslihuddin Mustafa es-Sürûrî'nin Hayatı ve Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf Adlı Eserinin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Antalya 2017.

³⁵³ Hatice Aydın, “Muslihuddin Mustafa Sürûrî ve Tefsir Metodolojisi Açısından Yusuf Sûresi Tefsiri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Karabük 2018.

Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, Balıkesir Dursunbey İlçe Halk Kütüphanesi, 10 Dur 57; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, 105812; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 160; Giresun İl Halk Kütüphanesi, 015159; Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2474; Kastamonu Yek. KHK2474; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5336/4; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5336/4; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6689; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 787; Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 9654; Milli Kütüphane-Ankara, Samsun İl Halk Kütüphanesi, 55 Hk 499; Samsun Gazi, 000499; Süleymaniye, İsmihan Sultan, 000037; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000082; Süleymaniye, Serez, 000251; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 000023; Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 000149; Topkapı, Emanet Hazinesi, 000598.

1.3.6.4. Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîz

Bursalı Mehmet Tahir Nûr-ı Osmânî Kütüphânesi'nde Umur Paşa adına Sürûrî tarafından yazılmış Türkçe bir tefsirin bulunduğunu belirtir.³⁵⁴ Tefsir Süleymaniye Kütüphanesi, Nûruosmaniye koleksiyonunda 317 numarada kayıtlıdır. Metin,

Qılalum şenâ cāndan ol ma' bûdı

Ki oldur heme mevcûdun ma'şûdı

1.3.7. Fıkıh

1.3.7.1. Hâşiye et-Telvîhu fî Keşfi Hakaiki't-Tenkîh

Sadru's-şerîa Ubeydullâh ibn Mes'ûd el-Mahbûbî el-Buhârî (ö. 747/1346) tarafından yazılan ve temel prensiplerin gözden geçirilmesi anlamına elen Tenkîhu'l-Usûl'e çok sayıda şerh ve haşiyeler yazılmıştır.³⁵⁵ Kâtip Çelebi, bunların en önemlisinin ve ilkinin Taftazânî'nin (ö. 792/1389-90) şerhi olduğunu söyler.³⁵⁶ Taftazânî, Tenkîh'in bütün ayrıntılı kitapların özünü içeren bir kitap olduğunu, bundan dolayı yararlı bilgilerin derinliklerine dalmak istediğini, bunun üzerine et-Telvîhu fî Keşfi Hakaiki't-Tenkîh (Tenkîh'in Gerçeklerinin Ortaya Çıkarılması Hakkındaki Et-Telvîh "İşaret Etme" Kitabı) diye isimlendirilen bu şerhi derlediğini

³⁵⁴ Bursalı Mehmet Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri* (...), s. 226

³⁵⁵ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 2, s. 430

³⁵⁶ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 2, s. 431.

ifade eder. Şerh Türkistan şehirlerinin birisinde 758/1357 yılının Zil-ka'de (Ekim/Kâsım) ayının sonunda tamamlamıştır.³⁵⁷ Fıkha dair bu eser medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.³⁵⁸ Taftazânî'nin şerhi üzerine haşiye ve şerhler yazılmış olup Sürûrî'nin haşiyesi de bunlardan biridir.³⁵⁹ Eserin kataloglara göre tespit edilebilen tek nüshası şudur: Murat Molla, 000648.

1.3.7.2. Haşiyetü'l-Hidâye

Yol gösterme anlamına gelen El-Hidâye adlı fıkıh kitabı, Şeyhü'l-islâm Burhânüddîn Ali ibn Ebî Bekr Merginânî (ö. 593/1197) tarafından yazılmıştır. El-Hidâye, Merginânî'nin kendi yazdığı Bidâyetü'l-Mübtedî adlı eserinin şerhidir.³⁶⁰ Bu şerh Hanefî mezhebinin en tanınmış ve en güvenilen metinlerinden biri olmuş, hakkında çok sayıda şerh ve haşiye yazılmıştır.³⁶¹ Ayrıca el-Hidâye ve şerhleri, Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.³⁶² İbnü's-Şihne Ebü'l-Fazl (890/1485), Burhâneddin el-Merginânî'nin el-Hidâye adlı fıkıh kitabının gusül bölümüne kadarki kısmını "Nihâyetü'n-nihâye fî tahrîri takrîri'l-Hidâye" ismiyle beş cilde yakın bir hacimde şerh etmiştir. Bu şerhe Muslihuddin Mustafa Sürûrî haşiye yazmıştır.³⁶³ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır: Süleymaniye, İsmihan Sultan, 000128 Murat Molla, 000812.

1.3.7.3. Haşiye-i İnâye

Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısırî (ö. 786/1384) tarafından yazılan el-İnâye, Ali ibn Ebî Bekr Merginânî'nin El-Hidâye adlı eserinin şerhidir. Ekmelüddîn Muhammed'in memleketi Bayburt olup Arapça kaynaklarda Bâbirt sözcüğüne nisbetle Bâbertî, Anadolu'ya nisbetle Rûmî, Mısır'da (Kahire) vefat etmiş olması sebebiyle de Mısırî nisbeleriyle anılmaktadır.³⁶⁴ Osmanlı Müellifleri'nde Sürûrî'nin bu esere haşiye yazdığı belirtilmiştir.³⁶⁵

³⁵⁷ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 431.

³⁵⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 28.

³⁵⁹ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 432.

³⁶⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 4, s. 1630.

³⁶¹ Cengiz Kallek, "El-Hidâye", **TDVİA**, İstanbul 1988, c. 17, s. 472.

³⁶² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmîyye Teşkilatı**, s. 29.

³⁶³ Murat Şimşek, "Bir Hanefî Klasîği: Merginânî'nin el-Hidâye'si ve Üzerine Yapılan Çalışmalar", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 12, Sayı 23, 2014, 305.

³⁶⁴ Arif Aytekin, "Bâbertî", **TDVİA**, İstanbul 1991, c. 4, s. 377-378.

³⁶⁵ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

1.3.8. Hadîs

1.3.8.1. Şerh-i Buhârî İlâ Nısf

Hafız İmam Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Ca'fî el-Buhârî (ö. 256/870) tarafından yazılan ve hadîs konusundaki altı kitabın ilki olan el-Câmiu's-Sahîh, Sahîh-i Buhârî ismiyle ünlüdür.³⁶⁶ Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap olarak kabul edilen el-Câmiu's-Sahîh, sahih hadîsleri toplayan ilk eserdir.³⁶⁷ İmam Nevevî, Müslim şerhinde Kur'ân'dan sonra kitapların en doğrusunun iki Sahîh olduğunu ancak kitabının bu iki kitabın en doğru ve en çok yararlı olanı olduğunu söyler.³⁶⁸ El-Câmiü's-Sahih üzerine çok sayıda şerh, ta'lik ve haşiye yazılmıştır. Sürûrî'nin ta'liki kitabın yarısına yakın kısmı üzerine yazılmış önemli bir ta'liktir.³⁶⁹ Eserin dili Arapçadır.

1.3.9. Dînî-Ahlakî

1.3.9.1. Şerh-i Zahîretü'l-Mülûk

Seyyid Ali b. Şihâb el-Hemedânî (ö. 786/1384) tarafından yazılan Zahîretü'l-Mülûk, on bâb olarak düzenlenmiştir: 1. İmân 2. Kulluk 3. Ahlak güzellikleri 4. Ana-baba hakları 5. Saltanatın kuralları 6. Manevî saltanat 7. İyi olanın emredilmesi, kötü olanın yasaklanması 8. Nimete şükür 9. Belâlara sabır 10. Kibrin ve öfkenin kötülenmesi.³⁷⁰ Mustafa b. Şaban Sürûrî, eseri Şehzâde Mustafa'nın talebi üzerine Türkçeye tercüme etmiş;³⁷¹ mukaddime bölümünde Şehzâde Mustafa'yı "melik-i vâris-i mülk-i Süleymân ve melek-i lâbis-i libâs-ı insân, zübdeti's-selâtinü'l-'azâm, umdetü'l-havâkinü'l-kirâm Hazret-i Sultân Mustâfâ bin es-Sultân Süleymân" sözcükleriyle övmüştür. Muslihuddîn Mustafa, Zahîretü'l-Mülûk'un Şehzâde Mustafa'ya hediye olarak sunulduğunu, eserin Fars diliyle yazıldığını ve anlaşılması zor sözcükleri ihtivâ ettiğini söyler. Kitabın açık bir dil ile Türkçeye tefsir edilmesinin herkese fayda sağlayacağını belirten Sürûrî, bazı kitapların şerh edilmesinin şehzâde tarafından emredilmesi üzerine bu eseri şerh etmiştir.³⁷² Eserin

³⁶⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 459.

³⁶⁷ M. Yaşar Kandemir, "el-Câmiu's-Sahîh", **TDVİA**, İstanbul 1993, c. 7, s. 114.

³⁶⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 459.

³⁶⁹ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 470.

³⁷⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 675.

³⁷¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk**, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4629, 1b.

³⁷² Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk**, 1b-2a.

dili Türkçe olup yazımı iki ay sürmüştür. Tercümenin sonunda Sultân Mustafa'ya şu şekilde dua eder:

Çün bana bu şerhi fermân itdi sultân-ı safâ
Ya'ni âlem fahri düşmen kahrı Sultân Mustafâ

Gâh olurum hayline hemrâh olup sayda sayd
Gâh olurum bende hayli bendesi bendinde kayd

Böyle iken iki ay içre tamâm oldu kitâb
Himmet itdüğüçün ol sürûr-ı 'âlî-cenâb

N'ola ger dirsem ben ol sultânıma hayru'l-mülûk
Kim bunun gibi kitâbun zabtına kıldı sülûk

'Âlim iken bu kitâb ile çün ol 'âmil ola
'Âlem-i 'âmil olup 'âlemde 'âdil ola³⁷³

Eserin konusu ve sonda yer alan bu şiir Sürûrî'nin Şehzâde Mustafa'ya devlet yönetimi ve ahlakı ile ilgili birtakım mevzuları aktarmak istediğini göstermektedir. Mehmet Ali Aynî, Sürûrî'nin edebî ve dinî ilimlere sahip faziletli bir âlim olduğunu söyler ve Şehzâde Mustafa'ya muallimliği sırasında müstakbel padişahın vazifesini tamamıyla anlayan, âdil, yurdunu ve halkını candan seven bir adam olarak yetiştirmek istediği için ahlakî hususiyetleri ve saltanatın gerekliliklerini içeren bir kitap yazıp takdim etmeyi düşündüğünü söyler. Aynî; böyle bir kitabı doğrudan yazıp şehzâdeye sunmanın bazı sıkıntılara sebep olabileceği düşüncesiyle Sürûrî'nin geçmiş eserlere müracaat ettiğini ve Türkçeye çevrildiğinde herkesin istifade edeceği Zahîretü'l-Mülûk'u yazdığını belirtir.³⁷⁴ Eserin ismi diğer kaynaklarda ve kataloglarda genel olarak "tercüme" şeklinde geçmektedir. Ancak Sürûrî, mukaddimede eseri şerh ve beyan ettiğini söylemiş; temme ifadesinde ise eserini Şerh-i Kitâb-ı Zahîretü'l-Mülûk olarak ifade etmiştir.³⁷⁵ Bu yüzden eserin başlığı Şerh-i Zahîretü'l-Mülûk olarak yazılmıştır. Eserin kütüphane kataloglarına göre tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, 001728; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Regius; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY02671; İstanbul

³⁷³ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, *Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk*, 249a.

³⁷⁴ Mehmet Ali Aynî, *Türk Ahlakçıları*, Kitapevi, Birinci Baskı, İstanbul 1939, s. 197-198.

³⁷⁵ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, *Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk*, 249a.

Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY02716; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY06957; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY06959; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, M.R. 922; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 403; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 1; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4629; Süleymaniye, Ayasofya, 002858; Süleymaniye, Fatih, 003472; Süleymaniye, Hacı Mahmut Efendi, 001584; Süleymaniye, Hekimoğlu, 000554; Topkapı, Revan Köşkü, 000403; Vatikan, Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Vat.Turco 303.

1.3.9.2. Kitâb-ı Tercüme-i Ravzu'r-Reyâhîn fî Hikâyâtî's-Sâlihîn

Ravdu'r-Reyâhîne fî Hikâyâtü's-Sâlihîn adlı eser Abdullah ibn Es'ad el-Yâfiî el-Yemenî (ö. 768) tarafından yazılmış olup yazar eserine Nüzhetü'l-Uyûni'n-Nevâzırî ve Tuhfetü'l-Kulûbî ve'l-Havâtır adını vermiştir. “İyi Kişilerin Hikâyeleri Hakkındaki Ravdu'r-Reyâhîn “Fesleğen Bahçeleri” Kitabı” anlamına gelen eserde sâlih kişilere dair beş yüz hikâye derlenmiştir. Eser Sürûrî tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.³⁷⁶ Sürûrî'nin bu eseri üzerine Rıdvan Kabak tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.³⁷⁷ Eserin Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu'nda 000850 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır.

1.3.9.3. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl

Şebistân-ı Hayâl; Fettâhî el-Nişabûrî imiyle tanınan Mevlânâ Yahya Sibek (ö. 852) tarafından Farsça olarak yazılmıştır.³⁷⁸ Hayal meskeni anlamına gelen eser; manzum ve mensur hikâyelerden, kısa masallardan ve özellikle nükteli yazılardan müteşekkil bir mecmua hüviyeti taşımaktadır.³⁷⁹ Sürûrî, eseri Türkçe olarak şerh etmiştir. Eser üzerine Bilal Elbir doktora tezi hazırlanmıştır.³⁸⁰ Elbir, çalışmasında Şebistan-ı Hayal'in konu itibariyle dinî bir eser olduğunu aynı zamanda harf ve

³⁷⁶ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 2, s. 745.

³⁷⁷ Rıdvan Kabak, “Gelibolulu Muslihuddîn Mustafa B. Şaban Sürûrî'nin Ravzu'r-Reyyâhîn Fî-Hikâyâtî's-sâlihîn Tercümesi Adlı Eseri (İnceleme-Metin)” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kayseri 2017.

³⁷⁸ Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zünûn**, c. 3, s. 823.

³⁷⁹ CL. Huart, “Fettâhî”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 4, MEB, İstanbul, 1950, s. 582.

³⁸⁰ Bilal Elbir, “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2003.

kelime oyunları ile dolu girift bir muamma özelliği taşıdığını ifade eder.³⁸¹ Şerh-i Şebistan-ı Hayâl, eserin orijinaline uygun olarak sekiz bâb olarak düzenlenmiştir.³⁸² Bursalı Mehmet Tahir, müellif hattı nüshanın Şehzâde Cami-i Şerîfi Kütüphanesi'nde bulunduğunu söyler.³⁸³ Bilal Elbir, yaptığı araştırmalara rağmen böyle bir nüshaya ulaşamadığını belirtir.³⁸⁴ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.quart.978; Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.quart.1448; Bosna-Hersek, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 4102; Bosna-Hersek, Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 1532; Bursa Bölge, Haraççıoğlu, 000910; Fransa, Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ducaurroy, 23; İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae Edebiyat 250; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY00140; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY01747; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY03457; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY01747; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, A. 2400; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, S 4484; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 217; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 168; Kütahya Vahidpaşa İl Halk Kütüphanesi, 43 Va 1178/2; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6446; Süleymaniye, Aşir Efendi, 000406; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 001667; Süleymaniye, Darülmecnevi, 000434; Süleymaniye, Esad Efendi, 002791; Süleymaniye, Halet Efendi, 000721; Süleymaniye, Kılıç Ali Paşa, 000805; Süleymaniye, Lala İsmail, 000531; Süleymaniye, Lala İsmail, 000532; Süleymaniye, Serez, 003951; Topkapı, Ahmet III. Kit. , 002400.

1.3.9.4. el-Hikâyetü'l-Garîbe

Eser, Sürûrî'nin Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf adlı eserindeki hikayeleri bir araya getirmektedir. Eserin başında “Bu Sürûrî Efendi'nin Sûre-i Yûsuf tefsirinde anlattığı

³⁸¹ Bilal Elbir, “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, s. 32.

³⁸² Bilal Elbir, “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, s. 33.

³⁸³ Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri** (...), s. 226.

³⁸⁴ Bilal Elbir, “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, s. 33.

yüz kırk hikâyedir.”³⁸⁵ bilgisi bulunmaktadır. Metnin dili Arapça olup hamdele ile başlamaktadır. Kısa bir mukaddimenin ardından “hikâye” başlıkları ile bahsi geçen hikâyelere yer verilmiştir. 130b-137a varakları arasında bulunan eser, Süleymaniye Kütüphanesi’nde Ayasofya adlı koleksiyonda 02195-012 numarada kayıtlıdır.

1.3.10. Kelâm

1.3.10.1. Haşiye-i Şerh-i Mevâkîf

Adudüddin el-Îcî (ö. 756/1355) tarafından kaleme alınan el-Mevâkîf, kelâma dair bir eser olup Mevâkîf’in şerh ve haşiyeleri medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.³⁸⁶ Âşık Çelebi, Sürûrî’nin Hâşiye-i Şerh-i Mevâkîf’inin bulunduğunu söyler. Eserin dili Arapçadır.³⁸⁷

1.3.11. Mantık

1.3.11.1. Havâşî li-Şerhi Îsâgûcî

Aristo’nun mantık kitaplarından ilki olan Katagoriler’in anlaşılması için Furfûriyûs (ö. 304) tarafından yazılmıştır. Îsagoge adını taşıyan eserin asıl konusu yazarın “beş ses” veya “beş lafız” dediği “beş küllî”dir.³⁸⁸ Kâtip Çelebi, kelimenin beş tümel anlamında Yunancadan geldiğini ve mantığın dokuz bölümünden biri olduğunu söyler.³⁸⁹ Kitap Arapçaya çevrildikten sonra Arapçadaki söylenişiyile Îsâgûcî olarak anılmış ve İslam dünyasında büyük ilgi görmüş, mantık alanında yazılan eserlerin adı hâline gelmiştir.³⁹⁰ Eserin Arapça tercümelere, şerhleri, hülâsaları ve adaptasyonları yapılmıştır. Bunların en çok bilineni ve şerh edileni Esîrüddîn el-Ebherî’nin (ö. 700/1300) eseridir.³⁹¹ er-Risâletü’l-Esîriyye fi’l-mantık adıyla da bilinen eser mantığın bütün konularını içermektedir. Daha sonraki çalışmalar çoğunlukla Ebherî’nin Îsâgûcî’si etrafında devam etmiştir.³⁹² Risâle-i Ebheriyye, Hüsâmüddin Kâtî (ö. 760/1359) tarafından muhtasar olarak şerh edilmiş olup bu şerhe çok sayıda haşiye ve şerh yazılmıştır.³⁹³ Sürûrî’nin Îsâgûcî şerhi de

³⁸⁵ هذه مائة و اربعون حكايت الي اوردها سروري افندي في تفسيره في سورة يوسف Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **el-Hikâyetü’l-Garîbe**, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 02195-012.

³⁸⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiyye Teşkilatı**, s. 21.

³⁸⁷ Filiz Kılıç, **Âşık Çelebi Meşâ’irü’s-Şu’arâ-İnceleme-Metin**, c. 2, s. 966.

³⁸⁸ Abdülkuddüs Bingöl, “Îsâgûcî” TDVİA, İstanbul 2000, c. 22, s. 488.

³⁸⁹ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 1, s. 208.

³⁹⁰ Abdülkuddüs Bingöl, “Îsâgûcî” s. 488.

³⁹¹ Moh Ben. Cheneb, “Îsâgûcî”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 5/2, MEB, İstanbul, 1979, s. 1066.

³⁹² Abdülkuddüs Bingöl, “Îsâgûcî” s. 488.

³⁹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiyye Teşkilatı**, s. 31.

gelenek içerisinde bu konudaki önemli şerhlerden birisi olmuştur.³⁹⁴ Eserin ismi kataloglarda ve kaynaklarda Havâşî li-Şerhi İśâgûcî³⁹⁵, Havâşî alâ şerhi İśâgûcî³⁹⁶, Şerhu'l-İśâgûcî, Şerhü'r-Risâleti'l-İśâgûcî, Hâşiye alâ Şerhu Hüsâmü'l-Katî ale'l-İśâgûcî şeklinde de geçmektedir. Eserin dili Arapçadır. Şerhin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Atıf Efendi, 001611; Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 550/2; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazıt, 004428; Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddün Efendi, 002886; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 5132/1; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, 42 Kon 216/7; Konya Bölge, 000216; Köprülü, Mehmed Asım Bey, 000297; Millet, Feyzullah Efendi, 001881; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2848/2; Süleymaniye, Ayasofya, 002496; Süleymaniye, Bağdatlı Vehbi, 000852; Süleymaniye, Fatih, 003291; Süleymaniye, Fatih, 003305.

1.3.12. Astronomi

1.3.12.1. Kitâb-ı Nücûm

Nev'izâde Atâî, Şakaik-ı Nu'maniye'de³⁹⁷ ve Mehmet Süreyyâ ise Sicill-i Osmanî'de³⁹⁸ Sürûrî'nin ilm-i nücûm konusunda bir eserin bulunduğunu belirtir. Âşık Çelebi yıldızlarla ilgili bu eserin adını Kitâb-ı Nücûm olarak verir ve kitabın dilinin Türkçe olduğunu söyler.³⁹⁹

1.3.13. Tıp

1.3.13.1. Terceme-i Risâletün fî Çûb-ı Çînî

Eserin ismi 'Çin çöpü hakkında bir risale' anlamına gelmekte olup çûb; hekimlikte kullanılan "saparna" isimli bir bitkinin adıdır. İmâdüddîn Mahmûd eş-Şirâzî ve Alâüddin ismiyle tanınan Nûrullâh tarafından bu konuda eser yazılmıştır. Sürûrî, Nurullah'ın eserini Farsçadan Türkçeye tercüme etmiştir. Kâtip Çelebi, bu eseri gördüğünü ve kısa bir kitap olduğunu söyler. Kâtip Çelebi'ye göre Sürûrî

³⁹⁴ Abdülkuddüs Bingöl, "İśâgûcî" s. 488.

³⁹⁵ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Şerhü'l-İśâgûcî, Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 550/2, 20b.

³⁹⁶ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, Şerhü'r-Risâleti'l-İśâgûcî, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2848/2, 65a.

³⁹⁷ Nev'izâde Atâî, Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, s. 25.

³⁹⁸ Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, s. 1556.

³⁹⁹ Filiz Kılıç, Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin, c. 2, s. 966.

eserde bu bitkinin çıkış yerinin Avrupa ülkeleri olduğunu, 950 yılında tüccarlardan birinin bunu ihraç ettiğini, bundan önce ise (gizli şeyleri) sakınarak ülkelerinden dışarı çıkarmadıklarını anlatmıştır. Eseri Mahfi mahlaslı şâir Geylânî de tercüme etmiştir.⁴⁰⁰ Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Süleymaniye, Lala İsmail, 000389; Süleymaniye, Reisülküttab, 001207; Türkiye Kütüphaneleri, Türkiye Kütüphanelerinde bulunan Tıp Yazmaları, Reisülküttab (Süleymaniye Ktp.) No. 9/1207; Türkiye Kütüphaneleri, Türkiye Kütüphanelerinde bulunan Tıp Yazmaları, Köprülü Ktb. No. 12/1598; Türkiye Kütüphaneleri, Türkiye Kütüphanelerinde bulunan Tıp Yazmaları, Lala İsmail Efendi (Murad Molla Ktb.) 5/398;

1.3.13.2. Şerhu Mu’cizi’l-Kânûn

İbn Sinâ’nın el-Kânûn’unun, Şerhu Teşrîh’te işlediği anatomi kısmı dışında kalan bölümlerinin özetidir. El-Mu’cez fi’t-tıb veya Mu’cizü’l-Kânûn isimleriyle bilinir.⁴⁰¹ Döneminde ikinci İbn Sînâ olarak anılan ve İbn en-Nefis ismiyle tanınan allâme şeyh İmam Alâüddîn Alî b. Ebi’l-Hazm el-Kureşî (ö. 687/1288) tarafından yazılmıştır.⁴⁰² Eser dört bölüm şeklinde düzenlenmiş olup birincisi genel tıbbın bilgi ve uygulama ile ilgili tali kuralları, ikincisi basit ve bileşik ilaçlar ve gıdalar, üçüncüsü birer birer organlarla ilgili hastalıklar, dördüncüsü sadece bir organla ilgili hastalıklar, bunların sebepleri, belirtileri ve tedâvileri hakkındadır.⁴⁰³ Kâtip Çelebi eserin, kısa olmasına rağmen öğretici, geçerli ve sanat konusunda mükemmel olduğunu söyler.⁴⁰⁴ Mu’cizü’l-Kânûn, İslam dünyasında çok sayıda şerh, talikat ve tercüme çalışmasına konu olmuştur. Bu şerhlerden biri de Sürûrî’nin Türkçe şerhidir.

Şehzâde Mustafa’nın hizmetinde bulunduğu dönemde Muslihuddin Sürûrî’nin huzuruna maharetli bir tabip gelerek merâmını ifade etmiş ve ardından “metn-i Mu’ciz Türkî dil ile terceme kılınsa ve rûşen ‘ibâretle şerh ü beyân olınsa nef’i ‘âm ve kerem tâm olurdu” diye söylemiştir. Bu ilimden Şehzâde Mustafa’nın da memnun olacağı düşünen Sürûrî, “Evvelâ bilgil ki her ‘ilmün mâhiyyetin ve

⁴⁰⁰ Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 2, s. 700.

⁴⁰¹ Esin Kahya, “İbn Nefis”, **TDVİA**, İstanbul 2000, c. 21, s. 173-176.

⁴⁰² Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, c. 4, s. 1519.

⁴⁰³ Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi’l-Kanûn**, 96b.

⁴⁰⁴ Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi’l-Kanûn**, 96b.

mevzû'ın ve gâyetin bilmek gerekdür imdi 'ilm-i tıbbun mâhiyyetin ve mevzû'ın ve gâyetin bilmek lâzımdır" diyerek çalışmalara başlamıştır. Şârih, şerhin mukaddimesinde Mu'ciz yazarının ismi, kenti ve nisbeti hakkında da bilgi vermiştir.⁴⁰⁵ Sürûrî, "Şerhu Mu'ciz iki cild kılınmak münâsib görülüp cild-i sâni emrâz-ı enfiden ibtidâ kılınmak vech görüldi vechde 'ayna zâhir olup vech olduğu için" ifadeleriyle eserini iki cilt olarak tertip etmiştir.⁴⁰⁶ Sürûrî'nin şerhi biyografik kaynaklarda Şerhu Mu'ciz mine't-Tıb ismiyle de geçmektedir. Eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.2276; Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2929; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 11282; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY00964; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY04354; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NECTY07080; Milli Kütüphane-Ankara, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 1077; Süleymaniye, Ayasofya, 003662; Süleymaniye, Fatih, 003542; Süleymaniye, Hekimoğlu, 000576; Süleymaniye, Kadızade Mehmed, 00347; Süleymaniye, Mihri Şah Sultan, 000345; Süleymaniye, Şehit Ali Paşa, 002060.

1.3.14. Diğer İlimler

1.3.14.1. Terceme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât

Zekeriya b. Muhammed b. Mahmud Ebû Yahyâ (ö. 682/1283) tarafından yazılan eser kozmografya ile ilgili olup iki kısımdan oluşur. Birinci bölümde gök, ikinci bölümde yer ile alakalı şeylerden bahsedilmektedir. Eser coğrafi bilgileri de ihtivâ etmektedir.⁴⁰⁷ Kazvî'nin eseri çok beğenilmiş, kısaltılarak veya aynen tercüme edilerek, bazen de ilavelerle İran ve Türk edebiyatlarına kazandırılmıştır.⁴⁰⁸ Bu tercümelerden biri de Muslihuddin Mustafa Sürûrî tarafından yapılmıştır. Eserin adı Kitâbu Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâibü'l-Mevcûdât şeklindedir.⁴⁰⁹ Mukaddimede Şehzâde Mustafa'dan övgüyle bahseden Sürûrî, Mekke'de tüccar zümresinden

⁴⁰⁵ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi'l-Kanûn**, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2929, 1b.

⁴⁰⁶ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi'l-Kanûn**, 96b.

⁴⁰⁷ M. Streck, "Kazvîni", **İslam Ansiklopedisi**, MEB, İstanbul, 1977, c. 6, s. 528-529.

⁴⁰⁸ Günay Kut, "Acâibü'l-Mahlûkât", **TDVİA**, İstanbul 1988, c. 9, s. 315.

⁴⁰⁹ Günay Kut, "Acâibü'l-Mahlûkât", s. 317.

saygın bir kişinin bu kitabı gönderdiğini ve şehzâdenin talebi üzerine eseri şerh ve beyan ettiğini söyler.⁴¹⁰ Şehzâdenin padişahın fermanı ile öldürülmesi üzerine üzüntüye kapılan ve gönlü kırılan Sürûrî, eser henüz tamamlanmamışken telifi bırakmıştır.⁴¹¹ Muslihuddin Mustafa'nın yarım bıraktığı tercümeyi 1701 yılında Rodosizâde tamamlamıştır.⁴¹² Sürûrî'nin tercümesi üzerine Betül Bülbül Oğuz göstergebilim metoduna dayalı doktora tezi;⁴¹³ Gülhan Başkan ise eserin minyatürleri hakkında yüksek lisans tezi hazırlamıştır.⁴¹⁴ Kütüphane kataloglarına göre eserin tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

Almanya, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.quart 1828; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Sloane 24954; İngiltere, İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Sloane 7894; Kahire-Mısır, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Tarihi Türkî 123; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5355; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5355; Süleymaniye, Fatih, 004158.

1.3.14.2. Tercüme-i Kitâbü'l-Acâibi ve'l-Garâib

Eser, Sürûrî tarafından tercüme edilmiştir. Kâtip Çelebi, bu eseri yazan kişinin kuzeybatı Afrikalı bir kişi olduğunu ve Sürûrî'nin yazarın memleketi ile ilgili verdiği bilginin doğru olduğunu söyler. Eser on makale şeklindedir. Birincisi yüce varlıklar; ikincisi felekler, üçüncüsü zaman, dördüncüsü alçak varlıklar (ve bunların nazîreleri), beşincisi unsurlar, altıncısı madenler, yedincisi bitkiler, sekizincisi canlılar (ve bunda anatominin ayrıntılı açıklaması vardır), dokuzuncusu kuvvetler ve onuncusu cin hakkındadır.⁴¹⁵ Kataloglara göre eserin nüshaları şunlardır:

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Velîyüddin Efendi, 002462; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, A. 3632; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 405; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 409;

⁴¹⁰ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, "Terceme-i Acâ'ibu'l-Mahlûkât", Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5355, 1b-2a.

⁴¹¹ Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, "Terceme-i Acâ'ibu'l-Mahlûkât", 161b.

⁴¹² Günay Kut, "Acâibü'l-Mahlûkât", s. 317.

⁴¹³ Betül Bülbül Oğuz, "Sürûrî'nin Kitâbü'l-'Acâibü'l-Garâib'i Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2014.

⁴¹⁴ Gülhan Başkan, "Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 45 Hk. 5355 No'da Kayıtlı Sürûrî Çevirisi Acaibü'l-Mahlûkat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2007.

⁴¹⁵ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, c. 3, s. 1146.

İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1663; İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1088 İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, R. 1662; Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 3109; Süleymaniye, İbrahim Efendi, 000663; Topkapı, Revan Köşkü, 001088.

1.3.14.3. Kitâbü’ş-Şehâde

Tanıklık kitabı anlamına gelen eser “*Bir hâkimin dava sırasında tanıkların ifadesine ihtiyacı varsa*”⁴¹⁶ mânâsındaki bir ifadeyle başlar ve daha sonrasında davanın usûlüne, tanıklığa, ve hâkimin tutumuna dair bilgiler verir. Ayrıca metnin üst kısmında surhla yazılmış şekilde “Risâle-i Sürûrî” başlığı bulunmaktadır. Eser Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa’da 2838/6 numarada kayıtlıdır.

⁴¹⁶ “إذا لقاضي في قضايه يحتاج إيا شهادة الشهود” Mustafâ b. Şa’bân Sürûrî, **Kitâbü’ş-Şehâde**, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa 2838/6, 36b-37b.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ

2.1. ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ'İN YAZILIŞI

2.1.1. Telif Sebebi

Muslihuddin Sürûrî, eserin mukaddimesinde önceki dönemlerde yaşayan sâlih kimselerin hakikat sırlarını ve tarikat usullerini semboller ve imâlar yoluyla gizleyerek anlattığını belirtir.⁴¹⁷ Sürûrî'ye göre “tercümânü'l-esrâr” ve “lisânü'l-gayb” lakabıyla anılan Hâfız-ı Şirâzî de bu sâlih kimseler zümresindendir. Onun şiirlerinin tamamı remizler ve lügazlar ile doludur. Sürûrî, tarikat sırlarına uzak olan ve hakikat yolundan haberdar olmayan bazı kişilerin kendi anlayışındaki kusur sebebiyle Hâfız'ı anlayamadıklarını ve onun şiirindeki manayı inkâr ettiğini söyler. Ayrıca bu görüşünü “Çok ayıplayan vardır doğru sözü, bu onun hastalıklı fehminden dolayıdır” manasındaki Mütenebbî'nin bir beytiyle destekler.⁴¹⁸

Sürûrî, Hâfız-ı Şirâzî'nin şiirlerinin anlaşılmasının zor olduğunu ikinci cildin hatimesinde de dile getirmiştir. Bu zorluk kemâl ve fazilet sahibi kişilerce zâten bilinmektedir. Hâfız'ın lafızlarının doğru bir şekilde izah edilmesinde birçok kişi âciz ve kusurlu kalmıştır. Şiirlerdeki murâdın algılanmasında bu kişiler şaşkın bir hâle düşmüşlerdir. Çünkü lisânü'l-gayb lakaplı Hâfız'ın şiirlerini şerh etmek kolay değildir.

“Ehl-i fazl u kemâle ve erbâb-ı vecd ü hâle ma'lûmdur ki Hâce Hâfızuñ ekşer-i elfâzınuñ ma'nî-i manţûkı beyânında hayli ahâlî 'âciz ü kâşırar ve ma'nî-i murâd ta'yîninde mütehayyirler idî fî'l-vâkı' lisânu'l-gayb şerhi âsân olmaz” (İ240a)

⁴¹⁷ “Ki aşhâb-ı hâlden selef-i şâlihîn rıdvânü'llâhi te'alâ 'aleyhim ecma'in ahvâl-i tarîkatı ve esrâr-ı hakîkatı remz u imâ ve ta'miye vü ihfâ tarîkı ile beyân itmişlerdür” (M1b)

⁴¹⁸ “Bu zümrenün içinde lisânü'l-gayb ve tercümânü'l-esrâr lakab virilen Şemseddin Muhammed el-Hâfız eş-Şirâzî kaddesallâhu sırrahu'l-'azîz cemî'-i eş'ârında remz ü elgâz ve şüret ü mecâzda ibrâz tarîkini ihtiyâr idüp ammâ ahvâl-i sülûkdan gâfil ve esrâr-ı tarîkatdan zâhil olanlar kuşûr-ı fehminden inkâr-ı küllî kılup ve ba'zı mütehayyir kalup

Ve kem min-'â'ibin kavlen şahîhan

V'afetühu mine'l-fehmi's-saķîmî” (M1b)

(Çok ayıplayan vardır doğru sözü, bu onun hastalıklı fehminden dolayıdır.)

Sürûrî; Hâfız-ı Şîrâzî'nin anlaşılmasındaki bu zorluk sebebiyle gönül ehli bazı kişilerin kendisine meylettiğini, Hâfız'ın şiirlerindeki kimi sırları sorduğunu ve bu sorulara bildiği kadarıyla sözlü olarak cevap verdiğini ifade eder. Daha sonra bunların Türk diliyle yazılmasının ve tabir edilmesinin talep edilmesi üzerine Sürûrî, bazı vakitlerini bu izaha sarf ederek mecâzî anlamları ortaya çıkartmış ve hakîkî manaları beyân etmiştir. Sürûrî, bu şerh ile anlayışı kusurlu kişilerin kâmil insan; kör ve gâfillerin ise gönül ehli olmasını amaçlamıştır.

“Ehl-i dilden zurefâ ve erbâb-ı kulûbdan ‘urefâ gâhî bu fakîre mâ’îl olup ba‘zî esrârî sâ’îl olup bu haķîr daħi bildügi kadar taħķîķ-i merâm ve taķdîr-i kelâm idüp ba‘dehu taķrîr-i taħrîre tebdîl kılınmaķ ve Türķî dil ile ta‘bîr olunmak taleb olunup ba‘zî evķât aña maşrûf kılınıp ‘alâ-vechî’l-icmâl ma‘nâ-yı mecâzî beyân ve ma‘nâ-yı haķîķî ‘ayân olundı tâ ki ķaşır u nâķışlar tām u kāmîl ve ‘āmî vü ġâfil olanlar ehl-i dil olalar” (M1b-M2a)

Sürûrî'ye göre kibir sahibi inatçı bazı kişilere âyet-i kerîmeler ve Hz. Peygamber'in mucizleri dahi tesir etmez. “Söz bilir değilsin ey dilber hatâ bundadır. Gönül ehlinin sözünü dinleyesin ve bu hatadır demeyesin” anlamında Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir beytine yer veren Sürûrî; kibir, inat ve haset ehli bu kişilerin daima cehâlet içerisinde kalacağını belirtir.⁴¹⁹

2.1.2. Telif Süreci

Eserin ikinci cildinde bulunan ferâġ kaydından metnin yazımının 966 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Bu tarih, Şehzâde Mustafa'nın 960/1553 yılında Aköyük'te öldürülmesinden sonraki sürecin içerisinde ve şerhin yazımı şârihin vefâtından üç yıl öncesine denk gelmektedir. 960-969 yılları arasındaki dokuz yıllık bu süreç, Sürûrî için maddî ve manevî olarak pek çok zorluklarla doludur. Bu zorluklar, birinci cildin mukaddimesinde yer alan “Keşret-i eşġâlüm ve teşevvüş-i

⁴¹⁹ “Mekâbir ü mu‘ânîd olanlar âyât-ı beyyînât-ı Hâzret-i Hudâdan ve mu‘cizât-ı zâhirât-ı enbiyâdan müte‘essir olmazlar ve Hâķķa taşdik ü iķân kılmazlar hâzret-i H‘âce Hâfız anlaruñ gibi bî-fehm olanlaruñ hîķâbında laţîfe vü luţf vechi ile cevâbında bu maţla‘-ı muţalla‘-ı dimiş Süġan-şinâs ne’ ey dilberâ ħaţâ incâst Çü bi’snevî süġan-ı ehl-i dil me-ġü ki ħaţâst Lâcerem bî-idrâķ u mu‘ânîdler ve ħodbîn ü ħâsidler cehl-i cibillî perdesinde ve ‘inâd-ı aşlî dâ’iresinde ķalurlar” (M2a)

hâlüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken” (M378a) ifadelerinden de anlaşılmaktadır.

Şârih; birinci cildin mukaddimesinde birçok işle meşgul olduğu, hâlinin karışık bir vaziyet aldığı ve hayatının sıkıntılarla dolduğu bir dönemde on ay mikdarı bir zamanda Hâfız Dîvânı’nı yarısına kadar şerh ederek “ayın” harfine kadar geldiğini belirtir. Sürûrî, bu harften başlayarak eseri tamamlama niyetinde olduğunu da söyler.

“Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlû evânda nışf miqdârı şerh olup ‘ayn harfî şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur” (M378a)

İncelemiş olduğumuz nüshaların birçoğunda genel olarak ikinci cildin mukaddimesindeki 966 tarihli ferâğ kaydı kopya edilmiştir.⁴²⁰ Bu kayda hem birinci ciltlerin sonunda hem de ikinci ciltlerin sonunda rastlanmaktadır. Milli Kütüphane’de bulunan ve okumada esas aldığımız 06 Mil Yz A 8396 numaralı nüshanın ferâğ kaydı ise “Hurrire fî-evâhiri Ramâzânî’l-Mübârek seneten hamsin ve sittîne ve tis‘amâ’ie (965)” (M378a) şeklinde verilmiştir. Yani birinci cildin yazımı 965 yılında Ramazan ayının sonlarına denk gelmektedir. Diğer nüshaların hiçbirinde 965 yılını gösteren bir tarih bulunmamaktadır. Eserin on aylık bir süreçte yazıldığı düşünülürse ilk cildin yazımına 964 yılının sonlarında başlandığı tahmin edilebilir. Birinci ciltteki bu istinsah kaydına göre 965 yılı Ramazan ayından ikinci cildin tamamlandığı 966 yılı Zilhicce ayına kadar yaklaşık on dört, on beş ay vardır. İkinci cildin kaç ayda tamamlandığı ile ilgili şârih herhangi bir bilgiye yer vermez. Bu sebeple birinci cilt tamamlandıktan sonra şârihin doğrudan ikinci cildin şerhine başlayıp başlamadığı bilgisi mevcut değildir. Bununla birlikte aradaki on dört aylık sürenin ikinci cildin yazımı için makul bir zaman olduğu söylenebilir. Bu bilgilerden hareketle eserin yazımının 964 yılının sonlarından 966 yılı Zilhicce ayına kadar

⁴²⁰ “Kad vaqı‘a’l-ferâğu mine’t-te’lîfi fi’l-leyleti’r-râbî‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘â er-râbî‘ min şehri Zilhicce’i’s-şerife senete sittin ve sittîne ve tis‘amâ’ie [966] kad vaqı‘a’l-ferâğ min tenmîkihi bi-‘avni’llâhi te‘alâ ve hüsnü tevfiķihi yevme’l-hamîs es-sâdisi ve’l-‘aşrîn min Zilhicce’i’l-harâm senete sittin ve sittîn ve tis‘amâ’ie” (İ240a)

(Bu kitabın telifi 966 yılının Zilhacce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitmiştir. Kitabın tashihi ise Allâh teâlânın yardımı ve hüsn-i tevfiķi ile 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır.)

devam ettiği ve yaklaşık olarak 24-25 ay sürdüğü söylenebilir. Şârih, ikinci cildin tamamını 966 yılının Zilhicce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitirmiş; kitabın tashihini ise 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır.

Şârih; Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı yazma sürecini ikinci cildin mukaddimesinde de ifade etmiştir. Buna göre Sürûrî, insanların nazarından düştüğü ve yaşlılığının arttığı bir dönemde yaşı yetmişe ulaşmış bir vaziyette iken Allâh'ın faziletlerine talip olup feyze yönelerek tüm sıkıntılarının ve meşguliyetlerinin arasında gecelerde uykuyu ve istirahatı, gündüzlerde ise gezi ve sohbeti bir kenara bırakarak her vakitte feyz talep ederek ve gittikçe feyzlerin artmasıyla Hâfız'ın şiirlerini beyan edip var olan manaları gün yüzüne çıkarmıştır.

*“Bu ‘avâmu’n-nâs nazarından düşmüş ve başına zenâbir-i hümûm üşmüş
‘ömri yetmişe yitmiş pîr ü fakîr cümle hazz u şafâda dil-gîr olan tâlib-i fazl-ı
Raḥmân olup ḥazret-i feyyâza tûklân kılup keşret-i iştiğâli ve teferruk-ı bâlî
var iken gicelerde nevm üistirâḥati ve gündüzlerde seyr ü şoḥbeti terk idüp
her ân feyze tâlib olup gitdükçe feyezân gâlib olup ḥasebü’l-imkân ma’nî-i
lafzı beyân ve be-mücib-i feyezân murâd u ḥişşeyi ‘ayân eyledi” (İ240a)*

2.2. ŞERH METODU

2.2.1. Eserin Planı

Muslihuddin Sürûrî, Hâfız Dîvânı'nın tamamı üzerine şerh yazmıştır. Şerhin birinci cildi ayın harfine kadarki gazellerin şerhini içermektedir. İkinci ciltte “ayın” harfinden “ye” harfine kadarki gazelleri ve diğer nazım şekillerinde kaleme alınmış olan şiirlerin şerhine yer vermiştir. Şerhin metodunun anlaşılabilmesi adına şârihin kaleme aldığı telifin planının ve eserin bölümlerinin çıkartılması zarurîdir. Genel hatlarıyla şerh şu bölümlerden oluşmaktadır.

BİRİNCİ CİLDİN PLANI		
1.	Mukaddime	
2.	Gazellerin Şerhi	[Elif-ayın harfleri arasındaki gazeller] 339 Gazel ve 1 kasîdenin şerhi vardır.
3.	Birinci Cildin Hâtimesi	
4.	Birinci Cildin Ferâğ Kaydı	
İKİNCİ CİLDİN PLANI		

5.	İkinci Cildin Mukaddimesi	
6.	Gazellerin Şerhi	[Ayın-ye harfleri arasındaki gazeller] 228 gazelin şerhi vardır. Eserde toplam 567 gazel şerh edilmiştir.
7.	Kıt'aların Şerhi	38 kıt'a şerh edilmiştir.
8.	Rubâ'ilerin Şerhi	75 rubâ'î şerh edilmiştir.
9.	Mesnevîlerin Şerhi	6 mesnevi şerh edilmiştir.
10.	Kasîdelerin Şerhi	1'i birinci ciltte ve 2'si ikinci ciltte gazellerin arasında olmak üzere toplam 5 kasîde şerh edilmiştir.
11.	Muhammes Şerhi	1 muhammes şerh edilmiştir.
12.	İkinci Cildin Hatîmesi	
13.	İkinci Cildin Ferâğ Kaydı	

Tablo No:

Yukarıda yer alan tabloda eserin genel şeması çizilmiştir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın bölümleri hakkında ayrıntılar şu şekildedir:

1. Mukaddime:

Mukaddime hamdele ile başlar. Sonrasında Hicr suresinin 9. âyetinin iktibas ve Arapça iki duayı içeren bir kısım bulunur. Hem âyette hem de dua kısımlarında hıfz ve hâfız kelimelerinin vurgusu dikkat çekmektedir:

*“El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî **ḥafıza**’z-zikre ‘an-tahrîfî raybe’l-menûni⁴²¹ kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-**ḥâfizûn**⁴²² ve’ş-şalātu ‘alā-
ḥâfizihi bi-ta’lîmi lâfizihi kemā-fi-levḥi **maḥfûzihi** ve ‘alā-şahbihi ve âlihi’l-
maḥzûzîne bi-rumûzihi ve melḥûzihi⁴²³” (M1b)*

Arapça bu kısımda Kur’ân’ı tahriflerden koruyan Allah’a hamd edilmiş ve “Kur’ân’ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız” (Kur’ân, Hicr 15/9) anlamına gelen âyet-i kerîmeye yer verilmiştir. Ardından Kur’ân’ı telaffuz edip koruyanlar ile sahâbe ve ehline salât dileyip bu kişilerin Kur’ân’ın mülâhaza ve rumûzlarından pay sahibi olduğu ifade edilmiştir. Esere Hicr sûresinin 9. âyetiyle ve bu şekildeki dualarla başlanması tesadüfî değildir. Şârih, mukaddime bölümünün

⁴²¹ الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي حَفِظَ الذِّكْرَ عَنْ تَحْرِيفِ رَبِّبِ الْمُتُونِ كَمَا قَالَ Kur’ân’-ı Kerîm’i zamânın olumsuz hadiseleriyle oluşacak tahriflerden koruyan Allâh’a hamd olsun. Nasıl ki demiştir:

⁴²² إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ Kur’ân’ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız. (Kur’ân, Hicr 15/9)

⁴²³ Rahmet, والصلوة على حافظه بتعليم لافظه كما في لوح محفوظه و على صحبه و آله المحفوظين برموزه و ملحوظه Levhü’l-Mahfûz’da olduğu gibi Kur’ân’ı telaffuz edenler ve koruyanların üzerine olsun. Ve yine salât O’nun sahâbesi ve ehline olsun. Onlar ki O’nun mülâhaza ve rumûzlarından pay sâhibidirler.

derkenar kısmında “Hâce Hâfızuñ ismi Şemseddin Muhammeddür ve lağabı lisānu’l-ğayb ve tercümānu’l-esrārdur ve ba‘zılar tercümānu’l-ğayb daği dirler” bilgisine yer vermiştir. Bu ifadelere göre Hâfız, gaybın dili, sırların tercümanı ve gaybın tercümanı vasıflarına sâhiptir. Bu yönüyle “Kur’ân’ın mülâhaza ve rumûzlarından pay sâhibidirler” ifaderine muhatap olacak kişiler arasında Hâfız-ı Şîrâzî’nin de var olduğu düşünülebilir.

Müellif bu kısımdan sonra konuyu hakikat sırlarına getirir. Sâlih kişilerin Allah’a ve kâinata dair sırları daha önceden dile getirdiğini söyleyen Sürûrî, bu düşüncesini Hz. Mevlânâ’nın “Dilberlere âit sırların başkalarının hikayesi içerisinde söylenmesi hoştur” anlamındaki beytiyle destekler. Hâfız’ın şiirlerini anlamada bazı kişilerin âciz kaldığını dile getiren müellif, şiirdeki gizli sırların anlaşılabilmesinin onu okuyanların âciz olduğu meâlinde Mütenebbî’den ve Eflâkî’den örnekler verir. Bu ifadelerin ardından eseri telif sebebinin anlatıldığı bölüm gelir.

2. Gazellerin Şerhi

Şârih, elifba sırasıyla dîvân tertibine uygun olarak gazelleri şerh etmiştir. Birinci ciltte ‘ayın’ harfine kadarki şiirlerin şerhi bulunmaktadır. Gazellerin arasında bir tane de kasîde yer almaktadır. (M303a-306b) Şârih bu kasîdenin sehven gazeller arasında şerh edildiğini ikinci ciltte “Gazeller eşnâsında yazılmış bulunup ol harflerde yazılup baş-ı ‘özr kılınmışdur” (İ233b) ifadeleriyle belirtmiştir. Bu kasîde “Sepîde dem ki şabâ bûy-ı zülf-i cân gîred / Çemen zi-luṭf-ı hevâ nûkte ber-cinân gîred” matlaıyla başlamaktadır. Birinci ciltte 339 gazel ve 1 kasîdenin şerhi vardır.

3. Birinci Cildin Hatîmesi

Müellif, metnin sonunda birçok meşgûliyetinin bulunduğu, sıkıntılarının çokluğundan ve hayatındaki zorluklardan bahsederek eserin yazılma süreci hakkında bilgi verir. Şârih, Hâfız Dîvânı’nın yarısını on aylık bir sürede ayın harfine kadar şerh ettiğini belirtir. “Nıṣf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû‘a taṣmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur” (M378a) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere şârih kaldığı yerden şerhe devam ederek eseri tamamlamayı amaçlamıştır. Hatîmenin son kısmında “Yardım eden Allâh’tır ve Allâh’tan yardım istiyorum” anlamına gelen *va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în* ifadeleri bulunmaktadır.

4. Birinci Cildin Ferâğ Kaydı

Eserin telif tarihi “*Hurrire fî-evâhîri Ramâzânî’l-Mübârek seneten ħamsin ve sittîne ve tis‘amâ’ie*” (M378a) 965 olarak kaydedilmiştir. Eserin telif süreci anlatılırken ferâğ kaydı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

5. İkinci Cildin Mukaddimesi

İkinci cildin başında kısa bir mukaddime bölümü bulunmaktadır. Mukaddime hamdele ve salvele ile başlar. “*El-ĥamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû‘i’l-yaĥîni ve’ş-şalâtu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şaĥbihi ecma‘în*⁴²⁴” (İ1b) Arapça bölümün ardından “‘Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ĥallâķ ĥalk / Ben de ĥarf-i ‘aynı ħıldum evvel-i cild-i düvum” beyti verilir. Beyitte ikinci cildin ‘ayn’ harf-i ile başladığını kaydeden şârih, bu beytin ardından gazellerin şerhine başlar.

6. Gazellerin Şerhi

‘Ayn-ye’ harfleri arasında 228 gazelin şerhi bulunmaktadır. Bu gazellerin içerisine birinci ciltte olduğu gibi kasîde şerhleri karışmış olup gazellerin arasında iki kasîdenin şerhine yer verilmiştir. Şârih, bu karışıklığı kasîdeleri şerh ettiği bölümde izâh eder. Bu kasidelerin hangi şiirler olduğuyla ilgili bilgi ve kasîdelerin matla beyitleri eser planında “Kasîdelerin Şerhi” başlığı altında verilmiştir.

7. Kıt’aların Şerhi

Müellif kıt’aların şerhini “El-Muĥaţţâ’t” başlığı altında verir. Bu bölümde 38 kıt’anın şerhine yer verilmiştir.

8. Rubâilerin Şerhi

Müellif rubâ’ilerin şerhini “Er-Rubâ’iyyât” başlığı altında verir. Bu bölümde 75 rubâ’î’nin şerhi bulunmaktadır.

9. Mesnevîlerin Şerhi

Müellif mesnevîlerin şerhini “El-Mesneviyyât” başlığı altında verir. Bu bölümde 6 mesnevînin şerhine yer verilmiştir. “Elâ ey âhû-yı vaĥşî kücâyî / Merâ bā-

⁴²⁴ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَيْنُ أَعْيَانِ الدِّينِ لِأَجْزَاءِ عَيْنِ الْعِلْمِ يَنْبُوعُ الْيَقِينِ وَالصَّلَاةُ عَلَى عَيْنِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ بِعَيْنِهِ عَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ Hakikat pınarını ve ilim çeşmesini icrâ etmek için (akıtmak) din büyüklerini tayin eden Allâh’a hamd olsun. Salât peygamber, nebî ve resûllerin kaynağı olan (Hz. Muhammed) üzerine olsun. Ve O’nun zâtında, âli ve ashâbı ve bütün ümmeti üzerine olsun.

tust bisyār āšnāyī” mısraıyla başlayan ve 36 beyitten oluşan ilk mesnevinin konusu pendnâmedir. “Biyā sāķi ān mey ki hāl āvered / Kerāmet fezāyed kemāl āvered” matlalı 149 beyitlik ikinci mesnevî bir sâkînâmedir. “Muğannî kücāyî be-gülbāng-ı rûd / Be-yād āver ān hüsrevānî sürûd” matlalı üçüncü mesnevî 48 beyitten oluşmaktadır ve bir mugannînâmedir. 4 beyitten meydana gelen ve “Seg ber-ān ādemî şeref dāred / Ki dil-i düstān biyāzāred” matlalı 4. mesnevîde insanlar ile köpeğin vefa ve dostluk gibi hususlardaki kıyası anlatılmıştır. “Eyā rîhû’ş-şabā qalbî keşîbi / Meşāmî men beḥûrek yestaḥîbi” matlalı 11 beyitlik 5. mesnevîde dünyanın geçiciliği ve güzeller ile vakit geçirmenin gerekliliği ifade edilmiştir. “Her ki āmed der-i cihān pür zi-şûr / ‘Āķîbet mî-bāyedeş reften be-gûr” matlalı 11 beyitlik son mesnevî ise pendnâme özelliğine sâhiptir.

10. Kasîdelerin Şerhi

Müellif kasîdelerin şerhine başlamadan önce Hâfız’a ait kasîdelerin sayısı ve bu husustaki yanlış değerlendirmeler hakkında bilgi verir. Bazı kişiler, Hafız Dîvânî’nda otuzdan fazla kasîdenin bulunduğu iddia etmiştir. Sürûrî’ye göre bu bilgi yanlıştır. Şârihe göre Hâfız bazı gazellerde mahlas beyitten sonra bir yüce kişiyi zikretmektedir ve bu gazellerin beyit sayısı on biri geçmektedir. Bu tarz şiir söylemek Hâfız’ın âdetidir. Bu kişilerin kasîde zannettiği şiirler de bunlardır. Şârih bu yanlış değerlendirmelere ayrıca örnek verir: “Meşelâ harf-i elifde *Ey fîrûğ-ı mäh-ı ḥüsn ez-rûy-ı raḥşân-ı şûmā* olan ğazeli kaşîde ‘add itmişlerdür ki âḥirinde Yezd şehrinüñ şâhını zîkr ider” (İ233b)

Muslihuddîn Sürûrî’ye göre Hâfız-ı Şîrâzî’nin kasîde sayısı dörttür. Bunlardan ilki harf-i dâlda Şâh Ebû İshak methindedir. Kasîdenin matlaı şu şekildedir: “Sepîde dem ki şabā büy-ı zülf-i cān ğired / Ḥākān-ı şarḳ u ğarb ki der-şarḳ u ğarb-ı üst” (M303a). Diğer kasîde harf-i mîmde Şâh Mansûr methindedir. Bu kasîdenin matla’ı ise “Cevzâ şehir nihād ḥamā’il berāberem / Ya’ nî ğulām-ı şāhem ü suvgend mî-ḥurem” şeklindedir. (İ34b) Bu iki kasîde gazeller içerisinde şerh edilmiştir. Sürûrî, bu kasîdeler için “ğazeller eşnāsında yazılmış bulunup ol ḥarflerde yazılup baş-ı ‘özr kılnmışdur” (İ233b) ifadelerini kullanır. Müellif, gazeller arasında şerh edilen bu iki kasîdenin dışında iki kasîdeyi daha şerh ettiğini ifade eder. Ayrıca bu iki kasîdeyi hiçbir dîvânda gazeller arasında bulamadığını belirtir. Bu

sebeple gazellerden sonra bu iki kasîdeyi şerh etmiştir. Şârih, bu şekilde Hâfız Dîvânı'nda şerh edilmeyen bir şiirin kalmamasını amaçlamıştır. Bu iki kasîdeden biri Şâh Şücâ methindedir. (İ233b) Kasîde “Şud ‘arşa-i zemîn çü bisât-ı İrem revân / Ez-pertev-i sa‘âdet-i şâh-ı cihân-nişân” (İ234a) matlaıyla başlamaktadır. Diğerisi ise Muhammed bin Ali isimli vezîrin methinde yazılmıştır. Bu kasîde “Zi-dilberî ne-tevân lâf zed be-âsânî / Hezâr nükte der-în kâr hest tâ dâni” (İ235b) matlaıyla başlamıştır.

Sürûrî, Hafız-ı Şîrâzî'ye ait dört kasîdenin bulunduğunu söylemesine rağmen gazellerin şerhi sırasında bir kasîdeyi daha şerh eder. Şerhe başlamadan önce “Sâbıken bir kaşîde harf-i mîm gâzelleri eşnâsında bulunup şerh olundu bu kaşîde daği bunda bulunup şerh kılındı” (İ81b) bilgisine yer verir. Daha sonra dört kasîde hakkında bilgi verirken bu kasîdeden bahsetmez. 20 beyitten oluşan şiir, “Men ne ân rindem ki terk-i şâhid ü sâgar kunem / Muhtesib dâned ki men in kârâ kemter kunem” matlaıyla başlamaktadır. Bu kasîde ile birlikte Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da toplamda beş kasîdenin şerhi bulunmaktadır.

11. Muhammes Şerhi

Kasîde şerhlerinden sonra bir muhammesin şerhi bulunmaktadır. Müellif, şerh öncesinde “Dîvân-ı Hâfız nüshalarında bir nüshada bu muhammes bulunup zeyl-i şerhde yazılmağ münâsib görülüp bunda yazıldı” (İ238a) şeklinde bir bilgiye yer verir.

12. İkinci Cildin Hatîmesi

Hatîme bölümü birkaç farklı konuda bilgiyi ihtivâ etmektedir. Müellif, hatîme kısmında ilk olarak Hâfız-ı Şîrâzî'nin şiirleri hakkında bilgi verir. Hâfız'ın şiirlerini “şûr-engîz ve zevk-âmiz” olarak niteler. Sürûrî, Hâfız'ın kısa süre içerisinde büyük bir şöhret kazandığını, bu şânın âleme yayıldığını, kendisinin Kur'ân tefsiri derslerine iştigâl ettiğini, çeşitli ilimlerde telifler kaleme aldığını ve bu sebeple dîvânını tertîp edemediğini belirtir. Şârih, Hâfız-ı Şîrâzî'nin 791 yılında vefât ettiğini ve Şîrâz'da Musallâ semtine defnedildiğini söyler. Ayrıca vefâtının zamanını ve kabrinin mekânını duyurmak adına yazılan bir kıtaya yer verir.

Sürûrî, Hâfız'la ilgili verdiği bu bilgilerden sonra Dîvân-ı Hâfız'ın tertip edilmesi hususuna değinir. Dostlarından bazıları Hâfız öldükten sonra dîvânını sülûka münasip olarak tertip etmişlerdir. Bazıları ise harf-i evvelden başlayarak hurûf-ı teheccîye uygun olarak şiirleri bir araya getirmiştir. Kimi kişi ise gazellerini mazmunlarına göre tanzim etmiştir. Müellife göre bu durum aslına uygun olmayan farklı tertiplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hâfız'a ait olmayan muhtelif beyitler ve diğer nazım biçimlerindeki şiirler bu dîvânlarda yer almıştır. Şârih “bu fakîr metn ihtiyâr itdüğü nüsha ahvâl-i sülûke münāsib ve tab‘-ı selîme mülâyim olandur” (İ239a) sözleriyle kendi tertip ettiği nüshanın sahih nitelikte olduğunu ifade eder.

Hatîme kısmında dîvânın tertip husûsiyetleri dışında Hâce Hâfız'ın şiirlerinin anlaşılmasındaki güçlük üzerinde de ayrıca durulmuştur. Şârih pek çok kişinin lisânu'l-gayb lakaplı şâiri anlamada âciz kaldığını belirtir ve Hâfız'ın şiirlerini şerh etmenin kolay olmadığını dile getirir.

Şârih, hatîmede Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın yazım süreci hakkında da bilgi verir. Yaşının ilerlemiş olduğunu, yoğun bir mesâî ile bu şerhi yazdığını ve imkânları dâhilinde şiirleri izâh ettiğini belirtir. Bu bilgilere telif süreci anlatılırken ayrıntılı bir şekilde değinildiği için burada tekrar edilmeyecektir.

Müellif, son olarak şerhini okuyanlardan istekte bulunur. Kendisine lûtf ve ihsân göstermelerini, kendini hayır duâ ile anmalarını talep eder. Sürûrî, böyle bir yaklaşımın ruhunu şâd edeceğini söyler. “Bâyi‘ ez-müşterî behâ h‘âhed / Şârih ez-nâzirân du‘ â h‘âhed” beytine yer verir.

13. Ferâğ Kaydı

Ferâğ kaydında kitabın telifinin 966 yılının Zilhicce ayının 4. Çarşamba gecesinde bittiği ve eserinin tashîhinin Allâh teâlânın yardımı ve hüsn-i tevfiği ile 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlandığı belirtilmiştir.

“Kad vaqı‘a’l-ferâğu mine’t-te’lîfi fî’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilhicce’i ş-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis‘amâi’e [966] kad vaqı‘a’l-ferâğ min tenmîkihi bi-‘avni’llâhi te‘alâ ve

*hüsnü tevfiķihi yevme'l-ḥamīs es-sādisi ve'l-‘aşrīn min Zilḥicceṭi'l-ḥarām
senete sittin ve sittīn ve tis‘amā’ie⁴²⁵”*

Ferâğ kaydından sonra biri Arapça nazım ve diğer üçü Farsça beyit olan dört şiir yer almaktadır. Bu şiirlerde kâtibin duası bulunur.

2.2.2. Beyitlerin Tercüme ve Şerhi

2.2.2.1. Mısra Esaslı Tercüme ve Şerh

Muslihuddîn Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’da genel olarak mısrayı esas alan bir şerh usulü izlemiştir. Mısraların tercüme ve şerhinde çoğunlukla iki farklı sıralama bulunmaktadır. İlk şekle göre şârih öncelikle bazı kelimelerin lügat ve beyit anlamını ifade etmiş, sonrasında birinci mısranın tercümesine yer vermiştir. Ardından ikinci mısrayı yazıp ilk mısrada olduğu gibi gerekli gördüğü bazı kelimelerin anlamları üzerinde durmuş ve ikinci mısranın nesre çevirisini yapmıştır. Tüm beyitten murâd edilen anlamı yani beytin mazmûnunu ikinci mısranın sonunda “murâd budur ki” ifadesiyle aktarmıştır.

1. Mısra —————→ ***Ne men sebû-keş-i in deyr-i rind-süzem u bes***

Gramer/Lügat —————→ *Sebû-keş vaşf-ı terkibîdür ve destî çekici demek olur rind-süz
İncelemeleri daḥi vaşf-ı terkibîdür rind yakıcı demek olur bes bâ-yı ‘Arabî ile
bunda ancak ma‘nâsinadur*

Nesre Çeviri —————→ *Ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki ben ancak bu rind yakıcı kilîsânun
destî çekicisi degülem*

2. Mısra —————→ ***Besâ serâ ki der-în âstâne ḥâk-ı sebüst***

Gramer/Lügat —————→ *besâ nice ma‘nâsinadur serâ lafzında olan elife elif-i ıtlâk dirler
İncelemeleri olmasa daḥi ma‘nâya ḥalel gelmez olması hüsn ü leṭâfet virür*

Nesre Çeviri —————→ *ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki nice baş bu eşükde destî toprağıdır*

Kelimelerden —————→ *murâd deyrden ‘ibâdethânedür rind-süz olduğu şevk u ḥâlet
Murâd virüp helâk itdügüdür sebû-keş olmak şarâbı destî ile içmekdür
ki keşret-i şurb-ı ḥamrdan ‘ibâretdür*

Beyitten —————→ *Bunda murâd vâfir-i ‘ışk-ı İlâhî nûş itmekdür ve niceler târik-i
Çıkarılacak dünyâ olup ‘ibâdethâne vefât bulup başı ḥâk olup ol ḥâkden
Anlam destî düzülüp lâcerem anun başı destî toprağı olmışdur (M34a,
G.23/4)*

⁴²⁵ Bu kitabın telifi 966 yılının Zilhacce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitmiştir. Kitabın tashîhi ise Allâh teâlânın yardımı ve hüsn-i tevfiķi ile 966 yılının Harâmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır.

Diğer şerh sıralamasında ise mısra yazıldıktan sonra hemen mısranın nesre çevirisine yer verilir. Her iki mısrada da öncelikle nesre çeviriler yapılır. 1. mısrada nesre çeviri sonrasında kelimelerin anlamları verilip gramer incelemeleri yapılır. 2. mısrada da nesre çeviriden sonra kelime anlamlarına ve gramer incelemelerine yer verilir veya doğrudan beyitten murat edilen anlam açıklanır:

1. Mısra —→ ***Zikreş be-ḥayr sāḳī-i ferḥunde-fāl-i men***

Nesre Çeviri —→ *Zikri ḥayr olsun benim sāḳī-i mübārek-fālum*

Gramer/Lügat —→ *Zikreş be-ḥayr cümle-i du‘āiyyedür ve müdām iki ma‘nāya gelir biri dā‘im biri şarāb ikinci ma‘nā mülāḥazası ile ḳadeḥ ve sāğara münāsibdür ve ḳadeḥ büyüğüne ve küçücüğüne dirler ammā sāğar ekşer küçücüğüne dirler Türkide sağrak daḥi küçücüğüne dirler*

2. Mısra —→ ***K’ez-der-müdām bā-ḳadeḥ ü sāğar āmedī***

Nesre Çeviri —→ *Ki ḳapudan müdām ḳadeḥ ve sağrak ile gelir idi*

Beyitte Murād —→ *Murād budur ki ol şeyḥ-i mübārek-ḳademe du‘ā idüp geldükçe ‘ışḳ-ı İlāhī ile mālī ḳalb mālī ile gelir idi murād budur ki ol şeyḥ-i mübārek-ḳademe du‘ā idüp geldükçe ‘ışḳ-ı İlāhī ile mālī ḳalb-i şāfi ile gelir idi dir*

(İ156a, G.521/3)

Mısraların nesre çevirisine dikkat edilecek olunursa çoğunlukla beyitlerin Farsça sözdizimine uygun bir şekilde tercüme edildiği görülecektir:

“Müddetī şud k’āteş-i sevdā-yı ü der-cān-ı māst

Bir müddet oldı ki senüñ sevdāñ āteşi bizüm cānımızdadur” (M131b, G.96/1)

“Merā ümīd-i vişāl-i tu zinde mī-dāred

Beni senüñ vişālün ümīdi diri dutar” (İ11b, G.351/2)

“Zi-nişār-ı müje çün zülf-i tu der-zer girem

Kirpik saçusundan senüñ zülfün gibi altunda dutam” (M21a, G.13/2)

“K’ez-āşıkān-ı miskīn dil mī-berī be-dīde

Ki miskīn ‘āşıqlardan gönül alursın göz ile” (İ113a, G.476/12)

“Menem ki kûşe-i meyḥāne ḥānḳāh-ı menest

Ya‘nî ben ol kimseyin ki meyḥāne köşesi benüm ḥānḳāhumdur (M60a, G.42/1)

“Çeşm-i meygûn leb-i ḥandân dil-i ḥurrem bâ-üst

Şarâb renglü göz ve güler tudağ ve şâd gönül anuñ iledür” (M35a, G.24/1)

“İydest ü mevsim-i gül sâķi biyâr bâde

Bayramdur gül mevsimidür getür şarâb ḳadeḥin” (İ121a, G.485/1)

2.2.2.2. Bazı Beyitlerin İstisnâî Olarak Beyit Esaslı Tercümesi ve Şerhi

Sürûî, istisnâî olarak bazı beyitleri tercüme ederken birinci mısranın anlamını vermeden “bu mışrâ‘ merhûndur” yazarak beytin tercümesini ve şerhini ikinci mısranın çevirisi ile birlikte yapmıştır. Şârih; bu beyitlerin şerhinde, “ma‘nâ-yı beyt budur ki” ifadesini kullanmıştır. Sürûî, bu ibâreden sonra beytin anlamını bir bütün olarak vermiştir. Şerhte bu tarz örneklerin sayısı oldukça azdır. Kimi zaman da birinci mısranın tercümesini yapmadan yalnızca kelime incelemelerini yapmış ve beyti ikinci mısradan sonra şerh etmiştir.

Aşağıdaki örneklerde birinci mısranın merhûn olduğu belirtilerek mısraya dair hiçbir açıklamaya yer verilmemiştir. Şârih, ikinci mısrada kelime izahlarını yapmış ve “ma‘nâ-yı beyt budur ki” ibâresiyle beytin şerhini ortaya koymuştur:

“Nâzhā z’ân nergis-i türkâneş bâyed keşîd

Merhûndur

În dil-i şûrîde tâ ân ca‘d u kâkûl bâyedeş

Keşîd lafzımuñ fâ‘ili in dil-i şûrîdedür ma‘nâ-yı beyt budur ki nâzları anuñ Türkâne nergisinden çekmek gerek bu dilü gönül tâ ol kıvrık perçem gerek ise aña murâd budur ki zâtu’llâhdan nâz u tağarrez çekmek gerek şol gönül ki ğayb-ı hüviyyet ve eşer-i feyz-i ḥazret ister” (M348a, G.317/6)

“Tarîķ-i ḥizmet ü âyîn-i bendegî kerdin

Merhûndur

Ḥudây-râ tu rehâ kun be-mâ vü sulṭân bâş

Ma‘nâ-yı beyt budur ki Allāha ḥizmet itmek tarîķin ve ḳulluķ eylemek resmin sen ḳo bize sulṭân ol” (M342b, G.312/5)

Aşağıdaki örnekte ise birinci mısranın nesre çevirisi yapılmamış yalnızca kelime ve gramer incelemelerine yer verilmiştir. İkinci mısra yazıldıktan sonra kelime incelemeleri yapılmış, “ma‘nā-yı beyt budur ki” ibâresiyle beytin bir bütün olarak çevirisi verilmiş ve ardından murat edilen anlam açıklanmıştır:

“Ve in raġbitu bi-ḥuldin ve şırtu nāķizu ‘ahdin

Kelime-i in ḥarf-i şartdur raġbitu fi‘l-i māzī ve nefis-i mütekellim-i vaḥdedür ki fi‘l-i şartdur ve ḥuldin cennetdür ve şırtu daḥi fi‘l-i mezkûr gibidür ve aña ma‘tûfdur ve nāķizu ism-i fā‘ildür naķazadan

Femā teṭayyebe nevmī ve m’esteṭābe menāmī

*Kelime-i mā iki yerde nāfiyedür teṭaybe ve esteṭābe fi‘l-i māzīlerdür nevmī taṭaybenüñ fā‘ilidür ve menāmī estiṭābenüñ fā‘ilidür nevm uyku ve menām uyku yiridür mısrā‘-ı evvel şart ve mısrā‘-ı şānī cezādur **ma‘nā-yı beyt budur ki** eger ben cennete raġbet idüp ‘ahd şıyıcı olursam benüm uyķum ve uyķum yiri hoş olmaz murād budur ki ben taleb-i düst ‘ahdin itmişidüm eger cennet istersem naķz-i ‘ahd itmiş olurum ḥālüm ve mālum iyü olmaz” (İ128b-129a, G.494/4)*

2.2.2.3. Murat Edilen Anlamanın Beyit Sonrasında Şerh Edilmesi

Şârih, birinci mısranın anlamını verdikten sonra bu mısrada murād edilen anlamanın ne olduğunu genellikle vermez. Daha önce gösterildiği üzere öncelikle ilk mısranın nesre çevirisi, kelime anlamları ve gramer özellikleri üzerinde durulur. İkinci mısrada da aynı şekilde bilgiler aktarılır. Birinci mısrada ve ikinci mısrada bulunan kelimelerden murat edilen anlam ve beyitten çıkarılacak hakîkî mânâ ikinci mısranın sonunda yer alır:

1. Mısra —————> Sipîhr-i berşude pervizenist ḥûn-efşân

Gramer/Lügat —————> sipîhr felekdür berşude yukarı olmuş ya‘nî a‘lâ dimekdür
İncelemeleri —————> pervizen elekdür ḥûn-efşân vaşf-ı terkibîdür ve şıfat-ı pervizendür

Nesre Çeviri —————> ma‘nā-yı mısrā‘ budur ki felek a‘lâ elekdür kan saçıcı

2. Mısra —————> Ki rîzeeş ser-i Kisrā vü tâc-ı Pervîzest

Gramer/Lügat —————> rîze evrāk ve bir nesneden dökilen ḥurdedür ve kesri mu‘arreb-i
İncelemeleri —————> Ḥüsrevdür ‘Acem vilāyeti pādşāhı olana ıtlāk olunur muṭlaķā ve Pervîz Ḥürmüz oğlu Ḥüsrevüñ laķabıdır

Nesre Çeviri → Ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki andan dökilen hurde kesrinün başı ve Pervizün təcîdur

Beyitten ve Kelimelerden Murād → Murād budur ki ‘ömre i‘timād itmeyüp tedbîr-i âhîret kılmak gerek ki feleke nisbet koyalar daği za‘îfdür insân hod nefsinde za‘îfdür

(M80b, G57/5)

1. Mısra → Egerçi bâde ferah-bağş u bād gülbizest

Gramer/Lügat → Ferah-bağş vaşf-ı terkibîdür ve şıfat-ı bâdedür ve gülbiz daği vaşf-ı terkibîdür ve şıfat-ı bâddur aşda gülbiğ idi bihten lafzından ki müstağbelâtında hâzâyâ kalb olunur

Nesre Çeviri → ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki egerçi şarāb ferah bağışlayıcı ve yıl gül eleyicîdür ve yıl gül elemekden

2. Mısra → Be-bang-ı çeng me-hor mey ki muhtesib tîzest

Nesre Çeviri → Çeng âvâzı ile içme şarābı ki muhtesib hiddetlü ve ğazab-nâkdur

Kelimelerden Murād → murād bâdeden ‘ışk-ı İlâhîdür ve bâddan murād ‘ināyet-i hazret-i Hâkdur ve gül-i perişân olmak ‘ināyet-i Hâkdan feyezan-ı keşf-i münteşir ü fâş olmağdur ve çengden murād ifşâ-yı esrâr ve i‘lân-ı aḥbârdur ve muhtesib ehl-i zâhirdür

Beyitten Çıkarılacak Anlam → ya‘nî feyezan-ı İlâhî fâş u zâhîr olup ve fażl-ı Hâk gâlib olıcak ifşâ-yı esrâr itme ki ehl-i zâhîr fehîm idemeyüp hilâf-ı şer‘ inleyüp te‘addî ideler nitekim Hüseynî Mansûrî berdâr ve Zü’n-nûnı der-i zindân itdiler

(M80b, G57/1)

“Enfās-ı ‘İsî ez-leb-i la‘let laṭifeî

‘İsî nefesleri senün lebünnden bir laṭifedür

Âb-ı Hızr zi-nüş-ı dehânet kināyeyetî

Daği Hızr şuyı tatlu ağzuñdan bir kināyetdür murād budur ki enfās-ı ‘İsî senün buṭûn-ı kelāmuñdan bir laṭife-i cüz’iyyedür ve âb-ı hayât senün kelāmuñdan bir kināyetdür ki anlar hayât-ı cismāniyye-i fāniye sebep olurlar ve bunlar hayât-ı cismāniye ve rûḥāniyye-i bâkîyyeye sebep olurlar” (İ138b, G.502/2)

“Ne-ḥufteem zi-ḥayālî ki mî-pezem şebhâ

Yatmadum bir ḥayâlden ki bişürürem giceler

Ḥumâr-ı dey şebih dârem şarābhâne kücâst

Dün gicelik humārum vardır şarāb evi kandedür murād budur ki ‘ālem-i İlāhīde (13) zulmet-i ketm-i ‘ademde idüm anda şarāb-ı ‘ışk-ı İlāhī nūş idüp bu cihana geldüm ol dün giceki şarāb-ı humārī bendedür hāliyā def‘-i humār içün şirb-i şarāb-ı ‘ışk gerekdür ol şarāb kande bulunur diyü bu hayālî bişirüp giceler uyımazam” (M147a, G.109/6)

Şerh sırasında müellif, “murād budur ki” diyerek asıl kastedilen anlam üzerine yoğunlaşmıştır. Bu izâhlar çoğunlukla tasavvufî bir nitelik taşımaktadır. Sürûrî, murât edilen anlam üzerinde yoğunlaştığı izahlarında şâirin asıl söylemek istediğini beyân etmeyi amaçlamaktadır:

“Bes gül şikufte mî-şevd in bāğ-rā velî

Niçe gül açılır bu bāğa ammā

Kes bî-belā-yı hār ne-çîdest ez-û gülî

Kimse hār belāsınsuz andan devşürimedi bir gül murād bāğ-ı cihāndan belāsuz intifā‘ olmaz ne deñlü çok inķifā‘a kaçd olınsa ol deñlü çok belā çekilür pes ‘ākıl oldur ki bāğ-ı fānî ve anuñ intifā‘ını terk idüp bāğ-ı bâķî ve hāzret-i Hāķķa telāķî kaçd eyleye” (İ158b, G.523/6)

“Der-ittihād-ı heyûlî vü ihtilāf-ı şuver

Mādde bir olup şüretler muhtelif olmaķda

Hired zi-her gül-i nev naķş-ı şad beyān gired

‘Akl her yeñî çiçekden yüz beyān naķşın dutar murād budur ki çiçekleruñ māddesi birdür ki ‘anāşır-ı erbā‘adan mürekkeblerdür ammā şüretleri muhtelif ve hāşşaları ve rāyihaları ve rengleri ve tam‘aları muğāyirdür ve rengleri bir olanların hey‘eti ve havāsı ve tu‘ūmı mütegāyir ve ba‘zınuñ yüzü bir dürlü reng ve bir yüzü bir dürlü reng ve ba‘zınuñ bir yüzinde bir niçe dürlü reng vardır pes ‘akl bundan (naķş beyān-ı fehm ider ki mādde bir iken şüretler muhtelif ve mütegāyir olmaķ anı iktizā ider ki fā‘il-i muhtāruñ irādeti bu vechle olmış ola lācerem hāzret-i Hāķ fā‘il idügi ve ef‘āl-i keşire kādır idügi ve muhtār idügi ve her nesneye ihtiyārı müte‘allıķ olduğı ve her nesneye irādeti ta‘alluķ itdügi ve irādeti ne vechle müte‘allıķ olursa kudreti ol vechle icād ve hāķķ itdügi ve her cüz‘iye ve her cüz‘inuñ her bir cüz‘ine ‘alā

ḥarrehi ‘ilmī ve irādetī mütē‘allıḥ olup ḳudreti ‘alā vaḳfu’l-irādeti ḥalk itdügi zāhır olur fetebāreke’llāhü aḥsenu’l-ḥālīkīn” (M303b, K.1/12)

2.2.2.4. Mısralar ve Beyitler Arasında Konu ve Anlam Bağı Kurulması

Şârih, bazı gazellerde beyitler arasında konu ve anlam bütünlüğü tespit etmiştir. Hâfız’ın kimi gazelinde art arda gelen beyitler birbirinin içerik olarak devamı niteliğindedir. Bu tarz beyitler anlamca konu bütünlüğü oluşturmaktadır. Konu ve anlam açısından kimi zaman iki beyit, kimi zaman da daha fazla sayıdaki beyit birbiriyle bağlanmıştır. Bu tarz beyitlerde genellikle “bu biş beyt merhündür”, “bu dört beyt merhündür” gibi ifadelerle yer verilmektedir:

Bu örnekte üç beytin merhûn olduğu ifade edilmiştir. Mısraları alt alta koyduğumuzda konu ve anlam bütünlüğüne sahip bir hikâye ortaya çıkmaktadır. Şiire göre şâir sabah vaktinde gül devşirmek için bağa gider. O sırada kulağına ansızın bir bülbül sesi gelir. Anlar ki o miskin bülbül de tıpkı kendisi gibi bir gülün aşkıyla mübtelâ olmuş. Doğal olarak gül bahçesi içerisinde feryâd etmiş. Sonrasında zaman zaman bu bağçede dolanıp gül ve bülbül hakkında düşünür olmuş.

1. Beyt	1. Mısra	<i>Gitdüm bâğa şabāḥ vaktinde bir gül devşürem</i>
	2. Mısra	<i>Ḳulağuma geldi nāgāḥ bir bülbül āvāzı</i>
2. Beyt	1. Mısra	<i>Bülbül-i miskīn benüm gibi bir gül ‘aşḳına mübtelâ olmış</i>
	2. Mısra	<i>Ve çemen içine itmiş feryāddan bir ğavğā</i>
3. Beyt	1. Mısra	<i>Ṭolandum ol çemen ü bâğda dem-be-dem</i>
	2. Mısra	<i>Eyledüm ol gül ü bülbülde bir fīkr</i>

“(1) Reftem be-bāğ şubḥ-demī tā çinem gülī

Gitdüm bâğa şabāḥ vaktinde bir gül devşürem

Āmed be-güş nāgehem āvāz-ı bülbülü

Ḳulağuma geldi nāgāḥ bir bülbül āvāzı

(2) Miskīn çü men be-‘ışḳ-ı gülī geşte mübtelâ

Ya‘nī bülbül-i miskīn benüm gibi bir gül ‘aşḳına mübtelâ olmış

V’ender-çemen fikende zi-feryād ğulgulī

Ve çemen içine itmiş feryāddan bir ğavğā murād evvelki gibi ‘āşıkda feryād u fīgān olduğın beyāndur

(3) Mī-geştem ender-ān çemen ü bâğ dem-be-dem

Ṭolandum ol çemen ü bâğda dem-be-dem

Mî-kerdem ender-ân gül ü bülbül te 'emmüli

Eyledüm ol gül ü bülbülde bir fikr bu üç beyt merhündür (İ158a, G.523/1-3)

Bir diğer örnekte ise beş beytin anlam ve konu bakımından birbirine merhûn yani bağlı olduğu belirtilmiştir:

(1) “Sepîde dem ki şabâ büy-ı zülf-i cân gired

Ṭaî yiri ağardığı vaktde çün şabâ cân zülfi koğusun duta

Çemen zi-luṭf-ı hevâ nükte ber-cinân gired

Çemen hevâ leṭâfetinden cennetlere nükte dutar ya‘nî ṭa‘n ider

(2) Hezâr nükheth-i gül der-çemen tutuk bended

Biñ gül koğusu çemende perde bağlar

Ufuḳ zi-reng-i şafaḳ-reng-i gülsitân gired

Gök kenârî şafaḳ renginden gülistân rengin dutar

(3) Nevâ-yı çeng ber-ân sâñ zened şalâ-yı şebûḥ

Çeng âvâzı ol resm ile urur şabâḥ şarâbı şalâsın

Ki pîr-i şavma‘a râḥ-ı der-i muḡân gired

Ki ḥânḳâḥ pîr-i muḡân ḳapusu yolın dutar

(4) Şeh-i sipîhr çü zerrîn siper keşed der-rüy

Felek şâḥı ki alyun ḳalḳan çeker yüze

Be-tîḡ-i şubḥ u ‘amûd-ı ufuk cihân gired

Şubḥ ḳılıcı ve ve ufuk gönderi ile cihân dutar

(5) Be-raḡm-ı zâḡ-ı siyeh şâḥbâz-ı zerrîn-bâl

Ḳara ḳarḡa raḡmina altun ḳanadlu şâḥbâz [murâd ḳara ḳarḡadan gicedür]

Der-în muḳarnes-i zengâri âşyân gired

Bu jengâr renglü muḳarnesde yuva duta bu bîş beyt merhündür” (M303a, K.1/1-5)

1.Beyt	1. Mısra	<i>Ṭaî yiri ağardığı vaktde çün şabâ cân zülfi koğusun duta</i>
	2. Mısra	<i>Çemen hevâ leṭâfetinden cennetlere nükte dutar ya‘nî ṭa‘n ider</i>
2. Beyt	1. Mısra	<i>Biñ gül koğusu çemende perde bağlar</i>
	2. Mısra	<i>Gök kenârî şafaḳ renginden gülistân rengin dutar</i>
3. Beyt	1. Mısra	<i>Çeng âvâzı ol resm ile urur şabâḥ şarâbı şalâsın</i>
	2. Mısra	<i>Ki ḥânḳâḥ pîr-i muḡân ḳapusu yolın dutar</i>
4. Beyt	1. Mısra	<i>Felek şâḥı ki alyun ḳalḳan çeker yüze</i>
	2. Mısra	<i>Şubḥ ḳılıcı ve ve ufuk gönderi ile cihân dutar</i>
5. Beyt	1. Mısra	<i>Ḳara ḳarḡa raḡmina altun ḳanadlu şâḥbâz</i>

	2. Mısra	<i>Bu jengār renglū muḳarnesde yuva duta</i>

(1) “Bāmdādān ki zi-ḥalvetgeh-i kâḥ-ı ibdā‘

Şabāḥ vaktinde ki icād köşkünüñ ḥalvetgāhından

Şem‘-i ḥāver fikened ber-heme eṭrāf şu‘ā‘

*Maşrık şem‘i ata dükeli eṭrāf üzre şu‘ā‘ murād icād köşkünden felekdür
şem‘-i maşrıktan murād güneşdür ya‘nī çünki felekden şems ṭulū‘ idüp eṭrāf-
ı ‘āleme şu‘ā‘ bırağa*

(2) Ber-keşed āyine ez-ceyb ufuk çarḥ u der-ān

Çeke āyine kenār-ı āşmān yaḳasından çarḥ ve anda

Rūy-ı giti be-nümāyed be-hezārān envā‘

*Felek yüzün göstere niçe biñ nev‘ ile murād āyineden şemsdür ki çarḥ anı
kenārından çeküp çıkarur ve anda cihān yüzün gösterür niçe biñ nev‘ ile*

(3) Der-zevāyā-yı tarabḥāne-i Cemşid-i felek

Felek pādşāhınıñ şenlik evi bucaḳlarında

Ergānūn sāz kuned Zühre be-āheng-i semā‘

*Ergānūn sāz ide Zühre semā‘ āhengi ile murād esbāb-ı feraḥ ve sürür zāhir
ola dimekdür*

4) Çeng der-gulgule āyed ki kücā şud münkir

Çeng gulguleye gele ki ḳande gitdi münkir

Cām der-ḳahḳaha āyed ki kücā şud mennā‘

*Ḳadeḥ ḳahḳahaya gele ki ḳande gitdi men‘ idici bu dört beyt merhūndur”
(İ2b, G.341/1-4)*

1. Beyt	1. Mısra	<i>Şabāḥ vaktinde ki icād köşkünüñ ḥalvetgāhından</i>
	2. Mısra	<i>Maşrık şem‘i ata dükeli eṭrāf üzre şu‘ā‘</i>
2. Beyt	1. Mısra	<i>Çeke āyine kenār-ı āşmān yaḳasından çarḥ ve anda</i>
	2. Mısra	<i>Felek yüzün göstere niçe biñ nev‘ ile</i>
3. Beyt	1. Mısra	<i>Felek pādşāhınıñ şenlik evi bucaḳlarında</i>
	2. Mısra	<i>Ergānūn sāz ide Zühre semā‘ āhengi ile</i>
4. Beyt	1. Mısra	<i>Çeng gulguleye gele ki ḳande gitdi münkir</i>
	2. Mısra	<i>Ḳadeḥ ḳahḳahaya gele ki ḳande gitdi men‘ idici</i>

Bu örnekler incelendiğinde beyitler arasında konu devamlılığı ve anlam bütünlüğü olduğu görülmektedir. Klâsik edebiyatımızda her ne kadar gazelin beyitleri arasında anlam bağı olmadığı, her beytin müstakil bir anlama sahip olduğu

düşüncesi mevcut olsa da XVI. yüzyılda yaşamış bir şârihin beyitlerin anlam bağıntı ortaya koymuş olması mevcut fikrin her durumda geçerli olmadığını bize göstermektedir. Murat İnan, gazelde konu bütünlüğünü ele aldığı makalesinde gazelin tematik bütünlüğünü ve gazel-beyit ayrılmazlığını vurgulayan örnekleri ortaya koymuş ve bu örneklerden hareketle gazelin beyit merkezli algılama, okuma, öğretme, şerh etme ya da yorumlama alışkanlıklarımızın sorgulanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.⁴²⁶ Şerife Yalçinkaya ise Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir gazelinden hareketle şiirdeki beyitlerin bir düzen ve sıralamaya sahip olduğunu, beyitlerin ardışır birbirin takip etmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴²⁷

Şârihin mısra esaslı tercümeyle esas aldığını daha önce belirtmiştik. Müellif nesre çeviri yaparken her mısrayı müstakil olarak tercüme eder. Bazı mısralar ise müstakil çeviriye uygun değildir. Bu tip mısralar için şârih “bu mışrâ‘ merhündür” ibâresiyle mısranın ikinci mısra ile bir bütün olarak anlam oluşturduğunu belirtir:

Tâ ebed bûy-ı muhabbet be-meşâmeş ne-resîd

bu mışrâ‘ merhündür ya‘ nî ebedi muhabbet kokuşu meşâmına ırmadı

Her ki hâk-ı der-i meyhâne be-ruhsâre ne-ruft

Her kim ki meyhâne kapısı toprağın yañağ ile süpürmedi (M109a, G77/3)

Bu örneğe göre şârih “Her kim ki meyhâne kapısı toprağın yañağ ile süpürmedi ebedi muhabbet kokuşu meşâmına ırmadı” anlamı vermek istemektedir. Bir diğer örnek şu şekildedir:

Der-behâ-yı buseî cânî taleb

[Bu mışrâ‘ merhündür] bir buse bahâsında bir cânî taleb

Mî-kuned in dilsitânân el-ğıyâş

İderler bu gönül eleyiciler meded (M148a, G.110/3)

⁴²⁶ Murat İnan, “İran Edebiyatından Osmanlı Edebiyatına Gazelde Konu Bütünlüğü Meselesi”, *Gazelden Gazele: Dünün Şiirine Bugünden Bakışlar, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XI*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 134.

⁴²⁷ Şerife Yalçinkaya, “Gazelin Beyit Sıralamasının Değişmezliği -Hâfız-ı Şîrâzî’nin Bir Gazeli Örneği-”, *Çeşm-i Cihân, Türk Tarih ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, Bartın 2018, s. 29.

Şârih önceki örnekte olduğu gibi bu beytin ilk mısranın merhûn olduğunu belirtmiştir. “*Bir bûse bahâsında bir cānı taleb iderler bu gönûl eleyiciler meded*” şeklinde iki mısra birleştiğinde bir bütün olarak anlam kazanmaktadır.

Bazı beyitlerde ise birinci mısranın nesre çevirisine bağlı olmayıp ikinci mısranın anlamına bağlı olan kelimeler bulunmaktadır. Şârih bu kelimeleri “(...) lafzı mışrâ‘ -ı şāniye merhûndur”, “(...) lafzı merhûndur” tarzında göstermiştir:

“Zülf-i ü dārest ü hāleş dāne-i ān dām u men

Anuñ zülfî ağıdur ve beñi ol ağuñ dānesidür ve ben men lafzı mışrâ‘ -ı şāniye merhûndur

Ber-ümîd-i dāne-i üftādeem der-dām-ı dūst”

Bir dāne ümîdi ile düşmişüm dost ağına (M43a, G.30/3)

“Tu dem-i fakr ne-dānî zeden ez-dest me-dih

Sen fakr kapusın urmağ bilmezsin elden koma ez-dest me-dih lafzı merhûndur

Mesned-i ẖāceğî vü meclis-i Tūrānşāhî”

Vezîrlik tekyegāhın ve Tūrānşāha mensûb meclisi (İ169a, G.534/9)

2.2.2.5. Beyitteki Kelimelere Mânâ Verilmesi ve Mânâların Değerlendirilmesi

Şârih, kelime anlamları ile ilgili değerlendirmede bulunurken öncelikle kelimelerin lügat mânâlarını verir. Bazen lafızların ıstilahî anlamlarından da bahseder. Sözcüklerin diğer dillerdeki kullanım şekillerini ve o dillerde taşıdıkları anlamları da belirtir. Birden fazla anlamı bulunan bazı kelimelerin hangi anlamının beyte uygun olduğu hakkında da değerlendirmeler yapar. Bununla birlikte müellif, beyitteki tüm kelimelerin anlamını vermez. Metinde bu kelimelerin seçilmesi ve neden sadece bu sözcüklerin anlamı üzerinde durulduğu ile ilgili bir bilgi de verilmemiştir.

2.2.2.5.1. Lügat Mânâsı

Müellif, kelimelerin bazen tek bir anlamını verirken bazen de tüm anlamlarını sıralar. Kelimelerin hangi dile ait olduklarını belirtip hareketlerinin değişmesi durumunda ortaya çıkacak anlamlar hakkında da bilgi verir. Lügat mânâsı genellikle

nesre çeviride de kullanılan anlamdır. Şârih, bu kelimelerin sözlük anlamlarını belirtirken birkaç örnek dışında lügat isimlerine yer vermemiştir:

“Hurûşiden gürlemek ve hamle eylemek ve haykırmak ve cûşa gelmek ma‘nāsına gelür” (M357a, G.323/9)

“Şür tuzlu ve gök şu ve çorak yer ve at bāzārı ve gavğa ve fitne ve ıztırāb ma‘nāsına gelür” (M358b, G.324/1)

“Demiden üfürmek ve yil esmek ve ürperüp (7) bitmek ve açılmağ ve gövde kabkara olmağ ve şabāḥ vaḳti ve anuñ (8) ğayrı belürmek ma‘nāsına gelür” (M25a, G.17/1)

“Bār yemiş ma‘nāsına ve yük ma‘nāsına ve kerre ma‘nāsına ve dīvān ma‘nāsına ve icāzet ma‘nāsına gelür” (M44a, G.31/3)

“Yād lafzı añmağ ma‘nāsına ve ezberlemek ma‘nāsına gelür” (M45b, G.32/6)

Kelime anlamları verilirken müellif “dirler” ifadesini de kullanır. Eserde birçok kelime “dirler” sözcüğü ile açıklanmıştır. “Ehl-i tasavvuf” ve “ehl-i lügat”e yönelik birkaç atıf dışında müellif, bu bilgiyi kimin söylediği ile ilgili bir izahta bulunmaz. Bu bilgilendirmede doğrudan kelime anlamı verilmekten çok kelimenin açıklanarak tanımlanması yoluna gidilmiştir:

“Nāl vāsıtı kalem içinde olan iplik gibi ak nesneye dirler” (M78b, G.56/7)

“Kirişme nāz ile ve göz ucu ile bakmağa dirler (M82a, G.58/9)

“Dāv aşlda kumārbāzlar koduğı meblağa dirler (İ61a, G.405/3)

“Mu‘āmil ol kimseye dirler ki bir kişi ile bey‘ ü şirā’ ider ve alım virüm ider ola” (M210a, G.170/9)

“İtr gökçek koğuya dirler” (İ109b, G.472/3)

Sürûrî, sözcüklerin anlamını verirken kimi zaman da kelimelerin ait oldukları dili belirtmiştir:

“Berīd feth-i bā ve kesr-i rā ile lafz-ı ‘Arabīdür peyk ma‘nāsına” (M204a, G.165/1)

*“Lafz-ı **Tay** lafz-ı ‘Arabīdür dürmek ma‘nāsına” (İ145a, G.509/9)*

*“**Lehce** lafz-ı ‘Arabīdür lisān ma‘nāsına” (M368b, G.331/9)*

*“Lafz-ı **key** feth-i kāf ve taḥfif-i yā ile lafz-ı Fārisīdür kaçan ve ulu pādşāh ma‘nāsinadur” (İ144, G.509/1)*

Müellif, kelimelerin terkip durumları değiştiğinde ve farklı hareketlerle okunduğunda ortaya çıkabilecek diğer anlamlar hakkında da bilgi verir:

*“Mısrā‘-ı s̄anī evvelinde olan **genc** lafzı feth-i kāf ile ve kesr-i cīm ile olup ḥāne lafzına muḏāf olıcaḡ ma‘nā bu meṣtūr olan olur ve eger cīmün sūkūnı ile olup ḥāne lafzı ile terkīb kılınup vaṣf-ı terkībī kılınırsa ḡazīne ondan demek olur eger genc lafzı ḡamm-ı kāf ile ola o bucağından demek olur bu taḡdīrce izāfetden ḡayrı cā’iz degüldür” (İ114b, G.478/7)*

*“**Rū** lafzı rānuñ ḡammı ile olıcaḡ ma‘nā böyle olur ammā rānuñ fethi ile olıcaḡ ḡarāret ile yürüyici güneş demek olur” (M38a, G.26/5)*

*“Lafz-ı **rindī** vü **ṣāhid-bāzī** ma‘ṭūf olıcaḡ ma‘nā maṣtūr olandur ‘āṣıḡı lafzına ma‘ṭūf olıcaḡ ‘āṣıḡlık ve rindlik ve ṣāhid-bāzlık maṣıbını demek olur” (İ47a, G.387/3)*

2.2.2.5.2. Kelimelerin Diğer Dillerdeki Kullanımı ve Anlamı

Müellif, bilgi verdiği bazı kelimelerin Arapça, Farsça ve Türkçedeki kullanımlarını aktarır. Diğer dillerdeki anlam karşılıklarını verir. Kelimelerin mânâsını “‘Arab lüğatinde”, “‘Arab dilinde”, “‘Arabīde”, “‘Arab isti‘mālinde”, “Türkīde”, “Fārisīde” gibi kalıp ifadelerle açıklar:

*“**İnsān-ı ‘ayn** ‘Arabīdür **merdüm-i çeşm** Fārisīdür **göz bebegi** Türkīdür” (İ220b, R.70)*

“Türkide *bıyık altından şırıtdı* dirler ‘Acemler *zîr-i hândezed* dirler” (M75a, G.53/7)

“*Nağme* ‘Arabîdür Fârisîsi *sürüddur* Türkîsi *ırdur*” (M20a, G.12/2)

“*Müdârâ* Fârisîdür ‘Arabîsi *müdârâtdur*” (M10b, G.6/7)

“*Likâ* ‘Arab lüğatinde şataşmak ve bulaşmak ma‘nâsına ‘Acem isti‘mâlinde şûret ma‘nâsınadır” (İ113a, G.477/2)

“*Şemâme* lafz-ı ‘Arabîdür (13) *yıylanıkcudur* Fârisîsi *destenbûye* ve *destenbûdur*” (İ113a, G.477/1)

“*Fîrûze* ‘Arabîdür pîrûze Fârisîdür ki bir yeşil cevherüñ ismidür” (İ226b, M.2/62)

“*Pes* lüğat-ı ‘Acemde ard ve soñ ve eñse ma‘nâsına gelür lüğat-ı ‘Arabda anuñ mürâdifî *halefdür* ammâ bunda öte ma‘nâsına ki öñe ve arda ‘âmmdur nitekim lüğat-ı ‘Arabda lafz-ı *verâ* öyledür” (İ26b, G.367/2)

Sürûrî, bazı sözcüklerin anlamını verirken harf ayrıntılarına da yer verir. Özellikle “cim” ve “kaf” harflerini Acem veya Arap diline nispetle gösterir:

“*Çân* cîm-i ‘Acem ile ehl-i Şîrâz lüğatıdır cân ma‘nâsınadır” (İ200b, G.567/5)

“*Gâm kâf-ı* ‘Acemî ile adım ve *çamağ* ma‘nâsınadır (İ60b, G.405/1)

“*Lafz-ı kû kâf-ı* ‘Arabî ile *kanı* dimekdür” (M26a, G.18/1)

2.2.2.5.3. Tasavvufî Mânâsı

Şârih, kelime anlamlarını ve gramer özelliklerini verdikten sonra beyitlerin şerhine başlar. Asıl maksadı Hâfız’ın doğru bir şekilde yorumlanmasıdır. Bu noktada Sürûrî, sözcüklerin tasavvufî mânâsı üzerine yoğunlaşır. “Bu kelimedenden murâd edilen anlam şudur”, “bundan murâd” tarzındaki ifadelerle sözcüklerin tasavvufî ıstılahtaki kullanımlarına yer verir. Böylece asıl anlatılmak istenen düşüneyi muhataplarına aktarır ve şerhini destekler:

Baht: “Bahtdan murād tevfiḳ-i İlähiyyedür” (İ84a, G.435/3)

Sākī: “Sākīden murād vā‘iz ü nāşih ve raġbet ü zevḳ viricidür” (M2b, G1/1)

Düst: “Düsttan murād Hudādur” (M42b, G.30/1)

Gül: “Güliden murād ma‘şūk-ı ḥaḳīḳī” (M12a, G.7/1)

Kadeh: “Kadehden murād ḳalbdür” (İ39b, G.378/2)

Meh: “Mehden murād istifāza-ı nūrā ḳābil olan ḳalbdür” (M38a, G.26/4)

Pir-i muġān: “Pir-i muġāndan murād şeyḥ ü mürşiddür ki ḥarāret ü şevḳ sāḥibi ola” (M3a, G.1/3)

Şabā: “Şabādan murād tecellî-i İlähîdür” (M2b, G.1/2)

Şafha-ı nesrîn: “Şafha-ı nesrînden murād cemāl-i Ḥaḳ te‘alā şafāsı” (M24a, G.16/4)

Şarāb: “Şarābdan murād ‘ışḳdur” (M3a, G.1/3)

Şeker-fürüş: “Şeker-fürüşdan murād kelām-ı lezîze ve lezzet-i Hudâyı virmege ḳādir olandur” (M16a, G.9/2)

2.2.2.5.4. Kelime Mânâlarının Değerlendirilmesi

Şârih, gerekli gördüğü kelimelerin lügat anlamlarını verdikten sonra beyte en uygun düşen anlamın hangisi olduğunu belirtir. “Şūḥ bir nice ma‘nāya gelür bunda utanma ma‘nāsı münāsibdür” (İ54b, G.397/11) cümlesinde görüldüğü üzere beyte uygun olan anlam “münāsibdür”, “münāsib degüldür” gibi ibârelerle ifade edilmiştir. Bazen de “ma‘nî-i āḥîr murâddur”, “ma‘nî-i evvel murâddur”, “ma‘nā-yı şānî murâddur”, “evvelki ma‘nā murâddur”, “ma‘nî-i lügavî murâddur” ve “her birine ihtimāl vardır” gibi sözcüklerle mânâlar arasında tahkîk yapılmıştır:

“Lālā ḥādim ma‘nāsına gelür maḥdûm ma‘nāsına gelür ve bî-naẓîr ma‘nāsına gelür bunda ma‘nî-i āḥîr murâddur” (M130a, G.94/7)

“**Āzār** incütmek ma‘nāsınadır hürmetsizlik ve ağrıtmak ma‘nāsına gelür bunda ma‘nā-yı evvel münāsibdür” (M221b, G.180/2)

“**Mīnā** lāciverd taşā dirler ve gök boncuğ ma‘nāsına gelür ve sırça ma‘nāsına gelür ve felek murād olur bunda her birine ihtimāl vardır” (M287b, G.252/7)

“**Şast** ok gizleyüp kirişde baş parmak ile dutulan yere dirler ve balık ağına ve oltaya dirler ve niştire dirler ve altmışa dirler bunda ma‘nā-yı evvel murāddur” (M54b, G.37/6)

“**Şikuften** açılmağ ve ‘aceblemek ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı şānī murāddur” (İ85b, G.437/8)

“**Pişkārān** emīn ma‘nāsına ve üstād ma‘nāsına ve hıdmetkār ma‘nāsına gelür bunda hıdmetkār ma‘nāsı münāsibdür” (İ62a, G.407/5)

“**Melūl** ‘Arabī ‘itibār olunıcağ uşancı ma‘nāsınadır melālet uşanmağ ma‘nāsındadır ve Fārisī i‘tibār olunıcağ guşşalu ma‘nāsınadır melālet guşşalanmağ ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı Fārisī münāsibdür” (M66b, G.47/1)

“**Tevbīh** ‘Arabī ve serzeniş Fārisīdür Türkīsī başa kaçmağdur ammā fi’l-ḥaḳīḳa başa kaçmağ murād degüldür belki ṭa‘n u teşnī‘ murāddur” (İ112a, G.475/4)

“**Berīd** fetḥ-i bā ve kesr-i rā ile lafz-ı ‘Arabīdür peyk ma‘nāsına ve on iki mil menzile daḡi dirler bunda ma‘nā-yı evvel murāddur” (M204a, G.165/1)

“Lafz-ı **ḥasb** fetḥ-i ḥā ve sükūn-ı sīn ile bir niçe ma‘nāya gelür yiter ve ancağ ve şaymağ ve vāḳı‘-ı ḥāl ve beyān-ı aḥvāldür bunda ma‘nī-i āḡir münāsibdür” (M179a, G.139/1)

Şârih kimi zaman kelime anlamlarını verirken verdiği kelime ile ilgili lügat ehli kişilerin yaklaşımlarına da yer verir. “Erbāb-ı lügat”, “ehl-i lügat” gibi kelimelerle bu sözcüklere hangi anlamların verildiğini açıklar. Bazen verilen bu

mânâlarla ilgili değerlendirme yapıp kendi görüşünü de ortaya koyar. Lügat ehlinin eksik veya yanlış yaklaşımlarını dile getirir:

*“**Kişver** lafzını cemî‘-i ehl-i lügat memleket ü iklîm ile tefsîr itmişlerdür ba‘zılar lafz-ı mürekkebdür geşt ile ver lafzından terkîb kılınacak tâ hazf olunmuşdur re‘âyānuñ inûp çıhup oturduğı yere dirler dimiş ammā bu kelām bir kelāmdur ki kendüsi min-‘ind-i nefsihi söyler ve bu kelāmdan lâzum gelür ki şehirler kişverden olmayalar” (M44a, G.31/1)*

*“**Ham** lafzını cemî‘-i erbāb-ı lügat bir niçe ma‘nāya isti‘māl itmişlerdür büküm ma‘nāsına dimemişlerdür ba‘zılar büküm ma‘nāsınadur dimiş ammā hağ budur ki büküm egrinüñ envā‘ındandur öyleye ham büküm ma‘nāsına olmağ ‘ām-ı zıkr olunup hāş murād olmağ kabîlindendür” (M88b, G.63/1)*

2.2.3. Şârihin Metin Üzerine Yaptığı Değerlendirmeler

2.2.3.1. Dil Bilgisi Üzerine Değerlendirmeler

Müellif, harflerin kullanım maksadını ve cümleye kazandırdığı anlamı, yüklem türünü, fiillerin biçim özelliklerini, zamanını ve kişilerini açıklar. Kelimelerin aldığı ekleri, sözcüklerin tekil veya çoğul oluşunu, müştaklarını belirtir. İsim, sıfat, zarf, zamir ve edat soylu sözcükleri gösterip cümleye kazandırdıkları anlamı açıklar ve nev’i hakkında bilgi verir. Cümlelerin özne ve yüklemine, öznenin erillik ve dişillik durumunu ve sayısını izah eder. İsim soylu kelimelerin özelliklerini verip müştaklarını belirtir. Kelimelerin kök ve gövde biçimlerini aktarır vezin ve kafiye gereği okunuşları üzerinde durur. Şârihin yapmış olduğu bu değerlendirmeler, aşağıda örnekler üzerinden açıklanmıştır:

Müellif, harflerin kullanım maksadını ve cümleye kazandırdığı anlamları açıklamıştır. Bu harfleri; “hitâb içündür”, “nisbet içündür”, “kasem içündür” gibi ifadelerle izah eder:

*“Şebâne lafzında **harf-i hā** nisbet içündür” (İ116b, G.481/1)*

*“Hübî lafzında **harf-i yā** maşdariyyedür” (M198a, G.158/1)*

“Be-şafā lafzında **ḥarf-i bā** ilşāk için olmak zāhirdür kasem için olmak cā’izdür” (M224b, G185/3)

“Lafz-ı derḥāletde vākı‘ olan **tā** ḥiṭāb içündür” (M257b, G.217/7)

Şârih, harf-i cerler hakkında da bilgi verir:

“**Lām** harf-i cerdür ve nāḳızın anuñ ile mecrûrdur” (İ23a, G.364/1)

“**Munzu** harf-i cerdür zarfıyyet için daḥi isti‘māl olunur” (İ163b, G.529/1)

“**Alā** lafz-ı harf-i cerdür mecrûrı ile maḥzûfâ müte‘allık olup maḥallen merfû‘-ı ḥaberîdür” (İ166b, G.532/2)

“Lafz-ı cāveztü nefis-i mütekellim-i vahdedür müfā‘ele bābından ve iki harf-i cer **fi** ve **‘an** mecrûrları ile aña müte‘allıkdur” (İ175a, G.540/6)

Müellif, cümlelerin yüklemine göre türünü isim veya fiil cümlesi olarak belirtir. Fiillerin mastar şekli, şahsı, hitâbı, müsbet veya menfî oluşu gibi hususlarda bilgi verir. Eylemin zamanını mâzî ve muzârî olarak ifade eder, kişilerini gösterir:

“Cāvebti fi‘l-i **māzî-i mü’enneş**dür ve mücāvebeden cevāblaşmak ma‘nāsına” (İ166b, G.532/1)

“Teğarrede ḡayn ile fi‘l-i **māzî-i ḡā’ib**dür” (İ128b, G.494/5)

“Ya‘lemüne cem‘-i fi‘l-i **muzārî’dür ḡā’ib**dür” (İ23a, G.364/1)

“Buved lafzı bānuñ zammı vāvuñ fethi ile būden lafzından fi‘l-i **muzārî’dür**” (İ98a, G.456/5)

“Ḥabbezā elfāzı fi‘l-i **medḥ**dür” (İ126b, G.491/8)

“Etet fi‘l-i **ma‘zî**dür ve revāyiḥu cem‘-i rāyiḥdür ki fi‘l-i **mezḳurūñ fā’il**dür” (İ128b, G.494/1)

“Me-ber lafzı feth-i mīm ve zamm-ı bā ile büriden lafzından **neh**ydür” (M30a, G.20/6)

“Me-gerd gerdiden lafzından **nehydür**” (İ133b, G.498/2)

Müellif, isim cümlelerini de gösterir. Mübtedâ (özne) ve haber (yüklem) olmak üzere isim cümlesinin öğelerini açıklar. Özneyi erillik-dişillik ve sayı yönünden izah eder:

“Lafz-ı hūbān-ı Pārsi-gūy mübtedādur bahşendegān-ı ‘ömrēnd **haberdür**” (M11b, G.6/12)

“Zevk-bahş vaşf-ı terkibidür ve haber-i mübtedādur şoḥbet daḥi mübtedādur muzāfdur yārāna ḥoşest **haberidür**” (M72b, G.52/1)

“Be-hişt lafzı bunda **fi‘l-i māzīdür** heştēn lafzından (M7b, G.4/3)

“Mī-dihed lafzında mī edāt-ı ḥāldür ve demed **fi‘l-i muzāri‘dür**” (M25a, G.17/1)

Sürûrî, gerekli gördüğü kelimelerin türünü açıklar. İsim, sıfat, zarf, zamir, edat soylu sözcükleri belirtir ve nev’i hakkında ayrıntıları izah eder:

İsim soylu kelimelerin cinsi, kemiyyeti, cem’i üzerinde durur ve sözcüğün müştaklarını verir:

“Mübārez **müfred** mübārezān **cem‘idür** yel feth-i yā ile müfred yelān **cem‘idür**” (M186b, G.144/8)

“Kıyāmet lafzı bunda **müfred** degül **mürekkēbdür** lafz-ı kıyām ile tā-yı ḥiṭābdan” (M283b, G.246/6)

“Lisān **mü’ennes** isti‘ māl olunur cāriḥa te’vili ile ve **müzekker** isti‘ māl olunur ‘uzv i‘tibāri ile” (İ15b, G.356/7)

“Nefs **mü’ennes-i** semā‘idür” (İ110b, G.474/4)

“Şühūr şehriñ **cem‘idür** evṭār vaṭaruñ **cem‘idür**” (İ23b, G.364/5)

İsim tamlamaları hakkında bilgi veren müellif; muzâf ve muzâfun ileyi gösterir:

“Genc lafzınıñ revān lafzına izāfeti **izāfet-i beyāniyye** olıcağ murādı beyān ve şerh itdügimüz ma‘nā a‘yān olur” (M265a, G.224/5)

“Cevher-i la‘l izāfeti **izāfet-i beyāniyyedür**” (M28b, G.19/8)

“Hüdhüd lafzınıñ şabāya izāfeti **izāfet-i müşebbeheye ile’l-müşebbeh** durur” (M114b, G.82/1)

“Şirīn ism-i şahş olup Şirīnün Hüsrevi dinilüp **izāfet-i i‘tibārī** kılınmağ ma‘nā-i rekīkdür” (M251a, G.360/1)

“Ferrāş-ı bād izāfeti **izāfet-i müşebbehin bih ile’l-müşebbehdür**” (İ171a, G.536/8)

“Kār-fermāy kesr-i yā ile okunur zīrā **mużāfdur** kader lafzına” (İ31b, G.372)

“Lafz-ı kabül mübtedādur **mużāfdur** devletiyān lafzına” (M277a, G.238/9)

“Şahn bunda meydān ma‘nāsınadur ve mübtedādur **mużāfdur** bostāna” (İ128b, G.494/1)

“Hikāyet mübtedādur **mużāfdur** leb-i şirīne hadīş haberdür **mużāfdur** Ferhāda” (M102b, G.72/4)

Sıfatların ve sıfat tamlamalarının türü, sıfat olan sözcük ve mevsûfu, müzekker veya müennes oluşu gibi bilgilere yer verir:

“Şeb-reng bunda vaşf-ı terkībīdür gice renglü ma‘nāsına ve turrenün **şıfatıdır**” (M24b, G.16/7)

“Āteşin şığa-ı nisbetdür ve **şıfat-ı** la‘ldür” (M25b, G.17/4)

“Düst-perver lafzı ve düşmen-gudāz lafzı **şıfat** terkībīdür” (İ87a, G.439/11)

“Mey-ālūd vaşf-ı terkībīdür ve **şıfat-ı** hırkādur” (M12a, G.6/13)

“Şihne-şinās vaşf-ı terkībīdür **şıfat-ı** vā‘izdür” (M59a, G.41/6)

Sürûrî, zâmirler ile ilgili tür ve şahıs olarak bilgi verir. Bahsi geçen zamir ile hangi kişinin kinâye edildiğini belirtir. Bu açıklamalar; “zâmir-i müstetir”, “zâmir-i gâ’ib” gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Zamirde bahsi geçen şahıs ise “râci’” sözcüğüyle gösterilir:

“Minhu lafzında olan **zâmir** yâ cāma râci’dür yâ dosta râci’dür” (İ111a, G.474/7)

“Tueş lafzında olan **zâmir-i gâ’ib** mışrâ’-ı evvelde olan şem’ lafzına râci’dür” (İ118a, G.482/3)

“Ravdihâ **zâmiri** ma’ şukaya râci’dür” (İ128b, G.494/5)

“Uç fi’ ilüñ fâ’ili **zâmir-i müstatir**lerdür ki râci’dür yâra” (M100a, G.70/2)

“Şun’eş lafzında **zâmir-i gâ’ib** mışrâ’-ı âhîr evvelinde olan her ki lafzına **râci’dür**”

Müellif, edatların metin içindeki görevini ve mânâyâ katkısını da izah eder. Edatların türünü “edât-ı taşgîr”, “edât-ı taḥassür” ve “edât-ı ḥâl” gibi terimler ile belirtir:

“Kemānce lafzında olan lafz-ı ce feth-i cim ve hâ-yı resmiyye ile **edât-ı taşgîr**dür yaycıguz dimekdür” (İ148b, G.514/2)

“Bu mışrâ’-ı âhîrüñ evvelinde olan lafz (mey) kesr-i mîm ile **edât-ı ḥâldür**” (İ159b, G.524/8)

“Bârî lafzı yâ-yı aşliyye ile **edât-ı taḥassür**dür” (İ124b, G.489/7)

Farsça kelimelerin kök ve gövde biçimlerini gösterir. Geniş zaman durumunu “muzâri’dür” ibâresi ile belirtir:

“Lafz-ı keşed ḥatm-ı kâf-ı ‘Arabî ile **geşten lafzından** muzâri’dür” (M105a, G.74/4)

“Lafz-ı çemān mübālağa-i ism-i fā‘ildür **çemiden lafzından**” (M136a, G.100/6)

“Zedāyed lafzı **zedāyiden lafzından** muzāri‘dür” (M327b, G.299/3)

“Lafz-ı endāz **endāhten lafzından** emrdür” (İ163b, G.529/4)

“Gerdem kâf-ı ‘acemî ile **gerdiden lafzından** nefs-i mütekellim-i vahdedür” (İ80b, G.432/3)

Arapça kelimelerin kök ve gövde biçimlerini gösterir. Fiilin kaçınıcı kişi ile çekimlendiğini “nefs-i mütekellim-i vahdedür” tarzındaki terimlerle ifade eder:

“**Edir** emr-i hâzırdur edāre yüdîrudan” (M2a, G.1/1)

“**Erā** nefs-i mütekellim-i vahdedür ve ru ‘yetden görmek ma‘nāsına” (İ174b, G.540/15)

“**Usāmîru** nefs-i mütekellim-i vahdedür müsāmereden” (İ174b, G.540/15)

“**İnzal** emr-i hâzırdur nezeleden” (İ18b, G.360/2)

Uzun ünlüye sahip bazı kelimeler, vezin îcâbı tahfîf edilerek kullanılır. “Mâh”ın “meh” olması, “râh”ın “reh” şekline dönüştürülmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Sürûrî, bu şekildeki muhaffef kelimeleri “tahfîfdür, muhaffefdür, ma‘zûrdur” sözcükleri ile şerh esnâsında gösterir:

“Be-nāmîzed lafzı be-nām îzed lafzından **muhaffefdür**” (M361b, G326/6)

“Şehinşâh şāhenşâh lafzından **tahfîfdür**” (İ126a, G.491/2)

“Bezmgēh lafzı bezmgāh lafzından **ma‘zûrdur**” (M84b, G.60/2)

“Rût lafzı rûyet lafzından **muhaffefdür**” (M21b, G.14/1)

“Reh-nümûn lafzı rāh-nümûn lafzından **muhaffefdür** bu iki lafz ve lafz-ı rāhber ve anuñ **muhaffefi** rehber ve rāh-nümāy lafzı ve anuñ **muhaffefi** rāh-nümā ve reh-nümā lafzları kulağuz dimekdür” (İ156a, G.521/5)

Müellif, soru anlamı taşıyan harf ve sözcükleri verir. “İstifhām içündür”, “istifhām-ı inkār içündür” ibâreleriyle gösterir:

“Kelime-i men istifhāmiyyedür ve istifhām-ı inkār içündür” (İ128b, G.494/1)

“Mā istifhāmiyyedür ta‘accüb ve ta‘cīb içün” (İ198a, G.566/3)

“Men istifhām içündür” (M112b, G.79/6)

2.2.3.2. Kelimelerin Okunuşu Hakkında Değerlendirmeler

Müellif, sözcüklerin harekeleri hakkında üstün (fetha), esre (kesre) ve ötreli (zamme) okunuşlarını verip med, şedde, tenvin veya cezm varsa bunları ifade eder.

“Hınk kesr-i hā ve sükūn-ı nūn ve kāf ile boz at ve gök at ma‘nāsınadur” (İ98b, G.457/2)

“Raḥş feth-i rā ve sükūn-ı hā ve şīn ile alaca beñli boz at ve şu‘le ve Rüstem-i Zāl atı ve yıldurum ma‘nāsınadur” (İ98b, G.457/2)

“Sipih kesr-i sīn ve feth-i bā yā ser-i bā ile felek ma‘nāsınadur” (M80b, G.57/5)

“Türk zamm-ı tā ile ve sükūn-ı rā ile Hıṭā ve Hoten ve Deşt ü Kıpçak memleketlerinüñ ehline dirler” (M14b, G.8/1)

“Nevk lafzı feth-i nūn ve sükūn-ı vāv ile her keskin nesnenüñ sivri ucına dirler” (M109a, G.77/4)

“Hifāz kesr-i hā ile muḥāfaẓa ve ḥimāyet ma‘nāsınadur” (M31a, G.20/10)

“Lafz-ı şikenc kesr-i şīn ve feth-i kāf ile bunda büküm ma‘nāsınadur” (M33b, G.23/3)

“Mınkal kesr-i mīm ve feth-i kāf ile demürden ocağdur ki bir yerden bir yere alup gitmege qābildür” (176a, G.541/8)

“Hiyel kesr-i hā ve feth-i yā ile cem‘-i ḥiledür” (M32a, G.21/7)

Müellif, kelimelerin harekelerini kimi zaman harflerin dillere özgü kullanımıyla birlikte verir:

“Lafz-ı gird **kesr-i kâf-ı ‘Acemî** ile kırañ ma‘nâsınadır” (İ133b, G.498/2)

“Lafz-ı ne-keşt **kesr-i kâf-ı ‘Arabî** ile mâzîdür keşten lafzından” (M247a, G.207/8)

“Kilk lafzı **kesr-i kâf-ı ‘Acemî** ve sükûn-ı lām ve kâf-ı ‘Acemî ile aşlda kâmiş ma‘nâsınadır şoñra kalem ma‘nâsına isti‘mâli şâyî‘ olmışdur” (M51b, G.35/11)

“Lafz-ı gerd **feth-i kâf-ı ‘Acemî** ile toz ma‘nâsınadır ve **kesr-i kâf-ı ‘Acemî** ile kırañ ma‘nâsınadır” (İ77b, G.427/3)

2.2.3.3. Kelimelerin Diğer Dillerdeki Yazım Şekli Hakkında Değerlendirmeler

Şârih, bazı kelimelerin Arapça ve Farsçadaki yazılışları hakkında bilgi verir. Kelimelerin harflerindeki değişimleri gösterip sözcüğün o dildeki anlamı üzerinde durur:

“**Eyvân** kesr-i hemze ile ‘Arabî ve fethi ile Fârisîdür şol mekân-ı ‘âliye dirler ki anda pâdşâh oturur” (M6a, G.2/13)

“**Bostân** vâvsız ‘Arabîdür büstân vāv ile Fârisîdür” (M12a, G.7/1)

“**Kafeş** şad ile ‘Arabîdür kafes sin ile Fârisîdür” (M104a, G.73/7)

“**Sükker** sîn ile ve teşdîd-i kâf ile ‘Arabîdür ve feth-i şın ile ve taḥfîf-i kâf ile Fârisîdür” (M49a, G.34/6)

“**Müdāvāt** ‘Arabîdür müdāvā ‘Acem isti‘mâlidür müdārât ve müdārā daḥî böyledür” (M50b, G.35/3)

“**Kafeş** şad ile ‘Arabîdür kafes sin ile Fârisîdür” (M104a, G.73/7)

“**Hicle** fethateyn ile ‘Arabîdür ‘Acemler sükûn-ı ḥā ile isti‘māl iderler” (M267b, G.227/5)

“**Firûze** ‘Arabîdür pîrûze Fârisîdür ki bir yeşil cevherüñ ismidür ve pîrûz muzaffer ve manşûr dimekdür” (İ226b, M.2/62)

2.2.3.4. Nüsha Farklarının Değerlendirilmesi

Hâfız-ı Şirâzî, dîvânını kendisi tertip etmemiştir. Bu durum birçok farklı tertibin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Muslihuddin Sürûrî, ikinci cildin mukaddimesinde bu durumu ifade etmiş ve şerhte esas aldığı nüshanın sahih bir metin olduğunu dile getirmiştir.

Sürûrî'nin şerh esnasında yapmış olduğu izahlar, şârihin birden fazla nüshayı gördüğünü ve bu nüshaları kıyasladığını göstermektedir. Şârih; nüsha farklılıklarını gösterirken beytin anlamına uygun olmayan biçimleri, beyit tekrarlarını, beyitlerin ve mısraların şiir içindeki sıralamalarını, şiirlerin ihtiva ettiği beyitler itibariyle tam veya eksik oluşunu, gazelerin diğer nüshalarda bulunup bulunmamasını, Hâfız Dîvânı'ndaki beyitlerin diğer dîvânlardaki benzer şekillerini, bir gazelin veya bir beytin muadil şekillerini, beyitlerin ve mısraların öncelik sonralığını ve kelime farklılıklarını ortaya koyar. Bu farklılıklarla ilgili çıkarımlarda bulunur. Nüsha farklılıklarına yönelik bu değerlendirmeler, şârihin âdeta edisyon kritik yaptığını göstermektedir.

Müellif, çok sayıda Hâfız Dîvânı'nı mukayese etmiş, içeriğe dair uygun olmayan biçimleri şerhte kullanmamıştır:

“Ba‘zı nüsaḥda iki ḡazel şûretinde getirilmiş birbirine nazîre olmaḡ üzere ba‘zı ebyâtuñ ma‘nâsı bir ve maḡlaş beyti bir ol nüṣḡaya i‘tibâr olunmadı” (M156b, G.117)

Bazı beyitlerin birden fazla gazelde yazılması durumunda bunu ifade etmiş ve bu beyitleri şerh ettiği bölüme atıfta bulunmuştur:

“Ḥarf-i mîm evvelinde olan ḡazel bu ḡazele nazîredür ba‘zı ebyât ol ḡazelde ve ba‘zı nüsaḥda bu ḡazelde yazılmışdur ol ḡazel-i evvel olduḡı içün faḡîr anda yazdum ba‘zı nüsaḥda bu ḡazelde ba‘zı ebyât bulunup ihmâl olumiş olunmaya ki ol ḡazel-i evvelde yazılmışdur ve Dîvân-ı Ḥâfîz nüṣḡalarında iki nazîre birbiri ardınca bulunmadı” (İ28a, G.369)

Şârihin bazı beyitlerde metin tamiri yaptığı anlaşılmaktadır. Aşağıdaki örnekte gazelde mısraların yerlerini değiştirmiştir.

“Ba‘zı nüsaḥda mışrā‘-ı evvel beyt-i meşṭurūn mışrā‘-ı evveli vāḳı‘ olmuş idi bu fakīr taẓmīn ṭarīḳi ile aldum mışrā‘-ı āḥir ḥatm kıldum nitekim beyt-i sābıḳda böyle eyledüm” (İ103b, G.465/3)

Nüsha farklarını ifade ederken yaptığı kıyaslardan biri, şiiirlerin ve beyitlerin diğier nüshalarda bulunup bulunmadığını belirtmektir. Şerhte, bu mukayesenin farklı nazım şekillerindeki şiiirler için yapılmış örnekleri bulunmaktadır:

Bu örnekte şârih, diğier nüshalarda bulunmayan bir gazelin varlığından bahsetmiş ve bu gazeli şerh etmiştir. Örnek olarak gazelin matla beytine yer verilmiştir:

“Ba‘zı nüsaḥda bu ğazel daḥi bulunup yazıldı ğazel-i sābıḳ nazīresidür taḳṭi‘i anuñ taḳṭi‘ idür”

“Eger be-luṭf be-ḥānī mezīd-i elṭāfest

Ve ger veḳahr-ı ber-ānī derūn-ı mā şāfest” (M70b, G.50)

“Ekşer-i nüsaḥda bu ğazel bulunmayup ve bulınan nüsaḥda biş beyt bulundı liken noḳşānı kemāl ‘ad olunmağā

Be-ferāğ-ı dil zamānī nazārī be-māhrūyī

Bih ez-ān ki çend şāḥi heme ‘ömr ü hāy u hūyī” (İ145a, G.510)

Şârih, nüshaları mukayese ederken yalnızca Dîvân-ı Hâfız nüshalarıyla yetinmemiş, bazı şiiirlerin varlığı veya benzerleri ile ilgili diğier şâirlerin dîvânlarına da müracaat etmiştir:

“Bilgil kim bu ğazel Dîvân-ı Ḥāfızda ve Dîvân-ı Selmānda bi-‘aynihi bulunup ammā Dîvân-ı Selmānda maḥlaş beyti bulunmayup ve Dîvân-ı Ḥāfızuñ nüsaḥlarında daḥi maḥlaş beyti bulunmayup ba‘zı nüsaḥlarda bulundı” (M308b, G.277/7)

Şârih, nüshaları karşılaştırarak diğier nüshalarda bulunmayan beyitleri de tespit etmiş ve bu beyitleri yazarak tüm yönleriyle eksiksiz bir şerh metni ortaya çıkarmayı amaçlamıştır:

“Ba‘zı nüsaḥda bu beyt vāḳı‘ olmuş

Tūrān şeh-i huçeste ki der-menyezîd-i fazl

Tūrān memleketi şāhı ki mübārekdür fazlınuñ bey‘-i menyezîdinde

Şud minnet-i mevāhib-i ū tavk kerdemem

Anuñ hibeleri minneti oldı benüm boynum tavkı (...)” (M161b, G.122/2)

“Hezār ‘aqlu edeb dāšten men ey h‘āce

Ba‘zı nūsaḥda bu beyt bulunup şerḥ olundu biñ ‘aql u edebim var idi benüm ey h‘āce

Künün ki mest-i ḥarābem şalā-yı bī-edebîst

Şimdi ki mest ü ḥarābın bī-edebliğe şalā Ba‘zı nūsaḥda bu beyt bulunup şerḥ olundu (...)” (M76b, G.54/8)

Nūsha farklarını ifade ederken yaptığı kıyaslardan bir diğeri beyitlerin farklı şekillerini göstermektir. “Ba‘zı nūsaḥda bu beyt bedeli bu beyt vākı‘ olmuş”, “ba‘zı nūsaḥda maḥlaş beyti böyle vākı‘ olmuş”, “ba‘zı nūsaḥda bu mışrā‘ böye vākı‘ olmuş” biçimindeki ifadelerle bu farklılıkları gösterir:

Bu örnekte 105. gazelin mahlas beytinin iki farklı şeklini vermiştir:

“Me-şev Ḥāfız zi-keyd-i zülfeş imen

Olma Ḥāfız anuñ zülfi mekrinden emîn

Ki dil burd u künün der-bend-i dīnest

Ki gönli aldı şimdi dīn kaydındadur murād bundan mekr-i İlāhiden emîn olmağa tenbīhdür ki felā ya ’menu mekru’llāhi ille’l-ḳavmü’l-ḥāsirün ba‘zı nūsaḥda maḥlaş beyti böyle vākı‘ olmuş

Zi-cām-ı ‘ışk mey nūşid Ḥāfız

‘Işk ḳadeḥinden şarāb içdi Ḥāfız

Müdāmeş rindi vü mestî ez-nîst

Müdām anuñ rindliği ve mestliği bundandır ve ba‘zı nūsaḥda böyle vākı‘ olmuş

Be-cān mī-keş çü Ḥāfız nāzeş ey dil

Cān ile çek Ḥāfız gibi nāzını ey gönül

Ki nāz-ı nāzeninān nāzeninest

Ki nāzenīnler nāzı nāzenīndür ya‘nī güzelüñ nāzı güzeldür” (M143a-b, G.105/7)

Müellif gazel ve beyitlerin farklı biçimlerini gösterdikten sonra muadil şiirin de şerhini yapar.

“Der-kūşe-i ümīd çü nezzāregān-ı māh

Ümīd köşesinde aya nazar idenler gibi

Çeşm-i taleb der-ān ham-ı ebrū nihādeīm

*Ṭaleb gözini ol kaş büklümine komışuzdur murād ham-ı ebrūdan bir cānibe meyl işāretdür lācerem sālīk-i ṭarīkat olup ümīd köşesinde oturup taleb gözini remz-i İllāhī meylne dutmuşdur ki ne ṭarafā işāret olursa ol cānibe mā‘il olavuz ba‘zı nüsaḥda **bu beyt bedeli bu beyt vākı‘** olmuş*

Ber-būy-ı ‘ıyd-ı vaşl çü nazzāregān-ı māh

Vāşl bayramı koḡusına aya nazar idenler gibi

Çeşm-i emel be-dān ham-ı ebrū nihādeīm

*Ümīd gözini ol kaş büklümine komışuzdur murād budur ki ümīd gözini remz-i İllāhī meylne komışuzdur ki vuşul ila‘llāh ne cānibe meyle ile olur tā ol zuhūr idüp ḡalb ḡuzūr ide ve **ba‘zı nüsaḥda bu beyt vākı‘** olmuş*

Fermā işāretī ki dü çeşm-i ümīd-vār

Bir işāret buyur ki iki ümīdlü gözi

Ber-kūşehā-yı ān ham-ı ebrū nihādeīm

Ol kaşı büklümi köşelerine komışuzdur murād ham-ı ebrūdan işāret ü meyl idüḡine işāret idüp senden neng gibi işāret-i beşāret olursa biz iki göz ile anı gözlerüz dir” (İ62b, G.408/7)

Bu örnekte ise şârih, 117. gazelin 6. beytinin farklı biçimlerini verir. Diğer varyasyonları ifade ettikten sonra itimat edilecek olan nüshanın kendi nüshası olduğunu belirtir:

“Ḥoşā namāz u niyāz kesī ki ez-ser-i derd

Ne hoşdur namāz u niyāzı ol kimsenüñ ki derd başından

Be-āb-ı dīde vü ḡūn-ı ciger (5) ṭahāret kerd

Göz şuyı ciger kanı ile tahāret eyledi murād bundan gözi yaşlu (6) bağı başlu
ehl-i ihlāş olanuñ ‘ibādetden medhdür

Ba‘zı nüsaḥda bu beyt yerine bu beyt vākı‘ olmış

Namāz der-ḥam-ı ān ebru-yı çü miḥrābet

Kesī kuned ki be-ḥūn-āb-ı dil tahāret kerd

ve ba‘zı nüsaḥda bu beyt vākı‘ olmış

İmām-ı şehir ki seccāde mī-keşid be-reveş

Be-ḥūn-ı duḥter-i rez hırka-rā tahāret kerd

Ba‘zı nüsaḥda bu beyt vākı‘ olmış

Sezā-yı kūşe-i miḥrāb ebruyes kes nīst

Meger dilī ki be-ḥūn-ı ciger tahāret kerd

i‘timād kendü nüsha ve dīvānımadur ki metn ihtiyār itdüm” (M156b, G.117/6)

Şârih, bir diğer örnekte ise bir mısranın farklı şekillerini gösterir:

“Çi şiküft ez-gül-i ṭab‘em zi-nesīmeş be-şiküft

Ne ‘aceb eger ṭab‘um güli anuñ yilinden açıldı ise **ba‘zı nüsaḥda bu mışrā‘**
böyle vākı‘ olmış

Be-şiküft ez-gül-i ṭab‘em zi-nesīmet çi şiküft

Açıldı iser eger benüm ṭab‘um güli senüñ yilinde ne ‘aceb ve **ba‘zı nüsaḥda**
böyle vākı‘ olmış

Ne-şiküft ez-gül-i vaşlem ü nesīmeş be-şiküft

Açılmadı vaşl gülinden baña anuñ yilinden ‘acebdür ve **ba‘zı nüsaḥda** böyle
vākı‘ olmış

Ne-şiküft ez-gül-i ṭab‘em be-nesīmeş be-şiküft

Açılmadı benüm ṭab‘um güli anuñ yili sebebi ile ‘acebdür ve beher taḳdīr
mişrā‘-ı şānī murtabiṭ olur” (M161b, G.122/5)

Şarih gazellerin şerh sıralamasını da mukayese eder ve farklı sıralama şekillerinden bahseder:

“Bilgil ki şimdi şerḥ olunacak ḡazel Dīvān-ı Ḥāfız nüshalarının ba‘zında ḥarf-
i hāda bulunup ve taḡyīr-i redīf ile ḥarf-i yāda daḡi bulunup ba‘zı ebyātda iki

ğazel birbirine muvāfiḳ olup ve ba‘zı ebyātı muğāyir olup lâcerem hem ḥarf-i hāda ve hem ḥarf-i yāda yazılup şerḥ olunmaḳ münāsib görüldi” (İ124a, G.489)

Nüsha farklarının gösterilmesi sırasında şârihin dile getirdiği hususlardan biri de beyitlerin ve mısraların öncelik sonralığıdır:

“Sezed ki ez-heme-i dilberān-sitānī bāc

*Lāyīḳdur ki cemī‘ dilberlerden alasin bāc **Ba‘zı nüsaḥda** bu mıṣrā‘ mıṣrā‘-ı şānī vāḳı‘ olup mıṣrā‘-ı evvel böyle vāḳı‘ olmuştur Tūī ki ber-ser-i ḥübān-ı kışverī çün tāc” (M148b, G.111/1)*

Nüsha farklarını ifade ederken yaptığı kıyaslardan biri de kelime farklılıklarını göstermektir:

“Aḥvāl-i gül be-bülbül-i destān-serā be-gū, Ba‘zı nüsaḥda destān yerine būstān vāḳı‘ olmuştur” (İ107b, G.470/1)

“Meydān be-kām-ı ḥāṭır u gūyī nemī-zenī, Ba‘zı nüsaḥda kām yerine ḥükūm vāḳı‘ olmuştur” (İ128a, G.493/20)

“Her kū ne-keşt mihr ü zi-ḥübī gülī ne-çīd, lafz-ı ne-keşt kesr-i kāf-ı ‘Arabī ile māzīdür keşten lafzından **ba‘zı nüsaḥda ne-kāşt vāḳı‘ olmuştur feth-i kāf-ı ‘Arabī ile ki māzī-i menfīdür kāşten lafzından ikisi bir ma‘nāyadır **ba‘zı nüsaḥda** ne-dāşt vāḳı‘ olmuştur” (M246b, G.207/8)**

“K’in ḥāl nīst ‘ālim-i ‘ālī-makām-rā, Ba‘zı nüsaḥda ‘ālim yerine şūfī vāḳı‘ olmuştur” (M8a, G.4/6)

“Mā-rā ber-āstān-ı tu bes ḥaḳḳ-ı ḥıdmetest, Ba‘zı nüsaḥda nī‘metestdür” (M8a, G.4/7)

“Ġurūr-ı ḥüsnet icāzet meger ne-dād ey gül, Ba‘zı nüsaḥda ‘arūs-ı ḥüsnet ba‘zı nüsaḥda ğurūr-ı ḥüsñ vāḳı‘ olmuştur” (M16b, G.9/4)

“Bes ğarīb üftādeest ān mūr-ı haṭṭ ger der-ruḥet, Ba‘zı nüsaḥda ruḥet yerine lebet vāḳı‘ olmış” (M24a, G.16/6)

Şârih, nüshalardaki kelime farklılıklarını gösterdiği bazı örneklerde mânâyâ uygun olan kelimenin hangisi olduğunu da belirtir:

“Şeyṭān-ı ğam her ançı tevāned be-gū be-kun

şeyṭān lafzınıñ ğam lafzına izāfeti izāfet-i beyāniyyedür ba‘zı nüsaḥda şeyṭān yerine sultān vāḳı‘ olmış ammā şeyṭān yerine sultān münāsib degüldür ğālibā anı yazan şeyṭān zıkrinden kaçmışdur faḳīr nüṣḥa-i ḳadīmede bulup yazup mışrā‘-ı şānī mefhūmın mülāḥaza ḳıldum” (İ105b, G.467/5)

“Zi-rūy-ı aḥter-i gül-çehr-i rez niḳāb endāz

Ba‘zı nüsaḥda aḥter yerine duḥter vāḳı‘ olmış anuñ yiri degüldür ne lafzen ne ma‘nāen” (M304b, G.305/6)

“Dūd-ı āh-ı sīne-i nālān-ı men

Ba‘zı nüsaḥda nālān yerine sūzān vāḳı‘ olmış fi‘l-vāḳı‘ mışrā‘-ı şānī maẓmūnına ol münāsibdür” (M9a, G.5/5)

Şârih kelime farklarına göre beyitteki anlam değişimleri üzerinde de durur. Değişen kelimeye göre beytin veya mısranın anlamını yeniden verir.

“Ba‘zı nüsaḥda ḥāne yerine cāme vāḳı‘ olmış bu taḳdırce murād böyle olur ki kimseye ta‘addī itmeyelüm mātemzede olup siyāḥ ḳaftan giymeye ve biz şūfīler libās renginde libās giyevüz ve bi‘l-cümle şūfī libāsında olan zālīm fi‘ller olmamaḳ gerek” (İ78b, G.429/1)

“Şabā-āmīz mī-āyed şimāleş Ba‘zı nüsaḥda şabā yerine nesīm vāḳı‘ olmış ya‘nī hoş ḳoḳu ile ḳarışmış gelür anuñ şimāli” (M348b, G.318/3)

“Gerçi bed-nāmist nezd-i ‘āḳilān, ba‘zı nüsaḥda ‘āḳilān yerine zāhidān vāḳı‘ olmış ya‘nī egerçi melāmiyyeden olmaḳ bed-nāmlıḳdur zāhidler ḳatında” (M9a, G.5/3)

Bu örnekte ise şârih, “hiredes” kelimesinin birçok nüshada “habereş” şeklinde yazıldığını belirtir. Bunu akıldan haberi olmayan kişilerin yazdığını ve gözü olmayanların bu yanlış taklit ettiğini söyler. İtibarın çoğunluğa değil doğruya olması gerektiğini belirterek nasihatine uyulması gerektiğini ifade eder:

“Miskîn hiredes der-ser ü der-dîde hayâ nîst ekşer nüsha da hiredes yerine habereş vâkı‘ olmışdur anı hireden haberi olmayan kimseler yazup dîdesi olmayanlar taklîd idüp nüsha-ı keşîrede vâkı‘ olmışdur i‘tibâr keşrete degül kuvvetedür şöhrete nazar itmeyüp pend-i pîri görmek gerek haberi gayrı terk gerek” (M138a, G.102/6)

Şârih, Hâfız’a ait sanılan ancak başka bir şâire ait olan beyit ve şiirleri de şerh esnasında gösterir.

“Bu gâzel dîvân-ı Hâfız nüshalarında altı beyt bulunmuşdur ammâ ba‘zî dîvân kenârında Süleymânun bir beytin yazup Hâfızun şanmışlar ol beyt budur Tu me-pendâr ki ez-hâk-i ser-i kûy-ı tu Men be-cefâ-yı felek cevri-zamân ber-hîzem” (İ83a / G.433)

2.2.3.5. Vezin İle İlgili Değerlendirmeler

Hâfız-ı Şîrâzi, bazı beyitlerde vezin gereği imâle, medd, tahfif gibi aruz tasarruflarına başvurmuştur. Sürûrî, şerh esnasında bunları tespit etmiş ve bu kelimelerin vezin için nasıl okunması gerektiğini belirtmiştir:

“Dârem ‘aceb zi-naş-ı hayâlet ki çün güzest Çün imâle iledür” (M37a, G.25/8)

“Mecma‘-ı hûbi vü lutfest ‘izâr-ı çü meheş hûbî lafzı medd ile okunmayup bânuñ kesri ile iktifâ olunmak gerek vezin için” (M361b, G.327/1)

“Taht-ı zümrüd zi-dest-i gül be-çemen Zümrüd aşda teşdîd-i râ ile bir gök cevheridür bunda tahfif ile okınur vezin için” (M25b, G.17/4)

“Arûs-ı baht der-ân hacle bâ-hezârân nâz hâcele lafzı fetheteyn ile lafz-ı Arabîdür gerdek evine dirler ki tezyîn olunur ve ‘Acemler feth-i hâ ve

sükûn-ı cîm ile okurlar zarûret-i vezn için böyle okunmak hod bunda zarûridür (İ114b, G.478/10)

“Ey şabā bā-sākinān-ı şehir-i Yezd ez-men be-gū ‘İbāret be-sākinān (5) gerek idi vezn için bā-sākinān dinmiş” (M6a, G.2/11)

“Ān ki cüz’ Ka‘be makāmeş ne-bud lafzı ne-būd lafzından muḥaffedür vezn için” (M48a, G.33/8)

“Men gulām-ı nazar-ı Āsaf-ı aḥdem k’ū-rā Aşl da ki ū-rā idi vezn için hemze ḥazf olunup kāf vāva muttaşıl yazılup ḥarf-i hā ḥazf olundu” (M53a, G.36/12)

“Uḳāb-ı cevri kūşādest bāl der-heme şehir ‘uḳāb zamm-ı ‘ayn ve teşdīd-i kāf ile tavşancıl kuşıdır bunda taḥfif-i kāf ile okunur vezn için” (M127b, G.92/9)

“Bu ḡazelūn ba‘zı ebyātında sekte vardır ehl-i vezn olan sekte ile okur vezni zāhir olur zāhir-bīn olanlar nā-mevzūn şanmasunlar” (M306b, G.276)

“Dilem zi-endūh-ı bī-ḥad hemī neyāsāyed endūh lafzından muḥaffedür vezn için” (M306b, G.276/1)

2.2.3.6. Kâfiye İle İlgili Değerlendirmeler

Müellif, şiirde kâfiyenin bozulmaması için kelimelerin nasıl okunması gerektiğini izah eder. Kafiye için gerekli biçimi “ri‘āyet-i kâfiye için”, “kâfiye için”, “kâfiye ri‘āyeti için” kelimeleriyle belirtir.

“Der-nihānḥāne-i ‘işret şanemī ḥaş dārem

K’ez-ser-i zūlf-i ruḥeş na‘l der-āteş dāre

maṭla‘da ve maḥlaşda mezkūr olan lafz-ı ḥoş feth-i ḥā ile okunmak gerek ri‘āyet-i kâfiye için” (İ51b, G.394/1)

“Men ḥāşıl-ı ‘ömr-i ḥad ne-dārem cüz ḡam

Der-‘ışk zi-nik ü bed ne-dārem cüz ḡam

lafz-ı ḥod feth-i ḥā ile okunmak gerek kâfiye için” (İ210b, R.1)

“Ḥübān-ı cihān şayd tevān kerd be-zer

Hoş hoş be-râz-ı işân be-tevân hard be-zer

hurd hânûñ fethi ile okunmak gerek kâfiye ri‘âyeti için” (İ213b, R19)

“Nakd-i şûfi ne heme şâfi-i bî-gaş bâşed

Ey besâ hırka ki müstevcib-i âteş bâşed

*lafz-ı gış feth-i gayn ve kesr-i gayn ile hıyânet ve hîle ma‘nâsınadur bunda
kâfiye ri‘âyetin için feth-i gayn ile okınur” (M217a, G.178/1)*

2.2.3.7. Edebî Sanatların Verilmesi

Müellif, bazı beyitlerde edebî sanatları gösterir. Bazı sanatların ismi hiç zikredilmezken teşbîh gibi bazı sanatlar ise birçok beyitte açıklanmıştır. Sürûrî, kimi beyitte bu sanatları ayrıntılı bir şekilde izâh ederken kimisinde hiçbir açıklama yapmaz. Şerh esnâsında; teşbih, istiare, leff ü neşr, mübâlağa, ta‘rîz, tenâsüp, istifhâm ve nidâ gibi edebî sanatlar belirtilmiştir:

“Du‘âş guftem ü handân be-zîr-i leb mî-guft

Aña du‘â didüm gülüp mestûr didi

Ki kistî tu vü bâ-men çi guft u gû dârî

Ki kimsin sen ki benüm ile ne demek ve itmek vardur murâd bundan isti‘âre-i temsiliyye tarîki ile hazret-i Hakkûñ kemâl-i ‘uluvvını ve ‘abdûñ nihâyet-i denâ’iyyetini beyândur” (İ173a, G.538/9)

“Zülf-i müşkîn-i tu der-gülşen-i Firdevs-i ‘izâr

Senûñ müşke mensûb zülfûñ ‘izârı cenneti gülistânında

Çist tāvus ki der-bâğ-ı na‘îm üftâdest

Nedür tāvus der ki na‘îm bağına düşmüşdür bu beytde zülfe müşkîn ıtlâkı ve ‘izâra gülşen-i firdevs ıtlâkı ve zülfe girü tāvus ıtlâkı ve ‘izâra bağ-ı na‘îm ıtlâkı ‘aceb isti‘âre ve teşbih-i belîğdür” (M47b, G.33/4)

“Be-ğüsñ ü ‘arız u kadd-ı tu bürdeend penâh

Behişt ü tûba u tûbâ lehüm ve ğüsñü me’âb

Leff ü neşr-i mürettebdür ki behişt ârıza nazardur ve tûbâ kadde nazardur” (M28a, G.19/2)

“Hadiş-i müdde‘iyân u hayâl-i hem-kârân

Hemān hikāyet-i zerdūz u būriyābāfest

bu beytde leff ü neşr-i gayr-ı müretteb vardır” (M70a, G.49/6)

“Eknūn zi-şoḥbet-i men-i müflis be-cān resīd

Nezdik-i ḥıṣṣ ḥāneş ü kām-ı dileş be-cūy

murād ilhām-ı İlāhī ve melekī gelüp yā bir melek-şifat şāha naşīhat itmek istediğün ta‘rīzdür” (İ204b, Kıt’a 13)

“Zi-Ruknābād-ı mā şad levḥaşa’llāh

Ki ‘ömr-i Hızr mī-baḥşed zülāleş

murād anuñ zülālī āb-ı ḥayātdur diyü medḥde mübālağa ider” (M348b, G.318/2)

“Gulām-ı himmet-i ānem ki zir-i çarḥ-ı kebūd

Zi-herçi reng-i ta‘alluḥ pezired āzādest

kebūd ve reng zikrinde tenāsüb-i ma‘nevī vardır” (M45b, G.32/2)

“Elā yā eyyuhe’s-sāḳī edir ke’sen ve nāvilhā

yā ḥarf-i nidādur” (M2a, G.1/1)

“Sāḳiyā ber-ḥız ü der-dih cām-rā

Elif-i sākine bunda ism-i evvelūñ āhirinde nidā içündür” (M8b, G.5/1)

“Ḥod giriftem k’efkenem seccāde çün süsen be-düş

Hemçü gül ber-ḥırka reng-i mey müselmānī buved

Gül gibi ḥırka üzre şarāb rengi müselmānlık mı olur ya’nī olmaz murād mışrā‘-ı şānī mażmūnından istifhām-i inkārīdür (M236b, G.197/3)

“Şarāb ḥürde vü ḥūy kerde şudi be-çeme

Ki āb-ı rūy-ı tu āteş der-ergavān endāḥt

ergavānuñ rengi kızıllığı āteşe teşbīh ider” (M88b, G.63/2)

2.2.3.8. Şârihin Şerh Edilen Şiirle İlgili Teknik Bilgi Vermesi

Şârih, bazı gazellerin veya kasîdelerin şerhinden önce şiirle ilgili ön bilgiler verir. Burada bazen şiirin konusu hakkında; kimi zamansa şiirin teknik hususları üzerinde durur. Bu bilgilerde beyitlerin ve gazellerin sıralaması, beyit tekrarları,

şiiirin nazire olup olmadığı, müzeyyel gazel olması, diğer nüshalarda bulunup bulunmadığı, eğer bulunuyorsa bu nüshaların kaç beyitten oluştuğu ve şiiirin niçin yazıldığı gibi hususlardaki bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilerin bazıısı derkenarda; bazıısı ise doğrudan metnin içerisinde yer alır:

Sürûrî, şerh öncesinde gazelin sıralaması ile ilgili bir ihtilaf varsa bu hususta bilgi verir. Nüshalarda şiiirin hangi kafiye ve kaçınıcı sırada olduğunu söyleyerek kendi tasarrufundan ve sıralamasından bahseder. Diğer nüshalarda bulunmayan şiiirleri niçin şerhine dâhil ettiğini belirtir:

*Bu **gazel evvelki gazelüñ ‘aķabince vâķı’ olduķı aķvâl-i sülûk beyânına nazâr-ı tamâm mevķıfindadır (M4a, G.2)***

*“Bu **gazel mîm ķāfiyesinde irād olunduķı ekşer-i ebyâtınuñ ģarf-i āķirî mîm olduķına binā‘endür ve illā matla‘ında ve üçünci beytinde mîmden soñra vāv vardır zîrā şîģa-i cem‘lerde ani’l emru ye ‘nî enā ve ģarf-i āķiri mîm olanlar daķi işbā‘ ile okunup vāv mütevellid olur” (İ23a, G.364)***

*“Bu **ķaşîde dîvānlarda ģazeller eşnāsında bulunup ve bu faķîrüñ dîvānında bu maķalde bulunup bunda yazılup şerģ olındı” (İ34b, K.2)***

*“Sābıķen bir **ķaşîde ģarf-i mîm ģazelleri eşnāsında bulunup şerģ olındı bu ķaşîde daķi bunda bulunup şerģ ķılındı” (İ81b, K.3)***

*“**Ekşer-i nūsahda bu gazel bulunmayup ve bulınan nūsahda biş beyt bulundu lîken noķşānı kemāl ‘ad olunmaģa lāyıkdur” (İ145a, G.510)***

Hâfız-ı Şîrâzî, bazı gazellerde mahlasını yazdıktan sonra yeni beyitlerle şiiirini devam ettirmiştir. Bu beyitlerde genellikle devrin önemli şahıslarından birini methetmiştir. Şârih, bu şekilde mahlas sonrası birkaç beyit yazma hadîsesinin Hâfız’ın bir âdeti olduğunu söyler. Dîvânda birçok şiiirde bu tarz örnekler vardır. Sürûrî, bu örnekleri şerh esnasında göstermiştir.

*“**Bilgil ki Ĥāce Hāfızuñ ‘âdeti bu imiş ki bir şehre bir ģazel gönderür olsa maķlaş olan beytden aşāģa birkaç beyt diyüp yazar imiş bu ģazeli Yezd şehrine gönderür olup bu ebyâtı yazmış” (M5b-M6a, G.2/10)***

“Hâce Hâfızuñ ‘âdetidür ki maḥlaş beytinden şoñra bir kimseye medḥ için ba‘zı ebyât getürür” (İ136a, G.500/11)

“Hâce Hâfızuñ ‘âdetidür maḥlaş zıkr olınan beytden şoñra beytden bir büzürgvâr medḥin ider ve anuñ ilqâbında ba‘zı ebyât söyler” (İ199b, G.567/16)

Sürûrî’nin şerh öncesinde bilgi verdiği hususlardan biri de şiirlerin nazîre olup olmadığıdır. Şiir nazîre ise hangi gazele nazîre olduğunu belirtir:

“Ba‘zı nüsaḥda bu ğazel daḥi bulunup yazıldı ğazel-i sâbık nazîresidür taḳṭî‘i anuñ taḳṭî‘ idür” (M70b, G.50)

“Nazîre-i ğazel-i sâbıkdur pes ikisi bir baḥrdendür” (M169a, G.129)

“Bu ğazel ve bunuñ ‘akabinde olan ğazel birbirine nazîredür ba‘zı nüsaḥda biri bulunup biri bulunmayup ve ba‘zı nüsaḥda maḥlûṭ bulunup eşaḥ-ı nüsaḥda sekiz beyt iki ğazel bulunup ol vechle yazılup şerḥ olundu” (İ141b, G.506)

Musluhiddîn Sürûrî, nazîre olan gazelleri mukayese etmiş, her iki şiirde de yer alan ve ilk gazelde yazılmış olan beyitleri ikinci defa yazmamıştır. Şârih, ayrıca Hâfız Dîvânı’nın nüshalarında iki nazîrenin art arda bulunmadığını belirtir:

“Ḥarf-i mîm evvelinde olan ğazel bu ğazele nazîredür ba‘zı ebyât ol ğazelde ve ba‘zı nüsaḥda bu ğazelde yazılmışdur ol ğazel-i evvel olduğı için faḳîr anda yazdum ba‘zı nüsaḥda bu ğazelde ba‘zı ebyât bulunup ihmâl olumuş olunmaya ki ol ğazel-i evvelde yazılmışdur ve Dîvân-ı Hâfız nüshalarında iki nazîre birbiri ardınca bulunmadı” (İ28a, G.369)

Müellif, Hâfız’ın gazellerine başka şâirler tarafından yazılan nazîrelerden de bahseder. Sürûrî, 487. gazelin son mısraını izah ettikten sonra Mevlânâ Şâhidî’nin yedi beyitlik nazîresini verir. Bir diğér örnekte ise Hâfız’ın gazeline nazîre yazan Kâsım’ın gazelinin matla beytini kaydeder:

“Bu ğazelüñ nazîresini Mevlânâ Şâhidî dimiş” (İ123a, G.487/7)

“Bu ğazel nazîresi Kâsım bir ğazel dimiş ki maṭla‘ı budur” (İ145a, G.510)

Şârih, aşağıda yazılı olan beytin Hâfız’ın müşkil beyitlerinden biri olduğunu ve erbâbı nezdinde zorluğuyla kabul gördüğünü belirtir. Daha sonra da kendisine ma‘kûl gelen mânâyı yazdığını ifade eder:

“Dâdeem bâz-ı naẓar-râ be-tezervî pervâz

Bâz ḥâned megereş naḡş u şikârî be-kuned

bu beyt Ḥâce Ḥâfızuñ müşkilât-ı ebyâtından ‘ad olunur fakîre ma‘kûl gelen ma‘nâ budur ki yazdum” (M239b, G.200/4)

2.2.3.9. Bazı Şiirlerde Şiir Konusunun Özetlenmesi ve Değerlendirilmesi

Muslihuddin Sürûrî’nin Hâfız şerhinde dikkat çeken yönlerinden biri, şerh öncesinde şârihin şiirlerin konu özetini vermiş olmasıdır. Şârih; ğazel, kasîde, mesnevî ve kıt’a gibi farklı nazım biçimleriyle yazılmış birçok şiirin konusu hakkında bilgi verir. Bu bilgiler, ilk beytin şerhinden evvel ifade edilir. “Bu ğazelde mâcerâyı hikâyet idüp anı vaşf ider”, “bu ğazel anı beyân ider” gibi ifadelerle şiirde geçen konunun arka planını anlatır. Şârih, şiirin bir hikâyesi varsa onu da bu bölümde zikreder. Bazı örneklerde ise şiirin hikâyesine girmeyip sadece beyitlerde anlatılan konu üzerinde durur:

“Bu ğazelde aḥvâl-i ‘ışk u iştîyâk ve aḥbârdur ve firâḡ söyledüm zirâ ol vaḡtde baña bunlar ḡasbiḡâl idi” (M275b, G.236/7)

“Elif kâfiyesinde ḡazret-i Ḥâce Ḥâfızuñ hikâyete mebnî ḡasb-i ḡâl vâḡı‘ olmuş ba‘zı ğazelleri olup aḥvâl-i ṭarîḡate çendân ta‘alluḡı olmayup ekşer-i nûsaḡda bulunmayup ammâ ba‘zı nûsaḡda bulunup ta‘mîm-i fâ‘ide içün şerḡ olundu biri bu ğazeldür ki sefere gitmek lâzum gelüp ma‘şûḡı ile kendünüñ ortasında olan aḥvâli nazm itmiş” (M21a, G.13)

“Çün sâlik-i şerâ‘iṭ ve âdâb-ı ṭarîḡati ri‘âyet ide cânib-i feyyâzdan feyz-i küllî olur bu ğazel anı beyân ider” (M48a, G.34)

“Kesret-i feyz-i Hakkı beyân kıldı” (M61a, G.43)

“Çün ğazel-i sâbıkda keşret-i feyz-i Hakkı beyân kıldı ise bu ğazelde keşret-i fażlını beyân ider” (M62b, G.44)

“Terk-i şoĥbet-i nefsanî vü cismânî ve taleb-i ülfet-i rûhânî ‘aql-ı me‘âd muķârenet ve mu‘âvenetinden olur bu ğazelde anı vaşf ve beyân kılur” (M74a, G.53)

“Hâce Hâfızuñ yârânından biri bir bâde-nüş maĥbûb ola kendüsi kendüsi müsâ‘ede itmeyüp bâķi yârânı daĥi nehy idüp ve aña pend eyleyüp lâcerem el-ĥaķķa mürrun ĥasebince ol bundan rencide-ĥaķır olup altunlu ĥaftanı ile mütekebbirâne ve mestâne iken süriyerek gidüp nice maĥbûblar anuñ muĥabbetinden yaķaların çāk ide pes bu ğazelde mâcerâyı ĥikâyet idüp anı vaşf ider” (İ116a, G.480/1)

“Bu ĥaşıde Muĥammed bin ‘Alî nām vezîr medĥindedür” (İ235b, K.5)

“Bundan şoñra olan ğazele nazar kııl ki neng gibi esrâr-ı tarikatden ve fenâ-yı baĥr-i ĥaķikatden ĥaber virür (M8b, G4/8)

Sâķiyâ ber-ĥîz ü der-diĥ cām-râ

Ĥāk ber-ser kun ĥam-ı eyyâm-râ” (M8b, G5/1)

“Murâd muĥâtabdan kendü pâdşāhıdur ki anuñ bir ĥasımı var imiş andan çok ıztırâb ve müzâyaka görülmüş nitekim gelicek ğazel anı beyân ider” (İ151b, G.518/1)

“Murâd ĥazret-i Ĥaķ ĥâtem-i sultānatı ol ‘adû-yı dîv-sıfat elinde komaz sabr kııl dîv kendü kalbine tesliyet ider fi’l-vākı‘ öyle olmuş nitekim ğazel-i sâbık anı beyân itdi” (İ153a, G.519/8)

Müellif, aşğıdaki örnekte ise şiirin konusu ile ilgili muhataplar nezdinde oluşmuş olan yanlış bir algıyı “murâd bu faķîr didügidür” diyerek düzeltmeyi amaçlar:

“Ehl-i zāhir bu ğazeli buña ĥaml iderler ki ĥâce Hâfızuñ bir yâri ve sevgüli nigârı var imiş andan âdem ve mektûp gelüp ol ĥasbîhâli söyler dîrler ammâ murâd bu faķîr didügidür” (M41a, G.29)

Şârih tarafından anlatılan bazı hikâyelerde şiirin yazılma sebebi izah edilmiştir. Örneği 89. gazelde Sürûrî, Hâfız ile onun intisap ettiği kişi arasında geçen bir mektuplaşmaya binâen bu gazelin yazıldığını söyler:

“Şöyle hikâyet iderler ki Hâce Hâfızuñ bir ‘âlî-cenâb kimseye intisâbı olup du‘â-yı devletine iştigâli olup ol kimse bir âhîr yerden mektûb irsâl idüp Hâce Hâfıza selâm yazmış bu daği anuñ cevâbında bu gazeli dimiş meger ol kimse bunu ferâmûş itmiş imiş anuñçün reşha-ı kalemüñ bizüm hûkûk-ı hizmetimüz keremüñe ‘arz idüp uñdurmuş dir” (M122b, G.89/1)

Bazı kişiler, Hâfız-ı Şîrâzî ile pâdişâh arasına nifak sokmuştur. Şârih, bu ahvâlden bahsedip şâirin himâye talebinde bulunduğunu belirtir:

*“Şâhâ çü tu-râ bûd âteş ü ‘adl ü seğ
Ân merd menem ki mî-sitâyem be-sezâ
Bed-ğâh çî keyed kerd nâgeh ki ez-ân
Dî rûz be-kerd hâfîret dâd murâd
Hâce Hâfızı pâdşâha nifâk itmişlerdür bu rubâ‘î ile pâdşâhı tesliyyet idüp himâyet taleb ider” (İ221a, R.74)*

Bu örnekte ise Hâfız-ı Şîrâzî’nin almış olduğu müjdeli bir haber sonrasında bu gazeli yazdığı ifade edilmiştir:

“Murâd budur ki pâdşâhlık bir haşmı nakz-i ‘ahd idüp pâdşâh varup anı helâk idüp anuñ müjdesi haberi gelüp bu gazeli ol vaqt dimiş” (İ30a, G.371/1)

2.2.3.10. Beyitlerin Konusuyla İlgili Hikâyeler

Gazellerin konusu hakkında ön bilgi veren şârih, bazı şiirlerin veya beyitlerin yazım maksadından ve hikâyesinden de bahseder. Bu açıklamalarda beyitlerin hikâyesine yer verilmiştir.

Sürûrî, bu beyitte Hâfız’ın sefere giden şeyhi hakkında bir rüya gördüğünü söyler. Şârih; bu rüyayı şeyhinin geri geleceği şeklinde yorumlar ve bunu arzular. Müellifin verdiği bu bilgi, şiirlerin Hâfız’ın hayatıyla olan bağını göstermesi bakımından önemlidir:

“Ta‘bîr çîst yâr-ı seferkerde mî-resed

Ta‘bîr nedür sefer itmiş yâr irişür ya‘nî gelür

Ey kâc her çî zûdter ez-der der âmedî

Ey harf-i nidâdur münâdâ maḥzûfdur kâc bunda kâşkî ma‘nâsınadır ya‘nî ey Rabbî kâşkî her ne deñlü tizrek ise kapudan içerü geleydi murâd budur ki H‘âce Hâfîzuñ yâri bir şeyḥ-i ‘azîz sefere gitmiş imiş zîkr itdügi rû‘yâ vâkı‘ olup anuñ ta‘bîri ol sefere giden yârûñ kudûmi olup anuñ tizcek gelmesini istid‘â itdügün hikâyetdür” (İ156a, G.521/2)

Bu beytin şerhinde ise Hâfız’ın bir dostunun Hacc’a gittiği belirtilmiştir. Şârih, Hâfız’ın Hz. Peygamber’e, dostlarına ve yakınlarına yaptığı duaya değinir:

‘Alâ vâdi‘l-erâki ve men ‘aleyhâ

‘Alâ lafz-ı harf-i cerdür mecrûrî ile maḥzûfa müte‘allık olup maḥallen merfû‘-ı haberîdür mübtedânuñ ya‘nî Allâhuñ selâmı dâ‘imâ Erâke deresi üzerine ve anuñ üzerinde olan üzerine olsun [erâke misvâk ağacıdır]

Ve dârin bi‘l-livâ fevka‘r-remâlî

Lafz-ı dârin ma‘tûfdur vâdi lafzına ve lafz-ı livâ kaşr ile kumdan yukarı tağ yolına dirler ve remâl cem‘-i remldür kavm ma‘nâsına ma‘nâ-yı mısrâ‘ budur ki daḥî ol eve olsun ki komadın yukarı tağ yolında murâd budur ki H‘âce Hâfîzuñ bir yâr-ı ‘azîzi ḥacc-ı beytu‘llâh ve ziyâret-i Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm ‘azm idüp gitmiş imiş aña du‘â itmek kaşd idüp evvelâ Resûlullâh ḥazretinüñ diyârına ve kendüye ve dârina selâm idüp andan soñra ol yâr için kelâm ider (İ166b, G.532/2)

Şârih; bu beytin Hâfız-ı Şîrâzi’nin oğlunun vefâtı üzerine yazıldığını ve bu hâlin hayli müşkil bir durum olduğunu belirtir. Hâfız’ın oğlu daha oyun çağında iken ve eğitim bile tahsil etmemiş iken vefât etmiştir. Şârihe göre “Şimdi ki ‘ömr oyun ile gitdi ḥaşılsuz” ifadeleri Hâfız’ın ahvâlini göstermektedir ve artık bu duruma pişmanlık ve hayıflanma fayda etmeyecektir.

“Dirîğ ü derd ü te‘essüf kücâ dihed sūdî

Dirîğ demek ve derdlü olmak ve ḥayf demek kande fâ‘ide virür

Künûn ki ‘ömr be-bâzîçe reft ü bi-ḥaşıl

Şimdi ki ‘ömr oyun ile gitdi hâşısuz murād budur ki Hâce Hâfızuñ hicret-i nebeviyyenüñ yedi yüz altmış dördüncü yılınıñ rebî‘ü’l-evvelinüñ altıncı günü vâkı‘ olan Cum‘a günü şabâh oğlancığı vefât idüp anuñ târîhin beyân idüp bu hâl baña be-gâyet müşkil gelüp vâkı‘ olmaz ol diyü mülâhaza ider idüm añsızun şu gibi azalup bozulup gitdi ol benüm ‘ömrüm idi oğlancık iken bâzîye meşgûl olup taḥşîl-i kemâl itmedi gitdi ‘ömr daḥi buncılayın lu‘be iştigâl ile bî-hâşıl gidicek hayf u nedâmet fâ’ide itmez” (İ208b, Kıt’a 25/3)

Bu örnekte müellif, Hâfız-ı Şirâzî’nin gençken nazm-ı ma’nâyâ kabiliyetinin az olduğunu ifade eder. Bir pîrin şarap renginde bir kadeh şerbet sunarak “bundan sonra artık söyle” demesi üzerine Hâce Hâfız, muhteşem şiirler yazmaya başlamıştır. Şiirde bahsedilen durum da bu hikâye ile ilgilidir:

“Hâfız mürîd-i cām-ı meyest ey şabâ be-rev

Merhûndur Hâfız cām-ı meyüñ mürîdidür ey şabâ yürî

V’ez-bende bendegî be-resân şeyḥ-i cām-râ

Ḳuldan kulluḳ irişdür şeyḥ-i cāma şöyle hikāyet iderler ki Hâce Hâfız tâze cevân iken çok nazm-ı ma’nâyâ ḳâdir degül imiş ammâ münâcât-ı bârî ve taleb-i yârî itmekden ḥâlî degül imiş ittifâken birgün yılda bir pîr bir şarâb renginde bir ḳadeḥ şerbet nûş itdirüp şimdengirü ey oḡul söyle diyüp andan soñra Hâce Hâfızdan bu deñlü nefâyis-i kelimât zâhir olmuş bunda şeyḥ-i cām didügi ol pîrdür ol pîr ḥazret-i Hızrdur dirler” (M8b, G.4/8)

Bu beyitte Sürûrî; Hâce Hâfız’ın cenâze namazına gitmek istemeyen bir kişinin Hâfız Dîvânı’ndan tefe’ül çekmesini ve bunun üzerine kendisine “Ayağını uzak tutma Hâfız’ın cenâzesinden.” anlamını içeren bir beytin çıkmasını anlatmıştır.

“Ḳadem dirîḡ medâr ez-cenâze-i Hâfız

Eger çi ḡarḳ-ı günâhest mî-reved behîşt

Şöyle rivāyet olunur ki Hâce Hâfız vefât itdügi gün ba‘zı ‘azîzler namâzına ḥâzır olmaḳ ‘azîmetin idüp bir ḡalîz kimse gitmekden imtinâ‘ idüp meger ol maḥzarda Dîvân-ı Hâfız ḥâzır imiş ol kimseye gel dîvânından tefe’ül ḳıl dimişler ol daḥi daḥi dîvânı açıcak beyt-i mezbûr gelmiş” (M85a-b, G.60/7)

Şârih, bu beyitte dönemin padişahları ve vezirleri ile Hâfız'ın sohbet arkadaşlığının bulunduğunu söyler. Bu kişiler, Hâfız'ın sohbetinden zevk alıp ondan istifâde etmişlerdir. Hâfız; bu gazelde mahlas beyitten sonra gelen beyitleri kendisine yakınlık gösteren kişi hakkında yazmıştır:

Cihân be-kām-ı men eknûn şevd ki devr-i zamân

Cihân benüm murādımca şimdi olur ki devr-i zamân

Merâ be-bendegî-i Âşaf-ı zamân endâht

Beni Âşaf-ı zamân ya' nî vezîr-i 'ahdûn kulluğına atdı şöyle hikâyet iderler ki Hâce Hâfız gâh Şîrâz pādşāhı gâh Yezd pādşāhı da' vet idüp müşâhabet ve kesb-i fazîlet idüp gâh pādşāhlarıñ vezîrleri ehl-i fazl müşâhabetin sa'âdet bilüp Hâce Hâfız ile şöhet ve müşâhabet idüp ve bundan telemmüz ve istifâde iderler imiş vezîr-i zamân bu minvâl üzre Hâce Hâfız ile müşâhabet ider imiş Hâce Hâfız daği men lem yeşkuri'n-nâse lem yeşkuri'llāh hasebince şükr-i ni'metin kı lup bu maḥlaşdan sonra yazılan beyti anuñ haqqında söylemiş (M90a, G.63/12)

Hâfız, memleketi Şîrâz'dan ayrılmış daha sonrasında ise vatan hasreti çekmeye başlamıştır. Şârih, bu beytte şâirin Şîrâz'a gitme arzusunu kendisine hitâben dile getirdiğini belirtir:

“Dilâ refîk-i sefer baht-ı nîk-ḥâhet bes

Ey gönül sefer yoldaşı iyilügün isteyici baht yeter

Nesîm-i ravza-i Şîrâz peyk-i râhet bes

Şîrâz bağçesi yil saña yol peyki yiter murād budur ki Hâce Hâfız kendü şehri olan Şîrâzdan sefer idüp âḥir şehre gidüp ol şehrden dil-gîr olup ḥubbu'l-vaṭani mine'l-îmâni hasebince girü Şîrâza gitmek 'azm idüp kendü ḳalbine ḥitâb idüp bu maṭla'ı dimiş” (M339b, G.310/1)

Beyitte bir kişinin dostuna geri gel diye seslenmesi ve hırkasını çıkarıp yakması anlatılmıştır. Şârih, bu eylemin eski bir âdet olduğunu belirtir. Müellife göre Hâfız, küçük bir mesele sebebiyle haberleşmediği bir arkadaşından mektup alır. Dostundan gelen bu mektup onu hayli mutlu eder. Ardından devrin âdeti gereği kıyafetini çıkartıp ateşe atar ve övünç kıyafetinin mutluluğunu sürer.

“Mācerā kem kun ü bāz ā ki merā merdüm-i çeşm

Mācerāyı eksik eyle girü gel ki benüm gözüm bebegi

Hırka ez-ser be-der āverd ü be-şükrāne be-sūht

*Hırkayı başdan çıkardı ve şükrāne sebebi ile yakdı şöyle **hikāyet iderler ki** Hāce Hāfizuñ bir dostı var imiş mābeynlerinde şekker-āb vākı‘ olup ol dost bundan münka‘ı‘ olup ba‘d zamān mektüb gönderüp mābeynde vākı‘ olan mācerāyı zıkr itmiş Hāce Hāfız anuñ mektüb ve haberinden ziyāde hazz idüp gözi nūrlanmış ve zamān-ı sâbıkda ‘ādet imiş bir kimseye bir feraḥ vākı‘ olsa eski libāsını çıkarup āteşe urup libās-ı fāḥir giyüp ızhār-ı sürür ider imiş” (M93a, G.65/8)*

2.2.3.11. Mefhûm ve Mazmûnlarla İlgili Değerlendirmeler

Şârih, bazı şiirleri şerh ederken mazmûn ve mefhûm kavramlarını kullanır. Sürûrî, bu açıklamalarda mefhûm ve mazmûn terimlerini beyitten veya mısradan çıkartılabilecek gizli anlam, ibâre ve nükteli mânâ şeklinde kullanmaz. Sürûrî; bu sözcükleri; beytin veya mısranın “meâlî”, “ana fikri” ve “anlaşılması gereken mefhûmu” karşılığında kullanmaktadır.

Şârih, bazı beyitlerde beytin mazmûnu ve mefhûmu olarak hadîs ve âyetleri işaret eder:

Hadîs mazmûnu:

“Der-ḥalka-ı gül ü mül hoş-ḥānd dūş bülbül

Gül ü mül ḥalkasında hoş okıdı dün gice bülbül (...)

Hāte’ş-şabūhe hayyū yā eyyühe’s-sükārā

(...) virüñ şabūhı dirilüñ ey serhoşlar (...) bu beytte ol hadîs-i şerîfüñ mazmûnına işâret vardur ki Resûlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur inna’llāhe te‘alā yenzilü ilā-semāi’d-dünyā fî-küllî leyletin cumu‘a ba‘zı rivāyetde ba‘de şelāse külli leyletin feyekülü hel min-tā’ibin feetûbe ‘aleyhi hel min-müstagfirin fa’ḡfire lehu” (M.10, G.6/4)

Âyet mazmûnu:

“Āsumān bār-ı emānet ne-tevānest keşid

Gök emānet emānet yükin çekmege kâdir olmadı

Qur‘a-i kār be-nām-ı men-i dīvāne zedend

İş kur‘asın ben dīvāne adına urdılar murād sâbıkan zıkr olınan sûre-i Ahzâb âyetinüñ mazmûnidur ve baqiyye-i âyet innehu kâne zulûmen cehûlendür”
(M259b, G.219/3)

Sürûrî, bazı beyitlerin şerhinde anlaşılması gereken mazmûnun ne olduğunu birkaç kelime ile ifâde eder. Bu mazmûnları “bu beytin mazmûnı çeng ü üddur”, “bu beyt mazmûnı vâsf-ı şâhdur” biçimindeki ibârelerle gösterir.

“Geh be-yek hamle sipāhî mî-şikest

Gâh bir hamle ile sipāhî sır idi

Geh be-hüyî kalbgāhî mî-derîd

Gâh bir hüy ile bir kalbgāhî yırtar idi bu beyt mazmûnı dahî vâsf-ı şâhdur”
(İ201b, Kıtâ 1/56)

“Şi‘r-i Hâfız der-zamân-ı âdem ender bâğ-ı huld

Hâfızuñ şi‘ri âdem zamânında cennet bağında

Defret-i nesrîn ü gül-râ zînet-i evrâk bûd

Nesrîn ü gül defterine zînet-i evrâk idi murād budur ki şi‘r-i Hâfız ki ‘ışk beyân ider bunuñ mazmûnı cennet izhârınuñ zînetidür ki küntü kenzen maḥfiyyen feaḥbebtü an u‘rafe feḥalaktü’l-ḥalka li-‘arifun⁴²⁸ mücebince ḥalk-ı maḥlûka ve zînet-i cennâta bâ‘iş olmışdur” (M216a, G.176/10)

“Be-cây-ı Sikender be-mân sâlhâ

İskender yerine kal nice yıllar

Be-dânâ-dilî keşf kun ḥâlhâ

Göñül ‘âlimligi ile keşf kıl ḥâller murād ol pādşāha tûl-ı ‘ömr ile ve beḳā-yı zıkr-i cemîl ile du‘â ve keşf-i ḥâl itmesin istid‘âdur ve mısrâ‘-ı sâni mazmûnı ehl-i sülûka münâsib du‘âdur” (İ230a, M2/143)

“Nâmûs-ı ‘ışk u revnaḳ-ı ‘uşşâḳ mî-berend

‘Ayb-ı cevân u serzeniş-i pîr mî-kunend

bu beyt mazmûnı dahî makûl-ı kavî çeng ü ‘üddur” (M171b, G.131/3)

⁴²⁸ كُنْتُ كُنْزاً مَخْفِئاً فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mahlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadîs)

Şârih, bazı beyitlerin anlamını verirken beyitler veya mısralar arasında anlam ilişkisi kurar ve şiirdeki anlamı önceki veya sonraki bölümlere atfeder. Bu göndermeler esnasında “beyt-i sâbıkun mazmûnını tahkîk eder”, “bu mısra-ı sâni mazmûnından fehm olunur”, “burada mısra-ı evvel mazmûnına işâret vardır” tarzında cümlelere yer verir:

“Murâd bundan beyt-i sâbıkun mazmûnını tahkîkdür” (M62a, G.43/7)

“Bu mısra-ı sâni mazmûnından fehm olunur” (M73a, G.52/2)

“Beyt-i sâbık mevhûmını tahkîk ider” (M44b, G.31/4)

“Der-în zamâne refîkî ki hâlî ez-âleleşt

Bu zamânda bir yoldâş ki âlelden hâlîdür

Şurâhî-i mey-i nâb u sefine-i gâzeleşt

Şurâhî dahî şarâb-ı şâfî dahî gâzel gemisidür mısra-ı evvel mevhûmında işâret vardır ki bu zamânda refîk-i bî-âlel bulunmaz” (M66a, G.47/1)

Bu örnekte ise Sürûrî, Kâsım’ın Hâfız-ı Şîrâzî’nin beytiyle yakın anlama sahip bir beyit yazdığını söylemiştir:

“Murgân-ı bâğ kâfiye sencend ü bezle-gûy

Tâ h’âce mey hured be-gâzelhâ-yı pehlevî

*Kâsım bu **beyt mazmûnına karîb** dimiş*

Beyt

Pehlevî-h’ânân gâzel mî-h’ând dūş

Ū be-hod meşgûl-ı cānhâ der-hurūş” (İ146b-147a, G.512/3)

2.2.3.12. Şârihin En Sahîh ve Kapsamlı Nüshayı Ortaya Çıkardığı İddiâsı

Muslihuddin Sürûrî, Hâfız-ı Şîrâzî Dîvânı’nın çok sayıda nüshası olduğunu ve bu nüshaların içerik itibariyle farklı tertip husûsiyetlerine sâhip olduğunu belirtir. Hâfız’ın gâzel, kasîde ve diğer nazım biçimlerindeki şiirleri hakkında farklı kişilerin yorumlarına yer verir. Müellif; şerh sırasında şiir sayılarından, gazellerin beyit teşekkülünden, şiirlerin Hâfız’a âidiyyetinden ve sıralamasından bahseder. Şârih, özellikle şiirlerdeki kelime farklılıkları üzerinde durur. Diğer nüshalarda karşılaştığı şekiller hakkında bilgi verdikten sonra farklılıklarla ilgili kendi yaklaşım tarzını

ortaya koyar. Burada şârihin dikkat çekici bir iddiâsı söz konusudur. Bu, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın en sıhhatli, en kapsamlı ve en hacimli nüshaya dayandığı iddiâsıdır.

Şârih, “Dîvân-ı Hâfız nüshalarından hayli nüshayı tetebbu‘ idüp” (M322a, G.294) şerhini yazmıştır. Şerh edeceği şiirleri belirlerken “Hâce Hâfızuñ meşrebine ve tarîkine” uygun, “ahvâl-i sülûke” münâsib ve “tab‘-ı selîme” mülâyim olanı seçmiştir. Müellif, “Hâce Hâfız kelâm-ı şerhinde hayli ihtimâm oldu bu maḥalde cümle gâzellerinüñ şerhi tamâm oldu” (İ201a, G.567/9) diyerek ortaya koyduğu şerhteki özenini ifade etmiştir. Ortaya çıkardığı metnin “eşahḥ”, “enseb”, ve “şahîḥ” olduğunu söylemiştir. Meydana gelen eser, diğer nüshaların eksikliklerini giderdiği için “nüsha-i câmi‘”dir. Tüm bu özelliklere binâen Sürûrî’nin eserine “i‘tibâr” edilmelidir. Aşağıda Sürûrî’nin en sahîḥ ve kapsamlı nüshayı ortaya çıkardığı iddiâsı örneklerle izah edilmiştir:

Şârih, bazı şiirlerde nüshaların farklılık gösterdiğini ve kendisinin ortaya koyduğu nüshanın en doğru metin olduğunu ifade eder. Bu iddiâ sırasında kendisi için “fakîr” kelimesini kullanır. Nüshanın sıhhati içinse “bu fakîr ihtiyâr itdüğü eşahḥ olandur”, “şahîḥ fakîr yazduğıdur” ve “fakîr ihtiyâr itdüğü eşahḥ u enseb olandur” şeklindeki cümlelere yer verir:

*“Bu meşneviyyâtda nüsaḥ muḥtelîfedür **bu fakîr ihtiyâr itdüğü eşahḥ olandur**”*
(İ221b, M.1)

*“Hoş-bâş vaşf-ı terkîbîdür ve ḥarf-i tâ ḥiṭâb içündür **nüsaḥ bunda muḥtelîfedür şahîḥ fakîr yazduğıdur**”* (M361b, G.326/7)

*“Bu gâzelde nüsaḥ muḥtelîfdür **bu fakîr ihtiyâr itdüğü eşahḥ u enseb olandur**”*
(M18b, G.11)

Müellif, tertip ettiği bu şerhin Hâfız-ı Şîrâzî’nin meşrebine ve tarikatine uygun olduğunu belirtir. Şerhe konu olan nüsha, aynı zamanda tasavvuf âdâbına da uygundur. Şârih, bu uygunluğu “Hâce Hâfızuñ meşrebine ve tarîkine metn ihtiyâr olındur” ve “ahvâl-i sülûke münâsib ve tab‘-ı selîme mülâyim olandur” cümleleriyle ifade etmiştir. Sürûrî, muhataplarının bu durumdan habersiz kalmamasını arzular:

“Ba‘zı nüsaḥda mıṣrā‘-ı evvelün evveli mā ḥāşıl-ı ḥod vākı‘ olmuş mıṣrā‘-ı şānī evvelinde vākı‘ olan maḥşûl lafzına münāsib olduğıcün kâtibler tazarruf itmişlerdür ve illā Ḥāce Ḥāfızuñ meşrebine ve tarîkine metn ihtiyār olınandır” (İ76b, G.426/1)

“Dīvān-ı Ḥāfız nüshalarında tertib-i igzāl ve ebyāt-ı muhtelif ve üslub-ı devāvīn ğayr-ı mü‘telif oldu ve bu fakîr metn ihtiyār itdügi nüsha aḥvāl-i sülûke münāsib ve tab‘-ı selîme mülâyim olandır” (İ239b)

“Dīvān-ı Ḥāfız nüshalarında ğazeller ve beytler tertibi biri birine muvāfiḳ degüldür ammā bu fakîr ihtiyār itdügi nüsha aḥvāl-i sülûka ve irşād-ı tertibe münāsib olandır her yerde bu mülâḥazadan ğāfil olunmaya” (M23a, G.16)

Sürûrî, pek çok Dīvân-ı Hâfız nüshasını gördüğünü ve ortaya koyduğu şerhin bütün nüshaları bir araya getirdiğini iddia eder. Diğer nüshalarda karşılaşmadığı bazı beyit ve nazım şekillerindeki şiirleri bu sebeple eserine dâhil etmiştir: Şârih, şerhi için “nüsha-i câmi‘ olmuşdur” görüşünü ileri sürer. Amacı, Hâce Hâfız şiirlerinden herhangi birinin şerh dışında kalmamasıdır:

“Bu fakîr Dīvān-ı Ḥāfız nüshalarından ḥayli nüshayı tettebbu‘ idüp ḥarf-i zâda biş ğazel buldum üçi toḳuz beyt ve ikisi yedişer beyt ve i‘timād ğālib olanları metn ihtiyār itdüm ve ğayrıları kenâra nüsha yazdum tā ki bu şerḥ nüsha-ı câmi‘ ola” (M322a, G.294)

“Ba‘zı nüsaḥda beyt-i sâbık ba‘zı nüsaḥda beyt-i lâhık bulunup bu nüsha nüsha-i câmi‘a olsun içün ikisi bile yazıldı” (İ149a, G.514)

“İki kaşîde daḥi vardur anları hîç bir dīvānda ğazeller eşnâsında bulmadum âḥirde irâd kıldum ki nüshamuzdan ḥâric Ḥāce Ḥāfız eş‘ârından nesne kalmayup biri budur ki Şâh Şücā‘ medḥindedür” (İ233b, K.4)

Pek çok nüshada bulunmadığı hâlde kendi eserinde zikrettiği şiir şerhleri içinse muhataplarını ikâz eder. Bu şiirleri nüsha-i câmi olması maksadıyla şerhine dâhil ettiğini ve bu amaçtan ğāfil olunmaması gerektiğini söyler.

“Ba‘zı nüsaḥda rāz kāfiye olan beyt bunda yazılan beyt-i evvel ve ba‘zında beyt-i şānī vāqı‘ olup şerḥ-i fakīr nüṣṣa-i cāmi‘e olmak için ikisi bile yazılıp şerḥ kılundu ḥaṭāya ḥaml olunmaya” (İ86b, G.439)

*“Dīvān-ı Ḥāfiẓ nüṣḥalarından çok nüṣṣa cem‘ idüp her birinde olan ebyātı yazup ve tertīb-i ḥüsn virüp bu şerḥde **derc itdüm nüṣṣa-i cāmi‘e olmuştur** ba‘zı ebyātı Ḥāfiẓuñ degüldür diyüp inkār olunmaya” (İ223b, M.2)*

Şârih; 567. gazelin şerhine başlamadan evvel, nüshaların birçoğunda bu gazelin bulunmadığını ve gazeldeki kelimelerin bazısının Arapça ve Farsça olduğunu bazısının ise ehl-i Şîrâz lügati olduğunu belirtir. Sürûrî; ağız özelliklerine dayalı gazeldeki bu kelimelerin Şîrâz kavmi dışındaki Acemler tarafından dahi bilinemeyeceğini iddia eder. Müellif, kendisinin zaman içerisinde bu kelimeleri bularak not ettiğini ve gazelin şerhini tamamladığını söyler:

*“Bu şerḥ olunacak ḡazel bir ḡazeldür ki **eḡser-i nüsaḥda yokdur ki** ba‘zı elfāzı ‘Arabī ve ba‘zı Fārisī ve ba‘zı ehl-i Şîrāz lügatıdur ki Şîrāz ḡavminden ḡayrı ‘Acemler daḡi bilmezler bu fakīr zamān ile bulup ve bilüp ve bir varaḡa yazmış idüm şimdi āḡire irād **kıldum tā ki ḡazeller emr-i ḡarīb ile tamām ola**” (İ.200a, G.567)*

Son olarak şârih, nüsha mukayesesi ile âdeta tenkitli metin oluşturur. Diğer nüshaları inceleyerek elde ettiği farklılıkları ortaya koyar ve itimat edilmesi gereken eserin kendi nüshası ve dīvânı olduğunu belirtir:

“Ba‘zı nüsaḥda bu beyt yerine bu beyt vāqı‘ olmuş (...) i‘timād kendü nüṣṣa ve dīvānımadur ki metn ihtiyār itdüm” (M157a, G.117/6)

“Cemi‘-i nüsaḥda böyledür hemān bir nüṣḥada zîr-i leb vāqı‘ olmuştur” (M55a, G.38/3)

“Fakīr gördüğüm nüṣḥalaruñ cemi‘inde bu ḡazel sekiz beyt bulundu” (M20b, G.12)

*“Dīvān-ı Ḥāfiẓ nüṣḥalarında bir nüṣḥada bu muḡammes bulunup **zeyl-i şerḥde yazılmaḡ münāsib görölüp** bunda yazıldı” (İ238b, Muhammes 1)*

2.2.4. Şerhin Kaynakları

Müellif, metnin izahı sırasında açıklamalarını desteklemek maksadıyla çeşitli kaynaklara başvurmuştur. Kur'ân-ı Kerîm ve hadîsler, şârihin mürâcaat ettiği ilk kaynaklardır. Bunun dışında Sürûrî; ilmî, dînî ve edebî eserlerinden yararlanmıştır. Rivâyetler, hikâyeler, kıssalar, kelâm-ı kibârlar, mitolojik anlatılar ile tarihî ve kültürel birikimi bünyesinde taşıyan atasözü ve deyimler şerh esnâsında yorumlara kaynaklık eden diğer unsurlar arasındandır. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın içeriğini dolduran bu kaynaklar aşağıda alt başlıklar hâlinde incelenecektir.

2.2.4.1. Alıntılar

Âyet ve hadîs iktibasları, şerhte en fazla yer tutan alıntılardır. Bunun dışında metinde Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler, kelâm-ı kibârlar ve lûgat alıntıları yer almaktadır. Şârih; yapmış olduğu bu alıntılarla vermek istediği mesajı muhatabına daha etkili bir biçimde aktarmayı amaçlamıştır.

2.2.4.1.1. Âyet ve Hadîs İktibâsları

2.2.4.1.1.1. Âyet İktibâsları

Şârih, âyetlerin bazen bir kısmını bazen de tamamını alıntılar. Bazı âyetler, birden fazla bölümde mükerrer olarak iktibas edilmiştir. İki ciltte yaklaşık dört yüz âyet iktibası bulunmaktadır. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da alıntılanan âyet ve âyet bölümlerinden bazıları şunlardır:

"Ba'de 'usrin yusren"⁴²⁹ (M.213b, M.228a, M.311a, İ.214a).

"Elestü bi-rabbiküm"⁴³⁰ (M.8a, M.9b, M.29a, M.48a, M.62a, M.63a, M.104a, M.158a, M.191b, M.255b, M.330a, M.335b, M.367b, İ.22a, İ.23a, İ.44a, İ.107b, İ.135b, M.147b, İ.150a, İ.166a, İ.177b, İ.193b, İ.239a).

"İnna'llâhe lâ yuğî' u ecre'l-muhsinîn"⁴³¹ (M.248a, M.293a, İ.184a, İ.167b).

⁴²⁹ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'ân, Talâk 65/7).

⁴³⁰ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172)

⁴³¹ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur'ân, Yûsuf 12/90).

“İnna'llāhe lā yuḥlifu'l-mi'ade”⁴³² (M.51a, M.79b, M.175a, M.364a, İ.184a, İ.167b)

“İzā erādu'llāhu şey'en en yeķūle lehu kūn feyekūn”⁴³³ (M.27b, M281, M.305a)

“Küllü şey'in hālikun illā vechehu”⁴³⁴ (M.39a, M.68a, İ.100a, İ.117b)

“Mā zāga'l-başaru ve mā tağā”⁴³⁵ (M.120a, M.205a, M.249, İ.145)

“Tetenezzelu 'aleyhimü'l-melā'iketü ellā teḥāfū ve lā taḥzenū ve ebşirū bi'l-
“Cenneti'l-leti küntüm tu'adūn”⁴³⁶ (M.132b, M.364a, İ.157b)

“V'esta'īnu bi's-şabrı ve's-şalāti”⁴³⁷ (M.11a, İ.175b)

“Va'llāhu'l-ğaniyyu ve entümü'l-fuķarā”⁴³⁸ (M 61b), (M 108b), (M 182a), (İ 16a), (İ 187b)

“Ve in yekādu'l-lezīne keferū leyuzliķūneke bi-ebşārihim lemmā semi'u'
zıkre ve yeķūlūne innehu le-mecnūnūn ve mā hüve illā zıkrūn lil-
‘ālemīn”⁴³⁹ (M.267b)

“Ve kānū fihi mine'z-zāhidīn”⁴⁴⁰ (İ55b, İ.119b, İ.140b, İ.144a)

“Ve yes'alūneke 'ani'r-rūḥi ḳuli'r-rūḥü min emri Rabbi”⁴⁴¹ (M.355a, İ.187b)

“Ve'l-müstağfirīne bi'l-esḥār”⁴⁴² (M.5a, M.5b, M.73b, M.239b, M.367b)

⁴³² Rabbimiz! İnnā لا يُخْلِفُ الْمِعَادَ Allah'ın sözünden dönmez. (Kur'an, Âli İmrân 3/9).

⁴³³ Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir. (Kur'an, Yâsîn 36/82).

⁴³⁴ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur'an, Kasas 28/88).

⁴³⁵ Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur'an, Necm 53/17).

⁴³⁶ Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolunan cennetle sevinin! derler. (Kur'an, Fussilet 41/30).

⁴³⁷ Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir. (Kur'an, Bakara 2/45).

⁴³⁸ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur'an, Muhammed 47/38).

⁴³⁹ O inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden): "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (51) Oysa o (Kur'an), âlemler için ancak bir öğüttür. (52) (Kur'an, Kalem 68/51-52).

⁴⁴⁰ (Kafîle Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yûsuf 12/20).

⁴⁴¹ Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir. (Kur'an, İsrâ 17/85).

Muslihuddîn Sürûrî, “Hak te‘âlâ buyurur”, “şûre-i Şaffât’da buyurur”, “âyeti mücebince” şeklindeki ifade biçimleriyle âyetlere iktibasta bulunur:

“*Hak te‘âlâ şûre-i Hûdda buyurur ve mâ min dâbbetin fi’l-arzi illâ ‘ale’llâhi rızkuhâ*”⁴⁴³ (İ143a)

“*İnna’llâhe lâ-yuħlifü’l-mi‘âde*”⁴⁴⁴ mücebince *hazret-i Hak (...)*” (M210b)

2.2.4.1.1.2. Hadîs İktibâsları

Hadîsler, Klâsik edebiyatımızın önemli kaynaklarından biridir. Muslihuddin Sürûrî, şerh boyunca düşüncelerini desteklemek ve tasavvuf öğretisini muhataplarına aktarabilmek adına hadîslerden fazlaca yararlanmış ve şerhte çok sayıda hadîs alıntısına yer vermiştir. Şârih, bazı hadîsleri “Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm buyurmışdır” ve “Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm demiş” tarzında verir. Bazılarında ise “hadîs-i kudî dir ki”, “hadîs-i kudî mücebince” gibi ifâdelerle hadîsleri alıntılar. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’da bütün veya kısmî olarak üç yüze yakın hadîs iktibası bulunmaktadır.

“*Allâhümme inneke ‘afuvvun tuħibbu’l-‘afve fa‘fu ‘anni*”⁴⁴⁵ (M36a)

“*Allâhümme innî e‘üzû bikemin-‘ilmin lâ-yenfe‘u*”⁴⁴⁶ (M15b)

“*El-mer’u ma‘a men eħabbe yevme’l-kıyâmeti*”⁴⁴⁷ (M42a)

“*Kün fi’d-dünyâ ke’enneke ġarîbün ev ‘âbiru sebîlin ve ‘udde nefseke min-aşhâbe’l-kubûri*”⁴⁴⁸ (M23a)

“*Lâ yelicu eħadu’n-nâre be-key min-ħaşyeti’l-lâhi te‘âlâ ħattâ ye‘ûde’l-lebenu fi’d-ďar‘i*”⁴⁴⁹ (M58a)

⁴⁴² وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun bükten, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir). (Kur’ân, Âli İmrân 3/17).

⁴⁴³ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah’ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz’da) dır. (Kur’ân, Hûd 11/6).

⁴⁴⁴ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur’ân, Âli İmrân 3/9)

⁴⁴⁵ اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي Allahım sen affedicisin, affi seversin, beni affeyle. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, Konya Kitapçılık, İstanbul 2007, s. 460, Hadîs No: 3513.

⁴⁴⁶ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ Allahım fayda vermeyen ilmden sana sığınırım. (Hadîs) Abdullah Lütfi Kocaer, **Sahîh-i Müslim Muhtasarı**, Hüner Yayınevi, Konya 2013, c. 2, s. 494, Hadîs No: 2722.

⁴⁴⁷ كَيِّمَةُ الْمَرْءِ مَعَ مَنْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Kıyâmet gününde kişi sevdikleriyle berâberdir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 471-472, Hadîs No: 3535.

⁴⁴⁸ دُنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِبٌ سَبِيلٍ، وَغَدَّ نَفْسُكَ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ Dünyada bir garip gibi yabancı gibi hatta bir yolcu gibi ol! Kendini kabir halkından biri gibi kabûl et. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 503, Hadîs No: 2333.

“Lā yū ’minu eḥadüküm ḥattā yeḫülü’n-nāsi innehu mecnūnün”⁴⁵⁰ (M76b)

“inne fī’l-cesedi li-muḡḡate izā ṣalaḥat ṣalaḥe’l-cesedu küllehu ve izā fesedet fesede’l-cesedu küllehu ilā vehiye’l-ḳalbū”⁴⁵¹ (M23b)

2.2.4.1.2.Darb-ı Meseller

Müellif, şerh sırasında atasözlerine de yer verir. Ortaya koymak istediği düşünceyi darb-ı meseller vâsıtasıyla aktarır ve genişletir. Tasavvuf erbâbı arasında bilinen bazı sözler dışında, metinde geçen darb-ı mesellerin büyük çoğunluğu Arapçadır. Şârih, bu meselleri yazdıktan sonra “ḥasebince” kelimesiyle cümleyi devam ettirip aktarmak istediklerini açıklar.

“Ed-delīlu şümme’s-sebīli”⁴⁵² (M3b)

“El-cünūne fūnūnün”⁴⁵³ (M75a)

“El-mecāzū ḳaṇṭaratü’l-ḥaḳīḳa”⁴⁵⁴ (İ186b)

“Er-refīku şümme’ṭ-ṭarīki”⁴⁵⁵ (M3b)

“Eş-şöhretü âfetün”⁴⁵⁶ (İ156a)

“Levle’l-mürebbe lemā ‘araftü Rabbi”⁴⁵⁷ (M367a)

“Mā lā yudreku küllühu lā yütrecu küllühu”⁴⁵⁸ (M320b)

“Men ḳara’e’l-bābe ve lecce velece ve men ṭalebe ve cedde vecede”⁴⁵⁹ (M30a)

“Men lā-şeyḥe lehu fe’ş-şeyṭānū şeyḥuhu”⁴⁶⁰ (M3b)

⁴⁴⁹ لا يُلْجُ أَحَدُ النَّارِ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ تَعَالَى حَتَّى يَغُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ Kimse sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe cehennem âteşine girmeyecektir. (Hadîs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 173, Hadîs No: 1633.

⁴⁵⁰ لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَقُولُوا لِلنَّاسِ إِنَّهُ مَجْنُونٌ Sizden biriniz mü’min olmaz, hatta onun hakkında nâs delidir dimedikçe. (Hadîs) Hüsameddin Hasan ibn Muhammed el-Nakşibendî, **Kitâb-ı Şerh-i Şemâ’il**, Bulak Matbaası, Mısır 1254, s. 109.

⁴⁵¹ إِنْ فِي الْجَسَدِ مُضَغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقُلُوبُ İnsan vücûdunda bir parça et vardır ki o iyi olduğunda, tüm vücut iyi olur. Bozulduğu zaman da o vücut da bozulur. (Hadîs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2008, c. 2, s. 606, Hadîs No: 3984.

⁴⁵² الدَّلِيلُ ثُمَّ السَّبِيلُ Önce rehber, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵³ الدُّنُونُ فَتُونٌ Delilik çeşit çeşittir. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁴ المجاز قنطرة الحقيقة Mecâz hakikatin ölçüsüdür. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁵ الرِّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Önce arkadaş, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁶ الشهرة آفة Şöhret âfettir. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁷ لَوْلَا الْمُرَبِّي لَمَا عَرَفْتُ رَبِّي Benim mürebim (mürşidim) olmasaydı, Rabbime ârif olamazdım. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁸ مَا لَا يُدْرِكُ كُلُّهُ لَا يُنْزَكُ كُلُّهُ Tamamı idrâk edilemeyen bir şeyin tamamı terk edilemez. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁵⁹ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَّ وَلَجَّ وَمَنْ طَلَّبَ وَجَدَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Bir kapıyı da ciddi çalana elbet kapı açılır. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁶⁰ لَا شَيْخَ لَهُ فَالشَّيْطَانُ شَيْخُهُ Şeyhi olmayanın şeyhi şeytândır. (Kelâm-ı Kibâr) Hem Bayezid-i Bistâmî hem de Cüneyd-i Bağdâdî’ye atfedilen bir sözdür.

“Müşâhedetü’l-ebrâr beyne’t-tecellî ve’l-istitâr”⁴⁶¹ (İ198b)

“Şûfînûn sermâyesi kalbidür anı zâyî’ itmemek gerek” (M191a)

2.2.4.1.3. Kelâm-ı Kibârlar

Sürûrî; din büyüklerinin, âlimlerin, düşünürlerin, devlet büyüklerinin ve bunlara benzer kişilerin söylediği atasözü niteliğine sahip hikmetli özdeyişlere eserinde yer vermiştir. Müellif, istisnâlar dışında bu sözleri kimin söylediğinden çok fazla bahsetmez.

“El-‘ârîfî tayyâr ve ez-zâhîdî seyyâr”⁴⁶² (M252a)

“Emseytû Kürdiyyen ve aşbahtu Arabiyyen”⁴⁶³ (M175a)

“Lâ hayre fî’s-serefi velâ serefe fî’l-hayri”⁴⁶⁴ (İ10b)

“‘İzzü’d-dünyâ bi’l-mâli ve ‘izzü’l-âhireti bi’l-a’mâli”⁴⁶⁵ (M59a)

“Şeyh Şiblî dimiş lev ‘alime’l-mülûkû mâ naħnu fîhi lehârebünâ bi’s-süyûfi”⁴⁶⁶ (M60a)

2.2.4.1.4. Şiirler

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, şerhlerden sonra verilen şiir örnekleri yönüyle oldukça zengin bir eserdir. Şârih, şerh ettiği hemen her mısra ve beyitlerden sonra şiir örneklerine yer vermiştir. Sürûrî, bu zenginliği kendi ifadeleriyle de beyan etmiş olup şerhiyle ilgili bilgi verdiği bir bölümde eserinin görünürde bir kitap olduğunu ancak esasta altı kitabı bir araya getirdiğini söyler. Bu kitaplardan ilki Dîvân-ı Hâfız’dır. İkincisi Türkçe Dîvân-ı Hâfız’dır. Üçüncüsü mânâsı itibariyle sarf kitabıdır. Dördüncüsü Arapça şiirleri barındırdığı için Arapça şiir kitabıdır. Beşincisi Farsça şiirleri ihtiva ettiği için Farsça şiir kitabıdır. Altıncısı ise Türkçe şiirleri barındırdığı için Türkçe şiir kitabıdır. Şârih, bu kitapları cönk kelimesiyle ifade eder. Eserdeki

⁴⁶¹ müşâhedetü’l-ebrâr beyne’t-tecellî ve’l-istitâr İyilerin müşâhedesi ortaya çıkmak ve gizlenmek arasındadır. (Kelâm-ı Kibâr)

⁴⁶² العارف طيار و الزاهد سيار Ârif tayyâr, zâhid seyyârdır. (Kelâm-ı Kibâr) Bâyezîd-i Bistâmî.

⁴⁶³ امسيت كريداً و اصبحت عربياً Kürt olarak akşamladım Arap olarak sabahladım. (Kelâm-ı Kibâr) Ebû’l-Vefâ-i Bagdâdî.

⁴⁶⁴ خَيْرٌ فِي السَّرَفِ، وَلَا سَرَفٌ فِي الْخَيْرِ İsrâfta hayır, hayırda isrâf yoktur. (Kelâm-ı Kibâr) Bu cümle İmâm Azâm’a atf edildiği gibi hadîs olarak da gösterilmektedir.

⁴⁶⁵ عَزْ الدُّنْيَا بِالمَالِ وَعَزْ الآخِرَةِ بِالْأَعْمَالِ Dünyadaki izzet mâl ile, âhiretteki izzet ise sâlih âmellerledir. (Kelâm-ı Kibâr) Bu söz Hz. Ömer’e atfedilmektedir.

⁴⁶⁶ لَوْ عَلِمَ الْمُلُوكُ مَا نَحْنُ فِيهِ لَحَارَبُونَا بِالسُّيُوفِ Eğer ilimden aldığımız tadı pâdişâhlar bilseydi, onu almak için kılıçlarıyla savaş açarlardı. (Kelâm-ı Kibâr)

şairlerin bu denli çeşitlilik arz etmesi sebebiyle müellifin eserini bir nevi mecmûa veya antoloji olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır:

“Şerh-i mezbûr bir kitâbdur ammâ altı kitâbı câmi‘dür ki biri Fârisî Dîvân-ı Hâfîzdur ve biri Türkî Dîvân-ı Hâfîzdur ve biri ma‘nâ-yı murâd i‘tibârî ile taşarrufdan bir kitâbdur ve biri ‘Arabî eş‘ârı iştimalî için çöng-i eş‘âr-ı ‘Arabiyyedür ve biri Fârisî ebyâtı mutazammın olduğu i‘tibâr ile çöng-i ebyât-ı Fârisiyyedür ve biri Türkî ebyâta şümûlî hissi ile çöng-i ebyât-ı Türkiyyedür” (İ201a, G.567/9)

Sürûrî’nin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere eserde Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde şiir örneklerine yer verilmiştir. Metinde en fazla Fars dilinde örnek şiirler bulunmaktadır. Farsça şiirleri örnek yoğunluğu bakımından sırasıyla Arapça ve Türkçe şiirler takip eder.

Aşağıda şârihin hangi şâirlerden örnekler verdiği, bu şiirlerin örneklendirilme şekli, alıntılanan şiirlerin konusu ve şerhe katkısı, şiirlerin nazım şekilleri ve örnek olarak gösterilen nazîre şiirler hakkında bilgi verilmiştir:

2.2.4.1.4.1. Şiirlerinden Örnek Verilen Şâirler

Eserde var olan şiirlerin sayısı incelendiğinde Sürûrî’nin eserini Arapça, Farsça ve Türkçe şiir kitabı olarak tanımlamasının son derece isabetli bir yaklaşım olduğu anlaşılabacaktır. Şârih, eserinde hem kendi şiirlerinden hem de diğer şâirlerden örnekler vermiştir. Kimi zaman da metin içi atıflarla Hâfız’ın şiirlerini örnek olarak göstermiştir. Şârihin şiirlerinden örnekler verdiği şâirlerden bazıları şunlardır:

Abdullâh bin Mübârek	Ebû Nasr Ferâhî
Abdulvâsî Cebelî	Ebû Saîd-i Ebu’l-Hayr
Abdurrahmân bin Abdullâh es-Süheyli	Ebû Tâlib
Adi b. Zeyd el-İbadî	Ebu’l-Atâhiye
Ahmed bin Yahyâ İbnü’r-Râvendî	Ebu’l-Fazl Bediüzzaman El-Hemedânî
Attâr-ı Nîşâbûrî	Ebu’l-Feth el-Bustî
Baba Efdal Kâşânî	Ebu’t-Tayyib el-Mütenebbî
Beşşâr bin Bürd	Emir Hüsrev Dihlevî

Enverî	Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî
Es-Seyyid Ebu'l-Hasan el-Magribî	Molla Câmi
Es-Sühreverdî-i Maktûl	Muhammed b. Alî el-Mühellebî el-Atekî
Fahreddin Irakî	Muhammed b. Bedr Câcermî
Feridüddin Attar	Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî
Firdevsî	Muhammed bin Hâzım el-Bâhilî
Firûzanfer Bedüzzamân	Muhammed bin Said el-Busayrî
Hâce Abdullâh Ensârî	Muhammed Dâvud-ı Kayserî
Hâce Fahreddin İsmet-i Buhârâ	Muhyiddin İbn-i Arabî
Hâce Nasîruddin Tûsî	Nâsır Hüsrev
Hâcû-yı Kirmânî	Nasr bin Ahmed el-Basrî
Hâkânî-i Şîrvânî	Necmeddîn Râzî
Hakîm Senâyî-i Gaznevî	Nizâmî
Hilâlî-i Çağatâyî	Ömer b. Ali b. Fâriz
Hüseynî-i Herevî	Ömer Hayyam
Hüsrev Dehlevî	Râcî el-Esmer
İbn Mukaffâ	Rûdekî
İbn Yemîn Feryûmedî	Rûkneddin Evhadî-i Merâgî
İbn-i Sînâ	Sa'dî-i Şîrâzî
İbnü'l-Hâc El-Bekrî	Said el-Halidiyân
İbrâhîm Bin Edhem	Selmân-ı Sâvecî
İmâm Şâfî	Senâi Seyyid Buhârî
İmâm Zeyne'l-Âbidîn	Sinânî
İmâmüddîn Râfî	Süleymân er-Ravendî
Îrec Efşâr	Şemseddin Ahmed el-Eflâkî
Kâsım Envâr	Şeyh Muhammed Şebusterî
Kemâl Hocendî	Ubeyd-i Zâkânî
Kemâleddîn İsmâil Isfahânî	Zahîreddîn-i Fâryâbî
Mahmûd Şebüsterî	Zünnûn-i Mısırî

Şârih, eser sırasında kendi şiir örneklerine de yer vermiştir. Bunların bazılarında şiirin kendisine ait olduğunu belirtirken kimisinde şiirin âidiyeti

hakkında bilgi vermez. Şârih; “bir pîr dimiş” sözcükleriyle takdim ettiği aşağıdaki beyitte bu şiiri yazdığında yaşının yetmişe ulaştığını ifade eder:

“Bir pîr dimiş

Men cevân pendâstem ħod-râ zi-ġaflet nāgehân

Çeşm bü’ğşâdem be-dîdem ‘ömr şud heftâd sâl

bu fakîr bununı tahrîri zamânında yetmişe yitmiş idüm” (İ215a, R.29)

Aşağıdaki şiir örneğinde Sürûrî; Hâfız-ı Şirâzî’nin fikir yüzünün peçesini kimsenin açmadığını ve kendisine ait şerhte bu fikirlerin ortaya çıkartıldığını ifade eder. Bu sözlerinin mecaz veya yalan olmadığını belirten şârih, Hak’tan rahmet talebinde bulunur.

*“Kimse Hâfız gibi fîkr yüzünün peçesin açmadı bu fakîrün şerhinden zâhirdür
ki bu söz ħaķîķatdur mecâz u dîrûġ degüldür*

Beyt

Hâfız kelâmı perdesini kimse açmadı

İllâ Sürûrî cânına Ħaķ rahmet eylesün” (M260a, G.219/9)

Müellif, kimi gazelin şerhinden önce “Ba‘zı nüsaħda bu ġazel daħi bulunup yazıldı ġazel-i sâbık nazîresidür taķķî‘i anuñ taķķî‘idür” (İ101b) tarzındaki cümlelerle şiir hakkında nazîre yazıldığını bildirir. Şârihin bu ifadelerinden bu nazîreleri kendisinin yazdığı anlaşılmaktadır.

*“Bu ġazelün şerhinde her bir beytün zeylinde bir beyt nazîre dinilmiş ve
ķâfiye-ber-ķâfiye ri‘âyet kılunmışdur” (İ101b, G.463)*

*“Bu ġazelin şerhinde her bir beyt zeylinde ħarf-i bâ ķâfiyesinde bir beyt
söylenüp mecmû‘ı on bir beyt bir ġazel olmuşdur” (İ102b, G.464)*

*“Bu ġazelün şerhinde her bir beytün zeylinde bir beyt söylenmişdür ekşer-i
ebyâtı ķâfiye ba‘zı beyti aşdan a‘lâ olmuşdur” (İ103a, G.465)*

*“Bu ġazelün şerhinde her bir beytün zeylinde bir beyt yazılup yedi beyt
nazîre-i ġazel vâķı‘ olmuşdur” (İ149b, G.516)*

“Bu gâzelün daḥi şerhinde toḡuz beyt nazîre dinilmişdür” (İ150b, G.517)

Şârih, bazı şiirlerin şerhinde Hâfız’ın şiirlerinden de örnekler vermiştir. Müellif, Hâfız’dan örnek verirken kimi zaman şâirin ismini belirtmeden yalnızca şiiri yazmış; kimi zaman da şiirin Hâfız tarafından yazıldığı belirtilmiştir:

“Murâd budur ki taş kan içinde âftâb tâbende-la‘l olur bizüm merdüm-i
çeşmimizde daḥi la‘l olmak esbâbı müheyyâ olmışdur ve la‘l ḥuşûline ḡün-
âb-ı cigere istiḡrâḡ gerek nitekim dir

Beyt

Güyend seng la‘l şevend der-maḡâm-ı şabr
Ârî şevend velîk be-ḡün-ı ciger şevend”⁴⁶⁷ (M131b, G.96/2)

“Mekâbir ü mu‘ânid olanlar âyât-ı beyyinât-ı Ḥazret-i Ḥudâdan ve mu‘cizât-ı
zâhirât-ı enbiyâdan müte‘essir olmazlar ve Ḥaḡḡa taşdîk ü îḡân kılmazlar
ḡazret-i Ḥâce Ḥâfız anlaruñ gibi bî-fehm olanlaruñ ḡitâbında laḡife vü luḡf
veḡi ile cevâbında bu maḡla‘-ı muḡalla‘-ı dimiş

Beyt

Süḡan-şinâs neî ey dilberâ ḡaḡâ incâst
Çü bi’şnevî süḡan-ı ehl-i dil me-ḡü ki ḡaḡâst”⁴⁶⁸ (M2a)

Ḥâfız me-kun endişe ki ân Yûsuf-ı meh-rû

Bâz âyd ü ez-külbe-i aḡzân be-der âyi

Maḡla‘

Yûsuf-ı ḡüm-ḡeşte bâz âyed be-Ken‘ân ḡam me-ḡor
Külbe-i aḡzân şevend rûzî ḡülistân ḡam me-ḡor”⁴⁶⁹ (İ131a, G.496/9)

Nükte-dânî bezle-ḡü çün Ḥâfız-ı şirîn-süḡan

Baḡşış-âmûz u cihân-efrûz çün Ḥâcî Kıvâm

Beyt

Ḥâcî Kıvâm seḡî ve şâḡib-i ḡayr kimse idi nitekim ḡarfü‘l-elîfde didi

⁴⁶⁷ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.188/2). “Sabr makâmında taş lâl olur derler. Evet, olur ancak ciğer kanıyla olur.”

⁴⁶⁸ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.109/1). “Söz bilir değilsin ey dilber hatâ bundadır. Gönül ehlinin sözünü dinleyesin ve bu hatadır demeyesin.”

⁴⁶⁹ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.280/1). “Kaybolmuş olan Yûsuf, Ken‘an’a geri gelir gam yeme. Hüzünler hücresi bir gün gül bahçesi olur, gam yeme.”

Deryā-yı aḥẓar-ı felek ü keṣṭi-i hilāl
Hestend ğarḳ-ı ni‘ met-i Ḥācī Kıvām-ı mā⁴⁷⁰ (İ62b G.407/8)

“Be-dih keṣṭi-i mey tā hoş be-rānīm

Ez-în deryā-yı nā-peydā kirāne

Bu ma‘ nā ḥarf-i yāda daḥi gelse gerekdür

Beyt

Keṣṭi-i bāde biyāver ki merā bī-ruḥ-ı düst

Geṣte her kūşe-i çeşm ez-ğam-ı ü deryāyī⁴⁷¹ (İ117b, G.481/8)

2.2.4.1.4.2. Şiirlerin Örnek Verilme Biçimi

Şârih, örnek şiirlerden önce bazen şiiri kimden aldığı; “Mevlānā Cāmī dimiş”, “Nevāyī dimiş”, “Ḥāce ‘Attār dimiş”, “Kaşide-i Bürde şāhibi dimiş”, “Şeyḥ Sa‘ dī dimiş” tarzındaki kelimelerle ifade etmiştir.

“Aḥmed Paşa dimiş

Ey mu‘ abbir vaşl-ı cānān ile ta‘ bīr eylegil

Düşde gördüm kim kamerle iktirānum var imiş” (M275a, G.236/4)

“Nitekim Nevāyī dimiş

Düstlar mihr ü muḥabbetüñ nihālin dikmeñüz

Kim olur dirler aña hicrān u miḥnet berg ü bār” (M279b, G.242/2)

“Nitekim Ḥāce ‘Attār dimiş

‘Işḳ çün ḥāşiyet-i insān buved

Ger melek ‘aşık şeved ins ān buved⁴⁷² (M333a, G.304/3)

“Kaşide-i Bürde şāhibi dimiş

Ve’n-nefsü kā’t-ıflī in tühmilhu şebbe ‘alā

Ḥubbi’r-rızā‘i ve in teḫimhu yenfeṭimi⁴⁷³ (M362a, G.327/2)

⁴⁷⁰ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.3/10). “Feleğin yeşil denizi ve hilal gemisi, bizim Hâcî Kıvâm’ımız nimetine garklardır.”

⁴⁷¹ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.520/4). “Şarap kadehini getir ki dost yüzü yokken her göz köşesi gönül gamından bir deryâ olmuştur.”

⁴⁷² Ferîdüddîn Attâr, Musibetnâme.

⁴⁷³ “Nefis, tıfl (emzikli çocuk) gibidir. Eğer sen ona mühlet verirsen genç olur; Süt emmenin sevgisi üzerine... ve sen onu süten kesersen; (hemen) kesilir.” Muhammed bin Said el-Busayrî, **Kelime**

“Hâzret-i Mevlânâ buyurur

Ney hadîs-i râh-ı pür-ḥûn mî-kuned

Kışşahâ-yı ‘ışk-ı Mecnûn mî-kuned”⁴⁷⁴ (M3a, G.1/4)

“Şeyḥ Sa‘dî dimiş

Ta‘alluk ḥicābest ü bî-ḥāşilî

Çü peyvendhâ b’ügsili vāşilî”⁴⁷⁵ (M45b, G.32/2)

“İmâm Şâfi‘ dimiş

Razînâ kısmete’l-cebbâri finâ

Lenâ ‘ilmûn ve li’l-ağyâri mâlin

Fe-inne’l-mâle yafnâ ‘an-ḳarîbin

Ve ‘ilmû’llâhu bâḳin lâ-yezâlu”⁴⁷⁶ (M10b, G.6/8)

Şârih bazı örneklerde şâirin ismini belirtmeden yalnızca örnek şiire yer vermiştir. Müellif, bu şiirleri yazarken “bir ‘âşık dimiş”, “nitekim şâ‘ir dimiş”, “bir ‘ârif bir yârûn da‘vetinde dimiş”, “nitekim bir mürîd dimiş”, “nitekim dimişler”, “nitekim şulehâdan biri dimiş” ve “bir pîr dimiş” tarzındaki ifadeler kullanmaktadır:

“Nitekim dimişler,

Ḳad taḥayyertu fike ḥuzbi yedî

Yâ delilen limen taḥayyera fike”⁴⁷⁷ (M25a, G.16/8)

2.2.4.1.4.3. Alıntı Şiirlerin Konusu ve Örneklendirilme Maksudı

Şârih, eserinde çok sayıda örnek şiire yer vermiştir. Bu durumla ilgili olarak “Şârihin bu kadar fazla sayıda örnek şiire yer vermesindeki maksudı nedir?” sorusu

Manalı Kasîde-i Bürde-Şerhi, Fazileti, Havas ve Esrârı, Tercüme ve Şerh: Ömer Faruk Hilmi, Tuğra Neşriyat, İstanbul 2013, s. 138.

⁴⁷⁴ “Ney kanla dolu olan yoldan bahsetmekte. Mecnûn aşkının kıssalarını söylemektedir.” Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.cilt, s. 21, Beyit: 13.

⁴⁷⁵ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, (be-Tashîh: Muhammed Ali Fûrûgî) İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385, Bostan, 2. Bâb, s. 397.

⁴⁷⁶ Musluhiddin Sürûrî, bu şiirin İmâm Şâfi‘ye ait olduğunu belirtmesine rağmen; şiir kaynaklarda Ebû Tâlib’e ait olarak gösterilmektedir. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrû’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, (Cemâ’ vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), 1409, s. 76. “1) Cebbâr olan Allâh’ın bize verdiği kismete râzî olduk; O, bize ilim, düşmanlarımıza mal verdi. 2) Mal kısa zamanda yok olur, ilim ise kalıcıdır, yok olmaz.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014, s. 170.

⁴⁷⁷ “Ey Sen’de şaşkın olanlara yol gösteren Allâh, ben de Sen’de şaşkınım; benim elimi tut.”

akla gelmektedir. Örnek olarak verilen şiirlerin metinle nasıl bir bağlantısı vardır? Bu şiirlerin şârihin yorumuna katkısı nedir? Bu soruların cevabı örnek verilen şiirlerden önceki son cümlelerde gizlidir. Alıntı yapılan şiirler incelendiğinde, verilen örneklerin şerhin ana fikrini destekleyecek nitelikte şiirlerden seçildiği görülmektedir. Müellif, özellikle şiirin şerhini ortaya koyduktan sonra kâide veya düstur niteliğinde bazı sonuçlara ulaşır. Örneğin bir beytin şerhi neticesinde “murād gamuñdan şikāyet idüp dād istersek bize dāğ-ı gamuñ lezzeti harām olsun dimekdür” yorumunda bulunan şârih, hemen ardından

Ġam-ı Allāh-rā tu şādī dān

Ki şevī şādī āhīret tu ez-ān (İ45a, G.384/4)

beytini örnek olarak verir. Beyitte Allāh’ın gamının mutluluk bilinmesi gerektiği ve bu gamın ahirette kişiye mutluluk olacağı ifade edilmektedir. Sürûrî, verdiği beyit örneklerinde beytin şerhini desteklemiş, Hâfız’la aynı veya karşıt anlamda şiir söyleyen başka şâirlerin şiirlerini göstermiş ve beyitte anlatılan hususu şiir örneği vasıtasıyla açıklamıştır.

Sürûrî, Hâfız’ın beytinden hareketle İlâhî sözlerin sırrına yalnızca candan vazgeçerek ulaşamayacağını, bu bilgilere ulaşmak için geçmekten dahi geçilmesi gerektiğini belirtir. Şârih; şerh sonrasında, “Âriflerin cihânda dört terkten tâcı vardır. Bunlar dünyanın terki, âhiretin terki, varlığın terki ve terkin terkidir” mânasına gelen bir beyti örnek olarak vermiştir. Bu beyit ile şerhin mânâ mazmûnu hayli yakındır:

*“Ma‘nāya nazar esrār-ı kelām-ı İlâhî ittılā’-ı cāndan geçmek ile olmaz
geçmekden dahi geçmek gerek ki dimişlerdür*

Beyt

Hest tâc-ı ‘ārifān ender-cihān ez-çār terk

Terk-i dünyā terk-i ‘uqbā terk-i hestī terk-i terk”⁴⁷⁸ (İ160b, G.526/4)

Sürûrî, bir diğer örnekte dünyanın dâimî bir mekân olmadığını söylemiş ve bununla ilgili söylenilen bir şiiri aktarmıştır:

“Pes dünyā dār-ı bekā degüldür nitekim dimişler:

⁴⁷⁸ “Âriflerin dünya üzerinde dört terkten tâcı vardır. Dünyânın terki, ukbânın terki, varlığın terki ve terkin terki.”

Hoş menzil idi dehr degilmişse fenâsı
Hoş mahrem idi ‘ömr olurmuşsa beķâsı
Hoş tāk-ı mu‘allā idi bu ķubbe-i minā
İllā ki şebāt üzre urulmadı bināsı
Bu ķubbeye kim girdi ki çıķmadı ķabādan
Bu şuffeye kim geldi ki gitmedi şafāsı” (İ218b, R.56)

Şârih, bir başka beytin şerhinde meleklerde aşk kabiliyetinin bulunmadığını ve onların ibadetinin fazla olduğunu söyler. Bununla ilgili örnek olarak verdiği beyitte ise Attâr, “Aşk insana mahsustur. Eğer melekler âşık olsaydı onlar insan olurdu” diye söyler:

“Murād budur ki melā’ikedē ‘ışka isti‘dād yokdur egerçi ‘ibādet çokdur
nitekim H’āce ‘Attār dimiş
Beyt
‘İşk çün hāşiyet-i insān buved
Ger melek ‘āşık şeved ins ān buved” (M333a, G.304/3)

Aşağıdaki örnekte ise şârih, mecâzî aşka ve başka sevdalara tutulmuş olanların bu durumdan kurtulmaya çalışması ve bu tür bağılıklara tekrar düşmemesi gerektiğini ifade eder ve bu minvalde anlamı olan bir şiire yer verir:

“murād budur ki ‘ışk-ı mecâzî ve hubb-ı ğayra mübtelā olan andan hālāsa sa‘y
idüp ve bir daķi aña giriftār olmamak gerek nitekim dimişlerdür
Beyt
Ger ez-în bār-ı cān berem zi-ġamet
Digerem ‘āşıkî heves ne-buved” (M377a, G.339/5)

Şârih şâirlerin şiirlerini anlam yönüyle de mukayese eder. Hâfız’ın beytindeki anlamla başka şâirlerin benzer beyitlerindeki anlamları veya anlam aktarımlarını belirtir. Müellif, “Kāsım bu beyt mażmûnına ķarîb dimiş” ve “bu ma‘nā nazmında Selmān dimiş” tarzındaki ifadelerle bu karşılaştırmalara yer vermiştir. Sürûrî, bununla ilgili olarak bir şiir örneğinde Nizâmî-i Rûmî’nin Hâfız’ın beytindeki mânâyı tıraş ederek söylediğini belirtir. Bu bilgi şâirler arasındaki mânâ alışverişini göstermesi açısından son derece dikkate değerdir.

“Mu‘cizest in nazm yā sihr-i helāl

Hātif āverd in sūhan yā Cebra ’il

Nizāmī-i Rūmī bu beytden tırāş idüp dimiş

Beyt

Ey Nizāmī saña bu mu‘ciz kelāmuñ nazmını

Hātif-i gayb mı ta‘līm itdi yā rūhu’l-emīn (İ206a, Kıt’a 18)

Bir diğer örnekte, Hâfız’ın şiirindeki mânâya yakın olarak Selmân’ın yazdığı şiiri örnek gösteren Sürûrî; ardından aynı şiire muhalif olarak Ahmet Paşa’nın yazdığı şiire yer vermiştir:

“Besâ ki gufteem ez-şevk bā-dü dīde-i h̄’ış

Eyā menāzil-i Selmā ve eyne Selmākī

Bu ma‘nā nazmında Selmān dimiş

Beyt

Zamān zamān bedel ü cān-ı h̄’ış guftem

Eyā menāzil-i Selmā ve eyne Selmākī

Ammā Ahmed Paşa bunlaruñ hilāfin dimiş

Beyt

Göñülde gözde tolusın nice disün Ahmed

Eyā menāzil-i Selmā ve eyne Selmākī” (İ186b, G.554/2)

Şârih, bazen de metinde anlatılan olayla ilgili bir bilgiyi veya bir hususu aktarmak adına şiir örneklerine yer verir:

Sürûrî, 307. gazelin yedinci beytini şerh ederken Allâh’a kavuşabilmek için aşk ve dert yolunda olmak gerektiğini, aklın nâmert olduğunu, aşk ilacını akl tabîbinin bilemeyeceğini ve aşk için aklın bir kenara konulması gerektiğini söyler. Ardından da akıl ve aşkın vasıflarını anlatan on bir beyitlik bir şiire yer verir:

*“Murād budur ki vuşul ila’llâh için tarîk-i akrab-ı ‘ışk u derddür ‘aql-ı nâ-
merd degüldür pes tabîb-i ‘aql ‘ilâc-ı ‘ışkı bilmez lācerem re’y-i ‘aql koyup
derd ü ‘ışku ihtiyâr kılmak gerek ki vaşf-ı ‘ışk u ‘aql h̄uşuşunda dimişlerdür”
(M337b, G.307/7)*

Aşağıdaki örnekte ise bir durum ifade edilmiştir. İlâhî aşkın duyurulması gerektiği düşüncesiyle bir vâizin meclis karşısında bulunan maḥbûbuna remzini ifade etmesi anlatılmıştır:

*“Murād budur ki baña bu zühd-i taḳvā yiter ki minber üzerine çıḳan vā‘iz
gibi şehir maḥbûblarına nâz u işâret itmezem nitekim bu vā‘iz ‘ışḳ-ı İlâhî ifşâ
olunmaḳ gerek diyüp meclis karşısında olan bir maḥbûna remz idüp dimiş*

Beyt

Ba‘d ez-îmrûz âşkārâ düst mî-dârem tu-râ

Ez-tu çün püşem ki peydâ düst mî-dârem tu-râ”⁴⁷⁹ (İ76a, G.425/5)

Şârih, bir diğer örnekte Râfizîlerin âl-i Rüsûlü sevmediğini ve reddettiğini söyler ve bununla ilgili olarak Şeyh Sa’dî’nin beytini örnek verir:

*“Her mü‘min müttakî-i zâhirdür yâḥûd âl-i Resûl taḥşîş bi’z-zîkr olunmuşdur
Râfizîler sînelere ta‘n idüp bunlar âl-i Rusûlî sevmezler dirler anları redd içün
âl-i Resûl taḥşîş bi’z-zîkr olunur anuñ içün Şeyḥ Sa‘dî Bûstânda dimiş*

Beyt

Eger ta‘atem red kunî v’er ḳabûl

Men ü dest ü dāmân-ı âl-i Resûl”⁴⁸⁰ (İ37b, K.28)

2.2.4.1.4.4. Örnek Şiirlerin Nazım Şekilleri

Şerhte yer alan örnek şiirlerin büyük çoğunluğunu beyitler teşkil etmektedir. Beyitlerle birlikte, rubâî, gazel, nazım ve kıt’a nazım biçimlerinde şiir örneklerine de yer verilmiştir. Metinde az sayıda mısra örneği de bulunmaktadır. Şârih, Arapça örnekleri genellikle “şi’r” başlığı ile diğer örnekleri ise kendi nazım şekline göre başlıklandırmıştır:

“Beyt

‘Âşîḳân her çend müştâḳ-ı cemâl-i dilberend

Dilberân bâ-‘âşîḳân ez-âşîḳân ‘âşîḳ terend”⁴⁸¹ (İ7b, G.346/9)

⁴⁷⁹ “Senden gizledim ama seni sevdiğim ortaya çıktı. Bu günden sonra seni aşîkâr olarak seviyorum.”

⁴⁸⁰ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, s. 308. Beytin ilk mısraî Külliyât-ı Sa’dî’de şu şekildedir: *Eger da‘vetem red kunî v’er ḳabûl*.

“*Rubā‘ī* (Ahreb)

Der-hicr-i hemî be-sâzem ez-şerm-i hayâl

Der-vaşl-ı hemî be-sûzem ez-bîm-i zevâl

Pervâne-i şem‘-râ hemîn bâşed hâl

Der-hicr ne-sûzed ü be-sûzed be-vişâl”⁴⁸² (İ9a, G.348/2)

“*Kıf‘a*

Eyâ şāhibe’z-zenbi lâ-taknuţen

Fe-inne’l-ilāhe ra’ufün ru’uf

Ve lâ terḥalenne bilā’uddetin

Fe-inne’t-ṭariķe muḥūfün muḥūf”⁴⁸³ (İ9b, G.349/1)

“*Şi‘r*

Dā’un kadîmun fî-benî Âdem

Fitnetü insānin bi-insānin”⁴⁸⁴ (İ115b, G.479/4)

“*Gazel*

Dıraḥt-ı ḡonca [ber]-āverd bülbulān mestend

Cihān cevān şud u yārān be-‘ıyş bi’nşestend

Kesān ki der-Ramazān çeng mî-şikestendî

Nesîm-i gül be-şenîdend ü tevbe bi’şkestend

Bisât-ı sebze legedküb şud be-pây-ı neşât

Zî-bes ki ‘ārif ü ‘āmā be-raķş ber-cüstend

Be-der nemî-reved ez-ḥānķāh yekî hüşyār

Ki piş-i şıḡne be-güyed ki şūfiyān mestend

⁴⁸¹ Bedreddîn Hilâlî-i Çaġatâyî, **Dîvân-ı Hilâlî-i Çaġatâyî**, (be-Tashîh ü Mukâbele ü Mukaddime vü Fihrist: Saîd Nefîsî), Tahrân 1368, s. 59.

⁴⁸² Hâce Abdullâh Ensârî, **Mecmûa-i Resâyl-i Hâce Abdullâh Ensârî**, (Tashîh: Muhammed Sürûr Mevlâyî), Tahrân 1372, s. 745.

⁴⁸³ “1) Ey günahkâr sakın ümitsizliğe düşme, çünkü Allâh bağışlayıcıdır, bağışlayıcı. 2) Sakın hazırlıksız yola çıkma, çünkü yol korkunçtur, korkunç.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 144-146. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrû’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, (Cemâ’ vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), 1409/1988, s. 70.

⁴⁸⁴ “İnsanın insan ile imtihânı ve insan fitnesi âdemoğullarının kadîm bir hastalığıdır.”

*Miṣāl-i merdüm-i deryāst ‘ıyş-ı dervîşân
Ki terk-i bâr be-guftend ü h’îştên restend*

*Be-serv guft kesî mîveî nemî-ârî
Cevâb dād ki âzâdegân tehî destend*

*Be-râh-ı ‘aql be-reftend Sa‘diyâ be-künân
Ki reh be-‘âlem-i dīvānegî ne-dānistend”⁴⁸⁵ (İ121a, G.485/1)*

“Nazm

*Ne-şāyed şud be-cāh u māl mağrūr
Çü merg āyed çi derbān u çi fağfūr
Ez-în ma‘şūḡ her cāyî çi āyed
Ki hergiz bā-kesî dā ‘im ne-pāyed” (İ144b, G.509/6)*

“Mısrā‘

Fenā evi bu cihāndur beḡā evi o cihān” (M91a, G.64/5)

2.2.4.1.4.5. Nazîre Şiirlerin Alıntı Olarak Verilmesi

Şârih, bazı örnek şiirleri ise başka şâirler tarafından Hâfız’ın şiirine yazılan nazîrelerden seçer. Müellif, bu nazîreleri hangi şâirlerin yazdığı ile ilgili de bilgi verir. Aşağıdaki örneklerde Hâfız-ı Şîrâzî’nin ve ona nazîre yazan şâirin şiirlerinin matla beyitlerine yer verilmiştir:

*“Nāgehān perde ber-endāḡteî ya‘nî çi
Mest ez-ḡāne birün tāḡteî ya‘nî çi
bu ḡazelün nazîresini Mevlānā Şāhidî dimiş
Ḡazel
Dil zi-aḡyār ne-perdāḡteî ya‘nî çi
Ser-i mā der-ḡadem endāḡteî ya‘nî çi” (İ123a, G.487)*

⁴⁸⁵ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, (be-Tashîh: Muhammed Alî Fürûgî) İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385, Gazeliyyât, s. 658. G.245.

‘Be-ferāğ-ı dil zamānī nazārī be-māhrūyī

Bih ez-ān ki çend şāhī heme ‘ömr ü hāy u hūyī

bu gazel nazāresi Kāsım bir gazel dimiş ki maṭla‘ı budur

Beyt

Çü zenān me-gerd kānī‘ zi-cihān be-reng ü būyī

Be-zen ey püser çü merdān kademī be-cüst ü cūyī” (İ145a, G.510)

2.2.4.1.5. Lügatlerden Alıntılar

Şârih, şerhte sözlük olarak yalnızca Muhtâr-ı Sihâh’ın ismini verir. Sözlüklere yönelik bunun dışında verilen bilgiler, eser ismi vermeden nakledilmiştir. Müellif, bu göndermelerde kelimelerin izahı sırasında; “lügatde”, “ba‘zı Fârisî lügat kitâbında”, “lügat i‘tibârî ile” şeklindeki ifadelerle yer vermiş ve eser adını zikretmemiştir. Şârih, bu ifadelerle birlikte kelimenin lügat anlamını izah etmiştir:

“El-muḳletu şehmetu’l-‘ayni’l-letī tecme‘u’l-beyāze ve’s-sevāde⁴⁸⁶ Sihâh-ı Muhtâr” (İ151b, G.517)

“feşeme fā ile şımaḳ ma‘nāsınadır ki ayrılmaya ve ḳaseme şımaḳ ma‘nāsınadır ki ayrıla nitekim Sihâhda dimiş ḳaseme’s-şey’e keserehu min ḡayri an yebīne ḳasame’s-şey’e keserehu ḥattā yebīne⁴⁸⁷ (İ15b, G.356/7)

“Cevzā lügatde bili aḳ koyuna dirler” (İ34b, K.2/1)

“Lafz-ı ṭanabī yā-yı aşliyye ile ba‘zı Fârisî lügat kitâbında öñi açuḳ yaz evi ma‘nāsına bulunur” (M76a, G.54/5)

“Tā’ir-i ḳudsī lügat i‘tibārî ile meşṭūr olandur ve ıştılāḥda Cebrā’il ‘aleyhi’s-selāmdur” (M275b, G.237/1)

“Kişver lafzını cemi‘-i ehl-i lügat memleket ü iḳlīm ile tefsīr itmişlerdür” (M44a, G.31/1)

2.2.4.1.6. Mevlânâ Celâl’in Şerhiyle Karşılaştırmalı Şerh Yapılması⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ (الْمُقْلَةُ) شَحْمَةُ الْعَيْنِ الَّتِي تَجْمَعُ الْبَيَاضَ وَالسَّوَادَ el-muḳlatü kelimesinin anlamı Sihâh-ı Muhtâr adlı sözlükten hareketle verilmiştir.

⁴⁸⁷ قَصَمَ الشَّيْءَ كَسَرَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَبَيِّنَ قَصَمَ الشَّيْءَ كَسَرَهُ حَتَّى يَبَيِّنَ Bir şeyi ikiye bölmeden kırdı. Bir şeyi birbirinden ayıracak şekilde kırdı. (Diğer Arapça İbâreler).

Sürûrî, ikinci ciltte bulunan ve

“Der-heme deyr-i muğân nîst çü men şeydâyî

Hırka cāyî girev-i bâde vü defter cāyî” (İ153b, G.520)

matlaıyla başlayan Hâfız-ı Şîrâzî’ye ait gazeli Mevlânâ Celâl’in (ö. 1502) şerhiyle mukayeseli olarak açıklar. Mevlânâ Celâl (ö. 1502); tefsir, kelâm, felsefe, mantık, tasavvuf, edebiyat ve ahlak gibi dinî ve aklî konularda eserler vermiş önemli bir âlimdir. Asıl ismi Ebû Abdullâh Celâlüddîn Muhammed b. Es‘ad b. Muhammed ed-Devvânî es-Siddikî şeklindedir. Devvânî, Hâfız-ı Şîrâzî’nin bir gazeli üzerine yazdığı bu şerhte gazeli kendi tasavvufî görüşleriyle şerh etmiştir.⁴⁸⁹

Bu gazelin şerhi; karşılaştırmalı şerh yapılması dolayısıyla oldukça dikkat çekicidir. Müellif, gazelin şerhine başlamadan önce Mevlânâ Celâl’in bu gazeli kendisinden önce şerh ettiğini, kendisinin de bu şerhi kısaltarak yazdığını, ardından da kendi düşüncelerine göre şiiri izah ettiğini belirtir:

“Bu şerh olunacak gazel evvel gazeldür ki Mevlânâ Celâl şerh itmişdür bu fakir her beytde anlaruñ şerhini evvelâ ‘alâ vechi’t-telhîş yazup sâniyen kendü hâfız-ı fâtıruma halecân ideni yazup beyân iderüm” (İ153b, G.520)

Şârih; Mevlânâ Celâl’in beyit hakkındaki yorumlarını ikinci mısranın nesre çevirisinden sonra “Mevlânâ Celâl dimiş” kelimeleri ile nakleder. Kendi yorumlarını ise ikinci mısradaki Mevlânâ Celâl’in izahının hemen ardından “faķîr dirüm” sözcükleriyle ortaya koyar. Müellif gazelde bulunan tüm beyitleri bu şekilde açıklar. Şârihin bu şiirde uyguladığı karşılaştırmalı şerh metodu hakkında fikir vermesi bakımından bazı beyitlerin şerhi örnek olarak verilmiştir:

“Der-heme deyr-i muğân nîst çü men şeydâyî

Hırka cāyî girev-i bâde vü defter cāyî” (İ153b, G.520/1)

Mevlânâ Celâl dimiş murâd deyr-i muğândan maķam-ı talebdür ve şeydâlık aña binâendür ki tâlib-i haķîkat maţlûb-ı ma‘lûm degüldür pes hayrân u mestvâr taleb şahrâsına düşmişdür ve hırka rûsûm-ı zühdden kinâyetdür ki

⁴⁸⁸ Mevlânâ Celâl ismiyle kastedilen kişi Devvânî’dir. Devvânî tarafından yazılan bu şerh, Necib Mâyil-i Herevî tarafından 1369 yılında neşredilmiştir. Necib Mâyil-i Herevî, “*Şerh-i Şîr-i Hâfız*”, Muhakkak Devvânî, Der Şebistân-ı İrfân, Mecmûa-i Resâil-i Fârisî ez Pîrân-ı Îrân, Tahran 1369, s. 225-249.

⁴⁸⁹ Harun Anay, “Devvânî”, TDVİA, İstanbul 1994, c. 9, s. 260.

nice zāhir-perestlerün hicābı olmışdur ki anı vāsıta-i celb-i menāfī'-i fāsıde itmişlerdür ve defter-i işāretdür mertebe-i celāliye ki nicelerün sedd-i rāhı olmışdur ki az nesneye mağrūr olup kendüleri vāşıl zann itmişlerdür ya'nī cemī'-i merātib-i talebde benüm gibi āşüfte ü hayrān yokdur ki bi'l-küllıye cenāb-ı kudse teveccüh idüp 'alāyık-ı zühd ü 'ilmi terk itdüm ve **fakır dirüm** murād muğāndan hānķāhdur andan benden dīvāne ve şeydā ve tālīb-i bī-pervā yokdur ki melāmiyye tā'ifesinde olup şūfiyāne libāsı yā 'örf libāsı 'ışķ-ı İlāhī içün bir yerde terk ve kitāb-ı resmī anuñçün bir yerde terk itdüm ki tārīķate niyyeti ve vuşüle 'azīmeti berk itdüm” (153b-154a, G.520)

“Keşt-i bāde biyāber ki merā bī-ruḥ-ı düst

Geşt her kūşe-i çeşm ez-ğam-ı dil deryāyī” (İ154b, G.520/4)

“Mevlānā Celāl dimiş ğaraż izhār-ı kemāl-i şevķdür maṭlūba ki müstelzim keşret-i būkā-yı gırye murād deryādan ğumūm-ı dünyā ve merātib-i keşretdür ve andan ḥalāş 'ışķ u tecellī ile olur ve murād her kūşe-i çeşmden her cānibedür ki eşheri ile ta'bīr olunmışdur **fakır dirüm** keşt-i bādeden murād 'ışķ-ı İlāhīdür ve ğam-ı dil fırķat-i dostdandır ki yār ruḥunsuz gönül ziyāde ğamgīn olur ve 'āşıkā andan a'zam ğam olmaz ve çeşm kendü ma'nāsına münḥaşırdur gözün her bir köşesi deryā olmışdur diyü mübālağa ider pes ḥāşıl-ı ma'nā ve murād budur ki 'ışķ-ı İlāhī getür ki yār ruḥunsuz gönül ziyāde ğamnāk olup ağlamağdan her her bir köşesi deñiz olmışdur pes bu kadar deryādan ḥalās keştī 'ışķ-ı İlāhī olmayınca olmaz” (İ154b, G.520/4)

Şāriḥ, beşinci beytin şerhinde Mevlānā Celāl'in mânâ-yı zāhir boyutuyla şerhi yorumladığını belirtir. Sonrasında da kendi yorumunu aktarır:

“Kerdeem tevbe be-dest-i şanem-i bāde-fürüş

Ki diger mey ne-ḥurem bī-ruḥ-ı bezm-ārāyī” (İ154b, G.520/5)

“Mevlānā Celāl bunda ma'nā-yı zāhir ile iktifā eylemiş **fakır dirüm** murād şanem-i bāde-fürüşdan bir teşeyyüh ider sālīk-i mübtedādur ve bezm-ārāydan murād şeyḥ-i müntehīdür çün şeyḥ nākısuñ kuşūrın gördüm anuñ eli ve vāsıtası ile tevbe eyledüm ki 'ışķ-ı İlāhī nüş itmeyem ve tārīķate sülūk eylemeyem bir şeyḥ-i kāmīl ve müntehī fāzıl ḥuzūrı olmayıcağ (İ154b, G.520/5)

Bu gazelin şerhinde iki şârihin aynı kelime ve mısralara verdiği farklı anlamları görmek mümkündür. Gazelin 9. beytinin şerhi ve bazı kelimelere şârihlerin verdiği anlamlar aşağıda gösterilmiştir:

“Z’ân hadişem çi hoş âmed ki sehergeh mî-guft

Ber-der-i meykedeî bâ-def ü ney tersâyî” (İ155b, G.520/9)

“Mevlânâ dimiş murād sehergehden vaqt-i inkişâf ve feyzdür ve meykedededen murād maḳām-ı ‘ışkdur ve hâletdür ve tersâdan murād sâlik-i tâlib-i dîndür ḥalâş-ı murād u ma‘nâ budur ki baña bu sözden gâyetde hoş ḥâl geldi ki bir sâlik vaqt-i inkişâfda maḳām-ı ‘ışk ve hâletde şevk ü zevk ü i‘lân ile didi **faḳîr dirüm** ki sehergehden murād vaqt-i teveccühdür ve meykedededen murād ḥânḳâhdur ve tersâdan murād kendü aḥvâlin sırr iden şâhib-i ḥâldür ve defden murād taleb-i ma‘şûḳ ve nâydan murād peygâm-ı maḥbûbdur ḥulâşa-i ma‘nâ ve murād budur ki baña ol sözden ne hoşḥâl geldi ki bir murād şâhib-i ḥâl ve settâr-ı aḥvâl vaqt-i teveccühde ḥânḳâh kapusunda taleb-i ma‘şûḳ ve cezb-ı maṭlûb ve haber-i maḥbûb ile didi (İ155b, G.520/9)

Beyit	Kelime	Mevlânâ Celâl	Muslihuddin Sürûrî
9	sehergeh	vaqt-i inkişâf ve feyzdür	vaqt-i teveccühdür
9	meykede	maḳām-ı ‘ışk ve hâletdür	ḥânḳâhdur
9	tersâ	sâlik-i tâlib-i dîndür	kendü aḥvâlin sırr iden şâhib-i ḥâldür

2.2.4.2. Atıflar

Müellif, şerh sırasında metin içi göndermelerle birlikte dînî, edebî, ilmî ve diğer konulardaki eserlere atıfta bulunmuştur.

2.2.4.2.1. Kendi Eserlerine Atıflar

Sürûrî, şerh esnâsında izah ettiği bazı hususlar hakkında muhataplarını ayrıntılı bilgi edinebilmeleri maksadıyla kendi eserlerine yönlendirir. Varlıklar, yıldızlar, felekler, bitkiler gibi konuların anlatıldığı Kitâbü’l-Acâyib; aruz, kafiye ve edebî usüllerin açıklandığı Bahru’l-Ma’ârif ve Arapça sarf kitabı olan Şerh-i Merâhu’l-Ervâh müellifin atıfta bulunduğu eserlerinden bazılarıdır.

“Zühre sa‘d-ı aşgardur ki Müşterî sa‘âdetde andan ekberdür ve Zuhal naḥs-i ekberdür ki Merîḥ nuḥüsetde andan aşgardur Tafşîl-i Kitābü’l-‘Acā’ib nām te’lîfimizde mezkûrdur” (M67a, G.47/6)

“Ve taḥkîk budur ki Ḥaḳ te‘ālā her şahşuñ isti‘dādına göre ki şalāḥu fesād taḳdîr ider vilâdetin daḥi aña münāsib sâ‘atde ider mincem kevkebe isnād ider muvaḥḥid fâ‘il-i muḥtāra isnād ider ve bu aḥkām-ı vilâdet tafşîli bu faḳîrûñ ‘ilm-i nücûmdan Kitābu’l-‘Acā’ib nām te’lîfinde mübeyyendür” (M135b, G.99/4)

“Vech-i tesmiye-i şühûr ve her birinûñ feżā’ili Kitābu’l-‘Acā’ib ve’l-Ġarā’ib nām te’lîfimizde tafşîl olunmuşdur” (M151b, G.113/1)

“Lafz-ı âzār iki elif ortasında bir dāl ile Furs i‘tibārınca ilk yaz ayıdır ki Yunanca buña Mārtis dirler ki on ikinci günü nevrûzdur bâķi-i tafşîl bizüm Kitābu’l-‘Acāyib nām te’lîfimizde mezkûrdur” (M271b, G.233/1)

“Tafşîl-i kevākib bu faḳîrûñ el-‘Acā’ib nām te’lîfinde meşrûḥen mezkûrdur” (M305a/K.1/29)

“Şā‘irler ḥaṭṭ-ı maḥbûba ṭarāvetden ötüri ḥaṭṭ-ı sebz dirler ve jengār daḥi sebze ḳarîb olduğıçün jengārî daḥi dirler bâķi tafşîl Baḥru’l-Ma‘ārif nām kitābımızda mezkûrdur” (M82a, G.58/5)

“Nitekim Merāḥda beyān olunmuşdur ḳad merre yevmāni ve haza ‘ş-şālî aşda eṣ-şālîş idi yā ḥarf-i şādan ibdāl olunmuşdur” (İ166b, G.532/2)

2.2.4.2.2. Şerhte Metin İçi Atıflar

Sürûrî, zaman zaman metin içi atıfta bulunur. Bu atıflarda kimi zaman şiirin bazı bölümlerinin evvelki kısımlarda şerh edildiğine değinir. Kimi zaman da bazı kelimelerin izâhının daha önce yapıldığını belirtir.

Sürûrî, Dîvân-ı Hâfız nüshalarındaki çeşitlilik dolayısıyla bazı beyitlerin birden fazla gazelde bulunduğunu söyler. Şârih, daha önce şerh ettiği bir gazelin tamamının veya bir bölümünün başka bir şiir içerisinde bulunması durumunda bu şiiri şerh etmeyip önceki kısımlara okuru yönlendirir.

“Harf-i mīm evvelinde olan *gazel* bu *gazele nazîredür ba‘zı ebyât ol gazelde ve ba‘zı nüsaḥda bu gazelde yazılmışdur* ol *gazel-i evvel olduğu için fakîr anda yazdum* ba‘zı nüsaḥda bu *gazelde ba‘zı ebyât bulunup ihmāl olumuş* olunmaya ki *ol gazel-i evvelde yazılmışdur*” (İ28a, G.369)

“Bilgil ki *şimdi şerḥ olunacak gazel harf-i hāda āḥir yazılan gazel evvelinde beyān olunan gazedür* ki Dīvān-ı Ḥāfiẓ nüshalarının ba‘zında *harf-i hāda bulunup ve taḡyîr-i redîf ile harf-i yāda daḥi bulunup ba‘zı ebyâtta iki gazel birbirine muvāfiḳ olup ve ba‘zı ebyâtı muḡāyir olup lâcerem hem harf-i hāda ve hem harf-i yāda yazılup şerḥ olunmak münāsib görüldi denilüp harf-i hāda şerḥ kılınup şimdi harf-i yāda zikri maḥalli gelüp* iki *gazel birbirine muvāfiḳ olan ebyât yukarıda şerḥ olunmuşdur* diyü *harf-i hāda olan beyān havāle kılınup ve muḡāyir olan ebyât şerḥ olunmağa ‘azm olunup* şürû‘ kılındı” (İ127b-128a, G.493)

“Bu *harfde bir gazel vākı‘* olmuşdur ve *ol gazel ekşer dīvānlarda harf-i elifde yazılmış bulunduḡı ecilden elif harfinde āḥir gazel ol yazılup anda şerḥ olunmuşdur* ki evveli budur

Mısrā‘

Tā cemālet ‘āşıkān-rā zed be-vaşl-ı ḥod şalā” (İ124b-125a)

Sürûrî, daha önceki gazellerde izah ettiği bir kelimenin yeniden açıklanması gerektiḡi durumlarda bu sözcükleri izah etmeyip kelimenin ilk geçtiḡi şiire atıfta bulunarak muhatabını geçmiş bölümlere yönlendirir.

“Bunda *ḥārānuñ elifi hāya tebdîl olunup ḥāre olmuşdur* nitekim *yukarıda beyān olunmuşdur*” (M24a, G.16/3)

“Dārā bir ulu pādşāhuñ ismi idüḡi *yukarıda beyān olunmuşdur*” (İ136b, G.500/12)

“Raṭl-ı girān tolu ḳadeḥ ma‘nāsına isti‘māl olunduḡı *yukarıda beyān olunmuşdur*” (İ164a, G.529/6)

“Cür‘adan murād qadeh dibinde qalan teba‘iyye-i şarāb idügi yuqaruda beyān olunmuşdur” (M242b, G.203/6)

“Zinderūd ırmağ adı idügi yuqaruda beyān olunmuşdur” (M296b, G.267/5)

“Āhir bunuñ gibi mağallerde Fārisī-i şaḥīḥ olur ta‘rīz maḡāmında isti‘māl olunduğı evvel ġazelde beyān olunmuşdur” (M320a, G.291/1)

“Ca‘ferābād ve Muşallā ortasında Ca‘ferābād anda bir bağıñ ismidür Muşallā harf-i elifde beyān olunmuşdur” (M348b, G.318/3)

“Çigil bir güzeli çok yerüñ ismi idügi sābıkan beyān olunmuşdur” (İ169b, G.535/5)

2.2.4.2.3. İlmî, Dînî ve Edebî Eserlere Atıflar

Şerh esnâsında eser ismi verilerek az sayıda atıf yapılmıştır. Dîvânlar, mesnevîler, tezkîreler, kasîdeler ve hadîs şerhleri şârihin atıfta bulunduğu bazı eser çeşitleridir. Şârih, bazı atıflarda “dimişlerdir” veya “bazı kitaplarda” vb. ibalerelele atfın kaynağını belirtmemiştir. Yapmış olduğu bazı atıflarda eser ismine de yer vermiştir.

“Bu ġazelüñ maḡla‘ı ve evveli nefesem be-āḥir āmed olan beyt ve maḡlaş **Dîvân-ı Hüsrevde** bulundu” (İ145a, G.510)

“Bilgil kim bu ġazel Dîvân-ı Hâfızda ve Dîvân-ı Selmānda bi-‘aynihi bulunup ammā **Dîvân-ı Selmānda** maḡlaş beyti bulunmayup ve Dîvân-ı Hâfızuñ nüsaḡlarında daḡi maḡlaş beyti bulunmayup ba‘zı nüsaḡlarda bulundu ki budur” (M308b, G.277/7)

“Şöyle ḡikāyet iderler ki ‘Acem pādşāhlarına şikāyet idenler kâğıddan ḡaftan giyüp pādşāha ḡarşı ol ḡaftana od urup yaḡarlar imiş nitekim Rûm diyārında ḡaşır yaḡarlar Hāce Hâfızuñ kâgezİN cāme didügi oldur ve **Mevlānā ‘Aṭṭār Mîhr ü Müşterî** kitābınuñ evāḡirinde dir” (M168a, G.127/3)

“Tafşîli **Nefahāt-ı Üns** nām kitābda mübeyyendür” (M171a, G.130/10)

“Şeyh Sa’ dî Būstānda dimiş

Keşşāf meşhūr kitāb-ı tefsīrdür ve keşf anuñ hāşiyelerinden biridür ve ma’ nā-yı lügavî i’ tibārî ile bu mışrā’ da ihām vardır (M69b, M69a/2)

“Menākıb-ı Evliyā olan kitāba şāhnāme dinilse cā’ izdür ki dīn pādşāhları vaşf olunur” (İ85a, G.437/5)

Beyt

Me-gū cāhî ez-salṭanat bîş nîst

Ki îmen-ter ez-mülk-i dervîş nîst”⁴⁹⁰ (İ147a, G.512/4)

Müellif bazı atıflarda bilginin kaynağını göstermemiştir. Şârih; “dimişlerdir” veya “ba’ zı kitāblarda” biçimindeki ifadelerle üstü kapalı bir şekilde atıfta bulunmuştur:

“Murād ser-i zülfdē silsile-i tarīkatdūr ki lā-yezālū ümmetî zāhirîne ‘ale’l-ḥakki ḥatta ye’ tiye emru’l-lāhî”⁴⁹¹ ḥadîş-i şerîfinüñ şerḥinde dimişlerdūr” (İ85a, G.437/4)

“Ba’ zı kitāblarda şāh Şücā’ Yezd şehrinüñ pādşāhdur diyü taşriḥ olunup sâbıkan aña taḥşîş kılundı ve ba’ zı kitāblarda şāh Şücā’ Şirāz şehrinüñ pādşāhdur diyü muşarraḥ bulunup bunda ta’ mīm kılundı ihtimāl vardır ki evvel bir şehre soñra ol bir şehre pādşāh olmuş ola” (İ1b, G.340/1)

2.2.4.3. Kültürel ve Mitolojik Ögeler

Hikâyeler, peygamber kıssaları, folklorik unsurlar, tıbla ilgili bilgiler, deyimler, yerleşim yerlerinin adları ve mitolojik anlatılar şerhteki kültürel ögeler arasında yer almaktadır.

2.2.4.3.1. Hikâyeler

Peygamberler, dört halife, din büyükleri, sûfîler ve halk nezdinde ortaya çıkan kıssalar; Sürûrî’nin metnini canlandıran, anlatımını zenginleştiren ve yorumlarını

⁴⁹⁰ Muslihiddin Sa’ dî, **Külliyât-ı Sa’ dî**, Bostan, Birinci Bâb, s. 337.

⁴⁹¹ لَا يَزَالُ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ. Ümmetimden bir taife Allah’ın emri gelinceye kadar (yani kıyâmetin kopmasına kadar) hak üzerinde galip olacaktır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 449, Hadîs No: 2229.

destekleyen tahkiye malzemeleri olarak karşımıza çıkar. Şârih, bu hikâyeleri kimi zaman “hikâyet” başlığı altında; kimi zaman da başlık kullanmaksızın aktarır. Sürûî, şerh boyunca Hâfız-ı Şîrâzî ile ilgili pek çok kıssaya yer vermiştir. Hâfız’ın hayatı ile ilgili kesitler sunması bakımından bu kıssalar hayli önemlidir. Şârih ayrıca diğer şâirler hakkında da anlatılara yer verir.

Müellif, bazı hikâyeleri “‘azîzlerden biri”, “meşâyıhdan biri”, “bir ‘Arabî” ve” “bir merd-i ‘âlî-cenâb” gibi ifadelerle nakletmiştir. Kimi hikâyelerde ise “Ebu’l-Vefâ-yı Bağdâdî”, “Mevlânâ Celâl”, “Hâce ‘Ubeyd”, “Câmî”, “Şeyh Sa‘dî” gibi kişilerin ismini vererek hadiseleri anlatmıştır.

Aşağıdaki hikâyede Şeyh Sa‘dî’nin hizmetini inkâr eden bir şeyhin rüyâsında Sa‘dî’ye semâ kapılarının açıldığını görmesi üzerine bir beyt söylemesi; Şîrâzî tarafından şiirin kabul görülmesi ve uyanıp Sa‘dî’nin yanına gittiğinde onun bu beyti okuduğunu işitmesi anlatılmaktadır.

“Şeyh Sa‘dî zamânında Şîrâz şehrinde bir şeyh nitekim mu‘âşırlarda çok vâkı‘ olur Şeyh Sa‘dî hizmetlerine münkir idi ol şeyh-i münkir bir gice vâkı‘asında görür ki ebvâb-ı semâ açılmış melekler nûrdan tabakalar ile nüzûl iderler bu nedür diyü su’âl ider didiler ki Sa‘dî-i Şîrâzî içündür bir beyt söylemiş ol beyt maqbûl-i hâzret olmuş ve ol beyt budur

Beyt

Berg-i dırahtân-ı sebz der-nazar-ı hûşyâr

Her varaķî defterest ma‘rifet-i Kirdgâr⁴⁹²

ol şeyh bu vâkı‘ayı görüp uykudan uyanup gice içinde beşâret için Şeyh Sa‘dî râviyesine gelüp görür ki Şeyh Sa‘dî çerâķ yakmış zemzeme ile bir nesne okur kulaķ ile urup işimiş ki bu beyti okur imiş” (İ192b, G.560/4)

Kıssaya göre meşâyıhdan biri Hacc’a gidecek kişileri uğurlamak üzere onlara eşlik etmiş ve şehrin kenarına kadar gelmiştir. Hac yolcularını uğurlayanlar geri dönmüş; şeyh ise yolcularla bir iki adım ilerlemiştir. Bu ilerleyiş, kendisinde Ka’be’yi tavaf ve Hz. Peygamber’i ziyaret arzusunu ortaya çıkarmıştır. O esnada katır gûya Burak olmuş ve şevk içerisinde ziyarete gitmiştir:

⁴⁹² Muslihiddin Sa‘dî, **Külliyât-ı Sa‘dî**, Gazeliyyât, s. 706. G.327/6.

“Meşâyihdan biri bir Hacca gider kimesneye teşyî için esterine süvâr olup şehri kenâra irüp sâ’ir yârân vidâ idüp rücû kılp şeyh bir iki kadem böylece giderek şevk-i tavâf-ı Ka’be ve zevk-i ziyâret-i Resûlullâh gâlib olup gūyiyâ ester Burâk olup kendüsi pür iştiyâk olup gitmiş” (M168a, G.127/4)

Bu hikâyede, iyilik sahibi bir kişinin bir ârife kendi şiirinden gönderip ondan bu şiire nazîre yazmasını emretmesi ve bu kişinin nazîre yazması anlatılmıştır:

“Fuzelânuñ de’bidür kendü kelâmların tenzîl idüp gayruñ kelâmını ta’zîm etmek nitekim bir merd-i ‘âlî-cenâb bir ‘ârife kendü şi’rinden gönderüp nazîre diyüp kendüye irsâl etmek emr eylemiş ol dañi nazîre söyleyüp bunu yazmış” (İ206a, Kıt’a 18/5)

Aşağıdaki kıssaya göre bir pîr, Hâce Hâfız’a şarap renginde bir kadeh içirir ve ardından “ey oğul söyle” diyerek ona söz söyleme kabiliyeti verir. Bu olay sonrasında Hâfız’dan nefis kelimeler ortaya çıkar.

“Bir pîr bir şarâb renginde bir kadeh şerbet nûş itdirüp şimdengirü ey oğul söyle diyüp andan soñra Hâce Hâfızdan bu deñlü nefâyis-i kelimât zâhir olmuş (M8b, G.4/8)

Leylâ, yemek pişirip fakirlere dağıtmaktadır. Mecnûn’un çanağı eline aldığı sırada, Leylâ kepçe ile Mecnûn’un çanağını kırmıştır. Bu olay sonrasında Mecnûn mutlu olup semâya başlamıştır.

“Leylî ta’âm bişirüp fuķarâya taşadduk ider imiş Mecnûn dañi çanağın eline alup gelmiş Leylî kepçe ile anuñ çanağını urup şımış Mecnûn hâz idüp semâ itmiş” (M53b, G.36/14)

Bu kıssaya göre ümmî ve kör bir kişi olan Ebu’l-Vefâ’dan ahâlî vaaz talebinde bulunmuştur. O da “inşallah” diyerek bu talebi kabul etmiştir. Gece boyunca Hakk’a yalvaran Ebu’l-Vefâ ertesi gün va’zını vermiştir. Va’z sonrasında ise “Kürt olarak yattım Arap olarak kalktım.” meâlinde bir cümle kurmuştur.

“Ebu’l-Vefâ-yı Bağdâdî bir ümmî vü ‘âmî imiş andan taleb-i va’z itmişler inşâ’llâh diyüp va’de irüp gice hâzret-i Hakk’a tazarru idüp fazl-ı İlâhî irişüp

ertesî va‘z temrîn eyleyüp bu kelâmı dimiş Kürd aḥşamladım ‘Arab şabāḥladum” (M175a, G.134/1)

Aşağıdaki hikâyede hastalığa yakalanan bir kişiye doktorun şarap içmesini tavsiye etmesi ve Mevlânâ Celâl’in bu kişiye devâ için şarap içmenin helâl olacağını söylemesi anlatılmaktadır:

“Mevlânâ Celâl ḥıdmetine bir kimse gelüp bir kişinüñ bir maraz-ı ḥâ’ili var ḥāzık u müselleḥ ṭabībler bunuñ ‘ilâcı ḥamr içmege münḥaşırdur içmezse helāk olur dirler ol kişi ḥamr içmek ḥelāl midür diyü istiftā idüp Mevlânâ Celâl daḥi devâ için bu şūretde şurb-ı ḥamr ḥelāldür dimiş ba‘zı süfehā bu ḥaberi işidüp bu beyti dimiş” (İ184b, G.552/3)

Aşağıdaki kıssada sâlih bir çiftçi olan Hoca Ubeyd’den bir kalenderin dua talep etmesi ve Ubeyd’in duasının ardından kişinin halk nezdinde kabul görerek pâdişâh olması anlatılmaktadır:

“Ḥāce ‘Ubeyd evā’il-i ḥālinde bir şālih çiftçi kişi imiş yā bir ḳalender andan du‘ā ṭaleb idüp du‘ā ‘aḳabince ḥalkdan raġbet peydā olup bī‘at itmişler pādşāh olmuş” (M53a, G.36/14)

Bu kıssada ise atlı bir pâdişâhın seyir hâlinde iken serv ağacı görüp bir şiir söylemesi ve yanındaki şâirin bu şiire yönelik bir mısra söylemesi anlatılmaktadır:

*“Bir pādşāḥ sūvār olup seyr iderken serv görüp dimiş
Serv der-bāġ be-yek pāy-ı sitāre çi kuned
Yanında bir şā‘ir var imiş ‘ale’l-fevr dimiş
Der-rikāb-ı tu reved ger buvedeş pāy-ı diger” (M152b, G.112/4)*

Hız. Muhammed, kendisini rüyada gören sâlih bir kişiye “Beni sever misin?” sorusunu yöneltir. Bu soru üzerine o azîz kişi Hız. Peygamber’den özür dileyerek kalbinin baştan sona Allah sevgisi ile dolu olduğunu belirtir. Hız. Muhammed, bu cevap üzerine hiçbir şey söylemez.

“Azizlerden biri ḥāce-i kā’ināt ‘aleyhi’s-selām ḥazretin düşinde görüp ḥazret-i Ḥāce andan su’āl itmiş ki beni sever misin ol ‘azîz dimiş yā

Resûlullâh beni ma‘zûr dut ki hubb-ı Hâk kalbi māl-â-māl kılmışdur Hâce-i kâ‘inât nesne dimemiş pes nefs-i kalbûñ hubb-ı İlâhî ile mālî idüğün bilicek ne olur” (M270a, G.230/7)

Câmî ile ilgili kıssada ise şâirin denk geldiği bir mahbûba nazar edip ona aşık olması, karşılık görmeyince mahallesinde âh u vâh etmesi ve yaşlılık döneminde bu hadiseyi hatırlaması anlatılmaktadır.

“Câmî bir maḥbûba ‘âşık olup yolda maḥbûba râst gelüp maḥbûb bundan dönüp yine dönüp nazar idüp Câmî ḥasbiḥâl zıkr eyleyüp dimiş

Beyt

Dî çü dîd ân merâ zi-râh gerdiden çi bûd

V’ân revân bûgzeşten âḥîr bâz pes dîden çi bûd

ve ol maḥbûb yanınca olan yoldâşları ile işâretleşüp gülüşmişler anı daḥî beyân itmiş

Beyt

Ger ne remzî dâşt ez-men der-miyân-ı hem-rehân⁴⁹³

Ân işâret kerden pinhân u ḥandiden çi bûd

ittifâken bu yolda bir kimse Câmîye ol maḥbûbun evin şorup [anı daḥî nazm idüp] dimiş

Beyt

Bî-dilî men guft ki ân mâh-râ ḥâne kücâst

Men zi-ğayret sūḥtem k’ân ḥâne pursiden çi bûd

ol maḥbûbdan kendüye tağyîr vaz‘ olunduğundan bî-ḥuzûr olup dimiş

Beyt

Ger ne âḥîr der-dileş cā kerd kavî-i müdde‘î

Bî-günâh ez-‘âşık-ı bî-çâre renciden çi bûd

ve Câmî yolda namâza şürû‘ idüp yüzün yere sürüp anuñ vechin beyân itmiş

Beyt

Ber-nişân-ı pây-ı ū sâzem bahâne secde-râ

Tâ ne-güyed kes ki ruḥ ber-ḥâk māliden çi bûd

⁴⁹³ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Bâ-raḳîbân ger ne remzî dâşt ez-men der-miyân

meger Cāmī ol maḥbūb maḥallesinde gice āh u vāh (2) u hāy u hū ve yā hū
diyüp ol maḥbūb buña ‘itāb idüp anı zıkr itmiş

Beyt

Men neyāsüdem zi-nāle dūş-ı ān bed-ḥū be-guŧ
Şeb heme şeb ber-ser-i in kūy nāliden (4) çi būd
ve Cāmī pīrlık zamānında ‘āşık olduğın teşnī‘ idüp dimiş

Beyt

Cāmī āḥir z’in cevān bāziçe-i tıflān şudī
Ḥod be-gū pīrāne ser in ‘ışık verziden çi būd” (M326a-b, G.297/6)

Bu anlatıda ise bir Arab’ın bir şehre gelmesi ve orada Kur’ân sesini duyup
ardından bir cümle söylemesi nakledilmektedir.

“*Bir ‘Arabī şehre gelüp Qur’ân istimā‘ idüp hazā kelāme men fe-inne lehu
ḥalāvetühü keḥelāveti’l-‘aseli*⁴⁹⁴ diyü istifsār itmiş (M362b, G.327/4)

2.2.4.3.2. Peygamber ve Evliyâ Kıssaları

Peygamber ve evliyâ kıssaları şerhteki tahkiye metinleri arasında yer
almaktadır. Şârih beyitte yorumlarını desteklemek ve anlatımını zenginleştirmek
maksadıyla Hz. Muhammed, Hz. Âdem, Hz. Mûsâ, Hz. İbrâhim, Hz. Süleyman ve
Hz. Nuh gibi peygamberler ve evliyâlar hakkında kıssalar anlatır.

Aşağıdaki kıssada Hz. İbrahim ateşe atılınca Cebrâil’in gelerek Hz. İbrahim’e
bir ihtiyacı olup olmadığını sorması ve Hz. İbrahim’in ihtiyacı olmadığını belirtip
durumundan Allâh’ın haberdar olduğunu söylemesi anlatılmaktadır:

“*Murād İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām tariḳatine itbā‘dur ki Nemrūd anı āteşe
atduḳda hevāda āteşe atılup giderken Cebrā’il gelüp eleke ḥācetün yā İbrāhīm
ya‘nī iḥtiyācuñ var mıdur yā İbrāhīm diyüp ol daḫi ammā ileyke felā ve
ammā ila’llāhi feni‘me ya‘nī saña iḥtiyācum yoḳdur ammā Allāha vardur
diyüp Cebrā’il lime lā tes’ālhu diyüp ya‘nī niçün Allāha su’āl itmezsin diyüp
ol daḫi ḥasbī min su’ālī ‘ilmühu bi-ḥālī dimiş ya‘nī ol benüm ḥālümü bilmek
baña su’āl yiter dimiş” (İ167b, G.532/13)*

⁴⁹⁴ هَذَا كَلَامٌ مَنْ فِإِنَّ لَهُ خَلَوْتُهُ خَلَاوَةُ الْعَسَلِ Bu kimin sözüdür? Çünkü bu söz için balın tatlılığı gibi bir tatlılık
vardır. (Diğer Arapça İbâreler)

Bu kıssada, Hz. Mûsâ'nın İlâhî nûrları ateş sanması ve Allâh'ın "Ben senin Rabbinim." demesi üzerine kelîmullah olması anlatılmaktadır:

"Vādî-i îmen ki cānib-i İlāhîdür Mûsâ 'aleyhi's-selām zāhirde vādî-i îmende od görüp şād olup le'allî atiküm minhā bi-ķabesin⁴⁹⁵ diyüp gelmiş idi nār şandugı nūr-ı İlāhî imiş innî ene rabbüke⁴⁹⁶ nidāsın işidüp kelîmu'llāh olmuş idi" (M242b, G.203/3)

Bu kıssada, Hz. Muhammed'in seferden gelince namaz kılıp ashâbıyla muhabbet ettikten sonra evine gittiği belirtilmektedir:

"Resûlullāh 'aleyhi's-selām seferden gelicek mescide varup namāz kılip aşhāb ile muşāḥabet idüp andan soñra ḥücre vü ḥāneye dāḥil olur idi" (İ70b, G.417/2)

Hz. Peygamber'le ilgili bir diğer kıssada ise Mu'az bin Cebel ile Hz. Muhammed arasında geçen konuşmaya yer verilmiştir.

"Resûlullāh 'aleyhi's-selām Mu'āz bin Cebele dimiş ettaķi da'vete'l-mazlûmi fe'inna'llāhe te'ālā lem yec'al beynehü ve beynehā ḥicābün⁴⁹⁷ [saķın mazlûmuñ āhından seḥergāḥ kim aña perde ķomamışdur Allāh]" (İ156b, G.521/9)

Bu rivâyette ise Hz. Âdem'in cennetten ayrıldıktan sonra yeryüzünde şâhit olduğu vahşet ve zulmetten müteessir olup ağladığı belirtilmektedir:

"Âdem 'aleyhi's-selām cennetde zûlmet görmemiş idi yere inüp aḥşam olıcaķ zûlmetden ve vahşetden ziyāde münfa'il ve muḫtarib olup ağladı" (İ83b, G.434/1)

⁴⁹⁵ لَعَلِّي آتِيَكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur'ân, Tâhâ 20/10).

⁴⁹⁶ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın! (Kur'ân, Tâhâ 20/12).

⁴⁹⁷ اَتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ Mazlûmun duasından sakın! Çünkü mazlûmun duası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur. (Hadîs) İbn Hâtem, Hadîs No: 612-634.

Bu kıssada mührün Hz. Süleyman'da olduğu zaman tesir ettiğini başka birinde olduğunda ise tesirinin kalmadığı anlatılmaktadır:

“Hâtem Süleymân ‘aleyhi’s-selâm barmağında olmak ile te’sîr-i tâmmı olup cemî‘-i vuḥūṣa ve tıyûra vesâ’ir eşyâya hâkim oldu ammâ dîv barmağında olmak ile cümlede te’sîr kılmadı” (İ162b, G.528/3)

Bu hikâyede Hz. Nûh’un Recep ayının onuncu gününde gemiye bindiği ve Muharrem ayının onuncu günü altı aylık bir sürenin sonunda gemiden çıktığı anlatılmaktadır:

“Nûḥ ‘aleyhi’s-selâm Receb ayınıñ onuncı gün gemiye binüp Muḥarremüñ onuncı gün ki ‘Âşurâ günidür gemiden çıkdı ki altı ay olur” (M29b, G.20/2)

Burada ise peygamberlerin ve evliyaların yaşadığı sıkıntılara bir bütün olarak yer verilmiştir. Hz. Âdem’in isyân sebebiyle çok uzun yıllar ağlaması, Hz. Nûh’un utangaç başını kırk yıl gökyüzüne kaldıramadığı, Dâvud aleyhisselâmın kırk yıl ağladığı, Hz. Muhammed’in vahyin kesilmesi sebebiyle kederlenmesi ve daha birçok başka evliyânın mertebesinden düşüp hüzne gark olması anlatılmaktadır.

Âdem ‘aleyhi’s-selâm bir ‘ısyân sebebi ile niçe yıllar ağladı ve Nûḥ ‘aleyhi’s-selâm innebünî min ehli⁴⁹⁸ demek ile mu‘âtib olup kırk yıl şermende başın âsmâna kıldurmadı ve Dâvud ‘aleyhi’s-selâm bir zillet bâ‘îşi ile kırk yıl ağladı ve Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm bir ḥaṭâ ile vahy mükaṭı‘ olup kırk gün münfâ‘il oldu ve evliyâu’llâhdan niçe kimseler ma‘şiyet bâ‘îşi ile mertebelerinden düşüp giryân oldılar (M331a-b, G.302/5)

2.2.4.3.3. Folklorik Unsurlar

Şârih, toplum içerisinde ortaya çıkan çeşitli inançları, uygulamaları, âdetleri, gelenekleri ve görenekleri eserine taşımıştır.

⁴⁹⁸ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي Nuh Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette haklıdır. Sen hâkimler hâkimisin. (Kur’ân, Hûd 11/45).

Şârih, verdiği bilgide bir kişiye mutlu bir haber geldiğinde âdet gereği o kişinin kıyafetini çıkartarak övünç giysilerini giymesi ve mutluluğunu ortaya koymasını anlatır.

“Zamân-ı sâbıkda ‘âdet imiş bir kimseye bir feraḥ vâkı’ olsa eski libâsını çıkarup âteşe urup libâs-ı fâḥir giyüp izhâr-ı sürûr ider imiş” (M93a, G.65/8)

Bu örnekte Sürûrî, Âcem pâdişâhlarına şikâyetini arz eden kişilerin kâğıttan kaftan giydiğini ve pâdişâha karşı o kaftanı yaktıklarını belirtir.

“Şöyle hikâyet iderler ki ‘Acem pâdşâhlarına şikâyet idenler kâğıddan kaftan giyüp pâdşâha karşı ol kaftana od urup yakarlar imiş nitekim Rûm diyârında ḥaṣîr yakarlar” (M168a, G.127/3)

Burada ise kölelerin kulağına halkadan küpeler takması anlatılmıştır.

“Acem diyârında kul kulağına halka daḳarlar imiş gâḥ mevşûfin bile zıkr idüp bende-i halka be-gûş dirler” (İ65b, G.411/6)

Bu örnekte, Âcem âdeti olarak Tatara özgü külah takılması ve onun etrafına cevher dizilmesi anlatılmaktadır:

“Acem ‘âdeti üzre Tâtârî külâḥ eṭrâfına cevher dizerler anı ülkere ve yûzi mâḥ-ı tâbâna teşbîḥ ider” (M285a, G.248/5)

2.2.4.3.4. Tıbbî Bilgiler

Şerhin birçok noktasında “maraz-ı İlâhî” ve “maraz-ı kalbî” tamlamalarına yer verilmiştir. Burada bahsedilen hastalıklar inanç ve ahlak ile ilgilidir. Şârihe göre bu hastalıkların tedavisinde tabîbe gerek yoktur. İhtiyaç olan şey; aşk ilacı, ibâdet ilacı, duâ ilacı gibi ilaçlardır.

Sürûrî, bazı bölümlerde ise doğrudan tıpla ilgili bilgi vermiştir. Müellif, tedâvî yöntemlerini anlatmış, gözün tabakalarını açıklamış ve hastalıklardan bahsetmiştir.

“Ki Haḡ te‘alā ‘ayn-ı insānı yedi ṭabaḡa ve üç ruṭūbetden terkīb itmişdür ki bu tertīb üzredür ṭabaḡa-ı şulbiyye ve ṭabaḡa-ı meşīmiyye ve ṭabaḡa-ı şebekiyye ve ve ruṭūbet-i züccāciyye ve ruṭūbet-i celīdiyye ve ṭabaḡa-ı ‘ankebūtiyye ve ruṭūbet-i beyziyye ve ṭabaḡa-ı ‘inebiyye ve ṭabaḡa-ı ḡarniyye ve ṭabaḡa-ı müteḡime nitekim şā‘ir dimiş

Ḳıṭ‘ā

Kerd āferīdgār te‘alā be-luṭf-ı ḡıṣ

Çeşmet be-heft perde vü se āb-ı münḡasim

Şulb u meşīm ü şebeke züccāc ü pes celīd

Pes ‘ankebūt u beyz ‘ineb ḡarn u mülteḡim”⁴⁹⁹ (M76a, G.54/6)

“Arab meşellerindendür şol marāz ki aña edviye ve aḡdiye ve ḡimād ve kimād ile ‘ilāc olmasa dāḡ ile ‘ilāc olunur” (İ144, G.509/1)

“Ki yüze bu vechile ḡüsn virmiş līkin ednā marāz ile rengi zā‘il olur ve ḡabrde evvel dökilecek zülfdür” (M47b, G.33/4)

2.2.4.3.5. Deyimler

Şârih, toplum içerisinde yaygın olarak kullanılan deyimlere eserinde yer vermiştir. Metinde çok sayıda deyim bulunmakta olup bahsi geçen deyimlerin küçük bir kısmına burada yer verilmiştir. Metinde geçen bazı deyim örnekleri şu şekildedir:

Uyura ur-: “Şeyḡ ‘ibādet gicesi ihyā-yı leyl idüp beni daḡi iḡyā (10) ile bī-ḡāb u ḡarāb ider ve gündüz vāḡı‘a ḡikāyet eylesem işitmeyüp uykuya varur gibi ḡılınup iltifāt itmez ki ba‘zı meşāyḡuñ ‘ādetidür mürīdūñ vāḡı‘asın işitmezlenürler mürīd vāḡı‘a söylerken uyura ururlar tā ki mürīd rüyāya maḡrūr olmayup şuḡlden ḡalmaya” (M189b, G.147/3)

Perde yırt-: “‘ādet-i felek perde yırtup rāz açmaḡdur” (M265a, G.224/5)

Rāz aç-: “‘ādet-i felek perde yırtup rāz açmaḡdur” (M265a, G.224/5)

Nūr saç-: Hicrān gicesi yıldızı nūr saçmaz (İ92b, G.448/5)

⁴⁹⁹ Şiir, Hâce Nasīruddīn Tūsī’ye aittir.

<i>ağız açdur-</i>	<i>hırkayı at-</i>	<i>rāz aç-</i>
<i>bahāne kıl-</i>	<i>hırkayı yırt-</i>	<i>ṭayyibe saç-</i>
<i>başı dön-</i>	<i>hikāyet eyle-</i>	<i>ṣadā‘ vir-</i>
<i>büt silk-</i>	<i>ittifāk id-</i>	<i>sırrını aç-</i>
<i>cān saç-</i>	<i>ḳabūl kıl-</i>	<i>su ‘āl kıl-</i>
<i>cān vir-</i>	<i>ḳalbini aç-</i>	<i>taḥammūl kıl-</i>
<i>el vir-</i>	<i>ḳan saç-</i>	<i>tedbīr buyur-</i>
<i>elden gid-</i>	<i>ḳarış murıṣ ol-</i>	<i>te ‘şīr kıl-</i>
<i>etek silk-</i>	<i>luṭf buyur-</i>	<i>tesellī vir-</i>
<i>furṣatı döndür-</i>	<i>müjde id-</i>	<i>tevbe eyle-</i>
<i>gönül aç-</i>	<i>müjdesin vir-</i>	<i>vaşl bul-</i>
<i>gönül vir-</i>	<i>nāz buyur-</i>	<i>vuşul kıl-</i>
<i>ḫaberdār eyle</i>	<i>naẓar kıl-</i>	<i>yüz döndür-</i>
<i>ḫāṣiyyet vir-</i>	<i>nūr saç-</i>	<i>yüzi açıl-</i>
<i>ḫaṭā yu-</i>	<i>‘Işḳ oyna-</i>	<i>zaḥmet vir-</i>
<i>ḫayālī el vir-</i>	<i>pāk oyna-</i>	<i>zevḳ vir-</i>

2.2.4.3.6. Yerleşim Yerleri ve Mekân Adları

Eserde, beyitler şerh edilirken bazı yer isimleri de zikredilmiştir. Şârih, kimi zaman bu yerlerin ismiyle birlikte dikkat çeken yönlerine de değinmiştir. Metinde geçen yer isimlerinden bazıları şunlardır:

“*Āb-ı rūknī* ve Rūknābād anda (Şîrâzda) bir nehrüñ ismidür” (M51a, G.35/8)

“*Çigil* Türkistân vilâyetinde bir güzeli çok yerüñ adıdur” (İ79a, G.430/2)

“*Çin* meşhûr memleket adıdur” (M113a, G.80/5)

“*Necd* diyâr-ı ‘Arabda bir memleket adıdur” (İ198b, G.566/6)

“*Gülgeşt-i Muşallâ*: Ruknābād bir ırmaḳ adıdur Şîrâzda ve anda Bayrām namāzı kıldıkları yerde bir temāşāgāh vardur aña *Gülgeşt-i Muşallâ* dirler” (M15a, G.8/2)

“Ruknābād bir ırmağ adıdur Şirāzda” (M15a, G.8/2)

“Şirāz Hāce Hāfızuñ şehrinüñ ismidür” (M51a, G.35/8)

“Zeng bir memleket adıdur aña nisbet idüp Zengī dirler” (M327b, G.299/3)

Tebriz, ‘Irāk, Şirāz, Mekke, Medîne, Merve, Yemen, Yesrib, Kıpçak, Kâf, Ken’ân ve Ka’be adı geçen yer isimlerinden bazılarıdır.

2.2.4.3.7. Mitolojik ve Tarihî Karakterler

Keykavus, Siyavuş, Dârâ, İskender, Rüstem, Hüsrev-i Pervîz, Efrâsiyâb, Kâvus ve Keykubâd gibi Fars mitoloji kahramanları Hâfiz-ı Şîrâzî’nin dîvânında ismi geçen karakterlerden bazılarıdır. Şârih şerh sırasında bu kişiler hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca eski dönemlerde pâdişahlık yapmış kişiler, dînî ve ilmî alanda ismi duyulmuş karakterler de eserde zikredilmektedir:

*“Dārâ bunda bir pādşāhuñ adıdur ki **İskender** elinde helāk olmuşdur” (M10a, G.6/5)*

*“Siyāvūş a‘lām-ı ricāldendür ve **Keykāvūş** pādşāhuñ oğlunuñ ismi daği Siyāvūş idi” (M273b, G.234/4)*

*“Siyāvūş **Keykāvūş** oğludur **Zev Rüstem** birāderidür” (İ109b, G.472/6)*

*“Senüñ tācuñ **Dārâ** daği **Erdevān** tācınıñ ‘aynıdur” (İ234a, K.4/1)*

*“Ba‘zılar **Pervîz** ismidür **Hüsrev** lağabıdur diyüp **Şeyhî** beytî ile istidlāl eyledi çü **Hüsrevlik** nişānın tîz ururlar adını **Hüsrev-i Pervîz** ururlar ammā istidlāl-i mağall-i bağsdür” (M80b, G.57/5)*

*“Efrāsiyāb gibi Türkler şāhı ya‘nî şeyh-i nākış bizüm hālimüzden gāfildür kanı bir **Rüstem**-şîfat pehlivān-ı tarîkat ki bizi bu çāhdan ħalāş idüp cāh-ı vaşla îşāl ide” (İ169b, G.535/5)*

“*Hükemā-yı zamān ve ‘ulemā-yı devrān bilmezler ki Cemşid ü Kāvus nām pādşāhlar kaçan idiler*” (İ227a, M.2/77)

“*Zerdüşt ve Zerādeşt İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām milletinden bir imāmuñ ismidür ba‘zılar āteş-perest idi dimiş*” (İ224a, M.2/6)

“*Sa‘d bin Ebī Vakḳāşdan ki oḳ atmaḳda pehluvān idi*” (M371b, G.334/3)

“*Aristo şākird-i Eflāṭundur Eflāṭūn şākird-i Buḳrāṭdur bunlar müte ‘aḥḥirindür*” (M264b, G.222/4)

“*Murād Şāh Şüca‘dan Yezd vilāyetinüñ pādşāhdur ki muḥabb-i şuleḥā idi*” (M355b, G.323/1)

“*Hākan bir şāh ismidür ki ‘atā ile ma‘rūfdur ve Cengiz ḥān bir pādşāh ismidür ki cidd ü iḳdām ile mevşūf idi*” (İ126a, G.491/6)

“*Āşaf Süleymān ‘aleyhi’s-selām ḥazretinüñ vezirinüñ ismidür*” (M53a, G.36/12)

“*Anlaruñ Fir‘avn u Hāmān metā‘ına raḡbet itmek ve anuñçün ‘arz-ı zillet itmek ‘aybdur*” (İ207a, Kıt’a 20/7)

2.2.5. Üslup Özellikleri

Şârih, beyitlerin nesre çevirisini yaparken Farsça söz dizimine bağlı kalmış, seciden uzak bir anlatıma yer vermiş, dönem eserlerindeki dil itibariyle sade denilebilecek bir dil kullanmıştır. Eylemler, Türkçe sözcüklerden seçilmiş olup cümle yapıları Türkçeye ait eklerle birbirine bağlanmıştır. Şârih, söz gruplarını ve cümleleri bağlarken özellikle fiilimsilerden yararlanmış, bu yolla uzun cümleler oluşturmuştur. Sözcük grupları “bulup”, “kılup”, “idüp” gibi zarf fiillerle birbirine bağlanarak metin içinde ses ahengi sağlanmıştır. Deyimlerle anlatım zenginleştirilmiş, yer yer arkaik kelimelere de yer verilmiştir.

2.2.5.1. Cümle Yapısı ve Dil Özellikleri

Dîvân-ı Hâfız şerhinde mısra esaslı bir yol izleyen Muslihuddin Sürûrî, tercümelerini şerhe konu olan mısraların Farsça söz dizimine uygun olarak yapar.

Çeşm-i cihân	ne-bîned	z'in	tāze-ter	cevānî
Cihân gözi	görmez	bundan	tāzerek	bir yigit

(İ171b, G.537/2)

Mā	taḥammül	ne-kunîm	er	tu	revā	mî-dārî
Biz	taḥammül	itmezüz	eger	sen	revā	dutarsañ

(İ133a, G.497/4)

Şiirlerin şerhi sırasında Sürûrî'nin kullandığı Arapça ve Farsça kelimeler ile Türkçe sözcüklerin kullanım yoğunluğu mukayese edildiğinde özellikle münşeât tarzındaki süslü nesre sahip eserlere göre Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın daha sâde ve anlaşılır bir dile sâhip olduğu söylenebilir. Aşağıdaki cümlelerde, altı çizili ek ve kelimeler Türkçe olup metnin geneli incelendiğinde dönemin dil özellikleri bakımından süslü ve secîye dayalı bir anlatımdan uzak olduğu görülecektir.

“Murād Hâfız kendüsidür ki baḥrû'l-ma' ârifdür lâcerem dir ki ben ve Hâfızuñ eş'âru defterî kâfidür ve Hâfız ki baḥr-i ma' ârifdür andan gayrı kimsede gönül alıcı söz metâ' ını görmezem çün anuñ defter-i eş'ârı benüm ile ola gönülüm karar u tesellî bulup terk-i dünyâ ve taleb-i âḥiret kıluḥ belki bunları terk idüp tâlib-i Hâk olur nitekim bu gazel matla' ında dir” (İ65a, G.410/9)

“Dost kapusı toprağı gedâsı benüm pâdşâhumdur murād budur ki pâdşâhdan mâl u manşib istemez ve aña 'arz-ı hâcet itmezin lâcerem andan fâriğın ve gedâ gibi izhâr-ı faḳr itmezin Ve anuñ mülkine gitmezin pes andan daḥi fâriğın ammâ şol kimse ki ḥazret-i Hâk bâbında gedâ ola ki ricâyı andan ide benüm pâdşâhum oldur ki andan feyz ü himmet ricâ iderin” (M60a/b, G.42/3)

Eserde fiil ya da fiil soylu kelimelerin Türkçe olduğu söylenebilir. Şârih, cümlelerini “virmesün, gerekmez, konmuş, açılmış, düşmüş, çıkmış, anlamadın,

virmedüñ, itmedüñ, olasin, getürdi, okıyasın, dutaruz” vb. fiil cümleleriyle tamamlar. Bu yönüyle yüklemelerin Türkçe fiillerden oluştuğu söylenebilir.

Eserde yardımcı eylemle kurulmuş birleşik fiillerin büyük çoğunluğu Arapça veya Farsça bir kelimeye “et-, ol-, kıl-, eyle-” gibi yardımcı eylemlerin eklenmesiyle oluşturulmuştur. “Tesellî bul-, şikâyet id-, vâkı‘ ol-, sülûk eyle-, küşâde ol-, nûrânî ol-, haṭâ id-, beyân ol-, rûşen eyle-, ḥiṭâb id-, ḳaddüñi ḥırāmân id-, müzeyyen eyle-” yardımcı eylemle kurulmuş birleşik fiillerden bazılarıdır.

Şârih, söz gruplarını ve cümleleri birbirine bağlarken özellikle fiilimsilerden yararlanır. Sürûrî, izah ettiği mânâları bu sayede daha uzun cümlelerle ifade edebilmiştir. Tek bir cümle özelliği taşıyan aşağıdaki örnekte, fiilimsilerin kullanım şekli ve anlatıma etkisi görülmektedir:

“ba‘ zı ebyâtda iki ğazel birbirine muvâfık olup ve ba‘ zı ebyâtı muġâyir olup lâcerem hem ḥarf-i *hâda* ve hem ḥarf-i *yâda* yazılup şerḥ olunmak münâsib görüldi denilup ḥarf-i *hâda* şerḥ kılınup şimdi ḥarf-i *yâda* zikri maḥalli gelup iki ğazel birbirine muvâfık olan ebyât yukâruda şerḥ olunmuşdur diyü ḥarf-i *hâda* olan beyân ḥavâle kılınup ve muġâyir olan ebyât şerḥ olumağa ‘azm olunup şürü‘ kılındı” (İ128a, G.493)

lâcerem ol buña ḥiṭâb idup bâl himmeti içup maḳâm-ı a‘lâya uçup tûbâ ağacına ‘urûc idup anı maḥall-i burûc idup anda mütekellim ve terennüm itmek gerek (İ186a, G.553/8)

Şârihin bu şekilde fiilimsi eklerini kullanarak metin içinde ses âhengi sağladığı da görülmektedir.

Şârih, kendisinin veya başka kişilerin eylemlerini edilgen fiillerle ifade etmektedir. “Şerḥ kılınmışdur, şerḥ olunmışdur, beyân olunmışdur, ‘öṣr kılınmışdur, ḳaşd olunmışdur, zikr olunmışdur, tafşîl olunmışdur, istifâde olunmışdur” gibi birleşik eylemler edilgen çatıya sâhiptir.

2.2.5.2. Arkaik Kelimeler

Sürûrî'nin şerhinde dikkat çeken önemli özelliklerden biri de metin içinde arkaik sayılabilecek kelimeleri kullanmış olmasıdır. Şârihin bu kelimelere eserde yer vermiş olması onun sade sayılabilecek anlaşılır bir eser yazmayı amaçladığını göstermektedir. Şerhte geçen bu kelimeler ve anlamları liste olarak aşağıda yer almaktadır. Bu kelimelerden bazıları Sürûrî tarafından çok defa kullanılırken bazıları da yalnızca bir kez kullanılmıştır. Bununla birlikte örneklerde kelimenin geçtiği tek bir beytin numarasına yer verilmiştir:

Arığ: temiz, pak (K.2/21)	Otar-: hayvanı otlatmak (G.529/10)
Arık: zayıf (G.477/3)	Öğürlük: birbirine yakın olmak (G.18/5)
Berk it-: sağlamlaştırmak (G.77/4)	Öndül: rehin, tutsak, hizmetçi (G.241/3)
Çap-: yağma etmek, saldırmak (G.366/2)	Öñegilük: incatçılık (G.413/9)
Duruşmak: çalışmak (G.104/6)	Öri tur-: ayağa kalkmak (G.409/1)
Geñez: kolay (G.298/7)	Şı-: kırmak (G.331/1)
Giñ: genişlik, ferahlık (G.489/2)	Sağu sağmak: ağlamak (G.302/5)
Gökçek: güzel, sevimli, hoş (G.554/6)	Şanı: istek (G.219/5)
Gönder dut-: mızrak tutmak (K.1/29)	Şıklık: ıslık, ses (G.422/5)
Gönenmek: nimete kavuşmak (G.422/6)	Söyken-: dayanmak (G.42/6)
Güni: kıskançlık etmek (G.305/4)	Söyündür-: söndürmek (G.68/2)
Ir: şarkı (G.96/1)	Şuvar-: hayvan sulamak (G.529/8)
İti: keskin (G.407/6)	Tam-: damlamak (G.284/3)
İvmek: acele etmek (G.12/7)	Talabımağ-: sıçrama, çırpınma (G.476/4)
Qaraçi: yağmacı (G.8/3)	Utlı: hicâb (G.29/8)
Qarşmak: el çırpma (G.563/12)	Uvağı: ufak kırıntı (G.526/2)
Qırañ: ölmek (G.168/3)	Uyan: dizgin (G.92/7)
Qolañ: yaban eşiği (G.461/1)	Uyundı: başkasına uymak (G.368/5)
Qoşulmak: bir yere katılmak (G.347/2)	Yalab: parlak (G.133/4)
Qovcı: dedikodu (G.294/6)	Yaluñlandur-: ışık saçmak (G.208/1)
Oñ-: şifâ bulmak, iyileşmek (G.372/4)	Yatlu: kötü, uğursuz (R.1)

Yavı: kaybetmek (G.280/1)

Yigrek: daha iyi (G.406/7)

Yedici: çekmek, itmek (G.478/9)

Yıl-: koşmak, koşuşturmak (G.553/9)

Yıylankuç: şemâme, kavun (G.439/9)

Yügrüglük: hızlı koşma (G.322/7)

2.2.6. Şârihin Hâfız-ı Şîrâzî'yi ve Dîvân-ı Hâfız'ı Tasavvûfî Okuma Biçimi

Muslihuddin Sürûrî, Hâfız-ı Şîrâzî'yi tüm yönleriyle tasavvufî ilkelere bağlı bir kişi olarak kabul eder. Şârih, Hâfız'ın şiirlerini yorumlarken de böyle bir anlayışla hareket etmektedir. Bu yorumlama biçiminin bir amacın sonucunda ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Aşağıda örnekler vasıtasıyla şârihin şiirlere yaklaşım tarzı ve amacı, Hâfız'ı algılama biçimi, kelime ve kavramlardan çıkarılması gereken mânânın ne olduğu ve Hâfız'ın içki ve şarapla ilgili tutumunun hangi noktada olduğu konularına değinilecektir:

Şârihin Şiirlere Yaklaşım Tarzı ve Amacı: Şârihin gazellerin dışında kalan diğer nazım şekillerindeki şiirlere yaklaşım biçimi onun Hâfız-ı Şîrâzî'ye yaklaşım tarzını da ortaya koymaktadır. Şârih; eserinde gazellerin şerhinden sonra kıt'a, rubâî, mesnevî, kasîde ve muhammes nazım biçimlerindeki şiirlerin şerhine geçmiştir. Müellif, kıta, rubâî ve mesnevî tarzındaki şiirlerin bazı bölümlerinin tasavvufî yoruma uygun olmadığını belirtmektedir. Sürûrî, başlangıçta tasavvufa uygun olmayan bu şiirleri şerh etmek istememiş ancak bazı kişilerin Dîvân-ı Hâfız'ın eksiksiz olması gerektiğini söylemeleri üzerine şerhi eksiksiz kılmak maksadıyla bu şiirleri de izah etmiştir. Şârihin bu düşüncesi onun edebî bir şerh gayreti içerisinde olmadığını da bize göstermektedir. Sürûrî'nin amacı tasavvufî olarak değerlendirilebilecek şiirleri yorumlamak, tasavvuf öğretisini ortaya koymak ve Hâfız'ın mutasavvıf kişiliğini ön plana çıkarmaktır:

“Hâce Hâfızuñ muḳaṭṭa‘ât u rubā‘iyyâtı ve Sâḳî-nâme vesâ‘ir ebyâtı taşavvufa çendân müte‘allık olmadığı ecilden şerh itmek kaçd itmiş idüm ba‘zı ‘azîzler Dîvân-ı Hâfız şerhi tamâm olmak ol vakt olur ki ve me‘l-iḥsânü

elā bi't-tamāmi mūcebince anlar daḥi şerḥ olına didükleri eclden anlaruñ daḥi şerḥine şürü' olup murād beyān kılındı" (İ201a, G.567/9)

Müellif, bu yaklaşımını elif kâfiyesindeki gazellerin şerhinde de sürdürmüştür. Bu şiirlerden önce verdiği bilgide bazı gazellerin tarîkate uygun olmadığını ancak fayda maksadıyla bu şiirleri şerh ettiğini ifade etmiştir:

"Elif kâfiyesinde ḥazret-i Ḥāce Ḥāfızuñ ḥikāyete mebnî ḥasb-i ḥāl vākı' olmuş ba'zı gazelleri olup aḥvāl-i tarîkate çendān ta'alluḳı olmayup ekser-i nūsaḥda bulunmayup ammā ba'zı nūsaḥda bulunup ta'mīm-i fā'ide içün şerḥ olundu biri bu gazeldür ki sefere gitmek lâzum gelüp ma'sūḳı ile kendünüñ ortasında olan aḥvālî nazm itmiş" (M21a, G.13)

Şârihin şiirlerin şerhinde tasavvufî izahta çaresiz kaldığı zamanlar da olmuştur. Bununla ilgili olarak anlattığı kıssaya göre şârih, bir gazelin şerhine gelince hakîkî ve tasavvufî mânâyı ortaya koymada âciz kalmış, hayrete düşmüş ve şiirle ilgili düşünürken uykuya dalmıştır. O esnâda her birinin şeyh olduğunu düşündüğü halka şeklinde bir cemâat görmüş. Onların yanına gidince teveccühle karşılanmış ve kendisine bahsi geçen şiirin nefis dâiresinden kelâm olduğu söylenmiş. Ardından şârih uyanıp yazmaya başlamıştır.

"Bu gazelüñ şerḥine geldükde ma'nā-yı hakîkî vü tasavvufâne tahkîk zâhîr olmaduḡı ecilden müteḥayyir ü mütefekkir olup dirsegüm ṭayanup mülâḥaza üzre olup nevm galebe idüp halka olmuş bir cemā'at gördüm cümlesi ehl-i kisvet ḥatıruma böyle gelür ki bunlaruñ her biri şeyḥ imiş pes bunlara qarîb vardum cemî'si cümleten vâḥideten faḳîre teveccüh idüp dā'ire-i nefsdan kelâmdur didiler uyanup yazmaḡa şürü' itdüm (M349b-350a, G.319/1)

Hâfız-ı Şîrâzî'ye ve onun şiirlerine ulvî bir anlam yükleyen Sürûrî, Hâfız'ı tüm yönleriyle mutasavvıf bir karakter olarak tanımlar ve onu hakikat yolunda bir sâlik olarak tasavvur eder. 365. gazelin şerhinde bununla ilgili olarak Hâfız'ın bir şeyhe intisâp ederek târikat yolcusu olmak istediğini ve hakikat içkisini arzu ettiğini söylemektedir:

"Zi-bāde ḥurden-i pinhân melûl şud Ḥâfız

Gizl  şar b içmekden mel l oldu H f z

Be-b ng-ı berbe  u ney r ze   şk re kunem

*Kopuz ve ney  v zı ile r zı  şk re idem mur d m r şids z ma f  s l k
itmekden mel l oldu H f z l cerem v   z-i p r-şevk ve  ey -i   hib-i zevk
pend   ir  adı ile s lik-i tar kat ve s rib-i hak kat olmak isterin ( 25a, G.365/10)*

Kelime ve Kavramların Hak k  Yorumu: S r r  bu yaklaşım tarzına bağlı olarak beyitlerde geçen ‘‘  k’’, ‘‘  r b’’, ‘‘vuslat’’ gibi birçok kelimeye ve mazm na tasavvuf  anlamlar vermiştir.   rih; H f z-ı   r  z ’nin sözlerinde kastedilen m n nın mec  i olmadığını, bu kavramların hak kati ifade ettiğini belirtir.

*‘‘Ve H  ce H f zun elf zının  ma n -yı mec   ye ta amm l nden ma n -yı
hak   ye ta amm li g lipd r ki nice ma alde p r   s lik ve ir  ad u tar kat ve
  n   h u secc de zikr ider’’ (M2a)*

S r r , bu yaklaşım tarzını bir beytin şerhinde ‘‘   ’’ kavramı üzerinden ortaya koyar.   rih, H f z’ın bir    i meth ettiğinde z hiri olarak aslında o p di   i  v d   n  ancak   irin bu methiyedeki asıl kastının t rikat    ini övmek olduğunu belirtir.

*‘‘H  ce H f zun    detid r ki her g  h ki bir     med  eylese z hire nazar    -ı
z hir med in mur d ider amm  ma n ya nazar    -ı tar kat diler l cerem bi-
 aseb   -z-z hir    -ı Ba d dı med  ider amm  fi’l-     a anda olan bir    -ı
tar kat med  ider’’ ( 126a, G.491/6)*

Müellif; Muhammed bin Al  isimli vez rin  v ld    kas dede onun vasfında tar kat şeyhinin  v ld   n  ifade etmektedir:

*‘‘Bu     de Mu ammed bin   Al  n m vez r med hinded r ve     r n  
  detid r ek er ma b b zikri ile     deye ibtid  iderler anu  ile mu   abaya
ve m k lemeye takrib idüp memd   n  va fına   r   ider ve tar kat ehli
 atında  ey    m r sid ma b b-ı mec  i me  besinded r **Beyt** H n  ahdur   n
bize me    ne ey dil h bdur / D    aya ına elin al  ey im z ma b bdur
L cerem bunda mu    b olan ma b bdan mur d  ey -i tar katdur ve m r d-i
  dik g  h olur  ey ine i l  -ı ir  ad   lur anu   n dir’’ ( 235b, K.5)*

Sürûrî'ye göre Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazellerinde zikr edilen şarap dünyâ şarabı değildir. Şârihe göre dünya şarabından sarhoş olan sonunda ayılır ancak ezel şarabıyla sarhoş olan ebedî olarak mest kalır:

“Be-hiç devr ne-ḥ`āhend yāft ḥuṣyāreş

Çünin ki Hâfız-ı mā mest-i bāde-i ezelest

H`āce Hâfızuñ gazellerinde zikr itdügi şarāb dünyā şarābı degüldür ve tenbîh vardur ki dünyā şarābı mesti ayılmaḵ olur mest-i şarāb-ı ezeli ebedî mest kıılır” (M67b, G.47/7)

Şârih, şarāb ve piyāle gibi kavramları hakîkatten ve tarîkatten haberdar olanların doğru yorumladığını; zahîr ehli kişilerin ve gençlerin ise yanlış anladığını belirtir. Bu kişiler, görünür anlama bağı kaldıkları için kavramları şarap içmek olarak yorumlamışlardır. Şârih; “bu fakîrûñ şerhinde ma‘lûm idinürler ki murād mecāz degül ḥaḳîkatdür ve işlāḥa irşād u naşîḥatdur” cümlesiyle doğru yorumu kendisinin söylediğini belirtip Hâfız’ı doğru anlama noktasında muhataplara uyarıda bulunmaktadır:

“Şi‘r-i Hâfız heme beytü’l-gazel-i ma‘rifettest

Hâfızuñ şi‘ri dükeli ma‘rifet sözi beytidür [gazel ismdür muḡāzeleden muḡāzele söyleşmek dimekdür]

Āferin ber-nefes-i dil-keş ü luṭf-ı süḥaneş

Āferin anuñ gönül çekici nefesine ve sözünüñ leṭāfetine murād manṭûḳdan zāhirdür ve inşāf budur ki H`āce Hâfız cümle-i şi‘ri ma‘rifetdür bu emr-i ḡarîbdür ki şüret-i mecāzda bu deñlü leṭā‘if derc eylemişdür pîrân-ı tarîkat esrâr-ı ḥaḳîkat fehm iderler egerçi cevānlar şurb-ı şarāba terḡîb-i kemāl iderler idi lakin bu fakîrûñ şerhinde ma‘lûm idinürler ki murād mecāz degül ḥaḳîkatdür ve işlāḥa irşād u naşîḥatdur” (M366b, G.330/9)

Sürûrî, bir başka beytin şerhinde de yine şarap ve kadeh kelimelerinin asıl maksadının zahirî olmadığını ifade etmektedir:

“Piyāle ber-kefenem bend tā seḡergeh-i ḥaşr

Be-mey zi-dil be-berem hevl-i rûz-ı restāḥîz

Hâce Hâfızuñ bu beyti dañi delîl-i kavîdür ki şarâb u piyâleden murâd ehl-i zâhir fehmi itdügi degüldür ve mevâlî-i ‘Acemden biri Rûma gelüp marâz mevtinde bu beyti okur imiş murâdı bu fakîr zîkr itdügi du‘âyı vaşiyet itdügi zâhirdür” (M333b, G.304/8)

Hâfız İçki İçti mi? Şârih, Hâfız-ı Şîrâzî’nin içki içip içmediğine de değinir. Sürûrî; aşağıdaki beytin zâhiri olarak düşünüldüğünde “bir şahş olur ki göl kenârında oturmuş ve elinde şarâb kadehin dutmuş ve bir fâsık oğlan anuñ murâdına müsâ‘ade itmiş” anlamının ortaya çıkacağını ancak Hâfız’a böyle bir düşüncenin atfedilemeyeceğini ve bu yorumun akla uygun olmayacağını söylemektedir. Şârih Hâfız’ın bu beyti sarhoşken söylediği düşüncesine de karşı çıkmaktadır. Ona göre Hâfız-ı Şîrâzî hiçbir zaman şarap sarhoşu olmamıştır.

“Göl der-ber ü mey ber-kef ü ma‘şûk be-kāmest

Sultân-ı cihânem be-çünin vaqt gulāmest

Murâd budur ki zîkr olundı eger mecâza haml olunursa bu bir şahş olur ki göl kenârında oturmuş ve elinde şarâb kadehin dutmuş ve bir fâsık oğlan anuñ murâdına müsâ‘ade itmiş olası bunı gibi harîf-i sultân-ı cihân benüm kulumdur diyübilür mi böyle kelâmı Hâce Hâfıza isnâd ‘âkilden şâdir olmaz ve bunı gibi sözi serhoş söylemez bu sözi mest iken söylemiş ola diyen beyân delüsidür ki Hâce Hâfız mest-i mey olmamışdur” (M48b, G.34/1)

2.3. ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ NÜSHALARI

Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın birinci cildinde “elif-zı” harflerindeki şiirleri şerh etmiştir. İkinci ciltte ise “ayın-ye” harflerindeki şiirlerle birlikte kasîde, kıt’a, rubâ’î, mesnevî vb. nazım biçimlerindeki şiirleri şerh etmiştir. Mevcut nüshalardan bazıları yalnızca birinci cildi içerirken bazıları da sadece ikinci cildi içermektedir. Kimi nüshada ise her iki cilt bir arada bulunmaktadır. Bu başlık altında tespit edilen nüshaların ciltlere göre tavsîfi yapılarak nüshaların şeceresi ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Son kısımda ise metni okumada esas alınan nüshaların tanıtımı yapılacaktır.

2.3.1. Nüshaların Tavsîfi

Yapmış olduğumuz katalog ve kütüphane taramalarında Muslihuddîn Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı olarak kayıtlara geçen 163 nüsha tespit ettik. Bu nüshaların teyit edilmesi ve temini sürecinde 5 nüshanın kütüphanelerinde bulunmadığını; 1 nüshanın da yanlışlıkla Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı olarak kataloglandığını fark ettik.⁵⁰⁰ İncelemeler neticesinde geriye kalan 157 nüshanın Şerh-i Dîvân-ı Hâfız nüshası olduğu sonucuna ulaştık.

Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı 2 ciltten müteşekkil olup bahsi geçen 157 nüshanın 91'i yalnızca birinci cildi içermektedir. İkinci cildi içeren 35 nüsha bulunmaktadır. Her iki cildin tek bir kitapta birleştiği 31 nüsha mevcuttur.

Türkiye'de birçok farklı kütüphanede nüshaları bulunan Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın Azerbaycan, İngiltere, Fransa, Bosna, İran, Almanya, Kıbrıs, Amerika ve Mısır gibi yabancı ülkelerde de nüshaları mevcuttur. Şerhin 39 farklı kütüphanede nüshaları mevcuttur. Bu nüshalardan yalnızca Amea Elyazmalar Enstitüsünde (Azerbaycan/Bakü) bulunan 3 nüshanın dijital kayıtlarına ulaşılammıştır.⁵⁰¹ Geriye kalan 154 nüshanın tamamı kütüphanelerden temin edilerek incelenmiştir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın kütüphanelere göre dağılımları ve nüshaların bulunduğu kütüphanelere dair kısaltmalar şu şekildedir:

	KÜTÜPHANE ADI	Kısaltma	1. Cilt	2. Cilt	Tüm Eser	Toplam
1.	Ali Emiri Millet Kütüphanesi	(AE)	1	-	-	1
2.	Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi	(AB)	1	-	-	1
3.	Amea Elyazmalar Enstitüsü (Azerbaycan)	(AZ)	3	-	-	3
4.	Ankara Üniversitesi, Yazma Eserler	(AÜ)	1	-	-	1
5.	Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege	(SÖ)	-	-	1	1
6.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	(B)	6	1	1	8
7.	Bodleian Kütüphanesi (İngiltere)	(BO)	2	-	-	2
8.	Bursa İnebey Kütüphanesi	(Bİ)	3	1	-	4
9.	Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp.	(Ç)	1	-	1	2

⁵⁰⁰ Bu nüshaların temini için kütüphanelere gerekli başvurular yapılmıştır. Bu başvurular sonucunda bazı nüshaların kütüphanelerinin zarar gördüğü bazı nüshaların ise kütüphanesinde hiç bulunmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Musul'da bulunan kütüphanenin savaşta zarar gördüğü ve bu nüshaya ulaşamayacağı söylenmiştir. Zeytinoğlu, Arnavutluk, Hidiv ve Bodleian arşivlerinde ise aradığımız bazı nüshalar bulunamamıştır. Bahsi geçen beş nüsha şunlardır: 1-Mektebetü'l-Evkafî'l-Amme, Türkçe Yazmaları, Musul, 22/22; 2-Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi Zeytinoğlu Koleksiyonu, 43 Ze 350; 3-Arnavutluk Devlet Arşivleri Türkçe Yazmaları, 160; 4-Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire/Mısır, 5761; 5-Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Newyork, Ms.Turk.d.9. Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Kılıç Ali Paşa koleksiyonunda bulunan 000802 numaralı nüshanın ise Sûdî-i Bosnevî'ye ait olduğu görülmüştür.

⁵⁰¹ Amea Elyazmalar Enstitüsünde bulunan 3 nüsha tüm girişimlere rağmen temin edilememiştir. Bu nüshaların tanıtımı sırasında Memmedzade Kerimullah'ın yazmış olduğu makaleden yararlanılmıştır.

10.	Erzurum İl Halk Kütüphanesi	(E)	1	1	-	2
11.	Fransa Milli Kütüphanesi	(F)	2	-	1	3
12.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi (Bosna)	(G)	4	-	1	5
13.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi	(H)	3	1	-	4
14.	İBB, Atatürk Kitaplığı	(İA)	4	-	1	5
15.	British Library (İngiltere)	(İ)	-	1	1	2
16.	İstanbul Üniversitesi	(İÜ)	7	3	3	13
17.	İzmir Milli Kütüphanesi	(İM)	-	1	-	1
18.	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	(KH)	3	-	-	3
19.	Kayseri Raşid Efendi	(RE)	1	-	-	1
20.	Kıbrıs II. Mahmud Kütüphanesi	(MK)	1	1	-	2
21.	Kitâbhâne-i Âsitân-ı Kudsi Rızavî (İran)	(R)	1	-	-	1
22.	Konya Bölge Yazma Eserler	(K)	3	-	2	5
23.	Konya Karatay Yusuf Ağa	(YA)	1	1	-	2
24.	Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi	(KÖ)	1	-	-	1
25.	Kütahya Vâhid Paşa Kütüphanesi	(V)	1	-	-	1
26.	Leipzig Üniversitesi (Almanya)	(L)	-	1	-	1
27.	Manchester John Rylands Uni. (İngiltere)	(J)	-	1	-	1
28.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	(MH)	4	3	1	8
29.	Mevlana Müzesi	(MM)	2	1	1	4
30.	Mısır Hidiv Kütüphanesi	(HI)	-	-	1	1
31.	Mısır Milli Kütüphanesi	(MS)	3	2	1	6
32.	Milli Kütüphane	(M)	11	4	3	18
33.	Nuruosmaniye Yazma Eser Ktp.	(N)	1	-	2	3
34.	Princeton Üniversitesi (Amerika)	(P)	1	1	-	2
35.	Süleymaniye Kütüphanesi	(S)	14	8	8	30
36.	Topkapı Sarayı Müzesi	(T)	1	3	1	5
37.	Trabzon İl Halk Kütüphanesi	(TH)	-	-	1	1
38.	Yapı Kredi Sermet Çifter	(YK)	1	-	-	1
39.	Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi	(Z)	2	-	-	2
İNCELENEN TOPLAM NÜSHA SAYISI			91	35	31	157

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın nüshaları tavsih edilirken eserlerin varak ve satır sayıları belirtilmiş, yazı türleri hakkında bilgi verilmiştir. Nüshaların cilt ve kâğıt özellikleri verilmiş, zahriye ve 1a sayfalarında var olan bilgiler kısaca özetlenmiştir. Te'lîf ve ferâğ kayıtları düşülmüşse bu kayıtlar aktarılmış; nüshada var olan diğer muhtelif kayıtlar üzerinde durulmuştur. Nüshanın baş veya son kısımdaki eksiklikleri Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın gazel sıralamasına bağlı olarak açıklanmıştır. Metnin baş ve son kısımlarını göstermek adına nüshadan 3-4 satırlık bir bölüm yazılmıştır. Aşağıda öncelikle birinci cildi ihtiva eden nüshaların tavsifi verilmiş ve ardından ikinci cildi içeren nüshaların tavsifine geçilmiştir. Son olarak her iki cildi ihtiva eden nüshaların tanıtımı yapılmıştır.

2.3.1.1. Birinci Cildi İhtivâ Eden Nüshalar

1) Ali Emiri Millet Kütüphanesi, AEedb207/1, (AE.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 174 varaktan meydana gelmiştir. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı tipi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x153 mm cilt ve 145 x 100 mm yazı alanına sahiptir. Şiraze sağlam olmakla beraber, bazı sayfalar şirazeden ayrılmaya başlamıştır. Ciltte, kurt yenikleri vardır. Bu kurt yenikleri eserin içinde de bulunmaktadır. Sürûrî'nin şerhi 1b-173a yaprakları arasındadır. Nüshada 5a-b sayfaları boştur. 1b sayfasında metin “besmele” ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Açıklanan kelimelerin ve şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Beyt, şi‘r, kıt‘a ve velehu eyzân gibi başlıklar kırmızı ile yazılmıştır. Sayfa altlarında reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü boştur. Deri kahverengi bir kaplama ile kaplanmıştır. 1a’dan önce 4 boş sayfa yer almaktadır. Bu sayfalarda çeşitli beyitler ile birkaç kelimenin açıklaması bulunmaktadır. 1a’dan önceki sayfada iki mühür ve Ali Emiri Kütüphanesi’ne ait arşiv kaydı vardır. 1a’da da beyitler yer almaktadır. Sayfanın ortasında surhla “Kitâb-ı Sürûrî rahmetu’llâhı ‘aleyhi” ibâreleri yazılmıştır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Millet Ktp. ile Alî Emîrî Efendi’nin mührü. IIb’de “Dervîş Abdî” yazan bir mühür vardır.

Diğer Bilgiler: Eserin başı ve sonu eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 6. gazelinin 12. beytiyle başlamaktadır. 219. gazelin 9. beytinden sonra temmet yazısı ile nüsha tamamlanmıştır. 173b-174a’da Celâl Beg, Nâtıkî, Hâtırî, Emîr Sa’dulhak ve Kadı Atâullâh’a ait manzumeler vardır. 174b’de ise mecmûadaki ikinci eser başlamaktadır.

Başı (1b): Faḥrin ve kibrin / Mine'l-mevlā bi-iblisī la'īnin “Ḥübān-ı Pārsī-gūy baḥşendegān-ı ‘ömrēnd” Pārsī Fārisīdür Fārisī mu‘ arreb-i Pārsīdür ve pārsī-gūy vaşf-ı terkībīdür ve lafz-ı ḥübān-ı Pārsī-gūy mübtēdādur baḥşendegān-ı ‘ömrēnd ḥaberdür ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki Pārsī söyleyici maḥbūblar ‘ömr bağışlayıcılarıdır

Sonu (172a): Nokta-i ‘ışk dil-i kûşe-nişinān ḥūn kerd ‘ışk noktası kûşe-nişinler göñlini ḳan eyledi “Hemçü ān ḥāl ki ber-‘ārız-ı cānāne zedend” ol beñ gibi ki cānāne ‘ārızı üzre urdılar murād budur ki cānāne ‘ārızında olan ḥāl ‘āşıkūñ

2) Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Gü 270, (AB.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 157 varaktan oluşan eserin her sayfasında 27 satır vardır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 317x200 mm cilt ve 225x130 mm ebatlarına sahiptir. Sırtı tamir görmüş çeharkuşe meşin, ebru kâğıt kaplı mukavva bir cildi vardır. Metin, içerisinde besmele bulunan bir serlevha ile başlamaktadır. Yazı, 1b’de cetvel içerisinde gösterilmiş, sonraki sayfalarda cetvel kullanılmamıştır. Şerh edilen beyitlerin üzeri surh ile çizilmiştir. Bölüm başları ve örnek olarak verilen şiirlerin başlıklarının üzeri surh ile çizilmiştir. Bazı şiirlerin şerhinde izah edilen kelimelerin ve mahlas beyitlerde Hâfız’ın isminin üzeri surhla gösterilmiştir. Yazı alanı dışında derkenârlar bulunmaktadır. Kimi derkenârlarda sahh ve mim işareti yer almaktadır. Nüshada takip eden sayfaları göstermek için sayfanın sol alt tarafında reddâdeler kullanılmıştır. Eserin bitimini üç tane mim kısaltması ile gösterilmiştir. Metin alanı cetvelsizdir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapakta birbirinden bağımsız bir şekilde ‘Sürûrî’, “‘ilm’, “‘amel” yazıları ile çeşitli sayılar bulunmaktadır. Bunların dışında ‘101 vakt’, “151 nefes” sözcükleri vardır. 1a’da ise silinmiş vaziyette kütüphane kaşesi yer alır. Kaşede nüshanın arşiv numarası “270” ve eserin konu kodu “894.551” bilgileri bulunur. Zahriye kısmında bunların dışında kayıt bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı (157a): Temmetü’l-kitāb bi-‘avni’l-lāhi’l-Meliki’l-Vahhāb ‘alā yedin aзі’ fe’ṭ-tullābi’l-mu‘ terefi’l-ḥaḳīri’l-faḳīrū’l-müzñibū’l-muḥtāc keşirū’l-‘ışyān vü ḳalilū’l-iḥsān rāciyen ilā raḥmetu’llāhi’l-Ġaffār a’nī Şālih bin Ḥasan Paşa vü

Mevlānā Pīr pīri Muḥammed Efendi şāhibü'l-kerāmet ve keşirü'l-leṭāfet Allāhümme ıġfir lehüm bi-fazlike ve raḥmetike ve en'āmike ve iḥsānike ve ğufrāneke bi-velediyyehümā ve aḥsenü ileyhümā ve ileyhim ve'l-cemī'ü'l-mü'mināne ve'l-mü'mināti'l-iḥyā'i minhüm ve'l-emvāti ilā yevmi'-zanīni fī vaḳti'-zuhri ḳable'l-'asr sene işnā ve te'üne ve mi'etin ve elf (1192/1778-79) Müstensih istinsah tarihini “Ḥudā ū-rā dihed 'ālī merātib / Ki ḥāned Fātiḥa ez-behr-i kātīp” beytinin mısraları arasında sayı olarak da göstermiştir.

Müstensih: Eserde Sâlih bin Hasan müstensih olarak kaydedilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah yeri hakkında bilgi yoktur. İstinsah tarihi 1192/1778-79 şeklinde verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük, kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâla vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Yazmanın kenarları ıslanmış olup sayfaları yıpranmış bir hâldedir. Metnin tamamlandığı 157a sayfasından sonra Sûdî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ından üç varaklık bir şerh bulunmaktadır. Bu kısmın hattı Sürûrî'nin şerhinden farklıdır. İstinsah tarihinden hemen altında “Ān-kes ki be-dāned vü be-dāned ki be-dāned / Peyveste tevāzu' kuned vü kibr ne-māned” beytiyle başlayan beş beyitlik bir şiir bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-ta'limi lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne birumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (157a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyân-ı ma'ānî-i lāfıza on ay miḳdârı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miḳdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

3) Ankara Üniversitesi, Yazma Eserler Kataloğu, Mustafa Con a 126 (AÜ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 238 Eser, 238 varaktır. Her sayfada 27 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 203x133 mm cilt ve 155x83 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Kâğıtlarda filigran bulunmaktadır. Şerh metni siyah mürekkeple yazılmıştır. Beyit, kıt'a, ammâ ba'd gibi bazı terimler ve başlıklar kırmızıyla yazılmış olup şerh edilen beyitlerin üzeri surhla çizilmiştir. 1b ve 2a sayfasında yazı alanı yaldız cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalar cetvelsizdir. Zencirekli, kahverengi, meşin kaplı mukavva bir cilde sahiptir. 1b'de yeşil zeminli bir serlevha vardır. İçerisinde bir yazı bulunmasına rağmen okunaklı değildir. Nüshanın sayfaları rutubet lekeli. Bazı sayfalarda kırmızı mürekkeple yazılmış derkenarlar vardır. Diğer nüshalara göre bu nüshada derkenar sayısı azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü boş olup kapağın iç yüzüne beyaz bir kağıt yapıştırılmıştır. 1a sayfasında iki mühür, bir mülkiyet kaydı ve DTCF arşiv cetveli yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Hasan bin Hüseyin ğafera'llāhu lehümā fi-ğırrehi Zî'l-ħiccetü's-şerîfe fi-sene ħamse ve 'aşrîn ve mā'ie ve elf (1125)

Müstensih: Hasan bin Hüseyin tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 1125 yılında Zilhicce ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mustafa Con kütüphanesi mührü, Es-Seyyid Eş-Şeyh Ebû Bekr Vahdetî'ye ait mülkiyet kaydı ve DTCF Kütüphanesi mührü vardır.

Diğer Bilgiler: Hatime kısmı eksiktir. Son şiirin şerhinden sonra verilen Münâcât başlıklı şiir yazılmış ancak devamında bulunan hatîme noksan kalmıştır.

Başı (1b): El-ħamdü li'llāhi'l-lezî ħafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemā-ķāle innā naħnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ħāfızun ve's-şalātu 'alā-ħāfızıhi bi-ta'limi lâfızıhi kemā-fi-levħi maħfūzihive 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maħzūzine bi-rumūzihi ve melħūzih

Sonu (238b): Dānişem ez-‘ālem-i taḥkīk baḥş / Ber-ṭarīk-i Muştafā tevfiḳ baḥş Hem
revā kun ḥācet-i ān bendegān / Ki du‘ā mī-ḥāştend ez-mā nihān Ber cemī‘-i ehl-i
īmān kun kerem / Tā be-keş bâşed Sürürī lâcerem

4) Beyazıd Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, V2685 (B.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 380 varaktır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x130 mm cilt ve 155x65 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Metin, mavi ve altın sarısı renkle süslenmiş serlevhadan sonra başlamaktadır. 1b-2a sayfalarında yazı alanı yaldızlı cetvel içerisinde yer almaktadır. Sonraki sayfalarda kırmızı cetveller kullanılmıştır. Beyt, şi‘r, kıt‘a gibi kelimeler surhla yazılmıştır. Şerh edilen beyitlerin üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metinden önce üç boş sayfa ile 1a sayfası yer almaktadır. İlk sayfada hiçbir yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada iki adet vakıf mührü ve bir adet vakıf kaydı yer almaktadır. 1a’dan önceki sayfada da herhangi bir yazı bulunmamaktadır. 1a’da Abdurrahman Hüseyin adına temellük kaydı tekrar edilmiştir. İçerisinde “Veliyyüddin Efendi ibnü’l-merḥûm El-Ḥac Muştafâ Ağa ibnü’l-merḥûm el-ḥac Hüseyin Ağa” yazılı olan bir mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Şa‘bān bin Ḥamza fi-beledeti Kōstantīniyye 971 ibâreleri bulunmaktadır.

Müstensih: Şaban b. Hamza tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 971 yılında istinsah edilmiştir. İstinsah kaydında nüshanın Kostantiniyye’de tamamlandığı belirtilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Veliyyüddin Efendi ibnü’l-merḥûm El-Ḥac Muştafâ Ağa ibnü’l-merḥûm el-ḥac Hüseyin Ağa” yazılı vakıf mühründen zahriyye kısmında iki adet ve hatîmenin bulunduğu 279b’de bir adet bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥẓūẓine bi-rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (279b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nıṣf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

5) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B10613, (B.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 246 varaktır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x125 mm cilt ve 145x75 yazı alanı ebatlarına sahiptir. 1b'de kubbe biçiminde bir serlevha bulunmaktadır. Yıldızlarla süslenmiş olan serlevha, kırmızı çerçeve içerisindedir. Serlevhanın üst kısmı kubbe desenine sahiptir. 1b-2a sayfaları yıldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda kırmızı çift şeritli cetveller kullanılmıştır. Başlıklar ve derkenardaki vezinler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar yer alır. Metnin alt tarafında ise reddâdeler kullanılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Sonrasında iki boş sayfa ile 1a sayfası bulunmaktadır. İlk boş sayfanın üst tarafında “Rabbi yessir ve lâ tü'essir Rabbi temmim bi'l-ḥayr” duası vardır. Sayfanın ortasında besmele ve hemen altında “Allāhümme şalli ve sellim” şeklinde başlayan Arapça bir kısım yer almaktadır. Sonraki sayfanın ortasında besmele vardır. 1a sayfasında ise Arapça bir metin bulunmaktadır. Metnin ikinci satırdan sonraki kısımları silinmiştir. 2a sayfasının üst kısmında silinmiş kırmızı bir mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (246a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H̄'āce Ḥāfīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miqdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

6) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B18288, (B.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 357 varaktan oluşan eserin her sayfasından 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 190x120 mm cilt ve 140x70 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Sayfaları, nohudî renktedir. Bazı sayfaların üst kısımları yırtılmış veya yıpranmıştır. Bazı sayfalar şirâzeden ayrılmıştır. Âyet, hadîs gibi Arapça ibâreler surhla yazılmıştır. Beyit, rubâi vb. başlıklar da surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri kırmızıyla çizilmiştir. Metin ilk sayfalarda çift şeritli, sonraki sayfalarda ise tek şeritli cetveller içerisine yazılmıştır. Metnin alt kısımlarında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye ve hatîme bölümlerinde mühürler bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Kād vaḡa'a'l-ferāḡu 'an-tahrīri hāzihi'n-nüşḡati's-şerīfe fi-yevmü'l-Cum'atü's-şerīfe fi-vaktü'z-zevāl fi-şehri Cemāziye'l-evvelī seneti şemān ve erba'ın ba'de'l-elf 'an-yed-i 'abdü'z-za'if Muşliḡuddīn el-Ḥaṡīb

Müstensih: Muslihuddin el-Hatib

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ferâğ kaydında 1048 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-ta'limi lāfızıhi kemā-fi-levḫi maḥfūzıhi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne birumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (357a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḫ olunup 'ayn ḥarfı şerḫine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

7) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B5458, (B.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 342 varaktır. Her sayfada 25 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 240x135 mm cilt ve 180x90 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Sayfalar sarı renktedir. Metin cetveller içerisinde gösterilmiştir. 1b sayfasında cetvellerin üst kısmında çatı tarzında bir çizim vardır ve bu alanda besmele yazılıdır. Metinde başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Sayfa kenarlarında metinle ilgili derkenarlar bulunmaktadır. Metnin ilerleyen sayfalarında cetveller kullanılmamıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka yüzünde herhangi bir yazı yer almamaktadır. Sonraki sayfada Bayezit Genel Kitaplığı yazılı arşiv numarası vardır. Altında bir fetva sorusu ve onun cevabı bulunmaktadır. Sonraki sayfada Farsça bir beyit vardır. 1a sayfasında “Şerḫ-i Dīvān-ı Ḥāfız te'lif-i Sürürî” yazılıdır. Ayrıca iki adet mühür ve mülkiyet kaydı yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāgu min tahrīri hāza'l-kitāb fi-yevmü'l-eḫad min şehri evāḫiri Cemāziye'l-evvelî min şühûri seneti şemāne ve seb'în ve tis'a mi'e (978)

Müstensih: Ferâğ kaydında müstensih ismi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 978 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-ta'limi lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne bi-rumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (342b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H'âce Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

8) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B5701, (B.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 176 varaktır. Her sayfada 30 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 215x155 mm cilt ve 170x105 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Ebrulu bir cilde sahiptir. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızı ile yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Sayfa altlarında reddâdeler vardır. Metin cetvelsizdir. Yazı alanının dışında derkenarlar yer almaktadır. Müstensih, metnin bazı kısımlarını harekelemiştir. Sayfa kenarlarında şerh edilen şiirlerin vezinleri verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada Riyâzî'ye ait bir gazel, harf fihristi ve Bayezit Kütüphanesi'ne dair arşiv kaydı yer almaktadır. Sonraki sayfada ve 1a sayfasında ise bazı mısraların şerhi ile kimi kelimelerin açıklamalarına yer verilmiştir. 1a'da bir adet temellük kaydı ve vakıf kaydı ile Ahmed Nazîf el-Müderriş adına iki adet mühür bulunmaktadır. 1b sayfasında da 4 adet mühür yer almaktadır. Hatime sayfasında da iki adet mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Temmeti hazā's-süveyd bi-'avni min hüve fe'allün limā yūrīdu fi evāsıṭı şehri Rebī'ü'l-evvel senete seb'a ve 'aşrın ve elf (1027)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ketebe kaydında nüshanın 1027 yılında tamamlandığı bilgisi mevcuttur.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: Ahmed Nazîf adına mühür ve temellük kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfızıhi bi-ta'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzühi ve melḥûzühi

Sonu (176b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Hâce Ḥâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

9) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul, B5778, (B.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 315 varaktır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x140 mm cilt ve 150x85 yazı alanı ebatlarına sahiptir. 1b-2a sayfalarında siyah kalın cetveller bulunmaktadır. Sonraki sayfalarda cetveller yoktur. Metnin başında kubbe biçiminde bir serlevha ve serlevhanın içerisinde besmele yer almaktadır. Başlıklar ve bazı terimler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Bazılarının altında “minhu” “şahḥ” gibi ibâreler yazılıdır. “B” sayfalarında metnin sol alt köşesinde reddâdeler kullanılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kağığının içi sarı renkte olup herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Bu kısımdan sonra iki boş sayfa ve 1a sayfası gelmektedir. İlk sayfada vakıf kaydı ve vakfin kullanılışına dair şartlar yer almaktadır. Sonraki sayfa boş olup 1a sayfasında bir gazel bulunmaktadır. 1a'da Beyazıt Kütüphanesi'ne ait arşiv numarası kaydı, kütüphane mührü ve vakıf mührü vardır.

Ferâğ Kaydı: Ve bihi esta‘în temmetü’s-süveyd fî evā’ili Şevvāl sene seb‘a ve seb‘în ve tis‘a mi‘e (977)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 977 yılının Şevval ayının ilk günlerinde istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a, 1b ve hatime sayfalarında üzerinde “Vakf-ı Hâsan Ağa Dergâh-ı ‘Âlî” yazılı vakıf mühürleri bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafīza’z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfiẓūn ve’s-ṣ-ṣalātu ‘alā-ḥāfiẓihi bi-ta‘līmi lāfiẓihi kemā-fi-levḥi maḥfūẓihi ve ‘alā-ṣaḥbihi ve ālihi’l-maḥẓūẓine birumūzihi ve melḥūẓihi

Sonu (315b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfiẓ ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfiẓa on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nıṣf miḳdārı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

10) Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Ms. Turk. E. 16, (BO.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser 368 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 217x124 mm cilt ve 153x85 mm yazı ebatına sahiptir. Lale desenli, tezhipli bir serlevhası vardır. 1b ve 2a sayfalarında 4 çizgili bir cetvel kullanılmıştır. Sonraki sayfalarda yazı alanı tez şeritli cetvelle gösterilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Metin başlıkları, şiir vb. örnekler surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Sayfaları açık sarı renktedir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da 1a’da Cennetzâde olarak bilinen Erzurum Kadısı Abdullâh Edib’e ait 1262 tarihli vakıf kaydı bulunmaktadır. Kaydın hemen alt tarafında içerisinde “Abdullâh Edib” yazılı vakıf mührü vardır. Aynı sayfada

“Bibliotheca Bodleiana” yazılı Latin harfli bir mühürle birlikte Arap harfli iki mühür daha yer almaktadır. Eserin sonunda Farsça beyitler ve ibârelerle birlikte “Hacı Halîl” ibâreli mühür yer almaktadır. Bodlein Kütüphanesi ve Abdullah Edib’e ait mühürler bu sayfada da bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Vaḳaftu vaḳfen şaḥîḥen şer‘iyyen ‘alā en lâ-yuḥraca min beytü’l-kütübi’l-multaşıḳu be-dārī illā li-‘ulemā’i haze’l-beledi bi-kefilin mer‘iyyin ve rehnin ḳaviyyin ve ene’l-faḳîr ileyhi ‘izzü şānihi es-Seyyîd ‘Abdullāh Edîb eş-şehîr be-Cennetzāde el-ḳāḏî be-medîne-i Erzurûm f’-sene işnā ve sittîn ve mi’etân ve elf (1262)”

Diğer Bilgiler: “Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm” sözcükleriyle başlayan birkaç satırlık ferâğ kaydı bu nüshada bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfîzûn ve’s-şalātu ‘alā-ḥāfîzihi bi-ta‘lîmi lâfîzihi kemā-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alā-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (178a): Dānişem ez-‘âlem-i taḥḳîḳ baḥş

Ber-ṭarîḳ-i Muştafâ tevfiḳ baḥş

Hem revā kun ḥācet-i ān bendegān

Ki du‘ā mî-ḥ’āştend ez-mā nihān

Ber cemî‘-i ehl-i îmān kun kerem

Tā be-keş bâşed Sürûri lâcerem

11) Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Ms. Turk. E. 25/1, (BO.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser 113 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 189x145 mm cilt ve 147x102 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfaları sarı renktedir. Cetvel kullanılmamıştır. Metin besmele ile başlamaktadır. “Beyt”, “velehu eyzân”, “şi‘r” gibi kelimeler surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısralar surhla çizilmiştir. Sonraki sayfanın ilk kelimesi reddâdeler ile gösterilmiştir. Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshada çok az sayıda derkenar bulunmaktadır. 113b-163a arasında farklı bir metin bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfızıhi bi-ta‘lîmi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne bi-rumûzühi ve melḥûzühi

Sonu (113a): Ki kerem ümîdi beni bu maḥmile yoldâş eyledi murâd sârbândan re’îs-i ṭarîḳatdur ve yük düşmeden murâd muşîbet vâḳı‘ olmaḳdur ve andan i‘ânet taleb itmekden murâd naşîḥat u tesliyet istemekdür

12) Bursa İnebey Kütüphanesi, Haraçcioğlu, 985, (Bİ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 258 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 208x125 mm cilt ve 184x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Salbek şemseli, miklepli, kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Kahverengi sayfalara sahiptir. Metin cetveller içerisinde yer almaktadır. İlk sayfada besmele bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı ile yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla

çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Bu derkenarların bazıları Sürûrî'nin şerhine aittir. Ancak kimisi de Sûdî şerhinden alıntılardır. Bu alıntıların altında kırmızıyla “şerh” yazısı yazılıdır. Bu derkenarlar genellikle “maḥşûl-i beyt” ifadesiyle başlamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzü boştur. Bu sayfadan sonra 4 boş sayfa ile 1a sayfası vardır. 1. ve 2. boş sayfada yazı yoktur. 3. boş sayfada Farsça bir beyit, iki adet temellük kaydı ve bir mühür bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında Bursa İnebey Kütüphanesi'ne ait arşiv bilgisi yer alır. 1a'dan önceki sayfada “Şerḥ-i Ḥāfız cild-i evvel” yazısı ve 1a'da “aded eczā” yazıları bulunmaktadır. 1a'da Bursa Genel Kitaplığı'na ait arşiv kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: Kād vaḳa‘a'l-ferāgu min tenmīki hazā'l-kitābü'l-müstetāb fī-evāḥiri Rebī'ü'l-āḥir min şühûri sene ḥams ve ‘aşrîn ve elf bi-yed-i ez‘afî ‘ibādu'llāh ve aḥveci ḥalku'llāh Muḥammed bin Şa‘bān el-ḥaṭīb fī-kaşaba-i Dırāma fī-Cāmi‘-i Yıldırım Bāyezīd min fuḳarā‘i şeyh Şeyḥülislām İbrāhīm el-Ḳarīmī el-Ḥalvetī ‘afāu'llāhu ‘anhūm bi-luṭfihi ve keremihi āmin (1025)

Müstensih: Muhammed bin Şa‘bān tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha Dırāma'da 1025 yılında Rebiülahir ayının sonlarına doğru istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da ketebe kaydı yer almaktadır: “Ketebetü'l-faḳīrū'l-ḥaḳīrū'l-muḥtāc ilā raḥmetü'l-melikū'l-ḡaffūr Muḥammed ibn Şa‘bān el-Ḥalvetī min fuḳarā-i İbrāhīm Efendi el-Ḳarīmī el-merḥūm fī-tārīḥ sene 1025”

Diğer Bilgiler:

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-şalātu ‘alā-ḥāfızıhi bi-ta‘līmi lāfızıhi kemā-fī-levḥi maḥfūzühi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzühi

Sonu (258a): Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miḳdārı

zamānda ve bu deñlü evānda nışf miķdārı řerħ olunup ‘ayn ħarfı řerħine gelinüp andan şürü‘a tařmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmışdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

13) Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Camii, 1193, (Bİ.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 447 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 204x128 mm cilt ve 132x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, miklepli, kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Sayfaları beyazdır. Ön kapağın iç yüzü sarı renktedir. Şerh edilen mısralar surhla yazılmıştır. Ayrıca başlıklar da kırmızı renktedir. Müstensih, şiir örneklerini yazarken bir alt satıra geçmiş beyitlerin mısralarını bazen yan yana bazen de alt alta olacak şekilde yazmıştır. Böylelikle şiir örneklerinin metnin akışında açık bir şekilde görülmesini sağlamıştır. Sayfa kenarlarında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının alt kısımlarında ise reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü, bir boş sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. Kapağın iç yüzünde eserin arşiv numarası ve koleksiyonu Arap harf ve rakamlarıyla yazılmıştır. Sonraki sayfada Bursa Genel Kitaplığı, Orhan koleksiyonuna ait 1193 numaralı arşiv kaydı ile Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi’ne ait 616 numaralı arşiv kaydı yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Qad istirāhü’l-ķalem li-naķlı hazā’ş-řerħi mine’s-sevādü’l-beyāz ‘alā yedi aħkiri ‘ibādu’llāh İbn Şücā‘ ‘Abdullāh fī leyletü yevmü’ş-şālīş ve ‘uřri’ş-şānī mine’ş-şülüşü’ş-şālīş mine’s-seddü’s-sādis mine’nışfu’l-evvel mine’s-senetü’l-ġalať be-düni ħarfü’t-ta‘rīf fī Medīneti Qořantīniyye

Müstensih: İbn Şücā Abdullāh

İstinsah Tarihi ve Yeri: Kostantiniyye, 1039

Muhtelif Kayıtlar: 1a’da Sultan Orhan Kütüphanesi’ne ait mühür bulunmaktadır. Bunun dışında kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş kısmı eksiktir. Metin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 6. gazelinin 4 beytiyle başlamaktadır.

Baş (2a): “Hoş-ẖānd dūş bülbül Gül ü mül halkasında hoş okıdı dün gice bülbül murād halka-ı gül ü mül den cenāb-ı Hāqdan olan inbisāt u inkişāfdur ve bülbül den murād ol cānibden olan tenbīh-i nebiyyedür

Sonu (447b): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i hālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı H̱āce H̱āfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nıṣf miḳdārı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

14) Bursa İnebey Kütüphanesi, Genel, 2182, (Bİ.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 372 varaktan oluşan eserin her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 214x157 mm cilt ve 152x63 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Şemseli, meşin, fersûde hâlde koyu siyah renkte bir cildi vardır. Cildin iç yüzü ebru desenlidir. Sayfalar krem rengindedir ve cetvelsizdir. Bazı sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Şerh metni siyah mürekkeple yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstüne kırmızı çizgiler çekilmiştir. Başlıklar surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cild kapağının iç yüzü boştur. Sonraki sayfada 2 adet temellük kaydı, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'ne ve Bursa Genel Kitaplığı'na ait arşiv kayıt bilgileri vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “Temellükü’l-‘abdi’l-fakîr ilâ rahmetihi Rabbi’l-melikü’l-habîr Muhammed bin Aḥmed el-ḥaḳîr” ibâreleriyle 1028 tarihli temellük kaydı bulunmaktadır. Diğer temellük kaydı ise Muṣṭafâ bin el-Ḥâc Müderris adınadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bi-ta’lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihive ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (372b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümûl-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥ’âce Ḥâfîz ve beyân-ı ma’ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nısf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

15) Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 4663, (Ç.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 99 varaktan oluşan eserin her sayfasında 19 satır vardır. Nüshanın yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 215x160 mm cilt ve 155x115 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Siyah bez üzerine mavi kâğıt kaplı mukavva bir cildi vardır. Arma filigranlı kâğıt türüne sahiptir. Eserin sırt kısmında “Çorum İl Halk Kütüphanesi’ne ait eserin 4663 arşiv numarasını gösteren bir arma bulunmaktadır. Eserde serlevha yoktur. Yazılar, besmelenin hemen altından başlamıştır. Metin içerisinde bölüm ve şiir başlıkları; kıt’a, beyt, hikâye gibi örnek metinler surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısranın, izah edilen kelimelerin ve “murâd budur ki” tarzında açıklama yapılırken bu ibârelerin üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanı dışında derkenârlar vardır. Bu derkenârların bitiminde “minhu” yazılıdır. Metinde takip eden sayfaları göstermek maksadıyla reddâdeler kullanılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka yüzünde Arap harfleriyle “umûmî duḥûl numarası 4663” yazılıdır. Bu kısım ile 1a arasında içerisinde çeşitli yazıların var olduğu biri boş iki sayfa yer almaktadır. Bu sayfaların ilkinde “el-cildü’l-evvel min

şerh-i Dîvân-ı Hâce Hâfız-ı Şîrâzî”, “min mü’ellifati efḍalü’l-‘ulemâ ve’l-mevâlî ve ekmelü’l-fuzalâ ve’l-e‘âlî Mevlânâ Sürûrî Efendi ekrema’llâhi te‘âlî fi’l-cinânî ‘alâ yemerru bi’l-cinân”, “et-taşavvufü ‘ilme bâḥişe ‘an zâtu’llâhi te‘âlâ ve şifâtihi min ḥayşu’l-vuşûli ileyhâ bi’l-‘ameli’s-şâlihi” ifadeleri bulunmaktadır. Bu yazıların dışında “Mu‘ammâ-yı Bûse” başlığının altında “Zi-la‘l-i yâr ḥâhem zıdd-ı şarkî/ Be-tâzî vü derî vü ḳalb ü taşḥîf” beyti yer alır. Ayrıca muammâya dair bir izâh bulunmaktadır. Sonraki sayfada herhangi bir yazı yoktur. 1a’da ise “Hâce Hâfız-râ şebî dîdem be-ḥâb / Goftem der-fazl u dâniş-i bî-mişâl” matlaıyla başlayan bir şiir vardır. Farklı bir hatla “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız Birinci Muştafâ bin Şa‘bân el-müteḥalluş be-Sürûrî el-müteveffâ sene 969” ibâresi yazılıdır. 1a, 1b ve 100b numaralı sayfalarda ise “vaḳafa ‘alâ ehlü’l-‘ulümü’s-seyyid Aḥmed Feyzî Müftî-i Çorum 296” yazılı mühürler bulunmaktadır. 1a’da ayrıca Arap harfleriyle varak, satır ve cilt numarası bilgileri yazılıdır.

Ferâğ Kaydı: Eserde ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi yoktur.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi hakkında bilgi yoktur.

Muhtelif Kayıtlar: Mülkiyet Kaydı: 1a’da “Ḳad istiṣḥabetü’l-faḳîrû’l-ḥaḳîr ila’llâhu’l-ḡanî Muḥammed Emîn İbn Beg ‘Alî” ibâreleri ile mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Eserin sonu eksiktir. Nüsha, “Rüşen ez-pertev-i rüyet nazârî nîst ki nîst/ Minnet-i ḥâk-ı deret ber-başarî nîst ki nîst” matlaıyla başlayan gazelin 10. beytine kadarki kısmı içermektedir. Bu gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 101. gazeli olup nüsha bu bölümden itibâren noksandır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bi-ta‘limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (100b): Ğarķ-ı āb u ‘araķ eknūn ŗekerī nīst ki nīst Ŗuya ve dere ğarķ ŗimdi bir ŗeker yokdur ki yokdur ya‘nī bir ŗeker yokdur ki ŗuya ve dere ğarķ olmaya murād leb-i ŗirinden kelām-ı İlāhīdür ki ma‘den-i lezzātdan

16) Erzurum İl Halk Kütüphanesi, Erzurum Yazmalar, 192 : 25 Hk 20705, (E.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 125 varaktan oluŖan eserin her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Yazı türü kırma taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x160 mm cilt ve 165x110 mm yazı alanına sahiptir. Sırtı kahverengi pandizot desenli kâğıt kaplı mukavva bir cildi vardır. Kâğıt türü arma filigranlıdır. Sayfalar nohudî renktedir ve yapraklarda rutubet lekeleri vardır. Yazı alanı cetvelsizdir. Metin besmele ile başlamaktadır. Ŗerh metni siyah mürekkeple yazılmıştır. Ŗerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar ve bazı kelimeler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Metnin alt kısmında reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da mavi harflerle “İbrahim H. Leylioğlu” yazısı, 20705 numara bilgisi, silinmiŖ hâlde temellük kaydı ve kütüphane arŖiv bilgisi bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri bilinmemektedir.

DiĖer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, “Rū ber-reheŖ nihādem ü ber-men Ėüzer ne-kerd / Ŗad luŖ çeŖm dāŖtem vü yek naŖar ne-kerd” matlaıyla baŖlayan Ŗerh-i Dīvān-ı Hāfız’ın 129. Gazelinin 7. beytine kadar olan kısmı kapsamaktadır.

Bu nüshaya Süleymaniye Kütüphanesi üzerinden ulaŖılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi’nde bu nüsha “Erzurum Kütüphanesi-Erzurum Yazmalar” ŗeklinde kataloglanmış olup numarası 192 olarak Ėörünmektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fī-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥẓūẓine bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (125b): Māhī vü murğ düş zi-efḡān-ı men ne-ḥuft Balık ve kuş dün gice benüm
efḡānumdan uyımadı Vān şūḡ-dide bīn ki ser ez-ḡān ber-ne-kerd Ol yüzsi ve
küstāḡı gör ki başı uyḡudan ḡaldurmadı murād bu iki beytde

17) Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Supplément turc 363, (F.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 198 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 25
satır bulunmaktadır. Metin dīvānî hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 220x160 mm cilt ebatlarına sahiptir. Koyu yeşil sırtı ve
kahverenginin tonları ile süslenmiş deri bir cildi vardır. Eser kütüphane tarafından
ciltlenmiştir. Sırt kısmının en üst noktasında “Bibliothèque Nationale”, ortasında
“Sorourî – Commentaire de Hâfız”, alt kısımda ise kütüphanenin amblemi, “Suppl.
Turc 363” arşiv numarası ve “Gardien 1873” yazısı vardır. Cildin ön ve arka
kapağının iç yüzüne mavi, sarı, kırmızı ve krem renklerini içeren ebru desenli bir
kâğıt yapıştırılmıştır. Şerh metni “Hazā Şerḡ-i Dīvān-ı Hâfız rahmetu'llāhi 'aleyhi”
başlığı ve besmele sonrasında başlamaktadır. Şerh metni siyah, başlıklar ise
turuncuya yakın bir tonda yazılmıştır. Metin alanı çerçevesizdir ve bu alanının
dışında derkenarlar vardır. Şerh edilen mısraların üzeri turuncu renkle çizilmiştir.
Sonraki sayfanın ilk kelimesi reddâdelerde verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde ebru süslü sayfanın ortasında
yuvarlak içerisinde “Suppl Turc 363” yazısı vardır. Ardından üç boş sayfa
gelmektedir. Bu sayfadan sonra “Hazā Sûretü'n-Naḡl” başlığı altında bir sayfalık
Arapça bir metin bulunmaktadır. Metnin sonunda “Hâzihi'r-risāle ile'l-mecālisü'l-
ḡalebe fülān min fülān el-ḡāzî” kaydı yer almaktadır. Bu sayfanın sol üst tarafında
ise “Dīvān-ı Hâfız Şerḡi Sürûrî” yazısı vardır. Sayfanın altında “Bibliothèque
Royale” yazılı turuncu tonda bir mühür yer almaktadır. Mührün altında “Volume Se
Igs Feuilles - 14 Fevrier 1873” yazılıdır. 1a'da “Ez-kerāmet-i Hâfız-ı Şirāzî başlığı
vardır. Başlığın altında “Hâfız ez-dil-i muşḡaf-ı ruḡ-ı düst/ Ḥāned elḡamdu vü sûre-i

İhlâş” beyti yazılmış ve Hâfız-ı Şîrâzî dîvânından tefe’ül çekmeye dair bilgiler Türkçe bir metne yer verilmiştir. Sayfada mülkiyet kayıtları ve “Bibliothèque Royale” mührü de bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: “Vaḳa‘ a’l-ferāgu min taḥrîri hâzihü’n-nüşḥa bi-‘avni’llāh ve tevfiḳihi fi-târîhi min şeliş ve şelişeyn ve elf (1033)

Müstensih: Müstensih: Müstensihin ismine yer verilmemiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 198a’da eserin istinsah tarihi 1033 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “es-Seyyid Veyis 1180” yazıl mühür ve temellük kaydı bulunmaktadır. Ayrıca “İstiḫabetü’l-fakîr ileyhi ‘izzü şānihi es-seyyid Aḥmed Nûrî” şeklinde başka mülkiyet kaydı daha vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalātu ‘alā-ḥâfîzihi bi-ta‘lîmi lâfîzihi kemā-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alā-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (198a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümûl-i melālüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfiẓa on ay miḳdârı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

18) Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Supplément turc 595, (F.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 359 varaktan oluşan eserin her sayfasında 29 satır bulunmaktadır. Nestalik yazı türüne sahiptir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 205x120 mm cilt ebatlarına sahiptir. Yumuşak, kahverengi, parlak görünümlü, şemseli deri bir cildi vardır. Sayfaları sarıdır. Kırmızı, tek şeritli cetveller çekilmiştir. 49a’dan sonra cetveller kalkmış; 357b-359b varakları arasında yeniden kullanılmıştır. Metin alanının dışında derkenarlar ve “b”

sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır. Yorum kısmı siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Mısraların üzeri surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde “Suppl. Turc. 595” ibâreli katalog numarası vardır. Sonraki boş sayfada “Volume Se 359 Feuillet-21 Aout 1883” ibâresi yer alır. Devamındaki sayfada bir beyit, tarih mısraı ve “Bibliothèque Impériale” yazılı bir mühür bulunmaktadır. Bu sayfadan sonra bir boş sayfa ve içerisinde şiirin yer aldığı bir sayfa gelmektedir. Daha sonraki sayfada fihrist yer alır. Şerh edilen şiirlerin matla beytinin ilk kelimeleri ve şerhin varak numaralarına yer verilmiştir. 1a sayfası boştur. 359b’den sonra da üç boş sayfa vardır.

Ferâğ Kaydı: “Kâtibü’l-hurûf Murtaẓâ Halîfe el-imâm be-Mescidi Hâcî Ramazân ‘aleyhü’r-raḥmatigî ve’l-gufrân”

Müstensih: Eser Hacı Ramazan Mescidi imamı Murtazâ Halîfe’dir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydında eserin istinsah tarihi yazılmamıştır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-leẓî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfî raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfızıhi bi-ta’lîmi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzıhi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzıhi

Sonu (359b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Ḥâfız ve beyân-ı ma’ânî-i lâfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nısf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

19) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, R 2073 (G.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 315 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 23 satır vardır. Metin, nestalik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Kahverengi deri bir cildi bulunan eser, 185x115 mm ebatlarına sahiptir. Sayfaları açık sarı renktedir. Arapça âyet ve hadîsler, bölüm başları ve beyit, kıt'a, nazm gibi örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Sayfalarda reddâdeler ve varak numaraları bulunmamaktadır. Yalnızca 315a sayfasında metnin hattından farklı bir yazıyla sayfa numaralandırılmıştır. Asıl metnin kenarında derkenârlara yer verilmiştir.

Zahriye ve Ia Bilgileri: Zahriye kısmında herhangi bir bilgi veya yazı kayıtlı değildir. Nüsha baş taraftan eksik olup yazıların bulunduğu ilk sayfada üzerinde "Gazi Husrev Begova Biblioteka" yazılı bir mühür bulunmaktadır. Aynı sayfanın üst tarafında "Kitābu Şubḥatü'l-Ebrār" ibâreleri yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ve ḳad vaḳa' a'l-ferāḡu 'an taḥriri hāzihu'n-nüşatü's-şerife vaḳtū'l- 'aşr fî-yevmü çehârşenbe fî şehri's-Şevvāl min lehver *sene sitte ve şelaşin ve elf* an yedi 'Abdu'z-za'ifü'l-faḳir pür taḳşirü'l-muḥtāc ilā raḥmete rabbi'l-laṭif li-ḥamdi'l-ḥaḳiri raḥmetu'llāhi 'afu'llāh ve livā'üd-dīn ve'l-cemī'ü'l-mü'minīn ve'l-mü'mināt ve'l-müslimīne ve'l-müslümāt el-aḫyā'i minhüm ve'l-emvāt (1036)

Müstensih: Ferâğ kaydındaki bilgilere göre nüsha Abduzzaif adlı bir kişi tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydında istinsah tarihi 1036/1626-27 olarak verilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Eserin baş tarafı eksiktir. Metin, "Revnaḳ-i 'ahd-i şebābest diger bustān-rā" matla'ıyla başlayan gazelin altıncı beytinin ikinci mısraından sonraki bölümleri ihtivâ etmektedir. Eserin tamamlandığı 315a varagından sonraki sayfada "Ḥuṭbe-i Ādem 'aleyhi's-selām" başlıklı Arapça toplamda iki sayfalık bir yazı bulunmaktadır. Hutbenin dili Arapça olup 11 satırdan oluşmaktadır. Bu kısmı "Şerḥ-i Ḥuṭbe-i Ādem" ifadeleriye başlayan Türkçe şerh bölümü izlemektedir.

Başı: mevti min-ṭūli'l-emeli ve ṭūlu'l-emelü min-ḥubbe'd-dünyā ve ḥubbu'd-dünyā re'sü külle ḥaṭī'etin 'Yār-ı merdān-ı Ḥudā bāş ki der-keştī-i Nūḥ' Yār bunda muşāḥib ma'nāsinadur ma'nā-yı mışrā' budur ki Allāh erenlerine yār ol ki Nūḥ gemisinde

Sonu (315a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḥ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miqdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

20) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, R 2576 (G.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 350 varaktan oluşan eserin her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Eserin hattı nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 207x140 mm cilt ölçülerine sahiptir. Nüshanın bazı sayfalarında metin cetveller içerisine yazılmışken bazı sayfalarda cetveller bulunmamaktadır. Metinde bölümlerin ve örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri ise surh ile çizilmiştir. Nüshada derkenârlar bulunmakta olup "b" sayfalarının sol alt köşesinde reddâdelere yer verilmiştir. Eserde varak numaraları yer almamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Nüshanın zahriye ve 1a sayfaları boştur.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrīfī raybe'l-menūni kemā-kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fî-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu (350): Keşret-i eşğālüm ve teşevvûş-i hâlüm ve teferruk-ı bâlüm ve şümûl-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nışf miqdârı şerh olunup ‘ayn harfî şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

21) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, R 4129 (G.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 343 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser 205x155 mm cilt ölçülerine sahiptir. Dış kapağı gövdeden ayrılmak üzeredir. İç yüzü ebru ile süslenmiş mukavva bir kapağı vardır. Besmele ile başlayan metnin baş tarafında serlevha yoktur. Ayrıca metnin sınırlarını gösteren cetvellere de yer verilmemiştir. Şerh edilen beyitlerin üzeri surh ile çizilmiştir. Bunun dışında örnek şiirlerin başlıkları ve bölüm başları surh ile yazılmıştır. Sağ sayfanın sol alt tarafında reddâdeler bulunmaktadır. Sayfa kenarlarında derkenarlar yer almaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriyede ebru süslemeli ve boş durumdaki iç kapaktan sonra çeşitli yazılar içeren 2 sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. Ön kapaktan sonraki sayfada “Hâce Hâfız-râ şebî dîdem be-h‘âb / Goftem ey der-fazl u dâniş-i bî-mişâl” matlarıyla başlayan Hâfız-ı Şîrâzî’nin bir gazelinden ilk iki beyit yazılıdır. Beyitlerin altında silinmiş hâlde surhla yazılı “Hikâyet” başlığı ve hemen altında bununla ilgili Farsça bir bilgi yer almaktadır. Hikayeden sonra surhla “Rubâ‘î” ifadesi yazılmış ve silinmiş hâlde Hâfız’a ait rubailere yer verilmiştir. Sonraki sayfada bir tane ve 1a’da iki adet mülkiyet kaydı yer alır. 1a’daki kayıtlardan birinin üzeri karalanmıştır. Bu sayfada ayrıca “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız” yazısı ve üzeri çizilmiş ve silik hâlde iki beyit bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Zahriye kısmında biri üzeri karalanmış vaziyette üç mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde “Şümme intikālū ilā yedi ez’afe’l-‘ibād Muştafā bin el-Cāmī Ḥasan bin Muştafā bin Muḥammed” kaydı yer almaktadır. Sonraki sayfada ise “Şümme intikālū ilā desti ez’afe’l-‘ubeyd İbrāhīm İbn Süleymān ḡafere hūmāu’llāhi te’ālā bi-ḡufrānihi ve raḥmetihi” kaydı mevcuttur.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafīza’z-zikre ‘an-tahrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfīzihi bita’limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (324a): Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma’ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miḳdārı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürü’a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu’īnu ve bihi esta’īn

22) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, R 470 (G.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 216 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Nestalik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 285x200 mm cilt ebatlarına sahiptir. Sayfalar surhla çerçevelemiştir. 6a’da üzerinde “Gazi Husrev Begova Biblioteka” yazılı mor bir mühür vardır. Ortasında Arap harfleri ile kütüphanenin ismi yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Hâfız-ı Şîrâzî’ye ait beyitlerin kimisinde kelimeler harekelendirilmiştir. Bölüm başlıkları ve şiir, rubâî, kıt’a gibi kelimeler surhla yazılmıştır. Cetvellerin dışında derkenarlar yer almaktadır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. Kimi derkenarların hattı metnin yazı türünden farklıdır. “B” sayfasının sol alt tarafında ise reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka yüzünde “Şāḥib İbrāhīm” ve Şāḥib Aḥmed bin İsmāil” ifadeleri yer almaktadır. Sonraki sayfada Arap harfleriyle “el-Ḳāsim” ve Latin harfleriyle “Bs 754” yazısı vardır. Ayrıca bir adet mühür bulunmaktadır. Bu

iki sayfadan sonra herhangi bir yazı bulunmayan 1a ile birlikte bir sayfa daha vardır. 216a'dan sonra 5 boş sayfa ve arka kapağın iç yüzü yer almaktadır. 216b sayfasında "be-māh-ı Rebī'ü'l-evvel sene 1034" yazısı yer almaktadır. Sonraki sayfada ise Arap harfleriyle iki ayrı matematik hesabı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Kāne'l-ferāgu min kitābetihi hāzihi'n-nüşha mübāreketü'l-vakt tülü'ü'l-fecrū's-şānī yevmü's-sebt 'āşiri zī'l-Ḳā'idetü'l-Ḥarām sene eḥadī ve tis' in ve tis'a mi'e (991) 'alā yedi'l-ḥaḳīrū'l-mu'teraḳ bi'z-zenbi ve't-taḳşir Muḥammed İbn Aḥmed el-'Arabī ve min naẓarahü fī hāzihü'l-kitābi ve du'āü'l-kitābetihi ve şalla'llāhu 'alā faḫru'l-'Arabi ve'l-'Acem Muḥammed şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ve 'alā ālihi ve aşḫābihi ve etibbā'ihī mine'l-'ulemā', ve's-şüleḫā'i ve'l-aliyyā'i bihüm yevmü'd-dīn temmet fī Şehri Muḥarremü'l-ḥarām fī yevmi erba'ā sene seb'a 'aşr u elf (1017)

Müstensih: Muhammed ibn Ahmed el-Arabî

İstinsah Tarihi ve Yeri: 1017

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḫnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfiẓün ve's-şalātu 'alā-ḥāfiẓihī bi-ta'limi lāfiẓihī kemā-fi-levḫi maḥfūẓihī ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥẓūẓine birumūzihi ve melḫūẓihī

Sonu (216a): Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfiẓ ve beyān-ı ma'ānī-i lāfiẓa on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miḳdārı şerḫ olunup 'ayn ḥarfī şerḫine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu

23) Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 000473, (H.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 370 varaktır. Her sayfasında 21satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüşha, 198x133 mm cilt ve 135x75mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar nohudî renktedir. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Metin

cetvelsizdir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzü boştur. Sonraki sayfada vakıf mührü ve bağış kaydı yer almaktadır. Zahriyye kısmındaki bu bilgilere göre nüshanın sahibi Seyyid el-Hâc Abdulkadir isimli bir kişi olup eserini Valide Atik Câmiine bağışlamıştır. Bağış bilgilerinin altında nüshanın dikkatle kullanılması husunda vakfedilme şartları bulunmaktadır. Sayfanın üst kısmında satır ve varak sayılarını gösteren bilgiler mevcuttur. Sonraki sayfada “Şerh-i Kitâb-ı Dîvân-ı Hâfız li-Mevlâ es-Sürûrî” ibâreleri ile çelitle Arapça yazılar bulunmaktadır. 1a sayfasında fevâid bilgileri ve iki adet mühür bulunmaktadır. 1b sayfasında Seyyid Abdulkadir adına vakıf mührü vardır. Aynı mühürden iki adet hatime kısmında da yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Es-Seyyid el-Hâc Abdulkadir adına vakıf mührü ve bağış kaydı bulunmaktadır. Temellük ve Vakıf kaydı: Bu hâkîr ü fakîr-i pür-takşîr es-Seyyîd el-Hâc ‘Abdulkâdir el-ma‘rûf yâ Mîr Hâce Kemânkeşü’l-Üsküdârî bu kitâb-ı müste‘âbı mülkünden ihrâc idüp Üsküdârda vâkı Vâlide ‘Atîk Câmi‘-i şerîfine şol şart ile vakf eyedüm ki talebe-i ‘ulûmdan her kime iktizâ iderse rehn-i kavî ve yâhûd kefil-i millî ile virilüp tâ hâceti tamâm olunca hıfz idüp neşâd içün kâğıdın bu kimseye ve cildin şu kimseye ve uşak eline virilmeye ve tebdîl ü tağyîr itmeye eger şartlardan birisinüñ hilâfı zuhûr iderse tazmîn olına

Başı (1b): El-hamdü li’llâhi’l-lezî hafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naħnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-hâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-hâfîzihi bi-ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levhî maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (370a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i hâlüm ve teferruk-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miḥdârı

zamānda ve bu deñlü evānda nışf miķdārı řerħ olunup ‘ayn ħarfı řerħine gelinüp andan şürü‘a tařmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmışdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

24) Hacı Selim Ağa, Kemankeş, 474 (H.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 170 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 220x150 mm cilt ve 155x92 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Metnin baş kısmı eksik olup yazılar 2a sayfasından başlamaktadır. Beyt, velehu gibi başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. řerħ edilen mısraların üzeri surhla çizilidir. Sayfala cetvelsizdir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Diğerk nüshalara göre daha az sayıda derkenar bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü kahverengi kağıtla kaplıdır. 1a sayfasının üst kısmında “řerħ-i Ĥāfız dāl kâfiyesinden zı kâfiyesine gelince” ibâresi bulunmaktadır. Hemen altında nüshanın sayfa ve varak bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca Valide Atik Câmii mührü ve vakıf kaydı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü’l-kitāb fi hazā’l-makām ve’řalātu ‘alā seyyidinā Muħammed ĥayru’l-enāmi ve ařĥābihi’l-kitām vaķa‘a’l-ferāgu min taħriri fi-řehri Recebū’l-mürecceb sene tis‘a seb‘ün ve tis‘a mi‘e

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre eser 1079 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Üsküdārda vāķı‘ Vālide-i ‘Atiķ Cāmi‘-i řerīfine Emir Ĥācenün vakıf u vaż‘ eyledügi kitāblardandır

Diğerk Bilgiler: Nüshanın baş kısmı eksiktir. Metin řerħ-i Dîvân-ı Ĥāfız’ın 140. gazelinin 9. beytinden sonra başlamaktadır.

Başı (1a) : Ki bir arpa dūnlar minneti ya‘nī arpa ķada dūnlaruñ minnetin çekmek yüz baţman altun degmez murād faķr ile ķanā‘at itmek ulıdur māl-ı keřir içün minnet-i

kalil çekmeñden dimekdür Devlet-i dünyâyı çok gördüm velikin görmedüm / Faqr u
‘uzletde olan ehl-i kanā‘ at rāhatın

Sonu (170a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i hālüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H̄‘āce H̄āfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miqdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nısf miqdārı şerh olunup ‘ayn harfī şerhine gelinüp
andan şürū‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve
bihi esta‘īn

25) Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa, 00959, (H.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 389 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır.
Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x143 mm cilt ve 157x80 mm yazı alanı
ölçülerine sahiptir. Sayfaları beyaz renktedir. Metin cetvelsiz olup serlevha
bulunmamaktadır. Başlıkların üzeri surhla çizilmiştir. Metin cetvesizdir. Sayfa
altlarında reddādeler vardır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır.
Derkenarların altında “minhu” ibâresi yazılıdır. Bazı kelimeler ve beyitler
harekelendirilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Türkçe iki beyit
bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında Selim Ağa Kütüphanesine ait arşiv kayıt bilgisi
vardır. Sonraki sayfada Arapça ve Farsça beyitler ile bir adet mühür yer almaktadır.
Bir sonraki sayfada hiçbir yazı bulunmamaktadır. 1a sayfasında ise Selim Ağa adına
vakıf mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a sayfasında Selim Ağa adına vakıf mührü bulunmaktadır. Aynı
mühür 386b sayfasında da tekrar edilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fī-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (386b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

26) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, FAR 00181 (İÜ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 226 varaktır. Her sayfasında 27 satır yer
almaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 212x134 mm cilt ve 160x75 yazı alanı ölçülerine
sahiptir. Meşin bir cilt içerisinde. 1b sayfasının üst kısmında mavili, altın sarılı,
tezhipli bir serlevha bulunmaktadır. Yazı alanı yaldızlı cetveller içerisindedir.
Başlıklar kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının
dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler
bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin başında ön kapağın iç yüzü ile birlikte 3 boş sayfa ve
1a sayfası bulunmaktadır. Cildin üst kapağının iç yüzünde yazı yoktur. Sonraki
sayfanın başında “el-cildü'l-evvel min Şerḥ-i Dīvānū'l-Hāfız li-Sürürī” ifadesi
yazılıdır. Yazının altında kütüphane mührü vardır. Sonraki sayfada hiçbir yazı
bulunmamaktadır. Sonraki sayfada ise Farsça ve Arapça beyitler bulunmaktadır.
Ardından gelen sayfa ve 1a sayfasında hiçbir yazı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (286a): Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürū'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

27) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 00118, (İÜ.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 205 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Eserin yazıldığı hattın cinsi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 295x180 mm cilt ve 202x104 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı siyah meşin, üzeri kaverengi, şemseli bir cildi vardır. Sayfalar, su yolu filigranlıdır. Eserin bazı sayfa kenalarında derkenarlar vardır. Başlıklar kırmızıdır. Yazı alanı kırmızı cetveller içerisindedir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Temellük kayıtları ve mühürler bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da 2 adet temellük kaydı ve 1 adet şahıs mührü vardır. 201a'da 1 adet kütüphane mührü vardır.

Başı: El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fî-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu: Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i hâlüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerh olunup ‘ayn harfi şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

28) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 00571 (İÜ.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 322 varaktır. 17 satır vardır. Eserin yazıldığı hattın cinsi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 203x149 mm cilt ve 150x94 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar aharlı olup nohudî renktedir. Önü desenli lake, sırtı kahverengi meşin ciltlidir. Bazı yapraklarda derkenar vardır. İlk varaklarda şerh edilen mısraların ilk kelimelerinin üzeri surhla çizilmiştir. Sonraki sayfalarda ise şerh edilen mısraların tamamının üzeri kırmızıyla çizilmiştir. Sayfa altlarında reddâdeler vardır. Bazı terimler ve başlıklar surhla yazılmıştır. Yazı alanı cetvelsizdir. Serlevha bulunmamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka yüzünde hiçbir yazı yoktur. 1a sayfasında ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ne ait mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü’s-süveyd fî evâ’ili sene seb‘a ve seb‘în ve tis‘a mi’e (977)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 977/1569 yılında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi yoktur.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Eserin baş kısmı eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 10. gazelinin 7. beytiyle 7a nolu varakta başlamaktadır. 1b-7a varaklarında ise Sürûrî’ye ait olmayan Hâfız Dîvânı’nın bir şerhi yer almaktadır.

Başı (7a): Müşk-efşân-râ girü kırış muruş itmişsin gîsû-yı müşk-efşânı murâd zülfdan ğayb-ı hüviyyetdür ve gîsûdan tarîk-i sâlikdür ya' nî ğayb-ı hüviyyetünde bir sırr-ı hafî vardır ki *eṭ-ṭuruḳu ila'llāhi te'alā bi'adedi enfāsi'l-ḥalā'iki* mücebince kendüne ṭuruḳ-ı muhtelif kılduñ

Sonu (321b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H'âce Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

29) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 03018 (İÜ.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 321 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Eserin yazıldığı hattın cinsi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x152 mm cilt ve 158x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kırmızı, meşin, lacivert kâğıt kaplı ve mıkblebli bir cildi vardır. Sayfa kenarlarında yer yer derkenarlar bulunmaktadır. Başlıklar kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanı cetvelsizdir. Serlevha bulunmamaktadır. Sayfaların rengi nohudîdir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 2 boş sayfa ve 1a'dan sonra metin başlamaktadır. İlk sayfanın en üstünde “Ḳıṭ'a-i Evvel mine's-Sürürî” ve hemen altında “Kitāb-ı Sürürî 'ale'l-Hāfızu's-Şirāzî cild-i evvel” ibâreleri bulunur. Sayfanın ortasında kütüphane mührü ve iki adet temellük kaydı vardır. Sonraki sayfada hiçbir yazı bulunmamaktadır. 1a sayfasında mülkiyet kaydıyla çeşitli Arapça ibâreler yer alır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu min taḥrîri hazā'l-kitāb fi-yevmü'l-işneyn min şehri evāḡiri Rebî'ü'l-āḡir min şühûri senete şemān ve seb'in ve tis'a mie'e (978) (22 Eylül-30 Eylül 1570)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 978 yılının Rebiülevvel ayının ikinci gününde tamamlanmıştır.

Muhtelif Kayıtlar: Ahmed bin Şaban adına mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Baş: El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

30) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 09713 (İÜ.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 299 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 285x190 mm cilt ve 263x81 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı ve sertab bölümü bordo meşin, üzeri lacivert kâğıt kaplı ve miklebli bir cildi vardır. Başlıklar ve bazı terimler kırmızıdır. Açıkana bazı kelimeler ile şerh edilen mısraların üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. 1b ve 2a varaklarında yaldızlı cetveller vardır. Diğer sayfalarda cetveller kırmızı renktedir. Metin besmele ile başlamaktadır. Kâğıtlar aharlı olup sayfalar su yolu filigranlıdır. “B” sayfalarının alt kısımlarında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da 4 adet silinmiş mühür vardır. Sayfanın başında “Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfız li-Sürūrī” ibâresi vardır. Sayfanın ortasında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne ait mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüşada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: 1a'da Mustafa bin Muhammed ve Muhammed Sadık bin Ahmed bin Hüseyin adına temellük kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fī-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (299b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

31) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY00163 (İÜ.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 320 varaktır. Her sayfasında 21 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihtir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 180x267 mm ebatlarındadır. Koyu kahverengi
meşin bir cildi vardır. Sayfalar rutubet lekeli. 1b varağında tezhipli ve yaldızlı bir
serlevha bulunmaktadır. Serlevhanın ortasında besmele yazılmıştır. 1b-2a
sayfalarında yazılar, yaldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalar cetvelsizdir.
Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Şiir başlıkları ve bazı terimler kırmızı
mürekkeple yazılmıştır. İlk varakta başlıklar sarı renktedir. Bazı mısraların ve
kelimelerin üzerinde hareke bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar
mevcuttur. Derkenarların altında “şahḥ” ve “minhu” gibi ibâreler yazılmıştır.
Sayfanın alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Farsça beyitler
bulunmaktadır. 1a sayfasında sayfaya bir kağıt yapıştırılmış olup bu kağıtta
Sürûrî'nin hayatı hakkında özet bilgi bulunmaktadır. Bilgilerin en sonunda vefâtına
düşülen tarihe yer verilmiştir. Sayfanın üst kısmında “Edebiyât Kütübḥānesi 163”
yazısı vardır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāgu min hazā's-şerḥi li-Dīvāni'l-Hāfız bi-'avni
'ināyeti'llāhi'l-melikü'l-mennān ve ḥüsni tevfiḳü'l-vāḥidi'l-ḥannān ed-deyyān 'an
yedi 'abdu'z-za'ifü'n-naḥīf el-faḳīrü'l-ḥaḳīr Rıdvān bin 'Abdulgennān el-muḥṭāc ilā

rahmeti'llāhi'l-müste'ân ve şefâ'atihi Muḥammed 'aleyhi's-selām ḥabîbü'r-Raḥmân fi'l-yevmü's-şâliḥ min şehri Ramażânü'l-Mübârek min şühür senete şemân ve seb'in tis'a mi'e (978)

Müstensih: Rıdvan bin Abdülmennân

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 978 yılında Ramazan ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri bilinmemektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfızıhi bita'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzühi ve melḥûzühi

Sonu (320b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḥ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dīvân-ı Hâce Ḥâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nısf miqdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'in

32) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY01561 (İÜ.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 245 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır. Eser talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 261x162 mm cilt ve 181x89 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. 1b sayfasında tezhibli bir serlevha vardır. Serlevha mihrabiyelidir. Başlıklar ve bazı terimler kırmızıyla yazılmıştır. İlk varakta bu terimleri yazarken altın sarısı renk de kullanılmıştır. Metinde şerh edilen mısralar ve bazı kelimeler harekelendirilmiştir. Metin, yaldızlı cetveller içerisindedir. Kâğıtlar aharlıdır. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Şemseli ve miklebli, kahverengi meşin bir cildi vardır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Derkenarların altlarında "minhu" ve "mim" gibi işaretler vardır. "B" sayfalarının alt kısmında reddâdeler yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüşhada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı: El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥafīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miqdārı şerḥ olup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

33) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Mc_Yz_K.000250, (İA.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 178 varaktan oluşan eserin her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 195x125 mm cilt ve 155x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, koyu kahverengi mukavva bir cildi vardır. Şirazesinin üst kısmı tahrip olmuştur. Besmele ile başlayan netin, cetvel içerisinde yer almaz. Yazılar siyah mürekkeple yazılmış olup bazı bölümlerin ve örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Altlarında ise “minhu” ibâresi yazılıdır. Asıl metin kısmında yer alan bazı kelimelerin üzeri çizilmiş ve “şahḥ” kısaltması ile derkenarda doğru şekli yazılmıştır. Sonraki sayfanın ilk kelimesi reddâdeler vasıtasıyla gösterilmiştir. Sayfalar latin rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Sayfaların rengi sarıdır. Orta kısımlarında ıslanmaya dayalı lekeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Kapağın ön yüzünde kütüphane katalog numarasını gösteren beyaz bir etiket bulunmaktadır. Cin ön kapağının iç yüzünden sonra çeşitli yazılar bulunan iki sayfa ve 1a bölümü gelmektedir. Cildin ön kapağının iç sayfasında “M. Cevdet Kütüphanesi K.250” yazılı mor bir mühür vardır. Altında ise “mā yez'u's-sultānū ekşere mimmā yez'a'l-Ḳur'ānū” kelimeleriyle başlayıp devam eden Hz. Osman'ın ifadeleri yer bulunur. Bu Arapça cümlemin altında üzeri siyah mürekkeple

çizilmiş “Min Şerhu’l-Mevākıf” sözcükleri vardır. Sayfanın orta kısmında “İlāhī ‘abduke’l-‘āşī atāke muķırren bi’z-zünūbi kad da‘āke / Fe-in tağfir ve ente ehlün lizāke fe-in taṭrud femen yerḥam sivāke” mısralarından oluşan Ebî Nüvās’a ait bir şiir yazılıdır. Sayfanın alt kısmında ise bir kısmı silinmiş vaziyette Türkçe beyitler vardır. Sonraki sayfanın üst kısmında “et-taḥḳīku fi’l-aşli bi-ma‘ne’t-teṣebbüti ve fi’l-arfi yuṭliku ‘alā işbātü’s-şey’i ‘aliyyü’l-vechi’l-ḥaḳḳa’t-tedḳīke fi’l-leḳḳati min daḳaḳtü’s-şey’i izā ce‘āletihī daḳīḳün fi’l-işṭilāḥī” ifadeleri yazılıdır. Bu yazının hemen altında temellük kaydı vardır. Aynı sayfada “ḳāle ‘aleyhi’s-selām ‘aleyküm bi’s-sivāki fe’inne fihi ‘aşre ḥişāli” şeklinde başlayan hadîse yer verilmiştir. Hadîsin hemen sol tarafında bir temellük kaydı daha bulunmaktadır. Sayfanın sol altında Arapça bir dua yer almaktadır. Sayfanın sağ alt köşesinde ise “Şerḥ-i Hāfız için Ḥasan Begden bir ḳuruş ziyān alındı” notu vardır. Notun geri kalan kısmı silinmiştir. Bir sonraki sayfaya ve 1a’ya ise Türkçe beyitler yazılmıştır. Şiirlerin arasında “velehu” sözcüğü yer almaktadır. Metnin tamamlandığı 178a’dan sonra “Allāhu ekber Allāhu ekber lā ilāhe illa’llāh” şeklinde başlayan bir bölüm gelmektedir. 178b’de Farsça ve Arapça ibâreler ile “Begüm ‘ālemde senden özge maḥbûb görmedüm hîç ben” mısraına tarih düşülmüş ve hesaplamaları yapılmıştır. Sonraki iki boş sayfada da beyitler bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: İlk temellük kaydında “Şümme temellüku’l-faḳīr Muḥammed Sedīduddīn” yazılıdır. İkinci mülkiyet kaydında ise “Min kütübi’l-‘abdu’l-hey ‘Ubeydullāh bin Mūsā el-enāmu li-Cāmi‘ü’l-Āyāşofya” ifadeleri yer alır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve’s-şalātu ‘alā-ḥāfızıhi bi-ta‘līmī lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzühi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzühi

Sonu (178a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i hālüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H̄āce H̄āfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miqdārı şerh olunup ‘ayn harfî şerhine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

34) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, OE_Yz_0582, (İA.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 207 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser 210x145 mm cilt ve 160x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Koyu kahverengi köşebent içerisinde açık kahverengi mukavva bir cildi vardır. Cildin ön kapağının sol üst tarafında beyaz, yuvarlak bir alan içerisinde eserin arşiv numarası yazılıdır. Metin cetvelsiz olarak yazılmıştır. Serlevha bulunmamaktadır. Yazı alanı dışında derkenarlar vardır. Derkenarların bir kısmı metnin hattıyla uyumludur. Bir kısmı ise farklı bir hatla muhtemelen istinsahtan sonra yazılmıştır. Metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. “Velehu eyzān”, “beyt”, “şi‘r” gibi bölüm ve örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın arka sayfasıyla birlikte dört sayfa ve 1a sayfası gelmektedir. İlk sayfada İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı’na ait arşiv kaydı vardır. Çerçeve içerisindeki kayıta “O.E.582” yazılıdır. Sonraki iki sayfada eserin fihristi bulunmaktadır. Müstensih şerh edilen beyitlerin ilk mısraından bir kaç kelimeye vererek şerhin varak numarasını yazmıştır. Sonraki sayfa boşdur. 1a’nın üst sol üst tarafında “Şerh-i Dīvān-ı H̄āfız kıddese sırrahu” yazılıdır. Hemen karşısında ise “Aḥvālīnā şettā ve ḥüsnüke vāḥidün / Ve küllün ilā zāke’l-cemālī yüşīru” beytine yer verilmiştir. Sayfanın ortasında “et-ta‘arrefi ‘ilme bâḥiṣe ‘an zāke’llāhi te‘ālā ve şifātuhü min ḥayṣu’l-vuṣūli ileyhā ve’l-‘ameli’ş-şāliḥi” ifadesi bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında ise Farsça cümle ve beyitler vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Fihriste göre eser 407 varaktır. Ancak eserin son tarafı eksik olduğundan toplamda 207 varak bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (207a): Biñ tā'at ḥizmetini yarım arpaya ḳomazlar murād budur ki keşret-i 'ibādete maḡrūr olmamak gerek zirā Cenāb-ı kibriyā iẓhār-ı istiḡnā idicek çokluḳ tā'at yarım arpa ḳadrince ḳonmaz ve ol

35) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Bel_Yz_K.000818, (İA.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 277 varaktan oluşan eserin her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 200x125 mm cilt, 160x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Koyu kahverengi, yıpranmış mukavva bir cilde sahiptir. Cilt içi sayfası da kahverengidir. Metin 1b'de dikdörtgen şeklinde surhla çerçevelenmiş bir alanda bulunan “Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfız li-Mevlānā Sürūrī nişfu'l-evvel” başlığının hemen altından başlamaktadır. 1b sayfada yazı, çift çizgili cetvel içerisinde yer almaktadır. Yazı alanı sonraki sayfalarda tek çizgili surhla çizilmiş cetveller içerisinde bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. 1b-2a sayfasında bu derkenarlar surhla çerçeve içerisine alınmıştır. Sonraki sayfalarda derkenarlar çerçeve içerisine alınmamıştır. Bazı derkenarların altına “ṣaḥḥ” kısaltması konulmuştur. Kimisinde ise “minhu” kısaltması vardır. B sayfasının sol alt tarafında reddâdelere yer verilmiştir. Şerh edilen beyitlerin ve “murād” kelimesinin üzeri surhla çizilmiştir. Beyt, hikâye, şi'r, rubâî gibi kelimeler surhla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde daire içerisinde Arap harfleriyle “1002” yazılıdır. Bu tarihin alt tarafında “Şāhibü’l-kitāb Mollā Muḥammed” ibâreleri bulunmaktadır. Yan tarafında ise matematik işlemi yapılmıştır. 1a sayfasında “Şerh-i Dīvān-ı Hāfız Türkce cild-i evvel” ifadeleri, İstanbul Atatürk Kitaplığı’na ait arşiv kaydı ve sayfanın sol alt tarafında “Yā kebîkec yā Hāfız” kaydı yer almaktadır. Yazmanın son sayfasında ise “Maṭbah-ı ‘ālemde yā Rab sensiz aç itme / Aç idersen gām degül nāmerde muḥtāc itme” beyti vardır.

Ferâğ Kaydı: Kād vaḳa‘a’l-ferāğü ‘an süveyd hazā’l-kitābū’ş-şerîf bi-‘avnîl’lāhi’l-melikü’r-rabbü’l-laṭîf ‘alā yedu’l-‘abdu’z-za‘îf Ya‘qūb bin Ḥasan el-İstanbulî ḡafera’llāhü le-hümā ve li-cemî‘ü’l-mü’mînîne ve’l-mü’mînāt ve’l-müslimîne ve’l-müslimāt ve şalla’llāhu ‘alā seyyidinā Muḥammed ve ālihi ecma‘în ve’l-ḥamdi’llāhi Rabbi’l-‘ālemîn fî-vaḳtū’ş-şubḥ fî-yevmü’l-Cum‘a fî’l-eşheri Recebü’l-Mürecceb ḥatmi bi’l-ḥayr bi-‘avnü’r-Rab sene işnā ve elf (1002)

Müstensih: Eser Ya’kub bin Hasan el-İstanbulî tarafından istinsah edilmiştir. Müstensih istinsah kaydının kenarına “Yā Rab nigāh dār tu îmān-ı ān kesî / Ki in ḥaṭṭ-ı men be-ḡāned ü ber-men du‘ā kuned” beytini yazmıştır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 1002/1594 yılında Cuma gününde sabah vakitlerinde tamamlanmıştır.

Muhtelif Kayıtlar: Mülkiyet Kaydı: Zahriye kısmında “Şāhibü’l-kitāb Mollā Muḥammed” ifadeleri ile temellük kaydı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfîzün ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfîzihi bi-ta‘lîmi lāfîzihi kemā-fî-levḥi maḥfûzihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (277a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Hāfız ve beyān-ı ma‘ānî-i lāfîza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miḳdārı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

Rūzī ki çarḥ-ı ‘ömr-i ‘azîzem hebā kuned /Der-zîr-i ḥāk bend zi-bendem cūdā kuned

Yā Rab nigāh dār tu imān-ı ān kesī /Kī in ḥaṭṭ-ı men be-ḥāned ü ber-men du‘ā kuned

Destem be-zîr-i [ḥāk] çü ḥāhed şoden tebāh /Bārī be-yādigār be-māned ḥaṭ-ı siyāh

36) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Bel_Yz_K.000820, (İA.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 360 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x145 mm cilt ebatlarına sahiptir. Yazı ebatı ise 150x70 mm ölçülerindedir. Yeşil ebrû ile süslenmiş bir cildi ve miklebi, koyu kahverengi sırtı ve sertabı vardır. İç kapağı nohudî renkte olup ardından sarı bir yaprak gelmektedir. Arka kapağın iç yüzü de sarı renktedir. Metin nohudî renkli sayfalara yazılmıştır. Yazılar cetvellerle gösterilmemiş olup besmele ile başlamaktadır. Şerh edilen beyitler surhla yazılmış ve 146b sayfasına kadar harekelendirilmiştir. Sonraki kısımlarda hareke kullanılmamıştır. Metin alanı dışında derkenarlara yer verilmiştir. Derkenarların hattı metinle aynı olup altlarında “minhu” “şahḥ” gibi işaretler yer almaktadır. Bölüm başları ve örnek şiirlerin başlıkları surhla yazılmıştır. “B” sayfalarının sol alt tarafında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç kısmı ve ardından gelen iki sarı sayfa boştur. 1a’da ise Atatürk Kitaplığı’na ait eser künyesi bulunmaktadır. Yer numarasının yazıldığı bu künyenin sol tarafında matematik işlemi vardır. Sayfanın orta kısmında “Ḥāfız Şerḥi Sürûrî” ibâreleri yazılıdır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-
ta'limi lāfızıhi kemā-fī-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne bi-
rumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (360a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'âce Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

37) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1082, (KH.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 277 varaktır. Her sayfasında 23 satır
bulunmaktadır. Yazı tipi kırma taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 208x153 mm cilt ve 164x110 mm yazı alanı
ölçülerine sahiptir. Kahverengi deri sırtı olup bu kısım ebru kâğıt kaplıdır. Miklebli
bir cilde sahiptir. Sayfalar nohudî renktedir. Eserin ilk varaklarında Arapça ibâreler,
şerh edilen mısralar ve başlıklar surhla yazılmıştır. Sonraki bölümlerde bu kısımların
yazımında kırmızı renk kullanılmamıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla
çizilmiştir. Serlevha ve cetvel yoktur. Yazı alanının dışında derkenarlar
bulunmaktadır. Şerh edilen şiirlerin vezinleri derkenarda kırmızı renkle yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cilt kapağının iç yüzünde herhangi bir yazı
bulunmamaktadır. 1a sayfasında silinmiş bir mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu min süveyd ḥāzihü'n-nüşḥatü's-şerīfetü'l-
mevsūmeti bi's-Sürürī fī-vaḳtü'l-aşā' fī-şühürī seneti erba'a ve 'aşrīn ve elf (1024)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mustafa Kadı Zâde adına mülkiyet kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-
ta'limi lāfızıhi kemā-fī-levḥi maḥfūzühi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (273a): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

38) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1476, (KH.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 151 varaktır. Her sayfasında 25 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesih kırmasıdır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x147 mm cilt ve 155x94 yazı alanı ölçülerine
sahiptir. Şemseli, meşin, siyah bir cildi vardır. Cildin ön kapağının iç yüzünde ebru
desenleri mevcuttur. Şerh edilen mısraların üzerinde kırmızı çizgi bulunmaktadır.
Yazı alanı dışında derkenarlar vardır. Eserin başı ve sonu eksiktir. İlk varığın üst
kısımında “Şerḥ-i Dīvān-ı Hāfız-ı Şīrāzī” yazısı bulunmaktadır. Hemen sol tarafında
ise mor renkte kütüphane mühürü vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde
reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin ilk sayfaları eksik olduğundan zahriye kısmı ve 1a
sayfası bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar
bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Metnin başı ve sonu eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 44. gazelinin 4. beytiyle başlamakta olup 219. gazelin 1. beyti ile son bulmaktadır.

Başı (1b): Münkîr 'ışk-ı İlâhî olur eger 'ışk-ı İlâhî nûş idüp keyfiyyet ile hurûş idüp ihyâ-yı leyl kılpup ikbâl-i hâzret itmezse be-rev ey zâhid ü ber-dürd-keşân hurde me-gîr" yüri ey zâhid dürd çekicilere ta' na urma

Sonu (150b): Meyhâneden murâd şevk u keyfiyyet tahşîl kılınan maķâmdu ki bunda murâd cenâb-ı İlâhîdür ve ol dergâhuñ kapusın kaçmak âdem halkınuñ hikmetinden su'âldür ki dirler etec' alü fihâ men yüfsidü fihâ ve yesfikü'd-dimâ'

39) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 1201, (KH.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 380 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 215x135 mm cilt ve 165x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Üstü koyu kahverengi, gömme şemseli, miklebsiz deri bir cildi vardır. Cildin sırtı ve kenarları vişneçürüğü rengine olup deridir. 1b sayfasında metin yeşil cetvel içerisinde ve üst tarafta besmele bulunmaktadır. Difer sayfalarda cetveller bulunmamaktadır. Bazı sayfa kenarlarında derkenarlar vardır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmamaktadır. 1a'da Farsça ve Türkçe beyitler vardır. Sayfanın alt tarafında Mevlânâ Şeyh Ahmed Siyâhî'ye ait vakıf mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü'l-kitâbi bi-'avni'llâhî'l-melikü'l-vahhâb fî-evâsıtı şehri Zî'l-haccetü's-şerîfe sene seb'a ve sittin ve tis'a mi'e (967)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Mevlânâ Şeyh Ahmed Siyâhî'ye ait vakıf mührü vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-
ta'limi lāfızıhi kemā-fī-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne bi-
rumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (380a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i
melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı
zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp
andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve
bihi esta'īn

40) Kayseri Raşid Efendi, Raşid Efendi 1306 (RE.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 346 varaktır. Her sayfasında 21 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 205x140 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar sarı
renktedir. Metin çatı şeklindeki bir çizimin içerisinde yer alan “Rabbi temmim bi'l-
ḥayr” sözcüklerinden ve “besmele”den sonra başlamaktadır. Yazı alanı çift şeritli
cetveller içerisinde yer almaktadır. Beyt, ammā ba'd, şî'r ve velehu eyzān gibi
ibâreler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dılında derkenarlar vardır. Derkenarların
altında alt alta “minhu” yazısı yer almaktadır. Şerh edilen mısraların üzeri kırmızı
mürekkeple çizilmiştir. Metnin alt tarafında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmamaktadır. 1a
sayfasında Raşit Efendi Kitaplığı'na ait arşiv bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca Raşid
Efendi Kütüphanesi'ne ait mühür vardır. 1a sayfasında bir adet temellük kaydı
mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Temmetü'l-kitābi bi-'avni'llāhi'l-melikü'l-vahhāb ve ḥüsni tevfiḳıgi ve
şalla'llāhu seyyidinā Muḥammedin ve ālihi ve ṣaḥbihi ve ḳad vaḳa'a'l-ferāgu min
taḥriri hāzihü'n-nüşḥati's-şerīfe fī-evāsıṭı şehri Şevvāl fī-yevmü'l-eḥad fī-vaḳtū'd-
ḍuḥā fī-şehri Mar'aş ketebetü'l-faḳirü'l-ḥaḳirü'l-müznib ḥāzeru lem ya'rifu ve izā
ḡābu lem yezkuri Maḥmūd bin 'Oşmān bin Ḥaznedār ḡafera'llāhu lehüm ve li-
cemī'ü'l-mü'mināne ve'l-mü'mināt ve'l-müslimāne ve'l-müslimāt emīri yā

mucîbü's-sâ'ilîn bi-raḥmetike yâ erḥame'r-rāḥimîn târîḥ sene tis'a ve 'aşrîn ve elf (1029)

Müstensih: Ferâğ kaydındaki bilgiye göre nüsha Mahmûd bin Osman bin Haznedâr tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 1029 yılında Şevval ayının birinci gününde duha vaktinde tamamlanmıştır. Nüshanın tamamlanma yeri Maraş olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: Mehmed Râşid adına temellük kaydı bulunmaktadır. 1a sayfasında da Mehmed Râşid adına vakıf mühür yer almaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (345b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvûş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nısf miḳdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

41) Kıbrıs II. Mahmud Kütüphanesi, II. Mahmud Ktp. 184, (MK.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 272 varaktır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x140 mm cilt ve 190x69 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi, şemseli, miklebsiz deri bir cildi vardır. Cildin ön kapağının üst köşesinde Arapça yazılar ile "Hâfîz Şerhi Cild-i Evvel" ibâreleri yazılıdır. Baş ve sonu eksiktir. Başlıklar kırmızıdır. Bazı kelimelerin ve şerh edilen mısraların üst tarafında kırmızı çizgi vardır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane mührü vardır. Mühür dışında başka bir kayıt veya yazı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın ön kapağının iç yüzünde bulunan kütüphane kayıt bilgilerinde nüshanın arşiv numarası 76, katalog numarası 57 olarak gösterilmiştir. Bu kayıt cetvelinin hemen altında ise “M.184” kaydı yer almaktadır. Nüsha, Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında “II. Mahmud Ktp. 184” şeklinde kayıtlıdır. Bu sebeple nüsha tanıtılırken bu numara bilgisi kullanılmıştır.

Eserin baş ve son kısmı eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 20. gazelinin 5. beytinin şerhiyle başlamaktadır. Nüshanın “Harfî'r-râ”ya kadar olan bölümü içermektedir. Yani 278. gazelle birlikte eser son bulmaktadır.

Başı (2a): Yüzi qaralığına bu delildür ve şubh-ı şâdıkuñ nefsi ardınca güneş doğar pes sen dañı şıdka duruş ki nefsüñden âftâb-ı ma'nevî tulû' ide Kâzibüñ sonunda zulmetdür bunı gör şâdıq ol / Uydurur ardınca şemsi şıdqla her-bâr şubh

Sonu (269b): Didi cemî' vaqtde baña iktizâ bu idi murâd budur ki im'ân-ı nazâr olunsa bu ma'nâ ma'lûm u zâhir olur ki nefsüñ dâ'imâ iktizâsı budur ki rûh-ı insânî ve 'aql-ı me'âddan ba'îd olup fesâda vü 'azâba qarîb ola ne'üzü bi'llâhi min şürûri enfûsinâ ve men seyyi'âti a'mâlinâ

42) Kitâbhâne-i Âsitân-ı Kudî Rızavî, Türkçe Yazmalar, 7135 (R)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 88 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Kitâbhâne-i Âsitân ve Kültür Bakanlığı veritabanında eserin cilt ebatları hakkında bilgi yoktur. Eserin sayfaları nohudî renktedir. Serlevha ve cetvel bulunmamaktadır. Yazı besmele sonrasında başlamaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla

çizilmiştir. Bazı sayfalarda surh kullanılmamış; şerh edilen beyitlerin üzeri çizilmemiştir. Yazı alanın dışında derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi yer almaktadır. 26a’dan sonra çok az sayıda derkenara yer verilmiştir. Eser boyunca “B” sayfasının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç sayfası boştur. 1a ile birlikte iki boş sayfa daha vardır. İlk boş sayfaya eserin isim, müellif, hat, numara, vakıf ve tarih bilgilerini gösteren Kitâbhâne-i Âsitân-ı Kudsi’ye ait bir künye kağıdı yapıştırılmıştır. 1a ve diğer sayfada da herhangi bir yazı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler (1b): Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında nüshanın arşiv numarası 660 olarak verilmiştir. Kitâbhâne-i Âsitân veritabanında ise nüsha 7135 numarada kayıtlıdır.

Başı (88b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bi-ta’lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu: Her kim ki ḥazân yilinüñ yağmacılığını bildi murâd şarâbdan ‘ışk-ı İlâhî ve ‘ibâdetdür ‘âkıl olan aña iştiğâl idüp ‘ömre i’timâd itmez ki nâgâh bâd-ı ecel esüb bâd-ı ḥazân gibi gül ‘ömri fenâya virür Çi hoş bâğîst bâğ-ı zindegânî / Ger îmen bûdi ez-bâd-ı ḥazânî

43) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 42 Kon 3731, (K.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 337 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x140 mm cilt ve 145x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Keşideler kırmızıdır. Şemseli, zencirekli, meşin, miklebli, şirazeli kahverengi bir cildi vardır. 1b-2a sayfalarında yazı alanı kırmızı cetveller içerisindedir. Cetvellerin özensiz bir şekilde çizildiğini söylemek mümkündür. Sonraki sayfalarda cetveller bulunmamaktadır. 1b sayfasının üst kısmında özensiz bir şekilde çizilmiş mihrabiye biçiminde kırmızı bir serlevha vardır. Kıt'a, şi'r, harfû'l-elf gibi başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin baş kısmında 3 boş sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. Zahriye kısmında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne ait 3731 ve Halil Hamit Paşa Kütüphanesi'ne ait K 660 numaralı arşiv kayıt bilgileri vardır. 1a sayfasında ise vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Sene sitte ve şelâşüne ve elf 'an yedü'l-faķır Muhammed bin el-Hâc Mürüvvet ğafera'llâhu te'âlâ lehu ve lehum ecma'in âmîn (1039)

Müstensih: Nüsha, Muhammed b. el-Hac Mürüvvet tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydında istinsah tarihi 1039 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a sayfasında vakıf mührü vardır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın hatimedden sonraki yaklaşık 1 varaklık kısmı eksiktir. Eser, daha önce Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 32 Hk 660 numarada kayıtlı iken sonrasında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 3731 arşiv numarasıyla kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ĥamdü li'llâhi'l-lezî ĥafîza'z-zikre 'an-taĥrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle binnâ naĥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ĥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ĥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fî-levĥi maĥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maĥzûzîne birumûzihi ve melĥûzihi

Sonu (337a): Benüm işüme idesin ol dem bir du'â ey Ĥâfîz murâd budur ki şubĥ vaĥtinde nâle vü tazarru' rindler ya'nî muĥlişler ĥâlîdür ve ol vaĥt icâbet-i du'â

maḥallidür lācerem ‘ammemū du‘ā’ikūm ḥasebince ğayrılara daḥi du‘ā itmek gerekdür ve ğayrılar seḥer-ḥiz ü muḥliş olanlardan istid‘ā itmek gerekdür

44) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Rodos 1043, (K.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 221 varaktır. Her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Metnin yazı hattı taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 247x150 mm cilt ve 177x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Nüshada mürekkep yanıkları mevcuttur. 1b sayfasında tezhipli, mihrabiyeli, mavi ve sarı desenlerle süslenmiş serlevha bulunmaktadır. Yazılar yaldızlı cetveller içerisinde yer almaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi vakıf mührü ve bir adet mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Sayfanın üstünde silinmiş vaziyette “Şerḥ-i Ḥāfız Sürûrî” ibâresi vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a’da Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi vakıf mührü vardır. Temellük Kaydı: 1a’da es-Seyyid Muhammed Sadık adına temellük kaydı vardır.

Diğer Bilgiler: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’nde, Rodos 1043 arşiv numarasıyla kayıtlı olan bu nüshanın önceki arşiv numarası “Edebiyat 13” şeklindedir.

Başı: El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfızıhi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu: Keşret-i eşgâlüm ve teşevvüş-i hâlüm ve teferruk-ı bâlüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerh olunup ‘ayn harfi şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

45) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Rodos 1096, (K.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 334 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metin, talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x150 mm cilt ve 155x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kurt yenikleri ve mürekkep yanıkları mevcuttur. Sayfalar aharlıdır. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üst kısmı surhla çizilmiştir. Metinde serlevha ve cetvel bulunmamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Altında “minhu” ibâresi bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin başında 4 boş sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. İlk boş sayfada “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız” başlığı mevcuttur. Altında “satır 21” ibâresi vardır. Sonraki sayfada bir rubâinin açıklamasına yer verilmiştir. Metnin hemen altında “Harririhi’l-fakîr ‘Ârif Muhammed” yazısı vardır. 1a sayfasında ise Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi’ne ait vakıf mührü bulunmaktadır. Bu mühür 1b, 333a ve 334b sayfalarında da mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Qad vaqa‘ı tenmîkihi hâzihü’n-nüşatü’l-laîfe (...) es-seyyid Muştafa bin Muhammed el-Ganîvî bi-‘aşhüma’llâhi te‘âlâ tahte’l-livâ’ü’n-nebî fi-evâ’ili şehri Rebî‘ü’l-âhîr el-muntaẓam fi-samţı ‘âm hams ve şemânîn ve elf min târîhi hicreti min zıllıletihi’l-ğumâm fi’l-hâcireti şalla’llâhu ‘aleyh i ve sellem ve ‘alâ âlihi ve şahbihi fi’d-dünyâ ve’l-âhîret (1085)

Müstensih: Ferâğ kaydına göre nüsha, Mustafa bin Muhammed el-Ganîvî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Eserin istinsah tarihi 1085 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi'ne ait vakıf mührü bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde, Rodos 1096 arşiv numarasıyla kayıtlı olan bu nüshanın önceki arşiv numarası "Edebiyat 44" şeklindedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣ-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (334b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḫ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H̄āce H̄afīz ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nıṣf miqdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

46) Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 528, (YA.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 128 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 29 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x150 mm cilt ve 150x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı, kenarı ve miklebi meşinden; ebru kâğıtla kaplı, şirazeli bir cildi vardır. Metnin baş kısmı eksiktir. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfalar cetvelsizdir. Serlevha yoktur. Bazı sayfalarda yazılar harekelendirilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmayıp hemen sonrasında metin başlamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ketebetihî 'Alâaddīn İbn Muştafâ Ağa 'afâ 'anhümā fî-evāḥiri Rebî'ü'l-āḥir sene işnâ ve sittin ve elf (1065) va'llāhu'l-mu'īni ve bihi esta'īn va'llāhu a'lem bi's-ṣavāb

Müstensih: Alâaddin İbn Mustafa Ağa tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydında eserin istinsah tarihi olarak 1065 tarihi verilmektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Şarihin mukaddimesi baştan noksan olup kitabın şerhi tamdır.

Başı: Mâ'il olup ba'zı esrârı sâ'il olup bu hâkîr daîhi bildügi kadar taḥkîk-i merâm ve taḥdîr-i kelâm idüp ba'dehu taḥrîr-i tahrîre tebdîl kılınmak ve Türkî dil ile ta'bir olunmak taleb olunup ba'zı evkât aña maşrûf kılınup 'alâ-vechi'l-icmâl ma'nâ-yı mecâzî beyân ve ma'nâ-yı hâkîkî 'ayân olundu

Sonu: Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruk-ı bâlüm ve şümûl-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llâhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

47) Köprülü Yazma Eser Ktp., Mehmet Asım Bey Koleksiyonu 34 Ma 452, (KÖ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 378 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 215x150 mm cilt ve 160x95 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, miklebli, kahverengi deri bir cildi vardır. Sırt kısmında Köprülü Kütüphanesi'ne ait arşiv kaydı bulunmaktadır. Bazı sayfalarda kurt yenikleri vardır. Nüşanın başında şerh edilen gazellerin alfabe sırasına göre fihristi verilmiştir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Şiirlerin vezinleri derkenarda kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Diğer nüshalara göre derkenar sayısı oldukça azdır. B" sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzündeki sayfa boştur. Sonraki sayfada "Sürûrî Ḥâfız" ifadesi yer almaktadır. Devamında Arapça ve Farsça birkaç beytin ve notun bulunduğu bir sayfa gelmektedir. Bu sayfadan sonra 9 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır. 1a sayfasında bir adet mülkiyet kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshanın sonunda ferâğ kaydı bulunmamaktadır. Yalnızca Arapça olarak 1115 yazılmıştır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metnin sonunda istinsah tarihi 1115 olarak gösterilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da Abdullah bin Muhammed adına mülkiyet kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-ta'limi lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzühi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (381b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

48) Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi, Vahid Paşa, 608, (V.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 332 varaktan oluşan eserin her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Yazı türü nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 215x150 mm cilt ve 150x85 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Şemseli, koyu kahverengi bir cildi vardır. Şemsesi yıldız desenlidir. Cilt kapağının üst tarafı yıpranmıştır. 1b'de yıldızlı bir serlevha vardır. Serlevha, mavi ve altın sarısı ile tezhiplidir. İlk sayfada cetveller bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar yer almaktadır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Şerh metni siyah; başlıklar kırmızıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzü ve sonraki sayfası boştur. 1a'nın üst tarafında "Ḥāfız Şerḥi Sürürî" yazısı bulunmaktadır. Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi'ne ait mor renkte arşiv numarasına yer verilmiştir. "Ḥazret-i Mevlānā

guft” ibâresinin altında Farsça bir beyit bulunmaktadır. Sayfada bir adet vakıf mührü vardır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü’l-kitâb fî-vaqtü’ş-şalâ min yevmü’l-Cum‘a el-vâkı‘ fî-şemânî ve ‘aşrûn ve tis‘a mi’e min Muḥarremü’l-Ḥarâm sene şeliş ve seb‘în ve tis‘a mi’e (973)

Müstensih: Müstensihin ismi bilinmemektedir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 973 yılında Muharrem ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri bilinmemektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “Min ketebetü’l-fakîr es-Seyyid Muḥammed Emîn Vâḥîd” ibâreleriyle mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfî raybe’l-menûni kemâ-ḳâlâ innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bita‘îmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihive ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (332b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miḳdârî zamânda ve bu deñlü evânda nışf miḳdârî şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

49) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2664, (MH.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 270 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Şemseli, zencirekli, şirazesı dağınık kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Ön kapağın iç yüzü ebru desenlidir. Kâğıtlar krem rengi ve rutubet lekeli. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar kırmızı renktedir. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Diğer nüshalara göre derkenar sayısı daha azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cilt kapağının iç yüzü boştur. 1a sayfasının üst kısmında kütüphaneye ait arşiv bilgisi vardır. Sayfanın ortasında “Hâfız-ı Şîrâzî Şerhi Sürûri” ibâreleri bulunmaktadır. Altında ise kütüphane mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 2a üst kenarında İlmi Alinin vakıf kaydı vardır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş ve son kısmı eksiktir. Eser, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 12. gazelinin 4. beytiyle başlamakta olup 325. gazelin ikinci beytinde son bulmaktadır.

Baş (2a): Kücâ hemî revî ey dil bed-în şitâb kücâ kınde gidersin ey dil bu ivmek ile kınde murâd hüsn-i dünyâya mâ’il olup zarârdan gâfil olmak haşâdur dimekdür karar u şabr zi-Hâfız tama’ medâr ey düst

Sonu (270b): Rüsûm u elfâz tarîkati ve kelimât-ı ru’ûnet ü da’vâ-yı haqîkati çeng âhengi yolında ko ‘tesbîh ü taylesân be-mey ü mey-güsâr bahş’ tesbîh ü taylesânı şarâba ve şarâb-h’âra bağışla murâd çengden şeyh-i merâkıbdur imdi ey şûfî ıştırîlâhât-ı ‘ibârât-ı taşavvufî

50) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2661, (MH.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 234 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü kırma nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Üstü şemseli, mıklebli, koyu vişne renginde meşin bir cilde sahiptir. Kâğıtlar filigranlı olup rutubet lekeli. Sayfalar krem rengindedir. 4a’ya kadar şerh edilen mısralar surhla yazılmıştır. Sonraki sayfalarda mısraların üzeri kırmızıyla çizilmiş olup mısralar siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklar da kırmızı renktedir. Derkenarda vezinler ve açıklamalar yer almakta olup vezinler kırmızı renktedir. Metin besmele ile başlamaktadır. Sayfa altlarında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü ebru desenlidir. Bir sonraki iç sayfa vişne çürüğü renginde olup üzerinde yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada “Şerh-i Hâfız li-Sürûrî Çelebi cild-i evvel” yazısı vardır. Hemen altında bulunan aynı mülkiyet kaydı 3 kez tekrar edilmiştir. Devamındaki sayfada “Gözüm yaşıyla yazıldı bu kitâb” cümlesi bulunmaktadır. 1a’da kütüphane arşiv bilgisi ile kütüphane mührü mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mülkiyet Kaydı: 1a’da Hekim Mahmud Efendinin mülkiyet kaydı vardır.

Diğer Bilgiler: Eserin sonu eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 194. gazelinin 3. beytine kadarki kısmını ihtiva etmektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızun ve’ş-şalātu ‘alâ-ḥâfızıhi bi-ta‘lîmi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne bi-rumûzühi ve melḥûzühi

Sonu (234b): Cân senûñ mülküñ hevâsı ile ten ḥidmetin eylemez murâd ḳalb vuşul İlallâh ricâsından terk-i cân idüp aña müteveccihdür ve cân senûñ dergâhuñ muḥabbetinden ten ḥidmetin terk itmişdür dimekdür Beyt ‘Âşıḳa ‘işret gerekmez vaşl-ı ma‘şûḳı gerek Anuñiçün göñli cân ḳaydından

51) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5138/1, (MH.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 207 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı tipi kırma nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 213x147 mm cilt ve 154x88 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yıldız zencirekli miklebli vişne rengi meşin bir cilde sahiptir. Kapağın iç yüzünde ciltle aynı renkte mahfaza vardır. Kâğıtları aharlı olup su yolu

filigranlıdır. Metin besmeleyle başlamaktadır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Diğer nüshalara göre sayısı hayli az olmakla birlikte yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Metinde cetvel ve serlevha yoktur. “B” sayfalarının alt kısmında reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da Farsça ve Araça beyitler bulunmaktadır. 2 tane vakıf mührü ve bir adet kütüphane mührü vardır. Ayrıca kütüphaneye ait arşiv bilgisi mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Ve hüve ni‘amü’n-naşir ve’l-mu‘în şümme nakletihî fî-evâhîri şehru’llâh te‘âlâ Receb min şühûri senete semânî ve selîşin ve elf (1038) ane’l-‘abdu’l-aşru’l-makarr Habîb bin ‘Osmân el-Belgrâdî

Müstensih: Habîb bin el-Belgrâdî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha, 1038 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: El-Hac Eyüp adına vakıf mührü vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfî raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bi-ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fî-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne bi-rumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (207a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥ’âce Ḥâfîz ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nışf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

52) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 6469, (MH.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 129 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 195x130 mm cilt ve 135x82 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Vişne rengi meşin bir sırtı vardır. Deffeleri kahverengi meşin bir

cilde sahiptir. Keşideleri ve söz başları kırmızı mürekkeplidir. Sayfalar lekeli. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Kâğıt türü üç ay filigranlıdır. Metnin başındaki üç sayfalık bölüm nüshaya sonradan eklenmiş olup bu kısım metnin devamından farklıdır. Bazı bölümlerde Arapça ibâreler de surhla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane arşiv bilgisi, temellük kaydı ve kütüphane mührü bulunmaktadır. Ayrıca “Muhammed Şâdık” yazılı bir mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “Muhammed Şâdık” adına mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 140. gazelinin 9. beytinde son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfiẓûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfiẓihi bita‘îmi lâfiẓihi kemâ-fi-levḥi maḥfûẓihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥẓûẓine birumûzihi ve melḥûẓihi

Sonu (129b): Ki bir arpa dūnlar minneti ya‘nî arpa ḳada dūnlaruñ minnetin çekmek yüz batman altun degmez murâd faḳr ile ḳanâ‘at itmek ulıdur mâl-ı keşîr içün minnet-i ḳalîl çekmeñden dimekdür Beyt Devlet-i dünyâyı çok gördüm velîkin görmedüm / Faḳr u ‘uzletde olan ehl-i ḳanâ‘at rāḥatın

53) Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar, 2525 (MM.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 380 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Mıktelepli, tamir görmüş, meşin kahverengi bir cilde sahiptir. Cildin kapağında kütüphane arşiv bilgisini gösteren etiket vardır. Cilt hasarlıdır ve şirazedden ayrılmıştır. 1b sayfası metnin orjinalinden farklı olup sayfanın başında besmele bulunmaktadır. 1b’de kırmızı cetveller vardır. Diğer sayfalarda yaldızlı cetveller kullanılmıştır. Başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur. Metnin bazı bölümleri harekelendirilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında Sürûrî’nin şerhi ve şârihin kendisiyle ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Bu kısımlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1a’da üzeri karalanmış temellük kaydı, kütüphaneye ait bir mühür ve bir adet vakıf mührü mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Kâd vaḳa‘a’l-ferâğu min kitâbeti hazâ’l-kitâbi fi-ğurretin evvelü’l-cemâzeyn min şühûri sene sitte ve sittîn ve tis‘a mi‘e (966) ‘an yedü’l-‘abdu’z-za‘îf ve Âhî İbn Tâceddîn

Müstensih: Nüsha, Âhî İbn Tâceddîn tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 966 yılında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: 1a’da Muhammed Sa’id adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfızıhi bita‘îmi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzıhi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzıhi

Sonu (380a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümûl-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Ḥâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nışf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

54) Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar, 2527, (MM.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser 83 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x142 mm cilt ve 150x77 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi mukavva bir cildi vardır. Sayfalar aharlıdır. Serlevha bulunmamaktadır. Metin sondan eksiktir. 10a sayfasına kadar yazı alanı kırmızı cetveller içerisindedir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır. 2a sayfasında 2 adet kütüphane mührü bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde 2527 numaralı envanter bilgisi vardır. 1a’da Farsça beyitler ile çeşitli ibâreler bulunmaktadır. Kütüphane mührü ve arşiv kayıt bilgisi mevcuttur. Sayfanın alt kısmında satır ve sayfa bilgilerine yer verilmiştir. Metnin tamamlandığı 83b’den sonra 13 boş sayfa vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın son kısmı eksik olup Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın eser, 91. Gazelinin 4. beytinde sona ermektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfızıhi bi-ta‘lîmi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne bi-rumûzihi ve melḥûzühi

Sonu (83b): Dür ez-ruḥ-ı u dem be-dem ez-çeşme-i çeşmem Anuñ yañağından ırak dem be-dem gözüm çeşmesinden Seylâb-ı sirişk âmed ü tûfân-ı belâ reft" Göz yaşı seylâbı geldi tûfân-ı belâ gitdi

55) Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire, 7, (MS.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 412 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Kıрма talik.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 140x110 mm ebatlara sahiptir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenar sayısı diğer metinlere göre yok denecek kadar azdır. Yazı alanın alt kısmında reddâdeler vardır. Metinde cetvel ve serlevha bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında 7 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi'nde 56838 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfızıhi bi-ta'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-rumûzihi ve melḥûzühi

Sonu (412a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḥ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nışf miqdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp

andan şürû‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

56) Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire, S 4496, (MS.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 87 varaktır. Her sayfasında 13 satır vardır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 195x211ebatlarındadır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yeni bir gazelin şerhine başlarken bir alt satıra geçilerek “velehu eyzân” başlığı kullanılmış ve yine bir alt satıra geçilerek açıklamalara yer verilmiştir. Bazı ibâreler harekelendirilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin başında 4 boş sayfa ve 1a sayfası yer almaktadır. İlk sayfada Arapça beyitler, Farsça ifadeler ve 1 adet vakıf mührü; ikinci sayfada “Kâle’-t-tayyibi” başlıklı Arapça bir yazı; üçüncü sayfada Arapça, Farsça, Türkçe beyitler ile çeşitli konularda yazılar; dördüncü sayfada Hâfızla ilgili bilgi ve Farsça beyitler ve 1a sayfasında bir adet mühür ile bazı Arapça yazılar bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında S 4496 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi’nde 58362 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Nüshanın önemli bir bölümü eksiktir. Esas aldığımız M nüshasında 365a’da bulunan bölüm bu nüshada 87a’da yer almaktadır. Bu yönüyle nüsha yalnızca sondan eksik bir metin değildir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafīza’z-zikre ‘an-tahrīfi raybe’l-menūni kemā-kāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfīzihi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fî-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu (87a): ‘Ayb örtici pādşāh keremi ile yā anuñ keremine murād budur ki hāzret-i Hāḳḳuñ si‘et-i rahmeti bir mertebededür ki aña nisbet Hāfîzuñ rindliği müşkil günāh degüldür

57) Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire-Mısır, Talat 193, (MS.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 282 varaktır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 155x210 ebatlarına sahiptir. 1b sayfasında mihrabiyeli bir serlevha bulunmaktadır. Serlevhanın ortasında besmele mevcuttur. 1b-2a sayfasında yaldızlı ve kalın cetveller vardır. Sonraki sayfalarda tek şeritli cetveller kullanılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar yer almaktadır. “B” sayfalarının alt kısmında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk sayfada herhangi bir yazı bulunmamaktadır. 1a’da “Edebiyât-ı Türkî 193” numaralı kütüphane kaydı, Arapça ibâreler ve beyitler, “irtikâb itme şaḳın” sözcükleriyle başlayan Türkçe bir metin bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında Talat 193 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi’nde 58362 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfîzûn ve’ş-şalātu ‘alâ-ḥāfîzihi bi-

ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fî-levhî mahfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melhûzihi

Sonu (282a): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i hâlüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfîza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nısf miqdârı şerh olunup ‘ayn harfî şerhine gelinüp andan şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta‘în

58) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mîl Yz A 6271, (M.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 190 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Talik

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 225x160 mm cilt ve 150x85 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı bezle tamir görmüş, şemseli, zencirekli, köşebentli, miklebli, koyu kahverengi meşin bir cilt içerisinde. Kâğıt türü harf arma filigranlıdır. Şîrâzesi dağılmıştır. Bazı sayfalarda kurt yenikleri mevcuttur. Sayfalarda rutube lekeleri bulunmaktadır. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve bazı kavramlar surhla yazılmıştır. 7a’ya kadarki bölümle şerh edilen mısralar ve Arapça ibâreler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sonraki sayfalarda Arapça metinlerin ve mısraların yazımında siyah mürekkep kullanılmış ve mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Metinde cetvel ve serlevha bulunmamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler kullanılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında ve 1a sayfasında yazı bulunmamaktadır. Yalnızca 1a sayfasında kütüphane mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Eser sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 188. gazelinin 1. beytiyle son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (190b): Bu başı mühürlü rāz 'āleme ḥikāyet ola murād budur ki sırr-ı memhūr ehlden mestūr olmaḳ lāzım degüldür ve anda ḥaṭa yokdur zarar 'āleme fāş olup ehl-i nā-ehl bilmekdedür Cüneyde dir imiş Şiblî anuñ esrār-ı pinhānı / Niçe fāş olmasun vā' iz çıkar minberde söylersin

59) Milli Kütüphane, Adana İl Halk Kütüphanesi, 01 Hk 388, (M.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 160 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Yazı türü, dîvânî kırmasıdır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x150 mm cilt ve 155x97 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Çeharkuşe meşin, sağ deffesi düşmüş, kurt yenikli kahverengi bir cildi vardır. Söz başları ve mısra üstündeki keşideler kırmızı mürekkepledir. Kâğıt türü, su yolu filigranlıdır. Metnin baş kısmı eksiktir. Nüshada serlevha ve cetvel yoktur. Diğer nüshalarda yazı alanı dışında çok sayıda derkenar bulunmasına rağmen bu nüshada derkenarlar bulunmamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin baş kısmı eksiktir.

Ferâğ Kaydı: Eserin tarihini bildiren bir ferâğ kaydı bulunmamaktadır. Ancak eserin yazım maksadının ve kim tarafından yazdırıldığını gösteren bir kayıt 160b'de mevcuttur.

Müstensih: Molla Tokat medresesindeki talebelerin istifadesi maksadıyla Molla Süleyman tarafından yazdırılmıştır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Tokat mu‘allimlerinden olup her bir t̄alib-i ‘ilm bu haķ̄irden ‘ilm ü ma‘rifet tahşil itdükde birer kitāb taħrīr ricā olunurdu tā ki kendülerinden yādigār olup eşerleri ilā-inķirāzu’d-devrān ķılmaķ için Monla Süleymān daķi Sürūrī ki Hāfızuñ şerhinuñ cild-i evvelidür yazdırıldı tā ki bundan ifāde ve istifāde iden kimesne yazanı ve sebep olup yazduranı du‘ā-yı hayrdan ferāmūş itmeyeler ve’s-selām

Diğer Bilgiler: Eseri başı eksiktir. Nüsha “Yād bād ān ki nihānet nazārī bā-mā būd / Raķam-ı mihr-i tu ber-ķihre-i mā peydā būd” matlaıyla başlayan ve Şerh-i Dīvān-ı Hāfız’da 184. sırada bulunan gazelin 4. beytinin şerhiyle başlamaktadır.

Başı (2a): Anuñ üzengüsünde yeñi ay cihān dürici peyk idi murād benüm māhımdan rūḥ-ı nūrānīdür ki çün şūfiyāne tāc giyüp ‘ibādetde olur derecāt ķaṭ‘ idüp felek evvelki felek-i ķamerdür andan tecāvüz idüp gide māh-ı nev anuñ rikābında peyk meşābesinde olur dimekdür

Sonu: Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i hālüm ve teferruķ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H̄āce Hāfız ve beyān-ı ma‘ānī-i lāfıza on ay miķdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miķdārı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürū‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu‘īnu ve bihi esta‘īn

60) Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Ktp., 06 Hk 746, (M.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 323 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x135 mm cilt ve 160x80 mm yazı alanı ebatları olan sahiptir. Salbek şemseli bir cildi vardır. Kâğıt türü abadî kağıttır. Metin cetvelsiz ve serlevhasızdır. Şerh edilen beyitlerin, anlamı açıklanan kelimelerin ve “ma’nâ budur” gibi ifadelerin üzerinde kırmızı çizgi bulunmaktadır. Başlıklar, vezinler ve diğer bazı kelimeler surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır ve bu açıklamaların altına “minhu” ibâresi yazılmıştır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır. Metin sondan eksiktir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Hāfız Dīvānı’ndan tefeül çekilmesi ve çıkan şiirin yorumlanması ile ilgili bilgi verilmiştir. Sonraki sayfada

arşiv bilgisini gösteren not bulunmaktadır. Bunun dışında “Vech-i tahrîr-i hurûf budur ki biñ iki yüz kırk senesinde” ibâresi, kütüphane arşiv bilgisi yer almaktadır. 1a’nın üst tarafında üç beyit bulunmakta olup son beyitte Sürûrî’nin vefâtına düşülen tarih yer almaktadır: “Gitdi şıyâmı gitdi ehli dînüñ huzûrî / Hâtif buyurdu târîh gitdi cihân sürûrî”. Sayfada üç adet temellük kaydı ve üç adet vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 994 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a’da “Hayâtî Efendi” adına vakıf kaydı ve iki adet vakıf mührü yer almaktadır. Bunun dışında 1b sayfasında Hayatî Efendi adına bir mühür ile üzerinde “Maẓharu’l-luṭf ‘Abdulkerîm” yazılı bir mühür yer almaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfiẓûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfiẓihi bi-ta’limi lâfiẓihi kemâ-fi-levḥi maḥfûẓihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥẓûẓîne birumûzihi ve melḥûẓihi

Sonu: Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma’ânî-i lâfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû’a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu’înu ve bihi esta’în

61) Milli Kütüphane, Yazma Eser Koleksiyonu: 06 Mîl Yz A 3523 (M.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 265 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha 205x150 mm cilt ve 155x115 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Gömme şemseli, zencirekli, miklebli, siyah meşin bir cilde sahiptir. Yapraklar rutubet lekeli. Metnin baş tarafı eksiktir. Nüshada doğrudan bir mısra yazılarak şerhe başlanmıştır. Açıklama kısımları siyah; başlıklar ise surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzerinde kırmızı çizgiler bulunmaktadır. Derkenarlarda ve yazı alanının içerisinde açıklamalar mevcuttur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında “şahh” ibâresi ile metne dair bir düzeltmeye yer verilmiştir. Sayfanın alt kısmında kütüphane arşiv numarası ile Milli Kütüphane mührü vardır.

Ferâğ Kaydı: Sene Cemâziye'l-âhir 980

Müstensih: Ahmed Mustafazâde

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 980 olarak kaydedilmiştir.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş kısmı eksiktir. Metin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da “Mā-rā zi-ḥayāl-i tu çi pervā-yı şarābest / Ḥam gū ser-i ḥod gīr ki ḥumḥāne ḥarābest” matlaıyla başlayan 48. gazelin 11. beytiyle başlamaktadır.

Başı (1b): Dil rakş-ı künān ber-ser-i āteş çü kebābest Göñül rakş idicidür od üzere kebāb gibi murād budur ki dil ki nūr-ı tecelliden mehcūr ola muzṭarib olur Beyt Āteş-i ruḥsārı nūrından olupdur çünkü dūr N'ola göñlüm dönse pır pır āteş üzre çün kebāb

Sonu (269b): Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḥ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Ḥāce Ḥâfız ve beyân-ı ma'ānî-i lâfıza on ay miḳdârı zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürü‘a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

62) Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Ktp., 06 Hk 4623, (M.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 310 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihtir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x145 mm cilt ve 160x85 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Müzehhep salbek şemseli ve zencirekli, miklebi düşmüş, sırtı aşınmış kahverengi meşin bir cilde sahiptir. Cilt kapağının içi müzehhep salbek şemselidir ve yıldız serpiştirilmiş ebru kaplıdır. 1b'de laciverd renginde müzehhep desenli bir serlevha vardır. 1b-2a sayfaları yıldız cetvellidir, diğer varaklar kırmızı cetvele sahiptir. Nüsha, çapa filigranlı kâğıt türüne sahiptir. Sayfalar krem rengindedir. Sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Başlıklar ve bazı kelimeler

kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır ve altlarında “minhu” ibâresi yazılıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzü ebru kaplı olup üzerinde şemse bulunmaktadır ve sayfanın üzerine yıldız serpilmiştir. Bu sayfada bir yazı yoktur. 1a’dan önce dört boş sayfa bulunmaktadır. Bu sayfaların ilkinde Mehmed Hilmi’nin 1256 tarihli mülkiyet kaydı vardır. Hemen altında “Ḥāfız Şerḥ-i Sürûrî” ifadesi yazılmış olup sayfa ortasında “ḥabāb” kelimesinin fetha veya zamme olarak okunduğunda ortaya çıkacak anlam hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilginin aşağısında Farsça bir beyit bulunmaktadır. Bu sayfadan sonra 3 boş sayfa gelmektedir. 1a sayfasında ise iki mülkiyet kaydı ve çeşitli yazılar yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmet bi-‘avni’l-melikü’l-mennān fî-evāsıtı Muḥarrem fî-yevmü’l-Cum‘a ba‘de’l-‘aṣr ḳable’l-mağribü’l-muḥtāc ilā raḥmetu’llāhi te‘ālā ve ṣefā‘atü’n-nebî ‘aleyhi’s-selām İbrāhīm ibn Aḥmed ğāfera’llāhu lehu ve lehüm ecma‘in tāriḥ 1003.

Müstensih: Ferâğ kaydına göre nüsha, İbrahim ibn Ahmed tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğa göre nüshanın istinsah tarihi, 1003 yılının Muharrem ayının ortalarında Cuma gününe denk gelmektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: 1a’da Agazâde Mühürdâr Kara Hasan ve Seyyid Eşref’e ait mülkiyet kayıtları vardır.

Diğer Bilgiler: Nüshada tüm şerhler tamdır. Ancak şerhin sonunda yer alan münâcât konusundaki şiir ile hatîme bu nüshada bulunmamaktadır.

Başı (1b): Rabbi yessir ve lâ-tu‘assir Rabbi temmim bi’l-ḥayr bi’smi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm ve ‘aleyke’l-i‘timād yā kerīm el-ḥamdüli’llāhi’l-lezī ḥafıza’z-zikre ‘an-taḥrifi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfiẓün ve ‘ş-şalātu ‘alā-ḥāfiẓihi bi-ta‘limi lâfiẓihi kemā-fî-levḥi maḥfūẓihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzūẓine bi-rumūzihi ve melḥūẓihi

Sonu (310b): Benüm işüme idesin ol dem bir du‘ā ey Hâfız murād budur ki şubḥ vaktinde nāle vü tazarru‘ rindler ya‘nī muḥlişler ḥālīdür ve ol vaḳt icābet-i du‘ā maḥallīdür lācerem ‘ammemū du‘ā’ikūm ḥasebince ḡayrılar daḡi du‘ā itmek gerekdür ve ḡayrılar seḡer-ḡiz ü muḥliş olanlardan istid‘ā itmek gerekdür

63) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 5465, (M.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 147 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 28 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 222x155 mm cilt ve 175x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sağ kapak eksik, sol kapak miklebli, desenli kağıtkaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Başıklar ve keşideler kırmızıdır. Yapraklar rutubet lekeli. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde herhangi bir yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada birtakım fevâid bilgiler yer almaktadır. Sayfa ortasında “Cild-i Evvel Dîvân-ı Hâfız Şerḡ-i Sürûri” ibâreleri vardır. 1b sayfası boş olup metin 2a sayfasından başlamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Metnin baş ve son kısımlarında bazı eksiklikler bulunmaktadır. Giriş kısmında nüshanın mukaddimesi bulunmamaktadır. Metin, doğrudan ilk gazelin şerhiyle başlamaktadır. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 255. gazelinin 4. beytinden sonraki kısım da eksiktir.

Başı (2a): Elā yā eyyuhe's-sākī edir ke'sen ve nāvilhā Elā harf-i tenbīhdür ve yā harf-i nidādur ve eyyu ism-i mübhemdür mu'arrefün bi'l-lām olan isme harf-i nidā dāhil olmak için vesīledür ve aña hā-yı tenbīh dāhil olmuştur te'kīd için ve lafz-ı es-sākī şıfatdur ey lafzına ve edir emr-i hāzırdur edāre yūdīrudan ve ke's şol kadehe dirler ki içinde şarāb ola nāvil emr-i hāzırdur

Sonu (147b): Gönül hūblara virmesün ve anlaruñ ardınca gıtmesün murād t̄ahire nazar hūblara gönül viren hayrān-ı cihān olduğın beyāndur taḥkīke nazar şüyūha gönül viren hayrān-ı Hāḫ olduğın zikridür her kim ki hayrān-ı cihān olmak istemez

64) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3096, (M.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 157 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x145 mm cilt ve 170x94 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Kahverengi meşin bir sırtı vardır. Kapakları mukavva olup hayli yıpranmıştır. Yapraklar rutubet lekeli. Sayfaların rengi kahverengi tondadır. Metin besmele ile başlamaktadır. Serlevha ve cetvel yoktur. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. 2a sayfasının üst kısmında nüsha hattından farklı bir hatla yazılmış bir derkenar bulunmaktadır. Bu derkenarda Sûdî'nin ilk beytin şerhinden bir bölüm yer almaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzünde Arapça ibâreler bulunmaktadır. Sonraki sayfada muamma içerikli beyitler, çeşitli Arapça ibâreler ve kütüphane arşiv bilgileri yer almaktadır. Bir sonraki sayfada Hayâlî, Halîl, Kemâl ve Hüsrev gibi çeşitli şâirlere ait Türkçe ve Farsça beyitler ile Arapça şiir ve ibâreler vardır. 1a'da sayfanın ortasında Arapça bir metin, temellük kaydı ve vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: “Temellükü’l-fakîr ‘Osmân ibn el-Hâc ‘Ömer” şeklinde mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Kaydın hemen yanında içerisinde yalnızca “‘Osmân” yazan bir mühür vardır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 152. gazelinin 4. beytinden sonrası nüshada bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafīza’z-zikre ‘an-tahrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve’s-ṣ-ṣalātu ‘alā-ḥāfīzihi bi-ta’līmi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve ‘alā-ṣaḥbihi ve ālihi’l-maḥzūzine bi-rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (155b): ‘İşk-ı İlāhî râyiḥasınıñ istiṣmāmı ḳalb-i mükeddere ‘ilâc oluğın beyândur ‘Ārifî kû ki kuned fehm-i zebân-ı sūsen Bir ‘ārif ḳanı ki sūsen dilin añlaya Tâ be-pursed ki çerâ reft ü çerâ bâz âmed Tâ şora ki niçün gitdi ve niçün girü geldi

65) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 8396, (M)

Bu nüsha, birinci cildin neşrinde esas aldığımız metindir. Nüsha hakkında “Okumaya Esas Alınan Nüshaların Özellikleri” başlığı altında ayrıntılı bilgi verilecektir.

66) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 18 Hk 415, (M.9)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 300 varaktan oluşmaktadır. Karma satır düzenine sahiptir. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 150x210 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Cilt rengi kahverengidir. Üzerinde desenler vardır. Sırt kısmı aşınmıştır. Şirazenin üst kısmı ise zarar görmüştür. Sayfalar sarı renkte olup üst kısmında su lekesi ve yanık izleri bulunmaktadır. Metin besmele ile başlamaktadır. Serlevha ve cetvel yoktur. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada müstensihin yazımla ilgili ortaya çıkabilecek hatalara karşı af talep ettiği Farsça bir beyit vardır. “Tecrübe-i kilr-râ nüvişteest iñ ḥaṭṭ / ‘Afv konîd

ḥaṭāyeş ger şudest ān ğalat” Bu beyit aynı sayfada iki kez yazılmıştır. Sonraki üç sayfada Şerh-i Dīvân-ı Hâfız’ın fihristi bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı: El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfî raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfızıhi bita’lîmi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzühi

Sonu: Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḡ-ı bâlüm ve şümûl-i melâlüm var iken Dīvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma’ânî-i lâfıza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miqdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû’a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi esta’în

67) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 9603, (M.10)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 241 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihtir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 238x170 mm cilt ve 160x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Zencirekli, kahverengi meşin kaplı, miklepli, yıpranmış vaziyette mukavva bir cildi vardır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Üç ay filigranlı kağıt türüne sahiptir. Metnin baş ve son kısmı eksiktir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Baş ve son kısmı eksik olup 1a ve zahriye kısmı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın başı ve sonu eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da Bâğ-ı merâ çi hâcet-i serv ü şanavberest / Şimşâd-ı hâneperver-i mâ ez-ki kemterest matlarıyla başlayan 35. gazelin 6. beytiyle başlamaktadır.

Başı (2a): Bugün tâ ne diye ve anuñ nedür başında murâd budur ki maḥbûb-ı mecâzî şarâb-ı ḥüsn ü luṭf ve şarâb-ı ğurûr u 'unf ve şarâb-ı (8) cevânî ü kâmrânî ve şarâb-ı devlet ü kârdânî mestlûğünden ḥâlî degüldür pes dün va' de-i vaşl itdi şarâb-ı ḥüsn ü luṭf başında idi ammâ anuñ va' dine i' timâd yokdur

Sonu (243b): Bî-çâre gönül ki hîç görmedi 'ömr geçmesin murâd ḳalbüñ ğaḳletın beyândur ki 'ömr geçdüğın görmez âḫiret tedbîrin ḳılmaz Naẓarîst der-dil-i men ki zi-cân ḫaber ne-dâred Güzer-i cihân ne-bîned

68) Milli Kütüphane- Nevşehir Gülşehir Karavezir, 50 Gül-Kara 159, (M.11)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 313 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x138 mm cilt ve 155x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırt bölümü kahverengi olup meşindendir. Cildin üzeri solmuştur ve ebru kâğıt kaplıdır. Mıklebi düşüktür. Mukavva bir cildi vardır. Keşide ve başlıklar kırmızıdır. Su yolu filigranlı kâğıt türüne sahiptir. Sayfalar, krem rengindedir. Metin besmele ile başlamaktadır. Cetvel ve serlevha yoktur. Sayfa kenarlarında derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi yazılıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde yazı bulunmamaktadır. Sonraki sayfada Türkçe bir beyit ve kütüphane arşiv bilgisi ile sayfanın en üstünde “el-Cildü'l-evvel mine's-Sürûrî” ibâreleri vardır. Devam eden sayfada yalnızca “melâmiyyûn” sözcüğü bulunmaktadır. 1a'da ise üzerinde “Seyyid Muḫammed Paşa” yazılı vakıf mührü ile Seyyid Muḫammed Efendi adına temellük kaydı vardır. Kaydın altında 1190 yılı yazılıdır.

Ferâğ Kaydı: İşbu sene biñ otuz iki târihi Şaferü'l-Muẓafferinüñ ğırresi a' nâ ibtidâsı gicesi işneyn gicesi bu haķır-i naĥîf keşirü'l-ısyân muhtâcu'l-ġuftân ya'nî 'Alî İbn Sinân bu şerhi ezân işāya Allāhuekber didükde tamām itdüm ve taĥrîrinden daĥi murādum ihvân-ı şafâdan ve ĥallân-ı bi-vefâdan bir du'â-ı ĥayrdur

Müstensih: Ali ibn Sinân tarafından Safer ayında istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Eser, 1032 yılında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi yoktur.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: Seyyid Muhammed adına mülkiyet kaydı vardır.

Başı (1b): El-ĥamdü li'llāhi'l-lezî ĥafîza'z-zikre 'an-taĥrîfi raybe'l-menûni kemā-ķāle innā naĥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ĥāfîzün ve's-şalātu 'alā-ĥāfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemā-fi-levĥi maĥfûzihi ve 'alā-şahbihi ve âlihi'l-maĥzûzîne birumûzihi ve melĥûzihi

Sonu (313a): Keşret-i eşġālüm ve teşevvüş-i ĥālüm ve teferruķ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Ĥāfîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miķdârı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miķdârı şerĥ olunup 'ayn ĥarfî şerĥine gelinüp andan şürü'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

69) Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, 003962, (N.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 388 varaktır. Her sayfasında 33 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 295x200 mm cilt ve 210x135 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Mukavva üzerine kestane rengi deri kaplı bir cildi vardır. Yıldız şemseli ve motifli bir cilt kapağı vardır. Cilt; salbekli, köşebentli, miklebli ve şirazelidir. Miklebi kopuk bir hâldedir. Ön kapak da kopuk bir vaziyettedir. Kağıtlar su yolu filigranlıdır. Metin; aharlı, nohudî renkli kalın bir kâğıda yazılmıştır. Bu eserin kâtibi Zâhid b. Muhammed Şem'î ve Sürûrî şerhlerini bir araya getirip tek bir şerh hâlinde tertip etmiştir. Önce Sürûrî'nin şerhi ardından da Şem'î'nin şerhi verilmiştir. 1b-2a sayfası yıldız cetvellidir. Sonraki sayfalarda cetvel yoktur. Metnin başında

diktörtgen cetveller içerisinde “Raḥmet ol mü'min karındaşıma ki bu kitābı yazdıkda bunu daḥi böyle yaza” cümlesi bulunmaktadır. Hemen altında katibin önsözü yer alır. Başlıklar kırmızıdır. Şerh edilen mısraların ve izahı yapılan kelimelerin üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Altlarında “minhu” ve “şaḥḥ” ibâresi yer almaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Nuruosmaniye Kütüphanesi'ne ait arşiv bilgisi, Arapça 3962 sayısı, 2 adet vakıf mührü ve temellük kaydı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Hazā'l-kitābu'l-fakīr Zāhid bin Muḥammed ḡafera'llāhu lehu ve livāü'd-dīn ve aḥsenü ileyhümā ve ileyhi fī-evāsıṭı Şa' bānu'l-azīm min şühürī sene ḥams vü elf (1005)

Müstensih: Zāhid b. Muhammed tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 1005 yılının Şa'ban ayı ortalarında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: III. Osman tuğralı vakıf mührü ve İbrahim Hanif adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüshada Şem'i ve Sürûrî'nin Hâfız şerhi bir arada verilmiştir. Müstensih ilk olarak “Mevlānā Sürûrî dimiş” diyerek Sürûrî şerhine yer verir. Ardından da “Mevlānā Şem'î dimiş” ibâresiyle Şem'i'nin şerhini aktarır. Eserin başında müstensihe ait bir mukaddime vardır. Sürûrî'nin şerhteki maksadını ve şerhin yazım sürecini anlatıp eserin tertibindeki hususlar hakkında bilgi vermiştir.

Başı (1b): Aşḥāb-ı 'uşşāk ve zümre-i pür-eşvāk 'ale'l-ittifāk cemī'-i māsivādan cennāb u iftirāk üzre olup dünyā-yı denīnūn sürürü kayd u bendiyle muḳayyed olmayup (Bu kısım müstensihin mukaddimesidir. Bu bölümden sonra Sürûrî'nin mukaddimesi bulunmaktadır.)

El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfī raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-ta'limi lāfızıhi kemā-fī-levḥi maḥfūzühi ve 'alā-şaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine bi-rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: 284a'da "Sürûrî Efendi şerh itdüğü nüsha bunda tamām oldı Mevlânâ Şem'î ba'zı Meşneviyyât ve ba'zı kâşide ve Sâķinâme ve Muğannî daķi şerh itse girekdür" ifadeleriyle Sürûrî'nin şerhinin sona erdiği belirtilmiştir. Daha sonraki 4 varakta Şem'î'nin diğerk şiirler üzerine yazdığı şerhler yer almaktadır.

H'âce Hâfızuñ rahmetu'llâhi 'aleyhi târîhi bu kıt'adan rüşendür kıt'a Çerâğ-ı aşl-ı ma'nâ H'âce Hâfız / Ki şem' buved ez-nür-ı tecellî / Çü der-ğāk-ı muşallâ keşt medfûn / Bi-hur târîheş ez-ğāk-ı muşallâ (385a)

70) Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmalar, New Series Ottoman Turkish Texts New Series Ottoman Turkish Texts 1623 (P.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 148 varaktır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 216 x 162 mm cilt ve 160 x 95 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Cilt kapağı yarı deridir. Kapakları kabartmalı bir tasarıma sahiptir. Kapak büyük ölçüde zarar görmüş olup kırılğan bir yapıya sahiptir. Cilt sarı renktedir. Dikdörtgen çerçeve içerisinde şemse bulunmaktadır. Sayfalar krem rengindedir. Metin besmeleyle başlamaktadır. Cetvel ve serlevha yoktur. Başlıklar ve keşîdeler surhludur. Bazı sayfalarda derkenarlar vardır. Bunların sayısı diğerk nüshalara göre hayli azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metinden önce cilt kapağının iç yüzü ile birlikte iki sayfa ve 1a sayfası bulunmaktadır. Kapağın iç yüzünde Arapça kelime ve sayılar, birinci sayfada bir kişinin evlatlarıyla bir beldeye gelip nüfus defterine kaydolması, ikinci sayfada temellük kaydı ve bir mühür, 1a sayfasında üstü çizilmiş iki temellük kaydı ve tamamen karalanmış 3 mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Kād vaķa'a'l-ferāgu min hazā'l-kitābi'l-mübārek nehāru's-sebt ba'de'z-zuhr fî-evā'ili şehri Rebî'ü'l-evvelü'l-enver fî-mîlād nebiyyinā Muḥammed şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ve zālîke 'alā yedi efķaru'l-'ibād ve aḥvecehüm ilā rahmeti'l-'azîzü'l-vahhāb Monla İbrāhîm bin el-Hāc Muḥammed Remîḥzāde be-Anṭakya ġafera'llāhu lehu ve livāu'd-dîn ve'l-kitābihi ve li-küllî'l-müslimîn eecma'in

Müstensih: Monla İbrahim bin el-Hâc Muhammed

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre nüsha 1164 yılında Rebiü'l-evvel ayında Antakya'da istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Seyit Yahya adına 1200 tarihli mülkiyet beyanı bulunan damga vardır. Seyit Ahmed ibn Abdunâfi adına mülkiyet beyanı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: 1-42a arasındaki varaklarda dar bir yazı alanında metin ilerlemektedir. 42a'da yazı hat değiştiği gibi yazı alanının genişliği de değişmektedir. Eserin sonuna kadar metin bu hatla ilerlemiştir.

Nüsha sondan eksik olup Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 120. gazelinin 2. beytinde son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (148a): Murâd budur ki ḥoḳḳa-bâzlar ḥalkı güldürmek için bir şahş âlet-i hengâme eyleyüp gel senüñ külähuñda yumurda şaklayayın diyüp yumurda anuñ başında şoyup anuñ başını ve yüzini mülevveş idüp rüsvây iderler lâcerem felek oyunu

71) Süleymaniye Kütüphanesi, Atıf Efendi Eki, 000267, (S.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 78 varaktır. Her sayfasında 31 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüshanın sayfa rengi sarıdır. Metin 1b'de başlamaktadır. Örnek şiirler, Arapça ibâreler, anlamı ve gramer özellikleri açıklanan sözcükler surhla yazılmıştır. "B" sayfalarının alt köşesinde reddâdelere yer verilmiştir. Yazı alanı cetvelsiz olup metin dar sayılabilecek bir alanda yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane arşiv numarasını gösteren bir tablo bulunmaktadır. Bu arşiv kaydı dışında başka bir yazı yer almamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 78. gazelinin 5. beytiyle son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfiẓūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfiẓihi bi-ta'limi lāfiẓihi kemā-fi-levḥi maḥfūẓihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥẓūẓine birumūzihi ve melḥūẓihi

Sonu (78b): Senūn temāṣān ile fitne ve kıyāmet ḳalḳdı murād mest geçmekden zuhūr-ı farṭ-ı tecellidür ve 'umūm-ı vüs'at-i raḥmet-i İlāhīdür Beyt Ğam me-ḥor gerçi güneh bālā vü gāhī pest şud / Pest bālā nengered çün raḥmet-i Hāḳ mest şud

72) Süleymaniye Kütüphanesi, Darülmecnevi, 000431, (S.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 279 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 270x175 mm cilt ve 205x100 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalarda kurt yenikleri ve yanık lekeleri vardır. Sayfalar sarı renktedir. 1b sayfasında tezhipli, çiçek desenli ve mihrabiyeli bir serlevha vardır. 1b ve 2a sayfalarında yazı alanı yaldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda cetveller bulunmamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur. Metin, bazı bölümler haricinde harekelidir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'nın üst tarafında "Nice fehm eyleyem ol beyti ben kim / Anı cānān cāndan söylemişdür" beyti vardır. Sayfanın ortasında bir tane temellük kaydı ve bir tane vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu ve yesri'l-itmām min taḥrīri ḥazā'ş-şerḥi'd-Dīvāni'l-Ḥāfız ve'l-ebyātü'l-lāfız bi-avni ḡafera'llāhi'l-melikü'l-mennān ve ḥüsni teffikü'l-vahḥābü'l-ḥannān 'an yedü'z-za'ifü'l-ḥanīfü'l-ḥakīrū'l-muḥtāc ilā raḥmeti'llāhi'l-müste'ān ve şefā'atihi Muḥammedin Ḥabībū'r-Raḥmān Rıdvan İbn 'Abdu'd-deyyān fī-beledeti Koşantıyyeyü'l-müḥimmiyye ḥamāha'llāhi 'ani'l-āfātı ve'l-beliyye fī-evā'ili Recebü'l-mürecceb min şühūri sene tis'a ve seb'in ve tis'a mi'e (979)

Müstensih: Nüsha, Rıdvan ibn Abduddeyyān tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre eserin istinsah tarihi 979 yılının Receb ayının başlarıdır. Müstensihin yaşadığı yer İstanbul'dur.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: "Vaḥfı ḥazā'l-kitāb es-Seyyid Ḥāfız Muḥammed Murād Şeyḥ-i Ḥānḳāh Murād Molla sene 1231" ibâreleri ile mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Kaydın hemen altında Hāfız Muhammed Murād adına mühür yer almaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafıza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfızıhi bita'limi lāfızıhi kemā-fī-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne birumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (270b): Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'in

73) Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi, 000367, (S.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 285 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x130 mm cilt ve 130x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, mukavva, kahverengi bir cildi vardır. Cildin köşeleri yıpranmıştır. Ön ve arka kapağın iç yüzü ebru desenlidir. Metnin son kısmında mürekkepler birbirine girmiş olup yazılar okunamaz hâle gelmiştir. Serlevha yoktur. 1b-2a sayfası cetvelsizdir. Sonraki sayfalarda cetveller kullanılmıştır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Bazı sayfalarda derkenarlar bulunmaktadır. Sayfa altında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında “Kitâb-ı Sürûrî Şerhü’l-Hâfize’s-Şirâzî cild-i evvel el-elif ilâ ahir-i harfû’z-zâ” iberesi bulunmaktadır. Sayfanın alt bölümünde Muhammed Hafid adına vakıf kaydı vardır. Bu kayıt sayfada iki defa yazılmıştır. Kaydın hemen altında Muhammed Hafid adına mühür vardır. Ayrıca sayfada iki vakıf mührü daha mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Muhammed Hafid adına vakıf kaydı mevcuttur. Bunun dışında kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Baş (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfızıhi bi-ta’lîmi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzıhi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzıhi

Sonu (285b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḥ-ı bālüm ve şümül-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ḥâce Ḥâfız ve beyân-ı ma’ânî-i lâfıza on ay miqdârı zamânda ve bu deñlü evânda nışf miqdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû’a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu’înu ve bihi esta’in

74) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000716-001, (S.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 290 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 200x130 mm cilt ve 150x85 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar krem rengindedir. Bazı sayfalar şirâzeden ayrılmış olup kimi sayfada da yanık lekesi vardır. 1b'deki yazı diğer sayfalardan farklı olup metni tamamlamak üzere sonradan eklenmiştir. Bu sayfanın üstünde “Hazā Kitāb-ı Sūdī / Sūrūrī el-Hāfız” başlığı bulunmaktadır. Mukaddimedede “ammā ba‘d Sūrūrī” şeklindeki ifade bu nüshada “ammā ba‘d Sūdī” şeklindedir. Metnin sonunda da hat yeniden değişmektedir. Sayfalarda başlıklar ve keşideler kırmızı mürekkeplelidir. Derkenarların sayısı oldukça azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde 716 numarasına yer verilmiştir. Sonraki iki sayfa boştur. 1a sayfasında “Hāfız Sūrūrī”, Hāfız Sūdī”, “716 cild-i evvel” ve vakıf mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Hariri fi-evāhiri Rebī‘ ü’l-evvel seneti şemān ve şelişin ve elf (1038)

Müstensih: Metnin müstensihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi metnin sonunda yalnızca yıl bilgisi olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a'da bulunan vakıf mührü Farsça yazılmış olup “Hâlet” adınadır.

Diğer Bilgiler: 1b sayfasının yazı tipi metinden farklıdır. Muhtemelen bu sayfa eksik olup daha sonra farklı bir kişi tarafından tamamlanmıştır. Bu sayfanın başında “Hazā Kitābı Sūdī / Sūrūrī el-Hāfız” şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Mukaddime bölümünde “Sūrūrī-i şikeste-dil” şeklindeki ibârenin altına da “Sūdī” yazılmıştır. Bu sayfadan sonraki varakta metin “ben Hâk te‘alā kendüye ‘âşık olanlardan kıldı ṯalib-i behişt kılmadı lācerem baña cennet gerekmez dīdār gerek” ifadeleriyle başlamaktadır. Bu ifadeler Şerh-i Dīvân-ı Hāfız’ın 61. gazelinin ilk beytine aittir. Dolayısıyla metnin baş kısmının eksik olduğunu söylemek mümkündür.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-
ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne bi-
rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: Keşret-i eşgālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm
var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve
bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a
taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

75) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000717-001, (S.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 274 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır.
Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 221x134 mm cilt ve 163x82 mm yazı alanı
ölçülerine sahiptir. Miklepli, kahverengi deri bir cildi vardır. Cildin ön kapağının iç
yüzünde de kahverengi kaplama mevcuttur. Sayfalar nohudî renktedir. 1b ve 2a
sayfaları yaldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda tek şeritli kırmızı
cetveller kullanılmıştır. Metin, besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve keşideler
kırmızıdır. Metnin bazı bölümlerinde harekeler kullanılmıştır. Yazı alanının dışında
derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” tarzında ibâreler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin iç kapağında herhangi bir yazı yoktur. Sonraki sayfada
Halet Efendi Kütüphanesi'ne ait arşiv bilgi tablosu bulunmaktadır. Bir sonraki sayfa
boş olup diğer sayfada fihrist başlamaktadır. Matla beyitlerin ilk kelimeleri yazılarak
fihrist hazırlanmıştır. Fihrist 4 sayfadan oluşmaktadır. 1a sayfasında “Şerḥ-i Dīvān-ı
Ḥāfız” başlığı, cild-i evvel 717-1 ibâresi, temellük kaydı ve vakıf mührü
bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da Halet Efendi Kütüphanesi'ne ait vakıf mührü ile Ali Rızâ bin Mustafa adına temellük kaydı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-ta'limi lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne bi-rumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (274b): Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı H'āce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

76) Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir, 000616, (S.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 185 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x135 mm cilt ve 150x80 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Krem renginde, yıpranmış mukavva bir cildi vardır. Cildin siyah deri bir sırtı vardır. Sırt kısmı da hayli yıpranmıştır. Şirazesı dağılmıştır. Sayfalarda rutuber ve mürekkep lekeleri vardır. 1b sayfası metinden farklı bir hatla yazılmıştır. 2a'dan sonraki sayfalarda kırmızı tek şeritli cetveller kullanılmıştır. Başlıklar ve keşîdeler kırmızıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cild kapağının iç yüzünde yazı yoktur. 1a sayfasında vakıf kaydı, Süleymaniye Kütüphanesi'ne ait arşiv kaydı ve İzmir Hisar Kütüphanesi mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüşhada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a'da "Hışar Cāmi'-i şerif Kütüphānesine vakıf" nüshanın vakfedildiği belirtilmiştir.

Diğer Bilgiler: Metnin ilk sayfası (1b), nüshadan farklı bir hatla yazılmıştır. Var olan yazı farklılığından hareketle bu sayfanın daha sonra tamamlandığını söylemek mümkündür.

Nüshanın son kısmı eksiktir. Metin şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 166. gazelinin 1. beytine kadarki kısmı ihtiva etmektedir.

Başı (1b): El-ğamdü li'llāhi'l-lezî ĥafıza'z-zikre 'an-taĥrîfi raybe'l-menûni kemā-ğāle innā naĥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ğāfiğûn ve's-şalātu 'alā-ğāfiğihi bi-ta'limi lâfiğihi kemā-fi-levĥi maĥfûğihi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maĥğûğine birumûğihi ve melĥûğihi

Sonu (185b): şabr u ĥarārı ĥādirdür ben miskîne virmege murād budur ki maĥbûblara ĥüsn şüret viren şāni'-i 'ālem-i ĥādirdür ki ben miskîne şabr u sükûn vire ki mā zāğā'l-başaru ve mā tağā ĥasebince anlara meyl itmeyem Ĥüsn ü cemāl ü ān ki

77) Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 000797, (S.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 162 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x145 mm cilt ve 155x78 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Cildin şiraze kısmı tamir görmüştür. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanı kırmızı cetvellerle çevrilmiştir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında "minhu" ibâresi bulunmaktadır. "B" sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Kılıç Ali Paşa'ya ait arşiv bilgisi bulunmaktadır. 1b'nin üst tarafında "řerĥ-i Ĥâfiğ ez-Sürûri Mir Aĥmed 'Ārif 'Alî Paşa" ibâresi ve iki adet vakıf mührü yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüşhada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 119. gazelinin 4. beytinde son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-şalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-ta'limi lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-şahbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne birumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (162b): Vaḳti zāyi' itmeyüp 'ışḳ u müşāhede ma'sūḳ u merātibe ile olmak gerekdür ki zamān-ı keşf mümted olmaz Şud ez-burūc-ı reyāḥin çü āsmān rüşen Oldı çiçekler burclarından felek gibi rüşen bu mısrā' maẓmūnı muḳaddem-i ḥaberdür Zemīn be-aḥter-i meymūn u tāli'-i mes'ūd

78) Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmed Ağa Cami, 000148, (S.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 398 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı hattı taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 212x148 mm cilt ve 147x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Zencirekli, salbekli, şemseli, kırmızı deri bir cildi vardır. Şemse kısmı sarı ve gri renkteki süslemelerle işlenmiştir. Cildin iç yüzünde siyah deri kaplama vardır. 1b sayfasının üst kısmında “Ḥazā Şerḥ-i Sürūrî raḥmetu'llāhi 'aleyh” başlığı bulunmaktadır. Hemen altında besmele vardır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Metnin altında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ilk sayfasında “Yā Ḥafız Şerḥ-i Sürūrî” ibâreleri ile Süleymaniye Kütüphanesi arşiv bilgileri bulunmaktadır. Bir sonraki sayfada yazı yoktur. 1a'da ise Vakıf kaydı yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu min ḥāzihü'n-nüşhatü's-şerif 'an yedi Muḥammedü'z-zaifü'n-naḥif el-Bosnevî fi-sarāy Ğalaṭa fi-nışfu'l-leyl fi-evāḥir şehri Rebî'ü'l-āḥir sene ḥams ve seb'un ve tis'a mi'e (975)

Müstensih: Ferâğ kaydına göre nüsha Muhammed el-Bosnevî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüshanın istinsah tarihi ferâğ kaydından 975 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da bir adet vakıf kaydı mevcuttur. Vakıf kaydında es-Selâtin Hâzret-i Muhammed Ağa bin 'Abdulmu'în ismi geçmektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (398b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Hâce Hāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miḳdārı zamānda ve bu deñlü evānda nısf miḳdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürü'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

79) Süleymaniye Kütüphanesi, Özel Katalog, 00746, (S.9)

(Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 7450)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 112 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 192x130 mm cilt ve 128x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Zencirekli bordo bir cildi vardır. Cildin sırt kısmında “Hāfız Şerḥ-i Sürūrî” başlığı bulunmakta olup bu yazı bu kısma yapıştırılmıştır. Sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Sayfa rengi kremdir. Metin besmele ile başlamaktadır. Cetvel ve derkenar yoktur. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzerine kırmızı çizgi çekilmiştir. Metnin son kısmı noksandır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde hiçbir yazı bulunmamaktadır. 1a'da iki adet temellük kaydı vardır. Ayrıca “Alî” adına silinmiş bir mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Ketebetü'l-faḳîr Muhammed Emîn târîḥ 1051

Müstensih: Muhammed Emin tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 1051 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: es-Seyyid İbrâhîm bin Muhammed bin İbrâhîm el-Esîrî adına mülkiyet kaydı vardır. Diğer kayıta ise Muhammed el-Mü'mîn ismi geçmektedir.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'nde Özel Katalog adlı koleksiyonda 000746 ve Yazma Bağışlar adlı koleksiyonda ise 7450 numarada kaydedilmiştir. Her iki koleksiyondaki nüsha aynı eser olup kütüphane kataloglarında iki farklı bölümde yer almaktadır.

Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 130. gazelinin 1. beytinde son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (112b): Vā' izān k'in cilve der-miḥrāb u minber mī-kunend Vā' izler ki bu nāz u ṣīveyi miḥrāb u minberde iderler Çün be-ḥalvet mī-revend ān kār-ı diğer mī-kunend

80) Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 002675, (S.10)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 314 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 212x156 mm cilt ve 144x77 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi, yıpranmış, mukavva bir cildi vardır. Cildin sırt kısmı siyah desenli bir kağıtla kaplanmıştır. Hem sırt kısmı hem de cildin yüzeyi tahrip olmuştur. Cildin ön kapağı açıldığında kapakla eser arasında bağlantı kalmadığı görülecektir. Kapağın iç yüzü koyu mavidir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Kapaktan sonraki ilk sayfada kütüphane kayıt bilgileri yer almaktadır. Sonraki sayfada hiçbir yazı bulunmamaktadır. 1a'da kırmızıyla "Şerḥ-i Dîvân-ı Hâfız li-Sürürî sellemā'llāhu te'ālā" ibâreleri yazılıdır. Bu yazının hemen

altında tasavvufî ilgili bir bilgi vardır. Sayfanın alt kısmında Süleymaniye Kütüphanesi'ne ait iki arşiv kaydı daha bulunmaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır

Ferâğ Kaydı: Bu metnin ferâğ kaydı, nüshanın devamı niteliği taşıyan 2676 numaralı nüshada bulunmaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha iki ciltlik bir kitabın ilk bölümünü içermektedir. 2675 arşiv numaralı bu metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 173. gazelinin 4. Beytinde son bulmaktadır. Metnin yarım kalan kısmı ise Süleymaniye Kütüphanesi'nde Serez adlı koleksiyonda kayıtlı olan 2676 numaralı nüshada bulunmaktadır. Bu yönüyle iki nüsha eksiksiz bir metin oluşturmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne bi-rumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (313b): Hem ol iz ki idük hem ol olsa gerekdür murâd budur ki ezelden pîr-i muḡānuñ bende-i ḥalka be-güşmâyem ḥâliyâ ol ḥâl üzreyim ol ḥâl üzre olsam gerekdür Râz-ı in perde nihānest ü nihān ḥ'āhed bûd Bu perdenüñ râzı gizlûdür ve gizlû olsa gerekdür Türk-i 'āşık-kuş-ı me mest birün

81) Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 02676, (S.11)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 314 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 212x156 mm cilt ve 144x77 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Bu nüsha; Süleymaniye Kütüphanesi, Serez koleksiyonunda bulunan 2675 numaralı nüshanın devamı niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda bir önceki nüsha ile aynı özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Ferâğ Kaydı: Hârriri fî-evâhîri Ramazânü'l-mübârek sene hams ve şeliş ve tis' a mi'e (965)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 965 Ramazan ayı olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha Süleymaniye Kütüphanesi, Serez koleksiyonunda bulunan 2675 numaralı nüshanın devamı olup 2675'in bittiği yerden başlamaktadır. Eserin sonunda ferâğ kaydı yer almaktadır.

Başı: Reft imrüz Benüm 'âşık öldürici dilberüm mest taşrâ (3) gitdi Tâ-diger hûn ki ez-dîde revân h'âhed bûd Tâ daği kimün xanı (4) gözden revân olsa gerekdür ya' nî yine kimi 'âşık idüp xal ağıladüp xanını (5) gözinden ağıtsa gerekdür murâd maḥbûb-ı 'âşık-kuşdan ḥazret-i Ḥaḫdur ki kendüye (6) 'âşık olanuñ nefis ü nefsanîyyetin xatlıdır

Sonu: Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḫ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı H'âce Ḥāfız ve beyân-ı ma'ânî-i lâfıza on ay miḫdârı zamânda ve bu deñlü evânda nişf miḫdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmim ve bu vechle tetmim niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

82) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 000571, (S.12)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: : Eser, 291 varaktır. Karma satır yapısına sahiptir. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 208x147 ebatlarındadır. Cildin dış yüzeyi gri renktedir. Şiraze dağılmıştır. Sayfalar, yıpranmış ve bazı bölümlerde şirâzeden ayrılmıştır. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Şerh edilen mısralar ve başlıklar surhla yazılmıştır. Reddâdelere yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin kapaklarının iç yüzü kahverengidir. Sonraki sayfada kütüphane arşiv numarası bulunmaktadır. Devam eden sayfada hiçbir yazı yoktur. Bir diğer sayfada bazı kelimeler bulunmakta olup sonraki sayfada fihrist başlamaktadır. Fihrist, yedi sayfa boyunca devam etmektedir. Sonraki sayfada da yazı bulunmamaktadır. 1a'da vakıf mührü ile “Hazā Şerhü'l-Hāfız li-Sürürî” ibâreleri vardır. Sayfadaki yazıların üstü karalandığı için okunamamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Temmet bi-‘avni’l-lāhi’l-melikü’l-mennān (...) min şehru’llāhi Recebü’l-Merceb fi-tārîhi sene eḥadî ve elf (1001) Bunı yazdum yādgār olmak için

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 1001 yılında istinsah edilmiştir.

Diğer Bilgiler: Metnin bazı bölümlerinde üzeri karalanmış bölümler olup bu bölümlerin üzerine “zā’id” ibâresi konulmuştur.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfîzûn ve’s-şalātu ‘alā-ḥāfîzihi bi-ta’limi lâfîzihi kemā-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alā-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (291b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Hâce Hāfîz ve beyân-ı ma’ânî-i lâfîza on ay miḳdârı zamānda ve bu deñlü evānda nışf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû’a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llāhu’l-mu’înu ve bihi esta’în

83) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 002639, (S.13)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 281 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x130 mm cilt ve 160x80 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Cildin kapakları eksiktir. Yalnızca sayfaları kalmıştır. Sayfa kenarları hayli yıpranmıştır. Yanık ve rutubet lekeleri mevcuttur. Metin cetveller içerisindedir. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar ve metnin alt kısmında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Arapça bir metin ve kütüphane arşiv numarası bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (281b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Ḥāce Ḥāfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nısf miqdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfī şerḥine gelinüp andan şürū'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

84) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 004252, (S.14)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 267 varaktır. Her sayfasında 24 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 213x155 mm cilt ve 150x100 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Ön ve arka cilt kapakları eksiktir. Sayfa kenarları yırtılmış ve yıpranmıştır. Sayfaların rengi kahverengiye yakın bir tondadır. Bazı kelimeler ve bölümler harekelendirilmiştir. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur. 2a sayfasında Süleymaniye Kütüphanesi'ne ait arşiv kayıt bilgisi bulunmaktadır. Başlıklar surhla yazılmış ve şerḥ edilen mısraların üzerine kırmızı mürekkeple çizgi çekilmiştir. Bazı Arapça ibâreler tamamen surhla yazılmış ve kelimelerin üzerine harekeler koyulmuştur. Derkenarlarda “şahḥ” ve “minhu” ibâreleri yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (267a): Çün nāfe besī ḥūn-ı dilem der-ciger üftād Nāfe gibi niçe gönül fānī cigere düşdi murād ḥüsn-i zāhirden belā vü miḥnet çekdügin beyāndur Ez-reh-güzeri i ḥāk-ı ser-i kūy-ı şümā būd Sizüñ maḥalleñüz başı toprağı

85) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2665/1, (T.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 316 varaktır. Her sayfasında 21 satır vardır. Metin, talik hattıyla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x130 cilt ebatlarına sahiptir. Miklepli, kahverengi deri bir cilde sahiptir. Sayfaları aharlıdır. 1b'de mavi ve yaldızla tezhiplenmiş mihrabiyeli bir serlevha vardır. 1b, 2a sayfalarında metin yaldızlı cetveller içerisinde bulunmaktadır. Sonraki sayfalarda cetvel bulunmamaktadır. Açıklanan kelimelerin ve şerh edilen mısraların üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Başlıklar ve bazı kelimeler surhla yazılmıştır. Sayfanın alt kısmında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde Farsça ve Türkçe beyitler vardır. 1a'da "el-Cildü'l-evvel min şerḥ-i Ḥāfız li-Sürûri" ibâreleri vardır. 1a'da Sultan Abdulhamid Hân adına iki vakıf mührü ile bir bağış bilgisi vardır.

Ferâğ Kaydı: Temmetü'l-cildü'l-evvel bi-'avni'llāh ve lā ḥavle ve lā kuvvete illā bi'llāhi fi'l-yevmü'l-'āşir min Rebî'ü'l-evvel sene ḥams ve tis'în ve tis'a mi'e

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metin 995 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Şevketlü Sultân ‘Abdulhamîd Hân Efendimiz hazretlerinin Enderûn-ı Hümâyûn Kütüphanesine vakf-ı şerîflerindendir.” Mühür, Abdulhamîd Hân’a aittir. Üzerinde “Vağf-ı ‘Abdulhamîd Hân bin Ahmed Hân el-muzaffer dâ’imâ” yazısı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ğamdü li’llâhi’l-lezî ħafıza’z-zikre ‘an-tağrîfi raybe’l-menûni kemâ-ğâle innâ nağnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ğâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ğâfîzihi bi-ta’lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levği mağfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mağzûzîne birumûzihi ve melğûzihi

Sonu (316b): Keşret-i eşğâlüm ve teşevvüş-i ħâlüm ve teferruğ-ı bâlüm ve şümûl-i melâlüm var iken Dîvân-ı Ĥâce Ĥafız ve beyân-ı ma’ânî-i lâfiğza on ay miğdârî zamânda ve bu deñlü evânda nışf miğdârî şerğ olunup ‘ayn ħarfî şerğine gelinüp andan şürû’a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va’llâhu’l-mu’înu ve bihi esta’în

86) Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp., Türkçe Yazmalar, 511, (YK.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 351 varaktan oluşan eserin her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metin, talik hattıyla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 180x100 mm cilt ve 120x50 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Tamir görmüş, kahverengi meşin bir cilt içerisindedir. Sayfalar aharlıdır. Metin krem renginde kâğıtlara yazılmıştır. 1b’de müzehhep bir serlevha vardır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüşhada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı: El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-kāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihive 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu: Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḡ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dīvān-ı Hâce Ḥafız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfīza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miqdārı şerḥ olunup 'ayn ḥarfı şerḥine gelinüp andan şürū'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

87) Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp, Zeytinoğlu, 43 Ze 349, (Z.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 270 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Kırmızı tonlarında mukavva bir cildi vardır. Metin, yaldızlı cetveller içerisine yazılmıştır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Derkenarda bulunan vezinler de surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Açıklamaların altında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin sırt kısmında kütüphane arşiv numarası bulunmaktadır. Ön kapağın iç yüzünde yazı yoktur. Sonraki sayfada da yalnızca kütüphane arşiv bilgisine yer verilmiştir. 1a sayfası boş olup metnin baş kısmı eksiktir.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş tarafı eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 8. gazelinin 8. beytinin şerhiyle başlamaktadır.

Başı (1b): Naşihat gūş kun cānā ki ez-cān dustter dārend Naşihat işit ey cān ki cāndan sevgilü dutarlar Cevānān-ı sa'ādetmend pend-i pīr-i dānā-rā Şa'ādetlü yigitler 'ālim pīrūñ nāşihatini bunda tenbīh vardır ki pīr olan hayr-gūy gerek ve 'ālim olan hayr-gūy gerek tā ki ikisi bir şahşda cem' olıcağ hayr-gūyluk muqarrer ola

Sonu (270b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i hālüm ve teferruk-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyān-ı ma'ānī-i lāfıza on ay miqdārı zamānda ve bu deñlü evānda nişf miqdārı şerh olunup 'ayn harfî şerhine gelinüp andan şürū'a taşmīm ve bu vechle tetmīm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'īnu ve bihi esta'īn

88) Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp. Zeytinoğlu, 43 Ze 353, (Z.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 370 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Miklepli, sertablı, petrol mavisi tonlarında deri bir cildi vardır. Cildin sırt kısmında arşiv numarası bulunmaktadır. Cild kapağının iç yüzeyi ebru desenli bir kâğıtla kaplanmıştır. Şiraze kısmen dağılmıştır. Sayfalar krem renkte olup aharlıdır. 12a'ya kadar krem renginde devam eden sayfalar buradan sonra sarı renge dönmektedir ve hat da değişmektedir. 14a'ya kadar derkenalar yazılmamıştır. Bu sayfadan itibaren derkenarlar da verilmeye başlanmıştır. Metin besmele ile başlamıştır. Şerh edilen mısraların üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Başlıklarda kırmızıyla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane mührü ve arşiv numarası bulunmaktadır. Bunun dışında bilgi yoktur.

Ferâğ Kaydı: Vaqa'a'l-ferāğu min taḥriri hāzihü'n-nüşḥati fî-şehri Rebī'ü'l-evvel tāriḥ sene 967

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Eser 967 yılında Rebûlevvel ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi mevcut değildir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-taḥrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (369b): Keşret-i eşḡālüm ve teşevvüş-i ḥālüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümül-i melālüm var iken Dîvân-ı Hâce Hâfız ve beyân-ı ma'ânî-i lāfıza on ay miḳdârı zamânda ve bu deñlü evânda nısf miḳdârı şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

89) AMEA Elyazmalar Enstitüsü, B-2212/15551, Azərbaycan/Bakü, (AZ.1)

Amea Elyazmalar Enstitüsü'nde bulunan bu nüsha kütüphaneden talep edilmiş ancak nüshalının temini gerçekleşmemiştir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın birinci cildidir. 150x210 mm cilt ölçülerine sahiptir. Siyah, meşin bir cildi vardır. 110 varaktır. Şerh edilen mısraların üzerinde kırmızı çizgiler vardır. İstinsah tarihi olarak 985 yılı verilmiştir. Müstensihi Latif bin Oruc'dur.

(90) AMEA Elyazmalar Enstitüsü, B-61/3005, Azərbaycan/Bakü, (AZ.2)

Amea Elyazmalar Enstitüsü'nde bulunan bu nüsha kütüphaneden talep edilmiş ancak nüshalının temini gerçekleşmemiştir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın birinci cildidir. Nüshanın baş ve son kısımları eksiktir. Baş tarafında mukaddime kısmı eksik olan eser, 128. gazelin şerhine kadarki bölümü ihtiva etmektedir. Kahverengi meşin bir cildi vardır.

91) AMEA Elyazmalar Enstitüsü, B-86/3053, Azərbaycan/Bakü, (AZ.3)

Amea Elyazmalar Enstitüsü'nde bulunan bu nüsha kütüphaneden talep edilmiş ancak nüshalının temini gerçekleşmemiştir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın birinci cildir. İstinsah tarihi 1204'tür. Katibi, Feyzullah ibn Molla Abdullah'tır. Rika hattı ile yazılmıştır. 119 varaktır. Kahverengi deri cildi vardır.⁵⁰²

2.3.1.2. İkinci Cildi İhtivâ Eden Nüshalar

İkinci cilt ayın harfiyle başlamakta olup ilk gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 340. gazelinin şerhidir.

1) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, B5702, (B.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 173 varaktır. Her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x140 mm cilt ve 165x105 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar nohudî renktedir ve aharlıdır. Kapağın iç yüzü ebru süslüdür. Bazı sayfalarda yanık lekeleri vardır. Nüshanın baş kısmı eksiktir. Sayfalar cetvelsizdir. Başlıklar ve şerh edilen mısraların üzerindeki çizgiler kırmızıdır. Açıklanan mısraların başına ve sonuna kırmızı duraklar konulmuştur. “Murād” kelimesinin üzeri de surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” tarafındaki sayfalarda reddâdeler bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Fî-vaqtü'l-‘aşr yevmü'l-ḥamîş yevmi işnâ ‘aşr min şehri'l-Muḥarremü'l-ḥarām ‘alâ yedü'l-‘abdü’z-za‘îfü’n-naḥîf el-ḥâc raḥmetu’llâhi'l-melikü'l-laṭîf Ḥasan bin Muḥammed Allāhu lehu ve livāü'd-dîn ve aḥseni ileyhümâ ve ileyhi sene işnâ ve şemânîn ve elf min hicreti mine'l-eşref (1083)

Müstensih: Ferâğ kaydına göre nüsha Hasan bir Muhammed tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Eserin istinsah tarihi ferâğ kaydında 1083 olarak verilmiştir. İstinsah yerinin yazılı olduğu kısım tamamen silik bir vaziyette olduğu için okunamamıştır.

⁵⁰² Memmedzade Kerimullah, “Gelibolulu Müslihiddin Mustafa Süruri'nin Amea əlyazmalar İnstitutunda Qorunan əsərlərinin əlyazma Nüsxələri”, **Doğu Araştırmaları**, Sayı: 3, 2009/1, İstanbul 2009, s. 78-79.

Diğer Bilgiler: İkinci cilt ayın harfiyle başlamakta olup, bu ciltte ilk gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 340. gazelinin şerhidir. Nüshanın baş kısmı eksik olup metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 348. gazelinin 4. beytinin şerhiyle başlamaktadır.

Başı (1b): Vuşul taḥşîl itdürüp firâkı mehcür ve benden dūr ide Ğazel Çünest ḥâl-i bostân ey bād-ı nev-bahārî / K'ez-bülbülân ber-âmed feryād bî-karārî

Sonu (173a): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevāb ile ḡanî vü şād ideler Bāyi' ez-müşterî behā ḥ'âhed / Şāriḥ ez-nāzırân du'â ḥ'âhed

2) Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Camii, 1194, (Bİ.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 318 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 204x128 mm cilt ve 132x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, sertabı ve miklebi kopmuş, bordo renkli meşin bir cildi vardır. Cildin şirazesı dağılmış, sırt kısmı ciltten ayrılmış ve üst kısımları yırtılmış bir vaziyettedir. Kapağın iç yüzünde ebru tarzında desenler mevcuttur. Sayfalar beyar renktedir ve aharlıdır. 1b'de metin besmele ile başlamaktadır. Şerh edilen mısralar ve başlıklar surhla yazılmıştır. Metnin bazı kısımları harekelidir. Örnek olarak verilen şiirler bir alt satırda verilmiş olup her satırda bir mısraya yer verilmiştir. Yani beyit, kıta ve gazel gibi farklı biçimlerdeki şiirlerde her mısra bir satıra yazılmıştır. Cetvel ve serlevha bulunmamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metinden önce 1a sayfası da dahil olmak üzere 9 boş sayfa bulunmaktadır. İlk boş sayfada iki adet kütüphane arşiv tablosu var olup 1a'ya kadarki diğer sayfalarda yazı bulunmamaktadır. 1a sayfasında ise iki mühür mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Kād istirāḥü'l-kālem li-naḳli hazā'ş-şerḥi mine's-sevādü'l-beyāz 'alā yedi aḥkiri 'ibādu'llāh İbn Şüca' 'Abdullāh fi leyletü yevmü'ş-şāliş ve 'uşri'ş-şānī mine'ş-şülüşü'ş-şāliş mine's-seddü's-sādis mine'nışfu'l-evvel mine's-senetü'l-ğalaṭ be-düni ḥarfü't-ta'rif fi Medîneti Kostaṇtîniyye (Bu nüsha 1193 numaralı birinci

cildin devamı olup birinci cildin sonunda ferâğ kaydı bulunmaktadır. 1194 numaralı ikinci ciltte ise ferâğ kaydı olmayıp birinci cildde var olan kayıt burada tekrar edilmiştir.)

Müstensih: İbn Şücâ Abdullâh tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1039 yılında Kostantiniyye’de istinsah edilmiştir.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha Bursa İnebey Kütüphanesi’nde bulunan 1193 numaralı nüshanın ikinci cildir. Metnin hatime kısmı eksiktir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû‘i’l-yaḳîni ve’s-ṣalātu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şaḥbihi ecma‘în kıt‘a ‘Aynı bâlâ-yı bedende eylemiş Ḥallâk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (318b): Ehl-i faẓl u kemâle ve erbâb-ı vecd ü ḥâle ma‘lûmdur ki Ḥāce Ḥâfızuñ ekşer-i elfâzınuñ ma‘nî-i manṭûkı beyânında ḥayli ahâlî ‘âciz ü ḳâşırlar ve ma‘nî-i murâd ta’yîninde müteḥayyirler idi fi’l-vâḳı‘ lisânu’l-ğayb şerḥi âsân olmaz ammâ bu ‘avâmu’n-nâs nazârandan düşmiş ve başına zenâbir-i hümûm üşmiş

3) Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 25 Hk 23873, (E.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 246 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x150 mm cilt ve 160x95 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Çaharkuşe, üzeri ebru kâğıt kaplı mukavva bir cildi vardır. Mıklebi kopmuştur. Metnin başında fihrist vardır. Birleşik harf ve çapa filigranlı kâğıt türüne sahiptir. Yapraklar aharlıdır. Bazı sayfalarda rutubet ve yanık lekeleri mevcuttur. Metin besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde kütüphane bilgileri mevcuttur. Sonraki sayfada Türkçe bir beyit ve kütüphane ismi yer almaktadır. Bu sayfadan sonra 5 sayfalık bir fihrist gelmektedir.

Ferâğ Kaydı: Ketebe Kaydı: Ketebetü'l-fakîrî'l-hakîr Receb bin Fîrûz 'affulâh 'anhümâ 'an Kaşaba-i Özice Allâhümme ağıfîrî lehu ve livâü'd-dünyâ ve'l-üstâzinen ve li-meşâyihen ve li-men evşânen bi'l-hayru'd-dîn ve li-cemî'ü'l-mü'minîn ve'l-mü'minât bi-raḥmetikeyâ erḥame'r-rāḥimîn

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lîfi fi'l-leyleti'r-râbi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'â er-râbi' min şehri Zilḥiceti's-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis'amâi'e [966] qad vaqa'a'l-ferāgu min tenmîkihi bi-'avni'llâhi te'alâ ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme'l-ḥamîs es-sâdisi ve'l-'aşrîn min Zilḥiceti'l-ḥarâm senete sittin ve sittin ve tis'amâ'ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lîf kaydı kopya edilmiştir.)

Müstensih: Nüsha, Receb bin Fîrûz tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüshanın istinsah tarihi verilmemiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî 'ayyane ve a'yâne'd-dîni li-icrâ'i 'ayni'l-'ilmi ve yenbû'i'l-yakîni ve's-şalātu 'alâ 'ayni'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alâ âlihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (246a): Murâdı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḥ'âhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḥ'âhed

4) Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, 00960, (H.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 497 varaktır. Her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x140 mm cilt ve 147x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar krem rengindedir ve aharlıdır. 1b'de tezhipli, mavi ve yaldız desenli, mihrabiyeli bir serlevha bulunmaktadır. Serlevhanın içerisine "Sürûri" kelimesi yazılmıştır. Metin, yaldızlı kalın cetveller içerisindedir. Şerh edilen

mısraların ilk kelimelerinin üstü surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızıyla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfalarda reddâdeler kullanılmıştır. Metnin sonu eksiktir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin üst kapağının iç yüzünde kütüphane kaydı vardır. Sonraki sayfada “Dīvān-ı Hâfız” ve “Ol melekiyyü’l-ḥiṣāl olan vücūd-ı şerīf-i pūr cūd-ı laṭīf ḥazretlerine irsāl olundı ḳābūli luṭflarına rāci’dür” ve “Dīvān-ı Hâfız Sūrūrī” yazıları mevcuttur. Devam eden sayfada bir temellük kaydı; 1a sayfasında ise vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferāğ Kaydı: Ve ḳad vaḳa’a’l-iḥtitām fi-nehārū’l-iṣneynū’l-mübārek bi-resmū’l-emīrū’l-kebīrū’l-fāzilu’s-seyyidū’l-kāmilū’l-mū’eyyed min ‘inda’llāhū’l-melikū’l-celīlū’l-müsem mā bi-ismi nebīyū’llāhū’l-Ḥalīl eyyidi Allāhümme eyyāmiḥū’z-āhirete ve ecma’ lehu beyne ḥayri’d-dünyā ve’l-āhireti Allāhüme eṣraḥ ṣadrihi ve erfa’ ḳadrihi bi-raḥmetike ve faḍlike ve keremike yā Rabbu’l-‘ālemīn ‘alā yedi ez’ afū’l-‘ibād Muḥammed bin Şeyḫī bin Muḥammed bin ‘Ömer bin İsmā’īl (...) be-Rebī’ü’l-evvel sene sitte ve ṣemānīn ve tis’a mi’e (986)

Telīf Kaydı: Ḳad vaḳa’a’l-ferāḡu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi’ati leyletū’l-yevme’l-erbi’ā er-rābi’ min şehri Zilḥicce’i’s-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis’amāi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Müstensih: Muhammed bin Şeyhi bin Muḥammed bin Ömer bin İsmā’īl tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 986 yılının Rebīū’l-evvel ayında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük kaydı: “El-Ḥāc Ḥüseyin ibn el-Ḥāc ‘Alī en-Naḳşibendī” adına mülkiyet kaydı ile el-Ḥāc Selīm Ağa adına vakıf mührü vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū’i’l-yaḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḥbihi ecma’īn ḳıṭ’a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāḳ ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (497b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler lutf u ihsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadağa-i şevâb ile ğanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşterî behâ h‘âhed / Şârih ez-nâzırân du‘â h‘âhed

5) İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Or. 3206, (İ)

Bu nüsha, ikinci cildin neşrinde esas aldığımız metindir. Nüsha hakkında “Okumaya Esas Alınan Nüshaların Özellikleri” başlığı altında ayrıntılı bilgi verilecektir.

6) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Koleksiyonu, NEKFY00182, (İÜ.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 229 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 27 satır bulunamaktadır. Nestalik yazı türüyle yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 134x212 mm cilt ve 75x160 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, sertaplı ve zencirekli deri bir cildi vardır. Şerh kısmı siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Mısraların başında ve sonunda duraklar mevcuttur. 1b’de sarı ve mavi renklerle tezhiplenmiş, mihrabiyeli bir serlevha bulunmaktadır. Şerh edilen mısraların üzerine kırmızı çizgi çekilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Bu bölümde herhangi bir yazı bulunmamaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferâğu mine’t-te’lîfî fi’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilhicceti’s-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis‘amâi’e [966] qad vaqa‘a’l-ferâğu min tenmîkihi bi-‘avni’llâhi te‘alâ ve hüsni tevfiķihi yevme’l-ḥamîs es-sâdisi ve’l-‘aşrîn min Zilhicceti’l-ḥarâm senete sittin ve sittin ve tis‘amâi’e [966] Temmetü’l-evrâķ fi’l-leyletü’s-şâliṣe min şehri Recebü’l-Mürecceb sene seb‘a ve sittin ve tis‘a mi’e (967) (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lîf kaydı kopya edilmiştir.)

Müstensih: Müstensih hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 967 olarak kaydedilmiş olup istinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a‘yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebû‘i’l-yakîni ve’s-şalātu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ

ālihi ve şahbihi ecma‘in kıt‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk halk / Ben de
ḥarf-i ‘aynı kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (229b): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u
iḥsān eyleyüp bu fakīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile
ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

7) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Koleksiyonu, NEKTY 03019, (İÜ.9)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 388 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19
satır bulunmaktadır. Eserin yazıldığı hattın cinsi taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x137 mm cilt ebatlarına sahiptir. Kırmızı meşin
üzerinde lacivert kâğıt kaplı ve mıkblebli bir cilde sahiptir. Sayfalarda kurt yenikleri
vardır. Bazı sayfalar şirazesinden çıkmıştır. Kimi sayfada rutubet lekesi vardır.
Başlıklar ve keşideler surhla çizilmiştir. Mihrabiyeli ve müzehheb bir serlevhaya
sahiptir. 1b ve 2a’da metin yaldızlı cetveller içerisinde. Diğer sayfalarda cetvel
yoktur. Kâğıt, aharlıdır. “B” sayfalarında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ilk sayfasında “el-Ḥāfız li-Sürûrî” ve “Dīvān-ı Ḥāfız
Şerhi Cild-i Şānî 3019” yazıları ile iki adet İstanbul Üniversitesi’ne ait kütüphane
mührü bulunmaktadır. 1a’da “Tecellî-i cemāl ister gönül” cümlesiyle başlayan bir
yazı bulunmaktadır. Bu yazının bulunduğu kâğıt sayfaya yapıştırılmıştır. Bunun
dışında sayfada Sürûrî’nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi veren bir yazı vardır.

Telîf Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’lîfi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-
yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥicce’i’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve
tis‘amāi’e [966] Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu min tenmīkihi bi-‘avni’llāhi te‘alā ve ḥüsnü
tevfīkihi yevme’l-ḥamīs es-sādisi ve’l-‘aşrīn min Zilḥicce’i’l-ḥarām senete sittin ve
sittin ve tis‘amāi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lîf
kayı kopya edilmiştir.)

Ferāḡ Kaydı: Vaḳa‘a’l-ferāḡu min kitābeti şerḥu’d-Dīvān bi-‘avni ‘ināyetihi’l-
melikü’l-mennān yevmü’l-eḥad sādīs ‘aşer min Ramazān hüve ‘aṭiyyeti min ‘inde’r-
rahmān

Müstensih: Müstensih hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah yeri ve tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yenbū'i'l-yakīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıt'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (388b): Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu fakīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḡāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḡāhed

8) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Koleksiyonu, NEKTY01562, (İÜ.10)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 217 varaktan meydana gelmiştir. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 259x162 mm cilt ve 181x89 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Şemseli, miklebli, kahverengi meşin bir cildi vardır. 1b'de mihrabiye ve tezhibli bir serlevha bulunmaktadır. Yazı alanı yaldızlı cetveller içerisindedir. Sayfalar aharlıdır ve su yolu filigranlıdır. Cetvellerin dışında derkenarlar bulunmaktadır. Bazı kelimeler harekelidir. Başlıklar ve keşideler surhludur. Metnin alt tarafında reddâdeler yer alır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da "Rızâ Paşa Kütübḥānesi 1562" ve "Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfız" yazıları ile İstanbul Üniversitesi'ne ait kütüphane mührü bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yeve'me'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḥicce'ti's-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] min hicretü'n-nebeviyye şalla'llāhu te'ālā aleyhi ve sellem (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Ketebetü'l-fakîrû'l-hakîrû'l-müznibü'l-muhtâc ilâ rahmetu'llâhi te'âlâ Hasan bin Muştafâ el-Burûsevî ğafera'llâhu lehu ve bi-cemî'ü'l-mü'minîn ve'l-mü'minât ve'l-müslimîne ve'l-müslimât el-aḥyâ'i minhüm ve'l-emvât bi-rahmetike yâ erḥame'r-râḥimîn ḥayra yazdun şerrini anuñ Kirâmen Kâtibîn kim du'âdan yâd iderse bu kitâbun kâtibin

Müstensih: Nüsha, Hasan b. Mustafa Bursevî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî 'ayyane ve a'yâne'd-dîni li-icrâ'i 'ayni'l-'ilmi ve yenbû'i'l-yakîni ve's-şalâtu 'alâ 'ayni'l-enbiyâ'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alâ âlihi ve şaḥbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ḥallâk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (217a): Murâdı oldur ki şerḥine nazâr idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muhtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḥ'âhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḥ'âhed

9) İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, 1086, (İM.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 315 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x125 mm cilt ve 155x80 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Miklebli, sertaplı, yıpranmış vaziyette mukavva bir cildi vardır. Cildin sırt kısmı sayfalardan ayrılmıştır. 1b dışındaki sayfalarda metin, kırmızı cetveller içerisinde. Metnin başında kırmızı mürekkeple yazılmış “Cild-i Şânî ez-Şerḥ-i Dîvân-ı Ḥâfız” yazısı bulunmaktadır. Yazının hemen altında besmele vardır. Cetvellerin dışında derkenarlar mevcuttur. Başlıklar ve keşideler surhludur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında iki adet temellük kaydı, 1a'da ise iki Farsça beyitle Milli Kütüphane'ye ait mühür bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu mine‘t-te‘lifi fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletü‘l-yeve‘l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhiceti‘ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi‘e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te‘lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu min tenmīkihi bi-‘avni‘llāhi te‘ālā ve hüsni tevfihi fi‘-ahir Zi‘l-Qā‘ide sene isnā ve ‘aşrin ve ba‘de‘l-elf sene 1022.

Müstensih: Müstensih ismi belirtilmemiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah zamanı 1022 yılının Zilkâide ayının sonlarıdır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: Zahriye kısmında “Ahmed Reşid” ve “Şeyh ‘Abdullāh bin Tāhir” adına mülkiyet kayıtları bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li‘llāhi‘l-lezī ‘ayyane ve a‘yāne‘d-dīni li-icrā‘i ‘ayni‘l-‘ilmi ve yenbū‘i‘l-yaqīni ve‘ş-şalātu ‘alā ‘ayni‘l-enbiyā‘i ve‘l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘in kıṭ‘a ‘Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (315a): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaqa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḡāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḡāhed

10) Kıbrıs II. Mahmud Ktp., II. Mahmud Ktp. 1231, (MK.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 257 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 155x210 cilt ölçülerine sahiptir. Kahverengi, yıpranmış vaziyette mukavva bir cildi vardır. 1b-2a sayfası kırmızı cetveller içerisindedir. Diğer sayfalarda cetvel yoktur. Kâğıtlar aharlıdır. Metnin başında besmele vardır. Sayfalarda rutubet lekesi bulunmaktadır. Sayfanın alt tarafında reddâdeler mevcuttur. Başlıklar ve keşîdeler surhludur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında “Yā kebīkec yā ḥāfız” ifadesi, Arapça hüsni hat, Farsça beyitler, kütüphane mührü ve Türkçe birtakım fevâid bilgiler yer

almaktadır. 1a'da "Yā kebīkec" ifadesi tekrar edilmiş olup sayfada iki adet temellük kaydı bulunmaktadır. Sayfanın üst tarafında "Cild-i şānī ez-Şerh-i Dīvān-ı Hāfız Sūrūrī" yazısı vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: "Ahmed Hāmid Tıflizāde 1176" şeklinde iki adet mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın ön kapağının iç yüzünde bulunan kütüphane kayıt bilgilerinde nüshanın arşiv numarası 109, katalog numarası 58 olarak gösterilmiştir. Sonraki sayfalarda ise "1231" ibâreleri bulunmaktadır. Nüsha, Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında "II. Mahmud Ktp. 1231" şeklinde kayıtlıdır. Bu sebeple nüsha tanıtılırken bu numara bilgisi kullanılmıştır.

Bu nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dīvān-ı Hāfız'da 5. kasîdenin 33. beytine kadarki kısımları içermektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yenbū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (260b): Münkir-i 'ışk çok idi ki terk-i dünyā idüp 'ışk-ı İlāhī ve tāt-i şāhiye meşgūl olanlara tāt idüp tekfir eyleyüp ḥatāya nisbet iderler idi şimdi münkir olanlar muḳırr olup tōhmet-i tekfir ortadan gitdi

11) Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi, 42 Yu 6716, (Y.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 308 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 20 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 210x135 mm cilt ve 147x80mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Meşin kaplı, şemseli, şirazeli bir cildi vardır. Cildin iç yüzü ebru desenli kâğıtla kaplıdır. Sayfalar aharlıdır. Bazı sayfalar krem renginde bazı sayfalar ise sarı renktedir. Şerh edilen mısraların ilk kelimelerinin üzeri surhla çizilmiştir. Mısraların tamamlandığı kısımlarda duraklar mevcuttur. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar; sayfa altında ise reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin baş tarafı eksik olduğundan zahriye ve 1a bilgileri bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın baş kısmı eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 349. gazelinin 4. beytiyle başlamaktadır.

Başı (1b): İhlâşumda şekküñ var ise tecrübe kıl ki kelāmımı mihek-i şerī' ate ve tarīkate ur gör ki şerī' at ü tarīkat mücebince kelām-ı Hâk ve hayrdur Güfte bûdî ki şevem mest ü dü büset be-dihem Dimiş idüñ ki mest olayın dağı saña iki buse vireyin

Sonu (283b): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīk-i şavāba gidenler lutf u ihsān eyleyüp bu fakīri du'ā-yı hayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḡa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḡāhed / Şāriḡ ez-nāzırān du'ā ḡāhed

12) Leipzig University Library, B. or. 226b, (L.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Nüsha 315 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Yazı biçimi olarak nesih hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 209x155 mm cilt alanı ve 145x90 mm yazı alanına sahiptir. Miklebli, sertablı, kahverengi deri bir cildi vardır. Cilt kapağının iç yüzü kâğıtla kaplanmıştır. Sayfalar aharlıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin besmele ile

başlamaktadır. Şerh edilen mısraların üzerinde kırmızı çizgiler bulunmaktadır. Başlıklar surhla yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfanın sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b varağından önceki 4 sayfada yalnızca “sipās minnet” kelimelerinin anlamının verildiği birkaç satırlık bir yazı vardır. Bunun dışında başka bir yazı veya ibâre yer almaz. 315b-318b varakları arasında “Zıkr-i Muḳtedā-yı ‘Ārifān Mevlānā Celāleddīn” başlığıyla başlayan Farsça bir metin bulunmaktadır. Metin, “Zıkr-i Faḥru’l-fuḫalā Ḥāce Ḥafız-ı Şirāzī”, “Zıkr-i Sālik-i Dīn ve ‘Ārif-i Ma‘den-i Yakīn Mevlānā Nūreddīn ‘Abdurrahmān Cāmī” şeklindeki surhla yazılmış başlıklarla devam etmektedir.

Ferâğ Kaydı: Temmetü’l-kitāb bi-‘avni’llāhi’l-melikü’l-vahhāb fī-evāḫiri şehri Şaferü’l-muḫaffer sene sitte ve ‘aşr ve elf (1016) ‘alā yedü’z-za‘ifü’l-muḫtāc ilā raḫmetu’llāhi’l-luṭf Ḥasan bin İbrāhīm el-Ḥatīb fī-dāru’l-cihād a‘nī Ḳal‘a-i İstolnī Belgrād

Müstensih: Hasan bin İbrahim el-Hatīb tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1016 yılında Safer ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri Belgrad’da İstolni Kalesi olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a‘yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū‘i’l-yakīni ve’s-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḫbihi ecma‘īn kıṭ‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḫalk / Ben de ḫarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (315a): Murādı oldur ki şerḫine naḫar idenler ve ṭarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḫsān eyleyüp bu faḫīri du‘ā-yı ḫayr ile yād ve rūḫ-ı muḫtācını şadaḫa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḫāhed / Şāriḫ ez-nāḫırān du‘ā ḫāhed

13) Manchester John Rylands University, Türkçe Yazmalar, 166, (J.1)⁵⁰³

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Nüsha, 354 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x130 mm cilt ve 155x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Metin yaldız süslemeleri olan kahverengi deri bir cildin içerisinde. Sayfaları aharlıdır ve yapraklar krem rengindedir. Bazı sayfalarında kurt hasarı vardır. Şerh metni siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıkların rengi kırmızıdır ve şerh edilen mısraların üzerinde surlu çizgiler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Farsça mısralar, Farsça kelimelerle ilgili açıklamalar ve Sultan Abdulazîze ilgili dua bulunmaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metnin istinsahı, 967 yılında Ramazan ayında tamamlanmıştır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yenbū'i'l-yakīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu: Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

14) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2662, (MH.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 352 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 212x152 mm cilt ölçülerine sahiptir. Sırtı ve sertabı vişne renginde olup meşin, mıkblebli ve desenli kâğıt kaplı bir cildi vardır. Keşideler ve başlıklar kırmızı renktedir. Bazı sayfalar sarıdır, bazıları ise krem rengindedir.

⁵⁰³ Jan Schmidt, *A Catalogue of the Turkish Manuscripts in the John Rylands University Library at Manchester*, (Islamic Manuscripts And Books, V.2), Leiden, Boston 2011, s. 274.

Kâğıt türü arma birleşik harf filigranlıdır. Sayfalarda cetvel yoktur. Şerh edilen mısralar harekelendirilmiştir. Metin besmeleyle başlamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'nın üst tarafında "Cüz'-i Evvel Cild-i şānī ez-Şerh-i Dīvān-ı Hāfız" yazısı, sayfanın ortasında vakıf kaydı ve kütüphane mührü vardır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yeve'me'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilhicceti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] qad vaqa'a'l-ferāgu min tenmikihi bi-avni'llāhi te'alā ve hüsni tevfihihi (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: İstinsah tarihini gösteren bir ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: İlmî Ali Efendi'nin vakıf kaydı vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yenbū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (358a): Murādi oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḫīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḫa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḫ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

15) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5138/2, (MH.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 200 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tiği kırma nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 213x150 mm cilt ve 154x88 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yaldızlı, zencirekli, mıkblebli vişnerengi meşin bir cildi vardır.

Ciltle aynı renkte muhafazası bulunmaktadır. Sayfalar, aharlı ve ördek filigranlıdır. Metin besmeleyle başlamaktadır. Serlevha ve cetvel yoktur. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Örnek olarak verilen şiirlerde mısraların başına ve sonuna kırmızı duraklar konulmuştur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da kütüphane arşiv kayıt bilgisi ve bir adet vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: El-Hâc Eyüp adına vakıf mührü vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yebū'i'l-yakīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (200b): Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

16) Manisa İl Halk Ktp, Akhisar Zeynelzade, 45 Ak Ze 222, (MH.7)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 309 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 208x152 mm cilt ve 150x73 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı ve sertabı vişnerenginde olup meşindir. Miklebi ciltten kopuktur. Deffeleri kahverengi kâğıt kaplıdır. Sayfaları çapa filigranlıdır ve krem rengindedir. Başlıklar ve keşîdeler surhludur. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da "Yā kebīkec yā Allāh" ve "Cüz'-i Evvel cild-i Şānī ez-Şerḥ-i Dīvān-ı Hāfız" yazıları ile birer adet vakıf ve kütüphane mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da 1212 (1797) tarihi Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Aynı mühür 1b ve 2a'da da tekrar edilmiştir.

Diğer Bilgiler: Eserin sonunda Sürûrî'nin vefâtına düşülen tarih bulunmaktadır.

Ez-berā-yı Sürûrî hâtif-i ğayb

Guft târiḥ mî-reved be-behişt (969)

Mesrûr be-cennet ebeden (969)

Baş (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yenbū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (311a): Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ğanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterî behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

17) Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar, A2526, (MM.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 240 varaktan oluşmaktadır. Her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 269x175 mm cilt ve 190x110 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Şemseli, mıklepli, kahverengi, mukavva üzerine meşin kaplı bir cildi vardır. Sayfalar aharlıdır ve krem rengindedir. Başlıklar ve keşideler surhludur. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin besmele ile başlamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin ön kapağının iç yüzünde “Ḥāfız şerḥi Sūrūrī ikinci cild ḥarfū’l-‘ayndan aṣāğısı ve nihāyet muḳavvā üzerine meṣīn ḳaplı” şeklinde Arap harfleriyle yazılmış kırmızı mürekkepli bir bilgi notu bulunmaktadır. Bir sonraki sayfada kütüphane mührü ve vakıf kaydı vardır. 1a’da ise cilt ve satır sayıları hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Taḥrīr fi’l-cildü’s-ṣānī Recebū’l-Mürecceb ilā leyletū’l-Cum‘a rābi‘ Cemāzīye’l-āḥir sene 983 ketebetū’l-faḳīrū’l-ḥaḳīr Ni‘met bin Muḥammed el-Muḡlavī aṣlen el-Ṭrāblusī mevliden ḡafera’llāhu te‘ālī lehu ve livā’ü’d-dīn ve limen istekbihi ve li-cemī‘ü’l-müslimīn ecma‘īn āmīn

Müstensih: Ni‘met bin Muhammed el-Muḡlavī tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 983 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Üzerinde “Ḥazret-i Mevlānā” yazılı vakıf mührü bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū’i’l-yāḳīni ve’s-ṣalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve ṣaḥbihi ecma‘īn ḳıṭ‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāḳ ḥaḳḳ / Ben de ḥarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (240b): Murādı oldur ki şerḥine naḡzar idenler ve ṭarīḳ-i ṣavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını ṣadaḳa-i ṣevāb ile ḡanī vü ṣād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḥāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥāhed

18) Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Kahire, Talat 144, (MS.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 267 varaktır. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Yazılar tek şeritli cetveller içerisindedir. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanın dışında derkenarlar vardır. Derkenarların altında “minhu” ibâresi yer almaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Şerh-i Dīvān-ı Hāfız yazısı ve silinmiş vaziyette vakıf mührü bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifī fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilhiccetī's-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] qad vaqa'a'l-ferāgu min tenmīkihi bi-'avni'llāhi te'alā ve hüsnü tevfiķihi yevme'l-ḥamīs es-sādisi ve'l-aşrīn min Zilhiccetī'l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis'amā'ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Nüshada ferāğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında "Talat 144" arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi'nde 60083 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmi ve yebū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıt'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (267a): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīķ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu fakīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaķa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥāhed

19) Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Kahire, Talat 171, (MS.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 267 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 170x260 cilt ölçülerine sahiptir. Cild kapaklarının iç yüzü ebru desenlidir. 1b-2a sayfasında metin yaldızlı cetveller içerisinde. Sonraki sayfalarda cetvel yoktur. Metnin bazı bölümleri ile kimi sözlükler harekelidir. Sayfanın sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır. Yazı alanının dışındaki derkenarların sayısı diğer nüshalara göre yok denecek kadar azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Arapça dua metni bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilhicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Qad ibtidā'ü't-tahrirü's-şerhü's-şerif ed-divānū'l-Hāfiz fi-beledetü'l-muazzam Qostantiniyye fi'l-yevmü'l-hādī 'aşr şehri Cemāziye'l-Evvel min şühürî sene şemān ve seb'in ve tis'a mi'e el-hicretiyye ve qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-tahriri fi'l-yevmü's-sābi' 'aşr şehri Recebü'l-Mürecceb min şühürî senetü'l-mezbûre 'an yedi 'abdu'z-zaifü'n-naḥifü'l-fakirü'l-hakir Rıdvān bin 'Abduddeyyān el-muhtāc ilā rahmetu'llāhi'l-melikü'l-müste'ān ve şefā'ati Muḥammedin

Müstensih: Rıdvān bin Abduddeyyān tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 978 yılında Kostantiniyye'de istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında "Talat 171" arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi'nde 61147 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmi ve yenbū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (265a): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler lutf u ihsân eyleyüp bu faķiri du‘â-yı ĥayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadaķa-i şevâb ile ģanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ ĥ‘âhed / Şâriĥ ez-nâzırân du‘â ĥ‘âhed

20) Milli Kütüphane, Afyon Gedik Ahmet Paşa İHK, 03 Gedik 17757, (M.12)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 166 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 149x205 mm cilt ve 75x145 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Kahverengi şemseli bir cildi vardır. Sırt kısmında arşiv numarası etiketi vardır. Cilt kapağının iç yüzü ebru desenlidir. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Cetvel ve serlevha yoktur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriye kısmında ilk sayfada “Ĥâfız Şerĥi Cild-i Şânî” yazısı, kütüphane arşiv kayıt bilgisi, kütüphane mührü, sayfanın ortasında “Ĥâfız Sürûri” ibâresi bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında nüshanın Kütahya Sancağı içerisinde bulunan Seyyid Gazi kazasındaki Çoban Baba Zaviyesi efrâdından Hacı Muhammed üzerine tevcih edildiği bilgisi vardır. Aynı zamanda nüshanın satır ve sayfa sayıları da verilmiştir. 1a’da Mîr Ahmed Ağa adına iki adet vakıf mührü ile Abdurrahman adına 1159 tarihli mühür yer almaktadır.

Ferâġ Kaydı: Nüshada ferâġ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mîr Ahmed Ağa ve Abdurrahman adına vakıf mühürleri bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Şerhin son kısmı noksandır. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Ĥâfız’da 503. gazelin 3. beytinin şerhiyle son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ĥamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a‘yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû‘i’l-yakîni ve’s-şalâtu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ

ālihi ve şahbihi ecma‘ın kıt‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk halk / Ben de
ḥarf-i ‘aynı kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (166b): Heme sîne tolu âteş yeg hem göz tolu şu evlādur murād budur ki fikr-i
ma‘āş-i dünyā ve nisyān-ı ‘ıyş-ı ‘uqbā dervīşlikden ba‘iddür lācerem dervīş olan
dünyāyı ve ma‘āşını ferāmūş idüp tedbīr-i āḥiret eyleyüp derd-i İlāhī ile mālī olmak
gerekdür

21) Milli Kütüphane, Koleksiyon, 06 Mil Yz A 2836, (M.13)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 148 varaktır. Her sayfasında 19 satır
bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 207x145 mm cilt ve 162x83 mm yazı alanı
ölçülerine sahiptir. Miklebli, harab hâlde, kahverengi meşin bir cilt içerisinde. Sonu
eksiktir. Başlıklar, duraklar ve keşideler kırmızıdır. Kâğıt türü su yolu
filigranlıdır. Metinde cetvel ve serlevha yoktur. Şerh besmele ile başlamaktadır. Şerh
kıyımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü
surhla çizilmiştir. Mısraların başını ve sonunu göstermek için kırmızı mürekkepli
duraklar kullanılmıştır. Sayfalar krem rengindedir ve aharlıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk boş sayfada temellük kaydı ve bazı yazılar vardır. 1a’da
ise kütüphaneye ait mühür bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar
bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüshanun sonu eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 472.
gazelinin 1. beytinin şerhine kadarki bölümü ihtiva etmektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmī ve yenbū'i'l-yakīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (148b): Ey Ḥāfız libās-ı riyāyı çıkarup ihlāş ile sālīk olmak gerek Guftā birün şudī be-temāşā-yı mäh-ı nev Didi taşra gitdün yeñi ay temāşāsına Ez-mäh-ı ebruvān-ı menet şerm bād rev Benüm kaşlarum

22) Milli Kütüphane, Koleksiyon, 06 Mil Yz A 5253, (M.14)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 267 varaktır. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x135 mm cilt alanına ve 160x185 mm yazı alanına sahiptir. Şemseli, zencirekli, bordo meşin bir cilt içindedir. Sırtı siyah meşinle tamir görmüştür. Şirazesı dağınıktır. Sayfa kenarlarında rutubet lekeleri vardır. Sayfalar, daire içinde terazi filigranlıdır. 1b-2a'da yaldızlı cetveller vardır. Sonraki sayfalarda kırmızı cetveller bulunmaktadır. Mihrabiyeli ve tezhipli bir serlevhası vardır. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. Sayfalar yıpranmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da iki adet mühür ile Türkçe ve Arapça bazı yazılar bulunmaktadır. Sayfanın ortasında “Şerḥü's-Sürürī 'ale'l-Ḥāfız” ibâresi vardır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilhicceti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: İttifaqu'l-ferāğ 'an taḥrīrihi ve terķīmihi bi-'ināyetu'llāhi ve fażlihi beyne's-şalātīn (...) min şehri Şa'bānu'l-mu'azzam sene tis'a ve te'ün ve tis'a mi'e (999)

Müstensih: Nüsha, Abdolvahhab bin Hasan tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metnin istinsah tarihi ferāğ kaydında 999 yılı Şaban ayı olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: ““Alāaddīn Muḥammed” adına mühür bulunmaktadır. Kiraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū’i’l-yakīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselin ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘in kıt‘a ‘Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (267b): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīḫ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu fakīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḡāhed / Şāriḫ ez-nāzırān du‘ā ḡāhed

23) Milli Kütüphane, Nevşehir Gülşehir Karavezir İHK, 50 Gül-Kara 118, (M.15)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 266 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 202x130 mm cilt ve 155x80 mm yazı alanı ebatlarındadır. Şemseli ve zencirekli vişne rengi meşin kaplı bir cildi vardır. Haç filigranlı sayfa türüne sahiptir. Serlevha ve cetvel yoktur. Metin besmele ile başlamaktadır. Şerh edilen mısraların üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Başlıklar surhla yazılmıştır. Sayfa altlarında reddâdeler ve yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk boş sayfanın üst kısmında “el-Cildü’ş-şānī es-Sürūrī” ibâresi hemen altında ise “Bu Ḥāfız-ı Şirāzī Gülşehir Kütübḫānesinden isti‘āre olunmuşdur ḡaflet olunmaya” yazısı bulunmaktadır. Sayfanın alt bölümünde Gülşehir Kütüphanesi’ne ait arşiv notu vardır. 1a’da iki temellük kaydı ve bir mühür bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yeve’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥiceti’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lîf kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Kad vaḳa‘a’l-ferāḡu min tenmīḳihi hazā’n-nüşhati’l-latīfeti bi-‘avni’llāhi’l-melikü’l-ḳuddūs İbrāhīm bin Yūnus leyletü’r-rābi‘atü’l-‘āşir min şehrü’l-Muḥarremü’l-ḥarām sene eḥadī ve sittīn ve ba‘de’l-ellf min hicreti men lehu’l-ikmāl ve’ş-şeref

Müstensih: Nüsha, İbrahim bin Yûnus tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1061 yılında Muharrem ayı içerisinde istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Seyyid Muhammed Efendi adına temellük kaydı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a‘yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebū‘i’l-yāḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḥbihi ecma‘īn ḳıṭ‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (266a): Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḥāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥāhed

24) Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmalar, New Series Ottoman Turkish Texts New Series Ottoman Turkish Texts 1715, (P.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 233 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 213x153 mm cilt ve 155 x 95 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Şemseli, salbekli, miklebli, sertablı kahverengi deri bir cildi vardır. Cildin iç yüzü ebru desenlidir. Yapraklar nohudî renktedir. Sayfaların köşeleri yıpranmıştır. Cetvel ve serlevha yoktur. Şerh edilen mısraların ilk kelimelerinin üstü surhla çizilmiştir. Başlıklar ve duraklar kırmızı mürekkeplidir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfanın sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’nın üst kısmında Muḥyī Naḥfī Yā Kebīkec ifadeleri bulunmaktadır. Altında “Defter-i Şānī Şerḥ-i Sürürī ber-Dīvān-ı Ḥāfiẓ raḥmetu’llāhi ‘aleyhümā” ibâreleri vardır. Üç temellük kaydı ile iki mührün üstü karalanmıştır.

Bunun dışında silik vaziyette 5 tane daha küçük mühür vardır. Sayfada “Hazā mevlūd-ı şerīf-i Muḥemmd veled-i Hācī Aḥmed sene bin iki yüz altmış altıda (sene 1266) Saferü’l-ḥayrında ibtidāsında şenbe günü sā’at yedide” ibâreleriyle doğum bilgisine yer verilmiştir.

Telif Kaydı: Qad vaḳa‘a’l-ferāgu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥicce’i’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lîf kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Qad temmeti fi-yevmü’l-Cum‘a ḳable’l-şalāt min şehri Cemāziye’l-āḥir fi-evāḥiri ‘alā yed ez‘afü’l-‘ibād Hācī ‘Abdurrahīm Semerkandī ḡafera’llāhu şehü ve livā’ü’d-dīn ve li-küllü’l-müslimīn ecma‘īn sene 1020

Müstensih: Metin Hacı Abdurrahīm Semerkandī tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 1020 yılında istinsah edilmiş olup istinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a‘yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebū‘i’l-yāḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḥbihi ecma‘īn ḳıṭ‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (233b): Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

25) Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 04055, (S.15)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 193 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 305x213 mm cilt ve 218x147 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Miklebli, sertablı bir cildi vardır. Nüshanın kondisyonu iyi

durumdadır. Sayfalar aharlıdır. Başlıklar kırmızıyla diğer tüm kısımlar siyah mürekkeple yazılmıştır. Diğer nüshalarda çok sayıda derkenar bulunmasına rağmen bu nüshada derkenarlara yer verilmemiştir. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’nın üst kısmında “Cild-i şānī ‘an Şerḥ-i Dīvān-ı Hāfız” yazısı, sayfanın ortasında mülkiyet kaydı ve sayfanın altında bir adet mühür bulunmaktadır. 1b’de de mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū’i’l-yaḳīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘in kıṭ‘a ‘Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (193a): Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḡāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḡāhed

26) Süleymaniye Kütüphanesi, Darulmesnevi, 00432, (S.16)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 347 varaktır. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 155x105 mm cilt ve 115x65 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, sertablı, şemseli kahverengi bir cilde sahiptir. Cildin sırt, sertab ve mikleb kısımları siyah meşindendir. Özellikle sırt ve sertab kısmı yıpranmış vaziyettedir. Bazı sayfalarda kurt yenikleri mevcuttur. Sayfalar aharlı olup krem rengindedir. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin besmele ile başlamaktadır. Keşideler ve başlıklar surhludur. Diğer kısımlar siyah mürekkeple yazılmıştır. Duraklar da kırmızı renktedir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da "Şerh-i Hâfız es-Sürûrî", "el-Cildü's-şânî", "Şerh-i Dîvân-ı Hâfız li-Sürûrî cild-i şânî" yazıları ile vakıf mührü ve kaydı bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Kād vaḳa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilhicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] kād vaḳa'a'l-ferāgu min tenmikihi bi-'avni'llāhi te'alā ve ḥüsnü tevfihi (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Kād dahli fi-melikü'l-fakir bi-'avni'llāhi'l-kadir fi-şehri Zi'l-hacce sene eḥadî ve 'aşrîn ve elfü'l-hicretihi (1011)

Müstensih: Metnin müstensihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre eser 1011 yılında Zilhicce ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: "Vaḳf hazā'l-kitābü's-seyyid Hâfız Muḥammed Murād Şeyḥ-i Hânḳāh-ı Murād Mollā sene 1231" ibâreleriyle vakıf kaydı bulunmaktadır. Mühürde de "Vaḳfu hazā'l-kitābü's-seyyid şeyḥ Hâfız Muḥammed Murād" ibâreleri yer almaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî 'ayyane ve a'yāne'd-dîni li-icrā'i 'ayni'l-ilmi ve yenbū'i'l-yāqini ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (347b): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu fakiri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanî vü şād ideler Bāyi' ez-müşterî behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

27) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000716-002, (S.17)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 303 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x137 mm cilt ve 150x75 yazı alanı ebatlarına sahiptir. Sayfalar nohudî renktedir. Başlıklar ve keşideler genel olarak kırmızıdır. Açıklama kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Metnin bazı bölümlerinde keşideler siyah reklidir. Kimi sayfalarda ise hiçbir çizgi veya renkli yazıya yer verilmemiştir. Metindeki derkenarların sayısı diğer nüshalara göre yok denecek kadar azdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da "Cild-i Şānī 716" ibâreleri ile Halet Efendi'ye ait vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1a'da Hâlet Efendi ibâreli vakıf kaydı mevcuttur. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da ikinci sırada bulunan "Sâkînâme" adlı mesnevinin şerhine kadarki bölümü içermektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dîni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yebū'i'l-yakīni ve's-şalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselîn ve bi-'aynihi 'alā âlihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (303a): Be-rev Ḥâfız der-în mu'riẓ me-zen dem Yûri Ḥâfız bu maḥall-i 'arzda nefes urma Süḥan kûtâh kun va'llāhu a'lem Sözi kıṣṣa kıl va'llāhu a'lem murād budur ki bu ḳazâ vü ḳader sırrıdur buña evlād-ı âdem 'âlim degüldür

28) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, 000717-002, (S.18)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 257 varaktır. Her sayfasında 25satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 221x134 mm cilt ve 134x98 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Cilt kapağının iç yüzü ebru desenlidir. Sayfalar nohudî renktedir. Yazı alanı kırmızı cetveller içerisindedir. Cetvellerin dışında derkenarlar mevcuttur. Metin, 1b’de büyük bir besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ile şerh edilen mısraların üzerindeki çizgiler kırmızı renktedir. Sayların üst kısımlarında rutubet izleri mevcuttur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk boş sayfada kütüphane yer ve arşiv bilgisini gösteren kayıt mevcuttur. 1a’da ise “cild-i şānī 717” ibâresi ile bir adet vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ve tetmîmi hazā’l-kitāb qad vaqa’a fi-evāhîri şehri Zî’l-ka’ide min şühûri sene seb’a ve ‘aşrin ve elf bi-medîneti şehri Sarāyu’l-mühimmiyye

Müstensih: Ferâğ kaydında müstensih ismi zikredilmemiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Ferâğ kaydına göre eser 1017 yılında Zilkade ayında istinsah edilmiştir. İstinsah yeri Saray olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a’da “Hâlet Efendi” adına vakıf mührü bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a’yāne’d-dîni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū’i’l-yaḳîni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alā âlihi ve şahbihi ecma’in kıṭ’a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (257b): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterî behā ḥ’āhed / Şāriḥ ez-nāzırân du‘ā ḥ’āhed

29) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Ek, 000181, (S.19)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 241 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 213x145 mm cilt ve 150x85 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sayfalar krem rengindedir. 1b-2a sayfasında metin yaldızlı cetveller içerisindedir. 1b’de mihrabiye biçiminde tezhip vardır. Sonraki sayfalarda cetvel yoktur. Bazı sayfalarda kurt yenikleri bulunmaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının az sayıda derkenar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da vakıf mührü ile Hâlet Efendi kütüphanesine ait arşiv bilgisi bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferâgu mine’t-te’lîfi fi’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘â er-râbi‘ min şehri Zilhicce’ti’s-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis‘amâi’e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lîf kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshanın ferâğ kaydı kopyalanmış olup istinsah bilgilerine dair bir ferâğ bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a’da Mevlevîhâne adına vakıf kaydı bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar yoktur.

Diğer Bilgiler: İkinci cilt ayın harfîyle başlamakta olup ilk gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’da 340. gazeldir. Bu nüshanın başında küçük bir bölüm eksik olup metin 340. gazelin 5. beytiyle başlamaktadır.

Başı (1b): Zi-mescidem be-ḥarābāt mî-firisted ‘ışk Mescidden beni ḥarābāta gönderür ‘ışk Ḥarîf-i bâde resîd ey refîḫ-i tevbe vedâ‘ Şarâb muşâḥibi irişdi ey tevbe yoldaşı vedâ‘ murâd budur ki ehl-i zâhir maḳâmından ḥānḳāha gönderdi beni ‘ışk-ı İlâhî pes ‘ışk yoldaşı ya‘ nî şeyḫ ü sâlik irişdi

Sonu (241b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler lutf u ihşân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadağa-i şevâb ile ğanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ h‘âhed / Şârih ez-nâzırân du‘â h‘âhed

30) Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 02677, (S.20)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 280 varaktır. Her sayfasında 17 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 214x155 mm cilt ve 140x71 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yıpranmış vaziyette, kahverengi mukavva bir cildi vardır. Siyah desenli ve kaplama şeklinde bir sırtı vardır. Cetvelsiz ve serlevhasızdır. Besmele ile başlar. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Altlarında “minhu” ibâresi mevcuttur. Başlıklar ve keşideler kırmızı renktedir. Reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve İa Bilgileri: Bu bölümde Süleymaniye Kütüphanesi’ne ait katalog bilgisi, yâ Hâfız yâ kebîce ifadesi, vakıf kaydı ve mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: 1b’de Mevlânâ Kerîmzâde ibâreli vakıf kaydı bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshanın son kısmı eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 487. gazelinin 7. beytine kadarki şiirlerin şerhini ihtivâ etmektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû’i’l-yakîni ve’ş-şalâtu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şahbihi ecma‘în kıt‘a ‘Aynı bâlâ-yı bedende eylemiş Ḥallâk ḥalk / Ben de harf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (279b): Sen evi ya‘nî ḳalbi mâsivâdan pâk itmedüñ iyü itmedüñ dimekdür Şi‘r Leyte men mâte ḳalbühu ve hüve ḥayyun Mâte fî-tâ‘ati ilâhi fe‘âşe bu ḡazelüñ

naẓīresini Mevlānā Şāhidī dimiş Ğazel Dil zi-ağyār ne-perdāhteī ya‘nī ği Ser-i mā der-ķadem endāhteī ya‘nī ği

31) Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 05271, (S.21)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 279 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 205x125 mm cilt ve 155x78 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Zencirekli, şemseli, yıldız süslemeli, bordo renginde, kondisyonu iyi durumda deri bir cildi vardır. 1b sayfasında koyu yeşil renklerde mihrabiye biçiminde süsleme bulunmaktadır. Hemen altında yıldızla yazılmış besmele vardır. 1b-2a sayfasında cetveller yıldızlıdır. Sonraki sayfalarda kırmızı tek şeritli yıldızlar kullanılmıştır. Cetvellerin dışında derkenarlar vardır. Sayfalar aharlıdır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’de temellük kayıtları, bir mühür ve kütüphane arşiv bilgisini gösteren tablo bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Temellük Kaydı: İbrāhīm Kānī ibn Aḥmed ve Muḥammed Es‘ad adına mülkiyet kayıtları vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ‘ayyane ve a‘yāne’d-dīni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū‘i’l-yakīni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselin ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘in kıṭ‘a ‘Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (279a): Murādı oldur ki şerḥine naẓar idenler ve ṭarīķ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faķiri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaķa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḡāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḡāhed

32) Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman, 00004, (S.22)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 242 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x113 mm cilt alanı ve 130x60 mm yazı alanı ebatlarındadır. Kahverengi bir cildi vardır. 1b sayfasında tezhipli, yaldızlı ve mihrabiye bir serlevha bulunmaktadır. 1b’de metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Sonraki sayfalarda tek şeritli kırmızı bir cetvel mevcuttur. Yazı alanının dışında diğer nüshalara göre hayli az sayıda derkenar vardır. Şiirlerin vezinleri derkenarda yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri kırmızı çizgilidir. Duraklar ve başlıklar surhla yazılmıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cild kapağının iç yüzüne eserin ismini, yazarını, varak sayısını gösteren bir kâğıt yapıştırılmıştır. 1a’da ise dört adet mühür, Süleymaniye Kütüphanesi’ne dair arşiv kayıt bilgisi ve vakıf kaydı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Mühürlerden birinde ‘Abdulhamîd ibâresi bulunmaktadır. Vakıf kaydında da “es-Seyyid ‘Abdulhamîd” ibâreleri vardır. Diğer mühürlerin yazıları silinmiş hâldedir. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Metnin sonu noksandır. Şerhte hatîme kısmının bulunduğu sayfa eksiktir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbû’i’l-yakîni ve’ş-şalātu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şahbihi ecma‘în kıt‘a ‘Aynı bālâ-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (242b): Çerâğ-ı ehl-i ma‘nâ Hâce Hâfız / Ki şem‘î buved ez-nûr-ı tecellî / Çü der-ğâk-ı muşallî yâft menzil / Be-gû târiheş ez-ğâk-ı muşallî

33) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2665/2 (T.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 230 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Şemseli, kahverengi deri bir cildi vardır. Cildin arka kapağı şirazedan ayrılmıştır. Sayfalar aharlıdır. Metin; kırmızı, tek şeritli cetveller içerisinde. Yapraklar krem rengindedir. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Reddâdeler bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Kapağın iç yüzünde yazı yoktur. Bir sonraki sayfanın üst kısmında “el-Cildü’s-şânî min Şerhü’s-Sürûrî fi-Şerh-i Dîvân-ı Hâfız rahmetu’llâhi” ibâreleri bulunmaktadır. Sayfada bu yazının dışında iki Farsça beyit ve Topkapı Sarayı Müzesi’ne ait arşiv kayıt bilgisi vardır. 1a’da silinmiş durumda tuğralı iki mühür ve iki adet tuğra ile kütüphaneye ait arşiv bilgileri yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ve kad ferâğu mine’l-cildü’s-şânî bi-‘avni’llâhi’l-melikü’l-mennân muşilliyen ‘alâ şâhibü’l-esrâr ve habîbü’l-hannân Muhammedin el-ma‘bûş min ‘inde’r-raḥmân bi’l-hüdâ ve’n-nûr ve’l-Ḳur’ân ve ‘alâ âlihi el-ebrâr fi-cemî‘ü’l-ihyân ve aşhâbihi’l-aḫyâr bi-fazli’l-ğufrân sa‘ya’l-fakîr ila’llâhu’l-vâhidü’s-subḥân a’nî ‘Osmân ibn el-Hâc Hüsrev es-Serâ’î ğafera’llâhu lehu ve livâ’ü’d-dîn ve aḥsen ileyhümâ ve ileyhi fi-vaḳtû’d-ḡuḡâ min yevmü’l-eḡad el-mu‘azzamu’l-vâkı‘ fi-sene işnâ ve şelişin ve elf (1032)

Müstensih: Osman İbn el-Hâc Hüsrev es-Sarayî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 1032’dir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Enderûn-ı Hümâyûn Kütüphânesine şevketlü Sultân ‘Abdulḥamîd Ḥân Efendimizüñ vaḳf-ı şerîflerindendir.” Mühür, Abdulḥamîd Ḥân’a aittir. Üzerinde “Vaḳf-ı ‘Abdulḥamîd Ḥân bin Aḡmed Ḥân el-muzaḡfer dâ’imâ” yazısı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Topkapı Sarayı kataloglarında 2665/1 ve 2665/2 olmak üzere iki nüsha bulunmaktadır. Bunlardan ilk birinci cilttir. İkincisi ise ikinci cilttir. Nüshalar numaralandırılırken ikinci cilt birinci cildin son numarasını devam ettirecek şekilde başlatılmıştır. Ayrıca katalog kayıtlarında bu iki cilt 317+225 vr. şeklinde gösterilmiştir. Bu nüsha 255-484 arasındaki varakları ihtiva etmektedir.

Başı (255b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-'ilmi ve yenbū'i'l-yakīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in kıṭ'a 'Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (484b): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu fakīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaқа-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

34) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2666/2 (T.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 270 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x130 cilt ölçülerine sahiptir. Sayfaları aharlıdır ve krem rengindedir. Miklepli, sertablı, şemseli, salbekli kahverengi deri bir cildi vardır. Bazı yapraklar rutubet lekeli. Cetvel ve serlevha yoktur. “B” sayfalarının alt kısmında reddâdeler bulunmaktadır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar da kırmızıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da Topkapı Sarayı Müzesi arşiv bilgisi, “Aḥlāḳu'l-meşāyih” başlığı altında bazı ibâreler, iki adet mühür ve vakıf kaydı bulunmaktadır. Sayfanın üst tarafında “Cild-i Şānī Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥ'āce Ḥāfız” yazısı ile bu yazının sol alt tarafında “el-Cildü's-şānī min Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfız li-Sürūrī bā-ḥaṭṭ-ı ta'lik” ifadeleri yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Şevketlü ‘Abdulhamîd Hân Efendimiz hâzretlerinin Enderûn-ı Hümâyûn Kütüphânesine vakf-ı şerîflerindendir.” Mühür, Abdulhamîd Hân’a aittir. Üzerinde “Vağf-ı ‘Abdulhamîd Hân bin Ahmed Hân el-muzaffer dâ’imâ” yazısı bulunmaktadır.

Diğerk Bilgiler: İkinci cilt aslında tek bir ciltten meydana gelmesine rağmen nüshayı yazan müstensih bu cildi iki kısma ayırmıştır. Bu yönüyle Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunan ve birinci kısım olan 2666/2 ile birinci kısmın devamı olan 2666/3 nüshaları arasında tek bir cildir.

2666/2 numaralı nüsha 495. gazelin 3. beytine kadarki bölümün şerhini ihtiva etmektedir. 2666/2 numaralı nüshanın son kelimeleri “Âdem gibi rıdvân bağçe-” şeklinde olup 2666/3 numaralı nüsha “-sinden ya’nî cennetden çıkarsın” ibâreleriyle başlamaktadır. Yani “Âdem gibi rıdvân bağçesinden ya’nî cennetden çıkarsın” şeklinde 2666/3 önceki nüshayı tamamlayıcı niteliktedir.

Başı (1b): El-ğamdü li’llâhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yâne’d-dîni li-icrâ’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yebû’i’l-yâqîni ve’s-şalâtu ‘alâ ‘ayni’l-enbiyâ’i ve’l-mürselin ve bi-‘aynihi ‘alâ âlihi ve şahbihi ecma’în kıt’a ‘Aynı bâlâ-yı bedende eylemiş Hallâk halk / Ben de harf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvüm

Sonu (270b): ‘Aqluñ tut eger nefes vesvesesin işidürseñ Huş dâr ki ger vesvese-i nefes kunî güş ‘Aqluñ tut eger nefes vesvesesin işidürseñ Âdem-şifat ez-ravza-i rıdvân be-der âyî Âdem gibi rıdvân bağçesi

35) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2666/3 (T.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 262 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 19 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihtir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x130 cilt ölçülerine sahiptir. Aharlı kâğıt, Miklepli, sertablı, şemseli kahverengi deri bir cildi vardır. Bu nüsha 2666/2’nin devamıdır. 2666/2’den farklı olarak bu ciltte salbek bulunmamaktadır. 2666/2 ve 2666/3 numaralı Topkapı nüshaları birbirinin devamı olan ve ikinci cildi ihtiva eden iki nüshadır. T.4 nüshasının sırt kısmı yıpranmıştır. Bu nüsha cilt ve kâğıt özellikleri

T.3 nüshasıyla aynıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Başlıklar da kırmızıdır. Sayfalarda, derkenarlar ve reddâdeler bulunur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin ilk sayfasında Abdulhamîd Hân'a ait iki mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Nüshada Abdulhamîd Hân'a atı mühür bulunmaktadır ve mühürlerin üzerinde "Vaḳf-ı 'Abdulḥamîd Ḥân bin Aḥmed Ḥân el-muẓaffer dâ'imâ" yazısı vardır.

Diğer Bilgiler: Bu nüsha 2666/2 numaralı Topkapı Sarayı Müzesi nüshasının devamı niteliğindedir. 2666/3 numaralı nüsha 2666/2 numaralı nüshanın son kelimesi itibariyle başlamaktadır.

Başı (2a): -sinden ya'nî cennetden çıkarısın murâd budur ki maḥall-i sülûk ve mevzî' -i 'ibâdet bi'l-fi'l cennetdür yâ aña ve şıla-i vuşlatdur nefsi faḳr ile taḥvîf idüp taleb-i dünyâya terḡib ider eger anuñ vesvesesin işidüp ya'nî ḳavlini ḳabûl iderseñ Âdem gibi cennetden çıkarısın

Sonu (262a): Murâdı oldur ki şerḥine nazar idenler ve ṭarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḥ'âhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḥ'âhed

2.3.1.3. Her İki Cildi Birden İhtivâ Eden Nüshalar

1) Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege, ASL-246, (SÖ.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 441varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt Bilgisi: 1b-234b arası birinci cilttir. 234b-441a arası ise ikinci cilttir. İkinci cilde geçilirken müstensih yeni bir sayfadan başlamamış, doğrudan ikinci gazelin şerhini yazarak metni devam ettirmiştir. İkinci cildin dîbâcesini de derkenarda vermiştir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Şemseli, yıldız çizgili, kahverengi deri bir cildi vardır. Sayfalar aharlıdır ve krem renklidir. 1b’de metin yıldızlı cetveller içerisindedir. Diğer sayfalarda cetvel yoktur. 2a-23a varakları arasında metnin hattı nüshanın orijinal hattından farklıdır. Metin besmele ile başlamaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar mevcuttur. Başlıklar surhludur. Şerh edilen mısraların üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’den önce 5 sayfa bulunmakta olup bu sayfalarda bir adet temellük kaydı ve kaydın altında bir mühür mevcuttur. 1b’de surhla yazılmış şu cümle bulunmaktadır: “Kitāb-ı Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfīze’ş-Şīrāzī raḥmetu’llāhi min te’līfi efṣaḥu’l-mütekellem Sūrūrī Çelebi ṭayyibu’llāhi te’ālā şerāhu ve ca’le’l-cenneti mişvāhu āmin yā Rabbe’l-‘ālemīn” Bu yazının sol alt tarafında iki adet temellük kaydı mevcuttur.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’līfi fī’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erba‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥicce’i’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e [966] Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu min tenmīkihi bi-‘avni’llāhi te’ālā ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme’l-ḥamīs es-sādisi ve’l-‘aṣrīn min Zilḥicce’i’l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis‘amāi’e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâḡ Kaydı: Temmeti’l-evrāk fī’l-leyleti’ş-şāliṣihi min şehri Receb sene seb‘a ve sittin ve tis‘a mi’e Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu min taḥrīri ḥaza’l-kitābi min yedü’l-abdü’z-za‘ifü’l-naḥīf el-muḥtāc ilā raḥmetihi Rabbihi’l-laṭīf Hızır bin Sa’dī ḡafera’llāhu te’ālā lehümā ve li-cemī‘ü’l-mü’mīnīn ve’l-mü’mīnāt ve’l-müslimīne ve’l-müslimāt el-aḫyā minhüm ve’l-emvāt bi-raḥmetike yā erḥame’r-rāḥimīn tāriḫ sene seliṣ ve semānīn ve tis‘a mi’e (983)

Müstensih: Nüsha, Hızır bin Sa’dî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Metin, 983 yılında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Mahmûd bin Halîl ve Muhammed bin Ahmed adına temellük kaydı mevcuttur. Yazıların üstü silinmiştir.

Diğer Bilgiler: 1b’de şerhe başlanan hat, 2a sayfasında değişmektedir. Metnin tümünden farklı bir niteliğe sahip olan bu hat, 23a sayfasına kadar devam etmektedir. 2a-23a arasındaki sayfalarda metin harekeli değildir. Metnin geri kalan bölümleri ise harekelidir.

Birinci cildin tamamlandığı 234b sayfasında müstensih, derkenarda eser hakkında bilgi vermiş ve ardından 2. cildin dîbâcesini yazmıştır: “Sürûrî Efendi rahmetu’llâhi bu Hâfız şerhin iki cild itmişdür bunda bir cild olmağın cild-i şânînüñ dîbâcesi yazılmayup sâ’ir gâzeller üslûbı üzere yazılmışdur iki cild olduğu taqdîrce harf-i ‘ayn cild-i şânînüñ ibtidâsı olup dîbâcesi böyledir”

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bi-ta’limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (441a): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşterî behâ ḡâhed / Şâriḥ ez-nâzırân du‘â ḡâhed

2) Beyazıt Devlet Kütüphanesi, B5777, (B.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 579 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 21 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt 1b-314a arasında yer almaktadır. İkinci cilt ise 314a-579b varakları arasında bulunmaktadır. İkinci cilde başlanırken yeni bir sayfaya geçilmemiş, metin doğrudan devam etmiştir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x140 mm cilt ve 150x75 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Sayfalar surhludur. Bazı sayfalarda yanık lekeleri bulunmaktadır. Nüşanın baş kısmı eksiktir. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında

derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır. Mısraların baş ve son kısımlarını göstermek adına kırmızı duraklara yer verilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin baş kısmı eksik olduğundan zahriye ve 1a bilgisi bulunmamaktadır. Hatime bölümünden sonraki kısımda nüshanın satın alınışı ve kaç para değerinde olduğu ile ilgili bilgi bulunmaktadır. Bu bilginin yanında bir beytin şerhi de mevcuttur.

Ferâğ Kaydı: Şâhibi haza'l-evrâk İbrâhîm bin ' Abdurrezzâk sene 997

Müstensih: İbrâhîm bin Abdurrezzak tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 997 olarak verilmiş olup istinsah yeri bildirilmemiştir.

Diğer Bilgiler: Hatîme kısmının bir bölümü eksiktir.

Baş (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (579a): ve ehl-i faẓl u kemâle ve erbâb-ı vecd ü ḥâle ma'lûmdur ki Ḥâce Ḥâfîzuñ ekşer-i elfâzınuñ ma'nî-i mantûkı beyânında ḥayli ahâlî 'âciz ü ḳâşırar ve ma'nî-i murâd ta'yîninde müteḥayyirler idi fi'l-vâkı' lisânu'l-ğayb şerḥi âsân olmaz el-ḥaḳ

3) Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2000, (Ç.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 469 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-242b arasında birinci cilt bulunmaktadır. 243a sayfası boş bırakılmış olup 243a'da ikinci cilt başlamaktadır. 243a'da tezhible süslenmiş serlevha bulunmaktadır. İkinci cilt 243a-469b varakları arasında devam etmektedir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Yıldızlı salbek şemseli, yıldız zencerekli, kırmızı meşin bir cildi vardır. Kağıt türü saykallı abâdîdir. Cildin şirazesı dağılmış vaziyettedir. Sayfaların üst kısımları yıpranmıştır. 1b sayfasında yıldızlarla tezhiplenmiş mihrabiyeli bir serlevha mevcuttur. 1b-2a sayfalarında metin yıldızlı cetveller içerisinde. Sonraki sayfalarda cetvel bulunmamaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a sayfasında kütüphane mühürleri ile cildin satır ve numara bilgileri bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu mine‘t-te‘lifi fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletü‘l-yeve‘l-erba‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicceti‘ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi‘e [966] bi-‘avni‘llāhi te‘alā ve hüsni tevfiķihi (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te‘lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: Nüshada ferāğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li‘llāhi‘l-lezî ‘ayyane ve a‘yāne‘d-dīni li-icrā‘i ‘ayni‘l-‘ilmi ve yenbū‘i‘l-yaķini ve‘ş-şalātu ‘alā ‘ayni‘l-enbiyā‘i ve‘l-mürselin ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şahbihi ecma‘in kıṭ‘a ‘Ayni bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (469a): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīķ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu fakiri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaķa-i şevāb ile ğanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥāhed

4) Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Supplément turc 362, (F.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 341 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfasında 33 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt Bilgisi: 1-194b sayfaları arasında birinci cilt bulunmaktadır. İkinci cilt birinci cildin hemen bitiminden başlamaktadır. 194b-341a varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 250x140 mm cilt ölçülerine sahiptir. Damgalı siyah renkte deri bir cilde sahiptir. 1b sayfasında tezhipli ve yaldızlı bir serlevha bulunmaktadır. Mihrabiyeli olan bu serlevhanın süslenmesinde hayli özen gösterilmiştir. 1b ve 2a sayfalarında metin, kalın yaldızlı cetveller içerisinde. Sonraki sayfalarda daha ince yaldızlı cetveller kullanılmıştır. 1b ve 2a'da her bir satırın altında yaldızlı kısa çizgiler bulunmaktadır. Yaldızlarla bu iki sayfa süslenmiştir. Şerh edilen mısralar ve başlıklar surhla yazılmıştır. Metnin bazı bölümleri harekelidir. Hatîmenin bulunduğu sayfa yaldızlı çiçek desenleriyle süslenmiştir. Ferâğ kaydı ve dua beyti serlevha biçiminde süslenmiş bir alanın içerisinde. Metnin hem ilk hem de hatime varâğının müzehhep yapıda olduğunu ve nüshanın özenle kaleme alındığını söylemek mümkündür.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Kütüphane arşiv bilgisi dışında bir yazı bulunmamaktadır.

Ferâğ Kaydı: Sene 1156 Rebî'ü'l-evvel

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah yılı 1156 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (341a): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḡâhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḡâhed

5) Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Bosna Hersek, R218, (G.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 395 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı tipi nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 285x175 mm cilt ebatlarına sahiptir. Sayfalar aharlıdır. Bazı sayfalarda rutubet lekeleri mevcuttur. 1b'de tezhipli ve yaldızlı, özenle süslenmiş bir serlevha vardır. Metin kırmızı cetvellerin içerisinde yer almaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Cetvellerin dışında derkanarlar vardır. Sayfanın altında ise reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Ön kapağın iç yüzü yaldızlarla süslenmiştir. İlk sayfada son derece büyük boyutlarda "Cild-i Evvel" yazısı bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmında yazıları silinmiş vaziyette mühür vardır. Sonraki sayfada Hâfız'dan bir beyit ile "Dilhâne harâb oldu yıkıldı vîrân oldu / Her cânibi bâb oldu vîrâne miyim bilmem" biçiminde Türkçe bir beyit bulunmaktadır. 1a'da üç vakıf mührü, bir vakıf kaydı ve Gazi Hüsrev Kütüphanesi mührü bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1b'de Muhammed Bâkî adına temellük kaydı mevcuttur. Kiraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (395a): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḡâhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḡâhed

6) İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Sloane 7765, (İ.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 264 varaktan oluşan eserin her sayfasında 20 satır bulunmaktadır. Yazı türü nestaliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 203x127 cilt ebadına sahiptir. Nüshanın başı ve sonu eksiktir. Yazılar siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Eserin ikinci cildinde başlıklar surhla yazılmamış, şerh edilen mısraların üzeri çizilmemiştir. Diğer nüshalarda çok sayıda derkenar yer alırken bu nüshada derkenarlara yer verilememiştir. Sayfaların rengi sarıdır. B sütunu sayfa altlarında reddâdeler vardır. Metin cetvelsizdir.

Zahriye ve İa Bilgileri: Cildin ön kapağının arka sayfası boştur. Bu sayfada yalnızca “ADD. 7765” notu yazılıdır. Bu sayfadan sonra üç sayfalık bir fihrist yer almaktadır. Fihristte şerh edilen gazellerin matla beyitlerinin başından birkaç kelime yazılarak şerhin varak numarası yazılmıştır. Fihristin son sayfasında “Museum Britannicum” yazılı kaşe bulunmaktadır. Sonraki sayfada Keşşâf’tan bir nakil ve çeşitli Arapça bilgiler yer almaktadır. Sayfanın üst kısmında “dîn”, “siyâh”, “kahr u hışm” gibi surhla yazılmış çeşitli kelimeler vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha baş tarafta ‘Elâ yâ eyyuhe’s-sâkî edir ke’sen ve nâvilhâ’ matlaıyla başlayan 1. gazelin 7. beytiyle başlamaktadır. Önceki kısımlar eksiktir. Ayrıca sondan da eksik olan nüsha, ‘Zi-der der-ây u şebistân-ı mâ münevver kun’ matla’ıyla başlayan gazelin 3. beytine kadarki kısmı içermektedir. Bu gazel Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 454. gazeli olup nüsha bu bölümden itibâren noksandır.

Başı (4a): İdesin daği ihmâl eyleyesin ya’ni şalıveresin ve anga qalbüñi müte’allık kıılma ki dünyâ ‘abdi Mevlâdan ba’id eyler ki *dünyâke mâ yuba’‘iduke ‘an mevlâke*

ve ıdmet buyurur Bend b'gsil bāş āzād ey püser / çend bāşī bend-i sīm  bend-i
zer

Sonu (264b): Be-g be-hāzin-i cennet ki hāk-ı ın meclis di cennet hāfızına ki bu
meclis oprağını Be-tuħfe ber-sy-ı fırdevs  'd-ı micmer kun tuħfe ilet fırdevs
cānibine 'd-ı micmer kıl murād bunda daħi sābık gibidür ħicāb

7) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 03024, (İ.11)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 504 varaktan oluşan eserin her sayfasında 23 satır
vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgileri: 1b-244b varakları arasında birinci cilt, 246b-504b varakları arasında
ise ikinci cilt bulunmaktadır. Birinci cildin hatımesi yazıldıktan sonra bir boş sayfa
bırakılmış ve 246a'da ikinci cildin yazımına başlanmıştır. İkinci cildin ilk sayfasında
tezhipli bir serlevha bulunmaktadır.

Cilt ve Kāğıt Özellikleri: Eser, 207x125 mm cilt ve 149x67 mm yazı alanı ölçülerine
sahiptir. Yeşil bir bez ile kaplanmış, mıklepli bir cildi vardır. 1b'de bulunan serlevha
mihrabiyeli ve tezhiblidir. Metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Sayfalar aharlıdır ve
nohudı renktedir. Başlıklar ve keşideler kırmızıdır. şerh kısımları siyah mürekkeple
yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Sayfalarda rutubet lekeleri
vardır.

Telif Tarihi: ad vaķa'a'l-ferāgu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-
yevme'l-erba'a er-rābi' min şehri Zilħicceti'ř-şerife senete sittin ve sittine ve
tis'amāi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı
kopya edilmiştir.)

Ferāğ Kaydı: şemme taħriri'l-cild'ř-řāni şerh-i Dīvān- Ĥāfız fi-evā'il-i Zi'l-ķa'ide
iřnā ve elf (1002)

Müstensih: Müstensih hakkında bilgi verilmemiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1002 yılında Evail-i Zilkade ayında [19-28 Temmuz
1594] istinsah edilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥẓūẓine birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (504a): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmi ve yenbū'i'l-yakīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselin ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve ṣaḥbihi ecma'in ḳıṭ'a 'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i 'ayni ḳıldum evvel-i cild-i düvum

8) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 04710, (İÜ.12)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 278 varaktan meydana gelmiştir. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-148b arasında birinci cilt bulunmaktadır. 149a ve 149b sayfaları boş bırakılmış olup ikinci cilt 150a sayfasından başlamaktadır. İkinci cildin başında besmele bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 256x153 mm cilt ve 152x93 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırt ve kapak etrafı kahverengi meşin, kapak açık kahverengi kâğıt ciltlidir. Sırtı yıpranmış, şirazesı hasarlıdır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Duraklar kırmızıdır. Bazı kelimelerin ve şerh edilen mısraların üzerı kırmızı ile çizilmiştir. Sayfalar aharlıdır. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Sayfalarda rutubet lekeleri bulunmaktadır. Cetvel ve serlevha yoktur. "B" sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Herhangi bir kayıt veya yazı bulunmamaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḥicceti's-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu min tenmīḳihi bi-'avni'llāhi te'alā ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme'l-ḥamīs es-sādisi ve'l-aşrīn min Zilḥicceti'l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis'amā'ie temmetü'l-evrāk fi'l-leyletü's-şālişe min şehri Receb sene seb'a ve sittin ve tis'a mi'e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bita'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzīne birumūzihi ve melḥūzihi

Sonu : Murādı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du'ā ḥ'āhed

9) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY 05597, (İÜ.13)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 416 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgileri: 1b-219b arasında birinci cilt, 220b-416a varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır. İkinci cildin başında tezhipli serlevha bulunmaktadır. Birinci cilt bittikten 220a sayfası boş bırakılmış olup metin 220b'de başlamıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 243x168 mm cilt ve 174x84 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Kahverengi meşin ciltlidir. Cilt yeşil bezle kaplanmıştır ve bez yıpranmıştır. Sayfalar aharlıdır ve su yolu filigranlıdır. Mihrabiyeli ve müzehheb bir serlevhası vardır. Metin, yaldızlı cedveller içerisinde. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilidir. Başlıklar ve duraklar kırmızıdır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da mühür ve Şerḥ-i Ḥāfız li-Sürūrī ḥaṭṭ-ı ta'lik" ibâreleri vardır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu mine't-te'lifī fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-yeve'me'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḥiceti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amāi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Eserin sonu eksiktir. Hatime bölümü noksandır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfızıhi bi-ta'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzühi ve melḥûzühi

Sonu (416a): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḫ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşterî behâ ḡâhed / Şâriḫ ez-nâzırân du'â ḡâhed

10) İBB, Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, Bel_Yz_K.000524, (İA.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 384 varaktır. Her sayfasında 29 satır bulunmamaktadır.

Cilt Bilgileri: 1b-225b arasında birinci cilt bulunmaktadır ve cildin sonunda ferâğ kaydı yer almaktadır. 226a sayfası boş bırakılmıştır. 226b-385a arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır. İkinci cildin sonu eksiktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 195x120 mm cilt ve 160x75 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Koyu kahverengi deri bir cildi vardır. Cild kapağında Mevlevî külahına benzeyen bir külah vardır. İçerisinde “Şerḫ-i Dîvân-ı Ḥâfız-ı Şîrâzî” ifadesi bulunmaktadır. Cildin iç yüzü bordo renginde desenli bir kâğıtla kaplıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Metnin bazı kısımları harekelidir. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Zahriyede “Hâfız-ı Şîrâzî Sürûrî demekle meşhûrdur. Makbûl ü mergûbdur” ifadeleriyle eser ve Sürûrî hakkında bilgi verilmiştir. Bir diğer sayfada kütüphane arşiv bilgisi bulunmaktadır. 1a’da Hâfız’la ilgili Ebussuud Efendi’nin vermiş olduğu bir fetvaya yer verilmiştir. Sayfanın altında Arapça bir bölüm yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Birinci cildin sonunda bulunan ferâğ kaydı şu şekildedir. Hârriri el-fakîr ilâ rahmetihi Rabbü’ş-şamed Ahmed bin Muhammed bin Firûz gafera’llâhu lehu ve lehümâ ve ileyhümâ va’llâhu âmin muharririhî fi-evâ’il-i rebî‘ü’l-evvel (225b)

Müstensih: Ahmed bin Muhammed bin Firûz tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Metnin sonu eksiktir. Eser, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’da 2 numaralı mesnevînin 135. Beytine kadarki kısmı içermektedir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’ş-şalâtu ‘alâ-ḥâfîzihi bi-ta‘lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu: Be-manşûriyet şud der-âfâḳ nâm Manşûrlık ile oldı senûñ aduñ âfâḳda Ki manşûr bûdî ber-a‘dâ müdâm Ki manşûr idüñ düşmenler üzerine müdâm murâd budur ki ismüñ müsemmasına te’şîri olur dirler bu ma‘nâsında zâhir olmışdur

11) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 4409, (K.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 243 varaktır. Her sayfasında 33 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-123b varakları arasında birinci cilt bulunmaktadır. Birinci cildin hatimesi biter bitmez ikinci cilt başlamaktadır. İkinci cildin başladığını gösteren

herhangi bir ibâre veya başlık bulunmamaktadır. Birinci cildin hatimesinin üstü surhla çizilmiştir. 123b-243b varakları arasında ise ikinci cilt yer almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 310x205 mm cilt ve 230x130 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi şemseli, zencirekli, miklebli meşin bir cildi vardır. Söz başları, şerh edilen mısraların üstleri ve duraklar kırmızıdır. 1b’de Halil Hamîd Paşa’ya ait vakıf mührü vardır. Cetvel ve serlevha yoktur. Sayfalar aharlıdır. Metin besmele ile başlamaktadır. Reddâdeler vardır. Rutubet lekeleri bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: “Esrâru’l-ğalb” ve “Dîvân-ı Hâfız Şerhi” ibâreleri ile Halil Hamit Paşa Kütüphanesi’ne ait 1861 numaralı arşiv kaydı vardır. 1a’da vakıf mührü, mülkiyet kaydı ve Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’ne ait 4409 numaralı arşiv kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: Hazihü’n-nüşhati’l-müsemmâ be-Sürûrî el-Hâfız fi’l-yevmü’l-‘aşrîn min Rebî‘ü’l-âhîr sene ehadî ve seb‘în ve elf (1071) fi-zamânı işca‘a’s-sultân İbn es-Sultân es-sultân el-ğazî Şalîm Girây Hân bin Sa‘âdet Girây Hân ‘aleyhü’r-raḥmete’l-ğarîmî ve fi-beledeti Baḡcesarâyü’l-taḡgâhî ve fi sene 1171 el-mübârek

Müstensih: Ferâğ kaydından müstensih ismi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 1071 yılı Rebiülahir ayı olarak gösterilmektedir.

Muhtelif Kayıtlar: Halil Hamid Pâşâ yazılı vakıf mührü ve mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha, Halil Hamit Paşa Kütüphanesi’nde 1861- 32 Hk 1861 numarada kayıtlı iken daha sonra 4409 numarasıyla Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’nde kayıt altına alınmıştır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḡrîfi raybe’l-menûni kemâ-ğâle innâ naḡnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bi-ta‘lîmî lâfîzihi kemâ-fi-levḡi maḡfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḡzûzîne bi-rumûzihi ve melḡûzihi

Sonu (243b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler lutf u ihsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadaqa-i şevâb ile ğanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ h‘âhed / Şârih ez-nâzırân du‘â h‘âhed

12) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 7873, (K.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 601 varaktır. Her sayfasında 18 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihdir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 230x165 mm cilt ve 180x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Siyah meşin sırtı vardır. Ebru kaplı mukavva bir cilde sahiptir. Kağıtları aharlıdır. Krem rengindedir. Cetvel ve serlevha yoktur. Rutubet lekeleri bulunmaktadır. Baş kısmındaki hat ile sondaki hat aynı değildir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Bir adet temellük kaydı, bir adet vakıf mührü, Konya Kütüphanesi’ne ait arşiv bilgi cetveli ve çok sayıda Farsça beyit yer almaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1b’de Muhammed ‘İlmî adına temellük kaydı ve mühür vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüsha sondan eksiktir. Metin, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın 396. gazelinin birinci beytiyle son bulmaktadır.

Baş (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve’s-şalâtu ‘alâ-ḥâfızıhi bi-ta‘lîmi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzühi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzühi

Sonu (601b): Rûzgârî şud ki der-meyḥâne ḥidmetem mî-kunem Bir zamân oldı ki meyḥânede ḥidmet iderdüm Der-libâs-ı fakr kâr-ı ehl-i devlet mî-kunem Fakr libâsında ehl-i devlet işin iderem

13) Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5179, (MH.8)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 358 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-204b varakları arasında birinci cilt bulunmaktadır. 205a sayfası boş bırakılmıştır. 205b-358b arasında ise ikinci cilt yer almaktadır. Hem birinci ciltte hem de ikinci cildin başında serlevha bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 269x174 mm cilt alanı ve 181x97 mm yazı alanına sahiptir. Mıklebli, şemseli, zencirekli, vişne renkli, meşin bir cildi vardır. Sayfaları Haç arma filigranlıdır. Yeşil bez kaplı. Yıldızla tezhiplenmiş, mihrabiyeli serlevhası vardır. Serlevhanın ortasında besmele bulunmaktadır. 1b'de yıldızlı cetveller vardır. Diğer sayfalarda ince tek çizgili cetveller yer almaktadır. Başlıklar ve şerh edilen mısraların üzerine çekilen çizgiler kırmızıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve İa Bilgileri: Metnin başında 8 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır. Fihristte şerh edilen şiirlerin ilk kelimeleri yazılmış ve varak numaraları gösterilmiştir. 1b'de El-Hâc Eyüb adına bir mühür vardır.

Ferâğ Kaydı: el-ḥaḳ bu faḳîr-i ḥaḳîr daḥî bu şerḥ-i zîbâyı berâ-yı nüṣṣa taḥrîr olunup ümîddür ki yârân bir ḥaṭâsına naẓar itmeyeler

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: El-Hac Muhammed Eyüp adına mühür bulunmaktadır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır

Diğer Bilgiler: Nüshanın hatime kısmının küçük bir bölümü eksiktir.

Başı (2a): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîẓa'z-zîkre 'an-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zîkra ve innâ lehu le-ḥâfîẓûn ve's-ş-şalātu 'alâ-ḥâfîẓihi bi-ta'limi lâfîẓihi kemâ-fi-levḥi maḥfûẓihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥẓûẓine birumûzihi ve melḥûẓihi

Sonu (358b): Fakîr metn ihtiyâr itdügi nüshâ ahvâl-i sülûke münâsib ve tab‘-ı selîme mülâyim olandur ve ehl-i fażl u kemâle ve erbâb-ı vecd ü hâle ma‘lûmdur ki Hâce Hâfızuñ ekşer-i elfâzınuñ ma‘nî-i manţûkı beyânında hayli ahâlî ‘âciz ü kıaşırılar ve ma‘nî-i murâd ta‘yîninde mütehayyirler idi fi’l-vâkı‘ lisânu’l-ğayb şerhi âsân olmaz

14) Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar, 5979 (MM.4)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 649 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt Bilgisi: 1b-336a arasında birinci cilt yer almaktadır. Sonraki sayfada ise ikinci cilt başlamaktadır. İkinci cildin ilk sayfasında tezhipte süslenmiş serlevha bulunmaktadır. 336b-649b varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 140x235 mm cilt ve 120x210 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Siyah, deri bir cildi vardır. 1b’de tezhiplenmiş, mihrabiyeli ve yıldızlı bir serlevha bulunmaktadır. Aynı serlevha 2. cildin başında da vardır. Yazı alanı yıldızlı cetveller içerisinde. Sayfalar filigranlıdır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da sonradan yapıştırılmış bir kağıt üzerinde Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın özelliklerine ve nüshanın tanıtımına yer verilmiştir.

Ferâğ Kaydı: Ketebetü’l-fakîrû’l-hakîr ilâ rahmetu’llâhi te‘âlâ Hasan bin Muştafâ el-Burusevî gafera’llâhu

Müstensih: Nüsha, Hasan bin Mustafa el-Burusevi tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ğamdü li’llâhi’l-lezî hafıza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ nañnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-hâfızün ve’sş-şalātu ‘alâ-hâfızıhi bi-

ta‘lîmi lâfîzîhi kemâ-fî-levhî mahfûzîhi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-mahzûzîne bi-rumûzîhi ve melhûzîhi

Sonu (649b): Murâdı oldur ki şerhine nazâr idenler ve tarîk-i şavâba gidenler lutf u ihsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı hayr ile yâd ve rûh-ı muhtâcını şadaқа-i şevâb ile ğanî vü şâd ideler Bâyi‘ ez-müşteri behâ h‘âhed / Şârih ez-nâzırân du‘â h‘âhed

15) Mısır Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 5762 : 54070, (HI.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 490 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 160x270 mm cilt ebatlarına sahiptir.1b’de mihrabiyeli, tezhipli ve yaldızlı bir serlevha vardır. Metin cetveller içerisinde gösterilmiştir. Şerh edilen mısraların üstü çizgilidir. Cetvellerin dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 3 adet mühür ve Şerh-i Hâfız yazısı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Ketebetü’l-fakîrû’l-hakîr Hasan bin Muştafâ el-Burusevî ğafera’llâhu te‘âlâ ve’l-cemî‘ ü’l-mü’mînîn ve’l-mü’mînât âmîn yâ mu‘în

Müstensih: Nüsha, Hasan bin Mustafa el-Burusevi tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında “5762” arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Hidiv Kütüphanesi’nde 54070 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Bu nüshanın müstensihi ile Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar koleksiyonunda bulunan 5979 numaralı nüshanın müstensihi aynı kişidir. İki metni karşılaştırdığımızda metinlerin aynı olmadığı anlaşılmıştır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfîzîhi bi-

ta‘līmī lāfīzihi kemā-fi-levhī mahfūzīhi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-mahzūzīne bi-rumūzihi ve melhūzīhi

Sonu (490b): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu fakīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥāhed

16) Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Kahire, 101: 21698 (MS.6)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 469 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Mısırdan gelen yazma eserlerin dijital görüntüleri siyah-beyaz olup fotoğraflarda çeşitli bozukluklar bulunmaktadır. Bu yüzden Mısır nüshalarının incelenmesinde tam bir sonuç elde edilememiştir. Bu nüsha besmele ile başlamaktadır. 1b ve 2a sayfalarının üst kısmında mühür bulunmaktadır. Şerh edilen mısraların üstü çizilidir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Metnin ilerleyen bölümlerinde çizgiler de kullanılmamıştır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’nin üst kısmında “Sürūrī Şerḥ-i Ḥāfız rahmetu’llāhi te‘ālā rahmetihi va’llāhu āmīn” yazısı bulunmaktadır. Bunun dışında 1 rubai ile üç adet mühür yer almaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’līfi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥiceti’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis‘amā’ie [966] Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu min tenmīkihi bi-‘avni’llāhi te‘ālā ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme’l-ḥamīs es-sādisi ve’l-‘aşrīn min Zilḥiceti’l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis‘amā’ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâḡ Kaydı: Nüshada ferâḡ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu eser Kültür Bakanlığı yazmalar veritabanında “101” arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha, Mısır Milli Kütüphanesi’nde 21698 arşiv numarası ile kaydedilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafīza’z-zikre ‘an-tahrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfiẓūn ve’s-ṣalātu ‘alā-ḥāfiẓihi bi-ta’līmi lāfiẓihi kemā-fi-levḥi maḥfūẓihi ve ‘alā-ṣaḥbihi ve ālihi’l-maḥẓūẓine bi-rumūzihi ve melḥūẓihi

Sonu (469a): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterī behā ḥ’āhed / Şāriḥ ez-nāẓırān du‘ā ḥ’āhed

17) Milli Kütüphane, Nevşehir Gülşehir Karavezir İHK, 50 Damad 167, (M.16)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 407 varaktır. Her sayfasında 33 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt, 1b-234b arasında yer almaktadır. Birinci cilt hemen bitiminde hiç ara vermeden ikinci cildin şerhine geçilmiştir. İkinci cilt 234b-407b arasındaki varaklarda bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 295x185 mm cilt ebatlarına sahiptir. Salbekli şemseli, zencirekli, köşebentli, miklepli, kahverengi meşin bir cildi vardır. Cild kapağının iç yüzü ebru desenlidir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’de “Ḥazā kitāb-ı Sürūrī vü Şem‘ī Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥ’āce Ḥāfiẓü’s-Şīrāzī ‘aleyhi müsem mā be-lisānu’l-ḡayb ve tercümānū’l-esrār” ibâreleri ve iki adet vakıf mührü bulunmaktadır.

Ferāğ Kaydı: Ḳad feraḡu min tenmīḳi ḥazā’l-kitābu’l-faḳīr Zāhid bin Muḥammed ḡafera’llāhu lehümā ma‘a cemī‘ü’l-mü’mīnīn fī-evāḡir Rebī‘ü’l-āḡir min şühūri sene işnā ve elf (1002)

Müstensih: Zâhid bin Muhammed

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 1002 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Sultânı'l-Azîm Ahmed Hân adına mühür ile Dâmâd İbrâhim Paşa adına vakıf mührü bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Nüshada şiirlerin şerhi eksiksizdir ancak hatime bölümü noksandır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalâtu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (407b): Sehl ü âsândur hemân beni kendüñden sürme ḥiṭâb mürşidedür H'âce Hâfîzuñ raḥmetu'llâhi 'aleyhi târiḥi bu kıṭ'ada rüşendür Kıṭ'a Çerâğ-ı ehl-i ma'nâ H'âce Hâfîz Ki şem'î buved ez-nûr-ı tecellî Çü der-ḥâk-ı muşallî yâft menzil Be-gû târiḥeş ez-ḥâk-ı muşallî

18) Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mîl Yz B 1101, (M.17)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 343 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt, 1b-178b varakları arasında yer almaktadır. 179a sayfası boş bırakılmış ve 179b'de ikinci cilt başlamıştır. 180b-343a arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 268x175 mm cilt ve 185x110 mm yazı alanına sahiptir. Sırtı ve kenarları tamir görmüştür. Şemseli, salbekli, miklepli, bordo meşin bir cildi vardır. Aharlı, krem renginde sayfaları vardır. Metin besmeleyle başlamaktadır. Cetvel ve serlevha bulunmamaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: “Şerḥ-i Dîvân-ı Hâfîz “eş-Şeyḥ Muştafâ bin Şa'bân” şeklinde başlayan cümlede Sürûrî'nin ölüm tarihi verilmiş ve Şerḥ-i Dîvân-ı Hâfîz'ın

tasavvufî bir içeriğe sahip olduğu “ve hüve Şerhî ‘alâ lisânü’t-taşavvuf” ifadeleri üzerinden gösterilmiştir.

Telif Kaydı: Kād vaḳa‘a’l-ferāġu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicceti’s-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e [966] kād vaḳa‘a’l-ferāġu min tenmikihi bi-‘avni’llāhi te‘alā ve ḥüsnü tevfiķihi yevme’l-ḥamīs es-sādisi ve’l-‘aşrîn min Zilhicceti’l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis‘amā’ie (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāġ Kaydı: Kād feraġu mine’l-kitābetihi fi-şehri Şevvālū’l-evlā ḳable’s-şubḥ min eyyām-ı şeşünbe mine’r-raḥmet te‘alā sene 984 el-fakîri ḥaķîr muḥtāc min raḥmetu’llāhi te‘alā el-‘ale’l-‘ilmü’t-Ṭālib ibn Pîrî va’llāhu ḳabrihümā min cemī‘ü’l-mü’mînîn ve’l-mü’mînāt bi-raḥmetike yā erḥame’r-rāḥimîn

Müstensih: Talib ibn Pîrî tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha 984 yılında Şevval ayında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Baş (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-tahrîfi raybe’l-menûni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfiżün ve’s-şalātu ‘alā-ḥāfiżihi bi-ta‘lîmi lâfiżihi kemā-fi-levḥi maḥfûżihi ve ‘alā-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûżine birumûzihi ve melḥûżihi

Sonu: Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîķ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu fakîri du‘â-yı ḥayr ile yād ve rûḥ-ı muḥtācını şadaķa-i şevāb ile ġanî vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşterî behā ḥ’āhed / Şāriḥ ez-nāzırân du‘â ḥ’āhed

19) Milli Kütüphane, Sivas Gürün İlçe Halk Kütüphanesi, 58 Gürün 49, (M.18)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 177 varaktır. Her sayfasında 35 satır vardır. Metnin yazı tipi talik kırmasıdır.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt 1b-103b varakları arasında yer almaktadır. İkinci cildin başlangıcı için bir boşluk bırakılmamış, birinci ciltten sonra doğrudan ikinci ciltle devam edilmiştir. İkinci cilt 103b-177b varakları arasında bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 288x180 mm cilt ve 210x100 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Kahverengi meşin bir cildi vardır. Kâğıt Türü üç ay filigranlıdır. Cetvel ve serlevha bulunmamaktadır. Başlıklar ve bazı ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da şerhin fihristi bulunmaktadır. Sonraki iki sayfada Türkçe ve Farsça beyitler vardır. 1b'de vakıf kaydı bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Vakı'a ferâğ Sürûrî Hâfız bi-avni'llâhi'l-melikü'l-vahhâb ve hüsni inâyetihi fi-beledeti Ayntâb fi-Câmi'-i Boyacı Ali yedü'l-abdi'n-naḥîf türâbü'l-aḳdâmü'l-âşiyü'l-muḥtâc ilâ hidâyetü'l-melikü'l-allâm ve şefâ'atihi Resûlihi Kâsım bin İsmâ'il bin Hâcî Abdurrahmân ğafera'llâhu (...) fi-yevmi aşrîn min şehri Rebî'ü'l-âḥir fi-vaḳtû'd-ḍuḥâ sene sitte ve ḥamsîn ve elf sene 1056

Müstensih: Kâsım bin İsmail bin Hacı Abdurrahman tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: Nüsha, 1056 yılında Rebûlâḥir ayında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1b'de Mîr Aḥmed Rif'at adına temellük kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafıza'z-zikre an-tahrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfızûn ve's-şalâtu alâ-ḥâfızıhi bita'limi lâfızıhi kemâ-fi-levḥi maḥfûzıhi ve alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzıhi

Sonu (177b): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve ṭarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi ez-müşteri behâ ḡâhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḡâhed

20) Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 34 Nk 3963, (N.2)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 367 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-210a arasında birinci cilt bulunmaktadır. Bir sonraki sayfada ikinci cilt başlamaktadır. İkinci cildin başında tezhipli bir serlevha bulunmaktadır. 210b-367a varakları arasında ikinci cilt yer almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 269x165 mm cilt ve 170x90 yazı alanı ölçülerine sahiptir. Mukavva üzerine kestane rengi deri kaplı bir cildi vardır. Cildin dış yüzeyi köşebentli ve zencireklidir. Yıldızla süslenmiş salbekli bir şemsesi bulunmaktadır. Miklebli ve sertaplıdır. Cild, kahverengi deriyle kaplanmıştır. Cildin iç kapağında da yıldızlı şemse vardır. Bazı kısımlarda şirazesı dağılmak üzeredir. Sağ kapak yıpranarak kopmuş hâldedir. Kâğıtlar aharlıdır. Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Metin; samani renkli, yıldız cetveli, kalın bir kâğıda yazılmıştır. Mihrabiyeli, yıldızlı, tezhiplenmiş bir serlevhası vardır. İkinci cildin başında da aynı şekilde serlevha bulunmaktadır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Vakıf Kaydı: 1b’de “‘Osmān Hān bin Muṣṭafā Şāh el-muẓaffer dā’imā” yazılı bir mühür ve mührün hemen altında Osman Hān adına bir vakıf kaydı vardır.

Telif Kaydı: Ẹad vaḳa‘a’l-ferāġu mine’t-te’lifı fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yeve’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zılhiceti’ş-şerīfe senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâġ Kaydı: Nüshada ferâġ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mühür III. Osman tuğralı vakıf mührü bulunmaktadır. Ayrıca “İbrāhim Laṭıf” adına mühür vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezı ḥafıza’z-zıkre ‘an-tahrıfı raybe’l-menüni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zıkra ve innā lehu le-ḥāfızün ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfızıhi bita‘līmı lāfızıhi kemā-fi-levḫı maḥfūızıhi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzūzıne birumūızıhi ve melḫūızıhi

Sonu (367a): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḡāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḡāhed

21) Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 34 Nk 3964, (N.3)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 248 varaktır. Her sayfasında 29 satır vardır. Metin dīvānî hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: 1b-133b arasında birinci cilt yer almaktadır. 133b’de birinci cildin bittiği yerden sonra 3 satırlık bir boşluk bırakılmış ve aynı sayfada ikinci cildin yazımına başlanmıştır. İkinci cilt 133b-248b varakları arasında bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 295x200 mm cilt ve 230x147 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Mukavva üzerine vişne rengi deri kaplı, şemseli, miklebli, sertablı bir cildi vardır. Cild kapaklarının iç yüzeyi ebru desenlidir. Sayfaları aharlıdır. Nohudî renkli orta kalınlıkta bir kâğıda yazılıdır. Kağıt türü su yolu filigranlıdır. Cetvel ve serlevha yoktur. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfasının altında reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Metnin başında 11 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır. Fihristte matla beyitlerin ilk mısralarına yer verilmiştir. 1a’da Nuruosmaniye Kütüphanesi’ne ait arşiv bilgisi ile İbrahim Hanîf adına mühür, vakıf kaydı ve mührü vardır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’lîfî fi’l-leyleti’r-râbi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-râbi‘ min şehri Zilhicceti’s-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis‘amâi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâḡ Kaydı: Ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu min kitâbetihi hazihü’n-nüşatü’s-şerîfetü’l-laṭîfe fi’l-yevmü’s-sâmin ve’l-‘aşrûn mine’s-şühûri fi-şehri Rebî‘ü’l-âḥiri yevmü’l-ḡamîs fi-mübâretü’l-vaktü’ḍ-ḍuḡā sene şenetân ve ḡamsîn ve elf ketebetü’l-faḳîrû’l-ḡaḳîrû’l-verâ el-muḥtâc ilâ rahmetihi rabbihi’l-a‘lâ es-sâkin fi-ḡaşaba-i ḡaḡsatü’l-ḡaḳîr Muḡammed bin Muştaḡā el-kâtibi ‘ale’l-evḡâfi merḡûm Ḳâsım ibn el-merḡûm Muḡammed Paşa tâb-ı şerrâḡ ve ce‘ale’l-cenneti mişvâḡ temmet

Müstensih: Muhammed bin Mustafa tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah yılı ferâğ kaydında 1050 olarak verilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da III. Osman tuğralı vakıf mührü vardır. Mühürde “Oşmān Hān bin Muştafā Şāh el-muẓaffer dā'imā” yazısı vardır. Mührün hemen altında vakfa dair notlar verilmiştir. 1a sayfasında İbrahim Hanif adına mühür bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīẓa'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīẓūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīẓihi bi-ta'limi lāfīẓihi kemā-fi-levḥi maḥfūẓihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥẓūẓine birumūẓihi ve melḥūẓihi

Sonu (248b): Murādı oldur ki şerḥine naẓar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşterī behā ḥ'āhed / Şāriḥ ez-nāẓırān du'ā ḥ'āhed

22) Süleymaniye Kütüphanesi, A. Tekelioğlu, 00888/ 07 Tekeli 888, (S.23)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 320 varaktır. Her sayfasında 29 satır vardır. Metin, dîvânî hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: 1b-182b arasında birinci cilt yer almaktadır. Birinci ciltle ikinci cildi birbirinden ayıran bir ibâre veya işaret bulunmaktadır. Birinci cilt bittiği gibi satır boşluğu bile olmadan ikinci cildin yazımına geçilmiştir. 182b-320b varakları arasında ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 285x190 mm cilt ve 210x130 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Sırtı mavi renkte bezle onarılmış, kâğıt kaplı, şirazesı daḡınık, kurt yenikli bir cildi vardır. Bazı sayfaları yıpranmış vaziyettedir. Krem renginde aharlı kâğıtları vardır. Cetvel ve serlevha yoktur. Metin, besmele ile başlamaktadır. Başlıklar ve şerh edilen mısraların üzerine çekilen çizgiler kırmızıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Sayfa altlarında reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da iki vakıf mührü, vakfa dair bir kayıt ve bir mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a‘l-ferāgu mine‘t-te‘lifi fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletü‘l- yevme‘l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicceti‘ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi‘e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te‘lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf kaydı: Mühür ve vakıf kaydı Halil Hamid Paşa adınadır. Bu mühür 1b ve 2a‘da da vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı: El-ḥamdü li‘llāhi‘l-lezī ḥafīza‘z-zikre ‘an-taḥrīfi raybe‘l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā‘z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve‘ş-şalātu ‘alā-ḥāfīzihi bi-ta‘līmi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi‘l-maḥzūzine bi-rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (320b): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve ṭarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

23) Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 004056, (S.24)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 363 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt Bilgisi: 1b-200a varakları arasında birinci cilt yer almaktadır. Birinci cildin sonunda “Temmet bi-‘avni‘llāhi‘l-melikü‘l-vahhāb ‘alā ‘alā yedü‘l-‘abdu‘z-za‘īf Sürürī ibâresi bulunmaktadır. İkinci cildin başında tezhipte süslenmiş bir serlevha bulunmaktadır. İkinci cilt ise 200b-363b varakları arasında yer almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 265x165 mm cilt ve 200x93 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Meşinle kaplanmış siyah deri bir cildi vardır. Sayfalar aharlıdır. 1b‘de yaldızlı, mihrabiyeli, müzehhep bir serlevha vardır. Metin, yaldızlı cetveller

içerisindedir. Beyt, kıt'a, şi'r gibi başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. "B" numaralı sayfaların sol alt köşesinde reddâdeler bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: "Şerh-i Hâfız li-Sürûrî ta'lik" yazısı, III. Osman'a ait vakıf mührü ve vakfa dair bilgi notu bulunmaktadır. Hatimeden sonraki sayfada birinci cildin ve ikinci cildin fihristi ayrı başlıklar hâlinde verilmiştir.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa'a'l-ferâgu mine't-te'lifî fi'l-leyleti'r-râbi'ati leyletü'l-yevme'l-erbi'â er-râbi' min şehri Zilhicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve tis'amâi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı kopya edilmiştir.)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a'da III. Osman tuğralı vakıf mührü vardır. Mühürde "Oşmân Hân bin Muştafâ Şâh el-muzaffer dâ'imâ" yazısı vardır. Kıraat, semâ, mukabele, mütâlâa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-taḥrîfî raybe'l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (363b): Murâdı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu fakîri du'â-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyi' ez-müşteri behâ ḥâhed / Şâriḥ ez-nâzırân du'â ḥâhed

24) Süleymaniye Kütüphanesi Carullah 001697 (S.25)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 204 varaktır. Her sayfasında 25 satır vardır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 264x155 mm cilt ve 174x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yıldızlarla süslenmiş şemseli, bordo deri bir cildi vardır. Cild kapağının iç yüzü de meşinle kaplanmıştır. Cildin iç yüzünde salbekli, mavi desenli bir şemse bulunmaktadır. Sayfalar filigranlı, aharlı olup krem rengindedir. Metnin başında fihrist bulunmaktadır. Sayfalar cetvelsizdir. Serlevha yoktur. Reddâdeler bulunmaktadır. Şerh besmele ile başlamaktadır. Yazı alanın dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cildin iç kapağından sonraki sayfanın başında “Kitâb-ı Şerh-i Dîvân-ı Mevlânâ Hâfız” başlığı vardır. Başlığın altında “eş-Şîrâzî el-müsemmâ lisânu’l-ğaybi ve tercümânî’l-esrâr li-Ḥazret-i Sürûrî Çelebi Raḥmetu’llâhi te’âlâ” şeklinde devam eden bir yazı bulunmaktadır. Bu sayfadan sonra 5 boş sayfa gelmektedir. Sonrasında fihrist başlamaktadır. 3 sayfalık bir fihrist tablosu bulunmasına rağmen fihristin yazımı yarım kalmış ve yalnızca birinci sayfadaki fihrist tablosu doldurulmuştur. Elif harfinden dal harfine kadarki şiirlerin fihristi verilmiştir. Fihristin son sayfasında yani 1b’de vakıf mührü ve kütüphane arşiv bilgisi bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: 1a’da Velîyüddin Cârullah adına temellük kaydı vardır.

Diğer Bilgiler: Şerh edilen beyitlerde eksiklik olmamakla birlikte hatîme kısmı eksiktir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llâhi’l-lezî ḥafîza’z-zikre ‘an-taḥrîfi raybe’l-menûni kemâ-kâle innâ naḥnu nezzelnâ’z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve’s-şalātu ‘alâ-ḥâfîzihi bi-ta’lîmi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihi ve ‘alâ-şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (204a): Menzil-i beḳāya irtihâl idüp kendü şehri Şîrâzda Muşallâ semtinde defn olup vefâtınuñ zamânını ve ḳabrinüñ mekânını i’lâm içün dimişler Çerâğ-ı ehl-i

ma‘nā Ḥāce Ḥāfız Ki şem‘î buved ez-nūr-ı tecellî Çü der-ḥāk-ı muşallî yâft menzil
Be-gû târiḥeş ez-ḥāk-ı muşallî

25) Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 002774, (S.26)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 358 varaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Metnin yazı tipi nesihthir.

Cilt Bilgisi: 1b-205a varakları arasında birinci cilt yer almaktadır. 205b ve 206a sayfaları boş bırakılmıştır. İkinci cilt tezhipte süslenmiş serlevhalı bir sayfa ile başlamaktadır. 206b-358b sayfaları varakları arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 214x155 mm cilt ve 174x90 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, sertâblı bir cildi vardır. 1b’de çiçek desenli, mihrabiyeli ve tezhipli bir serlevha vardır. 1b sayfası yaldızlı cetveller içerisindedir. Diğer sayfalarda çift çizgili kırmızı cetveller kullanılmıştır. Sayfalar aharlıdır. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler mevcuttur. Başlıklar ve keşideler surhludur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk sayfada Sultan Veled’e ait bir şiir, Arapça kısa bir metin, Farsça iki beyit ve Süleymaniye Kütüphanesi’ne ait arşiv bilgisi bulunmaktadır. Sonrasında 3 sayfalık bir fihrist başlamaktadır. 1b’de Kitâb-ı Şerḥ-i Dīvân-ı Ḥāfız-ı Şîrâzî ḳaddese sırrahu li-Mevlânâ Sürûrî el-merḥûm” başlığı vardır. Hemen altında 3 mühür ve 3 temellük kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: el-ḥaḳ bu faḳîr-i ḥaḳîr daḡi bu şerḥ-i zîbâyı berâ-yı nüşḥa taḥrîr olup ümîddür ki yârân bir ḥaṭâsına naẓar itmeyeler

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Es-Seyyid el-Hâc Mehmed Lâmin adına 1310 tarihli ve Mustafa Şâmil Recâizâde adına 2 adet temellük kaydı vardır. 3a sayfasında ise Esad Efendi’ye ait mühür bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-
ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-
ta'limi lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzıhi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥẓūẓine bi-
rumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (358b): Faḳīr metn ihtiyār itdūgi nüsha aḥvāl-i sülūke münāsib ve ṭab' -ı selīme
mülāyim olandur ve ehl-i faẓl u kemāle ve erbāb-ı vecd ü ḥāle ma'lūmdur ki Ḥāce
Ḥāfızuñ ekser-i elfāzınuñ ma'nī-i mantūḳı beyānında ḥayli ahālī 'āciz ü ḳāşırlar ve
ma'nī-i murād ta'yİNinde müteḥayyirler idi fi'l-vāḳı' lisānu'l-ḡayb şerḥi āsān olmaz

26) Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 001143, (S.27)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 473 varaktır. Her sayfasında 23 satır vardır.
Talik hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: 1b-227b varakları arasında birinci cilt bulunmaktadır. 228a sayfası boş
olup 228b'de ikinci cilt başlamaktadır. İkinci cildin başında tezhiple süslenmiş bir
serlevha yer almaktadır. İkinci cilt ise 228b-473a varakları arasındadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 185x120 mm cilt ve 135x70 mm yazı alanı
ölçülerine sahiptir. 3a, 3b, 9a ve 9b sayfaları boşdur. Metin yaldızlı cetveller
içesindedir. 1b'de mihrabiyeli, yaldızlı serlevha bulunmaktadır. Başlıklar ve bazı
ibâreler kırmızıdır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Yazı alanının
dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a'da 2 adet vakıf mührü, 1 vakıf kaydı, Farsça beyitler ve
kütüphane arşiv kaydı bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu mine't-te'lifi fi'l-leyleti'r-rābi'ati leyletü'l-
yevme'l-erbi'ā er-rābi' min şehri Zilḥicce'ti's-şerife senete sittin ve sittine ve
tis'amāi'e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te'lif kaydı
kopya edilmiştir.)

Ferāḡ Kaydı: ḳad vaḳa'a'l-ferāḡu min tenmīḳıhi bi-'avni'llāhi te'alā ve ḥüsnü
tevfīḳıhi fi'l-yevmi's-sābi' min Şevvālū'l-kerem sene şemānīn ve tis'a mi'e (980)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi 980 olarak verilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Mühür, Abdulhamîd Hân'a aittir. Üzerinde "Vaḳf-ı ʿAbdulḥamîd Ḥân bin Aḥmed Ḥân el-muẓaffer dâ'imâ" yazısı bulunmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîẓa'z-zikre ʿan-taḥrîfi raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîẓûn ve's-şalâtu ʿalâ-ḥâfîẓihi bi-taʿlîmi lâfîẓihi kemâ-fi-levḥi maḥfûẓihi ve ʿalâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûẓihi

Sonu (473a): Murâdı oldur ki şerḥine nazar idenler ve tarîḳ-i şavâba gidenler luṭf u iḥsân eyleyüp bu faḳîri duʿâ-yı ḥayr ile yâd ve rûḥ-ı muḥtâcını şadaḳa-i şevâb ile ḡanî vü şâd ideler Bâyiʿ ez-müşterî behâ ḡâhed / Şâriḥ ez-nâzırân duʿâ ḡâhed

27) Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu, 000644, (S.28)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 398 varaktır. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt, 1b-204a varakları arasındadır. Birinci cildin sonunda "Ḳad vaḳaʿa'l-ferâḡu min tenmikihi bi-ʿavni'llâhi ve tevfiḳihi fi-şehri evâsıtı Rebîʿü'l-evvel sene şeliş ve şemânîn ve tisʿa miʿe (983) şeklinde ferâḡ kaydı bulunmaktadır. 204b-205a sayfaları boştur. 205b-398b arasında ise ikinci cilt yer almaktadır. İkinci cildin başında tezhipte süslenmiş bir serlevha vardır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x128 mm cilt ve 151x80 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Köşebentli, zencirekli, müzehhep salbek şemseli, sertaplı ve miklebli, yaldız süslemeli kahverengi deri bir cildi vardır. Cildin kapaklarının iç yüzünde de süslü şemse bulunmaktadır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: İlk sayfada kırmızı mürekkeple yazılmış "Mevlânâ Sürûrî Efendinüñ Dîvân-ı Ḥâfîẓa itdügü şerḥ-i laṭîfidür" cümlesi bulunmaktadır. Cümlenin altında "Sürûrînüñ Ḥâfîẓ Şerḥi" yazısı vardır. 1b'de iki vakıf mührü ve bir vakıf kaydı mevcuttur. Sayfanın altında Millet Kütüphanesi'ne ait katalog bilgisi bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Kād vaḳa‘a’l-ferāḡu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yeve’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicce’i’s-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e [966] kād vaḳa‘a’l-ferāḡu min tenmikihi bi-‘avni’llāhi te‘alā ve ḡusnū tevfiḳihi yeve’l-ḡamīs es-sādisi ve’l-‘aṣrīn min Zilhicce’i’l-ḡarām senete sittin ve sittin ve tis‘amāi’e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferāḡ Kaydı: Temmetü’l-kitāb bi-ḡamdi’llāhi ve tevfiḳihi ‘alā yedi ez‘afi ḡalku’llāhi te‘alā ve ekṣerihüm ḡaṭā‘en ve zelilen Aḡmed bin İbrāḡim bin İsmā‘il el-Bosnavi raḡmetu’llāhi ‘aleyhim ve raḡmetihi vāsi‘e ve fiḡhu’llāhi subḡānihi ve te‘alā fi-veṣā‘ifi ‘ubūdi’llāhi li’l-a‘rāz ‘an meṭālibü’l-a‘vāz ve’l-aḡrāz el-eḡad eṣ-ṣānī ‘aṣr min Cemāziye’l-āḡirī fi-silki şühürī sene ṣeliṣ ve ṣemānīn ve tis‘a mi’e (983)

Müstensih: Ahmed bin İbrahim bin İsmail el-Bosnavi tarafından yazılmıştır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi hem birinci cildin sonunda hem de ikinci cildin sonunda 983 olarak kaydedilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: Mühürde “Vaḡfu’l-vezirü’l-a‘zām ‘Alī Paṣa” yazısı vardır.

Başı (1b): El-ḡamdü li’llāhi’l-lezī ḡafīza’z-zikre ‘an-taḡrifi raybe’l-menūni kemā-ḡāle innā naḡnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḡāfiṣūn ve’ş-ṣalātu ‘alā-ḡāfiṣihi bi-ta‘līmi lāfiṣihi kemā-fi-levḡi maḡfūṣihi ve ‘alā-ṣaḡbihi ve ālihi’l-maḡṣūṣihi bi-rumūṣihi ve melḡūṣihi

Sonu (398b): Murādı oldur ki şerḡine naṣar idenler ve ṭarīḡ-i şavāba gidenler luṭf u iḡsān eyleyüp bu faḡiri du‘ā-yı ḡayr ile yād ve rūḡ-ı muḡtācını şadaḡa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḡāḡed / Şāriḡ ez-nāṣırān du‘ā ḡāḡed

28) Süleymaniye Kütüphanesi, Hidiv İsmail, 000089, (S.29)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 380 varaktır. Her sayfasında 27 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x154 mm cilt ve 148x100 mm yazı alanı ebatlarına sahiptir. Nohudî renkte kâğıtları vardır. Metin besmele ile başlamıştır.

Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır. Derkenarların alt kısmında “minhu” ibâresi bulunmaktadır. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1a’da “Şerh-i Dīvānū’l-Hāfız li-Sūrūrī Çelebi” yazısı, Farsça ve Türkçe beyitler ile Arapça ve Farsça kısa metinler bulunmaktadır. 1b’de silinmiş vaziyette iki mühür bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferāgu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhıcceti’s-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Birinci cilt tamamlandıktan sonra bir sayfa boş bırakılmış ve ardınan ikinci cildin yazımına geçilmiştir.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezī ḥafīza’z-zikre ‘an-tahrīfi raybe’l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā’z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve’s-şalātu ‘alā-ḥāfızıhi bi-ta‘līmi lāfızıhi kemā-fi-levḥi maḥfūzıhi ve ‘alā-şahbihi ve ālihi’l-maḥzūzıne birumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (380a): Murādı oldur ki şerhine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥāhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥāhed

29) Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir, 000534, (S.30)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 285 varaktır. Her sayfasında 31 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: 1b-155b varakları arasında birinci cilt bulunmaktadır. Birinci cildin hatîmesine yer verilmemiştir. Ayrıca ikinci cildin mukaddimesine de yer verilmemiştir. 155b sayfasında birinci cildin şerh edilen son beytinden hemen sonra “ayın” harfinin şerhine geçişmiştir. İkinci cildin başladığını gösteren işaret veya ipucu da bulunmamaktadır. 155b-285b varakları arasında ise ikinci cildin şerhi yer almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 205x125 mm cilt ve 170x80 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Yeşil kapaklı mukavva bir cildi vardır. Sırt kısmı kahverengi meşin kaplıdır. Cildin iç yüzü yeşil kâğıtla kaplanmıştır. İlk varağın rengi de yeşildir. 1b ve 2a sayfalarında metin yaldızlı cetveller içerisindedir. Sayfalarda yoğun bir şekilde rutubet lekeleri bulunmaktadır. Sonraki sayfalarda cetvel yoktur. 1b’de yaldızlı ve mihrabiye bir serlevha vardır. Diğer nüshalarda çok sayıda derkenar bulunmasına rağmen bu nüshada derkenar yoktur.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b’de yazıları silinmiş hâlde vakıf mührü vardır. 1 temellük kaydı ile Farsça bir cümle bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferāgu mine’t-te’lifi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilhicce’i ş-şerife senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e [966] (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lif kaydı kopya edilmiştir.)

Ferâğ Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferāgu min tahriri hazā’l-kitābi ba‘de’l-‘aşā’i fi-yevmü’l-eḥadī fi-Cemāziye’l-āḥir sene erba‘a ve seb‘in ve tis‘a mi’e sevvedetü’l-fakīr ‘Ömer bin Muṣṭafā be-maḥrūsa-i Koṣṭanṭiniyye ḡafera’llāhu lehu ve livā’ü’d-dīn ve aḥseni ileyhümā ve ileyhi ve li-cemī‘ü’l-mü’mīnīn ve’l-mü’mīnāt ve’l-müslimīne ve’l-müslimāt el-aḥyā’i minhüm ve’l-emvāt bi-raḥmetike yā erḥame’r-rāḥimīn (974)

Müstensih: Ömer bin Mustafa tarafından istinsah edilmiştir.

İstinsah Tarihi ve Yeri: 974 yılında Cemaziyelahir ayında istinsah edilmiştir.

Muhtelif Kayıtlar: Dâvud Çelebi adına 1008 yılını gösteren temellük kaydı vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfızūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfızıhi bi-ta'limi lāfızıhi kemā-fi-levḫi maḥfūzıhi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzıne bi-rumūzıhi ve melḥūzıhi

Sonu (285b): Murādı oldur ki şerḫine nazar idenler ve tarīḳ-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du'ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi' ez-müşteri behā ḫāhed / Şāriḫ ez-nāzırān du'ā ḫāhed

30) Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, A. 2666/1, (T.5)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 282 varaktır. Karma satır yapısına sahiptir. Talik hatla yazılmıştır.

Cilt Bilgisi: Birinci cilt, 1b-202a varakları asındadır. Birinci cildin hemen bitiminde ikinci cilt başlamıştır. 202a-282a arasında ise ikinci cilt ter almaktadır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eser, 195x140 mm cilt ölçülerine sahiptir. Kahverengi deri cildin üstü kâğıtla kaplanmıştır. Kâğıdın üzerinde ebru desenli süslemeler vardır. Sayfaları aharlıdır. Metin besmeleyle başlamaktadır. Serlevha ve cetvel yoktur. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir. Yazı alanının dışında derkenarlar vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b'de üç adet vakıf mührü ve bir tane vakıf kaydı vardır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Vakıf Kaydı: “Enderūn-ı Hümāyūn Kütüphānesine şevketlü Sulṭān Ḥamīd Ḥān Efendimizūn vaḳf-ı şerīflerindendir.” Mühür, Abdulhamīd Ḥān'a aittir. Üzerinde “Vaḳf-ı 'Abdulḥamīd Ḥān bin Aḥmed Ḥān el-muzaḳfer dā'imā” yazısı bulunmaktadır.

Diğer Bilgiler: Metin sondan eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 478. gazelinin ilk mısraıyla son bulmaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine bi-rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (282b): Nāzūk ḥāṭiruñ benüm kelāmumdan tizcek uşanmasun ki ibtidā-yı kelāmdayın ki şimdi bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm didi Der-i serāy-ı muḡān ruḡte būd u āb zede

31) Trabzon İl Halk Kütüphanesi, 61 Hk 503, (TH.1)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Eser, 362 varaktır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Metnin yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 200x130 mm cilt ölçülerine sahiptir. Sayfaları aharlıdır. Metin çiçek desenlerinin ortasına yazılmış besmele ile başlamaktadır. Sayfalar krem rengindedir. Az sayıda derkenar bulunmaktadır. Şerh kısımları siyah mürekkeple, başlıklar surhla yazılmıştır. Şerh edilen mısraların üstü surhla çizilmiştir.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Türkçe ve Farsça çok sayıda beyit bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: Nüshada ferâğ kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kıraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Diğer Bilgiler: Bu nüshada iki cildin şerhi bir arada bulunmaktadır. Bununla birlikte nüsha sondan eksiktir. Nüsha, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 356. gazelinin 9. beytine kadarki kısmı içermektedir. İkinci cildin şerhinin “ayın” harfinde 340. gazelle

başladığı düşünülecek olursa ikinci cildine neredeyse tamamının eksik olduğunu söylemek mümkündür.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezī ḥafīza'z-zikre 'an-tahrīfi raybe'l-menūni kemā-ḳāle innā naḥnu nezzelnā'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfīzūn ve's-ṣalātu 'alā-ḥāfīzihi bi-ta'limi lāfīzihi kemā-fi-levḥi maḥfūzihi ve 'alā-ṣaḥbihi ve ālihi'l-maḥzūzine bi-rumūzihi ve melḥūzihi

Sonu (362b): Benüm rāḥatum şarābdadur selsebilde degüldür murād beni 'ışk-ı İlāhīsüz ve şeyḥ-i tarīḳatsüz cennete da'vet itme ki benüm ḥazẓum 'ışkdadur tena'um-ı cismāniyyede degüldür dimekdür

2.3.1.4. Kataloglara Dair Bazı Tespitler

Nüshalar üzerine yapmış olduğumuz araştırma sırasında katalog bilgilerine ulaştığımız ancak teminini gerçekleştiremediğimiz bazı nüshalar bulunmaktadır. Kütüphanelerin tadilatta olması, yazma eserin kütüphanede bulunmaması, kaybolması veya yakılması gibi durumlar bu eserlerin temin edilememesine yol açmıştır. Bahsi geçen sebeplerle temin edilemeyen nüshalar şunlardır:

2.3.1.4.1. Kütüphanede Bulunamayan Nüshalar

Aşağıda yer alan nüshalar, kataloglarda arşiv numaraları ve eser isimleriyle birlikte var olmalarına rağmen kütüphanelerde bulunamamıştır.

1-Mektebetü'l-Evkafı'l-Amme Türkçe Yazmaları, Mesresetü'l-Emniye fi Cami'i'l-Başa, 22/22 Musul / Irak

Katalog kayıtlarından tespit ettiğimiz bu nüshanın temini için yapmış olduğumuz başvurular neticesinde nüshanın bulunduğu kütüphanenin savaş sırasında zarar gördüğü ve eserlerin yakıldığı bilgisine ulaştık. Bu sebeple nüshanın temini gerçekleşmemiştir.

2-Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi Zeytinoğlu Koleksiyonu, 43 Ze 350

Yapmış olduğumuz başvurular neticesinde Sürûrî'ye ait Hâfız Dîvânı şerhleri Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi'nden temin edilmiştir. Bu nüsha kataloglarda görünmesine rağmen bulunamamıştır.

3-Arnautluk Devlet Arşivleri Türkçe Yazmaları, 160

Katalog kayıtlarında 160 numarada kayıtlı olarak görünen bu nüshayı temin etmek için kütüphaneye başvuruda bulunduk. Başvuru neticesinde böyle bir nüshanın bulunmadığı bilgisi tarafımıza iletilmiştir.

4-Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, Kahire/Mısır, 5761

Mısır'da bulunan nüshalar temin edilerek TÜYATOK arşiv numaraları ile bulunduğu kütüphanelerdeki arşiv bilgileri mukayese edilmiştir. Mısır Milli Kütüphanesi'nden ve Hidiv Kütüphanesi'nden temin edilen 7 nüshanın arasında 5761 numaralı nüshanın bulunmadığı görülmüştür.

5-Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Newyork, Ms.Turk.d.9

Araştırmanın başında Ms.Turk.e.16 ve Ms.Turk.e.25 numaralı iki nüsha Bodleian Kütüphanesi'nden temin edilmiştir. İncelemiş olduğumuz katalogda Ms.Turk.d.9 arşiv numarasına sahip olan ve her iki cildi birden ihtiva eden bir nüshayla karşılaşmamız üzerine yapmış olduğumuz araştırmada, bu nüshanın kütüphane veritabanında bulunmadığı görülmüştür. Bahsi geçen katalogda MS.Turk.d.9 ve MS.Turk.e.16 bulunmakta olup MS.Turk.e.25 yer almamaktadır. Katalog verilerine göre bu nüsha 1-83b arasında birinci cilt; 84b-406b arasında ise ikinci cilt bulunmaktadır. Nüsha, 987 yılında Şevval ayında Nurullah isimli bir kişi tarafından istinsah edilmiştir.⁵⁰⁴

2.3.1.4.2. Katalog Hatalarına Dair Tespitler

Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde bazı nüshaların yanlışlıkla Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı olarak kataloglandığı görülmüştür. Bu nüshalar şunlardır:

Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 000802

⁵⁰⁴ A.F. L. Beeston, *Catalogue of The Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu Manuscripts in The Bodleian Library*, Part III, At The Clarendon Press, Oxford 1954, s. 34.

Bu nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi'nde Sürûrî'ye ait Şerh-i Dîvân-ı Hâfız nüshası olarak kaydedilmiştir. Eserin temini sonrasında yapmış olduğumuz incelemede bu nüshanın Sürûrî'ye ait olmayıp Sûdî-i Bosnevî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı olduğu tespit edilmiştir.

2.3.2. Nüshaların Şeceresi

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın teyit edilebilen 157 nüshası bulunmaktadır. Bu denli çok nüshası bulunan bir eserin metin anlamında doğru bir şekilde gün yüzüne çıkartılabilmesi büyük bir dikkat gerektirmektedir. Okunacak metin, Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ını en doğru şekilde yansıtmalıdır. Müellif nüshasının tespit edilememesi durumunda, sağlıklı bir metnin ortaya çıkartılabilmesi şecere kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı ile ilgili yapılan önceki çalışmalarda müellif nüshasının tespitine yönelik bazı görüşler ileri sürülmüştür. Ahmet Faruk Çelik, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan FY-181 ve FY-182 numaralı nüshaların müellife ait olabileceği iddiasında bulunmuştur. Çelik'e göre "سلمه الله , منه , سر م" kısaltmaları müellife aittir ve bu durum müellifin Bahru'l-ma'ârif ve kendi yazdığı Mesnevi Şerhi nüshaları ile benzerlik taşımaktadır.⁵⁰⁵ Ancak yapılan incelemede bu kısaltmaların diğer nüshalarda da benzer şekilde kullanıldığı görülmüştür. "Mim", "sahh" ve "minhu" gibi ifadeler bu yönüyle, nüshaların doğrudan müellif nüshası olduğunu göstermede yeterli değildir. Bazı sehivlerin üzerinin çizilerek düzeltilmesi diğer nüshalarda da görülmektedir. Ayrıca bu iki nüshada bazı kelime ve derkenar eksiklikleri bulunmaktadır. Nüshaların sahih olduğuna yönelik zahriye veya eserin sonunda herhangi bir bilgiye de yer verilmemiştir. Bu yönüyle bu iki nüshanın müellif nüshası olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

Meral Oğuz Ortaç, 15 varığın tenkitli metni üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde nüshaları seçerken "yazmaların içinden düzenli, en güvenilir, tam ve orijinal metne ulaşmamızı sağlayacak iki nüshayı" seçtiğini ve bu seçimde "yazmaların

⁵⁰⁵ Ahmet Faruk Çelik, "Sürûrî'nin Hâfız Dîvânı Şerhinin İncelenmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1996, s. 9.

eksiksiz ve okunaklı olmalarını, eserin yazıldığı tarihe (H 966) en yakın yani en eski nüsha olma özelliklerini dikkate aldığını” belirtir.⁵⁰⁶ Buradan hareketle Ortaç, Nuruosmaniye Kütüphanesinde bulunan 3963 numaralı nüsha ile Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu’nda yer alan 4056 numaralı nüshayı çalışmasında esas almıştır. İncelenen 157 nüsha içerisinde birçok nüsha 966 tarihinde kaleme alınmış olarak görünmektedir. Zira ikinci 966 tarihli telif kaydı birçok nüshada hiç değişiklik yapılmadan kopyalanmıştır. Bu yüzden sadece bu tarihlere bağlı kalarak metnin okunurluğu üzerinden metin tercihinde bulunmak şecere açısından bize doğru yolu göstermeyecektir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın şeceresinin çıkartılmasında bazı güçlükler söz konusudur. En büyük güçlük şüphesiz nüsha sayısının fazlalığıdır. Her iki cildin ayrı ayrı şeceresinin çıkartılacak olması da işimizi zorlaştırmıştır. İkinci cildin sonunda yer alan ve nüshanın telifini gösteren ferâğ kaydı pekçok nüshada tekrarlandığı için müellif nüshası hakkında ipucu vermekten uzaktır. İncelenen nüshalarda tashihi, kıraat veya mukabele kayıtlarına da rastlanmamıştır. Bazı nüshaların başı veya sonu eksik olup kimi nüshada da istinsah bilgileri bulunmamaktadır. Buna benzer eksiklikler şecerenin oluşturulmasını güçleştirmektedir.

Okumada esas aldığımız nüshaların belirlenmesinde kurmuş olduğumuz şecere temel alınmıştır. Şecere kurulurken baş kısmı eksik olan nüshalar incelemeye tabi tutulmamıştır. Şecerenin oluşturulması sırasında öncelikle nüshaların baş kısmından 10 varak ve son kısmından 5 varaklık bir bölüm okunmuştur. Daha sonra okunan bu kısımlar üzerinden nüshaların mukayesesine başlanmıştır. Karşılaştırma sırasında müşterek hatalar, eksiklikler ve dikkat çekici yanlışlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Hata ortaklıkları üzerinden nüshaların tasnifi gerçekleştirilmiştir. Bazı nüshalarda küçük ortak farklılıklar varken kimi nüshalarda ciddi ayrılıklar söz konusudur. Aşağıda sırasıyla birinci cildin ve ikinci cildin şeceresine yer verilecektir.

2.3.2.1. Birinci Cildin Şeceresi

Birinci cildin şeceresi hazırlanırken yalnızca birinci cildi içeren 91 nüsha ile her iki cildi birden ihtiva eden 31 nüsha ele alınmıştır. Baş kısmı eksik olan nüshalar

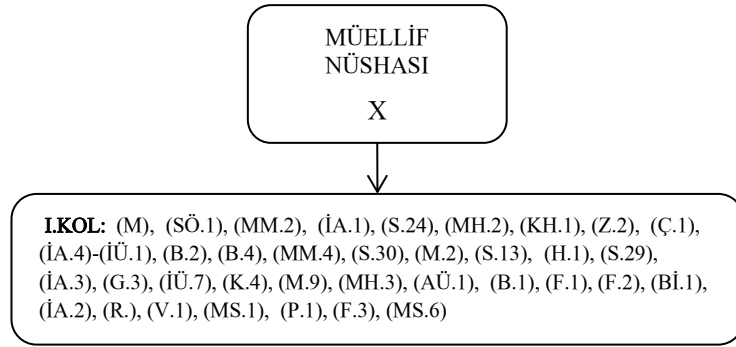
⁵⁰⁶ Meral (Ortaç) Oğuz, “Surûî’nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ı: 15 Varağının Transkripsiyonu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 1998, s. 27.

ile fotoğraflarını temin edemediğimiz Amea Enstitüsündeki üç nüsha şecerenin dışında tutulmuştur.

Birinci, cildin şeceresinde dört ana kol bulunduğu düşünülmektedir. Bu kollardan birincisi “müellif” nüshasına en yakın olduğunu düşündüğümüz koldur. İkinci kolda nüshaların geneline göre şerh edilen gazellerin sıralamasında farklılık vardır. Üçüncü kolda şerh metninde önemli eksiklikleri bulunan nüshalar bir araya gelmiştir. Dördüncü koldaki nüshalar kelime tercihlerindeki farklılıklar dolayısıyla diğer nüshalardan ayrılmaktadır.

I. Kol

Bu nüshalar arasında küçük bazı kelime farklılıkları mevcuttur. Az sayıda eksiği ve farklılığı bulunan bu gruptaki nüshaların müellif nüshasına en yakın kol olduğunu düşünmekteyiz. Bu nüshalarda diğer nüshlardaki gibi bölüm eksikliği, açıklama noksanlıkları, şiirlerin sıralanmasında farklılık gibi bariz farklılıklar yoktur. Bu kolun devamı olduğunu düşündüğümüz alt dallar mevcuttur. Ana kollar hakkında bilgi verildikten sonra alt kollara tekrardan dönülecektir. Bu kollara dair bilgiler aşağıda tablolar hâlinde açıklanmaya çalışılacaktır.

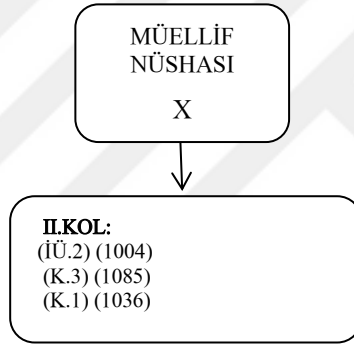

II. Kol

Birinci cildi içeren nüshaların neredeyse tamamında şerh edilen gazellerin sıralaması aynıdır. Ele alacağımız nüshalarda bu sıralama değişmektedir. Aşağıdaki tabloda öncelikle matla beyitler verilmiştir. “Nüshların Genelindeki Sıralama” ifadesiyle Şerh-i Dîvân-ı Hâfız nüshalarının genelinde şiirin kaçınıcı sırada şerh edildiği bilgisi verilmiştir. “II. Kol”daki Nüshalarda Gazelin Sıralaması” başlığı altında ise bu nüshalarda şiirin kaçınıcı gazel olarak şerh edildiği gösterilmiştir:

Matla Beyitler:	Nüshaların genelindeki sıralama	II. Koldaki Nüshalarda Gazelin Sırası
Elā yā eyyühe's-sākī edir ke'sen ve nāvilhā Ki 'ıışk āsān nümūd evvel velī üftād müşkilhā	[G.1]	[G.1]
Ey fūrūg-ı mäh-ı hūsn ez-rüy-ı rahşān-ı şümā Āb-ı rüy-ı hūbı ez-çāh-ı zenehdān-ı şümā	[G.2]	[G.2]
Sākī be-nūr-ı bāde ber-efrüz cām-ı mā Muṭrib be-gū ki kār-ı cihān şud be-kām-ı mā	[G.3]	[G.6]
Şūfī biyā ki āyine sāfist cām-rā 'Ankā şikār-ı kes ne-şevēd dām bāz çin	[G.4]	[G.7]
Sākiyā ber-hiz ü der-dih cām-rā Ḥāk ber-ser kūn ğam-ı eyyām-rā	[G.5]	[G.8]
Dil mireved zi-destem şāhib-dilān Ḥudā-rā Keştī şikestegānīm ey bād-ı şurte ber-hiz	[G.6]	[G.4]
Revnağ-i 'ahd-i şebābest diğēr bustān-rā Miresed müjde-i gül bülbul-i hoş-elhān-rā	[G.7]	[G.5]
Eğēr ān Türk-i Şirāzī be-dest āred dil-i mā-rā Be-ḥāl-i Hindū-veş baḥşem Semerkānd u Buḥārā-rā	[G.8]	[G.3]

Bu şekildeki sıralamaya sahip nüshalar şunlardır:

III. Kol

Şerh kısımlarındaki müşterek eksiklikler, diğer nüshalarda olmayan bazı kelimelerin kullanımlarındaki benzerlikler, örnek olarak verilen bir kıtanın mısralarının sıralamasındaki farklılıklar vb. bu grubun belirleyici yönleri arasındadır.

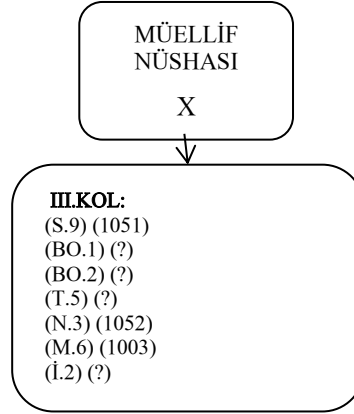
Bu kolun dikkat çeken müşterek farklılıkları ve eksiklikleri şu şekildedir:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	III. Koldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Merā der-menzil-i cānān çi emn ü 'ıyş çün her dem Baña cānān menziline ne emn ne 'ıyş çünki her dem cānāndan murād ḥazret-i Ḥaḫdur ve menzilden murād sülūk mertebeleridür ki çokluk 'akabeler ve şeytān ızlāl idüp ilḥāda düşürmek vardır pes ben	Merā der menzil-i cānān çi emn ü 'ıyş çün her dem Baña cānān menziline ne emn ne 'ıyş çünki her dem Ceres feryād mīdāred ki ber bendīd maḥmilhā Çañ feryād dutar ya'nī feryād	III. koldaki nüshalarda birinci mısranın sadece nesre çevirisi verilip hemen ardından ikinci mısranın şerhine geçilmiştir. Birinci mısranın şerhinde bulunan "cānāndan murād ḥazret-i Ḥaḫdur"

ki sâlikem merâtib-i sülûkda ve menâzil-i vuşûlde çok hâtarlar vardır öyleye vuşûl ila'llâh hâşıl olmadan baña ne emn ve ne devâm-ı üns-i Hâk vardır ki dâ'im <u>[Derkenâr: her dem demekden murâd dâ'im demekdür her dem lafzı ile ta'bir-i ceresüñ âvâzını âdemüñ nefesine teşbih kasdı içündür] [bu tefsîrde işâret vardır ki 'ıys hażret-i Hâk ile devâm-ı ünse dirler]</u> Ceres feryâd mî-dâred ki ber-bendîd maḥmilhâ Çañ feryâd dutar ya'nî feryâd idüp dir bağlañ maḥmilleri ki bu menzil hâtarlu yerdür bunda karar itmeñ ceresden murâd tarîḳ-i Hâkkuñ hâtarın beyân idenlerdür nitekim hażret-i Mevlânâ buyurur Beyt <i>Ney hadîş-i râh-ı pür-ḥûn mî-kuned</i> <i>Qışşahâ-yı 'ışḳ-ı Mecnûn mî-kuned</i> Pes sâlik vuşûl ila'llâh hâşıl kılmayınca ve temkîn taḥşîl itmeyince telvînden ḥalâş olup emîn olmaz ve devâm-ı üns hâşıl kılmaz [Derkenâr: temkîn ḳalb maḳâmında karar itmege dirler telvîn bâṭn-ı tarîḳatde olan taḡyîre ve inḳılâba dirler]	idüp dir bağlañ maḥmilleri ki bu menzil hâtarlu yerdür bunda karar itmeñ cānāndan murâd Hażret-i Hâkdur ve menzilden murâd sülûk mertebeleridür ki çokluk 'akabeler ve şeytân-ı ızlâl idüp ilhâda düşürseñ vardır pes ben sâlik-i merâtib-i sülûkda ve menâzil-i vuşûlde çok hâtarlar vardır öyleye vuşûl ila'llâh hâşıl olmada baña ne emn ü devâm-ı üns-i Hâk vardır ki dâ'im [Derkenâr: Ceresden murâd tarîḳ-i hâtarın beyân idenlerdür pes sâlik vuşûl ila'llâh hâşıl kılmayınca ve temkîn taḥşîl itmeyince telvînden ḥalâş olup emîn olmaz ve devâm-ı üns hâşıl kılmaz] [Derkenâr: temkîn ḳalb maḳâmında karar itmege dirler telvîn bâṭn-ı tarîḳatde olan taḡyîre ve inḳılâba dirler]	şeklindeki açıklamaya, “her dem demekden murâd” şeklinde başlayan derkenara ve “Ney hadîş-i râh-ı pür-ḥûn mî-kuned” mısraıyla başlayan örnek şiire hiç yer verilmemiştir.
Ḥużûrî ger hemî ḥ'âhî ez-û ḡâ'ib me-şev Ḥâfîz Ḥużûrî lafzında ḥarf-i yâ vahdet içündür ḥ'âhî lafzında ḥarf-i yâ ḥitâb içündür ez-û lafzı mısrâ'-ı şânî maẓmûnına işâretdür ma'nâ-yı mısrâ' budur ki eger bir ḥużûr isterseñ ondan ḡâfil olma Ḥâfîz Metâ mâ telḳa men tehvâ da'î'd-dünyâ ve ehmilhâ Metâ zarf-ı zâmândur ve fi'l-i muzâri'i cezm ider ve mâ zâ'idedür ve telḳa aşlda telḳâ idi cezm için âḥirinden elif sâḳıṭ olmuştur ve lafz-ı men ismdür ekseriyâ ehl-i 'aḳl olanlara ıtlâḳ olunur ve tehvâ dördüncü bâbdan muzâri'dür bu bâbdan hevâ-yı muḥabbet ma'nâsınadır [Derkenâr ikinci bâbdan olıcak sukût ma'nâsınadır] ve da' emr-i ḥâzırdur ve da'a yedi'udan ve	Ḥużûrî ger hemî ḥ'âhî ez-û ḡâ'ib me-şev Ḥâfîz (Derkenâr: Mısrâ'-i şânî maẓmûnına işâretdür) Metâ mâ telḳa men tehvâ da'î'd-dünyâ ve ehmilhâ Metâ zarf-ı zâmândur ve fi'l-i muzâri'i cezm ider ve mâ zâ'idedür ve telḳa aşlda telḳâ idi cezm için âḥirinden elif sâḳıṭ olmuştur ve lafz-ı men ismdür ekseriyâ ehl-i 'aḳl olanlara ıtlâḳ olunur ve tehvâ dördüncü bâbdan muzâri'dür bu bâbdan hevâ-yı muḥabbet ma'nâsınadır ve da' emr-i ḥâzırdur ve da'a yedi'udan ve ehmil emr-i ḥâzırdur if'âl bâbından ve dünyâ mü'enneşdür anuñçün aña mü'enneş zâmiri ircâ olunur ya'nî ol zamânda irişürsen sevdüğün kimseye ki dünyâyı	Birinci mısradaki yapılan açıklamalar, bazı kelimelerle ilgili açıklamaların verildiği derkenarlar, “ma'nâ-yı mısrâ' budur ki” şeklindeki ifade kalıbı ve şerhin sonundaki örnek olarak gösterilen beyitler bu nüshalarda eksiktir. Örnek olarak verilen üç beyit bu kola bağlı nüshalarda derkenarda yer almaktadır.

ehmil emr-i hāzırdur if'āl bābından ve dünyā mü'enneşdür anuñçün aña mü'enneş zamīrī ircā olunur <u>[Derkenār ol zamīr ehmilhādur] ma'nā-yı mısra' budur ki</u> ol zamānda irişürsen sevdüğün kimseye ki dünyāyı terk eyle daği ihmāl eyle ya'nī anı şalıvir berk dutma ve aña qalbūñi müte'allıq kılma ki ta'alluq-ı dünyā 'abdi Mevlādan ba'id ider ki dünyāke mā ya'bduke 'an mevlāke <u>ve Hāzret-i Mevlānā buyurur</u> Beyt Bend b'üsil bāş āzād ey püser Çend bāşī bend-i sīm ü bend-i zer (17) ve Şeyh Sa'dī dimiş Ta'alluq hicābest ü bī-hāşilī Çü peyvendhā (18) b'üsilī vāşilī <u>[Derkenār Çist dünyā ez-Hudā gāfil buden</u> Ne kumāş u nukre vü mizān u zen]	terk eyle daği ihmāl eyle ya'nī anı şalıvir berk dutma ve aña qalbūñi müte'allıq kılma ki ta'alluq-ı dünyā 'abdi Mevlādan ba'id ider ki dünyāke mā ya'bduke 'an mevlāke	
<u>Harf-i yā iki yerde vahdet içündür ya'nī</u> Hāfız bir du'ā ider işit bir āmin di	(...) Hāfız bir du'ā ider işit bir āmin di	Altı çizili ve kalın puntolu yazılar bu kola bağı nüshalarda eksiktir.
<u>Lafz-ı ruzī yā-yı aslıyye ile rızk ma'nāsınadır</u> bizüm rızkımız ve naşibimiz olsun sizün şeker şacı la'lünüz	(...) bizüm rızkımız ve naşibimiz olsun sizün şeker şacı la'lünüz	Altı çizili ve kalın puntolu yazılar bu kola bağı nüshalarda eksiktir.
<u>Lafz-ı k'ey aşlda ki eydür münādā mahzūfdur takdīr-i kelām</u> ki ey sākinān-ı şehr-i Yezd Hāq bilmeyenlerün başı sizün çevgānuñuz topı olsun	(...) ki ey sākinān-ı şehr-i Yezd Hāq bilmeyenlerün başı sizün çevgānuñuz topı olsun	Altı çizili ve kalın puntolu yazılar bu kola bağı nüshalarda eksiktir.
<u>Sarfe meziyyet ma'nāsınadır ruz-ı bāz-h'āst kıyāmet günü demekdür bunda zarfiyyet melhūzdur</u> ya'nī qorqarın ki bir ziyādelik iletmeye kıyāmet güninde	(...) ya'nī qorqarın ki bir ziyādelik iletmeye kıyāmet güninde	Altı çizili ve kalın puntolu yazılar bu kola bağı nüshalarda eksiktir.
Hız ki der-sāhat-ı gülzār-ı Rab Mī-resed el-hāq nefaḥāt ey püser Mürde-i püsīde-i şad sāle-rā Mī-dihed ān nefḥa ḥayāt ey püser	Mī-resed el-hāq nefaḥāt ey püser Mī-dihed ān nefḥa ḥayāt ey püser Hız ki der-sāhat-ı gülzār-ı Rab Mürde-i püsīde-i şad sāle-rā	Örnek olarak verilen bu kıtanın mısralarının sıralaması III. kola bağı nüshalarda farklıdır.
Hüsni meh-rüyān çi mī-māned be-rüy-ı yār-ı mā Pertev-i meh diğer ü nūr-ı tecellī diğerest	(...)	Şerhten sonra örnek olarak verilen bu beyit III. Kola bağı nüshalarda bulunmamaktadır.

Bu kola bağı olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

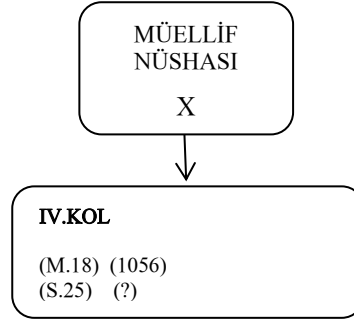
IV. Kol

Bu koldaki nüshalarda bazı müşterek eksikliklerle beraber bazı üslup farklarının var olduğunu düşünmekteyiz. Özellikle kullanılan kelimeler ve cümle tarzları diğer nüshalardan farklılık arz etmektedir. Bu nüshalara dair farklar aşağıda yer almaktadır:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	IV. Koldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Ol acı gibi ye ki şüfi habîşler anası okudı ya' nî ummu'l-ḥabāîşdür didi <u>murād bundan riyāzetdür ki nefse ḥabîs ü mekrūh gelenlerūñ aşıldur pes her kim ki sūfi-süret olup 'āşık-siret olmaya huffeti'l-cenneti'l-cennetü bi'l-mekārihi ḥasebince ol buña mekrūh gelür</u>	Ol acı gibi ye ki şüfi habîşler anası okudı ya' nî ummu'l-ḥabāîşdür didi	Altı çizili kısım bu kola bağı nüshalarda eksiktir.
Der-ḡam-ı mā rūzhā bî-gāh şud Rūzhā bā-sūzhā hemrāh şuds	(...)	Bu beyit IV. kola bağı nüshalarda bulunmamaktadır.
Kerim çün der-i iḥsān be-rüy-ı ḥod be-küşāyed Diger be-vech-i gedā ān der-i küşāde ne-bended	(...)	Bu beyit IV. kola bağı nüshalarda bulunmamaktadır.
Ḥiz ki der-sāḡat-ı gülzār-ı Rab Mî-resed el-ḡaḡ nefāḡat ey püser Mürde-i pūsīde-i şad sāle-rā Mî-dihed ān nefḡa ḡayāt ey püser	(...)	Bu kıta IV. kola bağı nüshalarda bulunmamaktadır.
Āteşest in bāḡ-ı nāy u nîst bād Her ki in āteş ne-dāred nîst bād	(...)	Bu beyit IV. kola bağı nüshalarda bulunmamaktadır.
Maḡrem-i in ḡuş cüz bî-ḡuş nîst Her zebān-rā müşteri cüz ḡuş nîst	(...)	Bu beyit IV. kola bağı nüshalarda bulunmamaktadır.
Kîmyā bunda 'ameli altun itmege dirler [Derkenar: bunda didi zirā ḡāḡi ol 'amel-i altuna dirler ḡāḡ altun yaldızlanmışa dirler] ve Ḳārūn meşḡūr mālḡārdur ma'nā-yı mışrā' budur ki bu varlık kîmyāsi Ḳārūn ider gedāyı ya' nî	Ya' nî bu varlık kîmyāsi Ḳārūn ider gedāyı ya' nî ol ki müstaḡraḡ-ı baḡr-i ḡubb-ı İllāḡi ola āña ḡinā-yı ḡalb ḡāşıl olur [Derkenar: bil ki dā'im ḡahāret üzere olanlara	Kelime açıklamaları, “bunda didi zirā” ibâreleriyle başlayan derkenar, Ḳārūn kelimesinin açıklaması, “ma'nā-yı mışrā” şeklindeki kalıp ifade bu nüshalarda eksiktir. “Bil ki dā'im”

ol ki müstağrak-ı baħr-ı ħubb-ı İlāhī ola aña ğınā-yı ħalb ħāşıl olur belki tahāret üzre olanlara ğınā-yı şūrī daħi ħāşıl olur ki Resūlullāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem buyurmuşdur Düm 'ale-ṭ-tahāreti yūvesse' 'aleyke'r-rızķı]	ĝınā-yı şuveri daħi ħāşıl olur Resūlullāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur Düm 'ale-ṭ-tahāreti yūvesse' 'aleyke'r-rızķı]	şeklinde başlayan derkenar diğerk nūshalarda metin içinde yer almaktadır.
<u>Pārsi Fārisīdür Fārisi mu'arreb-i Pārsīdür ve pārsi-ğuy vaşf-ı terkībīdür ve lafz-ı ħubān-ı Pārsi-ğuy mübtedādur baħşendegān-ı 'ömrēnd ħaberdür ma'nā-yı mısra' budur ki</u> Pārsi söyleyici maħbūblar 'ömr bağışlayıcılardur murād budur ki Fārisi ādeme 'ışķ u şevķ virüp piri ĝuyiā cevān idüp 'ömr bağışlarlar Ĥazret-i Mevlānā dimiş	Pārsi söyleyici ħūblar 'ömr bağışlayıcılardur murād budur ki Fārisi ādeme 'ışķ u şevķ virüp piri ĝuyiā cevān idüp 'ömr bağışlarlar Ĥazret-i Mevlānā dimiş	Açıklamanın baş kısmı bu nūshalarda eksiktir.
<u>Şebtest ber-cerīde-i 'ālem devām-ı mā</u> Şebt şābit ma'nāsinadur cerīde defter ma'nāsinadur [sābitdür 'ālem defterinde bizüm devāmımız]	<u>Şebtest ber-cerīde-i 'ālem devām-ı mā</u> Şebt şābit ma'nāsinadur cerīde defter ma'nāsinadur	“Sābitdür 'ālem defterinde bizüm devāmımız” şeklindeki nesre çeviri bu nūshalarda yoktur.
<u>Ma'nā-yı mısra' budur ki</u> ey şabā eger çemen yigitlerine ĝirü irişesin	<u>Ya'nī</u> ey şabā eger çemen yigitlerine ĝirü irişesin	Bu bölümde “ma'nā-yı mısra' budur ki” yerine “ya'nī” kullanılmıştır.
Ĥarf-i bā be-ħod lafzında muşāħabet yā sebebiyyet içündür	Be-ħod lafzındaki ħarf-i bā muşāħabet yā sebebiyyet içündür	Cümlelerin öge dizilişinde farklılık vardır.
Ey ĝāfil olan bizüm <u>şarāb-ı şurbumuz yā</u> dā'im şurbumuz lezzetinden	Ey ĝāfil olan bizüm şurbumuz lezzetinden	Kelime eksikliği vardır.
<u>İstifhām-ı inkārīdür</u> ol deñlü olur mı nāzı serv-ķadlerüñ ya'nī olmaz	Ya'nī ol vakte degün olur seħī ķadlerün nāz u kirişmesi	Cümleler arasındna farklılık vardır.
Elif-i sākine bunda ism-i evvelüñ āħirinde nidā içündür	Sākiyā lafzınınuñ āħirindeki elf nidā içündür	Cümleler arasındna farklılık vardır.
Resūlullāh 'aleyhi's-selām Bilāle dir idi	Resūlullāh 'aleyhi's-selām Bilāl-i <u>Habeşe</u> dir idi	Habeş kelimesi eklenmiştir.
Ĥitābdur ey Ĥāfiz ĝözyaşı dānesin şaç	Ĥitābdur ey Ĥāfiz <u>ğözde</u> ĝözyaşı dānesin şaç	Farklı kelime kullanımları
Telaṭṭuf luṭf göstermek <u>dimekdür</u> lafz-ı müdārā Fārisīdür	Telaṭṭuf luṭf göstermekdür müdārā Fārisīdür	Farklı kelime kullanımları
Türkī dil ile ta'bir olunmak <u>taleb olunup</u>	Türkī dil ile ta'bir olunmak <u>dilenüp</u>	Farklı kelime kullanımları
Muğ u muğān <u>āteş-perest</u> dimekdür	Muğ u muğān <u>mevhāneci</u> dimekdür	Farklı kelime kullanımları
Ĥuzūrī <u>lafzında ħarf-i yā</u> vahdet içündür	Ĥuzūrī <u>deki yā</u> vahdet içündür	Farklı kelime kullanımları

Bu kola bağılı olduğunu düşündüğümüz nūshalar şunlardır:

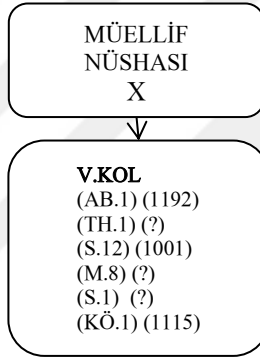
V.KOL

AB.1, TH.1, S.12, M.8 ve S.1 nüshalarının müşterek farklılıklar ve eksiklikler noktasında birbiriyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Şerhin ilerleyişinde söz konusu olan belirleyici ortaklıklar bu nüshaların ayrı bir kol olabileceği fikrini ortaya çıkarmıştır. Bahsi geçen farklılıklar ve eksiklikler aşağıda yer almaktadır:

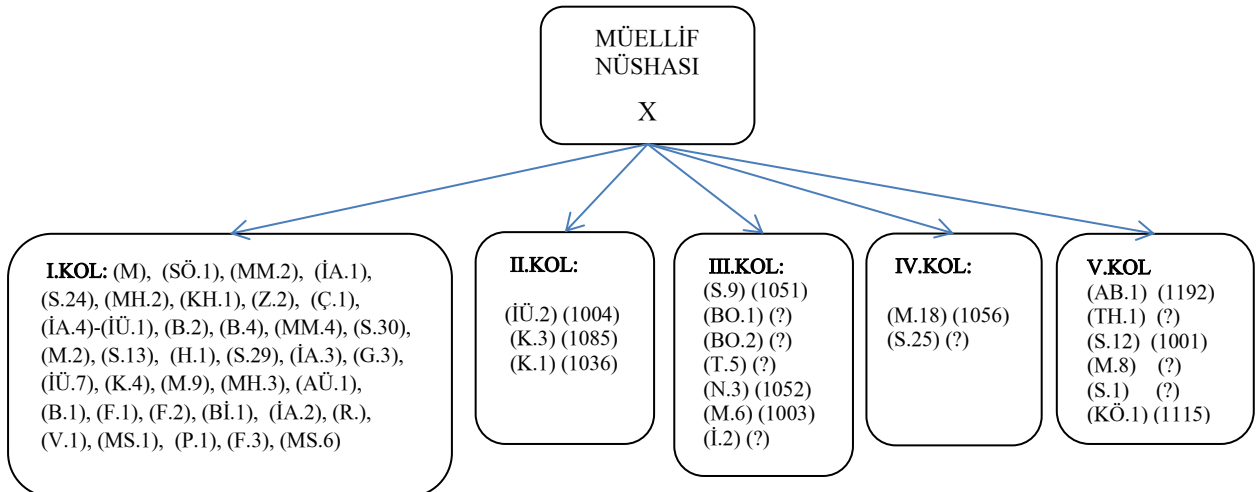
Nüshaların Genelindeki Biçimi	Şerh	I.Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Bā-düstān telatṭuf bā-düşmenān mūdārā [Derkenar: Dostlar ile telatṭuf düşmānlar ile mūdārā] telatṭuf luṭf göstermek dimekdür lafz-ı mūdārā Fārisīdür ‘Arabisi mūdārātdur nitekim Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur		Bā-düstān mūrūvvet bā-düşmenān mūdārā Mūrūvvet göster dimekdür mūdārā Fārisīdür ‘Arabisi mūdārātdur nitekim Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur	Beyitte geçen “telatṭuf” sözcüğünün yerini bu nüshalarda “mūrūvvet” kelimesi almıştır. Ayrıca “telatṭuf luṭf göstermek dimekdür” şeklindeki açıklama da eksiktir.
İmām Şāfi‘ dimiş		İmām Şāfi‘ buyurmuş	Dimiş kelimesi yalnızca bu nüshalarda “buyurmuş” şeklindedir.
Ger men ālūde-dāmenem çi ziyān Heme ‘ālem güvāh-ı ‘ışmet-i üst		(...)	Bu beyit V. kola bağlı nüshalarda bulunmamaktadır.
K’ey ser-i ḥaḳ nā-şināsān gūy-ı çevgān-ı şümā Ey sākinān-ı şehri Yezd Ḥaḳ bilmeyenlerūñ başı sizūñ çevgānuñuz topı olsun		K’ey ser-i ḥaḳ nā-şināsān gūy-ı meydān-ı şümā Ey sākinān-ı şehri Yezd Ḥaḳ bilmeyenlerūñ başı sizūñ maydānuñuz topı olsun	Beyitte geçen “çevgān” kelimesi bu nüshalarda meydān şeklindedir. Şerh de bu kelimeye bağlı olarak yapılmıştır.
Ne’ngered diğeri be-serv ender-çemen <i>Daḥi naẓar itmez serve çemende</i> Her ki dīd ān serv-i sīm-endām-rā		Ne’ngered diğeri be-serv ender-çemen (...) Her ki dīd ān serv-i sīm-endām-rā	“Daḥi naẓar itmez” şeklindeki açıklama bu nüshalarda yoktur.
Şabr kun Ḥāfiẓ be-saḥtī rūz u şeb <i>Şabr kıl ey Ḥāfiẓ katılığa gice ve gündüz</i> ‘Āḳıbet rūzi be-yābi kām-rā		Şabr kun Ḥāfiẓ be-saḥtī rūz u şeb (...) ‘Āḳıbet rūzi be-yābi kām-rā <i>‘Āḳıbet bir gün bulasın murādı</i>	“Şabr kıl” şeklinde başlayan nesre çeviri bu nüshalarda yoktur.

‘ <i>Ākıbet bir gün bulasın murādı</i>		
Şeyh Sa‘ dī dimiş	Şeyh Sa‘ dī fermāyed	Yalnızca bu nüshalarda “fermāyed ifadesi geçmektedir.
Fārisī kelām istimā‘ idüp zevk-i semā‘ hāşıl eyleyüp	Fārisī kelām isti‘ māl idüp zevk-i semā‘ hāşıl eyleyüp	Bu nüshalarda “Kelām istimā‘” etmek yerine “kelām isti‘ māl etmek ifadesi kullanılmıştır
Ādeme şevk u rağbet virür	Ādeme şu denlū rağbet virür	Nüshaların genelinde şevk ü rağbet kelimesi geçmesine rağmen bu nüshalarda şu denlū ibâresi yer almaktadır.
K’in hāl nīst ‘ ālim-i ‘ ālī-makām-rā	K’in hāl nīst sūfī-i ‘ ālī-makām-rā	
ba‘ zı nüsaḥda ‘ ālim yerine sūfī vākı‘ olmuş	ba‘ zı nüsaḥda sūfī yerine ‘ālim vākı‘ olmuş	

Yukarıdaki tabloda yer alan farklılıkları içeren nüshalar şunlardır:

Ortaya çıkan şablondan hareketle Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ın birinci cildinin 5 ana kola sahip olduğunu düşünmekteyiz. Diğer nüshaların ise çoğunlukla I. Kola bağlı olarak istinsah edildiğini tahmin etmekteyiz. Birinci kola bağlı nüshaların da kendi içerisinde küçük ayrıtlıklar taşıdığını söylemek mümkündür. Bu nüshaları var olan müşterek farklılıklardan ve yanlışlardan yola çıkarak 11 alt gruba ayırdık.

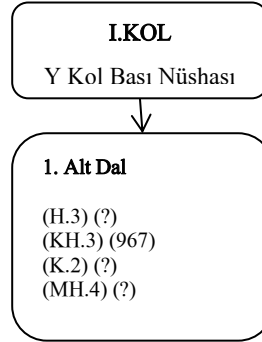

I. Kol- 1. Alt Dal

H.3, KH.3, K.2, MH.4 nüshalarının dâhil olduğu bu alt dal, bazı kelime farklılıkları ile “I. Kol”un altında yer almaktadır. Örneğin ‘uṣṣāk hitâbıyla şerhe başlanmasına bu alt dalın dışındaki nüshalarda raslanamamıştır. Yine nāfe/hāne-derdā/hayfā gibi kelime kullanımları bu nüshalara özgüdür. Nüshalara dair tespit ettiğimiz ortak bazı küçük farklılıklar tabloda gösterilmiştir.

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	1. Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Be-büy-ı nāfeī k’āḥer ṣabā z’ān ṭurra buḡṣāyed Âhîrinde hā olan lafzda hemze vahdet ifāde ider <u>nāfeī</u> gibi	Be-büy-ı nāfeī k’āḥer ṣabā z’ān ṭurra buḡṣāyed Âhîrinde hā olan lafzda hemze vahdet ifāde ider <u>hāneī</u> gibi	Yalnızca bu alt daldaki nüshalarda <u>nāfeī</u> kelimesinin yerine <u>hāneī</u> sözcüğü kullanılmıştır.
Merā der-menzil-i cānān ḫi emn ü ‘ıyṣ ḫün her dem Baḥa cānān menzîlînde ne emn ne ‘ıyṣ ḫünki her dem	Merā der-menzil-i cānān ḫi emn ü ‘ıyṣ ḫün her dem ‘ <u>Uṣṣāk</u> baḥa cānān menzîlînde ne emn ne ‘ıyṣ ḫünki her dem	‘Uṣṣāk kelimesi beytte de geçmemektedir. Dolayısıyla bu kelimenin bu nüshalara özgü bir kullanım olduğu söylenebilir.
Ey ḡāfil olan bizüm şarāb-ı şurbumuz lezzetinden <u>yā dā’im şurbumuz lezzetinden</u>	Ey ḡāfil olan bizüm şarāb-ı şurbumuz lezzetinden	Bu cümlede bazı kelimeler eksiktir.
Derdā ki gizlū rāz āṣkāra olsa gerekdür	<u>Ḥayfā</u> ki gizlū rāz āṣkāra olsa gerekdür	Kelime değişikliği

Bu alt daldaki nüshalar şu şekilde gösterilebilir:

I. Kol- 2. Alt Dal

(S.28), (S.26), (MH.8), (B.8), (B.5) ve (S.5) nüshaları diğer nüshalardan farklı olarak kendi içerisinde bazı müşterek farklılıklar taşımaktadır. Bu nüshaların “I. Kol”un bir alt dalı olabileceğini düşünmekteyiz.

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	2.Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
‘İṣḫ ki sebeb-i vuṣūldür ‘ <u>ıṣḫ-ı Ḥakdur ve</u> cemāl-i bî-zevāl ḫüsn-i āftāb-ı ḫaḫikîdür	‘İṣḫ ki sebeb-i vuṣūldür (...) cemāl-i bî-zevāl ḫüsn-i āftāb-ı ḫaḫikîdür	Altı çizili kısım bu nüshalarda eksiktir.

Aña albũñi mte'allık ılma ki ta'alluk-ı dũnyā 'abdi Mevlādan ba'id ider	Aña muhabbet idũp albũñi mte'allık ılma ki ta'alluk-ı dũnyā 'abdi Mevlādan ba'id ider	"Muhabbet idũp" ibarelerine bu grupta rastlanılmıştır.
temkĩn taşşil itmeyince telvĩnden alāř olup emĩn olmaz	Temkĩn- i alb taşşil itmeyince telvĩnden alāř olup emĩn olmaz	Temkĩn-i alb ifadesine bu gruptaki nũshalarda rastlanılmıştır.
bu menzil aşarlu yerdũr	bu menzil aşarludur	Bu kullanım değişikliğine yalnızca bu gruptaki nũshalarda rastlanılmıştır.
Gũzerden murād feyezān-ı İlāhidũr	Gũzerden murād feyz-i feyezān-ı İlāhidũr	Feyz-i feyezān-ı İlāhĩ biçimine bu grupta rastlanılmıştır.

I.KOL

Y Kol Bası Nũshası

2. Alt Dal

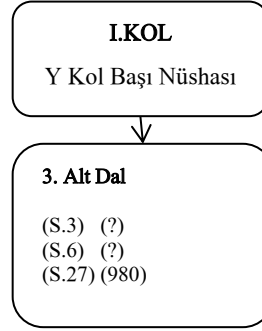
(S.28) (983)
(S.26) (?)
(MH.8) (?)
(B.8) (977)
(B.5) (1227)
(S.5) (?)

I. Kol- 3. Alt Dal

S.3, S.6 ve S.27 nũshaları bazı kelime yanlışlıkları ve farklı kullanımlar noktasında mũřterek hususiyetler içermektedir. Bu nũshaların mũstakil bir kol olmaktan çok "I. Kol"un bir alt dalı olduğu kanaatindeyiz.

Nũshaların Genelindeki şerh Biçimi	3.Alt Daldaki Nũshalarda şerh Biçimi	Açıklama
merātib-i sũlũkda ve menāzil-i vuřũlde çok aşarlar vardır	merātib-i vuřũlde ve menāzil-i sũlũkda çok aşarlar vardır	Bu tip bir farklılığa diğer nũshalarda rastlanılmamıştır.
aň feryād dutar ya' nĩ feryād idũp dir	aň dutar ya' nĩ feryād idũp eydũr	Feryād kelimesi bu nũshalarda eksiktir. Ayrıca dir yerine eydũr kelimesi kullanılmıştır.
Hācĩ ıvām ol 'ařruñ ulularından bir seĥĩ kimse imiş	Hācĩ ıvām ol zamānuñ ol 'ařruñ ulularından bir seĥĩ kimse imiş	Bu cũmleye yalnızca bu gruba dāhil olan nũshalarda rastlanılmıştır.
temkĩn taşşil itmeyince telvĩnden alāř olup	temkĩn hāřıl itmeyince telvĩnden alāř olup	Diğer nũshalardan farklı olarak bu üç nũshada taşşil yerine hāřıl sũzcũęũ kullanılmıştır.
'İbādetũñ 'ıřķ ile olsun zāhid-i ĥuřķ olma eger saña mũřřid dirse	'İbādetũñ 'ıřķ ile olsun zāhid-i ĥuřķ olma eger saña řeyĥ dirse	Diğer nũshalardan farklı olarak bu üç nũshada mũřřid yerine řeyĥ sũzcũęũ kullanılmıştır.
Noķřān-ı fażl nĩst mezĩd-i siyādetest	Noķřān-ı fażl nĩst mezĩd-i ziyādetest	Diğer nũshalardan farklı olarak bu nũshalarda siyādet yerine ziyādet sũzcũęũ kullanılmıştır.

Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

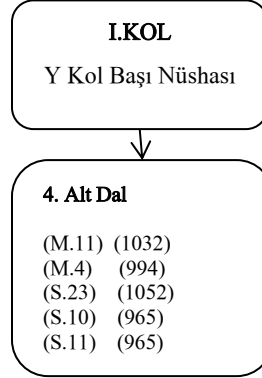

I. Kol- 4. Alt Dal

M.11, M.4, S.10, S.11 ve S.23 nüshalarının müşterek hatalar ve farklılıklar sebebiyle “I. Kol”un altında bir alt grup olduğunu düşünmekteyiz. Nüshalara dair bazı tespitler şu şekildedir:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	4.Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
ba‘ zı nüsaḥda fāte‘ş-şabūḥ vāḳı‘ olmuş bu taḳdīrce eş-şabūḥ merfū‘ fā‘il olur ve fātenūḥ şabāḥ şarābı fevt oldu dımeḳdür	ba‘ zı nüsaḥda hātenūḥ yerine fāte vāḳı‘ olmuş şabāḥ şarābı fevt oldu dımeḳdür	Bahsi geçen açıklamalar diğer nüshalardan farklılık arz etmektedir.
Ey fūrūḡ-ı māḥ-ı ḥüsn ez-rūy-ı raḥṣān-ı şümā ḥüsn ü cemāli anuḥ āftāb-ı <u>rūyından</u> bir tābdur	Ey fūrūḡ-ı māḥ-ı ḥüsn ez-rūy-ı raḥṣān-ı şümā ḥüsn ü cemāli anuḥ āftāb-ı <u>nūrından</u> bir tābdur	Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda rūyından yerine nūrından sözcüğü kullanılmıştır.
Ey şehinşāḥ-ı bülend-aḥter Ḥudā-rā himmeti ey yıldızı yüce ulu pādşāḥ Allāḥ için bir himmet	Ey şehinşāḥ-ı bülend-aḥter Ḥudā-rā himmeti ey yıldızı yüce ulu pādşāḥ Allāḥ için <u>olsun</u> bir himmet	“Allah için <u>olsun</u> ” tarzındaki bir ifadeye diğer nüshalarda rastlanılmamıştır.
yā ṭūl-ı ‘ <u>ömr</u> ile mevte qarīb olmuştuz	yā ṭūl-ı <u>emel</u> ile mevte qarīb olmuştuz	Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda “ömr” yerine “emel” sözcüğü kullanılmıştır.
ol deñlü olur mı nāzı serv-ḳadlerūḥ	ol deñlü olur mı kirişme vü nāzı serv-ḳadlerūḥ	Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda “kirişme vü” sözcükleri kullanılmıştır.

Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

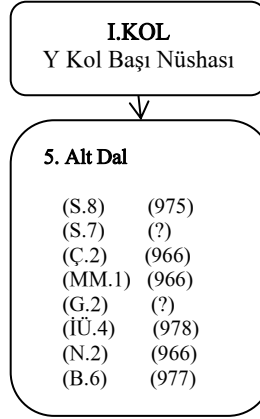

I. Kol- 5. Alt Dal

S.7, S.8, Ç.2, MM.1, G.2, İÜ.4, N.2 ve B.6 nüshaları müşterek bazı hata ve farklılıklar içermektedir. Bu nüshaların “I. Kol”un bir alt dalı olabileceğini düşünmekteyiz. Nüshalarla ilgili bazı farklılıklar şu şekildedir:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	5. Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Dūd-ı āh-ı sine-i <u>nālān</u> -ı men	Dūd-ı āh-ı sine-i <u>sūzān</u> -ı men	Nālān yerine sūzān kullanılmıştır ve bununla ilgili şârihin verdiği bilgiye değinilmemiştir.
Ba‘ zı nüsaḥda nālān yerine sūzān vāḳı‘ olmuş fi‘l-vāḳı‘ mışrā‘ -ı şānī maẓmūnına ol münāsibdür	(...)	Bu kısım bu nüshalarda bulunmamaktadır.
Ger merg resed çirā hirāsem K‘ān rāh-ı büttest mī-şināsem	(...)	Bu örnek şiir bu gruptaki nüshalarda bulunmamaktadır.
fūrūḡ ziyā ma‘ nāsınadır ve raḥṣān yaldırıcı ma‘ nāsınadır ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki	fūrūḡ ziyā ma‘ nāsınadır (...) ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki	Açıklamada bazı kısımlar eksiktir.
ittifāken bir gün <u>yolda bir pīr</u> <u>bir</u> şarāb renginde bir kadeḥ şerbet nūṣ itdirüp	ittifāken bir gün yolda <u>bir pīre</u> <u>buluşup</u> şarāb renginde bir kadeḥ şerbet nūṣ itdirüp	“Bir pīre buluşup” ifadesine bu grubun dışındaki nüshalarda rastlanılmamıştır.
girü dönsün mi yā çıksun mı nedür sizūn <u>emrūñūz</u>	girü dönsün mi yā çıksun mı nedür sizūn <u>fermānuñuz</u>	Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda “emr” yerine “fermān” sözcüğü kullanılmıştır.
<u>Ve ehl-i dilden zurefā</u> ve erbāb-ı kulūbdan ‘urefā	<u>Ve ahālī-i zurefā</u> ve erbāb-ı kulūbdan ‘urefā	Altı çizili kısım diğer nüshalardan farklıdır.
Ḥuzūrī lafzında ḥarf-i yā vaḥdet içündür <u>ḥāhī lafzında</u> <u>ḥarf-i yā ḥitāb içündür</u> ez-ū lafzı mışrā‘ -ı şānī maẓmūnına işaretdür	Ḥuzūrī lafzında ḥarf-i yā vaḥdet içündür (...) ez-ū lafzı mışrā‘ -ı şānī maẓmūnına işaretdür	Altı çizili kısım bu gruba dahil olan nüshalarda bulunmamaktadır.
temevvūc-i <u>deryā-yı</u> ‘ışyān	temevvūc-i <u>bahr-ı</u> ‘ışyān	Diğer nüshalardan farklı olarak bu nüshalarda “deryā” yerine “bahr” sözcüğü kullanılmıştır.

Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

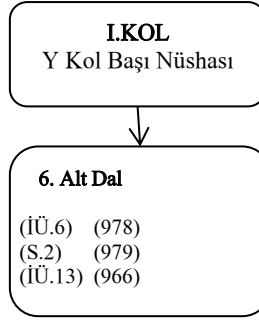

I. Kol- 6. Alt Dal

İÜ.6, İÜ13 ve S.2 nüshalarının kendi içerisinde oluşturdukları bazı kullanım ortaklıkları bu nüshaların bir alt grup olabileceği düşüncesine bizi götürmektedir. Dikkat çeken bazı ortak kullanımlar şu şekildedir:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	6. Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
ba' dehu <u>takrîr-i tahrîre tebdîl</u> kılınmak ve Türki dil ile ta' bir olunmak	ba' dehu <u>tahkîk ü tahrîr</u> kılınmak ve Türki dil ile ta' bir olunmak	Açıklama kısmındaki bu ifade diğer nüshalar farklıdır.
<u>Zinhâr ey düstân cân-ı men u cân-ı şümâ</u> Ğâfil olmañ <u>ey dostlar</u> benüm cânum sizüñ cânuñızdur	<u>Zinhâr ey düstân cân-ı men u cân-ı şümâ</u> Ğâfil olmañ <u>ey benüm dostlarım</u> benüm cânum sizüñ cânuñızdur	“Ey benüm dostlarım” şeklindeki kullanım bu gruptaki nüshalarda görülmektedir.
revâyiñ-i tayyibe ve ahlâk-ı hasene ile muttaşif olandur	Revâyiñ-i <u>tayyibedür ve bu evsâflar ile</u> muttaşif olandur	Açıklama şekli diğer nüshalardan farklıdır.
kelime-i hikmetdür ki âdeme <u>sevîk</u> u ragbet virür	kelime-i hikmetdür ki âdeme <u>zevîk</u> u ragbet virür	Diğer nüshalardan farklı olarak “sevîk” yerine “zevîk” kullanılmıştır.
Huzûrî lafzında harf-i yâ vahdet içündür	Huzûrî lafzında harf-i yâ <u>yâ-yı vahdetdür</u>	Açıklama diğer nüshalardan farklıdır.
Hüsn ü cemâli anuñ âfitâb-ı rüyından bir tâbdur	Hüsn ü cemâli anuñ <u>âfitâb-ı tâbindan ya' nî</u> âfitâb-ı rüyından bir tâbdur	Açıklamadaki bu farklılık bu daldaki nüshalara özgüdür.
Hâkden murâd <u>aşl-ı bedendür</u>	hâkden murâd <u>beden-i aşlıdür</u>	Tamlama diğer nüshalardan farklıdır.
şifat-ı <u>kuddüsiyyet</u> ile tecellî itmekdür	şifat-ı <u>kuddüsiyân</u> ile tecellî itmekdür	Ğuddüsiyyet yerine ğuddüsiyân kelimesi kullanılmıştır.
Lafz-ı k'ey aşlda ki eydür münâdâ mahzûfdur	Lafz-ı k'ey ki eydi aşlda ki eydür münâdâ mahzûfdur	Açıklama diğer nüshalardan farklıdır.

Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

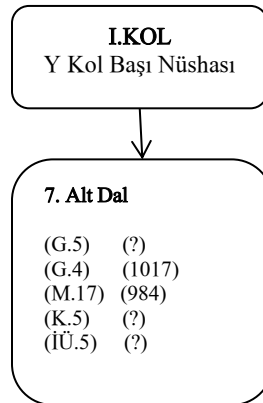

I. Kol- 7. Alt Dal

G.4, G.5, K.5, M.17 ve İÜ.5 nüshaları müşterek bazı hata ve eksiklikler barındırmaktadır. Bu nüshaların “I. Kol” un bir alt grubu olduğunu düşünmekteyiz. Bu gruba dair ortak kullanımlar aşağıda yer almaktadır:

Nüshaların Genelindeki Şerh Biçimi	7. Alt Daldaki Nüshalarda Şerh Biçimi	Açıklama
Fārisī kelām <u>istimā</u> ‘ idüp zevk-i semā‘ hāşıl eyleyüp	Fārisī kelām <u>isti</u> ‘ <u>māl</u> idüp zevk-i semā‘ hāşıl eyleyüp	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
aķreb-i ĩuruk ila’ llāh <u>tarık-i</u> ‘ <u>uşşāk-ı şuttārdur</u>	aķreb-i ĩuruk ila’ llāh <u>tarık-i</u> <u>senāndur</u>	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
ne devām-ı <u>üns-i</u> Hāķ vardur ki dā’im	ne devām-ı ‘ <u>ıyş-ı</u> Hāķ vardur ki dā’im	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
Pertev-i meh diğer ü <u>nūr-ı</u> <u>tecelli</u> diğerest	Pertev-i meh diğer ü <u>rūz-ı</u> <u>tecelli</u> diğerest	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
<i>Hācī Kıvām</i> ol ‘aşruñ ulularından <u>bir sehi</u> kimse imiş	<i>Hācī Kıvām</i> ol ‘aşruñ ulularından <u>bir şeyh</u> kimse imiş	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
vuşul ila’ llāh hāşıl olunca sa‘ y-ı belīg <u>ide</u>	vuşul ila’ llāh hāşıl olunca sa‘ y-ı belīg <u>eyleye</u>	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.

Bu alt gruba dāhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

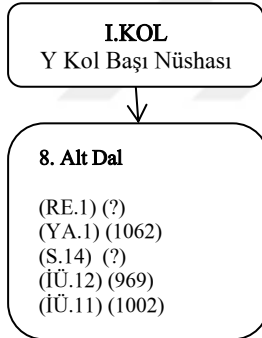

I. Kol- 8. Alt Dal

RE.1, YA.1, S.14, İÜ.11 ve İÜ.12 numaralı nüshalar, müşterek bazı hata ve farklılıklar içermektedir. Bu nüshaların “I. Kol”un bir alt dalı olabileceğini düşünmekteyiz. Nüshalarla ilgili bazı farklılıklar şu şekildedir:

Tā be-büsem hemçü gerdün-ı <u>hāk-i</u> eyvān-ı şümā	Tā be-büsem hemçü gerdün-ı <u>şāh-i</u> eyvān-ı şümā	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
şeyh-i süznākuñ <u>harāreti</u> mü ’eşşirdür	şeyh-i süznākuñ <u>rāhatı</u> mü ’eşşirdür	Kullanılan kelime diğer nüshalardan farklıdır.
Nazar kerden be-dervişān munāfi-i büzirgi nist Süleymān bā-çünin ḥaşmet nazarhā būd bā-müreş	(...)	Bu örnek beyit bu gruptaki nüshalarda bulunmamaktadır.
Bizüm ḥidmetimüz irişdür serve daḥi güle daḥi feslegene	(...)	Nesre çeviri kısmı bu gruptaki nüshalarda bulunmamaktadır.
İskender āyinesi şarāb kadehidür nazar eyle	(...)	Bazı nüshalarda derkenarda bulunan bu nesre çeviri eksiktir.

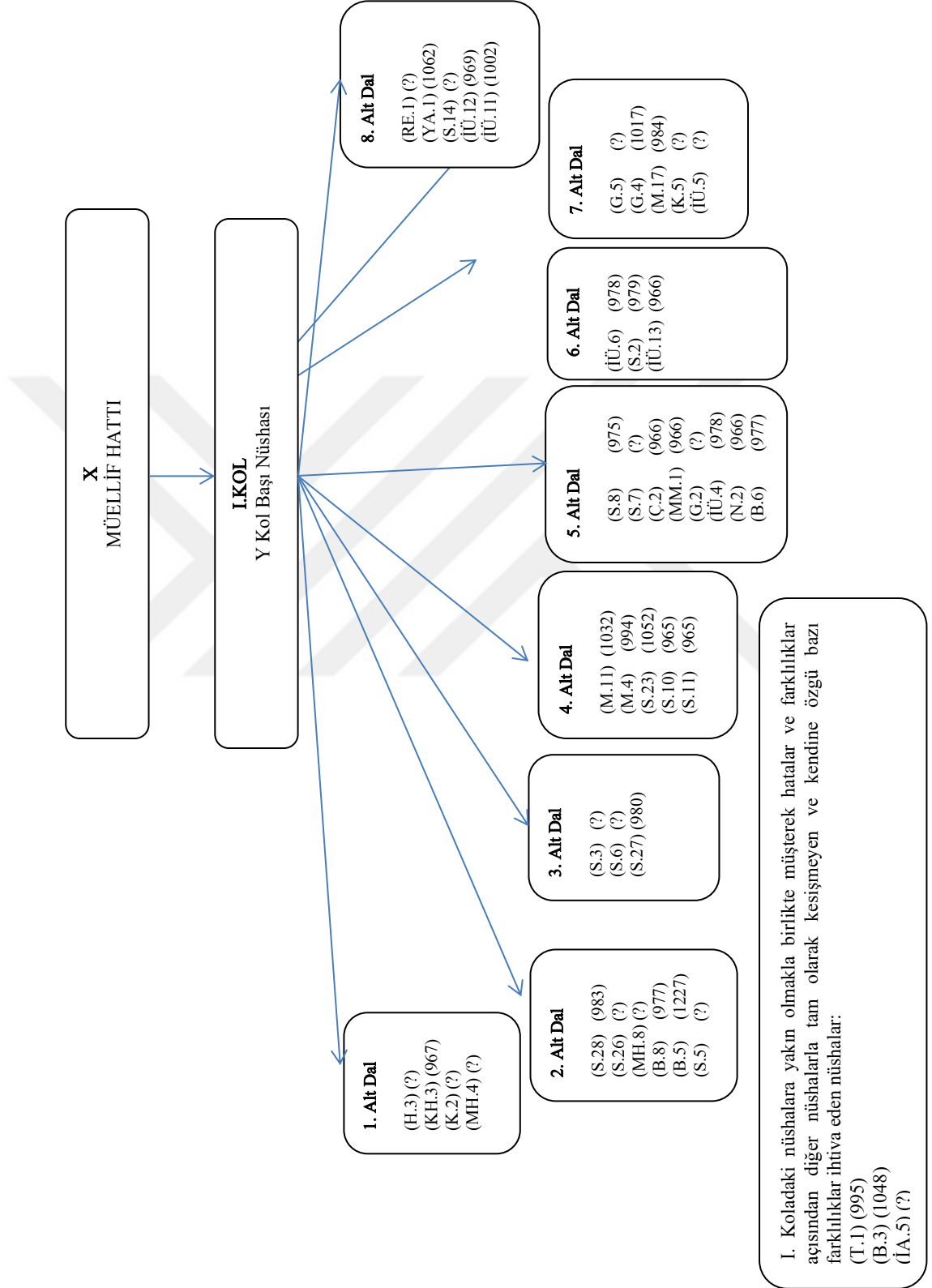
Bu alt gruba dâhil olduğunu düşündüğümüz nüshalar şunlardır:

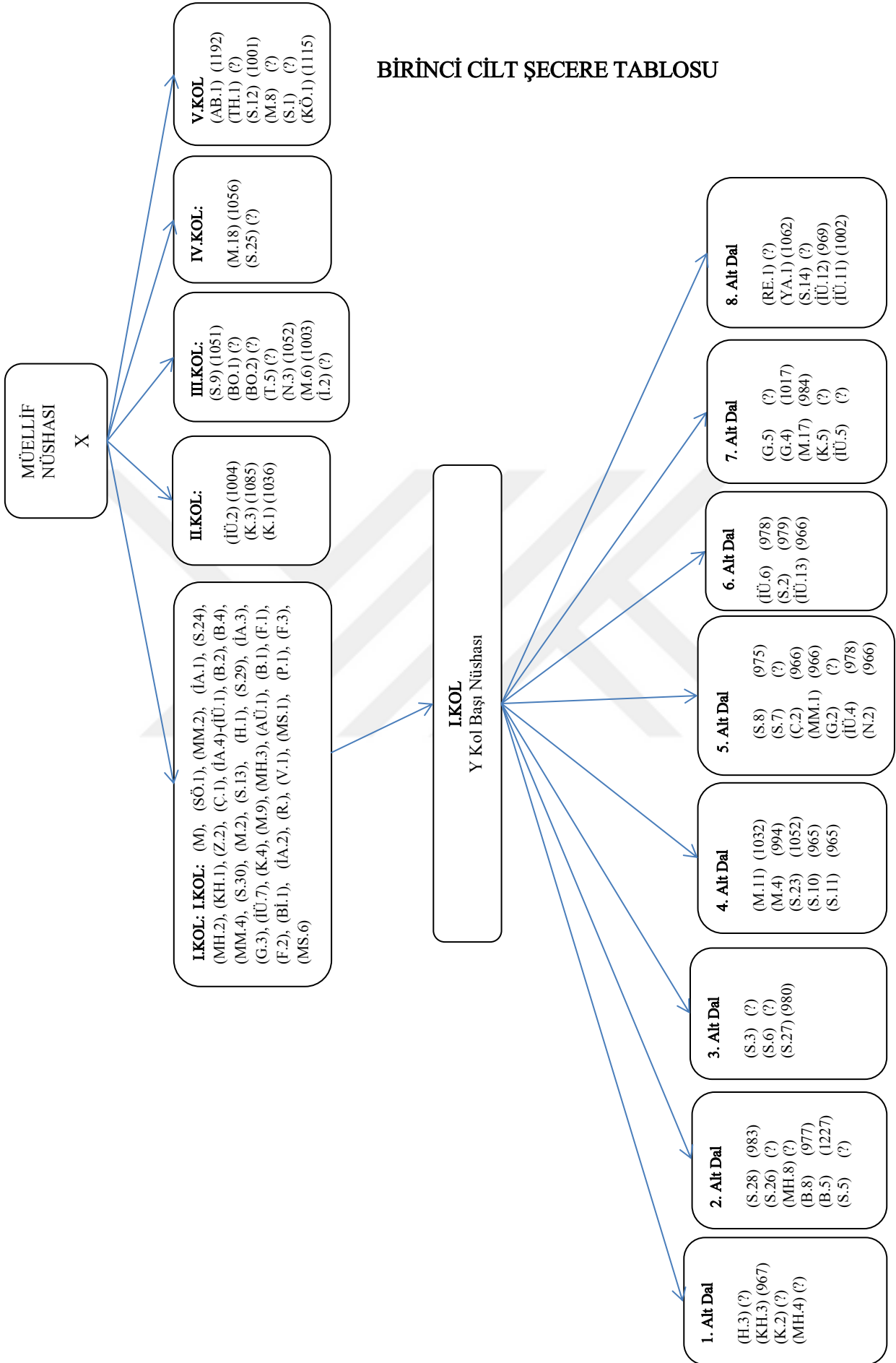
Birinci Cildin Şeceresine Dâhil Edilmeyen Nüshalar: Birinci cildin şeceresi çıkartılırken eksiklikleri sebebiyle veya temin edilemediği için şecereye dahil edilmeyen nüshalar şunlardır:

1. Cildin Şeceresine Dâhil Edilmeyen Nüshalar:			
(G.1) (1036);	(MK.1) (?)	(MH.1) (?)	(AZ.2) (?) (Temin edilemeyen nüsha)
(M.16) (1002);	(M.10) (?)	(M.3) (?)	(AZ.3) (1204) (Temin edilemeyen nüsha)
(S.4) (1038);	(Z.1) (?)	(AE.1) (?)	(AZ.1) (985) (Temin edilemeyen nüsha)
(H.2) (1079);	(İÜ.3) (977)	(Bİ.2) (1039)	(MS.2) (?) (Görseller bozuk olduğu için dahil edilemedi.)
(N.1) (1005);	(KH.2) (?)	(M.5) (980)	(MS.3) (?) (Görseller bozuk olduğu için dahil edilemedi.)
(E.1) (?)	(Bİ.3) (?)	(M.7)	(HI.1) (?) (Görseller bozuk olduğu için dahil edilemedi.)
(YK.1)			

“Birinci Kol”a bağlı olduğunu düşündüğümüz nüshalar şu şekildedir:

BİRİNCİ CİLT ŞECERE TABLOSU

2.3.2.2. İkinci Cildin Şeceresi

İkinci cildin müşterek hatalarını veya eksikliklerini belirleme sürecinde en dikkat çeken ortak noktanın örnek şiirlerin yazılıp yazılmaması durumu olduğunu fark ettik. İkinci ciltte hemen her beyitten sonra Arapça, Farsça veya Türkçe örnek bir şiir söylenmiştir. Şârih, beyit örneklerinin dışında gazel, rubai, kıta vb. türlerde de örnek şiirler yazmıştır. Bir beytin şerhinden sonra bazen 8-9 beyitlik şiir örneklerine yer verildiği görülmüştür.

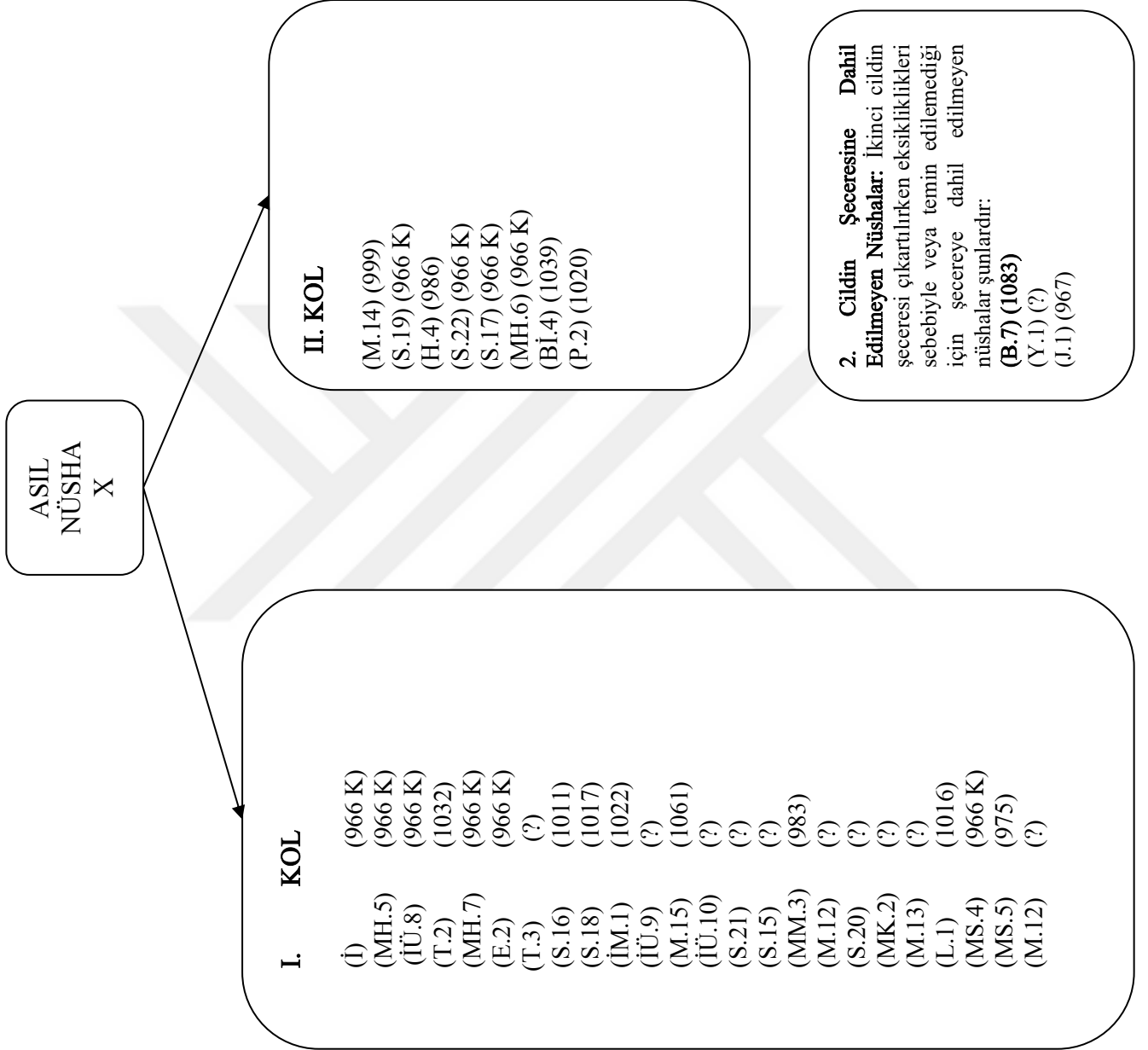
İkinci cildin şeceresinde temel dayanak noktamız bu şiirlerin var olma durumudur. Bazı nüshalarda örnek şiirlere büyük oranda yer verilmezken bazı nüshalarda şiir ve açıklamalarda noksanlık olmaksızın ilerleme kaydedilmiştir.

Şerh-i Divân-ı Hâfız'ın ikinci cildinin şeceresine dair bazı tespitler şu şekildedir:

ÖRNEK ŞİİRLER	AÇIKLAMA
Her ki dil-ârâm did ez-dileş ârâm reft Çeşm me-dârîd hiç her ki der-în dâm reft	Matla beytini verdiğimiz 7 beyitlik bu gazel ikinci gruptaki nüshalarda mevcut değildir.
En-nefsü tebkî 'ale'd-dünyâ ve kad 'alimet İnne's-selâmete minhâ terku mâ fihâ	İlk beytini verdiğimiz bu kıta ikinci gruptaki nüshalarda mevcut değildir.
Ğulâm-ı 'ışk şev endîşe inest Heme şâhib-dilân-râ pîşe inest	Bu şiir ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Menem k'ez-deret ruh be-râhî ne-kerdem Be-cüz âstânet penâhî ne-kerdem Men ez-her murâdî tu-râ h'âstem bes Temennâ-yı mâlî vü câhî ne-kerdem	Bu şiir ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Merâ hüdâ-yı cihân himmetî çünân dâdest Ki iltifât bedîn zînet-i cihân ne-kunem	Bu kıt'a ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Nîst dil-sûzî ki ber-bâlin-i men girîd demî Der-şeb-i tenhâyi er ber-leb resed cânem çü şem'	Bu kıt'a ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Merd bâyed ki bâb-ı maşşad-ı h'îş Mî-küşâyed be-'aql u mî-bended	Bu kıt'a ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Hîç dâni ki merdümî çi buved Rûz-ı devlet fûrûtenî kerdem	Bu kıt'a ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
În 'ömr-i 'azîz-i hod ne-dânî çi kunem Bâ-cem' derem tu mihrbânî çi kunem Yezdân zi-tu tâ' at u 'ibâdet h'âhed Dâ'im tu be-kesb-i in cihânî çi kunem	Bu rubâî ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.
Ve lev biyedi'l-ḥabîbî suḳîtu semmen Lekâne's-semmu min yedihi yuḫîbu	Bu şiir ikinci gruptaki nüshaların genelinde mevcut değildir.

Şecere tablosunda "II. Kol"da şiir eksiği bulunan nüshalar yer almaktadır. "I. Kol"da ise genel nüsha farkları bulunmaktadır.

İKİNCİ CİLT ŞECERE TABLOSU

2.3.3. Okumada Esas Alınan Nüshaların Özellikleri

Sürûrî'nin üslubu, şerhin bütünlüğü, müşterek yanlışlar ve eksiklikler, istinsah tarihinin eski olması gibi farklı hususları temel alarak yapmış olduğumuz şecere neticesinde Milli Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 8396 arşiv numaralı birinci cilt nüshasının okunmada esas alınmasına karar verilmiştir. İkinci cildin okunmasında ise İngiltere Milli Kütüphanesi'nde bulunan Or. 3206 numaralı nüsha esas alınmıştır. Bahsi geçen iki nüshanın tanıtımları şu şekildedir:

2.3.3.1. Birinci Cilt (06 Mil Yz A 8396- Milli Kütüphâne Nüshası)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: Nüsha 377 varaktan oluşmuştur. Her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Yazı türü taliktir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Nüsha, 210x130 mm cilt alanı ve 150x70 mm yazı alanı ölçülerine sahiptir. Miklebli, kırmızı renkli meşin bir cilt içerisinde. Cilt kapaklarının iç yüzü ebru desenli bir kâğıtla kaplanmıştır. Kâğıt, 1a sayfasının neredeyse yarısını kaplamaktadır. Sayfalar nohudî renktedir. Bazı sayfalarda rutubet lekeleri vardır. Metin, tek çizgili kırmızı cetveller içerisine yazılmıştır. 1b sayfasının üst kısmında kırmızı mürekkeple yazılmış “Şerh-i Dîvân-ı Hâfız Sürûrî” başlığı bulunmaktadır. Metin besmele ile başlamaktadır. Şerh metni siyah mürekkeple; beyt, gazel, kaşide vb. başlıklar ise surhla yazılmıştır. Mısraların başını ve sonunu göstermek adına duraklar kullanılmış olup duraklar kırmızı mürekkeple gösterilmiştir. Şerh edilen mısraların üstü kırmızı mürekkeplerle çizilmiştir. Bazı kelimeler harekeli olarak yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar bulunmaktadır. Derkenarda metne dair açıklamalar ve tamamlayıcı bilgiler ile şiirlerin vezin bilgileri yer almaktadır. Bazı derkenarların altına “mim” işareti konulmuştur. Bazı derkenarların altına ise “şahh” kaydı bulunmaktadır. Kimi zaman mısraların arasına açıklamalar yazıldığı da görülmektedir. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: Cilt kapağının iç yüzüne yapıştırılan ebru desenli kâğıt 1a'nın önemli bir bölümünü kapladığı için bu bölümdeki yazıların bir kısmı okunamamıştır. 1a'da Hâfız'ın ölüm tarihine düşülen “hâk-i muşallî” tarihine yer

verilmiştir. Bunun dışında Şeyh Sa'dî hakkında düşülen tarih yazılmıştır. Sayfada “Halis Turgut Cinlioğlu” ibâreli kayıt notu bulunmaktadır.

Ferâğ Kaydı: “Hurrîre fî-evâhiri Ramâzânî'l-Mübârek seneten hamsin ve sittîne ve tis'amâ'ie” şeklinde ferâğ kaydı bulunmaktadır. Bu kayda göre nüsha 965 yılının Mübarek Ramazan ayının sonlarında yazılmıştır.

Müstensih: Eserin müstensihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ferâğ kaydında 965 olarak gösterilmiştir. İstinsah yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Muhtelif Kayıtlar: Kiraat, semâ, vakıf, mukabele, mütâlaa vb. kayıtlar bulunmamaktadır.

Başı (1b): El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî ḥafîza'z-zikre 'an-tahrîfî raybe'l-menûni kemâ-ḳâle innâ naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ḥâfîzûn ve's-şalātu 'alâ-ḥâfîzihi bi-ta'limi lâfîzihi kemâ-fi-levḥi maḥfûzihive 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne birumûzihi ve melḥûzihi

Sonu (377b): Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bâlüm ve şümûl-i melâlüm var iken Dîvân-ı Hâce Ḥafîz ve beyân-ı ma'ânî-i lâfîza on ay miḳdârî zamânda ve bu deñlü evânda nışf miḳdârî şerḥ olunup 'ayn ḥarfî şerḥine gelinüp andan şürû'a taşmîm ve bu vechle tetmîm niyyet olunmuşdur va'llāhu'l-mu'înu ve bihi esta'în

2.3.3.2. İkinci Cilt (Or 3206 - British Library Nüshası)

Varak ve Satır Sayısı, Yazı Türü: 240 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Metin, nesih hatla yazılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: 228x152 mm cilt ebatlarına sahiptir. 1b'de lacivert ve altın sarısı ile tezhiplenmiş yaldızlı bir serlevha bulunmaktadır. 1b ve 2a sayfalarında metin, sarı renkte kalın yaldızlı cetveller içerisinde yer almaktadır. Diğer sayfalarda cetvel kullanılmamıştır. Sayfalar aharlıdır ve nohudî renktedir. Bazı sayfalarda rutubet lekeleri vardır. Şerh edilen mısraların üzeri surhla çizilmiştir. Duraklar kırmızı renktedir. Kıt'a, rubâ'î, ḥarfî'l-fâ, velehu eyzân gibi başlıklar surhla

yazılmıştır. Yazı alanının dışında derkenarlar kullanılmıştır. Derkenarların altında “minh” ibâresi bulunmaktadır. Anlam karışıklığı oluşabilecek bazı kelimeler harekelendirilmiştir. “B” sayfalarının sol alt köşesinde reddâdeler vardır.

Zahriye ve 1a Bilgileri: 1b sayfasının üst kısmında “Şümme dahli fi-yedü’l-fakîr es-Seyyid ‘Oşmân” ibâreli temellük kaydı ve “es-Seyyid ‘Oşmân” yazılı mühür vardır. Sayfanın sol üstündeki mührün içerisindeki yazılar silinmiş bir hâldedir. Sayfanın ortasında “Şümme dahli yedü’l-fakîr es-Seyyid Muhammed Sa‘dullâh” yazılı vakıf kaydı ve Sa‘dullah Muhammed ismi bulunan mühür vardır. Hemen altında istiṣḥabetü’l-fakîr ila’llâh ‘azze şānühü Aḥmed Sa‘îd bin Aḥmed fārisān” cümlesi bulunmaktadır. Sol alt köşede “Şümme istiṣḥabetü’l-fakîr ila’llâh ‘azze şānühü ‘Alî Sa‘dî bin Aḥmed bin Aḥmed fārisān yesārîzāde” yazısı vardır. Sayfanın sağ alt köşesinde British Museum yazılı pembe renkli bir mühür bulunmaktadır.

Telif Kaydı: Qad vaqa‘a’l-ferāgu mine’t-te’lîfi fi’l-leyleti’r-rābi‘ati leyletü’l-yevme’l-erbi‘ā er-rābi‘ min şehri Zilḥiceti’ş-şerîfe senete sittin ve sittine ve tis‘amāi’e [966] qad vaqa‘a’l-ferāgu min tenmîkihi bi-‘avni’llāhi te‘alā ve ḥüsnü tevfiḳihi yevme’l-ḥamîs es-sādîsi ve’l-‘aşrîn min Zilḥiceti’l-ḥarām senete sittin ve sittin ve tis‘amāi’e (İkinci ciltlerin birçoğunda olduğu gibi bu nüshada da te’lîf kaydı kopya edilmiştir. Nüshanın müellif nüshası olması ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.)

Müstensih: Müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi ve Yeri: İstinsah tarihi ve yeri bilinmemektedir.

Muhtelif Kayıtlar: 1b sayfasında dört adet temellük kaydı ve dört adet eski mühür bulunmaktadır. Bu mührün dışında İngiltere Milli Kütüphanesi’ne ait bir mühür daha vardır.

Başı (1b): El-ḥamdü li’llāhi’l-lezî ‘ayyane ve a’yāne’d-dîni li-icrā’i ‘ayni’l-‘ilmi ve yenbū’i’l-yakîni ve’ş-şalātu ‘alā ‘ayni’l-enbiyā’i ve’l-mürselîn ve bi-‘aynihi ‘alā ālihi ve şaḥbihi ecma‘în kıt‘a ‘Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalk / Ben de ḥarf-i ‘ayni kıldum evvel-i cild-i düvum

Sonu (240a): Murādı oldur ki şerhine nazār idenler ve tarīk-i şavāba gidenler luṭf u iḥsān eyleyüp bu faḳīri du‘ā-yı ḥayr ile yād ve rūḥ-ı muḥtācını şadaḳa-i şevāb ile ḡanī vü şād ideler Bāyi‘ ez-müşteri behā ḥ‘āhed / Şāriḥ ez-nāzırān du‘ā ḥ‘āhed

2.4. METNİ KURMADA TAKİP EDİLEN YOL

2.4.1. Varak ve Satır Numaralarının Gösterimi

Varak numaraları; metinde köşeli parantez içerisinde [M1b] şeklinde gösterilmiştir. Köşeli parantezin içerisinde ilk olarak nüshanın kısaltmasına yer verilmiş, ardından varak numarası yazılmış, son olarak da a veya b şeklinde sayfa bilgisi aktarılmıştır. Birinci ciltte Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda bulunan 06 Mil Yz A 8396 numaralı nüsha esas alınmış olup nüsha **M** şeklinde kısaltılmıştır. İkinci cildin okunmasında İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu’nda bulunan Or. 3206 numaralı nüsha esas alınmış olup nüshanın ismi **İ** şeklinde kısaltılmıştır.

Satır numaraları; parantez içerisinde (1), (2) tarzında belirtilmiştir. Satır numaralarının gösteriminde birinci ciltte M nüshası ikinci ciltte ise İ nüshasının satır numaraları esas alınmıştır:

“Subḥdan feyz-i şehdūr ve kuḥlū’l-cevāhirden murād intibāḥ-ı İlāhīdür [M42b] (1) cenāb-ı ḳudsdan ṭaleb olunur ki dīde-i remed dīde-i küşāde olup (2) müşāhede-i dīdāre āmāde ola” (M42b)

Osmanlıca metinde bazı tamlamalar veya kelimeler tamamlanmadan bir alt satıra geçmiştir. Bu tip bölünmelerde varak ve satır numaraları kelimelerin veya ifadelerin tamamlandığı bölüme konulmuştur:

“Ḥ‘āhī ki ber ne-ḥīzedet **ez-(20)dīde** rūd-ı ḥūn” (M282b) şeklindeki bir bölünmede satır ve varak numarası kelimedenden sonra gösterilmiştir:

“Ḥ‘āhī ki ber ne-ḥīzedet **ez-dīde** (20) rūd-ı ḥūn” (M282b)

2.4.2. Şiir ve Beyit Numaraları ile Vezinlerin Gösterimi

Şiir numaraları: [G.1] şeklinde gösterilmiş olup, şiirlerin şerhinden önce verilmiştir. Nüshalarda yeni bir şiirin şerhine başlanırken “Velehu Eyzān” ifadesine

yer verilmiştir. Bu doğrultuda şiir başlığı gazel numarası ile birlikte **Velehu Eyzân** [G.1] şeklinde gösterilmiştir. Gazeller [G.], mesnevîler [M.] ve kasîdeler [K.] şeklinde kısaltılmıştır. Eserde bulunan 38 kıta ise **Ḳıṭʿa** [1] şeklinde yazılmıştır. Birinci kıtadan sonraki kıtalar ise **Ḳıṭʿa-i Âḥirî** [2], **Ḳıṭʿa-i Âḥirî** [3] tarzında belirtilmiştir. Bu yazılış tarzı rubâîlerde de aynı şekilde devam etmiştir. 74 rubâiden ilki **Rubâʿî** [1] şeklinde, sonrakiler ise **Rubâʿî-i Âḥirî** [2], **Rubâʿî-i Âḥirî** [3] biçiminde gösterilmiştir.

Beyit numaraları: Parantez içerisinde (1), (2) şeklinde yazılmış ve satır numaralarıyla karışmaması için italik olarak gösterilmiştir.

Vezinlerin gösterimi: Şerh edilen gazellerin matla beytinden önce vezinler köşeli parantez içerisinde transkriptle [Fāʿ ilâtün Fāʿ ilâtün Fāʿ ilâtün Fāʿ ilün] şeklinde gösterilmiştir.

Örnek olarak verilen şiirler vezinlerinde ise artı “+” ve eksi “-” işaretleri kullanılmıştır.

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḥudâ-yı ḥazreti irsâl itdi çünki Resûl

Gerekdurur idesin daʿ vetini ḥüsn ü qabûl (M42b)

Hâfız-ı Şîrâzî’ye ait olan veya örnek olarak verilen rubâîlerin vezni parantez içerisinde (Ahreb) şeklinde gösterilmiştir.

2.4.3. Örnek Şiirlerin Gösterimi

Şârih, örnek olarak verdiği şiirin nazım biçimi beyt, rubâʿî, gazel şeklinde belirtmiştir. Bu şiirlerin yazımında ilk olarak bu başlıklar verilmiş ardından köşeli parantez içerisinde vezni belirtilmiş ve son olarak şiir yazılmıştır.

Beyt

- + - - / - + - - / - + -

Mest-i mey bîdâr kereded nîm-şeb

Mest-i sâķî rûz-ı maḥşer bâ-murâd (M43a)

Mümkün olduğunca şiirlerin hangi kaynaktan alındığı ile ilgili bilgi verilmiştir. Şâiri tespit edilen şiirlerin kaynak metnine başvurulmuş ve bu kaynaktaki konumuna atıfta bulunulmuştur. Arapça ve Farsça şiirlerin günümüz Türkçesine aktarılacak nesre çevrilmiştir.

“Beyt

--++/-++/-++-

Hoşter ân bâşed ki sırr-ı dilberân

Gufte âyed der-ḥadîş-i diğerân” (M1b)

Yukarıda verilen ve Mevlânâ’ya ait olan örnek şiire dâir dipnotta verilen bilgiler şu şekilde gösterilmiştir:

“Dilbere âit sırların başkalarının hikayesi içerisinde söylenmesi hoştur.”

Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs) c. 1-2, Akçağ Yayınları, Ankara 2007 1.Cilt, s.27, Beyt: 136.

İncelemelerimiz sırasında bazı şiir örneklerinin şâiri ile Sürûrî’nin şiirin sahibi olarak gösterdiği şâirin uyuşmadığı görülmüştür. Bu tip farklılıklar derkenarda belirtilmiştir. Aşağıdaki örnekte Sürûrî şiirin İmâm Şâfi’e ait olduğunu belirtmektedir. Ancak tespitlerimize göre bu şiir İmâm Şâfi’e değil Ebû Tâlib’e aittir:

Şiirle ilgili Sürûrî’nin vermiş olduğu bilgi şu şekildedir:

İmâm Şâfi‘ demiş

Şi‘r

+---/+---/+---

Ražinā kısmete’l-cebbāri fīnā

Lenā ‘ilmün ve li’l-ağyāri mālīn

Fe-inne’l-māle yafnā ‘an-ḫarībīn

Ve ‘ilmü’llāhu bāḫīn lā-yezālu (M10b)

Bu şiire dair tespitlerimiz ve yaptığımız açıklamalar dipnotta şu şekilde gösterilmiştir:

“Musluhiddîn Sürûrî, bu şiirin İmâm Şâfi’ye ait olduğunu belirtmesine rağmen; şiir kaynaklarda Ebû Tâlib’e ait olarak gösterilmektedir. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrî’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, (Cemâ’ vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), h.1409/m.1988, s. 76. “1) *Cebbâr olan Allâh’ın bize verdiği kismete râzı olduk; O, bize ilim, düşmanlarımıza mal verdi. 2) Mal kısa zamanda yok olur, ilim ise kalıcıdır, yok olmaz.*” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014, s. 170.”

2.4.4. Arapça İbârelerin Gösterimi

Âyetler: Çalışmamızda âyetlerin okunuşları çevriyazıyla aktarılıp italik olarak gösterilmiş ve tercümeleri dipnotta verilmiştir. Âyetlerin meâlleri, Türkiye Diyânet Vakfı tarafından hazırlanan Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli’nden alınmıştır. Âyetlerin şerhte iktibas edilen kısımları derkenarda Arap harfleriyle de verilmiştir. Ayetlere yapılan atıflar ise (Kur’ân, A’lâ 87/17) şeklinde gösterilmiştir. İlk olarak Kur’ân-ı Kerîm yazılmış ardından sure ismi verilmiş, sonra sure ve ayet numarası belirtilmiştir.

Âyetlerin metin içinde gösterimi şu şekildedir:

“Murâd budur ki dünyâda olanlar ki fânîlerdür bunda ta‘alluk kaydından âzâd olup ya‘nî bunlara ta‘alluk itmeyüp *ve’l-âhiretü hayrun ve ebkâ* hasebince âhirete ve ‘âlem-i İlâhiye ta‘alluk gerekdür” (M45b)

Âyetlerin derkenarda gösterimi şu şekildedir:

وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır. (Kur’ân, A’lâ 87/17).

Hadîsler: Şârih bazı hadîslerde iktibas yapılan Arapça ibâreleri Hz. Peygamber’in söylediğini belirtir. Bazılarında ise doğrudan Arapça ibâreye yer vermiştir. Metin içerisinde âyetler gibi hadîsler de eğik olarak verilmiştir. Hadîsler, eğer kaynaklarda tespit edilmişse doğrudan o kaynaklara atıf yapılmış ve hadîs numarası bu kaynak üzerinden gösterilmiştir. Hadîslerin tespitinde Cevâmîü’l-Kelîm ve Mektebetü’ş-Şâmile adlı programlardan yararlanılmıştır. Bahsi geçen programlarda hadîslerin hangi kaynaktan geçtiği, râvîsinin kim olduğu, hadîs numarası

ve hadîsin sıhhatine dair bilgiler bulunmaktadır. Bazı hadîslerle ilgili atıflarda Cevâmîü'l-Kelîm'den yararlanılarak hadîsler hakkında bilgi verilmiştir.

Hadîslerin metin içinde gösterimi şu şekildedir:

“Murād budur ki *men ce‘ale’l-hümūme hemmen vāhiden kefa’llāhu sâ’ire hümūmihi* hasebince her kim ki hâzret-i Hâkka bende olup cümle gümümü ğam-ı âhîret kılsa Hâk te‘ālā anuñ sâ’ir gümümüne kifâyet idüp ğamdan âzād olur”

Hadîsler dipnotta verilirken öncelikle Arap harfli şekli yazılmıştır. Ardından hadîsin anlamına yer verilmiştir. Parantez içerisinde ifadenin “hadîs” olduğu gösterilmiş ve kaynağı tespit edilebilen hadîslerin atıflarına yer verilmiştir. Örnek olarak hadîslerin dipnotta gösterimi şu şekildedir:

مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هَمًّا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2008, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

Kelâm-ı Kibâr ve Diğer Arapça İbâreler: Âyet ve hadîslerde olduğu gibi kelâm-ı kibârlar ve diğer Arapça ibâreler de metin içerisinde eğik yazıyla verilmiş, Arapça yazılışları dipnotta gösterilerek anlamları açıklanmıştır. Kime ait olduğu bilinmeyen veya hadîs, âyet ve kelâm-ı kibâr dışındaki Arapça ibâreler derkenarda “Diğer Arapça İbâler” şeklinde verilmiştir.

2.4.5. Açıklaması Yapılan Kelimelerin Gösterimi

Şârih, şerh esnâsında bazı kelimelerin anlamlarını vermiş ve tasavvufî açıdan kelimedenden murat edilen anlam üzerinde durmuştur. Bazı sözcükleri dilbilgisi açısından da tahlil etmiştir. Metnin okunması sırasında bu kelimeler eğik olarak gösterilmiştir.

Gramer incelemesi örneği:

“*Elā* harf-i tenbîhdür ve *yā* harf-i nidâdur ve *eyyu* ism-i mübhemdür mu‘arrefün bi’l-lâm olan isme harf-i nidâ dâhil olmak için vesîledür ve aña

hā-yı tenbīh dāhil olmuştur te'kīd için ve lafz-ı es-sāḳi şıfatdur ey lafzına ve *edir* emr-i hāzırdur edāre yūdīrudan ve *ke's* şol ḳadeḫe dirler ki içinde şarāb ola *nāvil* emr-i hāzırdur nāveleden ve *ke's* mü'enneşdür anuñçün aña mü'enneş zamīri ircā' olunmuştur" (M2a-2b)

Tasavvufi anlamı verilen kelimelerin gösterimi:

"*Hāk*den murād aşl-ı bedendür ve *ḳandan* murād televvüş-i 'ışyāndur ve *gūzer*den murād feyezān-ı İlāhīdür ve etegi ırāḳ dutmaḳ şıfat-ı ḳuddūsiyyet ile tecellī itmekdür" (M5a)

2.4.6. Farsçadan Nesre Çevirisi Yapılan Mısraların Gösterimi

Hâfız Dîvânı'nda yer alan ve şerhe konu olan beyitlerde mısraların tercümeleri eğik şekilde yazılmıştır.

"Kes be-devr-i nergiset ṭarfī ne-best ez-'āfiyet

Kimse senüñ gözün zamânında bir gūşe ve bir naẓar bağlamadı 'āfiyetden
[ya'nî göz yummadı bir laḫẓa rāḫat olmadı] [*ṭarf* feth-i ṭā ve sükün-ı rā ile kenār ma' nāsınadır ki cem' i eṭrāf gelür ve daḫi göz ma' nāsınadır] *nergisden*
murād zuhūr-ı keyfiyyet-i 'ışḳdur çün ḫazret-i Ḥaḳ i'ṭā-yı keyfiyyet-i muḫabbet ide kimse selāmet-i 'aḳl-ı ma' āş bulmaz

Bih ki ne'früşend mestürī be-mestān-ı şümā

Yegdür ki mestürlīḳ şatmayalar sizün mestlerünize zīrā çün tecellī-i lāhūt
zāhir ola tecellī-i nāsūt zuhūr bulmaz" (M5a)

2.4.7. İmla ve Noktalama

Metin içerisinde noktalama işareti olarak yalnızca kesme işareti (') kullanılmıştır. Bu işaret, vezin gereği ünlü kaynaşması veya ses düşmesi olan hecelerde ve Arapça izâfetlerde kullanılmıştır.

"K'ey ser-i ḫaḳ nā-şināsān gūy-ı çevgān-ı şümā

Lafz-ı *k'ey* aşlda ki eydür münādā maḫẓūfdur" (M6a)

"Hāte'ş-şabūḫe hayyū yā eyyūhe's-sükārā

Hāt ismdür esmā-yı ef' ālden a' tîni ma' nāsına ve *şabūh* şabāh vaktinde içilen şarāba dirler” (M10a)

Özel isimler ve şiir başlıkları metin içerisinde büyük harfle yazılmıştır. Şiirlerde mısra başları da büyük harfle gösterilmiştir. Ayrıca şerh kısımlarının ilk cümlesi büyük harfle başlatılmıştır.

Der-ḥaşmet-i Süleymān herkes ki şek nümāyed

Süleymānuñ ululuğında her kimse ki şek göstere

Ber-‘aql u dāniş-i ū ḥandend murğ u māhī

Anuñ ‘aqlına ve ‘ilmine gülerler kuş u balık murād budur ki kimki Süleymān-ı ma' nevī olan ‘azīz-i dīnūñ ‘azametinde şek iderse anuñ ‘aqlına ve ‘ilmine hevāda murğ ve deryāda māhī güler ya' nī ḥayvānāt daḥi istihzā itse lāyıkdur (İ137b)

Âyet ve hadîsler metin içerisinde küçük harfle başlatılmıştır.

2.4.8. Derkenarların Gösterimi

Metinde çok sayıda derkenar bulunmaktadır. Bu ibâreler şerhin içeriğini devam ettirecek ve verilen bilgileri tamamlayacak niteliktedir. Derkenarları ilk başta metin içerisine alarak beytin şerhinin tamamlanmasından sonra vermeyi düşünmüştük. Örneğin bir kelime ile ilgili derkenarda verilen âyet veya gramer izahları beytin son kısmında gösterilecekti. Sonrasında böyle bir gösterimin, metnin bağlamında kopukluklara sebep olacağı düşüncesiyle derkenarlar, metin içerisinde beytin anlamını tamamlayacak şekilde uygun bölüme eklendi. Genel anlamda yapılan izahlar ise mısraların ilgili mısranın son bölümünde gösterildi. Metne dahil edilen derkenarlar köşeli parantez [] içerisinde gösterilmiştir.

“*Bāz* bunda girü ma' nāsınadur [bunda didi zīrā açuk ma' nāsına ve arşun ma' nāsına ve kılinc ma' nāsına ve toğan ma' nāsına ve rüşen ma' nāsına ve fark itmek ma' nāsına ve oyun ma' nāsına daḥi gelür] ma' nā-yı mışrā' budur ki *ey şabā eger çemen yigitlerine girü irişesin*” (M12a)

“*Anuñ Hindū beñine bağışlayım Semerḳand u Buḥārāy* [Semerḳanddan murād dünyā Buḥārādan murād āḥiret idügi Meşnevīnūñ ba' zı ḥikāyelerinden

añlanur] Murād budur ki anuñ ḥasenātınuñ bir ḥaķırine ‘ivāz dünyā vü āhiret olur” (M14b)

“Be-reng ü bŷy u ḥāl ü ḥaṭṭ i ḥācet rūy-ı zībā-rā

[Renge ve koķuya ve ḥāle ve ḥaṭṭa ne ḥācet yaraşuķ yŷze] nitekim dimişlerdür” (M15a)

2.4.9. Dipnotlardaki Açıklamalar

Örnek olarak verilen Arapça ve Farsça şiirler metne yazılıp tercŷmeleri dipnotta verilmiştir.

Āyet, hadīs ve kelām-ı kibār gibi Arapça ibāreler metinde yazılıp, ibārelerin Arap harfleriyle yazımı ve Tŷrke evirisi dipnotta gŷsterilmiştir.

Şāriḥ, bazı beyitlerin veya mısraların farklı ŷekillerini derkenarda gŷstermiştir. Bu derkenarlar, metnin okunması sırasında dipnotta verilmiştir.

Şerḥ-i Dīvān-ı Hāfız’da gazellerin sıralaması elifbā sıralamasına gŷre devam etmekte olup yeni bir harfe geçildiğinde derkenarda bu harfte kaç şiir bulunduğu ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu bilgiler de dipnotta belirtilmiştir. Ayrıca bazı gazellerin vezinleri ve bahirleri derkenarda gŷsterilmiştir.

2.4.10. Metni Okumada Dikkat Edilen Hususlar

Min, fī, ilā, bi, ‘alā, lī ve ‘an gibi Arapça harf-i cerler bir kelimeye harf-i ta’rīf (elif-lām) vāsıtasıyla bağlandığında izāfet durumu kesme işareti ve kısa çizgi ile gŷsterilmiştir.

“Mine’d-dehri, mine’l-leyli, mine’l-īmān, mine’n-nŷbŷvveti, mine’l-cŷnŷn bi’l-kŷlliye, bi’l-cŷmle, bi’l-fī’l, bi’l-ḥātimeti, bi’z-zārŷreti, bi’t-tamām, bi’l-fī’l, fī’l-‘arzi, ile’l-‘āmilīme, ile’l-muḥlişŷne, ile’z-zŷnŷbi, ile’d-dŷnyā, ‘alā-vechu’l-kemāl, ‘ani’l-hevā, ‘ani’l-mehālik, ‘ani’l-ḥŷccābi”

Arapça ŷn eklerde harf-i tarīf bulunmadığında harf-i cerler kelimeye bitişik yazılıp kısa çizgi kullanılmıştır:

“Lī-ḥabībī, fī-enfūsikūm, ‘alā-vechu’l-isti‘cāl, fī-nefsihi, fī-ẓulmetin, fī-ümmetihi, ilā-meyyit”

Farsça, “bā, bāz, be, ber, bī, der, ez, hem, me, mī, nā, ne, ser, vā, zi” ön ekleri sözcüklere eklenirken ek ile kelime arasına kısa çizgi konulmuştur:

“**Bā:** bā-dil, bā-men, bā-şafā, bā-vücūd, bā-maşlahat-bīnī, bā-ḥayāl; **bāz:** bāz-ḥāst, bāz-keşī, bāz-āyed; **Be:** be-gülşen, be-çeşm, be-mestī, be-terahḥum, be-serv; **Ber:** ber-ḥīz, ber-tu, ber-meh, ber-dürd-keşān; **Bī:** bī-çāre, bī-naẓīrī, bī-teşvīş, bī-ḥaberest, bī-‘aql; **Der:** der-keştī-i Nūḥ, der-cennet, der-cemāl, der-āsmān, der-ḥarābāt; **Ez:** ez-men, ez-çeşme, ez-sırr-ı kaẓā, ez-der-i rahmet; **Hem:** hem-rāz, hem-kārān, hem-āgūş, hem-ḥücre; **Me:** me-ḥor, me-kun, me-pursid, me-keş; **Mī:** mī-reft, mī-guft, mī-kun, mī-ḥorem, mī-bīnem; **Nā:** nā-çār, nā-şād, nā-tüvān, nā-sezāī, nā-ehl; **Ne:** ne-dānem, ne-būd, ne-şevved, ne-keşed, ne-gūy; **Ser:** ser-firāz, ser-nigūn, ser-rişte, ser-menzil; **Zi:** zi-leb, zi-kücā, zi-derd, zi-cānān, zi-pādşāh, zi-mescid, zi-saltanat, zi-şehr, zi-dest”

Kelime sonuna eklenen ve belirtme hal eki görevinde kullanılan **rā** kısa çizgi ile gösterilmiştir:

“Āşık-rā, murg-rā, Dīde-rā, cihān-rā, ū-rā, ḥaste-rā, murde-rā, tu-rā, ḥod-rā”

Şimdiki zamanın olumsuzu ile çekimlenen fiillerde yani ne olumsuzluk eki “ne” ile şimdiki zaman eki “mī”nin eklendiği eylemlerde iki ek araya kısa çizgi koymadan gösterilmiştir. Bu iki ön ek ile fiilin arasına kısa konulmuştur:

“Nemī-kunem, mīne-ḥūrī, nemī-āyed, nemī-resed, nemī-revī, nemī-gired, nemī-dārend, nemī-keşed, nemī-bīnem”

İsim ve sıfatların sonuna gelerek sıfat ve zarf görevinde kelimeler meydana getiren “**āne**” eki, bir yere işaret edecek şekilde isimlere gelen “**sītān**” eki; zaman ve yer anlamı veren “**gāh**” eki kısa çizgi kullanılmadan gösterilmiştir:

Benzerlik anlamı katana “**āsā**”, “**sān**”, “**sār**”, “**vār**” ve “**veş**” ekleri kısa çizgi ile gösterilmiştir:

“**Sār**: Şerm-sār, seng-sār; **Vār**: reh-vār, büzürg-vār, merd-vār, hilāl-vār, meges-vār, ümīd-vār; **Veş**: perī-veş, mūr-veş, dīvāne-veş, āteş-veş, maḥ-veş, ‘āşık-veş, Mecnūn-verş, gül-veş”

Kelimeyle renk belirten veya sözcüğe gibi anlamı “**gün**” ve “**fām**” ekleri kısa çizgi ile kelimedenden ayrılmıştır:

“**Gün**: āteş-gün, gül-gün, mey-gün, lāle-gün, la‘l-gün; **Fām**: la‘l-fām, ezrak-fām, mīnā-fām, jengār-fām”

Sözcüğün önünde veya iki kelimenin arasında kullanılan “**ender**” sözcüğü kısa çizgi ile kullanılmıştır:

“Ender-bend, ender-çemen, ḥayret-ender-ḥayret, ender-ḥāb, ender-derd, ḥarāb-ender-ḥarāb, ender-cihān, ender-piyāle, ender-pūst”

İki kelimenin ortasında kullanılan “**ā**” ve “**be**” ekleri kısa çizgi ile iki kelimeyi birbirine bağlamıştır.

“**Ser**: ser-ā-pāy, leb-ā-leb, gün-ā-gün, bād-ā-bād, dem-ā-dem, pey-ā-pey, **Be**: ḥāne-be-ḥāne, ser-be-ser, mū-be-mū, rüy-be-rüy”

Vezin gereği “vokalin vokale vaslı” durumlarında ilk kelimedeki vokal düşürülerek yerine kesme işareti konulmuştur:

“**K’ez**-behr-i cūr‘āī heme muḥtāc-ı īn derīm (ki ez > ke’z)

Ki bir cūr‘a için cümle bu kapuya muḥtācuz” (İ22a)

“Guft ān yār **k’ez-ū** geşt ser-i dār bülend (ki ez-ū > k’ez-ū)

Didi ol yār ki andan oldu dāruñ başı bülend” (M161b)

“Cām ile rūşen olur ḥāne çün ola ḫarañu (ne ola > n’ola)

Şākiyā biz de doḫınsaḫ **n’ola** ol cāmlara” (M179a)

Yukarıda örnekleri verilen hece kaynaşmasının nesre çeviride de benzer örnekleri bulunmaktadır. Bu tarz kelimelerin yazımında da kesme işareti kullanılmıştır:

“N’ola eger bir zamān irişse vaşla ey yār” (M20a)

“Ya‘nī ikiñüz n’eylerseñüz eyleñ” (M21a)

“Ey güzellik mülkinüñ pādşāhı n’olur āhir” (M369a)

Vaşf-ı terkîbler yani Farsça tamlamalarda tamlayan ile tamlanan arasına kısa çizgi konulmuştur:

“Der-‘ıyş-ı naqd kūş ki çün āb-hor ne-mānd” (M7b)

“Figān k’in lūliyān-ı şūh u şirîn-kār u sehr-āşüb” (M15a)

“Saht mī-gīred cihān ber-merdümān-i saht-kūş” (M352b)

“Şud”, “kun”, “tu”, “guft”, “purs” gibi kelimelerin okunması ile ilgili farklı uygulamalara rastlanmıştır. Bu kelimelerin okunmasında çoğunlukla dar-yuvarlak ünlülerin art damaksıl biçimleri tercih edilmiştir:

“Devlet gulām-ı men sud u iķbāl çākerem” (İ33b)

“Sāgar tehī ne-sud zi-mey-i şāf-ı rūšenem” (İ39b)

“Be-minnet-i digērām hū me-kun ki der-dü cihān” (M340b)

“Hūdāy-rā tu rehā kun be-mā vü sultān bāş” (M342b)

“Hemçü gül-berg-i teri hest vücūd-ı tu laţif” (M343b)

“Be-şeker-ḡande lebet guft mezādī talebīm” (İ45a)

“Ḥāfız in ḡāl-i ‘aceb bā-ki tevān guft ki mā” (İ48a)

“Zi-çeşm-i men be-purs evzā‘-ı gerdün” (İ54b)

“Zi-men me-purs ki ḡod der-miyān nemī-bīnem” (İ64b)

Tamlamadan oluşan özel isimlerin yazımında ‘İmādü’ d-dīn Maḡmūd, Faḡre’ d-dīn ‘Abdu’ş-şamed, ‘Abdu’l-vāsi‘ şeklindeki yazım biçimi tercih edilmiştir.

Resūlullāh kelimesinde ve ‘Abdullāh, ‘Ubeydullāh gibi özel isimlerde Allāh lafzınının gösteriminde herhangi bir noktalama işaretine yer verilmemiştir. Diğer kelimelerde Allāh lafzı kesme işareti ile gösterilmiştir: İla’llāh, rıdvānu’llāh vb. gibi.

Metinde Arapça ecvef köklerin ism-i fâillerinde hemze yerine ye kullanılmıştır. Bu kelimelerin yazımında hemzenin kullanıldığı biçim tercih edilmiştir. Dā’im (<dāyim) cā’iz (<cāyiz) zā’il (<zāyil) ḡā’im (<ḡāyim)

2.4.11. Transkripsiyon Alfabeti

Ünlüler

a) kısa ا: a, e, ı, i, u, ü َ, ِ, ُ: a, e, ı, i, u, ü
 ُ, ُو, ُو: u, ü, o, ö

b) uzun : ا: ā ای: ā او: ā

Sessizler :

ء		ض	ḍ, ḏ
آ	ā	ط	ṭ
ب	b, p	ظ	ẓ
پ	p	ع	ʿ
ت	t	غ	ġ
ث	ṯ	ف	f
ج	c, ğ	ق	q
چ	ç	ك	k, g, ŋ
ح	ḥ	گ	g
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	ه	h
ز	z	و	v
ژ	j	ی	y
س	s		
ش	ʃ		
ص	ṣ		

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM METİN

3.1. METİN - ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (1. CİLT)

[M1b] (1) *Bismi'l-lâhi'r-raḥmāni'r-raḥīm el-ḥamdü li'llâhi'l-lezî ḥafîẓa'z-zikre 'an-taḥrîfî raybe'l-menûni*⁵⁰⁷ (2) *kemâ-kāle innā naḥnu nezzelnâ'z-zikra ve innā lehu le-ḥāfiẓûn*⁵⁰⁸ ve 'ş-şalātu (3) 'alâ-ḥāfiẓihi bi-ta'limi lâfiẓihi kemâ-fî-levḥi maḥfûẓihi ve 'alâ-şahbihi ve âlihi'l-maḥzûzîne (4) bi-rumûzihi ve melḥûẓihi⁵⁰⁹

Ammâ ba'd bu Sürûrî-i şikeste-dil (6) ve rûzgâr-ı zür-kârdan münfa' il şöyle takrîr-i maḳâl ve beyân-ı (7) aḥvâl kıılır ki aşḥâb-ı ḥâlden selef-i şâlihîn *rıdvānu'llâhi te'alâ* (8) 'aleyhim *ecma'in* aḥvâl-i tarîkatı ve esrâr-ı ḥaḳîḳatı remz u imâ ve ta' miye vü iḥfâ tarîḳi ile beyân itmişlerdür ki ḥazret-i Mevlânâ buyurur (9)

Beyt

--++/-++/-++-

Hoşter ân bâşed ki sırr-ı dilberân⁵¹⁰

Gufte âyed der-ḥadiş-i diğerrân

(10) ve bu zümrenüñ içinde lisānu'l-ğayb ve tercümānu'l-esrâr laḳab virilen (11) Şemseddin Muḥammed el-Hāfiẓ eş-Şirāzî⁵¹¹ *ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-'azîz cemî'*-i (12) eş'ârında remz ü elğâz ve şüret ü mecâzda ibrâz tarîḳini ihtiyâr (13) idüp ammâ aḥvâl-i sülûkdan gâfil ve esrâr-ı tarîkatdan zâhil olanlar (14) kuşûr-ı fehminden inkâr-ı küllî kıılup ve ba'zı müteḥayyir ḳalup

Şi'r (15)

+---/+---/+---

Ve kem min-'â'ibin ḳavlen şaḥîḥan⁵¹²

V'afetühu mine'l-fehmi's-saḳîmi (16)

Ḳıṭ'a

++-/+-++/++-

⁵⁰⁷ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي حَفِظَ الذِّكْرَ عَنْ تَحْرِيفِ رَيْبِ الْمُتُونِ كَمَا قَالَ
oluşacak tahrîflerden koruyan Allâh'a hamd olsun. Nasıl ki demiştir:

⁵⁰⁸ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.

(Kur'an, Hicr 15/9)

⁵⁰⁹ Rahmet, والصلوة على حافظه بتعليم لافظه كما في لوح محفوظه و على صحبه و آله المحفوظين بزموزه و ملحوظه
Levhü'l-Mahfûz'da olduğu gibi Kur'an'ı telaffuz edenler ve koruyanların üzerine olsun. Ve yine salât O'nun sahâbesi ve ehline olsun. Onlar ki O'nun mülâhaza ve rumûzlarından pay sâhibidirler.

⁵¹⁰ "Dilbere âit sırların başkalarının hikâyesi içerisinde söylenmesi hoştur." Mevlâna Celâleddin Muhammed, *Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça*, 1.Cilt, s. 27, Beyt: 136.

⁵¹¹ (Derkenar) Hâce Hāfiẓûñ ismi Şemseddin Muḥammeddür. Ve laḳabı lisānu'l-ğayb ve tercümānu'l-esrârdur ve ba'zılar tercümānu'l-ğayb daḥi dirler. (1b)

⁵¹² "Doğru sözü nice ayıplayan vardır ki bu onun hastalıklı fehminden dolaydır." Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî.

Cāhilān münkirend ‘ilmī-rā⁵¹³

Ki zi-cehl ü ‘amī ne-dānendeş (17)

Gerçi imān-ı maḥẓ ān bāşed

Çü ne-dānend küfr ḥ’ānendeş

(18) ve ehl-i dilden ẓurefā ve erbāb-ı kulūbdan ‘urefā gāhī bu faḳīre [M2a] (1) mā’ıl olup ba’zı esrārı sâ’ıl olup bu ḥaḳīr daḥi bildügi kadar (2) taḥḳīḳ-i merām ve taḳdīr-i kelām idüp ba’dehu taḳrīr-i taḥrīre tebdīl (3) kılınmaḳ ve Tūrķī dil ile ta’bīr olunmak taleb olunup ba’zı (4) evḳāt aña maşrūf kılınup ‘alā-vechī’l-icmāl ma’nā-yı mecāzī (5) beyān ve ma’nā-yı ḥaḳīḳī ‘ayān olundı tā ki ḳāşır u nāḳışlar tām u (6) kāmīl ve ‘amī vü gāfil olanlar ehl-i dil olalar lākin mūkābir ü mu’ānid (7) olanlar āyāt-ı beyyināt-ı Ḥāzret-i Ḥudādan ve mu’cizāt-ı zāhirāt-ı (8) enbiyādan müte’essir olmazlar ve Ḥaḳḳa taşḳīk ü iḳān kılmazlar ḥāzret-i (9) Ḥ’āce Ḥāfız anlarıñ gibi bī-fehm olanlarıñ ḥiṭābında laṭīfe vü luṭf (10) vechi ile cevābında bu maṭla’-ı muṭalla’ı dimiş⁵¹⁴

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Sūḥan-şinās neī ey (11) dilberā ḥaṭā incāst

Çü bi’şnevī sūḥan-ı ehl-i dil me-gū ki ḥaṭāst⁵¹⁵

(12) Lācerem bī-idrāk u mu’ānidler ve ḥodbīn ü ḥāsīdler cehl-i cibillī perdesinde (13) ve ‘inād-ı aşlī dā’iresinde ḳalurlar *ne’ūzū bi’llāhi’l-ḥāfız min-zalike* (14) *iḥfāznā yā ḥafız ‘ani’l-mehālik*⁵¹⁶ *fā’llāhu ḥayrun ḥāfızan ve ḥüve erḥamu’r-raḥīmīn*⁵¹⁷ (15)

ḤARFÜ’L-ELİF⁵¹⁸ (16)

VELEHU EYẒAN [G.1]

[Baḥr-i Hezec/Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün]

(1) Elā yā eyyuhe’s-sāḳī edir ke’sen ve nāvilḥā

Elā ḥarf-i tenbīhdür (17) ve *yā* ḥarf-i nidādur ve *eyyu* ism-i mübhemdür mu’arrefün bi’l-lām olan (18) isme ḥarf-i nidā dāḥil olmaḳ için vesīledür ve aña hā-yı tenbīh (19) dāḥil olmuşdur te’kid için ve lafz-ı es-sāḳī şıfatdur (20) ey lafzına ve *edir* emr-i

⁵¹³ Şemseddin Ahmed el-Eflākī, Menākıbu’l-Ârifîn.

⁵¹⁴ (Derkenar) Ve Ḥ’ace Ḥāfızun elfāzınıñ ma’nā-yı mecāzīye taḥammülünden ma’nā-yı ḥaḳīḳīye taḥammülü gālipdür ki nice maḥalde pīr ü sālīk ve irşād u ṭarīḳat ve ḥānḳāh u seccāde zıkr ider. (M2a)

⁵¹⁵ Ḥāfız-ı Şirāzī, Şerh-i Dīvān-ı Ḥāfız, (G.109/1). “Söz bilir değilsin ey dilber hatā bundadır. Gönül ehlinin sözünü dinleyesin ve bu hatadır demeyesin.”

⁵¹⁶ نعوذ بالله الحافظ من ذلك اخفظنا يا حفيظ عن المهلك Bundan koruyucu olan Allah’a sığınırız, ey koruyucu olan Allah bizi helak edici şeylerden koru. (Diğer Arapça İbâreler).

⁵¹⁷ يَا كُوبُ دَدِي كِي: دَاہَا اَوْنِے كَرْدِشِي (يُوسُفُ) هَاكْكَدَا سِيْزِے نِے كَدَا كُؤِنْدِيْسَمْ، بُونُونِے هَاكْكَدَا دَا سِيْزِے اَنَكَا اَوْنِے كُؤِنْدِيْمِ! (بِنِے اَوْنِے سَادِے اَلَلّٰهْ اِے اَمَانِےتِ اِدِيْوَرُمْ); اَلَلّٰهْ اِنِے هَايِرْلِيْ كُؤِنْدِيْوَرُكُ. اَوْنِے، اَعِيْاَنَلَارِنِے اِنِے مَرْهَامِةْتِلِسِيْدِر. (كُورْآنْ، يُوسُفُ 12/64).

⁵¹⁸ Harfū’l-elif: ‘Aded: 15.

(12) *Baňa cānān menziline ne emn ne ‘ıyş çünki her dem cānāndan* (13) murād Һazret-i Һağdur ve *menzikden* murād sülük mertebeleridür ki (14) çokluk ‘ağabeler ve şeytān izlāl idüp ilhāda düşürmek (15) vardır pes ben ki sālīkem merātīb-i sülükda ve menāzil-i vuşulde (16) çok Һağarlar vardır öyleye vuşul ila’llāh Һaşıl olmadan (17) baňa ne emn ve ne devām-ı üns-i Һağ vardır ki dā’im [*her dem* demekden murād dā’im dimekdür *her dem* lafzı ile ta’bīr ceresün āvāzını ādemün nefesine teşbīh kaşdı içündür] [bu tefsīrde işāret vardır ki ‘ıyş Һazret-i Һağ ile devām-ı ünse dirler]

Ceres feryād (18) mī-dāred ki ber-bendīd mağmilhā

Çaň feryād dutar ya‘nī feryād idüp (19) *dir bağlaň mağmilleri* ki bu menzil Һağarlu yerdür bunda karar itmeň (20) *ceresden* murād tarīk-i Һağkuň Һağarın beyān idenlerdür nitekim (21) Һazret-i Mevlānā buyurur

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ney Һadīs-i rāh-ı pūr-Һūn mī-kuned⁵²¹

Kışşahā-yı ‘ışk-ı Mecnūn mī-kuned

[M3b] (1) Pes sālīk vuşul ila’llāh Һaşıl kılmayınca ve temkīn taşşıl itmeyince (2) telvīnden Һalāş olup emīn olmaz ve devām-ı üns Һaşıl (3) kılmaz [*temkīn* kalb mağāmında karar itmege dirler telvīn bātın-ı tarīkatde olan tağyire ve inķilāba dirler]

(5) Şeb-i tārīk ü bim-i mevc ü girdābī çünin hā’ıl

Karaňu gice ve mevc (4) *korķusı ve girdāblık buncılayın korķunc şeb-i tārīkden* murād zulmet-i (5) Һubb-ı dünyā ve zulmet-i nefis ü hevādur ve *bīm-i mevcden* murād ‘ağabāt-ı (6) baħr-i sülük ve temevvüc-i deryā-yı ‘ışyān ve tehyīc ü iğvā-yı şeytāndur ve *girdābdan* (7) murād ilhāda düşmek yā tarīkatde kemāl buldum diyü yerde kalmağdur (8)

Kücā dānend Һāl-i mā sebuk-bārān-ı sāhilhā

Kānde bileler bizüm Һālīmūzi (9) *deňiz kenārınun yüki yeynileri* bunlardan murād vuşul ila’llāh Һaşıl (10) kılanlar ve cezbe-i ilāhiye irişüp vāşıl olanlardır ba’zılar murād (11) melā’ikedür dimişler [ki *cezbetün min-cezebātī’r-rağmānī tüvāzī* ‘amele’s-şakaleyni⁵²² ammā melā’ike murād olmağ ba’iddür zīrā beyānı mağşūd olan aħvāl-i beşerdür]

(6) Heme kārem zi-Һodkāmī be-bed-nāmī keşid āħir

Dükeli (12) *işim kendü murādumca olmağdan bed-nāmlığa çekdi āħir* murād budur ki şeyħ (13) ü mürşidsüz sülük itdügüm için bed-nām oldum (14) ki aħbār-ı

⁵²¹ “Ney kanla dolu olan yoldan bahsetmekte. Mecnūn aşkının kıssalarını söylemektedir.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, *Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.cilt, s. 21, Beyt: 13.

⁵²² جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَازِي عَمَلَ النَّفْلَيْنِ Allāh te‘ālā cezbelereinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin ameline berāber olur. (Hadīs) Aclūnī, c. 1, Hadīs No: 397.

meşâyihdandır bu kelâm ki *men lâ şeyhe lehu fe's-şeytânü* (15) *şeyhuhu*⁵²³ lacerem bed-nâmlık ile meşhür-ı enâm oldum

Nihân key māned (16) ān rāzı k'ez-ū sāzend maḥfilhā

Kaçan gizlū qalur bir rāz ki andan (17) *düzeler maḥfilleri* ya' nî kaçan meclisler ve mecma'lar olsa ḥadişe (18) söyleşür olsalar ol rāzı söyler olsalar ol rāz (19) kaçan maḥfî ü mestür qalur pes tarikat ehli gerekdür ki şeyḥ (20) irşadı ile sâlik ola tā ki bed-nām-ı beyne'l-enâm olmaya (21) ki *ed-delîlu şümme's-sebîl*⁵²⁴ demişler daḥi *er-refiku şümme't-tarîkî*⁵²⁵ [M4a] (1) buyurmuşlardır

(7) Huzūrî ger hemî ḥ'āhî ez-ū ġāfil me-şev Ḥāfız

Huzūrî (2) lafzında ḥarf-i yā vahdet içündür *ḥ'āhî* lafzında ḥarf-i yā (3) ḥitāb içündür *ez-ū* lafzı mışrā' -ı şānî maẓmūnına işaretdür (4) ma'nā-yı mışrā' budur ki *eger bir huzūr isterseñ ondan* (5) *ġāfil olma Ḥāfız*

Metā mā telka men tehvā da' i' d-dünyā ve ehmilhā

(6) *Metā* zarf-ı zamāndur ve fi'l-i muzāri' i cezm ider ve *mā zā'* idedür ve *telka* (7) aşda telkā idi cezm için āhirinden elif sākıt olmuştur (8) ve lafz-ı *men* ismdür ekşeriya ehl-i 'aql olanlara ıtlāk olunur ve *tehvā* (9) dördüncü bābdan muzāri' dūr bu bābdan hevā-yı muḥabbet ma'nāsınadır [ikinci bābdan olıcaḥ suḫūṭ ma'nāsınadır] (10) ve *da'* emr-i ḥāzırdur ve *da'a* yedi' udan ve *ehmil* emr-i ḥāzırdur if'āl (11) bābından ve *dünyā* mü'ennesdür anuñçün aña mü'ennes zamîri ircā olunur [ol zamîr ehmilhādur] (12) ma'nā-yı mışrā' budur ki *ol zamānda irişürsen sevdüğün kimseye* (13) *ki dünyayı terk eyle daḥi ihmāl eyle* ya' nî anı şalıvir berk (14) dutma ve aña ḳalbūñi müte'allıḳ ḳılma ki ta'alluḳ-ı dünyā 'abdi Mevlādan (15) ba'id ider ki *dünyāke mā yūba'idüke 'an mevlāke*⁵²⁶ ve Ḥazret-i Mevlānā buyurur (16)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Bend b'ügsil bāş āzād ey püser⁵²⁷

Çend bāşî bend-i sîm ü bend-i zer (17)

ve Şeyḥ Sa'dî demiş

+---/+---/+---/+--

Ta'alluḳ ḥicābest ü bî-ḥāşılî⁵²⁸

Çü peyvendhā (18) b'ügsili vāşılî

⁵²³ مَنْ لَا شَيْخَ لَهُ فَالشَّيْطَانُ شَيْخُهُ Şeyhi olmayanın şeyhi şeytândır. Bu söz hem Bayezid-i Bistâmî hem de Cüneyd-i Bağdâdî'ye atfedilen bir sözdür.

⁵²⁴ الدَّلِيلُ ثُمَّ السَّبِيلُ Önce rehber, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

⁵²⁵ الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Önce arkadaş, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

⁵²⁶ دُنْيَاكَ مَا يَبْعَدُكَ عَنْ مَوْلَاكَ Senin dünyanı seni Mevlādan uzaklaştırandır. (Kelâm-ı Kibâr)

⁵²⁷ “Ey oğul bağı çöz âzād ol, ne zamāna dek altın ve gümüşün esîri olacaksın?” Mevlāna Celâleddin Muhammed, *Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 21, Beyt: 19.

⁵²⁸ “Bağlanmak engeldir, yoksun kalmaktır. Bağları koparırsan vuslata erersin.” Muslihiddin Sa'dî, *Külliyât-ı Sa'dî*, (be-Tashîh: Muhammed Ali Fûrûgî), İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385, Bostan, 2. Bâb, s. 397.

-+---/-+---/-+--

[Çi̇st dũnyā ez-Hudā ġāfil buden

Ne kũmāş u nuķre vũ mĩzān u zen]⁵²⁹

VELEHU EYŻAN [G.2]

[Bu ġazel evvelki ġazelũñ ‘aķabince vāķı’ olduġı aķvāl-i sũlũk beyānına nażar-ı tamām mevķıfındadır.]

[Baħr-i remel: Fā’ ilātũn Fā’ ilātũn Fā’ ilātũn Fā’ ilũn]

(1) Ey fũrũġ-ı māh-ı ħũsn ez-rũy-ı raķşān-ı (19) şũmā

Ey ħarf-i nidādur mũnādā maħzũfdur ve *fũrũġ* ziyā ma’ nāsınadur (20) ve *raķşān* yaldırıcı ma’ nāsınadur ma’ nā-yı mısrā’ budur ki *ey* (21) *maħbũb-ı ħaķĩķĩ ħũsn ayınuñ nũrı sizũñ yıldırıcı yũzũñũzdendũr* [M4b] (1) bilgil ki ħũnki muşannif remz eyledi ki vuşũl ilā’ llāh ‘ıřķ ile olmaķ (2) aķrebdũr bunda aña tenbĩh ider ki ol ‘ıřķ maħbũb-ı ħaķĩķĩ ‘ıřķı gerek (3) ki sā’ir maħbũblaruñ ħũsn ü cemālĩ anuñ āftāb-ı rũyından bir tābdur (4)

Āb-ı rũy-ı ħũbĩ ez-ċāh-ı zeneħdān-ı şũmā

Ĥũbĩ lafzında olan ħarf-i yā (5) maşdariyyedũr ya’ nĩ *ħũbluķ yũzinũñ şuyı sizũñ eñekizũñ kuyısındandır* (6) ‘ıřķ ki sebeb-i vuşũldũr ‘ıřķ-ı ħaķdur ve cemāl-i bĩ-zevāl (7) ħũsn-i āftāb-ı ħaķĩķĩdũr [maħbũblaruñ eñeki ħuķurını şā’irler kuyuya teşbĩh iderler bunda murād menba’-ı āşār-ı İlāhiyyedũr]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ĥũsn-i meh-rũyān ħĩ mĩ-māned be-rũy-ı yār-ı mā⁵³⁰ (8)

Pertev-i meh dīġer ü nũr-ı tecellĩ dīġerest

(2) Key dihed dest ĩn ġaraż yā Rab (9) ki hemdestān şevend

Kaķan el vire bu ġaraż yā Rab ki bir kıřşalu (10) *ve bir ħallu olalar*

Ĥāţır-ı mecmũ’-ı mā zũlf-i perişān-ı şũmā

Bizũm cem’ olmuş (11) *ĥāţırımız sizũñ perişān zũlfũñũz[dũr] zũlfdend* murād ġayb-ı ħũviyyet ve āşār-ı (12) ulũhiyyetdũr ya’ nĩ kaķan mũyesser ola bu ġaraż ki bizũm ĥāţır-ı mecmũ’umuz (13) ġayb-ı ħũviyyet olan yerlere perişān ola yā ġayb-ı ħũviyyet (14) bizũm ĥāţırımızda mecmũ’ ola

(3) ‘Azm-i dīdār-ı tu dāred cān-ı ber-leb-āmede (15)

⁵²⁹ “Dũnyā nedir? Hudā’dan ġāfil olmaktır. Kumaş, para, ticāret ve kadın dũnyā deġildir.” Bu şiir derkenarda yer almaktadır. Mevlāna Celāleddin Muhammed, *Mesnevĩ-i Ma’nevĩ-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 70, Beyt: 984.

⁵³⁰ *Ay yũzlũlerin ġüzelliġi yarimũzin yũzũne nasıl benzer? Zĩrā ayın parıltısı baķka tecellĩ nũru bambaşkadır.*

Lafz-ı *cân-ı ber-leb âmede* cümle-i hâliyyedür ya‘nî *senüñ dîdâruñ* (16) ‘*azmüñ dutar cân leb üzre geldügi hâlde*

Bâz gerded yâ ber-âyed (17) çîst fermân-ı şümâ

Bu mışra‘ istifhâmdur *girü dönsün mi* (18) *yâ çıksun mı nedür sizüñ emrünüñ* bundan maşşud każâ-yı hażret-i (19) Hudâya kemâl-i rızâdur

Şi‘r

Vekkeltü ile‘l-maḥbûbi emriye küllehu⁵³¹

Ve inşâ‘a (20) aḥyânî ve inşâ‘a etlefâ

(4) Dür dâr ez-hâk u ḥûn dâmen çü ber-mâ (21) bu‘gzerî

Irâk dut topraḡdan ve ḡandan etegi çü bizüm üzerimüze uğrayasın [M5a] (1)

K’ender-în reh geşte bisyârend ḡurbân-ı şümâ

Ki bu yolda sizüñ ḡurbânüñüz (2) *olmışlar çokdur ḡâkden* murâd aşl-ı bedendür ve *ḡandan* murâd (3) televvüş-i ‘ışyândur ve *güzerden* murâd feyeżân-ı İlâhîdür ve etegi (4) ırâḡ dutmak şıfat-ı ḡuddüsiyyet ile tecellî itmekdür ve mışrâ‘-ı (5) şânî mażmûnından murâd keşret-i ‘ışyân senüñ ḡuddüsiyyetüne zarar (6) virmez dimekdür

Beyt

++--/++--/++--

Ger men âlûde-dâmenem çî ziyân

Heme ‘âlem güvâh-ı (7) ‘ışmet-i üst⁵³²

(5) Dil ḡarâbî mî-kuned dildâr-râ âgeh kunîd

ḡarâbî lafzında (8) ḡarf-i yâ maşdariyyedür ya‘nî *gönül ḡarâblık ider dildârî ḡaberdâr idüñ* (9) murâd ḡalb-i münḡalib vîrâne-i dünyâya meyl-i küllî ider hażret-i Haḡdan (10) ḡaleb-i hidâyet idüñ dimekdür

Zinhâr ey düstân cân-ı men u (11) cân-ı şümâ

Ġâfil olmañ ey dostlar benüm cânım sizüñ cânüñizdur ki cümle (12) ervâḡ ve *nefaḡtu fihi min-rûḡi*⁵³³ muḡteżâsınca aşl-ı vâḡiddendür (13) *pes ve te‘âvenü ‘ale‘l-birri ve‘t-taḡvâ*⁵³⁴ ḡasebince mu‘âvenet ü şıyânet (14) idüñ

(6) Kes be-devr-i nergiset ḡarfi ne-best ez-‘âfiyet

⁵³¹ “Ben her şeyimi sevgiliye emanet ettim (kendimi tamamen ona verdim) , artık O ister beni ihyâ eder isterse telef.”

⁵³² “Ben etegi kirli yanî ne kadar günâhkâr olsam da ne zararî var? Zîrâ bütün âlem onun ismetinin şahididir.” Beyit Hâfız-ı Şîrâzî’ye âittir. [G.22/5]

⁵³³ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur’ân, Hicr 15/29).

⁵³⁴ وَعَاوِزُوا عَلَى الْبِرِّ وَالنَّقْوَى Ey iman edenler! Allah’ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah’a hediye edilmiş) kurbana, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram’a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram’a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah’ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah’tan korkun; çünkü Allah’ın cezası çetindir. (Kur’ân, Mâ’ide 5/2).

Kimse senûñ (15) gözün zamânında bir gûşe ve bir nazar bağlamadı ‘âfiyetden [ya‘nî göz yummadı bir lahza rāhat olmadı] [*tarf* feth-i tā ve sükûn-ı rā ile kenār ma‘nāsınadır ki cem‘i etrāf gelir ve daği göz ma‘nāsınadır] *nergisden* murād (16) zuhûr-ı keyfiyyet-i ‘ışkıdır çün hâzret-i Hâk i‘tâ-yı keyfiyyet-i muhabbet (17) ide kimse selâmet-i ‘aql-ı ma‘âş bulmaz

Bih ki ne’früşend mestürî be-mestân-ı (18) şümā

Yegdür ki mestûrlık şatmayalar sizûñ mestlerûñize zîrā çün (19) tecellî-i lâhût zâhir ola tecellî-i nāsût zuhûr bulmaz

(7) Baht-ı (20) ẖāb-ālūd-ı men bîdār ẖāhed şud meger

Benüm uyku bulaşmış bahtum (21) uyanmak ister meger

Z’ân ki zed ber-dîde āb-ı rûy-ı rahşân-ı şümā

[M5b] (1) *Zîrā urdı göz üzre sizûñ rahşân yüzünüz şuyını* murād be-hükmi-i (2) *ve ‘l-müstağfirîne bi’l-esḥār*⁵³⁵ bîdār u şehir-ḥîz olup belki iḥyâ-yı (3) leyl itmekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Her ki bîdār buved devlet-i bîdār bered⁵³⁶

Düst (4) der-cilve velî ‘âşık-ı bîdār kücâst

(8) Bâ-şabâ hemrah be’frist ez-ruḥet (5) gül-deste

Şabâ ile yoldâş gönder ruḥuñdan bir deste gül murād nefaḥât-ı (6) Rabbâniyyedür [Resûlullâh aleyhisselâm buyurmuş *inne li-rabbiküm fî-eyyâmi dehrüküm nefehâtin ilâ fete‘arredû leha*⁵³⁷]

Bû ki bûyî bi’şnevîm ez-ḥāk-i bustân-ı şümā

Bû ki bûd ki lafzından (7) muḥaffedür ola ki bir koḡu işidevüz sizûñ bostānuñuz toprağından (8)

Qıṭ‘a

+++ / -++ / -+-

Ḥîz ki der-sāḥat-ı gülzâr-ı Rab⁵³⁸

Mî-resed el-ḥāk nefaḥât ey püser (9)

Mürde-i püsîde-i şad sâle-râ

Mî-dihed ân nefḥa ḥayât ey püser

⁵³⁵ والمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir). (Kur’ân, Âli İmrân 3/17).

⁵³⁶ “Her kim uyanık olursa, farkındalık mutluluğā erişir, uyanık talihe sahip olur. Dost cilvede, âşık-ı bîdār nerede?” Hallâc-ı Mansûr, **Dîvân-ı Mansûr Hallâc**, (Dâvud-ı Şîrâzî), İntişârât-ı Senâi, Tahrân, 1343, s. 27, Gazel 22/7.

⁵³⁷ إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَعْوِكُمْ نَفَحَاتٍ، إِلَّا فَتَعَرَّضُوا لَهَا Şüphesiz Rabbinizin yaşadığınız günlerde esintileri vardır, dikkatli olun, kendinizi onlara arz edin. (Hadîs) Mucemü’l-Kebîr, Taberânî, Hadîs No: 519.

⁵³⁸ “Ey oğul bil ki Rabbinin gülzârından gerçekten bir nefes erişti. Yüz yıllık ölüye o nefesle hayat verdi.”

(9) ‘Ömr-i t̄an (10) bād u murād ey sākīyān-ı cām-ı Cem

‘Ömr-i t̄an lafzında ħarf-i tā ħiṭāb (11) içündür ve elif ü nūn ‘alāmet-i cem‘dür ‘ömr olsun sizlere (12) daḥi murād olsun ey cām-ı Cem sākīleri sākīden murād (13) ğazel-i evvel evvelinde beyān olunandur

Gerçi cām-ı mā ne-şud pür-mey be-devrān-ı (14) şümā

Egerçi bizüm cāmımız olmadı şarāb ile tolu sizūñ devārānuñuzda (15) cām-ı mā kalbdür pür-mey olmaduḡı noḡşān-ı feyzdür kuşūrumuzdan isti‘ dādda (16)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Nīst hergiz necl der-feyyāz-ı mā⁵³⁹

Hest isti‘ dād (17) der-mā lik kem

(10) Mī-kuned Ḥāfız du‘ āi bi’şnev āminī be-gū

Ḥarf-i yā iki (18) yerde vaḥdet içündür ya‘ nī Ḥāfız bir du‘ ā ider iṣit bir āmin (19) dī

Rūzi-i mā bād la‘ l-i şekker-efşān-ı şümā

Lafz-ı rūzī yā-yı aşliyye (20) ile rızk ma‘ nāsınadur bizüm rızkımız ve naşībimiz olsun sizūñ (21) şeker şacıcı la‘ lūñuz murād taleb-i esrār-ı aḥbār-ı lezīzedür bilgil ki [M6a] (1) Ḥāce Ḥāfızuñ ‘ādeti bu imiş ki bir şehre bir ğazel gönderür (2) olsa maḥlaş olan beytden aşağı birkaç beyt diyüp yazar (3) imiş bu ğazeli Yezd şehrine gönderür olup bu ebyâtı yazmış (4)

(11) Ey sabā bā-sākinān-ı şehir-i Yezd ez-men be-gū

‘İbāret be-sākinān (5) gerek idi vezn için bā-sākinān dinmiş [be-fulān be-gū buñı fulāna dī dimekdür bā-fulān be-gū buñı fulān ile dī dimekdür bunda murād ma‘ nā-yı evveldür]

K’ey ser-i ḥaḡ nā-şināsān (6) gūy-ı çevgān-ı şümā

Lafz-ı k’ey aşlda ki eydür münādā maḥzūfdur taḡdīr-i (7) kelām ki ey sākīnān-ı şehir-i Yezd Ḥaḡ bilmeyenlerūñ başı sizūñ çevgānuñuz (8) topı olsun

(12) Gerçi dūrīm ez-bisāṭ-ı kurb himmet dūr nīst

(9) Ya‘ nī egerçi kurb-ı zāhir bisāṭından dūruz ammā himmet dūr degildür

(10) Bende-i şāh-ı şümāim u şenā-ḡān-ı şümā

[Sizūñ şāhuñuz kulıyuz daḥi sizūñ şenā-ḡānuñuzuz ya‘ nī sizūñ zıkr bi’l-ḥayruñuz iderüz] evvel zamānda Şirāzuñ başka (11) pādşāhı Yezdūñ başka pādşāhı var imiş ol pādşāha (12) ħiṭāb idüp dīr

(13) Ey şehinşāh-ı bülend-aḡter Ḥudā-rā himmetī

Lafz-ı rā bunda (13) ḡasem içündür ey yıldızı yüce ulu pādşāh Allāh için bir himmet (14)

Tā be-büsem hemçu gerdūn-ı ḡāk-i eyvān-ı şümā

⁵³⁹ “Bizim cömertliğimizde asla asālet yoktur; bizde ise isti‘ dād var ama eksiktir.”

[*Tā ki öpem felek gibi sizün eyvānuñızı*] *eyvān* kesr-i hemze ile ‘Arabî (15) ve fetħi ile Fārisîdür şol mekân-ı ‘āliye dirler ki anda pādşāh (16) oturur

VELEHU EYŻAN [G.3]

[Baħr-i muzārî Mef‘ ülü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Sākî be-nūr-ı bāde ber-efrüz cām-ı mā

Hitābdur (17) ya‘ nî *ey sākî ‘ışķ nūrı ile yaluñlandur bizüm qalbümüzi*

Muṭrıb be-gū ki (18) kār-ı cihān şud be-kām-ı mā

Ey muṭrıb ya‘ nî haberdār idici vā‘ iz (19) *söyle cihānuñ işi oldı bizüm murādımızca* ya‘ nî kazāya (20) rızā virüp ve her ne işi olsa aña teslim-i küllî ve qabūl u iķbāl (21) kılduķ

(2) Mā der-piyāle ‘aks-i ruḥ-ı yār dīdeīm

Biz qalbde taşfiye sebebi [M6b] (1) ile ma‘ şūķ-ı ḥaķīķî yüzünüñ ‘aksin müşāhede itmişizdür [*biz kadeḥde yārüñ ruḥı ‘aksin görmüşüzdür*] [*cām* ‘Arabî Fārisîdür kadeḥ ma‘ nāsına bunda ma‘ nā-yı ḥaķīķî i‘ tibārî ile qalb murāddur]

Ey bî-ḥaber zi-lezzet-i şurb-ı (2) müdām-ı mā

Ey gāfil olan bizüm şarāb-ı şurbumuz yā dā ‘im şurbumuz lezzetinden (3) [*müdām yā cem‘-i müdāmedür ki şarāb ma‘ nāsınadır yā lafz-ı müfreddür dā ‘im ma‘ nāsınadır*]

(3) Çendān buved kirişme vü nāz-ı sehî-ḳadān

İstifhām-ı inkārîdür *ol deñlü olur mı* (4) *nāzı serv-ḳadlerüñ* ya‘ nî olmaz [*sehî* kesr-i sîn ile doğru olana dirler ekşer serve şıfat kılinur]

K’āyed be-cilve serv-i şanevber-ḥırām-ı mā

Ki cevelāna (5) *gele bizüm şanavber şalınışlı servümüz* pes nazar-ı ‘āşık ma‘ şūķ-ı ḥaķīķiye gerek (6)

Beyt

--+/-+++/+---/-++-

Ger pür şevd cihān heme ez-māh-manzarān⁵⁴⁰

Va’llāhu leyse yenzuru ‘aynî ilā sivāk (7)

(4) Hergiz ne-mired ān ki dileş zinde şud be-‘ışķ

Hergiz olmaz ol kimse ki gönli (8) *dirildi ‘ışķ ile*

Şebtest ber-cerīde-i ‘ālem devām-ı mā

(9) *Şebt* sābit ma‘ nāsınadır *cerīde* defter (10) ma‘ nāsınadır [*sābitdür ‘ālem defterinde bizüm devāmımız*]

Beyt

--+/-+++/+---/-++-

⁵⁴⁰ “Eğer cihān bütünüyle parlak aylarla dolsa bile vallāhu benim gözüüm senden başkasına nazar etmez.”

Ger be-mîred nefis dil zinde şevved⁵⁴¹

Hemçü İdrîs (11) ü nemî-mîred diger

(5) Tersem ki şarfe-i nebered rûz-ı bâz-ı âst

Şarfe meziyyet (12) ma' nasınadur *rûz-ı bâz-ı âst* kıyâmet günü dimekdür bunda zarfiyyet (13) melhûzdur ya' nî *korğarın ki bir ziyâdelik iletmeye kıyâmet güninde* (14)

Nân-ı helâl-i şeyh zi-âb-ı harâm-ı mâ

Nebered lafzınıñ fâ' ili nândur [*şeyhüñ helâl etmegi bizüm harâm şuyumuzdan*] [bundan maşşûd terhib-i riyâ ve terğib-i ihlâşdur]

(6) Ey bād (15) eger be-gülşen-i aḥbâb bu'gzeri

Merhûndur⁵⁴²

Zinhâr 'arza dih (16) ber-i cānān peyām-ı mâ

Ey yil eger dostlar gülşenine uğrayasın (17) *elbette 'arz idesin cānān katında bizüm haberimüz* (18)

(7) Gū nām-ı mâ zi-yād be-'amden çi mî-berî

Di bizüm adımız (19) aṇmaḡdan ḡaşd ile ne giderürsin

Ḥod âyed ān ki yād (20) neyâyed zi-nām-ı mâ

Gelse gerekdür evvel ḡod aṇmaḡ gelmese (21) *gerek bizüm nāmımızdan* bu iki beytden maşşûd ehibbādan [M7a] (1) du' ā-yı ḡayr talebine irşâddur ki Resûlullāh 'aleyhi's-selām Bilāle (2) dir idi *ezkurnî 'inde şālîḡ du' ā 'ike yā Bilāl*⁵⁴³

(8) Mestî (3) be-çeşm-i şāhid-i dil-bend-i mâ ḡoşest

Mestî lafzında (4) ḡarf-i yā maşdariyyedür *be-çeşm* lafzında ḡarf-i bâ sebebiyyedür (5) ve *şāhid* maḡbûb ma' nāsınadur ya' nî *mestlûk bizüm* (6) *gōñûl baḡlayıcı maḡbûbımızuñ gōzi sebebi ile ḡoşdur* (7) murād budur ki 'aynu'llāhi nāziretün ileynā⁵⁴⁴ mülāḡazası (8) ile 'aḡl-ı ma' āşdan ḡāfil olmaḡ ḡoşdur [yā *çeşmden* murād 'ayn olup 'aynuñ bir ma' nāsı zāt-ı şey' olduḡı içün zātu'llāh içün 'āşık-ı mest olmaḡ ḡoşdur] (9)

Z'ān rû sipurdeend be-mestî zimām-ı mâ

Ol yüzden ışmarlamışlardur (10) *mestlige bizüm yularımız ki el-'aḡlu 'ıḡālu'l-* (11) *mer*⁵⁴⁵ pes aḡsen oldur ki zimām-ı ihtiyār taşarruf-ı (12) ḡubb-ı ıztırārîde ola

(9) Ḥāfız zi-dīde dāne-i eşkî (13) hemî-feşān

Ḥiṭābdur ey Ḥāfız *gōzyaşı dānesin* (14) *şaḡ*

Bāşed ki murḡ-ı vaşl kuned ḡaşd-ı dām-ı mâ

⁵⁴¹ "Eger nefis ölse bile gönül zindedir. O da İdrîs gibidir, ölmez."

⁵⁴² [Merhûn aña dirler ki mışrâ' -ı evvel ma' nāsı mışrâ' -ı şāniye mevḡûf ola]

⁵⁴³ اذكرني عنده صالح دعائك يا بلال Duanda beni de sâlihlerle zikr et yâ Bilâl. (Hadîs)

⁵⁴⁴ عَيْنُ اللَّهِ نَاطِرَةٌ إِلَيْنَا Allāh'ın gözü bize bakıyor (gözetimindeyiz). Bu ifâde Hâcet Duâsı'nın içerisinde yer almaktadır.

⁵⁴⁵ العقل عقال المرء Akıl insanın yularıdır.

(15) *Ola ki murg-ı vaşlı bizüm ağımuza* (16) *kaşd ide ya'nî bize şikâr ola ki* Resûlullâh 'aleyhi's-selâm (17) *buyurmuşdur mâ min 'abdin bekâ 'alâ-zenbin fi'd-dünyâ* (18) *hattâ yenhaderu'd-dumû'ahu 'ala hazzıyhi illâ harrema'llâhu vechihi* (19) *'ale'n-nârı*⁵⁴⁶

(10) *Deryâ-yı aḫzar-ı felek ü keşti-i hilâl*

Felekün (20) *yeşil deñizi ve hilâl gemisi*

Hestend gark-ı ni' met-i (21) Hâcî Kıvâm-ı mâ

Bizüm Hâcî Kıvâmımız ni'metine garklardur [M7b] (1) *Hâcî Kıvâm* ol 'aşruñ ulularından bir seḫî kimse imiş H'âce (2) *Hâfız* kendü 'âdetine binâen gâzeli tamâm itdüken sonra anuñ (3) *kemâl-i midḫatin ve şükr-i ni' metin ider*

VELEHU EYẒAN [G.4]

[Baḫr-i Muzâri': Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) *Şûfî biyâ ki* (4) *âyine sâfist cām-râ*

Hiṭâbdur ey şûfî gel ki âyinesi (5) *şâfidür cāmuñ* ya' nî taşfiye-i ḳalb muḫaşşaldur (6)

Tâ bi'ngerî şafâ-yı mey-i la' l-fâm-râ

Tâ göresin la' l rengli şarābuñ (7) *şafāsını* ya' nî 'ışḳ ḫūnı lezzetin müşāhede idesin

(2) *Anḳâ şikâr-ı* (8) *kes ne-şevēd dām bāz çin*

'Anḳâ kimsenüñ şikârı olmaz ağı (9) *degşür*

K'āncâ hemişe bād be-destest dām-râ

Ki anda dā'im (10) *yil elindedür aḡun* murād 'anḳādan dünyādur ki nîst hest (11) nümādur yâ murād dünyāda rāḫatlıkdur ki mevcūdu'l-ism ma'dūmu'l-cismdür (12) ki ḫaberde vārid olmuşdur ki *men talebe mâ lem yuḫleḳ* (13) *et'abe nefsehu ve lem yurzaḳ*⁵⁴⁷ [ammâ her kişi anı arar zaḫmet çekerler ammâ yok bulunmaz]

(3) *Der-'ıyş-ı naḳd kûş ki çün* (14) *āb-ḫor ne-mānd*

Āb-ḫor bunda vaşf-ı terkibidür lafz-ı müfred (15) *degöldür ya'nî naḳd-i 'ıyşa dürüş ki şu içici ve intifâ' irici* (16) *ḳalmadı* murād budur ki bi'l-fi'l tā' ata dürüş dünyāya ve bekāya i' timād (17) *eyleme* [lafz-ı *āb-ḫor* vaşf-ı terkibî olıcaḳ ḫorende-i āb dimeḳ olur lafz-ı müfred olıcaḳ şuvād dimeḳdür]

Ādem be-hişt ravza-ı dāru's-selām-râ

Be-hişt lafzı (18) bunda fi'l-i māzīdür heştēn lafzından ya' nî *ādem terk* (19) *eyledi dāru's-selām bağçesin ya'nî cenneti* [bunda didi zīrā behişt lafzı gāḫi ism-i müfred isti' māl olunur cennet ma' nāsına]

(4) *Der-bezm-i devr* (20) *yek dü ḳadeḫ der-keş ü be-rev*

⁵⁴⁶ ما من عبد بكي على ذنب في الدنيا حتى يُحذر الدُموعه على خذيه إلا حَرَّمَ اللهُ وجهه على النار Gözyaşları yanaklarından akıncaya kadar günahları için ağlayan hiçbir kul yoktur ki Allah ona cehennemi haram kılmasın. (Hadîs) Zikretü's-Şevkânî fi'l-Fevâidü'l-Mecmu'a, 1/114.

⁵⁴⁷ من طلب ما لم يخلق اتعب نفسه و لم يرزق Yarattılmamış olanı talep eden kişi kendisini yorar ama onu bulamaz. (Diğer Arapça İbareler). Cafer es-Sâdık.

kendüsi bunuñ maзмününü tefsîr (21) idüp dir

Ya‘nî ṯama‘ medār vişāl-i devām-rā

[Devr bezminde bir iki kadeh çek ve git ya‘nî tam‘a dutma vişāl-i devāma] Ādem ‘āleyhisselām [M8a] (1) oğullarına vaşiiyet idüp dimiş oğullar dünyāda (2) fikr-i beķā itmeñ ben cennetde beķā fikr idüp ğāfıl olup (3) nāgāh çıkdum

(5) Ey dil şebāb reft u ne-çīdī güli (4) zi-‘ıyş

Ey dil yigitlik gitdi bir gül dirmeden ‘ıyşdan (5)

Pirāneser be-kun hünerī neng u nām-rā

Pirāneser lafzı (6) pīrlık vaķtı dimekdür bunda zarfiyyet melhūzđur ya‘nî (7) pīrlık vaķtinde bir hüner eyle ‘ār u nām içün murād budur ki (8) yigitlik zamānında ṯa‘ at itmedüñ bārī pīrlık vaķtinde (9) eyle

Beyt

-+---/-+---/-+--

Der-ġam-ı mā rūzhā bī-ġāh şud⁵⁴⁸

Rūzhā bā-sūzhā (10) hemrāh şud

(6) Rāz-ı derūn-ı perde zi-rindān-ı mest purs

(11) Perde içinüñ rāzını mest rindlerden şor mestden (12) murād müstaġrak-ı ‘ışk-ı İlāhī olandur rindden murād (13) kisvet ü şüret ihtiyār itmeyüp melāmiyyeden (14) olandur [melāmiyye ol ṯa‘ıfeye dirler ki içeriden sālīk-i tarīkat ola ammā taşradan ‘avām şeklīde ola belki bilmeyen anı fāsık şana]

K’ın hāl nīst ‘ālim-i ‘ālī-maķām-rā

[Ki bu hāl yokdur şūfī-i ‘ālī-maķāma] işāret (15) rāz-ı derūn perdeyi bilmegedür ba‘zı nüsaħda ‘ālim yerine şūfī vāķı‘ (16) olmış

(7) Mā-rā ber-āstān-ı tu bes haķķ-ı hıdmetest

Ba‘zı (17) nüsaħda nī‘metestdür ya‘nî ‘ālem-i ervāhda elestü (18) birabbiküm⁵⁴⁹ nidāsında belī diyüp i‘tirāf-ı ‘ubūdiyyet idüp (19) ve nī‘met-i ķurbet-i ma‘neviyye ile mütene‘im olmuşuzdur

Ey h‘āce (20) bāz bīn be-terahħum ġulām-rā

Ey efendi girü nażar eyle rahmet (21) eyle ķula

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + - -

Kerīm çün der-i ihsān be-rüy-ı hōd be-küşāyed⁵⁵⁰ [M8b] (1)

⁵⁴⁸ “Bizim gamımız yüzünden günler vakitsiz bir hāle geldi. Günler ateşler ile arkadaş oldu. Hz. Mevlānā, Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma‘nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Örs), 1. Cilt, s. 21, Beyt: 15.

⁵⁴⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz deġil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur‘ān, A‘rāf 7/172).

Diger be-vech-i gedā ān der-i küşāde ne-bended

(8) Hāfız mürīd-i cām-ı meyest (2) ey şabā be-rev

Merhūndur [*Hāfız cām-ı meyūn mürīdidür ey şabā yūri*]

V'ez-bende bendegī be-resān şeyh-i cām-rā

(3) *Kuldan kulluk irişdür şeyh-i cāma* şöyle hikāyet iderler ki (4) H'āce Hāfız tāze cevān iken çok nazm-ı ma' nāya kādir degül (5) imiş ammā münācāt-ı bārī ve taleb-i yārī itmekden hālī degül imiş (6) ittifāken bir gün yolda bir pīr bir şarāb rengine bir kadeh şerbet (7) nūş itdirüp şimdengirü ey oğul söyle diyüp andan sonra (8) H'āce Hāfızdan bu deñlü nefāyis-i kelimāt zāhir olmuş bunda (9) şeyh-i cām didügi ol pīrdür ol pīr hāzret-i Hızrdur (10) dirler bundan sonra olan gāzele nazar kııl ki neng gibi esrār-ı (11) tārīkatden ve fenā-yı bahr-i hāqīkatden haber virür (12)

VELEHU EYŻAN [G.5]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Sākiyā ber-hiz ü der-dih cām-rā

Elif-i sākine bunda ism-i evvelūn (13) āhırinde nidā içündür ve lafz-ı *der zā* 'iddür te'kid için *ey sākī* (14) *tur vir kadehi tā ki mest-i İlāhī olalum* [elif-i sākine āhır ismde nidā için olur nitekim bunda öyledür ve gāh istiğāse için olur nitekim *derdā ve hasretā ki 'inānem ez-dest refi* ve gāh mübālağa-ı ittishāf için gelür mişl-i tevānā vü gūyā ve gāh ba' zı mürekkebatdan iki lafzı birbirinden faşl için gelür mişl-i serāpā ve gerdāgerd ve gāh zā 'id olur guftā gibi ve bunun mevārid-i isti' mālī çokdur]

Hāk ber-ser kun (15) ğam-ı eyyām-rā

Toprak başına eyle ya' nī başına toprak dök eyyām (16) *ğamınūn*

Beyt

+ --- / + --- / + --

Ğam-ı dünyā me-nih ber-gerden-i cān⁵⁵¹

Dilā çendān ki (17) çendānī ne-yerzed

(2) Sāğar-ı mey ber-kefem nih tā zi-ber

Şarābuñ kadehin (18) *kefīm üzre ko tā üzerimden*

Ber-keşem in delk-i ezrak-fām-rā

(19) *Çekem ya' nī çıkaram bu gök renglü hırkayı* murād mest-i Hāk olup (20) terk-i riya itmekdür yā melāmiyye tā 'ifesinden olmağdur

(3) Gerçi (20) bed-nāmist nezd-i 'ākılān

⁵⁵⁰ "Cömert kişi esāsen ihsan kapısını kendi yüzüne açtığı için, gedānın yüzüne de o açık kapı kapanmaz."

⁵⁵¹ "Ey gönül cân gerdeni üzre dünyā gamını koyma. Öyle ki [dunyā] ona değmez"

Ya'nî mest-i İlâhî olmak egerçi [M9a] (1) bed-nâmlıkdur 'aql-ı ma'âş 'âkılleri katında ba'zı nüsaḥda 'âkilân (2) yerine zâhidân vâkı' olmuş *ya'nî egerçi melâmiyyeden olmak bed-nâmlıkdur (3) zâhidler katında*

Mâ nemi-ḥ'âhîm neng ü nâm-râ

Biz 'âr u nâm istemezüz (4) yâr-ı dil-ârâm isterüz

(4) Bâde der-dih çend ez-în bād-ı ğurûr

Ya'nî (5) 'ışk-ı İlâhî vir niçeye dek bu ğurûr-ı nefis yili

Ḥâk ber-ser-i (6) nefis-i nâ-fercâm-râ

Cümle-i du'âiyyedür ya'nî toprak başına (7) 'âkıbetsüz ve fâ'idesüz nefsün

(5) Dûd-ı âh-ı sine-i nâlân-ı men

(8) Ba'zı nüsaḥda nâlân yerine sūzân vâkı' olmuş fi'l-vâkı' mışrâ'-ı (9) şânî maẓmûnına ol münâsibdür

[Sûlt in efsurdegân-ı ḥâm-râ

Yakdı bu toñmış ḥâmları zîrâ] şeyḥ-i sūznâkuñ ḥarâreti (10) mü'eşşirdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Âteşest in bâng-ı nây u nîst bād⁵⁵² (11)

Her ki in âteş ne-dâred nîst bād

(6) Maḥrem-i râz-ı dil-i şeydâ-yı (12) ḥod

Kendü delü göñlümün râzınıñ maḥremi

Kes nemi-bînem zi-ḥâş u (13) 'âm-râ

Kimse görmezem ḥâş u 'âmdan zîrâ 'uḳalâ-yı 'aql-ı ma'âş (14) mecânîn-i Ḥâk sırrın fehîm idemezler ve fi'l-ḥâkıka bunlar 'uḳalâ-yı (15) 'aql-ı me'âddururlar

Beyt

-+---/-+---/-+-

Maḥrem-i in ḥuş cüz bî-ḥuş nîst⁵⁵³ (16)

Her zebân-râ müşterî cüz gûş nîst

(7) Bâ-dilâramî merâ ḥâtır hoşest

(17) Bir dil-ârâm ile benüm ḥâtırım hoşdur

K'ez-dilem yek-bâre burd ârâm-râ

⁵⁵² "Bu neyin sesi âteştir ve rûzgâr değildir. Her kimde bu âteş yoksa o yok olsun." Hz. Mevlânâ, Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.cilt, s. 21, Beyt: 9.

⁵⁵³ "Bu aklın mahremi akılsızlıktan başkası değildir. Her dile kulaktan başka bir müşteri yoktur." Hz. Mevlânâ, Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1. Cilt, s. 21, Beyt: 14.

(18) *Ki gön̄lüm̄den bir uğurdan aldı ārāmı* murād ḥazret-i Ḥudādur (19) *ki cezbe vü muḥabbet kullābın taḥup bizi bizden alup kendüye meczüb* (20) *ķılmışdur*

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-ḥod reh n̄ist der-küy-ı tu müştākān-ı şeydā-rā⁵⁵⁴ (21)

Ḥam-ı zülfet be-ķullāb-ı muḥabbet mī-ķeşed mā-rā

(8) Ne’ngered diğ̄er be-serv ender-çemen

Daḥi naẓar itmez serve çemende

Her ki d̄id ān serv-i s̄im-endām-rā

[*Her kim ki gördi ol serv-i s̄im-endāmı*] [M9b] (1) *lācerem her kim ki vuşūl ila’llāh ḥāşıl idüp müşāhede-i Ḥaḳ ḥāletine* (2) *vāşıl ola daḥi nesneye naẓar ķılmaz*

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Murād-ı cānem ez-‘ālem tu būdī⁵⁵⁵ (3)

Tu-rā çün yāftem diğ̄er çi cüyem

(9) Şabr kun Ḥāfız be-saht̄i rūz u şeb

(4) *Şabr ķıl ey Ḥāfız ḳatılığa gice ve gündüz*

‘Āķıbet rūzī be-yābī kām-rā

(5) *‘Āķıbet bir gün bulasın murādı*

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + -

Şabr āred ārzū-rā ne şitāb⁵⁵⁶ (6)

Şabr kun *va’llāhu a’lem bi’ş-şavāb*⁵⁵⁷

VELEHU EYẒAN [G.6]

[Müstef̄ ilün Fe‘ülün Müstef̄ ilün Fe‘ülün]

(1) Dil mī-reved zi-destem şāḥib-dilān (7) Ḥudā-rā

Şāḥib-dilān muḥātabdur ve lafz-ı rā ḳasem içündür gön̄ül gider (8) *elimden ey şāḥib-diller Allāh için* murād ehlullāhdan mu‘āvenet taleb (9) *itmekdür*

Derdā ki rāz-ı pinhān ḥāhed şud āşikārā

⁵⁵⁴ “*Senin mahallenden gayrı şevk ehline bir yol yoktur. Zirā senin zülfünün kıvrımı bizi muhabbet kancasına çekiyor.*”

⁵⁵⁵ “*Ālemde cânımın murādı sen idin. Seni buldum başkasını ne arayayım?!*”

⁵⁵⁶ “*İstekleri sabr getirir, acele etmek değil. Sen sabr eyle en doğrusunu Allāh bilir.*”

⁵⁵⁷ وَاللَّهُ اعْلَمُ بِالصَّوَابِ “*En doğrusunu Allāh bilir, Allāh doğruyu en iyi bilendir*” mânâlarına gelen Arapça bir sözdür.

Derdā ki gizlū rāz āşkārā olsa (10) gerekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ba‘ d ez-imrüz āşkārā düst mī-dārem tu-rā⁵⁵⁸ (11)

Ez-tu çün püşem ki peydā düst mī-dārem tu-rā

(2) Keştī şikestegānīm ey (12) bād-ı şurte ber-hız

Gemisi şınmışlaruz ey muvāfık olan yıl dur ya‘nī es

Bāşed (13) ki bāz bīnem ān yār-ı āşinā-rā

[*Ola ki girū görem ol āşinā yārī*] murād budur ki keşret-i ‘ışyān sebebi ile (14) varṭa-ı helāke düşmüşüz yā ṭūl-ı ‘ömr ile mevte qarīb olmuşuz ey (15) tevfiḳ-i ṭā‘ at bize refiḳ ol ola ki evvelā āşinā olup [*elestū birabbikum*⁵⁵⁹] (16) nidāsın işitdügümüz yārī müşāhede idevüz

(3) Deh rûze mihr-i (17) gerdün efsāneest u efsün

On günlük felek muḥabbeti (18) efsāne ve efsündür [ḥarf-i hā ki āḥir kelimeye lāḥıḳ olur beyān-ı miḳdār için olur yek-sāle ve deh rûze gibi ve gāh nisbet için olur merdāne ve şāhāne gibi ve gāh ol hāyı kâf-ı Fārisiye tebdil iderler yā-yı nisbet ile dīvānuñı ve ferzānuñı gibi]

Nikī be-cāy-ı yārān fırsat şümār yārā

(19) Lafz-ı cāy muḳahhamdur ya‘nī yārāna iyiligi fırsat şay ey yār ki (20) *el-furşatu temurru merre’s-seḥābī*⁵⁶⁰ ḥasebince devlet ve ḳudrete (21) beḳā olmaz

(4) Der-ḥalka-ı gül ü mül hoş-ḥānd [M10a] (1) dūş bülbül

Gül ü mül ḥalkasında hoş okıdı (2) dün gice bülbül murād ḥalka-ı gül ü mül den cenāb-ı Ḥaḳdan olan (3) inbisāt u inkişāfdur ve *bülbül* den murād ol cānibden olan (4) tenbīh-i nebiyyedür

Hāte’ş-şabūḥe hayyū yā eyyühe’s-sükārā

Hāt (5) ismdür esmā-yı ef‘ālden a‘ṭinī ma‘nāsına ve *şabūḥ* şabāḥ (6) vaktinde içilen şarāba dirler *hayyū* şığa-i cem‘-i emr-i ḥāzırdur *virūn* (7) *şabūḥı dirilūn ey serḥoşlar* dimekdür ba‘zı nüsaḥda fāte’ş-şabūḥ (8) vāḳı‘ olmuş bu taḳdīrce eş-şabūḥ merfū‘ (9) fā‘il olur ve *fātenuñ* şabāḥ şarābı fevt oldı dimekdür (10) bu beytte ol ḥadıṣ-i şerīfuñ maẓmūnına işāret vardır ki (11) Resūlullāḥ ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur *inna’llāhe te‘alā yenzilū ilā-semāi’d-dünyā* (12) *fī-küllī leyletin cumu‘a* ba‘zı rivāyetde *ba‘de*

⁵⁵⁸ “Senden gizledim ama seni sevdiğim ortaya çıktı. Bu günden sonra seni aşikâr olarak seviyorum.”

⁵⁵⁹ السَّحَابُ بِرَيْحٍ Kiyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A‘râf, 172).

⁵⁶⁰ الْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ Fırsatlar bulutlar gibi gelir geçerler. Hz. Ali Nehcü’l-Bülegâ, 21. Hikmet. Ayrıca السَّحَابُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ifadesi Neml Suresi’nin 88. ayetinde geçmektedir. ‘Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu), her şeyi sapasağlam yapan Allah’ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır.’

selāse külle leyletin feyeḳülü (13) *hel min-tā'ibin feetübe 'aleyhi hel min-müstaḡfirin fa'ḡfire lehu*⁵⁶¹

(5) Āyine-i (14) Sikender cām-ı meyest bi'nger

[*İskender āyinesi şarāb ḳadehidür naẓar eyle*] İskender bir āyine itdürüp anı bir (15) mīl üzre berkitüp aña naẓar idüp her memleketi anda görür imiş (16) ki ol āyinenün ḥāşiyeti her memleketi göstermek imiş H'āce Hāfızuñ (17) murādı budur ki *āyine-i İskender* şol ḳalbdür ki 'ışḳ-ı İlāhī zarfı ola (18) aña naẓar ḳıl ki memālik-i dünyānuñ āhiri ḥarāb idügün saña gösterür nitekim (19) dir

Tā ber-tu 'arza dāred aḥvāl-i mülk-i Dārā

Dārā bunda bir pādşāhuñ (20) adıdur ki İskender elinde helāk olmışdur [Bunda didi zīrā bir ma' nāsı dāştan lafzından şığa-ı mübālağa-ı ism-i fā' ildür]

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Şinidem mülk-i Dārā geşt dāru'l-(21) mülk-i İskender⁵⁶²

Ne İskender be-mānd eknün ne dāru'l-mülk ne Dārā

(6) Ey şāhib-i kerāmet şükrāne-i selāmet

[M10b] (1) Ya' nī *ey şāhib-i memleket-i dünyā yā şāhib-i vilāyet-i 'uḳbā selāmet şükri içün* (2)

Rūzī tefekḳudī kun dervīş-i bī-nevā-rā

Tefakḳud hāzır olmayan kimseyi istemege (3) ve añağa dirler ve *nevā* bir niçe ma' nāya gelür bunda rızḳ ve ḥüsn-i ḥāl ma' nāsı (4) münāsibdür ya' nī *bir gün yoḳla dervīş-i bī-rızḳı yā ḥüsn-i ḥālī olmayan* (5) *sālik-i bī-behreyi*

Beyt

--+ / -++ / +--+ / +-+

Pursiden-i şikeste-dilān ehl-i faẓl-rā⁵⁶³

Noḳşān-ı (6) faẓl nīst mezīd-i siyādetest

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Naẓar kerden be-dervīşān munāfī-i büzirgī (7) nīst⁵⁶⁴

⁵⁶¹ بعد ثلث كل ليلة فيقول هل من تائب فأتوب عليه هل من با'z-ı rivāyetde ان الله تعالى ينزل الى سماء الدنيا في كل ليلة جمعه الله her cuma gecesi (diğer rivayette her gecenin üçte biri geçtikten sonra) dünya semasına nuzul eder ve “Yok mu tevbe eden tevbesini kabul edeyim yok mu bağışlanma dileyen onu bağışlayayım.” buyurur. (Hadis) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis No: 16395, Bu hadis Müsned’de şu şekildedir: يَنْزِلُ اللَّهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأُعْطِيهِ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ

⁵⁶² Selmân Sâvecî, Dîvân-ı Eş’âr, Kasâ'id, No: 4 Ganjor, “*Dârâ mülkünün İskerder’in başşehri olduğunu işittim. Şimdi ne İskender kalmıştır ne o şehir ne de Dârâ.*”

⁵⁶³ “Gönlü kırıkların (hâlini) sormak erdemlilerin onurunu kırmaz; efendiliklerini artırır.”

⁵⁶⁴ “*Dervîşlere nazar etmek ululuğa mânî değildir. Zîrâ Süleymân’ın bu haşmeti ile karıncasına nazarları var idi.* Hâfız-ı Şîrâzî, [G.323/5].

Süleymān bā-çünin haşmet nazārḥā būd bā-müreş

(7) Āsāyiş-i (8) dü gītī tefsīr-i in dü ḥarfest

Āsāyiş ism-i maşdardur āsūden ma'nāsına (9) *gītī* kesr-i kāf-ı 'Acemī ile cihān ma'nāsınadır *āsāyiş-i dü-gītī* mübtedādur (10) ya'nī iki cihān deñilmesi tefsīr-i in dü ḥarfest ḥaberdür bunuñ tefsīri (11) iki ḥarfdür ya'nī iki şey' qalildür anları beyān vechi ile zikr ider (12)

Bā-düstān telaṭṭuf bā-düşmenān müdārā

[*Dostlar ile telaṭṭuf düşmānlar ile müdārā*] *telaṭṭuf* luṭf göstermek (13) dimekdür lafz-ı *müdārā* Fārisidür 'Arabīsi müdārātdur nitekim Resūlullāh 'aleyhi's-selām (14) buyurmuşdur *umirte bi-müdārātī'n-nās*⁵⁶⁵ pes *müdārā* yumuşaklık idüp (15) 'adāveti örtmege dirler

(8) Der-küy-ı nīk-nāmī mā-rā güzer ne-dādend

(16) *İyü adluluḥ maḥallesine bize geçit virmediler* murād bize intizām-ı aḥvāl u (17) manşib u māl virmediler dimekdür

Ger tu nemī-pesendī tağyīr kun ḳazā-rā

(18) *Eger sen begenmedüñ ise tağyīr ḳıl ḳazāyī* İmām Şāfi' dimiş

Şi'r (19)

+ --- / + --- / + --

Razīnā ḳısmete'l-cebbāri finā⁵⁶⁶

Lenā 'ilmün ve li'l-ağyāri mālīn

Fe-inne'l-māle (20) yafnā 'an-ḳarībin

Ve 'ilmu'llāhu bāḳin lā-yezālu (21)

(9) An telḥ-veş ki şūfī ummu'l-ḥabāişeş ḥ'ānd

Ol acı gibi ye ki şūfī [M11a] (1) *ḥabāişler anası okudı* ya'nī ummu'l-ḥabāişdür didi murād bundan (2) riyāzetdür ki nefse ḥabāiş ü mekrūh gelenlerüñ aşıldır pes her kim ki (3) şūfī-şüret olup 'āşık-siret olmaya *ḥuffeti'l-cenneti* (4) *bi'l-mekārihi*⁵⁶⁷ ḥasebince ol buña mekrūh gelür

Eşḥā lenā ve aḥlā (5) min-ḳubleti'l-'izārā

Lafz-ı *eşḥā* ve *aḥlā* ism-i tafḍildür şehvetden ve (6) ḥuluvdan ve 'izārā 'aynuñ kesri ve fetḥi ile cem'-i 'azrādur ki bikr (7) ma'nāsınadır ya'nī *müşteḥārekkdir bize ve lezizrekkdir bikrleri öpmekden* (8) zīrā riyāzet ve 'ibādet ki sebep-i vuşul ḥazret ola

⁵⁶⁵ أُمِرْتُ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ İnsanları idare etmek, sadakadır. (Hadīs) Müdāretü'n-Nās, li-İbn Ebi'd-Dünyā, Hadīs No: 4.

⁵⁶⁶ Musluhiddin Sürûrî, bu şiirin İmām Şāfi'ye ait olduğunu belirtmesine rağmen; şiir kaynaklarda Ebû Tâlib'e ait olarak gösterilmektedir. İmām Ali bin Ebû Tâlib, *Dīvān-ı Emîrî'l-Mü'minîn el-İmām Alî bin Ebî Tâlib*, (Cemâ' vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), h.1409/m.1988, s. 76. "1) Cebbār olan Allāh'ın bize verdiği kismete râzî olduk; O, bize ilim, düşmanlarımıza mal verdi. 2) Mal kısa zamanda yok olur; ilim ise kalıcıdır, yok olmaz." Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 170.

⁵⁶⁷ حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ Cennet güçlük ve zorluklarla kuşatılmıştır. (Hadīs) Rîvāyet edilen hadīsın tam hālî şu şekildedir: وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 2, s. 616, Hadīs No: 2559.

her ne deñlü (9) zaḥmet olursa ni‘met ve raḥmetdür [bu beytde riyāzete terğib vardır] [‘izārā elif ile yazıldığı ğalaṭ fi‘l-kitābedür] [ba‘zı nüsaḥda bintü‘l-‘ineb vākı‘ olmuş ‘izārāya münāsib oldur]

Beyt

--+/+--+/+--

Ger merg resed çirā hirāsem (10)

K‘ān rāh-ı bütest mī-şināsem⁵⁶⁸

(10) Hengām-ı teng-desti der-‘ıyş kûş u (11) mestî

[Ve bir vaḳt-i mu‘ayyen ü maḥdûdda olan cem‘iyyete *hengāme* dirler *hengām* lafzınıñ âhirine hā-yı tevḳiyyet idḥāl itmek ile] *hengām* muṭlaḳā ve vaḳt ma‘nāsına olmaḳ şāyi‘dür gāh olur (12) vaḳt-i mu‘ayyen ü maḥdūd murād olur nitekim *hengām-ı* gül dirler ve bu beytde (13) vākı‘ olan yā ḥarfleri maşdariyyedür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki (14) *el tarlıġı vaḳtinde ‘ıyşa ve mestlige dūrüş* murād budur ki faḳr (15) u kılet müstevlî olıcaḳ ḥazret-i Ḥaḳ ile ünse ve ‘ibādete müstaġraḳ (16) u bî-ḥod ol ki Resûlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazretine kaçan ğam ‘arız (17) olsa *v‘esta‘īnu bi’s-şabrı ve’s-şalāti*⁵⁶⁹ ḥasebince namāza meşġûl olur (18) idi [bu ma‘nā mestî lafzından fehm olunur ki *mest* lâ-ya‘kil olana dirler *serḥoş* kellesi kızmışa dirler]

K‘in kîmyā-yı hestî Kārûn kuned gedā-rā

Kîmyā bunda ‘ameli altun itmege (19) dirler [bunda didi zîrā gāhî ol ‘amel-i altuna dirler gāh altun yaldızlanmışa dirler] ve *Kārûn* meşḥûr mālârdur ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *bu varlık kîmyāsı* (20) *Kārûn ider gedâyı* ya‘nî ol ki müstaġraḳ-ı baḥr-ı ḥubb-ı İlāhî ola aña ğınā-yı ḳalb (21) ḥāşıl olur belki taḥāret üzre olanlara ğınā-yı şûrî daḥî ḥāşıl olur ki Resûlullāh şalla‘llāhu ‘aleyhi ve sellem [M11b] (1) buyurmuşdur *Düm ‘ale-t-ṭahāreti yūvesse‘ ‘aleyke‘r-rızķı*⁵⁷⁰ [bu beytde faḳr u tevekküle terğib vardır] [İnān ki ḥaḳ-rā naḫar-ı kîmyā kunend]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Rızķ ma‘lûmı (2) olan erzāḳa eyler i‘timād

Faḳr u şabr ehli olan Rezzāḳa eyler i‘timād (3)

(11) Serkeş me-şev ki çün şem‘ ez-ġayretet be-süzed

Ba‘zı nüsaḥda serber me-keş (4) vākı‘ olmuş ve tā-yı ḥitāb be-süzed lafzına dāḥil olmaḳ gerek idi *ġayret* (5) lafzına dāḥil oldu vezn için ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *baş çekici* (6) *olma yā baş yuḳaru çekme şem‘ gibi ki ġayretten yaḳar seni* [bu beytde tekebbürden terḥib vardır]

Dilber ki der-kef-i ü (7) mūmest seng-i ḥārā

⁵⁶⁸ “Eğer ölüm erişirse neden korkayım. Ki o yol sanemlerin yoludur biliyorum.” Hekîm Nizâmî-i Genceî, *Leylî vü Mecnûn*, (Vahîd Destgerdî), Matbaa-i Armaġân Tahrân, 1313. s. 7.

⁵⁶⁹ *وَاسْتَعِيْزُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ* Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah’a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir. (Kur’ân, Bakara 2/45)

⁵⁷⁰ *دُمْ عَلَى الطَّهَارَةِ يُوسِّعْ عَلَيْكَ الرِّزْقُ* Temizliğe devam et, rızķın genişlesin. (Hadîs)

[*Dilber ki anuñ ayāsında mumdur taş berki*] sūzed lafzınuñ fā'ili dilberdür *hārā* bunda berk (8) ma' nāsınadır [bunda didi zīrā bir cins kumaşa dirler gāh elif hāya tebdil olunur hāre dirler nitekim āşikārā ve āškāre dirler] murād budur ki te' azzum u kibriyā gösterme ki *el-‘aẓametü izārī ve'l-kibriyā'ü* (9) *ridā'ī femēn nāze ‘anī fihūmā fiḳad edḥaltühū'n-nāra*⁵⁷¹ ḥasebince Ḥaḳ te' alā seni (10) mum gibi yakmaya

Şi'r

Tevāza' a yā fetā fi-külle ḥīnin
Velā faḥre' ale't-ṭīni (11) lıṭīnin
Terā mā ḥalle min-faḥrin ve kibrin
Mine'l-mevlā bi-iblisī la' īnin⁵⁷² (12)

(12) Ḥūbān-ı Pārsī-gūy bahşendegān-ı 'ömrend

[Bir lafzuñ ba' zı ḥurūfı tağyir olunup ' Arabī kılınsa mu' arreb dirler Pārsī lafzınuñ bāsı fā kılınup ' Arabī kılınmışdur] *Pārsī* Fārisīdür Fārisī (13) mu' arreb-i Pārsīdür ve *pārsī-gūy* vaşf-ı terkibidür ve lafz-ı *ḥūbān-ı* (14) Pārsī-gūy mübtedādur *bahşendegān-ı 'ömrend* ḥaberdür ma' nā-yı mışrā' budur ki (15) *Pārsī söyleyici maḥbūblar 'ömr bağışlayıcılardur* murād budur ki Fārisī (16) ādeme ' ışk u şevk virüp piri gūyiyā cevān idüp 'ömr bağışlarlar (17) Ḥazret-i Mevlānā dimiş

Beyt

--+--/-+--/-+--
Fārisī gū gerçi tāzī ḥoşterest⁵⁷³ (18)
' Işk-rā ḥod şad zebān-ı dīgerest

Sākī be-dih beşāret pirān-ı (19) pārsā-rā

Sākī beşāret vir ya' nī muştula zāhid pīrlere ki murād (20) budur ki ey ḥ'ānende vü gūyende müjde vir zāhid pīrlere ki şevk (21) virür Fārisī kelām istimā' idüp zevk-i semā' [M12a] (1) ḥāşıl eyleyüp ' ışk u şevk ile diyeler

Beyt

++--/+--/+--
Me'nger ender-sepīdi-i (2) müyem
Ki cevānest cān-ı men ez-' ışk⁵⁷⁴

(13) Ḥāfız be-ḥod ne-pūşid in (3) ḥırқа-ı mey-ālūd

⁵⁷¹ الْعِظْمَةُ إِزَارِي وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي فَمَنْ نَزَعَنِي فِيهِمَا فَقَدْ أَخْلَلْتُهُ النَّارَ Büyüklük benim gömleğimdir, ululuk da cübbem. Her kim bu iki şeyde benim ile çekişirse onu ateşe atarım. (Hadis) Müsnedü'ş-Şihāb, No: 1350.

⁵⁷² “1) Alçak gönüllü ol ey genç! Her zaman mütevāzi ol. Zīrā çamurun üzerinde çamura fahr yakışmaz. 2) Çünkü sen, kibir ve fahrdan dolayı Allāh tarafından la'netlenen İblis'in başına gelen şeyleri gördün.”

⁵⁷³ “Arapça daha hoş ama Fārsi söyle. Zīrā aşkın kendine özgü yüzlerce dili vardır.” Hz. Mevlānā, Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma'nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 3-4, s. 209, Beyt: 3841.

⁵⁷⁴ “Saçımın beyazladığına bakma, ruhum aşk sebebiyle hālā gençtir.”

Harf-i *bā* be-hod lafzında muşāḥabet yā sebebiyyet içündür (4) ve *mey-ālūd* vaşf-ı terkibidür ve şıfat-ı ıhrādur ma' nā-yı mışrā' (5) budur ki *Hāfız kendü ile giymedi bu şarāb bulaşmış ıhrāy* murād budur ki (6) Hāfız kendüligi ile giymedi melāmiyye libāsını belki *evliyā'ı taḥte* (7) *kubābi lā-ya'rifihüm gayrī*⁵⁷⁵ ḥasebince Ḥaḳ te'alā setr ü pūşiden içün bu libāsı (8) giydürdi

Ey şeyḥ-i pāk-dāmen ma' zūr dār mā-rā

Ey etegi pāk şeyḥ (9) *ma' zūr dut bizi*

VELEHU EYŻAN [G.7]

[Fā' ilün Müfte' ilātün Mefā' ilān Fa']

(1) Revnaḳ-i 'ahd-i şebābest diger bustān-rā

(10) *Revnaḳ* yüz güzelliği ve yüz şuyı ma' nāsınadır 'ahd bunda zamān ma' nāsınadır ['ahd bunda didi zīrā eyman ma' nāsına ve muḥkem yemīn ma' nāsına ve vaşıyyet ma' nāsına ve şaklamak ma' nāsına daḥi gelür] (11) *şebāb* bunda tazelik ma' nāsınadır [bunda didi zīrā *şebāb* cem'-i şāb ma' nāsına daḥi gelür] *diger* digerden muḥaffedür bunda (12) daḥi ma' nāsınadır *bostān* vāvsız 'Arabidür bustān vāv ile Fārisidür (13) ma' nā-yı mışrā budur ki *tazelik zamānının güzelliği vardır daḥi bustāna* (14) murād bustāndan 'ālem-i mükāşefedür anuñ tazeligi sālike ibtidā'-i (15) feyeżān-ı İlāhidür [vaḳtā ki sülūk-ı tarikatūñ aḥvālin ve şerā'it ü ādābın zıkr ider ise sālikūñ 'ālem-i mükāşefeye irişdügün beyāna şürü' eyledi]

Mi-resed müjde-i gül bülbül-i hoş-elḥān-rā

[*İrişür gül müjdesi hoş-āvāz bülbüle*] *elḥān* cem'-i laḥndur (16) *laḥn* bunda āvāz ma' nāsınadır [bunda didi zīrā laḥn ḥaṭāya dirler ve sözden maḳşuda ve ḥüsn-i edāya ve perdeye dirler] *gülden* murād ma' şūḳ-ı ḥaḳīḳi ve *bülbül*den (17) murād 'aşıḳdur ve *hoş-elḥān* olduğı lisānında zıkrū'llāh olduğıdur

Beyt (18)

++--/++--/++--

Ger be-pursi kūdām zıkr evlāst

Efdālū'z-zıkr *lā ilāhe illa'llāh*⁵⁷⁶ (19)

(2) Ey şabā ger be-cevānān çemen bāz resi

Bāz bunda girü ma' nāsınadır (20) [bunda didi zīrā açuḳ ma' nāsına ve arşun ma' nāsına ve kılınç ma' nāsına ve toğan ma' nāsına ve rüşen ma' nāsına ve fark itmek ma' nāsına ve oyun ma' nāsına daḥi gelür] ma' nā-yı mışrā' budur ki *ey şabā eger çemen yigitlerine girü irişesin* (21) *şabā*dan murād şehirde olan teveccüh-i ḳalbīdür [M12b] (1) *cevānān-ı çemenden* murād 'ālem-i mükāşefeye taze irişen sāliklerdür

Ḥıdmet-i mā be-resān (2) serv ü gül ü reyḥān-rā

⁵⁷⁵ أُولَآئِی تَحْتَ قُبَابِی لَا یَعْرِفُهُمْ غَیْرِی Kubbelirim altında evliyalarım vardır benden gayrısı bilmez. (Hadīs-i Kudsi)

⁵⁷⁶ "Eğer hangi zıkr daha evlādır diye sorarsan; zıkrın en efdali *Lā İlāhe İllallāhdır*."

[*Bizüm hıdmetimüz iriştir serve daği güle daği feslegene*] servden murād ‘uluvv-ı mertebe bulandır *gülden* murād (3) maḥbūbiyyet dā’iresine varandır *reyḥāndan* murād revāyiḥ-i ṭayyibe (4) ve aḥlāk-ı ḥasene ile muttaşif olandır bunda tenbîh vardır ki (5) erbāb-ı sülûkdan istimdād itmek gerekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Pādşāhān-ı cihān (6) çün be-ğamī ḥaste şevend

İsti‘ ānet zi-der-i küşe-nişinān ṭalebend⁵⁷⁷

(3) Ger çünin (7) cilve kuned muğbeçe-i bāde-fürüş

Cilve çalkanı çalkanı yürimege dirler (8) *muğbeçe* Naşrānī oğlancuğına dirler *bāde-fürüş* vaşf-ı terkibidür (9) ve şıfat-ı muğbeçedür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *eger bunculayın şive ile* (10) *hareket iderse şarāb şatıcı Naşrānī beççe* bundan murād maḥām-ı irşāda (11) vāşıl olup tāmām-ı temkîn bulmayan sālîk ü vā‘ izdür [kemāl bulmayan ḥālet böyle olıcaḳ kemāl bulan niçe olsa gerek bunda ma‘ lümdür]

Ḥāk-rüb-ı (11) der-i meyḥāne kunem müjgān-rā

Ḥāk-rüb vaşf-ı terkibidür ve lafz-ı *der* bunda (12) kapu ma‘nāsınadır *müjgān* cem‘-i müjedür [ammā gāhi müfred mevķıfında isti‘ māl olunur] ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *meyḥāne* (13) *kapusunun toprağın süpürücü idem kirpikleri meyḥāneden* murād ‘ālem-i (14) hüviyyetdür ki maḥall-i feyz ü ta‘ zimdür nitekim dir

Beyt

--+ / -+--+ / ++++ / -+-

Ez-āstān-ı pîr-i muğān (15) ser çirā keşem

Devlet der-în serest küşāyiş der-în derest⁵⁷⁸

(4) Ey ki ber-meh (16) keşi ez-‘ anber-i sārā cevğān

Ey ḥarf-i nidādur münādā maḥzūfdur *sārā* (17) ḥāliş ma‘nāsınadır *cevğān* füşeḥā-yı ‘Acemden cīm-i ‘Arabī ve kāf-ı Fārisī (18) ile mesmū‘dur ki Türkîsi çevgendür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *ey dilber* (19) *ki ay üzre çekersin şālî ‘anberden çevgen* murād ḥazret-i Ḥaḳḳun istitārı (20) ve ketm-i esrāridür

Muḫṭarib-ḥāl me-gerdān men-i sergerdān-rā

Ḥiṭāb münādā olan (21) dilberedür *muḫṭarib-ḥāl eyleme ben başı dönüciyi* çün [M13a] (1) sālîke istitār-ı cemāl ola muḫṭaribü’l-ḥāl olur [çevgen ile topı döndürürler kendü başı topa teşbîh idüp çevğān ile sergerdān zikr yledi]

Beyt (2)

--+ / -+--+ / ++++ / -+-

Dîdār mî-nümāyî vü perhîz mî-kunî⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ “Cihān pādîşāhları bir gam ile yorgun düştüklerinde, sen inzivâya çekilenlerden yardım iste.”

⁵⁷⁸ “Pîr-i mugân eşiğinden neden uzak duralım? Mutluluk o başıdır ve ferahlık o kapıdadır.” Hâfız-ı Şîrâzî, Dîvân-ı Hâfız, [G.34/4]

Bāzār-ı ẖ'ış ü āteş-i mā tîz mî-kunî (3)

(5) Tersem in kavm ki ber-dürd-keşân mî-ḥandend

Dürd zamm-ı dāl-ı ūlā ile (4) çirk ma' nāsınadur bunda şarābuñ pūsesi murāddur ma' nā-yı mışrā' (5) budur ki *qorqarın bu kavm ki şarābuñ çirküñi içenlere gülerler* murād budur ki (6) ol kavm ki dünyā telezzüzātına meşgüllerdür terk-i şehvāt u lezzāt idüp (7) 'ışq-ı İlāhî merāret ü kudüretlerin nüş iden sālîk-i ḥaḳîḳāt olan (8) tālib-i Ḥaḳ olanlara gülerler qorqarın ben ki anlar

Der-ser-i kār-ı ḥarābāt (9) kunend imān-rā

Ḥarābāt fışk evi dimekdür ma' nā-yı mışrā' budur ki *ḥarābāt* (10) *işi başında ideler ya'nî aña şarf ideler imānı* murād budur ki *ḥarābāt-ı* (11) dünyāya tevağgöl idüp āhiretten gāfil olup kendü ḥāllerine ağlamayup (12) ḥüsn-i ḥālî olan 'āḳıbet-ı ḥamīde şadrında olanlara gülenler meslūbu'l-imān (13) olalar *el-'iyāzu bi'llāh*⁵⁸⁰ haberde vārid olmuştur ki *cümūdu'l-'aynî min-ḳasveti'l-ḳalbi* (14) *ve ḳasvetü'l-ḳalbi min-keşreti'z-zünūbi ve keşretü'z-zünūbi min-nisyāni'l-mevti* (15) *ve nisyānu'l-mevti min-ṭülü'l-emeli ve ṭülü'l-emelü min-ḥubbi'd-dünyā* (16) *ve ḥubbu'd-dünyā re'sü külli ḥaṭî'etin*⁵⁸¹

(6) Yār-ı merdān-ı Ḥudā bāş ki der-keşt-i Nūḥ

Yār bunda (17) muşāḥib ma' nāsınadur [bunda didi zīrā maḥbūba dirler ve ağıyār olmayana dirler ve dost olana dirler ve yardım idene dirler] ma' nā-yı mışrā' budur ki *Allāh erenlerine yār ol* (18) *ki Nūḥ gemisinde*

Hest ḥākî ki be-ābî ne-ḥared tūfān-rā

Ḥākî lafzında ḥarf-i yā (19) vaḥdet içündür yā nisbet içündür *ābî* lafzında vaḥdet içündür (20) *ya'nî bir toprak vardır yā bir toprağa mensūb vardır ki bir şuya almaz* (21) *tūfānı* andan murād Ḥazret-i Nūḥ 'aleyhi's-selām bunda tenbîḥ vardır ki [M13b] (1) erbāb-ı sülūka mürşid ü yār gerekdür nitekim Ḥazret-i Mevlānā dimiş

Beyt (2)

-+---/-+---/-+-

Ḥalvet ez-ağıyār bāyed nî zi-yār

Püstîn behr-i dey āmed nî bahār⁵⁸² (3)

(7) Her ki-rā ḥāb-geh in menzil muştî ḥākest

Ḥāb-geh ḥāb-gāhdan maḳşūrdur (4) *gāḥ* lafzı gāḥ zamān içün gāḥ mekân içün olur bunda (5) mekân içündür *muşt* yumruḳ ve avuc ma' nāsına gelür bunda (6) avuc

⁵⁷⁹ "Yüz gösteriyorsun ve ardından gizleniyorsun. Kendi pazarını ve bizim âteşimizi harâretlendiriyorsun." Muslihiddin Sa'dî, *Külliyyât-ı Sa'dî*, Gazeliyyât, s. 918. G.447/1.

⁵⁸⁰ العیاذ بالله Allāha sığırırız.

⁵⁸¹ جُمُودُ الْعَيْنِ مِنْ قَسْوَةِ الْقَلْبِ وَقَسْوَةُ الْقَلْبِ مِنْ كَثْرَةِ الذُّنُوبِ وَكَثْرَةُ الذُّنُوبِ مِنْ نِسْيَانِ الْمَوْتِ وَنِسْيَانِ الْمَوْتِ مِنْ طُولِ الْأَمَلِ وَطُولُ الْأَمَلِ مِنْ حُبِّ الدُّنْيَا وَحُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ kalp (kalbin katılaşması) günahların çokluğundandır. Günahların çokluğu, ölümün unutulmasındandır. Ölümün unutulması, tûl-i emeldendir (dünyaya ait isteklerinin çokluğundandır). Tûl-i emelin sebebi, aşırı dünya sevgisindendir ve aşırı derecede dünya sevgisi, bütün günahların başıdır.

⁵⁸² "Ağıyardan halvet etmek gerek yârdan değil. Kürk kışın işe yarar, bahar vakti değil." Mevlâna Celâleddin Muhammed, *Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 2.cilt, s. 224, Beyit: 25.

ma' nâsinadur ve harf-i yâ vahdet içündür ma' nâ-yı mışrâ' (7) budur ki *her kimûn ki uykusı yeri bu bir avuç toprak menzildür* [bunda tenbîh vardır ki erbâb-ı sülûk kabır fikrin idüp hâne-i bülend sevdâsın itmemek gerek] (8)

Gü çi hâcet ki ber-eflâk keşed eyvân-râ

[Ba' zı nüsahta keşî vâkı' olmuş] *Eyvân* yukarıda beyân olunmuşdur (9) bunda çâr-tâk ma' nâsına isti' mâl olunmak zâhirdür ki ma' nâ-yı mışrâ' (10) budur ki *ne hâcet ki eflâk üzre çeke çâr-tâkı*

Beyt (11)

-+---/-+---/-+---/-+---

Ey sarâyını bülend iden kişi mağrûrsın

Gâfil olma kim girer birgün (12) aña düzd-i ecel

(8) Be-rev ez-hâne-i gerdün be-der-u nân mîtaleb

Be-der-âmeden ve (13) *be-der-reften* taşra gelmek ma' nâsinadur öyleye ma' nâ-yı mışrâ' böyle olur ki (14) *felek ondan taşra git etmek isteme* [bunda kanâ' ata ve terk-i dünyâyâ terğib vardır]

K'in siyeh kâse der-âhîr be-kuşed (15) mihmân-râ

K'in aşlda ki indür *siyeh kâse* siyâh kâsedan maqşûddur (16) siyâh kâselik hissetden 'ibâretdür ma' nâ-yı mışrâ' budur ki (17) *bu kara çanaqlı âhîrde depeler konuğu*

(9) Mâh-ı Ken' ânî-i-men mesned-i Mısr (18) ân-ı tu şud

Mâh muhâtabdur *Ken' ânî* lafzında harf-i yâ nisbet (19) içündür *mesned* lafzı tayanacak yer ma' nâsinadur bunda taht (20) murâddur *ân-ı tu ez-ân-ı tu* ma' nâsinadur ma' nâ-yı mışrâ' (21) budur ki *ey benüm Ken' âna mensûb ayum Mısr tahtı senûn* [M14a] (1) *oldı*

Gâh-ı ânest ki bedrûd kunî zindân-râ

Gâh bunda zamân ma' nâsinadur (2) *bedrûd kerdan* esenlemek ya' nî vedâ' itmek dimekdür (3) ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *ol vaqtdür ki vedâ' idesin zindâna* (4) murâd *mâh-ı Ken' ânî*den rûh-ı insânîdür *zindândan* murâd (5) *ed-dünyâ sicnû'l-mü'mîni ve cennetü'l-kâfirî*⁵⁸³ hasebince dünyâdur *Mısr*dan (6) murâd 'âlem-i İlâhîdür çün rûh tekmîl-i fezâ'il ü fevâzıl idüp (7) 'izz-i hâzrete istihkâkı ola aña mevt zindândan hâlâş olup (8) *Mısr-ı âhîretde mesned-nişin* olmağdur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Hoş ân vaqtı ki men mîrem (9) selâmet mî-berem îmân

Resânem cân-ı müştâkem be-süy-ı hâzret-i cânân⁵⁸⁴ (10)

(10) Der-ser-i zülf ne-dânem ki çi sevdâ dârî

⁵⁸³ الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ Dünya mümin için bir hapisane, kâfir için ise bir cennettir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 2, s. 499, Hadîs No: 2324.

⁵⁸⁴ "O öyle hoş bir vakittir ki ben ölürüm ve imânla selâmete ererim. Ve müştâk cânım ile cânânım huzûruna ulaşırım."

Zülfün başında bilmezem ne sevdân (11) *vardur* [ba'zı nüsaḥda bu beyt bulunup lafzen ve ma'nen münāsib olduğu için şerḥ olundu lafzen münāsib olduğu budur ki ebyāt-ı gâzel bunun ile onbir olur ma'nâen münāsib olduğu budur ki her tarîḳ-i ihlâş tarîḳ-i Ḥaḳdur ḫilâf-ı tarîḳ-i riyânun ki âña maḥlaş zıkr olan beyt dâldür]

Bâz ber-hem-zede gîsû-yı müşk-efşân-râ

Girü kırış muruş (12) *itmişsin gîsû-yı müşk-efşânı* murâd *zûlf*den gayb-ı hüviyyetdür (13) ve *gîsû*dan tarîḳ-i sâlikdür ya'nî gayb-ı hüviyyetünde bir sırr-ı ḥafî *vardur* (14) ki *eṭ-turukı ila'llâhi te'alâ bi'adedi enfâsi'l-ḥalâ'iki*⁵⁸⁵ mücebince kendüne (15) *turukı*-ı muhtelife kıldıñ ki her birinden bûy-ı müşk gelüp ol (16) bûy ile saña vuşul bulunur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Her ne yoldan istese (17) tâlib irer andan saña

‘Āşıkâ vaşluñ yolun luṭf (18) idüp âsân eyledin

(11)Ḥâfızâ mey-ḥûr u rindî kun u hoş-bâş (19) velî

Merhûndur [ey Ḥâfız şarâb iç ve rindlik eyle ve hoş ol velî]

Dâm-ı tezvîr me-kun çün digerân Qur'ân-râ

Tezvîr ağı (20) *eyleme gayrılar gibi Qur'ânı* bunda tenbîh *vardur* ki mürâyî bedterdür fâsıkdan

(21)Beyt

+---/+---/+---

Mürâyî her kesî ma'bûd sâzed

Mürâyî-râ ez-ân guftend müşrik⁵⁸⁶ [M14b] (1)

VELEHU EYẒAN [G.8]

[Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün]

(1)Eger ân Türk-i Şirâzî be-dest âred dil-i mâ-râ

Türk zamm-ı tâ ile ve sükûn-ı râ ile (2) *Ḥıṭâ* ve *Ḥoten* ve *Deşt ü Kıpçak* memleketlerinin ehline dirler anlarıñ *ķamûsı* (3) aḳ yüzlü ve ḳara gözlü ve ḳara ḳaşlu ve cefâkâr olduklarından ötürü (4) ‘Acem şâ'irleri maḥbûblarına ber-sebîl-i teşbîh Türk ıtlâḳ iderler *Şirâzî* (5) lafzında olan ḥarf-i yâ nisbet içündür ve *Şirâz* Ḥ'âce Ḥâfızun (6) kendü şehridür ve kendü şehrinün maḥbûbı şalâḥ üzre olduğın (7) ister pes *eger ol Şirâzî maḥbûb ele alursa bizüm gön'lümüzü* (8) didüğünden murâd budur ki eger şalâḥ üzre olursa ki bizüm gön'lümüz (9) hoş olmak anuñladur

Be-ḥâl-i Hindüyeş baḥşem Semerķand u Buḥārâ-râ

⁵⁸⁵ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ Allâh'a giden yollar yaratılmışların nefesi adedince. (Hadîs)

⁵⁸⁶ “Riyâkâr her kesî kendine ma'bûd yapar. O yüzden ona müşrik denmiştir.

(10) *Anuñ Hindū beñine bağışlayım Semerķand u Buḥārāy* [*Semerķand*dan murād dünyā *Buḥārā*dan murād āḫiret idügi Meşnevînuñ ba‘zı ḥikāyelerinden añlanur] Murād budur ki anuñ ḥasenātınuñ (11) bir ḥaķirine ‘ivāz dünyā vü āḫiret olur ve illā kendüsi mertebe-i melekîyyet (12) bulur zîrā ḥadîş-i ḳudsî dir ki *eyyühe’s-şābu’t-tārikü şehvetehu li-eclî* (13) *ente ‘indî bi-menzileti melā’iketi*⁵⁸⁷ bilgil ki *Hind* ism-i memleketdür *Hindî* (14) ol memlekete nisbeti olandur ki āḫirinde olan yā nisbet içündür (15) ammā ol diyārdan olmaḳ ve ādemî olmaḳ lâzım degüldür ḥilāfidur (16) *Hindū*nuñ pes *Hindî* ile *Hindū*nuñ iki cihetden farkı vardır (17) biri bu ki ğayrı iḳlîmden gelüp *Hindde* tavaṭṭun idene *Hindî* (18) dirler *Hindū* dimezler ve biri bu ki ādemî olmayana *Hindî* dirler nitekim (19) *Hindî* kılıc dirler ammā *Hindū* dimezler imdi bu mışrā‘ da yā mecāz (20) vardır yā bu ḳā‘idede külliyyet yoḳdur ve *Hindū* aşlda *Hindevidür* (21) [nitekim mışrā‘-ı mezkûrda] zāmire muttaşıl olıcaḳ [nitekim *Hindevî* zülf diseler] yā muḫāf olıcaḳ yā ḫāhir olur [M15a] (1)

(2) Be-dih sākî mey-i bâķî ki der-cennet ne-ḥ’āhî yāft

Vir sākî şarāb-ı bâķî (2) *ki cennetde bulmasañ gerekdür*

Kenār-ı āb-ı Ruknābād u Gülgeşt-i Muşallā-rā

(3) *Ruknābād* bir ırmaḳ adıdır Şirāzda ve anda bayrām namāzı kıldıḳları (4) yerde bir temāşāgāh vardır aña *Gülgeşt-i Muşallā* dirler ma‘nā-yı (5) mışrā‘ budur ki *cennetde bulmazsın Ruknābād şuyı kenārını ve Muşallā* (6) *temāşā-gāhını* murād budur ki ey vā‘iz ü güyende ve ey ḥikmet-güy u (7) ḥ’ānende şarāb-ı bâķî ki ‘ışḳ-ı İlāhî ve raġbet-i tāturdur vir anı ol (8) şunuñ kenārında ve Muşallā şoḫbet-gāhında ki ‘ibādet idelüm zîrā (9) *cennetde ‘ibādet yiri bulunmaz ki anda tāt at olmaz*

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+--

Behr-i bezmî çün (10) revem men süy-ı bâġ

Niyyet ān bâşed ki bü’gżārem namāz

Mezd-i mescid reftenî (11) bâşed merā

Lācerem yābem şevāb ez-bî-niyāz⁵⁸⁸

(3) Fiġān k’in lūliyān-ı şūḥ u (12) şirîn-kār u şehr-āşūb

Lūlu vāv-ı aşliyye ile ḳaraçi güzeli cem‘i lūliyāndur (13) [vāv-ı maḳlûbe ile lafz-ı ‘Arabîdür incir demek olur anuñ cem‘i lālîdür] ve *şūḥ* maṭbû‘ u maḳbûl-i ḳalb olana dirler ve *şirînkār* oldur ki ‘ameli (14) ve ḥarekâtı lezîz ola ve *şehr-āşūb* şol maḳbûbdur ki şehre fitne bıraġa (15) ya‘nî fiġān ki bu cins maḳbûblar [*şirînkār* lafzı daḫi *şehr-āşūb* lafzı vaşf-ı terkîbîdür]

Çünān burdend şabr ez-dil ki Türkân ḥ’ān-ı yaġmā-rā

(16) *Türkân* cem‘-i Türkdür *ḥ’ān* aşlda sofraya dirler bunda ni‘met murāddur (17) ya‘nî *ancılayın iletdiler şabrı gönülden Türkler yaġma ni‘metin iletdikleri gibi* (18)

⁵⁸⁷ أَيُّهَا الشَّابُّ التَّارِكُ شَهْوَتَهُ لِأَجْلِي أَنْتَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ مَلَائِكَتِي Ey benim rızam için şehvetini terkeden genç! Senin benim yanındaki değerin meleklerimin konumundadır. (Hadîs) ez-Zühd ve’r-Rekâik, İbn-i Mübârek, No: 345-346.

⁵⁸⁸ “Bir sohbet meclisi için baġ tarafına vardım. Maksadım namāzı geçirmek idi. Zîrā benim için mescid borcu geçmişti. Kuşkusuz ben bu bî-niyāzlıkan sevap kazanırım.”

murād budur ki maḥbûb-ı mecâzî ḥubbı bizüm maḥbûb-ı ḥaḳîḳîye muḥabbetimiz kâmil olmağa (19) mâni‘ oldı anuñçün dir

(4) Zi-‘ ıřķ-ı nâ-tamâm-ı mâ cemâl-i yâr müstağnîst

Bizüm (20) nâķış muḥabbetimizden yârüñ cemâli müstağnîdür

Be-reng ü bûy u ḥâl ü ḥaṭṭ ği ḥâcet rûy-ı zîbâ-râ

[*Renge ve koķuya ve ḥâle ve ḥaṭṭa ne ḥâcet yaraşuķ yüze*] nitekim dimişlerdür

[M15b] (1) Şi‘r

Ve mâ‘l-ḥilyu illâ ḥîletün li-naķışetin

Yütemmemu min ḥüsnin izâ kâne ķuşşirâ (2)

Ve emma‘l-cemâlu izâ kâne muvafferen

Ke-ḥüsnike lem yaḥteciḷâ en yüzevverâ⁵⁸⁹

(5) Ḥadîş (3) ez-muṭrib u mey gû vü râz-ı dehr kemter cû

Sözi muṭribdan ve meyden di dehre râzını (4) eksügrek iste murād budur ki sözi vâ‘ iz ü mürşidden ve ‘ ıřķ-ı (5) İläḥiden söyle esrâr-ı eflâki azıcuķ iste

Ki kes ne‘gşûd u ne‘gşâyed be-ḥikmet (6) in mu‘ammâ-râ

Ki kimse açmadı ve açmaz ḥikmet ile bu mu‘ammâyı murād budur ki ‘ ilm-i (7) ğayr-ı nâfi‘den baḥş tażyî‘-i ‘ömrdür anuñçün Resûlullâḥ ‘aleyhi‘s-selâm dimiş allâḥümme (8) innî e‘üzü bike min-‘ilmin lâ-yenfe‘u⁵⁹⁰

(6) Men ez-ân ḥüsn-i rûz-efzûn ki Yûsuf (9) dâşt dānistem

Rûz-efzûn vaşf-ı terkîbîdür ya‘nî ben ol her gün (10) artıcı ḥüsnden bildüm ki Yûsufuñ var idi

Ki ‘ıřķ ez-perde-i ‘ışmet (11) birün âred Züleyḥâ-râ

Ki ‘ıřķ ḥıfz perdesinden taşra getüre Züleyḥâyı (12) murād budur ki ḥâşiyet-i ‘ıřķ zuḥûr u izḥârdur her kimüñ ki ‘ıřķı (13) kāmildür keşf-i ḥicâb idüp kendüyi ḥıfz eylemez

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Eger peydâ (14) şevad ḥâlem ‘aceb nîst

Be-dāned her kesî ki ‘ıřķ müşkest⁵⁹¹

(7) Be-dem (15) guftî vü ḥursendem ‘ifâku‘llâḥ nigü guftî

Yaramaz didüñ baña ḳāni‘in Allâḥ ‘afv (16) eylesün saña iyü didüñ [ba‘zı nüsaḥda mısrâ‘-ı evvel böyle vâķı‘ olmış Eger duşnām fermâyî vü ger nefrîn du‘â güyem]

⁵⁸⁹ “1) Nakış ve zînet, bir bayanın eksikliğini kapatması için hiledir. Onlar az olan güzelliği tamamlıdır. 2) Fakat senin güzelliğin gibi güzellik çok ise; taklide ve sahteliğe ihtiyaç duymaz.” Kaynaklarda bu şiir Abbâsî dönemi şâirlerinden İbn el-Rûmî’ye ait olarak gösterilmektedir.

⁵⁹⁰ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ Allahım fayda vermeyen ilmden sana sığınırım. (Hadîs) Abdullah Lütfi Kocaer, *Sahîh-i Müslim Muhtasarı*, c. 2, s.494, Hadîs No: 2722.

⁵⁹¹ “Eğer benim hâlim peydâ olursa şaşırma. Zîrâ herkes bilir ki aşk misk gibidir.”

Cevāb-ı telh mī-zībed leb-i la‘l-i şeker-hā-rā

Şeker-hā (17) vaşf-ı terkibidür mazmūn-ı mışrā‘ itifhām-ı inkārīdūr *acı cevāb yaraşur mı* (18) *şeker çiyneyici la‘l-i lebe* [*ya‘nī yaraşmaz*] murād bundan naşihatdur ki sālīk yaramaz söze (19) şabr itmek gerek ve naşihatdur ki iyüden yaramaz söz şadır olmamak (20) gerek anuñ için dir

(8) Naşihat gūş kun cānā ki ez-cān dustter dārend

[M16a] (1) *Naşihat işit ey cān ki cāndan sevgilü dutarlar*

Cevānān-ı sa‘ādetmend (2) pend-i pīr-i dānā-rā

Şa‘ādetlü yigitler ‘ālim pīrūñ nāşihatini bunda tenbīh vardur ki (3) pīr olan hayr-gūy gerek ve ‘ālim olan hayr-gūy gerek tā ki ikisi bir şahşda (4) cem‘ olıcağ hayr-gūyluğ muqarrer ola ve tenbīh vardur ki pīr-i ‘ālimūñ pendin (5) işitmek bed-bahtlık nişanıdur ve pend bābında bundan bülend beyt olmaz (6) anuñçün dir

(9) Ğazel gufti vü dūr sufti biyā vü hoş be-h‘ān Hāfız

Ğazel (7) *didūñ incü deldūñ gel hoş okı Hāfız*

Ki ber-nazm-ı tu efşāned felek ‘ıkd-ı (8) Şüreyyā-rā

Ki senūñ nazmuñ üzre şaça felek ülker düğümün (9) [*ıkd kesr-i ‘ayn ile bir nice nesne birbirine bağlanmağa dirler boğmak ve meftül gibi*]

VELEHU EYŻAN [G.9]

[Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün]

(1) Şabā be-luţf be-gū ān ğazāl-ı ra‘nā-rā

Hiţābdur *ey şabā luţf ile di* (10) *ol āhū-beççe-i ra‘nāya* murād budur ki ey şehirlerde olan teveccüh-i kalbi münacātda (11) di ‘izz-i hażret-i Hudāyā

Ki ser be-kūh u beyābān tu dāde-i mā-rā

Ki başımuızı (12) *tağa ve şahrāya sen virüp durursun bizüm* murād budur ki senūñ için kār u bārı (13) terk itmişümdür bunda tenbīh vardur ki ibtidā-yı sülūkda *ve tebettel ileyhi* (14) *tebtīlen*⁵⁹² mücebince her nesneden inkişā‘ gerekdür nitekim Resūlullāh (15) ‘aleyhi’s-selām ibtidā’-i hālde Mekkenen çıkup Cebel-i Hīrāda olur idi (16)

Beyt

+---/++-/++-/++-

Der-‘ışk-ı tu ber-hāsteem ez-heme kār

K’ın kār kesī (17) nīst ki kārī dāred⁵⁹³

(2) Şeker-fürüş ki ‘ömreş dırāz bād çirā

(18) [*Şeker-fürüş* vaşf-ı terkibidür] *‘ömreş dırāz bād çirā* cümle-i mu‘teriza-ı du‘āiyyedür *şeker şatıcı ki ‘ömri uzun* (19) *olsun niçün*

⁵⁹² وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَتَبَّلَ Rabbinin adını an. Bütün varlığıyla O'na yönel. (Kur’ân, Müzemmil 73/8)

⁵⁹³ “*Senin aşkından dolayı bütün işlerden ayrıldım. Ki bu işte kimse bir şeye sâhip değildir.*”

Tefakḳudī ne-kuned tūṭī-i şeker-hā-rā

[*Tefakḳud* aḥvāl şormağa ve yitmiş aramağa dirler ve *şeker-hā* vaşf-ı terkibidür] *bir aḥvāl şormağ* (20) *itmez şeker çiyneyici tūṭī için şeker-fürüşdan* murād (21) kelām-ı lezīze ve lezzet-i Hudāyī virmege kâdir olandur ve *tūṭī-i* [M16b] (1) *şeker-hādan* murād kelām-ı lezīz fehmine ve lezzet-i Hudāyī zevkine kâbil olandur (2) bunda tenbîh vardır ki vâiz ü mürşid müsta‘id ü kâbil istemek gerekdür (3)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Gerçi vâcibdür mürīde mürşide tâlib ola

Mürşide lâyıkdur (4) ammā kâbile râğıb ola

(3) Çü bā-ḥabīb nişini vü bâde peymāyi

Çün (5) *ḥabīb ile oturasın daḥi şarāb ölçesin* ya‘nī peymāneye koyup (6) ölçesin

Be-yād dār muḥibbān-ı bād-ı peymā-rā

Hāṭırda dut yıl ölçücü maḥibleri (7) murād budur ki çün sâlik ḳurbet-i Ḥazret bula yād olanları yād itmek (8) gerek nitekim Resûlullāh şalla‘llāhu ‘āleyhi ve sellem leyle-i Mi‘râcda *es-selāmu ‘aleynā* didükden sonra (9) ve ‘*alā-‘ibādī’llāhi’s-şālihīn*⁵⁹⁴ didi

(4) Ğurūr-ı ḥüsnet icāzet meger ne-dād ey gül

(10) *Ğurūr-ı ḥüsnuñ icāzet virmedi meger ey gül* [Ba‘zı nüsaḥda ‘arūs-ı ḥüsnet ba‘zı nüsaḥda ğurūr-ı ḥüsñ vâkı‘ olmuş]

Ki pursişī ne-kunī ‘andelīb-i şeydā-rā

(11) *Pursiş* ism-i maşdardur pursiden ma‘nāsına *şeydā* bulanmış dīvāne gibi olmuşa (12) dirler ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *bir şormağ itmezsin bülbül-i āşüfteye* murād (13) budur ki ‘izzet-i ḥazret ve kibriyā-yı zāt bunı iḳtiżā ider ki ‘āşık u tâlib (14) nālān u giryān ola anuñçün *ud‘ünī estecib leküm*⁵⁹⁵ buyurmuşdur (15)

Beyt

+--+/-+--/+--+/-+--

Be-küş tā be-kef ārī kilid-i genc-i vücūd

Ki bī-taleb ne-tevān reft gevher-i maḳşūd⁵⁹⁶ (16)

(5) Be-ḥulḳ u luṭf tüvān kerd şayd-ı ehl-i nazar

Ḥulḳ u luṭf ile ehl-i nazarı (17) *şayd itmek olur*

Be-bend ü dām ne-girend murğ-ı dānā-rā

⁵⁹⁴ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ Selam olsun bize ve Allah’ın tüm iyi kullarına. (Hadis) Abdullah Parliyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi* c. 1, s. 159, Hadis No: 289.

⁵⁹⁵ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir. (Kur’ân, Mü’min 40/60)

⁵⁹⁶ “Çalış ta ki vücūd hazînesinin kilidini ele edesin. Zîrâ maksūd cevheri talep etmeden bulunmaz.”

Bend ile daḥi aḡ (18) *ile dutmazlar murğ-ı ‘ālimi* murād *ehl-i naẓar* ve *murğ-ı dānādan vā‘ iz ü mürşiddür* (19) ki bunlar semā‘ -ı ẓabūl ve ḥüsn-i irādet ile şayd olunurlar

Beyt (20)

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şeyḥ ez-tālib-i Ḥaḡ ḥüsn-i irādet ḥ‘āhed⁵⁹⁷

Çün fūrūşende ki ü (21) kıymet-i kālā talebend

(6) Ne-dānem ez-çi sebep bŷy-ı āšnāyī nīst

[M17a] (1) *Bilmezem ne sebebeden āšnālīḡ* (2) *koḡusı yoḡdur*

Seḥī-ḡadān-ı siyeh-çeşm-i māh-sīmā-rā

Serv-ḡadlere ḡara (3) *gözlere āy sīmālulara* murād budur ki ḥüb-şüret cevānlarıñ ḥazret-i (4) Ḥaḡ ile āšnālīḡları yoḡ

Beyt

- + --- / - + --- / - + -

Rŷy der-ān kun ki tu-rā rŷy dād

Şad (5) der-i ümmīd be-rŷyet küşād⁵⁹⁸

(7) Cüz in ḡadr ne-tevān guft der-cemāl-i tu ‘ayb

(6) *Bundan ḡayrı dimek olmaz senŷñ cemālŷñde ‘ayb*

Ki reng-i mihr ü vefā nīst (7) rŷy-ı zībā-rā

Ki muḡabbet ü vefā rengi yoḡdur yaraşuḡ yŷz iḡün (8) murād budur ki ḥüb-rŷylarda muḡabbet-i Ḥaḡ ve va‘d-i ‘ubŷdiyyete (9) vefā yā ‘ahd-i tevbe ve va‘d-i şeyḡe vefā yoḡdur

(8) Be-şŷkr-i şoḡbet-i aşḡāb (10) u āšnā-yı baḡt

Aşḡāb şoḡbeti ve baḡt āšnālīḡı şŷkri eyle

Be-yād dār (11) ḡarībān-ı deşt ü şaḡrā-rā

Ḥāḡırda dut beyābān u şaḡrā ḡarīblerini (12) murād budur ki aşḡāb-ı ḡarīḡat şoḡbetine irenler ve ḡurbet-i Ḥaḡ baḡtı ile (13) āşinā olanlar bu şoḡbetden dŷr ve ḡurb-ı ḡazretten mehcŷr olanları (14) yād idŷp du‘ā-yı ḡayr ile şād itmek gerek

(9) Der-āsmān ne ‘aceb ger zi-gufte-i (15) Ḥāfız

Āsmāndan ‘aceb degŷldŷr eger Ḥāfızŷñ dinmişinden ya‘nī söylediḡi (16) sözden

Semā‘ -ı Zŷhre be-raḡş āvered Mesīḡā-rā

Zŷhrenŷñ semā‘ ı (17) *raḡşa getŷre Mesīḡāyı Zŷhre* ki sāzende felekdŷr çŷn Ḥāfızŷñ (18) ‘ışḡ-ı İllāḡi ve şevḡ-i Ḥaḡ ḡaḡḡında olan kelāmında semā‘ a gele ‘aceb (19) degŷldŷr ki rŷḡu’llāḡ bu zevḡ ü ḡāletden raḡşa ve çarḡa gele

Beyt (20)

⁵⁹⁷ “Nasıl ki satıcı kumaşın kıymetlisini talep ediyorsa şeyh de Hak tālibinden irāde güzelliḡi ister.

⁵⁹⁸ “Yŷzŷñŷñ ona çevir ki o sana güzellik verdi. Yŷz ŷmīd kapısı senin yŷzŷñe açıldı.”

--+---/-+---/-+---/-+---

Şevk-i Hâkdandır bu kavli gûş eyle bî-nizâ‘

Mevlevî-veş (21) çarh-ı çarha girüp itdügi semâ‘

VELEHU EYẒAN [G.10]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Düş ez-mescid sūy-ı meyḥāne āmed pîr-i mā

[M17b] (1) *Dün gice mescidden meyḥāne cānibine geldi bizüm pîrümüz* murād budur ki (2) mescidde ‘ibādetden teraḳḳī idüp andan ‘ālem-i hüviyyet tarafına geldi (3)

Çist yārān-ı tarīkat ba‘d ez-în tedbîr-i mā

Nedür tarīkat yārānı (4) *bundan soñra bizüm tedbîrümüz* murād budur ki biz de sa‘y idüp ol ‘āleme (5) varmaḳ gerek

(2) Der-ḥarābāt-ı muḡān mā nîz hem menzil şevīm

Ḥarābāt-ı (6) *muḡānda biz daḡı konaḡdaş olalum* ba‘zı nüsaḡda *Der-ḥarābāt-ı tarīkat* (7) *mā be-hem menzil şudīm* ya‘nî ḥarābāt-ı tarīkatda biz pîrimüz ile menzilde (8) olduḡ

În çünîn reftest der-‘ ahd-i ezel taḡdîr-i mā

Buncılayın gitmiş ‘ahd-i (9) *ezelde bizüm taḡdîrimüz* murād budur ki çün pîrimüz ile müşāreketimiz vardur ‘amel (10) ü teraḳḳîde daḡı muvāfaḡatımız gerekdür

(3) Mā mürîdān rûy-ı sūy-ı Ka‘be çün (11) ārim çün

Evvelki çün imāle iledür keyfe ma‘nāsına *biz mürîdler yüzi* (12) *Ka‘be cānibine niçe getürelüm çünki* murād budur ki biz zāhirde niçe ḡalalum

Rûy (13) sūy-ı ḡāne-i ḡammār dāred pîr-i mā

Yüzü ḡamr şatıcı ḡānesi cānibine dutar (14) *bizüm pîrümüz* murād keyfiyyet-i ‘ışḡ viren tarafı dimekdür ki ol ‘ālem-i İlāhîdür (15) Şeyḡ Kemāl-i Ḥocendî dimiş

Nazm

++--+-/++--/++--/++--

‘Arafāt-ı ‘ışḡ-bāzān ser-i kūy-ı yār bāşed (16)

Be-tavāf-ı Ka‘be z’în der ne-revem ki ‘ār bāşed

Çü serî ber-āstāneş zi-ser-i Şafā (17) nihādî

Be-Şafā vü Merve ey dil digeret çi kār bāşed⁵⁹⁹

⁵⁹⁹ “Âşıkların Arafâtı yârin köyünün girişidir. Buradan Ka’be tavâfına gitmek utanç olur. Ey gönül, onun âstânına safâ başını koyduğun zamân Safâ ve Merve’de artık ne işin kalır?” Kemâl-i Hocendî, **Dîvân-ı Kemâl-i Hocendî**, (Tashîh ü Mukâbele: Ahmed Keremî), Silsile-i Neşriyât-ı Mâ, Tahran, 1372, s. 168, G.466/1-2.

(4) ‘Akl eger dāned (18) ki dil der-bend-i zūlfet çün hoşest

‘Akl eger bileydi ki gönül (19) zūlfün bendinde nice hoşdur

‘Ākilān dīvāne gerdend ez-pey-i zīncir-i mā

(20) ‘Ākilller dīvāne olurlar idi bizüm zīncirimüz (21) içün murād zūlfden ve zīncirden esrār-ı [M18a] (1) İlāhiyye ve taqayyüdāt-ı Hākdur ve anlar ile muqayyed olmak elezz-i eşyādur

Beyt (2)

-+---/-+---/-+---/-+-

Zūlfi zīnciri olaldan boynımızda kaydımız

‘Ālem-i ıtlāka düşdük kılca yokdur (3) kaydımız

(5) Murğ-ı dil-rā şayd-ı cem‘iyyet be-dām üftāde būd

Gönül kuşu içün (4) cem‘iyyet şaydı ağa düşmiş idi

Zūlf be-küşādī zi-dest-i mā be-şud naḥçir-i mā

(5) Zūlfı açduñ bizüm elimüzden gitdi bizüm avımız murād budur ki taqayyüdāt-ı İlāhiyye (6) ile muqayyed iken cem‘iyyet-i kalb bizüm şaydımız olmuş idi ol kayddan (7) ıtlāk olunup cem‘iyyet-i kalbimiz elden gidüp ḥatırımız meşālīh ü meşāğil-i (8) dünyāya iştiğāl ile perīşān oldu

(6) Rūy-ı ḥūbet āyetī ez-luṭf (9) ber-mā keşf kerd

Senün ḥūb yüzün luṭfdan bir āyeti bizüm üzerimize keşf (10) eyledi

Z’ān sebep cüz luṭf u ḥūbī nīst der-tefsir-i mā

Ol sebebdan (11) luṭf u ḥūbluḡdan ḡayrı degüldür bizüm tefsirimüzde ya‘nī bizüm beyān itdügümüz (12) luṭfdur ve ḥūbluḡdur murād budur ki şol kimse ki şıfat-ı cemāle ve zū’l-luṭf (13) vaşfına maḡhar ola andan zuḥūr iden luṭf u cemāl olur (14) ḥilāf anuñ ki şıfat-ı celāle ve ḡahra maḡhar ola

(7) Bā-dil-i senginet (15) āyā hīç der-ḡired şebī

Senün ṭaşa mensūb gönülüne ‘acabā hīç (16) te şir ider mi bir gice

Āh-ı āteş-nāk u sūz-ı sine-i şeb-ḡir-i mā

Bizüm odlu (17) āhımız ve gice uyumayan sinemizün ḡarāreti murād dil-i senginden (18) şıfat u ḡahr-ı celāldür terk-i ‘ināyet ve setr-i cemāldür

Beyt (19)

+ +---/+ +---/+ +---/+ +---

Eger ez-cānib-i ma‘şūḡ ne-bāşed meylī⁶⁰⁰

Küşiş-i ‘āşık-ı bī-çāre be-cāyī (20) ne-resed

(8) Bād ber-zūlf-i tu āmed şud cihān ber-men siyāh

⁶⁰⁰ “Eğer ma‘şūḡ yönünden bir meyl olmazsa, bî-çāre âşığın çabası bir yere ulaşmaz.”

Yıl senüñ (21) zülfüñ üzre geldi cihân baña siyâh oldu ya' nî bād ki yāddur [M18b]
(1) aña irişdi cihân benüm 'aynıma siyâh ve 'ıyşum tebâh oldu murād (2) bāddan
hevâ-yı nefsdür çün ol ğayb-ı hüviyyet ve istitâr-ı (3) ulühiyyete geldi rüşenâ-yı
'aynum mükedder olup 'âlem-i İlâhî baña siyâh (4) oldu

Nîst ez-sevdâ-yı zülfet bîş ez-în tevfir-i mâ

Yokdur (5) senüñ zülfüñ sevdâsından bundan ziyâde bizüm vâfirligümüz murād (6)
budur ki hevâ ihtilâtından 'âlem-i ğayb cânibinde terakķımız olmayup (7) belki
ziyâdemüz küdüret oldu

(9) Tîr-i âh-ı mâ zi-gerdün be-güzered Hâfız (8) ħamûş

[*Ĥāmûş* u *ħamuş* u *ħamûş* bir ma'nâyadur] *bizüm âhımız okı felekden geçer ey*
Hâfız sâkit ol ya' nî (9) epsem ol beni incitme tâ ki âh itmeyem kendüyi ğâ'ib
menzilesine (10) tenzîl idüp böyle dir ammâ murād rûhuñ nefse ħitâbıdır ki dir (11)
ey nefis epsem ol senüñ ef'âlinüñ zararı ğayra degül kendü cânıñadur (12) ve illâ
Ĥazret-i Ĥaķķa senden şikâyet iderem benüm âhum okı felekden (13) geçer maķbûl-i
Ĥazret-i Ĥaķ olur

Raĥm kun ber-cân-ı ħod perhîz kun (14) ez-tîr-i mâ

Raĥm kıl kendü cânıñâ perhîz kıl bizüm okımızdan bilgil (15) ki rûhuñ murâdı
vuşûl ila'llâhdur ammâ nefsuñ ef'âli sebeb-i (16) tefriķdür lâcerem ħahra istihķâķı
vardur

Beyt

--+/+---/+---/+---

Ayırmaĝa benden (17) anı sa'y itme raķîbâ

Ġâfil yürüme bunda şaķın âh-ı seĥer var (18)

VELEHU EYẒAN [G.11]

[Mütefâ' ilün Fe' ilün Mütefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Be-mülâzimân-ı sulţân ki resâned in du' â-râ

[Sulţâna ħaber göndermek edeb degüldür diyü ħizmet-kârlarına gönderür ve
gönderdüĝi ħaber naşîhat olup ħayra delâlet olduĝıçün du' â diyü ta' bîr ider] *sulţânıñ*
mülâzımlarına (19) *kim irişdürür bu du'âyı mülâzımlar* kendüye muhtaşş olan
ħizmetkârlardur (20)

Ki be-şükr-i pādşāhî zi-naẓar me-rân gedâ-râ

Ki pādşāhlık şükri (21) *ile nazardan sürme gedâyı* dîvân-ı eş'âr bi-ĥasebi'z-zâhir
ĥüsniyâtdan [M19a] (1) olduĝı i'tibâr ile *pādşāhdan* murād maĥbûbdur mecâzen ve
naşîhat (2) añadur zâhiren

Ķıţ'a

+---/+---/+---

Zekât-ı ĥüsnini virüp güzeller

Bu ni' met şükrini nice (3) kılalar

Ki halk içinde eşrâf iken insân

Bular eşrâfdan eşref (4) olalar

Ammâ murâd pâdşâhdur ve aña penddür haķîķaten

Қıт‘a

--+--/-+--/-+--/-+--

Kimse dâd almaz cihânda (5) gerçi zâlim şâhdan

Pâdşâhuñ kôrķusu olmaķ gerek Allâhdan (6)

Salţanat şükrânesi olsun tekebbür eyleme

Sâ’ili mahrûm idüp sürme (7) şaķın dergâhdan

(2) Zi-raķīb-i dīv-sîret be-Ĥudâ-yı ĥod be-nâlem

Şeyţân (8) sîretlû raķıbden kendü Ĥudâma inlerüm murâd raķıbden pâdşâha (9) taķarrûbi olan ‘aduvdur

Meger ân şihâb-ı şaķıb mededî kuned Ĥudâ-râ

(10) Meger ol şeyţâna atılan nûrlu şihâb bir meded ide Allâh içün (11) [ân şihâb-ı şaķıb ‘ibâdeti ile işâret ider Sûre-i Şâffâtta olan âyet-i kerîmeye *illâ men ĥatife’l-ĥatfete fe etbe’ahu şihâbun şaķıb*⁶⁰¹ et‘ baa teb‘ ma‘ nâsinadur] [Ĥarf-i râ bunda lâm-ı cârre ma‘ nâsinadur]

(3) Ći kıyâmetest cânâ ki be-‘ âşıkân nümûdî

Ne kıyâmetdür ey cân ki ‘âşıqlara (12) gösterdün

Ruĥ-ı hemcû mâh-ı tâbân ĥadd-i serv-i dil-rübâ-râ

[Nümûdî lafzınuñ mef‘ûli ruĥ daĥi ĥaddür] *yaldurayıcı ay gibi yañağı* (13) *göñül ĥapıcı serv-i ĥaddi* murâd budur ki ruĥ u ĥad eşer-i cemâl iken bu deñlû ıztırâb (14) ve infî‘âl virür ĥazret-i Ĥaķķuñ celâli âşârı zuhûr idecek ıztırâb (15) nice olsa gerek [bu ĥazelde nûsaĥ muĥtelifdür bu faķır ihtiyâr itdügi eşaĥĥ u enseb olandur]

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Lerzidem ez-ķiyâm-ı ĥad-i çün kıyâmetes

Rüz-ı (16) kıyâmet in dil-i tersende çün buved⁶⁰²

(4) Dil-i ‘âşıkân be-sûzî çü ‘izâr (17) ber-fürüzî

‘Âşıķlaruñ göñlin yaķarsın çün ‘izârı yaluñlandurasın (18)

Dil ü cân fedâ-yı rüyet be-nümâ ‘izâr mâ-râ

⁶⁰¹ إِلَّا مَنْ خُطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder. (Kur’ân, Sâffât 37/10)

⁶⁰² “Boyunun azâmetinden kıyâmet gibi korkuyorum. Kıyâmet günü bu korkak gönlün hâli ne olacak?”

Dil ü cān yüzüne fedā olsun (19) *göster ‘izārı bize* murād oldur ki egerçi ‘āşık tecelliye (20) mütehammil olmaz ammā bize vuşlatda helāk olmağ yegdür firqatde (21) sağ olmağdan

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Vaşluña iren ölür dirler beni irgür aña [M19b] (1)

Teşne ğark-āb olsa yegdür huşk-leb sağ olmadan

(5) Heme şeb der-in (2) ümîdem ki nesîm-i şubḥ-gāhî

Dükeli gice bu ümîddeyin ki şabāḥ vaḳti yili (3)

Be-peyām-ı āşināyān be-nüvāzed āšnā-rā

Āşinālar ḥaberi ile oḥşaya āşināyı (4) murād *nesîm-i şubḥ-gāhî*den feyeżān-ı İlāhîdür ve *āşināyān*dan melā’ike-i raḥmet (5) ve ervāḥ-ı mücerrede ve şifāt-ı ef’āldür ki mükevvenāta müte’allık olurlar mişl-i (6) ḥalk u irādet [*peyām* ve *peygām* şol ḥaberdür ki bir kimseden bir kimseye naql olur enbiyāya anuñçün peyāmbere ve peygāmbere dirler]

(6) Müje-i siyāhet er kerd be-ḥün-ı mā işāret

Senüñ kara (7) *kirpigüñ eger itdi ise bizüm ḳanımuza işāret* murād *müjeden* şifāt-ı ḳahr u (8) ḳabz u istilādur

Nazarî kun ey ‘azîzem ki çi gûne kuşt mā-rā

Bir nazar (9) *ḳıl ey ‘azîzüm ki nice ḳatl eyledi bizi* murād şüret-i şikāyetde isti’ṭāfdur (10)

(7) Be-Ḥudā ki cür’ayî dih tu be-‘āşık-ı seḥer-ḥîz

[*Be-Ḥudā* lafzında ḥarf-i bā ḳasem içündür] [*cür’a* kadeḥ ve bende ḳılan şarāba dirler] *Allāḥ ḥaḳḳıçün bir cür’a vir sen seḥer* (11) *ḳalkıcı ‘āşıḳa*

Ki du’ā-yı şubḥgāhî eṣerî kuned şümā-rā

Ki seḥer vaḳtinde (12) *olan du’ānuñ bir eṣerî ola size* murād ḥazret-i Ḥaḳḳa girü kendü (13) ile and virüp feyz-i seḥeri ṭaleb idüp mısrā’-ı şānî maẓmūnı (14) ile ta’lildür ki vaḳt-i seḥer maḥall-i icābet-i da’vātdur

(8) Zi-firîb-i (15) çeşm-i cādū dil-i derdmend ḥün şud

[*Firîb* ism-i maşdardur firîften ma’nāsına] *çeşm-i cādūnuñ aldamasından* (16) *dil-i derdmend ḳan oldı*

Zi-firîb-i ü biyendiş ü ğalaṭ me-kun nigārā

(17) *Anuñ aldamasından endişe eyle ğalaṭ eyleme ey nigār* murād bundan budur ki (18) rûḥ-ı insānî nefse ḥitāb ider ki rûḥuñ nefis sevgüsidür (19) anuñçün nigārā dir ya’nî ehl-i ḥüsnüñ çeşm-i cādūsından (20) derdmend gönül ḳan olmışdur ol çeşm-i cādūnuñ aldamasından (21) endişe eyle ey nefis-i maṭlûbe

(9) Dil-i derdmend-i Ḥāfız ki zi-hicretest [M20a] (1) pür ḥün

Ḥāfızuñ derdmend gönli ki senüñ hicrünüñden pür-ḥün oldı

Çi şevēd (2) eger zamānī be-resed be-vaşl-ı yārā

N'ola eger bir zamān irişse vaşla (3) *ey yār* murād maḥbūb-ı ḥaḳīkī ḥazretine ḥiṭābdur (4) [Ba' zı nüsaḥda bu mışrā' böyle vāḳı' olmuş 'çi şevēd gereş be-baḥşī naẓār-ı vişāl yārā' ba' zı nüsaḥda böyle vāḳı' olmuş 'çi şevēd eger zamānī be-vişāl baḥşī ū-rā']

VELEHU EYŻAN [G.12]

[Mefā' ilāt Mefā' ilāt Mefā' ilün]

(1) Salāḥ-ı kār kücā vü men-i ḥarāb kücā

[*İşin salāḥı kande vü ben ḥarāb kande*] ya' nī salāḥ-ı kār ile men-i ḥarāb ortasında (5) bu' d-ı mesāfe vardır anuñçün dir

Be-bīn tefāvüt-i reh k'ez-kücāst tā be-kücā

[*Gör yol tefāvütini kanden kandedür*] (6) kitābda böyle yazılır ammā telaffuzda tāb-kücā okınur kāfiye (7) şaḥīḥ olsun için bu kelāmdan murād nefsdan gurūrı (8) def' dūr nitekim şuleḥādan biri dimiş

Şi' r

+ ---/ + ---/ + ---

Uḥibbu'ş-şāliḥine (9) ve lestü minhum

Le' alle Allāhe yerzuku'ş-şalāḥe⁶⁰³

(2) Çi nisbetest be-rindī (10) salāḥ u taḳvī-rā

Ne nisbeti vardır rindligün salāḥ u taḳvāya (11) ya' nī nisbeti yokdur ['Acemler taḳvī lafzını ve bunuñ emşālini imāle ile ya' nī kesr-i vāv ile okurlar]

Semā' -ı va' z kücā nağme-i rūbāb kücā

[*Semā' -ı va' z kande ıklık ırı kande*] (12) *nağme* (13) 'Arabīdür Fārisīsi sürüddür Türkīsi ırdur *rūbāb* ıklıkdur ve dört (14) kıllu ṭanbūreye daḥi dirler

(3) Dilem zi-şuvma' a be-girift ü ḥırķa-ı sālūs

(15) *Göñlüm şuvma'adan dutuldı ya' nī uşandı daḥi riyā ḥırķasından* (16) murād mecma' -ı zühd-i ḥuşk ve kisvet-i riyādan yigrendüm dimekdür Ḥüsrev-i (17) Dehlevī ḥālet-i nez' de dimiş

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Zi-dünyā mī-reved Ḥüsrev be-yārāneş (18) hemī güyed

Dilem be-girift ez-ğurbet temennā-yı vaṭan dārem⁶⁰⁴

⁶⁰³ "Ben sālīḥ olmamama rağmen sālīḥleri severim. Allāh da bana onları sevmemden dolayı salāhiyet verir." İmām Şāfiî, *Dîvānu'l-İmām eş-Şāfiî*, (Haz. İ. Bedî Ya'küb), Dāru'l-Kuttābü'l-Arabî, Beyrut 1416, s. 96.

Kücāst deyr-i (19) muğān u şarāb-ı nāb kücā

Murād *ķandedür mest-i ‘ışķ olmak maħalli ve sıdķ* (20) u *‘ışķ-ı İlāhi ve iħlāş* dimekdür

(4) Be-şud ki yād hoşēş bād rūzgār-ı vişāl

Be-şud be-reft ma‘nāsinadur fā‘ili rūzgār-ı vişāldür ki *yād hoşēş bād* cümle-i du‘āiyyedür [M20b] (1) ya‘nī *gıtdi zamān-ı vişāl añılması hoş olsun*

Ĥod ān kırışme kücā (2) reft ü ān ‘itāb kücā

Ol nāz ķande gıtdi ve ol ‘itāb ķande murād (3) budur ki evvel vuşūl ila‘llāh hāşıl kılmış idüm ol ĥazretten cemāl ü celāl (4) müşāhede ider idim ol rūzgār-ı vişāli yitürdüm

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Hoşā vakti (5) ki men būdem be-zāt-ı pāk-ı u hemdem

Refīķam şādi vü ģam būd u hem luţf u cefā (6) bā-hem⁶⁰⁵

(5) Zi-rūy-ı düst dil-i düşmenān çi der-yābed

Dostuñ yüzünden (7) *düşmenlerüñ göñli ne doya*

Çerāğ-ı mürde kücā şem‘-i āftāb kücā

Söyünmiş (8) *çerāķ ķande güneş şem‘i ķande* murād budur ki bir ģalb ki ģāfil ola (9) kâbil-i işlāḥ u şalāḥdur bir ģalb ki meyyit ola kâbil-i şalāḥ u felāḥ (10) degüldür

(6) Çü kuḥl-ı bñiş-i mā ḥāk-i āstān-ı şümāst

Çün bizüm gözümüzüñ (11) *sürmesi sizüñ eşigüñüzüñ toprağıdur*

Kücā revīm be-fermā ez-în cenāb (12) kücā

[*Ķande gidelüm buyur bu cenābdan ķande*] *cenāb* evüñ eṭrāfına dirler ĥiṭāb ĥazret-i Ĥudāya yā pīr-i (13) Pişvāyadur

(7) Me-bīn be-sīb-i zeneḥdān ki çāh der-rāhest

Görme eñek (14) *elmasın ya‘nī anı görüp aldanma ki kuyu bu yoldadur*

Kücā hemī revī ey dil (15) bed-în şitāb kücā

Ķande gidersin ey dil bu ivmek ile ķande (16) murād ḥüsn-i dünyāya mā‘il olup zārardan ģāfil olmak ḥaṭādur (17) dimekdür

(8) Karār u şabr zi-Ĥāfız ṭama‘ medār ey düst

Ba‘zı nüsaḥda şabr (18) yerine ḥ‘āb vāķı‘ olmuşdur

Karār çist şabūrī kudām u ḥ‘āb (19) kücā

⁶⁰⁴ “Dünyadan giden Hüsrev dostlarına bu gurbetten sıkıldım, vatani temenni ediyorum diyor.” Hüsrev Dehlevî, *Dīvân-ı Kâmil-i Emîr Hüsrev Dehlevî*, (Sa‘îd Nefisî), Sâzmân-ı İntişârât-ı Câvidân, Tahran 1341, s. 407, G.1109/7.

⁶⁰⁵ “Nasıl hoş bir vakittir ki ben onun pāk zâtıyla arkadaş idim. Yoldaşım hem şādlik ve gam idi hem de lutuf ve cefā.”

Karār nedür şabirlik kangıdur uyku kande murād ‘āşıkda şabr u (20) karār ve uyku olmaz dimekdür [faķır gördüğüm nüshaların cemī’inde bu gazel sekiz beyt bulundu]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Karār ber-kef-i āzādegān ne-gīred māl (21)

Ne şabr der-dil-i ‘āşık ne āb der-ğırbāl⁶⁰⁶

Şi‘r

‘Acaben li’l-muḥibbi keyfe yenāmu [M21a] (1)

Küllü nevmin ‘ale’l-muḥibbi ḥarāmūn⁶⁰⁷

VELEHU EYẒAN⁶⁰⁸ [G.13]

[Baḥr-i Remel-i Müşemmen, Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün]

Elif kāfiyesinde ḥazret-i H̄‘āce (2) H̄‘āfızūn ḥikāyete mebnī ḥasb-i ḥāl vāķı’ olmuş ba‘zı gazelieri olup (3) aḥvāl-i tarīqate çendān ta‘alluķı olmayup ekşer-i nūsaḥda bulunmayup ammā ba‘zı (4) nūsaḥda bulunup ta‘mīm-i fā’ide için şerḥ olundu biri bu gazelüdür ki (5) sefere gitmek lāzum gelüp ma‘şūķı ile kendünün ortasında olan aḥvālī (6) nazm itmiş

(1) Mā be-refṭīm u tu dānī vü dil-i ḡam-ḥor-ı mā

Biz gitdük sen bilürsin (7) *daḥi bizüm ḡam yiyici gönlümüz bilür* [ya’nī ikiñüz n’eylerseñüz eyleñ]

Baḥt-ı bed tā be-kücā mī-bered ābiş-ḥor-ı mā

Yaramaz (8) *baḥt daḥi kande iletür bizüm şuvādumuz ya’nī bu seferimüz yaramaz* baḥtdan vāķı’ oldu (9) *daḥi ne rızķ u naşīb maḥalline ilet bizi*

Beyt

- - + / - + - + / + - - + / - + -

Taşra çıkan kişinün işini (10) Hūdā bilir

Gāhi düşer seferde yine bir yaña sefer

(2) Zi-nişār-ı müje çün zülf-i (11) tu der-zer girem

Kırpık saçusundan senün zülfün gibi altunda dutam

Ḳademī (12) k’ez-tu selāmī be-resāned ber-mā

Bir kadem ki senden selām irişdüre bizüm (13) *yanumuza ya’nī seferde iken bir kimse senden baña selām irişdürse ben anuñ ayaḡını* (14) *gözüm yaşı cevāhiri içinde*

⁶⁰⁶ “Özgür kişilerin elinde māl durmaz. Ne āşığın gönlünde sabır ne de elekte su durur.” Sa’di, **Gülistān**, (Haz. Adnan Karaismailoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara: 2004, s. 35.

⁶⁰⁷ “Āşık nasıl uyuyor hayret ediyorum. Bütün uykular āşıklar için harāmdu.”

⁶⁰⁸ Bu beyt derkenarda verilmiştir:

Tā zi-vaşf-ı ruḥ-ı zibā-yı tu dem zed H̄‘āfız

Varaķ-ı hül ḥacalest ez varaķ-ı defter-i mā

dutam ki eşküm gevherlerin ol kadar dökem ki anuñ (15) ayağı anlaruñ içinde ola nitekim zülfuñ zer ü ziver içinde olup anuñ (16) ile müzeyyen ü ârestedür

(3) Be-du‘ ā âmedeem hem be-du‘ ā dest ber-ār

Du‘ āya gelmişümdür (17) hem du‘ āya el kaldur bu kelām vedā‘ zamānında olan hālî beyāndur (18)

Ki vefā bā-tu qarīn bād u Hudā yāver-i mā

Ki vefā saña qarīn ola Allāh bizüm (19) yardımcımız ola

(4) Be-seret ger heme ‘ālem be-serem tığ zenend

Senüñ başuñ (20) haqqıçün eger cümle ‘ālem başıma kılıc uralar

Ne-tevān burd hevā-yı tu birün (21) ez-ser-i mā

Senüñ hevāñi bizüm başımızdan çıkarmağ olmaz

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Eger her dem zenī şad tığ ber-mā

Buriden ez-tu ne’tvānīm kaṭ‘ ā⁶⁰⁹ [M21b] (1)

(5) Felek āvere be-her sū kunedem mī-dānī

Felek beni her cānibe āvāre ider bilir misün (2)

Reşk mī-āyedeş ez-şoḥbet-i cān-perver-i mā

Güni gelür aña bizüm cān (3) besleyici şoḥbetimüzden ya‘ nī her kim ki bizümle muşāḥabet eylese bizüm şoḥbetimüz (4) aña ğidā-yı cān olur felek ḥased idüp bizi andan dūr idüp ğidā-yı rüḥdan anı (5) mehcūr ider

Beyt

---+ / -++ / +---+ / -+-

Kāmil çü kân u naḳd-i sūḥan gevher ü zerest⁶¹⁰

Mī-dān ğanīmet (6) er be-tu ‘ıyşeş müyesserest

(6) Ger heme ḥalk-ı cihān ber-men ü tu ḥayf kunend

Eger (7) dükeli ḥalk-ı cihān baña ve saña zulm ideler

Be-küşed ez-heme inşāf u sitem dāver-i mā

(8) Çeke dükeliden ‘adl itmegi ve zulmī bizüm ḥākimüz

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Baña zulm eyleyen zālīm gerek (9) şāh u gedā ol sen

⁶⁰⁹ “Eğer bize her vakit yüz kılıç vursan da, senden kesilmemüz mümkün değildir.”

⁶¹⁰ “Kāmil kişi kaynak ve sermaye gibidir söz de cevher ve altın gibidir. Ve eğer sana onun ıyşı sana müyesser olursa bunu ğanīmet bil.”

Bugün ben itmezem da' vî seni Allāha şaldum ben (10)

(7) Rūz bâşed ki beyāyed be-selāmet bâzem

Gün ola ki gele selāmet ile girü (11) baña

V'ey hoş ān rūz ki āyed be-selāmī ber-mā

Ey hoş ol gün ki gele (12) bir selām ile bizüm yanımıza meger ma' şūk buña gelüp selām virmek (13) 'ādet imiş aña taḥassür ü taḥazzün idüp kervānı temennī ider

Beyt

--+/+---/--+/+---

Der-ḥāne-i (14) ğam būdem yārem be-selām āmed⁶¹¹

Īn beyt-i ḥüzün fi'l-ḥāl çün dār-ı selām āmed (15)

(8) Her ki güyed sefer-i dūr ne-dārī Ḥāfiz

Her kimki dirse ırak seferün yok mudur (16) Ḥāfiz

Gū dirāzī-i sefer ser ne-bered ez-ser-i mā

Di sefer uzunluğu baş iletmez (17) ya'nī baş kaldurmaz ve vāqı' olmaz bizüm başımızdan [ba'zı erbāb-ı luġat ser sevdā ma'nāsına ve hevā ma'nāsına isti'māl olunur mecāzen dimiş ol taḥdırce ma'nā-yı mışrā' böyle olur di seferün uzaklığı sevdāyı ve hevāyı iletmez ya'nī gidermez bizüm başımızdan]

VELEHU EYẒAN [G.14]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Luṭf bâşed ger ne-püşī (18) ez-gedāhā rūt-rā (ez-gedā Hārūt-rā)

Gedāhā lafzını cem' -i gedā i' tibār idüp rūt lafzı (19) rüyet lafzından muḥaffefdür [ammā zevī'l-ukūlde cem' elif ve nūn ile olur öyle ki gedānuñ cem' i gedāyān gelür] ma'nā-yı mışrā' luṭf olur eger örtmezsen (20) gedālardan yüzüñi demek olur ve hā lafzı ile rūt lafzı terkib olunup (21) Hārūt olur ki ism-i melekdür [melek demek murāddur ki sensin] öyleye ma'nā luṭf olur eger örtmezsen gedādan [M22a] (1) Hārūtı demek olur [Hārūt ve Mārūt iki melekdür Bābil diyārında bir kıyuda ayaklarından aşılmış dā'im mu'azzeblerdür]

Tā be-kām-ı dil be-bīned dīde-i mā rūt-rā (dīde-i Mārūt-rā)

Mārūt lafzı (2) müfred i' tibār olınacak ism-i melekdür ammā bunda mā lafzı ile rūt lafzından (3) mürekkebdür ki rūt lafzı rüyet lafzından muḥaffefdür öyleye ma'nā-yı (4) mışrā' tā gönül murādı ile göre bizüm gözümüz senün yüzüñi demek (5) olur

Beyt

--+/+---/--+/+---

Mā rūt-rā (Mārūt-rā) be-gülşen key kerdeim nisbet⁶¹²

⁶¹¹ "Gam hānesinde idim, sevdiğim selām ile geldi. O vakit bu ḥüzün evi de dāru's-selām oldu."

Ger kerdeim (6) nisbethā rūy-ı mā vü hā rūt (rūy-ı mā vü Hārūt)

(2) Hemçü Hārūtım dā'im der-belā-yı 'ışk zār

(7) Hārūt gibi yüz dā'im belā-yı 'ışkdā zār

Kāşkī hergiz ne-dīdī dīde-i (8) mā rūt-rā

N'olaydı hergiz görmeyeydi bizüm gözümüz senün yüzünü [maṭla' olan beytten sonra kāfiye tekrār gelmek cā'izdür]

(3) Key şudī (9) Hārūt der-çāh-ı zenehdānet esir

Kaçan olurdı Hārūt senün eñekün (10) kuyusunda esir

Tā ne-guftī şemmei ez-ḥüsn-i tu Mārūt-rā

Tā dimeye (11) idi bir şemme senün ḥüsnünden Mārūta

(4) Būy-ı gül ber-ḥāst güyī ey (12) perī ender-çemen

Güyī bunda diyesin ve şanasın ma' nāsınadır gül koḡusı (13) kalkdı diyesin ey perī çemende [perī zikri melek ismine münāsibdür]

Bülbülān mestend güyī dīde-i Mārūt-rā

(14) Güyī bunda güyende ma' nāsınadır belki andan terḥim olunan (15) güy lafzına yā-yı ḥikāyet idḡāl olunmuşdur [güy ism-i fā' ildür güyendeden terḥim olunmuşdur Veḡāyiku'l-Ḥaḡāyık] Mārūt lafzı (16) bunda müfreddür ammā zāt-ı melek murād degül belki şıfatı murāddur (17) ki sāḡirdür ve dīdeye şıfatdur ma' nā-yı mışrā' budur ki bülbüller (18) mestdür ve güyende sāḡir göz için

(5) Mi-keşed cevır ü cefāḡayet (19) zi-hicrān ey şanem

Çeker cevır ü cefāḡaruñı ayrılıḡdan ey şanem

Luṭf (20) fermā tā be-bīned Ḥāfız-ı mā rūt-rā

Luṭf buyur tā göre bizüm Ḥāfızımız (21) senün yüzünü bu kāfiye maṭla' uñ mışrā' -ı şānisine nisbet redd-i maṭla' [M22b] (1) kābilindendür [redd-i maṭla' her ḡazel nazmında cā'izdür] ve mışrā-ı evveline nisbet-i mā ile rūt terkibi ile bir melek (2) ismidür nitekim anda hā ile rūt terkibi ile bir melek ismi idi [Ba' zı nūşahda rūy-ı nīmā vāḡı' olmuş]

VELEHU EYẒAN⁶¹³ [G.15]

⁶¹² "Biz senin yüzünü / Mārūtı ḡülşene nasıl nisbet edelim. Eğer edersek bu nisbetler bizim yüzümüzden ve senin yüzündendir / bu nisbetler bizim yüzümüz ve Hārūtdur.

⁶¹³ Bu gazelin şerhi sırasında derkenara alınan beyitler:

--+-/-+--/-+-

Bā-dil-i pür derd ü cān-ı pür dirīḡ

Z'ıştiyāket eşk mī-bārem çü mīḡ

(Bu dertli gönül ve sıkıntılı ruhla senin iştiyākından kara bulutlar gibi göz yaşı döküyorum.)

'Aḡl u cān u dīn ü dil der-bāḡtīm

Ez-kemāleş zerrei ne'snāḡtīm

(Akıl, cān, dīn ve dilimizi kaybettik ve Onun kemālinden bir zerreyi bile tanıyamadık.)

Sūy-ı kūnh-i ḡ'ış kes-rā rāḡ nīst

Zerrei ez-zerrei āḡāḡ nīst

[Baħr-i Remel-i Müsemmen, Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Tā cemālet 'āşıkān-rā zed be-vaşl-ı ħod şalā

[Tā senüñ cemālün urdı 'āşıklara kendü vaşlına şalā]⁶¹⁴ ya' nî 'āşıklara (4) tama' virüp kendüyi izhār eyleyüp ihticāb itmedi

Cān u dil üftādeend (5) ez-zülf ü ħālet der-belā

[Cān u dil düşmişlerdür zülf-i ħālūñden belāya]⁶¹⁵ ya' nî ğayb-ı hüviyyet ve 'ālem-i ğaybdan belāya düşmişlerdür (6)

(2) Ān çi cān-ı 'āşıkān ez-dest-i hicret mī-keşed

[Anı ki 'āşıklarūñ cānı hicrūñ elinden çeker]⁶¹⁶ ki firķatūñden mütē'ellimler ve vaşluña (7) mütē' atışlardur

Kes ne-dīde der-cihān cüz teşnegān-ı Kerbelā

[Kimse görmemişdür cihānda Kerbelā şusuzlarından ğayrı]⁶¹⁷ ki şusuzluk ile (8) ölmüşlerdür

Beyt

--+/--+--/+--+/-+-

Sen māhuñ āb-ı 'ārızı hicriyle ħālümüz

Beñzer şu māhīye ki düşe (9) ābdan cüdā

(3) Terk-i men ger mī-kuned rindī vü mestī cān-ı men

Ĥitāb kendü cānınadır (10) [terk zamm-ı tā ile maħbūb ma' nāsına isti' māl olunduğı yukarıda beyān olunmuşdur]

Terk-i mestūrī vü zühdet kerd bāyed evvelā

Saña mestūrligi ve zühdi terk eylemek (11) gerek evvelā

Beyt

++--/++--/++--/++-

Şanma yoluñda ĥicāb ola baña mezheb ü kış

Girürem (12) her nice mezhebde iseñ mezhebüne

Ĥikāyet

Aşhāb-ı tarīkatden birine (13) dirler senüñ mezhebin nedür cevāb virdi ki *mezhebi mezhebu'llāh* (14)

(4) Vakt-i 'ıyş u mevsim-i şādī vü hengām-ı şarāb

(Onun fitrat sırrında kimse yol bulamamıştır. Zîrâ bir zerre diğer bir zerreden haberdâr değildir.)

⁶¹⁴ Derkenar bölümünde yer alan bu kısım fotoğraflarda tam olarak görünmediği için eksik bölümler Bel Yz K818 numaralı İstanbul Atatürk Kitaplığı nüshasından tamamlanmıştır.

⁶¹⁵ Derkenar bölümünde yer alan bu kısım fotoğraflarda tam olarak görünmediği için eksik Bel Yz K818 numaralı İstanbul Atatürk Kitaplığı nüshasından tamamlanmıştır.

⁶¹⁶ Bu kısım şerh edilen mısranın altına sonradan eklenmiştir.

⁶¹⁷ Derkenar bölümünde yer alan bu kısım fotoğraflarda tam olarak görünmediği için eksik Bel Yz K818 numaralı İstanbul Atatürk Kitaplığı nüshasından tamamlanmıştır.

Murād budur ki taḳayyüdāt-ı (15) dünyā vü ta‘allukāt-ı mäsivā ile muḳayyed olmadın

Hîç rûz-ı eyyâm-ı furşat-râ (16) ğanîmet dān helā

Ya‘nî *furşat eyyâmını ğanîmet bilüp ‘ibâdete* (17) *şarf kııl* ki Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm buyurmuşdur *nî‘metāni maġbûnun fihimā* (18) *keşîrûn mine’n-nâsi eş-şihhatu ve’l-ferâġ*⁶¹⁸ [iki nî‘met vardır ki ol nî‘metde aldanmışlardır nâsuñ çoġı ki ol iki nî‘metüñ biri şihhat biri ferâġ-ı hâtırdur] [kâfiye feth-i hâ ile Türkçe *hele* dimekdür]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Naşîhat hemînest (19) cān-ı peder⁶¹⁹

Ki ‘ömret ‘azîzest zâyî‘ me-gerdān

(5) Hâfızâ (20) ger pây-bûs-ı şâh destest mî-dihed

[*Pây* ile *dest* zikrinde leṭâfet vardır] *ey Hâfız eger saña* [M23a] (1) *şâh ayâġın öpmek el virürse*

Yâftî der-her dü ‘âlem rûtbet ü ‘izz ü ‘alā

[*Bulduñ iki cihānda mertebe ve ‘izzet ve yücelik*] zamm-ı rā ile mertebe ma‘nâsınadır ‘alā feth-i ‘ayn ile yücelik ma‘nâsınadır murād] (2) sulṭān-ı ḥaḳîķî ḥazretine ḳurbet her ne ḳadar az ise daġı iki cihān sa‘âdetidür (3)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Güyyiem rev z’în der u sulṭān-ı vaḳt-i ḥîş baş⁶²⁰

Ba‘d-ı sulṭānî gedâyî (4) ḥoş nemî-âyed merā

Maṭla‘

-+---/-+---/-+---/-+---

Yād ider misin dilā ‘âlemde sulṭān olduġuñ (5)

Ḳapusunda ol şehüñ bî-çâre derbān olduġuñ (6)

ḤARFÜ’L-BĀ⁶²¹

VELEHU EYẒAN [G.16]

⁶¹⁸ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ : النَّاسُ مِنْ النَّاسِ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ İnsanların pek çoġunun aldandığı iki nimet vardır. Sıhhat ve boş vakit. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi*, c. 1, s. 685, Hadîs No: 4170.

⁶¹⁹ “Babanın ruhundan alacaġın nasîhat budur ki ömrün azizdir zâyî geçirme”

⁶²⁰ “Söylerim, bu kapıdan gît ve kendi zamânının pâdişâhı ol (ama) sultânlıktan sonra gedâlık bana hoş gelmez.”

⁶²¹ c Aded 4

[Dîvân-ı Hâfız nüshalarında gazeller ve beytler tertîbi biri birine muvâfık degüldür ammâ bu faķır ihtiyâr itdügi nüsha aḥvâl-i sülûka ve irşad-ı tertîbe münâsib olandur her yerde bu mülâhazadan ğâfil olunmaya]

[Baḥr-i remel-i müsemmen/Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Guftem ey sultân-ı ḥübân raḥm kun ber-in ğarîb

[*Didüm ey ḥūblaruñ sultānı raḥm it bu ğarîbe*] *sultân-ı ḥübān*dan (7) murād ḥazret-i Ḥaḳdur ve *ġarîb*den murād rūḥ-ı insānîdür ki ‘ālem-i İlāhîden (8) bunda gelüp ḥazret-i ‘indiyyet-i İlāhiyyeden dūr olup girü aña vuşul (9) taleb idüp raḥm u şefḳat ister pes bunda tenbîh vardur ki zāhir (10) güzellerine ve zāhirî güzellere muḥabbet itmeyüp sultānu’l-meḥābîb (11) ḥazretine rabṭ-ı ḳalb itmek gerek

Beyt

--+/+---/+---/+--

Ey bî-ḥaberān ‘ışḳ me-bāzîd (12) ki ‘aybest⁶²²

İllā be-nigārî ki pes-i perde-i ğaybest

Daḥi (13) tenbîh vardur ki insān kendüyi dünyāda ğarîb bilüp vaṭan-ı (14) aşlî ‘azminde olmaḳ gerek nitekim Resûlullāḥ ‘aleyhi’s-selām buyurur (15) *kün fî’ d-dünyā ke’enneke ğarîbün ev ‘ābiru sebîlin ve ‘udde nefseke* (16) *min-aşḫābe’l-ḳubûr*⁶²³

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Çend ez-în dāru’l-ġurûrî sāḫten (17) dāru’s-sürûr⁶²⁴

Çend ez-în dāru’l-firārî sāḫten dāru’l-ḳarār

(18) ve sālîke tenbîh budur ki her dem münâcât u ‘arz-ı ḥacât (19) itmekden ve taleb-i i‘ānetden ḥālî olmaya ki

Beyt

+---/+---/+---

Ḥudādan olmaz ise (20) ger ināyet⁶²⁵

Olur gümrāḥ cān bulmaz hidāyet

Guft der-dunbāl-i dil reh (21) gum kuned miskîn ğarîb

Dunbāl zamm-ı dāl ile ḳuyruḳ ve ard [M23b] (1) ma‘nāsınadır *gum kuned* lafzı kāf-ı evvelînüñ zammı ile yitürmek ma‘nāsınadır [ve kāf-ı evvelînüñ fetḫi ile eksümek

⁶²² “*Ey habersizler âşık olmayın çünkü sizin için ayıptır. Muhakkak ki o nigâr gayb perdesinin arkasındadır.*”

⁶²³ دُنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ ، أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ ، وَغَدَ نَفْسُكَ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ. Dünyada bir garip gibi yabancı gibi hatta bir yolcu gibi ol! Kendini kabir halkından biri gibi kabûl et. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi** c. 2, s. 503, Hadîs No: 2333.

⁶²⁴ “*Bu ġurûr yerini sürûr yeri yapmak, nereye kadar! ve bu firâr yerini karâr yeri yapmak, nereye kadar!*” Senâî, Dîvân-ı Eş’âr, Kasâid, Beyt:6. Ganjor.

⁶²⁵ “*Hudâdan eğer yardım gelmezse, insan yoldan çıkar ve hidâyet bulamaz.*”

dimek olur naķş ma' nāsına] (2) ma' nā-yı mışrā' budur ki *didi gönül ardında yolu* (3) *yitürür miskîn ġarīb* cevāb-ı ĥazret-i Ĥaķdur ki 'ināyete ħalb-i māsivāya (4) mā'il olmamak gerek Resūlullāh şalla'llāhu 'aleyhi vesellem buyurur *inne fī'l-cesedi li-mużġate izā şalaĥat* (5) *şalaĥe'l-cesedu küllehu ve izā fesedet fesede'l-cesedu küllehu ilā ve hiye'l-ķalbū*⁶²⁶ ve aşĥāb-ı (6) tarīķat dimişlerdür 'ināyet-i Ĥudā nāġāĥ āyed velī ber-dīl ġāĥ āyed pes ĥulāşa-ı (7) cevāb budur ki 'ināyet-i Ĥaķķa şart ħalbūñ cenāb-ı kibriyāya teveccühidür

Beyt (8)

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Eger ĥarīm-i dil ez-ġayr-ı düst sāzī pāk⁶²⁷

Şıfāt-ı vaĥdet-i şırf ender-ū (9) kunī idrāk

(2) Guftemeş me' ġzer zamānī guft ma' zūrem be-dār

Megzer nehydür (10) ġüzeşten lafzından *didüm aña ġeçme bir zamān didi ma' zūr dut*

Ĥāne-perverdī (11) çi tāb āred ġam-ı çendīn ġarīb

Ĥāne-perverdī oldur ki bir evūñ cemā' atini (12) besleye ve ĥarf-i yā vaĥdet içündür tāb bunda tākāt ma' nāsınadır (13) *çendīn* bu ħadar dimekdür ki keşretten 'ibāretdür ya' nī *bir ev besleyici* (14) *ne tākāt ġetüre bu ħadar ġarīb ġamına* bunda tenbīh vardır ki ĥāl (15) ki merātib-i sülūkdan bir mertebedür dā'im ve mümted olmaz leme' ān berķ gibi tezcek (16) ġeçer

(3) Ĥuften der-sincāb-ı şāĥī nāzenīnī-rā çi ġam

Sincāb şol cānavardur (17) ki derisini kürk iderler ve derisine daĥi sincāb dirler nitekim bunda (18) öyledür *şāĥī* lafzında olan ĥarf-i yā maşdariyyedür *nāzenīnī* (19) lafzında olan ĥarf-i yā vaĥdet içündür ya' nī *pādşāĥlık* (20) *sincābında yatmış ve uyumuş nāzenīne ne ġam* [*ĥuften* yatmak ma' nāsına ve uyumak ma' nāsına ġelür]

Ger zi-ĥār u ĥāre (21) sāzed pister ü bālin ġarīb

Eger ĥār ve ĥarādan düze döşegi ve yaşduġı [M24a] (1) *ġarīb* bunda tenbīh vardır ki sa' at-i 'ıyş u teġannüm ile (2) vuşul ila'llāh bulunmaz [bunda *ĥārānuñ* elifi ĥāya tebdil olunup ĥāre olmuştur nitekim yukarıda beyān olunmuştur]

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Pūr-ı Edhem tā ne-kerde terk-i taĥt u ferş-i nerm⁶²⁸ (3)

Şāhi-i bākī vü sulţānī-i 'uķbā-rā ne-yāft

Daĥi tenbīh vardır ki aġniyā (4) ve erbāb-ı tene' um fuķarā vü zu' efā ĥālını bilmezler

Ĥıtt' a

⁶²⁶ إنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقُلُوبُ İnsan vücûdunda bir parça et vardır ki o iyi olduğunda, tüm vücut iyi olur. Bozulduğu zaman da o vücut da bozulur. (Hadis) **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 606, Hadis No: 3984.

⁶²⁷ “Eğer gönül haremini dostun gayrisından temizlersen, hakikî vahdet sıfatlarını onda idrâk edersin.

⁶²⁸ “Ethem’in oğlu yumuşak döşemeleri ve tahtını terk etmedikçe, ebedî şahlığı ve ukba sultanlığını bulamaz.”

+ ---/ + ---/ + ---

Püser-râ pend mî-dādî (5) şeb ü rûz⁶²⁹

Şeh-i ‘ālî-himem sultân bâ-hûş

Neçendân muşteğil (6) bâşî be-‘işret

Ki mî-dârî fakîr ân-râ ferâmûş

(4) Ey ki der-zencîr-i (7) zülfet cân-ı çendîn âşinâst

Ey harf-i nidâdur münâdâ maḥzûfdur (8) ki maḥbûbdur bunda murâd ḥaḳîḳîdür ya‘ nî
ey maḥbûb-ı ḥaḳîḳî (9) *senûñ ğayb-ı hüviyyetûñ kaydında muḳayyed ü maḥbûsdur*
bu deñlû cân-ı âşinâ (10)

Hoş fütâd ân hâl-i müşğîn ber-ruḥ-ı rengîn ğarîb

Murâd budur ki (11) *hoş düşmişdür ol esrâr-ı ğaybiyye envâ‘-ı tecelliyât üzre* [ya‘ nî
hâl-i müşğînden murâd esrâr-ı ğaybiyyedür zîrâ *hâl* neden olur bu sırrı kimse bilmez
ve *ruḥdan* murâd tecellîdür zîrâ ikisi daḳı emr-i zâhirden ve zuhûrdan ‘ibâretdür ve
rengîn olıcaḳ elvân olur lâcerem envâ‘ murâddur]

(12) Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Tecellî idecek ol vech-i bâḳî

Ne hoşdur ḳalbe esrâr olsa (13) meḳşûf

(5) Mî-nümâyed ‘aks-i mey der-reng-i rûy-ı mehveşet

Görünür (14) *şarâb-ı ‘aks senûñ ay gibi yüzûñ renginde*

Hemçü berg-i erguvân (15) ber-şafḥa-ı nesrîn ğarîb

Erguvân yaprağı gibi aḳ gül yüzü üzre (16) *ğarîb* murâd *şarâbdan* ‘ışḳdur nitekim
mürâra beyân olundu (17) ve *şafḥa-ı nesrînden* murâd cemâl-i Ḥaḳ te‘alâ şafası ve
‘âlem-i (18) İlâhî beyâzıdır ki cemâl-i Ḥaḳḳuñ zîbi ve ‘âlem-i İlâhiyyenûñ zîyneti
‘ışḳdur (19)

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Bî-naẓîrî gerçi der-ḥüsn ü cemâl ey nâzenîn⁶³⁰

Lîk (20) ‘ışḳ-ı men muḥassîn geşte taḥsîn veyest

(6) Bes ğarîb üftâdeest ân mûr-ı (21) ḥatṭ ger der-ruḥet

[Ba‘zî nüsaḥda *ruḥet* yerine *lebet* vâḳı‘ olmuş] *bes* bâ-yı ‘Arabî ile bunda nice ve çok
ma‘nâsınadır [bunda didi zîrâ ancaḳ ma‘nâsına daḳı gelür] [M24b] (1) *gird* lafzı
kesr-i kâf-ı ‘Acemî ile bunda çevre ma‘nâsınadır ma‘nâ-yı mîşrâ‘ (2) budur ki

⁶²⁹ “Yüce himmetli şâh oğluna gece ve gündüz öğüt veriyor. Sultân akıl yoluyla sınırsız bir şekilde işrete meşğûl olup; öğütleri hatırlamayarak fakîrleşiyor.

⁶³⁰ “Ey nazlı yâr, sen güzellik ve cemâlde eşsizsin ancak seni güzelleştiren benim aşkımdır ve beğenilmek senindir.”

ziyāde ġarīb düşmişdür ol qarınca haṭṭ-ı yañağun çevresinde (3) [bunda didi zīrā mürüvvet ma' nāsına ve cem' ma' nāsına daḥi gelür]

Gerçi nebved der-nigāristān-ı haṭṭ-ı müşgīn ġarīb

Egerçi nigār-ḥāne-i (4) *çinīde haṭṭ-ı müşgīn ġarīb olmaz* murād şun' -ı Haḫḫı istiğrāb (5) u istihsāndur ki haṭṭ etden çıkmaz deriden biter anuñ daḥi zāhirine (6) ġarīb yerde olur ve derinüñ her yerinde olmaz ki yañağun ve lebün (7) eṭrāfında biter cümle-i muḥassenātdan 'add olunur pes naḫḫāş-ı ezel nigār-ḥāne-i (8) çinī meşābesinde olan şūret-i ḥasenede 'aceb haṭṭ-ı bārīk yazmışdur (9) [*muşgīn* lafzında ve bunuñ emşālinde ve nezāyirinde ḥarf-i yā nisbet içün ve nūn te'kīd içündür]

Beyt

--+/--+--+/+--+/-+-

Haṭṭ-ı ḥasen füzūd leb-i la' l-rā ḥasen⁶³¹

Yāḫūt-rā çünān ki (10) kuned şöhre ḥüsn-i haṭṭ

(7) Guftem ey şām-ı ġarībān ṭurre-i şeb-reng-i tü

(11) *Şeb-reng* bunda vaşf-ı terkiḫidür gice renglü ma' nāsına ve ṭurrenün (12) şıfatıdır [bunda didi zīrā bozarak kara at ma' nāsına daḥi gelür] ma' nā-yı mışrā' budur ki *didüm ey dilber ġarīblerün şāmı ya'nī* (13) *aḫşamı senün gice renglü zülfündür*

Beyt

+++/-++/-++/-++-

Ser-i zülfüñde qarār eyleyüben (14) didi gönül

Gice her kande olur ise ġarīb anda yatur

Der-seher-gāhān (15) ḥazer kun ger be-nāled in ġarīb

[Müteceddid ve münakḫış olanların cem' i elif ü nūn ile olmaḫ cā'izdür] *seher-gāhān* cem-i seher-gāhdur ya' nī (16) *seher vaḫtlerinde ḥazer kıl eger inlerse bu ġarīb* bunda daḥi tenbīh (17) vardır ki seher vaḫtleri icābet-i du' ā maḥallidür

Beyt

+++/-++/-++/-++-

Seher icābet-i (18) da' vāt ez-dü ḥaber būd⁶³²

Ki vaḫt-i şafvet-i ḳalbest ü ez-riyā (19) ḥālī

(8) Guft Ḥāfız āşināyān der-maḳām-ı ḥayretend

(20) Cenāb-ı 'izzetden ḥiṭāb rūḥānīdür ya' nī ol ḥazret (21) *didī ki ey Ḥāfız āşinālar maḳāmı ḥayretedürler* nitekim dimişler

[M25a] (1) Şi'r

⁶³¹ "Güzellik hattı, al renkli dudağın güzelliğini artırır. Yâkûtu da bu denli şöhretli yapan hattının güzelliğidir."

⁶³² "Seher vakti dâvete icābetin iki sebebi vardır. Bunlardan biri kalbin temizlik vakti olması diğeri de riyâdan uzak olmasıdır."

Ḳad taḥayyertu fike ḥuẓbi yedī⁶³³

Yā delīlen limen taḥayyera fike

Beyt (2)

-+---/-+---/-+-

Kārbārī ḥayretest ü ‘ibretest⁶³⁴

Ḥayret ender-ḥayretest ü ḥayretest⁶³⁵ (3)

Dūr ne-būd ger nişined ḥaste vü ğamgîn ğarīb

Ba‘īd degüldür eger otura (4) *ḥaste* ve *ğuşsa* ile *tolmış ğarīb* [lafz-ı *ġamgîn* iki ḥarfden mürekkebdür biri ğam biri iki terkīb olıcaḳ elif ḥazf olunup ğamgîn olmuştur ğam tolmış ma‘nāsına nemgîn daḥi böyledür ğamnāk aña dirler ki ğam aña girüp siñmiş ola zīrā nāk edāt-ı iḥtilāṭdur nemnāk ve afyonnāk ve berşnāk daḥi bundandır]

VELEHU EYẒAN [G.17]

[Baḥr-i ḥafīf müseddes/Fā‘ ilātün Mefā‘ ilün Fā‘ ilün]

(1) Mī-demed şubḥ u kille best (5) şehāb

Mī-dihed lafzında mī edāt-ı ḥāldür ve demed fi‘l-i muẓārī‘dür (6) demīden lafzından ve *demīden* üfürmek ve yil esmek ve ürperüp (7) bitmek ve açılmaḳ ve gövde ḳabḳara olmaḳ ve şabāḥ vaḳti ve anuñ (8) ğayrı belürmek ma‘nāsına gelür bunda ma‘nā-yı āḥir murāddur ve *kille* kesr-i kāf-ı (9) ‘Arabī ve teşdīd-i lām ile perde ma‘nāsınadır ma‘nā-yı mışrā‘ (10) budur ki *şimdiki ḥālden belürür şubḥ u perde bağladı bulut* (11)

Eş-şabūḥ eş-şabūḥ yā aşḥāb

Şabāḥ şarābı şabāḥ şarābı (12) *ey yārān* murād bunda vaḳt-i şerīfdeki şafā-yı ḳalb ü iḥlāş ile (13) ‘amel mümkün ola ‘ışḳ u şevḳ ile ‘amele terġīb vardır [çün şart-ı feyz-i Ḥaḳ ḳalb-i sālīk māsivāya mā‘il olmamaḳ idüğün beyān eyledi ise ḥāliyā ḥuẓūr-i ḳalb ile ‘ibādeti iştigālī zīkr idüp aña terġīb ider]

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Git (14) durma var iken saña vaḳt-i sefer yūri

Ġāfil oturma vaḳt (15) u zamān durmayup gider

(2) Mī-çeked jāle ber-ruḥ-ı lāle

Çeked muẓārī‘dür (16) çekīden lafzından ve çekīden ṭatmaḳ ma‘nāsınadır *jāle* çih ve ḳıraġı (17) ve yaġmur şaġanaġı ve yil üfürülmüş tulum ve tolu ma‘nāsına gelür (18) bunda ma‘nā-yı evvel murāddur ya‘nī *şimdiki ḥālde ṭamlar lālenüñ* (19) *yañaġı üzere çih* [kāf yerine nūn daḥi cā’izdür]

⁶³³ “Ey Sen’de şaşkın olanlara yol gösteren Allāh, ben de Sen’de şaşkıyım; benim elimi tut.”

⁶³⁴ “Tüccārılık hayrettir ve ibrettir. Hayrettir ki hayret, hayret içindedir.”

⁶³⁵ Derkenar: Ḥayret ender-ḥayret ender-ḥayretest.

El-müdām yā aḥbāb yā aḥbāb

Şarāb şarāb ey (20) *dostlar* murād beyt-i evveldeki gibi terğibdür

(3) Mî-vezed ez-çemen (21) nesîm-i behişt

Vezed muzâri' dür veziden lafzından ki esmek [M25b] (1) ma' nâsınadır *nesîm* gökçek yile dirler ya' nî şimdiki hâlde *eser çemenden* (2) *cennetüñ gökçek yili*

Pes be-nüşid dā'imā mey-i nāb

Pes bā-yı 'Acemî ile bunda (3) fā-yı cezā' iyye ma' nâsınadır [bunda didi zîrā şoñ vārid ma' nâsına daḥi gelür] *Be-nüşid* bunda cem' -i emr-i ḥāzırdur [bunda didi zîrā fi' l-i māzî ma' nâsına daḥi gelür] *nāb* (4) bunda şāfî ma' nâsınadır [bunda didi zîrā azı dişi ve fil dişi ma' nâsına daḥi gelür] ya' nî *imdi içüñ dā'imā şāfî şarābı* (5) murād 'ışk-ı ḥālîş u iḥlāş-ı maḥz ile 'ibādet idüñ dimekdür (6)

(4) Taḥt-ı zümrüd zi-dest-i gül be-çemen

Zümrüd aşlda teşdîd-i rā ile (7) bir gök cevheridür bunda taḥfîf ile okınur vezn için ma' nā-yı (8) mışrā' budur ki

Mışrā'

Zümürüd taḥt kurmuş gül çemende

Rāḥ çün la' l-i (9) āteşin der-yāb

Rāḥ mürādîf-i ḥamrdur ve çün bunda mişl ma' nâsınadır (10) *āteşin* şığa-ı nisbetdür ve şîfat-ı la' ldür ve *der-yāb* (11) lafzı emrdür deryāften lafzından erişmek ve aḥlamaḡ ma' nâsınadır (12) ma' nā-yı mışrā' budur ki *āteşe mensûb la' l gibi şarābı aḥla* (13) ve *duy*

(5) Der-çünin mevsimî 'aceb bâşed

Bunuñ gibi bir mevsimde (14) 'aceb olur

Ki be-bendend meygede be-şitāb

Ki bağhyalar ya' nî ḡapayalar (15) *meyḡāne-i isti' cāl* ile murād *meygededen* mevzi' -i münācātdur

(6) Der-meyḡāne (16) beste end diger

Meyḡāne ḡapusın bağlamışlardur ve lafz-ı *diger* ki daḥi (17) ma' nâsınadır yā mışrā' -ı evvele maşrūfdur yā mışrā' -ı şāniye (18) merhūndur

İftitāḡ yā müfettiḡe'l-ebvāb

İftitāḡ bunda açmaḡa (19) sa' y itmege dirler ya' nî *açivir ey ḡapucılar açıcı* murād Ḥaḡ te' ālādan (20) raḡbet-i 'ibādet virmek ve inbisāt-ı feyz taleb itmekdür

(7) Leb-i la' l-i tü-rā ḡuḡūḡ-ı nemek

Merhūndur

Hest ber-cān-ı sīnehā-yı kebāb

[Ba' zı nüsaḡda bu beyt şöyle vāḡı' olmış

Leb-i dendân-ı tu hûkûk-ı nemek⁶³⁶

Dâşt ber-cân-ı sînehâ-yı kebâb]

[M26a] (1) *Senüñ la‘l-i lebüñ içün toz haqqı vardur kebâb sîneler cânı üzre* (2) murâd *la‘l*den butün-ı kelâmdur ya‘nî *inne li‘l-Ḳur‘âni baṭnan ve li-baṭnihi* (3) *li-baṭnen ve li-baṭnihi li-baṭnan ilâ-seb‘ati ebṭunin*⁶³⁷ hasebince âteş-i şevkde (4) sîneleri kebâb olmuş cânlara bu butün-ı kelâm ve ṭabaḳât-ı ma‘ânî (5) lezzet virüp *ke‘l-milḥi fi‘t-ṭa‘âmi*⁶³⁸ olmuşdur

(8) Hâfızâ ğam me-ḥor ki (6) şâhid-i baḥt

Ey Hâfız ğam yime ki baḥt-ı maḥbûbı

‘Ākıbet ber-keşed (7) zi-çehre niḳâb

‘Ākıbet çeker ya‘nî açar yüzden niḳâbı zâhir (8) yüzünden murâd ğam yime her nuḥûsetüñ bir sa‘âdeti vardur dimekdür (9) [Ba‘zı nüsaḥda maḥlaş beyti böyle vâkı‘ olmuş

Ber-ruḥ-ı sâķi-i perî-peyker

Hemçü Hâfız be-nüş bâde-i nâb

Ve ba‘zı nüsaḥda böyle vâkı‘ olmuş

Güyi Hâfız be-Cem hikâyet-i Cem

Câm-ı Cem çîst ğayr-ı câm-ı şarâb]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Devr-i gerdün ger dü rûzî ber-murâd-ı mâ ne-geşt⁶³⁹

Dâ‘imâ yeksân (10) ne-mâned kâr-ı devrân ğam me-ḥor

Ammâ sülûk i‘tibârî ile çehreden (11) murâd şol tecellidür ki sâlik anuñ keyfiyyetine muṭṭalî‘ olup bî-ḥodlik (12) ile olmaya

VELEHU EYẒAN [G.18]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Şubḥ-ı devlet mîdemed kû câm hem çün âftâb

(13) Lafz-ı kû kâf-ı ‘Arabî ile ḳanı dimekdür ya‘nî *devlet şubḥı şimdiki ḥâlde* (14) *belürür ḳanı güneş gibi ḳadeḥ*

Furşatî zeyn bih kücâ bâşed be-dih câm-ı (15) şarâb

⁶³⁶ “*Kebâb olmuş sînelerin cânı üzerinde, senin dudağının tuz hakkı vardır.*”

⁶³⁷ إِنَّ لِلْفُرَّانِ بَطْنًا وَلِبَطْنِهِ لِبَطْنًا إِلَى سِنْعَةِ أَبْطَنِ Kur‘ân’ın zâhiri ve bâtını vardır. Bâtını da yedi bâtını olan bir bâtındır. (Hadîs) Molla Muhsin Muhammed b. Murtazâ Feyz-i Kâşânî, **Tefsîrû’s-Sâfi**, (Hüseyn A‘lemî), Müessesetü’l-‘Aliyyu’t-Tâbûât, Beyrût 2008, c. 1, s. 31.

⁶³⁸ كَالْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ Yemekteki tuz gibidir. (Hadîs) Müsnedü’s-Şihâb, Hadîs No: 1249.

⁶³⁹ “*Felek iki gün bizim murâdımızca dönmediyse, devrânın işleri dâyimâ bu şekilde kalmaz, sen gam çekme.*” Dîvân-ı Hâfız, [G.280/5].

Bundan yek bir fırsat kande olur ve bir (16) *şarāb kadehīn* çün bundan sābık olan vaqt-i (17) şerifde cem' iyyet-i hātır ile 'ibādeteye terğib eyledi (18) ol hālūn 'aķabince vāķı' olan feyezan-ı İlāhī zuhūrını (19) zıkr idüp bu hālde 'ibādeteye ikbāl-i küllī kılmāğa tervīc (20) ider pes şubh-ı devletden murād zuhūr-ı feyz-i ḥazret-i Ḥaķdur (21) ve āftāb gibi cāmdan murād qalbi taşfiye idüp āftāb-ı [M26b] (1) 'ālem-tāb gibi rūşen idüp anuñ ile feyezan-ı vāfire tālīb olmaķdan (2) çün Ḥaķ te'alā tarafından fetḥ-i bāb ve keşf-i ḥicāb zuhūr ide bundan (3) yek fırsat kande olur lācerem keyfiyyet-i 'ışķ ile mütekeyyif olmaķ (4) gerek

(2) Ḥāne-i bī-teşvīş ü sākī-i yār u muṭrib nükte-güy

Ḥāne-teşvīşsüz (5) *sākī sevdüğüm yār-ı muṭrib nükte söyleyici* [Ba' zı nüsaḥda bezle-gü vāķı' olmuş bezle laṭife dimekdür]

Mevsim-i 'ıyşest ü devr-i sāgar (6) u 'ahd-i şebāb

Mevsim-i 'ıyşdur ve kadeh devri ve tāzelik zamānıdur (7) murād *ḥāne-i bī-teşvīş* olmaķdan taşfiye-i qalp kılınup nefy-i māsivā (8) olunduğıdur ve *sākī-i yār* olmaķdan ḥazret-i Ḥaķ kendüsi keyfiyyet (9) virdüğüdür ve *muṭrib* nükte-güy olduğı vā'iz ü şeyḥ esrār-ı (10) İlāhiye söyledigüdü lācerem bu hāl mevsim-i 'ışret-i rūḥāniyye (11) ve devr-i keyfiyyet-i İlāhiyyedür ve tāzelik zamānıdur ki evā'il-i sülūk (12) ve feyz-i Rabbānıdür

(3) Ez-pey-i tefriḥ ṭab' vü zīver-i ḥüsn ü ṭarab

(13) *Tefriḥ* feraḥlandırmak ma' nāsınadur *zīver* zīnet (14) ma' nāsınadur *ṭarab* şādılık ma' nāsınadur (15) ve *zīver* ma' tūfdur tefriḥ lafzına ma' nā-yı mışrā' budur ki (16) *ṭab'ı feraḥlandırmak için ve ḥüsn ü* (17) *şādılık zīneti için* [pey lafzı berāy lafzı ma' nāsına mecāzen müsta' meldür]

Ḥoş būd (18) terkīb-i zerrīn-cām bā-la' l-i müzāb

Ḥoş olur (19) *terkībī altun kadehūñ erimiş la' l ile ki şarābdur* (20) ḥaķıķate nazar altun kadeh ten-i 'āşıķdur ki şarudur (21) ve *la' l-i müzāb*dan murād kelām-ı Ḥaķ te'alādur [M27a] (1) hadd-i nefsinde cevher-i la' l gibidür ve seyyāldür ki levḥ-i maḥfūzdan münzel olup (2) qalib-i qalbe dāḥil olur ve ḥāşiyet-i Qur'an tefriḥ ve tezyındür

Beyt (3)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü bi'şnevend kelām-ı tu zümre-i 'uşşāķ⁶⁴⁰

Şevend şād u be-ḥ'ānend na' ra-ı (4) Yā Hū

(4) Şāhid ü muṭrib be-dest-efşān u mestān pāy kūb

Maḥbūb-ı (5) *ḥ'ānende el silkici* ve mestler *ayaķ kaķıcı ve raķķāş* murād bundan semā' ḥāletini (6) taşvīr ve beyāndur

Ġamze-i sākī çü çeşm-i mey-perestān mest-i ḥ'āb

(7) *Sākīnūñ ġamzesi mey-perestler gözi gibi uyku mesti* bu istiğrāķda olanlar (8) ḥālını beyāndur

⁶⁴⁰ "Uşşāķ zümresi senin kelāmını dinleyerek şād olmuşlardır ve Yā Hū na'rasını okumuşlardır."

-+---/-+---/-+---/-+---

[Ḥaṭṭ-ı tu nāreste be-nümā yed ender-zīr-i post⁶⁴¹

Senüñ ḥaṭṭuñ bitmeden görünür post elinde

Çün ḥayāl-i sebze-i nūreste ender-zīr-i āb

Yeñi bitmiş sebze ḥayāl-i gibi şu altında]

Nazm

+---/+---/+---/+---

Ne-dānī ki şūrīde-ḥālān mest⁶⁴²

Çirā ber-feşānend (9) der-raḡs-ı dest

Küşāyed derī ber-dil ez-vāridāt

Feşāned (10) ser-i dest ber-kā'ināt

(5) Ḥalvet-i ḥāşest cāy-ı emn ü nüzhetgāh-ı (11) üns

Nüzhetgāh şenlik yeri dimekdür üns zamm-ı hemze ile ğam-güsārī (12) ya' nī ögür olmaḡdur ma'nā-yı mısra' budur ki ḥalvet-i ḥāşdur (13) ve emnlik yeridür ve ögürlük şenligi yeridür

-+---/-+---/-+---/-+---

[Ḥalvet-i ḥāşest ü cāy-ı emn ü dilber der-naḡar

Ḥalvet-i ḥāşdur ve emn yeridür ve dilver naḡarda

Ger dih çeşm-i mest sākī mey-perestān-rā ḥarāb

Eylemiş sākīnūñ mest gözi mey-perestleri ḥarāb]

Her ki in şöḡbet (14) be-yābed yābed ü şad feth-i bāb

Her kim ki bu şöḡbeti bulur bulur ol (15) yüz feth-i bāb

Beyt

+---/+---/+---

Aña kim ola Ḥaḡḡuñ ünsi ḥāşıl

Olur (16) yüz bābdan ol bu ki vāşıl

(6) Ez-ḥayāl-i luṭf-ı mey meşşāṭa-ı çalāk-ı (17) ṭab'

Meşşāṭa düzensi ḥātuna dirler çalāk-ı ṭab' vaşf-ı terkībīdür (18) ve şıfat-ı meşşāṭadur ya' nī şarābuñ leṭāfeti ḥayālinden ṭab' (19) çalāk meşşāṭadur

Der-zamīr-i berg-i gül ḥoş mī-kuned pinhān gül-āb

⁶⁴¹ Emir Hüsrev Dehlevî, **Külliyât-ı Gazeliyyât-ı Hüsrev**, (Cem ü Tashîh: İkbâl Salâhaddîn), Cild-i Evvel, Lahor, Pakistân 1972, s. 226, G.118/5.

⁶⁴² Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bûstân, Bâb-ı Sevvom, Der-'İşk u Mest ü Şûr, s. 397

(20) *Gül yaprağı içinde hoş gizler gül-âbı şarâbdan* murâd muhabbetdür (21) ve *meşşâdan* murâd şun‘-ı İlâhîdür pes Hâk te‘âlâ *küntü kenzen* [M27b] (1) *maḥfiyyen fe-aḥbebtü an u‘rafe fe-ḥalaḳtū ‘l-ḥalka li-u‘refe*⁶⁴³ ḥasebince sevdi (2) ve diledi ki maḥlûkâtı halk ide lâcerem bu muhabbet leṭâfeti mülâḥazasından (3) şun‘-ı Hâk ki *izâ erâdu ‘llâhu şey‘en en yeḳûle lehu kün feyekûn*⁶⁴⁴ (4) mücebince çâpûkdür gül yaprağı içinde gül-âbı pinhân ve ḥulûl-ı sereyânî (5) ile hâl ider [bu beytün taḥte‘l-lafz ma‘nâsının muḥaşşılı budur ki meşşâta şarâbuñ leṭâfetini taḥayyül idüp gülâbuñ anuñ ile münâsebeti olduḡın fehm eyleyüp gülâbı gül yaprağı içinde gizleyüp zâhire çıkarmadı dimekdür]

(7) Tâ şud ân meh-i müşterî dîrhâ-yı Hâfız-râ künûn

Tâ oldı (6) *ol ay Müşterî Hâfızuñ incülerine* murâd kelimâtıdır şimdi [seb‘a-ı sipârenün üçünüñ ismi bunda mezkûrdur ki Mâh u Müşterî vü Zühre]

Mî-resed (7) her dem be-güş Zühre gülbaş-ı rübâb

İrişür her dem Zühre kulaḡuna (8) *rübâb âvâzı* murâd budur ki *ileyhi yeşa‘adu ‘l-kelîmut ‘t-tayyibu ve ‘l-‘amelü ‘ş-şâliḥu yerfe‘uhü*⁶⁴⁵ mukteżâsınca iyü söz ol ḥazrete irer

Beyt (10)

+ --- / + --- / + ---

İrişüñ Hâkka dirseñ ger kelâmı

İyü söyle bülend olsun maḳâmı (11)

VELEHU EYẒAN [G.19]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilân]

(1) Zi-bâḡ-ı vaşl-ı tu yâbed riyâz-ı Rıdvân âb

Riyâz (12) cem‘-i ravzadır ravza bağcedür bunda *Rıdvâna* izâfetden ma‘lûm (13) olur ki murâd cennetdür ya‘nî *senûñ vaşluñ bağından bulur* (14) *rıdvân cennetleri suyu* murâd budur ki ey ḥazret-i ‘izzet senûñ (15) şıfat-ı luṭf u cemâlün eşeridür cennet ve bu andan istifâza (16) ider ṭarâvet ü leṭâfet

Zi-tâb-ı hicr-i tu dâred şerâr-ı düzaḡ (17) tâb

Senûñ hicrûñ şu‘lesinden dutar cehennem kıḡılcımı ḥarâreti (18) murâd budur ki ey ‘izz-i ḥazret senûñ şıfat-ı ḳahr u celâlün (19) eşeridür cehennem ve bu andan kesb ider söz ve ḥarâret

Beyt

⁶⁴³ كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِأَعْرِفَ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Maḥlûkâtı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadîs-i Kudî)

⁶⁴⁴ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Bir şey yaratmak istediḡi zaman Onun yaptıḡı "Ol" demekten ibarettir. Hemen olurur. (Kur‘ân, Yâsîn 36/82).

⁶⁴⁵ إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah‘ındır. O‘na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah‘a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzaḡı bozulur. (Kur‘ân, Fatır 35/10).

-+---/-+---/-+---/-+---

Heşt cennet bāğ-ı luṭfuñdan durur bir berg-i sebz

Heft (21) dūzaḡ nār-ı ḡahruñdan yaḡılılmış bir leheb

(2) Be-ḡüsn ü ‘ārız u ḡadd-ı tu bürdeend penāh

[M28a] (1) *Senüñ ‘ārızuñ güzelligine ve ḡaddüñe iletmişlerdür şıgınmağı*

Behişt ü tūba (2) u *tūbā lehüm ve ḡüsnü me ‘āb*⁶⁴⁶

Cennet daḡi tūbā gökçeklük anlar içündür ve güzel (3) rüçü‘ yeri murād budur ki behişt ve tūbānuñ ḡüsnü ilticā-yı cemāl-i lāyezāl (4) itdüklerindendür [leff ü neşr-i mürettebdür ki behişt ārizā nazardur ve tūbā ḡadde nazardur]

(3) Çü çeşm-i men heme şeb cūybār-ı bāğ-ı behişt

Benüm gözüm (5) gibi dükeli gice cennet bağı ırmağı [cūybār ırmaḡ ma‘ nāsına ve ırmaḡ kenārı ma‘ nāsına isti‘ māl olunur]

ḡayāl-i nergis-i mest-i tu bīned (6) ender-ḡāb

Senüñ mest gözüñ ḡayālını görür uyḡuda yā düşde nergis-i (7) mest ve çeşm-i mest şol sırr-ı İlāhiye dirler ki taḡşir-i sālik aña (8) bā‘ iş olur pes murād oldur ki ‘aynu’llāh tesettür ider benüm ‘aybundan (9) nitekim cūybār cennetden tesettür ider ve anuñ ḡayālını ḡābda görürem (10) ve ‘aynum ābı revān olur cūybār gibi [ḡāb uyḡu ma‘ nāsına ve düş ma‘ nāsına isti‘ māl olunur]

(4) Bahār şerḡ-i cemāl-i tu dāde (11) der-her faşl

Bahār cemālüñ şerḡini virmişdür her faşlda

Behişt (12) zıkr-i cemāl-i tu kerde der-her bāb

Cennet senüñ zıkr-i cemālüñ eylemişdür her bābda (13) murād budur ki her ḡüsn ü cemāl ki müşāhede olunur mazhar cemāl-i Ḥaḡ te‘ālādur (14) ki andan cemāl ḡazret-i Ḥaḡḡa intikāl kılnur gūyā her şāḡib-i (15) cemāl ol cemāl-i bī-zevālī şerḡ idüp zıkr-i cemālın eyler [cemāl u cemāl ve şerḡ u zıkr ve faşl u bāb zıkr-i ri‘āyet-i tenāsüb içündür]

(5) Be-suḡt (16) in dil ü cānem be-kām-ı dil ne-resid

Yandı bu gönül ve cānum gönül (17) murādına irmedi

Be-kām eger be-residī ne-rıḡtī ḡübān

Eger murāda ireydi (18) dönmez idi kanlu şu bunda tenbīh vardur ki vuşlat-ı Ḥaḡḡa (19) irmeyen aḡlayup ḡālib olmaḡ gerek

Beyt

+---/+---/+---/+---

Eger be-yār residī (20) çirā ḡarab ne-kuni⁶⁴⁷

⁶⁴⁶ طَوْبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir. (Kur’ân, Ra’d 13/29).

⁶⁴⁷ “Eğer sevgiliye ulaşırsan neden neşelenmezsin. Ve ona ulaşamazsan neden ona ulaşmayı talep etmezsin.” Bu beytin benzer bir şekli Dīvân-ı Şems’te şu şekildedir:

Eger be-vey ne-residî çirâ taleb ne-kuni

(6) Leb ü dehân-ı (21) tu-râ ey besâ hûkûk-ı nemek

Senüñ lebüñe ve ağzuña ey niçe tuz haqqı (1) [ba' zı nüsaḥda 'ez-ân dehân u lebet' ve ba' zı nüsaḥda 'ez-ân dehân u lebân' vâkı' olmuş] [M28b]

Ki hest ber-ciger-i rîş ü sînehâ-yı kebâb

Ki vardur yaralu ciger üzre daḥi kebâb sîneler üzre (2) [bu ma' nâ yâ ḥarfinüñ ikinci gâzelinde geçmiştir]

(7) Gümân miber ki be-devr-i tu 'âşıkân mestend

Gümân iletme ki senüñ devründe 'âşıklar (3) mestlerdür [ya' nî hemân bunları mest şanma ma' nâsinadur] [Devr ile mest zikri leṭâfetden ḥâlî degüldür]

Ḥaber ne-dâri ez-aḥvâl-i zâhidân ḥarâb

Ḥaberüñ yoḡdur (4) ḥarâb zâhidler aḥvâlinde murâd budur ki sâlik-i 'âşık olanlar mest-i (5) şevḡ olurlar zâhid-i ḥuşk olanlar daḥi cezbe vü vecd ile (6) müstaḡrak olmuşlardır

(8) Merâ be-devr-i lebet⁶⁴⁸ şud yakîn ki cevher-i la'l

Baḥa (7) senüñ lebüñ devrinde yakîn oldu ki cevher-i la'l [cevher-i la'l izâfeti izâfet-i beyâniyyedür]

Be-dîd mî-şevd (8) ez-âftâb-ı 'âlem-tâb

Zâhir olur âftâb-ı 'âlem-tâbdan ya' nî şöyle (9) dirler ki la'l aşda rengsüz taşdur kan içine ḡorlar âftâbda (10) durup zamân ile rengin la'l olur baḥa bu ḥaber-i yakîn oldu (11) ki lebüñ la'l reng olduğu yüzüñ güneşüñ te'sîrindendür murâd (12) butûn-ı kemâlün zuhûrı vechüñ şevḡindendür dimekdür

(9) Be-'ışk-ı (13) rûy-ı tu Ḥâfız ḡarîḡ-i baḡr-ı belâst

Senüñ yüzüñ 'ışkında Ḥâfız (14) belâ deñizine ḡarḡ olmuşdur [bâ ḡarfî bunda yâ sebebiyyet içündür yâ ilşâḡ içündür yâ zarfiyyet içündür ammâ bâ ile der lafzı ki zarfiyyet içündür böyle fark olunur ki bâde içinde olmak lâzım degüldür der lafzında lâzımdur meşelâ der-ḡâne diseler evde demek olur muṭlaḡa pes be-'ışk lafzında ol fark zâhirdür lîkin bu ḡa'ide küllî degüldür ki ḡarf-i bâ vü lafz-ı der ikisi bir ma' nâya daḥi isti' mâl olunmaḡ cā'izdür]

Ki fevt mî-şevd inek biyâ yekî der-yâb

(15) Ki fevt olur şimdicek gel bir eriş bundan murâd (16) ḡazret-i Ḥaḡdan mu' âvenet taleb itmekdür ba' zı nüsaḥda (17) maḡlaş olan beyt bu beyt vâkı' olmuş [ḡarîḡ bunda deñize batış ma' nâsinadur ki henüz fevt olmaya]

(10) Me-hil ki (18) 'ömr be-bîhüde be-güzered Ḥâfız

Ḳoma ki 'ömr bâṭılda geṡe (19) ey Ḥâfız

Be-güş ḡaşıl-ı 'ömr-i 'azîz-râ der-yâb

Eger tu yâr ne-dâri çirâ taleb ne-kunî

Ve ger be-yâr residî çirâ ṡarab ne-kunî

⁶⁴⁸ Derkenarda 'ruḡet' şeklinde yazılmıştır.

Bu beyt (20) mażmūnı Seyyid Şerīfūn oğluna söylediğı beyt (21) mażmūnıdır

Beyt

+---/+-/+-/+-

Naşihat hemīnest cān-ı peder⁶⁴⁹ [M29a] (1)

Ki ‘ömret ‘azīzest zāyi‘ me-gerdān (2)

ḤARFÜ’T-TĀ⁶⁵⁰

VELEHU EYŻAN [G.20]

[Baħr-i Muhtebeş Müsemmen/Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) Be-cān-ı ħ‘āce vü ħaḳḳ-ı ḳadīm ü ‘ahd-i dürüst

Ḥarf-i bā ḳasem (3) içündür ya‘nī *Ḥ‘ācenūn cānı ħaḳḳıçün ve ħaḳḳ-ı ḳadīm ħaḳḳıçün* (4) ve *şahih ‘ahd ħaḳḳıçün*

Ki mūnis-i dem-i şubhem du‘ ā-yı devlet-i tüst

(5) *Benüm şehir vaḳtimūn mūnisi senūn du‘ ā-yı devletūndür* kelām-ı sâbıḳda (6) şehir-ḫızlıge terğib idüp ḫāliyā kendünün şehir-ḫızlığın (7) beyān ider ve şehir vaḳtinde zıkr-i Ḥaḳ itdüğün zıkr ider (8) bundan daḫi maḳşūd gayrılara tervīcdür pes murāda nazar (9) *cān-ı ħ‘āceden* murād cān-ı ħ‘āce-i kā‘inātdur ‘aleyhi’ş-şalātu (10) ve’s-selām ve *ħaḳḳ-ı ḳadīm*den murād rūḫ-ı insānī muḳaddemā (11) ḫazret-i ‘indiyet-i İlāhiyyede mürebbī olduğudur ve ‘ahd-i (12) *dürüst*den murād *elestü birabbikum*⁶⁵¹ nidāsında olan *belā* ahdidür ve (13) *du‘ ā-yı devlet*den murād ḫazret-i Ḥaḳḳı esmā-yı ḫüsni ile zıkrdür (14)

(2) Sirişk-i men ki zi-tūfān-ı Nūḫ dest be-burd

Sirişk (15) ve eşk ikisi bir ma‘nāyadır gözyaşı dimekdür *dest burden* (16) ve dest yâften gâlip olmak ve zafer bulmak ma‘nāsınadır ya‘nī (17) *benüm gözüm yaşı ki tūfān-ı Nūḫa gâlip oldı*

Zi-levḫ-i sine (18) neyārist naḳş-ı mühr-i tu şust

Neyārist rānuñ kesri (19) ve fethi ile şanī‘ a-ı māzīdür nefy-i ḳudret için isti‘ māl (20) olunur zamān-ı māzīde *şust* lafzı māzīdür bunda maşdar (21) ma‘nāsına müsta‘meldür ya‘nī *sine levḫinde ḳādir olmadı* [M29b] (1) *senūn muḫabbetūn naḳşını yumağa* murād budur ki tūfān-ı Nūḫ zamānı hemān (2) altı ay idi benüm ḫod tūl-ı ‘ömrümde nice meşā‘ib ü humūm ve nice (3) mesāyib ü gumūm vāḳı‘ olup tūfān-ı Nūḫ zamānından ziyāde (4) giryelerüm olup böyle iken zıkrü’llāḫ şahīfe-i

⁶⁴⁹ “Babanın ruhundan alacağın nasihat budur ki ömrün azizdir zâyî geçirme”

⁶⁵⁰ ‘Aded 90.

⁶⁵¹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A’râf, 172).

kalbümünden zā'il (5) olmayup *ke'n-naḫṣi fī'l-ḥaceri*⁶⁵² şābitdür [ki Nüh 'aleyhi's-selām Receb ayının onuncı gün gemiye binüp Muḥarremün onuncı gün *ki 'Āṣurā gūnidür* gemiden çıkdı ki altı ay olur]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Eşkle taşviri (6) gitmez kalbden

*Lā yezilü'l-mā'e naḫṣen fī'l-ḥacer*⁶⁵³

(3) Be-kun mu'āmelei vīn (7) dil-i şikeste be-ḥar

Bir mu'āmele eyle bu şınıḳ göñli şatun al (8)

Ki bā-şikesteḡi erzed be-şad hezār dūrüst

Ki şınıḳlığı ile diger (9) *yüz biñ dūrüst* murād budur ki *enā 'inde'l-münkesireti kulübühüm*⁶⁵⁴ (10) feḫvāsı delālet ider ki Hāḳ te'alā göñli şınıḳ olanlar ḳatındadır (11) öyleye şınıḳ göñli almak ḥazret-i Hāḳḳı bulmak olur lācerem (12) bunun gibi göñli yüz biñ bütün olup ḡaflet ü ḡurūrda (13) olan göñülden yegdür

(4) Melāmetem be-ḥarābī me-kun ki mürşid-i 'ışḳ

(14) *Beni ḥarāblıḳ eyle melāmet eyleme ki 'ışḳ mürşidi*

Havāletem be-ḥarābāt kerd (15) rüz-ı nuḥust

Beni ḥarābātā ḥavāle eyledi o ḡünki ḡünde ya'nī ezelde (16) murād budur ki 'imāret-i 'uḳbā ile 'imāret-i dūnyā bir yerde cem' (17) olmaz bize 'ışḳ mürşidi dūnyāmuz ḥarāb olup āḡiretimüz (18) ma'mūr olmak sevḳ eyledi

Beyt.

--+--/-+--/-+--/-+--

'Aḳl ḡuftā ḡānmānet bāz (19) vīrān sāḡt 'ışḳ⁶⁵⁵ (5)

ḡuftem ey nādān ḡi vīrān īn (20) zamān ma'mūr sāḡt

(5) Be-şıdḳ kūs ki ḡūrşid zā'id (21) ez-nefesest

Şıdḳa duruş ki ḡüneş doḡa nefşünden [M30a] (1)

Ki ez-durūḡ siyeh-rüy ḡeşt şubḡ-ı nuḥust

Ki yalandur ḳara (2) *yüzlü oldı o ḡünki şubḡ ya'nī şubḡ* ikidür evvelki şubḡ (3) *kāzıbdür* şoñraḡı şubḡ şādıḳdur şubḡ-ı *kāzibün* ardınca (4) *ḳarañluḳ* olur pes *kāzibün* yüzi *ḳaralığına* bu delıldür (5) ve şubḡ-ı şādıḳuñ nefsi ardınca *ḡüneş doḡar* pes sen daḡı (6) *şıdḳa duruş* ki nefşünden āftāb-ı ma'nevī ṭulū' ide

⁶⁵² كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ Taş üzerindeki yazı. (Hadis) Bu ibare bir hadis içerisinde geçmektedir. Hadisin tam hali şu şekildedir: الْعِلْمُ فِي الصَّغَرِ كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ Küçükken yapılan (öğrenilen) ilim, taş üzerindeki yazı gibidir. Makasidu'l-Hasene, Hadis No: 705.

⁶⁵³ لا يزيل الماء نقشا في الحجر ... بل يزيل النقش في وجه الورق Su taşa bulunan nakışı yok edemez. Bilakis yaprağın üzerinde bulunan kakışı yok eder. Rūhu'l-Beyān, 7. Cüz, s. 156.

⁶⁵⁴ أَمَّا عِنْدَ الْمُنْكَسِرَةِ قُلُوبُهُمْ Ben, kalpleri kırılmışların yanındayım. (Hadis-i Kudsî) Kaynak Kitap: Aclūnî, Keşfü'l-Hafā, I/203.

⁶⁵⁵ Kemāl Hocendî, *Dīvân-ı Kemâl-i Hocendî*, (Tashih ü Mukābele: Ahmed Keremî), Silsile-i Neşriyât-ı Mâ, Tahran 1372, G.286/4, s. 108.

(7) Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Kāzibūn sonunda zulmetdür bunu gör şādık ol (8)

Uydurur ardınca şemsi şıdıkla her-bār şubh

(6) Dilā tam‘ a me-ber ez-luṭf-ı (9) bī-nihāyet dūst

Me-ber lafzı feth-i mīm ve zamm-ı bā ile büriden (10) lafzından nehydür ya‘nī *ey gönül tam‘a kesme dostuñ nihāyetsüz* (11) *luṭfuñdan*

Çü laf-ı ‘ışk zedī ser be-bāz çābük ü çust

(12) Zamm-ı cīm-i ‘Acemī ile mūrādif-i *çābük*dür [zamm-ı cīm ‘Arabī ile māzīdür cüsten lafzından ve ism-i maşdardur] murād budur ki gāhī evvelā (13) feyz feyz-i tarikat u sedd-i bāb-ı haḳīkat olur sālīk ol (14) bābdan ümīd kesmek revā degüldür belki sa‘y ve kūşış gerekdür (15) ki *men kara‘e’l-bābe ve lecce velece ve men talebe ve cedde vecede*⁶⁵⁶ pes ‘ādetu’llāh (16) böyledür ki evā’il-i sülūkda sedd-i bāb ider tā ‘āşık-ı (17) şādık ile ra‘nā ve nāzik-dil mümtāz ola

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Bilmeyince (18) ‘āşıkūñ şıdıkın vefāt itmez ḥabīb

Görmeyince ḥastanūñ (19) derdīn devā itmez ṭabīb

(7) Şudem zi-dest-i tu şeydā-yı (20) kūh u deştu henüz

Ol dem senūñ elūñden tağ u şahrā (21) *delūsi ve henüz*

Nemī-kunī be-terahḥum niṭāk-ı silsile süst

[M30b] (1) *İtmezsen merḥamet ile zincīrūñ kuşağını ya‘nī düğümünü gegşek* (2) tā ki bendden boşanup ḥalāş baña müyesser ola

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Yār ḥubbin (3) nice terk idüp olam meşgūl-i ğayr

Zülfi zincīri müselsel gerden-i (4) cānumdadur

Murād budur ki Ḥaḳ te‘alā beni zincīr-i muḥabbetine bağlamışdur (5) ben anuñ dīvānesi olup tağ u şahrāları dolanuram ve eger (6) bağıımı gegşek eylese benden boşanan kendü kolayıma gider idüm (7) terahḥüm eyleyüp zincīrümü gegşek eylemez yā ki anuñ zabtında ve muḥabbeti (8) kaydında olam bu taḳdırce terahḥum-ı menfiye kayddur nefye kayd degüldür (9)

(8) Be-‘ilm-i āsafī er dil be-cūyiyem kunīd

Āsaf Süleymān peygamberūñ (10) vezīrinūñ ismidür ki şāḥi-i ‘ilm idi anuñçün dir (11) *eger Āsafā menşüb ‘ilm ile gönölümü ararsañ dirler*

⁶⁵⁶ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَ وَلَجَ وَمَنْ طَلَبَ وَجَدَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Bir kapıyı da ciddi çalana elbet kapı açılır. (Kelām-ı Kibār)

Ki (12) h̄'āce h̄ātem-i Cem yāve kerd ü bāz be-cüst

Ki hoca ya'nī h̄āzret-i (13) Süleymān 'aleyhi's-selām h̄ātem-i salṭanatı yāvī kıldı ve girü aradı murād (14) budur ki ehl-i dillerüñ kalbi ve himmeti h̄ātem-i Süleymān (15) gibi pādşāhlarıñ sebeb-i salṭanatıdır ve her kim ki dil-cüy (16) ola salṭanat bulur ya dünyāda yā 'uqbāda ba'zı nüsaḥda beyt-i sābıkuñ bedeli bu beyt (17) vākı' olmuş

(9) Zebān-ı mūr ber-Āşaf dırāz geşt (18) ez-ān

Qarincanuñ dili Āşafa uzadı andan (19)

Ki h̄'āce h̄ātem-i Cem yāve kerd ü bāz ne-cüst

Ki h̄'āce Cem h̄ātemin yāvī kıldı girü aramadı [Cem muṭlaqā ulu pādşāh ma'nāsına isti'māl olunur öyleye Süleymān 'aleyhi's-selām h̄āzretine vesā'ir ulu pādşāhlara ıtlākı cā'izdür] murād budur ki hem kim ki [M31a] (1) sebeb-i salṭanatı zāyi' idüp girü anı taleb itmeye mūr gibi (2) ḥaḳır olanlardan ta'n işitmege lāyık olur ve murād salṭanatdan salṭanat-ı (3) āḥiretdür ve anuñ h̄ātemi kalb-i selīmdür *yevme lā yenfe'u mālün* (4) *velā benūn illā men ete'llāhe bi-kalbin selīm*⁶⁵⁷ pes küfr ü 'ışyāndan ve meyl-i (5) cihāndan fāriğ olan kalb h̄ātem-i Süleymān 'aleyhi's-selām dur (6)

(10) Merenc H̄āfiz u ez-dilberān ḥifāz me-cüy

H̄ifāz kesr-i hā ile muḥāfaẓa (7) ve ḥimāyet ma'nāsınadır ma'nā-yı mışrā' budur ki incinme H̄āfiz (8) dilberlerden ḥimāyet ve 'ināyet isteme

Günāh-ı bāğ çi bāşed çü in dıraḥt (9) ne-rust

Bağūñ ne günāhı olur çün bu ağaç ya'nī dıraḥt (10) ḥifāz bitmedi murād *dilberān* lafzından ma'nā-yı lügavīsidür ya'nī (11) gönül elçilerüne dünyānuñ zehārif ü nuḳūşıdır bunlardan vefā ve ḥimāyet (12) ricā itmek ḥaṭādur ki dünyāda vefā ve beḳā ağacı bitmemişdür

Beyt (13)

--+/-+---/---+/-+---

Dünyā güzellerinden ey isteyen vefāyı

Yok nesneyi ararsan yok nesne (14) h̄iç bulunmaz

VELEHU EYẒAN [G.21]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Revāk-ı manzar-ı çeşm-i men āşiyāne-i tüst

Revāk (15) bunda çartaḳ ma'nāsınadır [bunda didi zīrā her nesnenüñ şāfisine daḥi revāk dirler] [*manzar* nazargāh ma'nāsınadır] ve bunda olan izāfet izāfet-i (16) beyāniyyedür *āşiyān* ve *āşiyāne* yuva ma'nāsınadır ma'nā-yı mışrā' (17) budur *ki benüm çeşmüm manzarı çartaḳı senüñ yuvañ ya'nī mekānuñdur* (18) [vaḳtā ki feyz-i İlāhī şerāiṭin beyān itdi ise cānib-i Ḥaḳdan taleb tecellī idüp anı zikr ider]

Kerem-nümā vü fūrūdā ki ḥāne ḥāne-i tüst

⁶⁵⁷ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ / إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ O gün, ne mal fayda verir ne de evlāt. Ancak Allah'a kalb-i selīm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). (Kur'ân, Şu'arâ 6/88-89).

Nümā nümūden lafzından emrdür (19) *fürūdā* fürūd-āmeden lafzından emrdür ma‘ nāsı aşağı gel dimekdür (20) binitden inmege daği fürūd-āmeden dirler ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki (21) *kerem göster aşağı gel ki ev senüñ evüñdür* murād müşāhede-i Hāk [M31b] (1) ve tecellī taleb itmekdür

(2) Be-zülf ü hāl u haṭ ez-‘ārifān rubūdī dīl

(2) *Zülf ü hāl u haṭ ile ‘āriflerden kapduñ göñli* [ba‘ zı nüsaḥda be-zülf yerine be-luṭf vākı‘ olmuş bunun lafz cihetinden laṭifeye münāsebeti vardır lakin ma‘ nā i‘tibārī ile zülf evvelīdür ki dām oldur ve ğayb-ı hüviyyet aña virilür ve dāneye münāsibdür ki hālden murād oldur]

Laṭīfehā-yı ‘aceb (3) zīr-i dām u dāne-i tüst

‘*Aceb laṭīfeler senüñ aḡuñ ve dānuñ altındadır* (4) murād ğayb-ı hüviyyet ve ‘ālem-i ğayb ve ‘ālem-i berzah ile sālīk-i ‘ārif (5) olanları kendüñe cezb itdün dimekdür

(3) Dilet be-vaşl-ı gül ey bülbül-i (6) şehir hoş bād

Senüñ göñlüñ gül vaşl ile ey şehir bülbülü hoş olsun (7)

Ki der-çemen heme gülbāng-ı ‘āşıkāne tüst

Ki çemende dükeli senüñ (8) ‘*āşıkāne āvāzuñdur* murād şehir-ḥiz olup zākir olanların feyz-i (9) Hākka vāşıl olup vuşul ila‘llāh ḥāşıl kıldukların beyān ve anlara (10) istiḥsāndur

(4) ‘İlāc-ı za‘ f-ı dīl-i mā be-leb havālet kun

Bizüm göñlümüzün (11) *za‘ fi ‘ilācın lebe havāle eyle*

Ki ān müferriḥ-i yāķūt der-ḥızāne-i tüst

(12) *Ki ol müferriḥ yāķūtı senüñ ḥazīneñdedür* murād kelām-ı İlāhī ile kuvvet-i (13) kalb taleb itmekdür

(5) Be-ten muḡaşşıram ez-devlet-i mülāzemetet

Ten ile (14) *muḡaşşırın senüñ mülāzemetün devletinden*

Velī ḥulāşa-ı cān (15) ḡāk-ı āstāne-i tüst

Velī cānuñ zübdesi senüñ eşiḡuñ (16) *toprağıdır* murād Mi‘rāc-ı cismāniye isti‘dādum yokdur (17) ammā Mi‘rāc-ı rūḡānī bende ḡāşıldur dimekdür [ba‘ zı zurefā eḡıbbā-yı büzürg-vārdan dūr olup bu beyti mektūbda yazup ‘arz-ı iḡlāş itmişdür]

(6) Men ān niyem ki (18) dihem naķd-i dīl be-her şūḡı

Ben ol degilüm ki virem göñül (19) *naķdin her şūḡa ya‘ nī her maḡbūba*

Der-i ḡızāme be-mühr-i tu vü nişāne-i (20) tüst

ḡazīnenün ḡapısı senüñ mihrün ve senüñ ‘alāmetün (21) *iledür* murād benim [M32a] (1) ḡalbimün ta‘alluķı māsivāya degüldür dimekdür

(7) Tu ḡod çi lu‘beti ey şeḡsüvār-ı (2) şīrīnkār

Lu‘bet aşl da oyun için düzilen nesnelere dirler (3) bunda *lu‘bet* bāz dimekdür ya‘ nī *sen nice mutaşarrıfın ey cābūk* (4) *ve yüġrek ve ḡūbkār*

Ki tūsenī çü felek rām-ı tāziyāne-i tüst

Tüsen (5) lafzı feth-i sîn ile küre dimekdür ve harf-i yâ vahdet içündür (6) ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *felek gibi bir küre senüñ kamçıña muṭî'dür* (7) murād ḥazret-i ḥaḳḳuñ ḳudret-i kāmilesin beyāndur

(8) Çi cāy-ı men (8) ki belāgzed sipihr-i şu' bdebāz

Ne benüm yerüm ki ṭayranur ḥoḳḳabāz felek (9) [ne benüm yerüm demegüñ ma' nâsı baña ne i' tibār dimekdür ya' nî senüñ ḥilelerüñden felek gibi ḥoḳḳabāz ṭayranacaḳ baña ne i' tibār ve ne ḳudret ki ṭayranayım]

Ez-în ḥiyel ki der-enbāne-i bahāne-i tüst

Ḥiyel kesr-i ḥā ve feth-i yā ile cem' -i ḥiledür (10) *enbān* ve *enbāne* toğuracaḳ ma' nâsinadur ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *bu ḥilelerden* (11) *ki senüñ behānuñ toğuracağındadır* murād mükāyed-i Ḥaḳḳı beyāndur (12) *ki ve mekeru ve mekera'llāh va'llāhu ḥayru'l-mākirin*⁶⁵⁸ ḥasebince mekr-i Ḥaḳdan ḥavf (13) gerek ki ḡalib-i muṭlaḳdur

(9) Sürūd-ı mecliset eknün felek be-raḳş āred

(14) *Senüñ meclisüñüñ iri şimdi felegi raḳşa getürür*

Ki şi' r-i (15) Ḥāfız-ı şîrîn-sūḥan terāne-i tüst

Ki tatlu sözlü Ḥāfızuñ şi'ri (16) *senüñ terāneñdür* murād kelām-ı lezîzüñ ve şi' r-i beligüñ te'sîrin (17) beyāndur ki Resûlullāh 'aleyhi's-selām buyurur *inne mine'l-beyāni li-siḥren* (18) *ve inne mine's-şi're li-ḥikmeten*⁶⁵⁹

VELEHU EYẒAN [G.22]

[Fā' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Dil serāperde-i muḥabbet-i üst

(19) *Göñül anuñ muḥabbetinüñ iç ḥavlısıdır* [vaḳta ki taleb-i tecellî kıldı ise feyz-i İlāhî irüp göñli ve gözi anuñ ile ṭolup faẓl-ı Ḥaḳ ḥaşıl olduḡın beyān ider]

Dīde āyinedār-ı ṭa' lat-ı (20) üst

Göz bebegi anuñ yüzünüñ āyinedārıdır murād budur ki muḥabbet-i (21) Ḥaḳ benüm derün-ı dilimdedür mücerred zikri lisānumda degüldür [*dīde* göz bebegi ma' nâsına ve muṭlaḳ göz ma' nâsına isti' māl olunur ve dīden lafzında ism-i mef' ūl şîḡasıdır görülmüş demek olur bunda evvelki ma' nâ murād olmaḳ zāhirdür]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Cān u [M32b] (1) göñüldeñ gerekdür ḥālîḳı zikr eylemek

Yoḡsa yā Allāh dimekligüñüz (2) olur her dile

⁶⁵⁸ وَمَكْرُوهٌ وَمَكْرُوهٌ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. (Kur'ân, Âli İmrân 3/54).

⁶⁵⁹ إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لِسِحْرًا، وَإِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحَكْمَةً Bâzı hikmetli şiirler vardır ki sihir tesiri gösterir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi*, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2015, c. 3, Hadîs No: 5007, s. 620.

Ve gözüm ağı anuñ āysinesi olur dīde dā'im anuñ (3) müşāhedesin ider pes benden ol nice gā'ib olur

Beyt

Cemālūke (4) fi-⁶⁶⁰ aynī ve zikrūke fi-femī

Ve ḥubbuke fi-ḳalbī fe-keyfe taḡību

(2) Men ki (5) ser der-neyāverem be-dū kevn

Ben baş indirmezem iki cihāna

Gerdenem (6) zīr-i bār-ı minnet-i ūst

Boynum anuñ minneti yūki altındadır murād budur ki (7) her kimseden istiḡnā idüp 'arz-ı ḥācet itmeme mümkündür ammā Ḥaḳdan (8) istiḡnāya imkān yoḡdur ki her vechile ihtiyācum muḳadderdür ḥuṣūṣan (9) ol ma' ṣūḳ-ı ḥaḳīḳī ben 'āṣıḳ-ı ṣādıḳam

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ḥāceti kesdüm (10) ḳamū kesden velī senden degül

Ḳanḳı 'āṣıḳdur o kim ma' ṣūḳa muḥtāc (11) olmaya

(3) Tu vü tūbā vü mā vü ḳāmet-i yār

Ḥiṭāb-ı 'āmmıdur 'amāya ya' nī (12) ey 'āṣıḳ olmayan sen ve tūbā ağacı ve biz ve yār ḳaddı ya' nī (13) saña ol gerek bize bu gerek

Fıkr-i herkes be-ḳadr-i himmet-i ūst

Her kimsenüñ (14) fıkrı anuñ himmeti miḳdārıdır murād budur ki 'uluvvu'l-himmeti mine'l-īmān⁶⁶¹ (15) mücebince 'āṣıḳuñ himmeti vuṣlat-ı Ḥaḳ te'ālā 'āmīnūñ himmeti (16) vuṣul-i cennet ü māsivādur

Beyt

++---/++---/++-

Rüy-ı tu bāyedem ne bāḡ-ı behişt (17)

Çıkunem büstān-ı dīrīne

(4) Men ki bāṣem der-ān ḥarem ki ṣabā

Lafz-ı (18) ki ṣabā merhūndur

Perdedār-ı ḥarīm-i ḥurmet-i ūst

Ben kim olam ol (19) ḥaremde ki ṣaba yili anuñ 'izzeti ḥarīmīnūñ perdedārıdır murād (20) ḥazret-i Ḥaḳ dergāhınuñ 'uluvvını ve şeref ü şānını beyāndur ki (21) ol ḥazretūñ perdedārı ki Cebrā'il-i emīn ve melā'ike-i muḳarribīn ola [M33a] (1) beşer-i 'āṣıye ne ḳadr u ḥayyız vardur

(5) Ger men ālūde dāmenem çi ziyān⁶⁶²

⁶⁶⁰ "Gözümde senin güzelliğin ve dudağımda senin zikrin (var iken), sen nasıl kaybolacaksın?"

⁶⁶¹ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliği imândandır.

⁶⁶² Çi ziyān ifādesi derkenarda çi 'aceb olarak yer almaktadır.

Eger (2) ben etegi bulaşmış ya' nî mülevveş isem ne ziyân

Heme 'âlem güvâh-ı 'ışmet-i (3) üst

*Dükeli 'âlem anuñ 'ışmet ve 'iffetinüñ şâhididür murād 'aşinüñ (4) 'ışyanından
hazret-i Hakkuñ küddüsiyyetine noķşan gelmedüğün beyândur (5)*

(6) Devr-i Mecnûn güzêşt ü nevbet-i mās

Mecnûnuñ zamānı geçdi bizüm (6) nöbetimüzdür ya' nî şimi zamān bizümdür

Herkesi penc rüz nevbet-i üst

(7) Her bir kimsenüñ biş gün nöbetidür murād budur ki dünyā dāru'l-beķā degüldür

(8) hemān 'amel ü tã'ata mübāderet ve müsāra'at gerek ki tā hayruñ āfeti çoķdur (9)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Bugün ey h'âce sa'y it eyle tã'at

Dimişlerdür çü fi't-te'hîr (10) āfāk

(7) Milket-i 'āşıkî vü genc-i tarab

'Āşıkluķ memleketi ve şādilik bucağı (11) ya' nî bunlar ki benüm içün hāşıldur

Her çi dārem zi-yümn-i devlet-i üst

(12) Her ne var ise anuñ devleti bereketindendür murād budur ki 'āşık-ı Hāk olup

*(13) dünyā kulluğundan āzād olmaķ bir mülke pādşahlıķdur ve küşe-i ferāğatde (14)
oturub dünyā ğamından hālāş bulmaķ mü'ebbed şādilikdür ve bunlar 'ināyet-i (15)
Hāk eserleridür ki ben gedāya naşib oldı*

Kıt'a

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

'Aceb müflis gedā (16) idi bu gönlüm kişver-i ğamda

Ben anı cām-ı 'ışık ile feraħ mülkine şāh itdüm

Şerār-ı (17) āhile itdüm libāsum bir binek kãftān

Başumda şu'le-i āhı baña zer-i şebgāh itdüm (18)

Sürürî başuma sulţān iken oldum aña bende

Gedā idim şeh oldum şanma ben terk-i cāh itdüm (19)

(8) Men u dil ger fedā şudım çi şud

Ben daħi göñül eger fedā olduķ ise ne oldı (20) ya' nî ne ziyān oldı

Ġaraż ender-miyān selāmet-i üst

*Ya' nî ğaraż aşlı ve maķşūd-ı (21) küllî ortada anuñ selāmetidür murād budur ki nefsi
ve murādāt-ı kãlbi fedā itmek gerek tā ki hūķūķ-ı Hāk te'alā [M33b] (1) ve
müşāhede-i hazret-i Mevlā selāmet kıla*

(9) Bî-hayāleş mebād manzar-ı çeşm

Anuñ (2) hayālinsüz olmasun göz nazargāhı

Z'ân ki in küşe hâş-ı halvet-i üst

(3) *Zirâ bu köşe anuñ halvet-i hâşıdır* murâd budur ki gözi gayra nazardan fâriğ (4) kılmak gerek ki hayâl-i Hâkdan hâlî olmaya ve her neye nazar iderse anda müşâhede-i (5) Hâk kılmak gerek ki 'ayn 'ayn-ı 'ibret için halk olmuştur

(10) Her gül-i nev ki (6) şud çemen-ârây

Her yekî gül ki oldı çemen bezeyici

Eşer-i reng ü bûy-ı şoḥbet-i (7) üst

Anuñ şoḥbeti koḫusunuñ ve renginüñ eşeridür murâd budur ki gül ki (8) reng-i laṭîfi ve bûy-ı tayyibi vardır 'âlem-i İlâhiyyeden gelmişdür ḥazret-i Hâkkuñ (9) şoḥbet-i ma'neviyesinüñ eşeridür böyle reng-i ḥûb ve bûy-ı maḥbûb (10) ile çemen bezmğâhını müzeyyen kılmışdur

(11) Faḫr-ı zâḥîr me-bîn ki Hâfız-râ

Faḫr-ı (11) zâḥîri görme ki Hâfızuñ

Sîne gencîne-i muḥabbet-i üst

Sînesi anuñ (12) muḥabbeti ḥazînesidür murâd budur ki ğınâ-yı qalbi olana ve muḥabbet-i Hâk ile (13) ṭolana faḫr-ı zâḥirden ğam yokdur

VELEHU EYẒAN [G.23]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilât]

(1) Ser-i irâdet-i mâ dâstân-ı (14) ḥazret-i dūst

Bizüm irâdetimiz başı ve dost ḥazretinüñ işigi (15)

Ki her çi ber-ser-i mâ mî-reved irâdet-i üst

Ki her ne ki bizüm başımız üzre gider (16) ya'nî vâkı' olur anuñ irâdetidür murâd budur ki ben müridlük başını yâ rızâ (17) ve teslim başını âstâne-i dostdan kaldırmazam ve anuñ kafasına rızâ (18) virmişimdür bunda tenbih vardır ki müridde mülâzemet dergâh-ı Hâk (19) ve teslim-i rızâ gerek [vaḫtâ ki faẓl-ı Hâk ḥâşıl olduğın beyân kıldı ise kendü teslim ü rızâ üzre olup dergâh-ı Hâkka mülâzemet itdüğün beyân ider]

(2) Nazîr-i dūst ne-dîdem egerçi ez-meh u mihr

Dostuñ (20) nazîrin görmedüm egerçi aydan ve günden

Nihâdem âyinehâ der-muḫâbil-i ruḥ-ı (21) dūst

Kodum âyineler dostuñ [M34a] (1) daḫi muḫâbilinde murâd ḥazret-i Hâkkuñ neddi yok idüğün (2) beyândur

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Nigârâ men tü-râ hemtâ ne-dîdem

Ne-dânistem tü-râ hem-râ ne-dîdem (3)

(3) Şabā zi-ḥāl-i dil-i teng-i mā çî şerḥ dihed

Şabā bizüm tar gönümüz ḥālinden (4) ne şerḥ vire ya' nî ne şerḥ ide

Ki çün şikenc-i varakḥā-yı gonca tu ber-tüst

Lafz-ı şikenc (5) kesr-i şın ve feth-i kāf ile bunda büklüm ma' nāsınadır [bunda didi zirā kızıl yılan ve şaklamış ma' nāsına daḥi gelür] ve lafz-ı tu iki yerde (6) işbā' iledür bunda kat ma' nāsınadır [bunda didi zirā kaymak ve tut ma' nāsına daḥi gelür] ma' nā-yı mışrā' budur ki *gonca varakḥarunuñ* (7) *büklümi gibi kat kat üzredür* murād budur ki qalbūñ gumūmı ve niyyatı ve esrārı (8) çokdur anı ḥāricden kimse bilmek imkānı yokdur

(4) Ne men sebū-keş-i in deyr-i (9) rind-süzem u bes⁶⁶³

Sebū-keş vaşf-ı terkibidür ve desti çekici dimek olur (10) *rind-süz* daḥi vaşf-ı terkibidür rind yakıcı dimek olur bes bā-yı ' Arabî ile (11) bunda ancak ma' nāsınadır ma' nā-yı mışrā' budur ki *ben ancak bu rind yakıcı* (12) *kilīsānuñ desti çekicisi degülem*

Besā serā ki der-in āstāne ḥāk-ı sebüst

[Bu mışrā' ada nūsaḥ muhtelifedür bu fakir ihtiyār itdügi enseb olandur] (13) *besā* nice ma' nāsınadır serā lafzında olan elife elif-i ıtlāk dirler (14) olmasa daḥi ma' nāya ḥalel gelmez olması ḥüsn ü leṭāfet virür ma' nā-yı (15) mışrā' budur ki *nice baş bu eşükde desti toprağıdur* murād *deyr*den (16) ' ibādeṭḥānedür *rind-süz* olduḡı şevḳ u ḥālet virüp helāk (17) itdügüdür *sebū-keş* olmaḡ şarābı desti ile içmekdür ki keşret-i şurb-ı (18) ḥamrdan ' ibāretdür bunda murād vāfir-i ' ışk-ı İlāhî nūş itmekdür (19) ve niceler tārik-i dünyā olup ' ibādeṭḥānede vefāt bulup (20) başı ḥāk olup ol ḥākden desti düzlüp lācerem anuñ başı (21) desti toprağı olmuşdur

Beyt

--+/--+--/+--+/-+-

Desti ne-dīd ' aşık-ı miskīn be-gerdeni

Tā rūzgār-ı ḥāk-ı vücūdeş sebū ne-kerd

[M34b] (1) Pes ' aşık-ı Ḥāk olup tālib-i vuşlat olan ol talebde ölmek gerek (2)

Beyt

++--/+--/+--

Gerçi ne'tvān be-düst reh burden

Şart-ı yārīst der-taleb murden

(5) Meger (3) tu şāne zedī zülf-i ' anbe-r-efşān-rā

Meger sen taraḡ urduñ ' anber saçıcı (4) *zülfe*

Ki bād ḡaliyesā geşt ü ḥāk ' anber-büst

[Ba' zı nūsaḥda bād yerine ḥāk ve ḥāk yerine bād vāqı' olmuşdur] *ḡāliye* ḡāliye misk (5) direkleridür ve *sā* bunda edāt-ı teşbihdür ma' nā-yı mışrā' budur (6) ki *yil ḡāliye*

⁶⁶³ *Rind-süzem vü bes* lafzı derkenarda *rind-süz şudem* şeklinde yazılmıştır.

misk gibi oldu ve toprak ‘anber koçuludur murād budur ki ‘ālem-i (7) hüviyyetden neşr-i feyz eyledün ki hevā-yı nefis ve hāk-i beden mu‘aṭṭar oldu (8)

(6) Nişār-ı rüy-ı tu her berg-i gül ki çemenest

Senüñ yüzüñe nişār olsun (9) *her gül yaprağı ki çemendedür* [nişār şaçar ki bir kimsenüñ üzerine şaçarlar ve anuñ için fedā iderler]

Fedā-yı kıdd-i tu her serv-i bun ki ber-leb-i cüst

[Her mısrā‘ cümle-i du‘āiyyedür] (10) *senüñ kıddüñe fedā olsun her serv dibi ki ırmağ kenārı üzredür* murād (11) her cemīli cemāl-i İlāhī için terk itmekdür ki *len tenālū’l-birra hattā tünfikū* (12) *mimmā tuḥibbun*⁶⁶⁴ pes ‘aşık-ı Hāk cümle māsivāyı anuñ için terk itmek gerek

(7) Zebān-ı (13) nāṭıka der-vaşf-ı şevk-i ū lālest

[Söyleyici dil demek olur] *nefs-i nāṭıkanuñ dili anuñ şevki* (14) *vaşfında dilsüzdür* [Ba‘zı nüsaḥda ‘*Zebān-ı nāṭıka der-vaşf-ı ‘ışk-ı nālānest*’ vākı‘ olmuştur]

Çi cāy-ı kilik-i büride zebān-ı bîhude güst

(15) *Ne dili kesilmiş ve bāṭıl söyleyici kalemüñ yeridür* [*bîhude* bîhude lafzından muḥaffedür] [ya‘nî lisān-ı ‘āciz olıcağ kalem kande beyān ider] murād Hāk te‘ālāya (16) şevk u muḥabbeti vāfir idüğün beyāndur ve ‘ışk-ı ḥāldür maḳāl ile (17) ‘ayān olmaz demekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Her çi güyem ‘ışk-rā şerḥ u beyān (18)

Çün be-‘ışk āyem ḥacel kerdem ez-ān

(8) Ruḥ-ı tu der-dilem āmed murād ḥāhem yāft

(19) *Senüñ yañağüñ göñlüme geldi murād bulsam gerekdür*

Çirā ki ḥāl-i niḳū (20) der-ḳafā-yı fāl-ı neküst

Niçün ki iyü ḥāl iyü fāl eñsesindedür (21) bunda tenbîh vardur ki tefā’il-i meşrū‘ memdūḥdur

(9) Ne in zamān [M35a] (1) dil-i Hāfız der-āteş-i ṭalebest⁶⁶⁵

Hāfızüñ göñli bu zamānda āteş-i (2) ṭalebde degüldür

Ki dāğdār-ı ezel hemçü lāle-i ḥod-rüst

Ki ezel dāğdārıdur (3) *kendüden bitici lāle gibi* bunda tenbîh vardur ki mu‘teber ola ‘ışk-ı İlāhī (4) ezelī olandur [*ḥodrū* lafzı vaşf-ı terkibidür *rū* bunda rüyiden lafzındandır ki bitmek ma‘nāsınadır]

Beyt

⁶⁶⁴ لَنْ تَتَّالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ Sevdığınız şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir. (Kur’ân, Âli İmrân 3/92).

⁶⁶⁵ *Ṭalebest* kelimesinin altına *hevesest* kelimesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak birinci kelime kullanılmıştır.

--+---/-+---/-+--

‘İşkum ey cān ‘ārızı sevmek degül

Dāğ-ı dildür (5) lāle gibi dār-ı Hāk

VELEHU EYŻAN [G.24]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ān siyeh-çerde ki şirini-i ‘ālem bā-üst

(6) Ol kara yağız ki ‘ālem tatluluğı anuñ iledür

Çeşm-i mey-gün leb-i handān (7) dil-i hurrem bā-üst

Şarāb renglü göz ve güler tudağ ve şād gönül (8) *anuñ iledür* murād her kimse ki şāhib-i hüsndür mażhar-ı cemāl-i Hākđur dimekdür (9) egerçi fāyık degül ise daħi pes her hūbı mir’āt bilüp anda cemāl-i (10) Hākķı müşāhede kılup ve anı şaṭṭ-ı nazar itmetüp maķşūd-ı aşıl hüsn-i Hāk (11) olmak gerek

Beyt

+---/-+---/-+---

Eger der-rüy-ı mihr ü bī-be-çeşm-i dil nazar kerdem

Ne-kerdem cüz (12) ber-ān vechī ki hest āyine-i rüyet

(2) Gerçi şirīn dehenān pādşahānend (13) velī

Egerçi tatlu ağızlular pādşāhlardur velī [maḥbūblaruñ ağızı düğümü küçücük olduğıçün yüzüne teşbih iderler anuñçün dehan muķābelesinde ḥātem zıkr eyledi ve aña şirīnlik lāzumdur anuñçün şirīn didi]

Ū Süleymān-ı zamānest ki (14) ḥātem bā-üst

O zamānuñ Süleymānıdur ki yüzüñ anuñ iledür murād bundan (15) beyt-i evvelde beyān olunan murād taşrīḥ gibidür pes egerçi hūblar (16) pādşāhlardur ammā sulṭān-ı hūbān ḥazret-i subḥāndur ki ḥātem-i Süleymān (17) ve nefāz-ı emr ü fermān anuñdur ki *lehu’l-ḥalku ve’l-emr*⁶⁶⁶ *ve hüve aḥkemü’l-ḥākimīn*⁶⁶⁷ (18)

(3) Hāl-i müşkīn ki ber-ān ‘ārız gedum-günest

Müşk gibi beñ ki ol buğdāy (19) *ekillü ‘ārız üzredür*

Sırr-ı ān dāne ki şud rehzen-i Ādem bā-üst

(20) *Ādemüñ yolun uran dānenüñ sırrı anuñ iledür* murād budur ki Ādem (21) ‘āleyhisselām ḥilāf-ı emr-i İlāhī bir dāneye meyl idüp cennetden çıkıdı [M35b] (1) pes emr-i Hākķa muḥālif niçe nefis ü hevāya mā’il olan cennete nice (2) dāḥil olur ḥāle meyl-i ḥilāfdan ḥālī degül belki ḥilāfiyātdan (3) bir dānedür

⁶⁶⁶ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir! (A'râf, 54).

⁶⁶⁷ وَهُوَ أَكْثَمُ الْحَاكِمِينَ O hâkimler hâkimindir.

Şi'r

Taşilü'z-zünûbe ile'z-zünûbi ve terteci⁶⁶⁸

Derce'l-cinâni (4) ve neyle fevze'l-âbid

Ve nesîte inna'llâhe ahreçe Âdeme

Minhâ ile'd-dünyâ (5) bi-zenbin vâhidin

(4) Dilberem 'azm-i sefer kerd u Hudâ-râ yârân

Dilberüm 'azm-i sefer (6) eyledi Allâh için yârân ya' nî yârân baña yârî kılûñ

Çi kunem bâ-dil-i mecrûh ki merhem (7) bâ-üst

Neyleyem mecrûh gönül ile ki merhem anuñ iledür murâd *dilberden* (8) *hâzret-i feyz-i İlâhîdür* ve seferinden murâd *anuñ a' râzıdur* ki müstelzimdür (9) *zuhûr-ı feyzi* ki andan *kalb-i sâlik mecrûh* olur murâd *dilberden* (10) *şeyh u mürşiddür* anuñ seferinden murâd *mürîdüñ müfâraakatidür* yâ *zâhiren* (11) *yâ bâtinen*

(5) Rûy-ı hûbest ü kemâl u hüner ü dâmen-i pâk

Çünkü böyledür

Lâcerem himmet-i pâkân-ı dü 'âlem bâ-üst

Lâbüd iki cihânuñ pâklerinüñ (12) *himmeti anuñ iledür* murâd budur ki *uflubü'l-hayra 'inde hisâni'l-vücûhi*⁶⁶⁹ hasebince (13) *yüzi güzel olup ehl-i kemâl ü tâ'at* ve erbâb-ı 'ışmet (14) ü 'ıffet olanlar ile evliyâ-yı 'azâm ve melâ'ike-i kirâm himmeti *karîn* olur (15)

(6) Bâ-ki in nükte tevân guft ki ân sengin-dil

Bu nükteyi kime dimek olur ki (16) *ol taşâ mensûb gönüller* [guft aşlda mâzîdür bunda maşdar ma' nâsinadur]

Geşt mâ-râ vü dem-i 'İsâ Meryem bâ-üst

(17) *Katl eyledi bizi hâlbuki 'İsâ Meryem nefesi anuñ iledür* murâd (18) *zuhûr-ı şıfat-ı kâhr u celâldür* Hâzret-i Hudâvend cemâlden *ne'üzü bi'llâhi min-ğahrihi ve celâlihi*⁶⁷⁰

(7) Hâfız ez-mu' tekîdânest girâmî dâreş

Hâfız mu' tekîdlerdendür anı muhterem dut

Z'ân ki baḡşâyış-i bes rûh-ı mükerrerem bâ-üst

[M36a] (1) *Zîrâ çok terahḡum-ı cân-ı mu'azzam anuñ iledür* murâd budur ki her kim ki mu' tekîd (2) ve ehl-i taḡvâ ola *inne ekremeküm 'inda'llâhi etḡâlüm*⁶⁷¹ mücebince

⁶⁶⁸ “1) Sen günâhı günâha ulaştırırsın yani ard arda günah işlersin ve âbid insanların ulaştığı cenneti ricâ edip âbidin kazancını talep edersin. 2) Sen Allâh'ın Âdem'i (a.s) bir günâh üzerine cennetten çıkarttığını unuttun.” Bu şiir İbn Ebi'd-Dünyâ'nın zikrettiği bir hadîs içerisinde Mahmûd el-Verrâk'a âit olarak gösterilmiştir. (Ebi'd-Dünyâ: Hadîs No: 110).

⁶⁶⁹ أَطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جَسَانَ الْوُجُوهِ Hayrı, güler yüzlü kimselerden isteyiniz. (Hadîs) Hilvetü'l-Evliyâ, İbn Nâim, Hadîs No: 3741.

⁶⁷⁰ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ قَهْرِهِ وَجَلَالِهِ Arapça İbâre, Kahrından ve celâlinden Allâh korusun!

⁶⁷¹ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız,

‘izz-i Һazret-i (3) İlāhiyyede mu‘azzez ü mükerreremdür pes aña tekrīm ü ta‘zīm lâzumdur

Beyt (4)

+ + -- / + + -- / + + -- / + + --

‘İzzet olur kim Һuzūr-ı Һaḫda olasin ‘azīz

‘İzzete şayma anı kim gide (5) ‘azl ü mevt ile

VELEHU EYŻAN [G.25]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Dārem ümīd-i ‘āṭifetī ez-cenāb-ı düst

(6) ‘*Āṭifetī* ve *cināyetī* lafzlarında olan ḫarf-i *yā* tenkīr içündür nekre (7) ma‘ nāsı virilür ya‘ nī ta‘ yīn murād olmaz pes ma‘ nā-yı mışrā‘ evvel budur ki (8) *dutarın meyl ümīdini dost cenābından* [çün sülükdan çok aḫvāl beyān eyledi ise ḫāliyā mürīd tevbe eyleyüp dergāh-ı Һaḫḫa ināyet itmek ve istiğfār idüp cür’et itmek niçe gerek anı beyān ider]

Kerdem cināyetī vü ümīdem be-‘ afv-ı (9) üst

Cināyet eyledüm ve ümīdüm anuñ ‘afvunadır murād budur ki ‘ işyānum (10) vardır ammā ḫazret-i Һaḫdan meyl ü ‘ ināyet ricā iderin ki *allāhümme inneke* (11) ‘*afuvvun tuḫibbu ‘l-‘afve fā‘ fu ‘anni*⁶⁷² ḫasebince ‘ afv umarın

(2) Dānim ki (12) bugzereḫ zi-ser-i cürm-i men ki ü

Bilürin ki geṇer benüm günāhum başından (13) *ki o*

Gerçi perīveşest velīkin firīşte-ḫüst

Egerçi perī (14) *gibidür ammā firīşte-ḫūdur* murād budur ki ḫazret-i Һaḫ *ya‘ lemu mā fī-enfūsiküm*⁶⁷³ (15) *ve ya‘ fu ‘ani’s-seyyi ‘ātī*⁶⁷⁴ muḫteżāsınca daḫi *ḫul yā ‘ibādiye ‘l-lezīne* (16) *esrafu ‘alā-enfūsihim lā taḫneṭū min raḫmeti ‘llāhi inna ‘llāhe yağfiru ‘z-zūnūbe* (17) *cemī‘ en*⁶⁷⁵ mücebinece günāhdan geṇer zīrā egerçi Ƙaḫḫar u (18) Zū‘l-celāldür ammā Ğaffār u Zū‘l-cemāldür ve bunda tenbīḫ vardır (19) erbāb-ı sülūkuñ şol kelāmuña ki dimişlerdür mürīd çün tevbe (20) ide hergiz günāḫ işmeyen kimse gibi dergāh-ı Һaḫḫa cür’et idüp (21) ṭaleb-i feyz itmek gerek

O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur’ân, Hucûrât 49/13).

⁶⁷² اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُورٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي Allāhım sen affedicisin, affi seversin, beni affeyle. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 460, Hadis No: 3513.

⁶⁷³ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ (İddet beklemekte olan) kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız. Lâkin meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Farz olan bekleme müddeti dolmadan, nikâh kıymaya kalkışmayın. Bilin ki Allah, gönlünüzdekileri bilir. Bu sebeble Allah’tan sakının. Şunu iyi bilin ki Allah gafûrdur, halîmdir. (Kur’ân, Bakara 2/235)

⁶⁷⁴ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir. (Kur’ân, Şûrâ 42/25)

⁶⁷⁵ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur’ân, Zümer 39/53).

Ḳıṭ‘a

+ ---/ + ---/ + ---

Kerīm olan ider çün ‘afv-ı ‘ısyān [M36b] (1)

Dönüp fazl eylemek ekrem işidür

Günāhum gördi setr itdi (2) keremden

İder iḥṣān çü Ḥaḳ ehemmi işidür

(3) Çendān giristim ki her kes (3) ki ber-güzeşt

Ol deñlü ağladuḳ ki her kimse ki geçdi

Der-eṣḳ-i mā çü dīd (4) revān guft k’in çü cūst

Bizüm gözümüz yaşında çün aḳar gördi (5) didi bu ne ırmaḳdur murād ağlamakdan keṣret-i zārī vü tazarru‘-ı bārī (6) ve vaḳt-i ‘ibādet ve envā‘-ı ‘ubūdiyyetdür ve her kimseden murād sālik (7) olan her kimsedür çün tarīḳe sālik ü nefṣāniyetini hālik ola (8) ‘ayn-ı ḳalb ile ḥanīn ü ḥālātımız ve mecāzī ‘ibādetimiz müşāhede ider (9) ta‘accüb idüp dir

Ḳıṭ‘a

+ + ---/ + + ---/ + + ---

Çünkü bu bende terk idüp ‘ısyān

Eylemiş (10) gözi yaşını ırmaḳ

Vāfir itmiş ‘ibādeti Ḥaḳḳa

Lāyık olmaz anı (11) tehī ırmaḳ

(4) Serhā çü gūy der-ser-i kūy-ı tu bāhtim

Başlar tob (12) gibi senūñ maḥalūñ başında oynaduḳ

Vāḳıf ne-ṣud kesī ki çī kūyest (13) v’in çī kūst

*Vāḳıf olmadı kimse ki ne maḥalledür ve bu ne topraḳdur*⁶⁷⁶ (14) murād nice hevā ve heves ve ṣhevāt başlarını senūñ ḳurbetūñ cānibinde (15) ve vuṣlatūñ nāhiyyesinde ḳaṭ‘ itdük kimse bilmedi maḳām u vuṣlümüz (16) ve oynayup terk itdügümüz nedür zīrā bunlar maḥṣūs degil emr-i ‘aḳlī (17) ve ma‘nevīdür

(5) Bī-guft ü gūy zūlf-i tu dīl-rā hemī keṣed

Guft ü gūy (18) Türkçe söz ve kelecı dimekdür ya‘nī sözsüz ve kelecısüz zūlfūñ gönli (18) çeker murād [M37a] (1) nuṭḳ-ı zāhirsüz senün hüviyyetinūñ ḳalbi cezb ider dimekdür

Bā-zūlf-i (2) dilkeṣ-i tu kirā ey guft ü gūst

Senūñ gönli çekici zūlfūñ ile (3) kime söz kelici fikri vardur murād cezb-i rūḥānī ve ıztırārīdür dimekdür (4)

Beyt

⁶⁷⁶ Bu kısım, ‘Yā ne topraḳdur ve ne maḥalledür’ şeklinde derkenarda yer almaktadır.

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-ḥod reh nīst der-küy-ı tu müştākān-ı şeydā-rā

Ḥam-ı zülfet (5) be-ḵullāb-ı muḥabbet mī-keşed mā-rā

(6) Hîçest āb dehān u ne-bīnem ez-ū nişān

(6) *Hîçdür ol ağız ki görmezüz andan nişān*

Müyest ān miyān u ne-dānem (7) ki ān çī müst

Ḳıldur ol bil ve bilmezem ki ol ne ḵıldur murād (8) dehāndan tekellümdür ki nuṭḵ-ı İlāhī telaffuz-ı zāhirī ile degüldür ve murād *miyāndan* (9) rabṭ u ta‘alluḵdur ki ṭālib ile maṭlūb ortasında olur ki emr-i (10) daḵīḵdür idrāk olunmaz fekeyfe ki iḥsās olına

(7) ‘Ömrīst tā zi-zülf-i (11) tu büyī şenīdeem

Bir ‘ömrdür ya‘nī ḥayl müddetdür tā senüñ zülfününden (12) *bir ḵoḵu duymışumdur*

Z’ān büy der-meşām-ı dil-i men henüz büst

(13) *Ol ḵoḵudan benüm gönüm meşāmmında henüz ḵoḵu vardur* murād bir ‘ömrden (14) ezelde ḡayb-ı hüviyyetden olan hidāyet-i Ḥaḵdur ki ḥāliyā anuñ (15) ḥāleti bāḵīdür

(8) Dārem ‘aceb zi-naḵş-ı ḥayālet ki çün güzeşt

(16) Çün imāle iledür ya‘nī ta‘accüb iderin senüñ ḥayālün naḵşın ki niçe (17) geçdi

Ez-dīdeem ki dembedemeş kār şüst u şüst

Gözümnden (18) *ki her dem anuñ işi yumaḵ ve ırmaḵdur* murād maḥbūb-ı ḥaḵīḵī ḥayālünün (19) mürürü ve selāmet ile ḥuzūrıdur [*şüsten* yumaḵ ḡusl ma‘nāsına *şüyiden* ırmaḵ tahīr ma‘nāsınadır]

(9) Ḥāfız bedest ḥāl-i perişān-ı (20) tu velī

Ey Ḥāfız yerimüzdür senüñ perişān ḥālün ammā

Ber-büy-ı (21) zülf-i düst perişāniyet niküst

Dostuñ zülfī ḵoḵusı üzre [M37b] (1) *perişānlıḡuñ iyüdür*

Beyt

--+-/--+-/--+-/--+-

Cem‘iyyet-i dil ādeme hoşdur egerçi cān-ı (2) men

Ḥātır perişān olması yek ṭurre-i dildār için (3)

VELEHU EYẒAN [G.26]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ān şeb-i ḵadrī ki güyend ehl-i ḥalvet imşebest

Ol bir Kıadr gicesi ki (4) dirler ehl-i ħalvet bu gicedür [in ve im kesr-i hemze ile ism-i işâretdür ħurb için bu ikisinin farkı budur ki in isti' mâlde keşirdür im birkaç lafza mahşûşdur mişl imrüz u imşeb ü imsâl]

Yâ Rab in te' şîr-i devlet ez-kudâmiñ (5) kevkebest

‘*Aceb bu devlet te 'şîri ħanķı yılduzdandır* murâd budur ki (6) sâlike ħanķı gice ki feyz ü fażl-ı Ĥaķ ġâlib ü zâhir ola ol gice (7) şeb-i Kıadrdür

Beyt

--+/+--+ / +--+ / +--

Ey ħoca çi cüyî zi-şeb-i Kıadr nişânî

Her şeb (8) şeb-i Kıadrest egeres ħadr be-dânî⁶⁷⁷

(2) Tâ be-ġisû-yı tu dest-i nâ-sezâyân (9) kem resed

Tâ senüñ zülfüne lâyıķ olmayanlar eli eksük irişe [Kemâlpasazâde/ ba' zılar *kem* ile *kâst* fark itmişlerdür ki eksülmek ile nâķış olana *kâst* dirler ibtidâen eksük olana *kem* dirler ammâ bunda ol fark zâhir degüldür]

Her dilî (10) ez-ħalkaî der-zıkr-i yâ Rab yâ Rabest

Her bir ġüñül bir ħalkadan yâ Rab (11) *yâ Rab diyü nidâ idüp şıyânet taleb iderler* murâd *ġisûdan* (12) tarîķ-i tâlibdür ki ħuşûşla ve idrâki ħavî olmayup ilĥâda düşmek (13) ihtimâli olanlardan şıyânet dilemek gerekdür

Beyt

++-- / ++-- / ++-

Her ki bî-bâķî kuned (14) der-râh-ı düst⁶⁷⁸

Rehzen-i merdân buved nâ-merd-i üst

(3) Kuşte-i (15) ħâh-ı zeneĥdân-ı tüem k'ez-her taraf

Senüñ eñeküñ ħuyusunuñ maķtûli (16) *ve helâkim ki her tarafdan* [zeneĥ ü zeneĥdân eñek ma' nâsınadır ki ' Arabîsi zaķinedür]

Şad hezâreş gerden-i cân zîr-i tavķ-ı ġabġabest

(17) *Aña yüz biñ cân boyını suķuķ ħenberi altındadır* murâd *ħâh-ı* (18) *zeneĥden* müşkilât-ı esrâr-ı müşâhededür lâcerem sâlik anuñ helâkidür (19) ki cem'-i keşir anda mütaĥayyir ħalmışdur [tavķ ħenber ve *gerden* bend ma' nâsınadır ve *ġabġab* 'Acem isti' mâlinde Âdem oġullarınuñ eñeki altında ġayyâ yumrı etdür ki güzelligüñ muĥassenâtından sayılır]

Rubâ'î (Ahreb)

În râh-ı tarîķat (20) ne be-pây-ı ' aķlest

Ĥâķ-i ħadem-i ' ışk u rây-ı ' aķlest (21)

⁶⁷⁷ “Ey Hoca Kadir Gecesinde belirtilerini neden ararsın. Kadrini bilene her gece Kadir gecesidir.”

⁶⁷⁸ “Kim dost yolunda pervasızlık ederse erlerin yolunu vurucudur, namert odur.” Mevlâna Celâleddin Muhammed, *Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismaioġlu, Derya Örs), c. 1-2, 1.cilt, s. 25, Beyit: 90.

Sırrı ki serfirişte zi-ân bî-ḥaberest

Ey ‘aql ki bî-‘aql çi cāy-ı ‘aqllest [M38a] (1)

(4) Şehsüvār-ı men ki meh āyinedār-ı rüy-ı üst

Benüm şehsüvārum ki ay (2) anuñ yüzünñ āyinedārıdur

Tāc-ı hürşid-i bülendeş ḥāk-i na‘l-i merkebest

(3) *Yüce güneşüñ tācı anuñ merkebinüñ na‘lınıñ toprağıdur* murād *şehsüvār*dan (4) rūḥ-ı a‘zamdur ki rūḥ-ı insānī andan bir nefḥadur ve *meh*den murād istifāza-ı (5) nūrā kıabil olan ḳalbdür ki andan in‘ikās kıabül ider ve anuñ (6) merkebinden murād beden-i insāndur ve tāc-ı hürşid ki kendünñ nūridur bunuñ (7) na‘lınıñ ḥākıdır ki nūr şems-i ḥāke berāber olup beden-i insānuñ (8) zīr-i kıademidür

Beyt

--+/-+--+/+--+/+--

Dānist hod zevāl-i ḥod ey māh-ı burc-ı faẓl (9)

Z‘ān rüy-ı ḥod be-pāy-ı tü-rā ḥāk mī-kuned

(5) ‘Aks-i ḥūy ber-‘ārızeş bīn (10) k‘āftāb-ı germ-rū

[*Anuñ ‘ārızı üzre olan ‘araḳuñ ‘aksini ya‘nī leṭāfetini gör ki tiz yürüyici āfitāb*]⁶⁷⁹
Lafz-ı *ḥūy* vāv-ı resmī ile mey kıāfıyesinde isti‘māl (11) olınur derdür ki bedenden çıkar ‘araḳ ma‘nāsına ya‘nī *der ‘aksi anuñ ‘ārızı* (12) *onda gör ki yüzi ıssı güneş* [*rū* lafzı rānuñ zammı ile olıcaḳ ma‘nā böyle olur ammā rānuñ fetḥi ile olıcaḳ ḥarāret ile yürüyici güneş demek olur]

Der-hevā-yı in ‘araḳ tā hest her rüzeş (13) tebest

Bu ‘araḳuñ hevāsında tā ki vardur aña her gün sıtmadur ya‘nī maḥmūm gibi (14) titrer murād budur ki beden-i insānuñ cemālī rūḥ iledür anuñcün (15) rūḥ gitdükden sonra maṭlūb u maḥbūb olan menfūr u mebgūz (16) olur ve rūḥ-ı insānī nefḥa-ı ruḥānıdır lācerem fī‘l-ḥaḳıḳa ḥüsn (17) ü cemāl celāl-i sübhānıdır āftāb bu deñlü nūri ve zuhūri ile ol (18) mertebededür ki eşer-i cemālden maḥmūm gibi titrer

(6) Men ne-ḥ‘āhem-kerd terk-i (19) la‘l-i yār u cām-ı mey

Men yārūñ la‘li ve cām-ı mey terkini itmesem gerekdür [*ḥ‘āhem kerd* itsem gerek dimekdür *ne-ḥ‘āhem kerd* itmesem gerek dimekdür]

Zāhidān (20) ma‘zūr dārıdem ki inem mezhebest

Ey zāhidler beni ma‘zūr dutuñ (21) *ki bu benüm mezhebimdür* murād *la‘l-i yār*dan kelām-ı İlāhıdır ve *cām-ı mey*den [M38b] (1) murād ‘ışḳ-ı ḥaḳıḳıdır pes şıfat-ı kelāma maẓhar ve ‘āşıḳ-meşreb olduḡum (2) ecilden leṭā‘if-i ma‘ārif tekellümünden ḥālī olmayup derūn-ı dilde (3) eşer-i ‘ışḳ-ı zāhırdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Mazḥar-ı vaşf-ı kelāmem daḥi ‘āşıḳ-meşrebem (4)

⁶⁷⁹ SÖ.1, 23b.

Zāhid-i bî-zevke idüñ mezhebüm budur benüm

(7) Ān ki nāvek ber-dil-i men zîr-i (5) çeşmî mî-zened

Ol kimse ki okı benüm gönlüm üzre göz altında urur (6) [*nāvek* koğuş okına belki ol ok atıldığı oluk gibi yere dirler ammā şu‘ arā mutlakā ok ma‘ nāsına isti‘ māl iderler]

Ḳuvvet-i cān-ı Hāfizeş der-ḥande-i zîr-i lebest

Hāfizuñ cānuñ gıdāsı (7) *anuñ lebi altında olan ḥandededür* murād okdan nazar-ı ḳahr u celāldür (8) ve *çeşm*den murād sıfat-ı başardur *zîr-i çeşm* olduğu maḥfî-i ḳalbe cerāḥat (9) iriştürüp müte‘eşşir kıldığıdır ve ḥandeden murād lafz u cemāldür (10) *zîr-i leb* olduğu mestür u ḥafî olduğudır ve ol ‘āşıkā gıdā-yı rūḥānidür (11)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Bir nazar-ı ḳahr ile gönlümi mecrūḥ ider

Ḥande-i luṭf eylese (12) cānumı meşrūḥ ider

Bu yedi beyt bu gāzel tamām olduğdan (13) soñra maḥlaş beytten evvel olan beyte münāsib (14) bir beyt dimiş

(8) Āb-ı ḥayvāneş zi-minḳār-ı belāgat mî-çeked⁶⁸⁰

(15) *Minḳār* kuş burnıdır ya‘ nî *āb-ı ḥayāt anuñ sâ‘ati burnından* (16) *ṭamlar*

Zāğ-ı kilḳ-i men be-nām-ized çi ‘ālî meşrebest⁶⁸¹

Lafz-ı *be-nām-ized* iki (17) lafzdan mürekkebdür biri *be-nām* lafzı biri *ized* lafzıdır terkib (18) olıcak elif ḥazf olunmuşdur ve *be-nām* lafzından olan ḥarf-i (19) *bā* ḳasem içündür Allāh adı ḥaḳḳıçün dimek olur (20) ma‘nā-yı mısırā‘ budur ki *benüm ḳalemüm ḳargası Allāh adı ḥaḳḳıçün* (21) *ne ‘ālî-meşrebdür* [*ḥayvāneş* lafzında olan zamir *zāğ* lafzına rāci‘dür Fārsīde izmār-ı ḳable‘z-zikr cā‘izdür]

VELEHU EYẒAN [G.27]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Me-ṭaleb ṭā‘at u peymān u ṣalāḥ ez-men-i mest

[M39a] (1) *Ṭaleb itme ṭā‘ati ve ‘ahdi ve ṣalāḥı ben mestden*

Ki (2) be-peymāne-keşî şöhre şudem rüz-ı elest

Ki ḳadeḥ çekicilik ile meşhūr (3) *oldum elest gününde* ehl-i zāhir *meṭaleb* ḥitābını ehl-i ṭā‘ata ḥaml ider (4) öyleye feḥvā-yı beyt fışḳda istiğrāk u tevağḡul olur ammā murād ol (5) degüldür belki ehl-i hevāya ve erbāb-ı dünyāya ḥitābdur pes ma‘nā-yı

⁶⁸⁰ Son beytin şerhinin derkenarında şu şekilde bir açıklama yer almaktadır:

Ba‘z-ı nüsaḥda bu beyt getürmişler ḳāfiyesi bir kere geçmiştir. Tekrār gelmegün vechi yokdur. Ve ol beyt budur:

Ender-ān mevkeb ki ber-püş-i şabā bendend zîn

Ol ‘askerdeki şabā arḳasına bağlayalar egeri.

Bā-Süleymān çün ber-āyem men ki mürem merkebest

Süleymān ile ḳaçan yuḳaru gelem ben ki ḳarınca merkebümdür.

⁶⁸¹ Derkenarda bu mısra şu şekilde yer almaktadır: Z‘ān ki kilḳ-i nāzenīneş nîk-i ‘ālî meşrebest

beyt (6) budur ki *ey ehl-i hevā ve şāhib-i dünyā benden saña tāt u itāt* (7) ve *‘ahd u muvāfaqat ve şalāh-ı emr-i dünyā vü ‘işret taleb itme ki ben* (8) *‘ışk-ı İlāhî şarābını nūş itmek ile meşhūr oldum ezelde* [Elest gününden murād Hāḫ te‘alā ervāha *elestu birabbikum*⁶⁸² didügi gündür]

Beyt (9)

+++/-+--/++-

Ben ki oldum hidāyete mazhar

Ummasın k’eyleyem fesādla şer

(2) Men hemān (10) dem ki vuzū sāhtem ez-çeşme-i ‘ışk

Ben hemān sāt ki ābdest aldum ‘ışk çeşmesinden

Çār tekbīr zedem yeksere ber-her çi ki (11) hest

Dört tekbīr urdum bir uğurdan her nesne üzerine ki vardır (12) murād budur ki her mevcūd üzre meyyit namāzını kıldum [meyyit namāzı dört tekbīr iledür] ya‘nī her mevcūdī (13) *küllü şey’in hālikun illā vechehu*⁶⁸³ ḥasebince meyyit bildüm

Beyt

+++/-+--/++-

Cüz Hudā-rā çü mürde (14) ne-dāstem

Mürde-rā dil nemi-dihed ‘āqıl

(3) Mey be-dih tā dihemet āgehī (15) ez-sırr-ı kazā

Şarāb vir tā saña ḥaberdārılık vireyin sırr-ı kazā vü kaderden (16)

Ki be-rūy ki şudem ‘āşık u ber-būy ki mest

Ki kimūñ yüzüne ‘āşık (17) *oldum daḥi kimūñ koḫusı üzre mest oldum* murād şarābdan (18) ḡalebāt-ı ‘ışkdur ki vücūd-ı a‘māl ile ola ki müstevcib-i (19) selāmet-i aḥvāldür ve ḥitāb ehl-i ḥāl olanadur ya‘nī baña (20) şevḫ u ‘ışk ziyāde līkin vir tā ki kazā-yı İlāhī ve taḫdīr-i [M39b] (1) ezeli beni cemāl-i Hāḫka ‘āşık ve andan cezbe ile mest itdüğün saña (2) ḥaber virem

(4) Kemer-i kūh kemest ez-kemer-i mūr incā

Evvelki *kemer* bir kayalı büyük taḡdan (3) yolunmuş yumrı kaya ma‘nāsınadur yā büyük taḡdan aşağa olan küçücük (4) taḡ ma‘nāsınadur ikinci *kemer* kuşak ma‘nāsınadur ve lafz-ı *incā* dergāh-ı (5) Hāḫka ve maḫām-ı ‘ışka işāretdür murād budur ki ol dergāh-ı kibriyāda (6) ḫavī olanlar ve çok ‘amel kılanlar za‘īf olanlardan ve ‘ışyān (7) kılanlardan aḫḫardur

Nā-ümīd ez-der-i rahmet me-şev ey bāde-perest

⁶⁸² أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A‘râf, 172).

⁶⁸³ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur‘ân, Kasas 28/88).

Raḥmet (8) ḳapusından ümīdsüz olma ey şarābı ma‘būd idinüp çok nüş (9) iden

(5) Be-cüz ān nergis-i mestāne ki çeşmeş me-resād

Ol mestāneñüzden (10) ğayrı ki aña göz irmesün ya‘nī göz degmesin

Zīr-i in tārem-i firūze (11) kesī hoş ne-nişest

Bu pīrūze derim o ya‘nī bu gök renglü felek (12) altında bir kimse hoş oturmadı murād bu cihānda kimse hoşluk ile (13) oturmadı çeşm-i maḥbūbdan ğayrı dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Rāḥatı cennetde iste (14) dār-ı mihnetdür cihān

Rāḥat-ı cennet bulunur miḥnet-i dünyā ile

(6) Cān (15) fedā-yı dehenēş bād ki der-bāğ-ı naḫar

Cān senüñ ağızuña fedā olsun ki (16) naḫar bağında

Çemenārā-yı cihān hoşter ez-īn gonca ne-best

Cihānuñ (17) çemen bezeyicisi bundan hoşrağ gonca bağlamadı murād bundan maşnū‘adan (18) şāni‘e intikāl ü ḥüsn maşnū‘adan kemāl-i şāni‘e istidlāldür

Ḳıṭ‘a (19)

+ + -- / + -- - / + + -

Dehen-i yāra gonca beñzemez

Kim anuñ ağızı vardurur dili yok

Müşkil işler (20) cihānda bī-ḥaddür

Haḳḳa nisbet velik müşkili yok

(7) Ḥāfız ez-devlet-i ‘ışḳ-ı (21) tu Süleymānī şud

Bundan murādı kendü tefsīr ü beyān ider

Ya‘nī ez-vaşl-ı [M40a] (1) tüēş hest künün bād bedest

Ya‘nī senüñ vaşluñdan anuñ elinde (2) yıl vardur

VELEHU EYŻAN [G.28]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Zāhid-i zāhir-perest ez-ḥāl-i mā āgāh nīst

(3) Lafz-ı zāhir-perest vaşf-ı terkībī ve şıfat-ı zāhiddür

Her çi (4) gūyed der-Ḥaḳḳ-ı mā cāy-ı hīç ikrāh nīst

[İkrāh lafzı istikrāh ma‘nāsına isti‘ māl itmiş nitekim ‘ādeme isti‘ māl iderler ammā ‘Her çi gūyed der-Ḥaḳḳ-ı mā cāy istikrāh nīst’ dise evlā idi] *her ne dirse bizüm ḥaḳḳımızda (5) hīç istikrāh yeri degüldür* murād budur ki ehl-i zāhir ehl-i bāṭın (6) aḥvāline cāhildür ve cāhili ma‘zūr dutmaḳ sensin enbiyādan (7) ve ādāb-ı evliyādan

(2) Der-ṭarīkat her çi pîş-i sâlik âyed ḥayr-ı üst

(8) Ya‘nî sâlik öñüne her ne gelür ve ne vâkı‘ olursa ṭarīkatde ḥayr (9) odur egerçi zâhiren şer görünürse daḥî

Ber-şırât-ı mustakîm (10) ey dil kesî gümrâh nîst

Bu beytüñ maзмünü beyt-i evvele (11) ta‘lîl gibidür

(3) Tâ çi bâzî ruḥ-nümāyed beydaḳî ḥ’âhîm rând

Tâ ne (12) oyun yüz gösterse bir beydaḳ sürseñ gerekdür

‘Arşa-ı şaṭranc-ı (13) rindân-râ mecâl-i şâh nîst

Rindlerüñ şaṭrancı bisâtına şâh (14) mecâl yoḳdur murâd budur ki cānib-i şâh-ı ḥaḳîkîden her bâzî (15) ve fi‘l-i zâhir olursa tedbîr-i cüz’î ve şabr-ı cemîl göstermek (16) gerek zîrâ ‘ârif olanlara şâha muḳābele ve anuñ ile muḥāşime (17) mecâlî yoḳdur

(4) Çist in saḳf-ı bülend-i sâde-i bisyâr naḳş

Nedür bu saḳf-ı bülend (18) ki naḳşı çok sâdedür

Z-in mu‘ammâ hiç dānâ der-cihān āgāh nîst

(19) Bu mu‘ammādan hiç ‘âlim cihānda āgāh degüldür murâd bu saḳf-ı bülendden (20) felekdür ki sâde görünür ammâ naḳşı çokdur bunuñ sırrına ‘âlim-i ‘âlem vâkıf (21) degüldür

(5) İn çi istiḡnâst yâ Rab v’in çi ḳâdir ḥâkimest

Bu ne istiḡnâdur ‘aceb ve bu ne ḳadar ḥâkimdür

K’in heme zaḥm-ı nihān hest ü [M40b] (1) mecâl-i âh nîst

Ki bu dükelî gizlü zaḥm var âh mecâlî yoḳdur murâd budur ki (2) cānib-i ma‘şûḳ-ı ḥaḳîkîden ḳalb ‘âşîḳ-ı şādîḳa cerāḥatler ider ammâ âh u feryād (3) itdürmez bu bir istiḡnâ ve ḳudret-i ‘ulyâdur

Rubā‘î

-+---/-+---/-+---/-+---

Sîneme dâḡ ursa dilber âh ḳılmaz (4) dil bilür

Şâha maḥşûş olmaḡiçün tamḡa-ı şâhîdür ol (5)

Şol gönül kim dâḡ-ı derd ile nişân ide Ḥudâ

Niçe feryād eylesün kim (6) ḥâs u İlâhîdür ol

(6) Şāhib-i dīvān-ı mā gūyî nemi-dāned ḥisāb

Bizüm vezîr-i (7) a‘zamımız gūyâ ḥesāb-ı āḫiret bilmez [şāhib-i dīvān şikāyetçi diñleyene dirler Rum diyārında şikāyetçi diñleyen vezîr-i a‘zamdur anuñçün anuñ ile tefsîr olundu]

K’ender-in tuḡrâ nişān-ı ḥasbeten li’llāhi nîst

(8) *Ki bu tevķi'-i pādşāhīde ḥasbeten li'llāhi nişānı yoķdur* murād bundan vezīre (9) penddür ki ḥesāb-ı āḥireti bilüp ḥasbeten li'llāh 'amel kılup devlet-i bāķiyye (10) bulup iḥrāz-ı sa'ādet-i mü'ebbet kıla

Beyt

+---/+---/+---

Bugünki devlete mağrūr olma (11)

Uñāt fikr ile yarın n'olur aḥvāl

(7) **Her ki ḥāhed gū biyā vū herçi ḥāhed (12) gū be-gū**

Her kim dilerdi gel her ne dilerdi di [ya'nī her kim ki gelmek dilerdi gel ve her ki söylemek dilerdi söyle]

Kibr ü nāz u ḥācib ü derbān (13) derīn ü dergāh nīst

Kibr daḥi nāz daḥi ḳapucı bu dergāhda yoķdur (14) murād dergāh-ı Ḥaḳdan kemāl-i inbisāt u ruḥşat olup redd ü sedd olmaduğın (15) beyāndur [murād dergāh-ı Ḥaḳda kemāl-i inbisātdur ve ruḥşat olup redd ü sedd olmaduğın beyāndur] [*gāḥ* lafzı gāḥ zamān içün gāḥ mekān içün isti'māl olunur bunda mekān içündür zīrā *dergāh* ḳapu yiri ma'nāsınadır] [*şāḥib* 'Arabīdür *derbān* Fārisīdür ve *ḥācib* mānī' ma'nāsına ve ḳaş ma'nāsına daḥi gelür]

(8) **Her çi hest ez-ķāmet-i nā-sāz-ı bī-endām-ı māst**

Her ne ki vardur (16) *ya'nī 'adem-i muvāfaķat bizüm düzensiz ve endāmsuz ķāmetimüzdendür* (17)

Verne teşrīf-i tu ber-bālā-yı kes kūtāh nīst

Yoḥsa senüñ ḥil'atüñ (18) *kimsenüñ ferrine ḳışsa degüldür* murād bizüm isti'dādımızdan noķşān (19) vardur senüñ feyzüñde ḳuşūr yoķdur dimekdür zīrā (20) feyyāzda tecellī yoķ dimegüñ ma'nāsı isti'dādı olana isti'dādı miķdārı feyz ider [M41a] (1) dimekdür

(9) **Ber-der-i meyḥāne reften kār-ı yek-rengān būd**

Meyḥāne ḳapusı üzre (2) *gitmek yek-reng ü yek-cihet olanlaruñ işidür* murād *meyḥāne*den ḥānķāḥ u (3) 'ālem-i hüviyyetdür ve *yek-reng* olanlardan murād şafā-yı ḳalbī olup (4) erbāb-ı şıdķ u iḥlāş olanlardır

Rubā'ī (Ahreb)

Der-ḥānķāḥ ez-behr-i cihet (5) mī-pūyī

Dervey heme zıkr ez-īn cihet mī-gūyī

Tā der-cihetī zi-bī-cihet (6) bī-ḥaberī

Bügzer zi-cihet çü bī-cihet mī-cūyī

Ḥod-fürüşān-rā (7) be-kūy-ı mey-fürüşān rāḥ nīst

Kendüyi şatıcılara şarāb şatıcılar (8) *maḥallesine yol yoķdur* bunda tenbīḥ vardur ki sālīk fenā iḥtiyār (9) itmek gerek ki aña keyfiyyet-i 'ışķ u ḥālet vireler

Beyt

Ey ān ki tarīk-i (10) ‘ışk-ı mā mī-pursī

Bāyed ki zi-ḥ̣ışten be-kül der-güzerī

(10) Bende-i pīr-i ḥarābātem (11) ki luṭfeş dā’imest

Ya’ nī ‘imāret-i dūnyā istemeyen pīrūn ḫuliyun ki luṭfi (12) dā’imdūr ki ṭam‘a ve ḡaraḡ yokdur ve kendüde kemāl bulup ifāzası (13) dā’im ü müstemirdür

Verne luṭf-ı şeyḫ u zāhid ḡāh hest u ḡāh nīst

Yoḡsa (14) şeyḫ ü zāhid luṭfi ḡāh vardur ḡāh yokdur zīrā anlarda ṭam‘a vü ḡaraḡ vardur (15) ve feyẓde kemāl bulmuş degüllerdür pes ifāzaları müstemir ve dā’im degüldür (16)

(11) Ḥāfız er ber-şadr nenşinid zi-‘ālī himmetest

Ḥāfız eger şadr üzre (17) oturmazsa ‘ālī-himmetligindendür

Der-‘āşık derdī-keş ender-bend-i māl u cāh (18) nīst

Şarābuñ pūsesin çekici ‘āşık māl u manşīb ḡaydında degüldür (19) [vaḡtā ki tarīkatūn ba‘zı şerāyiṭin beyān kıldı ise ve ba‘zı şerāyiṭ ittibā‘-ı şer‘-i Resūl oldı ise bunda anuñ beyānına şürū‘ vardur]

Ḳıṭ‘a

--+/-+--+/-+--+/-+--+

Ḥoş ḡāṭırī ki manşīb u cāh ārzū ne-kerd

Ḥurrem dilī ki (20) der-ṭaleb-i mülk ü māl nīst

Der-vaẓ‘-ı rūzgār-ı naẓar kun be-çeşm-i ‘aḡl (21)

Aḡvāl-i kes me-purs ki cāy-ı su’āl nīst

VELEHU EYẒAN [G.29]

[Ehl-i zāhir bu ḡazeli buña ḡaml iderler ki ḡāce Ḥāfızuñ bir yāri ve sevgülü nigārı var imiş. Andan ādem ve mektūp gelüp ol ḡasbiḡālī söyler dirler ammā murād bu faḡır didügidür]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) İn peyk-i nāmver [M41b] ki resīd ez-diyār-ı düst

Bu nāmдар peyk ki erdi dost diyārından (2) murād peyk-i nāmдardan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur ve dostdan murād (3) maḡbūb-ı ḡaḡikīdūr ve diyārından murād ‘ālem-i İlāhīdūr [nāmдār olduğu budur ki ismi Muḡammed Muşṭafā ve Aḡmed ve Ebu’l-Ḳāsimdur yā kāfe-i enāma mürsel olup nāmı beyne’l-enām meşḡūr olduğudur]

Āverd ḡırz-ı cān (4) zi-ḡaṭṭ-ı müşḡ-bār-ı düst

Getürdi cān ḡırzını dostuñ müşḡbār ḡaṭṭından (5) ḡırz-ı cāndan murād Ḳur‘āndur ki mektūb-ı fī’l-muşāḡıfıdūr anuñçün ḡaṭṭ-ı (6) müşḡ-bār ıtlāḡ idildi bunda tenbīh vardur ki sülūk ehline etbā‘-ı Resūl (7) ve anuñ ḡulını ḡabūl lāzımdur [müşḡ-bār vaşḡ-ı terkibidūr müşḡ yağdurıcı dimekdür] [ḡırz diyü şol du‘āya dirler ki ḡarardan emīn olmaḡ içün yazdurup bāz bend ü meftūl ve ḡamā’il idüp getirürler]

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---/+---

Miyān-ı tu vü düst deryā-yı behişt (8)

Resīden bevey bī-güzeşt ne-bāşed

Güzeştten zi-deryā-yı keştī buved sehl (9)

Ki tā bü’gzerī z’ü ğam-ı ten ne-bāşed

Be-dān keştī-i ān be-cüz şer‘ nīst (10)

Nigeh kun ki ū-rā şikesten ne-bāşed

(2) Ḥoş mī-dihed nişān-ı cemāl u celāl-i yār

(11) *Ḥoş virür yārūñ cemāl ü celālī nişānını* ki *yā eyyühe’n-nebiyyü inna erselnāke şāhiden* (12) *ve mübeşşiren ve nezīren ve dā‘iyen ila’llāhi bi-iznihi ve sirācen münīren*⁶⁸⁴ ḥasebince beşir ü nezīr (13) *ve dā‘i-i ila’llāh ve sirāc-ı münīrdür*

Tā der-ṭaleb şevved dil-i ümīd-vār-ı düst⁶⁸⁵

(14) *Tā ṭalebde ola devletūñ ümīdlüsi gönül* [Kemālpaşazāde- ba‘zılar *der* lafzı ile *vār* lafzını fark itmişlerdür ki ver Türkçe *lūdür* nitekim hünerver hünerrü dimekdür ve lafz-ı *vār* münāsebet ve liyāḳat ma‘nāsınadır nitekim reh-vār dirler yola yarar ata ve müşāhebet-i münāsebetden bir nev‘ olduğüçün teşbīh içün daḥi isti‘māl olunur ammā fark bunda zāhir degüldür belki *vār* bunda ver ma‘nāsınadır]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yā Resūlallāh irüp vaşfın (15) kılup da‘vet aña

Rağbetin ‘aşıqlaruñ arturduñ Allāhdan baña

(3) Dil dādemeş (16) be-müjde vü ḥaclet hemīberem

Gönül virdüm aña muştluḳ daḥi utanıram

Zīn (17) naḳd-i kim ‘ıyār ki kerdem nişār-ı düst

[‘*Iyār* kesr-i ‘ayn ile vezni ve miḳdār ma‘nāsına gelür] *bu vezni eksük naḳden ki kıldum dost* (18) *şaḳısı*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yār içün eksükli ḳalbi virdüm oldum şerm-sār

Ḳalb çünkim ḳalbdür (19) hīç olmaz aña i‘tibār

(4) Şükr-i Ḥudā ki ez-meded-i baḥt-ı kārşāz

⁶⁸⁴ (45) يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا (46) وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِأَذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle, bir davetçi ve nûr saçan bir kandil olarak (gönderdik). (Kur’ân, Ahzâb 33/45, 46).

⁶⁸⁵ Bu mısraya karşılık derkenarda şu mısra bulunmaktadır: Ḥoş mī-kuned ḥikāyet-i ‘izzü veḳār-ı düst

Şükr Allāha (20) ki iş düzüci baht mededinden

Ber-ḥasb-i ārzüst (21) heme kār u bār-ı düst

Arz u miḳdārıncadur dükeli kārı ve yüki dostuñ [M42a] (1) murād budur ki Resül-i Ḥaḳdan ḥaber bildüñ ve dostuñ ḥaberüñ alduḳ lā ilāhe illa'llāhu (2) ḥıṣni femen deḡale ḥıṣni amine men 'azābı⁶⁸⁶ lācerem baht-ı kārşaz (3) ki tevfiḳ-i İlāhîdür bizi zümre-i zākirînden ḥıṣār-ı Ḥaḳқа dāḡilînden (4) eyledi

Beyt

--/--/--/--/--/--/--

Ḳālîb ü ḳalbüm girüp ḥaşn-ı ḥaşîne buldı emn

Zıkrüm ü (5) fikrüm hemîşe çünki illa'llāhdur

Daḡi Peyḡamberden ḥaber alduḳ ki el-mer'u (6) ma'a men eḡabbe yevme'l-ḳıyameti⁶⁸⁷

Beyt

--/--/--/--/--/--/--

Bundan özge müjde olur mı ki (7) dimişdür Resül

Kim kimi severse maḡşerde anuñla ḳopar ol

(5) Seyr-i (8) sipîhr u devr-i ḳamer-rā çî ihtiyār

Feleküñ seyri ve ḳamerüñ devri içün (9) ne ihtiyār

Der-gerdişend ber-ḥaseb-i ihtiyār-ı düst

Dönüşde dururlar (10) dostuñ ihtiyārı ḥasebi üzre murād budur ki ḥukemā sa'ādet ü nuḡüseti (11) ḥarekāt ve evzā'-ı emlāk ve kevākibe ve 'ömri devr-i ḳamere ve sâ'ir seyerāt (12) devrine isnād iderler bunlaruñ seyr ü devrde ihtiyārı yoḡdur fuzelā (13) ki te'sîrleri ola pes müdevvir ü mü'eşşir ḥazret-i Ḥaḳdur her kārı biz andan (14) bilürüz

(6) Er bād-ı fitne her dü cihān-rā be-hem zened

Eger fitne yili iki cihānı (15) birbirinden ura

Mā vü çerāḡ-ı çeşm ü reh-i intizār-ı düst

Biz daḡi göz (16) çerāḡı daḡi dostuñ intizārı yolu murād budur ki nekbet-i dünyā vü 'uḳubat-ı (17) 'uḳbāda ve ref'-i belā vü ḥuşul-i ne'māda naḡar u intizārum cānib-i (18) ḥazret-i kibriyāyadur

(7) Kuḡlū'l-cevāhirî be-men ār ey nesîm-i şubḡ

Bir kuḡlū'l-cevāhir (19) baña getür ey seḡer yili [kuḡlū'l-cevāhir keḡḡāller ḳatında meşḡur bir sürmedür]

Z'ān ḡāk-ı nîk-baht ki şud reh-güzār-ı düst

⁶⁸⁶ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ جُصْنِي ، فَمَنْ دَخَلَ جُصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي Lā ilāhe illallāh benim kalemdir. Her kim kaleme gezerse azābımdan emānda olur. (Hadîs) Kaynak: Müsnedü's-şihāb, Hadîs No: 1451.

⁶⁸⁷ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Kıyāmet gününde kişi sevdikleriyle berāberdir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, Sünen-i Tirmizi Tercemesi, c. 3, s. 471-472, Hadîs No: 3535.

(20) *Ol iyü bahtlu toprakdan ki oldı dostuñ uğrağı* murād *nesīm-i* (21) *şubḥdan feyz-i* şeherdür ve *kuḥlū'l-cevāhirden* murād intibāh-ı İlāhîdür [M42b] (1) cenāb-ı kıdsden taleb olunur ki dide-i remed dide-i küşāde olup (2) müşāhede-i didāre āmade ola

(8) Māim ü āstāne-i yār u ser-i niyāz

Bizüz ve yārūñ (3) *eşigidür ve ḥācet ü tazarru' başıdur*

Tā ḥāb-ı hoş ki-rā bered ender-kinār-ı (4) düst

Tā hoş uyku kime ola dost kenārında murād bundan kırbet-i (5) Ḥāq bulana taḥassürdür ki vuşlat-ı bî-nedāmet ü kırbdur ḥilāf-ı (6) vaşl maḥbūb-ı mecāzînūñ ve tegarrüb-i şāh-ı bî-vefānuñ

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Vaşl odur kim (7) olmaya şöñ nedāmet yā ḡāzab

Tā civārında seni āşūde ide luṭf-ı (8) Rab

(8) Düşmen be-kaşd-ı Ḥāfız eger dem zened çi bāk

Düşmen Ḥāfız kaşdına (9) *eger dem ura ne ḡam* [*dem zeden* şolmak ve bir büyük işe kaşd eylemek ve lāf urmakdur bunda her ne ḥaml cā'izdür]

Minnet-i Ḥudāy-rā ki niyem şermsār-ı düst

Minnet Allāhadur ki (10) *degülem dost utlusı* murād düşmendenden *inne's-şeytāne leküm 'aduvvün'*⁶⁸⁸ ḥasebince (11) şeytāndur yāḥūd *a'dā 'aduvveke nefsūke'l-letī beyne cenbeyke'*⁶⁸⁹ mücebince (12) nefsdür her birinūñ kaşdı muḳadderdür minnet ḥudāya ki *el-ma'sūmu men 'aşema'llāhu'*⁶⁹⁰ (13) muḳtezāsınca 'ışyāndan ḥıfz itdügiçün şermsārî degülem (14)

VELEHU EYẒAN [G.30]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Merḥabā ey peyk-i müştākān be-dih peygām-ı düst

[Merḥabā ey müştāklarūñ peyki dost ḥaberin vir *müştāqlardan* murād 'uşşāḳdur ve *düstdan* murād Ḥudādur] [*peygām-ı düstdan* murād evāmîr ü nevāhîdür] [*Peygām* lafzı bunı meş'ardur] murād *peyk-i* (15) *müştāqlardan* peygamber 'aleyhi's-selāmdur bundan sābıḳ olan ḡazelde Resūlullāh (16) cānib-i İlāhîden irsāl onunup tebliḡ-i vaḥy itdügün zıkr itmiş idi (17) bunda mürsel aleyhüm olanlarūñ ḥüsn-i qabūli gerek idügün zıkr ider [*resūl* ḡāḥ mürsele izāfet kıılınur ki Resūlullāh dîrler ḡāḥ mürsel-i

⁶⁸⁸ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ Çünkü şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehlinde olmaya çağırır. (Kur'ân, Fâtır 35/6).

⁶⁸⁹ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefsidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü'l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadîs No: 354.

⁶⁹⁰ الْمُعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah'ın koruduğu kişidir. (Hadîs), Kaynak: İbn Mende et-Tevhîd, Hadîs No: 294.

aleyhim olanlara izāfet kılınur ki *ve's-şalātu 'alā-resūlinā ve seyyidina*⁶⁹¹ dirler
bunda i' tibār-ı şānī olunmuşdur ki peyk-i müştākān didi]

Beyt (18)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḥudā-yı ḥazreti irsāl itdi çünki Resül

Gerekdurur idesin da' vetini ḥüsn ü (19) qabül

ve müştāklardan murād ' aşık-ı Ḥaḳ ve sālīk-i ṭarīḳat ve ṭālib-i (20) ḥaḳīḳat olanlardır
ğayrılar cihān virürse anlar cān virmek (21) gerek anuñçün dir

Tā kunem cān ez-ser-i rağbet fedā-yı nām-ı düst

[M43a] (1) *Tā idem cānı rağbet evcinden dostuñ adına*

Beyt

- + - - / - + - - / - + - -

Ān derem dāden (2) seḥi-rā lāyīkest

Cān siporden ḥod seḥā-yı ' aşīkest

(2) Vālih ü şeydāst (3) dā'im hemçü bülbul der-kafe

Ḥayrān ve virānedür bülbul gibi kafesde

Ṭūṭi' -i ṭab' em (4) zi-' işk-ı şekker ü bādām-ı düst

Ṭab'um ṭūṭisi dostuñ şeker ü bādāmı (5) 'ışkından murād *ṭūṭi-i ṭab'* dan rūḥ-ı
insānīdür ki kafes-i tende maḥbūsdur (6) ve *şeker ü bādām* dan murād telezzüzāt-ı
İlāhiyyedür lācerem anuñ muḥabbetinden (7) ḥayrān u dīvāne olup kafesde
mü'ebbed iken aña müncezibdür

Beyt (8)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dilem muḥibb-i leb-i la' l ü çeşm-i bādāmest

Be-bend-i zülf-i girifte çü murğ-ı (9) bādāmest

(3) Zülf-i ü dāmest ü ḥāleş dāne-i ān dām u men

Anuñ zülf-i (10) *ağıdur ve beñi ol ağuñ dānesidür ve ben* [*men* lafzı mışrā' -ı şānīye
merhūndur] [Kemālpaşazāde- ba' zılar in ü ān ve ü lafzlarını fark idüp dımiş *Īn* ism-i
işāretür qarīb içün ki mürādif-i hezādur ve *ān* işāretdür ba' id içün ki mürādif-i
zalikdür ve *ū* zamīrdür ki mürādif-i hüvedür ammā bu fark bunda zāhir degüldür
zülf-i ü yerine zülf-i ān demek cā' izdür]

Ber-ümīd-i dāne-i üftādeem der-dām-ı (11) düst

Bir dāne ümīdi ile düşmişüm dost ağına murād *zülfd* den (12) ḡayb-ı hüviyyet ve
ḥāld den murād 'ālem-i ḡayb idügi beyān olunmuşdur (13) yā *ḥāld* den murad çāşnī-i
cüz'idür ve *zülfd* den murād ḥubb-ı İlāhīdür

Beyt (14)

⁶⁹¹ رَسُوْلُنَا وَسَيِّدُنَا Hz. Peygamber'e ve āline salāt olsun.

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Be-dām u dāne-i kes murg-ı dil ne-kerdī meyl

Velī be-şayd-ı tu ān zülf ü hāl (15) şud bā' is

(4) Ser zi-mestī ber-ne-gired tā be-şubh-ı rüz-ı haşr

Başı mestlükden (16) kaldırmaz tā haşr günü şabāhına dek

Ger ki çün men der-ezel yek cür' a (17) hord ez-cām-ı düst

Her kim ki benüm gibi ezelde bir cür' a içmedi dost (18) kadehinden murād budur ki şol kimse ki 'ālem-i ervāhda maẓhar-ı cezb-i (19) Hakk oldu anuñ keyfiyyeti zā'il olmaz tā dost vāşıl olmayınca (20) [cür' a-i kadeh diyende kullāb-ı şarāb baqıyyesine dirler]

Beyt

-+--+ / -+--+ / -+--+

Mest-i mey bīdār kereded nīm-şeb

Mest-i sākī rüz-ı maḥşer (21) bā-murād

(5) Mīne-guitem şemmei ez-şerh-i şevk-i ḥod ez-ān

Dimedüm bir şemme kendü şevküm [M43b] (1) şerhinden anuñçün

Nemī-ḥāhem nümüden bīş ezīn ibrām-ı düst⁶⁹²

(2) *Ben istemezem göstermek bundan ziyāde dost ibrāmını* murād budur ki (3) kendü şevküm söylemek kendümi medḥ ü ḥod-fürüşdur bu cinsden (4) ziyāde ibrām itmek istemezsin ammā tazarru' u niyāz yüzünden ibrām-ı memdūhdur (5) ki haberde vārid olmışdur *inna'llāhe yuḥibbu anīnū'l-müznibīne ve ilḥāhu'l-muliḥḥīne*⁶⁹³ (6)

(6) Meyl-i men süy-ı vişāl u kaşd-ı ü süy-ı firāk

Çünkü böyledür

Terk-i kām-ı (7) ḥod giriftem tā ber-āyed kām-ı düst

Kendü murādum terkinı dutdum yā ḥāşıl (8) ola dost murādı

Nazm

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Yekī pīş-i şūrīde-ḥālī nişest

Ki (9) dūzaḥ temennī kunī yā behişt

Be-guftā me-purs ez-men īn mācerā (10)

Pesendīdem ānç'ū pesended merā

(7) Ger dihed destem keşed der-dīde hemçün (11) tütüyā

Eger baña el virürse çekem göze tütüyā gibi

Hāk-i rāhī k'ān müşerref (12) geşt ez-aḳdām-ı düst

⁶⁹² Bu mısra derkenarda şu şekilde yer almaktadır: Derd-i ser bāşed nümüden ba' d ezīn ibrām-ı düst.

⁶⁹³ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَيْنُ الْمُذْنِبِينَ وَالْخَاحِ الْمَلْحِينَ Allah, günahından pişman olan günahkar kulunu sever. (Hadîs)

Bir yol toprağın ki ol müşerref oldu (13) dost kademlerinden murād akdāmdan āsār-ı feyzdür pes şol ki (14) anda āsār-ı feyż-i İlāhī mürür itmiş ola her ne deñlü hāk gibi fakīr ü hākīr (15) ise daħi benüm kuhl-ı ‘aynum belki nūr-ı çeşmümdür ki anuñ sebebi ile (16) gözüm küşāde olur [çün da‘ vet-i Resūli ve ümmetden qabūli zıkr itdi ise min-ba‘d müridden teveccüh ü rağbeti ve cānib-i İlāhiden feyż ü vuşlatı beyān ider]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Hāk-ı pāy-ı yārdur iki gözümçün tütüyā (17)

Zulmet içre rāhını görmek içün virür ziyā

(8) Hāfız ender-derd-i ü (18) mī-süz u bī-dermān be-sāz

Ey Hāfız anuñ derdi içinde yan dermānsuzluğ (19) ile düzel hoşul

Z’ān ki dermānī ne-dāred derd-i bī-ārām-ı düst

Zirā (20) dermānı yokdur dostuñ qarār u sükūnsuz derdinüñ murād budur ki derd-i (21) İlāhī ‘ilāc pezīr olmaz belki fi‘l-hākīka maraž degüldür anuñ devā [M44a] (1) olunmaz derdlere devādur

Beyt

+---/+---/+---

Devā-yı derd-i dil ey düst derdest (2)

Bi-ḥamdī’İlāh ki mā-rā hest derdest

VELEHU EYẒAN [G.31]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) Şabā eger güzerī üftedet (3) be-kışver-i düst

Ey şabā eger uğramaklıguñ düşerse senüñ dost (4) memleketine [kışver lafzını cemī‘ - i ehl-i lügāt memleket ü iklim ile tefsīr itmişlerdür ba‘zılar lafz-ı mürekkebdür geşt ile ver lafzından terkīb kılınacak tā hazf olunmuşdur re‘āyānuñ inüp çıhup oturduğı yere dirler dimiş ammā bu kelām bir kelāmdur ki kendüsi min-‘ind-i nefsihi söyler ve bu kelāmdan lāzum gelür ki şehirler kışverden olmayalar]

Biyār nefḥa-ı ez-gīsu-yı mu‘anber-ı düst

Getür bir koḥu dostuñ (5) mu‘anber gīsūsından murād şabādan bunda daħi teveccüh-i şehiridür kışver-i (6) düstdan murād ‘ālem-i İlāhidür nefḥa-ı gīsūdan murād gayb-ı hüviyyetden rāyihadur (7) [iki kere murād bu idügi zıkr olunmuşdur] [mu‘anber ism-i mef‘ül şıgası üzredür ‘anberden ammā fi‘li yokdur ‘atṭār gibi ‘ıtrdan ki fi‘li yokdur]

Beyt

--+---/-+---/-+---

Sünbülünden bū getürdi bu baña

Göreyin bād-ı şabā (8) olsun esen

(2) Be-cân-ı ü ki be-şükrâne cân ber-efşānem

Anuñ cānı haqqıçün (9) şükrâne ile cān şaçam

Eger be-süy-ı men āred peyāmī ez-ber-i düst

(10) Eger benüm cānuma getüre bir haber dost katından murād cān-ı düstdan (11) şıfat-ı hayātdur peyāmdan murād evāmır ü nevāhī ve kelām-ı İlāhīdür (12) lācerem anuñ icrāsu içün bezl-i rûh itmek gerek

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

N'ola 'āşık (13) cān virürse ol şeker-leb şükrine

Çünkü ol la' l-i şeker-guftār (14) āña cān virür

(3) Ve ger çünan ki der-ān hāzretet ne-bāşed bār

Eger şöyle (15) ol hāzretde saña icāzet olmaya ya' nī varmağa kıomayalar kıoku (16) getürmege kıādir olmayasın [bār yemiş ma'nāsına ve yük ma'nāsına ve kerre ma'nāsına ve dīvān ma'nāsına ve icāzet ma'nāsına gelür ve bārīden lafzından emr olur ve vaşf-ı terkībī kıılınur bunda icāzet ma'nāsı münāsibdür]

Ber-āyi dīde ber-āver⁶⁹⁴ gubārī ez-der-ı düst

(17) Göz içün getür bir toz dost kapusından mışrā'-ı evvel (18) mażmūnı ve hāzret ta'bīri delālet ider ki gāhī hicāb-ı kibriyā (19) hācib olup yā kıuşūr-ı isti'dād mānī' olup çok müşāhede (20) zāhir olmayup mükāşefe bābı fetḥ kıılınmayup sālīk maḥcūb (21) olur ammā bu eşer peydā olur ki bunuñ gibi dergāh-ı 'ālīye duḥūl ve ol [M44b] (1) hāzrete vuşūl tuḥfe-i lāyıkasuz olmaz pes 'ibādeti ziyāde idüp kesb-i (2) kemāl isti'dād itmek gerek diyü ğafletden intibāh ḥāşıl olup marāz-ı (3) zā'il olur lācerem kapu tozundan murād bu vechden olan sebep-i (4) teyakḳuzdur ve bunda tenbīh vardur ki ehl-i tāt olup mülāzemet-i (5) dergāh-ı Hāḳ kıılan feyz-i İlāhī ḥuşūlinden maḥrūm olmaz kıālil ü keşir (6) behremend olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Kim ki gelse kıizmete maḥrūm göndermez Ḥudā

Çün (7) dimişdür lā yuḍıyyu' llāh ecra'l-muḥsinin⁶⁹⁵

(4) Men-i gedā vü temennā-yı vaşl-ı ü heyhāt

(8) Ben gedā ve anuñ vaşl temennāsı heyhāt

Meger be-ḥāb be-bīnem ḥayāl-i manzar-ı düst

⁶⁹⁴ Beyitte biyāver şeklinde geçmektedir. Kelimenin üzerinde ise ber-āver düzeltilmesi bulunmaktadır.

⁶⁹⁵ لَا بُضِيعَ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Resûlünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duchar olmaları, kâfirleri öfkeliendirecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayı etmez. (Kur'an, Tevbe 9/120).

(9) *Meger düşde görem dost nazargāhı hayālını* mışrā^c -ı evvel maẓmūnı (10) beyt-i sâbık mefhūmını taḥkīk ider ki cenāb-ı ʿizzet-i ḥaẓret-i Ḥaḳ (11) ğāyetde bülend ü ʿālī-mikdār ve aña vuşul ʿâtide düşvârdur ve tâlib-i (12) mübtedî pest ü bî-ḳadrdür ki mâbeynde aşlâ münâsebet ve hergiz istiʿdād-ı (13) vuşlat yoḳdur lâcerem *er-rüʾyâʾs-şâdıḳate cüzʾün min-sittetin ve erbaʿîne* (14) *cüzʾen mineʾn-nübüvveti*⁶⁹⁶ ḥasebince meger müşâhede-i menāmı müyesser ola ve bunda tenbîh (15) vardır ki merâtib-i enbiyānuñ ve menâzil-i evliyānuñ evveli rüyâdur

Beyt (16)

Dîdem çü be-ḥâb-ı rûy-ı ḥîş

Bîzâr şudem men ez-bîdârî

(5) Dil-i şanavberiyem (17) hemçü bîd lerzânest

Benüm şanavber ḳalbüm söğüd gibi ditreticidür

Zi-ḥaşret-i (18) ḳad-i bālâyî çün şanavber-i düst

Dostuñ çam ağacı gibi bālâ ḳaddinüñ (19) *ḥaşretinden* murād *ḳad*den tecellî-i İlâhî mümted ü tavîl ve bir ḥâl (20) üzre müstaṭîl olmaḳdur ki bu devlet her kimseye müyesser olmaz (21)

Beyt

--+/-+--/-+-

Dîdenet ḥübest eger ḥod sâʿatist

Pādşāhî [M45a] (1) ger heme yekdem hoşest

(6) Egerçi düst be-çizî nemî-ḥared mârâ

Egerçi (2) *dost bir nesneye almaz bizi*

Be-ʿâlemî ne-fürüşim müyî ez-ser-i (3) düst

Bir ʿâleme şatmazuz bir ḳılı dost başına murād başdan (4) şıfat-ı irâdetdür ki ol müteʿallık olıcaḳ şıfat-ı ḳudret hiç (5) bir nesne icâd itmez ve bir ḳıldan murād şıfat-ı irâdetden bir taʿalluḳ-ı (6) cüzvîdür ki anuñ taʿalluḳı bizüm merāmımız ḥuşulinde ve ḥaẓret-i Ḥaḳ vuşulinde (7) kâfî ve vâfidür lâcerem biz anı ʿâleme şatmazuz

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Yârüñ irâdetiyle bulunur çü her murād

Şatmaz irâdetile (8) mürîd anı ʿâleme

(7) Çi bâşed er şeved ez-bend-i ğam dileş âzād

Nʾola eger (9) *olursa ğam bendinden göñli âzâdi*

Çü hest Ḥâfız-ı miskîn ğulām u (10) çâker-i düst

⁶⁹⁶ الرُّؤْيَا الصَّادِقَةُ جُزْءٌ مِنْ سَيِّئَةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ Sâdıḳın rüyası peygamberliğin kırkaltı cüzünden bir cüzdür; (Hadîs) Kaynak: Tayerânî, Muʿcemü's-Sağîr, Hadîs No:56.

Çün Hâfız-ı miskîn dostuñ gulām u çākeridür (11) murād budur ki *men ce‘ale’l-hümūme hemmen vāhiden kefa’llāhu sâ’ire hümūmihi*⁶⁹⁷ (12) hasebince her kim ki hâzret-i Hâkka bende olup cümle gumūmı (13) ğam-ı āhîret kılsa Hâk te‘ālā anuñ sâ’ir gumūmına kifāyet (14) idüp ğamdan āzād olur [çün mürîdin teveccüh ü raġbeti ve cānib-i İlāhiye iqbālî beyān kıldı ise ol bābda isti‘cālî ve kaṭ‘-ı ta‘alluk ile iqbālî beyān ider] [*gulām* Fārisî i‘tibār olunacaḳ kul ma‘nāsınadur ve ‘Arabî i‘tibār olınacaḳ kul ve oĝlan ma‘nāsınadur *çāker* kul ma‘nāsınadur ve muṭlaḳā hizmetkār ma‘nāsınadur kula ve ğayra şāmildür ve perestār-ı kula ve cāriyeye ‘āmdur *bende* kul ma‘nāsınadur ba‘zılar *bende* daḫi perestār ma‘nāsınadur diyüp ba‘zı beyt ile istidlāl eyledi ğālibā isti‘māl-i mecāzîdür Hâkikat-i lügaviyye degüldür]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Bendenüñ her ḫarcı olur çünki (15) Mevlā üstine

Saṇa bende olalı şāhā Sürürî şāddur (16)

VELEHU EYẒAN [G.32]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Biyā ki kaṣr-ı emel saḫt süst bünyādest

(17) *Kaṣr* köşkdür *emel* ümîddür *saḫt* katıdur *süst* geğşekdür (18) *bünyād* temeldür ma‘nā-yı mırşā‘ budur ki *gel ki ümîd köşki katı* (19) *süst temeldür* [Kemālpaşazāde-ba‘zılar *saḫt* berkdür berklige katılık lâzım olduğundan ötürî mecāzen katıya saḫt dirler dimiş ammā berk ve katı birbirine muġayir idügi zāhir degüldür]

Biyār bāde ki bünyād-ı ‘ömr berbādest

Getür şarābı (20) *ki ‘ömr temeli yil üzredür* murād *biyā* demekden tarīkate da‘vet (21) ve Hâkka irşāddur şarābdan murād ‘ışk-ı İlāhîdür pes [M45b] (1) tül-ı emelden ve recā-yı beḳādan ve ‘ömre i‘timāddan nehydür

Rubā‘î (2)

+---/+---/+---/+--

Vefā zi-‘ömr ü murād ez-cihān ü behre zi-māl⁶⁹⁸

Huzūr-ı vaḳt-i zi-eyyām u (3) fırsat ez-meh ü sāl

Men in ḫayāl-i taṣavvur kunem felek (4) güyed

Zihî taṣavvur-ı bātıl zihî ḫayāl-i muḫāl

Lācerem fānîye (5) i‘timād itmeyüp fırsatı fevt eylemeyüp ‘ibādetde (6) küşiş idüp cānib-i beḳāya mā’ıl olmaḳ gerek

Beyt (7)

⁶⁹⁷ مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هُمًّا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parhyan, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi*, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

⁶⁹⁸ Mefā‘ ilün Fe‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

-+---/-+---/-+-

Şûfî ibnü'l-vaḳt bâşed ey refîḳ

Nîst ferdâ guften (8) ez-şarḫ-ı ṭarîḳ

(2) Ğulām-ı himmet-i ānem ki zîr-i çarḫ-ı kebûd

(9) Ol kimsenüñ himmeti ḳulıyın ki gök felek altında

Zi-herçi reng-i (10) ta' alluḳ pezîred āzâdest

Her nesne ki ta' alluḳ rengin ḳabul ide (11) *āzâddur* murād budur ki dünyâda olanlar ki fânilerdür bunda (12) ta' alluḳ ḳaydından āzâd olup ya' nî bunlara ta' alluḳ itmeyüp (13) *ve'l-âḫiretü ḫayrun ve ebḳâ*⁶⁹⁹ ḫasebince âḫirete ve 'âlem-i İlâhiye ta' alluḳ gerekdür (14) [kebûd ve reng zıkrinde tenāsüb-i ma' nevî vardur]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Ta' alluḳ ḫicâbest ü bî-ḫâşılî

Çü peyvendhâ bügsilî vâşılî (15)

(3) Çü guyâmed ki be-meyḫâne dūş mest ü ḫarâb

Ne diyem saña ki (16) *meyḫânede dün gice mest ü ḫarâb olduḡum ḫâlde*

Sürüş-ı (17) 'âlem-i ḡaybem çi müjdehâ dâdest

Sürüş melek ma' nâsınadır (18) ba' zılar melek-i maḫşûş ya' nî Cebrâ'ildür didiler 'âlem-i ḡayb (19) *mülki baña ne muştuluklar virdi* murād meyḫânededen mevzu'-ı 'ibâdet (20) ve 'âlem-i hüviyetdür ve mest ü ḫarâb olmaḡdan murād keyfiyet-i (21) 'ıḡḡ-ı İlâhî ile mütekeyyif olmaḡdur ve muştulukları [M46a] (1) kendüsi beyân idüp dir ki

(4) Ki ey bülend-naẓar şâhbâz-ı sidre-nişîn

(2) *Lafz-ı bülend-naẓar* ve *lafz-ı sidre-nişîn* vaşf-ı terkibîdür ya' nî (3) *ey 'ālî naẓar idici ve sidretü'l-müntehâda oturıcı şâhbâz* (4)

Neşîmen-i tu ne in genc-i mihnet-âbâdest

Neşîmen mevzi'-i iḳâmet (5) dimekdür ve *âbâd* ma' mür ma' nâsına ve âferiden ma' nâsınadır ve edât-ı (6) ism-i mekândur [fûlân âbâd fûlân sitân dimekdür] ma' nâ-yı mısrâ' budur ki *iḳâmetüñ yeri bu mihneti* (7) *çok bucaḡ degüldür* bunda tenbîh vardur ki bunda iḳâmet (8) itmeyüp a' lâ-yı 'iliyyin cānibine teveccüh etmek gerek kesb-i şevâb (9) ve tekmîl-i nefis ile

Beyt

---+/-+---/-+---/-+---

Men şâhbâz-ı ḳudsem ez-lâmekân perîdem (10)

Be-her şikâr-ı şaydî der-ḳâlib âremîdem

(5) Tü-râ zi-küngüre-i 'arş (11) mî-zenend şafir

⁶⁹⁹ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır. (Kur'ân, A'lâ 87/17).

Şafîr sıklık ve kûş âvâzı ma‘nâsınadır (12) ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *saña* ‘arş-ı bedenden âvâze olurlar (13) [*küngüre* burc üzerinde bir yer yaptıkları bedendür]

Ne-dānemet ki derîn dāmgeh çi üftādest

Bilmezin seni bu ağ yerine (14) *neden düşdün* [*dāmgeh* dāmghādan ma‘zûrdur]

(6) Naşîhatî kunemet yād gîr ü der-‘amel ār

Saña (15) *bir naşîhat iderin ezberde dut daği* ‘amele getir ki [*yād* lafzı aınmak ma‘nâsına ve ezberlemek ma‘nâsına gelür ve bunlara hâtırdā olmak lâzımdır her bir yerde bir ma‘nâsı murâddır öyleye bu gâzelde kâfiye tekrâr degüldür]

Ki in (16) hadîş zi-pîr-i tarîkatem yādest

Ki bu söz pîr-i tarîkatden (17) *ezberümdedür ve ol budur*

(7) Mecû dürüstî-i ‘ahd ez-cihân-i süst (18) nihād

İsteme ahd dürüstlükden aşlı ve büñyesi genişün cihāndan (19)

Ki in ‘acûze ‘arûs-ı hezâr dāmādest

Ki bu karı biñ güveygi (20) *gelinidür* [*‘acûze* isti‘mâlde meşhûrdur egerçi ‘Arab fuşehâsı katında ‘acûz faşihdûr nitekim Muhtâr-ı Şihâhda⁷⁰⁰ dinmiş *ve’l-‘acûzü’l-mer’atü’l-kebîretü ve lâ tekûl ‘acûzetün ve’l-‘āmmetü teķûlühü*⁷⁰¹ ve ‘Acemler meşhûr ihtiyâr iderler]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Cihân ki bu kadar âzâdı eylemiş dāmād

Talāk (21) vireni kurtuldı gayrı itdi helāk

(8) Ğam-ı cihân me-ğor u pend-i men [M46b] (1) meber ez-yād

Cihân ğamını yime benüm naşîhatimi hâtırdan giderme (2)

Ki in laţîfe-i ışkâm zi-rehrevî yādest

Ki bu ‘ışk laţîfesi (3) *baña bir yola gidiciden hâtırdadur*

Beyt

+---/+---/+---

Ğam-ı dünyâ me-nih ber-gerden-i (4) cān

Dilā çendān ki çendānî ne-yerzed

(9) Rızâ be-dāde bi-dih v’ez-cebîn (5) girih büğşây

Virilmişe rızâ vir alından dügimi çöz ya‘nî (6) *kaşuñ çatup inķibâz gösterme*

Ki ber-men ü tu der-ihtiyâr (7) negşādest

⁷⁰⁰ İsmâil b. Hammâd el-Cevherî’nin Tâcü’l-lu’a adlı sözlüğüne Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî (ö. 666/1268’den sonra) tarafından yazılan muhtasar eserdir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: “Muhtârü’s-Sihâh”, TDVİA, c. 31, s. 57.

⁷⁰¹ وَالْعُجُورُ الْمَرْأَةُ الْكَبِيرَةُ وَلَا تَقُولُ عُجُورَةً وَالْعَامَّةُ تَقُولُهُ Acuz kelimesi kocakarı, yaşlı kadın demektir. Acûze şeklide telaffuz edilmez fakat avâm bu şekilde kullanır. (Diğer Arapça İbâreler).

Ki benüm ve senüñ üzerüñe ihtiyār kapusın açmamışdur (8)

Rubā'î (Ahreb)

Ez-refte qalem hîç diger kevn ne-şüd

Ve zi-hürden gam (9) be-cüz' cigerhün ne-şüd

Ger der-heme 'ömr-i hîş hünābe hürî (10)

Yek kaçre ez-ança hest efzün ne-şüd

(10) Nişān-ı ahd u vefā nîst (11) der-tebessüm-i gül

'Ahd ü vefā nişānı yokdur gül tebessümünden

Be-nāl bülbul-i (12) 'āşık ki cāy-ı feryādest

İñle ey 'āşık bülbul ki feryād (13) *yeridür* murād budur ki zeḥārif-i dünyā bî-vefādur ve gülün ḥandesî (14) istihzādur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Bî-vefāya dil viren olur peşimān 'ākıbet (15)

Hasret ü firkatle ider āh u efgān 'ākıbet

(11) Ḥased çî (16) mīberî ey süst-naẓm ber-Ḥāfız⁷⁰²

Ne ḥasedü'r-reseb ey süst-naẓm (17) *Ḥāfız*

Ḳabül-i ḥātır u luṭf-ı süḥan Ḥudā dādest

Ḥātır (18) *ḳabūlini ve söz luṭfini Allāh virmişdür* bunda tenbīh vardur ki (19) *el-fāzılı maḥsūd* mücebince ehl-i faẓl maḥsūd olur ve ehl-i (19) kemāle lāyık oldur ki kemāli faẓl-ı Ḥaḳ bile şükr-i ni' met kıla

Ḳıṭ'a (20)

--+/-+--+/+--+/+--

Şükr-i keşir Ḥaḳka ki çok virdi 'ilm ü faẓl

Çendān egerçi virmedi [M47a] (1) cāh u derim baña

Ġazl ile mevt ile çün olur fevt-i cāh u māl

'İlm ü 'amel beḳāda çü ḥayl ü ḥaşem baña

Cāhil (2) gözine ḥāriz ü düşmen gözine biz

Anlar helāk olursa ḥasedden (3) ne gam baña

VELEHU EYẒAN [G.33]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

⁷⁰² Bu beyit derkenarda şu şekilde yer almaktadır:

Me-kun ma'ārıza ey süst-naẓm yā Ḥāfız

Ki ḥüsn-i sîret ü luṭf-ı süḥan Ḥudā dādest

(1) Tā ser-i zülf-i tu der-dest-i nesīm üftādest

(4) Tā senūñ zülfūñ evci yil eline düşmişdür

Dil-i sevdāzede ez-ğuşşā dü nīm (5) üftādest

Sevdā urmış göñül guşşadan iki pāre düşmişdür (6) murād zülfden ğayb-ı hüviyyetdür ve nesīmden hevā-yı nefsdür çün (7) ğayb-ı hüviyyetüñ evci hevā-yı nefis eline düşse ihlāşa riyā (8) hāl olur lācerem sevdā-yı ‘ışk-ı İlāhī urmış göñül ğamdan (9) iki pāre olup gāhī ihlāş gāhī riyā semtine düşer [çün mürīdden teveccüh ü ragbet lāzım idügin beyān eyledi hāliyā ihlāş u şıdk ile ‘ibādete tervic ider]

Beyt (10)

--+/-+++/+---/-+-

İhlāş hāliş olur idi dilde dā’imā

Bulsa hevā-yı nefsdan ol (11) her zamān hālāş

(2) Çeşm-i cādū-yı tu hod ‘ayn-ı sevād-ı siḥrest

(12) Senūñ cādū gözūñ hod ‘ayn-ı sevād siḥridür [sevād kâğıdda yazılan ḥaṭṭuñ naķş u şüretine dirler]

İn kader hest ki (13) in nüşḥa saķīm üftādest

Bu kader var ki bu nüşḥa saķīm düşmişdür (14) murād çeşmden ‘ayndur ve ‘ayn lafzınuñ bir ma’ nāsı zāt-ı şey’dür lācerem (15) maḥbūb-ı mecāzī ‘aynı ke’ennehu zāt-ı sü’edā-yı siḥrdür ki te’sir ider ammā bir kitābuñ (16) nüşḥası ki saķīm ya’ nī yañlış ola şıḥḥat-i ma’ nā bulunmayup (17) ğalaṭa düşülür pes ḥubb-ı ‘ayn-ı maḥbūb-ı mecāzī ğalaṭdur-endāzdur (18) [saķīm ḥastaya dirler ve yañlış yazılan ḥaṭṭ nüşḥasına dirler göze şā’irler ḥaste dirler ve bu siḥr nüşḥası saķīmdür öyleye çeşme nisbet iki ma’ nā bile saḥīhdür]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Göz güzeldür gerçi kim toprakda evvel ol çürür

Hāk fikri (19) ile pāk ol aña göñül virmeden

(3) Der-ḥam-ı zülf-i tu ān hāl-i siyeh (20) dānī çist

Senūñ zülfūñ bükümünde ol kara beñ bilür misin (21) nedür

Nokṭa-ı düde ki der-ḥalka-ı cīm üftādest

Mürekkēb nokṭası ki [M47b] (1) ḥalka-ı cimde düşmişdür bu bir ḥayāl-i ḥūbdur bunuñ nāzirini ancaķ (2) ‘Abdu’l-vāsi’ nām şā’ir dimişdür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +---

Hemçü nūnest zülf-i tu ber-ruḥ (3)

Hāl-i miskīn çü nokṭa-ı nūnest

murād bundan nitekim üftādest ‘ibāretinden (4) fehm olunur budur ki cīm içine nokta tamlamış gibi hāl-i siyāh ğam-ı zülfde (5) kudret kılmasından tamlamış mürekkebe noktasıdır

Beyt

--+/+--+/+--+/+--

Bir kaçre mürekkebe (6) durur ol hāl-i ruḥ-ı dost⁷⁰³

Ṭammiş varak-ı rüyına kudret kaleminden

(7) zihī ṣānī‘ ki kudreti kaleminden tamlayan hāl-i miskīn olur

(4) Zülf-i müşkīn-i (8) tu der-gülşen-i Firdevs-i ‘izār

Senüñ müşke mensüb zülfün ‘izārı cenneti (9) *gülistānında* [*firdevs* cennet ismidür ‘izār yüzün kulaḳ cānibidür]

Çist tāvus ki der-bāğ-ı na‘īm üftādest

Nedür (10) *tāvus der ki na‘īm bağına düşmişdür* bu beytde zülfe müşkīn ıtlākı (11) ve ‘izāra gülşen-i firdevs ıtlākı ve zülfe girü tāvus ıtlākı ve ‘izāra (12) bağı na‘īm ıtlākı ‘aceb isti‘āre ve teşbih-i belīğdür ammā murād kudret-i ṣānī‘i (13) beyāndur ki yüze bu vechile ḥüsn virmiş likin ednā maraḳ ile rengi (14) zā‘il olur ve kabrde evvel dökilecek zülfdür [*na‘īm* ni‘met ve nāz ve rāḥatluk ve cennet ma‘nāsınadır] [*çist* tāvus su‘āl ve cevāb ve mübtedā ve ḥaberdür māba‘dī tāvusa şıfatdur]

Beyt

-+---/-+---/-+-

Tāb-ı teble bozulur (15) rengi ruḥuñ

Qabrde evvel dökilen zülfdür

(5) Dil-i men der-heves-i büy-ı (16) tu ey münis-i cān

Benüm gönüm senüñ koḳuñ hevesinden ey cān enīs (17)

Hāk-i rāhīst ki der-pāy-ı nesīm üftādest

Yol toprağıdır ki rīḥ-i (18) *ṭayyibe ayağına düşmişdür* murād budur ki rāyiḥa cānān hevesinden (19) hāk olmak gerek ki aña vāşıl olmak ḥāşıl ola *men tevāza‘a refe‘ahu’llāhu*⁷⁰⁴ (20)

Beyt

+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Ğubār olduğı için tevāzu‘ eyle fūrū

Hemīşe yıl ki (21) eser qaldırur anı yukaru

(6) Hemçü gerd in ten-i hākī ne-tüvāned ber-hāst

[M48a] (1) *Ya‘nī toz qalḳduğı gibi bu beden hākī qādir olmaz qalḳmağa*

⁷⁰³ *Mef‘ūlü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ūlün.*

⁷⁰⁴ مَنْ تَوَاضَعَ رَفَعَهُ اللَّهُ Allāh te‘ālā için tevāzû edeni, Allāh te‘ālā yükseltir. (Hadīs) Kaynak: Müsnedü’s-Şihāb, Hadīs No: 335.

Ez-ser-i kūy-ı tu (2) z'ān rū ki 'azīm üftādest

Senüñ maḥalüñ başından ol yüzden ki (3) 'azīm düşmişdür murād budur ki sālİK olan Ḥaḳ cānibinde muḥkem düşüp (4) andan gitmege maḥālli olmayup ayrılmak muḥāl olmak gerek [*ez-ser-i kūy-ı tu* lafzı mışrā^c -ı evvele maşrūfdur]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Şöyle düşdüm (5) kūy-ı yārimde ki ölem ḥāk olam

Rüz-ı maḥşer olmayınca başımı kaldırmayam (6)

(7) Sāye-i serv-i tu ber-ḳālibem ey 'īsī-dem

Senüñ servüñ ya' nī ḳaddüñ gölgesi (7) benüm bedenüm üzre ey 'īsī-nefes

'Aks-i rūḥist ki ber-'azm-i remīm (8) üftādest

Cān 'aksidür ki çürümiş kemük üzre düşmüşümdür (9) murād budur ki fe'ize sevveytühü ve nefahtü fihi min rūḥi⁷⁰⁵ ḥasebince ḥayāt-ı ten (10) nefḥa-ı raḥmāndur lācerem cān andan revāndur

(8) Ān ki cüz' Ka' be maḳāmeş (11) ne-bud ez-yād-ı lebet

Ol kimse ki anuñ Ka'beden ḡayrı maḳāmı yok idi (12) senüñ lebüñ añmaḳdan [ne-bud lafzı ne-būd lafzından muḥaffedür vezn için] [ez-yād-ı lebet lafzı mışrā^c -ı şāniye merhūndur]

Ber-der-i meygede dīdem ki muḳīm üftādest

Meyḥāne (13) ḳapusı üzre gördüm ki muḳīm düşmüşümdür murād budur ki zāhid-i (14) ḥuşk olanlar senden lezzet alup maḳām-ı keyfiyyet-i rūḥāniyyede (15) muḳīm olmuşlardır

Beyt

+---/+---/+---/+---

Lebüñ keyfiyyetinden lezzet almış şūfi-i yābis (16)

Bilüp esrārı gör anı muḳīm-i meygede düşmüş

(9) Ḥāfız-ı dil-şude-rā bā-ḡamet (17) ey cān-ı 'azīz

Göñli gitmiş Ḥāfıza senüñ ḡamuñ ile ey 'azīz cān (18)

İttiḥādīst ki der-'ahd-i ḳadīm üftādest

Bir birlik vardur ki 'ahd-i (19) ḳadīmde düşmüşümdür murād 'ālem-i ervāḥda *elestü birabbikum⁷⁰⁶* gününde (20) olan insdür yā rūḥ-ı insānī nefḥa-ı raḥmānī olduğu ittiḥāddur

⁷⁰⁵ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur'ân, Hicr 15/29).

⁷⁰⁶ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf, 7/172).

VELEHU EYŻAN [G.34]

[Çün sâlik-i şerā'it ve ādāb-ı tarīkatı ri'āyet ide cānib-i feyyāzdan feyz-i küllī olur bu gazel anı beyān ider]

[Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Mefā' il]

(1) Göl der-ber ü mey ber-kef ü ma' şūk be-kārest

Göl yanumda [M48b] (1) şarāb ayā üzerinde ma' şūk murād eyle

Sultān-ı cihānem be-çünin vakt (2) gulārest

Sultān-ı cihān bunuñ gibi vaktde baña kuldur murād gölden hāl-i (3) keşf-i hicāb ve fetḥ-i ebvābdur ve *şarābdan* murād 'ışk-ı İlāhī ve şevk-i ma'nevī (4) ve keyfiyyet-i rūḥāniyyedür ve *ma' şūkdan* murād maḥbūb-ı ḥaḳīkīdür pes (5) şol kimsenüñ ki cenbinde cenāb-ı Ḥaḳdan fetḥ ü keşf ola ve 'ışk-ı (6) İlāhī ve keyfiyyet-i pādşāhī elinde ḥāzır ola ve cenāb-ı kibriyā aña icābet-i (7) da'vāt ve taḥşil-i mürādīf kıla pādşāh-ı 'ālem aña muḥtāc olup ol (8) andan kemāl-i istiḡnā ile müstaḡnī olur [murād budur ki zıkr olundu eger mecāza ḥaml olunursa bu bir şahş olur ki göl kenārında oturmuş ve elinde şarāb kadeḥin dutmuş ve bir fāsık oḡlan anuñ murādına müsā'ade itmiş olasıñ bunuñ gibi ḥarīf-i sultān-ı cihān benüm kulumdur diyü bilür mi böyle kelāmı Ḥ'āce Ḥāfız isnād 'ākılden şadır olmaz ve bunuñ gibi sözi serḥoş söylemez bu sözi mest iken söylemiş ola diyen beyān delüsidür ki Ḥ'āce Ḥāfız mest-i mey olmamışdur] nitekim Şeyḥ-i Kemāl dir

Beyt

-+---/-+---/-+---

Dest-i (9) sultānān nemī-büsed kemāl

Nist sultān-rā be-derviş iḥtiyāc (10)

(2) Gū şem' meyārīd der-īn cem' ki imşeb

Di şem' getürmek bir cem'e ki bu gice (11)

Der-meclis-i mā māh-ı ruḥ-ı düst temārest

Bizüm meclisimizde dostuñ ey yūzi (12) *temāmdur* murād budur ki şunlar ki nūr-ı tecellī ile münevver olalar sā'ir envāra (13) ḥācetleri olmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Şeb-çerāḡı n'eylerem nūr-ı cemāl-i yārla

Şem'e ḥācet mi (14) olur nūr-ı tecellī var iken

(3) Der-mezheb-i mā bāde ḥelālest veliken

Bizüm mezhebümüzde (15) *şarāb ḥelāldür ammā*

Bī-rüy-ı tu ey serv-i gül-endām ḥarārest

(16) *Yüzüñsüz ey serv-i gül-endām ḥarāmdur* murād budur ki *şarāb* ki 'ışkdur (17) bizüm mezhebimizde ḥelāldür eger 'ışk-ı İlāhī olursa ammā Ḥaḳ yüzüñsüz (18) ya' nī mecāzī ve şehvānī olursa ḥarāmdur

(4) Der-meclis-i mâ ‘ıtr mî-ārîd (19) ki cān-rā

Bizüm meclisimizde hoş koğu getürmek ki cānuñ

Her dem zi-ser (20) zülf-i tu hoş-büy-ı meşārest

Her dem senüñ zülfüñ evcinden (21) hoş-būdur dimāğı murād cān meşāmı zülf-i yārdan hoş-bū olmakdan [M49a] (1) ‘ālem-i hüviyyetden eşer ü ‘alāka ve cezbe vü peyvend peydā olmağdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Hezārān (2) var ola hoş-bū gerekmez hiç baña bular

Meşām-ı cān pür olmışdur çü büy-ı (3) zülf-i dilberden

(5) Güşem heme ber-ķavl-i ney ü nefħa-ı çengest

Ķulağum dükeli ney ķavli (4) ve çeng nağmesi üzredür

Çeşmem heme ber-la‘l-i tu vü gerdiş-i cārest

Gözüm (5) dükeli senüñ lebüñ ve ķadeħ dönmesi üzredür murād neyden mürşid-i kāmil ve çengden (6) pîr-i mükemmeldür ve lebden murād kelām-ı Hāķ ve cāmdan mazhar-ı ‘ışğdur ve dönmesinden (7) murād devrān idüp nevbet kendüye geldüğün istemekdür lācerem mürîd-i (8) şādık ve tālîb-i ‘āşık kelām-ı kāmili ve pend-i pîre güş dutup ve kelām-ı (9) hikmet ve pend ü mev‘îzet gözlemekde olur ve ģayrı nesneden zevķ itmez

(6) Ez-ķāşnî-i (10) ķand megū hîç ü zi-sükker

Kand u şekker lezzetinden dime hîç [sükker sîn ile ve teşdîd-i kâf ile ‘Arabîdür ve feth-i şîn ile ve tahfîf-i kâf ile Fārisîdür ammā şîn ile ve teşdîd-i kâf ile ne ‘Arabî ve ne fārisîdür vezn için gelmişdür]

Z‘ān rû ki (11) merā der-leb-i şîrîn-i tu kāmest

Ol yüzden ki baña senüñ tatlu lebüñden murād vardur (12) ya‘nî murādum hāsıl olur yā murādum oldur murād budur ki elezz-i eşyā istimā‘-ı (13) kelām-ı Hāķ ve münācāt-ı vücūd-ı muṭlağdur pes ģayrı lezîzlere meylüm yokdur

(7) Tā genc-i (14) ģamet der-dil-i vîrāne muķîmest

Tā senüñ ģamuñ genci vîrāne gönülde muķîmdür (15) [muķîm ve maķām zikri leṭāfetden hālî degüldür]

Hemvāre merā kūy-ı ģarābāt maķārest

Hemîşe baña ģarābāt bucağı maķāmdur (16) murād budur ki genc vîrānelerde olur çün genc-i ģam-ı İlāhî bu dil-i ģarābı maķām (17) idinmişdür benüm maķāmum daħi genc-i ģarābāt olmışdur ki ģaberde vārid olmışdur (18) ennā ‘inde’l-münkesireti ķulūbuhüm ve’l-münderiseti ķubūruhüm⁷⁰⁷

Ķıṭ‘a

⁷⁰⁷ اَنَا عِنْدَ الْمُتَكَبِّرَةِ قُلُوبُهُمْ وَالْمُنْدَرِسَةِ قُبُورُهُمْ Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım. (Hadîs-i Kudsî) Kaynak Kitap: Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, I/203.

-+---/-+---/-+-

Genc virānede (19) olurmuş çünki genc

N'ola vīrān olsa kalb-i müsteṭāb

Ben ḥarāb (20) itdüm ḥarābatı maḳām

Tā olam ḡāyet ḥarāb-ender-ḥarāb

(8) Ez-neng çı gūyī ki merā (21) nām zi-nengest

‘*Ārdan ne dīrsen ki baña nām ‘ārdandur* ya‘ nī ‘ār ehli [M49b] (1) olduğum ecilden nām u şöret buldum [eger su’āl olunursa bu beyt yukaruda

Gerçi bed-nāmist nezd-i ‘ākılān

Mā nemī-ḥ’āhīm neng ü nām-rā

beytine muḥālīfdür biz cevāb virürüz ki anda āḥirete ve ‘ışk-ı İlāhiye nazar ‘ār istemezüz dimekdür bunda dünyāya nazar ‘ār iderüz dimekdür]

V’ez-nām çı pursī ki merā neng (2) zi-nāmešt

Nāmdan ne sorarsın ki baña ‘ār nāmdur murād budur ki (3) dünyā-yı dūna bende olmaḳ denā’etdür ben andan ‘ār iderin ol cihetden (4) nām u nişān ve şöret ü i‘tibār buldum ve nām u nişān bulmaḳ ve ḥalḳ (5) içinde şöret ḥāşıl kılmaḳ vücūd u enāniyyetdür lācerem andan ‘ār (6) iderin ki dervīşe lāyık degüldür

Beyt

+---/+---/+---

Ne merdest ān ber-i merdān īn rāh (7)

Ki maḡlūb-ı zen-i dünyā-yı dūn şud

Ne-ḥ’āhed merd-i rāh-ı dīn şöret

Ez-ān (8) nām āver ān ender-mekūn şud

(9) Mey-ḥ’āre vü ser-geşte vü rindīm ü nazar-bāz

Şarāb-ḥ’ār (9) ve ḥayrān ve rind ve *naẓar-bāz*uz

V’ān kes ki çü mā nīst der-īn şehr kūdāmešt

Ol kimse (10) *ki bizcileyin degüldür bu şehrde ḳanḳıdur* ya‘ nī kimdür murād *şarāb-ḥ’ārdan* (11) ‘ışk-ı İlāhī ile dā’im mütekeyyif olucıdur ve *ḥayrāndan* murād tedbīr-i ma‘āşdan (12) ḡāfil olucıdur ve *rind*den murād a‘mālinde ḳaṭ’-ı nazar idicidür ve *naẓar-bāz*dan (13) murād ‘ayn-ı ‘ibret ile nazar idicidür ve *şehr*den murād sülūk şehri (14) ve iḥlāş diyārıdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

‘Āḳıl oldur şehrimüzde dā’imā medhūş ola (15)

Bī-zebān ola velīkin cümle çeşm ü gūş ola

(10) Bā-muḥtesibem ‘ayb megūyīd ki ü nīz

(16) *Muhtesibe ‘aybımı dimeñ ki o dañi*

Peyveste çü mā der-ṭaleb-i ‘ıyı müdārest

(17) *Muttaşıl bizcileyin şürb-i şarāb ṭalebindedür*

Beyt

--+/+---/---+/-++-

Ğam-ḥ̣ārī-i cihān cehānest (18) faẓl-ı ‘aql

Pes ‘ākil ān būd ki būd mest ü bī-ğam ān

(11) Hāfız menişin (19) bī-mey ü ma‘ şūḵ zamānī

Ey Hāfız oturma şarābsuz ve ma‘ şūḵsuz bir zamān

K’eyyām-ı (20) gül ü yāsemen ü māl-ı şıyāmest

[Ba‘zı nüsaḥda ‘ıyd-ı şıyānet vāqı‘ olmuş zāhir budur ki murādı bilmeyenlerün taḥrīfidür Ḥāce Hāfızdan vāqı‘ olmuş degüldür] *ki gül ve yāsemin eyyāmı ve oruc ayıdur* (21) murād *meiden* ‘ışk-ı İlāhīdür ve *ma‘ şūḵdan* maḥbūb-ı ḥaḳīkīdür ve *eyyām-ı* [M50a] (1) *gülden* evḳāt-ı mükāşefedür ve *eyyām-ı yāsemeden* ezmān-ı beyāz-ı ḳalb (2) ve şafā-yı ḥāṭırdur ve māl-ı şıyām ḥod vaḳt-i ‘ibādetdür lācerem fursatı (3) fevt itmeyüp bunuñ gibi maḥalde ṭā‘ ate iştiğāl gerekdür

Beyt

---/-++/-++/-++-

Eyyām kesbün (4) var iken şarf eyle aña ḳudreti

Fursat seni fevt itmeden fevt (5) eyleme sen fursatı

VELEHU EYẒAN [G.35]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Bāğ-ı merā çı ḥācet-i serv ü şanavberest

(6) *Benüm bağımuñ ne ḥāceti vardur serve ve şanavbere*

Şimşād-ı ḥāneperver-i mā (7) ez-ki kemterest

Benüm evde beslenmiş şimşādum kimden eksükrekkdür bāğdan (8) murād ‘ālem-i mükāşefedür anuñ muḥasenāt-ı bāğ-ı zāhire ihtiyacı yokdur (9) zīrā ‘uluvv-ı mertebe ve derecāt-ı feyẓ ve teraḳḳıyyāt-ı ma‘neviyye ki ḳalb ḥānesinde (10) mürebbī ve ḥāşıldur anlardan eksük degül belki artuḳdur [şimşād Türkçe çemşir ağacı didükleridür]

(2) Ey (11) nāzenin püser tu çı mezheb girifte

Ey nāzik ve nāzlu oğlan (12) sen ne mezheb dutmuşsin

K’it ḥün-ı mā ḥelāter ez-şir-i māderest

(13) [Ḥelālden ziyāde olana ṭayyib dirler öyleye ḥelāter olur] *Ki bizüm ḳanımız saña anañ südünden helālrekkdir* [‘uyubdan ve neḳāyişden pāk dimekdür] murād

*püserden inni rā'eytu rabbe (14) leylete'l-Mi'rāci 'alā-şūreti şābbin emrede*⁷⁰⁸ hasebince hāzret-i İlähîdür [k'et aşda ki etdür hemze hareketi ile hāzıf olunmuş i' tibār olunursa kesr-i kâf ile okunur eger hemzenüñ hareketi kâfa virilüp ba'de hāzıf olunursa kâfuñ fethi ile okunur nitekim lafz-ı k'ez öyle kılınmışdır ki aşda ki ez idi] [bu beyt bu hadîs-i şerîfuñ mazmûnına işāretdür ki vārid olmışdır *inna'llāhe yenzilu ile's-semā'i'd-dünyā fi-külle leyletin feyeķülü hel min-tā'ibin fe'tübe 'aleyhi ve hel min-müstagfirin fe'agfire lehu*⁷⁰⁹ pes *püserden* murād cenāb-ı Kudsdür iskci olduğu günāhları mağfiret ile ebdānı tecdîd itdügüdür]

Beyt

-++-/-+-/-++-/-+-

Ān püser-i (15) penbe-düz-ı şeb heme şeb tā be-rüz

Bāng zened çün ħoros eski (16) babuc kimde var

Nāzenin olduğu *zū'l-'izzetü ve'l-cemāl ve'l-kibriyāi* (17) *ve'l-celāl* olduğudur ve kıandan murād nefsanıyyeti kıatldür ki bu (18) tayyibdür [helālden ziyāde olana tayyib dirler öyleye helālter olur]

Beyt

++--/++--/++--/++--

Nefs eger mürde şevde zinde-i pāyende buved

Yār (19) eger geşt merā ħ'āst ħayāt-ı bākī

(3)Çün nakş-ı gam zi-dür (20) be-bînî şarāb ħ'āh

Çün gam şūretini araķdan göresin şarāb (21) iste

Teşhîş kerdeim u müdāvā muķarrerest

Teşhîş-i marāz [M50b] (1) itmişüzdür 'ilāc muķarrerestür murād budur ki gam kaçan zāhir olursa 'ibādete (2) ve ħubb-ı İlähiye sa'y u tevaġġul kıl ki *ħubbibe ileyye min-dünyāküm selesün* (3) *eṭ-tayyibu ve'n-nisāu ve ķurretü 'aynī fi's-şalāti*⁷¹⁰ muķtezasınca her bār ki (4) gam geldi şalāta meşġül olduğ gözüm nūrı ve gönlüm sürürü muķarrer (5) oldu [müdāvāt 'Arabîdür müdāvā 'Acem isti' mālîdür müdārāt ve müdārā daķi böyledür]

Beyt

-++-/-+-/-+-/-+-

⁷⁰⁸ Rabbimi Mi'rac gecesinde tüysüz çehrelî, kıvırcık saçlı bir genç suretinde gördüm. (Hadîs)

⁷⁰⁹ Allah her gece dünya semâsına iner ve şöyle buyurur: Tevbe eden var mı, tevbesini kabul edeyim? Baġışlanma isteyen var mı, kendisini baġışlayayım? (Hadîs) Bu hadîs Buhârî'de şu şekildedir: *يُنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فِي كُلِّ لَيْلَةٍ فَيَقُولُ هَلْ مِنْ تَائِبٍ فَأَتُوبُ عَلَيْهِ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرُ لَهُ* Gecenin son üçte biri kaldığı zaman tebâreke ve teâlâ olan Rabb'ımız (zaman ve mekândan münezzeh olarak) her gece dünyâ semâsına iner ve: Bana kim dua eder ki onun duasına icabet edeyim! Benden kim bir hacet ister ki ona dileğini vereyim! Benden kim mağfiret diler ki onun için mağfiret edeyim!" buyurur. Buhârî, Teheccüd, 14, Hadîs No: 1153.

⁷¹⁰ Bana sizin dünyânızdan üç şey sevdirildi. Kadın, güzel koku, namaz. (Hadîs) Kaynak Kitap: el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-ahbâru'l-mevzû'a- Harfu'l-Hâyü'l-Mühmele; Hadîs No: 158.

Her kaçan kılsam namāzı gözlerüm maḳdūr olur (6)

Ḥāṭır-ı ḡam-gīnime ṣādı irer mesrūr olur

(4) Ez-āstān-ı pīr-i (7) muḡān ser çerā kešem

Ba' zı nüsaḥda *ser kūcā berem* vāḳı' olmuşdur (8)

Devlet der-în serest ü küşāyış der-în derest

Devlet (9) *bu başdadur ve feth bu kapıdadur* murād budur ki ehlu'llāh (10) kapusından dūr olmamak bā' iş-i devlet-i mü'ebbed ve feth-i bāb-ı (11) taḳarrüb-i ḥāzret-i ' izzetdūr

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ez-der-i ehl-i şafā dūr (12) me-şev ey dil-i men⁷¹¹

Her ki dürest ez-în der be-Ḥudā nezdiket (13)

Tercüme

+++ / +++ / +++ / ++-

Ehl-i diller kapusından sen ıraḡ olma saḳın (14)

Kim ıraḡ olsa bulardan olur ol Ḥaḳḳa yaḳın

(5) Der-rāh-ı mā şikeste-(15) dilī mī-ḥarend ü bes

Bizüm yolumuzda şınuḳ göñüllülük şatun (16) *alurlar ancaḳ* [Kemālpaşazāde ba' zılar *pes* yiter ma' nāsınadur diyüp ancaḳ ma' nāsınadur diyen kimesneyi taḥtiye diyüp iştiḥād içün getürdüğü beytde ol ma' nā yaḳışmaz didi ammā bu beytde yiter ma' nāsı yaḳışmaz Ḥaḳ budur ki bes lafzınuñ ma' nāsı ancaḳdur ḡāh olur ancaḳ ma' nāsı zāḥirce olmaz yiter ma' nāsı virülür 'ārife bu beyān yiter bilmek ise ancaḳ olur]

Bāzār-ı ḥod fūrūş-ı ez-ān rāh-ı dīgerest

(17) *Kendün şatıcı bāzārı ol bir yoldandur* murād budur ki erbāb-ı (18) ṭarīkatūñ meṭā' ı inkisār-ı ḳalb ü niyyetidūr ve ḥāzret-i Ḥaḳ (19) *inna'llāhe'stera mine'l-mü'minīne enfüseḥüm ve emvāleḥüm*⁷¹² ḥasebince müşteridūr (20)

Beyt

--- / --- / --- / ---

Bundan iyü ticāret olur mı gör ey faḳīr

Böyle (21) şınuḳlı ḳalb meṭā' uñı Ḥaḳ ala

⁷¹¹ *Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

⁷¹² إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürlər. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Kur'an, Tevbe 9/111).

ammā hod-fürüşlük ve [M51a] (1) hestî ol bir yoldan ya'nî taleb-i dünyâ yolundandır

Rubâ'î (Ahreb)

Ez-kibr me-dâr (2) hiç der-dil-i hevesî

Ez-kibr be-câ'î ne-resîdest kesî

Çün zülf-i (3) bütân şikestegî 'âdet kun

Tâ şayd konî hezâr dil der-nefesi⁷¹³

(6) Dî (4) va' de dâd vaşlem ü der-ser şarâb dâşt

Dün baña va' de-i (5) vaşl virdi başında şarâb var idi

İmrüz tâ çi güyed ü bâzeş (6) çi der-serest

Bugün tâ ne diye ve anuñ nedür başında murâd budur ki maḥbûb-ı (7) mecâzî şarâb-ı ḥüsn ü luṭf ve şarâb-ı ğurûr u 'unf ve şarâb-ı (8) cevânî ü kâmrânî ve şarâb-ı devlet ü kârdânî mestlûğünden (9) ḥâlî degüldür pes dün va' de-i vaşl itdi şarâb-ı ḥüsn ü luṭf başında (10) idi ammâ anuñ va' dine i'timâd yokdur bugün ne diye ya'nî şâyed ki anuñ (11) ḥilâfın söyleye başında ne şarâb var ola ve ne fîkr var ola nitekim (12) bir 'âşık dimiş

Rubâ'î (Ahreb)

Bâ-her ki nişînî vü kadeḥ nûş kunî

Ez-reşk merâ (13) ḥarâb u medhûş kunî

Guftî ki çü mî-ḥürem türâ yâd kunem

Tersem ki şüy-ı mest (14) ü ferâmûş kunî⁷¹⁴

ammâ maḥbûb-ı ḥaḳîkî bir şâhib-i cemâl ve cemîlü'l-fi'âldür ki (15) *inna'llāhe lâ yuḥlifü'l-mi'âde*⁷¹⁵ muktezâsınca ḥalk u 'adâtımız

Beyt

--+/+--+ / +--+ / +--

Çün (16) ğayr-ı Hudâ ḥubbı olur soñra nedâmet

Ġayrı güzeli sevme sen Allâhı (17) severseñ

(7) Yek kışsa bîş nîst ğam-ı 'ışk v'in 'aceb

Bir kışşadan (18) artuḳ degüldür 'ışk ğammı bu 'aceb

K'ez-her zebân ki mî-şinevem nâ-mükerreres

(19) *Ki her bir kimseden ki işidürem tekrâr degüldür* ya'nî 'ışk bir kışşadur ammâ (20) her kimseden ki işidürem evvel işitmemiş gibi ḥazḳ iderüm baña tekrâr gelmez (21) murâd budur ki her bârî ki 'ışk-ı İlâhî ve ḥubb-ı ḥaḳîkî ve aḥbâr-ı [M51b] (1) ḥaḳîḳat ve aḥvâl-i âḥiret söylenür egerçi hemân bir ḥikâyet dir ammâ her (2) vâ' iz ü

⁷¹³ Hâkânî, Dîvân-ı Eş'âr, Rubâ'î Numarası: 319.

⁷¹⁴ Hilâlî-yi Çağatayî- Rubâî No: 35.

⁷¹⁵ *لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ* Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur'ân, Âli İmrân 3/9).

şeyhden ve her mürşid ü pirden ki istimâ' iderüm hemen şimdi (3) işitmemiş gibi zevk ve hâz iderüm ki haberde vârid olmuştur *İen yeşbe'a'l-mü'minu* (4) *min-hayrin yesme'uhü hattâ yekûne müntehâhu'l-cennetü*⁷¹⁶

(8) Şirâz u Āb-ı rûknî vü (5) ân bād-ı hoş-ı nesîm

Şirâz Hâce Hâfızun şehrinün ismidür 'Arab (6) katında anuñ evvelden ismi İştahrdur şehir-i kadimde Süleymân 'aleyhi's-selâm (7) daği aña varmışdur *Āb-ı rûknî* ve *Rûknābād* anda bir nehrün ismidür nesîm bunda (8) râyiha-ı tayyibesi olan dimekdür bu mışrâ' uñ maзмünü mübtedâdur

'Aybeş (9) me-kun ki hâl-i ruḥ-ı heft kişverest

Anı 'ayb ile ki yedi iklîmün yañağı (10) *beñidür* bu mışrâ' uñ maзмünü haberdür murâd bundan *ḥubbu'l-vaṭani mine'l-îmāni*⁷¹⁷ (11) ḥasebince kendü vaṭanını medḥ ve aña izhâr-ı muḥabbetdür ve ḥuzûr-ı ḳalb olan (12) yerde 'ibâdet evlâ idüğine tenbîhdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Küy-ı yâre varmasam (13) olmaz münâcâtımda zevk

Kim ḥuzûr-ı ḳalb olmasa tamâm olmaz namâz

(9) Farḳest (14) ez-âb-ı Hızır ki zulumât cāy-ı üst

Farḳ vardur âb-ı Hızrdan ya'nî (15) *âb-ı ḥayâtdan ki zulumât anuñ yeridür* [ya'nî âb-ı ḥayâtdan yegdür]

Bâ-âb-ı mâ ki menba' eş Allâhuekberest

[Ba'zı nüsaḥda *tâ âb-ı mâ vâkı'* olmuş] [Şirâz ḳurbunda bir bülend yer var imiş ki medd-i Başrâ olup andan niçe bağı bağçe ve sahrâ vü çemen temâşâ olunur imiş ki anda varup nazar iden kimesneye ihtiyârı'llâh Ekber diyü ad virmişlerdür] (16) *Bizüm âbımız ile ki anuñ çıḳduğı yer Allâhuekber didükleri mekândur*

(10) Mâ âb-ı rüy-ı (17) faḳr u ḳanâ' at nemi-berîm

Biz faḳr u ḳanâ' at yüzi şuyın iletmezüz ya'nî (18) *zâyi' itmezüz*

Bâ-pādşeh be-güy ki rüzî muḳadderest

Pâdişâha di ki (19) *rızḳ muḳadderdür*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

'Arz-ı zillet itmeyüp rızḳ istemedüm şâhdan (20)

Niçe yıllar geldi rızḳum ḥazret-i Allâhdan

⁷¹⁶ لَنْ يَشْبَعَ الْمُؤْمِنُ مِنْ خَيْرٍ يَسْمَعُهُ حَتَّى يَكُونَ مُنْتَهَاهُ الْجَنَّةُ Mümin bir kimse cennete girinceye kadarkulağına gelen herhangi bir hayırlı işten asla doymaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 680, Hadîs No: 2686.

⁷¹⁷ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmandandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sagânî, Mevzûat; Hadîs No: 81.

(11) Hâfız çi tırfe şâh-ı nebâtîst (21) kilik-i tu

Hâfız ne ‘aceb niyâz budağıdır senüñ kalemüñ [kilik lafzı kesr-i kâf-ı ‘Acemî ve sükûn-ı lām ve kâf-ı ‘Acemî ile aşıda kâş ma‘nâsınadır soñra kalem ma‘nâsına isti‘mâli şâyi‘ olmışdur] [nebât her yerde bütün nâmûs olana dirler ota ve kâşma ve ağaca mütenevildür]

Keş mîve [M52a] (1) dil-pezirter ez-şehd ü şekkerest

Ki anuñ meyvesi ziyâde maqbûl-i kalbdür (2) baldan ve şekerden

Beyt

--+/-+++/+++/+--

Bir tırfe lülüdür kalemüñ ey Sürürî kim (3)

Âb-ı (3) hayât zulmeti içindedür revân

VELEHU EYẒAN [G.36]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Ravza-ı huld-ı berîn halvet-i (4) dervîşānest

Ravza bağçedir huld bunda cennetdür berîn yukarugı (5) dimekdür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki yukarugı cennet bağçesi dervîşlerüñ (6) halvetidür [dervîşlerden murâd erbâb-ı sülûkdur fakîrlar dilenciler demek degüldür vaqtâ ki ehl-i sülûkuñ merâtibin ve hâzret-i Hakkâ vuslatın ve anlara ğınâ vü istignâ hüşûlin beyân kıldı ise anlaruñ şöhet ü muşâhabetine tervîc idüp anlaruñ medhin ider]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

N’ola dirsem halvet-i dervîşe cennet bağçesi

Anda ğam (7) olmaz na‘îm ü ru‘yet-i didâr olur

Māye-i muhteşemî hıdmet-i dervîşānest

(8) *Muhteşemî* ism-i mef’ûl şıgası üzredür yâ-yı maşdariyye ile heybetlenmek ve ululuk (9) dimekdür ya‘nî *ehl-i heybet olmak māyesi dervîşler hıdmetidür ki men hadime hıdime*⁷¹⁸ (10) [*māye* damuzluk ve sermāye ve hamir māyası ve aşı ve dişi ma‘nâsına gelür]

Beyt

--+/-+++/+++/+--

Dünyâ ulularına iden hıdmeti olur

Fakr ehline kim eylese hıdmet ‘azîz (11) olur

(2) Genc-i ‘uzlet ki tılsımât-ı ‘acâ’ib dâred

Genc fetḥ-i kâf-ı ‘Acemî ile hazine ve (12) defîne ma‘nâsınadır ya‘nî *defîne-i ‘uzlet ki ‘acâ’ib tılsımları vardır ki aña vusûle* (13) *māni’lerdür*

⁷¹⁸ من خدم خدم Hizmet edene hizmet edilir. (Kelâm-ı Kibâr)

Feth-i ān der-naẓar-ı rahmet-i dervīṣānest

Ol tılsımlaruñ fethi (14) dervīşler rahmeti naẓarındadır

Ḳıṭ‘a

+ ---/ + ---/ + ---

Cihānuñ her metā‘ı her hevāsı

Ṭılsım u genc-i (15) ‘uzlet ma‘nı‘ idür

Kimesne bozamaz bunca ṭılsım

Meger ol kim cihānuñ ḳāni‘ idür

(3) Ān ki (16) pīşeş be-nihed tāc-ı tekebbür hūrşīd

Ol ki önünde ḳor tekebbür tācını güneş (17) [ān ki bunda ānça ma‘nāsına olmak gerek]

Kibriyāist ki der-ḥaşmet-i dervīṣānest

Bir ‘aẓamettür ki dervīşerüñ (18) heybetindedür

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Dervīş ki ü ma‘rifet ü ḳurbet-i Ḥaḳ yāft

Ü salṭanatı (19) yāft ki şud mesned-i ü ‘arş

(4) Ḳaşr-ı Firdevs ki Rıdṽāneş be-derbānī reft

(20) Cennet köşki ki Rıdṽān anuñ ḳapucılığına gıtdi

Manẓarī ez-çemen-i nüzhet-i (21) dervīṣānest

Dervīşler şenligi çemeninde bir naẓargāhdur

Beyt [M52b] (1)

-+---/-+---/-+---/-+---

Eylemez ḳaşra naẓar olan muşāḥib şāhile

Cennete ḳande baḳar olan ḳarīn Allāhla (2)

(5) Ançi zer mī-şevēd ez-pertev-i ān ḳalb-i siyāh

Ol nesne ki altun olur (3) anuñ ziyāsında ḳara ḳalb

Kīmyāist ki der-şoḥbet-i dervīṣānest

(4) Bir kīmyādur ki dervīşler şoḥbetindedür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ḳalb-i ‘āşī idi ḳāsī kīmyā-yı (5) ‘ışk-ı dost

Püte-i ḥalvetde anı ḥāliş altun eyledi

(6) Ez-kerān tā be-kerān (6) leşker-i zūlmetest velī

Kerān ve kerāne feth-i kāf-ı ʿ Arabî ile kırañ maʿ nāsınadır yaʿ nî (7) ʿālem bir evcden bir evce varınca zulm leşkeridür ammā

Ez-ezel tā be-ebed fırsat-ı (8) dervîşānest

Yaʿ nî evvelden āhire dek dervîşlerüñ fırsatıdur

Beyt (9)

---/+---/+---/+---

Dervîş-rā ki nîst taʿ alluğ be-māl u mülk

Ü-rā çî ğam zi-derd ü ħarāmî vü zālīmān (10)

(7) Devletî-rā ki ne-bāşed ğam ez-āsîb-i zevāl

Bir devlete kim ğam olmaya zevāl fitnesinden (11)

Bî-tekellûf be-şinev devlet-i dervîşānest

Tekellûfsüz işit dervîşler devletidür (12)

Beyt

---/+---/+---/+---

Me-gū cāhi ez-salţanat bîş nîst⁷¹⁹

Kî îmen ter ez-mülk-i dervîş (13)

(8) Hüsrevān kıble-i ħacāt-ı cihānend velî

Pādşāhlar cihān ħacetleri kıblesi (14) dururlar velî [Baʿ zı nüsağda ħacāt-ı duʿ āend vākıʿ olmuş]

Sebebeş bendegî-i ħazret-i dervîşānest

Anuñ sebebi dervîşler (15) ħazreti kulluğıdur

Beyt

---/+---/+---/+---

Ĥağ teʿ ālā şāh-ı ʿ ālem olana virdügi vağt

Ĥıfz-ı dervîşān (16) içündür ĥıdmet-i işān içün

(9) Ey tevānger mefurûş in heme nağvet ki tü-rā

(17) Ey ġanî şatma bu kadar tekebbürî ki senüñ

Ser ü zer der-kenef-i himmet-i dervîşānest

(18) Başuñ ve altunuñ dervîşler himmeti şıgınağındadır

Beyt

---/+---/+---/+---

Ĥür münker zʿān ki dervîşān-ı (19) dîn

Sedd-i Yeʿ cücend ü evtād-ı zemîn

⁷¹⁹ Muslihiddin Saʿdî, **Külliyât-ı Saʿdî**, Bostân 1. Bâb, s. 337.

(10) Genc-i Kārūn ki fūrū mī-reved ez-ḳahr henūz

(20) Kārūn ḥazīnesi ki ṭalar ḳahrdan henūz [fūrū reften ṭalmaq dimekdür]

Ḥānde bāṣi ki hem ez-ḡayre-i (21) dervīṣānest

Oḳumıṣsın ola ki hem dervīṣler ḡayretindendür

Rubā' i (Ahreb) [M53a] (1)

Sermāye-i mülk-i cāvidān dervīṣist

Sırr-ı heme peydā vü nihān-ı dervīṣist (2)

İflās u gedāyī ne-buved dervīṣi

Ber-dāṣten-i dil zi-cihān-ı dervīṣist (3)

(11) Rūy-ı maḳṣūd ki ṣāhān be-du' ā mī-ṭalebend

Ba' zı nūsaḥda böyle vāḳı' olmış (4) ṣehre-i baḥt ki dil mī-perdāz ṣāh u gedā [baḥt yūzi ki ḡöñül alur ṣāh u gedādan] [maḳṣūd yüzini ṣāhlar]

Mazḥareṣ āyine-i ṭal' at-ı dervīṣānest

(5) Anuñ zuḥūrı yeridür dervīṣler yūzi āyinesidür murād budur ki maṭlūb olan (6) devlet devlet-i bāḳiyyedür ve ol dervīṣler üzünde zāhir olur

Ḳıṭ' a (7)

++--/+-+--/++--

Devlet oldur ki olmaya zā'il

Ola bāḳi senüñle 'uḳbāda

Yoḥsa ne (8) devlet olsun ol devlet

K'olasın müflis anda aḥiride

(12) Men (8) ḡulām-ı naḡar-ı Āsaf-ı aḥdem k'ū-rā

[Aṣlda ki ū-rā idi vezn içün hemze ḥazf olunup kāf vāva muttasıl yazılup ḥarf-i hā ḥazf olundu] [Āsaf Süleymān 'aleyhi's-selām ḥazretinüñ vezirinüñ ismidür Ḥāce Ḥāfız Āsaf-ı 'ahd diyüp kendü zamānında olan veziri medḥ ider ba' zı nūsaḥda mıṣrā' -ı evvel böyle vāḳı' olmuṣdur bende-i Āsaf-ı 'ahdem ki der-în sulṭanateṣ zihī zamāne ki veziri dervīṣ-siret ola] Āsaf-ı 'ahd ya'nī zamān veziri naḡirinüñ (9) ḳulıyın ki aña

Ṣüret-i ḥāceḡi vü siret-i dervīṣānest

[Āḥirinde hā olan lafz-ı yā idḡāl itseler kāf-ı 'Acemī getürüp ḥāyı ḥazf iderler bendeḡi vü ḥāceḡi gibi] ḥāceliḡ (10) ṣüreti ve dervīṣler ṭariḡati vardur

Beyt

++--/+-+--/++--

Ez-derün ṣev āṣinā (11) vü ez-berün biḡāne ṣud

İñçünin zibā reveṣ kem mī-buved ender-cihān (12)

(13) Ḥāfız er āb-ı ḥayāt-ı ebedī mī-ṭalebi

Ey Hâfiz eger âb-ı hayât-ı ebedî (13) isterseñ

Menba‘ eş hâk-ı der-i halvet-i dervîşānest

Anuñ çıķduğı yer (14) dervîşler halveti kapısınıñ toprağıdur ba‘ zı nûsaħda maħlaş vâkı‘ olan (15) beyt böyle vâkı‘ olmış

(14) Hâfiz incā be-edeb bâş ki sulţānı-i mülk

(16) Ba‘ zı nûsaħda sulţān u melikdür

Heme ez-bendegi-i hâzret-i dervîşānest

[*H‘āce ‘Ubeyd evā’ il-i hālinde bir şālîh çiftçi kişi imiş yā bir kalendar andan du‘ ā taleb idüp du‘ ā ‘akabince halkdan rağbet peydā olup bī‘ at itmişler pādşāh olmış*] (17) *dükeli dervîşler hâzretinüñ kulluğındandır ‘aceb sırr-ı İlāhîdür ki terk-i dünyā idenlerüñ (18) hıdmetin idenlere Hâk te‘ālā istedüklerin virür ve anlaruñ du‘ āsı bunlaruñ (19) haķķında müstecāb olur ve ekşer kendülerüñ du‘ āsı kendüler haķķındadır müstecāb (20) olmaz belki belā musallať olur anuñçün Şeyh Kemāl Hocendî dir*

Beyt [M53b] (1)

-+---/-+---/-+---/-+--

Ger dilet bi’şkest dilber mesti efzūn kun kemāl

K’ez-şikest-i cām-ı Mecnūn kaşd-ı Leylî diğerest (2)

[Leylî ta‘ām bişirüp fuķarāya taşadduķ ider imiş Mecnūn daħi çanağın eline alup gelmiş Leylî kepçe ile anuñ çanağını urup şımış Mecnūn hâz idüp semā‘ itmiş]

VELEHU EYŻAN [G.37]

[Mef‘ ūlū Mefā‘ ilün Mef‘ ūlū Mefā‘ ilün]

(1) Der deyr-i muğān āmed yārem kadehî derdest

Āteş-perest kilisāsına (3) geldi yārüm bir kadeh elinde olduğı hālde

Mest-i ez-mey ü mey-h‘ārān ez-nergis-i (4) mesteş mest

[*Nergisden murād ‘ayndur ve ‘ayn lafzınıñ bir ma‘ nāsı zāt-ı şey’dür lācerem ‘aķl ki hevvāş u kuvānuñ metbū‘ idur ve ālāt u idrākuñ aşlıdur çün ol bir nesneye mā’ il ola sâ’ir hevvāş ve kuvā daħi aña muvāfık iderler sellema’llāhu te‘ālā*] *yār şarābdan mest mey-h‘ārılar anuñ nergis-i mestinden mest* (5) murād *pīr-i muğāndan şeyh ü mürşid hükminde olan hānķāh u mevzu‘-ı ‘ibādetdür* (6) bu kelām [ya‘ nī maźmūn-ı muṭlāk] rūh-ı insānī kelāmıdır ve anuñ yāri ‘aķldur ki ‘ālem-i İlāhiden (7) bile gelmişdür rūh mevzu‘-ı ‘ibādete geldükde ‘aķl fikr-i ma‘ āşda vü (8) mülāhaza-ı kesb-i dünyāda idi İttifāken ‘ışķ-ı İlāhī aña te’şir idüp (9) ol daħi şarāb-ı ‘ışķ-ı İlāhī nūş idüp kendüyi serhoş idüp (10) baķiyye-i bāde-i ‘ışķ nūş itmek şadedinde iken fikr-i māsivāyı terk idüp (11) rūha muvāfaķat eyleyüp mütekeyyif ve baķiyye-i nūş itmek üzre iken gelüp (12) meyhārılar ki kuvā-yı rūh u hevvāş-ı bedeniyedür anuñ zāt-ı müstenidin mest olup cümlesi (13) bir hāl üzre olduklarıdır [çün sālîk ihlās üzre ola cānib-i feyyāzdan tamām feyz olup istiğrāk-ı küllî hāşıl olur anı beyān ider] [yār haķıķatde yardımcıya dirler ve yoldāşa dirler maħbūba yār didükleri mecāzdur]

$$-+-/-+-/-+-/-+-$$

Menzil almaz yol eri çün rehber ü hemrāhsuz (14)

Sālik irer mi murāda ‘aql aña yār olmasa

Rūḥ sultāndur vezīri ‘aql ve (15) ‘askerdür ḥevās

Münhazim olmaz ‘aduvv bir cümle hemvār olmasa

(2) Der-na' l-i semend-i ū (16) şekl-i meh-i nev peydā

Anuñ atı na' Linda yeñi ay şekli zāhirdür

V'ez-qadd-i bülend-i û (17) bālā-yı şanavber pest

Anuñ bülend kıaddinden şanavber kıāmeti alçakıdır murād bundan (18) ‘aqluñ ‘uluvv mertebesin beyāndur ki ba‘zı merātibinde felekde melek gibidür ve nefis (19) kıuddusiyye mertebesine varıcaķ yirde bülend-i tab‘ ve kıavī-i fehm olanlar andan alçaķdır (20) zırā nefis kıuddusiyye mertebesine varıcaķ nazariyyāt aña bedīhī olup iktisābdan (21) müstāgnī olup feyeżan-ı İlāhiyyeye tamām maķall olur

(3) Āhir be-çi gūyem hest ez-ħod ħaberem [M54a] (1) ħūn nīst

Âhîrine var diyeyin kendümden haberüm çün yokdur (2) murād bundan rūḥa ‘aql-ı muvāfaqat idicek rūḥ baḥr-i tevḥîdde (3) müstağrağ olup kendü nefsinden daḡı gâfil olduğın beyāndur

Rubā' ī (Ahreb) (4)

Cüz yād-ı tuem ez-dil-i nā-şād be-reft

Der-sīne hevā-y1 gül [ü] şimşād be-reft (5)

Müstağraḳ-ı z̤ikr-i tu çinānem ki zi-z̤ikr

Der-zīkr-i tu zīkr-i tüem ez-bād be-reft (6)

Ez-behr-i çi gūyem nīst bā-ū nazārem çūn hest

Neden ötüri yok diyem (7) aña naẓarum çün vardır

Beyt

$$-+--/-+--/-+-$$

Ān ki ez-Ḥaḡ nīst ġāfil yek nefes (8)

Key tevāned guft īncā nīst kes

(4) Şem‘ -i dil-i demsāzem bi’nşest çü ū (9) berhāst

Hem-râzlaruñ gönli çerâğı oturdı ya[‘]nî söyündi (10) *çün ol kılkdı ya[‘]nî gıtdı* murâd budur ki nûr-ı kalb hâzret-i Hakkuñ (11) muvâfakâtı ve tevfiķi iledür çün andan muvâfakat ve mürâfakat (12) olmaya nûr-ı kalb muntafî olur [Ba[‘]zı nüsaḥda dem-sâzân yerine müştākân vâķı[‘] olmuş]

$$\mathbf{K}_1 \mathbf{t}^c \mathbf{a}$$
$$+ \text{---} / + \text{---} / + \text{---}$$

Eger tevfiķũ olursa refiķũm (13)

Çerāğ-ı ƣalb olur gũn gibi pũr nũr

Eger dũr idesin nũr-ı hũdāyı (14)

Ne‘ ūzũbillah olur çeřm-i dil kũr

V’efğān zi-dil-i bārān berhāst çũ (15) ū benřest

Dağı efğān bārān gũnlũnden ƣalkdı çũn ol oturdı (16) murād budur ki çũn hāzret-i Hāğ muvāfağat u mũrāfağat ide ‘ işğ u (17) muğabbet ve şevğ u hālet ziyāde olur

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Ger řevĩ dũr ez-berem hicr ū melālem mĩ-kũřed

Ger řevĩ nezdĩk-i men şevğ-i viřālem mĩ-kũřed (19)

(5) Ger ġāliye hoř-bũ řud der-ğisũ-yı ū piçĩd

Eger ġāliye hoř ƣoğulu oldu (20) *anũ zũlfine dolaşdı* murād budur ki her nesnedeki şayyib ū luřf (21) vardur hāzret-i Hāğğũn řarĩkine mā’il olur ki *el cinsũ ile’l-cinsi yemĩlu*⁷²⁰ [*ğāliye* yuğaruda bir kerre beyān olunmışdur ki ġāliye-misk didũkleridũr ba‘ zılar ‘ iřr mũrekkebdũr didiler] [*ğisũ* řarĩğat-ı sālĩke dirler]

Beyt [M54b] (1)

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Serv mā’il-i be-ğadd-i tũst çĩ hācet be-delĩl

Heme dānend ki *el-cinsũ ile’l-cinsi yemĩl* (2)

Ver vesme kemānkeř geř řud der-ebrũ-yı ū peyvest

Eger rāřtĩğ yāyı çekici oldu (3) *ise anũ ƣařına ulaşdı* murād budur ki her reng ū ta‘ alluğ ki (4) vardur hāzret-i Hāğğũn ızlāline rāci‘ dũr

Rubā‘ ĩ (Ahreb)

Ger bedrağa-ı luşf-ı (5) tu ne-nũmāyed rāh

Ez-rāh-ı tu hĩç kes ne-kerd ū āğāh

Ve ān ki ki be-reh resĩd (6) yāřt tevfiğ

Tevfiğ-i refiğ er ne-řeved vũ ū yelāh

(6) Bāz āy ki bāz āyed (7) ‘ ōmr-i şude-i Hāfız

Girũ gel ki girũ gele Hāfızũ ġitmiř ‘ ōmri murād (8) rağmāniyyet ġālib olmasĩdur çũn ol ġālib ola cemĩ‘-i ‘ ōmr ‘ ibādete (9) şarf olmış meřābesinde olur pes ‘ ōmr zāyi‘ olmış olmaz

Beyt (10)

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

⁷²⁰ الجنس الى الجنس Cins cinsine meyl eder.

Der-tu şeytānī vü rahmānī vü rūhānī dūrūst
Ez-şümār her ki bāşī (11) ān berī rüz-ı şümār

Her çend ki nāyed bāz tīrī ki be-reft eş şast⁷²¹

[Şast ok gizleyüp kirişde baş parmak ile dutulan yere dirler ve balık ağına ve oltaya dirler ve niştire dirler ve altmışa dirler bunda ma^çnā-yı evvel murāddur] (12) *her ne deñlü ki gelmez girü bir ok ki gıtdi şastdan* bunda tenbīh (13) vardır ki giden ^çömr girü gelmek muhāldür pes taẓyī^ç-i ^çömr kılmayup (14) *kaẓā-yı māfāt için tevfiķ-i ihlāş ve faẓl-ı hāş taleb* (15) kılmak gerek ve illā şoñ pīşmānlık fā^çide itmez niteküm ^çālem-i rū^çyāda (16) bir ķalbi zindeye bir meyyit dimiş

Nazm

-+---/-+---/-+-

Ey dirīgā fevt şud ^çömr-i (17) ^çazīz
Ĝuşşa mānd ü kışşa ne-tevān guft nīz
Ey dirīgā mīne-dānistīm mā (18)
Kār kerden mītevānistīm mā
Lācerem imrüz hayrān māndeīm
Der peşimānī (19) be-zindān māndeīm
^çÖmr-i ħod mī-bügzered mānend-i mīg
Dest ü pādārī çī pāyī hey dirīg (20)

VELEHU EYẒAN [G.38]

[Çün sālīk iķbāl-i küllī kıla ve feyeẓān ġālib ola. Mekāyid ü lezzāt ķaṭ^ç-ı ķarīķ itmek ħūnı vardır. Andan ihtirāzı beyān ider]

[Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilün]

(1) Ĥāb-ı ān nergis-i fettān-ı tu bī-çizi nīst

Ĥiṭāb maḥbūb-ı mecāziyedür (21) [*Türki^ç* ibāret ile ħāşıl-ı ma^çnā budur] *ya^çnī senūñ ol nergis fettānuñuñ uyķusı ķolayına degüldür ihtimāldür ki* [M55a] (1) meger İlāhī olup baña ġaflet virüp şayd itmek için ola (2)

Tāb-ı ān zülf-i perişān-ı tu bī-çizi nīst

Ya^çnī senūñ ol (3) *zülf-i perişānuñuñ bükülmesi ķolayına degüldür ihtimāldür ki beni ol kemend ile* (4) *ķayd itmek için ola*

Ķıṭ^ça

-+---/-+---/-+-

Ĥālī dāne zülfī dām itmişdurur
Niçe ķalbi aña (5) rām itmişdurur

⁷²¹ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: *Her çend neyāyed bāz tīrī ki be-şud ez-dest*

Bend idüp bunları anda bend ile

Anlara vaşlın Һarām (6) itmişdurur

(2) Ez-lebet şîr-i revân bûd ki men mî-gufterm

Lebüñden süd (7) aķar idi ya' nî tâze idüñ ki ben didüm

İn şeker gird-i nemekdân-ı tu (8) bî-çizi nîst

Bu şeker senüñ tuzluķuñ yanında kolayına degüldür (9) nemekdân ağzı şeker tudağdır murād budur ki melāhat ile lezzet-i (10) nefsāniyye rehzen-i sālîk idüğün erkenden bilüp andan (11) ictināb kıldum

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dehān-ı yār buved çün dehāne-i şer ü şür (12)

Be-ān ki merd-i Һarîķat ez-ān bāşed dūr

(3) Çeşme-i āb-ı hayātest (13) dehānet ammā

Lebüñ maṭlûbıdur ammā

Ber-lebet çāh-ı zeneĥdān-ı tu (14) bî-çizi nîst

Lebüñ üzre dimegüñ ma' nāsı lebüñden (15) faẓla ve anuñ üzerine her bir çāh-ı zeneĥdānuñ kolayına degüldür ammā ṭam' a (16) idüp buña düşmek ḥaṭarı vardır *e/- 'iyāzu bi'llāh*⁷²² [cemî' -i nüsaĥda böyledür hemān bir nüşhada *zîr-i leb* vāķı' olmışdur]

Beyt (17)

- - + / + - - + / + - - + / + - -

Çāh-ı zaķan-ı yārdurur çāh-ı cehennem

Uğrama anuñ dā'iresine şaķın Ādem (18)

(4) Cān-dırāzi-i yü bādā ki yaķın mî-dānem

Saņa cān uzunluğı olsun (19) ki yaķın bilürem

Der-kemān nāvek-i müjgān-ı tu bî-çizi nîst

(20) *Kaşuñ yayında kirpüküñ oķı kolayına degüldür* ya' nî beni helāk (21) itmek içündür saņa 'ömr uzunluğı olsun murād budur ki [M55b] (1) kemān ebrûlara ķurbān olayın dime tîr-i müje helāk eyler seni

(5) Mübtelāi (2) be-ġam u miĥnet ü endüh u firāk

Ya' nî bu ķadar ālāma mübtelāsın (3)

Ey dîl in nāle vü eġgān-ı tu bî-çizi nîst

Zîrā derdi olan (4) nāle vü feryād ider

Beyt

⁷²² العیاذ بالله Allāha sığınırız.

--+---/-+---/-+---/-+--

Nâle vü feryâddur bu hâste cân eglencesi (5)

Kim olur bîmâruñ âhıyla figân eglencesi

(6) Dûş bād ez-ser-i zülfeş (6) be-gülistân be-güzeşt

Dün gice yıl anuñ zülfi evcinden gülşene (7) uğradı [Ba'zı nüsaḥda ser-i güyeşdür]

Ey gül in çāk-ı giribân-ı tu bî-çizi nîst

Ya' nî ey gül (8) bu yaḡañ yırtmaḡ senüñ ol zülf ḡoḡusu şevḡinden

Beyt (9)

---+/-+---/+---/+--

Büyet şinîd gül meger ez-bād-ı şubḡ-dem

Hemçün sürürî cāme-i ḡod-çāk mî-kuned (10)

(7) Derd-i 'aşḡ er çî dil ez-ḡalk-ı nihân mî-dāred

Derd-i 'ıḡḡ egerçî ḡöñül (11) ḡalkdan gizler

Hāfiz in sîne-i nālân tu bî-çizi nîst⁷²³

Ey Hāfiz (12) senüñ bu inileyici sesinüñ ḡolayına degüldür murād budur ki 'ıḡḡ ki şıdḡ (13) ile ola eşerinden zāḡir olur pes mu' teber budur ol degüldür ki da' vî-i (14) belâ delîl ola

Beyt

Da' vî-i 'ıḡḡ kerdin āsānest

Lîk ū-râ (15) delîl ü burhānest

Ve bunda tenbîh vardur ki ihlâş oldur ki 'ibâdeti (16) ketm ideler āşârlarından zuḡūr ide

Rubā'î

---+/-+---/+--

ḡayfâ ki esîr-i neng (17) ü nāmîm

Şud ' ömr-i tamām u nâ-tamāmîm

Der-mâ ' amel nîst mî-nümâyîm (18)

Guyâ ki muḡalliş ü hümāmîm

VELEHU EYŻAN [G.39]

[Çün bundan sâbîḡ olan ḡazelde va'z u naşîḡat ve terk-i hevāya irşād eyledi ise bunda vâ' iz olan ' âlim ü ' âmil olmaḡ lâzum idüḡin zıkr ider ki kelāmı mü'eşşer ola]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Be-rev be-kâr-ı ḡod ey vâ' iz in çî (19) feryādest

⁷²³ Bu mısırâ derkenarda şu şekildedir: *Hāfiz in dîde-yi giryân-ı tu bî-çizi nîst*

Ki va‘ zuñda ref‘ -i şavt idersin

Merā fütād dil ez-reh tü-rā (20) çi üftādest

Benüm gönülüm yoldan düşdi saña ne düşdi murād (21) budur ki va‘ z u naşîhat idenlerüñ da‘ vî-i keşf ü kerāmet kılanlaruñ ekseri ehl-i kıldür [M56a] (1) şāhib-i hāl degüldür anlaruñ kulına erbāb-ı hāl çendān i‘ tibār kılmazlar anuñçün (2) böyle dirler

Şi‘r

Yā vā‘ ize’n-nāsi kād aşbehte müttehemem⁷²⁴

İz ‘ ibte minhüm umüren ve ente (3) te’ tihā

(2) Miyān-ı ū ki Hudā āferīdeest ez-hiç

Anuñ belini ki Hāḡ te‘ ālā hiçden (4) *halk eylemişdür*

Daḡīkaist ki hiç āferīde nekşādest

Bir daḡīkadur ki (5) *hiç maḡlūk anı açmamışdur* murād *miyāndan* taḡdīr-i ezelīdür ki Hāḡ te‘ ālā ile her şahşuñ (6) ortasındadır anı ḡazret-i Hudā kim ‘ademden ihtiyār idüp ḡazā itmemişdür ve anı (7) kimse bilmez

Rubā‘ i (Ahreb)

Der-küy-ı ḡazā ne rehgüzer mī-dānem

Ne sırr-ı ḡazā vü ne ḡader mī-dānem (8)

Mī-dānem in ki ez-ḡader ne-tevān cüst

Ez-sırr-ı ḡazā hem in ḡader mī-dānem

(3) Gedā-yı (9) küy-ı tu ez-heşt ḡuld müstāḡnīst

Senüñ maḡallüñ dilencisi sekiz cennetden (10) *müstāḡnīdür*

Esīr-i bend-i tu ez-heft düzaḡ āzādest⁷²⁵

Senüñ bendüñ (11) *esīri yedi cehennemden āzāddur* murād budur ki ḡurbet-i ḡazret-i Hāḡ ḡaşıl kılup (12) tālib-i müşāhede olan cennete muḡtāc degüldür ḡuyūd-ı İlāhī ile muḡayyed olup (13) ma‘ āşīden maşūn olan cehennemden āzāddur

Rubā‘ i (Ahreb)

-+---/-+---/-+---/-+---

Ni‘ met-i firdevs-i (14) zāhid-rā vü mā-rā rüy-ı düst

Ḳıymet-i herkes be-ḡadr-i himmet-i vālā-yı üst (15)

Dest ü pāy-ı men be-best ez-ma‘ şiyet miknet ne-dād

Şer hemī pendāştēm dīdem (16) ki ḡayrem ender-üst

(4) Egerçi mesti-i ‘ışḡam ḡarāb ḡāhed kerd velī

⁷²⁴ “Ey insanlara vaaz eden; öğüt veren kişi; sen töhmet altında kalmışsın. Çünkü sen kendi yaptığın işlerden onları ayıplıyorsun.” Ebu’l-Atāhiye, *Dîvānu Ebî’l-Atāhiye*, Dāru Beyrūt li’t-Tibāa ve’n-Neşr, Beyrut 1406/1986, s. 469.

⁷²⁵ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: *Esīr-i ‘ışḡ-ı tu ez-her dü ‘ālem āzādest*

Egerçi 'ıřķ mestligi (17) ĥarāb eyledi beni ammā

Esās-ı mestī-i men z'ān ĥarābābādest

(18) *Varlıgum būnyādı ol ĥarābdan ābāddur* murād budur ki mest-i 'ıřķ-ı Hāk olup
(19) 'imāret-i dünyāya meřgūl omayup 'aql-ı ma'āşı mu'aṭṭal olan dünyāsı (20)
cihetinden ĥarāb olur lakin ĥayāt-ı ebediyye seng-i būnyādı ve binā-yı (21) āḫireti bu
vīrānlıktan ma' mūrdur

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--

Ey dil eger bürīde-i taḥḫīḳ [M56b] (1) bingerī

Dervīši iḥtiyār kuni ber-tu engerī

(5) Dilā menāl zi-bī-dād u cevri-i (2) yār ki yār

Ey gönül inleme zūlm ü cevri-i yārdan ki yār

Tü-rā nařīb hemīn (3) kerdeest ü in dādest⁷²⁶

Saṇa nařīb bunı eylemiřdūr ve bunı virmiřdūr (4) murād budur ki zāhiren fakr u
zillet ü belā miḥnet ki görünür egerçi (5) zūlm şūretinde görünür 'aṭā-yı İlāhī ve
'aṭiyye-i ebediyyedūr ki cenāb-ı 'izzet (6) ḫaberi budur

Rubā'ī

+++/-+--+/-+--

Mā belā-rā be-kes rehā ne-kunīm

Tā ki nāmeř zi-evliyā ne-guṭīm (7)

İn belā gevher-i ḫazīne-i māst

Mā be-her kes güher 'aṭā ne-kunīm

(6) Be-kām tā ne-resāned (8) merā lebeş çün nāy⁷²⁷

Murāda eger iriřdürmeye beni anuñ lebi nāy gibi (9) [çün nāy lafzı merhūndur]

Nařīḫat-ı heme 'ālem be-gūř-ı men bādest

Cümle 'ālemüñ nařīḫati benüm kulağumda (10) *yıldır* murād budur ki eger va'z u
nařīḫat ol cenāb-ı kibriyādan lezzete (11) bā' iş olursa febihā ve ni' met ve illā bī-
fā' ide kelām olur

Ḳıṭ'a (12)

+++/-+--+/-+--

'Āḳil oldur çünki pendī diñleye

Ol kelāma 'ālim ü 'āmil ola

Yoḥsa (13) pend-i nāřīḫ ile ḳıřřa-ḥ'ān

⁷²⁶ (Derkenār) Tü-rā nařīb hemīn dār u in ez-ān dādest- Saṇa nařīb hemān bunı virdi ve bu ol
'adldendūr.

⁷²⁷ Derkenarda bu mırā şū şekildedir. *Be-kām-ı mā be-resāned lebeř meger verne*

Bir olur sâmi‘ eger ‘ âtıl ola

(7) Be-rev (14) fesâne me-ḥ‘ân u füsün me-dem Ḥâfız

Yürî efsâne ya‘nî kışsa okıma (15) ve efsün üfürme ey Ḥâfız [me-dem nehydür demîden lafzından]

K‘ez-în fesâne vü efsün merâ besî yâdest

(16) Ki bu efsâne ve efsûndan benüm çok ḥâtırumdadur murâd budur ki eger kelâmuñ (17) kavı-i belâ a‘ mal ise cenâb-ı qudsüñ maḳbûli olmaz zirâ buncılayın guftâr-ı (18) bî-kirdâr ol ḥâzretde bî-şümârdur ki en-naşîḥatu sehlün ve’l-müşkilü ḳabûluḥâ⁷²⁸ (19)

Ḳıṭ‘ a

+ ---/ + ---/ + ---

Naşîḥat eylemekdür ḥalka âsân⁷²⁹

Velîkin va‘ ize dutması müşkil (20)

Ḳolaydur emr iderse ḥ‘âce-veş ol

Velî dutması güç çün ‘ abd maḳbûl (21)

VELEHU EYŻAN [G.40]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) La‘l-i sîrâb-ı be-ḥûn teşne leb-i yâr-ı menest

[La‘l âbdâr ve berrâḳ olmak mu‘teberdür ve murâda nazâr murâd-ı istiğnâdur ve ḳana teşne olmak ḳan içmek istemesidür murâda nazâr murâd-ı feyz-i rûḥ emridür ve lebden murâd kelâm-ı İlâhîdür] şuya ḳanmış [M57a] (1) ḳana şusuz la‘l benüm yârimüñ lebidür murâd bundan işâretdür ol ḥaberde (2) ki aḥbâr-ı Dâvûda vârid olmışdur *ellâ ṭâle şevḳü’l-ebrâri ilâ ve* (3) *innî eşeddü ileyhim şevḳen*⁷³⁰

Ḳıṭ‘ a

+ +- -/ + +- -/ + +- -/ + +- -

Be-kušten-i men eger leb küşâyed ü gûyed (4)

Be-ğırr za‘îl ki câneş sitân be-nezd-i men âr

Cüz in ne-dânem ez-în ḥikmet-i (5) İlâhî-râ

Ki ‘ ıyş-ı şoḥbet-i ü yâbed in ğarîb diyâr

Eger fażilet-i (6) bisyâr bûdi ‘ ömr-i dırâz

Ne-dâdi mühlet-i İblîs tâ be-rûz şümâr (7)

⁷²⁸ النصيحة سهل والمشكل قبولها Nasihat etmek kolaydır, müşkil olan onu kabûl etmektir, Bu söz İmâm Gazâlî’ye âit olarak gösterilmektedir. Ancak kesin olarak sözün âidiyeti tespit edilememiştir.

⁷²⁹ Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ulün

⁷³⁰ أَلَا طَال شَوْقُ الْأَبْرَارِ إِلَيَّ وَإِنِّي أَسْتَدُ إِلَيْهِمْ شَوْقًا Ebrar benim ile kavuşmayı hararetle ister oysa ben onlara kavuşmayı onlardan daha fazla istiyorum. (Hadîs) Abdullâh bin Abdulganî el-Makdisî, Hadîs No: 19. Ebrar benim ile kavuşmayı hararetle ister oysa ben onlara kavuşmayı onlardan daha fazla istiyorum.

V'ez-pey-i dīden-i ū dāden-i cān kār-ı menest

[Pey lafzı aşıda iz ma' nāsına ve siñir ma' nāsınadır iz kişinüñ soñunda gelür anuñçün sonra ma' nāsı virildi] anı gördükden soñra (8) cān vireyün benüm işimdür murād bundan işāretdür ol hadīs-i (9) şerīf maẓmūnına *men eḡabbe liḡā 'a 'llāhi eḡabba 'llāhu liḡā 'ahū*⁷³¹ ki (10) bu ḡālet-i niza' da olur şol kimse ol ḡinde müşāhede-i (11) dīdār ider bī-tereddūd cān nişār ider [veyāḡūd müşāhede-i ḡalb bā' iş-i bezl-i rūḡ olduğudur riyāzet ile]

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Perde ez-piş (12) ber-endāz ki müştākān-rā⁷³²

Lezzet-i dīdenet ez-telḡi-i cān ḡam ne-dihed (13)

(2) Şerm ez-ān çeşm-i siyeh bādeş u müjgān-ı dīrāz⁷³³

Ol kimsenüñ utanması (14) *ḡara gözden olsun daḡı uzun kirpikden*

Her ki dil burden ū (15) dīd u der-inkār-ı menest

Her kim ki anuñ gönül elemin gördi ve benüm inkārumdadur (16) murād budur ki şol kimse ki cemāl-i bā-kemāl ḡāzret-i Ḥudāyı 'ayn-ı (17) ḡalb ile müşāhede ide aña gönül virür zīrā cemālūñ ḡāşşası (18) ḡalb-i selīmi cezb itmekdür

Rubā' i (Ahreb)

Ān-rā ki çünin cemāl bāşed⁷³⁴ (19)

Ger dil be-bered ḡelāl bāşed

V'ān kes ki çünin cemāl-i rā ū

Dil mīne-dihed (20) ū bāl bāşed

(3) Sārbān raḡt be-dervāze meber k'ān ser-i kūy

Ey (21) *deveci esbāb u metā' ı şehr şoḡaḡına iletme ki ol maḡalle başı*

Şāh [M57b] (1) rāḡişt ki sermenzil-i dīldār-ı menest

Bir ulu yoldur ki benüm dīldārımuñ menzili (2) *başıdur* lācerem metā' ve esbāb ile anı teng itmek olmaz murād *sārbāndan* (3) nefsdür ki ḡākim-i tendür ve murād *raḡt*dan metā' -ı dünyā *dervāzed*en (4) murād ṡarīḡatdur aña terk-i dünyā ile dülük gerekdür

(4) Bende-i ṡāli' -i ḡi'şem (5) ki derin ḡaḡt-ı vefā

Kendü ṡāli' imüñ ḡulıyın ki bu vefā ḡızillıḡında (6)

'İşḡ-ı ān lūli-i sermest vefādār-ı menest

⁷³¹ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ Kim Allāh'a kavuşmayı severse Allāh'ta o kimseye kavuşmayı sever. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 1, s. 556, Hadīs No: 1066.

⁷³² Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

⁷³³ Bu mısırā derkenarda şu şekildedir: *Şermeş ez-çeşm-i siyeh bād u zi-müjgān-ı dīrāz*.

⁷³⁴ Mef' ulü Mefā' ilün Fe' ulün

Ol lülü-i sermest 'ışkı (7) benüm vefādārumdur murād bundan cez̄b-i Hakkı meħmedetdür Resūlullāh 'aleyhi's-selām (8) buyurur *izā erāda'l-lāhu bi-'abdin ħayren zūhhedehu fī'd-dünyā ve rağğebuhu fī'l-āhireti ve başsarahu* (9) *bi-'uyūbi nefsihi*⁷³⁵ [lülü yukarıda beyān olunmuşdur]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ṭālī'üm gāyet iyüdüür naħsdür dünyālğı

Līk (10) çün 'ilm ü 'amel kaçd eyleşem olur sa' id

(5) Ṭabla-ı 'ıtr-ı gül ü derc-i 'abir-efşāneş

(11) *Gül 'ıtrınuñ ṭablası ve anuñ abir-efşān hoķķası*

Feyz-i yek şemme (12) zi-büy-i hoş-ı 'atṭārest

Benüm 'atṭārimuñ hoş koķusından bir şemme (13) *feyzdür* murād bundan cümle-i aķvāl-ı şādıķanuñ ve cemī' ef'āl-i tayyibenüñ (14) daħi ef'āl-i ḥasenenuñ ve aħlāk-ı ḥamīdenüñ menşe' ü menbāsi ḥazret-i (15) Hakkıuñ feyz ü fazlıdur dimekdür

Nazm

---/+---/+---

Ān gū be-ķanā' at āşinā şud

Ez-feyz-i tu'izzu men teşā⁷³⁶ şud (16)

V'engüre-i hırş u āz peymūd

Mekhūr tüzillu men teşā⁷³⁷ şud

(6) Bağbān hemçü nesimem (17) zi-der-i bāğ merān⁷³⁸

Ey bağbān yil gibi beni bāğ kıyusından sürme

(18) **K'āb-ı gülnār-i tu ez-eşķ-i çü gülnār-ı menest**

Ki senüñ gülnārınuñ şuyı (19) *gülnār* gibi eşķümdendür [ya'nī kanlu gözüm yaşundan] murād *bāğbāndan* rıdvān yā ḥazret-i Raḥmāndur (20) ve *gülnār*dan murād cennetdür lācerem ḥaşıyyet-i Hakk için ağlamak (21) aña zīnet ü bā' iş-i raḥmetdür Resūlullāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur [M58a] (1) *lā yelīcu eḥadu'n-nāre be-key min-ḥaşıyeti'l-lāhi te'ālā ḥattā ye'ude'l-lebenu fī'd-ḍar'ı*⁷³⁹ ve Hakk (2) *te'ālā* buyurmuşdur *tilke'l-cennetü'l-letī urıştūmuhā bimā küntüm ta'melūn*⁷⁴⁰

(7) Şerbet-i kand u (3) gulāb ez-leb-i yārem fermūd

⁷³⁵ İđā Arād Allē beğbı Xırrā Zēde fī dūniā, vāğbē fī āğrē, vāğbē beğbı bēğbı nefsē hayır murād ettiğı zaman onu dinde fakih (bir ālim), dünyada(n yüz çevirmiş) zāhid (bir kul) kılar, ve ona nefsinin ayıplarını (kusur ve hatalarını) gösterir. (Hadīs) İbn-i Hacer El-Askalani Münebbihat.

⁷³⁶ "Dilediğini yüceltirsın." (Kur'an, Āli İmrān 3/26)

⁷³⁷ "Dilediğini alçaltırsın." (Kur'an, Āli İmrān 3/26)

⁷³⁸ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Bağbān çü nesim zi-der-i ḥ'ış merān.

⁷³⁹ لا یلج أحد النار بکی من خشية الله تعالى حتى يعود اللبن في الضرع Allāh'ın azābından korktuğı için ağlayan bir kimse sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe cehennem atēşine girmeyecektir. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 173, Hadīs No: 1633.

⁷⁴⁰ "İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur." (Kur'an, Zuhuf 43/72).

Ḳand ve gülāb şerbetini yārūñ lebinden buyurđı (4)

Nergis-i ũ ki ṭabīb-i dil-i bī-mār-ı menest

Anuñ gözi ki benüm ḥaste gönlümüñ (5) ṭabībīdür murād nergisden şıfat-ı başar u hidāyetdür lācerem anlardan (6) ḥaşıll olan ihtidā ve ṭā' at bā' is-i zevḳ ü lezzetdür

Ḳıṭ' a

+ --- / + --- / + ---

Ḥudā kim (7) emr ider ' abde ' ibādet

Diler kim bulalar zevḳ-i cinānı

Eger kendü içün (8) olaydı ṭā' at

Behiştde dāḥi emr iderdi anı

(8) Ān ki der-ṭarz-ı (9) ḡazel nükte be-Ḥāfız āmūḥt

Ol ki ḡazel ṭarzında Ḥāfıza nükte (10) öğretti [*āmūḥten* lāzımdur öğretmek ma' nāsına bunda müte' addi isti' māl olunmuşdur]

Yār-ı şīrīn-sūḥan u nādire-guftār-ı menest

Benüm ṭatlu sözlü (11) ḡarīb söyleyişlü yārimdür murād ḥazret-i Ḥaḳḳuñ şıfat-ı ' ilm ü kelām ile (12) tecellī itdügüdür

Beyt

--- / - + - + / + - - + / - + -

' İlm ü kelām mazḥarı oldum ' aceb midür

Pür (13) eylesem şaḥā ' if-i devri kemāl ile

VELEHU EYẒAN [G.41]

[Vaḳtā ki ḥazret-i Ḥaḳḳuñ tecellī itdüğünden ḥatm-i kelām ile fetḥ-i kelām itdi ise bu ḡazelde iftitāḥ-ı kelām ile tecellī-i tamām beyānın ihtitāma irişdirür]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Rūzgārīst ki (14) sevdā-yı bütān dīn-i menest

Murād *bü*lerden ma' būd-ı ḥaḳīḳī ve anuñ (15) esmā ve şıfātıdır ve dīn iṭā' at ma' nāsınadır lācerem bir rūzgārdur (16) ya' nī sülükdan maḳām-ı tecellīye varduḳdan soñra bunlaruñ sevdālarına ve (17) muḳtezālarına muṭi' olmuştur ki ḡāḥ tecellī-i zāta mazḥar olurum ḡāḥ esmā (18) ve şıfātıdan birine mazḥar olurum pes ḡāḥ *Dārru* ismine mazḥar düşüp (19) mazarrat müşāhede iderüm ḡāḥ *Nāfi'* ismine maḥall-i zuḥūr olup menfa' at (20) görürüm

[Gülşen-i Rāz

+ --- / + --- / + ---

Müselmān ger be-dānistī ki büt çist

Be-dānistī ki dīn der-büt-perestist]

Ġam-ı ın kār neşāt-ı dil-i ġamgīn-i menest

Bu işüñ (21) ġamı benüm ġuşşalu gönümün sürürıdur ya' nı bu inķilābāta taħammül ü [M58b] (1) şabrdan egerçi ġam hāşıl olur ammā çün muķtezayāt-ı zāt u esmā (2) vü şıfātdur bunlara mazhar olmak maħz-ı sa' ādātdur pes bu hāl (3) ħalb-i ħazīnimün feraħıdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Dilem der-ı ıřķ nā-pervāst imrüz (4)

Zi-cānān der-serem sevdāst imrüz

(2) Diden-i la' l-i tü-rā dide-i cān(5) bīn bāyed

Senün la' lün görmege cān görici göz gerek

Ġn kücā (6) mertebe-i çeşm-i cihān-bīn-i menest

Bu kandan benüm cihān görici (7) gözümün mertebesidür [bu mertebe la' l gibi kıymetlidür] murād la' lden esrār-ı laṭife-i İlāhiyyedür anı (8) zāhir-bīn olan göz göremez yā la' lden murād keşret-i mevcūdātdan (9) ve ta' addüd-i şıfātdan tecāvüz idüp vaḥdet-i zāta ve maħz-ı tecelliyātına (10) mir'at olmaķdur

Murabba'

Bīrūn zi-ḥudūd-ı kā' inātest dilem (11)

Ber-ter zi-iḥāṭa-ı cihātest dilem

Fāriğ zi-teķābül-i şıfātest dilem (12)

Mir'at-ı tecelliyāt-ı zātest dilem

(3) Yār-ı men bāş ki zīb-i felek ü (13) zīnet-i dehr

Baṇa muķarin ola ki felekün zeyni ve dehrün zīneti

Ez-meh-i (14) rüy-ı tu vü eşk-i çü Pervīn-i menest

Senün yüzün āyından ve benüm (15) ülker eşkümdendür murād budur ki 'ālemün ḫalkına bā' iş-i 'ıřķ u muḥabbet (16) olmuşdur ve her ḫuşuşuñ şeref ü zīneti 'āşık u ma' şūķı iledür (17) ki her ṭālib-i 'āşık ve her maṭlūb-ı ma' şūķdur pes ḫüsn-i nizām ve (18) kemāl-i inṭizām bu ikisindendür lācerem 'āşık u ma' şūķ ortasında cihet-i (19) cāmi' a vardur bu ikisinden iķtirānı münāsibdür

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + -

İctimā' -ı yār bā-yārān (20) ḫoşest

Pāy-ı ma' nā-gīr-i şüret serkeşest

(4) Tā merā 'ıřķ-ı tu ta' līm-i süḫan (21) dānī kerd

Tā baṇa senün 'ıřķuñ söz söylemek ta' līmın virdi

Ḥalk tā vird-i zebān [M59a] (1) midḫat u taḫsīn-i menest

Halkuñ vird-i lisānı benüm benüm medh ü taḥsīnūmdür murād (2) kemāl ile ittişāfım eşer-i feyz-i İlāhīdür ve fi'l-ḥaḳīka memdūh u maḥbūb (3) oldur

Şi'r

Fe-kullu mu'zin bi-maḥbūbin yedīnu lehu⁷⁴¹

Cemīhüm leke ḳad dānū ve mā (4) faṭīnū

(5) Devlet-i faḳr Ḥudāuā be-men erzānī dār

Faḳr devletin yā Rab (5) baña lāyık dut

K'in kerāmet sebeb-i ḥaṣmet ü temkīn-i menest

(6) *Ki bu kerāmet benüm heybetimūñ ve ḳudret ü ḳadrimūñ sebebīdür* murād budur ki (7) 'izzü'd-dünyā bi'l-mālī ve 'izzü'l-āḥireti bi'l-a'mālī⁷⁴² ḥasebince daḥi el-fuḳarā'ü's-ṣabru (8) cülesā'u'llāhi te'ālā yevme'l-ḳıyāmeti⁷⁴³ muḳtezāsınca faḳr sebeb-i 'izzet-i āḥiretdür (9)

Beyt

Bā-faḳr be-sāzem ki merā faḳr ḥoşest

Ger hīç ne-dārem çü tu dārem heme (10) hest

Beyt

Yā Rab zi-dü kevn bī-niyāzem gerdān

V'ez-efser-i faḳr serfirāzem gerdān

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ḳadr-i faḳrı bilmedügi bu faḳīrūñ buldı meft

Anı İbrāhīm (11) Edhem aldı virüp salṭanat

(6) Vā'iz-i şihne-şinās in 'aḳamet gū mefurūş

[*Şihne* subaşı ve nā'ibi] (12) *şihne-şinās* vaşf-ı terkībīdür şıfat-ı vā'izdür *şihne bilici* vā'ize di (13) *bu 'aḳimet şatmasın*

Z'an ki menzilgeh-i sultān dil-i miskīn-i menest

Zirā sultān (14) menzilgāhı benüm miskīn göñlūmdür murād budur ki merātīb-i ma'ārif-i İlāhiyyeden ve derecāt-ı maḳāmāt-ı ḥaḳīkiyyeden ednā mertebeye ḳādir olan tekebbür (15) itmek lāyık degüldür ki *lā yesa'nī erzā' velā semā'ī ve lekin*

⁷⁴¹ "Bir sevgileye bağılı olan her bir kişi o sevgili emrine girer. Onların hepsi senini için eğilmişler fakat (seni) bilmiyorlar."

⁷⁴² عَزُّ الدُّنْيَا بِالمَالِ وَعَزُّ الآخِرَةِ بِالْأَعْمَالِ Dünyadaki izzet māl ile, āhiretteki izzet ise sālīh âmellerledir. Bu söz Hz. Ömer'e atfedilmektedir.

⁷⁴³ الْفُقَرَاءُ الصَّيْرُ جُلَسَاءُ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ Sabreden fakirler kıyamet gününde Allah'ın meclisindedir. (Hadīs) Kaynak Kitap: Er-Risaletü'l-Kuşeyriyye, Hadīs No: 66.

yesa' nî (16) *kalbü 'abdi'l-mü'mini'n-naqiyye'l-vedā'*⁷⁴⁴ hasebince benüm kalb-i miskînim (17) muḳarr-ı İlāhîdür [bunuñ ile tekebbür itmezin] [vedā' idici ya' nî dünyâyı terk idici]

Beyt

+ --- / + --- / + --

Gedāyān-rā ez-în ma' nā ḥaber nîst

Ki sulṭān-ı (18) cihān bā-māst imrūz

(7) Yā rab ān Ka'be-i maḳşūd temāşāgeh-i kîst

(19) *Yā Rab ol maḳşūd Ka'besi kimüñ temāşāgāhıdır*

Ki muḡaylān-ı (21) ṭarîḳeş gül ü nesrîn-i menest

[*Nesrîn ü gül* nāşır didükleridür ba'zılar aḳ güldür dirler] *ki anuñ ṭarîḳi muḡaylāni benüm gül* [M59b] (1) *ü nesrînümdür* murād *Ka'be-i maḳşūd*dan cenāb-ı Ḳudsdür ve anuñ (2) müşāhedesin isteyen ṭarîḳatün miḥnetin iḥtiyār itmek gerek (3) belki anı 'ayn-ı rāḥat bilmek gerek

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + --

Kūy-ı yāre ta' n-ı düşmenden (4) ḳaçan varur ḳaçan

Ka' beye varmaz şı kim ḥāk-ı muḡaylāndan ḳaçar (5)

Beyt

+ --- / + --- / + --

Sürem diyen kişi Ka'be şafāsın

Çeker ḥār-ı muḡaylān ki (6) cefāsın

(8) Ez-ki deryā-keri āmūḥt ḥayāl-i tu meger

Kimden deñiz eylemek (7) *öğrendi ḥayālün meher*

Reh-nümāyış şude in eşk-i çü ḥün'in-i (8) menest

Anuñ ḳulaḡuzı olmış benüm bu ḳanlı eşkümdür (9) murād budur ki ḥayālinde kişi niçe fıkı-i 'amīḳ ü 'ārız ider gūyiyā deryā (10) icād eyler ve icād-ı baḥr-i 'amel müşkildür bunuñ gibi kār düşvār-ı üstādsuz (11) olmaz ve bu 'amele üstād kemyābdur belki benüm eşküme münḥaşırdur meger bu (12) 'amelde aña bu rāhnümā ve üstād olmışdur bu kelmāda kendünüñ keşret-i (13) bügāsına ve eşk-i çeşmi ḥün'in olduğına taşrîḥ vardır ve buña tenbîh (14) ider ki insān keşret-i 'ışyān içün ve 'āḳıbet kārı nā-ma' lüm (15) olduğün çok ağlamak lāyıḳdur

Ḳıṭ'a

⁷⁴⁴ لا يَسْغِنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي وَ لَكِنْ يَسْغِنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّقِيِّ الْوَدَاعِ Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü'min kululumun kalbine sığarım. (Hadîs) el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2:165. İhyâu Ulûmü'd-dîn lil-Gazâlî, c. 3, s. 16. Bu eserde bahsi geçen hadîs şu şekildedir: لم يسعني أرضي ولا سمائي، وسعني قلب عبدي المؤمن اللّين الوداع

--/--/--/--/--/--

Bir günâh için çün (16) Âdem niçe yıllar ağladı⁷⁴⁵

Çok günâh için niçe yıl ağlamakdur haq saña (17)

Âhirî maḥmūd iken itdi Muḥammed çok kıyām

Sen daḡi bir laḡza durup (18) âḡirüñçün baq saña

(9) Hāfız ez-ḡaşmet-i Pervîz diger kışsa me-ḡān

(19) *Ey Hāfız Pervîzüñ heybetüñden daḡi kışsa okımaya*

Ki lebeş cür‘akeş-i (20) Hüsrev-i Şîrîn-i menest

Ki anuñ lebi benüm cür‘a çekici Hüsrev-i Şîrîñumdür murād (21) lebden kelām-ı İlāhî ve ilhām-ı Rabbānîdür ve cür‘adan murād esrār u aḡvāl-i ṡarîkat ve baḡiyye-i [M60a] (1) zevk ü keyfiyyetdür bu ‘azamet ḡanda olur ki sulṡāñü’s-Selāṡîn kelām-ı rūḡānî ile (2) esrār-ı laṡîfe işrāb ide bunuñ için Şeyḡ Şibli dimiş *lev ‘alime’l-mülükü mā naḡnu fihi leḡārebünā bi’s-süyüfi*⁷⁴⁶

VELEHU EYẒAN [G.42]

[Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilān]

(1) Menem ki kûşe-i meyḡāne ḡāñḡāh-ı menest⁷⁴⁷

(4) *Ya‘nî ben ol kimseyin ki meyḡāne köşesi benüm ḡāñḡāhumdur* murād budur ki Naḡşibendiyye (5) ṡarîkatî üzre *ḡalvet der-encümen*⁷⁴⁸ kelāmı mücebince her yer benüm ḡāñḡāhumdur kûşe-i (6) meyḡāne daḡi olursa yāḡūd be-kelām ḡalb ḡabîlindendür ya‘nî ḡāñḡāh baña (7) kûşe-i meyḡānedür ki anda şarāb-ı ‘ışḡ-ı İlāhî nûş idüp mütekeyyif olurum (8)

Dû‘ā-yı pîr-i muḡān vird-i şubḡāh-ı menest

Pîr-i muḡān du‘āsı benüm şabāḡ vaḡti (9) *virdümdür* murād budur ki şeyḡ ü mürşid telḡîn itdüḡi du‘ā benüm seḡer (10) vaḡtinde virdüm dir ki *men lâ virde lehu lâ vāride lehu*⁷⁴⁹ ḡasebince her şabāḡ virde (11) meşḡul olurun

(2) Gerem terāne-i çeng-i şabūḡ nîst çi bāk

Eger şabāḡ (12) *çengi terānesi yok ise ne ḡam*

Nevā-yı men be-seḡergāḡ āḡ-ı ‘öṡr-ḡāḡ-ı menest

(13) *Benüm şadām seḡer vaḡtinde benüm ‘öṡr-ḡāḡumdur terāne*den murād āyîn-i muḡabbet ü (14) izḡār-ı niyāz-ı ḡazretdür pes murād oldur ki seḡerlerde söz ü şevḡ

⁷⁴⁵ *Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

⁷⁴⁶ *لو علم الملوك ما نحن فيه لخارنونا بالسيف* Eğer ilimden aldığımız tadı pâdişâḡlar bilseydi, onu almak için kılıçlarıyla savaş açarlardı. (Krallar içinde bulunduḡumuz durumdan haberdar olsalardı kılıçlar ile bizlere savaş açarlardı.) (Kelām-ı Kibâr) Hasan el-Basî‘ye atfedilen bir sözdür.

⁷⁴⁷ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: *Menem ki ḡāñḡāh-ı kûşe-yi meyḡāne menest*. Mısra bu şekilde olduḡunda vezin de deḡişmektedir.

⁷⁴⁸ ‘Topluluk içinde halvet’ manasına gelmektedir.

⁷⁴⁹ *من لا ورد له لا وارد له* Viridi olmayanın varidi olmaz. (Diḡer Arapça İbâreler)

vaḳtlerinde (15) eger ğayrılar itdügi ādāb-ı ‘ibādeti ri‘āyet idemezsem benüm şadā vü āhum (16) taḳşirüm için ‘özü-ḡāhumdur

Ḳıṭ‘a

++--/+--+/++-

Der-heme kār hest taḳşirem (17)

Ey kerīmā ki bī-ḡuşūr tüyī

‘Acz-i men hest ‘özü-i taḳşirem

‘Afv kun (18) bī-sebeb ğafūr tüyī

(3) Zi-pādşāh u gedā fāriġem bi-ḡamdi’llāh

Pādşāhdan (19) ve gedādan fāriġin el-ḡamdü li’llāh

Gedā-yı ḡāk-i der-i düst pādşāh-ı (20) menest

Dost ḡapusu ṭopraġı gedāsı benüm pādşāhumdur murād (21) budur ki pādşāhdan māl u manşib istemez ve aña ‘arz-ı ḡacet [M60b] (1) itmezin lācerem andan fāriġin ve gedā gibi izḡār-ı faḡr itmezin Ve anuñ mülkine (2) gitmezin pes andan daḡı fāriġin ammā şol kimse ki ḡazret-i Ḥaḡ (3) bābında gedā ola ki ricāyı andan ide benüm pādşāhum oldur ki andan feyz (4) ü himmet ricā iderin

Rubā‘ī

---/-+---/-+-

Ber-dü ‘ālem pādşāyī mī-kunem

Gerçi ez-İzed (5) gedāyī mī-kunem

Lāteḡun annī faḡır müflis

Çün be-gencet rehnümāyī mī-kunem (6)

(4) Ġaraḡ zi-mescid ü meyḡāneem vişāl-i şümāst

Ya‘nī ‘ibādeḡāne-i ehl-i ḡāhirdür (7) ve ma‘bed-i ehl-i sülükdan benüm ġaraḡum vuşul ila’llāhdur

Cüz in ḡayāl (8) ne-dārem Ḥudā güvāh-ı menest

Ya‘nī bundan ġayrı ḡayālīm yokdur

Beyt (9)

---/+---+/+---/+---

Geh mu‘tekif-i deyrem ü geh sākin-i mescid

Ya‘nī ki tü-rā mī-ṭalebem ḡāne be-ḡāne (10)

(5) Merā gedā-yı tu būden zi-saltanat bihter

Baḡa senüñ gedān olmaḡ saltanatdan (11) yigrekdür

Ki zül ü cevr ü cefā-yı tu ‘izz ü cāh-ı menest

Ki senüñ (12) izlālüñ ve cevr ü cefāñ benüm ‘izzetüm ve manşibumdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Bende-i ẖār-ı tüem lîk (13) Hüdâvend-i cihân

Ne çinân şâh ki ü beste vü derbend-i cihân

(6) Ez-ân zamân ki (14) ber-in âstân nihâdem rûy

Ol zamândan ki bu âstâne üzre kodum yüz (15)

Ferâz-ı mesned-i hürşîd tekyegâh-ı menest

Güneş mesnedinün yuğarusı (16) söykencek yerümdür murâd budur ki şol kimse ki âstâne-i hâzret-i Hâkda (17) be-hasebü'z-zâhir zelîl olur 'inda'llâhu 'azîz ve celîl olur ki inne (18) ekremeküm 'inda'llâhi etkâküm⁷⁵⁰ [gâh lafzı gâh zamân için gâh mekân için isti' mal olunur bunda mekân için isti' mâl olunmuşdur nitekim yazılan ma' niden zâhirdür]

(7) Meger be-tîğ-i ecel hayme ber-kunem verne

Meger (19) kılıc ile ecel benüm çâdırum kopara yohsa

Remiden ez-der-i devlet (20) ne resm ü rāh-ı menest

Devlet kapusından ürkmek benüm 'âdetüm (21) ve yolum degüldür bunda tenbîh vardır ki âstâne-i hâzret-i Hâkda [M61a] (1) olmak ve hizmet-i 'ibâdet kılmak devlet nişanıdır

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Her ki der-dergâh (2) şâh âyed be-devlet mî-resed

Rev bemescid ger ne-ẖāhî manşib-ı gufrân-râ (3)

(8) Günâh egerçi ne-büd ihtiyâr-ı mâ Hâfız

Ba'zı nüşhada *mā* yerine *men* vâkı' (4) olmuş mışrâ'-ı şânî evvelinde olan *tu* lafzına ol münâsibdür [ihtiyârı nefy itmekden murâd işbât-ı cebr degüldür ki Cebriyye mezhebini ihtiyâr ola belki kudret ü halkı nefydür ya'nî günâh benüm kudretüm ve icâdum ile degüldür kesb iledür ve Hâk te'âlâ hâzretinün kudreti ve halkı iledür lîkin edeb oldur ki günâhı kendümüze isnâd idevüz zîrâ günâhı hâzret-i Hâkka isnâd İblîs fi'lidür ki *fe bimā ağveytenî*⁷⁵¹ diyüp igvâ ve ızlâli Hâk te'âlâ hâzretine isnâd eyledi]

Tu (5) der-tırîk-i edeb bâş gū günâh-ı menest

Egerçi benüm ihtiyârum degül (6) idi didükden soñra kendüi gâ'ib menzilesine tenzîl idüp yâ tecrîd (7) tırîki ile şahş âhîr lisânından söyler gibi kendü nefsine hîtâb (8) idüp dir *ki ey Hâfız sen edeb tırîkinde ol di benüm günâhımdur* (9) [terkîb-i izâfi ma' nâsı budur ki günâh benümdür degüldür]

⁷⁵⁰ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur'ân, Hucûrât 49/13).

⁷⁵¹ فَبِمَا أُغْوَيْتَنِي İblîs dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. (Kur'ân, A'râf 7/16).

VELEHU EYŻAN [G.43]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Şikufte şud gül-i hamrā vü geşt bülbul mest

[Şiğa-ı *hamrā* şiğa-ı te'nışdür gālibā mevşūf-ı mü'ennes taqdiri iledür ma' şūka gibi meşelā terākib-i Fārisiyyede hod tezkīr ve te'nış i' tibār lāzım degildür] *açıldı kızıl* (10) *gül ve oldı bülbul mest* murād *gül-i aḥmer*den ma' şūk-ı ḥaḳīkīdür ve anuñ (11) açılması keşret-i feyż ve fethi ve keşf-i cemāl itmesidür ve *bülbul*den murād şeyḥ (12) ve mürşiddür ve mest olduğu şarāb-ı tecellī vü keşf anı bī-hod (13) kıldığıdır

Rubā'ī (Ahreb)

Yā Rab dil-i pāk u cān āgāhem diḥ

Āh-ı şeb ü nāle (14) seḥer-gāhem diḥ

Der-rāh-ı hod evvel zi-hodem bī-hod kun

Ve ān ki bī-hod (15) zi-hod necūd rāhem diḥ

Şalā-yı serḥoşī ey şūfiyān-ı bādeperest

(16) *Serḥoşluk şalāsı ya'nī serḥoşluğa gelün ey tālib-i keyfiyyet* (17) *olan şūfiler* murād bāb-ı feyezan-ı meftūḥ olup ḳalb-i (18) mürşid neşrūḥ olduğu zamānda cānib-i ḥaḳḳa teveccūḥ ü iḳbāl (19) ve taḥşil-i keyfiyyete iştiḡāl idün dimekdür

Beyt

+---/+++/-+/-

Ki furşat (20) 'azīzest çün fevt şud⁷⁵²

Besī dest-i ḥasret be-rindān berī (21)

(2) Esās-ı tevbe ki der-muḥkemī çü seng nümūd

Tevbe būnyādı ki muḥkemlige [M61b] (1) *taş gibi görünür idi* murād budur ki ḳasvet-i ḳalb ve āḥiretten rücū' (2) *ke'l-ḥicāreti ev eşeddü ḳasveten*⁷⁵³ mücebince berk idi [tevbe rüccū' a dirler ehl-i diller bundan āḥiretten rücū' murād iderler]

Be-bīn ki cām-ı zücācī çī (3) ṭurfaeş be-şikest

Görki sırça kadeḥ anı ne 'acep şıdı murād *cām-ı* (4) *zücācī*den ḳalb-ı şāfidür ki anuñ te'şīr-i nāmı vardır

Şi'r

İzāvetü (5) ḳalbi'l-mer'i kāne du' āuhu⁷⁵⁴

İlā hedefü'l-maḳşūdi sehmen müseddeden

Lācerem (6) seng-dil olanlaruñ ḳasāveti şāfi-ḳalb olanlaruñ şöḫbeti ile münkir (7) olur

⁷⁵² Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

⁷⁵³ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً (Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fişkirir. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir. (Kur'ân, Bakara 2/74).

⁷⁵⁴ "Kişinin kalbinde olan şey onun duasıdır ve o şey kastettiği hedefe varan bir oktur."

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Qalbi nerm olanlar ile şöhet it ey seng-dil

Qalbün içinde (8) kasāvet olmaya tā qalb qalb

(3) Biyār bāde ki der-bārgāh-ı istiğnā

Getür (9) *şarābı ki istiğnā dergāhında* murād *bārgāh-ı istiğnā*dan cenāb-ı (10) kudsdür *va'llāhu'l-ğaniyyü ve entümü'l-fuḡarā*⁷⁵⁵ ḥasebince cümleden ġanī ve müstağnīdür (11)

Çi pāsbān u çi sultān çi hūşyār u çi mest

Murād budur ki dergāh-ı İlāhiyyede (12) faḡīr ile ġanī ve 'ākīl ile ġanī yeksāndur *feizā nufiḡa fī'ş-şūri fe lā ensābe* (13) *beynehüm*⁷⁵⁶ muḡteżāsınca neseb ü ḥaseb mu' teber degüldür

Kıt'a

--+---/-+---/-+---/-+--

Pādşāhum diyü (14) mağrūr olma ey şāh-ı cihān

Bāb-ı Hāḡda şāhla dervīş çün yeksān (15) olur

Olma ġamgīn ey faḡīr-i bī-kes ü bī-çiz olan

Şüretā olan faḡīr (16) ol bābda sultān olur

(4) Ez-în ribāt-ı dü der çün zarūretest rahīl

(17) *Bu iki ḡapulı kārḡansarāyda çün zarūrīdür ġüç*

Revāk u ḡāḡ-ı mu' ḡarnes (18) çi serbülend ü çi pest

Muḡarnas çartaḡ ve şuffe ne yüce ne alcaḡ ya'nī hīç (19) *tefāvūt yoḡdur* murād budur ki dünyā dār-ı (20) beḡā degüldür bunda tekellüf-i binā ḡarc-ı zā'ide [M62a] (1) ve emr-i laḡvdur [bir zamānda kendüm sākin olmaḡ için bir oda binā itdüm ki bināsı kirpükden idi bir āşinā kātib size bu oda için bir ḡaḡ yazıvirsem didi bu beyti yazdurdum ḡarşuma yapışdurdum]

Rubā' i (Ahreb)

Dünyā ki derd-i şebāt kem mī-bīnem

Bā-her feraḡeş (2) hezār ġam mī-bīnem

Çün ġüneh-i ribāḡīst k'ez-her ḡarafeş

Rāhī (3) be-beyābān-ı 'adem mī-bīnem

⁷⁵⁵ وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ وَإِلَّاهُ الْغَنِيُّ وَ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur'an, Muhammed 47/ 38).

⁷⁵⁶ فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar. (Kur'an, Mü'minûn, 23/101). فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ Feizā nufiḡa fī'ş-şūri: Artık Sûr'a bir tek defa üflendiği, (Kur'an, Hâkka 69/13).

Ve dār-ı beḳā dār-ı āḫirīdür bundan murād anda ḳarār (4) bināsında olmaḳ gerek

Rubā‘ī (Ahreb)

Eger dil ez-ḡam-ı dünyā cūdā tüvānī kerd

Neṣāṭ-ı (5) ‘ıyş-ı be-bāḡ-ı beḳā tüvānī kerd

Binā-yı in ne-buved cüz-i seng kenden dest (6)

Tu nāzenin-i cihānī kücā tüvānī kerd

(5) Makām-ı ‘ıyş müyesser nemī-şevd bī-renc

[Maḳām-ı ‘ıyş müyesser olmaz zaḥmetsiz] (7) murād budur ki maḳām-ı ‘ıyş ki üns-i ḫāzretdür yā dār-ı cennetdür zaḥmetsüz (8) olmaz ki ḫaberde vārid olmuşdur *ricāū’l-cennete bil-‘amel nev‘ mine’l-cünün*⁷⁵⁷ (9)

Belā be-ḫükm-i belā besteend ‘ahd-i elest

*Belā elestü birabbiküm*⁷⁵⁸ ‘ahdini belā (10) ile baḡışlamışlardur ki *el-valā’u ve’l-belā’u tev’a mānī*⁷⁵⁹

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++

Merd-rā tā belā vü (11) renc ne-dīd

Ber-bisāṭ neṣāṭ-ı rāḥ ne-şud

Tā ne-şud softe güher ez-elmās (12)

Der-i ḫor tāc-ı pādşāḥ ne-şud

(6) Be-hest ü nīst merencān zamīr ü ḫoş (13) mī-bāş

Var eyle yok eyle incitme zamīri ḫoş ol

Ki nīstīst (14) serencām-ı her kemāl ki hest

Ki yoḡluḡdur her kemālūn āḫiri ki vardur (15) murād budur ki dünyā-yı vefādār bunuñ içün ḡam çekmek ḫaṭādur (16)

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++ / +++

‘Āḳilān meyl-i be-sūyet ne-kunend ey denī⁷⁶⁰

Hem ümīd-i kerem ü luṭf-ı (17) tu cāhil dāred

Her ki ḫāhed be-kuned ez-tu mūrādī ḫāşıl

Ḫāşıl (18) ānest ki endīşe-i bāṭıl dāred

⁷⁵⁷ رجاء الجنة بلا عمل نوع من الجنون Amel olmadan cenneti ummak bir çeşit deliliktir. (Diğer Arapça İbâreler)

⁷⁵⁸ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

⁷⁵⁹ الولاء والبلاء توأمان Bağlılık/dostluk ve bela ikizdir. (Diğer Arapça İbâreler)

⁷⁶⁰ Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

(7) Şüküh-ı Āşafi vü esb-i bād u mantık-ı tayr

(19) Āşafılık heybeti ve yıl atı ve kuş dili

Be-bād reft ü ez-ü ẖāce ẖiç (20) taraf ne-best

Yile gitdi andan ẖāce ya‘nī Süleymān ‘aleyhi’s-selām ẖiç (21) *azcık hişşe bağlamadı* murād bundan beyt-i sâbıkuñ maẓmūnını taḥkīkdür [M62b] (1) [*tarf* yukaruda beyân olunmuşdur kenār ma‘nāsına ve göz ma‘nāsına gelür kenār azcık nesneden ‘ibāret olur]

Qıṭ‘a

--+/--+--+/+---+/-+-

Her dem zebān-ı merde hemī gūyed in sūḥan

Likin tu gūş hūş ne-dārī ki (2) bişnevī

Dil der-cihān mibend ki bā-kes vefā ne-kerd

Her rüz ber-serī neher in tāk-ı (3) hūsrevī

(8) Be-bāl u per me-rev ez-reh ki tīr-i pertābī

Kuyruk ve kanād ile gitme yoldan (4) *pertāv okıdur* [murād cerr ü sa‘yudur] [*tīr-i pertābī* ve *tīr-i pertāvī* uzağa atılan ok dimekdür]

Hevā girift zamānī velī be-hāk nişest

Hevā dutdı bir zamān velī (5) *toprakda oturdı* ya‘nī biz miqdār zamān hevāda eglenür ammā āḥir yere iner

Şi‘r (6)

Ve lev kāneti’d-dünyā tedūmi li-vāḥidin⁷⁶¹

Le-kāne Resūlullāhi fihā muḥalleden

(9) Zebān-ı kilik-i (7) tu Hāfız çī şükr-i ān gūyed

Senüñ qālemüñ dili Hāfız nice anuñ şükrin ide (8)

Ki gufte-i sūḥaneş mī-berend dest be-dest

[*Sūḥan* ki mürādif-i kelāmdur söylenmiş ve söylenmemişe ıtlāk olunur pes söz ki söylenmiş ola aña *sūḥan-ı gufte* dirler söylenmemiş olana *sūḥan-ı nā-gufte* dirler öyleye gufte-i sūḥaneş lafzında lafz-ı zā‘id yokdur] *ki anuñ sözünüñ söylenmişini* (9) *iletürler elden ele*

Beyt

+--+/-+---/+--+/-+--

Sürüriyā qālemüñ niçe buña şükr kıla

Ki yazduğı (10) okına tā ki ḥaşr olunca kıla

VELEHU EYẒAN [G.44]

⁷⁶¹ “Eğer dünyā bir kişi için devām etseydi; şüphesiz Resūlullāh ebedî kalır idi.”

[Çün ğazel-i sābıkda keşret-i feyz-i Hakkı beyān kıldı ise bu ğazelde keşret-i fazlını beyān ider]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Zülf āşüfte vü hūy kerde vü handān-(11) leb ü mest

Ya' nī dilber ki zülfı qarış muruş olmış ve terlemiş ve lebi (12) gülici ve mest

Pirehen çāk u ğazelh'ān u şurāhī der-dest

Göñliñi (13) yırtuğ ve ğazel okuyıcı ve şurāhī elde

(2) Nergiseş 'arbede cūy u lebeş efsūs(14)künān

Gözi cenk arayıcı ve lebi laṭife idici

Nīm-şeb-i dūş be-bālın-i (15) men āmed be-nişest

Nışf-ı leylde dün gice benüm yaşıdığma geldi oturdu (16)

(3) Ser ferāğūş-ı men āverd be-āvāz-ı hāzın

Başı yuğaru benüm kulağıma getürdi (17) yumuşak āvāz ile

Guft ey 'āşık-ı bī-çāre-i men h'ābet hest

(18) Didi ey benüm bī-çāre 'āşıkum uykuñ var bu maḥalde 'ulemā-yı beyān (19) teşbīh-i mürekkeb bi'l-mürekkeb didükleri vardur ki umūr-ı mütē'addideden (20) munteze' olan hey'eti bir umūr-ı mütē'addideden munteza' olan (21) hey'ete teşbīh iderler bunda daḥi cenāb-ı kudsüñ ğayb-ı hüviyyeti [M63a] (1) ğayb-ı mütēmeyyiz olup ve hidāyet-i sālike mücidd ü sā'ī olup ve aña sibṭ (2) ü rağbet idüp ve hicāb-ı kibriyāyı keşf eyleyüp ve şevk u zevk virmek (3) şadedinde olup gāh celāl gāh cemāl gösterüp gice ḥāl-i nevmde (4) ğafletden ikāz itdügünün hey'eti ki umūr-ı ma'küleden munteza' emr-i (5) 'aqlidür bu üç beytde mezkūr olan bir maḥbūbuñ evşāfını ki umūr-ı (6) maḥsūsadur anlardan munteza' olan hey'ete teşbīhdür ki sālike gāhī (7) feyz-i İlāhī ğālib olup aña teşvīk içün ḥālet-i 'acibe fazl itdügün (8) beyāndur pes sālik-i tālibe ve 'āşık-ı şādıka yenbağī oldur ki ol ḥalde (9) 'ışk-ı İlāhī ḥamurı ile mütēkeyyif olup nevmi kendüye ḥarām idüp (10) cenāb-ı kudse pür şevk u zevk mütēveccih ola anuñçün dir

(4) 'Ārifī-rā (11) ki çünin bāde-i şebgīr dihend

Bir 'ārife ki buncılayın şarāb-ı şebgīr vireler (12) [ihyā-yı leyl idici]

Kāfir-i 'ışk buved ger ne-buved bāde-perest

Münkir 'ışk-ı İlāhī olur eger 'ışk-ı (13) İlāhī nūş idüp keyfiyyet ile ḥurūş idüp ihyā-yı leyl kılup (14) iḳbāl-i ḥazret itmezse

(5) Be-rev ey zāhid ü ber-dürd-keşān ḥurde megīr

Yüri (15) ey zāhid dürd çekicilere ta'na urma

Ki ne-dādend cüz in tuḥfe be-mā rüz-ı (16) elest

*Ki virmediler bu tuhfeden gayrı bize elestü birabbiküm*⁷⁶² *güninde* murād (17) budur ki ‘ışk ile taleb-i Hāk itmek ‘aṭiyye-i İlāhiyyedür ‘uşşāk ṭā’ifesine (18) ezelde bu virilmişdür zāhid-i huşk gibi yübüset ile (19) ‘ibādet itmezler belki pür şevk u hālet olurlar

(6) Ānçı u rīht (20) peymāne-i mā nūşidīm

Ol nesne ki ol bizüm kadehimüze dökdi içdün (21) murād *kadeh*den kalbdür içmekden murād kalbe dökilen ile mütekeyyif [M63b] (1) olmağdur

Eger ez-ḥamr-ı behişt ü ger ez-bāde-i mest

[*Eger cennetden ola ve eger bāde-i mestden*] ya‘nī eger maḥz-ı (2) ‘ibādet ola yā şevk ü hālet ü cezb-i küllī ola

(7) Ḥande-i cām-ı mey ü (3) zülfi-i girihgīr-i nigār

Şarāb kadehinün gülmesi ve nigāruñ düğüm dutıcı zülfi (4)

Ey besā tevbe ki çün tevbe-i Ḥāfız be-şikest

Ey niçe tevbe-i Ḥāfız (5) *tevbesi gibi şıdı tevbe* ki rücu‘dur ehl-i diller tevbe diyü ehl-i dünyānuñ (6) āhiretden rücu‘ idüp dünyāya iqbāline dirler bunuñ şınması dünyāya (7) teveccühden i‘rāz itdürüp cenāb-ı Hākka iqbāline bā‘ iş olmağdur (8) ve *cāmdan* murād aḥvāl-i sālikdür ki cenāb-ı Ḥudādan fā’iz (9) olur ve *zülfdan* murād ḡayb-ı hüviyyetden olan taḳayyüdātdur (10) pes murād budur ki zuhūr-ı aḥvāl ve kuyūd-ı ḡayb-ı hüviyyet niçe benüm (11) gibi müteveccih-i dünyāyı ve taleb-i māsivāyı ol hālden rücu‘ (12) itdürüp kendü semtine teveccüh itdürmişdür (13)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-ḥod reh nişt der-küy-ı tu müştākān şeydā-rā (14)

Ḥam-ı zulfet be-ḳullāb-ı muḥabbet mī-keşid mā-rā (15)

VELEHU EYẒAN [G.45]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Zulfet hezār dil be-yekī tār-ı mū be-best

[Yek lafzında faşih kesr-i yādur ve *yek* bir ve *yekī* birisi dimekdür anuñçün böyle ma‘nā virildi ve illā bir tel ile bağladı diyecek yerdür] (16) *anuñ zulfı biñ gönli kıl teli birisi ile bağladı* (17) murād *zülfdan* ḡayb-ı hüviyyetdür ve *hezār keşret*den ‘ibāretdür (18) bir telden murād bir cezbedür lācerem bir cezbe (19) ile niçe gönülleri bağlamışdur ki aña giriftār (20) olmuşlardır [ammā hezār ve yek zikrinde nev‘-i leṭāfet vardur]

Rāh-ı hezār çāre-ker ez-çar sū (21) be-best

⁷⁶² أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

Bîn çāre idicinūñ [M64a] (1) yolunı dört tarafından bağladı murād nice ‘ākil ve müdebbiri mütehayyir kıldı (2) demekdür

Beyt

++--/++--/++--/++--

N’ola ger kār-ı cihāndan ola bī-kār gönül

‘Işk ile beste (3) olup oldı çü nā-çār gönül

(2) Tā her kesī⁷⁶³ be-büy-y nesīmī dihend cān

Tā her bir kimse (4) bir yıl koşusu ile vireler cān

Begşūd nāfei vü der-i ārzū be-best

(5) *Bir nāfei ya‘nī zūlfī çözdī ārzū kapusın bağladı* ya‘nī kapadı murād (6) budur ki ğayb-ı hüviyyetden her bir ‘āşıka bir dürlü cezbe irişdürdi (7) tā ki anuñ hubbı ile hatm olalar ve bunuñ sebebi ile shevātından memnū‘ (8) olalar

Beyt

--+/+---/+---/+---

Yek şerbet-i ez-ān la‘l-i lebem hoş be-çeşānīd

Ez-cümle shevāt-ı (9) cihānem be-rehānīd

(3) Şeydā ez-ān şudem ki nigārem çü māh-ı nev

Andan dīvāne oldum (10) ki nigārum yekī āy gibi

Ebrū nümūd u cilvegerī kesd ü rü be-best

Kaş gösterdi (11) ve şalınmağ eyledi ve yüz bağladı ya‘nī yüzi örtti murād *ebrūdan* ibtidā-yı (12) sülūkda zāhir olan feyzdür ve *cilveden* murād andan sonra zāhir olan (13) evzā‘-ı laṭife ve hālāt-ı ‘acibedür yüz örtmek istitār-ı cemālden (14) ‘ibāretdür lācerem zamān-ı istitārda ‘āşıka cünün ‘ārız olur (15)

Beyt

+---/+---/+---

Görindi leyli yüzinden büründi

Anuñçün düşdi kūh u (16) deşte Mecnūn

(4) Sākī be-çend reng mey ender-piyāle rīht

Sākī niçe reng (17) ile şarābı kadehe dökdi

İn naķşhā niger ki çi hoş der-kedū be-best

(18) *Bu naķşları gör ki ne hoş kabāķda bağladı* murād *sākīden* vā‘iz (19) ve şeyh ve şevķ ü hālet virendür [nitekim evvel ğazelde zikr olunmuşdur] ve *şarābdan* murād kelime-i hikmet ve (20) ‘ışķ-ı İlāhīdür ve *piyāleden* murād qalb-i müsterşid ü ṭālibdür (21) ve *rengden* murād fūnūn u ‘ibārāt u ‘ulūm ve envā‘-ı ṭurūķ-ı sülūkdur [M64b] (1) ve *kabāķdan* murād qālib-i ṭālib ve müriddür bunda olan *naķşlardan* (2)

⁷⁶³ Derkenārda *tā kesī* yerine *tā ‘āşıķān* vardır.

murād tūllāb u sālīkīn zamā'ir ve zevāhirinde olan 'ulūm u ma'ārif ü (3) merātīb-i sülūk ve derecāt ve anların bunlarda olan (4) tegāyür ü tefāvütüdür

(5) Yā Rab çi noķre kerd şurāhī ki hūn-ı ham⁷⁶⁴

Yā Rab (5) ne noķre urdı şurāhī ki köpük kanı ya'nī şarāb

Bā-nağmehā-yı (6) kulkuleş ender-gilū be-best

[Na'ra urdı diyecek yerde 'Acemler na'ra zed dirler] [şurāhiden şarāba dökülürken boğazında zāhir olan āvāzeyle *kulkul* dirler ve bunu na'ra urdı diyecek yerde iki kul lafzı i'tibār iderler 'Acemler na'ra zed dirler ki ana kulkul didi ya'nī di di söyle söyle didi] *anuñ kulkul nağmeleri ile boğazda bağlandı* (7) ya'nī muncemid ü mün'akid oldı *şurāhiden* murād tālībdür ve *köpük*den murād (8) 'ışk-ı İlāhī ve 'ilm-i haķikat söyleyen vā'iz-i tarīkat (9) ve mürşid-i haķikatdür ve kanından ya'nī *şarābdan* murād ol 'ışk u (10) 'ilmdür ve şurāhīnün kulkul dimesi 'ilm-i şūrī ve ma'rifet-i zāhirī (11) talebinde mücerrid-i sā'ī olup 'amelde kāhil olduğudur ve 'ilm-i belā 'amel-i (12) bī-nef' olup ve 'ilm ile 'amel kılmayan tarīkatden mahrūm kaldığı (13) içün mürşid ü nāşih lāl olup nefesi dutulmadığından nefesi (14) dutulur

Ḳıṭ'a

+ --- / + --- / + ---

Zamān zāyī' -i mekndür 'ilm-i şüret

Meger çendān ki (15) der-ma' nā berī rāh

Çü ma' nā yāftī şüret rehā kun

Ki ān taḥmist ü (16) inhā ser be-ser gāh

(6) Muṭrib çi perde sāht ki der-perde-i semā'

Muṭrib ne perde düzdi (17) ki semā' perdesinde

Ber-ehl-i vecd ü hāl der-i hā vü hū be-best

(19) *Ehl-i vecd ü hāl üzre hā vü hū kapusın bağladı* murād *muṭribdan* (20) şevķ ü üns-i Haķ virendür ve anuñ istifsār u istiğrāb olunan (21) *perdesinden* murād müşāhede-i Haķ ve istiğrāk-ı ifāde iden ifāzasıdır [M65a] (1) lācerem *men 'arefe'l-haķķi kelle lisānühü*⁷⁶⁵ ḥasebince ehl-i hāl olana nuṭķa maḥāl (2) olmaz

Şi'r

Temenneytü men ehvā felemmā ra'eytühu⁷⁶⁶

Buhittu felem emlik lisānen (3) velā nuṭķen

(7) Guftem ki hüsn-i çehre-i ū-rā şıfat kunem

Didüm ya'nī kendü nefsime (4) didüm ki anuñ hüsn ü şüretini vaşf idem

Ū rüy-ı ḥod nümūd ü der-guṭ (5) ü gū be-best

⁷⁶⁴ Bu mısra derkenârde şu şekildedir: *Yā Rab çi cürm kerd şurāhī ki hūn-ı ham*

⁷⁶⁵ مَنْ عَرَفَ الْحَقَّ كُلَّ لِسَانُهُ Hakkı bilenin dili yorulur/susar. (Hadîs) el-Masnû'u fi-Marifetü'l-Hadîsü'l-Mevzûa, Hadîs No: 348.

⁷⁶⁶ "Ben âşık olacağım kişiyi talep ettim. Onu gördüğüm zaman ise afalladım. (O an) ne söze ne de konuşmaya gücüm yetmedi." Dîvanu İbn Hindü.

Ol kendü yüzünü gösterdi söz ve sav kapusın bağladı (6) murād bunda budur ki kâ'il ü nâşih-ı cemāl-i İlāhî vaşfına şürü' idüp müşâhede (7) ve istiğrâka düşüp güng ü lâl olur

Beyt

--+/+---/--+/+---

Bisyār-ı sühan der-dil be-her tu (8) kunem hâzır

Çün rüy-ı tu mî-bînem ânhâ reved ez-hâtır

(8) Hâfız her ân ki 'ışk (9) ne-verzîd vaşl h'âst

Ey Hâfız her ol kimse ki 'ışk şunamadı (10) daḥî vaşl istemedi

İhrām-ı tavf-ı Ka'be-i dil bî-vuzû' be-best

Göñül Ka'besi (11) *ṭavāfı ihrāmını âbdestsiz bağladı* murād budur ki vuşul ila'llāh kemāl (12) nezāfet ile olmaḡuñ şartı 'ışkdur⁷⁶⁷ (13)

VELEHU EYẒAN [G.46]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Hūdā çü şüret-i ebrū-yı dilgüşā-yı tu best

Hak te'alā çün senüñ göñül (14) *açııcı kaşınıñ şüretin bağladı* ya'nî anı halk eyledi

Güşād-ı kār-ı men (15) ender-kirişmehā-yı tu best

Benüm işimüñ açılmasını senüñ nāz ile nazarlaruñda (16) *eyledi* murād bundan nefis-i insānuñ rûḥ-ı insāniye ḥitābıdır ki dir (17) ḥazret-i Hāk ki senüñ çeşm ü ebrūnuñ şüretini icād eyledi benüm cenāb-ı (18) 'izzetden 'amelimüñ fethini senüñ iltifātuñda ve 'ayn-ı 'ināyetüñde eyledi (19)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Çünki ide ihtimāmı şāh-ı rûh

İrişür nefis-i nefise (20) çok fütûḥ

(2) Merā vü serv-i çemen-rā be-ḥāk-i rāh nişānd⁷⁶⁸

[Bu mışrā' merhündür] *beni ve serv-i çemeni yol* (21) *toprağında dikdi*

Zamāne tā kaşab-ı nergis-i kabā-yı tu best

[*Kaşab* kumāş ma'nāsına gelür ve öt baldurı ma'nāsına gelür bunda murād ḡadd u ḡāmetdür] *zamāne tā senüñ* [M65b] (1) *nergis ve kabāñuñ kaşabını* bağladı murād budur ki nefis-i rûḥa dirin ve (2) serv-i çemen harekete ḡādır degülüz ben bedensüz

⁷⁶⁷ Derkenarda yer alan ve bu gazelle aynı redifte olan beyit şu şekildedir:

Dānā ki zed teferrüc-i in çarḥ-ı ḥoḡḡabāz

Hengāmebāz çid der-i guftügü be-best

⁷⁶⁸ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:

Merā vü murğ-ı çemen-rā zi-dil be-burd ārām

Zamāne tā kaşab-ı nergis kabā-yı tu best

ve sensüz ve serv cānsuz (3) sen ki rūḥsun çeşm ü ḳaddūn vardur anlar ile görür ve hareket idersin (4)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Çün beden ḳılmaz ‘amel hergiz cihānda cānsuz

Ben nice kār idebilem (5) ey göñül cānānsuz

(3) Zi-kār-ı mā vü dil-i ḡonca bes girih be-güşüd⁷⁶⁹

Bizüm işimüzden ve ḡonca (6) göñlinden niçe döñem

Nesīm-i gül çü dil ender-pey-i hevā-yı tu best

Gül yili (7) çün göñli senüñ hevāñ için baḡladı murād nesīm-i gülden ḥazret-i Ḥaḳdan vārid (8) olan bād-ı ‘ināyetdür çün anuñ meyli rūḥuñ muḥabbetine ola nefsuñ niçe (9) baḡlu işini ve ḡonca gibi dil-teng olanuñ ḳalbini açar

(4) Merā be-bend-i tu devrān-ı (10) çarḡ rāzī kerd

Beni senüñ bendüñe devrān-ı çarḡ rāzī eyledi

Velī çı sūd ki (11) ser-rişte der-rızā-yı tu best

Velī ne fā’ide ki iplük başını ya’nī iḥtiyārı (12) senüñ rızāñda baḡladı murād budur ki nefis rūḥ ḳaydında ya’nī bedende (13) muḳayyedür buña rızāsı vardur zīrā beden aña āletdür ammā muṭlaḳü’l-‘inān (14) olmayup dā’imā kendü hevāsına gitmege rūḥ mānī’dür ol cihetden tamām-ı rızā (15) üzre degüldür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +--

Nefs gerçi be-rūḥ-ı me’nisest

Līk derbend-i üst (16) maḥbūsest

(5) Çü nāfe ber-dil-i ḡünin-i men girih mefiken

Nāfe gibi benüm (17) ḳanlu göñlüme düğüm bıraḳma

Çü ‘ahd bā-ser-i zülf-i girih-küşā-yı tu best

Çün (18) ‘ahdi senüñ girih açıcı zülfüñ ile baḡladı murād budur ki (19) ey rūḥ çün taşarruf senüñ ḳabza-ı ḳudretüñdedür sen beni ḳabza (20) düşürme fetḥ ü keşf-i İlāhīye mazḥar ḳılmaḡa sa’y eyle

(6) Tu ḥod ḥayāt-ı (21) diger būdī ey zamān-ı vişāl⁷⁷⁰

Sen ḥod bir ḥayāt daḡı idüñ ey vişāl [M66a] (1) zamānı

Ḥaṭā niger ki dil-i ümīd der-vefā-yı tu best

⁷⁶⁹ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:

Hem ez-nesīm-i tu rüzī küşāyişi yābed

Çü ḡonca her ki dil ender-pey-i hevā-yı tu best

⁷⁷⁰ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Tu ḥod ḥayāt-ı diger būdī ey nesīm-i vişāl

Dil ān ümīd-i ne-dānist ü der-vefā-yı tu best

Haṭāyı gör ki gönül ümīdi (2) senüñ vefāña bağladı ya' nī ḥayāta ve 'ömre vefā olur şandı murād budur ki (3) zamān-ı vişāl ve müşāhede-i cemāl 'ale'd-devām olmaz ki müşāhedetü'l-ebrār beyne't-(4)tecellī ve'l-istitār

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Şūhī ki dā'imā dil-i ū mā'il-i cefāst

'Ömr-i 'azīz-i māst (5) çi ḥāşıl ki bī-vefāst

(7) Zi-dest-i cevri-i tu guftem zi-şehr ḥ'āhem reft

(6) Senüñ cevruñ elinden didüm ki şehrden gıtmek isterin

Be-ḥande guft ki Ḥāfız (7) be-rev ki pāy-ı tu best

Gülmek eyle didi ki Ḥāfız yūri kim senüñ ayağūñ (8) bağlamadı [ya' nī kimse senüñ ayağūñ bağlamadı] murād budur ki nefis ū rūḥ beden ile muḳayyedlerdür iḥtiyār-ı infikāk (9) anlarūñ elinde degüldür ki mışrā' -ı şānī maẓmūnı 'alā-vechu'l-laṭīfe belki (10) ta' cīz ṭarīķi üzredür

VELEHU EYẒAN [G.47]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Der-in zamāne refiķi ki ḥālī ez-ḥalelest

(11) Bu zamānda bir yoldāş ki ḥalelden ḥālīdür

Şurāḥī-i mey-i nāb⁷⁷¹ u (12) sefine-i ğazelest

Şurāḥī daḥi şarāb-ı şāfī daḥi ğazel gemisidür (13) mışrā' -ı evvel mefhūmında işāret vardur ki bu zamānda refiķ-i bī-ḥalel (14) bulunmaz

Rubā' i (Ahreb)

Yek düst çünān ki düstī-rā şāyed

Nāmed be-kef ū ümmīd (15) nīst k'āyed

Fi'l-cümle her ānki dostī talebed

Ber-ḥāk-i nişeste bād (16) mī-peymāyed

Murād bunda *şurāḥī*den ḳalbdür ve *şarāb-ı şāfī*den (17) murād 'ilm-i bī-riyā ve zühdi-i bī-ṭaleb-i dünyādur ve 'ışķ-ı İlāhī ve ḥubb-ı (18) ḥaḳīķīdür ve *sefine-i ğazel*den murād kitābdur

Beyt

-+---/-+---/-+-

Der-zamāne be-zi-dāniş (19) yār nīst

Merd-i dānā-rā ezīn be-kār nīst

⁷⁷¹ Beyitte *mey-i şāfī* yer almakta olup müellif *mey-i nāb* şeklinde düzeltmede bulunmuştur.

Sefîne (20) lafzı işâretdür ki murâd kitâb-ı şerî' atdür ki Resûlullâh 'aleyhi's-selâm buyurmuş (21) *innemâ meşelü şerî'ati ke-meşeli sefineti nûhin ve men rekibehâ necâ ve men taḥallefâ 'anhâ ğariḳa*⁷⁷² [M66b] (1)

(2) Cerîde rev ki güzergâh-ı 'âfiyet tengest

Cerîde bunda 'alâyıkdan (2) mücerred ma'nâsınadır [bunda didi zîrâ bir ma'nâsı şol ḥurma budağıdır ki yaprağı giderilmiş ola ve bir ma'nâsı defterdür ve bir ma'nâsı bir bölük 'askerdür ki bir mühim için ifrâd olunmuş ola] ve 'âfiyet rāḥatlık ma'nâsınadır ya'nî *mücerred git* (3) *rāḥatlık uğrağı ṭardur* bunda tenbîh vardır ki māl u mülki olmayup (4) 'alâyık u 'avâyıkdan mücerred olanuñ rāḥatlığı ziyâdedür

Beyt (5)

-+---/-+---/-+--

Kise perânend der-în reh-güzer

Her ki tehî kise ter âsûde ter

Piyâle (6) ğir ki 'ömr-i 'azîz bî-bedelest

Ḳadeḥ dut ki 'ömr-i 'azîz bî-bedeldür (7) ya'nî şarâb-ı ıṣṣ-ı İlâhî nûşına ve ṭâ'at u 'ibâdet ḥurûşına (8) meşğûl ol 'ömrî zâyî' itme ki sermāye-i bî-bedeldür

Rubâ' iyye (9)

Lâ-tenḥada 'anne bi-imtidâdi'l-'ömrî⁷⁷³

Va' ğnem furaşen ḳable nefâdi'l-'ömrî (10)

Ye'tike ehilletü's-şühûri in'atâfet

Ke'lminceli şeklen li-ḥaşâdi'l-'ömrî (11)

(3) Ne men zi-bî-'amelî der-cihân melûlem ü bes

Melûl 'Arabî 'itibâr olunıcaḳ (12) uşancı ma'nâsınadır *melâlet* uşanmaḳ ma'nâsındadır ve Fârisî (13) i'tibâr olunıcaḳ ğuşşalu ma'nâsınadır *melâlet* ğuşşalanmaḳ (14) ma'nâsınadır bunda ma'nâ-yı Fârisî münâsibdür ya'nî *yalñuz ben* (15) 'amelsüzlikden ğuşşalu degülem ancaḳ

Melâlet-i 'ulemâ hem zi-'ilm-i (16) bî-'amelest

'*Ulemānuñ melâleti daḥi 'ilm-i bî-'ameldendür* murâd bundan (17) 'amele terğîbdür ve 'ulemâyı efrâd-ı bi'z-zıkr itdi zîrâ bir kimsenüñ (18) 'ilmi olup 'ameli olmamaḳ esbâb u âlâtı olup cenkde ḳullanmağa (19) ḳâdir olmayup esir olmaḳ gibi 'aybdur

Murabba' (Ahreb)

Der-ref' -i (20) ḥucub-ı ğuş ne der-cem' -i kütüb⁷⁷⁴

⁷⁷² *İنَّمَا مِثْلُ شَرِيعَتِي كَمِثْلِ سَفِينَةِ نُوحٍ وَمَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ* Şeriat Nûh'un gemisi gibidir; ona binen kurtulur, uzak duran boğulup helâk olur. (Hadîs) Mu'cemü's-Sagîr, Taberânî, Hadîs No: 22. Bu hadîste yer alan şeriat lafzı bazı kaynaklarda Ehl-i Beyt şeklindedir. Bu farklılığa baĒlı olarak anlam şu şekilde olacaktır: Ehl-i Beyt Nûh'un gemisi gibidir; ona binen kurtulur, uzak duran boğulup helâk olur.

⁷⁷³ "1) Ömrünün uzun olması ile aldanma. Ömrün tükenmeden evvel fırsatları ganimet bil. 2) (Zîrâ) şekil olarak oraĒa benzeyen ay başları, senin ömrünü hasad etmek için eğiliyorlar."

K'ez-cem'-i kütüb nemî-şevved ref'-i (21) hucub

Der-ı tayy-ı kitāb kücā buved neşe-i hubb

Ṭayy kun heme-rā [M67a] (1) va' d-i ila'llāh u teb

(4) Be-çeşm-i 'aql der-ın reh-güzār-ı pür-âşüb

'Aql gözi (2) ile bu fitne ve ızırābı çok uğrākda

Cihān u kār-ı cihān bî-sebāt (3) ü bî-mahalest

Cihān daḡi cihān işi sebātsuz ve mahālsüzdür murād (4) reh-güzār-ı pür-âşübdan mevtdür ki anda cihān ve kār-ı cihān laḡv-ı (5) mahẓdur

Beyt (Ahreb)

Ān laḡza ki dest-i ecel ez-pā fikend

Ne māl be-feryād (6) resed ne ferzend

Yā murād bundan ṭarīkat ve vuşul ila'llāhdur ki (7) anda cihān ve kār-ı cihān kār degüldür lācerem 'amel-i bālā ḡalāş (8) gerek

Beyt

--+--/-+--/-+-

Çün tü-rā şad büt buved der-zīr-i delḡ

Çün nümāyī (9) ḡış-rā şūfī be-ḡalk

(5) Dilem ümīd-i firāvān be-vaşl-ı rüy-ı tu dāşt

(10) *Göñlüm vāfir ümīdi senüñ yüzün vaşlına dutar*

Velī ecel be-reh-i 'ömr (11) rehzen-i emelest

Velī ecel 'ömr yolunda emel rehzenidür murād (12) budur ki vuşul ila'llāh için 'amel itmek emelindeyin velī (13) ecel mānī' olmak emelindedür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Çend rüzī ber-ser-i yārem (14) ikāmet ārzüst

Ey ecel sür'at me-kun vey 'ömr-i müste'cel mebāş

(6) Be-gır turre-i meh çehreī vü kışşa meḡān

Dut bir ay yüzünün (15) zülfini ve kışşa okıma ya'nī dime

Ki sa'd u naḡs zi-te'şīr-i Zühre vü (16) Zuḡalest

Ki sa'd zührenün ve naḡs Zuḡalün te'şīrindendür murād budur ki ḡayb-ı hüviyyetden 'urve-i vüşkā dut ki taşarruf (17) ḡazret-i Ḥaḡḡuñ ḡabza-ı ḡudretindedür te'şīr-i kevākibden degüldür [*Zühre* sa'd-ı aşḡardur ki *Müşteri* sa'adetde andan ekberdür ve

⁷⁷⁴ Ebû Saîd Ebu'l-Hayr, Rubâiyyât, Ganjor: No: 30. Bu şiir, Saîd Nefîsî'nin neşrettiği Sühânân-ı Manzûm-ı Ebû Sa'îd Ebu'l-Hayr ve Mehmet Kanar'ın Farsça asıllarından çevirerek yayınladığı Ebu Saîd Ebu'l-Hayr- Rubâiler adlı kitaplarda yer almaktadır.

Zuhal naḥs-i ekberdür ki *Merîḥ* nuḥûsetde andan aşğardur *Tafşîl-i Kitâbü'l-‘Acâ’ib* nâm te’lifimizde mezkûrdur]

Kıt‘a

--+/-+--+/-+--+/-+-

‘İlm-i nücûm çün niçe esrâr bildürür

Çekseñ revâdur (21) anuñ için ḥayli zaḥmeti

Zan itme lîkin encûm ü eflâk ider ‘amel

Her kârı eyleyendurur Allâh ḥazreti [M67b] (1)

(7) Be-hîç devr ne-ḥ‘âhend yâft ḥuşyâreş

Hîç devrde ayuḳ bulmasalar (2) *gerek* [ya‘nî Ḥâfız ki ḥuşyâreş zamîri aña râci‘dür terâkib-i Fârisiyyede izmâr-ı ḳable’z-zîkr câ’izdür]

Çünîn ki Ḥâfız-ı mâ mest-i bâde-i ezelest

Böyle ki bizüm Ḥâfızumuz (3) *ezel şarâbı mestidür* bunda tenbîh vardur ki Ḥ‘âce Ḥâfızuñ ḡazellerinde (4) zîkr itdügi şarâb dünyâ şarâbı degüldür ve tenbîh vardur ki dünyâ şarâbı (5) mesti ayılmaḳ olur mest-i şarâb-ı ezelî ebedî mest kıılır ve ma‘nâ-yı (6) sâbîḳ ḡazel lâḥîḳ mü’tâla‘ından mefhûm olur [iki beytûñ her bir mısrâ‘ından fehm olunur] (7)

VELEHU EYẒAN [G.48]

[Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün]

(1) Mâ-râ zi-ḥayâl-i tu çi pervâ-yı şarâbest

Bize senûñ ḥayâlûñden ne şarâb (8) *pervâsı vardur*

Ḥam gû ser-i ḥod gîr ki ḥumḥâne ḥarâbest

Küpe di kendü (9) *başuñ dut ya‘nî kendü tedbîrûñde ol ḥumḥâne ya‘nî meyḥâne ḥarâbdur* (10) murâd budur ki şol kimse ki anda ḥubb-ı İlâhî vardur ol mest-i ezelî (11) olur ḡayrı şarâba ihtiyâcı olmaz pes ol kimse meyḥaneyi ma‘mûr (12) kıılmaz [innemâ ya‘mûrû mesâcide’llâhi men âmene bi’llâhi ve’l-yevmi’l-âḥir]⁷⁷⁵

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Mescidi ma‘mûr ider mü’min kelâm-ı Ḥaḳ budur

Bir niçe (13) fâsîḳ durur meyḥaneyi ma‘mûr iden

(2) Ger ḥamr-ı behîşt be-rizîd ki bî-düst

(14) *Eger cennet şarâbı daḥi olursa dökûñ ki dostsuz* (15)

Her şerbet-i ‘azbem ki diḥi ‘ayn-ı ‘azâbist

⁷⁷⁵ إِنَّمَا يَغْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır. (Kur’ân, Tevbe 9/18).

[‘*Ayn* bunda yâ çeşm ma‘nâsinadur yâ *zât-ı şeyî* ma‘nâsinadur ve ‘*azâb* lafzında olan harf-i ‘*ayn* i‘tibârî ile daği şan‘at kaşd olunmuşdur] *Her tatlu şerbet ki* (16) *baña vîresin ‘ayn-ı ‘azâbdur* bunda tenbîh vardır ki dost (17) rızânsuz her şarâb ve şerbet ve elvân-ı ni‘met maqbûl-i ‘âşık (18) degüldür

(3) Efsûs ki şud dilber ü der-dîde-i giryân

Hayf ki gitdi (19) *dilber ve ağlayıcı gözde*

Tahrîr-i hayâl-i hatt-ı u nakş ber-âbest

Anuñ (20) *hattı hayâli tahrîri şu üzre nakşdur* murâd budur ki dilber şuveri (21) gıtdüğine nazar efsûs sahrîyyet ma‘nâsinadur ve mısrâ‘-ı şânî mazmûnı [M68a] (1) ile anuñ ‘adem-i şebâtın beyân ider ki *küllü şey’in hâlikun illâ vechehu*⁷⁷⁶

Beyt (2)

-+---/-+---/-+--

Z’ân ne-dâde ‘âkılân dil cüz’-i bād

Küllü şey’in hâlikun illâ vecheh

(4) Bî-dâr şev (3) ey dîde ki emîn ne-tevân bûd

Uyan ey göz ki emîn olmağ olmaz [Kemâlpaşazâde ba‘zılar dîde gözüñ içinde kapak altında olan yerdür ve çeşm mecmû‘a dirler dimiş ammâ bu beytde ol didügi zâhir degüldür Hâk budur ki dîde ve çeşm birbiri ma‘nâsına isti‘mâl olunur qarîne olıcak taḥşîş olunur]

Z’in (4) seyl-i dem-â-dem ki der-în menzil-i ḥ’âbest

Bu nefes nefes ve kat kat seyliden (5) *ki bu uyku menzîlindedür* murâd *menzil-i ḥ’âbdan* dünyâdur ki maḥall-i ḡafletdür (6) ve *seyliden* murâd havâdiş ü esbâb-ı mevtdür ki çokdur lâcerem ḡafletden (7) uyanup tedbîr-i zâd-ı âḡiret kılmak lâzımdur nâḡâh ecel gelüp mevt ile (8) uyanmazdan öñdin ki *en-nâsü niyâmün fe izâ mâtü entebehu*⁷⁷⁷

Şi‘r

Ve kem min feten (9) yumsî ve yuşbiḡu dâḡiken⁷⁷⁸

Ve ḡad nusicet ekfânühü ve hüve lâ yedrî

(5) Ma‘şûḡ (10) ‘ıyân mî-güzered ber-tu velîken

Ma‘şûḡ âşikâre gezer senüñ üzerüñe ammâ

(11)

Aḡyâr hemî bîned ez-ân beste-nikâbest

⁷⁷⁶ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur’ân, Kasas 28/88).

⁷⁷⁷ فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهُوا İnsanlar uykudadır, öldükleri zaman uyanırlar. (Hadîs) Kaynak Kitap: Hilyetü'l-Evliyâ Ebû Na'im, Hadîs No: 9703. Kaynaklarda daha çok mevkuf hadîs olarak geçen ve daha çok Hz. Ali'ye nispet edilen bu ifade İbn Arabî'nin el-Fütûḡâtü'l-Mekkiyye adlı eserinde merfû hadîs şeklinde rivayet edilmiştir. Muhyiddin İbn Arabî, *Fütûḡat-ı Mekkiyye*, s. 1207.

⁷⁷⁸ “Nice yiğitler endişe duymadan akşamlayıp sabahlarlar, oysa kefenleri dokunmuştur da haberleri yoktur.” Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 98.

Ağyār görür anuñçün niķāb (12) *bağlamışdur* murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳ cemī‘-i meẓāhir ve āftāb-ı (13) ‘ālem-tābdan eẓherdür līkin nūrdan kendüye niķāb ve cevḥ-i cemīline ḥicāb (14) itmışdür ki nūrı kendüyi sātirdür bu ḥuşuş ‘āşık-ı şādıḳdan (15) ve ṭālib-i lāyıkdan kendüyi setr için degül belki ağyārdan istitār (16) ve iḥticāb içündür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Gün ḳatı zāhir iken kimse yüzün görmez (17) anuñ

Bir ‘aceb sırdur ki nūrı kendüye olmuş ḥicāb

(6) Gül ber-ruḥ-ı (18) rengin-i tu tā luṭf-ı ‘araḳ dīd

Senüñ renglü ruḥuñ üzre tā ‘araḳ (19) *leṭāfetin gördi*

Der-āteş-i reşk ez-ğam-ı dīl ğarḳ-ı gülābest

Kevni āteşinde (20) *göñül ğamından ğarḳ-ı gülābdur* murād bundan şanı‘-i Ḥaḳḳı istiğrābdur (21) ki ḥāḳ tīreden şūret-i münire ḥalḳ ider ve gülde reng ü bū ve bu deñlü ḥande [M68b] (1) reng-i rū icād ider ve gül-ruḥ ruḥunda ‘araḳ peydā idüp külli o ğayretten (2) āba ğarḳ eyleyüp belki arıdup gül-āb eyler

(7) Der-künc-i dimāgem meṭaleb (3) cāy-ı naşīḥat

Benüm dimāgum köşesinde isteme naşīḥat yerin

K’in ḥücre (4) pür ez-zemzeme-i çeng ü rebābest

Ki bu ḥücrenüñ çeng ve ıklık āvāzesinden (5) *toludur* murād çengden pīr-i ṭarīḳat ve erbāb-ı şāḥib-i vecd ü ḥāletdür (6) ve ḥiṭāb ‘aḳl-ı ma‘āşa ve ehl-i dünyāyadur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ey baña nuş eyleyen (7) taḥşil-i māl u cāḥ için

Pende yer yok ḳo beni luṭf eyle gel Allāh (8) için

(8) Rāh-i tu çi rāḥist ki ez-ğāyet-i ta‘zīm

Senüñ yoluñ ne yoldur (9) *ki ğāyet ‘aẓametdür* [‘Acemler ta‘zīm lafzını ‘aẓamet ma‘nāsına isti‘māl ider]

Deryā-yı muḥīṭ-i felekeş ‘ayn-ı serābest

Deryā-yı (10) *muḥīṭ-i felek aña ‘ayn-ı serābdur* murād bundan ‘ālem-i nihāyetde (11) vaşī‘ idüğün beyāndur [*Serāb* ıssı günlerde şāḥrālarda şu gibi görinen nesneye dirler]

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ey birāder bī-nihāyet dergeḥist⁷⁷⁹ (12)

Ber-her ānça mī-resī bi’llāh mehīst

⁷⁷⁹ Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fā‘ilün

(9) Sebzest der-ü deşt biyā tā ne-güzārīm

(13) Yeşildür kapu ve şahrā gel terk itmeyelüm

Dest ez-ser-i ābī ki cihān (14) ‘ayn-ı serābest⁷⁸⁰

Eli bir şu başından ya‘nī şarābdan ki cihān (15) ‘ayn-ı serābdur murād sebzden tazelik zamānidur pes bu zamānda (16) ‘ışk-ı İlāhī ve hizmet-i pādşāhī terk olunmayup dünyā terk (17) olunmak gerek ki serāb gibi nīst hest nümādur [bu serāb kâfiye olan iki beytün biri ba‘zı dīvānlarda ve biri ba‘zı dīvānlarda bulunup ikisinin daği zikri münāsib görölüp yazıldı ve beyt-i sâninün mışrā‘-ı evvelinde olan der-ü deşt dāl-ı meftūha ile ve ‘atf harfi ile okunup ma‘nī-i meştūr olandur ba‘zılar dālun kesri ve rānūn fethi ile ve vāvun kesri ile deşt lafzına izāfet ile okıdı ol taķrīrce ma‘nā yeşildür şahrānūn biçeni demek olur]

(10) Der-bezm-i dil (18) ez-rüy-ı tu şad şem‘-i ber-efrūht

Şoĥbetde gönül senūn yüzünnden (19) yüz çerāk yakdı

V‘in tırfe ki ber-rüy-ı tu şad gūne hicābest

(20) Bu ‘aceb ki senūn yüzün üzre yüz dürlü hicāb vardır murād (21) budur ki nūr zāhirun fi-nefsīhi ve muẓhirun li-ġayrihi⁷⁸¹ dūr böyle iken āftābuñ [M69a] (1) yüzine niķābdur āftāb-ı ḥaķīķi ki ḥazret-i Ḥudādur nūrından (2) niçe ḳalbe rūšenā ḥāşıl iken vech-i bākī nūri ile mestürdür (3)

(11) Bī-rüy-ı dilārā-yı tu ey şem‘-i dilefrūz

Senūn gönül bezeyici yüzünşüz (4) ey gönül nūrlandırıcı şem‘

Dil rakş-ı künān ber-ser-i āteş çü kebābest

(5) Gönül rakş idicidür od üzere kebāb gibi murād budur ki dil ki (6) nūr-ı tecelliden mehcūr ola muẓtarib olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Āteş-i ruḥsārı (7) nūrından olupdur çünki dūr

N’ola gönülüm dönse pır pır āteş (8) üzre çün kebāb

(12) Ḥāfız çi şud er ‘āşık u rindest ü naẓar-bāz

(9) Ya‘nī nola Ḥāfız eger ‘āşık u rind ü naẓar-bāz ise

Bes tavr-ı ‘aceb (10) lāzım-ı eyyām-ı şebābest

Niçe ‘aceb tavrı yigitlik eyyāmına lāzımdur (11) murād rindden a‘māline iltifātı olmayandur ve naẓar-bāz ‘ayn-ı ‘ibret (12) ile naẓar idendür ve şebābdan murād sālīk-i mübtedādur (13) çün sālīk ḳavī-ṭaleb ve ‘ālī-himmet ola ‘āşık u şādık (14) ve a‘māline ġayr-ı mu‘temid ve ‘ayn-ı ‘ibret ile nāẓir olur (15)

VELEHU EYŻAN [G.49]

⁷⁸⁰ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Dest ez-ser-i ābī ki cihān cümle serābest

⁷⁸¹ ظاهرٌ في نفسه و مظهرٌ لغيره Kendinde görünür başkasını yansıtır. (Diğer Arapça İbâreler).

[Mefâ' ilün Fe' ilätün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Künün ki ber-kef-i gül cām-ı bāde-i şāfest

Şimdi ki gül ayāsında şarāb-ı (16) şāfi kadehi vardır [şāf şāfiden muhaffedür]

Be-şad hezār zebān bülbüleş der-evşāfest

(17) *Yüz biñ dil ile bülbul anuñ evşāfindadır* murād *gülden* (18) ma' şük-ı haķīkīdür ve cām-ı bāde-i şāfi elinde olmak 'ışk-ı (19) bī-riyā tevfiķ itdügidür ve *bülbul*den murād 'āşıkdur çün maħbūb-ı (20) sākī mey-ı şāf ola 'āşık hāmid ü vaşşāf olur

Beyt

Çün (21) yār zi-luţf-ı ħod sākī bāşed

Key bāşed ki ihtiyār bākī bāşed [M69b] (1)

(2) Be-ĥāh defter-i eş'ār u rāh-ı şahrā gır

İste eş'ār defterini ve şahrā (2) yolunı dut

Çi vaķt-i medrese vü baĥş-i Keşf-i Keşşāfest

(3) *Ne vaķt medrese ve baĥş-i baĥş-i Keşf-i Keşşāfdur* murād *defter-i eş'ārdan* (4) şol kitābdur ki sülūk aĥvālını ve 'ışk-ı İlāhī zevķini bildire (5) ve *şahrādan* murād cānib-i Haķ ve āĥiretdür ki şehristān-ı dünyādan (6) a' rāz şüretidür lācerem çün tevfiķ-i İlāhī refiķ ola (7) taşavvuf kitābın isteyüp cānib-i Haķķa teveccüh kılup 'ilm-i zāhirde (8) iştiğālī ve bī-'amel kıl u kālī terk itmek gerekdür [*Keşşāf* meşhūr kitāb-ı tefsirdür ve keşf anuñ ĥāşiyelerinden biridür ve ma'nā-yı lügavī i'tibārī ile bu mişrā' da ihām vardır]

Қıт'а (Ahreb)

Ey dil taleb-i (9) kemāl der-medrese çend⁷⁸²

Taĥşil-i uşul ü ĥikmet ü hendese çend (10)

Her fikr ki cüz'-i fikr-i Ĥudā vesveseist

Şermī zi-Ĥudā be-dār k'in vesvese (11) çend

(3) Be-bor zi-ĥalk u zi-'anķa kıyās-ı kār be-gır

Kesil ĥalkdan ve 'anķādan (12) *iş kıyās dut*

Ki şit-i gūşe-nişinān zi-Қāf tā Қāfest

(13) *Ki gūşe-nişinlerüñ āvāzesi Қāfdan Қāfadur* murād bundan (14) 'uzlete terğibdür ki 'uzlet içinde 'izzet ve lām-ı luţf bulunur (15)

Қıт'а

+++/-++-/-++-

Şoĥbet-i 'ām nīst dāniş dih

Münķatı' bāş tā ne-dānendet (16)

Ger şevī gūşe gır hemçü müje

⁷⁸² Şeyh Bahāyî Dīvānı, Rubāiyyāt, No: 29.

Ber-ser-i deyrhā nişānendet (17)

(4) Fakih-i medrese dī mest būd u fetvī dād

Virdügi fetvā budur

Ki (18) mey harām velī bih zi-māl-i evkāfest

Ki şarāb harāmdur ammā yegdūr māl-ı (19) evkāfdan murād budur ki māl-ı evkāfda Haq ‘abd hāl olunmaq vardır (20) anuñ zararı eşiddür

(5) Be-derd ü şaf tü-rā hüküm nist hoş der keş

(21) Pūseye ve şāfiye senüñ hükümün yokdur hoş çek ya ‘nī nüş eyle [M70a] (1)

Ki her çi sākī-i mā kerd ‘ayn-ı elţāfest

Ki her neyi ki bizüm sākimüz (2) eyledi ‘ayn-ı elţāf u mahz-ı ihsāndur murād bundan kazāya rızāya (3) terğibdür ve cānib-i İlāhiden her ne şunulsa hayr bilüp nüş (4) itmege tervicdür ki haberde vārid olmışdur *men lem yeşkür ‘alā-na ‘mā’i* (5) ve *lem yaşbir ‘alā-belā’i* ve *lem yerza bi-kaşa’i felyaṭlub rabben sīvā’i*⁷⁸³ (6)

Beyt

+++ / +++ / ++-

Şabr odur kim belāya қatlanasın

Anı bilmek ‘aṭadur aña (7) rızā

(6) Hadis-i müdde‘iyān u hayāl-i hem-kārān

Müdde‘iler sözi ve bizümle (8) ‘amelde müşārik olanlar hayālī

Hemān hikāyet-i zerdüz u būriyābāfest

(9) Hemān zerdüz u haşır dokuyıcı hikāyetidür bu beytde leff ü neşr-i ğayr-ı (10) müretteb vardır murād budur ki bizümle kārda müttehid olanlar zerdüz gibi (11) āşār-ı nefise izhār idenlerdür ve müdde‘iler haşırcı gibi ‘amāl-i ḥasise (12) ibrāz idenlerdür

Beyt

+++ / +++ / ++-

Būriyābāf egerçi bāfendest (13)

Ne-bezendeş be-kārgāh-ı harīr

(7) Hamuş Hāfiz u in nüktehā-yı çün (14) zer-i surh

Sākit ol ey Hāfiz ve bu kızıl altun (15) gibi nüktelevi

Nigāhdār ki kullāb-ı şehir şarrāfest

Şakla (16) ki kullāb-ı şehir şarrāfdur murād bu kızıl altun gibi nüktelevi (17) kendü kelimātında şüret-i mecāzda zikr itdügi deķāyık-ı (18) tarīkatdur ve kullāb-ı şehrdan

⁷⁸³ مَنْ لَمْ يَشْكُرْ عَلَى نِعْمَائِي وَلَمْ يَصْبِرْ عَلَى بِلَائِي وَلَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي فَلْيَطْلُبْ رَبًّا سِوَانِي Verdiğim nimetlere şükretmeyen belalarima sabretmeyen hüküm ve kaderime rızā göstermeyen kendine başka Rab arasın. (Hadis-i Kudsî)

murād kendü şehrinde vā'iz (19) ve şeyh şüretinde olandur pes bunları andan şakla ki alup (20) sermāye idinüp halkı aldamasın

Rubā'î (Ahreb)

Püşide muraqqa' end (21) ez-în hāmî çend

Be'grifte zi-ţāmāt-ı elif lāmî çend

Nā-refte [M70b] (1) reh-i şıdķ u şafā kāmî çend

Bed-nām kunendeî nikû-nāmî çend (2)

VELEHU EYŻAN [G.50]

[Ba'zı nüsahda bu ğazel daħi bulunup yazıldı ğazel-i sâbık nazîresidür taķtî' i anuñ taķtî' idür]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Eger be-luţf be-ĥ'ānî mezîd-i eltāfest

Eger luţf ile (3) okursañ ya' nî da' vet iderseñ ziyāde luţflardur

Ve ger veķahr-ı ber-ānî (4) derûn-ı mā şāfest

Ve eger ķahr ile süresin ya' nî red idesin (5) bizüm içimüz şāfdur murād ĥazret-i Ĥaķķa ĥitāb idüp ķazāya (6) rızāsın beyāndur

Nazm

+ --- / + --- / + ---

Yekî mî-ĥ'āhed ez-tu cennet ü ĥûr

Yekî (7) ĥ'āhed ki er düzaĥ şûd dūr

Lelikin mā ne-ĥ'āhim in ü ān (8) cüst

Murād-ı mā hemān ĥoşnûdî tüst

(2) Be-nāme vaşf-ı tu kerdin (9) ne ĥadd-i imkânîst

Nāmede senüñ vaşfuñ itmek ĥadd-i imkân degüldür (10)

Çirā ki vaşf-ı tu bîrûn zi-ĥadd-i evşāfest

Niçün ki senüñ (11) vaşfuñ taşradur evşāf ĥaddinden murād bundan daħi ĥazret-i (12) Ĥaķķa ĥitāb idüp tavşif-i ĥazret-i 'izzetden 'aczini beyāndur (13) [bu ğazel bulunan nüshada ķāfiye bu beytde evşāf bulundu vaşşāf olsa daħi enseb idi]

Beyt

+ + --- / + - + - / + + -

Ez-heme der-şifāt u zāt-ı Ĥudā

Leyse şey'en kimişlehu ibdā (14)

(3) Be-çeşm-i 'ışķ-ı tu ān dîd-i rûy-ı şāhid-i mā

'Işķ gözi ile görmek (15) olur bizüm maĥbûbumuzuñ yüzini

Ki nūr-ı dīde-i hūbān zi-Ḳāf (16) tā Ḳāfest

Ki hūblaruñ gözi nūri Ḳāfdan Ḳāfadur murād bizüm maḥbūbumuzdan (17) ḥazret-i Ḥaḳdur ve 'ıṣṣḳ gözinden murād anuñ muḥabbeti ile bīnā (18) olan gözdür ve *hūblaruñ gözi* demekden murād hūblardan bīnā (19) olan göz ve hūbları görececek gözdür lācerem anuñ nūri ziyāde (20) olur

Beyt (Ahreb)

Ān dīde k'ez-ū nūr-ı peẓir dāverā

Her zerre buved āyine-i (21) düst-nümā

(4) Zi-defter-i ruḥ-ı dildār āyet-i ber-ḥ'ān

[M71a] (1) *Dildāruñ ruḥi defterinden bir āyet okı* murād ol āyetden Āllahu a' lem (2) sūre-i Bakārada olan āyet-i kerīmedür ki ve *li'llāhi'l-maṣrīḳu ve'l-mağribu fe'eynemā* (3) *tüvellu feṣemme vechu'llāh*⁷⁸⁴

Ki ān beyān-ı maḳāmāt-ı keşf-i Keşşāfest

Ki ol (4) *Keşşāf keşfi maḳāmātını beyāndur* murād beyāndan maẓmūn-ı āyet-i kerīmedür (5) ve *Keşşāf*dan murād ma' nā-yı luḡavī [keşf idici ma' nāsına] ḥasebince ehl-i keşfdür ve anuñ keşfi (6) aña olan feyz ve fetḥdür ve maḳāmātı her nesnede müşāhede-i Ḥaḳ kılduğudur (7)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Cihān mir'āt-ı ḥüsn-i şāhid-i māst

Ne-şāhid vechehu fi külli zerrāt (8)

(5) Çü serv-i serkeşi ey yār-ı seng-dil bā-mā

Serv gibi serkeşsin ey taş gönüllü (9) *yār bizüm ile*

Çi çeşmhāst ki ber-rūy-ı tu zi-eṭrāfest

Ne gözlerdür ki senüñ (10) *yüzüne eṭrāfdandur ya'nī niçe gözler yüzüne nāzirlerdür* murād bundan kendüye (11) ḳabẓ u istitār olduğundan taḥazzün ve ḡayrılara başt u feyz olduğına (12) taḥassürdür

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Nümā-yı rūy bā-ḡayr u be-men ne hey çi ḥālest in

Eger ḡüyī (13) ki dil berdārem ez-mühret muḥālest in

(6) Tü-rā ki mā'ide-i ḥuld u nūzl hemtāyest

(14) *Ya'nī saña ki mā'ide-i ḥuld u nūzl muḳārindür*

Ez-ān mişāl-i güzīnem revān (15) der-a' rāfest

⁷⁸⁴ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولَؤْا فَهُوَ وَجْهُ اللّٰهِ Doḡu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Kur'ân, Bakara 2/115).

Andan inleme eger bu baña cān ya‘nī eger benüm cānum a‘rāfda (16) *ise murād budur ki vuşlatda olan fırkatde olanuñ hālını bilmez* (17)

Şi‘r

Min şeribe’z-zülāle ve hüve rayyānun⁷⁸⁵

Lā-ya‘ rifu hāle men hüve ‘aţşānun(18)

[Faķirūñ üstāddan rivāyet ile mesmū‘ olan bu beytde böyledür ki metn ihtiyār itdüm ammā ekşer-i nüsaħda beyt-i mezbūr böyle vāķı‘ olmuşdur

Tü-rā ki māye-i ħuldest nazal ü hemtānist

Ya‘nī saña ki māye-i ħuld-ı mā ħazar ta‘āmdur ki nazīri yoķdur

Ez-ān mişāl-i güzīnem revān der-a‘rāfest

Lafz-ı *mişāl* muzāfdur ve lafz-ı *güzīn* zamm-ı kāf-ı ‘Acemī ile örtelenmişdür ma‘nā böyle olur ki *ol muĥtār mişālden benüm cānum a‘rāfdadur*]

(7)‘ Aduv ki mantıķ-ı Ĥāfız tam‘a kuned der-şi‘r

‘Aduv ki Ĥāfız sözini tam‘a ider (19) *şi‘irde*

Hemān ĥadīs-i ĥümāy u tarīķ-i ĥaţţāfest

Hemān ĥümā ĥikāyeti ve kırlaĥuĥ (20) *yolıdur* ya‘nī ikisinüñ ortasında tefāvüt-i fāş vardur murād bundan (21) budur ki benüm kelāmum şi‘r şüretinde irşāddur lācerem *ĥümā* bülend olduĥı [M71b] (1) gibi bu daĥi kelām-ı a‘lādur ve düşmen ki baña nazīre kaşd ider anuñ (2) kelāmı şi‘r-i maĥẓdur pes bu kelāmdan murād şol kelāmı medĥdür ki (3) anda da‘vet-i ilā’llāh ola *ve men aĥsenu ĥavlem mimmen de‘ā ila’llāhi*⁷⁸⁶ *ve hüve* (4) *mū‘min* lācerem kendüyi medĥ itmez

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Da‘vet-i Ĥaķ eyleyen sözdür (5) benüm medĥ itdügüm

Ger çekem ol söz daĥi kendü kelāmımdur benüm (6)

VELEHU EYŻAN [G.51]

[Meḫ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1)Ĥalvetgüzide-rā be-temāşā ĥi ĥācettest

Ĥalvet ihtiyār itmiş (7) *kimsenüñ temāşāya ne ĥāceti vardur* bunda tenbīh vardur ki (8) ĥalvet-i ihtiyārı terk temāşā-yı māsivādur zīrā ĥalvet maĥalli (9) müşāhede-i ĥazret-i Ĥudādur [ĥün merātib-i sülükdan bu kadar leţā’if zıkr eyledi ĥālīyā ĥalvete ve ‘uzlete ve rām-ı ‘ibādete tergīb ider]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

⁷⁸⁵ “Tatlı suya kanmış kişi tatlı su içerken susuz kişinin hālını bilmez.”

⁷⁸⁶ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ (İnsanları) Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir? (Kur’ân, Fussilet 41/33).

Her ki der-ḥalvet-nişîned seyr-i şâni⁶ (10) mî-kuned

Ân ki bîrûn mî-reved maşnû⁶ mî-bîned hemân

Çün kûy-ı (11) dūst hest be-şahrâ çî ḥācettest

Çün dost maḥallesi (12) vardur şahrāya ne ḥācet vardur

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Eger dil-i tu şeved mâ 'il-i (13) temāşāgāh

Be-rev be-mescid ü cāmī⁶ ki cāy-ı seyrānest

(2) Cānā be-ḥācetī ki (14) tū-rā hest bā-Ḥudā

Ey cān bir ḥācet ki saña vardur Ḥaḳ te'ālāya (15)

Âḥir demī be-purs ki mā-rā çî ḥācettest

Âḥir bir dem şor ki bize ne ḥācetdür (16) [bu beytde tenbîh vardur ki muḥtāc-ı ileyh olanlar erbāb-ı ḥācetüñ ḥācetī revā itmek gerek tā ki ḳāḏīyu'l-ḥacāt kendülerüñ ḥācetīn revā ide]

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Çü ḥayr kunī bā-kesī cezā-yı ḥayr-ı tu dān

Ki gufteend ḥadīşī kemā-tedīn ve tūdān⁷⁸⁷ (17)

(3) Ey pādşāh-ı ḥüsn Ḥudā-rā be-sūḥtīm

Ey ḥüsn pādşāhı Allāh için yandux (18)

Âḥir su 'āl kun ki gedā-rā çî ḥācettest

Âḥir şora gedānuñ ne (19) ḥācetī vardur beyt-i şābıḳ luṭf-ı vechi ile ḥitāb-ı 'āmdur (20) bu beyt pādşāh-ı şürete ḥāşdur pes yenbağı oldur ki şāh-ı (21) tecessüs aḥvāl-i gedā kıla ve aña ḥizmet-i lāzımasın edā kıla

Beyt [M72a] (1)

+++/-++-/-++-/-++-

Pādşāh üstine vācibdür Ḥudānuñ ḥizmeti

Ḥizmeti budur kim ol (2) ide gedānuñ ḥizmeti

(4) Erbāb-ı ḥācetīm vü zebān-ı su 'āl nīst

Ehl-i ḥācetüz (3) su 'āl dili yoḳdur

Der-ḥazret-i kerīm temennā çî ḥācettest

Ya' nī kerīm ḥazretinde (4) temennāya ḥācet yoḳdur beyt-i sābıḳuñ mażmūnını taḥḳıḳdür ki pādşāha (5) aḥvāl-i fuḳarāyı tefāḥḥuş lāzımdur ve cānib-i İlāhiye

⁷⁸⁷ كما تدين شأن Yaptığım gibi sana karşılığı verilir. (Hadīs) Hilyetü'l-Evliyâ, İbn Naīm, Hadīs No: 107.

telmihdür ki [‘Arabîsi temennîdür kesr-i nûn ile ‘Acemler feth-i nûn ile okuyup âhîrin elif şüretinde yazarlar]

Beyt (6)

++--/++--/++--/++--

‘Âlimü’s-sırri ve ihfâ şîfat-ı hâzret-i üst

Pes çi hâcet ki kunî (7) hâl-i hod ü-râ tafşîl

(5) Muhtâc-ı kışşa nîst geret kaçd-ı cân-ı mâst

(8) Bunda hitâb hâzret-i ‘İzzettedür murâd budur ki *tafşîle ve bahşse ihtiyâc* (9) *yoğdur eger saña bizüm cânumuza kaçd var ise*

Çün raht ez-ân tüst (10) be-yağmâ çi hâcettest

Çün metâ‘ vü esbâb senüñdür yağmaya ne hâcet (11) *vardur*

Beyt

--+/--+/--+/--+

Çün cân ezân-ı tüst çi hâcet be-kâl u kîl

Vaktâ ki (12) ẖâstî be-tu teslim mî-kunem

(6) Câm-ı cihân nümâst zamîr-i münîr-i düst

(13) *Çünkü böyledür* [câm-ı cihân-nümâ beyânı yukarıda *âyine-i Sikender câm-ı meyst binger* didügi maḥalde zîkr olunmuşdur]

İzhâr-ı ihtiyâc-ı hod ancâ çi hâcettest

Kendü ihtiyâcını (14) *izhâr itmege anda ne hâcet vardur*

Beyt

--+/--+/--+/--+

Dâşte bûdem be-dil tâ ki resem (15) bâ-vaşl-ı tu

Hamduli’llâh geşt hâşıl ança der-dil dâstem (16)

(7) Ân şud ki bâr-ı minnet-i mellâh burdemî

Ol gitdi ki gemici yükün çeker idüm

Gevher (17) çü dest dâd be-deryâ çi hâcettest

Gevher çü el virdi (18) *ya‘nî ele girdi deryâyâ ne hâcet vardur* [bu beytlerde murâd manṭûk-ı lafızdur anuñçün ta‘arruz olunmadı mecâz için beyâna hâcet vardur ammâ ol maḫşûd bi’l-beyân degüldür]

(8) Ey ‘âşık-ı gedâ çü (19) leb-i rûh-baḫş-ı yâr

Ey gedâ ‘âşık çü yârüñ cân bağışlayıcı lebi (20)

Mî-dânedet vazîfe teḫâzâ çi hâcettest

Bilür senüñ vazîfeñi (21) *teḫâzâyâ ne hâcet vardur* murâd bundan budur ki mürîd [M72b] (1) tâlib-i ‘ibâdetde mücidd ü sâ‘î olup faẓl-ı Hâḫdan kısmete râzı (2) olup taleb-i feyzde müteḫâzî olmaḫ gerek belki te’ḫîr-i feyezânı (3) kendünüñ ḫuşûr-ı

isti‘ dādından bilmek gerek [teḳāzā‘ Arabīsī teḳāzīdür kesr-i ḍād ile ‘Acemler feth-i ḍād ile okuyup āḥirin elif şüretinde yazarlar]

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Yā Rab gönül ‘adlūnedür (4) cān ile rāzı

Fazluḅda umar feyzi degüldür müteḳāzi

(9) Ey müdde‘ī (5) be-rev ki merā bā-tu kār nīst

Ey müdde‘ī yūri ki benüm senūñle işim yoḳdur (6)

Aḥbāb ḥāzirend be-a‘ dā çi ḥācettest

Aḥbāb ḥāzırdur a‘ dāya (7) ne ḥācet vardur bilgil ki *müdde‘ī* gāh ‘aduv ma‘ nāsına isti‘ māl (8) olunur nitekim bu beytde

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Derd-i ḥod-rā bā-ṭabīb-i müdde‘ī ḥ‘āhem (9) nümūd

Tā ne-sāzed çāre derd-i bī-devā-yı düst-rā

Ve gāh ‘ilmde (10) tevaffuḳ ve ṭarīḳatde kemāl da‘ vī idene ıtlāḳ olunur nitekim bu beytde (11)

(10) Ḥāfız tu şabr kun ki hüner-i ḥod ‘ıyān şūd

Ey Ḥāfız sen şabr eyle (12) hüner-i ḥod āşkār olur

Bā-müdde‘ī nizā‘ u muḥākā çi ḥācettest

(13) *Muḥākā* Fārisī *muḥākāt* ‘Arabīdür ya‘ nī *müdde‘ī* ile *nizā‘* ve *ḥikāyetleşmek* (14) ve *müşābehet* ne *ḥācetdür* bunda tenbīh vardur ki ‘ilm-i zāhir ehli (15) da‘ vā-yı faẓl ile izhār-ı eşer itmek gerek ki ‘ıyān ola ve ṭarīḳat (16) ehline edeb olur ki kendüde ḳāl olmayup ḥāl-i zuhūr ide (17)

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Faẓl ehline te’līf gerek lāf gerekmez

Feyz ehline (18) faẓl olki ide ḥāletini ketm

VELEHU EYẒAN [G.52]

[Ġazel-i sâbıḳda ehl-i ḥalvet terk-i seyr ü şoḥbet itmek gerek idügün beyān itmiş idi bunda anlaruñ temāşāḡahını ve yārānını beyān ider]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Şaḥn-ı bostān zevḳ-baḥş u (19) şoḥbet-i yārān ḥoşest

Şaḥn bunda meydān ma‘ nāsınadır (20) ve mübtedādur muzāfdur bostāna [bunda didi zīrā evüñ ortasına ve ḥavlı içine daḡı dirler] *zevḳ-baḥş* vaşf-ı terkībīdür ve ḡaber-i

mübtedâdur (21) *şoḥbet* daḥi mübtedâdur muẓâfdur yārâna *hoşest* haberidür [M73a]
(1) ve bu cümle ol cümleye ma' tûfdur ma' nâ-yı mısrâ' budur ki *şahn-ı* (2) *bostân*
zevk bağışlayıcıdır ve şoḥbet-i yārân hoşdur murâd *şahn-ı* (3) *bostân*dan şuffa-ı
ḥānḳāhdur ve *yārân*dan murâd aşḥāb-ı tarīḳatdūr (4)

Ḳıṭ' a

++--/++--/++--

Merd-râ dūstān-ı şāḥib-i dil

Zīver-i dīn ü zīnet-i dūnyāst (5)

Ni' met-i dehr egerçi bisyārest

Ni' meti bihter ez-refīḳ kücāst (6)

Vaḳt-i gül hoş bād k'ez vey vaḳt-i mey-ḥūrān hoşest

Gül vaḳti (7) *hoş olsun ki andan mey-ḥūraruñ vaḳti hoşdur* murâd gül vaḳtinden (8)
zamān-ı mükāsefe ve fetḥ-i bābdur ve *mey-ḥūr*lardan murâd şarāb-ı 'ışḳ (9) nūş idüp
mest-i İlāhī olanlardur [vaḳt-i gül hoş bād cümle-i du' aiyyedür]

Ḳıṭ' a

---/ + ---/ + ---

Ne hoşdur bir niçe yār-ı tarīḳat (10)

Şarāb-ı Ḥaḳḳı bī-ḡam ideler nūş

Olalar mest ü bī-hūş-ı İlāhī (11)

Ḳılalar kār-ı dūnyāyı ferāmūş

(2) Ez-şabā her dem meşām-ı cān-ı mā hoş (12) mī-şevd

Şabādan her vaḳt bizüm cānımız dimāḡı hoş olur [her dem egerçi bunda her vaḳt
ma' nāsınadur ammā bu lafz ile ta' bīr-i ṭayba ve enfāsa ma' nâ-yı āḥirī i' tibārī ile
münāsibdür]

Āri āri (13) ṭayb-ı enfās-ı hevādārān hoşest

Belī belī hevādāraruñ nefisleri (14) *küçüklüğü hoşdur* murâd *şabādan* nefḥa-ı
Subḥānī ve feyz-i Rabbānīdür (15) ki ehlu'llāḥ dehānından vāşıl olup andan dimāḡ-ı
rūḥ mu' aṭṭar (16) olur [bu mısrâ' -ı şānī maẓmūnından fehm olunur]

Ḳıṭ' a

-+--/-+--/-+--

Gūşuma irse nefes-i ehl-i dil

Gönlüme ol demde olur çok (17) küşād

Gonca-ı gül niteki her şubḥdem

Hoş açılur çünki (18) aña ire bād

(3) Nā-güşāde gül niḳāb-ı āheng-i rihlet sâz kerd

Gül niḳāb (19) *açmadan güç kaşdın düzdü*

Nāle kun bülbül ki feryād-ı dilefkārān (20) hoşest

Nāle ile ey bülbül ki gönli efkāraruñ feryādı hoşdur (21) murād beyt-i mezbūruñ mazmūnından budur ki keşf ü feyz-i tamām [M73b] (1) zāhir olmadın girü qabza dönicek sālīk ‘āşıka vaqt-i feryād (2) olur ve bu derdden fiğān şafā-yı ‘āşıqāndur

Beyt

---+/-++-/-++-/-++-

Bülbül ki ez-derd-i (3) güleş feryād dāred şubhdem

‘Uşşāk-rā z’ān nālihā dilşād dāred şubhdem (4)

(4) Murğ-ı şeb-ḥ’ān-rā beşāret bād k’ender-rāh-ı ‘ışk

Gice okıyıcı murğa (5) *beşāret olsun kim ‘ışk yolunda*

Düst-rā bā-nāle-i şebḥā-yı (6) bī-dārān hoşest

Dosta uyanıklararuñ giceleri nāleleri hoşdur (7) murād *murğ-ı şeb-ḥ’ān* ihyā-yı leyl idüp tilāvet-i Qur’ān kılup (8) du‘ā eyleyendür ve ḥazret-i Hakkā ve ‘l-müstağfirīne bi’l-esḥārī⁷⁸⁸ ḥasebince (9) bu hoşdur

Beyt

+++/-+++/-+++/-++-

Nāle dārem her şebī men tā seher ki bī-şümār

Çün (10) şinidem düst dāred düst-ı in feryād-rā

(5) Ez-zebān-ı (11) sūsen āzādeem āmed be-güş

Sūsen āzādenüñ dilinden (12) *geldi kulağıma* [*sūsene* āzāde dir nitekim *serve* āzād dirler zīrā bunlaruñ ḥāşıl-ı mu‘ayyen ve diğkat-i ma‘lūmı yokdur ki ol ḥāşılıñ ḥuşūli ile tāze ve ‘ademi ile şolmış olalar ve bi’l-cümle meyveleri yok ve gāh yapraklanup ve gāh ḥazān olmazlar dā’imā bir ḥāl üzre şābit olurlar lācerem āzādeler böyle olur]

K’ender-in deyr-i kuhen kār-ı sebukbārān hoşest

(13) *Bu eski kilīsāda yüki yeyni olanlaruñ kārı hoşdur* murād (14) faķir olanlaruñ ḥüsn-i ḥālini beyāndur

Kıt‘a

++/-++-/+--/+--

Z’ebnā-yı (15) dehr-i vaqt kesī hoş ne-mi-şevēd

Hoş vaqt (16) ān ki mu‘tekif-i künc-i ‘uzletest

Her sifle pey be-künc-i qanā‘at (17) kücā bered

İn nağd der-ḥizāne-i erbāb-ı himmetest

(6) Nist (18) der-bāzār-ı ‘ālem hoş-dilī ver z’ān ki hest

⁷⁸⁸ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun bükten, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir). (Kur’ān, Âli İmrân 3/17).

(19) *Yokdur bāzār ‘ālemde hoş-dillik eger var ise* (20)

Şive-i rindî vü hoşbaşî-i ‘ayyārān (21) hoşest

Rindlik şivesi [M74a] (1) ve ‘ayyārların hoş olması hoşdur murād *rind*den a‘māline iltifātı (2) ve i‘timādı olmayandır ve anuñ şivesinden murād anuñ luṭf-ı Hāḳḳa (3) şafā-yı hāṭır ile teveccühidür ve ‘ayyārlardan murād ihlāş ile ‘amel (4) idüp dünyādan az nesne ile ḳanā‘at idüp āḫiret ‘ameline (5) iştī‘ālî keşir olundur

Beyt

Dünyā me-ṭaleb tā heme denīt bāşed (6)

Dünyā ṭalebī ne ān u īnet bāşed

(7) Hāfızā terk-i cihān guften ṭarīḳ-i (7) hoş-dilist

Ey Hāfız terk-i cihān demek hoş dillik yoludur (8)

Tā nependārī ki aḫvāl-i cihāndārān hoşest

Tā şanmayasın cihān (9) dutanların aḫvāl-i hoşdur

Ḳıṭ‘a

+++ / +-- / +-- / +-

Be-evvel çü ḥ‘āhī kunī cem‘-i māl (10)

Besī renc-i ber-ḥ‘īş bāyed kümāşt

Bes ez-behr-i ān tā be-māned be-cāy (11)

Şeb ü rüz mī-bāyedet pāş dāşt

V‘ez-īn cümle īn ḥāl-i (12) müşkilterest

Ki āḫir be-ḥasret be-bāyed güzāşt

Beyt

+++ / +-- / +-- / +-

Nigehbāni-i (13) mülk ü devlet belāst

Gedā pādşāhest nāmeş gedāst (14)

VELEHU EYŻAN [G.53]

[Terk-i şoḥbet-i nefsanī vü cismānī ve ṭaleb-i ülfet-i rūḥānī ‘aḳl-ı me‘ād muḳārenet ve mu‘āvenetinden olur bu ğazelde anı vaşf ve beyān ḳılur]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Yā Rab īn şem‘-i dil-efrüz zi-kāşāne-i kīst

(15) Lafz-ı *dil-firüz* vaşf-ı terkibidür ve şıfat-ı şem‘dür *kāşāne* (16) bir nice ma‘nāya gelür [*kāşāne* devlethāne ve ḳış evi ve hücre ve şāh-nişin ve muṭlakā maḳām ve şoḥbethāne ma‘nāsına gelür] bunda devlethāne ma‘nāsı münāsibdür ma‘nā-yı (17) mışrā‘ budur ki ‘aceb bu gönül yalūñlandırıcı şem‘ kimün sa‘ādet-ḥānesindendür (18)

Cān-ı mā sūht be-pursid ki cānāne-i kist

(19) *Bizüm cānımız yaqdı şoruñ kimüñ cānānesidür* murād *şem‘-i dılfrüzdan* (20) ‘aql-ı me‘ āddur ki devlethāne-i İlāhiyyeden gelmişdür göñli nūrlandırur (21) ve cānı ya‘ nī nefis-i insānı riyāzet ile yaqar

Beyt [74b] (1)

+ --- / + --- / + ---

Hoş ān āteş ki [çün] der-dil-fürūzed

Be-cüz Hāq her çi mī-āyed be-sūzed

(2) Hāliyā (2) hāne ber-endāz-ı dıl ü dıl-i menest

Şimdi benüm göñlümün hānesin (3) *ātıcı* ve *harāb idicidür* [lafz-ı *hāliyā* Fārisidür şol kimse ki hālā telaffuz idüp ve kātibde hālā yazup hāliyā ğalaṭdur dir Fārisi bilmez]

Tā hem āğüş-ı ki mī-bāşed ü hem hāne-i (4) kist

Tā kimün kucağında olur ve kimün hemhānesidür murād budur ki (5) aql-ı me‘ ād göñül tūl-ı emel ile yapup ve nefis-i dīn diyü itdügi āyini (6) bozup harāb ider ve rūh-ı insānī ile hem-āğüş u hem-hücredür (7)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + ---

Īn sek-i nefis ü şūm u bed-kāre

Ki hem āğüş-ı tüst hemvāre (8)

Piş ez-āb gū tü-rā be-bended cüst

Muḥkemeş bend kun ki düşmen-i tüst (9)

(3) Bāde-i la‘l-i lebeş k’ez-leb-i men dūr mebād

Anuñ la‘l lebi şarābı benüm lebümünden ırāq (10) *olmasun*

Rāh-ı rūh ki vū peymāndih-i peymāne-i kist

Kimün rūhunuñ şarābı (11) ve ‘*ahd viricisi ve kimün ḳadehidür* murād budur ki ‘aql-ı me‘ ād lebinün (12) kelāmı ki bāde gibi keyfiyyet virür ehl-i hidāyet rūhunuñ şarābı (13) ve yār muvāfıķı ve pūr şarāb ḳadehidür ki mest-i Hāq ider [*peymāne* ölçek ma‘ nāsına ve büyük ḳadeḫ ma‘ nāsına gelür bunda ma‘ nā-yı şānī münāsibdür]

(4) Mī-dihed herkeseş (14) efsūnī vū ma‘lūm ne-şud

Virür her kimse āña efsūn ve ma‘lūm olmadı (15) [*Ma‘lūm ne-şud* merhūndur]

Ki dıl-i nāzūk-i ü mā’il-i efsāne-i kist

Ki anuñ nāzūk göñli kimün efsānesine (16) *mā’ildür* murād budur ki her kimse kendü z‘ aminca ‘aql-ı me‘ āda etbā‘-ı da‘ vīsin (17) ider ‘acabā ol kimün da‘ vīsine ḳā’il ve kimün hidāyetine mā’ildür (18)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

‘ Aklı rehber idinüp Hakk’a hidāyet dilerin⁷⁸⁹

Luṭf-ı Hakkdan daḥi (19) hem aña ‘ ināyet dilerin

(5) Yā Rab ān şāheş ü māh-ruḥ u Zühre-cebîn

(20) Yā Rab ol pādşāh gibi ve ay yañaḡlu ve Zühre alınludur

Dürr-i yektā-yı ki vü (21) gevher-i yekdāne-i kīst

Kimüñ lülü-i ferīdi ve gevher-i bī-naẓīridür murād [M75a] (1) budur ki ‘ aql-ı me‘ ād şāh gibi ḥākimdür ve māh gibi ḥüsnü’l-vehdür ve Zühre (2) gibi zühürü rüşendür ve gevher-i ferīde gibi zīkıymet ü mu‘ teberdür

Beyt (3)

-+---/-+---/-+---/-+---

Şāh-ı ‘ aql ān be ki kirdāred ḡavī-rā bā-ḡevāşş

Kişver-i ten-rā nıgeh (4) dāred zi-şeyṭān ‘ aduvest

(6) Devlet-i şoḡbet-i ān şem‘ -i sa‘ ādet-(5)pertev

Ol sa‘ ādet nūrlu şem‘ üñ şoḡbeti devleti

Bāz pursīd Ḥudā-rā (6) ki be-pervāne-i kīst

Şoruñ Allāh için kimüñ pervānesinedür ya‘ nī (7) kimüñ pervānesi ile şoḡbet ü muḡārenet ider murād ‘ aql-ı me‘ ād (8) ile şoḡbet-i devleti ḡanḡı rūha müyesser olur ki her kimseye bu sa‘ ādet (9) naşīb olmaz

(7) Guftem āh ez-dil-i dīvāne-i Ḥāfız bī-tü

Didüm ey Ḥāfızuñ (10) delü göñlünüden sensiz

Zīr-i leb ḡandezenān guft ki dīvāne-i kīst

(11) *Ṭudaḡ altında maḡfice gülerüñ didi kimüñ dīvānesidür* murād (12) budur ki *el-cününe fūnūnūn*⁷⁹⁰ ḡasebince her göñülde bir dürlü cünün (13) oldur ki bir nesneye meftūn olup aña meşḡul olup (14) āḡirden ḡāfil olur ‘ āḡil-i mecnūn oldur ki bāḡiye mā’ il olup (15) fāniden fāriḡ ola [Türkide bıyık altından sırtıdır dirler ‘ Acemler zīr-i ḡandezed dirler]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Cevān u pīr ki der-bend-i māl u ferzendend (16)

Ne ‘ āḡilend ki tıflān-ı nā-ḡıred menedāned

VELEHU EYẒAN [G.54]

[Pes şoḡbet-i iḡvānı ve ‘ ibādet-i raḡmānı beyān kıldı ise şimdi iḡlāşa ve terk-i lāfa irşād ider]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

⁷⁸⁹ Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

⁷⁹⁰ الجُنُونُ Delilik çeşit çeşittir. (Kelām-ı Kibâr)

(1) Egerçi ‘arz-ı (17) hüner pîş-i yâr bî-edebîst

Egerçi hüner ‘arz etmek yâr önünde (18) bî-edebîkdür murād bundan riyā revā degüldür dimekdür

Beyt (19)

--/--/--/--/--

Ez-edeb ne’bved be-pîş-i şeh-maḳāl

Hāşşa ḥod lāf-ı der ü ḡayn u (20) maḥāl

Zebān ḥamūş velīkin dehān pür ez-‘ Arabîst

Dil denmez ammā aḡız (21) ‘Arabî ile ṭoludur murād budur ki iḥlāş ile ‘amel gerek ne ḳavl-i [M75b] (1) pür-daḡal

Beyt

+++/-+--/+--

Nîstem hemçü şāne cümle zebān

Hemçü āyīnem (2) heme dīde

(2) Perī ne-hufte ruḡ u dīv der-kirişme-i ḥüsn

Perī yüzün örtmiş (3) ve dīv ḥüsn-i nāzende murād bunda ehl-i faẓl u maḳbūl-ı Hāḳ müste‘ar u (4) maḡlūb ve faḳīr ü maḥcūb ammā dīv-şüret ve şeyṭān-sīret olan (5) ‘izz ü nāzda

Be-şūht dīde zi-ḥayret ki in ḡi bū’l-‘acebîst

(6) *Yandı göz ḥayretten ki bu ne bū’l-‘acebîkdür* Murād budur ki ehl-i naẓar (7) bu ḥuşuşda sūzān ve ḥayrān

Şi‘r

Hazā’llezī tereke’l-evhāme ḥāyireten⁷⁹¹ (8)

Ve şayyere’l-‘ālime’n-naḥrīre zındıḳan

(3) Sebeb mepurs ki çerḡ ez-ḡi sifle(9)perver şud

Sebeb şorma ki çerḡ neden denī-perver oldu (10)

Ki kām-baḡşī-i ū-rā bahāne bî-sebebîst

Ki anuñ murād virmesine bahāne (11) bî-sebeblîkdür belki ‘ādeti ehl-i faẓl maḥrūm itmekdür

Şi‘r (12)

Ḳul li’llezī bi-şurūfi’d-dehri ‘ayyarnā⁷⁹²

⁷⁹¹ “İşte bu (paylaşım) vehimleri hayrān bir şekilde bırakan ve bu âlimi zındık yapan da budur.” Bu şiir Ahmed bin Yahyâ İbnü’r-Râvendî’ye âittir: Abdülmüteal es-Saidî, **Bugyetü’l-İzâh Telhisü’l-Miftâh fi-Ulûmü’l-Belâga, Mektebetü’l-Âdâb**, Kahire 1420/1999, s. 112.

⁷⁹² “1) Zamânın tasarrufi ile bizi ayıplayan kişiye söyle, zaman ancak tehlikeli gördüğü kişilere kafa tutar. 2) Sen denizi görmez misin, cesedler denizin üstünde yükselirken inciler denizin en dibinde

Hel ‘ānede’ d-dehru illā min lehu ḥaṭaru (13)

E mā tera’ l-baḥre ta’ lū fevḳahu cıfun
Ve yesteḳirru bi-aḳṣā ḳa’ rihi’ d-dürerü (14)

Ve fi’ s-semā’ i nücümün ğayri zi-‘ adedün
Ve leyse yeksefu ille’ ş-şemsü ve’ l-ḳameru (15)

(4) Der-în çemen gül-i bî-ḥār kes nemî-çined

Bu çemende gül-i bî-ḥār kimse degşürmez (16)

Çerāğ-ı Muştafavî bâ-şerār-ı Bülehebîst

Muştafāya mensûb (17) *olan çerāğ Ebû Lehebe mensûb olan şerār iledür* ya’ nî (18)
dünyā dār-ı miḥnetdür bunda maḥz-ı rāḥat olmaz [şerār kıvılcım ma’ nāsınadır]

Beyt (19)

--+/-+--+/+--+/--+

Zîn bî-vefā cihān meṭaleb rāḥatı ki hest

Şöhreş (20) ḳarîn-i zehr ü güleş hemnişin-i ḥār

Daḫi her ‘ azîze bir bâṭıl münkir ü (21) ḥasûd bulunur nitekim Resûlullāh ‘ aleyhi’ s-
selām ḥazretine Ebû Leheb [M76a] (1) ḥaşm olmuş idi

Şi’r

Küllü’ l-‘ adāveti ḳad turcā izāletuhu⁷⁹³

İllā ‘ adāvete (2) men ‘ adāke ‘ an ḥasedin

(5) Be-nîm cov ne-ḥarem ṭāḳ-ı ḥānḳāh u ribāt

Yarım (3) *arpaya almazın ḥānḳāh u tekye kemerin*

Merā ki maştaba eyvān u pây-ı ḥam (4) ṭanabîst

Baṇa ki müsāfirḥāne ya’ nî meyḥāne şuffadur ve küp (5) *dibi çadır ipidür* [ya’ nî çadır
etegidür] murād budur ki ben ki muḥlişem ḥarābāt baṇa maḥall-i (6) münācāt ve
mevzi’ -i rāḥātdur ki maḥall-i riyā degüldür lācerem şol mekândan (7) yegdür ki
mevzi’ -i riyā ola [bu mısrā’ -ı şānî ma’ nāsında meşhûr bu ma’ nādur ki zıkr olundu
ammā ba’ zılar maştaba pîş-ḥ’ ān taḥtasıdur didiler ve lafz-ı ṭanabî yâ-yı aşliyye ile
ba’ zı Fārisî lügat kitābında öñi açuḳ yaz evi ma’ nāsına bulunur]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

olur. 3) Gökyüzünde sayısız yıldız vardır. O yıldızlar tutulmaz da yalnız ay ve güneş tutulur.” Şemsü’ l-Me’ âlî Emir Kâbûs.

⁷⁹³ “Bütün düşmanlıkların izâle edilmesi umulur. Ancak sana hasedle yapılan düşmanlığın izâlesi mümkün değildir.” Abdullâh bin Mübârek, **Dîvânı İbn Mübârek**, (Cem ü Tahkik: Mücâhid Mustafâ Behcet), Mecelletü’ l-Beyân, Riyâz 1432, s. 137.

Çün degüldür menzil-i zerķ ü riyā meyḥānemüz (8)

Yegdür ol yerden kim ol rızķ u riyā dükkānıdur

(6) Cemāl-i duḡter-i rez nūr-ı çeşm-i (9) māst meger

Üzüm çubuḡı kızınuñ cemālī bizüm gözümüñ nūrıdur meger (10)

Ki der-niķāb-ı zücācī vü perde-i ‘inebest

Ki züccācī niķabda ve ‘inebi (11) *perdededür* bilgil ki Ḥaķ te‘alā ‘ayn-ı insānı yedi ṭabaķa ve üç (12) ruṭūbetden terkīb itmişdür ki bu tertīb üzredür (13) ṭabaķa-ı şulbiyye ve ṭabaķa-ı meşimiyye ve ṭabaķa-ı şebekiyye ve ve ruṭūbet-i züccāciyye (14) ve ruṭūbet-i celīdiyye ve ṭabaķa-ı ‘ankebūtiyye ve ruṭūbet-i beyziyye ve ṭabaķa-ı (15) ‘inebiyye ve ṭabaķa-ı ķarniyye ve ṭabaķa-ı müteḥime nitekim şā‘ir dimiş

Ḳıṭ‘ā (16)

--+/-+--+/-+--+/-+

Kerd āferīdgār te‘alā be-luṭf-ı ḡıṣ⁷⁹⁴

Çeşmet be-heft perde vü (17) se āb-ı münķasim

Şulb u meşim ü şebeke zücāc ü pes celīd (18)

Pes ‘ankebūt u beyz ‘ineb ķarn u mülteḥim

Ve bu tertīb (19) bātından i‘tibār olunmak iledür lācerem bu beytde şarābuñ sırça ķadeḡde olması ve perde-i ‘inebden gelmesi i‘tibārī ile bir ruṭūbet ile bir ṭıb‘aya işāret ider ki ve mażmūn-ı beyt [M76b] (1) muḡtemelü’z-żıddeyndür medḡ ihtimālī var zemm ihtimālī var [ma‘nā-yı mecāzī murād olıcaķ medḡe ḡaml olunur ḡaķīķī murād olıcaķ zemme ḡaml olunur] [ṭāhirden i‘tibār olunmak ṭabaķa-ı mülāḡḡımeden ibtidā olmışdur]

(7) Devā-yı derd-i ḡod eknūn (2) ez-ān müferriḡ cūy

Kendü derdinüñ devāsın ol müferriḡden iste

Ki der-şurāḡi-i (3) çinī vü şışe-i Ḥalebīst

Ki çini şurāḡide ve Ḥalebī şışededür (4) bu beytüñ mażmūnı daḡı muḡtemelü’z-żıddeyndür

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+

Ḥarābdur şarāb şonı (5) çün ḡarābdur

Ḥayr-āb bilme lafzını gör kim şarābdur

(8) Hezār ‘aķlu edeb (6) dāştēn men ey ḡāce

[Ba‘zı nüsaḡda bu beyt bulunup şerḡ olundu] *biñ ‘aķl u edebim var idi benüm ey ḡāce*

Kūnūn (7) ki mest-i ḡarābem şalā-yı bī-edebīst

⁷⁹⁴ Şiir, Ḥāce Nasīruddīn Tūsī’ye aittir.

Şimdi ki mest ü harābın (8) *bī-edebliğe şalā* murād budur ki *lā yū 'minu eḥadüküm hattā yeḳülū'n-nāsi* (9) *innehu mecnūnūn*⁷⁹⁵ ḥasebince ḥazret-i Ḥaḳḳı şöyle zıkr gerek ki (10) mest-i lāye'ḳül olasın ve terk-i tekellūf ve taşannu' idesin ki (11) ra'bun bī-edeblik ola

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+ +

Terk-i tekellüfest çü ra'b-i ṭarīḳ-i mā (12)

‘Aybem megīr pīş-i tu ger bī-edeb şevem

(9) *Be-yār mey ki çü Ḥāfız müdāmem istihzār*

(13) *Getür şarābı ki Ḥāfız gibi müdām benüm arḳalanmam*

Be-girye-i seherī vü niyāz-ı nīm-şebīst (14)

Seherī aḡlamağa ve nısf-ı leyl niyāz nedür murād bundan nısf-ı (15) leylde niyāza terḡīb ü seherde sūz ü (16) gūdāza tervīcdür

Nazm

+--- / +--- / +---

‘Aceb mülkīst (17) mülk-i şubḡāhī⁷⁹⁶

Ki yābī maḡfīret (18) ez-faẓl-ı şāhī

Eger zārī kunī (19) ān dem be-sūzeş [M77a] (1)

Der-ān laḡza beyābī her çi ḥāhī

‘Aceb vaḳtīst vaḳt-i nīm-i şebnīz (2)

Pes ān vaḳtīst bāḡ-ı pādşāhī

Eger şeb kerde bāşī cürm ü ‘ışyān (3)

Be-kun tevbe çü āyed şubḡāhī

VELEHU EYẒAN [G.55]

[Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilūn]

(1) *Ḥoşter zi-‘ıyş u şoḡbet-i* (4) *bāḡ u bahār çīst*

Bāḡ u bahār ‘ıyş ve şoḡbetinden ḥoşrak nedür murād ‘ıyş u şoḡbetden (5) devām-ı üns-i Ḥaḳḳdur ve bāḡdan keşf ü fetḥdür ve bahārdan ‘ālem-i bāşt (6) u inbisāṭdur

⁷⁹⁵ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَقُولُوا لِلنَّاسِ إِنَّهُ مَجْنُونٌ Sizden biriniz mü'min olmaz, hatta onun hakkında nâs delidir dimedikçe. (Hadîs) Hüsameddin Hasan ibn Muhammed el-Nakşibendî, *Kitâb-ı Şerh-i Şemâ'il*, Bulak Matbaası, Mısır 1254, s. 109.

⁷⁹⁶ Mefā' ilūn Mefā' ilūn Fe' ūlūn

lācerem keşf ü ‘ālem-i başt ve devām-ı üns-i Hâk ve şohbet-i (7) İlāhiden hoşrak ne vardur

Sākī kücāst gū sebeb-i intizār çist

(8) *Sākī kandedür di sebeb-i intizār nedür* murād şevk ü zevk (9) virür kimse kanı furşatı fevt itmemek gerek dimekdür

Ḳıṭ‘a

Me-dih furşat (10) ez-dest eger bāyedet

Ki kūy-ı sa‘ādet zi-meydān berī

Ki furşat (11) ‘azīzest eger fevt şud

Besī dest-i ḥasret be-dendān berī (12)

(2) Her vaḳt-i hoş ki dest dihed muḡtanem şümār

Her hoş vaḳt ki (13) el vere ḡanīmet şay

Kes-rā vuḳūf nīst ki encām-ı kār (14) çist

Kimseye ‘ilm yoḡdur ki āḡir kārūndur murād budur ki şāyed (15) bu vaḳtten soñra marāz u ‘arż u māni‘ āḡir vāḳı‘ olup t̄ā‘at (16) fevt ola

Beyt

+---/+++---/+++/-

Tu īn vaḳt-i furşat ḡanīmet şümār

Ki (17) ferdā nedāmet neyāyed be-kār

(3) Peyvend-i ‘ömr beste be-müyīst hūş (18) dār

‘Ömr ittīşālī bir kıl ile bağlanmışdur ‘aḡl dut ya‘nī ‘aḡl (19) cem‘ it

Ġam-ḡār-ı ḡıṣ bāş ḡam-ı rüzḡār çist

Kendü ḡuşşāñ (20) yiyici ol ḡam-ı rüzḡār nedür

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Tedbīr-i ḡod imrūz kun ey ḡāce (21) ki ferdā

Her çend ki feryād kunī sūd ne-dāred

(4) Ma‘nā-yı āb-ı zindeḡi vü ravza-ı İrem

[M77b] (1) *Āb-ı ḡayāt ve cennet baḡçesi ma‘nāsı*

Cüz ṭarf-ı cūybār (2) u mey-i hoş-güvār çist

İrmaḡ kenārından ve hoş (3) siñici şarābdan ḡayrı nedür bu beytde leff ü neşr-i ḡayr-ı müretteb (4) vardur ki mey-i hoş-güvār āb-ı zindeḡiye ve ṭarf-ı cūybār (5) ravza-ı İreme maşrūfdur ve murād budur ki *āb-ı ḡayāt* (6) ‘ışḡ-ı İlāhī ve t̄ā‘at-ı pādşāhīdür zīrā mevt-i ḡaḡikī ki ‘azāb-ı (7) āḡiretdür andan ḡalāş idüp ḡayāt-ı mü‘ebbede mü‘eddī (8) olur ve ırmaḡ kenārında ya‘nī şafā-yı ḡāṭır olan mekānda (9) ‘ibādet hemān bi‘l-fi‘l cennete vuşūldür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Aña kim ide Hâk (10) tevfiķ-i t̄ā' at

İmāretdür kim olur ehl-i cennet

(5) Mestūr u (11) mest her dü çü ez-yek kabīleend

Mestūr olan kimse ve mest (12) olan kimse ikisi de bir kabīledendūr

Mā dil be-‘ işve-i ki dihīm (13) ihtiyār çīst

Biz göñli kimün şīvesine virelüm ihtiyār (14) u muhtār nedūr murād budur ki ehl-i kisvet ü tarīkat olmayan (15) yā zāhid-i huşk olan ve sālīk-i tarīkat olup ‘āşīk-meşreb (16) olan *eṭ-ṭuruķu ilā’ llāhi bi-‘adedi enfāsi’l-ḥalā’iḳi*⁷⁹⁷ mücebince (17) tālīb-i Hâk olmaķda bir kabīledendūr bizüm kañķi kimsenün meslekine (18) sülūk idelüm muhtār nedūr diyü istifsār ider

Beyt (19)

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Şarāb-ı ‘ışķ u mestī bih eger meşreb buved kabīl

Vegerne rāh-ı huşyārān (20) be-gīr ü der-‘amel kun cid

(6) Rāz-ı derūn-ı perde çi dāned felek ḥamūs

(21) *Perde içinün rāzını ne bilür felek sus*

Ey müdde‘ī nizā‘-ı tu [M78a] (1) bā-perdedār çīst

Ey müdde‘ī senün nizā‘uñ perde dutan ile (2) nedūr murād budur ki ba‘zı āşār ki evzā‘-ı felekiyyeden zuhūr ider (3) anı Hâkdan bilmek gerek felek ile nizā‘ idüp andan şikāyet itmek (4) revā degüldür ki aḥbār-ı seleftendūr bu kelām ki kütüb-i neşāyiḥ ü mevā‘ izde (5) yazılmışdur *ḳāle’l-cidāru li’l-veted lime teşuḳḳuni ḳāle sel men yedukḳuni* (6) *fe-innellezī verā’i mā ḥallānī verā’i*⁷⁹⁸

(7) Sehv ü ḥaṭā-yı bende gereş nīst (7) i‘tibār

Ḳuluñ sehv ü ḥaṭāsına eger anuñ i‘tibārı olmayaydı (8)

Ma‘nā-yı ‘afv u raḥmet āmrzigār çīst

Yārlıgıcınun ‘afv u raḥmeti (9) *ma‘nāsı* nedūr murād budur ki ‘ışyān-ı bende mir‘āt-i gufrān (10) ḥazret-i Raḥmāndur ki *lev lem tūznibū entüm le-cā’ llāhü biḳāvmīn yūznibūne* (11) *feystagfirūne*⁷⁹⁹ ḥasebince‘uşātuñ ‘ışyānı ḥazret-i Ğaffāruñ (12) mazḥar-ı gufrānıdur ve bundan maḳşūd ‘ışyāna terğīb degüldür (13) belki keşret-i zünüb ile raḥmet-i Hâkdan ümidi kesmemek dimekdür (14)

Beyt

⁷⁹⁷ الطُّرُقُ إِلَى اللَّهِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ Allāh’a giden yollar mahlūkâtın nefesleri sayısındadır. (Kelām-ı Kibār),
⁷⁹⁸ قال الجدائر للوتد: لم تشقني؟ قال: سل من يدقني فإن الذي ورائي ما خلاني ورائي Atasözü, Duvar çiviye “Neden bana zahmet veriyorsun?” dedi. Çivi, “Beni çakana yani arkamdakine bak” dedi.

⁷⁹⁹ Not: Bu hadîs Ahmed bin Hanbel’in Müsned’inde şu şekilde: *لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ ، وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ* Eğer siz günah işlememiş olsaydınız Allāh sizi yok eder, başka bir kavim getirir, onlar günah işlerler, günahlarının bağışlanmasını Allāh’tan isterler, Ahmed bin Hanbel Müsned: 8021. (Hadîs)

++---/++---/++-

Ḥüsrev egerçi men kühenkārem

Mazhar-ı ‘afv-ı ḥ’iṣ-i gerdānem (15)

(8) Zāhid şarāb-ı kevşer ü Ḥāfız piyāle ḥ’āst

Zāhid şarāb-ı (16) *kevşer ve Ḥāfız kadeḥ diledi* [ḥ’āst lafzınıñ fā‘ili zāhid ve Ḥāfızdur ‘alā-sebīlū’l-bedel]

Tā der-miyāne ḥ’āste-i Kirdgār çist

(17) *Tā ortada Ḥaḳ te‘ālā dilegi nedür* murād budur ki her kimsenüñ (18) bir nesneye irādeti vardur ammā irādetu’llāh ḳanḳısına müte‘allıḳ ise ol olur (19)

Rubā‘ī

+---/ +---/ +---

Yekī ḥ’āhed ki bāşed ehl-i cennet

Yekī ḥ’āhed ki yābed feyz-i fażlet (20)

Ne-bāşed hergiz ez-īnhā Ḥudā-rā

Yekī-rā ger zi-tu ne-būd irādet

VELEHU EYẒAN [G.56]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Mā hem in hefte (21) şud ez-şehr ü be-çeşmem sālīst

Benüm ayum bu hafta gitdi şehrden gözüme [M78b] (1) bir yıldur

Hāl-i hicrān tu çi dānī ki çi müşkil ḥālīst

(2) *Hicrān ḥālīni sen bilürsün ki ne müşkil ḥāldür* murād bundan firḳat-i (3) maḥbüb-ı mecāzī şüretinde firāḳ-ı ma‘şūḳ-ı ḥaḳīḳī beyānıdır ki (4) *senetü’l-vaşli senete ve senetü’l-hicr seneti*⁸⁰⁰ mücebince maḥbūbuñ bir hafta firḳatı (5) bir yıl gelür ve bir ‘āşıḳ dīmiş

Beyt

--+/ -+---/ --+/ -+---

Yek rüz der-firāḳet şad sāl mī-nümāyed (6)

Z’incā ḳıyās mī-kun bā-ḥod ḥesāb-ı sālī

Öyleye maḥbüb-ı ḥaḳīḳī (7) firḳatı müddet-i medīdeden berü vāḳı‘ olmışdur anuñ zamānı keşir ve firāḳı (8) ‘asirdür ve mażmūn-ı mışrā‘-ı şānī buña delālet ider ki her kimse bu hicrān (9) ḥālīni bilmez anuñçün Ḥazret-i Mevlānā dir

Beyt

-+---/ -+---/ -+---

⁸⁰⁰ سنة الوصل سنة وسنة الهجر سنة Vuslat yılı bir, ayrılık yılı da bir yıldır. (Diğer Arapça İbâreler).

Bişnev in ney çün şikāyet (10) mī-kuned⁸⁰¹

Ez-cüdāyihā hikāyet mī-kuned

(2) **Merdüm-i dīde zi-luṭf-ı ruḥ-ı (11) ü der-ruḥ-ı ü**

Göz bebeği anuñ ruḥı leṭāfetinden anuñ ruḥundan

‘ **Aks-i (12) ḥod dīd gümān burd ki müşkīn ḥālīst**

Kendü ‘aksini gördi (13) zann eyledi ki ḥāl müşkīndür ya‘nī ruḥı āyīne gibi muşaffādur ki (14) göz bebeği aña naẓar idicek kendü ‘aksin anda görüp şöyle (15) zann ider ki anda bir ḥāl-i siyāh vardır murād budur ki ḥüsn-i zāhir (16) ḡalaṭ-endāzdur ḥiss-i başar bu deñlü ḥiddeti ile ḡalaṭ-ı fāḥiṣ ider

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-tāb-ı rüy çü ḥürşid-i ü hezārān sūḥt

Ne‘ zu bi’llāhi ez-ān āteşi ki pinhānest

(3) **Mī-çeked şīr henüz ez-leb-i hemçün (18) şekerēş**

Süd ṭamar henüz anuñ şeker gibi lebinden

Gerçi der-şivegerī (19) her müjeeş ḡaṭṭālīst

Egerçi şīve idicilikde (20) her bir kirpigi ḡatl idicidür murād budur ki [M79a] (1) şāḥib-i ḥüsn-i zāhir hedāset-i sünenden muḥlik olur aña rabṭ-ı (2) ḡalb itmek kendüyi varṭa-ı helāke atmaḡdur ve lā tülḡū bieydīkūm ile ‘t-tehlūketi⁸⁰² (3) ḡasebince andan ictināb lāzımdur

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Sāḥt (4) ez-leb şerbeti behr-i şifā-yı ḡastegān

Ṭurfe-şerbet k’ārzūyeş (5) ḡaste-rā rencūr sāḥt

(4) **Ey ki engüşt nümāyī bekrem der-heme şehr**

(6) *Ey kimse ki müşārun ileyh bi’l-benānsın ya‘nī barmaḡ ile ḡosterirsün (7) kerem ile dükeli şehrde*

Veh ki der-kār-ı ḡarībān ‘acebem (8) ihmālīst

Vāḥ ki ḡarībler işinde senüñ ‘aceb ihmālūñ vardur (9) murād budur ki kerīmūñ keremi mevḡi‘ inde vāḡi‘ olmayacak memdūḥ (10) ve nāfi olmaz

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zekāt-ı ān leb-i mey-gün be-mey-perestān dih (11)

⁸⁰¹ Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1. cilt, s. 21.

⁸⁰² وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Her türlü hareketinizde dürüst davranın. Çünkü Allah dürüstleri sever. (Kur’ân, Bakara 2/195)

Qabul-i hayr muhalest eger ne der-mahalest

(5) Ba' d ez-inem nebuved şa'ibe-i cevher-i (12) ferd

Bundan sonra bana cevher ferd şübhesi olmaz

Ki berin nükte (13) dehân-ı tu hoş istidlâlîst

Ki bu nükte üzre senün ağzuñ (14) hoş istidlâldür ya' nî cevher-i ferd ki aña cüz-i lâ yetecezâ dirler ya' nî (15) şol cüz ki aşlâ inķisâma qâbil olmaya mütekellimden buni işbât (16) idüp her cism bir nice cüz-i lâ yetecezâdadan mütekkebdür dirler (17) hukemâ buña inkâr idüp her cism andan mürekkeb degüldür belki (18) heyülâ ve şüretten mürekkebdür dirler Hâce Hâfız dir ki min-ba' d (19) benüm cüz-i lâ yetecezânuñ vücûdında şekküm kalmadı ki senün (20) ağzuñ cüz-i lâ yetecezâdur gâyetde şıgarından aşlâ inķisâma (21) qâbil degüldür murâd budur ki hüsni-ı zâhirî maṭmaḥ-ı nazar itmeyüp âlet-i [M79b] (1) mülâhaza kılup andan meş'ele-i 'ilmiyyeye intikâl etmek gerek

Beyt (2)

---/+---/+---/+---

Men' itme nizâmı ruḥ u zülfüñ gözedürse

Çün devr ü teselsülde (3) heķimün nazarı var

Belki hüsni-ı sebep taḥşil-i 'ilm olmak gerek

Beyt (4)

---/-+---/-+---/-+---

Yoğ iken karnumda bir kara elif ammâ ki ben

Şühte oldum yâr-ı dânişmende (5) oldum ehl-i 'ilm

(6) Müjde dâdend ki ber-mâ güzeri ḥ'âhî kerd

Ya' nî (6) muştuladılar ki bizüm üzerimüze uğrasañ gerek

Niyyet-i hayr megerdân (7) ki mübârek fâlîst

Niyyet hayrı döndürme ki mübârek fâldur (8) murâd budur ki maḥbûb-ı ḥaķikî inna'llâhe lâ yuḥlifu'l-mi'ade⁸⁰³ mücebince (9) ḥulf va' de itmez ammâ maḥbûb-ı mecâzî çendân ahde vefâ itmez (10) andan vefâ ummaḥ ḥilâf-ı vâķi' dur

Beyt

++-/+---/+---/+---

Ve ger füsüs kenânem (11) megü ki luṭf kunem

Ki sühtem zi-dürüg-ı tu râstî inest (12)

(7) Kûh-ı endüh-ı firâket be-çi ḥilet be-keşed

Senün firâkuñ guşşası (13) tağını ne ḥile ile çeke

Hâfız-ı haste ki ez-nâle tenes çün (14) nâlîst

⁸⁰³ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur'ân, Âli İmrân 3/9).

Hâfız haste ki nâleden teni nâl gibidür [*nâl* vâsıtı kalem içinde olan iplik gibi ak nesneye dirler] murâd bundan (15) *hulîka'l-insānu za'ifen*⁸⁰⁴ hasebince kendü za'fını ve bār-ı firāk-ı (16) hâzret-i 'izzet bār-ı girân idüğün beyândur ve bunuñ zammında (17) taleb-i vuşlat-ı telâkdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Fırkat-i mār-rā mübeddel kun kerīmā (18) bi't-telāk

Çend sūzīm ez-firāk āh ez-firāk āh ez-firāk (19)

VELEHU EYẒAN [G.57]

[Çün sâlik-i muhlişe keşf-i hâlât ve feyz-i kerāmât olur gerekdür esrâr-ı Hakkı nâ-ehlden ketm ide ki anlar kuşūr-ı fehminden murâdı idrāk idemeyüp su'-i zan eyleyüp belki ta'n idüp hırze kaçd iderler]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Egerçi bâde feraḥ-baḥş u bād gülbizest

Feraḥ-baḥş vaşf-ı (20) terkibidür ve şıfat-ı bâdedür ve *gülbiz* daḥi vaşf-ı terkibidür (21) ve şıfat-ı bâddur aşlda gülbiḥ idi biḥten lafzından ki [M80a] (1) müstakbelâtında ḥazāya kalb olunur ma'nā-yı mışrā' budur ki (2) *egerçi şarāb feraḥ bağışlayıcı ve yil gül eleyicidür ve yil gül elemekden* (3) murâd yil gül yaprağın yerinden kıparup perākende ve perişān itdügüdür (4) ya'nī egerçi şarāb-ı müferriḥ ve gül yaprağı perişān olup 'işret (5) zamānidur

Be-bang-ı çeng me-ḥor mey ki muḥtesib tîzest

Çeng (6) *āvāzı ile içme şarābı ki muḥtesib ḥiddetlü ve ğazab-nākdur* murâd bâdeden (7) 'ışk-ı İlāhidür ve bâddan murâd 'ināyet-i hâzret-i Hakkı (8) ve *gül-i perişān* olmak 'ināyet-i Hakkıdan feyezān-ı keşf-i münteşir ü fāş (9) olmaḥdur ve *çengden* murâd ifşā-yı esrâr ve i' lān-ı aḥbârdur ve muḥtesib (10) ehl-i zāhirdür ya'nī feyezān-ı İlāhī fāş u zāhir olup ve faẓl-ı (11) Hakkı ğālib olıcak ifşā-yı esrâr itme ki ehl-i zāhir fehmi (12) idemeyüp ḥilāf-ı şer' inleyüp te' addi ideler nitekim Hüseyin (13) Manşūrı berdar ve Zü'n-nūnı der-i zindān itdiler [*ḥurden* āşāmiden ma'nāsına çok isti' māl olunur]

Beyt

-+---/-+---/-+---

Çün zebān (14) ḥ'āhed kuned rāzeş 'ıyān

*Yaktulüne'l-enbiyā*⁸⁰⁵ bā-dil be-ḥ'ān (15)

⁸⁰⁴ خُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır. (Kur'ân, Nisa 4/28).

⁸⁰⁵ يَكْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ - Onlar (yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın ahdine ve insanların (müminlerin) himayesine sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur; Allah'ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkum edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır. (Kur'ân, Âli İmrân 3/112).

Beyt

--+---/-+---/-+--

Çünkü hüküm ender-kef-i rindân bûd

Lâcerem Zü'n-nün (16) der-zindân bûd

(2) Şurâhî vü harîfî geret be-çeng üfted

(17) *Bir şurâhî ve bir muşâhib eger senüñ ayâña düşse*

Be-‘ akl (18) nûş ki eyyâm fitne-engîzest

‘Akl ile iç ki eyyâm (19) *fitne koparıcıdır* murâd *şurâhî*den maķâm ve *harîfî*den (20) murâd muşâhibdür lâcerem bu maķâmda ğayra ifşâ-yı râz münhîdür (21)

Beyt

--+---/-+---/-+--

Çün kalem dersdest-i ğaddârî bûd

Bî-gümân Manşûr berdârî bûd [M80b] (1)

(3) Der-âstîn-i muraķķa‘ piyâle pinhân kun

Hırķa yeñinde ķadehî gizle (2)

Ki hemçü çeşm şurâhî-i zamâne hûnrîzest

Ki şurâhî gözi gibi zamâne (3) *ķan dökicidir* ya‘ nî esrâr-ı tarîķatî ve aķbâr-ı haķîķatî fâş eyleme (4) ki ehl-i zamân hûn-h‘âr ve ehlu’llâh bunlaruñ ķatında hûrdur

Beyt (5)

--+/-+---/-+---/-+---

Ey evliyâ-yı haķ-râ ez-haķ cüdâ şimorde⁸⁰⁶

K‘ez-zann-ı nîk dârî (6) der-evliyâ çi bâşed

(4) Zi-reng-i bâde be-şüyîm hırķahâ der-eşķ

(7) *Şarâb renginden yuyalum hırķaları göz yaşında* [bu mışrâ‘-ı şânî mefhûmından fehm olunur]

Ki mevsim-i vera‘ vü (8) rûzgâr-ı perhîzest

Ki perhîz-kârluķ mevsimi ve perhîz zamânıdır murâd (9) tevbe ve inâbet idüp ve tezķir-i zenb eyleyüp ağlayup kendüyi (10) taķhîr itmek dimekdür ki Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm buyurmuşdur (11) *lev ta‘lemüne mâ a‘lemu le-zaķiktüm ķalilen ve lebekeytüm keşîren*⁸⁰⁷ ve ‘ömr âķire gelüp (12) tamâm perhîz zamânı olmuşdur

Beyt

+---/+---/+---/+--

Çü pāk âmedî ber-hâzer bâş ü (13) pāk

⁸⁰⁶ *Mef‘ûlü Fā‘ilātün Mef‘ûlü Fā‘ilātün*

⁸⁰⁷ *لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَصَاحَكُمُ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا* Benim bildiklerimi bilmiş olsanız, şüphesiz ki az güler çok ağlardınız. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 2, s. 495, Hadîs No: 2313.

Ki ‘aybest nā-pāk reften be-hāk

(5) Sipih-r-i berşude pervizenist (14) hūn-efşān

[*Sipih-r* kesr-i sīn ve feth-i bā yā ser-i bā ile felek ma‘nāsınadur ki toğuzdur ba‘zılar āsmān ma‘nāsınadur didi bunda ġāfil oldu ki āsmān mūrādif-i semādur ki yedidür zīrā kürsiye ve ‘arşa semā vü āsmān dimezler] *sipih-r* felekdür *berşude* yukarı olmuş (15) ya‘nī a‘lā dimekdür *pervizen* elekdür *hūn-efşān* vaşf-ı terkībīdür (16) ve şıfat-ı pervizendür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *felek a‘lā elekdür* (17) *kan şaçıcı*

Ki rīzeeş ser-i Kisrā vü tāt-ı Pervīzest

[Kemālpaşazāde ba‘zılar Pervīz ismidür Hüsrev laqabıdur diyüp Şeyhī beytī ile istidlāl eyledi çü Hüsrevlik nişānın tīz ururlar adını Hüsrev-i Pervīz ururlar ammā istidlāl-i maḥall-i baḥşdür] *rīze* (18) evrāk ve bir nesneden dökilen ḥurdedür ve kesri mu‘arreb-i Hüsrevdür ‘Acem vilāyeti (19) pādşāhı olana ıtlāk olunur muṭlaqā ve Pervīz Hürmüz (20) oğlu Hüsrevüñ laqabıdur ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *andan* (21) *dökilen ḥurde kesrinüñ başı ve Pervīzün* [M81a] (1) *tācīdur* murād budur ki ‘ömre i‘timād itmeyüp tedbīr-i āḥiret kılmak gerek ki feleke nisbet (2) koyalar daḥi za‘īfdür insān ḥod nefsinde za‘īfdür

Beyt

--+/+--+/-+--

Bī-çāre kesīst (3) ādemī zād

Hākīst ki pof kunī bered bād

(6) Me-cūy ‘ıyş-ı hoş ez-devr-i vājgūn-ı (4) sipih-r

İsteme hoş ‘ışret felekün ma‘kūs devrinden [*vājgūn* baş aşağı ya‘nī ters ekşer isti‘mālde vājgūnedür hā ile]

Ki şāf īn ser-i ḥum (5) cümle dürdīāmīzest

Ki bu küb başınun şāfī cümle pūse karışuḡdur

Ḳıṭ‘a

+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Sipih-r-i gevher-i baḡtī be-dāmen ki nihād (6)

Ki kerdeniş be-resen ber-nisbet çün gevher (7)

Ki-rā be-bezm-i beḡā dād sāḡarī zi-ḡoşī (8)

Ki hem der-ān cigereş ḡūn ne-kerd çün sāḡar

(7) ‘Irāk u Fārs giriftī be-şī‘r-i hoş Hāfız

‘Irāk vilāyetin ve Fārs memleketin dutduñ (9) *hoş şī‘r ile Hāfız*

Biyā ki nevbet-i Baḡdād u vaḡt-i Tebrīzest

Gel ki Baḡdād nevbeti ve Tebrīz (10) *vaḡtidür* murād şī‘r-i ḡoşdan Hāḡḡa irşād idendür ve ‘*Irāk* diyüp ‘Irāk-ı (11) ‘Acem ve *Fārs* diyüp Şīrāz diyārın murād itmışdür ki bu iki vilāyetün ḡavmi (12) ḡābil-i irşād olup Hāḡḡı ḡabūl itmışlerdür ammā Baḡdād ḡavmi ekşer Şī‘a (13) mezheb ve Tebrīz ḡalkı ekşer Rāfızī olduḡı ecilden anlarun irşādı (14) zamānı geldi dir

VELEHU EYẒAN [G.58]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) **Be-nāl bülbul eger bā-menet ser-i yārist**

(15) *İñle bülbul eger benümle senün yārlıgıñ başı var ise*

Ki mā dü ‘ aşık-ı (16) zārım kār-ı mā zārīst

Ki biz ikimüz ‘ aşık-ı zārüz işimüz zārılığdur (17) bunda tenbîh vardır ki ‘ aşıkā niyāz şıfat-ı lāzime ve muḥassenedür (18)

Beyt

--+/-+--/-+--/-+-

Men ü Mecnün dü ğarībim ü ğam şādi-i māst (19)

Her ki in nükte ne-dānist ne ez-vādi-i māst

(2) **Der-ān zemīn ki nesīmī (20) vezed zi-ṭurre-i dūst**

Ol yerde ki bir yıl ese dost (21) ṭurresinden

Çi cāy-ı dem zeden-i nāfehā-yı Tātārīst

[M81b] (1) *Ne Tātārī nāfelerün nefes uracağı yerdür murād nesīmden ‘ ināyet-i (2) Ḥaḳ tezekkür-i ‘ abd itdügidür ve ṭurre ğayb-ı hüviyyetdür çün ol ṭarafdan (3) bir şemme vāşıl ola hezār revāyic-i ṭayyibeden evlādur*

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Bā-ṭurre-i (4) tu sünbül-i şūrīde-hāl çist

Cāyī ki ebru-yı tu nümāyed hilāl çışt (5)

(3) **Biyār bāde ki rengin kunīm cāme-i zerḳ**

Getür şarābı ki boyayalum riyā ḳaftanını (6)

Ki mest-i cām-ı ğurūrım vü nām hūşyārīst

Ki cām-ı ğurūr mesti yüz (7) ād hūşyārılığdur ki mücerred-i hırḳa-püşluḳ kemāl degöldür kemāl (8) oldur ki ‘ ışk-ı İlāhī ile mütekeyyif olup ğurūrdan ‘ üryān oluna (9)

Beyt

+++/-+--/++-

Ey hoş ān hūşyār-ı lā-ya‘ ḳil

Ki buved ez-heme cihān ğāfil (10)

(4) **Ḥayāl-i zülf-i tu poḥten ne kār-ı ḥāmānist**

Senün zülfün ḥayālın bişürmek (11) ḥāmlar işi degöldür

Ki zīr-i silsile reften ṭarīḳ-i ‘ ayyārīst

Ki zincîr (12) *altında gitmek* ‘*ayyârlık yoludur*’ murâd budur ki ğayb-ı hüviyyet fikrin itmek (13) puhte ve kâmiller hâlidür ve silsile-i tarîkat altındda mürûr-ı rind ü (14) ‘âkil olanlar tarîkidür

Beyt

--+---/-+---/-+-

‘Âkil oldur terk idüp fânî (15) yolun

Râh-ı bâkî bula ve sâlik ola

Ve ‘amelu’llâh olup ğayr (16) olmaya

Beyt

+---/+---/+---/+---

‘İbâdet keşr-i bî-ecr ü şevâbest ân ticâret dān (17)

Ber-i ‘ârif ne rencest ân ki hest ân ‘ayn-ı husrâneş

(5) Laṭifeist (18) nihānî ki ‘ışk ez-ü hîzed

Nihānî mu’ahhar-ı mübtedâ ve *laṭifeist* muḳaddem-i (19) haberdür ya‘nî *bir gizlî hâlet-i lâṭife vardır ki ‘ışk u muḥabbet andan* (20) *kalḳar* ya‘nî peydâ olur

Ki nām-ı ân ne leb-i la‘l u ḥaṭṭ-ı jengārîst

(21) *Ki anuñ adı leb-i la‘l ve ḥaṭṭ-ı jengār degüldür* murâd budur ki ‘ışk-ı İlâhî şürete [M82a] (1) degüldür ki hiss-i ṭâhîr ile ihsâs oluna belki emr-i rûḥāniyedür ki kuvvet-i rûḥāniyye (2) ile idrâk olunur [şâ‘irler ḥaṭṭ-ı maḥbûba tarâvetden ötüri ḥaṭṭ-ı sebz dirler ve jengār daḥî sebze ḳarîb olduğıçün jengārî daḥî dirler bâkî tafşîl *Baḥru’l-Ma‘ârif* nām kitâbımızda mezkûrdur]

Beyt

++---/++---/++---/++

Mâ ne âşüfte-i naḳşîm ki der-âb u kilist (3)

Nazar-ı pāk ne-bâşed ne-girân ber-ḥaṭ u ḥâl

(6) Ḳalenderân-ı ḥaḳîḳat be-nîm cev ne-ḥarend

(4) *Ḥaḳîḳat ḳalenderleri yarım arpaya almazlar*

Ḳabā-yı atlas-ı ân kes ki ez-hüner ‘ârist

(5) *Ol kimsenüñ atlas ḳaftanını ki hünerden ‘üryāndur* murâd budur ki hüner ma‘rifetu’llâh (6) ile müteḥallî olmaḳdur libās-ı fâḥire i‘tibâr yoḳdur

Ḳıṭ‘a

---/+---/+---/+---

Güyem ḥaberî (7) bâ-tu zi-dervîş-i tüvānger

Tā renc ne-bāyed ki keşî ez-pey-i dünyā

Ḳārûn be-tecemmül (8) betih-i arz fûrüşed

‘İsî zi-tecerrüd-zede ber-evc-i felek pā

(7) Cemāl-i şahş (9) ne çeşmest ü nūy u ‘ārız u haṭ

Şahşuñ cemālī göz ü kııl u yüz ü (10) haṭ degüldür

Hezār nükte der-în kār u bār-ı dildārīst

Biñ nükte bu dildārlik (11) kār ve bārında vardur murād budur ki i‘tibār-ı hüsñ şürete degüldür hüsñ (12) siredür lācerem şüretten münezzeh olup maḥz-ı luṭf olan (13) ḥazrete rabṭ-ı ḳalb itmek gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Hest dildār be-mā nāzır u (13) ḥāzır heme cā

Her ki dil mīne-dihed ḥātır-ı ü ‘ātır nīst

(8) Be-āstān-ı tu (14) müşkil tevān resīd ārī

Senüñ eşigüñe erişmek müşkildür belī

‘Urūc (15) ber-felek-i serverī be-düşvārīst

Serverlik felekine çıkmak güçlük iledür (16) murād taḳarrüb-i ḥazret-i Haḳ ḥāşıl kılmak āsānlık ile olmaz dimekdür (17)

Beyt

+-+ / +++ / +-+ / ++-

Kücā be-dāmen-i vaşl-ı tu dest-i men be-resed

Ki pāye-i tu bülendest ü (18) dest-i men kütāh

(9) Şeḥer kırışme-i vaşleş be-ḥāb mī-dīdem

Şabāḥ zamānında (19) *anüñ vaşlı naḳarın düşde görürem* [*kırışme* nāz ile ve göz ucu ile bakmağa dirler]

Zihī merātīb-i ḥābī ki bih zi-bī-dārīst

(20) *Āferīn bir uyku mertebelerine ki uyanıklıktan yegdür* murād rüyā-yı şādıḳa [M82b] (1) ulı idügin beyāndur

Beyt

--- / --- / ---

Ger tu şöḥbet dāri bā-dilber be-ḥāb

Ḥāb (2) ḥoş bāşed türā her şeb be-ḥoşb

(10) Cefā-yı düst begāyet resīd ü mī-tersem

(3) *Dost cefāsı gāyete irişdi ve ḳorḳarın*

Ki intihā-yı cefā ibtidā-yı bī-zārīst

(4) *Ki cefānuñ nihāyeti bī-zārıluñ ibtidāsıdur* murād *cefādan* kabz u i‘rāz-ı (5) *Haḳdur ol ‘alā-vechu’l-kemāl olmaḳ* ğonc u delāl degül belki ‘alāmet-i (6) i‘rāz-ı küllidür *el-‘iyāzu bi’llāh te‘alā*⁸⁰⁸

(11) *Dileş be-nāle meyāzār u ḥatm kun* (7) *Hāfız*

Göñlini nāle ile incitme ve ḥatm eyle Hāfız

Ki restgāri-i (8) cāvīd der-kem āzārīst

Ki ebedī ḥalāş az incitmektedir murād ḥazret-i (9) *Haḳkı taleb-i dünyā için nāle idüp incitmekden nehydür* ki sa‘ādet-i (10) *ebedī ḳanā‘ atdedür*

Ḳıṭ‘a

Āzürden-i Haḳest be-dān in ki ez-ū (11)

Dünyā talebī ne ‘uḳbī vü ne ḥāl

Ān bih ki ez-ū ne-cüyi ḥaber-i zāteş (12)

Tā dünyā vü ‘uḳbī be-tu āyed be-kemāl

VELEHU EYẒAN [G.59]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1)‘ *Ayb-ı rindān me-kun ey zāhid-i* (13) *pākīze-sirişt*

Rindleri ‘ayblama ey ṭabī‘ati pāk zāhid [*pākīze-sirişt* vaşf-ı terkibidür ve şıfat-ı zāhiddür]

Ki günāh-ı digerī (14) ber-tu ne-ḥ‘āhed nevişt

[*Nevişt* şığa-ı māzīdür bunda ma‘nāsı maşdardur] [*zāhiren* bu ma‘nā taḥte’l-lafz ma‘nāsınun ḥilāfı görünür ammā isti‘māl ü ıstılāhı böyledür ‘ayblamayasuz] *ki ḡayruñ günāhın senün üzerüne yazsalar* (15) *gerekdür* murād bundan ḡayruñ ‘aybına nazardan nehydür ki *tūbā limen şegālehu* (16) ‘*aybuhu ‘an-‘uyūbi*⁸⁰⁹ ḡayra ve kendü ‘aybını ıslāḥa terḡibdür (17) ki kişiyi ‘azāb ve ḥazır kendü günāhından ider zīrā *ve lā teziru vāziretün* (18) *vizre uḡrā*⁸¹⁰ ḥasebince ḡayruñ günāhı aña zarar itmez anuñçün dir (19)

(2) *Men eger nīkem ü ger bed yü be-rev ḥod-rā bāş*

Ben eger iyüyin ve eger yaramazın (20) *sen yüri kendün için ol* ya‘nī kendü tedbiründe ol (21)

Her kesī ān direved ‘āḳıbet-i kār ki kişt

Her kimse anı biçer āḥir [M83a] (1) *kār ki ekdi*

⁸⁰⁸ Allāh’a sığınırım, Allāh’a sığınırız manasında kullanılan bir tabirdir.

⁸⁰⁹ طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَنِّي عَنْ غُيُوبٍ Ne mutlu o kimseye ki, kendi kusuru onu başkalarının kusurlarıyla uğraşmaktan alıkoyar. (Hadîs) Kaynak Kitap: Müsnedü’s-Şihâb, Hadîs No: 583.

⁸¹⁰ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (Kur’ân, En’âm 6/164)

Beyt

--+---/-+---/-+--

Ançünin guftest pîr-i ma' nevî

Ey birâder her çi (2) kârî ber-revî

Murâd bundan nehy-i münkirden nehy degüldür zîrâ nehy-i münkiri (3) terk kendünüñ günâhıdır belki murâd budur ki nehy-i münkir iden şöyle gerekdür ki (4) tevbe ve inâbete tergîb ide ammâ rahmet erhame'r-râhiminden (5) nevmîd itmek vech üzre söylemeye anuñçün dir

(3) Nâ-ümîdem me-kun (6) ez-sâbıkâ-ı luṭf-ı ezel

Beni me'yûs eyleme luṭf-ı ezelüñ rahmet-i (7) sâbıkasından ki haberde vârid olmışdur ki Hâk te'âlâ ezelde 'arş (8) üzre kalem-i kudret ile yazmış *anî inna'llâhe sebekât rahmeti gâzabı*⁸¹¹ (9)

Tu pes-i perde çi dâni ki hûbest ü ki zîst

Sen perde ardında (10) ne bilürsin kim gözledür kim çirkindür

Beyt

++---/+---/+--

Gerçi cürm-i men (11) ez-'aded bişest

Sebekât rahmeteş ez-ân pîşest (12)

(4) Heme kes tâlib-i yârend çi hüşyâr u çi mest

Dükeli kimse yâra tâliblerdür (13) ne ayık ne mest

Heme cā ḥâne-i 'ışķest çi mescid çi kinişt

(14) *Dükeli bir 'ışķ uydurur ne mescid ne kilisâ* murâd budur ki i' tibâr (15) mekâna degül ol mekânda olan 'ibâdetedür

Beyt

--+/-+---/+---/+--

Bir ḥaşşa[dur] bu ümmete (16) budur ki dâ'imâ

Her yerde kim namâz kılar ola revâ

(5) Ne men ez-ḥalvet-i taḳvâ (17) be-der-üftâdem u bes

Ben taḳvâ ḥalvetinden taşra düşmedim ancaḳ (18)

Pederem nîz behişt-i ebed ez-dest behişt

Babam daḥi cennet ebedî (19) elden ḳodı ya'nî Ādem 'aleyhi's-selām 'ısyân sebebi ile cennetden (20) çıkdı ki dimişlerdür evvelü'n-nâs evvelü'n-nâs [iki yerde *behişt* lafzı kesr-i bâ ve hâ iledür evvelkisi cennet ma'nâsınadır ikincisi mâzîdür heştan lafzından]

⁸¹¹ أَنَّى إِنَّ اللَّهَ سَيَقُتُّ رَحْمَتِي غَضَبِي Şüphe yok ki ben Allah'ım ve rahmetim gazabımdan ileri geçmiştir. (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 7422.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Gerçi (21) ‘ısyân kerd Ādem ba‘d ez-ân ü tu be-kerd

Nā-ḥalef bâşed kesî gû [M83b] (1) ḥûy bâ-yārâ güzâşt

(6) Ser-i teslîm-i men ü hişt-i der-i meygedehâ

Benüm teslîmim başı (2) *meyḥāneler kapısı gezici* ya‘nî ser-i teslîmi ol kapuya
komışam murād (3) *meyḥānelerden* ‘ibâdet-ḥānelerdür lâcerem gerekdür ki mürîd
ser-i teslîm ve (4) irâdeti ol kapuya kıya pes ma‘nâ murād budur

Müdde‘î ger ne-kuned fehm-ı (5) sūḥan gû ser ü hişt

Müdde‘î eger sözi fehm itmez ise di baş u (6) *kerpiç* murād bunda müdde‘iden
düşmendür eger bizüm remz ile olan (7) sözümüz aňlamaz ise di başuňa kerpiç ve taş

Şi‘r

Lā yubşiru‘l-muḥibbu el-‘aybe küllehu⁸¹² (8)

Lā-ba‘dehu in kâne minke rāḍiyen

Lā-kinnehu yere‘l-faḍle ‘aybeke

‘Aynu‘l-aduvvi (9) in kâne ḳaḍiyen

(7) Bâğ-ı Firdevs laṭîfest ü lîkin zinhār

Ve ġāfil (10) olma

Tā ḡanîmet şumurî sāye-i bî-dolab-ı geşt

Ġanîmet şayasın (11) *söğüd gölgesin ve ekin kenārın* murād budur ki ḥālîyâ ‘āfiyetde
olmak (12) ni‘met-i ‘ibâdetde olup söğüd gölgesinde ve ekin kenārında olmak (13)
ḡanîmet-i ‘azîmedür ve faẓîlet-i ‘azamîye vuşûle vesîledür

Ḳıṭ‘a (14)

--+/+---+/+---+/+--

Gencîst der-în ḥāk ki der kevn ne-genced

Ān genc ü ḥarāb ez-pey-i in genc-i (15) bahānest

Fi‘l-cümle her ān kes ki der-în ḥāne rehî yāft

Sultān-ı zemînest (16) vü Süleymān-ı zamānest

(8) Ber-‘amel tekye me-kun z’ân ki der-ân rûz-ı ezel

‘Amele (17) ṭayanma zîrâ ol ezel ġüninde

Tu çi dānî ḳalem-i şun‘ be-nāmet çi nüvişt

(18) *Sen ne bilürsin ḳalem-i şun‘ı senüñ aduña ne yazdı* Resûlullāh ‘aleyhi’s-selām
buyurmuşdur (19) [bu ḥadîş rivāyetinde ‘ibārāt muḥtelifedür] *inne eḥadeküm*
yücmeyu ḥalkuhu fî-baṭni ümmihi erba‘îne yevmen şümme yekünü ‘alaḳaten mişle

⁸¹² “1) Eğer seven senden râzı ise senin az veya çok hiçbir kusûrunu görmez. 2) Fakat kadı dahi olsa; düşmanın gözü senin faẓîletinde ayb görür.”

zelike (20) *şümme yekünü muzgaten mişle zelikey şümme yursilu'l-lāhe ileyhi'l-meleke feyenfühu fihi'r-rūḥa* (21) ve *yu'meru bi-erba'in kelimātin yektubu rızkahu ve ecelehü ve 'amelehü ve şakiyyun ev sa'idün* [M84a] (1) *feva'l-lāhu inne eḥadeküm eve'r-recule leya'melu bi'ameli ehli'l-cenneti hattā mā yekünü beynehü* (2) ve *beynehā gayrı zirā'un ev zerā' feyesbiḳu 'aleyhi'l-kitābu feya'melu bi'ameli ehli'n-nāri* (3) *fevedḥuluhā ve inne'r-reculü leya'melu bi'ameli ehli'n-nāri hattā mā yekünü beynehü* (4) ve *beynehā gayrı zirā'un ev zerā' 'ayne feyesbiḳu 'aleyhi'l-kitābu feya'melu bi'ameli* (5) *ehli'l-cenneti fevedḥuluhā*⁸¹³ ve 'Abdullāh Enşār demiş *Her kes ki ez-āḥir tersend* (6) 'Abdullāh ez-evvel

Beyt

Şāyed ki zi-didehā bi-rānī Ceyhūn

Tā 'ākıbet-i (7) kār-ı tu çün bāşed çün

(9) Hāfızā rüz-ı ecel ger be-kef āri cāmī

[Bu beyt delil-i vāzıhdur ki Hāce Hāfızūn murādı *şarāb*dan *şarāb-ı zāhir* degüldür] *ey Hafız* (8) *ecel güninde eger ayaya getürürseñ bir kadeḥ*

Yekser ez-küy-ı ḥarābāt (9) berendet be-behişt

Bir kezden ve bir uğurdan ḥarābāt maḥallesinden (10) *iletürler seni cennette* murād rüz-ı ecelde bir cāmdan āḥir vaḳtde (11) kelime-i şehādetdür ki ḥaberde vārid olmuştur *Men kāne āḥiru kelāmihi* (12) *lā ilāhe illa'llāhu feḳad daḥale'l-cennete*⁸¹⁴ ve murād küy-ı ḥarābātadan maḥalle-i (13) dünyādur her kim ki āḥir demde *lā ilāhe illa'llāhu Muḥammedün Resūlullāh*⁸¹⁵ (14) ile ḥatm ola bu ḥarābāt-ı cihāndan ravza-ı cināna varur (15)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Be-vaḳt-i āḥir-i 'ömrem Ḥudāyā

Müyesser kun ki bā-zikret (16) be-mirem

⁸¹³ *إِنْ أَخَذَكُمْ يُجْمَعُ خَلْفُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ فِي أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْنَعَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ إِلَيْهِ الْمَلَكَ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ يَكْتُبُ: رِزْقُهُ، وَأَجَلُهُ، وَعَمَلُهُ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، فَوَاللَّهِ إِنْ أَخَذَكُمْ أَوْ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ، أَوْ دِرَاعٍ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ، أَوْ دِرَاعٍ عَيْنَ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا* Sizden birinizin ana karnında yaratılma ve meydana gelme işi kırk günde tamamlanıyor. Sonra bu kadar zamanda alaka (pıhtılaşmış kan) hâline geliyor. Sonra bir o kadar zamanda mudḡa (bir parça et) hâline geliyor ve sonra Allah o parçaya bir melek gönderiyor ve melek ona ruh üflüyor ve o meleğe dört şeyi yazması emredilir. Rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu mutsuz mu? Olacağını yazar. Kendisinden başka ilah olmayan Allāh'a yemin ederim ki sizden biriniz cennetlik kimsenin yaptığını yapacak, kendisiyle cennet arasındaki bir arşınlık mesafe kalınca mutsuzluk yazgısı galip gelerek cehennemlik kişilerin yapacağı işlerle defteri son bulacak ve dolayısıyla cehenneme girecektir. Ve yine sizden biriniz cehennemliklerin işledikleri işleri işleyecek ve tam o anda kendisiyle cehennem arasında sadece bir arşınlık mesafe kalınca mutluluk yazgısı galip gelerek cennetliklerin yaptığı işleri işleyip amel defteri kapatılacak ve cennete girecektir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 399-400. Hadis No: 2137.

⁸¹⁴ *مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَدْ دَخَلَ الْجَنَّةَ* Kimin son sözü Lâ İlāhe illallāh olursa, cennete girmeye hak kazanır. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 2, Hadis No: 3116, s. 603.

⁸¹⁵ *لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ* Kelime-i Tevhîd, Allāh'tan başka ilāh yoktur, Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

(10) Ki nihâdet heme inest zihî nîk nihâd

Eger bünyâd (17) bunuñ dükeli bu ise zihî iyü bünyâd

Ver sirişt heme inest (18) zihî hûb sirişt

Ve eger tabî^c atüñ ve yoğrulmañ dükeli bu ise (19) zihî hûb tabî^c at ve terkîb

ꞐıꞐ a

++--/+-+--/++-

Her ki-râ şüreteş buved (20) maħbûb

Sîreteş hem ez-ân buved hoşter

Sûhan u şöhbeteş (21) ğanîmet dān

Ki neyābî kesî ez-ân bihter [M84b] (1)

VELEHU EYŻAN [G.60]

[Mefā^c ilün Fe^c ilātün Mefā^c ilün Fe^c ilün]

(1) Künün ki mî-demed ez-büstān nesîm-i behişt

Şimdi ki eser bostāndan (2) cennet yili

Men u şarāb-ı feraħ-baħş u yār-ı hûr sirişt

Ben daħi feraħ bağışlayıcı (3) şarāb daħi hûr tabî^c atlü yār murād budur ki bahār olup fenżur (4) ilā-āsārî rahmeti 'llāhi keyfe yuħyi 'l-erda ba^c de mevtiḥā⁸¹⁶ ḥasebince āsār-ı rahmet (5) zuhûr idüp büstān-ı cennet yili esicek ben şarāb-ı ıřķ-ı İlāhî (6) ki ğam-ı dünyâyı ferāmûş itdürüp sürür virür ve hûr tabî^c atli yār (7) ya^c nî eyyühe 'ş-şābu 't-tārikü şehvetehu li-eclî ente 'indî bimenziletu (8) melā 'ileti⁸¹⁷ mücebince bunuñ gibi yār ile qarîn olurun

Beyt (9)

--+/--+--/++--+/--+

Çün küşe-i ferāġat ola ve bahār ola

'Ārif odur ki ehl-i 'ibādet(10)le yār ola

(2) Gedā çerā nezened lāf-ı salṭanat imrüz

Gedā niçün salṭanat (11) lāfin urmaz bugün

Ki ḥayme sāye-i ebrest ü bezmgeh leb-i kişt

Ki çadır (12) bulut gölgesidür ve şöhbet yeri ekin kenārıdır murād budur ki bir faķîr ki (13) şahrā-yı ferāġatde ve mekân-ı 'uzletde tā^c at u 'ibādetde ola (14) pādşāhlık lafın ursa lāyıkıdır [bezmgeh lafzı bezmgāh lafzından ma^c zürdür]

⁸¹⁶ فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir. (Kur'ân Rum 30/50).

⁸¹⁷ أَيُّهَا الشَّابُّ النَّارُكَ شَهْوَتُهُ لِأَجْلِي أَنْتَ عُنْدِي بِمَنْزِلَةِ مَلَائِكَتِي Ey benim rızam için şehvetini terkeden genç! Senin benim yanındaki değerın meleklerimin konumundadır. (Hadîs) ez-Zühd ve'r-Rekâik, İbn-i Mübârek, No: 345-346.

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Dervîş-râ ki mülk-i (15) kıanâ' at müsellemeşt

Dervîş nâmdâred ü sultân-ı ' âlemest

(3) Çemen (16) hikâyet-i Ürdibehîşt mî-güyed

Çemen orta bahâr ayı hikâyetin eyler (17) ya' nî lisân-ı hâl ile anuñ kudûmun söyler

Ne ' ârifest ki nisye (18) har'd ü nağd behîşt

' Ârif degüldür ol kimse ki veresiye aldı (19) ve nağdi kodı murâd budur ki bahâr ve şafâ-yı hâtır zamânı olcağ (20) kesb-i mâl ve tahşîl-i câh idüp ba' de huzûra irmek istemeyüp (21) bu zamânı ve bu hâli ' ayn-ı mâl bilüp ' ibâdet behîştine girmeye sa'y [M85a] (1) itmek gerek

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Mâ ravza ne-h' âhîm vü her câ ki be-mâyî

Ger taraf-ı (2) çemen hest be-mâ nağd behîşt

(4) Vefâ me-cûy zi-düşmen ki pertevî ne-dihed

(3) Vefâ isteme düşmenden ki bir hayâ virmez

Ki şem' -i şavme' e efrûzî ez-çerâğ-ı (4) kınışt

Ki şavme' e efrûzluğ şem' i kilîsâ çerâğından murâd budur ki (5) nefis ki a' dâ 'aduvveke nefsi'ke'l-letî beyne cenbeyke⁸¹⁸ hasebince düşmen (6) qavîdür andan vefâ umma ki kilîsâ çerâğı meşâbesindedür (7) andan hânqâh ziyâsı hâşıl olmaz

Beyt

+---/+---/+---

Qarîn-i nefis-i mekkârest (8) İblîs

Nigeh dâred Hudâ ez-şer-i her dü

(5) Be-mey ' imâret-i dil kun ki in (9) cihân-ı harâb

Şarâb ile gönli ma' mür eyle eyle ki bu harâb cihân (10)

Ber-ân serest ki ez-hâk-ı mâ be-sâzed hîşt

[Ser bir nice ma' nâya gelür nitekim yukarıda beyân olunmuşdur bunda sevdâ ma' nâsı münâsibdür] Ol sevdâ üzredür (11) ki bizüm toprağımızdan kerpiç düze murâd budur ki heleke'l-musavvifüne⁸¹⁹ [ya' nî te' hîr idiciler ya' nî tevbe ve tã' ati ta' cîl itmeyenler] (12) muqtezâsınca ' accilu bi's-şalâti kable'l-fevte ve ' accilu bi't-

⁸¹⁸ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefisindir. (Hadîs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü'l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadîs No: 354.

⁸¹⁹ هَلَكَ الْمُسَوِّفُونَ Erteleyenler helâk oldu. (Hadîs) Kaynak Kitap: Tenbihü'l-Gâfilîn, Semerkandî, Hadîs No: 66.

*tevbeti kable'l-mevt*⁸²⁰ (13) mefhūminca tizcek tevbe ve itā'at ve 'ışk-ı İllāhī ve 'ibādet (14) ile qalbi haşā'il-i zemīmeden taḥhīr idüp haşā'il-i ḥasene (15) ile ma' mūr kılup *yevme lā yenfe'u mālun ve lā benūne illā men ete'llāhe bi qalbīn* (16) *selīm*⁸²¹ mücebince selāmet ḥāşıl idesin

(6) Me-kun be-nāme-siyāhī (17) ḥaḳāret-i men-i mest

Nāme siyāhlık ile ben mesti ḥaḳāret ve (18) melāmet itme

Ki āgehest ki taḳdīr ber-sereş çī nūvişt

Kim vāḳıfđur (19) *ki taḳdīr anuñ başına ne yazdı* murād bundan ḡazel-i sābıḳda olan (20) sekizinci beytde beyān olunandur ki ḥadīs-i şerīf zıḳrı (21) ile şerḥ olumiş idi

(7) Ḳadem dirīḡ me-dār ez-cenāze-i Ḥāfız

[M85b] (1) *Ḳademi dirīḡ dutma Ḥāfız cenāzesinden*

Eger çī ḡarḳ-ı günāhest mī-reved (2) behişt

Egerçi günāha ḡarḳdur cennete gider murād bundan *ene 'inde* (3) *zanni 'abdi bi*⁸²² mücebince kendü içün raḥmet ve cennet ricā idüp (4) tefe'üldür [ḥadīs-i ḳudsīdür ma'nāsı budur ki ben ḥalḳımuñ baña zannı ḳatındayın ya'nī baña kendü içün nice zan iderse öyleyin]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Neyāyed ez-men-i ālūde ṭā' atī ḥāliş

Velī be-raḥmet ü fażlet (5) ümīdvārī hest

Ḥikāyet

Şöyle rivāyet olunur ki Ḥāce Ḥāfız (6) vefāt itdügi gün ba'zı 'azīzler namāzına ḥāzır olmak 'azīmetin idüp (7) bir ḡalīz kimse gitmekden imtinā' idüp meger ol maḥzarda (8) Dīvān-ı Ḥāfız ḥāzır imiş ol kimseye gel dīvānından tefe'ül ḳıl dimişler (9) ol daḡı daḡı dīvānı açıcak beyt-i mezbūr gelmiş (10)

VELEHU EYŻAN [G.61]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Bi-rev ey zāhid ü da' vet me-kunem sūy-ı behişt

Yūri ey zāhid beni da' vet (11) *itme cennet cānibine*

Ki Ḥudā der-ezel ez-ehl-i behiştē be-sirişt

Ki (12) *ḥazret-i Ḥaḳ ezelde beni ehl-i behiştēden yogurmadı* murād budur ki *ed-dünyā* (13) *ḥarāmun 'alā-ehli'l-āḡireti ve'l-āḡiretu ḥarāmun 'alā-ehli'd-dünyā ve kilā hümā*

⁸²⁰ وَعَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفُوتِ ، وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti çıkmadan namāza acele ediniz, ölmeden önce de tevbe için acele ediniz. (Hadīs) Mevzūatü's-Sagānī, No: 16.

⁸²¹ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ O gün, ne mal fayda verir ne de evlāt. Ancak Allah'a kalb-i selīm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). (Kur'ân, Şu'arâ 6/88, 89).

⁸²² أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَنِي بِي Ben kulumun zannı üzeriyim. (Hadīs) Kaynak Kitap: Sahih-i Buhari, Hadis No: 7505.

ḥarāmāni (14) ‘*alā-ehli’llāhi*’⁸²³ ḥasebince ben Ḥaḳ te‘alā kendüye ‘aşık olanlardan kıldı (15) ṭālib-i behişt kılmadı lācerem baña cennet gerekmez didār gerek

Beyt (16)

+++/-+--/+ +-

Rüy-ı tu bā-yedem ne bāğ-ı behişt

Çi kunem büstān-ı dīrīne

(2) Yek cevāz ḥırmen-i (17) hestī ne-tüvāned ber-dāşt

Bir arpa varlık ḥarmanından kaldıramaz (18)

Her ki der-rāh-ı fenā der-reh-i Ḥaḳ dān ne-geşt

Her kim ki fenā yolunda ṭarīḳ-i (19) Ḥaḳda dāne ekmedi

(3) Tu vü tesbīḥ ü muşallā vü reh-i zühd ü vera‘

Sen ve tesbīḥ (20) ve seccāde ve zühd ve perhīz-kārlik yolu

Men ü meyḥāne vü bes yār u reh-i (21) deyr u künişt

Men u meyḥāne vü ancak yār ve kilisā-yı Naşārī ve kilisā-yı [M86a] (1) Yahūd yolu murād budur ki baña ‘ışık maḥalli ve yār talebi ve melāmiyye ṭarīḳi gerek (2) ki ṭarīḳ-i iḥlās sırr-ı ḥāldür

Beyt

+++/-+--/+ +-

Zühd der-şavme‘ e verziden-i (3) men rindī nīst

Rindi ānest ki der-meygede zāhīd bāšem

(4) Men‘ em (4) ez-mey me-kun ey şūfi-i şāfi ki ḥakīm

Beni şarābdan men‘ eyleme ey şūfi-i (5) şāfi ki Ḥudā-yı ḥakīm

Der-ezel tıynet-i mā-rā be-mey-i nāb sirişt

Ezelde (6) bizüm ḥamırımuzı şarāb-ı şāfi ile yogurdı murād budur ki beni (7) ‘ışık ve şūrişden men‘ eyleme ey şūfi-i sāde ve ‘ışıkdan ḥālī (8) ki ḥazret-i Ḥaḳ bizüm cibilletimizde ‘ışık u şūr ḳomışdur

Beyt (9)

+++/-+--/+ +-

Henüz mülk-i vücūd ez-şeb-i ‘irem ṭālī‘

Ne-geşte būd ki būdem çü şubḥ-ı (10) hem-dem-i ‘ışık

(5) Şūfi-i şāf behiştī ne-buved her ki çü men

Ehl-i cennet (11) şūfi-i şāfi olmaz her kim ki benüm gibi

⁸²³ *الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْآخِرَةِ ، وَالْآخِرَةُ حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا ، وَ كِلَا هُمَا حَرَامَانِ عَلَى أَهْلِ اللَّهِ* *Âhiret ehline dünyâ haramdır, dünya ehline de âhiret haramdır. Allâh’ı isteyenlere hepsi haramdır. (Hadîs) İsmâîl b. Muhammed, Aclûnî, Keşfu’l-Hafâ ve Müzîlu’l-İlbâs amme’s-tehera mine’l-Ehâdîsi alâ Elsineti’n-Nâs, Dârul’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrût 1162, c. I, s. 465, Hadîs no: 1314.*

Hırka der-meygedehā der-girev-i bāde ne-hişt

(12) *Hırka meyhānelerde şarāb rehinde komadı* murād budur ki şūfi-i (13) şāfi ehl-i behişt olmaz ‘ışk-ı İlāhī için libās-ı riyāyī (14) terk itmeyen

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-mestān u nazarbāzān nazarhā dāred ān çeşmān (15)

Meger dīvāne-i zāhid ki cūyī ‘aql u hüşyārī

(6) Rāhat ez-‘ıyş-ı behişt ü (16) leb-i hūreş ne-buved

‘*Iyş-ı behişt ve leb-i hūrdan rāhatı olmaz* (17)

Her ki ü dāmen-i dildār-ı hōd ez-dest bihişt

Her kim ki ol kendü (18) *dildārı etegin elden kodı* murād budur ki her kim ki zeyl-Haḫka teşebbüs (19) itmeye murāda vāşıl olmaz

Beyt

--+-/--+-/--+-/--+-

Ey şāh-ı ‘ālem çün buved her cüz [ki] (20) bā-fermān-ı tu

Z’ān rû hemī güyem tü-rā dest-i men ü dāmān-ı tü

(7) Hāfizā (21) luṭf-ı Haḫ er bā-tu ‘ināyet dāred

Ey Hāfiz eger Haḫkuñ luṭfi saña ‘ināyet [M86b] (1) *duta* [ya‘ nī eger luṭf Haḫkuñ saña ‘ināyeti var ise]

Bāş fāriğ zi-ğam-ı düzaḫ u imen zi-behişt

Fāriğ ol cehennem (2) *ğamından ve emīn ol cennetden* murād budur ki *men nūkişe fi hisābe* (3) *feḫad ‘uzzibe*⁸²⁴ ḥasebince her kimüñ ki ḥesābında diḳḳat oluna ḥaṭā ve noḳşānı (4) zāhir olup mu‘azzeb olur lācerem raḥmet ve rāhat bulan müsāmaha (5) ve ‘ināyet-i Haḫ ile bulur

Beyt

+ ---/-+---/-+---

Çün zi-reh-i luṭf ‘ināyet kuned (6)

Cümle mühimmāt kifāyet kuned

VELEHU EYŻAN [G.62]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Ey nesīm-i seḫer ārāmgeh-i yār kücāst

(7) *Ey seḫer yili yārüñ qarārgāhı kandedür*

Menzil-i ān meh-i ‘aşıḳ-kuş-i ‘ayyār (8) kücāst

⁸²⁴ مَنْ نُوقِشَ فِي حِسَابٍ فَقَدْ عُدَّ Ahirette kimin hesabı münakaşa edilirse, azaba maruz kalacak demektir! (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi*, c. 2, s. 594, Hadīs No: 3093.

‘*Āşık-kuş* vaşf-ı terkibîdür ve şıfat-ı *mehdûr* ‘*ayyār* çâbük (9) ve pâk ma‘nâsınadır ve şıfat ba‘d şıfatdur ma‘nâ-yı mısrâ‘ (10) budur ki *ol ‘âşık öldürücü ‘azîz ayuñ menzili kandedür* murâd (11) *nesîm-i seherden feyz-i seherîdür* ve *yârdan ve mehdên* murâd maḥbûb-ı ḥaḳîkîdür (12) egerçi mekân u menzilden münezzehdür ammâ bulunacak maḥall vardır Nitekim Mûsâ (13) ‘aleyhi’s-selâm dimiş *eyne ecûdike yâ Rabbi* ḥitâb-ı ‘izzet irmiş *Ene* (14) ‘inde’l-münkesireti *ḳulûbuhüm ve’l-münderiseti ḳubûruhüm*⁸²⁵

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Derîlerde (15) yerüm göñli şınıklar

Ulularda yerüm ḳabri yıkıklar

(2) Şeb-i târest ü (16) reh-i vâdi-i ĩmen der-pîş

Ḳarañu gice vâdi-i ĩmen yolu öñde

Āteş-ı Tūr (17) kücâ mev‘id-i dîdâr kücâst

Tūr âteşi kande dîdâr va‘desi yeri (18) *kandedür* Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm ḥâtûnı ile Şu‘ayb peygamber ‘aleyhi’s-selâm (19) diyârından şıla-ı raḥm içün giderken ḳarañu gice içinde ḥâtûnuñ bõrisi (20) dutup nâra ihtiyâc olup Tūr tarafından nūr-ı ĩlâhî zuhûr idüp (21) Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm anı nâr şanup ehline bunda duruñ diyüp ol cānibe [M87a] (1) müteveccih olup anda gelicek kelâm-ı Rabbi işitdi nitekim Ḥaḳ te‘âlâ (2) ḥikâyet ider *felemmâ etehâ nûdiye yâ Mûsâ innî ene rabbûke f’ahla‘ na‘leyke* (3) *inneke bi’l-vâdi’l-muḳaddesi tuven*⁸²⁶ lâcerem sâlike nisbet bu dünyâ bir ḳarañu gicedür (4) vâdi-i ĩmen ki ‘âlem-i âḥiretdür öñdedür ve leme‘ân-ı envâr-ı âlehiyye ve feyezân-ı (5) Rabbu’l-‘âlemîn ol cānibde zâhir olup sâlik-i zâhib olur (6) ammâ maḳşûd aşl-ı dîdârdur

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

‘Āşık ârâmed be-güyeş dîni vü ‘uḳbâ (7) ne-ḥ‘âst

Cānib-i Tūr âmeden maḳşûd-ı Mûsâ dîgerest

(3) Her ki âmed (8) be-cihân naḳş-ı ḥarâbî dâred

Her kim ki geldi cihâna ḥarâblık naḳşın dutar (9) ya‘nî âḥir ḥarâb olur

Der-ḥarâbât me-pursid⁸²⁷ hüşyâr kücâst

Meyḥânede (10) *şormañ ki ayık kandedür* belki hep mestdür lâcerem dâr-ı fenâda olanlar (11) cümle fânî olsa gerekdür

Beyt

⁸²⁵ أَنَا عِنْدَ الْمُنْكَسِرَةِ قُلُوبُهُمْ وَ الْمُنْدَرَسَةِ قُبُورُهُمْ (قال) (Hz. Mûsa) Yâ Rabbi! Ben seni nerede bulabilirim? (Allah teâlâ) Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım. (Hadîs-i Kudsî)

⁸²⁶ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَى (12) إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى (11) Oraya vardığında kendisine (tarafımızdan): Ey Musa! diye seslenildi: Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın! (Kur‘ân, Tâhâ 20/11-12).

⁸²⁷ Beyitte yer alan me-pursid ifâdesi derkenârda ne-pursid /sormazlar şeklindedir.

++---/++---/++---/++-

Her ki āmed be-cihān ehl-i fenā ḥ'āhed būd (12)

Ān ki pāyende vü bāk'ist Ḥudā ḥ'āhed būd

Ve 'aceb budur ki ehl-i cihān cālisun (13) fi's-sefīnetihi⁸²⁸ gibi otururken gider

Beyt

+---/++---/++---

Dütā bi-nişeste der-deyr-i (14) fānī

Nişeste mī-revī vü mī-nedānī

(4) Ān kesest ehl-i işāret (15) ki beşāret dāned

Ān kesest muḳaddem-i ḥāberdür ehl-i 'işāret mu'aḥḥar-ı (16) mübtedādur ve bu cümle mübtedādur beşāret dāned ḥāberidür ya'nī ehl-i işāret (17) ol kimsedür ki beşāret bilür

Nüktehā hest besī maḥrem-i esrār kücāst

(18) Nükteler vardur çok maḥrem esrār ḳānedür

Beyt

+---/++---/++---

Dili der-yābed esrār-ı ma'ānī (19)

Ki rūşen şud be-nūr-ı cāvidānī

Ol esrārdan biri budur ki nefis faḳrden (20) ḳaçar bā-vücūd ki faḳr sebuk-bār olmaḳdur ve ḥesāb-ı yesīr ve ecr-i keşīr (21) olmaḳ 'alāmetidür

Beyt

Ez-māye vü sūd-ı hemegī dest be-şūy [M87b] (1)

Sūd-ı tu hemīn bes ki tehī dest şūy

Ve biri budur ki evlād mevtinden (2) incinür bunu bilmez ki *innemā emvālukūm ve evlādukūm fitnetūn*⁸²⁹ mücebince evlād fitnedür (3) pes mevt-i evlād noḳşān-ı fitnedür ve ehl-i cennet olmaḳ bā'ışidür ki (4) *men māte lehu şelāsetūn şıḡāra ve cebet lehu'l-cennetu*⁸³⁰ aşḥāb dimişdür ve *işnāni yā Resūlallāh*⁸³¹ Resūlullāh 'aleyhi's-selām dimiş ve *işnāni*

Beyt (6)

--+/+---/++---/++---

⁸²⁸ Gemide oturur gibi.

⁸²⁹ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ Doḡrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır: Büyük mükāfat ise Allah'ın yanındadır. (Kur'ān, Enfal, 8/28).

⁸³⁰ مِنَ الْمَاتِ لَهَا ثَلَاثَةٌ صَغَارٌ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ Kimin küçük yaşta üç çocuḡu ölürse mutlaka cennete girecektir. (Hadīs) Bu hadīs Sahīh-i Buhārī'de şu şekildedir: مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَقَّى لَهُ ثَلَاثٌ لَمْ يُلْغَوْا الْجَنَّةَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ "Henüz ergenlik çaḡına ulaşmadan üç çocuḡu ölen insanlardan hiçbir müslümân yoktur ki, illā Allah müslümânı, bu çocuklara ihsan ettiḡi geniş rahmeti ile cennete girdirmiş olmasın" Sahīh-i Buhārī, Hadīs No: 1260.

⁸³¹ اِثْنَانِ يَا رَسُولَ اللَّهِ İki de mi ya Resulallah? (Diḡer Arapça İbāreler).

Çün mevt-i veled oldur imiş bā' is-i rahmet

Şabr eyle aña gerçi (7) gelür nevsüne zaḥmet

Ve biri budur ki 'izzet ister zilletden (8) kaçır bunu bilmez ki 'izzet-i āḥiret zillet-i nevs ile bulunur

Qıṭ'a (9)

+---/+---/+---/+---

Zi-ḥikmet biyāmūzimet nükte'î

Ki der-her dü 'ālem şevî bî-niyāz

Libās-ı (10) ṭarīkat çü der-ber kunî

Zi-zillet me-renc ü be-'izzet menāz

Ve biri budur ki (11) mevtden kaçır ḥayāt ister bunu bilmez ki ta' b-ı dünyādan ḥalāş ve vuşul (12) ḥazret bunun sebebi ile olur ki mevt bāb-ı āḥiretdür

Beyt (13)

-+---/-+---/-+---

Çün ḥayāt-ı fāniyedür bu ḥayāt

Ölmeyince iremezsın bāḳiye (14)

(5) Her ser-i müy-ı merā bā-tu hezārān karest

Benüm her bir kılum başınuñ senüñ (15) ile niçe biñ işi vardur

Mā kücāim ü melāmetger-i bî-kār kücāst

(16) *Biz kande yüz melāmet idici işsüz kandedür* murād *hezārāndan* (17) keşretdür ta'yin-i 'aded degüldür lācerem ben kār-ı dünyāda olmayup (18) senüñ zıkr ü fikrüñde olup cemî'-i a'zām ve eczām saña (19) müteveccih olup zākirler ve şākirlerdür meşelā bir kılum mevcüd olduğı (20) ecilden lisān-ı ḥal ile bir şükrüñ ider ve cevher ya'nî kâ'im-i (21) bi-zātihi olduğı sebebden bir şükrüñ ider ve cism olduğı [M88a] (1) ecilden bir şükrüñ ider ve cism nāmı olduğı sebebden bir şükrüñ (2) ider ve maḥall-i 'arz olduğı ecilden bir şükrüñ ider *ve kıs 'alā-hezā*⁸³² (3) pes kār-ı āḥiretden baṭṭāl olup zıkr-i ḥazret-i Ḥudā itmeyüp (4) bunun gibi kār ve āşārdan gāfil olma ile bizüm ortamuzda (5) tefāvüt-i fāḥiş vardur

(6) 'Aql dīvāne şud ān silsile-i müşgîn gū

(6) *'Aql dīvāne oldu ol müşkîn zincîr kanı*

Dil zi-mā gūşe girift (7) ebrü-yı dildār kücāst

Göñül bizden köşe dutdı dildār (8) *kaşı kandedür* murād budur ki 'aql ki dīvāne olup dünyā 'āşıkı (9) ola anı kayd-ı ḡayb-ı hüviyyete giriftār itmek gerek

Beyt (10)

+---/+---/+---

Çü dil dīvāne şud mî-bāyed ān zülf

⁸³² Gerisini sen düşün, gerisini sen kıyas et. Mehmet Kanar, **Farsça Sözlük**, s. 1069.

Ki cüz zincîr-i ū-rā nîst (11) tedbîr

Ve gönül ki kûşe ihtiyâr ider yeridür ki kûşe-i mihrâb (12) ihtiyâr ide

(7) Bâde vü muṭrib u gül cümle müheyyâst velî

Ya' nî cümle (13) esbâb-ı şoḥbet ḥâzır dur ammâ

‘Iyş bî-yâr müheyyâ ne-şevêd yâr kücâst

(14) ‘Îşret yârsuz ḥâzır olmaz yâr ḳandedür murâd budur ki her kimde ki esbâb-ı (15) ğınâ ve imti‘a-ı dünyâ olsa ammâ ḳurb-ı Ḥaḳ ḥâşıl olmamış ise (16) ḥazẓ-ı âḫiret âña müyesser olmaz

(8) Ḥâfız ez-bâd-ı ḥazân der-çemen-i dehr merenc

(17) Ey Ḥâfız ḥazân yılından zamân çemeninde incinme

Fikr-i ma‘ḳûl be-fermâ gül-i bî-ḥâr (18) kücâst

Fikr-i ma‘ḳûl buyurdugunuz gül ḳandedür murâd budur ki (19) ḥazânsız bahâr olmaz nitekim ḥârsız gül olmaz ve ğamsız âdem olmaz

Beyt (20)

+++ / +++ / +++ / ++-

Cevr-i düşmen çi kuned k’ez-ne-keşed tâlib-i düst

Genc-i mâr u gül ü ḥâr u (21) ğam u şâdî be-hemend

VELEHU EYẒAN [G.63]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Ḥamî ki ebrû-yı şūḥ-ı tu der-kemân endâḫt

[M88b] (1) Egriligi ki senüñ şūḥ ḳaşuñ yaya atdı ve bıraḳdı ya' nî (2) yay çeker gibi egdi [ḥam lafzını cemî‘-i erbâb-ı lügât bir niçe ma‘nâya isti‘mâl itmişlerdür büklüm ma‘nâsına dimemişlerdür ba‘zılar büklüm ma‘nâsınadır dimiş ammâ ḥaḳ budur ki büklüm egrinüñ envâ‘ındandır öyleye ḥam büklüm ma‘nâsına olmaḳ ‘âm-ı zıkr olunup ḥâş murâd olmaḳ ḳabîlindendür lâcerem ma‘nâ-yı mecâzîdür]

Be-ḳaşd-ı ḥûn-ı men-i zâr-ı nâ-tüvân endâḫt

Ben za‘îfün (3) ḳanı ḳaşdına atdı ve bıraḳdı murâd ḳaşdan ve anuñ egri olmasından (4) sâlikün derecesinden sükûṭı ve anuñ mücibidür lâcerem sâlik (5) çün derecesinden sâḳit ola mertebe-i helâke varur andan (6) kendü zilletin bilüp tedârik ḳılmaḳ gerek

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++ / ++-

Kerem-nümüdi vü mâ-râ be-dâdi (7) câh-ı bülend

Ḥaṭâ be-dîdi meger z’ân maḳâm-ı efgendî

Hemî kunem be-cenâb-ı tu (8) girye vü zârî

Be-ân maḳâm-ı diger bâr-ı bende-râ bendî

(2) Şarāb hürde vü (9) hūy kerde şudi be-çemen

Şarāb içmiş ve terlemeiş olduğun hâlde (10) çün gitdi çemene [şud bunda reft ma' nâsinadur]

Ki āb-ı rûy-ı tu âteş der-ergavān endāht

(11) Ki senün yüzün şuyı âteşi [ya' nî senün yüzün abdârlığı ve le'âfeti] erguvāna atdı ve bırağdı [erguvānuñ rengi kızılıllığı âteşe teşbih ider]

(3) Be-yek kirişme ki nergis (12) be-ḥod-fürüşî kerd

Bir nāz nazarı ile ki nergis kendüyi şaticılık eyledi (13)

Firīb-i çeşm-i tu şad fitne der-cihān endāht

Senün gözün aldaması (14) yüz fitneyi cihāna atdı ve bırağdı [ya' nî nergisün hemān göz ucu ile ve nāz ile bir nazarı var bunun sebebi ile kendüyi şatar senün gözün ile anuñ ne münāsebeti var ki evvel cihān yüzüne fitne bırağmışdur]

(4) Zi-şerm-i ānki be-rûy-ı tu nisbeteş (15) kerdend

Anuñ ḥicābından ki senün yüzüne nisbet eylediler

Semen be-dest-i (16) şabā ḥāk der-dehān endāht

Semen şabā eli ile toprağı ağza (17) atdı [semen aq çiçekdür gāh aq güle belki aq çiçeğe ıtlāk olunur]

(5) Benefşe turre-i meftül-i rā girih mî-zed

Benefşe örülmüş zülfe (18) düğüm urar idi ya' nî kendüyi tezyîn ider idi

Şabā ḥikāyet-i (19) zülf-i tu der-miyān endāht

[Ol gâzelde ki evveli budur zülf âşüfte vü hūy-kerde vü ḥandān-leb vü mest] *şabā senün zülfün ḥikāyetin ortaya (20) atdı ve bırağdı* ya' nî anuñ vaşfın eyledi bu dört beyitte teşbih-i (21) mürekkeb bi'l-mürekkeb vardır nitekim yukarıda tafşil olunmuşdur lâcerem [M89a] (1) murād cenāb-ı quds şevk virmek ile ve sâlik emrinde cidd ü sa'y (2) itmek ile kaẓā-yı feyze tevecüh-i ma' nevî itdüğün ve ol ḥāletün (3) le'âfeti rengin ve laṭif olana şevk virdüğün ve 'aynu'llāh-ı kulübı (4) meftün ve musaḥḥar itdüğün ve her ḥüsn-i ḥasen aña nisbet-i şerm-sār (5) olduğun ve ğayb-ı hüviyyet cemî' müşkilâtdan eş' ab idüğün (6) beyāndur

(6) Men ez-vera' mey ü muṭrıb ne-didemî z'în piş

Ben perhîzkârlıktan (7) şarāb ve muṭrıb görmemiş idüm bundan evvel (8)

Hevā-yı muğbeçegānem der-în ü ān endāht

Muğbeçelerün muḥabbeti (9) beni buña ve aña atdı ve bırağdı murād budur ki ben taşavvufdan (10) ictināb idüp şarāb-ı 'ışk-ı İlāhî nüş itmeyüp (11) pend-i vā' iz ve şeyḥi gūş itmeyüp bu 'âlemden ğâfil idüm (12) tâze tâlibler görüp anlaruñ şevki baña sirāyet idüp hem (13) vā' iz ve şeyḥ kelâmın istimā' hem şarāb-ı 'ışk ile semā' idüm (14)

(7) Künün be-āb-ı mey-i la' l ḥırka mî-şüyim

Şimdi la' l şarāb şuyı (15) ile ḥırka yurız ya' nî 'ışk-ı İlāhîye müstağrak oluruz

Naşibe-i (16) ezel ez-ḥod nemî-tevān endāht

Ya' nî taqḍîr-i ezel ile olan (17) haşşa-ı mu'ayyeneyi kendüden atmak olmaz murād budur ki taqḍîr-i İlāhî red (18) olunmaz ki *el-muḳadderu kâinun*⁸³³ ḥasebince muḳadder olan elbette olsa gerekdür (19)

Beyt

--+/+--/-+--

İmzâ-yı kazâ vü taqḍîr-i Hudâ

Red mîne-şevved be-rû rızâ dih (20)

(8) Ne-būd naḳş⁸³⁴-ı dü 'âlem ki naḳş-ı ülfet būd

İki 'âlem rengi yok idi (21) ki üns-i naḳşı var idi ya' nî el-ervāḥu cünūdun mücennedetün fīmā te'ârefe minhā [M89b] (1) itelefe vemā tenākere minhā iḥtelefe⁸³⁵ mücebince

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Gördüm ey (2) cān pâresi gözüm ışırdı la' lüñi

Âşinâ gibi benümle 'âlem-i ervāḥdan (3)

Zamāne tarḥ-ı muḥabbet ne in zamān endāḥt

Zamāne muḥabbet bünyādını (4) bu zamān bıraḳmadı ya' nî Ḥaḳ te'alāya muḥabbetimin ezelidür ki anuñ (5) şavbındandır

Rubā'î (Ahreb)

Ma' şük kesî sırr-ı cemāleş ne-şināḥt (6)

Der-milk-i ezel livā-yı ḥübî efrāḥt

Ne tās-ı sipihr būd u (7) ne mühre-i mihr

Hem ḥod bā-ḥod nezd-i muḥabbet mî-bāḥt

(9) Be-bezmgāh-ı (8) çemen düş mest bogzeştem

Çemen şöḥbetgāhıa dün gice (9) mest uğradım

Çü ez-dehān-ı tüem gonca der-gümān endāḥt

(10) Ki senüñ aḡzuñdan gonca beni zanna bıraḳdı ya' nî goncanuñ (11) dehān tengini gördüm anuñ daḡı buncılayın dehān tengi var (12) ola diyü gümāna düşüp bundan mest oldum murād (13) bezmgāh-ı çemenden üns-i Ḥaḳ taleb olunan meclisdür ve ḡoncadan (14) murād feth-i kelām-ı ḳalil ve keşf-i feyz-i yesirdür lācerem (15) sâlik ṭâlib-i üns iken feyz-i cüz'î zuhūr itse mest (16) olur

Beyt

⁸³³ الْمُقَدَّرُ كَإِنْ Mukadder olan, vaki olacaktır.

⁸³⁴ Reng dü 'âlem şeklindeki ifade naḳş dü 'âlem şeklinde müstensih tarafından düzeltilmiştir. Ancak ma'nâda reng kullanılmıştır.

⁸³⁵ الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَتْ مِنْهَا ابْتَلَفَتْ ، وَمَا تَنَافَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَتْ Ruhlar bir araya getirilmiş topluluklardır. Onlardan birbiriyle tanışıp bilişenler bu dünyada da birbiriyle tanışıp bilişip anlaşırlar. Birbirleriyle önceden tanışıp bilişemeyenler ise bu dünyada da tanışıp anlaşılamazlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 561, Hadîs No: 4834.

++---/++---/++---/++-

Guftem ez-şeyh be-purseme çi buved çäre-i hicr (17)

Dîdem ân nîz çü men bî-hod u lâ-ya' kıl bûd

(10) Hārāb-ı haṭṭ-ı 'izār-ı tüem te'āla'llāh

Senüñ 'izāruñ haṭṭınuñ harābıyın (18) te'āla'llāh [te'āla'llāh te'accüb maḳāmında isti'māl olunur]

Çi kıl bûd ki in naḳş-ı dilsitān endāht

(20) Ne ḳalem idi ki bu gönül alıcı naḳş atdı ve bıraḳdı murād bundan (21) ḳalem-i şun'-ı Hāḳḳı taḥsindür ki 'izār-ı yāḳūt reng üzre haṭṭ-ı [M90a] (1) hûb yazar

Beyt

---+/---+/---+/---+

Yāḳūt-ı kāmîl bud besî haṭṭā nüvişt ü ber-varaḳ (2)

Kāmilterest ānkes ki ber-yāḳūt be-nüvisid haṭ

(11) Meger guşāyış-i (3) Hāfız derin harābî bûd

Meger Hāfızuñ fetḥ ü keşfi bu harāblıḳda (4) idi

Ki baḥşış-i ezeleş der-mey-i muḡān endāht

Ki anı ezel 'aṭāsı (5) muḡān şarābına atdı murād budur ki feyezān-ı İlāhî ve keşf ü faẓl-ı (6) Hāḳ meşārib ihtilāfı ile muḥtelif olur meger Hāfızuñ feyzi (7) meslek-i 'ışḳdan imiş 'aṭā-yı ezelî anı şevḳ virür şeyḫ irşādına (8) düşürdi mürşid-i yābis ile me'nūs olmadı

Beyt

++---/++---/++---/++-

Dāmen-i pîr-i (9) muḡān girfited in bār be-dest

Men-i sergeşte çerā ṭālib-i mürşid (10) bāşem

(12) Cihān be-kām-ı men eknün şeved ki devr-i zamān

Cihān benüm murādımca (11) şimdi olur ki devr-i zamān

Merā be-bendeḡi-i Āşaf-ı zamān endāht

(12) Beni Āşaf-ı zamān ya'nî vezîr-i 'ahdüñ ḳulluḡına atdı şöyle ḥikāyet (13) iderler ki H'āce Hāfız gāh Şirāz pādşāhı gāh Yezd pādşāhı (14) da' vet idüp muşāḥabet ve kesb-i faẓilet idüp gāh (15) pādşāhıların vezîrleri ehl-i faẓl muşāḥabetin sa'ādet bilüp (16) H'āce Hāfız ile şoḥbet ve muşāḥabet idüp ve bundan telemmüz ve (17) istifāde iderler imiş vezîr-i zamān bu minvāl üzre H'āce Hāfız (18) ile muşāḥabet ider imiş H'āce Hāfız daḡi men lem yeşkuri'n-nāse (19) lem yeşkuri'llāhe⁸³⁶ ḥasebince şükr-i ni' metin ḳılup bu maḥlaşdan şonra (20) yazılan beyti anuñ ḥaḳḳında söylemiş

⁸³⁶ مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükredemez. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, Terceme-i Sünen-i Tirmizî, c. 2, s. 312, Hadîs No: 1955.

VELEHU EYŻAN [G.64]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) **Be-kūy-ı** (21) **meygede her sālīkī ki reh dānist**

Meyhāne maħallesinde her bir sālīk ki [M90b] (1) yol buldı

Derī diger zeden endīše-i tebeh dānist

Bir kapı daħi urmağı (2) bātıl fīkr bildi murād meygededen maķām-ı münacāt ve maħall-i tecelliyātdur (3) lācerem sālīk ki bunuñ yolun bile ğayrı kapuyı қақмақ ve ğayrı (4) kapuya 'arz-ı hācet itmek fīkr-i fāsiddür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Be-der-i ğayr diger bār (5) ne-h'āhem reften

Hayf bāşed ki der-ın fikret-i fāsīd bāşem

(2) **Ber-āstāne-i** (6) **meyhāne her ki yāft rehī**

Meyhāne eşigi üzre her kim ki buldı bir yol (7)

Zi-feyz-i cām-ı mey esrār-ı hānķah dānist

Şarāb ķadeħi feyzinden (8) esrār-ı hānķahı bildi murād meyhāneden hāliyā mezkūr olandır ve cām-ı (9) meyden murād 'ışķ-ı İlāhī ile me'ālī olan ķalbdür pes her kim ki (10) ol maķām eşigine yol buldı ķalb mürşid feyzinden esrār-ı (11) hānķahı bilür ve bulur ki fażl-ı feyzi hāşıl ķılır

(3) **Zamāne** (12) **efser-i rindī ne-dād cüz be-kesī**

Zamāne rindlik tācını virmedi (13) şol kimsenden ğayrıya

Ki ser-firāzī-i 'ālem derīn kuleh dānist

(14) *Ki 'ālemüñ ser-efrāzlığın bu kelāmda bildi ya' nī zamān rindlik (15) tācını şol kimseye virdi ki 'ālem ser-firāzlığın bu kelāmda (16) bildi murād budur ki faķr u rindī tācı bir tāc-ı devletdür ki (17) zamāne anı anuñ ķadrin bilmeyene virmez*

Қıт'а

+ --- / + --- / + ---

Faķır (18) rind-i ān bāşed ki bā-faķr

Be-merdem her dem istignā nümāyed (19)

Gedāyist ān ki çün bīned ğanī-rā

Be-zārī hācet-i (20) ğod vā nümāyed

(4) **Verāy-ı t̄ā' at-i dīvānegān zi-mā meṭaleb**

(21) *Delüler t̄ā' atinden ğayrıya bizden isteme*

Ki şeyh-i mezheb-i [M91a] (1) mā 'āķilī ğüneħ dānist

Ki bizüm mezhebimiz hepimizün şeyhi ‘âkıllığı günâh bildi (2) murâd budur ki aşhâb-ı tarikat ve erbâb-ı haqikat katında ‘âkıllık ya‘nî (3) ‘aql-ı ma‘âş şâhibi olmak günâhdur ki ‘aql-ı ma‘âş *el‘aqlu ‘ıkalu’l-mer*⁸³⁷ (4) hasebince âhiretten avk ider

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

‘Âkil-i dīvâne oldur k’olmaya dīvâne-(5)veş

Oldurur Mecnûn-ı ‘âkil kim ola mecnûn-ı Hâk

(5)Her ân ki râz-ı dü ‘âlem (6) zi-ḥaṭṭ-ı sâķī ḥ’ând

Her ol kimse ki iki ‘âlem râzını sâķī ḥaṭṭından okıdı (7)

Rumûz-ı cām-ı Cem ez-naķş-ı ḥâk-ı reh dānist

Cām-ı Cem remzlerin yol toprağı (8) *naķşinden bildi* murâd *sâķiden* ki şevķ-i İlâhî virendür anuñ ḥaṭṭı budur (9)

Mısrâ‘

+--+-/++--/+--+/-+--

Fenâ evi bu cihândur beķâ evi o cihân

Pes her kim ki iki (10) ‘âlem sırrın bu ḥaṭṭdan bildi cām-ı Cem remz ü işâretlerin yol toprağı (11) naķşından oķur bilür

Qıṭ‘a

+---/+---/+---/+---

Egerçi cām-ı Cem evvel dihed zevķ-i feraḥ ammâ (12)

Nazar ḥûbek be-kun k’âḥir ḥumâr âyed ez-û ḥâşıl

Çü Cem bûdend pes şâhân (13) be-merdend in zamân ḥâkend

Be-purs aḥvâl-i işân-râ gehî ez-ḥâk u gâh (14) ez-gül

(6)Dilem zi-nergis-i sâķī emân ne-ḥ’âst be-cân

Göñlüm sâķī gözinden (15) *dilemedi cânâ*

Çirâ ki şîve-i ân Türk-i dil-siyeh dānist

Niçün (16) *ki ol kara göñüllü Türkün şîvesin ya‘nî ‘âdetin bildi* murâd *sâķiden* (17) mirâren mezkûr olandur anuñ nergisi ‘ayn-ı inâyetidür anuñ şîvesi (18) katl-i nefesdür ve *siyeh-dil* didügi ta‘bîr-i bi’n-naķîzdür ya‘nî anuñ rûşen (19) dilligi bunı iktizâ ider ki *imâtetü’n-nefsi ihyâ’ihâ*⁸³⁸ hasebince nefsi (20) öldüre ki ḥayât vire pes mürîd-i şâdıķa lâzımdur ki teslîm ola (21)

Beyt

--+/-+---/-+---/+---

Dervîşe budur lâzım şeyḥine ola teslîm

⁸³⁷ العقل عقال المرء Akıl insanın yularıdır.

⁸³⁸ إماتة النفس إحيائها Nefsin ölümü onun ihyasıdır. (Diğer Arapça İbâreler).

Temşili bunuñ [M91b] (1) budur *kel-meyyiti lil-ğassāl*⁸³⁹ (2)

(7) Zi-cevr-i kevkeb-i t̤ali‘ sehergehān çeşmem

T̤ali‘ yıldızı elinde seher vakitlerinde (3) benüm gözüm

Çünān girist ki Nāhīd dīd ü meh dānist

Öyle ağladı ki Zühre (4) gördi ve ay bildi murād budur ki t̤ali‘ şümlüğünden ve ‘ibādetde kuşūrdan (5) ve nuḥūset-i sa‘ādet-i āḫiretten şehirlerde ağlamak gerek ki feryād āsmāna (6) ide [Nāhīd Zühre yıldızıdır ki kevākib seb‘a-ı seyyārenüñ birisidür üçünci felekde olur kendünün ve felekinün miqdārı ve ḥavāşı *Kiṭābu’l-‘Acā’ibü’l-Ġarā’ib* nām te’līfimizde mübeyyendür]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çün kıran itmez benümle ol kamer t̤al‘ at güneş

Yiridür göge (7) çıkarsa āh u efḡānum benüm

(8) Hoş ān nazar ki leb-i cām u rüy-ı sākī-rā

(8) Hoşdur ol nazar ki kadeḥ lebin ve sākī yüzini

Hilāl-i yek-şebēh ü māh-ı cārdeh (9) dānist

Bir gicelik hilāl ve ayuñ on dördi bildi murād bundan ‘aksdür (10) ya‘nī ḥūbdur ol nazar ki hilālī kadeḥ lebi ve be-derāyī sākī yüzü (11) bilüp ‘işret-i ‘ibādet kıla yā murād budur ki bunlardan anlara intikāl (12) kılup nazarı ‘ayn-ı ‘ibret ola

Beyt

---+/+---/---+/+---

Der-bezm-i kadeḥ-nüşān çün sākī (13) vü mey bīnem

Mey-i la‘l-i tu pendārem sākīyeş tu-rā dānem

(9) Ḥadīs-i Ḥāfiẓ u sāḡar (14) ki mī-zened pinhān

Ḥāfiẓ ve sāḡar sözini kim gizlū urur ya‘nī kim gizlū söyler (15) [ki bunda ismdür kim ma‘nāsına]

Çi cāy-ı muḥtesib ü şihne pādşeh dānist

Ne muḥtesib ü şubaş nā‘ibi (16) pādşāh bildi murād budur ki ‘āşık olan ve şarāb-ı muḥabbet nüş kılan (17) i‘lān u izhār eylemek müstaḥsendür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ba‘d ez-imrüz āşikārā dūst (18) mī-dārem tu-rā⁸⁴⁰

Ez-tu çün pūşem ki peydā dūst mī-dārem tu-rā

⁸³⁹ كالميت للغسال Gassālīn (ölü yıkayıcının) (elindeki) ölü gibi. (Diğer Arapça İbâreler)

⁸⁴⁰ “Bu günden sonra seni aşikâr olarak sevdiğimi sana bildiririm. Hattâ alenî olan sevgimi senden sakladığımı da sana bildiririm.”

[Seni âşikâre sevdüğüm saña bildiririn dimekdür seni saña bildiririn âşikâre dimek degüldür]

(10) Bülend mertebe (19) şāhī ki nüh revāk-ı sipihr

Bülend mertebe mübtedādur ve nüh revāk fā' il-i dānistdür (20) ve haber-i mübtedā mecmū' nüh revāk-ı sipihr ve maẓmūn-ı mısrā'-ı şānīdür (21) [yāhūd *bülend mertebe şāhī mübtedā der ü dānist* lafzınuñ fā' ili zamīr-i müstetirdür ki rāci' dūr şāhīye ve nüh revāk sipihr mef' ulidür ma' nā-yı beyt böyle olur ki *bir mertebesini yüce pādşāhdur ki felekün toköz çārtākını* kendü bārgāhı kemeri egriliginden bir nümüne bildi bu ma' nī-i mecāziye haml olıcağ haddeden tecāvüz olur fe' fhem]

Nümünei zi-ğam-ı tāk-ı bārgēh dānist

Ma' nā-yı beyt budur ki [M92a] (1) *bir mertebesini yüce pādşāhdur ki felekün toköz çārtākı kendüyi anuñ* (2) *bārgāhı kemeri egriliginden bir nümüne bildi* ma' nī-i mecāziye haml olunursa (3) kendü pādşāhını 'alā-vechu'l-mübālağa medhdür ki 'ādeti üzre maḥlaş (4) beytinden soñra olan beytde zıkr itmişdür ammā murād ma' nā-yı ḥaḳīkīdür ki (5) ḥazret-i Ḥaḳ bir bülend mertebe pādşāhdur ki toköz felek anuñ 'azimet ü celāli (6) ve kibriyā vü kemāli bārgāhınuñ kemeri nümunesidür

VELEHU EYŻAN [G.65]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Sineem zi-āteş-i (7) dil der-ğam-ı cānāne be-sūht

Benüm sīnem gönül āteşinden cānāne ğamında yandı (8)

Āteşī būd der-īn ḥāne ki kāşāne be-sūht

[*Kāşāne* bir nice ma' nāya geldüğü yuḳaruda beyān olunmuşdur bunda muṭlaḳa o ma' nāsına olmağ münāsibdür ve *sūhten* lāzım ve müte' addi isti' māl olunur] *bir āteş var idi bu evde ki* (9) *o yandı yā evi yağdı* mısrā'-ı evvele maẓmūnı ta' līl gibidür murād (10) budur ki ḥarāret-i ḳalb şöyle ğālib gerek ki sīne ve anda olan fikr-i māsivā (11) cümle yanup maḥv ola

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ey hoş ān āteş ki der-sīne fūrūht (12)

Her çi ğayr-ı düst bāşed cümle sūht

(2) Tenem ez-vāsıta-ı dūrī-i dilber (13) be-ğudāht

Bedenüm araḳlığı sebebi ile eridi

Cānem ez-āteş-i mihr-i ruḥ-ı (14) cānāne be-sūht

Cānum cānānenüñ daḥi muḥabbeti āteşinden yandı (15) murād budur ki ten firḳat derdinden naḥif ü laṭif olmağ gerek ki leṭāfet (16) cihet-i cāmi'a olup sebab-i ḳurbet ola ve cān ki murād bunda (17) andan nefsdür yanmağ gerek ki maḥf u fānī ola

Ḳıṭ'a

+++ / +++ / ++-

Zürmendî me-kun ey ẖāce (18) be-zer
K'āhîr-i kār zebûn ẖāhî reft
Ferbihet kerde besî ni' met ü nâz (19)
Z'ân biyendiş ki çün ẖāhî reft
Bâ-çünîn cüşse ne-dānem ki çi sāl (20)
Be-der-i merg bürün ẖāhî reft

(3) Her ki zincîr-i ser-i zülf-i perî-rûyî dîd

(21) *Her kim ki bir perî yüzlünün zülfî ucı zincîrin gördi*

Dil-i sevdâ[M92b] (1) zedeeş ber-men-i dîvâne sūht

Anuñ sevdâ urmuş gönli ben dîvāneye (2) yandı murād budur ki giriftār olan bilür giriftār hālîni

Beyt

-+---/-+---/-+--

Cüz behemed rûy (3) ne-güyem derd-i yār
Û buved kim yāb ammā derd-i yār

(4) Sûz-ı dil bîn ki zi-bes âteş-i (4) 'ışkām dil-i şem'

Gönül harâretin gör ki 'ışkum âteşinün keşretindend (5) şem' gönli

Düş ber-men zi-ser-i mihr çü pervâne be-sūht

Dün gice (6) benüm üzerime muhabbet evcinden pervâne gibi yandı murād budur ki sūz u (7) şevk ü âteş-i 'ışk gālîb olmağ sebeb-i rahmet ü şefkat olur (8)

Beyt

+---/+---/+--

Maḥall-i merḥamet olsam 'aceb mi
Ki derd ehli olur her yerde merhûm (9)

(5) Âşināyān ne ḡarîbend ki dil-sûz-ı menend

Âşinālar ḡarîb degülldür ki baña (10) gönülleri yanıcıdur ya' nî âşinālaruñ baña gönli yansa 'aceb degüldür (11)

Çün men ez-ẖış be-reftem dil-i bîḡâne be-sūht

Çün ben kendümden (12) gitdüm yāduñ gönli yandı murād budur ki ḡalebe-i harâret böyle gerekdür ki (13) mübtelâ olan merhûm hâş u 'ām ola

Beyt

+---/+---/+---/+--

Egerçi dîde vü dil şud (14) zi-ḡurbetet maḥrûm
Zi-eşk ü sūz u şudem nezd-i herkesi merhûm

(6) Hırka-ı (15) zühd-i merâ âb-ı harâbât be-burd

Benüm zühdüm hırkasın meyḥāne şuyı altında (16) ya‘nī toparlayup alup gitdi

Hāne-i ‘aql-i me-rā āteş-i ḥumḥāne be-sūḥt

(17) *Benüm ‘aqlum evin meyḥāne āteşi yaḳdı* murād zühd-i ḥuşkum libās-ı ḥubb-ı

(18) İlāhī ābı giydürüp beni ‘āşık-meşreb eyledi ve ‘aql-ı ma‘āşım ḥānesin (19) āteş-

i muḥabbet-i Ḥaḳ fānī idüp ‘āşık-ı dīvāne oldum ki ‘āḳil-i ṭarīḳat (20) budur

Beyt

--+--/-+--/-+-

Zāhid oldur zühdi yābis olmaya

‘Āḳil oldur kār-ı dünyā (21) bilmeye

(7) Çün piyāle dilem ez-tevbe ki kerdem be-şikest

Ḳadeḥ gibi göñlüm [M93a] (1) itdügüm tevbeden şındı

Hemçü bāde cigerem bī-mey ü peymāne be-sūḥt

(2) *Bāde aşlda kaynamış şarāba dirler ya‘nī kaynamış şarāb gibi cigerin* (3) *şarābsız ve ḳadeḥsiz yandı* murād budur ki tevbeden ḳalb münkesir olur (4) zīrā terk-i hevā-yı nefsdür ve ciger daḥi şarāb ile terṭib olunurken (5) ānsız müte‘eşşir olur pes ‘ilāc budur ki

Nebered ‘ışḳ-rā cüz-i ‘ışḳ-ı (6) diger

ḥasebince ni‘amü’l-bedel ile tesellī ḳılına

Beyt

--+/-+--/+--/+--

Sīb ü bih ü anār be-terṭib-i (7) leff ü neşr

Dil-rā vü mi‘de-rā vü ciger-rā muḳavāend

(8) Mācerā kem kun ü bāz ā (8) ki merā merdüm-i çeşm

Mācerāyı eksik eyle girü gel ki benüm gözüm bebegi

Hırḳa (9) ez-ser be-der āverd ü be-şükrāne be-sūḥt

Hırḳayı başdan çıkardı ve şükrāne (10) *sebebi ile yaḳdı* şöyle ḥikāyet iderler ki Ḥāce Ḥāfızuñ bir dostı (11) var imiş mābeynlerinde şeker-āb vāḳı‘ olup ol dost (12) bundan münḳaṭı‘ olup ba‘d zamān mektüb gönderüp mābeynde vāḳı‘ (13) olan mācerāyı zıkr itmiş Ḥāce Ḥāfız anuñ mektüb ve ḥaberinden ziyāde (14) ḥazḳ idüp gözi nūrlanmış ve zamān-ı sābıḳda ‘ādet imiş bir kimseye bir feraḥ (15) vāḳı‘ olsa eski libāsını çıkarup āteşe urup libās-ı fāḥir (16) giyüp izḥār-ı sürür ider imiş lācerem ol ‘ādete binā‘en dir ki mācerāyı (17) eksük eyle ya‘nī *mażā mā mażā*⁸⁴¹ diyüp anı ferāmüş idüp girü muşāḥabete (18) gel ki ḥaberüñden gözüm merdümü kemāl-i sürür bulup köhne libāsı iḥrāk (19) idüp tāze giyüp mesrūr olmuşdur murād budur ki çün ezelde (20) dost-ı ḥaḳıḳi ile ‘aḳd-ı mevedded olmuş idi

Ḳıṭ‘a

Beynī (21) vü beyneke nisbetihi fi’l-muḥibbih

⁸⁴¹ مضى ما مضى Olan oldu, geçen geçti.

Mestūretün ‘an-‘ayni ‘ilmi’l-‘ālimi

Naḥnu’l-lezāni [M94b] (1) te‘ārefet ervāḥunā

Min-ḳabli an yuḥlaḳa ṭiyetü ādeme

Ammā keṣret-i ‘iṣyān bā‘iṣ-i (2) inkıtā‘ olup mübtelā-yı belā olmuş idim

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şudem ez-yār cüdā vü be-belā üftādem

Çi belā būd ki ez-yār cüdā üftādem

Dir iken çün (4) andan lem‘a-ı ‘ināyet zuhūr idüp ‘aynı pür-nūr itdi

Beyt (5)

+ --- / + --- / + ---

Be-dīd āmed be-dīde nūr ez-ān nūr

Şud in dīde vü dil hoş-bīn ü mesrūr

(6) Lāzım oldı ki rağbet ü taleb ziyāde olup diyem

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Biyā biyā ki (7) men müstemend-i zār-ı tüem

Eğerçi nīst be-bāzūr-ı bī-ḳarār-ı tüem

(9) Terk-i efsāne (8) begü Hāfız u mey nūş demī

Terk-i kışşa di ya‘nī efsāne ve hikāyeti terk (9) kıl ve şarāb iç bir dem

Ki ne-ḥoftım şeb ü şem‘ zi-efsāne be-sūḥt

(10) *Ki yatmadık ve uyımadık gice ve şem‘ efsāne ile yandı* ya‘nī gice yatmadık (11) ve uyımadık ammā ‘ibādet itmedük kışşa ve hikāyet söyleşdük mum u çerāk (12) ol ḥāl ile ‘abeş yandı murād budur ki gice uyanık olıcaḳ lağvsuz (13) söyleşmeyüp şarāb-ı ‘ıṣḳ-ı İlāhī nūş idüp ya‘nī zıkr ü ‘ibādete iştigāl (14) gerek

Rubā‘ī (Ahreb)

Hengām-ı sepīde-dem-i ḥorūs-ı seḥerī

Dānī ki çerā mī-kuned ü (15) nevḥa-gerī

Ya‘nī ki nümūdend der-āyine-i şubḥ

‘Ez-‘ömr-i şebī güzeşt tu bī-ḥaberī⁸⁴² (16)

VELEHU EYẒAN [G.66]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

⁸⁴² Şiir, Ebussaîd Fazlullâh bin Ebulhayr’a aittir.

(1) ‘Ārif⁸⁴³ ez-perteb-i mey rāz-ı nihānī dānist

‘Ārif şarāb ziyāsından (17) gizlū rāz bilmedi

Gevher-i herkes ez-în la‘l tevānī dānist

Her kimsenūñ gevherin (18) *bu la‘lden bilseñ olur* murād şarābdan ‘ışk-ı İlāhī ve sülūk-ı tarīkatdūr (19) ve anuñ ziyāsı andan hāşıl olan nūr ve şafā-yı qalbdūr ve anuñ (20) ile mūkāsefe ve fetḥ ve müşāhede-i esrār hāşıl olur ve sālīk olanlaruñ (21) meşāribi muḥtelife ve isti‘dādātı müteğāyiredūr [M94a] (1) ki ba‘zı ednā teveccüh ile çok terakķī ider (2) ve ba‘zı mutavassıtu‘l-hāl ve ba‘zı çok sa‘y ider feyz-i qalīl olur (3) zīrā feyeżan-ı İlāhī biḥasebü‘listi‘dāddur lācerem her kimsenūñ cevheri (4) bu la‘l-i ‘ışkdan ma‘lūm olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Be-cedd ü cehd-i müyesser kücā şevd vuşlat (5)⁸⁴⁴

Ki kurb-ı pādşehān cüz be-sa‘y-ı devlet nīst

(2) Kādr-i mecmū‘a-ı gül murğ-ı (6) seḥer dāned u bes

Gül mecmū‘asınūñ kādrini bülbul bilür ancaḳ

Ki ne her kū (7) varāķī ḥānd ma‘ānī dānist

Ki her varāḳ okıyan ma‘ānī (8) *bilür degüldür* murād budur ki kitāb-ı taşavvuf kādrini ‘āşık-ı sālīk (9) olan bilür ancaḳ ehl-i zāhir ve ‘ilm-i ‘ādet okıyan bilmez

Beyt (10)

+++ / +++ / +++ / ++-

Varāḳ-ı rüy-ı tu ‘uşşāḳ nikū mī-ḥānend

Digerān ān ḥaṭ-ı ḥüb-ı tu müşevveş (11) dānend

(3) ‘Arze kerdem dü cihān ber-dil-i kār üftāde

‘Arz eyledüm iki (12) *cihānı iş düşmiş ve tecrübe itmiş gönle*

Be-cüz ez-‘ışk-ı tu bāķī heme (13) fānī dānist

Senūñ bāķī ‘ışkuñdan ğayrı dükeli fānī bildi murād (14) budur ki mücerreb-i umūr u kārdañ olan ‘ışk-ı İlāhiden ğayrı her ‘ameli (15) fānī bilmek gerek

Beyt

--- / --- / --- / ---

Cüz-i ‘ışk-ı ū-rā me-güzīn çü dānī

‘El-‘ömri fānī (16) ve‘l-‘ışkı bāķī

(4) Seng ü gil-rā kuned ez-yümn-i nazar la‘l u ‘aķıḳ

Taş ve balçığı (17) *nazar bereketinden la‘l ve ‘aķıḳ ider*

⁸⁴³ ‘Ārif kelimesinin hemen altında şūfī ibaresi yer almaktadır. Şāriḥ şerh esnasında ârifî kullandığı için metinde ‘ârif kullanılmıştır.

⁸⁴⁴ Kemāl Hocendî, *Dīvān-ı Kemāl-i Hocendî*, Gazel: 181, s. 73, c. 1, Tahran, 1372.

Her ki qadr-i nefes-i bād-ı Yemānī dānist

[Yümn bir vilāyet ismidür bundan ism-i nisbeti Yümnî gelür ve Yemān gelür elif yā-yı nisbetden ‘ivez olur ikisi cem’ olmaz ammā Sībūye demiş ba’zılar Yemānī dirler pes bunda kāfiye ol ba’zı üzredür] (18) *her kim ki bād-ı Yemānī nefesinüñ qadrini bildi* murād budur ki Resûlullāh (19) Yemen cānibinden Üveys el-Ḳarnī rāyihasın duyup *inni li-ecidü rīhe’r-raḥmānī* (20) *min-ḳıbeli’l-Yemeni*⁸⁴⁵ dir idi pes her kim ki ehlu’llāh rāyihasın duyup anuñ (21) qadrini bilüp abkar gşbş ehl-i feyz ola seng ü gil gibi saht-ı [M94b] (1) zūlmānī olanı cevher-i girānmāye ider

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ger tu seng ü seḥre vü mermer şüy (2)

Çün be-ehl-i dil resī cevher şüy

(5) Ān şud eknün ki zi-ebnā-yı ‘avām (3) endişem

Ol gitdi şimdi ki ‘avām oḡlānlarından ḡuşşalānālum

Muḥtesib (4) nīz derīn ‘ıyş-ı nihānī dānist

Muḥtesib daḡi bu ‘ıyş-ı nihānīde bildi (5) ya’nī beni murād budur ki aḡbār-ı sülûkdan ve esrār-ı İlāhiyyeden zevkim olup (6) bu bābda tekellüm idüp ammā ‘avāmu’n-nās ḡuşūr-ı fehmlerinden (7) baña su’-i zan ideler belki hücum u ḡulv eyleyüp zarar yetiştirler (8) diyü vehm ider idüm ḡālīyā muḥtesib ü ḡākim benüm bu aḡbār u esrārda (9) idüğüm ve şüret-i mecāzda söyledüğüm esrār-ı ḡaḳīḳat idüğün bildi (10) eyle olicaḡ ‘avām-ı nāsdan ḡamum ḡalmanı [eger su’āl olunursa yukarıda ‘*çi cāy-ı muḥtesib ü şihne pādşeh dānist*’ demiş idi andan bu aḡlanur ki kendünün aḡvālını ancaḡ muḥtesib ü şihne bimeyüp belki pādşāh daḡi bile bunda bu aḡlanur ki ancaḡ muḥtesib bile biz iderüz ehlu’llāh kelāmı kendülerün maḡāmātı iḡtilāfı ile muḥtelif olur bu kelām muḥtesib bildüḡi dā’irede tekellümdür zīrā tertib-i dīvān tertib-i şudūr i’tibārı ile degüldür yāḡud muḥtesibden murād bunda ḡākimdür ki cümle ehl-i ḡükm olanlara ‘ām u şāmildür]

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ehl-i ‘arz olmaḡ (11) gerek sırr-ı maḡāl

Ḳadr ü ḡālī bilmez illā ehl-i ḡāl

(6) Ey ki ez-defter-i ‘ışḡ āyet-i (12) ‘aḡl āmūzī

Ey kimse ki ‘ışḡ defterinden ‘aḡl āyetin öḡrenürsin

Tersem (13) īn nükte be-taḡḡīḡ netānī dānist

Ḳorḡarın bu nükte-i taḡḡīḡ (14) *ile bilmeḡe ḡādir olmayasın* murād budur ki ḡukemā ve ‘uḡalā (15) ‘ilm-i İlāhī ve İlāhiyyātdan edelle-i ‘aḡliyye öḡrenüp sülûk (16) u müşāhede ile Ḥaḡḡı bilmezler ḡālib budur ki taḡḡīḡ ile (17) bilmeḡe ḡādir olmazlar

Beyt

⁸⁴⁵ إني لأجدُ ریح الرحمن من قِبَلِ اليمنِ Rahman’ın kokusu bana Yemen yönünden gelmektedir. (Hadīs) el-Esrāru’l-Merfū’a, Hadīs No: 105.

--+/-+--+/+--+/-+-

Haqqı delîl-i ‘aql ile bilmek ba‘iddür (18)

Kanğı delîl var ki aña men‘ ü daħl yok

(7) Mey biyāver ki ne-nāzed (19) be-gül-i bāğ-ı cihān

Şarāb getir güvenmez gül ile cihān (20) bāğından

Her ki gāretgeri-i bād-ı hāzānī (21) dānist

[Ne-nāzed fā‘ ili her kidür pes bu mışrā‘ merhūndur] her kim ki hāzān yilinūn [M95a]

(1) yağmacılığını bildi murād şarābdan ‘ışk-ı İlāhī ve ‘ibādetdür ‘aķıl (2) olan aña iştigāl idüp ‘ömre i‘timād itmez ki nāgāh bād-ı ecel esüb (3) bād-ı hāzān gibi gül ‘ömri fenāya virür

Beyt

+---/+---/+---

Çi hoş bāğist bāğ-ı (4) zindegānī

Ger imen būdi ez-bād-ı hāzānī

(8) Luţfeş āsāyiş-i mā maşlahat-ı (5) vakt-i ne-dīd

Anuñ luţfi bizüm rāhatlıgımızı maşlahat-ı vakt görmedi ya‘nī (6) şimdiki hālde bize münāsib görmedi

Ver ne ez-cānib-i mā dil ne-girānī (7) dānist

Yoħsa bizüm cānımızdan göñül ta‘alluķın bildi ya‘nī bizüm ‘āşık (8) idüğimüz bildi murād budur ki muķtezā-yı hikmet-i İlāhiyye bu imiş ki biz şimdi (9) rāhat olmayup miħnet-i tātde olup zamān-ı kālilde miħnet (10) sebebi ile ebedü’l-abād rāhata vāşıl olmavuz

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--+

Miħnet be-bāyed (11) müddetī nāz u nümāyed rāhatī

Ger gü ne-dīde zulmetī der-āb-ı hayvān key resed (12)

(9) Hāfız in gevher-i manzūm ki ez-ţab‘ engiħt

Hāfız bu gevher-i manzūmı (13) ki ţab‘dan kopardı

Eşer-i terbiyet-i Āşaf-ı şānī dānist

Āşaf-ı şānī (14) terbiyeti eşer bildi murād budur ki ehl-i fażl olan kendü fezā’iline (15) mağrūr olmayup fażl-ı Hāķ ve eşer-i ğayr bilmek gerek

Beyt

Her çend eşerem (16) nüvişte çendin varaķest

Ez-kesb-i men faķir ney-i fażl-ı hāķest

(17) Ve bunda tenbih vardur ki vezir olan ehl-i fażl terbiyet ve ri‘āyet (18) idüp şafā-yı hātır virüp kendüsi daħi memdüh-ı lisān-ı kalem ve mezkūr-ı (19) efvāh-ı ümem ola

Beyt

+--+ / +--- / +--+ / +--

Büzürg nîst be-nezdîk-i ehl-i faẓl kesî

Meger (20) kesî ki kesî-râ büzürg ger dâned

VELEHU EYẒAN [G.67]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Hüsnet be-ittifāk-ı melāḥat (21) cihān girift

Senüñ ḥüsnüñ melāḥat ü leṭāfet ittifākı ile cihānı [M95b] (1) *dutdı* [*melāḥat* aşda tuzluluk dimekdür ammā leṭāfet murāddur]

Ārî be-ittifāk cihān mî-tüvān girift

[Mısrā' -ı şānide *girift* giriften ma' nāsinadur] *belî ittifāk ile cihān dutmak* (2) *olur* murād budur ki *ve te'āvenu 'ale'l-bırru ve't-taḳvā*⁸⁴⁶ ḥasebince ehl-i şalāḥ (3) ittifāk idüp cihān-ı āḥireti dutarlar ve ḥavās-ı bedeniyye ve ḳuvā-yı rūḥāniyye (4) ittifāk idicek devlet-i dāreyn dutarlar

Beyt

--+ / -++ / +-- / -+-

Bā-şāḥ-ı 'aql leşker-i ten ger şevend (5) yār

Tānend zi-ittifāk çünin her cihān girift

(2) İfşā-yı rāz-ı ḥalvet-i mā (6) ḥ'āst kerd şem'

Ḥ'āst ve *kerd* lafzlarının fa'ili şem'dür (7) 'alā-sebīlū't-tenāzu' ya' nî *bizüm ḥalvetimüz sırrını açmak diledi* (8) *şem'*

Şükr-i Ḥudāki sırr-ı dileş der-zebān girift

Şükr Allāha ki gönünün (9) *sırrını dilide dutdı* ya' nî ḥazret-i Ḥudā murād budur ki gicelerde (10) ḥalvetde itdügümüz 'ibādeti ḥalḳdan ketm ider idün şem'den ğayrı (11) kimse muṭṭali' degül idi ve ol ifşā-yı rāz ide dir idün Ḥaḳ te'ālā (12) anı söyletmedi ki aḥbār-ı meşāyihdandır *lā birre min kitmāni't-tā'āt* (13) *iz biḥā türcā en-necā*⁸⁴⁷

Beyt

+--+ / +--- / +--+ / +--

Çünān ki ma' şiyet-i ḥ'ış mî-kunî tu nihān (14)

⁸⁴⁶ وَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالْقَوَى Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur'an, Mâ'ide 5/2).

⁸⁴⁷ لا بد من كتمان الطاعات إذ بها ترجوا النجاة İbadetleri gizlemekte bir hayır yoktur. Çünkü onunla kurtuluş umulur. (Diğer Arapça İbâreler).

Be-kun 'ibādet ü tã' at hemçünin pinhân

(3) Mî-h'âst gül ki dem zened (15) ez-reng ü bûy-ı tu

Diledi gül ki nefes ura ya' nî söyleye senüñ (16) *reng ü bûyuñdan*

V'ez-ğayret-i şabâ sühaneş der-dehân girift

Şabâ gayretten (17) *anuñ sözini ağzında dutdı* ya' nî şehir yilinüñ bürüdeti aña ağız (18) açdurmadı ki gül açılmadı murād budur ki ifşâ-yı sırr-ı yâr menhîdür (19) muğşî belâya müntehîdür

Beyt

---/+---/+---/+---

İfşâ-yı sırr-ı yâr günâh-ı 'azîmdür (20)

Manşûrî ol günâh ile berdâr itdüler

(4) Zîn âteş-i nihufte ki der-sîne-i (21) menest

Bu mışrâ' -ı mübtedâdur *bu gizlû âteşden ki benüm sinemdedür* [M96a] (1)

Hurşîd şu'leîst ki der-âsmân girift

Bu mışrâ' -ı haberdür *güneş* (2) *bir şu'ledür ki âsmânda dutdı* murād budur ki hadîş-i kudsî mücebince (3) ki *lâ yesa' unî arzî ve lâ semâ'î ve lekin yesa' unî kalbü 'abdi'l-mü'mini't-takiyyi'n-naqiyyi'l-vedâ'î*⁸⁴⁸ (4) kalb-i mü'min-i müttakî 'arş-ı a'zamdan a'zamdur (5) ki muḥarr-ı İlâhî ve maḥall-i âteş şevḳdür ki âftâb-i âlem-tâb andan bir şu'ledür (6)

Beyt

---/+---/+---/+---

Âftâba nûr-ı mihr-i Hâḳdan ider şevḳ ü tâb

Zâhir olmaz (7) zerre zîrâ doğmayınca âftâb

(5) Âsûde ber-kenâr çü pergâr mî-şudem

(8) *Diñlenmiş kenârda pergâr gibi idüm*

Devrân çü nokṭa 'âkıbetem der-miyân (9) girift

Devrân nokṭa gibi beni 'âkıbet ortada dutdı murād budur ki (10) dünyâ dâru'l-mihnetdür bunda rāḫat isteyüp miḫnete şabr idüp (11) dâr-ı âḫiretde rāḫata vuşûl için sa'y etmek gerek

Beyt

---/+---/+---/+---

Nâ-bürde renc (12) genc-i müyesser nemî-şeved

Müzdân girift-i cân-ı birâder ki kâr kerd

(6) Ân rûz (13) 'ışḳ-ı sāğar-ı mey ḫarmenem be-sûḫt

⁸⁴⁸ لا يَسْغِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ يَسْغِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّقِيِّ النَّقِيِّ الْوَدَاعِ Ben ne arza ne de semaya sığarım ancak müttakî, tertemiz ve dünyaya veda gözü ile bakan mümin kulumun kalbine sığarım. (Hadîs-i Kudsî)

Ol gün şarāb kadehi ‘ışkı harmanum (14) yaqdı

K’āteş zi-‘ aks-i ‘ āriz-ı sākī der-ān girift

Ki āteş-i sākī yūzi (15) ‘ aksinden ol sāğarda dutdı

Rubā‘ i

--+/-+++/+---+/-+-

Z’in pīş gerçi halk (16) girifti zi-māsebağ

‘ Işk āmed ü ne-mānd nişānī zi-māsebağ

H’āhem (17) der āteş-efkenem eczā-yı h’ış-rā

Hestī çü māni‘ est ne-mānd zi-mā (18) varağ

(7) H’āhem şuden be-kūy-ı muğān āstīn-feşān

Gitmek (19) dilerin muğān mahallesine yek silkerek ya‘nī isti‘cāl ile [bunda şuden reften ma‘ nāsınadır]

Z’in (20) fitnehā ki dāmen-i āhīr zamān girift

Bu fitnelerden ki āhīr zamān (21) etegin dutdı murād budur ki fitne-i nefis ü şeytāndan [M96b] (1) ve fitne-i māl u manşıbdan ve fitne-i ihtilāf-ı ‘avāmdan me‘men-i zāviye ve (2) kūşe-i ‘uzletdür pes kūşe-i ferāğat ihtiyār itmek ahsen-i ahvāldür (3)

Rubā‘ i

--+/-+++/+---+/-+-

Her lezzetī ki hest be-‘ ālem çeşidegīr

Her memleketi ki hest der-āfāk (4) didegīr

[Mülk-i Sikender ü zer-i Kārūn u ‘ōmr-i Nūh

īn her se kes ne-dīde velikīn tu didegīr]

(8) Mey hor ki her ki āhīr-i kār-ı cihān be-dīd

Şarāb iç ki her kim ki cihānuñ (5) āhīr kārūñ gördi

Ez-ğam sebük ber-āmed ü raṭl-ı girān girift

Ġamdan yeyni (6) geldi ve ağır raṭl dutdı murād keyfiyyet-i ‘ışk-ı İlāhī ile mütekeyyif (7) olup ğam-ı cihāndan hālāş olmağdur [raṭl bucuğ batmān ya‘nī yüz otuz dirhem miğdārına dirler bunda büyük kadeh murāddur]

Ḳıṭ‘ a

--+/-+++/+---+/-+-

Encām-ı dehr-i ḥasret ü zārī (8) vü şīvenest

Z’ān rūy dil ne-best der ü merd-i pīş bīn

Dil der-cihān-ı (9) me-bend ki bisyār çü tu

Dil der-cihān be-best ü neyāsūd pīş (10) ez-īn

(9) Ber-berg-i gül ne-ḥün-ı şaḳāyık nüvişteend

Gül yaprağı üzre şaḳāyıkā (11) ḳanı ile yazmışlardur

K'ānkes ki puḥte şud mey-i çün erguvān girift

(12) *Ki ol kimse ki puḥte oldı erguvān gibi şarāb dutdı* murād budur ki (13) bu renglerün beḳāsı yoḳdur pes 'āḳıl ü puḥte olan zehārif-i (14) dünyāya raḡbet itmeyüp şarāb-ı 'ıṣḳ-ı İlähî ki İlähî ki 'ibādetdür (15) anuñ nüşına iştigāl ider

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ḥām-ı ḥālî kār-ı dünyā ḳılma dir (16)

Puḥte ḥālî kār-ı 'uḳbā ḳılma dir

(10) Mey dih be-cām-ı zer ki şabāḥ-ı şebūḥiyan

(17) *Şarāb vir altun ḳadeh ile ki şebūḥilerün şabāḥı*

Çün pādīşeh (18) be-tiğ-i zer-efşān cihān girift

Pādşāh gibi altun saçıcı (19) *ḳılıç ile cihān dutdı* murād *altun ḳadeḥden* [M97a] (1) ḳalb-i ḥālīşdür lācerem ḳalb-i şāfiden ḥubb-ı İlähî (2) ilkā olunmak taleb ḳılınup seḫer-ḥiz olup 'ibādet itmek gerek (3) ki bunlar ki du'āları müstecāb olup cihāngir olurlar

Beyt

+---/+---/+---/+---

'Ale's-şabāḥ (4) ki merdüm be-kār u bār revend

Belā-keşān-i muḥabbet be-küy-ı yār revend (5)

(11) Ḥāfız çü āb-ı luṭf zi-naẓm-ı tu mī-çeked

Ey Ḥāfız luṭf şuyı senün nazmuñdan (6) *ṭamlar*

Ḥāsid çî güne nükte tevāned ber-ān girift

Ḥasūd nice ḳādir olur (7) *anuñ üzerine nükte dutmağa* ba'zı nüsaḥda maḥlaş beyti böyle vāḳı' (8) olmış

Furşat niger ki fitne çü der-'ālem u fotād

Furşatı gör ki fitne (9) *çün 'āleme düşdi* [Ba'zı nüsaḥda '*furşat me-ker* vāḳı' olmış me-ker kerdiden lafzından nehydür furşatı döndürme demek olur]

Ḥāfız be-cām-ı mey zed ü v'ez-gam-kerān girift

Ḥāfız şarāb (10) *ḳadeḫine doḳundı ḡamdan kenār dutdı* murād budur ki eyyām-ı fitne ve fetretde (11) mescid ü ḥānḳāḥda şarāb-ı 'ıṣḳ-ı İlähî nüvişte meşḡul olup (12) ya' nî 'ibādetde olan emîn olup ḡamdan kenārda olur (13)

VELEHU EYẒAN [G.68]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Sākī biyā ki yār zi-ruḥ perde ber-girift

Ey sākī gel ki yār (14) yañaqdan perde getürdi ve qaldırdı

Kār-ı çerāğ-ı ḥalvetiyān bāz der-girift

(15) *Ḥalvetilerün çerāğı işi girü tizlendi ya‘nī yandı* murād zuhūr u tecellidür (16) ki ol zamānda ehl-i ḥalvet olanların çerāğ-ı qalbi nūrlanur (17) şevk viricinin terğib-i ‘ibādet idicek maḥalli olur

(2) Ān şem‘ -i (18) ser-girifte diger çihre ber-fürūht

Ol başı dutulmuş ya‘nī söyündürülmüş (19) şem‘ daḥi ve girü yūzi yaluñlandırdı

V’in pīr-i sāl-ḥürde (20) cevānī zi-ser girift

Bu yıl yimiş ya‘nī çok yaşamış (21) pīr yigittliği başdan dutdı ya‘nī girü tāze yigit oldı murād budur ki [M97b] (1) qalb ki nūrına inṭifā gelmiş idi girü nūrlandı ve sālīk olan pīr rağbet-i (2) ‘ibādet ve neşāt-ı tāt ile cevān olup tazelendi

(3) Ān ‘işve dād (3) ‘ışk ki taqvā zi-rāh reft

Ol şīve virdi ‘ışk ki taqvā yoldan (4) gıtdı

V’ān luṭf kerd dūst ki düşmen ḥazer girift

Ol luṭf eyledi (5) dost ki düşmen ḥazer dutdı murād budur ki ‘ışk-ı İlāhī şol cezbe (6) şaldı ki zāhid-i ḥuşk ‘āşık-meşreb oldı ve ehl-i zāhir sālīk-i (7) tarīkat oldı ve dost ol kadar izhār-ı şiyānet eyledi ki şeytān (8) bizden ḥazer idüp iḥlālinden me’yūs oldı

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Mücib-i kırbettest (9) cezbe-i dūst

Hırz u hışn-ı ḥaşin ‘işmet-i üst

(4) Zinhār ez-în (10) ‘ibāret-i şīrīn ü dil-firīb

Şakın bu tatlu ve gönül alıcı ‘ibādetden (11) ya‘nī bunu hıfz idüp nā-ehle şarf eyleme

Gūyī ki piste-i tu sūḥan der-şeker (12) girift

Ki ana senün pisteñ ya‘nī ağzuñ sözi şekerde dutdı ya‘nī (13) şeker ile kaplandı murād esrār-ı İlāhiye ‘azīz ve şerīfdür anı (14) nā-ehlden setr kılmaz ve ikşār idüp bī-kadr kılmaz

Nazm

+++ / +++ / +--

Sūḥan gerçi ḥayāl-engiz (15) bāşed

Çü pür gūyī melāl-engiz bāşed

‘Azīzest ez-yekī yāķūt pāre (16)

Zi-bisyārī nümāyed ḥār ḥār

(5) Bār-ı gamī ki ḥāṭır-ı mā ḥaste kerde būd

(17) *Bir gam yūki ki bizüm ḥāṭırımız ḥaste itmiş idi*

‘İsî-demî Hudâ be-firistâd (18) ber-girift

Bir ‘İsî-nefes gönderdi Hâk te‘âlâ ki ol ğamı getürdi (19) ve kaldırdı murâd ğamdan ğam-ı vuşûl Hâkdur ‘İsî-nefesden murâd (20) mürşid-i kāmildür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Buved her kâr-ı bî-üstâd düşvâr

Be-rev üstâd-râ evvel (21) be-dest âr

(6) Her serv-ğad ki ber-meh u hür hüsñ mî-fürûht

Her serv-ğâmet [M98a] (1) ki aya ve güneşe hüsñ şatar idi

Çün tu der-âmedî pey-i kâr-ı diger girift

(2) Çün sen içerü geldün ğayrı iş ardın dutdı ya‘ nî hüsñ şatmağı (3) terk itdi murâd budur ki her hüsñ ü cemâl hüsñ-i İlâhî zühür idicek maḥv (4) olur

Beyt

--+ / +--+ / +--+ / +---

Gün gibi idelden berü ol mäh zuhûrî

Mehpârelerün zerre (5) kadar kalmadı nûrî

(7) Zîñ kışşa heft günbed-i eflâk pür şadâst

Bu kışşa (6) ‘ışğdan eflâkûñ yeri kubbesi şadâ ile tolodur

Kûteh-naẓar be-bîn ki (7) sühân muḥtaşar girift

Naẓarı kışa olanı gör ki sözi muḥtaşar dutdı (8) murâd budur ki ‘ışğ-ı İlâhî ve anı beyân a‘ lâ ve bülend mertebedür ammâ naẓarı kâşır (9) olanlar bunı ednâ ve ḳalîl dutarlar

Rubâ‘î

+--+ / +--+ / +--+ / +---

Sühân be-nezd-i sühândân büzürgvâr (10) buved

Ez-âsmân sühân âmed sühân ne ḥ‘âr buved

Sühân çü nîk ne-güyî (11) hezâr nîst yekî

Sühân çü nîk be-güyî yekî hezâr buved

(8) Hâfız tu in (12) du‘ â zi-ki âmühtî ki baḥt

[Ba‘ zı nüsaḥda baḥt yerine yâr vâkı‘ olmuş be-her taḳdîr merhûndur] ey Hâfız sen bu du‘âyı kimden öğrendün (13) ki baḥt

Ta‘ vîz kerd şî‘ r-i tü-râ ü be-zer girift

Ḥamâ ‘il ü bâzûbend eyledi (14) senün şî‘ rünî ve altunda dutdı ya‘ nî altun zarf içine (15) ḳodı murâd kelâmınun aḥbâr-ı ḥaḳîḳat ve esrâr-ı ṭarîḳat idügün (16) beyân ve ehl-i baḥt u yâr olan anı ḥırz-ı cân ḳılduğın zîkrdür (17)

VELEHU EYŻAN [G.69]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Bülbüli berg-i gülî hoş-reng der-minkār dāşt

(18) Bir bülbüli bir hoş-reng gül yaprağın burnında dutmuş idi (19)

V'enderān berg ü nevā hoş nālihā-yı zār dāşt

[Zār nālān ya' nī inleyici ma' nāsınadır] Ol azıkda (20) ve ni'metde hoş zār kimse nāleri var idi

(2) Guftemeş der-'ayn-ı vaşl-ı in (21) nāle vü feryād çıst⁸⁴⁹

Didüm ol bülbüle 'ayn-ı vuşlatdasın nāle ve [M98b] (1) feryād nedür

Guft mā-rā cilve-i⁸⁵⁰ ma' şük der-in kār dāşt

(2) Didi bizi ma'şük şalınması ve nāzı bu işde dutdı murad (3) bülbülden sālīk-i 'āşıkdur ve berg-i gülden murād vuşul ila'llāhdan (4) hāşıl olan hişşedür lācerem bu 'āşık vāşıl iken nālān kimsenüñ (5) hoş nālelerin ider idi pes su'al vārid oldı ki 'āşık vāşıl (6) bu nāle ve feryād nedür ol 'āşık şavabından cevāb-ı bā-şavāb (7) oldur ki ta' azzüz ü kibriyā-yı hāzret-i Hāk te'ālā 'āşıkı vāşıl iken (8) daği nālān ider

Kıt'a

-+---/-+---/-+---/-+--

'Āşık-ı vāşıl n'ola feryād u nāle eylese (9)

Şīve-i ma'şük-ı fettān 'āşıkı nālān ider

Yāre vāşıldur (10) egerçi havf-ı hicr ü fikr-i kahr

Gözlerin giryān eyler bağrını büryān ider (11)

(3) Yār eger nenşest bā-mā nīst cāy-ı i'tirāz

Yār eger bizümle oturmazsa (12) i'tirāz yeri degüldür

Pādşāh kāmran būd ez-gedāyān (13) 'ār dāşt

Pādşāh kāmrandur gedālardan 'ār dutdı (14) murād bundan 'azamet ü kibriyā-yı hāzret-i (15) Hudāyı beyāndur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ārzū-yı şöhet-i şeh (16) nīst ez-da'b-ı gedā

Yek-nażar ez-şāh ger bāşed gedāyān-rā (17) be-süst

(4) Der-nemī-gīred niyāz u nāz-ı mā bā-hüsni düst

(18) Eşer itmez bizüm niyāz u nāzımız dost (19) hüsni

Hürrem ān k'ez-nāzeninān baht-ı ber-hürdār dāşt

⁸⁴⁹ Beyitte geçen 'ayn-ı vaşl-ı ibaresi derkenârda 'ayn-ı vaşl-ı in şeklinde düzeltilmiştir.

⁸⁵⁰ Bu mısırda yer alan *cilve* kelimesinin altında *şīve* düzeltilmesi yer almaktadır.

(20) *Hurrem ol kimse ki nāzenīnlerden* (21) *naşībler baht dutdı* [M99a] (1) murād budur ki bizüm niyāz u i'zāzumuz ol ḥāzretde te'sīre lāyık (2) degüldür meger ḥāzret-i Ḥudā faẓl-ı raḥmetinden 'ināyet ide

Şi'r (3)

Vemā tevāfağa vaşlu ileyhi minnā⁸⁵¹

Ve yestecībe bi-luṭfihī'd-dā'ī

(5) *Ḥiz tā* (4) *ber-kilk-i ān naḳḳāş-ı cān-efşān kunīm*

Kalk yukarı tā ki ol (5) *naḳḳāşuñ kalemī üzre cān şaçalım*

K'in heme naḳş-ı 'aceb der-gerdiş-i (6) *pergār dāşt*

Ki bu dükeli 'aceb naḳşı pergār dönüşünde dutdı (7) *ya' nī bu deñlü nuḳūş-ı 'acībe naḳş itdi murād 'acā'ib-i şun'-ı* (8) *Ḥaḳḳı istiḥsāndur* [*hüva'llāhu'l-ḥālīku'l-bāri'ü'l-muşavvirü*⁸⁵²]

Beyt

---/+---/+---/+---

Bu deñlü taşāvīr-i 'acā'ib ki görürsün

Naḳḳāşı (9) hemān bir durur ol Rabb-i muşavver

(6) *Ger mürīd-i rāh-ı 'ışķi fikr-i bed-nāmī me-kun*

Eger (10) *'ışķ yolunuñ mürīdi iseñ bed-nāmlıķ fikrin kılma*

Şeyḥ-ı Şan'ān *hırķa* (11) *rehn-i ḥāne-i ḥammār dāşt*

[*Şeyḥ Şan'ān* kışşası mufaşşal ve meşhūrdur maḥaşşāl budur ki bir kāfir kızına 'āşık olup anuñ ḥınzīr çobanı olup bed-nāmlıķ iḥtiyār itdi] *Şeyḥ Şan'ān hırķa-ı ḥamr şatıcı ona rehn* (12) *dutdı* *ya' nī bu kārđan 'ār itmeyüp bed-nāmlıķı iḥtiyār itdi* (13)

Beyt

+++/-+--/-+--

'Işķ u nāmūs zıdd-ı yek-digerend

Her dü yek cāy-ı cem'-i mey ne-şevend (14)

(7) *Vaḳt-i ān şīrīn ḳalender ḥoş ki der-eṭvār-ı seyr*

Ol şīrīn ḳalenderüñ (15) *vaḳti ḥoş ki seyr turlarında*

Zıkr ü tesbīḥ-i melek der-ḥalkā-yı zünnār dāşt

(16) *Zıkr ü tesbīḥ melegi zünnār ḥalkāsında dutdı* murād budur ki ehl-i (17) kisvet şüretinde olmayup melāmiyye heybetinde zākir ve müsebbih olan (18) riyādan pāk olur

⁸⁵¹ "Bizden ona bir vuslat tevafuk etmedi ki o da lutfu ile davet edene cevap versin."

⁸⁵² هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şânını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir. (Kur'an, Haşr 59/24).

Beyt

-+---/-+---/-+-

Seyr ü sülûk ân ki bûd pâk ez-riyâ

Ne-yekest (19) vakt ân be-dihed ne-yekeş Hudâ

(8) Çeşm-i Hâfız zîr-i bâm-ı kaşr-ı ân hürî-sirişt (20)

Hâfızuñ gözi ol hürî-ṭabî' at maḥbûbuñ köşeki (21) ṭamînuñ altında

Şîve-i cennât-ı tecrî *taḥtihe'l-enhâr dâşt*

[Ma' nâ-yı evvel hürî-ṭabî' at maḥbûbuñ kaşrî gûyiyâ cennetdür Hâfız ki anuñ altında ağlar gûyiyâ 'aynı nehirdür lâcerem ol kaşr *cennâtın tecrî min-taḥtihe'l-enhâr*⁸⁵³ vaşfını gösterür] [M99b] (1) *cennâtın tecrî min-taḥtihe'l-enhâr resmen dutdı* murâd *kaşr*dan kûbe-i re'sdür (2) ki bu deñlü kavî ve ḥavâs anda maẓhâr ve müşâhid-i ḥazret-i Hâk dururlar (3) keenne miskin-i Hâkdur ve bu kûbenüñ altında *Hâfızuñ* 'aynı ağlamak (4) ile şehir-i cennetdür bi-'aynihi ki andan âb-ı cârî olur ve bunda (5) tenbîh vardur ki Hâk te'âlâ içün cârî olan gözyaşı nehr-i cennet (6) gibi 'azîz ve şerîfdür

VELEHU EYẒAN [G.70]

[Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Dîdî ki yâr cüz ser-i cevî ü sitem (7) ne-dâşt

Dîdî lafzınuñ mef' üli andan aşığa mezkûr olan cümledür (8) âḥîr beyte dek ve *ne-dâşt* lafzınuñ fâ' ilî zâmîr-i müstetirdür râci'dür (9) yâre ve mef' üli cüz cevî ü sitemdür

Be-ş'kest 'ahd v'ez-ğam-i mâ hîç (10) ğam ne-dâşt

Be-ş'kest lafzınuñ fâ' ilî daḥî zâmîr-i yârdur ve mef' üli (11) 'ahddür ve ne-dâşt lafzınuñ fâ' ilî daḥî zâmîr-i yârdur mef' üli (12) *v'ez-ğam-ı mâ hîç ğam*dur murâd bunda *yârdan* nefsdür ve ḥiṭâb (13) ḥazret-i Hudâyadur ve mütekellim olan rûḥ u 'aḳldur ve 'ahdden (14) murâd 'âlem-i ervâḥda olan 'ahddür pes rûḥ u 'aḳl Hâk te'âlâ (15) ḥazretine ḥiṭâb idüp dirler ki *gördüñ yâ Rabbî bize 'âlem-i ervâḥda* (16) *yâr olan ve beden merkebine bile süvâr olan nefis zulm başından ğayrı* (17) *kâr dutmadı ve 'ahd-i kadîmî şıdı ve bizüm ğamımızdan ğam dutmadı* (18)

Ḳıṭ'a

İzâ kana' at nefsi bi-eyserin bulġatin⁸⁵⁴

Mine'l-mâli tekfinî ilâ yevmî (19) tekfinî

Ve in hiye lem taḥna' fetleke muşîbetihi

⁸⁵³ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olarak, altlarından ırmaklar akan, ebedî olarak kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır. (Kur'ân, Âl-i İmrân 3/198).

⁸⁵⁴ “1) Eğer benim nefsim malın en az miktarına kanaat getirirse; o zaman bana gereken güne kadar (o mal) kâfi olacak. 2) Eğer ki nefsim az mâla kanaat etmezse; din, akıl ve mal cihetiyle musibete uğrar.”

Uşibebihā (20) bi'l-māli ve'l-‘aklı ve'd-dīni

(2) Yā Rab me-gireş erçi dil-i çün kebūterem

Yā Rab (21) dutma o yārī egerçi gügercin gibi göñlimi

Efkend ü goşt u ‘izzet [M100a] (1) şayd-ı harem ne-dāşt

Uç fi‘ilüñ fā‘ili zamīr-i müstatirlerdür ki rāci‘dür (2) yāra ve iki evvelki fi‘ilüñ mef‘ūli *dil-i çün kebūterem*dür tenāzu‘ tarīkī (3) ile ve üçüncü fi‘ilüñ mef‘ūli ‘izzet *şayd-ı harem*dür ya‘nī *ol yār kebūter* (4) *gibi göñlimi düşürdi ve katl itdi ve şayd-ı harem ‘izzetin* dutmadı (5) murād budur ki *yā Rabbī* nağmesi ‘azāb itme egerçi harem-i‘ izzetünde olan (6) kalbün ‘izzetin bilmeyüp helāk eyledi

Ḳıṭ‘a

- + + - / - + - / - + + - / - + -

Dil be-ḥarīm ḥarm-ı muḥarrem ü (7) hem maḥremest

Muḥteremeş dār çün şayd-ı harem şud ḥarām

Nefs-i men (8) ez-ḥurmeteş nīk ne-dānī be-dest

‘Afv-ı tu cüyem vü lik ez-der-i Rabbu’l-enām (9)

(3) Ber-men cefā zi-baḥt-ı men ü ger ne yār

Benüm üzerime cefā benüm baḥtından (10) geldi yoḥsa yār

Hāşā ki resm-i luṭf u tarīk-i kerem ne-dāşt

(11) *Hāşā ki luṭf resmini ve kerem tarīkini dutmamış ola* murād bunda (12) *yārdan* ḥazret-i Ḥudādur ki şe‘nī ‘aṭādur ammā nefsi şüm-ı zālīme ve baḥt-ı (13) bed-müte‘ addīdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Her çi ez-Ḥaḳ be-resed maḥz-ı ‘aṭā vü minenest (14)

Her belāyī ki be-men mī-resed ez-nefs-i menest

[*Minen cem‘ -i minnetdür ni‘ metler ma‘ nāsına*]

(4) Bā-ın heme her ān ki ne ḥ‘ārī (15) keşid ez-ü

Bu dükelī ile her ol kimse ki ḥorluḳ çekmedi ol yārdan (16)

Her cā ki reft ḥıçkeses muḥterem ne-dāşt

Her yere ki gitdi anı (17) kimse muḥterem dutmadı murād bu dükeliden andan luṭf u kerem şādır olmaḳdır (18) pes her kim ki bu ümle ile ol Allāhdan ḥ‘ārlik çekmeye ya‘nī aña ‘ubūdiyyet (19) ve ‘ibādet itmeye *ve li’llāhi’l-‘izzetü ve liresūlihi ve lil-mü‘minīn*⁸⁵⁵ ḥasebince ‘aziz ve (20) muḥterem olmaz

(5) Sāḳī biyār bāde vü bā-müdde‘i be-gūy

⁸⁵⁵ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِلسُّوْلَةِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. (Kur‘ân, Münâfikûn 63/8).

Ey sâķī getür (21) şarābı ve müdde'îye di

İnkâr-ı mâ me-kun ki çünin cām-ı Cem ne-dāşt

[M100b] (1) *Bize inkâr itme ki bunuñ gibi qadehi Cem dutmadı* ya' nî Cemüñ bunuñ (2) gibi cāmı yok idi murād sâķiden mirāren ma' lūm olandur ve bādeden (3) murād 'ışk-ı İlāhīdür ve müdde'iden murād düşmendür ve qadehden murād (4) qalb-i şāfīdür pes düşmene demek gerek bize inkâr kıılma ki bunuñ (5) gibi qadehi Cem dutmamış ve mālīk olmamışdur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Gedā-yı deret muhteşem (6) mī-şümārem

Şafā-yı dileş cām-ı Cem mī-şümārem

(6) Her rāh-rev ki reh be-ḥarīm-i (7) dereş ne-burd

Her yol gidici ki yolu anuñ qapusı ḥarimine iletmedi

Miskīn (8) borīd vādī vü reh der-ḥarem ne-dāşt

Miskīn kesdi dereyi ya' nî (9) qat'-ı beriyye eyledi ve yolu ḥareme dutmadı ya' nî iletmedi murād bundan şol (10) sālīk için taḥazzündür ki sülūk idüp vuşul ila'llāh ḥāşıl itmeye (11)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

N'ola ger mātem dutarsa sālīk-i maḥrūm olan

Yekdurur biñ kerre (12) andan hālīk-i maḥrūm olan

(7) Ḥāfız be-ber tu gūy-ı sa' ādet ki müdde'î

Ey Ḥāfız (13) ilet sa' ādet topını ki müdde'î

Hıçeş hüner ne-būd u ḥaber nīz hem ne-dāşt

(14) *Hiç anuñ hüneri yok idi ve ḥaber daḥi dutmaz idi* ya' nî sizden ḥaberi (15) daḥi yok idi murād bunda 'ilm ü feşāḥat ve faẓl-ı belāḡat-ı sa' ādet (16) idüğün zıkr ve anuñcün şükrdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Be-'ilm kūş zi-'uryān tenī me-keş āsīb (17)

Ki cürm-i mīve çü bī-püst şud lezīz-terest (18)

VELEHU EYŻAN [G.71]

[Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Mefā' il]

(1) Bī-mihr-i ruḥet rüz-ı merā nūr ne-māndest

Senüñ ruḥuñ güneşinsiz (19) baña nūr qalmamışdur

Zi-‘ömr merā cüz şeb-i deycür ne-māndest

‘Ömrden (20) *baña karañu giceden ğayrı qalmamışdur* murād bundan beden qablinden cāna (21) *hıtabdur* ki çün āftāb-ı rūḥ ğārib ola beden gününüñ nūrı [M101a] (1) qalmaz lācerem ‘ömrden karañu giceden ğayrı qalmaz ya‘nī her vāqt muzlim (2) olur pes peşin ‘ibādet gerekdür

Beyt

+--/++-/++-/+-

Be-mīred her ān ki zi-māder be-zād

Be-bāyed (3) ‘ibādet giriften be-zād

(2) Hengām-ı vedā‘-ı tu zi-bes girye ki kerdem

Senüñ vedā‘uñ (4) *vaktinde çok ağıladığımdan*

Dür ez-ruḥ-ı tu çeşm-i merā nūr ne-māndest

Senüñ (5) *ruḥuñdan ıraḳ benüm gözime nūr qalmamışdur* murād bundan daḥi beden tarafından (6) *rūḥa hıtabdur* ki sen vedā‘ idüp gidicek ben çok ağıların senüñ (7) yüzüñ müfāraḳatinden ki gözümde nūr qalmaz fi‘l-vāḳī rūḥ bedenden müfāraḳat (8) itdükde gözden yaş aḳup bī-nūr qalır ve murād bundan ‘ālemüñ (9) fenāsın ve ruḥuñ intikālın beyāndır

Beyt

+++/-++/-++/-++

Hoşest kaşır-ı hayāt u nigār-(10)hāne-i ‘ömr

Velī çi sūd ki mergeş ḥarāb ḥāhed kerd

(3) Mī-reft ḥayāl-i tu zi-çeşm-i (11) men mī-guft

Gider idi senüñ ḥayālün benüm gözümde ve dir idi

Heyhāt ezīn (12) gūşe ki ma‘mūr ne-māndest

[*Heyhāt* lafzını ‘Acemler taḥazzün maḥallinde isti‘māl iderler] ma‘kul-ı ḳavl ü mişrā‘dur murād rūḥuñ lisān-ı (13) ḥāl ile kelāmını ḥikāyetdür ki çün rūḥ gözden gide bu köşe (14) ḥarāb olur

Beyt

+++/-++/-++/-++

Cān-rā be-süy devlet-i zamān ‘azīmetest

İn firḳat (15) ez-tenest be-u līk vuşlatest

(4) Vaşl-ı tu eccl-rā zi-serem dūr hemīdāşt

(16) *Senüñ vaşluñ eccl benüm başımdan ıraḳ dutar idi*

Ez-devlet-i (17) hicr-i tu künün dūr ne-māndest

[Lafz-ı *ez* bunda min ecliyye ma‘nāsınadır] *Senüñ hicrün devletinden şimdi* (18) *ıraḳ qalmamışdur* fi‘l-vāḳī mādām ki rūḥ bedene müte‘allıḳ ve mutavaşşıl (19) ola eccl ve mevt bedenden ba‘id olur çün müfāraḳat kıla (20) eccl ḳarīb olur ki

müfāraḳat-ı rūḥ ve kıṛān-ı mevt mütelāzımāndur (21) ve bunda tenbīh vardır ki hicr-i dost mevti āsān ider ya‘ nī [M101b] (1) dost hicri mevtden eş‘ abdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

‘ Āşıkān-rā terk-i cān (2) kerden ne çendān müşkilest

Terk-i cān sehlest ammā terk-i cānān (3) müşkilest

(5) Nezdīk şud ān dem ki raḳīb-i tu be-gūyed⁸⁵⁶

Ta‘yīn oldı ki (4) senüñ raḳībün diye

Dūr ez-deret ān ḥaste-i mehcūr ne-māndest

(5) Senüñ ḳapuñdan ırāḳ ol ḥaste-i metrūk ḳalmamışdur ya‘ nī (6) ölmışdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Nihān şud rüz-ı vāşl-ı yār u şām-ı hicr peydā şud (7)

Kücāyī ey ecel k’esbāb-ı merg-i men müheyyā şud

(6) Mīn-ba‘d-ı çī sūd er ḳademī (8) rence kuned dūst

Mīn-ba‘d ne fā‘ide eger ḳadem rence iderse dost (9)

K’ez-cān ramaḳı der-ten-i rencūr ne-māndest

Ramaḳ baḳiyye-i rūḥa dirler (10) ya‘ nī cāndan bir baḳiyye ḥasta tende ḳalmışdur murād budur ki çün ecel (11) ide eḥibbā ve eṭibbā fā‘ide itmez

Beyt

++--/+--/+--

Çün ecel dāmen-i kesī gired (12)

Dest-i ū ber-ne-mī-tevān pīçid

(7) Der-hicr-i tu ger çeşm-i merā āb ne-māned

(13) Senüñ hicründe eger benüm gözümə şu ḳalmaya ya‘ nī ağlamaḳdan āb tamām (14) ola

Gū ḥūn-ı ciger rız ki ma‘zūr ne-māndest

Di göze ciger ḳanın (15) dök ki ma‘zūr ḳalmamışdur ya‘ nī aña ‘özü yokdur

Rubā‘ī (16)

Yā ṭālibe ihrāḳı demī bi’l-beynī⁸⁵⁷

Sefken ve mesīlihi ‘alel-ḥaddeynī (17)

Me’l-ḥācetu an tuhrīḳahu min bedenī

⁸⁵⁶ Derkenārda raḳīb-i tu begūyed ibāresi rāḳibān-ı tu gūyend şeklindedir.

⁸⁵⁷ “Ey benim kanımı fırkatle yanaklarımın üzerinden dökmek isteyen; bedenimden kan akıtmaya ne gerek var. Acele etme; ben o kanı gözlerimden akıtacağım.”

Mehlen fe-ene ehrikuhu min ‘aynī (18)

(8) Şabrest merā çāre-i hicrān-ı tu liken

Şabrdur baña senüñ firākuñuñ (19) çāresi ammā

Çün şabr tevān kerd ki maqdūr ne-māndest

(20) Lafz-ı çün imāle iledür ya‘ nī *niçe şabr itmek olur ki* (21) *maqdūr qalmamışdur*

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Bī-mār-ı gamet-rā [M102a] (1) be-cüz ez-şabr-ı devā nīst

Şabrest devā-yı men ü derdā ki merā nīst (2)

(9) Hāfız zi-gam ez-girye ne-perdāht be-ḥande

Hāfız gamdan ağlamağdan fāriğ olmadı (3) gülmege

Mātem-zede-rā dā’iye-i sūr ne-māndest

Mātem-zedeye düğün bā’işi (4) ve fikri qalmamışdur murād bundan mevt mülāhazası ile terk-i sūr (5) itmege tenbīhdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Behr-i pendet nīst vā’ iz dīde ger nemī-kunem (6)

Ez-berā-yı morden-i ḥod qaşd-ı mātem mī-kunem

VELEHU EYŻAN [G.72]

[Mefā’ ilün Fe’ ilātün Mefā’ ilün Fe’ ilān]

(1) Zi-girye merdüm-i çeşmem nişeste (7) der-ḥūnest

Ağlamağdan gözüm bebegi kan içinde müstağrağdur [merdüm kişi dimekdür *merdüm-i çeşm* göz bebegidür ki ‘Arabīsi insānu’l-‘ayndur merdüm-i çeşm zıkr idüp muṭlaqā merdūme intikāl idüp merdüm taleb-i dostda kana ğarḳ olmayınca aña vāşıl olmadığın beyān ider]

Be-bīn ki (8) der-ṭalebet ḥāl-i merdümān çūnest

Gör ki senüñ ṭalebūñde kişilerüñ ḥālī (9) nicedür murād budur ki merdüm-i çeşm ğarḳ-ı dem olduğu dost talebi içündür (10) vuşul-i taleb şedīdsüz olmaz nitekim dimişlerdür

Beyt

Tā dīde vü dil ḥūn ne-şūd (11) penceh sāl

Rāhī ne-dehendet ez-kāl be-ḥāl

(2) Be-yād-ı la’l-i tu bī-çeşm-i mest-i mey-gūnest

(12) *Senüñ lebūñ yādı ile şarāb gibi gözgüsüz*

Zi-cām-ı ғam mey-i la' lî ki mî-ğorem hūnest

(13) *Ğam kadehinden la' l şarāb ki içem kandur* murād *la'* den buṭūn-ı kelām ve esrār-ı (14) İlāhiyedür ve *çeşm-i mest* den murād zuhūr u tecellî-i zâtdur pes sâlike esrār-ı (15) İlāhiye yâd idüp ammâ tecellî olmayup tesettür olıcağ ıyş mükedder olur (16)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

La' l-i nābuñ yādına ger sen lebi mey-günsuz

Nüş-ı bâde kim idem (17) her demde kan olur baña

(3) Zi-maşrık-ı ser-i gūy âftāb-ı tal' at-i tu

(18) *Senūñ maḥallūñ başı maşrıkından yüzūñ güneşi*

Eger tūlū' kuned tālî' em hūmāyūnest

(19) *Eger tūlū' iderse tālî' im mübārekdür* murād *ser-i gūy* dan cānib-i İlāhiyedür (20) ve *âftāb-ı tal'* atden murād tecellî-i maḥz dur çün sâlike feyz-i tecellî ḥāşıl (21) ola sa' âdet-i tālî' dūr

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Hurrem-i ān çeşmî ki her rûzeş nazar ber-rūy-ı tüst [M102b] (1)

Şādmān-ı ān ser-i ki her dem derd-i mā ḡaşş būy-ı tüst (2)

(4) Hikāyet-i leb-i şîrîn ḥadîş-i Ferhādest

Hikāyet mübtedādur muzāfdur (3) leb-i şîrîne *ḥadîş* haberdür muzāfdur Ferhāda ya' nî *Şîrînūñ* (4) *lebi hikāyeti Ferhāduñ sözidür ki Ferhād anı söyler* murād budur ki (5) *men eḥabbe şey 'en ekşere zikrehu*⁸⁵⁸ ḥasebince ' aşıkuñ zıkr-i leb-i yārdur (6)

Şikenc-i turre-i Leylî maḳām-ı Mecnūnest

Leylînūñ saçı büklimi Mecnūnuñ (7) *maḳāmıdır* murād budur ki ' aşıkuñ maḳāmı zūlf-i nigār ve ḡayb-ı hüviyyetdür (8)

(5) Dilem be-cū ki ḳadet hemçü serv-i dil-cūyest

Göñlümi ara ki ḳaddūñ serv-i dilcū gibidür (9) murād *ḳadden* istivā-yı istilā-yı İlāhidür ki zarūrî ḳalbi mā 'il ve meczūb (10) ider [*dil-cū* aña dirler ki göñli çeküp kendüye mā 'il kıla]

Suḥen be-gū ki kelāmet laṭîf ü mevzūnest

Söz söyle ki kelāmuñ (11) *laṭîf ve mevzūndur* murād *sözden* işāret-i İlāhî ve fetḥ-i bāb-ı faẓldur (12) ki maḥbūb u hūbdur

Beyt

Hüb-rū bāyed nigū ḥalk u nigū guftār hem (13)

⁸⁵⁸ مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَكْثَرَ ذِكْرَهُ Kişi neyi severse onu çok anar. (Hadîs) Ali el-Mütteki, Kenzül Ummâl, Hadîs No: 1829.

Z'ân ki kâr herkesî mânend-i rûy-ı u buved

(6) Zi-devr-i bâde be-cân rāhatî resân (14) sâķî

Şarāb devrinden cāna bir rāhat irişdür sâķî

Ki renc-i (15) hārîrem ez-cevr-i devr-i gerdūnest

Ki hātırımuñ marazı felek devrinüñ (16) cevrindendür murād devr-i bādeden ğalebāt-ı 'ıŝķdur ki ol müstevlî (17) olıcaķ cevr-i devr-i zamānı ferāmüş itdirüp rāhat virür

Beyt (18)

+++/-++-/-++-

Mey be-dih sâķiyā ki men bî-ħod

Şevem ü ğam ne-dārem ez-devrān

(7) Ez-ān (19) zamān ki zi-çeşmem be-reft rūd-ı 'azîz

Rūd ırmaķ ma' nāsına (20) ve ır ma' nāsına ve sāz kiriŝi ma' nāsına ve maħbūb ma' nāsına (21) ve iŝret ma' nāsına gelür bunda ma' nā-yı rābi' münāsibdür [M103a] (1)

Kenār-ı dāmen-i men pür zi-rūd-ı Ceyhūnest

Benüm yanım ve kenārım Ceyhūn ırmağından (2) toludur murād firāķūñ ŝiddetini beyāndur

Şi' r

Leķad zūķanā mirārete küllü ŝey'in (3)

Fimā şey'ü emerru mine'l-firāķi

(8) Çi ğüne ŝād şeved enderün-ı ğamġinem

Niçe sene (4) ŝād olur ğamlu içüm

Be-iħtiyār ki ez-iħtiyār bîrūnest

İħtiyār evvel (5) mıŝrā'-ı evvele maŝrūfdur iħtiyār ŝānî ķudret ma' nāsınadır ya' nî ķudretten (6) hāricdür murād kendü 'aczinı beyān ve ħāzret-i Hāķķa teslîmini izhārdur

Beyt (7)

--+/-++-/+--+/--+

Derdest-i mā çü nîst 'inān-ı irādetî

Bogzāŝtım tā kerem-i ü çi mî-kuned (8)

(9) Zi-bî-ħodî taleb-i yār mî-kuned Hāfiz

Bî-ħodluķdan yār talebin ider Hāfiz (9)

Çü müflisî ki talebkār-ı genc-i Kārūnest

Bir müflis gibi ki genc-i Kārūn talebkārıdır (10) murād kendünüñ ħāķāretin ve cenāb-ı ķudsūñ 'azāmetin beyāndur lācerem (11) enbiyā-yı 'azām ve evliyā-yı kirām

ṭalebkār olduğu ḥazretdür Āḥād-ı ümmete (12) ve ‘avām u evāsāt-ı nāsa āña ne liyāḳat vardır

Beyt

++--/++--/++--/++--

Men ü vuşlat çi (13) ḥayālest ki der-ḥāk-ı deret

Naḳş-ı pîşāni-i şāḥān-ı cihān mī-bīnem (14)

VELEHU EYẒAN [G.73]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Merdüm-i dīde-i mā cüz be-ruḥet nāzır nīst

Benüm gözüm bebegi senüñ (15) ruḥuñdan ḡayrıya nāzır degüldür murād *merdüm-i dīde* ‘ayn-ı ‘ibret ile nazar (16) idüp her nesnede müşāhede-i Ḥaḳ ider diyüp *merdüm* olan böyle (17) gerekdür dimekdür

Beyt

---/-+++/+++/---

Ger pür şeved cihān heme ez-māḥ-ı manzırān

Va’llāhu lestü (18) enḳaru ṭav‘ en ilā-sivāk

Dil-i sergeşte-u mā⁸⁵⁹ ḡayr-ı tü-rā zākır nīst

Bizüm başı (19) dönmiş göñlümüz senüñ ḡayruñı zākır degüldür zākır bunda zikrēndür (20) ḥatm-i zāl ile ḳalb ile añmağa dirler

Beyt

+++/-++/-++/-++-

Ne her vaḳtem be-yād-ı ḥātır (21) āyī

Ki ḥod her giz nemī-kerdī ferāmūş

(2) ‘Āşık-ı müflis eger ḳalb-i dīleş kerd nişār

[M103b] (1) ‘Āşık-ı müflis eger ḳalb ḳalbini nişār itdi ise

Me-kuneş ‘ayb ki ber-naḳd-i revān (2) ḳādir nīst

Anı ‘aybeleme ki geçer naḳde ḳādir degüldür murād ‘āşık-ı faḳīrūñ (3) ḥazret-i Ḥaḳḳa nişār idecek nesnesi yok idügün beyāndur

Beyt (4)

---/-++/-++/-++-

Ger metā‘ı çok olan iderse vaşla vāmını

‘Āşıḳuñ cāndur (5) metā‘ı ana şey’ ḳalīl

⁸⁵⁹ Mā kelimenin altında men düzeltmesi bulunmaktadır. Ancak şârih tercümede mâyı esâs aldığı için mısırâda mâ kullanılmıştır.

(3) Eşkem iḥrām-ı tavāf-ı ḥaremet mī-bended

Benüm gözüm (6) yaşı senün ḥaremün tavāfı iḥrāmın bağlar

Gerçi ez-ḥūn-ı dil-i rîş (7) demî ṭāhir nîst

Egerçi yāralu gönül kanından bir dem ṭāhir degüldür (8) murād aşār u a' mālinde televvüş ü riyā var idigün beyāndur ki küllü inā'in yetreşseḥu (9) bimā fihî⁸⁶⁰ ḥasebince derün-ı şāf olmamaḡdan zāhir olur

Ḳıṭ' a

--+---/-+---/-+--

Pāk kerd ān ḥāne-i (10) dil-rā zi-ḡayr

Tā der-āyed şāhid-i ma' nā dirov

Çün tu şüret-rā be-yār āyî (11) ne dil

Key nümāyed şāhid-i ma' nî rev

(4) 'Āḳıbet dest be-dān serv-i bülendet (12) be-resed

'Āḳıbet eli senün serv-i bülendüne irişür

Her ki-rā der-ṭalebet himmet-i (13) ū ḡāşır tüst

Her kim ki senün ṭalebünde himmeti ḡāşır degüldür murād (14) budur ki 'uluvvu'l-himmete mine'l-īmān⁸⁶¹ mücebince daḡı el-mer'u yaṭır bihimmeti⁸⁶² muḡtezāsınca (15) ve men ṭalebe ve cedde vecede⁸⁶³ ḥasebince 'ālî-himmet olan ehl-i īmān olur ve vaşl-ı (16) cānān bulur ve murād ḡaşıl kıılır

Şi' r

Bi-ḡadri'l-keddi tüktesebü'l-me' ālî⁸⁶⁴ (17)

Ve men ṭalebe'l-'ulā sehire'l-leyālî

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Serv-i 'ālî-himmet olduḡı içün (18) oldu bülend

Ehl-i diller anı ḡadd-ı yāre teşbîh itdiler

(5) Ez-revān-baḡşî-i 'İsî (19) ne-zenem pîş-i tu dem

'İsî'nün cān baḡışşayıcılığından nefes urdum (20) senün öñünde

Z'ān ki der-rūḡ-fezāyî çü lebet māhir nîst

⁸⁶⁰ كُلُّ إِنَاءٍ يَتْرَشُّ بِمَا فِيهِ Her kap içindekini sızdırır. (Hadîs) el-Esrāru'l-Merfu'a, Hadîs No: 346.

⁸⁶¹ عُلُوُّ الْهَمَةِ مِنَ الْإِيمَانِ Himmetin yüceliḡi imāndandır. (Hadîs)

⁸⁶² الْمَرْءُ يَطِيرُ بِهَمَّتِهِ Kişi gayreti ile uçar. (Diḡer Arapça İbâreler) Hz. Alî'ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: الْمَرْءُ يَطِيرُ بِهَمَّتِهِ كَمَا يَطِيرُ الطَّائِرُ بِجَنَاحِيهِ Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

⁸⁶³ مَنْ طَلَبَ وَجَدَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediḡinde ciddi olursa, onu elde eder. (Hadîs) **Mevsûatü'l-Eḥâdis ve'l-Asârü'z-Zaîfe ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad 1419/1999, c. 10 s. 102, Hadîs No: 20313.

⁸⁶⁴ "Çalışma miktârınca üstünlük kesb edilir. Üstünlüḡü taleb eden kişinin gecelerini uyanık geçirmesi gerekir." İmâm Şâfiî, **Dîvānu'l-İmâm eş-Şâfiî**, s. 123.

Zirā (21) *cān artırmağda senüñ lebüñ gibi mähir degüldür* murād budur ki i‘tibār cāna [M104a] (1) degül belki anuñ ile taḥşil-i merātibedür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Hüner resānden-i cānest (2) tā be-zirve-i ‘irfān

Ne cān ki hest derün-ı vüçüd-ı her ḥayvān

(6) Men ki der-āteş-i (3) sevdā-yı tu āhī ne-zenem

Ben ki senüñ sevdāñ āteşinde bir āh urmazam

Key tüvān (4) guft ki ber-dāğ-ı dilem şābir nist

Kaçan dimek olur ki dağa benüm gönülüm (5) *şābir degüldür* murād kendünüñ ehl-i şabr idügin beyān ve şabrı medḥdür [dāğ sükün-ı ğayn iledür]

Beyt (6)

Be-ğāyet şabr Maḥmūdest ez-ān rev⁸⁶⁵

Ḥudā fermūd *ni‘mel-‘abdu* Eyyüb (7)

(7) Beste-i dām u kafeş bād çü murğ-ı vaḥşī

[*Kafeş* şad ile ‘Arabīdür *kafes* sin ile Fārisīdür] *Kafes ağınuñ bağlanmış* (8) *olsun vaḥşī kuş gibi*

Tā’ir-i Sidre eger der-ṭalebet tā’ir nist

[Maḳām-ı *Cebrā’il* ‘aleyhi’s-selām Sidretü’l-müntehādur andan uçar emr olunan yere gider anuñçün andan tā’ir-i Sidre diyü ta‘bir itdi] (9) *Sidre kuşu ya‘nī Cebrā’il eger senüñ ṭalebüñde uçıcı degül ise* murād (10) bundan ṭaleb-i Ḥaḳ olmayan mezmūm olup du‘ā-yı ‘aliyye kılınmağa müstaḥaḳ (11) idügin beyāndur ve ṭalibüñ ḳadri maṭlūbınuñ mertebesi ḥasebince idügin (12) zıkrdür ki *ḳıymetü’l-mer’ mā yuḥsinuhu*⁸⁶⁶

Rubā‘i

- - + / + - - - / - - + / + - - -

Der-ḥāne-i ğam būden ez-himmet-i (13) dūn bāşed

Ender-dil-i dūn-himmet esrār-ı tu çün bāşed

Ber-her çi (14) hemī lerzī mī-dān ki hemān erzi

Zīn rūy-ı dil-i ‘āşık ez-‘arş-ı füzūn (15) bāşed

(8) Rūz-ı evvel ki ser-i zülf-i tu dīdem guft

Evvel günde ki senüñ (16) *zülfüñ başını gördüm didüm*

Ki perişānī-i in silsile-rā āḫir nist

⁸⁶⁵ *Mefā’ilün Mefā’ilün Fe’ülün*

⁸⁶⁶ قيمة المرء ما يحسنه Kişinin değeri, işindeki ihsanıyla ölçülür. (Diğer Arapça İbâreler)

(17) *Ki bu zincîrûñ perîşānlığına āhîr yoǧdur* murād rūḥ-ı insānı *elestü* (18) *bi rabbiküm*⁸⁶⁷ güninde ğayb-ı hüviyyete ta‘alluǧ idüp bunuñ zātı ve şıfātı (19) ve ḥubbı ve maşnū‘ ātı bîġāyet idügün fehm itdügün beyāndur

Beyt (20)

--+---/-+---/-+---/-+--

Ey Ḥudā-yı bî-nihāyet cüz tu kîst

Der-dü ‘ālem cüz tu yek mevcüd nîst (21)

(9) Ser-i peyvend-i tu tenhā ne dil-i Ḥāfız rāst

Saṇa ittîşāl sevdāsı [M104b] (1) *yalñuz Ḥāfız göñlüne degüldür* [ser sevdā ve hevā ma‘nāsına geldügi yuǧaruda beyān olunmışdur]

Kîst ānkeş ser-i peyvend-i tu der-ḥātır nîst

(2) *Kimdür ol ki saṇa ittîşāl sevdāsı anuñ ḥātırında degüldür* murād bundan ‘ilm-i (3) taşavvufuñ ġāyetin beyāndur ki vuşul ila’llāhdur pes bu maṭlab her ṭālibüñ (4) maṭlûbidur belki hemān maṭlûb olur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Cihānda gerçi her ‘āşık dutar (5) bir nesne-i ma‘şûǧ

Ḳamunuñ sevdügi Ḥaǧdur velîkin sevdügin bilmez (6)

VELEHU EYẒAN [G.74]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Rāhist rāh-ı ‘ışǧ ki hîçeş kenāre nîst

Ba‘zı nüsaḥda *baḥrîst* (7) baḥr-i ‘ışǧ vāǧı‘ olmış

V’ānca cüz ān ki cān bisipārend çāre nîst

(8) *Ol yerde cān ısmarlamakdan ġayrı çāre yoǧdur*

Beyt

--+/-+---/+---/+--

Var ey ṭarîǧ-i (9) ‘ışǧa nihāyet bulam diyen

Cān virmek ibtidādur aña yoǧdur intihā

(10) Murād seyr fi’llāh mütenāhî degül idügün beyāndur

Beyt

--+---/-+---/-+--

Ey birāder (11) bî-nihāyet dergehîst

⁸⁶⁷ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172)

Ber-her ānça mī-resī bi'llāh mehīst

(2) Mā-rā be-men' -i (12) 'aql metersān u mey biyār

Bizi 'aql men' ile qorqutma şarāb getir

K'ān (13) şihne der-vilāyet-i mā hīç käre nīst

Harf-ı hā lafz-ı kārda liyākat (14) ve nisbet içündür ya' nī ol subaşı nā'ibi bizüm vilāyetimüzde (15) hīç işe lāyık degül ve hīç işe nisbet olunur degüldür murād (16) 'aql'dan 'aql-ı ma' āşdur i ol 'ışk-ı İlāhiden men' ider taleb-i (17) dünyāya emr ider ammā 'āşık-ı şādıklar ve tālib-i muhaqqikler vilāyetine (18) hüküm idemez ki 'aql-ı ma' āş anda ma' züldür

Қыт'а

+--/+--/+--/+--

Zi-pīr-i cihān dīde (19) kerdem su'ālī

Be-behr-i ma' işet zi-māl u bezā' at

Çi sermāye-sāzem (20) ki sūdī dihed guft

Eger mī-tevānī kanā' at kanā' at (21)

(3) Her dem ki dil be-'ışk dihi hoş demī buved

Ya' nī her dem ki 'ışka gönül [M105a] (1) viresin ol dem viresin ol dem hoş dem idüğünde şübhe yoğdur [dem nefes ma' nāsına ve vakt ma' nāsınadır]

Der-kār-ı (2) hayr hācet-i hīç istihāre nīst

Hayr işde istihāreye hīç hācet (3) yoğdur istihāre bir işe şürü' itmek dilese hayr mıdur şer midür diyü (4) tefe'ül idüp hayr ve ihtiyār taleb itmege dirler murād budur ki 'ışk-ı (5) İlāhī ve taleb-i āhīret hayr-ı maḥz'dur anuñiçün istihāre itmege hācet (6) yoğdur pes hayrlu işe şürü' dileyicek tevaḥḫuf istihāre lāzım degüldür (7)

Beyt

--+/-+++/+--+/+--

Sāķī biyār bāde çi cāy-ı tefekkürest

Der-kār-ı hayr hācet-i hīç (8) istihāre nīst

(4) Ez-çeşm-i ḥod be-purs ki mā-rā ki mī-keşed

İkinci ki lafzı (9) ismdür ve lafz-ı keşed hatm-ı kāf-ı 'Arabī ile geşten lafzından muzārī' dür (10) ya' nī kendü gözünden şor ki bizi kim öldürür

Cānā günāh-ı tālī' ü cürm-i (11) sitāre nīst

Ey cān tālī'ün günāhı ve yıldızuñ cürmī yoğdur (12) murād çeşmden 'ayndur 'ayn lafzınuñ bir ma' nāsı zāt-ı şey'dür (13) ya' nī hüvellezī yuḥyi ve yumit⁸⁶⁸ ḥasebine emānet ḥazret-i Ḥaḫdandır (14) ve ben zātu'llāh helākīyem ve te'siri zāt-ı Ḥaḫdan bilürem tālī' -i (15) vilādete ve kevkebe isnād kılmazam

⁸⁶⁸ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ O, hem dirilten hem de öldürenidir. O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız "Ol!" der, o da oluverir. (Kur'ân, Mü'min 40/68).

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Te'şir-i ez-Ḥaḳest ne ez-ṭālī' (16) vü nücüm

Be-āftāb cāy-ı zuhūr-ı sitāre nīst

(4) Rūyeş be-çeşm-i (17) pāk-ı tu ān dīd çün hilāl

Anuñ yüzini pāk göz ile görmek olur hilāl gibi (18)

Her dīde cāy-ı dilve-i ān māhpāre nīst

Her göz ol māhpārenüñ cilvesi (19) *yeri degüldür* murād budur ki tecellī-i cemāl-i Ḥaḳka neẓāket gerekdür nitekim Ḥāce (20) Ḥāfız kendüsi dir

Beyt

+++/-++/-++/-++-

Gusl der-eşk zedem k'ehl-i ṭarīkat (21) gūyend

Pāk şev evvel ü pes dīde ber-ān pāk endāz

(5) Furşat şümur ṭarīka-ı [M105b] (1) rindī ki in nişān

Furşat şay rindlik ṭā'ifesi ki bu nişān (2)

Çün rāh-ı genc ber-heme kes āşkāre nīst

Define yolu gibi her kimseye āşkāre (3) *degüldür* murād rindlikden a' māline nāẓir olmayup ihlāş ile 'ibādet (4) idüp terk-i riyā itmekdür ammā *mā min 'amelin illā vefihī ṣā'ibetün mine'r-riyā*⁸⁶⁹ mücebince (5) riyānuñ daḳāyığı vardır her kimse anı idrāk idemez

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Kes-rā haber ne-şud (6) zi-rumūz-ı dehān-ı tü

Serriyyet in ki ber-heme kes āşikāre nīst (7)

(6) Ne'grift der-tu girye-i Ḥāfız be- hıç rüy

Eşer itmedi saña Ḥāfızuñ ağlaması (8) *hıç vechile*

Ḥayrān-ı ān dilem ki kem ez-seng-i ḥāre nīst

Ol gönülün (9) *ḥayrānıyın ki senün ḥāreden eksük degüldür* murād muḥāṭabdan (10) nefsdür zīrā gāhi *dil* ya' nī ḳalb dirler nefis murād iderler (11) ya' nī nefis şöyle berg-i vaḳḳāsīdür ki aña girye-zārī kār olmaz (12)

Rubā'ī

Feryād ez-ın nefis ki cüz ber-ne-kuned

Yek zerre nīkī be-men ü ḥod ne-kuned (13)

Ez-behr-i fesād ihtimāmī dāred

⁸⁶⁹ ما من عمل الا وفيه شاييه من الريا Hiçbir amel yoktur ki onda riyadan bir şey bulunmasın. (Diğer Arapça İbâreler).

Ez-behr-i şalāh laḥza-ı kedd ne-kuned (14)

VELEHU EYẒAN [G.75]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fa' lün]

(1) Sākīyā āmeden-i 'ıyd mübārek bādet

Ey sākī bayram gelmesi mübārek olsun (15) saña

V'ān mevā' id ki kerdī me-revād ez-yādet

Ol va' deler ki eyledüñ (16) gitmesün ḥāṭıruñdan murād sākīden mirāren ma'lūm olan şevḳ u ḥālet (17) viren mürşiddür ki aña bī' at kılındukda çok irşād u (18) faḫl u füyūz va' de kılmış idi çün Ramaẓān geldi kendü 'ibādet (19) meşgūl olup ve i' tikāf içün ḥalvetde olup irşāddan (20) fāriğ olmuş idi lācerem 'ıyd gelicek mürīd-i şādık ve ṭālib-i 'aşıḳ (21) aña du' ā kılup va' delerin teẓkīr idüp ṭaleb-i irşād ider [M106a] (1)

(2) Der-şigüftem ki derīn müddet-i eyyām-ı firāk

'Acebīdeyin ki bu eyyām-ı firāk (2) müddetinde

Ber-girifti zi-ḥarīfān dil ü dil mī-dādet

Getürdün şol ḥarīflerden (3) gönli ki saña gönül virdiler murād zamān-ı i' tikāfda kendü 'ibādetine meşgūl (4) olup mürīdlerden fāriğ ve ġāfil olduğundan şikāyet ider gibi (5) ṭaleb ü rağbet itmekdür

(3) Be-resān bendegī-i duḡter-i rez gū be-der āy

Ḥitāb (6) sākīyedür ya' nī erişdür üzüm çubuğı kıızı kulluğına ya' nī ḫizmetine (7) bu kelāmı ki di ṭaşra çık [fūlān ḫizmetlerine söyle diyesin diyecek yerde 'Acemler bendegī fūlān dirler ve 'Acemün Türkī bilenleri bir ulu kişiye ḫizmetüne diyeyin diyecek yerde kulluğına diyeyin dirler ve'l-ḥāşıl bendegī bunda 'ubūdiyyet ma' nāsına degüldür ḫizmetüne didüm her kimse bunu bilmez kulluğıma bilüp ḫayr du' ā idesin]

Ki dem-i himmet-i mā kerd zi-bend āzādet

Ki bizüm (8) himmetimüz nefesi seni benden āzād eyledi murād duḡter-i rezden şarābdur ve şarābdan (9) murād 'ışḳ-ı İlāhī ve şevḳ u ḥāletdür şeyḫ ḫalvetde iken ol daḡı (10) mu' ayyir ü maḥbūs idi mürīdlerün ṭaleb ü himmeti demi anı ḳayd u bendden (11) ḫalāş itdi

(4) Şādī-i meclisiyān der-ḳadem-i maḳdem-i tüst

Ehl-i meclisün (12) şādılığı senün maḳdemün ḳademindedür

Cāy-ı ġam bād her ān dil ki ne-ḫāhed şādet

(13) Ġam yeri olsun ol gönül ki seni şād istemez murād şevḳ ü ḥālet (14) zuhūrı mürīd-i ṭālibün sürürü idüğün beyāndur ve anı istemeyen ġamnāk olmaḳ (15) içün du' ā-yı 'aliyyedür fi'l-vāḳı' mest-i 'ışḳ olmayan gönül ġam-ı dünyā maḫalli (16) olur

Beyt

---/+--+/-+--

Bi'şnev sühanem tu bāde kun nūş

Tā cümle-i ğam kunī ferāmūş (17)

(5) Şükr-i ized ki ezîn bād-ı hazān raḥne ne-yāft

Ne-yāft lafzınıñ fā'ili büstāndur (18) *şükr Allāh'a ki bu hazān yilinden gedik bulmadı* ya' nī mutažarrır olmadı (19)

Büstān-ı semen ü serv ü gül ü şimşādet

Hiṭāb bunda daḥi *duḡter-i* (20) *rezedür senüñ semen ve serv ve gül ve şimşāduñ büstānı* murād şeyḡ ḥalvetde (21) ve ferāğda olduğı mürیدlerüñ ihmāline sebep olmadı dimekdür

Beyt [106b] (1)

+-+/-++-/+--/+--

Hemîşe gülbün-i zāt-ı tu sebz ü ḥandān bād

Miyān-ı bāğ-ı sa' ādet çünān ki (2) faşl-ı bahār

(6) Çeşm-i bed dūr k'ez-în tefriḳaet bāz āverd

Lafz-ı çeşm-i bed dūr (3) cümle-i du'āiyyedür ve *āverd* lafzınıñ fā'ili ṭālī' ve aña ma' tūf olandur (4) *yerimüz göz ırağ olsun ki bu perîşānlıqdan girü getürdi*

Ṭālī' -i (5) nāmver u devlet-i māderzādet

Devlet ṭālī' e ma' tūfdur senüñ nāmđār (6) *ṭālī' üñ ve anadan bile toğan ya' nī* ḳadīmī devletüñ murād ḥubb-ı (7) *İlāhī yūḥibbuhum ve yuḥibbūnehu*⁸⁷⁰ ḥasebince ḳadīm ve nāmđār olup ve ihtidā' (8) ṭaleb ḥadış-i nebevī mücebince ezeli olduğı beyāndur

Beyt (9)

---/+---/---/+---

'İşk-ı tu būd bā-men rūzī ki men ne-büdem

Güm-geşte büdüm ez-ḥod ışk-ı (10) tu reh-nümüdem

Resūlullāh 'aleyhi's-selām buyumış *inna'llāhe ḥalaḳa'l-ḥalḳa fī-zulmetin* (11) *şümme reşşe 'aleyhim min-nūrihi femēn aşābeḥu zeliḳe feḳad ehtedī ve men iḥṭa'ahu* (12) *feḳad ḡavā*⁸⁷¹

(7) Ḥāfız ez-dest medih şoḥbet-i in keşt-i Nūḥ

Ey Ḥāfız (13) *elden virme ve gıderme bu Nūḥ gemisi şoḥbetini* [terk itme dimekdür]

Verne tūfān-ı ḥavāsiş (14) be-bered bünyādet

⁸⁷⁰ *يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ* Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'ân, Mâide 5/54).

⁸⁷¹ *إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فِي ظُلْمَةٍ ثُمَّ رَشَّ عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ فَمَنْ أَصَابَهُ ذَلِكَ فَقَدْ اهْتَدَى وَمَنْ أَخْطَاهُ فَقَدْ غَوَى* Allah mahlukatı zulmette (karanlıkta) yarattı, sonra onların üzerine nurunu serpti. Bu nurun isabet ettiği kişiler hidayet üzere dirler. Her kim ki bu nurdan saparsa doğru yoldan ayrılmış olur. (Her kime ki o nurdan bir parça ulaşmazsa sapıklıkta kalır.) (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 659, Hadis No: 2642.

Yohsa havādiş tūfānı iletür ve giderür bünyāduñı (15) murād *Nūh gemisinden* şerī' atdır nitekim yukarıda bir kerre beyān olundu (16) yāhūd tarīkatdır lācerem şerī' at ve tarīkat içinde olan havādiş (17) fesādāt tūfānından selāmetde olur ve bünyād-ı dīn ki imān u (18) İslāmdur sālīm olup āfātdan müsellemler olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mi-şevem garğa der-în (19) varğa be-güyed kücāst

Keşti-i Nūh ki der-în mūhlike-i tūfānem (20)

VELEHU EYŻAN [G.76]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Şenideem sūhan-ı hoş ki pīr-i Ken' ān guft

[Mısrā' -ı evvelde mezkūr olan *guft* lafzınınuñ maqūli mısrā' -ı şānī maẓmūnıdır ve mısrā' -ı şānīde mezkūr olan *guft* lafzı maşdar ma' nāsınadır] *İşitmişem hoş söz ki* (21) *pīr-i Ken' ān ya' nī Ya' kūb 'aleyhi's-selām didi* [M107a] (1)

Firāk-ı yār ne ān mī-kuned ki be'tvān guft

[Ya' nī firāk-ı yār şu deñlü elem virür ki kâbil-i beyān degüldür] *yār firākı anı itmez ki dimege güç* (2) *yite* murād *firāk-ı yār*dan hāzret-i Hākdan dūr olmağdur ki 'ālem-i İlāhīde rūh-ı (3) insānī hāzret-i 'indiyyet-i İlāhiyyede idi şimdi dūrdur 'āşık olan (4) dīvānevār u pūr elem ü zār olduğı ol firakatdendür

Beyt

--- / -++ / +++ / -+-

Yek dem ne-şud ki (5) ez-ğam-ı hicret zi-cān u dilem

Seylābhā niyāmed ü feryādhā ne-reft

(2) Hādış-i (6) hevl-i kıyāmet ki guft vā' ız-i şehr

Kıyāmet korkusu hādışini ki didi (7) *şehr vā' ızı*

Kināyetist ki ez-rūzgār-ı hicrān guft

Bir kināyetdür ki hicrān (8) *güninden didi* murād budur ki hāzret-i Hākdan müfārağat elemi hevl-i kıyāmetden (9) eşiddür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Firāk-ı yār-rā dīdem nişāneş guftem ez-dūzağ

Ma' āza'llāh (10) hağā guftem ki dūzağ z'ān nişān bāşed

Ve ol ki vuşlat-ı Hāğ hāşıl kılmış (11) ola hevl-i kıyāmetden aña ğam olmaz

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Didüm terk-i hesāb-ı māl idüp (12) vaşlıçün olmış çok

Didi vā' iz aña vaşl içün olana hesāb (13) olmaz

(3) Nişān-ı yār-ı sefer-kerde ez-ki purse m bāz

Sefer eylemiş yār nişānını (14) *kimden şoram girü*

Ki her çi guft berīd-i şabā perīşān guft

Ki her ne (15) *didi ise şabā peyki perīşān* didi murād *sefer itmiş yārdan* (16) āhirete giden yārdur ki *fī'l-cenneti ve farīkun fī's-sa'ir*⁸⁷² hasebince (17) anuñ nişān u haberin bilmek gāyetde 'asīrdür ki teveccüh-i seheri gāh ahsen-i (18) hāl ve gāh hilāfın haber virür [murād şabādan budur]

Beyt

--+/--+--/+--+/-+-

Yārān ki yek yek ez-men-i bī-dil (19) cüdā şudend

Kes-rā vuķūf nīst ki her yek kücā şudend

(4) Ğam-ı kuhen (20) be-mey-i sālḥūrde def^c kunīd

Eski ğamı yil yemiş ya' nī eski şarāb ile (21) *def^c idün*

Ki toḥm-ı hoş-dilī inest ki pīr-i diḥkān guft

Ki gönül [M107b] (1) *hoşluġınuñ toḥmı budur ki ikinci koca didi* murād *ġam-ı köhneden* (2) ma' āşī-i qadīmedür ve *şarāb-ı köhneden* murād tevbe ile taleb-i sebaķ-ı rahmet-i (3) ezelīdür ve inābet ile i' timād-ı faẓl-ı lem yezelīdür ve *pīr-i diḥkāndan* 'amel-i şālīḥ (4) ve pend-i meşālīḥ idendür

Naẓm

-+---/-+---/-+--

Çün be-şud şiblī ezīn cāy-ı ḥarāb

Ba' d ez-ān (5) dīdeş civānmerdī ne-ḥ'āb

Guft Ḥaķ bā-tu çi kerd ey nīk-baḥt (6)

Guft çün şud der-ḥesābem kār saḥt

Raḥmeteş āmed ber-ān bī-çāre kim (7)

Pes be-baḥşīd ez-kerem yek-pāre kim

(5) Fiġān ki ān meh-i nā-mihrbān u düşmen-düst

(8) *Nā-mihrbān* lafzı ve *düşmen-düst* lafzı vaşf-ı terkībīdür ve şıfat-ı ān mehdür (9) *ya' nī fiġān ki ol ay ki şefķatsüz ve düşmen dostıdur*

Be-terk-i şöḥbet-i (10) yārān-ı ḥod çi āsān guft

Kendü yārānı şöḥbeti trkını ne āsān didi (11) *ya' nī yārān şöḥbeti* terkini āsānlıķ ile eyledi murād ol *mehden* nefsdür ki (12) rūḥ-ı insāni ve kuvā-yı bedeniyyenüñ

⁸⁷² فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. (Kur'an, Şûrâ 42/7).

maḥbûbidur ve ma'şiyete cür'et (13) idüp bunlara 'azâb itdürmege iḳdâm ider bî-şefḳatdûr ve şeyṭânı (14) dost dutunur düşmen-düstür ve bir anlık şehvet sebebi ile (15) rûhı ve kuvâyı terk ider

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Müsellem ân gehî kereded tü-râ mülk-i Süleymânî (16)

Ki hâtem râz-ı dest-i dîv-nefs-i h'ış bostânî

(6) Men ü maḳâm-ı rızâ ba'd ezîn (17) ü şükr-i raḳîb

Ya'nî baña min-ba'd rızâ maḳâmında olmaḳ ve raḳîb şükrin (18) kılmaḳ gerek

Ki dîl be-derd-i tu hû kerd u terk-i dermân guft

Ki gönûl senûñ (19) derdüñe hû eyledi ve terk-i dermân kıldı murâd muḥâtabdan ḥazret-i (20) Ḥaḳdur çün ḳalb-i derd-i İlâhî ile me'nûs ola dermânı terk ide (21) ḳazâya rızâ virüp muḥâlif olandan şikâyet itmemek gerek [108a] (1)

Beyt

--+ / +--+ / +--+ / +--

Ḥaḳdur çü ḳamu kevne olan ḥâkim ü ḳâzî

Lâyık ḳula (2) oldur ki ḳazâya ola râzî

(7) Garih be-bâd mezen gerçi ber-murâd vezed

Yile (3) düğüm urma ve i'timâd kılma egerçi murâd üzre eserse daḥî

Ki in sūḥan (4) be-meşel bâd bâ-Süleymân guft

Ki bu sözi ḳışşa ve temşil ile yil Süleymâna (5) didi murâd bâddan devlet-i dünyâ ve 'ömr-i bî-vefâdur ki her biri bî-beḳâdur (6) bunlara i'timâd kılmaḳ ḥaṭâdur

Beyt

Çün bâd-vezendeest cihân ey zinde (7)

Her laḫza revân buved ü tâzende

(8) Me-zen zi-çün u çirâ dem ki bende-i (8) muḳbil

Me-zen lafzınuñ mef'ûli demdür bende-i muḳbil mübtedâdur ya'nî nite (9) ve niçünden nefis urma ki muḳbil ḳavl

Kabûl kerd be-cân her sūḥan ki cânâ (10) guft

Ḳabûl kerd ḥaber-i mübtedâdur be-cân lafzı ḳabûl kerde müte'allıḳdur ya'nî (11) ḳabûl eyledi cân ile her sözi ki cânân didi murâd budur ki Ḥaḳ te'âlâya (12) i'tirâz itme her ne buyurdı ise cân ile ḳabûl ḳıl ki 'abd-ı (13) muḳbil ḥâli budur

Beyt

-+--- / -+--- / -+--- / -+-

Ben Sinān-veş tırmışam hizmetde kâ'im husrevā (14)⁸⁷³

Her ne emrūn var ise cān üstine baş üstüne

(9) Be-mühletī ki sipihret (15) dihed zi-rāh merev

Bir mühlet sebebi ile ki felek saña virür yoldan gitme

Tü-rā (16) ki guft ki in zāl terk-i destān guft

Saña kim didi ki bu karı terk-i (17) mekr ü hîle itdi murād budur ki müsā'ade-i feleke mağrūr olup tarīk-i (18) müstakīden çıkmak gerek ki müsā'ade-i felek mekr ü hiledür aña firifte (19) olmak belādetdür

Rubā'ī (Ahreb)

Mağrūr me-şev ger felek-i şu'bede-bāz

Bāzī (20) be-nümāyed ki şevd nikū sāz

Bisyār kesān-rā be-nümūdest nikūyī

Küşte (21) heme-rā be-mekr-i hîştēn bāz

(10) Ki guft Hāfız ez-endīşe-i tu āmed

Kim didi [M108b] (1) Hāfız senūn fikrūnden girü geldi

Men in ne-gufteem ānkes ki (2) guft buhtān guft

Ben bunı didüm ol kimse ki didi buhtān (3) didi murād budur ki 'āşık-ı şādık terk-i sevdā-yı yār (4) itmez aña bunı isnād buhtān-ı 'azımdür nitekim bir 'āşık (5) dimiş

Beyt (Vezin)

Çizist ki der-ezel merā der-ser buved

Kārīst (6) ki tā ebed merā der-pişest

VELEHU EYŻAN [G.77]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Şubḥdem murğ-ı çemen bā-gül-i (7) nev-hāste guft

Seḥer vaktinde bülbul yeñi bitmiş güle didi

Nāz (8) kem kun ki derin bāğ besī çün tu şikuft

Nāzı eksük kııl ki (9) bu bāğda niçe senūn gibi açıldı

(2) Gül be-ḥandīd ki ez-rāst be-rencīm (10) velī

Gül güldi ki doğrudan incinmezüz velī

Hic 'āşık (11) süḥan-ı saht be-ma'şuk ne-guft

Hic 'āşık kanı sözi (12) ma'şuka dimedi bu kelām farz u temsil tarīkī iledür (13) ya'ni eger bülbul ve gül şāhib-i 'ākl ve ehl-i nuṭṭ olsalar (14) mābeynlerinde bunuñ gibi mükāleme olur idi murād budur ki (15) 'āşık-ı şādık ḥazret-i Ḥaḳḳa i'tirāz

⁸⁷³ *Muṭlaḳā* kelimesi düzeltilerek yerine *husrevā* kullanılmıştır.

itmeyüp cemî‘ (16) hâlde ‘arz-ı niyâz itmek gerek ki *inna’llâhe ğaniyyun ani’l-‘âlemîn*⁸⁷⁴ (17) hesabince *va’llâhu’l-ġaniyyu ve entümü’l-fuķarâ*⁸⁷⁵ mücebince ħazret-i (18) Ĥudâ ğaniyy-i muṭlak ve bende-i muḥtâc-ı maḥẓdur ve her ne iderse (19) aña revâdur maḥall-i ‘itirâz degüldür

Beyt

Hemçün tu hezâr ‘âşık (20) ez-ġam küştem

K’ez-ĥün-ı kes âlûde ne-keş engüştem

(3) Tâ ebed (21) bûy-ı muḥabbet be-meşâmeş ne-resîd

Meşâm bu rinde koķu [M109a] (1) idrâk iden yere dirler ve anda olan zâmîr her ki lafzına (2) râci‘dür pes bu mışrâ‘ merhündür *ya’nî ebedi muḥabbet (3) koķusı meşâmına irmedi*

Her ki ĥâk-ı der-i meyḥâne be-ruḥsâre (4) ne-ruft

Her kim ki meyḥâne kapusı topraġın yañaķ ile süpürmedi (5) murâd *meyḥânen* maḥâm-ı ‘ışķ u talebdür pes her kim ki muḥabbet-i (6) İlâhiyye idrâk olunacaķ yere varup ĥizmet ü ‘ibâdet (7) itmese ol idrâkten maḥrûm olur

Naẓm

+---/+-+/+-+/+-

Dilâ ger tu cüyende-i (8) cevherî

Nuḥustîn taleb kun yekî cevherî

Meger bend (9) der-ĥizmet-i kâmilî

Ki ez-ĥizmet-i ü şuvey muḥbilî (10)

Eger meşķ-ĥâhî be-‘aṭṭâr rû

Me-kun ĥışten-râ necâne girû (11)

(4) Ger ṭam‘a dârî ez-ân cām-ı muraşsa‘ mey-i la‘l

Dârî lafzının (12) mef‘ûli mey-i la‘ldür ve *muraşsa‘* aña dirler ki anda cevâhir (13) berk itmiş olalar *ya’nî eger ṭam‘añ var ise ol* (14) *muraşsa‘ kadeḥden la‘l şarâba*

Dür ü yâķût be-nevk-i müjeet (15) bâyed suft

Nevk lafzı feth-i nûn ve sükûn-ı vāv ile her keskin (16) nesnenün sivri ucına dirler ve mışrâ‘-ı evvel maẓmûnı (17) şart mışrâ‘-ı şânî maẓmûnı cezâdur *ya’nî incüyi ve yâķûtı* (18) *kırpikün ucu ile delmek gerek* murâd *cām-ı muraşsa‘*dan (19) kalb-i mürşid-i kâmindür ki anda cevâhir-i ma‘ânî berkinmişdür (20) ve *la‘l-i şarâb*dan murâd ‘ışķ-ı İlâhîdür ve incüden murâd (21) göz yaşıdır ki kanlu olmaya ve yâķûtudan murâd göz [M109b] (1) yaşıdır ki kanlu ola pes kalb-i mürşidden ‘ışķ-ı

⁸⁷⁴ إِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir. (Kur’ân, Âli İmrân 3/97).

⁸⁷⁵ وَإِنَّكُمْ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur’ân, Muhammed 47/ 38).

İlāhī (2) isteyen gözden yaşlar döküp ve kanlar ağlamak (3) gerek ve göz yaşı kirpükde dizilmek gerek

Ḳıṭ‘a (4)

++--/++--/++--/++--

Kār-ı nīkū kun eger müzd-i nigū mī-ṭalebī

K‘ez-cezā‘ her çi (5) ne-gū ter be-ne-gū kār dihend

Kār eger nīst tü-rā der-ṭaleb-i ecr (6) mebāş

Müzd-i müzdür beendāze-i kirdār dihend

(5) Der-gülistān-ı (7) İrem dūş çü ez-luṭf-ı hevā

Cennet gülistānında (8) dün gice çün hevā leṭāfetinden

Zülf-i sūnbül be-nesīm-i (9) seḫerī mī-āsuft

Sūnbül-i zülf seḫer yiline ḳarışdı murād gülistān (10) irmeden ‘ālem-i mükāşefedür ve hevādan murād ḥubb-ı (11) İlāhīdür ve zülf-i sūnbül den murād ḡayb-ı hüviyetdür (12) ve nesīm-i seḫerī teveccüh seḫergāhıdır çün ḥubb-ı İlāhīde (13) leṭāfet ola ‘ālem-i mükāşefede ḡayb-ı hüviyyet ile (14) teveccüh-i ḳalb-i seḫerī mümtezic ola fenā-yı cihānı (15) müşāhede idüp dir

(6) Guftem ey mesned-i Cem cām-ı cihān-(16) bīnet kū

Didüm ey Cem taḫtı senüñ cām-ı cihān-bīnün (17) ḳanı

Guft efsūs ki ān devlet-i bīdār be-ḥuft

Didi (18) ḫayf ki ol uyanıḳ devlet uyıdı murād devlet (19) ü salṭanat bāḳī degül idügün beyāndur

Beyt

--+/--+/--+/--+

Maḡrūr (20) olma devlete ey pādşāh-ı dehr

Fir‘avn çok yaşadı (21) velī buldı itdügün

(7) Süḫan-ı ‘ışḳ ne ānest ki āyed be-zebān

[M110a] (1) ‘Işḳ sözi ol degüldür ki dile gele

Beyt

++--/++--/++--/++--

Zebān-ı ‘ışḳ (2) ne-dāned edīb-i nükte-şinās

Ki in luḡat ne be-evzā‘-ı (3) tāzi vü ‘acebest

Sāḳiyā mey dih u kūtāh kun in (4) guft u şinuft

Ey sāḳi şarāb vır ve ḳışsa ile bu (5) deyimi ve işitmeyi murād sāḳīden ve şarābdan ne idügi mirāren (6) mezkūr olmuşdur ḫulāşa murād budur ki ey vā‘ız ve şeyḫ (7) irşād-ı ḳavli ta‘lil idüp irşād-ı fi‘l eyleyüp ta‘līm-i (8) ‘amel ḳılup a‘māl itdür

Ḳıṭ‘a

--+/--++/+--+/-+-

Bi'llāh be-kūy-ı 'ālem-i tefsīr kūy-rā (9)

'Āmil şev evvelā vü hem a' māl-i mā be-kun

Çün kavlı-i bî-'amel ne-dihed sūd merd-rā (10)

Ĥod pîş kun 'ibādet ü kim kun be-mā sūhan

(8) Eşk-i (11) Ĥāfız ĥired u şabr be-deryā endāht

Ĥāfızuñ gözi yaşı (12) 'aqlı ve şabrı deñize atdı

Çi kuned sūz-ı ġam-ı 'ışk ne-yārist (13) nihuft

Neylesün 'ışk ġamınuñ ĥarāretini kādır olmadı (14) gizlemege murād 'aql u şabrı deryāya atmağdan anları yitürmekdür (15) ki bu ġalebe-i 'ışkdan başı nāşī olur ve bu ĥāl 'uşşāk içinde (16) mu' teberdür

Ġazel

+---/+---/+---

Çünān geştem zi-mestī vü ĥarābī

Ki ĥākī-rā (17) nemī-dānem ābī

Derīn ĥāne nemī-yābem kesī-rā

Tu bā-'aqlī (18) beyā bāşed beyābī

Dilā būyet hemī āyed be-nīkī

Meger der-āteş-i (19) 'ışkest kebābī

Ne-bügżārī ki merdem ĥoş ne-ĥasbend (20)

Ki ez-dīvānki bī-şabr u ĥ'ābī

VELEHU EYŻAN [G.78]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Dil ü dīnem şud u [M110b] (1) dilber be-melāmet ber-ĥāst

[Göñlüm ve dīnüm ġitdi ve dilber serzeniş kılmağa durdı]

Guft bā-mā menişin k'ez-tu selāmet ber-ĥāst

Didi bizüm ile oturma ki senden (2) selāmet kılğdı murād dīnden ma'nā-yı lügavī i'tibārī ile (3) tāt u inkiyāddur ve dilberden murād şeyhdür ki tālīb-i (4) şādık şeyhini maĥbūb ve maṭlūb dutunur ĥulāşa murād (5) budur ki ġalebe-i 'ışk u ĥāletden göñlüm ħabza-ı irādetden (6) çıkup ve şeyhe itā'atden gidüp şeyh daĥi bu ĥāletde (7) görüp şüret red gösterdi

Beyt

--+/--+--/+--+/-+-

‘İşkām çü bîş dîd (8) merâ ta‘na zed hâbîb

Ez-be-her ‘ışk-ı ta‘na-ı maḥbûb (9) hoşterest

(2) Ki şenîdî ki derîn bezm demî hoş be-nişest

(10) Evvelki *ki* lafzı ismdür ve *şenîdî* hitâb-ı ‘âmdur ve mażmûn-ı (11) beyt-i istifhâm-ı inkârîdür

Ki ne der-âḥir-i şoḥbet be-nedâmet (12) ber-ḥâst

Kimi işitdûn ki bu şoḥbetde bir dem hoş oturdı (13) *ki şoḥbet âḥirinde nedâmet ile kalkdı* ya‘nî kim ki bu bezmde (14) bir dem hoş oturdı şoḥbet âḥirinde nedâmet ile kalkdı (15) murâd budur ki kim ki sülûk-ı tarîkat idüp bezm-i İlâhîde (16) otursa ta‘n düşmen ü ‘avâm işidür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Kûy-ı yâre (17) ta‘n-ı düşmenden kaçın varur kaçın

Ka‘beye varmaz şu kim (18) ḥâr-ı muḡaylândan kaçır

(3) Şem‘ eger z‘ân ruḥ-ı ḥandân (19) be-zebân lâfî zed

Şem‘ eger ol gülici (20) *yüzden dil ile lâf urdı* (21) *ise*

Pîş-i ‘uşşâk-ı tu [M111a] (1) şebḥâ be-ḡarâmet ber-ḥâst

Senûn ‘uşşâkuñ önünde oda ki dövdi (2) ya‘nî ḥatâsın bilüp i‘tizâr için odı dövdi murâd budur ki (3) envâr-ı za‘îfe nûr-ı İlâhiye her hiz müşâbih degüldür zann-ı müşâbehet ḥatâdur (4)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Şem‘ e kim teşbih ider bilsem bu ḥüsn-i meh-veşi

Şem‘ bir meftûl-i (5) ser-‘uryân ‘ışkdur âteşi

(4) Der-çemen bād-ı bahārî zi-kenâr-ı gül ü serv

Çemende (6) *bahâr yili gül ve serv kenârında*

Be-hevādâri-i ân ‘arîz u kâmet ber-ḥâst

(7) *Ol ‘arîz ve kâmet hevādârlığı ya‘nî muḥabbeti ile kalkdı* murâd ‘ışk-ı İlâhî (8) her yerde muḥarrîk ü müteḥarrîk olup cûş u ḥurûşda iken beyândur

Beyt (9)

-+---/-+---/-+---/-+-

‘Âteş-i ‘ışkest k’ender-nîfütâd

Cûş-i ‘ışkest k’ender-mî-fütâd (10)

(5) Mest bogzeştî vü ez-ḥalvetiyân-ı melekût

[*Melā'ike maḳāmma* 'ālem-i melekūt dirler pest *halvetiyān-ı melekūt*dan murād melā'ikedür] *mest geçdük ve melā'ikeden* (11)

Be-temāšā-yı tu āšūb u kıyāmet ber-hāst

Senūñ temāšāñ ile (12) *fitne ve kıyāmet kalkdı* murād mest geçmekden zuhūr-ı farṭ-ı (13) tecellidür ve 'umūm-ı vüs'at-i rahmet-i İlāhīdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ġam me-ḥor gerçi (14) güneḥ bālā vü gāhī pest şud

Pest bālā nengered çün rahmet-i Ḥaḳ mest şud (15)

(6) Pîş-i refṭār-ı tu pā ber-ne-girift ez-ḥaclet

Senūñ yürüyüşün öñinde (16) *ayaḳ kaldurmadı unutmaḳdan*

Serv-i serkeş ki be-nāz ḳad u (17) ḳāmet ber-hāst

Baş çekici serv ki ḳadd ü ḳāmet nāzı ile (18) *ḳalkdı* murād refṭārda ḥazret-i Ḥaḳḳuñ āşār-ı ef'ālidür ki (19) *yef'alü mā yeşā'u ve yaḥkumu mā yurīd*⁸⁷⁶ ḥasebince her ne ki didiler ide (20) ḥilāf-ı erbāb-ı cāh u devletüñ ve aşḫāb-ı mülk ü salṭanatuñ ki (21) tekebbür ü ta'azzümeleri var ammā taşarruf ve icāda ḳudretleri [M111b] (1) yokdur⁸⁷⁷ (2) ve icādamüte' allıḳ olan umūrda şerm-sār ve ḥayrānlar ve gedā-yı (3) bī-ser ü pāy ile yeksānlardur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Serv-i āzād hevā-yı ḳāmet-i cān-pervereş (4)

Şud çinān Mecnūn ki cān kerdend murḡān ber-sereş

Lācerem (5) ehl-i mülk ü māl naḥvet ü tekebbür iderler ammā ḳudret-i icād ve eşerleri yokdur (6)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ey muşavvir dutalum ḳaddini taşvīr idesin

Şīve-i refṭārına (7) andan ne tedbīr idesin

⁸⁷⁶ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ (Farklı ayetler şarih tarafından bir araya getirilmiştir.) Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar. (Hac, 18)-Zekeriyya: Rabbim! dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir; Allah dilediğini yapar. (Kur'an, Âli İmrân 3/40)- مَا يُرِيدُ Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere (aşağıda) size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kılındı. Allah dilediğine hükmeder. (Kur'an, Mâide 5/1).

⁸⁷⁷ Birinci satırda 111a'nın son kısmında yer alan şu bölüm müstensih tarafından yeniden yazılmıştır. 'ki tekebbür ü ta'azzümeleri var. Ammā taşarruf ve icāda ḳudretleri' Bu yüzden 111b'de bu kısım tekrardan yazılmadı.

(7) Hâfız ın hırka biyendâz meger cân be-berî

(8) Ey Hâfız bu hırkayı at ki meger cân kurtarasın

K'âteş ez-ırmen-i (9) sâlûs u kerâmet ber-ıhâst

Âteş riyâ ve kerâmet ırmeninde (10) *kalkdı* murâd riyâ şüretin ve kerâmet da' visin terk kıl dimekdür (11) ki *tagyîrû's-şekli li-eclü'l-ekl*⁸⁷⁸ mezmûmdur ve *terke'd-dünyâ li'd-dünyâ* (12) *men-ceme'a'd-dünyâ*⁸⁷⁹ mücebince 'amel-i âhîret ile taleb-i dünyâ gâyetde şûmdur (13)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Zâhidâ ehl-i riyâ dūzaıdır didüm ki

Eger uyanmaz iseñ uşda (14) varasın göresin

VELEHU EYŻAN [G.79]

[Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Rüy-ı tu kes ne-dîd ü hezâret (15) rakîb hest

Senüñ yüzüñ kimse görmedi ve biñ (16) *rakîbüñ vardur*

Der-goncaî henüz ü şadet andelîb hest

[Âhîrinde hâ olan lafzında hemze vaıdet içün olur ve ıııâb içün olur ve maşdariyyet içün olur gonca lafzında maşdariyyet zâhirdür] (17) *goncalıkdasın henüz yüz bûlbûlüñ vardur* murâd haızret (18) pes perdede mestür iken zühûr ve tecellî itmeksizün muıâlîf (19) ü münâza' ve 'aşık u tâlib çok dimekdür

Beyt

--- / --- / --- / ---

Ü der-derün-ı (20) hâne vü ğavġâsiyân-ı şehr

Ey vâı ez-ân zamân ki be-bâzâr der-reved (21)

(2) Ger âmedem beküy-ı tu çendân ġarîb hest

Eger senüñ maıhalüñe geldüm ise ol [M112a] (1) *dükelü ġarîb degüldür*

Çün men derîn diyâr hezâret ġarîb hest

Benüm gibi (2) *bu diyârda senüñ biñ ġarîbüñ vardur* murâd *ġarîb*den rûı-ı insânîdür (3) ve *küy-ı yârden* murâd cânib-i taleb-i Haıdır ve bu diyârda 'aşık-ı ġarîb (4) çokdur

Beyt

--- / --- / --- / ---

Dildâr ferd ü eıad u 'uşşakı bî-'aded

⁸⁷⁸ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin deġişmesi... (Diġer Arapça İbâreler)

⁸⁷⁹ ترك الدنيا من جمع الدنيا Dünya için çalışan dünyayı dünya için terk etmiştir. (Diġer Arapça İbâreler).

Budur (5) ‘aceb ki her biri andan bilür meded

(3) Her çend dürem ez-tü ki dür (6) ez-tu kes mebād

Nedeñlü ki ırağum senden ki senden kimse ırağ olmasun (7)

Lākin ‘ümīd-i vaşl-ı tüem ‘an-ķarīb hest

Likin senüñ vaşluñ (8) an-ķarīb vardur murād budur ki eyne’r-rabbü’l-celīlī (9) ve eyne’l-‘abdü’z-zelīlī⁸⁸⁰ ḥasebince tālib-i Ḥaḳ ol ḥazretiden ba‘iddür (10) ammā ḡāyet-i taşavvuf fe inni ķarībun ucību da‘vete’d-dā‘i⁸⁸¹ mücebince vuşül (11) ila’llāhdur lācerem ref‘-i ḥucb ile aña vuşül ‘an-ķarīb müyesserdür (12)

(4) Der-‘ışķ-ı ḥānķāh u ḥarābāt fark nīst

‘Işķda ḥānķāh (13) meyḥāne farkı yoķdur

Her cā ki hest pertev-i rūy-ı (14) ḥabīb hest

Ger yer ki vardur ḥabīb yüzi ziyāsı (15) vardur murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳ tecellī itmege mevzu‘-ı (16) maḥşuş şart degüldür

Beyt

---/+---/---/+---

Bişnev kerem-i Ḥaḳ-rā ḡāfil (17) me-şev ey tālib

Der-deyr-i Ḥudā güyend lebbeyk hemī güyed (18)

(5) Ancā ki kār-ı şavme‘ e-rā cilve mī-dihend

Ol yerde ki ḥānķāh (19) işine şalınmaķlık virürler

Nākūs-ı deyr-i rāhib ü nām-ı şalīb hest

(20) Ruḥbān kilīsānuñ çañı ve ḥaḳı adı vardur murād budur ki Ḥaḳ te‘ālā (21) ḥādī olduğı gibi mużildür lāceremyudillu men yeşa‘u⁸⁸² muḳteżāsınca [M112b] (1) şavme‘ enüñ revnaķı anuñ hidāyeti ve kilīsānuñ nākūsı ve şalibi anuñ (2) izlālī iledür

(6) ‘Āşık ki şud ki yār be-ḥāleş nazar ne-kerd

Ki ‘āşık (3) oldı ki yār anuñ ḥāline nazar itmedi

Ey ḥāce derd nīst (4) ve likin ṭabīb hest

Ey ḥāce derd yoķdur velikin ṭabīb vardur mışrā‘-ı (5) evvelde istifhām-i inkāridür pes murād oldur ki her kim ki ‘āşık oldı (6) yār anuñ ḥāline nazar kıldı lācerem derdi olana ṭabīb bulunur (7)

⁸⁸⁰ ابن الرب الجليل و ابن العبد الزليل Celil olan Rabb nerede zelim olan kul nerede? (Diğer Arapça İbâreler).

⁸⁸¹ فَأَيْنِي قَرِيبٌ أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O hâlde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. (Kur’ân, Bakara 2/186).

⁸⁸² [اللَّهُ] مَنْ يَشَاءُ Biz cehennemın işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erdirtir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür. (Kur’ân, Müddesir 74/31).

Beyt

---/-+++/-+++/-+-

Ey dil be-yâr derd ü be-cû ba' d ez-ân tabîb

K'âncâ ki derd hest (8) ta' yîn v'ân tabîb hest

(7) Feryād-ı Hâfız in heme âhîr be-herze nîst

Hâfızuñ (9) bu dükeli feryādı bâtlı degüldür âhîr [lafz-ı âhîr Fârisî-i şahîhdür ma' nâsı böyle olur ki gâzel-i evvelde beyân olunmuşdur]

Hem kışsa-ı gârib ü hadîs-i 'acîb hest

(10) *Hem gârib kışsa ve 'acîb haber vardur* murâd budur ki derd-i derûnı (11) ve hâl-i dige-gûnı olan nâ-çâr feryâd ider

Beyt

---/-+++/-+++/-+-

Nâle-râ her çend meḡâhem (12) ki pinhân ber-keşem (13)

VELEHU EYẒAN [G.80]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Be-dâm-ı zülfi tu dil mübtelâ-yı ḡîştenešt

Senüñ zülfüñ atmaḡa göñül (14) *kendü mübtelâsıdur* murâd qalb ḡayb-ı hüviyyete muḡayyed ve giriftâr olduḡıdur (15)

Be-kuş be-ḡamze ki îneş sezâ-yı ḡîştenešt

Kaṭl kıl ḡamze ile ki bu anuñ kendü lâyıḡıdur (16) murâd ḡamzeden şıfat-ı qahr ve ḡalebedür ya' nî ḡayb-ı hüviyyete ve zât-ı muṭlaḡa (17) ta' alluḡ idüp ıtılâ' ḡaşd idenüñ şıfat-ı qahr u istilâ ile ana (18) niyyeti ve vücûdı ve maḡv olunmaḡ gerek fânî ve mücerred zât-ı muṭlaḡ (19) zuhûrına maḡall u maḡzar olmaḡa isti' dâd olur ve bu maḡz-ı luṭf-ı Ḥaḡdur (20)

Beyt

---/---/---/+-

Ahen ki zi-nâr zulmeteş be-reved

U ḡâbil-i envâr çü âteş ne-şûd

(2) Geret (21) zi-dest-i ber-âyed murâd-ı ḡâṭır-ı mâ

Eger senüñ elündən gelürse bizüm ḡâṭırımız murâdı [M113a] (1)

Be-dest bâş ki ḡayrî be-cây-ı ḡîştenešt

Ele getür ki bir yerinde ḡayrdur murâd (2) *ṭâlib-i 'âşıkdan* feyz dirîḡ itmemek muḡteżâ-yı ḡikmet-i İlâhiyye idügin zikrdür (3)

Beyt

---/-+++/-+++/-+-

Bu Sürüriden zekât-ı hüsnüñi men' itme kim

Müstaḥakına virilür (4) dostum zîrâ zekât

(3) Be-cânet ey büt-i şîrîn-dehen ki hemçün şem'

Senüñ (5) cānuñ ḥaḳḳıçün ey benüm büt-i şîrînüm şem' gibi

Şebân-ı tîre murâdem (6) fenâ-yı ḥ'îštenest

Ḳarañu gicelerde murâdım kendü fenâmdur murâd (7) budur ki sâlik-i tâlib uyanık olup ḳarañu gicelerde 'ibâdet idüp (8) nefsüñ varlığın fânî itmek gerek

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Çi sūd ey şeyḥ her sâ' at (9) füzūden ḥırmen-i tã' at

Çü ne'tvânî ki yek cevâz vücūd-ı ḥ'îšten (10) gâhî

(4) Çü rây-ı 'ışḳ zedî yâ tu guftem ey bûlbûl

Çün 'ışḳ fikrin ḳılduñ (11) saña didüm ey bûlbûl

Me-kun ki ân gül-i ḥod-rû berâ-yı ḥ'îštenest

Etme ya'nî (12) 'ışḳı ki ol kendü bitici gül kendü fikri iledür murâd bûlbûlden 'âşık-ı (13) tâlibdür ve gül-i ḥod-rûdan murâd ḥazret-i Ḥaḳdur ki yeḳtaẓî zâtuhü vücūdehu⁸⁸³ (14) ḥasebince kendü vücūdı kendüdendür lâcerem aña tâlib olup sâlik-i ṭarîḳat (15) olana aña teslim ve rızâ gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Eger tu tâlib-i yârî zi-ḥ'îšten be-güzêr (16)

Be-dih rızâ vü be-gû her çî tu be-ḥ'âhî kun

(5) Be-müşk-i Çîn ü Çigil nîst çîn-i (17) gül muḥtâc

Çîn meşhûr memleket adıdur ve bûklüm ma'nâsına gelür ve Çigil Türkistân (18) vilâyetinde bir güzeli çok yerüñ adıdur ya'nî Çîn ü Çigil memleketlerinde (19) olan müşke gül bûklümü muḥtâc degüldür

Ki nâfehâş zi-bend-i ḳabâ-yı ḥ'îšten

(20) Ki anuñ nâfeleri kendü ḳaftanı düğmesindendür murâd budur ki ḥazret-i (21) Ḥaḳ bir cemâl-i cemîl şaçıcıdur ki tezyîn ü tevẓîfden müstağnîdür

Beyt [M113b] (1)

+ + - - / + - + - / + + -

Ḥîle ḥîleest zi-behr-i nâḳış

Ḥüsn-i kâmil ne-bûd mâ'il-i zeyn

(6) Me-rev be-ḥ'âne-i erbâb-ı (2) bî-mürüvvet-i dehr

⁸⁸³ يقضى ذاته وجوده Zâtı varlığını gerektirir. (Diğer Arapça İbâreler).

Gitme zamānenüñ mürüvvetsiz ehlinüñ evine

Ki genc-i āfiyetet der-serāy-ı ẖışten (3)est

Ki saña rāḥatlık bucağı kendü sarāyındadur

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Be-dendān (4) raḥne der-pülād kerdēn

Be-nāḥun rāh der-hārā borīden

Be-āteşdān fūrū reften (5) nigūn-sār

Be-pilk-i dīde āteş-pāre dīden

Be-farḳ-ı ser-nihāden şad şotor-bār (7)

Zi-maşrık cānib-i maḡrib devīden

Besī ber-Cāmi āsān-ter nümāyed

Ki bār-ı minnet-i dūnān (8) keşīden

(7) Be-sūht Ḥāfız u der-şarḫ-ı ‘ışḳ-ı cān-bāzī

Yandı Ḥāfız ve ‘ışḳ (9) ve cānbāzlık şartında

Henüz ber-ser-i ‘ahd-i vefā-yı ẖıştenest

Henüz (10) kendünüñ ‘ahd vefāsı başı üzredür murād budur ki ‘āşık-ı şādık (11) ma‘ şūḳdan nedeñlü cefā görse a‘ rāz itmek gerek

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---/ + +--

Ġamze tā çend kunī (11) rence be-āzār-ı kemāl

Ki be-şad tīg ne-ẖāhed zi-tu dīl rencānīd (12)

VELEHU EYŻAN [G.81]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fa‘ lün]

(1) Ḥāl-i dīl bā-tu guftenem hevesest

Göñül ḥālını saña dimek hevesimdür (13)

Ḥaber-i dīl şinugtenem hevesest

Göñül ḥaberin işitmek hevesimdür murād budur ki (14) göñül benden gitmiş sende karar itmişdür benden gıtdüğün saña diyüp senden anuñ (15) ḥaberin istemek murādumdur

Rubā‘ ī

--+---/-+---/-+---/-+---

Ger tevānī ey şabā bogzer şebī der-kūy-ı u (16)

Der-dilet ħāhed be-ber ez-men peyāmī sūy-ı ū

Çün dilem-rā bīni ancā gū (17) ħarāmet bād-ı vaşl

Men çünin maḥrūm-ı tu peyveste hem-zānū-yı ū

(2) **Ṭam‘ a-ı (18) ḥām bīn ki kışsa-ı fāş**

Ḥām ṭam‘ aı gör ki āşikār kışsayı

Ez-raqībān (19) bihoftenem hevesest sas

Raqīblerden gizmek hevesimdür murād budur ki (20) ‘ışk-ı İlāhī ile ittışāfım meşhūr olmış iken ‘avāmdan setr itmek (21) kaçan olsa gerekdür

Rubā‘ i

+ --- / + --- / + --- / + ---

Sirişk-i lāle-gūn u hemçü za‘ frān [M114a] (1) rüy-ı zerd-i men

Güvāh-ı şıdk buved in her dü pīşin behr-i derdmend (2)

Çinān der-‘ āşıkī belā girift imrüz aḥvālem

Ki ne-tevānd resīden sālihā (3) Mecnūn be-kerd men

(3) **Şeb-i Qadrī çünin ‘ aziz-i şerif**

Bu Qadr gicesi (4) buncılayın ‘ aziz ve şerif

Bā-tu tā rüz huftenem hevesest

Senūñle (5) tā gündüze degin yatmak hevesimdür murād bunda müşāhede vāqı‘ olsa (6) şabāha degin istiğrākda olmağı talebdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Ķankı gice kim o mehden cānuma (7) te’ nīs olur

Nūr-ı Aḥmed ḥaqqı baña ol şeb-i ta‘ rīs olur

(4) **Vāh ki (8) dürdāne-i çünin nāzik**

Vāh ki buncılayın nāzik incüyi

Der-şeb-i tār suftenem (9) hevesest

Qarañu gicede dilemek hevesimdür murād budur ki vuşul (10) ila’llāh ve vuşlat-ı İlāhī bir dürr-i şāhidānedür ki ḥakkāk-ı kāmīl olanlar (11) rüz-ı rüşende bunı dilemege qādir olmazlar ‘ aceb budur ki ben qarañu gicede (12) dilemek isterin

(5) **Ey şabā imşebem meded fermāy**

Ey şabā bu gice meded (13) buyur

Ki seḥergeh şikuftem hevesest

Ki şehir vaktinde açılma hevesimdi (14) murād *şabādan* bunda feyz ü fazl-ı Hākdur
ki mükāsefe şehergāhı (15) anuñ mededi ile olur

Beyt

++--/++--/++--/++--

Eger ez-cānib-i ma' şūk ne-bāşed meylī⁸⁸⁴

Kūşış-i (16) 'āşık-ı bî-çāre be-cāyī ne-resed

(6) Ez-berāyī şeref be-nevk-i müje

Şerefdēn ötürī (17) *kirpik ucı ile*

Hāk-ı rāh-ı tu ruftenem hevesest

Senüñ yoluñ (18) *toprağını süpürmek hevesimdir* murād *tarīk-i Hākda* müjegānı
cārüb (19) kılmak kesb-i şerefdür dimekdür

Beyt

-+--/-+--/-+--/-+--

Guftē ez-rāh-ı mā berdār kerd ü hār-rā (20)

Bā-müje her şubh-dem guftem ki berdārem be-çeşm

(7) Hemçü Hāfız be-rağm-ı müdde'iyān

(21) *Hāfız gibi feyz-i fazl da' vī idenler kahrına* [*müdde'iyān* bu ma' nā murād olmak
ensebdür düşmen murād olmağdan]

Şi' r-i rindāne guftenem hevesest [M114b] (1)

Rindāne şī'r dimek hevesimdir murād *şī'r-i rindāndan* taşavvuf (2) kelimātın şüret-i
mecāzda getürmekdür nitekim her beytde beyān olundu

Beyt (3)

-+--/-+--/-+--

'Ārifāne ıstīlāhātī hoşest

Rüy-ı pūşide 'ibārātī hoşest (4)

VELEHU EYŻAN [G.82]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ey Hudhud-ı şabā be-Sebā mī-firistemet

[*Hūdūd* ve *Sebā* hikāyeti sūre-i Nemlde *mā liye le era'l-hūdūde*⁸⁸⁵ āyetinüñ
tefsirinde kütüb-i tefāsirde mezkūrdur bunda murād olan zāhir kışsa degüldür]
[*hūdūd* lafzınıñ şabāya izāfeti izāfet-i müşebbeheye ile'l-müşebbeh durur] *Ey*
şabā hūdūdi (5) *Sebā vilāyetine gönderürem*

⁸⁸⁴ "Eğer ma' şūk yönünden bir meyl olmazsa, bî-çāre âştığın çabası bir yere ulaşmaz."

⁸⁸⁵ مَا لِي لَا أَرَى الْهُدُودَ (Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hūdūd'u niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? (Kur'an, Neml 27/20).

Binger ki ez-kücā be-kücā mī-firistemet

Nazar kııl (6) kanden kande gönderürem seni murād şabādan bunda nefeḥāt-ı (7) Raḥmāniyedür ki cihet-i müşārık-ı rûḥāniyeden gelür ve *Sebādan* murād (8) vilāyet-i gayrdur ki Süleymān ‘aql ḥükmünde degüldür lācerem bu iki iklīmüñ (9) ortasında bundan ba‘id vardır

(2) Hayfest t̃ā’irī çü tu der-ḥākdān-ı (10) ğam

T̃ā’irī mübtedādur ve anda ḥarf-i yā vaḥdet içündür *çü tu* sıfat-ı (11) t̃ā’irdür ve *der-ḥākdān-ı ğam* haberdür bu cümle mübtedādur hayfest muḳaddem-i (12) haberidür ya‘nī *hayfdur senüñ gibi kuş ğam çöpliginde olmak*

Zincā (13) be-āşiyān-ı vefā mī-firistemet

Buradan vefā yuvasına gönderürem (14) seni murād *ḥākdān-ı ğamdan* dünyādur ve *āşiyān-ı vefādan* ‘ālem-i İlāhidür (15) lācerem nefeḥāt-i Raḥmāniye ve teveccühāt-ı rûḥāniye cānib-i Ḥaḳḳa müteveccih (16) gerekdür

(3) Der-rāh-ı ‘ışk merḥale-i ḳurb u bu‘d nīst

‘İşk yolunda ḳurb (17) u bu‘d konağı yokdur

Mī-bīnemet ‘ıyān u du‘ā mī-firistemet

(18) *Görürem seni āşikār ve du‘ā gönderürem saña* ḥiṭāb bunda (19) maḥbûb-ı ḥaḳīkiyedür ki ‘ayn-ı ‘ıyān-ı ḳalbi ile müşāhiddür ve merātib-i (20) ma‘neviye ile ba‘iddür pes fi-nefsi’l-emr ḳurb u bu‘d yokdur (21)

(4) Her şubḥ u şām ḳāfilei ez-du‘ā-yı ḥayr

Her şabāḥ ve aḥşām du‘ā-yı [M115a] (1) ḥayrdan bir ḳāfiledür

Der-şoḥbet-i şimāl ü şabā mī-firistemet

Şimāl (2) ve şabā yılları muşāḥabet ve muḳārenetde gönderürem saña ḥiṭāb (3) bunda daḥi maşûḳ-ı ḥaḳīkiyedür ve ḥayrda vārid olmuştur bir cemā‘at (4) melā’ikeden şabāḥ namāzında ve bir cemā‘at melā’ikeden aḥşām namāzında (5) nāzil olurlar şabāḥ namāzında bir cemā‘at melā’ikeden nāzil olıcaḳ gice (6) bile olan cemā‘at melā’ike şu‘ūd idüp ‘ibādet-i ‘ibādı ḥazret-i Ḥaḳḳa (7) ‘arz iderler ve aḥşām namāzında bir cemā‘at melā’ikeden nāzil olıcaḳ (8) gündüz bile olan melā’ike şu‘ūd idüp ‘ibādet-i ‘ibādı ḥazret-i (9) Ḥaḳḳa ‘arz iderler lācerem ubbād-ı ‘ibād her şubḥ u şām du‘ā-yı (10) ḥayrdan bir ḳāfile ḥazret-i Ḥaḳḳa gönderürler [Ba‘zı zurefā aḥbāba irsāl itdükleri mektûba bu beyti yazarlar]

(5) Ey ğā’ib ez-naẓar ki (11) şudī hemnişin-i dil

Ey naẓardan ğā’ib olan ki gönül muşāḥibi (12) olduñ

Mī-güyemet du‘ā vü şenā mī-firistemet

Saña du‘ā didüm (13) müvāceheten ve şenā gönderürem murād budur maḥbûb-ı ḥaḳīki ‘ayn-ı ‘ıyān-ı (14) ḥasīdden ğā’ibdür ammā ḳalb ile muşāhibdür pes dā‘i ḥāzıra (15) du‘ā ider gibi du‘ā ider ve ğā’ibe selām gönderür gibi irsāl ider (16)

(6) Tā leşker-i ğam ne-kuned mülk-i dil ḥarāb

Tā senüñ ğamuñ leşkeri itmeye (17) gönül mülkünü ḥarāb

Cān-ı ‘azîz-i ħod be-ğidā mî-firistemet

Kendü ‘azîz (18) cānumı fedā vechi ile gönderürem murād budur ki ħalbe ħumūma ‘arîz (19) olup fikr-i Ĥaĥdan maĥcûb ve ħarāb ħalmaĥdan bezl-i rūĥ evlā (20) ve āsāndur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

‘Āşıkān-rā terk-i cān kerden ne çendān müşkilest (21)

Terk-i cān sehlest ammā terk-i cānān müşkilest

(7) Tā muṭribān zi-ḳavl-i menet [M115b] (1) āgeĥi dihend

Tā muṭriblar benüm ħolumdan saña ħaberdārlık vireler

Ḳavl (2) u ħazel be-sāz u nevā mî-firistemet

[Nevā bir niçe ma‘nāya gelür bunda ism-i maĥām ma‘nāsınadır] *ḳavli ve ħazeli düzen ile ve maĥam ile (3) gönderirüm saña* bunda daĥi ĥiṭāb ma‘şūk-ı ĥaĥikīyedür murād (4) *muṭrib*dan ĥ‘ānende ve güyendedür ħarāz münācātı naẓm ile beyān itdükte zıkrdür ki (5) mecālisme benüm ħazellerim okunup dergāhuña ‘arż-ı ĥācetim bu vech ile olsun (6) içündür pes naẓm mezmüm degüldür

Beyt

-+---/-+---/-+--

Pîş pes her dü şıfat-ı kibriyā (7)

Pes şu‘arā āmed ü pîş enbiyā

(8) Sākī biyā ki hātîf-i ħaybem be-müjde guft

(8) *Ey sākī gel ki hātîf-i ħayb baña müjde ile didi*

Bā-derd şabr kun ki devā (9) mî-firisted

Derde şabr ħıl ki devā gönderürem murād şabra terĥibdür (10)

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---

Dilā derbend-i miĥnet şabr mî-kun

Meger birün nehy cān ez-mehālik (11)

Cihān peyveste ber-yek ĥāl ne-buved

Le‘alla’llāhe yuĥdiş ba‘de zalik⁸⁸⁶ (12)

(9) Der-rüy-ı ħod teferrüc-i sun‘-ı Ĥudāy kun

Kendü yüzünde Allāh şun‘ın (13) teferrüc ħıl

⁸⁸⁶ لَعَلَّ اللَّهُ يُخْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hâli bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsın, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarır. (Kur’ân, Talâk 65/1).

K'āyine-i Hudāy-nümā mī-firistemet

Ki Allāh gösterici āyine gönderürem (14) *saña* murād bunda cānib-i Hāḡdan 'abde ḡiṡāb zikridür ki şüret-i (15) insān bir āyinedür ki bundan ḡazret-i Hāḡ müşāhede olunur (16) şanāyi'-i 'acībesin müṡālā'a itmek eyle [yüzde ne deñlü eczā ve a'zā ve neng gibi leṡāfet vardır bu terkībi ḡazret-i Hāḡdan ḡayrı kimse itmek ḡādir degüldür]

(10) Hāfız sürūd-ı meclis-i mā zikr-i ḡayr-ı tūst

(17) *Ey Hāfız bizüm meclisimüzüñ ırı senüñ zikr-i ḡayruñdur*

Ta' cīl kun ki esb ü (18) ḡabā mī-firistemet

İsti'cāl kıl ki at u ḡaftan gönderürem saña murād (19) bundan cānib-i İlāhiden H'āce Hāfıza ḡiṡāb ve cānı beyāmidur (20) ki şunuñ ki 'ibādeti ve iştıyāḡı 'izz-i ḡazrete çok ḡarāz olunur (21) ve zikr bi'l-ḡayrı çok kılınur ola *tāle şevḡu'l-ebṡāri ilā liḡā'īye ve inni eşeddü* [M116a] (1) *şevḡen ileyhim minhüm*⁸⁸⁷ ḡasebince ḡazret-i Hāḡdan aña daḡı şevḡ ḡālib olur (2) pes yerāḡ u ḡulle ile da'vet olunur 'alā-vechu'l-isti'cāl varmak (3) yā zād-ı seferi ta' cīl kılmaḡ gerek

VELEHU EYẒAN [G.83]

[Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün]

(1) Ey ḡā'ib ez-naḡar be-Hudā (4) mī-sipāremet

Ey naḡardan ḡā'ib olan kimesne Allāha işmarlaram seni (5)

Cānem be-sūḡti vü be-dil dūst dāremet

Cānımı yaḡduñ ḡöñül ile dost (6) *dutarın* seni murād muḡāṡabdan şeyḡ ü mürşiddür ki mürīd-i şādık (7) naḡarından ḡā'ib olmış ammā mürīd aña du'ā idüp ve egerçi ol buñı fırḡat (8) ile yā riyāzet ile yaḡmış ammā şādık u 'āşık olan mürīd anı sevüp dir (9)

(2) Tā dāmen-i kefen ne-keşem zīr-i pāy-ı ḡāk

Tā kefen etegın çekeyim ṡopraḡ ayaḡı (10) *altına* ya' nī tā ki ölmeyem

Bāver me-kun ki dest zi-dāmen be-dāremet

İnanma ki (11) *eli etegüñden dutam* pes ṡālib-i şādık böyle gerek ki diye [Ba'zı zurefā ma'şūḡ-ı mecāziye ḡiṡābda bunı okuyup ve ba'zı ırsāl itdüḡi meḡtūbda yazmış]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

'İşḡı (12) terk kılmaḡam el benüm ve etek senüñ

Cevrle seni ḡomazam arḡa benüm kūtek (13) senüñ

(3) Miḡrāb-ı ebruvān be-nümā tā seḡer-geḡi

⁸⁸⁷ طَال شَوْقُ الْأَبْرَارِ إِلَى لِقَائِي ، وَإِنِّي أَسَدُّ شَوْقًا إِلَيْهِمْ مِنْهُمْ Ebrar benim ile kavuşmayı hararetle ister oysa ben onlara kavuşmayı onlardan daha fazla istiyorum. (Hadis) Kaynaklarda hadis şu şekilde geçmektedir: طَال شَوْقُ الْأَبْرَارِ إِلَى لِقَائِي ، وَإِنِّي أَسَدُّ شَوْقًا لَهُمْ

Kaşlar mihrābın göster (14) tā seher vaktinde

Dest-i du‘ā ber-ārem u der-gerden āremet

Du‘ā elin kaldıruram (15) seni boyına getürem murād şeyhden fi‘l-cümle ‘arz-ı cemāl ve t̄alibden teveccüh (16) ü iqbāl olup m̄abeynde kemāl ittışāl olmağa işāretdür

(4) Ger (17) bāyedem şuden sūy-ı Hārūt-ı Bābilī

Eger baña gitmek olursa Bābile (18) mensüb Hārūt cānibine [şuden bunda reften ma‘ nāsınadır]

Şad gūne cādūī be-kunem tā biyāremet

(19) Yüz dürlü cāduluğ idem tā getürem seni murād budur ki çün mürīdūñ (20) murāda vuşūline vāsıta mürşiddür her ne sihir ve efsūn müyesser (21) ise anuñ ile şeyhi taḥşīl ve anuñ ile tevessül gerek

(5) Bārem diḥ [M116b] (1) ez-kerem ber-ḥod tā be-sūz-ı dil

[Bār bunda icāzet ma‘ nāsınadır ‘ind ma‘ nāsınadır] icāzet vir baña keremden kendü kendü yanuña tā gönül (2) ḥarāreti ile

Der-pāy dem be-dem güher ez-dīde bāremet

Ayağuña dem be-dem dem be-dem gevheri (3) gözden yağrudam saña murād firḳatden gönlinde āteş gözinde āb var idügin (4) beyāndur

(6) Şad cūy-ı āb besteem ez-dīde der-kenār

Yüz şu ırmağın (5) bağışlamışam gözden kenārda

Ber-būy-ı toḥm-ı mihr ki der-dil be-kāremet

(6) Miḥnet toḥm koḳusına ya‘ nī anuñ ricāsına ki gönülde ekem kim saña ba‘ zı (7) nūsaḡda bu beyt vāḳı‘ olmuş

(7) Mī-giryem ü murādem ez-īn eşk-i (8) seyl-bār

Ağların ve murādım bu seyl yağdırıcı göz yaşından (9)

Toḥm-ı muḥabbettest ki der-dil be-kāremet

Muḥabbet toḥmıdır ki gönülde (10) ekerem saña

(8) Hūnem be-rīḡt v’ez-ḡam-ı hicrem ḡalāş dād

Ḳanım (11) dökdi ve hicr ḡamından ḡalāş virdi [be-rīḡt ve dād lafzınuñ fā‘ illeri ḡamzedür]

Minnet pezīr ḡamze-i (12) ḡançer gūzāremet

Senūñ ḡançer o deñlü ḡamzeñüñ minnetin kabūl (13) idiciyin

Beyt

---/---/---/---

Mevtten artuḡdurur şeyḡuñ firāḳı t̄alibe (14)

Anuñ içün mevti anuñ üstüne tercīḡ ider

(9) H̱āhem ki (15) pīş mīremet ey bī-vefā ṭabīb

Dilerin ki senüñ öñüñde (16) ölen ey bī-vefāsuz ṭabīb

Bīmār bāz purs ki der-intizāremet

(17) *Hastayı girü şor ki senüñ intizāruñdayın (18)*

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Dīden-i rüy-ı ḥabībem maṭlab-ı cān-ı menest

Pīş-i ü mürden (19) hemān ıyd-ı Kurbān-ı menest

(10) H̱āfız şarāb u şāhid ü rindī (20) ne vaż‘-ı tüst

Ey H̱āfız şarāb ve maḥbūb ve rindlik (21) senüñ vaż‘uñ degüldür

Fi’l-cümle mī-kunī vü fūrū mī-güzāremet

[M117a] (1) *Fi’l-cümle idersin ben seni āşüfte alurm* murād ‘ışk ve ḥubb-ı maḥbūb-ı (2) ḥaḳīkī ve iḥlāş-ı ‘alā-vechu’l-kemāl olmaḳ demege kimsenüñ kārı degüldür (3) dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.84]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fe‘ ülüñ]

(1) Yā Rab sebebi sāz ki yārem be-selāmet

Yā Rab (4) bir sebeb düz ve biz bahāne kıl ki yārim selāmet ile

Bāz āyed ü be-rehānedem (5) ez-çeng-i melāmet

Girü gele ve beni kırtara melāmet nicesinde eṣaḥḥ (6) nüṣḥada bu ğazel ğazel-i sābık ‘aḳabinde vāḳı‘ olduğu iktizā ider ki (7) murād bāzdan şeyḥ ü mürşiddür ki andan dūr olaldan kendüsi adāb-ı (8) tarīḳati ri‘āyet idemeyüp ḥalkdan ṭa‘n-ı melāmet işidüp (9) niçe melāmete giriftār olmışdur anı ister ki bundan ḥalāş ide lācerem (10) anuñ iştiyākında dir

(2) H̱āk-ı reh-i ān yār-ı seferkerde biyārīd

Ol sefer (11) eylemiş yārüñ yolu toprağın getürin

Tā çem-i cihān-bīn kunemeş cāy-ı (12) iḳāmet

Tā cihān görici gözi idem anuñ iḳāmeti yeri ya‘nī ḥāk (13) rāhını gözümde mütemekkin kılam tā ki tūtiyā-yı rüşenā gibi cālibü’n-nūr (14) olsa

(3) Feryād ki ez-şeş cihetem rāh be-bestend

Feryād ki cihāt-ı sitten (15) benüm yolum bağladılar

Ān ḥāl u ḥaẓẓ u zülf ü ruḥ u ‘ārız u ḳāmet

(16) *Bu altı nesne lācerem şeyḥ ü mürşid gerek ki bu sedleri redd idüp (17) baña fetḥ-i rāh idüp cānib-i Ḥākka irşād kıla*

(4) İmrüz ki der-dest-i tüem (18) merḥametī kun

Bugün ki senüñ elüñdeyim bir merhamet kıl

Ferdâ ki şevem (19) hâk çi sūd eşk-i nedâmet

Bārân ki toprak olam ne fâ'ide peşimānlık (20) göz yaşı murād muhâtabdan nefis-i emmâredür

(5) Ey ân ki be-takrîr ü beyân (21) dem dem zenî ez-‘ışk

Ey kimse ki takrîr ü beyân ile nefis urur seni [M117b] (1) ‘ışkdan

Mâ bâ-tu ne-dârîm sūhan hayr u selâmet

Lafz-ı *hayr u selâmet* (2) cümle-i du‘â’iyyedür ki bād lafzı muḳadderdür ya‘nî bizüm senüñle sözümüz yokdur (3) hayr u selâmeti olsun murād budur ki ‘ışk hâl gerek ḳāl ile ma‘lûm (4) olmaz şol müdde‘î ki anı lafz ile söyler anuñla maḳāl eylemek olmaz (5)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Her çi güyem ‘ışk-râ şerh u beyân

Çün be‘ışk âyem ḥacel bâšem (6) ez-ân

(6) Dervîş me-kun nâle zi-şimşîr-i aḥibbâ

Ḥitâbdur ya‘nî ey dervîş (7) nâle eyleme aḥibbâ kılıcından

K’in tâ’ife ez-kuşte sitânend ğarâmet

(8) *Ki bu tâ’ife ya‘nî aḥibbâ maḳtûlden alurlar ḳan behâyı* murād budur ki (9) aḥibbâ ṭarîḳat-ı şimşîr-i riyâzet ile dervîş-i sâliküñ nefisini (10) ḳatıl iderler ammâ *tetiḥâ iḥyâ’ihâ*⁸⁸⁸ ḥasebince ḥayât-ı ebediyye virürler (11) lâcerem mâl ve ḳan behâ almağa müsteḥaḳ olurlar

(7) Der-ḥırḳa zen âteş ki (12) ḥam-ı ebrü-yı sâḳî

Ḥırḳaya od ur ya‘nî ḥırḳayı yak ki sâḳîñüñ (13) ḳaşı büklimi

Ber-mî-şikend kûşe-i miḥrâb-ı imâmet

Şımar ve yıkar imâmet (14) *miḥrâbı kûşesin* murād budur ki ey ḥırḳa-püş olup kûşe-i (15) miḥrâda ‘ibâdet kılup zâhid-i ḥuşk olan ḥırḳa yakup (16) ‘ışk ile mütekeyyif ol ki sâḳî-i şarâb-ı bâḳî şüret-i riyâyı ifnâ (17) ider ṭarîḳ-i iḥlâş irşadı ile riyâdan ḥalâş eyler

Beyt (18)

--+/-+---/+---/+--

Ber-beste bûd şekl-i riyâ ḳalb ḳalb-i men

B’işkest sâki hey’et-i u-râ (19) be-yek ḳadeḥ

(8) Ḥâşâ ki men ez-cevr ü cefâ-yı tu be-nâlem

⁸⁸⁸ تتها احيائها Onu canlandırdı. (Diğer Arapça İbâreler).

Hāṣā ki (20) ben senüñ cevır ü cefāñdan inleyem

Bî-dād-ı laṭifān heme luṭfest (21) ü kerāmet

Laṭiflerüñ zulmi dükeli luṭf u kerāmetdür hitāb ḥazret-i [M118a] (1) Ḥaḳḳa yā mürşid-i ṭarīkatadur ki evvel-i naẓar luṭf-ı şānīye naẓar-ı kerāmetdür (2)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Her ne kim Ḥaḳdan gelür yā ehl-i Ḥaḳdan ey gönül

Zulm-i ẓann itme anı (3) luṭf u kerāmetdür yaḳın

(9) Kūteh ne-kuned baḥş-i ser-i zūlf-i tu Ḥāfız

(4) *Ḳıṣa ḳılmaz senüñ zūlfüñ ucı baḥşini Ḥāfız*

Peyveste şud in (5) silsile tā rûz-ı kıyāmet

Muttaşıl olmışdur bu zincir tā yevm-i kıyāmete dek (6) murād *ser-i zūlf*den silsile-i ṭarīkatdür ki *lā-yezālü ümmetī zāhirine* (7) ‘*ale’l-ḥaḳḳi ḥatta ye’tiye emru’llāhi*⁸⁸⁹ ḥadīş-i şerīfinüñ şerhinde dimişlerdür (8) murād bu ümmetden aşḫāb-ı ṭarīkatdur ki bunların silsile ve irşadı (9) kıyām-ı kıyāmete dek bâḳi olsa gerekdür

[Mevlānā Cāmī bundan terāş itmiş

--+/-+--/+--+/-+--

Her giz ḥadīş-i zūlf-i tu kūteh nemî-şevēd

İn guft ü gūy tā be-ḳıyāmet müselselest]

VELEHU EYẒAN [G.85]

[Meḥ’ülü Fā’ ilātün Meḥ’ülü Fā’ ilātün]

(1) Z’ān (10) dil-nevāzem şükrîst yā şikāyet

Ol gönül oḥşayıcı yārdan (11) şükrüm vardır şikāyet ile

Ger nüktedānī ‘ışķi ḥoş bişnev in (12) ḥikāyet

Eger ‘ışķ nüktedānı iseñ işit bu ḥikāyeti murād *yārdan* (13) ma’şūḳ-ı mecāzidür dil-nevāz olduğı cihetden şükr olunur ammā ḥıdmeti (14) taẓyī’-i ‘ömrdür ki andan ecr ü şevāb olmaz ol cihetden şikāyet olunur (15) anuñçün dir

(2) Bî-müzd bûd u minnet her ḥıdmeti ki kerdem

Şevābsız idi (16) ve minnetsiz her bir ḥıdmeti ki itdüm

Yā Rab mebād kes-rā maḥdûm-ı bî-‘ināyet

(17) *Yā Rab olmasun kimseye ‘ināyetsiz maḥdûm*

(3) Rindān-ı teşne-leb-rā cāmī (18) nemî-dihed kes

⁸⁸⁹ لا يزال أمتي ظاهرين على الحق حتى يأتي أمر الله
Ümmetimden bir taife Allah'ın emri gelinceye kadar (yani kıyāmetin kopmasına kadar) hak üzerinde galip olacaktır. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 449, Hadīs No: 2229.

Şusuz rindlere bir kadeh virmez kimse

Güyî velîşināsān (19) refteñ ez-în vilāyet

Güyiyā velî bilenler kendüler bu vilāyetden murād bundan (20) ehl-i faẓl u feyẓ olanların kadehi bilinmeyüp ri‘āyet kılınmaduğundan şikāyetdür [M118b] (1)

Rubā‘î (Ahreb)

Merā zi-dest-i hünerhā-yı ħıştan feryād⁸⁹⁰

Ki her yekî be-diger gūne dārem (2) nā-şād

Der-în zamāne çü feryād resî nemî-bāyem

Merā resed ki resānem be-āsmān (3) feryād

(4) Der-zülf-i çün kemendeş ey dil mepîç k’āncā

Anuñ kemend gibi zülfine ey (4) gönül dolaşma ki anda ya‘nî ol zülfde

Serhā burīde bīnî bī-cürm ü bī-cināyet

(5) *Başlar kesilmiş görürsem günāhsız murād kesilmiş başdan* bunda zāhir yüzünden
(6) zülf kıllarının başları kesildiğidir ya‘nî yüzünden murād aña giriftār olan (7)
başı kesilmiş gibi ‘amel-i āhirete kâdir olmaz demekdür

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Ez-zühd-i bihteret (8) siperî bāyed ey ħekīm

Tā ez-ħadeng-i ġamze-i ħübān ħazer kunî

(5) Çeşmet (9) be-ğamze mā-rā ħün ħord u mī-pesendî

Gözün ġamze ile bizüm ġanımız içdi (10) ve sen begendün ve qabül kılduñ

Cānā revā ne-bāşed ħünrîz-rā ħimāyet

(11) *Ey cān revāz olmaz kan içiciye ħimāyet* murād bundan *ve lā terkenū* (12) *ile’l-leẓîne ẓalemū*⁸⁹¹ mücebince ẓālime meyliden men‘dür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ẓālime meyl eylemek (13) menhīdurur bil ey ‘amū

Ĥaḡ te‘ālā Sūre-i Hūdda didi *lā terkenū*⁸⁹² (14)

(6) Der-în şeb-i siyāhem gum geşt rāh-ı maḡşūd

Bu qarañu gicede yāvî (15) kılındı maḡşūdum yolu

⁸⁹⁰ Sürûrî’nin rubâ‘î başlığı altında almış olduğu bu örnek şiir Zâhir-i Feryâbi’ye ait bir kasidenin matla ve makta beyitleridir. Kasidenin ismi kaynaklarda *Kasîde-yi Şekvâiye-yi Zâhir-i Fâryâbî* olarak geçmektedir. Celâleddin Hümâyî, Fünûn-ı Belâğât ve Sanâ‘ât-ı Edebî, c. 1, Tahran, 1363, s. 122-124.

⁸⁹¹ وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah’tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O’ndan da) yardım göremezsiniz! (Kur’ân, Hūd 11/113).

⁸⁹² وَلَا تَرْكَبُوا Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah’tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O’ndan da) yardım göremezsiniz! (Kur’ân, Hūd 11/113).

Ez-güşe’i burûn ây ey kevkeb-i hidâyet

(16) *Bir kûşeden doğ ey hidâyet yıldızı* murâd *şeb-i siyâh*dan dünyâdur (17) ve *mağşûd*dan murâd Hâk te’âlâdur lâcerem hidâyet nûrî olmayınca (18) râh-ı mağşûd bulunmaz [*kevkeb* lafzının hidâyet lafzına izâfeti izâfet-i müşebbeh ile’l-müşebbehedür]

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Dânî kemâl çün rest ez-tîre rûzgârî (19)

Ser ber-zed âftâbî ez-maşrık-ı ‘inâyet

(7) Ez-her taraf ki refitem cüz (20) vahşetem neyefzud

Ve her taraftan ki gitdüm nefretüm ve gamumdan gayrı artmadı [M119a] (1)

Zinhâr ezîn beyâbân v’în râh-ı bî-nihâyet

Şakın bu beyâbândan ve bu (2) nihâyetsiz yoldan murâd tarîk-i Hâkdur ki aña nihâyet yokdur nitekim dir (3)

(8) İn râh-râ nihâyet şüret nemî-tevân best

Bu yola nihâyet şüreti (4) bağlamak olmaz

Keş şad hezâr menzil bîşest der-bidâyet

Ki anuñ yüz biñ (5) menzil ziyâdedür ibtidâsında bu ma’ nâ yukarıda geçmişdür

(9) ‘Işket (6) resed be-feryâd ger hod be-sân-ı Hâfız

Ya’nî ‘ışk erişür senüñ feryâduña (7) gayr degül egerçi Hâfız gibi [‘ışk resed be-feryâdet taqdirinedür *ger hod be-sân-ı Hâfız* merhûndur ve bunda ibhâm-ı laţif vardur ve şüyûh-ı kıra’at yedidür ve her birinüñ iki râvisi vardur ba’zı nüsahta Kur’ân seb’a-h’ânî der-çardeh rivâyet vâkı’ olmuşdur bunuñ leţâfeti zâhirdür]

Kur’ân zi-ber be-h’ânî der-çardeh rivâyet

(8) *Kur’ânı sînenen okursañ on dört rivâyetde* murâd budur ki (9) derd-i İlâhî dermânı ve zamân-ı mezâ’ıkada feryâd-res nihânı ‘ışkdur (10) ba’zı nüsahta tekrîr-i kâfiye ile iki beyt vâkı’ olmuşdur bir budur

(10) Ey (11) âftâb-ı hûbân mî-cüşed enderünem

Ey hûblar güneş taşar benüm içim

Yek sâ’ (12) atem be-goncân der-sâye-i ‘inâyet

Bir sa’at beni şıgdur ve mütemekkin (13) kıl ‘inâyet gölgesinde ve biri budur

(12) Her çend burdî âbem rûy (14) ez-tu ber-ne-tâbem

(15) *Her ne deñlü ki yitürdüñ benüm şuyum ve ‘arzum senden (15) yüz döndürmezem*

Cevr ez-ḥabîb ḥoşter k’ez-müdde’i ḥimâyet

Ḥabîbden (16) cevır hoş-rakdur müdde’iden hıfızdan

VELEHU EYŻAN [G.86]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Müdāmem mest (17) mī-dāred nesīm-i ca' d-ı gīsüyet

[Müdām şarām ma' nāsına daḥi gelür mest lafzına münāsibdür] *Müdām beni mest dutar senüñ gīsüñüñ* (18) *kıvırcığı nesimi* [nesīm hoş koḡulu bir yıl ma' nāsınadır yuḡaruda bir kere daḥi geḡmişdür]

Ḥarābem mī-kuned her dem firīb-i çeşm-i cādüyet

(19) *Ḥarāb ider beni her dem senüñ cādū gözünñ aldaması* murād maḡbüb-ı (20) mecāziden şükürü şikāyetdür ḡazel-i sâbık gibi

Beyt

+---/+-+/+---/+-

Ḥarābet kuned (21) şāhid-i ḡāne kun

Medih dil be-cüz Ḥaḡ şinev in süḡan

(2) Pes ez-çendin [M119b] (1) şekībāyī şebī yā Rab tüvān dīden

Bu señlü şabırluluḡdan soñra bir gice (2) 'aceb ḡörmek olur mı

Ki şem' -i dīde efrüzim der-miḡrāb-ı ebrüyet

(3) *Ki göz şem' in yaḡavuz senüñ ḡaşıñ miḡrābında* murād maḡbüb-ı mecāziden rüşenā-yı (4) dīde ḡuşūlı muḡarrer degül idigün beyāndur

Rubā' i (Ahreb)

Yā Rab dilem ez-beyān-ı serkeş (5) be-rehān

V'ez-ḡaḡz-ı ḡoş 'arız-ı mehoş be-rehān

Ya' nī ki cemāl-i ḡıış birün (6) zi-hem

Bü'nmāy merā ezin küşā keş be-rehān

(3) Sevād-ı levḡ-bīneş-rā 'aziz ez-behr-i ān (7) dārem

Naḡar levḡhinüñ ḡarasını göz beḡegin anuñçün 'aziz dutaram (8)

Ki cān-rā nüḡḡai bāşed zi-naḡş-ı ḡāl-i Hindüyet

Ki cān mişāl olur senüñ (9) *Hindū benüñ naḡşından*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ḥāl-i tu tā merdüm-i çeşmest yā misk-i ḡoten (10)

Ḥāl-i men yā muḡbil-i maḡbül yā Hindüstān

(4) Tu ger ḡāḡi ki cāvīdān cihān (11) yekser beyārāyī

Sen eger isterseñ ki ebedī cihānı bir uḡurdan bezeyesin (12)

Şabā-rā ḡū ki ber-dāred zamānī burḡa' ez-rüyet

Şabāya di ki kaldura (13) *bir zamān burka'ı yüzünden* bunda hitāb maḥbūb-ı ḥaḳīḳiyedür ve murād (14) *şabādan* feyz ü faẓl-ı şeḥeridür ol niḳāb-ı kibriyāyı ref idicek (15) *cihān-ı cān müzeyyen* olur

(5) *Eger resm-i fenā ḥ'āhī ki ez-‘ālem ber-endāzī*

(16) *Eger fenā resm ü ‘ādeti ‘ālemden kaldurmak isterseñ*

Beyefşān (17) *tā fūrū rīzed hezārān cān zi-her müyet*

Silk ya'nī zūlfüñi tā aşāğa (18) *dökile* ya'nī kayddan kurtıla niçe biñ cān her kılıñdan bunda (19) *daḥi hitāb ma'şūḳ-ı ḥaḳīḳiyedür* ve murād zāhirdür

(6) *Men ü bād-ı (20) şabā miskīn dü sergerdān-ı bī-ḥāşıl*

Ben daḥi şabā yili iki (21) *sergerdān bī-ḥāşıl*

Men ez-efsūn-ı çeşmet mest ü ü ez-büy-ı [M120a] (1) *gīsüyet*

Ben gözüñ efsūnından mest ol gīsūñ kokusundan (2) *mest* murād çeşmden ‘ayndur ve ‘ayn lafzınuñ bir ma'nāsı zāt-ı şey'dür (3) *lācerem ben zātu'llāh teşhīrinüñ mesti* sergerdān-ı ‘ışḳ-ı Ḥaḳ olup (4) *dünyādan bī-ḥāşılın nitekim şabā yili ol ḡayb-ı hüviyyetden koku alup* (5) *mest ü sergerdāndur*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Kārbān būy-ı zūlf-i yāre uğrayam diyü (6)

Ṭaḡlara düşmiş şabā yıllar ḥarāmiler gibi

(8) *Zihī himmet ki Ḥāfız* (7) *rāst ez-dünyā vü ez-‘uḳbā*

Zihī himmet Ḥāfızuñdur ki dünyādan (8) *ve ‘uḳbādan*

Neyāyed hīç der-çeşmeş be-cüz ḥāk-i ser-i küyet

Hīç (9) *gelmez anuñ gözine senüñ maḥalüñ topraḡından ḡayrı* murād budur ‘āşīḳ-ı (10) ‘ālī-himmet *mā zāḡa'l-başaru ve mā taḡā*⁸⁹³ ḥasebince dostdan ḡayrıya naẓar (11) *itmeyüp terk-i dünyā ve ‘uḳbā itmek gerek*

Beyt

+---/+---/+---/+---

‘İlāc-ı derd pursī(12)dem ṭabīb-i ‘ışḳ-rā rūzī

Zi-fıkr-i ‘uḳba vü sevdā-yı dīnī (13) *dād perhizem*

VELEHU EYẒAN [G.87]

[Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün]

(1) *El-minnetu li'llāh ki der-i meygede bāzest*

(14) *Minnet Allāha ki meyḡāne ḳapısı açıḳdur*

Z'ān rū ki merā ber-der-i ü rüy-ı (15) *niyāzest*

⁸⁹³ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur'ân, Necm 53/17).

Ol yüzden ki baña anuñ kapusına niyāz yüzi vardır (16) murād meygededen maḳām-ı talebdür mu‘ābid ve mesācidden lācerem (17) her kaçan niyāz yüzün getürseñ sedd ü redd yokdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Biyā ey (18) t̄alib-i kıymet behā naḳdest ü şeh hāzır

Ki ān sultān nefermā(19)yed ber-ü-rā sāl-ı āyende

(2) Hūmhā heme der-cūş u hūrūşend zi-mestī

(20) *Küpler dükeli cūş u hūrūşda dururlar mestlikden*

V’ān mey ki (21) der-āncāst ḥaḳīḳat ne mecāzest

Ve ol şarāb ki andadur ḥaḳīḳatdūr [M120b] (1) *mecāz degüldür* murād küplerden şeyḫ [ü] mürşid ve ehl-i ḥāl olandur ki cūş (2) u hūrūşda ve şevḳ u ḥāletde dururlar

(3) Ez-vey heme mestī vü hūrūşest (3) u tekebbür

Küpden dükeli mestlikdür ve hūrūş-ı ‘azametdür (4)

V’ez-mā heme bī-çāregī vü ‘acz ü niyāzest

Bizden dükeli bī-çārelikdür (5) ve ‘acz ü tazarru‘dur murād budur ki mürşid ehl-i ḥālden şādır olan (6) mesti Ḥaḳ ve girye ve zārī ve zuhūr-ı ‘azamet-bārīdür ve bizden (7) tenezzül ve teslim ve tezellül ve ‘arz-ı ḥācetdür ki mürīde edeb budur (8)

(4) Rāzī ki ber-i ḥaḳ ne-guften ü ne-güyem

Bir sırrı ki ḥaḳ katında dīmedük (9) *dimezüz*

Bā-düst be-güyīm ki ü maḥrem-i rāzest

Dosta (10) *dirüz ki ol dost rāza maḥremdür*

Beyt

+ - + -/ + + - -/ + - + -/ + + -

Gel imdi (11) sevdügimi gizlüce saña diyeyin

Ki kimse güşına irişmemiş ḥikāyet(12)dür

(5) Şerḥ-i şiken-i zülf-i ḥam ender-ḥam-ı cānān

Cānānuñ büküm (13) *büküm içinde zülfī kıvrımı şerḥini*

Kūteh ne-tevān kerd ki in kışşa (14) dırāzest

Kışşa itmek olmaz ki ol kışşa uzundur murād budur ki (15) merātib-i ḡayb-ı hüviyyet aḥbārdan tafşil itmek gerek ki beyāna muḥtāc ve baş-ı (16) kelām itizā ider maḳāmdur

Beyt

- - +/ + - + -/ + - -

Bā-zülf-i tu kışşahā ki dārem

Kūteh (17) ne-kunem ki şeb dırāzest

(6) Bār-ı dil-i Mecnūn ḥam-ı turre-i Leylī

Mecnūnuñ göñli (18) yüki Leylīnūñ turre-i бүкліmidür

Ruḥsāre-i Maḥmūd kef-i pāy-ı āyāzest

(19) *Maḥmūduñ yañağı āyāzuñ ayağı ayāsıdur* murād mısrā‘-ı evvelde (20) budur ki ‘āşıkuñ bār-ı [ḥā]tırı ya‘nī ḡamı ma‘şūḳ-ı ḥaḳīkī ḥazretinūñ (21) ḡayb-ı hüviyyeti gerekdür [bu beyt nüsaḥ-ı muḥtelifedür bu faḳīr ihtiyār itdügi eṣaḥḥ ve eṣebbdür]

[Ez-ān Sa‘dī

+++/-+--/+--

Dest-i Mecnūn u dāmen-i Leylī

Rūy-ı Maḥmūd ḥāk-pāy āyāz]

Beyt [M121a] (1)

---/+--+/-+--

Ān gū ḡam-ı ḡayr-ı düst dāned

Mī-dān tu ki hīç ne-dāned

Ve murād mısrā‘-ı (2) ṣānīden budur ki ‘āşıḳ ma‘şūḳa kemāl-ı tazarru‘ ve tezellülde gerekdür

Beyt

---/+--+/-+--

Dil key ne-kuned (3) niyāzmendī

Sermāye-i ‘āşıḳī niyāzest

(7) Ber-duḥteem dīde çü bāz ez-heme ‘ālem

(4) *Döñmişem gözi toğan gibi dükeli ‘ālemden*

Tā dīde-i men ber-ruḥ-ı zībā-yı tu bāzest

(5) *Tā benüm gözüm senūñ yaraşuḳ yüzüñe açılmışdur* murād zāhirdür ki dost yüzine göz açup (6) ṭālib-i dīdār olan cemī‘ māsivāu’llāhdan göz yummaḳ gerek

(8) Der-Ka‘be-i kūy-ı (7) tu her ānkes ki der-āyed

Senūñ maḥallūñ Ka‘besine her kimse ki gele

Ez-ḳible-i (8) ebrū-yı tu der-‘ayn-ı namāzest

Senūñ ḳaşuñ ḳiblesinden ‘ayn-ı namāzdadur (9) murād budur ki her kim ki mescide gelür *intizāru’ş-ṣalāt mine’ş-ṣalāt*⁸⁹⁴ mücebince (10) ‘ayn-ı namāzdadur yā her kim ki cānib-i İlāhiye teveccühdedür fikri ve zikri Ḥaḳ te‘ālā (11) ‘ibādeti olup ‘ayn-ı namāzdadur

Beyt

+++/-+--/+--

⁸⁹⁴ انتظار الصلاة من الصلاة Namaz (itibariyle) namazı bekliyorum.

Be-her vaqtı ki rûy ârî be-sûyeş

Dilâ (12) bûğzâr hoş vaqt namâzest

(9) Ey meclisiyân sûz-ı dil-i Hâfız-ı miskîn

Ey ehl-i (13) meclis Hâfız-ı miskînün gönli harâreti

Ez-şem' be-pursîd ki der-sûz u güdâzest

(14) *Mumdan şoruñ ki harâretde ve erimekdedür* murâd budur ki ehl-i derd olan (15) bilür ehl-i derdün hâlini

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Şem' -i âgâhest her şeb ez-dil-i pür-sûz-ı men (16)

Küşei bi'nşined ü girye besî ber-rûz-ı men

VELEHU EYŻAN [G.88]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilân]

(1) Hâşıl-ı kârgēh-i kevn ü mekân (17) in heme nîst

Kevn ü makân dergâh u dükkānuñ hâşılı bu deñli yoğdur (18) [*kârgēh* bunda kârgāh lafzından muhaffedür ki dergāh ve dükkān ma' nâsinadur ammā kârgēh lafzı ki aşı ol gergef ma' nâsinadur bunda ol murâd olmak münâsibdür degüldür]

Bâde pîş âr ki esbâb-ı cihân in heme nîst

Şarâbı öñe getür ki (19) *esbâb-ı cihân bu deñli yoğdur* murâd budur ki kârḥâne ve dükkāndan (20) hâşıl olan bî-beḳâdur

Beyt

++---/++---/++---/++-

Heme rāyend cihân-rā ne-buved hîç vefâ (21)

Mîhr-i u der-dil-i ḥod ez-çi nişānîd şümā

Ve esbâb-ı cihân âḥirete bile gitmez [M121b] (1)

Beyt

+---/++---/++---/++-

Tevāngerî ne be-mālest nezd-i ehl-i kemāl

Ki māl tā leb-i kürest (2) ba' d ez-ân a' māl

Lācerem 'ışķ-ı İlāhî ele getürmek gerek ki *ve'l-bāḳiyātü's-şāliḥātü* (3) *ḥayrun 'inde rabbike sevāben ve ḥayruñ emelen*⁸⁹⁵ muḳteżāsınca bāḳî ve nāḳî' olan oldur (4)

(2) Ez-dil ü cān şeref-i şoḥbet-i cānān ḡarāzest

⁸⁹⁵ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır. (Kur'an, Kehf 18/46).

Dil ü cāndan şöhet-i cānān (5) şerefi ğarāzdur

Heme ānest ve ger ne dil ü cān in heme nīst

Dükeli (6) oldur yoḥsa dil ü cān bu dükeli yoḥdur murād budur ki insānda ḳalb-i derrāk ve (7) rūḥ-ı pāk vardur vuşlat-ı şöhet-i Ḥaḳ şerefin taḥşil itmek ğarāzı (8) içündür ve cümle oldur ki maḳşūd-ı aşlıdür vesile ve vāsıta menzile-ti ‘ademdedür (9)

(3) Devlet ānest ki bī-ḥūn-ı dil āyed be-kenār

Devlet oldur ki gönül ḳaninsuz (10) ya‘nī āsānlık ile kenāra gele

Verne bā-sa‘y-ı ‘amel bāğ-ı cihān in heme nīst

(11) *Yoḥsa ‘amel sa‘y-ı ile bāğ-ı cinān bu dükeli yoḥdur* murād budur ki sa‘ādet (12) ol kimsenüñ ki kūşış-i ‘amelsüz fazl-ı Ḥaḳḳa maḳḥar ola ve zaḥmet ile olan (13) cemāl-i cānān gerek bāğ-ı cinān degül

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

‘Ārif iseñ zaḥmeti (14) çek ol daḥi gülnār için

İtme ‘ābid-veş ‘ibādet cennet için (15) nār için

(4) Minnet-i Sidre vü Tūbā zi-pey sāye me-keş

Sidre ve Tūbā minneti (16) gölge için çeke

Ki çü ḥoş bingeri⁸⁹⁶ ey serv-i revān in heme nīst

Ki eger nazar iderseñ (17) ey serv-i revān bu dükeli yoḥdur murād budur ki şecerden murād şemerdür zaḥmet ve minnet (18) anuñçün çekilmek gerek mücerred sāye için zaḥmet ve minnet lağvdur

Beyt (19)

++---/++---/++---

Zaḥmet ān şecer me-keş ki ez-ū

Ber-ne-bāşed hemin būd sāye

(5) Penc rūzı ki (20) der-in merḥale muhlet dārı

Biş günlük ki bu konaḳda mūhletüñ vardur (21)

Ḥoş beyāsāy zamānı ki zamān in heme nīst

Ḥoş degülin bir zamān ki zamān [M122a] (1) bu deñlü yoḥdur murād budur ki dünyā dāru’l-ḳarār degüldür bunda müddet-i ḳalile (2) ki mütemekkinsen dünyā ğamın yime ve taḥşil-i māl ve cāh için te‘eb çekme az zamānda (3) istirahat-ı ferāğ-ı dünyā ile ‘amel-i āḥirete meşğül ol

Beyt

++---/++---/++---/++---

⁸⁹⁶ ‘*Ki ḥoş bingeri*’ ibāresi müstensih tarafından ‘*Ki çü ḥoş bingeri*’ şeklinde tashih edilmiştir.

Ġam u şādī-i (4) cihān-rā ne-buved hīç beķā

Bihter ānest ki men ħātır-ı ħod ħoş dārem

(6) Ber-leb-i (5) baħr-ı fenā muntazırım ey sākī

Fenā deñizi kenārında muntazırız ey sākī

Furşatī dān ki (6) zi-leb yā be-dehān in heme nīst

Bir furşat bil ki lebden dehāna dek bu (7) dükeli yoķdur murād baħr-i fenādan dünyādur ki bunuñ kenārında maħv u (8) fānī olmaķ şadedindeyüz pes ey sākī-i şarāb baķī furşatı fevt (9) itme lebden aģza var niceye dek beķāya i‘ timād yoķdur

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ĥalīfe-zāde-i (10) Ĥaķķı be-şūret ü ma‘ nā

Be-penc rūze-i fānī ħirā şudī mağrūr

(7) Ez-tehettük (11) me-kun endiše vü çün gül ħoş baş

Perde yırtılmaķdan endiše itme ve gül gibi (12) ħoş ol

Z’ān ki temķin-i cihān-ı güzērān in heme nīst

Zirā geçici cihānuñ (13) ħudret ü mekān virmesi bu dükeli yoķdur murād budur ki cihān baña ħudret ü (14) ‘ izzet ve mekān u devlet virdi sülūk-ı tarīķat idersem perde-i ‘ izzetüm (15) yırtılır diyü fikr idüp yırtılup açılmaķdan kaçma gül gibi yırtılup (16) açılup ħoş-ħāl ol cihān fānī ħaķ bākī vuşūline māni‘ olmasun (17)

Beyt

- - + / + - - + / + - - + / + - -

Ez-çeşm-i cüz ān cān u cihān-rā güzēr āyend

Tā ħoş güzērānīm cihān-ı (18) güzērān-rā

(8) Zāhid imen me-şev ez-bāzī-i ġayret zinhār

Ey zāhid emīn olma ġayret (19) oyunından şaķın

Ki reh ez-şavme‘ e tā deyr-i muğān in heme nīst

Ki yol şavme‘eden (20) kilīsā-yı muğāna dek ya‘nī ba‘d mesāfe bu dükeli yoķdur murād budur ki zāhid (21) zūhdine mağrūr olmamaķ ve mekr-i Ĥaķdan ġāfil ve emīn olmamaķ gerek ki [M122b] (1) el-emnū minā’l-lāhi te‘alā küfri⁸⁹⁷ ħasebince emn ħaķādur hem ‘ ibādet idüp hem ħavf (2) itmek gerek

Ĥıt‘a

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

Ĥān-rā berī ez-şavma‘ a der-deyr-i kibrān efgenī

Vīn-rā berī (3) ez-bütgede ser-ħalkā-ı rindān kunī

Çün vü ħirā derķār-ı tu ‘ aķl-ı zebūn-rā key resed (4)

⁸⁹⁷ الامن من الله تعالى كفر Allah'ın azabından emin olmak da küfürdür. (Diğer Arapça İbâreler).

Fermān dih mutlak tu bī-ḥükmi ki ḥ'āhī ān kunī

(9) Derdmendī-i men sūḥte-i zār u nizār

(5) Ben yanmış zār u za'ifūn derdmendlik ya'nī āşikāredür

Zāhiren ḥācet-i taqdīr ü (6) beyān in heme nīst

Zāhiren taqdīr ü beyān ḥāceti bu dükeli yoḡdur (7) ya'nī zā'iddür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Beñzemeñ şarulığından ey meh-i bed mihr-i yār

Gün yüzüni (8) sevdüğim rüşen degül mi gün gibi

(10) Nām-ı Hāfız raḡam-ı neng peziṛruft velī

Hāfızuñ (9) nāme ve şöḥreti 'ār raḡamın ḡabūl itdi ammā

Piş-i rindān raḡam-ı sūd u ziyān (10) in heme nīst

Rindler önünde işşı ve ziyān raḡamı bu dükeli yoḡdur

Beyt (11)

+++ / +++ / +++ / ++-

Rind-i 'ārī buved ez-'āriyet-i 'ār ber-ān

Faḡr-ı rindān buved ez-terk-i heme 'ār-ı (12) cihan

VELEHU EYŻAN [G.89]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Çi luṭf būd ki nāḡāḡ reşḡa-ı ḡalemet

Ne luṭf (13) idi ki nāḡāḡ senüñ ḡalemüñ nemi

Huḡuḡ-ı ḡizmet-i mā 'arže kerd ber-keremet

(14) Bizüm ḡizmetimüz ḡaḡlarını 'arż eyledi senüñ keremüñe şöyle ḡikāyet iderler
(15) ki H'āce Hāfızuñ bir 'ālī-cenāb kimseye intisābı olup du'ā-yı (16) devletine
iştiḡālī olup ol kimse bir āḡir yerden mektüb (17) irsāl idüp H'āce Hāfıza selām
yazmış bu daḡı anuñ cevābında bu ḡazeli (18) dimiş meḡer ol kimse bunu ferāmüş
itmiş imiş anuñçün reşḡa-ı ḡalemüñ (19) bizüm huḡuḡ-ı ḡizmetimüz keremüñe 'arż
idüp uñdurmuş dir pes murād (20) bunda erbāb-ı devlete naşihatdur ki mest-i devlet
olup aḡıbbāyı (21) ferāmüş itmek ḡaşlet-i ḡabīḡedür

Ḳıṭ'a

+++ / +++ / ++-

Ey besā düstān u yārān-rā [M123a] (1)

Ez-Hudā ḡ'āstīm manşıb u cāḡ

Çün resīdend ānçinān ḡeştend (2)

Ki merā ḥod ne-dīdeend be-rāh

(2) Be-nūk-ı ḥāme raqam kerdeī selām-ı merā

Qalem ucı ile yazmışsın (3) selām baña

Ki kārḥāne-i devrān mebd bī-raqamet

Ki devrān kārḥānesi (4) senüñ raqamuñsuz olmasun murād bundan mektüb-ı ileyh olana penddür ki (5) selām u kelām ketb idene du‘ ā-yı ḥayr itmek gerek

Rubā‘ i

+-+ -/+ + -/+ + -/+ + -

Zihī selām-ı tu āsāyiş-i (6) sekīne-i rūḥ

Zihī kelām-ı tu miftāḥ-ı genchā-yı fütūḥ

Menem ki dād zi-ṭūfān-ı (7) ḡam ḥalāş merā

Müfāvazāt-ı kerīm-i tu çün sefine-i Nūḥ

[Cem‘ -i müfāvaża söz sürmek ve ḥaber göndermek ma‘ nāsınadır]

(3) Ne-güyem ez-men-i miskīn (8) be-sehv kerdī yād

Dimezin ki ben miskīnden sehv ile yād eyledüñ

Ki der-ḥisāb-ı (9) ḥired sehv nīst der-ḳalemet

Ki ‘aql ḥesābında sehv yokdur ḳalemüñde murād bundan (10) daḥi mektüb-ı ileyh olana nuşḥdur ki mektüb irsāl idene sehv nisbet (11) itmeyüp kerem isnād itmek gerek

Beyt

Kitābun şerīfün ilā men şerīf⁸⁹⁸ (12)

Bi-lafzin ‘ acibin ve ḥaṭṭin ḡarīb

(4) Merā zelīl megerdān be-şükr-i ĩn tevḥīḳ

Beni zelīl (13) ḳılma bu tevḥīḳ-i ĩlāhī şükr-i ile

Ki dāştet devlet-i sermed ‘ azīz ü muḥteremet

Ki dutdı devlet-i sermed senī ‘ azīz ve muḥterem murād bundan (14) ‘ azīz ve muḥterem olana penddür ki yār-ı ḳadīmi ve āḡ diyeni ferāmūş itmemek (15) gerek

Şi‘ r

‘ İzā mā ḡābe ‘ anke eḥūke vakten⁸⁹⁹

Velem yektub ileyke fe-ḳad cefākā (16)

(5) Biyā ki bā-ser-i zūlfet ḳarār ḥ‘ āhem best

Gel ki senüñ zūlfüñ ucı ḳarār (17) baḡlasam gerek

⁸⁹⁸ “Bu şerefli bir mektûpdur ve acâyib lafızlarla ve garip bir hatla şeref sâhibi bir kişiye yazılmıştır.”

⁸⁹⁹ “Eğer kardeşin senden bir vakit uzaklaşmışsa ve sana mektûp da yazmamış ise sana eziyet etmiştir.”

Ki ger serem be-reved ber-ne-dārem ez-ḳademet

Ki eger başım giderse (18) daḡı ḳaldurmayam başı ayaḡuñdan murād bundan naşihatdur ol kimseye ki (19) bir şāhib ni‘ metüñ iḡsānın gören anuñ ḡizmetinde ḳā’im gerek

Beyt (21)

+++/-+--/+--

Her ki-rā ber-simāṭ be-nişestī

Lāzım āmed be-ḡidmeteş ber-ḡāst

(6) Zi-ḡāl-i mā [M123b] (1) dilet āgeh şevved meger vaḡtī

Bizüm ḡālimüzden senüñ gönñlün ḡaberdār olur ammā bir vaḡtde (2)

Ki lāle ber-demed ez-ḡāk-ı kuştegān-ı ḡamet

Ki lāle bīte senüñ ḡamuñ maḡtüllerinüñ (3) topraḡından murād bundan ni‘ metde olan miḡnetde olanuñ ḡālin bilmezken (4) beyāndur

Beyt

+---/+---/+---/+---

ḡaber ez-ḡākhā-yı sīne-i men nīst ḡübān-rā

Ez-in ḡam (5) ḡāk mī-sāzem men-i bī-dil ḡirībān-rā

(7) Şabā zi-zülf-i tu bā-her ḡülü ḡadış rāned

(6) Şabā senüñ zülfünden her bir ḡüle söz sürdi

Raḡīb key reh-i ḡammāz dād der-ḡaremet

(7) Raḡīb ḡaçan ve nite yol virdi ḡammāza [ya‘nī şabāya] senüñ ḡaremüne murād *raḡīb (8) ve ‘adūdan* şikāyetdür ki ḡammāza māni‘ olmazlar

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Dād ez-dest-i (9) raḡīb-i dīv-siret ey perī

Gū ber-ān-rā rehberest ü nīḡu ān-rā māni‘ (10)est

(8) Tü-rā zi-ḡāl-i dil-i ḡastegān ḡi ḡam ki müdām⁹⁰⁰

Saḡa ḡasta gönñüller ḡālinden ne ḡam (11) ne ḡam ki dā’im

Hemī dihend şarāb-ı ḡızır zi-cām-ı Cemet

Virürler āb-ı ḡayātı (12) saḡa cām-ı Cemden murād bundan ḡanī ve şāḡiḡ olan faḡīr ve marīz olanuñ (13) ḡālin bilmedüḡin beyāndur

Beyt

+---/+---/+---/+---

⁹⁰⁰ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:

Revān-ı reşne-yi mā-rā be-cür‘ āi deryāb

Ḳü mī-dehend zülāl-i ḡızır zi-cām-ı Cemet

Tü-râ ki hest zi-sâ' ad dü âstîn pür sîm

Çi dâni (14) hâl kesî-râ ki nîst habbe vü nîm

(9) Dilem muķîm-i der-i tûst hürmeteş mî-dâr⁹⁰¹

(15) Benüm gönîlüm senüñ kapuñ muķîmidür muķterem dut anı

Be-hük-m-i ân ki Hudâ dâştet (16) bî-ele-met

Oİ hük-m ile ki Allâh dutdı seni elemsiz murâd bundan (17) muhtâc-ı ileyh olan muhtâc olanuñ hâcetin revâ itmek şükr-i ni' met idügin (18) beyândur

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Hâcetin ile revâ muhtâc olanuñ serverâ

Gayra muhtâc (19) olmaduğunuñ virüp şükrânesin

(10) Kemîn gehîst tu hoş tîz mî-revî huş dâr

(20) Pusı yetidür sen hoş tîz gidersin 'aķluñ dut

Me-kun ki kerd ber-âyed zi-şeh(21)-reh-i 'ademet

[*Şeh-reh* lafzı şâh-râh lafzından muhaffefdür ulu yol ma'nâsına ki halk aña sulţân yolu dirler] *tîz-revlik itme ki toz kalkar saña 'adem şâh-râhından* murâd [M124a] (1) bundan erbâb-ı devlete naşîhatdur ki gurûr atına süvâr olup katı (2) sürmemek gerek ki nâgâh sulţân yolundan toz kalkar ya' nî havâdis-i belâ ve mevt zuhûr ider

Beyt

Huş dâr u 'inân-keşîde rev k'âķir kâr

Ber-merkeb-i çüpîn (4) zi-cihân h'âhî reft

(11) Hemîşe vaķt-i tür ey 'îsî-i şabâ hoş bād

Dâ'imâ (5) *ey şabâ 'îsîsi senüñ vaķtün hoş olsun ki* ['îsî lafzınıñ şabâ lafzına izâfeti izâfet-i müşebbehin bih ile'l-müşebbehdür]

Ki cân-ı Hâfız-ı dil-haste zinde şud (6) be-demet

Ki dil-haste Hâfızuñ cânı dirildi senüñ nefsün ile murâd (7) 'îsî-i şabâdan kendüye dost haberin getürendür ki anuñ kelâmı buña (8) tâze cân virdi

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ey ki ez-âb-ı hayât-ı sühan-ı çün cānet (9)

Der-ten-i mürde-i men cān-ı diger peydâ şud

VELEHU EYẒAN [G.90]

⁹⁰¹ Bu beyit derkenarda şu şekildedir:
Be-hük-m-i ân ki Hudâ dâşt bî-gam u ele-met
Be-hük-m-i ân ki be-rev hest eyâdi-i ni' met

[Bundan akdam şeyh müfârağatın beyân itmiş idi hâliyâ mürîd müfârağatın zıkr ider]

[Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ulün]

(1) Ey şâhid-i kıdsî ki keşed (10) bend-i niķābet

Ey kıdsî maķbûb kim açar senüñ niķābuñ bendini ya' nî (11) peķeñi

Vey mürġ-i behiştî ki dihed dāne vü ābet

Ey cennete mensûb kuş (12) kim virür dāneñi ve şuyuñi murād bundan dūr olan mürîdüñ diyār-ı tã' atüñ (13) ve ehl-i kıds ve cennetüñ firķati içün nevķe ve feryāda irşāddur anuñçün (14) dir

(2) H̱ābem be-şud ez-dide der-în fikr-i ciger-süz

Uyķum gitdi gözden (15) bu ciger yaķıcı fikrde [şeyhüñ mürîd-i maķbûbı gibi maṭlûbıdur]

K'āġuş-ı ki şud menzil ü me'vā-geh-i ẖābet

Ki kimüñ (16) kucaġı oldı uyķuñ menzili ve me'vā-gāhı ba' zı nûsaķda bu beyttten (17) bedel bu beyt vāķı' olmışdur

Reftî zi-kenār-ı men-i dil-ķaste bināgāh

Gitdüñ (18) ben dil-ķastenüñ kenārından vaķtsüz

Tā cāy-ı ki şud menzil ü āsāyiş ü ẖābet

(19) *Tā kimüñ yeri oldı menzilüñ veistirāķatüñ ve uyķuñ* murād bundan mürîd (20) şeyh nazarından kemāl bulmadın gitmek mezmûm idüġine işāretdür

(3) Her nāle vü feryād (21) ki kerdem ne-şenîdî

Ya' nî nāle ve feryādım saña irişmedi

Peydāst nigārā ki bülendest cenābet

[M124b] (1) *Zāhirdür ey nigār ki yücedür cenābuñ* murād bundan 'ālî-cenāb olan (2) mürşid şeyhüñ pendini işġā itmedigine tã' ndur ve mütekebbir olup derdmendüñ (3) feryādın işitmeyene istihzādur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Tüvāngerî keşedet süy-ı ucb u naķvet ü nāz (4)

Hoşest faķr ki dāred hezār süz u güdāz

(4) Derviş nemî-pursî vü tersem ki ne-bāşed

(5) Dervişî şormazsın ķorķarın ki olmaya

Endişe-i āmurziş ü pervā-yı şevābet

(6) *Yarlıġanmaķ fikri ve şevāb kayısı saña* murād bundan fikr-i maġfîret ve pervā-yı şevāb (7) olmamaķ mezmûm u şüm idüġine tenbîhdür ve *miftāķü'l-cenneti ķubbü'l-*

*mesākīne*⁹⁰² (8) mücebince dervîşlerüñ muhabbeti ve ri'āyeti memdüh u müteyemmendür aña işāretdür (9)

(5) Ey ƙaşr-ı dil-efrüz ki menzilgeh-i ünsî

Ey gönül nûrlandırıcı köşk ki (11) *üns ü mu 'āneset menzilgāhısın*

Yā Rab me-kunād āfet-i eyyām-ı ƣarābet

(11) *Yā Rab eylesün āfet-i eyyām seni ƣarāb* murād ƣaşrdan ƣānƣāh u menzil-i
(12) 'ibādetdür egerçi zāhir ehl-i dünyā ƣaşrına du'ādur ammā maƣşūd-ı muƣaddeme-i (13) dār-ı beƣādur

Ƙıı' a

--+/--+--+/+--+/-+-

Mā ƣaşr u ƣārdāƣ der-în 'arşa-ı fenā

Çün 'ād u (14) çün Şemūd muƣarnes nemî-kunîm

Cüz ƣaşr-ı 'ışƣ der-în sāht-ı hülūd

Çün (15) Nūh u çün Hālîl mü'esses nemî-kunîm

(6) Dūrest ser-i āb der-în bādiye huş dār (16)

Iraƣdur şunuñ başı bu şahrāda 'aƣl dut

Tā gül-i beyābān ne-firîbed (17) be-serābet

Tā beyābān ādemi aldamaya seni serāb ile murād bundan tālîb-i Hāƣƣa (18) penddür ki āb-ı ƣayāt-ı ma'nevî başı ba'iddür 'aƣluñ başuña cem' idüp (19) mürşid-i kāmîl bulup aña itbā' gerek kendüyi ādem gibi gösterüp ve āb (20) olmayanı āb gösteren şeyh-i nāƣışa iƣtidā itmemek gerek [*gül* beyān-ı ādemîdür *beyābān* görünür ile olan anı ādem şanur anuñ ardına düşüp yoldan ƣıƣup helāk olur ve *serāb* ıssı günlerde şahrālarda şu gibi görünen yuƣaruda bir kerre daƣı beyān olunmuşdur]

Beyt (21)

--+/--+--+/+--+/-+-

Ey besā İblîs-i ādem-rüy hest

Pes be-her destî ne-bāyed dād dest [M125a] (1)

(7) Tîrî ki zedî ber lebem ez-ğamze ƣaıā refı

Bir oƣ ki urduñ benüm gönülüme ƣamzedem (2) *ƣaıā ƣitdı* ya'nî ƣaıā idi yā rāst doƣunmadı

Tā bāz ƣi endîşe kuned rāy-ı (3) şevābet

Tā ƣirü ne fîkr ü tedbîr ider rāy-ı şevābuñ murād budur ki mürîd 'ālî-cenāb (4) olsa şeyhî rencide-ƣātır ider ƣaıāsın bilmez [vaƣtest ki feryād resed fîkr-i şevābet]

Ƙıı' a

--+/--+--+/+--+/-+-

⁹⁰² مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْمَسَاكِينِ Cennetin anahtarı, miskin/fakirlerdir. (Hadîs), Kaynak Kitap: Risâletü'l Kuşeyrî, Hadîs No: 66.

Hakkâ ki bî-mütâbe‘ et-i pîr-i rāh (5) dān
Tālib becāy-ı maṭlab u maṭlûb-ı reh ne-yâft
Ez-hiç rû be-hiç (6) derî reh nemî-dihend
Ān-râ ki z’âstâne-i ū rûy-ı dil be-tâft

(8) Tâ der reh-i (7) pîrî be-çi âyîn revî ey dil

Tâ pîrlik yolunda ne kânûn ile gidersin (8) ey gönûl

Bârî be-ğalat şarf şud eyyâm-ı şebâbest

[Bârî Hâk te‘ alâ ma‘ nâsına gelür ve edât-ı taḥayyür ile kelime-i taḥassür olur bunda taḥassür zâhirdür] [Pîrlik şeyhlik ve irşad daḥî murâd olsa cā’izdür] (9) *hayf ki ğalat ile harc oldı yigitlik eyyâmı* murâd bundan (10) pîrlik zamânında kemâl-i şalâh u ihlâş üze olmağa irşâddur (11)

Beyt

+---/+---/+---/+--

İlâhî be-hengâm-ı pîrî me-râ

Temennâ-yı nefis-i cevânân me-dih

(9) Râh-ı dil-i ‘uşşâk (12) zed ân çeşm-i ḥumârî

‘Âşıklar gönüli yolın urdı ol ḥumârî göz (13)

Peydâst ez-în şîve ki mestest şarâbet

[Şarâba mest ıtlâkı be-ṭarîkü’l-mübâlağadur ricl-i ‘adl gibi ‘âdil ma‘ nâsına ve ‘azâb-ı elim gibi mü’ellim ma‘ nâsına ba‘zı nüsahda hestetdür zîrâ hest lafzınuñ mefhûmında est lafzınuñ ma‘ nâsı mu‘teberdür] *zâhirdür bu şîveden (14) ki mest idicidür şarâbuñ* murâd *çeşmden* ‘ayndur ve ‘ayn lafzınuñ bir (15) ma‘ nâsı zât-ı şey’dür ve bundan zât-ı Hâk murâddur çün zât-ı Hâk (16) tecellî ide ‘âşıklar mest olup gayrı ṭarîke gidemezler ki keyfiyyet-i (17) İlâhiyye ile mütekeyyif olup ḳalurlar

Rubâ‘î

-+---/-+---/-+---/-+--

Ez-saḳîhem rubbehem bîn (18) cümle-i esrâr-ı mest

V’ez cemâl-i lâyezâlî heft ü penç ü çâr mest (19)

Ten çü sâye ber-zemîn ü cân-ı pāk-ı ‘âşıḳân

Der-behişt-i ‘adn (20) *tecrid tahtehe’l-enhâr*⁹⁰³ mest⁹⁰⁴

(10) Hâfız ne ḡulāmîst ki ez-ḥ’âce gurîzed

(21) Hâfız ol ḳul degüldür ki efendiden ḳaçā

⁹⁰³ تَجْرِی تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ (İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur. (Kur’ân, Tevbe 9/100).

⁹⁰⁴ Mevlânâ, Dîvân-ı Şems, Gazel Numarası: 398

Luṭfî kun ü bâzâ ki ḥarâbem zi ‘itâbet

[M125b] (1) *Bir luṭf kıl girü gel ki ḥarâbın ‘itâbuñdan* murâd budur ki şeyḥ ü mürşid kendüyi ḡulâm u (2) ḥıdmetkâr bilmek gerek anuñçün meşâyiḡ yazdukları mekâtibde ‘unvânlarını (3) ḥâdimü’l-fuḡarâ diyü yazarlar ve tenbîh vardır ki mürîd ü ṭâlib ne ḡadar ‘âlî-cenâb (4) ise daḡı şeyḡe gelmek gerek ki *ni‘me’l-emîrû ‘alâ-bâbî’l-faḡîrî ve bi’si’l-faḡîrû* (5) *‘alâ-bâbî’l-emîrî*⁹⁰⁵ ḡasebince emîr faḡîre gelmek memdûḡdur

Beyt

+++ / +++ / ++-

Âftâb (6) ez-‘uluvv-ı himmet-i ḡîş

Hem be-tâbed be-ḡâne-i dervîş

ve faḡîr emîre gelmek (7) mezmûmdur belki istiḡnâ gerek zîrâ fi’l-ḡaḡîḡa dervîş-i sâliḡ muḡtâc-ı ileyhdür (8)

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / ++-

Pâdşâḡi zi-ehl-i faḡr ṭaleb

Ân sebaḡ bürdegân-ı ‘arşa-i cûd (9)

Ki ne-yerzed be-nezd-i himmet-şân

Heme naḡd-i vücûd-ı ḡalb-i vecûd (10)

VELEHU EYẒAN [G.91]

[Mef‘ ülü Mefâ‘ ilü Mefâ‘ ilü Fe‘ ülü]

(1) Ân Türk-i perî-ḡihre ki dūş ez-ber-i mâ refî

Ol perî yüzlü güzelle (11) *dün gice bizüm ḡatımızdan ḡitdi*

Eyâ ḡi ḡaṭâ dîd ki ez-râḡ-ı ḡaṭâ refî

(12) *‘Acabâ ne ḡaṭâ ḡördi ki ḡaṭâ yolından ḡitdi* ya‘ nî ḡitdiḡi yol ḡaṭâ yolıdır (13) ṭarîḡ-i şavâb degüldür murâd *Türk-i perî-ḡehreden* nefsdür ki rûḡuñ maḡbûbıdır (14) ve *ḡiceden* murâd cihân-ı muzlimdür ve dūn gice ḡitdüḡi sâbıḡan hevâya ve mâsivâya (15) mâ’il olduḡıdır ve rûḡı anuñ ile fütûḡı terk itdüḡi ḡaṭâdur lâcerem (16) muşâḡabet-i rûḡdan ve ḡıdmet-i Ḥaḡdan ḡaṭâ ḡörmeyüp ḡaṭâ yolından mâsivâya (17) ḡitmişdür [beyt-i mezkûrda lafz-ı siyeh ma‘ nâsına daḡı olmaḡ münâsibdür]

(2) Tâ refî me-râ ez-naḡar ân ḡeşm-i cihân-bîn

Tâ ki ḡitdi benüm naḡarımın ol (18) *cihân ḡörici ḡöz*

Kes vâḡıf-ı mâ nîst ki ez-ḡeşm ḡihâ refî

Kimse bizüm vâḡıfımız (19) *degüldür ki ḡözden neler ḡitdi* murâd ol ḡeşmden nefsdür ki cihân ḡöricidir (20) cânân ḡörici degüldür lâcerem ol girecek kimesne

⁹⁰⁵ نِعْمَ الْأَمِيرُ عَلَى بَابِ الْفَقِيرِ وَبِئْسَ الْفَقِيرُ عَلَى بَابِ الْأَمِيرِ Kaynaklarda bu ifadeye benzer bir hadîs bulunmaktadır: نِعْمَ الْأَمِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْفَقِيرِ ، وَبِئْسَ الْفَقِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْأَمِيرِ Fakirin kapına giden emir ne güzel emirdir, Emir in kapısına giden fakir ne kötü bir fakirdir. (Hadîs)

vākıf degüldür (21) ki rûh ‘aynından neler gitdi ki niçe müşâhedeler fevt oldı ve bu hasretten [M126a] (1) ne yaşlar dökdi

(3) Ber-şem‘ ne-reft ez-güzer-i âteş-i dil dūş

Şem‘ üzre (2) *gitmedi gönül âteşi giçmesinden dün gice* ya‘nî gönlüm odı şem‘i yaķar idi (3) ammā ol hālet şem‘e olmadı ki

Ān dūd ki ez-sūz-ı ciger ber-ser-i mā reft

Ol (4) *tütün ki ciger harāretinden bizüm başımız üzre gitdi* murād budur ki rûh yürekden (5) āh ider ciger harāretinden tütünü başa çıkar anuñçün ki nefis muvāfaķat (6) itmeyüp dost yolunda mürāfaķat eylemez

(4) Dūr ez-ruh-ı u dem be-dem ez-çeşme-i (7) çeşmem

Anuñ yañağından ıraķ dem be-dem gözüm çeşmesinden

Seylāb-ı sirişk (8) āmed ü tūfān-ı belā reft

Göz yaşı seylābı geldi tūfān-ı belā gitdi murād rûh (9) nefsün müfāreķatından ve dostuñ firķatından çokluk ağlayup ziyāde müte‘ellim (10) olduğunu beyāndur

(5) Ez-pāy fütādīm çü āmed ğam-ı hicrān

Ayaķdan düşdün (11) *çün firķat ğamı geldi*

Der-derd be-māndīm çü ez-dest devā reft

Derdde (12) *ķalduķ çü elden devā gitdi* murād rûh nefis hicrānından ve dost firāķından (13) ayaķdan düşüp ya‘nî menzil almaķdan ķalup derd-i bī-dermānda ķalduğın (14) beyāndur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Derdime dermān bulunmaz men ķatı dermāndayın

Ĝarķ-ı hūnem (15) ğayret-i firķatle bilmem ķandayın

(6) Dil guft vişāleş be-du‘ ā nāz tevān yāft

(16) *Gönül didi anuñ vişālini du‘ā ile girü bulmaķ olur*

‘Ömrīst ki ‘ömrēm (17) heme der-kār-ı du‘ā reft

Bir ‘ömr ya‘nî müddet-i medīdedür ki ‘ömrüm du‘ā işinde gitdi (18) ya‘nî du‘āya şarf oldı murād rûh-ı tazarru‘ du‘āda olup muvāfaķat-ı (19) nefis-i vaşl-ı dost istedigün beyāndur

(7) İhrām çi bendīm çün ān ķible (20) ne āncāst

İhrāmı nice bağlayalım çün ol ķible anda degüldür

Der sa‘y çi (21) kūşīm çü ez Merve Şafā reft

[Merve Şafā Mekke de bir mevzi‘ün ismidür ki ikisinin ortasında sa‘y olunur ki hācılara ma‘lumdur] *sa‘yda ne durışalum çün Merveden* [M126b] (1) *Şafā gitdi* murād bundan budur ki *en-nefsü hiye’s-šanemu’l-ekberü*⁹⁰⁶ (2) ğasebince nefis rûhuñ

⁹⁰⁶ النفسُ هي الصَّغَرُ الأكبرُ Nefis en büyük puttur. (Diğēr Arapça İbāreler)

ma' bûdîdur ol bile olıcağ ihrām-ı sülûk ve (3) vuşûl ila'llāha bağlanmak müşkildür ve merâtib-i sülûk ve menâzil-i vuşûlde (4) sa'y ' asir ü maqşûduñ huşûli ba' iddür

(8) Dî guft tabîb ez-ser-i hasret (5) çü me-râ dîd

Dün didi tabîb hasret ucından çün beni gördi (6)

Heyhât ki renc-i tu zi-Ķânûn-ı Şifâ reft

Hayf ki senüñ marazuñ (7) şifâ Ķânûnından gitdi murâd bundan şeyhüñ taḥassüridür ki mādām ki (8) nefsi-rûḥ mäsivāya müte'allıkdur vuşûl ila'llāh huşûli kitâb-ı (9) taşavvuf ḥükmüne muḥâlîfdür ve Ķâbil-i ' ilâc degüldür [*Ķânûn* u *Şifâ* ' ilm-i tıbdan birer mu' teber kitâblaruñ adıdur ammâ bunda izâfet ile ma' nî-i lügavî murâddur]

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Derdîst (10) me-râ der dil-i şürîde ki ân-râ

Sâkin ne-tevân kerd be-dermân-ı Aristo

(9) Ey (11) düst be-pursiden-i Hâfız Ķademî nih

Ey dost Hâfız şormağa (12) bir ayak Ķo

Z'ân pîş ki güyend ki ez-dâr-ı fenâ reft

Andan öğrendi (13) ki diyeler dâr-ı fenâdan gitdi murâd budur ki mādām ki rûḥ bedendedür (14) ve dâr-ı fenâdadur çün nefsi mürâfaqat ide vuşûl ila'llāh müyesser (15) ve tedbîr-i dâr-ı beĶâ muḥaşşaldur

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Tedbîr-i ḥod imrûz kun ey ḥ'âce ki ferdâ (16)

Her çend ki feryâd kunî sûd ne-dâred

VELEHU EYŻAN [G.92]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Cüz âstân-ı tüem der-cihân (17) penâhî nîst

Senüñ eşigüñden Ķayrı baña cihânda bir şıgıncacık yoĶdur (18)

Ser-i me-râ be-cüz in der-ḥavâlegâhî nîst

Benüm başıma bu Ķapudan Ķayrı bir ḥavâle (19) yeri yoĶdur murâd bundan zâhirdür ki mütevekkil olanuñ 'atebe-i HâĶdan (20) ve anuñ Ķapusından Ķayrı penâhî ve ḥavâlegâhî yoĶdur

Beyt

Ne-dârem (21) hîç kes-râ men penâhî

Çü tu fermüde-i firru ila 'llāh⁹⁰⁷

(2) 'Adū çü tiğ [M127a] keşed men siper biyendāzem

Düşmen çün kılıc çeke ben kalkanı atdım ya' nî cenge (2) ve def'e mübāşeret itmezem ki

Ki tiğ-i mā be-cüz ez-nāleī ü āhī nīst

Ki bizüm kılıcımız (3) nāle ve āhdan ğayrı yoğdur ve degüldür murād budur ki silāhu 'z-zu' efāi 'ş-şikāyetü⁹⁰⁸ (4) mücebince benüm gibi faķır za' ifüñ cengi zāhir ile (5) degüldür gāh nāle vü āh iledür

(3) Zi-rāh-ı kūy-ı ħarābāt ber-netābem rüy⁹⁰⁹

(6) Meyhāne mahallesı yolından yüz döndürmezem

K'ez-ın bihem be-cihān hıç rüy u (7) rāhī nīst

Ki bundan yek baña cihānda hıç yüz ve yol yoğdur murād (8) kūy-ı ħarābāt dan ' ıřķ-ı ilāhī ve keyfiyyet-i zevķ ü şevķ taşşıl olunan (9) maķāmdur mescid ü ħānķāh u meclis-i va' z u zıkr gibi lācerem tālīb-i (10) Hāķ olana bundan yek vech ü tarıķ yoğdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Pür-ğam olan (11) gönlümi mesrūr eyler meygede

Nicesi yüz döndürem cānā ben ol dergāhdan (12)

(4) Zamāne ger fikened āteşem be-ħırmen-i ' ömr

Zamāne eger bırağa āteş benüm ' ömrüm ħırmenine (13)

Be-gū be-süz ki ber-men be-berg-i kāhī nīst

Di yaķ ki benüm üzerimde bir şamān (14) yaprağı yoğdur murād bundan faķır olan ğam-ı cihāndan emīn idüğün beyāndur (15)

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Eger ' ālem be-süzed z'āteş-i fitne der-ın devrān

Me-rā ğam nīst zīrā (16) mülk-i men yek berg-i kāhī nīst

(5) Ğulām-ı nergis-i cemmāş-ı ān sehī-ķaddem⁹¹⁰

Ol (17) şikārın gözleyici doğru ķāmetinüñ gözinüñ ķulıym [cemmāş oldur ki şikārın uğırlayan görüp böyle şayd itmek fırsatın gözler]

Ki ez-şarāb-ı (18) ğurūreş be-kes nigāhī nīst

⁹⁰⁷ فُرُوا إِلَى اللَّهِ O hâlde Allah'a koşun. Çünkü ben, size O'nun katından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım. (Kur'ân, Zâriyât 51/50)

⁹⁰⁸ سِلَاحُ الضُّعْفَاءِ الشِّكَايَةُ Zayıfların silahı şikayettir. (Diğer Arapça İbâreler)

⁹⁰⁹ Mısranın ilk kelimesinin altında *çirā zi-kūy* ifâdesi bulunmaktadır. Tercümeğe uygun olarak *zi-rāh-ı kūy* ifâdesi tercih edilmiştir.

⁹¹⁰ Derkenarda *ān sehī-ķaddem* ifâdesinin yerine *ān perī-rüyem* ifâdesi bulunmaktadır.

Ki anuñ şarāb-ı gurūrdan kimseye nazarı (19) yokdur murād *sehī-kadden* şol tarikatden müstaķim olup ve *ve sārī‘u* (20) *ilā-mağfiratin mi‘r-rabbikūm*⁹¹¹ hasebince mağfıret ve şevāb şikārın (21) gözleyen ehl-i nazardur ki şarāb-ı ıřķ-ı İlāhiden mağrūr u mesrūr [M127b] (1) olup kimseye nazarı yokdur lācerem bunuñ gibi kimsenüñ kullı olmağa (2) lāyıkdur

(6) Çünin ki ez-heme sū dām-ı rāh mī-bīnem

Böyle ki her taraftan yol (3) ağı görürem

Be-cüz himāyet-i zülfeş me-rā penāhī nīst

Anuñ zülfi şakınmasından (4) gayrı baña sığınak yokdur murād budur ki bu cihānda her taraftan tarik-i Hakkā (5) māni‘ olur bend ü dām çokdur *el-ma‘şūmu men ‘aşema ‘llāhu*⁹¹² mukteżāsınca (6) hāzret-i Hakkūñ gayb-ı hüviyyetinden gayrı sığınak yokdur

Beyt (7)

-+---/-+---/-+---/-+---

Gerçi besī düşmenān-ı kaşd-ı şikārem kunend

‘İşmet-i Hakk ez-heme hışn-ı (8) haşin-i menest

(7) ‘İnān-keşide rev ey pādşāh-ı kişver-i hūsn⁹¹³

Uyanı (9) çekilmiş git ey hūsn vilāyeti pādşāhı [ya‘nī başın çekrek]

Ki nīst ber-ser-i rāhī ki dād-h‘āhī (10) nīst

Ki bir yol başı yokdur ki anuñ üzerinde bir şikāyetçi yokdur murād (11) bundan pādşāh-ı zāhire penddür ki isti‘cāl ile gitmeyüp tazallüm ideni (12) bi‘z-zāt istimā‘ itmek gerek yā şeyh ü mürşide tenbīhdür ki her nefis-i zālimesden (13) zulm görmüş müteşekkī çokdur te‘ennī ile bunların zulmünü def‘ idüp (14) zālīm elinden taħlişe çāre ide

(8) Me-bāş der-pey-i āzār u herçi h‘āhī (15) kun

İncitmek ardınca olma ne isterseñ kıl

Ki der şerī‘at-i mā gayr (16) ez-īn günāhī nīst

Ki bizüm şerī‘atımızda bundan gayrı bir günāh yokdur (17) murād budur ki ehl-i tarikat mezhebinde ādem incitmek cürm-i ‘aẓımdür (18)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Kāfirī-rā pīşe-gır ü āteş-ender Ka‘be zen

Sākin-i meyhāne baş u (19) merdem āzārī me-kun

(9) ‘Uķāb-ı cevır küşādest bāl der-heme şehr

⁹¹¹ وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ Rabbimizin bağışına ve takvā sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! (Kur’ân, Âli İmrân 3/133).

⁹¹² الْمُغْصُومُ مَن غَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah’ın koruduğu kişidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhîd, Hadîs No: 294.

⁹¹³ Pādşāh-ı kişver-i hūsn ifadesi derkenarda pādşāh-ı hūsn ü cemāl şeklindedir.

Tavşancıl (20) *kanad açmışdur dükeli şehirde* [‘*uḳāb* zamm-ı ‘ayn ve teşdîd-i kâf ile tavşancıl kuşudur bunda tahfîf-i kâf ile okunur vezn için]

Kemân-ı kûşe-nişîni vü tîr-i âhî nîst (21)

Bir kûşe-nişîn yayı ve bir âh okı yokdur murâd budur ki şehirde zâlim var [M128a] (1) ammâ bir kûşe-nişîn şâlih kimsenün qaddi kemânı ve tîr-i âhı yok ki (2) zâlimi helâk ide lîkin zâlîme demek gerek

Beyt

--+-/--+-/--+-

İmrûz be-cevr herçi (3) ḥ’âhî be-kunî

Ferdâ be-tu nîz herçi ḥ’âhend kunend

(10) Ḥazîne-i dil-i (4) Ḥâfız be-zülf ü ḥâl me-dih

Ḥâfızuñ göñli ḥazînesin zülf ü (5) ḥâle virme

Ki kârhâ-yı çünin ḥadd-i her siyâhî nîst

Ki bunuñ (6) gibi işler her bir siyâhuñ ḥaddi degüldür ya‘nî her bir qara kul ḥazînedârlığa (7) lâyiḳ degüldür murâd bundan mürşid-i kâmile tenbîhdür ki her (8) mürîd ki nâḳîş ola aña ḥilâfet ü taşarruf kı lup tefvîz itmek (9) vech ü münâsib degüldür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ḥıfz-ı sürre qâdir olmayan yaraşmaz k’ola (10) şeyḥ

Hokḳa-i ser-beste açan ḥâzin-i şâh olımaz

VELEHU EYẒAN [G.93]

[Mef’ülü Fâ’ ilâtü Mefâ’ ilü Fâ’ ilün]

(1) Sâḳî biyâr bâde ki mâh-ı şiyâm reft

Sâḳî getür şarâbı (11) ki oruc ayı gîtđi

Der-dih qadeh ki mevsim-i nâmûs u nâm (12) reft

Vir qadehi ki ğayret ü nâm (13) mevsimi gîtđi murâd bundan sâbıken ‘*sâḳiyâ âmeden-i* (15) ‘*ıyd mübârek bâdet*’ didügi maḥalde zıkr olandur ki şeyḥ ü (16) mürşid Ramazânda ḥalvetde ve i’tikâfda olup ke’enne (17) nâm u nâmûs için ḥalvetde ‘ibâdete tevaḡḡul idüp mürîd ü muḥibb (18) olanlaruñ irşâdından fâriğ olmış idi ḥâliyâ andan irşâd u (19) şevḳ ve taḥşîl-i zevḳ taleb ider ki dir [zîrâ şeyḥ ḥalvet ü i’tikâf itmese mürîdler terbiyyet ü irşâdına meşḡul olsa ḥalk ta‘n idüp i’tikâf sünnetdür şeyḥ bunu terk itdi dirler idi pes nâm u nâmûs ve şiyânet-i ‘arz için ‘ibâdete tevaḡḡul ve ḥalvet ü ‘uzlet lâzımdur]

(2) Vaḳt-i ‘azîz reft (20) biyâ tâ qazâ kunîm

‘*Azîz vaḳt gîtđi gel tâ qazâ idelüm*

‘Ömrî ki bî-ḥuzûr-ı (21) şurâhî vü câm reft

Bir ‘ömr ki şurāhī vü cām huzûrunsuz gitdi [M128b] (1) lâcerem anuñ vaḳti gidecek müridlerüñ zamānı gelüp anlaruñ taḫşil-i (2) aḥvāl ü maḳāmı ḳazā olunmaḳ lâzım olur

(3) Der tāb-ı tevbe çend tevāb (3) sūht hemçü ‘ūd

Tevbe ḫarāretinde niçeye dek yanmaḳ olur ‘ūd gibi

Mey dih ki (4) ‘ömr der-ser-i sevdā-yı ḫām reft

Şarāb vir ki ‘ömr sevdā-yı ḫām başında (5) gitdi murād tevbeden ‘avāmuñ ṭarīḳatden a‘rāzı ve dünyāya iḳbālīdür (6) lâcerem ma‘nā budur ki ‘avām gibi niçe dek ṭarīḳatden a‘rāz ve dünyāya (7) iḳbāl ḫarāretinde yanmaḳ olur ki bu bir sevdā-yı ḫāmdur (8) ‘ışḳ-ı İlāhī vir ki iḳbāl-i Ḥaḳ idüp mäsivāyı bi’l-küllīye (9) ferāmüş idelüm anuñçün dir

(4) Mestem kun ançünān ki ne-dānem (10) zi-bī-ḫodī

Beni öyle mest kıl ki bilmeyem bī-ḫodluḳdan

Der ‘arşa-ı (11) ḫayāl ki āmed küdām reft

Ḫayāl meydānına kim geldi ḳanḳı gitdi murād (12) ṭaleb-i istiḡrāḳdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Sāḳiyā bāde be-dih mest be-kun çendānem (13)

Tā şevem fāriḡ ez-āmed şeh-i ḡamhā vü sürür

(5) Ber-būy-ı ān ki cür‘ a-i cāmet (14) be-mā resed

Ol ḳoḳu üzre ya‘nī ol ümīde ki senüñ ḳadeḫüñ (15) baḳiyyesi bize irişe

Der-maştāba du‘ ā-yı tu her şubḫ u şām reft

(16) Ġarībḫānede senüñ du‘ āñ her şabāḫ u aḫşam gitdi ya‘nī vāḳı‘ (17) oldı murād muḫātabdan şeyḫdür ya‘nī saña ey şeyḫ ki ‘ışḳ-ı İlāhī (18) erişmiş ve mest-i Ḥaḳ olmuş idüñ andan baḳiyye (19) bize daḫı irişmek içün ḫānḳāhda her şubḫ u şām (20) du‘ āña iştiḡālde idük

(7) Dil-rā ki mürde būd ḫayātī be-cān resīd

(21) Göñül içün ki meyyit idi bir ḫayāt cāna irişdi

Tā būyi [M129a] (1) ez-nesīm-i meyeş der meşām reft

Tā bir ḳoḳu senüñ nesīmüñden anuñ burnına (2) gitdi murād bundan şeyḫ feyzinden bir şemme meşām ḳalbe vāşıl (3) olup tāze cān belki ḫayāt-ı cāvidān bulduḡın beyāndur

(8) Zāhid (4) ḡurūr dāşt selāmet ne-burd rāh

Zāhidüñ ḡurūrı var idi (5) selāmet iletmedi yolu

Rind ez-reh-i niyāz be-dāru’s-selām reft

(6) Rind niyāz yolundan cennete gitdi murād bundan ḡurūruñ şe’āmetini beyān (7) ve niyāza irşāddur

Beyt

Merdüdi İblis-i la' in ez-gurür (8) bûd

Maqbûlî Ebu'l-beşer âmed pes ez-niyâz

(10)Nağd-i dilî ki bûd (9) me-râ şarf-ı bâde şud

Bir gönül nağdi ki var idi (10) benüm şarāba şarf oldı

Ğalb-i siyāh bûd ez-ân (11) der ħarām reft

Ğalb siyāh idi anuñçün ħarāma gitdi (12) murād budur ki 'ışk-ı İlāhî ehl-i dünyāya ħarāmdur benüm (13) ħalb ħalbim aña maşrûf oldı ki ol kîmyādur (14) ħalbi ħālîş ider

(11)Diğer me-gû naşîhat-i Ĥâfız ki (15) reh ne-yâft

Dağı dime Ĥâfız naşîhati ki yol (16) bulmadı diyü

Kem geşteî zi-bāde-i şîrîn be-kām reft

(17) *Fā' il-i ne-yâft* kem geştedür ya' nî *bir azmış kimse ki (18) tatlu şarāb tamağına gitmiş ola aña yol bulmadı (19) diyü naşîhat itme* murād budur ki şol zāl olan (20) kimse ki 'ışk-ı İlāhî anuñ mezākına gide mühtedîdür (21) sen anı hidāyet bulmadı diyü irşād kılma

Beyt [M129b] (1)

--+/+---+/+---+/+---

Rāhîst reh-i 'ışk be-ğāyet hoş u nezdik

Her reh ki cüz in (2) nîst heme dūr u dîrāzest

VELEHU EYŻAN [G.94]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' il]

(1)Ğameş tā der dilem me'vā (3) giriftest

Anuñ ġamı tā benüm gönülümde mekân dutmuşdur (4)

Serem çün zülf-i ū sevdā giriftest

(5) *Başum anuñ zülfî gibi sevdā dutmamışdur* murād (6) budur ki kimüñ ħalbine ki ġam-ı Ĥağ gele sevdā-yı (7) 'ışk-ı İlāhî anuñ başına gelür

(2)Leb-i çün (8) âteşes āb-ı ħayātest

Anuñ âteş gibi lebi (9) āb-ı ħayātdur

Zi-âteş âteş-i der-mā giriftest

(10) *Anuñ şuyından bir âteş bizde dutmuşdur* (11) murād lebden kelāmdur lācerem kelāmu'llāh (12) âteş gibi mü'eşşerdür ve āb-ı ħayātdur ki mevt-i (13) ħaķîķî gelmekden ħâfızdur lācerem ol āb-ı ħayātdan bizde (14) âteş şevķ dutmuşdur

Rubā'î

+ ---/ + ---/ + ---

Sebak çün bürdeem (15) el-ḥamdü li'llāh

Çü şekker-ḥurdeem el-ḥamdü li'llāh (16)

‘ Aceb ābist çün āteş be-sūzed (17)

Güdāht-efsurde-em el-ḥamdü li'llāh (18)

(3) Hümā-yı himmetem ‘ömrîst ger cān

Benüm himmetüm hümāsı (19) *bir ‘ömr ömr ya‘ nī bir müddetdür ki cāndan*

Hevā-yı ān ḳad-i bālā (20) giritest

Ol ḳadd-i a‘lā hevāsın dutmuşumdur (21) murād budur ki ‘*uluvvü’l-himmete mine’l-îmān*⁹¹⁴ ḥasebine [M130a] (1) ol ḥazret-i vālāya vuşûle himmet gerek

Beyt

Hevā-yı vaşl-ı ḳadeş mī-kuned dil-i dervîş

Egerçi pāye-i ū pest (2) himmeteş ‘ālîst

(4) Şudem ‘aşîḳ be-bālā-yı bülendeş

‘Aşîḳ oldum (3) *anuñ yüce ḳaddine*

Ki kār-ı ‘aşîḳān bālā girifted

Ki ‘aşîḳlaruñ (4) *kārı yüce dutmuşdur* ya‘ nī teraḳḳî itmişdür murād budur ki (5) *el-mer’u yaḳîru bi-himmeti*⁹¹⁵ mücebine ‘aşîḳ u ṭalib olan teraḳḳî (6) ve irtifā‘ ada olur

Şi‘r

Bi-ḳadri’l-keddi tükteseübü’l-me‘ālî⁹¹⁶ (7)

Ve men ṭalebe’l-‘ulā sehîre’l-leyālî

(5) Çü mā der-sāye-i (8) elṭāf-ı ūyîm

Çün biz anuñ luṭfları gölgesindeyüz (9)

Çerā ū sāye ez-me’vā girifted

Niçün ol (10) *gölgeyi bizden girü dutmuşdur* murād niçün ol gölgeyi (11) bizden girü duta ya‘ nī girü dutmaz dirîğ itmez dimekdür (12)

(6) Nesîm-i şubḥ ‘anber-büst imrüz

Şabāḥ yili ‘anber ‘anber ḳoḳuludur (13) *bugün*

Meger yārem reh-i şaḥrā girifted

Meger yārüm şaḥrā yolın (14) *dutmuşum* murād faẓl-ı seḥerî bugün ğalib oldı (15) meger feyẓ-i ‘ām u keremî tām olmuşdur dimekdür

Beyt (16)

⁹¹⁴ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği îmandandır. (Hadîs)

⁹¹⁵ المرء بطير بهمة Kişi gayreti ile uçar. (Diğer Arapça İbâreler) Hz. Ali’ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: المرء بطير بهمة كما بطير الطائر بجناحه Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

⁹¹⁶ “Çalışma miktârınca üstünlük kesb edilir. Üstünlüğü taleb eden kişinin gecelerini uyanık geçirmesi gerekir.” İmâm Şâfiî, *Dîvânü’l-İmâm eş-Şâfiî*, s. 123.

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

Feyz-i ‘āmeş niger ey şāhid-i gül-ḥurde me-gîr

Ki der-în (17) bāğ çirā pervereş-i ḥüsn kerdend

(7) Zi-deryā-yı dü çeşmem gevher-i (18) eşk

İki gözüm deñizinden göz yaşı gevheri

Cihān der-lülü-i (19) lālā giriftest

Cihānı lülü-i bî-naẓîrde dutmuşdur ya‘nî (20) cihānı bî-mişl incü ile müzeyyen itmişdür murād budur ki göz yaşı (21) ‘ālem-i İlāhî zînetidür ve aña bunda lülü-i lālā rağbetidür [*lālā* ḥādîm ma‘nāsına gelür maḥdûm ma‘nāsına gelür ve bî-naẓîr ma‘nāsına gelür bunda ma‘nî-i āḥîr murāddur]

Beyt [M130b] (1)

- + --- / - + --- / - + --- / - + -

Eşkimi sâ‘il diyü sürme kapuñdan serverā

Bir yetimdür (2) her biri şehdāne çün dürr-i yetîm

(8) Ḥadîş-i Ḥāfız ey (3) serv ü şanevber

Ḥāfızuñ sözi ey serv ü çam ağacı (4) [ḥadîş-i Ḥāfız ey serv ü şanevber çü vaşf-ı kadd-i tu bālā girifted]

Çü vaşf-ı kāmeteş bālā girifted⁹¹⁷

Anuñ kāmeti vaşfi gibi (5) *teraqqî dutmuşumdur* murād budur ki kelāmuñ ‘uluvvı medlûlinüñ (6) ‘uluvvı i‘tibārî iledür çün Ḥāfız anuñ kaddini vaşf ider (7) ya‘nî *şubḥāne Rabbiye’l-‘alā⁹¹⁸* diyüp ‘uluvvını zîkr ider ancılayın (8) bunuñ sözi daḥî teraqqî itmişdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Çün kalem levḥada vaşf-ı (9) ruḥuñ eyler güzelim

Ne ‘aceb gün gibi meşhûr olur ise ğazelim (10)

VELEHU EYẒAN [G.95]

[Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilātün Fâ‘ ilün]

(1) Mîr-i men hoş mî-revî k’ender-ser-â-pā mîremet

(11) Benüm begüme hoş gidersin bâşdan ayağa ölürem saña ve helāküñem (12)

Terk-i men hoş mî-ḥurāmî pîş-i bālā mîremet

⁹¹⁷ *Çü vaşf-ı kadd-i ü bālā* şeklindeki ifāde *çü vaşf-ı kāmeteş bālā* şeklinde düzeltilmiştir.

⁹¹⁸ سبحان ربي الأعلى Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim

Benüm maḥbūbum hoş şalınursın (13) *ḳaddūñ öñünde ölürem* murād cereyān-ı ḳazāya rızā virüp (14) her ne vāḳı⁹¹⁹ olursa andan maḥbūb bilmekdür

(2) Gufte būdī (15) key be-mīrī pīšem in ta‘ cāl çīst

Dimiş idūñ ki ölürsin (16) *benüm öñümde bu ta‘ cāl nedür*

Hoş teḳāzā mī-kunī pīş teḳāzā mīremet

(17) *Hoş teḳāzā idersin teḳāzā öñinde ya‘ nī teḳāzādan öñdin* (18) *ölürem saña* [yā teḳāzāñdan öñdin ölürem] murād *küllü nefsin zā‘ iḳatü’l-mevt*⁹¹⁹ ḥasebince mevtten (19) haber virdūñ lācerem irādetūñ mevttime müte‘allık itmiş çünki (20) mevtim murāduñdur isti‘cāl idüp ‘Azrā’ il gelmezden evvel mübāderet (21) itmek isterin maḳşūd *mūtū ḳable en temūtu*⁹²⁰ ḥasebince mevt-i ihtiyārī [M131a] (1) ile ölmekdür

(3) ‘Āşık u mehcūr u maḥmūrem büt-i sākī kücāst⁹²¹

‘Āşık u (2) dūrin ve maḥmūrın sākī dilber ḳandedür

Gū ḥurāmān şev ki pīş-i ḳadr-i ra‘ nā (3) mīremet

Di şalın ki ḳadr-i ra‘ nā öñinde ölürem saña [yā ḳadr-i ra‘ nāñ öñinde ölürem] murād şeyḥ ü (4) mürşidūñ reftār u revīşī meḳteżāsınca ifnā-yı nefis itmekdür

Hikāyet-i (5) Manzūme

-+---/-+---/-+--

Hūniī-rā küşt şāḥī der-‘ iḳāb⁹²²

Dīd ān şeb sūfī (6) ū-rā ne-cevāb

Der-behişt-i ‘adn ḥandān mī-güzeşt

Gāḥ şādān ki (7) ḥurāmān mī-güzeşt

Şūfiyeş guftā tü-rā in menzilet

K’ey müyesser şud (8) be-gū hoş ‘illetet

Guft çün ḥūnem revān şud ber-zemī [zemīn ma‘ nāsınadır]

Mī-güzeşt āncā (9) ḥabīb-i a‘ cemī

Der-nihān ez-zīr-i çeşm ān pīr-i rāḥ

Kerd der-men ṭarfetü’l-‘aynī (10) nigāḥ

⁹¹⁹ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet gününü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metândan başka bir şey değildir. (Kur’ân, Âli İmrân 3/185).

⁹²⁰ مَوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا Ölmekten önce ölünüz. (Hadîs) Makasıdu’l-Hasene, Hadîs No: 1162.

⁹²¹ *Mehcūr* kelimesinin üzerinde rencūr ve *maḥmūr* kelimesinin üzerinde *mehcūr* ifadesi bulunmaktadır.

⁹²² Feridüddîn Attâr, Mantûku’t-Tayr, Bölüm ‘Özr âverden murgân.

İn heme teşrîf ü şad çendîn diger

Yâftem ez-‘ izzet-i (11) ân yek-nazar

(4) Ân ki ‘ ömrî reft tâ bîmârem ez-hicrân-ı ü

Ol kimse ki bir ‘ ömr (12) gitdi hastayın anuñ hicrânından

Gû nigâhî kun ki pîş-i çeşm-i şehlâ (13) mîremet

Di bir nazâr kıl ki çeşm-i şehlâ öñünde ölürem saña murâd (14) ‘ ayn-ı şeyhden nazâr talebidür yâ ‘ aynu’llâhi nâziretün ileynâ⁹²³ hükmünce ‘ ayn-ı (15) İlâhî nazârı ile teslîm olmaqdur [yâ çeşm-i şehlân öñünde ölürem çeşm-i şehlâ büyük elâ göze dirler ki aña ‘ ebherî dir o nergis gibi qadehe teşbih iderler]

(5) Gufteî la‘ l-i lebem hem derd bahşed hem devâ

(16) Dimişsin benüm la‘ l-i lebin hem derd bağışlar hem devâ

Gâh pîş-i der ü geh pîş-i müdâvâ (17) mîremet

Gâh derd öñünde gâh devâ öñinde ölürem saña murâd kelâmuñ (18) ba‘ zı va‘ id ve ba‘ zı va‘ d olup gâh rağbetden (19) helâk olduğın beyândur [yâ gâh derdüñ öñünde gâh devân öñünde ölürem]

Rubâ‘ î

-+---/-+---/-+-

Çün me-kes âlûdeî ey cân-ı şâf

K’ey resî (20) sîmurg-râ der-küh-ı Kâf

Ğam me-ğor çün tâ ‘ib âbî pîş-i ü

Şad fütûhat pîş âyed bî-hilâh (21)

(6) Hoş hırāmān mî-revî çeşm-i bed ez-rûy-ı tu dūr

Hoş şahını gidersin yaramaz göz [M131b] (1) senüñ yüzüñden ırāk

Dârem ender-ser hayâl ân ki der-pâ mîremet

Başımda (2) ol hayâl vardur ki senüñ ayağûnda ölem murâd hıdmet-i şeyhde hatem olmak (3) dilemekdür

(7) Gerçi cāy-ı Hâfız ender-ğalvet-i vaşl-i tu nîst

Egerçi Hâfızuñ (4) yeri senüñ vaşluñ ħalvetinde degüldür

Ey heme cāy-ı tu hoş pîş-i heme cā (5) mîremet

Ey mağbûb senüñ dükeli yerüñ hoş dükeli yer öñünde ölürem (6) saña murâd şeyhe ħiṭâbdur ki ħalvete girüp erba‘ in çekmege qâdir degülem ammâ senüñ (7) himmetüñ her yerde vâşıl olur senüñ her yerde helâküñem

Beyt

-+---/-+---/-+-

⁹²³ عَيْنُ اللَّهِ نَاطِرَةٌ إِلَيْنَا Allah'ın gözü bize bakıyor (gözetimindeyiz).

Guft şeyhî (8) çün cihân pâyende nîst
Her ki dil bended der ü dil zinde nîst (9)

VELEHU EYẒAN [G.96]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Müddetî şud k'âteş-i sevdā-yı ü der-cân-ı māst

Bir müddet oldı (10) ki senüñ sevdāñ âteşi bizüm cānımızdadur

Z'ān temennāhā ki dā'im der-dil-i vīrān-ı māst

(11) *Ol temennālardan ki dā'im bizüm vīrān gōñlümüzdedür* murād budur ki dilde vuşul (12) ila'llāh ricāsı sebebi ile cānda âteş-i sevdā vardır (13) [z'ān temennāhā lafz-ı temennā kesr-i 'ayn ile ve medd ile ır ma' nāsınadır ki 'Acemler sürüd dirler]

Beyt

--+/-+--+ / +---+ / -+-

Hergiz hevā-yı vaşl-ı tu ez-cān-ı mā ne-reft

Sevdā-yı salṭanat zi-ser-i in (14) gedā ne-reft

(2) Merdüm-i çeşmem be-ḥün-āb-ı ciger garkend ez-ān

Benüm gözüm bebekleri (15) cigerüñ kanlu şuyına garklardur anuñçün

Çeşme-i mihr-i raḥş der-sīne-i (16) nālān-ı māst

Anuñ yañağı güneşinüñ çeşmesi bizüm iñleyici sīnemüzdedür (17) murād budur ki taş kan içinde āftāb tābende-la' l olur (18) bizüm merdüm-i çeşmimizde daḥi la' l olmak esbābı müheyyā olmuştur ve la' l (19) ḥuşūline ḥün-āb-ı cigere istiğrāk gerek nitekim dir

Beyt

--+/-+--+ / +---+ / -+-

Güyend (20) seng la' l şevved der-makām-ı şabr

Ārī şevved velik be-ḥün-ı ciger şevved⁹²⁴

(21) Lācerem merdüm-i çeşm la' l-i gīrān-māye olup ve vuşul-i Ḥaḳ için sermāye [M132a] (1) ḥün-ı cigere gark gerek

Beyt

--+ / +---+ / +---+ / +---

Dī kerdem ez-ān ḡamze şikāyet leb-i ü guft (2)

Dārī heves-i nūş me-renc ez-elem-i nīş

(3) Āb-ı ḥayvān kaṭre-i z'ān la' l-i hemçün (3) şekkerest

Āb-ı ḥayvān bir kaṭredür ol şekker gibi la' lden

⁹²⁴ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.188/2). "Sabr makâmında taş lâl olur derler. Evet, olur ancak ciğer kanıyla olur."

Ḳurş-ı ḥūr ‘aks-i (4) zi-rüy-ı ān meh-i tābān-ı māst

Güneş çürüğü bir ‘aksdür bizüm ol mäh-ı (5) tābānımız yüzünden murād budur ki *āb-ı ḥayāt* bir kaṭredür kelām-ı İlähiden (6) zîrā ol ḥayāt-ı eşbāḥa sebep olur bu ḥayāt-ı ervāḥa sebep (7) olur ve *ḳurş-ı ḥūrşid* bu deñlü cüsse-i ‘azîmesi ile ve nūr-ı mahz (8) olması ile vech-i bâķinün ‘aksidür [*la’*den murād kelāmdur]

(4) Tā nefahtü fihi mir rūḥi şinidem (9) şud ta’yîn

Ya’nî tā ki feizā sevveytühu ve nefahtü fihi min rūḥi⁹²⁵ âyetin işitdüm ta’yîn (10) *oldı*

Ber-men in ma’nî ki mā z’ân-ı v’ey ü z’ân-ı māst

Baña bu ma’nā ki (11) *biz anuñuz ol bizümdür* murād budur ki Ḥaḳ te’ālā melā’ikeye didi kaçan ki (12) ben ādemi tamām idem ve aña rūḥumdan okuram pes buñdan añlanur (13) ki rūḥ-ı insān nefḥa-i raḥman imiş öyleye bu ma’nā ma’lüm oldı (14) ki biz anuñ ve ol bizümdür

(5) Her dili-rā ittılā’i nîst ber-esrār-ı ‘ışķ

(15) *Her bir gönñlün ittılā’ı yokdur esrār-ı ‘ışķa*

Maḥrem-i in sırr-ı ma’nādār-ı ‘ulvî cān-ı māst

(16) *Bu ma’nādār sırruñ maḥremi bizüm ‘ulvî cānımızdur* (17) murād budur ki esrār-ı İlähiyyeye vuķūfa ḳalb-i fāriğ ve cān-ı ‘ulvî (18) gerek zîrā süfliyyāta meşğul olan bu sırdan ḥaberdār olımaz (19)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ger hemî ḥāḥi ki sırr-ı ‘ışķ-rā vāķıf şevî

Dide-i dil-rā (20) zi-cümle mäsivā evvel be-püş

(6) Çend güyî ey müzekkir şerḥ-i dîn-i ḥāmûş bās

(21) *Niçe söylersin ey vā’iz dîn şerḥini sâkit ol*

Dîn-i mā der-[M132b] (1) her dü ‘âlem şoḥbet-i cānān-ı māst

Bizim dînımız iki ‘âlemde cānānımız (2) *muşāḥabetidür* murād budur ki ṭarīķat ehlinüñ dîni terk-i dünyā ve terk-i (3) ‘uķbā idi şoḥbet-i Mevlā ihtiyār itmekdür dünyāda ṭā’at u münācāt (4) ile āḥiretde müşāḥede-i cemāl-i zāt ile.

Beyt

---+/-+---/+---/+---

Mā rā be-māl u cennet ü (5) ni’met çi ḥācettest

Maḳşud-ı mā be-her dü cihān çün liķā-yı tüst (6)

(7) Ḥāfızā tā rüz-ı āḥir şükr-i in ni’met güzār

Ey Ḥāfız āḥir güne dek (7) *bu ni’met şükrin edā kııl*

⁹²⁵ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üttediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur’ân, Hicr 15/29)

K'ân şanem ez-rûz-ı evvel mûnis ü mihmân-ı mâst

(8) *Ki ol şanem evvel günden bizüm mûnis ü mihmânımızdur* murâd şanemden (9) ma' bûd-ı haqîkîdûr ol ki cân u dile mûnis ve konuk ola bundan (10) a'zam ni' met olmaz lâcerem anuñçün âhîr 'ömre dek şükr (11) lâzımdur

VELEHU EYẒAN [G.97]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilâtün]

(1) Hayâl-i rûy-ı tu der-her tarîk hemreh-i mâst

Senüñ (12) yüzüñ hayâli her yolda bizüm yoldaşımızdur

Nesîm-i bûy-ı tu peyvend-i cân-ı (13) âgeh-i mâst

Senüñ koğuñ nesîmi bizüm cân âgâhımızuñ ittîşâli (14) ve sebeb-i irtibâtıdur murâd budur ki her ne tarîke gitsek *fe eynemâ tüvellu (15) fe şemme vechu'llâhî*⁹²⁶ hasebince vech-i Haq hayâli bizüm refîkimüzdür ve hâzret-i (16) Haq tarafından koğu duymak sebeb-i ittîşâlimuzdur

Beyt

Rehber (17) olan râhda ol pertev-i rûdur bize

Pend iden zincîr-i zülfe andan ol (18) bûdur bize

(2) Be-rağm-ı müdde' iyânî ki men' -i 'ışk kunend

Şol müdde'iler rağmına (19) ki 'ışk men'in iderler

Cemâl-i çihre-i tu huccet-i müveccih-i mâst

(20) *Ki senüñ yüzüñ hüsni bizüm müveccih huccetimüzdür* murâd budur ki anlaruñ 'ışkuñdan (21) men' iderler vech-i fânî muhabbetinden men' iderlerse men' leri müteveccih [M133a] (1) delîlden 'aczimüz muqarrerdür ammâ *küllü şey'in hâlikun illâ vechu'*⁹²⁷ mücebine (2) vechu'llâh muhabbetinden men' iderlerse men' leri mündefi' dür ki vech-i (3) bâkî bizüm huccet-i müveccihimüzdür

Beyt

-+--/-+--/-+-

'İşkâhî k'ez-pey-i rengî buved⁹²⁸ (4)

'İşk ne'bved 'âkıbet nengî buved

(3) Be-bîn ki çâh-ı zenehdân-ı tu çi mî-güyed

(5) *Nazar kıl ki senüñ çâh-ı zenehdânuñ ne dir*

Hezâr Yûsuf-ı Mısrî fudâte der (6) çeh-i mâst

⁹²⁶ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır. Şüphesiz Allah'ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Kur'ân, Bakara 2/115).

⁹²⁷ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur'ân, Kasas 28/88).

⁹²⁸ Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 31, Beyt: 205.

Biñ Yūsuf-ı Mısrî bizüm kuyumuza düşmüşdür murād budur ki (7) cemāl-i cemīl-i İlāhî bir vechile ecmeldür ki ğāyetde aḥsen ü emlaḥ olanlar (8) anuñ helāki ve mübtelāsıdır

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Ān ‘aceb nīst ki ‘āşık şevedet (9) şāḥib-i rīş

‘Aceb ānest ki ‘uşşāk-ı tu maḥbūbānend

(4) Eger be-zülf-i dırāz-ı (10) tu dest-i mā ne-resed

Eger senüñ uzun zülfüñe bizüm elimüz irmezse

Günāh-ı baḥt-ı (11) perīşān u dest-i kütēh-i māst

Bizüm perīşān baḥtımızuñ ve kışa elimüzüñ (12) günāhıdır murād ğayb-ı hüviyyete ıttılā‘ımız olmamak bizüm kuşūr-ı isti‘dādımızdandır (13) dimekdür

Beyt

- - + / + - - + / + - - + / + - -

Dildār ne-püşed ruḥ-ı ḥūbeş zi-kes ammā

Ey vāy ki (14) mā tāḳat-i dīdār ne-dārīm

(5) Be-ḥācib-i der-i ḥalvet-serāy-ı ḥāş be-gū

Ḥalvet-serāy-ı ḥāş (15) kapusı kapucısına di

Fulān zi-gūşe-nişīnān-ı ḥāk-ı (16) dergeh-i māst

Fulān bizüm dergāhımız toprağınıñ kūşe-nişīnlerindendir (17) bu beyt merhündür

(6) Be-şūret ez-naẓar-ı mā egerçi maḥcūbest

(18) Şūretde bizüm naẓarımızdan egerçi memnū‘dur

Hemīşe der-naẓar-ı ḥāṭır-ı müreffēh-i (19) māst

Dā‘im bizüm āsūde ḥāṭırımızuñ naẓarındadır murād budur ki sālīk (20) ki müddet-i medīde dergāh-ı Ḥāḳda mülāzemetde ola ḥāzret-i Fettāḥ aña fetḥ-i (21) bāb ve ref‘-i ḥicāb itmek için tazarru‘ idüp mülk-i raḥmet ve ferīşte-i müvekkile emrin [M133b] (1) tāleb itmek gerekdür anuñçün dir

(7) Eger be-sā‘ili Ḥāfız derī zened be-küşāy

Eger (2) dilencilik ile Ḥāfız kapu kaḳarsa aç

Ki sālḥāst ki müştāk-ı rüy-ı çün meh-i (3) māst

Ki nice yıllardır ki bizüm ay gibi yüzümüze müştāḳdur begū lafzınıñ (4) maḳūlū andan soñra vāḳı‘ olan mısrā‘-ı şānī ve bu iki beyt maẓmūnıdır (5)

VELEHU EYẒAN [G.98]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ger zi-dest-i zülf-i muşķinet ḥaṭāī refṭ refṭ

(6) *Eger zülf-i müşkînün elinden bir haṭā gitdi ise gitdi gitdi ise gitdi* ya' nî *maṣā mā maṣā*⁹²⁹ (7) ḥasebince olan oldu giden gitdi [evvelki reft lafzınıñ fā'ili ḥiṭābidür andan yukarı olanlar aña müte' allıkdur ikinci reft lafzınıñ fā'ili maẓmūn-ı cemī'-i māsebaḳdur ve bu reft cezā-yı şartdur]

Ver zi-hindū-yı şümā ber-mā cefāi reft reft

(8) *Eger sizün hindūñuzdan bize bir cefā gitdi ise gitdi* murād *zülf-i müşkînden* (9) yā ḡayb-ı hüviyyet yā 'ayn-ı vaḥdetdür ki andan revāyiḥ-i ṭayyibe meṣām-ı ervāḥa (10) vuṣūl bulur ve anuñ ḥaṭāsı bizde isti' dād-ı kāmīl degül iken feyz ü ḥuṣūldür (11) ve *hindūdan* murād zulmet-i tesettürdür ve anuñ cefāsı feyz ü keşfüñ (12) zuhūr u incilādan soñra inḳibāz u ḥifāsıdur

(2) Berḳ-i 'ışḳ er ḥırmen-i (13) peşmīne-pūşī sūḥt sūḥt

[İzāfet-i müşebbehün bih ile'l-müşebbehdür] 'ışḳ *şimşeki eger bir yün geyicinün* (14) *ḥırmanuñ yaḳdı ise yaḳdı* [evvelki sūḥt lafzınıñ *berḳ-i* 'ışḳdur ve lafz-ı *er* ikinci sūḥt lafzınıñ fā'ili *berḳ-i* 'ışḳdur ve bu sūḥt cezā'-ı şartdur ve mısrā'-ı şānīde olan iki reft lafzı sâbıkan olan reft lafzları gibidür bundan soñra olanlar daḥi böyledür]

Cevr-i şāh-ı kāmṛān ger ber-gedāi reft (15) reft

Murād sürücü şāhuñ cevri eger bir gedā üzre gitdi ise (16) *gitdi* murād budur ki ḡalebe-i 'ışḳ şūfinün varlığın ifnā iderse (17) rızā virmek gerek zīrā 'ışḳ bir pādşāh-ı kāmṛāndur ve şūfī (18) bir gedā-yı nā-tüvāndur pes ḥükm ü taşarruf anuñdur ve andan 'ayn-ı elem (19) ireyince 'ālem-i vaşl olmaz

Beyt

--+/-+--+/+--+/--+

Der-nāme-i sa'ādet-i ḥod derdmend-i 'ışḳ (20)

Bī-dāğ-ı miḥneti raḳam-ı devleti ne-yāft

Ba'zı nüsaḥda ḥırmen yerine ḥırḳa (21) vāḳı' olmuş murād andan ḥırḳa-ı riṣā olmak gerek egerçi zāhiren cevrdür [M134a] (1) ammā fi'l-ḥaḳīḳa vāsıta-ı keremdür

Beyt

--+/-+--+/+--+/--+

Peşmīne-pūş (2) ḥırḳa-ı sālūs tā ne-sūḥt

Ez cāme ḥāne-i keremet ḥil'atī ne-yāft (3)

(3) Ger dilī ez-ḡamze-i dildār bārī burd burd

Eger bir gönül ḡamze-i dildārdan bir yük (4) *getürdi ise getürdi*

Der-miyān-ı cān u cānān mācerāi reft reft

(5) *Cān u cānān ortasında bir mācerā gitdi ise gitdi* murād budur ki dildārdan (6) ḳahr-ı şuveri ni' met-i ma'neviyedür nitekim 'Alī raḳiya'llāhu 'anh dimiş (7)

⁹²⁹ مَطْنِي مَا مَطْنِي Olan oldu, geçen geçti.

*sübḥāne men eṣṭeddet niḳmetihi'l-adā'ihī fī-sa'ati fī-rahmetühü ve subḥāne menetteṣ'at (8) rahmetühü'l-evliyā'ihī fī-ṣiddeti niḳmetihi*⁹³⁰

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Mā-rā zi-derd-i 'ışk-ı tu (9) bā-kes ḥadiṣ nīst

Hem pīṣ-i yār gufte ṣeved mācerā-yı yār

(4) Ez-sūḥan çinān melāmethā pedīd āyed velī

Ṭa'n idicilerden melāmetler zāḥir (10) olur velī

Ger miyān-ı hem-niṣṣinān nā-sezāī refī refī

Eger muṣāḥibler (11) ortasında lāyık olmayan gitdi ise gitdi murād budur ki ṭa'ān u ḡammāz (12) olanların 'ādeti ṭa'n u melāmetdür ol 'aceb degüldür 'aceb (13) yārāb ortasında nā-sezā vāḳı' olmaḳdır aña daḡı taḥammül gerekdür

Beyt (14)

+---/+---/+---

Çeker il miḥneti düşmenlerinden

Benüm hep çekdüğim yārān elinden (15)

(5) Der-ṭarīkat renciṣ-i ḡāṭır ne-bāṣed mey bi-yār

Ṭarīkatde ḡāṭır incitmek (16) olmaz ṣarāb getür

Her küdüret-rā ki bīnī çün ṣafāī refī refī

(17) Her küdüreti ki görürsün çün ṣafā-yı ḡāṭır gitdi ya'nī vāḳı' oldı (18) ol küdüret gitdi murād budur ki ḡāṭırda rencidelik vāḳı' olsa (19) 'ışk-ı İlāhī ile def' itmek gerek [ol ki refī lafzının fā'ili ṣāfāīdür ikinci refī lafzının fā'ili küdüretdür]

(6) 'Işk-bāzī-rā taḥammül bāyed ey dil pāydār

(20) 'Işk-bāzıḡa taḥammül gerek ey ḡöñül muḡkem ü ṣābit-ḡadem ol

Ger melālī būd būd u [M134b] (1) ger cefāī refī refī

[Ol ki būd lafzının fā'ili melālīdür ikinci būd lafzının fā'ili cümledür ve cezā ṣarṭdır iki refī daḡı bu vech üzredür] *eger bir melāl idi idi ve eger bir ḡaṭā gitdi (2) ise gitdi murād budur ki 'ışk-bāz olan cefā-keṣ ü ehl-i (3) ṣabr gerek ki melāl ü ḡaṭā bāḳī olmayup geṣer ki gitdükden sonra filān (4) idi dirler ki idi geṣmiş nesnede isti'māl olunur ve gitmiş (5) nesnede gitdi dirler*

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ger der-belā fütādei ey dil me-ṣev melül (6)

Çendīn belā ḡüzeṣte vü in nīz bü'ḡzered

⁹³⁰ رَحْمَتِهِ سُبْحَانَ مَنْ اسْتَدَّتْ نِقْمَتِهِ لِأَعْدَائِهِ فِي سَعَةٍ فِي رَحْمَتِهِ وَسُبْحَانَ مَنْ اسْتَعَتْ رَحْمَتُهُ لِأَوْلِيَائِهِ فِي شِدَّةٍ نِقْمَتِهِ Rahmetinin genişliğinde düşmanlarına azabı şiddetli olan ve azabının şiddetinde dostlarına rahmeti bol olan Allah'ı tenzih ederim. Hz. Alî.

(7)‘ Ayb-ı Hâfız gū mekun vā‘ ız ki (7) reft ez-ḥānḳāh

Hâfızuñ ‘aybını dī itme ey vā‘ ız ki gitdi ḥānḳāhdan (8) diyü

Pāy-ı āzādān bebendend er becāi reft reft

Āzādaruñ (9) ayağın bağlamazlar eger bir yere gitdi ise gitdi murād (10) budur ki āzāde olan bir kayd ile muḳayyed olmayup (11) muṭlaḳu’l-‘inān olur ve her yerde ṭālib-i cānān (12) olur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çerāğ-ı ‘ālem-i ‘ulvī ferā her rūz nī-āyed (13)

Tüvānder şavma‘ a dīdī vū mā der-künc-i meyḥāne (14)

VELEHU EYŻAN [G.99]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) Her ān ḥuceste naẓar k’ez pey-i sa‘ ādet reft

(15) Her ol mübārek naẓarlu ki sa‘ ādet ardınca (16) gitdi

Be-künc-i meygede ü ḥāne-i irādet reft

(17) Meyḥāne bucağına ve irādet evine gitdi (18) murād budur ki mübārek naẓarlu olan (19) ki ṭālib-i sa‘ ādet ola ḥānḳāh (20) tarafına ve mürīdlik evine gider (21)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Tu ki bā-merdüm-i kūteh-naẓar [M135a] (1) der-çāh-ı Ken‘ ānī

BeMısrā tā ki ḥoş-bīnī cemāl-i Yūsuf-ı ra‘ nā (2)

(2) Be-rıṭl-ı nīm-i menī keşf kerd sālik-i rāh

Bir yarım baṭmān ṭolu ile (3) keşf eyledi sālik-i rāh olan

Rumūz-ı ğayb ki der-‘ālem-i şehādet (4) reft

Ğayb remzlerin ki ‘ālem-i şehādetde gītđi ya‘ nī vāḳı‘ oldı (5) murād budur ki keşret-i ‘ibādet iden keyfiyyet-i ‘ıṣṣ-ı İlāhī ile ziyāde (6) mütekeyyif olan şāhib-i keşf olur esrār-ı ğaybı ‘ālem-i müşāhedede (7) keşşāf olur

(3) Biyā vū ma‘ rifet ez-men şinev ki der-suḥanem

Gel ve ma‘ rifeti benden (8) işit ki benüm sözümdē

Zi-feyz-i rūḥ-ı Kudūs nükte istifādet reft

(9) Rūḥ-ı Kudūs ya‘ nī Cebra’ıl feyzüñden nükte istifādesi vāḳı‘ oldı (10) murād budur ki inne revḥe’l-Kudüsi nefāşü fī-rū‘iye len temūte nefsen (11) ḥattā testev fī-

*rızkahā*⁹³¹ hasebince ve *ilhāmü'l-veliyyi ke-vehyi'n-nebiyyi*⁹³² mücebince (12) kelāmımda Cebra'il 'aleyhi's-selām feyzinden istifade olunmuş (13) nükte vardır

(4) Mecüz-ı ṯālī' -i mevlūd-ı men be-cüz rindī

İsteme benüm ṯālī' mevlūdumdan (14) *rindlikden gayrı*

Ki in mu'āmele bā-kevkeb-i vilādet reft

Ki bu rindlik (15) *mu'āmelesi vilādet yıldızı ile vākı' oldı* bu beytün ma'nāsı (16) şerhinde tafşıl budur ki gice ve gündüz ki yigirmi dört sâ' atdür (17) her sâ' at kevākib seb'a-i seyyāreden birine müte'allıkdur her mevlūd ki (18) bir sâ' atde toğar ol sâ' atün kevkebi ki aña kevkeb-i vilādet (19) dirler muḳtezāsı nice ise mevlūd da ol ḫāl zuhūr ider meşelā bir (20) sâ' atün kevkebi Zühre yıldızı olsa ol sâ' atde toğan (21) veled ehl-i 'ıyş u 'işret ve şāhib-i zevḳ ü ḫālet ve mā'il-i [M135b] (1) sâz u şöḫbet ve rind-i zarīf-ṭabī' at olur ve bir sâ' atün kevkebi (2) Müşterī yıldızı olsa ol sâ' atde toğan veled ehl-i şalāḫ (3) ve şāhib-i felāḫ ve mā'il-i zühd ü taḳvā ve ḳābil-i feyz ü hüdā (4) olur pes murād zāhir yüzünden budur ki benüm kevkeb-i vilādetim (5) rindlik ya'nī fışḳ u şöḫbet iḳtizā ider lācerem ṯālī' -i (6) mevlūd kitābında bulunacaḳ budur ve murād taḫḳīḳ yüzünden (7) budur ki benüm kevkeb-i vilādetim rindlik ya'nī a' māline nāzır olmayup (8) iḫlāş-ı 'ibādet iḳtizā ider lācerem ṯālī' -i mevlūd kitābında (9) bulunacaḳ budur [ve taḫḳīḳ budur ki Ḥaḳ te'ālā her şahşuñ isti'dādına göre ki şalāḫı fesād taḳdīr ider vilādetin daḫi aña münāsib sâ' atde ider mincem kevkebe isnād ider muvaḫḫid fā'il-i muḫtāra isnād ider ve bu aḫkām-ı vilādet tafşılı bu faḳīrūñ 'ilm-i nücūmdan Kitābu'l-'Acā'ib nām te'lifinde mübeyyendür]

(5) Zi-bā-murād-ı bedest diger ber-āmede

Şabādan (10) *gayruñ eli ile ve bir gayr vāsıtası ile çıḳa geldi*

Vazīfe-i mey-i dūşin (11) meger ziyāret reft

Dün giceki şarāb vazīfesi meger ḫaṭıruñdan (12) *gıtdı* murād budur ki vird-i sālīk vaḳtinde edā olunmayup (13) fevt olsa namāz ḳazā ider gibi vaḳt-i āḫırde ḳazā (14) olunmaḳ gerek lācerem vird-i şebāna fevt olıcaḳ şabāḫdan (15) anı ḳazā itmek gerek

Rubā' i (Ahreb)

Sāḳī eşer-i şubḫ inek peydāst (16)

Gū sāḡir ü ān bāde-i dūşine kücāst

Ber-ḫīz ki bisyār bi-ḫ'āhī (17) ḫuften

Bi'nşin be-murād-ı dil ki ḫ'āhī ber-ḫāst (18)

(6) Meger be-mu' cize gūşed ṭabīb-i 'İsā-dem

Meger mu' cizeye durıḡa (19) *ṭabīb-i 'İsā nefes*

Çerā ki kār-ı men-i ḡaste ez-'ibādet reft

⁹³¹ إِنَّ رَوْحَ الْقُدُسِ نَفَثَ فِي رُوعِي لَنْ تَمُوتَ نَفْسًا حَتَّى تَسْتَوِيَ فِي رِزْقِهَا Bir kimse kendisi için takdir edilmiş rızkını ve ecelini tamamlamadıkça (kesinlikle ölmeyeceğini Ruh'u'l Küdüs benim gönlüme üflledi. (Hadis) Hilyetü'l-Evliyâ, Hadis No: 14924.

⁹³² Velinin ilhamı peygamberin vahyi gibidir. (Diğer Arapça İbâreler).

(20) *Niçün ki ben haste işi ‘ibādetden gitdi* ya‘nī ol dā‘ireden (21) gitdi ki gelüp görmek ‘ilāc-ı peżīr ola murād [M136a] (1) budur ki keşret-i seyyi’ātdan maraž-ı kalbim bī-haddür şeyh-i kāmīl baña (2) ‘ilāc-ı du‘āyı ve dermān-ı Hūdāyi ‘tmek gerek

(7) **Hezār şükr ki Hāfız (3) zi-künc-i meygede dūş**

Biñ şükr ki Hāfız meyhāne bucağından (4) dūn gice

Be-künc-i zāviye-i t̄ā‘ at ü ‘ibādet reft

T̄ā‘at ve ‘ibādet (5) tekyesi bucāğına gitdi murād bundan tenbīhdür ki dālālden hidāyete (6) gelen şükr-i vāfir itmek gerek

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Çün hükmi-i fakīrān be-cihān saltanatī (7) nīst

El-minnetu’llāh ki me-rā ‘āriyetī nīst

VELEHU EYẒAN [G.100]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) **Şerbeti ez-leb-i (8) la‘leş ne-çeşidim ü be-reft**

Bir şerbet anuñ la‘l lebinden tatmaduk (9) gitdi

Rüy-ı meh-peyker-i ü sır ne-didem ü be-reft

Anuñ ay gibi yüzünü doyunca (10) görmedik gitti murād bundan şol misāfir (11) gelen vā‘iz ü şeyhdür ki anuñ va‘z u naşihatinden müntefi‘ olunmadan (12) ve müşāhede-i şeref-i vāfir hāşıl kılınmadan gide mürīd ü t̄alīb (13) olanlar anuñ firqatinden taḥazzün ide anuñçün dir

(2) **Gūi ez-şoḥbet-i mā (14) nīk be-teng āmede būd**

Ke ‘enne bizim şoḥbet ü muşāḥabetimizden muḥkem t̄arlığa (15) gelmiş idi

Bār ber-best ü be-gerdeş ne-residim ü be-reft

Yük bağladı (16) ve anuñ tozına irişmedüñ gitdi murād bundan ‘ale’l-ğaflet ve ‘ālā-vechu’l-(17)isti‘ cāl gitdügin beyāndur

(3) **Bes ki mā Fātiḥa vü hırz-ı yemānī ḥ‘āndim**

(18) *Bir niçe Fātiḥa ve ḥamā’il yemini okıduk*

V‘ez peyeş sūre-i İhlās (19) demidim ü be-reft

Ardınca sūre-i İhlās okıduk gitdi murād (20) bundan tenbīhdür aña ki mürīd ü t̄alīb ve ‘āşık u muḥibb-i şeyh ve maṭlūb (21) u dost u maḥbūb ‘aḳabince Fātiḥa ve du‘ā okuyup üfürmek gerek [M136b] (1)

(4) **‘İşve mī-dād ki ez-kūy-ı irādet ne-revem**

Şive ider idi ki irādet (2) maḥallesinden gitmezem ya‘nī mürīdler maḥallesinden gitmezem ve mürīdleri terk itmezem (3)

Dīdī āhir ki çünān ‘ işve harīdīm ü be-reft

Gördün āhir ki anuñ gibi (4) şive aldık ve aldandık gitdi murād budur ki ol gitmezem didi biz dañi (5) istifāzda ihmāl itdük ol ‘adem rağbet-i fehm idüp hicret itdi (6)

(5) Guft ez hod be-burd her ki vişālem talebed

Didi kendüden keserem her kim ki (7) vişālim taleb ider

Mā be-ümmīd vey ez-ḥ̣īṣ bürīdīm ü be-reft

Biz anuñ (8) ümīdi ile kendümüzden kesildük gitdi murād budur ki vuşlat-ı yār (9) ve vaşl-ı şeyḥ isteyen nefsanıyyetden kesilmek gerek biz taḥşil-i isti‘dād (10) eyledük taleb-i feyz idecek vaktde gitdi güyiyā mübāşeretde taḥşir (11) itmedük dir

Beyt

+++/-+--/+--

Men zi-dest-i tu ḥ̣īṣten be-küşem

Tā dü destet (12) be-ḥ̣ūn neyālāyī

(6) Şud çemān der-çemen-i ḥ̣ūsn ü leṭāfet liken

Lafz-ı çemān (13) mübālağa-i ism-i fā‘ildür çemīden lafzından ya‘nī mübālağa ile şalınıcı oldı (14) ḥ̣ūsn ü leṭāfet çemeninde ammā

Der-gülistān-ı vişāleş ne-çemīdīm ü be-reft

(15) Anuñ vişāli gülistānında şalınmak gitdi murād budur ki ol şeyḥ kemāl (16) bulmuş ve taḥarrüb ü ḳurbet ḥāşıl kılmış ve tekmīl mertebesine varmış anuñ (17) merātibinde biz feyz taḥşil irmedük gitdi

Beyt

--+/+--+/-+--

Bā-tu heme kārḥā (18) müheyyāst

Bī-tu heme ḥ̣īç ḥāşıl-ı men

(7) Hemçü Ḥāfız heme şeb nāle vü zārī kerdīm

(19) Ḥāfız gibi dükeli gice nāle ve zārılık kıldı

K’ey dirīgā be-vişāleş ne-resīdīm (20) ü be-reft

Ki ey ḥayf u dirīg anuñ vişāline irmedük gitdi murād bundan (21) tenbīhdür aña ki ehl-i şalāḥ ve erbāb-ı felāḥ farkını ve ‘adem-i vuşlatı içün ve ḥazret-i [M137a] (1) Ḥaḳ firāḳı içün feryād u zārī itmek lāzımdur ki muşibet-i ‘azamī budur (2)

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--

Āverd şad hezār gamem iftirāḳ-ı tu

Kāş mürde küşte buvedi pīş ez-firāk-ı tu (3)

VELEHU EYŻAN [G.101]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) **Derdā ki yār der ğam [u] derdem be-mānd ü reft**

Derde nidā idüp ziyāde (4) zücret gösterüp dir *derdā vü dirīgā ki yār beni derd ü ğamında kōdı ve ğitdi* (5)

Mā-rā çü dūd ber-ser-i āteş nişānd u reft

Bizi tütün gibi od üzre dikdi (6) *ve ğitdi* murād bundan ğazel-i sâbık gibi şeyh ü mürşid firāķı içün (7) taħazzündür

(2) **Maħmūr-ı bāde-i ʔarab-engīz-i 'ışk-rā**

'Işkuñ şenlik koparıcı (8) *şarābınuñ maħmūrına*

Cāmī ne-dād u zehr-i gedāyī çeşānd u reft

Bir kadeh (9) *virmedi gedālık zehrini ʔatdurdı ve ğitdi* murād budur ki 'ışk-ı İlāhī (10) ki müferreħdür sâlik-i mübtedā ki anuñ maħmūridur şeyh ʔarīķ-i fakırdan ki nefsi (11) insāna zehr gibi telh gelür bir pāre ʔatdurup 'ışk-ı İlāhī kadehin içürmeyüp (12) ğumār-ı bīmārlıĝinden geçürmeyüp ğitdüĝinden şikāyetdür

(3) **Çün şayd-ı (13) ü şudem men-i mecrūh-ı ğaste-rā**

Çün anuñ şaydı oldum ben mecrūh ğaste (14)

Der-baħr-ı ğam be-mānd cenībet be-rānd u reft

Ġam deñizinde kōdı ve yirüñ (15) *sürdi ve ğitdi* murād mürīd oldum ammā ol beni baħr-i ğayretde koyup (16) refīķ-i muķārini ile ğitdi diyü ğikāyetdür

(4) **Guftem meger be-ĥile be-ķaydeş (17) der-āverem**

Didüm ya' nī kendüme meger ĥile ile ķayda ğetürem anı (18)

Ez-men remīd ü tevsen-i baħtem remānd u reft

Benden ürkdi ve baħtum ğöresin (19) *ürkütdi ve ğitdi* murād irādet gösterüp şeyhi olmak istedüm ammā baña şikār olmayup (20) nefret idüp baħtımuñ atını yerinden ķaldırup ürküdüp ğidüp derdüm depreşdüirdi (21)

(5) **Ħuñ-ı dilem çü der-dil-i men cāy-ı teng yāft**

Göñlümuñ ķanı çü göñülde yeri ʔar (22) *buldı*

Gülgün zi-rāh-ı dīde be-şahrā devānd u reft

Gül reng atı şahrāya yaldurdı ve ğitdi murād gözinden [M137b] (1) ķanlı yaş aķduĝın beyāndur

(6) **Çün bende-rā sa' ādet-i ğıdmet ne-dād düst**

(2) *Çün ķula sa' ādet-i ğıdmet virmedi dost*

Būsīd āstāne vü ğıdmet (3) resānd u reft

Öpdi eşigi ğıdmet irişdüirdi ve ğitdi murād (4) budur ki mürīd ğıdmete ķabül olunmasa kendüye edeb oldur ki (5) āstāneye yüz sürüp ğazret-i şeyhe selām irişdirüp (6) ğide

(7)Gül der-*hicāb* bûd ki murğ sehergehi

Gül hicābda idi ki bûlbûl (7)

Âmed be-bâg-ı Hâfız u feryād ẖānd u reft

Geldi Hâfızuñ bağına (8) *feryād okudu ve gitdi* murād *gülden* keşfdür ve *bûlbûlden* murād ‘aql-ı (9) me‘âddur ki ṯalib-i keşf ü feyẓdür ve *bâg-ı Hâfızdan* murād (10) ḵalbidür çün geldi keşfi mestür buldı feryād u figān kıldı (11) ve gitdi

VELEHU EYẒAN [G.102]

[Mef̱ ulü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Mefā‘ il]

(1)Kes nîst ki üftāde-i ān zülfi dütā nîst

(12)*Kimse yokdur ki ol iki kat zülfe düşmiş degüldür* murād *zülfdan* ğayb-ı (13) hüviyyetdür *dütā* fehm iyesi müşkil olduğudur ki āsānlık (14) ile açılmaz lācerem her kimse āña ṯalibdür ki ẖiç kimse yokdur ki H̱aqqı (15) istemeye ammā āña māni‘ çokdur anuñçün dir

Der reh-güzer-i kîst (16) ki dāmī zi-belā nîst

Kimüñ uğrağı vardır ki belādan bir āğ yokdur (17) murād budur ki her kimse ki bir ṯarīka sülûk idüp ẖaqqā ṯalib olur āña (18) vuşûl içün māni‘ bulunur lācerem bir mürşide ẖacet vardır ki (19) mir’āt-i H̱aqq ola anuñçün dir

(2)Rüy-ı tu meger āyine-i nūr-ı İlāhîst

(20) *Senüñ yüzüñ meger āyine-i nūr-ı İlāhîdür ẖiṭāb mürşidedür*

H̱aqqā ki çünin (21) est der-în rüy-ı riyā nîst

Fi’l-vākı‘ böyledür bu sözde [M138a] (1) *yüze söylemek ve riyā ile demek degüldür* murād budur ki mürşid-i ṯarīkat ve şeyh-i (2) ẖaqqikat vechi müşāhedesi nūr-ı İlāhî āyinesidür ki nūr-ı H̱aqq anuñ yüzünden (3) görünür

(3)Zāhid dihedem tevbe zi-rüy-ı tu zihī rüy

Zāhid baña tevbe virür senüñ (4) *yüzüñden zihī yüz*

H̱içes zi-H̱udā şudem ü zi-rüy-ı tu hayā nîst

H̱iç anuñ (5) *Allāhdan utanması ve senüñ yüzüñden hayāsı yokdur* murād budur ki zāhid-i (6) ẖuşk kendü re’yi ile ‘ibādet ider baña daḫi şeyhi neylersin diyü tevbe (7) virüp naşihat ider vuşûl ila’llāh mürşidsüz olmaduğın bilmez Allāhdan (8) utanmaz ve mürşidüñ vech ü cihetinden istiḫyā itmez

(4)Ey şem‘ -i sehergir ya be-hāl-i (9) men ü ḥod kun

Ey şem‘ seherde benüm ḥālîme ve kendü ḥālûñe ağla

K’în sūz-ı nihānī (10) ne tū-rā hest be-mā nîst

Bu gizlü ḥarāret saña yok ise bize yok degüldür murād (11) budur ki şem‘ üñ zāhirī ḥarāreti var nihānī yok anuñçün ağlamak gerek bizüm nihānī (12) ḥarāretimüz var bize rahm idüp ağlamak gerek

(5)Allāh şehīde ve kefa’llāh şehīden

(13) *Allāh šāhiddür ve kāfîdür šāhid olmağ cihetinden*

K'in girye kem ez-rîzeş (14) ħün-ı şühedā nîst

Ki bu ağlamağ şehîdlerüñ kanı dükelmekden eksük degüldür (15)

(6) Nergis talebed şîve-i çeşm-i tu zihî çeşm

Nergis senüñ gözün şîvesin ister (16) zihî göz

Miskîn ħiredeş der-ser ü der-dîde ħayā nîst

Miskîn nergisün (17) 'ağlı yok başında ve utanmağ yok gözinde murād budur ki tarîkatde nergis (18) gibi bî-başar olan şeyh başır şîvesin ve taşarrufın ister bu kendünün (19) 'aqlsızlığından ve bî-başarlığındandır lâcerem bî-'aql u bî-başar olanı (20) terk idüp 'âkil ü başır olan mürşidden isti'dāduñ miqdārınca (21) feyz taleb itmek gerek [ekşer nüsahda ħiredeş yerine ħabereş vākı' olmuştur anı ħireden ħaberi olmayan kimseler yazup dîdesi olmayanlar taklîd idüp nüsah-ı keşîrede vākı' olmuştur i' tibār keşrete degül kuvvatedür şöhrete nazar itmeyüp pend-i pîri görmek gerek ħaberi gayrı terk gerek]

(7) Ez-behr-i Ĥudā zülf meyār ey ki mā-rā

Allāh içün zülfi bezeme ki bize [M138b] (1)

Şeb nîst ki şad 'arbede bā-bād-ı şabā nîst

Gice yokdur ki yüz ceng (2) bād-ı şabā ile yokdur murād budur ki şeyhe ħitāb idüp dir bizüm isti'dādımız (3) kâmil olmadın gayb-ı hüviyyet vaşfın itme ki şevkimüz ziyāde olup feyezān-ı (4) İlāhî ile ceng idüp andan қоқu getür diyü talebimiz gālib olur

(8) Dey mî-şud u (5) guftem şanemā 'ahd be-cāy ār

Dün gider idi didüm ey şanem 'ahdi yerine (6) getür

Guftā gālaṭi ħ'āce der-în 'ahd vefā nîst

Didi gālaṭa mensūbsın (7) yā gālaṭdasın yā gālaṭsın ki bu zamānda vefā yokdur yā bu 'ahde (8) vefā yokdur murād bundan mürşid ile olan mu'āhede ve anuñ cevābını (9) tezekkürdür

(9) Çün çeşm-i tu dil mî-bered ez-güşe-nişinān

Çün senüñ gözün (10) gönül alur güşe-nişinlerden

Dünbāl-ı tu būden guneh ez-cānib-i mā nîst

(11) Senüñ arduñca olmağ günāhı bizüm cānımızdan degüldür murād budur ki nazar-ı (12) şeyh güşe-nişin olan şüfîlerüñ gönlün alur zarūrî (13) anuñ cezbesi ile anuñ ardınca gidilür bu bunlara günāh 'add olunmaz (14)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-ħod reh nîst der-küy-ı tu müştākān-ı şeydā-rā

Ĥam-ı zülfet be-ķullāb-ı muħabbet mî-keşed mā-rā (15)

(10) Bāz āy ki bî-rüy-ı tu ey şem' -i dil-efrüz

Girü gel ki senüñ yüzüñsüz ey gönül (16) nûrlandırıcı şem‘

Der bezm-i harîfân eşer-i nûr u şafâ nîst

Muşâhibler (17) şöhetinde nûr u şafâ eşeri yokdur murâd sefer iden mürşide hitâbdur (18) ki ol hâzır olmayıcağ şüfîler şöhetinde nûr u şafâ eşeri olmaz (19)

(11) Ger pîr-i muğân mürşid-i men şud çi tefâvüt

Eger pîr-i muğân benüm mürşidüm oldı ise (20) ne tefâvüt var ya‘nî tefâvüt yokdur zîrâ

Der-hiç serî nîst ki (21) sırrı zi-Hudâ nîst

Hîçbir bâş yokdur ki anda Allâhdan bir râz [M139a] (1) yokdur ya‘nî her serde Allâhdan bir sır vardır murâd bunda pîr-i muğândan şol (2) şeyhdür ki anda harâret ola ‘ilm ü fazl yok ise dahî lâcerem anuñ ile (3) şeyh-i fâzıl ortasında tefâvüt yokdur zîrâ her serde bir sırr-ı Hâk vardır

Beyt (4)

--+/-+--+ / +---+/-+-

Ez-‘arş tâ be-ferş eger bi’ngerî be‘aql

Der-hiç zerre nîst ki sırrı ğarîb nîst (5)

(12) Guftî ber-hürşid ki men çeşme-i nûram

Dimişsin güneş katında ki ben çeşme-i nûrın (6)

Dânend büzürgân ki sezâvâr sehâ nîst

Bilürler olur ki sehâ lâyıķı degüldür (7) murâd budur ki nûr-ı İlâhiye nisbet şems-i sehâ didükleri küçücük yıldız kadar (8) degüldür [sehâ bir küçücük yıldızdır ki hiddet-i başarı anuñ ile imtiḥân iderler]

(13) Timâr-i ğarîbân eşer-i zîkr-i cemîlest

Ġarîblere timâr zîkr-i cemîl eşeridür (9)

Cânâ meger in kâ‘ide der-şehr-i şümâ nîst

Ey dilber bu kânûn meger (10) sizüñ şehrüñüzde yokdur murâd ğarîblere iḥsân u iltifât olmaduğundan (11) şikâyetdür

Şi‘r

Lem yebka fi‘d-dünyâ kerîmü yerbeḥiyü

Minhü‘n-nevâl ve lâ-meliḥ (12) yü‘ışk

(14) ‘Āşık çi kuned ger ne-hûred tîğ-i melâmet

‘Āşık neylesün yimeyüp (13) melâmet okunı

Bâ-hiç dilâver siper-i tîr-i kazâ nîst

Hîç bahâdır ile (14) tîr-i kazâ kalkanı yokdur murâd budur ki Hâk te‘âlânuñ kazâsı tîri (15) elbette eşer ider anı men‘ü def‘ider kalkan yokdur

(15) Der-şavma‘a-i zâhid ü (16) der-ḥalvet-i ‘âbid

Zāhidūñ şavma‘asında ve ‘ābidūñ ḥalvetinde

Cüz gūşe-i (17) ebrū-yı tu mihrāb-ı du‘ā nīst

Senūñ kaşuñ kūşesinden ğayrı (18) mihrāb-ı du‘ā yoğdur murād ebrūdan remz-i İlāhī ve bürüz-ı ḥafīdūr lācerem (19) zāhid-i ḥuşk olan şavma‘asında ve şadefi ‘āşık ḥalvethānesinde (20) anı mihrāb-ı du‘ā idinüp aña müteveccihlerdür

(16) Ey çeng fūrūburde (21) be-ḥūn-ı dil-i Ḥāfız

Ey niçesin ṭaldurmuş kimse Ḥāfızuñ [M139b] (1) yūregi ḳanına

Fikret meger ez-ğayret-i Ḳur‘ān u Ḥudā nīst

Fikrūñ meger Allāh (2) te‘ālā Ḳur‘ānī ğayretinden yoğdur murād budur ki Ḥāfızuñ ḳalbi maḥall-i Ḳur‘āndur (3) anuñ ḳanına niçe ṭaldırup el uran Ḳur‘ān ğayretinden ğāfil olmamak (4) gerek

VELEHU EYẒAN [G.103]

[Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn]

(1) Rūşen ez-pertev-i rüyet nazārī nīst ki nīst

(5) *Senūñ yüzūñ pertevinden rūşen bir nazār yoğdur ki yoğdur* ya‘nī senūñ yüzūñ (6) pertevinden rūşen degül bir nazār yoğdur

Minnet-i ḥāk-ı deret ber-başarī (7) nīst ki nīst

Senūñ ḳapuñ ṭoprağı minneti bir başar üzre yoğdur ki (8) yoğdur ya‘nī bir başar yoğdur ki senūñ ḳapuñ ṭoprağı minneti anuñ üzerine (9) olmaya murād bundan ḥazret-i Ḥāk her nazāra nūr ve her ‘ayna kehl-i cilā virdüğünüñ (10) şükriñ itmege irşāddur

(2) Nāzir-i rüy-ı tu şāḥib-nazarānend ārī

Senūñ (11) yüzūñ nāziri olanlar şāḥib-nazarlardur belī

Sırr-ı gīsū-yı tu der-hiç serī (12) nīst ki nīst

Senūñ zūlfūñ sevdāsı hiçbir başda yoğdur ki (13) yoğdur ya‘nī hiç bir baş yoğdur ki senūñ zūlfūñ sevdāsı anda (14) olmaya murād bıdır ki zāt-ı Ḥākka nāzir ü ṭālīb olan ehl-i nazār olanlardur ki (15) Ḥākki bātıldan fark iderler ammā herkes senūñ ğayb-ı hüviyyetūñ (16) sevdāsındadır lakin ba‘zı muḥiṭi ve ba‘zı muşībdür [sırr bunda sevdā ma‘nāsındadır nitekim yukarıda iki kere beyān olunmuşdur]

(3) Eşk-i men ger zi-ğamet (17) surḥ ber-āyed çi ‘aceb

Benüm gözüm yaşı eger senūñ ğamuñdan kızıl çıkarsa (18) ne ‘aceb

Ḥacl ez-kerde-i ḥod perdederī nīst ki nīst

Kendü ‘amelinden (19) şerm-sār bir perde yırtıcı yoğdur ki yoğdur ya‘nī her kimse (20) ki perdesin yırtup açıla ve aḥvālī münkeşif ola kendü ‘amelinden şermende (21) degül yoğdur murād bundan her kimsenūñ ‘ışyānı ve ‘ibādetinde noḳşanı [M140a] (1) muḳarrerdür perde yırtılup aḥvāl açılma ḥacālet zāhir olur pes (2) gözüm yaşınıñ ḥomreti daḥi ol ḥacāletdendür diyü izhār-ı taḥazzün ider (3) ve çün bu ḥalde ğumūm vardur raḥmetden ḥırmān yoğdur diyü tesliyet-i (4) ḳalb ider

Rubā'ī (Ahreb)

Mī-ḥurden ü kird nīguvān kerdiden

Bih z'ān ki be-rızķ-ı (5) zāhidī verziden

Güyend behişt-i bī-günāhān bīnend

Pes (6) rüy-ı behişt kes ne-ḥ'āhed dīden

(4) Āb-ı çeşmem ki be-rū minnet-i ḥāk der-i tūst

(7) Gözüm yaşı ki anuñ üzerinde senüñ kapuñ toprağı minnetdārdur

Zīr-i (8) şad minnet-i ü ḥāk-ı derī nīst ki nīst

Anuñ yüzi minneti altında bir kapu (9) toprağı yokdur ki yokdur ya' nī bir kapu toprağı yokdur ki anuñ yüz minneti (10) altında olmaya murād budur ki her dīde-i giryān ki ḥazret-i Ḥaḳ kapusından (11) aña kehl ḥaşı ol her kapu aña muḥtāc olur

(5) Tā be-dāmen ne-nişinend zi-nesimet (12) kerdī

Tā anuñ etegine konmaya yilden bir toz

Seyl-i ḥiz ez-naẓarem reh-güzerī (13) nīst ki nīst⁹³³

Ḳalkıcı seyl benüm naẓarımdan bir yol uğrağı yokdur ki (14) yokdur ya' nī bir yol uğrağı yokdur ki andan seyl ḳalkmak olmaya (15) murād budur ki setr-i 'ısyānum ve teskīn-i ṭuğyānum için ağların tā ki dergāh-ı Ḥaḳḳa (16) andan gubār ırmeye

(6) Nāzūkān-rā sefer-i 'ıṣḳ ḥarāmest ḥarām

Nāzūklere 'ıṣḳ (17) seferi ḥarāmdur ḥarām

Ki be-her kām der-ān reh ḥaṭarī nīst ki nīst

(18) Ki her ādemde ol yolda bir ḥaṭar yokdur ki yokdur ya' nī her ādem yokdur ki (19) anda bir ḥaṭar olmaya murād budur ki sefer-i 'ıṣḳ-ı İlāhī iden cefā-keş (20) olup zaḥmet-i riyāẓet ihtiyār itmek gerek

Beyt

++-/-++-/-++-/-++-

Kesī ki (21) rāh reved zaḥmet ihtiyār kuned

Tu merd nāzi sefer-rā kücā tüvānī kerd [M140b]

(7) Tā dem ez-şām-ı ser-i zülf-i tu hercā nezened

Tā senüñ zülfüñ ucınuñ (2) şāmından her yerde nefis ırmaya ya' nī andan söz söylemeye (3)

Bā-şabā guft ü şinīdem seḥerī nīst ki nīst

Şabā ile dimem ve (4) işitmem [bir seḥer yokdur ki yokdur ya' nī bir seḥer yokdur ki şabā ile dimem ve işitmem] ve sözüm ve savum olmaya murād budur ki her kim ki esrār-ı (5) hüviyyetden her yerde ya' nī ehl ü nā-ehl öñinde rāz açsa (6) anuñ ile cedel ü baḥş idüp nehy ıderem

⁹³³ Seyl-i ḥiz ez-naẓarem ifadesi derkenārda seyl-i ḥün ez-müjeem şeklindedir. Manaya uygun olarak ilk ifade tercih edilmiştir.

(8) Maşlahat nîst (7) ki ez-perde burûn âyed rāz

Hikmet degüldür ki perdeden taşra (8) çıka rāz

Verne der-meclis-i rindān haberî nîst ki nîst

Yohsa (9) rindler meclisinde bir haber yokdur ki yokdur ya' nî bir haber yokdur (10) ki rindler meclisinde olmaya murād budur ki rindler ya' nî mhlîşler (11) haķāyık-ı şerî'ati ve deķāyık-ı tarīķati ve aķbār-ı merātib-i vilāyeti (12) ve esrār-ı ğayb-ı hüviyyeti bilürler anlarıñ meclisinde bunlar ma'lūmdur (13) lîkin ifşā-yı rāz-ı mezmūmdur anuñçün söylemezler

(9) Men ez-în (14) t̄ālî' -i şūrîde ber-encām verne

Ben şūrîde t̄ālî' den (15) incinürem yohsa

Behremend ez-ser-i kūyet digerî nîst (16) ki nîst

Naşîblü senüñ maķallüñ başında bir ğayr yokdur (17) ki yokdur ya' nî bir ğayr yokdur ki senüñ dergāhuñdan naşîbi (18) olmaya murād budur ki hażret-i Haķ muķıbbü'd-da' vātdur (19) her kim ki dergāhına gele maķrūm göndermez benüm haķetim revā olmaduķı (20) t̄ālî' imüñ şe'āmetinden ve isti' dādımuñ kuşurından

(10) Ez-ĥayā-y leb-i şîrîn-i tu ey çeşme-i nüş

Senüñ datlu tudaģuñ ĥacāletinden ey datlu çeşme [nüş bir niçe ma' nāya gelür bunda datlu ma' nāsına olmaķ şîrîndür]

Ĝarķ-ı āb u 'arāķ eknün şekerî [M141a] (1) nîst ki nîst

Şuya ve tere ĝarķ şimdi bir şeker yokdur ki yokdur (2) ya' nî bir şeker yokdur ki şuya ve tere ĝarķ olmaya murād leb-i şîrînden kelām-ı (3) İlāhîdür ki ma' den-i lezzātdan şādır u nāzil olmuşdur her kelām-ı lezîz ü belîğ (4) anuñ ĥicābından ĝarķ-ı 'arāķ u ābdur ve baķr-ı ĥacālete müstaĝraķdur [bir kimse utansa terler aña şuya ve tere ĝarķ oldu dirler]

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Müyesser (5) nîst Qur'ân-rā nazîre

Ĥudā fermüd ez-ān *fe 'tū bi-sūret*⁹³⁴

(11) Ne-men-i dil-şude ez-dest-i (6) tu ĥunîn-cigerem

Yalñuz ben 'āşık senüñ elüñden cigeri kanlu degülem

K'ez ĝam-ı (7) 'ışķ-ı tu pür-ĥün cigerî nîst ki nîst

Ki senüñ 'ışķuñ ĝamından pür-ĥün [bir ciger yokdur ki yokdur ya' nî bir ciger yokdur ki senüñ 'ışķuñ ĝamında pür-ĥün] (8) olmaya murād budur ki her kim ki yāre 'āşıkdur aña dil-dāde ve şādıkdur cigeri (9) pür-ĥün u efgende ve nefsi-i mürde ve cān-ı zinde olmaķ gerekdür

Qış'a

⁹³⁴ فَأْتُوا بِسُورَةٍ Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın. (Kur'ân, Bakara 2/23).

+ ---/ + ---/ + ---

Ne-dānem (10) hiç kes der-ahd-i hüsnet

Ki bā-dil bāşed illā bī-beşāret

Yekī-rā (11) ger bīnī geşte-i dūst

Be-dīger dūstāneş dih beşāret

(12) Şir der-bādiye-i ‘ışk-ı tu (12) rübāh şevd

Arsılānı senüñ ‘ışkuñ şahrāsında dilkü olur

Āh ez-în rāh ki der vey (13) ḥaṭarī nīst ki nīst

Āh bu yoldan ki anda bir ḥaṭar yoḡdur ki yoḡdur ya‘ nī (14) bir ḥaṭar yoḡdur ki bunda olmaya murād bundan ṭarīk-i ‘ışk ḥaṭar-nāk idügin (15) beyāndur ki bunda niçe şir-i jiyān rübāh-ı nā-tüvān olur

Beyt

+ + ---/ + + ---/ + + ---/ + + ---

‘Acemā sehl (16) me-pendār ṭarīk-i ‘ışkeş

‘Arabān gufte der-în merḥale kem men ‘aḡabāt (17)

(13) Ez-vücūd in ḡadarī nām u nişānhest ki hest

Benüm vücūdumdan bu ḡadar (18) nām u nişān vardur ki vardur

Lākin ez-za‘f der-ancā eşerī nīst ki (19) nīst

Lākin za‘fdan anda bir eşer yoḡdur ki yoḡdur ya‘ nī (20) za‘fdan bir eşer yoḡdur ki anda olmaya murād bundan (21) ‘ibādet cihetinden za‘fi kemālde olup ṭā‘atde noḡşanın [M141b] (1) ḡikāyetdür

(14) Ġayr ez-în nükte ki Ḥāfiż zi-tu nā-ḡoşnūdest

Bu nükteden ġayrı (2) ki Ḥāfiż senden ḡoşnūd degüldür

Der-ser-ā-pāy-ı vücūdet hünerī nīst (3) ki nīst

Başdan ayaġa senüñ vücūduñda bir hüner yoḡdur ki yoḡdur ya‘ nī (4) bir hüner yoḡdur ki sende olmaya murād bundan nefsine ḡitābdur ki kemālātuñ (5) çok ammā rūḡa muvāfiḡ degülsin ol cihetden senden benüm rızām yoḡdur dir (6)

VELEHU EYŻAN [G.104]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Nażar-ı pīr-i muġān mūcib-i ‘ıyş u ṭarabest

Pīr-i muġān nażarı ‘ıyş u (7) şenlik mūcibidür

Ravza-i meygede-rā āb u hevā-yı ‘acebest

Meyḡāne (8) baġçesinüñ ‘aceb āb u hevāsı vardur murād pīr-i muġāndan niçe kerre ma‘ lūm (9) olan şevḡ ü ḡarāreti olan mürşiddür lācerem anuñ nażarı ‘ıyş u ‘ibādet ve (10) feraḡ-ı āḡiret mūcibidür ve *meyḡāne*den murād ḡānḡāḡ u ‘ibādeḡḡānedür ki (11)

andan keyfiyyet-i ‘ibâdet hâsıl olur lâcerem ol bâğçenüñ ‘aceb (12) âb u hevâsı vardır ki rûhânî şafâ virür

(2) Ser-i erbâb-ı kerem der-ka-dem-i ü (13) evvelist

Ehl-i keremüñ başı anuñ ka-demüñde olmağ evvelidür

Gayr ez-în (14) şerh ü beyân cür’et ü terk-i edebest

Bundan gayrı şerh u beyân cür’etdür (15) ve terk-i edebdür murâd ehl-i keremden iyilik şâhibi olanlardır (16) lâcerem anlaruñ başı şeyh-i pür-hâlet ka-deminde olmağ evvelidür ki merâtib-i (17) ma’neviyye ve derecât-ı uhreviyye tahşil iderler bunda gayrı şerh u beyân (18) ya’nî şeyhüñ merâtib ü ma-kâmâtı ve keyfiyyet ü hâlâtı derecesin (19) söylemek haddimüzden tecâvüzdür

(3) Kışsa-ı cennet ü âvâze-i (20) beytü’l-ma’ mür

Cennet kışsası ve beytü’l-ma’ mür (21) âvâzesi

Şerh-i ez-cilve-i humhâne-i [M142a] (1) beytü’l-‘inebest

Üzüm evi küphânesinüñ cilvesi şerhidür (2) murâd budur ki beytü’l-‘ineb ki dünyâdur bunda niçe dürlü telezzüzât (3) vardır ve humhânedan murâd keyfiyyet-i İlâhiye ile mütekeyyif olanlaruñ (4) ma-kâmıdır ki anda olanlaruñ harekât-ı garîbesi olur (5)

(4) Hâtır-ı ‘âtır-ı mâ bâde-i la’lî talebed

Bizüm hoş kokulu hâtırımız la’le (6) mensûb ya’nî la’l reng şarâb ister

Mümsikend ender-taleb-i nukre vü (7) cezb-i zehebest

Hasıs gümüş talebinde altın çekmekdedür (8) murâd budur ki bizüm hâtırımız hâzret-i Hâk cānibinden koku duyar (9) keyfiyyet-i ‘ışk-ı İlâhî diler ammâ ehl-i dünyâ sîm ü zer diler

Beyt (10)

+++/-++-/++-

Gerçi şādî ki sîm ü zer dārî

Zūd ne-būd ki cümle bü’gzārî (11)

(4) Der-ezel ber-ser-i herkes kalemî refit hamûş

Ezelde her kimsenüñ başı üzre (12) bir kalem gitmişdür sâkit ol

Ka’be ü bütgede ü cennet ü düzağ (13) sebebest

Ka’be ve büthâne ve cennet ü cehennem sebeb-i zâhirdür (14) murâd bundan mü’essir-i hâkîkî takdîr-i ezelidür bâkî esbâb sebeb-i (15) şüverîlerdür dimekdür

(5) Genc-i bî-mâr müyesser ne-şevd kışsa me-h’ân

(16) Defîne yılsız müyesser olmaz kışsa okımaz

Devlet-i Muştafavî-râ (17) taleb-i bû Lehebest

Muştafâya mensûb devlete Ebû Leheb (18) talebi vardır ya’nî Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm devletine Ebû Leheb tâlib ü (19) müzâhimdür murâd budur ki her nîkûñ bir bed zıddı ve niddi bulunur (20)

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Cevr-i düşmen çi kuned k'ez ne-keşed t̄alib-i dūst⁹³⁵ (21)

Genc-i mār u gül ü hār u ğam u şādī be-hemend

(6) **Gevher-i pāk buved çü her-i haşmet līkin**

[M142b] (1) *Gevher vāşıl-ı pāk-ı cevher ve mādde-i 'aẓamet olur*

Be-'amel kūş ki haşmet (2) ne be-aşl u nesebest

'Amele duruş ki 'aẓamet aşl u neseb ile (3) *degüldür* murād budur ki dünyāda egerçi aşl u neseb i'tibārī ile (4) 'aẓamet olur līkin *fē-izā nugiḥe fī's-şūrī felā ensābe beynehüm*⁹³⁶ ḥasebince āḥiretde (5) aşl u neseb i'tibārī yokdur i'tibār 'amel ü t̄ā' atadur

(7) **Dil-i Ḥāfız (6) be-hemīn re'y-i be-tevfik-i Ḥudāy**

Ḥāfızuñ gönli bu fīkr ile Allāh te'ālā tevfiķi (7) ile

Cāvidān sa'y-ı künān rūz u şeb ender-kelebest

Ebedī sa'y idici (8) gice ve gündüz taleb içindedür murād bundan talebde 'ale'd-devām sa'ya (9) terġibdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Be-kūş tā be-kef ārī kilid-i genc-i vücūd

Ki bī-taleb (10) ne-tevān yāft gevher-i maşşūd

VELEHU EYẒAN [G.105]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün]

(1) **Ḥam-ı zülf-i tu dām-ı küfr ü dīnest**

(11) *Senüñ zülfüñ bükümü küfr ü dīn ağıdur*

Zi-kāristān-ı tu yek şemme īnest

(12) *Senüñ kārḥānuñdan bir şemme budur* murād *ḥam-ı zülf*den ṭabaķa ü istitār-ı ğayb-ı (13) hüviyyetdür ki anda ehl-i küfr ve ehl-i islām giriftārdur şun'-ı İlāhiden bir şemme (14) budur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Küfr ü dīn der-ṭarīķ-i ü pūyān

⁹³⁵ Sa'dī-i Şirāzī, Dīvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât, 246. Gazel.

⁹³⁶ فَلَا أَسَابَ بَيْنَهُمْ فَلَمَّا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَسَابَ بَيْنَهُمْ Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar. (Kur'ân, Mü'minûn, 23/101).

Vaḥdehu lā-şerīke leh⁹³⁷ gūyān (15)

(2) Lebānet mu‘ ciz-i ‘İsīst līkin

Senūñ leblerūñ mu‘cizesi ‘İsīdür ammā (16) [ya‘nī leblerūñūñ kārı mu‘cize-i ‘İsīdür]

Ḥadīş-i turreet ḥable’l-metīnest

Senūñ şaçuñ sözi ḥabl-ı metīn (17) ya‘nī muḥkem ipdür murād kelām-ı İlāhī iḥyā-yı ḳalb itdüğün (18) ve ḡayb-ı hüviyyet bahşī muḥkem ip gibi ṭavīl ü şābit idüğün beyāndur (19) [ḥadīş-i ḡamzeet siḥr-i mübīnest ḡamzenūñ sözi siḥr-i zāhirdür]

(3) Ber-ān çeşm-i siyeh şad āferīn bād

Ol ḳara göze yüz āferīn (20) olsun

Ki der-‘āşık-kuşī siḥr-āferīnest

Ki ‘āşık (21) depeleyicilikde siḥr yüridicidür murād ‘ayn-ı İlāhī şāḥib-i te’sīr [M143a] (1) olup nice ‘āşıkları helāk itdüğün beyāndur

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Fedā-yı çeşm-i (2) tu şad cān u dil ki der-şūḥī

Hezār şe‘bede ez-‘ayn-ı dilberī dāned (3)

(4) ‘Aceb ‘ilmīst ‘ilm-i hey’et-i ‘ışk

‘Aceb ‘ilmdür hey’et-i ‘ışk (4) ‘ilmi

Ki çarḥ-ı heştümeş heftüm zemīnest

Ki sekizinci felek (5) yedinci yerdür murād mertebe-i ‘ışkuñ ‘uluvvını beyāndur ki felek-i şāmen (6) aña nisbet yedinci yer gibi alçaḳdur

(5) Tu pindārī ki bed-gū reft (7) ü cāb burd

Sen şanursın ki yerimüz söyleyici oldı ve cān ḳurtardı (8)

Ḥisābeş bā-kirāme’l-kātībīnest

Anuñ ḥesābı kirāme’l-kātībīn (9) iledür murād bundan anı beyāndur ki yermezler mevt ile ḥalāş (10) bulmazlar itdükleri ‘ameller ‘ve inne ‘aleyküm le-ḥāfızīn’ ‘kirāmen kātībīn’ (11) ‘ya‘lemūne mā tef‘ālūn⁹³⁸ mücebince kirāmen kātībīn defterinde mektūbdur (12) yevm-i cezāda ḥesāb olunurlar

(6) Zi-çeşm-i şūḥ-ı tu cān key (13) tevān burd⁹³⁹

Senūñ şūḥ gözünden nice cān ḳurtarmaḳ olur

⁹³⁷ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ O tektir, O’nun ortağı yoktur. (Hadīs) Kaynak Kitap: Riyâzü’s-Sâlihīn, Hadīs No: 1034.

⁹³⁸ (12) وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ (10) كِرَامًا كَاتِبِينَ (11) يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ (12) Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var, (11) Değerli yazıcılar var, (12), Onlar, yapmakta olduklarınızı bilirler. (Kur’ân, İnfitâr 82/10, 11, 12).

⁹³⁹ Derkenârda bu beytin farklı bir şekli bulunmaktadır:

Çi gūyem vaşf-ı ān çeşmī ki ū-rā

Be-ḥūn-ı men kemān ender-kemīnest

Ki dā'im (14) bā-kemān ender-kemīnest

Ki dā'im yāy ile pusudadır murād 'aynu'llāhi (15) nāziretün ileynā⁹⁴⁰ hasebince naẓar-ı Hāqdan ihtifā mümkün degül idüğün ve mevtden (16) ḥalāşa çäre yok idüğün beyāndur

(7) Me-şev Hāfız zi-keyd-i zülfeş imen

(17) *Olma Hāfız anuñ zülfi mekrinden emīn*

Ki dil burd u künün der-bend-i dīnest (18)

Ki gönli aldı şimdi dīn kaydındadır murād bundan mekr-i (19) İlähiden emīn olmağa tenbīhdür ki *felā ya'menu mekru'llāhi ille'l-ḳavmü'l-(20)ḥāsirün*⁹⁴¹ ba'zı nüsaḥda maḥlaş beyti böyle vāqı' olmuş

Zi-cām-ı 'ışk (21) mey nüşid Hāfız

'Işk kadehinden şarāb içdi Hāfız

Müdāmeş [M143b] (1) rindi vü mestī ez-nīst

Müdām anuñ rindligi ve mestligi bundandır (2) ve ba'zı nüsaḥda böyle vāqı' olmuş

Be-cān mī-keş çü Hāfız nāzeş (3) ey dil

Cān ile çek Hāfız gibi nāzını ey gönül

Ki nāz-ı nāzenīnān nāzenīnest

(4) *Ki nāzenīnler nāzı nāzenīndür ya'nī güzelün nāzı güzeldür*

Şi'r (5)

*Yeḳbalü'l-ḳalbu ḡoncaki ke-vefākī*⁹⁴²

Küllü mā yef'alü'l-melīḥu melīḥun (6)

VELEHU EYẒAN [G.106]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Rūze yeksū şud u 'id āmed ü dilhā ber-ḥāst

Oruç bir cānibe (7) oldı ve bayrām geldi ve gönüller ḳalkdı

Mey zi-meyḥāne be-cūş āmed u (8) mey bāyed ḥ'āst

Şarāb meyḥāneden cūşa geldi gerekdür dilemek murād (9) bundan sābıkan *sāḳiyā āmeden-i 'ıyd mübārek bādet* didüğünde ve'l-iḥfā (10) *sāḳī biyār bāde ki māh-ı şiyām ref't* didüğünde murād olan gibidür (11) ki Ramazānda meşāyih ü zühḥād ḥalvet ü i'tikāfda olup mürīd-i (12) 'āşık ve sālīk-i şādık maḥcūb u mehcūr ve irşād u şevḳden dūr (13) idi çün şavm ber-ḫaraf oldı gönüller ḳalkup ḳapup ve şarāb-ı (14) 'ışk-ı İlähī ḥānḳāhdan cūşa gelüp ol şarābı isteyicek zamān (15) olur

⁹⁴⁰ عَيْنُ اللَّهِ نَاضِرَةٌ إِلَيْنَا *Allah'ın gözü bize bakıyor (gözetimindeyiz).*

⁹⁴¹ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ *Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz. (Kur'ân, A'râf 7/99).*

⁹⁴² "Kalp senin nazını senin vefânmış gibi kabûl eder. Zirâ güzelin yaptığı her şey güzeldir"

Rubā'î (Ahreb)

‘Âkil ki dü çeşm-i ‘âkıbet-bîn dâred

Mey hurden ü (16) mest huften âyîn dâred

Tâ men ne-berîm be-dest ber-h’âhem (17) dâşt

Telhî ki mizâc-ı cân-ı şîrîn dâred

(2) Nevbet-i zühd-fürûşân-ı girân-(18)cân bûgzeşt

Zühd şatıcı cânı şakiller nevbeti geçdi

Vaqt-i şādî (19) vü tarab kerdn-i rindân ber-h’âst

Rindlerün şādılığı (20) ve şenligi vaqti durdı murād budur ki zāhid-i (21) huşk olup halka zühd şatup kendüyü [M144a] (1) halvet-nişîn ü ‘ābid gösterenlerün müddeti geçüp muhlîş olanlarun (2) şevk u zevk ile ‘ibâdet idicek zamânı geldi dimekdür

(3) Çi melâmet (3) resed ân-râ ki çü mâ bâde hored⁹⁴³

Ne ta‘n irişür aña bizcileyin şarâb içer (4)

În ne ‘aybest ü ne in bî-haberî vü ne haţâst⁹⁴⁴

Bu ‘ayb degüldür ve (5) bî-haberlik degüldür ve haţâ degüldür murād budur ki şarâb-ı ‘ışk-ı İlāhî nûş (6) idüp ol keyfiyyet ile mütekeyyif olana ne ta‘n irişür ki bu ‘ayb (7) u cehl ü haţâ degüldür

(4) Bâde-nüşî ki der ü hiç riyâi nebved

Bir şarâb (8) içici ki anda hiç bir riyâ olmaya

Bihter ez-zühd-fürûşî ki der ü rüy u (9) riyâst

Yigrendür ol zühd şatıcıdan ki anda yüz ve riyâ ola murād (10) mürâyî-i fâsıkdan eşiddür dimekdür ki mürâyî her ne deñlü kimseye riyâ (11) ile ‘amel gösterürse ol deñlü kimseyi ma‘būd idinür

Rubā'î (Ahreb)

Mey mîne-ğürî (12) ta‘na mezen mestân-râ

Ger tu be-dihed tu be-kunem yezdân-râ

Tu gırre ber-ân (13) me-şev ki mey mîne-ğürî

Şad kâr kunî ki mey-i gulāmest ân-râ

(5) Mâ ne merdân-ı (14) nifākîm ü ne merdân-ı riyâ

Biz nifāk erenleri degülüz ve riyâ erenleri degülüz (15)

V’ân ki ü ‘âlim-i sırrest ber-în hâl-i güvâst

Ol ki ‘âlim-i sırdur bu hâle (16) şāhiddür murād kendünün ihlâşın beyândur

(6) Farz-ı ized be-güzārîm (17) ü be-kes bed ne-kunîm

Allāhuñ farzın edâ iderüz ve kimseye yaramaz itmezüz (18)

⁹⁴³ Derkenarda bu mısra şu şekildedir: *Çi melâmet hored ânkes ki çü mâ bâde hored*

⁹⁴⁴ Derkenarda bu mısra şu şekildedir: *În ne ‘aybest ber-‘âşık-ı rind ü ne haţâst*

V'ân çi gūyend revā nīst ne-gūyīm revāst

Anı ki dirler cā'iz (19) degüldür cā'izdür dimezüz murād kendünün hūsn-i hālını beyāndur (20)

(7) Çü şevēd ger men ü tu her dü behem bāde hōrīm

Ne ola eger ben ve sen (21) ikimüz şarāb iĉerüz

Bāde ez-hūn-ı rezānest ne ez-hūn-i şūmāst

[M144b] (1) *Şarāb üzüm çubukları kanındandır sizün kanuñızdan degüldür* murād şarāb (2) hāḳḳ-ı 'abd degüldür hāḳḳ-ı 'abd hūrmetde bundan eşiddür dimekdür fi'l-hāḳḳa (3) murādı 'ışḳ-ı İlāhī kimsenün hāḳḳı degüldür dimekdür

Rubā' i (Ahreb)

Bi'nger ki zi-mey çi 'ıyş (4) mī-efzāyed

V'ez duḡter-i rez çi fitnehā mī-zāyed

Mey gerçi hārāmest velī māl-ı tu (5) nīst

Nāmem ki hārāmī bi-nehıy hoş n'āyed

(8) İn çi 'aybest k'ez-in 'ayb (6) hālel h'āhed yāft

Bu ol 'ayb degüldür ki bundan hālel bulmaḳ (7) ola

Ver buved 'ayb çi şüd merdüm-i bī-ğayb kücāst

Eger 'ayb (8) ise n'oldı 'aybsuz kişi kandedür murād şarāb-ı 'ışḳ nūş (9) idüp kār-ı dünyāyı ferāmūş itmek 'ayb ise hālel ü zarar gelür (10) 'ayb degüldür ve eger öyle 'ayb ise daḡı ma'zūr dutmaḳ gerek (11) ki 'aybsuz ādem olmaz

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

'Ayb-ı men münkir ü bā-'ayb merā ṭa'ne (12) me-zen

Heme mevcūd be-rānend ki bī-'ayb Hūdāst

(9) Hāfız ez-çün (13) ü çirā bü'gzer ü mey nūş u mey

Ey Hāfız nite ve niçünden geĉ ve şarāb iĉ (14) bir dem

Nezd-i hūkmeş çi subḡān çün ü çirāst

Anuñ hūkmi katında (15) ne nite ve niçün sözi mecālī vardur murād lā yūs 'alü 'ammā yef' alü⁹⁴⁵ ḡasebince (16) ḡazret-i Hāḳḳa i' tirāza mecāl yoḡdur pes ḡazāya rızā virüp sūkūt (17) gerekdür dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.107]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Dilem melāl girift ez-cihān u her çi der-üst

⁹⁴⁵ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir. (Kur'an, Enbiyâ 21/23).

(18) *Gönlüm melâl dutdı ya‘nî yigrendi cihândan ve her ki andadur* (19)

Derûn-ı hâtır-ı men kes ne-künced illâ düst

Benüm hâtırım içine kimse (20) *şıgınmaz illâ dost* murâd kendünüñ mäsiva’llâhdan a‘râzın ve qalbinde (21) Hâkdan gayrı olmaduğın beyândur ki bu hâl ‘âşık-ı şâdık hâlidür

(2) Eger zi-gülşen-i [M145a] (1) vuşlat be-mâ resed bûi

Eger senüñ vaşluñ gülşeninde bize irişürse (2) *bir қоқu*

Dilem çü gonca ne-künced zi-şâdi ender-püst

Gönlüm gonca gibi şıgımaz (3) *şādılıkdan deriye* murâd budur ki ‘âşıkun kemâl-i ferahı vaşl-ı dostdandır (4) *pes likeylâ te’sev ‘alâ mâ fâteküm ve lâ tefrahu bi-mâ âtāküm*⁹⁴⁶ mücebince māl u cāhdan (5) şād olmamak gerek zîrâ anlar bî-bekādur huşulî hîninde anlarun iftirākın (6) mülâhaza itmek gerek

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ber-her ânçi şād kerdî der-cihân

Ez-firāk-ı ü (7) be-endiş ân zamân

(3) Naşihat-i men-i dîvâne der-ṭarîkat-i ‘ışk

Ben dîvânenün (8) *naşîhati ‘ışk ṭarîkatinde*

Hemân hikâyet-i dîvāngî ü seng ü sebüst

(9) *Hemân delü ve taş ve desti hikâyetidür* murâd budur ki dîvâne taş ile (10) destiyi niçe şarsayın dîvâne daği naşîhati şöyle şayup ḥarâb (11) iderem [ḥarf-i hâ gâh lâf u yâya ibdâl olunur dîvāngî ve merdāngî gibi ki aşlda dîvâne ve merdâne idi]

(4) Be-gü be-zāhid-i ḥalvet-nişîn ki ‘ayb me-kun

Di zāhid-i ḥalvet-nişîn (12) *‘ayblama ya‘nî bizi*

Ez-ân ki kûşe-i mihrâb-ı mâ ḥam ebrüst

Anuñçün (13) *bizüm mihrâbımız köşesi kaş büklimidür* murâd bizüm teveccühümüz vech-i cemîlden (14) zuhûr-ı hafîye ve bürüz-ı taḥfîyedür dimekdür

(5) Miyân-ı Ka‘be ü büthâne hîç farkî (15) nîst

Ka‘be ve büthâne ortasında hîç bir fark yokdur

Be-her taraf ki nazar (16) mî-kunî berāber düst

Her ṭarafâ ki nazar idersin dost muḳābilidür (17) murâd budur ki her yerde ki ‘ibâdet ü teveccüh itsek *fê eynemâ tüvellu feşemme* (18) *vechu’llāh*⁹⁴⁷ ḥasebince Hâk te‘ālâ muḳābelesidür

⁹⁴⁶ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarımayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenmiş kimseleri sevmez. (Kur’ân, Hadîd 57/23)

⁹⁴⁷ فَأَلَيْمًا تُولَوْنَ وَجْهُ اللَّهِ Doğru da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Kur’ân, Bakara 2/115).

(6) *Ḳalenderī ne berīsest ü (19) mūy yā ebrū*

Ḳalenderlik şaḳal ve ḳıl ve ḳaş ile degüldür

Ḥişāb-ı (20) rāh-ı ḳalender be-dān ki mūy be-mūst

Ḳalender yolunuñ ḥesābını bil ki (21) ḳıl be-ḳıldur murād budur ki ḳalenderlik hemān ḳıl terk itmek degüldür belki (22) bir cümle māsivāyı terk itmekdür nitekim dir

(7) *Güzeştē ez-ser-i mū [M145b] (1) der-ḳalenderī sehlist*

Ḳıl başından geçmek ḳalenderlikde āsābdur

Çü Ḥāfız (2) ān ki zi-ser bū'gzered ḳalender-i ūst

Ḥāfız gibi ol ki başdan geçer ḳalender oldur murād (3) budur ki ‘ālem ki māsivā’llāhdur cümleden biri kendü vücūduñdur ḳalender-i ḥaḳīḳī (4) oldur ki andan geçe

Beyt

-+---/-+---/-+--

Mī-zenī lāf u be-gūī ser-güzeşt

Pehlivān ānest ki (5) ū ez-ser-güzeşt

VELEHU EYẒAN [G.108]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) *Ḥadīş-i serv ü me-gūyīd piş-i ḳāmet-i düst*⁹⁴⁸

[*serv sözün söylemek düst ḳāmeti öninde*]

[**Ki ser-bülendi-i serv-i sehī zi-ḳāmet-i ūst**]

(6) *Ki serv-i sehīnūñ ser-bülendliği anuñ ḳāmetindendür* murād budur ki ‘uluvv-ı mertebe-i İlāhiyyeye (7) nisbet-i a'lī olanlarıñ ‘uluvvı pesttür lācerem anuñ muḳābelesinde bunları (8) zıkr lağvdur çün cemī'-i ‘ālī olanlarıñ ḥālīḳı oldur ve maḥlūḳuñ ḥālīḳı nisbeti (9) vardur ki muḳābelesinde mezkūr ola

(2) *Ḥayāl-i ḳāmet-i ser-veş nemī-kunem z'ān rū*

Anuñ serv-i ḳāmetinüñ (10) ḥayālin itmezem ol yüzden

Ki serv eger çi bülendest ḳāmeteş ḥod rūst

Ki serv (11) egerçi yücedür anuñ ḳāmeti kendüden biticidür murād ḥazret-i Ḥaḳ te'ālā ki vācibü'l-vücūddur (12) *yeḳtaẓī zātuhü vücūdehu*⁹⁴⁹ mücebince vücūdı gayrdan degül idügin beyāndur (13)

(3) *Ḥayāl-i ḳāmet-i ser-veş muḳīm-i dīde-i māst*

Anuñ serv ḳāmeti ḥayālī bizüm gözümüzde (14) muḳīmdür

⁹⁴⁸ *Ḳāmet-i düst* ifādesi derkenārda *naẓīre-i ūst* şeklindedir redif açısından uygun olan ikinci ifade şeklidir.

⁹⁴⁹ يقضى ذاته وجوده Zatı varlığını gerektirir. ((Diğer Arapça İbâreler))

Ez-ân ki serv-i sehî-râ maqâm ber-leb-i cüst

Anuñçün ki serv-i sehî (15) maqâmı ırmağ kenârıdur murâd budur ki ‘*uluvvü’l-himmete mine’l-îmân*⁹⁵⁰ hasebince her ki ‘*âlî-himmet* (16) olup girye vü zârı ile maqâm-ı bülend-bârı isteye Rabb-i a‘lâ anuñ ‘aybına (17) tecellî ider

Beyt

-+---/-+---/-+-

Serv-i leb cüst kadeş z’ân me-râ

Dide leb-i cüy u leb-i (18) cüy cüst

(4) Şabâ zi-zülf ü haṭu ḥâl-i ü ḥadişî çend

Şabâ anuñ zülf (19) ü haṭ u ḥâlinden bir niçe söz [ḥadişî çend lafzı merhûndur *be-müşg guft* lafzına ve *guft* lafzının fâ‘ili şabâdur]

Be-müşg guft ez-ânest k’in çünin hoşest

(20) *Müşge didi anuñçün bunculayın hoş koḡuludur* murâd her kim ki ol ḥazretten (21) istişmâm ide hoş-bû olur dimekdür

(5) Firâz-ı bedr-i münîreş ḥaṭîst lîkin kes

[Lîkin kes lafzı merhûndur] [M146a] (1) *Bedr-i münîrûñ yuḡarusında bir ḥaṭ vardur ammâ*

Ne-dâned ân ki hilâlest (2) yâ ḥam-ı ebrûst

Bilmez ol hilâl midür yoḡsa ḡaşı büklümi midür (3) murâd şun‘-ı Ḥaḡḡuñ ḡarâbetin beyândur ki bedr-i münîr gibi yüz üzre (4) yâ bedr-i münîrûñ yüzi üzre ḥaṭ vardur ki kimse ol ḥaṭtı muḡaḡḡaḡ (5) bilmez hilâl midür yoḡsa ḡaşı midür

Beyt

++---/++---/++-

Ây yüzi (6) üzre görinen ḥaṭı fâş

Kimse bilmez hilâl midür yâ ḡaş (7)

(6) Hezâr cân-ı kirâmî fedâ-yı ân ki teniş

Biñ cân-ı mükerrem ol kimsenüñ (8) fedâsı olsun ki bedeni

Fütâde der-ḡam-ı çevḡân zülf-i ü çün (9) gûst

Düşmiş olanuñ zülfî çevḡânı büklümünde ṭop gibi (10) murâd budur ki her kim ki tenini ḡayb-ı hüviyyet ü irâdet ḡazret-i Ḥaḡ (11) önünde ṭop gibi kıla ki çevḡân-ı irâdet niçe dokunursa (12) muṭâva‘at idüp önince gide biñ biñ cân-ı mükerrem aña fedâ (13) olsun

Beyt

Güy-ı ân ki râst u bî-noḡşân buved

Pîş-i (14) çevḡân şeh-i ü ḡaṭân buved

⁹⁵⁰ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliḡi îmandandır. (Hadîs)

(7) Tu ez-dehāneş taleb-i kām-ı dil eger cūyî

(15) *Sen ağzından iste gönül murādın eger isterseñ*

Çü Hāfız ez-pey-i (16) çeşmeş me-rev ki ‘arbede cüst

*Hāfız gibi gözi ardınca gitme ki (17) ceng isteyici ya‘nî ceng idicidür murād kelāmu’llāhdan fehm (18) murād āsāndur ‘aynu’llāh fehmi ve idrāk-ı zāt müşkildür dimekdür (19) anuñçün Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurur tefekkerū fî-alā’i’llāhi ve lā-tefekkerū (20) fî-zātihi’llāhi*⁹⁵¹

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Āftābuñ nūrını her yerde görmek sehldür

Zātını (21) görmek dilerseñ göz kamaşur hem donar

VELEHU EYŻAN [G.109]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Sühan-şinās neî dilberā haṭā incāst

[M146b] (1) *Söz añlar degülsin ey dilber haṭā bundadur*

Çü bi’şnevî sühan-ı ehl-i dil me-gü ki haṭāst

Çün işidesin ehl-i dil sözünü dime haṭādur murād (3) ehl-i dil den aşhāb-ı tarīkatdur ki bunlar iştilāha menbidür ve be-tarīkü’l-mecāz (4) söz söylerler gāfil-i bi-fehm olanlar anı haṭāya haml iderler (5) kendü haṭaların bilmezler h̄‘āce Hāfızuñ anlara luṭf-ı vechi ile bu beytde (6) pend eyler

Beyt

++---/++---/++-

İştilāhāt-ı ‘ārifān der-yāb

Tā beyābî tu zevkî (7) ez-her bāb

(2) Serem be-dünyā vü ‘uqbā fer ü nemî-āyed

Başum dünyāya ve āhirete (8) aşāğa gelmez ya‘nî dünyāya ve āhirete baş indürmezem

Tebārekallah ez-în (9) fitnehā ki der ser-i māst

Āferin bu fitnelere ki benüm başumdadur murād budur ki (10) ḥubb-ı İlāhî ve ‘ışk-ı Hāk benüm başumdadur pes meṭleb ü maṭlūbum (11) ḥazret-i Ha te‘ālādur andan mā‘ adāya tenezzül-i tedennidür anı itmezem (12)

Beyt

--+/--+/--+/--+

⁹⁵¹ تَفَكَّرُوا فِي آلاءِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِهِ اللَّهُ Allah'ın nimetleri hakkında düşünüp tefekkür edin, Allah'ı zatı hakkında düşünüp tefekkür etmeyin. (Hadîs) Makāsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 332.

Sevdā-yı tüst der-ser ü bîn ser-bülendiyem

Ü-rā be-cüz tu hîç (13) fer ü men nemî-berem

(3) Der-enderün-ı men-i haste-dil nedānem kîst

Ben haste (14) dilüñ içinde ne var bilmezim

Ki men hamüşem ü ü der-figān u der-ğavğāst

(15) *Ki ben sâkitin ol efgān u ğavğādudur* murād derünimde ‘ışk-ı (16) İlāhî ve şevk-i şāhî vardur ki ol muttaşıl zikr qalbi irüp (17) tekellüm ü niyāzdadur dimekdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Hadîş-i ‘ışk-ı tu peydā nemî-kunem (18) ber-ğalk

Velîk şevk-i tu bā-girye kerd ğammāzî

(4) Dilem zi-perde (19) birün şüd kücāyi ey muṭrıb

Göñlüm perdeden çıkdı kandesin (20) ey muṭrıb

Be-nāl hān ki ez-în perde kār-ı mā be-nevāst

İñle tizcek (21) ki bu perdeden bizüm işimüz nevā iledür murād muṭrıbdan feyz irişdirüp [M147a] (1) şevk virendür çün cünün-ı ‘ışk ğālib olup qalb perdeyi (2) yırtup çıka anuñ intizām-ı aḥvālî muṭrıb-ı tarîkat kelāmı ile (3) olur

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Hudāi rāst be-‘ahd-i tu ey veliyy-i zamān

Ber-ehl-i rüy-ı (4) zemîn ni‘ metî vü nü‘ mâyî

(5) Me-rā be-kār-ı cihān hergiz iltifāt ne-būd

Benüm cihān (5) işine hergiz iltifātum yok idi

Ruḥ-ı tu der-naẓar-ı men çünîn hoşeş (6) ārāst

Senüñ yañağun benüm naẓarumda böyle anı hoş tezyîn itdi (7) murād budur ki cihānuñ kārına iltifāt itmez idüm ammā bunda müşāhede-i ruḥ-ı pür-nūruñ (8) olduğı içün anuñ kārını baña müzeyyen kıldı ki *ed-dünyā mezra‘atü’l-āḥireti*⁹⁵² (9) ḥasebince ve taḥşil-i şevāb ve vuşul ila’llāh anuñ ile olduğı ecilden aña (10) iştiğāl u i‘tibār itdüm

(6) Ne-ḥufteem zi-ḥayālî ki mî-pezem şebhā

Yatmadum bir (11) ḥayālden ki bişürürem giceler

Ḥumār-ı dey şebih dārem şarābhāne kücāst

(12) *Dün gicelik ḥumārum vardur şarāb evi kandedür* murād budur ki ‘ālem-i İlāhîde (13) zulmet-i ketm-i ‘ademde idüm anda şarāb-ı ‘ışk-ı İlāhî nüş idüp bu cihana geldüm (14) ol dün giceki şarāb-ı ḥumārî bendedür ḥāliyā def‘-i ḥumār içün şirb-i

⁹⁵² الدُّنْيَا مَرْعَاةُ الْآخِرَةِ Dünya âhiretin ekin tarlasıdır. (Hadîs) Mevzûatü’s-Sagâni, Hadîs No: 86.

şarāb-ı (15) ‘ışk gerekdür ol şarāb kande bulunur diyü bu hayālî bişirüp giceler (16) uyımazam

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Def’-i humār içün baña lâzımdurur şarāb

Ol kankı hānkaḥ (17) [içre]⁹⁵³ gelür destime benüm

(7) Çünin ki şavma‘a ālūde şud zi-hūn-ı dilem

(18) *Böyle ki hānkaḥ-ı mülevveş oldu benüm gönüm kanından*

Kerem be-bāde be-şüyid (19) Hāḫ be-dest-i şümāst

Eger şarāb ile yursanuñ Hāḫ sizūñ elūñizdedür (20) murād budur ki hānkaḥda kan ağlayuğ anı mülevveī eyleyüp taḥīre ḥācet (21) olup muṭahhar isterem eger ehl-i hānkaḥ şarāb-ı ‘ışk-ı İlāhī ile pāk iderlerse Hāḫ anlaruñ elindedür [M147b] (1)

(8) Ez-ān be-deyr-i muğānem ‘aziz mī-dārend

Anuñçün deyr-i muğānda beni ‘aziz dutarlar (2)

Ki āteş-i ki ne-mired hemişe der-dil-i māst

Ki bir od ki söyünmez hemişe bizüm (3) *gönümüzdedür* murād deyr-i muğāndan hānkaḥdur ki ḥarāret yeridür anuñ (4) ki āteş-i şevki söyünmez ol anda ‘aziz ü muḥteremdür

(9) Çi sâz bûd ki (5) be-nüvāht düş in muṭrıb

Ne sâz idi ki hûb çaldı dün gice (6) bu muṭrıb

Ki reft ‘ömr-i dimāgem henüz pür-sevdāst

Ki gitdi ‘ömr dimāgum (7) *henüz pür-sevdādur* murād budur ki ‘ālem-i İlāhīde şıfat-ı kelām sem‘-i cāna (8) *elestü birabbiküm*⁹⁵⁴ nidāsın işitdürdi ḥāliyā pır oldum dimāgum ol avāzeden (9) pür-sevdādur ve *lebbeyk* nidāsı ile pür-nevādur

Qıṭ‘a

+++/-+--+/-+--+/-+--+

Güş-ı men yek ḥaber şinid (10) evvel

Cān ez-ü yāft şevk-i ālet-i sâz

Hîç bülbül ne-dāned ān destān (11)

Hîç muṭrıb ne-dāred ān āvāz

(10) Nidā-yı ‘ışk-ı tu düşam der-enderün dādend

(12) *Senūñ ‘ışkuñ nidāsın dün gice benüm içime virdiler*

Fezā-yı sine-i Hāfiz (13) henüz pür zi-şadāst

⁹⁵³ *İçinde* kelimesi vezin gereği *içre* şeklinde tamir edilerek okunmuştur.

⁹⁵⁴ *أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ* Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

Ḥāfızuñ sīnesi meydānı henüz pürdür şadādan murād (14) bundan beyt-i sābıkda olan gibidür ba‘ zı nüsaḥda maḥlaş beyti böyle (15) vākı‘ olmuş

Ez-ān zamān ki be-Ḥāfız resīd şavt-ı Ḥabīb

Ol zamāndan ki (16) *Ḥāfız irişdi Ḥabīb şavtı*

Fezā-yı sīne zi-şevķem henüz pür zi-şadāst

(17) Sīnem meydānı şevķden henüz şadādan töludur murād mezkûre bu beytûñ (18) delāleti ezherdür

ḤARFÜ’Ş-ŞĀ

VELEHU EYẒAN [G.110]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1)Derd-i mā-rā nīst dermān el-ġıyās

Bizüm derdimüze (19) *yoķdur dermān meded*

Hicr-i mā-rā nīst pāyān el-ġıyās

Bizüm hicrümüze yoķdur (20) *nihāyet meded* murād bundan derd-i İlāhiye kābil ‘ilāc-ı ṭabīb degül idüğinden şikāyet (21) u istitār u firāk-ı nihāyet bulmadıġun ḥikāyetdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

El yüze dutup geķen (22) cānān elinden el-ġıyās

Baḥa gün göstermeyen fettān [M148a] (1) elinden el-ġıyās

(2)Dīn ü dil burdend ü қаşd-ı cān kunend

Dīni ve gönli (2) *aldılar cān қаşdın iderler*

El-ġıyās ez-cevr-i ḥübān el-ġıyās

Meded maḥbūblaruñ (3) *cevrinden meded* murād bundan maḥbūb-ı mecāzī teşḥīr-i ḳalb idüp dīne ḥalel (4) virüp cānı ‘azāb-ı āḫirete giriftār idüp helāk-ı ebedīye mü’eddī olduġından (5) istiġāşedür ve bu ṭā’ifeden ictināba irşāddur

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Her ki der-pīş-i bütān (6) secde kuned der-ḥalvet

Lāf-ı imān zenedeş der-ser-i bāzār çi sūd

(3)Der-behā-yı (7) busei cānī ṭaleb

[Bu mışrā‘ merhūndur] *bir buse bahāsında bir cānı ṭaleb*

Mi-kuned in dilsitānān (8) el-ġıyās

İderler bu gönül eleyiciler meded murād bundan buse muḳaddime-i fesād (9) ve cāna ‘azāb olduğundan şikāyetdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ez-leb-i la‘l-i tu dil-rā (10) hest buse iltimās

Cān temennā-yı diger dāred ‘alā-hazā’l-ḳıyās (11)

(5) Hūn-ı mā ḥurdend in kāfir-dilān

Bizüm ḳanımuḳ içerler bu kāfir ḳalbler (12)

Ey müselmānān ḳi dermān el-ḡıyās

Ey müselmānla ne dermān meded murād (13) bundan anlaruñ ḳan u māl alup bā‘ iş-i fesād olduklarından istimdāddur (14)

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ābād ne-şud dil ki ḥarāb-ı seyerān şud

Rüy-ı püserān āfet-i şāhib-nazarān (15) şud

ve Şeyḥ Sa‘dī dermān-ı beyān itmişdür bu beytde

Beyt (16)

+---/+---/+---/+---

Ḥarābet kuned şāhid-i ḥāne kun

Be-rev ḥāne ābād gerdān be-zen

ve kāfir dil (17) olanlardan ḥalāş dermānını dünyāda isteyüp ‘amel-i āhirete iştigāl (18) gerek ve illā ḳıyāmetde dilber ḥizmetinde idüm demek cevābı maḳbūl olmaz (19)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Der-ḳıyāmet eger ez-ḥāşıl-ı dünyā pür-sened

Güyem ān rüz (20) ki der-ḥizmet-i cānān buvedem

(6) Dād-ı miskīnān bi-dih ey rüz-ı vaşl

(21) *Miskīnler dādını vir ey vaşl günü*

Ez-şeb-i yeldā-yı hicrān el-ḡıyās

[Şeb-i yeldā yılda bir olur ḡāyetde uzun gicedür ki irtesi gün uzamağa döner] [M148b] (1) *hicrānuñ uzun gicesinden meded* murād humūm-ı hicrāndan giceler uzun (2) geldüğinden şikāyet idüp vuşlat-ı İlāhī taleb ḳılmaḳdur

Kıṭ‘a (3)

İnne’l-leyālī ve’l-eyyām keşire

Tatvî ve tezhîb bînhine'l-a' māl (4)
Feḳaṣā rehen ma' a'l-hümüm ṭavîlete
Veṭaval ma' s-sürür kıṣar (5)

(7) Her zamānî derd-i diğ̃er mî-resed

Her bir zamānda bir derd dağ̃i irişür

Z'in ḥarîf-i (6) bî-dil ü cān el-ğiyās

Bu yüksüz ve cānsuz muṣāḥibden meded nefs-i (7) bed-kārdan şikāyetdür ki ḳalb-i derrāḳî ve cān u idrāḳî yok her dem bir dürlü (8) belā andan 'aḳla irişür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Ne-dîdem nefs-rā çün maḥrem-i nîk (9)

Be-her dîvār u der-dārem şikāyet

(8) Hemçü Ḥāfız rûz u şeb bî-ğ'ışten

Ḥāfız (10) gibi gice ve gündür bî-ğod

Geşteem sūzān u giryān el-ğiyās

Olmışam yanıcı (11) ve ağlayıcı meded murād 'aḳl nefssüz yanup ağlayup firāk-ı dostdan (12) münfa' il olduğın ḥikāyetdür

Ḳıṭ'a

+ + --- / + + --- / + + ---

Zār u zerdem zi-derd-i dūrî ü (13)

Derd-i dil rûy zerd āred ü zār

Ten-i 'ıyşam naḥîf geşte be-ğam

Gül-i baḥtem (14) nihufte geşt be-ğār

ḤARFÜ'L-CİM

VELEHU EYẒAN [G.111]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Sezed ki ez-heme-i dilberān-sitānî bâc

(15) *Lāyıḳdur ki cemî' dilberlerden alasin bâv* [Ba' zı nüsağda bu mıṣrā' mıṣrā'-ı şānî vāḳı' olup mıṣrā'-ı evvel böyle vāḳı' olmuşdur 'tūî ki ber-ser-i ḥūbān-ı ḳıṣverî çün tāc ammā nüsağ-ı ḳadîmede metn ihtiyār olunan vāḳı' olmuşdur]

Ez-ān ki ber-ser-i ḥūbān-ı ḳıṣverî çün (16) tāc⁹⁵⁵

⁹⁵⁵ Ki ber-ser-i heme ḥūbān-ı ḳıṣverî ifādesi derkenarda 'Ez-ān ki ber-ser-i ḥūbān' şeklindedir. Metinde ikinci kullanım şekli tercih edilmiştir.

Ki memleketüñ hūbları başı üzresin t̄ac (17) *gibi* murād ‘uluvv-ı h̄azret-i H̄akkı beyāndur

(2) Dü çeşm-i mest-i tu āşüb (18) cümle Türkistān⁹⁵⁶

Senüñ iki mest gözüñ cümle Türkistān (19) *fitnesidür*

Be-çin-i zülfi tu Māçin ü Hind dāde h̄arāc

(20) [Çin bunda büküm ma‘nāsınadur iklim ma‘nāsına degüldür] *senüñ zülfüñ bükümüne Māçin ü Hind virmişdür h̄arāc* (21) Murād bir *çeşm-i mest*den ‘ayn-ı z̄ātdur ve bir *çeşm-i* [M149a] (1) *mest*den şıfat-ı başardur z̄ātu’llāh *küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḥbebtü* (2) *an u‘rafe fe-ḥalaqtü’l-ḥalka li-‘arifun⁹⁵⁷* ḥasebince Türkistān ‘ālemi ḥalk idüp (3) herbir şahşı bir hevā ile meftūn kılduğın beyāndur ve *çin-i zülfi*den murād (4) ḡayb-ı hüviyyetüñ teẓā‘if-i istitārıdır ki istitār u esrār aña musaḥḥar (5) u müsellemdür

(3) Beyāz-ı rüy-ı tu rüşen ter āmed ez-ruḥ-ı rüz

Senüñ yüzüñ beyāzı (6) *rüşenrekkdür gün yañāğından*

Sevād-ı zülfi tu tārakter zi-zulmet-i dāc

Senüñ (7) *zülfiñ sevādı karañu-raḡdur karañu gice zulmetinden* murād tecellî-yi cemāl-i İlāhî (8) *zuhūrı ezheru mine’ş-şems⁹⁵⁸* idüğün ve ḡayb-ı hüviyyet *aḥfiye min külli ḥafıyyı⁹⁵⁹* (9) idigün beyāndur

(4) Ez-ın maraẓ be-ḥaḳıḳat şifā kücā yābem

Bu maraẓda ḥaḳıḳatde (10) *şifā ḳande bulam*

Ki ez-tu derd-i dil-i men nemī-resed be-‘ilāc

Ki senden benüm gönlüm (11) *derdi erişmez ‘ilāca* murād maraẓ-ı İlāhîye ṭabīb-i zāhir devā idemeyüp (12) Rabb-ı Şāfi şifā itmeyince şifā bulunmadığın beyāndur

(5) Dehān-ı teng-i tu dāde (13) bāb-ı hıẓr-ı ḥayāt

Senüñ ṭar aḡzuñ virmişdür āb-ı ḥayāta ḥayāt (14)

Leb-i çü ḳand-i tu burd ez-nebāt-ı mışr revāc

Senüñ ḳand gibi lebüñ (15) *gidermişdür nebāt-ı mışrdan raḡbeti* murād kelām-ı H̄aḳ lafz-ı *kun* ile āb-ı ḥayātı (16) ḥalk idüp yā aña şıfat u ḥaşa-a ḥayāt virdüğün beyān ve guftār-ı H̄aḳ (17) elezz olandan elezz idigün beyāndur ve ihtimāldür ki ḥiṭāb Resūlullāh (18) ḥazretinedür

(6) Çerā hemī şikenī cān-ı men zi-seng-dilī

Niçün (19) *şırsın benüm cānum seng-dilliginden*

Dil-i za‘if ki hest ü zi-nāzükī (20) çü züccāc⁹⁶⁰

⁹⁵⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: ‘Dü çeşm-i terk-i tu ber-hem zede Hıfā vü H̄oten’

⁹⁵⁷ كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِياً فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mahlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadîs)

⁹⁵⁸ اَظْهَرَ مِنَ الشَّمْسِ Güneşten daha zâhir. (Diğer Arapça İbâreler)

⁹⁵⁹ أَخْفَى مِنْ كُلِّ خَفِيٍّ Tüm gizlenmişlerden gizle. (Diğer Arapça İbâreler)

⁹⁶⁰ Derkenârda bu mısra şu şekildedir *Dilī ki bürde girevhā zi-nāzükī zi-züccāc*

Ḳalb-i za‘îfî ki ol nâziklikden sırça (21) *gibidür* murâd şîfat-ı celâl ü ḳahr zuhûrî
ḳalb-i za‘îfî [M149b] (1) kesr itdüğün ḥikâyet ü taleb-i re’fetdür

(7) Çi gûne beste be-mûyî miyân u bü’gşâd dih

(2) *Niçe bağlanmışdur bir ḳıl ile nil ve açılmışdur*

Ten-i çü fil ü sürûnî besân-ı künbed-i ‘âc

Fil gibi ten ü evceḥ ki fil sükûkından ḳubbe gibidür murâd ğarâbet-i (4) şun‘-ı Ḥaḳḳı
beyândur ba‘ż-ı nüsaḥda bu beyt vâḳı‘ olmuşdur

(8) Ḥaṭ-ı tu Ḥıẓr u (5) dehân-ı tu âb-ı ḥayvânest

Şaḳaluñ Ḥıẓr u aġzuñ âb-ı ḥayvândur

Ḳad-i tu serv ü (6) miyân-tu mû u ber-çün ‘âc

Ḳadduñ serv ve biluñ ḳıl ve sînuñ fil sükûkî (7) gibi ya‘ni beyâzdur

(9) Fütâde der-ser-i Ḥâfız hevâ-yı çün yû şehî

Düşmüşdür (8) *Ḥâfızuñ başına senüñ gibi şâhuñ hevâsı*

Kemîne bende-i ḥâk-ı der-i tu bûdî kâc

(9) *Eksüklî senüñ ḳapuñ topraġı ḳulî olaydı kâşkî* murâd bundan ḥazret-i (10)
Ḥaḳḳuñ ‘uluvv-ı şânı nihâyetde idüğün kendüsi anuñ muḥibbi olup talebinde (11)
olduğın istiğrâb idüp ve kendü ḥaḳâretin yâd eyleyüp ve ol dergâḥ-ı (12) ‘âlî ḳapısı
toprağınınuñ ḳulî olmağı temennâdur

ḤARFÜ’L-ḤÂ

VELEHU EYẒAN [G.112]

[Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün]

(1) Eger be-mezḥeb-i (13) tu ḥ‘ân-ı ‘âşîkest mübâḥ

Eger senüñ mezḥebüñde ‘âşîḳ ḳanı ḥelâl ise (14)

Şalâḥ-ı mâ heme ânest k‘ân tu râst şalâḥ

Bize iyü oldur ki saña iyü ola (15) murâd bundan irâdetü’llâḥ kendünüñ murâdı olup
ḳazâya rızâ virdüğün (16) zıkrdür

Şi‘r

El-emrû minke yâ su‘li ve yâ emelî⁹⁶¹

Eşḥâ ileyye mine’d-dünyâ ve mâfihâ (17)

(2) Sevâd-ı mûy-ı tu be-nümüd câ‘ilü’z-zulumât

Senüñ ḳıluñ ḳaralığın gösterdi (18) *ḥâlık-ı zulümât*

Beyâz-ı rûy-ı tu bü’gşûd fâlikü’l-eşbâḥ

⁹⁶¹ “Ey benim isteğim ve hayâlîm (olan cânân)! Senden bana gelen emir; dünyâdan ve dünyâda olan her şeyden daha lezzetlidir.”

*Senüñ yüzüñ ağuñ (19) açdı şubh yarıcı murād ḥazret-i Ḥaḳḳuñ ve ce'ale'z-zulumāti ve'n-nūra*⁹⁶² (20) ḥasebince *fālikü'l-işbāhi ve ce'ale'l-leyle sekennen*⁹⁶³ mücebince Ḥālîḳ (21) sevād u beyāz idigün beyāndur lâcerem sevād-ı zülf ve beyāz-ı [M150a] (1) vech anuñ cümle âşarındandır

Rubā'î (Ahreb)

Çün kudret-i ü münezzeh ez-nokşānest (2)

Āverden-i ḥalḳ u bürdeniş āsānest

Nisbet be-men ü tu her düşvār nümüd (3)

Ber-ḳudret ü ber-kemāl-i ü yeksānest

(3) Zi-dideem şude yek çeşme der-kenār revān

(4) *Gözümden olmışdur bir çeşme kenārımda revān*

Ki āşinā ne-kuned der-miyān-ı ü mellāḥ

(5) *Ki yüzümüñ idemez anuñ ortasında gemici ki yüzgeç olur* murād müşāhede-i (6) Ḥaḳ ile baḥr-ı vaḥdet kenārında olduḡın beyāndur ki mellāḥ-ı ḡāfil anda (7) yüzmege ḳādir degüldür lâcerem müşāhede-i ḥazret her bî-başar u başiret (8) vüs'anda degüldür

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Muḳbil kesî buved ki beher maṭla'-ı şabāḥ

Çeşmeş (9) kuned be-ṭal' at-i meymüneş iftitāḥ

(4) Leb-i çü āb-ı ḥayāt-ı tüest ḳuvvet-i rūḥ

(10) *Senüñ āb-ı ḥayāt gibi lebündür ḳuvvet-i cān*

Vücūd-ı ḥākî-yi mā-rā ez-üst (11) lezzet-i rāḥ

Bizüm ḥāke mensüb vücūdumuza andandır şarāb lezzeti murād (12) kelām-ı İlähî āb-ı ḥayāt gibi mümedd-i ḥayāt olup ḳuvvet-i rūḥ ve ḳuvvet-i (13) ten idüḡin ve ehl-i zevḳ olanlar andan şarāb lezzetin alduḡın beyāndur (14)

Rubā'î (Ahreb)

Mey dih ki dil-i riş me-rā merhem-ı üst

Miḥnet-zedegān-ı 'ışḳ-rā (15) hem-dem-i üst

Ya' nî ki be-ḥ'ān āyetî çend ez-firāḳ

Zirā ki (16) şarāb-ı müskir 'ulemā-yı 'ālem-i üst

(5) Zi-çeng-i zülf-i kemendet kesî necāt (17) ne-yāft

⁹⁶² وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. (Bunca âyet ve delillerden) sonra kâfir olanlar (hâla putları) Rab'leri ile denk tutuyorlar (Kur'ân, En'âm 6/1).

⁹⁶³ فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir. (Kur'ân, En'âm 6/96).

Senüñ kemd ü zülfüñüñ niçesinden bir kimse halâş bulmadı (18)

Ne ez-kemânçe-i ebrüi tîr-i çeşm ne-câh

Kaş yaycuğuzından ve göz okından (19) *dağı necât bulmadı* murâd hâzret-i Hâkkuñ kabza-ı kudretinden ve şan'at-ı (20) kahrından halâş u qarâra imkân yokdur dimekdür

Qıṭṭa

++--/++--/++--/++--

İttifâk-ı tu (21) ger inest ki hünem rîzî

Her çi re'y-i tu dil ü dîde ber-ân müttefikest [M150b] (1)

‘Aql-ı bâṭıl şümured çeşm-i tu her hün ki kuned

Zâhiren bî-ḥaber ez nûktetü'l-‘ayn u ḥaḳest

Guftemeş geşt be-bâṭıl ğam-ı hicr-i tu me-râ

Guft bâṭıl ne-buved her çi (3) be-taḳdîr-i Ḥakest

(6) Şalâh u tevbe vü taḳbâ zi-mâ me-cû Ḥâfîz

Ba'zı nüsaḥda (4) şalâh u taḳvâ vü tevbe me-cû hiç ez-mâ vâkı' olmış

Zi-rind ü 'âşık u mecnûn (5) kesî ne-cüst felâh

Rind ü 'âşık u dîvânedan kimse istemedi zafer ü şalâh (6) murâd melâmiyyeden olup tekayyüdât-ı şuveriyye ile muḳayyed olmayan şalâh-ı (7) şuverî vü tevbe ü zühd-i zâhirî ile mevşûf u ma'rûf olmayup (8) ehl-i ḥâl olan kimse andan bunları ricâ itmedügin beyândur

Beyt (9)

++--/++--/++--/++--

Zi-men ki 'âşık u rindem me-cûy-i zühd ü şalâh

Ki rûz-ı mestem ü şeb (10) hem zihî şabâh u revâh

(7) Ne-dâd la' l-i lebey bûseî be-şad telbîs

(11) *Virmedi la' l-i lebüñ bir bûse yüz telbîs ile*

Ne-yâft kām dilem (12) zû be-şad hezâr ilḥâh

Bulmadı gönlüm murâd andan yüz niñ ibrâm ile (13) murâd *kelâm-ı İlâhî*den feyz-i ḳabîl telbîs-i keşîr ile olmaduğın beyân (14) ve 'amelsüz kimle ibrâm ile andan merâm bulmadıgun zikridür

Beyt

++--/++--/++--/++--

Sa' di (15) eger ṭalibî rāh rev ü cehd kun⁹⁶⁴

Yâ be-resed cān be-ḥalk yâ be-resed dil be-kām (16)

⁹⁶⁴ Sa'dî Dîvân-ı Eş'âr, Gazel: 361.

(8) Piyāle çist ki bā-yād-ı tu keşim müdām

Ğadeh nedür ki senün yāduñ ile (17) çeküz müdām

Ve nahnü neşrebü şürben kezālikü'l-ağdāh

Biz içerüz şarābı ancılatın (18) ğadehleri murād ‘ışķ-ı İlāhīye tevağğul u iştigālin beyāndur ve bī-pervālık (19) gösterüp yalnuz şarāb içmek degül zarfların bile içerün diyü mübālağa (20) ider [neşribü lafzınuñ mef’ulī maḥzūfdur şürben mef’ul-i mültaķidür] [ya’ nī şarābı içdügimüz gibi ğadehleri daḡi içerüz]

Beyt

+---/+---/+---

Eger mī-pursi bāde-nüş-i-i men

Be-nüşem mey be-cām u sākīyeş hem (21)

(9) Du’ ā-yı- cān-ı tu vird-i zebān-ı Ĥāfız

Senün cānuñ du’ āsı Ĥāfızuñ [M151] (1) vird-i zebānı olsun

Müdām tā ki buved muttaşıl mesā vü şabāh

Dā’im (2) tā ki ol muttaşıl aḡşam u şabāh murād bundan ‘aķluñ nefse ḡitābıdır ki (3) dir senün cānuñuñ du’ āsı ey nefis Ĥāfızuñ vird-i (4) zebānı olsun ve mesā vü şabāh zıkrinde işāret vardır ki vird-i (5) şabāhda ve aḡşamda lāzımdur ki ṡarafu nehārdur ve müdām zıkrinde işāret (6) vardır ki virde virde müdāvet gerekdür lācerem vird lāzımdur ki *men lā virde lehu* (7) *lā vāride lehu*⁹⁶⁵ ammā virde mübāşeret itdükden soñra terk itmek gerek (8) ve illā merdūd olur ki şāḡibü’l-vird mel’ün u cān zıkrinde işāret (9) vardır ki teraķķı vü taḡşıl merātib-i cānuñdur pes menfa’at-ı vird-i (10) cāna rāci’dür

VELEHU EYŻAN [G.113]

[Mefā’ ilün Fe’ ilātün Mefā’ ilün Fe’ ilün]

(1) Be-bīn hilāl-i Muḡarrem be-ḡāh sāğar-ı rāḡ

(11) *Gör Muḡarrem hilālını iste şarāb ğadeḡini*

Ki mäh-ı emn ü emānest ü [sāl-ı]⁹⁶⁶ şulḡ (12) u şalāḡ

Ki emn ü emān ayıdır ve şulḡ u şalāḡ yılıdır murād budur ki (13) yılda dört ay eşhur-ı ḡurumdur ki biri ferd ya’ nī yalnuzdur ki Recebdür (14) ve üç serd ya’ nī muttaşıldur ki Zī’l-ķaide ve Zīl-ḡicce ve Muḡarremdür (15) bu dört ay Allāḡ te’ ālā ḡatında ḡurmetlüdür ki bu aylarda ṡā’āt (16) keşirü’s-sevābdur ve ḡitāl bu aylarda ḡarām idi ve cāḡilīn ehli (17) daḡi bu aylara ḡurmet iderlerdi ve ḡā’if olanlar bu aylarda emīn (18) olurlar idi ve Muḡarreme Muḡarrem didükleri anda ḡitāl ḡarām (19) olduğıçündür ve Muḡarrem yılbaşıdır çün Muḡarrem hilālī görüle hilāl ki (20) sāğara şebıhdür pes sāğara işāret fehmi idüp sāğar-ı ‘ışķ-ı (21) İlāḡi istemek gerek çün mäh-ı emn ü emān ve sāl-ı şulḡ u şalāḡdur ṡā’ata [M151b] (1) şürü’ idüp tamām

⁹⁶⁵ من لا ورد له لا وارد له (Diğeri Arapça İbāreler).

⁹⁶⁶ Bu kelime M nüshasında yoktur. Eklenen kelime için SÖ.1 nüshasından yararlanılmıştır.

yılı şalāh üzre geçürmege sa'y itmek gerek [vech-i tesmiye-i şühür ve her birinüñ fezā'ili Kitābu'l-‘Acā'ib ve'l-Ġarā'ib nām te'lifimüzde tafşil olunmışdur]

(2) Nizā' -1 (2) ber-ser-i dünyā-yı dūn gedā ne-kuned

Dünyā-yı denī başı üzre ya' nī anuñiçün (3) nizā' gedā itmez

Be-pādşeh büber ey nūr-ı dīde kūy-ı felāh

Pādşāha ilet (4) ey gözüm nūrı zafer topını murād budur ki faķir olan dünyādan yesir ile kanā' at (5) ider anuñiçün ceng itmez pādşāhdur anuñ içün ceng iden (6)

Beyt

--+---/-+---/-+--

Mülk-i iklīmī be-gired pādşāh

Hemçünān der-bend-i iklīmī diger (7)

(3) ‘Azīz dār zamān-ı vişāl-rā k’āndem

‘Azīz dut zamān-ı vişālī ki ol (8) vaķt

Muķābil-i şeb-i Qadrest ü rüz-ı istiftāh

Şeb-i qadr ü rüz-ı (9) feth muķābilidür murād budur ki zamān-ı vişāl ü vaķt-i taķşil-i hāl şeb-i (10) Qadr ve yevm-i feth gibi şerifdür anı ‘azīz ve muhrerem dutmaķ gerekdür (11)

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Bā-şubh be-güyid ki bī-vaķt me-zen dem

K'im şeb şeb-i Qadrest (12) nigh dār nefş-rā

(4) Bi-yār bāde ki rüzeş be-ḥayr ḥ'āhed būd

Şarāb getür ki (13) günü ḥayr ile olsa gerekdür

Her ān ki cām-ı şabūḥī nehed çerāğ-ı şabāh

Her ol (14) kimse ki şabūḥī qadeḥin qor şabāh çerāğını ya' nī şabāh çerāğı (15) yerine cām-ı şabūḥī koyan kimsenüñ günü ḥayr ile olur murād budur ki (16) seḥerden tã' ate şürü' idenüñ yevmi ḥayr u mübārek olur lācerem sen (17) daḥi seḥerden āña sa'y it [şabūḥī şabāh vaķtinde içilen şarāba dirler yuķaruda bir kerre daḥi beyān olunmışdur ḡaflet olana diyü tekrār zıkr olundu]

Beyt

--+---/-+---/-+--

Ey devide sūy-ı dükkān ez-be-gāh (18)

Hin be-mescid rev be-cū rızķ ez-İlāh

[ez-be-gāh erkenden dimekdür]

(5) Kūdām tã' at-i şāyeste āyed ez-men-i mest

(19) *Ḳanķı lāyık tã' at gelür ben mestden*

Ki bāng-ı şām ne-dānem zi-fāliķu'l-işbāh

(20) *Ki aḥşam ezānın bilmezem şabāh ezānından* murād oldur ki kim ki mest-i (21) dünyā ola tevaġġul-ı mā' adā kıla ol vaķt şeherūn şerefīn bilmez anda [M152a] (1) tātā' ata şürū' kılmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çün şeher vaķti durur vaķt-i icābet fāsıķa (2)

Gice idersūn kühenler ile istiġfār-ı şubḥ

(6) Dilā tu ġāfili ez-kār-ı ḥıṣ mī-tersem

(3) *Ey gönül sen ġāfilsin kendü 'āmelinden qorķarın*

Ki kesr deret ne-küşāyed çü kim (4) kunī miftāḥ

Ki kimse saña kapu açmaya çün zāyi' idesin miftāḥı murād (5) budur ki şimdi ki ḥayātdasın vaķt-i miftāḥi elüñdedür 'amele şay kııl ki (6) qorķarın ecel irüp vaķt-ı miftāḥi elüñden gide saña kimse feth-i bāb itmeye (7)

Beyt

+---/+---/+---/+--

Ḥiredmend ez-ān kes teberrā kuned

Ki ū kār-ı imrüz ferdā kuned

(7) Be-büy-ı (8) şubḥ çü Ḥāfız şebī be-rüz āver

Şabāh koķusu ile Ḥāfız gibi gice gündüze (9) getir

Ki bi'sküfed gül-i baḥtet zi-şu' le-i mişbāh

Ki açıla baḥtuñ güli çerāķ şu'lesinden (10) murād budur ki şubḥ-ı sa' ādete erişmek ricāsı ile iḥyā-yı leyl kııl (11) tā ki feyż-i şeheri irişüp gül nūr u ḥarāret-i şemsden açıldıġı gibi (12) senüñ baḥtuñ güli şu' le-i mişbāḥdan açıla

Beyt

+--+/-+---/+--+/-+--

Be-büy-ı şubḥ-ı vişālet kemāl-i (13) dilşüde-rā

Ḥadiş-i zülf-i ruḥ-ı tüst vird-i şām u şabāḥ (14)

+--+/-+---/+--+/-+--

[Zamān-ı Şāh-ı Şücā' est ü devr-i ḥikmet-i şer'

Be-rāḥat-ı dil ü cān ġuş der-şabāḥ u revāḥ]

ḤARFU'L-ḤĀ [G.112]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Dil-i men der-hevā-yı rüy-ı ferruḥ

Benüm gönüm ferruḥ yüzi hevāsında

Buved āşüfte (15) hemçün mūy-ı ferruḥ

Karışmış olur ferruḥuñ kıl gibi murād *ferruḥ*dan ma‘nā-yı (16) ḥaḳīḳīye nazaran ism-i şahş-ı maḥşuş degüldür belki vaşfdur mübārek ma‘nāsına (17) ki murād Resūlullāh şalla‘llāh ‘aleyhi vesellemdür zīrā mübārek evşāf-ı enbiyādandur nitekim (18) ‘İsī ‘aleyhi’s-selām dimiş *ve ce‘alenī mübāreken eyne mā küntü*⁹⁶⁷ pes benüm gönümde (19) rüy-ı mübārek hevāsı olduğıçün anuñ zülfi gibi aşüftedür ve ihtimāldür ki (20) ferruḥ lafzı mübārek ma‘nāsına olup şıfat-ı rüy u mūy ola

(2) Be-cüz hindü-yı (21) zülfeş hıçkes nist

Anuñ Hind zülfinden ğayrı hıç kimse yokdur [M152b] (1)

Ki ber-hür bāşed ü ez-rüy-ı ferruḥ⁹⁶⁸

Ki mīve yiyici ola ferruḥ yüzünden (2) murād zülf-i şeb-reng rüy-ı mübārek qarīnī olup andan müntefī‘ olduğından (3) taḥassür ü taḥazzündür anuñçün dir

(3) Siyāh-ı nīk-baḥtest ān ki dā‘im

Ba‘zı nüsaḥda (4) *siyāh-ı muḳbil-i emr ü ki dā‘im* vāḳı‘ olmuş

Buved hemrāh u hemzānū-yı ferruḥ⁹⁶⁹

(5) *Olur ferruḥuñ yoldaşı ve diz-be-dizi* murād zülf-i muḫlimūñ sa‘ādetin (6) beyāndur

Beyt

--+/--+--+ / +--+ / +-+

*Ve‘l-leyl*⁹⁷⁰ tār-ı mūy zi-mūy-ı Muḥammedest

*Ve‘ş-şemsi ve ḍuḥa*⁹⁷¹ ne (7) çü rüy-ı Muḥammedest

(4) Şeved çün bīd lerzān serv-i bustān

Olur söğüd (8) *gibi ditreyici būstān servi*

Eger bīned ḳad-i dīlcū-yı ferruḥ

Eger göre (9) *ferruḥuñ gönül alıcı ḳāmetin* murād *ḳadden* ‘uluvv-i derecedür lācerem serv-i bustān (10) anuñ derece-i ‘āliyesin görmek müyesser olsa söğüd gibi ditrer idi (11)

Hikāyet

Bir pādşāh süvār olup seyr iderken serv görüp (12) dimiş

⁹⁶⁷ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ "Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti." (Kur‘ân, Meryem 19/31).

⁹⁶⁸ Derkenârda bu misra şu şekildedir: Ki bāşed nīk-baḥt ez rüy-ı ferruḥ

⁹⁶⁹ Derkenârda bu misra şu şekildedir: Buved hemvāre hemzānū-yı ferruḥ

⁹⁷⁰ وَاللَّيْلِ Ve sükûna erdiğinde geceye ki (Kur‘ân, Duhâ 93/2); Dönüp gitmekte olan geceye (Müddessir, 33); Kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun (Kur‘ân Tekvîr 81/17); Geceye ve onda basan karanlığa (Kur‘ân, İnşikâk 84/17); (her şeyi karanlığı ile) örttüğü an geceye (Kur‘ân, Fecr 89/4); Onu örttüğünde geceye (Kur‘ân, Şems 91/4); (Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye. (Kur‘ân, Leyl 93/1).

⁹⁷¹ وَالشَّمْسِ وَضُحَا Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına (Kur‘ân, Şems 91/1).

+++ / +++ / +++ / ++-

Serv der-bāğ be-yek pāy-ı sitāre çi kuned

Yanında bir şā' ir var imiş (13) 'ale'l-fevr dimiş

+++ / +++ / +++ / ++-

Der-rikāb-ı tu reved ger buvedeş pāy-ı diger

(5) Be-dih sākī (14) şarāb-ı erguvānī

Vir sākī erguvānī şarābı

Be-yād-ı nergis-i cādū-yı (15) ferruḥ

Ferruḥuñ cādū gözi yādına murād vā' iz ü şeyḥe ḥitābdur ki (16) bize şarāb-ı surḥ ya' nī 'ışk ḥūnın 'ayn u zāt-ı Resūlullāh (17) yādına ve anuñ zikri ile ki anuñ şānı teşhīr ü i' cāzdur

Rubā'ī (18)

--- / -+- / +++ / -+-

Ān şāh-ı ebṭahā ki şehān çün gedā-yı ūst

Ta' zīm-i Merve vü 'irfān (19) ez-Şafā-yı ūst

Zikrī ki bā' iş-i şile vü mağfiret şeved

Nezd-i Hudā (20) be-dān şalāt u du' ā-yı ūst

(6) Dü tā şud kāmetem hemçün kemānī

İki (21) kat oldı kāmetim yāy gibi

Zi-ğam peyveste çün ebrū-yı ferruḥ

Ġamdan [M153a] (1) muttaşıl ferruḥuñ kaşı gibi murād ġam hicrinden inḥitādur inḥinādur

Beyt

+++ / -+++ / -+++ / -+-

Yā Resūlallāh (2) maḳāmuñ cennet-i 'ulyā olur

Anda varmazsam yüzüñ görmezsem aḥvālüm (3) n' olur

(7) Nesīm-i müşk-i Tatārī ḥacl kerd

Müşk Tātārī nesīmīn şerm-sār eyledi (4) [nesīm hoş koḳulu yildür şemīm koḳmaḳ dimekdür]

Şemīm-i zūlf-i 'anber-būy-ı ferruḥ

Ferruḥuñ 'anber koḳulu zūlfīnūñ koḳusı murād Ṭayb-ı (5) ṭayyibini medḥdür [Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretinūñ bir oḒlunuñ ismi Ṭayyibdür ve Ṭaybe fetḥ-i tā ve sūkūn-ı yā ile Medīne-i Mūnevverenūñ ismidür ve bir ismi Yeşribdür]

Beyt

+++ / -+++ / -+++ / -+-

N'ola ıaybı ıayyib olsa çün ebu't-ıayyibdür ol
Dār-ı (6) hicri arz-ı ıabri daıı Şehr-i ıaybedür

(8) Eger meyl-i dil-i herkes be-cāyışt

(7) *Eger her kimsenüñ göñlünüñ meyli bir yere ise*

Buved meyl-i dil-i men süy-ı ferruı

(8) *Olur benüm göñlümüñ meyli ferruı cānibine* murād ıarem-i ıarım ıurmetine
meyli beyāndur (9)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+-

Key buved yā Rab ki rū der-Yeşrib ü Baııā kunem
Ki be-Mekke menzil ü ki der-Medīne (10) cā kunem

(9) Ğulām-ı ıatır-ı ānem ki bāşed

Anuñ ıatırınıñ ıulıyın ki ola

Çü Ğāfız (11) āker ü hindü-yı ferruı

Ğāfız gibi ferruıuñ ıulı ve hindüsü murād budur ki (12) Medīne-i münevverede
tevbe-i muıahharanuñ ve mescid-i Őerifüñ türbedarı ve ıayyumı (13) vesā'ir ıudāmı
Rūmı ve Ğabeşı ve Hindı Tavāşı kimselerdür ki anda mücāvir (14) olup tül-ı
'ömrlerin anda ııdmete Şarf idüp ıatırını sā'ir meşāliıe (15) meylden ve ııdmet-i
ekābirden ıatı' itmişlerdür anlarıñ ıālını ve fıkr ü ıatırını (16) istiıısān idüp böyle dir
nitekim Mevlānā Cāmı dir

Ğazel

+ + + - / + + + - / + + + - / + + -

Lı-ıabıbı ' Arabiyyi (17) Medeniyyi ıureşı
Ki buved derd-i ğameş māye-i şādı vü ıoşı

Fehm-i rāzeş ne-kunem (18) ü ' Arabı men ' Acemı

Lāf-ı mihreş i zenem ü ıureşı men Ğabeşı

Zerrevārem (19) be-hevādāri-i ü raıış-ı künān

Tā şüd ü şöhre-i āfāk be-ıūrşıdveş

Gerçi şad (20) merıale dürest zi-pıış-i nazarem

Vechü fı-nazarı kelle ğıdātün ve ' aşā (21)

Şıfat-ı bāde-i ' ıışıeş zi-men-i mest me-purs

Zevk-i in mey ne-şināsī be-Hudā tā ne-çeşī [M153b] (1)

Maşlaḥat nīst me-rā seyri ez-ān āb-ı ḥayāt

Žā‘ afu’llāh be-küll-i zamān-ı ‘aṭṣā (2)

Cāmi erbāb-ı vefā cüz reh-i ‘ışkeş ne-reved

Ser mebdet ger ez-in rāh-ı ḳadem bāz-keşī (3)

ḤARFÜ’D-DĀL

VELEHU EYẒAN [G.114]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Dīdi ey dil ki ḡam-ı ‘ışk diger bār çı kerd

Gördüm ki ey gönül (4) ‘aşk ḡamı bir kerre daḡı ne eyledi

Çün be-şud dilber ü bā-yār-ı vefādār çı kerd

Niçe gitdi dilber ve yār (5) *vefādāra ne eyledi* murād bundan rūḥuñ ḳalbe ‘ışk-ı İlāhī ḡamından nefsdan şikāyetidür (6) ve *dilberden* murād ma‘ nā-yı lügavīsidür pes rūḥ ḳalbdür nefis ki gönül (7) eleyicidür hevāya ve māsivāya gidüp ben ki yār u vefādārın gördüñ mi baña ne (8) eyledi

(2) Āh ez-ān nergis-i cādū ki çı bāzī engīht

Āh ol cādū gözden (9) ki ne oyun ḳarışdurdı

Vāh ez-in mest ki bā-merdüm-i hüşyār çı kerd

Vāh (10) *bu mestden ki ayık kişıye ne eyledi* murād *nergis-i cādūdan* nefsuñ (11) şehvāniyyet ile naẓarıdur ki *en-naẓretü şehmün sihāmi İblise*⁹⁷² ḥasebince müştehiyyāta (12) naẓar eyle ‘aceb oyun ḳarışdurdur ki rūḥı ‘amelden me‘ ider ve rūḥ (13) ayık ve ‘āḳıl iken ol nefis ki mest-i şarāb-ı şehvetdür bunuñ ‘aḳl (14) u şaḥvına ihtilāl virür

(3) Eşk-i men reng-i şafaḳ yāft zi-bī-mihrī-i yār

Benüm (15) *gözüm yaşı şafaḳ rengin buldı yārüñ şefḳatsüzliginden*

Ṭālī‘-i bī-şefekāt (16) bīn ki der-in kār çı kerd

Şefḳatsüz ṭālī‘ gör ki bu işde ne eyledi (17) murād budur ki nefsuñ şefḳatsüzliginden ḳan ağların ṭālī‘ üm müdā‘ade (18) itmedügi ecilden bu ḥāldeyin

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

⁹⁷² النَّظَرَةُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامٍ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından bir oktur. (Hadis) Tezkiretü'l-Huffāz ez-Zehevî, No: 10215.

Rāh bī-hem-rāh olmaz devlete ṭālī‘ gerek (19)

Hem-rehim yokdur bu yolda ṭālī‘ üm hem-naḥsdür

(4) Berķī ez-menzil-i leyli be-dıraḥşīd (20) şehir

Bir şimşek leyli menzilinden yalābdı şabāḥ

Veh ki bā-ḥırmen-i Mecnūn-ı (21) dil-efgār çı kerd

Vāḥ ki göñli evkār-ı Mecnūnuñ ḥırmenine ne eyledi murād [M154a] (1) ma‘ şik-ı ḥaḳīķī semtinden zuhūr iden āteş-i şevķ ḥırmen-i ‘āşıkı ifnā ider (2) dimekdür

Ḳıṭ‘ a

--+/+---+/+---+/+---

Bād-ı ğamet ez-hesti-i men kerd ber-āverd

Yek-bāre me-rā şevķ-i tu bī-nām u (3) nişān kerd

Guftem ki kunem ‘ışķ-ı tu pūşide velīkin

Mecnūn-veş ü bīn ki çı meşhūr-ı (4) cihān kerd

(5) Sāḳiyā bāde bi-yāver ki nigārende-i ğayb⁹⁷³

Ey sākī şarāb getür ki (5) ğayb naḳḳāşı

Nīst ma‘ lūm ki der-perde-i esrār çı kerd

Ma‘ lūm degüldür ki (6) perde-i esrārda ne eyledi murād vā‘ iz ü şeyḥden şarāb-ı ‘ışķı talebidür (7) ve anı taḳrīrdür ki egerçi nefis-i muvāfıķa degül ve ṭālī‘-i müsā‘id degüldür (8) ammā şānī‘-i ālem perde-i esrārda ne eylemişdür ma‘ lūm degül ihtimāldür ki (9) sa‘id taḳdīr itmiş ola buñlaruñ ‘adem-i muvāfaḳatı zarar itmeyüp ḥayr u (10) sa‘ ādet zuhūr ide

Beyt

-+---/-+---/-+---

Bende-rā b’āyed ki der-ḥıdmet buved

Ger ne-dāned (11) ḥāl-i ḥod çün mī-şevved

(6) Ān ki pūr-naḳş zed īn dā’ir-i mīnāyī

Ol kimse (12) ki naḳş üzre urdı ya‘nī mūnaḳḳaş kıldı bu gök renglü dā’ireyi (13)

Kes ne-dānist ki der-gerdiş-i pergār çı kerd

Kimse bilmedi ki pergār (14) dönüşinde ne eyledi murād ḥaḳ te‘ālā ḥazretinüñ taḳdīrine kimse vāḳıf (15) degüldür dimekdür

(7) Fikr-i ‘ışķ āteş-i ğam der-dil-i Ḥāfız zed ü sūḥt

(16) ‘Işķ fikri ğam āteşin Ḥāfızuñ göñline urdı ve yakdı

Yār-ı dīrīne (17) be-bīnīd ki bā-yār çı kerd

⁹⁷³ Sāḳiyā bāde bi-yāver ki ifādesi derkenārda sākīyā cām-ı meyem diḥ ki şeklindedir.

Eski yâri görüñ ki yâre ne eyledi murâd (18) *yâr-ı dîrînen*den Rabb-ı kâdîm ve ‘ışk-ı ezelidür ki ‘âlem-i ervâhda kârîni (19) cân olmışdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Bende benlik var idi çok âteş-i ‘ışk ile (20) yâd

Varlığum yakdı yoğ itdi göreyim var olsun ol (21)

VELEHU EYŻAN [G.115]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ il]

(1) Seher bülbül hikâyet bâ-şabâ kerd

Şabâh bülbül şabâya hikâyet [M154b] (1) eyledi

Ki ‘ışk-ı rûy-ı gül bâ-mâ çihâ kerd

Ki gül yüzünñ ‘ışkı bize neler eyledi (2) murâd ‘âşık-ı mecâzî ma‘şûk-ı mecâziden şikâyet-i hikâyet itdügin rivâyetdür (3) ve itdüklerini neler idügin beyân idüp dir

(2) Ez-ân reng-i ruhem hûn der-dil-i endâht

(4) *Ol reng-i ruhdan benüm gönülüne kan atdı*

Der-în gülşen be-hârem mübtelâ kerd

Bu gülşende (5) *beni dikenî mübtelâ eyledi* pes ma‘şûk-ı mecâziden şâdır olan cefâ ve zarardur andan (6) a‘eâz u maḥbûb-ı ḥaḳîḳîye iḳbâl ü ta‘alluk gerekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Eger bülbül be-dânistî ki gül-büy (7) ez-kücâ dâred

Rehâ kerdî gülîstân-râ taleb kerdî gül-endâmî

(3) Ğulâm-ı himmet-i (8) ân nâzenînem

Ol nâzenînñ himmeti kullıyın

Ki ü bâ-‘âşıkân-ı ḥod vefâ kerd⁹⁷⁴

(9) *Ki ol kendü ‘âşıklarına vefâ eyledi* murâd ol nâzenîn vefâdârdan ma‘şûk-ı ḥaḳîḳîdür (10) ki kârı ‘uşşâka vefâdur mevt daḳı olursa

Şi‘r

Şüretü’l-mevti rahmetü’l-ebdân⁹⁷⁵ (11)

Ve hiye li’r-rûḫi râḫatü’l-aḫzân

Zâhirü’l-mevti müsîlü’l-‘uşşâk (12)

⁹⁷⁴ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Ki kâr-ı ḥayr bî-rûy u riyâ kerd

⁹⁷⁵ “1) Ölümün yüzü bedenler için bir rahmettir. Ruhlar içinse hüznlerden rahatlamadır. 2) Ölümün hakikati âşıkları birleştirmesidir. Ve aksine ölüm, fâsıkları da helâk edendir.”

Ve ‘ale’l-‘aksi muhlikü’l-füssāk

(4) Hoşes bād ān nesīm-i şubḡāhī

Hoş olsun (13) *şabāḥ vaḳtīnūn yīlī*

Ki derd-i şeb-nişīnān-rā devā kerd

Ki gice oturanlaruñ (14) *derdine devā eyledi* murād iḡyā-yı leyl idenlere feyż-i seḡerī olduğıdur

Rubā‘ī (15)

Çün der-dil şeb-ḡayāl-i ū yār-ı menest

Men bende-i şeb ki rŭz-ı bāzār-ı menest (16)

Şeb-rā çü be-behr-i ū bīdār kunem

Mihreş āyed u gŭyed īn bīdār-ı menest (17)

(5) Men ez-bīḡānegān dīger ne-nālem

Ben yādlardan (18) *daḡī iñlemezem*

Ki bā-men herçi kerd ān (19) āšnā kerd

Ki baña her ne itdiyse (20) *ol āšnā eyledi* murād şŭreti [M155a] (1) dostlaruñ bī-ḡaḡīḡatlıḡın beyāndur

Beyt

+++/-+--/+--

Çün ‘adāvet zi-āšnā bāşed (2)

‘Āḡilā bā-kesī me-kun peyvend

(6) Ger ez-sultān ṭam‘ a kerdem ḡaṭā būd

Eger sultāndan (3) *ṭam‘ a itdüm ise ḡaṭā idi*

Ver ez-dilber vefā cŭstem cefā kerd

Eger dilberden (4) *vefā istedüm ise cefā eyledi* murād pādşāḡ-ı zāhirden nesne ricā itmek (5) ḡaṭādur ve dilber-i fānīden vefā ummaḡ hevādur

Şi‘r

Fe-li-eyyi bābin ḡayri bābike (6) erci‘ u⁹⁷⁶

Ve bi-eyyi cŭdin ḡayri cŭdike eṭma‘ u

(7) Be-her sŭ bŭlbŭl-i miskīn der-efḡān

(7) *Her cānibde miskīn bŭlbŭl efḡānda*

Tena‘um ez-miyān bād-ı şaba kerd

Tena‘umı (8) *ortadan bād-ı şabā itdi* ve itdüḡi tena‘umı beyān idüp dir

(8) Niḡāb-ı (9) ḡŭl keşīd ez-zŭlf-i sŭnbŭl

⁹⁷⁶ “*Senin kapının dışında hangi kapıya döneceğim. Senin cömertliğinin dışında hangi kapıya tamâḡ edeceğim?*”

Gül niķābını çekdi sünbül zülfden ya' nī (10) yüzi gülene sübnül zülfi niķāb idi anı açdı

Girih-bend-i kabā-yı (11) ğonca vā-kerd

Ġonca kaftanınıñ düğmesini açdı murād budur ki ekşeriyā (12) 'āşık-ı tālīb maḥrūm olup nā-maḥrem muğtenem olur dimekdür

Beyt (13)

--+/--+ / +--+ / -+-

Bülbül zi-şevķ-i na' ra zenān der-ḥarīm-i bāğ

Gül her zamān be-meclis-i nā-maḥrem-i (14) diger

(9) Beşāret ber-be-kūy-ı mey-fürüşān

Muştuluķ ile şarāb (15) şatanlar maḥallesine

Ki Hāfiż tevbe ez-zühd-i riyā kerd

Ki Hāfiż zühd-i (16) *riyādan tevbe eyledi* murād şarāb şatanlar maḥallesinden maķāmāt-ı (17) 'uşşāk ve emkine-i aşḥāb-ı ihlāş u ḥālātdır

Beyt

+---/ +---/ +---

Riyā ile iderken tā' ati ben (18)

Bi-ḥamdi'llāh ki ol ihlāşa döndi

(10) Vefā ez-ḥ'ācegān-ı milk-i bā-men

Milk ḥ'ācelerinden (19) *vefāyı baña*

Kemāl-i devlet ü dīn bü'l-vefā kerd

Devlet ve dīn kemāli Ebū'l-Vefā (20) *eyledi* murād bundan her vezir ü mīr ehl-i kerem olmaduğın ve ehl-i fażl maḥrūm (21) ḳalmaduğın beyāndur

Ḳıṭ'a

+--+ / +--+ / +--+ / +--

Gümān me-ber ki eger zāyi' em tu bü'gżārī

Ki zāyi' em be-güzār u müsebbibü'l-esbāb [M155b] (1)

Be-rüy-ı men der-i iḥsān eger tu der-bendī

Derī diger be-küşāyed müfattaḥu'l-ebvāb (2)

VELEHU EYŻAN [G.116]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Bülbülü ḥūn-ı dilī ḥord u gülī ḥāşıl kerd

Bir bülbül ciger kanın (3) *yedi ve bir gül ḥāşıl eyledi*

Bād-ı ğayret be-şadeş ḥār perişān-dil kerd

Ġayret (4) *yili yüz deġin ile anı perīṣān-dil eyledi* murād *būlbūlden* ħ̣āce Ĥāfız (5) kendüsidür ve *gūlden* murād oġlıdur ki anı belā vū miḥnet ile ḥāṣıl idüp (6) ecel irüp vefāt idüp anuñ merṣiyesin söyler

Beyt

--+/--+--/+--+/-+-

Ferzend ü yār (7) çünkü be-mirend ‘ākıbet

Ey düst-ı dil me-bend be-cüz ḥayyun ve lā-yemūtü⁹⁷⁷

(2) Tūtī-rā (8) be-ḥayāl-i ṣekerī dil ḥoş būd

Bir tūtīnūñ bir ṣeker ḥayālī ile gönli ḥoş (9) *idi*

Nā-geheṣ seyl-i fenā naḳṣ-ı emel bāṭıl kerd

Nā-gāḥ fenā seyli ricā ṣūretini (10) *bozdı* murād *tūtīden* girü Ĥāce Ĥāfız kendüsidür ve *ṣekerden* murād (11) oġlıdur andan menfa‘at ricā iderken ecel seyli ol ricā ṣūretin (12) bozdı diyü taḥazzün ider

Beyt

+++/-+--/+--

Nāgihān bāṅ der-serāy üftād

Ki fülān-rā (13) maḥall-i va‘de resīd

(3) Kurretü’l-‘ayn-ı men ān mīve-i dil yādeṣ bād

Benüm gözüm (14) *rūṣenligi ol gönül mīvesi añılması olsun*

Ki ḥod āsān be-ṣud u be-kār-ı (15) me-rā müṣkil kerd

Ki kendü āsān ġitdi ve benüm işimi müṣkil eyledi murād (16) firḳat-i ferzendden mütekedder olduġın beyāndur

Ḳıṭ‘a

+++/-+--/+--/+--

Bī-ḥuzūr-ı tu demī (17) mī-zenem ü mī-güyem

Vallah in dem ne-be-kāmest dirīġā çi kunem

Rüz u ṣeb (18) bī-tu çünānem ki ne-dānem be-yakīn

K’ān ṣeb ü rüz kūdāmest dirīġā çi kunem (19)

(4) Sārbān bār-ı men üftād Ḥudā-rā mededī

Ey deveci benüm yüküm düṣdi (20) *Allāh içün bir meded*

Ki ümīd-i keremem hem-reh-i in maḥmil kerd

Ki kerem ümīdi beni bu maḥmile (21) *yoldāṣ eyledi* murād *sārbāndan* re’īs-i ṭarīḳatdur ve yük düṣmeden [M156a] (1) murād muṣībet vāḳı‘ (2) olmaḳdur ve andan i‘ānet ṭaleb itmekden murād naṣīḥat u tesliyet istemekdür (3)

⁹⁷⁷ حَيٌّ وَلَا يَمُوتُ Hiç ölmeyecek olan gerçek hayat sahibidir. (Diğer Arapça İbâreler)

Şî'r

Ve lev kânetü'd-dünyâ tedümi li-vâhidin⁹⁷⁸

Le-kâne Resûlullâhi fihâ muhallidâ (4)

Ve mâ ehadun yebkâ mine'l-mevti sâlimen

Fe-inne'l-menâyâ kad aşâbet Muhammedâ

Rubâ'î (5)

-+---/-+---/-+---/-+---

Kâr u bâr-ı 'âlem ey cân miḥnet ü ğam bûdeest

Ḥasret ü ber-ḥasret ü (6) mâtem be-mâtem bûdeest

Raḥat ez dâr-ı fenâ sū-yı beḳâ ḥ'âhed keşîd

Ḥızr (7) eger İlyâs yâḥûd Nûḥ u Âdem bûdeest

(5) Rûy-ı ḥâkî vü nem-i çeşm-i merâ ḥ'âr medâr

(8) Benüm ḥâke mensûb yüzümi ve gözüm nemini ḥ'âr dutma

Çarḥ-ı firûze şarabḥâne (9) ez-în kehgil kerd

[Kehgil kâhgilden muḥaffedür]pîrûze felek şenlik evini bu şamanlu balçıkdan eyledi

(10) murâd beñzi şaru ve tûrâb reng olup göz yaşı ile terkîb olunduğın (11) medḥdür

ki mûcib-i sūrûrdur nitekim şamanlu balçık ile zâhir evi bünyâd olunur (12) bu

kâhgil ile daḥi ferahḥâne-i ma'nevî yapılır ki her giryenüñ âḥiri ḥandedür (13)

Beyt

-+---/-+---/-+---

Tâ ne-girîd ebr key ḥanded çemen

Tâ ne-girîd tıfl key nûşed leben (14)

(6) Âḥ u feryâd ki ez-çeşm-i ḥaşûd-ı meh-i çerḥ

Ba'zı nüsaḥda meh ü çarḥ yerine kejbîn (15) vâkı' olmuş

Der-laḥd-ı mâḥ-ı kemân ebrû-yı men menzil kerd

Ḳabrde benüm yay kaşlu âyum (16) menzil eyledi murâd oğlunuñ ḳabrde medfûn

olduğın zikrdür

Beyt

---/+---/+---/+---

Çün 'ilme (17) tâlîb idi ḳabr ihtî yâr kıldı

Şuğl ehli ne yeridür kim ola ḥücre ḥalvet (18)

(7) Nezedî şâḥruḥ u fevt şud imkân Ḥâfîz

Şâḥruḥ urmaduñ fevt olmadı (19) imkân Ḥâfîz

⁹⁷⁸ "1) Eğer dünyâ bir kişi için devâm etseydi Allâh'ın Resûlü dünyâda ebedi kalırdı. 2) Hiç kimse ölümden sâlim kalmaz. Çünkü ölüm Hz. Muhammed'e dahi isâbet etti."

Çi kunem bâzî-yi eyyâm me-râ gâfil kerd

Neyleyem eyyâm oyunu bî-gâfil (20) *eyledi* murâd budur ki tizcek olundurmaduñ ki veled veled-i hâşıl olup bir iki (21) ola biri giderse biri qala

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ânçi bâşed müsteħib ta‘ cîl-i ũ

Zūd bâş u hîç te‘hîreş me-kun [M156b] (1)

VELEHU EYŻAN [G.117]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) *Biyâ ki Türk-i felek h‘ân-ı rûze gâret kerd*

Gel ki felek Türki (2) *oruc sofrasın yağma eyledi*

Hilâl-i ‘ıyd be-devr-i kadeh işâret kerd

Bayrâm (3) *hilâli kadeh devrine işâret eyledi* murâd *Türk-i felek*den yâ felek kendüsidür (4) *izâfet-i müşebbehin bih ile’l-müşebbeh i‘tibârî ile yâ mäh-ı Ramazândur* ki h‘ân-ı (5) şavmı leylen qalilen yağma idüp giderür ve hilâl-i nısf dâ‘ire gibidür pes (6) lafz-ı işâret ile tamâm-ı devr kadehe işâret ider lâcerem Ramazânda (7) her sâlik münferiden halvetde idi çün ‘ıyd geldi hilâli dâ‘ireyi işâret (8) kıldı gel imdi müctemi‘ olup halka-i zıkr ü şafâda olam Ramazân gidüp (9) ‘ıyd gelüp hevâya mâ‘il olmayalum anuñcün dir

(2) **Şevâb-ı rûze vü hacc-ı kabûl ânkes burd**

(10) *Oruc ve hacc maqbûl şevâbın ol kimse aldı*

Ki hâk-ı meygede-i ‘ışk-râ ziyâret (11) kerd

Ki‘ışk meyhânesi toprağın ziyâret eyledi murâd *meyhâne-i ‘ışk*dan hânqâh-ı (12) vesâ‘ir mevâzi-i ‘ibâdetdür pes ‘ıyd geldükden soñra evvelki gibi ‘ibâdetde belki (13) dañi şevk ü hâletde olmağ gerek

Şi‘r

Leyse‘l-‘ıydu li-men tebaħħare bi‘l-‘üdi⁹⁷⁹

Beli‘l-‘ıydu (14) limen tâ‘be ve lâ-ye‘üd

[Ba‘zı nüsaħda iki gâzel şûretinde getirilmiş birbirine nazîre olmağ üzre ba‘zı ebyâtuñ ma‘nâsı bir ve mağlaş beyti bir ol nüshaya i‘tibâr olunmadı]

(3) **Be-âb-ı rûşen-i (15) mey ‘ârifî tahâret kerd**

Şarâbuñ rûşen şüyî ile bir ‘ârif tahâret eyledi (16)

‘Ale‘ş-şabâh ki meyhâne-râ ziyâret kerd

Şabâhdan ki meyhâneyi ziyâret eyledi (17) ve beyt-i şânî bu vâkı‘ olmış

⁹⁷⁹ “Bayram ud ağacı ile buhurlanan kişi için değildir. Belki bayram günâhdan tevbe edip bir daha günâha dönmeyen kişi içindir.”

(4) Hemān ki sāgar-ı zerrīn-i hūr nihān kerd

(18) *Hemān ki güneşün altun kadehi gizlendi*

Hilāl-i ‘ıyd-ı be-devr-i kadeh işāret (19) kerd

Murād ne idügi taqdīr-i sâbıkda zâhirdür

(5) Maḳām-ı aṣlī-yi mā (20) kūşe-i ḥarābātest

Bizüm maḳām aṣlımız (21) kūşe-i ḥarābātdur

Ḥudāş hayr dihād ān ki in ‘imāret [M157a] (1) kerd

Allāh hayr virdün ol kimseye ki bunı ‘imāret eyledi murād ḥarābātdan (2) dünyādur anuñ kūşesi ‘ibādetḥānelerdür bu bizüm maḳām-ı aṣlımızdur ki ehl-i ṭāatüz (3) Allāh hayr virsün ‘ibādetḥāne ma‘mūr idene

(6) Ḥoşā namāz u niyāz kesī ki ez-ser-i derd

(4) *Ne ḥoşdur namāz u niyāzı ol kimsenün ki derd başından*

Be-āb-ı dīde vü ḥün-ı ciger (5) ṭahāret kerd

Göz suyu ciger kanı ile ṭahāret eyledi murād bundan gözi yaşlu (6) bağırlı başlu ehl-i ihlāş olanuñ ‘ibādetden medḥdür

[Ba‘zı nüsaḥda bu beyt yerine bu beyt vākı‘ olmış

Namāz der-ḥam-ı ān ebru-yı çü miḥrābet

Kesī kuned ki be-ḥün-āb-ı dil ṭahāret kerd

ve Ba‘zı nüsaḥda bu beyt vākı‘ olmış

İmām-ı şehir ki seccāde mī-keşid be-reveş

Be-ḥün-ı duḥter-i rez ḥırқа-rā ṭahāret kerd

Ba‘zı nüsaḥda bu beyt vākı‘ olmış

Sezā-yı kūşe-i miḥrāb ebruyeş kes nīst

Meger dilī ki be-ḥün-ı ciger ṭahāret kerd

i‘timād kendü nüsha ve dīvānımadur ki metn ihtiyār itdüm]

(7) Be-rüy-ı yār naẓar kun zi-dīde (7) minnet dār

Yār yüzüme naẓar kıl ve gözden minnet dut ya‘nī benüm gözüm saña ta‘dād-ı (8) ni‘met iderse anı qabūl kıl

Ki kār dīde heme ez ser-i başāret kerd

Ki kārı (9) göz dükeli beşāret evcinden eyledi murād budur ki benüm göze yāre ta‘alluḥ itdügi (10) temām-ı beşāret ü başāretendür sen daḥi yār yüzün göricek taḥsīn idüp (11) andan minnet qabūl idersün vechi vardur

(8) Behā-yı bāde-i çün la‘l çīst (12) cevher-i ‘aql

La‘l gibi şarābuñ behāsı nedür cevher-i ‘aqldur

Biyā ki sūd kesī burd k’ın (13) ticāret kerd

Gel ki fâ'ide ol kimse aldı ki bu ticâreti eyledi murâd la'1 gibi şarâbdan (14) 'ışk-ı İlahîdür bunuñ behâsı 'aql cevherîdür ol kimse 'aql-ı ma'âşî virüp (15) 'ışk-ı İlahî ala fâ'ide ider

[Dilem zi-halka-i zülfeş be-cân hıred âşüb

Göñlüm ki anuñ zülfi halkasından cân ile alur fitne

Çi sūd dîd ne-dānem ki in ticâret kerd

Ne fâ'ide gördi bilmez ki bu ticâreti eyledi]

(9) Fiğân ki nergis-i cemmâş-ı şeyh-i şehir imrüz

Feryâd (16) şehir şeyhinüñ uğurlıyan şikâr gözleyici gözi

Nazar be-dürd-keşân ez-ser-i (17) haķâret kerd

Püse çekicilere nazarı haķâret evcinden eyledi (18) murâd şeyh-i şikâr-bâz rind-i muhlîşe haķâret ile nazar itdüğinden şikâyetdür (19)

(10) Eger imâm-ı cemâ' at taleb kuned imrüz

Eger imâm-ı cemâ' at taleb iderse (20) bugün

Haber dihîd ki şûfi be-mey kaşâret kerd

Haber virüñ ki şûfi şarâb (21) ile kaşârlık eyledi murâd şûfi 'ışk-ı İlahî ile cāna şüylük idüp [M157b] (1) pāk olup imāma iktifā itmege qābil oldu dimekdür

(11) Hadîs-i 'ışk zi-Hâfız (2) şinev ne ez-vâ' iz

'Işk hadîsi Hâfızdan işit vâ' izden degül

Egerçi (3) şan'ât-ı bisyâr der-'ibâret kerd

Egerçi çok şan'atı 'ibâretde (4) eyledi murâd 'ışk-ı İlahî ve aḥvâl-i sülûk hadîşini 'ilm-i zâhir ehli bilmez (5) egerçi 'ibârât ve iştilâḥâta qâdir dimekdür

Beyt

++--/+--+/++-

Ehl-i inşâf (6) çün göre şerhim

Bilür ol Hâfızuñ sözi şıdkın (7)

VELEHU EYŻAN [G.118]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Çü bād 'azm-i ser-i kūy-ı yâr ḥ'âhem kerd

Yıl gibi yâr maḥallesine 'azm eylesem gerekdür (8)

Nefes be-būy-ı ḥoşş müşgbâr ḥ'âhem kerd

Nefesi anuñ koķusu ile müşg (9) yağdırıcı eylesem gerekdür murâd cānib-i İlahiye teveccüh-i küllî idüp ve şafâ-yı (10) kalb ile tâ' at kılp ol ḥazretten feyz ü faẓl taḥşîl eyleyüp (11) nefes-i ṭayyib ile revāyiḥ-i ṭayyibe nişâr idüp ya'nî irşād-ı nâs iderem (12) dimekdür

(2) Her āb-ı rüy ki endühtem zi-dāniş ü dîn

Her yüz şuyı ki qazāndum (13) ‘ilm den vü dinden

Nişār-ı hāk-ı reh-i ān nigār h̃āhem kerd

Ol nigāruñ yolu toprağına (14) nişār eylesem gerekdür murād budur ki ‘ilm ü dinden ki vaqār hāşıl itmiş idüm (15) sālīk-i tarīkat olup ol vaqār u kibriyāyı anuñ yolına nişār idüp (16) ya‘ nī dervīş-i bī-i‘ tibār olmağı ihtiyār eylesem gerekdür (17)

(3) Be-herze bī-mey ü ma‘ şük ‘ömr mī-güzered

Şarāb ve ma‘ şüksuz (18) bātıl ‘ömr geçer

Baṭāletem bes ez-imrüz kār h̃āhem kerd

Baṭāllıgum yiter (19) bu günden iş eylesem gerekdür murād ‘ışk-ı İlāhīsüz ve ma‘ şük-ı haqīkīsüz (20) ‘ömr bātıl u zāyi‘ geçmekdür yiter baṭāllıq itdüm şimden girü ‘ışk-ı (21) İlāhī ve şoḥbet-i Haqqa iştiğāl [M158a] (1) iderem dimekdür

(4) Şabā kücāst ki in cān-ı hūn girifte çü gül

Şabā qandedür (2) bu gül gibi qan dutmış cānı

Fidā-yı nikhet-i gīsū-yı yār h̃āhem kerd

Yārūñ zūlfı qoqusına (3) fedā eylesem gerekdür murād budur ki şabā ki feyz-i seheridür ol gelse cānib-i Haqdan (4) rāyiḥa-i ṭayyibe getüse tā aña cānum fedā itsem ya‘ nī ol qoqu ile riyāzete iştiğāl (5) irüp teslim-i rūḥ eyleyüp ḥatem olsam

(5) Çü şem‘-i şubḥ-dem şud zi-mihr-i ü rüşen

(6) *Şud* lafzınuñ fā‘ ilı rüşendür lafz-ı *zi-mihr* aña müte‘allıkdur diyü bu vechle ḥaber-i şubḥ-demdür (7) Ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki şem‘ gibi şabāḥ vaḫti baña anuñ muḥabbetinden rüşen oldı (8)

Ki ‘ömr der-ser-i in kār u bār h̃āhem kerd

Bu mışrā‘ aña ta‘lildür ya‘ nī *zīrā ki ‘ömr* (9) *bu muḥabbet kār u bārından eylesem gerekdür* murād budur ki ‘ömr anuñ muḥabbetine şarf itmek (10) taşavvurı qalbe cilā ve şafā virür

Beyt

Her bende ki āzād şevad şād şevad (11)

Men şād ez-ānem ki tü-rā bende şevem

(6) Be-yād-ı çeşm-i tu ḥod rā ḥarāb h̃āhem sāht

(12) *Senūñ gözūñ yādına kenümi ḥarāb itsem gerek*

Binā-yı ‘ahd-i qadīm üstüvār h̃āhem kerd

(13) *‘Ahd-i qadīm bināsını muḥkem eylesem gerekdür* murād çeşmden ‘ayndur ‘ayn lafzınuñ bir (14) ma‘ nāsı zāt-ı şey’dür pes zātu’llāh içün kendümi ḥarāb iderem dimekdür (15) *zīrā vücūd māni‘dür*

Beyt

++--/++--/++--/++--

Der-miyān-ı men ü maḥbūb hümāmest ḥicāb

Vaqt-i (16) ānest ki in perde be-yek-sū fikenem

ve murād ‘ahd-i qadimden *elestü birabbiküm*⁹⁸⁰ nidāsında (17) *beli* ‘ahdidür lācerem
ol ‘ahd bināsını muḥkem ü qā’im idüp ḥidmetde muḥim (18) ve dā’im olmak gerek

Rubā’i

Aşbahtu fī-muḥabetiküm küntü qā’imen⁹⁸¹

Fi’ş-şubḥi ve’l-mesā’i (19) da’avnāke dā’imen

Mā ziltü fi’d-du‘āi bi’l-iḥlāşi dāri‘an

Lev küntü fi’ş-şalāti (20) velev küntü şā’imen

(7) Nifāk u zerķ ne-baḥşed şafā-yı dil Hāfız

Nifāk u riyā (21) *şafā-yı kalb virmez ey Hāfız*

Ṭarīķ-i rindī vü ‘ışķ iḥtiyār ḥāhem kerd

[M158b] (1) *Rindlik ve ‘ış-ı ṭarīķin iḥtiyār eylesem gerekdür* murād *rindī didüğinden* zıdd-ı (2) *riyā* ya’ nī iḥlāşdur ve ‘ışķ didükünden zıdd-ı *nifāk* ya’ nī şıdk-ı imāndur (3) öyleye bu beytde leff ü neşr-i müşevveş olur

Beyt

+-+/-++-/-++-/-++-

Kemāl-i ḥāl-i dil ü zülf-i tu hoş u (4) ber-guft

Ki leff ü neşr ü müşevveş der-in maḥām hoşest (5)

VELEHU EYŻAN [G.119]

[Mefā’ ilün Fe’ ilātün Mefā’ ilün Fe’ ilün]

(1) Künün ki der-çemen āmed gül ez-‘adem be-vücüd

Şimdi ki çemende geldi gül ‘ademden (6) *vücūda*

Benefşe der-ka-dem-i ü nihād ser be-sücūd

Benefşe anuñ kademinde kodı (7) *başı sücūda* ekser benefşe gül fidānı dibinde biter ve başı secdeye varmış gibi (8) egridür murād bundan bahāruñ evveli ma’ mūr idüğün zıkr idüp āḥiri ḥarāb (9) idüğün zıkrdür

(2) Be-nüş cām-ı şabūḥi be-nāle-i def ü çeng

İç şabāḥ şarābını (10) *def ü çeng nālesi ile*

Be-būs gāḡab-ı sāķi be-nağme-i ney ü ‘ūd

⁹⁸⁰ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

⁹⁸¹ “1) Ben sizin muhabbetinizde bulundum ve sabah akşam sürekli size duâ ettim. 2) Oruçlu da olsam namâzda da olsam muhlîs bir şekilde sizlere dua ettim.”

Öp (11) *sāḳīnūñ saḳfını ney ü ‘ūd nağmesi ile* murād *cām-ı şabūh*den seher vaḳtinde (12) olan aḥvāldür ve *def* den murād taleb-i ma‘şūḳdur ve *çeng*den murād mürāḳabedür (13) ve *ğabğab-ı sāḳī* öpmekden murād kelām-ı vā‘iz ü şeyḫi istiḥsāndur (14) ḡaber-i ma‘şūḳ ve āyīn-i muḡabbet ile

(3) Be-devr-i gül me-niṣṣin bī-şarāb u şāhid ü çeng

(15) *Gül devrinde oturma şarābsız ve maḡbūbsuz ve çengsiz*

Ki hemçü devr-i beḳā heftei (16) buved ma‘dūd⁹⁸²

Ki beḳā devri gibi bir haftada ma‘dūd olur ya‘nī gül zamānı (17) mümted olmaz murād *devr-i gülden* inkişāf u mükāsefe zamānıdır ve ol (18) vaḳti zāyi‘ itmeyüp ‘ışḳ u müşāhede ma‘şūḳ u merātibe ile (19) olmaḳ gerekdür ki zamān-ı keşf mümted olmaz

(4) Şud ez-burūc-ı reyāḫīn (20) çü āsmān rüşen

Oldı çiçekler burclarından felek gibi rüşen (21) bu mışrā‘ mażmūnı muḳaddem haberdür

Zemīn be-aḡter-i meymūn u ṭālī‘-i mes‘ūd

[M159a] (1) *Yer mübārek yıldız u mes‘ūd ṭālī‘ ile* bu mışrā‘ mażmūnı mu‘aḡḡar-ı mübtedādur murād (2) zāhire naẓar ḡüsn-i bahārı medḡdür ve bātına naẓar vüçūd-ı insān-ı zemīn ma‘mūr olmadığın (3) beyāndur

(5) Be-bāğ tāze kun āyīn-i gīş-i Zerdüşti

Zerdüş ve *Zerdāšt* (4) İbrāḫīm ‘aleyhi’s-selām milletinden bir imāmuñ ismidür ya‘nī bāğda tāze kıl ol imāmuñ (5) mezhebi āyīnini

Künūn ki lāle ber-efrūḡt āteş-i Nemrūd

Şimdi ki lāle (6) *yaluñlandurdı Nemrūd odını* murād zāhir yüzinden bāğda lāle-i ḡamrānuñ (7) rengi āteş gösterdüğün beyāndur ve bātın yüzinden ḡalbe āteş-i şevḳ (8) düşüp *yā nāru kūnī berden ve selāmen* ‘alā-İbrāḫīm⁹⁸³ mücebince gülistān (9) u meclis-i şafā olduğun beyāndur daḡi *fettebi‘u millete İbrāḫīme ḡanīfen*⁹⁸⁴ (10) ḡasebince tecdīd-i millet-i ḡanīfiye itmekdür

(6) Zi-dest-i şāhid-i nāzūk-‘izār u (11) ‘İsī-dem

Yüzi nāzūk ve ‘İsī-nefes maḡbūb elinden

Şarāb nūş u (12) rehā kun ḡadıṣ-i ‘Ād u Şemūd

Şarāb iç terk kıl ḡavm-ı Hūd u ḡam-i Şālīḡ (13) *ḡaberin* murād ḡüsnü’l-vech ve ‘İsā-nefes olan vā‘iz ü şeyḡ yedinden (14) ‘ışḳ-ı İlāhī nūş idüp ümem-i sābıḳa ḡışşasın ferāmūş idüp (15) müḡimmāt-ı dīne iştigāle irşāddur

(7) Cihān çü ḡuld-ı berīn şud be-devr-i süsen ü (16) gül

Cihān ḡuld-ı a‘lā gibi oldı süsen ü gül devrinde

⁹⁸² Derkenārda bu beyit şu şekildedir: Ki hest devr-i beḳāyeş dü heftei ma‘dūd

⁹⁸³ "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik. (Kur’ân, Enbiyâ 21/69).

⁹⁸⁴ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا De ki: Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise, hakka yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi. (Kur’ân, Âli İmrân 3/95).

Velî çi sūd ki (17) der vey ne mümkinest hūlūd

Velî ne fā'ide ki anda mümkin degüldür mü 'ebbed (18) *olmağ* murād zāhir yüzinden cihān bahār eyyāmında cennet-mişāl olduğın (19) beyān ve fenāsın zikrdür ve taḥkīk yüzinden vücūd-ı insānī ḥāl-i mükāşifde (20) müzeyyen olup ammā ol ḥālūñ beḳası olmayup dāru'l-hūlūd (21) āḫiret idüğine tenbīhdür

(8) Çü gül süvār şevēd ber-hevā Süleymānvār

[M159b] (1) *Çün gül süvār ola hevā üzre Süleymān gibi*

Seher ki mürğ der-āyed be-nağme-i (2) Dāvud

Şabāḥ ki kuş gele Dāvud nağmesine bu mışrā' uñ mażmūnı mışrā'-ı evvel (3) mażmūnıñın zarfıdır ve bu beyt merhūndur

(9) Be-ḥ'āḥ cām-ı leb-ā-leb be-yād-ı Āşaf-ı (4) dehr

İste tolu ḳadeḫi Āşaf-ı zamān yādına

Vezīr-i mülk-i Süleymān 'imād-ı dīn Maḥmūd

(5) *Süleymān mülkinüñ vezīri 'İmād' d-dīn Maḥmūd* bu mışrā' uñ mażmūnı Āşaf-ı (6) dehre 'aṭf-ı beyāndur murād ol vezīrūñ zamānında mürğ-ı seher-ḫizūñ şadāsı (7) ḳalbe keşf virüp feyz-i rūḥānī hevā-yı nefsanī üzre süvār u ḡālib (8) olduḳda nūş-ı bāde-i 'ışḳa istiğrāk ḳıl dimekdür

(10) Bi-yār zi-bāde ki Ḥāfız müdāmeş (9) istizhār

Getür şarābı ki Ḥāfızūñ müdām arḳalanması

Be-faẓl u raḥmet ü ḡammāz (10) būd u ḥ'āhed būd

Ḡammāzuñ raḥmeti faẓlına idi ve aña olsa gerekdür murād (11) 'ışḳ-ı İlāhīye tevaḡḡul idüp ammā kendü 'ameline i'timād ḳılmayup ḫazret-i (12) Ḡaffāruñ faẓl u raḥmetine i'timād itdüğün beyāndur (13) [Ba'zı nüsaḫda maḫlaş beyti böyle vāḳı' olmış

Zi-'ıyş-ı kām-ı ebed cū be-devleteş Ḥāfız

'ıyşdan murād ebed iste anuñ devletinde Ḥāfız

Ki bād tā be-ebed zıll-ı re'feteş memdūd

Ki olsun tā ebedi anuñ şefḳati gölgesi çekilmiş]

VELEHU EYẒAN [G.120]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Şūfî nihād dām u ser-i ḫoḳḳa bāz kerd

Şūfî aḡ ḳodı ḫoḳḳa başını açdı (14)

Bünyād-ı mekr bā-felek-i ḫoḳḳa-bāz kerd

Mekr bünyādını felek-i ḫoḳḳa-bāz ile eyledi (15) murād budur ki şūfî ki ehl-i riyā ola ḫoḳḳa-bāz gibi ḫalkı aldamağ için dām-ı (16) tezvīr ḳoyup ḫoḳḳa aḡzın açup mekr ü ḫīle idüp mekrde teraḳḳi (17) eyleyüp felek ki ḫoḳḳa-bāzlıkda ve ādem aldamağda māhirdür anı bile aldamağ (18) ḳaşd itmişdür pes mışrā'-ı şānī mażmūnı mürāyî

şūfīnūñ mekr kaçdında (19) ve hīlede mübālağası içündür felek aña ğālib olacağın beyān itse (20) gerekdür aña tovtē'e içündür anuñçün dir [*būnyād-ı mekr kerd bā-felek hoqqa-bāz* taqdīr nedür] [anuñçün çok yerde felek-i şe'bede-bāz ve felek-i lu'bet-bāz dirler]

(2) Bāzī-yi çarh beşkenedeş (21) beyza der-külāh

Beşkenedeş zamīri şūfiye rāci' dūr ya' nī *felek* [M160a] (1) *oyını yumurda sır şūfīnūñ taqyesinde*

Zīrā ki 'arz-ı şu'bede bā-ehl-i (2) rāz kerd

Zīrā hoqqa-bāzlık 'arzını ehl-i rāza eyledi ya' nī ehl-i rāz olanlara (3) hoqqa-bāzlık gösterüp anları aldamağ istedi murād budur ki hoqqa-bāzlar (4) halqı güldürmek içün bir şahş ālet-i hengāme eyleyüp gel senūñ (5) külāhuñda yumurda şaklayayın diyüp yumurda anuñ başında şoyup (6) anuñ başını ve yüzini mülevves idüp rüsvāy iderler lācerem felek (7) oyunu daği mūrāyī şūfiyi şöyle rüsvāy ider ehl-i rāza hoqqa-bāzlık (8) idüp aldamağ kaçd itdügiçün

(3) Sākī biyā şahid-i ra' nā-yı şūfiyān (9)

Ey sākī gel ki şūfīlerūñ ra' nā maḥbūbı

Dīger be-cilve āmed ü āğāz-ı nāz kerd

Yine (10) *cevelāna ve yüz göstermege geldi ve nāza başladı* murād budur ki ma' şūq-ı ḥaḳīkī (11) tecellī itmege şūrū' eyledi ey şevk ü ḥālet virici gel ki tamām mevki' idür (12)

(4) Īn muṭrib ez-kücāst ki sāz-ı 'ırāq sāht

Bu muṭrib kandendür ki (13) *sāz-ı 'ırāq düzdi*

V'āheng-i bāzgeşt be-rāh-ı Hicāz kerd

Rücū' kaçdını (14) *Hicāz yolına eyledi* murād bu *muṭrib*dan ol mürşidü nāşīhdur ki ḥikāyet ü (15) mecāz şüretinde pende şūrū' idüp ibtidāsı hezl ü hevā görine ammā (16) intihāsı ḥaḳīkat ü hüdā olup Ḥaḳqa irşād ola nitekim Ḥāce (17) Ḥāfız böyledür pes *īn muṭrib* diyüp kendüsin murād itmek cā'izdür ve ḥazret-i (18) Mevlānā buyurmuş

Beyt

Beyt-i men beyt nīst iḳlīmest

Hezl-i men hezl (19) nīst ta' līmest

(5) Ey dil biyā ki tā be-penāh-ı Hūdā revīm

Ey gönül ki tā Allāh (20) *şığınacağına gidelim*

Z'ānçi āstīn kūteh ü dest-i dırāz kerd

Andan ki yeñini (21) *kısa ve elini uzun eyledi* murād budur ki şol şūfī-şüret ki kısa yeñlü [M160b] (1) kaftan giyüp hırka-püş olup ammā bunu celb-i dünyā içün kıılır andan (2) Allāh ḥazretine şığınmağ gerek

Beyt

++--/++--/++--

Dest-i kütāh bāyed ez-dünyā

Āstīn çi dirāz u çi (3) kütāh

(6) Şan‘ at me-kun her-ān ki muḥabbet ne rāst bāht

Taşannu‘ ve riyā (4) kılma her ol kimse ki muḥabbeti rāst oynadı

‘İşkeş be-rüy-ı dil der-i ma‘ nā ferāz (5) kerd

‘İşk anuñ göñli yüzine ma‘ nā kapusın kapadı murād budur ki şol (6) kimse ki anda ḥubb-ı İlāhī şaḥīḥ ü ḥaḳīḳat olmaya anuñ ḳalbi muvācehesine (7) ma‘ nā kapusı açılmaz

(7) Ferdā ki pişgāh-ı ḥaḳīḳat şevved pedid

Yarın ki ḥaḳīḳat (8) şadır zāhir ola

Şermende reh-revī ki ‘amel ber-mecāz kerd

Şermsārdur ol (9) ol bir sālīk ki ‘ameli mecāz üzre eyledi murād budur ki bugün dünyāda riyā ve mecāz ile (10) ‘amel idenler yarın ‘uḳbāda şerm-sār olur

Şi‘r

Sevfe terā ize’ncele’l-ğubārū⁹⁸⁵ (11)

Hel feresun taḥteke emi’l-ḥimāru

(8) Ey kebk-i ḥoş-ḥırām kücā mī-revī (12) beist

Ey ḥoş şalınıcı keklik ḳande gidersin ṭur ya‘ nī gitme

Ğurre (13) me-şev ki gurbe-i ‘ābid namāz kerd

Lafz-ı ‘ābid şıfat-ı gurbedür ya‘ nī mağrūr (14) olma ‘ābid kedi namāz kıldı diyü egilüp ḳalkduğın namāz şanup (15) aldanma murād sālīk-i ḥoş-reftāra penddür ki her namāz kıılır kimse şeyḥ (16) ü mürşid şanmaya

Beyt

-++-/-++-/-+-

Her ki tu bīnī ne heme merdümend

Piştereş k’ü vü ḥarabī (17) dümend

(9) Ḥāfız me-kun melāmet-i rindān ki der-ezel

Ey Ḥāfız rindleri melāmet (18) itme ki ezelde

Mā-rā Ḥudā zi-zühd-i riyā bī-niyāz kerd

Bizi Ḥaḳ te‘ālā zühd ü (19) riyādan müstağnī eyledi murād rindlerden mürāren ma‘lūm (20) olan ‘ilmi iḥlāş ile kıılan ve şüret-i (21) melāmiyyede olanlardır ki ḥazret-i Ḥaḳ anları [M161a] (1) zühd-i ḥuşḳdan ve riyādan ‘ārī kıılmışdur

Beyt

⁹⁸⁵ “Daha sonra göreceksin, yani toz kalktığı zamān altındakinin at mı eşek mi olduğunu göreceksin.” Ebu’l-Fazl Bediüzzaman El-Hemedānī, *Dīvānu Bediüzzamān el-Hemedānī*, (Neşr: Yüsri Abdulganī Abdullāh), Dāru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003, s. 145

+---/+---/+---/+---

Be-ayn-ı ucb u ta' azzüm nazar be-halk (2) me-kun

Ki düstân-ı Hudâ mümkünend der-ü bâş

VELEHU EYẒAN [G.121]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Sālhā dil taleb-i (3) cām-ı Cem ez-mā mī-kerd

Nice yıllar gönül cām-ı Cem talebin bizden ider

V'ānçi hod (4) dāşt zi-bīgāne temennā mī-kerd

O nesne ki kendünüñ var yādlardan (5) temennā ider murād cāmdan merātib-i sülükda hāl diyü ta' bir olınan şafā-yı (6) qalbdür ve Cemden murād hāzret-i Hudādur

(2) Gevheri k'ez-şadef-i kevn ü mekân bürüb (7) būd⁹⁸⁶

Bir gevher ki kevn ü mekân şadefinden taşra eyledi

+---/+---/+---/+---

[Mazhar-ı zāt u şıfat 'ālem ü ādem bâşed

Cām-ı Cem-rā ki şenīdī dil-i ādem bâşed]

Taleb ez-gümşudegān-ı (8) leb-i deryā mī-kerd

Deñiz kenārında azmışlardan taleb ider murād gevherden yā zıkr (9) olan cām-ı Cemdür anı deryā-yı hāqīkat kenārında azmışlardan taleb ider yā gevher-i (10) mezkûrdan murād hāzret-i Hākdur ki lā yesa' unī arzī ve lā semā' ī ve lekin yesa' unī (11) qalbü 'abdi'l-mü'mini't-ta'hiyyi'n-na'hiyyi'l-vedā' ⁹⁸⁷ hasebince yere ve göke şıgımaz qalb (12) anı baħr-i vahdet kenārında azmışlardan ya' nī mürşid-i nāķışlardan taleb ider (13) bā-vücüd ki qalb-i şāfi anuñ maħallidür lācerem

Mısrā'

+---/+---/+---/+---

Yār der-hāne vü mā gird-i cihān (14) mī-kerdīm

mücebince kendü ile olanı gayrdan ister

(3) Bī-dilī der-Hudā der-heme (15) cā be-ü būd

Bir 'āşık ki Hudā her yerde anuñ ile bile idi [bī-dil gāh yüreksüz ya' nī korķak ma' nāsına ve gāh gönülsüz ya' nī gönli gitmiş 'āşık ma' nāsına isti' māl olunur ma' nī-i evvel luğavī ve ma' nī-i şānī iştılāhīdür bunda ma' nī-i şānī münāsibdür]

Ü nemī-dīdeş (16) u ez-dür Hudāyā mīkerd

⁹⁸⁶ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Gevheri-rā ki be-pervered şadef der-heme 'ömr

⁹⁸⁷ لا يَسْغِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ يَسْغِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّقِيِّ النَّقِيِّ الْوَدَاعِ Ben ne arza ne de semaya sığarım ancak müttaki, tertemiz ve dünyaya veda gözü ile bakan mümin kulumun kalbine sığarım. (Hadīs-i Kudsi)

Ol görmez idi Hudâyı ve ırâqdan Hudâyâ ider idi (17) murâd budur ki *ve hüve me‘aküm eyne mâ küntüm*⁹⁸⁸ mücebince ve hadîs-i qudsî-yi sâbık hasebince (18) kendü ile bile olanı görmedüğüçün ırâk olan kimseye çağırır gibi ref‘-i (19) şavt idüp Hudâyâ dir

(4) Ān heme şu‘bede-i ‘aql ki mî-kerd incā

Ol dükeli (20) *hoḳḳa-bāzlık ki ‘aql ider bunda*

Sāhîrî pîş-i ‘aşā vü yed-i beyzā mî-kerd

(21) *Sāhîrligi ‘aşā ve yed-i beyzā öninde ider* murâd ‘aql-ı ma‘āsuñ dünyâda itdükleri [M161b] (1) hoḳḳa-bāzlıklar şol sāhîrûñ siḥri gibidür ki Mūsā ‘aleyhi’s-selām ‘aşāsı (2) ve yed-i beyzāsı önindedür ve mürâyî olan kimsenüñ ‘aql ile ihtirā itdügi (3) ekāzîb dahî kerāmât-ı evliyāya nisbet böyledür

(5) Müşkil-i ḥîş ber-pîr-i muḡān (4) ber-dem düş

Kendü müşkilimi pîr-i muḡān katına iletdüm dün gice

Kū be-te’yîd-i naẓar (5) ḥall-i mu‘ammā mî-kerd

Ki ol pîr-i muḡān taḳiyet-i naẓar ile ḥall-i mu‘ammā ider idi murâd (6) *pîr-i muḡāndan* mürâren ma‘lûm olan şeyḥ-i ehl-i şevḳ ü ḥāletdür ve bu beyt merhûndür (7)

(6) Dîdemeş ḥurrem ü hoş-dil ḳadeḥ-i bâde be-dest

Gördüm ol pîr-i muḡānı şād u (8) *gönli hoş şarāb ḳadeḥi elinde*

V’enderān āyine şad gûne temāşā mî-kerd

(9) *Ol āyinede yüz dürlü temāşā ider* murâd şarāb ḳadeḥinden ḳalbdür ki (10) maḥall-i ‘ışḳ-ı İlāhîdür ki anı taşfiye itmiş anda tecelliyât-ı esmā ve şifâtı müşāhede (11) ider dimekdür

(7) Guftem in cām-ı cihān-bîn be-tu key dād ḥakīm

Didüm bu cihān (12) *gösterici ḳadeḥi saña ḳaçan virdi ḥakīm*

Guft ān rûz ki in künbed-i mînā mî-kerd (13)

Didi ol günde ki bu sırça ḳubbeyi ider idi murâd çün *cām-ı* (14) *cihān-bînden* ḳalb-i şāfidür ve *ḥakîm*den ḥazret-i Ḥaḳdur lâcerem bu şāfi (15) ḳalbi ‘âlem-i ervāḥda virüp rûḥda şafā-yı ḳalb taḳdîr itmiş dimekdür (16)

(8) Guft ān yār k’ez-û geşt ser-i dār bülend

Didi ol yār ki andan oldı dāruñ (17) *başı bülend*

Cürmeş ān bûd ki esrār hüveydā mî-kerd

Günāhı ol idi ki esrārı (18) *āşkâren ider idi* murâd ol yârdan Mañşûrdur ve dār başı anda bülend oldı (19) ki anuñ gibi ehl-i ḥāl anda şulb olındı günāhı esrār-ı Ḥaḳḳı ifşā idüp *ene’l-Ḥaḳ*⁹⁸⁹ (20) didügi idi

⁹⁸⁸ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür. (Kur’ân, Hadîd 57/4).

⁹⁸⁹ أَنَا الْحَقُّ Ben Hakk’ım.

(9) Feyz-i Rūḥu'l-ḳuds er bāz meded fermāyed

Rūḥu'l-ḳuds feyzi (21) *eger meded buturdi*

Digerān hem be-kunend ānçi Mesīḥā mī-kerd

Ġayrılar hem iderler anı ki (22) *Mesīḥā ya'nī 'Īsā 'aleyhi's-selām ider idi* murād emr-i İlähî ile Cebrā'il cānibinden her kime kim [M162a] (1) feyż vāşıl ola 'Īsî gibi iḥyā-yı mevtî ider dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Du' ā ḥūnān evrādî ferā-dānend der- 'ālem

Be-bāyed feyż-i Ḥaḳ dem-rā ki kereded çün dem-i 'Īsî (3)

(10) Guftemeş silsile-i zūlf-i bütān ez-pey-i çist

Didüm ol pîr-i muġāna bütlerüñ zūlfî (4) *zincîri ne içündür*

Guft Ḥāfiẓ gillei ez-dil-i şeydā mī-kerd⁹⁹⁰

Didi ol pîr-i muġān (5) *ey Ḥāfiẓ delü gönülden şikāyet eyler* ya'nī bağlayıcak delü gönül çok ḳanḳı (6) birin bağlayayın dir pes ma'lūm oldu ki silsile-i zūlf delü gönül (7) bağlamak içündür murād bütlerden esmā ü şıfāt-ı İlähiyyedür ve *zūlf*den murād (8) her birinden vāḳı' olan tecellî ü zühürdur ve *silsile*den murād ta'alluḳ idüp (9) bağlamasıdur ki her bir ism ve her bir şıfat bir ḳalb-i Mecnūnı maẓhar idüp anda (10) zühür ider ki bir Raḥman ismine ve biri Kerīm ismine ve biri şıfat-ı hidāyete (11) ve biri şıfat-ı izlāle maẓhar olur ve 'alā-hazā'l-ḳıyās [mī-kerd lafzınuñ fā'ili zāmir-i silsiledür]

VELEHU EYẒAN [G.122]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Dūstān (12) duḡter-i rez tevbe zi-mestūrî kerd

Ey dostlar üzüm çubuġı kızî mestürlikdan (13) *tevbe eyledi*

Şud sūy-ı muḡtesib ü kār be-düstūrî kerd

Gitdi muḡtesib cānibine (14) *ve işi icāzet ile eyledi* ya'nī *muḡtesib*den icāzet alup bu işi eyledi (15) murād *duḡter-i rez*den şu'arā işılāhından şarābdur ve şarābdan murād ehl-i (16) taşavvuf ḳatında 'ıṣṣāḳ-ı İlähîdür ki Ḥaḳ te'ālā ile 'ibād-ı 'uṣṣāḳ (17) ortasında muḡaḳḳaḳ olur ve *dostlardan* murād sālîk olan 'aşıḳlardur (18) ve mestürlikdan tevbe itmekden murād tesettür ü ictihābdan rücū' eyleyüp (19) 'uṣṣāḳa zühür u tecellî ḳaşd itdügîdür ve muḡtesibden şıfat-ı irādetdür (20) çün 'ıṣṣāḳ-ı İlähî ve cezbe-i şāhî şıfat-ı irādet düstūrî ile zühür (21) idüp cenāb-ı 'uṣṣāḳa gele bezl-i feyż ider [Ḥaḳ te'ālāya nisbet cezbe ve a'tā taleb dirler 'ibāda nazar muḡıbb ü taleb dirler]

(2) Āmed ez-perde be-meclis 'araḳeş pāk kunîd

⁹⁹⁰ Derkenâr: Guftemeş zūlf-i çü zincîr-i bütān ez-pey-i çist

[M161b] (1) *Geldi ol duhter-i rez perdeden meclice terini silk* ki rāḥat olup (2) nuṭḡa mecālī ola [‘*araḡeş pāk kunīd* Türkçe terini silk dimekdür]

Tā be-gūyed be-ḡarīfān ki çirā dūrī kerd

Tā diye yārāna ki niçün (3) *araḡlık eyledi* murād budur ki sizde isti‘dād yā baña icāzet yok idi diyü (4) vechin beyān ide [Ba‘zı nüsaḡda mışrā‘-ı şānī böyle vāḡı‘ olmuş *tā ne-gūyīd ḡarīfān ki çirā dūrī kerd* öyleye beytūn ma‘nāsı böyle olur *ki terini silk arāḡdan geldügi ma‘lūm olmayup dimeyeler yārān ki niçün ki arāḡlık eyledi*]

(3) Cāy-ı ānest ki der-‘aḡd-i vişāleş girend

Anuñ maḡallidür ki ol (5) *duhter-i rezī ‘akd-i vişālde dutalar* ya‘nī anuñ ile vaşl-ı ‘akḡdin ideler (6)

Duhter-i mest-i çünin k’ın heme mestūrī

Böyle mest kızuña bu dükeli mestūrlik (7) *eyledi* murād budur ki ‘ışḡ ki nisbetdür ‘āşık u ma‘şūk ortasında ki (8) ‘āşık ma‘şūka nice ṭālib ise ma‘şūk daḡi öyledür ḡāyeti ‘āşıḡuñ (9) ṭalebi niyāz ile ma‘şūkuñ ṭalebi nāz iledür lācerem ‘ışḡ-ı İllāhī ‘āşık ile (10) Ḥaḡ te‘ālā ortasında mest ü mütekeyyifdür böyle iken ḡāyet nāzdan bu deñlü (11) mestūrlik itmişdür çün mest ya‘nī mütekeyyif ve ehl-i şevḡ olup geldi (12) ammā muḡkem ta‘alluḡ itmek gerek

(4) Müjdegānī be-dih ey dil ki diger muṭrıb-ı ‘ışḡ

(13) *Muṡtuluḡ vir ey ḡöñül ki yine ‘ışḡ muṭrıbı*

Rāh-ı mestāne zed ü çāre-i maḡmūrī kerd

(14) *Mestāne yolın urdı maḡmūrlik çāresin eyledi* murād *muṭrıb-ı ‘ışḡ*dan mürāren (15) ma‘lūm olan şevḡ virici ve feyz irişdiricidir *mestāneden* murād mest (16) olmayup mest gibi ḡılınandır anuñ yolın urmaḡ aña yol virmemekdür ve *maḡmūrlik*dan (17) murād ḡayret ü bī-ḡodluḡdur çün mürşid müfeyyiz ü müşevviḡ gele ḡayretten ḡalāş (18) idüp şevḡ ü zevḡ virür

Ḳıṭ‘a

++--/++--/++--/++-

‘Āşıkī āmede sermest ü ḡırāmān mī-guṭt (19)

Ḥāzır-ı vaḡt şev ān māh-liḡā mī-āyed

Şād şev ez-nefes-i men ne-şenīdī zi-nebī (20)

Guṭt ke‘z sūy-ı Yemen būy-ı Ḥudā mī-āyed

(5) Çi şiküft ez-gül-i ṭab‘em zi-nesīmeş be-şiküft

Ne ‘aceb eger ṭab‘um ḡülü anuñ yilinden açıldı ise [Ba‘zı nüsaḡda bu mışrā‘ böyle vāḡı‘ olmuş

Be-şiküft ez-gül-i ṭab‘em zi-nesīmet çī şiküft

açıldı iser eger benüm ṭab‘um ḡülü senüñ yilinde ne ‘aceb ve ba‘zı nüsaḡda böyle vāḡı‘ olmuş

Ne-şiküft ez-gül-i vaşlem ü nesīmeş be-şiküft

açılmadı vaşl gülinden baña anuñ yilinden ‘acebdür ve ba‘zı nüsaḥda böyle vākı‘ olmuş

Ne-şiküft ez-gül-i ṭab‘em be-nesîmeş be-şiküft

Açılmadı benüm ṭab‘um gülü anuñ yili sebebi ile ‘acebdür ve beher taḳdîr mısrâ‘-ı şânî murtabiṭ olur]

Murğ-ı şeb-ḥ̣ân ṭarab ez-berg-i [M163a] (1) gül sūrî kerd

Murğ-ı şeb-ḥ̣ân gice okıyıcı kuş ya‘ni gice ötücü kuş dimekdür (2) ki murâd bûlbûldür ve bu fâ‘il-i kerddür ve *ṭarab* mef‘ûlidür *ez-berg* aña müte‘allıkdur ve *sūrî* (3) bir nev‘ kıvıll çiçekdğr ve *gül* muṭlakā çiçege daḥi dirler bunda *murğ-ı şeb-ḥ̣ân* (4) qarînesi ile kıvıll gül murâd olmaḳ münâsibdür ma‘nâ-yı mısrâ‘ budur ki *bûlbûl şenligi* (5) *kıvıll gül yaprağı ecliçün itdi* murâd budur ki meşâm-ı ‘âşıkā ma‘şûḳ-ı ḥaḳîḳî (6) nesîmi ya‘nî anuñ ḥoş ḳoḳusu irişse gül gibi ṭab‘ı küşâde olup bûlbûl (7) gibi şâd olur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Çün resed bûy-ı ḥoşêş rûşen şeved çün çeşm-i dil (8)

Bûy-ı Yûsuf sûd dâred dîde-i Ya‘ḳûb-râ

(6) Ne be-heft âb ki reneş (9) be-şad âteş ne-reved

Biri şu ile degül anuñ rengi yüz âteş ile gitmez

Ânci bâ-ḥırḳa-i (10) şûfî mey-i engûrî kerd

Ol nesne ki şûfînüñ ḥırḳasına şarâb-ı engûrî eyledi (11) murâd *ḥırḳa*dan bunda şalâḥiyet-i zâhirdür anuñ rengi rûḥuñ anuñ ile ittîşâfidur (12) lâcerem şarâb ki ‘ışḳ-ı İlâhîdür anuñ eşeri şalâḥdur anuñ rengi ki rûḥuñ (13) anuñ ile muttaşîf olmasîdur yedi zıkr ile yunsa gitmez belki yüz âteş ile (14) maḥv olmaz [rengeş zâmîri ânci lafzına râci‘dür ki Fârisîde izmâr-ı ḳable‘z-zıkr câ‘iz ve lafz-ı ânci ne-reved lafzınuñ fâ‘ilidür ve kerd lafzınuñ fâ‘ili zâmîr-i müstetirdür râci‘dür mey-i engûra ve andan yuḳarusı mef‘ûlidür ki vezn içün taḳdîm olunmuşdur]

(7) Ḥâfız üftâdegî ez-dest me-dih z‘ân ki ḥasûd

Ey Ḥâfız üftâdeligî (15) ve tevâzu elden ḳoma zîrâ ki ḥasûd

‘Irz u māl u dil ü dîn der-ser-i (16) maḡrûrî kerd

‘Irz u mālî ve ḳalbi ve dîni maḡrûrlıḳ evcinden eyledi (17) ya‘nî aña şarf itdi murâd bundan tevâzu‘ı medḥ ü tekebbûri zemmdür (18)

VELEHU EYẒAN [G.123]

[Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilân]

(1) Be-sırr-ı cām-ı Cem ângeḥ naḳar tüvânî kerd

Cām-ı Cem sırrına ol vaḳt (19) *naḳar idebilürsin*

Ki ḥâḳ-i meygede kuḥl-ı başar tüvânî kerd

Ki meyḥāne toprağın (20) göz sürmesi idebilesin murād *sırr-ı cām-ı Cem*den vücūd-ı insānda (21) şafā-yı ƣalbdür ki anuñ ile müşāhede-i ‘ālem olur nitekim cām-ı Cem cihān-nümā [M163b] (1) idi ve meyḥāneden murād ḥānƣāḥ u mevzu‘-ı ‘ibādetdür çün anuñ toprağın (2) kuḥl-ı dīde idesin bu ‘ālemüñ fenāsın ve ƣadr-i zarūretten ziyādesi (3) zā’id idüğün ‘ayne’-l-yakīn ile müşāhede idersin

Rubā‘ī (Ahreb)

Der-cüsten-i cām-ı (4) Cem cihān peymüdem⁹⁹¹

Rūzī ne-nişestem u şebī ne-ğünüden

Z’üstād çü vaşf-ı (5) cām-ı Cem be-şünüdem

Ḥod cām-ı cihān-nümā-yı Cem men būdem

(2) Me-bāş bī-mey ü (6) muṭrıb ki zīr-i ṭāğ-ı sipihr

Olma şarābsuz ve muṭrıbsuz ki felek kemeri ve çārṭāğı (7) altında

Be-īn terāne ƣam ez-dil be-der tūvānī kerd

Bu terāne ile ƣamı göñülden çıkdı (8) bilürsin murād ‘ışƣ-ı İlāhī ve mürşid-i Ḥaƣ müferreḥdür dimekdür

Rubā‘ī (Ahreb) (9)

Bī-cām-ı ‘ışƣ ‘ıyş-ı dil-i mā tamām nīst

Fevz ü necāt-ı mā be-cihān ƣayr-ı cām nīst (10)

Bā-ān ki müflisim vü gedā bes ferāğatim

Ez devleti ki ‘āƣıbetiş müstedām nīst (11)

(3) Gül-i murād-ı tu āngeḥ niƣāb bū’ğşāyed

Senüñ murāduñ güli ol vaƣt niƣāb açar (12)

Ki ḥıdmeteş çü nesīm-i seḥer tūvānī kerd

Ki anuñ ḥizmetini seḥer yili gibi idebilesin (13) murād gül-i murāddan cenāb-ı İlāhidür ve ol ref‘-i ḥucubı ol vaƣt (14) ider ki seḥer-ḥiz olup ‘ibādet idesin

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ḥizmet-i bisyār bāyed (15) ber-dereş

Tā niƣāb-ı çehre bū’ğşāyed ḥabīb

(4) Be-‘azm-i merḥale-i ‘ışƣ pīş nih ƣademī

(16) ‘ışƣ ƣonağı ‘azmi ile öñe ƣo ƣademī

Ki sūdhā kunī er īn sefer tūvānī kerd

(17) *Ki fā’ideler idersin eger bu seferi idebilürseñ* murād ƣadem-i ‘ibādet (18) ile sūy-ı ƣadīme taƣaddümdür ki ribḥ-i ḥaƣıƣı bu seferdedür

Şi‘r

⁹⁹¹ Baba Efdal Kāşânî, Rubā’î No: 120.

Ziyâdetü'l-mer'î (19) fî-dünyâhü nokşânu⁹⁹²

Ve ribhîhu gayre maḥzî'l-hayri ḥüsrânu

(5) Biyâ ki (20) çâre-i zevk-i ḥuzûr u nazm-ı umûr

Gel ki zevk-i ḥuzûr u (21) nazm-ı umûr çâre ve dermânını [M164a] (1)

Be-feyz-bahşeş ehl-i nazar tüvânî kerd

Ehl-i nazar 'atâsı feyz ile idebilürsin (2) murâd ferâğ-ı bâl ve intizâm-ı ahvâl ve mâl-ı bî-melâl 'atâ-yı ehl-i ḥâl birle (3) ḥâşıl olur dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Râḥat-ı tâ'at-ı Haḥ künc-i ḳanâ'at bî-riḥ (4)

În heme ez-nazar-ı ehl-i nazar ḥ'âhed bûd

(6) Cemâl-i yâr ne-dâred niḳâb u perde velî

(5) *Yârûñ cemâlinûñ yoḳdur perde-i niḳâbı velî*

Ġubâr-ı reh be-nişân tâ nazar tüvânî kerd

(6) *Yol tozun sâkin ḳıl tâ nazar idebilesin* murâd budur ki yâr cemâlinûñ (7) ḥicâbı ve niḳâbı yoḳdur mâni' olan ġubâr-ı râhdur anı teskîn ḳıl tâ ki (8) ḥicâb-ı mâni' gidüp cemâl-i yâri müşâhede idesin

Beyt

+++ / +++ / ++-

Ger gubârî (9) tenet kunî teskîn

Bingerî rûy-ı û be-'ayn-ı yakîn

(7) Tu k'ez serây-ı ṭabî'at (10) nemî-revî birûn

Sen ki ṭabî'at serâyından çıḳmazın

Kücâ be-kûy-ı ḥaḳîḳat (11) güzer tüvânî kerd

Ḥaḳîḳat maḥallesinde ḳande uğrayıbilürsin murâd budur ki (12) bir kimse evden çıḳsa sâlik-i râḥ olmasa maḳşûda vâsıl olmazsın ki (13) ṭabî'at u 'âdeti terk itmeyesin sâlik-i râḥ olup gitmeyesin (14) maḥalle ve menzil-i ḥaḳîḳate güzer idemezsin

(8) Gedâi der-i meyḥâne ṭurfe iksîrist

(15) *Meyḥâne ḳapısı gedâlıġı 'aceb kîmyâdur*

Ger in 'amel be-kunî ḥâk zer tüvânî ker

(16) *Eger bu 'ameli iderseñ topraġı altun idebilürsin* murâd bunda (17) *meyḥâned*en 'âlem-i hüviyyetdür her kim ki ol dergâha varup gedâlık (18) ide kîmyâ-yı sa'âdete mâlik olur

⁹⁹² "Bir kişi için dünyâ malının ve makâmının artması eksikliklidir ve hayrın dışındaki her kâr ḥüsrândır." Ebu'l-Feth el-Bustî, *Dîvânü Ebu'l-Feth el-Bustî*, (Tahkik: Dürrüyyetü'l-Hatîb), Matbûatu Mecma'i'l-Lügati'l-Arabiyye, Dımişk 1410/1989, s. 186.

(9) Dilā zi-nūr-ı riyāzet ger āgehī yābī

(19) Ey gönül eger riyāzet nūrından haberdār olasın

Çü şem‘-i ḥande-zenān (20) terk-i ser tüvānī kerd

Şem‘ gibi gülerek baş terkin idebilürsin (21) murād budur ki riyāzet nūrın bulan riyāzetden bezl-i rūḥ ider rağbet [M164b] (1) ile

(10) Velī tu tā leb-i ma‘ şūḳ u cām-ı mey gīrī

Velī sen tā ma‘ şūḳ (2) lebini ve şarāb ḳadeḥin dutasın

Ṭam‘ a medār ki kār-ı diger tüvānī kerd

(3) Ṭam‘a dutma ki bir işi daḥi idebilesin murād budur ki tena‘uma ve ḥaẓẓ-ı (4) nefsāniye tevaḡḡul iden riyāzet ü ‘amel-i rūḥānī iştiḡālin idemez (5)

(11) Ger in naşīḥat-i şāḥāne bi’şnevī Ḥāfız

Eger bu pādşāḥāne naşīḥati (6) işidesin ya‘nī ḳabūl idesin Ḥāfız

Be-şāḥ-rāḥ-ı ḥaḳīḳat güzer tüvānī (7) kerd

Ṭarīḳat ulu yolına uğrayıbilürsin murād budur ki hevā-yı (8) nefsi terk itmeyen ṭarīḳate sālīk olamaz

Beyt

--/--/--/--/--/--/--/--

‘Işḳ-bāzī çist (9) ser der-küy-ı cānān bāḥten

Bā-ser ender-küy-ı dilber ‘ışḳ netüvān bāḥten (10)

VELEHU EYẒAN [G.124]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Ba‘d ez-în dest-i men ü dāmen-i ān serv-i bülend

Bundan şoñra (11) el benüm ve etek ol serv-i bülendüñ

Ki be-bālā-yı çemān ez-bun u bīḥem ber-kend

(12) Ki şalınıcı ḳad ile benī dībden ve gökden ḳazdı murād bālādan istivā-yı (13) istilā-yı İlāḥidür çün tecellī ve cevelān-ı ma‘ şūḳ ‘āşīḳ-ı ṭalīb üzre (14) ḡalīb ü cālīb ola ‘āşīḳ muẓṭarib olup dāmen-i dildāre muḥkem teşebbüs (15) ider

Beyt

++--/++--/++--/++--

Şöyle muḥkem dutayın ‘ışḳ ile dildār etegin

Yā elem ḳaṭ‘ (16) ideler yā keseler yār etegin

(2) Ḥācet-i muṭrıb u mey nīst tu bürḳa‘ be-küşā

(17) Muṭrıba ve şarāba ḥācet yoḳdur sen burḳa‘yı aç

Ki be-raḳs āveredem āteş-i (18) rüyet çü sipend

Ki beni rakşa getüre senüñ yüzüñ âteşi yüzerlik gibi (19) murâd budur ki tecellî-yi cemâl olicak ‘ âşık pür-vecd ü hâl olup semâ‘ (20) ider

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Dil sūht der-semâ‘ u nemî-isted zi-çarh

Raksîst (21) kerem ber-ser-i âteş kebâb-râ

(3) Hiç rûyî ne-şevd âyine-i çehre-i baht

Hiç bir yüz [M165a] (1) olmaz baht yüzi âyinesi

Meger ân rûy ki mālîd ber-ân semm-i semend

Meger ol (2) yüz ki sürene yâ süreler ol ât tırnağına murâd budur ki ol yüz ki tarîk-i (3) Hâkka yüz süre baht yüzünñ âyinesi olur ki anda baht u sa‘ âdet (4) görünür ki anuñ gibi yüz Hâkında vârid olmışdur *vücûhe izâ ru ‘û zükira ‘llâhî*⁹⁹³ (5)

(4) Guftem esrâr-ı gamet her çi buved gû mî-bâş

Didüm gamuñ esrârını her ne olursa (6) di olsun

Şabr ez-în pî ne-dârem çi kunem tâ key ü çend

Bundan ziyâde (7) şabrum yokdur neyleyeyin tâ kaçana niçeye dek murâd ‘ âşık-ı bî-şabr u qarâr (8) keşf-i esrâr-ı inse ma‘ zûrdur dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++

Çend gûyî sūhan-ı ‘ ışk harâmet harâm (9)

Bâ-men in kışsa me-güyîd ki men hayrânem

(5) Me-keş ân âhû-yı müşgîn-i (10) me-râ ey şayyâd

Çekme benüm âhû-yı müşgînimi ey avcı

Şerm ez-ân çeşm-i (11) siyeh dâr u me-bendeş be-kemend

Ol kara gözden utan anı kemende bağlama (12) murâd *âhû-yı müşgîn*den maḥbûb-ı zâhirdür ve *şayyâd*dan murâd şeyḥ-i (13) şuverîdür ki cem‘-i mürîd itmege sâ‘ idür aña ḥitâb idüp dir ki maḥbûbı (14) mürîd idinmege sa‘y idüp anı şikâr eyleyüp dutmak da‘ vete yedüp (15) alup gitmege ki anuñ çeşm-i siyâhı fitnedür seni meftûn ve mürîdleri (16) maḡbûn ider lâcerem andan utan bunu kemende çekme

(6) Men-i ḥākî ez-în der-ne-tüvânem ber-ḥ‘âst (17)

Ben ḥâke mensûb üftâde bu kapudan kalkmağa (18) kâdir degülem

Ez-kücâ büse zenem ber-leb-i ân kaşr-ı bülend

Ḳandan öpem ol (19) yüce köşk kenârını murâd kendünñ ḥaḳâretini ve ḥazret-i Hâkkuñ (20) ‘ uluvvını beyândur ki *eyne ‘r-rabbü ‘l-celîlî ve eyne ‘l-‘abdü ‘z-zelîlî*⁹⁹⁴

(7) Çün (21) ḡazelhâ-yı ter-i dil-keş-i Ḥâfız şineved

⁹⁹³ Nice simalar vardır görüldüğünde Allah hatırlanır. (Hadîs)

⁹⁹⁴ Celil olan Rabb nerede zelil olan kul nerede? (Diğer Arapça İbâreler).

Çün Hâfızuñ ter-i dil-keş gazellerin [M165b] (1) işide

Ger kemālîş buved şî' r ne-güyed be-Hucend

Eger Hucendüñ kemālî olsa (2) şî'r dimez idi Hucendden murād kendü şî'rini Kemāl-i Hucendiden terciḥdür (3) ki anuñ eş'arı ḥayālāt ve bunuñ kelāmı lisānu'l-ğayb kelimātıdır (4) ve ğazelhā didi zîrā Kemāl-i Hucendî ğazelde mähirdür

Қıт'а

++--/+-+--/++-

Dü Kemālend (5) der-cihān meşhūr

Yekī ez-İsfahān diger zi-Hocend

İn yekī der-ğazel 'adīmü'l-miśl (6)

Ve ān diger der-kaşide bî-mānend

Fi'l-miśl

Der-miyān-ı in dü kemāl (7) nîst farkî meger be-müyî çend

[Kemāl-i İsfahānî köse ve Kemāl-i Hucendî tammü'l-lihye imiş anuñ içün fark bir kıldur didi] Ba'zı nüsaḥda maḥlaş beyti böyle vāqı' olmış (8)

Bāz mestān dil ez-ān gîsū-yı müşkîn Hâfız

Alma gönli ol müşke (9) mensûb zülfdan ey Hâfız

Z'ān ki dîvāne hemān bih ki buved ender-bend

(10) *Zîrā delü hemān yekdür ki ola bendde* murād qalb ğayb-ı hüviyyete muḳayyed (11) gerek tā ki hevāya ve mäsivāya gitmeye dimekdür ba'zı nüshda böyle vāqı' (12) olmış

Cüz be-zülf-i tu ne-dāred dil-i Hâfız meylî

Senüñ zülfün den ğayrıya (13) yoḳdur Hâfızuñ gönlinüñ meylî

Āh ez-în dil ki be-şad bend nemî-gîred pend

(14) *Āh ol gönülden ki yüz bendle pend dutmaz*

VELEHU EYŻAN [G.125]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Dest der-ḥalka-i (15) ān zülf-i dü tā netvān kerd

Eli ol iki kat zülf ḥalkasına (16) itmek olmaz ya'nî aña el urup dutmaḳ ve aña ta'alluḳ itmek olmaz (17)

Tikye ber-'āhd-i tu vü bād-ı şabā netvān kerd

Senüñ 'ahdüñ ve bād-ı şabāya i'timād (18) itmek olmaz murād maḥbûb-ı mecāzî ve dünyā vü mäsivādur lâcerem anuñ (19) zülfine el urmaḳ ve dünyā vü ehl-i fenā

‘ahdine i‘timād itmek olmaz (20) nitekim ‘Alī rażiya’llāhu ‘anh *uhūdi hūnne ve rīḥa’ş-şabā sivā’ı*⁹⁹⁵

(2) Ānçı sa‘ yest men-ender (21) talebet be’nmāyım

Ol ne sa‘ ydur ki ben senūñ talebinde gösterürem

İn kadar [M166a] (1) hest tağyır-i kazā netvān kerd

Bu kadar var ki tağyır-i kazā itmek olmaz (2) Ya‘ nī māsivā talebince sa‘ y bātıldur ammā tağdır-i İlāhī böyle olıcağ tağyire mecāl (3) yokdur

Beyt

+---/+++/-+---/+--

Kazā çün zi-gerdün fūrūhişt per

Heme ‘ākılān kūr geştend ü ker (4)

(3) Dāmen-i düst be-şad hūn-ı dil üftād be-dest

Dostuñ etegi yüz gönül kanı (5) ile düşdi ele

Be-fusūsī ki küned haşm rehā netvān kerd

Küned lafzınınūñ fā‘ili (6) haşmdur ve mef‘ūli fusūsdur ve bunda bā-sebebiyyet içündür veyā yā-yı (7) vaḥdetdür me mışrā‘-ı evvel mażmūnı mübtedā’ ve mışrā‘-ı şānī mażmūnı haberdür (8) ya‘ nī *haşm ki bir fusūs ider ya‘ nī maşḥaralığa dutar anuñ sebebi ile* (9) *elden şalıvirmek olmaz dost etegin* murād budur ki riyāzet ü ‘ibādet ile (10) ki ḥazret-i Ḥaḳḳa teşebbüş ü ta‘alluḳ ḥāşıl olur ehl-i dünyā ki haşm-ı ehlu’llāhdur (11) anuñ ta‘n-āmiz kelāmı ile terk-i ta‘alluḳ itmek olmaz

(4) ‘Ārizeş-rā be-meşel māh-i felek (12) netvān guft

Anuñ ‘ārızını temşil ile felek ayı demek olmaz

Nisbet-i yār be-her (13) bī-ser ü pā netvān kerd

Yārūñ nisbetini ve teşbihini her baş size ve ayaqsıza yā her fakīre (14) *itmek olmaz* murād budur ki *lā yüşbiḥu şey’en*⁹⁹⁶ ḥaşebince ḥazret-i Ḥaḳ hiç bir nesneye (15) şebih degüldür anı gayra teşbih itmek olmaz

Beyt

+++/-+---/+---/+--

Çü gün yüzini anuñ māha (16) eyleyem teşbih

Her ol kim anı işidür beni ider teşfih

(5) Serv-i bālā-yı men āngeh ki (17) der-āyed be-semā‘

Benüm yüce servüm kaddüm ol vaḳt ki semā‘a gele

Çe maḥal cāme-i cān-rā (18) ḳabā netvān kerd

Ne maḥal cān ḳaftanına ki çak itmek olmaya murād budur ki (19) ḥazret-i Ḥaḳ ‘uluvv-ı derecesi ile ki tecellī ide cāme-i cānı çak itmek maḥalli (20) olur

⁹⁹⁵ عهود هن و ريح الصبا سواء Sabâ rüzgarıyla onların sözleri aynıdır.

⁹⁹⁶ لا يشبه شيء Hiçbir şeye benzemez.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Hânkâh içinde itsek âstîn-efşân semâ[‘]

Qalmaya (21) bir hırka ehlinüñ giribânı dürüst

(6) Men çi güyem ki tû-râ nâzikî-i şab[‘]-ı laîf

Ben ne didüm ki saña şab[‘]-ı lâîf nâziküñi [M166b] (1)

Tâ be-ḥaddîst ki âhest du[‘] â netvân kerd

Tâ bir ḥaddedür arḳın arḳın (2) du[‘] â itmek olmaz ya[‘] nî sen şöyle nâzik şab[‘] sîn ki egil egil daḫi du[‘] â itseler andan (3) bile incinürsin murâd budur ki zikr ü du[‘] â âşkâre olıcaḳ anda şâ’ibe-i riyâ vardur (4) ḥazret-i Ḥaḳḳa maḳbûl degüldür anuñçün zikr-i ḥafî memdûḫdur

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Naḳşibendiyye (5) ‘ aceb kâfiye sâlârânend

Ki berend ez-reh-i penhân be-ḥarem kâfile-râ

(7) Naẓar-ı pāk tüvâned (6) ruḥ-ı cānân dîden

Naẓar-ı pāk kâdir olur cānân ruḥuñ görmege

Ki der-âyîne naẓar (7) cüz be-şafâ ne-tevân kerd

Ki âyîneye naẓarı şafâdan ğayrı ile terk olmaz (8)

Qıt‘a

Men lem yekun bike fâniyen ‘ an ḥazẓihi⁹⁹⁷

Ve ‘ani’l-hevâ ve’l-ünsi bi’l-aḥbâbi (9)

Keyfe lehu’-r-raviyetu ve’l-laḫzu leke

Yâ men bâbuhu maḥcûbun ‘ani’l-ḥüccâbi

(9) Ğayretem geşt (10) ki maḥbûb-ı cihânî liken

Beni ğayret depeledi ki sen maḥbûb-ı cihânsın ya[‘] nî cümle (11) ḥaḳḳ seni severler öyleye her kimse benüm raḳîbimdür bu cihetden ğayret beni helâk itdi (12) lîkin

Rûz u şeb ‘arbede bâ-ḥaḳḳ-ı ḥudâ netvân kerd

Gice ve gündüz Allâh te‘âlâ maḥlûḳâtı ile (13) ceng itmek olmaz ya[‘] nî her bir maḥlûḳ benüm raḳîbimdür diyü ceng itmek olmaz murâd muḥâṭıbdan (14) ḥazret-i Ḥaḳḫdur ki maḥbûb-ı ḥaḳḫdur

(10) Müşkil-i ‘ışḳ ne der-ḥavşala-i dâniş-i mâst

(15) ‘İşḳ müşkili bizüm ‘amelimüz ḥavşalasında degüldür ya[‘] nî müşkil-i ‘ışḳı ḥall u (16) beyân itmege bizüm ‘amelimüz ḥavşalası müteḥammil degüldür

⁹⁹⁷ “Ey Rabbim! Dostlarla ünsiyetten, hevâ ve hevesten ve kendi payından ferâgat etmeyen kişi; sana bakmakta nasıl doyuma ulaşabilir? Ey Allâh ki senin kapın (gönlü) örtülülere kapalıdır.”

Hall-i ın nükte bedin fikr-i haṭā netvān (17) kerd

Bu nüktenün ḥallini bu fikr-i haṭā ile itmek olmaz murād mes'ele-i 'ışk mes'ele-i (18) ḡāmiḡe idügin beyāndur

(11) Be-cüz ebrū-yı tu mihrāb-ı dil-i Ḥāfız nist

Senün (19) ḡaṣuṇdan ḡayrı Ḥāfızuṇ ḡöñli mihrābı yoḡdur

Ṭā'at-i ḡayr-ı tu der-mezheb-i mā (20) netvān kerd

Senün ḡayrın ṭā'ati bizüm mezhebizde olmaz murād budur ki 'uṣṣāḡ-ı (21) muḡliṣ mezhebi budur ki 'amelde aṣlā riḡā ve ḡayra irādet olmayup mücerred Allāh te'ālā için ola [M167a] (1)

VELEHU EYŻAN [G.126]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Dil ez-men burd u rüy ez-men bihān kerd

Göñli benden aldı yüzi (2) benden gizledi

Ḥudā-rā bā-ki ın bāzı tüvān kerd

Allāh için kime bu oyunu (3) itmek olur murād erbāb-ı fenā ve aṣḡāb-ı dünyā bī-vefā idügin beyāndur (4)

Beyt

--++/-++-/-++-/-++-

Rüy-küşāde ey ṣanem ḡāṭır-ı ḡāḡḡ mī-berī⁹⁹⁸

Çün pes-i perde mī-revī (5) perde-i ṣabr mī-derī

(2) Seḡer tenhāiyem der-ḡaṣd-ı cān būd

Ṣabāḡ yalñuzlḡ benüm (6) cānum ḡaṣdında idi

Ḥayāleṣ luṭfhā-yı bī-kerān kerd

Anuṇ ḡayālī kenārsız (7) ya' nī nihāyetsiz luṭflar eyledi murād budur ki üns-i Ḥāḡdan ḡālī olmaḡ mevt-i (8) rüḡānīdür çün ḡayālī hemrāh ola luṭf bī-nihāyet olur ki ḡayāt-ı ebediyye (9) bulunur

Rubā' i

--+/-++-/+--+/--+

Reftī vü hemçünān be-ḡayāl-i men enderī⁹⁹⁹

Güyī ki der ber-ā-ber (10) çeṣmem muṣavvirī

Fikrem be-müntehā-yı cemālet nemī-resed

K'ez her çi der-ḡayāl-i men āyed (11) nigū terī

(3) Çirā çün lāle ḡünin-dil ne-bāṣem

⁹⁹⁸ Sa'dī, Dīvān-ı Eṣ'ār, Gazel 552, Beyt: 1.

⁹⁹⁹ Sa'dī, Dīvān-ı Eṣ'ār, Gazeliyāt.

Niçün lāle gibi kana mensûb (12) gönüllü olmayam

Ki bā-mā nergis-i ü ser girân kerd

*Ki bize anuñ nergisi baş (13) ağırlığın eyledi ya' nî iltifât eylemedi murād budur ki
‘ayn-ı İlāhî sâlik ‘aşıkā (14) iltifât itmeyüp qabz-ı feyz olıcak qalb-i hûnîn olur*

(4) Şabā ker çāre (15) dānī vaqt vaqtest

Ey şabā eger çāre bilürseñ vaqt vaqdür (16)

Ki derd-i iştiyākem kaşd-ı cān kerd

*Ki iştiyāk derdi benüm cānıma kaşd (17) eyledi murād feyz-i şehērî ve baş-ı İlāhî
talebidür*

(5) Be-dānsān sūht çün (18) şem‘ em ki ber-men

Ancılayın yaqdı şem‘ gibi ki benüm üzerime

Şurāhî girye vü berbeṭ (19) fiğān kerd

*Şurāhî ağladı kopuz efğān eyledi murād şurāhîden maqām ve (20) kopuzdan
müşfikdür*

(6) Kücā güyem ki bā-in derd-i cān-süz

Kānde diyem ki (21) bu cān yakıcı derd ile

Ṭabībem kaşd-ı cān-ı nā-tüvān kerd

*Ṭabībem za‘īf cāna [M167b] (1) kaşd eyledi murād tesettür ü inkiyāzdan kimseye
şikāyet mümkün degül (2) idigün hikāyetdür*

(7) Miyān-ı mihrübānān key tüvān guft

Müşfikler ortasında (3) kaçan dimek olur

Ki yār-ı mā çünin kerd ü çünān kerd

Ki bizüm yārimüz böyle (4) eyledi ve öyle eyledi

Beyt

--+/+---/+---/+--

Ān düst ne-bāşed ki şikāyet kuned ey düst¹⁰⁰⁰ (5)

Her hûn ki dil-ārām bi-rized diyetî nîst

(8) ‘Adū bā-cān-ı Ḥāfız ān ne-kerdî

(6) Düşmen Ḥāfızuñ cānına anı itmez idi

Ki tîr-i çeşm-i ān ebrû-kemān kerd

*Ki ol (7) yay kaşlınuñ gözi okı atdu murād mazarrat-ı ma‘ şük-ı mecāzî yā ifnā-yı (8)
ma‘ şük-ı haqîkî te’sîr-i ‘adūdan eşeddür dimekdür*

VELEHU EYŻAN [G.127]

¹⁰⁰⁰ Sa’dî-i Şirâzî, Mevâ’iz, Gazel: 17.

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilāt]

(1) Yād bād (9) ān ki zi-mā vaqt-i sefer yād ne-kerd

Añlsun ol ki sefer vaqtinde bizi añdı (10)

Be-vidā' i dil-i gam-dīde-i mā şād ne-kerd

Bir vedā' ile bizüm gam görmüş gönlimüzi (11) şād eylemedi bilgil ki zāhir-i nazm bunı gösterür ki bir şahs-ı şāhib-i hüsn (12) şehrdan gidüp H'āce Hāfızā vidā' itmiş olmaya ammā murād kendünün (13) muqtedā ve şeyhi olan hüsn-i ma'nevī şāhibi sefere gitmiş ola zīrā (14) meşāyihūn 'ādetinde 'ale'l-gaflete sefere gitmek vardır ve şeyh mürīdūn maḥbūbı (15) meşābesinden anuñ firākında taḥazzün idüp ve şā'ir olan mürīd nazm ile (16) izhār-ı hüzn ider

(2) Ān cevān-baht ki mī-zed raqam-ı hayr-ı qabūl

Ol bahtı (17) yigit ki hayr-ı maqbūl haṭṭını urur ya' nī yazar idi

Bende-i pīr ne-dānem zi-çi āzād (18) ne-kerd

Qoca kulı bilmezem neden āzād itmedi bilgil kim mürşid pīre bil ki (19) mürşid cevāna cevān-baht u baht-ı cevān ıtlāk olunur nitekim Mevlānā (20) dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+--

Kerdeem baht-ı cevān-rā nām-ı pīr

Gū zi-Haḡ pīrest (21) ne ez-eyyām-ı pīr

(3) Kāgezīn cāme be-hūnāb be-şüyem ki felek

Kāgezīn kaftānı [M168a] (1) kanlu şuyla boyayın ki felek [şöyle hikāyet iderler ki 'Acem pādşāhlarına şikāyet idenler kâğıddan kaftan giyüp pādşāha karşı ol kaftana od urup yakarlar imiş nitekim Rūm diyārında haşır yakarlar H'āce Hāfızuñ *kāgezīn cāme* didügi oldur ve Mevlānā 'Atṭār Mihr ü Müşterī kitābının evāhirinde dir

Zi-dest-i zulm-i kilem kerde defter

Qabā-yı kāgezīn hemvāre der-ber

Ammā H'āce Hāfız mübālağa idüp kāgezīn kaftanı giymek degül ve yakmak degül gözümün kanlu yaşı ile yuyayın ya' nī anı kızıla boyayayın dir]

Reh-nümünim be-pāy-ı 'alem-i dād ne-kerd

Baṇa yol (2) göstermegi 'adl sancağı ayağına eylemedi murād 'alem-i 'adlden Resūlullāh 'aleyhi's-selāmdur (3) pes ihtimāldür ki ol sefere giden Hacca gitmiş ola yāḥūd eş-şeyḥü fī kavmihi (4) *kāle'n-nebiyyi fī-ümmeṭihi*¹⁰⁰¹ hasebince şeyh āḥir yere gidüp bu andan dūr olup ve aña irişmek (5) müyesser olmayup böyle dir ola [*reh-nümün* yol göstericidir ve harf-i yā maşdariyyedür ve *mīm* mütekellim içündür ve *ne-kerd* lafzının fā' ili felekdür]

(4) Dil be-ümmīd-i şadāyī ki meger der-tu resed

¹⁰⁰¹ أَمَّتِهِ الشَّيْخُ فِي قَوْمِهِ كَالنَّبِيِّ فِي أُمَّتِهِ Kavminin şeyhi, ümmetinin peygamberi gibidir. (Hadīs) el-Esrāru'l-Merfūa fī'l-Ahbāru'l-Mevzū'a, Hadīs No: 252.

Göñül (6) bir şadā ümīdi ile ki saña irişe

Nālehā kerd der-în kūh ki Ferhād ne-kerd

*Nāleler (7) eyledi bu tağda ki Ferhād eylemedi ya' nī saña şadā irişdürem diyü göñül
Ferhāddan (8) ziyāde feryād eyledi*

Hikāyet

Meşâyıhdan biri bir Hacca gider (9) kimesneye teşyî' için esterine süvār olup
şehr-i kenāra irüp sâ'ir (10) yārān vidā' idüp rücū' kılpup şeyh bir iki kadem böylece
giderek şevk-i (11) tavāf-ı Ka'be ve zevk-i ziyāret-i Resūlullāh gālib olup gūyiyā
ester Burāk (12) olup kendüsi pür iştiyāk olup gitmiş

Ḳıṭ'a

+ ---/ + ---/ + ---

Cemāl-i Ka' beye müştāk gönlüm (13)

Ḳarār itmez iki gün bir arada

Deñizden gidene irişmek için

Gice gündüz (14) gibi gitdüm Ḳarada

(5) Şāyed er peyk-i şabā ez-tu niyāmūzed kār

Yarar şabā peyki (15) senden iş ögrene

Z'an ki çālākter ez-în hareket bād ne-kerd

*Zirā bir hareketden (16) çāpūkdür hareketi yıl itmedi ya' nī yilden sen çāpūk ve çālāk
imişsin yıl (17) senden çāpūklük öğrense lāyıkdur*

(6) Sāye tā bāz girifti zi-çemen mürğ-i seher (18)

Gölgeyi tā girü dutduñ çemenden bülbül

Āşiyān der-şiken-i ṭurra-i şimşād ne-kerd (19)

*Şimşāduñ saçı bükümünde yuva itmedi ya' nī sen çemenden geölgeyi kaldırmayınca
(20) bülbül şimşādda yuva itmedi murād budur ki sen mürşid-i kāmīl idüñ ve zılluñ
(21) zıll-ı hü mā gibi su'ūd idi bülbül gibi 'āşıklar senden dūr olup dūn olan
mürşidlere ilticā itdiler [şimşād ki çemşir didükleri ağacdur anuñ budaklarında ādem
saçı gibi saçı olur] [M168b] (1)*

(7) Kilk-i meşşāta-i şun' eş ne-keşed naqş-ı murād

*Ol kimsenüñ şun' -ı İlāhī meşşātasınuñ (2) kalemi murādı naqşını çekmez [şun' eş
lafzında zamīr-i gā'ib mışrā' -ı āhir evvelinde olan her ki lafzına rāci' dūr]*

Her ki ikrār bāyin hüsn-i Hudādād ne-kerd

*Her kim ki (3) bu hüsn-i Hudādāda ikrār eylemedi ya' nī şol kimse ki senüñ Ḥaḳ
te'ālā virdügi (4) hüsnüñe ikrār kılmaya şun' -ı İlāhī meşşātasınuñ kalemi anuñ
murādı naqşını yazmaz (5) murād budur ki murādı hāşıl olmaz*

Rubā'ī

+ ---/ + ---

Me-şev tu münkir-i pākān
Me-zen (6) ta' na-i bī-bākān
Be-perhīz ez-ḥilāf-ı şān
Ne-bāşī tā zi-nā-pākān

(8) Muṭribā (7) perde be-gerdān u be-zen rāh-ı 'Irāk

Ey muṭrib perdeyi döndür ve ur 'ırāk yolın (8)

Ki bedīn rāh şud u yār zi-mā yād ne-kerd

Böyle gitdi yār bizi aṇmadan murād (9) 'Irāk-ı 'Arabdur ki rāh-ı Hicāz olmağa aḳrebdür

(9) Ġazeliyyāt-ı 'Irākīst (10) sürūd-ı Hāfız

'Irākī ġazelleridür Hāfızuñ idi idi ya' nī ayrıldı

Ki (11) şenīd in reh-i dil-sūz ki feryād ne-kerd

Kim işitdi bu gönül yakıcı yolu ki (12) feryād eyledi 'Irākī şu'arā-yı şūfiyyeden 'uşşāk-meşreb kimse idi ḥadāset (13) sinde tekmīl-i 'ulūm-ı zāhire irüp diyār-ı Hindde şeyḫ Bahā'eddīn Zekeriyā (14) ḥizmetinde tekmīl-i ṭarīkat eyleyüp Şeyḫ Fahreddīn el-'Irākī demekle ma' rūf (15) olup kelimāt u eş'ârında şūriş-i 'ışk ġalib idi anuñ eş'ârındandır (16) bu

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Sāz-ı ṭarab-ı 'ışk çi dānī ki çi sāzest¹⁰⁰²

K'ez zaḥme-i ü nüh felek (16) ender-tek ü tāzest

VELEHU EYẒAN [G.128]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Dilber be-reft ü dīlşüdegān-rā ḥaber ne-kerd

(17) *Dilber gitdi gönüli gitmişlere ḥaber eylemedi*

Yād-ı ḥarīf-i şehṛ ü refīk-i sefer ne-kerd

(18) *Şehr bārını ve sefer yoldāşını aṇmadı murād ġazel-i sâbıkda olan gibidür (19)*

(2) Yā baḥt-ı men ṭarīk-i muḥabbet fūrū ġüzāşt

Yā benüm baḥtum ṭarīkini aşāğa ḳodı ve maġlūb (20) ḳıldı

Yā ü be-şāhrāh-ı ṭarīkat ġüzər ne-kerd

Yā dilber ṭarīkatuñ sulṭānı yolına uğramadı [M169a] (1)

(3) Men istādeem ki kunem cān fidā çün şem'

Ben ṭurmuşam ki cān fedā idem (2) şem' gibi

¹⁰⁰² Fahreddīn Irākī, Dīvān-ı Eş'âr, Gazeliyyât, Gazel No: 26, Ganjor.

Ü ħod-güzer be-mā çü nesīm-i seher ne-kerd

Ol bize seher yili gibi uğramadı (3) murād anuñ yolında bezl-i rūḥ itsem gerek idi ol mürāfaḳata muvāfaḳat itmedi (4) dimekdür nitekim ğazel-i sābıḳda buña qarīb ma‘ nā zıkr olunmışdur

(4) Guftem meger (5) be-girye dileş mihribān guftem

Didüm ki anuñ gönlini ağlamak ile şefḳatlü eyleyem (6)

Der-seng-i ħāra ḳaṭre-i bārān eşer ne-kerd

Berg taşda yağmur ḳaṭresi eşer (7) *eylemedi* murād ḳasvet-i ḳalbi olandan şikāyetdür

(5) Murğ-ı dil er çi bāl u per (8) ez-ğam şikeste şud

Gönül ḳuşunuñ egerçi ḳanadı ve ḳuyruğı ğamdan şınmış (9) *idi*

Sevdā-yı dām-ı ‘āşıkı ez-ser be-der ne-kerd

‘Āşıklık ağı sevdāsını (10) başdan çıkaradı

Şi‘r

Ente ünsi ve himmeti ve sürürī¹⁰⁰³

Ḳad eba’l-ḳalbu an yeḥubbe (11) sivāke

(6) Her kes ki dīd rūy-ı tu būsīd çeşm-i men

Her kimse ki gördi senüñ yüzüñi (12) *öpdi gözimi*

Kārī ki kerd dīde-i mā bī-naẓar ne-kerd

Bir işi ki eyledi bizüm gözümüz (13) *naẓarsız eylemedi* murād budur ki her kimse ki ‘ayne’l-yaḳīn ile müşāhede-i Rabbü’l-‘ālemīn (14) ider ‘āşık-ı Ḥaḳ olanuñ ‘aynıñ öpüp taḥsīn ider ki ğāyetde ḥüb (15) ve nihāyetde maḥbūb sevmiş

(7) Kilk-i zebān-keşide-i Ḥāfız der-encümen

Dili çekilmiş (16) *ḳalemi Ḥāfızuñ dirnekde* [dili çekilmek sükütndan kināyetdür]

Bā-kes ne-guft rāz-ı tu tā terk-i ser ne-kerd

Kimseye dimedi (17) *senüñ rāzuñı rā terk-i ser eylemedi* murād ketm-i sırr-ı memdūḥ olup anuñçün terk-i (18) ser itmek gerek idigüne remzdür

VELEHU EYŻAN [G.129]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

[Naẓire-i ğazel-i sābıḳdur pes ikisi bir baḥrdendür]

(1) Rū ber-reheş nihādem ü ber-men (19) güzer ne-kerd

Yüzi yol üzre ḳodum benüm üzerime uğramadı

Şad luṭf (20) çeşm dāştem vü yek naẓar ne-kerd

¹⁰⁰³ “Sen benim yakını, himmetim ve sürûrumsun ve kalbim senin dışında birini sevmeyi reddediyor.”

Yüz lutfı göz dutdum bir nazar eylemedi ğazel (21) sâbıkda nazîre ve aña murâda muvâfıķdu

(2) Yā Rab tu ān cevān-ı dīl-āver nigāh dār

[M169b] (1) *Yā Rab sen ol bahādır cevānı şaķla*

K'ez tīr-i āh-ı gūşe-nişīnān (2) hāzer ne-kerd

Ki gūşe-nişīnlerūñ āhı oķında hāzer eylemedi murād bundan (3) ihtimāl vardır ki şol mürīd tāze ola ki naķz-i aķd-i erbāb-ı tarīķat ide (4) bu tā'ifeye buķz eyleye

(3) Seyl-i sirişk-i mā zi-dileş kīn beder ne-burd

(5) *Bizüm gözümüz yaşı seyli anuñ gönünden intikāmı çıkarmadı* (6)

Ber-seng-i hāre ķatre-i bārān eşer ne-kerd

Ma' nā-yı mışrā' mezkūr ve murād beyān (7) olunmuşdur

(4) Mī-h'āstem ki mīremeş ender-ķadem ķū şem'

Diledüm (8) ki ölem anuñ ķademinde şem' gibi

Ū hōd be-mā güzēr ķū nesīm-i seher ne-kerd

Ma' nā-yı (9) mışrā' -ı mezbūr ve murād beyān kılınmışdur

(5) Cānā kūdām seng-dīl ū (10) süst mezhebest

Ey cān ķankı taş gönüllü ve za'if (11) mezhebdür

Kū pīş-i zaķm-ı tīr-i hōd-rā siper ne-kerd

Ki o senūñ oķuñ (12) zaķmı öninde kendüyi ķalkān eylemedi

(6) Māhī vū murğ dūş zi-efġān-ı (13) men ne-huft

Balık ve ķuş dūn gice benüm efġānumdan uyımadı

Vān şūh-dīde (14) bīn ki ser ez-h'ān ber-ne-kerd

Ol yüzşizi ve kūstāķı gör ki başı (15) uyķudan ķaldurmadı murād bu iki beytde sıhķat-ı dīl ū bī-şerm (16) olanı medħdür

(7) Hāfız hādīs-i naġz-ı tu ez-bes ki dīlķeşest

(17) *Ey Hāfız senūñ pāk sözūñ çok dīlķeş olduķı ecilden* (18)

Ne-şenīd kes ez-ser-i raġbet zi-ber ne-kerd

İşitmedi kimse ki raġbet (19) başından yukāru eylemedi ve hātırdā dutmadı murād kendü kelāmını (20) medħ ve kelām-ı pākī hātır-nişān itmege terġībdür [M170a] (1) ve kelām-ı pākī hātır-nişān itmege terġībdür

VELEHU EYŻAN [G.130]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Vā' izān (2) k'īn cılve der-mihrāb u minber mī-kunend

Vā' izler ki bu nāz u şiveyi mihrāb u (3) minberde iderler

Çün be-ħalvet mî-revend ân kâr-ı dîger mî-kunend

Çün tenhâya (4) giderler o ğayr iş iderler murâd budur ki vâ'ızler meclis ü vâ'ızlarında taķvâ (5) şüretin gösterirler ammâ tenhâya varıcaķ fâsıkılar 'amelin iderler

(2) Müşkilî (6) dârem zi-dânişmend-i meclis bâz purs

Bir müşkilüm vardır meclis dânişmendinden (7) şor

Tevbe-fermâyân çerâ ĥod tevbe kemter mî-kunend

Tevbe buyurıcılar niçün (8) tevbeyi eksük iderler murâd budur ki bir müşkilüm vardır mecliste vâ'ız iden (9) dânişmendden su'âl kıl ol müşkil budur ki tevbe idün diyü emr idenler (10) niçün kendüler tevbe itmezler *etemürüne'n-nâse bi'l-birri ve tensevne enfüse-küm*¹⁰⁰⁴ ĥiṭâbından ġâfillerdür (11)

-+---/-+---/-+---/-+--

[Ĥayretî dâred dilem z'in vâ'ızân ĥayre revî

Ânçi ber-minber hemî ġüyend kemter mî-kuned]

(3) Ģüyyâ bâver nemî-dârend rûz-ı dâveri

Ģüyyâ (12) inanmazlar ĥükümet ġünine

K'in heme ħalb ü daġal der-kâr-ı dâver mî-kunend (13)

Ki bu dükeli ħalbi ve ĥıyâneti ĥâkim işinde iderler murâd budur ki *kâne yevmun* (14) *ķıyâmeti*¹⁰⁰⁵ taşdıķ itmezler ki Ĥaķ te'âlâ 'amelinde böyle ħalabalık ve ĥile iderler (15) [*dâverden* murâd Ĥaķ Te'âlâdur]

(4) Yâ Rab in bev-devletân-râ bâ-ħar-ı ĥodişân nişân

Yâ Rab bu nev-devlet (16) olanları kendü ĥarları ile naşb eyle [ya'nî merkeb yerine bağla ve menzillerinden tenzîl kıl]

K'in heme nâz ez-ġulâm-ı Türk ü (17) ester mî-kuned

Bu dükeli nâzı Türk ħul ve ħatar ecil için iderler murâd (18) budur ki yeñi devkete erenler Türk ħul istiĥdâm idüp ve ħatıra süvâr (19) oldukları için 'aceb ü tekebbür iderler merkeb ile bağlanmaġa (20) müstaĥķlardur

(5) Ber-der-meyĥâne-i 'ışķ ey melek tesbîĥ ġüy

'Işķ (21) meyĥânesi ħapısı üzre ey melek tesbîĥ di

K'ender ancâ tıynet-i [M170b] (1) âdem muĥammer mî-kunend

Ki ol yerde âdemün ĥilķati mâddesin tuġururlar murâd (2) *meyĥâne-i 'ışķdan* 'âlem-i İlâhîdür ki *ĥammertü tıynete âdeme bi-yedi erba'ine* (3) *şabâhen*¹⁰⁰⁶ ĥasebince âdemün ĥilķati balçıġın anda yoġurur melâ'ike ol (4) dergâĥda tesbîĥ itmek gerek

(6) Ĥüsn-i bî-pâyân-ı ü çendân ki 'aşık mî-ķuşed

¹⁰⁰⁴ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ (Ey bilginler!) Sizler Kitab'ı (Tevrat'ı) okuduġunuz (gerçekleri bildiġiniz) hâlde, insanlara iyiliġi emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz? (Kur'ân, Bakara 2/44).

¹⁰⁰⁵ كَانَ يَوْمَ قِيَامَةٍ Kıyamet ġünü gibiydi. (Diġer Arapça İbâreler)

¹⁰⁰⁶ حَمَزْتُ طِينَةَ آدَمَ بِيَدِي أَرْبَعِينَ صَبَاحاً Hz. Âdem'in hamarunu kırk ġün elimle yoġurdum. (Ĥadîs-i Kudsi)

(5) *Anuñ āhirsüz hüsni ol deñlü ki ‘āşık öldürür*

Zümre-i diğer be‘ ışk (6) ez-ğayb ser ber-mî-kuned

Bir cemā‘at daği ‘ışk ile gaybdan (7) baş kaldırurlar murād bundan şol ba‘zı rivāyetde var olandur (8) ki hilkat-i ādemden evvel her gün melā‘ikeden bir cemā‘at nūr-ı (9) Hāqdan yanup helāk olup bir cemā‘at daği maḥlūk olur (10) idi hilkat-i ādemden şoñra ol ḥāl zā‘il olup ḥizmetde (11) bākī kaldılar

(7) Bende-i pîr-i ḥarābātem ki dervîşân-ı ü

Meyḥāne pîrinüñ ḳulıyın (12) ki anuñ dervîşleri

Genc-rā ez-bî-niyāzî ḥāk ber-ser mî-kuned

Ḥazinenüñ (13) istiğnādan başına toprak iderler murād ‘ālem-i İlāhî şeyḫi alup dünyāyı (14) bi‘l-külliyt tārık olan ḳulıyın ki anuñ mürîdleri (15) şeyḫleri tarīkatine sālİK olup ḥazîne-i gayba (16) mālİK olup māl-ı keşirüñ başına toprak döküp ğınā-yı (17) ḳalb ile müstağnīlerdür

(8) Ey gedā-yı ḥānḳāh ber-ceh ki (18) der-deyr-i muğān

Ey ḥānḳāh dilencisi şıçra ki (19) ki deyr-i muğānda

Mî-dihend ābî ki dilhā-rā tüvānger (20) mî-kuned

Bir şūd yerlerdür ve gönüllerini ğanî (21) iderler murād bundan ḥānḳāhda [M171a] (1) mücerred fuḳarā içün sākin olana penddür ki bu ḥāletden ḳalkup (2) iḥlāş ehl maḳāmına gelüp şevḳ ü zevḳ taḥşil idüp şarāb-ı (3) ‘ışk nüş idüp ğınā-yı ḳalb ḥāşıl itmege irşāddur

(9) Ḥāne ḥālî (4) kun zi-büt tā menzil-i cānān şevd

Evi ḥālî ḳıl bütten tā menzil-i cānān ola (5)

K’ın hevesnāgān dil ü cān cāy-ı diğer mî-kuned

Ki bu heveslüler dil ü cānı (6) ğayrı yerde iderler murād evi ḥālî ḳılmaḳdan dil ü cān fikr-i māsivāda (7) olmamaḳdur ammā şüfî-şüret olup hevā vü heves ehli olanlaruñ (8) dil ü cānı perîşāndur anuñçün vücūdları menzil-i cānān degüldür (9)

(10) Şubḥ-dem ez-‘ arş mî-āyed şafirî ‘aḳl guft¹⁰⁰⁷

Şabāḥ vaktinde ‘arşdan (10) bir āvāz geldi ‘aḳl didi

Ḳuddisiyān gūyî ki şî‘ r-i Ḥāfız ezber mî-kuned (11)

Ḳuddusiler gūyiyā Ḥāfız şî‘ rini ezberler murād bundan ḥāl-i mükāşefede vāḳı‘ (12) olan istimā‘dur ve ba‘zı eş‘ār maḳbūl-i ḥazret-i Kirdgār olup melā‘ike (13) ṭabaḳ-ı envār ile nāzil oldukları rüyāda meşāhede olunmuşdur nitekim (14) Şeyḫ Sa‘dünñ eş‘ārında bu

Beyt

-++-/-+-/-++-/-+-

¹⁰⁰⁷ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Vakt-i şubḥ ez-‘arş mî-āyed ḥurūş-ı ‘ışk guft

Ḳuddisiyānend in ki şî‘ r-i Ḥāfız ezber mî-kunend

Berg-i dırahtân sebz der-naẓar-ı hūşyār¹⁰⁰⁸ (15)

Her varaķeş defterī maʿ rifetī Kirdgār

pes Hāce Hāfıza zıkr itdüğünñ vuķūʿı (16) müstebʿ id degüldür [tafşılı Nefahāt-ı Üns nām kitābda mübeyyendür]

VELEHU EYẒAN [G.131]

[Mefʿ ülü Fāʿ ilātü Mefāʿ ilü Fāʿ ilün]

(1) Dānī ki çek ü ʿ üd çi taķdīr mī-kunend

(17) *Bilür misin çek ü ʿ üd ne taķdīr iderler* [ʿ üd bunda bir sāzuñ ismidür ki çalarlar koķulu ağac maʿ nāsına degüldür ki yaķıcaķ rāyihası çıķar]

Pinhān ħorīd bāde ki teʿ zīr (18) mī-kunend

Gizlü içün şarābı ki gizlü içmezseñüz teʿ zīr iderler murād (19) çekden şeyh-i mürākıbdur ve ʿ üddān vāʿ iz-i sāhib-ħāldür (20) mısrāʿ-ı evvelde olan *mī-kunend* lafzınuñ fāʿ il-i zamīr-i çek ü ʿ üddür (21) ve bādeden bunda murād kelimāt-ı ʿ ışķ-ı Hāķ ve esrār-ı İlāhiyye [M171b] (1) ve aķbār-ı tarīķatdur mısrāʿ-ı şānīde olan *mī-kunend* lafzınuñ fāʿ il-i (2) zamīr-i müstetirdür ki ħükm mezkūrda olan muķaddere rāciʿ dūr yaʿ nī nās u (3) ʿ avām ve sālik-i ħām nitekim kendüsi bu beyt ile beyān-ı murāda işāret (4) ider

(2) Güyend remz-i ʿ ışķ me-güyīd u meşnevīd

Didiler ʿ ışķ remzini dimeñ (5) ve işitmeñ

Müşkil ħikāyetīst ki taķdīr mī-kunend

Müşkil ħikāyetdūr ki taķdīr (6) iderler

(3) Nāmūs-ı ʿ ışķ u revnaķ-ı ʿ uşşāķ mī-berend

ʿ Işķuñ ʿ ırz u nāmūsı (7) ve ʿ uşşāķlaruñ revnaķını iletirler

ʿ Ayb-ı cevān u serzeniş-i pīr mī-kunend

Cevānı (8) ʿ ayblarlar ve pīri başda kaķarlar bu beyt mażmūnı daķı maķūl-ı ķavl çek ü ʿ üddür (9) yaʿ nī anlar dirler ki ʿ avāmüʾn-nās u mürīdān-ı pūr-hevās nāmūs-ı ʿ ışķı ve revnaķ-i (10) ʿ uşşāķı yitürürler ve ʿ aşıķ-ı cevānı ʿ ayblarlar ve ʿ aşıķ pīre başda kaķarlar lācerem (11) esrār-ı ʿ ışķı ve aķbār-ı ħaķīķiyyi ketm itmek gerek ve illā

[Yeķülüne Leylā biʿl-ʿ Irāķi marīdetün¹⁰⁰⁹

Feyā leytenī küntü tabīben mudāviyen

Yeķülüne lafzınuñ içinde zamīr-i müstetir olan zāmīr fāʿ il-i nāsa rāciʿ dūr ki ħükm mezkūrdadır]

(4) Mā ez-burūn-ı der şude mağrūr-ı (12) şad firīb

Biz ķapudan taşra yüz aldamaya mağrūr

¹⁰⁰⁸ Saʿ dī, Dīvān-ı Eşʿâr, Gazel: 296

¹⁰⁰⁹ “Onlar bana Leylā’nın ayrılıkta hasta olduğunu söylediler. Keşke ben tedāvī edebilen bir doktor olsaydım.”

Tā hōd derūn-ı perde (13) çi tedbīr mī-kunend

Tā perde içinde anlar ne tedbīr bir iderler murād budur ki cumhūr-ı (14) ‘avāmdan ve mürīdān-ı hāmdan niçe kimseler meşāyih ü ehl-i diller nazarlarına gelüp (15) ‘arz-ı ihlāş u irādāt irādet iderler ammā bunlardan istimā‘ itdükleri kelimāt (16) tarīkati vü esrār-ı haqīkati ve aḥbār-ı ‘ışkı ve aşār-ı şıdkı fehm itmeyüp belki ma‘nā-yı (17) murādı ğayr murāddan fark itmeyüp anlarıñ lafzlarından ma‘nā-yı bātil murād idinüp (18) bunuñ ma‘nāsı budur ve bu küfr ü ḥaṭādur diyüp kendüler mişli münkirler ile cem‘ (19) olup perde içinde ve ḥalvet yirde fkr-i mekr idüp tedbīr-i zarar iderler (20)

(5) Teşvīş-i vakt-i pīr-i muġān mī-dihend bāz

Bāz lafzı lafzen mu‘aḥḥar ya‘nī (21) muḥaddemdür ve *mī-dihed* lafzınıñ fā‘ili mişrā‘-ı āḥir [M172a] (1) evvelidür

Īn sālīkān niger ki çi pā pīr mī-kunend

Ve *mī-kunend* lafzınıñ (2) fā‘ili zamīr-i müstetirdür ki *īn sālīkān* lafzına rāci‘dür ya‘nī pīr-i muġānıñ ve mürşid-i (3) pūr-sūzuñ vaktine girü teşvīş virürler bu sālīkler nazar kıl ki ne eylerler *pīre* (4) murād sālīk-i hām olanlar şeyḥe ṭa‘n u teşvīr ile belki teşhīr ü tekfīr ile (5) vaktine teşvīş virüp pīr-i tarīkati bī-ḥuzūr iderler dimekdür ‘aceb budur ki (6) pādşāhlar ehl-i ḥabere yā ḥavāle kılmazlar ya‘nī meşāyih kelimātınıñ şavāb u ḥaṭāsı (7) meşāyih ve ehl-i taşarrufa ḥavāle eyleyüp anlardan istifsār u istiftā itmeyüp (8) ehl-i zāhire tefvīz eyleyüp anlar daḥi ana *enā naḥkümü bi’z-zāhiri*¹⁰¹⁰ diyü ḥaṭā ile ḥüküm (9) iderler

Beyt

---+/-+---+/-+---+/-+---

Her ḥurfet ehlini şalar ehline kādılar

Nā-ehle şaldılar beni ḥayf itdiler dirīġ (10)

(6) Şad āb-ı rüy-nīm nazar mī-tevān ḥarīd

Yüz yüz şuyını yarım nazar ile almaḥ olur (11)

Ḥübān der-īn mu‘āmele taḥşīr mī-kunend

Mī-tevān ḥarīd lafzınıñ fā‘ili (12) *ḥübāndur maḥbūblar bu mu‘āmelede taḥşīr ve ihmāl iderler* murād *ḥübāndan* (13) esmā vü şıfat-ı ḥazret-i Ḥudādur ki ḳaşd idicek yüz kimseye bir nazar ile (14) ‘āşık-ı şūrīde itmege kādirlerdür

(7) Ḳavmī be-ciddü cehd nihādend vaşl-ı (15) düst

Bir ḳavm-i cidd ü cehde ḳodılar dost vaşlını ya‘nī sa‘y ile (16) vaşl müyesser olur dirler

Ḳavmī digər ḥavāle be-taḳdīr mī-kunend

Biz ḳavm daḥi (17) *taḳdīre ḥavāle iderler* ya‘nī vaşl-ı dost sa‘y ile olmaz taḳdīrde var (18) ise olur dirler murād ṭullāb-ı Ḥaḳ iki fırḳa idüġin beyāndur fırḳa-ı (19) evvelidür

Beyt

¹⁰¹⁰ أَنَا نَحْكُمُ بِالظَّاهِرِ Biz zāhire göre hükmederiz.

++---/+-+--/++-

Gerçi netvân be-düst reh burden

Şarṭ-ı yārīst der-ṭaleb (20) morden

Lācerem ‘amele sa‘y idüp beḳāya i‘timād itmemek gerekdür anuñcün (21) dir

(8) Fi‘l-cümle i‘timād me-kun ber-sebāt-ı ‘ömr

Muḥaşşal-ı kelām i‘timād itme ‘ömr [M172b] (1) sebātına

K’in kārḫāneist ki taḡyīr mī-kunend

Ki bu bir kārḫānedür ki (2) taḡyīr iderler murād budur ki el-ā‘lemü müteḡayyir¹⁰¹¹ ḫasebince bunda bekā vü sebāt (3) yokdur aña i‘timād ḫaṭādur pes ṭaleb-i āḫiretde te’ḫīr-i taḫşīr cā’iz (4) degüldür

(9) Cüz ḳalb-i tīre hīç ne-şud ḫāşıl u henüz

Bulanık ḳalbden (5) ḡayrı hīç ḫāşıl olmadı ve henüz

Bāṭın der-in ḫayāl ki iksīr mī-kunend

(6) Bāṭın bu ḫayālde ki iksīr iderler murād budur ki ṭaleb-i dünyāda olanlar ḳasāvet-i ḳalbden (7) ḡayrı nesne ḫāşıl itmezler ammā bāṭınları bu ḫayāl-i fāsiddedür ki iksīr ü kīmyā iderler (8)

(10) Mey ḫor ki şeyḫ ü Ḥāfız u ḳāḏī vü muḫtesib

Şarāb iç ki şeyḫ ü Ḥāfız u ḳāḏī vü (9) şubaşı

Çün nīk bingeri heme tezvīr mī-kunend

Çün iyü göresin dükelı tezvīr (10) iderler murād ‘ışḳ-ı İlāhī ve ‘amel-i bi‘l-iḫlāş gerek dimekdür ki aña niçe nazar idersen (11) bilürsin ki şeyḫ-i riya ve tezvīr ü Ḥāfız şī‘rinde şan‘at u naşīḫat taşannu‘ı ile (12) tezvīr ü riya vü ḳāḏī ḫükm-i şer‘i kendüde icrā itmeyüp ḡayrda tenfīz ile riya ü tezvīr (13) ü muḫtesib kendü nefsinı ḫabs itmeyüp ḡayrı zabṭ u siyāset itmek ile rezvīr ü riya (14) ider ki dimişlerdür mā min ‘amelin illā vefīhi şā’ibetün mine’r-riya¹⁰¹²

VELEHU EYŻAN [G.132]

[Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Ānān ki ḫāk-rā (15) be-naẓar kīmyā kunend

Anlar ki topraḡı naẓar ile kīmyā ya‘nī altun iderler [bunda kīmyā bu ma‘nāyadur şan‘at ma‘nāsına degüldür nitekim evā’il-i kitābda beyān olunmuşdur]

Āyā buved ki ḡüşe-i (16) çeşmī be-mā kunend

‘Acabā ola mı ki bir göz ucın bize ideler murād anlardan şāḫib-i dillerdür ki (17) naẓarlarında te’şīr vardur

Beyt

¹⁰¹¹ العالم متغير Ālem müteḡayyirdir. (Diğer Arapça İbareler)

¹⁰¹² ما من عمل الا وفيه شاييه من الريا Hiçbir amel yoktur ki onda riyadan bir şey bulunmasın. (Diğer Arapça İbareler).

--+---/-+---/-+---/-+---

Yek nazar efgan ki müsteşnâ şevem z'ebnâ-yı cins (18)

Seg ki şud manzûr-ı Necmüddin segân-râ sürürest

(2) **Derdem nihufte bih zi-ṭabībān-ı (19) müdde'î**

Derdüm gizlû yegdûr kezzâb olan yâ ḥaşm olan ṭabīblerden

Bâşed ki ez-ḥızāne-i (20) ḡaybeş devā kunend

Ola ki ḥızāne-i ḡaybdan ol derde devā ideler murād derdden (21) derd-i İlāhîdür ve müdde'î ṭabīblerden murād nâkış u ehl-i da'vâ ve lâf-ı [M173a] (1) şeyhdür derdi anlardan ihfâ itmek yegdûr ümîddür ki ḥazîne-i ḡayb-ı İlāhîden (2) devā ideler

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Hâl-i derd-i ḥod muḥibb hergiz ne-güyed bâ-ṭabīb

Saḥt-ı (3) bî-derdî buved nāliden ez-derd-i Ḥabīb

(3) **Çün ḥüsn-i 'âkıbet be be-rindî vü (4) zâhidîst**

Çün 'âkıbet güzelliği rindlik ile ve zâhidlik ile degüldür (5)

Ân bih ki kâr-ı ḥod be-'ināyet rehā kunend

Ol ki kendü işini ināyete terk (6) ideler murād budur ki ḥüsn-i ḥātîme ne ile olur ma'lûm degüldür zâhire (7) i'tibâr yokdur lâcerem ḥazret-i Ḥaḳḳa tafvîz ve teslim gerekdür

(4) **Ma'şûḳ çün (8) niḳâb zi-ruḥ ber-nemî-keşed**

Ma'şûḳ çün niḳâbı yüzden kaldurmaz

Herkes (9) ḥikāyetî be-taşavvur çirā kunend

Her kimse bir ḥikāyetî taşavvur ile niçün iderler murād (10) budur ki çün ḥazret-i Ḥaḳ perde-i cemālîni ref' itmez ve kendüyi 'ayân (11) göstermez kimse kendü mülâḥazası ile söz söylemek revā degüldür

Beyt (12)

--+---/-+---/-+---/-+---

Çü ne-dāned ḡayr-ı Ḥaḳ Ḥaḳ-râ be-gü bâ-müdde'î

Baḥş-i 'ilmî bü'gzerân va'llāhu a'lem bi's-şavāb (13)

(4) **Ger seng ez-în ḥadîş be-nāled 'aceb me-dār**

Eger taş bu sözden inlerse (14) 'acebleme

Sāhib-dilān ḥikāyet-i dil ḥoş-edā kunend

Şāhib-diller gönül (15) ḥikāyetini ḥoş edā iderler murād budur ki derd-i dil bir 'aceb derddür ki bunuñ (16) aḥvālî beyân olınsa taş inlemek cā'izdür

Nazm

+---/+---/+---/+---

Dilem bā-‘ ıřķ-ı yār āmed (17) der ü cüz ğam nemī-bīnem¹⁰¹³
Dil-i bī-ġam kücā cūyem ki der-‘ ālem nemī-bīnem

Be-reft īn āb-ı (18) çeşm-i men zi-dil ez-bes ki mī-gerīm
Çi gūyem men ez-ū hāřıl be-ġayr ez-nem nemī-bīnem

Çi (19) řād u ħurremest ān dil ki hest ez-‘ ıřķ-ı bīġāne
Ki tā men āřnā geştem dil-i ħurrem (20) nemī-bīnem

Merā rāzīst ender-dil-i be-ĥūn dīde perverde
Be-geĥ īn rāz-rā gūyem (21) ki yek maĥrem nemī-bīnem

(5) Bī-ma‘ rifet me-bāř ki der-menyezīd-i ‘ ıřķ

Ma‘rifetsüz olma ‘ıřķuñ bey-‘i menyezīdinde [M173b] (1)

Ehl-i naşar mu‘ āmele bā-āřnā kunend

Ehl-i nařar olanlar mu‘ āmele-i āřnā ile iderler (2) murād ma‘ rifetden ehlu’llāh u ařĥāb-ı nařar olanlar ile āřnālķ itmekdür ki (3) anlar feyzi āřnāya iderler ve ĥaberde vārid olmıřdur ekřiru ma‘ rifeti (4) mine’l-fuĥara ‘i fe’inne lehūm devlete yevmū’l-ķiyāmeti¹⁰¹⁴

(6) Ĥālī derūn-ı perde besī fitne (5) mī-reved

Ĥāliyā perde içinde çok fitne vāķı‘ olur

Tā ān zamān ki (6) per ber-ūfted ĥihā kunend

Tā ol zamān ki perde yuĥaru dūřse ya‘nī ĥalkā (7) neler ideler murād budur ki tesettür ü istitārda bu ĥadar fitne ve řūriř (8) olur tecellī-i ef’āl u řifāt u zāt olıcaĥ neler iderler ki her birinūñ muĥtezāyātı (9) zūĥūr ider

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ū der-derūn-ı ĥāne vū ġavġā miyān-ı řehr

Ey vāy (10) ez-ān zamān ki be-bāzār der-reved

(7) Mey ĥor ki şad ġünāĥ zi-aġyār der-ĥicāb

řarāb (11) iĥ ki yüz ġünāĥ ki aġyārdan ĥicābda ola

Biĥter zi-tā‘ atī ki be-rūy u riyā kunend

(12) Yigrekdür řol tātden ki rūy u riyā ile ideler murād bundan mezemmet-i (13) riyādur zīrā řirk-i ĥafīdür

¹⁰¹³ Sa’dī, Dīvān-ı Eş’ār, Gazeliyyāt, No: 626.

¹⁰¹⁴ أَكْثَرُوا مَعْرِفَةَ مِنَ الْفُقَرَاءِ فَإِنَّ لَهُمْ دَوْلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ Fakirleri iyice tanıyın/öġrenin/bilin. Zira kıyamet ġününde onlar iĥin büyük bir mükāfat vardır. (Hadīs)

(8) Pirāhenī ki āyed ez-ū būy-ı Yūsufem

Bir gönülün ki (14) andan gelür Yūsufum kokusu

Tersem ki berāderān-ı gayüreş kabā konend

ƘorƘarın (15) hasūd Ƙardaşları yırtalar murād pirāhenden bedendür ve Yūsufdan rūhdur (16) ve Ƙarındaşlardan murād nefis ve anuñ kuvvāsıdır lācerem bir beden ki tā'at (17) ü 'ibādet ide ve andan rāyiha-i rūh gele havf vardır ki kuvvā-yı nefse (18) anı çāk u ma'şiyet ile nā-pāk ideler

(9) Būgzer be-kūy-ı meygede tā zümre-i (19) hūzūr

Geç meyhāne maħallesine tā hūzūr cemā'ati

Evkāt-ı hōd zi-behr-i tu (20) şarf-ı du'ā kunend

Kendü vaƣtlerin senüñ için du'āya (21) şarf ideler murād meygededen [M174a] (1) şavma'adur ya'nī hānƣāha uğra tāki cemā'at-i hūzūr saña du'ā ideler (2) pes mevāzī'-ı 'ibādete mürür mūcib-i du'ā ve cālib-i şenādur

(10) Pinhān zi-hāsıdan (3) be-hōrem h'ān ki mun'imān

Hāsūdlardan gizlü yerim ni'meti ki ğaniler

Hayr-ı nihān (4) besi zi-berāyī du'ā kunend

Gizlü hayrı çok Allāh için iderler murād fazl-ı İlāhī (5) ve feyz ü kerāmet ecnebīlere denilmek cā'iz degüldür dimekdür ve hayrda ihfā (6) ulı idüğine tenbīhdür

Beyt

--+/+---/--+/+---

Men luṭf u vefā-yı tu bā-kes ne-kunem ƣışşa

Hayrī ki buved (7) Allāh ān be-nihān bāşed

(11) Hāfız devām-ı vaşl müyesser nemī-şevēd

Ey Hāfız devām-ı (8) vaşl müyesser olmaz

Şāhān kem iltifāt be-hāl-i gedā kunend

Şāhlar gedā hālīne az (9) iltifāt iderler murād tecellī vü müşāhede-i 'āle'd-devām olmadığın beyāndur ki müşāhedetü'l-ebrār (10) beyne'l-tecellī ve'l-istitārdur

VELEHU EYẒAN [G.133]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Şāhidān ger dilberī zīnsān gonend

(11) Maħbūblar eger dilberligi bu meşelde ideler

Zāhidān-rā raḥne der-īmān kunend

Zāhidlerüñ (12) imānında gedik iderler murād maħbūblardan esmāu'llāh ve şıfāt-ı Allāhdur anlar ki (13) dilberlik idüp her biri gönül alup ve maḥzar-ı taleb ideler zāhid-i huşƣ (14) olanlaruñ her biri anlara maḥzar olımayup esmā vü şıfāt her birinde zuhūr (15) itmeyüp nice noḣşān u gedik bulunur

(2) Her kücā k'ın şāh-ı nergis beşkufed

Her yerde (16) ki bu nergis budağı açıla

Gül-ruḥāneş dīde nergisdān kunend

Gül-ruḥlar (17) aña gözi nergislik iderler murād şāh-ı nergisden şu^c be ü eşer-i zuhūr-ı zātdur (18) gül-ruḥlardan murād ḥüsnü'l-vech ü pāk olanlar (19) 'aynların anuñ müşāhedegāhı iderler

(3) Yār-ı mā çün sāzed āgāz-ı semā^c

(20) *Bizüm yārımız çün semā^c a āgāz ide*

Ḳudsiyān ber-^c arş dest efşān (21) kunend

Ḳudsiler 'arş üzre el silkerler murād budur ki çün ḥazret-i [M174b] (1) Ḥaḳ izhār-ı tecellī ve 'ātā-yı şevḳ ide melā'ike muḳarribīn 'arşda raḳş (2) iderler

(4) Rū nümāyed āftāb-ı devletet

Yüz gösterir senüñ devletüñ güneşi (3) yā yüz gösterür saña devlet güneşi

Gerçi şubḥed āyine raḥşān kunend

(4) *Eger şubḥ gibi āyine gibi yalabcı ideler yā şubḥ gibi seni yalavcı āyine ideler murād (5) taşfiyet-i ḳalb müyesser olursa mir'at-i cemāl-i ḥazret-i Ḥaḳ olursın (6) dimekdür*

(5) 'Āşīḳān-rā ber-ser-i ḥod ḥükm nīst

'Āşīḳlaruñ kendü başına (7) ḥükmi yokdur

Her çi fermān-ı tu bāşed ān kunend

Her ne ki senüñ emrüñ olur (8) anı iderler murād emr-i İlāhiye itā^c at u teslim ü rızā 'āşīḳ-ı şādīḳ (9) ḥālidür dimekdür

Rubā^c i

--+/--+ / +--+ / -+-

Yārān buved ki şabr kuned ber-cefā-yı yār¹⁰¹⁵

Terk-i rızā-yı (10) ḥ'ış kuned ber-rızā-yı yār

Ger ber-vücūd-ı 'āşīḳ-ı şādīḳ nehend tīg (11)

Bīned ḥaṭā-yı ḥ'ış ü ne-bīned ḥaṭā-yı yār

(6) Merdüm-i çeşmem be-ḥūn āğişte (12) şud

Benüm gözüm bebegi ḳana işlanmış oldı

Der-küçā in zulm ber-insān kunend

(13) *Ḳande bu zulmi insāna iderler bilgil ki göz bebegine 'Acemler merdüm-i çeşm 'Arablar (14) insānu'l-'ayn dirler pes zāhir yüzinden murād budur ki insānu'l-'ayn (15) ki benüm 'aynumdandur ḳana ḡarḳ ḳılınmaḳ bir zulmdür ki bir insān (16) olmamışdur ve bāṭın yüzinden murād budur ki merdüm-i çeşm mürīde merd-i kāmīl*

¹⁰¹⁵ Sa'dî-i Şirâzî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât: No: 300

(17) ve mürşid-i mükemmeldür lācerem ol insānu'l-‘ayn bil ki ‘aynu'l-insāndur aña
(18) ta‘n idüp kana istiğrāk gibi ma‘şiyete müstağrakdur demek hazā (19) bühtān-ı
‘azīm ḥasebince zūlm-i ‘azīmdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-renc-i ḥātır-ı şāhib-dilān ne-yendişed (20)

Kesān ki şāhib-i divān be-rind-i gavgāyī

(7) Ey cevān-ı serv-ḳad gūyī be-zen

(21) *Er serv-ḳad yigit top ur*

Piş ez-ān k’ez kāmētet çevgān kunend

*Andan [M175a] (1)*¹⁰¹⁶ [*öñdin ki senüñ kāmētüñden çevgān iderler* murād yigit iken
‘ibādet kıl pır olup kāmētüñ çevgān olmadan evvel dimekdür

Beyt

- - + / - + - - / - - + / - + - -

Der-küdegī ‘amel kun me-gū ki men cevānem

Ferdā ki pır bāşī gūyī ki nā-tüvānem

(8) Piş-i çeşmem kemterest ez-ḳatrei

Benüm gözüm öñünde eksikdür bir ḳatre den

Ān ḥikāyāthā ki ez-tūfān kunend

Ol ḥikāyetler ki tūfāndan iderler murād budur ki ben ki müşāhede-i baḥr-i İlāhiden
istiğrākdayın Tūfān-ı Nūḥ ‘aynuma bir ḳatre kadar gelmez

(9) ‘İyd-ı ruḥsār-ı tu gū tā ‘āşīḳān

Senüñ ruḥsāruñ bayrāmı ḳanı ki ‘āşīḳlar

Der-vefāyet cān-ı ḥod ḳurbān kunend

Senüñ vefānda kendü cānın ḳurbān ideler murād faẓl-ı İlāhī zuhūrı bezl-i rūḥa alıḳ
idügin beyāndur

(10) Aşl-ı gül vaşlest līkin ehl-i rāz

Aşıl gül vaşldur ammā ehl-i rāz [Ba‘zı nüsaḥda bu mışrā‘-ı evvel böyle vāḳı‘ olmuş
ḥoş berāy ez-ḡuşşa-ı k’ehl-i rāz-rā ve ba‘zı nüsaḥda böyle vāḳı‘ olmuş *ḥoş berā ez-
hicr ey dil k’ehl-i rāz*]

¹⁰¹⁶ 174b 132. gazelin 7. beyti ile tamamlanmaktadır. Müstensih 174b de diğer sayfaya geçmeden önce “öñdin” kelimesini reddāde olarak vermiştir. Ancak 175a sayfasında ilk kelime “‘āḳilāndır” ve bu sayfada farklı bir gazelin şerhi bulunmaktadır. Reddāde olarak verilen kelimenin doğru olmasına rağmen diğer sayfanın farklı bir sözcükle başlaması burada bazı varakların eksik olduğunu göstermektedir. Yapılan incelemede yaklaşık olarak iki varaklık bir kısmın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu iki varaklık kısım numaralandırılmaksızın SÖ.1 nüshasından okunmuştur. Bu eksik kısımlar SÖ.1’de 100a sayfasının 5. satırından 101a sayfasının 18. satırına kadarki bölümde yer almaktadır.

‘İyş-ı hoş der-büte-i hicrân kunend

Hoş ‘ıyşı hicrân pütesinden iderler murâd budur ki dost hicri dost mülâhazası ile müciz zevkdür [Ba‘zı nüsahta mışrâ‘-ı şânî böyle vâkı‘ olmuş ‘*ıyşâ der-büte-i hicrân kunend* ve lafz-ı бүте bā-yı ‘Arabî ile Fârisî ve bā-yı ‘Acemî ile Türkîdür]

Beyt

--+/+--+/-+--

Cevr ez-tu me-râ vefâst ey düst

Çün ez-tu buved şafâst ey düst

(11) Ser me-keş Hâfız zi-âh-ı nîm-şeb

Baş çeke Hâfız nısfu’l-leyl âhından

K’ez-pey-i ân müşkilet âsân kunend

Ki andan okıdı yâ andan sonra senüñ müşkilüñ âsân iderler murâd âh-ı şeb-girün feyzi şehri var idügin beyândur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Egerçi nîm şebem âh u vâh vâkı‘ şud

Şehir be-rüy-ı nigârem nigâh vâkı‘ şud

VELEHU EYŻAN [G.134]

[Me‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

(1) Guftem keyem dehân u lebet kâmrân kunend

Didüm kaçan beni senüñ ağzıñ ve tudağıñ murâd sürici iderler

Guftâ be-çeşm her çi tu güyî çünân kunend

[lafz-ı guftâ vü be-guftâ elif-i zâ‘ide olıcağ su‘âl cevâbında isti‘mâli ekşerdür] *didî gözüm üzre her ne ki sen dîrsen öyle iderler* murâd *dehândan* şıfat-ı mütekelimdir ve *lebd*den nefes-i kelâmdur ve çeşm-i ‘ayındur ve *çeşm* lafzınıñ bir ma‘nâsı zât-ı şey‘dür ma‘nâ-i murâd budur ki ben hâzret-i Hâk hitâbında didüm senüñ şıfat-ı tekellümün ve nefes-i kelâmın beni kaçan kâmrân iderler ol hâzretten hitâb-ı rûhânî bu oldu ki *inna’llâhe lâ yuḥlifü’l-mi‘âde*¹⁰¹⁷ hasebince zimmet-i zâtıma deyn gibi lâzımı’l-edâ kılmışdır ki her kim ki benden zühür-ı tekellüm ü kelâm diler anda şıfat-ı kelâm ile tecellî idem ki *emseytü Kürdiyyen ve aşbahtu Arabiyyen*¹⁰¹⁸ diyen gibi andan feyz-i kelâm ve fazl-ı tām ide [Ebu’l-Vefâ-yı Bağdâdî bir ümmî vü ‘âmî

¹⁰¹⁷ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Ali İmrân, 9); Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı yahut onunla ölümler konuşturulsaydı (o Kitap yine bu Kur’ân olacaktı). Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hâla bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın vâdi gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir belâ gelmeye devam edecek veya o belâ evlerinin yakınına inecek. Allah, vâdinden asla dönmez. (Kur’ân, Ra’d 13/31).

¹⁰¹⁸ امسيت كرديا و اصبحت عربيا Kürt olarak akşamladım Arap olarak sabahladım; Ebû’l-Vefâ-i Bağdâdî.

imiş andan taleb-i va‘z itmişler *inşā’illāh* diyüp va‘de irüp gice hâzret-i Hâkka tazarru‘ idüp fazl-ı İlâhî irişüp ertesi va‘z temrîn eyleyüp bu kelâmı dimiş *Kürd aḥşamladım ‘Arab şabāḥladum*]

(2) Guftem ḥarâc-ı Mısr taleb mî-kuned lebet

Didüm ḥarâc-ı Mısr taleb ider lebün

Guftâ der-în mu‘âmele kemter ziyân kunend

Didi bu mu‘âmelede eksükrek ziyân iderler ya‘nî ziyân itmezler murâd kelâmu’llâh u ‘ilm-i İlâhî ‘avaż-ı ḥarâc-ı Mısr olsa bahâsıdur dimekdür

Beyt

--/--/--/--/--/--/--/--

Ġam me-ḥor ez-faḥr çün ‘ilm-i derûniyet hest

Kıymet-i her mes‘ele şud mişl-i direm sî hezâr

(3) Guftem be-nokṭa-i dehenet ḥod ki bor rāh

Didüm ağızuñ nokṭasına kim iletđi yol

Guft in ḥikāyetist ki bā-nüktedān kunend

*Didi bu bir ḥikāyetdür ki nükte bilene iderler murâd budur ki mes‘ele-i şıfat-ı kelâm mes‘ele-i ġāmizedür ki cenâb ile kelâm-ı Haḡ şavt u ḥarfdür ki zātu’llâh ile kâ’imdür dirler bu kavlı-ı kelâm fâsiddür ve mu‘tezile kelâm-ı Haḡ şavt u ḥarfdür ammâ zātu’llâh ile kâ’im degüldür Haḡ te‘âlâ ġayrda ḥalk ider levḥ-i maḥfûza gibi ve Cebrâ’il gibi ve nebî gibi dirler eş‘ara bu kelâma inkâr itmezler lîkin şıfat-ı kelâm budur ki dimezler şıfat-ı kelâm anlarıñ katında bir ma‘nâdur ki zātu’llâh ile kâ’imdür ki andan elfâz u ‘ibârât ile ta‘bîr olunur pes deyn *dehen* ki murâd andan şıfat-ı tekellümdür anı nüktedān olmayana dimezler zirâ anı her kimse fehm itmez*

(4) Guftem şanem-perest me-şev bā-şamed-nişin

Didüm şanem-peres olma şamed-nişin ol

Guftâ be-küy-ı ‘ışḡ hemîn ü hemân kunend

*Didi ki ‘ışḡ maḥallesinde hem bunı hem anı iderler murâd şanemden māl-ı dünyâdur nitekim vecnübñî ve beniyyî en na‘büde’l-aşnām¹⁰¹⁹ âyetinüñ tefsîrinde ba‘zı ehl-i tefsîr böyle dimişlerdür ve şamed-nişinden murâd ehl-i taşavvufdur nitekim Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm buyurmuşdur *men erâde en yeclise ma‘a’llâhi felyeclis ma‘a ehli’t-taşavvufi*¹⁰²⁰ pes mālā mā’il olma taşavvuf muḡâreneti ile diyen kimseye cevâb budur ki ‘ışḡ maḥallesinde hem bunı iderler ya‘nî ehl-i taşavvuf ile muşâḥabet iderler hem anı iderler ya‘nî mālā meyl iderler ḥayrâta şarf içün ki Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm buyurmuşdur *ni‘me’l-mālu’ş-şaliḥu fî yedü’r-reculi’ş-şaliḥi*¹⁰²¹*

¹⁰¹⁹ *وَاجْتَنِبِي وَبَيِّ أَنْ تَعْبُدَ الْأَصْنَامَ* Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!" (Kur’ân, İbrâhim 14/35).

¹⁰²⁰ *مَنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ التَّصَوُّفِ* Kim Allâh ehli ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun. (Hadîs)

¹⁰²¹ *نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ فِي يَدِ الرَّجُلِ الصَّالِحِ* Sâlih bir kimsenin elinde bulunan helâl ve faydalı mal ne güzeldir. (Hadîs), İbn-i Hanbel, IV, 202.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

‘Āşık oldur yārine cānın ve mālın bezl ide

Cānı tenhā bezl-i ḥod yārin olur bī-iḥtiyār

(5) Guftem hevā-yı meygede ğam mī-bered zi-dil

Didüm meyḥāne hevāsı ğam giderür gönülden

Guftā hoş ān kesān ki dilī şādmān kunend

Didi hoşdur ol kimseler ki bir gönül feraḥ iderler murād meyḥāneden ḥānḳāh u mevzu‘-ı ‘ışkdur ki anda ğam-ı dünyā olmaz ve anda olanlar gelenüñ gönlini şād idüp zātını mesrūr iderler

(6) Guftem şarāb u ḥırқа ne āyīn-i mezhebest

Didüm şarāb u ḥırқа āyīn-i mezheb degüldür

Guft in ‘amel be-mezheb-i pīr-i muġān kunend

Didi bu ‘ameli pīr-i muġān mezhebinde iderler murād şarābdan ‘ışk-ı İlāhidür ve ḥırқadan libās-ı şūfidür bu ikinüñ cem‘ i şeyḥ-i ehl-i ḥāl āyīnidür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Ḥırқа-püş u bāde nüş olmak didüm mezheb degül

Didi cem‘ i bunlaruñ pīr-i muġānuñ dīnidür

(7) Guftem zi-la‘ l-i nüş-lebān pīr-rā çi sūd

Didüm tatlu ṭudaqlaruñ la‘ linden pīre ne fā‘ide

Guftā be-būse-i şekerīneş cevān kunend

Didi şekere mensüb buse ile yigit iderler murād nüş-ı lebāndan vā‘iz ü şeyḥ ve mürşid-i tarikat mulakḳin-i tevbe vü inābetdür pes pīre tevbe itdirüp buse-i şīrīn ile et-tā‘ibü mine‘z-zenbi kemen lā zenebe lehu¹⁰²² mücebince cevān-ı bī-günāh iderler

(8) Guftem ki ḥ‘āce key be-ser-i ḥacle mī-reved

Didüm ḥ‘āce kaçan gerdek ḥāne başına gider [ḥacle fethateyn ile gerdek ḥāne ma‘ nāsınadur bunda sükün-ı cim ile okunur vezn içün]

Guftā seḥer ki Müşterī vü meh-ḳırān kunend

Didi seḥer ki Müşterī ve māh-ḳırān ideler murād su‘ālden ḥ‘āce ḥalvete girmek ne vaḳt münāsib idügin istiġsārdur ve cevāb oldur ki kaçan ḳamer Müşterī ile muḳārene ḳılsa ‘ilm-i nücum ḥükmünce iyüdü ‘ulemā vü ḳuzāt görmek ve muṭālebāt-ı şer‘ iye lācerem ol vaḳt ḥalvet-i şaḥīḥe ḥübdur [murāda naḳar murād-ı ‘ibādet ḥalvetidür]

(9) Guftem du‘ ā-yı devlet-i tu vird-i Ḥāfızest

Didüm senüñ du‘ ā-yı devletüñ Ḥāfızuñ virdidür

¹⁰²² الثَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi*, c. 2, s. 709, Hadis No: 4250.

Guft īn du‘ ā melā’ik-i heft āsmān kunend

Didi bu du‘ ā yidi gōk melekleri iderler murād budur ki benüm derdüm zikru’llāhdur cānib-i qudsden cevāb budur ki zikr ü tesbihi *yüsebbihūne bi-ḥamdi rabbihim lā-yeftürūne*¹⁰²³ ḥasebince sem‘ -i semavāt melekleri iderler

VELEHU EYŻAN [G.135]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Ğulām-ı nergis-i mest-i tu tācdārānend

Senūñ mest gözünññ kulu pādşāhlardur [*nergis* ‘ayn u ‘ayn-ı zāt-ı şey’ vü mevşūf-ı muḥabbetdür pes murād mestür olandur]

Ḥarāb-ı bāde-i la‘l-i tu hūşyārānend

Senūñ la‘lün şarābınñ ḥarābı ayıqlardur murād muḥātabdan ḥazret-i Ḥaḫdur lācerem anuñ muḥabbet ile mevşūf olan zātınñ kulu pādşāhlardur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Der-ḥarīm-i melekūteş ne-buved cāy-ı nişest

Pādşāhān-ı cihān-rā be-cüz ez-şaf-ı ni‘al

ve anuñ ‘ışkı mesti olanlar ayıklar ve ‘ākillerdür [bāde-i ‘ışkdur ve ḥarāb-ı mestdür]

Kıt‘a

+++ / +-+ / +-+

Çün be-dünyā mī-kuned ‘aql-ı ma‘ āş] [M175a] (1)

‘Ākilān güyend mestī ḥoşterest¹⁰²⁴

Ḥod-perestī ḥīred ez-emvāl u cāh (2)

Nistī vü Ḥaḫ-perestī ḥoşterest

(2) Güzār kun çü şabā ber-benefşezār u be-bīn

(3) *Uğra şabā gibi benefşelige ve gör ki*

Ki ez tetāvül-i zülfet çi sügvārānend

¹⁰²³ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak! Melekler de Rablerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur’ân, Şûrâ 42/5) ; Arş’ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O’na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler). (Kur’ân, Mü’min 40/7); Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş’ın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve "âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denilmiştir. (Kur’ân, Zümer 39/75)/ لَا يَفْزَعُونَ Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz (Allah’ı) tesbih ederler. (Kur’ân, Enbiyâ 21/20).

¹⁰²⁴ ‘Ākilān kelimesi itibariyle yeniden M nüshası üzerinden okuma yapılmıştır. Bu kısım son varağın numaralandırması değiştirilmeden devam ettirilmiş ve başlangıç sayfası 175a olarak kaydedilmiştir.

(4) *Ki senüñ zülfüñ te‘addisinden ne mâtemlülerdür* murād gayb-ı hüviyyet (5) şu‘ûbetinden kebûd-püş u kerd-e-fgendeler çokdur (6) dimekdür [zamm-ı sîn ve zamm-ı kâf-ı ‘Acemî ile yaslu ma‘nâsinadur]

(3) **Tü-râ şabâ vü merâ âb-ı dîde şud ğammâz**

Saňa şabâ ve baňa göz yaşı (7) oldı ğammâz

Ve ger ne ‘âşık u ma‘şûk râzdârânend

Yohsa ‘âşık (8) u ma‘şûk râz dutıcılardur murād muhâtabdan hâzret-i Hâkdur ki anuñ (9) âşarı ve feyezanı ve sâlik ‘âşıkun dîde-i giryânı ‘ışk-ı râz-ı nihânı (10) efşân iderler

(4) **Ne men ber-ân gül-i ‘arız ğazel serâyem u bes**

Yalñuz ben ol gül-i (11) ‘arıza ğazel ırlamazam ancağ

Ki ‘andelîb-i tu ez-her taraf hezârânend

(12) *Ki senüñ bûlbülün her taraftan biñlerdür* murād zâkirün keşretin beyândur (13)

(5) **Zi-zîr-i zülf-i düta çün güzer kunî binger**

İki kat zülf altından çün (14) geçesin nazar kılar

Ki ez-yemîn ü yesâret çi bî-ğarârânend

Şağundan (15) ve şolundan ne bî-ğarârlardur ya‘nî çokdur murād gayb-ı hüviyyetden (16) ‘uşşâkun keşretin zikrdür

(6) **Naşîb-i mâst behîşt ey Hudâ-şinâs (17) be-rev**

Bizüm naşîbimizdür cennet ey Hudâ bilen kişi yûri

Ki müstaḥîk-i kerâmet (18) günâhkârânend

Ki ikrâma müstaḥîk olanlar günâhkârlardur murād şıfat-ı (19) mağfîret maẓharları ‘âşîlerdür dimekdür

(7) **Be-rev be-meygede vü çehre (20) erğuvânî kun**

Yûri meyḥâneye yüzi erğuvânî kıl

Me-rev be-şavma‘a (21) k‘ânçâ siyehkârânend

Varma şavma‘aya ki anda kara işlülerdür [M175b] (1) murād meyḥânedan mevzu‘-ı ‘ibâdet ve şevk ü hâlet kesb olınan maḳâmdur (2) ki anda varanların yüzleri aḳ u berrâk olur ve şavma‘adan murād (3) medresedür ki anda kâğız qaralarlar andan nehyden murād ‘ilmden maḳşûd-ı (4) ‘ameldür tesvîr-i evrâk degüldür dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Hoş ân ki rûy be-dâniş (5) çü mâh-ı gerdânend

Ne ân ki rûy-ı varağ-râ siyâh ger dânenend (6)

(8) **Tu destgîr şev ey peyk-i pey-ḥuceste ki men**

Sen destgîr ol ey izi mübârek (7) peyk ki ben

Piyāde mī-revem ü hemrehān süvārānend

Yayağ giderem ve yoldaşlar (8) *atlulardur* murād *peyk-i pey-ḥucesteden* şeyḥ-i kāmīl ve mürşid-i ṭarīqatdūr ki lācerem (9) aña kendünün ḡaʿf-ı ḥālīnde vesāʾir sālīkleriñ kuvvet ü kemālinden (10) şikāyet ü ḥikāyet ve ṭaleb-i iʿānet ider

(9) Ḥalāş Ḥāfız ez-ān zülf-i (11) tābdār mebād

Ḥāfızuñ ḥalāşı ol zülf-i tābdārdan olmasun

Ki (12) bestegān-ı kemend-i tu restgārānend

Ki senüñ kemendüñe bağlanmışlar kurtulmuşlardur (13) murād ḡayb-ı hüviyyete muḳayyed olmağı ṭalebdür ki anda bağılu olanlar ḳuyūd-ı (14) māsivādan kurtulmuşlardur baʿzı nüsaḥda maḥlaş beyti bu vāḳıʿ olmuş (15)

Zi-naḳş-ı çehre-i Ḥāfız hemī tüvān dīden

Ḥāfızuñ yüzi naḳşından görmek (16) *olur*

Ki sākinān der-i düst ḥaksārānend

Ki dost ḳapusı sālīkleri (17) *toprağa ḳarışmışlardur* murād ʿāşīḳ-ı şādīḳ ki bāb-ı dost muʿtekīfidür (18) yüzi türāb reng olur dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.136]

[Bu ḡazelüñ ebyātınıñ kelimātında vezn içün taḳdīm ü teʾḥīr vardır taḳdīr-i maʿnā tertīb-i elfāzı aʿlām ider]

[Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün]

(1) Semen-büyān ḡubār-ı ḡam (19) çü benşinend benşānend

Semen ḳoḳulular oturalar ḡam tozın teskīn (20) *iderler*

Perī-rüyān ḳarār dil çü bestizend bestānend

Perī-rūlar (21) *çün ʿinād ideler gönül ḳarārın alurlar* murād *semen-būylardan* [M176a] (1) *esmā vü şifātdur* ki ḳaçan anlardan revāyiḥ-i ḳalbde sākin ola teskīn-i ḡam (2) *iderler* ve *perī-rūylardan* murād tecelliyāt-ı İlāhiyye ve cezebāt-ı rahmāniyyedür ki anlardan (3) *hücüm u iḳdām olıcaḳ gönülden ḳarārı alup ʿāşīḳ-ı ṭālibi bī-ḳarār iderler* (4)

Beyt

+++ / +-- / +-- / +-

Çü ʿışḳ āmed ey ʿaḳl-ı ḥīz ü kurīz

Ki ḥāşāk ne-kuned be-āteş sitiz

(2) Be-fitrāk-ı cefā (5) dilhā çü ber-bendend ber-bendend

Cefā türkisi ile gönülleri ile çün bağlayalar (6) *kendüler bend üzre dururlar*

Zi-zülf-i ʿanberin cānhā çü bugşāyend bugşāyend

Zülf-i ‘anberinden (7) cānları çün açalar açılurlar murād kayd-ı ‘anberde olan kendüsi muḳayyed olup ‘ālem-i (8) ıtlāḳa düşen muṭlaḳu’l-‘inān olduğın beyāndur [Ba‘zı nüsaḥda mıṣrā‘-ı ṣānī böyle vāḳı‘ olmuş

Zi-zülf-i ‘anberin cānhā çü beṣṣānend beṣṣānend

Ya‘nī zülf-i ‘anberinden cānları çün silkelerler şavururlar]

(3) Be-‘ ömrü yek nefes bā-mā çü beṣṣānend berḥizend

(9) *Bir ‘ömrde bir nefes bizümle çün oturalar ḳalkarlar* ya‘nī çok muṣāḥabet itmezler
(10)

Nihāl-i şevḳ der-ḥātır çü berḥizend beṣṣānend

Şevḳ fidānın ḥātırda dikerler (11) çün ḳalkarlar ya‘nī gideler murād tecelliyāt-ı İlāhiyye müstemirre olmayup anuñ ‘aḳabince (12) şevḳ ḡālib olduğın beyāndur

(4) Zi-çeşmem la‘l-i rummānī çü mī-ḥandend mī-bārend¹⁰²⁵

(13) *Gözümden çün güleler la‘l-i rummānī yaḡdururlar* [ya‘nī kızıl ḳan gibi gözüm yaşı dökerler la‘l ki enār dānesi gibi āl u ābdār ola mergūbdur]

Zi-rüyem rāz-ı pinhānī çü mī-binend mī-ḥānend (14)

Yüzümden çün göreler rāz-ı nihānı okurlar murād cānib-i İlāhiden ḥande vü (15) müsā‘ade ḡālib olıcaḳ şevḳ ḡalebesinden ‘aynumdan dumū‘-ı la‘l-reng sāḳib (16) olup ve yüzümden esrār-ı İlāhiye zāhir olur dimekdür

(5) Sirişḳ-i ḡuşe-girān-rā çü deryābend duryābend

(17) İki lafz bile fetḥ-i dāl ile olıcaḳ evvelkisi aṯlamak ve ikincisi bulmaḳ ma‘nāsına olur (18) ma‘nā-yı mıṣrā‘ böyle demek olur ki *ḡuşe-girlerüñ gözi yaşın çün aṯlayalar* (19) *bulurlar yā bunuñ ‘aksi olur* [ikinci lafz zamm-ı dāl ile olıcaḳ ma‘nā demek olur ki ḡuşe-girlerüñ gözi yaşın bulurlarsa incü bulurlar]

Ruḥ-ı mihr ez-seḥer-ḥizān ne-gerdānend eger dānend

(20) *Yüzi seḥer ḳalkıcılardan döndürmezler eger bileler* murād ḡuşe-nişinleri ve seḥer-ḥizleri (21) medḥdür

(6) Devā-yı derd-i ‘āşık-rā kesī çün sehl pindārend

‘Āşıḳuñ derdi devāsını bir kimesne nice āsān şana [M176b] (1)

Zi-fıkr ānān ki der-tedbīr-i dermānend dermānend

Fıkrden anlar ki dermān tedbīrinde (2) dururlar ‘āciz ḳalurlar murād derd-i ‘āşıḳuñ dermānı sa‘b idüğün beyāndur (3)

(7) Çü Manşūr ān murād-ı ānān ki ber dārend ber-dārend

Manşūrilar gibi anlar ki berdārlardur (4) murādı ḳaldırırlar ya‘nī alurlar ki

Bā-in derd eger der-bend-i dermānend der mānend

(5) Lafz-ı bend sükūn-ı dāl iledür ma‘nā budur ki *bu derd ile eger bendde ḳalalar dermānlu* (6) *dururlar* murād derd-i İlāhī bendinde ḳalanlardur derde dermān olanlardur dimekdür (7)

¹⁰²⁵ Derkenārda *mī-bārend* ifādesine karşılık olarak *mī-rizend* kelimesi bulunmaktadır

(8) Der-ân hâzret çü müştākān niyâz ârend nâz ârend

Ol hâzretde çün müştâklar (8) niyâz getürelere nâz getürelere yâ zâr degüllerdür

Ber-în dergâh Hâfız-râ çü mî-h'ânend (9) mî-rânend

Bu dergâhda Hâfızı çün okuyalar sürerler murâd kendünün (10) nuhûset-i tâli' atdan ve kemâl-i kurbet tahşil itmeginden şikâyetdür (11)

VELEHU EYŻAN [G.137]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Şarâb-ı bî-ğış u sâķi-i hoş dü dâm-ı rehend

Çirksüz (12) şarâb ve hûb sâķi yoluñ iki ağı dururlar

Ki zîrekân-ı cihân ez-kemendişân (13) ne-rehend

Ki cihânuñ zîrekânları bunların kemendinden kurtulamazlar (14) murâd budur ki 'ışķ-ı İlâhî ki şâf u bî-riyâ ola ve vâ' iz ü şeyh (15) ki hûb u hoş-edâ ola zekî olanları dutup sâlik-i tarîkat (16) iderler yâ şarâb-ı şâfi vü sâķi-i maḥbûb sülûka mâni' dūr dimekdür (17)

(2) Mer erçi 'aşıkam u rind ü mest ü nâme-siyâh

Ben egerçi 'aşığın (18) ve rind ü mest ü nâme-siyâhın

Hezâr şükr ki yârân-ı şehr bî-gunehend

Biñ (19) şükr ki şehr yârânı günâhsuzlardur murâd kendünün kuşur u noḡşânına i' tirâf (20) idüp sâ'ir sâliklerin 'ışmetin zıkr itmekdür yâ sâ'ir yârân daḡi bencileyindür (21) diyü ta' rîz idüp laṭife tarîķi ile ta' bîrdür

(3) Kadem menih be-ḡarâbât cüz be-şarṭ-ı edeb

[M177a] (1) Ayaḡ ḡoma ḡarâbâta edeb şarṭından ḡayrı ile

Ki sâlikân-ı dereş maḡremân-ı (2) pādşehend

Ki anuñ ḡapısı sâkinleri pādşâh maḡremleridür murâd ḡarâbâtdan (3) ḡanḡâh u küşe-i ' ibâdet ü ferâḡatdür ki anda ' imâret-i dünyâ yokdur lâcerem (4) anda gelen edeb ile gelmek gerek ki dervişler muşâḡib-i ḡazret-i Ḥaḡ dururlar (5) ki ünsi anuñla itmişlerdür

(4) Cefâ ne şive-i dervîşiest u râh-revî

(6) cefâ dervîşlik ve râh-revlik şivesi degüldür [râh-rev yol gidici dimekdür ve bunda ḡarf-i yâ maşdariyyedür yola gidicilik demek olur]

Biyâr bâde ki in sâlikân (7) ne merd-i rehend

Getür şarâbı ki bu sâlikler yol yeri degüllerdür murâd budur ki (8) dervîş ü sâlik olan kimseye cefâ itmemek gerek anlar ki câfidür anlara (9) şarâb-ı şâfi ya' nî ' ışķ-ı İlâhî içürüp ıslâḡ itmek gerek

(5) Me-kun ki kevkebe-i (10) dilberî şikeste şeved

İtme ki dilberlik ' aḡameti ve keşreti şınmıḡ olur

Çü bendegân (11) be-gurizend ü çäkerân be-cehend

Çün kullar kaçalar ve hizmetkârlar şıçrayalar (12) murâd budur ki şeyh ü muhtedâ sâlik-i tâlibi rıfık ile dutmak gerek (13) ve riyâzette ziyâde ‘iffet ü tağlîz itmemek gerek ki taḥammül itmeyüp (14) karar itmeyeler

(6) Me-bîn ḥaḳîr gedâyân-ı ‘ışk-râ k’in kavm

Ḥaḳîr görme ‘ışk (15) *gedâların ki bu kavm*

Şehân-ı bî-kemer ü ḥusrevân-ı bî-kulehend

Kuşaksız (16) *şâhlar ve külâhsız ḥüsrevlerdür* murâd sâlik-i tarîkat ve tâlib-i ḥaḳîkat (17) olanlar *el-mülûkû taḥte’l-eṭmârî*¹⁰²⁶ ḥasebince korku şâḳksız ve tâcsız (18) pâdşâhlardur

(7) Be-hûş bâş ki hengâm-ı bād-ı istiğnâ

‘Akl ile ol (19) *ki istiğnâ yili vâktinde*

Hezâr ḥürmen-i tâ‘at be-nîm cov ne-nihend

Biñ (20) *tâ‘at hizmetini yarım arpayı kırmazlar* murâd budur ki keşret-i (21) ‘ibâdete mağrûr olmamak gerek zîrâ Cenâb-ı kibriyâ izhâr-ı istiğnâ idicek [M177b] (1) çokluk tâ‘at yarım arpa kıdrince kırmaz ve ol mîqdâr i‘tibâr olunmaz (2)

(8) Ğulâm-ı himmet-i dürdî-keşân-ı yek-rengem

Şarābuñ pūsesin çekene yek-reng olanlaruñ (3) *himmeti kılyın*

Ne ân gürûh ki ezraḳ-ı ridâ vü dil-siyehed

Ol cemā‘at degül (4) *ki gök ridālu ve kara gōñüllüdür* murâd merâret-i riyâzete şabr iden (5) ehl-i tâ‘atüñ himmeti kılyın ki anlar zamâne şûfîleri gibi tağyîr-i libâs (6) idüp kalbi siyâh degüllerdür demekdür

(9) Cenâb-ı ‘ışk bülendest himmeti Ḥâfız

(7) *‘İşk cenâbı yücedür bir himmet Ḥâfız*

Ki ‘âşîkân reh-i dün-himmetân (8) be-ḥod ne-dihend

‘Āşîklar dün-himmetlere kendülere yol virmezler murâd budur ki (9) *‘uluvvu’l-himmeti mine’l-îmân*¹⁰²⁷ ḥasebince tâ‘atde himmet-i ‘âliyye gerek ki zümre-i ‘âşîka (10) mülâkât u loḥûḳ müyesser ola

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

‘Ālemi geşt eyleyüp ey evliyâyı (11) isteyen

Evliyâdan olmayanlar evliyâyı bulmaz

VELEHU EYŻAN [G.138]

[Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün]

¹⁰²⁶ الملوك تحت الاطمار Asıl krallar eski elbiseleri giyenlerdir. (Diğer Arapça İbâreler).

¹⁰²⁷ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliği îmandandır.

(1)Çi mestîst (12) ne-dānem ki reh be-mā āverd

Ne meslikdür bilmezem ki bize yol getürdi

Ki būd sāķī (13) vü in bāde ez-kücā āverd

Kim idi sāķī vü bu şarābı kıanden getürdi murād (14) vāķı‘ olan cezbe-i İlāhiye zıkr ü bā‘ iş olan mürşidi istifsārdur (15)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çünān be-būy-ı tu āşüfteem be-rūy-ı tu mest

Ki nistem (16) ħaber ez-her ki der-dü ‘ ālem hest

(2)Çi rāh mī-zened ān muṭrıb-ı maķām-şinās

(17) *Ne yol urur bu maķām-şinās muṭrıb*

Ki der-miyān-ı ġazel kıavl-i āşnā āverd

(18) *Ki ġazel ortasında āşinā kıulın getürdi* murād *muṭrıb*dan şevķ (19) virüp feyż irişdürendür bunda murād şı‘r-i mecāzī şüretinde (20) kelām-ı ħaķıķī fehvāsın ibrāz idi (21) mecāzda olanların yolın urup [M1 78a] (1) *ħaķıķate da‘vet ideni taķşındür*

(3)Şabā be-ħoş-ħaberī hüdhüd-i Süleymānest

(2) *Şabā ħoş-ħaberlik ile Hüdhüd-i Süleymāndur* [Hüdhüd ü Melik-i Sebā kıışşası yukarıda tafşıl olunmışdur]

Ki müjde-i ıarab ez-gülşen-i (3) Sebā āverd

Ki şenlik müjesin Sebā gülşeninden getürdi murād feyż-i seķeri (4) ‘ālem-i gülşen-i fażl-ı Ĥaķdan irād itdüġi feyezan-ı istiķşānıdır

(4)Tu nız (5) bāde be-ķeng ‘ār u rāh-ı şaķrā ġır

Sen daķı şarābı ele al şaķrā yolın dut

Ki murġ-ı (6) naġme-serā sāz-ı ħoş-nevā āverd

Ki ır ırılavıcı kıuş ħoş-nevā sāz sāz (7) getürdi murād vā‘ iz ü mürşid-i ‘ālem-i İlāhıden ma‘ārıf-i ħaķıķat söyleyiceķ (8) sālİK-i ıalıb daķı ‘ıřķ-ı İlāhı nüş itmek içün şaķrā-yı ferāġate teveccüh itmek (9) gerek dimekdür [lafz-ı *naġme-serā vaşf-ı terkıbıdır* ve şıfat-ı murġdur ħoş-nevā daķı vaşf-ı terkıbıdır ve şıfat-ı sāzdur ve *nevā* bunda maķām-ı şadā ma‘nāsına olmaķ münāsıbdür]

(5)Resıden-i gül ü nesrın be-ħayr-ı ħübı bād

Külün ve nesrınün irişmesi (10) *güzellik ħayrı ile olsun*

Benefşe şād u keş āmed semen şafā āverd

Benefşe (11) *şād u güzel geldi semen şafā getürdi* murād *gülden* keşfdür ve *nesrın*den (12) kıalb beyāzıdır ve *benefşeden* gice ve *semenden* gündüzdür lācerem çün (13) gice ħüb ve gündüz şafā-āmız olup feth ü sepıdı-yı dil zāķir ola (14) mübārek bād içün du‘ā lāzımdur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Ġanīmetest şafā-yı zamān (15) u luṭf-ı ḥabīb

Çü dest mī-dihed inhā du‘ā biyāyed kerd

(6) Dilā çü ğoca (16) şikāyet zi-kār-ı beste me-kun

Ey gönül ğonca gibi bağlanmış işden şikāyet (17) itme

Ki bād-ı şubḥ nesīm-i giriḡgüşā āverd

Ki şabāḥ yili düġüm açımı hoş (18) koḡulu yil getürdi murād feyz-i seḡerī ḡallāl-i müşkilāt olup feth-i (19) bāb kılduġın beyāndur

Beyt

---/+---/+---/+---

Büy-ı bahār mī-demed in yā nesīm-i şubḥ (20)

Bād-ı behişt mī-güzer ü yā peyām-ı düst

(7) ‘İlāc-ı za‘f-ı dil-i mā kirişme-i saḡīst

(21) *Bizüm ḡalbimüzün za‘finun ‘ilācī sāḡīnün gözi ucı ile naḡarıdur* [M178b] (1)

Biyā zi-ser ki ṭabīb āmed ü devā āverd

Ḳaldur başı kī ṭabīb (2) geldi devā getürdi murād sāḡīden mürāren ma‘lūm olan şevḡ ü (3) zevḡ virendür ol ki mürīdlere iltifāt ide anlara ḡuvvet-i ḡalb (4) gelüp mücāhedeye iḡdām bā‘iş olur

(8) Mürīd-i pīr-i muġānem zi-men me-renc (5) ey şeyḡ

Pīr-i muġānuñ mürīdiyem benden incinme ey şeyḡ

Çirā ki va‘de tu kerdiyyi (6) vü ü be-cā āverd

Niḡün ki sen va‘de eyledün ol yerine getürdi (7) murād *pīr-i muġāndan* sābıḡan ma‘lūm olan ḡarāret ü ḡālet virendür (8) ve şeyḡden murād şüret-i şeyḡīdür ki ben seni ḡazret-i Ḥaḡḡa vāşıl (9) ideyin diyü va‘de ider ammā ol va‘di pīr-i muġān yerine getürür (10)

(9) Be-teng-çeşmī-i ān Türk-i leşkerī nāzem

Ol ‘askerī maḡbūbuñ ḡırşından (11) kıvanurum

Ki ḡamle ber-men-i dervīş-i yek ḡabā āverd

Ki ben bir ḡaftanlu (12) dervīşe ḡamle getürdi murād *Türk-i leşkerīden* şıfat-ı hidāyet ve cezb-i (13) ‘ināyetdür ve anuñ celb-i ‘ibāda vü cezb-i ‘uşāta raġbeti (14) nihāyetdedür ki ben libās-ı ṭā‘atden ‘üryān olup hemān cāna imān (15) lābisi olan faḡīre daḡı ḡaşd ider

Beyt

---/+---/+---/+---

Celb itdi ḡalbi (16) şavbına irüp ‘ināyeti

Ḥaḡḡuñ ‘uşāta böyle olur her hidāyeti (17)

(10) Felek gulāmī-i Hāfız künün be-ṭov^ʿ kuned

Felek Hāfızuñ kulluğın (18) *şimdi ihtiyār ile ider*

Ki ilticā be-der-i devlet-i şümā (19) āverd

Ki sığınmağı sizūñdür devletūñize getürdi (20) *murād der-i devletden dergāh-ı*
Hākdur her kimse ki (21) *ol bāba ilticā ide felek aña hizmet ider* [M179a] (1)

VELEHU EYŻAN [G.139]

[Fe^ʿ ilātün Fe^ʿ ilātün Fe^ʿ ilātün Fe^ʿ ilün]

(1) Hasb-i hālī ne-nüviştī vü şud eyyāmī çend

Bir beyān-ı hāl yazmaduñ (2) *bir niçe eyyām oldı* [lafz-ı hasb feth-i hā ve sükün-ı sîn ile bir niçe ma^ʿnāya gelür yiter ve ancak ve şaymak ve vāqı^ʿ-ı hāl ve beyān-ı ahvāldür bunda ma^ʿnī-i āhır münāsibdür]

Maḥremī kū ki firistem be-tu peygāmī çend

Bir maḥrem kanı ki gönderirem (3) *saña bir niçe haber* murād bundan bir yār dūr olup mektüb göndermedüğünden bī-ḥuzūr (4) olup andan şikāyet ider meger ol kimse sālīk-i ṭarīkat imiş anı (5) ḥuzūrından da^ʿ vete muḥaddime baş idüp dir

(2) Mā be-dān maḥşad-ı ā^ʿ lī ne-tüvānem resid

(6) *Biz ol maḥşad-ı ā^ʿ līye irişmege kâdir olmazuz*

Hem meger pīş nihed luṭf-i şümā gāmī (7) çend

Meger sizūñ luṭfuñuz ile vuḳūya bir kaç adım murād bundan rindāna da^ʿ vetdür ki (8) nitekim bir ^ʿārīf bir yārūñ da^ʿ vetinde dimiş

Ḳıṭ^ʿ a

+ --- / + --- / + ---

Ne-dāred meclis-i mā bī-tu nūrī (9)

Egerçi nīst meclis der-ḥūr-ı tu

Çi fermāyī çi gūyī maşlaḥat çīst (10)

Tu āyī nezd-i mā yā mā ber-tu

(3) Çü mey ez-ḥam be-sebū ref^t ü gül efkend niḳāb

Şarāb (11) *çün küpden destiye gitdi ve gül niḳāb atdı* ya^ʿ nī ref^ʿ -i ḥicāb itdi (12)

Furşat-ı ^ʿıyş nighedār u be-zen cāmī çend

Furşat ^ʿıyşı şakla ya^ʿnī (13) *fevt eyleme ve ur birkaç kadeḥe* ya^ʿ nī birkaç kadeḥe doḳın murād *meyden ^ʿışk-ı* (14) *İlāhīdür ve ḥamdan* murād şeyḥdür ve *sebūdan* murād mürīddür ve gül ref^ʿ -i niḳāb itmekden (15) murād keşf-i feyẓdür lācerem ol kimseye bu zevḳ furşatı fevt olmasun (16) gel sen de bir miḳdār zevḳ-i feyẓ kıl dir

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

[Cām ile rūşen olur ḥāne çün ola ḳarañu

Şākiyā biz de doķınsaķ n'ola ol cāmlara]

(4) Kānd-i āmīhte bā-gül ne 'ilāc-ı dīl-i māst

(17) *Gül ile ķarışmış şeker ya'nī gül-şeker bizüm gön̄lümüzün 'ilācı degüldür*

Būse-i (18) çend ber-āmiz be-duşnāmī çend

Bir kaç buse ķarışdur bir kaç sevmegün ile murād (19) saña mülāķat idicek şeyh ta'lim-i 'amel-i riyāzet eyleyüp gāh lezzet-i (20) şöhet gāh zücret-i riyāzet devā-yı ķalb-i mariz olur dimekdür

(5) Zāhid (21) ez-kūçe-i rindān be-selāmet be-güzer

Ey zāhid rindler halkasından selāmet [M179b] (1) eyle geç

Tā harābet ne-kuned şöhet-i bed-nāmī çend

Tā seni harāb itmeye bir kaç bed-nām (2) şöhet-i murād muhātab ola zāhiden zāhid-i huşkdur ki 'aşıķ meşreb ü melāmiyye (3) mezheb olanlar ile şöhet idicek eş-şöhet mü 'eşşerete¹⁰²⁸ hasebince anların ahlāķı (4) sirāyet idüp şüret ü nām-ı zühd bozulur

(6) 'Ayb-ı mey cümle be-gufti hünereş (5) nız be-gü

Şarābuñ 'aybını cümle didün hünereñ daķi di

Nefy-i hikmet me-kun ez-behr-i (6) dīl-i 'āmī çend

Nefy-i hikmet itme bir kaç 'āmuñ hātırı için murād budur ki 'ışķ-ı (7) Hāķķı zemm idersin ki terk-i mürādāt u mūcib-i ihtilāl-i mizāc ve bā' iş-i fakr u (8) ihtiyācdur diyü hünereñ daķi zıkr kıl ki mūcin-i ıslāh-ı nefis ve def'-i fedāddur (9) ve bā' iş-i vuşul Hāķ ve taşfiyet-i fu'āddur anuñçün dir

(7) Ey gedāyān-ı harābāt (10) Hudā yār-ı şümāst

Ey meyhāne fakirleri Allāh sizün yārūñizdür

Çeşm-i in'ām me-dārīd zi-en'āmī çend

(11) *İn'ām u ihşān gözin dutmañ ya'nī kerem ricā itmeñ bir kaç dört ayaklu (12) hayvāndan murād hānķāhda olan fuķarāya penddür ki çün ķurbet-i Hāķ hāşıl (13) itmişüzdür aġniyā-yı 'avām ki en'ām meşābesinde dururlar anlardan en'ām (14) ricā itmeñ*

(8) Pīr-i meyhāne çi hoş guft be-dürd-keş-i h'ış

Meyhāne pīri (15) ne hoş didi kendü pūse çekenine

Ki me-gü hāl-i (16) dīl-i sūhte bā-hāmī çend

Ki dime yanmış gönül hālini (17) bir kaç hāma murād pīr-i meyhāneden şeyh-i hānķāhdur pūse (18) çekiciden murād riyāzet çeken sālīkdür aña hūb pend (19) budur ki ķalb-i mütēharriķ hālini hāmlara dimemek gerek

Beyt (20)

-+---/-+---/-+---

¹⁰²⁸ الصبحة مؤثرة Dostluk etkilidir. (Diğer Arapça İbâreler)

Der-ne-yābed hāl-i puhte hîç hām

Pes sühan kütāh bāyed ve's-selām (21)

(9) Hāfız ez-şevk-i ruḥ-ı mihr-fürüg-ı tu be-sūht

[M180a] (1) Hāfız senūñ güneş nūrlandırıcı ruḥuñ şevkinden yandı (2)

Kām-kārā nazārī kun sūy-ı nā-kāmī çend

Ey murād işlü bir nazār kııl bir kaç nā-murād (3) cānibine murād muḥātabdan yā ma' şük-ı ḥaḳīkīdür yā mürşid-i tarīkatdur (4)

VELEHU EYẒAN [G.140]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Demī bā-ğam be-ser burden cihān yekser nemī-erzed

Bir nefesi ğam ile başa (5) iletmek bir uğurdan cihān degmez murād budur ki māl u mülke mālīk olmaḳ ğamsız olmaz (6) lācerem bir demi ğam ile geçürmek götüri cihān degmez

Beyt

++--/++--/++--/++--

Dilā ferāğat u rindī (7) zi-pādşāhī bih

Demī ferāğat-ı ḥātır zi-her çi ḥ'āhī bih

Be-mey befrūş delḳ-i ḥod k'ez-ın (8) bihter nemī-erzed

Şarāba şat kendü ḥırkañı ki bundan yigrek degmez murād bunda (9) ḥırkadan vücūd libāsıdur lācerem anı 'ışḳ-ı İlāhīye şatup şevāb-ı āḫiret (10) taḥsīl itmek gerek ki aña bundan yeg behā olmaz

(2) Diyār-ı yār merdem-rā muḳayyed mī-kuned verne

(11) Yār diyārı kişi muḳayyed ider yoḥsa

Çi cāy-ı Fārs k'in miḥnet cihān yek-ser nemī-erzed (12)

Ne 'Acem yeri ki bu miḥnet getüri cihān degmez murād budur ki ḥubbu'l-vaṭani (13) mine'l-īmānī¹⁰²⁹ ḥasebince diyār-ı yārimüze muḥabbet idüp terk-i diyār idemezüz (14) vālā bu ḥiḥnet ki 'Acem diyārında çekerin ne bu diyār getüri dünyā degmez

Beyt (15)

++--/++--/++--/++--

Sa' diyā ḥubb-ı vaṭan gerçi ḥadīşist şaḫīḥ¹⁰³⁰

Ne-tevān merd be-saḫtī ki men in cā zi-adem (16)

(3) Be-kūy-ı mey-fürüşāneş be-cāmī ber-nemī-girend

¹⁰²⁹ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmāndandır. (Hadīs) Kaynak Kitap: es-Sagānī, Mevzūat; Hadīs No: 81. Bu hadīsın sahih olup olmadığı hususunda çeşitli görüşler mevcuttur.

¹⁰³⁰ Sa'di-i Şirāzī, Dīvān-ı Eş'ār, Gazel: 371.

Şarāb şatıcılar mahallesinde bir kadehe dutmazlar ya' nī seccādeyi şarāb şatanlar mahallesinde bir kadehe (17) almazlar ol kadar kıymete dutmazlar [*fūrūşāneş* lafzında olan zāmir mışrā' -ı şānī evā' ilinde olan seccādeye rāci' dūr]

Zihī seccāde-i takvā ki yek sāgar nemī-erzed

(18) *Āferīn seccāde-i zühde ki bir kadeh degmez* murād ta' līm-i ' ışk-ı İlāhī idenler zühd-i huşkı (19) ve riyā vü za' fını bir ' ışk u şıdka almazlar dimekdür

(4) Raķībem serzenişhā kerd k'ez-īn (20) bāb ruḥ ber-tāb

Raķīb baña başda kaķmaķlıklar eyledi ki bir kıpudan yüz döndür (21) ya' nī raķīb baña yār kıpısından yüz döndür diyü tevbihler eyledi

Çi üftād [M180b] (1) īn ser-i mā-rā ki ḥāk-ı der nemī-erzed¹⁰³¹

Ne düşdi bu bizüm başımuza ki kapa toprağı (2) *degmez* murād *raķīb*den ehl-i dünyā ve erbāb-ı hevādur ki sālīk-i tarīkat olup (3) bāb-ı Ḥaķda olana ta' n idüp andan men' eyleyüp ol bābda türāb (4) olmağa māni' olurlar

(5) Be-şüy-ı īn delķ-i dil-tengī ki der-bāzār-ı yek-rengī

Bu gönül (5) *tarlığı hırkasın ki yek-renglik bāzārında*

Murakķa' hā-yı gūn-ā-gūn mey-i aḥmet nemī-erzed (6)

Dürlü dürlü hırkalar kızıl şarāb degmez murād bundan ehl-i dünyāya (7) penddür ki giyikleri ḥāzır libāslar gönül tarlığı hırkasıdur ki anı giyenlerüñ (8) gönli tar olur ğam-ı dünyā ile lācerem anı pāk idüp gidermek gerek ki şafā-yı (9) kalb olan bāzārda dürlü dürlü libāslar bir şāfi ' ışk-ı İlāhiye degmez ki (10) anuñ ğamı çokdur bunuñ ol kadar yokdur

(6) Bes āsān mī-nümüd evvel ğam-ı deryā (11) be-büy-ı sūd

Niçe āsān görindi evvel deñiz ğamı ıssı koķusı ya' nī ol (12) ricā ile

Çü vādidīm īn tūfān be-şad gevher nemī-erzed¹⁰³²

Çün girü gördük (13) *bu tūfān yüz gevher degmez* murād ğam-ı cān çok māl degmez dimekdür (14)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Ġam-ı dünyā me-nih ber-gerden-i cān

Dilā çendān ki çendānī ne-yerzed

(7) Şükūh-ı tāk-ı (15) sulṭānī ki bīm-i cān der-ū dercest

Sulṭānlık tākı heybeti ki cān koķusı (16) *anda gizlüdür*

Külāh-ı dilkeşest ammā be-terk-i ser nemī-erzed

Gönül çekici külāhdan (17) *ammā baş terkinde degmez* murād tāk-ı salṭanata gönül mā' il olur ammā baş (18) gitmek ḥavfina degmez dimekdür

¹⁰³¹ *Ḥāk-ı der nemī-erzend* ifādesi derkenārda *yek efser nemī-erzed* şeklindedir.

¹⁰³² Derkenārda bu mısra şu şekildedir: *Ġalaṭ guftem ki yek mūçeş be-şad gevher nemī-erzed*

(8) Tü-rā ān bih ki rüy-ı ħod zi-müşākān be-püşānī

(19) Saña ol yegdür ki kendü yüzünü müşākılardan örtesin

Ki şāhiyy-i cihān (20) yek-serġam-ı leşker nemī-erzed¹⁰³³

Ki getüri cihān şāhlığı leşker ġamına degmez murād bundan (21) şeyh olana penddür ki mürīd ü muĥibb ü müşāk u ‘āşık teksirinde olmayup anlardan ‘uzlet [M181a] (1) ü ħalvet ihtiyār itmek ulıdur ki ġam-ı eĥibbā vü etibbā‘ riyāsetinden (2) ziyāde belādur

(9) Çü Ĥāfız der-ķanā‘ at kūş v’ez dünyī-yi dūn bügzer

Ĥāfız (3) gibi ķanā‘ ata duruş ve dünyā-yı dūndan geç

Ki yek cov minnet-i dūnān (4) be-şad men zer nemī-erzed

Ki bir arpa dūnlar minneti ya‘nī arpa ķada dūnlaruñ (5) minnetin çekmek yüz baţman altun degmez murād faķr ile ķanā‘ at itmek (6) ulıdur māl-ı keşir içün minnet-i ķalīl çekmeñden dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Devlet-i (7) dünyāyı çok gördüm velikin görmedüm

Faķr u ‘uzletde olan ehl-i ķanā‘ at (8) rāĥatın

VELEHU EYŻAN [G.141]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Dilem cüz mihr-i meh-rüyān ĥarīķī ber nemī-gired¹⁰³⁴

Benüm gönñlüm (9) meh-rūlar mihrinden ġayrı bir ĥarīķ ihtiyār itmez

Zi-her der-mī-dihem pendeş (10) velīken der-nemī-gired

Her bābdan naşīĥat virürem velīken eşer itmez (11) murād mih-rūlardan esmā vü şifātdur ki ķalb-i ĥalib aña muĥibb olup (12) andan ġayrı ĥarīķ dutmaz ve andan a‘ rāż itmek naşīĥati aña (13) eşer itmez

Beyt

--+--/-+--/-+--

Ān ĥayālātī ki dām-ı evliyāst

‘Aks-i meh-rüyān (14) būstān-ı Ĥudāst

(2) Biyā ey sāķi-i gül-ruĥ biyāver bāde-i rengin

(15) *Gel ey gül yañaklu sāķi getür şarāb-ı rengini*

Ki nakşī (16) der-ĥayāl-i mā ez-in ĥoşter nemī-gired

¹⁰³³ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: *Ki şādiyy-i cihā-girī ġam-ı leşker nemī-erzed*

¹⁰³⁴ (Derkenār) Taķtī‘ i ġazel-i sābık gibidür.

Ki bir naķş bizüm hayālimüzde bunda (17) hoşraķ dutmaz murād sāķiden sābıķan ma' lūm olandur ve şarāb-ı (18) renginden murād ma' ārif-i gūn-ā-gūn ve eşnāf-ı fūnūndur ki tālibūñ (19) hayālinde bundan yigrek nesne qarār itmez ba' zı nūsaķda bu beyt (20) vāķı' olmış

Hudā-rā ey naşihat gū hadīs ez-ḥaṭṭ-ı sāķi gū

(21) *Allāh için ey naşihat idici sāķi ḥaṭṭından söz söyle [M181b] (1)*

Ki naķşı der-hayāl-i mā ez-in hoşter nemī-gired

Murād bundan vā' ız ü (2) nāşihdan şevķ ü zevķ ve ' ışk-ı Hāķ virür kelām taleb itdüĝin i' lāmdur (3)

(3) Şurāḥi mī-keşem pinhān u merdüm defter āngārend

Şurāḥi çekerin gizlü ve ḥalk (4) defter şanurlar

' Aceb k' ez-āteş-i in zerķ der-defter nemī-gired

' Acebdür (5) *bu riyā odından defterde dutmazsa murād defterden nāmedür ṭomar (6) dürilecek şurāḥi boynına beñzer her kim şurāḥi boynını örtüp anı (7) ṭomar-ı nāme gösterüp bu vechle nūş-ı bāde idüp buncılayın riyā ide (8) riyāsı odı defter-i a' mālın yakmazsa ' acebdür*

(4) Men in delķ-i mülemma' -rā be-ḥāhem (9) sūhten rūzī

Ben bu alca hırķayı yakşam bir gün

Ki pīr-i mey-fürüşāneş (10) be-cāmī ber-nemī-gired

Ki şarāb şaticıların pīri anı bir kadeḥe dutmaz murād (11) hırķa-i riyāyı pīr-i ' uşşāķ muḥliş bir cūş u şevķe almaz pes libās-ı riyā (12) yakmaķdan ĝayrıya yaramaz dimekdür

(5) Naşihat-güy-ı rindān-rā ki bā ḥük-m-i każā (13) cengest

Rindlere naşihat idicinüñ ki ḥük-m-i Hudā ile cengi vardur

Dileş (14) bes teng mī-bīnem meger sāĝar nemī-gired

Anuñ göñlünü tar görürem meger (15) kadeḥ dutmaz murād budur ki ' ışk-ı İlāhiden ḥaberdār olmayan vā' ız-i (16) sālik ' aşık meşrebe pend idüp melāmiye evzā' ından nehy ider meger (17) anuñ teng-dil olup ĝilzet itdüĝi ' ışk meşrebinden nūş itmedüĝi (18) içindür

(6) Ez-ān rū mey-perestān-rā şafāhā bā-mey-i la' lest¹⁰³⁵

Ol yüzden (19) mey-perestlerin şafāları şarāb-ı la' l iledür

Ki ĝayr ez-rāstī naķşı der-in (20) cevher nemī-gired

Ki doğruluķdan ĝayrı bir naķş bu cevherde dutmaz (21) murād ' ışk-ı İlāhī ile ' aşık olanlar muḥliş ü şādık olurlar dimekdür [M182a] (1)

(7) Miyān-ı girye mī-ḥandem ki çün şem' ender'in meclis

Aĝlamaķ ortasında (2) gülerin ki şem' gibi bu meclisde

¹⁰³⁵ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Ez-ān rū hest yārān-rā şafāhā bā-mey-i la' lest / Ez-ān rū pāk-bāzān-rā

Zebān-ı âteşinem hest lîken der-nemî-gîred

(3) *Odlu dilüm var velîkin eşer itmez* murād budur ki od olup (4) eşer itmedigünden ta‘ accüb idüp güldüñ ki bu bir emr-i ğarîbdür

(8) Ser ü (5) çeşmî ber-in hûbî ki gûî çeşm ez-û ber-düz

Baş göz ki bu hûbluk (6) iledür dirsın ki gözi andan dîk

Be-rev k’in va‘ z-ı bîhûde (7) merā der-ser nemî-gîred

Yûri ki va‘ z benüm başımda dutmaz murād budur ki (8) cemāl-i Hâk ki fevka’l-haddür andan nehy içün va‘ z-ı nuşh bâtıldur (9) pend-i bâtıl benüm başımda dutar ve eşer ider degüldür

(9) Sühan der-ihtiyâc-ı (10) mâ vü istignâ-yı ma‘ şûkest

Söz bizüm ihtiyâcımızda ve ma‘ şûkuñ (11) istignâsındadır

Çi sūd efsüngerî ey dil ki der-dilber nemî-gîred

(12) *Ne fâ’ide efsün idicilik ey dil çün dilberde eşer eylemez* murād budur ki (13) *va’ llāhu’l-ġaniyyü ve entümü’l-fuḡarā’*¹⁰³⁶ hasebince ḡazret-i Hâk ġaniyy-i muṭlaḡ (14) ve bende-i muḡtâc-ı maḡzdur lâcerem efsün u mekr eşer eylemez şıdḡ (15) u iḡlâş gerekdür

(10) Çi hoş şayd-ı dilem kerdî be-nâzem çeşm-i mestet-rā

(16) *Ne hoş göñlümi şayd eyledüñ taḡsîn iderin mest gözünē*

Ki kes murġân-ı (17) vaḡşî-rā ez-in bihter nemî-gîred

Ki kimse vaḡşî kuşları bundan yigrek (18) dutmaz murād çeşmden ‘ayındur ve ‘ayn lafzınıñ bir ma‘ nâsı (19) zât-ı şey’dür mest olduġı muḡibb olup şıfat-ı ḡubb (20) ile muttaşıf olduġıdır lâcerem cezbe-i zât-ı ḡulüb ve ḡaşıye-i (21) şayd itdüġi maḡall-i istiḡsândur

(11) Hudā-rā raḡmî ey mun‘ im ki dervîş-i ser-i küyet

[M182b] (1) *Allāh içün bir raḡm ey ġanî ki senüñ maḡallüñ başı dervîşi*

Derî diġer nemî-dāned (2) rehî diġer nemî-gîred

Bir kapu daḡi bilmez bir yol dutmaz murād (3) men‘ im âḡirete ḡiṭâb ve andan ṭaleb-i feyzdür

(12) Men ez-pîr-i muġân (4) dîdem ger ümmethā-yı merdāne

Ben pîr-i muġāndan gördüm merdāne kerāmetler

Ki āyîn-i (5) riyāî-rā be-cāmî ber-nemî-gîred

Ki riyāya mensüb resm ü ‘âdeti bir ḡadeḡe dutmaz (6) murād pîr-i muġāndan şābıḡan ma‘ lûm olan mürşid-i şāḡib-i ḡarāretdür (7) lâcerem ol ‘âdet-i riyāyı bir şevḡ ü cūşa dutmaz

¹⁰³⁶ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur’ân, Muhammed 47/ 38).

(13) Men in (8) āyine-rā rūzī be-dest ārem Sikendervār

Ben bu āyineyi bir gün (9) ele getürmedüm İskender gibi

Meger ān Hızr-pey-i sākī merā sāgar (10) nemī-gired

*Meger ol Hızr izlū sākī beni kadehe dutmaya murād (11) budur ki beni ol Hızr-
kadem-i sākī bir kadeh şarāb-ı ʿışka dutup (12) nūş itdürürse taşfiye-i kalb-i kulüb ve
kalb-i şāfi āyine-i (13) İskender gibi cihān-nümā olup fenā-yı ʿālemi müşāhede idüp
(14) ʿālem-i beḳāya teveccüh iderem*

(14) Be-in şīʿr-i ter-i şīrīn zi-şāhenşeh ʿaceb (15) dārem

Bu şīʿr-i ter-i şīrīn sebebi ile ulu pādşāhdan ʿaceb (16) dutarum

Ki ser tā-pāy-ı Hāfız-rā çirā der-zer nemī-gired

*Ki Hāfızı başdan (17) ayaḡa niçün altunda dutmaz yaʿnī niçün altuna müstaḡraḡ
kılmaz (18) murād budur ki bu kadar maʿārif-i İlāhiye söyleyeni ve bu deñlü ʿavārif-
i (19) şerḥ ü beyān eyleyeni sultānuʿs-selāṭīn neden ḡarīḡ-i rahmet (20) itmez*

VELEHU EYẒAN [G.142]

[Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün]

(1) Bütī dārem ki gird-i gül zi-sünbül sāyebān dāred¹⁰³⁷

*Bir bütüm vardur ki gül eṭrāfında sünbül den sāyebānı vardur gülden murād
yañaḡıdur sünbül den murād zülfidür ki yañaḡı eṭrāfına sāyebān olmışdur*

Ḳadeş [M183a] (1) āyīn-i serv-i nāz u laʿleş luṭf-ı cān dāred

*Ḳaddīnūñ serv-i nāz (2) ʿādeti ve laʿlinūñ cān leṭāfetī vardur murād beḡasbüʿz-zāhir
maḡbūb-ı (3) zāhir medḡidür*

Nāzm

--+/-+--/-+/-+--

Hergiz ḡased ne-bur-dem ber-manşībī vü māli¹⁰³⁸

İllā ber-ān ki dāred (4) bā-dilberī vişālī

Hurrem kesī ki maḡbūb ez-der ferāzeş āyed

Çün rızḡ-ı (5) nīk-baḡtān bī-minnet-i suʿālī

Dānī küdām cāhil ber-ḡāl-i mā be-ḡanded

Gū-rā ne-būde (6) bāşed der-ʿömr-i ḡiş ḡālī

*Līkin ol maḡdūmı olan maḡbūbda rūḡānī (7) luṭf var imiş aña ʿışḡı daḡı rūḡānī imiş
ki ḡaṭ gelmek ile muḡabbeti (8) zāʿil olmamış anuñçün dir*

¹⁰³⁷ (Derkenār) Bunuñ taḡṭīʿi ḡazel-i sābıḡda beyān olunmışdur

¹⁰³⁸ Saʿdī-i Şīrāzī Dīvān-ı Eşʿār, Gazeliyāt, No: 595

(2) Ğubār-ı haṭ be-püşānīd hūrşīd-i ruḥeş (9) yā Rab

Haṭṭ-ı ğubārı örtdi yañağı güneşin yā Rab

Ḥayāt-ı cābidāneş dih (10) ki ḥüsn-i cāvidān dāred

Ebedī ḥayāt vir aña ki ebedī ḥüsni vardur murād (11) bunda aña tenbīhdür ki sīreti ḥüb olana ta‘alluḳ gerek ḥüsn-şuret (12) daḥi olursa nūrun ‘alā nūr olur ammā mücerred ḥüsn şürete ta‘aşşuḳ-ı ğālib (13) budur ki şehevānī olur

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ger şehvet ez-dimāğ-ı ḥayālet be-der reved (14)

Şāhid buved her ān ki nāzar be-ruy efgenī

ve tenbīh vardur aña ki ḥulḳı (15) ḥüsn olanuñ ḥüsni zā‘il olmaz ve ḥayāt-ı ebediyye ki şevāb-ı āḫiretdür (16) aña müsteḥaḳ olur

(3) Zi-çeşmeş cān ne-şāyed burd k‘ez-her sū ki mī-bīnem

(17) *Gözinden cān kırtarmaḳ olmaz ki her taraḑdan ki görürem*

Kemīn ez-ğüşei (18) kerdest ü tır ender-kemān dāred

Bir köşeden pusu eylemişdür ve kemānında (19) *oḳ vardur* murād bundan maḥbūb-ı mecāziden ictināb-ı ‘asīr idigün (20) beyāndur

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ḥāhī ki şayd u küşte ne-bāşī be-zecr-i kārđ

Ey kebük (21) iḫtirāz kun ez-bāz pür fenī

(4) Ḥudā-rā dād-ı men bistān ez-ü ey şihne-i meclis

[M183b] (1) *Allāh için benüm dādum al andan ey meclis şihnesi* [*şihne* subaşı nā‘ibi dimekdür]

Ki mey bā-digerī ḥordest (2) ü bā-men girān dāred

Ki şarābı ğayr ile içmiş baña ağır başlılık dutar murād bundan (3) maḥbūb-ı mecāziden şikāyetdür

Beyt

+++/-+++/-++-/++-

Merā be-‘ākıbet ān şüh-ı sīm-ten be-keşed (4)

Çü şem‘-i sūhte rüzī der-encümen be-keşed

(5) Çü ‘āşık mī-şudem guftem ki burdem gevher-i (5) maḳşūd

Çün ‘āşık oldum didüm ki gevher-i maḳşūdı aldum

Ne-dānistem ki in deryā (6) çi mevc-i bī-kerān dāred

Bilmedüm ki bu deñizüñ ne kenârsuz mevci var murâd budur ki (7) *el-mecâzû* *kan̄taratü'l-ḥakîka*¹⁰³⁹ mücebince 'ışk-ı mecâzî ile 'âşık olıcaḡ maḥbûb-ı (8) ḥakîkî ki gevher-i maḡşûddur anı buldum şandum ḥaberim yok bu ḥod deryâ-yı (9) bî-pâyân imiş tizcek vuşul müyesser olmaz imiş pes lâyıḡ budur ki vuşul (10) tizcek müyesser olmayacaḡ talebde tekâsül itmemek gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Helâk-ı men be-beyâbân-ı (11) 'ışḡ ḡ'âhed bûd¹⁰⁴⁰

Kücâst merd ki bâ-mâ ser-i sefer dâred

(6) Zi-ḡavf-ı (12) hicr îmen kun eger ümmîd-i ân dârî

Hicr ḡavfından emîn kıḡ eger ol ümmîdün (13) var ise

Ki ez-çeşm-i bed-endişân Ḥudâyet der-emân dâred

Ki yerimüz (14) şananlaruñ gözüñden Allâh seni emânda duta [murâd mantûḡ-ı lafzdur]

(7) Zi-serv-i ḡadd-i dil-cüyet me-kun maḡrûm (15) çeşmem-râ

Senün göñül isteyici serv-i ḡaddün den maḡrûm kıḡma gözimi

Bedîn ser-çeşmeeş (16) binşân ki ḡoş âbî revân dâred

Bu ser-çeşmede dik anı ki ḡoş âb revânı (17) vardur murâd serv-i ḡaddün gözüm den ḡâlî olmasun diyü 'uluvv-ı tecellî devâmını (18) talebdür ki ḡabûl-i iftirâḡ şân-ı 'âşıḡa lâyıḡ degüldür

Beyt

- + - - / - + - - / - + -

Her ki bî-û zindeḡânî (19) mî-kuned

Ger nemî-mîred girânî mî-kuned

(8) Be-fitrâḡ er hemî bendî Ḥudâ-râ zûd şaydem kun

(20) Eger terkiye baḡlarsañ Allâh için tizcek beni şayd kıḡ

Ki âfethâst (21) der te'ḡîr ü ḡâlib-râ ziyân dâred

Ki âfetler vardur tefetler vardur te'ḡirde ḡâlibe ziyânı [M184a] (1) *vardur* murâd ḡayd-ı ḡubb-ı İlâhî muḡayyedi olmaḡı 'alâ-vechu'l-isti'câl talebdür (2) zîrâ aña muḡayyed olmayacaḡ meşâḡil-i dünyâya meşḡûl olup şayd-ı Ḥaḡ olmaḡdan (3) maḡrûm olmaḡ vehmi vardur

Beyt

- - + - / - + - / - - + - / - + -

Ḥ'âhiem âzâdgîr ḡ'âḡ ḡavîter be-bend (4)

Mişl-i tu şayyâd-râ kes ne-gerîzed zi-dâm

¹⁰³⁹ المجاز قنطره الحقیقه Mecâz, hakîkatin ölçüsüdür. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁰⁴⁰ Sa'dî-i Şîrâzî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât, No: 168.

(9)Çü der rüyet be-ḥanded gül me-şev maḡrūr ey (5) bülbul¹⁰⁴¹

Çün yüzüñe güle gül maḡrūr olma ey bülbul

Ki ber-gül i' timādī nīst (6) ver ḥüsn-i cihān dāred

Ki güle bir i' timād yokdur eger ḥüsn-i cihānı (7) var ise daḡi murād fāniye i' timāddan nehydür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dilā me-bend-i ta' alluḡ (8) be-ḡayr-ı bāḡi vü ḡayy

Me-gü ḡadıṣ-i bahārān ki derpeyest ḡazān

(10) Biyeḡṣān (9) cür' aī ber-ḡāk u ḡāl-i ehl-i şevket purs

Topraḡ üzre bir cür'a (10) şaḡ ve ehl-i şevket ḡālını şor

Ki ez-Cemşid ü Keyḡusrev ferāvān (11) dāstān dāred

Ki Cemşiddən ve Keyḡusrevden vāfir ḡikāyeti vardur (12) murād budur ki eger topraḡuñ 'aḡl u nuḡḡı olaydı geḡmiş pādşāḡlarıñ (13) kendünüñ üzerinde neler itdüklerin ve āḡir zīr-i zemīne (14) niḡe gitdüklerin beyān ider idi

(11)Çü dām-ı turre efşāned zi-gerd-i (15) ḡātır-ı 'uṣṣāḡ

Çün turre aḡı silke 'uṣṣāḡ ḡātırı tozından (16) ya'nī ḡātır-ı 'uṣṣāḡı teselliye idüp şād ide

Be-ḡammāz-ı şabā ḡüyed (17) ki rāz-ı mā nihān dāred

Şabā ḡammāzına dir ki bizüm sırrımız şaḡlaya (18) murād budur ki çün ḡayb-ı hüviyyet ḡātır-ı 'uṣṣāḡa tecellī idüp (19) tesellī vire feyz-i seḡerīye ıṣmarlar ki ifşā-yı sır itmeye ve 'uṣṣāḡ (20) anuñ sebebi ile guft ü ḡü itmeyhe

Beyt

- + - - / - + - - / - + -

Bezm-i sulṡānest ber-mestī (21) me-kun

Cām-ı mey der-keş velī ḡāmūş bāş

(12)Çi üftādest der-īn [M184b] (1) reh ki sulṡān-ı ma' nā-rā

Ne düşdi bu yolda ki ma' nā sulṡānını (2)

Bedīn dergāḡ mī-bīnem ki ser ber-āstān dāred

Bu dergāḡda ḡörürem başı (3) iṣūñ üzre dutar murād dergāḡ-ı ḡaḡḡuñ 'aḡametın beyāndur ki (4) sulṡān-ı şüret degil sulṡān-ı ma' nā ol āstāne baş ḡomuşdur (5)

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Der-ḡarīm-i melekūteş ne-buved cāy-ı nişest

¹⁰⁴¹ Maḡrūr ey bülbul ifādesi derkenārda der-dāmeş ey bülbul şeklindedir.

Pādşāhān-ı (6) cihān-rā be-cüz ez-şaf-ı ni‘ āl

(13) Çi ‘özü-i baht-ı hod güyem ki ān ‘ayyār-ı (7) şehr-āşüb¹⁰⁴²

Kendü bahtımuñ nice ‘özrin diyem ki ol şehre fitne birağıcı (8) ‘ayyār

Be-telhī geşt Hāfız-rā vü şekker der-dehān dāred

Acılık (9) ile katl eyledi Hāfızı hāl bu ki ağzında şekker var (10) murād bahtımuñ nuḥūsetini beyāndur ki mürşid-i mümtehin ve Rabb-ı (11) Mennān buña feyz itmez bā-vücūd ifāde ve ifāzaya kemāl-i (12) kudret vardur

VELEHU EYŻAN [G.143]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Dilī ki ğayb-nümāyest cām-ı Cem (13) dāred

Bir gönül ki ğayb göstericidür cām-ı Cemi vardur

Zi-ḥātemī demī gom (14) şevēd çi ğam dāred

Bir yüzükden ki bu demde zāyi‘ olur ḥātem-i Süleymān (15) gibi ne ğamı vardur murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazretini medḥdür ki anuñ (16) ḥilāfeti ḥātem sebebi ile degüldür ki ḥātem zāyi‘ olduğundan aña ğam gele (17)

Ḳıṭ‘ a

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

İlā ey Aḥmed-i Mürsel şevēd her müşkil ez-tu ḥal

Kunem vaşf-ı tü-rā mücmel-i (18) tūyī sultān-ı her mevlā

Şerī‘ at ez-tu rüşen şud tarikat hem mübeyyen (19) şud

Ḥaḳīkat ḥod mu‘ ayyen şud zihī sultān-ı bī-hemtā

(2) Be-ḥaṭṭ u ḥāl-i (20) gedāyān me-dih ḥazīne-i dil

Gedālar ḥaṭṭ u ḥāline virme gönül ḥazīnesin (21)

Be-dest-i şāhveşi dih ki muḥterem dāred

Bir şāh gibinüñ eline vir ki [M185a] (1) muḥterem duta murād mürşid-i nāḳışa irādetden nehydür lācerem ḥazīne-i (2) ḳalbi bir şāh gibi kudret-i tāmmesi olana virmek gerek ki ‘azīz ü mükerrem (3) dutup terbiyyet ü tekmīl kıla

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Vaşıyyet mī-kuned ḥüsrev ki (4) yārān dil nighdārīd

Be-dildārī dihīd dil-rā ki ü dil-rā nighdāred (5)

(3) Ne her dıraḥt taḥammül kuned cefā-yı ḥazān

Her ağac taḥammül itmez ḥazān cefāsına (6)

¹⁰⁴² Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Şikāyet bā-ki güyem z’ān meh-i şirīn şür-engiz

Ġulām-ı himmet-i servem ki ın qadem dāred

Servün himmeti kulıyın ki (7) bu ya' nī taḥammül qademi vardur murād ṣābit qadem olup cefāya ṣabr (8) kılop televvün itmeyen kimesneye medḥdür

(4) Dilem ki lāf-ı tecerrüd zedī künün (9) ṣad ṣuġl

Gönlüm tecerrüd lāfin urur idi şimdi yüz ṣuġl (10)

Be-büy-ı zülf-i tu bā-bād-ı ṣubḥem dāred

(11) *Senün zülfün koḳusu ile ṣubḥ yili ile vardur* murād ḳalb ğayb-ı (12) hüviyyet ricāsı ile feyz-i seḫerīye muḳayyed olup bundan (13) anı taḥṣīle meṣġül olduġın beyāndur

(5) Resīd mevsim-i ān k'ez ṭarab (14) çü nergis-i mest

İrişdi ol mevsim ki ṣenlikden mest nergis (15) gibi

Nihed be-pāy-ı ḳadeḫ her ki ṣeṣ direm dāred

Ḳor ḳadeḫ ayaġına her kimün ki (16) altı aḳçesi vardur murād budur ki bahār oldu bezl-i māl u kesb-i ḫāl (17) zamānı geldi ve nergis-i ehl-i Rūm zerrīn-ḳadeḫ didükleridür ki altı aḳçe gibi (18) yapraġı vardur ki ḳadeḫ dibine ḳonmuşdur pes ṭālib mālını 'ıṣḳ-ı İlāhiye (19) ṣarf etmek gerek

Beyt

--+/--+ / +--+ / -+-

Vaḳtest ḫoş bahār ki vaḳtest 'ıyş-rā (20)

Bā-nüş-ı bāde kun tu ferāmūş nış-rā

(6) Murād-ı dil zi-cüyem ki nīst (21) dildārī

Gönlü murādın kimden isteyeyin ki yokdur bir dildār [M185b] (1)

Ki cilve-i naḫar u ṣīve-i kerem dāred

Ki naḫar cilvesin ve kerem ṣīvesin duta (2) murād ehl-i dünyānuñ bī-vefālıġından ṣikāyetdür ki

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Kerem be-bāġ-ı (3) irem germ būd u germ be-ḫürd

Be-ġüş her ki be-ġuften kerem be-ġuft kerem

(7) Zer ez-(4) behā-yı mey eknün çü gül dirīġ me-dār

Altunı ṣarāb bahāsından gül gibi dirīġ (5) dutma

Ki 'aḳl-ı küll be-ṣadet 'ayb müttehem dāred

Ki 'aḳl-ı küll seni yüz 'ayb (6) ile müttehem dutar murād budur ki küll içinde olan ṣaruca nesne (7) altun gibidür ki gül yapraġını niṣār ider ammā anı imsāk eylersen (8) daḫi ancılayın altunuñ ṣarāb-ı 'ıṣḳ-ı İlāhiden dirīġ iderseñ (9) 'aḳl-ı küll seni 'ayb ile müttehim ider

(8) Zi-sırr-ı ğayb kes āġāḫ nīst (10) kıṣṣa me-ḫ'ān

Sırr-ı gaybdan kimse haberdār degüldür kışşa okıma

Küdām maḥrem-i (11) dil reh der-în ḥarem dāred

Ḳanḳı gönül maḥremi yolu bu maḥreme döner murād (12) ‘ilm-i sırr-ı gayb da‘ vāsın idüp kışşa gibi baş-ı kelām ideni (13) nehydür ki *felā tuḫhiru ‘alā-ğaybihi eḥaden illā min Resūlin*¹⁰⁴³ (14) mücebince maḥrem-i dil olan bu maḥreme yol bulmaz ya‘ nī vesilesüz (15) dāḥil olmaz kerāmāt-ı enbiyā ki muğayyebāta vāḳı‘ olur melā‘ikeden telaḳḳī (16) ile vuḳū‘ bulur [pes bu kelāmdan kerāmāt-ı enbiyāya inkār lāzım gelmez]

(9) Zi-ceyb-i ḫırḳa-i Ḥāfiẓ ḳi ṭarf betvān best

(17) *Ḥāfiẓüñ ḫırḳası yaḳasından ne ken kenār-ı vaḥdete bağlamaḳ olur*

Ki mā (18) şamed talebīdīm [ü] ü şanem dāred

Ki biz şamed taleb itdük ol ḫırḳanuñ (19) şanemi var murād budur ki riyā ile ḫırḳa-pūş olmaḳ tezyīn-i (20) ḫırḳa kıılmaḳ anı şanem itmekdür

Ḥikāyet

Bir şūfī ḫırḳa giymesi (21) tertibine meşḡul imiş şeyḫi aña *in büt tüst in büt tüst* [M186a] (1) dir imiş

VELEHU EYẒAN [G.144]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Her ān ki cānib-i ehl-i Ḥudā nigh dāred¹⁰⁴⁴

Her ol (2) kimse ki ehlu’llāh cānibin şaḳlar

Ḥudāş der-heme ḫāl ez-belā nigh dāred

(3) Allāh anı her ḫālde belādan şaḳlar murād zāhirdür ki ehlu’llāh ri‘āyetin iden (4) Ḥaḳ te‘ālā ḫimāyetinde olur

(2) Geret hevāst ki dildār¹⁰⁴⁵ **megseled peymān**

(5) *Eger senüñ hevāñ ise ki maḥbūb kırmaya ‘ahdi*

Nigāhdār ser-i rişte (6) tā nigh dāred

Şaḳla iplik ucını tā şaḳlaya murād budur ki tālib ü (7) maṭlūb ortasında mu‘āhede vü ittışāl vardır pes *evfū bi‘ahdi* (8) *ūfi bi‘ahdiküm*¹⁰⁴⁶ mücebince ‘aşıḳ cānibinden ipşlik saḳlanmaḳ gerek ki ma‘şūḳ (9) daḫi şaḳlaya

(3) Ḥadīş-i düst ne-güyem meger be-ḫazret-i düst¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴³ 26 O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz; Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar, (Kur’ân Cin 72/26-27).

¹⁰⁴⁴ (Derkenâr) Taḳṭi‘i ‘āzeli-i sâbık gibidür

¹⁰⁴⁵ Derkenârda bu kelime ma‘şūk şeklidir.

¹⁰⁴⁶ *أَوْفُوا بِعَهْدِي أَوْفَ بِعَهْدِكُمْ* Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâdettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun. (Kur’ân, Bakara 2/40).

¹⁰⁴⁷ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Zi-derd-i düst ne-güyem ḫadīş-i cüz bā-düst

Ya' nî dost (10) haberin dimezin dost hâzretinden gayra

Ki âşnâ suhan-ı âşnâ nigh dâred

(11) *Ki âşnâ âşnâ sözün şaklar murâd esrâr-ı Hakkı ifşâ itmezem diyüp ketm-i (12) sırrı ta' lîmdür*

(4) Çü guftemeş ki dil-i men nigâh dâr çi guft¹⁰⁴⁸

Didüm aña ki benüm (13) gönlimi şakla ne didi

Zi-dest-i bende çi hîzed Hudâ nigh dâred

Kuluñ elinden (14) ne kalķar Allâh şaklaya murâd budur ki mürşidden şıyânet-i kalb taleb (15) eyledüm izhâr-ı ' acz idüp Allâh şaklaya diyüp du' â eyledi ve haberde (16) vârid olmışdur ki lā yemlike'l-ķalbi illa'llāh¹⁰⁴⁹

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Gönlüme dilber beni terk (17) it didi söz dutmadı

Özge sultândur gönül hükm irmez sultân aña (18)

(5) Ser ü zer u dil ü cânem fidâ-yı ân maḥbûb

Başım ve altunum ve dil ü cânım (19) ol maḥbûba fedâ olsun

Ki Hakk-ı şoḥbet-i mihr ü vefâ nigh dâred

Ki Hakk (20) şoḥbeti ve muḥabbeti ve vefâyı şaklaya murâd budur ki bunuñ gibi maḥbûb maḥbûb-ı (21) ḥaķikîdür lâcerem māl u ten ü cân aña fedâ kılınmağa müstaḥaķdur

(6) Şabâ der-ân [M186b] (1) ser-i zülf er dil-i merâ bînî

Ey şabâ ol ser-i zülfde eger benüm gönüm göresin (2)

Zi-rüy-ı luṭf be-güyeş ki cā nigh dâred

Luṭf yüzinden di aña ki yeri şaklaya (3) murâd feyz-i seḥerîye gayb-ı hüviyyetde olan kalbe anda şâbit ol diyü (4) vaşıyyet itmege emrdür

(7) Dilâ ma' âş çünân kun ki ger belâgzed pây

Ey gönül (5) öyle ma' âş kıl ki eger ayaguñ tayranursa

Firişteet be-dü dest-i (6) du' â nigh dâred

Firiştesini iki du' â ile kaldura murâd iyü zindegânî kalmağa (7) irşâddur ki eger zellet ü zillet vâķı' olursa himmet ü du' â ile (8) kaldıralar

Beyt

+---/+---/+---/+---

Dilâ du' â siper-i muḥkemest sehl-i mübîn

Be-cüz du' â ne-buved (9) ez-kesî çü redd-i ḳazâ

¹⁰⁴⁸ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Nigh ne-dâşt dil-i mâ vü cāy-ı renceş nîst

¹⁰⁴⁹ لا يملك القلب الا الله Kalbin içinde Allah'tan başkası yoktur.

(8) Mübârezân u yelân h'âce-râ nigh dârîd

Cengciler (10) ve *bahâdırlar efendi*yi *şaklañ* [mübârez müfred mübârezân cem'idür yel feth-i yâ ile müfred yelân cem'idür]

Ki hemçü cân-ı kirâmî şümân ki dâred

(11) *Ki cân-ı mükerrrem gibi sizi şaklaya* murâd budur ki *yâ eyyühe'l-lezîne âmenû in* (12) *tenşuru'llâhe yenşurküm*¹⁰⁵⁰ hasebince Hâkka ve evliyâsına (13) nuşret idüñ ki Hâk te'âlâ size nuşret ü şıyânet ide

(10) Ğubâr-ı (14) râh-ı güzâret kücâst tâ Hâfız

Senüñ yoluñ uğrağı tozı (15) *ķandedür tâ Hâfız*

Be-yâdgâr-i nesîm-i şabâ nigh dâred

Nesîm-i şabâ yâdgârlığıçün (16) *şaklaya* murâd *râh-ı güzârdan* tarîķ-i Hâkdur ki aña sülûk (17) iden hâzret-i Hâkka vâşıl olup ve anuñ *ğubârından* murâd 'ibâdât-ı (18) hafıyyedür ve *nesîm-i şabâdan* murâd şabâh cenâb-ı Hâkdan gelen melâ'ikedür ki (19) 'ibâduñ 'ibâdetin bilüp bârgâh-ı Hâkka 'arz iderler (20)

VELEHU EYẒAN [G.145]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Şâhidân nîst ki mûi vü miyânî dâred

Maḥbûb (21) *ol degüldür ki kıl u bili ola*

Bende-i ta'at-i ân bâş ki ânî dâred

[M187a] (1) *Anuñ şüretinüñ kulu ol ki ânî ola ân* şol câzibe-i hüsndür ki (2) ḳalbi cezb ü celb ider murâd budur ki mürşid ol degüldür (3) tâc u teylesânı ve hırķa u ridâsı ola ol mürşidüñ cemâline (4) ḳul ol ki göricek ḳalbüñ aña mâ'il ola nitekim dimişlerdür ki (5) *men lem yenfe'uke laḫzahu lem yenfe'uke lafzahu*¹⁰⁵¹

(2) Şîve-i hürî vü perî hûb u (6) laṭîfest velî

Hürinüñ ve cinnüñ şîvesi hûb u laṭîfdür (7) *velî*

Hûbi ânest ü letâfet ki fülânî dâred

Hûblık ve letâfet oldur ki (8) *fülâninüñ vardur* murâd budur ki hüsni şüret egerçi hûbdur (9) ammâ shehevâniyyetden ḥâlî degüldür ḥilâf-ı hüsni sîretüñ ki hergiz (10) anda shehevâniyyet yokdur

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Hânķahdur çün bize meyḥâne ey (11) dil hûbdur

Düş ayağına elin al şeyḫimüz maḥbûbdur

¹⁰⁵⁰ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَصْرُوهَا اللَّهُ يَنْصُرْكُمْ Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz. (Kur'ân, Muhammed 47/ 7).

¹⁰⁵¹ مَنْ لَمْ يَنْفَعَكَ لِحْظُهُ لَمْ يَنْفَعَكَ لَفْظُهُ Bakışın sana fayda vermeyen kişinin sözü de sana fayda vermez. (Kelâm-ı Kibâr)

(3) Çeşme-i çeşm-i me-râ (12) ey gül küşâde der-yâb

Benüm gözüm çeşmesinden ey (13) gül küşâde añla ve bul

Ki be-ümîd-i tu hoş-âb-ı revânî (14) dâred

Ki senüñ ümmîdün ile hoş-âb revânî (15) vardur murâd gözde tecellî ve keşf ü fazl-ı Hâk (16) zühûrın talebdür

(4) Hâm-ı ebrû-yı tu der-şan‘at-ı tîr-endâzî

(17) *Senüñ kaşuñ bûklümü tîr-endâzlık şan‘atında*

Bested ez-dest (18) her ân-kes ki kemânî dâred

Alur elinden her ol kimsenüñ ki (19) yâyı vardur murâd ebrûdan remz-i İlâhîdür pes her kim ki ehl-i remz ü dikkâtdür (20) rumûz-ı Hâk anuñ deķâyık-ı efkârın alup hayrân ider (21)

Beyt

-+---/-+---/-+--

Güşe gîrân kerde der-mihrâbhâ

Hemçü çeşmet mestî ez-ebrû-yı tu [M187b] (1)

(5) Dil-nişân şud sūhanem tâ tu kabûleş kerdî

Benüm sözüm gönümde deñilür (2) şâbit oldı tâ ki sen anı kabûl eyledün

Âri ârî sūhan-ı ‘ışk nişânî (3) dâred

Belî belî ‘ışk sözünüñ nişânı vardur murâd budur ki her kim ki anuñ (4) şûret ü sözi vardur sözünüñ te’sîri olur

(6) Der-reh-i ‘ışk ne-şud (5) kes be-yakîn maḥrem-i râz

‘İşk yolında olmadı kimse yakîn ile maḥrem-i râz (6)

Her kesî ber-ḥaseb-i fehmi kemâî dâred

Her kimsenüñ fehmi miḳdârı zannı vardur (7) murâd budur ki ğayb-ı hüviyyet kimsenüñ yakînen ma‘lûmı degüldür nitekim dimişlerdür (8) sırru’z-zâtî lâ-ya‘rifu illâ hüve ve hüve maşûnun ‘anî’l-ağyâr ve meknûnün (9) ‘anî’l-uḳûl ve’l-eḃşâr te‘âlâ şānuhu ve aẓume sulṭānuh¹⁰⁵²

(7) Bâ-ḥarâbât-nişînân (10) zi-kerāmât me-lâf

Ḥarâbâtda oturanlar ile kerāmâtdan lâf urma

Her sūhan (11) vaḳti vü her nükte mekânî dâred

Her sözün vaḳti ve her nüktenüñ mekânı vardur (12) murâd ḥarâbât-nişînlerden zehârif-i dünyâyı terk idüp faḳr u ḥarâblık (13) ihtiyâr idüp fazl-ı feyz-i Hâk kesb eyleyüp kerāmât-ı ṭufeylî (14) olanlardur lâcerem anlara ra‘vî-yi kerāmât lâfin itmek sözi vaḳsiz (15) ve maḥalsiz söylemekdür

¹⁰⁵² سر الذات لا يعرفه الا هو و هو مصون عن الاغيار و مكون عن العقول والابصار تعالى شأنه و عظم سلطانه Zâtın sırrını ancak O bilir, O başkalarından korunmuştur, akıl ve gözler de O’nu idrak edemez, O’nun şanı yücedir ve hükümleri büyüktür. (Diğer Arapça İbâreler).

(8) Murğ-ı zîrek ne-bûd der-çemenes perde-serây

(16) *Murğ-ı zîrek ol bahâr çemeninde perde ırlayıcı olmaz anı mışrâ -ı* (17) şânî beyân ider

Her bahârî ki zi-dünbâl hazânî dâred

Her bir bahâr ki ardından (18) *bir hazânı vardır* murâd *murğ-ı zîrekden* murğ-ı ‘ârîfdür ki (19) fânîye mağrûr olmayup (20) anuñcün mesrûr olmaz

(9) Gûy-ı hûbî ki bered ez-tu ki hırşîd incâ

(21) *Hûblık tobın kim alur senden ki güneş bunda*

Ne süvârîst ki der-dest [M188a] (1) ‘inânî dâred

Bir süvâr degüldür ki elinde uyanı vardır murâd *hazret-i Hâkkuñ* (2) kemâl-i cemâlini ve cemâl-i kemâlini beyândur ki şems-i tâbân ol dergâhda muṭlaḳu’l-‘inân (3) olmayup kabza-i kudretde zebûndur ki *hazret-i Hâk* buyurur (4) *ve ‘ş-şemsü tecrî li-müstekarrin lehâ zalike taḳdîrû’l-‘azîzi’l-‘alîm*¹⁰⁵³

(10) Müdde‘î gû lügaz u (5) nükte be-Hâfız me-fürüş

Müdde‘îye di Hâfıza lügaz u nükte şatma

Kilk-i mâ nîz zebânî (6) vü beyânî dâred

Bizüm kalemimüzün daḥi dili ve beyânı vardır murâd bunda müdde‘îden (7) lâf-ı faẓl urup lügaz u mu‘ammâ vü nükte ü daḳîḳa bilürin diyendür bunuñ (8) cevâbı lîsân-ı kalem ile izhâr-ı eşerdür

Şî‘r

İnne âşârene tedulle ‘aleynâ

Fe‘enzerû (9) ba‘de nâ-ile’l-aşâr

Lâcerem lâf âsândur hüner izhâr-ı eşer kılmakḍur (10)

VELEHU EYẒAN [G.146]

[Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

(1) Ez-dîde hûn-ı dil heme ber-rûy-ı mâ reved

Gözden gönül kanı dükelî bizüm (11) *yüzümüz üzre gider*

Ber-rûy-ı mâ zi-dîde ne bînî çihâ reved

Bizüm yüzümüz (12) *üzre görmez misin neler gider* bilgil ki lafz-ı *ez-dîdede* harf-i *ez* (13) ve lafz-ı *zi-dîdede* harf-i *zi* min-i eceliyye ma‘nâsına olmaḳ cā’iz (14) ve min-i ibtidâ’iyye ma‘nâsına olmaḳ cā’izdür pes murâd budur ki göz (15) meyl-i ḳalbe sebeb olup göz eceliçün gönül kanı revân olur (16) ki haberde vârid olmuşdur *men lem yemlik ‘aynehu lem yemlik ḳalbehu*¹⁰⁵⁴ ve ol (17) *kan yüz üzre gözden revân-ı dîde-i hûn-feşân* (18) olur ki başda iki göz bir ser-çeşmede iki gözdür

¹⁰⁵³ وَالسَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah’ın takdiridir. (Kur’ân, Yâsîn 36/38).

¹⁰⁵⁴ مَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَلَيْهِ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبَهُ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz.

Beyt (19)

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Bu çeşmüm çeşmesârınun ‘aceb hûnîn aķar yaşı

Meger var ise (20) ol ‘aynuñ göñül tağındadır başı

(2) Mā der-derün-ı sîne hevāi (21) nihufteim

Biz sîne içinde bir hevā şaķlamışızdır

Ber-bād eger reved [M188b] (1) dil-i mā z’ān hevā reved

Yile girderse bizüm göñlümüz ol hevādan (2) gider murād hevānuñ mażarratın beyāndur ki efera’eyte meni’t-teħaze ilāhehu hevāhū¹⁰⁵⁵ mücebince (3) şolkim hevāsın ala ittiħāz ide helāk-ı ebedī bulur el-‘iyāzu bi’llāh¹⁰⁵⁶ (4)

(3) Ber-ħāk-ı rāh-ı yār nihādīm rüy-ı ħ’iş

Yārūñ yolu toprağı üzre (5) ķoduķ kendü yüzümüz

Ber-rüy-ı mā revāst eger āšnā reved

Bizüm yüzümüz (6) üzre revādur eger āšnā gide murād bunda ıarık-ı yārda tevāzu‘ gerek (7) idüğün ta‘limdür ki ıarıkāt-ı Ebū Bekr-i şıddıķdur ki Resūlullāh (8) ‘aleyhi’s-selām buyurmuş men erāde an yenzure ilā-meyyit yemşī ‘ale’l-arzī (9) felyenzur ilā-ibni Ķuħāfe¹⁰⁵⁷

(4) Seylest āb-ı (10) dīde be-rev her ki bügzered

Seyldür göz yaşı anuñ üzerine her kim ki (11) uğraya

Ger ħod dileş zi-seng buved hem zi-cā reved

Eger göñli (12) ıaşdan ise daħi hem yirinden gider ya‘ nī yüregi yirinden ķopar (13) ħavfdan ya seyl ķavī olduğıçün anı yerinden ķopar (14) murād budur ki bir ħaıar üzre yüz ki ħavfdan seyl (15) vāfir aķmağa ve yürekler kopmağa belki (16) ol seylde ıaş yuvalanmağa lāyıķdur (17)

Beyt

Şāyed ki zi-dīde tābirānī Ceyhūn (18)

Ki ‘ākıbet-i kār-ı tu çün bāşed çün (19)

(5) Mā-rā be-āb-ı dīde şeb ü rüz mācerāst (20)

Bizüm gözümüz şuyı ile gice ve gündüz (21) mācerāmuz vardur ol mācerāyı [M189a] (1) beyān idüp dir

Z’an reh-güzere ki ez-ser-i kūyeş çirā reved

¹⁰⁵⁵ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهُهُ هَوَاهُ Hevā ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola erdştirebilir? Hāla ibret almayacak mısınız? (Kur’ān, Cāsiye 45/23).

¹⁰⁵⁶ الْعِبَادُ بِاللَّهِ Allāha sığırırız.

¹⁰⁵⁷ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَيِّتٍ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ Yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isteyen İbn Ebi Kuhafe'ye baksın. (Hadīs)

Ol yol uğrağından (2) ki yārūñ maḥallesi başındandır niçün gider murād bundan cenāb-ı Hāḫḫı kemāl-i (3) tenziyedür ve ḥāl-i ‘āşıkā lāyık oldur ki ḥazret-i ma‘şūḫı her nesneden (4) şıyānet ide [ya‘nī bizüm gözümüz yaşı ile mācerāmuz budur ki yārūñ maḥallesi başında olan yoldan niçün geçersin diyü ceng iderin]

Beyt

--+/-+--/-++/-+--

Çeşmān-ı men be-rüyet der-‘āşıkī çünānend

K’ez-reşk-i (5) yek-diger-rā dīden nemī-tevānend

(6) Hürşid-i ḥāverī kuned ez-reşk cāme çāk

(6) *Maşrıḫ güneşi ider kūyından kaftanın çāk*

Ger māh-ı mihr-perver-i men der-ḫabā (7) reved

Eger benüm gün besleyici ayım kaftana gide ya‘nī kaftan benüm maḥbūbımı (8) içine alduğundan gün günileyüp kaftanın çāk ider murād māh-ı mihr-perverden (9) ḥazret-i Hāḫḫı anuñ ḫabaya gitmesi ḥicāb-ı kibriyā ile tesettürüdür (10) güneşüñ ṭulū‘ını cāmesin çāk itmege teşbīh idüp dir ki ḥicāb-ı kibriyā (11) cenāb-ı Hāḫḫı setr itdügin günileyüp gün cāmesin çāk idüp ‘üryān (12) olur ve bunuñ ile beyt-i sābık mażmūnını taḥḫīḫ ider

(7) Hāfız (13) be-kūy-ı meygede dā’im be-şıdḫ-ı dīl

Hāfız meyḥāne maḥallesinde dā’im şıdḫ-ı (14) ḫalb ile

Çün şūfiyān-ı şavma‘adār ez-şafā reved

Şavma‘adār (15) şūfīler gibi şafādan gider murād ‘ibādetḥāneye şıdḫ ile (16) gitdügin beyāndur

VELEHU EYẒAN [G.147]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Çü dest der-ser-i zülfeş zenem be-tāb (17) reved

Çün eli zülfi başına uram incinmege gider ya‘nī incinür [tāb bir niçe ma‘nāya gelür bunda incinmek ma‘nāsı zāhirdür]

Ver āştī (18) ṭalebem bā-ser-i ‘itāb reved

Eger şulḥ ṭaleb idem ‘itāb başına gider murād şeyḫ ile (19) olan aḥvālī ḫikāyetdür ki kaçan ḡayb-ı hüviyyete el urup andan su’āl itsem (20) incinür ki *tefekkerū alāi’llāhi velā tefekkerū fi-zāti’llāhi*¹⁰⁵⁸ ḥasebince zātu’llāhdan (21) su’āl menhī idügin a‘lām ider ve çün nefis ile şulḥ itmek isteyem ‘itāb ider [M189b] (1) *a‘dā ‘aduvveke nefsüke’l-letī beyne cenbeyke*¹⁰⁵⁹ mücebince anuñ ile şulḥ cā’iz (2) degül idügin zıkr ider [mürīd ile şeyḫ ortasında olan ta‘alluḫ ‘āşıḫuñ ma‘şūḫa olan ta‘alluḫı gibi ta‘alluḫdur anuñçün ‘āşıḫ u ma‘şūḫ ortasında olan mācerā şüretinde ta‘bīr ider]

¹⁰⁵⁸ تَفَكَّرُوا فِي آلاءِ اللَّهِ، وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ

(Hadīs)

¹⁰⁵⁹ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ

Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefisindir. (Hadīs)

Kaynak Kitap: ez-Zühdü’l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadīs No: 354.

(2) Çü mäh-i nev reh-i bî-çāregān nezzāre

Yeñi ay gibi bî-çāre (3) *nāzirlerün yolın* bu mısırā' merhündür

Zened be-gūşe-i ebrū vü der-nikāb reved

(4) *Urur kūşe-i ebrū ile ve nikāba gider* ya' nî gizlenür murād şeyh hilāl-veş (5) görünüp nāzirlerün göñlin alup hālvete gidüp müstatir olur dimekdür (6)

(3) Şeb-i şarāb hārābem kuned be-bīdārī

Şarāb gicesi beni hārāb ider (7) *uyanıklık ile* ya' nî uyanmaz ki bizde rāḥat olavuz

Ve ger be-rūz hikāyet (8) kunem be-h'āb reved

Eger gündüz hikāyet idem uykuya giderem murād (9) budur ki şeyh 'ibādet gicesi ihyā-yı leyl idüp beni daḥi ihyā (10) ile bî-h'āb u hārāb ider ve gündüz vāqı'a hikāyet eylesem işitmeyüp (11) uykuya varur gibi kılinup iltifāt itmez ki ba'zı meşāyihūn 'ādetidür (12) mürīdūn vāqı'asın işitmezlenürler mürīd vāqı'a söylerken uyura (13) ururlar tā ki mürīd rüyāya mağrūr olmayup şuglden qalmaya (14)

(4) Tarīk-i 'ışk pür ez-şūr u fitneest ey dil

'Işk yolu şūr u (15) *fitneden toludur ey göñül*

Beyufted ān ki der-īn rāh bā-şitāb reved

(16) *Düşür ol kimse ki bu 'ışk yolında isti'cāl ile gider* murād budur ki (17) tarīkatde 'aḳābāt-ı keşire vü mevāzı'-ı ilhād ve ızlāl-ı şeytān vardır (18) lācerem *et-te'ennī mine'r-raḥmani ve'l-aceletū mine's-şeytān*¹⁰⁶⁰ ḥasebince (19) te'ennī ve te'emmül idüp mefāsidi meşālīhden fark itmek (20) gerekdür

(5) Hābāb-rā çü reved bād-ı naḥvet ender ser

Hābābuñ çün (21) *gide tekebbür yili başına*

Külāhdāriyeş ender-ser-i şarāb reved

[M190a] (1) *Anuñ külāhdārlığı şarāb başında gider* murād budur ki her kim ki hābāb (2) gibi içi 'ulūm u tā'atden ve feyz-i ḥālātdan ḥālī iken tekebbür (3) idüp vā'iz ü şeyh oldum diyüp ḥadden tecāvüz ide anuñ (4) şeyh ü tācdārlığı belki ser-i bî-sırrī 'ışk-ı İlāhī şūretinde cāhilāna (5) şerī'atden ve tarīkatden ḥāric sözden gider [pes hābābdan murād hābāb-ı şarābdur ya' nî 'ışk-ı İlāhī üzre tekebbür idendür ki ḥaṭāyı şavābdan fark itmez]

(6) Dilā çü pīr şudī (6) ḥüsn ü nāz key me-fürüş

Ey göñül çün pīr olduñ güzellik ü nāziklik (7) *şatma*

İn mu'āmele der-'ālem-i şebāb reved

Bu mu'āmele yigitlik (8) *'āleminde gider* ya' nî vāqı' olur murād pīrlere teztīn ü zarāfet yaraşmaz (9) dimekdür

Beyt

¹⁰⁶⁰ النَّائِي مِنَ الرَّحْمَنِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ Teenni Rahman'dan, acele ise, şeytandandır. (Hadîs); Kaynak Kitap: es-Sünenü'l-Kübrâ, Beyhakî, Hadîs No: 18651. Sünenü'l-Kübrâ'da hadîs şu şekildedir: النَّائِي مِنَ الشَّيْطَانِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ

+---/+---/+---/+---

İlāhī be-hengām-ı pīrī merā

Temennā-yı nefis-i cevānān me-dih (10)

(7) Sevād-nāme-i mūy-ı siyāh çün tay şud

Ƙara ƙıl-nāmesinūñ sevādı (11) *çün duruldı* ya‘ nī ƙıl ağarmak zamānı geldi

Beyāz kem ne-şevēd ger şad intihāb (12) reved

Eksük olmaz eger yüz intihāb giderse murād budur ki şaƙal (13) ağarmak zamānı gelicek ağzın ƙılı ne ƙadar yolup filislerseñ (14) aƙ ƙıl eksük olmaz

(8) Gedāi-i der-i cānān be-salṭanat me-fūrūş

(15) *Cānān ƙapusı gedālıƙın salṭanata şatma*

Kesī zi-sāye-i in (16) der be-āftāb reved

Kişi bu ƙapu gölgesinden güneşe gider murād budur ki (17) bāb-ı Hāƙda gedā olan ol bābuñ sāye-i sa‘ādetinden (18) evc-i ri‘ate tā felek-i rābi‘a ki maḥall-i şemsdür mürtefi‘ olur (19) irtifā‘-ı ma‘nevī ile

(9) Merā be-aḥd-şiken ḥāndī vü hemī tersem

Baṇa ‘aḥd (20) *şıyıcı okıduñ ve ƙorƙarın*

Ki bā-tu rüz-ı ƙıyāmet hemīn ḥiṭāb (21) reved

Saṇa ƙıyāmet güninde bu ḥiṭāb gide murād budur ki niçe kimseler [M190b] (1) bu dünyāda birbirine ‘aḥdi şıduñ ve ‘aḥde vefā itmedüñ diyü (2) ta‘n iderler anı añmazlar ki kendüler *ellezīne yenƙudūne ‘aḥda’llāhi min* (3) *ba‘di mişāƙihi*¹⁰⁶¹ ḥasebince ‘aḥd-i Hāƙƙı şımışlardır ol ḥavf vardır ki (4) ƙıyāmetde anlara bu vechile ḥiṭāb u ‘itāb ola

Beyt (5)

-+---/-+---/-+---

Ey ki ‘ayb-ı diğērān gūi veli

Ān nemī-dānī ki in ḥod ‘ayb-i (6) tüst

(10) Hicāb-ı rāh [tūi] Hāfız ez-miyān ber-ḥız

Yol hicābı sensin (7) *ortadan ƙalk Hāfız*

Huşā kesī ki der-in rāh bī-hicāb reved

(8) *Huşdur ol kimse ki bu yolda bī-hicāb gider* murād budur ki (9) nefis ü vücūd hicāb-ı sülūk-ı tarīƙat ve māni‘-i vuşul-i ḥaƙīƙatdür (10) lācerem hoşdur ol kimse ki nefsāniyyet ü enāniyyetden geçe (11) ki aña vuşul müyesser olur

¹⁰⁶¹ الَّذِينَ يَنْفُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ Onlar öyle (fâsıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın ziyaret edilip hal ve hatırının sorulmasını istediği kimseleri ziyaretten vazgeçerler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır. (Kur'an, Bakara 2/27).

VELEHU EYŻAN [G.148]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' il]

(1) Müselmānān merā vaqtı dilī būd

(12) Müselmānlar benüm bir vaqtde gönlüm var idi

Ki bā-vey guftemī ger müşkilī būd

(13) Ki aña dir idüm eger bir müşkilim olaydı bunda tenbîh vardur ki kişiye bir müşkil (14) vāqı' olsa istefti qalbıke¹⁰⁶² mücebince qalbe mürāca' at itmek (15) gerek

(2) Dilī hem-derd būd u maşlahat-bîn

Bir hem-derd gönül idi ve maşlahat (16) görici

Ki istizhār-ı her ehl-i dilī būd

Ki her ehl-i dilün yardım (17) taleb idicegi idi

(3) Men-i aşüfte-rā der-her belāi

Ben divāneye (18) her bir belāda

Refik-i kār-dān qābilī būd

İşi bilici (19) refik qābil idi

(4) Be-girdābī ki men üftādem ez-çeşm

Bir girdāba (20) ki düşer idim gözden

Be-tedbīreş ümmīd-i sāhilī būd

(21) Ol gönül tedbiri ile bir sāhil ümīdi var [M191a] (1) idi

(5) Zi-men zāyi' şud ender-küy-ı cānān

Benden zāyi' oldu (2) cānān mahallesinde

Çi dāmen-gir yā Rab menzili būd

Ne etek dutıcı ve 'avk (3) idici menzil idi

(6) Sirişkem der-taleb dūrhā çekānīd

Gözüm yaşı talebde (4) incüler tamzırdı

Velī ez-vaşl-ı ū bī-hāşılı būd

Velī anuñ vaşlından bī-hāşıl (5) idi murād bu şi' rden şol kelāmı taḥkīkdür ki erbāb-ı taşavvuf dimişlerdür (6) şūfīnūñ sermāyesi qalbidür anı zāyi' itmemek gerek ve zāyi' olursa (7) bulmağa sa'y itmek gerek

Buḥārā (7) Hüner bī-' ayb-i ḥırmān nīst līkin

Hüner maḥrūmluk (8) 'aybınsız olmaz ammā

Zi-men maḥrūm-ter key sā'ilī būd

¹⁰⁶² اسْتَفْتِ قَلْبَكَ Kalbine danış. (Hadīs) Riyazu's-Salihin, Hadīs No: 592.

Benden mahrûmrek (9) kande bir sâ'il vardur murâd budur ki hünerüñ 'aybı budur ki ehl-i hüner (10) mahrûm olur pes hüner hırmân-ı 'aybsız degüldür ammâ ben ehl-i hüner ğayrı (11) ehlsizlerden ziyâde mahrûmın

(8) Ber-în mest-i perişân rahmet ârîd

(12) Bu mest-i perişâna rahmet getürüñ ya' nî esirgeñ

Ki rûzgâr dâni (13) kâmilî bûd

Ki bir gün bir iş bilici kâmil idi

(9) Merâ tâ 'ışk ta' lîm-i sühân (14) kerd

Baňa tâ 'ışk söz ta' lîm eyledi

Hadîşem nûkte-i her maḥfilî bûd

(15) Benüm sözüm maḥfilüñ nûktesi idi ya' ni 'ışk-ı İlâhî baňa söz (16) ta' lîm idelden berü hadîşüm her meclisüñ nûktesi olmışdur ki maḥfil ü (17) meclislerde benüm sözüm nûkte-i daḳıka olmışdur

(10) Me-gû dîger ki Hâfîz nûktedânest

(18) Dime daḡi ki Hâfîz nûktedândur

Ki mâ dîdim u muḥkem câhilî¹⁰⁶³ bûd

Ki biz gördük (19) muḥkem câhil idi bunda tenbîh vardur ki ehl-i kemâl kendü nefslерinden tekebbûri (20) def' için tenezzül idüp böyle dirler nefslерini izlâl cümle kemâlâtdan berîdür (21) lâcerem hüner oldur ki kîşî kendüden görmeye

Beyt

+ --- / + --- / + --

Çü çeşm-i ân be-der-ġârî nişinî

Dü 'âlem bîni vü ḡod-râ ne-bîni [M191b] (1)

VELEHU EYẒAN [G.149]

[Mef' ülü Mefâ' ilün Fe' ülün]

(1) Yârem çü ḡadeḡ be-dest ġired

Yârim çün ele ḡadeḡ duta (2)

Bâzâr-ı bütân şikest ġired

Bütlerüñ bâzârı şımaḡ dutar murâd yârdan (3) şeyḡdür çün va' z u naşîḡat ḡadeḡin dutup refz-i shehevât ve terk-i (4) mâsivâ pendin ide maḡbûblaruñ ve eşnâm-ı emvâl-i dünyânuñ bâzârına (5) inkisâr u kesâd gelür

(2) Der-ḡicr fütâdeem çü mâhî

Fütâduñıza düşmişem (6) balıḡ gibi

Tâ yâr merâ be-şest ġired

¹⁰⁶³ Derkenârda *kâmilî* kelimesine karşılık olarak *ġâfilî* yazılmıştır.

Tā yārini ağa duta murād baħr-i fenāya (7) düşenleri şeyh ü mürşid ağa dutup şayd itdüklerin beyāndur (8)

(3) Herkes ki be-dīd çeşm-i tu guft

Her kimse ki gördi senüñ gözün didi (9)

Kū muhtesibī ki mestgired

Ƙanı bir muhtesib ki mest duta murād çeşm-i (10) ma' şūḳ-ı mest idügin beyāndur lâcerem anı dutmaḳ gerek ki fesād (11) itmeye

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çeşm-i mesteş beste dīdem guftem ey cān ḥasteī (12)

Guft merdüm mī-keşed ez-baħr-i āteş besteī

(4) Der-pāş fütādeem be-zārī

Ayaḡına (13) düşmişem zārılık ile

Bāşed ki merā be-dest-gired

Ola ki beni ala duta yā elim (14) *duta* murād budur ki ayaḡına düşenlere dest-gīr olurlar ben daḡı üftādelik (15) ihtiyār itdüm tā ala eller ve elim dutalar

(5) Hurrem-dil ān ki hemçü Hāfız

Hurrem (16) *anuñ ḳalbi ki Hāfız gibi*

Mestī zi-mey-i elest gired

Mestligi elest şarābında (17) *duta* murād budur ki şol kim *elestü birabbiküm*¹⁰⁶⁴ nidāsından mest ola ḥurrem ü ḥandān olur (18)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Mest-i mey olan olur maḥmūr-ı ḡam

Mest-i şād oldur k'ola mest-i elest (19)

VELEHU EYŻAN [G.150]

[Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün]

(1) Der-her hevā ki cüz berḳ ender-ṭaleb ne-bāşed¹⁰⁶⁵

Her gevāda kim ki şimşekden ḡayrı (20) *ṭaleb içinde olmaya*

Ger ḥurmenī be-sūzed çendān ' aceb ne-bāşed

¹⁰⁶⁴ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

¹⁰⁶⁵ Derkenârda bu mısranın bazı farklı şekilleri bulunmaktadır:

Der-ân hevā ki cüz berḳ ender-ṭaleb ne-bāşed

Der-her hevā ki çün berḳ ender-ṭaleb ne-bāşed

Eger hürmeni yaķarsa (21) *berķ ol deñlü* ‘*aceb olmaya* murād *hevādan* maṭlub u yārdur ve *berķden* ‘*ıřķdur* [M192a] (1) pes ‘*ıřķdan* ğayrı her kim var ise ṭalebde olmasa ‘*ıřķ anuñ* hürmenin (2) yaķarsa ‘*aceb olmaya*

(2) Murgī ki bā-ġam-ı dīl şud ũlfetīş ḥāşıl

Bir ķuş (3) *ki gōñŭl ġamı ile anuñ ũlfeti ḥāşıl ola*

Ber-şāḥsār-ı ‘ömreş berk-i ṭarab ne-bāşed

(4) *Anuñ ömri budāġı ũzre şenlik yapraġı olmaz* murād *murgdan* ‘*āşıķdur* (5) çün anuñ ġamı ile ũnsi ola anda şenlik olmaz bilki ol şenlik (6) istemez

Beyt

--+/+---/--+/+---

Her ġū be-heme ‘ömreş sevdā-yı ġŭlī dāred

Dāned ki çirā bŭlbŭl hem-rāh-ı (7) ġamī bāşed

(3) Der-kārḥāne-i ‘ıřķ ez-kŭfr nā-gozirest

Kārḥāne-i ‘ıřķda kŭfrden (8) *çāre yoķdur* ya‘ nī zarŭrīdür

Āteş kirā bi-sŭzed ger bŭ Leheb ne-bāşed

Āteş (9) *kimi yaķar eger Ebŭ Leheb olmaya* murād *kārḥāne-i ‘ıřķdan* ‘*ālem-i şun* ‘-ı İlāhīdür anda (10) kŭfr daġı lāzımdur zīrā şıfat u ķahr u celāle mazḥar gerekdŭr pes Ebŭ Leheb ve anuñ emşālī (11) kŭffār olmasa şıfat-ı ķahr u celāl ķande zŭhŭr ider idi

(4) Der-keşī cān fŭrŭşān (12) fażl u edeb ne-bāyed

Cān şaticılar mezhebinde fażl u edeb gerekmez

İncā (13) neseb ne-kŭnced ānvā ḥaseb ne-bāşed

Bunda neseb şıġmaz anda ḥaseb olmaz (14) murād budur ki ‘*uşşāk* mezhebinde fażl u ‘*ilm keşir* gerekmez ve bunda ķişi zādelik (15) ve mefāḥir-i aşl mu‘teber degŭldŭr

Beyt

+--+-/++--/++--/++-

Büzŭrgvār keşī-rā be-dānem ender-‘*ıřķ*

Ki (16) ez-izāfet ũ esbāb bāşed ũ ‘*ārī*

(5) Der-maḥfilī ki ḥŭrşid ender-şŭmār zerreest

(17) *Bir maḥfilde ki ġüneş zerre* ‘*adādtında ve ol mertebe ola*

Ḥod-rā büzŭrg dīden (18) şarṭ-ı edeb ne-bāşed

Kendŭyi bŭyŭk görmek edeb şarṭı olmaz murād meclis-i (19) İlāhīde ve ḥuzŭr-ı Ḥaķda kendŭyi ulu bilmek terk-i edebdür dimekdŭr

(6) Mī-ḥŭr ki (20) ‘ömr-i sermed ger der-cihān tevān yāft

Şarāb iç ki ‘ömr-i ebedī eger cihānda (21) *bulmaķ olursa*

Cŭz bāde-i behiştī ḥiçeş sebeb ne-bāşed

Cennet [M192b] (1) şarābında gayrı aña sebep olmaz murād budur ki ‘ömr-i ebedī isteyen şarāb-ı (2) ‘ışk-ı İlāhī içmek gerek ki bāde-i behiştī oldur ya‘nī ‘ibādete iştigāl (3) gerek ki hayāt-ı ebediyyeye sebep olur

(7) Hāfiz vişāl-i cānān bā-çün (4) tu teng-destī

Ey Hāfiz cānān vişālī senüñ gibi bir eli tara ya‘nī (5) gaķīre

Rūzī şevēd ki bā-ān peyvend şeb ne-bāşēd

Bir gün olur ki ol (6) güne gice ittīşālī olmaya murād budur ki cānāna vaşl bu cihānda olmaz (7) ol cihānda olur ki anuñ günine gice muttaşıl olmaz

VELEHU EYŻAN [G.151]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Sākī (8) er bāde ez-īn dest be-cām endāzed

Sākī eger şarābı bu elden ķadeķe ata (9)

‘Ārifān-rā heme der-şurb-ı müdām endāzed

‘Ārifleri dükeli şurb-ı müdāme ata (10) murād budur ki vā‘ iz ü şeyķ eger ‘ışk-ı İlāhī şarābın cān-ı beden-i tullāba (11) bi’z-zāt ata dükeli ‘ārif ü şūfīleri ve ‘āşık u şāfīleri şurb-ı şarāba (12) ve nūş-ı dā’ime düşürür

(2) Ver çünīn zīr-i ħam-ı zülf nihed dāne-i ħāl

Eger buncılayın (13) zülf büklimi altına ķoya ħāl dānesin

Ey besā murğ-ı ħired-rā ki be-dām endāzed

(14) Ey niķe ‘aķl ķuşın aķa atar murād budur ki ħayb-ı hüviyyetden aşıķa (15) sırr-ı ħafī söylerse niķe ‘aķili ķayda şayd idüp muķayyed-i ħubb-ı Hāķ (16) ile

(3) Ey ħoşā ħālet-i ān mest ki der-pāy-ı ħarīf

Ne ħoş ol mestüñ (17) ħāleti ki yārüñ ayaķına

Ser ü destār ne-dāned ki kūdām endāzed

Başı ve (18) dil-bendi bilmeye ķanķısı atar murād budur ki mest-i Hāķ olan öyle (19) gerek ki baş u māl fedā itmekde şöyle ola ki birin (20) birinden taķdīm itmekde tereddüd itmeye *keyfe mā ettefeķ*¹⁰⁶⁶ (21) her birin bezl itmek cā’iz olup mübāderet [M193a] (1) ide

(4) Zāhid-i ħām-ţam‘a ber-ser-i inkār be-māned

Ĥām ţam‘a zāhid inkār başı (2) üzre ķaldı

Puĥte keredē çü naķar ber-mey-i ħām endāzed

Puĥte olur (3) çün naķarı şarāb-ı ħāma ata murād budur ki zāhid-i ħuşķ ki ħām (4) ţam‘adur ‘ışk-ı İlāhīsüz vuşul ricā ider eger ‘ışķ İlāhiye naķar (5) eylese puĥte olup murādı az zamānda ħāşıl olur idi (6)

(5) Rūz der-kesb-i hüner kūş ki mey ħurden-i rūz

¹⁰⁶⁶ كيف ما اتفق Nasıl tesadüf ederse, rast gele. (Diğer Arapça İbâreler).

Gündüz hüner kesbine (7) duruş ki gündüz şarāb içmek

Dil çün āyine der-jeng-i zulām endāzed

(8) *Āyine gibi göñli karanlık pasına atar* murād budur ki gündüz taḥṣīl-i ‘ilm (9) kıl ki andan beṭālet sāde olan ḳalbi zulmet-i cümle birağur (10)

Beyt

--+-/-++-/-++-/-++-

Şūfī elif ḳaddūñ eger ezberlemezse ḥāceden

Ḳarnında bir ḳāra (11) elif yok bir ḳara cāhildür ol

(6) Ān zamān vaḳt-i mey-i şubḥ-ı fūrūgest ki (12) şeb

Ol zamān şubḥ nūrlu şarāb vaḳtidür ki gice

Gird-i ḥargāḥ-ı ufuk (13) perde-i şām endāzed

Ufuk ḥargāḥı eṭrāfına aḥşam perdesin (14) *ata* ya‘nī aḥşam olup karanlık bürkiye murād budur ki gice ‘ālem-i ağıyardan (15) ḥālī olup nūş-ı bāde-i ‘ışk idüp yārile ḥalvet-ı şoḥbet zamānidür (16) [lafz-ı *şeb* merhūndur ve *endāzed* lafzının fā‘ilidür ve yerde Şām mef‘ūlidür ve *ufuk* kenār-ı āsmāndur ve *ḥargāḥ* ḥānuñ kesresi ile efṣaḥ u fethi ile şāyi‘dür ḳara ev dimekdür ki yüreklerūñ meskenidür ve bunda ekşer felek murād olur isti‘āre vü teşbīḥ ṭarīḳi ile]

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Hoşest şeb ki be-māned ḥabīb bā‘āşık

Ki der-miyāne ne-bāşed (17) raḳīb-i dīv-şifat

(7) Bāde bā-muḥtesib-i şehir ne-nūşī zinhār

Şarābı şehir (18) muḥtesibi ile içme zinhār

Be-ḥored bādeet ü seng be-cām endāzed

İçer (19) *şarābuñı ve ḳadeḥe taş atar* murād budur ki ‘ışk-ı İlāhī iḥbārını ve ṭarīḳat-i (20) esrārını ehl-i zāhir ile söyleşem ki istimā‘-i ma‘ārif idüp ba‘dehu saña (21) zarar ider

(8) Ḥāfızā ser zi-külehgūşe-i ḥūrşid ber-ār

Ey Ḥāfız başı [M193b] (1) güneşüñ külāhı köşesine ḳaldur

Baḥtet er ḳur‘a be-dān māḥ-ı tamām endāzed

(2) *Baḥtuñ eger ḳur‘aya ol tamām āya ata* murād budur ki eger baḥtuñ müsā‘ade idüp (3) kemāl ü kāmile vuşul müyesser olursa ser-firāz olup kemāl-i rif‘at bulursın (4)

VELEHU EYŻAN [G.152]

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

(1) Müjde ey dil ki diger bād-ı şabā bāz āmed

Muştuluk ey gönül ki bir daği (5) bād-ı şabā girü geldi

Hüdhüd-i hoş-haber ez-şehr-i Sebā bāz āmed

Hoş haber Hüdhüd (6) Sebā şehrinden girü geldi murād cānib-i İlāhiden feyz-i seher ve ilhām-ı (7) melekī geldigünden istibşārdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Hüdhüd-i refte diger pîş-i merā bāz āmed (8)

Hüdhüdī refte bud ammā ki diger bāz āmed

(2) Ber-keş ey murğ-ı seher nağme-i Dāvudī bāz

(9) Çek ey bülbul Dāvudī ırı girü

Ki Süleymān-ı gül ez-bād-ı hevā bāz āmed

Ki gül Süleymānı (10) hevā kenārından girü geldi murād keş ü kerāmet için ızhār-ı sürür kıl (11) demekdür

(3) Lāle bûy-ı mey-i nûşîn be-şenîd ez-dem-i şubh

Lāle tatlu şarāb koğusun (12) işitdi şubh nefesinden

Dāğ-dil bûd be-ümmîd-i devā bāz āmed

Göñli dağlu idi (13) devā ümmîdi ile girü geldi murād ‘ışk-ı İlāhî rāyihasınıñ istişmāmı kalb-i (14) mükeddere ‘ilāc oluğın beyāndur

(4) ‘Ārifî kû ki kuned fehm-i zebān-ı süsen

(15) Bir ‘ārif kanı ki süsen dilin añlaya

Tā be-pursed ki çerā ref ü (16) çerā bāz āmed

Tā şora ki niçün gıtdi ve niçün girü geldi murād budur ki (17) ‘ārif süsen dilin añlar ki irādetu’llāh süsenüñ helākine (18) müte‘allık olıcağ gider ve hayātına müte‘allık olıcağ gelür nitekim Hāq te‘ālā (19) buyurmuşdur *ve küntüm emvāten fe’ahyāküm şümme yumitüküm şümme yuhyiküm şümme* (20) *ileyhi türce’un*¹⁰⁶⁷

(5) Çeşm-i men ez-pey-i ān kâfile bes āb keşîd

Benüm gözüm (21) ol kâfile ardınca niçe şu çekdi ya‘nî ağladı

Tā be-güş-ı dilem [M194a] (1) derā bāz āmed

[lafz-ı derā ve lafz-ı derāy büyük çañdur deve boynına aşarlar ve içerü gel demek olur bunda ma‘nā-yı evvel murāddur] *göñlüm kulağına çañ āvāzı girü geldi* murād (2) budur ki kim ki tarīke sālîk olanların ardınca gidüp tālîb ü rāğîb (3) olsa anlardan aña şadā irişür āhîr bu anlara irişür

Beyt

--- / --- / +---

¹⁰⁶⁷ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Ey kâfirler! Siz ölü iken sizi diriltten (dünyaya getirip hayat veren) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Sonra sizi öldürecek, tekrar sizi diriltecek ve sonunda O'na döndürüleceksiniz. (Kur’ân, Bakara 2/28).

H̱āned (4) zi-bī-rāhhā be-rāh der-āyem

Bī-reh tā key revem be-rāh der-āyem

[bu beyt mu‘āmmādur her mışrā‘ından *İbrāhīm* çıkar tārīkī istiḥzācī oldur ki lafz-ı *be-rāh* lafz-ı *āyem* içine gelicek *İbrāhīm* olur]

(6) Merdümī kerd ü (5) kerem baht-ı Hūdādāde-i men

Adamlık itdi daḥi kerem benüm Allāh virmiş bahtum (6)

K’ān büt-i seng-dil ez-behr-i ḥudā bāz āmed

Ki ol taş gönüllü şanem Allāh için (7) *girü geldi* murād *büt-i seng-dil*den şeyḥ ü mürşiddür ki nefse ḡulzet ider (8) Hāḡ te‘ālā ḥazretinüñ baña ‘ināyetidür ki ol Allāh için geldi baña (9) irşād ider

(7) Gerçi mā ‘ahd-i şikestīm ü güneḥ Hāfız kerd

Egerçi bir ‘ahd (10) *şıdık ve günāhı Hāfız eyledi*

Luṭf-ı ü bīn ki be-şulḥ ez-der-i mā bāz āmed

(11) *Anuñ luṭfin gör ki şulḥ ile bizüm kapumuzdan girü geldi* murād ‘ahd-i şıyından (12) rūḥıdur ve günāh eyleyen nefs-i Hāfızdur ve luṭf idüp (13) şulḥ-i tārīkī ile geen şeyḥ ü mürşiddür

VELEHU EYŻAN [G.153]

[Mef‘ülü Mefā‘ilün Fe‘ilün]

(1) Gül bī-ruḥ-ı yār (14) ḥoş ne-bāşed

Gül yār yañaḡınsuz ḥoş olmaz

Bī-bāde bahār ḥoş (15) ne-bāşed

Şarābsız bahār ḥoş olmaz murād *gülden* keşfdür ve *bahār*dan (16) ‘ālem-i baştür lācerem keşf-i tecellī datsuz ve başt ‘ālemi ‘ışḡ-ı İlāhīsüz (17) ḥoş degüldür

(2) Tarf-ı çemen ü hevā-yı bustān

Çemen cānibi ve bustān hevāsı (18)

Bī-lāle-‘izār ḥoş ne-bāşed

Lāle-‘izārsuz ḥoş olmaz murād ‘ālem-i (19) başt u inbisāt müşāhede-i cemālsüz ḥoş degüldür dimekdür

(3) Bā-yār-ı şeker-leb (20) ü gül-endām

Şeer tudaḡlu gül bedenlü yār ile

Bī-būs u kenār (21) ḥoş ne-bāşed

Öpüb ve kocmaḡsız ḥoş degüldür murād vuşul [M194b] (1) ila’llāḥ ḡabul-i keyfiyyet ve devām-ı mürāḡebesiz ḥoş degüldür dimekdür (2)

(4) Raḡşiden serv ü ḥālet-i gül

Servüñ raḡş itmesi ve gülüñ ḥāleti (3)

Bî-şavt-ı hezār hoş ne-bāşed

Bülbül âvâzınsız hoş olmaz murād (4) vecd ü semâ‘a ve keşf ü irtifā‘a gūyende vü ẖānendesiz hoş (5) degüldür dimekdür

(5) Her naķş ki dest-i ‘aķl bended

Her naķşı ki ‘aķl eli (6) baġlar

Cüz naķş-ı nigār hoş ne-bāşed

Nigār naķşsız hoş olmaz (7) murād budur ki ‘aķl taşavvur itdügi umūruñ aķsen ü eţyabı taşavvur-ı yārdür (8)

(6) Bāġ-ı gül ü mül hoşest lîkin

Baġ daġı gül daġı şarāb hoşdur (9) ammā

Bî-şoġbet-i yār hoş ne-bāşed

Yār şoġbetsiz hoş olmaz murād (10) müşāhede ħaķsız ve müşāĥabet ehl-i taşavvufsuz ‘işretten ħaz olunmaz (11) dimekdür

(7) Cān naķd-i muĥaķķarest Ĥāfız

Cān ħaķīr naķddür ey Ĥāfız

Ez-behr-i (12) nişār hoş ne-bāşed

Şaçmak için hoş olmaz murād cān naķd-i (13) muĥaķķar olduġı budur ki meşakķat ile taĥşil olunmuş degüldür ve ra‘iyyet-i (14) Ĥaķdur isteyicek alur anı nişār kılmak hiç nesne bezl itmek degüldür (15)

VELEHU EYŻAN [G.154]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Düş āgehī zi-yār-ı sefer kerde dād bād

Dün gice sefer (16) eylemiş yārdan ħaberdārlık virdi yıl

Men nîz dil be-bād dihem her çi bād bād

(17) *Ben daġı gönli yile virürem her ne olursa olsun* murād ħāzır (18) olmayan yārdan feyz ü fażl u ħaber ħayr irişüp anuñcün cān u (19) dil fedā itmek istediġin beyāndur [bu maţla‘ ada tecnīs vardur]

(2) Kārem be-dān resid ki hem-rāz-ı ĥod kunem

(20) *İşüm aña irüşdi ki kendüme hem-rāz idem*

Her şām berķ-i lāmi‘ u her (21) bāmdād bād

Her aĥşam yalābıcı şimşegi ve her şabāĥ yili murād budur ki [M195a] (1) bende hem āteş-i ‘ışķ var hem hevā-yı yār var lācerem ĥālüm ol mertebeye (2) irişmişdür ki gice āteş-i ħalbim berķ gibi lāmi‘ olup şabāĥ başımda hevā (3) bād gibi zāĥir ola

(3) Der-çin-i turre-i tu dil-i bî-ĥıfāz-ı men

Senüñ turreñ (4) bükliminden benüm zabţsız gönüm

Hergiz ne-guft mesken-i me'lûf yâd bād

(5) *hergiz dimedi mesken-i me'nûs añlasun* murād albim ayb-ı hüviyyete (6) teveccüh idüp mesken-i me'l f  fer m ş ıldı dimekdür

(4) İmr z adr-i (7) pend-i 'az z n ş n h tem

Bugün 'az zler n  naş hati adrini bildüm

Y  Rab (8) rev n-ı n ş h-i m  ez-tu ş d b d

Y  Rab bizüm n ş him z n  c n  senden (9) *ş d olsun* mur d budur ki t zelikte ve zam n-ı afletde naş hat (10) adrini bilmezüz ammA m r r-ı zam n ile 'aql-ı k mil olup ve meş yib ile (11) aflet z 'il olup n ş h n  pendin n adri ma'l m olup (12) naş hat iden 'az zlere du' -y  hayr ılınur

(5) Dil h n ş dem be-y d-ı tu (13) hergeh ki der- emen

Y regim an oldu senün y du a her v kt ki çemende (14)

Bend-i ab -y  onca-i gül m -k ş d b d

G l oncasının  düğmesini a ardı (15) *y l* mur d g l keşfini görüp c nib-i H dan keşfi y d idüp cigeri (16) h n olduğ n bey ndur

(6) T rf-ı k l h-ı ş h t  med be-h t rem

Sen n ş hl ğ n  (17) k l hının  evci geldi h t r ma

 nc  ki t c ber-ser-i nergis nih d b d

O  (18) yerde t c  nergis başı üzre od  y l mur d budur ki ehl-i başar ve (19) ş hib-i 'ibret olanlar her yerde ki ' zamet   cel l ve lu f u cem l (20) görseler h zret-i H  n  cel l u cem lini y d idüp  n  intik l (21) iderler

(7) Ez-dest refte b d v c d-ı za' f-i men

Elden itmiş idi [M195b] (1) *benüm za' f v c d m*

Ş b em be-b y-ı zülf-i tu c n b z d d b d

Ş b h (2) ba a senün zülfünü oqus  sebebi ile girü c n virdi y l mur d ayb-ı (3) hüviyyetden keşf-i seheri oqu viricek hay t-ı ced d bulduğ n (4) bey ndur

(8) H f z nih d-ı n k-i tu k met ber- vered

Ey H f z senün iy  (5) t b 'at n mur du n  h ş l ider

C nh  fed -y  merdüm-i n g -nih d b d

(6) *C nlar iy  t b 'atl  k ş n n  fed s  olsun* mur d hoş t b' (7) olanlar k my b olduğ n bey n ve hoş t b olanlara du' -y  lehdür (8)

VELEHU EY AN [G.155]

[F  il t n Fe' il t n Fe' il t n Fe' ilün]

(1) H srev  g y-ı felek der-am-ı  evg n-ı tu b d

Ey p dş h felek (9) tüpü senün  evg n n  b kl minden olsun

Sāhat-ı kevn ü mekân (10) ‘arşa-i meydân-ı tu bād

Kevn ü mekân meydânı senüñ meydānuñ ‘arşası (11) olsun zāhir-i nazm anı gösterür ki hitāb zāhir pādşāhına ola (12) ammā ehl-i tahkik katında hitāb pādşāh-ı hākiķiyedür ve zāhire nazar (13) kelām-ı inşā vü hākiķate nazar haberdür [sāhat mutlakā meydāne dirler ‘arşa sarāy hālısı meydānına dirler]

(2) Heme āfāk girift ü heme eṭrāf (14) küşād

Cemī‘i āfākı dutdı ve cemī‘ eṭrāfı açdı

Şit-i halk-ı (15) tu ki peyveste nighbān-ı tu bād

Senüñ halkuñ avāzı ki muttaşıl (16) senüñ bekçüñ olsun bunda daḡi zāhiren inşād-ı hākiķa iḡbārdur (17)

(3) Zülf-i hātūn-ı zafer şifte-i perçem-i tüst

Zafer hānūnunuñ zülfı (18) senüñ perçemüñ hayrān-ı ‘ışkıdır

Dide-i feth-i ebed ‘aşık-ı cevlan-ı tu bād

(19) Feth-i ebed gözi senüñ cevlanuñ ‘aşıkı olsun murād gayb-ı hüviyyet (20) āşarından bir ‘aks-i maḡlūb ḡalibdür zafer ü ḡalebeye ve harekāt-ı İlāhiyenüñ (21) ‘aşkıdır ‘ayn-ı feth dimekdür

(4) Ey ki inşā-yı ‘utārid şıfat-ı şevket-i tüst

[M196a] (1) Ey hüsrev ki ‘utārid inşāsı senüñ şevketüñ şıfatıdır ya‘nı (2) ‘utārid senüñ şevketüñ vaşfını inşā ider

‘Aql-i küll çāker-i tuḡrā-keş-i (3) dīvān-ı tu bād

‘Aql-ı küll senüñ dīvānuñ nişāncısınunñ kulu olsun (4) murād budur ki ‘utārid ki kātib-i felekdür ‘azamet-i Hāk vaşfını inşā ider (5) ve ‘aql-ı küll ol dīvānhānenün mevķi‘ inüñ bendesidür

Beyt (6)

+---/+---/+---/+---

Muḡīṭ-i şer‘-rā vāzi‘ ṭarik-i ‘ilm-rā şāri‘

Zülāl-i faẓl-rā menba‘-ı esās-ı (7) ‘aql-rā bānı

(5) Tayre-i cilve-i tūbī kad-i çün serv-i tu şud

Tūbī cilvesinüñ (8) ḡaẓabı ve anuñ sebebi senüñ serv-i kaddüñ oldı

Ġayret-i huld-ı berin sāhat-ı (9) eyvān-ı tu bād

Huld-ı berin ḡayreti senüñ eyvānuñ meydānı olsun (10) murād budur ki tūbī merātib-i ‘āliyyeñün pesti olup ḡazūbdur (11) ve huld-ı berin eyvānuñ meydānıñ ḡayūridur

(6) Nebetenhā hayavānāt u (12) nebātāt u cemād

Yalñuz hayvānāt u nebātāt u cemād degül

Her çi der-‘ālem-i (13) emrest be-fermān-ı tu bād

Her nesne ki ‘âlem-i emrdedür senüñ fermānuñ (14) ile olsun murād yalnız mevālid-i şüls-i ma’mūr-ı Hâk degül cümle ‘âlem-i (15) emrde olanlar muṭī’-i fermān-ı hâkdur dimekdür [nebātāt u hayvānāt u ma’ādın]

(7) Hâfız-ı haste (16) be-ihlāş senā-ḥ’ān-ı tu şud

Hâfız-ı haste ihlāş ile senüñ (17) sena-ḥ’ānuñ oldı

Luṭf-ı ‘ām-ı tu şifā-baḥş-ı senā-ḥ’ān-ı tu bād

Senüñ (18) luṭf-ı āmuñ senüñ senā-ḥ’ānuñ şifā bağışlayıcısı olsun (19) Murād hāmid-i muḥliş derdine şāfi ḥazret-i Hâk idügin zıkr idüp andan (20) ricā şifā ider

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Gönlüm dilemez derdine dermān-ı ṭabībi

Şāfi çün (21) eṭibbāya da Allāh-ı hākīmdür

[Allāh te‘ālāya hākīm ıtlākına Qur’ān-ı ‘Azīm nāṭıkdur ammā ṭabīb ma’nāsına degül belki her kārı ḥikmet üzre ve muḥkem idüci ma’nāsınadır]

VELEHU EYẒAN [G.156]

[Mef’ülü Fā’ ilātü Mefā’ilü Fā’ilün]

(1) Sākī ḥadiş-i serv ü gül ü lāle mī-reved

[M196b] (1) *Ey sākī serv ü gül ü lāle sözi vākı’ olur*

İn baḥş bā-şelāşe-i ḡassāle (2) mī-reved

Bu baḥş şelāşe-i ḡassāle ile gider ya’nī deve ṭabanı üç (3) ḳadeḥ şarāb ile gider yā aña gider ki nihāyeti aña irişür murād pend (4) yüzinden budur ki serv ü gül ü lāle sözi ecel irişün ḡassāl üç (5) kerre yumaḳ ile zā’il olur yā bu ‘ıyş u ‘işret ma’şiyeti a’zā-yı (6) vuzūyı üç kerre yumaḳ ile maḥv olur taḥḳıḳ yüzinden murād budur ki (7) ‘ışḳ-ı İlāhī viren derece-i ‘āliyye ve keşf ü dāğ-ı ışḳ kelāmı (8) ya’nī bu da’vı-i istiḡrāḳ keyfiyyet-i ḥumr-ı Hâk ile zā’il olur [ba’zı eṭibbā vü ehl-i hevā böyle dirler ki bir kiş aç iken üç ḳadeḥ şarāb içse mī’desinde olan fużül-i ṭa’āmı ve ehlāt-ı reddiyyeyi redd idüp tefḳiye ider anuñçün aña şelāşe-i ḡassāle dirler ḥ’āce Hâfız zāhiren aña imā ider]

(2) Mey ḥor ki (9) nev-‘arūs-ı çemen ḥadd-ı ḥüsn yāft

Şarāb iç ki çemenüñ yeñi gelini (10) ḥüsn-i ḥadd u nihāyetin buldı [ya’nī ḥüsn ü cemāli kemāle irdi]

Kār in zamān zi-şan’at-ı dellāle mī-reved

(11) *Kār bu zamānda yinge vü meşşāṭa şan’atından gider murād feyz ü cezb-i (12) Hâk kemāle irdi ‘ışḳ-ı İlāhī nüş itmek zamānı oldı mürşide (13) ḥācet ḳalmadı dimekdür*

(3) Şekker-şiken şevend heme tūṭiyān-ı Hind

Şekker (14) şıyıcı [ya’nī şekker biçici] olurlar dükeli Hind tūṭileri

Z'ın kând-i Pârsî ki be-Bengâle mî-reved

(15) *Bu Fârsî kânduña ki Bengâle şehrine varur* murâd kendü kelâmını (16) medhdür ki kând-i Fârisî Hind diyârında Bengâle şehrine (17) vara anda hevâyî olup kafesi girmeyen tûtiler daği şeker (18) şıyıcı ya' nî halvete girmeyen 'avâm daği bu şekerini yiyici ya' nî (19) bundan müntefî' olurlar [Bengâle Hindistânda bir şehrüñ ismidür pādşâhlar tahtgâhıdur]

(4) Tayy-ı mekân be-bîn ü zamân der-sülûk-ı şî'r

(20) *Tayy-ı mekânı ve tayy-ı zamânı gör ki şî'r-i tarîki sülûkında ve bu üslûbda*

K'in (21) tıfl-ı yekşebe reh-i yek-sâle mî-reved

Ki bu bir gicelik tıfl bir yıllık [M197a] (1) yol gider murâd budur ki bir gice fikr idüp söyledigüm şî'r *inna'llâhe kenzen* (2) *tahte'l-'arşi mefâtihi elsinetü's-su'arâ*¹⁰⁶⁸ hasebince mesâfe-i ba'ide kaç (3) ider lâcerem tayy-ı mekân ider ve akreb-i tûruk ila'llâh tarîk-i 'uşşâkdur (4) pes şî'r-i tehyîc rûh-ı kûlûb tizcek vuşûle bâ' iş olup tayy-ı zamân (5) daği ider

(5) Ân çeşm-i cāduvâne-i 'ābid-firîb bîn

Ol 'ābidatıcı (6) cāduvâne gözi gör

Keş kârvân-ı sihr zi-dünbâle mî-reved

Ki ol sihr (7) kârbânınun ardından gider murâd budur ki kelimât-ı 'uşşâk ve eş'âr-ı (8) eşvâk güyiyâ kârbân-ı sihrdür ammâ 'ayn-ı ma' şûk sihri aña gâlibdür (9)

(6) Hüy kerde mî-ğarâmed ü ber-'arîz-ı semen

Ma' şûk terlemiş şalınur (10) ve semenün 'arîzî üzre

Ez-reşk-i rûy-ı ü 'arâk-ı jâle mî-reved

(11) *Anuñ yüzi güninden jâle teri gider ya' nî açar* murâd ġarâbet-i şun'-ı (12) Hakkı beyândur ['arâk-ı jâle izâfeti izâfet-i beyâniyyedür]

(7) Bâd-ı bahâr mîvezed ez-gülistân-ı şâh

Bahâr yili eser şâh (13) gülistânından

V'ez-jâle bâde der-kadeh-i lâle mî-reved

Jâleden şarâb lâle (14) kadehine gider murâd bundan daği ġarâbet-i şun'-ı Hakkı beyândur (15)

(8) Ez-reh me-rov be-'işve-i dünyâ ki in 'acüz

Yoldan gitme dünyâ şivesi ile (16) ki bu qarı

Mekkâre mî-nişîned ü muhtâle mî-reved

Mekkâre oturur hîle (17) idici gider murâd dünyâ 'acüzesinün mekkâre vü muhtâle idügin (18) beyândur

Beyt

¹⁰⁶⁸ ان الله كنزا تحت العرش مفاتيحه السنة الشعرا Allah'ın arşın altında bir hazinesi var anahtarları şâirlerin dillerindedir. (Hadîs)

--+--/-+--/-+--/-+--

Var iken 'ālemde ey dil şāl-ı miḥnet tāt-ı ğam (19)

Giyme zerbeft-i cihānı efser-i dībāyı қо

(9) Hāfız zi-şevk-i meclis-i sultān (20) Ğıyāş-ı dīn

Ey Hāfız sultān Ğıyāşeddīn meclisi şevkinden (21)

Hāmuş me-şev ki kār-ı tu ez-nāle mī-reved

Sākit olma ki senüñ işüñ [M197b] (1) nāleden gider murād Ğıyāşeddīnden dīne mu'āvenet iden recul-i şālihdür ki (2) sultān-ı āhiretdür anuñ meclisinde nāle mü'eşşerdür ve andan feyze (3) sebebdür

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Tu destgīr-i ḥalk-ı cihānī der-īn cihān

Bādā Ḥudā-yı (4) derd ü cihān destgīr-i tü

VELEHU EYẒAN [G.157]

[Müfte' ilün Fā' ilün Müfā' ileün Fa']

(1) Ber-ser-i ānem ki ger zi-dest ber-āyed

Anuñ başı (5) üzreyin ki eger elden gelürse ve naşīb olursa

Dest be-kārī zenem ki (6) ğuşşa ser āyed

Eli bir işe uram ki ğuşşa başa gele ya' nī nihāyet bula murād (7) terk-i dünyā idüp taleb-i āhiret iderem dimekdür zīrā mādām ki ādem taleb-i (8) dünyādadur ğuşşa nihāyet bulmaz

(2) Manzar-ı dil nīst cāy-ı şoḥbet-i āgyār

Bu mısrā'-ı (9) mübtedā ü ḥaberdür ya' nī gönül nazargāhı āgyār şoḥbeti yeri degüldür

Dīv çü bīrūn (10) reved firişte ber-āyed

Şeytān çün çıka firişte girer murād ḳalbi māsivādan (11) ḥālī kılmak gerek ki maḥall-i yār ola dimekdür

(3) Şoḥbet-i ḥükkām zülmet-i şeb-i yeldāst

(12) *Bu daḥi mübtedā vü ḥaberdür ya' nī ḥākimler muşāḥabeti şeb-i yeldā zülmetidür*

Nūr (13) zi-ḥürşid ḥ'āh bū ki ber-āyed

Nūrı güneşden iste ola ki toĝa ve ḥāşıl (14) ola murād terk-i dünyā idenler ile muşāḥabet kıla ola ki nūrāniyyet (15) ü şafā ḥāşıl ola dimekdür [(bū) būd ki lafzından muḥaffedür]

(4) Ber-der-i erbāb-ı bī-mürüvvet-i dünyā

Dünyānuñ (16) mürüvvetsiz ehlinüñ kapısı üzre

Çend nişinî ki ẖāce key be-der āyed

(17) *Niçe oturursun ki ẖāce kaçan çıka diyü* murād budur ki çıka H̱aḡ ehl-i manşib

(18) *kapusunda kaçan çıka diyü oturmak taḡyî* -i ‘ömrdür

(5) Terk-i gedāi (19) be-kun ki genc beyābi

Dilenciligi terk kıl ki genc bulasın

Ez-naḡar-ı reh-revî ki (20) der-güzer āyed

Bir sālîkûñ naḡarından ki uğraḡda gele murād budur ki (21) *terk-i taleb-i dünyā idüp* sālîk-i ṭarîḡat olan naḡarında [M198a] (1) *genc-i ḡanā*‘at u ḡinā-yı ḡalb bulunur

(6) Şālîḡ ü ṭālîḡ metā‘-i ẖāḡ nümüdend

(2) *Şālîḡ ü fāsîḡ kendü metā*‘ın gösterdiler

Tā ki ḡabûl ofted der-naḡar (3) āyed

Tā kim ḡabûl düşe naḡara gele murād şālîḡ metā‘ı maḡbûl olur (4) *dimekdür yā* ḡabûl meşîyyet-i H̱aḡḡa menûḡdur dimekdür

(7) Bûlbûl-i ‘āşîḡ tu ‘ömr ẖāḡ (5) ki āḡir

Ey bûlbûl-i ‘āşîḡ sen ‘ömr iste ki āḡir

Bāḡ şeved sebz ü surḡ-ı (6) gül be-ber-āyed

Bāḡ yeşil ü kıvıl olur gül çıkar murād mu‘ammet olan şabr ile (7) *murād irer* dimekdür

(8) Ġaflet-i H̱āfîḡ der-în serāce ‘aceb nîst

(8) *H̱āfîḡuñ ḡafleti bu hücrede ‘aceb degüldür*

Her ki be-meyḡāne reft bî-ḡaber āyed

(9) *Her kim ki meyḡāneye gide bî-ḡaber çıkar* murād budur ki dünyā ḡaflet ü mestlük (10) *maḡallidür*

VELEHU EYḶAN [G.158]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ il]

(1) Cemālet āftāb-ı her naḡar bād

Senüñ cemālüñ (11) her naḡaruñ güneşi olsun

Zi-ḡubî rûy-ı ḡubet ḡubter bād

ḡubî (12) *lafzında ḡarf-i yā maşdariyyedür ya‘nî senüñ ḡub yüzüñ ḡublıkdan* (13) *ḡubrak olsun* murād budur ki cemālünden her ‘ayn-ı taḡşîl nûr-ı (14) *ḡulûb-ı mûnevver olsun ve vech-i cemālün ḡüsn-i āḡire nisbetinde* (15) *tenziye ḡılınup kimse anı cemāl-i ḡayra nisbet itmesün*

Beyt (16)

Kesî ḡü ḡadr-i rûyeş-rā ne-dāned

Çü meh her şeb zi-şevket derbe-der bād (17)

(2) Hümā-yı zülf-i şāhīn-şehperet-rā

Şāhper ü şehper kanad çelki (18) dimekdür ya‘nī senūñ şāhīn-şāhper zülfūñ hümāsınuñ [şāhīn toğandan bir sınıfdur ‘Arab u ‘Acem ü Rūm şāhīn dirler gāyetde kuvvetlü ve şikār-bāz olur]

Dil-i (19) şāhān-ı ‘ālem zīr-i per bād

‘Ālem pādşāhlarınuñ kalbi kanadı (20) *alrında olsun* murād kulüb-ı selātin-i şıyānet gayb-ı hüviyyetde (21) olsun dimekdür

(3) Kesī kū beste-i zülfet ne-bāşed

Bir kimse ki senūñ [M198b] (1) *zülfüne bağlanmış olmaya*

Çü zülfet der-hem u zīr ü zeber bād

Zülfūñ (2) *gibi kırçıışık ve karış muruş olsun* murād budur ki her kim ki gayb-ı hüviyyete (3) muqayyed olmaya perişān olur

(4) Dilī k’ū ‘āşık-ı rüyet ne-bāşed

Bir gönül ki (4) *senūñ yüzüne ‘āşık olmaya*

Hemişe garka der-hūn-ı ciger nād

Dā ‘imā ciger (5) *kanına gark olsun* hitāb hāzret-i Hākkadur murād zāhirdür

(5) Bütā (6) çün gāmzeet nāvek küşāyed

Ey şanem senūñ gāmzeñ ok açā ya‘nī (7) *ata* [nāvek bunda muṭlaqā ok ma‘nāsınadır egerçi ba‘zılar kovuş okı ve cerge okı diyü ta‘yīn itmişler ammā bunda ol ikiden biri münāsib degüldür]

Dil-i mecrūh-ı men pīşes siper bād

Benüm mecrūh gönülüne anuñ öñinde (8) *kalķān olsun* murād budur ki *el-belā’i ve ‘l-belā’i tevemān*¹⁰⁶⁹ ḥasebince ve *eşeddü’n-nāsi* (9) *belā’en el-enbiyā’ü şümme’l-evliyā’ü şümme’l-emşelü fe’l-emşelü*¹⁰⁷⁰ mücebince mazhar (10) olan ‘āşıkdur loḥūķ-ı belā delil-i taķarrüb ü mücib-i ķurbetdür

(6) Çü (11) la‘l-i şekkerīnet buse baḥşed

Çün şeker gibi la‘lün buse ‘atā (12) *ide*

Mezāk-ı cān-ı men z’ū pür-şeker bād

Benüm cānum mezākı andan tolu şeker (13) *olsun* murād kelām-ı İlāhiden telezzüd talebidür

(7) Merā ez-tüst her dem tāze (14) ‘ışķi

Baňa sendendür her dem bir ‘ışķ tāze

Tü-rā her sā‘atī ḥüsn (15) diger bād

¹⁰⁶⁹ البلاء والبلاء توأمان Belâ belâyla kardeşdir. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁰⁷⁰ أَشَدَّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَوْلِيَاءِ ثُمَّ الْأَمْتَلُ فَلَا أَمْتَلُ En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, peygamberler, sonra veliler ve ardından onlara yakın olanlara gelir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 533, Hadis No: 2398.

Saña her bir sâ'atde bir hüsn daği olsun murād her dem (16) cemālūñe mazhar olayın dimekdür

(8) Be-cân müştāk-ı rûy-ı tüst Hâfız

(17) Cân ile senüñ yüzüñ müştākıdur Hâfız

Tü-râ ber-hâl-i müştākân nazâr (18) bād

Saña müştāklar hâline nazâr olsun hitâb hazret-i Hakkâdur (19) ve murād zâhirdür

Beyt

+ --- / + --- / + --

Tü-râ bâ- ' aşıkân dâ'im nazâr bād

Zi-cân-ı hastegân (20) hod haber bād

VELEHU EYẒAN [G.159]

[Mef' ulü Mefâ' ilün Fe' ulün]

(1) Hüsni-i tu hemîşe der-füzün bād

Senüñ hüsni (21) dâ'im artmağda olsun

Rüyet heme sâle lâlegün bād

Yüzüñ dükeli yılda [M199a] (1) lâle gibi olsun murād hazret-i Hakkâ hitâb idüp andan cemâl ü kemâl zâhir (2) olup cemâle ve nûra mazhar olmak talebidür

(2) Ender-ser-i men hayâl-i 'ışket

Benüm (3) başımda senüñ 'ışkuñ hayâli

Her rûz ki hest der-füzün bād

Her gün ki vardır (4) artmağda olsun murād ziyâde-i 'ışk-ı İlâhî talebidür

(3) Kıdd-i heme dilberân-ı 'âlem

(5) 'Âlemüñ dükeli dilberleri kıddi

Der-hizmet-i kâmetet ne-gün bād

Senüñ kâmetüñ (6) hizmetinde başı aşağı ya'nî aña egilüp hizmet ider olsun murād 'uluvv-ı (7) derece-i İlâhiyyeye râki' vü sâcid olsun dimekdür

Beyt

+ --- / + --- / + --

Herkes ki zi-hizmetet (8) keşed ser

Der çâh-ı ğam-ı tu ser-nigün bād

(4) Her serv ki der-çemen der-âyed

Her serv ki (9) çemende kalkar

Pîş-i elif-i kadet çü nün bād

Senüñ kaddüñ elifi öñinde nün gibi (10) olsun murād her refi' ü'ş-şān saña 'ābid ü ḥāzī' olsun demekdür

(5) Çeşm-i ki (11) ne fitne-i tu bāşed

Bir göz ki senüñ meftūnuñ olmaya

Ez-gevher-i eşk ğarķ-ı hūn (12) bād

Göz yaşı gevherinden kana ğarķ olsun murād saña nigārān olmayan (13) dīde kan ağlasun demekdür

(6) Çeşm-i tu zi-behr-i dilrübāi

Senüñ gözüñ gönül (14) kapmak için

Der-kerden-i sihr zūfünün bād

Sihr eylemekde zūfünün olsun (15) murād zātu'llāhdan tūruk-ı muhtelifle ile cezbe-i kulüb talebidür

(7) Her cā ki dilist (16) der ğam-ı tū

Her yerde ki bir gönül vardır senüñ ğamuñda

Bī-şabr u qarār u bī-sükün bād

(17) *Şabrsız ve qarārsız ve sükünsüz olsun* murād her qalbūñ Ḥaķķa 'āşık olmasın (18) talebdür

(8) Herkes ki be-dil ne-bāşedeş derd¹⁰⁷¹

Her kimse ki gönlinde olmaya derd (19)

Ez-ḥalka-i vaşl-ı tu birün bād

Senüñ vaşluñ ḥalkasından taşra olsun murād (20) budur ki derd-i hicr çekmeyen devā-yı vaşla vāşıl olmaz

(9) La'1-i tu ki hest cān-ı (21) Ḥāfız

Senüñ la'1üñ ki Ḥāfızuñ cānıdır

Dūr ez-leb-i her ḥasīs dūn bād¹⁰⁷²

[M199b] (1) *Lebinden ırağ olsun* murād budur ki kelām-ı İlāhī ehl-i dil cānıdır her nā-ehl (2) lebinden ırağ olmağa erzānıdır

VELEHU EYŻAN [G.160]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Tenet be-nāz-ı tabībān niyāzmend (3) me-bād

Senüñ tenüñ tabībler nāzına muhtāc olmasun

¹⁰⁷¹ Bu mısranın derkenarda bazı farklı şekilleri bulunmaktadır:

Her dil ki nebāşed sırr-ı hicr

Her dil ki zi-dest-i tüst ḥālī

Her dil ki be-hicr-i tu ne-sūzed

¹⁰⁷² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: *Dūr ez-leb-i merdümān-ı dūn bād*

Vücūd-ı nāzuket āzūrde-i gezend me-bād

Senüñ nāzūk vücūduñ zararadan incinmiş olmasın murād bundan (4) bir vücūdı nāfi^c olan kimsenüñ şıhḥatı için du^c ādur

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

Cān-ı şerīfisin (5) çü cihān ḥalkınıñ dürüst

İder şaḥīḥ-i şıhḥatüñe her kişi du^c ā

(2) Selāmet-i heme (6) āfāk der-selāmet-i tüst

Dükeli āfākuñ selāmeti senüñ selāmtüñdedür

Be-hiç (7) ‘ārızā şaḥş-ı tu derdmend bād

Hîç ‘ārızā ile senüñ şaḥşuñ derdlü (8) olmasun

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

Bāğ-ı cihānda gül-i ḥandān durur ruḥuñ

Hîç ‘ārız ile (9) ‘ārızuñ gelmesün fenā

(3) Cemāl-i sūret ü ma‘nā zi-emn-i şıhḥat-i tüst

Sūret (10) ü ma‘nā senüñ şıhḥatüñ emnindedür

Ki zāhiret dojem ü bāṭinet nejend (11) me-bād

Zāhirüñ burtarılmış ve bāṭınuñ ğuşşalu olmasun [lafz-ı *dojem* feth-i dāl ile ve zā-yı Fārisi ile burtarılmış ma‘nāsinadur ve *nejend* feth-i nūn ile ve zā-yı Fārisi ile heybetlü ma‘nāsinadur ve kesr-i nūn ile ulu ḥāce ve ğuşşalu ma‘nāsinadur bunda lafz-ı evvel ve lafz-ı şānī ma‘nāsı münāsib olduğuçün lafz-ı evvel fethe vü lafz-ı şānī kesre ḥaml olındı]

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

Şūret cemāli ma‘ni (12) kemāli çü sendedür

Ḥaḥ zāhirüñ küşāde ide bāṭınuñ şafā

(4) Der-ın çemen çü der-āyed ḥazān (13) be-yağmāi

Bu çemene çün ğire ḥazān yağmācılık ile

Reheş be-serv-i sehīkāmet-i (14) bülend me-bād

Ol ḥazānuñ yolu bülend kāmēt serv-i sehīye olmasun

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

İrmez ḥazān (15) serve çü her dem bahārdur

Ser sebz ola kāmēt-i servüñde serverā

(5) Der-ân bisât ki (16) hüs-n-i tu cilve âgâzed

Ol döşekde ki senüñ hüs-nüñ cilveye başlaya

Mecâl-i ta'na-ı (17) bed-bîn ü bed-pesend me-bâd

Yerimüz göricinüñ ve begenicinüñ ta'na mecâli olmaya (18) murâd cemî'-i harekâtüñ bî'-i ayb ola dimekdür

(6) Her ân ki rüy-ı çü mâhet (19) be-çeşm-i bed bîned

Her ol kimse ki senüñ ay gibi yüzüñi yermez göz ile görür (20)

Der-âteş-i tu be-cüz cism-i ü sipend me-bâd

Senüñ âteşüñde anuñ (21) *cisminden gayrı yüzerlik olmasın* ya' nî göz [M200a] (1) degmek için âteş üzre yüzerlik vaz' idüp yaqarlar anuñ yerine (2) anuñ cismi yansun

(7) Şifâ zi-gufte-i şekker-feşân-ı Hâfız cüy

Şifâyı Hâfızuñ (3) *şekker şacıcı sözinden iste*

Ki hâcetet be-'ilâce-ı gül-âb u kând me-bâd

Ki senüñ (4) *hâcetüñ gül-âb u kând 'ilâcına olmasun*

Beyt

--+/--+--/+--+/-+--

Emrâzadur kelâm-ı Hâk ile (5) du' â 'ilâc

Pendüm ile du'âm ger olsa devâ revâ

[Bu gâzel şerhinde vâkı' olan biş Türki beyt cem' olunup bir kıt'a kılınup bir şıhhati matlûb olan kimseye gönderilmege kâbildür]

VELEHU EYẒAN [G.161]

[Mef' ülü Mefâ' ilün Fe' ülün]

(1) Ân kes ki (6) be-dest cām dâred

Ol kimse ki elinde kadeh vardur

Sultânî-yi Cem müdām dâred

(7) *Cem sultânlığı aña müdām vardur* murâd cāmdan kalb-i şâfidür kimüñ ki (8) ol ola cām-ı Cem gibi müşâhede-i 'âlem aña 'ale'd-devām hâşıl olup (9) Cem sultânlığına müdām mâlik olur

(2) Âbî ki Hızır hayât ez-û yâft

(10) *Bir şu ki Hızır hayâtı andan buldı*

Der-meygede cū ki cām dâred

Meyhânedede iste (11) *ki cāmuñ vardur* murâd meyhânededen hânkâhdur bunda cāmdan murâd şeyh-i şâfi (12) vü 'amel-i kâfidür lâcerem hayât-ı ebede sebeb olur

(3) Ser-rişte-i cān be-cām (13) bügzer

Cān ipligi başın cāma ko ve aña vir

K'in rişte ez-ü nizām dāred

(14) *Ki bu iplik andan nizām dutar* murād girü cāmdan şeyh-i şafidür lācerem (15) rişte-i cānı aña teslim idüp ta'alluğun andan kaç' itmemek gerek ki (16) andan nizām u intizām hāşıl ola

(4) Mā vü mey u zāhidān u taqvā

Biz daḡi şarāb (17) *u zāhidler daḡi taqvā*

Tā yār ser-i kūdām dāred

Tā yār kaḡkısının başın dutar (18) ya'nī meye mi mā'il lur yoḡsa taqvāya mı mā'il olur murād *meyden* (19) 'ışk-ı İlāhīdür ve *taqvādan* murād zühd-i ḡuşkdur ammā ḡuzūr-ı Hāḡda (20) kaḡkısı ḡüsn-i ḡabül bulur ma'lüm degüldür

(5) Bīrūn zi-leb-i tu sāḡiyā nīst

(21) *Senūn lebünden ḡāric ey sāḡi yoḡdur* [M200b] (1)

Der-devr kesī ki kām dāred

Devrde (2) *bir kimse ki murād duta* murād dehān-ı vā'iz ü şeyḡden ḡayru taḡşıl murād (3) ider yoḡdur dimekdür

(6) Nergis heme şiveḡā-yı mestī

Nergis dükeli mestlik (4) *şivelerin*

Ez-çeşm-i ḡoş-ı tu dām dāred

Senūn ḡoş gözünden borc (5) *dutar* ya'nī ḡarż olur murād her 'ayn sekerān-ı zātu'llāhdan kesb-i (6) keyfiyyet ider dimekdür

(7) Zikr-i ruḡ u zülf-i tu dilem-rā

Senūn ruḡuñ (7) *ve zülfüñ zikri gönlime*

Virdist ki şubḡ u meşām dāred

Bir virddür (8) *ki şubḡ u aḡşam dutar* murād budur ki şabāḡ virdüm hüve'l-zāhir ve aḡşam (9) virdüm hüve'l-bāḡındur yā ikisi mā'an iki vaḡte virdümdür dimekdür

(8) Ber-sīne-i (10) rīş-i derdmendān

Dermendlerüñ yaralu sīnesi üzre

La'let nemekī (11) tamām dāred

La'lüññ tamām duzı vardur murād derdlü sīnede şūr u (12) zevḡ-i kelām-i İlāhīdendür dimekdür

(9) Der-ḡāh-ı zeneḡ çü ḡāfız ey cān

(13) *Eñek çukurında ḡāfız gibi ey cān*

ḡüsn-i tu dü şad ḡulām dāred

(14) *Senūn ḡüsnüñ ikinüñ kulı vardur* murād zeneḡ .āhından tecellī-yi maḡzıdur ki (15) muḡītdür lācerem anuñ giriftarı çoḡdur (16)

VELEHU EYŻAN [G.162]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Kesî ki hüsni-î haṭṭ-ı düst der-naẓar dâred

Bir kimse ki dost haṭṭı (17) hüsni-î nazarda dutar

Muḥakkaḳest ki ân hâşıl-ı başar dâred

Muḥakkaḳdur ki (18) ol başar hâşılın dutar murâd budur ki netice vü hâşıl-ı başar cemâl-i (19) haṭṭ-ı dostı nazardur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Dîde ez-behr-i cemâl-i düst mî-bâyed (20) merâ

Ver ne in çeşm-i belâ dîde çi kâr âyed merâ

(2) Çü hâme ber-ser-i fermân-ı (21) ü ser-i tã'at

Qalem gibi anuñ emri haṭṭı üzre tã'at başını

Nihâdeim [M201a] (1) meger ü be-tiğ ber-dâred

Komuşuzdur meger ol kılıc ile qaldıra murâd (2) hażret-i Haḳkuñ emrine itã'at u inkiyâdın beyândur

(3) Kesî be-vaşl-ı tu çün şem' (3) yâft pervâne

Bir kimse senüñ vaşluña tezkire vü hüccet ü vâsiṭa bulur (4) şem' gibi [pervâne bir niçe ma'nâya gelür bir ma'nâsı tezkiredür ki Rûm diyârında defterdârlar virdügi temessükdür bir ma'nâsı hüccetdür ki kâzılar yazduğı temessükdür ve bir ma'nâsı iki kimsenüñ ortasında vâsiṭa vü vesîle olandur ve bir ma'nâsı kelebek ve bir ma'nâsı havâle ve bir ma'nâsı çeri kulağı ve bir ma'nâsı haberci ve bir ma'nâsı çerâğdur bunda üç evvel zıkr olınan ma'nâlar murâddur pervâne lafzı ile ta'bir şem' lafzına münâsib olduğıçündür ammâ murâd ol çerâğa yanan kelebek degüldür ve bu beyt Dîvân-ı Hâfîzuñ ebyât-ı müşkilesindendir gâfil olunmaya]

Ki zîr-i tiğ-i tu herdem ser-i diger dâred

Ki senüñ kılıcuñ altında bir (5) başı daḥi vardur murâd budur ki şem'üñ başı kesildikçe altından bir baş (6) daḥi zâhir olur söyünmez 'aşık daḥi böyle olıcaḳ ki müteḥammil-i belâ vü 'enâ (7) ola ve nefsüñ hevâlarınuñ ve sevdâlarınuñ her biri kesildikçe rûhâniyyet (8) başı zâhir ola vaşla temessük ü vesîle bulur [yâft lafzınuñ fâ'ili kesîdür]

(4) Be-pây-büs-ı tu dest-i (9) kesî resîd ki ü

Senüñ ayağıñ öpmege bir kimsenüñ eli irür ki o

Çü âstâne (10) bedîn der-hemişe ser dâred

Eşig gibi bu kuyu üzre henîşe baş dutar (11) murâd budur ki âstâne qapuda baş koduğı içün şeref-i pây-büs (12) bulmuşdur her kim ki bâb-ı Haḳda âstâne gibi baş koya şeref-i kurbet (13) hâşıl ider

(5) Be-zed rakîb-i tu rûzî be-sîneem tîrî

Urdı senüñ raķībüñ (14) bir gün sīneme bir oķ

Zi-bes ki tır-i ğamet sīne bī-siper dāred

Añdan sonra (15) ki senüñ ğamuñ oķı sīneyi ķalkānsuz dutar murād ğam-ı ‘ıřķ beni ‘üryān (16) ķıldı anuñ iķün düşmen baña zafer buldı dimekdür

(6) Zi-zühd-i ħuřķ (17) melûlem kücāst bāde-i nāb

Zühd ħuřķuñdan melûlem getür řāfī řarābı

Ki būy-ı (18) bāde dimāğem müdām ter dāred

Ki řarāb ķoķusı dimāğumu müdām dutar (19) murād budur ki zühd ki bī-‘ıřķ ola andan melālīm vardur ‘ıřķ getür ki raķbu’d-dimāğ (20) olam be būy-ı ħûb bulam

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ĥořter ez-devrān-ı ‘ıřķ eyyām nīst (21)

Bā-murād-ı ‘āřıķān-rā řām nīst

(7) Zi-bāde ħiķet eger nīst in ne bes ki tü-rā

[M201b] (1) *Şarābdan ħiķ saña yok ise bu yetmez mi ki seni*

Demī zi-vesvese-i ‘aķl (2) bī-ĥaber dāred

Bir dem ‘aķl vesvesesinden bī-ĥaber dutar murād budur ki ‘āřıķ u (3) sālİK olana ‘ıřķ u sülûkdan ħiķ feyz olmazsa bu yetmez mi ki (4) ‘aķl-ı mā‘aş vesvesesinden ferāğ ider

(8) Kesī ki ez-der-i taķvā ķadem burûn (5) ne-nihād

Bir kimse ki taķvā ķapusından ayağı taşra ķomadı

Be-‘azm-i meygede eknûn (6) ser-i sefer dāred

Meyĥāne ‘azmi ile şimdi sefer başın dutar ya‘nī (7) anuñ tedbīrindedür murād budur ki zāhid-i ħuřķ olan ‘āřıķ meşreb olmak (8) tedārikindedür

Beyt

+++/-+--/++-

Pārsāi ki ĥamr-ı ‘ıřķ ķeřīd¹⁰⁷³

Ĥāne-i zühd-rā be-bād berād (9)

(9) Dil-i şikeste-i Ĥāfız be-ĥāk ĥāhed burd

Ĥāfızuñ řınıķ ğöñlini topraĝa iletse (10) gerekdür

Ĥü lāle dāĝ-ı hevāi ki ber-ciger dāred

Lāle gibi bir muĥabbet daĝı ki cigerinde (11) vardur murād budur ki ‘āřıķ-ı řādık oldur ki vefāt ide ‘ıřķ andan (12) gitmeye

¹⁰⁷³ Birinci mısra Sa’di-i Şirāzi’nin Dīvān-ı Eřār’ında 311 nolu gazelde bulunmaktadır. Ancak ikinci mısra Sadi Dīvānında örnek beyitten farklıdır.

VELEHU EYŻAN [G.163]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ān ki ez-sünbül-i ü ġāliye tābī dāred

Ol kimse ki (13) anuñ sünbülinden qalbe misküñ harāreti vardur

Bāz bā-dilşüdegān nāz u (14) 'itābī dāred

Girü göñli ğitmişlere ya'nī 'āşıklara naızı ve 'itābı vardur (15) murād budur ki hażret-i Haq ki anuñ ğayb-ı hüviyyetine her rāyiḥa-i ṭayyibe müteşevviḳdür (16) 'uşşāka anuñ ta'azzüzi ve hicāb-ı kibriyāsı ve 'itāb-ı fi'iliyesi vardur (17) [dilşüde 'aqlı ğidüp bayılmışa ġāh 'āşık olmışa dirler bunda 'āşık ma'nası münāsibdür]

(2) Ez-ser-i koşte-i ḥod mī-güzered hemçün bād

Kendü maqtūli başından gezer yıl gibi (18)

Çi tevān kerd ki 'ömrrest ü şirābī dāred

Ne eylemek olur ki 'ömrdür (19) ve isti'cālī vardur murād tecelliyāt-ı İlāhiyye 'āşık helāktan tizcek mürür (20) ider ki 'ömr gibi müste'cil ü serī'ü'l-inḳizādur dimekdür

(3) Āb-ı ḥayvān (21) eger ānest ki dāred leb-i yār

Āb-ı ḥayvān eger ol ise ki leb-i yārūñ (22) vardur

Rūšenest in ki Hızır behre serābī dāred

Rūşendür [M202a] (1) buña Hızruñ naşibi serābdur murād budur ki eger āb-ı ḥayāt kelām-ı (2) İlāhī ise ki ḥayāt-ı ebediyyeye sebebdür Hızruñ zulümātında naşibi (3) olan rūşendür ki serābdur zīrā ḥayāt-ı ebede sebep degüldür (4)

(4) Māh-ı ḥurşid-i -nümāyeş zi-pes-i perde-i zülf

Anuñ gün görünci zülf perdesi (5) ardından

Āftābist ki der-piş seḥābī dāred

Güneşdür ki önünde (6) seḥābı vardur murād budur ki zātu'llāh ve cemāl-i İlāhī ğayb-ı hüviyyet (7) ardında bulut ardında gün gibidür

(5) Çeşm-i men kerd be-her kūşe revān seyl-i (8) sirişk

Benüm gözüm eyledi her kūşede revān göz yaşı seylin

Tā seḥī-serv-i (9) tü-rā tāze be-ābī dāred

Tā senüñ toġru servüñi bir şu ile tāze duta (10) murād ağlamak 'uluvv-ı derecenüñ ṭarāvetine sebebdür dimekdür

(6) Ğamze-i şūḥ-ı tu (11) ḥünem be-ḥaṭā mī-rized

Senüñ şūḥ ğamzeñ kanımı ḥaṭā ile döker

Furşateş bād (12) ki ḥoş fikr-i şavābī dāred

Furşatı olsun ki ḥoş fikr şavābı vardur (13) murād şıfat-ı celāl nefsanıyyetimi helāk itdüġi ve beni iṣlāḥ kılduġı kendüye (14) lāzım degül iken ḥaṭā gibidür ammā fikr-i şavābdur ki nefs-imaḳtüle olmaḳ (15) ḥayr u şavābdur dimekdür

(7) Çeşm-i maḥmūr-ı tu dāred zi-dilem ḳaşd-ı ciger

Senüñ (16) maḥmūr gözüñüñ vardur benüm gönlümden ciger kaşdı

Türk-i mestest meger (17) meyl-i kebābī dāred

Mest Türkdür meger kebāba meylī vardur murād istilā-yı (18) İlāhī ḳalbün zübdesin kendüye cezb itmek istediğin beyāndur (19)

(8) Cān-ı bīmār-ı merā nīst zi-rüy-ı tu su ’āl

Benüm ḥaste cānuma yoḳdur senüñ (20) yüzünnden su ’āl

Ey hoş ān ḥaste ki ez-düst cevābī dāred

(21) Ey hoş ol ḥaste ki dostdan cevābı vardur murād budur ki ḳalb-i [M202b] (1) mārız ṭaleb-i cemāl itmege lāyık degüldür selāmet ol ḳalb-i mārızuñ ki (2) aña faẓl-ı feyẓ-i İlāhī vāḳı’ ola

(9) K’ey kuned süy-ı dil-i ḥaste-i Ḥāfız nazarī

(3) Kaçan ider Ḥāfızuñ ḥaste gönli cānibine bir nazar

Çeşm-i mesteş ki be-her (4) kūşe ḥarābī dāred

Senüñ mest gözüñ ki her kūşeden bir ḥarābī vardur (5) murād nazar-ı ‘ayn ‘ināyet-i Ḥaḳḳa lāyık çok baña andan naşib ba’iddür diyü (6) taḥazzün ü taḥassürdür

VELEHU EYẒAN [G.164]

[Mef’ülü Fā’ ilātün Mef’ülü Fā’ ilātün]

(1) Düş ez-cenāb-ı āşaf peyk-i beşāret (7) āmed

Dün gice āşaf cenābından peyk-i müjde geldi

K’ez-ḥazret-i Süleymān ‘işret işāret āmed

Ki Süleymān ḥazretinden ‘ıyşa işāret geldi ya’nī ḥaber-i (8) peyk bu idi murād ḥazret-i Süleymāndan ḥazret-i Ḥaḳdur ki (9) sultān-ı cümle ‘ālemdür ve āşafdan murād Cebrā’il ‘aleyhi’s-selāmdur ki (10) pādşāh ile ḥaḳḳ ortasında vāsıṭadur ve peyk-i beşāretten (11) murād ilhām-ı melekîdür ki ḳalb-i mü’mine vāḳı’ olur ve ‘işretten murād (12) şöḥbet-i aşḥāb-ı taşavvufdur ve aña işāret-i tevfiḳ-i İlāhîdür anuñçün (13) şeyḥ-i mürşide ḥitāb idüp dir

(2) Ḥāk-ı vücūd-ı mā-rā ez-āb-ı bāde (14) gil kun

Bizüm vücūdumuz ṭapraḡını şarāb şuyından (15) balçık kıl

Vīrān-serāy-ı dil-rā gāh-ı ‘imāret āmed

Göñül (16) vīrān-serāyınūñ ‘imāreti vaḳti geldi murād ‘ışḳ-ı İlāhī (17) ile bizüm vücūdumuz taḥmīr kıl ki ḳalb-i ḥarāb ma’ mūr (18) olıcaḳ zamān geldi dimekdür

(3) ‘Aybem be-püş (19) zinhār ey ḥırḳa-i mey-ālūd

‘Aybımı ört zinhār (20) ey şarāb bulaşmış ḥırḳa

K’ān yār-ı pāk-dāmen behr-i (21) ziyāret āmed

Ki ol pāk [M203a] (1) eteklü yār ziyāret içün geldi murā ḥırḳa-ı mey-ālūddan şol mürāḳḳa’ dur ki (2) ‘ışḳ-ı İlāhī ile mülemmā’ ola lācerem tevbe ḳulüb-ı ‘ışḳ u şıḳḳ

(3) ile ol hikâyı giyüp ‘ uyüb-ı ma‘ âşî mestür olup hazret-i (4) Rabb-i kudûs tecellî kılmğa liyâkat olur

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Ey dide ü dil-i cân hod-râ (5) kunîd zâhir

K’ân meh ber-in menâzil be-her ziyâret âmed

(4) İn şerh-i bî-nihâyet (6) k’ez-zülf-i yâr guftend

Bu şerh-i bî-nihâyet ki hüsni-yârdan didiler

Harfist (7) ez-hezerân k’ender-‘ ibâret âmed

Bir harfdür biñlerden ki ‘ibâdete geldi (8) murâd cemâl-i Hâk zâ’idü’l-vaşfdur andan şerh-i bî-nihâyet niçe biñlerden (9) bir harfdür dimekdür

Beyt

--+/-+---/+---/+---

Şol deñlü bî-nihâyedurur vaşf-ı hüsni kim (10)

Biñlerde birini idemez hâtır intihâb

(5) İmrüz cây-ı herkes peydâ şeved (11) zi-hübân

Bugün her kimsenün yiri zâhir olur hüblardan

K’ân mäh-ı meclis-efrüz (12) ender-şadâret âmed

Ki ol meclis nûrlandırıcı ay şadârete geldi (13) ya‘nî meclis şadrında cülûs itmege geldi murâd mäh-ı meclis-efrüzdan (14) şeyhdür ki ol şadr-nişin şoffa-ı hânkâhdur lâcerem hüblar ki (15) sâlik-i tarîkat olanlardır ol meclisde her birinün maqâmı ma‘ lûm olur (16) yâ meclis-i ma‘ nevîde her birinün derecesi zâhir olur dimekdür

(6) Ber-taht-ı (17) Cem ki tâceş mi‘râc-ı âftâbest

Cem tahtı üzre ki ol Cemün tâcı (18) güneşün mi‘râcıdur ya‘nî âftâb aña ermesi ‘uluvv-ı derecesidür (19)

Himmet niger ki mürî bâ-ân hâkâret âmed

Himmeti gör ki bir qarınca bu (20) hâkâret ile geldi [ya‘nî qarınca bu hâkîrliği ile aña vâşıl oldu] murâd taht-ı Cemden sultân-ı âhîret olanlar (21) vâşıl olduğu derece-i ‘âliyyedür qarınca gibi za‘îf olanlar dañi el-mer‘u [M203b] (1) yañıru bî-himmetihî¹⁰⁷⁴ hasebince himmet ile ol maqâm-ı a‘liye vâşıl olurlar (2)

Beyt

---+/-+---/-+---

Himmet-i ‘ârif ri‘âyet kılmadur

Vâ‘izün sa‘yı rivâyet kılmadur (3)

¹⁰⁷⁴ المرء يطير بهمته Kişi gayreti ile uçar. (Diğer Arapça İbâreler) Hz. Ali’ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: المرء يطير بهمته كما يطير الطائر بجناحيه Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

(7) Ez-çeşm-i şūheş ey dil imān-ı hōd nigehtār

Anuñ gözinden (4) ey gönül imānuñı şakla

K'ān cāduī kemānkeş ez-behr-i ġāret āmed

(5) *Ki ol yāy çekici cādu yağma için geldi* murād *çeşm-i şūh*dan şeytān (6) mekr itmek için gösterdiği hüsn ü şüret ü zehārif ü zīnetdür (7) lācerem imānı anuñ şerrinden şaklamak gerek

(8) Ālūdeī tu Hāfız (8) feyzī zi-şāh der-ḡāh

Mülevveşsin ey Hāfız şāhdan feyz iste (9)

K'ān 'unşur-ı semāhat behr-i tahāret āmed

Ki ol seḡā zātı tathīr için (10) *geldi* murād ma' āsī televvüşinden pāk olmağı ḡāzret-i Hākdan (11) talep kılmāğa irşāddur ki ol ḡāzretüñ teclisi tanzīf (12) içündür

Beyt

--+/-+--+/+--+/+--

Pāk u laṭīf geştem ü çün şīr dil-i ḡavī (13)

Çün feyz-i faẓl-ı Hāḡ be-men-i nā-tevān resīd

(9) Deryāst meclis-i (14) şāh der-yāb u nīk dūr yāb

Deryādur şāh meclisi anı añla ve iyü (15) *incü bul* [şāninci 'ibāret zamm-ı dāl ile olıcaḡ ma' nā böyle olur feth-i dāl ile olıcaḡ te'kīd olur te'sīs te'kīdden evlādur ve deryā lafzına zamm-ı dāl ile olmaḡ münāsibdür zıkr olan ma' nā-yı deryāb dūr yāb]

Hān ey ziyān-keşīde ḡāh-ı ticāret āmed

Ġāfil olma ey (16) *ziyān çekmiş kimse ki ticāret vakti geldi* murād budur ki şol ki 'ömrini (17) telef itmiş ola ziyān çekmişdür çünki *men erāde en yeclise ma'a'llāhi* (18) *felyeclis ma'a ehli't-tasavvufi*¹⁰⁷⁵ mücebince meclis-i sultān-ı ḡāḡīḡiye (19) ki mānend-i baḡrdür ire nefāyis-i cevāhir-i a' mālden alup taḡşīl-i māl-ı (20) kılmāḡ gerek

Beyt

--+/-+--/-+--/-+--

Guftem be-çend vuşlat guftā be-rūḡ dāden (21)

Rūzeş be-dih dilā ḡoş vakt-i ticāret āmed [M204a] (1)

VELEHU EYŻAN [G.165]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Berīd-i bād-ı şabā düşem āḡehī āverd

¹⁰⁷⁵ مَن أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ التَّصَوُّفِ Kim Allāh ehli ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun. (Hadīs)

Bād-ı şabā peyki baña dün gice haberdārlik (2) getürdi ya‘nî haber getürdi ve didi [berîd feth-i bâ ve kesr-i rā ile lafz-ı ‘Arabîdür peyk ma‘nāsına ve on iki mil menzile daği dirler bunda ma‘nā-yı evvel murāddur]

Ki rûz-ı miḥnet ü ğam rû be-kû teḥî âverd

(3) *Ki miḥnet ü ğam günü yüzi kısalığa getürdi* ya‘nî kışalmağa teveccüh itdi (4) murād *şabāḥ*dan cenāb-ı İlāhiden vārid olan ‘avndur ki *nuşirtu bi’s-şabā ve* (5) *ehliket ‘ādun bi’d-debūri*¹⁰⁷⁶ ḥasebince ḳalb-i ‘abde vāşıl olup hevā ḥabs (6) şeyṭān u nefsi redd idüp selāmet-i dîn-i beşāret ider

(2) Be-muṭribān-ı şabūḥi (7) diḥim cāme-i çāk

Şabāḥ şarābı muṭriblarına virelüm yırtık ḳaftanı

Be-în (8) nevîd ki bād-ı seḥergeḥi âverd

Bu müjde sebebi ile ki seḥer vaḳti yili getürdi (9) murād muṭriblardan feyz irişdürüp şevḳ virenlerdür ve *cāme-i çāk*den (10) murād bedendür ki ḥār-ı ma‘āşî ile yırtılmışdur anı feyz-i seḥerî müjdesi (11) sebebi ile şeyḥ-i mürşide vü vā‘iz-i mu‘ṭî şevḳe teslîm idüp işlāḥ itdürmek (12) gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dilā be-diḥ heme mestî be-şūfiyān-ı fakîr

Be-müjde-i ki nesîm-i seḥergeḥi âverd (13)

(3) Biyā biyā ki tu ḥūr-ı behîşt-rā rıdvān

Gel gel ki sen cennet ḥūrîsini ḥāzan (14) *cennet*

Be-în cihān zi-berā-yı dil rehî âverd

Bu cihāna ḳuluñ göñli için (15) *getürdi* murād muḥāṭabdan ehlu’llāḥ ve mürşid-i rāḥdur ki asıl ādem anlardır (16) cennetden çıkup bu cihāna irşād-ı ‘abd-i ṭālib için gelmişlerdür (17) [lafz-ı rehî yā-yı aşliyye ile mürādif-i bendedür]

(4) Nesîm-i zülf-i tu şud Ḥızr-rā hem ender-‘ışḳ

Senüñ zülfün yili benüm yolum (18) *Ḥızrı oldı* ‘ışḳda

Zihî refîḳ ki baḥtem be-hemrehî âverd

Zihî (19) *yoldaş ki baḥtum yoldaşlığa getürdi* murād *nesîm-i zülf*den ğayb-ı hüviyyetden (20) iren rāyiḥa vü cāzibedür lâcerem sālîke ol Ḥızr-ı ṭarîḳ olur ‘ışḳ-ı İlāhîde (21) zihî sa‘ādet ki ol hemrāḥ ola

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ṭarîḳ-i Ḥaḳ çü ḥatırnāk u men [M204b] (1) der u tersnāk

Eger refîḳ-i ṭarîkem hidāyetest çi bāk

¹⁰⁷⁶ نُصِرْتُ بِالصَّبَا وَأَهْلِكْتُ عَادًا بِالدُّبُورِ Bana, doğu tarafından esen rüzgâr ile yardım edildi. Âd kavmi ise, batıdan esen rüzgâr ile helâk edildi. (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 1035.

Ba‘ zı nüsaḥda bu beyt vāḳı‘ (2) olmuş

(5) Hemī rūyem be-Şirāz bā-‘ ināyet-i dūst

Giderüz Şirāza dost ‘ ināyeti (3) ile

Zihī nevīd ki baḥtem be-hemrehī āverd

Zihī müjde ki baḥtum yoldaşlığa getürdi (4) murād budur ki ḥubbu’l-vaṭani mine’l-īmāni¹⁰⁷⁷ ḥasebince vaṭan-ı aslī ve Şirāz-ı ḥaḳīḳī ki ‘ ālem-i (5) İlāhīdür ‘ ināyet-i Ḥaḳ ile aña giderüm diyü şād olur

Beyt

+---/+++/-+/-+/-

Şehirhā ki merdüm şümāred (6) be-dehr

Heme rūsitānīd ü Şirāz şehir

(6) Çi nālehā ki resīd ez-dilem be-ḥargeh-i māh

Ne nāleler (7) ki irişdi benden ay ḥargāhına

Çü yād-ı ‘ ārız-ı ān māh-ı ḥargehī āverd

Çün (8) ḥargāha mensūb māhuñ ‘ ārız-ı yādın getürdi ya‘ nī çün ol maḥbūb-ı pādşāhī (9) dil aña nāleleri ḥargāh-ı māha çıkdı murād zıkr-i Ḥaḳ benüm nālelerüm göge çıkdı (10) dimekdür [ḥargeh muḥaffef-i ḥargāhdur ve ḥargāh yukarıda beyān olunmuşdur]

(7) Be-cebr-i ḥāṭır-ı mā gūş k’in külāh-ı nemed

Bizüm ḥāṭırımız şınığın şarmağa duruş ki (11) bu nemed külāh [cebr bunda şınık şarmak ma‘ nāsınadır]

Besā şikest ki ber-efser-i şehī āverd

Niçe şımağı bir şāhuñ (12) tācına getürdi murād budur ki egerçi bemedden külāhum var bir faḳīr ammā gāfil olma (13) ki inkisār-ı ḥāṭırum pādşāh tācın sır pes ḥāṭırum şınığın şarmağa sa‘ y kıl (14)

Beyt

+---/+++/-+/-+/-

Şaḳın dervişüñ āhından seḥergāh

Ki aña perde ḳomamışdur Allāh (15)

(8) Resāned rāyet-i manşūr ber-felek Ḥāfız

İrişdürdi nuşret bulmuş sancağı (16) felege Ḥāfız

Çü ilticā be-cenāb-ı şehinşehī āverd

Çün şınmağı bir pādşāhlar (17) pādşāhı dergāhına getürdi murād budur ki çün Ḥaḳ te‘ ālā ḥazretine (18) ilticā vü ittikā itdi feth-i ma‘ nevī sancağını felege çıkardı

Beyt

¹⁰⁷⁷ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadīs) Kaynak Kitap: es-Sagānī, Mevzûat; Hadīs No: 81.

+---/+---/+---/+---

Çü ‘abd-i (19) ān şehinšāhī be-zen nevbet ki hoş šāhī

Resānī rāyet-i manšūr hod (20) tā māh ez-māhī

VELEHU EYŻAN [G.166]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ān ki ruhsār-ı tü-rā reng-i gül ü nesrīn dād

Ol kimse ki (21) senüñ ruhsāruña gül ü nesrīn rengin virdi

Şabr u ārām tevānd be-men-i miskīn dād [M205a] (1)

Şabr u qarārı kādirdür ben miskīne virmege murād budur ki maḥbūblara ḥüsn (2) şüret viren šānī‘-i ‘ālem-i kādirdür ki ben miskīne şabr u sükün vire ki (3) mā zāğa’l-başaru ve mā tağā¹⁰⁷⁸ ḥasebince anlara meyl itmeyem

Rubā‘ī

--+/--+--/+--+/-+-

Ḥüsn ü cemāl ü ān ki (4) vech güzelledür

Ẓann itmezem ki ehl-i dile dil güzelledür

Ḥıfz eylese (5) meger ki Ḥudā ḳalbi luṭf ile

Bu vech ile ki göz naẓarı her güzelledür (6)

(2) Ān ki gīsū-yı tü-rā resm-i teṭāvül āmūḥt

Ol kimse ki senüñ gīsūña ẓulm ü te‘addī (7) ‘ādetin öğretti

Hem tevāned keremeş dād-ı men-i ğamgīn dād

Hem kādirdür anuñ keremi (8) ki ğamgīnūñ ‘adlin vire murād anuñ ẓulmetden beni ḳurtara aña giriftār olmayam (9) dimekdür

(3) Men hemān rüz zi-Ferhād ṭama‘ bübrīdem

Ben hemān ol gün Ferhāddan (10) ümīd kesdüm

Ki ‘inān-ı dil-i şeydā be-leb-i şīrīn dād

Ki delü gönül uyanın leb-i (11) şīrīne virdi murād budur ki maḥbūb-ı mecāzī lebine ‘inān-ı ḳalbi viren helāk (12) olur nitekim bir dildāre ve ‘āşık-ı üftāde dimiş

Rubā‘ī

Der-küy-ı tu reh ne-būd (13) reh-i mā kerdīm

Der-āyine-i belā nigeḥ-i mā kerdīm

Mā-rā hoş būd ‘ıyş-i tebeh-i mā kerdīm (14)

Kes-rā günehī nīst güneh-i mā kerdīm

(4) Genc-i zerger ne-buved genc-i ḳanā‘ at bākīst

¹⁰⁷⁸ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur’ân, Necm 53/17).

(15) *Hazîne-i altûn yok ise kanâ‘at bucağı bâkîdür*

Ân ki ân dâd be-şâhân be-gedâyân (16) in dâd

Ol kimse ki anı ya‘nî genc-i zer virdi şâhlara gedâlara bunı ya‘nî (17) kanâ‘at bucağın virdi

Rubâ‘î

+ --- / + --- / + ---

Muhallebi ile şeh yer gülâcı

Faķîrûndür (18) ğîdâsı bulamacı

Aç olana nefâysdür bulamac

Anuñçün dimiş (19) olda bulam acı

(5) Hoş ‘arûsîst cihân ez-reh-i şûret lîkin

Hoş (20) gelendür cihân şûret yolından lîken

Her ki peyvest ber-û ‘ömr-i hûdeş (21) kâmbîn dâd

Her kim ki ulaşdı aña ya‘nî cihâna kendü ‘ömrini [M205b] (1) aña kâlûñ virdi [kâmbîn ü kâvbîn nikâh u kâlîñ ma‘nâsinadur bunda ma‘nâ-yı şânî murâddur]

Beyt (Ahreb)

Dünyâ zen-i pîrest cevân mî-cüyed

‘Ömreş (2) ne-dihed mehr-i cevân ‘âķil

(6) Ba‘d ez-in dest-i men ü dâmen-i serv ü leb-i cüy

(3) Bundan şoñra el benüm ve etek ırmaķ kenârı servinüñ

Hâşe eknûn ki şabâ (4) müjde-i ferverdîn dâd

Huşûşen şimdiki şabâ ilk yaz müjdesin virdi (5) murâd budur ki bahâr u yazda ‘ârif ‘âbid gerekdür ki şu kenârında serv dibinde (6) ‘ibâdetde ola

Ķıţ‘a

- + - - / - + - - / - + -

Çünkü *el-berdu ‘aduvvü‘d-dîn*¹⁰⁷⁹ durur

Şaķşî âbdestle namâzdan (7) şu virür

Yaz olıcaķ ķıl ‘ibâdet yazılup

Aña şevķüñ tâ virür (8) hem cü virür

(7) Der-kef-i ğuşşa-i devrân dil-i Hâfîz hûn şud

Devrân ğuşşası (9) ayâsında Hâfîzuñ gönli ķan oldı

Ez-firâķ-ı ruķet ey hû‘ace (10) Ķıvâmüddîn dâd

¹⁰⁷⁹ الزیدُ عدُو الدین Soğuk dinin düşmanıdır. (Hadîs) el-Esraru‘l-Merfua fi‘l-Ahbari‘l-Mevzua, Hadîs No: 117.

Senüñ ruḥuñ firākında ey ḥāce Kıvāmuddīn dād u (11) feryād [Kıvāmuddīn yā ism-i şahş-ı maḥşuşdur yā vaşf-ı derdine takvîyet iden şeyḥ murāddur] [lafz-ı dād bunda şikāyet ma‘ nāsınadır]

VELEHU EYŻAN [G.167]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Eger revem zi-peyeş fitnehā ber-engized

Eger giderem ardınca (12) fitneler kıpar

V’er ez-ṭaleb be-nişinem be-kine ber-ḥized

Ve eger ṭalebdan oturam (13) intikāma kalkar murād bundan dünyādur ki ardınca olup ṭalib olıcaḡ (14) fitneler kıparur ki ṭalibini meftūn u maḡbūn eyler eger ṭalebinde ferāḡat (15) olınsa müsā‘ade itmeyüp intikāma durur

(2) Ve ger be-reh-güzeri yek dem (16) ez-hevādārī

Eger bir uğraḡda bir dem hevādārılıḡdan

Çü gerd der-pişpeyeş (17) üftem çü bād bügrized

Çün toz gibi ardına düşem yıl gibi kaçır murād (18) bundan girü dünyādur ki ṭalib olandan hāribdür ve ḡubār gibi öñce (19) kaçır

(3) Ve ger kunem ṭaleb-i nīm buse şad efsūs

Ve eger yarım buse ṭam‘a idem yüz maşḡaralıḡa (20) almak [şad efsūs merhūndur]

Zi-hoḡḡa-i deheniş çün şeker fūrū rized

Aḡzı hoḡḡasından şeker gibi (21) dökülür murād bundan dünyā vü ehl-i dünyā ve maḡbūb-ı mecāzīdür ki bunların ḡālī şüret-i müsā‘ade vü suḡriyyedür [M206a] (1) lācerem ‘āḡıl anların ṭalebinden fārīḡ olur

Beyt

++-/-++-/-++-/-++-

Be-genc-i faḡr zi-dunyā kesī (2) ki ḡānī‘ şud

ḡanī zi-mülk-i Süleymān u genc-i Ḳārūnest

(4) Ferāz u şīb ü beyābān-ı (3) ‘ışḡ dām-ı belāst

‘Işḡ beyābānının yokuşı ve inişı belā aḡıdur

Kücāst (4) şīr-dilī k’ez-belā ne-perhized

Ḳandedür bir behādur ki belādan perhīz itmez murād ‘ışḡ-ı (5) İlāhī rāhının şu‘ūbetin beyāndur ki aña pehluvān gerek ki sālīk ola

(5) Men ān firīb ki (6) der-ḡamze-i tu mī-bīnem

Ben ol aldama ki senüñ ḡamzeñde görürem

Bes āb-ı (7) rüy ki bā ḡāk-ı reh ber-āmized

Niçe yüz suyu yol toprağı ile karışur (8) murād maḥbûb-ı mecâziye firîfte olanuñ yüzi suyu döküldiğün beyândur (9) ba‘zı nüsaḥda bu beyt vâkı‘ olmış

(6) Çü güyemeş ki çirā bā-kesān ber-āmizī

(10) Çün aña diyeyim ki niçün kimseler ile karuşırsın

Çünān kuned ki sirişkem be-ḥūn (11) biyā mī-zed

Öyle ider ki gözüm yaşı kan ile karışur

(7) Tu ‘ömr ḥ‘āh u şabūrī (12) ki çarḥ-ı şu‘bede-bāz

Sen ‘ömr iste ve şabūrlık iste ki ḥoḳḳa-bāz felek (13)

Hezār bāzī ez-în ṭurfeet ber-engized

Biñ oyun bundan daḥi ṭurferek (14) ḳoparur murād budur ki mu‘ammer olan felekden niçe şedā‘id ü ḥiyel görür şabr dileyüp (15) şabr itmek gerek

Beyt

+++/-++/-++/-++-

Görür mu‘ammer olan çok muşā‘ib-i dehri

İçer edāniye (16) hem ihtiyāc ile zehri

(8) Ber-āstāne-i teslīm ser binih Ḥāfiz

Teslīm āstānesine (17) baş ḳo ey Ḥāfiz

Ki ger sitize kunī rūzgār be-sitized

Ki eger ‘inād (18) iderseñ rūzgār daḥi ‘inād ider murād ḳazāya rızā ve belā-yı cihāna şabra (19) irşāddur

Beyt

---/----/-+-

Tu der-efgen ḥ‘iş ḳasem tu ez-ū

Ḥ‘āh mātem bāş u ḥ‘āhī (20) sūr bāş

VELEHU EYŻAN [G.168]

[Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün]

(1) Can bī-cemāl-i cānān meyl-i cihān ne-dāred

Cānuñ cemālinsüz (21) cihān meyl-i yoḳdur

V‘ān kes ki in ne-dāred ḥaḳḳā ki ān ne-dāred

Ol kimse ki cemāl-i [M206b] (1) cānānı yoḳdur ḥaḳḳā ki cānı yoḳdur

Beyt

---/+---/-++/+---

Sensiz ḥarekāt itsem şanma ki (2) ḥayātum var

Cān meyyitine ḥaḳḳā cismüm kefen olmışdur

murād budur ki (3) cān-ı cemāl-i cānān ister cihāna nazar mir'at-i Hāḡ olduğıçündür ki her bir (4) maşnū'ada cemāl-i Hāḡḡı müşāhede ider eger cihān-ı merāyā-yı Hāḡ olmasa (5) cānuñ aña meyli olmaz idi ol kimsenüñ ki cānānı ve aña nazirī olmaya (6) ḡaḡḡā budur ki anuñ cānı yoḡdur ki anuñ cān didügi nefsdür

(2) Bā ḡiḡkes (7) nişānī z'ān dilsitān ne-dīdem

Hīḡ kimse ile bir nişān ol dilsitāndan görmedüm (8)

Yā men ḡaber ne-dārem yā ū nişān ne-dāred

Yā benüm ḡaberim yoḡdur yā anuñ nişānı (9) *yoḡdur* murād dilsitān-ı ḡaḡiḡdūr ki anuñ zātından nişān görünmez

Beyt (10)

+ --- / + --- / + ---

Nişānī dādeend ehl-i ḡarābāt

Ki et-tevhīd isḡātu'l-iżāfāt (11)

(3) Ser-menzil-i ḡanā' at ne-tevān zi-dest dāden

ḡanā' at ser-menzilin elden (12) *ḡomaḡ olmaz*

Ey sārban fūrū keş k'in reh kirān ne-dāred

Ey deveci (13) *ḡöker ki bu yoluñ ḡırañt yoḡdur* murād budur ki ḡaleb-i dünyā nihāyet bulmaz (14) ḡanā' at ḡonaḡın elden ḡomaḡ olmaz

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + -

Kanā' at tevānger kuned merd-rā¹⁰⁸⁰ (15)

ḡaber kun ḡariş-i cihān kerd-rā

(4) Her şebnemī der-īn reh şad baḡr-i āteşīnest

(16) Her bir şebnem bu yolda yüz od deñizidür

Derdā ki īn mu' ammā şerḡ u beyān (17) ne-dāred

Derdā ki bu mu' ammānuñ şerḡ u beyānı yoḡdur murād ḡariḡ-i Hāḡḡuñ (18) şu' ūbetin beyāndur ki ḡāḡ olur her bir cūzi nesne-i mānī' -i ḡavī (19) ve sedd-i muḡkem olur ki andan ḡeḡmek bir od deñizin ḡeḡmek ḡadar şa'b (20) olur

(5) Zevḡ-i ḡünān ne-dāred bī-düst zindeḡānī

Ol deñlü zevḡi yoḡdur (21) *dostsuz dirliḡüñ*

Bī-düst zindeḡānī zevḡ-i ḡünān ne-dāred

[M207a] (1) Bu beyt mükerrer kısmındandır ki te'kīd ifāde ider ve murād zāhirdür (2)

(6) Ey dil ḡariḡ-i rindī ez-muḡtesib biyāmüz

Ey ḡönül rindlik ḡariḡın muḡtesibden (3) *öḡren*

¹⁰⁸⁰ Şeyh Sadī, Būstān, Bāb-ı Şeşüm der-Kanā'at.

Mestest ü der-ḥaḳ-ı ü kes in gümān ne-dāred

Mesdür ve anuñ ḥaḳḳında (4) kimsenüñ bu gümānı yoḳdur murād budur ki kişi mest-i ‘ışḳ olduḡın ketm itmek (5) gerek ki riya olmaya

(7) Ger ḥod raḳīb ṣem‘ est esrār ez-ü be-pūṣān

(6) *Eger raḳīb ṣem‘ ise daḡi esrārı andan ört*

K’ān şūḡ-ı ser-boride (7) bend-i zebān ne-dāred

Ki ol başı kesilmiş şūḡuñ dili baḡı yoḳdur ya‘ nī (8) esrārı şaḳlar degüldür murād bundan esrārı aḡyārdan ketme tenbīhdür (9) zīrā aḡyār setr-i esrār ider degüldür her ne deñlü ehl-i rüşenā olursa (10) daḡı

(8) Ān-rā ki ḡāndi üstād ger bingeri be-taḥḳīḳ

Anı ki üstād oḳıduñ eger (11) naḡar iderseñ taḥḳīḳ eyle

Şıfatgerist līkin şı‘r-i revān ne-dāred

(12) *Şıfat işleyicidür līkin şı‘r revānı yoḳdur* murād budur ki ol kimse ki (13) ‘ālim ü fāzıl ve ol kimseye ki insān-ı kāmil dirsene eger ‘alā-vechu’t-taḥḳīḳ (14) naḡar iderseñ bilürsin ki ‘ilmde mahāreti ve zühd başāreti (15) vardır işılāḡāt-ı taşavvufi ve rumūz-ı tarīḳati bilmez

(9) Çeng-i ḡamīde-ḳāmet (16) mī-ḡānedet be-‘işret

Ḳāmeti бүкүлmiş çeng seni ‘işrete oḡur (17)

Bişnev ki pend-i pīrān ḡiçet ziyān ne-dāred

İşit ya‘ nī ḳabül ḳıl ki (18) pīrlerüñ naşīḡatinüñ ḡiç saña ziyānı yoḳdur murād çeng-i ḡamīde-ḳāmetden (19) şeyḡ-i mürāḳıbdur ol seni ‘işret-i Ḥaḳḳa da‘vet ider (20) ḳabül itmek gerekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Pīr çeng ider şadā dir yār ile nūş (21) eyle cām

Ey göñül gel tūalum her demde pīrūñ pendini

(10) Aḡvāl-i genc-i [M207b] (1) Ḳārūn k’eyyām dād ber-bād

Aḡvāl-i genc-i Ḳārūnı ki ol genc-i Ḳārūnı (2) eyyām yile virdi

Bā-ḡonca bāz ḡüyid tā zer nihān ne-dāred

Ol aḡvāl-i (3) ḡoncaya diñ tā altunı şaḳlamaya murād ḡoncadan teng-idil olup (4) imsāk-ı māl idendür aña aḡvāl-i genc-i Ḳārūnı demek gerek ki imsāk-ı māl (5) itmeyüp vücūh-ı ḡayrāta bezl ide

Beyt

+---/+---/+---/+---

Eyā mümsik çi mī-dārī ü māl-ı (6) ḡod dirīḡ ez-ḡayr

Sebeb şud ḡasf-ı Ḳārūn-rā çü māl-ı bī-zekāt-ı (7) ü

(11) Kes der-cihān ne-dāred yek bende hemçü Ḥāfız

Kimsenüñ yokdur cihānda (8) bir kulu Hāfız gibi

Zirā ki çün tu şahī kes der-cihān ne-dāred

Zirā ki (9) sencileyin bir şah kimsenüñ cihānda yokdur murād budur ki bir pādşāh-ı (10) a‘zam kulu olmışdur Hāfız ki ancılayın efendi ihtiyār itmiş (11) kul hiç kimsenüñ yokdur

VELEHU EYŻAN [G.169]

[Müfte‘ ilün Fā‘ ilün Müfā‘ alatün Fa‘]

(1) Rüşeni-i tal‘ at-i tu mäh ne-dāred

(12) Senüñ yüzüñ rüşenligi ayuñ yokdur

Piş-i tu gül revnağ-i giyāh ne-dāred

(13) Senüñ öñünde gülüñ ot revnağı yokdur murād muhātabdan maḥbūb-ı (14) ḥaḳīkīdür

(2) Kūşe-i ebrū-yı tüst menzil-i cānem

Senüñ kaşuñ (15) köşesidür benüm cānum menzili

Höşter ez-în kūşe pādşāh (16) ne-dāred

Bundan yigrek kūşe pādşāhuñ yokdur murād (17) *kūşe-i ebrūdan* remz-i İlāhī olan maḥaldür fi‘l-vāḳi‘ pādşāh (18) zāhirüñ andan yigrej kūşesi yokdur

(3) Tā çi kuned bā-ruḥ-ı tu (19) dūd-ı dil-i men

Tā ne iderseñ ruḥuña benüm gönülüm tütünü (20) ya‘nī anı mütegayyir ü mütekedder ider

Āyine dānī ki tāb-ı āh (21) ne-dāred

Āyinenüñ bilürsin ki āh tāḳāti yokdur murād muhātabdan [M208a] (1) şāhib-i mülk ü māl ve mālīk-i ḥüsn-i zāhirdür ki āh-ı mazlūm anda (2) mü‘eşşer ve anı muḡayyerdür

(4) Ne men-i tenhā-keşem teṭāvül-i zülfet

Ben yalñuz çekilmezem (3) zülfüñ te‘addīsın

Kıst ki ü dāğ-ı ın siyāh ne-dāred

Kimdür ol ki ol (4) karanuñ dağı yokdur murād bu zülfdan ehl-i mülk ü devletüñ tül-ı emeli (5) ve yed-i tülāsıdır ki her kimseye andan bir dāğ irer

(5) Dīdeem ān çeşm-i (6) dil-siyeh ki tu dārī

Gördüm ol kara gönüllü göz ki senüñ vardur

Cānib-i (7) hiç āšnā nigāh ne-dāred

Hiç āšnā cānibine nazarı yokdur murād bir muhātabdan (8) daḡi erbāb-ı zulm ve dil ü aşḡāb-ı mekr ü ḥıyeldür ki āšnāya ‘ayn-ı ‘ināyetleri (9) yokdur

(6) Raṭl-i girānem diḥ ey mürīd-i ḥarābāt

Ṭolu ḳadeḥ vir baña ey mürîd-i ḥarâbât (10) [*raṭl-ı girân* aşlda ağır batman dimekdür ammâ ṭolu ḳadeḥ murâddur bir kerre daḥi geçmişdür]

Şâdi-yi şeyḫî ki ḥânḳâḥ ne-dâred

Bir şeyḫ şâdiliğiçün ki ḥânḳâḥuñ (11) *yoḳdur* murâd *mürîd-i ḥarâbât*dan ṭâlib-i fenâ vü nâzîk-i dünyâ olandur ve ol (12) bir küllî zevḳ bir sürür ve şevḳ virür ki şeyḫ ḥânḳâḥda olmaz [ba‘ zılar şâdî ile ta‘ bîr-i zıddı ile ta‘ bîrdür ya‘ nî körligine dimekdür dirler] [şâdî mef‘ ülün lehdür reh lafzına]

(7) Ḥûn ḥor u (13) ḥâmuş nişîn k’ân dil-i nâzûk

Ḳan iç ve sâkit otur ki ol nâzûk (14) *göñül*

Ṭâḳat-i feryâd-ı dâd-ḥ’âḥ ne-dâred

Şikâyetçi feryâdına ṭâḳati yoḳdur (15) murâd budur ki sâlik ne ḳadar cefâ görse ḳan yudup şabr u taḥammül idüp (16) ḥazret-i Ḥaḳḳa şikâyet itmek gerek ki ol ḥazrete sâlikûñ şikâyeti (17) ḥoş gelmez

(8) Şûḫî-yi nergis niger ki pîş-i tu beşküft

Nergisüñ (18) *küstâḥlığı gör ki senüñ öñüñde açıldı*

Çeşm-i derîde edeb (19) nigâḥ ne-dâred

Gözi yırtılmış yüzi açılmış edeb şaḳlamaz (20) murâd küstâḥ olanlar ḥuzûr-ı Ḥaḳda sū’-i edeb itseler ba‘ id olmaz (21) dimekdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Gül ‘ârîzuña olsa ma‘ âriz ‘aceb olmaz

Kim yüzi [M208b] (1) açılmışda ḥayâ vü edeb olmaz

(9) Gû be-rev ü âstîn be-ḥûn-ı siyâḥ şûy

Di (2) *yüri ve yeñi ḳara ḳan ile yu*

Her ki der-ân âstân râḥ ne-dâred

Her kimüñ (3) *ol âstâneye yolu yoḳdur* murâd budur ki şol kimse ki ‘atibe-i İlâhiyyeye (4) aña yol olmaya ḳan ağlayup anı yeñi ile silüp ḳana boyamağa (5) lâyıḳdur

(10) Ḥâfîz eger secde-i tu kerd me-kun ‘ayb

Ḥâfîz eger senüñ secdenş itdi (6) *ise ‘ayblama*

Kâfir-i ‘ışḳ ey şanem günâḥ ne-dâred

Murâd budur ki Ḥâfîz eger ancaḳ (7) saña secde idüp ḡayra iltifât itmezse ‘acebleme ki ‘ışḳını sâtir olup (8) ‘ilmini iḥlâş ile iden kimsenüñ günâhı yoḳdur ya‘ nî ‘ibâdet-i Ḥaḳḳa (9) müstaḡraḳ ve baḥr-ı ḥubb-ı İlâhiye ḡarḳ olup günâḥdan ma‘ şûn maḥfûzdur (10) [*kâfir* sâtir ma‘ nâsinadur ikinciye kâfir dirler toḥmı toprak ile örtüdüğü için]

VELEHU EYŻAN [G.170]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Sālḥa defter-i mā der-girov-ı şahbā būd

Niçe yıllar bizüm defterimüz (11) *şarāba rehn itdi* [defterden murād kitābdur ki defter 'ulūm u ma' ārifdür]

Revnaḳ-i meygede ez-ders ü du' ā-yı mā būd

Meyḥāne revnaḳı (12) *bizüm du' āmuzdur senden idi* murād budur ki sālīk ibtidā-yı ḥālde *ve tebettel* (13) *ileyhi tebtīlen*¹⁰⁸¹ ḥasebince mütāla' a-i kitāb kılmayup kitābını 'ışḳ-ı İlāhīye rehn (14) ü maḥbūs kılpup 'ibādete tevaḡḡul itmek gerek (15)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Kitābını dutuḳomış şarāba dānişmend (16)

Ḥıyāl-i la' lün ile ḥā içre kitāb üzre (17)

ve meyḥāneden murād mevzu'-ı ibādet ve ḥānḳāhdur ki (18) keyfiyyet-i 'ışḳ-ı İlāhī anda taḥşil olunur (19) lācerem anuñ revnaḳı 'ilm-i zāhir dersi (20) ile olmayup du' ā dersi ile olmaḳ [M209a] (1) gerek

(2) Nīkī-i pīr-i muḡān bīn ki çü mā bed-mestān

Pīr-i muḡānuñ iyüligin gör ki (2) *biz bed-mestler* [bed-mest aña dirler ki serḥoş olıcaḳ ḥafīf ü sefih olup ḡavḡa vü fesād ide]

Her çi kerdīm be-çeşm-i keremeş zībā būd

Her ne itdūñ ise anuñ (3) *keremi gözine zībā idi* murād pīr-i muḡāndan sābıḳan ma' lūm olan şeyḡ ü mürşiddür (4) *ve biz bed-mestlerden* murād şol mürīdlerdür ki ibtidā-yı ḥālde ednā (5) keyfiyyet ile müteḡayyir olup raḡş u taşannu' idüp kendüleri şāḥib-i ḥālet (6) göstereler şeyḡ-i kāmīl kemāl-i keremninden bunlaruñ ef' ālini maḳbūl dutar (7) bā-vücūd ki ba' zı fi' lleri terk edebdür

Beyt

+ + - - / + - + - / + + -

Raḡş-ı ān ki müsellemet (8) bāşed

K'āstīn ber-dü 'ālem efşānī

(3) Defter-i dāniş-i mā cümle be-şüyīd be-mey

(9) *Bizüm 'ilmimüz defterin cümle yuñ şarāb ile*

Ki felek dīdem ü der kīn-i men-i dānā (10) būd

Ki feleki gördüm ben 'ālimūñ intīḳāmında idi murād budur ki şol (11) 'ulūm ki anlar ile 'amel kılnmaya anlara 'ulūm-ı resmiyye dirler ve şol (12) 'ulūm ki dīne müte'allıḳ olmaya anlara 'ulūm-ı ḥikemiyye dirler *allāḥümme innī e'üzü bike* (13)

¹⁰⁸¹ رَبَّنَا إِنِّي أَسْأَلُكَ رَبَّنَا بِرَبِّكَ رَبَّنَا وَنَبِيِّكَ رَبَّنَا Rabbini an. Bütün varlığıyla O'na yönel. (Kur'ân, Müzemmil 73/8).

min ‘ilmin lā-yenfe‘u¹⁰⁸² ḥasebince anuñ gibi ‘ilmleri ‘ışk-ı İlāhī ile maḥv itmek
(14) gerek ki anuñ şāḥibi hālik ü muḥlik olur

Kıṭ‘a

++--/+--/+--

‘Ālim-i bī-‘amel çü keştī (15) dān

Ki buved ü şikeste der-deryā

Ḥod şevved ġarḳ mī-kuned hem ġarḳ (16)

Her çi hestend merdüm ü kālā

(4) Dil çü pergār be-hersū deverānī mī-kerd¹⁰⁸³

Göñül (17) pergār gibi her taraḫa bir deverān ider idi

V’enderān dā’ire ser-geşte-i pā ber-cā būd

(18) *Ol dā’irede ser-geşte ve ayağı bir yerde idi* murād budur ki zamān-ı sülūkda (19) böyle idüm lācem sālik ‘ibādetde bir yerde muḳīm ü müteḥarrik gerek pergār u (20) seng-i āsyā gibi ve şābitü’l-ḫadem gerek ve eşcār-ı aṣlhā şābit ve fer‘hā fi’s-semā’ (21) gibi

(5) Muṭrib ez-derd-i muḥabbet ‘amelī mī-perdāht

Muṭrib muḥabbet derdinden [M209b] (1) bir ‘amel perdāht kıldı ya‘nī bu maḳām beyānında bir kelām ırladı (2)

Ki ḥekīmān-ı cihān-rā müje ḫūnpālā būd

Ki cihān ḥekīmlerinüñ kirpigi ḳan süzici (3) *idi* murād şeyḫ ü vā‘iz bir mev‘iza söyledi ki ḥekīmler kendüleri ‘ulemā-yı resmiyyeden (4) ve ‘ulemā-yı sū’dan oldukları içün ḳan ağladılar dimekdür

Rubā‘ī

--+/+--/+--

‘Ālem ki ne-bāşed (5) ān ‘āşık

Güyend muḫaḳḳikān münāfiḳ

Zirā ki zebān-ı üst ‘ālem

Ne dil ki (6) buved bād-ı muvāfiḳ

(6) Mī-şikuftem zi-ṭarab z’ān ki çü gül ber-leb-i cūy

Açılırdum (7) şenlikden gül gibi zirā ırmaḳ kenārı üzre

Ber-serem sāye-i ān serv-i sehī-bālā būd

(8) *Başım üzre ol serv-i rāstuñ gölgesi idi* murād ırmaḳdan cihāndur ki (9)

Beyt

¹⁰⁸² اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ Allahım fayda vermeyen ilmden sana sığınırım. (Hadīs) Abdullah Lütfi Kocaer, *Sahīh-i Müslim Muhtasarı*, c. 2, s.494, Hadīs No: 2722.

¹⁰⁸³ Derkenārda bu mısra şöyledir: Dil çü pergār be-hersū rüziyān mī-kerdīd

++---/++---/++---/++-

Ber-leb-i cūy nişin ü güzër-i âb be-bîn

În işâret zi-cihân-ı güzërân (10) mârâ bes

mücebince geçmekdedür ve anuñ kenârı kûşe-i ferâğat u künc-i ‘uzletdür (11) lâcerem bunda olan kimseye hazret-i Hâk ki ism-i ‘alî ve ‘alâ ile tecellî ide (12) sâlik ise sürûrdan gül gibi açılır [*servden murâd budur*]

(7) Ez-bütân ân taleb er hûsn şinâsî ey dil

(13) Bütlerden ân iste eger hûsn bilürseñ ey gönül

K’in kesî guft ki der ‘ilm-i nazar (14) bînâ bûd

*Ki bunı bir kimse didi ki ‘ilm nazarda görici idi murâd bütlerden esmâu’llâh (15) ve şifâtu’llâhdur andan murâd cezbedür lâcerem sâlik anlardan bunı taleb (16) itmek gerek ki bu kelâmı bir ‘ayne’l-yağîn ‘ilminde nâzir idi ki cezbetün min-cezebâtî’r-rahmân (17) tevâzâ ‘amelü’s-şakaleyn*¹⁰⁸⁴

(8) Pîr-i gül-reng-i men ender-hâk-i ezrağ-püşân

(18) Benüm gül renglü pîrüm gök geyenler hâkında

Ruhşat-ı habş ne-dâd er ne hikâyethâ (19) bûd

Habâşet icâzetin virmedi yoğsa hikâyethâ var idi murâd budur ki gülreng ü (20) latîf olan şeyhüm gök ve yeşil libâs giyen şûfiler hâkında habâşet ve meşâleb (21) söylemek icâzetin virmedi yoğsa hikâyethâ var idi ki ezrağ-püşların ef’âl-i kabîhesin bilürem [M210a] (1)

Qıf’a

++---/++---/++---/++-

Mağâm-ı şâlih ü tâlih henüz peydâ nîst

Her ân çi der-pes-i perde buved (2) şevd ân fâş

Eger libâs-ı kebûdî buved berâ-yı sülûk

Dilâ tu câme-i ezrağ be-püş (3) u şûfi bâş

(9) Qalb-i endûde-i Hâfız ber-i ü harc ne-şud

Hâfızuñ yaldızlanmış (4) qalbi anuñ qatında harc olmadı [ber bunda ‘and ma’ nâsınadır]

Ki mu’âmil be-heme ‘ayb-ı nihân dānā bûd

Ki mu’âmil (5) cümle gizlü ‘ayba ‘âlim idi murâd budur ki Hâk te’âlâ cemî’-i ‘uyûba ‘âlimdür anuñ (6) huzûrında naqd-i qalb geçmez pes a’ mâlde kemâl-i ihlâş gerek ki huzûr-ı Hâkda (7) maqbûl ola [mu’âmil ol kimseye dirler ki bir kişi ile bey’ ü şirâ’ ider ve alım virüm ider ola]

Beyt

¹⁰⁸⁴ جذبة من جذبات الرحمن توازي عمل النّقلين Rahman’ın cezbelerinden bir cezbedir, insanların ve cinlerin ibadetine denktir.

+ ---/ + ---/ + ---

Çü mî-dânî ki Hâk bünyâd-ı dānāst

Nihān u āşkār-ı (8) ħ̣iṣ kun rāst

VELEHU EYẒAN [G.171]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Düş der-ḥalka-i mā kıṣṣa-i gīsū-yı tu būd

(9) *Dün gice bizüm ḥalkamuzda senüñ gīsüñ kıṣṣası var idi*

Tā dil-i şeb suḥan (10) silsile-i mūy-ı tu būd

Nıṣf-ı leyle dek senüñ kıluñ zincirinüñ sözi idi murād (11) budur ki dün gice dā'ire olup oturmuş idüñ ol dā'irede gayb-ı hüviyyet (12) ve silsile-i tarikat söyleşür idüñ tā nıṣf-ı leyle dek

(2) Dil ki ez-nāvek-i müjgān-ı (13) tu der-ḥün mî-geşt

Göñül ki senüñ kirpigüñ okından ḳanda dolatur (14) idi

Bāz müştāk-ı kemānhāne-i ebrū-yı tu būd

Girü senüñ ḳaṣuñ tırkeşine müştāk (15) idi murād mecrūḥ-ı Hâk olan ol cerāḥat u aṣl olan maḥale müştāk olduḡın (16) beyāndur

(3) Hem 'afa'llāh zi-şabā k'ez-tu peyāmî āverd

Hem Allāh 'afv eylesün şabādan (17) ki senden ḥaber getürdi

Verne der-kes ne-residim ki ez-kūy-ı tu būd

Yoḥsa kimseye (18) ırmemiş idüñ ki senüñ maḥalleñden ola idi murād feyz-i şeheri ḥaber-i İlāhî (19) irişdürdiḡün beyān idüp izḥār-i şükrdür

(4) 'Ālem ez-şūr u şer-i 'ıṣḳ ḥaber (20) hıç ne-dāşt

'Ālem 'ıṣḳ şūr u şerrinden hıç ḥaber dutmaz idi [ḥalk-ı 'ālemüñ 'ıṣḳdan ḥaberi yok idi dimekdür]

Fitne-engiz-i (21) cihān ḡamze-i cādū-yı tu būd

Cihāna fitne ḳarıṣdurıcı senüñ cādū ḡamzeñ [M210b] (1) idi murād ḥalk-ı 'ālem 'ıṣḳdan ḡāfil idiler iltifāt-ı İlāhî ki anuñ şanı (2) teşḥirdür 'āleme şūriş bıraḳdı dimekdür

(5) Men-i ser-geşte hem ez-ehl-i selāmet būdem

(3) *Ben ḥayrān daḡi hem ehl-i selāmetden idüm*

Dām-ı rāhem şiken-i ṭurre-i hindū-yı tu būd

(4) *Benüm yolum aḡı senüñ ṭurre-i hindüñ idi* murād budur ki ben daḡi 'ıṣḳ bilmeyenlerden (5) ve muṭlaḳu'l-inān gidenlerden idüm senüñ gayb-ı hüviyyetüñ aḡına dutulup muḳayyed ü (6) mübtelā oldum

(6) Be-küşā bend-i ḳabā tā be-küşāyed dil-i men

Aç kaftan bendini ya' nî kaftan (7) düğmesin tã açıla benüm gönülüm

Ki küşādî ki merā bûd zi-pehlû-yı tu bûd

Ki bir feth ki (8) baña idi senüñ pehlûñdan idi murād feth ü keşf-i cânib-i feyyâzdan olur (9) dimekdür

(7) Be-vefâ-yı tu ki ber-tertibet Hâfız be-güzêr

Senüñ vefâñ haqqıçün ki Hâfızuñ (10) kabrinden geç ya' nî aña uğra

K'ez-cihân mî-şud u der-ârzû-yı rûy-ı tu bûd

Ki cihândan (11) gider idi senüñ yüzüñ ârzûsında idi murād budur ki men eḥabbe liḳâ'a'llāhi (12) eḥabba'llāhu liḳâ'ehü¹⁰⁸⁵ ḥasebine kim ki ḥālet-i niz' ada ârzû-yı liḳâ ile olsa inna'llāhe (13) lā-yuḥlifü'l-mi'āde¹⁰⁸⁶ mücebince ḥazret-i Haḳ anuñ liḳāsın ister lâcecerem kabrde üns-i (14) Haḳ isteyüp and virüp böyle dir

VELEHU EYẒAN [G.172]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Yād bād ān ki ser-i kūy-ı tüem (15) menzil bûd

Añlsun ol ki senüñ maḥalüñ başı baña menzil idi

Dide-rā rûşenî (16) ez-ḥāk-ı deret ḥāşıl bûd

Göze rûşenlik senüñ kapuñ toprağından ḥāşıl (17) idi murād muḥātabdan şeyḥ ü mürşiddür [ba'zı zurefâ sevdüğünden dūr düşüp mektûb irsâl idüp bu beyti yazmışdur]

(2) Râst çün süsen ü gül (18) ez-eşer-i şoḥbet-i pāk

Râst süsen ü gül gibi şoḥbet-i pāk eşerinden

Der-zebân (19) bûd merā herçi tü-râ der-dil bûd

Dilimde idi benüm her nesne ki senüñ gönülünde (20) idi murād senüñ şoḥbet-i pāküñ eşerinden baña keşf ü kerāmet ḥāşıl olup (21) senüñ ḳalbünde olana muṭṭali' olup söyler idüm dimekdür

(3) Dil çü ez-pîr-i ḥired [M211a] (1) naḳl-i ma'ānî mî-kerd

Gönül çün pîr-i 'aḳldan ma'ānî naḳl ider idi (2)

'Işḳ mî-guft be-şerḥ ānçi be-rev müşkil bûd

'Işḳ anuñ şerḥin dir (3) idi ki gönle müşkil olur idi murād ol ḥâlde müşkilât ḥallâli (5) 'ışḳ-ı İlāhî idi dimekdür

(4) Der-dilem bûd ki bî-düst ne-bāşem hergiz

Gönülümde (6) idi ki dostsuz olmayam hergiz

¹⁰⁸⁵ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ، أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ Kim Allâh'a kavuşmayı severse Allâh'ta o kimseye kavuşmayı sever. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 1, s. 556, Hadîs No: 1066.

¹⁰⁸⁶ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur'ân, Âli İmrân 3/9)

Çi tevān kerd ki sa'y-ı men ü dil bāṭıl būd

(7) *Ne eylemek olur ki gönün sa'yı bāṭıl idi* murād budur ki huzūr-ı şeyḥden müfārekat (8) itme istemez idüm bî-ihtiyār vāqı' oldu

(5) Düş ber-yād-ı harifān be-harābāt (8) şudem

Dün gice muşāhibler yādına harābāta gitdüm

Ham-ı mey dīdem ü hūn der-dil (9) ü pā der-gil būd

Şarāb küpini gördüm gönünde kan ve ayağı balçıkda idi (10) murād hariflerden şüfilerdür harābāt'dan murād hānķāhdur hamdan murād şeyḥdür ki (11) içi kan ile dolup ayağı hāķde olup ğam-ġin-i sākin idi (12) [zīrā şarāb-ı 'ışķ andan baḥş olunır]

(6) Bes be-geştem ki be-purseşm sebep-i derd-i firāk

Çok dolandım ki şoram derd-i firāk (13) sebebin

Müfti-i 'aķl der-in mes'ele lā-ya'ķıl būd

Müfti-i 'aķl bu mes'elede lā-ya'ķıl (14) idi murād taķdīr-i Hāķķı ve sebep-i mevṭi ve müddet-i eceli kimse bilmez dimekdür (15)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Dī suy-ı medrese refem ki be-purseşm mey-i 'ışķ¹⁰⁸⁷

Ber-der-i her ki zi-dem (16) bî-hod u lā-ya'ķıl būd

(7) Rāstī hātem-i firūze-i bū İshāķī

Rāst bu kim Ebū (17) *İzhāķa mensūb olan pīrūze yüzük*

Hoş dīrahşīd velī devlet-i müsta'cil (18) būd

Hoş yalabıdı velī isti'cāl ider devlet idi murād şeyḥ-i Ebū İshāķ (19) neslinden mu' ammet olmayup vefāt iden kimsenün zikri ve āna merşiyedür (20)

(8) Dīdī ān ķahķaha-i kebk-i hīrāmān Hāfız

Gördün ol şalınıcı keķligün ķahķahasın (21) *Hāfız*

Ki zi-ser-pençe-i şāhīn-i ķazā ġāfil būd

Ki şāhīn-i ķazā ser-pençesinden [M211b] (1) *ġāfil idi* murād budur ki niçe cevānlar nāz ile hīrāmānlardur andan (2) ġāfillerdür ki anlar için tūl-ı 'ömr taķdīr olunmamışdur ecel ķafalarındadır nā-ġāh (3) dutup maķbūzu'l-ervāḥ olurlar

Şi'r

Ve kem min fetā yumsī ve yuşbiḥu dāḥaken (4)

Ve ķad nusicet ekfānühü ve hüve lā-yedri

(9) Āh ez-in cevṛ ü tazallüm ki der-in dāmgehest

(5) *Āh bu cevṛ ü tazallümden ki bu aġ yerindedür*

¹⁰⁸⁷ گفتم از مدرسه پرسم سبب حرم می در هر کس که زدم بیخود و لایعقل بود Bu şiirin benzeri Mihrî'ye aittir.

Âh ez-ân nâz u tena'üm ki der-ân maḥfil (6) bûd

Ve âh ol nâz u tena'ümden ki ol maḥfilde idi murâd dünyâ maḥall-i miḥnet ve âḫiret (7) maḥall-i rāḫat idügin beyândur

VELEHU EYẒAN [G.173]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Tā zi-meyḫāne vü mey nām u nişān ḫ'āhed bûd

(8) *Tā meyḫāneden ve şarābdan nām u nişān olsa gerekdür*

Ser-i mā ḫāk-i reh-i pīr-i muḡān (9) ḫ'āhed bûd

Bizüm başımız pīr-i muḡān yolunuñ toprağı olsa gerekdür murâd budur ki (10) mādām ki ḫānḫāh u 'ışk-ı İlāhī vardur bizüm başımız şeyḫü mürşid tarīkatüñ (11) ḫākīdür ki ol tarīḫde başımızı ḫāk idüp ol yolda oluruz

(2) Ber-ser-i (12) türbet mā çün güzeri himmet ḫ'āh

Bizüm ḫabrimüz başı üzre eger uğrarsañ (13) himmet iste

Ki ziyāretgeh-i rindān-ı cihān ḫ'āhed bûd

Ki cihān rindlerinüñ (14) ziyāretgāhı olsa gerekdür nitekim bu faḫīr didüm

Beyt

-+---/-+---/-+-

Her ki ḫabrimden du'ā (15) idüp geçe

Cennete imān u Ḳur'ānla göçe

(3) Ḥālḫa-i pīr-i muḡānem zi-ezel (16) der-güşest

Pīr-i muḡānuñ ḫālḫası ezelden ḫulağımdadur

Ber-hemānīm ki būdīm (17) ü hemān ḫ'āhed bûd

Hem ol iz ki idük hem ol olsa gerekdür murâd (18) budur ki ezelden pīr-i muḡānuñ bende-i ḫālḫa be-güşmāyem ḫāliyā ol ḫāl (19) üzreyim ol ḫāl üzre olsam gerekdür

(4) Be-rev ey zāhid-i ḫod-bīn (20) ki zi-çeşm-i men ü tu

Yüri ey ḫod-bīn zāhid ki benüm ve senüñ gözümüzden (21)

Rāz-ı in perde nihānest ü nihān ḫ'āhed bûd

[M212a] (1) *Bu perdenüñ rāzı gizlüdür ve gizlü olsa gerekdür* [mantûḫ lafzından murâd zāhirdür anuñçün tafşile ta'riiz olunmadı]

(5) Türk-i 'āşık-kuş-ı (2) me mest birün reft imrüz

Benüm 'āşık öldürici dilberüm mest taşrā (3) gitdi

Tā-diger ḫün ki ez-dide revān ḫ'āhed bûd

Tā daḫi kimüñ ḫanı (4) gözden revān olsa gerekdür ya'nī yine kimi 'āşık idüp ḫal ağladup ḫanını (5) gözinden akıtsa gerekdür murâd maḫbûb-ı 'āşık-kuşdan ḫazret-i Ḥaḫdur ki kendüye (6) 'āşık olanuñ nefis ü nefsāniyyetin ḫatl ider mest olduğı şıfat-ı

(7) hidāyeti rahmet ile tecellī idüp zühūr itdügüdür böyle olıcağ niçe maḥall-i (8) rahmet olan hidāyete mazḥar olup seyyi'ātin yād idüp ve cemāl-i Ḥaḳḳa 'āşık (9) olup kan ağlar

(6) Dīde ān şeb ki zi-şevḳ-i tu nihed ser be-laḥd

Göz ol gice ki (10) senüñ şevḳünden baş ḳor ḳabre

Tā dem-i şubḥ-ı kıyāmet nigerān ḥ'āhed būd

Tā şubḥ-ı (11) kıyāmet demine dek nazar idici olsa gerekdür murād ol ḥazrete müte'allık olup (12) ta'alluḳın ḳaṭ' itmez dimekdür

(7) Baḥt-ı Ḥāfız ger ez-in gūne meded ḥ'āhed kerd

Ḥāfızuñ (13) baḥtı eger bu nev' den meded itse gerek ise

Zülf-i ma' şūḳ be-dest digeṛān ḥ'āhed būd

(14) *Ma'şūkuñ zülfī ḡayrıluñ elinde olsa gerekdür* murād budur ki Ḥāfızuñ baḥtı (15) çendān müsā'id degül ki ḡayb-ı hüviyyete ve keşf ü kerāmete eli ire eger min (16) ba'd daḥi bu vechle müsā'ade iderse ḡayb-ı hüviyyet ve keşf ü ḥālet (17) ḡayrıluñ elinde olup Ḥāfıza feyz olmaz

VELEHU EYŻAN [G.174]

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilān]

(1) Resīd müjde ki (18) eyyām-ı ḡam ne-ḥ'āhed mānd

Müjde irişdi ki ḡam eyyāmı ḳalmasa gerekdür

Çünān (19) ne-mānd çünin nīz hem ne-ḥ'āhed mānd

Öyle ḳalmadı böyle hem ḳalmasa gerek murād budur ki (20) cihānuñ sürürü ḳalmaduğı gibi ḡamı daḥi ḳalmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ḡam yime ey dil ki dünyānuñ (21) ḡamı durmaz gider

Görmedüñ mi çün anuñ gitdi sürürü ḳalmadı

(2) Men erçi der-naḡar-ı [M212b] (1) düst ḥāk-sār şudem

Ben egerçi dost nazarında toprağa ḳarışmış oldum (2)

Raḳīb nīz çünin muḥterem ne-ḥ'āhed mānd

Raḳīb daḥi böyle muḥterem ḳalmasa gerekdür (3) murād budur ki māl u ni' metde ve manşib u 'izzetde olanlar daḥi bāḳi ḳalmazlar (4)

Ḳıṭ'a

++---/+---/+---/+--

Ez-emīred ü zīr ü ez-sultān

Nīst şahşī ki ü helāk ne-şud (5)

Heme merdend hemçü dervîşân
Nîst merdî ki zîr-i hâk ne-şud

(3) Çü perdedâr be-şimşîr (6) mî-zened heme-râ

Çün perdede olan kılıc ile urur cümleye

Kesî muķîm-i ħarîm-i ħarem (7) ne-ĥâhed mând

Bir kimse ħarîm-i ħarem muķîmî ħalmasa gerekdür murâd ehlu'llâh daĥi vefât (8) itse gerekdür dimekdür

(4) Ġanîmetî şumur ey şem' vaşl-ı pervâne

Vaşlını ya' nî saña (9) gelüp mülâzemet ve muĥabbet itdügin

Ki in mu' âmele tâ şubĥ-dem ne-ĥâhed mând

(10) Ki bu mu' âmele şabâĥ vâktine dek ħalmasa gerekdür murâd budur ki muĥtâc-ı ileyh olan (11) kendüye muĥtâc olanlar mürâca' at itdügin ġanîmet bilmek gerek ki dimişlerdür (12) men keşüre nî' amü'llâhî 'aleyhi keşüre ihtiyâcü'n-nâsî ileyhi¹⁰⁸⁸ ve bu ĥâl bâķî ħalmaz pes furşatı (13) fevt itmek olmaz

(5) Sürüş-ı ' âlem-i ġaybem beşâretî ĥoş dâd

' Âlem-i ġayb mülki (14) baña ĥoş bir beşâret virdi

Ki kes hemîşe be-ġitî dojem ne-ĥâhem mând

(15) Ki kimse dâ'imâ cihânda ġuşşalu ħalmasa gerekdür murâd maţla' mazmûnında olandur (16)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Şâd ber-ânem ki der-în deyr-i teng

Şâdi vü ġam her dü ne-dâred (17) direng

(6) Çi cây-ı şükr ü şikâyet zi-naķş-ı nîk ü bedest

Ya' nî şükr ü şikâyet (18) yeri degüldür iyü virmez şüretinden

Ki bir şaĥîfe-i hestî raķam ne-ĥâhed mând

(19) Ki varlık şaĥîfesi üzre raķam ħalmasa gerekdür mışrâ'-ı evvelde leff ü neşr-i (20) müretteb vardur ya' nî naķş-ı nîk eceliçün şükr ü rızâ ve naķş-ı bed (21) içün şikâyet ve ġavġâ maĥalli degüldür murâd budur ki iyü dirmez her ne vâķı' [M213a] (1) olursa şabr gerekdür ki ĥiç biri ħalmasa gerekdür

(7) Sürüd-ı meclis-i Cemşîd (2) gufteend in bûd

Cemşîdüñ meclisi ırı dimişlerdür ki bu idi

Biyâr bâde (3) ki devrân-ı Cem ne-ĥâhed mând

¹⁰⁸⁸ من كثر نعم الله عليه كثر احتياجه للناس إليه
(Diġer Arapça İbâreler).

Getür şarābı ki Cem devrānı kalmasa gerekdür (4) murād bunda pādşāhlara penddür ki *velā yeğurrannekümü 'l-hayātu 'd-dünyā*¹⁰⁸⁹ hasebince (5) hayāt u salṭanat anları mağrūr kılmayup 'ışk-ı İlāhî 'işretine meşğul olmak (6) gerek

(8)Tevāngerā dil-i dervîş-i ḥod be-dest āver

Ey ġanî kendü dervîşün (7) *göñlini ele al*

Ki maḥzen-i zer ü genc-i direm ne-ḥ'āhed mānd

Ki altun maḥzeni ve akçe (8) *ḥazīnesi kalmasa gerekdür* murād bundan aḡniyāya naṣīhatdur ki mālā mālīk (9) iken ḥayr itmek gerekdür *eyyūküm mālū vāriṣihi eḥabbu ileyhi min mālīhi*¹⁰⁹⁰ hasebince pāsbān (10) vāriṣ olmamak gerek

Beyt

+--/+-/+-/+-

Ḥor u pūş u baḥşāy u rāḥat resān¹⁰⁹¹ (11)

Niḡeh mey çi dārī zi-behr-i kesān

(9)Ber-în revāk-ı zeberced nüvişteend be-zer

(12) *Bu zeberced cārdāk üzre yazmışlardır altun ile*

Ki cüz nigū-i ehl-i (13) kerem ne-ḥ'āhed mānd

Ki ehl-i keremün iyilüğinden ġayrı kalmasa gerekdür murād (14) *ve 'l-bāḡiyātü 's-şālīḥātü ḥayrun 'inde rabbeke*¹⁰⁹² feḥvāsına işāretdür ki levḥ-i (15) maḥfūzda ve semā-yı dünyāda yazılmışdur

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Ümīd-i ḥalḳ ber-āver çinān ki (16) betvānī

Be-ḥükm-i ānki tü-rā hem ümīd-i maḡfiretest

(10)Seḡer kirişme-i vaşlem beşāretī (17) ḥoş dād¹⁰⁹³

Sabāḥ vaşl ġamzesi baña ḥoş beşāret virdi (18)

Biyār bāde ki eyyām-ı ġam ne-ḥ'āhed mānd

Getür şarābı ki ġam eyyāmını kalmasa gerekdür (19) murād budur ki ġam-ı dünyā saña 'ışk-ı İlāhî ve 'amel-i āḡiretden mānī' olmasun (20) ki bu bāḳi ol fānīdür

¹⁰⁸⁹ وَلَا يَغُرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın. (Kur'ân, Lokman 31/33. Âyet-i Kerîme'nin asıl şekli şu şekildedir: فَلَا تَغُرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّتْكُمْ

¹⁰⁹⁰ أَلَيْكُمْ مَالٌ وَارِثَةٌ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir? (Hadîs) Riyâzü's-Sâlihîn, 546.

¹⁰⁹¹ Sâ'dî, Bostân, Bâb-ı Düvum der-İhsân.

¹⁰⁹² وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır. (Kur'ân, Kehf 18/46).

¹⁰⁹³ Derkenârda bu beyit şu şekildedir:

Seḡer kirişme-i ḥüsneş beşāretī ḥoş dād

Ki kes be-ḡitī hemîşe dojem be-ḥ'āhem mānd

Ḳıṭ‘a

--+/-+++/+---/-+-

Ey dil cihân be-kâm-ı tu ger nîst gû me-bâş (21)

Menet Ḥudâi-râ ki cihân hest münkaleb

Ver devr-i rûzgâr ne ber-vaḳt-i re‘y-i tûst [M213b] (1)

Ḥod-râ murâd ez-ğam in kâr muḳtarib

Hoş bâş egerçi rûz be-şeb şud (2) binâ hoşî

Âhir ne şâm-râ seherî hest der-‘aḳab

(11) Zi-mihribânî-i cānān (3) ṭam‘a meber Ḥāfız

Cānān şefḳātinden ṭam‘a kesme ey Ḥāfız

Ki naḳş-ı cevır ü nişān-ı (4) sitem ne-ḥ‘āhed mānd

Ki cevır naḳşı ve ḳulm nişānı ḳalmasa gerekdür murâd rahmet-i (5) rahmandan ümîd kesmeyüp *velâ tey‘esu mir ravḥi‘llāhi*¹⁰⁹⁴ mücebince (6) ve *lâ taḳneṭü mir rahmeti‘llāhi*¹⁰⁹⁵ muḳteżāsınca ümîdvār olmağa delâletdür *ba‘de* (7) ‘*usrin yüsren*¹⁰⁹⁶ ḥasebince ḡamdan şonra sürür vuḳū‘una teşbîhdür

Şi‘r (8)

+---/+---/+---/+---

İzâ dāḳat bike‘d-dünyâ fe-fekkir fi-*elem neşrah*¹⁰⁹⁷

Fe-usrun beyne yüsreyni izâ fekkertehu tefrah¹⁰⁹⁸ (9)

VELEHU EYẒAN [G.175]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Her ki şud maḥrem-i dil der-ḥarem-i yâr be-mānd

Her kim ki gönle (10) *maḥrem oldı yâr ḥareminde ḳaldı*

V‘ân ki in kâr ne-dānist der-inkâr be-mānd

(11) *Ol kimse ki bu işi bilmedi inkârda ḳaldı* murâd budur ki her kim ki taşfiye-i (12) ḳalb-i ḳulûb ve ehl-i dil olup ma‘ rifetu‘llāh ḥāşıl ḳıldı diyâr-ı ‘ibâdetde (13) ve ḳurb-

¹⁰⁹⁴ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ Ey oğullarım! Gidin de Yusufu ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez. (Kur‘ân, Yusuf, 12/87).

¹⁰⁹⁵ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur‘ân, Zümer 39/53).

¹⁰⁹⁶ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızıkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur‘ân, Talâk 65/7).

¹⁰⁹⁷ أَلَمْ نَشْرَحْ Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? (Kur‘ân, İnşirâh 94/1).

¹⁰⁹⁸ “Dünyâ sana daraldığı zamân Elem neşrah sûresini tefekkür et. O sûrede bir zorluk iki rahatlık içindedir. Sen onu düşündüğün zamân ferahlarsın.”

Bir yādgār ki bu devr idici künbedde kaldı murād budur ki çün (15) bu dār-ı fenādan intikāl olunup bir yādgār kılsa gerekdür şıyt u şadā-yı kelām-ı (16) ‘ışkdan yigrek yādgār yokdur şonraya qalacaq ol olmağ gerekdür

(6) Hırka-(17)pūşān-ı diger mest güzeştend ü güzeşt

Ğayrı hırka-pūşlar mest geçerler (18) *ve geçen geçdi*

Qışsa-i mās̄t ki ān ber-ser-i bāzār be-mānd

Bizüm qışsamuzdur ki bāzār başında (19) *qaldı* murād budur ki niçe sālīkler ‘ışk-ı İlāhī ile mütekeyyig olup gitdiler anlar ehl-i kelām (20) olmayup eşerleri qalmadı bizüm ‘ışk bābından kitābımız olup qışsamuz bāzārlarda (21) fāş olup qaldı

(7) Cüz dil-i men zi-ezel tā be-ebed ‘āşık reft

Benüm gönülünden ğayrı (22) *ki ezelden ebede ‘āşık gitdi*

Cāvidān kes ne-şenīdīm ki der-kār be-mānd

[M214b] (1) *Ebedī kimse işitmedüñ ki işide kaldı* murād budur ki benüm qalbim hergiz ‘ışkdan (2) zā’ıl olmadı

Rubā‘ī

---/---/---/---

Çünkü ‘ışkum ezelīdür ebedī olsa gerek

Şıyt-ı güftārum (3) ile şaḥn-ı cihān talsa gerek

Sözümün qand u nebātı dūrölüp kāğidde (4)

Tūṭi-i ṭab‘ u ḥired zevk u şafā bulsa gerek

(8) Her mey-i la‘l ki z’ān dest-i billūrīn (5) sitedīm

Her la‘l şarābı ki ol billūr gibi elden aldum

Āb-ı ḥasret şud u der-çeşm-i güherbār (6) be-mānd

Ḥasret suyu oldı gevher yağdırıcı gözde kaldı murād maḥbūb-ı mecāzī (7) elinden içilen şarāb u şerbet āb-ı ḥasret olur diyü pend idüp andan (8) a‘ rāz ta‘ limidür

(9) Ber-cemāl-i tu çünīn şüret-i Çin ḥayrān şud

Senün (9) cemālüne buncılayın şüret çünīn ḥayrān oldı

Ki ḥadīşeş heme cā ber-der ü (10) dīvār

Ki anuñ sözi her yerde der ü dīvāra kaldı murād budur ki der ü (11) dīvārda yazılan taşvīrlər cemāl-i Ḥaḥka ‘āşık-ı ḥayrān olanuñ şüretleridür (12)

(10) Geşt bīmār ki çün çeşm-i tu gerded nergis

Ḥaste oldı ya‘nī kendüyi (13) *ḥastaya urdı ki senün gözün gibi ola nergis*

Şīve-i tu ne-şudeş (14) ḥāşıl u bīmār be-mānd

Senün şīveñ aña ḥāşıl olmadı ve ḥaste qalmadı (15) murād budur ki ḥastaya teşbīh idüp temāruż iden marīz olur nitekim (16) Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur

*lā-temārezū temarzū*¹¹⁰¹ tenbîh vardır ki taşannu‘ u (17) riyā ile olan şahîh degüldür ve şahîh olanlara teşbîh gerek ki anlardan (18) olına ki *men teşebbehe kavmin fehüve minhüm*¹¹⁰²

(11) Be-temāşāgeh-i zülfeş dil-i Hāfız rūzī (19)

Anuñ zülfi temāşāgāhına Hāfız gönli bir gün

Şud ki bāz āyed ü cāvīd (20) giriftār be-mānd

Gitdi ki girü gele giriftār qaldı murād Hāfız ğayn-ı hüviyyet (21) müşāhede ve mülāhazasına gidüp ‘āşık olup qaldı dimekdür [M215a] (1) pes *el-mecāzū kañtaratü’l-ḥaḳīka*¹¹⁰³ ḥasebince ḥazret-i Ḥaḳḳa ‘āşık gibi kıılınanuñ (2) mecāzī ḥaḳīkate münḳaleb olur

Ḳıṭ‘a

Semi‘tü’l-hevā ḳable ‘irfānikum¹¹⁰⁴ (3)

‘Arefne’l-hevā iz veşalnāküm

Ve levlāküm mā ‘arefne’l-hevā

Ve levle’l-hevā (4) mā ‘arefnāküm

VELEHU EYŻAN [G.176]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Pîş ez-înet biş ez-în ğam-ḥ‘ārī-i ‘uşşāk būd¹¹⁰⁵

(5) Bundan evvel senüñ bundan ziyāde ‘uşşāk ğamın yimek var idi

Mihrverzī-i (6) tu bā-mā şöhre-i āfāk būd¹¹⁰⁶

Senüñ bize muḥabbet şunamuñ ya‘nī bizi sevdüğüñ meşhūr-ı (7) *āfāk idi* murād muḥātabdan ḥazret-i Ḥaḳḳdur pes ol ḥazrete dir ki bundan (8) evvel ki ādemi ḥalḳ itmemiş idüñ ki ol ve zürriyâtı ‘uşşākuñ olsa (9) gerek idiler şimdiden ziyāde ğam-ḥ‘ārīlık idüp *hüve’l-lezī ḥalaḳa leküm mā fi’l-‘arzi* (10) *cemī‘an şümmeş tevā ile’s-semā‘i fesevvhünne seb‘a semāvātın*¹¹⁰⁷ mücebince (11) insānuñ mühimātın icād

¹¹⁰¹ لا تمارضوا تمارضوا لا Hakikatte hasta olmadığınız hâlde hasta gibi görünmeyin yoksa gerçekten hasta olursunuz. (Hadîs) Kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: لا تمارضوا فتمرضوا Kaynak Kitap: el-Esrârü’l-Merfû’a, el-Fevâ’id,

¹¹⁰² مَنْ تَشَبَّهَ قَوْمًا فَهُوَ مِنْهُمْ Kim bir topluma benzemeye özenirse o da onlardan sayılır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, Hadîs No: 4031, s. 245.

¹¹⁰³ المجاز قنطره الحقیقه Mecâz, hakîkatin ölçüsüdür. (Diğer Arapça İbâreler)

¹¹⁰⁴ “1) Sizi tanımadan evvel aşkı duymuşduk ve aşkı size kavuştuktan sonra öğrendik. 2) Eğer siz olmasaydınız biz aşkı bilemezdik. Ve eğer aşk da olmasaydı (yine) sizi bilemezdik.” Son iki mısra Sühreverdi-i Maktûl’e ait olarak gösterilmektedir. Tüm şiirin âidiyeti hususunda bir tespit elde edilememiştir.

¹¹⁰⁵ Derkenârda *ez-în ğam-ḥ‘ārī-i ‘uşşāk būd* ifadesi *ez-în endîşe-i ‘uşşāk būd* şeklindedir. Metne ve çeviriye uygunluğu bakımından birinci ifâde tercih edilmiştir.

¹¹⁰⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Kevkeb-i sa‘d me-râ şad cılve-i āfāk būd

¹¹⁰⁷ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti). O, her şeyi hakkıyla bilendir. (Kur’ân, Bakara 2/29).

eyledün ve *iz kâle rabbüke lil-melâ'iketi innî câ'ilün fi'l-'arzi* (12) *halîfeten*¹¹⁰⁸ hasebince bize muhabbetün melâ'-i a'lâya i'lân ve âfâk-ı semâda i'lân (13) eyledün ki bu haber meşhûr-ı âfâk olmuş idi

(2) Yâd bād ān şöhet-i şebhâ (14) bā-nüşin lebān

Añlsun ol giceler şöberi ki tatlu tudaqlu ile (15)

Bahş-i mā der-luṭf-ı ṭab' u ḥüb-i eflāk būd¹¹⁰⁹

Bizüm bahşimüz luṭf-ı ṭab' da emr-i 'acib (16) *güzelliginde idi* murād budur ki tatlu tudaqlulardan murād ki füşehā vü 'ulemādur (17) anlar ile bahşimüz evşāf-ı bārī zıkr-i cemil kılınup ve emr-i ğarib irād olunmağda (18) idi [*eflāk* kesr-i hemze ile emr-i 'acib irādına dirler kaçan bir faşihî medh itseler şā'ir-i müfliḥ dirler]

(3) Hüs-n-i mehrüyan-ı meclis gerçi dil mî-burd u dîn

Meclis mehrûlarnuñ cemâli gerçi (19) *gönül ü dîn alur idi*

'Işk-ı mā ber-luṭf-ı ṭab' u ḥüb-i ahlāk būd

Bizüm 'ışkımız (20) *luṭf-ı ṭab' u hüs-n-i ahlâka idi* murād budur ki meclisde va'z u naşihat ve kelime-i hikmet (21) söyleyüp izhâr-ı faẓl u feşâhat idenler cezb-ı kalb idüp ve kendülere inkiyâd u itâ'at itdürürler idi ammâ bizüm 'ışk u muhabbetimüz *inneke le'ale ḥuluḳin 'azîmin*¹¹¹⁰ muḳtezâsınca Resûlullâh [M215b] (1) 'aleyhi's-selâm ḥazretine idi

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yâ Resûlallâh lakab geşte ḥabîbu'llâh tü-râ (2)

Bende ḥulḳ-ı Hâḳ girifte 'âşık-ı tu geşteem

(4) Sāye-i ma' şük eger üftād ber-'âşık (3) çi şud

Ma' şük gölgesi eger 'âşık üzre düşdi ise noldı (4)

Mā be-ū muḥtāc būdīm ü be-mā müştāk būd

Biz aña muḥtāc idük ol bize müştāk (5) *idi* murād *ma' şük*dan ma' şük-ı ḥaḳîkî yâ ḥabîbu'llâhdur

(5) Piş ez-în k'in (6) saḳf-ı sebz ü ṭāk-ı minā ber-keşend

Bundan evvel ki bu yeşil saḳfı ve lâciverdî (7) *çarṭāḳı çekeler*

Manzar-ı çeşm-i merā ebrü-yı cānān ṭāk būd

Benüm gözüm nazargāhına (8) *cānān kaşı kemer idi* murād ezelde rūḥum 'ışk-ı İlāhiye müte'addid nazar-ı rūḥānî (9) remz-i rabbāniye müteveccih idi dimekdür

(6) Ez-dem-i şubḥ-ı ezel tā āḥir-i şām-ı ebed

¹¹⁰⁸ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur'an, Bakara 2/30).

¹¹⁰⁹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Bahş-i sırr-ı 'ışk u zıkr-i ḥalḳa-i 'uşşāk būd

¹¹¹⁰ إِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin (Kur'an, Kalem 68/4).

(10) *Şubh-ı ezel vaktinden şām-ı ebed āhirinde dek*

Düstî vü mihr-i tu yek ‘ahd ü yek (11) mîşāk bûd

Senüñ dostluğun ve muhabbetün bir ‘ahd ü bir peymân idi murād (12) benüm muhabbetüm ezelî ve ebedî ve bir minvâ üzre şābit idi dimekdür

(7) Der-şeb-i (13) Qadr er-şabūhî kerdeem ‘aybem me-kun

Qadr gicesi eger şabūh itmiş isem beni (14) ‘ayblama

Serhoş āmed yār u cāmî ber-kinār-ı tāk bûd

Serhoş geldi yār u (15) bir kadeh kemer kenārî üzre idi ya‘nî kemerün gözinde ve penceresinde idi murād (16) Qadr gicesi feyezan-ı İlāhî mütekeyyif ü bî-pervā añlup benüm hicrimde daḡi (17) baḡiyye-i ḡamr-ı Ḥaḡ olup seḡerî anı nûş idüp sevk ile ḡurûş itdüm (18) beni ‘ayblamañ dimekdür

(8) Rişte-i tesbîh eger bugsist ma‘zûrem be-dār

(19) *Tesbîh ipligi eger kırıldı beni ma‘zûr dut*

Destem ender-sā‘id-i sākî-i (20) sîmîn-sāk bûd

Elüm gümüş incüklü sākî bileginde idi murād *tesbîh*den (21) ‘uḡūd-ı dünyādur bey‘ ü şîrādan ve sâ‘ir ‘uḡûi dünyeviyyeden ve *sākî-i sîmîn-sāk*dan [M216a] (1) murād ḡademi mübārek şeyḡ ü mürşiddür lâcerem tevbe vakti olup (2) elem anuñ bileginde bulunup ḡuyūd-ı ‘uḡūd kırıldı diyüp ehl-i dünyādan (3) ‘özr diler

(9) Ber-der-i şāhem gedāi nüktei der-kār kerd

Şāh ḡapısı üzre beni (4) bu nükteñ gedādur kār eyledi

Guft ber-ḡān ki benşestem ḡudā rezzāk bûd

Didi (5) her sefer üzre ki oturdum Allāh rezzāk idi murād budur ki ben bāb-ı ḡazret-i (6) şāh-ı ḡaḡîḡide idüm ammā rızḡ ḡāḡırası var idi bir faḡîr her yerde (7) rezzāk ḡazret-i Ḥaḡ idüḡin beyān idüp beni ol ḡāḡırdan ḡalāş eyledi (8) ‘amel-i ‘ibādetden ḡalûş ile oldum

(10) Şi‘r-i Ḥāfız der-zamān-ı ādem ender bāḡ-ı (9) ḡuld

Ḥāfızuñ şi‘ri ādem zamānında cennet baḡında

Defret-i nesrîn ü gül-rā (10) zînet-i evrāk bûd

Nesrîn ü gül defterine zînet-i evrāk idi murād budur ki (11) şi‘r-i Ḥāfız ki ‘ışḡ beyān ider bunuñ maẓmûnı cennet izḡārınuñ zînetidür (12) ki *küntü kenzen maḡfîyyen fe-aḡbebtü an u‘rafe fe-ḡalaḡtü’l-ḡalka* (13) *li-‘arifun*¹¹¹¹ mücebince ḡalk-ı maḡlûḡa ve zînet-i cennāta bā‘iş olmışdur (14)

Beyt

‘Işḡ olmasa ḡalk itmez idi ādemi Ḥaḡ

Ol olmasa ḡalk (15) itmez idi ‘ālemi Ḥaḡ

¹¹¹¹ كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِئاً فَاحْبِثُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Maḡlûḡatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Ḥadîs)

VELEHU EYŻAN [G.177]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) 'Aks-i rüy-ı tu çü der-âyine-i cām üftād

(16) *Senüñ yüzüñ 'aksi ki cām āyinesine düşdi*

'Ārif ez-ḥande-i mey der-ṭam' a-i ḥām (17) üftād¹¹¹²

'Ārif şarāb gülmesinden ṭam' a-i ḥāma düşdi murād muḥāṭabdan (18) ḥazret-i Ḥaḳdur ki ve cāmdan murād ḳalbdür ve şarābdan murād 'ışk-ı İlähîdür çün (19) ḥazret-i Ḥaḳkuñ 'aksi cemālî ḳalbe düşe 'ārif olan bu feyzi 'ışk (20) ḥandesinden bilüp ḥām ṭam' a ya' nî müşāhede-i cemāl-i Ḥaḳ sevdāsına (21) düşer

-+---/-+---/-+---/-+--

[Cilveî kerd raḥat-ı rüz-ı ezel zîr-i niḳāb

Dilberem āyine ez-behr-i temāşā ber-dāşt]

(2) Ḥüsn-i rüy tu be-yek cilve ki der-âyine kerd

Senüñ yüzüñ ḥüsnî [M216b] (1) bir cilve ile ki āyinede eyledi

İn heme naḳş der-âyine-i evhām üftād

Bu dükelî (2) naḳş āyine-i evhāma düşdi murād beyt-i sâbıḳda olan gibidür ki ḥazret-i (3) Ḥaḳkuñ ḥüsn ü vechi āyinede ya' nî ḳalbde bir cilve idicek evhām-ı beşeriyyeye (4) nuḳuş-ı keşir ve meṭālîb-i 'āliye ve merātib-i muḥtelife ve derecāt-ı müteḥālife ārzusı (5) düşer

(3) Çi kuned k'ez-pey-i devrân ne-reved çün pergār

Neylesün devrân ardınca (6) gitmeyüp pergār gibi

Her ki der-dā'ire-i gerdiş-i eyyām üftād

Her kim ki eyyām dōnişi (7) dā'iresine düşdi murād budur ki bu cihān içinde olan ḥarekāt u evzā' -ı (8) eflāk iḳtiżā idügi üzre olmaḳdan ḡayrıya ḳādir degüldür

(4) Ān şud (9) ey ḥ'āce ki der-şavma' a bāzem bîñi

Ol gitdi ey ḥ'āce ki ben ḥānḳāhda (10) girü göresin

Kār-ı men bā-ruḥ-ı sākî vü leb-i cām üftād

Benüm işim sākî yañağı (11) ve ḳadeḥ ṭudağı ile düşdi murād min ba'd beni ehl-i zāhir ü 'āvām olduğı (12) yerde görinürsin çün benüm işim şeyḥ ile ḥalvet ü 'ışk-ı İlähî ṭarafına düşdi (13) dimekdür

(5) Zîr-i şemşîr-i ḡameş raḳş-künān bāyed reft

Anuñ ḡamı ḳılıcı altına (14) raḳş iderek gitmek gerek

K'ān ki şud geşte-i ü nîk ser-encām üftād

Ki (15) ol kimse ki anuñ maḳtûli oldı 'āḳıbeti iyü düşdi murād nefsinî ḡam-ı İlähî (16) ile maḳtûle idenüñ 'āḳıbeti ḡayr olur dimekdür

¹¹¹² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: 'Āşık-ı sūḥte-dil der-ṭam' a-i ḥām üftād

(6) Men zi-mescid be-ḥarābāt ne-ḥod (17) üftādem

Ben mescidden ḥarābāta kendümden düşmedüm

İnem ez-ahd-i ezel (18) ḥāşıl-ı fercām üftād

Bu benüm ‘ahd-i ezelden ‘ākıbet kārım ḥāşılı düşdi (19) murād ehl-i zāhir ü ‘avām ma‘bedinden ḥānķāha kendümden düşmedüm Ḥaķ (20) te‘ālā ezelde benüm ḥātimemi ḥayr u sa‘ādet ile taķdīr itmiş dimekdür (21)

(7) Ğayret-i ‘ışķ zebān-ı heme ḥāşān be-borīd

‘İşķ ğayreti dükeli ḥāşlaruñ [M217a] (1) dilin kesdi

K’ez kücā sırr-ı ğameş der-dehen-i ‘ām üftād

Ḳanden anuñ ğamı sırrı (2) ‘ām aġzına düşdi murād ḥavāş-ı esrār-ı İlähiye söylemezler ‘avām (3) aġzına ḳanden düşer ki söyleyeler dimekdür

(8) Her demeş bā-men-i dil-sūḥte (4) luṭfi digerest

Her dem anuñ bin göñli yanmışa bir luṭfi daḥi vardur

İn gedā (5) bīn ki çi şāyeste-i in ‘ām üftād

Bu gedāyı gör ki nice in ‘āma lāyık düşdi (6) murād feyezan-ı İlähī mütetābi‘ olduğın zıkr ve anuñçün şükrdür

(9) Der ḥam-ı zūlf-i tu (7) āvīḥt dil ez-ḳāh-ı zeneḥ

Senüñ zūlfün büklimine aşıldı gönüñ eñek çuķurından (8)

Āh k’ez-ḳāh burūn āmed ü der-dām üftād

Ḳuyudan taşra geldi ve aġa düşdi (9) murād ḳalb müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededen ğayb-ı hüviyyete ta‘alluķ idüp ḳuyudan (10) çıkup aġa dutılan gibi oldu dimekdür

(10) Şūfiyān cümle ḥarīfend ü naẓar bāz (11) velī

Şūfīler cümle muşāḥibler ve maḥbūb gözleyicilerdür velī

Z’in miyān Ḥāfız-ı (12) dil-sūḥte bed-nām üftād

Bu ortadan göñli yanmış Ḥāfız bed-nām düşdi (13) murād budur ki şūfīler ile evşāfda müşāreketim var ammā ben ehl-i riyā olmayup (14) ve şāḥib-i kesvet olmayup melāmiyeden olduğum ecilden bednām vāķı‘ (15) oldum bu kelām zemme bimā yüşbiḥu’l-medḥ maḳūlesindendür (16)

VELEHU EYẒAN [G.178]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Naḳd-i şūfi ne heme şāfi-i bī-ġaş bāşed

Şūfinüñ naḳdı şāfi ve (17) bī-ḥıyānet olmaz mı [lafz-ı ğış feth-i ğayn ve kesr-i ğayn ile ḥıyānet ve ḥile ma‘nāsınadır bunda ḳāfiye ri‘āyetin için feth-i ğayn ile okınur]

Ey besā ḥırķa ki müstevcib-i āteş bāşed

Ey nice hırka ki (18) *āteşe lāyık olur* murād budur ki şūfīnūñ naḳdī ki ‘amel ü ṭā‘atidür (19) ḥālīş ü bī-riyā olmaḳ gerek ki mücerred hırka giymek ile şūfīlīḳ olmaz (20) ki nice hırka vardur ki müsteḥaḳ nāzdur

(2) Şūfi-i mā ki zi-vird-i seherī mest (21) şudī

Bizüm şūfīmüz ki vird-i seherīden mest olur idi

Şāmgāheş nigerān bāş ki serḥaş bāşed

[M217b] (1) *Aḥşam vaḳtinde nāzır ol ki serḥoş olur* murād budur ki evā‘il-i sülūkda meşgūl-i (2) evrād olan āḥir kārda ḥoş ḥāl olur [lafz-ı *hoş* ferḥ-i ḥā ile okınur ḳāfiye ri‘āyeti için]

(3) Ḥoş buved ger miḥek-i tecrübe āyed be-miyān

(3) *Ḥoş olur eger tecrübe miḥeki ortaya gele*

Tā siyeh-rūy şevēd her ki durūgeş bāşed

(4) *Tā yüzi ḳara ola her kimūñ ki yalanı ola* murād muḥliş ü mürāyī imtiḥān olınmaḳ (5) gerekdür tā ki mürāyī olanuñ yüzi ḳara ola dimekdür

Beyt

--+-/-++-/-++-/-++-

Dirler ki şeytāndur (6) olan insāna seng-i imtiḥān

Muḥliş ile ehl-i riyā anuñ ile olur ‘ayān (7)

(4) Nāz-perverd-i tene‘um ne-bered rāh be-düst

Tene‘um nāzı ile beslenen dosta yol iletmez (8)

‘Āşīḳī şīve-i rindān-ı belā-keş bāşed

‘Āşīḳlīḳ belā çekici rindler şīvesi (9) *olur* murād ehl-i nāz u tena‘um olan riyāzet ihtiyār idemez dimekdür

Ḳıṭ‘a (10)

++-/-++-/-++-

Ān ki ṭālib buved be-düst keşed

Cevr-i dildār u ṭa‘ne-i aḡyār

Her ki ü ehl-i (11) nāz u ni‘met hest

Ne-keşed bār u reh ne-burd be-yār

(5) Ğam-ı dünyā-yi denī çend ḥorī (12) bāde be-ḥor

Dünyā-yı denī ğamın niçe yersin şarāb iç

Ḥayf bāşed dil-i dānā (13) ki müşevveş bāşed

Ḥayf olur ‘ālimūñ göñli ki müşevveş ola murād bundan (14) ‘ālim ü ‘āḳīle naşīḥatdur ki dünyā ğamın yimeyüp ‘ışḳ-ı lāhī nūş (15) idüp ‘ibādet-i Ḥaḳ itmek gerek

Ḳıṭ‘a

Hümümüke bi'l-ıyşı maḳrūnetün¹¹¹³ (16)
Felā tenḳaṭi' u'l-ıyşu illā bihem

Meḥāmidü dünyāke mezmūmetün
Felen telbise'l-ḥamde (17) illā bi-zem

Ḥalāvetü dünyāke memzūcetün
Felā te'kulü'ş-şehde illā bi-sem

İzā künte (18) fi-ni' metin fe'r' ihā
Fe-inne'l-me' āşī tüzīlu'l-ni' am

Ve ḥāmi 'aleynā bi-şükri'l-ilāhi (19)
Fe innel-ilāhe şedīdü'n-neḳam

(6) Ḥaṭ-ı sāi ger ez-în gūne zened naḳş ber-āb

(20) *Sāḳīnūñ ḥaṭtı eger bu nev' den ura naḳşı şūya*

Ey besā ruh ki be-ḥunābe (21) mūnaḳkaş bāşed

Ey niçe yañaḳ ḳan ile mūnaḳkaş olur murād vā' iz ü nāşih 'ālim-i 'āmil olıcaḳ te'şir-i küllisi olup Ḥāfız-ı (6) sāmi' cümlelerin varın bāyi'-i 'ışk-ı İlāhiye virüp [ya' nī şeyhe virüp] cānib-i Ḥaḳḳa tamām münceziḳ olur dimekdür (7)

(7) Delḳ ü seccāde-i Ḥāfız be-bered bāde-fürüş

(3) *Ḥāfızuñ ḥırḳasın ve seccādesin alur şarāb şatıcı*

Ger şarāb ez-kef-i ān (4) sāḳī-yi meh-veş bāşed

Eger şarāb ol ay gibi sāḳī elinden olursa (5) murād vā' iz ü nāşih 'ālim-i 'āmil olıcaḳ te'şir-i küllisi olup Ḥāfız-ı (6) sāmi' cümlelerin varın bāyi'-i 'ışk-ı İlāhiye virüp [ya' nī şeyhe virüp] cānib-i Ḥaḳḳa tamām münceziḳ olur dimekdür (7)

VELEHU EYŻAN [G.179]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Nefes ber-āmed ü kām ez-tu ber-nemī-āyed

¹¹¹³ “1) Senin dertlerin hayatla beraberdir. Ancak yaşamın dertlerle biter. 2) Dünyânın övgüleri yergi ile karışiktır bu bakımdan övgüyü ancak yergi ile kazanabilirsin. 3) Senin dünyanın tadlılıklar karışiktır. Sen balı ancak bakımdan balı ancak zehirle karışık yiyorsun. 4) Bir nimetin içinde bulunduğunda onun koru, çünkü günahlar nimetleri yok eder. 5) Nimetleri Allāh’a şükürle koru, çünkü Allāh’ın gazâbı şiddetlidir.” 1. mısırâsı farklı olarak tüm şiir Hz. Âlî Dîvânında da yer almaktadır. Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 211. Ayrıca şiirin 1. ve 3. beyitleri Abdullâh bin Mübârek Dîvânı’nda bulunmaktadır. Abdullâh bin Mübârek, **Dîvânı İbn Mübârek**, s. 109.

Nefes çıktı ve murād senden (8) hāşıl olmaz

Figān ki baht-ı men ez-ḥ'āb der-nemī-āyed

Figān ki benüm bahtum (9) uykudan içerü gelmez murād vuşul ila'llāh 'asir idügin beyāndur ba'zı (10) nüsaḥda maṭla' böyle vāḳı' olmuş

Zi-dil ber-āmedem ü kām ber-nemī-āyed

(11) Göñilden çıkdum ve murād hāşıl olmaz

Ḥod burūn şudem ü yār (12) der-nemī-āyed

Kendümden çıkdum ve yā içerü gelmez

(2) Der-ın hayāl be-ser şud zemān-ı (13) 'ömr ü henüz

Bu hayālde başa vardı 'ömr zamānı ve henüz

Belā-yı zülfi (14) dırāzet be-ser nemī-āyed

Senüñ uzun zülfüñ belāsı başa gelmez murād ğayb-ı (15) hüviyyet ve seyr fi'llāh bī-nihāyet idügin beyāndur

(3) Şabā be-çeşm-i men endāht (16) ḥāki ez-küyeş

Şabā benüm gözime atdı bir toprak anuñ maḥallesinden

Ki (17) āb-ı zindegiyem der-naẓar nemī-āyed

Ki āb-ı hayāt benüm naẓarma gelmez murād (18) cenāb-ı 'izzetden bir şemme 'aynına vāşıl olan hayāt-ı (19) dünyā istemedügin beyāndur

Beyt

++--/++--/++-

Her ki yābed hayāt-ı bākī-rā

Meyl-i fānī (20) nemī-kuned her giz

(4) Ḳadd-i bülend-i tü-rā tā be-ber nemī-girem

Senüñ bülend ḳaddüñi tā ki sīnede (21) dutayım ya' nī koçmayım

Dıraht-ı kām u murādem be-ber nemī-āyed

Benüm murādum [M218b] (1) ağacı yemişe gelmez murād cenāb-ı Ḥaḳdan 'ulüv derece hāşıl kılmayınca (2) murādum hāşıl olmaz dimekdür [mısrā'-ı evvelde olan ber lafzı sīne ma' nāsınadır ve mısrā'-ı şānide olan ber lafzı yemiş ma' nāsınadır]

(5) Muḳīm-i zülfi tu şud dil ki hoş sevādī (3) dīd

Senüñ zülfüñ muḳīmi oldı gönül ki hoş sevād gördi (4)

V'ez-ān ğarīb-i belā-keş haber nemī-āyed

Ol ğarīb belā-keşden haber (5) gelmez murād budur ki ğayb-ı hüviyyet sevād-ı a' zām u şehir-i mu' azzamdur (6) 'aleyküm bi's-sevādī'l-a' zām¹¹¹⁴ hasebince gönüm anda mütemekkin olup (7) diyār-ı cihānı ferāmūş itmişdür

¹¹¹⁴ عَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ Size sevād-ı azama tâbi olmak gerekir. (Hadis) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis No: 18921.

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Sefer kerdem be-her şehri (8) residem

Çü şehir-i yâr-ı hüd şehri ne-didem

(6) Meger be-rüy-ı dil-ārā-yı (9) yâr-ı mā vernî

Meger bizüm gönül bezeyici yârimüzün yüzi ile yoḥsa

Be-hiç (10) vech diger kâr ber nemî-âyed

Bir vechle daḥi işi ḥâşıl olmaz murâd bizüm (11) ‘amelimüz vech-i Ḥaḥdan gayrı ile ve li-vechuşşâh olmaḥdan (12) gayrı ile ḥâşıl olmaz dimekdür

(7) Zi-şest-i ‘ışk (13) küşâdem hezâr tîr-i du‘ â

‘İşk şestinden açdum ya‘nî (14) atdum biñ du‘ â oḥın [şest bunda kirişde ok gizi geçdügi yer ma‘nâsnadır]

Der-în zamâne yekî kârger nemî-âyed

(15) *Bu zamânede bşrş mü ‘eşşer gelmez* murâd ḥâliyâ du‘ â maḥbûl olmayup âhirete (16) ḥalduḥın zikrdür ki ḥayr-ı bâḳî uḥrevîdür

(8) Besem ḥikâyet-i dil (17) hest bâ-nesim-i şehir

Çok gönlüm ḥikâyeti vardır şehir yili ile

Velî (18) be-baḥt-ı men imşeb şehir nemî-âyed

Velî benüm baḥtumda bu gice şehir (19) olmaz murâd feyz-i şehri olsa derd-i dili aña disem ammâ (20) ṭâlî‘ümde olaz diyüp te‘ḥîr-i feyezân-ı (21) İlâhî olduḥı için izḥâr-ı [M219a] (1) ḥüzn ider

(9) Kemîne şart-ı vefâ terk-i ser buved Ḥâfîz

Şart-ı vefânuñ (2) alçağı baş terkidür ey Ḥâfîz

Be-rev eger zi-tu kâr in kadar nemî-âyed

(3) *Yürî eger senden yoḥdur bu kadar iş gelmezse* murâd budur ki *da‘i nefseke* (4) *ve illâ fe‘terke terrehâtu‘ş-şüfiyye*¹¹¹⁵ [terk kıl nefsünü ve illâ terk kıl şüfîler ıstılâḥatını] ḥasebince şart-ı vefâ ‘ahd-i tarîḳat (5) terk-i serdür eger terk-i ser idemezseñ yürî bu kârı terk kıl

Beyt (6)

- + ---/ - + ---/ - + -

Şeyḥ Şiblî dir imiş terk it seri

Yoḥsa terk it şüfiyâne (7) sözleri

Ba‘zî nüsaḥda maḥlaş beyti bu beyt vâkı‘ olmış (8)

Zi-bes ki şud dil-i Ḥâfîz remîde ez-heme kes

Çok oldu Ḥâfîz (9) gönli ürkmîş dükeli kimseden

¹¹¹⁵ دع نفسك و الا فا ترك ترهات الصوفية Terk kıl nefsünü ve illâ terk kıl şüfîler ıstılâḥatını. (Kelam-ı Kibâr)

Künün zi-fitne-i zülfeş be-der nemi-āyed

(10) *Şimdi anuñ zülfî fitnesinden taşra çıkmaz* murād *fitne*den imtiḥān u (11) ibtilādur ya‘ nî ğayb-ı hüviyyete ibtilādan çıkmaz

VELEHU EYẒAN [G.180]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Hoşā dilî (12) ki müdām ez-pey-i nazar ne-reved

Hoşdur bir gönül ki dā’im nazar ardınca gitmeye (13) murād budur ki nazar zāhir-bīndür ve zeḥārif ü nuḳūşa firīfte olıcıdır (14) ammā şol gerek hoşdur ki zāhire nāzır olan nazara dā’im tābi‘ (15) olmaya

Be-her reheş ki be-ḥānend bî-ḥaber ne-reved

Her yola ki okurlar (16) *bî-ḥaber gitmeye* murād budur ki tarīḳ-i Ḥaḳ birdür ve ṭuruk-ı ḍalāl çoḳdur pes (17) şol gönül hoşdur ki tarīḳ-i hidāyeti bilüp aña sālīk ola (18)

(2) Tam‘ a der-ān leb-i şîrîn ne-kerdenem evlāst

Tam‘ a ol leb-i şîrîne itmeme (19) *evlādur*

Velî çî gūne meges ez-pey-i şeker ne-reved

Veliken niçesine meges (20) *şeker ardınca gitmeye* murād budur ki nefis şehvāta meyl itmemesi evlādur veliken (21) meges gibi cibilleti lezzāta ve şehvāta meyl üzredür aña şabr idemez

Beyt [M219b] (1)

--+/-+--+ / +---+ / -+-

Pervāne niçe āteşe düşerse nefis-i şüm

Şehvāta küp düşer (2) nitekim tatlıya meges

(3) Tu ez-mekārim-i aḥlāk ‘ālem-i digeri

Sen bir ğayr-ı (3) *‘ālemüñ aḥlāk-ı kerīmesindensin*

Vefā vü ‘ahd-i men ez ḥātīret be-der ne-reved

(4) *Benüm vefām ve ‘ahdüm ḥātīruñdan gitmeye* murād muḥātabdab şeyḫ ü mürşiddür (5) ki andan nefisini ḥimāyet ve ma‘āşiden zecr taleb idüp vefā ve ‘ahd-i (6) ‘aḳd-i tevbeyi tezkīr ider

(4) Sevād-ı dīde-i gamdīdeem be-eşḳ me-şūy

(7) *Benüm gam görmiş gözüm karasın göz yaşı ile yuma*

Ki naḳş-ı ḥāl-i (8) tüem hergiz ez-nazar ne-reved

Ki senüñ ḥālüñ naḳşı benüm nazarumdan (9) *gitmeye* murād budur ki beni çoḳ ağlaya ta gözüm yaşı gözüm karasın (10) maḥv itmeye ki ol senüñ ḥālüñ naḳşıdır nazarumdan gitmeye ki ḥāl-i ḥikmet (11) maḥz-ı Ḥaḳdur dā’im anuñ naḳşını müşāhede idesin

(5) Siyāh-nāmeter ez-ḥod (12) kesī nemi-bīnem

Kendümden nâmesi kıarak bir kimse görmedüm (13)

Çi güne çün kalemem düd-ı dil be-ser ne-reved¹¹¹⁶

*Niçesine gönümün tütünü kalem gibi (14) başıma gitmeye murād budur ki keşirü'l-ı
ısyān olan āhı çok idüp (15) kendü hāline acınmak gerek*

(6) Dilā me-bāş çünin herzeğerd ü hercāi

(16) Ey gönül olma buncılayın bātlı dolancı ve hercāi

Ki hıç kār zi pışet (17) ber-in hüner ne-reved

*Ki hıç iş senün önünden bu hüner ile gitmez murād (18) budur ki battāl-ı kızb-i
ömrün zāyi itmeñün hıç fā'idesi yokludur (19)*

(7) Be-tāc-ı hüdhüdem ez-reh me-ber ki bāz-ı sepīd

Hüdhüd tācı tāc ile beni yoldan (20) çıkarma ki aķ toğan

Zi-kibr der-pey-i her şayd-ı muhtaşar ne-reved

*Ta'azzīm ü tenezzühden (21) her muhtaşar şayd ardınca gitmez murād tāc-ı devlet-i
dünyā ile bāz-ı kıymetdār [M220a] (1) ya' nī tārık-i dünyā-yı mordār ve tālīb-i dīdār-ı
Kirdgār dünyā vü māsivā (2) şaydına meyt itmez dimekdür*

(8) Zi-men çü bād-ı şabā bñy-ı hōd dirīg me-dār

(3) Benden bād-ı şabā gibi kendü koķuñ dirīg dutma

Çerā ki bñ-ser-i zñlf-i tüem (4) be-ser ne-reved

*Niçün ki senün zñlfün başınsuz benüm başuma koķu gitmez (5) murād bñy-ı Hāķ
oldur ki ğayb-ı hüviyyetden zühūr ide dimekdür (6)*

(9) Be-püş-ı dāmen-i 'afvī be-zillet-i men-i mest¹¹¹⁷

Ört 'afv etegin ben (7) ben mest toģrağı üzre

Ki āb-ı rñy-ı şerī' at ber-in kader ne-reved

*(8) Ki şerī' atün yüzi şuyı bu miķdār ile gitmez murād setr-i 'ısyān (9) ve 'afv-ı zillet
menāfi-yi hñkm-i şerī' at degüldür andan şer' e noķşān (10) gelmez dimekdür*

(10) Men-i gedā heves-i serv-i kāmētī dārem

Ben gedā bir serv-i (11) kāmēt hevesin dutarın

Ki dest-i der-kemereş cüz be-sīm ü zer ne-reved

*(12) Ki el anuñ kuşacağına gümüş ve altundan ğayrı ile gitmez murād (13) budur ki
maħbñb-ı mecāzī vişāline māl gerek maħbñb-ı hāķiķi vñşñline (14) a' māl gerek*

(11) Biyār bāde ü evvel be-dest-i Hāfız dih

Getür şarābı (15) evvel Hāfıza eline vir

Be-şarķ-ı ān ki zi-meclis-i sñħan be-der ne-reved

¹¹¹⁶ Bu mısırā derkenārda şu şekildedir: Çigüne derd-i dilem çün kalem be-ser ne-revem

¹¹¹⁷ Derkenārda bu mısırā şu şekildedir: Me-kun be-çeşm-i hāķāret nigāh der-men-i mest

(16) *Evvel şart eyle ki söz meclisden taşra gitmeye* murād esrār-ı hāqīqatī (17) ve ma' ārif-i tarīqatī Hāfız söyle ammā bu rāz meclis ehinden ğayra (18) fāş olmasun ki münkirler inkār idüp zarar iderler (19)

VELEHU EYŻAN [G.181]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilātün]

(1) Gudāht cān ki şevēd kār-ı dil tāmām u ne-şud

(20) *Eriyici cān ki gönül işi tamām ola ve olmadı*

Be-sūhtīm (21) der-ın ārzū-yı hām u ne-şud

Yanduk bu ārzū-yı hāmda olmadı [M220b] (1) murād qalbi taşfiye ve nefy-i havātir idüp ve mir'at-i İlāhī ve maẓhar-ı (2) Hāq kıılmağa sa'y itdük olmadı diyü kendü hālinden şikāyetdür (3)

(2) Fiğān ki der-ı taleb-i genc-nāme-i maqşūd

Fiğān ki genc-nāme-i (4) maqşūd talebinde

Şudem harāb-ı cihānī zi-ğam tāmām u ne-şud

Harāb-ı (5) cihān oldum ğamdan tāmām ve olmadı murād budur ki genc harābede (6) olur ben harāb u yebāb oldum ammā genc bende olmadı dimekdür (7)

(3) Be-lābe guft şebī mīr-i meclis-i tu şevem

Lāğ ile didi bir gice senüñ (8) mīr-i meclisüñ olurum [lābe yalvarmak ve laṭife ve maşharalığa almak ma' nāsına gelür bunda ma' nā-yı şānī münāsibdür ve mīr-i meclis oldur ki sākīye ve yārāna hākim olur yārān-ı meclis anuñ hükmine rāzı olurlar]

Şudem be-rağbet-i h' işeş kemīn ğulām u (9) ne-şud

Oldum kendü rağbeti ile alçaq kul ve olmadı murād (10) budur ki feyezan-ı İlāhī müsā'ede gibi gösterüp hākim ü zābıtım olmağ (11) iş'ār idüp benden kemāl-i inkīyād zühür eyleyüp ammā olmadı (12) diy sū'-i hālīne taḥazzün ider

(4) Dirīğ ü derd ki der-cüst ü cūy-ı (13) naqd-i huẓūr

Hayf u derd ki naqd-i huẓūr cüst ü cūyında (14)

Besī şudem be-gedāi ber-i kirām u ne-şud

Çok gitdüm dilenmege ger kerīmler yanına (15) ve olmadı murād meşāyih-i kirām ḥazretine māl-ı huẓūr talebi için (16) çok gitdüm ammā ol maṭlūbum olan ḥāşıl olmadı (17)

(5) Revāst der-ber eger mīṭābed kebüter-i dil

Revādur eger sīnede (18) talebiyye gönül gügercini

Ki did der-reh-i ḥod piç ü tīb-ı dām (19) u ne-şud

Ki gördi kendü yolında ağ dolaşmasını ve gitmedi murād (20) budur ki tarīq-i Hāqda dil çok māni' gördi zā'il ola diyü (21) ümmid itdi zā'il olmadı pes qalb anuñçün muẓtarib olsa [M221a] (1) lāyıkdur [ne-şud bunda ne-reft ma' nāsınadır]

(6) Peyām dād ki h' āhem nişest bā-rindān

(2) *Haber viridi ki rindler ile otursam gerek*

Be-şud be-rindî vü dürdî-keşim (3) nām u ne-şud

Gitdi rindlik ve pūse çekicilik ile nāmım ya‘nî (4) meşhūr oldum ve olmadı ya‘nî ol bizümle oturmadı murād (5) budur ki muhlişler ve ehl-i ‘ışk ile muşāḥabet ü muḳārenet ve va‘de (6) itmişdi bizüm adımız muhliş ü ehl-i şevḳ olmak ile meşhūr oldu (7) ammā ol bizüm ile muşāḥib olmadı pes bizde bu nām var lîkin (8) ḥaḳīḳat-i iḥlāş yok imiş

(7) Der-ān heves ki be-mestş be-būsem (9) ān leb-i la‘l

Ol hevesde ki mestlik ile öpem ol la‘l lebi (10)

Çi ḥūn ki der-dilem üftād hemçü cām u ne-şud

Ne ḳan göñlüme (11) düşdi ḳadeḥ gibi ve olmadı murād rızḳ-ı kelām-i İlāhî için ḳan (12) yutdum ammā ol murād vuşul olmadı dimekdür

(8) Be-kūy-ı ‘ışk (13) ki menih bî-delîl-i rāḥ ḳadem

‘Işk maḥallesine ḳoma yol delîlünsüz ḳadem (14)

Ki men be-ḥ‘ış nümüdem şad ihtimām u ne-şud

Ki men yüz ihtimām (15) gösterdüm ve olmadı murād şeyḥ mürşidsüz vuşul ila‘llāḥ ḥāşıl (16) olmaz dimekdür

(9) Hezār ḥîle ber-engiḥt Ḥāfiẓ ez-ser fikr

Hezār (17) ḥîle ḳarışurdu Ḥāfiẓ fikr başından

Ber-ān heves ki şeved ān (18) ḥarîf rām u ne-şud

Ol heves üzre ki ol yār muṭî‘ ola (19) ve olmadı murād ḥîle vü fikr ile teşhîr ü taḳarrüb-i Ḥaḳ olmaz iḥlāş ile ‘amel-i (20) şāliḥ gerek dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Enderîn reh ez-ḥîred reh-bîn budî [M221b] (1)

Faḥr-ı rāzî rāz-ı dār-ı dîn budî

VELEHU EYẒAN [G.182]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Merā mihr-i siyeh-çeşmān zi-ser (2) birün ne-ḥ‘āhed şud

Benüm ḳara gözlüler muḥabbeti başımdan çıḳmasa (3) gerekdür

Ḳazā-yı āsmānest in u diğer-gün ne-ḥ‘āhed şud

Ḳazā-yı (4) āsmāndur bu bir dürlü daḥi olmasa gerekdür murād ‘ışk taḳdîr-i İlāhî (5) iledür taḥallüf itmez dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Seni sevmekde va'llâhi benüm hîç (6) ihtiyârum yok

Begüm bi'llâhi incünme kaçâ-yı âsmânîdür

(2) Raķīb (7) āzārḥā fermüd u cāy-ı āştī negzāşt

Raķīb incütmeler buyurdu (8) ve şulḥ yirin komadı [āzār incütmek ma' nāsınadur ḥürmetsizlik ve ağrıtmak ma' nāsına gelür bunda ma' nā-yı evvel münāsibdür]

Meger āh-ı seḥer-ḥīzān sūy-ı gerdün ne-ḥ'āhed şud

(9) *Meger seḥer-ḥīz olanlaruñ āhı felek cānibine gītmesi gerekdür* murād seḥer-ḥīzler

(10) āhınuñ te'şiri vardır raķībi helāk itse gerekdür dimekdür (11)

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ayırmağa benden anı sa'y itme raķībā

Ġāfil yürime bunda şaķın (12) āh-ı seḥer var

(3) Merā rūz-ı ezel kārī be-cüz rindī ne-fermüdend

Baḥā ezel (13) güninde bir iş rindlikden ġayrı buyurmadılar

Her ān kısmet ki (14) reft ancā ez-ān efzün ne-ḥ'āhed şud

Her ol kısmet ki vāķı' oldı (15) anda ziyāde olmasa gerekdür murād ihlāş-ı 'aṭiyye-i Ḥaḳdur dimekdür (16) Resūlullāh 'aleyhi's-selām dimiş *ḳāla'llāhu te'alā el-ihlāşī sırrun min esrārī* (17) *estevde'tühü ḳalbe men aḥbebtu min 'ibādī*¹¹¹⁸

(4) Şarāb-ı la'ı ü cāy-ı (18) emn ü yār-ı mihrbān sāķī

La'ı şarāb ve emn yeri ve şefḳatlı yār (19) sāķī

Dilā key biḥ şeved kâret eger eknün ne-ḥ'āhed şud

Ey gönül (20) kaçan iyü olur işüñ eger şimdi olmazsa murād budur ki 'ışķ-ı İlāhî [M222a] (1) ve ferāġ-ı ḥāṭır mürşid-i müşfiḳ olıcaḳ ḥüsn-i 'amel ü intizām-ı ḥāl müyesser (2) olur bu zamānda olmazsa ġayr vaḳtde olmaz lācerem fırsatı fevt (3) itmek olmaz

(5) Naşihat kem kun ü mā-rā be-feryād def ü ney baḥş¹¹¹⁹

Naşihati (4) eksük kıl ve bizi def ü ney feryādına baġışla

Ki kār-ı mā ez-în tevcīḥ (5) bī-ḳānün ne-ḥ'āhed şud¹¹²⁰

Ki bizüm işimüz bu tevcīḥden ḳānünsuz (6) olmasa gerekdür murād *def*den ṭalib-i ma'şūḳ ve *ney*den mürşid-i (7) kāmildür lācerem bizüm 'amelimüz bunlar ile muttasıḳ u munṭazım olur

Beyt (8)

+---/+---/+---/+---

¹¹¹⁸ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى الْإِخْلَاصُ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي اسْتَوْدَعْتُهُ قَلْبَ مَنْ أَحْبَبْتُ مِنْ عِبَادِي Allâh teâlâ buyurur: İhlas bir sırdır, Benim sırrımdan ki, kullarımdan sevdiğim kulun gönlünde emanet koydum. (Hadîs-i Kudî) Müselselât, Hadîs No: 2.

¹¹¹⁹ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Ḥudā-rā muḥtesib mā-rā be-feryād-ı def ü ney baḥş

¹¹²⁰ Bu mısranın baş kısmı derkenârda şu şekildedir: Ger sâz-ı şer' ez-în efsâne bī-ḳānün

Biyā tā der-şaf-ı rindān be-bāng-ı çeng bî-nüşîm

Ki kâr-ı ʿışk (9) ez-în esbâb-ı bî-kânûn ne-ḥʾâhed şud

(6) Mecâl-i men hemîn bâşed ki (10) ne-ḥʾâhed şud

Benüm mecâlim hemân bu olur ki gizlî anuñ (11) ʿışkın kesb idem

Kenâr u bûs u âgüşeş çi güyem çün (12) ne-ḥʾâhed şud¹¹²¹

Anuñ vaşlın ve öpmegin ve çoçmağın ne diyem çün (13) olmasa gerekdür murâd maʿ şûk-ı ḥaḳîḳiden ḥazẓ-ı rûḥânî olur (14) cismânî olmaz dimekdür

(7) Me-şûy ey dide naḳş-ı ğam zi-levḥ-i sîne-i (15) Hâfız

Yuma ey göz ğam naḳşını Hâfızun sînesi levḥinden (16)

Ki zaḥm-ı tîğ-i dildârest ü reng-i ḥûn ne-ḥʾâhed şud

Ki dildâruñ (17) tîği zaḥmıdır kan rengi olmasa gerekdür murâd ḥüzn-i İlâhî kalbden (18) gitmemek gerek dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--

Hüzn-i Hâḳ olmasa ḳalb olur ḥarâb (19)

Tiz yıkılır ḥâne âdem olmasa

VELEHU EYẒAN [G.183]

[Fâʿ ilâtün Feʿ ilâtün Feʿ ilâtün Feʿ ilün]

(1) Der-ezel pertev-i ḥüsnat (20) zi-tecellî dem zed

Ezelde senüñ ḥüsnüñ ziyâsı tecelliden dem urdı (21)

ʿİşk peydâ şud u âteş be-heme ʿâlem zed

ʿİşk peydâ oldı ve odı [M222b] (1) cemîʿ ʿâleme urdı murâd bundan şol ḥaberde vârid olandur (2) ki kânaʾllâhü velem yekün maʿ ahü şey¹¹²² yaʿ nî Allâh var idi anuñ ile (3) bir şey yok idi tecellî zâta lezzâta zâtı zâtına tecellî eyledi yaʿ nî (4) Hâḳ teʿ âlâ âyineye nazar ide gibi kendü zâtını müşâhede idüp bir kemâlât-ı (5) keşîre ile muttaşîf gördi ki cemîʿ-ı ecrâm-ı ʿulivviyyât ve ecsâm-ı (6) süfliyyât ve eşbâḥ u ervâḥ u ʿunşuriyyât u mücerredât u cevâhir (7) aʿrâz u nebâtât u maʿdeniyyât u ḥayvânât ve bunların envâʿın (8) ve efrâdın ve cümle şanâyiʿ-i ʿacebe ve nuḳûş-ı ğarîbe ḥalk itmege ḳâdir (9) pes küntü kenzen maḥfîyyen fe-aḥbebtü an uʿrafe fe-ḥalakütüʾl-ḥalka li-ʿarifun¹¹²³ (10) ḥasebince ʿâlemi ḥalk idüp ʿışk zuhûr eyledi

(2) Cilveî kerd ruḥet did (11) melek ʿışk ne-dâşt

Bir cilve eyledi yañağüñ gördi firîštenüñ (12) ʿışkı yok

¹¹²¹ Bu mısırânın baş kısmı derkenârda şu şekildedir: Hadîs-i bûs u âgüşeş

¹¹²² كَانَ اللهُ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi! (Hadîs) Sahîh-i Buharî, Hadîs No: 3045.

¹¹²³ كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِيّاً فَاحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mahlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadîs)

‘Ayn-ı âteş şud ez-în gayret ü ber-âdem zed

‘Ayn-ı âteş (13) oldu bu gayretten ve âdeme urdı murâd budur ki isti‘ dâd-ı (14) ‘ilm-i şâmil ve ‘ışk-ı kâmil melekde yok idi gayret-i cemâl ‘ayn-ı âteş (15) olup kendüyi âdeme urup âdemi mazhar-ı ‘ışk kıldı

Beyt (16)

+++ / +++ / +++ / ++-

Ḥâst ma‘ şûk ki zâhir kuned esrâr-ı vücûd

Hayme-i ‘ışk be-şahrâ-yı (17) dil-i âdem zed

(3) ‘Akl mî-ḥâst k’ez-ân şu‘le çerâğ efrûzed

‘Akl (18) diledi ki ol şu‘leden çerâğ nûrlandıra

Berķ-i gayret be-dıraḡşîd (19) cihân ber-hem zed

Ġayret şimşegi yaldurdu ve cihânı birbirine urdı murâd (20) budur ki ‘aql-ı hûkemâ istediler ki nûr-ı İlâhîden feyz alup ittibâ‘-ı enbiyâsîz (21) mütefeyyiz olalar gayret-i İlâhiye berķi zâhir olup cihânı birbirine urup [M223a] (1) bunları ḡayretde qoyup bi’z-zât müstenîr olımadılar

(4) Müdde‘î ḥâst (2) ki âyed be-temâşâgeh-i râz¹¹²⁴

Müdde‘î diledi ki gele râz temâşâgehine (3)

Dest-i ḡayb âmed ü ber-sîne-i nâ-maḡrem zed

Ġayb eli gelmedi nâ-maḡrem (4) sînesine urdı murâd budur ki mürşidsüz lâf-ı sülûk ve da‘vî-yi (5) vuşûl iden diledi ki râz temâşâgâhına varup esrâr-ı İlâhiyyeye (6) muṭṭali‘ ola dest-i ḡayb ol nâ-maḡrem sînesini urup aña yol (7) virmedi

(5) Diğerân kur‘a-i himmet heme ber-‘ıyş zedend

Ġayrılar himmet (8) kur‘asın dükeli ‘ıyşa urdılar [ba‘zılar murâd bundan şeytândur ki merdûd u rücûm oldu dirler]

Dil-i ḡam-dîde-i mâ bûd ki hem ber-ḡam zed

(9) Bizûm ḡam görmiş gönlimüz kur‘a daḡi ḡama urdı murâd ḡayrılar ‘ıyş (10) u ‘işret istediler bizûm gönlimüz ḡam u miḡnet istedi dimekdür

Beyt (11)

+++ / +++ / +++ / ++-

Men cefâ-yı yâr ez-ân mî-ḥâstem

Gü cefâ-keş-râ kuned âḡir vefâ (12)

(6) Cân-ı ‘ulvî heves-i çâh-u zeneḡdân-ı tu dâşt

Cân-ı ‘ulvî senüñ (13) çâh-ı zeneḡdānuñ hevesin dutar idi

Dest der-ḡalka-i ân zülf-i (14) ḡam ender-ḡam zed

¹¹²⁴ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Müdde‘î ḥâst ki pâ der-ḡarem-i ‘ışk niyed

Eli ol бүклүм бүклүм içinde olan zülfe urdı (15) murād cān-ı ‘ulvī müşāhede-i esrār itmek isteyüp ğayb-ı hüviyyete (16) el urdı demekdür

(7) Hāfız ān rüz tarabnāme-i ‘ışk-ı tu (17) nüvişt

Hāfız ol gün senüñ ‘ışkuñ tarabnāmesin yazdı (18)

Ki kalem ber-ser-i esbāb-ı dil-i hurrem zed

Ki kalem dil-i hurrem esbābı (19) üzre urdı ya‘nī kalem ile ileri çaldı murād budur ki tarabnāme-i ‘ışk-ı (20) İlāhī yazılmaz esbāb-ı şādī bozulmayınca

VELEHU EYẒAN [G.184]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilān]

(1) Yād bād ān ki [M223b] (1) nihānet nazārī bā-mā būd

Añlsun ol ki senüñ gizlü bir nazaruñ (2) bende idi

Raḳam-ı mihr-i tu ber-çihre-i mā peydā būd

Senüñ muḥabbetüñ raḳamı bizüm (3) yüzümüzde zāhir idi murād muḥāṭabdan şeyhdür ki müridi ḥalvete (4) kor ve gizlüce aña nazar terbiyyeti olur ve ‘ışk-ı muḥabbet ešeri ki (5) beñz şarulıǵıdır müridüñ vechinde zāhir olur nitekim bir mürid dimiş (6)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Dīd düzdīde be-sūy-ı men ü pinhān zi-raḳīb

Çeşm-i bed-devr ki (7) pinhān nazareş bā-mā būd

(2) Yād bād ān ki çü çeşmet ve‘ itābem (8) mī-kuşt

Añlsun ol ki senüñ gözüñ beni ‘itāb ile ḳatı (9) ider idi

Mu‘ ciz-i ‘İseviyet der-leb-i şekkerḥā būd

Senüñ ‘İsiye (10) mensūb olan mu‘cizen şekker çiyneyici tudaḳda idi murād ‘ayn-ı (11) ‘ināyetüñ ‘ışyānum içün ‘itāb idüp nefsimi ḳatı ider idi iḥyā-yı (12) mevt eylemeñ ya‘nī meyyit gönülleri dir görmeñ leṭā’if-i ḥükm ve tarā’if-i (13) ma‘ārif söyleyen tudaḳında iken dir

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yād bād ān ki hemī (14) koşt merā ‘ayn-ı ‘itāb

Dil-i ḡam-dīde-i mā-rā zi-lebet iḥyā būd (15)

(3) Yād bād ān ki şabūḥī zede der-meclis-i üns

Añlsun ol ki şabūḥī (16) idermiş ırāḳ meclis-i ünsde

Cüz men ü yār ne-būdīm ü Ḥudā bā-mā būd

(17) *Ben ü yār idük Allāh bizümle idi* murād seher vaktlerinde ‘ibādetde olup (18) nefis ile üns hāşıl olup ben ve nefsum idük ḥazret-i Ḥaḳ bizümle idi (19) demekdür

(4) Yād bād ān ki meh-i men çü küleh perestī

Añılsun ol ki benüm ayum (20) külāh bağlanur idi

Der-rikābeş meh-i nev peyk-i cihān peymā būd

Anuñ üzengüsünde [M224a] (1) yeñi ay cihān dūrici peyk idi murād benüm māhımdan rūḥ-ı nūrānīdür ki (2) çün şūfiyāne tāt giyüp ‘ibādetde olur derecāt ḳaṭ‘ idüp (3) felek evvelki felek-i ḳamerdür andan tecāvüz idüp gide māh-ı nev anuñ rikābında (4) peyk meşābesinde olur demekdür [ḳamere peyk-i felek dirler sür‘at-i ḥareketi için aña daḥi remz ider]

(5) Yād bād ān ki ḥarābāt-nişin būdem ü mest

[Añılsun ol ki ḥarābāt-nişin] (5) idüm daḥi mest idüm

V’ān ki der-mescidem imrüz kemest ancā būd¹¹²⁵

Ol ki (6) mescidde bugün baña eksükdür anda idi murād budur ki ḥānḳāh-nişin ü (7) ḥalvet-güzin ü mest-i İlāhī idüm mescid ki ma‘bed-i ehl-i zāhirdür anda keşf (8) ü feyz eksükdür anda ḥāzır u ḥāşıl idi

(6) Yād bād ān ki çü yāḳūt ḳadeh (9) ḥande zedī

Añılsun ol ki ḳadeḥ yāḳūtı çün güler idi

Der-miyān-ı (10) men ü la’l-i tu ḥikāyetḥā būd

Benüm ile senüñ la’lün ortasında ḥikāyetler (11) var idi murād yaḳut ḳadeḥden ḳalbdür çün aña feth ü feyz olur (12) idi benüm ile senüñ kelāmuñ ortasında esrār zuhūr ider idi demekdür (13)

Beyt

+---/++-/++-/+-

Ne ma‘nā-yı Ḳur’ān hemīn maẓharest

Fe evḥā ilā ‘abdihi¹¹²⁶ muẓmerest (14)

(7) Yād bād ān ki ruḥet şem‘-i ṭarab mī-efrūḥt

Añılsun ol ki senüñ ruḥuñ (15) şenlik şem‘in nūrlandırur idi

İn dil-i sūḥte pervāne-i nā-pervā būd

(16) *Bu yanmış göñül pervāne-i bī-pervā idi* murād şeyḥe ḥitābdur ki dir senüñ (17) senüñ vechüñ müşāhede itdükçe baña sürür gelüp ḳalbüm pervāne gibi bī-pervā olur idi (18)

Beyt

++---/++---/++---/++-

Şem‘-i meclis olsa vechüñ dil aña cān terk ider

¹¹²⁵ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: V’ān ki ü maḥrem-i imrüz ne-geşt ancā būd

¹¹²⁶ فَأُوحِيَ إِلَىٰ عَبْدِهِ Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Kur’ân, Necm 53/10).

Cānı pervāne gibi (19) terk idene pervā yine

(8) Yād bād ān ki der-în meclis-i temkîn ü edeb

Añılsun (20) ol ki bu vaḳār u edeb meclisinde

Ān ki ū ḥande-i mestāne zedī ṣahbā būd

[M224b] (1) *Ol mestāne güler idi ṣarāb idi* murād meslis-i aşḥāb-ı tarīḳatde (2) mütekeyyif-i sürür olan ‘ışḳ-ı İlāhîdür dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Āzmüdem be-cihān (3) şoḥbet-i her ṭā’ife-rā

Ān refīḳī ki ḡam ez-dil be-bered ṣahbā būd

(9) Yād bād (4) ān ki bā-ṣalāḥ-ı şümā mī-şud rād

Añılsun ol ki sizüñ ıslāḥuñız ile olur (5) idi rāst

Nazm-ı her gevher-i nā-süfte ki Ḥāfız-rā būd

Her delinmemiş (6) gevher ki Ḥāfızuñ idi murād cevāhir-i tarīḳat u ḥaḳīḳat ki söyler (7) idim ıslāḥı şeyḫ ḥazreti ider idi diyü aña ḥiṭāb ider

Beyt

+++ / +-+ / +-+

Şā’irüñ (8) şî’ri puḡte olmaḳ için

Pîr muşlih gerek ki ide ıslāḥ (9)

VELEHU EYẒAN [G.185]

[Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün]

(1) Bāşed ki ey dil ki der-i meygedehā büḡşāyed

Ola ki ey göñül meyḥāneler ḳapusın (10) açalar [bu ḡazelüñ ekser ebyātında büḡşāyed lafzınuñ fāili mezkūr degüldür murād cānib-i İlāhîden açalar dimekdür]

Girih ez-kār-ı fūrū beste-i mā büḡşāyed

Dediki bizüm bağlanmış işimüz (11) açalar murād ḥānḳāḥ u merātib-i tarīḳat ḳapısı ki mesdüddür (12) meftūḥ ola ve mün’ aḳıd olan ‘amelimüz meḳşūf ola dimekdür (13)

(2) Eger ez-behr-i dil-i zāhid-i ḥodbîn bestend

Eger ḥodbîn zāhid için (14) bağladılar ise ḳapuyı

Dil ḳavî dār ki ez-behr-i Ḥudā büḡşāyed

(15) *Göñli ḳavî tut ki Allāh için açarlar* murād budur ki zāhid-i ḥuşḳ ki (16) ḥodbîndür ‘ışḳ ehline bî’at itmez ve tarīḳate sülūk ḳılmaz anuñçün (17) feth-i bāb olmaz ammā ṭalib olana Allāh için açarlar

(3) Be-şafâ-yı dil-i (18) rindân-ı şâbühîzedegâ¹¹²⁷n

Şabûhî urmuş rindlerüñ şafâsı ile (19) [*be-şafâ* lafzında harf-i bâ ilşâk için olmak zâhirdür kasem için olmak câ'izdür]

Bes der-i beste be-miftâh-ı du'â büğşâyed

Niçe bağlanmış kapuyı du'â miftâh (20) *sebebi ile açarlar* murâd du'â-yı hîzân bâ' is-i feth-i ebvâb olur [M225a] (1) dimekdür

(4) Nâme-i ta' ziyet-i duhter-i rez benvisîd

Üzüm çubuğı kızınuñ (2) *ya'nî şarâbuñ 'azânâmesin yazuñ* ya'nî ol evveldeki için 'azânâme (3) yazuñ

Tâ harîfân heme hün ez-müjehâ büğşâyed

Tâ muşâhibler (4) *dükeli kanı kirpiklerden açalar* murâd 'ışk-ı İlâhî merde olup anı (5) ihyâ ider kimesne olıcağ muşâhib ü tâlîb olanlar kan ağlamak gerek dimekdür (6)

(5) Gîsü-yı çeng be-borîd be-merg-i mey-i nâb

Çengüñ saçını kesüñ şarâb-ı (7) *şâfî mevti ile*

Tâ heme muğbeçegân zülf-i düta büğşâyed

Tâ dükeli (8) *muğbeçeler zülfler zülf-i düta'yı açalar* murâd çengden pîr-i zâhiddür (9) ki ehl-i sülûk olmaya ve gîsü aña olan ta'alluğdur ve anuñ muşâhabeti ile (10) şarâb-ı şâfî ki 'ışk-ı İlâhîdür merde olur ve *muğbeçelerden* murâd himem-i şeyh-i (11) mürşid pes zâhid-i ğayr-ı sâlikden kaç-ı 'alâka idicek himem-i şeyh ve vâridât-ı (12) ğaybiyye zühür ider

Beyt

Dilberân ger girih er zülf-i düta büğşâyed

'Ukdeî (13) ez-dil-i ser-geşte-i mâ büğşâyed

(6) Der-i meyhâne be-bestend Hudâyâ me-pesend

Meyhâne (14) *kapusın bağladılar yâ Rab kabûl itme revâ görme*

Ki der-i hâne-i tezvîr ü riyâ büğşâyed

(15) *Ki tezvîr ü riyâ evi kapusın açalar* murâd murâd-ı meşâyih-i şevk ü zevk (16) kapusın kapayup riyâ hânesi kapusın açdılar bunu revâ gördigümdür (17)

(7) Hâfız in hırka ki dârî tu be-bîni ferdâ¹¹²⁸

Ey Hâfız bu hırka ki (18) *senüñ vardur yarın göresin*

Ki çi zünnâr zi-zîreş be-cefâ büğşâyed

(19) *Ki niçe zünnârı anuñ altından cefâ ile yâ gizlüce açalar* murâd budur ki ehl-i (20) riyânuñ hırkası altında olan riyâlaruñ her biri bir zünnârdur ki ferdâ-yı [M225b] (1) kıyâmet ki *yevme tüble's-serâ'irü'dür*¹¹²⁹ zâhir olsa gerekdür

¹¹²⁷ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Be-şafâ-yı dil-i rindân u şabûhîzedegân

¹¹²⁸ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Hâfız in hırka-i peşmîne ki dârî rûzî

¹¹²⁹ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ Gizlenenlerin ortaya döküldüğü gün (Kur'ân, Târik 86/9).

VELEHU EYŻAN [G.186]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1)Hoşest (2) halvet eger yār yār-ı men bāşed

Hoşdur halvet eger yār benüm yārim olursa (3)

Ne men be-süzem ü ü şem' -i encümen bāşed

Ol degül ki ben yanam ol mecmu' -ı şem' (4) ola murād budur ki hoşdur halvet eger
hazret-i Haq ile ünsüm olursa (5) böyle degül ki ben anam halvetde anuñ feyzi
mecmu' -ı yārāna ola

(2)Men ān nigīn-i (6) Süleymān be-hiç nestānem

Ben ol Süleymān yüzügin hiçe almazın

Ki gāh gāh (7) ber ü dest-i ehrimen bāşed

Ki gāh gāh anuñ üzerine Ehrimen eli ola (8) murād devlet-i dünyāyı hiçe almazın ki
gāh gāh nā-ehiller hükmine olur (9) dimekdür

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Revā me-dār Hudāyā ki der-zamān-ı sürür

Melek nühüfte ü fırsat (10) be-ehrimen bāşed

(3)Revā me-dār Hudāyā ki der-ħarīm-i vişāl

Revā dutma yā Rabbī ki (11) *vişāl-i ħarīm*inde

Raķīb maħrem ü ħirmān naşīb-i men bāşed

Raķīb maħrem (12) *ola ve maħrūmluķ benüm naşībüm ola* murād ğayrılarā feyz-i
vişāl olup kendüye (13) ħirmān olmaķdan ħavf idüp ħazret-i Haqķa münācātdür

(4)Hümāy gū (14) me-fiken sāye-i şeref hergiz

Hümāya di bıraķma şeref gölgesin hergiz

Der-ān (15) diyār ki tūṭī kem ez-zağan bāşed

Ol diyāra ki tūṭī devlencecden (16) *eksük ola* murād ehl-i kemāl ri'āyet olunmadığı
diyārı mezemmet ve aña du'ā-yı (17) 'aliyyedür

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Çi i' tibār be-bāġī ki ħār-ı yār gülest

Figān naşīb (18) hezārī ki ü çü men bāşed

(5)Hevā-yı kūy-ı tu ez-ser' i reved mā-rā

Senüñ (19) *maħallüñ hevāyı bizüm başımızdan ġitmez*

Ġarīb-rā dil-i ser-geşte bā-vaṭan bāşed

(20) *Ġarībūñ ħayrān gōñli vaṭana olur* murād budur ki muḥabbet ‘ālemi İlāhī [M226a] (1) başımızdan gitmez zīrā vaṭan-ı ašlīmüzdür lācerem *ḥubbu’l-vaṭani mine’l-īmāni*¹¹³⁰ (2) mücebince aña meylimüz muḥarrerdür

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Zi-dünyā mī-reved ḥüsrev be-yārāneş (3) hemī güyed

Dilem bigrift ez-ğurbet temennā-yı vaṭan dārem

(6) Beyān-ı şevk (4) çi ḥācet ki ḥāl-i āteş-i dil

Şu beyānına ne ḥācet ki gōñül odunuñ (5) ḥālīn

Tevān şināht zi-süzī ki der-süḥan bāşed

Bilmek olur (6) bir ḥarāretten ki sözde olur murād kişi kendü şevğin beyān itmege ḥācet (7) yokdur zīrā kelāmından ḥarāreti ma‘lūm olur

Beyt

--+ / -++ / +--+ / -+-

‘İşğ āteşini sīne-i (8) sūzānda gizledüm

Gündüz duḥān-ı āhum ucından bilindi āh

(7) Besān-u (9) sūsen eger deh zebān şeved Ḥāfız

Sūsen gibi eger yüz dillü ola (10) Ḥāfız

Çü gonca pīş-i tüeş mühr be-dehen bāşed

Gonca gibi senüñ (11) öñüñde anuñ ağızında mühr olur murād budur ki egerçi naşih olan (12) çok kelemāta kādīr olur ammā *men ‘arefe’l-ḥaḳḳi kelle lisānühü*¹¹³¹ ḥasebince ḥuzūr u (13) zuhūr-ı Ḥaḳda lāl olur

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Pīş-i yārem çinān şevem ebkem

Ki ne-tevān (14) cevāb-ı güftāreş

VELEHU EYẒAN [G.187]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Men u inkār-ı şarāb īn çi ḥikāyet bāşed

(15) Ben ve inkār-ı şarāb bu ne ḥikāyet olur

Ġālibā īn ḳadarem ‘aḳl (16) u kifāyet bāşed

¹¹³⁰ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sagânî, Mevzûat; Hadîs No: 81.

¹¹³¹ مَنْ عَرَفَ الْحَقَّ كُلَّ لِسَانُهُ Hakkı bilenin dili yorulur/susar. (Hadîs) el-Masnû’u fî-Marifetü’l-Hadîsü’l-Mevzûa, Hadîs No: 348.

Ġālibā bu kadar baña ‘aql u kifāyet olur (17) murād ben ve ‘ışk-ı İlāhî inkārı kaçan olsa gerekdür *Ġālibā bu kadar* (18) ‘aql u idrāküm vardır ki hayrı bilürem

(2) Men ki şebhā reh-i taqvā (19) zedeem bā-def ü çeng

Ben ki giceler taqvā yolın urmısam def(20) ü çeng ile

Nāgehān ser be-reh ārem çi hikāyet bāşed

Nāgāh başı [M226b] (1) *yola getürem ne hikāyet olur* murād bunda def ü çengden şevk ile taleb-i (2) maṭlūbdur lācerem ben gicelerde zühd-i huşk yolın taleb pür şevk ile (3) olur idüm nā-gāh tarīkatden baş çıkup zühür idersem ġarībdür (4)

(3) Tā be-ġāyet reh-i meyḥāne nemī-dānistīm

Ġāyete dek meyḥāne yolın bilmez idük (5)

Verne mestürī-yi mā tā be-çi ġāyet bāşed

Yoḥsa bizüm mestürligimiz ne ġāyete dek (6) *olur idi* murād tarīk-i taşavvufi nihāyetine dek bilmez idük yoḥsa bizüm (7) andan maḥbūb olmamız bu mertebede olmaz idi dimekdür

(4) Zāhid er rāh be-rindī (8) ne-bered ma‘ zūrest

Zāhid eger yolu rindlige iletmezse ma‘ zūrdur

‘Işk (9) kārīst ki mevķūf-ı hidāyet bāşed

‘Işk bir işdür ki hidāyete (10) *mevķūf olur* murād zāhid-i huşk sülūk idemezse ‘aceb degüldür ki ‘ışk-ı (11) İlāhî hidāyetsiz olmaz dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Rindi vü zāhidi vü mesti vü mestürī-i mā (12)

Heme vābeste vü mevķūf-ı hidāyet bāşed

(5) Bende-i pīr-i muġānem ki zi-cehlem be-rehāned

(13) *Pīr-i muġānuñ kulıyın ki beni cehlden kırtardı*

Pīr-i mā herçi kuned ‘ayn-ı (14) vilāyet bāşed

Bizüm pīrimüz her ne iderse ‘ayn-ı vilāyet olur murād (15) şeyḥ-i kāmīl beni cehl tarīkından kırtarub belki *men ‘amile bimā ‘alime verreşehu’llāhü* (16) *‘ilme mā lem ya‘lem*¹¹³² ḥasebince cibilletden kırtarub izhār-ı kerāmet ider dimekdür (17)

(6) Zāhid ü ‘ucb u namāz u men u mesti vü niyāz

Ya‘nī zāhidüñ muķābili ben anuñ (18) *‘acebinüñ muķābili benüm mestligüm anuñ namāzı muķābili benüm niyāzum*

Tā türā ḥod (19) zi-miyān bā-ki ‘ināyet bāşed

Saña ortadan kime ‘ināyet olur murād mesti (20) vü niyāz ḥodperestī vü mestiden evlādur dimekdür

¹¹³² مَنْ عَمِلَ بِمَا عِلْمٌ وَرَزَّاهُ اللَّهُ عِلْمٌ مَا لَمْ يَعْلَمْ Kim bildiği ile amel ederse Allāh bilmediğini ona öğretir. (Hadīs) Fevā'idü'l-Mecmûa, Hadīs No: 731.

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Zāhidā niyyetī zi-mestī bih [M227a] (1)

Būd-perestī zi-ḥod perestī ber

(7) Düş ez-in fikr ne-ḥoftem ki ḥekīmī mī-guft

(2) Dün gice bu fikrden uyımadum ki bir ‘āqıl faḳīhi dir idi

Ḥāfız (3) er mestī buved cāy-ı şikāyet bāşed

Ḥāfız eger mest olursa (4) şikāyet yiri olur murād budur ki ‘uḳelā vü fuḳehā ‘ışḳ-ı İlāhī vü sülūk-ı (5) tarīḳinden ḡāfillerdür anlara mest-i Ḥaḳ ve sālīk-i tarīḳat olanlardan (6) şikāyet olur belki bu anlardan taḳdīr-i İlāhiden şikāyet olur

Beyt (7)

+++ / +--+ / +--+ / ++-

Rev ü dem der keş ü tedbīr be-taḳdīr güzār

Herçi gūyī hemegī ‘ayn-ı şikāyet bāşed (8)

VELEHU EYŻAN [G.188]

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilūn]

(1) Tersem ki eşk der-ḡam-ı mā perde-der şeved

Ḳorḳarın göz yaşı bizüm (9) ḡamzemüzde perde yırtıcı ola murād sirīşḳ-efşā rāz ḳılduḡından ḳorḳarın (10) dimekdür [lafz-ı perde-der vaşf-ı terkībīdür anuñ kesri cā‘izdür bunda fetḥ ihtiyār olunur ḳāfiye ri‘āyeti için]

Beyt

--+ / -++ / +--+ / -+-

Tersem ḡam-ı ḥabīb be-eşkem be-der şeved

İn ḥāne-i dilem zi-ḡameş bī-eşer (11) şeved

İn rāz-ı ser be-müḥr-be-‘ālem semer şeved

Bu başı mühürlü rāz ‘āleme (12) ḥikāyet ola murād budur ki sırr-ı memhūr ehliden mestūr olmaḳ lāzım degüldür (13) ve anda ḥaṭa yoḳdur zarar ‘āleme fāş olup ehl-i nā-ehl bilmekdedür

Beyt (14)

+ --- / + --- / + --- / + ---

Cüneyde dir imiş Şiblī anuñ esrār-ı pinhānı

Niçe fāş olmasun vā‘iz (15) çıkar minberde söylersin

(2) Güyend seng la‘l şeved der-maḳām-ı şabr

Dirler (16) taş la‘l olur şabr maḳāmında

Ârî şevd velik be-ḥūn-ı ciger şevd

(17) *Belî olur velî ciger qanıyla olur* murād meşakkatsiz kemāl ḥaşıl olmaz (18) ve ‘āmî merd kâmil olmaz demekdür

(3) Der-tengnâ-yı hayretem ez-naḥvet-i raķīb

(19) *Ḥayret t̄arlıgında biz ben raķībūñ tekebbürinden*

Yā Rab me-bād ān ki gedā mu‘teber şevd

(20) *Yā Rab olmasun ol ki gedā mu‘reber ola* murād budur ki denî kimse ḥâkim olmaḳ (21) beliyye-i ‘azîmedür el-‘iyāzu bi’llāh

Şi‘r

Ve lev şāre fî-şadri’l-menāsibi fāşilun¹¹³³ [M227b] (1)

Lemā dā‘e fî-şaffi’l-ni‘ali efāḍilu

(4) İn serkeşî ki der-ser-i serv-i bülend-i tüst

(2) *Bu serkeşlik ki senūñ serv-i bülendūñdedür ya‘nî kâmet-i bülendūñ serkeşdür* (3)

Key bā tu dest-i kûteh-i mā der-kemer şevd

Ḳaçan bizūm kışa elimüz senūñ kuşağūñda (4) *olur* murād ‘uluvv-ı derece-i İlāhiyyedür beyān ve aña vuşulūñ şu‘ūbetini zikrdür (5)

(5) Ez-her kenāre tîr-i du‘ā kerdeem revān

Herkenārdan du‘ā oḳın revān itdüm (6)

Bāşed k’ez-ān miyāne yekî kārger şevd

Ola ki ol ortadan biri mü‘eşşer (7) *ola* murād devām-ı du‘āya irşāddur ki *men lem yuḥremi’d-du‘ā’e lem yuḥteremi’l-icābete*¹¹³⁴ (8) mücebince kim ki du‘ādan mahrūm olmaya icābetden mahrūm olmaz

(6) İn ıaşr-ı salṭanat ki (9) tüeş mäh-ı manzarî

Bu salṭanat köşki ki sen anuñ manzarı ya‘nî penceresi ayısın (10)

Serhā ber-āstāne-i ū ḥāk-ı der şevd

Başlar anuñ eşigūñde kapu toprağı olur (11) murād bundan cenāb-ı Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāma ḥitāb yā şeyḥu’l-islāma ḥitābdur (12) ve ol ıaşr-ı salṭanat ‘azamet ū kibriyā-yı ḥazret-i Ḥaḳdur ki başlar ol dergāh (13) bābınuñ ḥâkidür

(7) Ez kîmyā-yı mihr-i tu şud rüy-ı men çü zer

Senūñ muḥabbetūñ kîmyāsından (14) *oldı benüm yüzim altun gibi*

Ârî be-yümn-i luṭf-ı şümā ḥāk zer şevd

(15) *Belî sizūñ luṭfuñız bereketinde toprak altun olur* murād ‘ışḳ-ı İlāhî ile (16) beñzi şaru olan zer gibi ‘azîz olduğın beyān ider

Beyt

¹¹³³ “Eğer makâmların başında bir ayırıcı varsa; kapıların safında fazîletli olanlar kaybolmaz.”

¹¹³⁴ مَنْ لَمْ يُحْرَمِ الدُّعَاءَ لَمْ يُحْتَرَمْ الْإِجَابَةُ Dua etmekten mahrum olmayan kişi icabetten de mahrum olmaz. (Hadîs) Ensâbü’l-Eşrâf, Belâzürî, Hadîs No: 2146.

+++ / +++ / +++ / ++-

Niçe iksir-i sa'adet (17) dimeyem 'ışkuña kim

Hâk iken şüretini kıldı sürür nîk-i zer

(8) Bes nûkte ğayr-ı hûsn (18) be-bâyed ki tâ kesî

Niçe nûkte hûsnden ğayrı gerekdür ki tâ bir kimse

Maqbûl-i tab'-ı merdüm-i (19) şâhib-naazar şevad

Şâhib-naazar kişinüñ tab'ı maqbûli ola murâd hûsnü'l-hulk olan (20) hûsnü'l-halk u hûsnü'l-hâl olmak gerek idügin beyândur

(9) Hâhem şuden be-meygede (21) giryân u dâd-ı hâh

Dilerin meyhâneye gitmeñ ağlayıcı ve şikâyetci olduğım [M228a] (1) hâlde

K'ez-dest-i ğam hâlâş-ı men ancâ meger şevad

Ki ğam elinde benüm hâlâşum (2) anda olur murâd budur ki hânkâh-ı ğam dünyâdan hâlâş yiridür belki anda (3) varan ğam-ı âhiretten dañi hâlâş olur

Beyt

--- / +++ / +++ / ++-

Ey tâlib-i râhat eger ez-ğam be-gorîzî (4)

Cüz küşe-i meyhâne türâ memleketi nîst

(10) Ey cām hâdiş-i mâ ber-i dildâr bâz gû

(5) *Ey cān bizüm sözümüz dildâr qarında girü söyle*

Liken çünân me-gû ki şabâ-râ (6) haber şevad

Likin öyle dime ki şabâya haber ola murâd esrâr u niyâzı (7) hâzret-i Hâkka 'arz idüp ammâ ifşâ-yı râz idenlerden ketm itmek gerek idügin (8) beyân ider

(11) Rûzî eger ğamî resedet teng-dil me-bâş

Bir gün eger biz ğam irerse (9) saña teng-dil olma

Rev şükr kunî me-bâd ki ez-bed beter şevad

Yürî şükr kıl ki (10) olmaya ki yaramazdan yaramaz ola murâd budur ki her belâ ki vâkı' olur anda (11) eş'ab olanı fikr idüp aña şükr itmek gerek yâ ğam-ı dünyâ içünb (12) şükr itmek gerek ki dâfi'-i belâ-yı âhiretdür

(12) Ey dil şabûr bâş u me-hor ğam (13) ki 'âkıbet

Ey dil şabr idici ol ve ğam yime ki 'âkıbet

În şām şubh (14) gerded u in şeb seher şevad

Bu aḥşam şabâh olur bu gice seher olur (15) murâd ba'de 'usrin yüsren¹¹³⁵ ḥasebince her teraḥuñ bir feraḥı olur dimekdür

¹¹³⁵ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'an, Talâk 65/7).

(13) Hâfız (16) çü nâfe-i ser-i zülfeş be-dest-i tüst

Ey Hâfız çün zülfi başı nâfesi (17) senüñ elündedür

Dem der-keş er ne bād-ı şabā-rā haber şevd

Sākit ol (18) yoḥsa bād-ı şabāya haber olur murād budur ki ḡayb-ı hübiyyetden ḡabīrsin (19) ammā söyleme ki müfşī-zār olan vāḳıf olur ba‘zı nūsaḥda maḥlaş (20) beyti vāḳı‘ olmış

Hâfız ser ez-laḥd be-der āred be-pāy-būs

Hâfız (21) başı kabrden çıkarur ayak öpmege

Ger ḡāk-ı ü be-pāy-ı şümā pey siper şevd

[M228b] (1) *Eger anuñ topraḡı sizüñ ayaḡuñıza ḡalkansuz ya‘nī persesiz ola* murād (2) mevt ile senüñ muḡabbetüñ ve vuşul ü şoḡbetüñ benden zāyil olmaz dimekdür (3)

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Ne ḡadar ölmüş isem dūrum ayaḡuñ öpmege

Seyr iderken serverā (4) başsuñ ḡadem sīn üstine

VELEHU EYŻAN [G.189]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Rūz-ı hicrān u şeb-i firḡāt-i (5) yār āḡir şud

Hicrān günü ve firḡāt-i yār ḡicesi āḡir oldu

Zedem īn (6) fāl u ḡüzeşt aḡter ü kār āḡir şud

Bu fālı urdum ya‘nī tefe‘ülen bu kelāmı (7) didüm yıldız ḡeçdi ya‘nī nuḡūset yıldızınuñ devri ḡeçdi ve işi (8) āḡir oldu murād tefe‘ül mübārek idüḡin beyān ve hicrūñ āḡiri vaşl (9) idüḡin zıkrdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Yār ez-perde birün āmed u kār āḡir şud (10)

Şubḡ-ı devlet be-demīd ü şeb-i tār āḡir şud

(2) Ān heme rāz u tena‘um ki ḡazān (11) mī-fermūd

Ol dūkeli nāz u tena‘umı ki ḡazān buyurur idi ya‘nī ider idi (12)

‘Āḡıbet der-ḡadem-i bād-ı bahār āḡir şud

‘Āḡıbet bahār yili ḡademinde āḡir (13) oldu murād ḡudüm-ı yūs-r-i laṭīf ‘usr-i şerīrī ḡiderür dimekdür (14)

(3) Şubḡ-ı ümmīd şud mu‘tekif-i perde-i ḡayb

Ümmīd şabāḡı ki ḡayb (15) perdesinde mu‘tekif idi

Gü burün ey ki kâr-ı şeb-i (16) târ âhîr şud

Di taşra çık ki kara gice âhîr oldu murâd (17) maṭlaʿ daki gibidür

(4) Şükr-i ized ki ve-iqbâl-i külehgüşe-i gül¹¹³⁶

Şükr Allâha ki (18) gülün külâh güşesi devletinde

Naḥvet-i bād-ı dey ü şevket-i hâr (19) âhîr şud

Göz yilinün tekebbürü ve diken şevketi âhîr oldu murâd beyt-i (20) şânideki gibidür

(5) Ân perîşânî-yi şehbâ-yı dırâz u gam-ı dil

Ol uzun (21) giceler perîşânlığı ve gönül gamı

Heme der-sâye-i gîsû-yı nigâr âhîr şud

[M229a] (1) *Dükeli nigâr gîsûsı gölgesinde âhîr oldu* murâd zulumât-ı nefis ve (2) hevâ-yı gayb-ı hüviyyet ile zâʿil oldu dimekdür baʿzı nüsaḥda bu beyt (3) vâkıʿ olmuş

(6) Gerçi âşüftegî-yi kâr-ı men ez-zülf-i veyest

Egerçi benüm işüm (4) karışıklığı anuñ zülfindendür

Hall-i in ʿuḳde hem ez-rûy-ı nigâr âhîr şud

(5) *Bu düğümün çözmesi hem nigâr yüzinden âhîr oldu* murâd gayb-ı hüviyyetden (6) ḥayretim tecellî-yi cemâl ile zâʿil oldu dimekdür

(7) Baʿd ez-in ber-der-i meyḥâne (7) revem bâ-def ü çeng

Bundan sonra meyḥâne kapusına giderüm def ü çeng ile (8)

Kışsa-i guşsa ki der-devlet-i yâr âhîr şud

Guşsa kışsası ki yâr devletinde âhîr (9) *oladı* murâd şavmaʿ aya şevk-i taleb ve pîr-i müteveccihe ile varurın ki (10) ʿinâyet-i Ḥaḳ ile gam-ı dünyâ münḳaṭıʿ oldu dimekdür baʿzı nüsaḥda (11) bu beyt vâkıʿ olmuş

(8) Bâverem nîst zi-bed-ʿahdî-yi eyyâm u henüz

(12) *İnanmazam eyyâmuñ bed-ʿahdligünden ve henüz*

Kışsa-i hicr ki der-vuşlat-ı yâr (13) âhîr şud

Kışsa-i hicr ki yâr vuşlatında âhîr oldu murâd mısrâʿ-ı şânî (14) maẓmûnına inanmazam zirâ zamâne bed-ʿahddür lâcerem müsâʿede-i zamâna (15) iʿtimâd itmek gerek dimekdür

(9) Sâkiyâ luṭf nümûdî ḳadeḥet pür mey (16) bād

Ey luṭf gösterdün ḳadeḥün tolu şarâb olsun

Ki (17) be-tedbîr-i tu teşvîş-i ḥumâr âhîr şud

Ki senün tedbîrün ile teşvîş-i (18) *ḥumâr âhîr oldu* murâd şevk viren kimsenün kelâmı ile tekâsül (19) gitdügin beyândur ve aña keşrde ʿilm ü ḳali meʿâli olaḳ ile (20) duʿâ-yı ḥayrdur

¹¹³⁶ Derkenârda bu mısra şu şekildedir:
Şükr-i ized ki be-büy-ı gül-i nevrüzî bād
Şükr-i ized ki be-dîdim gül-i küşe-i gül

(10) Der-şümār erçi neyāverd kesī Ḥāfız-rā

(21) Egerçi kimse Ḥāfızı şāğışa getürmedi ya‘nī ādem yerine şaymadı [M229b] (1)

Şükr k’in miḥnet-i bīrūn zi-şümār āḥir şud

Şükr ki bu ‘adedden taşra (2) miḥnet āḥir oldı murād faķır ü bī-i‘ tibār olanlaruñ miḥneti daḥi (3) tamām olup sa‘ādete irerler dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mī-şümur-dem şeb-i hicrān-ı (4) tü-rā rüz be-rüz

Şükru’llāh ki ğam-ı hicr ü şümār āḥir şud (5)

VELEHU EYŻAN [G.190]

[Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn]

(1) Gerçi ber-vā‘ iz-i şeh̄r in suḥan āsān ne-şevēd

Egerçi (6) şeh̄r vā‘ izine bu söz āsān olmaz ya‘nī güc olur

Tā riyā verzed ü (7) sālūs müselmān ne-şevēd

Tā riyā ve sālūs kesb ider ya‘nī riyā eyler (8) müselmān olmaz murād ehl-i riyā kemāl-i İslām ile müselmān degüldür ki riyā (9) şirk-i ḥafīdür dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Rāḥat er mī-ṭalebī terk-i riyā kun zinhār (10)

Ki çünin naķd-i daġal ḥarc be-āsān ne-şevēd

(2) Rindī āmūz u kerem ver (11) zi-ne çendān hūnerest

Rindlik öğren ve kerem kıl ol deñlü hūner (12) degüldür

Ḥayavānī ki ne-nūşed ey ü insān ne-şevēd

Bir ḥayvān ki şarāb (13) içmeye ve insān olmaya murād rindlik iḥlāşdur ya‘nī iḥlāş (14) öğren ve kerem kıl ki şol ḥayvān ki ‘ışķ-ı İllāhī bilmeye ḥayvān-ı dü pādūr (15) insān degüldür

(3) İsm-i a‘zam be-kuned kār-ı ḥod ey dil ḥoş (16) bāş

İsm-i a‘zam ider kendü işini ey gönül ḥoş ol (17)

Ki be-telbīs ü ḥiyel dīv Süleymān ne-şevēd

Ki tezvīr ü ḥīleler ile dīv (18) Süleymān olmaz murād ismu’llāh zikrine meşġul olan ‘azīz olur (19) ehl-i telbīs olan şerīf olmaz dimekdür

(4) Gevher-i pāk be-bāyed ki şevēd (20) kābil-i feyż

Gevher-i pāk gerekdür ki kābil-i feyż ola

Verne her seng (21) ü gilī lülü ü mercān ne-şevēd

Yohsa her taş ve balçık lülü ve mercân [M230a] (1) olmaz murād feyz-i İlāhî isti‘ dāda göre dimekdür

(5) ‘İşk (2) mî-verzem ü ümmîd ki in ‘ilm-i şerîf

‘İşk ve ümmîd işlerün ki bu ‘ilm-i (3) şerîf

Çün hünerrhâ-yı diger mûcib-i hârmân ne-şevd

Gayrı hünerrler gibi mûcib-i (4) hârmân olmaz murād ‘ışk-ı İlāhî ve ümmîd-i kerem mûcib-i hârmân (5) olmaz ki inna’llāhe yudîyu ecra’l-mühşin¹¹³⁷ hasebince ‘uşşâk (6) ‘ubbād şevâbı zâyî‘ olmaz dimekdür

(6) Düş mî-guft ki ferdâ be-dihem (7) kām-ı devlet

Dün gice dir idi ki yarın virem gönülün (8) murādın

Sebebî sâz Hudâyâ ki beşimân ne-şevd

Bir sebeb kıl (9) yâ Rabbî ki beşimân olmaya murād va‘de-i müsâ‘ede-i nefis zıkr ve anuñ (10) tencizin talebdür

(7) Hüsni-i hulķi zi-Hudâ mî-talebem hüy-ı tü-râ

Hüsni-i hulķ Allāhdan (11) dilerin senün hüyün için

Tâ diger hâtır-ı mâ ez-tu perîşân ne-şevd

Tâ daği (12) bizüm hâtırımız senden perîşân olmaya murād nefsun kalbe müsâ‘adesin (13) ve ‘ibâdetde muvâfaqâtın talebdür

(8) Zerre-râ tâ ne-buved himmet-i ‘âlî Hâfız

(14) Zerreñ tâ olmaya ‘âlî himmet ey Hâfız

Tâlib-i çeşme-i hürşid-i (15) dirahşân ne-şevd

Yaldırıcı güneş çeşmesine tâlib olmaz taleb-i cenâb-ı (16) kudse ‘uluvvü’l-himmete mine’l-îmân¹¹³⁸ mücebince himmet gerek daği el-mer‘u yağıru bi-himmetihî¹¹³⁹ (17) hasebince sa‘y gerek maṭlûb hâşıl ola dimekdür (18)

VELEHU EYẒAN [G.191]

[Mef‘ülü Fâ‘ilâtün Mef‘ülü Fâ‘ilâtün]

(1) Guftem ğam-ı tu dârem guftâ ğamet ser âyed

Didüm senün ğamuñ dutarum didi (19) ğamuñ başa gele ya‘nî tamâm ola gide

Guftem ki mäh-ı men şev guftâ eger ber-âyed

¹¹³⁷ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

¹¹³⁸ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği îmandandır. (Hadîs)

¹¹³⁹ المرء يطير بهمة كيşi gayreti ile uçar. (Diğer Arapça İbâreler) Hz. Ali’ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: المرء يطير بهمة كما يطير الطائر بجناحيه Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

(20) *Didüm ki benüm ayım ol didi eger rāst gelürse* murād maḥbūb-ı şuverīnūñ (21) ğamı başa gelür andan fā'ide olmaz ve māh olup nūr virmesi muḳarrer [M230b] (1) degüldür dimekdür

Beyt

--+/-+--/-+/-+--

Guftem ruḥ-ı tu māhest guftā velī dü hefte

Guftem be-men (2) nümāyiş guftā eger ber-āyed

(2) Guftem zi-mihrbānān resm-i vefā biyāmūz

Didüm ki (3) şefkatlülerden resm-i vefā öğren

Guftā zi-māhrūyān in kār kemter āyed

(4) *Didi ay yüzlülerden bu iş eksükreğ gelür* murād māhrūylar mihrbān (5) olmaz dimekdür

(3) Guftem ki ber-ḥayālet rāh-ı nazar be-bendem

Didüm ki senūñ ḥayālūñ (6) üzre nazar yolın bağların

Guftā ki şeb-revest in ez-rāh-ı diğer āyed

(7) *Didi şeb-revdür bu ğayrı yoldan gelür* murād budur ki 'ışık tarīķi (8) nazar-ı münḥaşır degüldür tarīķi āḥretten daḥi olur

Beyt

+---/+---/+---

Dimişlerdür (9) gelenler bizden öñdin

Kulaḳ-ı 'āşık olur gözden öñdin

(4) Guftem (10) ki büy-ı zülfet gümrāh-ı 'ālemem kerd

Didüm ki senūñ zülfün ḳoḳusu benī (11) gümrāh-ı 'ālem eyledi

Guftā eger be-dānī hem üt rehber āyed

Didi eger bilürseñ (12) ol hem saña ḳulağuz geldi murād *el-mecāzū ḳanṭaratü'l-ḥaḳīḳa*¹¹⁴⁰ ḥasebince mecāz-ı ḥaḳīḳate (13) delıldür dimekdür yāḥūd ğayb-ı hüviyyetden bir ḳoḳu zāhir olup ol (14) ḳoḳu ṭalibi 'āşık bī-rāh idüp ba' de vuşüle sebeb olur (15) dimekdür

(5) Guftem ḥoşā hevāi k'ez-bağ-ı düst ḥized

Didüm ne ḥoşdur (16) bir hevā ki dost bağından ḳalkār

Guftā ḥonek nesīmī k'ez-küy-ı dilber āyed

(17) *Didi mübārekdür bir yıl ki dilber maḥallesinden gele* murād cenāb-ı ḳudsden (18) bir şemme istişmām itmek sebeb-i sa' ādetdür dimekdür (19)

(6) Guftem ki nüş-ı la'let mā-rā be-ārzū ḳoşt

Didüm ki la'lün balı bizi (20) ārzū ile öldürdi

¹¹⁴⁰ المجاز قنطره الحقیقه Mecāz, hakikatın ölçüsüdür.

Guftā tu bendegī kun kū bende-perver āyed

Didi sen (21) kullıķ kıl ol bende besleyici geldi murād mükāleme-i Hāķ ve mükāşefe-i İllāhī [M231a] (1) ve müşāhede-i rūhāniyye talebin ‘arzđur ve ola hāzretten cevāb beyānıdır ki (2) vuşul ila’llāh ‘ibādet ile olur

(7) Guftem dil-i rahīmet k’ey ‘azm-i (3) şulh dāred

Didüm senüñ rahīm göñlüñ kaçan şulh ‘azmın ider

Guftā be-kes (4) me-gū in tā vaķt-i ān der-āyed

Didi kimse dimeye bunı tā anuñ vaķtı (5) gelince murād budur ki ‘ināyet-i Hudā nā-gāh āyed veli ber-dil āgāh āyed hasebince (6) fażl-ı Hāķ nā-gāh gelür anuñ vaķtini Allāh bilür sen hemān hāzır (7) ol

(8) Guftem zamān-ı ‘işret dīdī ki çün ber āmed

Didüm zamān-ı ‘işret (8) gördüñ ki nice tamām oldı

Guftā hamüş Hāfız k’in guşsa hem ser āyed

(9) *Didi sus Hāfız ki bu guşsa daħi başa gelür* murād gamuñ daħi (10) intihāsı vardır dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Şād ber-ānem ki der-ın deyr-i teng (11)

Şādi vü ğam her dü ne-dāred direng

VELEHU EYŻAN [G.192]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Her ki-rā bā-ħaķ-ı sebzet ser-i (12) sevdā bāşed

Her kimüñ senüñ ħaķ-ı sebzüñ ile sevdā başı vardır (13)

Pāy-ı ez-ın dā’irebirün ne-nihed tā bāşed

Ayağı bu dā’ireden taşra (14) kıomaz tā ki olur murād ħaķ-ı sebzden ‘ilmdür *menhūmāni lā-yeşbe‘āni menhūmün (15) bi’l-māli ve menhūmün bi’l-‘ilmi*¹¹⁴¹ mücebince ‘ilme ħariş ü tālīb olan mādām ki (16) vardır andan kıademi taşra kıomaz ya‘nī anuñ talebin terk itmez

(2) Men ki (17) ez-ħāk-ı laħid na‘ra-zenān ber-ħizem

Ben ki kıabr toprağından na‘ra urıcı (18) olduğım ħālde kıalkam

Dāğ-ı sevdā-yı tüem sırr-ı süveydā bāşed

Senüñ (19) sevdāñ dāğı sırr-ı süveydā olur bilgil kim kıalb ki laħm-ı şanevberīdür (20) anuñ içinde bir kıan kıatresi vardır aña süveydā-yı kıalb dirler kıuvvet-i (21) idrāk

¹¹⁴¹ مَنُھُومَان لَا يَشْبَعَان مَنُھُومٌ بِالْمَالِ وَمَنُھُومٌ بِالْعِلْمِ İki haris vardır ki hiç doymaz; biri dünyayı dileyen, öbürü bilgi isteğinde bulunan. (Hadīs) Makāsıdu’l-Hasene, Hadīs No: 1145.

anda konmuşdur pes murād budur ki ḥubb-ı İlāhī ḥabbe-i ḳalbde sır-ı mektūmdur [M231b] (1) mevt ile daḥi zā'ıl olmaz ḥaşrde daḥi anda şābitdür

Beyt (2)

-+---/-+---/-+---/-+--

Şan' atın almaz ferāmūş uykuya varmağla merd

Mevt ile ben ' işkuñı niçün (3) ferāmūş eyleyem

(3) Tā key ey gevher-i yek-dāne revā mī-dārī

Tā niçeye (4) dek ey gevher-i yek-dāne revā dutarsın

K'ez-ḥayāl-i tu merā dīde çü deryā bāşed

(5) *Ki senüñ ḥayālünden gözüm deñiz gibi ola* murād *gevher-i yek-dāne*den ferd ü eḥad (6) olan ḥazret-i Ḥudādur andan vuşlat isteyüp (7) ağlamağdan ḥalāş ricā ider ba' zı nüsahda bu beyt vāḳı' olmuş (8)

Tu ḥod ey gevher-i yek-dāne kücāi āḥir

Sen ḥod ey gevher-i yek-dāne ḳandesin (9) āḥir

K'ez-ḡamet dīde-i merdüm heme deryā bāşed

Ki senüñ ḡamuñdan ḥalḳ (10) gözi dükelı deryā ola murād beyt-i sābıḳdaki gibidür

(4) Zıll-ı memdūd u (11) ḥam-ı zülf-i tüem ber-ser bād

Senüñ zülfün büklimi zıll-ı memdūdı benüm başum üzerinde (12) olsun

K'ender-ān sāye ḳarār-ı dil-i şeydā bāşed

Ol gölgede delü (13) gönül ḳarārı olur murād ḡayb-ı hüviyyet taḥtında olmak talebidür ki ḳarār (14) u sükün ḳalb anda olur

(5) Ez-bun-ı her müjeem āb revānist biyā

Her (15) kirpigüm dibinde āb revāndur gel

Egeret meyl-i leb-i cūy u temāşā bāşed

(16) *Eger saña ırmaḳ kenārı ve temāşā meylı var ise* murād keşret-i bükāsın (17) beyān u mübālağadır

(6) Çün dil-i men demī ez-perde bīrūn āy u der-āy

(18) *Benüm gönülüm gibi perde-i ḡafletden çık ḥalvet-i 'ibādet*e gir

Ki diger (19) bāre mülākāt ne-peydā bāşed

Ki bir daḥi mülākāt peydā olmaz murād (20) muḥātabdan nefsdür aña dir ki gönülüm gibi ḡaflet perdesinden çık (21) 'ibādet ḥalvetine gir ki kesb-i şevāb ve 'amel-i tā' at içün bir daḥi mülākāt müyesser [M232a] (1) olmaz şimdi fırsatı fevt eyleme

(7) Çeşmet ez-nāz be-Ḥāfız ne-kuned meyl ārī

(2) *Senüñ gözün nāzdan Ḥāfız meyl itmez belī*

Ser-girānī şıfat-ı nergis-i (3) şehlā bāşed

Baş ağırlığı nergis-i şehla sıfatı olur (4) murād çeşmden ‘ayn ve ‘ayn-ı zāt ma‘nāsınadır pes ‘azamet ü (5) kibriyā zātu’llāh ḥazretinūn dimekdür [*şehlā* elā göz ve büyük göz ve şāhīn gözlü ma‘nāsınadır]

VELEHU EYŻAN [G.193]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün]

(1) Çü āftāb-ı (6) mey ez-maşrıķ-ı piyāle ber-āyed

Çün şarāb güneşi kadeḥ maşrıķından toĝa (7)

Zi-bāĝ-ı ‘arız-ı sākī hezār lāle ber-āyed

Sākīnūn ‘arız bağından hezār (8) *lāle çıkar* murād *maşrıķ-ı piyāle*den kalb-i şeyḥ-i mürşid ve *āftāb-ı şarāb*dan (9) murād ‘ışķ-ı İlāhīdür çün ‘ışķ-ı İlāhī anuñ kalbinden ṭulū‘ idüp zāhir (10) ola anuñ arızı bağında ve vech-i cemilinde āşār-ı nūr ve ṭarāvet zuhūr (11) ider

Beyt

--+/--++/+--+/-+-

Bāĝ-ı behişt meclis-i ‘ilmest hoş biyā

Ez-lālehā vü sünbül-i (12) hoş-büy-ı ü bi-çer

(2) Nesīm der-ser-i gül bişkened kulāle-i sünbül

Yıl gül başında her sünbül destesin (13)

Çü ez-miyān-ı çemen büy-ı ān külāle ber-āyed

Çün çemen ortasında ol zülf (14) *koķūsı çıkar* murād ḡayb-ı hüviyyet koķūsı meclis-i ‘ışķda zuhūr (15) idicek hevā-yı ‘āşık mükāsefe üzre sünbül bağın tārūmār ider dimekdür (16)

Beyt

Büy-ı zülfüñ iricek ‘āşıkā ey yüzi gül

Irāķ ot (17) görünür anuñ gözine her sünbül

(3) Zi-gird-i ḥ‘ān-ı nigūn-ı felek ṭam‘a me-dār dilā

(18) *Felek başı aşāĝa sofrası kenārından ṭam‘a itme ey gönül*

Ki bī-melāmet (19) u şad ĝuşşā yek nevāle ber-āyed

Ki melāmetsiz ve yüz ĝuşşasız bir loķma ḥāşıl olma (20) murād ṭaleb-i zerķ ḡalīl-i felekden ḡam-ı keşīrsiz olmaz dimekdür

(4) Şikāyet-i ḡam-ı hicrān (21) ne ān ḥikāyet-i ḥālist

Ḡam-ı hicrān şikāyeti ol ḥikāyet-i ḥāl degüldür [M232b] (1)

Ki şemmei zi-beyāneş be-şad risāle ber-āyed

Ki bir şemme anuñ beyānından yüz risāle (2) *ile ḥāşıl ola* murād firķar tafşīli ṭaṭvīl ister dimekdür

Beyt (3)

+++ / +++ / +++ / +- -

Sālḥa ger be-nüvîsem süḥan-ı müştākî

Māned ez-şevḳ-i tu şad sâle ḥikāyet bâkî (4)

(5) Geret çü Nūḥ nebî şabr hest ber-tūfān

Eger senüñ Nūḥ nebî gibi şabruñ (5) var ise tūfān ne

Belā be-gerded ü kām-ı hezār risāle ber-āyed

Belā dutar ve biñ (6) yıllık murād ḥāşıl olur murād belāya şābir olan belāyı dāfî ve murāda (7) vāşıl olur dimekdür

Beyt

--+ / -++ / +--+ / -+-

Her çiz-rā serest beḳāyeş be-ān buved (8)

Şabrest re's-i dîn ü be-ān mî-şevved beḳāş

(6) Be-sa'y-ı ḥod ne-tevān burd (9) gevher-i maḳşūd

Kendü sa'yüñ ile almak olmaz maḳşūd-ı gevherini (10)

Ḥayāl būd ki in kār bî-ḥavāle ber-āyed

Ḥayāl idi ki bu iş ḥavālesiz (11) ḥāşıl ola murād budur ḥazret-i Ḥaḳ iḥsānına ḥavālesiz ve ol ḥazretten (12) ināyetsiz gevher-i maḳşūd ḥāşıl olur dimekdür ḥayāl bâtıldur

(7) Nesīm-i (13) luṭf-ı tu ger bogzered be-türbet-i Ḥāfız

Senüñ luṭfuñ yili eger uğrarsa (14) Ḥāfız ḳabrine

Zi-ḥāk-i kālbedeş şad hezār nāle ber-āyed

Anuñ ḳalıbı toprağından (15) yüz biñ nāle çıkar murād ḥazret-i Ḥaḳḳa ḥiṭābdur ki luṭfuña ihtiyāc (16) memātumdan soñra ḥayātumdan eşiddür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Ġayrılardan meded olmasa olur dünyāda (17)

Fevt olur fevt olıcaḳ ol meded Allāh meded (18)

VELEHU EYẒAN [G.194]

[Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün]

(1) Serv-i hemān-ı men çirā meyl-i çemen nemî-kuned

Benüm ziyāde şalınıcı servüm niçün (19) meyl-i çemen itmez

Hemdem-i gül nemî-şevved yād-ı semen nemî-kuned

Güle muşāhib (20) *olmaz semeni aîmaz* murād *serv-i çemāndan* ‘uluvv-i himmetdür (21) *yā maḥbûb-ı mecāzîdür çemenden* murād ma‘rifetu’llāhdur *gûlden* [M233a] (1) murād mükāşefedür *semenden* murād beyāz-ı kalb ve şafâ-yı ḥātîrdur (2)

(2) **Tā dil-i herzeğerd-i men reft be-çîn-i zülf-i tu**

Benüm bâṭıl dolanıcı (3) *kalbim tā ki gitdi senüñ zülfün büklümüne*

Ez-heves-i sefer künün yād-ı (4) vaṭan nemî-kuned

Sefer hevesinden şimdi vaṭanı aîmaz murād budur ki şimdiye (5) dek bâṭıl gezen gönlüm çün gayb-ı hüviyyete girüp seyr ila’llāh (6) ve seyr fi’llāh kıldı ol seferün hevesinden vaṭanı dünyâyı yād itmez (7)

Ḳıṭ‘a

++--/+--+/++-

Der-behiştet her ki der-dünyā

Der-i bî-tāki vü revākî nîst (8)

Künc-i ‘uzlet girifte der-‘âlem

Der-pey-i ḥükm ü tımtırākî nîst

Her ki ü cüft-i (9) in sa‘âdet şud

Mişl-i ü der-zamāne tākî nîst

(3) **Dil be-ümîd-i vaşl-ı (10) tu hemdem-i cān nemî-şevd**

Göñül senüñ vaşluñ ümmîd ile cāna muşāhib (11) *olmaz*

Cān be-hevā-yı küy-ı tu ḥidmet-i ten nemî-kuned

Cān senüñ (12) *mülküñ hevāsı ile ten ḥidmetin eylemez* murād kalb vuşûl ila’llāh (13) ricāsından terk-i cān idüp aña müteveccihdür ve cān senüñ dergāhuñ (14) muḥabbetinden ten ḥidmetin terk itmişdür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

‘Āşıkā ‘işret gerekmez (15) vaşl-ı ma‘şûkı gerek

Anuñiçün gönli cān kaydında cān tende degül

(4) **Pîş-i (16) kemān-ı ebrüyeş lâbe hemî kunem velî**

Senüñ kaşuñ kemānı öninde tazarru‘ iderem (17) *velî*

Küşe keşideest ez-ân güş be-men nemî-kuned

Küşe çekmişdür ya‘nî (18) ‘uzlet iḥtiyār itmişdür *ķulağı baña eylemez* murād budur ki remz-i İlāhî müstatîrdür (19) ḳavl ile aña vuşûl bulunmaz ‘amel ü ḥāl taḥşîl kılmayınca olmaz

(5) **Dî gileî (20) zi-turreş kerdem u ez-ser-i füsüs**

Dün bir şikāyet anuñ zülfinden itdüm laṭife (21) *başından*

Guft ki in siyāh-kec güş be-men nemî-kuned

Didi bu egri kara [M233b] (1) kulağı baña itmez murād budur ki esrār-ı gaybiyye baña zühür itmez didüm cevāb-ı (2) İlāhī ‘alā-vechu’t-taltīf bu oldu ki esrāra ittılā‘-ı ‘amel keşirsüz (3) olmaz mücerred qavl ile hāşıl olmaz

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Mevānī‘ tā ne-gerdānī zi-ḥod dūr¹¹⁴² (4)

Derūn-ı hāne-i dil ne-āyedat nūr

(6) Çün zi-nesīm mī-şevved zülf-i benefşe (5) pür-şiken

Çün yilden olur benefşe zülf-i tolu büklüm

Veh ki dilem çi yād ān (6) ‘ahd-şiken nemī-kuned

Vāh ki gönüm yine ol ahd şıcı yādın eylemez murād (7) budur ki nesīm-i zāhir benefşeye nazar-ı zühūra sebeddür ve andan murād sālīk (8) nazar-ı müşāhede vü ḥāldür ammā ‘ahd-şikendür ya‘nī dā‘im ü müstamir degüldür ki müşāhedetü‘l-ebrār (9) beyne‘t-tecellī ve‘l-istitār lācerem ḳalb-i nesīm zāhirden müşāhedeye (10) intikāl-i ḳulüb-ı mücāhede itmek gerek idi

(7) Sākī-yi sīmsāk-ı men ger heme dürd (11) mī-dihed

Benüm sākī-yi sīmsākum eger dükeli pūse virürse

Kist ki ten çü cām-ı mey (12) cümle dehen nemī-kuned

Kimdür ki teni cām-ı mey gibi cümle ağız eylemez murād vā‘ iz ü mürşid ki (13) sāk u ḳademī sīm gibi mübārek ve nāfī‘dür egerçi dürd-i derd içirüp ve her vaḳt (14) riyāzet daḥi buyurursa ḫālīb olan āña tamām rāḡīb gerek dimekdür (15)

(8) Laḫlaḫa sāy şud şabā dāmen-i pāket ez çi rü

Hoş ḳoḳulu ḫayyib mürekkeb ezici oldu (16) şabā senün pāk dāmenün ne yüzden [laḫlaḫa lafz-ı ‘abīrdür hoş ḳoḳulu nesnelerden mürekkeb olan ḫayyibe dirler]

Ḥāk-ı benefşe-rā ez-ān müşk-i ḫoten nemī-kuned

(17) *Benefşe topraḡını andan müşk-i ḫoten eylemez* murād tecelliyāt-ı İlāhiyye ḡālīb olup (18) her yerde şühūd-ı Ḥāk zāhir olup sālīkūn dāmen-i teni ‘uyüb-ı ma‘āşiden (19) pāk olup her yerde āşār-ı tecellī izḫār itmege liyāḳati olduğunu beyāndur ba‘zı (20) nūsaḫda bu beyt vāḳı‘ olmuş

(9) Bā-heme ‘ıtr-ı dāmenet āyedem ez-şabā ‘aceb

Dükeli (21) senün dāmenünün hoş ḳoḳusu ile baña şabādan gelür

K’ez-güzzer-i tu ḫāk-rā müşk-i [M234a] (1) ḫoten nemī-kuned

Senün uğramañdan topraḡı müşk-i ḫoten eylemez murād budur ki (2) çün feyz ü tecellī ḡālīb ola sālīk ü ‘āmā yeksān olmaḳ cā‘iz olur (3) olmamaḳ ‘acebdür dimekdür

(10) Dest-keş-i cefā me-kun k’āb-ı ruḫem zi-feyz-i tu

¹¹⁴² Şeyh Muhammed Şebusterî, Gülşen-i Râz, Bahş 25, Başlık : Cevāb

Cefā el (4) çekmiş itme ki [ya‘ nī cefādan el çekme ki] benüm yañağum şulı senüñ feyzüñden

Bī-meded-i sirışk-i men dürr-i ‘aden (5) nemī-kuned

Benüm gözüm yaşı mededsiz dürr-i ‘aden eylemez murād feyz ü istitārı (6) eksük itme tā ki şevk ile t̃alib ağlayup terbiyyet ü ıslāh h̃aşıl (7) ola dimekdür

(11) Kuşte-i gāmze-i tu şud H̃āfız-ı nā-şenide-pend

Senüñ gāmzeñ (8) maqtūli oldı naşihat işitmemiş H̃āfız

Tiğ sezāst her ki-rā (9) derd-i sūhan nemī-kuned

Kılıc lāyıkdur her kimseye ki söz derdin eylemez (10) anuñ kaydında olmaz murād budur ki pend-i mürşidi q̃abūl itmeyen (11) maẓhar-ı q̃ahr olur maḥall-i feyz olmaz

VELEHU EYẒAN [G.195]

[Mütefā‘ ilün Fe‘ ülün Mütefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Dil-i mā be-devr-i rüyet (12) zi-çemen ferāğ dāred

Bizüm göñlümüzüñ anuñ yüzi devrinde çemenden ferāğı (13) vardur

Ki çü serv pāy bendest ü çü lāle dāğ dāred

Ki serv gibi ayağı (14) bağıldur ve lāle gibi dāğı vardur murād vechu’llāh müte‘ allıķı olan q̃alb (15) şāhibini bir yerde sakin ve fāriğ ider dimekdür

(2) Ser-i mā fūrū neyāyed (16) be-kemān-ı ebrū-yı kes

Bizüm başımız inmez kimsenüñ q̃aşı yāyına

Ki derūn-ı kuşe-girān (17) zi-cihān ferāğ dāred

Ki kūşe dutanlaruñ içinüñ cihāndan ferāğı (18) vardur murād ‘uzlet ihtiyār iden cihāna meyl eylemez dimekdür

Beyt (19)

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Faḫrest rāḫat-ı dü cihān zīnhār ez-īn¹¹⁴³

Meyl-i ğinā me-kun ki ğinā şüret-i (20) ğināst

(3) Zi-benefşe tāb dārem ki zi-zülf-i ü zened dem

Benefşeden ḫarāretüm (21) varur ki anuñ zülfinden nefes uram

Tu siyāh-ı kem-behā bīn ki çi der-dimāğ dāred

[M234b] (1) *Sen eksük behālu siyāhı gör ki dimāğında ne vardur* murād siyāh rü (2) olan ḫaddini bilmeyüp kendüyi şāhib-i ḫālet ve maṭla‘-ı ğayb-ı hüviyyet bilmek (3) ḫaṭādur dimekdür

(4) Şeb-i tīre vü beyābān be-kücā tevān residen

Q̃arañu gice ve beyābān (4) q̃ande irişmek olur

¹¹⁴³ Bu şiir *Keşkül-i Şeyh Baha’* adlı eserde yer almaktadır.

Meger ān ki ‘aks-i rüyeş be-rehem çerāğ dāred

Meger anuñ yüzi (5) ‘aksi yola çerāğ duta murād zulmet-i nefsanıyyet ü beyābān-ı dünyāda maqşūda vuşul (6) olmaz meger hidāyetu’llāh rehber ola dimekdür

(5) Men u şem‘-i şubhgāhī sezed er be-ḥod be-girīm

(7) Ben ve şem‘ seḥergāhī lāyıkdur ki kendümüze ağlayavuz

Ki be-sūltīm ü ez-mā büt-i mā (8) ferāğ dāred

Ki yandux ve bizden bütümüzüñ ferāğı vardur murād budur ki en-nefsü (9) hiye’s-şanemu’l-ekberü¹¹⁴⁴ ḥasebince nefis ki ma‘şūka ve ma‘būdudur bize muvāfaqat (10) itmeyüp ferāğda olduğından ağlamak bize lāyıkdur

(6) Be-çemen ḥarām u binger ber-taht-ı (11) gül ki lāle

Çemene şalın ve nażar kıl gül tahtı kande ki lāle

Be-nedīm-i şāh māned ki be-kef ayāğ (12) dāred

Şāh muşāhibine beñzer ki kefinde ḳadeḥi vardur murād lāle vü nesīm-i şāh (13) egerçi ḳadeḥ tutarlar ammā āḥir ḥazān-ı ecel ḥarāb ider andan ‘ibret almak gerek (14) dimekdür

(7) Sezedem çü ebr-i behmen ki ber-ın çemen be-giryem

Lāyıkdur ki örte (15) kış ayı seḥābı gibi bu çemende ağlayam

Ṭarab-āşiyān-ı bülbül be-niger ki zāğ (16) dāred

Bülbülüñ şenligi gör ki zāğ dutar murād raḳīb-i nā-ehl (17) olanlar şiddik u ehl olanların yirin aldığıçün ağlamaludur dimekdür

(8) Be-fürüg-ı (18) çehre ḥālet reh-i dil zened be-her şeb

Yüz nūri ile senüñ ḥālūñ gönül (19) yolın urur her gice

Çi dilāverest düzdī ki be-şeb çerāğ dāred

Ne bahādır (20) bir ḥırsız ki gice çerāğı vardur murād zāhir gice gibi mestür vaḳtde (21) ṭarīḳ-i ḳalbi āşkäre urup anı aldığın istiğrābdur [M234a] (1)

(9) Ser-i ders-i ‘ışk dāred dil-i müstemend-i Ḥāfız

‘Işk dersi sevdāsı vardur (2) Ḥāfızuñ guşşalu gönlinde

Ki ne ḥātır-ı temāşā ne hevā-yı bāğ dāred

Temāşā (3) ḥātırı ve bāğ hevāsı yokdur murād ṭalib-i ‘ilm ü derd-i‘uzlet (4) ü ḥalvet ihtiyār itmek gerek murāda vāşıl ola dimekdür (5)

VELEHU EYŻAN [G.196]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Şarāb-ı ‘ıyş-ı nihān çist kār-ı bī-bünyād

Şarāb daḥi gizlü ‘ıyş nedür (6) bünyādsız işdür

¹¹⁴⁴ *النَّفْسُ هِيَ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ* Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

Zedim ber-şaf-ı rindān u her-çi bād-ā-bād

Urduḡ rindler (7) şafına her ne olursa olsun murād ‘ışḡ-ı İlāhī ve taşavvuf tarīḡi şarīḡ-i (8) sülūk itmeksiz temelsiz işdür biz sālīk ü muḡlişler şafına doḡındıḡ anlardan (9) olduḡ her ne olursa olsun demekdür

(2) Girih zi-dil be-küşā vü zi-sipīr yād (10) me-kun

Göñülden düḡümü çöz ve felekden yād itme

Ki fīkr-i hīç mühendis çünin girih ne-küşād (11)

Ki hīç mühendis fīkri bunuñ gibi düḡüm açmadı murād felekden müsā‘ade (12) yokdur diyü ḡāṡıruñda ‘uḡde olmasun ol ‘uḡdeyi ḡal it felek mü‘eşşir-i (13) ḡaḡīḡi degüldür anı mühendis ve felsefī ḡal idememişdür demekdür

Beyt (14)

--+---/-+---/-+---/-+--

An ber-aḡter-keş müneccim guftei çün her eşer

Pīş-i ü mesned be-aḡter şud (15) kelāmeş ebterest

(3) Zi-inḡılāb-ı zamāne ṡam‘a medār ki çarḡ

Zamāne inḡılābından (16) ṡam‘a dutma ki çarḡ

Ez-ın fesāne hezārān hezār dāred yād

Bu efsāneden (17) niçe biñler biñ yādındadır murād ḡāḡi zamāne sa‘ādet-i dünyā ṡarafına (18) meyl gösterdiğünden ṡam‘a düşme ki cümle meḡābir dehrden biri olur aña (19) aldanma āḡirete teveccūḡ itmekde öyle demekdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Çarḡ-ı merdüm ḡḡār ger rüzī (20) düvum dem perverest

Nīst ez-şefḡat meger pervāri-i ü lāḡarest (21)

(4) Ḳadeḡ be-şarṡ-ı edeb ḡir z‘ān ki terkībeş

Ḳadeḡi edeb şarṡı ile dut zīrā [M235b] (1) anuñ terkībi

Zi-kāse-i ser-i Cemşīd ü Behmenest ü Ḳubād

Cemşīdüñ ve Behmenüñ (2) ve Ḳubāduñ çanaḡındandır murād pādşāḡların başı ṡopraḡ olup (3) ol ṡopraḡdan ḡadeḡ düzülmüşdür dünyāda pādşāḡ u gedā ḡāḡ olmaḡda (4) yeksāndur demekdür [*beḡmen* bunda nām-ı pādşāḡdur]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Kāḡ-ı rīḡlet nīst şāḡān-rā be-cüz dest-i teḡi (5)

Pes der-ın ma‘nā gedā hemçün Ḳubād u Ḳayşerest

(5) Ki āḡehest ki Kāvūs (6) u Key kücā reftend

Kim agāhdur ki Kāvūs u Key қande gitdiler [*Kāvūs* Nemrūddur ki İbrāhīm peygamberi oda atdı ve *Key* bunda ulu pādşāh ma‘ nāsınadır]

Ki vākı‘ est ki (7) çün reft taht-ı Cem ber-bād

Haberdārdur ki niçe gitdi taht-ı Cem yile murād budur ki (8) dünyā dāru’l-beķā degüldür ve illā pādşāhlar māl u ‘ asker қувveti ile cān bulurlar idi (9)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Men‘ em ü dervīş-rā ne-būd ḫalāş ez-ecel

Şayd-ı şayyādest şayd er (10) ferbih ü er lāğarest

(6) Zi-ḫasret-i ruḫ-ı şīrin henüz mī-bīnem

Şīrīnūñ (11) *yañāğı ḫasretinden henüz görürem*

Ki lāle mī-demed ez-ḫūn-ı dīde-i Ferhād

Ki (12) *lāle biter Ferhāduñ gözi қanından* murād budur ki ehl-i nazar olan lāle-yi ḫamrāyı (13) қan ağlayanlaruñ gözi yaşından boyanmış bilüp anuñ rengine aldanmamak gerekdür (14)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ehl-i dīl-rā nā-pesend āyed zer ü sīm ü güher

‘ Ār bāşed merd-rā ançı zenān-rā (15) zīverest

(7) Biyā biyā ki zamānī zi-mey ḫarābābād

Gel gel ki bir zamān şarābdan ḫarāb (16) *olalum*

Meger resīm be-gencī der-īn ḫarābābād

Ola ki irişüz bir gence bu ḫarābābādda (17) murād budur ki genc ü defīne vīrānelerde olur lācerem ‘ ışķ-ı İlāhī ile faķīr ü ḫarāb (18) olalum ola ki genc-i қurbete ve māl-ı vuşlata vāşıl ola

Beyt

Genc-i ‘ uzlet (19) bā-қanā‘ at zīnet-i ehl-i dilest

Mülk ü māl-ı bī-nihāyet şāh-rā zīb ü ferest (20)

(8) Meger ki lāle be-dānist bī-vefāi-yi dehr

Meger ki lāle bildi dehrūñ bī-vefāsızlığını

Ki tā be-zād u (21) be-şud cām-ı mey zi-kef ne-nihād

Ki tā toğdı ve gitdi şarāb қadeḫin [M236a] (1) *elden қomadı* murād budur ki cihānuñ bī-vefālının bilen *uṭlubū’l-‘ ilme* (2) *mine’l-mehdi ile’l-laḫdī*¹¹⁴⁵ ḫasebince ‘ ışķ-ı İlāhī қadeḫin ve şafā-yı қalbi terk itmez (3)

Beyt

¹¹⁴⁵ اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد Beşikten mezara ilim talep et. (Hadīs)

--+---/-+---/-+---/-+---

Mâkiyân minkâr bürde zîr-i kûh u mezbele¹¹⁴⁶

Ḳahḳaha ber-kûh u şahrâ şive-i (4) kebk-i nerest

(9) Nemî-dihend icâzet merâ be-seyr-i sefer

İcâzet virmezler saña (5) sefer seyrine [*âb* lafzı nesîm lafzına ve bunlar *nemî-dihend* lafzınıñ *Muṣallâ* Şîrâzda ola ve *Ruknâbâd* anda bir ırmağdur elif harfinde bir kere zikr olunmışdur]

Nesîm-i bād-ı Muṣallâ vü Âb-ı Ruknâbâd

Muṣallâ toprağı yili (6) dağı Ruknâbâd suyu murâd *hubbu'l-vaṭani mine'l-îmâni*¹¹⁴⁷ mücebince Şîrâz (7) diyârın terk itmezem öyleye vaṭan-ı aṣlî ki âhiretdür anı terk itmek olmaz (8) dimekdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Çün buved âhir rücû' -ı her kesî sūy-ı vaṭan

Sâz-ı ' uḳbâ mî-kuned (9) her kes ki ü dāniş ü rest

(10) Resîd der-ğam-ı 'ışķeş be-'âşık ançi resîd

(10) *İrişdi anuñ 'ışķı ġamında 'aşıķa ol ki irişdi*

Ki çeşm-i zaḥm-ı havâdiş (11) be-'âşıkân me-resâd

Ki havâdiş zaḥmı gözi 'âşık-lara irmesün murâd 'âşık-ı (12) şadık 'ışķ-ı Hâḳda bâķî olsun diyü du' â-yı lehdür [bu mîşrâ' bulunan nüshalarda bulundu eger ki zaḥm-ı çeşm olsa evlâ idi]

(11) Ḳadeḥ me-ğir çü Ḥâfız (13) meger be-nâle-i ceng

Ḳadeḥ dutma Ḥâfız gibi meger nâle-i ceng ile [ceng pîr-i murâķıbe dinledügi beyân olmışdur]

Ki besteend be-ebrîşem-i (14) tarab dil-i şâd

Ki bağlamışlardur şenlik ebrîşimi üzre şâd gönül murâd (15) 'ışķ-ı İlâhî dutma ve sülûk-ı tarîkat itme meger şeyḫ murâķıb inlemesi ile sâlike (16) şeyḫ-i mürşid lâzımdur ki dimekdür

Beyt

--+ / +--+ / +--+

Bî-pîr me-rev be-râh-ı Allâh

Evvel-i pîrest ü ângehî râh (17)

¹¹⁴⁶ Keşkül-i Şeyh Bahâî isimli kitapta bu beyt şu şekildedir: Baḡş-ı Pencem-Câmî Râst

ماکیان از بهر دانه می برد سر زیر کاه
قهقهه بر کوه و دره شیوه ی کبک نر است

¹¹⁴⁷ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmandandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sagânî, Mevzûat; Hadîs No: 81.

VELEHU EYŻAN [G.197]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Der-ezel her kû be-feyz-i devlet erzânî buved

Ezelde her kim ki o (18) devlet feyżine lâıyık ola

Tā ebed cām-ı murādeş hemdem-i cānî buved

Tā ebed anuñ murād (19) kadehi muşāhib-i rūhānî olur murād budur ki es-sa' idü sa' idün fî-baṭnî (20) ümmihî¹¹⁴⁸ hasebince sa' ādet-i ezeliye takdîr olunmuş ola ve cezbetün min-cezebātî'r-raḥmān tevāzā (21) 'amelü's-şakāleyn¹¹⁴⁹ mücebince feyż-i İlāhî zaḥmet-i riyāzetsiz vāşıl ola idi [M236b] (1) murāda vuşul cānına muḳārin olur

(2) Men hemān sâ' at ki ez-mey ḥ'āstem (2) şud tevbekār

Ben hem ol sâ' atde ki şarābdan tevbekār olmaḳ diledüm (3)

Guftem in şāḥ er dihed bārî beşimānî buved

Didüm bu budāḳ ya' nî tevbe eger yimiş (4) virürse pişmānlıḳ olur murād budur ki ol vaḳt ki āḥiret (5) emrinden rücū' ve kār-ı dünyāya duḡul diledüm hemān ol vaḳtde bildüm ki (6) bu budāḳ mîvesi pişmānlıḳ olsa gerekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Zāhidā faşl-ı bahār (7) ez-zühd ü taḳvā tevbe kun

Verne der-faşl-ı ḥazānet pes beşimānî buved (8)

(3) Ḥod giriftem k'efkenem seccāde çün süsen be-düş

Dutalum ki bıraḳmış seccādeyi (9) süsen gibi omuza

Hemçü gül ber-ḥırka reng-i mey müselmānî buved

Gül gibi ḥırka (10) üzre şarāb rengi müselmānlıḳ mı olur ya' nî olmaz murād mışrā' -ı şānî (11) mażmūnından istifhām-i inkārîdür ki omuzda seccāde ve ḥırkasında (12) televvüş-i ḥarām olan kimseye ta' rîzdür

(4) Bî-çerāğ-ı cām der-ḥalvet nemiyārem nişest

(13) Kadeḥ çerāğinsuz ḥalvetde oturmaḡa ḳādir degülin

Z'ān ki künc-i ehl-i dil bāyed ki (14) nūrānî buved

Zirā ehl-i dil bucaḡı gerekdür ki nūrānî ola murād budur ki (15) ḥalvet-nişin olan 'ışḳ-ı İlāhî ile gerekdür ki ḥalveti nūrānî ola

Beyt (16)

+---/+---/+---

Be-bāyed bāde-i 'ışḳet dihed nūr

¹¹⁴⁸ السَّعِيدُ سَعِيدٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ Said olan annesinin karnında saıddir. (Hadıs) Kaynak Kitap: Keşfü'l-Hafâ, No: 1450.

¹¹⁴⁹ جذبة من جذبات الرحمن توازی عمل النفلين Rahman'ın cezbelerinden bir cezbedir, insanların ve cinlerin ibadetine denktir.

Ki bā-zikret buved der-ḥücre mezkûr

ba' zı (17) nûsaḥda bu beyt vâkı' olmuş

(5) Ḥalvet-i mâ-râ fûrûḡ ez-'aks-i şem' ü bâde (18) bād

Bizüm ḥalvetimüze nûr şem' ü şarâb 'aksinden olsun

Vaḡt-i gül mestûri-i (19) mestân zi-nādānī buved

Gül vaḡtinde mestlerden mestûrlıḡı cāhillikden olur (20) murād ḥalvetde nûr-ı ḡalb ve 'ışḡ gerek ki vaḡt-i mükāşefede mütekeyyif (21) olmamaḡ cehldendür dimekdür

(6) Meclis-i üns ü bahâr u baḡs-i 'ışḡ ender-miyân

Meclis-i üns ü bahâr ola ve [M237a] (1) baḡs-i 'ışḡ ortada ola

Nesteden cām-ı mey ez-cānān girāncānī buved

(2) *Cānāndan cām-ı şarâb almamaḡ şaḡilü'-rûḡ ve ḡalîz olmamaḡ olur* murād (3) üns-i Ḥaḡ ve feth-i feyz olup 'ışḡ-ı İlähî baḡşende iken Ḥaḡdan feyz (4) ü faẓl almamaḡ 'alāmet-i ḡılzet ve idbârdur

(7) Himmet-i 'ālī taleb (5) cām-ı muraşşa' ḡü me-bāş

Himmet-i 'ālī iste muraşşa' ḡadeḡ ḡo olmasun (6)

Rind-râ âb-ı 'ineb yāḡût-ı rummānī buved

Rinde üzüm şuyı yāḡût-ı rummānī olur (7) murād 'uluvvu'l-himmeti mine'l-îmān¹¹⁵⁰ ḡasebince şeyḡ ü mürşiddin ve ḡazret-i Ḥaḡdan himmet-i 'āliye (8) ve derece-i sāmīye iste esbāb u metā' ḡo olmasun ki faḡīre şarâb-ı 'ışḡ yāḡût-ı rummānī (9) ve metā' u māl dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Müsned-i 'ālī-taleb dünyā-yı dün-râ terk kun

Māl-ı (10) 'îsî ber-tecerrüd geşt-i cāyeş āsmān

(8) Nīknāmī ḡ'āhī ey dil bā-bedān (11) şoḡbet me-dār

İyü adluluk istersin ey ḡöñül yaramazlar ile şoḡbet dutma (12)

Bed-pesendī cān-ı men burhān-ı nā-dānī buved

Yaramaz begenmek ey benüm cānum cāhillik delili (13) *olur* murād iyülere muḡārenete terḡīb virmezler şoḡbetinden terḡībdir (14)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ḥaḡ-ı nīḡü ḡired ān ḡü yār-ı nīḡüyān buved

Bed buved yār-ı bedān zīrā ḡabī' at (15) sārīḡest

(9) Gerḡi bī-sāmān nümāyed kār-ı mā sehleş me-bīn

¹¹⁵⁰ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliḡi îmandandır.

Egerçi yünsüz (16) görünür bizüm işimüz āsān görme

K'ender-în kişver gedāi reşk-i sulṭānī buved

(17) *Ki bu memleketde gedālīk pādşāhlīk gūnisi olur* murād budur ki terk-i dünyā

(18) vü taḥşīl-i şafā ehl-i zāhire yavansuz görünür ammā bu bir vilāyetdür ki pādşāhlar buña (19) *gūni* itseler lāyıkdur

Beyt

---/---/---/---

Tāc-ı şūfī tāc-ı şehdūr kendü sulṭān-ı beḳā

Ölmek ile (20) zā'il olmaz devleti pāyendedür

(10) Dī 'azīzī guft Ḥāfız mī-ḥored pinhān şarāb

(21) *Dün bir 'azīz didi Ḥāfız gizlū şarāb iḳer*

Ey 'azīz-i men ne 'ayb ān bih ki pinhānī buved

[M237b] (1) *Ey benüm 'azīzüm 'ayb gizlū olmaḳ yeg degül midür* murād ki bir 'azīz Ḥāfız sülūkını 'avāmdan (2) iḥfā ider didi ben didüm ey 'azīz 'avām ḳatında sülūk u taşavvuf (3) 'aybdur 'ayb gizlū olmaḳ yegdür

Rubā'ī (Ahreb)

Ānān ki ber-āsmān şihḫat-i māhend (4)

Ber-taḫta-i şaṭrānc selāmet-i şāhend

V'ānhā ki zi-sırr-ı in süḫan āgāhend

Gümrāh (5) ḫalā'ikend ü ḫod ber-rāhend

VELEHU EYẒAN [G.198]

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün]

(1) Eger ne bāde ḡam-ı dil zi-yād-ı mā be-bered

(6) *Eger şarāb gönül ḡamın bizüm ḫatırımuzdan gidermeyeydi*

Nehīb-i ḫādişe bünyād-ı (7) cān-ı mā be-bered

Ḥādişe heybeti bizüm cānımız bünyādın giderür idi murād 'ışḳ-ı (8) İlāhiye tevaḡgul-i ḡam cihānı bize ferāmūş itdürdi ve illā heybet-i ḫavādiş-i (9) cihān ve nekebāt-ı ālām-ı zamān bizi helāk ider idi dimekdür (10)

Ḳıṭ'a

++--/++--/++--

Bādeī dād çün merā sāḳī

Mest geştem ki ez-menī men şud

Ḡam-ı dünyā (11) ne-mānd der-dil ü hūş

Şādi-i cān-ı men dü şad men şud

(2) Eger ne ‘aql be-mestî fûrû keşed (12) lenger

Eger ‘aql mestlik ile aşğa çekmeyeydi demüri

Çi gûne keştî ez-în varṭa-i (13) belā be-bered

Niçe sene gemiyi bu belā girdābından giderür idi murād budur ki ‘aql-ı (14) me‘ād şarāb-ı ‘ışk-ı Hāḳ mestligi ile vaḳār u sükûn vormeyeydi vücūd-ı insānî (15) kimseyi girdāb-ı ‘ışyāndan ve ḥubb-ı cihāndan ḥalāş olmayup anda helāk (16) olur idi

(3) Fiḡān ki bā-heme kes ḡā’ibāne bāht felek

Feryād ki her kimse (17) ile ḡā’ibāne uyandı felek

Kesî ne-būd ki destî ez-în du‘ ā be-bered

Kimse (18) olmadı ki bir el bu mekkārdan ilete ya‘nî ḡālib ola murād zamāne ile muḥāşama itmeyüp (19) ḥazret-i Hāḳḳa i‘tişām ve amel-i āḫirete iḳdām etmek gerek dimekdür

Beyt (20)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Me-kun sitize dilā bā-sipihr-i şe‘bede-bāz

Muḳarrerest çü morden be-süy-ı Hāḳ kun (21) sāz

(4) Dil-i za‘ifem ez-ān mî-keşed be-ṭarf-ı çemen

Za‘if gönülüm anuñçün [M238a] (1) çeker çemen tarafına

Ki cān zi-merg be-bīmāri-i şabā be-bered

Ki bî-cān ölmekden (2) şabā ḥasteligi ile ya‘nî āheste esmesi ile iletür ya‘nî ḥalāş ider murād çemenden (3) seyr-i sülûkdur ya‘nî za‘if gönülüm sülûk-ı ṭarîḳate mā’il olur ki (4) āheste āheste feyz-i İlāhî ile ḳalbi mevt-i ḥaḳîḳî ki nisyān-ı mevt (5) ve ‘azāb-ı āḫiretdür andan ḳurtar

(5) Güzār ber-zulumātest Hızr-ı rāhî kû

(6) Uḡramāḳ zulumātadur bu yol Hızr ḳanı

Me-bād k’āteş-i maḥrūmî āb-ı [mā] be-bered

(7) Olmaya ki maḥrūmluḳ odı bizüm şuyumuz ilete ya‘nî giderüp zāyi‘ ide (8) murād budur ki āb-ı ḥayāt zulumāt içinde olur buncılayın āb-ı ḥayāt-ı (9) ḥaḳîḳî ki mevt-i āḫiretden ve ‘azāb-ı mü’eyyedden ḳurtarur zulumāt-ı riyāzet (10) içindedür Hızr gibi bir ḳulaḡuz gerek ki bizi aña ilete tā ki andan maḥrūm olmaḳ ḥarāreti (11) bizüm neşv ü nemāmuz zāyi‘ itmeye

(6) Ṭabīb-i ‘ışḳ menem bāde ḥūr ki in macūn

(12) Ṭabīb-i ‘ışḳ benin şarāb iç ki bu ma‘cūn

Ferāḡet āred ü endîşe-i ḥaṭā be-bered

(13) Ferāḡat getirür ḥaṭā fikrin gider murād ‘ışḳ-ı İlāhî sebeb-i ferāḡat-ı ḥāṭır ve (14) dāfi‘-i fikr-i fāsiddür dimekdür

Beyt

İn şerbet-i ‘āşıkî heme (15) merdân-râst

Nâ-merdân-râ der-în kadeh rengî nîst

(7) Be-sûht Hâfız (16) u kes hâl-i ü be-yâr ne-guft

Yandı Hâfız ve kimse anuñ hâlini yâre dîmedi (17)

Meger nesîm peyâmî Hudây-râ be-bered

Meger yıl bir haberi Allâh içün yâ Allâha ilete (18) murâd kendünüñ vesîlesüz vuşûli olmayup vâsîta istedigün (19) beyândur

Rubâ‘î (Ahreb)

Zi-yâd-ı kâr-ı men ey dūst ger nîgehdârî

Yekî dü nûkte (20) be-guften men ez-ser yârî

Be-gîred dâmen-i pîr ü zi-dest me-güzâreş

Be-hüş bâş (21) ki furşat zi-dest ne-güzârî

VELEHU EYŻAN [G.199]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Merâ be-rindî vü ‘ışk [M238b] (1) ân füzûl ayb kuned

Baîa rindlik ve ‘ışk ile ol füzûl ‘ayb (2) ider [füzûl ıstılâhda şol şahşa dirler ki mütekebbir ü hod-bîn ola ki Türkî dilde füzûl dirler]

Ki ‘itirâz ber-esrâr-ı ehl-i ğayb kuned

Ki ehl-i ğayb esrârına i‘tirâz (3) ider murâd budur ki ihlâş-ı ‘ibâdet ve ‘ışk u muhabbet ile esrâr-ı İlâhiyyeye (4) vâkıf olunur ve ehl-i zâhir ‘ilminden ğayrı ‘ilm ehl-i ğayb hâşıl (5) olur lâcerem sülûk-ı tarîkat ve ihlâş u muhabbet hayr-ı maḥzûdur bunı (6) ta‘yîn şol kimse ider ki ehl-i ğayb esrârına i‘tirâz ve inkârı (7) ola

Beyt

Ne her ki hırka kuned şûf u ser be-ceyb kuned

Nazar be-çeşm-i (8) başîret be-setr-i ‘ayb kuned

(2) Kemâl-i şıdk u muhabbet be-bîn ne naķş-i günâh

(9) Kemâl-i şıdk u muhabbet gör noķşânı görme

Ki her ki bî-hüner üfted nazar be-‘ayb (10) kuned

Ki her kim ki hünersiz vâkı ola nazarı ‘ayba ider murâd (11) budur ki insânda iki hâl vardur biri kemâl-i şıdk u muhabbet biri noķşân-ı (12) fesâd u ma‘şîyet ehl-i kemâl kemâle nâzır olup bî-hüner ‘ayba başîr olur (13)

Beyt

Raḥat çü mâh-ı tamâmet key bûd noķşân

Zi-râh-ı lutf eger bîngered be-süy-ı (14) kemâl

(3) Çünân be-zed reh-i islâm ğamze-i sâķî

Öyle urdı İslām (15) yolını sākī ğamzesi

Ki ictināb zi-şahbā meger Şuheyb kuned

(16) *Ki şarābdan ihtirāzı meger Şuheyb ide* Şuheyb rađiya'llāhu 'anhü Resūlullāh
(17) 'aleyhi's-selām ḥazretinüñ aşḥābından emīr-āḥūrluḳ ḥizmetin ider şahābi
zāhiddür ki (18) ḥazret-i 'Ömer rağiya'llāhu 'anh anuñ ḥaḳḳında didi *ni' me'l-'abdu*
Şuheybün lev (19) *lem yeḥafi'llāhe lem ya'şihī*¹¹⁵¹

(4) Zi-ıtr-ı ḥūr-ı behişt ān zamān ber-āyed bŷ

Cennet (20) *ḥūrī ṭayyibünden ol vaḳt çıkar koḳu*

Ki ḥāk-ı meygede-i mā 'abīr-i ceyb kuned

(21) *Ki bizŷm meyḥānemŷz topraḡın yaḳa 'abīr ide* murād 'ibādetḥāne-i medḥdür
[M239a] (1) ki anuñ ḥāki 'abīr-i ceyb-i ḥur olmaḡa lāyıḳdur

(5) Kilid-i genc-i sa' ādet ḳabŷl-i ehl-i dilest

(2) *Genc-i sa' ādet miṭṭāḥı ehl-i dilŷn ḳabŷlidŷr*

Me-bād der-īn nŷkte şekk ŷ rayb kuned

(3) *Olmaya kimse ki bu nŷktede şekk ŷ rayb ide* murād ehl-i dilŷn maḳbŷli olmaḳ
mŷriş-i (4) sa' ādet idŷgin beyāndur

Beyt

--+/+--+/-+--

īn ṭā'ifeend ma' den-i ḥayr

Her bed ki der ŷ fŷted şeved (5) nīk

(6) Şabān-ı vādī-i īmen gehī resed be-murād

Vādī-i īmen çüobanı bir vaḳt irer (6) *murāda*

Ki çend sāl be-cān ḥizmet-i Şu'ayb kuned

Ki niçe yıl cān ile Şu'ayb (7) *ḥizmetin ide* murād vādī-yi īmen öobanından Mŷsā
'aleyhi's-selāmdur niçe yıl (8) Şu'ayb 'aleyhi's-selām ḥizmetin idŷp murāda vāşıl
oldı

Beyt (9)

+++/-+--/+--

Mŷsi ān dem şud kelīmu'llāh be-Ṭŷr

Sāl çendī geşt çupān-ı Şu'ayb

(10) lācerem sālīk daḥi ḥizmet-i şeyḡ itmeyince kemāl bulmaz ve murāda irmez

(7) Zi-dīde (11) ḥŷn be-çekāned fesāne-i Ḥāfiż

Gözden ḳan ṭamladur Ḥāfiżuñ ḳışşası (12)

Çü yād-ı vaḳt-i şebāb u zamān-ı şeyb kuned

¹¹⁵¹ نِعْمَ الْعَبْدُ صَهْبٌ ، لَوْ لَمْ يَخَفِ اللَّهُ لَمْ يَغْصِبْ Suheyb ne yüksek bir karakterdir; Allah'tan korkmasa da günah işlemez. (Hadīs) Kaynak Kitap: el-Esrāru'l-Merfŷ'a. Hadīs No: 565.

Çü yigitlik vaktini ve pîrlik zamânını (13) *yâd ider* murâd ‘ömr zâyî’ geçdügin zîkr idüp kan ağlatsa lâyıkdur dimekdür (14)

Rubā‘î

-+---/-+---/-+-

Der-cevānî ‘ömr-i men zâyî’ güzēşt

Kes çü men her giz ziyānî (15) mî-kuned

Şud güvāh-ı merg her müy-ı sepîd

Hemçünān ṭab‘ em cevānî mî-kuned (16)

VELEHU EYŻAN [G.200]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ṭā‘ir-i devlet eger bāz güzārî be-kuned

Devlet kuşu eger girü (17) *uğramaklık ide*

Yār bāz āyed ü bā-vaşl qarārî be-kuned

Yār girü gele vaşl ile (18) *qarār ide* murâd münkaṭı‘ olan tecellî ‘avdet idüp bende temkîn ḥāşıl ola (19) dimekdür

(2) Dîde-râ destgeh-i dürr ü güher gerçi ne-mānd

Göze dürr ü gevher kudreti egerçi (20) *qalmadı*

Be-ḥored ḥünî u tedbîr nişārî be-kuned

Qan yiye ve tedbîr nişār ide murâd (21) firqatden ağlamaqdan göz yaşı tükenmişdür ammā zaḥmet çeküp tedbîr nişār [M239b] (1) itmek gerek dimekdür [*ḥün ḥurden* zaḥmet çekmekden ‘ibāretdür nitekim bu mısra‘ da *bûlbûlî ḥün-ı ciger ḥord ü gülî ḥāşıl kerd*]

Beyt

++---/++---/++---/++-

Dîde-râ her çi zi-envā‘-ı güher bûd feşānd

Ba‘ d (2) ez-în cān meger ez-ḥîş nişārî be-kuned

(3) Kes neyāred ber-i ü dem zened ez-kışsa-i men

(3) *Kimse kâdir olmaz anuñ katında nefis urmağa benüm kışşamdan*

Megerēş bād-ı şabā gūş (4) güzārî be-kuned

Meger aña bād-ı şabā kulağa uğramaklık ide murâd keşret-i ‘ışyāndan (5) ‘izz-i ḥazrete ‘arz olinacaḥ ḥālîm yoḡdur meger *ve’l-müstağfirîne bi’l-esḥār*¹¹⁵² mücebince (6) istiğfār-ı şehri ‘arz-ı ḥāl ide dimekdür

(4) Dādeem bāz-ı nazar-râ be-tezervî pervāz

¹¹⁵² وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan bağış dileyenler (içindir). (Kur’ân, Âli İmrân 3/17).

(7) *Virmişem nazar tūfānın bir süglün uçışlıya* [tezerv ve tānuñ ve zānuñ fethi ve rānuñ ve vānuñ sūkūnı iledür]

Bāz ḥāned megereş naķş u şikārī (8) be-kuned

Ḥāned lafzınuñ fā‘ili naķşdur ve *naķş*dan murād pefteredür ve zamīr bāriz (9) *bāz-ı naẓara* rāci‘dür ve *be-kuned* lafzında müstatir olan zamīr yā *bāz-ı naẓara* rāci‘ (10) yā *tezervī pervāza* rāci‘dür ya‘nī beyt budur ki *naẓar toğanını bir süglün* (11) *gibi tiz uçana virdüm tā ki ta‘līm-i şikār ide ki anı paftara oquya ve bir şikār* (12) *ide ol bāz-ı naẓar yā tezervī pervāz* murād budur ki naẓarum bāzını bir serī‘ü’t-ṭayerān (13) olan şeyḥe teslim itdüm yā mükāsefe ile anu da‘vet idüp şikār-ı (14) faẓl-ı İlāhī ide [paftara kayışa bağlayup toğan da‘vet itdükleri nesneye dirler] [bu beyt Ḥāce Ḥāfızuñ müşkilāt-ı ebyātından ‘ad olunur faķire ma‘ķül gelen ma‘nā budur ki yazdum]

Beyt

--+/-+--/-+/-+--

Men şāhbāz-ı kudsem ez-lāmekān perīde

Be-her (15) şikār-ı şaydī der-ķālīb āremīde

(5) Düş guftem be-kuned la‘l-i lebeş çāre-i men

Dün (16) *gice didüm anuñ la‘l-i lebi benüm çāre mi ider*

Hātif-i ğayb nidā dād ki ārī (17) be-kuned

Hātif-i ğayb nidā virdi ki belī ider murād budur ki müteḥayyir olanlaruñ (18) çāresin kelām-ı İlāhī ider

Beyt

++--/++--/++--/++-

İşidüp Qur‘ānı bir şūfī bayılmış āh idüp (19)

Yine Qur‘ān oqımışlar ‘aklı gelmiş başına

(6) Şehr ḥālist zi‘uşşāķ buved (20) k‘ez-ṭarafī

Şehr ḥālidür ‘uşşāķdan ola ki bir ṭarafdan

Merdī ez-ġayb birūn (21) āyed u kārī be-kuned

Bir er ġaybdan ṭaşra çıķa ya‘nī zāhir ola ve bir iş ide [M240a] (1) murād mürşid-i kāmilūñ yā mürīd-i ṭālibūñ nā-yāblığından şikāyet ve bir merd-i şāḥib-i (2) derdūñ zuhūrın ricādur

Beyt

--+/-+--/-+--/-+--

Halk dir kim şeyḥ yokdur kime olayın mürīd (3)

Şeyḥ dir kim ḫanı ṭālib kim aña irşād idem

(7) Kū kerīmī ki zi-feyz-i keremeş (4) ġamzede¹¹⁵³

¹¹⁵³ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Kū kerīmī ki zi-bezm-i ṭarabeş ġamzedeī

Ḳanı bir kerīm ki anuñ keremi feyzinden bir ğam urmış kimse

Cür' aī der-keşed ü (5) def' -i ħumārī be-kuned

Bir cür'a çeke ve def'-i ħumār ide murād budur ki ḳanı bir kerīm ki (6) şāhib-i feyz ola tā ki andan tekāsül vāķı' olmuş kimseye faẓl (7) irüp şevķ ḥāşıl ide

(8) Yā vefā yā ḥaber-i vaşl-ı tu yā merg-i raķīb

Yā vefā yā senüñ (8) vaşluñ ḥaberi yā raķīb ölmesi

Bāzi-i çarḥ meger z'in dü se kārī be-kuned

Çarḥ (9) oyunu meger bu iki üçden bir iş ide murād budur ki yā bir kerīm ehl-i feyzden (10) vefā yā ḥazret ' izzetüñden vaşl u ' aṭā yā helāk-ı nefis ü hevā ola tā ki maķşūd (11) ḥāşıl ola

(9) Ḥāfız ez-dergeh-i ü ger ne-revī hem rūzī¹¹⁵⁴

Ey Ḥāfız anuñ (12) dergāhından eger gitmezsüñ hem bir gün

Güzerī ber-seret ez-kūşe kinārī (13) be-kuned

Bir uğramağı senüñ başñ üzre bir ḳarañ bucağından ider (14) murād dergāh-ı Ḥaķķa mülāzemet idüp feyz-i faẓlından maḥrūm ḳalmaz dimekdür (15)

Rubā' i (Ahreb)

Guftā ki çü dest kerd der-gerden-i men

Didi tu besā çiz (16) zi-ġam-ḥurden-i men

Reft ān heme ḥünābe vü cān kenden-i cān

Āmed heme luṭf (17) bende-perverden-i men

VELEHU EYẒAN [G.201]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Ḥoş āmed gül vezān ḥoşter ne-bāşed

(18) Lafz-ı ān mışrā' -ı şānī maẓmūnına işāretdür ya' nī ḥoş geldi ve ḥoşdur (19) gül ve andan ḥoş olmaz

Ki der-destet be-cüz sāġar ne-bāşed

Elüñde (20) ḳadeḥden ġayrı olmaya murād budur ki ḥoş geldi ve ḥoşdur keşf (21) ü feyz ve andan ḥoş olmaz ki elüñde ḳalb-i şāf ola ki keşf ü feyz [M240b] (1) faẓl-ı Ḥaķ ile māl-ā-māl ola

(2) Ğanīmet dān u mey ḥor der-gülistān

Ğanīmet (2) bil ve şarāb iç gülistānda

Ki gül tā hefte-i diġer ne-bāşed

¹¹⁵⁴ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Ḥāfızā ger ne-revī ez-der-i ü hem rūzī

Ki gül tā bir haftaya (3) dek daḥi olmaz murād keşf ü feyzi ḡanīmet bilüp ‘ışk-ı İlāhī nūş (4) kıl ki keşf ü ḥāl bākī olmaz dimekdür

(3) Zamān-ı hoş-dilī der-yāb u dūr-yāb

(5) *Hoş dillik zamānın duy ve incü bul* [lafz-ı evvel feth-i dāl ile lafz-ı şānī zamm-ı dāl iledür ki incü şadefe ve gevhere münāsibdür]

Ki dā’im der-şadef gevher ne-bāşed

(6) *Ki dā’im şadefde gevher olmaz* murād o şafā-yı ḥāṭır vaḳtini zāyi‘ itme lülū-yı (7) feyż al ki dā’im şafā vü feyż olmaz dimekdür

(4) ‘Aceb-rāhīst rāh-ı (8) ‘ışk k’āncā

‘Aceb yoldur ‘ışk yolu ki anda

Kesī ser ber-kuned keş ser ne-bāşed

(9) *Bir kimse baş kaldırur ki anuñ başı olmaya* murād budur ki başı ve başında ‘aḳlı olan (10) ṭarīk-i ‘ışkdan baş çekmez ki sa‘ādet-i āḡiret bu yoldadır

(5) Be-şüy evrāk (11) eger hem-ders-i māī

Bu evrākı eger bizümle hem-ders iseñ

Ki ‘ilm-i ‘ışk der-defter (12) ne-bāşed

Ki ‘ışk ‘ilmi defterde olmaz murād sālīk evā’il-i ḥālde ‘ilm-i tevaḡḡulı (13) terk idüp ‘amele sa‘y itmek gerek ve vuşul ila’llāh mücerred ‘ilm ile olmaz (14) imdi eger bizümle hem-ders iseñ ya‘nī sālīk-i ṭarīkat ve ṭalīb-i vuşul-i (15) Ḥaḳ iseñ ‘ilmi terk idüp ‘amele cerr kıl dimekdür

(6) Zi-men benyüş u dil (16) der-şāhidī bend

Benden işit göñli bir maḥbūba bağla

Ki ḥüsneş (17) beste-i zīver ne-bāşed

Ki anuñ ḥüsni zīnete bağlu olmaya murād mecāzī (18) maḥbūba ve zeḥārif-i dünyāya göñül bağlama ki bunların ḥüsni bi’z-zāt degüldür (19) göñli maḥbūb-ı ḥaḳīkīye bağla ki zīnete muḥtāc degüldür dimekdür [zīver bezeñdür ki libās ile ve cevāhir ve bunun emşālī ile olur ki zīnet anuñ eşeridür]

(7) Biyā ey (20) ey şeyḥ ü ez-ḥumḥāne-i mā

Gel ey şeyḥ bizüm meyḥānemüze

Şarābī ḥor ki der-kevşer (21) ne-bāşed

Bir şarāb iç ki kevşerde olmaz murād budur ki ey pīr-i ‘ışk ḥānemüze [M241a] (1) gel zevk-i ḥubb-ı İlāhī nūş it ki ol şarāb-ı şerīf kevşerde bulunmaz (2)

(8) Eyā pür la’l kerde cām-ı zerrīn

Ey pür la’l eylemiş kimse altun ḳadeḥi

Be-baḥşā ber-kesī (3) keş zer ne-bāşed

‘Aṭā kıl bir kimseye ki altunı olmaya murād ey ḳalb (4) ḥālīşini ‘ışk-ı İlāhī la’li ile pür iden şāḥib-i ḥāl ḳalbinde iḥlās (5) olmayan faḳīr ṭalīb-i sālīke ‘aṭā kıl dimekdür

(9) Şarāb-ı bî-ḥumārī baḥş yâ Rab¹¹⁵⁵

(6) Ḥumārsız şarāb vir Yâ Rabbī

Ki bā-ū hîç derd-i ser ne-bāşed

Ki anuñ ile (7) hîç baş ağrısı olmaya murād ‘ışk-ı ḥaḳīkī talebidür ki anda baş ağrısı (8) olmaz

(10) Be-nāmized büt-i sîmîn-tenem hest

Allāh adı ḥaḳḳıçün bir sîmîn ten bütüm (9) vardır [be-nāmized lafzı be-nām îzed lafzından muḥaffedür ve ḥarf-i yâ ḳasem içündür aşl ma‘nāsı Allāh adı ḥaḳḳıçün dimekdür aşlın bilmeyenler kelime-i taḥsîndür âferîn dimekdür dirler ba‘zı nûsaḥda bu mısra‘ böyle bulındı Be-nām îzed büt-i sengîn dilî hest]

Ki der-büthāne-i Āzer ne-bāşed

Ki Āzer büthānesinde olmaz murād en-nefsü (10) hiye’s-şanemu’l-ekberü¹¹⁵⁶ ḥasebince nefsüm bir büt-i nāzenîndür ki kendüyi her vechle (11) ma‘būd itmişdür ki anuñ gibi büt Āzer-i bütger büthānesinde bulunmaz dimekdür (12) [Āzer İbrāhîm peygamber ‘aleyhi’s-selām babasıdır ki büt yunıcı idi]

(11) Men ez-cân bende-i sulṭân Uveysem

Ben cāndan sulṭân Uveys ḳulıyın (13)

Egerçi yādeş ez-çāker ne-bāşed

Egerçi aña ḳulın añmak olmaz murād (14) Ḥāce Ḥāfızuñ ‘ādeti üzre ḡazel irsāl itdügi büzürgvāre ‘arz-ı (15) ḥasbiḥāldür

(12) Be-tāc-ı ‘ālem ārāyeş ki ḥürşîd

Anuñ ‘ālem bezeyici tācı ḥaḳḳıçün (16) ki güneş

Çünîn zîbende-i efser ne-bāşed

Buncılayın tāc yaraşmış olmaz (17) murād sulṭân Uveysüñ cemālini medḥdür ki tāc buña yaraşduğı gibi güneşe (18) yaraşmaz

(13) Kesî gired ḥaṭā ber-naẓm-ı Ḥāfız

Bir kimse ḥaṭā dutar Ḥāfızuñ naẓmına (19)

Ki hîçeş luṭf der-gevher ne-bāşed

Ki hîç leṭāfet anuñ gevherinde olmaya (20) murād budur ki luṭf-ı ṭab‘î olan bu naẓma ḥaṭā dutmaz belki şavāb idügin (21) bilür ki mecāz şüretinde ḥaḳīḳat beyān idüp ıştılāḥāt ihtiyār [M241b] (1) itmişdür ki ehl-i ḥāl olmayan ol ıştılāḥātı bilmeyüp ḥaṭāya nisbet (2) ider

Beyt

-+---/-+---/-+-

İştılāḥātist mer abdāl-rā¹¹⁵⁷

¹¹⁵⁵ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Şarābī bî-ḥumārī baḥş-ı sâḳī

¹¹⁵⁶ نفْسُ الْاَكْبَرُ Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

¹¹⁵⁷ Bu beytin benzer şekli Mesnevîde şu şekildedir:

Z'ü haber ne-būd ehl-i hāl-rā (3)

VELEHU EYŻAN [G.202]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Mu' āşirān zi-ḥarīf-i şebābe yād ārīd

‘İşret idiciler (4) gice ki muşāḥibi añuñ

Huḳūḳ-ı bendegī-yi muḥlişāne yād ārīd

Muḥlişāne (5) kulluḳ ḥaḳlarını añuñ murād gice naşihat ü terbiyyet iden mürşidi (6) ve anuñ muḥlişāne itdügi ḥizmetüñ ḥaḳlarını unıtmañ dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Mu' āşirān (7) zi-nigār-ı yegāne yād ārīd

Zi-rüz-ı vaşl u zi-‘ ıyş-ı şebāne yād ārīd

(2) Be-vaḳt-i (8) serḥoşī ez-āh u nāle-i ‘uşşāk

Serḥoşluḳ vaḳtinde ‘uşşākuñ āh u (9) nālesinden

Be-şavt-ı nağme-i çeng ü çeğāne yād ārīd

Çeng ü ıḳlḳ nağmesi şavtı (10) ile añuñ murād keyfiyyet ḥaşıl olup pırūñ ve güyendenüñ nağmesi şavtı (11) ile ‘uşşāk āh u nāle itdügin unıtmañ dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-süz-ı sine be-nālīd (12) yek-nefes çün ney

Zi-süz-ı çeng ü fiğān-ı çeğāne yād ārīd

(3) Çü der-miyān-ı (13) murād āverīd dest-i ümīd

Çün murād beline getüresiz ümīd elini

Zi-ahd-i şoḥbet-i (14) mā der-miyāne yād ārīd

Bizüm şoḥbetimüz ‘ahdini ortada añuñ murād budur ki ümīdüñiz (15) eli murād belin ḳucduḳda ya‘nī si murāda vāşıl olduḳda bizüm şoḥbetimüz (16) ‘ahdin unıtmañ dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü ‘āşıḳān heme cem‘ end ü mīr-i meclis-i yār (17)

Be-şavt-ı hoş ğazelī ‘āşıḳāne yād ārīd

(4) Çü ‘aks-i bâde kuned cilve ber-ruh-ı (18) sâķi¹¹⁵⁸

Çün şarāb ‘aksi sâķi yüzinde [cilve ide ya‘nī sâķinūñ yüzinde] şarāb humretinūñ ‘aksi düşe

Zi-zühd-i (19) men be-sürūd u terāne yād ārīd¹¹⁵⁹

Benüm zühdümden ayru terāne ile anūn murād budur ki (20) vā‘ iz ü şeyhūñ yüzine ‘ışķ-ı İlāhī şevķinden reng ü leţāfet düşicek (21) zühd-i huşķı zevķ u hālet ile yād idesüz dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-‘āşıkān-ı [M242a] (1) vefādār ħod cefā mī-kuned

Zi-cevr-i ħādişehā-yı zamāne yād ārīd

(5) Nemī-ħorend (2) zamānī ħam-ı vefādārān

Yımezler bir zamān vefādārlar ħamın

Zi-bī-vefāi-i devr-i (3) zamāne yād ārīd

Devr-i zamāne bī-vefālġın añuñ murād ehl-i zamāndan mu‘āşirlere (4) şikāyetdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü ħarķ-ı ‘ıyş u şafā mī-şevend ehl-i zamān

Be-kūy-ı fırķat-i (5) yārān miyāne yād ārīd

(6) Semend-i devlet eger çend serkeşest velī

Devlet atı (6) eger niçe ki serkeşdür velī

Zi-hem-rehān be-ser-i tāziyāne yād ārīd

Yoldaşlardan (7) ħamķı ucı ile añuñ murād budur ki ey devlet atına süvār u kāmķār (8) olanlar egerçi atunuz serkeşdür ammā merkūbı yürimeyüp kāhil olanlaruñ (9) merkūblarını ħamķı ucı ile ħarv idüp yürütmege sa‘y idüñ

Beyt (10)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü nefsi-i tevsen-i men kāhilī kuned der-‘ışķ

Zi-zülf-i düst be-yek tāziyāne (11) yād ārīd

(7) Be-vech-i merħamet ey sâķinān-ı şadr-ı celāl

Merħamet yūzi (12) ile ey şadr-ı celāl sâķinleri

Zi-rūy-ı Ĥāfız u in āstāne yād ārīd

¹¹⁵⁸ Çü ‘aks-i bâde ifādesi derkenârda çü luţf-ı bâde şeklindedir. Şârihin tercümesine uygun olarak metin içinde birinci ifādeye yer verilmiştir.

¹¹⁵⁹ Zi-zühd-i men ifādesi derkenârda zi-‘āşıkān şeklindedir. Şârihin tercümesine uygun olarak metin içinde birinci ifādeye yer verilmiştir.

(13) *Hâfızuñ yüzinden ve bu eşikden anuñ* murād budur ki ey şadr-ı celāl-i (14) Hâk sâkini olanlar ol şadr-ı celāl āstānesine Hâfız yüz (15) sürer bu huşuşı merhamet yüzinden yād idüñ

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Be-hürmeti ki ruhem (16) dāşt zi-āstāne-i dūst

Zi-hürmet-i men ü ān āstāne yād ārid (17)

VELEHU EYŻAN [G.203]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Müjde ey dil ki Mesîhā-nefesî mî-āyed

Muştuluk ey gönül (18) *ki bir 'îsî-nefes gelür*

Ki zi-enfās-ı hoşş büy-ı kesî mî-āyed

Ki anuñ hoş (19) *nefeslerinden bir kimse kokusu gelür* murād ehlu'llāhdan biri gelüp anuñ nefeslerinden (20) büy-ı Hâk te' ālā gelicegin müjde itmekdür

(2) Ez-ğam-ı hicr me-kun nāle vü feryād ki (21) dūş

Hicr gamından nāle vü feryād itme ki dün gice

Zedeem fālî vü feryād resî mî-āyed

[M242b] (1) *Bir fāl urdum feryād irici gelür* murād budur ki vuşul ila'llāh hāşıl (2) olmaduğundan gönül nāle vü feryād ider idi rūh aña nāle vü feryād itme ki (3) bir mürşid-i tarikat ve delil-i haqikat irer diyü müjde ider

(3) Zi-āteş vādî-i imen (4) ne menem hurrem ü bes

Vādî-i imen āteşinden hemān şād ben degülem

Mūsa (5) āncā be-ümîd-i kabesî mî-āyed

Mūsā anda bir şu'le-i āteş ümîdi ile gelür murād (6) budur ki vādî-i imen ki cānib-i İlāhidür Mūsā 'aleyhi's-selām zāhirde vādî-i (7) imende od görüp şād olup *le'allî atiküm minhā bi-kabesin*¹¹⁶⁰ diyüp gelmiş (8) idi nār şandığı nūr-ı İlāhî imiş *innî ene rabbüke*¹¹⁶¹ nidâsın işidüp kelîmu'llāh (9) olmuş idi bu kıyās üzre ol dergāha gelen şād olup (10) gider

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Şeref-i vādî-i imen ne-bered Mūsi vü bes

Her ki āncā be-resed (11) bā-kabesî mî-āyed

¹¹⁶⁰ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur'ân, Tâhâ 20/10).

¹¹⁶¹ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vādî Tuvâ'dasın! (Kur'ân, Tâhâ 20/12).

(4) Hiç kes nîst ki der-kûy-ı tüeş kârî nîst

Hiç kimse (12) yokdur ki senün maḥallünde anuñ işi olmaya

Her kes āncā be-ṭarīḳ-i hevesi mî-āyed

(13) Her kimse anda bir heves ṭarīḳi ile gelür murād cānib-i İlāhiye gelen bir maḳşūd

(14) içün geldügin beyāndur

(5) Kes ne-dānist ki menzilgeh-i dildār kücāst

Kimse bilmedi (15) ki dildār menzilgāhı kandedür

İn kadar hest ki bāng-ı ceresi mî-āyed

(16) Bu kadar vardur ki bir çañ āvāzı gelür murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳ menzilden münezzehdür *(17) pes kimse anuñ içün menzilgāh bilmez* hemān rūḥa ol ṭarafdan bir şadā *(18) vü eşer zāhir olur*

Beyt

++--/++--/++--/++--

Der-beyābān-ı temennā-yı tu merdend besī

Be-ümīdī (19) ki şafir-i ceresi mî-āyed

(6) Cür‘ aī dih ki be-meyḥāne-i erbāb-ı kerem

Bir cür‘a vir ki (20) ehl-i kerem meyḥānesine

Her ḥarīfi zi-pey-i multemesi mî-āyed

Her bir muşāḥib (21) bir ümīd içün gelür murād şeyḥ-i ḥānḳāh u mürşid-i rāh olandan himmet ṭalebidür [*cür‘adan* murād ḳadeḥ dibinde ḳalan teba‘iyye-i şarāb idügi yuḳaruda beyān olunmuşdur] [M243a] (1)

(7) Düst-rā ger ser-i pursiden-i bīmār-ı ğamest

Dosta eger ğam ḥastasın sormak (2) var ise

Gū birān ḥoş ki henūzeş nefesi mî-āyed

Di ḥoş sür ki henüz (3) ol ḥaste-i ğamdan nefes gelür ya‘ nī henüz vefāt itmemişdür murād budur ki *inna’illāhe (4) yaḳbelu tevbete’l-‘abdi mā lem yuġar ğır*¹¹⁶² ḥasebince mādām ki marrīz-i marāz mevtde (5) ğargara mertebesinde ya‘ nī ḥaḳkuma gelmeye tevbesi maḳbūl olur bu ḳıyās (6) üzre vuşūl ila’illāh ḥaşıl olur

(8) Ḥaber-i bülbul-i in bāġ be-pursid ki men

(7) Bu bāġ bülbuli ḥaberin şoruñ ki ben

Nāle-i mî-şinevem k’ez-ḳafesi mî-āyed

Bir nāle (8) işidirin ki bir ḳafesden gelür murād rūḥ-ı insānī bülbul-i bāġ-ı ḳurb-ı İlāhidür (9) anuñ nālesi ḳafesi tenden mecmū‘ olur dimekdür

(9) Yār dāred ser ez-āzürden-i Ḥāfız (10) yārān

Yārūñ Ḥāfızı incitmek sevdāsı vardur yārān

¹¹⁶² إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرَ عِزُّهُ Allah, kulun tevbesini can boğaza gelmediği sürece kabul eder. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 473, Hadis No: 3537.

Şāhbāzī be-şikārī (11) megesī mī-āyed

Bir şāhbāz siñegi şikāra gelür murād budur ki *izā eḥabbe'llāhu* (12) 'abden *ebtelāhu*¹¹⁶³ ḥasebince Ḥaḳ te'ālā bir ḳulını sevse anı mübtelā idüp (13) māsivāyı ferāmūş itdirüp kendü zıkrine ve fikrine meşgūl ider (14)

VELEHU EYŻAN [G.204]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Resīd müjde ki āmed behār u sebze demīd

İrişdi muştılıḳ ki bahār geldi ve sebze (15) *belürdi*

Vazīfe ger be-resed maşrefeş gulest ü nebīd

Vazīfe eger irerse (16) *anuñ ḥarc olıcaḳ yeri güldür şarābdur* murād budur ki feyz ü fazl-ı İlāhī (17) olıcaḳ mālī ve 'ömri mükāşefeye ve şarāb-ı İlāhīye şarf itek gerek (18)

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Gül-i murād zi-bāğ-ı ḥayāt u 'ömr be-çin

Künün ki 'ahd-i şebābet (19) ü der-bahār mezīd

(2) Şafir-i murğ ber-āmed baṭ-ı şarāb kücāst

Ḳuş avāzı (20) *geldi şarāb kilindiri ḳandedür* [baṭ aşlda ördek dimekdür şarāba izāfet ile kilindir murād olur yā muṭlaḳā zarfı murād olur]

Figān fütād be-bülbül niḳāb-ı gül ki keşīd

(21) *Figān düşdi bülbüle gül niḳābın kim çekdi* murād budur ki Rūḥ-ı Ḳuds ḳalbe [M243b] (1) ilhām-ı 'ıṣṣ getürdi ki ma'den-i 'ıṣṣ olan ehl-i ḥāl ḳanı diyü göñle feryād (2) düşdi mükāşefe kime müyesser oldı diyü

(3) Men in muraḳḳa' -i rengin çü gül be-ḥāhem (3) sūḥt

Ben bu gül gibi rengin ḥırḳayı yakmak isterin

Ki pīr-i bādefürüşeş (4) be-cür' aī ne-ḥarīd

Ki şarāb şatıcı pīr anı bir cür'aya almadı murād budur ki (5) müzeyyen ḥırḳa ki libās-ı riyādur 'ıṣṣ-ı İlāhī şatıcı şeyḥ-i 'āşık-meşreb (6) anı azcık 'ıṣṣa almadı pes anı yakmak gerek

(4) Zi-rüy-ı sāḳī-i meh-veş gülī (7) be-çin imrüz

Ay gibi sāḳī yüzinden bir gül degşür bugün

Ki gird-i (8) 'arız-ı bustān ḥaṭ-ı benefşe demīd

Ki bostan yüzi ḳırañında benefşe (9) *ḥaṭtı belürdi* murād maḥall-i tecelliyāt olan vā'iz ü şeyḥüñ yüzinden bir feyz (10) al ki 'ālem-i müşāhede eṭrāfında ḥuṭūṭ-ı

¹¹⁶³ إِنْ أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ Allah bir kimseyi severse, onu musibetlerle imtihan eder. (Hadīs) Şu'abü'l-İmân, Beyhâkî, Hadīs No: 9142.

ma‘ānī zāhir oldu [nūrū’l-ķameri müstefādün mine’ş-şemsi¹¹⁶⁴ hasebince ķamere nūr şemsün tecellisi iledür bŭstāndan murād ‘ālem-i müşāhededür ki bŭstān gibi anda nice nesne zāhir olup seyr olunur pes ay gibi olan maḥall-i tecellī olandur ve bŭstān ‘ālem-i müşāhededür]

(5) Be-kŭy-ı ‘ışķ (11) me-nih bī-delīl-i rāh-ı ķadem

‘Işķ maḥallesine ķoma yol delīlünsiz

Ki kem (12) şud ān ki der-în reh be-rehberī ne-resīd

Ki azdı ol ki bu yolda bir ķulaġuza (13) irişmedi murād budur ki sālīk-i ṭarīķat olana şeyḥ-i mürebbī lāzımdur nitekim (14) ‘Alī raḍiya’llāh buyurur levle’l-mürebbī mā ‘areftü Rabbi¹¹⁶⁵

(6) Zi-mīvehā-yı behiştī ķi zevķ (15) der-yābed

Cennete mensŭb yemişlerden ne zevķ duyar

Kesī ki sīb-i zeneḥdān-ı (16) şāhidī ne-gezīd

Bir kimse ki bir maḥbŭbuñ eñeki elmasın ısırmadı murād zevķ-i (17) mīve-i cennet duymaz bir mertebe-i müşāhededen lezzet almayan dimekdür

(7) Çünān (18) kirişme-i sākī-i dilem zi-dest be-burd

Öyle sākīnün nāzı göz ucu ile (19) naẓarı göñlümi elden aldı

Ki bā-kesī digerem nīst berg-i guft u şenīd

Ki bir kimse (20) ile daḥi yokdur demek ve işitmek kayusu murād budur ki vā‘iz ü şeyḥün naẓarı (21) benüm göñlimi şımye aldı ki ġayrı kimsenün muşāḥabeti pervāsi ķalmadı

(8) ‘Acā’ib-i [M244a] (1) reh-i ‘ışķ ey refīķ bisyārest

‘Işķ yolunuñ ‘acā’ibi ey yoldāş çokdur (2)

Zi-pīş-i āhu-yı in deşt şīr ne-remīd

Bu şahrānuñ āhŭsı öñdin erkek arslān (3) ūrkmedi ya‘nī kaçmaġa ķādir olmadı murād budur ki za‘īf olan gāh olur (4) maẓhar-ı feyż olup kavīden aķvā olur [be-remīd ūrkdi ya‘nī korkup kaçdı be-revīd segitdi ya‘nī kaçdı]¹¹⁶⁶

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Maķām-ı ‘ārif-i ‘ālī maķām-ı (5) bī-vaṭanīst

Ṭırāz-ı kisvet-i faķr u fenā bürehne tenīst

(9) Me-kun zi-ġuşşa şikāyet (6) ki der-ṭarīķ-i ṭaleb

ġuşşadan şikāyet itme ki ṭaleb yolında

¹¹⁶⁴ نُورُ الْقَمَرِ مُسْتَفَادٌ مِنَ الشَّمْسِ Kameran nŭrī şemsin tecellisindendir yani Ayın ışığı güneşten gelir. (Diğer Arapça İbâreler)

¹¹⁶⁵ لَوْلَا الْمُرَبِّي مَا عَرَفْتُ رَبِّي Benim mürebbim (mürşidim) olmasaydı, Rabbime arif olamazdım. (Diğer Arapça İbâreler)

¹¹⁶⁶ Şârih ne-remīd ifâdesinin yerine be-remīd ve be-revīd ifâdeleri kullanıldığında ortaya çıkan yeni anlamı derkenârda belirtmiştir.

Be-rāhatī ne-resīd (7) ān ki zaḥmetī ne-keşīd

Bir rāḥata ırmadı olkim bir zaḥmet çekmedi

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-renc enderest (8) ey ḥıredmend genc¹¹⁶⁷

Be-nādir buved genc-i nā-bürde renc

(10) Ḥudāy-rā mededī ey delīl-i rāh-ı ḥarem

(9) *Allāh için bir meded ey ḥarem yolu kulağuzı*

Ki nīst bādiye-i ‘ışk-rā (10) kerāne pedīd

Ki yokdur ‘ışk şahrāsına kırān zāhir murād vuşul ila’llāh (11) kulağuzsız olmaz dimekdür

(11) Şarāb nūş kun ü cām-ı zer be-Ḥāfız baḥş

Şarāb (12) iç ve altun kadeḥi Ḥāfıza vir

Ki pādşeh be-kerem cürm-i şūfiyān baḥşīd

Ki pādşāh (13) kereminden şūfīler günāhın bağışladı murād muḥātabdan mürşid ü delīldür ya’nī (14) ‘ışk-ı İlāhī nūş idüp şafā-yı ḥālī vü taşfiye-i ḳalbi şūfīlere vir ki (15) et-tā’ibü mine’z-zenbi kemen lā zenebe lehu¹¹⁶⁸ mucebince anlaruñ günāhı me’ fuvdur feyezān (16) u fazla maḥall olmışlardır ba’zı nūşahda maḥlaş beyti budur

Gülī ne-çīd zi-bustān-ı (17) ḥüsn-i ü Ḥāfız

Bir gül degşürmedi anuñ ḥüsn-i bustānından Ḥāfız

Meger nesīm-i (18) mürüvvet der-ın çemen ne-vezīd

Meger mürüvvet yili bu çemende esmedi murād budur ki (19) Ḥāfız feyz-i İlāhiden ḥışşedār olmadı meger anuñ vücūdına cezbe-i İlāhiyye irişmedi ba’zı (20) nūşahda budur

Bahār mī-güzered dād-güsterā der-yāb

Bahār geçdi ey ‘adl düşici duy (21)

Ki reft mevsim u Ḥāfız henüz mey ne-çeşīd

Ki mevsim geçdi Ḥāfız henüz şarāb (22) tatmadı murād budur ki ‘ālem-i baş geçer ey şeyḥ-i ‘ādil fevt-i fırsat itme Ḥāfızuñ [M244b] (1) zamān-ı şebābı ve vāḳt-i nūş-ı şarābı geçdi ol henüz içmedi lācerem (2) aña ‘ışk-ı İlāhī içür ve varṫa-ı ḡafletden geçür

VELEHU EYŻAN [G.205]

[Mef’ülü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fā’ ilün]

¹¹⁶⁷ Firdevsî,

¹¹⁶⁸ التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi*, c. 2, s. 709, Hadis No: 4250.

(1) Ger mey-fürüş hâcet-i rindân (3) revâ kuned

Eger şarâb şatıcı rindlerûn hâcetîn revâ ide

İzed güneh be-bahşed u def^ç -i belâ kuned

(4) *Allâh günâh bağışlar ve def^ç -i belâ ider* murâd şarâb şatıcıdan gazel-i sâbıkda zikr olandır (5) ve *rind*lerden murâd şüfiyân-ı muhlîşdür lâcerem mürşid anlarûn hâcetîn revâ idicek (6) Hâk te^ç âlâ mağfiret idüp def^ç -i belâ ider

(2) Sâkî be-câm-ı ‘adl be-dih bâde tâ gedâ

(7) *Ey sâkî ‘adl kadehî ile vir şarâbı tâ fakîr*

Ġayret neyâvered ki cihân pür belâ kuned

(8) *Ġayret getürmeye ki cihânı pür belâ ider* murâd fakîre fazl u ‘inâyeti eksük itmek (9) gerek ve illâ anuñ âhı ve du‘âsı cihânı belâ ile pür ider dimekdür

(3) Muṭrib be-sâz (10) perde ki kes bî-ecel ne-mord

Ey muṭrib ‘ūd düz ki kimse ecelsiz ölmedi (11)

Her güne in terâne ser-âyed ḥaṭâ kuned

Her kim ki bu terâneyi ırlamaz ḥaṭâ ider murâd budur ki (12) her kim ki kelâmında ecelsiz kimse ölmez dimeye *fe izâ câ’e ecelhüm lâ yeste ‘ḥirûne* (13) *sâ’aten velâ yestaḥdimûn*¹¹⁶⁹ âyetine inkâr itmiş olur ki bu ḥaṭâdur

(4) Ger renc pîş (14) âyed ü ger râhet ey ḥakîm

Eger zaḥmet öñine gele ve eger râhat ey ‘âkîl

Nisbet (15) me-kun be-ğayr ki inhâ Ḥudâ kuned

Ġayra isnâd itme ki bunları Allâh ider murâd ḥayr u (16) şerrüñ ve nef^ç ü zarruñ ḥālîkı Hâk te^ç âlâdur ve her emr anuñ ḳazâ vü kaderi iledür dimekdür (17)

Muḥammes

+--/+--/+--/+--

Dilâ çün ne-dârî tu ġayr-ı Ḥudâ

Eger ḥalk cüdet kuned ver cefâ (18)

Çü Hâk kerdeest cümle-ber tu ḳazâ

Eger hesti ender-maḳâm-ı rızâ (19)

Rızâ dih rızâ dih rızâ dih rızâ

(5) Der-kārḥâneî ki reh-i ‘aql u faẓl nîst

(20) *Bir kārḥânedeki ‘aql u faẓl yolu yoḳdur* ya‘nî ‘aql u faẓla yol (21) yoḳdur aña

Vehm-i za‘îf re‘y fuẓulî çirâ kuned

¹¹⁶⁹ فَإِذَا جَاءَ أَحَدُهُمْ لَا يَسْتَأْذِنُ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Kur’ân, A’râf 7/34).

Ža‘īf vehm foṭulluḡ re ‘yin niçe ider [M245a] (1) murād kārḡāne-i Īlāhī ve ‘ālem-i ḡayb esrārına ‘aqla ve faḡla yol yoḡdur vehm anuñ (2) esrārına vuḡūf iḡün neden foṭulluḡ ider dimekdür

Muḡammes

+---/++-/+++/-

Dilā hesti-i tu tu-rā (3) şud belā

Zi-mestī şudī der-şekī mübtelā

Eger ḡāhī dem-i ḡalāş ez-ḡinā (4)

Ḳadem ne künün der-maḡām-ı fenā

Fenā şev fenā şev fenā şev fenā

(6) Ḥaḡḡa k’ez-in ḡamān be-resed (5) müjde-i ümīd

Ḥaḡḡa ki bu ḡamlardan irişür ümīd müjdesi [nazmda neşrde cā’iz olmayan isti‘ māl olunur ve illā cem‘-i ḡam ḡamhā gelür]

Ger sālīkī be-‘ahd-i emānet vefā kuned

(6) *Eger bir sālīk emānet ‘ahdine vefā iderse* murād budur ki *innā ‘areḡne’l-emānete* (7) *‘ale’s-semāwāti ve’l-arḡi ve’l-cibālī feebeayne an yaḡmilnehā ve eşḡaḡne minhā ve ḡamelehe’l-insānu*¹¹⁷⁰ ḡasebince (8) her kim ki emānet ‘ahdine vefā iderse ḡumūm-ı āḡiretten emīn olur

(7) Mā-rā ki derd-i ‘ışḡ (9) u belā-yı ḡumār hest

Bize ki derd-i ‘ışḡ u ḡumār belāsı vardır

Yā la‘l-i düst (10) yā mey-i şāfi devā kuned

Yā dost lebi yā şarāb-ı şāfi devā ider murād budur ki bizdeki (11) derd-i ‘ışḡ-ı dünyā ve belā-yı tekāsül-i ‘ibādet vardır bunlara kelām-ı Īlāhī yā muḡabbetu’llāh (12) ḡālīş ‘ilāc ider

Muḡammes

+---/++-/+++/-

Dilā ḡubb-ı dünyāst der-cān tü-rā

Tekāsül kunī (13) der-‘amel dā’imā

Be-küşṡ neyāmed meḡer īn nidā

Ki ḡūyed Ḥudā behr-i taşḡihhā (14)

Devā kun devā kun devā kun devā

(8) Cān reft der-ser-i mey ü Ḥāfiḡ be-‘ışḡ sūḡt

(15) Cān gitdi şarāb sevdāsında ve Ḥāfiḡ ‘ışḡ ile yandı

‘İsī-demī kücāst ki (16) iḡyā-yı mā kuned

¹¹⁷⁰ *إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ* Biz emaneti, göklere, yere ve daḡlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluḡundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur’ân, Ahzâb 33/72).

Bir ‘îsî nefes kanı ki bizi dirgire murād budur ki cānda sevdā-yı ‘ışk (17) var kalb-i Hāfız bu ‘ışk ile helāk olmışdur bir mürşid-i kāmīl olaydı bizi (18) ihyā kılaydı

VELEHU EYŻAN [G.206]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Nağdhā-rā buved eyā ki ‘ayārī girend

Nağdleri ola mı ‘acabā (19) *ki veznin alalar ve mihege çalalar* [‘ayār kesr-i ‘ayn ile vezn itmege ve mihefe çalmağa ya‘nī bir nesnenün miqdārın bilmege ve şahın u fesādın bilmege dirler]

Tā heme şavme‘ edārān pey-i kārī girend

Tā dükeli (20) *şavma‘ adārlar bir iş ardın dutalar* murād budur ki nağd-i hālīş ü şūfī-i muhlīş (21) geçenlerün vezni alınup mihege çalınsa bakırları zāhir olup şūfīliği terk idüp ‘avām gibi gayrı işi dutarlar idi [M245b] (1)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Şūfīyā şūfī-i şāfī ol ya ‘āmī ol yūri¹¹⁷¹

İki ‘ālem kārını terk (2) eyleme batıl olup

(2) Maşlahatdid-i men ānest ki yārān heme kār

Benüm maşlahat görmem (3) *oldur ki yārān dükeli işi*

Be-güzārend ü ham-ı turre-i yārī girend

Koyalar bir yār turreşin (4) *dutalar* murād budur ki düstlara irşādımız böyle gerek ki terk-i a‘ māl-i dünyā idüp (5) ‘amel-i gayb-ı hüviyyet ve t̤a‘at-i hāzret-i rubūbiyyet ideler

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Kār-ı ān bāşed ki bāşed (6) kār-ı tu kār-ı Hudā

Kār-ı dīnī kerdin ey dil ‘ömr zāyi‘ kerdinest

(3) Hoş giriftend harīfān (7) ser-i zūlf-i sākī

Hoş dutdılar muşāhibler sākīnün zūlfı ucını

Ger felekşān (8) be-güzāred ki qarārī girend

Eger felek anları qorsa ki bir qarār dutalar murād budur ki (9) şūfīler ihtiyār iden yārān silsile-i tarīkat şeyhi hoş dutarlar eger (10) felek ü cihān ve hubb-ı dünyā ve evtān-ı şābit ve bir qarār olmağa qorsa yā felek (11) ü zamān mühlet virüp ecelden emān olursa ki bir müddet qarār dutalar

Beyt (12)

¹¹⁷¹ Vezin gereği “yā” sözcüğü “ya” şeklinde muhaffef okunmuştur.

Çend rûzî ber-ser-i yârem iķâmet ârzûst

Ey ecel sür'at me-kun v'ey (13) 'ömr müsta'cil me-bâş

(4) Zâğ çün şerm ne-dâred ki nihed pâ ber-gül

Ķargâ çün utanmaz (14) ki ayaķ Ķor gül üzre ya' nî zülf-i siyâh rûy-ı yâre ayaķ Ķor

Bülbülân-râ (15) sezedâr dâmen-i ħârî gîrend

Bülbüllere lâyıķdur ki bir diken etegin dutalar ya' nî (16) 'âşıķlaruñ çün gül yüzine eli irmez gerekdür ki dâmen-i âgyâre yapışalar murâd (17) budur ki bî-edebler 'izzet bulıcaķ 'uşşâķ-ı mü'eddebler ħaķâret ü zaĥmet iĥtiyâr (18) ideler

(5) Ķuvvet-i bâzû-yı perĥîz be-ĥûbân mefrûş

Perĥîz Ķuvvet bâzûsın (19) ĥûblara şatma

Ki der-în ĥayl ĥişârı be-süvârî gîrend

Ki bu cemâ'etde bir ĥişârı (20) bir süvâr ile dutalar murâd budur ki maĥbûblar ile muşâĥabet idüp Ķuvvet-i bâzû-yı (21) taķvâ ile ben bunlardan ĥalâş bulurın dime ki bunlaruñ biri bir ĥişârı (22) ve bir şehri feth idüp ehlini ifsâd ve iĥlâl ider lâcerem evvelâ bunlara muķârın [M246a] (1) olmayup muşâĥabet itmemekdür

(6) Yâ Rab in beççe-i Türkân çi dilîrend be-ĥûn

(2) Yâ Rab bu ferzend sipâĥân ne bahâdırlardur Ķana

Ki be-tîr-i müje her laĥza şikârî (3) gîrend

Ki kirpik oķı ile her laĥza bir şikâr dutalar murâd sipâĥîzâdeleruñ âdem (4) helâk itmekde pehlivânlıķların beyândur ne'üzü bi'llâhi min şerrihim

Beyt

--+/+---/+---/+--

Bir pâdşeh-ı ĥüsn-i silaĥdâra Ķul oldum

Ki Ķamzesidür 'âşıķı Ķatline silâĥı

(7) Raķş (5) be-şî'r-i ĥoş vü nâle-i ney ĥoş bâşed

Raķş şî'r-i ĥoş ve nâle-i ney nâyı üzre ĥoş (6) olur

Ĥâşşe raķşî ki der ü dest-i nigârî gîrend

Ĥuşuşen bir raķşî ki anda (7) bir nigâr elin dutalar murâd budur ki şûfîleruñ İllâhî sözler diyü şî'r oķıdıkları (8) ve şadâ-yı ĥûb ile semâ' şûretinde raķş itdükleri ve ĥalka-i zıķr diyü maĥbûb (9) elin ele aldıkları ĥûbdur ki ĥazz-ı nefsanîdür ehl-i Ĥaķ olan bir kârî itmez (10)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Şûfiyâ şâyed merâ ger nâledârem der-semâ'

Tu çirâ der-raķş-ı nâlî der-baĥaldârî ĥabîb (11)

(8) Ĥâfîz ebnâ-yı zamân-râ Ķam-ı miskînân nîst

Ey Hâfiz ebnâ-yı zamâne miskînler (12) ğamı yokdur

Z'ın miyân ger be-tevân bih ki kinârî girend

Bu ortadan eger güç yitirse (13) yeg oldur ki kenâr dutalar murâd budur ki ebnâ-yı zamân ve ahâlî-yi cihân ile (14) muşâhabetüñ dünyevî nefy olmak gerek çünkü ebnâ-yı zamân bî-mürüvvetlerdür (15) anlar ile muşâhabet itmeyüp 'ömrî tazîyî' eylemeyüp kenâr ihtiyâr (16) itmek gerek

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Cîfe-i dünyâya meylim yok benüm kerkesleyin

Eyledüm Kâf-ı kanâ' atde (17) yerüm 'Ankâ gibi

VELEHU EYẒAN [G.207]

[Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Dîdem be-ḥ'âb-ı hoş ki be-destem piyâle bûd

Gördüm hoş (18) uykuda ki elümde kadeḥ var idi

Ta' bîr reft ü kâr be-devlet ḥavâle bûd

Ta' bîr (19) vâkı' oldı ki iş devlete ḥavâle idi murâd budur ki düşde elde kadeḥ görmek (20) zahmetsiz şarâb-ı 'ışk-ı İlâhî ḥâşıl olmaḥdur öyleye bunuñ ta' bîri cezbetün (21) min-cezebâtü'r-raḥmâni tevâzâ 'amelü's-şakaleyn¹¹⁷² mücebince feyz-i İlâhî meşakḳatsiz olmaḥdur [M246b] (1)

(2) Çil sâl renc ü ğuşşa keşîdîm ü 'âkıbet

Kırk yıl zahmet ü ğuşşa çekdüñ ve 'âkıbet (2)

Tedbîr-i ân be-dest-i şarâb-i dü sâle bûd

Anuñ tedbîri iki yıllık şarâb elinde (3) imiş murâd budur ki vuşûl ila'llâh ḥubb-ı dünyâ ve taleb-i 'uqbâ ile olmaz belki bu ikiden (4) bedel ḥub-ı Allâh gerek imiş

Beyt

Murgî ki verâ cîfe-i dünyâ bâyed

Key der-i ḥor (5) ḥazret-i şehinşâh âyed

Beyt

--+---/-+---/-+--

Tâ' at ez-behr-i cezâ şirk-i ḥafîst

Yâ Hudâ-râ (6) bâş yâ 'uqbâ taleb

Beyt

--+---/-+---/-+--

¹¹⁷² جذبة من جذبات الرحمن توازی عمل النفلین Rahman'ın cezvelerinden bir cezbedir, insanların ve cinlerin ibadetine denktir.

Pes be-şüy ez-her dü ‘âlem dest ü rüy

Tâ şevî (7) şâyeste-i ân reng ü bûy

(3) Ân nâfe-i murâd ki mî-ḥ̣âstem zi-baḥt

Ol murâd nâfesin (8) ki ister idim baḥtdan

Der-çîn-i zûlf-i ân bût-i müşkîn külâle bûd

Ol (9) müşkîn zûflü bûtün zûlfî bûkliminde imiş murâd budur ki ma‘ bûd-ı ḥaḳîḳî ki Ḥaḳ (10) te‘ âlâdur anuñ gayb-ı hüviyyeti merâtibde murâd ḳoḳusu bulunur

(4) Ez-dest burde (11) bûd ḥumâr-ı ğamem seḥer

Elden almış idi ğam ḥumârı benî seḥer [lafz-ı seḥer merhûndur]

Devlet müsâ‘id âmed ü mey (12) der-piyâle bûd

Devlet müsâ‘id geldi ve şarâb ḳadeḥde idi murâd ğam-ı tekâsül (13) benüm ihtiyârum elimden alup mu‘ aṭtal ḳılmış idi seḥer vaḳtinde devlet (14) müsâ‘ede idüp ‘ışḳ-ı Îlâhî ḳalbimde vâḳı‘ bulunup rağbet-i ‘ibâdet (15) ḥâsıl oldu

(5) Ḥûn mî-ḥorem vü lîk ne cây-ı şikâyetîst

Ḳan içerin ve lîkin (16) şikâyet yiri degüldür

Rûzî-i mâ zi-ḥ̣ân-ı kerem¹¹⁷³ in nevâle bûd

Bizüm rızḳımız (17) kerem sofrasından bu loḳma idi murâd budur ki ḳazâ ezelide baña miḥnet-i muḳarrer (18) imiş pes şikâyet itmeyüp ḳazâya rızâ virmişümdür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Firâket-râ (19) nemî-ḥ̣âhem velîken

Çi çâre bâ-ḳazâ-yı âsmânî

(6) Der-âstân-ı meygede ḥûn (20) mî-ḥurem müdâm

Meyḥâne eşiginde ḳan içerin müdâm

Rûz-ı nuḥust çünki (21) hemînem ḥavâle bûd

Oñ günde çünki baña hemân bu ḥavâle idi murâd budur ki maḳâm-ı talebde [M247a] (1) meşâḳḳat çekerin ki baña taḳdîr-i Îlâhî böyle imiş

(7) Nâlân u dâd-ḥ̣âh (2) be-meyḥâne revem

Înleyici ve şikâyetci olduğum ḥâlde meyḥâneye giderem

K’âncâ (3) küşâd kâr-ı men ez-yek piyâle bûd

Ki anda benüm işimüñ fetḥi bir ḳadeḥden idi murâd (4) nefis-i şeytândan nâlân u mütezallim olup ḥânḳâha girerem ki anda (5) baña feyz ü keşf bir himmet ü şafâ-yı ḳalbdendür dimekdür

(8) Her kû ne-keşt (6) mihr ü zi-ḥübî gülî ne-çîd

¹¹⁷³ *Kerem* ifâdesinin yanına *fêlek* kelimesi not edilmiştir. Şârih nesre çeviride kerem kelimesini esas aldığı için beyitte bu ifade kullanılmıştır.

Her kim aîmadı muhabbet ve bir hûbdan yâ hûblıktan bir gül degşürmedi (7) [*hûbî* lafzında harf-i yâ vahdet içindür yâ maşdariyyedür] [lafz-ı *ne-keşt* kesr-i kâf-ı ‘Arabî ile mâzîdür keşten lafzından ba‘zı nüsahta *ne-kâşt* vâkı‘ olmuşdur feth-i kâf-ı ‘Arabî ile ki mâzî-i menfidür kâşten lafzından ikisi bir ma‘nâyadur ba‘zı nüsahta *ne-dâşt* vâkı‘ olmuş]

Der-rehgüzâr-ı bād nighbân-ı lāle bûd

Yıl uğrağında lāle begçisi idi murād (8) budur ki her kim ki muhabbet tohumun ekmeye ve bir maḥbûbdan ya‘nî ehl-i ḥāllerüñ birinden (9) bir feyz yâ ḥüsn-i ḥālden ḥazḡ almaya bu cihān ki yıl uğrağı maḥall-i (10) zevāl-i fenādur ol kimse bunda bûstān oydıdur

(9) Ber-ṭarf-i gülşenem güzer (11) üftād vaqt-i şubḥ

Gülşen kenārına uğramam vâkı‘ oldı şabāḥ vaktinde

Ān dem (12) ki kār-ı murğ-ı çemen āḥ u nāle bûd

Ol vaktde ki çemen kuşınuñ işi āḥ u nāle (13) *idi* murād gülşenden cenāb-ı qudsdür ve *bülbülden* murād şehir-ḥiz olup münacāt (14) idenlerdür ki ol vaqt icābet-i ḥacet vaktidür [*murğ-ı çemen* ve *murğ-ı şehir* bülbüldür]

Ḳıṭ‘a

--+--/-+--/-+--/-+--

Ger be-sāmān-ı ser-i kūyeş (15) resī ey āḥ-ı şubḥ

‘Arzedārī şerḥ-i ḥāl-i bî-ser ü sāmān-ı mā

Der-dil-i mā (16) pāy-ı ḡam bişkest ü ḡam der-dil be-mānd

Çist yâ Rab çāre-i ḡamhā-yı bî-pāyān-ı mā (17)

(10) Āteş fikend der-dil-i Ḥāfız nesīm-i bāḡ¹¹⁷⁴

Od bıraḡdı Ḥāfızuñ gönline baḡ yili (18)

Z’ān dāḡ-ı ser be-mühr ki ber-cān-ı lāle bûd

Ol başı mührürlü dāḡdan ki lāle (19) *cānı üzre idi* murād āteşden ḥarāret-i ‘ışḡdur ve *nesīm-i bāḡdan* (20) murād bād-ı ‘ināyetdür ve *lāl*eden murād ḡalbinde derd-i İlāhî olandur ve başı (21) mührürlü *dāḡdan* murād ‘ışḡ-ı mektûm ve derd-i mestürdür ki āteş andan nāşî olur ve baḡ-ı [M247b] (1) nüsahta maḥlaş beyti böyle vâkı‘ olmuş

Gül ber-cerīde gufte-i Ḥāfız hemî nüvişt

(2) *Gül deftere Ḥāfız kelāmını yazar idi*

Şi‘rî ki nükteeş biḥ ez-şad risāle bûd

Bir şi‘rî ki (3) *anuñ nüktesi şad risāleden yeg idi* [*şi‘rî ki gufteden bedeldür*] murād kendü kelāmını medḥdür ki yüz risāle-i taşarrufdan (4) yegdür ki esrār-ı ṭarīḡat mektûm u manẓûm zıkr olunmuşdur lācerem ehl-i keşf (5) bunı deftere yazmaḡa lāyıḡdur [*gülden* keşf murād olduğı gibi ehl-i keşf murād olmaḡ cā’izdür] ba‘zı nüsahta maḥlaş beyti böyle vâkı‘ olmuş

¹¹⁷⁴ *Nesīm-i bāḡ* ifādesinin altına *murğān-ı bāḡ* yazılmıştır. Ayrıca bu mısra derkenārda şu şekildedir: Āteş fikend der-dil ü cānem nesīm-i bāḡ

Dîdîm (6) şî' r-i dilkeş-i Hâfız be-medh-i şâh¹¹⁷⁵

Gördük Hâfızuñ gönül çekici şî' rini şâh medhinde (7)

Her beyt ez-ân sefine bih ez-şad risâle bûd

Her beyt ol gemiden yüz risâleden (8) yeg idi murâd şâhdan şâh-ı hâkîkîdür ve sefîneden murâd innemâ meşelü şerî'atî (9) kemeşeli sefîneti nûhîñ¹¹⁷⁶ hasebince şerî' âtdür lâcerem her beyt ol şî' r şerî' atden yüz (10) risâleden yegdür

(11) Âñ şâh-ı şîr-hamle ki hûrşîd-i tîz-rev¹¹⁷⁷

Ol arslan hamlelü (11) şâh ki tîz yûriyici güneş

Pîşeş be-rûz-ı ma' reke kemter gazâle bûd

Anuñ öñinde (12) ceng yiri güninde bir geyik buzağısından eksikrek idi murâd şems (13) rûz-ı kıyâmetde ve cumî'e'ş-şemsü ve'l-ķameru¹¹⁷⁸ mücebince za' if ü mağlûb idügin (14) beyândur

VELEHU EYŻAN [G.208]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Ne her ki çihre ber-efrûht dilberî dâned

Her yüz yaluñlandırın (15) dilberlik bilür degüldür

Ne her ki âyîne sâzed Sikenderî dâned

Her âyîne düzen (16) İskenderlik bilür degüldür murâd budur ki her şüretin tezyîn iden şeyh-i mañbûb (17) olmaz ve her taşfiye-i ķalb iden şeyh-i hâkim olmaz nitekim dir

(2) Ne her ki ķarf-i (18) küleh kec nihâd u tünd nişest

Her külâhı ucını egri koyup şarp oturan (19) [mısrâ' -ı evvel evvelinde olan ne lafzı ki nefy içündür mısrâ' -ı şânîye maşrûfdur] [kec ve keş ikisi bir ma' nâyadır]

Külâhdârî vü âyîn-i serverî¹¹⁷⁹ dâned

Külâhdârlıķ ve serverlik âyîn bilür degüldür (20) murâd maţla' mażmûnından zâhir olandur

(3) Hezâr nûkte-i bārîkter zi-mû incâst

(21) Biñ kıldan ince nûkte vardır bunda

Ne her ki ser be-terâşed ķalenderî dâned

Her başın [M248a] (1) tırâşı iden ķalenderlik bilür degüldür murâd bundan dañi sâbıķ gibi zâhirdür (2)

¹¹⁷⁵ Bu mısrâ derkenârda şu şekildedir: İn şî' r-i dil-peżîr-i tu Hâfız be-medh-i şâh

¹¹⁷⁶ إِنَّمَا مَثَلُ شَرِيعَتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ Şeriat Nûh'un gemisi gibidir. (Hadis) Kaynak Kitap: Mu'cemü's-Sagîr, Taberânî, Hadis No: 22.

¹¹⁷⁷ Âñ şâh-ı şîr-hamle ifâdesi dekenârda ân şâh-ı tünd-hamle ve hûrşîd-i tîz-rev ifâdesi hûrşîd-i şîrgîr şeklindedir.

¹¹⁷⁸ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ Güneşle ay biraraya getirildiği zaman! (Kur'ân, Kıyâmet 75/9).

¹¹⁷⁹ Serverî kelimesinin yanına dilberî kelimesi yazılmıştır.

Beyt

+---/+---/+---/+---

Ḳalenderī be-terāş be-revt ebrū nīst

Her ān ki merd zi-mestī ḳalenderī dāned (3)

(4) Vefā vü ‘ahd nikū bāşedd er beyāmūzī

Vefā ve ‘ahd iyüdür eger öğrenürseñ

Ve ger ne (4) tu bīnī sitemgerī dāned

Yohsa her kimse sen görürsin zālīmlik bilür murād (5) budur ki vefā ve ‘ahd bilenler muhtefī ve mestür olanlardır zīrā ehl-i zāhīr (6) olanlar zulm-i enfüse bilürler pes vefā ve ‘ahdi aşhāb-ı ihlāşdan ta‘ allüm (7) itmek gerek

(5) Medār-ı nokṭa-i bīneş zi-ḥāl-i tüst merā

Nazar nokṭasınūñ merci‘i (8) senūñ beñüñdendür baña

Ki ḳadr-i gevher-i yekdāne cevherī dāned

Ki gevher-i yekdānenūñ (9) ḳadrin cevheri bilür murād senūñ ḥālūñ gevher-i yekdāne ve şu‘-ı ğarībdür ve ben (10) cevheriyyin anūñ ḳadrin ben bilürin dimekdür lācerem ḳadr-i meṭā‘ı ehli bilür (11) nā-ehl bilmez

Beyt

+---/+---/+---/+---

Berā-yı la‘l-i tu ez z‘ān dihīm cevher-i rūḥ

Behā-yı cevher-i bī-mişl (12) cevherī dāned

(6) Tu bendeğī çü gedāyān be-şarṭ-ı müzd me-kun

Sen ḳulluğı dilenciler ğibi (13) şevāb içün ḳılma

Ki düst ḥod reviş-i bende-perverī dāned

Ki düst (14) ḥod ḳul beslemek ‘ādetin bilür murād ‘amelu’llāḥ itmek gerek Ḥaḳ te‘ālā ḥod (15) *inna’llāhe lā yuḍiyu‘ ecre’l-muḥsinin*¹¹⁸⁰ mücebince bende-perverlik ve iḥsān-ğüsterlik (16) bilür dimekdür

(7) Der-āb-ı dīde-i ḥod ğarḳaem çi çāre kunem¹¹⁸¹

Kendü gözüm şuyında (17) ğarḳın ne çāre idem

Ki der-muḥīt ne herkes şināverī dāned

Ki baḥr muḥītde her kimse (18) yüzgeçlik bilür degüldür murād budur ki seyr fi’llāḥ baḥr-i bī-pāyāndur anda yüzmekde (19) ‘aczüm olduğı içün göz yaşına ğarḳın

(8) Ğulām-ı himmet-i ān rind-i (20) āfiyet-süzem

Ol ‘āfiyet yakıcı rindūñ himmeti ḳulıyın

¹¹⁸⁰ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayı etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

¹¹⁸¹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Be-ḳadr-i merdüm-i çeşm-i menest ğavṭa-i ḥûn

Ki der-gedā-şifatī (21) kīmyāgerī dāned

Ki gedā şıfatlıķda kīmyāluluk bilür murād budur ki şol maḥlaş ki zağmet ihtiyār ider [M248b] (1) rāḥatı maḥv ider gedā-şıfat faķır-siretdür ammā nuḥāsi zehb-i ḥāş (2) ider anuñ himmeti ḳulıyın himmeti ‘alāyadur dūnyāya degüldür

(9) Be-bāḥtem dil-i dīvāne vü (3) ne-dānistem

Uyandum ya‘nī aldırdum delü gönlimi be bilmedüm

Ki ādemī-beççeī şive-i perī dāned

(4) *Ki ādem yavrusı perī şivesin bilür* murād ḥüsn-i zāhire gönlimi aldurdum ādemī zād (5) perī ‘amelin ḳıluḫ ādemī dīvāne ḳılduğın bilmedüm dimekdür pes ‘āḳıl olan (6) ḥüsn ü cemāl-i ḥālıķa gönül virmek gerek

(10) Be-ḳadd ü çihre her ānkes ki şāh-ı ḥübānest

(7) *Ḳadd ü şüret ile her ol kimse ki güzeller şāhıdur*

Cihān be-gired eger dād-güsterī (8) dāned

Cihānı dutar eger ‘adl düşmek bilürse murād budur ki ehl-i zāhirden (9) ve bātından ‘adl-güster olan cihān-gir olur

Beyt

--+/--++/+--+/-+-

‘Udül ḳılma ‘adlden ‘adālet (10) it ey şāh

Bu kavı mu‘tedili didiler şekāt ‘udül

(11) Zi-naẓm-ı dilkeş-i Ḥāfız (11) kesī buved āgāh

Ḥāfızuñ gönül çekici naẓmından bir kimse olur ḥaberdār

Ki luṭf-ı (12) nükte vü sırr-ı süḥanverī dāned

Ki nükte leṭāfetin ve sözlülük sırrın bilür murād (13) budur ki ehl-i rāz u nükte-şinās olan ve ehl-i kelām u şāḥib-i kemāl olan (14) bilür Ḥāfızuñ kelāmını ammā süḥan-şinās olmayup nā-ehl olan perde-i inkārda (15) ḳalır

VELEHU EYẒAN [G.209]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-ḥüsn ü ḥulḳ u vefā kes be-yār-ı mā ne-resed

Ḥüsn ü ḥulḳ u (16) vefāda kimse bizüm yārimüze irmez

Tü-rā der-ın suḥan inkār-ı kār-ı mā ne-resed

(17) *Saḥa bu sözde bizüm kārımuza inkār idemez* murād bizüm yārimüzden Resūlullāh (18) ‘aleyhi’s-selāmdur ki *ene emleḥe men Yūsufe*¹¹⁸² ḥasebince ve *inneke le‘alā ḥuluḳın* (19) ‘aẓim¹¹⁸³ mücebince ve *şādıķu’l-va‘di’l-emīnu*¹¹⁸⁴

¹¹⁸² أَنَا أَمْلَحُ مِنْ يُوسُفَ Ben Yusuf’tan daha güzelim. (Hadīs)

¹¹⁸³ وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlāk üzeresin. (Kur’ân, Kalem 68/4).

¹¹⁸⁴ وَصَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينُ Emîn ve sözünün eri olan. (Diğer Arapça İbâreler)

muhteşasınca kimse aña irmez (20) ve efdalü'l-beşer idüğü manşûşdur bu sözde münkire inkâra mecâl yokdur (21)

(2) Be-ḥaḳḳ-ı şoḥbet-i dīrin ki hīç maḥrem-i rāz

Eski şoḥbet ḥaḳḳıçün ki hīç maḥrem-i rāz [M249a] (1)

Be-yār-ı yek cihet-i Ḥaḳ-güzār-ı mā ne-resed

Bizüm yek cihet Ḥaḳ edā idüci yārimüze irmez (2) murād şoḥbet-i dīrinden leyle-i Mi' rācda yā 'ālem-i ervāḥda olan muşāḥabetdür (3) ve yek-cihet olduğı *mā zāğa'l-başaru ve mā tağā'*¹¹⁸⁵ ḥasebince ḥazret-i Ḥaḳ teveccühinden (4) zā'il olmaduğıdur ve Ḥaḳ-güzāt olduğı 'ibādetde tūlī kıyām idüp mübārek ḳademi (5) teverrüm idüp *elem ekün 'abden şekūren*¹¹⁸⁶ didügidür lācerem hīç maḥrem-i rāz bu maḳāma irmemişdür (6)

Ḳıṭ' a

+ --- / + --- / + --- / + ---

İlā ey Aḥmed-i Mürsel re'īs-i zümre-i kümmel

Şeved her müşkil ez-tu ḥall tu bī-bes [ü] tu bī-tāḥā (7)

Zi-her kāmīl ki pīş āmed kemālāt-ı tu pīş āmed

Miṣāl-i kāmīlān bā-tu miṣāl-i peşe bā- ' anḳā (8)

(3) Egerçi ḥüsn-frūşān be-cilve āmedeend

Egerçi ḥüsn şatıcılar cılveye gelmişlerdür (9)

Kesī be-ḥüsn ü melāḥat be-yār-ı mā ne-resed

Kimse ḥüsn ü melāḥatda bizüm yārimüze irmez (10) murād cemī' -i enbiyā şāḥib-i ḥüsnlerdür ammā bizüm resūlümüz aḥsen ü emleḥdür dimekdür

(4) Hezār naḳd (11) be-bāzār-ı kā'ināt ārend

Biñ naḳdi kā'ināt bāzārına getürürler

Yekī be-sikke-i şāḥib- ' ayār-ı mā (12) ne-resed

Birisi sikkede bizüm şāḥib- ' ayārimuza irmez murād sā'ir enbiyānuñ (13) şer' i mensūḥ oldu anuñ şer' i mensūḥ olmaz dimekdür [*yā birisi bizüm şāḥib- ' ayārimuz sikkesine irmez*]

Beyt

- + --- / - + --- / - + -

Ez-diremhā sikke-i şāḥān (14) reved

Sikke-i aḥmer buved bāḳī ebed

(5) Hezār naḳş ber-āyed zi-kilk-i şun' yekī

Biñ naḳş ḥāşıl (15) *olur ḳalem-i şun' dan birisi* [lafz-ı yekī merhūndur]

¹¹⁸⁵ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur'ân, Necm 53/17).

¹¹⁸⁶ أَلَمْ أَكُنْ عَبْدًا شَكُورًا Allāh'a çok şükreden bir kul olmayayım mı? (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 1, s. 230, Hadīs No: 412.

Be-dil-pezir-i naķş-ı nigār-ı mā ne-resed

Bizüm nigārımız naķşınıñ (16) *göñül kabûl itmesine irmez* murād budur ki *ve kezālike ce‘alnāküm ümmten ve seṭā* (17) *li-tekünü şühedā’ ‘ale’n-nāssi ve yekūne’r-resülū ‘aleyküm şehiden*¹¹⁸⁷ mücebince şāhib-i (18) vilāyet-i ‘āmme olmaķ şıfatı bir naķş-ı ma‘nevîdür ki kulüb bunı kabûl (19) ider

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çün Hudā peygamber-i mā-rā be-raḥmet ḥūāndeest

Efdal-i peygamberān (20) ānest mā ḥayru’l-ümem

(6) Dilā zi-ḥabş-i ḥasūdān me-renc ü imen bāş

Ey göñül (21) *ḥaşudlar ḥabşinden incinme ve emîn ol*

Ki bed¹¹⁸⁸ be-ḥātır-ı ümmîdvār-ı mā ne-resed

[M249b] (1) *Ki yerimüz bizüm ümîdli ḥātırımıza irmez* murād bundan *velā yekun fi ḳalbıke ḥaracun mim mā kālū*¹¹⁸⁹ (2) ḥasebince ‘aķluñ ḳalbe nuşhıdır ki ṭa‘n u ḥabş ḥasād sebebi ile müteğayyir (3) olmayup taşavvufı terk itmeyüp ricāyı ḳaṭ‘ itmemek gerek

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Şüfî olmışsın (4) diyü ṭa‘n idene şabr iderem

*Faşbir*¹¹⁹⁰ emri ile vācibdür Resüle çünki şabr (5)

¹¹⁸⁷ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl’ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin kıbleyi (Kâbe’yi) biz ancak Peygamber’e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenen ayırdetmemiz için kıble yaptık. Bu, Allah’ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayıf edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir. (Kur’ân, Bakara 2/143).

¹¹⁸⁸ *Bed* kelimesinin altına *ğam* kelimesi not edilmiştir.

¹¹⁸⁹ وَلَا يَكُنْ فِي قَلْبِكَ حَزَجٌ مِمَّا قَالُوا Onların dediklerinden dolayı kalbinde bir sıkıntı olmasın. (Diğer Arapça İbâreler).

¹¹⁹⁰ فَاصْبِرْ Rabbinin rızasına ermek için sabret. (Müdesir, 7); Artık Rabbinin hükmüne (boyun eğip) sabret; onlardan hiçbir günahkâra yahut hiçbir nanköre boyun eğme. (Kur’ân, İnsân 76/24); (Resûlüm!) Şimdi sen güzelce sabret. (Kur’ân Meâric, 70/5); Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti. (Kur’ân, Kalem 68/48); (Resûlüm!) Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbin hamd ile tesbih et. (Kur’ân Kaf 50/39); O hâlde (Resûlüm), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vâdedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir. (Ahkaf, 35); Onun için (Resûlüm), sen sabret! Şüphesiz Allah’ın vâdi gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz yahut seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar bize döneceklerdir. (Kur’ân Mü’min 40/77); (Resûlüm!) Şimdi sen sabret. Çünkü Allah’ın vâdi gerçektir. Günahının bağışlanmasını iste. Akşam-sabah Rabbin hamd ile tesbih et. (Kur’ân, Mü’min 40/55); (Resûlüm!) Sen şimdi sabret. Bil ki Allah’ın vâdi gerçektir. (Buna) iyice inanmamış olanlar, sakın seni gevşekliğe sevketmesin! (Rum, 60); (Resûlüm!) Sen, onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbin övgü ile tesbih et; gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında (iki ucunda) da tesbih et ki, sen, Allah’tan hoşnut

[Fa'şbir kemā şabera ulu'l-azmi mine'r-rusulü¹¹⁹¹]

(7) Dirîğ kâfile-i 'ömr ançünân reftend

Dirîğ 'ömr kâfîltesi ancılayın gitdüler

Ki gerdişân be-hevâ-yı (6) diyâr-ı mâ ne-resed

Ki anlaruñ tozı bizüm diyârımız hevâsına ıremez murâd bundan telef olan (7) 'ömr için te'essüf idüp baqiyye-i 'ömri isrâfdan nehy ve hüsni-i 'amele terğîbdür (8) nitekim dir [ya' nî giden 'ömr kâfîlesi bizüm diyârımıza gelmek degül anlaruñ tozı bizüm diyârımız hevâsına ırmez bu kande ki bize ire ve ömr girü 'avdet ide]

(8) Çünân bezî ki eger hâk-ı reh şevî kes-râ

Ancılayın diril ki eger yol toprağı (9) olasın kimseye

Ğubâr-ı hâtırî ez-reh-güzâr-ı mâ ne-resed

Bir hâtır tozı bizüm yol uğramağımızdan (10) ırmeye murâd budur ki kimse rencide olacık fi'l eylemeye [bu murâduñ edâsına mübâlağa itmişdür ki hayâtuñda incitmek degül memâtuñdan soñra kimse incinmeye incitmek degül toprağıñdan kimsenüñ hâtırına toz konmaya]

Қıт'а (11)

++--/+-+--/++--

Hiç dānî ki vâkt-i zâden-i tu

Hemân hândân şudend ü tu giryân

Ançünân (12) zî ki vâkt-i mürden-i tu

Heme giryân şevend ü tu hândân

(9) Be-süht Hâfız u tersem ki şerh-i kışşâ-ı ü

(13) Yandı Hâfız ve kôrkarın anuñ kışşası şerhi

Be-sem'-i pādşeh-i kāmgar-ı mâ ne-resed

Bizüm gâlib (14) pādşāhımız sem'ine ırmeye murâd şāhdan zāhire nazar-ı sulţān-ı zamāndur bâtına nazar-ı (15) sulţānu's-Selāţindür ve sem'den murâd qabûldür nitekim semi'a'llāhü limen hamide¹¹⁹² lafzında öyledür (16) [lafz-ı kāmkar aşda murâd işlü ya' nî murâdın işleyüci dimekdür ammâ murâd gâlibdür]

VELEHU EYŻAN [G.210]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

olasın, (Allah da senden!). (Kur'ân Tâhâ 20/130); (Resûlüm!) İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O hâlde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakıncalıdır. (Kur'ân, Hûd 11/49);

¹¹⁹¹ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ O hâlde (Resûlüm), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vâdedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir. (Kur'ân Ahkaf, 46/35).

¹¹⁹² سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ Allahü teâlâ, kendisine hamd eden kimsenin hamdini (övgüsünü) işitir.

(1) Nefes-i bād-ı şabā müşk-feşān ḥ'āhed şud

Şabā yiliniñ nefesi (17) *müşk şaçıcı olsa gerekdür*

‘Ālem-i pîr digerbāre cevān ḥ'āhed şud

Pîr (18) *‘ālem bir kez daḥi yigit olsa gerekdür* murād şabādan nefehāt-ı rahmāniyye yā şavlet-i (19) hevā-yı rūhdur ve müşk-feşān olduḡı revāyic-i ṭayyibe-i feyz şaçduḡıdır (20) ve *‘ālem-i pîr zāt-ı pîr-i ‘āşidür* cevān olduḡı ma‘āşiden tevbe kılp tāze (21) cevān gibi günāhdan pāk olduḡıdır

(2) Ergavān cām-ı ‘aḳıḳi be-semen ḥ'āhed dād

[M250a] (1) *Erguvān ‘aḳıḳi ḳadeḥi semene virse gerekdür*

Çeşm-i nergis ne-şakāyık negerān ḥ'āhed (2) şud

Nergis gözi şakāyıḳa nāzır olsa gerekdür murād *ergavān*dan derūnı nūrānī (3) ve zāhiri ḥumret-i ‘ışḳ ile mülevven olan mürşiddür ve ‘aḳıḳi ḳadeḥ ḥumret-i şevḳdür (4) ve *semenden* murād sāfi-dil ve ḳābil-i feyz olandur ve *çeşm-i nergis*den murād (5) ‘ayn-ı insān-ı kāmildür ve *şakāyık*dan murād ḥumret şevḳi ve ḳadeḥ ḳalbi olup (6) maḥall-i şarāb-ı İlāhī olmaḡa ḳābil olan sālīkdür

(3) Der-in tazallüm ki keşid ez-ḡam-ı hicrān bülbul

(7) *Bu zulmi ki çekdi hicrān ḡamından bülbul* [tazallüm lafzı aşda zulmden şikāyet itmege dirler bunda zulm ma‘nāsına isti‘māl olımışdur]

Tā serāperde-i gül na‘ra-zanān ḥ'āhed şud

(8) *Gelün iç ḥavlısına dek na‘ra idici gitse gerekdür* murād *bülbul*den ‘āşık u tālibdür (9) ve *gül*den murād ehl-i keş olan şeyḥdür lācerem sālīk-i tālib hicr-i yārdan zulm görüp (10) mütezallimen şeyḥüñ ḥalvetine girse gerekdür [*serāperde* iç ḥavlıya didükleri yukarıda beyān olunmuşdur be *na‘ra-zenān* vaşf-ı terkibi ve bülbulden ḥāldür]

(4) Ger zi-mescid be-ḥarābāt şudem ḥorde me-gîr

Eger (11) *mescidden meyḥāneye girse gerekdür* [*şudem* bunda reft ma‘nāsınadır]

Meclis-i va‘z dırāzest ü zamān ḥ'āhed şud

(12) *Va‘z meclisi uzundur ve zamān olsa gerekdür* murād *mescidden* ehl-i zāhir ‘ibādetḡānesidür (13) ve *meclis-i va‘z*dan murād ‘ilm-i zāhirüñ ‘ibādet olmasıdır ve *ḥarābāt*dan (14) murād ‘ışḳ u sülūk ehli maḳāmıdır lācerem zāhirden sülūka geldüḡime ta‘n eyleme ki (15) ‘ilm-i zāhir ve zühd-i ḥuşḳ ile vuşul ila’llāh ba‘iddür çok zamān ister

(5) Ey dil er ‘işret-i (16) imrüz be-ferdā fikenî

Ey gönül eger bugün ‘işreti irteye ḳorsañ

Māye-i naḳd-i beḳā-rā ki zamān (17) ḥ'āhed şud

Beḳā naḳdi sermāyesine kim kefil olur murād ‘ıyş-ı ‘ibādeti ve şöḡbet-i (18) tā‘ati yārına teḥîr itme şıḡḡat u beḳāya kimse kefil olmaz ihtimāldür ki tizcek vefāt idesin (19) ‘amelsiz gidesün dimekdür

(6) Māh-ı şa‘bān ḳadeḥ ez-dest me-nih k’in ḥurşid

Şa‘bān (20) āyine kıadehi elden kıoma ki bu güneş ya‘nī kıadeh

Ez-nażar tā şeb-i ‘ıyd-ı Ramażān h‘āhed şud

(21) *Nażardan Ramażān bayramı gicesine dek gitse girekdür* ya‘nī Ramażān [M250b] (1) geldikten sonra bayram gicesine dek bulunmasa gerekdür murād budur ki Şa‘bān ayında (2) şeyhün irşadı ile şarāb-ı ‘ışk nüş idüp ‘ibādetde küşiş kıl ve illā Ramażān (3) gelicek şeyh hālvette olup irşād itmeyüp mu‘atıl olsañ gerekdür [*şud* bunda reft ma‘nāsınadır]

(7) Gül ‘azīzest (4) ğanīmet şumurīdeş şöhet

Gül ‘azīzdür ğanīmet şayun anuñ şöhetini

Ki be-bāğ āmed ez-ın (5) rāh u ez-ān h‘āhed şud

Ki bāğa geldi bu yoldan ve andan gitse gerekdür murād aşhāb-ı (6) keş ü şeyh şāhib ü kāşife ‘azīzdür anuñ muşāhabetini ğanīmet bilün ki bāğ-ı ‘āleme (7) ‘ālem-i İlāhī yolından geldi girü andan gitse gerekdür dimekdür

(8) Muṭribā meclis-i ünsest ğazel h‘ān u sürūd

(8) *Ey muṭrib ünsest meclisidür ğazel okı ve ır okı* [*sürūd* ırılanan nesneye dirler ğazel ve türki gibi meşelā Türkçe buña ır dirler ve şā‘ire ırcı dirler]

Çen ğūi ki çünin reft ü çünān (9) h‘āhed şud

Niçe dırsın böyle vākı‘ oldı ve öyle olsa gerekdür murād budur ki ey vā‘ız (10) ‘ışka terġib idüp zevk vir ‘ālemün evā‘ilin ve ümem-i sâbıka aḥvālin ve ‘ālemün evāḡirin (11) ve ḡaşr kışşasın kıo

Beyt

--/--/--/--/--/--/--

Va‘z odur kim tā‘ata terġib ide tālibi

Geçmişi yā olacağı (12) söylemek efsānedür

(9) Hāfız ez-behr-i tu āmed sūy-ı iklīm-i vücūd¹¹⁹³

Hāfız senün için geldi (13) vücūd iklīmine

Ḳademī nih be-vedā‘ eş ki revān h‘āhed şud

Bir kıadem kıo anuñ vefā‘ına ki (14) revān olsa gerekdür murād budur ki Hāfızun ‘āleme gelmekden murādı ehlu’llāh muşāhabetidür (15) ehlu’llāhdan murādı budur ki cihāndan ğitdüġi zamānda ehlu’llāh vefā‘ı ile ġide bunda (16) terġib vardır ki muḡtażar olan kıatında şulḡen ḡāzır olmaķ gerek ki ḡüsn-i ḡātime ve imān ile (17) ḡatm olmaķ ‘alāmetidür

VELEHU EYŻAN [G.211]

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

(1) Kilk-i müşkīn-i tu rüzī ki zi-mā yād kuned

¹¹⁹³ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Der-ten-i Hāfız-ı miskīn raķamı pış ne-mānd

Senüñ (18) müşkîn kalemüñ bir gün ki bizden yād ide ya‘nî bizi añā

Be-bered ecr-i dü şad bede ki (19) āzād kuned

İletür ikiyüz kul şevābın ki āzād ide murād mekrüb ile (20) tatyīb-i qalb itmek şevāb idügin beyāndur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Bir varak kâğıd ile yār beni (21) yād idicek

Bu şevābı bulımaz biñ kulın āzād idicek

(2) Kāşid-i hāzret-i Selmā [M251a] (1) ki selāmet bādeş

Selmā hāzretinüñ peyki ki selāmet ola [kāşid mektüb ve haber ileten peyke dirler ve Selmā‘ ism-i ma‘ şūqadur]

Çi şevad ger be-selāmī dil-i mā (2) şād kuned

N’ola eger bir selām ile bizüm göñlümüz şād ide murād ma‘ şūq tarafından (3) haber qalb-i maḥzūnı tefrīḥ itdügin beyāndur

Kıṭ‘a

Selāmun ‘aleyküm dā‘imen mütetābi‘an¹¹⁹⁴ (4)

K’evveli ḥarfın min ḥurūfi selām

Ve qad kâne qalbi ālifin bi-viṣāliküm

K’evsaṭi ḥarfı (5) min ḥurūfi selām

Ve qad ḍaḳe şadri ḍıyqaten li-bu‘dikum

K’āḥiri ḥarfın min ḥurūfi selām (6)

(3) Yā Rab ender-dil-i ān ḥüsrev-i şirīn endāz

Yā Rabbī ol tatlu ḥüsrevüñ göñline bıraḳ (7) [şirīn bunda tatlu ma‘ nāsına olup vaşf-ı ḥüsrev olmaḳ münāsibdür ve ḥüsrev ü ferhād zıkrine mülāyimdür ve Şirīn ism-i şahş olup Şirīnün Ḥüsrevi dinilüp izāfet-i i‘tibārī kılınmaḳ ma‘ nî-i rekīkdür]

Ki be-raḥmet güzeri ber-ser-i Ferhād kuned

Ki raḥmet ile uğramaḡı Ferhād başı üzre ide (8) murād maḥbūb u maṭlūb olan ‘āşık u ṭālīb üzerine be-ṭarīḳü’l-merḥamet gelmek içün (9) du‘ādur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Derdime dermān içün ben ḥastaya geldi ḥabīb¹¹⁹⁵

Ḥasta şıḥḥat (10) bulmalu olsa gelür tā ki ṭabīb

¹¹⁹⁴ “ 1) Sürekli peş peşe selām sizin üzerinize olsun. Selām kelimesinin ilk harfindeki sin gibi. 2) Benim kalbim sizin vuslatınıza alışmıştı. Selām kelimesinin ortasındaki harf gibi. 3) Benim gönlüm sizden uzaklaştığı için daraldı; mim harfinin daralması gibi.”

¹¹⁹⁵ Ḥabīb ve ṭabīb mısra sonunda birlikte yazılmıştır.

(4) Hâliyâ işve-i çeşm-i tu zi-bünyâdem burd

Hâliyâ senüñ gözün (11) şivesi beni bünyâddan aldı

Tâ digerbâre hekîmâne çi bünyâd kuned

Tâ bir kez daği hekîmâne ne (12) bünyâd ide murâd muhâtabdan şeyh olıcak senüñ nazaruñ beni bi'l-küllîye aldı daği hekîmâne (13) benüm işlâh u terbiyetimde ne bünyâd ider dimekdür

Beyt

Şeyh bâyed ki be-dâned maraž-ı (14) tab‘ -ı mizâc

Tâ be-vefkeş be-mürîdân be-kuned nik ‘ ilâc

(5) Gevher-i pâk-ı tu ez-midhat-i mâ (15) müstağnist

Senüñ pâk gevherüñ bizüm medhimüzden müstağnidür

Dest-i meşşâta (16) çi bâ hüsni Hudādād kuned

Düzegünci eli Allâh virmiş hüsne ne eyler murâd (17) memdühünüñ medhin müstağni idügin beyândur [meşşâta ve mâşi‘e ‘Arabîdür tarağçı ‘avrat demek olur ammâ işlâhda düzegünci ‘avrat murâddur ve bu beyt maзмünüñ şeyh Sa‘dîñ Gülistânda medh-i vezîrde zıkr itdügi beyt maзмünüñdur]

(6) İmtihân kun ki besî genc-i mürâdet be-dihend

(18) Tecrübe eyle ki niçe murâduñ gencin virürler

Ger harâbî çü merâ lutf-ı tu âbâd kuned

(19) Eger benüm gibi bir harâbî senüñ lutfuñ ma‘mûr ide murâd ihsân idene va’llâhu yûdâ‘ifu (20) limen yeşâ¹¹⁹⁶ hasebince a‘vâz keşîre olmaduğın beyândur

-+---/-+---/-+---/-+---

[Vaşf-ı tu-râ ger kuned ver ne-kuned ehl-i fażl¹¹⁹⁷

Hâcet-i meşşâta nîst rûy-ı dilârâm-râ]

(7) Şâh-râ (21) bih buved ez-ţâ‘at-i şad sâle vü zühd

Şâha yegdür yüz yıllık ţâ‘at ü zühdden [M251b] (1)

Qadr-i yek sâ‘ate ‘ömrî ki derü dâd kuned

Bir sâ‘at miqdârı ‘ömr ki anda ‘adl ide (2) murâd ‘adlî sâ‘atin hayrun min ‘ibâdeti sittine ‘âmen¹¹⁹⁸ hasebince fażîlet ‘adli beyândur (3) ve zıkr şad mübâlağa içündür

(8) Reh ne-burdım be-maţlûb-i hod ender-Şîrâz

Yol (4) iletmedük kendü maţlûbımuza Şîrâzda

Hurrem ân rûz ki Hâfız reh-i Bağdâd kuned

¹¹⁹⁶ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَّشَاءُ Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir, O herşeyi bilir. (Kur’ân, Bakara 2/261).

¹¹⁹⁷ Sa‘dî-i Şîrâzî.

¹¹⁹⁸ عَنْ سَاعَةِ حَزْرٍ مِنْ عِبَادَةِ بَيْتَيْنِ عَاماً Bir saat adalet ile hükmetmek, altmış yıl ibadetten hayırlıdır. (Hadîs) Fażîletü’l-Âdilîn, Hadîs No: 12.

(5) *Şād ol gün ki Hāfız Bağdād yolın ide ya‘nī aña gide* murād budur ki maṭlūb-ı (6) vuşul ila’llāhdur çünki ol vaṭanımızda müyesser olmadı ğurbete gidüp Bağdāda (7) teveccüh itmek gerek ki anuñ laḳabı burc-ı evliyādur

VELEHU EYŻAN [G.212]

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilün]

(1) Būy-ı hoş-ı tu her ki (8) zi-bād-ı şabā şenīd

Senüñ hoş koḳuñ her kim bād-ı şabādan işitdi

Ez-yār-ı āşinā (9) ḥaber¹¹⁹⁹-i āşinā şenīd

Āşinā yārdan ḥaber-i āşinā işitdi murād nefehāt-ı Rabbāniyye (10) ‘ālem-i ervāḥda āşinā olduğumuz ḥaber-i Īlāhī getürdi dimekdür [koḳu duymağa daḥi işitmek dirler]

(2) Īneş revā ne-būd (11) dil-i Ḥaḳ-güzār-ı men

Bu lāyık degül idi benüm Ḥaḳ edā idici gönüm

K’ez-ġam-güsār-ı ḥod (12) sūḥan-i nā-sezā şenīd

Kendü muşāhibinden lāyık olmayan söz işitmedi (13) murād *kalb-i nefsdan* kelām-ı izlāl u ifsād işitdüğinden şikāyetdür (14)

(3) Ey şāh-ı ḥüsn çeşm be-ḥāl-i gedā fiken

Ey ḥüsn şāhı gözi gedā ḥāline bıraḳ (15)

K’in gūş bes ḥikāyet-i şāh u gedā şenīd

Bu kulaḳ niçe ḥikāyet-i şāh u gedā (16) *işitdi* murād ‘ayn-ı ‘ināyet talebidür

(4) Mā mey be-bāng-ı çeng ne imrüz mī-ḥurīm

(17) *Biz şarābı çeng āvāzı ile bugün içmedük*

Bes devr şud ki günbed-i çerḥ (18) in şadā şenīd

Niçe devr oldı ki çerḥ kubbesi bu şadāyı işitdi (19) murād pīr-i murāḳıḳ kelāmı ile ‘ışḳ-ı Īlāhī nūş itmek ‘ādet-i ḳadīme (20) idügin beyāndur

(5) Mā bāde zīr-i ḥırḳa ne imrüz mī-keşīm

Biz şarābı (21) *ḥırḳa altında bugün çekmezüz*

Şad bār pīr-i meygede in mācerā şenīd

[M252a] (1) *Yüzüñde meyḥāne pīri bu mācerātı işitdi* murād mestūr-ı ‘ışḳ-ı Īlāhī ve (2) ṭā‘t-i şāhī itdügümüz şeyḥ-i ḥānḳāha ma‘lūmdur dimekdür

(6) Sırr-ı Ḥudā ki ‘ārif-i sālīk (3) be-kes ne-ġuft

Sırr-ı Ḥaḳḳı ki ‘ārif-i sālīk kimseye dimesi

Der-ḥayretem ki bāde-fürüş (4) ez-kücā şenīd

Ḥayretdeyin ki şarāb satıcı ḳanden işitdi murād (5) ‘ārifden ‘ışḳ u cezbe ile ṭayyār olandur bu ḥālet zāhidde olmaz ki (6) seyyārdur şeyḥ-i ḥānḳāh neden bundan

¹¹⁹⁹ *Ḥaber* kelimesinin altına *nefes* ibāresi yazılmıştır.

haber dār olmış ki ‘ışķa irşād ider (7) bunda hayretdeyin [*el-‘ārifi tayyār ve ez-zāhidi seyyār*¹²⁰⁰]

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Dī şerh-i sūz-ı ‘ışķ şenīdem zi-bāng-ı ney

Der-hayretem (8) ki kışsa-i ‘ışķ ez-kücā şenīd

(7) Maḥrūm eger şudem zi-ser-i kūy-ı ũ çī şud

Maḥrūm eger (9) *gıtdüm ise anuñ maḥallesı başından ne oldu* ya‘ nī ‘aceb degüldür [*şudem* bunda reftem ma‘nāsına olmaķ münāsıbdür oldum ma‘nāsına daḥi olmaķ cā’izdür]

Ez-gülşen-i zamāne ki bŷy-ı vefā şenīd

Zamāne (10) *gölşeninden kim vefā kokuşın işıtdı* murād ehl-i dŷnyā vŷ aşḥāb-ı zāhir bī-vefā idügin beyāndur (11)

(8) Yā Rab kücāst maḥrem-i rāzı ki yek zamān

Yā Rab ḳandedür bir maḥrem rāz ki bir zamān

Dil şerh-i (12) dihed ki çī guft u çihā şenīd

Göñŷl anuñ şerḥin diye ki ne didi ne işıtdı (13) murād tālib yok ki esrār-ı tarıķati ve aḥbār-ı ḥaķıķati ve muşāḥabet-i İlähiyyeyi aña (14) beyān idem dimekdür

(9) Sākı biyā ki ‘ışķ nidā mī-kuned bŷlend

Ey sākı gel ki ‘ışķ (15) *bŷlend nidā ider*

K’ān kes ki guft kışsa-i mā hem zi-mā şenīd

Ki ol kimse ki söyledi (16) *bizŷm kışşamız bizden işıtdı* murād ‘ışķdan ma‘şŷḳdur ya‘ nī ma‘şŷḳ-ı ḥaķıķı (17) i‘lān idŷp *ve mā yenṯıķu ‘ani’l-hevā in hüve illā vaḥyun yuḥā*¹²⁰¹ mücebince bizŷm ḥaberimŷz söyleyen (18) bizden işıdŷp söyler

(10) Ḥoş mī-kunem be-bāde-i mişķin meşām-ı cān

Ḥoş iderin (19) *müşķin şarāb ile cān meşāmın*

K’ez-delḳ-pŷş-ı şavma‘a bŷy-ı riyā şenīd

Ki şavma‘a (20) *ḥırķa-pŷşından riyā kokuşın işıtdı* murād aşḥāb-ı riyādan meşām-ı cānıma riyā (21) kokuşı geldi andan dimāḡum mŷkedder oldu ‘ışķ-ı İlähı ve ḥubb-ı tayyib ile [M252b] (1) mu‘atṯar itmek isterin dimekdür

(11) Pend-i ḥekīm ‘ayn-ı şavābest ũ maḥż-ı ḥayr

Ḥekīmŷñ naşıḥati (2) *‘ayn-ı şavābdur ve maḥż-ı ḥayr*

Ferḥunde baḥt ān ki be-sem‘-i rızā şenīd

¹²⁰⁰ العارف طيار و الزاهد سيار Arif tayyār, zāhid seyyārdir. Arif uçan zahid ise yürüyerek dolaşandır.

Bāyezîd-i Bistāmî

¹²⁰¹ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ (4) إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ (3) O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. - Çünkü onu güçlü kuvvetli biri (Cebrail) öğretti. (Kur’ân, Necm 53/3-4).

Mübârek ol kimsenüñ (3) bahtuñ ki sem‘-i rızâ ile işitdi murâ ‘âkilüñ naşihatini kabûl ile işitmege anuñ mücibince (4) iş itmege terğibdür

(12) Her şâm mâcerâ-yı men ü dil şimâl guft

Her aḥşam benüm ve gönül (5) mâcerâsın bād-ı kıble didi

Her şubḥ guft ü gūy-ı men ü şabā şenid

Her şabāḥ benüm ve gönül (6) guft ü gūyını şabā işitdi murād budur ki her aḥşam kıble tarafından gelen hevâ-yı dîn benüm (7) gündüz taḏyî‘-i ‘ömr itdigüm ve ḳalb fikr-i fâsid kılduğın lisân-ı ḥâl ile söyler ve baña nedâmet (8) gelüp seḥer-ḥîz olup cân u dil ile istignâ remzi bād-ı seḥer istimâ‘ ider

(13) Ḥâfız (9) vazîfe-i tu du‘ â guftenest ü bes

Ey Ḥâfız senüñ vazîfe ve ḥıdmetüñ du‘ â dimekdür (10) ancaḳ

Der-bend-i ân me-bâş ki ne-şenid yâ şenid

Ol ḳaydda olma ki işitmedi yâ işitdi (11) murād budur ki ‘abdüñ ḥizmeti ‘ibâdetdür anı edâ itmek gerek kabûl u ‘adem-i kabûl (12) ḳaydında olmamaḳ gerek

VELEHU EYẒAN [G.213]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Ḥastegân-râ çü taleb bâşed ü kuvvet ne-buved

(13) Ḥastalara çü taleb ola ve kuvvet olmaya

Ger tu efsûs kunî şarḥ-ı mürüvvet ne-buved

Eger (14) sen ḥayf iderseñ şarḥ-ı mürüvvet olmaz murād şeyḥe nuşhdur ki ṭâliblere işṭilâḥ (15) u terbiyyetde ḥayf u taḳşir itmek gerek

(2) Mâ-cefâ ez-tu ne-didim ü tu her giz (16) ne-kunî

Biz cefâyı senden görmezüz ve sen hergiz itmezsin

Ânci der-mezheb-i pîrân-ı (17) tarîḳat ne-buved

Ol nesne ki tarîḳat pîrleri mezhebinde olmaz murād (18) şeyḥi taḳşir ve cefâdan tenzihdür

(3) Çün tahâret ne-buved Ka‘be vü büthâne yekist

(19) Çün pâküñ olmaya Ka‘be ve büthâne birdür

Nebuved ḥayr der-ân ḥâne ki ‘ışmet ne-buved

(20) Ḥayr olmaz ol evde ki ‘ışmet olmaya murād ḳalbi tahîr itmege irşâddur

Beyt (21)

--+--/-+--/-+--

Tahhîrâ beyti¹²⁰² nişân-ı pâkiyest¹²⁰³

¹²⁰² طَهْرًا بَيْتِي Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler,

Genc-i nūrest ez-tılsımeş hākiyest

(4) Tā be-efsūn ne-kuned cādū-yı çeşm-i tu meded

[M253a] (1) Tā efsūn ile itmeye senūñ cādū gözūñ meded

Nūr der-şūhten-i şem‘ -i muḥabbet ne-buved

(2) Nūr şem‘ -i muḥabbet yaklaşmasında olmaz murād ‘ ayn-ı ‘ ināyet-i şeyḥ teşhīr-i ḳalb itmegi talebdür (3) ki andan nazar olıcaḳ şem‘ -i muḥabbet yakın mürīdde nūr olmaz ba‘ zı nüsaḥda bulındı (4)

(5) Hıre ān çeşm ki ābeş nebered girye-i ‘ ışḳ

Ṭonuḳdur ol göz ki şu virmeye aña (5) ‘ ışḳ ağlaması

Tıre ān dil ki der-ū şem‘ -i muḥabbet ne-buved

Bulanıḳdur ol gönül ki (6) anda şem‘ -i muḥabbet olmaya murād ‘ ışḳ ile ağlamağa ve gönülde şevḳ-i muḥabbet olmağa (7) terḡıbdür

(6) Hüsni-i tu kerd zi-ser-rişte-i ḥod bā-ḥaberem

Senūñ ḥüsniñ eyledi (8) kendü ipliḡüm başından beni ḥaberdār

Ān me-bādā ki meded-kāri-i devlet ne-buved

(9) Ol olmasun ki devlet meded-kārlıḡı olmaya murād senūñ ḥüsniñ baña iplik (10) başını bildirürdi andan çözmege ve ‘ ameile şürū‘ itdüm bu devlet meded-kārlıḡıdır (11) lācerem ‘ aşıḳuñ delīl-i ‘ ışḳuñ delīl-i ‘ ışḳdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

‘ Işḳ mī-bāyed ki (12) ān bāşed delīl-i rāh-ı düst

Vāy ān kes-rā ki ‘ ışḳ-ı düst ne-buved rehberes

(13) ba‘ zı -u nüsaḥda bulındı

(7) Devlet ez-murḡ-ı humāyūn ṭaleb u sāye-i ū

Devleti mübārek (14) ḳuşdan ṭaleb ḳıl ve anuñ ḡölgesinden

Z’ān ki bā-zāḡ u zaḡan şehper-i devlet (15) ne-buved

Zirā ḳarḡa ve devlencec ile devlet şehperi olmaz murād ḥümā hibi zıll-ı (16) ḥümāyūnı olan mürşid-i kāmīl ṭalebine terḡıbdür ve ḥizmet-i nāḳışdan tenzīhdür (17) [şāhper ve şehper kanat çelekidür]

Beyt

+++/-+---/++-

Kes ne-bāyed be-zīr-i sāye-i büm

Ver ḥümāy ez-cihān şeved ma‘ düm (18)

ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim’i temiz tutun, diye emretmiştik. (Kur’ân, Bakara 2/125).

¹²⁰³ Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoḡlu, Derya Örs), 1. Cilt, s. 42, Beyt: 435.

(8) Ger meded h̄āstem ez-pīr-i muḡān ‘ayb me-kun¹²⁰⁴

Eger meded istedüm ise pīr-i muḡāndan (19) ‘ayblama

Şeyh-i mā guft ki¹²⁰⁵ der-şavma‘ a himmet ne-buved

Şeyh buyurdi ki şavma‘ada (20) *himmet olmaz* murād budur ki ‘ışk u şevk ehli olan şeyhden meded taleb (21) itdüm zīrā bir pīr baña didi loḡma-i vaḡf için ḡānḡāhda olanda himmet [M253b] (1) olmaz

Rubā‘ī (Ahreb)

Ez-loḡma-i vaḡf her ki pervered cesed

Rūbāh şevved egerçi būdest esed (2)

Ger bī-ḡaraż-ı merā muşaddıḡ dārī

Ḥāsiyet-i nān-ı vaḡf buḡlest ü ḡased (3)

(9) Ḥāfızā ‘ilm ü edeb verz ki der-meclis-i şāh

Ey Ḥāfız ‘ilm ü edeb kesb kı l ki meclis-i şāhda (4)

Her ki-rā nīst edeb lāyık-ı şoḡbet ne-buved

Her kim ki edebi olmaya lāyık-ı şoḡbet olmaz murād (5) budur ki sultān-ı mecāzī edeb-i zāhir ister zīrā bātından ḡāfildür sultān-ı ḡaḡīḡī hem (6) edeb-i zāhir gen edeb-i bātın ister anuñcün ḡizmetü’l-mülūk nışfu’s-sülūk dimişlerdür (7) bes Ḥāce Ḥāfızuñ ‘ilm didüḡi edeb-i bātına naḡar u edeb didüḡi edeb-i zāhire naḡardur (8)

VELEHU EYŻAN [G.214]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Hümā-yı evc-i sa‘ ādet be-dām-ı mā üfted

Sa‘ ādet evci hümāsi bizüm aḡumuza (9) *düşer* [evc feth-i hemze ve sükün-ı rā vü cīm ile yüce ve yukaru ma‘ nāsınadur ki ḡaziz muḡābilidür]

Eger tü-rā güzeri ber-maḡām-ı mā üfted

Eger saña uğramaḡ bizüm maḡāmımuza düşerse murād (10) budur ki bize tecellī-i İlāhī vaḡı‘ olursa hümā-yı bülend pervāz u salḡanat-i mümtāz bizüm (11) şaydımız olur

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Çi kem şevved zi-tu ey meh ki ber-minnet-güzer üfted

Ki tā be-rūzenem ez-rūyet āftāb der-üfted (12)

(2) Ḥubābvār ber-endāzem ez-neşāḡ külāh

Ḥabāb gibi atam şenlikden külāhı [ḡabāb zamm-ı ḡā ile ‘Arabīdür şu ḡabarcuḡı ma‘ nāsınadur külāhī izāfet ile taḡşış olunur ḡabāb-ı re’s dirler]

¹²⁰⁴ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Ger men-i meygede himmet talebem ‘ayb me-kun

¹²⁰⁵ *Şeyh fermüd ki der* ifadesinin altında *şeyh-i mā guft ki der* düzeltilmesi bulunmaktadır.

Eger zi-rüy-ı tu ‘aksı (13) be-cām-ı mā üfted

Eger senüñ yüzünden bir ‘aks bizüm kadehimüze düşerse murād bizüm kadehimüzden (14) kalbimizdür aña tecellî cemāl olursa şādılıktan taқыeyi atmak olur dimekdür

(3) Şebî ki mäh-ı (15) murād ez-ufuk tülû‘ kuned

Bir gice ki murād ayı ufukdan tülû‘ ide [ufuk zamm-ı hemze ve fâ ile kenâr-ı admândur dimekdür]

Buved ki pertev-i nürî be-bām-ı mā üfted

(16) *Ola ki bir nūr ziyâsı bizüm tamımuza düşe* murād tecellî kendüye vâkı‘ olmak ricâsıdır (17)

(4) Be-bārgāh-ı tu çün bād-rā ne-bāşed bār

Senüñ bārgāhuña çün yile olmaz icāzet (18) [*bār* yemiş ma‘nāsına ve kerre ma‘nāsına ve yük ma‘nāsına ve icāzet ma‘nāsına gelür bunda icāzet ma‘nāsınadır pādşāhlara dergāhına *bārgāh* didükleri icāzet yiri olduğıçündür]

Key ittifāk-ı mecāl-i selām-ı mā üfted

Kaçan bizüm selāmımuza mecāl ittifāk düşe murād (19) hāzret-i ‘izzetüñ kibriyâsın ve kendünüñ selāmınıñ ol dergāha ‘adem-i liyākatin (20) beyândur ba‘zı nüsahda bulundu

Mülük-rā çü reh-i hāk būs in der nîst

Pādşāhlara (21) *çün bu kapu toprağın öpmek yolu yokdur*

Key iltifāt-ı mecāl-i selām-ı mā üfted

Kaçan bizüm selāmımuza [M254a] (1) *iltifāt düşe* murād beyt-i sâbıkdaki gibidür

(5) Çü cān fidā-yı lebeş şud hayāl-i mey bestem

(2) *Çün cān lebüñe fedā oldı hayāl bağladum*

Ki kaçreî zi-zülâleş be-kām-ı mā üfted

Ki bir (3) *kaçre anuñ zülâlınden bizüm tamağımuza düşe* murād budur ki rûh kelâm-ı Hākda mihver-i (4) müstağrak olıcak hayāl itmek olur ki bir kaçre anuñ âb-ı hoş-güvârından tamağa düşe (5) hülâşa murād budur ki çün şan‘at-ı kelâm tecellî idüp rûhı sâlik anda müstağrak ola anuñ (6) ağızından ma‘ârif-i İlâhiyye zühür idüp ‘āmā iken ‘âlim olur

(6) Hayāl-i zülf-i tu guftā ki (7) cān vesîle me-sāz

Senüñ zülfün hayâli didi cānı vāsıta kılma

K’ez-in şikār ferāvān (8) be-dām-ı mā üfted

Ki bu şikârdan vâfir bizüm ağızımuza düşer murād budur ki gayb-ı hüviyyet hayâli (9) cān virmegi baña vuşüle vesîle itme ki cān şikârandan vâfir benüm ağımda vardur dir (10)

(7) Be-nā-ümidî ez-in der-me-rov bezen fālî

Ümidsizlik ile bu kapudan gitme ve bir fālî

Buved ki (11) kūr a-i devlet be-nām-ı mā üfted

*Ola ki devlet kūr ası bizüm adımuza düşe (12) murād budur ki bāb-ı Hāqdan recāyı
kaṭ itmeyüp ʿibādeti saʿy itmekde olmağ gerek (13) ola ki biri sebeb-i kurbet ola*

(8) Zi-ḥāk-ı kūy-ı tu hergeh ki dem zened Hāfiz

Senūñ (14) maḥallūñ toprağından her vaqt ki nefes urur Hāfiz

Nesīm-i gülşen-i cān der-meşām-ı mā (15) üfted

*Cān gülşeni yili bizüm burnumuza düşer ise murād budur ki taraf-ı (16) Hāqdan
kelām söylendikce meşām-ı cānımız andan rāyiḥa idrāk ider (17)*

VELEHU EYẒAN [G.215]

[Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün]

(1) Düş vaqt-i seher ez-ğuşsa necātem dādend

Dün gice seher vaqtinde güşsadan (18) baña necāt virdiler

V'ender-ān zülmet-i şeb āb-ı hayātem dādend

*Ol gice (19) zülmetinde baña āb-ı hayāt virdiler murād budur ki dün gice baña feyz-i
İlāhī (20) ve faẓl-ı tecellī vāqı olup vuşul ilaʿllāh müyesser ola mı diyü güşsada (21)
idüm ol güşsadan necāt virdiler ve āb-ı hayāt-ı ḥaḳīḳī oldur ki ʿazāb-ı müʿebbedden
hülāşa [M254b] (1) bāʿiş ola lācerem baña şarāb-ı feyz içirüp hayāt-ı ebediyye
virdiler*

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

İn (2) feyz-i rūḥ-ı perver ez-ān kūy-ı dilberest¹²⁰⁶

İn āb-ı zindegāni ez-ān cūy-ı kevşerest (3)

(2) Bī-ḥod ez-şaʿ şaʿ a-i pertev-i zātem kerdend

Beni hayā-yı zāt yalabımından bī-ḥod (4) itdiler

Bāde ez-cām-ı tecellī-i şıfātem dādend

*Şarābı baña tecellī-i şıfātından virdiler (5) murād tecellī-i efʿālden teraḳḳī idüp tecellī-i
şıfātından mütekeyyif olup tecellī-i zāt-ı lemʿānından (6) bī-ḥod olduğın beyāndur
[tecellī-i efʿāl ve tecellī-i şıfāt ve tecellī-i zāt erbāb-ı sülūka maʿlumdur tafşili tekşir-i
sevād iktizā itdügi ecilden taʿrız olındı]*

(3) Çi mübārek seheri būd u çi ferḥunde demī

Ne mübārek seher (7) idi ve ne feruḥ vaqt idi

Ān şeb-i Qadr ki in tāze berātem dādend

*Ol Qadr gicesi ki (8) baña bu tāze berāt virdiler murād ol dün giceyi ve seher vaqtin
medḥdür ki (9) ol gice şeb-i Qadr imiş ki anuñ seherinde baña berāt-ı feyz ü faẓl
virdiler dir*

¹²⁰⁶ Saʿdī, Dîvan-ı Eşʿâr, Gazeliyyât, No: 64.

(4) Hâtif (10) ân rûz be-men müjde-i in devlet dâd

Hâtif ol gün baña bu devlet müjdesin virdi (11)

Ki be-ân cevır ü cefâ şabr u şebâtem dâdend

Ki ol cevır ü cefâya şabr u qarâr virdiler baña (12) murâd budur ki ben ki mücâhede ve hilâf-ı nefse şâbir oldum ol gün baña Hâtif (13) müjde itdi ki devlet-i feyz ü tecellî saña müyesser olsa gerekdür lâcerem her kim ki cefâ-yı (14) mücâhedeye şâbir ola *velleżîne câhidu finâ lenehdiyennehüm sübülenâ*¹²⁰⁷ hasebince (15) aña buncılayın feyz olur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yâr dimiş aña kim cevır ü cefâlar ide rûz (16)

Katlanursa şoñ ucu mihr ü vefâlar ide rûz

(5) Ba‘d ez-în rûy-ı men ü âyine-i (17) vaşf-ı cemâl

Bundan şoñra benüm yüzüm ve vaşf-ı cemâl âyinesi ya‘nî min ba‘d (18) âyine-i şifâta nazar idüp andan yüzüm döndürmezem

Ki der-ancâ haber ez-cilve-i (19) zâtem dâdend

Ol yirde baña cilve-i zâtdan haber virdiler murâd budur ki (20) tecellî-i şifâtdan şoñra tecellî-i zât olur lâcerem aña müdâvemet iden buña vuşul (21) bulur

(6) Men eger kâm-revâ geştem hoş-dil çi ‘aceb

Ben eger murâda lâyıķ oldum (22) *ve gönli hoş oldum ise ne ‘aceb*

Müstaḥik bûdem ü inhâ be-zekâtem dâdend

[M255a] (1) *Müstaḥak idüm bunları baña zekât virdüler* murâd taḥşil-i istiḥkâķ itmek gerek ki (2) feyze maḥal olup fażl-ı feyz zühür ide dimekür [lafz-ı zekât ve lafz-ı şalât elifi vâva mâ‘il okıyanların lafzına ri‘ âyet idüp vâv şüretinde yazılır ammâ bu terâķib-i ‘Arabiyyedür kaçan Fârisî ve Türkî terkiblerde vâķı‘ olursa elif şüretinde yazılır]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Bî-niyâzân çü niyâz-ı men ü faķrem (3) dâdend

Câmi ez-la‘l-i leb-i düst zekâtem dâdend

(7) İn heme şehd ü şeker k‘ez süḥanem (4) mî-rîzed

Bu dükeli bâl u şeker ki benüm sözümdeñ dökülür

Ecr-i şabrîst k‘ez-ân (5) şâh nebâtem dâdend

Şabr ecridür ki ol nebât budağından virdiler murâd nebât (6) budağından Ḥaķ te‘âlâ tarafından olan şu‘be-i fażldur lâcerem *men aḥleşe* (7) *li‘llâhî erba‘îne şabâḥen*

¹²⁰⁷ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur‘ân, Ankebût 29/69).

*ṣaharet yenābī‘u’l-ḥikmeti min ḫalbihi ‘alā lisānihi*¹²⁰⁸ mücebince anuñ kelāmından
(8) şehd ü şeker-i ḥikmet dökülür

(8) Men hemān rüz be-didem ki zafer ḥāhem yāft

(9) *Ben hem ol gün gördüm ki zafer bulsam gerek*

Ki ber-efsūs-ı ‘aduv ṣabr u ṣebātem dādend

(10) *Ki düşmenüñ ḫayfına baña ṣabr u ṣebāt virdiler* murād ‘aduvden inne’ş-ṣeytāne lekümā (11) *aduvvün mübîn*¹²⁰⁹ ḫasebince şeytāndur ve a‘dā ‘aduvveke nefsüke’l-letī beyne cenbeyke¹²¹⁰ (12) muḫteżāsınca nefsdür ki her kim ki bunlaruñ ḫayf u mekrine ṣabr ide gālib (13) ve muṣaffēr olur

(9) Himmet-i Ḥāfız u enfās-ı seḫer-ḫizān būd

Ḥāfızuñ ve seḫer-ḫizlerüñ (14) *himmeti idi* ba‘zı nüsaḫda böyle vāḫı‘ olmış

Himmet-i pīr-i muḡān u nefes-i rindān būd

(15) *Pīr-i muḡānuñ himmeti ve rindlerüñ nefesi idi*

Ki zi-bend-i ḡam-ı eyyām necātem dādend

Ki eyyām (16) *ḡamı bendinden baña necāt virdiler* murād himmet-i nefesüñ te’şirin beyāndur ve ba‘zı (17) nüsaḫda maḫlaṣ beyti bu vāḫı‘ olmış

Şeker-i şükr be-şükrāne beyefşān Ḥāfız

(18) *Şükr şekerin şükrāne ile saḫ Ḥāfız*

Ki nigār-ı ḫoş u şīrīn-ḫarekātem dādend

(19) *Ki ḫoş ve şīrīn ḫarekāt nigār virdiler* murād ol *nigār*dan ‘amel-i şālīḫdür (20) lācerem anuñçün vāfir şükr itmek lāzımdur ba‘zı nüsaḫda maḫlaṣ beyti böyle (21) vāḫı‘ olmış

Ḥāfız ān dem ki be-bend-i ser-i zülf-i tu fütād

Ḥāfız ol dem ki senüñ zülfüñ (22) *ucı bendine düşdi*

Guft ez-bend-i ḡam u ḡuşṣa necātem dādend

Didi ḡam u ḡuşṣa bendinden baña [255b] (1) *necāt virdiler* murād budur ki *men ce‘ale’l-ḥümūma hemmen vāḫiden kefāhu’llāhü sā’ire ḥümūmihi*¹²¹¹ ḫasebince (2) her kim ki ḡayb-ı hüviyyet ḫaydına düşse sā’ir ḥümūmdan necāt bulur (3)

¹²⁰⁸ مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ Kim kırk sabah Allah'a ihlâslı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar. (Hadîs) Müsnedü’ş-Şihâb, Hadîs No: 466/448.

¹²⁰⁹ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكَا عَدُوٌّ مُبِينٌ Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti. (Kur’ân, A’raf 7/22).

¹²¹⁰ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefsidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü’l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadîs No: 354.

¹²¹¹ مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هُمًا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

VELEHU EYŻAN [G.216]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Gevher-i maḥzen-i esrār hemānest ki būd

Maḥzen-i esrār gevheri hemāndur ki idi ya' nī (4) kemākān şābir ve muḳarrerdür

Hoḳḳa-i mihr be-dān mühr ü nişānest ki būd

Hoḳḳa-i (5) *mihr ol mühr ü nişān iledür ki idi* murād *maḥzen-i esrār*dan ḳalbdür *gevher*den (6) murād anda olan ma' ānī ve umūrdur *elestü birabbiküm*¹²¹² nidāsı cevābında denilen *bel*dür (7) ve ḳabūl-ı bār-ı emānetdür ve ḥazret-i Ḥaḳ ile olan mişāḳ u mu' āhededür ve *mihr* (8) kesr-i mīm ile muḥabbetdür ki hoḳḳaya teşbīh itmişdür ve *mühr* zamm-ı mīm ile ma' rūfdur (9) murād andan isti' dādımuza göre olan taḳdīr-i İlāhīdür [*hoḳḳa* lafzınıñ *mihr* lafzına izāfeti izāfet-i müşebbehün bih ile'l-müşebbehdür]

(2) 'Āşıkān zümre-i erbāb-ı (10) emānet başend¹²¹³

Lafz-ı 'āşıkān mübtedādur ve anuñ māba'dı ḥaberdür *ya' nī* 'āşıklar (11) *aşḥāb-ı emānet zümresi* dururlar

Lācerem çeşm-i güherbār hemānest ki būd

(12) *Lābūd çeşm-i gühervār hemāndur ki idi* murād *emānet*den Ḥaḳ te' ālā ḥazretinüñ (13) sūre-i Ahzāb āhirinde *innā 'areḏne'l-emānete 'ale's-semāvāti ve'l-arḏi* (14) *ve'l-cibālī*¹²¹⁴ āyetinde zıkr itdügidür erbāb-ı taşavvuf bu emānetden 'ışḳ murād (15) iderler lācerem 'ışḳ emānetini 'āşıklar ḳabūl itmişlerdür ve 'ışḳa (16) girye vü zārı lāzımdur anuñçün gözüm güherbārdur

(3) Ez-şabā purs ki mā-rā (17) heme şeb bā-dem-i şubḥ

Şabādan şor ki bize dükeli gice dem-i şubḥ ile

Büy-ı (18) zülf-i tu hemān mūnis-i cānest ki būd

Senüñ zülfün ḳoḳusu hemān muşāḥib-i cāndur ki (19) *idi* murād şabādan bunda teveccüh-i ḳalbīdür ve ḥiṭāb ḥazret-i Ḥaḳḳadur *ya' nī* (20) benüm ḳalbüm teveccühinden şor ki cānımuñ muşāḥibi ve enīsi ḡayb-ı hüviyyetüñ ve mülāḥaza-i (21) ḥazretündür

(4) Tālib-i la' l ü güher nīst ve līkin ḥurşid

La' l ü güher tālibi yoḳdur ve līkin [M256a] (1) *güneş*

Hemçünān der-'amel-i ma' den ü kānest ki būd

Ancılayın ma' den ü kān 'amelindedür (2) *ki idi* *ya' nī* ma' den ü kānda hudūş-ı cevāhir te'sīr-i şemsden olur ol (3) 'amel kemākān şābit ve ber-ḳarārdur murād

¹²¹² أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'an, A'râf 7/172).

¹²¹³ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: 'Āşıkān maḥrem-i esrār-ı emānet başend

¹²¹⁴ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur'an, Ahzâb 33/72).

budur ki t̤alib-i la‘l-i esrār-ı tarīkat ve cevher-i (4) aḥbār-ı ḥaḳīkat yokdur ve illā mürşid ü mürebbi kemākān ‘amel tertibindedür (5)

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Me-gū aşḥāb-ı dil reftend ü şehir-i ‘ışk şud ḥālī

Cihān pür-şems-i Tebrīzest merdī gū çü Mevlānā (6)

(5) Reng-i ḥūn-ı dil-i mā-rā ki nihān mī-dārī

Bizüm gön̄lümüz kanı rengini ki gizlū dutarsın (7) [ya‘nī gizlersin]

Hemçünān der-leb-i la‘l-i tu ‘ıyānest ki būd

Ancılayın senūñ leb-i la‘lūñde ‘ayāndur ki (8) idi murād leb-i la‘lden butūn-ı kelāmdur bizüm ‘ışkımuñ tabākāt u merātibini egerçi (9) iḥfā idüp ḥalka ifşā itmezsin ammā inne li‘l-Ḳur‘āni baṭnan ve li-baṭnihi baṭnan ilā seb‘ati (10) ebṭunin¹²¹⁵ hasebince butūn kelāmuñdan ‘ayāndur ki yuḥibbuhūm ve yuḥibbūnehu¹²¹⁶ delālet ider ki ‘ışk-ı (11) ezeli ‘āşıkı meczūb ve bī-iḥtiyār ider ve bunun merātib-i mütefāvitesi vardur (12)

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + -

Ġarḳ-ı ‘ışkīem ki ġarḳest enderīn¹²¹⁷

‘İşkḥā-yı evvelīn (13) ü āḫirīn

(6) Kuşte-i ġamze-i ḥod-rā be-ziyāret mī-āy

Kendū ġamzeñ maḳtūlini ziyārete (14) gel

Z‘ān ki bī-çāre hemān dīlnigerānest ki būd

Zirā bī-çārenūñ gön̄li nāzır ü müte‘allıḳdur ki idi (15) murād maḳtūl-i ġamzeden şıfat-ı feyz ü istitāruñ helāki olandur aña girü baş u (16) tecellī ḳıl ki ḳalbi kemākān ta‘alluḳ-ı intizāradur dimekdür

(7) Züld-i Hindū-yı tu guftem (17) ki diger reh ne-zened

Senūñ Hindū zūlfūñ dir idüm ki daḫi yol urmaz

Sālḥā reft (18) ü be-dān sīret ü şānest ki būd

Niçe yıllar kendi ki ol sīret ü şāndur ki (19) idi murād budur ki ġayb-ı hüviyyet ki Hindū gibi ḥafīdūr Rūmī gibi rüşen degüldür (20) ibunuñ ḥafāsı māni‘ olup kimsenūñ yolın urmayup gön̄lin almaz ya‘nī [kimse aña gön̄l virüp mübtelā olmaz

¹²¹⁵ إِنَّ لِلْقُرْآنِ بَطْنًا وَلِبَطْنِهِ لِبَطْنٌ إِلَى سَبْعَةِ أَبْطَانٍ Kur‘ān’ın zāhiri ve bātını vardır. Bātını da yedi bātını olan bir bātındır. (Hadīs) Molla Muhsin Muhammed b. Murtazā Feyz-i Kāşānī, **Tefsīrū’s-Sâfi**, c. 1, s. 31.

¹²¹⁶ عَيِّمُوا بِحُبِّهِمْ وَيُحِبُّوهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah’ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah’ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur‘ān, Mâide 5/54).

¹²¹⁷ Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 109, Beyt: 1757.

dir idüm niçe yıllar geçdi ol kemākān kendü] haşleti (21) ve hāli üzredür ki muttaşıl
cezb ü celb kılup ider

Beyt

++--/+--+/++-

Meyl ez-în [M256b] (1) cānib ihtiyārī nīst¹²¹⁸

Kehrübā-rā be-gū ki men kāhem

(8) Hāfızā bāz nümā kışsa-i hūnābe-i (2) çeşm

Ey Hāfız girü göster gözünün kanlu suyu kışşasın

Ki ber-în çeşme (3) āb revānest ki būd¹²¹⁹

*Ki bu çeşmde hemān āb revāndur ki idi (4) murād budur ki ‘āşık u tālīb ‘arz-ı hāl
idüp ağlamaq maṭlūb-ı ma‘şūkdur (5) lācerem anı terk eyleme*

Beyt

Nāle mī-kun nālehā hoş āyedeş

K’ez-dü ‘ālem (6) nāle vü ğam bāyedeş

VELEHU EYŻAN [G.217]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Dıraht-i düstī benşān ki kām-ı dil be-bār (7) āred

Dostluk ağacın dik ki gönül murādın yemiş getürür

Nihāl-i düşmenī ber-ken (8) ki renc-i bī-şümār āred

*Düşmenlik fidānın çıkar ki sağışsuz marāz getürür murād (9) manṭūkdan zāhirdür ve
bu maṭla‘ mu‘ammādur Şücā‘ çıkar tarīk-i istihrācı oldur ki (10) dırahtdan murād
şecerdür ve kāmndan murād murāddur anuñ dili rādur ki ism-i harfdür (11) bunda
müsem mā murāddur [dikden murād mābeynü‘-tarīkdür] ve bār lafzı mu‘ammāya
nazar bārīdendendür çün şecer lafzından (12) harf-i rā yağup gide şec kalur ve
düşmenī ‘adāvetdür anuñ nihāli andan (13) müştāk olan ‘aduvdur ol çıkmayıcak
budaqları cem‘ olup a‘dā olur (14) ve renc dādur a‘dā lafzıda kaçan zā şümārsuz
olup hesāba gelmeyüp gide (15) ā‘ kalup mecmū‘ şücā‘ olur [murād şücā‘dan harf-i
‘aynda memdūhı olan Şāh Şücā‘ olmak münāsibdür]*

(2) Çü mihmān-ı harābātī be-‘ izzet bāş bā-rindān¹²²⁰

Çün (16) meyḥāne konuğısın ‘izzetde ol rindler ile

Ki derd-i ser keşī cānā geret mestī (17) ḥumār āred

*Ki baş ağrısı çekersin ey cān eger mestlik saña ḥumār getürür murād (18) harābātndan
ḥānkhāhdur ve rindlerden murād şūfiyān-ı muḥlişdür ve mestlikden (19) murād ‘ışık-ı
İlāhī ile mütekeyyif olmaqdur ve ḥumār andan kāhilleren dünyāya iştigāldür (20)*

¹²¹⁸ Sa’dî, Dîvân-ı Eş’âr, Gazeliyyât, Gazel No: 430

¹²¹⁹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Ki der-în cūy ne ān āb revānest ki būd

¹²²⁰ Be-‘ izzet ibâresinin üzerinde selâmet kelimesi yazılıdır.

lâcerem hânkâhda muhlîş şûfiler ile olan *inne ekrameküm ‘inda ‘llâhi etḥaküm*¹²²¹
ḥasebince (21) ‘izzetde olur ve ol mestlikden ki keyfiyyet-i ‘ışḡdur tekâsül idüp
a‘râz kılp [M257a] (1) meşâlih ü mekâsib-i dünyâya meşḡul olan baş ağrısın çeker

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Güş şeh-i (2) ḥâlî vü bāng-ı ḡulguleş derd-i serest¹²²²

Her ki kâni‘ şud be-ḥuşk u turşha-i bahr u berest (3)

(3) Şeb-i şoḥbet ḡanîmet dān ki ba‘d ez-rûzgār-ı mā

Şoḥbet gicesin ḡanîmet bil ki (4) bizüm zamānımızdan şoñra

Besî gerdiş kuned gerdün besî leyl ü nehār āred

Niçe dönme (5) ider felek niçe gice ve gündüz getirür murād budur ki ‘ibâdet
gicesin ḡanîmet bilüp (6) ‘ibâdeti terk ve fursatı fevt itme ve illâ sen fevt olursun
nice vâktler bulunur (7) ammâ sen anda bulunmazsın

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Tâlib-i dünyâ-yı fânî kem kuned sermāye-rā

Tâlib-i ‘uḡbā (8) faḡîrest erçi āḡir serverest

(4) ‘Emārî dār-ı Leylî-rā ki mehd-i māl der-ḥükmet

Leylînüñ (9) meḥeffesin dutanuñ ki ey bişigi ḥük mündedir [Leylî māha ve meḥeffesi
mehde teşbih olunmuşdur]

Ḥudāyā der-dil endāzeş ki ber-Mecnūn (10) ḡüzār āred

Yā Rabbî anuñ ḡöñline biraḡ ki Mecnūna uğramaḡ getüre murād ma‘ şūḡı ‘āşıḡa (11)
mülâḡat itdürme ki ḡādir olandan kerem talebidür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Ey ki yārî yār-rā nezdik-i gerdān devr-rā (12)

Pāye pāye ḡurb-ı şeh dāden çü resm-i kişverest

(5) Bahār-ı ‘ömr ḡāḡ ey dil vegerne in (13) çemen her sāl

‘Ömr bahārın iste ey ḡöñül yoḡsa bu çemen her yıl

Çü nesrîn şad ḡül-i (14) ra‘nā vü çün bülbul hezār āred

Nesrîn gibi yüz ḡül-i ra‘nā ve bülbul gibi biñ getirür murād budur ki (15) bāḡ-ı
‘ömrüñ bahārı anuñ ezhārı ve āşārı ve a‘ māl-i şālîḡat u ḡurb bārıdur anuñ (16) taḡşîl

¹²²¹ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur’ân, Hucûrât 49/13).

¹²²² Emîr Hüsrev Dehlevî, Dîvân-ı Eş’âr, Kasâid, No: 3.

ü izhârına sa‘y kıl ve illâ bahâr rûzgâr-ı envâ‘-ı gül ve hezâr kesb ü ihtiyâr (17) izhâr ider

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

În hûrâfât ez-dimâğ-ı hûd birûn kun ger tû-râ

Ârzû-yı nikmetî z’ân (18) gülşen-i cân perverest

[gicelerde söylenen yalan hikâyetler ve murdâr koçulu otlar dimekdür]

(6) Hüdây-râ çün dil-i rîşem qarârî best bâ-zülfet

Allâh içün (19) çün yaralu gönüm bir qarâr bağladı senûn zülfûn ile

Be-fermâ la‘l-i nûşîn-râ ki hâleş (20) bâ-qarâr âred

Buyur tatlu la‘le ki anuñ hâlini qarâra getüre murâd muhâtabdan şeyh-i mürşiddür (21) ve zülfden murâd anuñ silsile-i tarîkatidür ve la‘l-i nûşînden murâd kelâm-ı lezîzîdür ve hâlin (22) qarâra getürmek temkîn virmekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Mürşid-i kâmil müridân-râ kuned ehl-i kemâl [M257b] (1)

Şoḥbet-i ehl-i şafâ kibrîr-i şâf-ı aḥmerest

(7) Zi-kâr üftâdeî ey dil ki şad men bâr-ı ğam (2) dârî

İşden düşüp mu‘aṭṭal olupdurursın ey gönül ki yüz batman ğam yükûn (3) vardur

Be-rev yek cür‘a-i mey der-keş ki derḥâlet be-kâr âred

Yürî bir cür‘a şarâb (4) çek ki fi‘l-hâl seni işe getüre murâd budur ki meşâğul-i dünyâ ve humûm-ı mâsivâ (5) ḳalbe müstevlî olup ‘amel-i âḥiretten mu‘aṭṭal ḳılmışdur bir pâre ‘ışḳ-ı İlâhî nûş (6) idüp ğumûm-ı mâsivâyı ferâmûş itse fi‘l-hâl ve ‘ale‘l-fevr ‘amele gelür idi (7) [derḥâl lafzı ‘Arabîde fi‘l-hâl didükleridür ki tizücek ma‘nâsınadur ve lafz-ı derḥâletde vâḳı‘ olan tâ ḥitâb içündür nefis-i kelimeden degüldür]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ṭâlib-i dünyâ zi-mihnet yek-nefes hâlî ne-şud

V’ân ki terkeş kerd dâ‘im fâriğ ez-şûr u şerest (8)

(8) Der-în bâğ ez-Hudâ ḥ’âhed diger pîrâneser Hâfîz

Bu bağda Allâhdan diler daḥî pîrlîk (9) vaḳtinde Hâfîz

Nişîned ber-leb-i cûî vü servî der-kenâr âred

Otura bir ırmaḳ kenârında (10) ve bir servî kenâra getüre murâd bu bâğdan dünyâdur ve ırmaḳ kenârından murâd şafâ-yı (11) ḥâtır olan maḳâmdur ve servden ‘uluvv-ı derece ve merâtib-i sülûkdan bir mertebe-i ‘âlidür (12) ḥülâşa-i kelâm ve murâd

budur ki Hâfız pîrlik eyyâmında Allâhdan diler ki bir maḳâm-ı şafâda (13) oturup
‘ibâdet-i Hâḳ ile mertebe-i refî‘e taḥşîl ide

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ân ki ‘ömr-i ḥod (14) telef kerd üst müflis ‘âkıbet

Ân ki bâ-tâ‘ât mî-rev mâleṣ ez-şeh ekşerest (15)

VELEHU EYẒAN [G.218]

[Feilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Der-naẓar-bâzî-i mâ bî-başarân¹²²³ ḥayrânend

Bizüm güzel görülmemüzde naẓarsızlar (16) ḥayrândururlar

Men çüninem ki nümüdem diger işân dānend

*Ben böyleyin ki (17) gösterdüm gayrısın anlar bilürler murād budur ki benüm cemāle
naẓarum inna’llāhe cemīlun (18) yuḥibbu’l-cemāle¹²²⁴ ḥasebince daḥi el-‘ālemi
merāyā’l-ḥaḳḳ¹²²⁵ mücebinedür evvele naẓar-ı taḥallaḳu (19) bi-aḥlāḳi’llāhi¹²²⁶ ile
‘amel iderem şāniye naẓar-ı cemāl-i Hâḳḳı müşāhede idüp direm (20)*

Nazm

+ +---/+ +---/+ +--

Hem cemālest ü hem muḥabbet-i cemāl

Ân Ḥudāvend zü’l-cemāl ü celāl

Tu eger hem cemāl-i (21) Hâḳ bîni

Der-cemāl-i cemāl-i Hâḳ bîni

Çeşm-i bînende nîst bînende (22)

Z’āferīneş cüz āferīnende

(2) ‘Āḳilān nokṭa-i pergār-ı vüçüdend velî

‘Āḳiller vüçüd [M258a] (1) perkārınuñ nokṭası dururlar velî

‘Işḳ dāned ki der-în dā’ire sergerdānend

(2) ‘Işḳ bilür ki bu dā’irede serāsime dururlar murād budur ki ‘uḳelā vü ḥükemā (3)
dā’ire-i vüçüduñ nokṭa vü ‘ayne’l-fi‘li ve zübde vü güzini dururlar ammā ‘ışḳ-ı
İlāhiden ve ‘ilm-ı (4) ‘ālem-i beḳādan gāfildür ehl-i ‘ışḳ olan bilür ki anlar dā’ire-i
‘ışḳ-ı Hâḳda serāsime (5) vü ağmaḳlardur

Rubā‘î

¹²²³ *Bî-başarân* ibâresinin altına *bî-ḥaberân* kelimesi yazılmıştır. Şârihin tercümesine uygun olarak
birinci kelime beyitte kullanılmıştır.

¹²²⁴ إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ Allah güzeldir, güzeli sever. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi**
Tercemesi, c. 2, s. 330, Hadîs No: 1999.

¹²²⁵ الْعَالَمُ مَرَايَا الْحَقِّ Dünya gerçeğin aynasıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

¹²²⁶ تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ Allahın ahlakıyla ahlaklanın. (Hadîs)

-+---/-+---/-+-

‘Âkil oldur kim bile Allāha yol

Âhiret ‘ilmi hem anda ola bol (6)

Bî‘at itme ‘ilm-i dünyā bilene

Ger Ebū ‘Alī daḥi olursa ol

(3) Lāf-ı ‘ışk u gile ez-yār (7) zihî lāf-ı durūğ

‘İşk lafı ve yārdan şikāyet zihî yalan

‘İşk-bāzān (8) çünin müstahikḳ-i hicrānend

Buncılayın ‘ışk-bāzlar hicrāna müsteḥakḳlardur murād budur ki (9) ben ḥazret-i Ḥaḳḳuñ ‘aşıḳıyın diyen ḳazāsına rāzı olmak gerek ve illā ol ḥazretten (10) mehcūr olmağa müstahak olur

Nazm

++---/+---/+--

Be-ḳazā-yı Ḥudā-yı rāzî şev¹²²⁷

Verne beḥrūş (11) nezd-i ḳāḍî şev

Tā tü-rā ez-ḳazāş be-rehāned

Eblehest ān ki inçünin dāned (12)

(4) ‘Ahd-i men bā-leb-i şîrîn-dehenān best Ḥudāy

Benüm ‘ahdimi tatlu aḡuzlular (13) lebine bağladı Allāh

Mā heme bende vü in ḳavm Ḥudāvendānend

Biz dükeli ḳullaruz (14) bu ḳavm ya‘nî şîrîn-dehenler efendilerdür murād şîrîn-dehenlerden kelām-ı İlāhî (15) söyleyenlerdür ve lebden murād anlaruñ nefāyis ma‘ārifidür pes men ‘allemenî ḥarfēn fe-ḳad (16) şayyerenî ‘abden¹²²⁸ mücebince anlar efendiler biz ḳullaruz

Beyt

-+---/-+---/-+-

Men ne-yaftem der-ḡalaṭ tā zindeem¹²²⁹ (17)

Z’ān ki dānem dā’imā men bendeem

(5) Megerem çeşm-i siyāh-ı tu biyāmūzed kār

Meger senüñ ḳara gözüñ (18) baña iş ögrede

Verne mestūrî vü mestî hemekes netvānend

Yoḡsa mestūrluğa (19) mestlige dükeli kimse ḳādir degüldür murād çeşmden ‘ayndur ve ‘ayn bunda zāt-ı (20) şey’ ma‘nāsınadur ve siyāh olduğı ḥafā ve

¹²²⁷ Sinânî, Hadîkatü’l-Ḥakîka vü Şerîatü’t-Tarîka, el-Bâbu’l-Evvel, Der-tevhîd-i Bârî Te’âlâ

¹²²⁸ مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَنِّعَنِي عَبْدًا Bana bir harf öğreten beni kendisine köle yapar. Hz. Ali.

¹²²⁹ Feridüddin Attar, Musibet-nâme, Bahş, 33.

istitârından ‘ibâretdür lâcerem zâtu’llâh (21) her mezâhırde zâhirdür ve özi hadd-i nefsinde müstatirdür pes anda hem zühûr hem hafâ (22) vardır imdi mestûrluk ile mestlik ki hândân gibidür andan te‘allüm itmek gerekdür

Ḳıṭ‘a

Fe-küllü’l-lezî şâhedtühu fi‘lû vâhidin¹²³⁰

Bi-müfredihi likin bi-hucbi’l-ekinneti [M258b] (1)

Ve iz kad uzîle’s-sütûru lem terâ ente

Sivâhu ve lâ-yebka ḳaṭṭu fike rîbetun

(6) Cilvegâh-ı (2) ruḥ-ı ü dîde-i men tenhâ nîst

Anuñ ruḥunuñ cilvegâhı yalnûz benüm gözüm degüldür (3)

Mâh u ḥurşîd hemîn âyine mî-gerdânend

Ay u gün şöyle âyineye dönerler murâd (4) mazhar-ı müzhir-i Hâk ve mir’at-ı muṭlaḳdur dimekdür

Nazm

+---/++-/++-/+-

Yâḳîn dâñ belâ şek ki ḥallâḳ ferd (5)

Heme çîz-râ mazhar-ı ḥîş kerd

Yekî-râ be-nûr-ı cemâlî nevâht

Yekî-râ be-nâr-ı (6) celâlî küdâht

Behîşt ez-ḳabîl-i cemâl âmede

Cehennem zi-ḳahr u celâl âmede (7)

(7) Ger şevend âgeh ez-endîşe-i mâ muḡbeḳegân

Eger ḥaberdâr olalar bizüm fikrimüzden âteş-perest (8) oḡlancıklar

Ba‘d ez-în ḥırḳa-i şûfî be-girov nestânend

Bundan soñra (9) şûfî ḥırḳasın rehn almazlar murâd muḡbeḳelerden tâze maḳâm-ı irşâda ḳadem (10) başmış şeyḥ olmış cevânlardur ve bizüm fikrimüz vuşûl ila’llâhdur *tagyîru’s-şekli* (11) *li-ecli’l-ekl*¹²³¹ degüldür ve ḥırḳadan murâd beden-i şûfidür [ki beden rûhuñ libâsı gibidür] rehn almak ḥalveye ḳoyup (12) çile çekdürmekdür lâcerem şeyḥ olmak cevânlar tâlib-i ḳâbilleri bilüp bulıcaḳ (13) şûret-i şûfilerini ḥlavete ḳoyup erba‘în çekdürmezler ba‘zı nüsaḥda bu beyt vâḳı‘ (14) olmış

(8) Müflisânîm u hevâ-yı mey ü muṭrıb dârîm

Müflislerüz ve şarâb u sâzende (15) *hevâsın dutaruz*

Âh eger ḥırḳa-ı peşmîn be-girov nestânend

¹²³⁰ “1) Müşâhade ettiğim her şey bir kişinin (Allâh’ın) fiilidir. Fakat o fiiller perdelerle kapanmıştır. 2) Eğer o perdeler kaldırılırsa; sen Allâh’ın dışında hiçbir şey göremezsın. Ve sende de hiçbir şüphe kalmaz.” Ömer b. Ali b. Fârîz, **Dîvânü İbnü’l-Fârîz**, Dârü’s-Sâdır, Beyrut, s. 112.

¹²³¹ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değişmesi... (Diğer Arapça İbâreler).

Âh eger yûñ hırkayı rehn (16) *almayalar* murād budur ki ‘ilm ü ‘amel fakîrleri yüz şarâb-ı ‘ışk ve şeyh ü mürşid muhabbeti var (17) bizde ammâ kabûl-i hizmete beden-i za‘îfden gayrı nesnemüz yokdur ve ey bize eger anı kabûl (18) itmeyüp halvete komayup terbiyyet itmezler ise

(9) Ger be-nüzhetgeh-i ervâh bered bûy-ı yû bād

(19) *Eger ervâh şenligi yerine ilete senûñ koķuñı yıl*

Melek ü hûr dil ü cān be-nişār efşānend¹²³²

(20) *Melek ü hûr dil ü cānı saçar tārîķi ile saçalar* murād muhâtabdan hâzret-i Hâkdur

(21) Eger ol hâzretten feyezān u nesīm ‘ālem-i ervāha bir şemīm iletse mülk u hûr [M259a] (1) bezl ü nişār iderler

(10) Vaşf-ı ruhsāre-i hürşid zi-huffāş me-purs¹²³³

(2) *Güneş yanağı vaşfin yarasadan şorma*

Ki der-în āyine şāhib-nażārān (3) hayrānend

Ki bu āyinede nażar şāhibleri hayrān dururlar murād *hürşidd*den (4) āftāb-ı hāķîķîdür *ruhsān*ndan murād cemāl-i cemilidür *huffāş*dan murād ol (5) hâzretten maħcûb olandur ol āyine-i ruhsārda şāhib-nażar olanlar (6) hayrān olıcaķ maħcûb u memnû‘ olanlar kaçan haberdār olurlar

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

‘Āciz-i (7) vaşf-ı veyest ān ki be-vey maħbûbest

Key be-dāned şıfateş ān ki ez-ū maħcûbest (8)

(11) Zāhid ez-rindī-i Hāfız ne-kuned fehm murād¹²³⁴

Zāhid Hāfızuñ rindliginden murād (9) fehm itmez

Dīv bugrized ez-ān kavm ki Qur’ān h’ānend

Şeytān kaçır ol kavmden (10) *ki Qur’ān okurlar* murād *zāhid*den rağbet itmeyendür lācerem *ve kânū mine’z-zāhidin*¹²³⁵ (11) mücebince Hâzret-i Hâkdan mu‘riż olan ihlāşdan murād vuşûl-i (12) Hâķ idüğün fehm kılmaż ve ehl-i Hâkdan firār ider

VELEHU EYŻAN [G.219]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Düş dīdem (13) ki melā’ik der-i meyhāhne zedend

¹²³² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: ‘Akl u cān gevher-i hestî be-nişār efşānend

¹²³³ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Vaşl-ı hürşid be-şeb-perre-i e‘ mā ne-resed

¹²³⁴ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Zāhid ez-rindî Hāfız ne-kuned fehm çi şud

¹²³⁵ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الرَّاهِدِينَ (Kafîle Mısır’a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur’ân, Yûsuf 12/20). Not: فِيهِ ibaresi şerhte geçmemektedir.

Dün gice gördüm melekler meyhâne kapusın urdılar (14) [ve gördüm didügi baña haber-i şadık ile ‘ilm hâşıl oldu dimekdür nitekim *e lem tera keyfe fe‘ale rabbüke bi-aşhâbi‘l-fil*¹²³⁶ tefsirinde beyân olunmuşdur]

Gil-i âdem be-siriştend ü be-peymâne zedend

Âdemün balçıguñ yuğurdılar ve ölçege urdılar (15) murâd dün giceden zamân-ı zulmet-i ‘ademddür ki bugünkü ziyâ-yı vücûddan muqaddemdür [zîrâ gice gündüzden muqaddem olur] (16) ve *meyhânen*den murâd şevk u keyfiyyet tahşil kılınan maqâmdur ki bunda murâd cenâb-ı (17) İlâhîdür ve ol dergâhuñ kapusın kaçmak âdem halkınıñ hikmetinden su’âldür ki dirler (18) *etec‘alü fihâ men yûfsidü fihâ ve yesfikü‘d-dimâ*¹²³⁷ ve âdemün balçıgın yuğurmak cem‘-i türâb (19) u tahmîrine mübâşir ü hâzır olmaqdur ve ölçege urmak kıyâs u tahmîn itmekden kinâyetdür ki (20) âdem halk olunmazdan evvel arzda cin var idi [anlar çok fesâd eylerler idi] âdemi aña kıyâs eyleyüp (21) bu vechle hikmetden su’âl itdiler

(2) Sâkinân-ı harem-i setr [ü] ‘ifâf-ı melekût

Setr hareminün [M259b] (1) *sâkinleri melekîyyet gizleyicileri yâ perhîzkârları* [bu nüsha üzre ‘ifâf-ı sâkinân lafzından bedeldür ba‘z-ı nüsha’da harf-i ‘atf ile bulundu öyleye tegâyür şifât-ı i‘tibârî ile ‘atf olur zîrâ zevât-ı sâkinân-ı harem-i setr yerine kuds ba‘z-ı nüsha’da sidre vâkı‘ olmuşdur]

Bâ men-i rāhnişin bāde-i mestāne (2) zedend

Ben toprağda oturıcı ile mestāne şarāb urdılar murâd melā’ike ve ins (3) ‘ibâdetde ve muhabbetde müşâriklerdür dimekdür

Beyt

+++/-+--/++-

Âdemî gûst kâr-ı ü tāt at (4)

Şud beşer-şüret ü melek-sîret

(3) Âsumân bār-ı emānet ne-tevānest keşid

Gök emānet emānet (5) *yükin çekmege kâdir olmadı*

Qur‘a-i kār be-nām-ı men-i dīvāne zedend

İş qur‘asın (6) *ben dīvāne adına urdılar* murâd sâbıkan zıkr olınan sûre-i Ahzâb âyetinün mazmûnidur (7) ve baqiyye-i âyet *innehu kâne zulūmen cehūlen*¹²³⁸dür. Buña nazār dīvāne diyü ta‘bîr eyledi

(4) Şükr-i ān-rā (8) ki miyān-ı men [u] ü şulh üftād

Anuñ şükri için ki benüm ile anuñ ortasında şulh (9) *düşdi*

¹²³⁶ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? (Kur‘ân, Fil 105/1).

¹²³⁷ أَنْجَعُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur‘ân, Bakara 2/30).

¹²³⁸ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur‘ân, Ahzâb 33/72).

Hüriyân rakş-künân sāgar-i şükrâne zedend

Hüriler rakş iderek (10) *kaḍeḥ-i şükrâne urdılar* murād Âdem ‘aleyhi’s-selām *fetelaḳḳa âdemü min rabbih kelimâtin fetābe* (11) ‘aleyhi¹²³⁹ ḥasebince tevbe idüp tevbesin ḥazret-i Ḥaḳ ḳabûl eyleyüp hüriler şükr itdügin (12) zikridür

(5) Mā be-şad ḥırmen-i pindār zi-reh çün ne-revīm

Biz yüz şanı ḥırmeni ile yoldan (13) *nice gitmeyelüm*

Çün reh-i âdem-i bîdār be-yek dāne zedend

Çün uyanıḳ âdemüñ bir dāne (14) *ile yolın urdılar* murād budur ki Âdem ‘ālehi’s-selām bu deñlü teyaḳḳuzı ile *ve lā taḳriben* (15) *hazihi’s-şecerete*¹²⁴⁰ nehyini [nehy-i taḥrīm olduğundan ḡāfil oldı] tenziye şanup yolu uruldı bizüm niçe ḥilāf-ı Ḥaḳ şanılarımız (16) vardır niçe yoldan çıḳmayalum diyüp kendünün ve emiālünün ḥālın ḥikāyet ü şikāyetdür (17)

(6) Ceng-i heftād u dü millet heme-rā ‘özr be-nih

Yetmiş iki milletün cümlesinün ‘özrin (18) *ḳo ya’ ni ‘özrin yerine ḳoyup ḳabûl ḳıl*

Çün ne-dîdend ḥaḳîḳat reh-i efsâne (19) zedend

Çün ḥaḳîḳati görmediler efsâne yolın urdılar murād her fırḳa tālib-i (20) Ḥaḳdur ammā ḥaḳîḳati bilmeyüp gümān ile mezheb ittiḥāz itmişlerdür dimekdür (21)

(7) Âteş ān nîst ki ber-şu‘le-i ü ḥanded şem‘

Âteş ol degüldür ki anuñ şu‘lesi üzre [M260a] (1) *güle şem‘*

Âteş ānest ki der ḥırmen-i pervâne zedend

Âteş oldur ki pervâne (2) *ḥırmenine urdılar* murād budur ki ‘ışḳ ol degüldür ki andan feraḥ ḥāşıl ola (3) belki ‘ışḳ oldur ki ‘āşıḳı maḥv u fānî idüp ya’nî vücūd-ı beşeriyyeti ifnā (4) eyleyüp ḥicābı ref idüp ma‘şûḳ-ı ḥaḳîḳîye vuşûle vesîle ola

Rubā‘î (Ahreb) (5)

Tā tu ḡam-ı ḥod ḥürî ne-baḥşāyendet¹²⁴¹

Tā tu eser-i hest ne-nümāyendet

Tā ez-ḥod u (6) her dü kevn fāriḡ ne-şūy

În der-mezen ey ḥāce ki ne-küşāyendet

(8) Nokṭa-i (7) ‘ışḳ dil-i kūşe-nişinān ḥün kerd¹²⁴²

‘İşḳ nokṭası kūşe-nişinler göñlini (8) *ḳan eyledi*

Hemçü ān ḥāl ki ber-‘arız-ı cānâne zedend

¹²³⁹ فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır. (Kur’ân, Bakara 2/37).

¹²⁴⁰ وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ Biz: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik. (Kur’ân, Bakara 2/35).

¹²⁴¹ Mahmûd Şebüsterî.

¹²⁴² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Der-reh-i ‘ışḳ dil-i kūşe-nişinān ḥün şud

Ol beñ gibi ki cānāne (9) ‘*ārızı üzre urdılar* murād budur ki cānāne ‘*ārızında olan hāl* ‘*āşıkun* (10) cigerin hūn iderse ‘*ışkıdan bir nokta dañi kūşe-nişinlerün gönlini söyle* (11) ider

Rubā‘ī (Ahreb)

Esrār-ı tarīkat ne-şevēd hāl be-su’āl¹²⁴³

Ne nīz be-der bāhten manşib u māl (12)

Tā dīde ü dil hūn ne-kunī pence sāl

Ez-kāl tü-rā reh ne-nümāyend be-hāl

(9) Kes çü Hāfız (13) ne-keşid ez-ruḥ-ı endīşe niḳāb

Kimse Hāfız gibi çekmedi ya’ nī açmadı fīkr yüzinden (14) *niḳābı*

Tā ser-i zūlf-i ‘arūsān-ı sūḥan şāne zedend¹²⁴⁴

Tā söz gelinlerinün zūlfı (15) *başına taraḳ urdılar* murād budur ki ḥaḳāyık-ı ma’ārif ve daḳāyık-ı ‘avārif söyleyenler (16) ki söz gelinlerinün zūlfın tarayup tezyīn itdiler kimse Hāfız gibi fīkr yüzünün peçesin (17) açmadı bu faḳīrūn şerḥinden zāhirdür ki bu söz ḥaḳīkatdur mecāz u dūrūg degüldür (18)

Beyt

Hāfız kelāmı perdesini kimse açmadı

İllā Sūrūrī (19) cānına Ḥaḳ raḥmet eylesün¹²⁴⁵

VELEHU EYẒAN [G.220]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Yāri ender-kes nemī-bīnīm (20) yārān-rā çı şud

Yārlığı kimsede görmezüz yārāne n’oldı

Düstī k’ey āḥir āmed düstdārān-rā çı şud

Dostluḳ kaçan āḥir oldı sevicilere n’oldı murād (21) *yārāndan mu’āvenet ve düstlardan muḥabbet olduğundan şikāyetdür*

Beyt

Ġam zi-ḥad [M206b] (1) b’ügzeşt yā Rab ġam-ġüsārān-rā çı şud

Kes nemī-āred ḥaber ez-yār yārān-rā çı şud (2)

(2) Āb-ı ḥayvān tīregün şud Hızr-ı ferruḥ-pey kücāst

Āb-ı ḥayāt bulanık gibi oldı (3) *izi mübārek Hızr ḳandedür*

Gül be-geşt ez-reng-i ḥod bād-ı bahārān-rā çı şud

¹²⁴³ Mevlânâ, Dīvân-ı Şems, Rubâiyyât, No: 1087.

¹²⁴⁴ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Tā ser-i zūlf-i sūḥan-rā be-ḳalem şāne zedend

¹²⁴⁵ Musluhiddîn Sūrūrî.

Gül döndi (4) kendü renginden baharlar yiline n'oldı murād 'ışk-ı İlāhī ve ahvāl-i sülūk mütebeddil gibi oldı (5) mürşid-i mübârek-çadem kanı ve keşf müteğayyir oldı terbiyyet ve irşād n'oldı dimekdür (6)

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Şāh-ı ümmîdem zi-bî-ebî be-ḥuşkî rû nihād

Çeşme-i iḥsân eger şud ḥuşk-ı bârân-râ (7) çi şud

(3) Kes nemî-güyed ki yârî dâşt ḥaḳḳ-ı düstî

Kimse dimez ki bir yâr dostluḳ ḥaḳḳın dutar

Ḥaḳ-şināsân-râ çi ḥāl üftād yârân-râ çi şud

Ḥaḳ bilenlere ne ḥāl düşdi (8) yârâna n'oldı murād maṭla' daki gibidür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Hiç kes yâr-ı vefādârî der-în deverân (9) ne-dîd

Yâ Rab ân yârân-ı müşfik düstdârân-râ çi şud

(4) Güy-ı tevḫîk ü kerāmet der-miyân (10) efkendeend

Tevḫîk ü kerāmet topın ortaya atmışlardur

Kes be-meydân der-nemî-āyed severân-râ (11) çi şud

Kimse meydâna gelmez atlulara n'oldı murād tevḫîk-i İlāhī ve ikrām-ı şāhî sābit ü muḳadderdür (12) ammâ ṭālibler meydâna gelmezler diyü şikāyet ve ḥikāyetdür

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

'İşk cevelân mî-kuned (13) her laḫza der-meydân-ı ḥüsn

Kes be-meydāneş nemî-āyed süvārân-râ çi şud

(5) Şad hezerân (14) gül şikuft u bang-ı murġî ber-ne-ḥāst

Niçe yüz biñ gül açıldı ve bir kuş āvāzı (15) kalkmadı

'Andelibân-râ çi pîş āmed hezārân-râ çi şud

Bülbüller öñine ne geldi hezārlara n'oldı (16) murād mükāşefât-ı keşire ve füyûz-ı mütakāşire vardır ammâ irşād ider ve tekellüm-i kelām-ı ṭarīḳat (17) eyler yokdur dimekdür [bunda hezār'dan Hezār Destân didikleri kuş murād olmak gerek ki bülbüle beñzer ammâ cüşşede andan büyükdür bu irāde-i ḳarīne 'andelibe muḳābil kılındıdır]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Mest-i dünyā-yı denî geşte heme pîrân-ı mā

Ehl-i 'ışk u mürşid-i (18) Ḥaḳ ḥuşyārân-râ çi şud

(6) Zühre sâz hoş ne nemî-sâzed meger ‘üdeş be-sûht

(19) *Zühre hoş düzmez meger ‘üdi yandı* [‘üd bunda âlet-i sâz ma‘nâsinadur ol bir ma‘nâsı i‘tibârî ile yanmak münâsibdür anuñçün be-sûht didi ve illâ *meger ‘üdeş şikest* demek dañi câ‘iz idi]

Kes ne-dâred zevk-i mestî mey-güsârân-râ (20) çi şud

Kimsenüñ yok mestlik zevkî şarâb-h‘âr olanlara n‘oldı murâd (21) vâ‘iz-i ehl-i şevk ve tâlib-i pür-zevk yokdur dimekdür [*mey-güsâr* şarâb şûrbine müdâvim olan kimseye dirler]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Merdümân çün kışsa [M261a] (1) pendârend va‘z u nuşh-râ

Pend-gîr ü râh-bîn tâlib güzârân-râ çi şud

(7) Şehr-i yârân bûd u (2) hâk-i mihribânân in diyâr

Şehryârlar var idi ve şefkatlülür toprağı bu diyârda (3)

Mihribânî k‘ey ser âmed şehryârân-râ çi şud

Şefkatlülük kaçan tamâm oldı (4) *şehryârlara n‘oldı* murâd ümerâ vü selâtin ü müşfikân-ı dîn terk-i ‘adl ü kerem itdüklerinden (5) şikâyetdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Her sitem-ger ber-firâz-ı taht-ı devlet hufteest

Serverân-ı tâc-(6)bağş u tâc-dârân-râ çi şud

(8) La‘lî ez-kân-ı mürüvvet ber-neyâmed sâlhâst

Bir la‘l mürüvvet (7) *kânından hâşıl olmadı niçe yıllardur*

Tâbiş-i hürşîd ü sa‘y-ı bād u bārân-râ çi şud

Güneş (8) *yıldırımına ve yıl yağmurlar sa‘yına n‘oldı* murâd bir merd-i kâmil hâşıl olmaz mürebbîlerüñ terbiyetine (9) n‘oldı dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Nîst der-feyyâz buhl ü kem ne-geşte tâlibân

Yâ Rab ân tekmîl ger (10) tâlib medârân-râ çi şud

(9) Hâfız esrâr-ı İlâhî kes nemî-dâned hamûş

Ey Hâfız esrâr-ı İlâhî (11) *kimse bilmez sâkit ol*

Ez-ki mî-pursî ki devr-i rüzgârân-râ çi şud

Kimden şorarsın ki (12) *rüzgârlar devrine n‘oldı* murâd budur ki arada Allâh ‘âlemüñ böyle olmasına müte‘allık olmışdur (13) bunda esrâr-ı İlâhiye vardur ammâ bunı bilür kimse yokdur bundan su‘âlî қо

Beyt (14)

--+---/-+---/-+---/-+--

Çünkü her ẓarnî zi-ẓarnî bed şevved inek haber

Çend mî-güyî tu ehl-i rûzgārân-râ çi şud (15)

[bu ğazelüñ şerhinde yazılan tokuz beyt Hâce Hâfız ğazeline tamâm nazîredür]

VELEHU EYẒAN [G.221]

[Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün]

(1) Rāhî be-zen ki āhî ber-sāz-ı ān tevān zed

Bir yol ur ki bir āhî (16) anuñ düzeni üzre ya' nî aña muvāfîk urmağ ola

Şi' rî be-h'ān ki bā-ān raṭl-ı (17) girān tevān zed

Bir şi'r okı ki anuñ ile ağır toluya urmağ ola murād muḥātabdan (18) muṭrıbdur ve muṭrıbdan murād vā' iz ü mürşiddür ya' nî bir ẓarîke doḳın (19) ki bir āh u ḥāleti ve sūz u ḥarāreti aña muvāfîk itmek ola ve bir ' ilm ü ma' rifet (20) söyle ki anuñ sebebi ile ' ışk-ı İlāhiden şurb-ı keşir müyesser ola [*şi'r* lügatde ' ilmdür]

(2) Ber-āsītān-ı cānān (21) ger ser tevān nihāden

Eger cānān eşigi üzre baş ḳomağ mümkün ola

Gülbāng-ı ser-bülendî [M261b] (1) ber-āsmān tevān zed

Ser-bülendlik avāzını āsmāna urmağ olur murād cānān istināsından (2) ' ibādetḥānedür her kim ki ol istināya baş ḳoya ben ser-bülend oldum diyüp (3) gül-bāng idüp gül-bāngı āsmāna çıkarsa yiridür.

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

' İzzet-i dünyā vü ' uḳbā (4) ber-der-i bārî buved

Ber-der-i ebvāb-ı dünyā cūyed ū-rā eblehān

(3) Ehl-i naẓar dü ' ālem der-yek-naẓar (5) be-bāzend

Ehl-i naẓar iki ' ālemi bir naẓardan oynarlar

' Işkest ü dāv-ı evvel ber-naḳd-i cān (6) tevān zed

' Işkdur daḥi evvel dāvı cān naḳdı üzre urmağ olur murād budur ki (7) ehl-i naẓar iki ' ālemi bir naẓarda oynarlar ammā ehl-i ' ışk evvel dādı naḳd-i cāna urmağ (8) olur [*dāv* ḳumār-bāzlaruñ bir kerreden ortaya çıkārup oynamak için ḳoduḳları meblağa dirler]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

' Āḳil olan terk ider iki cihānı yār için

' Āşık olan terk ider cānını (9) evvel yārda

(4) Der-hānkaḥ ne-gonced esrār-ı ‘ışk-bāzī

Hānkaḥa şıgımaz ‘ışk-bāzlık (10) esrārı

Cām-ı mey-i muḡāne hem bā-muḡān tevān zed

Muḡāna şarāb ḳadeḥin hem muḡān (11) ile urmaḳ olur murād budur ki taşavvuf-ı resmīde ‘ışk-bāzlık olmaz ‘aşıkāne (12) şarāb ḳadeḥin ehl-i ‘ışk u ḥarāret ile nūş itmek gerek

(5) Ber-‘azm-i kāmranī fālī (13) be-zen çī dānī

Kāmranlık ‘azmi üzre bir fāl ur ne bilesin

Mümkin ki gūy-ı (14) furşat der-ān miyān tevān zed

Mümkündür ki furşat topunı ol ortada (15) urmaḳ ola murād budur ki murāda irmek içün fāl urmaḳ ya‘nī ‘amel-i (16) şālīḥ kılmakdan ḥālī olmayasın ne bilürsin muḥtemeldür ki bir ‘amel-i furşat (17) ve mevḳi‘inde vāḳı‘ olup maḥal-i irtizāya düşe

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Gāh olur kim az (18) ‘ibādet mevḳi‘inde çoḡ olur

Gāh olur kim çok ‘ibādet āz kühenden yoḡ (19) olur

(6) Dervīş-rā ne-bāşed berg-i sarāy-ı sulṭān

Dervīşe olmaz saray-ı (20) pādşāḥ ḳuvveti ve yapraḡı

Māim köhne delḳi k’āteş der-ān tevān zed

Bizüz (21) daḡi köhne ḥırḳa ki aña āteş urmaḳ olur murād budur ki dervīşe lāyık [M262a] (1) emīr ü sulṭān muşāḥabeti degüldür ki *ni‘me’l-emīrū ‘alā bābi’l-faḳīri ve bi’sel-faḳīru ‘alā (2) bābi’l-emīri*¹²⁴⁶ ḥasenince emīr ve sulṭān sarāyına varmayup dervīşāne libāsa (3) münāsib fuḳarā ile iḥtilāṭ itmek gerek

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

İḥtiyār-ı rāh-ı dervīşān girifti şūfiyā (4)

Hoşterān bāşed ki dervīşān buved aşḫāb-ı tu

(7) ‘İşk u şebāb u rindī mecmū‘a-i (5) murādest

‘İşk ve yigitlik ve rindlik mecmū‘a murāddur

Bāşed ki gūy-ı devlet der-īn (6) zamān tevān zed¹²⁴⁷

¹²⁴⁶ وَيُسْنُ الْفَقِيرُ عَلَى بَابِ الْأَمِيرِ ، وَيُسْنُ الْفَقِيرُ عَلَى بَابِ الْأَمِيرِ Fakirlerin kapısında olan idareci ne güzel idareci; yöneticilerin kapısında bekleyen fakir ise ne kötü fakirdir. (Hadîs) Kaynaklarda bu hadîs şu şekilde geçmektedir: وَيُسْنُ الْفَقِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْأَمِيرِ ، وَيُسْنُ الْفَقِيرُ إِذَا كَانَ بِبَابِ الْأَمِيرِ Makâsıdu’l-Hasane, Hadîs No: 1202.

¹²⁴⁷ Bu mısranın derkenârda iki farklı biçimi bulunmaktadır:

Çün cümle geşt ḥāşıl gūy ez-cihān tevān zed

Çün cem‘ şud ma‘ānī gūy-ı beyān tevān zed

Ola ki devlet topın bu zamānda urmağ ola murād budur ki ‘ışk-ı İlāhī (7) ve cevānlık ve ihlās-ı ‘ibādet cem‘ olıcağ sa‘ ādet topı urılup maqşada irişilür (8)

Beyt

--+/+--+/-+--

Sermāye-i sūd-ı āhiret dār

Megzār ki ū şevēd zi-tu fevt

(8) Şud rehzen-i selāmet (9) zūlf-i tu v’in ‘aceb nīst

Selāmet kātī‘-i tarīķi oldı senūñ zūlfün ve bu ‘aceb degüldür (10)

Çün rāhzen tu bāşī şad kārīvān tevān zed

Çün kātī‘-i tarīķ sen olasın (11) yüz kārībān urmağ olur murād muhātabdan hāzret-i Hākdur lācerem anuñ ğayb-ı hüviyyeti (12) ve ‘ışk-ı zāt u hāķīķati selāmet yolın urur aña mübtelā olan ehl-i melāmet olur ve bu (13) ‘aceb degüldür zīrā hāzret-i Hūdā va’llāhu ğālibun ‘alā emrihi¹²⁴⁸ mücebince tarīķ-i dūnyā vü (14) hevāya gitmege kıomayup sebīl-i hudāya döndürür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Kesī-rā ki ‘ışķeş zened rāh-ı ū (15)

Der-āyed be-dih ğeşte hemrāh-ı ū

(9) Ez-düst der-hicābem sākī telāttufi kun¹²⁴⁹

Dostdan hicābdayın (16) ya‘nī hicāb baña māni‘ olmışdur ey sākī bir luţf kııl

Bāşed ki buse-i çend ber-ān dehān tevān zed

(17) Ola ki birkaç buse ol dehāna urmağ ola ya‘nī ağızında birkaç kerre öpmek müyesser ola (18) murād budur ki hāzret-i Hākdan maħcūb olup kelāmından mütelezziz olmadum ey vā‘ iz (19) ü şeyh bir luţf-ı ta‘lim ve kerem-i tefhīm kııl ola ki kelām-ı İlāhiden telezzüz zevķ idem (20)

(10) Ber-cūybār-ı çeşmem ger sāye efkēd düst

Benüm gözüm ırmağı üzre ger gölge (21) bırağursa dost

Ber-hāk-ı reh-güzāreş āb-ı revān revān zed

Anuñ yolu uğrağı [M262b] (1) toprağı üzre āb-ı revān urmağ olur murād ‘aynuma eşer tecellī olursa (2) yolında giryān olan ‘uşşākdan olurun dimekdür ba‘zı nūsaħda bulundu

(11) Bā-‘ akl u (3) fehmi ü dāniş dād-ı sūhān tevān dād

‘Akl u fehmi ü ‘ilm ile söz ‘adlden virmek olur (4)

¹²⁴⁸ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰى اَمْرِهِ Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniz." İşte böylece (Mısır da adaletle hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusufu o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler. (Kur’ân, Yûsuf 12/21).

¹²⁴⁹ Bu mısranın baş kısmı derkenârda şu şekildedir: Ez-şerm der-hicābem

Muhtıf olanlara çü hatar (2) var durur ‘azım

VELEHU EYŻAN [G.222]

[Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ül]

(1) Merā mey diger bārih ez-dest burd

Beni şarāb bir kerre (3) daḡi elden iletđi ya‘ nī bī-iḡtiyār kıldı

Be-men bāz be-nümüd mey dest burd

Baḡa girü (4) gösterdi şarāb galebe murād budur ki sābıkan beni ‘ışk bī-iḡtiyār kılmış idi girü bī-iḡtiyār (5) idüp galebe kıldı

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Evvelā ‘ışk-ı mecāzī çire bed ber-cān-ı men

Sāniyen ‘ışk-ı (6) ḡaḡikī ber-dil-i men çir şud

(2) Hezār āferīn ber-mey-i surḡ bād

Hezār āferīn kızıl şarāba (7) olsun

Ki ez-rüy-ı men reng-i zerdī be-burd

Ki benüm yüzümden şaruluḡ rengin giderdi (8) murād kızıl şarābdan ‘ışk-ı İlāhīdür ki āteş gibi surḡ rengdür ve şaru reng (9) ma‘ şiyetden olan ḡavf ḡāletidür ‘ışk anı maḡv ider

Beyt (10)

-+---/-+---/-+---/-+---

Pāk olursa ma‘ şiyetden n’ola ger āyīb olan

Çün *kemen lā zenbe lehudur*¹²⁵² zenebden (11) tā’ib olan

(3) Be-nāzīm destī ki engür çid

Güvenelim bir ele ki üzüm dirdi [nāziden bunda güvenmek ma‘ nāsınadır]

Me-rizād (12) pāyī ki der-hem feşurd¹²⁵³

*Dökülmesün bir ayak ki şıkdı murād üzümnden ‘ışk-ı İlāhīnün (13) aşlı olan kitāb-ı münzeldür ki anı bi’eydin seferetin kirāmin bereretin*¹²⁵⁴ ḡasebince melā’ike elleri (14) levḡ-i maḡfūzda dirmişler yazmışlardır ve anı şaḡın ya‘ nī zūbdesin istiḡrāc iden (15) nebī ‘alehi’s-selām ḡazretidür ki anuñ a‘ zāsı taḡte’l-‘ arz çüriyüp dökülmez (16)

(4) Me-rā ez-ḡazā ‘ışk şud ser-nüvişt

¹²⁵² التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Kaynaklarda ḡadīs şu şekilde geçmektedir: كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir. (ḡadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, ḡadīs No: 4250.

¹²⁵³ Bu mısranın baş kısmı derkenārda şu şekildedir: Be-mīrem ber-ān pā ki

¹²⁵⁴ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ (15); Kātiplerin ellerindedir (15) Deḡerli ve güvenilir katiplerin. (16) (Abese, 15-16).

Benüm kazādan ‘ışk oldu başum yazısı (17)

Kazā-yı nüvişte ne-şāyed sitord

Yazılmış kazāyı kazımağ olmaz murād budur ki (18) taqdir-i ezelide baña ‘ışk-ı İlāhî muqadder olmuş lācerem taqdire tağyir olmaz (19)

Beyt

--+/-+--+/+---/-+-

Ey hūşyār çünki be-sermest bügzeri

‘Aybeş me-kun ki ber-ser-i merdüm kazā reved (20)

(5) Me-zen dem zi-ḥikmet ki der-vaḳt-i merg

Ḥikmetden dem urma ki mevt vaḳtinde

Aristo (21) dihed cān çü bî-çāre kerd

Aristo cān virür bî-çāre kerd gibi murād budur ki [M264b] (1) ḥikmet-i muzeḥrefe vü felsefe-i zenādika vü ‘ulüm-ı ğayr-ı dīniyye cehldür ki bunlara ‘ālim olan (2) cāhil ile yeksāndur [*Aristo şākird-i Eflātūndur Eflātūn şākird-i Buḳrātdur bunlar müte’ahḥirindür ḥukemā-yı İslāmiyyūndan*]

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Çeng der-gufte-i Allāh u Resūlullāh zen

K’ançi (3) Ḳur’ān ḥaber nīst ne-bāşed sūdeş

(6) Be-rev zāhidā ḥurde ber-mā me-gir

Yüri ey zāhid (4) bize ḥurda vü ta‘n dutma

Ki kār-ı Ḥudāyi ne-kārist ḥord

Ki ‘amel-i İlāhî küçücük (5) iş degüldür murād ḥazret-i Ḥaḳḳa lāyık ‘amel şu‘b idügin beyāndur

(7) Çünān zindegānī (6) me-kun vā‘izā

Öyle dirlik kıılma ey vā‘iz

Ki çün mürde bāşī ne-güyend mürd

Ki (7) çün meyyit olasın öldi dimeyeler murād budur ki ‘ālim ‘ilmi ile ‘āmil gerek (8) tā ki anuñ mevtine mevt dimeyeler belki ıtlāḳ-ı ‘ane’l-ḥabs diyeler

(9) Şeved mest-i vaḥdet (9) zi-cām-ı elest

Olur mest-i vaḥdet ḳadeḥ-i elestden

Her ānki çü Ḥāfız mey-i şāf (10) ḥüred

Her kim ki Ḥāfız gibi şarāb-ı şāfi içdi murād budur ki her kim ki kelāmı aña cām (11) olup şarāb-ı vaḥdet-i Ḥaḳ aña müdām olup ol şarābdan kendüsi mest-i müstedām (12) olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Mest-i vaḥdet ān buved kŭlā be-gŭyed ğayr-rā

Bā-zebān u dil ne-gŭyed (13) ğayr-ı ilā'llāh-ı ũ

VELEHU EYŻAN [G.223]

[Mef' ũlŭ Mefā' ilŭn Mef' ũlŭ Mefā' ilŭn]

(1) Key ũi' r-i ter engized ḥāṭır ki ḥazın bāşed

Kaçan ũi' r-i ter (14) kōpara ḥāṭır ki ğamġin ola

Yek nŭkte ez-in ma' nī guftim [u] hemin bāşed

Bir nŭkte (15) bu ma' niden didŭn ancağ ola murād 'ilm ũ 'amel ḥasen ũ laṭif olmağā sŭrŭr u şafā (16) gerek idŭġin beyāndur

Beyt

---+/+---/-+---/+---

Key şerḥ-i ġŭzin ġŭyed ānkes ki ḥazın bāşed

ġŭyend (17) Sŭrŭrī-nām der-zāt-ı ġamīn bāşed

(2) Ez-la' l-i tu ger yābem engŭşterī-i zinhār

(18) *Senŭn la' lŭnden eger bulam emān yŭzŭġi*

Şad mŭlk-i Sŭleymānem der-zīr-i nigīn bāşed

Yŭz (19) Sŭleymān mŭlki baña yŭzŭn kaşı altında olur murād la' lden kelām-ı İlāhīdür (20) ve emān yŭzŭġinden murād āyet-i va' ddŭr lācerem eger ben meşelā li' l-lezīne aḥsenu' l-ḥŭsnā (21) ve ziyādetŭn¹²⁵⁵ āyetinde mŭnderic olam ki ḥŭsnā cennet ve ziyādet liğā-yı Ḥağdur [M264a] (1) yŭz Sŭleymān mŭlki benŭm ḥŭkmŭmde olur [ya' nī yŭz Sŭleymān mŭlki benŭm taḥt-ı taşarrufumda olur]

(3) Ğam-nāk ne-bāyed bŭd ez-ṭa' n-ı ḥasŭd ey dil

(2) *Ğam-ġin olmağ olmaz ḥasŭd ṭa' nından ey ġŭnŭl*

Şāyed ki çŭ vā bīnī ḥayr-ı tu (3) der-in bāşed

Yarar ve muḥtemeldŭr ki çŭn ağığ ġŭresin senŭn ḥayruñ bunda ola (4) murād budur ki eger ṭa' n-ı ḥasŭd senden olan 'aybı sŭylerse 'aybuña tenbīh (5) ve işlāḥuña bā' is olur ve eger iftirā ise saña şevāb olur [vā bir niçe ma' nāya ġelŭr bunda ağığ ve rŭşen ma' nāsına mŭnāsibdür]

Beyt

-+---/-+---/-+---

Her ki ṭa' nem mī-kuned (6) bā-zīkr-i 'ayb

Dŭst-ı dŭşmen dŭst-ı ũ bī-şekk ũ rayb

¹²⁵⁵ Gŭzel davrananlara daha gŭzel karşılık, bir de fazlası vardır. Onların yŭzlerine ne bir toz (kara leke) bulaşır ne de bir horluk (gelir). İşte onlar cennet ehlidirler. Ve onlar orada ebedi kalacaklardır. (Kur'ân, Yŭnus 10/26).

(4) Herkū ne-kuned fehmi (7) z'in kilik-i hayāl-engiz

Her kim ki fehm itmeye bu hayāl koparıcı kaleminden

Nakşes (8) ne-ḥarem er ḥod şüret-ger-i Çin bāşed

Anuñ nakşını almazam eger nakḳāş-ı Çin olursa (9) murād fehm-i kelām itmeyeni mezemmetdür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Süḥan-rā rūy bā-şāhib-dilānest (10)

Kesī gū fehmedeş şāhib-dil ānest

(5) Cām-ı mey ü ḥün-ı dil her yek be-kesi dādend

(11) *Şarāb ḳadehin ve gönül ḳanın her birin bir kimseye virdiler*

Der-dā'ire-i ḳismet evzā' (12) çünin bāşed

Ḳismet dā'iresinde evzā' böyle olur murād budur ki taḳdīr-i (13) ezelide kimine 'işret kimine miḥnet virilür sırrı ḥazret-i Ḥaḳḳa ma' lūmdur

(6) Der-kār-ı (14) gül-āb u gül ḥükm-i ezelī in būd

Gül-āb u gül kārında ḥükm-i ezelī bu idi

K'ān šāhid-i (15) bāzārī v'in perde-nişin bāşed

Ki ol maḥbūb bāzārī be bu perde-nişin (16) ola murād budur ki ezelde bir kimse ehl-i bāzār ve bir kimse şūfī-yi ḥalvet-nişin (17) olmak muḳadder olur

(7) Ān nīst ki Ḥāfız-rā rindī be-şud ez-ḥātır

Ol (18) yokdur ki Ḥāfızuñ rindlik gide ḥātırından

K'ān sābıḳa-i pişin tā rüz-ı pesin (19) bāşed

Ki ol öñdinki meşiyet sābıḳa soñrağı güne dek olur murād (20) rindlikden iḥlāşdur lācerem el-iḥlāşü sırrun min esrārī evda' tūhū fī-ḳalbe (21) min urīde ḥayretün¹²⁵⁶ mücebince Ḥaḳ te' ālā ḥazretinüñ meşiyet-i sābıḳası [M264b] (1) muḳteżāsıdur āḥir 'ömre dek gitse gerekdür

VELEHU EYẒAN [G.224]

[Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün]

(1) Ān yār k'ez-ü ḥāne-i mā (2) cāy-ı perī būd

Ol yār ki andan bizüm evimüz perī yeri idi

Ser rā ḳademeş (3) çün perī ez-' ayb berī būd

¹²⁵⁶ الإخلاص سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي أَوْدَعْتُهُ فِي قَلْبٍ مِنْ أُرِيدَ خَيْرَةً İhlas benim sırlarımdan (öyle) bir sırdır (ki) onu kullarımdan en sevdiğim kimsenin kalbine koydum. (Hadis). Diğer kaynaklarda hadis, şu şekilde geçmektedir: الإخلاص سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي أَوْدَعْتُهُ قَلْبَ مَنْ أَحْبَبْتُ مِنْ عِبَادِي.

Başdan ayağa dek peri gibi ‘aybdan biri (4) idi murād ol yārdan rūḥ-ı insānīdür ki cin gibi şahş-ı nihānīdür (5) ve bizüm ḥānemüzden murād bedendür ve rūḥ anda başdan ayağa dek ‘aybdan (6) pākdür

(2)Manzūr-ı ḥiredmend-i men ān māh ki ū-rā

Benüm ‘aḳıllu manzūrum ol ay ki (7) aña

Bā-ḥüsn-i edeb şīve-i şāḥib-naẓarī būd

Ḥüsn ve edeb ile şāḥib-naẓarlık (8) şīvesi idi murād ol manzūr ya‘nī maḥbūbdan ol rūḥdur ki ‘aḳıllıdur (9) ki ‘aḳl aña ḳarīndür ve māh gibi ḥasendür ve edebi vardur ki şāḥib-i ‘aḳl olandan (10) ḥayā münfek olmaz ve şāḥib-naẓarlık ḥuyı vardur ya‘nī āḥir-bīn ve ehl-i temīzdür (11)

(3)Dil guft fūrū-keş kunem īn şehir be-būyeş

Göñül didi ḳonarım ve iḳāmet iderin (12) bu şehirde anuñ ḳoḳūsı ile [fūrū-keşiden ve fūrū-kerden deveyi çekürmek ve yükü indirmek maḥalinde isti‘māl olunur ammā bunda ḳonmak ve muḳīm olmak ma‘nāsı münāsibdür]

Bī-ḳāre ne-dānist ki yāreş seferī būd

Bī-ḳāre (13) bilmedi ki yāri ehl-i sefer idi murād budur ki göñül diler ki şehristān-ı cihānda (14) muḳīm olup rūḥ rūḥı ile rāḥat ola bī-ḳāre bilmez ki yāri seferīdür (15) iḳāmet ehli degüldür

Beyt

--+/+--+/+--+/+--

Guftem ki çü cān ez-dil-i men dūr ne-kerded (16)

Ninşest be-yek buḳ‘a ki cānem seferī būd

(4)Ez-çeng-i meneş aḥter-i bed-mihr be-der burd

(17) Benüm pençemden anı şefḳatsüz yıldız çıkardı

Ārī çī kunem devlet-i devr-i ḳamerī (18) būd

Belī neyleyeyin devr-i ḳamer devleti idi murād budur ki devr-i ḳamerde bi-izni’llāḥ (19) ‘ömr ṭavīl olmaz pes cān ḳabẓā-ı yedden çıkar göñül murādın bulmaz (20)

(5)Tenhā ne zi-rāz-ı dil-i men perde ber-üftād

Yalñuz benüm göñlüm rāzından perde düşmedi (21)

Tā būd felek şīve-i ū perde-derī būd

Tā felek vardur anuñ şīvesi perde [M265a] (1) yırtıcılıḳdur [ya‘nī perdesi düşüp sırrı açılan yalñuz benüm göñlüm degüldür] murād budur ki çün ‘ādet-i felek perde yırtup rāz açmaḳdur ‘āḳıl (2) olana lāyık oldur ki perde ardında fi‘l-i ḳabīḥ itmeye tā ki perde açılıp rüsvāy (3) olmaya

Beyt

+ +--+/+ +--+/+ +--+/+ +--

Kesīst şādık u muḥliş ki şerm-gīn ne-şevēd

Eger dirīde şevēd (4) perde vü şevēd sırr fāş

(6) Hoş bûd leb ü âb u gül ü sebze ve liken

Hoş idi (5) şu kenârı ve gül ve sebze veliken

Efsûs ki ân genc-i revân reh-güzeri bûd

Hayf ki (6) ol açıcı hazîne yolcu idi murâd budur ki cihânda ‘işret-gâhlar hoşdur (7) ammâ rûhuñ karârı yokdur [*genc* lafzınuñ revân lafzına izâfeti izâfet-i beyâniyye olıcağ murâdı beyân ve şerh itdügimiz ma‘nâ a‘yân olur] [lafz-ı *reh-güzeri* yâ-yı aşliyye ile yolcu dimekdür ‘âbir-i sebîl ma‘nâsına]

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Der-reh-güzereş dîdem ü fi’l-hâl revân şud

Feryâd (8) zi-‘ömrî ki hemîn reh-güzeri bûd

(7) Evkât-ı hoş ân bûd ki bâ-düst be-ser reft

(9) *Hoş vaktler ol idi ki dost ile tamâm oldı*

Bâkî heme bî-hâşılı vü bî-haberî bûd

(10) *Bâkî evkât dükeli bî-hâşılılık ve bî-haberlik idi* murâd budur ki hoş vaktler (11) olur ki *enâ celisü men zekereni*¹²⁵⁷ hasebince Hağ Te‘âlâ zikrine şarf ola ve illâ gayra (12) şarf olınan evkât bî-hâşılılık ve bî-haberlikdür

(8) Hod-râ be-kuşed bülbül ez-in (13) reşk ki gül-râ

Kendüyi öldürür bülbül bu kînden ki gülüñ

Bâ bād-ı şabâ vakt-i seher (14) cılve-geri bûd

Bād-ı şabâ ile seher vaktinde şalınması idi murâd budur ki (15) ‘aşık-ı Hağ anuñ için gıbta itse müsteħabdur

[bir nüsağda bu beyt dağı bulundu]

(9) ‘Özri be-nih ey dil ki tu derviş ü ü-râ

‘Özr kabûl kıl ey gönül ki sen dervîşsin aña

Der-memleket-i hüsn ser-i tâc-veri bûd

Hüsn memleketinde tâc-dârlık başı idi

(10) Her genc-i sa‘âdet ki Hudâ dâd be-Hâfız

(16) *Her sa‘âdet hazînesin ki Allâh virdi Hâfıza*

Ey yümn-i du‘â-yı şeb u vird-i (17) seheri bûd

Gice du‘âsı ve seher virdi birgetinden idi murâd du‘â-yı (18) leyl ve vird-i seher bâ‘is-i sa‘âdet idüğün beyândur (19)

VELEHU EYŻAN [G.225]

[Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

¹²⁵⁷ أُنَا جَلِيسٌ مِنْ ذَكَرْنِي Ben beni zikredenin dostuyum. (Hadîs) el-Makâsıdu’l-Hasene, No: 183.

(1) Baht ez-dehān-ı düst nişānem nemī-resed

Baht dost ağzından (20) baña nişān virmez

Devlet haber zi-rāz-ı nihānem ne-dihed

Devlet rāz-ı nihāndan (21) bañā haber virmez murād *dehān-ı düst*dan şıfat u kelām ve andan zuhūr iden [M265b] (1) ilhāmdur yā murād *dehāndan* sırr-ı nihāndur be-her taqdīr mışrā‘ -ı şānī maẓmūnı anı beyāndur (2)

(2) Derdā vü hasretā ki der-în perde rāh nīst

Ba‘ zı nüsaḥda böyle vākı‘ olmuş (3) *mürdem zi-iştıyāk u der-în perde rāh nīst*

Yā hest perdedār nişānem nemī-dihed

(4) *Murād budur ki Cenāb-ı Kudse yol yokdur yā yol vardur* ammā perdedār nişān (5) virmez ve irşād kılmaz

(3) Ez-behr-i büseī zi-lebeş cān hemī-dihem

Lebinden büse (6) içün cān virürin

İnem nemī-sitāned ü ānem nemī-dihed

Bunı almaz benden ve anı virmez (7) murād şıfat-ı kelāmī vü ilhāmī ve sırr-ı nihānī şatun almak isterin benümle mübāya‘ a itmez (8) ma‘lūm oldu ki be-ṭarīķü’l-bey‘ olmaz imiş be-ṭarīķü’l-feyz ve’l-faẓl olur (9) imiş

(4) Zülfeş keşid bād-ı şabā çarḥ-ı sifle-bīn

Anuñ zülfini çekdi şabā denī (10) görici felek

K’āncā mecāl-i bād-ı vezānem nemī-dihed

Ki ol yire benüm eser yilūme mecāl (11) virmez murād *şabādan* teveccüh-i seḥerīdür ve *bād-ı vezāndan* murād temkīn bulmamış (12) ḥubb-ı hevādur ya‘ nī gayrılaruñ teveccühine gayb-ı hüviyyete vuşul olur benüm (13) hevā vü ḥubbumda kuşūr olduğıçün baña vuşul ü ittılā‘ müsā‘ edesi yokdur (14)

(5) Çendān ki ber-kinār çü pergār mī-revem

Ol deñlü ki kenārda pergār gibi giderüm (15)

Devrān çü nokta reh be-miyānem nemī-dihed

‘Ubūr-ı zamān nokta gibi ortaya yol (16) virmez murād budur ki cenāb-ı quds eṭrāfını dolanurın ammā nokta gibi (17) ortaya varmağa zamān baña mānī‘ olur [*devrān* lafzı ‘Arabīdür ‘Arab isti‘mālinde fetḥ-i vāv ve rā iledür ki maşdardur nezevān ve feyezān gibi ammā ‘ammā ‘Acem isti‘mālinde sükūn-ı vāv iledür dönmek ma‘nāsınadır ki mürür-ı zamāndan ‘ibāretdür gāh olur nefis-i zamān ma‘nāsına isti‘māl olunur]

(6) Şekker be-şabr dest dihed ‘ākıbet (18) velī

Şeker şabr ile el virür ‘ākıbet ammā

Bed-‘ ahd-i zamān zamānem nemī-dihed

(19) *Zamānuñ bed-‘ahdşigi baña mehl virmez* murād budur ki telezzüz-i İlāhī tūl-ı zamān (20) ile müyesset olur idi ammā ecel qarīb olup müddet-i medīde olmamak

(21) māni^c olur [zamān aşlda ānından mürekkeb olan vakte dirler gāh mehl u va^c de ma^c nāsına isti^c māl olunur bu mışrā^c -ı şānide iki ma^c nā iki zamān lafzında murāddur]

(7) Guftem revem be-ḥ^zāb u be-bīnem cemāl-i dūst

Didüm uyķuya [M266a] (1) varayın dost cemālın göreysin

Ḥāfız zi-āh u nāle emānem nemī-dihed

Ḥāfız āh u (2) nāleden mūhlet virmez murād budur ki nefis mekr idüp uyķuya varayın düşde (3) cemāl-i Ḥaḳḳı göreysin diyüp istirāḥat taleb ider ammā ^caḳl aña āh u feryāddan uyķuya (4) mehl virmez

VELEHU EYŻAN [G.226]

[Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilün]

(1) Seherem devlet-i bīdār be-bālīn āmed

Seher baña uyanıķ devlet (5) yaşıduķa geldi

Guft ber-ḥız ki ān Ḥüsrev-i Şirīn āmed

Didi yukāru tūr ki ol (6) tatlu Ḥüsrev geldi murād seher vaktinde münebbih vāḳı^c olup nüzül-ı rahmetden ḥaber-i (7) rūḥānī virdüğün beyāndur

Şi^c r

İzā keşura'l-menāmu fe-nebbihūnī¹²⁵⁸

Fe-inne'l-^cömre yunḳışuhu'l-menāmu (8)

(2) Ḳadeḥi der-keş u serḥoş be-temāşā be-ḥurām

Bir ḳadeḥ çek ve serḥoş temāşaya (9) şalın

Tā be-bīnī ki nigāret be-çi āyīn āmed

Tā göresin ki nigāruñ ne resm ile geldi (10) murād erken uyanup istiğfār u t̃a^c ate meşgūl olup inna 'llāhe yenzilu külle leyletin (11) ile 's-semāi'd-dünyā¹²⁵⁹ mücebince nüzül-i rahmeti müşāhede ḳıl dimekdür

(3) Müjdegānī be-dih ey ḥalveti-i (12) nāfe-güşāy

Muştuluk vir ey nāfe içici ḥalveti

Ki zi-şahrā-yı Ḥoten āhū-yı müşkīn āmed

(13) *Ki ḥoten şahrāsından müşklü āhū geldi* murād ḥalvetde olup istişmām-ı rāyiḥa sa^c y (14) idene nefāḥāt-ı Rabbāniyye vü revāyiḥ-i ṭayyibe ^cālem-i İlāhiden geldüğün müjde idüp müjdegānī (15) vü şükrāne talebidür

(4) Girye ābī be-ruḥ-ı suḥtegān bāz āverd

Ağlamak yanmışlar yüzine (16) şu getürdi

¹²⁵⁸ “Uykum çoğaldığı zamān hemen beni uyandırın zira uyku ömrü kısaltır.” Es-seyyid Muhammed Mehdī es-Seyyid Hasan el-Müseviyü'l-Horasan, **Mevsūatü Abdullāh bin Abbās ‘Haberü’l-Ümmeti ve Tercümānī’l-Kur’ân**, en-Nāşir: Merkezü'l-Ebhasü'l-Akâidiyye, 9. Cüz, Bağdad 1430, 9. Cüz, s. 56.

¹²⁵⁹ إِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا Allah her gece en yakın semāya iner. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebū Dāvud Tercemesi**, c. 1, s. 525, Hadīs No: 1315.

Nāle feryād-res-i ‘āşık-ı miskîn âmed

Nāle ‘āşık-ı miskîne meded irici (17) *geldi* murād ağlamak yanmışların ateşin söyündürüp ve nāle ‘āşıklara meded ırgürüp (18) menfa‘at yetiştürdigin zıkrdür

(5) Sâkiyâ mey be-dih ü gam me-ğor ez-düşmen ü düst

(19) *Ey sâkî şarâb vir gam yime düşmen ü düstdan*

Ki be-kām-ı dil-i mā ān be-şud u in âmed

(20) *Ki bizüm gönümüz murādınca ol ya‘nî düşmen gitdi ve bu ya‘nî dost geldi* murād feyezân-ı (21) İlâhî gâlib olıcak şeyğden ‘ışk tekşirin talebdür ki ol zamānda düşmen ki hevâ-yı [M266b] (1) nefis ü şeytândur gidüp fazl-ı Hâk gelür

(6) Murg-ı dil bāz hevādār-ı kemân-ebrûyîst

(2) *Gönül kuşu bir yây kaşlunuñ hevādār toğanıdır*

Ey kebüter nigerân bāş ki şāhîn âmed

(3) *Ey gügercin nâzîr ol ki şāhîn geldi* murād kemân-ebrûdan remz-i İlâhîdür çün kalb (4) remz-i İlâhî idrāk ide bāz bülend-pervāz olur *kebüter-i ma‘nevî* ki merâtib-i tarikatden (5) biridür anı şikâr ider

(7) Der-hevâ çend mu‘allağ zenî vü cilve kunî

Hevâda nice mu‘allağ (6) *urup cilve idersin*

Ki kemîn-şayd-ı reheş hem dil ü hem dîn âmed

Kin anuñ yolunuñ (7) *alçağ şaydı hem dil hem dîn gelür* murād muhâtabdan mertebe-i tarikat ve derece-i kurbetdür (8) ve ol gâyetde bülend rütebdür ammâ remz-i İlâhî idrāk iden kalb ‘ālî-himmetdür ki (9) anuñ tarikinüñ kemîne-şaydı hem kalb-i mürîd hem dîn ü şerî‘ atdür

(8) Resm-i bed-‘ahdî-i (10) eyyâm çü dîd ebr-i bahār

Eyyāmuñ bed-‘ahdlığı ‘âdetin gördi çün bahār ebri

Giryeş (11) ber-semen ü sünbül ü nesrîn âmed

Anuñ ağlaması semen ü sünbül ü nesrîn üzre geldi murād (12) budur ki *lā tenzuru ilā evvelü’ d-dünyā ve enzere ilā āhirehā*¹²⁶⁰ hasebince dünyā evveline nazar iden mağrūr (13) u gâfil olur āhirine nazar iden anuñ fenâsın yād eyleyüp girye kıılır

Qıṭ‘a (14)

+ --- / + --- / + ---

Şinidem kişverî-râ merdümāneş

Hemî giryend ü ber-ferzend-i nevzād

Hemî güyend in mîred (15) çü āhir

Ne-bāyed şud pey-i ü evvelâ şād

(9) Çün şabā gufte-i Hâfız be-şenîd ez-bülbül

¹²⁶⁰ لا تَنْظُرُ إِلَى أَوَّلِ الدُّنْيَا وَ أَنْظُرْ إِلَى آخِرِهَا Dünyanın başına değil de sonuna bak. (Kelâm-ı Kibâr)

(16) *Çün şabā Ḥāfızuñ kelāmını işitdi bülbülden*

‘Anber-efşān be-temāşā-yı reyāhīn āmed

(17) ‘Anber şaçaraḡ rāyihānlar temāşāsına geldi murād şabādan nefeḡāt-ı Rabbāniyyedür (18) ve bülbülden ma‘ārif-i İlāhiyye söyleyendür ve reyāhīnden tāze zuhūr idüp (19) revāyih-i ṭayyibe taḡşil iden sāliklerdür çün merd-i ‘ārif (20) kelām-ı Ḥāfızdan ma‘ānī-i ḡaḡīḡiyye söyleye sāliklerden (21) raḡbet-i istifāza zāhir ola nefeḡāt-ı [M267a] (1) Rabbāniye revāyih-i ṭayyibe şaçmaḡ ḡālī ile bunlara gelür lācerem Ḥāfızuñ kelāmı bu (2) ḡāle bā‘ iş olur [reyāhīn cem‘-i reyḡandur reyḡān feslegen didükleri ḡoş ḡoḡulu otdur ve rızḡ ma‘nāsına gelür ve ḡāhī cümle ḡoş ḡoḡulu nebāta ve çiçeḡe dirler ve (....) ve leṭāfete daḡi dirler]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

‘Ārif olan söylese Ḥāfız kelāmı ma‘nāsın (3)

‘Āşık olan ṭālibe Ḥaḡdan irer feyz-i keşir

VELEHU EYẒAN [G.227]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Der-namāzem ḡam-ı ebrū-yı tu (4) bā-yād āmed

Namāzda senüñ ḡaşuñ bülklümi benüm ḡātırırma geldi

Ḥāletī reft ki miḡrāb be-feryād (5) āmed

Bir ḡālet vāḡı‘ oldı ki miḡrāb feryāda geldi murād namāzdan münācātdur (6) ve ḡam ebrūdan şu‘eb-i mermūzātdur çün münāciye bu ḡālet zāhir ola na‘ra (7) şadır olur pes miḡrābdan anuñ in‘ikāsı peydā olur ki aña şadā dirler (8)

(2) Ez-men eknün ṭama‘-i şabr u dil ü ḡoş medār

Benden şimdi şabr u ḡalb u ‘aḡl ṭam‘a (9) dutma

K‘ān taḡammül ki tu didi heme ber-bād āmed

Ki ol taḡammül ki sen gördüñ dükeli (10) yile gitdi murād mermūzāt-ı İlāhiyye zāhir olıcaḡ bī-iḡtiyār na‘ra vü zārı zuhūr (11) ider dimekdür

(3) Bāde şāfi şud u murḡān-ı çemen mest şudend

Şarāb şāfi oldı (12) çemen ḡuşları mest oldılar

Mevsim-i ‘āşıkı vü kār be-bünyād āmed

‘Āşıklıḡ mevsimi (13) ve işi bünyāda geldi murād ‘ışḡ-ı İlāhī iḡlāş ile olup şūfiyān-ı meclis-i (14) üns mütekeyyif oldılar lācerem şevḡ u ṭaleb vāḡti olup ‘amel intizām buldı (15) dimekdür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Terk kerdem heme dārūyi be-yār āverdem

Tā der-in kār-gehem kār be-bünyād (16) āmed

(4) Būy-ı bih-būd zi-evzā‘-i cihān mī-şinevem

İyü olmak kokusun cihān evzā‘ından (17) işidürem

Şādī āverd gül ü bād-ı şabā şād āmed

Şādlık getürdi gül ü şabā yili (18) şād geldi murād keşf ü feyz sürür getürüp nefahāt-ı Rabbāniyye feraḥ ile gelmege (19) cihān-ı vücūd iyü olmak ‘ alāmetidür dimekdür

(5) Ey ‘arūs-ı hüner ez-baḥt şikāyet me-nümā

(20) Ey hüner gelini baḥtdan şikāyet getürme

Ḥicle-i ḥüsn biyār ey ki dāmād āmed

Ḥüsn gerdek (21) ḥānesin tezyīn kıl ki güveygü geldi murād hünerden ‘amel-i şālīhdür lācerem baña tecellī [M267b] (1) irmedi diyü baḥt-ı muḥālifden şikāyet itme ḥalvethāne ve ḥücre-i ‘ibādeti şıḍk u iḥlāş (2) ile müzeyyen kıl ki dāmād-ı tecellī vü feyz irişmedi [ḥicle fethateyn ile ‘Arabīdür ‘Acemler sükün-ı ḥā ile isti‘ māl iderler]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Hîç cānîst ki ‘aks-i ruḥ-ı (3) ü peydā nîst

Cürm-i āyine buved ger ne-buved ‘aks-i pezîr

(6) Dil-firibān-ı nebātî heme zîver (4) bestend

Nebātdan olan gönül aldayıcılar dükeli zînet bağladılar

Dilber-i māsî ki bā-ḥüsn-i (5) Ḥudādād āmed

Bizüm dilberimüzdür ki Ḥudā virdügi ḥüsn ile geldi murād budur ki nebātāt (6) vesā‘ir mevālidüñ ve dünyā vü māsivānuñ zehārif ü nuḳûşı ve zînet-i ‘arîzî ve behcet-i (7) ḡayr-ı bâkî iledür ammā cennet ü ‘uḳbā ve zāt-ı Mevlā ḥüsn-i zātî ile müzeyyenlerdür

(7) Zîr-i bārend (8) dıraḥtān ki ta‘alluḳ dārend

Yük altındadır ağaclar ki ta‘alluḳları vardur anuñçün egrilerdür (9)

Ey ḥoşā serv ki ez-bār-ı ḡam āzād āmed

Ey ḥoşdur serv ki ḡam yükünden āzād geldi (10) anuñçün müstaḳîmdür murād māl u cāha ve dünyā vü metā‘ına müte‘allıḳ olanlar (11) bār-ı girān altında dururlar anuñçün mu‘avveclerdür ve ta‘alluḳ-ı dünyādan mücerred olanlar (12) sebük-bār u rāst-refṭārlar dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Şāḥ-ı pür-mîve (13) besî seng-i melāmet be-ḥored

Ey ḥoşā serv ki ez-seng-i ḡam āzād āmed

(8) Muṭrib ez-gufte-i (14) Ḥāfız ḡazelî mest be-ḥ‘ān

Ey muṭrib Ḥāfız kelāmından bir ḡazeli mest oḳı

Tā be-güyem (15) ki zi-‘ahd-i ʔarabem yād āmed

Tā diyem ki ʔenlik zamānio ḥāṭırıma geldi murād budur ki (16) ey vā‘ iz benüm kelāmım ki terk ü tecrīde delālet ider mütekeyyif olup anı beyān kıl (17) tā müstema‘ olan diye ki ‘ālem-i ervāḥda olan ʔādılık zamānın dutarum (18) [ki andan tealluḡda tecerrüdüm var idi]

VELEHU EYŻAN [G.228]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün]

(1) Mu‘ āşırān girih ez-zülf-i yār bāz kunīd

Muşāḥibler yār zülfinden (19) düğümi çözüñ

Şebī hoşest bedīn kışşaeş dırāz kunīd

Bir hoş gicedür (20) bu kışşa ile anı uzaduñ murād muşāḥiblerden şūfilerdür ve *zülf-i yārdan* (21) murād ḡayb-ı hüviyyetdür andan bahş bir hoş gicede ḡūbdur ol bahş ile anı [M268a] (1) taṭvīl begāyet maṭlūbdur

(2) Huzūr-ı meclis-i ünsest ü düstān cem‘ end

(2) *Meclis üns ḡuzūrdur ve dostlar cem‘ dūr*

*Ve in yekādu*¹²⁶¹ be-ḡānīd u der-firāz kunīd

(3) *Ve in yekādu’l-lezīne keferū leyuzliḡkūneke bi-ebşārihim lemmā semi‘u’-zikre ve yeḡūlūne innehu* (4) *le-mecnūnün ve mā hūve illā zikrun lil-‘ālemīn*¹²⁶² *āyetinin okuñ ve ḡapuyı ḡapañ* murād budur ki meclis-i üns (5) olup dostlar cem‘ olıcaḡ gözed kimüñ ḡavfı vardur bu sūre-i Nūn āḡirinde (6) olan āyet ki göz degmek içün mücerrebdür bunı okuyup ḡapuyı ḡapañ (7) [*firāz kunīd* ḡapañ ma‘ nāsına isti‘ māl olunur faḡire bu maḡalde ma‘ nī-i evvel münāsib gelür]

(4) Miyān-ı ‘āşık u ma‘ şūḡ rāz¹²⁶³ bisyārest

‘*Āşık u ma‘ şūḡ ortasında rāz ḡoḡdur* (8)

Çü yār nāz nümāyed [şümā] niyāz kunīd

Çü yār nāz göstere siz niyāz idüñ murād budur ki (9) ‘āşık u ma‘ şūḡ muşāḡabeti her birine lāyık olan ʔıfat ile gerek ki ma‘ şūḡa (10) nāz ‘āşıḡa niyāz ʔıfat lāzımedür

(5) Rebāb u çeng be-bāḡ-ı bülend mī-güyend

İḡlık (11) ve çeng yüce āvāz ile dirler

Ki ḡuş-ı hūş be-peyḡām-ı ehl-i rāz kunīd

¹²⁶¹ وَإِنْ يَكَادُ O inkār edenler Zikr’i (Kur’ân’ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (Kur’ân, Kalem 68/51).

¹²⁶² وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُرْفَلُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ (51) وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ (52) O inkār edenler Zikr’i (Kur’ân’ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (51) Oysa o (Kur’ân), âlemler için ancak bir öğüttür. (52) (Kur’ân, Kalem 68/51-52).

¹²⁶³ Rāz ifâdesinin altına *farḡ* kelimesi yazılmıştır. Şerhte rāz ma’nası tercih edildiḡi için beyitte *rāz* kullanılmıştır.

Ki ‘aql (12) kulağın ehl-i rāz haberine idüñ murād rebābdan cevān-ı ‘āşık ve çengden murād (13) pîr-i münhanidür ve bunlar āvāz-i bülend ile pend idüp dîrler ki ehl-i rāzuñ haberin ‘aql (14) kulağı ile istimā‘ idüp qabûl idüñ

(6) Her ankesi ki der-în hâne nîst zinde (15) be-‘ ışk

Her ol kimse ki bu evde ‘ışk ile zinde degüldür

Ber-ü çü ne-mürde be-fetvî-i men (16) namāz kunîd

Anuñ üzerine meyyit gibi benüm fetvām ile namāz idüñ murād ki zinde oldur ki (17) ‘ışk-ı İlāhî ile zinde ola ol ki ‘āşık degüldür meyyit meşābesindedür benüm fetvām (18) budur ki anuñ üzerine meyyit namāzı kılma ya‘nî meyyit i‘tibār oluna

(7) Nühust (19) mev‘ ize-i pîr-i meclis in harfest

Pîr meclisinüñ evvel va‘zı bu harfdür

Kiş ez-muşāhib-i (20) nā-cins ihtirāz kunîd

Ki nā-cins muşāhibden ihtirāz idüñ murād mantūkdan (21) zāhirdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Sālikān-rā mey ne-bāyed şohbet-i nā-cins-i hūd

Bāz dāred z’ān ki qavl ü fi‘l-i ü [M268b] (1) ez-rāh-ı Hāq

(8) Be-cān-ı düst ki gam perde ber-şümā ne-dered

Dost cānı Hāq içün ki gam (2) sizüñ üzerüñize perde yırtmaz

Ger i‘timād ber-elṭāf-ı kār-sāz kunîd

Eger i‘timādı iş (3) düzicinüñ luṭflarına idesüz murād budur ki her kim ki ḥazret-i Hāqkuñ elṭāfına i‘timād (4) ide fakr u gam anuñ perde-i ‘arzın yırtup delîl kılmaz

Beyt

+--+-/++--/++--/++-

Der-i murād çü ber-beste şud zi-cānib-i (5) halk

Ruḥ-ı niyāz be-dergāh-ı bî-niyāz kunîd

(9) Ve ger taleb kuned in‘āmî ez-şümā Hāfız

Eger bir (6) in‘ām taleb iderse sizden Hāfız

Havāleteş be-leb-i yār-ı dil-nevāz kunîd

Göñül oḥşayıcı (7) yār lebine havāle idüñ murād budur ki sizden iḥsān iderse Hāfız anı Hāq te‘ālā (8) kelāmına havāle idüñ aşl-ı maḫşūd budur ki mu‘ṭā ni‘met-i Hāqdur halk degüldür

Beyt (9)

-+---/-+---/-+---/-+--

Mu‘ṭi-i erzāk-ı Hāqdur fi‘l-ḥaḳīka liken ol

Gāh zeydî gāh ‘ömri zāhiren ider sebab (10)

VELEHU EYŻAN [G.229]

[Mef' ũlũ Mefā' ilũ Mefā' ilũ Fe' ũlũn]

(1) Pīrāne-serem 'ıřķ-ı cevānī be-ser ũftād

Pirlik vaktinde bir cevān 'ıřķı başıma düşdi (11)

V'ān-rāz ki der-dil be-nihuftem be-der ũftād

Ol rāz ki gönũlde gizler idũm taşra düşdi (12) murād *cevānī* lafzında olan ħarf-i yādan murāda nazar-ı maşdariyyedũr ya'nī pīrlık zamānında (13) yigitlik 'ıřķı başıma geldi ki cevānī gibi 'ıřķ-ı Ħaķķa mübtelā oldum gizlũ şũfiyāne ħālũm āřķāre (14) olup sālİK-i řarİKāt oldum

(2) Ez-rāh-ı nazar murğ-ı dlem geşt hevā-gīr

Nazar yolından gönũlũm (15) *ķuřı hevā dutucı ya'nī hevāyī oldı*

Ey dīde nıgeh kun ki be-dām-ı ki der-ũftād

Ey göz nazar ķıl (16) *ki kimũn ağına düşdi* murād budur ki göz görũr gönũl sever lācerem 'ayn-ı 'ibret ile (17) nazar itmek gerek ki gönũl fāniye mi muĥabbet ķıldı yoĥsa fāniden bāķiye intikāl idũp (18) muĥabbeti āña mı itdi

(3) Derdā ki ez-ān āhũ-yı müřķīn-i siyeh-ķeřm

Derdā ki ol āhũ-yı (19) *müřķīn siyāh ķeřmden*

Ķũn nāfe besī ĥũn-ı dılem der-cıger ũftād

Nāfe gibi (20) *niķe gönũl fānī cigere düşdi* murād ĥũsn-i zāhirden belā vũ miĥnet ķekdügin (21) beyāndur

(4) Ez-reh-gũzer-i ĥāķ-ı ser-i kũy-ı řũmā bũd

Sizũn maĥalleñũz başı [M269a] (1) *ťoprađı uđrađından idi*

Her nāfe ki der-dest-i nesīm-i seĥer ũftād

Nāfe ki nesīm-i (2) *seĥer eline düşdi* murād muĥāţabdan ĥāzret-i 'izzetdũr lācerem her rāyiĥa-i řayyibe ki feyeżan-ı (3) seĥerī ile vārid olur ol cenāb-ı řayyibdendũr

(5) Müjġān-ı tu tā tıġ-i cıĥān-gīr ber-āverd

(4) *Senũn kipigũn tā cıĥān dutucı ķılıc ķaldurdı*

Bes ķuřte-i dil-zinde ki ber-yek-dıger ũftād

(5) *Niķe ķalbi zinde meftũl birbiri ũzerine düşdi* murād *müjġāndan* şıfat-ı ķāhrdur (6) Ķũn ol zuhũr idũp nefsi helāk ide niķe nefşş nğrde ķalbi zinde ol cenāb-ı (7) cālibe 'āřķ-ı ũftāde olurlar

(6) Ĩn bāde ki perverd ki ĥammār-ı ĥarābāt

Bu řarābı kim (8) *terbiyet itdi ki ĥarābāt ĥumārı*

Ez-bũy-ı behiştiş Ķũnīn bī-ĥaber ũftād

Cennete (9) *mensũb ķoķudan ol böyle bī-ĥaber düşdi* murād *bādeden* 'ıřķ-ı Ĩlāĥidũr ve *ĥarābāt*dan (10) murād 'ıřķ nũřına maĥal olan mevzu' -ı 'ibādetdũr ve bu bādenũn

keyfiyyetini istiğrāb (11) idüp dir ki bunı kim terbiyet eyledi ki bunuñ bāyî' i vü şāribi bŷy-ı behiştiden (12) bî-ḥaber düşüp mest-i didār-ı Ḥaḡ oldu

(7) Ger cān be-dihed seng-i siyeh la' l ne-kerded

(13) Eger cān virürse ḡara ṡaṡ la' l olmaz

Bā-ṡinet-i aṡlî ḡi kuned bed-güher üftād

(14) ṡinet-i aṡlî ile n'eylesün bed-gevher düşdi murād hidāyete isti' dādı olmayan kabŷl-ı (15) feyṡ itmez dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

' İletün te 'şirine ma' lŷlde imkān gerek

Nice (16) te 'şir eylesün ' illet ḡü imkān olmaya

(8) Bes tecrŷbe kerdım der-ın deyr-i mŷkāfāt

Niḡe (17) tecrŷbe itdün bu ' arṡ u cezā kilisāsında ya' nî dŷnyāda

Bā-dŷrd-keṡān her ki der-üftād (18) ber-üftād

Dŷrd-keṡler ile her kim ki düşdi yuḡaru düşdi murād budur ki her kim ki (19) ' ıṡḡ-ı İlāhî nŷş iden fuḡarā-yı ehl-i riṡāṡet ile muṡāḡib düşdi a' lā (20) vŷ ekrem düşdi

Beyt

--+ / +---+ / +---+ / +---

Ey şeyḡ me-ṡev mŷnkir-i rindān ki der-ın devr

Her kes ki der-üftād ber-ın ḡavm ber üftād

(9) Ḥāfız ki ser-i zŷlf-i bŷtān dest-keṡeṡ bŷd

Ḥāfız ki bŷtlerŷn ser-i zŷlfı anuñ elin ḡekici idi [M269b] (1)

Pes ṡurfe ḡarīfest keṡ eknŷn be-ser üftād

Pes ' aceb ḡarīfdŷr ki ol ṡimdi baṡa düşdi (2) murād bŷtāndan esmā vŷ ṡıfātudur anlaruñ ser-i zŷlfı anlaruñ ta' alluḡıdır lācerem Ḥāfız a' mā gibi itdi ta' alluḡ-ı (3) esmāu'llāḡ vŷ ṡıfātu'llāḡ anuñ a' mā elin dŷtan gibi ḡādīsı idi bŷyle iken bu baṡı ŷzre yıḡılup (4) düşer bu bir emr-i ḡarīb ve kendŷsi ḡarīf-i ' acıbdŷr

Beyt

+ --- / + --- / + ---

ḡü nā-bīnā reved tenḡa bi-yefted (5)

Ger üfted bā- ' aṡā-keṡ ān ' aceb nıṡ

VELEHU EYṡAN [G.230]

[Fā' ilātŷn Fā' ilātŷn Fā' ilātŷn Fā' ilŷn]

(1) Ger men ez-bāḡ-ı tu yek mīve be-ḡinem ḡi ṡeved

Eger ben senüñ (6) bağından bir mîve degşürürsem ne olur

Pîş-i pâyî be-çerâğ-ı tu be-bînem çi şevd

Ayak öñünü (7) senüñ çerâğıñ ile görürsem ne olur murâd bağ-ı Hâkdan mîve-i feyz ve çerâğ-ı hidâyet ile mühtedî (8) olmak talebidür

(2) Yâ Rab ender-kenef-i sâye-i ân serv-i bülend

Yâ Rab ol serv-i bülendüñ gölgesi perdesinde (9)

Ger men-i sūhte yek-dem be-nişînem çi şevd

Eger ben yanmış bir dem oturursam ne olur murâd ‘uluvv (10) dereceye vuşul ve harâret-i riyâzetden bir dem huzûr talebidür

(3) Âhîr ey hâtem-i Cemşîd-i hümâyûn-âşâr

(11) Âhîr ey mübârek eşerlû hâtem-i Cemşîd

Ger fütêd ‘aks-i tu ber-nağş-ı nigînem çi şevd

Eger düşe senüñ ‘aksüñ (12) benüm yüzügüm kaşı üzerine ne olur murâd *hâtem-i Cemşîdden ve leki’r-resûla’llâhi ve hâteme’n-nebiyyîn*¹²⁶⁴ hasebince (13) Resûlullâhdur anuñ ‘aksinüñ kalbde olan nağş üzre düşmesin taleb ider ki sebeb-i (14) şafâ-yı kalbdür

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Tu dârî mağşad-ı Ağşâ tu dârî kurb-ı ev ednâ¹²⁶⁵

Ki mâ derdîm tu şâfî (15) heme şâfend ü tu aşafî

(4) Zâhid-i şehîr çü mihr-i melik ü şîhne güzîd

Şehîr zâhîdi (16) pâdşâh ve şubâşî nâ’ibî muhabbetin ihtiyâr itdi

Men eger mihr-i nigârî be-güzînem çü şevd

Ben eger (17) bir nigâr muhabbetin ihtiyâr idersem ne olur murâd zâhid-i huşk sultân u hâkim-i zâhir muhabbetin (18) ihtiyâr itdi ben mahbûb-ı hâkîkî ve sultân-ı aşlî muhabbetin ihtiyâr itsem ne olur demekdür (19)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + ---

Dil eger bâr-keşed bâr-ı nigârî bârî

V’er kesî yâr güzîned çü tu yârî bârî

(5) ‘Aqlum ez-hâne be-rûn (20) reft eger mey înest

‘Aqlum evden taşra gitdi eger şarâb bu ise

¹²⁶⁴ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (Kur’ân, Ahzâb 33/40).

¹²⁶⁵ أَوْ أَدْنَىٰ O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. (Kur’ân, Necm 53/9).

Dîdem ez-pîş (21) ki der-hâne-i dînem çi şevêd

Gördüm evvelden ki dînim evi ne olur murâd budur ki ‘ışk-ı İlâhî ‘aql-ı ma‘aşım [M270a] (1) başımdan çıkardı eger şarâb ya‘nî ‘ışk bu ise öñdinden gördüm ya‘nî kıble’l-vuķû‘ (2) bildüm ki dînim evi nice olur ya‘nî zâhir-i şerî‘at dâ’iresinden öte tarîkate ve hâķîkate (3) sâlik ü vâşıl olurun

(6) Şarf şud ‘ömr-i girānmāye be-ma‘şūka vü mey

Harc oldu ağır bahālu (4) ‘ömr ma‘şūkaya ve meye

Tā ez-ānem çi be-pîş āyed ez-īnem çi şevêd

Tā andan ya‘nî ma‘şūkadan (5) *öñe ne gelür ve şarābdan ne olur* murâd ma‘şūkadan nefisdür ve şarābdan ‘ışk-ı Hâķdur lācerem (6) bir miķdār ‘ömr-i semîn nefis hevāsına ve bir miķdārî ‘ışk-ı İlâhîye harc oldu görelüm (7) andan ne vâķı‘ olur ve bundan ne hāşıl olur hāşıl-ı kelām oldur ki nefse ittibā‘dan (8) hāşıl olan nedāmet ü miḥnetdür

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Merā gūyend sa‘d ez-‘ışk-ı ü hāşıl çihā dārî (9)

Melāmethā-yı gūn-ā-gūn cirāḥathā-yı bî-merhem

(7) H̄āce dānist ki men ‘āşīkem ü hīç ne-guft

(10) *H̄āce bildi ki ben ‘āşīkın hīç dîmedi ya‘nî nesne dîmedi*

Hāfız er nîz be-dāned ki (11) çünīnem çi şevêd

Hāfız eger bilürse ki böyleyin ne olur murâd bundan ol ḥikāyetdür ki (12) ‘azîzlerden biri ḥ̄āce-i kā’ināt ‘aleyhi’s-selām ḥazretin düşinde görüp ḥazret-i H̄āce (13) andan su’āl itmiş ki beni sever misin ol ‘azîz dimiş yā Resûlallāh beni ma‘zûr dut (14) ki ḥubb-ı Hâķ ḳalbi māl-ā-māl ḳılmışdur H̄āce-i kā’ināt nesne dimemiş pes nefis-i ḳalbūñ (15) ḥubb-ı İlâhî ile mālî idüğün bilicek ne olur

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + ---

Ey Sürürî bu rumûz-ı ğayb (16) keşfin ḳalbūñe

‘Ālemü’l-ğayb eylemiş ilhām bu keşfi degül (17)

VELEHU EYŻAN [G.231]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Dilā be-sūz ki sūz-ı tu kārḥā be-kuned

Ey gönül yan ki senün yanmañ işler ider

Niyāz-ı nīm-şebî (18) def‘-i şad belā be-kuned

Nişfu’l-leyl niyāzı yüz belā def‘ ider murâd mantûķ-ı kelāmdan (19) zāhirdür

(2) ‘İtāb-ı yār-ı perî-çihre ‘āşīkāne be-keş

Perî yüzlü yârûñ ‘itâbını ‘âşıkâne (20) çek

Ki yek kırışme telâfi-i şad cefâ be-kuned

Ki bir nâz ile nazar yüz cefâ tedârikin ve ‘ivežin (21) ider murâd yâr-ı perî-çehreden halvet-nişin olup halka yüz göstermeyen mürşiddür [M270b] (1) eger ol ıslâh-ı nefsün için ey ‘dil ‘itâb iderse ‘itâbı ‘âşıkâne çek ki bir (2) ‘ayn-ı ‘inâyeti yüz cefâ vü ‘itâba ‘ivež ider

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Merâ güyend yâret şud perî-rû z’ân (3) şudî Mecnûn

Perî yârem ne-şud ammâ perî-rüyest yâr-ı men

(3) Zi-mülk tâ melekûteş hicâb (4) ber-dârend

Mülkden melekûta dek hicâbı kaldırurlar

Her ân ki hizmet-i cām-ı cihân-nümâ be-kuned

(5) Her ol kimse ki cām-ı cihân-nümâ hizmetin ider murâd cām-ı cihân-nümâdan kalb-ı şâfidür pes (6) her ol kim ki taşfiye-i kalb için hizmet ide ehl-i keşf olur

(4) Tabîb-i ‘ışk Mesîhâ-demest ü (7) müşfik lîk

‘İşk tabîbi ‘İsâ-nefesdür ve müşfikdür lîkin

Çü der-tu derd ne-bîned (8) ki-râ devâ be-kuned

Çün sende derd göremez kime devâ ider murâd budur ki mürşid ‘İsâ-nefes ü (9) şâfi-i maraz u şefikdür ammâ sende maraz yok kime devâ eylesün

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Ger dilerseñ (10) sen ey dil evvel tabîb-i cân aña

Derde dermân ide gör kim derddür dermân aña (11)

(5) Tu bâ-Hudâ-yı hüd endâz kâr u dîl hoş dâr

Sen kendü Hudâña şal işi ve gönîli hoş (12) dut

Ki rahm ger ne-kuned müdde‘î Hudâ be-kuned

Ki eger düşmen rahm itmezse Allâh ider

Beyt (13)

+ + ---/ + + ---/ + + ---/ + + ---

Fazl-ı rızk ile hevâyic bize Allâh işidür

Nâlemüz düşmen işitmez ise Allâh işidür (14)

(6) Zi-baht-i hufte melûlem buved ki bîdârî

Uyımış bahtdan melûlin ola ki bir uyanık (15)

Be-vakt-i fâtiha-i şubh yek du‘ â be-kuned

Şubh ibtidâsı vaktinde bir du‘â ide murâd bu iki (16) beytde mantûk-ı kelâmdan zâhirdür

(7) Be-sûht Hâfız u bûyî be-zülf-i yâr ne-burd

(17) Yandı Hâfız u bir koğu yâr zülfine iletmedi

Meger delâlet-i in devleteş şabâ be-kuned

*(18) Meger aña bu devlet delâletin şabâ ide murâd budur ki Hâfız riyâzet ile yandı
(19) ğayb-ı hüviyyete bir eşer iletmedi ve bulmadı meger bu devlete nefha-i rabbâniyye delâlet ide (20)*

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Gencîst vaşl-ı düst u ħalaķîst muntaẓar

V’ın kâr-ı devletest (21) kesî-râ ki mî-resed

VELEHU EYẒAN [G.232]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Şabâ be-tehniyet-i pîr-i mey-fürûş âmed

[M 271a] Şabâ şarâb şatıcı pîr-i mübârek yâdına geldi

Ki mevsim-i ẓarab u ‘ıyş y nâz u nûş âmed¹²⁶⁶

(2) Ki şādılık u ‘ıyş u nây u içmek mevsimi geldi murâd pîr-i mey-fürûşdan bâyi‘ -i ‘ışk olan (3) mürşiddür kış zamânında el-berdu ‘aduvvu’d-dîni¹²⁶⁷ hasebince ‘ibâdetde kâhillik olur idi (4) bahâr geldi ‘ibâdet zamânı oldu anuñcün şabâ aña tehniyet idüp dir ki ferağ-i ‘ibâdet ü (5) ‘işret-i ẓâ‘at u şevk u ħâlet mevsimi geldi

(2) Hevâ Mesîh-nefes geşt ü ħâk nâfe-güşây¹²⁶⁸

(6) Hevâ Mesîh-nefes oldu ve toprak nâfe açıcı

Dıraht sebz şud u murğ der-ħurûş âmed

(7) Ağac yeşil oldu murğ ħurûşa geldi maķûl-ı ħavl şabâdur ki tehniyetde dâĥildür (8)

(3) Tenûr-ı lâle çünân ber-fürûht bād-ı bahâr

Lâle tenûrın ancılayın yalunlandırdı bahâr yili

Ki (9) ğonca ğarķ-ı ‘araķ geşt ü gül be-cüş âmed

Ki ğonca tere ğarķ oldu ve gül cüşa geldi bu daĥi tehniyetde (10) dâĥildür

(4) Be-güş-ı hûş şinev ez-men ü be‘ işret kûş

‘Aķl ħulağı ile işit benden ve ‘işrete (11) duruş

¹²⁶⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Ki mevsim-i gül ü nesrîn ü nâz u nûş âmed

¹²⁶⁷ الزُّدُّ عَدُوُّ الدِّينِ Soğuk dinin düşmanıdır. (Hadîs) el-Esraru’l-Merfua fi’l-Ahbari’l-Mevzua, Hadîs No: 117.

¹²⁶⁸ Bu mısranın baş kısmı derkenârda şu şekildedir: Hevâ ‘abîr-feşân geşt

Ki in sühan seher ez-hâtifem be-güş âmed

Ki bu söz seherde hâtifden benüm kulağuma geldi (12) bu tehniyetde dâhil olup maqûl-ı kavlı şabâ olmak ihtimâl-i gâlibdür kelâm-ı Hâce Hâfız (13) olmak daği muhtemeldür

(5) Zi-murğ-ı şabâ ne-dânem ki süsen-i âzâd

Bülbülden bilmezem ki süsen-i âzâd (14)

Çi güş kerd ki bâ-deh zebân hamûş âmed

Ne işitdi ki on dil ile sâkit geldi bu kelâm Hâce (15) Hâfız olmak ihtimâli gâlibdür maqûl-ı kavlı şabâ olmak daği muhtemeldür

(6) Çi cāy-ı şöhet-i (16) nā-maḥremest meclis-i üns

Nā-maḥrem şöhet-i yeri degüldür meclis-i üns

Ser-i piyâle be-püşân ki hırka-püş (17) âmed

Ḳadeḥ başın ört ki hırka giyici geldi murâd hırka-püş olup ehl-i hâl olmayandan esrâr-ı (18) İlâhiyyeye setr kılmekdür

(7) Zi-fikr-i tefriḳa bâz ây tâ şevî mecmû‘

Tefriḳa fikrinden rücû‘ kılmâ mecmû‘ (19) *olasın*

Be-ḥükm-i ân ki çü şud Ehrimen sürüş âmed

Ol ḥükm ile ki çün dīv gitdi melek geldi murâd (20) budur ki eş-şeyṭānu ye‘idükümü’l-fakra ve te‘mürüküm bi’l-faḥşā¹²⁶⁹ mücebince şeyṭân fakr ile ḳorḳudup ma‘âşî vü shevâta (21) ḳandırıp ḥâṭıra fikr-i tefriḳa virür andan rücû‘ idicek ilhâm melegi gelür

(8) Be-güyemet sühan-ı hoş biyâr bâde-i nâb

Saḥa dirin [M271b] (1) *hoş söz getür şarâb-ı şâfi*

Ki zâhid ez-ber-i mâ refit ü mey-fürüş âmed

Ki zâhid bizüm ḳatımızdan gitdi (2) *şarâb satıcı geldi* murâd budur ki ‘ışk u ihlâş ile ‘ibâdet kılmâ ki zâhid-i ḥuşk olan (3) ki bizden dūr olur idi şimdi ehl-i ‘ışk u ihlâş ve mürşid-i ḥâş olmuş geldi (4)

(9) Zi-ḥānkāh be-meyḥāne mî-reved Hâfız

Ḥānkāhdan meyḥāneye gider Hâfız

Meger zi-mestî-i ehl-i riyā¹²⁷⁰ (5) be-hüş âmed

Meger ehl-i riyā mestliginden ‘aḳla geldi murâd budur ki maḳām-ı riyâdan ya‘nî riyâ (6) ile ‘amel kılmâḳdan maḳām-ı ‘ışk u ihlâşa ya‘nî şevḳ u ihlâş ile ‘amel itmege gider Hâfız ki (7) ehl-i riyâ mesliginden ayıldı ‘aḳlı başına geldi

¹²⁶⁹ الشَّيْطَانُ يَعْذُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size cimriliği telkin eder. Allah ise size katından bir mağfiret ve bir lütuf vâdeder. Allah herşeyi ihata eden ve herşeyi bilendir. (Kur’ân, Bakara 2/268).

¹²⁷⁰ Ehl-i riyâ ifâdesi derkenârda zühd ü riyâ şeklindedir.

VELEHU EYŽAN [G.233]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ebr-i āzārī ber-āmed bād-ı nevrūzī vezīd

(8) *İlk yaz ayı seḥābı kalkdı ve nesīm-i nevrūzī esdi* [lafz-ı āzār iki elif ortasında bir dāl ile *Furs* i' tibārınca ilk yaz ayıdır ki Yunanca buña Mārtīs dirler ki on ikinci günü nevrūzdur bākī-i tafşıl bizüm Kitābu'l- Acāyib nām te'lifimizde mezkūrdur]

Vech-i mey mī-ḥāhem ü muṭrīb ki mī-gūyed resīd

(9) *Şarāb u muṭrīb ḥarçlığın isterin kim dir irişdi* murād budur ki bahār geldi ' ibādete şürū' (10) ve ḥalvet-i şeyḥe duḥūl zamānı oldı bizüm ma'āşımuza ve şeyḥūñ mühimmātına şarf itmege ḥarçlık gerek (11) kim ola ki işite māl u ḥarçlık diye [*vech* ıstılāḥda ḥarca sürülen mālā dirler ki Türkçe ḥarçlık diyü ta'bir olunur]

(2) Şāhidān der-cilve vü men şem-sār-ı kīseem

Maḥbūblar (12) *cilvede ve ben kīse utlusıyın*

Ey felek in şerm-sārī tā kim bāyed keşīd¹²⁷¹

Ey felek bu utluluğı (13) *kaçana dek çekmege gerek* murād *şāhidān*dan esmā vü şifāt u zātdur *cilveden* murād bunlaruñ (14) tecelliyātıdır pes esmā vü şifāt u zāt tecellide ammā benüm ḥarçlığum yok ki emr-i ma'āşdan fāriğü'l-bāl (15) olup ḥalvetde ve ' ibadetde tecelliyāt şāhidlerini müşāhede idem diyü felekden şikāyet (16) ider

(3) Kaḥṭ-ı cüdest āb-rū-yı ḥod nemī-bāyed fūrūḥt

Seḥā kaḥṭıdır yüz şuyın şatmak (17) *olmaz*

Bāde vü gül ez-bahā-yı ḥırka mī-bāyed ḥarīd

Şarāb u güli ḥırka bahāsından şatun almaḥ (18) *gerekdür* murād budur ki kerem kıızıllığı vardır gedāluḥ iderseñ kimse nesne virmez hemān yüzüñ (19) şuyı zāyi' olur kimseden nesne istemeyüp ḥırka vü libāsı şatup ' ışk u keşf mühimmātına (20) şarf itmek gerek

(4) Ġālibā ḥāhed küşūd ez-devletem kārī ki dūş

Ġālibā devletden baña bir iş (21) *açılrsa gerekdür ki dün gice*

Men hemī kerdem du'ā vü şubḥ-ı şādık mī-demīd

Ben du'ā ider idüm [M272a] (1) *şubḥ-ı şādık belürür idi* murād şabāḥ vaḳtinde icābet-i du'ā olduğın beyāndur

(5) Bā-lebiyy u (2) şad hezārān ḥande āmed gül be-bāğ

Bir tūdaḥ ve niçe yüz biñ gülmek ile çıka taşra gül (3)

Ez-kerīmī gūyiyā der-kūşēi būyī şenīd

Bir kerimden ke'enne bir kūşede bir koḫu duydı (4) murād kerīm-i zuhūrāt keşfe bā' iş olur dimekdür

(6) Ḥırkaī ger çāk şud der-ālem-i rindī çi bāk

¹²⁷¹ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Bār-ı ' ışk u müflisī şa' nest mey bāyed keşīd

(5) *Bir hırka eger yırtıldı ise rindlik ‘āleminde ne gam*

Cāmeī der-nik-nāmī nīz mī-bāyed derīd

(6) *Bir kaftanı iyü adluluğda dağı yırtılmağ gerek* murād budur ki bir müddet-i ‘ömr ihlāş ile ‘ibādetde (7) eskidi ise ne gam degül ‘ömrden bir libāsı şalāh u felāhda eskidüp hūsn-i hātıme kesb itmek (8) gerek [yā müddet fışkda geçdi ise yaqsın şalāhda itmām gerek dimekdür]

(7) Ān leṭā’if k’ez-leb-i la’l-i tu men guftem ki guft

Ol leṭā’if ki senūñ la’l-i lebūñden ben (9) didüm kim didi

V’ın teṭāvül k’ez-ser-i zülf-i tu men dīdem ki dīd

Bu el uzunluğı ki senūñ (10) zülfūñ ucından ben gördüm kim gördi murād *leb-i la’l*den butūn-ı kelāmdur ya’ nī butūn u merātib-i (11) kelāmdan ve ḥaḳāyık-ı ma’ārif ü daḳāyık-ı ‘avārifden ben söyledüğim esrār-ı laṭife ve aḥbār-ı şerīfe (12) kim söyledi ve ḡayb-ı hüviyyetūñden ve sırr-ı ḥaḳīkatūñden ben gördüğüm tūl-ı mücāhedeyi kim gördi (13)

(8) Tīr-i ‘āşık-kuş ne-dānem ber-dil-i Ḥāfız ki zed

‘Āşık öldürücü okı bilmezem Ḥāfızūñ gönline kim urdı (14)

İn kadar dānem ki ez-şī’r-i tereş hūn mī-çekīd

Bu kadar bilürem ki anuñ ter şī’rinden kan tamlar (15) murād budur ki Ḥāfızūñ ḳalbine tīr-i ḳavī te’şīr dokunup nefsanıyyetini helāk itmişdür (16) ammā ol tīri uran kimdür bilmezem bu kadar bilürem ki şī’r-i ābdārından kan tamar ve eşer-i cerāḥat (17) ve mevt-i nefis zāhir olur

(9) ‘Adl-i sultān ger ne-pursed ḥāl-i mazlūmān-ı ‘ışk

Sultān ‘adli (18) eger şormazsa ‘ışk mazlūmlarınūñ ḥālını

Güşe-gīrān-rā ez-āsāyış tam’a bāyed borīd

Güşe-gīrlere (19) rāḥatlıkden tam’a kesmek gerek murād budur ki ‘ışk mazlūmlarınūñ ḥālını ‘adl-i Ḥaḳ şormaz (20) ve anlara faḫl kılmazsa güşe-nişin olanlar rāḥat u ‘āfiyetden ricāyı ḳaṭ’ itmek gerek (21)

VELEHU EYẒAN [G.234]

[Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün]

(1) Şūfī er bāde be-endāze ḥored nūşeş bād

[*endāze* miḳdār-ı mu’ayyen ve resm-i muḳarrer delile ve arşun ma’ nāsına gelür] [*nūş* bal u tatlu şerbet ve içmek ve ‘āḳıbet ve çam ağacı ma’ nāsına gelür ve şīḡa-i emrdür *nūşiden* lafzından ve vaşf-ı terkibī kılmur bunda evvelki iki ma’ nā münāsibdür] *Şūfī eger şarābı endāze ile içerse aña nūş* [M272b] (1) olsun

Verne endīşe-i in kār ferāmūşeş bād

Yoḡsa bu iş fikri aña ferāmūş (2) olsun [ya’ nī bu iş fikrini unutsın] murād budur ki şūfī ki ṭarīk-i Ḥaḳka sülūk idüp ‘ışk-ı İlāhī nūş itmek (3) ister aña lāzımdur ki anuñ endāzesin ri’āyet ide ki evvelā ḥalvet ve ḥaḳdan ‘uzlet (4) gerek ve şıyām-ı yevm ve

kıyām-ı leyl gerek ve keşre-i kelāmı vü ta‘āmı terk idüp cem‘-i ıalbü (5) eyleyüp ve muttaşıl zıkr kılmak gerek

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Şamt u cū‘ u şeh̄er ü ‘uzlet ü zıkr be-devām (6)

Nā-tamāmān-ı cihān-rā be-kuned kār tāmām

ve mü‘ālā‘a-i kitābī ve fıkır-i māsivāyī terk eyleyüp (7) nefy-i hevātır kılmāğa ve ‘amelin ihlāş ile itmege sa‘y-ı vecd eylemek gerek

Beyt

- + --- / - + --- / - + -

Guft (8) perī ki ender-īn reh pīşvāst

Dūr şev ez-her çi ān ğayr-ı Hūdāst

belki kendüyi (9) bile terk itmek gerek

Beyt

+ + --- / + + --- / + + -

Hīç ‘aşık verā sezā ne-şevēd

Tā be-küllī zi-ğod (10) fenā ne-şevēd

ve müddet-i medīde bu hāle müdāvemēt gerek bunları idemezse bu iş (11) fikrin unudup ‘avām-ı nāsdan olup şūfīlik nāmın kımak gerek

Beyt

+ + --- / + + --- / + + -

Sālikā (12) nīst şev der-īn bāzār

Hesti-i tu hicāb-ı dīndārest

(2) Ān ki yek cūr‘a mey ez-dest (13) tevāned dāden

Ol kimse ki bir cūr‘a şarāb elden vire bilür

Dest bā-şāhid-i (14) maqşūd der āġūşeş bād

Eli maqşūd-ı maḥbūbın kıocmağda olsun murād budur ki (15) şol sālik ki kemāl bulup şeyḥlik ya‘nī irşād dā‘iresine varup baḳiyeden ğayrılara (16) hışşe virmege kıādir ola anuñ eli maqşūda vāşıl olmağdan ḥālī olmasun pes (17) kāmīl ü mükemmel olmayana el şunmayup dest tevbesin dutmak olmaz

Beyt (18)

- + --- / - + --- / - + -

Ey besā İblīs-i ādem-rūy hest

Pes be-her destī be-şāyed dād dest (19)

(3) Pīr-i mā guft ḥaṭā ber-ḳalem-i şun‘ ne-reft

Bizüm pîrümüz didi haṭā ḳalem-i şun‘ üzre gitmedi (20) ya‘ nî ḳalem-i şun‘ dan haṭā vāḳı‘ olmadı

Āferîn ber-naẓar-ı pāk-ı haṭā-püşeş bād

(21) *Āferîn anuñ haṭā örtici pāk naẓarına olsun* bu beytün iki mısrā‘ı [M273a] (1) ortasında münāfāt görünür [zîrā mısrā‘-ı evvel delālet ider ki ḳalem-i şun‘ dan haṭā vāḳı‘ olmuş olmaya ammā pîr anı örte mısrā‘-ı şānî delālet ider ki vāḳı‘ olmuş ola] ammā murād beyān olıcaḳ münāfāt yok idügi zāhir (2) olur pes murād budur ki vücūd-ı ḫayr-ı maḥẓdur şerr-i muṭlaḳ yokdur pes her nesne bir kimseye (3) naẓar-ı ḫayr ve bir kimseye naẓar-ı şerdür pîr-i ḫayr cānibine naẓar idüp şer cānibin setr itmiş (4) naẓar-ı pāk kemāle nāẓır olur ‘ayba naẓar ḳılmaz ve naẓarı pāk ile tavşif ‘ayb-bîn olan (5) naẓardan ihtirāz içündür [bu mes‘ele kütüb-i kelāmiyyede muşarraḥdur]

Şi‘r

Ve ‘aynu‘r-rezā ‘an külle ‘aynin keliletün

Ve lekinne (6) ‘ayne‘s-saḥṭi tūbdi‘l-mesāviyā¹²⁷²

Beyt

-+---/-+---/-+-

‘Ayb bâşed k‘û ne-bîned cüz ki ‘ayb¹²⁷³ (7)

‘Ayb key bîned revān-ı pāk-i ceyb

bu beytün taḥḳikinde faḳîrūñ ḫāṭır-ı fātırına (8) lâyiḥ olan budur ki kütüb-i kelāmda mezkûr olan bu mes‘ele muvāfıḳ ve ‘aḳla fehmi esheldür (9) ve ba‘zı fuzelā bu beyte şerḥ yazup dimiş [bir niçe muḳaddime zıkr itmiş] haṭā vü şavāb gāh fi‘lde isti‘māl olunur (10) gāh ḳavlde isti‘māl olunur ve ḫālîḳ-ı cem‘-i eşyā Ḥaḳ Te‘ālādur ve ef‘ālullāh mu‘allile bālā ğaraẓ (11) degüldür ammā ḫikmeti ve maşlaḥatı mutaẓammindür ve ‘ināyet-i İlāhiyye niẓām-ı küll-i ‘āleme müte‘allıḳdur min ḫayşü‘l-kül (12) egerçi ba‘zı ef‘āl ba‘zı şaḥşa naẓar-ı maşlaḥat degüldür fi‘l-i haṭā yokdur ki ol (13) ḫālîḳ-ı ‘ālem ḫikmeti vü maşlaḥatı müştemel ḫaḳ eylemişdür lâcerem bi-ḫasebü‘l-küllü şavābdur (14) egerçi ba‘zı ef‘āl ba‘zı şaḥşa naẓar-ı maşlaḥat degüldür ki ol ferde naẓar haṭā görünür (15) Mevlānā Cāmî dimiş

Beyt

--+/-+---/+---/-+-

Ber-ḫarf ḫiç kes me-nih engüşt-i i‘tirāz

Ān nîst kil-k-i şun‘ (16) ki ḫaṭṭ-ı haṭā keşed

İmdi iki mısrā‘ ortasında münāfāt yokdur egerçi ḳaşır olanlar (17) öyle tevehhüm iderler naẓarı pāk ile tavşif itdügi ḳaşırlardan ihtirāz içündür (18) ve ba‘zı müte‘aḫḫirîn bunda tafşil-i zıkr itmişdür telḫiş budur ki her mevcūd fā‘ideden (19) ḫālî degüldür ammā her bir noḳşān ki haṭā zann olunur anuñ menşe‘i iki emrden

¹²⁷² “Rızâ gözü ayıplara karşı kördür. Kem göz ise kusurları araştırır.”

¹²⁷³ “Ayb odur ki o ayıptan başka bir şey görmez. Fakat gayb âleminin pāk ruhu hiç ayıp görür mü?”
Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma‘nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 121, Beyt No: 1995.

hāric (20) degüldür biri ‘adem-i kâbiliyyet-i maşnū‘ adur nitekim ‘arz-ı maḥal-i beḳā degüldür eger su‘āl (21) olunursa fā‘il nā-kābili kâbil kılsa cā‘iz degül midür cevāb oldur ki kâbiliyyetüñ iki ma‘nāsı [M273b] (1) vardur ki birine imkān birine isti‘dād dirler evvelki te‘şir-i fā‘il ile degüldür ikinci şart-ı (2) ‘ādīdür ḥaḳīḳī degüldür ki isti‘dād cümle maşnū‘ ātdandur ve biri ‘adem-i liyākāt-ı maşnū‘ adur (3) ve kemāl nizām-ı ‘āleme nisbetdür pes kuşūr u noḳşān kâbilledür fā‘ilde degüldür

(4) Şāh-ı (4) türkân sūḥan-ı müdde‘iyān mī-şineved

Sipāhīler pādşāhı düşmenler sözün işidür (5) [murād *şāh-ı türkân*dan Efrāsiyāb-nām pādşāhdur]

Şermī ez-mazleme-i ḥün-ı Siyāvuş bād

Utanmaḳlıḳ aña siyāvuş ḳanı ḫulmünden (6) *olsun* murād budur ki pādşāh düşmenler sözün diñleyüp nā-ḥaḳ öldürdüḡi ādemin ḳanı ḫulmünden (7) utanmaḳ gerek [*türkân cem‘-i türkdür* bir nice ma‘nāya isti‘māl olup bunda sipāhī ma‘nāsına olmaḳ münāsibdür] [māzleme kesr-i lām ile maşdardur ḫulm gibi ve fetḫ-i lām ile ḫālimūñ ḫulm ile alduḡı nesnedür ammā fetḫ-i lām ile ḫulm ma‘nāsına isti‘mālī şāyi‘dür ve *siyāvuş a‘lām-ı ricāldendür* ve Keykāvuş pādşāhuñ oḡlunuñ ismi daḡı Siyāvuş idi]

Beyt

İmrüz be-cevr her çi ḫ‘āhī be-kunī

Ferdā be-tu nīz her çi ḫ‘āhend kunend (8)

(5) Çeşmem ez-āyine-dārān-ı ḫaṭṭ u ḫāleş geşt

Gözüm anuñ ḫaṭṭ u ḫālinuñ āyinedārlarından (9) *oldı*

Lebem ez-būse-rubāyān-ı ber ü düşeş bād

Ṭudaḡum anuñ göḡsinuñ ve omuzunuñ buse (10) *ḳapıcılarından olsun* murād *ḫaṭṭ*dan ‘ālem-i müşāhid ve *ḫā*lden ‘ālem-i ḡaybdur ve *sīneden* (11) murād şıfat-ı ‘ilm ve *omuzdan* murād şıfat-ı kibriyādur ya‘nī gözüm anuñ ‘avālimin müşāhede (12) ider aḡzum daḡı şıfat-ı ‘ilm ü kibriyāsı beyānında olsun

Rubā‘ī

++--/+-+/-++-

Men be-ḫ‘āhem ki ‘ilm-i tu ḡüyem (13)

Şıfat-ı kibriyā-yı tu cüyem

Maḡzen-i ‘ilm-i ḡod ne-süzānī

Hem buved kibriyāt bāzüyem (14)

(6) Gerçi ez-kibr sūḥan bā-men-i derviş ne-guṭ

Egerçi kibrden ben dervişe söz söylemedi

Cān (15) fedā-yı şekerin piste-i ḫāmūşeş bād

Cān anuñ sākīt şekerlü fıstıḡına fedā olsun (16) murād *piste-i ḫāmūş*dan ḫāzret-i Ḥaḳḳuñ mütেকellimidür maḡlūḳ fehm ü taşavvur (17) itdüḡine muḡāyir ki āḫād-ı ümmetden bir ferde anı semā‘ müyesser degüldür

(7) Nergis-i mest-i (18) nevāziş-kun-i merdüm-dāreş

Anuñ oğşayıcı ve âdem dutucu mest gözi (19)

Hün-ı ‘aşık be-kaḫeḫ ger be-ḫored nūşeş bād

‘*Āşık kanın eger kaḫeḫ ile içerse (20) aña nūş olsun* murād *nergisden* şıfat-ı başardur mest olduğu ma‘siyyeti görüp (21) gāh setr ü ‘afv itdügüdür nevāziş didügi buña nazardur ve gāh zecr ü ḫahr itdügüdür merdüm-dār [M274a] (1) didügi aña nazardur lâcerem nefsi-i sālîki ‘ışk u riyāzet ile helāk iderse kemāl-i rızā (2) gerek *nūşeş bād* didüğinden murād budur

Beyt

Der-püte-i ḫahr-i tu kerem b’ügzārī (3)

Minnet-dārem ki bî-ğışem mî-sāzî

(8) Be-ğulāmî-i tu meşhūr-ı cihān şud Hāfız

Senüñ kulluğun (4) ile meşhūr-ı cihān oldı Hāfız

Halka-i bendegî-i zülf-i tu der-güşeş bād

Senüñ zülfün kulluğı (5) halkası kulağında olsun murād ḡayb-ı hüviyyet ta‘alluķı andan münfekk olmasın dimekdür (6)

VELEHU EYẒAN [G.235]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-küy-ı meygede yā Rab seher çi meşgale būd

Meyhāne maḫallesinde seher (7) ‘aceb ne ḡavḡa idi

Ki cūş-ı şāhid ü sākî vü şem‘ ü meş‘ale būd

Ki maḫbūb u sākî (8) cūşı ve şem‘ ü meş‘ale idi murād *meygededen* ve *sākîden* murāden ma‘lūm olandur (9) ve *şāhiddeden* murād maḫbūb-ı ḫaķīķīdūr ve anuñ cūşı tecellî vü zuhūridur ve sākīnūḡn (10) cūşı anuñ tekeyyüfidūr ve *şem‘ ü meş‘aleden* murād envārdur [*şem‘ ü meş‘ale* muzāfa ya‘nî cūşa ma‘tūf olıcaķ ma‘nā meşūr olandur muzāfun ileyhe ya‘nî şāhide ma‘tūf olıcaķ ma‘nā böyle olur ki maḫbūb u sākî ve şem‘ ü meş‘ale cūşı idi ve murāddur murād şem‘ ü meş‘ale cūşı zuhūr-ı envār olur fe’fhem]

(2) Hādīs-i ‘ışk ki ez-ḫarf (11) ü şavt müstaḡnīst

Hādīs-i ‘ışk ki ḫarf ü şavtdan müstaḡnīdūr (12)

Be-nāle-i def ü ney der-ḫurūş u ḡulgule būd

Def ü ney nālesi ile ḫurūşda ve ḡulgulede (13) idi murād *defden* tālīb ve *nāydan* mürşiddür ya‘nî ‘ışk ḫāldür kāl istemez lîkin tālīb ü (14) şeyḡ kelāmı ile zuhūrda idi

(3) Mebāḫişi ki der ān halka-i cünün mî-reft¹²⁷⁴

Bir mebāḫiše ki (15) ol cünün ‘ışk halkasında vāķı‘ olur idi

Verā-yı medrese vü kıl ü kāl u (16) mes‘ele būd

¹²⁷⁴ Mısrâ derkenârda şu şekildedir: Mebāḫişi ki der-ān meclis ez-cünün mî-reft

Medrese ve kıl u kâl ve mes'eleden öte idi murād budur ki evvel (17) şerī' at andan sonra tarīkatdur lācerem mebahīş-i tarīkat mebahīş-i şerī' atden (18) ötedür

(4) Dil ez-kirişme-i sākī be-şükr būd velī

Göñül sākīnūñ naẓar nāzından (19) şükrde idi ammā

Zi-nā-mūsā' idī-i baḥtem endekī gile būd

Baḥtumuñ 'adem-i mūsā' edesinden (20) *azcık şikāyet var idi* murād budur ki nāşih u mürşidūñ 'ayn-ı 'ināyetinden (21) göñül şākir idi kendūñ noḡşān isti' dādından bir pāre müteşekkī idi

(5) Kıyās [M274b] (1) kerdem u ān çeşm-i cāduvāne-i mest¹²⁷⁵

Kıyās eyledim ol şūh hoḡḡabāz göz (2)

Hezār sāḥir-i çün Sāmīrīş der-tele būd

Biñ Sāmīrī gibi sāḥir aña duzaḡda idi (3) murād budur ki maḥbūb-ı mecāzī sāḥir-i māḥirleri bile giriftār ider andan icināb (4) ziyāde lāzımdur ki anuñ 'aynı niçeleri maḡlūb itmişdür [*Sāmīrī* Mūsā 'aleyhi's-selām zamānında olan şahş-ı mekkāruñ ismidür ve lafz-ı *tele* fetḥ-i tā ve taḥfif-i lām ile duzaḡ ve fāḡ ma' nāsınadır ba' zı nūsaḡda lafz-ı *gele* vāḡı' olmuşdur fetḥ-i kāf-ı 'Acemī ve taḥfif-i lām ile yaḡan ma' nāsınadır]

(6) Be-guftemeş be-lebem busei ḥevālet (5) kun

Didüm aña beni lebe bir buseye ḡavāle kıl

Be-ḡande guft kiyet bā men in mu'āmele būd

(6) *Gülmek ile didi kaçan senūñ benüm ile bu mu'āmeleñ idi* murād maḥbūb-ı mecāzī (7) mükālemesi ise anuñ ḡud'ası ve bī-vefālğı beyānidur ve ḡazret-i Ḥaḡ mükālemesi (8) ise ol ḡazretūñ 'āzanet ü kibriyāsı beyānidur

(7) Zi-aḡterem naẓar[i] sa' d der-rehest (9) ki dūş

Benüm yıldızumdan naẓar Sa' d yoldadur ki dün gice

Miyān-ı māh u ruḡ-ı yār-ı men muḡābele būd

(10) *Ay ile benüm yārimūñ ruḡı ortasında muḡābele idi* murād māḡdan mürşid ve yārdan (11) rūḡdur çün muḡābele-i sa' d bi's-sa' d ola delil-i sa' ādetdür pes ḡalbe naẓar sa' d (12) olmaḡa 'alāmetdür

(8) Dehān-ı yār ki dermān-ı derd-i Ḥāfız dāşt

Yārūñ aḡzı ki (13) *Ḥāfızūñ derdi dermānın dutar*

Figān ki vaḡt-i mürüvvet çi teng ḡavşala būd

(14) *Feryād ki mürüvvet vaḡtinde ne tar ḡavşala id* murād yārdan şimdi beyān olınan (15) rūḡdur yā nefsdür Ḥāfızūñ derdinūñ dermānı ki tevbe vü zıkrdür anuñ aḡzındadır (16) ammā mürüvvet ü kerem zamānında ḡatı tarlıḡ ve ḡisset ider [*ḡavşala* aşlda ḡursaḡdur ki ḡuşlarıñ mi' desi yerinedür ve mecāzen her tarafdān isti' māl olunur]

¹²⁷⁵ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Kıyās kerdem ez-ân çeşm-i şūh u 'arbede cū

VELEHU EYŻAN [G.236]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Yek dü cāmem (17) dī sehergeh ittifāk üftāde būd

Bir iki kadeh baña dün seher vaqtinde ittifāk (18) düşmiş idi

V'ez-leb-i sākī şarābem der-mezāk üftāde būd

Sākībūñ lebinden (19) şarāb benüm mezākıma düşmiş idi murād budur ki dün seher vaqtinde bir iki def'a (20) feyz ü fazl-ı Hāk vākı' olmuş ve şeyh-i müşevvik kelāmından mezāk-ı cānıma şarāb ırmış (21) andan mütekeyyif olmuş idüm

(2) Ez-ser-i mestī diger bā-şāhid-i 'ahd-i şebāb

Mestlik başından [M275a] (1) yigitlik zamānı maḥbūbı ile

Ric'atī mī-h'āstem līken talāk üftāde būd

Ric'at (2) diledüm ammā talāk düşmiş idi murād budur ki şevk ü keyfiyyet galebesinden yigitlik (3) zamānına rücū' ve ric'at kaçd eyledüm ammā talāk-ı bāyin vākı' olmuş imiş ric'at müyesser (4) olmadı

(3) Naş mī-bestem ki girem güşeī z'ān çeşm-i mest

Naş bağlardum ki bir küşe (5) dutam ol çeşm-i mestden

Tākat-i şabr ez-ḥam-ı ebrūş tāk üftāde būd

Şabr tākatī anuñ kaşı (6) bükümünden tāk u 'āciz düşmiş idi murād budur ki şıfat-ı başar ki gāh 'āfī gāh cāfidür (7) andan tesettür kaçd eyledüm rumūz-ı İlāhiye bundan istitār mümkün degül idügin a' lām idüp (8) 'acüzüm zāhir oldu

(4) Ey mu'abbir müjdeī fermā ki düşem āftāb

Ey mu'abber bir muştuluk buyur baña güneş (9)

Der-şeker-h'āh-ı şabūhī hem vişāk üftāde būd

[vişāk bunda ḥāne ve çartāk ma'nāsınadır bend ü 'ahd ma'nāsına degüldür] *Sabāḥ şarābınuñ tatlu uykusında hem-ḥāne (10) düşmiş idi* murād budur ki dün gice seher vaqtinde 'ışk-ı İlāhī keyfiyyeti ile tatlu uykuya (11) varup düşümde güneşi benümle hem-ḥücre gördüm lācerem ey mu'abbir şüret-i rüyā ḥündur ta'birin (12) iyü bilür nitekim Aḥmed Paşa dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ey mu'abbir vaşl-ı cānān ile ta'bir eylegil

Düşde (13) gördüm kim kamerle iktirānum var imiş

(5) Der-makāmāt-ı tarīkat her kücā kerdīm seyr¹²⁷⁶

Tarīkat makāmārında (14) her kande seyr eyledüñ ise

¹²⁷⁶ kerdīm seyr ifādesinin altına kerdem nazar kelimeleri not edilmiştir.

‘Āfiyet-rā bā-naẓar-bāzī firāk üftāde būd

Rāhatlıguñ naẓar-bāzlık (15) ile *iftirākı düşmiş idi* murād budur ki maḳāmāt-ı tarīkatde müşāhedemüz böyle olmuştur (16) ki ‘ışk-ı Ḥaḳḳ-ı İlāhī ‘āfiyet-i cismānī bir yerde cem‘ olmaz [naẓar-bāzlık güzel gözlemege didükleri yukarıda beyān olunmuştur bunda ‘ışk u muḥabbet murāddur]

(6) Sāḳiyā cām-ı dem-ā-dem diḥ ki der-seyr-i (17) tarīḳ

Ey sākī her dem ḳadeḥ vir ki tarīḳ seyrinde [dem-ā-dem nefes nefes daḥi vakt vakt dimekdür]

Her ki ‘āşık-veş neyāmed der-niḳāb (18) üftāde būd

Her kim ‘āşık gibi gelmedi niḳāba düşmüş idi murād budur ki ey vā‘ iz ü şeyḥ (19) ‘ale’t-tevālī ta‘līm-i ‘ışk ḳıl ki ‘āşık gibi olmayan sülūkda nifāḳa düşer

Beyt (20)

+ --- / + --- / + ---

Gel ey şūfī Ḥudāya ḳıl ta‘alluḳ

Yoğ ise ‘ışk-bāzī ḳıl ta‘aşşuḳ

(7) Ḥāfiẓ ān sâ‘at (21) ki in naẓm-ı perîşān mī-nüvişt

Ḥāfiẓ ol sâ‘atde ki bu naẓm-ı perîşānī yazar idi [M275b] (1)

Tā‘ir-i fikreş be-dām-ı iştiyāk üftāde būd

Anuñ fikri ḳuşı iştiyāk āḡına düşmüş (2) idi murād budur ki bu ḡazelde aḥvāl-i ‘ışk u iştiyāk ve aḥbārdur ve firāk söyledüm (3) zîrā ol vaktde baña bunlar ḥasbiḥāl idi

VELEHU EYẒAN [G.237]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Eger ān tā‘ir-i ḳudsī¹²⁷⁷ zi-derem (4) bāz āyed

Eger ol ḳudse mensüb ḳuş ḳapumdan girü gele [tā‘ir-i ḳudsī lügat i‘tibārī ile meşṭūr olundur ve iştilāḥda Cebrā‘il ‘aleyhi’s-selāmdur]

‘Ömr-i b’ügzeşte be-pîrāne-serem bāz (5) āyed

Geçmiş ‘ömr pîrlik vaktinde baña girü gelür murād bir Cebrā‘il-şıfat ‘azîz ve bir nefis-i (6) ḳudsiyye mertebesin bulmuş ehl-i temiz şehrden gitmiş anuñ ḳudūmun ricā idüp ḳademinden (7) ḥayāt-ı tāze bulmaḡı beyāndur

(2) Dārem ümmîd be-in eşk-i çü bārān ki diger

Ümmîd dutarın bu (8) yaḡmür gibi göz yaşı ile ki girü

Berḳ-i devlet ki be-reft ez-naẓarem bāz āyed

Devlet şimşegi ki (9) naẓarımdan gitdi tgrü gele murād ağlamak sebebi ile ol berḳ-i devlet olan ‘azîzüñ girü gelmesin ricā (10) itdüğün zıkrdür

¹²⁷⁷ Tā‘ir-i ḳudsī ibāresinin altında tā‘ir-i feraḥ ifadesi bulunmaktadır.

(3) Ān ki t̄ac-ı ser-i men ḥāk-i kef-i pāyeş b̄ud

Ol kimse ki benüm başım t̄acı anuñ (11) *ayağı ayāsınuñ toprağı idi* [ān ki mübtedādur ḥāk haberīdür herbiri māba‘ dlarına muẓāfdur]

Ez-Ḥudā mī-ṭalebem t̄a be-serem b̄az āyed¹²⁷⁸

Allāhdan dilerem t̄a başuma (12) *girü gele* murād ol ‘azizūñ ḥāk-i p̄ayı kendünün başı t̄acı idügin beyāndur girü ol ḥāk-ı (13) p̄ay t̄ac-ı ser olmasın ṭalebdür

(4) Ger nişār-ı ḳadem-i yār-ı kirāmī ne-kunem

Eger yār-ı mükerrerem ḳademine (14) *nişār itmeyem* [ne-kunem lafzınun mef‘ üli cevher-i cāndur]

Cevher-i cān be-çi kār-ı digerem b̄az āyed

Cān cevherin daḫi ne işime girü gelür (15) murād budur ki yār-ı mükerrerem için cān fedā ḳılunsa revādur

(5) Ḥ‘āhem ender-‘ aḳabeş reft (16) be-yārān-ı ‘aziz

Anuñ ardınca gitmek isterin ‘aziz yārān ile

Şaḥsem er b̄az neyāyed ḥaberem (17) b̄az āyed

Şaḥşım eger girü gelmezse ḥaberüm girü gele murād a‘ lem ü erşed ardınca ‘aziz-i yārān (18) ile gitmek ādāb-ı ṭarīḳatden idüğine işāretdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ṭaleb-i a‘ lem ü erşed (19) durur ādāb-ı sebīl

Mūsa Hızrı ṭaleb itdügudurur buña delīl

(5) Māni‘ eş ḡulḡul-ı çengest ü (20) şeker-ḥ‘āb-ı şabūḥ

Ol ‘azizūñ māni‘ i çeng ḡulḡulı ve şabāḥ şarābınun tatlu uyḳusu

Verne (21) ger bişneved āh-ı seherem b̄az āyed

Yoḥsa eger işide idi benüm āh seherüm girü gelür idi murād budur ki [M276a] (1) şavt-ı pīr ve istiḡrāḳ anuñ semā‘ ina māni‘ olmuşdur ve illā āhum istimā‘ eylese girü gelür idi (2)

(6) Kūs-ı nev-devletī ez-bām-ı sa‘ ādet be-zenem

Yeñi devletlülün kūsını sa‘ ādet ṭamından uram (3)

Ger be-bīnem ki meh-i nev-seferem b̄az āyed

Eger görem ki benüm yeñi sefer iden āyum girü gele murād (4) ḳadem-i ḳudüm-ı ehl-i sa‘ ādet delīl-i devlet idügin bilüp anuñçün şeker ü şādmānī ḳılmaḡa (5) delāletdür

(7) Ārzümend-i ruḥ-ı şāh-ı¹²⁷⁹ çü māhem Ḥāfız

Āy gibi şāh yüzünün ārzümendiyin ey (6) Ḥāfız

¹²⁷⁸ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Pādşāhī be-kunem ger be-serem b̄az āyed

¹²⁷⁹ Şāh kelimesinin altına yār ifādesi not edilmiştir.

Himmetî tâ be-selâmet zi-derem bâz âyed

Bir himmet kııl tâ selâmet ile kapumdan girü (7) gele murâd budur ki murâda vuşul ve yâr-ı maqbûl için istimdâd ve taleb-i himmet gerekdür (8)

VELEHU EYŻAN [G.238]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Sitâreî be-dıraḡşîd ü mäh-ı meclis şud

Bir yıldız yaldurdu ve meclis âyî (9) oldu [yıldızdan murâd mürîd-i mübtedî olup mäh-ı meclis olması şeyḡ-i müntehî olmak ile tevcih olunmak vesâ'ir ebyâtda daḡi bu maqbûle i' tibâr kıılınmak ihtimâl-i ba' iddür]

Dil-i remîde-i mâ-[râ] refîḡ ü münis şud

Bizüm oñmış göñlümüze yoldâş ve enîs oldu (10) murâd ol yıldızdan Resûlullâh 'aleyhi's-selâmdur ki *kezer'in aḡrece şaṡ'ehu fe âzerehu festaḡleza (11) festevâ 'alâ sūḡiḡi*¹²⁸⁰ ḡasebince kuvvetlenüp meclis-i dîn mähî olup Ḥaḡdan ürkmiş (12) ḡalbe *resûlün mina'llāḡi yetlū şuḡufen muṡahharen*¹²⁸¹ mücebince yâr u ḡam-küsâr oldu

(2) Nigâr-ı men (13) ki be-mekteb ne-reft ü ḡaṡ nenvişṡ

Benüm nigārum ki mektebe ḡitmedi ve ḡaṡ yazmadı

Be-ḡamze (14) mes'ele âmüz-ı şad müderris şud

ḡamze ile yüz müderrise mes'ele öḡredici oldu (15) murâd benüm nigārumdan Resûlullâh ḡazretidür ki mektebe varmadı ve ḡaṡ yazmadı ki nebiyy-i (16) ümmî idi ammâ *ḡüve'l-lezî be'ase fi'l-ümmiyyine resûlen menḡüm yetlū 'aleyhim âyātiḡi ve yüzekkīhim (17) ve yu'allimeḡumu'l-kitābe ve'l-ḡikmete ve in kânū min ḡablū lefi ḡalālin mübîn ve āḡerine minhūm lemmā yelḡaḡū (18) bihim*¹²⁸² mücebince ümmîlere ta'lim itdüḡi bi'z-zāt olduḡi ibi ḡukemā vü 'ulemāya ve yevm-i kıyāmete (19) dek ḡelicek 'uḡalāya ve *li-yübelḡeḡu's-ṡāḡidu'l-ḡā'ibe*¹²⁸³ işāreti ile ta'lim kııldı

(3) ṡarab-serā-yı (20) muḡabbet künün şevved ma'mūr

¹²⁸⁰ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (3) *كُرْزِعَ كُرْزِعَ شَطَاهُ قَارَزُهُ فَاسْتَعْلَطَ فَاسْتَوَى عَلَى سَوْقِهِ* Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rûkûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoḡaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkeleridir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir. (Kur'ân, Fetih 48/29).

¹²⁸¹ رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُطَهَّرَةً (İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen ve tertemiz sayfeleri okuyan bir elçidir. (Kur'ân, Beyyine 98/2).

¹²⁸² هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (3) *فَإِنَّ فِي هَٰذَا لَآيَاتٍ لِّمَنْ يَعْقِلُ* Çünkü ümmîlere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab'ı ve hikmeti öḡreten bir peygamber gönderen O'dur. Kuşkusuz onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler. (2) (Peygamberi) müminlerden henüz kendilerine katılmamış bulunan diḡer insanlara da göndermiştir. O, azizdir, hakîmdir. (3) (Kur'ân, Cum'a 62/2-3).

Not: Âyet-i kerîmede geçen *ve āḡerine minhūm lemmā yelḡaḡū bihim* ifâdesi şerhte *ve āḡerine lemmā lem yelḡaḡū bihim* şeklindedir.

¹²⁸³ لِيُبَيِّنَ الشَّاهِدَ الْغَائِبِ Burada bulunanlar bulunmayanlara bu sözlerimi ulaştırsınlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *İbn Mâce Tercemesi*, c. 1, s.83, Hadîs No: 235.

Muḥabbetüñ şenlik evi şimdi ma‘mūr olur

Ki (21) tāk-ı ebrū-yı yār-ı meneş mühendis şud

Ki benüm yārimüñ kaşı kemeri aña mühendis [M276b] (1) oldı murād tarab-ḥāne-i muḥabbetden dīndür ki aña dāhil olan ‘azābdan emīndür (2) ve benüm yārimden murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur anuñ tāk-ı ebrūsı anuñ rumūzıdır ki (3) eş-şerī‘atü aqvālī ve’t-tarīkatü ef‘ālī ve’l-ḥaḳīkatü aḥvālī¹²⁸⁴ demek ile ūtītü (4) cevāmi‘e’l-kelimi¹²⁸⁵ muḳtezāsınca dīn ḥānesin anuñ işāreti mühendis olup ma‘mūr (5) kılmışdur

(4) Kirişme-i tu şarābī be-‘ aşıkān peymūd¹²⁸⁶

Senüñ nāzuñ ‘aşıklara şarāb ölçdi (6)

Ki ‘ilm bī-ḥaber ūftād u ‘aql bī-ḥis şud

Ki ‘ilm bī-ḥaber düşdi ve ‘aql bī-ḥis oldı (7) murād budur ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazreti ‘ilm-i zāhir ta‘līm itdi ‘ulemāya nītekim be-ḡamze (8) mes‘ele āmūz-ı şad müderris şud didügi aña delālet ider ve ol ḥazret buncılayın ‘ilm-i (9) tarīkat ta‘līm itdi ‘uşşāk ḥazret-i Ḥudāya ki ‘ilm-i zāhir ehli andan zāhil ve ‘aql-ı kāmīl (10) andan ḡāfildür

(5) Leb ez-tereşşuh-ı mey pāk kun zi-behr-i Ḥudā

Ṭudaḡı şarāb terlemesinden ve sızmasından (11) pāk kıl ya‘nī aḡzuñı sil Allāh için

Ki ḥāṭrem be-hezārān günēh mevesvis¹²⁸⁷ şud

Ki ḥāṭrum (12) niçe biñ günāha vesvese idici oldı murād muḥātabdan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazretinüñ (13) ḥalīfesi olan vā‘iz-i ‘ālem ve mürşid-i tarīkatdur ya‘nī si‘et-i raḥmeti ve ḥubb u şefkati (14) çok söyleme ki nefsime girme i‘timād ile ma‘şiyete iḳdām ḳopmasun [ḥalife-i Resūlullāh biri ‘ilm-i zāhir ehli biri ‘ilm-i tarīkat ehli]

Beyt (15)

+++ / +++ / +++ / ++

Ḥaḳ yoluñ bunca şu‘ūbetlerini bildürmez

Vā‘izi gör ki hemān ḥalka ḳolayın söyler (16)

(6) Be-şadr-ı meygedeem¹²⁸⁸ mī-nişāned eknün düst

Meyḥāne şadrında naşb eyledi beni şimdi (17) dost

Gedā-yı şehir nigeḡ kun ki mīr-i meclis şud

¹²⁸⁴ الشريعة أقوالی، والطريقة أفعالی، والحقيقة أحوالی Şeriat kavlim, tarikat fiilim, hakikat ahvālimdir. (Hadīs)

Not: Hadīs olduḡu iddia edilen bu ifadeler için Aclunî, “Bunu rivayet eden hiçbir kaynaḡa rastlayamadıḡı, yalnız bazı kimselerin bu bilgiyi bazı ehl-i tasavvufun kitaplarında gördüḡü” yolundaki bilgiyi vermiştir. Bkz. Aclunî, Keşfu’l-hafā, 2/5, Hadīs no: 1532.

¹²⁸⁵ أوتيت جوامع الكلم Bana Cevāmiu’l-Kelim (özlü söz söyleme meziyeti) verildi. (Hadīs) Müslim, “Mesācid”, 5.

¹²⁸⁶ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Kirişme-i tu şarābī be-‘ ārifān be-nümūd

¹²⁸⁷ Derkenārda *mevessīs* kelimesinin yerine *muhevves* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde mevessīs ibāresine yer verilmiştir.

¹²⁸⁸ *meygedeem* kelimesinin altına *maştabaem* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde *meygedeem* ibāresine yer verilmiştir.

Şehr fakîrin gör ki mîr-i meclis oldı (18) murād budur ki bir fakîr tarîk-i Hakkâ sülûk idüp dergâh-ı Hakkâ mülâzemet kılup hânkâh u (19) maqâm-ı irşâdda şadr-nişîn-i meclis olup ‘âmâ iken ‘âlim ve ‘âşî iken (20) muhterem olur

Beyt

+---/+---/+---/+-

Hemînest lutf-ı Hudâvend-i dîn

Kuned bende-i bâb-ı hod (21) muhterem

(7) Be-büy-ı ü dil-i bîmâr-ı ‘âşîkân çü şabâ

Anuñ koqusı ile ‘âşîkларуñ gönli [M277a] (1) şabâ gibi

Fidâ-yı ‘ârız-ı nesrîn ü çeşm-i nergis şud

Nesrîn ‘ârızına ve nergis gözine (2) *fedâ oldı* murād budur ki ‘âşîkларуñ gönli hüsni-zâhire mâ’il ü hâlik olduğı dost (3) koqusına ya’nî hâzret-i Hakkûn eşer-i cemâli olduğıcündür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Çankı dil kim ol olur (4) bir hüsne ‘âşîk cân virüp

Hüsni-Hakkur sevdügi ammâ ki bilmez sevdügin

(8) Hayâl-i âb-ı (5) Hızır best ü cām-ı Keyhüsrev

Hızır şuyı ve Keyhüsrev kadehi hayâlin bağladı ya’nî gedâ-yı şehr (6) âb-ı hayât bulın ve ulu pādşâh kadehin alın diyü hayâl bağladı

Be-cür‘ a-nüşî (7) sultân Ebû’l-fevâris şud

Bu *şud* lafzınınuñ fâ’ili hayâle râci‘ zamîrdür ya’nî ol hayâl (8) *atlular babası sultânunuñ cür‘asın içmek ile oldı* murād budur ki şol bâb-ı Hakkda gedâ (9) vü sâlik râh-ı hüdâ olan ki âb-ı hayât-ı haqîkî ki sa’âdet-i âhîrîdür ve pādşâh-ı a’zam cāmı (10) ki kalb-i şâfidür bunlara tâlibdür bunlardur bunları sultânü’l-enbiyâ cür‘ a-nüşligi ile (11) buldı ve anlar buña anuñ ile hâşıl oldı

(9) Çü zer ‘azîz-i vücūdest şi‘r-i men ârî

Altun (12) *gibi ‘azîzü’l-vücūddur benüm şi‘rim belî*

Qabûl-i devletiyân kîmyâ-yı in mis şud

Devlete mensûb (13) *olanlaruñ qabûli bu bakıruñ kîmyâsı oldı* lafz-ı qabûl mübtedâdur muzâfdur *devletiyân* (14) lafzına ve *şud* lafzınınuñ fâ’ili kîmyâyâ râci‘ zamîrdür ve kîmyâ muzâfdur *in mis* lafzına (15) cümle haber-i mübtedâdur murād budur ki benüm şi‘rüm hadd-i nefsinde bakar idi devlet-i âhîrete mensûb (16) olanlaruñ qabûli bu bakıra kîmyâ olup bunu altun gibi ‘azîz eyledi

(10) Zi-râh-ı meygede yârân (17) ‘inân ber-gerdânîd

Meyhâne yolından yârân uyan döndürüñ

Çerâ ki Hâfiz ez-in râh (18) reft ü müflis şud

Niçün ki Hâfız bu yoldan gitdi müflis oldı murād budur ki hānķāha vü (19) mevzi‘-i ‘ibādeti teveccüh iden dünyāyı terk idüp faķr ihtiyār itmek gerek bencileyin ve illā anuñ yolından (20) ‘inān-ı ‘azīmeti döndürmek gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-dān ki in ‘amel-i reh revān-ı çālākest

Tu nāzenin-i (21) cihānī kücā tevānī kerd

VELEHU EYŻAN [G.239]

[Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün]

(1) Ān kīst kez rüy-ı kerem bā-men demī yārī kuned

Ol kimdür ki [M277b] (1) kerem yüzinden baña bir dem yārlık ide

Ber-cāy-ı bed-kārī çü men yek-dem nikū-kārī kuned

Bencileyin (2) bed-kārılık yerine bir dem iyü işlülük ide murād bu beytden ne idüğün beyān idüp dir [maṭla‘dan aşığa olan ebyāt musammaṭdur musammaṭ aña dirler ki vezn ile seci‘ cem‘ ola]

(2) Evvel be-bāng-ı (3) çeng ü ney āred be-dil peygām-ı vey

Evvel çeng ü ney āvāzı ile getüre gönle anuñ haberin

V‘ān ki be-yek (4) peymāne mey bā-men vefādārī¹²⁸⁹ kuned

Andan soñra bir kadeh şarāb ile baña vefādārılık ide murād budur ki (5) pīr-i murākıb ve şeyḥ-i muḥāṭab āvāzı ile evvelā benüm göñlüme dost haberin getirüp andan soñra bir kadeh (6) şarāb içürüp ya‘nī ṭarīķatden ve ‘ışķ-ı Hāķdan ṭatdurup şöyle vefādārılık ide

(3) Dilber ki cān (7) fersūd ez-ü kār-ı dilem negşūd ez-ü

Dilber ki cān ezeldi andan göñlümün işi açdı andan (8)

Nevmīd netvān būd ez-u bāşed ki dil-dārī kuned

Me ‘yūs olmaķ olmaz andan ola ki dildārılık (9) ide murād *dildār*dan şıfat-ı kabızdur ki andan cān-ı sālīk ezilür ammā ḳalbe anı def‘ için ‘amele (10) rağbet ḳopar lācerem andan ümmīd kesmek olmaz feyż ü fażl ide

(4) Guftem girih (11) negşudeem z‘ān ṭurre tā men būdeem

Didüm düğüm açmışam ol ṭurreden tā ki ben var oldum (12)

Guftā meneş fermūdeem tā bā-tu ṭarrārī kunem

Didi aña ben buyurmuşam tā saña yan kesicilik ide (13) murād budur ki ğayb-ı hüviyyetden ḥall-i ‘uķde idemedüğimden ‘arz-ı zecret eyledüm cevāb-ı ilhāmī bu

¹²⁸⁹ *Vefādārī* kelimesinin altına *hevādārī* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde vefādārī ibâresine yer verilmiştir.

oldı ki (14) benüm irâdetüm buña müte‘ allık oldu ki aña kimseye ittılâ‘ virilmeye ve kat‘ -ı kudret kılna

(5) Peşmîne-püş-ı (15) tünd-hû ez-‘ ışk neşnîdest bû

Yüñ hırka giyici şarp hûlu ‘ışkdan duymamışdur koğu (16)

Ez-mestiyeş remzî be-gû tâ terk-i hüşyârî kuned

Mestlikden aña bir işâret di tâ ayıklığı terk (17) ide murâd budur ki şol şûfî ki zâhid-i huşkdur ‘ışk-ı İlâhîden koğu duymamışdur aña ‘ışk-ı (18) Hâkdan bir remz dimek gerek tâ mest-i Hâk ve ‘ışka müstağrak ola

(6) Çün men gedâ-yı bî-nişân (19) müşkil buved yârî çünân

Bencileyin fakîr-i bî-nişân müşkil olur bir yâr ancılayın (20)

Sultân kücâ ‘ıyş-ı nihân bâ rind-i bâzârî kuned

Pādşāh kande ‘ıyş-ı mahfî ide (21) rind bâzârî ile murâd kendünün haķâretini ve hażret-i Hâķķuñ ‘âzametini beyândur [M278a] (1)

(7) Z’ân turre-i pür-çîn ü ham sehlest eger bînem sitem

Ol kıvrım kıvrım ve büklüm büklüm (2) turrenden âsândur eger zulm görem

Ez-bend-i zincîreş çi ğam herkes ki ‘ayyârî kuned

Zincîr bendinden (3) ne ğam her kimseye ki ‘ayyârlık ide murâd budur ki ‘ayyârlık ihtiyâr iden zincîr bendinden (4) kaçmaduğı gibi ğayb-ı hüviyyet tâlibi olan dağı anuñ cefâ vü şu‘ übetini çeker

(8) Şud leşker-i ğam bî-‘aded (5) ez-baht mî-h’âhem meded

Ğam leşkeri oldu bî-‘aded bahtdan dilerin meded

Tâ fahr-i dîn ‘Abdu’s-şamed (6) bâşed ki ğam-h’ârî kuned

Tâ Fahr-e’d-dîn ‘Abdu’s-şamed ola ki ğam yiyicilik ide murâd kendü (7) zamânınıñ büzürgvârından istimdâd ve taleb-i i‘ânetdür

(9) Bâ-çeşm-i pür nîreng-i ü Hâfız me-kun âheng-i ü

(8) Anuñ sihir ve teşhîrlü gözi ile Hâfız aña kaçd eyleme

K’ân turre-i şeb-reng-i ü bistân terrârî kuned¹²⁹⁰

(9) Ki anuñ gice renglü turreşi çok mekkârlık ider murâd budur ki ‘ayn ki zâtdur va’llâhu hayru’l-mâkirîn¹²⁹¹ (10) hasebince anuñ mekri kavî ve çokdur lâcerem ğayb-ı hüviyyetine ittılâ‘ yokdur ki çok (11) mekr ider

VELEHU EYŻAN [G.240]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Eger be-bâde-i müşkîn keşed dilem şâyed

¹²⁹⁰ Bu mışrâ derkenârda şu şekildedir: K’ân çeşm-i şüh şeng-i ü bisyâr tarrârî kuned

¹²⁹¹ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِيْنَ (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. (Kur’ân, Âli İmrân 3/54).

Eger müşkîn şarāba çekerse (12) benüm gönülüm yarar

Ki bûy-ı hayr zi-zühd ü riyā nemî-âyed

Ki hayr koşusu zühd ve riyādan gelmez murād bâde-i müşkîn (13) didüğinden ‘ışk-ı İlāhî ve ihlâş-ı ‘ibâdetdür lâcerem gönül aña çekmek gerek hayr andadır (14)

(2) Cihāniyān heme ger men‘ -i men kunend ez-‘ ışk

Cihān ehli eger benî men‘ iderlerse ‘ışkdan (15)

Men ān kunem ki Hudāvendigār fermāyed

Ben [anı] iderem ki iş ıssı buyurur murād budur ki imāret-i (16) hubbu’llāh ittibā‘ -ı resûl ve sünneti kabûldür pes ehl-i dünyā kelāmın istimā‘ itmeyüp kul (17) in küntüm tuhibbûna’llāhe fe’ettebi‘ûni¹²⁹² emrine imtişāl iderem

(3) Tama‘ zi-feyz-i kerāmet meber ki halk-ı (18) kerīm

Tama‘ ı feyz-i kerāmetden kesme ki kerīmün halkı

Güneh be-bahşed ü ber-‘ aşıkān be-bahşāyed

(19) Günāhı bağışlar ve ‘aşıklara rahm ider murād hâzret-i Hâkkuñ feyyāz-ı kerāmet idüğün beyān ve (20) vahhâb u gaffâr u rahîm ve erham idügi ile ta‘ lildür

(4) Muķīm-i halka-i zikrest dil be-dān (21) ümmîd

Halka-i zikr muķîmidür gönül ol ümmîd ile

Ki halkaî zi-ser-i zülf-i yār büğşāyed

[M278b] (1) *Ki bir halkayı yā zülfinden açā* murād budur ki zikrden murād gayb-ı hüviyyetden (2) ve zāt-ı Hâkdan aña fetḥ ü keşf ola

(5) Tü-rā ki hüsn-i Hudādādeest ey meh-rū¹²⁹³

(3) Saña ki Allāh virdügi hüsn vardır ey ay yüzlü

Çi hâcettest ki meşşâtaet (4) biyārāyed

Ne hâcetdür ki meşşâtasını bize ye murād meh-rûdan şıfatu’llāhdur anuñ cemāli (5) zâtu’llāhdandır ki zât vâcib şıfâtına nisbet mûcibdür pes (6) şıfatu’llāh gayruñ tavşîfinden müstağniyedür

(6) Çemen hoşest ü hevā (7) dil-keşest ü mey bî-ğış

Çemen hoşdur hevā gönül çekicidür ve şarāb (8) çirksüz

Künün be-cüz dil-i hoş hiç der-nemî-bāyed

Şimdi hoş gönülden (9) gayrı gerekmez murād çemenden ma‘rifetu’llāhdur ve hevādan murād nefehât-ı rabbāniyyedür (10) ve şarāb bî-ğış-ı ihlâş ile olan ‘ışk-ı Hâkdur çün esbâb-ı huzûr (11) hâzırdur bunda hemān şafā-yı kalb gerek ki feyezan-ı küllî zuhûr ide (12)

(7) Cemîleist ‘arūs-ı cihān ez-ü huş dār

¹²⁹² قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي (Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir. (Kur’ân, Âli İmrân 3/31).

¹²⁹³ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Tü-rā ki hüsn-i Hudādādeest ü hicle-i baht

Bir cemîledür cihân gelini andan (13) ‘aql dut ya‘nî ‘aqluñ cem‘ kıl [‘arūs güveygüye dirler ve geline dirler maḥaline göre murād olur]

Ki ān muḥaddere der-‘aḳd-ı kes nemî-āyed

Ki ol mestûre (14) *kimsenüñ ‘aḳd-i nikāhına gelmez* murād budur ki dünyā cemîledür ammā kimseye menkūḥa olmaz (15) pes ‘aqluñ başuñ getürüp bunuñ kimseye zevce olmaduğın bilüp (16) anuñ ṭam‘ından olma

(8) Ne-ḥāhed in çemen ez-serv ü lāle ḥālî māned

Bir çemen serv ü lāleden (17) *ḥālî ḳalmasa gerekdür*

Yekî hemî reved ü diğeri hemî āyed

Biri gider biri daḥi gelür murād (18) ma‘rifetu’llāh āṣarı ve güftarı ḥālî olmaz dimekdür

(9) Zi-dil gedā-yı aḥlāk-ı mā me-purs u (19) be-bîn

Göñülden bizüm aḥlākımız faḳrını şorma ve nazar ḳılma

Ki her çi hest (20) der-āyîne rüy be-nümāyed

Ki her ne var ise āyînde (21) *yüz gösterür* murād budur ki bizüm aḥlākımız ḳalbimüzden sorup [M279a] (1) bilmege ḥācet yoḳdur ki ḳalb āyîne gibidür aña nazar idicek anda olan görinür ḥulāṣa (2) murād budur ki erbāb-ı ḳulüb ḳalbe nāzır olup aḥvālını nazar ile bilürler yā *küllü inā’in* (3) *yetreṣṣeḥu bimā fihi*¹²⁹⁴ ḥasebince ḳalbde niçe aḥlāk var ise āṣar-ı zāhiresinden ma‘lūm (4) olur

(10) Be-lābe guftemeş ey mäh-ruḥ çi bāşed eger

Yalvarmak ile didüm ey āy yañaḳlu (5) *n’ola eger*

Be-yek şeker zi-tu dil-ḥastei biyāsāyed

Bir şeker ya‘nî bir bûse ile senden (6) *bir göñli ḥasta rāḥat ola* murād tecellî-i şıfat talebidür *dil-ḥasteden* murād isti‘dād (7) bulmayandır

(11) Be-ḥande guft ki Ḥāfız Ḥudāyırā me-pesend

Gülmek ile didi ki Ḥāfız (8) *Allāh için ḳabûl ḳılma ya‘nî revā görme*

Ki bûse-i tu ruḥ-ı mäh-rā biyālāyed

Ki senüñ bûseñ (9) *ayun yüzün bulaşdura* murād isti‘dādsuz bir maḳāmı istid‘ā anı telvîş (10) gibidür dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.241]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ez-ser-i kūy-ı tu her k’u be-melāmet be-reved

Senüñ maḥalüñ başından (11) her kim o melāmet ile gider

Ne-reved käreş u āḥir be-ḥacālet be-reved

¹²⁹⁴ كُلُّ إِنَاءٍ يَتْرُسُ بِمَا فِيهِ Her kap içindekini sızdırır. (Hadîs) el-Esrâru’l-Merfu’a, Hadîs No: 346.

İşi gitmez ve āhir (12) *ḥacālet ile gider* murād budur ki her kim ki cenāb-ı ‘ izzetden ‘amel-i ḥayr u t̤ā‘at ile gitmeyüp (13) ma‘şiyet ü melāmet ile gide işi ilerüye varmayup āhir dünyādan şermsārılık (14) ile gider

(2) Sālik ez-nūr-ı hidāyet talebed rāh be-dūst

Sālik nūr-ı hidāyetden ister (15) *yolı dosta*

Ki be-cāyī ne-resed ger be-ḍalālet be-reved

Ki bir yere irmez eger ḍalālet ile (16) *giderse* murād budur ki sālike hidāyetsiz vuşul ila’llāh müyesser olmaz lācerem (17) ḍalālet üzre olan hīç bir maḳāma irmez

(3) Gerevī āhir-i ‘ōmr ez-mey ü ma‘şūk be-gīr

(18) *Bir öñdül āhir* ‘ōmrde şarābdan ve ma‘şūkdan tut

Ḥayf-ı evḳāt ki yek-ser (19) be-beṭālet be-reved

Evḳāta ḥayf ki cümle baṭālet ile gide murād budur ki āhir (20) ‘ōmrde ‘ışḳ-ı İlāhiden ve ma‘şūk-ı ḥaḳīḳiden hışse alup cümle ‘ōmri žāyī‘ (21) itme ki ḥayfdur yigitlik gibi pīrlik zamānı daḥi baṭālet ile gide

(4) Ey delīl-i dil-i güm-geşte Ḥudā-rā mededī

[M279b] (1) *Ey azmış göñlün delīli Allāh için bir meded*

Ki ḡarīb er ne-bered reh be-delālet be-reved

(2) *Ki ḡarīb eger yol iletme delālet ile iletür* murād budur ki şeyḥ ü mürşid zāl olanlara (3) delālet itmek gerek ki ḡarīb kişi yolu başına iletme delālet ile iletür

(5) Ḥükm-i mestūrī vü (4) mestī heme ber-ḥātimetest

Mestūrlık ve meslik ḥükmi dükeli ḥātimeyedür

Kes ne-dānist (5) ki āhir be-çi ḥālet be-reved

Kimse bilmez ki āhir ne ḥālet ile gider murād budur ki ḥāliyā (6) kimsenün ‘ākıbeti niçe olsa gerek ve ne ḥālet üzerine olsa gerek ma‘lūm degüldür (7) anuñçün *el-‘ibreti bi’l-ḥātimeti*¹²⁹⁵ dimişlerdür

(6) Kārvānī ki buved nedraḳaeş luṭf-ı Ḥudā

Bir (8) *kārbān ki anuñ kulaḡuzı ola luṭf-ı Ḥaḳ te‘ālā*

Be-tecemmül be-nişīned be-celālet be-reved

(9) *Ḥānumān u tezeyyün ile oturur* ‘azemet ile gider murād budur ki her kimseye ki luṭf-ı Ḥaḳ (10) ḥādī ola ol kimse her ḥālde mu‘azzez ü mükerrrem olur

(7) Ḥāfız ez-çeşme-i ḥikmet be-kef āver (11) ābī¹²⁹⁶

Ey Ḥāfız ḥikmet çeşmesinden ele getür bir şu

Bü ki ez-levḥ-i dilet naḳş-ı (12) cehālet be-reved

¹²⁹⁵ العبرة بالخاتمة İbret sona (duruma) göredir. (Kelām-ı Kibâr)

¹²⁹⁶ Ābī kelimesinin altına cāmī ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde ābī ibâresine yer verilmiştir.

Ola ki senüñ gönül levhinden cehâlet naķşoı gide murâd hikmet-i (13) İlâhiyye bilmeyen cehâletden kurtulmaz dimekdür [bû lafzı bûd lafzından muhaffefdür]

VELEHU EYŻAN [G.242]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Şabâ vaķt-i seķer bûyî (14) zi-zülf-i yâr mî-âverd

Şabâ seķer vaķtinde bir ķoķu yâr zülfinden getürürdi

Dil-i (15) dîvâne-i mâ-râ be-nev der-kâr mî-âverd

Bizüm delü gönümüzi yeñiden işe getürdi (16) murâd seķer vaķtinde nefħa-i rahmâniyye gelüp 'amele şevķ ü raġbet virdügi beyândur (17)

(2) Men ân şâķ-ı şanavber-râ zi-bâġ-ı sîne ber-kendem¹²⁹⁷

Ben ol çam ağacı budaġın (18) sîne baġından kopardum

Ki her gül k'ez-ġameş beşkuft miħnet (19) bâr mî-reved

Ki her çiçek ki ol budaķ ġamından açıldı miħnet (20) ıyş getürürdi murâd ol şâķ-ı şanavberden maħbûb-ı mecâzîdür ki (21) anuñ ġamı çiçeginüñ yemişi miħnetdür nitekim Nevâyî dimiş

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Düstlar miħr ü muħabbetüñ [M280a] (1) nihâlin dikmeñüz

Kim olur dirler aña hicrân u miħnet berg ü bâr

(3) Zi-bîm-i ġâret-i 'ışķeş (2) dil-i ġünîn rehâ kerdem

Ol maħbûbuñ 'ışķı yaġması ķorķusından ķanlı gönli şalıvirdüm (3) ya' nî kaçasın ķurtulasın didüm

Velî mî-rîġt ġün u reh be-dân hencâr mî-âverd

Velî (4) dökerdi ķanı yolda bu ince yol ile getürdi ya' nî gönül ķan akıdarak gider idi 'ışķ (5) anı ol ķandan ķande gitdüġin bilüp bulup getürdi murâd budur ki ķazâdan kaçup (6) kurtulmak olmaz [hencâr bir niçe ma' nâya gelür biri büyüci ipi biri ince yol biri berâber yol yürimek biri ġuşşa biri sâ mân biri muṭlaķ yol faķire bu maħalde ikinci ma' nâ münâsib gelür]

(4) Fûrûġ-ı mâh mî-dîdem zi-bâm-ı ķaşr-ı ü rûşen

Ay ziyâsın gördüm (7) anuñ köşķi ṭamından rûşen

Ki rûy ez-şerm-i ân ġurşîd der-dîvâr mî-âverd

Ki yüzi (8) ol ġünüñ şerminden dîvâre getürürdi ya' nî ayuñ nûrı ol maħbûbdan utandüġından (9) yüzün dîvâre ider idi murâd her cemîl kendüden ecmelden hecil olduġın beyândur (10)

(5) Be-ķavl-i muṭrib u sâķî burûn reftem zi-menzilgeh

¹²⁹⁷ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Men ân şekl-i şanavber-veş zi-bâġ-ı sîne ber-kendem

Muṭrib ve sāḳī kavli ile gitüm konaḡdan (11)

Kez-ān rāh-ı girān ḳāşid ḡaber duşvār mī-āverd

Ki ol aḡz yoldan pek ḡaberi müşkil (12) *getürirdi* murād şevḳ virici ve feyz irüşdirici kimselerün kelāmı ile ṭarīḳ-i (13) Ḥaḳḳa sülük itdüḡin beyān ve ol ṭarīḳün şu‘ übetin zikrdür Ba‘ zı nüsaḡda böyle (14) vāḳı‘ olmış

Be-ḳavl-i muṭrib u sāḳī burūn refem geh ü bī-geh

Muṭrib ve sāḳī (15) *ḳavli ile ṭaşra gitdüm vaḳitlü vaḳitsüz*

Ki şeyḡem z’ın reh-i müşkil ḡaber düşvār mī-āverd

(16) *Ki şeyḡim bu müşkil yoldan ḡaberi müşkil getürürdi* murād budur ki şeyḡ-i müşevveḳ ve vā‘ iz-i (17) müzevveḳ irşadı baña ḡāh u bī-ḡāh teshīl-i sülük-ı rāh ḳıldı ki benüm şeyḡ-i ‘āmā ve zāhid-i (18) yābis olan mürşidüm ḡaberi müşkil getürirdi

(6) Serāser baḡşış-i cānān ṭarīḳ-i luṭf u iḡsān (19) būd

Başdan başa cānān ‘atāsı luṭf u iḡsān idi

Eger tesbīb mī-fermūd (20) eger zünnār mī-āverd

Eger tesbīb buyururdi eger zünnār getürürdi murād budur ki Ḥaḳ te‘ālā (21) maḡlūḳātuñ şüretlerin muḡtelif ḡaḳ itdüḡi gibi isti‘dādların daḡı muḡtelif ḡaḳ [M280b] (1) eyledi zīrā eger cümle maḡlūḳāt bir isti‘dād üzere olaydı ‘āleme niḡām olmaz (2) idi ve her ism ü şıfat maḡzharın bulmaz idi meşelā eger cümle a‘zā bir isti‘dād (3) üzere olsalar ādemi nāḳış olurdu lācerem ba‘ zı ‘uḡv şerīf oldu (4) başar ve sem‘ gibi ba‘ zı ḡasīs oldu ālet-i cimā‘ gibi ve maḳ‘ad gibi pes ḡazret-i (5) Ḥaḳ ba‘ zı nāsı mü‘min ve ba‘ zını kāfir ḡaḳ itdüḡi mecmū‘-ı ‘āleme nisbet (6) min ḡaysü hüve mecmū‘-ı ḡasyr u şavābdur lācerem mīsrā‘-ı şānī maḡzmünü mecmū‘-ı (7) ḡaḳa nisbetdür her ferde nisbet degüldür ve bundan tafşil münkündür ammā her kimseye (8) nisbet fehmi müşkildür anuñçün aña ta‘arruḡ olunmadı

Ḳıṭ‘a

++--/++--/++--

Ḡāh ḡāhī dilem hemī (9) ḡāhed

Ki kuned fāş der-cihān esrār

Līk nā-maḡremān çü bisyārend

Z’ın (10) sebeb nīst zühre-i ḡüftār

(7) ‘Afa’llāh çeşm ü ebrüyeş egerçi nā-tevānem kerd

(11) *Allāh ‘afv eylesün anuñ gözi ḳaşı egerçi beni za‘īf eyledi*

Be-‘ işve hem peyāmī (12) ber-ser-i bīmār mī-āverd

Şīve ile hem ḡayrı ḡasta başı üzre getürürdi murād (13) budur ki tecellī-i zāt ve rumūz-ı şıfāt sāliki za‘īf ve bī-mecāl eyler ammā andan (14) bir şemme ḡaberdār eyler

(8) Ḥoşā ān vaḳt ü ān sā‘at k’ez-ān zülfi girih-bendeş¹²⁹⁸

¹²⁹⁸ Mīsrânın diḡer şekli şu şekildedir: Ḥoşā ān baḡt u ān devlet k’ez-ān zülfi girībāneş

(15) *Ne hoşdur ol vaqt ü ol sâ'at ki anuñ düğüm bağlayıcı zülfinden*

Be-der mî-burd (16) kâr-ı dil ki haşm ikrâr mî-âverd

Taşra çıkardı gönül işi ki haşm ikrâr (17) getirürdi murâd gayb-ı hüviyyetden keşf ü kerâmet fâ'iz ü zâhir olup (18) haşm bi'z-zarûreti ve'l-müşâhede ikrâra geldügi vaqti istihsândur

(9) Zi-reşk-i (19) târ-ı zülfi düst ber-bâd hevâ mî-dâd

Dostuñ zülfi telinüñ gûnisinden (20) bâd hevâyâ virür idi

Demî her nâfe-i müşkîn ki ez-Tâtâr mî-âverd

Bir demde (21) her nâfe-i müşkîni ki Tâtârdan getirirdi bu beyt ba'zı nüsahta ma'la'uñ [M281b] (1) 'aķabinde vâķı' olmış ol taķdırc mî-dâd lafzınıñ fâ'ili şabâ ve mî-âverd (2) lafzınıñ fâ'ili dil-i dîvânedür bunda vâķı' olduğı taķdırc mî-dâd lafzınıñ (3) fâ'ili vaķt ü sâ' atdür ve mî-âverd lafzınıñ fâ'ili haşmdur

(10)' Acem mî-dâstem (4) dî şeb zi-Hâfız cām u peymâne

'Aceb dutardum dün gice Hâfızdan (5) ķadehi

Velî taḥsîn mî-kerdem ki şüfi-vâr mî-âverd¹²⁹⁹

Velî taḥsîn ider idüm (6) ki şüfi gibi getirürdi murâd nefsinden şüfiler gibi şafâ-yı ķalb vâķı' (7) olduğın taḥşındur

VELEHU EYẒAN [G.243]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Her ânkü ḥâṭır-ı mecmû' u yâr-ı nâzenîn dâred

(8) Her ol kimse ki ḥâṭır-ı mecmû' ı ve yâr-ı nâzenîni vardur

Sa'âdet hem-dem-i ü geşt ü (9) devlet hem-ķarîn dâred¹³⁰⁰

Sa'âdet anuñ muşâḥibi oldı ve devlet ķarînidür (10) murâd budur ki şol kimse ki ķalbi meşâğul-i dünyâyâ müteferriķ olmaya ve bir (11) şâliḥe muķârîn ola sa'âdet ü devlet-i dünyâ vü âḫîret anuñ ķarînidür (12)

(2) Ḥarîm-i 'ışķ-râ dergeh besî bâlâ-ter ez-'aķlest¹³⁰¹

'Işķ ḥarîminüñ dergâhı (13) 'aķldan çok yücerekdür

Kesî ân âstân büsed ki cân der-âstîn dâred

(14) Bu kimse ol eşiğı öper ki cânı yeñinde ola murâd budur ki 'ışķ-ı İlâhî (15) dergâhı 'aķldan a'ladur ol ḥazrete vuşul şol kimseye müyesser (16) olur ki cânın nişâr ve bezl itmek câ'iz ola

¹²⁹⁹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Velî baḥşî nemî-kerdem ki şüfi-vâr mî-âverd

¹³⁰⁰ Hem-dem kelimesinin altına maḥrem ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde hemdem ibâresine yer verilmiştir. Aynı mısra da yer alana hem-nişin kelimesinin altına ise hem-ķarîn yazılmıştır. Manâ hem-ķarîn kelimesine uygun olduğundan beyitte bu ibâre tercih edilmiştir.

¹³⁰¹ 'aķlest kelimesinin altına 'arşest ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde 'aķlest ibâresine yer verilmiştir.

(3) Dehān-ı teng-i şīrīneş meger (17) mühr-i Süleymānest

Anuñ fatlu tar ağız meger mühr-i Süleymāndur

Ki naqş-i hātem-i (18) la' leş cihān zīr-i nigīn dāred

Ki anuñ la' l-i hātemi naqşınıñ cihān kaşı (19) altındadır murād dehāndan şıfat-ı kelāmdur teng olması şıfat-ı (20) maḥlūkāta müşābeheden muḥaddes olduğudur ve şīrīn olduğu ḥayr-ı maḥz (21) olduğudur ve hātem-i la' linüñ naqşı lafz-ı kündür ki izā erādu'llāhu şey'en en yeḡulū lehu [M281b] (1) kün feyekūn¹³⁰² mücebince cihān anuñ altındadır

(4) Leb-i la' l [u] ḥaṭ-ı müşkīn çü āneş hest ü (2) īneş nīst

Ya' nī zāhīr maḥbūbuñ leb-i la' l ü ḥaṭt-ı müşkīnden biri var ise biri (3) yokdur [ān lafzından iki mevzu' da cāzibe-i ḥüsn ma' nāsını ihām vardır]

Be-nāzem dilber-i ḥod-rā ki ḥüsneş ān u in dāred

Güveneyin kendü dilberüme ki (4) ḥüsne ol ve bu var murād maḥbūb-ı ḥaḳīkī ḥazreti cemī' kemālātı cāmi' idügin zikrdür (5)

(5) Çü ber-rüy-ı zemīn bāşī tevānāi ḡanīmet dān

Çü yeryüzi üzere olasın (6) kādirliği ḡanīmet bil

Ki devrān nātevānīhā besī zīr-i zemīn dāred

Ki devrānuñ (7) niçe za' īfligi yer altında vardır murād ḳavī vü ḳādir olanlara penddür ki bunu ḡanīmet (8) bilüp 'adl ü 'aṭā itmek gerek ki niçe ḳavī vü ḳādir olan za' f ile yeraltındadır (9) sen daḡi olsañ gerekdür

(6) Be-ḡārī menger ey mun' im za' ifān u naḡifān-rā

(10) ḡārılık ile nazar itme ey maldār za' īflere vü ārıklara

Ki şadr-ı meclis-i 'işret faḳīr-i (11) reh-nişīn dāred¹³⁰³

Ki meclisinüñ şadrı yolda oturan faḳīrünüñdür murād mantūḳdan (12) zāhirdür

(7) Belā-gerdān-ı cān u ten du' ā-yı müstemendānest

Cān u ten belāsın (13) döndürücü derd-mendlerüñ du' āsıdur

Ki bīned ḥayr ez-ān ḡürmen ki neng ez-ḡüşe (14) çin dāred

Kim ḥayr görür ol ḡürmenden ki başaḡ degşüriciden 'ār ide murād (15) faḳīrden 'ār iden ḡanīden ḥayr olmaz dimekdür

(8) Şabā ez-' ışḳ-ı men (16) remzī be-ḡū bā-ān şeh-i ḡūbān¹³⁰⁴

Ey şabā benüm 'ışḳumdan bir remzdi ol ḡūblar (17) şāhına

Ki şad Cemşid ü Keyḡusrev ḡulām-ı kemterin dāred

¹³⁰² إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen olurur. (Kur'ân, Yâsîn 36/82).

¹³⁰³ Faḳīr-i reh-nişīn dāred ifadesi derkenârda faḳīr-i rāh-bīn dāred şeklindedir.

¹³⁰⁴ Bā-ān şeh-i ḡūbān ifadesi derkenârda bā-ḡüsrev-i ḡūbān şeklindedir.

Ki yüz Cemşid ü Keyhüsrev (18) eksükreğ kulı vardur murād şabādan bunda teveccüh-i şehridür (19) ve ol sultān-ı hūbān Hāğ te'ālādur ki (20) niçe kemine vü kemterin kulları pādīāhlardur (21)

(9) Ve ger güyed nemî-h'āhem çü Hāfiz [M282a] (1) 'āşık-ı müflis

Eger dirse istemezem Hāfiz gibi müflis 'āşık

Be-güyideş ki sultānî gedāyî (2) hem-nişin dāred

Diyünñ aña ki bir pādşāh bir gedāyî hem-nişin dutar murād budur ki eger (3) maḥbūb-ı mecāzî 'āşık-ı müflis istemezem dirse aña cevāb virün ki pādşāh-ı a'zam (4) faḳîri hem-dem ider

VELEHU EYẒAN [G.244]

[Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün]

(1) Dīrist ki dildār peyāmî ne-firistād

Çokdandur ki (5) dildār bir haber göndermedi

Nenvişt kelāmî vü selāmî ne-firistād

Bir kelām yazmadı (6) ve bir kelām göndermedi murād bir büzürg-vār kendüye haber ve mektüb göndermedüğinden şikāyetdür (7) ve ehl-i sülūka münāsib oldur ol büzürg-vār şeyḥ ü muḳtedā ola

(2) Şad nāme firistādem u (8) ān şāh-ı süvārān

Yüz nāme gönderdüm ol süvārlar şāhı

Peykî ne-devānîd ü peyāmî (9) ne-firistād

Bir peyk yaldurmadı ve bir haber göndermedi murād kendüñ mekātibine cevāb gelmedüğinden (10) şikāyetdür

(3) Süy-ı men-i vaḥşî-şifāt-ı 'aḳl-remīde

Ben 'aḳlı ürkmiş vaḥşî-şifāt cānibine (11)

Āhū-revişi kebk-hurāmî ne-firistād

Bir āhū yürüyüşlü keklig şalınışlu göndermedi (12) murād kendünñ ehlü'llāh muşāḥabetinden vaḥşî gibi ürküp ve 'aḳl ürküp beyābān-ı (13) dünyāya gitdüğün hikāyet itmek ve bir reftār u revişî iyü irşāda kādir kimse göndermedüğinden (14) şikāyetdür

(4) Dānist ki ḥ'āhed şudenem murg-ı dil ez-dest

Bilürdi ki (15) benüm gönüm kuşu elden gitse gerekdür

V'ez-ān ḥaṭ-ı çün silsile dāmî ne-firistād¹³⁰⁵

¹³⁰⁵ Bu mısırânın derkenârda iki farklı biçimi bulunmaktadır:

Z'ān silsile-i zülf-i çü dāmî ne-firistād

Z'ān ḥāl u ḥaṭim dāne vü dāmî ne-firistād

(16) *Ol zincîr gibi haṭdan bir aḡ göndermedi* murād budur ki eger anuñ mektûbı gelse andan zincîr (17) gibi müselsel yazılan haṭ murğ-ı ḳalbime dām olup ḳalb anuñ ile ārām bulur idi

(5) Feryād (18) ki ān sāḳî-i şekker-leb ü sermest

Feryād ki ol şekker ṭudaḳlu ve sermest sāḳî

Dānist (19) ki maḥmûrem ü cāmî ne-firistād

Bildi ki maḥmûrın bir ḳadeḡ göndermedi murād budur ol şeyḫ-i müşevveḳ (20) ki şîrîn kelāmdur ve mest-i müdāmdur benüm maḥmûr ya‘nî ‘ibādetde mütekāsîl idüğim bilürken bir dāfî‘-i (21) tekāsül irsāl ḳılması

(6) Çendān ki zedem lāf-ı kerāmāt u maḳāmāt

Ol deñlü ki urdum ki (22) kerāmāt u maḳālāt lāfin

Hîcem ḡaber ez-hîç maḳāmî ne-firistād

Hîç baña bir maḳāmdan [M282b] (1) ḡaber göndermedi murād merātib-i sülûkdan ba‘zı maḳāmāta irişdüğüm ḡaber virdüm andan bir maḳām (2) irşādın daḡı ricā ḳıldum ammā hîç bir maḳām ḡaberin göndermedi

(7) Hāfız be-edeb bâş ki (3) vāḡ‘āst ne-bāşed

Ey Hāfız edeb ile ol ki taḡassürātuñ ve dilemeñ (4) olmaz

Ger şāḡ peyāmî be-ḡulāmî ne-firistād

Eger şāḡ bir ḡaberi bir ḳula göndermeye (5) murād zāhirdür

VELEHU EYŻAN [G.245]

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilün]

(1) Ey piste-i tu ḡande zede ber-ḡadış-i ḳand

Ey dilber senüñ pisteñ (6) ḡande urmışdur şeker sözine [piste fıstıḡdur maḡbûblaruñ aḡzını aña teşbîḡ iderler pes piste zıkr idüp aḡz murād iderler be-ṭarîḳü’t-teşbîḡ]

Müşṭāḳem ez-berāyî Ḥudā yek şeker be-ḡand

Müşṭāḳın Allāḡ için (7) bir ṭatlu ḡül murād muḡāṭabdan vā‘iz ü şeyḡdür ki aḡzı şekere ḡande ider ve āḡāḡ sālik-i müşṭāḡdur (8)

(2) Cāyî ki yār-ı men be-şeker-ḡande dem zened

Bir yerde ki benüm yārüm şeker-ḡande ile söyleye

Ey (9) Piste kistî yü Ḥudā-rā be-ḡod me-ḡand

Ey fıstıḡ san kimsin Allāḡ için kendüñe ḡülme (10) murād vā‘iz ü şeyḡ kelime-i ḡikmet söyleyicek zāhiri ma‘mûr olup bâtını olmayanlar (11) söylemek kendüyi rüsvāy itmekdür

(3) Ṭubā zi-ḳāmet-i tu neyāred ki dem zened

[*Ṭübā senüñ kâmetüñden kâdir degüldür ki nefis ura* [ya' nî mebahîş-i ṭübā ve kâmet zikrinden ferâgat idelüm] [*dem-zeden* şolmak ve kendüyi bir ulu nesneye nisbet idüp büyük söz söylemek dimekdür]

[*Z'in kışsa bugzerem ki sühan mî-şevd bülend*]¹³⁰⁶

Bu kışşadan (12) *geçelüm ki söz bülend olur* murād budur ki maḳāmāt-ı İlahiyye ve derecāt-ı ma' neviyye merātib-i (13) zāhireden bülenddür ve bu bahş ü beyān ğamîz ü daḳîkdür gitdükçe söz 'alî ve 'asîr (14) olur

(4) *Ger tenz*¹³⁰⁷ *mî-nümāyî vü ger ta' na mî-zenî*

Eger laṭîfe gösteresin ve ger ta' na urasın (15)

Mā nistīm mu' teḳid-i merd-i ḥod-pesend

Biz degülüz ḥod-pesend kişinüñ mu' teḳidi murād (16) ta' ān olan kimseye penddür ki mu' teḳid olmağa lāyık degüldür

(5) *Z'āşifegî-i ḥāl-i men* (17) *āgāh key şevd*

Benüm ḥālüm aşüfteliginden kaçan āgāh olur

Ān-rā ki dil ne-geşt (18) *giriftār-ı in kemend*

Ol kimsenüñ ki göñli olmaya bu kemen giriftārı murād bir marāza (19) mübtelā olmayan ol marāz-i marîzinüñ ḥālını bilmez dimekdür

(6) *Ḥ'āhî ki ber ne-ḥizedet ez-dîde* (20) *rūd-ı ḥün*¹³⁰⁸

Dilersün ki senüñ gözününden ḳalkmaya ḳan ırmağı

Dil der-vefā-yı şoḥbet-i rūd-ı (21) *kesān me-bend*

Göñli kimselerün güzel oğlanı vefāsına bağlama murād ḥüsn-i zāhire mübtelā [M283a] (1) olan 'abeş ḳan aḡlar dimekdür

(7) *Bāzār-ı şevḳ germ şud ān şem' -i ruḥ kücāst*¹³⁰⁹

Şevḳ (2) *bāzārı germ oldı ol şem' yañaḳlu ḳandedür*

Tā cān-ı ḥod ber-āteş-i rüyeş kunem (3) *sipend*

Tā kendü cānımı anuñ yüzi odına yüzerlik idem murād *şem' -i ruḥdan* (4) vā' iz ü şeyḥdür bāzār-ı şevḳ germ olıcaḳ anuñ cemālin isteyüp yanmak münāsib görünür (5)

(8) *Ḥāfız çü terk-i ğamze-i türkān nemî-kunî*

Ey Ḥāfız sen maḥbūblar ğamzesi terkin eylemezsın (6)

Dānî kücāst cāy-ı tu Ḥ'ārezm yā Ḥocend

¹³⁰⁶ Köşeli parantez içerisinde gösterilen bu mısra M nüshasında eksiktir. SÖ.1 nüshadan yararlanılarak bu mısra yazılmıştır.

¹³⁰⁷ *Ger tanz* kelimesinin altına *ger fire* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde *ger tanz* ibâresine yer verilmiştir.

¹³⁰⁸ *ber ne-ḥizedet ez-dîde* ifadesi derkenârda *ber-ne-ḥized ez-în dîde* şeklindedir. Manâya uygun olarak ilk biçim beyitte kullanılmıştır.

¹³⁰⁹ *Ān şem' -i ruḥ* derkenârda *ān serv-i ḳad* şeklindedir. Manâya uygun olarak ilk biçim beyitte kullanılmıştır.

Bilür misün kandedür senün yerün H̄ārezmdür (7) yā Hocenddür murād türkāndan
tarīkat maḥbūblarıdır ġamzeden murād anlarun (8) remz ü işāretleridür lācerem buña
ṭālib olan bu ḳanḳı şehrde bulunursa (9) uṭlubū'l-‘ilme velev fī’ş-şīyn¹³¹⁰ ḥasebince
anda varmak gerek

VELEHU EYẒAN [G.246]

[Mef’ülü Fā’ ilātün Mef’ülü Fā’ ilātün]

(1) Dest (10) ez-ṭaleb ne-dārem tā kām-ı men ber-āyed

Eli ṭalebden dutmazam tā benüm murādum ḥāşıl ola (11) [ber-āmeden yukarı
gelmek ve ḥāşıl olmak ve çıkmak ve nā-gāh vücūd bulmak ma’ nāsına gelür anuñçün
bu ġazelün redifinde ma’ ānī muḥtelife yazıldı]

Yā ten resed be-cānān yā cān zi-ten ber-āyed

Yā ten cānāna irişe yā cān tenden çıka (12) murād ṭālib-i mücidd olmak gerek idüğün
beyāndur

(2) Her dem çü bī-vefāyān netvān girift yārī

(13) *Her dem bī-vefālar gibi bir yār dutmak olmaz*

Māyīm ü ḥāk-i kūyeş tā cān zi-ten ber-āyed

(14) *Biz ve anuñ maḥallesi toprağıdır tā cān tenden çıka murād (15) men ḳara’ e’l-*
bābe ve lenne ve lenne¹³¹¹ mücebince dergāh-ı Ḥāk mülāzemetin terk itmez dimekdür

(3) Cān (16) ber-lebest ü ḥasret der-dil ki ez-dehāneş¹³¹²

Cān leb üzredür ve ḥasret gönüldedür (17) ki anuñ ağızından merhündür

Negrifte hiç kāmī cān ez-beden ber-āyed

Dutmamışdur cān hiç bir murād (18) bedenden çıkar murād maḳşada vuşul
bulunmazsız mevtden ve fevtten ḥavf u şikāyetdür (19)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Men ki her şeb tā seher bā-çeşm-i giryānem çü şem’

Der-çünin ġam tā seher ki zinde key (20) mānem çü şem’

(4) Ez- ḥasret-i dehāneş āyed be-teng cānem

Anuñ ağızı ḥasretinden ṭarlığa gelür (21) cānum

Ḥod kām-ı teng-destān key z’ān dehen ber-āyed

¹³¹⁰ اطلبوا العلم ولو في الصين İlme tâlip olunuz velev ki Çin’de bile olsa. (Hadîs) Bu ifâdenin sahîh bir hadîs olup olmadığı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur.

¹³¹¹ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَّ وَلَجَّ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Hz. Ali. (Kelâm-ı Kibâr)

¹³¹² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Çeşmi pür-âb u ḥasret dārem ki ez-lebāneş

Eli tar olanlar muradı kaçan ol ağızdan hâşıl olur [M283b] (1) murād budur ki ni‘me’l-mālū’s-şālīhū li’r-recūli’s-şālīhi¹³¹³ hasebince māl ile taḥşil-i merām-ı (2) aḥiret olur fakir olanlara ‘ibādet-i māliyye müyesser olmaz dimekdür

(5) Būḡşāy turbet-i (3) men ba‘d ez-vefāt binger

Aç benüm kabrimi ben öldükden sonra nazar kıl

K’ez-āteş-i derünem (4) dūd ez-kefen ber-āyed

Ki içimüñ odından tütün kefinden çıkar murād budur ki ‘ışk-ı İlāhī (5) bende şöyle şābitdür ki vefātdan sonra eṣeri zāhir olmak cā’izdür

(6) Ber-ḥīz tā çemen-rā (6) ez-kāmet ü kıyāmet

Tur tā çemene dek senüñ kāmētüñden ve kıyāmuñdan [kıyāmet lafzı bunda müfred degül mürekkebdür lafz-ı kıyām ile tā-yı ḥiṭābdan]

Hem serv der-ber-āyed (7) hem nārven ber-āyed

Hem serv yemişe gelür hem nārven yuḡaru gelür murād çememden (8) ma‘rifetu’llāh maḡāmıdır çün bir kimse aña gele andan fevā’id ü āşār zuhūr ider (9) [nārven kara ağacuñ envā’ından uzun kāmetlü ağaçdur]

(7) Ber-rüy-ı ān ki der-bāḡ yābed gülü çü rüyet

Ol koḡuya ya‘nī ol ricāya ki (10) baḡda bir gül bula yüzüñ gibi

Āyed nesīm ü her dem kerd çemen ber-āyed

Gelür yıl ve her dem (11) çemen eṭrāfına çıḡa gelür murād hevādār olan ‘āşık ma‘rifetu’llāh olan yerleri (12) gezüp cemāl-i Ḥaḡdan eṣer ister dimekdür [yābed lafzınuñ ve āyed lafzınuñ fā‘ili nesīmdür]

(8) Bunmāy rū ki ḡalkī vāleh şevend ü ḡayrān

(13) Göster yüzüñi ki bir ḡalk ḡayrān olalar

Buḡşāy leb ki feryād ez-merd ü zen (14) ber-āyed

Aç tudaḡuñ ki feryād erden ve ‘avretten ḡalka murād tecellī-i cemāl talebidür (15) ki mücib-i ḡayretdür ve şıfat-ı kelām zuhūridür ki müriş-i feryād ‘aḡl u nefesdür (16)

(9) Her yek şikest-i zūlfet pencāh şeyb dāred

Zūlfüñüñ her bükümünüñ elli ‘aḡlı (17) ḡitmiş vardır

Çün in dil-i şikeste bā-ān şiken ber-āyed

Niçe sine bu şınıḡ ḡöñül (18) ol şikene yuḡaru gelür ya‘nī ḡālib olur murād ḡayb-ı hüviyyetüñ şu‘ūbetini beyāndur (19)

(10) Güyend zıkr-i ḡayreş der-ḡayl-i ‘ışk-bāzān

Zıkr-i ḡayrın dirler ‘ışk-bāzlar cemā‘atinde (20)

Hercā ki nām-ı Ḥāfız der-encümen ber-āyed

¹³¹³ نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ Sālih bir kimsede bulunan helāl ve faydalı mal ne güzeldir. (Hadīs) Mu‘cebü’s-Sahabe, İbn Kani, Hadīs No: 1116.

Her yerde ki Hâfızuñ adı dirnekde yukarı gele ya' nî (21) adı yâd olına murâd hayr ile mezkûr olduĖunuñ Ŗûkrin kılmağdur

VELEHU EYŻAN [G.247]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) Nisbet-i rüyet [M284b] (1) eger bâ-mâh u pervîn kerdeend

Senüñ yüzüñ nisbeti eger aya ve ülkere itmişlerdür (2)

Şûret-i nâdîde ıtlâķi be-tahmîn kerdeend

Şureti görmden bir ıtlâķı tahmîn ile (3) itmişlerdür murâd budur ki cemâl-i Hakkı gâh aya gâh güne gâh pervîne teşbîh iderler (4) ol cemâl-i cemîli görmeden tahmîn ü zann ile ıtlâķ itmişlerdür

(2) Şemmeî ez-dâstân-ı (5) 'ışķ-ı şûr-engîz-i mâst

Bizüm şûr karışdurıcı 'ışķumuz kışşasından bir şemmedür

Ân (6) hikâyethâ ki ez-Ferhâd u Şîrîn kerdeend

Ol hikâyetleri ki Ferhân u Şîrînden (7) itmişlerdür murâd 'ışķ-ı mecâzî 'ışķ-ı haķîķiye nisbet bir şemme-veŖi-i Ėalîl idüğün (8) beyândur

(3) Sâkiyâ mey dih [ki] bâ-hükm-i ezel tedbîr nîst

Ey sâķi şarâb vir ki hükm-i ezel (9) ile tedbîr yoğdur

Ėâbil-i tağyîr ne-büd ânçi ta' yîn kerdeend

Ėâbil-i tağyîr olmaz ol nesne (10) ki ta' yîn itmişlerdür murâd budur ki ey şeyh bizi ehl-i dünyâ tağdîr itmemişlerdür pes (11) bize 'ışķ-ı İlâhî vir ki hükm-i ezel ile tedbîr yoğdur her ne tağdîr itdiler ise tağyîr (12) olunmaz

(4) HîÇ müjgân-ı dîrâz-ı Ėamze-i cādû ne-kerd

HîÇ uzun kirpik ve cādû Ėamze itmedi (13)

Ânçi ân hâl-i siyâh u zülf-i müşķîn kerdeend

Ol nesneyi ki ol Ėara beñ ve zülf-i (14) müşķîn itmişlerdür murâd mü'essîr zâhir fehîm olunanlardan esrâr-ı İlâhiyye ve mü'essîrât-ı (15) Ėaybiyyenüñ te'sîri ziyâdedür dimekdür

(5) Der-sifâlîn kâse-i rindân be-h'ârî mengerîd

(16) Rindlerüñ Ŗaķsıdan ĖanaĖına h'ârlıķ ile nâzar itmeñ

K'în Ėarîfân Ėıdmet-i cām-ı (17) cihân-bîn kerdeend

Bu Ėarîfîler cām-ı cihân-bîn Ėıdmetin itmişlerdür murâd (18) budur ki fuğarâ-yı muĖliŖin egerĖi evânî ve zurûf-ı hâlî isti' mâl iderler anlaruñ (19) Ėablarınıñ sifâlîn ü faķîrâne olduğına Ėaķâret ile nâzar itmeñ ki bunlar (20) taŖfiye-i Ėalb Ėızmetin idüp 'âlem müşâhedesin ider Ėalbe mâlik olmışlardır

(6) Ez-Ėıred (21) bîğâne-i Ėün dâned ender ber keŖîd

'AÇıdan bîğâne olan niÇe sîneye Ėelebilür

Duhter-i [M284b] (1) rez-rā ki naqd-i ‘aql kâbîn kerdeend

Üzüm çubuğı kızın ki [murād şarābdur ve şarābdan murād ‘ışk-ı Hākdur] ‘aql naqdini kâbîn itmişlerdür (2) murād budur ki ‘ışk-ı İlāhîye mehir-i mü‘eccel olan ‘aql-ı ma‘āşdur ve ol ‘aql-dan (3) yād olan anı çoçmağa qandıra qādir olur ki mehîre mālîk degüldür

(7) Hākîyān bî-behreend (4) ez-cür‘ a-i kāsü’l-kirām

Hāke mensüb olanlar naşîbsüzlerdür kerîmler çañağı (5) cür‘ asından

İn tetāvül bîn ki bā-‘ uşşāk-ı miskîn kerdeend

Bu zulmi gör ki miskîn (6) ‘aşıklara itmişlerdür murād budur ki ‘uşşāk-ı miskîn ki hāk u hāk-nişînlardır (7) kerîmler anlara cür‘ a-i kāslerinde nesne bezl ü ‘atā itmezler bunlara zulm bu zulm şarîhdür (8)

(8) Şehper-i zāğ u zağan zibā-yı şayd u kayd nîst

Kargā ve devlenceg kanadı şayd u (9) kayd lāyıkı degüldür

İn kerāmet hem-reh-i şehbāz u şāhîn kerdeend

Bu kerāmeti şehbāz u (10) şāhîn yoldaşı itmişlerdür ya‘nî bunları şayda ehil kılmışlardır murād budur ki cîfeye (11) mā‘il olan şayd-ı āhîret qalmağa ehil degüldür

(9) Nükhet-i cān baḡş dāred hāk-i kūy-ı dilberān

(12) Cān bağışayıcı koḡusu vardur dilberler maḡallesi topraḡınıñ

‘Ārifān āncā meşām-ı ‘aql (13) müşgîn kerdeend

‘Ārifler bunda ‘aql meşāmını müşgîn itmişlerdür murād dilberlerden göñül (14) alan ehl-i dillerdür anların maḡallesi ki ‘ibādetḡānedür anıñ koḡusu cān baḡşıdur lācerem (15) ‘ārifler andan meşām-ı ‘aqların müşgîn itmişlerdür

(10) Şi‘r-i Hāfız-rā ki yek-ser vaşf-ı (16) iḡşan-ı şümāst

Hāfızuñ şi‘ri ki bi‘l-küllîye sizüñ iḡşānuñız vaşfıdur

Her kücā (17) beşnideend ez-şıdk taḡsîn kerdeend

Her kande ki işitmişlerdür şıdkdan taḡsîn (18) itmişlerdür murād budur ki şükr iḡşān olan şi‘r lāyık-ı taḡsîndür ki Resûlullāh ‘aleyhi’s-selām (19) buyurur eş-şi‘ru kelāmün fe-ḡasenühu ḡasenun ve kabîḡuhu kabîḡun¹³¹⁴

VELEHU EYŻAN [G.248]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Şüret-i ḡubet (20) nigārā ḡoş be-āyîn besteend

Senüñ ḡub şüretüñ ey nigār ḡoş tertîb ile baḡlamışlardır (21)

Güyiyā naḡş-ı lebet ez-cān-ı şîrîn besteend

¹³¹⁴ الشَّعْرُ كَلَامٌ؛ فَحَسَنُهُ حَسَنٌ، وَقَبِيحُهُ قَبِيحٌ Şiir sözdür. Güzeli güzeldir. Kötüsü kötüdür. (Diğer Arapça İbâreler).

Güyyiā lebūñ naqşını cān-ı şīrinden bağlamışlardır murād budur ki [M285a] (1) maşnū‘ adan şāni‘ e intikāl ve şun‘ ı görüp şāni‘ ũñ kemāline istidlāldür

(2) Hatt u (2) sebz ü ‘arizet bes hūb u dil-keş yāftem

Yaşıl hatt u ‘arizuñı ziyāde hūb ve (3) gönül çekici buldum

Sāyebān ez-‘ anber-i ter kerd nesrīn besteend

‘Anber tozın (4) nesrīn eṭrāfına sāyebān bağlamışlardır murād sâbık gibidür ve ğarābet-i şun‘ -ı (5) Hakkı beyāndur

(3) Ez-berāy-ı maḳdem-i ḫeyl-i ḫayālet merdümān

Senūñ ḫayālūñ ‘askerinūñ (6) gelmesi için kişiler

Z’eşk-i rengīn der-diyār-ı dīde āyīn besteend

Rengīn (7) gözyaşından göz diyārında zīnet bağlamışlardır murād *merdümāndan* göz bebekleridür ki (8) anlar göz diyārın eşk-i rengīn ile bezemişlerdür ḫeyl-i ḫayāl ḫazret-i (9) İlāhī için

(4) Kār-ı zūlf-i tüst müşk-efşānī ber-‘ aşıkān

Senūñ zūlfūñ işidür müşk-efşānlık (10) ‘aşıklar üzre

Maşlaḫat-rā tōhmetī ber-nāfe-i çīn besteend¹³¹⁵

Maşlaḫat için (11) tōhmeti nāfe-i Çīne bağlamışlardır murād budur ki ṭayyib ṭayyib-i ‘aşıklara ğayb-ı hüviyyetdendür (12) bunı setr için rāyiḫa-i ṭayyibeyi nāfe-i Çīne üstād itmişlerdür

(5) Yā Rab ān rüyest (13) ü der-pirāmeneş bend-i külāh

Ān mübtedādur rüyest haberīdür andan aşağı olan cümle-i (14) ḫāliyyedür ya‘ nī ‘aceb ol yüz midür ve eṭrāfında külāh bağı var

Yā be-kerd māh-ı (15) tābān ‘aḳd-i pervīn besteend

Yā māh-ı tābān eṭrāfına ũlker düğümün bağlamışlardır murād (16) ‘Acem ‘ādeti üzre Tātārī külāh eṭrāfına cevher dizerler anı ũlkere ve yüzi māh-ı (17) tābāna teşbīh ider ammā şun‘ -ı Hakk māh-ı tābān eṭrāfına ‘aḳd-i pervīn tezyīn itdūğın tezkīrdür (18) nitekim bu beyt ile remz ider

(6) Cümle vaşf-ı ‘ışk-ı men būdest ü ḫüsn-i rüy-ı tu

(19) Cümle benüm ‘ışkum ve senūñ yüzūñ ḫüsnī vaşfidur

Piş ez-īn ānhā ki ber-Ferhād u Şīrīn (20) besteend

Bundan evvel anları ki Ferhād u Şīrīne bağlamışlardır birini ḫüsn-i fāyık (21) birini ‘ışk-ı lāyık ile tavşif itmişlerdür murād ‘ışk-ı mecāzī şüret-i [M285b] (1) ‘ışk-ı ḫaḳīkī ve anuñ taḫḳīkīdür dimekdür nitekim dir

(7) Hāfızā maḫz-ı ḫaḳīkat gūy ya‘ nī sırr-ı ‘ışk

(2) Ey Hāfız maḫz-ı ḫaḳīkat söyle ya‘ nī sırr-ı ‘ışk söyle

Ġayr ez-īn gūyī ḫayālātī be-taḫmīn besteend

¹³¹⁵ M nüshasında bu beytin redifi kerdeend şeklindedir. Ancak tüm beyitlerde redif besteend olduğundan bu beyitte bu şekilde bir düzeltme yapılmıştır.

(3) *Bundan gayrı gayrı hayālâtı tahmîn ile bağlamışlardır* murād mantûkdan zâhirdür
(4)

VELEHU EYŻAN [G.249]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Būy-ı misk ez-Ḥoten-i bād-ı şabā mī-āyed

Misk koğusu bād-ı şabā (5) *Ḥoteninden gelür* [*Ḥoten* ism-i memleketdür ki misk anda olur ve anuñ bād-ı şabāya izāfeti izāfet-i beyāniyyedür]

İn çi bādest k'ez-u būy-ı şümā mī-āyed

Bu ne yildür ki andan sizüñ koğuñuz (6) *gelür* murād şabādan nefeḥāt-ı Rabbāniyyedür ki cānib-i İlāhiden būy getirür ve ḥiṭāb (7) ḥazret-i Ḥudāyadur

(2) Nükhet-i misk-i ḥoten mī-demed ez-ceyb-ı nesīm

Misk-i Ḥoten (8) *koğusu belürür yil yağasından*

Kārvānī meger ez-mülk-i ḥiṭā mī-āyed

Bir kārbān meger Ḥiṭā (9) *mülkünden gelür* murād sābıkdaki gibidür

(3) Ber-ne-dārem dil ez-ū tā ne-reved cān zi-tenem

(10) *Göñli andan qaldurmazam ya' nī anuñ muḥabbetini terk itmezem tā gıtmeyince cān tenümden*

Güş kun (11) İn sūhanem būy-ı vefā mī-āyed

İşit bu sözümi vefā koğusu gelür murād budur ki (12) mādām ki ḥayātda olam Ḥaḳḳuñ muḥabbetin terk itmezem

(4) Piş-i tır-i gameş ey dil siper (13) ez-sīne me-sāz

Anuñ ğamı okı öñinde ey göñül qalkanı sīneden düzme

Dīde ber-bend ki (14) peykān zi-hevā mī-āyed

Gözi bağla ki hevādan temren gelür murād mażarrat-ı 'aynı beyāndur ki (15) *men lem yemlik 'aynehu lem yemlik qalbehu*¹³¹⁶ ḥasebince gözi zabt eylemek gerek ki *en-nazrete sehmün mesmümün fī* (16) *sihāmi İblise*¹³¹⁷ mücebince zarar irmeye

(5) 'Işk-ı ebrū-yı tu peyveste merā mī-persed

Senüñ (17) *kaşuñ muḥabbeti muttaşıl baña irişür*

Pādşāhīst ki yādeş zi-gedā mī-āyed

Pādşāhdur (18) *ki gedādan aña añaḡ gelür* murād *yuḥibbühüm ve yuḥibbunehu*¹³¹⁸ muḳteżāsınca ol 'ışk ḥazret-i Ḥaḳ tarafından (19) olur dimekdür ki kemāl-i kereminden pādşāh-ı ḥaḳīkī faḳīri yād ider

¹³¹⁶ مَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَيْنُهُ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبُهُ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz. (Hadis)

¹³¹⁷ النَّظَرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ فِي سَهَامِ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından bir oktur. (Hadis) Müsnedü's-Şihâb, Hadis No: 279.

¹³¹⁸ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir.

(6) Bes ki eşk-i menet (20) pây fûrû-reft be-gil

Niçe benüm gözüm yaşından ayak balçığa batdı

Merdüm-i çeşm merâ ez-tu hayâ (21) mî-âyed

Gözüm bebeginüñ senden hayâsı gelür murâd budur ki gözüm bebeği senden utandığı [M286a] (1) gözüm yaşınıñ ayağı yere batdı ya' nî utandığından yere geçdi

(7) Hâfız ez-bâde me-perhîz ki gül bâz be-bâğ

Ey Hâfız şarâbdan perhîz kıl ki gül girü bağa

Ez-pey-i 'ışk (3) be-şad berg ü nevâ mî-âyed

'Işk için yüz berg ü nevâ ile gelür murâd budur ki 'ışk-ı Hâkdan perhîz (4) kılma ki bâğ-ı 'ibâdehâneye keşf ü feyz yüz fazl u rahmet ile gelür (5) [*berg* yerâk u tâket ü yaprak u sâz u zînetdür bunda herbirine ihtimâl vardır ve *nevâ* daği bir nice ma' nâya gelür bâyılık u ni' met ü revnak-i hâl ü destân u sipâh u rehin ü avuç u çalgı vü ism-i makâm bunda ekserî muhtemeldür]

VELEHU EYẒAN [G.250]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) Rûz-ı vaşl-ı düstdârân yâd bād

Sevicilerün vaşlı günü añlsun

Yâd bād (6) ân rûzgārân yâd bād

Añlsun ol rûzgārlar añlsun murâd müfârakat vâkı' (7) olan ehibbâ için taḥassür ü taḥazzündür [ba' zı zurefâ kendü şehrinden sefer lâzım gelüp gidüp ol şehre mektüp irsâl idüp bu maṭla' ı ve üçüncü beyti yazarmış]

(2) Kāmem ez-telhî-i ğam çün zehr geşt

Benüm ṭamağum (8) ğam acılığından zehr oldı [*kām* kâf-ı 'Acemî ile ṭamağ ma' nâsınadır ba' zılar kâf-ı 'Arabî ile daği bu ma' nâyadur dirler]

Bāng-ı nûş-ı bâde-ḥūrân yâd bād

Şarâb içenlerün ṭatlu (9) âvâzı añlsun murâd ol ehibbâdan 'ışk-ı İlâhî ile mütekeyyif olup na' ra uran (10) şüfiyân-ı pür-şevk idüğün beyândur

(3) Gerçi yārân fâriğend ez-yâd-ı men

Egerçi yārân fâriğeldür (11) beni añmağdan

Ez-men işân-râ hezārân yâd bād

Benden anlara niçe biñ añmağ olsun (12) murâd kendü şıdk-ı muḥabbetini beyândur

(4) Mübtelâ geştem der-în bend [ü] belâ

Mübtelâ oldum bu belâ bendinde (13)

(Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'ân, Mâ'ide 5/54).

Küş-i ân Hak-güzārān yād bād

Ol Hak-güzāraruñ ya'ni sa'yı añlsun murād budur ki (14) anlaruñ huzūrında iken beni belādan telhīse sa'y iderler idi şimdi dūr olup (15) belāya giriftār oldum

(5) Gerçi şad rüdest der-çeşmem müdām¹³¹⁹

Egerçi yüz (16) ırmağ vardır gözümde müdām

Zinderūd u bağ-kārān yād bād

İşfahān ırmağı ve (17) bağ kazanlar añlsun murād yārān-ı İşfahāniden dūr olduğun zikridür [zinderūd nehr-i maḥşuş ismidür]

(6) Nîk der-tedbîr-i ğam (18) bî-çāreim¹³²⁰

İyü ğam tedbîrinde bî-çāreyüz [ya'ni ğam tedbîrinde muḥkem-i 'ācizüz]

Çāre-i ân ğam-küsārān yād bād

Ol muşāhibleruñ (19) çāresi añlsun murād mantūkdan zāhirdür

(7) Rāz-ı Hāfız ba'd ez-în nā-gufte mând

(20) Hāfızuñ rāzı bundan soñra denilmemiş kaldı

Ey dirîğ ân rāzdārān yād bād

(21) Ey dirîğ ol rāz dutanlar añlsun murād budur ki esrār-ı İlāhiyye şağlar kimse yokdur [M286b] (1) şimden girü Hāfızuñ rāzı kimseye denilmemek yegdür

VELEHU EYẒAN [G.251]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Muṭrib-ı 'ışk (2) 'aceb sâz u nevāyî dâred

Muṭrib-ı 'ışk 'aceb sâz u nevāsı vardır

Nağs-ı her nağme-i (3) ü rāh be-cāyî dâred

Anuñ her nağmesi nağşinuñ bir yere yolu vardır murād muṭribdan (4) niçe kerre ma'lûm olan şevk viricidür ki kelâminuñ her mertebesi bir maḳāma işāretdür (5)

(2) 'Ālem ez-nāle-i 'uşşāk mebdā hālî

'Ālem-i 'uşşāk nālesinden hālî olmasun

Ki (6) hoş-āheng ü feraḥ-baḥş şadāyî dâred

Ki hūb āheng ve feraḥ virici şadāsı (7) vardır murād tālib-i Hak olanlaruñ 'adem-i inkiṭā'ın istemekdür

(3) Pîr-i dürdî-keş-i mā (8) gerçi ne-dâred zer u zūr

Bizüm pūse çekici pîrimüzüñ egerçi yokdur zeri daḥi zūrı (9)

Hoş 'atā-baḥş u ḥatā-pūş Ḥudāyî dâred

¹³¹⁹ *Müdām* kelimesinin altına *revān* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde müdām ibâresine yer verilmiştir.

¹³²⁰ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Der-hevâ-yı serv-i ḳadet gufteim

Hoş ‘atā bağışlayıcı ve haṭā örtücü (10) Hudāsi vardır murād budur ki şeyh-i riyāzet-keşün māl u manşıbı yok ammā mu‘ ṭi vü (11) settār Hudāsi vardır

(4) Muhteşem dār dilem k’in meges-i kând-perest

‘Azametlü dut gönülümü (12) ki bu şekkere tapar siñek

Tā hevādār-ı tu şud ferr-i humāyî dāred

Tā senūñ hevādāruñ oldı (13) hümā kuvveti vardır murād budur ki egerçi kalb fakîr-i meges gibi hâkîrdür ammā çün (14) ‘âşık-ı Hâkdur hümā gibi kudreti vardır kim ki anuñ gölgesine vâkı‘ ola pādşāh (15) yā gānî olur

(5) Ez-‘ adālet ne-buved dūr gereş pursed hāl

‘Adāletden ba‘īd degüldür (16) şorarsa hāl

Pādşāhî ki be-hem-sāye gedāyî dāred

Bir pādşāh ki bir gedā (17) koñşısı vardır murād civār-ı Hâkda olanuñ hālın hâzret-i Hâk tefahhüş ü ‘ayn-ı ‘ināyet (18) ile nazar itdüğünü temşildür

(6) Eşk-i hūnîn be-nümüdem be-ṭabībān guftend

Kanlı gözyaşın (19) gösterdüm ṭabībşere didiler

Derd-i ‘ışkest ü ciger-süz devāyî dāred

(20) ‘Işkdur ve ciger yakıcıdur devāsı vardır murād derd-i ‘ışkuñ devāsı var idüğün beyāndur ki (21) şifā‘ u ‘l-kulüb liḳāü‘l-maḥcūb

(7) Sitem ez-ğamze meyāmūz ki der-mezheb-i mā

Zulmi ğamzeden öğrenme ki bizüm mezhebimizde

Her ‘amel ecrı vü [M287a] (1) her kerde cezāyî dāred

Her ‘amelūñ ecrı ve her ma‘mūlūñ cezāsı vardır murād budur ki (2) in aḥsentüm aḥsentüm li-enfūsiküm ve in ese ‘tüm felehā¹³²¹ ḥasebince her ‘amel-i ḥayruñ ecrı (3) ve her fi‘l-i şerrūñ cezāsı vardır ki femen ya‘mel mişkāle zerrethin ḥayren yerah ve men ya‘mel mişkāle zerrethin (4) şerren yerah¹³²²

(8) Nağz guft ān büt-i tersā-beççe-i bāde-fürüş

Güzel didi ol şarāb satıcı tersā (5) oğlancığı büt

Mey be-şādî-i kesî hūr ki şafāyî dāred

Şarābı bir kimsenūñ şādılığına (6) iç ki şafāsı vardır murād bütünden muḳtedādur ve tersā-beççeden maḳām-ı irşāda ḳarīb (7) olmış sālīkdür anuñçün bāde-fürüş ile şıfatladı ki murād andan mürşiddür ve anuñ (8) hūb kelāmı mışrā‘-ı şānî maẓmūnıdur ya‘nî ‘ışk-ı Hâkîkî bir mürşidūñ şādılığına ve şevkine (9) nüş kıl ki şafāsı vardır [bir nüshada bu beyt bulundu]

¹³²¹ إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz. Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başımıza yine düşmanlarımızı musallat kıldık). (Kur'ân, İsrâ 17/7).

¹³²² فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (7) Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. (7) Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür. (8) (Kur'ân, Zilzâl 99/7-8).

(9) Dil-i men mu‘tekif-i zülf-i tu şud nīgū dāred

Benüm gönüm senün zülfün mu‘tekifi oldu iyü tut

Bülbül-i ‘ışk-ı tu şud berg ü nevāyī dāred

Senün ‘ışkuñ bülbüli oldu yerāğı ve şadāsı vardır murād muḥāṭabdan ḥazret-i İlahīdür]

(10) Ḥusrevā Ḥāfız-ı dergāh-nişin Fātiḥa ḥ‘ānd

Ey pādşāh (10) dergāhda oturan Ḥāfıza Fātiḥa okudu

V‘ez-zebān-ı tu temennā-yı du‘āyī dāred

Senün dilünden (11) du‘ā temennāsın dutar muḥāṭabdan sulṭānu’l-me‘ānī ve pādşāh-ı dīn olan şeyḥdür ki (12) Ḥāfız-ı ḥalvet-nişin andan du‘ā vü himmet talep ider (13)

VELEHU EYŻAN [G.252]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Nīst der-şehr nigārī ki dil-i mā be-bered¹³²³

Yokdur şehrde bir nigār ki bizüm gönümüz ala

Baḥtem er yār (14) şevd raḥtem ez-incā be-bered

Baḥtum eger yār olursa esbābum bu yerden iletür murād budur ki (15) şehrde bir mürşid yokdur ki gönüm ala lācerem baḥtum yār olursa terk-i diyār (16) idüp taleb-i mürşid kılmak gerek

(2) Kū ḥarīfi-keş-i sermest ki pīş-i keremeş

Ḳanı (17) bir güzel muşāḥib-i sermest ki anuñ keremi öninde

‘Āşık-ı sūḥte-dil nām-ı temennā be-bered

(18) Gönli yanmış ‘āşık temennā nāmın ilete murād kerīm-i ṭarīkat yokluğında şikāyetdür (19)

(3) Bāğbānā zi-ḥazān bī-ḥaberet mī-bīnem

Ey bāğbān seni ḥazāndan bī-ḥaber görürem

Āh ez-ān rüz ki (20) bādet gül-i ra‘nā be-bered

Āh ol günden ki yil senün gül ra‘nāñ ilete murād ehl-i dünyānuñ (21) zeḥārif-i dünyāya iğtirārını ve mevtten ḡafletini beyāndur

(4) Rehzen-i dehr ne-ḥuftest me-şev imen ez-ū

Dehr rehzeni uyumamışdur emīn olma andan [M287b] (1)

Eger imrüz ne-burdest ki ferdā be-bered

Eger bugün iletmedi ise yarın ilete ya‘nī eger (2) bugün esbābuñ ḡāret itmedi ise yarın ider murād māl u menāl u ‘ömr ü ḥüsni (3) ḥāl bākī kalmadığın beyāndur

¹³²³ Not: *dil-i mā ifādesinin hemen altına dil ez-mā* notu yazılıdır. Şerhteki manāya uygun olarak *dil-i mā* beyit içerisinde kullanılmıştır.

(5) Der-ḥayāl-i ın heme lu‘bet be-heves mī-bāzem

Ḥayālde (4) bu dükeli lu‘beti heves ile oynarum [lu‘bet oyuncak vakti güzel ma‘nāsına gelür]

Bū ki şāhib-naẓarī nām-ı temāšā be-bered

(5) *Ola ki bir şāhib-naẓar temāšā adına ilete* murād budur ki ma‘ārif-i İllāhiyye şüret-i
(6) mecāzda ve şî‘r ü taḥayyül şeklinde irād itdüm bu ümmīde ki ehl-i naẓar olan
temāšā (7) idüp bundan ma‘rifetu’llāh fehmi eyleyüp sālîk-i tārîkat olalar

(6) ‘İlm ü fazlî ki (8) be-çil sāl dilem cem‘ āverd¹³²⁴

‘İlm ü fazlî ki kırk yılda gönülüm cem‘ eyledi

Tersem (9) ān nergis-i mestāne be-yağma be-bered

Korḡarın ki ol çeşm-i mestāne yağma ile ilete murād (10) ‘ayn-ı maḥbûb-ı mecāzî
‘ilm ü fazlî yağma idüp muḳtezâ-yı ‘ilm olan ‘ameli itdürmez (11) dimekdür

(7) Siḥr bā-mu‘cize pehlû ne-zened imen bās

Siḥr mu‘cize ile yan urımaz emîn (12) ol [pehlû-zeden doḡuşmak ve yanaşmak ve
berāber eşmek ma‘nāsına gelür]

Sāmîrî kîst ki dest ez-yed-i beyzā be-bered

Sāmîrî kimdür ki yed-i beyzāya (13) gālîb ola murād mantûḡdan zāhirdür [*Sāmîrî*
kimdür beyān olunmuşdur]

(8) Rāh-ı ‘ışḡ erçi kemîn-gāh-ı kemān-dārānest

(14) *‘İşḡ yolu egerçi yay dutanların pususu yeridür*

Her ki dāniste reved ḡırḡa (15) zi-a‘ dā be-bered

Her ki ‘ilm ile gide ḡırḡayı düşmenden iletür ya‘nî ḡurtarur murād (16) budur ki
tārîkatūñ niçe ‘aḡabāt u āfātı vardır ki şeyātîn-i cin ilḡada (17) düşürmek ve şeyātîn-i
üns izlāl itmek olur ehl-i ‘ilm ve şāhib-i (18) ‘aḡl olan āfātdan sālîm gider

(9) Ḥāfîz er cān talebed ḡamze-i mestāne-i yār

(19) *Ey Ḥāfîz eger cān isterse yārūñ mestāne ḡamzesi*

Ḥāne ez-ḡayr be-perdār u be-hil (20) tā be-bered

Evi ḡayrdan ḡālî kıl ḡo ki tā ilete murād (21) ḡazret-i ‘aynu’llāh için bezl-i rūḡ kıl
dimekdür [M288a] (1) ba‘zı nüsaḡda bu beyt bulundu

(10) Cām-ı mīnāyî-i men sedd-i reh-i teng-dilîst

(2) *Benüm mīnāyî ḡadeḡüm gönül tārḡınuñ sedd-i rāḡıdur* [mīnā lâciverd taşa dirler
ve gök boncuḡ ma‘nāsına gelür ve sırça ma‘nāsına gelür ve felek murād olur bunda
her birine ihtimāl vardır]

Me-nih ez-dest ki seyl-i (3) ḡameş ez-cā be-bered

Elden ḡoma ki seyl-i ḡam anı yerinden iletür ya‘nî yerinden (4) ayırur giderür murād
ol ḡadeḡden ‘ışḡ-ı İllāhî ve anuñ maḡallidür pes anuñ şıyāneti (5) lâzımdur

¹³²⁴ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: ‘İlm ü fazlî ki heme ‘ömr-i bedest āverdem

VELEHU EYẒAN [G.253]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Cihān ber-ebrū-yı 'ıyd ez-hilāl vesme keşid

Cihān bayram (6) kaşı üzre hilālden rāstıķ çekdi

Hilāl-i 'id der-ebrū-yı yār bāyed dīd

Bayrām (7) hilālını yār ebrūsında görmek gerek murād hilāl'den rumūz-ı İlāhiyyedür lācerem hilāl (8) 'ıydı ve anuñ şādısın rumūz-ı İlāhiyyede görmek gerek ki

Şi'r

Leyse'l-'ıydu li-men tebaḥḥare bi'l-'üdi¹³²⁵

Beli'l-'ıydu (14) limen tā'be ve lā-ye'üd

(2) Şikeste geşt çü püşt-ı (10) hilāl kāmēt-i men

Şındı hilāl arķası gibi benüm kāmētüm

Kemān-ı ebrū-yı yārem çü vesme (11) bāz keşid

Yārimüñ yay kaşı çün rāstıķ çekdi murād rumūz-ı İlāhiyyenüñ tesettüri ve (12) ḥafası benüm qaddüm lām eyledi dimekdür

(3) Me-püş rüy u me-şev der-ḥaṭ ez-teferrüc-i ḥalk

(13) Örtme yüzi ve vaḥşetde olma ḥalk tecerrücden ki [mışrā'-ı evvelde olan ḥaṭ vaḥşet ma' nāsınadır ḥuṭuṭ feth-i ḥā ile bundandır ki baķar vaḥşıye dirler]

Ki ḥānd ḥaṭṭ-ı tu ber-rüy ve in yekād (14) demīd

Kim ki okıdı senüñ ḥaṭṭuñı yüzüñ üzre ve in yekādu'l-lezīne keferü leyuzliķüneke (15) bi-ebşārihim¹³²⁶ āyetin üfürdi murād muḥāṭabdan mürşiddür ki ḥalvet ihtiyār itmişdür (16) aña ḥiṭāb idüp dir ki tesettür itme ḥalkdan ki senüñ cemāl ü kemālüñi görenler (17) göz degmemek için okınan āyeti okıyup üfürürler

(4) Meger nesīm-i tenet şubḥ der-çemen (18) bügzeşt

Meger senüñ tenüñ nesīmi şabāḥ çemene uğradı

Ki gül be-büy-ı tu ber-ten çü şubḥ (19) cāme derīd

Ki gül senüñ koķuñ sebebi ile teni üzre kaftanın çāk itdi murād (20) nesīm-i muḥabbet gülistāna irişüp gül anuñçün yaķasın çāk itdi dimekdür (21)

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--

Büyet şenīd gül meger ez-yād-ı şubḥ-dem

¹³²⁵ "Bayram ud ağacı ile buhurlanan kişi için değildir. Belki bayram günâhdan tevbe edip bir daha günâha dönmeyen kişi içindir."

¹³²⁶ وَإِنْ يَكْفُرُونَ لَيَكْفُرُوا لِيُرْثُوكَ بِأَبْصَارِهِمْ O inkâr edenler Zikr'i (Kur'ân'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirivereceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (Kur'ân, Kalem 68/51).

Hemçün Sürûri cāme-i ḥod çāk mī-kuned (22)

(5) Ne-būd (22) çeng ü rebāb u gül ü nebīd ki būd

Çeng ü ıklık degül ve gül ü şarāb yok idi ki var idi [M288b] (1)

Gil-i vücūd-ı men āgeşte-i gülāb u nebīd

Benüm vücūdum balçığı gülāba ve şarāb (2) ıslanmış murād bizüm ṭabī‘ atimüzde ‘ışık u sūz ezelde taḥmīr olunmuş idi (3) dimekdür

Şi‘r

Şeribnā ‘alā ḥubbi’l-ḥabībi müdāmeten¹³²⁷

Sekernā bihā min ḳabli an yuḥleḳa’l-kermu(4)

(6) Biyā ki bā-tu be-güyem ḡam-ı melāmet-i dil

Gel ki saña diyem gönül melāmeti ḡamını (5)

Çirā ki bī-tu ne-dārem mecāl-i guft u şenīd

Niçün ki sensüz yokdur demek ve işitmek (6) mecālīm murād ehl-i ḥāl olıcaḳ maḳāle mecāl olmaz

(7) Behā-yı vaşl-ı tu ger cān buved (7) ḥarīdārem

Senün vaşluñ bahāsı eger cān olursa daḡī müşteriye

Ki cins-i ḥūb (8) mübaşşir be-herçi dīd ḥarīd

Ki ḥūn cinsi ya‘nī ḳumaşı mubaşşir olan neyi ki görür alur (9) murād ṭalib-i vaşl u vuşul bezl-i rūḥ itmek revādur dimekdür

(8) Me-rīz āb-ı sirişkem (10) ki bī-tu dūr ez-tu

Dökme gözün yaşın ki sensüz senden ıraḡ olsun

Çi bād (11) mī-şud u der-ḥāk-ı rāḥ mī-ḡalaṭīd

Yıl gibi gitdi ve topraḡa yuvalandı murād fırḳatde (12) gözi yaşı yıl gibi gidüp topraḡa yuvalandığın beyān ider böyle olmak senden (13) ırāk olsun diyü muḡāṭabı şeyḡ-i ṭarīḳate du‘ā-yı leh ider

(9) Çü māḥ-ı rüy-ı tu der-şām-ı zülf (14) mī-dīdem

Çün senün yüzün ayın zülf aḡşamında gördüm

Şebem be-rüy-ı tu rüşen (15) çü rüz mī-gerdīd

Gecem senün yüzün ile gün gibi rüşen oldı murād ḡayb-ı hüviyyet (16) mülāḡazasında tecellī-i cemāl olduğu gice baña gündüz gibi rüşen gelür dimekdür

(10) Be-leb (17) resīd merā cān u ber-neyāmed kām

Aḡzuma irdi cānum ḡaşıl olmadı murādum (18)

Be-ser resīd ümīd ü ṭaleb be-ser ne-resīd

¹³²⁷ “Daha üzüm yaratılmadan evvel; sevgilinin aşkı üzerine içki içip sarhoş olduk.” Ömer b. Ali b. Fâriz, Dīvānu İbnü’l-Fâriz, Dârü’s-Sâdır, Beyrut, s. 140.

Ümîd tükendi taleb tükenmedi (19) murâd hûşul-i murâd zamânı mümted olduğundan şikâyetdür

(11) Zi-şevk-i zülf-i tu (20) Hâfız nüvişt harfi çend

Senüñ zülfün şevkinden Hâfız birkaç harf yazdı (21)

Be-ẖân zi-nazmeş der-güş kun çü morvârîd

Okı anuñ nazmından ve kulağda kal [M289a] (1) *incü gibi* murâd muhâţadan şeyh-i tarîkatdür anuñ zülfi silsile-i sülûkdur lâcerem anuñ (2) nazmın okuyup kulaqlarda incü gibi kılmağa lâyıkdur [Ba‘ zı nüsağda bu beyt bulundu]

(12) Dilem zi-zülf-i tu şûride bûd u tersîdem

Göñlüm senüñ zülfünden karışmış idi korğarum

Ki piş-i zülf-i tu ber-hod çü mâr mî-piçîd

Ki senüñ zülfün öñinde yılan gibi dolanur ve kıvrılır idi murâd silsile-i tarîkate vâkı‘ olan ızırâbâtın beyândur]

VELEHU EYŻAN [G.254]

[Müfte‘ ilün Fâ‘ ilün Müfte‘ ilün Fâ‘ ilün]

(1) Hâfız-ı mescid-nişîn dūş (3) be-meyhâne şud

Mescid-nişîn olan Hâfız dün gice meyhâneye gitdi [maṭla‘ uñ mısrâ‘ -ı evvelinde ve maḥlaş vâkı‘ olan şud reft ma‘ nâsınadur bâkisi oldı ma‘ nâsınadur]

Ez-ser-i peymân be-reft (4) bā-ser-i peymāne şud

‘Ahd başdan gitdi kadeh başı ile oldı murâd ehl-i zâhir maḳāmından (5) gidüp ehl-i sülûk u ‘ışk oldı dimekdür

(2) Şâhid-i ‘ahd-i şebâb âmede bûdeş be-ẖâb

(6) *Yigitlik zamânı maḥbûbı aña dūşde gelmiş idi* ya‘ nî yigitligi dūşde görür idi

Bāz be-pîrâne-ser (7) ‘aşık u dîvâne şud

Girü pîrlik zamânında ‘aşık u dîvâne oldı murâd pîrlik (8) zamânında sâlik-i tarîkat oldı dimekdür

(3) Muğbeçe-i meygede rāhzen-i dîn ü dil

Meyhâne (9) muğbeçesi dîn ü dil rāhzeni

Der-pey-i ân âşinā ez-heme bîgâne şud

Ol âşinā içün (10) *dükeliden yād oldı* murâd budur ki sâlik qarîbü’l-irşād u ehl-i zevk ü sedād-geh-i (11) inḳıyād-ı zâhir ve ḳalb bağı rāhzeni idi ol ‘âlem-i İlāhî âşnâsı içün cümleden bîgâne (12) oldı

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Halka ger bîgâne olsa bu Sürürî tañ degül

Çünkü ehl-i ‘aql ile dīvāne (13) olmaz āšnā

(4) Āteş-i ruhsār-ı gül ħurmen-i bülbul be-sūht

Gül ruhsārunuñ āteşi bülbul ħarmanın (14) yağıdı

Çehre-i ħandān-ı şem‘ āfet-i pervāne şud

Şem‘ üñ güler yūzi pervānenüñ āfeti (15) oldı murād her ma‘ şūk ‘ aşıkını ifnā itmek ‘ādet-i mustemerrihdür demekdür

(5) Girye-i şām u (16) seher şükr ki zāyi‘ ne-geşt

Şām u seher ağlaması şükr ki zāyi‘ olmadı

Kaṭre-i bārān-ı mā gevher-i (17) yekdāne şud

Bizüm yağmurumuz kaṭresi gevher-i yekdāne oldı mışrā‘ -ı şānī evveli beyān olup (18) murād ‘ ayāndur

(6) Şūfi-i mecñun ki dī cām u kadeḥ mī-şikest

Delü şūfi ki dūn kadeḥ (19) sır idi

Bāz be-yek cür‘ a mey ‘ ākil ü ferzāne şud

Tizcek bir cür‘ a şarāb ile ‘ ākil (20) ü ħakīm oldı murād budur ki şūfi-i ħam ki bed-nefs idi kalb-i enāmı şıyup dīvānelik ider (21) idi ‘ ışk-ı İlāhī telezzüz idüp ‘ ākil ü nīk ħaşlet oldı

(7) Nergis-i sāki be-ḥ‘ānd āyet-i efsün-geri

Nergis-i sāki [M289b] (1) okıdı efsün-gerlik āyetin [nergis-i çeşm çeşm-i ‘ ayn ‘ ayn-ı zātdur]

Ḥalka-i evrād-ı mā meclis-i efsāne şud

Bizüm evrādımız (2) halkası ħikāyet meclisi oldı murād budur ki ‘ ayn-ı mürşid müşevvik-i ihlāş ve teshīr (3) āyetin okıyup ya‘ nī ve mā emirū illā li-ya‘ budū’l-lāhe muḥlişine lehu’ d-dīne¹³²⁸ āyetin daḥi fe-men (4) kāne yercū liḳāe rabbihi felya‘ mel ‘ amelen şāliḥen velā yüşrik bi-‘ ibādeti rabbihi eḫaden¹³²⁹ āyetin okuyup (5) bizüm riyā ile itdügümüz cem‘ iyyet-i meclis efsāne idügi zāhir oldı

(8) Menzil-i Ḥāfız (6) künün bezmgeḥ-i pādşāst

Ḥāfižuñ menzili şimdi pādşāh şoḫbetgāhıdur

Dil pey-i (7) dildār reft cān ber-cānāne şud

Göñül dildār ardınca gıtdı cān cānān katına (8) gıtdı murād vuşul ila’llāh olduğın beyāndur

VELEHU EYŻAN [G.255]

¹³²⁸ وَمَا أَمُرُوا إِلَّا لِیَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّینَ Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur. (Kur’ân, Beyyine 98/5).

¹³²⁹ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâh'ınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın. (Kur’ân, Kehf 18/110).

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Hergizem naḡs-ı tu ez-levḥ-i (9) dil ü cān ne-reved

Hergiz senüñ naḡsuñ benüm dil ü cānum levḥinden gitmez

Hergiz ez-yād-ı men ān (10) ḡadd-i ḥırāmān ne-reved

Hergiz benüm yādımdan ol ṣalınıcı ḡad gitmez murād mülāḡaḡa-i Ḥaḡdan (11) ḡālī olmaduḡın beyāndur

(2) Ez-dimāḡ-ı men-i sergeṣte ḡayāl-i ruḡ-ı tu

Ben ḡayrānuñ dimāḡından (12) senüñ ruḡuñ ḡayālī

Be-cefā-yı felek ü ḡuşṣa-i devrān ne-reved

Felek cefā-sı ve devrān ḡuşṣa-sı (13) ile gitmez murād ḡümüm u ālāmum beni fikr-i cemāl-i Ḥaḡdan fāriḡ ḡılmaz dimekdür

(3) Der-ezel (14) best dilem bā-ser-i zūlfet peyvend

Ezelde baḡladı ḡöñlüm senüñ zūlfüñ ucı ile ittīṣāl (15)

Tā ebed ser ne-keṣed ü zi-ser-i peymān ne-reved

Tā ebed baṣ çekmez ve 'ahd başından gitmez murād ḡayb-ı (16) ḡüviyyete ve ḡazrt-i zāta ḡubḡı ezeli vü ebedi idüḡin beyāndur

(4) Her ḡi ez-ı ıṣḡ-ı tu hest (17) ān be-dil ü cān-ı menet¹³³⁰

Her nesne ki senüñ 'ıṣḡuñdan vardur benüm dil ü cānumda

Be-reved (18) in dil ü men ü zi-dil-i men ān ne-reved

Gider bu benüm ḡöñlüm ve ḡöñlümde ol gitmez murād 'ıṣḡ-ı (19) Ḥaḡ ḡalbinde ṣābit idüḡin beyāndur nitekim dir

(5) Anḡünān mihr-i tüem der-dil ü cān cāy girift

(20) Ancılayın senüñ muḡabbetüñ benüm ḡöñlümde ve cānumda yer dutdı

Ki eger ser be-reved ān zi-dil ü cān (21) ne-reved

Ki eger baṣ giderse ol dil ü cāndan gitmez murād bundan 'ıṣḡ-ı Ḥaḡda [M290a] (1) teraḡḡısın beyāndur ki 'ıṣḡ-ı İlāḡı ḡalbinde ṣābit olduḡı gibi cānında daḡı ṣābitdür (2)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Dilde olsa mührüñ olurdu anuñla nā-bedīd

Bu Sürürinüñ veli ey düst (3) imānındadır

(6) Ger reved ez-pey-i ḡübān dil-i men ma' zūrest

Eger ḡūblar ardınca giderse (4) benüm ḡöñlüm ma' zūrdur

Derd dāred ḡi kuned k'ez-pey-i dermān ne-reved

¹³³⁰ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Ānḡi ān bār-ı ḡamet ber-dil-i miskīn-i menest

Derdi vardur niçe ide (5) dermān ardınca gitmeye murād hūbāndan tarikat-i mecūsileri olan şūhdur lācerem (6) derd-i İlāhī bīmārı olan tālīb anlaruñ ardınca gidüp dermān ister

Beyt

Kimi maḥbūb-dostdur (7) ḥalkuñ kimi zen-dūstdur

Tālīb-i Ḥaḳ olan olur dā'im ey dil pūr-dūst (8)

(7) Her ki ḥāhed ki çü Ḥāfız ne-şevēd sergerdān

Her kim ki dilerse ki Ḥāfız gibi olmaya ḥayrān

Dil (9) be-ḥūbān ne-dihēd vez pey-i işān ne-reved

Göñül ḥūblara virmesün ve anlaruñ ardınca gitmesün (10) murād tāhire nazar ḥūblara göñül viren ḥayrān-ı cihān olduḡın beyāndur taḥḳīke nazar şüyūḥa (11) göñül viren ḥayrān-ı Ḥaḳ olduḡın zikridür her kim ki ḥayrān-ı cihān olmak istemez ḥūblara göñül (12) virmez her kim ki ḥayrān-ı Ḥaḳ olmak istemez meşāyiḥe göñül virmez

VELEHU EYẒAN [G.256]

[Mef' ūlū Mefā' ilün Fe' ūlün]

(1) 'Işk-ı tu nihāl-i (13) ḥayret āmed

Senūñ 'ışkuñ ḥayret fidānidur [āmed bunuñ gibi maḥallerde gāḥ geldi ma'nāsında gelür gāḥ şıla i'tibār olunup ḥaber ma'nāsı virilür nitekim maḥla' da ve maḥlaşda böyledür]

Vaşl-ı tu kemāl-i ḥayret āmed

Senūñ vaşluñ kemāl-i (14) ḥayretdür murād budur ki 'ışk-ı İlāhī ibtidā-yı ḥayret ve vaşl-ı Ḥaḳ intihā-yı ḥayretdür

(2) Bes ḡarḳa-i (15) baḥr-i¹³³¹ vaşl k'āḥir

Niçe vaşl deñizinūñ ḡarḳı ki āḥir

Hem bā-ser-i ḥāl-i ḥayret āmed

Ḥāl-i ḥayret (16) başı üzre geldi murād ḥayrete ḡālib oldu demekdür

(3) Ne vaşl be-māned u ne vāşıl

(17) Ne vaşl ḳaldı ne vāşıl

Ancā ki vişāl-i ḥayret āmed

Ol yerde ki vişāl-i ḥayret (18) geldi murād ittışāl-ı ḥayret olıcak vaşl u vāşıl maḥv olur demekdür

(4) Ez-her ḡarafī (19) ki ḡūş kerdem

Her ḡarafdan ki işitdüm

Āvāz-ı su 'āl-i ḥayret āmed

¹³³¹ *Baḥr* kelimesinin altında *ḥāl* ibaresi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak *baḥr* kelimesi beyitte kullanılmıştır.

Hayret su 'ālī āvāzı (20) *geldi* murād sālīk-i tarīkat olanlar her taraftan hayret su 'ālīn iderler dimekdür

(5) Yek dil be-nümā (21) ki der reh-i ū

Bir gönül göster ki anuñ yolında

Ber çihre ne hāl-i hayret āmed

Anuñ yūzi [M290b] (1) *üzre hayret beñi gelmeye* murād cümle sālīkler yüzinden nişān-ı hayret vardır dimekdür (2)

(6) Şud munhezim ez-kemāl-i 'izzet

Şandı kemāl-i 'izzetin

Ānrā ki celāl-i hayret āmed

Aña ki (3) *celāl-i hayret geldi* murād budur ki aña ki celāl-i hayret gele kemāl-i 'izzet bile senden münhezim (4) olur

(7) Ser tā kadem-i vücūd-ı Hafız

Başdan ayağa Hāfızuñ vücūdı

Der-‘ışk nihāl-i hayret (5) āmed

‘İşkda nihāl-i hayretdür murād kendü zātını bir fidāna teşbīhdür ki ol fidān (6) hayret fidānı ola ki şemeresi hayret ola

VELEHU EYẒAN [G.257]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Düş mī-āmed u ruhsāre ber-efrūhte būd

(7) Dün gice gelürdi yañağı yaluñlandurmış idi

Tā kücā bāz dil-i ğamzedei sūhte būd

(8) Tā girü kande bir ğam urmuşuñ gönlini yakmış idi murād tecellī-i cemāl zuhūr idüp ğamgīn (9) kimsenüñ kalbini mahv u fānī itdügin zikridür

(2) Resm-i ‘aşık-kuşī vü şīve-i şehre-āşübī

‘Āşık öldürmek (10) *‘ādeti ve şehre fitne bırakmak şīvesi*

Cāmei būd ki ber-kāmet-i ū dūhte būd

Bir kaftan (11) *idi ki anuñ kāmetine dikilmiş idi* murād kahr u ihlāk ve cezb-i kulüb şān‘ āt-ı zāt-ı (12) Hākdur dimekdür

(3) Cān-ı ‘uşşāk sipend-i ruḥ-ı ḥod mī-dānist

‘Āşıkūñ cānını kendü ruḥınıñ (13) *yüzerligi bilürdi*

Āteş-i çihre ber-în kār ber-efrūhte būd

Yüzi odını bu iş üzre (14) *yaluñlandurmış idi* murād ‘uşşākınıñ cānını yakmak ve anlara dod bırakmak kendünüñ kemāl-i zuhūrı (15) idügin beyāndur ba‘zı nūşahda bu beyt vākı‘ olmuş

(4) Küfr-i zülfeş reh-i dîn mî-zed ü ân sengîn-dil

(16) *Anuñ zülfi küfri dîn yolın urur idi ve ol taş gönüllüdür*

Der-reheş meş‘ale (17) ez-çihre ber-efrûhte bûd

Kendü yolında yüzinden meş‘ale yaluñladurmuş idi (18) murâd küfrden tesettürdür ya‘nî ğayb-ı hüviyyet tesettürü dîn yolun ururdu ki ehl-i dîn (19) olan aña varımadı ve ol kibriyâ şâhibi gerçi yolında cemâlinde tecellî meş‘alesin (20) yakar idi

(5) Dil besî hun be-kef âverd velî dîde be-rîht

Gönül niçe kan (21) *ele getürdi velî göz döñdi*

Allâh Allâh ki telef kerd u ki endûhte bûd

Allâh Allâh [M291a] (1) *kim telef eyledi ve kim kazanmış idi* murâd budur ki niçe kimse tahşîl-i mâl ider kendü (2) harcanmaz bir âhire naşîb olur

Beyt

-+---/-+---/-+--

Şanma kim kesin kişi ekl eyleye

Kim ne bilür kim kazana kim yiye

(6) Yâr mefrûş be-dünyâ ki besî sûd ne-kerd

Yârı şatma dünyâyâ (4) *ki çok fâ‘ide itmedi*

Ân ki Yûsuf be-zer-i nâsere befrûht bûd

Ol kimse ki Yûsufi geçmez (5) *aķçeye şatmış idi* ya‘nî Yûsufuñ karındaşları ve şeravhü bi-şememin baħsin derâhime ma‘dûdeh¹³³² (6) ĥasebince Yûsufi geçmez aķçeye şatdılar çok yâyide itmediler lâcerem ĥazret-i Ĥaķķı dünyâyâ (7) şatanlar daħi böyledür

(7) Gerçi mî-guft ki zâret be-kuşem mî-dîdem

Egerçi dir idi seni (8) *zâr katl iderem görür idüm*

Ki nihâneş nazârî bâ-men-i dil-sûhte bûd

Ki anuñ gizlüce (9) *ben gönli yanmışa nazâr var idi* murâd nefsi katl itdüğü ‘ayn-ı ‘inâyet ile nazâr (10) itdügüdür demekdür

Beyt

-+---/-+---/-+--

Nefs-râ kuşten be-bâyed zâr zâr

Tâ ne-sûzed ü tü-râ bâ-şad şerâr (11)

(8) Guft u hoş guft be-rev ĥırķa be-sûzân Ĥâfız

Didi ve hoş didi yûri ĥırķa yak (12) *ey Ĥâfız*

Yâ Rab in ĥalb-şinâsî zi-ki âmûhte bûd

¹³³² وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur‘ân, Yûsuf 12/20).

‘Aceb bu kalb bilmegi kimden öğrendi (13) idi murād niçe kimse hırka giyüp şüfî-şüret olduğu rüyâ vü kılibıklıklıdır anı ihrāk u (14) maḥv emr itmek riyâ vü kalb-şinâslık eşeridür dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.258]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) **Ḳatl-i in haste be-şemşir-i tu (15) taḳşir ne-būd**

Bu hastanun ḳatli senün ḳılıcuñ ile muḳadder degül imiş

Verne hiç ez ḡamze-i cādū-yı (16) tu taḳşir ne-būd¹³³³

Yoḡsa senün cādū ḡamzeñden taḳşir yoḡ idi murād muḡāṭabdan nefsdür ki (17) ihlāk-ı rüḡda ya‘ nî azāb-ı āḡirete giriftār ḳılmaḡda sa‘ yı çoḡdur ammā el-ma‘şümü (18) men ‘aşemea’llāhü¹³³⁴ ḡasebi ile anuñ zararından emîn oldum

(2) **Yā Rab āyine-i ḡusn-i tu çi cevher dāred**

(19) ‘Aceb senün ḡusnün āyinesinün ne cevheri vardur

Ki der-ū āh-ı merā ḡuvvet-i te’şir ne-būd

(20) *Ki anda bizüm āḡumuzun ḡuvvet-i te’şiri yoḡdur* murād budur ki nefis-i insāniyye en-nefsü (21) *hiye’ş-şanemu’l-ekberu¹³³⁵* mücebince mevdūde ve ma‘būdedür anuñ ıslāḡı için ‘aḡl cidd ü [M291b] (1) sa‘ y idüp āḡ eyler ammā anuñ āyinesine te’şir ḳılmaz

(3) **Men-i dīvāne çü zülf-i tu rehā (2) mī-kerdem**

Ben dīvāne çün senün zülfün şalıvirdüm

Hiç lāyık-terem ez-ḡalka-i (3) zincir ne-būd

Hiç zincir ḡalkasından baña lāyıkrek yoḡdur yā hiç baña lāyıkrek zincir (4) ḡalkası yoḡdur murād budur ki nefsün dā’im zülfın dutup aña irḡā-yı ‘inān itmemek (5) gerek çünki ben anı zabṭ itmedüm ben dīvāne zincirden ḡayrıya lāyık degülem yā hiç (6) bir zincire lāyıkrek degülem ki zincir ile uşlanacaḡ delü degülem

(4) **Nāzenin-ter zi-ḡadet (7) der-çemen-i nāz ne-ḡāst**

Senün ḡaddünnden nāzeninrek nāz çemeninde ḡalkmamışdur

Ḥoşter (8) ez-naḡş-ı tu der-‘ālem-i taşvır ne-būd

Senün naḡşuñdan ḡübrek ‘ālem-i taşvırde olmamışdur (9) murād nefsün nāzın ve ḡusn-şüret ü i‘ zāzın beyāndur

(5) **Tā meger hemçü şabā bāz be-küy-ı (10) tu resem**

Tā meger şabā gibi girü senün maḡalüñe irişem

Ḥāşilem düş be-cüz nāle-i şeb-ḡir ne-būd

¹³³³ Derkenârda mısra şu şekildedir: Verne ez-cānib-i bî-raḡm-ı tu taḳşir ne-būd

¹³³⁴ *المُعْصُومُ مَنْ غَصَمَ اللَّهُ* Günahsız olan kişi Allah’ın koruduḡu kişidir. (Hadis) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhîd, Hadis No: 294.

¹³³⁵ *النَّفْسُ هِيَ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ* Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

(11) *Hâşilum dün gice nâle-i şeb-gîrden gayrı degül idi* murād muhâtabdan nefsdür ve anuñ maħallesi (12) ‘âlem-i İlâhîdür ki andan gelmişdür girü aña irişeyim dimekten murād sâbıkan ol hâzretde (13) idük girü ol hâzrete vuşul müyesser olsa dimekdür

(6) Ser zi-ḥayret be-der-i meygedeḥā mî-kerdem

(14) *Başı ḥayretten meyhâne-ler kapusına dolanduram*

Çü şināsā-yı tu der-şavma‘ a yek pîr ne-būd

(15) *Çü seni bilici şavma‘ ada bir pîr yok idi* murād budur ki seni şavma‘ a pîrlerinden

(16) bilür bir oîr bulunmadı ben ḥayretten ‘ışk-ı İlâhî olan yerleri dolanuram (17)

Beyt

Geh mu‘ tekif-i deyrem vü geh sâkin-i mescid

Ya‘ nî ki tü-râ mî-talebem ḥâne-be-ḥâne (18) (VEZİN)

(7) Ān keşîdem zi-tu ey âteş-i hicrân ki çü şem‘

Anı çekdüm senden ey hicrân âteşi (19) ki şem‘ gibi

Cüz fenâ-yı ḥodem ez-dest-i tu tedbîr ne-būd

Kendü fenâmdan gayrı (20) senüñ elüñden tedbîr yok murād ifnâ-yı nefis olmayınca hicrândan ḥalâş olunmaz (21) ki vuşul ila’llâh bulunmaz dimekdür

(8) Āyetî bûd ‘azâb enduh-ı Ḥâfız bî-tu

Bir âyet idi ‘azâbdan [M292a] (1) Ḥâfızuñ guşşası sensüz

Ki ber-i hiç-keseş ḥâcet-i tefsîr ne-būd

Ki hiç kimsenüñ (2) katında tefsîre muhtâc degüldür murād guşşa dostsuz âyet-i ‘azâb idügi zâhirdür beyâna (3) muhtâc degüldür dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.259]

[Mef‘ ülü Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Dil şevk-i lebet müdām dâred

Göñül senüñ lebüñ şevkini (4) müdām dutar

Yâ Rab zi-lebet çi kām dâred

‘Aceb senüñ lebüñden ne murād dutar murād (5) lebden kelâmu’llâhdur andan ‘aceb ne murād dutar dimekten murād anuñ mûcibi ile ‘amel ide mi (6) yoḥsa ma‘ nâ vü ‘amelden gâfil gide mi dimekdür

(2) Cân şerbet-i mehr ü bâde-i şevk

Cân (7) muḥabbet şerbetin ve şevk şarâbın

Der-sâgar-ı dil tamām dâred

Göñül kadeḥinde tamām dutar (8) murād ḳalbi kadeḥe teşbîh anda olan muḥabbeti şerbete ve şevk şarâba teşbîhdür

(3) Şūrīde-i (9) zūlf-i yār dā'im

Yār zūlfī şūrīdesi dā'im

Der-dām-ı belā maḳām dāred

Belā aḡında maḳām (10) *dutar* murād ḡayb-ı hüviyyete ve zāt-ı ḡazrete mübtelā olan nihāyetine irmez 'iṭāba giriftār (11) ḳalur dimekdür

(4) Tā şayd kuned dilī be-şūḡī

Tā şayd ide bir göñli şūḡlık ile

Ber-gül zi-benefşe (12) dām dāred

Gül üzre benefşeden aḡı vardur murād *gülden* keşfdür ve *benefşeden* (13) ḡaṭṭ u 'ilm-i zāhirdür ki ol 'ilm-i zāhir niçelere dām olup mūcibi ile 'amel itmeyüp (14) keşfden maḡrūm ḳalurlar

(5) Āḡir resedem ki bāz pursem

Āḡir aña degerem ki şoram

K'an dilber-i mā (15) çi nām dāred

Ki ol dilberimüzüñ ne adı vardur murād güneh-i zāt ma'lūm olmamak muḳarrer (16) ammā esrār-ı esmā teftiş olunmak revādur dimekdür

(6) Bā-yār kücā nişined ān k'ū

Yār ile ḳaçan oturur (17) ol ki

Endiše-i ḡāş u 'ām dāred

ḡāş u 'ām fikrin dutar murād meşāliḡ-i nāsa (18) meşḡūl olup muşāḡib-i dünyāya muḳayyed olan ḡalvet ü 'uzlet ḡazzın bulmayup (19) ma'şūḳ-ı ḡaḳīḳī ile şoḡbet ü muşāḡabete mālīk olmaz

(7) Ḥurrem-i dil ān kesī ki şoḡbet

(20) *Şād ol kimsenüñ göñli ki şoḡbeti*

Bā-yār 'ale'd-devām dāred

Yār ile 'ale'd-devām dutar murād (21) 'uzlet ü ḡalvet ihtiyār iden yār-ı ḡaḳīḳī ile üns taḡşıl ider ḡazz-ı küllīye irer dimekdür [M292b] (1)

(8) Ḥāfız çi demī ḡoşest meclis

Ey Ḥāfız ne ḡoş demdür ve ḡoş meclisdür (2)

Esbāb-ı ṭarab müdām dāred

Ki şenlik esbābını müdām duta murād esbāb ferāḡı olanuñ (3) ḡüsn-i ḡāline raḡbetdür

VELEHU EYŻAN [G.260]

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün]

(1) Zi-men şalāḡ u selāmet kes in ḡümān ne-bered

(4) *Benden şalâh u selâmeti kesme bu zannı iletmez*

Ki kes be-rind-i harâbât zann-ı ân ne-bered

(5) *Ki kimse harâbât rindine ol zannı iletmez* murâd budur ki ben melâmiyye t̃â'ifesinden ve 'amelin ihlâş (6) ile kılanlardanum zâhirde kendümi rind-i harâbât u 'âmâ gösterürem ki kimse benden şalâh-ı (7) a' māl ve selâmet-i ahvâl zann itmez

(2) Men in muraqqâ' -ı dîrîne behr-i ân dârem

Ben bu eski hırkayı (8) anuñcün dutaram

Ki zîr-i hırka keşem mey kes in gümân ne-bered

Ki hırka altında çekem şarâbı (9) kimse bu gümânı iletmeye murâd eski hırkadan budur ki ben girü eski kaftanımı giyüp şüfiyâne (10) kisvete girmezem tâ ki 'ışk-ı İlâhî vü ihlâş ile 'ibâdeti 'avâmu'n-nâs libâsı altında idem (11) beni kimse şüfî vü 'âbid şanmaya

(3) Me-bâş gurre be' ilm ü 'amel fakîh müdâm

Mağrûr olma 'ilm ü 'amele (12) ey fakîh müdâm

Ki hîçkes zi-każâ-yı Hudây cân ne-bered

Ki hîç kimse Allâh te'âlâ każâsından (13) cân iletmez murâd budur ki *es-sa'idü sa'id e fî batnî ümmihi ve's-şakiyyu fî batnî ümmihi*¹³³⁶ hasebince (14) każâ-yı Hudâda sa'id olan sa'id şakî olan şakîdür ol kim şakî taqdîr olumış ola (15) ol sa'id olmaz lâcerem 'ilm ü 'amele mağrûr olmağ revâ degüldür

(4) Me-şev firîfte-i reng ü bû kadeh (16) dürd-keş

Reng ü bûya aldanmış olma kadeh çek

Ki jeng-i gam zi-dilet cüz mey-i muğân ne-bered

Ki gam (17) pasın gönülünden muğân şarâbından gayrı iletmez murâd *reng ü bûdan* zâhiri âreste (18) olan şeyh ve ehl-i kisvettür ve *muğândan* murâd şeyh-i şâhib-i hâletdür imdi zâhiri (19) ârâste vü pîrâste olana aldanma ya'nî zâhirüñ tezyîn itmek ile kendüni iyü oldum (20) şanma 'ışk-ı İlâhî nûş idüp 'amelî ihlâş ile kıl ki gam-ı cihân pasın zâhiründen 'ışk-ı (21) pür-süz giderür

(5) Egerçi dîde buved pāsbān-ı tu ey dil

Egerçi göz senüñ pāsbānuñdur [M293a] (1) ey gönül

Be-hüş bāş ki naqd-i tu pāsbān ne-bered

'Akl ile ol ki senüñ naqdüñ pāsbān [iletmeye murâd budur ki aşhâb-ı teşrih dimişlerdür ki *ḥalaka'llāhu'l-'aynu fî 'ale'l-beden ke-ḥārisü'l-bustāni*¹³³⁷ pes göz pāsbāndur ammā gāfil olmağ olmaz ki gāhî pāsbān u] (2) bekçi kişinüñ mālın seriğa ider lâcerem *en-nazrete sehmün mesmümün min sihāmi İblise*¹³³⁸ hasebince ve (3)

¹³³⁶ السَّعِيدُ سَعِدَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ، وَالشَّقِيُّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ Saîd anasının karnında saîddir, şakî de anasının karnındaki şakîdir. (Hadîs)

¹³³⁷ خلق الله العين في اعلى البدن كحارس البستان Allah, gözü bahçe bekçisi gibi bedeninin en üst bölgesinde yaratmıştır. (Kelâm-ı Kibâr)

¹³³⁸ النَّظَرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından bir oktur. (Hadîs) Tezkiretü'l-Huffâz ez-Zehevî, No: 10215-10362.

*men lem yemlik ‘aynehu lem yemlik kalbehu*¹³³⁹ muktezāsınca göz seni hubb-ı māsivāya ve meyl-i dünyāya (4) düşürüp sermāye-i ‘ömrüni zāyi‘ itmeye

(6) Be-sa’y kûş eger müzd bāyedet ey dil

Sa’ya (5) *duruş eger şevāb gerek ise saña ey gönül*

Kesī ki kār ne-kerd ecr rāygān ne-bered

Bir kimse (6) *ki iş işlemedi ücreti rāygān iletmez* murād budur ki *leyse li’l-insāni illā mā se’ā ve enne sa’yehu sevfe* (7) *yürā*¹³⁴⁰ hasebince *inna’llāhe lā yuḍiyu’ ecra’l-muḥsinin*¹³⁴¹ muktezāsınca ‘amel idene şevāb olur (8)

(7) Sūḥan be-nezd-i sūḥandān edā me-kun Ḥāfız

Sözi smz bilür kimse katında edā kıılma ey Ḥāfız (9)

Ki tuḥfe kes dūr ü gevher be-baḥr u kār ne-bered

Ki kimse dūr ü güheri baḥr u kār iletmez murād budur ki (10) sūḥandān bāḥr u kār menzilesindedür baḥre incü ve kār gevher revā degüldür pes fuḫelā vü fuḫehā (11) katında ‘arz u kemāl ‘aybdur

VELEHU EYẒAN [G.261]

[Mef’ülü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fā’ ilün]

(1) Dī pīr-i mey-fürüş ki zikreş be-ḥayr bād

(12) *Dün şarāb şatıcı pīr ki zikri ḥayr olsun*

Guftā şarāb nūş u ğam-ı dil beber zi-yād

Didi (13) *şarāb iç ve gönül ğamın gider yāddan* murād *pīr-i mey-fürüş*dan vā’ iz ü mürşiddür ki ‘ışk-ı (14) İlāhī nūş idüp ğam-ı dünyāyı ferāmūş itmek emr ider

(2) Guftem be-bād mī-dihem bāde nām u neng

(15) *Didüm yile virür şarāb nām u ‘ārī*

Guftā kabūl kun sūḥan u her çi bād bād

Didi (16) *kabūl kııl sözi her ne olursa olsun* murād ‘ışk-ı İlāhī ihtiyār idüp nām u nāmūsı (17) terk itmek gerek dimekdür

(3) Sūd u ziyān u māye çü ḥ’āhed şuden zi-dest

İşşı vü ziyān (18) *vüsermāye elden gitse gerekdür*

Gū behr-i in mu’āmele ğam-ğın me-bāş u şād

¹³³⁹ مَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَيْنُهُ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبُهُ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz. (Hadîs)

¹³⁴⁰ أَلَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (39) Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (39) Ve çalışması da ileride görülecektir. (40) (Kur’ân, Necm 53/39-40).

¹³⁴¹ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

Di bu mu‘āmeleden (19) ötürî ğam-ġin ü şād olma murād budur ki likeylā te ‘sev ‘alā mā fātekūm velā tefrahū bimā (20) ātākūm¹³⁴² ħasebince metā‘ -ı dünyānuñ fevti ve ħuṣūlî içün ğam-ġin ü şād olmağ olmaz (21)

(4) Bādet be-dest bād eger dil nihī be-hiç

Elünde yil olur eger gönül virüsen hiçe

Der-ma‘ rażi [M293b] (1) ki taht-ı Süleymān reved be-bād

Bir ‘arz yerinde ki Süleymān tahtı gider yile murād hiçden dünyādu ki (2) nīst hest nümādur her kim ki aña gönül vire vaqt-i mevtde ve ħuṣūr-ı Hāğda elinde yil olur (3)

(5) Hāfiz geret zi-pend-i ħakīmān melāmetest

Ey Hāfiz eger saña ħakīmler naṣīhatinden melāmet var ide (4)

Kūteh kunīm kıṣṣa ki ‘ömret dırāz bād

Kıṣṣa idelüm kıṣṣa ki ‘ömrün üzre olsun murād budur ki (5) pend-i ħakīmden her kim ki kim melāmet gelürse aña dirüz senünle sözimüz yok şağ ol (6) var ol [Ba‘ zı nūsağda bu beyt bulundu

(6) Pür kun zi-bāde cām u pey-ā-pey be-ğüş-ı hūş

Toldur şarābdan ħadehi ve biri biri ardınca ‘aql kulağı ile

Bişnev ez-ü ħikāyet-i Cemşid ü Keykubād

İşit andan Cemşid ü Keykubād ħikāyetin]

VELEHU EYŻAN [G.262]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātün Mefā‘ ilün Fā‘ ilün]

(1) Ān-rā ki cām-ı şāfi-i şahbāş mī-dihend

Aña ki şāfi (7) şarāb ħadehin vireler

Mī-dān ki der-ħarīm-i ħarem cāş mī-dihend

Bil ki ħarem ħarīminde (8) aña yir virürler murād ‘ışk-ı İlāhī virilen muḫarrebü’l-ħazret olur dimekdür

(2) Şūfi me-bāş (9) münkir-i merdān ki sırr-ı ‘ışk

Ey şūfi rindler münkiri olma ‘ışk sırrın

Rüz-ı ezel be-merdüm-i (10) ħallāş mī-dihend

Ezel güninde ħarābātī kişiye virürler murād melāmiyye vü ehl-i ihlāş (11) vākıf-ı esrār olur dimekdür

(3) Sākī biyār bāde-i gül-reng müşk-būy

Ey sākī getür gül renglü (12) müşk қоқulu şarābı

¹³⁴² لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarımayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenmiş kimseleri sevmez. (Kur’ân, Hadîd 57/23).

Kār bāb-ı ‘aql zaḥmet-i evbāş mī-dihend

Ki ‘aql ehilleri bī-kāre (13) zaḥmet virürler murād ‘ışk-ı İlāhī nūş idüp kār-ı dünyādan baṭṭāl olanlara ‘aql-ı ma‘āş (14) şāhibi olanlar zaḥmet virürler imdi ey şeyḥ anlara daḥi ‘ışk-ı İlāhī nūş itdür ki (15) hem-ḥāl olalar

(4) Ez-lezzet-i ḥayāt ne-dāred temettü‘i

Ḥayāt lezzetinden dutmaz dutmaz bir fā‘idelenmek (16)

İmrüz her ki va‘de-i ferdāş mī-dihend

Bugün her kim ki yarına va‘de vireler murād budur ki (17) a‘melū li-āḥiretiküm ke‘enneküm temütüne ḡadan¹³⁴³ mücebince ‘amel āḥiretde isti‘cāl gerek şol kim anı (18) yarına te‘ḥir itdürüp ‘amelde ihmāl vireler anuñ lezzet-i āḥirtten fā‘idelenmesi olmaz (19)

(5) Muṭrıb be-sāz perde-i ‘uşşāḳ-ı bī-nevā

Ey muṭrıb düz perde-i ‘uşşāḳ-ı bī-nevāyı

K‘ān-rā ki (20) bī-nevāst nevāḥāş mī-dihend

Ki ol ki nevāsızdur aña nevālar virürler murād muṭrıbdan şevḳ (21) ü ḥālet virendür anuñ kelāmı feyezan-ı İlāhiye bā‘iş olur

(6) Ḥāfız be-terk-i cennet-i Firdevs [M294a] (1) mī-kuned

Ḥāfız cennet-i Firdevsi terk ider

Ger der-ḥarīm-i vaşl-ı tu me‘vāş mī-dihend

(2) Eger senüñ vaşluñ ḥarīminde aña mekân vireler murād temkīn-i ḥarīm-i vaşl-ı yār bulan mā‘il-i (3) Firdevs olmaz dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.263]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Kārem zi-devr-i çarḡ be-sāmān nemī-resed

İşüm (4) devr-i felekden şalāḥa irmez

Ḥūn şud dilem zi-derd be-dermān nemī-resed

Ḳan oldu (5) gönülüm derdden dermāna irmez murād zamāneden şikāyetdür

(2) Bā-an ki ḥāk-ı kūy şudem hemçü (6) seg henüz

Bunuñ birle ki maḥalle toprağı oldum kelb henüz

Āb-ı raḥm hemī reved ü (7) nān nemī-resed

Yüzüm şuyı gider ekmek irmez murād tezellül idüp müntefi‘ olmaduğın (8) ḥikāyetdür

(3) Pey pāreī nemī-kenem ez-ḥiç üstülḡān

¹³⁴³ اَعْمَلُوا لِآخِرَتِكُمْ كَأَنكُم تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmiş gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadis) Müsnedü’s-Şihâb, Hadis No: 672.

Bir kesük koparımaz hiç bir kemükden (9)

Tā şad hezār zaḥm be-dendān nemī-resed

Tā yüz biñ zaḥm dişe ırmeye murād çok (10) şefkat ile az menfa‘at hāşıl iderem dimekdür

(4) Sırem zi-cān-ı ḥod be-dil-i düstān (11) velī

Toydum kendü cānumdan dostlar göñli haqqıçün

Bī-çāre-rā çi çāre çü fermān (12) nemī-resed

Bī-çāreye ne çāre çü fermān ırmaz murād kemāl-i zücreden mevt isterin (13) ammā ırmemişdür dimekdür

(5) Ya‘kūb-rā dü dide zi-ḥasret sepīd geşt

Ya‘kūbuñ (14) iki gözi ḥasretten ağardı

Āvāzei zi-Mısr be-Ken‘ān nemī-resed

Bir āvāze Mısrđan (15) Ken‘āna ırmaz murād budur ki taqdīr-i Ḥaḳda zamān-ı ḥasret tamām olmamış imiş anuñçün (16) Yūsuf tarafından Ken‘āna haber gelmemiş idi benüm ḥālüm daḡı buncılayındur

(6) Ez-ārzüst (17) geşte girān bār-ḡam-ı dilem

Senüñ arzūñdan ağır oldu göñlümün ḡam yüki

Āveh ki (18) ārzü be-men erzān nemī-resed

Vāy ki ārzü baña ucuz ırmaz murād mañtūḳdan (19) zāhirdür

(7) Tā şad hezār ḡar nemī-rüyed ez-zemīn

Tā yüz biñ diken bitmeye yerden (20)

Ez-gülbünī güli be-gülistān nemī-resed

Bir gül fidānından bir gül gülistāna ırmaz murād (21) çok zaḥmet ile az menfa‘at hāşıl olur dimekdür

(8) Ez-dest-burd-ı cevri-i zamān ehl-i fażl-rā

[M294b] (1) Cevr zamānuñ galebesinden ehl-i fażla

İn guşşa bes ki dest süy-ı cān nemī-resed

(2) *Bu guşşa yiter ki el cān cānibine ırmaz murād cānları tedbīrin ırmazlar ma‘āşları*
(3) *emrinde ‘ācizlerdür dimekdür*

(9) Ez-ḥaşmet ehl-i Cehl be-keyvān resīdeend

‘Azametden Cehl (4) ehli Keyvāna ya‘nī Zuḡal yıldızına ırışmışlerdür

Ḥāfiz zi-‘ilm ü fażl be-keyvān nemī-resed

(5) *Ḥāfiz ‘ilm ü fażldan keyvāna ırmaz murād budur ki ehl-i Cehl ‘azametden Zuḡal yıldızı (6) olduḡı yedinci felege ırışmışlerdür Ḥāfiz ‘ilm ü fażldan Keyvān-nām kıl mertebesine (7) ırmaz mışrā‘-ı şānī ba‘zı nüsaḡda böyledür*

Cüz āḡ-ı ehl-i fażl be-keyvān nemī-resed

(8) ve maḥlaş beyti böyle vākı‘ olmuş

Hāfız şabūr bās ki der-rāh-ı ‘āşıkī

Ey Hāfız (9) ziyāde şabr idici ol ki ‘āşıklık yolında

Her kes ki cān ne-dād be-cānān nemī-resed

(10) *Her kimse ki cān virmedi cānāna irmez* murād vuşul ila’llāh şabrla olduğu beyāndur (11)

VELEHU EYŻAN [G.264]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Zihī huceste zamānī ki yār bāz āyed

Zihī mübārek bir zamān (12) ki yār girü gele

Be-kām-ı ğamzedegān ğam-güsār bāz āyed

Ġam urmuşlar murādınca muşāhib (13) girü gele murād zuhūr-ı tecellī ve üns-i Hāḳ zamānın medḥdür

(2) Be-piş-i şāh-ı ḥayāleş (14) keşidem ablaḳ-ı çeşm

Anuñ ḥayālī şāhınuñ öñine çekdüm gözüm alaca atın

Be-dān (15) ümīd ki an şehsevār bāz āyed

Ol ümīdde ol şehsüvār girü gele murād (16) ḥayālī gelmegi fażl bilüp aña raġbet kılmāḳdur

(3) Der-intizār-ı ḥadengeş hemī pered dil-i şayd

(17) *Anuñ oḳı intizārında uçar şayd gönül*

Ḥayāl-i ān ki be-resm-i şikār bāz āyed

Ol ḥayāl (18) ile ki şikār ‘ādeti üzre girü gele murād andan gelen elem daḫi luṭḫdür dīvāne ister (19)

(4) Muḳīm ber-ser-i rāheş nişesteem çün gered

Anuñ yolu başında muḳīm oturmuşam (20) toz gibi

Ber-ān heves ki be-dīn reh-güzār bāz āyed

Ol heves ile ki bu yol uğraġına (21) girü gele murād mümidd ü mirşād-ı Hāḳda faḳīr ü ḥaḳīr olana ‘ināyetu’llāh gelür dimekdür

(5) Eger ne [M295a] (1) der-ḥam-ı çevgān-ı ü reved ser-i men

Eger anuñ çevgānı бүклүminde gitmezse benüm başum

Zi-ser (2) çi güyem ü ser ḥod çi kār bāz āyed

Başdan ne diyem ve baş ḥod ne işime girü gelür (3) murād baş aña fedā olmaġa yaramazsa neye yarar dimekdür

(6) Dilī ki bā-ser-i zülfeyn-i ü (4) ḳarārī kerd

Bu gönül ki iki zülfi başı ile ḳarār eyledi

Gümān me-ber ki der-ān dil qarār bāz āyed

(5) *Gümān iletme ki ol gönülde qarār girü gele* murād ğayb-ı hüviyyet ve ta‘alluḡ-ı zāt ile qarār (6) iden gönülde qarār olmaz dimekdür

(7) Sirişk-i men be-zened mevc ber-kenār çü baḥr

Benüm gözüm yaşı (7) mevc urur kenār üzere deñiz gibi

Eger miyān-ı veyem bā-kenār bāz āyed

Eger anuñ beli benüm kenāruma (8) girü gele murād budur ki ḡurb-ı Ḥaḡ ‘āşıḡa ğalebe-i şevḡ virüp zevḡ ü sürürdan ağlamağa (9) bā‘ iş olur

(8) Çi cev rhā keşidend bül bülān zi-ḡazān

Niçe cevrler ki çekdiler bül büller (10) ḡazāndan

Be-büy-ı ān ki diger nev-bahār bāz-āyed

Anuñ ḡoḡusu ile ki nev-bahār girü gele murād (11) cefā çekmeyince vefāya irilmez dimekdür

(9) Zi-naḡş-bend-i ḡazā hest ümīd-i ān Ḥāfız

(12) Ḥazā naḡşı bağlayandan ol ümīd vardur Ḥāfız

Ki hemçü serv be-destet nigār bāz-āyed

(13) *Ki serv gibi elüñe nigār girü gele* murād budur ki ḡazā-yı faẓldan ricā budur ki ‘uluvv-ı derece (14) gibi maṭlūb ḡāşıl ola

VELEHU EYẒAN [G.265]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ber-ser-i bāzār-ı cān-bāzān münādā mī-zenīd

(15) *Cān oynayıcılar bāzārı başı üzre çağırıcılar idük*

Bi’şnevīd ey sākinān-ı (16) kūy-ı cānān bi’şnevīd

İşidüñ ey cānān maḡallesi sākinleri işidüñ bu beyt (17) merhündür

(2) Duḡter-i rez çend rüzī şud ki ez-mā kem şudest

Üzüm çubuḡı kıızı (18) bir niçe gün olmışdur ki bizden nā-bedīd olmışdur

Reft tā ğīred ser-i ḡumḡāne tā ḡāzır şevīd

(19) *Gitdi tā ḡumḡāne başın duta tā ḡāzır oluñ* murād ‘ışḡ-ı İläḡi ve sülūk u irşād (20) bir māni‘ sebebi ile bir niçe gün idi ki ğā‘ib olmış idi girü ḡānḡāḡ cānibine (21) gitdi ḡāzır olduñ girü ‘ışḡ-ı İläḡi nūş idüp ya‘nī sülūk-ı ṭarīḡat kılup [M295b] (1) şeyḡden irşād kıluñ dimekdür

(3) Cāmeī dāred zi-la‘l u nīm-tācī ez-ḡabāb

Ol (2) duḡter-i rezüñ ḡaftanı vardur la‘lden ya‘nī kıızıldur ve yarum tācı var ḡabarcıḡdan

‘Aḡl u (3) dāniş burd u şud imen ez-vey n’aḡnüvīd

‘Akl u ‘ameli iletdi ve gitdi andan emîn uyumañ (4) murād ‘ışk-ı İlāhîniñ hürmet-i şevki ve hevâdan tâcîd vardır ‘aql-ı ma‘âşî ve ‘ilm-i zâhiri (5) alup gitmişdür andan ğâfil olmañ dimekdür

(4) Her ki ân telhem dihed helvâ-bahâ câneş dihem

Her kim (6) ol acıyı baña vire helvâ bahâ aña cân virürem

V’er buved püşide ü pinhân be-dûzağ der-revîd

(7) *Eger mestür ve gizlenürse cehennem gidün* murād ol acıdan riyâzetdür ki nefse ğâyetde (8) acı gelür anı virüp irşâd iden şeyhe cân virüp teslim olmağ gerek ve cehennemden murād mekkâre (9) nefis ya’nî nefse mekrûh gelenlerdür aña girmeyince cennete ve vuşlata erilmaz

(5) Duğter-i rez gerçi telh ü (10) tîz ü gül-rengest ü mest

Üzüm çubuğı kıızı egerçi acı vü iti vü gül-reng ü mestdür (11)

Ger be-yâbîdeş be-sûy-ı hâne-i Hâfız berîd

Eger bulursañuz anı Hâfız evi cânibine iletün murād (12) kendü hücre-i halvetinde ‘ışk-ı İlāhî olduğın talebdür

VELEHU EYŻAN [G.266]

[Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün]

(1) Benefşe dūş (13) be-gul guft u hoş nişānî dād

Benefşe dün gice güle didi ve hoş nişān virdi

Ki (14) tâb-ı men be-cihân turre-i fülānî dād

Ki benüm büklümim cihānda fülānuñ turre-i olsun murād (15) *benefşeden* kitâblarda olan hatdur ki lisân-ı hâl ile keşfe dir benüm mu‘înlerümüñ tabakâtı (16) ğayb-ı hüviyyet ve esrâr-ı İlāhiyye olsun

(2) Dilem hazîne-i esrâr bûd u dest-i kazâ

Göñlüm (17) hazîne-i esrâr idi ve kazâ eli

Dereş be-best ü kilîdeş be-dil-sitānî dād

Çapusın bağladı (18) ve miftâhın bir göñül alıcı eline virdi murād *lisânda* mürşiddür ki mürîdānuñ izinsüz (19) fetḥ-i bâb itmeyüp mücâz olmaz sizin irşâda ikdām itmek gerek

(3) Şikeste-vâr (20) be-dergâhet âmedem ki tabîb

Sınığ gibi senün dergāhuña geldüm ki tabîb

Be-mūmyâyî luṭf-ı (21) tuem nişānî dād

Senün luṭfuñ mūmyâlığında nişān virdi murād *tabîbden* ilhâm-ı Hâkdur ki [M296a] (1) irşâd-ı şeyḥ devâ olur diyü a‘lâm ider [mūmyâ bir meşhûr devâdur ki ḥarb olınan yâ bir ‘uzvı münkesir olan kimseye içürürler bir niçe kısmdur iyüsi beşerîdür]

(4) Güzeşt ber-men-i miskîn ü bâ-raḳîbân guft

(2) Geçdi dilberin miskîn üzerine ve raķıblere didi

Dirîĝ ‘ aşık-ı maķtûl-ı men çi cānî (3) dād

Dirîĝ benüm maķtûl ‘ aşıkum ne cān virdi murād nefsi hālik olana ‘ ināyetu’llāh (4) mürür u şefkat itdüĝin beyāndur

(5) Teneş dürüst u dileş şād bād u ān ‘ ārif

Teni dürüst (5) ve dili şād olsun ol ‘ ārifün

Ki dest dādeş yārî-i nātevānî dād

Ki el virdi (6) ve bir za‘ife yardım virdi murād mürşid ü mu‘in olana du‘adur

(6) Be-rev mu‘ ālece-i ĥod kun (7) ey naşîhat-güy

Yüri kendü ‘ ilācuñ kıl ey naşîhat idici

Şarāb u şāhid-i şîrîn (8) ki-rā ziyānî dād

Şarāb u şîrîn maĥbûb kime ziyān virdi murād taleb-i dünyā içün (9) naşîhat idene cevābdur ki ‘ ışk-ı İlāhî ve maĥ mürşid ve bûb-ı ĥaķîķî kime ziyān itdi (10)

(7) Ĥazîne-i dil-i Ĥāfız zi-gevher-i esrār

Ĥāfızuñ göñli ĥazînesi esrār-ı gevherinden

Be-yümn-i (11) ‘ ışk-ı tu sermāye-i cihān dād

Senüñ ‘ ıškuñ bereketinde cihān sermāyesin virdi murād (12) budur ki ‘ ışk-ı İlāhî Ĥāfıza bir feyz eyledi ki bu deñlü ma‘ ārif-i raķîķa-i ehl-i ‘ āleme sermāye (13) kıldı

Beyt

+-+ -/+ + - -/+ + - -/+ + -

Egerçi Ĥāfız-ı lā-fazẓ nügüfte guft esrār

Sürürî lîk be-şerĥ-i (14) ‘ aceb beyānî dād

VELEHU EYŻAN [G.267]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilätü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) ‘ Işķet ne serserîst ki ez-ser be-der şeved

Senüñ (15) ‘ ıškuñ kolayna degüldür ki başdan çıķa

Mehret ne ‘ ārizîst ki cāy-ı diger (16) şeved

Muĥabbetüñ ‘ ārizî degüldür ki ĝayrı yere ĝide murād mantûķdan zāhirdür

(2) ‘ Işķ-ı tu (17) der-derünem ü mehr-i tu der-dilem

Senüñ ‘ ıškuñ benüm içümdeve muĥabbetüñ göñlümde

Bā-şîr enderün (18) şud u bā-cān be-der şeved

Süd ile içerü gitdi cān ile çıķar murād budur ki ‘ ışk-ı İlāhî (19) çün ĥāl-i şıĝardan taḅ‘um ile siriştedür mādām ki cān tendedür andan men‘ üñ olmaz (20) cān ile bile çıķar

(3) Derdîst derd-i ‘ışk ki ender-‘ilâc-ı ü

Bir derddür ‘ışk (21) derdi ki anuñ ‘ilâcında

Her çend sa‘y-ı bîş nümâyî beter şevêd

Her ne deñlü sa‘y-ı ziyâde [M296b] (1) gösteresin beter olur murâd budur ki ‘ışk-ı İlâhî ‘ilâc-ı ma‘şûk hâzretine vuşul ü (2) kurb ile olur lâcerem ol hâzrete vuşul u kurb ziyâde oldukça şevk-i muhabbet (3) gâlib olur

(4) Evvel yekî menem ki der-în şehîr her şebî

Evvel biri benim bu şehîrde ki (4) her gice

Feryâd-ı men zi-‘ışk bâ-felâk ber şevêd

Benüm efgânüm ‘ışkdan eflâk üzre (5) gider murâd budur ki ‘âşık-ı Hâk olan dükeli gice uyımayup her gice münâcât u efgânı (6) eflâke ‘urûc itmek gerek bu şehîrde evvel biri benim diyü terğib ü mubâhat (7) ider

(5) V’er z’ân ki men sirişk feşânem be-Zinderûd

Eger ben göz yaşı saçarsam Zinderûdda (8) [Zinderûd ırmağ-ı adı idüğü yukarıda beyân olunmuşdur]

Kıst-i ‘Irâk u Fârs be-yekbâr ter şevêd

‘Irâk u Fârs ekini bir uğurdan ıslanur (9) murâd budur ki ger gözüm yaşı şevküm kadar cârî olup Zinderûd Irmağına (10) munzam olup mezârî-‘i ‘Irâk u Fârs anuñla sivarılmağ-ı için icrâ kılındı (11) cümlesine kifâyet ider idi

Qıṭ‘a

Hazintu ‘alâ firâkike ba‘de bu‘din¹³⁴⁴ (12)

Fe-emleytü’l-cinâne mine’l-cünûni

Ve lev kâne’l-bukâ’ bi-ğaderi’s-şevkî

Le-ecreytü’l-‘uyüne (13) mine’l-‘uyûni

(6) Dî der-miyân-ı zülf be-dîdem ruḥ-ı nigâr

Dün zülf ortasında gördüm (14) nigâr yañağın

Ber-hey’etî ki ebr-i muḥîṭ-i kamer şevêd

Bir hey’et üzre ki bulut kameri (15) muḥîṭ ola

(7) Guftem ki ibtidâ kunem ez-büse guft nî

Didüm ki ibtidâ iderin büseden didi (16) yok

Bügzâr tâ ki mâh zi-‘akreb be-der şevêd

Ko ki ay ‘akrebden taşra çıka murâd (17) budur ki tecellî-i zât baña verâ-yı hicâbdan vâkı‘ olup da‘vî-i vaşl ve kâşd-ı (18) vuşul itdüm henüz vaqt olmadı zamân-ı nuḥûst geçdi diyü ruḥsat virilmedi (19)

(8) ‘Āşık ser ez-laḥid be-der âred be-pây-büs

¹³⁴⁴ “Sen uzaklaştıktan sonra ayrılışına üzüldüm ve yüreğimi çılgınlıklarla doldurdum. 2) Eğer ağlamak özlemin miktârı kadar olsaydı, ben gözlerden çeşmeler akıttırdım.”

‘Āşık başı kabrden çıkarur ayak öpmege

Ger (20) ḥāk-ı ū be-pāy-ı şümā bî-siper şevēd

Eger ‘āşıkūñ toprağı sizūñ ayağıñuza kākansuz (21) ya‘ nî perdesüz ola

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Ne kadar ölmüş isem dūrum ayağıñ öpmege

Seyr iderken [M297a] (1) serverā başsañ kadem sîn üstine
murād şıfat-ı ihyā mu‘ allāk olıcağ (2) ḥayāt-ı ḥadiş olur dimekdür

(9) Ḥāfız be-yād-ı la‘ leş eger bāde mî-ḥurî

Ey Ḥāfız (3) anuñ la‘ li yādına eger şarāb içerseñ

Megzār hān ki müdde‘ iyān-rā ḥaber şevēd

Ḳoma ya‘ nî tiz (4) ol gāfil olma ki müdde‘ ilere ḥaber olur murād budur ki tevbe vü
inābet ve sülūk-ı tarikat (5) kaşd iden isti‘ cāl itmek gerek ki a‘ dā ya‘ nî şeyātın-i cinn
ü üns māni‘ olurlar (6)

VELEHU EYẒAN [G.268]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Eger Ḥudāy kesî-rā be-her günāh be-gird

Eger Allāh bir kimseyi her günāh (7) ile duta

Zemīn be-nāle der-āyed zamāne āh be-gird

Yer nāle ile iñler zamāne āh dutar (8) murād budur ki eger Ḥāk te‘ ālā her günāh
sebebi ile mu‘aḥaze ideydi ve lev yū ‘aḥizū ‘l-lāhü ‘n-nāse (9) bimā kesebū mā terake
‘alā zahrihā min dābbetin¹³⁴⁵ ḥasebince ḳahr-ı küllî iderdür

(2) Berāberest (10) keh ü kāh pîş-i ḥazret-i Mevlā

Berāberdür şaman u tağ ḥazret-i Mevlā öninde

Gehî be-kūh (11) be-baḥşed gehî be-kāh be-gird

Gāh tağ ile bağışlar gāh şaman ile dutar murād budur ki (12) zünüb-ı kebîre vü keşîre
ile rahmetden me‘yūs olmamak gerek ve zenb-i şağîr ile (13) ‘azābdan emîn
olmamak gerek ki gāh çok günāhı ‘afv ider gāh az günāh sebebi (14) ile ‘azāb eyler

(3) Günāh rüy-ı zemīn mî-kunî ne-midānî

Yer yüzinde günāh idersen bilmezsin (15)

Ki māh ber-felek ez-şūmi-i günāh be-gird

¹³⁴⁵ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهَرِهَا مِنْ دَابَّةٍ Eger Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir. (Kur’ân, Fatır 35/45).

Ki ay felekde günāh şūmlığından dutulur (16) murād budur ki günāh şūmdur zararı semāda bile zāhir olur *inne'ş-şemse ve'l-ķamere* (17) *āyetāni min āyāti'llāhi lā yenkesifāni li-mevti eķadın ve lā li-ķayātihi bel yuķavvifu biķā* (18) *'ibādehu*¹³⁴⁶ ḥasebince inḥisāf ķamer-i ma' şıyyetden eşerdür ve andan ehl-i arza niçe (19) zarar müterettib olur

(4) Tu pāk dāmeni āri velī şeved peydā

Sen pāk dāmensin (20) *belī velī zāhir olur*

Günāhhā-yı tu ferdā ki dād ḥ'āh be-gird

Senūñ günāhlaruñ ki yarın (21) *şikāyetçi dutar ya'nī etegüñi* murād zalemeye penddür ki bugün libās-ı fāḥir giyüp [M297b] (1) fāḥir idüp pāk dāmen yürürsin ammā yarın mazlūmların dāmenūñ dutıcaķ zāhir olur ki (2) mülevveş ü şāḥib-i ma' āşī imişsin

(5) Şebī zi-şerm-i güneḥ men çünān be-giryem zār

Bir gice (3) *günāh ḥicābından ben şöyle zār ağların*

Ki secdegāh-ı men ān şeb heme giyāh be-gird

(4) *Ki benüm secdegāhum ol gice dükeli ot dutar* murād keşret-i günāh için ağladuğın (5) ḥikāyet idüp gözüm yaşından otlar biter diyü mübālağadur

(6) Geh-i vidā' be-giryem (6) ber-ān meşābe ki yār

Vidā' vaktinde ağların ol meşābede ki yār (7)

Be-her zemīn ki reved āb-ı dīde rāh be-gird

Her yere ki gider göz şuyı (8) *yolı dutar* murād dost firķatinde keşret-i bükāsın ḥikāyet eyleyüp (9) mübālağadur

(7) Çü şāh ķaşd-ı dil-i bī-dilī kuned Ḥāfız

Çün şāh bu yüreksüz (10) *ya'nī 'āşık göñli ķaşdın ide ey Ḥāfız*

Ki rāst zehre ü yārā ki pīş-i (11) şāh be-gird

Kime ödü ķudret olur ki şāh öñin duta ya'nī māni' ola (12) murād pādşāh-ı zāhirden pādşāh-ı ḥaķikīye intikāldur ki ḥazret-i (13) Ḥaķ celle ve 'alā kaçan ķahr u 'azāb emr ide anuñ ḥazretinde kim (14) söz söyleyüp taḥlīş idebilür

VELEHU EYŻAN [G.269]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ser-i sevdā-yı tu ender [ser-i mā] (15) mī-kerded

Senūñ sevdāñ başı bizüm başımızda dolanur

Bīn ki ender-ser-i (16) şūrīde çihā mī-kerded

¹³⁴⁶ إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَبِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ بَلْ يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ Güneş ve ay Allah'ın ayetlerinden iki ayettirler. Her hangi bir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmazlar. (Hadis) Sünen-i Nesâi, Hadis No: 1459.

Gör ki şūrīde başında neler dolanur murād budur ki (17) *eyne’r-rabbü’l-celīlī ve eyne’l-‘abdü’z-zelīlī*¹³⁴⁷ mücebince ben kanden senün sevdān kanden (18)

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Hergiz hevā-yı vaşl-ı tu ez-cān-ı mā ne-reft

Sevdā-yı saltanat zi-ser-i (19) in gedā ne-reft

(2) Her ki dil der-ḥam-ı çevgān-ı ser-i zülfi tu best

Her kim ki gönli senün (20) zülfün ucu büklümünde bağladı

Lācerem gūy-şifat ber ser ü pā mī-kerded

Lācerem (21) top gibi baş u ayak üzre dolanur murād gayb-ı hüviyyete ve zāt-ı ḥazrete [M298a] (1) gönül bağlayan muttaşıl talebde gerek dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ger kadem ‘āciz şeved netvān nişest (2)

Geh be-pehlū geh be-ser bāyed devīd

(3) Gerçi bī-dād u cefā mī-kuned ān dilber-i men

Egerçi (3) zulm u cefā ider ol benüm dilberüm

Hemçünān der-pey-i ü dil be-vefā mī-kerded

Ancılayın anuñ (4) ardınca gönül vefāya dolanur murād tālīb-i şādık cefā ile terk-i recā itmemek gerek (5) dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ey ki dilem burdi u cān sūhtī

Der-ser-i sevdāt serem ber-ḳarār (6)

(4) Ez-cefā-yı felek ü guşşa-i hicrān şad bār

Felek cefāsından ve hicrān guşşasından (7) yüz kerre

Ber-tenem pirehen-i şabr kaba mī-kerded

Bedenüm üzre şabr kaftanı kaba olur (8) ya‘nī yırtılır öñi açık kaftan olur murād keşret-i ālām vāḳı‘ olup kendüsi (9) taḥammül kılduğın hikāyetdür

(5) Der-za‘ ifi vü nizārī ten-i bī-çāre-i men

Ža‘ iflikde (10) ve öyün

lıkda benüm bī-çāre bedenüm

Çün hilālīst ki engüşt nümā mī-kerded

¹³⁴⁷ این الرب الجلیل و این العبد الذلیل Celil olan Rabb nerede zelil olan kul nerede? (Diğer Arapça İbâreler).

(11) *Hilāl gibidür ki barmağ ile gösterilür* murād za‘îf olan ve riyāzet (12) ile naḥîf olan müşârun ileyh bi’l-benân olduğın beyândur

(6) Bülbul-i ṭab‘-ı (13) men ez-fırkat-i gülzâr-ı ruḥeş

Benüm ṭab‘um bülbuli anuñ ruḥı gülzârı fırkatinde (14)

Dîr-i kâhist ki bî-berg ü nevâ mî-kerded

Çok zamândur ki yerâksuz ve azıksuz (15) *dolanur* murād müddet-i medîde fırkat çekmeyince vuşlat bulunmaz dimekdür (16)

(7) Çend güyem me-rev ey dil zi-pey-i nefis ü hevâ

Niçe diyem gitme ey gönül nefis ü (17) *hevâ ardınca*

K’în hevâyîst ki der-‘ayn-ı ḥaṭâ mî-kerded

Ki bu bir hevâdur ki (18) *‘ayn-ı ḥaṭâda dolanur* murād nefis ü hevâ ardınca gitmek ‘ayn-ı ḥaṭâ (19) idüğün beyândur

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ey ki pey-i nefis ü hevâ mî-revî

Râh ne înest (20) ḥaṭâ mî-revî

(8) Be-hevâdâriyet ey serv-ḳad ü lâle-‘izâr

Senüñ hevâdârluğında [*yâ senüñ hevâdârlığın*] (21) *ey serv-ḳâmet ü lâle-‘izâr*

Bes ki âşüfte ü sergeşte çü mâ mî-kerded

[M298b] (1) *Niçe âşüfte ve ḥayrân bizcileyin dolanur* murād ol ‘âlî-i ḥazret ve ḥüb-ı (2) ṭal‘at içün bî-ḥadd ü ‘ad ‘âşık-ı ṭâlib var idüğün zikrdür

(9) Dil-i Ḥâfız (3) çü şabâ ber-ser-i kūy-ı tu muḳîm

Ḥâfızuñ gönli şabâ gibi senüñ maḥalüñ başında (4) *muḳîm*

Dermendest ü bâ-ümîd-i devâ mî-kerded

Derdlüdür devâ ümîdi ile dolanur (5) murād şabâ niçe dolanursa Ḥâfızuñ gönli daḥi dergâh-ı (6) Ḥaḳḳı dolanur dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.270]

[Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Mî-zenem her nefes ez-dest-i (7) firâket feryâd

Ururam her dem senüñ firâkuñ elinden (8) *feryâd*

Âh eger nâle vü zârem ne-resâned be-tu bâd

Âh eger nâle vü zârum irişdürmese (9) *saña yıl* murād zâhire naẓar-ı zâhirdür ve taḥḳîke naẓar-ı âh eger teveccüh ü (10) tazarru‘um maḳbûl-i ḥazret olmazsa dimekdür

(2) Çi kunem ger ne-kunem nâle vü feryâd u (11) fiğân

N'eyleyem eger itmezsem nâle vü feryâd u efgân

K'ez-firāk-ı tu çinānem ki (12) bed-endiş-i tu bād

Ki senüñ firākuñdan öyleyin ki senüñ bed-endiřüñ olsun (13) murād murāda nazar budur ki hāzretten bu' dum ol hāzrete sūızan (14) idenler bu' dı gibi olmak muşibet-i 'azāmedür anuñçün çok nâle vü (15) feryâd u efgân itmek muevki' indedür

(3) Rüz u şeb ğaşsa u hūn (16) mī-hurem ü çün ne-horem

Gice vü gündüz ğuşsa vü kan içerem niçe içmeyem (17)

Çün zi-dīdār-ı tu dūrem be-çi bāšem dil-şād

Çün senüñ dīdāruñdan (18) ırağın niçe olam gönli şād murād sevķ-i kelāmdan zāhirdür

(4) Tā tu (19) ez-çeşm-i men-i sūhte-dil dūr şudī

Tā sen ben gönli yanmışuñ gözinden (20) ırağ olduñ

Ey besā çeşme-i hūnın ki dil ez-dīde (21) küşād

Ey niçe kan çeşmesin gönül gözden açdı [M299a] (1) murād firķat-i hāzret için kan ağalarum dimekdür

Beyt

---/-+---/-+---/-+---

Firķat için ādem āglarsa (2) niçe dem yiridür

Niçe yıllar āglamak çün sūnetidür ādenüñ

(5) Ez-bün-i her müje şad kaçre-i (3) hūn pīş şūd

Her kirpik dibinden yüz kaçre kan öñde olur

Çün ber-āred dilem (4) ez-dest-i firāket feryād

Çün kaldura gönüm senüñ firākuñ elinden feryād murād (5) budur ki senüñ firķatüñden gönüm feryād idecek gözimden kan cereyanı sebķat ider (6)

Beyt

---/-+---/-+---/-+---

Feryād u nâle-i dil bāşed be-āb-ı dīde

Çün re' d ü berķ bāşed maķrūn-ı seyl-i bārān (7)

(6) Hāfız-ı dil-şude müstağraķ-ı hūsnet¹³⁴⁸ şeb u rüz

Gönli gitmiş Hāfız senüñ hūsnuñ müstağraķıdur (8) gice vü gündüz

Tu ez-ın bende-i dil-refte be-küllī me-borād

Sen bu gönli gitmiş kuldān bi'l-küllīye (9) kesilme murād budur ki egerçi kim kalbüm perişāndur ammā cānum müstağraķ-ı cemālūñdūr senden (10) ricā itdüğim kemāl-i ihsān ve hūsni kemāldür

¹³⁴⁸ *Hūsnet* kelimesinin altına *yādet* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde *hūsnet* ibāresine yer verilmiştir

VELEHU EYŻAN [G.271]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Merā be-vaşl-ı tu ger z'ān ki destres (11) bāşed

Baňa senüñ vaşluňa eger el irmek ola

Diger zi-ţālî' -i ħ'ışem ħi mültemes bāşed

(12) *Daħi kendü ţālî' ümden ne maţlûb olur* murād budur ki şol kimseye ki vuşul ila'llāh müyesser (13) ola daħi aňa maţlûb gerekmez

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Murād-ı cānem ez-'ālem tu būdî

Tü-rā çün (14) yāftem diger ħi cüyem

(2) Ber-āstān-ı tu ġavġā-yı 'āşıkān ħi 'aceb

Senüñ eşigüñ (15) üzre 'āşıklarūñ ġavġası ne 'aceb

Ki her kücā şekeristān buved meges bāşed

Ki her ħande (16) şekerlik ola siñek olur murād budur ki bāb-ı Hāħda ferāĥeme-i erbāb-ı ĥacāt (17) olsa 'aceb degüldür ki melce'-i aşġāb-ı ĥacātdur

Şi'r

Yā men yerā mā fi'z-żamiri ve yesme'u¹³⁴⁹ (18)

Ente'l-mu' iddü li-küllî mā yüteveġġa'u

Yā men yuracce li'ş-şedā'idi küllihā

Yā men ileyhi'l-müştekā ve'l-mefza'u (19)

Mā lî sivā ħar' i li-bābike ĥiletün

Fe-le'in rudidtü fe'eyye bābin aġra'u

(3) Ĥi ĥacetest (20) be-şimşir ħatl-i 'āşık-rā

Ne ĥacetdür ħılıca 'āşık ħatlî içün

¹³⁴⁹ İmām Abdurrahmān bin Abdullāh es-Süheylî'ye âit olan bu şiir, Müstakimzāde tarafından nazmen tercüme edilmiştir: “1) *Derûnum matlabın sensün basîr ü hem semî el-ân/ Visâlün maksûdı ehl-i dilin fazlunla kıl âsan* 2) *Şedâid mübtelâsına çü sensün kıble-i ĥacet / Şikâyet sanadur vakt-i fezâda ey Ganî Sultân* 3) *Bana hoş hiledür kim bâb-ı feyzünden idem her dem / Eger redd olunursam kankı dergehde olam nâlân*” Ahmet Yılmaz, “Müstakimzade'nin Kaside-i Ayniyye Tercümesi ve Şerhi”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1999, S. 9, s. 241-264. 1) *Ey benim kalbimdekini görüp duyan Allāh, beklenen her şeyi hazırlayan Sen'sin.* 2) *Ey o Allāh ki bütün şiddetlerde ricâ edilen umulan Allāh'tır ve ey o Allāh ki şikâyet ve sığınma ancak Sanadır.* 3) *Benim Sen'in kapını çalmaktan başka bir hilem yoktur. Eğer ben Sen'in kapından reddedilirim hangi kapıyı çalayım?”*

Ki nīm cān-ı merā yek kirişme bes bāşed

(21) *Ki benüm yarum cānuma bir nazār yīter* murād ihlāk-ı nefśüme ‘ayn-ı ‘ināyetden bir nazār kāfīdür dimekdür [M299b] (1)

Beyt

Nefsini mevte qarīb itmīşdurur ‘āşık olan

Cān virür bir lahzada (2) bir lahz iderse ger Hābīb

(4) Eger be-her dü cihān yek nefes zenem bā-düst

Eger iki cihānda bir (3) nefes urursam dost ile

Merā zi-her dü cihān hāşıl ān nefes bāşed

Baňa iki cihāndan (4) hāşıl ol bir nefes olur murād budur ki eger taķarrüb-i İlāhī müyesser olursa andan a‘zam maķşad (5) ve andan eşref vaķt olmaz

Qıṭ‘a

++--/++--/++--/++--

Ger tevāzī be-cihān hoşter ez-īn vaķtem nīst (6)

Ki heme maṭlab u maṭlūb hemānem bāşed

Der-ķiyāmet çü ser ez-hāk lahd ber-dārem

Yek nazār (7) ger be-kunī beh zi-cinānem bāşed

(5) Ez-īn heves ki merā dest-i baḥt kūtāhest

Bu hevesen ki (8) baňa baḥt eli ķışadur

Keyem be-serv-i bülend-i tu destres bāşed

Kačan baňa senüñ serv-i bülendüñe (9) el irmek olur murād budur ki sevdā-yı ‘ışķ-ı İlāhī iderin ammā baḥtum eli andan ķışa ki (10) aňa lāyık ‘ibādet idemizin pes kačan derece-i ‘āliye ve ķurb-ı ḥazret-i ‘izzet hāşıl ķılam (11)

(6) Reh-i ḥalāş kücā bāşed ān ġarīket-rā

Ḥalāş yolu ķande olur ol ġarīküñe

Ki (12) seyl-i miḥnet-i ‘ışķeş zi-pīş ü pes bāşed

Ki ‘ışķ miḥneti seyli aňa öñden (13) ve arddan olur murād her ṭarafdan ihāṭa ķıldıġı ġarīķe (14) ḥalāş müyesser olmaz dimekdür

(7) Hezār bār şeved āşnā vü dīġer bār

Biñ kere āşnā (15) olur ve ġirü

Merā be-bīned ü ġüyed ki īn çi kes bāşed

Beni ġörür dir bu ne ķimsedür (16) murād kibriyā-yı ḥazret-i Ḥaķķı beyāndur

VELEHU EYŻAN [G.272]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Heves-i bād-ı behārem be-ser-i şahrā burd

(17) Bahār yili hevesi beni şahrāya iletđi

Bād-ı bŭy-ı tu biyāverd ũ qarār ez-mā burd

Yıl senŭñ koķuñ getŭrdi (18) ve qarārı bizden aldı murād ‘ışķ-ı mecāzī beni şahrā-yı tāt ate iletŭp nefħa-i Rabbāniye (19) rāyiħa-i İlāhiyye getŭrŭp beni bī-qarār itđi dimekdŭr

(2) Her kŭcā bŭd dilī çeşm-i tu burd ez-rāheş

(20) Her ķande ki bir gŭñŭl var idi senŭñ gŭzŭñ yolından çıķardı

Ne dil-i ĥaste vŭ bī-mār merā tenhā (21) burd

Yalnŭz mecrŭħ u ĥaste gŭñlŭm iletmedi murād budur ki ‘aynu’llāħ nażar kılıcaķ eķviyāyı [M300a] (1) bile cezb ider zŭ‘ efāyı cezb itmesi ĥod bi’t-tarīķŭ’l-evlā

(3) Āmed ũ germ be-bered āb-ı ruĥem (2) eşķ ķŭ sīm

Geldi ve ĥarāret ile iletđi yŭzŭm şuyın gŭmŭş gibi gŭz yaşı

Zer be-zer (3) dād kesī k’āmed ũ ĩn kālā burd

Naķdi naķde virdi bir kimse ki geldi bu ķumaşı aldı murād (4) rŭy-ı zerd ve sīm-i eşķ ikisi daĥı ‘ında’llāħ ‘azīz ũ şerīf ve naķd-i nefisdŭr dimekdŭr (5)

(4) Dil-i sengīn tŭ-rā eşķ-i men āverd be-rāħ

Senŭñ taş gibi gŭñlŭñi benŭm gŭzŭm yaşı getŭrdi yola (6)

Seng-rā seyl-i tevānd be-leb-i deryā burd

Taşı seyl-i ķādir dŭr deñiz kenārına iletmege murād (7) muĥātabdan nefis ve mŭtekellimden rŭħdur

(5) Dŭş zevķ-i ĥarabem silsile-i şevķ-i tu best

(8) Dŭn gice şenlik zevķi baña senŭñ şevķŭñ zincīrin baĥladı

Pāy-ı ĥeyl-i ĥiredem leşķer-i ĥam ez-cā (9) burd

‘Aķl ‘askerinŭñ ayaĥın ĥam leşķeri yerinden iletđi murād bunda muĥātabdan ĥazret-i (10) Ĥaķdur ve ‘aķdan murād ‘aķl-ı ma‘ āşdur ve ĥamdan murād ĥam-ı āĥiretdŭr

(6) Rāħ-ı mā ebru-yı (11) ān tŭrk-i kemān ebrŭ zed

Bizŭm yolumuz ol yay ķaşlu maĥbŭbuñ ķaşı urđı

Raĥt-ı mā sŭnbŭl-i (12) ān serv-i sehī-bālā burd

Bizŭm metā‘ımuzy ol serv-i sehī-bālānuñ sŭnbŭl iletđi (13) murād mŭşārun ileyhden ĥazret-i Ĥaķdur ve ebrŭdan murād rumŭz-ı İlāhiyyedŭr ki rāħ (14) ‘aķl-ı ma‘ āşı urur ve meťā‘-ı rŭħı ĥayb-ı hŭviyyet alır

(7) Cām-ı mey dī zi-lebet (15) dem zi-revān baĥşı zed

Şarāb ķadeĥi dŭn senŭñ lebŭñden cān baĥışlayıcılıķdan (16) dem urđı

Āb-ı mey-rā leb-i cān-baĥş-ı revān-efzā burd

Şarābuñ şuyını (17) *cān bağışlayıcı ve cān arturıcı tudağ iletdi* murād budur ki eşribe-i mükeyyife zevk ü hālet ü (18) revān u kuvvet virmek lāfın urur idi ammā kelām-ı İlāhī anuñ yüzi şuyın dökdi (19) ki zevk ü şevk ve rūḥa kuvvet bundan olur anuñ buña hergiz nisbeti yokdur (20)

(8) Baḥş-i bülbul ber-i Hāfız me-kun ez-ḥoş-sūḥanī

Bülbulün ḥoş sözlülükden baḥşini Hāfız (21) *katında kılma*

Piş-i tūtī netevān nām-ı hezār āvā burd

Tūtī öninde bülbul adın añmak [M300b] (1) *olmaz* murād Hāfız tūtīdür bülbulün hergiz aña müşābeheti yokdur dimekdür (2)

VELEHU EYŻAN [G.273]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Seḥer çün ḥüsrev-i ḥāver ‘alem ber-kūhsār[ān] zed

Şabāḥ çün maşrıḳ pādşāhı sancağı (3) *tağlar üzre urdı*

Be-dest-i merḥamet yārem der-i ümmīdvārān zed

Merḥamet eli ile yārim (4) *ümīdvārılık kapusın urdı* murād şabāḥ vaktinde icābet-i da‘ vāt ve merḥamet-i kādīyü’l-ḥacāt (5) olduğın beyāndur

(2) Çü piş-i şubḥ rüşen şud ki ḥāl-i mihr-i gerdün çist

(6) *Çün şubḥ öninde rüşen oldu ya’nī evvelden zāhir oldu ki felek güneşinün ḥālī nedür* (7)

Ber-āmed ḥande-i ḥoş ber-gurūr-ı kāmgarān zed

Ḥoş gülmek zāhir oldu kāmgarlar (8) *gurūrına urdı* murād budur ki şabāḥuñ zuhūrı güyiyā ḥandedür kāmgar olanların (9) gurūrına ki niçün şemsün zevāl ü gurūbından fenāya intikāl itmezler

(3) Nigārem (10) dūş der-meclis be-‘azm-i raḳş çün ber-ḥāst

Nigārum dün gice meclisde raḳş (11) *kaşdı ile kaḳdı*

Girih bekşād ez-gīsū vü ber-dilhā-yı yārān zed

Dügüm açdı (12) *zülfden ve yārān gönline urdı* murād *nigārdan* şıfat-ı feyzdür çün ol (13) zuhūr ide ḡayb-ı hüviyyet kaydı yārānuñ gönline doḳunur

(4) Men ez-reng-i (14) şalāḥ ān dem be-ḥūn-ı dil be-şostem dest

Ben şalāḥ renginden ol dem yürek (15) *kanı ile el yudum*

Ki çeşm-i bāde-peymāyeş şalā ber-hüşyārān zed

Ki anuñ şarāb (16) *ölçici gözi şalāyı ayıklara urdı* murād *şalāḥdan* meşāliḥ-i dünyāya şalāḥdur (17) çün *zātu’llāh* ki ‘ışık ölçici ya’nī tecellī-i şevk idici ola sālīk (18) meşāliḥ-i dünyāya kâbiliyyetden yürek kanı ile el yuyup ayıklar mest-i Ḥaḳ olurlar (19)

(5) Kūdām āhen-dileş āmūḥt in āyīn-i ‘ayyārī

Kanķı demür gönüllü öğretti (20) aña ‘ayyārılık resmin

Ki evvel çün burün âmed reh-i şeb-zindedārān zed

Ki evvel (21) çün taşra çıķdı ihyā-yı leyl idenlerün yolın urdı murād āhend-diden [M301a] (1) şıfat-ı kâhrdur öğrenmekden murād anuñ tecellîsidür ol tecellî zâtdan şadır olup (2) ihyā-yı leyl idenlerün yolın urup anları şalāh-ı meşālîh-i dünyādan men‘ idüp (3) cümle varların alup kendü hükümünde ider ki musahhar-ı kahr u irâdet olurlar

(6) Hayāl-i (4) şehsüvārî puht u hālî şud dil-i miskîn

Şehsüvārılık hayālîni bişürdi ve şimdi (5) gitdi miskîn gönül

Hudāvendā nigeħ dāreş ki ber-ķalb-i severān zed

Yā Rabbî şakla anı (6) ki alular ķalbine ya‘nî ālāyınuñ ortasına urdı murād budur ki miskîn gönüm şehsüvārılık (7) hayālîni bağlayup ya‘nî tarîkate sülük eyleyüp hevâcis-i nefis ve vesâvis-i şeytân (8) ‘askerine doķındı yā Rabbî sen anı şakla mekr ü zarardan [Ba‘zı nüsaħda bu beyt bulundu

(7) Te‘āla‘llāh zihî zātî ki tā nireng-i hestî yâft

Te‘āla‘llāh zihî bir zāt ki tā varlık naķşın buldı

Şafā-yı cevher-i pākeş dem ez-perhîz-kārān zed

Anuñ pāk cevherinüñ şafāsı nefesi perhîz-kārlardan urdı murād ol zâtdan rūh-ı insānîdür ammā evvelā anuñ hālîķı olan hâzret-i Hāķķa hamde işâret idüp te‘āla‘llāh diyüp ba‘de ol zāt ki rūh-ı insānîdür aña taħsîn idüp dir ki rūh-ı insānî ki varlık naķşını buldı ya‘nî mevcūd oldu ahl-ı cibilletinde taķvāya isti‘dādı olduğıçün muttakilerden nefes utdı anlaruñ kelimātın itdi]

(8) Ez-ān sâ‘at ki cām-ı Cem (9) be-dest-i ũ müşerref şud

Ol sâ‘atden ki Cem ķadeħi anuñ eli ile müşerref oldu

Zamāne (10) sāğar-ı şādî be-yād-ı mey-güsārān zed

Zamāne şādılık ķadeħini mudmin-i hamr olanlar yādına (11) urdı murād budur ki ķalb ‘ışķ-ı İlāhî nüşına şürü‘ idicek zamān şūfiler (12) yādına feraħ ķadeħine doķındı ki ihvāndan biri ziyāde olduğı anlara şādmānîdür (13)

(9) Der-āb u reng-i ruhsāreş çi hūn hūrdim ü cān dādım

Anuñ ruhsārınuñ āb u renginden (14) ne ķan içdüñ ve cān virdüñ

Çü naķşeş det dād evvel raķam ber-cān-sipārān zed

(15) Çün anuñ naķşı el virdi evvel raķamı cān işmarlayanlara urdı ya‘nî ol anlara (16) vuşul ķıldı murād budur ki ve‘l-lezîne cāhedü finā lenehdiyennehüm sübülenā¹³⁵⁰ ħasebince cühūd u (17) mücāhede ziyāde olup bezl-i rūh idenlere fażl-ı Hāķ ziyāde olur

(10) Meneş bā-ķırķā-i (18) peşmîn kücā ender-kemend ārem

¹³⁵⁰ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur’ân, Ankebût 29/69).

Ben anı yün hırka ile kaçan kemende getürem [şın ki zamîr-i gâ'ibdür mışrâ'-ı âhîr evvelinde olan zirih müyî-râci' dür]

Zirih müyî ki müjgâneş (19) reh-i hancer-güzārān zed

Bir zirih kıllu ki anuñ müjgānı hancer geçiricilerün yoluñ urdı murād ben za' f-ı (20) hāl ile anı niçe şayd kılam ki anuñ şıfat-ı celālî aqvıyā yolın urmuşdur dimekdür

(11) Nazar ber kūr' a-i (21) tevfiķ ü yūmn-i devlet-i şāhest

Nazar tevfiķ kūr' asına ve şāh devleti bereketinedür

Ki Hāfiz [M301b] (1) fāl ez-în defter be-nām-ı bahtiyārān zed

Ki Hāfiz fāl bu defterden bahtiyārılar adına urdı sâbıķan (2) beyān olunmuşdur ki H'āce Hāfızuñ 'ādetidür ki ba' zı gāzellerinde maḥlaşdan şoñra (3) bir kaç beyt ile bir şāhib-i vücūdı zıkr ider

(12) Şeginşāh-ı muzafferfer şücā' -ı mülk ü dîn (4) manşūr

Lafz-ı şücā' bahādur ma' nāsınadır ve kendünün memdūhı olan Şāh Şücā' murād (5) olmağı daḥi ihām ider

Ki cūd-ı bî-dirîgeş ḥande ber-ebr-i bahārān zed

Ki anuñ dirîgsüz (6) seḥāsı bahādurlar seḥābına gülmek urdı ya' nî seḥāsı şöyle keşirdür ki bahādurlaruñ keşirü'l-maṭar (7) seḥābına bunuñ seḥāsı qalîldür diyü güler

(13) Zi-şemşîr-i zer-efşāneş zafer ān rüz (8) be-dıraḥşîd

Anuñ altun saçıcı kılıcından zafer ol gün yaldıradı

Ki çün ḥürşîd-i (9) encüm-süz tenhā ber-hezārān zed

Ki yıldız yakıcı gün gibi ya' nî yıldızları maḥv iden güneş gibi (10) biñlere urdı

(14) Devām-ı 'ömr-i mülk-i ü be-ḥ'āh ez-luṭf-ı Ḥaḳ ey dil

Anuñ mülki 'ömrinün (11) devāmın iste luṭf-ı Ḥaḳdan ey gönül

Ki çarḥ-ı in sikke-i devlet be-devr-i rüzgārān zed

(12) Ki felek bu devlet sikkesin rüzgārılar devrine urdı ya' nî anuñ mülkinün devām-ı (13) 'ömri rüzgārılara sikke-i devletdür

VELEHU EYŻAN [G.274]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Bîyā ki rāyet-i manşūr pādşāh resîd

[Gel ki pādşāhuñ manşūr sancağı irişdi]

Nüvîd-i fetḥ u beşāret be-mihr ü māh resîd]

(13) Fetḥ ü beşāret avāzı kevne vü aya irişdi murād pādşāhuñ sancağı gelüp fetḥ ü zafer (14) ile 'avdet kılundığın beyāndur nitekim Şeyḥ Sa' dî kendü zamānı pādşāhı ve sancağı (15) ḳudūmında dimiş

Gazel

--+/+---+/+---+/+---

El-minnetulāhi ki ne-murdīm ü be-dīdīm¹³⁵¹

Dīdār-ı ‘azīzān u be-ḥizmet (16) be-resīdīm

Der-reften ü bāz āmeden rāyet-i manşūr

Bes Fātiḥa ḥ‘āndīm ü be İhlāş (17) demīdīm

(2) Cemāl-i baḥt zi-rūy-ı zafer niḳāb endāḥt

Baḥt cemāl-i zafer yüzinden (18) niḳāb atdı

Kemāl-i ‘adl be-feryād-ı dād-ḥ‘āh resīd

Kemāl-i ‘adl şikāyetçi feryādına (19) irişdi murād kendü şāhını kemāl-i ‘adl ile vaşfdur

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Çün māh-ı şeb-i çārdeh (21) ez-şark ber-āmed¹³⁵²

Rūyī ki der-ān māh çün ü mī-ṭalebīdīm

(3) Sipīhr devr-i ḥoş [M302a] (1) eknūn kuned ki māh āmed

Zened fā‘ili zamīr-i sipīhrdür ve mef‘ūli devr-i ḥoşdur ya‘nī *felek* (2) *şimdi ḥoş devr urur ki ay geldi*

Cihān be-kām-ı dil eknūn resed ki şāh resīd

(3) Cihān gönül murādına şimdi irer ki şāh irişdi

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

El-minnetulāh ki hevā-yı ḥoş-ı (4) nevrüz¹³⁵³

Bāz āmed ü ez-cevr-i zemistān be-rehīdīm

(4) Zi-ḳāṭi‘ ān-ı ṭarīḳ in zamān (5) şevend imen

Şevend lafzınıñ fā‘ili mışrā‘-ı āḥirüñ evvelidür e‘innī

Ḳavāfil-i dil ü (6) dāniş ki merd-i rāh resīd

Yol kesicilerden bu zamānda amān olurlar gönül ü ‘ilm (7) *ḳāfileleri ki yol eri irişdi* murād *merd-i rāh*dan seferden gelen pādşāh-ı zāhirdür (8) yā pādşāh-ı ṭarīḳatdur

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Der-sāye-i eyvān be-selāmet be-nişestīm¹³⁵⁴

¹³⁵¹ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵² Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵³ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

Tā kūh u beyābān (9) be-meşakḳat ne-borīdīm

(5) ‘Azīz-i Mısr be-rağm-ı birāderān-ı ğayūr

‘Azīz-i Mısr ğayūr u ḥasūd (10) birāderler rağmına

Zi-ḳa‘ r-ı çāh ber-āmed ber-evc-i māh resīd

Kuyu dibinden çıkdı (11) manşīb evcine irişdi

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Düşmen ki nemī-ḥ‘āst çünin kūş u beşāret¹³⁵⁵ (12)

Hemçün duhuleş pūst be-çevgān derīdīm

(6) Kūcāst şūfī-i deccāl-şekl ü (13) mülḥid-kīş

Ḳandedür Deccāl-şekl ü mülḥid mezheb şūfī

Be-gū be-sūz ki mehdiyy-i dīn-penāh resīd

Di yan ki dīn (14) şāganağī mehdī irişdi murād kızılbaş şūfī olmak cā’izdür

(7) Şabā be-gū ki (15) çihā ber-serem ser-in ğam-ı ‘ışḳ

Ey şabā di ki neler benüm başıma bu ‘ışḳ ğamında

Zi-āteş-i (16) dīl-i sūzān u dūd-ı āh resīd

Yanıcı gönül odından ve dūd-ı āhdan irişdi murād (17) çokluk ālām çeküp ḥāliyā ḥalāş bulduğun zıkrdür

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Vaḳtest be-dendān (18) leb-i maḳşūd geziden¹³⁵⁶

K’ān şud ki be-ḥasret ser-i engüşt gezidīm

(8) Zi-şevḳ-i rüy-ı (19) tu şāhā be-dīn esīr-i firāk

Senüñ yüzüñ şevḳinden şāhā bu firāk esirine

Hemān resīd (20) k’ez-āteş be-rüy-ı kāh resīd

Ol irişdi ki oddan şaman yüzine irişdi murād (21) ‘azāb-ı nārdan ḥalāş oldum dimekdür

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Şükr-i şeker-i ‘āfiyet ez-kām-ı ḥalāvet¹³⁵⁷ [M302b] (1)

İmrüz be-guftīm ki ḥenzel ne-çeşidīm

¹³⁵⁴ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵⁵ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵⁶ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

¹³⁵⁷ Sa’dî, Mevâ’iz Kasâ’id, No: 39

(9) Me-rov be-h'āb ki Hāfız be-bārgāh-ı kabūl

Uyğuya (2) gitme ki Hāfız kabūl bārgāhına

Zi-vird-i nīm-şeb ü ders-i şubhgāh resīd

Nısf-ı (3) leyl derdinden ve şabāh vaḳti dersinden irişdi murād vird-i şeb ve ders-i seher murāda (4) vuşūle sebep olduğın zıkr ve aña irşāddur

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Sa' dī edeb ānest ki (5) der-ḥāzret-i Hūrşid¹³⁵⁸

Güym ki mā ḥod şeb-i tāriḳ ne-dīdim (6)

VELEHU EYŻAN [G.275]

[Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün]

(1) Dādgerā tü-rā felek cür' a-keş-i piyāle bād

Ey 'ādī idici saña felek ḳadeḥ cür' asın (7) çekici olsun

Düşmen-i dil-siyāh-ı tu ḡarḳa be-ḥūn çü lāle bād

Senūñ göñli ḳara (8) düşmenūñ lāle gibi ḳana ḡarḳ olsun murād pādşāh medḥi ve aña du' ādur yā zāhir (9) pādşāhı murād yā āḫiret pādşāhı murāddur

(2) Zırve-i kāḫ-ı rutbetet rāst zi-farḳ-ı irtifā'

Senūñ rif' atūñ ḳaşırnuñ depesi içün ziyāde irtifā' fan (10)

Rāh-revān-ı vehm-rā rāh hezār sāle bād

Vehm yolcularına biñ yıllık yol (11) olsun murād ol pādşāhuñ kemāl-i 'uluvvın ve rif' atın istemekdür

(3) Zülf-i siyāh-ı (12) pür-ḥamet çeşm ü çerāḡ-ı 'ālemest

Senūñ pür ḥam olan zülf-i siyāhuñ çeşm ü çerāḡ-ı (13) 'ālemdür

Cān zi-nesīm-i devleteş der-şiken-i kolāle bād

Cān anuñ devleti nesīminden (14) zülf бүklümünde olsun murād anuñ kenef-i ḥimāyetinde olmaḡı talebdür (15)

(4) Ey meh-i (16) çarḫ-ı ma' dilet nūr-ı cemāl-i 'ālemi¹³⁵⁹

Ey çarḫ 'adüllü ay nūr-ı cemāl-i 'ālemsin

Bāde-i şāf dā'imet der-ḳadeḥ ü (17) piyāle bād

¹³⁵⁸ Sa'dī, Mevā'iz Kasā'id, No: 39

¹³⁵⁹ Bu mısırada müstensih hatası görülmektedir. Farsça beytin yarısı yazıldıktan sonra *ma' dilet* kelimesinin üzeri çizilerek Türkçe açıklamaya yer verilmiştir. Doğrusu “*Ey meh-i çarḫ-ı ma' dilet nūr-ı cemāl-i 'ālemī*” *Ey çarḫ 'adüllü ay nūr-ı cemāl-i 'ālemsin*” şeklinde olan mısra ve şerhi “*Ey meh-i çarḫ 'adüllü ay nūr-ı cemāl-i 'ālemsin*” şeklinde hatalı bir şekilde yazılmıştır. Eksik kısımlar tenkitli metinde düzeltilmiştir.

Şāfi şarāb dā'imā senūñ kadehūñde olsun murād 'ışk-ı şāf kalbūñde (18) olsun dimekdür

(5) Çün be-nevā-yı midhatet Zühre şevēd terāne-sāz

Çün senūñ (19) medhūñ nevāsı ile Zühre terāne düzici ola

Hāsedet ez-semā'-ı ān hem-dem-i āh u nāle (20) bād

Senūñ hasedūñ anuñ semā'ından āh u nāle muşāhibi olsun murād pādşāha (21) du' ā-yı leh hasūdına du' ā-yı 'aleyhdür

(6) Nüh tabağ-ı sipihr ü ān kūrşa-i māh u hūr ki hest

[M303a] (1) Felekün toköz tabağı ve ol gümüş ve altun çevrik ki vardur

Ez-leb-i h'ān-ı kısmetet sehlerin nevāle bād

Senūñ 'azametūñ sofrası kenārından āsānīrek loğma olsun (3) murād toköz felegi toköz tabağa teşbīh ve kāmēri gümüş çevrike ve şēmsi altun çevrike (4) teşbīhdür ve bunlar senūñ sofrāñuñ kemter-i nevālesi olsun diyü du' ādur

(7) Duğter-i fikr-i (5) bīkr-i men maḥrem-i midhat-i tu şud

Benüm bīkr-i fīkrüm kıızı senūñ medhūñ muşāhibi oldu (6)

Mehr-i çünān 'arūs-rā hem be-guft ḥavāle bād

Ancılayın gelin mehri senūñ elūñe (7) ḥavāle olsun murād fikrini bīkr kıza teşbīh ve aña mehr-i mü' eccel pādşāh elinden (8) olmak istid' āsıdur

(8) Hāfız-ı tu der-in ḡazel ḥacet-i bendegī be-dād

Senūñ Hāfızuñ bu ḡazelde (9) kulluḡ ḥacetin virdi

Luṭf-ı 'abīd-perveret şāhid-i in ḡabāle bād

Senūñ kullar (10) besleyici luṭfuñ bu ḥüccete şāhid olsun murād budur ki çünki ḡul beslemek (11) luṭfuñuñ 'ādetidür ben ḡuluñ daḡi luṭfuñ besleyüp ḡuluñ idüḡime luṭfuñ (12) şāhid-i ḡüccet olsun

VELEHU EYŻAN [Kasīde K.1]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Sepīde dem ki şabā būy-ı zūlf-i cān gired

(13) Tañ yiri ağardıḡı vaktde çün şabā cān zūlf-i ḡoḡusın duta

Çemen zi-luṭf-ı (14) hevā nūkte ber-cinān gired

Çemen hevā leṭāfetinden cennetlere nūkte dutar ya' nī ṭa' n ider (15)

(2) Hezār nūkhet-i ḡül der-çemen tutuḡ bended

Biñ ḡül ḡoḡusı çemende perde baḡlar

Ufuḡ (16) zi-reng-i şafaḡ-reng-i ḡülsitān gired

Gök kenāri şafaḡ renginden ḡülistān rengin (17) dutar

(3) Nevā-yı çeng ber-ān sān zened şalā-yı şebūḡ

Çeng āvāzı ol resm ile (18) urur şabāḥ şarābı şalāsın

Ki pīr-i şavma‘ a rāh-ı der-i muḡān gired

Ki ḥānḳāḥ pīr-i (19) muḡān ḳapısı yolın dutar ya‘ nī zāhid yābis olan şeyḥ-i şāḥib-i ḥarārete mā‘il (20) olur

(4) Şeh-i sipihr çü zerrīn siper keşed der-rūy

Felek şāḥı ki alyun ḳalkān (21) çeker yüze [sipihr lafzında olan izāfet izāfet-i beyāniyedür]

Be-tiḡ-i şubḥ u ‘amūd-ı ufuk cihān gired

Şubḥ ḳılıcı ve ve ufuk gönderi ile cihān [M303b] (1) dutar [‘amūd’dan gönder murād olmaḳ muḳteżā-yı maḳāmdur]

(5) Be-raḡm-ı zāḡ-ı siyeh şāḥbāz-ı zerrīn-bāl

Ḳara ḳarḡa raḡmına altun ḳanadlu (2) şāḥbāz [murād ḳara ḳarḡadan gicedür]

Der-īn muḳarnes-i zengāri āşyān gired

Bu jengār renglü muḳarnesde (3) yuva duta ya‘ nī āftāb-ı ‘ālemtāb ki ṭālī‘ -i tābān ola bu bīş beyt merhūndur (4)

(6) Be-bārgāḥ-ı çemen rev ki ḥoş temāşāyīst

Çemen bārgāḥına git ki ḥoş temāşādur (5)

Çü lāle kāse-i nesrīn ü ergüvān gired

Çünki lāle aḳ gül ve ergüvān çanaḡın duta (6) aḳ lāleyi ve kıızıl lāleyi aḳ ve kıızıl ḳadeḥe teşbīḥ ider

(7) Çi ḥāletest ki gül der-seḥer (7) nümāyed rūy

Ne ḥāletdür ki gül seḥerde yüz gösterür

Çi ḡulḡulest ki der-murḡ-ı şubḥ-ḥ‘ān (8) gired

Ne ḡulḡuldur ki bülbülde dutar murād ḡülün açılmasından ve bülbülün nālesinden (9) ‘ibret almaḳ gerek dimekdür

(8) Çi pertevest ki nūr-ı çerāḡ-ı şubḥ dihed

Ne zīyādur ki (10) şabāḥ çerāḡınuñ nūrı virür

Çi şu‘leest ki der-şem‘ -i āsmān gired

Ne şu‘ledür ki (11) şem‘ -i āsmānda dutar murād nūr-ı āftāb nedür ve nedendür ki ‘ālemi böyle münevver ider diyüp (12) Allāhu nūru’s-semāwāti ve ‘l-arḡi¹³⁶⁰ maẓmūnına işāret idüp ḥazret-i Ḥaḳḳuñ şānāyi‘ -i ḡarībesin (13) beyān ider

(9) Ḥayāl-i şāḥi eger nīst der-ser-i Ḥāfız

¹³⁶⁰ الله نُرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. (Kur‘ân, Nûr 24/35).

Şahlık hayālî yok ise (14) eger Hâfîzuñ başında

Çirā be-tîğ-i zebān ‘arşa-i cihān gired

Niçün dil kılıcı ile cihān (15) meydānın dutar murād kendünün nazm-ı belîğ ile cihāngîrligin beyāndur ba‘ zı nüsaḥda (16) bunlardan aṣağa bu ebyāt vākı‘ olmış

(10) Çü şehsüvār-ı felek bingered be-cām-ı şebūḥ

(17) Çün felek şehsüvārı nazar ide şebūḥ kadeḥine

Ki hūr be-şa‘ şa‘ a-i nūr kuḥl-ı cān (18) gired¹³⁶¹

Ki güneş nūr yalabısından cān sürmesin dutar murād ol rüşenālîkda (19) cān ziyāde başır olur dimekdür

(11) Şabā niger ki dem-ā-dem çü rind-i şāhid-bāz

Şabāyı gör ki (20) her vakt rind-i maḥbūb-ı dost gibi

Gehī leb-i gül ü geh zūlf-i zeymerān gired

Gāh gül (21) tudağın gāh reyḥān zūlfın dutar murād şabānuñ bunlara teşebbüşin oğsamağa teşbīhdür [M304a] (1)

(12) Der-ittihād-ı heyūlî vü ihtilāf-ı şuver

Mādde bir olup şüretler muḥtelif olmaḥda

Hired zi-her gül-i nev naḫş-ı şad beyān gired

‘Aḳl her yeñi çiçekden yüz beyān naḫşın dutar (3) murād budur ki çiçeklerün māddesi birdür ki ‘anāşır-ı erbā‘ adan mürekkeblerdür ammā şüretleri (4) muḥtelif ve ḥāşşaları ve rāyihaları ve renkleri ve ṭam‘aları muḡāyirdür ve renkleri bir olanların (5) hey‘eti ve ḥavāsı ve ṭu‘ūmı müteḡāyir ve ba‘zınun yüzi bir dürlü reng (6) ve bir yüzi bir dürlü reng ve ba‘zınun bir yüzinde bir niçe dürlü reng vardur pes ‘aḳl bundan (7) naḫş beyān-ı fehm ider ki mādde bir iken şüretler muḥtelif ve müteḡāyir olmaḥ anı (8) iḳtizā ider ki fā‘il-i muḥtārūñ irādeti bu vechle olmış ola lācerem ḥāzret-i Ḥaḫ fā‘il (9) idügi ve ef‘āl-i keşire kâdir idügi ve muḥtār idügi ve her nesneye ihtiyārı müte‘allık olduḡı (10) ve her nesneye irādeti ta‘alluḫ itdügi ve irādeti ne vechle müte‘allık olursa ḳudreti (11) ol vechle icād ve ḥaḳḳ itdügi ve her cüz‘iye ve her cüz‘inun her bir cüz‘ine ‘alā ḥarrehi (12) ‘ilmî ve irādeti müte‘allık olup ḳudreti ‘alā vaḫfu‘l-irādeti ḥaḳḳ itdügi zāhir olur (13) fetebāreke ‘llāhü aḫsenu‘l-ḥālîḳin¹³⁶²

(13) Men ender-ān ki dem kīst in mübārek dem

Ben andayın ki (14) kimün nefsidür bu mübārek nefis

Ki vaḫt-i şubḥ der-in tîre ḥākdān gired

Ki şabāḥ (15) vaḫtinde bu ṭonuḫ çöplükde dutar murād budur ki nefis-i raḥmānî ve emr-i subḥānîdür bu deñlü (16) āşār izḥār iden

¹³⁶¹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Ki hemçü şa‘ şa‘ a-i nūr-ı kuḥl-ı cān gired

¹³⁶² فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ Sonra nutfeyi alaka (aşılınmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et hâline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratışla insan hâline getirdik. Yapıpyaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir. (Kur‘ân, Mü‘minûn, 23/14).

(14) Çirā be-şad ğam u ḥasret sipihr-i dā'ire-şekl

Niçün yüz ğam u (17) ḥasret ile dā'ire şekillü felek

Merā çü nokṭa-i pergār der-miyān gired

Beni nokṭa-i pergār (18) gibi ortada dutar murād felekden şikāyet ve hümüm u ğumüm ihāta itdüğün hikāyetdür (19)

(15) Zāmīr-i dil ne-küşāyem be-kes merā ān bih

Göñül zāmīrin açmazın kimseye baña ol yegdür (20)

Ki rūzgār-ı ğuyūrest ü nāgehān gired

Ki rūzgār-ı ğuyūrdur nāgehān dutar murād kitmān-ı (21) sır evveli idüğün beyāndur nitekim dir

(16) Çü şem' her ki be-ifşā-yı rāz şud meşğül

[M305b] (1) Şem' gibi her kim ki rāz ifşāsına meşğül oldı

Şebeş zebāne-i mīkrāz der-zebān (2) gired

Gice mīkrāz dili anuñ dilin dutar ya'nī keser murād budur ki ifşā-yı rāz idenüñ (3) dilin bil ki başın keserler selāmetü'l-insān fi-hıfzu'l-lisān

(17) Kūcāst sāki-i meh-rüy (4) men ki ez-ser-i mehr

Ḳandedür benüm ay yüzlü şākīm ki muḥabbet ucından

Be-nīm-mest-i (5) ḥodeş sāğar-ı girān gired¹³⁶³

Kendünüñ nīm mestine āğır ḳadeḥ ya'nī tolu duta murād taleb-i (6) feyż-i faızdur

(18) Peyāmīez āverd ez-yār u der-peyeş cāmī

Bir ḥaber getüre yārdan ardınca bir ḳadeḥ (7) [der-peyeş Cāmī lafzı merhūndur ve gired lafzınuñ mef'ūl-i muḳaddemidür fā'ili zāmīr-i sāki'dür]

Be-şādi-i ruḥ-ı ān yār-ı mihribān gired

Ol şefḳatlü yārūñ yüzi şādılığı ile duta (8) murād cenāb-ı ḳudsdan ḥaber virüp 'ışk-ı İlāhī şuna dimekdür

[(19) Nevā-yı meclis-i mā-rā eger keşed muṭrib

Bizüm meclisimüz nevāsın eger çeke

Gehī 'Irāk zened gāh Işfahān keşid

Gāh 'Irāk urur gāh Işfahān dutar murād budur ki muṭrib-ı tarīkat bizi nevālandırmak için şadāya ve da'vet-i Ḥudāya meşğül olsa merātib ü derecāt-ı sülūk zıkr ider dimekdür] [Nevā vü 'Irāk u Işfahān zāhire nazar esāmī-i maḳāmātdur murāda nazar 'adād-ı ḥüsn-i ḥāl ve merātib-i sülūk murāddur]

(20) Firişte-i be-ḥaḳīkat sürüş-ı (9) 'ālem-i ğayb

Firiştedür ḥaḳīkatde 'ālem-i ğayb melegi

Ki ravza-i keremeş nükte ber-cinān gired

¹³⁶³ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Çü çeşm-i ḥ'ıştenem sāğar-ı girān gired

(10) *Ki anuñ keremi bağçesi cennetlere ta'n dutar* murād *sürüş-ı 'ālem-i gaybdan vā'iz-i tarikat ve 'ālem-i* (11) *İlāhiden aḥbār söyliyən mürşiddür ki ol egerçi şüretde beşer ammā ḥaḳīkatde melekdür ve anuñ* (12) *bezl-i faẓl itdügi meclis ü ravza-i cennete nükte dutar ki bunda cemāl-i Ḥaḳ ve esrār-ı ḥaḳīkat söylenür* (13) *ve cennetde olmayan aḥbār diñlenür*

(21) Sikenderī ki muḳīm-i ḥarīm-i ü çün Hızr

Bir İskenderdür ki (14) *anuñ ḥarīmi muḳīmi olan Hızr gibidür*

Refīk-i ḥāk-ı dereş 'ömr-i cāvidān gired

Anuñ kapısı (15) *toprağınuñ yoldāşı 'ömr-i ebedī dutar* murād *İskenderden kendünün memdühıdır ki bu beytde* (16) *anı zikr idüp dir*

(22) Cemāl-i çihre-i te'yid şeyḥ-i Ebū İshāk

Takviyet yüzünñ cemālī Şeyḥ Ebū İshāk (17)

Ki mülk der-ḳademeş zib-i büstān gired

Ki mülk anuñ ḳademinde büstān zīnetin dutar (18) *murād mülki müzeyyen ḳıldı dimekdür*

(23) Gehī ki ber felek-i serverī 'urūc kuned

Bir vaktde ki (19) *serverlik felegi üzre çıḳa*

Nühust pāye-i ü fark-ı ferḳedān gired

Evvel pāyesi (20) *anuñ ferḳedān depesin dutar* farkedān *yediler yıldızlarınuñ iki nūrlusunuñ ismidür* (21)

(24) Çerāğ-ı dīde-i Maḥmūd ān ki düşmen-rā

Maḥmūd şāhuñ gözi çerāğısın ki düşmeni

Zi-berḳ-i [M305a] (1) tığ-i tu āteş be-dih zebān gired

Senüñ ḳılıcuñ şimşeginden od on yaluñ ile dutar [zebān *bunda zebāne ma' nāsınadur*]

(25) Be-evc-i māh (2) resed mevc-i ḥūn çü tığ keşed

Ay evcine irer ḳan mevc-i çün ḳılıç çeke

Be-tır-i çarḥ bered (3) ḥamle çün kemān gired

Felek 'utāridine iletür ḥamleyi çün yāy duta murād *anuñ 'azametinin ve* (4) *ḳuvvet-i te'sīrin beyāndur* [tır *bunda 'uṭārid ma' nāsınadur ki kevākib-i seb'a-i seyyārenüñ biridür ki ikinci felekdedür*]

(26) 'Arūs-ı ḥāveri ez-şerm-i re'y-i enver-i ü

Maşrıḳa mensüb gelin (5) *anuñ ziyāde nūrlu fikri hicābından*

Be-cāy-ı ḥod buved er rāh-ı ḳayrevān gired

Kendü yerinde (6) *olur eger kārban yolın dutarsa* murād *güneş anuñ ziyāde nūrlu fikrinden utanup* (7) *kendü yerine gider dimekdür* [ḳayrevān *taḳrīb-i kārbandur*]

(27) Ayā 'azīm-i vaḳārī ki her ki bende-i tust

Ey vaḳarı 'azīm her kim ki (8) *senüñ ḳuluñdur*

Zi-vaż' -ı kâder-i kemer-bend-i tu emân gired

Senûñ kuşağun bağı kâdrinûñ (9) vaż'ından emân dutar murâd kahr u mehâbetin beyândur

(28) Resed zi-çarh' uţârid hezâr (10) tehniyetet

İrişür uţârid felekden biñ tehniyet saña

Çü fikretet şıfat-ı emr-i kûn (11) fekân gired

Çün senûñ fikrûñ kûn fekân emri şıfatın duta murâd çarh-ı uţâridden (12) ikinci felekde izâ erâdu'llâhu şey'en en yeķûle lehu kûn feyekûn¹³⁶⁴ hasebince fikrûñ emr-i İlâhî (13) gibi şavâb ve serî'ü'l-cereyân ola felek felek-i uţâridden niçe mübârek irişür (14) saña [fikret ve fikr ikisi bir ma'nâyadır]

(29) Müdâm der-pey-i ta' nest ber-hasûd u 'aduvet

Dâ'im ta'n ardıncadır senûñ (15) hasûduñ ve 'aduvvûñ üzre [ta'n bunda dürtmek ma'nâsınadır]

Simâk-ı rāmiḥ ez-ân rûz u şeb sinân gired

Simâk-ı rāmiḥ anuñçün (16) gice vü gündüz gönder dutar simâk-ı rāmiḥ sekizinci felekde bir nûrlu kevkebdür anuñ öñinde (17) bir kevkeb daḥi vardur aña rumḥ dirler murâd budur ki simâk-ı rāmiḥ didükleri yıldız elinde (18) rumḥ dutmışdur senûñ hasûduñ ve 'adduvvûñ dürtmek ister diyüp medḥde mübâlağa (19) ider [tafsîl-i kevâkib bu faķirûñ el-'Acâ'ib nām te'lifinde meşrûḥen mezkûrdur]

(30) Felek çü cilve-künân bingered semend-i tü-râ

Felek çün cilve iderek naẓar ide senûñ (20) atuña

Kemîne pâygeḥş evc-i keḥkeşân gired

Alçaķ kâdemesi keḥkeşân yuķarusını (21) dutar murâd kâḥkeşân u keḥkeşân didüklerinden 'Arablar mecerre didügidür Türkçe [M305b] (1) ḥâcılar yolu ve şaman uğrısı didükleridür

(31) Melâmeti ki keşidi sa' âdeti dihedet

Melâmet ü (2) melâlet ki çekdüñ saña bir sa' âdet virür

Ki Müşteri neseķ-ı kâr-ı ḥod ez-ân gired

Ki müşterî kendü (3) işi tertibini andan dutar murâd Müşteriden kevâkib-i seb'a-i seyyâreden altıncı felekde olan (4) aķ yıldızdur egerçi kevkeb-i sa' ddur ammâ aña mensûb olanlar sa' âdeti evâḥir-i 'ömrde bulurlar (5) evâ'ilde cefâ çekerler

(32) Ez-imtiḥân-ı tu eyyâm-râ ġaraż inest

Senûñ imtiḥānuñdan eyyāma ġaraż (6) budur ki

Ki ez-şafâ-yı riyâzet dilet nişân gired

Ki riyâzet şafâsından senûñ göñlüñ (7) nişân duta murâd budur ki miḥnet ü cefâ müntec-i ḥulûş u şafâdur

¹³⁶⁴ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir. (Kur'ân, Yâsîn 36/82).

Beyt

--+--/-+--/-+--

Behr-i ĩnest (8) ĩn riyāzet v'ĩn cefā

Tā ber-āred kũre ez-nukre cefā¹³⁶⁵

(33) Ve-ger ne pāye-i ' izzet ez-ān (9) bũlendterest

Yoħsa muşħaf mertebesi andan a' lādur

Ki rũzgār ber-ũ ħarf-i imtiħān (10) gĩred

Ki rũzgār aña imtiħān ħarfin duta murād muşħaf gibi şerĩfsin diyũ memdũħı ta' zĩmdũr (11)

(34) Dilĩr der-ħıred ānkes buved ki der-heme ħāl

Bahādur ' aqlda ol kimse olur ki dũkeli ħālde (12)

Nũħust bingered ān ki ħarĩk-i ān gĩred

Evveli gĩre andan soñra anuñ ħarĩkin duta (13) murād budur ki ' aqlı ħavĩ olan Ĥaħķı gĩrũp anuñ ħarĩkını dutar

(35) Mezāķ-ı cāneş zi-telħĩ-i (14) ġam şeved ĩmen

Cānı mezāķı ġam acılıġından emĩn olur

Her ān ki şũkr-i şeker-i tu der-dehān gĩred

(15) *Her ol kimse ki senũñ şũkrũñ şekerin aġzda dutar* murāda nażar muħāţab-ı ħāzret-i (16) Ĥaķ olmak mũnāsibdũr

(36) Zi-' ħmr ber-ħored ān kes ki der-cemĩ'-i şıfāt

' Ėmrden yimiş (17) *yir ol kimse ki cemĩ'-i şıfātda*

Be-ħ'ĩş bingered ān ki ħarĩk-i ān gĩred

Kendũye nażar (18) *ide andan soñra anuñ yolın duta* murād budur ki ' ħmrũnũñ ħāşılın almak isteyen (19) kendũ şıfāt u aħvālin gĩrũp anuñ ĩşlāħında olmak gerek

(37) Ćũ cāy-ı ceng (20) be-bĩned be-cām ne-āred dest

Ćũn ceng yerin gĩre ħadeħe el getũrmeye

Ćũ vaķt-i (21) kār buved tĩġ-i cānsitān gĩred

Ćũn ĩş vaķti ola cān alıcı ħılıķ duta murād [M306a] (1) ceng vaķtinde ' ıyş meşġũl olmayup ħadeħ dutmayup ħılıķ duta dimekdũr (2)

(38) Zi-luţf-ı ġayb be-suħtĩ ruh ez-ũmĩd me-tāb

Luţf-ı ġaybdan ħatılıķda yũzi ũmĩdden (3) *dĩndũrũr*

Ki maġz-ı naġz-ı maķām-ender ũstũħ'ān gĩred

Ki pāk ilik maķāmı kemũkde (4) *dutar* murād budur ki kemũk berkdũr ĩçinde laţĩf ilik olur lācerem ħatılıķ ĩçinde (5) luţf olmaķdan ũmĩd kesmemek gerek

¹³⁶⁵ Mevlāna Celāleddin Muhammed, *Mesnevĩ-i Ma'nevĩ-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoġlu, Derya Ėrs), 1.Cilt, s. 32, Beyt: 232.

(39) Şükür kemāl-i ḥalāvet pes ez-riyāzet yāft

(6) Şükür kemāl-i ḥalāveti riyāzetden soñra buldı

Nuḥust der-şiken-i teng ez-ân mekân (7) gired

Evvel tar büklümünde anuñçün mekân dutdı murād riyāzet ü müzāyaka (8) çeken ḥalāvet ü leṭafete mālîk olu dimekdür

(40) Der-ân maḳām ki seyl-i ḥavādiş ez-çep (9) ü rāst

Ol maḳāmda ki ḥavādiş seyli şoldan ve şağdan

Çünān resed (10) ki emān ez-miyān kerān gired

Öyle irişse ki emān ortadan kenār duta ya‘nî (11) ortada emān ḳalmaya bu beyt merhūndur

(41) Çi ğam buved be-heme ḥāl kūh şābit-rā

Ne (12) ğam olur dükeli ḥâlde şābit tağa

Ki ḥamlehā-yı cenān ḳulzüm-i girān [gired]

Ki gönül ḥamleleri (13) ağır deñiz dutar murād ḥazret-i Ḥaḳḳa vāşık olan ḳalb-i şābit ḥavādişden müteğayyir (14) olmaz dimekdür

(42) Egerçi ḥaşm-ı tu küstāḥ mî-reved ḥālî

Egerçi senüñ ḥaşmuñ küstāḥ (15) gider ḥāliyā

Tu şād bāş ki küstāḥieş ‘inān gired

Sen şād ol ki küstāḥlığı (16) anuñ uyanuñ dutar murād memdūḥı tesliyetdür

(43) Egerçi der-Ḥaḳ in ḥāndān-ı devlet (17) guft

Egerçi bu devlet ḥandānı Ḥaḳdan didi [ḥandān ehl-i beyt ve şāḥib-i ḥāne ma‘nāsınadır]

Cezāş der-zen ü ferzend ü ḥānumān (18) gired

Cezāsını ‘avretde ve oğlanda ve māl u mülkünde dutar murād cezā‘ü seyyi ‘etin (19) seyyi ‘etin¹³⁶⁶ ḥasebince kendü ‘ameli cinsinden cezāsın görür dimekdür

(44) Zamān-ı ‘ömr-i tu (20) pāyende bād k’in ni‘met

Senüñ ‘ömrüñ zamānı bāḳî olsun ki bu devlet (21)

‘Atiyyeist ki der-cān-ı üns ü cān gired

Bir ‘aṭadur ki ins ü cān cānında [M306b] (1) dutar ya‘nî anlar bile ḥayr u nāfi‘dür

Şi‘r

Ve hazā du‘ā‘ün lāyuraddu fe‘innehu¹³⁶⁷

Du‘ā‘ün li-eşnāfi‘l-beriyyeti (2) şāmilun

¹³⁶⁶ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةً Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez. (Kur‘ân, Şûrâ 42/40).

¹³⁶⁷ “Bu reddedilmez bir duâdır çünkü bu duâ bütün insanları kapsamaktadır.” Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma‘nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 20, Mukaddime.

(45) Ser-i mülük-ı sühan Hâfızest ez-ân her dem

Söz pādşāhlarınuñ (3) başı Hâfızdur anuñçün her dem

Be-Zülfikār-ı sühan ‘arşa-i beyân gired

Söz (4) Zülfikārı ile beyân meydânın dutar

Beyt

Ser-i mülük-ı ma‘ânî Sürürîst imrüz (5)

Beyân-ı sırr-ı bedî‘ ez-demeş ‘ayân gired

VELEHU EYŻAN [G.276]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]¹³⁶⁸

(1) Tenem zi-renc-i firāvān hemî be-fersāyed

(6) Benüm bedenüm vāfir-i marāzdan rāhat olmaz

Dilem zi-enduḥ-ı bî-ḥad hemî neyāsāyed

Göñlüm ḥadsiz (7) ḡuşşadan ezilür murād manṭûḳdan zāhirdür [endüh lafzından muḥaffedür vezn için]

(2) Buḥār-ı ḥasret çün ber-şevd zi-dil be-serem¹³⁶⁹

(8) Ḥasret buḥārı çün ḳalka göñülden başuma

Zi-didegān nem-i bārān-ı ḡam fūrū āyed¹³⁷⁰

Gözlerden (9) ḡam yaḡmuru nemi aṣaḡa iner murād budur ki nitekim buḥār teşā‘ud idüp seḥāb olup (10) andan maṭar nüzül ider benüm göñlümden daḡı ḥasret buḥārı başuma ḳalkup gözlerümden (11) yaḡmur gibi yaşlar dökülür

(3) Dü çeşm-i men ruḥ-ı men zerd dīd ne-tevāst

(12) Benüm gözüm benüm yanaḡum şaru gördi ḳādir olmadı ya‘nī öyle görmege

Ez-ân be-ḥün-ı (13) dil ān-rā hemî be-yendāyed

Anuñçün göñül ḳanı ile anı sıvar murād budur ki (14) gözümden aḳan yaş degül yüregüm ḳanıdur yüzümi ol kızıla boyayup şaruluḡı (15) mestür olur nitekim dir

(4) Ki ger be-bīned ü bed-ḡāḥ rüy-ı men rüzī

Ki eger göre (16) şanucı ya‘nī düşmen benüm yüzümi bir gün

Be-çeşm-i ü ruḥ-ı men zerd reng ne-nümāyed

(17) Gözine anuñ benüm yañaḡum şaru renklü görünmeye

(5) Zamāneī bed ü hercā ki fitneī bāşed

¹³⁶⁸ Not: Vezin derkenârda hatalı olarak *Mefā‘ ilün Mefā‘ ilān Mefā‘ ilün Fe‘ ilün* şeklinde belirtilmiştir.

¹³⁶⁹ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹³⁷⁰ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Zi-bes ki ḡuşşa be-dīdem çünān şudem ki merā

Ez-ân pes ānçi ḡamī pīş-i çeşm diger āyed

(18) *Zamâne her yerde ki yaramaz ve fitne ola*

Çü nev-‘arûsi vü der-çeşm-i men be-yârâyed

(19) *Bir yeñi gelin gibi gözüme zînet ider* murâd budur ki zamâne her yerimüzi ve fitneyi (20) bir gelin gibi düzer koşar baña gönderür

(6) Zamâne ħod ber-buved ez-men ānçi bûd merā¹³⁷¹

(21) *Zamâne ħod kapdı ol ki benüm idi* [Bu ġazelüñ ba‘zı ebyâtında sekte vardur ehl-i vezn olan sekte ile okur vezni zâhir olur zâhir-bîn olanlar nâ-mevzûn şanmasunlar]

Be-cüz ki muĥabbet-i cānān ki der-hemî pāyed¹³⁷²

Cānān [M307a] (1) muĥabbetinden ġayrı ki şābit olur murâd zamâne benüm nem var ise aldı hemān cānān (2) muĥabbeti ħaldı diyü zamāneden şikāyetdür

(7) Çirā ne-giryed çeşmem çirā ne-nālid cān¹³⁷³

Niçün (3) ağlamaya gözüm niçün inlemeye cān

Çi gûne kem ne-şevd şabr u ġam ne-yefzāyed

Niçün eksilmeye (4) şabr ve artmaya ġam bu beyt merhûndur

(8) Felek çü şādi-i men dîd mer merā be-şimord

(5) *Felek çün benüm şādılığum gördi benüm içün şaydı ya‘nî baña şādılığı ‘aded ile azcık (6) virür*

Künün ki mî-dihîm ġam hemî ne-peymāyed¹³⁷⁴

Şimdi ki baña ġam virür ölçmez ya‘nî ölçisüz (7) ve ħesābsuz vāfir virür murâd zamāneden şikāyetdür ki şādılık virsa şayup (8) şey‘-i ħalîl virür ġam virse bî-ħesāb u keşîr virür

Beyt

‘İndî mine‘d-dehri mā lev enne (9) eyserahu¹³⁷⁵

Yulkā ‘ale‘l-feleki‘d-devvāri lem yeduri

(9) Çü düstān-ı men ez-men girift bîzārî

(10) *Çün benüm dostlarum benden bîzārılık dutdı*

Çi gûne düşmen-i men ber-tenem be-baĥşāyed¹³⁷⁶

Niçe (11) sene benüm düşmenüm benüm tenüm üzre ‘atā ider

¹³⁷¹ Bu mîsrâda vezin aksamaktadır. Şu şekilde tamir edilirse vezin kusuru ortadan kalkmaktadır: Zamâne ber-buved ez-men [her] ānçi bûd merā

¹³⁷² Bu mîsrâda vezin aksamaktadır. Şu şekilde tamir edilirse vezin kusuru ortadan kalkmaktadır: Be-cüz [muĥabbet]-i cānān ki der-hemî pāyed

¹³⁷³ Bu mîsrâda vezin aksamaktadır.

¹³⁷⁴ Bu mîsrâda vezin aksamaktadır. Şu şekilde tamir edilirse vezin kusuru ortadan kalkmaktadır: Künün ki mî-[dihedem] ġam hemî ne-peymāyed

¹³⁷⁵ “Yanımda bir kaderim vardır. Eğer o kaderin en kolay şekli bu dönen feleğe verilmiş olsaydı bu felek dönmezdi.” Nasr bin Ahmed el-Basrî, *Dîvânü’l-Hubzerzî*, (Tahkîk: eş-Şeyh Muhammed Hasan Âli Yâsîn), Mecelletü Ma’hedi’l-Mahtûtati’l-Arabiyye, Kahire 1416, s. 160.

¹³⁷⁶ Bu mîsrâ derkenârda şu şekildedir: Merā kûdām kesî dîgerî be-kār āyed

Qıf'a

Türābun¹³⁷⁷ 'alā hazā'z-zamāni fe'innehu¹³⁷⁸ (12)

Zamānu 'uqūkin lā-zamānu huqūkin

Fe-küllü rafikin fihi ğayru muvāfikin

Ve küllü şadikin fihi ğayru (13) şadūkin

(10) Eger ne-nālem ü güyend nist hācetmend

Eger inlemezsem dirler muhtāc degüldür (14)

Ve ger be-nālem ü güyend jāj mī-hāyed

Eger inlersem dirler herze çiyner murād zamānesi (15) ehlinden şikāyetdür ki hiç vechle rahmleri yok diyü ve kendüye tesellī (16) virüp dir

(11) Ğamī ne-bāşed ez-ān ki Hudā-yı 'izz ü cell

Bir ğam yokdur anuñçün ki (17) ğazret-i Haq cell ü 'alā

Derī ne-bended tā diğeri ne-bügşāyed¹³⁷⁹

Bir kapu kapamaz (18) tā bir ğayrı açmaya bu ğazel ba'zı dīvānlarda bulunup ammā mahlaş beyti bulunmayup (19) hasb-i hālüm olduğıçün yazup şerh itdüm ve didüm¹³⁸⁰

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Sürürī cüz (20) be-der-i ü ne-reft ān Rezzāk

Be-bendegān-ı güzīn rūziyeş be-fermāyed

VELEHU EYẒAN [G.277]

[Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn]

(1) Guftem ki ğatā kerd vü tedbīr ne in būd

Didüm ki ğatā eyledüñ tedbīr bu degül [M307b] (1) idi

Guftā çi tevān kerd ki taqdir çünin būd

Didi neylemek olur ki taqdir (2) buncılayın idi murād mütekellimden rūh-ı insānī yā 'aql-ı me'āddur ve murād muhātabdan (3) nefis-i emmāredür rūh yā 'aql aña i' tirāz idüp ef'āl-i kabīhe itmek ğatā idi (4) iyü itmedüñ diyicek ol cevāp virüp taqdir böyle

¹³⁷⁷ Türāb kelimesine karşılık olarak derkenārda afā'un ibâresi bulunmaktadır.

¹³⁷⁸ "1) Zamānın üzerini toprak örtün çünkü o nankörlük zamânıdır, âsîlik zamānı değildir 2) Bu zamānda her arkadaş uyumsuz ve her dost vefâsızdır." Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 155.

¹³⁷⁹ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹³⁸⁰ Bu şiir bazı kaynaklarda Hâfız'a atfedilirken bazı kaynaklarda ise Mesûd Sa'd-i Selmân'a ait olarak gösterilmiştir. Bu durumla ilgili olarak Sürürî de bilgi vermiş ve bazı divanlarda bu gazelin bulunduğunu ancak mahlas beytinin yer almadığını söylemiştir.

idi dir kendünün (5) şarf-ı ihtiyâr ve mübâşeret-i esbâb ve kesb-i seyyi'ât itdüğün
aınmaz lâcerem (6) aña demek gerek

Rubā'î

Yâ ğadiyen fî-ğafletin ve rāyiḥen¹³⁸¹

İlā metā testaḥsinü'l-ḳabāyiḥen (7)

Ve kem ilā kem lā-teḥāfu mevḳıfen

Yestaṇṭıḳu'llāhü bihi'l-cevāriḥen

(2) Guftem ki besî ḥaṭṭ-ı ḥaṭā (8) ber-tu keşidend

Didüm ki niçe ḥaṭṭ-ı ḥaṭāsınuñ üzerüñe çekdiler yazdılar (9)

Guftā hem ez-ān būd ki ber-levḥ-i cebīn būd

[Ḳāfiye bunda cimūñ fetḥi ve hānuñ kesri ile lafz-ı 'Arabīyedür alın ma' nāsına] *didî hem andan idi ki alın levḥinde (10) idi murād mütekellimden girü rūḥ yā 'aḳldur muḥātabdan nefsi-i mezbūredür ki aña niçe (11) günāhlar yazıldı diyicek bu daḥi alnumda yazılmış idi dir pes aña demek (12) gerek*

Beyt

Yā 'aceben minke ve ente munşırın¹³⁸²

Keyfe tecennebte eṭ-ṭarīḳu'l-vāziḥen (13)

Keyfe tekūnü ḥıne tuḳra'u fî-ğadin

Şaḥıfeten ḳad ḥavati'l-fedāyiḥen

(3) Guftem ki ḳarīn-i (14) bedet efkend ber-ın rüz

Didüm ki yaramaz yoldāşuñ bıraḳdı seni bu güne (15)

Guftā ki merā baḥt-ı bed-i ḥıṣ ḳarīn būd

Didî ki baña yaramaz baḥtum ḳarīn idi (16) murād budur ki rūḥ yā 'aḳl nefsi-i mezkūreye şeyṭān ki be'sü'l-ḳarīndür (17) ol seni bu yaramaz güne ve fi'l-i ḳabīḥe düşürdi diyicek ol cevāb (18) virüp yaramaz baḥt ve taḳdīr-i ḳabīḥ baña ezelden ḳarīn idi dir lâcerem (19) ma'şiyeti kendüye ve şeyṭāna isnād idüp tevbe vü inābet itmez ḥüsrānda (20) ḳalmağı ihtiyâr ider pes aña demek gerek

Şi'r

Ve keyfe terzā en teküne ḥāsiren¹³⁸³ (21)

Yevme yefüzü men yekūnü rābiḥen

¹³⁸¹ “1) Ey gaflette gidip gelen kişi! Ne zamāna kadar kötülükleri güzel göreceksin? 2) Ve ne vakte kadar, Allāh Teālā'nın azāları konuşuracağı zamāndan korkmayacaksın?” Şiir İbnü'l-Hâc El-Bekrî isimli bir şâire aittir.

¹³⁸² “1) Ne garip ki sen gördüğün hâlde, açık ve doğru yoldan uzaklaşıyorsun. 2) Bütün rezillikleri içeren sayfayı okuduğun zaman (amel defterini) senin durumun nasıl olacak?” Şiir İbnü'l-Hâc El-Bekrî isimli bir şâire aittir. Bir önceki örnek şiirin devâmıdır.

¹³⁸³ “Kazanan kişinin kurtulduğu günde sen kaybetmeye nasıl râzı olursun?” Şiir İbnü'l-Hâc El-Bekrî isimli bir şâire aittir. Bir önceki örnek şiirin devâmıdır.

[Bu ğazelüñ şerhinde yazılan ‘Arabî beytler cem’ olınsa biş beyti müştemil bir ‘Arabî ğazel olur]

(4) Guftem zi-men ey mäh çirā mehr borīdī

Didüm ey ay [M308a] (1) benden niçün muhabbeti kesdün

Guftā ki felek bā-men-i bed-mehr be-kīn būd

Didi ki felek (2) ben şefkatsüze kīn ile idi murād budur ki en-nefsü hiye’s-şanemu’l-ekberu¹³⁸⁴ hasebince (3) nefsi-i ma’ şūka-i rūh aña ey mäh niçün benden muhabbeti kesüp muvāfaqat-ı t̄a’ at (4) itmedün diyicek ol cevāp virüp feleküñ baña intikāmı var idi dir kendünün (5) rūha ‘adem-i muvāfaqatın yād itmez

Rubā’i

++--/+-+--/++-

Ser-i peyvend-i mā ne-dāred yār¹³⁸⁵

Çün (6) tevān şud zi-baht ber-ḥürdār

Kār-ı mā bā-yekist der-heme şehir

V’ān yekī ten (7) nemī-dihed der-kār

(5) Guftem ki besī cām-ı tarab ḥürdi ez-īn pīş

Didüm ki (8) niçe şenlik ḳadeḥin içdün bundan öñdin

Guftā ki şifā der-ḳadeḥ-i bāz-ı pesīn (9) būd

Didi ki şifā sonrağı ḳadeḥde idi murād budur ki rūh yā ‘aql nefse (10) pend idüp bu deñlü shehevāta irtikāb itdün diyü ḳadar telezzüzāt-ı zevḳ (11) itdün min ba’d ferāğat u inābet ḳıl diyicek daḥi ārzü vü murād vardur anı (12) görmeyince ve ol murāda ırmeyince tamām-ı ferāğat gelmez diyü cevāğ virür (13)

Ḳıṭ‘a

Nefsī dārem ki ne-kerded ez-güneh-i sīr

Her dem güyed ki murād-ı digerem (14) hest

Güyed pes ez-īn tevbe kunem līkin ū

Ender-‘ aḳab-ı her güneheş (15) kereded mest

(6) Guftem ki tüyī ‘ömr çirā bāz be-refī

Didüm ki sensin ‘ömr (16) niçün girü ğitdün

Guftā ki fülānī çī kunem ‘ömr hemīn būd

Didi ki ey fülān (17) neyleyeyin ‘ömr hemīn idi ya’nī ancaḳ bu ḳadar imiş murād muḥātabdan (18) girü nefsdür ki menzile-i ‘ömrddür yā ‘ömr kendüsidür ki aña niçün ğitdün (19) diyicek hemān müddet-i ‘ömr bu deñlü imiş dimekten ğayrı cevābı yoḳdur (20) çün ḥāl böyledür ‘ibādetde mübāderet itmek gerek

¹³⁸⁴ نفْسُ الْكَبْرُ Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

¹³⁸⁵ Rükneddin Evhadî-i Merâgî, Dîvân-ı Merâgî, (Tashîh, Sa’id Nefîsî), s. 19. 1340.

Not: Şârihin rubâî olarak tanımladığı bu şiir Merâgî Dîvânı’nda kasîde içerisinde yer almaktadır.

Şi‘r

Mā ‘aķbelet (21) evcühü’l-lezzāti müsfireten¹³⁸⁶

Müz edberet bi’l-levā eyyāmüne’l-uvelu

(7) Guftem ki ne [M308b] (1) vaķt-i seferet būd çünin zūd

Didüm ki senüñ seferüñ vaķti (2) *böyle tez degül idi ya‘nī böyle tez gitmek vaķti degül idi* (3)

Guftā ki meger maşlahat-ı vaķt der-ın būd

Didi ki meger maşlahat-ı (4) *vaķt bunda idi ya‘nī tizcek gitmek ħayr u nāfi‘ idi* (5) *ola* murād budur ki niçe kimse vardur ki ‘ömri çok oldukça (6) ma‘şiyeti çok ider anuñ gibi kimseye tizcek mevt maşlahat-ı (7) vaķt ve ħayr u menfa‘at olur sa‘ādet ol kimseyedür ki (8) ‘ömri tavi̇l olup ‘ameli ħüsn ola ki ħaberde vārid olmışdur (9) *tūbā limen tāle ‘ömürühü ve ħasune ‘amelūhu*¹³⁸⁷ bilgil kim bu ġazel Dīvān-ı Ĥāfızda (10) ve Dīvān-ı Selmānda bi-‘aynihi bulunup ammā Dīvān-ı Selmānda maĥlaş beyti (11) bulunmayup ve Dīvān-ı Ĥāfızuñ nüsaĥlarında daĥi maĥlaş beyti bulunmayup (12) ba‘zı nüsaĥlarda bulundı ki budur

(8) Guftem ki zi-Ĥāfız be-çi mūcib şudei dūr

(13) *Didüm ki Ĥāfızdan ne sebeb ile ba‘id olduñ*

Guftā ki heme vaķt merā dā‘iye (14) ın būd

Didi cemī‘ vaķtde baña iķtizā bu idi murād budur ki im‘ān-ı nażar (15) olunsa bu ma‘nā ma‘lūm u zāĥir olur ki nefsuñ dā‘imā iķtizāsı budur ki (16) rūĥ-ı insānī ve ‘aķl-ı me‘āddan ba‘id olup fesāda vü‘azāba ħarīb ola (17) *ne‘ūzü bi’llāhi min şūrūri enfūsina ve min seyyi’āti a‘mālinā*¹³⁸⁸ (18)

ĤARFÜ’R-RĀ¹³⁸⁹

VELEHU EYŻAN [G.278]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ il]

(1) Elā ey tūṭi-i ġüyā-yı esrār

Āġāh ol ey esrāruñ tūṭi-i ġüyāsı

Mebādā (19) ĥāliyet-i şükr zi-minkār

¹³⁸⁶ “Livā denilen mevkide ilk günlerimiz bittikten sonra; lezzetler ve güzellikler yüzünü bize çevirmedi.” Rācī el-Esmer, *Şerhu Dīvānu Ebī Temmām el-Ĥatībū’t-Tebrizī*, Dāru’l-Kitābü’l-Arabī, Beyrut 1414/1994, c. 2, s. 5.

Not: Beytin birinci mısrasının son kelimesi nüshada müsfireten şeklindedir. Kaynaklarda ise bu kelime sāfireten şeklindedir.

¹³⁸⁷ طَوْبَى لِمَنْ طَالَ عُمْرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ Ömrü uzun ameli güzel olan kimse ne mutlu. (Ĥadīs) Müsned-i Abdullāh bin el-Mübārek, Ĥadīs No: 80.

¹³⁸⁸ نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا, Sünen-i İbn Māce; Kendi nefislerimizin şerlerinden ve işlerimizin kötü neticelerinden O’na sığınırız. (Ĥadīs)

¹³⁸⁹ ‘Aded 16.

Şükr hâli olsun minķārūndan murād muķātabdan nefis-i (20) nāţıkadur ki esrār-ı İlahiye söyler ola ve aña du‘ā idüp dir ki feyz-i lezîz (21) senüñ dehānuñdan hâlî olmasun

(2) Seret sebz ü dilet hoş bād cāvîd

Başuñ yeşil ve gönîlün taze [M309a] (1) *hoş olsun ebedî*

Ki hoş nakşî nümüdî ez-ḥaṭ-ı yār

Ki hoş bir nakş gösterdün (2) *yār ḥaṭtından* murād nefis-i nāţıkaya ve esrār tekellüm iden mütekellime du‘ā-yı lehdür ve aña du‘ā itdüğini (3) ta‘lildür şüret-i mecāzda ve ilğāz-ı vechî ile söylediği ile

(3) Süḥan ser-beste guftî (4) bā-ḥarîfān

Sözi başı örtülü didün muşāḥiblere [murād bunlardan aşḥāb-ı tarîkatdür]

Ḥudā-rā ez-în mu‘ammā perde ber-dār

Allāh (5) *içün bu mu‘ammādan perdeyi kaldur* mısrā‘-ı evvel beyt-i evvelün mısrā‘-ı şānîsin beyāndur (6) ve mısrā‘-ı şānî ile keşf murādı istid‘ādur va’llāhu’l-ḥamd ki bu faķirün lisān-ı kalemî (7) ile bu mu‘ammādan perde mekşûf oldu ve bu degüldür illā faẓl-ı Ḥakdûr ve enne’l-faẓle (8) *bi-yedi’llāhi yu’tihi men yeşā’u vallāhü zü’l-faẓli’l-‘azîmî*¹³⁹⁰ [lafz-ı rā bunda lām-ı cer ma‘nāsinadur yā ḳasem içündür evvelki ma‘nā ma‘nā cihetinden edḥel ve ikinci ma‘nā lafz cihetinden esheldür]

(4) Be-rüy-ı mā zen ez-sāgar (9) gülābî

Bizüm yüzümüze ur ḳadeḥden bir gülāb

Ki ḥāb-ālūdeim ey baḥt-ı (10) bîdār

Ki uykuya bulaşmışuz ey uyanuḳ baḥt murād *baḥt-ı bîdār*dan uyanıklık (11) baḥtı müyesser olan kişidür ya‘nî ey ḡafletden bîdārlık baḥtı naşîb olan kimse (12) bizüm yüzümüz ‘ışķ-ı İlāhiden bir gülāb urup ya‘nî ma‘ārif-i münebbihe söyleyüp uyandırmāğa (13) sa‘y ḳıl

Ġazel

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey şude ‘ömr-i ‘azîz-i tu be-ḡaflet berbād¹³⁹¹

V’ez-kefen müy-ı sefid-i tu tü-rā yād ne-dād (14)

Çend ez-în ḥāb-ı girān ḥîz demî ṭā‘at kun

Ey ki der-rüy-ı zemîn kes çü tu der-ḥāb (15) me-bād

Der-dil-i ḥāk-i laḥed ḥāb çünān ḥāhî kerd

¹³⁹⁰ وَالْفَضْلُ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder. Allah, büyük lütuf sahibidir.(Kur’ân, Hadîd 57/29).

¹³⁹¹ Bu şiir Hâce Abdullâh-ı Ensârî’ye aittir.

Ki reved cümle-i lezzāt-ı cihānet (16) ez-yād

Kārvān reft der-în menzil hūn-h̄'ār me-ḥosb
Rāh-ı dūrest ü ḥaṭarnāk u (17) ne-ḥordī ḡam-ı zād

Rū be-dergāh-ı Ḥudāvend-i kerīm ār u raḥīm
Yād kun kerde-i ḥod-rā vü ber-āver (18) feryād

Gū İlāhī zi-ma' āṣī be-tu mī-kerdem bāz
Her çi kerdem heme bed būd u ḥaṭā būd u fesād (19)

Yā Rab ez-faẓl be-baḥṣī tu günāh heme-rā
Va' de-i tüst ki Allāh laṭīf be- abād (20)

(5) Çi reh būd in ki zed der-perde muṭrib

Ne yol idi ki urdı perdede muṭrib (21)

Ki mī-raḡsend bā-hem mest ü huṣyār

*Ki raḡş ururlar birbiri ile mest ü [M309b] (1) ayık murād muṭribdan ḥaberdār idüp
şevḡ virendür ol bir perde urdı ya' nī (2) bir pend kıldı ki mest ü huṣyār yeksān u bī-
iḥtiyār olup raḡş itdiler*

Rubā'ī (3)

-+---/-+---/-+---/-+--

Ey be-mānde sāl u meh bā-kerd kār-ı ḥod be-ceng

Veh çi ḥ'āhī kerd ber-gū āḡir ender kūr-ı teng (4)

Penbe-i ḡaflet kunī der-gūş-ı ḥod vaḡt-i ezān

Kūş-ı hūşet mī-kūşāyī çün ber-āyed (5) bāng-ı çeng

(6) Ez-în efyūn ki sākī der-mey efkend

Bu afyondan ki sākī şarāba bıraḡdı (6)

Ḥarīfān-rā ne ser māned ne destār

*Muṣāḡhiblerün ne başı ḡalur ne dülbendī murād budur ki (7) vā' ız ü şeyḡ 'ışḡ-ı İlāhī
zıkrinde bir mükeyyif ḡor ve bir keyfiyyet ile edā ider ki şūfiyān-ı (8) meclis ve
mustemi' ān-ı maḡfil dülbendlerin yire urduḡları gibi başların daḡi yire ururlar (9)*

Ḳıṭ'a

+ +---/+ +---/+ +--

Çend der-ḥ'āb-ı ḡafletī dā'im

Āḡir ey ḡufte vaḡt-i bīdārīst (10)

Çend bî-hod şevî vü fâriğ-i kâr
Âhir ey mest vaqt-i huşyārîst
Ger heme ‘ömr-i bûde-i (11) tarrār
Dem-i âhir çi cāy-ı tarrārîst
Menzilet bî-nevāst kārî kun
K’în (12) heme âfetet zi-bî-kārîst

(7) Sikender-rā nemî-baḥşend ābî

Sikendere bağışlamazlar bir şu (13)

Be-zūr u zer müseyyeser nîst in kâr

Ḳuvvet ü altun ile müyesser degüldür bu iş murād (14) budur ki āb-ı hayāt-ı ma‘nevî ki feyz-i faẓl-ı İlāhîdür dervîş-i ehl-i miḥnete virilür (15) pādşāh-ı şāhib-i şevkere virülmez *men kâne yüridü ḥarṣe’d-dünyā nü’tihi minhā vemā lehu* (16) *fî’l-âhireti min naşib*¹³⁹² ḥasebince t̤alib-i dünyā şāhib-i ‘uḳbā olmaz

Beyt (17)

-+---/-+---/-+-

Behr-i dînî terk-i ‘uḳbā mî-kunî
‘Aḳl-dārî şerm-dār ez-Zü’l-celāl

(8) Ḥîred her çend (18) naḳd-i kâ’inātest

‘Aḳl her ne deñlû naḳd-i kâ’inātdur

Çi senced pîş-i ‘ışḳ-ı kîmyākār

(19) *Ne vezni vardur kîmyā işleci ‘ışḳ öñinde* murād ‘aḳl-ı ma‘aşdan ‘ışḳ-ı ḥaḳîḳî evlā (20) vü a‘lā idügin beyāndur

Rubā‘î (Ahreb)

‘Āşîḳ çü dil ez-vücūd-ı ḥod ber-gîred¹³⁹³

Ender-dü [cihān] dü dāmen-i dilber gîred

Bi’llāh ki ‘aceb ne-bāşed er dilber-i ū

K’û-rā be-kemāl-i ḥod [der] ber-gîred [M310a] (1)

(9) Biyā vü ḥāl-i ehl-i derd bişnev

Gel ehl-i derd ḥālîni işit

Be-lafz-ı endek u ma‘nî-i (2) bisyār

¹³⁹² مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz. (Kur’ân, Şûrâ 42/20).

¹³⁹³ Hâce Abdullâh-ı Ensârî’ye ait olan bu beytin bir mısrası nüshada *ender dü dü dāmen-i dilber gîred* şeklinde eksiktir. Yine son mısırda *der* lafzı noksandır.

Azcık lafz ve çok ma‘nā ile murād budur ki ūtītū cevāmi‘e’l-kelimi¹³⁹⁴ (3) ḥasebince lafz-ı kālil ve ma‘nī-i keşir ḥāşşe-i Resūl-ı muhtār ve ümmet-i ihtiyārdur (4) ḥuşūşān ehl-i derd olanda bu ḥuşūş bī-şümārdur

Rubā‘ī (5)

--+--/-+--/-+--/-+--

‘İlm ü hikmet kavı-i tu Qur‘ān-ı Haḫ mışdāḫ-ı tu

Encüm ü meh reşk-i eşk ü çehre-i berrāḫ-ı tu (6)

Nāşihet ilhām-ı ‘aynī vā‘ izet tenbīh-i ḫalb

Nāşiret te‘yid-i ‘ulvī ḥāfızet Ḥallāḫ-ı tu (7)

(10) Büt-i çini ‘adū-yı dīn-i mā şud

Şanem çini bizüm dīnimüz düşmeni oldı

Dil ender-dām (8) u mīr-i şayd-ı ḡaddār

Göñül ağda ve şikār begi aldayıcı murād dünyānuñ zeḥārif ü (9) nuḫūşı dīn düşmeni idügin beyān ve ḫalb aña giriftār ve nefsi dünyā mekkāre vü ḡaddāre (10) diügin zikrdür

(11) Büt-i ḥüsn ‘aduv-ı dīn mā-rā

Şanem-i ḥüsn dīn düşmenidür bize

Ḥudāvendā (11) dil ü dīnem nigeḫ dār

Yā Rabbī göñlümü ve dīnümü şaḫla murād ḥüsn-i zāhir zār idügin zikr ve (12) ḥazret-i Haḫdan taleb-i hıfzdur

(12) Be-mestürān me-gū esrār-ı mestī

Mestürlara dime mestlik (13) esrārını

Ḥadīs-i cān me-gū bā-naḫş-ı dīvār

Cān haberin şorma dīvār taşavvurından (14) murād budur ki maḥbūb olanlara mestlik esrārın söylemek dīvār naḫşından (15) cān haberin şormak gibi bī-veḫ ü ḡayr-ı münāsibdür

(13) Be-yümn-i rāyet-i manşūr-ı şāhī¹³⁹⁵

(16) ‘Alem-i manşūr şāhı bereketinden

‘Alem şud Ḥāfız ender-naẓm-ı eş‘ār

Sancaḫ oldı (17) Ḥāfız naẓm-ı eş‘ārda murād iltifāt-ı ‘ālā ‘uluvv-ı āşāruma bā‘ iş oldı dimekdür (18)

(14) Ḥudāvendī be-cāy-ı bendegān kerd

Efendiligi kullar ḫaḫḫında eyledi

Ḥudāvendā zi-āfāteş (19) nigeḫdār

¹³⁹⁴ أَوْتَيْتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ Bana Cevāmiu'l-Kelim (özlü söz söyleme meziyeti) verildi. (Hadīs) Müslim, “Mesâcid”, 5.

¹³⁹⁵ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Be-yümn-i devlet-i sulṭān ḡazanfer

Yā Rabbī anı āfātdan şakla murād bunı a‘lāmdur ki şol efendi (20) ki kulları hakkında efendilik ide efendi anı hıfz itmege müsteḥaḳ olur (21)

VELEHU EYŻAN [G.279]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ger buved ‘ömr be-meyḥāne revem bār-ı diger

Eger ‘ömr ola meyḥāneye irem [M310b] (1) *bir kerre daḥi* [*bār-ı diger* lafzı delālet ider ki bir kerre ḥānḳāha varup girü çıkmış imiş girü anda varmağı ārzü ider]

Be-cüz ez-ḥizmet-i rindān ne-kunem kār-ı diger

Rindler ḥizmetinden ḡayrı (2) *iş itmeyem daḥi* murād *meyḥāne*den ḥānḳāhdur ve rindlerden murād iḥlās ile (3) ‘ibādet idenlerdür ve ṭarīḳ-i mā ḥizmetest mücebince anlara ḥizmet müris-i vuşlatdur (4)

(2) Ḥurrem ān rüz ki bā-dīde-i giryān be-revem

Ḥurrem ol gün ki aḡlar göz ile gidem (5)

Tā zenem āb der-i meygede yekbār-ı diger

Tā uram meyḥāne ḳapısı şuyın bir kerre daḥi murād (6) ḥānḳāh ḳapısına varup aḡlamak ārzūsıdur

(3) Ma‘ rifet nīst der-īn ḳavm (7) Ḥudāyā sebebi

Ma‘ rifet yoḡdur bu ḳavmde yā Rabbī bir sebeb ya‘nī bir bahāne ḳıl (8)

Ki berem cevher-i ḥod-rā be-ḥarīdār-ı diger

Ki iletem kendü cevherümi bir müşteriye daḥi (9) murād ehl-i ma‘ rifet olmayup ḳadr bilmeyen kimselerden şikāyetdür

(4) Yār eger reft ü (10) ḥaḳḳ-ı şoḡbet-i dīrin ne-şināḡt

Yār eger gitdi ve şoḡbet-i ḳadīm ḥaḳḳın aḡlamadı ise (11)

Ḥaşāli’llāh ki revem men zi-pey-i yār-ı diger

Ḥaşāli’llāh ki gidem ben yār ardınca daḥi (12) murād kendünün ḥaḳ-şināsılıḡın beyāndur [ba‘zı zurefā kendüye cefā vü terk-i ‘ahd ü vefā iden yārine mektüp yazup bu iki beyti ḥasbiḥāl diyü yazmışdur]

(5) Ger müsā‘id şevedem dā’ire-i çarḡ-ı kebūd

(13) *Eger baña müsā‘id olursa gök çarḡ dā’iresi*

Hem be-dest āvāremeş bāz be-pergār-ı (14) diger

Anı ele getürem girü bir ḡayrı pergār ile murād yār-ı şādıḳ ve şeyḡ-ı muvāfıḳ (15) ḥużūrından dūr olduḡından bī-ḥużūr olup girü aña vuşūli ṭalebidür

(6) ‘Āfiyet (16) mī-ṭalebed ḡāṭirem er begüzārend

‘Āfiyet ister ḡāṭırum eger ḳorlarsa

Ġamze-i (17) şūḡeş vü ān ṭurre-i ṭarrār-ı diger

Anuñ şūh gamzesi ol turre-i tarrrār daḥi (18) murād *gamze* vü *turre māni'* -i ḥuzūr-ı
‘āfiyet idügin beyāndur

(7) Rāz-ı serbeste-i mā (19) bîn ki be-destān guftend

Bizüm başı örtülü sırrımızı gör ki kışsa ile dirler

Her zamān (20) bā-def ü ney ber-ser-i bāz-ı diger

Her zamān def ü nāy ile bir bāzār başında daḥi murād (21) ehl-i sāz u sürüd
söyledikleri aḥvāl-i ‘ışkdur dimekdür

Beyt

Der-şavma‘ a u meygede [M311a] (1) esrār-ı tu güyend

Zāhid be-sürüd-ı ḥod u ‘āşıq be-terāne

(8) Her dem ez-derd be-nālem ki felek (2) her sâ‘at

Her dem derdden inlerin ki felek her sâ‘at

Kunedem kaşd-ı dil-i riş be-āzār-ı (3) diger

İder benüm yaralu gönlüme kaşd bir incitmek ile daḥi murād cevri felekden
şikāyetdür (4)

(9) Bāz güyem ne der-in vākı‘ a Ḥāfız tenhāst

Girü diyem bu vākı‘ada Ḥāfız yalnūz degüldür (5)

Ġarḳa geştend der-in vaḳı‘ a bisyār-ı diger

Ġarḳ olmışlardur bu vākı‘ada çoklar daḥi (6) murād ālāme vü aşāme çok kimse
mübtelā idügin zıkr idüp tesliyetdür (7)

VELEHU EYẒAN [G.280]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Yūsuf-ı güm-geşte bāz āyed be-Ken‘ ān ḡam me-ḥor

Yavı kılınmış Yūsuf girü gelür Ken‘āna (8) ḡam yime

Külbe-i aḥzān şevved rüzī gülistān ḡam mor

Guşşalar ḥücreşi bir gün (9) *gülistān olur ḡam yime* murād *ba‘de ‘usrin yusren*¹³⁹⁶
hasebince her tarḥuñ bir feraḥı var idügin (10) beyāndur nitekim dir

(2) Ey dil-i ḡam-dide ḥālet biḥ şevved dil bed me-kun

Ey ḡam görmüş gönül ḥālūñ (11) *iyü olur yüregi yaramaz itme* [*ḥālet* lafzında ḥarf-ı
tā ḥiṭāb içündür]

Ey ser-i şūrīde bāz āyi be-sāmān ḡam me-ḥor

¹³⁹⁶ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur‘ân, Talak 65/7).

Ey karışmış (12) baş girü gelürsin iyü hâle gam yime murād kendüye tesellî virmekdür

(3) Ger bahār-ı ‘ömr bāşed (13) bāz ber-taht-ı çemen

Eger ‘ömr bahārı olursa girü çemen tahtı üzre [ya‘ nî eger olmazsañ ‘ömr bahārına irişürsün] [*bāz ber-taht-ı çemen* merhündür]

Çetr-i gül ber-ser-keşî (14) ey murğ-ı şeb-ḥ’ān gam me-ḥor

Gül sāyebānın başa çekersin ey gice okıyıcı kuş gam (15) yime murād *murğ-ı şeb-ḥ’ān* dan bülbül-i ḳalbdür ki şeb-ḥ’iz ü müstağferdür ve aña vuşul (16) maṭlûb ile beşâretdür

(4) Hân me-şev nevmîd eger vâkıf neî ez-sırr-ı gayb

(17) *Nevmîd olmasa eger vâkıf degül iseñ esrâr-ı gaybdan*

Bāşed ender-perde bāzihā-yı (18) pinhân gam me-ḥor

Olur perdede gizlü oyunlar gam yime murād gâhî gam u elem vāsıta-i (19) vuşul-i Ḥaḳ ve ḥayr olur perde-i gaybda niçe gizlü oyunlar vardır gam yime diyü penddür

(5) Devr-i (20) gerdün ger dü rüzî ber-murād-ı mā ne-geşt

Devr-i felek eger bir iki gün bizüm murādımızca dönmedi ise (21)

Dā’imen yeksân ne-māned ḥāl-i devrân gam me-ḥor

Dā’imen bir mişāl üzre ḳalmaz devrân ḥālî gam yime murād mantûḳdan zāhirdür [M311b] (1)

(6) Der-beyābān ger be-şevḳ-i Ka’be ḥ’āhî zed ḳadem

Beyābānda eger Ka’be şevḳinde urmaḳ isterseñ (2) ḳadem

Serzenişhā ger kuned ḥār-ı muḡilân gam me-ḥor

Başa ḳaḳmaḳlar eger iderse muḡilân dikenî (3) gam yime murād Ka’be isteyen beriyyede ḥār-ı muḡilân başına doḳunduḡın iḥtiyār itmek gerek (4) dimekdür lâcerem her maṭlûb için miḥnet çekmek lâzımdır

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Küy-ı yāre ta‘ n-ı düşmenden (5) ḳaçan varur ḳaçan

Ka’beye varmaz şu kim ḥār-ı muḡilāndan ḳaçar

(7) Ey dil er seyl-i fenā (6) bünyād hestî ber-kened¹³⁹⁷

Ey gönül eger fenā seyli varlıḳ bünyādın ḳoparsa

Çün tü-rā (7) Nūhest geştibān zi-tūfān gam me-ḥor

¹³⁹⁷ Şerh edilen beyite istinâden derkenâra yazılan ve Sa’dî’nin Gülistân’ında yer alan beyit şu şekildedir:

+---/+---/+---/+---

Çi gam dīvār-ı ümmet-rā ki bāşed çün tu poştibān

Çi pāk ez-mevc-i baḥr ān-rā ki dāred Nūḥ geştibān

Çün saña Nûhdur gemici tûfândan ğam yime murād (8) mevt irişüp ğarķ-ı tûfân-ı âhîret olursañ çün şefi‘ saña Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâmdur (9) ğam yime dimekdür

(8) Hâl-i mâ der-fırķat-i cānān u ibrām-ı raķīb

Bizüm hâlimüzi cānān fırķatinde (10) *ve raķīb ibrāmını*

Cümle mî-dāned Hūdā-yı hâl-gerdān ğam me-ħor

Cümleyi bilür hâl dōndürücü (11) *Allāh ğam yime* murād hicrden ve mekr-i nefsdn şikāyet idüp hāzret-i Hāķķa i‘timād (12) itdūĝın zikrdür

(9) Gerçi rāh bes hāţarnākest ü maķşad bes ba‘îd

Egerçi yol ziyāde hāţarludur (13) *ve maķşad ziyāde ırāķdur*

Hîç rāhî nîst kân-rā nîst pāyān ğam me-ħor

(14) *Hîç bir yol yoķdur ki aña nihāyet olmaya ğam yime* murād tarîķ-i Hāķķuñ şu‘ûbetin (15) ve vuşûl-i Hāķķuñ bu‘dın beyāndur ve āhîr vuşûl daĝı olduĝın zikrdür

(10) Hāfızā der-künc-i (16) faķr u ħalvet-i şebhā-yı tār

Ey Hāfız faķr bucaĝında ve ķarañu gicelerde

Tā buved (17) virdet du‘ā vü ders-i Ķur‘ān ğam me-ħor

Tā ola senüñ virdüñ du‘ā vü ders-i Ķur‘ān (18) *ĝam yime* murād budur ki künc-i faķr maħall-i hayret ve ķarañu giceler zamān-ı vahşetdür ammā (19) virdi du‘ā ve dersi Ķur‘ān olana bunlardan ğam yoķdur

VELEHU EYŻAN [G.281]

[Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

(1) Rüy būnmāy (20) vücūd-ı ħodem ez-yād be-ber

Yüzi göster kendü vücūdum ħāţırdan gider

Ħırmen-i (21) sūĥtegān-rā heme gū bād be-ber

Yanmışlaruñ ħırmenin yile di dükeli gider murād [M312a] (1) budur ki çün tecellî-i cemāl ola tālîb-i ‘āşık bî-ħod olup cümle varın yile virüp (2) fānî-i maĥż olur bu hâl aña aĥsendür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Der-reh-i ‘ışķ zi-esbāb-ı cihān fānî (3) şev

‘Āşıkā ħırmen-i hestî heme gū bād be-ber

(2) Mā çü dādım dil ü dîde be-tûfân-ı belā

Biz (4) *virdük gönli ve gözi belā tûfânına*

Gū biyā seyl-i ğam u ħāne zi-bünyād be-ber

Di gel ey (5) *ĝam seyli evi bünyāddan gider* murād fenā-yı küllî sebep-i beķā-yı İlāhîdür aña irşād ider (6)

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Evvel ez-naķş-ı ta' alluķ dil ü cān kun āzād

Ba' d zi-ān şüret-i ü ber-dil-i āzād be-ber

(3) Devlet-i (7) pīr-i muġān bād ki bākī sehlest

Pīr-i muġān devleti olsun bākī āsāndur

Digerī gū berev ü (8) nām-ı men ez-yād be-ber

Ġayra di yūri ve benūm adımı hātırdan gider murād budur ki mürşid-i (9) şāhib-
hāletūñ devleti bākī olsun ki bākī ya' nī andan ġayrı mühimm ü lāzım degüldür (10)

Kıt'a

+++ / +++ / +++ / +- -

Be-sāz-ı kār-ı bekā-rā der-īn cihān-ı fenā

Be-bīn ki zār ez-incā çı hüsrevān reftend

Zi-māl u (11) mülk be-burdend hiç süy-ı lahid

Çünān ki āmede būdend hemçünān reftend

Be-kār-ı gūş-ı güzīn hāne (12) şüy-ı dār-ı bekā

Revendegān-ı reh-i dīn şādmān reftend

(4) Zülf-i çün 'anber-i hāmeş ki be-büyed heyhāt

(13) *Anuñ ġayrı hām gibi zülfünü kim koķar heyhāt*

Ey dil-i hām tama' in sūhan ez-yād be-ber

Ey (14) hām tama' gönül bu sözi hātırdan gider murād ġayb-ı hüviyyet istişmāmı
müte' azzir idügin (15) beyāndur

(5) Düş mī-guft be-müjgān-ı siyāhet be-koşem

Dün gice didi seni kara kirpik ile öldürürem (16)

Yā Rab ez-hātıreş endişe-i bīdād be-ber

Yā Rabbī anuñ hātırından zulm fikrin gider murād nefsūñ (17) gice vesvese idüp
hüsni-i zāhir ile helāk-ı uhrevīye kaşd itdügin hikāyet ve hāzret-i (18) Hākka
isti' āzedür

(6) Sīne gū şu' le-i āteşkede-i pārs be-kuş

Sīneye di pārs iklīmi āteş (19) hānesin şu' lesin çek ya' nī yut [āteşkede maħbūblaruñ
od yaķduķları kilīsālarıdır ki anda oda taparlar]

Dīde gū āb-ı ruķ-ı Dicle-i Bağdād be-ber

Göze di Bağdād (20) Diclesi yüzi şuyın gider murād budur ki sīne-i 'āşık āteş-keş ü
'aynī-i seyl-riz gerek (21)

(7) Sa' y nā-burde der-īn rāh be-cāyī ne-resī

Sa‘y iletmez sizin bu yolda bir yere irmezsen [M312b] (1)

Müzd eger mî-ṭalebî ṭā‘ at-i üstād be-ber

Şevāb eger isterseñ üstāda iṭā‘at ilet murād (2) ‘amel-i şāliḥsüz vuşul ila’llāh müyesser olmaz ve mürşide ittibā‘ sız şevāb-ı ṭarīḳat ḥāşıl olmaz (3) dimekdür

Rubā‘î (Ahreb)

Der-ḥizmet-i düst ‘izz ü ḥurmet yābî¹³⁹⁸

Esrār-ı dü kevn-rā be-ḥizmet yābî (4)

Ez-cehl tü-rā çi nef‘ çihil şubḥ be-ḥiz

Tā genc-i revān ‘ilm ü ḥikmet yābî

(8) Ruz-ı mergem nefesî (5) va‘de-i dīdār be-dih

Vefātum güninde bir nefes va‘de-i dīdār vir

V’āngehemi tā be-laḥid fāriḡ ü āzād (6) be-ber

Ve andan sonra beni tā kabre fāriḡ ü āzād ilet murād budur ki tetenezzelu ‘aleyhimü’l-melā’ketü (7) ellā teḥāfū velā taḥzenū ve evşirū bi’l-cenneti’l-leṭi küntüm tu‘adūn¹³⁹⁹ mücebince aña kim ḥālet-i niza‘da (8) beşāret ola mevtiden fāriḡü’l-bāl ve kafesden āzād olan murḡ gibi bî-pervā gider (9)

(9) Ḥāfiz endişe kun ez-nāzükî-i ḥāṭır-ı yār

Ey Ḥāfiz fikr kıl yārūñ ḥāṭır nāzükliğin

Be-rev (10) ez-dergeheş in nālevü feryād be-ber

Yürü anuñ dergānında bu nāle vü feryādı gider (11) murād budur ki zıkr-i cehrî ve i‘lān-ı ḥālet şā‘ibe-i riyādan ḥālî degüldür riyā ḥāzret-i (12) Ḥaḳḳa hergiz maḳbūl olur degüldür lācerem riyādan ictināb u ḥalāş-ı ḥāş (13) lāzımdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Şūfiyā na‘ra-i şebḥā-yı tu ger behr-i Ḥudāst

Ḥāşşe ez-behr-i Ḥudā (14) na‘ra vü feryād be-bered

+++ / +++ / +++ / ++-

[Ba‘d ez-in çehre-i zerd-i men ü ḥaḳ-ı der-i düst

Bāde piş āver ü in cā ḡam-ı ābād be-bered]

VELEHU EYẒAN [G.282]

¹³⁹⁸ Şiir, Hâce Abdullāh-ı Ensārî’ye aittir.

¹³⁹⁹ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ Şüphesiz, Rabbimiz Allah’tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeysin, size vâdolan cennetle sevinin! derler. (Kur’ân, Fussilet 41/30).

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ey şabā nūkhetī ez-ḥāk-ı der-i yār biyār

(15) *Ey şabā bir hoş koğu yār kapısı toprağından getir*

Be-ber endūh u dil ü müjde-i (16) dildār biyār

Gider gönül gamın dildār müjdesin getir murād şabādan bunda (17) nefehāt-ı Rabbāniyedür ki Cenāb-ı İlāhiden gelüp gönülden gamı giderüp müjde-i (18) İlāhî getirür

(2) Nükte-i rūḥ-fezā ez-dehen-i düst be-gü

Cān arturucu nükteyi yār (19) ağızından di

Nāme-i hoş-ḥaber ez-‘ālem-i esrār biyār

Hoş haberlü nāmeyi ‘ālem-i esrārdan (20) getir murād dehen-i yārdan kelāmu’lilāhdur nefehāt-ı Rabbāniyyenüñ getürdüğü kelām-ı Ḥaḳdur (21) ve ‘ālem-i esrārdan nāme-i hoş-ḥaberdür

(3) Gerdi ez-reh-güzer-i düst be-kür-i-i raḳīb

[M313a] (1) *Bir tozı dost uğrağından raḳīb körlüğine*

Behr-i āsāyış-i in dide-i ḥünbār biyār

(2) *Bu kan yağdurıcı gözün rāhatlığı için getir* murād tozdan eşer-i tarīḳ-i Ḥaḳdur (3) ve raḳībden murād şeytāndur ki māni‘-i Raḥmāndur çün nefehāt-ı Rabbāniye eşer-i tarīḳ-i (4) İlāhî irişdüre şeytān kür olup dide-i ḡam-dide binā vü rāhat olur (5)

(4) Ḥāmi vü sāde-dilī şive-i cān-bāzān nist

Ḥāmlık ve bönlük cān oynayanlar (6) şivesi degüldür

Ḥaberī ez-ber-i ān dilber-i ‘ayyār biyār

Bir haber ol dilber-i ‘ayyār katından (7) getir murād budur ki ol haber ile biz daḡi ‘ayyār olup ḡāmlığımız ve bönlüğümüz gidüp (8) cān-bāzlık idüp bezl-i fānī vü taḡşil-i bākī idevüz

(5) Tā mu‘aṭṭar kunem ez-luṭf-ı nesīm-i tu (9) meşām

Tā mu‘aṭṭar idem senün nesimün leṭāfetinden meşāmı

Şemmei ez-nefehāt-ı nefes-i (10) yār biyār

Bir şemme yār nefesinün hoş koğularından getir murād nefehāt-ı Rabbāniye ile (11) meşām-ı dil ü cān mu‘aṭṭar olmasın talebdür Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām (12) buyurur *inne li-rabbikūm fī-eyyāmi dehrükūm nefehātın elā fete‘arredū lehā*¹⁴⁰⁰ ve aña ta‘arruż-ı (13) taḡhīr-i nefes ve taşfiye-i ḡalb ile olur vesāvis-i şeytāniyye ve şehevāt-ı nefsanıyyeden (14) anuñçün dir

(6) Be-vefā-yı tu ki ḥāk-ı reh-i ān yār-ı ‘aziz

Senün vefāñ ḡaḳḳıçün ki ol yār-ı ‘azizün (15) yolu toprağın

Bī-ḡubārī ki pedid āyed ez-aḡyār biyār

¹⁴⁰⁰ إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ، الَّا فَتَعَرَّضُوا لَهَا Şüphesiz Rabbinizin yaşadığımız günlerde esintileri vardır, dikkatli olun, kendinizi onlara arz edin. (Hadīs) Mucemü’l-Kebîr, Taberânî, Hadīs No: 519.

Ağyārdan zāhır olan ğubārsız (16) getür murād vesāvis-i şeytāniyye vü shehvāt-ı nefsāniyye kederinsiz vāşıl u hāşıl (17) olsun dimekdür

(7) Rūzgār-ist ki dil çihre-i maḫşūd ne-dīd

Bir zamāndur ki gönül maḫşūd (18) yüzün görmedi

Sāḫiyā ān ḫadeḫ-i āyine-kirdār biyār

Ey sāḫī ol āyine fi‘llü ḫadeḫi (19) getür murād şeyḫ ü mürşidden ḳalbi şāfi idici ‘ışḳ-ı İlähî talebidür zīrā küdret-i (20) nefsāniye vü şeytāniyeden ḳalb şāfi olmayıcak maḫşūd yüzi görünmez

(8) Şükr-i ān-rā ki tu der-‘işretī (21) ey murg-ı çemen

Anuñ şükrine ki ‘işretde sen ey bülbül

Be-esirān-ı ḳafes müjde-i gülzār biyār

[Ba‘zı nüsaḫda şükr-i ized vāḳı‘ olmuşdur müftî cihetinden şükr-i ān-rā zāhirdür] *ḳafes esirlerine [M.313b] (1) gülzār müjdesin getür murād vāşıl-ı Hāḳ olandan maḫcüb olan iöün irşād (2) talebidür*

(9) Kām-ı cān telḫ şud ez-şabr ki kerdem bī-düst

Cān ṭamağı acı oldı şabrdan ki (3) dostsuz eyledüm

‘İşveī z’ān leb-i şirīn-i şeker-bār biyār

Bir şiveyi ol şekker yağdırıcı (4) tatlu tudaḳdan getür murād firḳat merāretinden şikāyet ve kelām-ı İlähiden ḫalāvet (5) taleb idüp şeyḫden bu emrde feyzü i‘ānet talebidür

(10) Delḳ-i Hāfiẓ be-çi erzed be-meyeş rengin kun

(6) Hāfiẓuñ hırḳası ne deger anı şarāb ile boya

V’āngeheş mest ü ḫarāb ez-ser-i bāzār (7) biyār

Andan soñra mest ü ḫarāb bāzār başında getür murād hırḳadan bedendür ve ol (8) ‘azizü’l-miḳdār degüldür ğidā-yı mūr u mār olıcāḳdur anı ‘ışḳ-ı İlähî ile mülevven itmek (9) gerek andan soñra kibr ü nāmūsını kesr içün şūfiyāne libās u ‘aşıḳāne hey’et ile (10) ḫalka göstermek gerek

VELEHU EYẒAN [G.283]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ey şabā nūkhetī ez-kūy-ı fülānī be-men ār

Ey şabā bir (11) hoş koḳu fülānuñ maḫallesinden baña getür murād şabādan ğazel-i sābıḳdaki gibi (12) nefehāt-ı Rabbāniyye yā feyeẓān-ı keşfdür andan cenāb-ı ḳuds rāyiḫasın taleb ider (13)

Zār u bīmār-ı ğamem rāḫat-ı cānī be-men ār

Ġamuñ ḫaste vü zārı ben rāḫat-ı cānı baña getür (14) murād mantūḳdan zāhirdür

(2) Ḳalb-i bī-hāşıl-ı mā-rā be-zen iksir-i murād

Bizüm bî-hâşıl (15) albimüze ur murâd kîmyâsın

Ya‘nî ez-hâk-ı der-i düst nişânî be-men âr

Ya‘nî dost (16) apusı toprağından bir nişân baña getür murâd budur ki Cenâb-ı udsden bir e er-i kîmyâ-yı (17) alb-i bî-zerdür

(3) Der-kemîngâh-ı na ar b -dil-i ı  em cengest

Nazaru  pusı yirinde kendü (18) g    mle ceng m var

Z‘ebr  v   amze-i   t r   kem n  be-men âr

Anu  aşından ve  amzesinden (19) okı ve yayı baña getür mur d ebr dan remz-i  l h  ve  amzedden te‘  r-i a dur ya‘n  ‘a l-ı me‘ d dir ki (20) kendü alb m ile cengdeyin ki ol d ny ya m te allib olur ben   hirete cezb idüp ceng (21) iderin remz-i  l h  ve te‘  r-i a  baña t r   kem n olıcağ  alebe iderin

(4) Der- ar b  v  fir k u  am-ı dil p r şudem

 ar bli de [M314a] (1) ve fir kda ve g    l  amında p r oldum

S  ar-ı mey zi-kef-i t ze-cev n  be-men âr

 ar b ade in (2) bir t ze cev n ay sından baña getür mur d  ar bli den d r-ı d ny da olma dur ki va an-ı (3) a l  ‘ lem-i  l h d r ve fir kdan mur d  azret-i ‘indiyyet-i  l hiyyeden iftir  dur ve alb (4)  amından mur d albu  her bir nesneye ta all b nden ‘a lu  te‘ ll mid r l cerem bu adar (5)  l m u  um m  demi tizcek p r ider bir cev n-ı  ar kat ve vu  lde nev-devlet elinden (6) ‘ı  -ı  l h  ve zev -ı   h  v  il olıcağ mur d    il olur

(5) M nkir n-r  hem ez- n mey (7) d  se s  ar be- e   n

M nkirlere hem bu  ar bdab iki    ade  tatdur

Ve ger ı   n (8) ne-sit nend rev n  be-men âr

Eger bunlar ya‘n  münkirler almazlar ise fi‘l-   l ve ‘ale‘l-fevr (9) baña getür mur d budur ki ta‘m m-i ir  ad ve da‘vet-i ‘ mme m ste habdur münker   ‘ m  olanlara (10) da ı ‘ı  -ı  l h  zev  itdürmege sa‘y ıl eger anlar ab l itmezlerse ben ki t libim baña (11) getür ki l  tu‘tu‘l- ikmete  ayre ehlih  fetezlim h  vel  temne‘ h  ‘an ehleh  fetezlim h m¹⁴⁰¹  asebince (12) ehl   t libden  ikmet-i  l hiyyeyi men‘ itmek olmaz

(6) S  iy  ‘ı ret-i imr z be-ferd  me-fiken

Ey s    (13) bugünki ‘ı reti yarına oma

Y  zi-d v n-ı az   a  -ı em n  be-men âr

Y  d v n-ı az dan (14) em n   a  ın baña getür mur d budur ki ey  ey    m r  id bugünki ‘ib deti yarına te‘  r itme ki (15) heleke‘l-musavve  ne¹⁴⁰² mücebince da ı

¹⁴⁰¹ لا تُعْطُوا الْحِكْمَةَ غَيْرَ أَهْلِهَا فَتَظْلِمُوهَا ، وَلَا تَمْنَعُوهَا عَنْ أَهْلِهَا فَتَظْلِمُوهُمْ Hikmeti ehil olmayana vererek ona zulmetmeyin ve hikmeti ehil olana vermeyerek de ona haksılık etmeyin. (Had s) el-Erba‘ n ‘l-Vedi‘ n ‘l-Mevz ‘a, Had s No: 14.

¹⁴⁰² هَلَاكَ الْمُسَوِّفُونَ Erteleyenler hel k oldu. (Had s) Kaynak Kitap: Tenbihü‘l-G fil n, Semerkand , Had s No: 66.

*fi't-te 'hîri âfâtûn*¹⁴⁰³ hükmünce te 'hîrde fevt gâlibdür (16) pes *a' melû li-âhîretikûm kemâ temûtûne ğadan*¹⁴⁰⁴ hasebince 'amelde isti' cāl gerekdür eger te 'hîr iderseñ (17) *każâ vü qader dîvân hânesinden baña hükm-i şerîf-i emân ve mühlet ü zamân temessükün getir* (18) *yâ tâ' atsüz huşûl-i merâm ve vuşûl-i maķâm için berât-ı 'âlî-şân getir*

(7) Dilem ez-perde¹⁴⁰⁵ (19) be-şud dūş çü Hâfız mî-guft

Göñlüm perdeden ğitdi dün gice ki Hâfız (20) *dir idi*

Ey şabâ nûkhetî ez-küy-ı fülânî be-men âr

Murâd budur ki çün dostdan haber ü eşer (21) *vâşıl olmak ricâsı ola 'âşık-ı tâlib dîvâne-vâr-ı bî-ihtiyâr olur*

VELEHU EYẒAN [G.284]

[Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Ey hurrem ez-fürûğ-ı ruĥet lâle-zâr-ı 'ömr

Ey maĥbûb şâd u ma' mûrdur senûñ [M314b] (1) *rûĥuñ nûrından 'ömr lâle-zârı*

Bâz â ki rîĥt bî-gül ü rûyet behâr-ı 'ömr

[*rîĥten* dökmek *rîziden* dökülmek ma'nâsınadır bunda rîĥt rîziden ma'nâsınadır mecâzen] *Girü gel ki döküldi* (2) *senûñ yüzüñ gülünsüz 'ömr bahârı* murâd budur ki 'ömr bağçesinüñ tarâveti tecellî-i cemâl-i İlâhî iledür (3) ve ol olmayıcaķ bahâr-ı 'ömr ĥazân u ĥarâb olur

(2) Endîşe ez-muĥîṭ-i fenâ nîst her ki-râ

Muĥîṭ-i (4) *fenâdan ğuşşa yoķdur her kime ki* [*her ki-râ* merhûndur ve medâr maşdar mimi i' tibâr olunmuşdur ism-i meķân degüldür]

Ber-nokṭa-i dehân-ı tu bâşed medâr-ı 'ömr

Senûñ aĝzuñ nokṭası üzre (5) *ola 'ömr devri* murâd *dehândan* kelâm-ı İlâhîdür lâcerem kimüñ ki 'ömri kelâm-ı Hâķ ile devr (6) idüp geçe muĥîṭ-i fenâdan ve dâ'ire-i mevtden aña ğam yoķdur ki 'ömri şevâb-ı âĥiret ile tamâm olur (7)

(3) Ez-dîde ger sirişķ çü bârân çeked revâst

Gözden eger yaş yaĝmur gibi şamarsa revâdur (8)

K'ender-ĝamet çü berķ be-şud rûzgâr-ı 'ömr

Ki senûñ ĝamuñda şimşek gibi ğitdi 'ömr rûzgârı (9) murâd budur ki sür'at-i mürûr-ı 'ömr için vâfir aĝlanmaķ vechdür

(4) Bî-'ömr zindeem men u in (10) bes 'aceb me-dâr

'Ömrsüz diriyyin ben be bunı çok 'aceb dutma

¹⁴⁰³ في التَّاجِرِ أَفَاتٌ Ertelemede afetler (musibetler) vardır. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁴⁰⁴ اَعْمَلُوا لِأَجْرَتِكُمْ كَمَا تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmiş gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadîs) İbn Ebi'd-Dünyâ, Hadîs No: 49.

¹⁴⁰⁵ *Ez-perde* kelimesinin altına *ez-dest* ifadesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde ez-perde ibâresine yer verilmiştir.

Rûz-ı firâk-râ ki nihed der-şumâr-ı (11) ‘ömr

Firâk günini kim kor ‘ömr şağışında murâd budur ki ben dâ’im firâkdayın firâk günü (12) ‘ömrden maḥsûb degüldür öyleye ‘ömrşüz zindeyin didigüm ‘aceb degüldür

Beyt (13)

---+/-+---/+---+/-+--

‘Ömrî ki der-viṣâl reved naḳd-i ‘ömr dān

Eyyām-ı hücregî reved ender-şumâr-ı ‘ömr

(5) Ez-her taraf (14) zi-ḥayl-i ḥavādiş kemîn-gehîst

Her taraftan ḥavādiş ‘askerinde pusı-gāhıdur

Z’ân rû (15) ‘inān-keşide devāned sevār-ı ‘ömr

Ol yüzden uyan çekmiş yaldırur ‘ömr atlusı murâd (16) budur ki ḥavādiş-i muḥlikāt ve ṣehvāt-ı muḡniyāt çokdur ‘ömr atına süvār olan ‘ākıl (17) atınun uyanın çekerek gidüp mevāzi‘-i zellāt ve mehālik-i seyyi’âtdan ictināb itmek gerek

(6) İn (18) yek dü dem ki şoḥbet-i dīdār mümkinest

[Bu bir iki nefes ki şoḥbet-i dīdār mümkindür

Deryāb kār-ı mā ki ne peydāst kār-ı ‘ömr

Duy bizüm işimüz ki zāhîr degüldür ‘ömr işi murâd budur ki (19) şimdi ki bir iki nefes vaḳt ü zamān ḥāle mālîksin bunda taḥṣîl-i müşāhede ve şoḥbet-i dīdāra (20) kādîrsin ḡāfil olma ‘accilū bi’ş-şalāti ḳable’l-fevti ve ‘accilū bi’t-tevbeti ḳable’l-mevti¹⁴⁰⁶ [mücebince] ‘amel-i ‘ākıldan (21) ḡāfil olma ki ‘amel ve beḳā-yı ‘ömr ma‘lûm degüldür

Beyt

+---/+---/+---

Güzergāhest in dünyā-yı fānî [M.315a] (1)

Penāyed merd-i ‘ākıl ber-güzerhā

(7) Tā key mey-i şabūḥ u şeker[ḥ’āb]-ı bāmdād

Tā kaçana dek şabāḥ şarābı (2) ve şabāḥuñ tātlu uyḳusu

Bīdār gerd hān ki güzēşt iḥtiyār-ı ‘ömr

Uyanık ol (3) bil ki geçdi ‘ömr iḥtiyārı murâd budur ki niçeye dek ‘ıyş u ‘işretde ve ḥ’āb-ı ḡafletde (4) olur ‘amelden fāriḡ ü ḡāfilsin ḡafletden uyan ki ‘ömr ü beḳā iḥtiyār ile degüldür (5)

Beyt

+---/+---/+---

Küşāy ez-ḥ’āb-ı ḡaflet çeşm-i tā men

¹⁴⁰⁶ عَجِّلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفَوْتِ ، وَعَجِّلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti çıkmadan namāza acele ediniz, ölmeden önce de tevbe için acele ediniz. (Hadîs) Mevzûatü’s-Sagânî, No: 16.

Be-güş-ı hoş-ı tu güyem haberhā

(8) Dī der-güzār (6) būd u nazar sūy-ı mā ne-kerd

Dün geçmekde idi ve bizüm cānımuza nazar itmedi

Bī-çāre dil ki (7) hīç ne-dīd ez-güzār-ı ‘ömr

Bī-çāre gönül ki hīç görmedi ‘ömr geçmesin murād qalbūñ (8) gâfletin beyāndur ki ‘ömr geçdügin görmez āhîret tedbirin kılmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Nazarîst der-dil-i (9) men ki zi-cān haber ne-dāred

Güzer-i cihān ne-bīned ki ez-ān güzer ne-dāred

(9) Hāfız sūhan be-gūy ki (10) ber-şafha-i cihān

Ey Hāfız söz söyle ki cihān şafhasından

İn naqş māned ez-ķalemet yādgār-ı (11) ‘ömr

Bu naqş kaldı senūñ qalemūñden ‘ömr yādgārı murād budur ki ‘ākıl şahîfe-i cihānnda (12) eşer kımak gerek ehl-i kelām u nazm olan qalem ile raķam idüp yādgār-ı ‘ālem kılmak gerek (13)

VELEHU EYŻAN [G.285]

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilūn]

(1) ‘İydest ü āhîr-i gül ü yārān der-intizār

Bayramdur ve gül āhîridür ve yārān (14) intizārdadur

Sākî be-rūy-ı şāh be-bīn māk u mey biyār

Ey sākî şāh yüzinde gör (15) ayı daķı şarāb getür murād budur ki bayram gelüp keşf ü feyz-i āhîrî olup hāvetden (16) çıkmak zamān irişüp yārān-ı tarîķat intizārdadur pes ey şeyķ-i mākî cemāl-i şāhîde (17) müşāhede idüp şarāb-ı ‘ışķ getürüp yārāna nūş itdürüp cūş u ħurūş itdür (18)

(2) Dil ber-girifte būdem ez-eyyām-ı gül velî

Gönli getürmiş idüm gül eyyāmından ammā

Kārî (19) be-kerd himmet-i rindān-ı rūzedār¹⁴⁰⁷

Bir iş eyledi oruc dutan rindler himmeti murād budur ki (20) keşf u kerāmet ħuşulinden ümîdi kesmiş idüm pīrān-ı muĥliş ve ‘ābidān-ı ħālîş (21) himmeti eşer idüp bende keşf ü ħālet zūhūr eyledi

Rubā‘î

+---/+---/+---/+---

¹⁴⁰⁷ *Himmet-i rindān-ı rūzedār* ifādelerinin altına *himmet-i pīrān-ı rūzgār* yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyit içerisinde *himmet-i rindān-ı rūzedār* ibâresine yer verilmiştir.

Çü müştākān-ı Һazret-tā (22) niķāb ez-rāh ber-Һīzed
Zi-ҺalvetҺāne-i ma‘ nā hezārān āh ber-Һīzed
*Seķāhūm Rabbūhūm*¹⁴⁰⁸ [M315b] (1) sāķī der-i meyҺane büğşāyed
Der-ān meclis be-yek na‘ ra gedā çün şāh ber-Һīzed

(3) Dil der-cihān (2) me-bend ü zi-mestī su ’āl kun

Göñli cihāna bağlama ve bir mestden su ’āl kıl

Ez-feyz-i cām u (3) kışşā-i Cemşīd-i kāmķār

Ğadeh feyzinden ve Cemşīd-i kāmķār kışşasından murād budur ki (4) dünyāya ta‘ alluķ eyleme salţanat daҺi olursa ki bī-beķādur Һayr u nāfi‘ olan ҡalb (5) pür-şafādur mest-i Һaķ olup Һaķīķat olandan su ’āl kıl ki şafā-yı ҡalb müşāhede-i Һaķķa (6) bā‘ işdür ve salţanat-ı ‘ ālem miҺnet ü nedāmete mu ’eddīdür

Rubā‘ī

-+---/-+---/-+--

Dil peziroft ānçi ‘ ālem (7) ber-ne-tāft¹⁴⁰⁹

Dil be-dānist ānçi ‘ arş ender ne-yāft

‘ Āķıbet Cemşīd-i püşīde-kefen (8)

Reft z’incā gerçi bes zer beft bāft

(4) Cüz naķd-i cān be-dest ne-dārem şarāb kū

(9) Cān naķdinden ğayrı elümde yokdur şarāb ҡanı

K’ān nīz ber-kirişme-i sāķī kunem nişār

Ki anı (10) daҺi sāķī nāzı üzre idem nişār murād budur ki şarf-ı feyz ve fażl-ı Һaķ içün (11) cāndan ğayrı naķda ķādir degülem şeyḡ ü mürşidüñ bir nażar-ı ‘ ināyeti olursa anı daҺi fedā iderem (12)

(5) Һoş devletīst Һurrem ü Һoş Һusrevī kerīm

Һoş bir devletdür Һurrem ve Һoş (13) bir pādşāhdur kerīm

Yā Rab zi-çeşm-i zaḡm-ı zamāne nigāhdār

Yā Rabbī zamān gözi zaḡmından (14) şaķla murād budur ki feyze mālīk olan mest-i Һaķ devleti vir Һoş devletdür ve zātı (15) bir Һoş kerīm pādşāhdur lācerem żarar-ı zamāndan şaķınmağa lāyīķdur

(6) Mey Һor (16) be-şī‘ r-i bende ki zībī diger dihed

Şarāb iç bendenüñ şī‘ ri ile ki bir zīnet daҺi (17) virür

Cām-ı muraşşā‘ -ı tu ez-īn dürr-i şāhvār

¹⁴⁰⁸ سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Kur’ân, İnsân 76/21).

¹⁴⁰⁹ Bu rubâinin ilk iki mısrası Hüseyinî-i Herevî’nin Kenzü’r-Rumûz aldı eserinde bulunmaktadır. Sa’îd Rahîmân, “Mukâyese-i Akâyid-i Şebüsterî vü Hüseyinî-i Herevî der-Gülşen-i Râz u Kenzü’r-Rumûz”, *Zebân u Edeb-i Fârisî*, Neşriye-i Dânişgede-i Edebiyât u Ulûm-ı İnsânî, Yıl: 51, No: 204, s. 47-85.

Senüñ muraşsa‘ kadehüñ bu lü’lü-i âbdârdan (18) murâd cām-ı muraşsa‘dan şol kalbdür ki cevâhir-i ma‘ânî ile müzeyyen ola pes aña şevk u zevk (19) virür kelâm zamm olunup anuñ sebebi ile ‘ışk-ı İlâhî nüş kılınacaq va‘z u naşihatüñ (20) zîb [ü] zîneti ve te’şîr ü hâleti ziyâde olur [*şāhvār* pādşāhāne ve tâze vü âbdār dimekdür]

(7) Zāncā ki perde-pūşî-i ‘afv-ı kerīm-i tūst

(21) *Ol yirden ki senüñ ‘afv-ı kerīmüñ perde-pūşlūğıdur*

Ber-ķalb-i mā be-baḥş ki naḳdīst (22) **kem-‘ayār**

Bizüm ķalbimūzi ‘afv kıl ki bir vezni eksük naḳddür murâd kendü ķuşūr-ı [M316a]

(1) isti‘dādum ma‘zūr tūt dimekdür

(8) Ger fevt şud seḥur çî noḳşān şabūhest

(2) *Eger fevt oldı ise saḥūr ne noḳşān şabāḥ şarābı vardur*

Ez-mey kunend rûze (3) **küşā tālibān-ı yār**

Şarābdan iderler oruc açıcı yār tālibleri murâd budur ki gice ba‘zı (4) nevāfil fevt oldı ise ne noḳşān çün seḥerde şevk u zevk ile tevḥîd ü edā-yı (5) farz var lâcerem yār tāliblerinin rûzda rûze şürü‘ı ve şebde iftārı ‘ışk u şevk (6) iledür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Yek ‘ibâdet ki buved bā-vecd ü hāl

Be-zi-tā‘athā ki bāşed bā-kesel

(9) Tersem (7) **ki rûz-ı ḥaşr ‘inān ber-‘inān reved**

Ķorķarın ki ḥaşr güninde uyan uyana gide ya‘nî berāber (8) *yüriye*

Tesbîḥ-i şeyḥ u ḥırķa-i rind-i şarāb-ḥ‘ār

Şeyḥüñ tesbîḥi ve rind-i şarāb-ḥ‘āruñ ḥırķası (9) murâd budur ki şeyḥ-i mirā-yı fāsıķ faķîrden faẓla hâlet gösterimeyüp yevm-i kıyāmetde berāber (10) olalar diyü Ķorķarın

(10) Ḥāfız çü reft rûze vü gül nîz mî-reved

Ey Ḥāfız çün oruc gitdi (11) *gül daḥi gider* [Ba‘zı nüsaḥda mışrā‘-ı evvel böyle vāķı‘ olmuş

Ḥāfız çü reft rûze vü şeytān zi-bend cüst]

Nā-çār bāde nüş ki ez-dest reft kār

Żarūrî şarāb iç ki elden gitdi (12) *iş* murâd budur ki eyyām-ı şavm zamān-ı tāt at ü hâlet idi çün şavm gitdi ol keşfü (13) hâlet daḥi gider ‘ışk-ı İlâhî ile mütekeyyif olup sālîk-i tarîķat ol ve illā ḍalāle düşersen (14)

VELEHU EYẒAN [G.286]

[Mefā‘ ilün Fe‘ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ilün]

(1) Şabā zi-menzil-i cānān güzer dirîğ me-dār

Ey şabā cānān menzilinden uğramagı (15) dirîğ dutma

V'ez-û be-‘aşık-ı miskîn haber dirîğ me-dâr

Andan ‘aşık-ı miskîne haberi dirîğ (16) dutma murād şabādan bunda teveccüh-i şeyh'dür andan istid‘ā ider ki Cenāb-ı ẖudse teveccühi (17) eksük itmeyüp sâlik-i tâlîblere andan haberi dirîğ itmeye

(2) Be-şükr-i ān ki şikuftî be-kām-ı dîl (18) ey gül

Ol şükre ki açıldıñ gönül murādı ile ey gül

Nesīm-i vaşl zi-murğ-ı seher (19) dirîğ me-dâr

Vaşl yilin bûlbûlden dirîğ dutma murād gûlden şāhib-i keşfdür aña dir ki (20) ol nimet-i şükrānesine ki ehl-i keşf ü şāhib-i feyz olduñ gönülñ murādınca (21) seher-ñiz olan sâlik-i tâlîbden vuşul ila'llāh koqusın dirîğ itme

(3) Künün ki çeşme-i (22) kâdest la‘l-i nüşînet

Şimdi ki şeker çeşmesidür senün tatlu lebün

Sühan [M316b] (1) be-güy zi-tütî şeker dirîğ me-dâr

Söz söyle ve tütiden şekeri dirîğ dutma murād şeyh-i (2) şāhib-i ma‘ rifetden kelime-i hikmet talebidür

(4) Harîf-i ‘ışk-ı tu bûdem çü mäh-ı nev bûdî

Senün (3) ‘ışkuñ muşāhibi idüm çün yeñi ay idün

Künün ki mäh-ı tamāmî nazar dirîğ me-dâr

Şimdi ki (4) tamām aysın nazarı dirîğ dutma murād ibtidā-yı hālünñden saña muhibb idüm intihā-yı kemālünde benden (5) nazarı dirîğ itme dimekdür

(5) Cihān u herçi der-û hest sehl u muhtaşarest

Cihān ve her ne ki (6) anda vardur sehl ü muhtaşardur

Zi-ehl-i ma‘ rifet in muhtaşar dirîğ me-dâr

Ehl-i ma‘ rifetden bu muhtaşarı (7) dirîğ dutma murād budur ki *kul metā‘u’d-dünyā kalîlun*¹⁴¹⁰ hasebince dünyā ve anda her ne ki vardur şey‘-i kalîldür (8) anı ehl-i ‘ilm ü ma‘ rifetden dirîğ itmek vech degüldür

(6) Mekārim-i tu be-āfāk mî-bered şā‘ir

(9) Senün mekremetlerünî āfāka iletür şā‘ir [mekārim cem‘-i mekremedür]

Ez-û vazîfe-i zād-ı sefer dirîğ me-dâr

Andan sefer azığı (10) vazîfesin dirîğ dutma murād şā‘ir ü ‘ālim āfāk-ı ‘ālem seyr idüp ehl-ikeremün mekārim ü (11) elţāfın eţrāf-ı ‘āleme iletür lācerem şā‘ir ü ‘ālimi ihsān ile mālî idüp göndermek (12) gerek ki ‘ālemi zîkr-i kerem ile mālî ide

¹⁴¹⁰ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ Kendilerine, ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin, denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınca, içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da "Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaşı farz kılmasan) olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez. (Kur'ân, Nisâ 4/77).

(7) Çü zıkr-i hayr taleb mî-kunî sülhan inest

Çün zıkr-i hayr (13) istersin söz budur

Ki der-behā-yı sülhan sîm ü zer dirîğ me-dâr

Ki söz bahāsında gümüşî (14) ve altunı dirîğ dutma murād budur ki çünki zıkr bi'l-hayr olunmak istersen ehl-i nazm u neşr (15) ve şāhib-i belāgat ve ehl olanlardandır hem ve dīnārı dirîğ itme ki anlar senüñ meddāhuñ (16) olalar

(8) Ğubār-ı ğam be-reved u hāl be-şevd Hāfız

Ğam tozı gider hāl iyü olur ey Hāfız (17)

Tu āb-ı dīde ez-în reh-güzer dirîğ me-dâr

Sen göz şuyın bu yoldan dirîğ dutma murād (18) ağlamak mücib-i ferahdur dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.287]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Rûy bünmāy u merā gû ki zi-cān dīl bergīr

(19) Yüz göster ve baña di ki cāndan gönli kaldur ya' nî cāndan te' llukı kes ve andan müfāraḳatı (20) muḳarrer bil

Pīş-i şem' āteş-i pervāne be-cān gû dergīr

Şem' öñinde āteş-i pervāneye (21) di cāna te' şīr kıl murād budur ki yüzüñ āteş-i şem' dūr ol teni cāndan dūr itdür nitekim bu [M317a] (1) pervāneyi cāndan mehcūr ider lācerem tecellī-i cemāl bā-kemāl zāhir olıcaḳ vüçüd-ı 'āşık tālībī ifnā (2) ider

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Geşti 'āşık çü dilā mihr zi-cānet ber-gīr

Her çi dārī be-güzār u reh-i ān dilber (3) gīr

(2) Der-leb-i teşne-i mā bīn ü me-dār āb dirîğ

Bizüm şusuz tudağımız gör ve şuyı dirîğ itme (4)

Be-ser-i koşte-i h'ış āy u zi-hākeş ber-gīr

Kendü maḳtūlūñ başı üzre gel anı topraḳdan kaldur (5) murād taleb-i feyz ve ref'-i derecātdyr

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ser-i ḥod-rā ki fikendem çü be-ḥāk-ı reh-i tu

Güy-ı çevgān-ı (6) ḥodeş sāz u zi-hākeş ber-gīr

(3) Terk-i dervīş me-kun ger ne-buved sîm ü zereş

Dervīşi terk (7) itme eger gümüşî ve altunı yok ise

Der-ğamet sîm şumâr eşk ü ruheş-râ zer gîr

Ğamuñda (8) *gümüş şay gözi yaşın ve yañağın altun tut* murâd budur ki ağniyānuñ sîm ü zeri (9) var ise fakr anuñ sîm-i eşki ve zer-i vechi vardur ‘inda’llâh sîm ü zer i’ tibâr olunsa vechi (10) vardur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ağniyā fahr eyler ise sîm ü zerle ey fakîr

Eşk-i çeşm ü rûy-ı zerdûn (11) saña sîm ü zer yeter

(4) Çeng be-nüvâz u be-sâz er ne-bued ‘ūd me-nāl¹⁴¹¹

Çengi nağmelendür ve düzel (12) *eger ‘ūd olmazsa inleme*

Âteşem ‘ışk u dilem ‘ūd u tenem micmer gîr

Odum ‘ışk u gönüm (13) *‘ūd ve bendenüm micmer tut* murâd çengden şeyh miñnetidür ‘ūddan vâ‘izdür ya‘nî şeyh-i murâkıbı (14) nağmelendirüp anuñ ile muvâfaqat kıl eger vâ‘iz degül ise dañı kırmaz zîrâ ol (15) ‘ūd yok ise ğayrı ‘ūd vardur [*micmer* evvelki mîmüñ kesri ve ikinci mîmüñ fethi ile ‘ūd u buñur yağıdıkları tarafa dirler]

(5) Der-semâ‘ ây u zi-ser hırka ber-endâz be-rağş

Semâ‘a gel (16) *ve başdan hırkayı at rağşda*

Verne der-güşe reved hırka-i mäder ser gîr¹⁴¹²

Yohsa bir köşeye (17) *git anañuñ hırkasuñ başa tut* murâd budur ki sâlik-i tarîkat olan merdâne meydâne (18) girmek gerek yohsa zenâne libâs giyüp bir köşede oturmağ gerek anuñçün dir (19)

(6) Şûf ber-keş zi-ser ü bâde-i şâfi der-keş

Yüñ kaftanı başdan çek ve şâfi şarâbı (20) *çek*

Sîm der-bâz u be-rev sîm-berî der ber gîr

Gümüşi oyna ve yürî bir gümüş göğüsliyi sînede (21) *tut* murâd budur ki çün merdâne şûfilik idesin şûfi şüretinde fâsık olma üzerüñden şûfi [kaftanı çıkarup şarâb içüp akçe harc idüp akçe tenlüyi koç nitekim bir şûfi-şüret ve fâsık-sîret hakkında dinilmiş] [M317b] (1)

Beyt

++---/++---/++---

Ma‘rifet söylemekdesin tûî

Lîk fışk ehlisin katı lûî

(7) Düst ger yâr şevd (2) halk-ı cihân düşmen bâş¹⁴¹³

¹⁴¹¹ ‘*ūd me-nāl* ifâdesinin altına ‘*ūd çi bâk* yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde ‘*ūd me-nāl* ibâresine yer verilmiştir.

¹⁴¹² *Hırka-i mäder ser gîr* ifâdesinin altına *hırka-i mâ ber-ser gîr* yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyit içerisinde *hırka-i mäder ser gîr* ibâresine yer verilmiştir.

Dost eger yār olursa halk-ı cihān düşmen olsun

Baht ger poşt (3) şevd rüy-ı zemîn leşker gîr

Baht eger arka ola yer yüzün leşker tut murād budur ki aña kim (4) hażret-i Haq naşir ola cümle ‘ālem düşmen ola ğam yokdur aña kim baht zahîr ola *ve mā ya‘lemu* (5) *cünûde rabbike illā hüve*¹⁴¹⁴ hasebince aña ‘asker çokdur

(8) Meyl-i reften me-kun ey düst demî bā-mā bāş

(6) Gitmege meyl itme ey dost bir dem bizümle ol

Ber-leb-i cüy tarab cüy u leb-i sāgar gîr

Irmağ kenārı üzre (7) *şenlik iste ve kadeh lebin tut* murād muhātabdan nefsdür ve cüydan murād cihāndur ki cārî ü serî‘ü’l-mürüddür (8) ve *sāgar*dan murād zevk ü şevkdür lācerem ‘aql u rûh nefse hitāb idüp dirler ey dost bizi (9) terk idüp gitme bir dem bizümle olup cihān-güzārdan bir kenārda ferağ-ı ferāğat ve sürür-ı āhîret isteyüp (10) zevkten bir pāre tût

Rubā‘î (Ahreb)

Her gū be-kanā‘ atî biyā ber-nāmî

Binşest be-cāyî be-ferāğ-ı (11) cānî

Sultān-ı memālik-i heme ‘ālem ūst

Ĥod key resed īn mülk be-her sultānî

(9) Refte gîr ez-berem u (12) āteş ü āb-ı dil ü çeşm

Gitmiş tut benüm katımdan gönül ü göz āteş ü ābdan

Güneem zerd ü (13) lebem huşk u kenārem ter gîr

Beñzüm şaru tudağum kırı ve kenārum yaş tut murād budur ki (14) senün fırkatün farz idüp benüm hālîme nazar itseñ gönüm odından beñzüm şaru ve tudağum (15) kırı ve gözüm yaşından kenārum yaş bulursın

(10) Hāfız ārāste kun bezm ü be-gū vā‘ ız-rā

Ey Hāfız (16) bezenmiş kıl şöhet ve di vā‘ ize

Ki be-bîn meclisem ü terk-i ser-i minber gîr

Ki gör benüm meclisümi minber (17) *başın terk tut* murād budur ki hūner-i ihlāş ile halvet ihtiyār idüp ‘ibādet itmekdür minbere (18) vü kürsiye çıkup halka hüküm ü hükümet itmek degüldür

Beyt

¹⁴¹³ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Düst gū yār şud u her dü cihān düşmen bāş

¹⁴¹⁴ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erdirtir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür. (Kur’ân, Müddesir 74/31).

--+/+--+/+--

Ger pāsuḥ-ı vā' ızān be-pursi (19)

Bālā be-revend fevḳ-i kürsi

Ber-ḥalk kunend lu' b-ı bisyār

Boz gūy be-ṣān be-‘ arş u kürsi¹⁴¹⁵ (20)

VELEHU EYŻAN [G.288]

[Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün]

(1) Diğer zi-şāh-ı serv-i sehī bülbül-i şabūr

Daḥi serv-i sehī budağından şabr idici (21) bülbül

Gülbāng zed ki çeşm-i bed ez-rüy-ı gül be-dür

Gülbāng urdı ki yaramaz göz gül yüzinden ırāğ [M318a] (1) olsun murād serv-i sehī budağından 'uluvv-ı mertebeden bir şu' bedür ve bülbül-i şabūrdan murād sālīk-i (2) şābur ve nefsine cābirdür ve gülden murād şeyḥ-i şāhib-i keşfdür lācerem sālīk-i şabūr çok (3) mertebe-i 'aliyyeden bir şu' beye vāşıl ola şeyḥine du' ā ider ve andan meded ricā ider

(2) Ey gül be-şükr-i ān ki (4) tūyī pādşāh-ı ḥüsn

Ey gül anuñ şükrine ki sensin ḥüsn pādşāhı

Bā-bülbülān-ı 'āşık-ı bī-dil (5) me-kun gürür¹⁴¹⁶

Yüreksüz 'āşık bülbüllere itme gürür murād budur ki ey şeyḥ-i şāhib-i keşf (6) sālīk-i 'āşıklara merḥamet idüp irşād-ı tarīkat kı

(3) Ez-dest-i ḡaybet-i tu şikāyet nemī-kunem

(7) Senüñ ḡaybetüñ elinden şikāyet itmezem

Tā nīst ḡaybeti ne-dihed lezzeti ḥuzūr

Tā bir ḡaybet (8) olmaya bir lezzet virmez ḥuzūr murād budur ki ihticāb u istitār olmayıcaḳ tecellī-i cemāl lezzeti (9) zāhir olmaz

(4) Zāhid eger be-ḥūr u kuşürest ümīdvār

Zāhid eger ḥūr u kuşūra ümīdlü (10) ise

Mā-rā şarābhāne kuşürest ü yār ḥūr

Bize şarābhāne kuşūrdur yār ḥūrdur (11) murād budur ki zāhid-i zühd-i yābis ile yārin ḥūr ve kuşūr ümīd ider biz ki sālīk-i 'āşıkuz (12) ḥücre-i ḥānḳāh-ı kuşūr ve maḥbūb-ı ḥaḳīḳi ḥūr-ı ḥāzırdur

(5) Mey ḥor be-bāng-ı çeng ü me-ḥor ḡuşşa (13) ver kesī

Şarāb iç ceng āvāzı ile ve ḡam yime eger bir kimse

¹⁴¹⁵ Mısrânın altında son mısranın tercümesi vardır: *Keçi di böyle 'arş u kürsi ḥaḳḳıçün*

¹⁴¹⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Bā-bülbülān-ı 'āşık-ı şeydā me-kun gürür

Güyed tü-râ ki bâde me-ḥor (14) gū hüve'l-ğafūr¹⁴¹⁷

Dirse saña şarâb içme di ol ğafûrdur murâd budur ki (15) pîr-i merâkıb ve şeyḥ-i münḥanî kelâmı ve aḥvâl-i esrâr-ı tarîkat aḥbârı ile 'ışk-ı İlâhî nûş (16) idüp rumûz-ı tarîkat kelimâtı ile ḥurûş kıl eger bir kimse dirse saña esrâr-ı tarîkat (17) ifşâ idene ehl-i zâhir a' dâdur zarar iderler cevâb vir ki ḥazret-i Hâk ğafûr u (18) sâtirdür beni setr ü ḥıfz ider

(6) Ger dîğerbâ be-ıyş u tarab ḥurremend ü şâd

Eger ğayrılar (19) 'işret ü şenlik ile ḥurremend ü şâd iseler

Mâ-râ ğam-ı nigâr buved mâye-i sürûr

Bize yâr u nigâr (20) ğamıdur mâye-i feraḥ u sürûr murâd mantûḳdan zâhirdür

Beyt

--+/-+--/-+--/-+--

Guşsañı âlemde şâdî (21) bilmeyen şâd olmasun

Olmayan 'ışkûn esîri ğamdan âzâd olmasun [M318b] (1)

(7) Hâfız şikâyet ez-ğam-ı hicrân çî mî-kunî

Ey Hâfız ğam-ı hicrândan şikâyet ne idersin (2)

Der-hicr vaşl bâşed ü der-zulmetest nûr

Hicrde vaşl olur ve zulmetdedür (3) nûr murâd budur ki hicr çeken vaşla irer lâcerem şâbir olan murâd bulur (4)

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Güyend şabr mâye-i fetḥ u feraḥ buved

Ey dil tu nîz der-ğam-ı dildâr şev şabûr (5)

VELEHU EYẒAN [G.289]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ulün]

(1) Şeb-i Qadrest ü tay şud nâme-i hecr

Qadr gicesidür ve dürüldi (6) hecr nâmesi

*Selâmun fihi hattâ maḥla' i'l-fecr*¹⁴¹⁸

Selâmetdür yâ selâm virmekdür anda fecr (7) tûlû'ı vâktine dek murâd şeb-i Kadr vaşfidur

(2) Dilâ der-ı aşîkî şâbit-ḳadem bâş

¹⁴¹⁷ هُوَ الْعَفُورُ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur'ân, Zümer 39/53).

¹⁴¹⁸ Kadir Sûresi'nde yer alan bu âyetin aslı şu şekildedir: هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar. (Kur'ân, Kadir 97/5).

(8) *Ey gönül ‘âşıklıkda sâbit-ka-dem ol*

Ki der-în reh ne-bâsed kâr bî-ecr

Ki bu yolda (9) *olmaz ‘amel ecrsüz* murâd budur ki ‘amel-i dünyâda ve mülâzemet-i şâh-ı pür-câhda çok ‘amel(10) zâyî‘ olup ecr hâşıl olmaz ammâ tarîk-i Mevlâda ve mülâzemet-i bârgâh-ı a‘lâda (11) ‘amel zâyî‘ olmaz

Beyt

---/---/---/---

Der-Nebî fermüdeest in-râ çü Rabbü’l-‘âlemîn (12)

Ḥûb bişnev lā yuḍî‘ ullāh ecre’l-muḥsinîn¹⁴¹⁹

(3) Men ez-rindî ne-ḥâhem kerd tevbe

Ben rindlikden (13) *tevbe itsem olmaz*

Velev âzeytenî bi’l-hecri ve’l-hecr

Eger baña ezâ iderseñ hecr ile ve men‘ ile (14) murâd budur ki ihlâş ile ‘ibâdet muḳteẓâ-yı tab‘ dur istihkāk-ı zâtuñ içün bir ‘arz (15) içün degüldür

Beyt

---/---/---

Ânân ki be-ḥamr-ı ‘ışk-ı mestend

Ḥaḳ-râ zi-berâ-yı ḳaḳ-perestend (16)

(4) Dilem reft ü ne-dîdem rûy-ı dildâr

Gönlüm gitdi ve görmedim dildâr yüzün

Figân (17) ez-în teẓâvül âh ez-în zecr

Feryâd bu te‘addîden âh bu men‘den murâd (18) imtidâd-ı huşûl-i murâddan ḳuşûr-ı isti‘dâdın şikâyetdür anuñçün (19) dir

(5) Berâ¹⁴²⁰ ey şubḥ-ı rûşen-dil Ḥudâ-râ

Toğ ey gönli rûşen şubḥ Allāh içün (20)

Ki bes târîk mî-bînem şeb-i hecr

Ki ziyâde ḳarañu görürem hicr gicesin murâd (21) sür‘at-i feyz ü faẓl u vuşûl ve huşûl-i vaşl talebidür ve kendüye tesliyet içün [M319a] (1) dir

(6) Vefâ ḥâhî cefâ-keş bâş Ḥâfız

Vefâ isterseñ cefâ-keş ol ey Ḥâfız (2)

Fe-inne’r-ribḥe ve’l-ḥüsrâne fi’t-tecr

¹⁴¹⁹ لا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

¹⁴²⁰ Berâ ifâdesinin altına beyâ kelimesi yazılmıştır.

Taḥaḳīḳen ıṣṣı vü ziyān ticāretdedür murād budur ki ticāret (3) iden gāh ziyān iderse gāh ıṣṣı ider ‘āşık daḡi gāhı cefā çekerse gāhı vefā görür (4) lāceren ṭālib-i Ḥaḳḳa gāh istitār u inḳibāz olursa gāhı tecellı vü inḳişāf olur (5)

VELEHU EYẒAN [G.290]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Naşihatı kunemet bişnev ü bahāne me-gır

Bir naşihat iderin saña işit (6) *ve bahāne dutma*

Her ānçi nāşih-i müşfik be-güyedet be-pezir

Her anı ki şefkāt idici (7) *nāşih dir saña kabūl kıl* bu beyt merhūndur

(2) Zi-vaşl-ı rüy-ı cevānān temettu‘ i ber-dār

(8) *Yigitler yüzi vaşlından bir fā‘ide kaldur*

Ki der-kemīngeh-i ‘ömrest mekr-i ‘ālem-i pır

Ki ‘ömr (9) *pusıgāhındadır ‘ālem-i pır mekri* murād budur ki tāze ṭālibler müşāhedesi ile (10) ṭarīkatden ḥazẓ u naşib al ki ‘ömre zamāneden beḳā yok ve māni‘ çokdur

(3) Na‘im-i her dü cihān (11) pış-i ‘āşıkān be-dü cū

İki chān ni‘meti ‘āşıklar öñinde iki arpa

Ki in metā‘-ı (12) ḳalilest u ān bahā-yı keşir

Ki ol metā‘-ı ḳalildür ve bu bahā-yı keşir murād budur ki ‘āşıklar (13) cemāl-i Ḥaḳ isterler iki cihān ni‘meti anlarıñ ḳatında şey‘-i ḳalildür ve iki arpa aña nisbet-i (14) keşirdür

(4) Mu‘āşiri ḡoş u rüdī be-sāz mī-ḡāhem

Bir ḡoş muşāḡib ve bir ırı sāzda (15) *isterin* [rūd bir niçe ma‘ nāya gelür bunda sürūd ma‘ nāsı zāhirdür ve sāz kılı ma‘ nāsına olmaḳ cā‘izdür]

Ki derd-i ḡış be-güyem be-nāle-i bem ü zır

Ki kendü derdüm diyem yuḡaru alçaḳ nāle ile (16) murād budur ki bir muşāḡib-i ehl-i ḡāl ve bir maḳāl-i ḡasb-i ḡāl isterin tā ki derdüm (17) zıkr idem gāh bülend ü gāh pest

(5) Ber-ān serem ki ne-nüşem mey u güneh ne-kunem

Ol sevdā (18) *üzreyin ki şarāb içmeyem ve günāh işlemeyem*

Eger muvāfiḳ-ı tedbır mī-reved taḳdır

Eger tedbıre (19) *muvāfiḳ vāḳı‘ olursa taḳdır* murād terk-i ‘ışyān itmek isterin eger *el-ma‘şūmu* (20) *men ‘aşema ‘llāhu*¹⁴²¹ ḡasebince tedbırüm taḳdire ve ‘ışmet-i Ḥaḳḳa muvāfiḳ vāḳı‘ olursa (21)

¹⁴²¹ الْمُعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah’ın koruduḡu kişidir. (Hadıs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhîd, Hadıs No: 294.

(6) Be-‘ azm-i tevbe nihâdem kadeh zi-kef şad bār

Tevbe ‘azmi ile kodum kadehi ayadan yüz kere [M.319b] (1)

Velî kırıme-i sâkî nemî-kuned takşîr

Likin sâkî nâzî takşîr itmez murâd budur ki (2) niçe kere tarîkatden rücû‘ itmek kaçd itdüm liken pend ü şive-i şeyh mâni‘ olmakda (3) takşîr itmedi [murâdı zâhir şarâbdan tevbeye haml idüp ve zâhir sâkî izlâl ider demek egerçi bundan soñra gelen beyt mazmûnına mülâyimdür ammâ ahvâl-i sülûka münâsib degüldür]

(7) Mey-i dü sâle vü maḥbûb-ı çârdeh sâle

İki yıllık şarâb ve on dört (4) yaşında maḥbûb

Hemîn besest merâ şoḥbet-i şağîr ü kebîr

Hemân yeter baña şağîr ü kebîr (5) muşâḥabeti murâd budur ki *şalâtü’l-leyli meşnâ meşnâ*¹⁴²² ḥasebince ikişer rek‘ at nâfile (6) namâz ve on dört rivâyet ile menkûl olan Qur’ân yeter baña şağîr ü kebîr muşâḥabeti (7) [kırâ’at imâmları yedidür ve her imâmuñ iki râvîsi vardır her bir râvî bir dürlü rivâyet ider pes Qur’ân-ı ‘Azîm on dört rivâyet ile menkûldür]

Қıт‘а

++--/++--/++-

Rek‘ ateyn-i ḥafîfeyn saña

Yeter ey dil muşâḥib-i küçek

Ger dilerseñ ‘azîm (8) şoḥbetini

Ḥıfz-ı Qur’ân kıl anı sîneye çek

(8) Çü kısmet-i ezeli bî-ḥuzûr-ımâ kerdend

Çün (9) ezeli kısmeti biz ḥâzır degül iken itdüler

Ger endekî ne be-vefḳ-i rızâst ḥorde me-gîr

Eger azcık (10) rızâya muvâfıḳ degül ise ta‘n itme murâd mantûḳdan zâhirdür ki kaçâyâ rızâyâ (11) irşâddur

(9) Çü lâle der-kadehem rîz sâkiyâ mey-i la‘l

Lâle gibi kadehe dök ey sâkî şarâb-ı (12) la‘l

Ki naḳş-ı ḥâl-i nigârem nemî-reved zi-zamîr

Ki nigârımuñ ḥâli naḳşı gitmez zamîrüm-den murâd (13) budur ki lâlenüñ içinde kara daḡ olduğı gibi benüm kadehüm ya‘nî ḳalbüm böyledür ve lâlenüñ (14) içinde kara beñ olduğı gibi ḳalbimde ‘âlem-i ğayb ve şun‘-ı bî-rayb naḳşı muḳarrerdür (15) pes lâle gibi ḳalbime ey şeyh ‘ışḳ-ı rengin ve şevḳ-i müşğîn dök ki bî-ḥod olam

(10) Ne-guftemet ki ḥazer kun (16) zi-zülf-i ü ey dil

Dimedim mi saña ki ḥazet ḳıl anuñ zülfinden ey gönül

Ki mî-keşend der-în (17) ḥalka bād der-zincîr

¹⁴²² صلاة اللیل من ثلثی Gece namazları ikişer ikişer kılınır. (Hadîs), Riyazu’s-Salihin, 1171.

Ki çekerler bu halkada yili zincîre murād budur ki ğayb-ı hüviyyet (18) idrākine kaçd itmemek gerek zîrā anda bād gibi çālāk u çābük olanlar muķayyed ü maķbūs ve müteķayyir (19) ü menkūsdir ķalb-i za‘ ifüñ ne ķudreti vardur ki anı fehm idüp ķalāşı ola (20)

(11) Biyār sāġar-ı yā ķuvvet ü feyz dürr-i hoş-āb

Getür yā ķuvvet daķı lü ’lü-yi ābdār feyzi ķadeķin (21)

Ĥasūd gū kerem-i Āşafî be-bîn ü be-mîr

Ĥasūd di Āşafa mensüb keremi gör ve helāk ol (22) murād budur ki cevāhir ü le’ālî ile ārāste olan ķalbi getür ki ‘ışķ-ı İllāhî ile mālî ola ve ĥasūda [M320a] (1) Āşaf gibi velî ve ‘ilmde ‘alā keremin gör helāk ol di lācerem ‘ālem-i ‘ilm (2) ile ārāste olan ķalb ‘ışķ-ı Ĥaķ ve zevķ-i velî-i muṭlaķ ile pîrāste gerek aña ĥased iden (3) helāk olursa ne bāk

Nazm

--+/+--+/-+--

Ey ġirre be-‘ilm-i ĥod ‘amel gū

Der-kūy-ı yaķın tü-rā (4) maķal gū

‘İlmet zi-‘amel çü būd bî-behr

Tiryāk tü-rā nümüd çün zehr

Pendāşte-i ki merhemet (5) üst

Derd-i dil-i tüst ān ne-dārüst

(12) Dil-i remîde-i mā-rā ki pîş mî-gîred

(6) Bizüm ürkmiş göñlümüzüñ kim öñin dutar ya‘nî kim zabt ider

Ĥaber dihîd be-Mecnûn-ı ĥaste ez-zencîr

(7) Ĥaber virüñ ĥaste Mecnûna zincîrden ya‘nî zincîr ile bend idüñ murād ķalbümü ğayb-ı (8) hüviyyet ibtilāsı ile muķayyed iderin dimekdür

Beyt

+--+/-+--+/-+--+/-+--

Dilem be-silsile-i zülf-i ĥod (9) muķayyed kun

Ki nîst çāre-i dîvānhā be-cüz zincîr

(13) Çi cāy-ı gufte-i Ĥācū vü şî‘r-i Selmānest

(10) Ne Ĥācū kelāmı ve Selām şî‘ri yeridür

Ki şî‘r-i Ĥāfız-ı mā bih zi-nazm-ı ĥüb-ı Zahîr

Ki bizüm (11) Ĥāfızımızuñ şî‘ri yegdür zahîrüñ ĥüb nazmından murād budur ki Ĥāceye egerçi (12) naķlebend-i şu‘ārā dirler ve Selmāna şā‘ir-i māhir dirler ammā Zahîr bunlardan evlā vü a‘lādur (13) anuñçün dimişler

Beyt

--+/+--+/+--

Dīvān-ı Zāhîr Fāryābî

Der-Ka' be be-düzde eger be-yābî (14)

Lîkin ahvâl-i sülûk beyânında ve ma'ârif-i İlâhiyye zikrinden hâlidür bizüm
Hâfızımızuñ (15) şi'ri bunlar ile mālîdür lâcerem a' ladan a' lādur

(14) Hâdiş-i tevbe der-în bezmgeh me-gû (16) Hâfız

Tevbe sözün bu şöhetgâhda dime ey Hâfız

Ki sâkiyân-ı kemân-ebrüyet (17) zenend be-tîr

*Ki yay kaşlu sâkîler ururlar seni ok ile murâd budur ki tarîkatden (18) ve şöhet-i
ehl-i hâkîkatden rücû' ideyin dime ki meşâyih-i aşhâb-ı rumûz seni mecrûh (19)
iderler*

VELEHU EYẒAN [G.291]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Dilâ çendem be-rîzî hûn zi-dîde şerm dâr âhîr

*Ey gönül niçe dökersin (20) benüm kanum gözden utan âhî [âhîr bunuñ gibi
mahallerde Fârisî-i şahîh olur ta' rîz makâmında isti' māl olunduğı evvel gazelde
beyân olunmuşdur nitekim Türkî dilde âhî lafzı böyledür ki bu sözi baña sen didüñ mi
âhî ve senünle dostluğumuz yokmıdır âhî dirler]*

Tu nîz ey dîde h'âbî kun murâd-ı dil ber-âr âhîr

*Sen dañi (21) ey göz bir uyu gönül murâdın hâşıl kıl âhî murâd qalbe 'itâbdur göze
çok kan ağlatduğı (22) içün ve göze 'itâbdur uyımayup qalbüñ murâdın virmedüğü
içün*

(2) Menem yâ Rab ki cānān-rā zi-la' leş büse mî-çinem

[M320b] (1) Benin yâ Rab ki cānānuñ la' linden bûde degşürürem (2)

Du' â-yı şubh-dem dîdî ki çün âmed be-kâr âhîr

*Şabâh vañti du' âsını gördüñ mi nice geldi (3) işe âhîr murâd du' â-yı sehergâhî
icâbete karîn olup kelâm-ı İlâhiden sırra vâkıf (4) olduğın beyândur*

(3) Murâd-ı dîni vü 'uqbâ be-men bahşîd rûzî-bahş¹⁴²³

Dünyâ vü 'uqbâ murâdın (5) baña bağışladı baht yüzi

Be-güşem kavli-i çeng âmed be-destem zülf-i yâr âhîr

*Qulağuma çeng kavli (6) ve elüme zülf-i yâr geldi âhîr murâd dünyâdan şeyh-i
merâkıb kelâmı qulağuma geldüğü (7) ve murâd-ı 'uqbâdan gayb-ı hüviyyete eli
irişdügidür*

(4) Çü bād ez-ğırmen-i dünān rubūden hūşei tā çend

¹⁴²³ Rûzî-bahş kelimesine karşılık derkenârda rûzî-dih rızık verici ifadesi bulunmaktadır.

(8) *Yıl gibi hasisler hürmeninden kapmak bir hoş a niçeye dek* [hüşe bunda buğday u arpa ve bunlar gibi hubüb başı ma' nâsınadır]

Zi-himmet-i tüşei berdâr u hod tohmî be-kâr (9) âhir

Himmetden bir azık kaldur ve kendün bir tohm ek âhi murâd budur ki meşâyih-i dñn mecma' ından ve şüyüh-ı (10) nâkış meclisinden ma' rifet-i cüz' iyye ve feyz-i kalîl kapmağı terk idüp himmet ile taşşil-i (11) fazl u feyz eyleyüp tohm-ı tã' at eküp hâşıl-ı kerâmet kaldurmağa sa' y kıl

(5) Nigâristân-ı Çin dânem ne-h'âhed (12) şud serâyet lîk

Nigâristân-ı Çini bilürem senün sarâyun olmasa gerekdür

Be-nevk-i kil-k-i (13) müşg-âmiz nakşî mî-nigâr âhir

Müşg karışdurıcı kalem ucu ile bir nakş taşvîr kıl âhi (14) murâd budur ki nigâristân-ı Çine kâdir degülseñ kalemün ile nakş-ı ma' nâ itmeye kâdirsin anı (15) kıl ya' nî mâ lā yudreku küllühu lā yütrecu küllühu¹⁴²⁴ mücebince a' māl-i daķika ve ef' āl-i enikeye kâdir (16) degülseñ bi'l-küllüye terk eylemek olmaz kâdir olduğı kadar 'amele sa' y kıl

Beyt

-+---/-+---/-+--

Enderin reh mî-tırâş u (17) mî-hırâş

Tā dem-i āhir demî fāriğ me-bāş

(6) Dilā der-mülk-i şeb-hîzî ger ez-endüh¹⁴²⁵ negrîzî

(18) *Ey gönül gice kalkmak mülkünden eger guşşadan kaçmazsañ* ya' nî zahmetden kaçmazsañ uyanmak (19) ihtiyār idersün

Dem-i şubhet beşârethā biyâred z'ân diyâr âhir¹⁴²⁶

Şubh nefesi saña beşâretler (20) *getürür ol diyârdan âhir* murâd şeb-hîz olanlara cânib-i İlâhiden beşâret-i feyz ü fazl (21) gelür dimekdür

(7) Bütî çün māh zānū zed meyî çün la' l pîş āverd¹⁴²⁷

Ay gibi bir büt [M321a] (1) *diz çökdi la' l gibi şarābı öñe getürdi*

Tu gūyî tā'ibem Hāfiz zi-sākî şermdâr âhir

Sen dirsın (2) *tā'ibim ey Hāfiz sākiden utān āhi* murâd māh gibi bütten muķtedā vü mütebbi' ve şāhib-i (3) nūr olan mürşid ü şeyhdür ki diz çöküp la' l gibi leṭā'if ma' ānî öñe getürür ben andan ta'in ü (4) rāci' in ve iktisāb-ı mālā müteveccihin demek ol sākî olan şeyh ü mürşidden utanmaķdur (5)

¹⁴²⁴ مَالًا يُتْرَكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ Tamamı idrāk edilemeyen bir şeyin tamamı terk edilemez. (Kelām-ı Kibâr)

¹⁴²⁵ Ger ez-endüh kelimesinin altına eger merdâne ifadesi yazılmıştır.

¹⁴²⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir:

Peyām-bād-ı nevrūzî biyārî z'ân diyâr âhir / Bād nūrî haberin getürürsin ol diyârdan âhir

¹⁴²⁷ Meyî çün la' l ifadesinin altına lebî çün kand ve meyî çün erğuvān der-kef ifâdeleri not edilmiştir. Şârih bu notlar ile farklı nüshalardaki değışiklikleri göstermiştir.

VELEHU EYŻAN [G.292]

Fā' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān

(1) Sākiyā māye-i şarāb biyār

Ey sāki şarāb māyesin getür

Yek dü sāgar şarāb-ı (6) nāb biyār

Bir iki kadeh şarāb-ı şāfi getür murād şeyh ü mürşidden şarāb-ı āhiret māyesin istemekdür (7) bir iki nevbet riyādan şāfi ' ibādet eylemekdür

(2) Dāru-yı derd-i ' ışk ya' nī mey

Marāz-ı ' ışk (8) devāsı ya' nī şarāb

K'üst dermān-ı şeyh ü şāb biyār

Ki oldur ki pīr ü cevān dermānı getür (9) murād marāz-ı ḳalbe devā ve pīr ü bernāya ' ilāc ' ibādet-i Mevlādur dimekdür

(3) Āftābest ü māh u bāde ü (10) cām

Gönder ve aydur ve şarābdur ve kadehdür

Der-miyān-ı meh āftāb biyār

Ay ortasında (11) *gün getür* murād āftābdan *Allāhu nūrü's-semāvātī ve'l-arḍi*¹⁴²⁸ ḫasebince āftāb-ı ḫaḳīkīdür ve *māh*dan (12) murād *el-ḳameri müstefādün mine's-şemsi*¹⁴²⁹ mücebince Resūlullāh 'aleyhi's-selāmdur ki nūrı ol (13) ḫazretlendür lācerem nebīye ittibā' içinde maṭlūb u maḳşada'llāh gerekdür

(4) Mī-kuned (14) ' aḳl-ı ser-keşi tamām

' Aḳl tamām baş çekmeklik ider

Ḳaydeş ez-zülf çün tınāb (15) biyār¹⁴³⁰

Anuñ ḳayını çadur ipi gibi zülfden getür murād ' aḳl-ı ma'āşı ḡayb-ı hüviyyete muḳayyed ḳıl (16) dimekdür

(5) Be-zen in āteş-i merā ābī

Ur benüm bu odıma şu

Ya' nī ān āteş çü āb (17) biyār

Ya' nī şu gibi odı getür murād bu benüm oldımdan shevātdur anı ' ışk-ı İlāhī (18) ile söyündürmek gerek egerçi āteş gibi sūz-nākdur ammā āb gibi ḡayrı āteşi itfā' ider (19)

(6) Gül eger reft gū be-şādī rū

¹⁴²⁸ الله نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna erıştırir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. (Kur'an, Nûr 24/35).

¹⁴²⁹ الْقَمَرُ مُسْتَفَادٌ مِنَ الشَّمْسِ (نُورُ) Ayın nuru (parıltısı) güneşten elde edilmektedir. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁴³⁰ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Gerdeniş-râ zi-mey tınāb biyār

Gül eger gitdi ise di şādılık ile git

Bāde-i nāb (20) çün gül-āb biyār

Şāfi şarābı gül-āb gibi getür [*yā gül-āb gibi şāfi şarāb getür*] murād *gülden* keşf ü hāldür ki (21) bākī degüldür ve bāde-i nāb ihlāş ile ‘ibādetdür ki gül-āb gibi zübde-i t̤ā‘ atdır [M321b] (1)

(7) Ğulğul-ı bülbür er ne-mānd çi gam¹⁴³¹

Bülbül ğulğulu eger kalmadıysa ne gam

Ķalkal-ı şīşe-i şarāb (2) biyār

Şarāb şīşesi Ķalkalın getür murād *ĝulğul-ı bülbülden* güyende vü h̤āhende sürüdidür (3) ol olmazsa gam degül *Ķalkal-ı şīşe-i şarābdan* murād terĝib-i t̤ā‘ at-i şeyhdür anı getürmek (4) gerek ki nāfi‘ olan oldur

(8) Ğam-ı devrān me-ħor ki reft be-bād¹⁴³²

Devrān ĝamın yime ki yile gitdi (5)

Na‘ me-i berbať u rebāb biyār

Ķopuz u ıķlık sürüdin getür murād budur ki cihān fānīdür anuñ (6) ĝamın yimek nādānīdür lācerem ĝam-ı āhīret söyleyüp dost talebi içün nāle idenlerüñ (7) naĝmesin gūş itmek gerek

(9) Vaşl-ı ü cüz be-h̤āb-ı netevān dīd

Anuñ vaşlını uyķudan (8) *ĝayrıda görmek olmaz*

Dāruyī k’üst behr-i h̤āb biyār

Bir devā ki uyķu içündür (9) *getür* murād vaşl-ı dost kande ise aña talebe irşād ve esbābına mübāşerete terĝibdür (10)

(10) Gerçi mestem se çār cām diger¹⁴³³

Egerçi mestin üç dört Ķadeh daħi [se çār cām diger lafzı biyār lafzına merhūndur ki anuñ mef‘ üli maķdemidür]

Be-küllī şevem (11) ĥarāb biyār

Bi’l-küllīye ĥarāb olam getür

(11) Līk dü raťl-ı girān be-Ĥāfız dīh

Bir iki ağır (12) *raťl ya‘ nī tolu Ķadeh Ĥāfıza vir*

Ger şavābest ü ger ‘azāb biyār¹⁴³⁴

Eger şavābdur eger ‘azābdur (13) *getür* murād bu iki beytden ‘ışk-ı İlāhiye ve riyāzet-i şedīdeye delāletdür (14)

¹⁴³¹ *Çi gam* ifādesi derkenārda *çi rāst* şeklindedir.

¹⁴³² Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Ğam-ı bülbül me-ħor ki reft ne-reft

¹⁴³³ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Gerçi mestem be-dih dü cām diger

¹⁴³⁴ Bu mısranın iki farklı hāli derkenārda şu şekildedir:

Ger şevābest ü ger ‘ıķāb biyār

Hem şavābest ü hem şevāb biyār

VELEHU EYŻAN [G.293]

[Fe[‘] ilātün Mefā[‘] ilün Fe[‘] ilün]¹⁴³⁵

(1) Serv-i bālā-bülend-i hoş-reftār

Lafz-ı serv muḥāṭab ve māba[‘] dı aña şıfatdur lācerem ol (15) muḥāṭaba dir

[Dilber-i nāzenin gül-i ruḥsār]¹⁴³⁶

Lafz-ı dilbermuḥāṭab ve māba[‘] dı aña şıfatdur lācerem ol muḥāṭana dir]

(2) Dil-i mā burdeī be-‘ ayyārī

Bizüm gönülümüz alduñ ‘ ayyārılık ile

Ez-berā-yı (16) Ḥudā nigāheş dār

Allāh için anı sakla murād muḥāṭabdan şeyḥü mürşiddür ki (17) ‘ uluvv-ı merteve şāḥibi ve ḥüb yürüyüşlü ve gönül alıcı ve ‘ aziz ü ḥüsnu’l-vechdür (18) çün sālīk-i ṭālīb ḳalbini aldı andan ricā ider ki tertīb ü ḥıfz (19) ideüp emrāz-ı ḳalbiyyeden maḥfūz duta

(3) Tā be-didem dü çeşm-i cādūyet

(20) *Tā gördüm senün iki cādū gözün*

Der-dil-i men ne-mānd şabr u ḳarār

Benüm gönülümde ḳalmadı (21) *şabr u ḳarār* murād senün iki nesnenün gönülümün iki nesnesin aldı dimekdür ammā fi’l-ḥaḳıḳa [M322a] (1) ‘ ayn-ı zāt bir cāzibe ve ‘ ayn-ı şıfāt bir cāzibe olup beni meczūb ḳıldılar dimekdür (2)

(4) Sünbül-i zülf eger ber-efşānī

Zülf sünbülün eger saçasın

Ne-buved müşk-rā diger miḳdār

(3) *Olmaz müşke daḥi miḳdār* murād ḡayb-ı hüviyyet rāyiḥası zuhūr idecek sā’ir revāyiḥ-i (4) ṭayyibeye ḳadr ü i’ tibār ḳalmaz dimekdür

(5) Bī-vefāyī me-kun diger pīşe

Vefāsuzlığı itme (5) *daḥi şan’at*

Be-vefā gūş ey büt-i ‘ ayyār

Vefāya duruş ey ‘ ayyār büt murād bunda (6) muḥāṭabdan nefsdür çün istişmām-ı rāyiḥa itdi ve sülūk-ı ṭarīḳat ḳıldı naḳz-ı ‘ ahd (7) eylemek revā degüldür

(6) Gāh gāhem be-būseī be-nüvāz

Gāh gāh beni bir būse ile oḡsasa (8)

Tā ki kerdī zi-‘ ömr ber-ḥürdār

¹⁴³⁵ **Not:** Bu gazelin vezni derkenârda Fā[‘] ilün Fā[‘] ilātün Fā[‘] ilān şeklinde gösterilmiştir.

¹⁴³⁶ **Not:** Matlâ beytin ikinci mısraı M nüshasında bulunmamaktadır. Bu kısım SÖ.1 nüshasından yazılmıştır. (SÖ.1, 194b).

Tā olasin ‘ömrden berhürdār murād nefsdan zevk-i (9) ‘ibâdet ve halâvet-i tâ‘at talebidür ki böyle olıcağ nefes-i ‘ömrden fâ‘idelenür (10)

(7) Hâfız-ı derdmend hayrānest

Haste Hâfız hayrāndur

Bende-i tüst bî-zer ü dînār

(11) *Senûn kuluñdur altunsuz ve filorînsüz* murād muhâtabdan ma‘şûk-ı hâkîkîdür ki Hâfız-ı derdmend (12) hayrān ve anuñ kılıdır şemen ister isen

Beyt

--/--/--/--/--/--/--/--

Gayr-ı Hâkkuñ kulları esbâb-ı mülk ile (13) olur

Hâk te‘âlâ kılı olanlar olur halkı ile (14)

HARFÜ’Z-ZÂ

VELEHU EYẒAN [G.294]

[Bu fakîr Dîvân-ı Hâfız nüshalarından hayli nüshayı tettebbu‘ idüp harf-i zâda biş ğazel buldum üçi toğuz beyt ve ikisi yedişer beyt ve i‘timād-ı ğâlib olanları metn ihtiyār itdüm ve gayrıları kenāra nüsha yazdum tā ki bu şerh nüsha-ı cāmî‘ ola]

[Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün]

(1) Menem ki dîde be-dîdār-ı düst kerdem bāz

Benin ki gözi dost dîdārına açdum (15) ya‘nî dost dîdārın gördüm

Çi şükr güyemet ey kârsāz-ı bende-nevāz

Ne şükr diyem (16) *saña ey iş düzüci kul oğşayıcı* murād *dost*dan şeyh ü mürşiddür çün (17) anı görmek müyesser ola anuñçün hâzret-i Hâkka şükr-i vâfir revādur

(2) Niyāzmend-i (18) belā gū ruḥ ez-ğubār me-şūy

Belā muhtācına di yüzi tozın yuma

Ki kîmiyā-yı murādest (19) ḥāk-ı kūy-ı niyāz

Ki murād kîmiyāsıdır ihtiyāc maḥallesinüñ toprağı murād budur ki (20) aña ki ihtiyāc u du‘ā virildi huşul-i murād ve icābet aña hāzırdur pes *men ruzıķe’d-du‘ā’e lem yuḥrame’l-icābe*¹⁴³⁷ ḥasebince ihtiyāc-ı du‘āyı terk itmek olmaz

Rubā‘î (Ahreb) [M322b] (1)

Lemmā lezimtü qar‘a bâbi’llāhi¹⁴³⁸

¹⁴³⁷ وَمَنْ رَزَقَ الدُّعَاءَ لَمْ يُحَرِّمِ الْإِجَابَةَ Kim dua ederse duasına cevaptan mahrum olmaz. (Hadîs) Ebu’l-Leys Semerkandî, Tenbîhü’l-Gâfilin, Hadîs No: 260.

¹⁴³⁸ “Ben Allāh’ın kapısını çalmaya başladığımdan beri, kendime muhâfiz oldum. 2) Onun yüzünün tesbihi bana gözüktükten sonra (bir daha) boş şeylerle uğraşanlardan olmadım.” Muhyiddin İbn

Küntü'l-murâkıbe lem ekün lâhi
Haṭṭa bedet li'l-‘ayni subḥate (2) vechihi
Ve ileyye (helümme) lem yekun ille hiye

(3) Be-yek dü kaṭre ki işār kerdī ez-dīde

Bir iki kaṭre sebebi ile (3) ki virdün dökdün ey göz

Besā ki ber-ruḥ-ı devlet kunī kırışme vü nāz

Niçe devlet yüzi (4) üzre idersin naṣar-ı şīve vü nāz murād budur ki gözüñ bir iki kaṭre dökmesi devlet ü sa‘ādet (5) yüzine niçe naṣarına sebeb olur

Ḳıṭ‘a (Ahreb)

İmrüz ki ḳādiri zi-dīde rīz ābeş
Ferdā tu (6) be-bīnī be-cezā rüy-ı Hudā
*Lā ecmeu‘ emneyni velā ḥavfinest*¹⁴³⁹
Tersende künün bāşed emīn rüz-ı (7) cezā

(4) Ṭahāret er ne be-ḥün-ı ciger kuned ‘āşık

Ṭahāreti eger ciger ḳanı ile itmezse ‘āşık (8)

Be-ḳavl-i müfti-i ‘ışkeş dürüst nīst namāz

Müfti-i ‘ışk ḳavli ile dürüst degüldür anuñ (9) namāzı murād budur ki ‘āşıkun ṭahāret ü vuzū’ı ciger ḳanı ile olmazsa namāz u niyāzı (10) ehl-i ‘ışk ḳatında maḳbūl olmaz

Rubā‘ī

Ger mātemkār-ı ḥod ne-dārem çi kunem
Ḥün-ı (11) ciger ez-dīde be-nārem çi kunem
Güyend merā çend bīr bī-şeb ü rüz
Z’ın ḥün-ı vuzū’-ı ḥod biyārem (12) çi kunem

(5) Zi-müşkilāt-ı ṭarīkat ‘inān me-tāb ey dil

Müşkilāt-ı ṭarīkatde uyan döndürme (13) ey gönül

Ki merd-i rāh neyendişed ez-neşib ü ferāz

Ki yol eri teşvīşlenmez inişden (14) ve yoḳuşdan murād budur ki bir ṭarīke sülük iden anuñ şerāyirin ihtiyār irmek gerek (15)

Rubā‘ī (Ahreb)

Hergiz ne-buved ḡuşşa vü teşvīş merā
Ez-bīm-i rehī ki hest der-pīş merā (16)
Çün sālīk-i reh-i miḥnet-i ū-rā bükşed

Arabî, **Fütûhat-ı Mekkiyye**, (Urdu Tercüme vü Takdīm: Pîr Seyyid Muhammed Fâruk el-Kâdirî), Dâru’l-İlm ve’l-Ma’rife, Şâhâbâd 2002, s. 148.

¹⁴³⁹ لا أَجْمَعُ عَلَى عَيْدِي خَوْفَيْنِ ، وَلَا أَجْمَعُ لَهُ أَمْنَيْنِ Beyitte geçen ifâdeler bu hadîs içerisinde yer almaktadır.

Lābūd zi-rehem nīst ğam-ı nīş merā

(6) Men ez-nesīm-i (17) sūḥan-çin çî taraf [ber]-bendem¹⁴⁴⁰

Ben kovcu nesimden ne köşe bağlayam ve rāḥat (18) *olam* [sūḥan-çin ‘Arabça ğamm Türkçe kovucu demekdür]

Çü serv-i rāst der-în bāğ nīst maḥrem-i rāz

Doğru serv gibi bu bağda (19) *yoğdur maḥrem-i rāz* murād hevāyī olanlara keşf-i rāz itmeyüp müstaḳīm olanları hemrāz (20) idinmege irşāddur

(7) Be-hiç der ne-revem ba‘d ez-în zi-ḥazret-i dūst

Hîç kapuya gitmezin bundan şoñra (21) *dost ḥazretinden*

Çü Ka‘be yāftem āyem zi-büt-perestī bāz

Çün Ka‘be buldum büte tapmağdan [M323a] (1) *rücū‘ iderem* murād budur ki çün dergāh-ı Ḥaḳ mülāzemetine mu‘tād oldum ğayrı kapuya (2) varmazam *vecnūbnī ve benīyye en na‘bude’l-aşnām*¹⁴⁴¹ mücebince çün ḥaḳīḳat Ka‘besin buldum (3) ehl-i dūnyā ḥānesine ve anlaruñ bütḥānesine varmazam anları ma‘būd idinmezem [Ba‘zı nūsaḥda mısra‘-ı evvel böyle vākı‘ olmuş

Be-hiç kes ne-berem diğder ez-der-i tu niyāz

böyle olıcaḳ maṭla‘ olup beyt-i āḥir bu vākı‘ olmuş

Beyt

+ - + - / + + - - / + - - - / + + -

Dilā me-nāl zi-şāmī ki şubḥ der-pey-i ūst

Ki nūş u nīş be-hem bāşed ü neşīb ü ferāz

manṭūḳ u murād zāhirdür]

Ḳıṭ‘a (4)

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Ṭurfe işdür bu ki şunlar kim ider kibri çü kibr

Hergiz İslām ehline yok yanlarında bir vücūd (5)

Cāh u māl içün sürerler yüzi pāy-ı cāhile

Şürete tapmaḳ degül mi ādeme kılmaḳ sūcūd (6)

(8) Şebī çünin be-seḥer ki zi-baḥt ḥāsteem

Buncılayın bir gicede seḥer vaḳtinde baḥtdan dilerem (7)

Ki bā-tu şerḥ-i ser-encām-ı ḥod kunem āğāz

Ki saña kendü ser-encāmum şerḥine başlayam murād budur ki (8) şol giceler ki fenā-yı dūnyā vü beḳā-yı ‘uḳbā fikr idem yā gice uyku ve şabāḥ uyanıḳ görüp (9) mevt ü

¹⁴⁴⁰ Ber ifādesi bu mısraḍa veznin bozulmasına neden olmaktadır.

¹⁴⁴¹ وَاجْتَنِبِي وَتَبَيَّ أَنْ تَعْبُدَ الْأَصْنَامَ Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! (Kur’ân, İbrâhim 14/35).

zulmet-i kabri vü ferdā-yı kıyāmeti tezekkür idem benüm āhîr kārüm niçe olsa gerek
(10) anı söyleyem

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+--

Āh ez-ān sâ‘ at ki ‘ Azrā’îl kaşd-ı cān kuned

Āyedem İblîs-i āheng (11) dūr-i îmān kuned

Āh ez-ān sâ‘ at ki cān ber-çenber-i halkem resed

Āb-ı hasret gūşehā-yı (12) çeşm-rā vîrān kuned

Āh ez-ān sâ‘ at ki şevîd morde şev cism-i merā

Ba‘ d ez-ān pîçed (13) kefen ū-rā lahîd zindān kuned

Āh ez-ān sâ‘ at ki peşem Munker āyed hem Nekîr

Her yekî purseş (14) zi-dîn ü hem Resûl ü hân kuned

Āh ez-ān sâ‘ at ki İsrâfîl şûreş der-demed

Kabr (15) be-şikāfed cemî‘ -i halk-rā hayrân kuned

Āh ez-ān sâ‘ at ki bâşed kâzi-i maḥşer Hudāy

Purseş (16) ez-‘ amāl bâşed nāmeḥā perrân kuned

Āh ez-ān sâ‘ at ki mî-bāyed güzeşten ber-şırâṭ

Āteş-ı (17) dūzaḥ cemî‘ -i halk-rā tersân kuned

Bende-rā ān bûd ki kâreş nîk bâşed tā be-ḥaşr

Şād u (18) ḥandān rûy-ı ḥod der-ravza-ı rıdvân kuned

Zühd ü taḫvā verz ü ṭā‘ at kun ki miskîn âdemî (19)

Ez-çünîn ef’âl-ı zād-ı rāh-rā âsân kuned

(9) Ġazel-serāyi-i nāḥîd şerfeî ne-bered

Zührenüñ (20) ġazel ırlaması bir ziyāde iletmez

[Der-ān maḳām ki Ḥāfız ber-āverd āvāz

Ol maḳāmda ki Ḥāfız ḳaldırur āvāz] murād budur ki zühre ki sāzende-i felekdür sāzendenüñ ḡazeli (21) şehevāta tahrik eylemekdür āvāz-ı Ḥāfız ma‘ārif-i İlāhiyye söylemekdür lācerem anuñ bunuñ [M323b] (1) üzerine her giz meziyyeti yoḳdur anuñçün bu ḡazelüñ nazıresinde dir (2)

VELEHU EYẒAN [G.295]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Hezār şükr ki dīdem be-kām-ı ḡıṣet bāz

Biñ şükr ki gördüm kendü murādumca seni (3) *girü*

Zi-rüy-ı şıdḳ u şafā geşte bā-dilem dem-sāz

Şıdḳ u şafā yüzinden gönüm ile (4) *muşāhib olmuş* murād muḡātabdan nefsdür ve mütekellimden murād yā ‘aḳl-ı me‘āddur yā rūḡdur (5) çün nefis ḳalbe şıdḳ u şafā yüzinden muşāhib ü muvāfiḳ olsa ‘aḳla u rūḡa (6) biñ şükr maḡaldür

(2) **Revendegān-ı tarīḳat reh-i belā siporend**

Tarīḳat sālikleri belā yolın (7) *başarlar* [*siporden* kesr-i sīn ile ayaḡla başmak ma‘ nāsınadur zamm-ı sīn ile ısmalamak ma‘ nāsınadur bunda kesr-i sīn iledür]

Refīḳ-i ‘ışḳ çı ḡam dāred ez-neşib ü ferāz

‘Işḳ yoldāşınıñ ne ḡamı vardur inişden (8) *ve yoḳuşdan* murād ḡazel-i sābıḳda beyān olınan gibidür

Rubā‘ i (Ahreb)

Sālik be-reheş ḡaste-i teb (9) mī-bāyed

Şeydā-yı tecelliyāt-ı Rab mī-bāyed

Cānī ki zi-süz-ı şevḳ-i ḡattī ḡāhed (10)

Peyveste teneş be-tāb-ı şeb mī-bāyed

(3) **Ġaraż kirişme-i ḡüsneſt verne ḡācet nīst**

(11) *Ġaraż ḡüsn nāzıdur yoḡsa ḡācet yoḳdur*

Cemāl-i devlet-i Maḡmūd-rā be-ḡüsn-i eyāz¹⁴⁴²

Maḡmūduñ (12) *devleti cemāline eyāz ḡüsninüñ* murād budur ki ḡüsn-i ma‘şūḳ ‘āşıḳuñ ‘ışḳı tezyīn ü cemāline muḡtāc (13) degüldür ammā ‘āşıḳuñ ‘ışḳı ma‘şūḳuñ ḡüsninüñ kirişme vü tecellisi zuḡurıdur [*be-ḡüsn* lafzında ḡarf-i bā zā’iddür]

Rubā‘ i (14)

-+---/-+---/-+-

Pādşāh-ı ḡüsn çün leşker keşed

Şāh-rā der-ḡızmet-i çāker keşed

Efkened ger ḡasen ez-desteş kemend (15)

¹⁴⁴² *Be-ḡüsn-i eyāz* ifādesinin altına *be-zülf-i eyāz* ifādesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak beyitte ilk ifādeye yer verilmiştir.

Kes nişāned kun kemendeş ser keşed

(4) Egerçi hüs-n-i tu ez-‘ışk-ı ğayr müstağnîst

Egerçi senüñ hüs-nüñ (16) ğayruñ ‘ışkından müstağnîdür

Men ān niyem ki ez-īn ‘ışk-bāzī āyem bāz

Ben ol degülem (17) ki bu ‘ışk-bāzlıktan rücū‘ idem murād budur ki hüs-nüñi ‘ışk-ı ‘āşık tezyīn itmege (18) muhtāc degüldür ammā ben aña ‘āşık olmamağa kâdir degülem lâcerem hâzret-i Hâk cümle ‘âlemden (19) ğanī vü ‘ışk ğayrdan müstağnîdür ammā ‘āşık-ı bî-ihtiyār pervānevār âteş-i ‘ışka (20) düşüp mahv u fānī olup küdüreti gidüp nūrānī olur

Ḳıṭ‘a

‘ışk-ı tu (21) merā çünin yek reviya

Bubrīd zi-ḥalk u rüy-ı süy-ı tu kerd

Evvel çü hâcer qarār-ı men buved [M324a] (1)

Eknün bî-qarār çün müy-ı tu kerd

(5) Be-īn sipās ki meclis münevverest be-düst¹⁴⁴³

Bu şükre (2) ki meclis münevverdür dost ile

Geret çü şem‘ cefāyī resev be-süz u be-sāz¹⁴⁴⁴

Eger saña şem‘ (3) gibi cefā irerse yan ve muvāfık ol murād budur ki maḳām-ı müşāhedede olan yanmak (4) ve fenā ihtiyār kılmak gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Mişāl-i şem‘ be-yek pā sitādeem pîşes

Be-âteş-i ruh-ı (5) ü mî-revem be-süz u güdāz

(6) Be-nīm buse du‘ āyī be-cüz zi-ehl-i dilī

Yarum buse ile bir du‘ ā (6) al bir ehl-i dilden

Ki keyd-i düşmenet ez-cān u cism dāred bāz

Düşmen mekrini senüñ (7) cānuñdan ve cismüñden girü dutar men‘ ider murād muḥātabdan nefis ve mütekellimden ‘aḳldur (8) ve yarum büsedden murād teveccühdür ki t̤ā‘ āt-i nevāfile muḳārin olup tamām degüldür lâcerem (9) nefis tevbe idüp ehl-i ṭarīkatüñ du‘ āsın alıcak meger şeyṭāndan cānını ve cismüni men‘ ider (10)

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Mescid ü zıkr ü tilāvet nefsüne ey ehl-i dīn

Mekr-i şeyṭāndan emīn olmağadır (11) ḥışn-ı ḥaşīn

¹⁴⁴³ *Be-īn sipās ki ifādesinin kenârına ber-īn vesīle kelimesi yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak beyitte ilk ifādeye yer verilmiştir.*

¹⁴⁴⁴ Bu mısra derkenârda şu şelkildedir: Egerçi şem‘ zenend âteşet be-cān der-sāz

(7) Melâmetî ki be-rûy-ı men âmed ez-ğam-ı tû¹⁴⁴⁵

Bir melâmet ki benüm yüzüme geldi senüñ (12) ğamuñdan

Zi-eşk purs hikâyet ki men niyem ğammâz

Göz yaşından şor hikâyeti ki ben ğammâz degülem (13) murâd budur ki ‘âşık oldur ki kâtım-i sır ola ‘ışk vechinde eşkden zâhir ola

Rubâ‘î (Ahreb) (14)

‘İşk âmed ü bâz reftem ender-ğam-ı düst¹⁴⁴⁶

Hem bā-ser-i giryeî ki çeşmem-râ h’âst

Ez-ğün-ı dilem (15) her müjeî k’ez-pilk ferdest

Sîhîst ki pâre-i ciger ber-ser-i üst

(8) Der-în maķâm-ı mecâzî (16) be-cüz piyâle me-gîr

Bu mecâzî maķâmda kadehden ğayrı dutma

Der-în serâçe-i bâzîçe ğayr-ı ‘ışk (17) me-bâz

Bu oyuncaķ evceğizinde ‘ışkdan ğayrın oynama murâd budur ki dünyâ ki maķâm-ı haķîķî degüldür (18) bunda ‘ışk-ı İlâhî ve ‘amel-i âhiretten ğayrı ‘amel taẓyî‘-i ‘ömrdür ve dünyâ inneme’l-hayâtü’-d-dünyâ (19) le‘ibün ve lehvün¹⁴⁴⁷ mücebince oynıncaķ evceğüzidür bunda ‘âķıbet hamîdesi olur oyuncaķ (20) oynamak gerekdür

Rubâ‘î

+ --- / + --- / + ---

Kunî incâ maķâm-ı hûb bünyâd

Ne-yârî rihletet-râ hîç der-yâd (21)

Ne-kerdî menzil-i baķît ma‘mûr

Heme ‘ömret hebâ-veş reft ber-bâd

(9) Fikend zemzeme-i ‘ışk [M324a] (1) der-Hicâz u ‘Irâķ

Atdı ve bıraķdı ‘ışk avâzesin Hicâza ve ‘Irâķa

Nevâ-yı bāng-ı ğazelhâ-yı (2) Hâfız-ı Şirâz

Şirâz Hâfızınun ğazellerinün şavtınun nevâsı murâd kendü şi‘ri ‘ışk-ı (3) İlâhî ifşâ itdüğün beyândur nitekim bu faķîrün şerhinden ‘ayândur [nevâ bir nice ma‘nâya gelür bunda ‘ilm-i müsikiden bir perde ma‘nâsına olmaķ münâsibdür]

Ġazel

- + --- / - + --- / - + --- / - + ---

Hoşdur ol eş‘âr kim (4) eş‘âr-ı ‘ışku’llâh ide

Güş idenler varını işâr-ı ‘ışku’llâh ide

¹⁴⁴⁵ Bu mısra derkenârda şöyledir: Melâmetî ki be-cânem resîd ez-ğam-ı ‘ışk

¹⁴⁴⁶ Ebû Saîd-i Ebu’l-Hayr.

¹⁴⁴⁷ أَلَمَّا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ (Kur’ân, Hadîd 57/20).

Terk idüp ef'āl-i dünyāyı (5) ide a' māl-i hayr
Kār u bārın dā'imā ol kār-ı 'ıṣṣu'llāh ide

Oldurur şî'r-i ḥasen kim ḥüsn-i Ḥaḳ (6) tezkîr idüp
Kim semā' itse anı ezkār-ı 'ıṣṣu'llāh ide

Hemçü dir ol şî'r ki tehyîc-i (7) şehvât eyleye
İstimā' iden anı inkār-ı 'ıṣṣu'llāh ide

Ḥāfızuñ şî'rini şerḥ iden (8) **Sürûrî** bendesin
Dilerin Ḥaḳdan ki berḥûrdâr-ı 'ıṣṣu'llāh ide

VELEHU EYẒAN [G.296]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) **Ḥoş ān şebî (9) ki der āyî be-şad kırışme vü nāz**

Ḥoşdur ol gice ki çıka gelesin yüz kırışme vü nāz ile

Kunî tu (10) nāz be-şūḥî vü men keşem be-niyāz

*İdesin sen nāz şūḥluḳ ile ve ben çekem niyāz ile murād nāgāh (11) gicede tecellî-i
İlāh vāḳı' olup ḡonc u delāl kılup kendünüñ tazarru' vü niyāz itmesin (12) istid' ādur*

Ġazel

Şeb çîst maḥal-i āb-ı hayvān
Ḳadreş ne-buved be-pîş-i nādān (13)

Bihter zi-hezār rûz-ı revşen
Rûyeş çü be-men nümûd cānān

Mî-kerd kırışme-i nihānî (14)
Men der-nazareş çü vird-i ḥandān

Şud farz Resûl-rā teheccüd
Tā ḥalvet-i ḥāş (15) şud be-Yezdān

Ber-ḥîz be-şeb **Sürûriyâ** tu

Tâ hemçü Resûl bâşi yek ân

(2) Çü gonca (16) sırr-ı derûneş kücâ nihân mâned

Gonca gibi içinün sırrı kande gizlû kalur

Dil-i merâ ki nesîm-i (17) şabâst mahrem-i râz

Benüm gönîlüme ki şabâ yilidür mahrem-i râz murâd budur ki ehl-i hevâya mekârin
(18) olanuñ sırrı fâş olur

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+--

Hâlet-i erbâb-ı ma' nâ-râ be-n'âhilân me-gû

Verne ez-püşidegî-i (19) sırr-ı ma' nâ dest şev

(3) Ümîd-i kıdd-i tu mî-dâstem zi-baht-ı bülend

Senün kıddün ümîdin dutar (20) *idüm baht-ı bülenden*

Nesîm-i zülf-i tu mî-h'âstem zi-'ömr-i dirâz

Senün zülfün hoş (21) *koşulu yilin isterdüm uzun* 'ömrden murâd budur ki devlet-i
'âliyeden metebe-i 'aliyye ümîdin dutarın hâzret-i Hâkdan ve ğayb-ı hüviyyet
[M325a] (1) râyihâsın dilerin çok yaşamağdan

Kıt'a

--+---/-+---/-+---/-+--

Rif at-i dünyâ için isterler eller devleti¹⁴⁴⁸

'Ömr isterler (2) bulalar tâ ki hazz u lezzeti

Devleti ben hâzretünde rif at için isterem

İsterem hem 'ömr (3) uzunluğuyla bulam hâleti

(4) Çi fitne bûd ki meşşâta-i belâ engîht¹⁴⁴⁹

Ne fitne idi ki (4) belâ düzgencisi kıopardı

Ki kerd nergis-i şûheş siyeh be-sürme-i nâz

Ki eyledi senün (5) *şûh gözüñi kara nâz sürmesi ile* murâd muhâtabdan nefis yâ
mahbûb-ı mecâzî olıcağ (6) murâd zâhirdür murâd muhâtabdan mahbûb-ı hâkîkî
olıcağ murâd bu olur ki ne fitne hâdiş (7) oldu ki bir belâ aña bā' iş oldu ki senün şıfat-
ı başaruñ ki cemî'-i eşyâya 'ale'l-fevr (8) nâzîr iken benden 'ayn-ı 'inâyeti setr ider

Beyt

--+/-+---/+---/+--

Ger mâ muқаşşırîm kerîmâ tu fazl kun

¹⁴⁴⁸ Bir ve ikinci mısırda yer alan rif at kelimesi M nüshasında yanlış imlâ ile reft şeklinde yazılmıştır. Bu hata düzeltilmiştir.

¹⁴⁴⁹ Birinci mısırda *meşşâta-i belâ* ifâdesinin altına *meşşâta-i kazâ* ve ikinci mısırda *şûheş* kelimesinin altına *mesteş* lafzı yazılmıştır. Şerhteki mânâya uygun olarak *meşşâta-i belâ* ve *şûheş* kelimeleri beyit içerisinde kullanılmıştır.

‘Ayn-ı ‘atā-yı (9) ḥod zi-ber-i mā me-kun dirīg

(5) Hikāyet-i şeb-i hicrān be-düşmenān me-kunīd

Hicrān gicesi hikāyetin (10) *düşmenlere dimen*

Ki nīst sīne-i erbāb-ı kīne maḥrem-i rāz

Ki degüldür intikām ehl-i sīnesi (11) *rāz-ı maḥremi* murād budur ki vaşl-ı İlāhī müyesser olmaduğın ‘avām-ı nāsa demek menhīdūr (12)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Düşmene esrār-ı Hakkı söylemek olmaz revā

Yā kuşūr-ı feyz ü yā tālībde (13) noķşāndan şanur

(6) Çi halkahā ki zedem ber-der-i dil ez-ser-i sūz

Ne halkalar urdum (14) *göñül kapısı üzre ḥarāret ucından*

Be-nūr-ı şem‘-i vişāl-i tu der-şebān-ı dīrāz

(15) *Senüñ vişālün şem‘i nūrına ya‘nī anuñ ricāsına uzun gicelerde* murād budur ki (16) *men kara‘e‘l-bābe ve lenne velece*¹⁴⁵⁰ ḥasebince göñül kapısı halkasın niçe kerre şevķ u ḥarāret (17) ile kaķdum uzun gicelerde tā şem‘ vişāl nūrı zāhīr ola [zevi‘l-‘uķūl ve nūmuvvı olmayanların cem‘i hā vü elif ile olur elif ve nūn ile olmaz ammā mücerred ve münķaẓī olanlarda iki vech cā‘izdür anuñçün şebān didi]

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Her kes ki qar‘-ı (18) bāb kuned fetḥ mī-şevēd

Ez-behr-i ān zenem der-i dergāh-ı Kirdgār

(7) Merā çi fikr zi-cevr-i tu vü (19) cefā-yı raķīb

Baña ne fikr senüñ cevruñden ve raķīb cefāsından

Esīr-i ‘ışķ ne-dāred (20) ğam ez-neşīb ü ferāz

‘Işķ esīrinüñ yokdur ğamı inişden ve yokuşdan murād (21) budur ki esīr olan ḥalāş ister yol zaḥmeti aña āsān gelür

Beyt

+--+/-+--/+--+/-+--

Du‘ā-yı morden-i ḥod mī-kunem meger yābem [M325b] (1)

Zi-devri-i tu vü nezdīķi-i raķīb ḥalāş

(8) Egerçi mesti-i ‘ışķem ḥarāb kerd velī

(2) *Egerçi ‘ışķ mestligi beni ḥarāb eyledi ammā*

Men ān neyem ki ez-īn ‘ışķ-bāzī āyem bāz

¹⁴⁵⁰ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَ وَلَجَ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. (Kelām-ı Kibār)

Murād (3) ‘ışk mest ü harābī olan zāhirī harāb u bāṭını ma‘ mūr olur bunu bilen ‘ışk ile (4) harāb olmağı ihtiyār kıılır

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

‘Aql guftā ḥānumānet bāz vīrān sāht-ı ‘ışk¹⁴⁵¹ (5)

Guftem ey nādān çi vīrān in zamān ma‘ mūr sāht

(9) Ğubār-ı ḥāṭır-ı mā çeşm-i ḥışm kūr kuned

(6) Bizüm ḥatırımuz ğubārı ḥışm gözün kör ider

Tu ruḥ be-ḥāk ne ey Ḥāfız u be-süz u be-sāz

(7) Sen yüzi toprağa ko ey Ḥāfız yan ve muvāfık ol murād mantūḳdan zāhirdür (8)

VELEHU EYẒAN [G.297]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-rāh-ı meygede ‘uşşāk rāst der-tek ü tāz

Meyḥāne yolında ‘uşşāka varur yilmekde ve (9) segirdmekde

Hemān niyāz ki ḥuccāc-rā ne-rāh-ı Ḥicāz

Ol niyāz ki ḥācılaradur Ḥicāz yolında (10) murād budur ki ṭarīkat ‘āşıklarına ḥānḳāh yolında ḥācılara ṭarīk-i Ḥicāzda olan (11) şevk u zevk olur anlar bu yolda ḥācılar şevābın bulur

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+---/-+---

Der-ṭarīk-i meygede (12) lebbeyke¹⁴⁵² güyed ehl-i fakr

Ḥacc-ı miskīnān buved in kadar ey nu‘ mü’r-refīk

İstītā‘ at (13) çünkü şart-ı farz-ı Ḥac āmed be-dān

Nisbet-i iṣān buved in kadr çün fecc-i ‘amīk

(2) Tenem (14) be-hicr-i tu çeşm ez-cihān u cān be-dūht

Benüm tenüm firḳat sebebi ile gözi (15) cihān u cāndan dikdi

Nevīd-i devlet-i (16) vaşl-ı tu dād cānem bāz¹⁴⁵³

Senūñ vaşluñ devleti müjdesi baña cān virdi (17) girü murād budur ki gāhī ḥayāt-ı ma‘ neviyye ve cihān-ı āhiretten ümīdi keserin gāhī (18) feyz-i vaşl müjdesi irişüp tāze cān bulurın ol müjdeyi kim getürdüğine (19) remz için dir

(3) Şabā be-maḳdem-i gül rūḥ rūḥ mī-baḥşend

¹⁴⁵¹ Bu şiir Kemāl-i Hocendî’ye aittir.

¹⁴⁵² لَبَّيْكَ Emrindeyim hizmetindeyim.

¹⁴⁵³ Nevīd kelimesinin altında ümīd ibâresi bulunmaktadır. Mânâya uygun olarak ilk kelime beyitte yer almıştır.

Şabā gül gelmesi sebebi ile (20) rūḥa rāḥat bağışlar

Hezār rahmet-i Ḥaḳ bād ber-çünin ğammāz

Biñ Ḥaḳ rahmeti (21) olsun bunuñ gibi ğammāz üzre murād şabādan bunda teveccüh-i seheridür ve gülden [M326a] keşf ü hāletdür çün teveccüh sehergāhı keşf ü hālet-i İlāhī getüre rūḥa rāḥat (2) gelüp beşāret-i vaşl vāşıl olur bunuñ gibi ğammāza du‘ā-yı ḥayr ḥāşıl olur [Ba‘zı nüsaḥda mışrā‘-ı evvel böyle vāḳı‘ olmuş

Şabā be-maḳdem-i gül rūḥ rūḥ baḥşed bāz

mişrā‘-ı şāñi böyle vāḳı‘ olmuş

Kücāst bülbül-i hoş-gūy gū ber-ār āvāz

bu taḳdīrce maṭla‘ olup beyt-i āḥir bu beyt vāḳı‘ olmuş

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Çi nālehā ki zedem ber-der-i tu ez-ser-i sūz

Be-būy-ı şubḥ-ı vişāl tu der-i şebān-ı dırāz]

Beyt (3)

+ - - - / + - - - / + - -

Baña vaşluñ diyen kūyuñda olsun

İyü ğammāz uçmaḳlık dimişler

(4) Dilā zi-hicr me-kun (4) nāle z’ān ki der-‘ālem

Ey gönül hicrden nāle itme zīrā ‘ālemde

Ġamest ü şādī vü ḥār u (5) gül ü neşīb ü ferāz

Ġam u şādī daḥi dīken daḥi iniş ve yoḳuşdur murād budur ki dā’imā (6) vaşl olmaz gāhī hicr demi olur

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Cevr-i düşmen çi kuned ger ne-keşed tālīb-i düst¹⁴⁵⁴ (7)

Genc ü mār u gül ü ḥār u ğam [u] şādī be-hemend

(5) Dütā şudem çü kemān ez-ġam u nemī-güyem

İki (8) ḳat oldum yay gibi ğamdan ve dimezem

Henüz terk-i kemān-ebruvān-ı tīr-endāz

Henüz yay (9) ḳaşlu oḳ atıcılar terkini murād nefsün terk-i hevā itmedüğinden şikāyetdür ḥuşuşan (10) pīrlık zamānında olmaḳ ziyāde ḳıyāmetdür

Ḥikāyet

¹⁴⁵⁴ Sa‘dī, Divān-ı Eş‘ār.

Cāmī bir maḥbūba ‘āşık olup (11) yolda maḥbūba rāst gelüp maḥbūb bundan dönüp yine dönüp nazar idüp (12) Cāmī ḥasbiḥāl zikr eyleyüp dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Dī çü dīd ān merā zi-rāh (13) gerdiden çi būd

V’ān revān bügzeşten āḥir bāz pes dīden çi būd

ve ol maḥbūb (14) yanınca olan yoldāşları ile işāretleşüp gülüşmişler anı daḥi beyān itmiş (15)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ger ne remzī dāşt ez-men der-miyān-ı hem-rehān¹⁴⁵⁵

Ān işāret kerdn (16) pinhān u ḥandīden çi būd

ittifāken bu yolda bir kimse Cāmīye ol maḥbūbun evin (17) şorup [anı daḥi nazm idüp] dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Bī-dilī men guft ki ān māh-rā ḥāne kücāst

Men zi-ḡayret (18) sūḥtem k’ān ḥāne pursīden çi būd

ol maḥbūbdan kendüye taḡyīr vāz‘ olunduḡından (19) bī-ḥuzūr olup dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ger ne āḥir der-dileş cā kerd ḡavl-i müdde‘ ī

Bī-günāh ez-‘āşık-ı (20) bī-çāre rencīden çi būd

ve Cāmī yolda namāza şürū‘ idüp yüzün yere sürüp (21) anuñ vechin beyān itmiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ber-nişān-ı pāy-ı ū sāzem bahāne secde-rā

Tā ne-gūyed [M326b] (1) kes ki ruḡ ber-ḡāk mālīden çi būd

meger Cāmī ol maḥbūb maḥallesinde gice āh u vāh (2) u hāy u hū ve yā hū diyüp ol maḥbūb buña ‘itāb idüp anı zikr itmiş

Beyt (3)

-+---/-+---/-+---/-+--

Men neyāsüdem zi-nāle dūş-ı ān bed-ḡū be-guft

¹⁴⁵⁵ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Bā-raḡībān ger ne remzī dāşt ez-men der-miyān

Şeb heme şeb ber-ser-i in kūy nāliden (4) çi bûd
ve Cāmī pîrlîk zamânında ‘aşîk olduġın teşnî‘ idûp dimiş

Beyt (5)

-+---/-+---/-+---/-+-

Cāmī āhîr z’în cevân bâziçe-i tîflân şudî

Ĥod be-gû pîrâne ser in ‘ışķ verziden (6) çi bûd

(6) Revendegân-ı tarîkat reh-i belâ püyend

Tarîkat sâlikleri belâ yolında yilerler (7)

Kez-in rehest ber-îşân der-i sa‘ âdet bâz

Ki bu yoldandur ve bunlaruñ üzre sa‘ âdet (8) kapusı açîķ murâd budur ki sâlik-i tarîkat belâ yolına gîtmeyince aña feth-i bâb-ı sa‘ âdet (9) olmaz

Beyt

---+/-+---/+---+/-+-

Ez-her belâ-yı düst be-mâ mî-resed vefâ

Pîşîn nuĥûsetest be-pâyân sa‘ âdetest (10)

(7) Zi-şevķ-i meclis-i ân mâh-ı hergehî Ĥâfîz

Ol hergâha mensûb ayun meclis şevķinden ey Ĥâfîz (11) [hergeh lafzı hergâh lafzından maķşûrdur hergâh keçeden olan evdür ki göķer ŧabaķası isti‘ mâl iderler ve gâhî bundan felek murâd olur]

Geret çü şem‘ be-süzend pây dâred bâz

Eger seni şem‘ gibi yaķarlar şâbit (12) ü muvâfîķ ol murâd mâh-ı hergehîden dünyâya ta‘alluķı olmayan cânib-i âĥirete intikâl (13) üzre olandur çün ancılayın mâh ki istifâde-i nûr-ı İlâh ider meclis-i va‘z u naşîĥat (14) yâ izhâr-ı keşf ü ĥâlet ide saña daĥî şevķ ĥâşıl ola eger cânib-i İlâhîden ĥarâret (15) zâhîr olup seni yaķup nefsâniyyetüñ ifnâ ideler şâbit ķadem olup muvâfaķat (16) ķıl

Ĥıť a

-+---/-+---/-+---/-+-

Şûfî ân bâşed ki bâşed hesti-i ü nîstî

Tâ ne-mâned hergiz ez-nefs ü hevâyeş (17) der-vücûd

Key buved şûfî kesî k’ez-âteş-i şevķ-i İlâh

Mey ne-süzed cân-ı ü der-micmer-i ter hemçü ‘ûd (18)

VELEHU EYŻAN [G.298]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1)‘ Arūs-ı gül diger âmed be-bezm-i gülşen bâz

Gül gelini girü geldi gülşen şoĥbetine

Kücāst (19) bülbul-i hoş-gū ber-āvered āvāz¹⁴⁵⁶

Qādedür hoş söyleyici bülbul ki qaldura āvāz murād (20) keşf ü hālet-i meclis-i ehlu'llāhda ġālib olıcaq vā' ız ü mürşid söz söylemek (21) maḥalli olur dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çü gül bişkuft hemçün gül biyā ey düst cevlan kun [M327a] (1)

Çü bülbul nāle kun her murğ-rā gūyān u nālān kun

(2) Zi-turre-i tu perişāni-i dilem şud fāş

(2) *Senüñ turreñden benüm gönümün perişānlığı fāş oldı*

Ġarīb nist zi-müşg āri er buved (3) ġammāz

‘Acīb degüldür müşgden belī eger olursa ġammāz murād budur ki ġayb-ı hüviyyet müşg (4) gibi hoş koḡuludur lācerem andan ḡatırımıñ perişānlığı zāhir olur zīrā müşgün (5) ḡāşsesi inşā vü ızḡardur

(3) Ne in zamān men-i şūrīde-dil nihādem rüy

Ben gönli bulanmış (6) bir zamānda ḡomadum yüzi

Ber-āstān-ı tu ki ender-ezel be-süz u niyāz

Senüñ işigün üzre (7) ki ezelde ḡarāret ü niyāz ile murād budur ki benüm ‘ubūdiyyet [ü] muḡabberüm ḡazret-i ‘izzete ezelidür (8) [bu beytün mażmūnı ḡarf-i tāda geçen beytün mażmūnı gibidür

Beyt

+ +- -/ + +- -/ + +- -/ + +- -

Ne in zamān dil-i Ḥāfız der-āteş-i hevesest

Ki dāğdār-ı ezel hemçü lāle-i ḡod-rüst]

(4) Be-hiç kes ne-revem ba‘d ez-in zi-ḡazret-i düst

Hiç kimseye gitmezin bundan soñra dost (9) ḡazretinden

Be-hiç der be-berem diğ er der-i tu niyāz

Hiç ḡapuya iletmezin daḡi senüñ ḡapuñdan (10) niyāzı murād manṭūḡdan zāhirdür

(5) Ġam-ı ḡabīb nihān bih zi-cüst ü cūy-ı raḡīb

(11) *Ḥabīb ġamı gizlü yegdür raḡīb tecessüsinden ve ṭalebinden* [cūsten aramak cūyiden istemekdür]

Ki nist sīne-i erbāb-ı (12) kīne maḡrem-i rāz

Aşl-ı ma‘ nā vü murād mezkūr olmışdur

(6) Çi gūyemet ki zi-süz-ı derün (13) çi mī-bīnem

Ne diyem saña ki iç ḡarāretinden ne görürem

¹⁴⁵⁶ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Kücāst bülbul-i hoş-nağme-gū ber-ār āvāz

Zi-eşk purs hikāyet (14) ki men niyem gammāz

Aşl-ı ma' nā vü murād mezkūr olmuştur bu iki beytde mışrā' -ı şānī (15) kendünün āhır gazelinden tazmīn vechi iledür

(7) Yekest şa' b vü sehl der-ṭarīḳ-i (16) Hāfız-rā

Birdür şarp ve geñez ṭarīḳde Hāfıza

Ki murğ-rā çi tefāvūt buved neşīb ü (17) ferāz

Ki kuşa ne tefāvūt olur inişden ve yokuşdan murād el-‘ aşıḳu ṭayyār ḥasebince (18) kendüsi ehl-i ‘ ışḳ olup sülūkı bi-ḥasebü’s-seyr olmayup ‘alā vechu’t-ṭayerān (19) diügin beyāndur

VELEHU EYẒAN [G.299]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Der-ā ki der-i ḥaste tevān der-āyed bāz¹⁴⁵⁷

İçerü (20) gel ki ḥaste gönle kuvvet gel girü

Biyā ki der-ten-i morde revān der-āyed bāz

Gel (21) ki meyyit tene cān gire girü murād budur ki çün şadra nūr-ı İlāhī dāhil ola [M327b] (1) ḥubb-ı dünyā ve meyl-i māsivā ile ḥaste olan ḳalbe kuvvet gelüp meyyit meşābesinde (2) olup ‘amel-i āhiretten mu‘aṭtal olmuştur tene cān girüp a‘māl-i şālihāt (3) ider olur nitekim Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurur *izā daḥḥale’n-nūrü’l-ḳalbe* (4) *enfeseḥe lehu venşeraḥe¹⁴⁵⁸* aşhab didiler bunun ‘alāmeti var mıdır Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām (5) didi *ne‘amü’t-tecāfi ‘an dāri’l-gurūri ve ilnābetu ilā dāri’l-ḥulūdi ve’l-isti‘dādü lil-mevti* (6) *ḳable nüzūlihi¹⁴⁵⁹*

(2) Biyā ki firḳat-i tu çeşm-i men çünān der-best

Gel ki senüñ firḳatüñ (7) benüm gözümü şöyle ḳapadı

Ki feth-i bāb-ı vişālet meger küşāyed bāz

Ki senüñ visālüñ (8) feth-i bābı meger açā girü murād budur ki Ḥazret-i Ḥaḳdan maḥbūb olan kimsenüñ gözi (9) mestūr olup Ḥaḳkı bātıldan fark idemez anuñçün Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām (10) du‘ā idüp dir idi *Allāhümme erine’l-ḥaḳḳa ḥaḳḳan ve’rzuḳnā ittebā’ehu ve erine’l-bāṭile* (11) *bātılın ve’rzuḳnā ictinābehu¹⁴⁶⁰* daḥi dir idi *Allāhümme erine’l-eşyā’e kemā hiye¹⁴⁶¹*

(3) Ğamī ki (12) çün sipeh-i Zeng dil be-ḥūn be-girift

¹⁴⁵⁷ *Der-ā* kelimesinin altına *biyā* ibaresi yazılmıştır.

¹⁴⁵⁸ إِذَا دَخَلَ النُّورُ الْقَلْبَ انْفَسَخَ لَهُ وَانْشَرَحَ İman kalbe girdiği zaman kalb açılır ve genişler. (Hadīs) Ebû Nuaym, Aḥbār el-Asbahān, Hadīs No: 1373.

¹⁴⁵⁹ نَعَمْ التَّجَافِي عَنْ دَارِ الْغُرُورِ وَ الْإِنَابَةُ إِلَى دَارِ الْخُلُودِ وَالْإِسْتِعْدَادُ لِلْمَوْتِ قَبْلَ نُزُولِهِ Gurur diyarından yüz çevirip ebedilik yurduna yönelmek ile ölüm gelmeden ona hazırlık yapmak ne güzel hasletlerdir. (Hadīs) el-Müstedrek ale’s-Sahihayn, Hadīs No: 7931.

¹⁴⁶⁰ اللَّهُمَّ أَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَ أَرِزْنَا اِتِّبَاعَهُ وَ أَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَ أَرِزْنَا اجْتِنَابَهُ Allahım! Bize hakkı hak olarak göster, ona uymayı nasib eyle. Batılı da batıl olarak göster, ondan kaçınmaya muvaffak kıl. (Hz. Peygamber’in Duası)

¹⁴⁶¹ اللَّهُمَّ أَرِنَا الْأَشْيَاءَ كَمَا هِيَ Allahım eşyayı olduğu gibi bize göster. (Hz. Peygamber’in Duası)

Bir gam ki Zeng sipāhı gibi göñli kan ile (13) dutdı [Zeng bir memleket adıdır aña nisbet idüp Zengî dirler ve pas ma' nāsına daği gelür nitekim zā-yı 'Acemî ile bu ma' nāyadur ve Rūm daği ism-i memlekettür anuñ halkınuñ yūzi ağ olduğıçün ruha münāsib ve Zenge muķābil olur zıkr olunmışdur]

Ze-ḥayl-i şādī-i rūm-ı ruḥet zedāyed bāz

Senūñ ruḥuñ şādılığı (14) 'askerinden şaykallanur girü murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳdan maḥcūb olmaḳ sebebi (15) ile kellā bel rāne 'alā ḳulūbihim¹⁴⁶² ḥasebince ḳalb yaşlanup Ḳalaba muḥtāc olur ve inne'l-'abde (16) izā eznebe nūkitet fi-ḳalbihi nūktetün sevdā'ü fē'in hüve neza'e ve's-tağfere ve tābe şuḳile (17) ve in 'āde zīde fihe ḥattā ta'luve ḳalbehu¹⁴⁶³ mücebince günāh ile ḳalbi sipāh-ı Jeng gibi (18) dutup ḳara ḳana boyanmış gibi ḳararur ammā tecellī-i cemālī ile cilālanur yā tevbe (19) vü istiğfār ile şaykallanur [zedāyed lafzı zedāyiden lafzından muzārī' dūr]

(4) Be-piş-i āyine-i dil her ānçı mī-dārem

Göñül āyinesi (20) öñinde her nem ki vardur

Be-cüz ḥayāl-i cemālet nemī-nümāyed bāz

Senūñ cemālūñ ḥayālinden (21) ḡayrı görünmez girü murād budur ki ḳalb mir'āt meşābesindedür anuñ cilāsı nefy-i māsivādur [M328a] (1) çün māsivā andan menfī olan tecellī-i cemāl zāhir olur nitekim aḡbār-ı meşāyihda vārid (2) olmışdur ḳalbū'l-mü'mini kālmerrāti izā şuḳile tecellī rabbehu fihi¹⁴⁶⁴

Beyt

--+/++-/-++-

Dil āyine-i Ḥudā-nümāyest (3)

Ver z'ān ki be-ḡayr mübtelā nīst

(5) Be-dān meşel ki şeb ābistenest (4) dūr ez-tu

Ol meşel ile ki gice yüklüdür ya'nī meşel-i meşhūrdur ki el-leylü ḥublī dirler (5) senden ırāḳ

Sitāre mī-şümurem tā ki şeb çi zāyed bāz

Yılduz şayarın tā gice ne (6) toğura girü murād budur ki kumi'l-leyle illā ḳalilen¹⁴⁶⁵ mücebince ḳānū [ḳalīlem] mine'l-leyli mā yehce'ün¹⁴⁶⁶ (7) ḥasebince enbiyā vü evliyāya ḳıyām-ı leylden münāfi' uḡreviyye ḥāşıl olur 'acabā (8) baña ne olur ola diyü intizār u ıztırābdayın

¹⁴⁶² كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirlletmiştir. (Kur'ân, Mutaaffifin 83/14).

¹⁴⁶³ وَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَذْنَبَ تُكِنَّتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءٌ ، فَإِنْ هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ صُفِيَ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهِ حَتَّى تَعْلُو قَلْبُهُ Kul günah işlediğinde kalbine siyah bir nokta çizilir. Eğer o günahattan uzaklaşır ve tövbe ederse kalbi parlatılır. Eğer tekrar günaha dönerse kalbindeki çizgiler çoğalır ta ki kalbini sarar. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 362, Hadis No: 3334.

¹⁴⁶⁴ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ كَالْمِرَاةِ إِذَا صُفِيَ تَجَلَّى رَبُّهُ فِيهِ Müminin kalbi ayna gibidir. Parlatıldığında, cila vurulduğunda rabbi orada tecelli eder. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁴⁶⁵ ثُمَّ اللَّيْلُ إِلَّا قَلِيلًا Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl. (Kur'ân, Müzemmil 73/2).

¹⁴⁶⁶ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ Geceleri pek az uyurlardı. (Kur'ân, Zâriyât 51/17).

Not: Müstensih bu âyette geçen *ḳalilen* kelimesini yazmamıştır.

(6) Biyā ki bülbul-i maṭbū‘ -ı ḥāṭır-ı (9) Ḥāfız

Gel ki Ḥāfızuñ ḥārınuñ maṭbū‘ bülbuli

Be-būy-ıgölşen-i vaşl-ı tu mî-serāyed bāz

(10) *Senüñ vaşluñ gülşeni koğusu ile ırlar girü* murād budur ki *ene celisü men zekereni*¹⁴⁶⁷ (11) ḥasebince ben seni zıkr iderem tā ki baña iḥsān u faẓluñ ile qarīn olasin (12)

VELEHU EYẒAN [G.300]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Ey serv-i nāz-ı ḥüsn ki hoş mî-revî be-nāz

Ey ḥüsn serv-i nāzı ki (13) *hoş gidersin nāz ile*

‘Uşşāk-rā be-nāz-ı tu her laḥza şad niyāz

‘*Āşıqlaruñ* (14) *senüñ nāzuña her laḥzada yüz niyāzı vardır* murād muḥāṭabdan ma‘şūq-ı ḥaḳīkīdür (15) ve nāz cezbedür ki ta‘azzüz ü kibriyā ile ola pes ol ḥazretten cezbe zuhūr idicek (16) ki tamām olmaya ‘āşıqlara her anda yüz tazarru‘ olur ki ḥuşul-i merām (17) ve vuşul-i maḳām bunuñ ile olur

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--

Yek nāz mî-kunî tu vü men şad kunem (18) niyāz

K‘āmed niyāz-ı ‘āşıq-ı bîçāre kārsāz

(2) Ferḥunde bād ṭal‘ at-i nāzet (19) ki der-ezel

Mübārek olsun senüñ nāzuñ yüzi ki ezelde

Bübriḍeend ber-ḳad-i (20) servet ḳabā-yı nāz

Biçmişlerdür senüñ serv ḳaddüñ üzre nāz ḳaftanın murād (21) budur ki *el-‘aẓametü izārî ve’l-kibriyā’ü ridā’i*¹⁴⁶⁸ ḥasebince şıfat-ı ‘aẓamet ü kibriyā [M328b] (1) şıfat-ı ḳadīme-i ḥazret-i Ḥudādur

(3) Ān-rā ki būy-ı ‘anber-i zülf-i tu ārzüst

(2) *Aña ki senüñ zülfüñ ‘anberi koğusu ārzüdür*

Çün ‘ūd gū ber-āteş-i sūzān be-sūz u (3) sāz

‘*Ūd gibi di yanar oda yan ve muvāfiḳ ol* murād budur ki ḡayb-ı hüviyyetden (4) rāyiḥa idrāk itmege nāsūtını ifnā itmek gerek

Rubā‘ i (Ahreb)

Ey cān-ı şikeste (5) der-miyān-ı āteş

Sermest der-ü pāre-i ‘ışḳ be-keş

¹⁴⁶⁷ أَنَا جَلِيسٌ مِّنْ ذَكَرَنِي Ben beni zikredenin dostuyum. (Hadîs) el-Makâsıdu’l-Hasene, No: 183.

¹⁴⁶⁸ الْعِظْمَةُ إِزَارِي وَالْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي Büyüklük benim gömleğimdir, ululuk da cübbem. (Hadîs) Müsnedü’ş-Şihâb, No: 1350.

Çün mest şudî (6) tu bā-ḥayāl-i ma' şūk

Pervāne-şifat rakş hemî kun hoş hoş

(4) Ez-ṭa' ne-i (7) rakīb ne-gerded 'ıyār-ı men

Rakīb ta'ından dönmez benüm vezn-i ḥulūşum

Çün (8) zer eger berend merā der-dehān-ı gāz

Altun gibî eger ileteler beni şındı aǵzına murād (9) budur ki ṭa' n-ı aǵyār ve cevā-yı rüzgār ile benüm iḥlāş ile 'ibādetüm müteǵayyir (10) olmaz

Rubā'î (Ahreb)

Tā şem' -şifat mücerredî ne-güzinî

Der-şuffe-i cem' -i evliyā ne-nişinî (11)

Gū nîz şeb-i tār nūr nemî-dād

Tā terk ne-kerd şoḥbet-i şirînî

(5) Pervāne-rā zi-şem' (12) buved sūz-ı dil velî

Pervāneye şem' den olur gönül ḥarāreti velî

Bî-şem' -i 'arîz-ı (13) tu dilem-rā buved gūdāz

Senûñ 'arîzuñ şem' insüz olur gönülüne erimek murād (14) budur ki pervāneye yanmak şem' vaşlından olur benüm gönülüne erimek (15) firkat-i didārdan olur ki ḥazret-i 'indiyyet-i İlāhiyeden dūr olduğum (16) için yanmakta ve helāk olmağdayın

Beyt

-+---/-+---/-+-

Keşṭ incā āmeden firkat (17) zi-tu

Kāş pāyem būdî meksūrān zamān

(6) Dil k'ez-ṭavāf-ı Ka' be-i kūyet (18) vuḳūf yāft

Gönül ki senûñ Ka' be-i kuyuñdan vuḳūf buldı

Ez-şevḳ-i (19) ān ḥarîm ne-dāred ser-i ḥicāz

Ol ḥarîmûñ şevḳinden ḥicāz sevdāsın (20) dutmaz murād budur ki müşāhede ile 'ibādete ḳādir (21) olan maḥcûb olup 'ibādet itmek istemez zîrā [M329a] (1) bu derece-i 'āliyeden tenezzüldür

(7) Her dem be-ḥūn-ı dîde çi ḥāşıl-ı vuzū' çü nîst

Her dem göz kanı (2) ile vuzūdan ne ḥāşıl çün yokdur

Bî-ṭāḳ-ı ebrū-yı tu namāz-ı merā cevāz

Senûñ ḳaşuñ kemerinsüz (3) benüm namāzuma cevāz murād namāz-ı merā didüklerinden ehl-i ṭarîkat namāzı didüğümdür ki anlaruñ ḳatında (4) namāz kemāl-i iḥlāş ve müşāhede-i bârî ile olmağdur tā ki ḳul inne şalāti ve nüsûkî ve maḥyāye (5)

ve memāti li'llāhi rabbe'l-‘ālemīn lā şerīke lehu¹⁴⁶⁹ hasebince namāza şerī‘at-i tarīkatde cevāz ola (6)

(8) Şūfī ki bī-tu tevbe zi-mey kerde būd dūş

Şūfī ki sensiz şarābdan tevbe itmiş idi (7) dün gice [zāhir budur ki dūş mışrā‘-ı şāniye maşrūfdur mışrā‘-ı evvele maşrūf olmak daği muhtemeldür]

Beşkest ‘ahd çü der-i meyḥāne dīd bāz

Şıdı ‘ahdi çün meyḥāne kapusın açık (8) gördi murād budur ki şūfiye vuşul ila’llāh ve kurbet-i ḥazret-i Ḥaḳ ḥāşıl olmayup (9) ānsuz olduğu için ‘ışk-ı İlāhiden tevbe ve rücu‘ idüp tarīkatden ferāgata ‘azm itmiş (10) idi dün gice meyḥāneden ya‘nī şevḳ ü zevḳ ḥāşıl olan ‘ālem-i İlāhī tarafından feth-i (11) bāb görüp ol ‘ahdi şıyup girü ‘ışk-ı İlāhī nüşını muḳarrer eyledi

(9) Çün bāde bāz mest (12) ber-i ḥum reft kef zenān

Şarāb gibi mest küp başına gitdi kef uraraḳ (13)

Ḥāfız ki dūş ez-leb-i sāgar şenīd rāz

Ḥāfız ki dün gice ḳadeḥ lebinden işitdi rāz (14) şarābuñ küp başına gitmesi taşmasından ‘ibāretdür ve kef urması köpüklenmesi dimekdür (15) ve Ḥāfızuñ küp başına gitmesi şeyḥden feyz taleb itmege gitmesidür ve kef urması el ele (16) qarşup pür şevḳ olmasıdır ve ḳadeḥden bunda murād keyfiyyet-i cüz’iyyesi olan mürīddür (17) çün Ḥāfız andan rāz-ı tarīkat ve sırr-ı İlāhī işitdi pür zevḳ ü şevḳ olup küp (18) ya‘nī şeyḥ cānibine gitdi

VELEHU EYẒAN [G.301]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ber-neyāmed ez-temennā-yı lebet kāmem henüz

Ḥāşıl (19) olmadı senüñ lebüñ temennāsından benüm murādum henüz

Ber-ümīd-i cām-ı la‘let dürdī (20) aşāmem henüz

Senüñ la‘lün ḳadeḥi ümīdine pūse içiciyem henüz murād (21) lebden kelām u ilhāmdur ve cām-ı la‘lden murād butūn-ı kelām ve esrār-ı ifhāmdur [M329b] (1) ve dürd-i aşāmlıḳ riyāzetden ‘ibāretdür ya‘nī kelām-ı İlāhī ve ilhām-ı şādī temennī ider idüm (2) henüz ol murād ḥāşıl olmadı ve butūn-ı kelām ve esrār-ı ifhām ümīdine riyāzet iderem (3) ümīd-vārum ki ol merām ḥāşıl ola

Rubā‘ī (Ahreb)

Ey dil tu be-‘ilm sine-i gülşen kun (4)

V’ey cān zi-‘amel tenet-rā cevşen kun

V’er nīm-i şebī çü şubḥ rüşen kerdī

¹⁴⁶⁹ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (162) لا شريك له (163) O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim. (162) De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (163) (Kur’ân, En’âm 6/164).

Çün şubh-ı (5) zamîr-i ‘ aşîkân rûşen kun

(2) Rûz-ı evvel reft dînem der-ser-i zûlfeyn-i tu

Evvel günde gitdi (6) dînüm senüñ iki zûlfüñ ucında

Tâ çi h’âhed şud ez-în sevdâ serencâmem henüz

Tâ nice olsa (7) gerekdür bu sevdâdan benüm âhîr kârüm henüz murâd dînden ma‘nâ-yı lûgavîsidür ki tâ‘at ü inkiyâddur (8) ve *zûlfeyn*den murâd gayb-ı hüviyyet ve şifâtdur ya‘nî ezelde ittibâ‘-ı inkiyâdum zâta vü şifâta (9) olmışdur âhîr kârüm nice olsa gerek bu sevdâda bilmezem ammâ fażl u ihsândan ümîdi (10) kesmezem

Gazel

-+---/-+---/-+---/-+---

Hergiz ey şeh ne-kunem ez-der-i tu nevmîdî

Çün hezârân be-terâz-ı men be-kerem baḡşîdî (11)

Rûz-ı bâzâr-ı elestem çü merâ baḡrîdî

Hemegî gayb-ı nihânem tu ‘ayân mî-dîdî (12)

Key kunî ḡizy-i men-i bed-‘amel âhîr yâ Rabb

Tu ki kirdâr-ı men eknûn be-kerem pûşîdî (13)

Nîst lâyıḡ keremet-râ ki merâ red be-kunî

Evvel-i rûz ki ez-luḡf u kerem bûḡzîdî (14)

Me-ḡor ey ‘aşîḡ-ı bî-çâre ez-û çendîn ḡam

Tu ki Câmî be-elest ez-kef-i ü nûşîdî (15)

(3) Sâḡiyâ yek cür‘a dih z’ân âb-ı âteş-gûn ki men

Ey sâḡî bir cür‘a vir ol od gibi şudan ki ben (16)

Der-miyân-ı puḡtegân-ı ‘ışḡ-ı ü ḡâmem henüz

Anuñ ‘ışḡı puḡteleri ortasında ḡâmun henüz (17) murâd *âb-ı âteş-gûn*dan riyâzetdür ki âb-ı ḡayât-ı ma‘neviyedür ammâ âteş gibi süzendedür (18) lâcerem ey sâḡî ya‘nî şeyḡ ü mürşid bir baḡiyye-i selefî andan baña vir tâ ki ben daḡi anlar (19) gibi puḡte olam

Kıṭ‘a

-+---/-+---/-+---

‘Âşîḡî ḡ’âhî ki tâ pâyân berî¹⁴⁷⁰

¹⁴⁷⁰ Bu şiir, Ebû Sa’îd-i Ebu’l-Hayr’a aittir.

Pes ki bepsendîd bāyed (20) nā-pesend

Zişt bāyed dîd ü inkārîd hûb

Zehr bāyed hûred ü inkārîd khand

(4) Ez-ḥaṭā guftem (21) şebî zülf-i türâ müşg-i Ḥoten

Ḥaṭādan didüm bir gice senüñ zülfüne müşg-i Ḥoten

Mî-zened her laḥza [M330a] (1) tîġî mû ber-endāmem henüz

Urrur her laḥza bir tîġ kıl endāmum üzre henüz murād budur ki (2) ol şibh ü mişlden münezzeh olan ğayb-ı hüviyyeti bir nesneye teşbîh itsem endāmumda her (3) kıl tenüme tîġ gibi yatup ezā ider

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḥayāl-i keşf-i ḥaḳîḳat me-kun be-kuvvet-i ‘aḳl (4)

Ki in luġat be-kıyās-ı hıred nemî-bāşed

(5) Nām-ı men refteṣt rûzî ber-leb-i cānān be-sehv

(5) *Benüm adum gitmiş bir gün cānān lebi üzre sehv ile*

Ehl-i dil-rā bûy-ı cān mî-āyed ez-nāem henüz

(6) *Ehl-i dile cān koḳusu gelür ādemden henüz* murād bundan şol ḥadîş-i şerîf maẓmûnıdır ki (7) Resûlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur *kaçan Ḥaḳ te‘ālā bir kûlî sevse Cebrā’ile dir* (8) *Allāh fûlānı sever sen daḥi sev Cebrā’il daḥi sever andan şoñra Cebrā’il* (9) *mele’-i a‘lāda nîdā idüp dir Allāh fûlānı sever siz daḥi sevüñ anlar daḥi severler andan şoñra* (10) *anuñ ḳabûli düşer ehl-i arza ḳabûline*

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Şol ki maḥbûbu’l-ḳulûb ola odur maḥbûb-ı Ḥaḳ (11)

Her kaçan yād olsa nāmın ehl-i diller şād olur

(6) Pertev-i rûy-ı tü-rā der-ḥalvetem dîd āftāb

(12) *Senüñ yüzüñ ziyāsın benüm ḥalvetümde gördi güneş*

Mî-reved çün sāye her dem ber-der ü bāmem (13) henüz

Gider gölge gibi her dem benüm ḳapum ve ṭamum üstine henüz murād ḥalvetde tecellî-i cemālî (14) olduğın beyān ve ehl-i şevḳ aña ṭalib idüğün zikrdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + -

*Lî ma‘allāh*¹⁴⁷¹ vaḳt-i ehl-i (15) ḥalvetest

¹⁴⁷¹ لِي مَعَ اللَّهِ وَقَدْ لَا يَسَعُ فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler, ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir. (Hadîs) Makasıdu’l-Hasene, Hadîs No: 883 *Lî-ma‘allāh* mezkûr hadîsin bir parçasıdır.

Her ki in-rā yāft şahib-i devletest

(7) Der-ezel dādest mā-rā sākī-i (16) la' l-i lebet

Ezelde virmişdür baña la' l-i lebüñ sākīsi

Cür' a-i cāmī ki men medhūs-ı ān cāmem (17) henüz

Bir kadeh bağıyyesin ki ol kadehün 'aklı gitmişiyem henüz murād budur ki *elestü* (18) *bi-rabbiküm*¹⁴⁷² nidāsı baña keyfiyyet virmişdür ki henüz ol keyfiyyet bākīdür

Beyt (19)

Yā Rab çi meyest ān ki be-ğordem be-ezel

Keyfiyyet-i ū künün kemā kānest

(8) Ey ki gufti (20) cān be-dih tā bāşedet ārām-ı dīl

Ey kimse ki didün cān vir tā saña qarār-ı qalb ola (21)

Cān be-ğamhāyeş sipordem nīst ārāmem henüz

Cānı anuñ ğamlarına teslim itdüm yokdur qarārum [M330b] (1) *henüz* murād budur ki ey kimse ki baña *mūtū qable en temūtū*¹⁴⁷³ hasebince kendüyi meyyit (2) kılup ve meyyit bilüp qarār-ı qalb hāşıl kıl dirsın ben kendümi cemī' -i māsivādan (3) meyyit kılup terk-i ğam-ı māsivā eyleyüp cānı cānān ğamlarına teslim kıldum ammā henüz (4) qarār-ı qalb hāşıl kılmadum

Rubā' i

+ --- / + --- / + ---

Merā gūyī tu fānī bāş ez-ğ' iş

Be-yābī (5) tā qarār-ı qalb der-piş

Men ez-ğayreş fenā geştem vü līkin

Nemī-yābem qarār ey merd-i derviş (6)

(9) Der-ğalem āverd Hāfız kişsa-i la' l-i lebeş

Ğaleme getürdi Hāfız anuñ leb-i la' li kişsasın

Āb-ı (7) ğayvān mī-reved¹⁴⁷⁴ her dem zi-aqlāmem henüz

Āb-ı ğayāt gider her dem ğalemlerümden henüz (8) murād budur ki Hāfızuñ ğalemi kelām-ı İlāhī yazar anuñçün anuñ ğaleminden āb-ı ğayāt aqar (9) ya' nī ğayāt-ı cāna sebeb olur ma' ārif-i cārī olur

Ğıf' a

+ + --- / + + --- / + + ---

Z'āb-ı ğayvān ez-pey-i insān (10)

¹⁴⁷² أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'an, A'râf 7/172).

¹⁴⁷³ مَوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا Ölmeden önce ölünüz. (Hadis) Makasidu'l-Hasene, Hadis No: 1162.

¹⁴⁷⁴ Mī-reved kelimesinin altında mī-çeked notu düşülmüştür.

Zindegî-i beden şevved hâdis
Lîk güftâr-ı Hâk buved her dem
Ez-berâ-yı hayât-ı cân bâ' iş (11)

VELEHU EYẒAN [G.302]

[Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Hâl-i hūnîn-dilân ki gūyed bāz

Ƙan gönüllüler hâlini kim dir girü

V'ez-felek (12) hūn-ı Cem ki cūyed bāz

Ve felekden Cem Ƙanını kim ister girü murād budur ki ma' āsî ile gönül (13) Ƙan olup tevbe vü tedāriksüz olanların hâlini ve i' tizārını kim dir girü ya' nî kendüden sonra (14) anuñçün kim i' tizār u ' arz-ı hâl ider ve Cem ki ' ıyş u ' işrete iştiğāl ile helāk (15) oldu felekden anuñ Ƙanını kim da' vî ide lācerem ecelden mühlet ü fırsat var iken (16) ' amel-i āhirete iştiğāl gerek ki fevt olduğundan sonra tedbî müyesser degüldür

Şi'r (17)

+---/++-/++-/++-

Yeḥāfu ' alā nefsihi men yetübü¹⁴⁷⁵

Fekeyfe terā hāle men lā-yetübü

(2) Şermeş ez-çeşm-i (18) mey-perestān bād

Utanması mey-perestler gözinden olsun [şermeş lafzında olan zamîr nesrgis-i meste rāci' dūr]

Nergis-i mest eger berūyed bāz

(19) *Nergis-i mest eger biterse girü* murād budur ki şol ki ' ilm-i naẓar da' vîsin ider ve kendüyi (20) anuñ ile izhār eyler ' ilm-i ' amel bilenderden ve anuñ sebebi ile keyfiyyet ḥāşıl Ƙılanlardan (21) utanmağ gerek

Beyt

--+/++-/++-

Ey gırre be- ' ilm-i ḥod ' amel gū

Der-kūy-ı yaḳîn tü-rā maḥal gū [M331a] (1)

(3) Cüz Felāṭūn-ı ḥum-nişin-i şarāb

Şarāb küpi oturucusı Eflāṭūnda ğayrı

¹⁴⁷⁵ أَلَسْنَا نَرَى شَهَوَاتِ نَفْسِنَا تَقْنَى وَيَقْنَى عَلَيْنَا الذُّنُوبُ يَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ مَنْ يَتُوبُ فَكَيْفَ تَرَى حَالَ مَنْ لَا يَتُوبُ Hadîsin tamamı şu şekilde geçmektedir: Nefsin şehvatının bir gün tükenip biteceğini ve günahların bize yük olarak kalacağını görmüyor muyuz? İşte tevbe edenler, nefislerinden korkan insanlardır. Peki ya tevbe etmeyen kişilerin hâli nice olacak? (Hadîs) İbn Ebuddünyâ, Hadîs No: 35.

Sırr-ı hikmet (2) be-mā ki gūyed bāz

Hikmet sırrını bize kim dir girü murād kāmīl-i tarīkatden gayrı hākīm-i hikmet-i İlāhiyyeden (3) bize haber virmez dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Hikmet-i şer' ü tarīkat müşkilest

‘Ālim ü ‘ārif (4) ber-în ehl-i dilest

(4) Her ki çün lāle kāse-gerdān şud

Her kim ki lāle gibi çanak döndürici (5) *ya' nī envā'-ı ne'am ve elvān-ı ta'ām* getürici idi

Z'ın cefā ruh be-hūn be-şūyed bāz

Bu cefādan (6) *yūzi kan ile yur girü* ya' nī nā-ehlīk belāsından yüzini mülevves ide murād budur ki (7) şol ki 'ulūm u ma'ārif ile ārāste ola ve envā'-ı hükm ü 'avārif ile pīrāste (8) ola kendüsi 'ilmi ile 'āmil olmayup belki hilāf-ı Hākka zāhib olduğı ecilden (9) yüzini ma'āşī ile telvīş ider

Rubā'ī

+---/+---/+---

Dilā der-kār-ı hod mī-kun nazarhā

Ki der-rāh-ı tu (10) mī-bīnem haţarhā

Ma'āşī zehr-i qahrest ü nümūde

Be-kām-ı nefis-i tu hemçün şekerhā (11)

(5) Bes ki der-perde çeng guft sūhan

Guft lafzınıñ fā'ili zamīr-i çengdür ve mef'ūli (12) sūhandur ya' nī *çeng perdede niçe ki söz söyledi*

Be-boreş mūy tā be-mūyed bāz

[*mūyed* lafzı muzāri' dūr mūyiden lafzından *mūyiden* sağı sağıp ağlamağa dirler] (13) *Be-boreş* lafzında olan zamīr bāriz ve *be-mūyed* lafzında olan zamīr müstatir çenge rāci' dūr (14) ya' nī *kes çeng kılmı tā sağı sağı girü* murād budur ki *çengden* murād (15) ki şeyh-i merākīb u münhanīdūr ol ki merātib-i sülūkda ve perde-i tarīkatde söz söyler idi (16) hażret-i Hākka ittışāl u ta'alluķı aña bā' iş olmuş idi pes *mūydan* murād ol ittışāl (17) u irtibātdur kaçan bir zillet ü ma'şiyet sebebi ile ol ittışāl u irtibāt münkaţı' (18) olsa evvelki gibi fırkate düşüp ağlayup sağı sağımak lāzım olur nitekim Ādem (19) 'aleyhi's-selām bir 'iştān sebebi ile niçe yıllar ağladı ve Nūh 'aleyhi's-selām *innebūnī* (20) *min ehli'*¹⁴⁷⁶ demek ile mu'atib olup kırk yıl şermende başın āsmāna qaldurmadı (21) ve Dāvud 'aleyhi's-selām bir zillet bā' işi ile kırk yıl ağladı ve Resūlullāh 'aleyhi's-selām bir haţā ile vahy mūkaţı' olup [M331b]

¹⁴⁷⁶ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي Nuh Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vādin ise elbette haktır. Sen hākimler hākimisin. (Kur'an, Hūd 11/45).

(1) kırk gün münfa‘il oldu ve evliyāu’llāhdan niçe kimseler ma‘şiyet bā‘işi ile mertebelerinden (2) düşüp giryān oldılar

Ḳıṭ‘a

++--/+--+/++-

Evvelā Ādem āhiren Ḥātem

Zillet için olup bulur giryān (3)

Evliyāden niçe niçe kümmel

Ma‘şiyet birle itdiler ḥüsrān

(6) Be-küşāyed dilem çü gonca eger

Açılur (4) *göñlüm gonca gibi eger*

Sāgarī ez-lebeş be-büyed bāz¹⁴⁷⁷

Bir kadeḥ anuñ lebinden qoqılars girü murād (5) budur ki munḳabız u münfa‘il olan ḳalb kelām-ı İlāhiden bir şemme duyarsa açılup (6) inbisāt u feyz ḥāşıl ider nitekim Ādem ‘aleyhi’s-selām *fe teleḳḳā ādemü min rabbeḥi kelimātin fetābe*¹⁴⁷⁸ (7) ḥasebince ve Resûlullāh ‘aleyhü’s-şalātu ve’s-selām *mā vedde‘ake rabbüke ve mā ḳalā*¹⁴⁷⁹ mücebince tesellî bulurlar pes (8) ma‘şiyet ü zilletden soñra ḳabûl ü raḥmet bulanlar tevbe vü inābet ve tazarru‘ u zillet (9) sebebi ile buldılar

Nazm

--+/+--+/+--

Ey merhem-i rîş-i dîlfikārān

V’ey musliḥ-i kār-ı zîşt-kārān (10)

Megzār çünin zelîl ü zārem

Ez-rāh-ı kerem ber-ār kārem

Sergeşte me-kun merā ez-în pîş (11)

Bünmāy rehî be-cānib-i ḥ’îş

Der-meclis-i ma‘şiyet esîrem

Megzār der-în çünin be-mîrem (12)

¹⁴⁷⁷ Bu mısırânın iki farklı şekli derkenârda şu şekildedir:

Sāgar-ı lāle-gün ne-büyed bāz

Şāgar-ı mey demî ne-büyed bāz

Derkenârdaki mısırâların vezni bu gazelden farklıdır: Fe‘ ilâtün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

¹⁴⁷⁸ فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır. (Kur’ân, Bakara 2/37).

¹⁴⁷⁹ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى Rabbini seni bırakmadı ve sana darılmadı. (Kur’ân, Duhâ 93/3).

Ḥaclet-zedeem zi-kerde-i ḥ'ış
V'ez-şerm-i tu ser-fikende der-pış

Çün āmedeem be-^ç özr ḥ'āhī (13)
Nevmīd me-kun merā İlāhī

Berdār zi-maṭraḥ-ı helākem
Megzār miyān-ı ḥūn u ḥākem

Her çend be-dü günāhkārem (14)
Ez-luṭf-ı tu līk ümīd-vārem

^ç İşyān-ı men er zi-ḥad burūnest
Luṭf u kerem-i tu z'ān füzūnest (15)

(7) Gird-i beytü'l-ḥarem-i ḥum Ḥāfız

Küp beytü'l-ḥaremi kırañın Ḥāfız

Ger tevāned be-ser be-pūyed bāz

(16) *Eger kādir olursa baş ile yiler girü* murād *ḥumdan* şeyḥ-i pür-ḥāletdür ve anuñ beytü'l-ḥarāmı ḥānḳāh u mevzu^ç -ı ^ç ibādetdür (17) ki maḥall-i ikrām ve ta^ç zīm ü ^ç izzetdür aña başdan ḳadem irüp segirdüp varmağa lāyıḳdur (18)

VELEHU EYẒAN [G.303]

[Fā^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilān]

(1) Ḥız der-kāse-i zer āb-ı ṭarabnāk endāz

Ayağ üzre ḳalk altun çanağa şenliklü şu at (19)

Pışter z'ān ki şeved kāse-i ser ḥāk endāz¹⁴⁸⁰

Andan öñdin ki ola baş çanağı ṭoprağa (20) *atılmış* murād altun çanaḳdan ḳalbdür ki a^ç zā-yı re'isenüñ eşrefidür ki altun gibi ^ç azīzdür (21) ve *āb-ı ṭarabnākdan* murād ^ç ıṣḳ-ı İlāhīdür ki ğam-ı dünyāyı ferāmüş itdürür lācerem baş çanağı ṭoprağa (22) düşmezden evvel aña sa^ç y itmek gerek ki taẓyī^ç -i ^ç ömr ḥüsrān-ı ^ç azīmdür

Rubā'ī (Ahreb)

^ç Ömrī be-ğam-ı dünyi-i [M332a] (1) dūn mī-güzered

Āḥir bīnī ki zi-dīde ḥūn mī-güzered

Mey-ḥorde şeb-i ḥufte vü her (2) şubḥ-ı ḥumār

¹⁴⁸⁰ *Pışter z'ān ki şeved* ifādesinin altına *pış ez-ān dem ki şeved* notu yazılmıştır.

Evkāt-ı ‘azîz bîn ki çün mî-güzered

(2) ‘Ākıbet menzil-i mâ vādî-i hāmūşānest

(3) ‘Ākıbet bizüm menzilümüz sâkitler deresidür

Hāliyā gulgule der-günbed-i eflāk endāz

Hāliyā (4) ğavğa ve şadā-yı felekler kubbisine at murād budur ki ey şayt u şadāyı ve şehvet ü (5) ğavğayı feleklere çıkararak kimse ‘ākıbet bizüm mekân u konağımız maķābir olsa gerekdür ki (6) aña maķalle-i hāmūşānn dirler

Ġazel

--+---/-+---/-+---/-+--

Ey ki tu mağrūr-ı taht u devlet-i ferhundeī¹⁴⁸¹

Der-heme ‘ālem (7) şadā-yı şāhi-i efgendeī

Yā ki Cemşidī be-şevket yā ki Hūrşidī be-hüsñ

Yā çü zühre-çehredārī (8) yā çü meh-tābendeī

Yā kemālātī ki guftem za‘ f-ı ān der-yāftī

Yā murādātī ki cüstī (9) cümle-rā yā bendeī

Yā kayşer hest ber-ser-i tāk u efser mer tū-rā

Yā çü ‘İsā ibn-i Meryem (10) tā kıyāmet zindeī

Yā girifi çün Feridün mülket-i rüy-ı zemīn

Yā çü Kārūn (11) şad hezārān māl u genc āgendeī

Gerçi Şeddādī vü līkin nīstī īmen zi-mevt

Hīç kes (12) guftest bā-tu tā ebed pāyendeī

Ger emirī ger faķirī çün be-mirī ‘ākıbet

H‘ācegi (13) nepzired ez-tu ser binih çün bendeī

(3) Çeşm-i ālūde-nażar ez-ruḥ-ı cānān dürest

Göz (14) ki bulaşık nażarlu ola cānān yüzinden ba‘iddür

Ber-ruḥ-ı ū nażar ez-āyine-i pāk endāz

¹⁴⁸¹ Bu şiir, Hâce Abdullāh-ı Ensārī’ye aittir.

Anuñ ruḥı (15) *üzre nazarı āyine-i pākden at* murād budur ki şol ‘ayn ki televvüş-i şehevâtın ve meyl-i māsivâdan (16) pāk ola müşâhde-i cemāl-i Ḥaḳḳa lâıyık olur

Beyt

++--/++--/++--/++-

‘Āşıkānī ki giriftār cemāl-i üyend

Yek dil ü (17) yek cihet ü yek reviş ü yek rüyend

(4) *Be-ser-i sebz-i tu ey serv ki ger ḥāk şevem*

Senüñ yeşil (18) *başuñ ḥaḳḳıçün ey serv ki çün topraḳ olam*

Nāz ez-ser binih ü sāye ber-in ḥāk endāz

Nāzı (19) *başdan ḳo ve gölgeyi bu topraḳ üzre at* murād muḥāṭabdan bunda ṭarāvet ü leṭāfeti ve uluvv-ı (20) derece ü rif‘atı olandur andan *üzürü mevtāküm bi’l-ḥayr*¹⁴⁸² mücebince du‘ā-yı ḥayr ve ziyāret-i ḳabr (21) ricā ider

Beyt

-+--/-+--/-+--

Ez-kerem ba‘d ez-vefātem yād kun

Hem be-elḥamdī revānem şād kun [M332b] (1)

(5) *Dil-i mā-rā ki zi-mār-ı ser-i zülf-i tu be-ḥest*

Bizüm gönümüzü ki senüñ zülfün ucı yılanından (2) *mecrūḥ oldı*

Ez-leb-i ḥod be-şifāḥāne-i tiryāk endāz

Kendü lebünden tiryāk şifāḥānesine (3) *at* murād ḡayb-ı hüviyetden mecrūḥ olanı kelām-ı feyz ile şifā erzānı ḳıl dimekdür

Beyt (4)

++--/++--/++-

Dil me-rencān be-derd-i düst-ı kemāl

Füve mā‘u’l-ḥayāt fihi şifā

(6) *Mülk-i in mezra‘a dānī ki şebātī* (5) *ne-kuned*

Bu mezra‘anuñ mülki bilürsin ki bir şebāt itmez

Āteşi ez-ciger-i cām der-emlāk endāz

(6) *Bir āteşi ḳadeḥ cigerinden ki şarābdur emlāka at* murād bu *mezra‘adan ed-dünyā mezra‘atü’l-āḥireti*¹⁴⁸³ (7) ḥasebince dünyādur lācerem bunuñ mülki şebāt u ḳarār itmez

Şi‘r

Ve yekfike ḳavlü’n-nāsi fimā (8) mülketihi

Leḳad kāne hazā merreten li-fülāni

¹⁴⁸² اذكروا موتاكم بالخير Ölülerinizi hayırla yād edin. (Hadis) Sünen-i Nesâi, Hadis No: 1909.

¹⁴⁸³ الدنيا مزرعة الآخرة Dünya âhiretin ekin tarlasıdır. (Hadis) Mevzuâtü’s-Sagânî, Hadis No: 86.

çün böyledür hubb-ı Hâk zübdesinden emläke (9) âteş urup ifnâ idüp kalbden anlaruñ ta^c allukın nefy eyle ki *tübâ li-men tereke'd-dünyâ kable an* (10) *tetrükehu*¹⁴⁸⁴ nuşh-ı şahîhdür

Rubâ'î

--+---/-+---/-+---/-+--

Ey ki dildâr-ı hevâ-yı ğayr-ı Hâk fersüdeî

Pend-i ehl-i dil (11) be-güş-ı hüş-ı cân neşnudeî

Hubb-ı emläk-ı cihân-râ der-dilet cā kerdeî

Tu revî anhâ be-māned (12) ğāfil ez-în bûdeî

(7) Ğusl der-eşk zedem k'ehl-i tarîkat güyend

Ğusli göz yaşında urdum (13) *ki ehl-i tarîkat dirler*

Pāk şev evvel [ü] pes dide ber-ân pāk endâz

Pāk ol evvel ve andan (14) *şoñra gözi ol pāk üzre at murād pāk olan müşāhede-i cemāl-i Hâkka lâıyık olur dimekdür* (15)

(8) Yā Rab ān zāhid-i ğod-bın ki be-cüz 'ayb ne-did

Yā Rab ol kendin görici zāhid ki (16) *'aybdan ğayrı görmedi*

Dūd-ı āhiş der-āyine-i idrāk endâz

Āh tütünün anuñ idrāki (17) *āyinesine at tāki āyine idrāki tonup 'ayb görmez ola* [şın ki zamīr-i ğā'ibdür zāhide rāci'dür idrāk lafzına dāhil olsa gerek idi vezn içün taķdīm olunmışdur]

Beyt

--+---/-+---/-+--

Mū-şikāfî tu be-'ayb-ı (18) digerān

Çün be-'ayb-ı ğod resî kūrî der-ân

(9) Çün gül ez-nükhet-i ü cāme kabā kun (19) **Hāfız**

Gül gibi anuñ hoş koķusından kaftanı kabā kıl ey Hāfız [*kabā* öñi açık kaftana dirler ki göñlüñ gibi olmaya *kabā kun* demek yaķasından aşāġa yırt göñlüñ gibi öñi bütün iken açık olsun dimekdür]

V'ın kabā der-reh-i ān kāmēt-i (20) **çālāk endâz**

Ol kabāyı ol çāpük-kāmēt yolına at murād cāmeden bedendür ki (21) *cāna libās meşābesindedür ve anı kabā itmek riyāzet ile çāk itmek tā hicāb u* [M333a] (1) *tesettürini ref' itmekdür ve kāmēt-i çālākdan murād 'uluvv-ı derecedür lācerem taķşil-i mertebe-i 'aliyye-i* (2) *İlāhiyee içün bedeni anuñ sebīlinde bezl itmek gerekdür*

¹⁴⁸⁴ طُوبَى لِمَنْ تَرَكَ الدُّنْيَا قَبْلَ أَنْ تَتْرُكَه “Ne mutlu o kimseye ki dünya onu terk etmeden önce o dünyayı terk eder.” İfadenin devamı şu şekildedir: وَبَنَى قَبْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَهُ وَأَرْضَى رُبَّهُ قَبْلَ أَنْ يُلْقَاهُ Kabre girmeden önce kabrini hazırlar. Rabbinin huzuruna varmadan önce Rabbini razı eder. (Kelâm-ı Kibâr) Yahyâ b. Muaz.

VELEHU EYŻAN [G.304]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Dilem zi-büde-i lülü-veşıst (3) şür-engiz

Benüm gönüm bir karaçı gibi fitne karışdırıcının kaplamışdur [lülü tafşili figāngin-i lüliyan-ı şūh didügi maħalde ħarf-i elifde zıkr olunmışdur]

Der-ħilāf-ı va' de ü (4) kattāl-vaz' u reng-āmiz

Va' deye ħilāf idici ve kattāl vaz' lu ve ħilekār murād (5) bundan nefsi-i emmāredür ki bu deñlü evşāf-ı kabīhe ile muttasıfedür ve ħalb aña müte'allıkdur [reng-āmiz karışmış renklü ve her nesneden āgāh u ħilekār ma'nāsınadur bunda ma'nā-yı āħir münāsibdür]

Rubā' i (6)

+ --- / + --- / + --- / + ---

‘ Acebdür ħumķı insānuñ bilürken nefsi-i bed-kārı

Anuñ aqvāline göre ider her laħza kirdārı (7)

Niçe niçe televvüş ħāşıl olmışdur dile andan

Gör ol bī-‘ aķlı kim terk eylemez bir dem o murdārı (8)

(2) Fedā-yı pīrehen-i ħāk-ı māh-rüyān bād

Ay yüzlülerüñ yırtık gönlegine fedā olsun

Hezār cāme-i (9) taķvā vü ħırķa-i perħiz

Biñ taķvā kaftanı ve perħiz ħırķası murād ay yüzlülerden (10) nūrāniyet ħāşıl iden fuķarādur ki libāsları köhnedür anlara fedā olsun şüretin ārāste (11) idüp müttakı vü ehl-i perħiz gechen kimselerüñ libās-ı tezyin ü riyası

Rubā' i (Ahreb)

Der-şüret eger (12) Mūsā vü Hārūn bāşı

Ber-şive-i Cebra'ıl bīrūn bāşı

Ez-şüret-i zühd-i tu çi maķşūd (13) tü-rā

Der-siret eger Yezid ü Qārūn bāşı

(3) Firişte 'ışķ ne-dāned ki ħist ey sāķı¹⁴⁸⁵

(14) *Firişte 'ışķı bilmez ki nedür ey sāķı*

Be-ħ'āh cām u gülābı be-ħāk-ı ādem rız

İste ħadeħi ve (15) *gülāb ādem toprağına dök* murād budur ki melā'ikede 'ışķa isti' dād yokdur egerçi (16) ' ibādet çokdur nitekim Ĥ'āce ' Attar dimiş

Beyt

¹⁴⁸⁵ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Be-şükr-i ān ki be-ħüsn ez-melek be-burdı güy

-+---/-+---/-+-

‘Işk çün hāşiyet-i insān buved¹⁴⁸⁶ (17)

Ger melek ‘āşık şevd ins ān buved

Lācerem ‘ışk-ı İlāhī kadehin alup andan rāyiha-i tayyibe (18) beden toprağına döküp
‘ışk ile ‘ibādetde olmağ gerek

Beyt

-+---/-+---/-+-

‘Işk ber-çarh-ı hākīkat (19) ahterest

Ez-‘ibādet yek kadem bālā-terest

(4) Faķır ü haste be-dergāhet āmedem cānā¹⁴⁸⁷

(20) *Faķır ü haste dergāhuña geldüm ey cān*

Ki cüz velā-yı tüem nīst hīç dest-āvīz

(21) *Ki senüñ muhabbetüñden gayrı benüm yoğdur hīç armağanum* murād budur ki
hāzret-i bāriye tuğfe-i [M333b] (1) fuķārāne ancağ muhabbetüm vardır

(5) Ğulām-ı ān kelimātem ki āteş efrūzed

Ol kelimātuñ kılıyın ki (2) od yaluñlandurur

Ne āb-ı serd zened der-sūhan be-āteş tīz

Soğuk şu urmaz sözde (3) iti oda murād budur ki söz olur ki āteş şevk yaluñlandura
söz ol degüldür ki (4) olanca şevki söyündüre pes ol kimse ile muşāhabet itmek
gerek hārāret ü şevk vire (5) anuñ ile ihtilāt itmemek gerek ki olan şevk ü hārāreti
ifnā ide

Ḳıṭ‘a

++---/+---/+--

Be-kesi yār şev ki çün (6) gūyī

Sūhan-ı dīni ü be-gūyed Ḥağ

Be-bor ez-kes ki çün tu Ḥağ gūyī

Sūhanī gūyed ü kuned dil (7) şağğ

(6) Biyā ki hātīf-i meyḥāne dūş bā-men guft

Gel ki meyḥāne hātīfī dūn gice baña didi

Ki der-maķām-ı (8) rızā bāş v’ez każā me-gurīz

Ki rızā maķāmında ol każādan kaçma murād ḥānķāh u ‘ibādetḥāne (9) hātīfī baña
każāya rızā vir diyü pend itdi dimekdür

Rubā‘ī

¹⁴⁸⁶ Ferīdüddīn Attār, Musibetnâme.

¹⁴⁸⁷ *Cānā* kelimesinin altına *rahmī* kelimesi yazılmıştır. Şerhteki manāya uygun olarak birinci kelime kullanılmıştır.

--+/+--+/+--

Her bende ki ü güzîn-i Rab bûd (10)

Peyveste qarîn-i tâb u teb bûd

Her hükm-i kazâ ki ez-Hâk âmed

Teslîm ü rızâ nümûd dü hab bûd (11)

(7) Me-bâş gırre be-bâzû-yı hod ki der-gaybest

Mağrûr olma kendü kuvvetüne ki gaybdadur (12)

Hezâr ta'biye bâ-pâdşâh-ı hükm-engîz

Bin halı u setr hükm koparıcı pâdşâh ile murâd budur ki (13) kuvvet ü 'amele mağrûr olmak menhîdür zîrâ hükm-i ezelî ve şun'-ı şultân-ı lem yezelî niçe idügi ma'lûm (14) degüldür

Qıta

--+/+--+/+--

Gırre-i a' māl-i hod bûden revâ ne-bûd dilâ

Her serî-râ her nüviştî-kerde dîvân-ı (15) ezel

İhtiyâr-ı mâ çi senced pîş-i taqdîr-i İlâh

Çün tü-râ çün gûy-ı çevgân kerde sultân-ı ezel (16)

Gayr-ı havf u hem recâ ne-bûd tarîk-i sâlikân

'Aql-ı 'âciz-râ ki gûyed merd-i meydân-ı ezel (17)

(8) Piyâle ber-kefenem bend tâ şehergeh-i haşr

Kadehi kefenüme bağla tâ haşr şeheri vaktinde

Be-mey zi-dil (18) be-berem hevl-i rûz-ı restâhîz

Şarâb ile gönülden giderem kıyâmet günü korkusun (19) murâd budur ki kefenüme du' â-yı kadeh bağla ki anuñ hâşşası hevl-i kıyâmetden (20) emîn kılmakdur [H'âce Hâfızuñ bu beyti dañi delîl-i kavîdür ki *şarâb* u *piyâle*den murâd ehl-i zâhir fehm itdügi degüldür ve mevâlî-i 'Acemden biri Rûma gelüp marâz-ı mevtime bu beyti okur imiş murâdı bu fakîr zîkr itdügi du' âyı vaşiyet itdügi zâhirdür]

(9) Miyân-ı 'âşık u ma'şûk hiç hâ'il nîst

Ba'zı nûsağda (21) *bu mîşrâ bedeli bu mîşrâ vâkı'* olmuş

Nikâb u perde ne-dâred nigâr-ı dil-keş-i mâ

Tu hod [M334a] (1) hicâb-ı hodî Hâfız ez-miyân ber-hîz

Sen hod kendü hicâbuñ sen ey Hâfız ortadan (2) *kalk* murâd budur ki cānib-i Hâkda kendü ile 'âşık ortasında mānî' ü hicâb yokdur hemān 'âşıkun (3) benligi hâ'ildür ol ref' olıncañ vuşûl bulur

Beyt

--+/+--+/+--

Terk-i cümle kun ki tecrîd in buved
Hîştên (4) kem kun ki tağrîr in buved

VELEHU EYŻAN [G.305]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Biyā vü keşti-i mā der-şat-ı şarāb endāz

Gel bizüm gemimüzi şarāb (5) ırmāğına at [şat Bağdād ırmāğına ıtlākı şāyi' dūr mutlakā ırmağ ma' nāsına daği müsta' meldür]

Ġarīv ü velvele der-cān-ı şeyḥ ü şāb endāz

Feryād u ġulġule pîr ü cevān (6) cānına at murād muḥāṭabdan şeyḥdür aña dir ki biz ki şer' gemisindeyüz bizüm şer' 'ilmimüzi (7) ṭarīkat ırmāğına bırak tā ki 'aql u nefis cānına feryād-ı 'ışk ve ġulġule-i şevk vāqı' ola (8)

Nāzm

--+/+--+/+--

'İlmet be-'amel eger ḫarîn nîst

Der-nezd-i kesān tamām-ı dîn nîst

Çün şer'-i tamām (9) buved be-a' māl

Bî-şer' kücā resî be-aḥvāl

İşlāḥ-ı derûn-ı ḫod mühimест

Bî-û ne-dihed (10) ṭarīkat-i dest

Rāh-ı heme enbiyā vü mürsel

În bûd tamām tā zi-evvel

Tā ez-dil ü (11) cān ḫaber ne-yābî

Ez-şāḥ-ı ümîd ber-ne-yābî

Ānrā ki ne der-dileş ġam-ı üst

Der-dîni vü (12) āḫiret siyeh-rüst

Ger bişnevi ez-men in ḫaber-rā

Ber-tu şerefest gāv u ḫar-rā (13)

(2) Merā be-keşti-i bāde der-efken ey sākî

Beni şarāb gemisine bırak ey sākī

Ki gufteend (14) nikūi kun ü der-āb endāz

Ki dimişlerdür iyülük iyle ve şuya at murād budur ki (15) beni ışk-ı İlāhī gemisine bırak ve baħr-i vahdete şal ki meşāb olasin

Beyt (16)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-baħr-i dīdeem efgen hayāl-i serv-i қadet

Ki gufteend nikūi kun ü der-āb endāz (17)

(3) Zi-küy-ı meykede ber-geşteem zi-rāh-ı haṭā

Meyhāne maħallesinden dönmişem haṭā yolından (18)

Merā diger zi-kerem bā-reh-i şavāb endāz

Beni girü keremden şavāb yolına at (19) murād budur ki hānķāh u ṭarīķat maħallesinden rüçü^ç idüp haṭā eyledüm beni ṭarīķ-i şavāba (20) at ya^ç nī sālīk-i ṭarīķat ķıl

(4) Biyār ez-ān mey-i gül-reng-i müşg-bū cāmī

Getür ol gül renklü (21) müşg koķulu şarābdan bir қadeħ

Şerār-ı reşk ü ḥased der-dil-i gül-āb endāz

Güni ve [M304b] (1) ḥased kıģılcımın gül-āb içine at murād budur ki ^ç ışk-ı İlāhī nüş idüp ğam u dünyāyı (2) ferāmüş idüp ḥüsn-i ḥālī ve ṭayyib-i mālī olanuñ ḥālīne erbāb-ı dünyā ve ehl-i ^ç ıyş (3) u hevānuñ ğıbtā vü ḥasedi olup içlerine od düşer

Қıт^ç a

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Ṭayyib-i ^ç ıyş u dil-āzāde (4) eger mī-ḥ^āhī

Bişnev ey düst ki der-şobḥet-ı dervişānest

Rāḥat-ı dīni vü (5) ^ç uķbā ne-buved bī-işān

Rūḥ-rā revḥ çü ez-rāḥat-ı dervişānest

Faħr-i erbāb-ı (6) düvel gerçi zi-māl u cāhest

Līk der-ḥāṭır-ı şān ḥasret-i dervişānest

Kemer ü (7) tāc u külāh u ḥaşem ü ^ç izzet ü cāh

Mī-reved bāķi hemān ^ç izzet-i dervişānest

(5) Egerçi (8) mest ü ḥarābem tu nīz luṭfī kun

Egerçi mest ü ḥarābın sen daģı bir luṭuf ķıl

Nażar ber-ın dil-i (9) sergeşte-i ḥarāb endāz

Nażarı bu ḥayrān u ḥarāb gönle at murād mürşidden ^ç ayn-ı ^ç ināyet (10) ṭalebidür

Ġazel

--+---/-+---/-+---/-+--

Tā bekī kibr ü ta‘ azzüm tā bekī in bī-rehī

Bā-çünin fi‘ l ez-‘ itāb-ı tāt-ı dūzaḥ (11) key rehī

Ākıbet bākī ne-māned māl u mülk ü şevketet

‘ Ākıbet ber-ḥāk-ı ḥ‘ārī ser nehiy (12) hemçün rehī

Kaşd-ı tu dārend nefis ü şehvet ü hırş u emel

Yek nefes ḡāfil me-şev ki (13) ‘ākılī ve āgehī

Ḥ‘āb-ı ḥergūşī dihed her dem tü-rā ṭül-ı emel

Hin be-rev şirī be-kun tā key tü-rā (14) in rūbehī

Ger be-tenhāyī ne-te‘ennī çire key ber-düşmenān

Hoş be-rev yārī be-cū ey mübtedī (15) ez-müntehī

(6) Be-nīm-şeb egeret āftāb mī-bāyed

Nısf-ı leyde eger saña güneş gerek ise

Zi-rüy-ı (16) aḥter-i gül-çehr-i rez niķāb endāz

Gül yüzli yıldız yüzinden niķābı at murād gül yüzlü yıldızdan (17) gözdür ki gül gibi nāzūkdür ve altun niķābdan murād göz kapağıdır ki altun gibi şarudur (18) lācerem kim ki nışfu‘l-leylde nūr-ı āftāb-ı ḥākīķī ister gözinden kapaķ perdesin kaldurmaķ (19) gerek ki nevm-i memdūḥ degüldür [şebe ve āftāba münāsib aḥterdür ve ma‘nī-i murāda daḡi mülāyim oldur ki ba‘zı nüsaḥda *āḥter* yerine *duḥter* vāķı‘ olmuş anuñ yiri degüldür ne lafzen ne ma‘nāen]

Lügaz

+---/+---/+---/+---

Birāder-i dil-i rez-rā niger ki mī-dāred

Vişāl bā-Ḥabeşī-çihre (20) k‘ān sīm-endām

[Bağ cubuḡı karındaşın gör ki dutar vişālī Ḥabeşī yüzlü gümüş bedenlülere]

Eger muşahḥif-i ü nīstī kücā dīdī

Kesī piyāle-i zerrīn be-taş-ı mīnā-fām (21)

[Eger anuñ muşahḥif-i degül imiş kande görürdi bir kimse altun kadeḡi sırça renklü legende]

Eger tu ḡalb-i verā nışf-ı ḡalb-i şeş sāzī

Be-yek dü nükte ez-in remz fehm kereded nām

[Eger sen anuñ ƣalbini altınuñ ƣalbinüñ nıfı idesin bir iki nükte ile bu remzden fehm olunur]

Buved [M335a] (1) űikesten-i űarű-ı sütün-ı dın ez-vey

Leƣad edleke in kunte min züyü'l-ifhām

[Dın direginüñ űarűı andan űınur űaña delālet iderin eger sen fehm űāhiblerinden isen]

Me-bāű (2) der-űaleb-i vaűl-ı ü ki peyveste

Muűāhibest be-baht-ı haűud-ı űāh-ı kirām

[Anuñ vaűlı űalebinde olma ki muttaűıl muűāhibdür űāh-ı kirām haűudı bahtına]

Beyt-i evvelde remz-i (3) lügaz budur ki *rez* keremdür anuñ ƣalbi mergdür ki mevtdür anuñ birāderi nevmdür ki (4) *en-nevmü ahu'l-mevtdür*¹⁴⁸⁸ ve Hābeűi yüzlü űim endāmlar gözlerdür ve beyt-i űānide remz-i lügaz budur ki (5) nevm taűhıfı yevmdür ve altun ƣadehden murād güneűdür ve űırça renklülüğün gökdür (6) lācerem yevm olmasa gökde günü kimse görmez idi ve beyt-i űālilde remz-i lügaz budur ki (7) altı raƣamı böyledür bunuñ ƣalbi budur bunuñ nıfı birdür ki bir elifdür nevm lafzınuñ (8) ƣalbi ya' nı harf-i veseűi vavdur ol elif olıcaƣ nām olur pes bir iki nükte ile (9) bu merām hāűıl olur ve beyt-i ra'bide remz-i lügaz budur ki sütün-ı dın *eű-űalātu imādü'd-din*¹⁴⁸⁹ (10) haűebince namāzdur anuñ űarűı vuzūdur anuñ nevāƣızından biri nevmdür ve beyt-i rābi' (11) murādı mübeyyendür ki nevmden yaƣaƣa-i evlādur ve nıfı-ı leyde sebeb-i müűāhede-i Mevlādur (12)

Ƙıű' a

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Hāhi ki ƣeűm-i cān-ı tu bınā űeved ƣü men

Bidār űev be-hāƣa-i rindān-ı nīm-űeb (13)

Gerűi gedā-yı hāƣ nümāyem miyān-ı rüz

Likin be-űām-ı űāhem ü sultān-ı nīm-űeb

(7) Me-hil ki rüz-ı (14) vefātem be-hāƣ be-sipārend

Ƙoma ki vefātum güninde toprağā teslim ideler

Merā be-meykede ber der-ħum-ı (15) űarāb endāz

Beni meyħāneye ilet űarāb küpine at murād 'ibādeħāne ƣurbında űāhib-i (16) hālet olanlar maƣberesinde defn ƣıl dimekdür Resülullāh 'aleyhi's-selām buyurmuş *mā min eħadin* (17) *min aűħābı yemütu bi-arđın illā yekünü ƣā'iden ve nüren lehum yevme'l-ƣıyāmeti*¹⁴⁹⁰ buna bināendür űaliħā civārında (18) defn űaleb itdükleri [*ber* lafzı feth-i bā ile emrdür burden lafzından]

(8) Zi-cevr-i ƣarħ ƣü Hāfız be-cān resid dilet

¹⁴⁸⁸ التَّوْمُ أَخُو الْمَوْتِ Uyku ölümün kardeűidir. (Hadis) İbn-i Ebî Hâtim, İleli'l-Hadis, No: 2097.

¹⁴⁸⁹ الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ, Namaz dinin direğidir. (Hadis) el-Makāsıdu'l-hasene, Hadis No: 603.

¹⁴⁹⁰ مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي يَمُوتُ بِأَرْضٍ إِلَّا يَكُونُ قَائِدًا وَنُورًا لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Ashabımdan herhangi bir kimse herhangi bir bölgede ölürse, kıyamet günü onlar o ülke halkı için bir lider ve nur olarak mahűer yerine getirilirler. (Hadis) Abdullah Parlıyan, *Terceme-i Sünen-i Tirmizi*, c. 3, s. 613, Hadis No: 3865.

Çarh cevrenden çünkü (19) ey Hâfız cāna erişdi senüñ gönülün

Be-süy-ı dīv-i miḥen nāvek-i şihāb endāz

[*şihāb* gökden şeyātine atılan oda dirler]

[*şihāb* gökden şeyātine atılan oda dirler] *miḥnetler* (20) *seyṭānı cānibine şihāb oḡın at* murād cevri-i çarḡ şikāyetinden zamāne muḳtezāsınca (21) mu‘ āṣī ve bed‘ a ibtilādur ve anı şihāb oḡı ile ihlāk itmek ‘ilm ü vera‘ ile ‘āmil [M335b] (1) olup anı ifnā itmekdür nitekim Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurur *fe inne faḳīḥen vāḥiden muteverri‘an* (2) *eşeddü ‘ale’ş-seyṭānı min elfi ‘ābidin*¹⁴⁹¹

ḤARFÜ’S-SİN¹⁴⁹²

VELEHU EYŻAN [G.306]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ey şabā ger bogzeri ber-sāḫil-i rūd-ı eres

(3) *Ey şabā eger uğrarsañ eger Aras ırmağı kenārına*

Büse zen ber-ḫāk-i ān vādī ü müşkīn kun (4) nefes

Öp ol derenün toprağın müşglü kıl nefesi murād teveccüh-i şeheriye-i sipārişdür ki cānib-i (5) İlāḫiye irerse andan eyfiyyet-i tayyibe taḫşil ide

(2) Menzil-i Selmā ki bādeş her dem ez-mā şad selām

(6) *Menzil-i selmā ki olsun aña her dem bizden yüz selām*

Pür şadā-yı sārbanān bīnī vü bāng-ı ceres¹⁴⁹³

(7) *Deveciler şadāsından ve çañ āvāzından tolu görürsün Selmā* ism-i ma‘şūkadur murād bunda ma‘şūḳ-ı (8) ḫaḳīḳidür ve devecilerden murād ḫādiyān-ı sebīl-i Hudā ve *ceres*den murād sālīkān-ı pür-hūy u hādur (9)

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+---

Merḫabā ḳavmī ki derd-i dil buved der-mā nişān

Der-hevā-yı bī-ḫodī perrān-ı murğ-ı cāneşān (10)

Şehsüvār-ı merkeb-i ‘ışkend der-şahrā-yı faḳr

Ber-ser-i meydān-ı *ev ednā*¹⁴⁹⁴ buved cevlanēşān (11)

¹⁴⁹¹ فَإِنَّ فَكَّيْهَا وَاجِدًا مُتَوَرِّعًا أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ Takva sahibi bir fakih (alim), şeytana karşı bin âbiddeden (âlim olmayıp ibâdetle meşgûl olan) daha kuvvetlidir. (Hadîs) Kaynaklarda bu hadis şu şekilde geçmektedir: وَلَفَّيْهُ وَاجِدٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ Yaptığı ibadet ve kulluğu bilerek yapan bir kimseyi şeytanın aldatması, bin tane şuursuzca ibadet edeni aldatmasından daha zordur. Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 78, Hadîs No: 222.

¹⁴⁹² ‘Aded 6

¹⁴⁹³ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: Pür-şadā-yı sārban bīnī vü gülbaş-ı ceres

Bî-ser ü sāmān devîde kerd ‘ âlem rûz u şeb
Fâriğend ez-her dü kevn înek ser ü sāmāneşân (12)

Gerçi ez cām-ı elest in kavm-i sermest âmedend
Lîk ez-hüşyārî âmed ‘ aql-ı kül hayrāneşân (13)

Der-livā-yı evliyā-yı hayme-i rif‘ at zede
Der-fezā-yı *lî ma‘a‘llāh*¹⁴⁹⁵ âmede eyvāneşân

(3) **Maḥmel-i cānān** (14) **be-būs āngēh be-zārī ‘arze dār**¹⁴⁹⁶

Maḥmel cānānı öp andan şoñra zārılık ile arz kııl [maḥmel sefer devesine ve deve üzerine kürsî gibi berkitdükleri nesneye dirler ve ḥaccāc kâfilesinde kâfilenüñ önünde içine muşḥaf koyup deveye yüklettikleri zarfa dirler]

K‘ez-firāket (15) **sūhtīm ey mihribān feryād res**

Senüñ firākuñdan yandux ey şefkatlü meded (16) *eriş* murād Rabb-i Raḥîden taleb-i mededdür

Rubā‘î (Ahreb)

Ey her nefesî şad güneş ez-men (17) dîde
V‘ez-faẓl u kerem perde-i men ne-derîde
Ey men beter ez-her ki be-‘ âlem betertest (18)
Ey luṭf-ı tu ez-men beter âmurzîde

(4) **Men ki kavlı-i nāşihān-rā ḥ‘āndemî kavlı-i rebāb**

(19) *Ben ki nāşihlaruñ kavline kavlı-i revāb oḡurdum*

Güş-mālî dîdem ez-hicrān ki inem pend bes

(20) *Bir kulak burmak gördüm hicrāndan bu baña nāşihat yeter* murād budur ki nāşihlerüñ (21) kelāmı baña āvāz-ı sâz gibi hevā gelür idi firḳat baña güş-māl oldu pend kâfî oldu [M336a] (1)

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+---/-+---

Şūfiyān-rā ḥāl çün şud pend-i nāşih neşnevend

¹⁴⁹⁴ أَوْ أَدْنَى O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. (Kur‘ân, Necm 53/9).

¹⁴⁹⁵ لِي مَعَ اللَّهِ وَفُتَّ لَا يَسْعُ فِيهِ مَلَكٌ مُعَرَّبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler, ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir. (Hadîs) Makasidu‘l-Hasene Hadîs No: 883 *Lî-ma‘allāh* mezkûr hadîsin bir parçasıdır.

¹⁴⁹⁶ *Maḥmel* kelimesinin altına *menzil* ibâresi ve *dih* kelimesinin altına *dār ifâdesi* yazılmıştır. Şerhteki manâya uygun olarak maḥmel ve dār beyit içerisinde kullanılmıştır.

Behr-i ĩn ne-būd derũn-ı ıalb-i (2) ĩřān hĩę nũr
Ehl-i řā' at ıurb-ı Hāı hāřıl kunend ez-seyr-i rāh
Mĩ-şevend (3) ĩřān zi-ıod rāyĩ ez-ān dergāh dũr
K'ũ řimāl-i Hāı buved ĩn dũri ĩřān-rā meger (4)
Tā kuned ĩřlāı-ı ĩřān-rā be-dĩn Rabb-i ğafũr

(5) 'İşret-i řebĝĩr kun bĩ-teres k'ender şehr-i 'ışı

(5) *Gice uyanıklıĝı 'ışretin ııl ıorıusuz ki 'ışı şehrinde*

şeb revān-rā āřınāyĩhāř (6) bā-mĩr-i 'ases

Gice kendilerũ āřnālıĝı vardur 'ases begi ile murād ĩhyā-yı leyl idũp (7) cevfi-ı leylde 'ıbedet iden bĩ-havf olup riyādan emĩn ũ enĩs Rabbu'l-'ālemĩn (8) olduĝın beyāndur

ııı' a

-+---/-+---/-+---/-+---

şeb revān hestend bā-řā' āt-ı Hāı hemrāh-ı rāh
Çeşm-i ĩřān (9) şud mũnevver her řebĩ ez-nev-i şeb
Ğam ne-dāred ez-'ases çũn yār-ı mĩr-i ũ şudend
Belki ĩřānend (10) řāh-ı maıbel ũ manřũr-ı şeb
Rũz-ı bařřālĩ nũmāyend ez-berā-yı setr-i hāl
Ten ĝarābĩ cān u (11) dilhā řān buved ma' mũr-ı şeb

(6) Pādřāhĩ kār-ı bāzĩ nĩř ey dil ser be-bāz¹⁴⁹⁷

Pādřāhlik (12) oyun degũldũr ey ĝoũũl baş oynu

Verne ĝũy-ı 'ışı netevān zed be-çevĝān-ı heves

Yoısa (13) 'ışı şopun urmaı olmaş heves çevĝānı ile murād budur ki şaltanat-ı ĩlāhiye pāye-i (14) bũlenddũr aıa ĝizmet emr-i sehl degũldũr anuııũn baş oynamaı gerek lācerem 'ışı (15) şopın oynamaı hevā vũ heves ile olmaş

Rubā'ĩ (Ahreb)

Ender şaleb-i yār hemĩ bāř çũ ĝũy
Bĩ-pā (16) vũ ser ĝĩř tu ender tek ũ pũy
K'ān çiz ki der-perde-i vaıdet bāřed
Der-bĩ-ıodĩ (17) ey pũser nũmāyed rũy

(7) Dil be-raĝbet-i mey sipār u cān be-dest-i çeşm-i yār¹⁴⁹⁸

¹⁴⁹⁷ *Pādřāhĩ kār-ı bāzĩ nĩř* ifādesinin altına *'ışı-bāzĩ kār-ı āsān nĩř* notu yazılmıştır. Mānāya uygun olarak beyit içerisinde ilk ifādeye yer verilmiştir.

¹⁴⁹⁸ *Be-dest-i çeşm-i yār* ifādesinin altına *be-çeşm-i mest-i yār* notu yazılmıştır. Mānāya uygun olarak beyit içerisinde ilk ifādeye yer verilmiştir.

Göñül rağbet (18) ile virür cānı yār gözi eline [sipāred lafzının fā' ili zamīr-i dildür mef' üli cāndur]

Gerçi hüşyārān ne-dādend iḥtiyār-ı ḥod be-kes

Gerçi ayıklar (19) virmediler kendü iḥtiyārların kimseye murād budur ki 'āşık olmayanlar iḥtiyārların kimse eline (20) virmezler ammā 'āşık olan cānını rağbet ile 'ayn u zāt-ı Ḥaḳḳa virür

Rubā'ī (21)

'Işk-ı tu emīrest künün ber-cānem

Der-ḳabza-i ḳudretet esīrem dānem

Çün nīst [M336b] (1) dilā berīd dermānem

Bī-çāre şude munṭazır-ı fermānem

(8) Tūṭiyan der-şekeristān ḳāmrānī mī-kunend

Tūṭiler (2) şekerlikde murād süricilik iderler

Ez-taḥayyür dest ber-ser mī-zened miskīn meges¹⁴⁹⁹

Taḥayyürden (3) eli başa urur miskīn siñek murād 'ulūm u ma'ārife ve vuşul-i merātibe mālīk olanlar ḥazz u şafāda (4) ammā cāhil ü 'āmā olanlar ḥayretde ve ḥasrettedür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çāşnī bilmek hevāsında uçardı gerçi kim (5)

Leblerüñ ḳandini şordum eñsesi ḳaşır meges

(9) Nām-ı Ḥāfız ger ber-āyed ber-zebān-ı kilik-i düst

(6) Ḥāfızuñ adı eger gelürse dost ḳalemi diline

Ez-cenāb-ı ḥazret-i şāhem besest in multemes

(7) Benüm şāhum ḥazreti cenābından yitir bu maṭlūb murād budur ki levḥde ḳalem ile eger Ḥāfızuñ (8) nāmı ḥayr eyle mektūp ise aña bu sa'ādet yiter

VELEHU EYẒAN [G.307]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Cānā tü-rā ki guft ki aḥvāl-i mā (9) me-purs

Ey cān saña kim didi ki bizüm aḥvālimüz şorma

Biğāne kerd ü ḳışsa-i hiç-i āşnā me-purs

(10) Yād ol hiç-i āşnā ḳışsasın şorma murād muḥātabdan ma'şūk-ı ḥaḳīḳidür ki *Allāhümme lā māni'a limā a'ṭeyte¹⁵⁰⁰* (11) ḥasebince aña kimse biz 'āşilerüñ aḥvālin

¹⁴⁹⁹ *Ez-taḥayyür* ifādesinin altına *ez-taḥassür* notu yazılmıştır. Mânāya uygun olarak beyit içerisinde ilk ifadeye yer verilmiştir.

şorma ve merhamet kıılma dimez ve *elestü birabbikum*¹⁵⁰¹ güninde (12) āšnā olana yād ol anuñ kıışsasın şorma dimez ve mağfiretten men‘ eylemez anuñçün dir

(2) **Z’āncā** (13) ki **luṭf-ı şāmil ü aḥvāl-i sūz-ı mā**¹⁵⁰²

O yerden ki senüñ luṭf-ı şāmilüñ ve ḥalk-ı kerīmüñdür

Cürm-i ne-kerde (14) ‘afv kun vü mācerā me-purs

Geçmiş günāhı ‘afv kııl ve mācerā şorma murād si‘et-i rahmetüñ ve ‘umūm-ı (15) re‘fetüñ iktizāsı ile geçmiş günāhımızı ‘afv idüp *maẓā mā maẓā*¹⁵⁰³ mücebince vākı‘ olanı (16) şorma

Ġazel

-+---/-+---/-+-

Men kiyem ber-āstānet yā İlāh

Şermsārī ‘özr-ḥāhī ez-günāh

‘Ömr zāyi‘ kerdeī (17) sergeşteī

Ḥār u zār üftāde-i der-ḥāk-ı rāh

Mi-keşem zi-endiše-i āḥir nefes

Āhhā-yı (18) serd-i vaḳt-i şubḥgāh

Her çi kerdem ‘afv-ı fermā z’ān ki men

Ber-ümīd-i rahmetet kerdem günāh (19)

Geşte bār-ı ma‘şiyet sengin çü kūh

Kāş būdī vezn-i tā‘at berg-i kāh

(3) **Men zevḳ-i sūz-ı ‘ışḳ-ı** (20) tu **dānem ne müdde‘ī**¹⁵⁰⁴

Ben senüñ ‘ışḳuñ ḥarāreti zevḳin bilürem müdde‘ī degül

Ez-şem‘ (21) **purs kıışsa zi-bād-ı şabā me-purs**

Şem‘den şor kıışsayı şabā yilinden şorma murād ḥubb-ı İlāhī (22) kendüye meleke vü ḥāl olduğın zikridür

Rubā‘ī (Ahreb)

¹⁵⁰⁰ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ Ey Allāhım, senin verdiğine hiç kimse engel olamaz. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 276-277, Hadis No: 879.

¹⁵⁰¹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁵⁰² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Z’āncā ki perde pūşī-i luṭf-ı ‘amīm-i tūst

¹⁵⁰³ مَضَى مَا مَضَى Geçen geçti, giden gitti. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁵⁰⁴ Birinci mısra derkenârda şu şekildedir: Ḥāhī ki rüşenet şevd esrār-ı derd-i ‘ışḳ

Hergiz ne-şevēd ey büt-i bügẓīde-i men [M337a] (1)

Mihret zi-dil ü hayālet ez-dīde-i men

Ger ez-pes-i merg-i men be-cūyī yābī

Mihr-i tu der-üstühān-ı pūşīde-i men (2)

(4) Hiç āgehī zi-‘ālem-i dervīşīyeş ne-būd

Hîç haberdārīgi dervīşlik ‘āleminden yok imiş [dervīşīyeş lafzında olan zamīr ān kes lafzına rāci‘dür]

Ān kes (3) ki bā-tu guft ki dervīş-rā me-purs

Ol kimse ki saña didi dervīşi şorma murād budur ki (4) nā-ehl olan ehl olanūñ qadrini bilmez lācerem dervīşlikden āgāh olmayan dervīşūñ (5) hālını bilmez *ve lā yaḥuḍḍū* ‘alā ṭa‘āmi’l-miskīn¹⁵⁰⁵ ḥasebince miskīnūñ hālın şormağa terğīb itmez (6) belki nehy ider

Ḳıṭ‘a

Ḥudā yārī kunēd ān dem ki dervīşān buved yā Rab

Be-kun ey yār sa‘y-ı hoş şevī (7) tā yār-ı dervīşān

Buved dīdār şān raḥmet buved güftār şān ḥikmet

Ġanīmet dān (8) eger dānī çünin miqdār-ı dervīşān

Ḥuzūr-ı ān ‘azīzān dān hemīşe şoḥbet-i Yezdān

Hoş (9) ān sâ at ki der-pişet buved dīdār-ı dervīşān

(5) Ez-ḥırķa-pūş-ı şavma‘a naḳd-i vefā me-cūy¹⁵⁰⁶

(10) *Ḥanķāh ḥırķa-pūşından vefā naḳdın isteme*

Ya‘nī zi-müflisān sūḥan-ı kīmyā me-purs

Ya‘nī müflislerden (11) *kīmyā sözün şorma* murād budur ki ḥanķāhı dükkān-ı riyā idüp ḥıḳayı sermāye-i şadaķa kılanlarda (12) naḳd-i vefā olmaz ve müflis olan ‘ilm-i kīmyā bilmez

Ġazel

+ --- / + --- / + ---

Sūḥan-rā ān ki behr-i māl güyed

Zi-güftāreş (13) rızā-yı Ḥaḳ ne-cūyed

Eger rūzī şevēd rūzīş-i efzūn

Zi-rūy u mūy-ı ū şādī be-rūyed

Eger (14) rūzī ne-bāşed feth-i bābeş

¹⁵⁰⁵ وَلَا يُخْضُّ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ Yoksulu doyurmaya teşvik etmez. (Kur’ân, Mâûn 107/3).

¹⁵⁰⁶ Birinci mısırda *ḥırķa* kelimesinin altına *dīn* ve *vefā* kelimesinin altına *ṭaleb* ibâresi yazılmıştır.

Kuned çîzî bahâne vü be-müyed

Ez-ü hergiz vefâ cüyî me-cû tu
Ki ü dest ez-vefâ (15) vü ‘ahd şüyed

Hikâyet âvered der-şüret-i va‘z
Ki ‘âmâ behr-i efsâneeş be-püyed

(6) Mâ kışşa-i (16) Sikender ü Dārā ne-ḥāndeīm

Biz İskender ü Dārā kışşasın okımaduk

Ez-mā be-cüz hikâyet-i Mihr ü (17) Vefâ me-purs

*Bizden Mihr ü Vefâ hikâyetinden gayrı şorma murād bizüm ‘ilm ü ma‘rifetimüz ve
va‘z u (18) naşihatimüz muḥabbet ü vefâ hikâyetidür dimekdür*

Ġazel

--+/+--+/-+--

Ey ān ki tu ṭalibî vü dervîş
Ḥāhî ki şevî (19) zi-‘ışk-ı bî-ḥoş

Binger be-tu luṭfhā-yı bārî
Pes cürm ü cefā-yı tu beyendiş

Çün guft (20) *yuhıbbühüm*¹⁵⁰⁷ be-Ḳur’ān
Ü bā-heme bî-niyāzi-i ḥıış

Bā-kerde-i ḥod hemî naẓar kun
Her rûz kunî cefā-yı ḥod bîş

Min ba‘d be-kun vefâ be-‘ahdeş
Ḥoş dār-ı ṭarîḳ-i ‘ışk der-pîş [M337b] (1)

(7) Der-defter-i ṭabīb-i ḥıred bāb-ı ‘ışk nıst

‘Aḳl ṭabībî defterinde ‘ışk bābı yokdur (2)

¹⁵⁰⁷ **يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا** Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur’ân, Mâide 5/54).

Ey dil be-derd-i h d kun   n m-ı dev  me-purs

Ey g    l derd ile h  k l dev  ad n  orma mur d (3) budur ki vu  l ila'll h içün  ar k-
i ak rab-ı  ı k u derddür  a l-ı n -merd degüldür pes (4)  ab b-i  a l  il c-ı  ı k 
bilmez l cerem re'y-i  a l koyup derd    ı k  i tiy r k lma  (5) gerek ki vaşf-ı  ı k
u  a l h    unda dimişlerdür

N zm

-+---/-+---/-+-

H   be-d n h ll l-i m   ilh st  ı k (6)

 ay al-ı  y ne-i dilh st  ı k

 idd-ı  a lest  n  ar kat h   d r

T  be- a l ender ne-g y  (7) z nh r

 A l g yed cübbe v  dest r g 

 I k g yed h ne-i h mm r g 

 A l-ı hest  m -kuned k' n (8) der-h rest

 I k-ı mest  m -kuned k' n h  terest

 A l g yed k r-s z  m -kunem

 I k (9) g yed p k-b z  m -kunem

 A l m -g yed per   n  me-kun

 I k m -h nded ki n d n  me-kun (10)

 A l m -s zed ki  n  s de k st

 I k m -s zed ki  n  l de k st

 A l g yed (11) ger H d y  m -kunem

 I k g yed p rs y  m -kunem

 I k-r  g y  ki der-K r' n ne-guft (12)

 I k-r  der-genc-i *m  evh *¹⁵⁰⁸ ne-hoft

¹⁵⁰⁸ ما اوحى Bunun  zerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Kur' n, Necm 53/10).

*Rabbi erini*¹⁵⁰⁹ ez-zebân-ı ‘ışk bûd
*Lî ma‘a ‘llāh*¹⁵¹⁰ ān zamān-ı ‘ışk bûd (13)

‘İşk ne-bûd pîşe-i her bü’l-heves
‘İşk-râ hem ‘âşıkân dānend bes

(8) Hâfız resîd mevsim-i gül (14) ma‘ rifet me-gûy

Ey Hâfız gül mevsimi irişdi ma‘ rifet söyleme

Der-yâb nağd-i vakt ü zi-çün ü (15) çirâ me-purs

‘Ömr vaktini aña ve eriş nite ve niçünden şorma murâd budur ki vakt-i (16) mükâsefe ve ifâza irişdi ve zamān-ı istimdād u istifâza yetişdi ‘ilm-i ma‘ rifet ve kavı-i (17) bî-hâlet zıkrını terk eyleyüp sermāye-i ‘ömri telef kılmayup tahsil-i feyze sa‘y idüp (18) *keyfe yekûnu hazā ve lem lā yecûzû an kezā*¹⁵¹¹ bahşini қо [yâften bulmağdur yâft anlamak ve irişmek]

Kıt‘a

--+/-+--+/-+--+/-+--

Hâfız kelâmı şerhini hûb eyledün velî (19)

Sa‘y it Sürûriyâ ‘amele kıl u kâl қо

‘İlm ile ‘ömr hâşıldur feyz ü fazl-ı Hâk (20)

Fevt itme bunları yûri ceng ü cidâli қо

VELEHU EYẒAN [G.308]

[Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Dârem ez-zülf-i siyâhet (21) gile çendân ki me-purs

Zülf-i siyâhuñdan şikâyetüm vardır ol deñlü ki şorma

Ki çünân z’û şudeem [M338a] (1) bî-ser ü sāmân ki me-purs

Ki öyle oldum andan başsuz ve yönsüz ki şorma murâd (2) budur ki gayb-ı hüviyyet ki âb-ı hayât gibi zulmet-i tesettürde muhtefidür aña tâlîb olup (3) ittılâ‘dan eşer zâhir olmayup anuñ içün sa‘y u ‘amelüm žâyi‘ olduğundan şikâyetüm vardır (4)

(2) Kes be-ümmîd-i vefâ terk-i dil ü dîn me-kunād

¹⁵⁰⁹ رَبِّ اٰرَنِ Ibrahim Rabbinde: Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster, demişti. Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı? dedi. İbrahim: Hayır! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim), dedi. Bunun üzerine Allah: Öyleyse dört tane kuş yakala, onları yanına al, sonra (kesip parçala), her dağın başına onlardan bir parça koy. Sonra da onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah azîzdir, hakîmdir, buyurdu. (Kur’ân, Bakara 2/260).

¹⁵¹⁰ لِي مَعَ اللَّهِ وَفَتْ لَا يَسْغُ فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler, ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir. (Hadîs) Makasıdu’l-Hasene, Hadîs No: 883 *Lî-ma‘allāh* mezkûr hadîsin bir parçasıdır.

¹⁵¹¹ كَيْفَ يَكُونُ هَذَا وَلَمْ لَا يَجُوزُ أَنْ كُزَا (Diğer Arapça İbâreler).

Kimse vefâ ümîdi ile dil ü dîn terkin itmesün (5)

Ki çünānem men ez-în kerde peşimān ki me-purs

Ki ben bu itdiğimden öyle peşimānın ki şorma (6) murād budur ki ğayb-ı hüviyyet-i vefâ anda ve andan ‘ıttılā tülū’ ide diyü kimse qalbin (7) aña müte‘allık kılop dîn ü t̃ā’ atin anuñ içün itmesün ki ben öyle itdiğimden ziyāde peşimānın (8)

Beyt

--+/+--+/-+---/-

Deryā-yı ezel muhîṭ-i pâyānest¹⁵¹²

Ey peşşe çi lāyıkî çünin der-yārā

(3) Be-yekî (9) cür‘a ki āzār-ı keseş der-pey nîst

Bir baqıyye-i kadeḥ ile ki kimse incitmeñ anuñ ardında (10) yoḡdur

Zaḥmetî mî-keşem ez-merdum-ı nādān ki me-purs

Bir zaḥmet çekerin cāhil kişiden (11) ki şorma murād budur ki bir cür‘a-i ‘ışk-ı İlāhî nûş idüp ve sırr-ı ğayb-ı hüviyyet ile (12) ḥurûş idüp ve bundan kimseye āzārum ve hezel-i güftārum olmayup bu maẓmūn mücibi (13) ile

Beyt

--+/+--+/-+---/-

Ber-men nazārî fikend tā ki dildār¹⁵¹³

Z’ān yek-i nazār keşūd çendin esrār

ba‘zı aḡbār (14) söylerem ve anuñ ile kimseyi rencide itmezem ammā cāhil kişiden çok zaḥmet çekerem

Rubā‘î (Ahreb) (15)

Ey sâlik-i reh mürşid-i bî-rayb menem

Dānende-i sırr u hüner ü ‘ayb menem

Ger şāhid-i ḥūb u (16) ḥoş-ı ḥū ḥ’āhî

Der-perde-i yu ‘minūne bi’l-ġayb¹⁵¹⁴ menem

(4) Zāhid ez-mā be-selāmet be-güzer k’în mey-i la‘l

(17) Ey zāhid bizden selāmet ile geç ki bu la‘l şarāb

Dil ü dîn mî-bered ez-dest be-dān sān ki (18) me-purs

Göñül ü dîn olur elden anuñ gibi ki şorma murād budur ki ey zāhid (19) yābissin ki ‘ışk-ı İlāhiden ġāfil ve bunuñ keyfiyyetinden zāhilsin sâlik-i ‘ışk-meşreblerden (20) ‘uzlet ü selāmetde ol ki ‘ışk-ı İlāhî qalbi ve şer‘-i zāhiri cezb idüp (21) ‘ameli ricā-yı cennet ve ḥavf-ı nār içün itmezler

¹⁵¹² Beyt şeklinde başlığı olan bu şiirin vezni rubâî kalıplarına uymaktadır.

¹⁵¹³ Beyt şeklinde başlığı olan bu şiirin vezni rubâî kalıplarına uymaktadır.

¹⁵¹⁴ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. (Kur’ân, Bakara 2/3).

Rubā'î

Yek kavm-i 'amel be-ravza mî-siporend [M338b] (1)

Yek kavm zi-bîm-i nâr ber-ḥazerend

Bü'gzeşte ez-în dü kavmi-i digerend

Ez-behr-i cezb-i ḥubb-ı ü (2) ber-güzerend

(5) Gûşe-gîrî vü selâmet hevesem bûd velî

Gûşe dutmaḳ ve selâmet hevesim idi (3) ammâ

'İşveî mî-kuned ân nergis-i fettân ki me-purs

Bir şîve ider ol fettân göz ki şorma murâd (4) budur ki bir gûşe-i ferâgat ve maḥall-i selâmet ihtiyâr itmek murâdum idi ammâ ol 'ayn-ı zât ki (5) mûmteḥindür baña bir şîve vü cezbe ider ki bî-ihtiyâr terk-i ihtiyâr idem

Beyt

--+/+--+/+---/-

'İşkest (6) burûn ki bā-melâmet bâşed¹⁵¹⁵

Zühdest derûn ki bā-selâmet bâşed

(6) Guft ü gûhâst der-în (7) rāh ki cān be-güdâzed

Söz ü savlar vardur bu yolda ki cān eridür

Her kesî 'arbedeî (8) in ki me-bîn ân ki me-purs

Her kimse ki bir cengde ki bunı görme anı şorma murâd budur ki rāh-ı (9) âḥiretde ve sülûk-ı tarîḳatde niçe ḥatarkar ve bîm ü zararlar vardur 'āmî vü cāhil ü evleh ü ḡāfil (10) olanlar bunı görme ve anı şorma diyüp ihtiyâr u ihtimām kelâmın istemezler

Nazm (11)

-+---/-+---/-+-

Eblehî pursîd ez-ân şîrîn-maḳāl

Hergizet ḥandân ne bînem çîst ḥāl

Guft çün ḥandem ki (12) şāḥib-mātemem

Sûgvâr ez-bîm ü cān-ı pür-ḡamem

Pîş dārem menzil-i dūr u dırâz

Zîr-i [her] ḡāhî (13) dü şad şeyb ü firâz

Ḥalka-i dūrhā zedem bisyâr-ı men

¹⁵¹⁵ Beyt şeklinde başlığı olan bu şiirin vezni rubâî kalıplarına uymaktadır.

Nik tersānem zi-ḥatm-i kār-ı men

‘Ālemī-rā (14) ḥūn şude cān u ciger

Ez-ḳabūl u redd-i kes n’āmed ḥaber

(7) Guftem ez-gūy-ı felek şūret-i ḥālī purse

(15) Didūm felek ṭopından bir şūret-i ḥāl şoram

Guft ān mī-keşem ender ḥam-ı çevgān ki me-purs

(16) Didī anı çekerin çevgān bükümünde ki şorma murād budur ki ḳazā vü ḳader sırrını ve meşiyet-i İlāhiye ve taḳdīr-i ezeli (17) ḥaberin felekden şormak dilerüm lisān-ı ḥāl ile baña cevāb virüp didi ki çevgān-ı ḳazā ve taḳdīr (18) ḥarābını şöyle sergerdān eylemişdür ki ḳābil-i ta‘bīr ve müteḥammil-i taḳdīr degüldür lācerem ol esrārdan ben (19) niçe ḥaberdār olurun

Beyt

-+---/-+---/-+--

Gūy-rā guftem çirā ser-geşteī

Guft īn bā-şāḥib-i çevgān ne-gūy (20)

(8) Guftemeş zūlf be-kīn-i ki şikestī guftā¹⁵¹⁶

Didūm āña zūlfī kimūñ intikāmına şıduñ didi

Ḥāfız (21) īn ḳışsa dırāz be-Ḳur’ān ki me-purs

Ey Ḥāfız bu ḳışsa uzundur Ḳur’ān ḥaḳḳıçün şorma murād [M339a] (1) zūlf şımaḳdan ḡayb-ı hüviyyetüñ infī‘ālī ve ḡazabıdur anı su’āl sırrına istiṭlā‘dur (2) ve muṭavveldür anı şorma demekden murād gāḥi ḡazab-ı İlāhī luṭf içün olur gāḥi (3) ḳahr içün olur andan su’āl itmeyüp ḳazāya rızā virmege irşāddur [nitekim ḳaş şımaḳ ḡazab idüp anı bükmek dimekdür]

Rubā‘ī (Ahreb) (4)

Der-‘ālem-i Allāh be-ḥaber gūy me-bāş

Bī’llāh be-Ḥudā merd-i hevā cūy me-bāş

Çün gūy eger ḥaste-i (5) şad çevgānī

Ender heme ḥāl cüz yekī gūy me-bāş

VELEHU EYŻAN [G.309]

[Fā‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Derd-i ‘ışḳī keşideem ki (6) me-purs

Bir ‘ışḳ derdīn çekmişümdür ki şorma

¹⁵¹⁶ Be-kīn kelimesinin altına be-ḥūn ibāresi yazılmıştır. Mânāya uygun olarak ilk kelime beyit içerisinde yer almıştır.

Zehr-i hecrî çeşideem ki me-purs

Bir hicr zehrin (7) tadmışumdur ki şorma murād ‘ışk-ı İlāhî derdinüñ şiddetini ve ol
hazret fırkatınüñ şu‘ übetini (8) zikrdür

(2) Geşteem der-cihân u āhir-i kār

Tolanmışam cihānda ve āhirü’l-emr

Dilberî ber-güzideem (9) ki me-purs

Bir dilber ihtiyâr itmişümdür ki şorma murād seyr-i qalb ü fikr idüp hubb-ı hazret-i
(10) Hakkı ihtiyâr itdugin beyāndur

(3) Ançünān der-hevā-yı hāk-ı dereş

Ancılayın anuñ kapısı toprağı (11) hevāsında

Mî-reved āb-ı dideem ki me-purs

Gider gözüm yaşı ki şorma murād vuşul (12) ila’llāh meşakkat ü ‘enā ve derd ü bükā
ile olduğın zikrdür ki aña erenler miñnet çeken (13) erenlerdür

Gazel

Merhabā kavmî ki dād bendegî-rā dādeend¹⁵¹⁷

Terk-i dünyā kerdeend ü ez-heme āzādeend (14)

Rūzhā bā-rūzhā der-kūşeî binşeste hoş

Bāz-ı şebhā der-makām-ı bendegî üstādeend (15)

Nefs-i hod-rā qahr kerde rūh-rā dāde fütüh

Zād-ı takvā ber-girifte behr-i merg āmādeend (16)

Turfetü’l-‘aynî be-būde gāfil ez-hazret ü lîk

Seylhā bā-în heme ez-çeşm-i hod bügşādeend (17)

Yek zamān ez-nevha hemçün Nūh hālî nistend

Güyyā hod hemçü Yaḥyā behr-i zārî (18) zādeend

(4) men be-güş-ı hod ez-dehāneş dūş

Ben kendü kulağum ile anuñ ağızından (19) dün gice

Süḥanānî şenideem ki me-purs

Bir sözler işitmişümdür ki şorma murād (20) gice münacāt u nidā-yı kādüyü’l-hacāt
iden *lebbeyke* ‘abdi¹⁵¹⁸ cevābın işitdüğine işaretdür (21)

¹⁵¹⁷ Bu şiir, Hâce Abdullāh-ı Ensārî’ye aittir.

Ḳıṭ‘a

--+---/-+---/-+---/-+--

Şeb revân ez-âb-ı dîde ğusl-i a‘ zâ kerdeend

Rûy-râ ber-ḥâk-i pâk-i mescid ü binhâdeend [M339b] (1)

Şeb revân *lebbeyke* ‘*abdî ez-ḥüve* bişinevend

Lâcerem sermest-i ‘ışḡ ez-cür‘ a-i (2) ân bâdeend

(5) Sûy-ı men leb çî mî-gezî ki me-gûy

Benüm cānuma tudağı niçün ıştırırsın ki dime (3)

Leb-i la‘ lî güzîdeem ki me-purs

Bir leb-i la‘ l ıştırılmışumdur ki şorma murād budur ki baña sırr-ı (4) İlāhî söyleme dırsın ben kelām-ı İlāhî telezzüz itdüm ki ketme kudretüm yokdur

Şi‘r (5)

--+ / +--- / --+ / +---

Tekelleme minnā fi‘l-vücūhi ‘uyūnunā¹⁵¹⁹

Fenaḥnū sükūtün ve‘l-hevā yetekellemu

(6) Bî-tu der-külbe-i gedā-yı (6) ḥıṣ

Sensüz kendü dilenciligüm hücresinde

Renchāyî keşîdeem ki me-purs

Bir zaḥmetler (7) *çekmişdür ki şorma* murād budur ki sâlik-i tarîkat ve tâlib-i Ḥaḡ olan anuñ firḡatinde (8) hücre ve ḥalvetinde zaḥmetler çeker ki gündüz şâ‘im ve gice ḡā‘im ve zıkrî dâ‘im ve ḡalbi hâ‘im olur (9)

Nazm

--+---/-+---/-+--

Ger hemî ḡāḥî naşîb-i āḡiret¹⁵²⁰

Rev be-der kun cāmeḡā-yı fāḡiret

Ḥırḡa-i peşmîne-râ (10) ber-düş kun

Şerbetî ez-nā-murādî nüş kun

Ey ki der ber mî-kunî peşmîne-râ

¹⁵¹⁸ لَبَّيْكَ عَيْدِي Söyle kulum Bu ibâre bir hadîsin içerisinde yer almaktadır. El-Vasît fi-Tefsîrû‘l-Kur‘ânî‘l-Mecîd, Hadîs No: 85/1:284.

¹⁵¹⁹ “Sadece gözlerimiz konuştu. Biz susarız aşk konuşur.”

فَنَحْنُ سُكُوتٌ وَالْهَوَى يَتَكَلَّمُ Bu iki mısra bir hadîs içerisinde yer almaktadır. İ‘tilâl el-Kulûb el-Harâitî, Hadîs No: 406.

¹⁵²⁰ Bu şiirin ilk iki beyti ile üçüncü beytin ilk mısrası Attâr‘ın Pendnâme’sinde bulunmaktadır. Bölüm: *Der-Beyân-ı Sebeb-i ‘Āfiyet*.

Pāk kun (11) ez-bed-i derūn sīne-rā

Ger hemī ḥāhī vuşūlet bā-Ḥudā
Evvelā mī-kun tu taḳlīl-i ğıdā (12)

Ba‘d ez-ān tekşir-i ṭā‘at kun tamām
Rūz rūzedār u şeb mī-kun kıyām

Hem ri‘āyet kun (13) tu ādāb-ı ṭarīḳ
Kun her ānçi mī-kuned nīgū ferīḳ

Tā şevī ender-ṭarīḳat nīk-nām (14)
Tā kunī ḥāşıl be-ḳurb-ı Ḥaḳ-maḳām

(7) Hemçü Ḥāfız ğarīb der-reh-i ‘ışḳ

Ḥāfız ğarīb gibi (15) ‘ışḳ yolında

Be-maḳāmī resīdeem ki me-purs

Bir maḳāma erişmişümdür ki şorma murād beyt-i sâbık beyânından (16) zâhirdür

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Sâlhâ rāh-ı ‘ışḳ püyidem

Be-maḳāmī resīdeem ki me-purs (17)

VELEHU EYŻAN [G.310]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Dilā refīḳ-i sefer baḥt-ı nīk-ḥāhet bes

Ey gönül sefer yoldaşı iyilügün isteyici (18) baḥt yeter

Nesīm-i ravza-i Şirāz peyk-i rāhet bes

[ravzanuñ Şirāza izāfeti izāfet-i beyāniye i‘tibār olunmaḳ münāsibdür] *Şirāz baġçesi yil saña yol peyki (19) yiter* murād budur ki Ḥāce Ḥāfız kendü şehri olan Şirāzdan sefer idüp āḥir şehre (20) gidüp ol şehrden dil-gir olup *ḥubbu’l-vaṭani mine’l-īmāni*¹⁵²¹ hasebince girü Şirāza gitmek (21) ‘azm idüp kendü ḳalbine ḥiṭāb idüp bu maṭla‘ı dimiş

(2) Diger zi-menzil-i cānān sefer me-kun derviş

¹⁵²¹ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadīs) Kaynak Kitap: es-Sagânî, Mevzûat; Hadīs No: 81.

[M340a] (1) *Daḥi cānān menzilinden sefer itme ey dervīş*

Ki seyr-i ma'nevî vü künc-i ḥānḳāhet bes

(2) *Ki ma'nevî seyrüñ ve ḥānḳāhuñ bucağı yeter* murād bundan sālîk-i tarîkat olana penddür ki (3) maḥall-i 'ibâdet menzil-i cānān-ı ḥaḳîḳîdür andan sefer itmeyüp ḥānḳāh bucağında sākin (4) olup ma' nā yüzinden seyr itmek yeter

Ḳıṭ' a

-+---/-+---/-+---/-+---

Âb çün sākin şevved gendide kerd ü 'ākıbet (5)

Lācerem ez-behr-i pāk bāyedet kerdn sefer

Lîk mî-bāyed sefer kerdn çü seng-i āsyā (6)

Gü reved ammā ne-bāşed refteneş cāy-ı dîger

(3) Hevā-yı mesken-i me'lûf u 'ahd-i yār-ı ḳadīm

Üns dutılmış (7) mesken muḥabberi ve yār-ı ḳadīm 'ahdi

Zi-reh-revān-ı sefer-kerde 'özüñ ḥāhet bes

Sefer itmiş sālîklerden (8) senüñ 'özüñ dileyici yeter murād budur ki sālîk-i seyyāḥ olanlar niçün bizümle sefer itmezsın (9) dilerse ḥubb-ı vaṭan aşlı ve 'ahd-i yār-ı ḳadīm sende mānî' olduğı bahāne vü 'özüñ yeter

Rubā'î (10)

-+---/-+---/-+---/-+---

Mesken-i me'lûf-ı mā ez-pîş-i genc-i 'uzletest

'Ahd ü 'aḳd-i tevbe-i mā hem der-ān bā-ḥazrettest (11)

İn dü pâyende dilest āncā nemî-tānīm reft

'Özüñ-i mā pendāst ey yārān ne mā-rā ruḥşatest (12)

(4) Be-şadr-ı maşṭaba binşın ü sāğar-ı mey nûş

Misāfir ḥāne şadrında otur ve şarāb ḳadeḥin iç (13)

Ki in ḳadar zi-cihān kesb-i māl u cāhet bes

Ki bu ḳadar cihāndan māl u maşṭab kesbi saña yeter murād (14) budur ki şadr-ı ḥānḳāhda şadāret saña maşṭab u sāğar-ı şarāb ya'nî ḳalb ki maḥall-i 'ışḳ-ı İlahîdür (15) māl u sermāye yeter

Ḳıṭ' a

---/-+---/+---/-+---

Cāmî me-bend tevsen-i himmet be-mîḥ-i āz¹⁵²²

Hemçün ḥarāb be-aḥur āḥir zamāniyān (16)

Ez-ḥān-ı ḥākiyān me-ṭaleb loḳma tā resed

¹⁵²² Molla Cāmî'ye âittir.

Nuzl-i beḳā zi-mā'ide-i āsmāniyān
 Āzādegī gūzīn ki ne-yerzed (17) be-nezd-i 'aql
 Mülk-i cihān be-dīden-i rūy-ı cihāniyān
 Pestest ḳadr-i sifle eger ḥod külāh-ı cāh (18)
 Ber-evc-i salṭanat zened ez-gerdiş-i zamān
 Siflīst ḥāk egerçi ne ber-muḳtezā-yı ṭab' (19)
 Hemrāh kerd bād keşed ser ber-āsmān

(5) Veger kemīn be-guşāyed 'aduv be-kişver-i dil

Eger pusu açarsa düşmen gönül (20) memleketine

Ḥarīm-i dergēh-i pīr-i muḡān penāhet bes

Pīr-i muḡān dergāhınuñ ḥarīmī saña şıḡınaḳ yeter (21) murād budur ki eger *inne's-şeyṭāne lekūme 'adüvvün mübīn*¹⁵²³ hasebince daḡı *a'dā 'aduvveke nefsüke'l-letī* [M340b] (1) *beyne cenbeyke*¹⁵²⁴ mücebince şeyṭān u nefis hücüm u ḡulüvv iderse şeyḥ-i şāhib-ḥālet (2) dergāhı ve anuñ ḥānḳāhı penāhı yeter

Ḳıṭ'a

--+--/-+--/-+--

Her kaçan a' dā-yı dīn itse hücüm
 Ceng (3) idersem cünd-i ḡaybumdur sipāh
 Ger firār itmek dilersem me'mene
 Mescid ile ḥānḳah yiter penāh (4)

(6) Ziyādeti me-ṭaleb kār ber ḥod āsān kun

Ziyādelik ṭaleb itme işi kendüñe āsān kı1 (5)

Ki şīşe-i mey-i la'1 ü bütü çü māhet bes

Ki bir la'1 şarāb şīşesi ve ay gibi bir büt (6) *saña yeter* murād budur ki meşāyihdan çok kimseye ilticā ve evrāddan çokluḳ esmā-yı ḳalbe ḥayret (7) ve 'amele şu' ūbet virür lācerem bir ism-i a' zām u şeyḥ-i mükerrrem kāfidür

Rubā'ī

+---/+---/+---

Çü merdān (8) ḥūy kun dā'im be-ṭā' at
 Be-dān ḳadrī ki dārī istiṭā' at

¹⁵²³ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti. (Kur'ân, A'râf 7/22).

¹⁵²⁴ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefsidir. (Hadīs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü'l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadīs No: 354.

Çü fermüd *aḥsenü'l-a' mālî* (9) *edvem*¹⁵²⁵

Be-endek zıkr u şeyḥî kun ḳanā' at

(7) Felek be-merdüm-i nādān dihed zimām-ı murād

(10) *Felek cāhil kişîye virür murād yuların*

Tu ehl-i faẓlî vü dāniş hemîn günāhet bes

(11) *Sen ehl-i faẓl u 'ilmsin hemîn günāhuñ yeter* murād ehl-i kemāl nā-murād olduğın zıkrıdır (12)

Ḳıṭ' a

' Atibtü ' ale'd-dünyā be-taḳdîmi cāhilin

Ve te'ḥîri zî faḍli fe-ḳālet liye'l-' azrā' i (13)

Zü'l-cehli ebnā' i li-hazā refe' tühüm

Ve ehlü'n-nehyi ebnā' ü zarreti'l-uḥrā

(8) Be-hiç vird-i (14) diger nîst ḥācetet Ḥāfız

Hiç gayrı virde yoḳdur senüñ ḥācetüñ Ḥāfız (15)

Du' ā-yı nîm-şeb ü ders-i şubḥ-gāhet bes

Nıṣfu'l-leyl du' āñ ve şabāḥ vaḳti (16) *dersüñ yeter* murād evrād keşreti lâzım degül vaḳt-i şerîfde ḳalîl ü dā'im ve iḥlāşa (17) meḳārin olan yeter dimeḳdür

Ḳıṭ' ā

--+---/-+---/-+---/-+--

Ger buved hoş fāsıḳān-rā pister-i hoş ḥ'āb-ı şubḥ (18)

Ey hoşā her ' āşıḳān-rā secdegāh-ı nîm-şeb

Ey faḳîr-i ṭālib-i Ḥaḳ şubḥ mî-ḥ'ān (19) ders-i dîn

Hem vazîfe kun be-ḥod tu intibāh-ı nîm-şeb

(9) Be-minnet-i digerām ḥü me-kun ki (20) der-dü cihān

Gayrılarıñ minnetini ḥü itme ki iki cihānda

Rızā-yı îzed ü in' ām-ı pādşāhet bes

(21) *Allāh rızāsı ve senüñ pādşāhuñ in' āmı yeter* murād pādşāhlardan pādşāh-ı ḥaḳîḳî [M341a] (1) ya' nî îzed olmaḳ evlādur bu taḳdîrce ' aṭfu'ş-şıfat ' ale'ş-şıfat olur ve pādşāh-ı (2) zamān murād olmaḳ muḥtemeldür

VELEHU EYẒAN [G.311]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Gül-' izārî zi-gülistān-ı cihān mā-rā bes

¹⁵²⁵ Bu ifâdede bir hadîse telmih vardır. اللَّهُ أَكْبَرُ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ Allah'ın en sevdiği amel, az da olsa devamlı olanıdır. Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 5922. Libas, 43.

Bir gül (3) yüzlü cihân gülistânından bize yeter

Z'ın çemen sāye-i ān serv-i revān mā-rā bes

Bu çemenden (4) ol yürür servüñ gölgesi bize yeter murād *gül-‘izārdan* şol mürşiddür ki anuñ yüzinden keşf (5) ola ve cihân gülistânından murād ‘ālem-i mükāşefedür ve bu çemen-i mükāşefeden (6) ol yürür servüñ ya‘nî derece-i ‘āliyyesi olan ādemüñ zıll-ı himāyeti ve sāye-i ‘ināyeti bize (7) yeter ki ta‘lim-i ihlāş idüp bizi şıyānet ider

(2) Men u hem-şoḥbeti ehl-i riyā dürem bād

(8) Ben ve ehl-i riyā hem-şoḥbetligi benden ırağ olsun

Ez-girānān-ı cihān raṭl-ı girān mā-rā bes

(9) Cihān şaḳillerinden bir ağızı tolu bize yeter murād şaḳillerden riyāzet-i şaḳile emr idenlerdür anlardan (10) riyāzet-i külliye bize yeter ki sebeb-i vuşul-i Ḥaḳ olur

Rubā‘i

---/---/---/---

Rāh-ı rüşen keşf ü dīn-rā (11) revnaḳi

Ḥaceteş peydā delileş muṭlaḳi

Rızq-rā berḳist ammā bī-şebāt

Nist (12) şūfi her ki pūşed ezraḳi

(3) Ḳaşr-ı firdevs be-pādāş-ı ‘amel mī-baḥşed

Firdevs köşkin (13) ‘amel ‘ivezi ile bağışlarlar

Mā ki rindim ü gedā deyr-i muḡān mā-rā bes

Biz ki rind ü gedāyuz deyr-i (14) muḡān bize yeter murād budur ki şunlar kim ‘amel ü tātī cennet için iderler anlara cezā-yı ‘amel (15) cennet virürler biz ki ‘ameli ihlāş ile iderüzve ‘amele i‘timād itmezüz ve ḥazret-i Ḥaḳḳa ‘arz-ı (16) iftiḳārdayuz bize muḡliş ü ehl-i şevḳ olanlar ‘ibādet ḡānesi yeter

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++ / ++-

Ber-der-i meykede (17) rindān-ı ḳalender bāşend¹⁵²⁶

Ki sitānend ü dihend efser-i şāhensāhī

Ḥişt zīr-i ser ü (18) ber-tārek-i heft aḡter pāy

Dest-i ḳudret niger u manşib-ı şāḥib-cāhī

(4) Be-nişin (19) ber-leb-i cūy u güzer-i ‘ömr be-bīn

Otur ırmaḳ kenārı üzre ve ‘ömr geḳsün gör

İn (20) işāret zi-cihān-ı güzerān mā-rā bes

¹⁵²⁶ Beyitler, Hâfız-ı Şirâzî’ye aittir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.534/3-4.

Bu işâret geçici cihândan bize yeter murâd âb (21) niçe serî' ü'l-cereyân ise ömr daḥi böyle idüğün ehl-i işâret fehmi ider dimekdür *el-‘arîfu yekfîhu ‘l-‘işâreti* [M341b] (1) *v’ellezî fehum lehu ‘l-beşâreti*¹⁵²⁷

(5) Naḳd-i bâzâr-ı cihân binger ü âzâr-ı cihân

Cihân bâzârınuñ naḳdini (2) ve cihânıñ incitmesin gör

Ger şumâ-râ ne bes in sūd u ziyân mâ-râ bes

Eger size bu işşı ve ziyân (3) yetmezse bize yeter murâd budur ki cihân bâzârınuñ naḳdı var ise âzâr u zaḥmeti daḥi vardır (4) biz anuñ naḳdini zaḥmetine dutup ferâgat itdük

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+--

Mâl ḥ’âhî ger dilâ rezzâkî Allâh bes (5)

Ger keşî zaḥmet be-cânet ḥıdmet-i ân şâh bes

Çend ez-în püyiden reh ez-berâ-yı kesb-i mâl (6)

Merdüm-i Ḥaḳ cüy-râ çün şer’ ü dîneş râh bes

Çend ez-în dergâh-ı mîr ü çend ez-în şadr u (7) vezîr

Câh-ı bâkî cüy-râ ey düst ân dergâh bes

Ger hemî ḥ’âhî refîk-i râh u hem püşt ü (8) penâh

Luṭf-ı bârî behr-i yârî hem tü-râ hemrâh bes

Nîst ḥâcet behr-i ‘arz ḥâcetet (9) bâ-merdümân

Her nefes behr-i münâcât-ı tu sūz u âh bes

(6) Yâr bâ-mâst çihâcet ki ziyâdet (10) talebîm

Yâr bizümledür ne ḥâcet ki ziyâde taleb idevüz

Devlet-i şoḥbet-i ân münis-i (11) cân mâ-râ bes

Bu cân münisinüñ şoḥbeti devleti bize yeter murâd budur ki şol kimse ki üns-i (12) Ḥaḳ ḥâşıl ide anuñ daḥi nesneye ḥâceti olmaz

Ġazel

+ +---/+ +---/+ +--

Düş der-‘ âlem-i beḳâ būdem (13)

Reste ez-âfet-i fenâ būdem

¹⁵²⁷ الْعَارِفُ يَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ وَالَّذِي فَهَمَ لَهُ الْبِشَارَةُ Ârife bir söz ve işâret kâfidir. (Kelâm-ı Kibâr)

Nezd-i cānān nişeste hoş bî-ğam
Bā-dil-i şād u bā-liķā (14) būdem

Geşte būdem zi-şāh-ı müstağnī
Çün be-dergāh-ı Hāķ gedā būdem

Tā sehergāh-ı (15) nezd-i ū būdem
Raḥmeteş-rā hemī sezā būdem

Geşt-i Mi' rāc-ı ķalb-i rūḥānī
Z'ın (16) cihet hemçü Muşţafā būdem

(7) Ez-der-i ḥ'ış Ḥudāyā be-behiştem me-firist

Kendü ķapuñdan (17) yā Rabbs beni cennete gönderme

Ki ser-i kūy-ı tu ez-kevn ū mekān mā-rā bes

*Ki senüñ maḥalüñ başı (18) kevn ū mekāndan bize yeter murād ķurb-ı Hāķ ḥāşıl iden
ğayrı nesne istemedigün beyāndur (19)*

Rubā'ī

Hāşā ki dilem ez-tu cüdā dāned şud¹⁵²⁸

Yā bā-kes-i diğēr āşnā dāned şud

Ez-mehr-i tu (20) b'ügsiled ki-rā dāred dūst

Ez-kūy-ı tu b'ügzered kücā dāned şud

(8) Ḥāfız ez-meşreb-i ķismet (21) gile nā-inşāfist

Ey Ḥāfız ķismet meşrebinden şikāyet inşāfsızlıķdur

Ṭab' çün [M342a] (1) āb u ğazelhā-yı revān mā-rā bes

*Şu gibi ṭab' u revān ğazeller bize yeter murād budur ki ğayrılara (2) manşıb u māl
virildi ise bize luţf-ı ṭab' ve kelām-ı ḥüsn virildi bunuñ şükriñ bilmeyüp şikāyet (3)
ķılmaķ inşāfsızlıķdur*

ḤARFÜ'Ş-ŞİN¹⁵²⁹

VELEHU EYŻAN [G.312]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

¹⁵²⁸ Beyit, Necmeddīn Rāzī'ye aittir.

¹⁵²⁹ c Aded: 22.

(1) Eger refîk-i şefîkî dürüst-peymân bâş

Eger şefkat (4) idici yoldaş iseñ ‘ahdi dürüst ol

Harîf-i hücre vü germâbe vü gülistân bâş

(5) *Hücre vü hamâm u gülistân muşâhibi ol* murâd refîkden *er-refîku şümme’t-tarîki*¹⁵³⁰ hasebince mürşiddür (6) aña hitâb idüp dir eger şefkat idici yoldaş iseñ şaḥîḥü’l-‘ahd ol her mekânda (7) mürîdlere muşâhib olup müfâraḳat kıhma ki anlaruñ itmâm-ı sülûk ḥuzûr-ı ḥazretüñ iledür (8)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Çäre der-def‘-i ḥavâtır şoḥbet-i pîrest ü bes

Raḥne ber-Ye‘cüc besten ḥâşşa-ı (9) İskenderest

(2) Şikenc-i zülf-i perîşân be-dest-i bâd me-dih

Zülf-i perîşân büklümini yil eline (10) vîrme

Me-gû ki ḥâtır-ı ‘uşşâk gû perîşân bâş

Dime ki ‘âşıklar ḥâtırına di perîşân (11) ol murâd budur ki ḡayb-ı hüviyyet merâtib ü ṭabaḳâtın ifşâ itme ki ‘âşıklar uñ ya‘nî (12) mürîd ü maḥbûblaruñ ḥâtırı perîşân oldur pes anı nihân itmek evlâdur

Beyt (13)

İşân dârend dil-i mâ işân dârend

İşân ki ser-i zülf-i perîşân dârend

(3) Geret (14) hevâst ki bâ-Hızır hem-nişin bâşî

Eger senüñ hevân ise ki Hızır ile muşâhib olasın (15)

Nihân zi-çeşm-i Sikender çü âb-ı ḥayvân bâş

İskender gözinden âb-ı ḥayât gibi gizlü ol (16) murâd budur ki ey şeyḥ eger ḳarîn-i ḥazret olmak istersen âb-ı ḥayvân İskenderden gizlü (17) olduḡı gibi sen daḡı pādşâh u aḡniyâdan gizlü ol

Beyt

+++/-+--/+--

Ez-heme aḡniyâm-ı istiḡnâst (18)

Hem merâst der ḥodest-i ânçi merâst

(4) Rumûz-ı ‘ışk-nevâzî ne kâr-ı her murḡîst

(19) *Rumûz* mübtedâdur muzâfdur ‘ışk-nevâzî lafzına ve lafz-ı *ne kâr-ı* her murḡîst ḡaber-i mübtedâdur (20) ya‘nî ‘ışk naḡmelendirmek remzleri her ḳuşuñ işi degüldür

Biyâ vü nev-gül-i in bülbül-i (21) ḡazel-ḡân bâş

¹⁵³⁰ الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Önce arkadaş, sonra yol. (Hadîs)

Bu bülbül gazel-h'ānuñ yeñi güli ol murād budur ki ben 'ışk [M342b] (1) nağmelendirmek rumūzına qādirin benüm gülüm ol ki 'ışk nağmeleri rumūzın söyleyem

Rubā'ī (Ahreb) (2)

Ey düst hadīs-i 'ışk-ı diğer gūnest

V'ez-keyl-i hurūf-ı in hadīs efzūnest

Ger dīde-i (3) dil bāz-güşā-yı bīnī

Ma' lūm kunī ki in hikāyet cūnest

(5) Tarīk-i hizmet ü āyīn-i bendegī kerdin

(4) Merhūndur

Hudāy-rā tu rehā kun be-mā vū sultān bāş

Ma' nā-yı beyt budur ki *Allāha hizmet etmek* (5) *tarīkin ve kulluq eylemek resmin sen ko bize sultān ol* murād budur ki keşret-i mücāhede ve (6) 'ibādeti biz mürīdler idelūm sen bize hākim ü sultān ol

Qıṭ'a

Nefs-i tevsen-rā biyāyed rāyizī (7)

Tā be-kerded rām-ı bār-ı Hāq keşed

Ger güzārī bī-'inān u bī-mehār

Ber-zemīnet mī-zened nā-geh (8) keşed

(6) Diğer be-şayd-ı harem tīg ber-me-keş zinhār

Daḥi harem şaydına kılıc çekme zinhār

V'ez-ān çī (9) bā-dil-i men kerdeī peşimān bāş

Ve andan benüm gönlüme etmişsindür peşimān ol murād budur ki mürīd ki (10) harem-i İlāhī şaydıdur aña ism-i qavī havāle kıılma ki helāk idersin ve baña itdügün fi'lden (11) daḥi nādim ol

Rubā'ī

Şeyḥ olmak gerek ṭabīb-mizāc

Her mürīde münāsib ide 'ilāc (12)

Çok riyāzetle itmeye iḥrāk

Qomaya ḥadden aşurı anı ac

(7) Tu şem'-i encümenī yek zebān u (13) yek dil şev

Sen mecma' şem'isin bir dillü ve bir gönüllü ol

Ḥayāl ü küşiş-i pervāne bīn ü ḥandān bāş

(14) *Pervānenüñ duruşmasın ve ḥayālın gör ḥandān ol* murād budur ki ey şeyḥ sen mürīdler (15) mecma' inuñ şem'isin pervāne gibi bunların āteş-i riyāzete atılmasın görüp (16) *le-an yehdiya'llāhü bike aqvāmen ḥayrun min en yekūne ḥamri'n-*

*ne‘ami*¹⁵³¹ ḥasebince daḥi *enā übāhī bi-küm* (17) *velev bi-seḳatin*¹⁵³² mücebince şād ol

Ḳıṭ‘a

++--/+--+/++-

Çün Nebī faḥr kerdi ez-ümmeṭ (18)

Behr-i bisyār geşten işān

Çünkü eş-Şeyḥ Kālbenī fermūd

Şeyḥ hem ez-mürīd (19) şud ḥandān

(8) Kemāl-dilberī vü ḥüsn der-naẓar-bāzīst

Kemāl mübtedādur muzāfdur (20) dilberī lafzına ve *ḥüsn* ma‘ tūfdur aña ve lafz-ı *der-naẓar-bāzīst* haberdür

Be-şīve-i naẓar ez-nādirān-ı devrān bāş

Ya‘nī goñül almaḳ ve ḥüsn-i kemāli naẓar-bāzlıḳdadur [M343a] (1) *naẓar şīvesi ile zamān nādirlerinden ol* murād budur ki ḳalb-i mürīdi almaḳ ve ḥüsn-i (2) *ṭarīḳat-i kemāli güzel gözlemekdedür* imdi ey şeyḥ *naẓar şīvesi ile ya‘nī mürīdleri güzel* (3) *gözlemek ile nādir-i zamān olanlardan ol*

Beyt

Kāmil ü nāḳış ne yeksānend der-ḳaṭ‘-ı sülūk (4)

Ānçī ez-şemşīr mī-āyed ne ḥadd-i ḥaṇçerest

(9) Ḥamūş Ḥāfız u ez-cevr-i yār nāle me-kün

Sākit ol (5) *ey Ḥāfız ve cevr-i yārdan inleme*

Tü-rā guft ki der-rüy-ı ḥüb ḥayrān bāş

Saña kim didi ki (6) *güzel yüzine ḥayrān ol* murād budur ki ‘ışḳ ihtiyār iden cevr-i yāri çekmek gerek (7) ve ṭālib-i Ḥaḳ olan riyāzet ü ‘ibādet idüp şeyḥ irşadı ile şedā’idi ḳabūl itmek (8) gerek

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ḥikmet ender renc-i ten tehzīb-i ‘aḳl u cān-ı tüst¹⁵³³

Ḳaşd-ı vā‘ iz zecr-i aşḥāb u (9) leged ber-minberest

VELEHU EYẒAN [G.313]

¹⁵³¹ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ أَقْوَامًا خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ خُمرَ النَّعَمِ Allāh’a yemîn ederim ki, senin vâsitanla Allāh’ın bir kimseyi hidâyete erîştirmesi bir sürü kırmızı develere sâhip olmandan hayırlıdır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi*, c. 3, Hadîs No: 3661, s. 119.

¹⁵³² أَنَا أَبَاهِي بِكُمْ وَلَوْ بِسَقَطِ Ben bir düşük (cenin) ile de olsa sizinle övüneceğim. (Hadîs) Ümmetin sayıca çok olması bakımından söylenmiştir. Övüneceğim kelimesinde bulunan mütekellim zamirinden bu kelâmın hadîs olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁵³³ Mollâ Câmi’ye âittir.

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey heme şekl-i tu maṭbū' u heme cāy-ı tu hoş

Ey dilber senüñ (10) dükeli şeklün maṭbū' ve dükeli yerün hoş

Dilem ez-ı işve-i yāḳūt-ı şeker-hāy-ı tu hoş

Göñlüm (11) senüñ şeker çiyneyici yāḳūtun şivesinden hoş murād muḥāṭabdan şeyḥdür ki şekli sünnet (12) üzre olup ḥalveti ve selveti yeksān ola ve lafzı şeker gibi şīrīn ü ğıdā-yı ḳalb-i ḥazīn (13) ola

Ḳıṭ' a

-+---/-+---/-+---/-+-

Rāh-ı sünnet rev eger ḥ'āhī sırāt-ı müstaḳīm

K'ez-sünen rāhī buved sūy-ı rızā-yı (14) zulmenen

Her müje der-çeşm-i vey hemçün sinān u tīr-i bād

Ger senā-yı zindeğī ḥ'āhed zamānī (15) bī-sünen

(2) Hemçü gül-berg-i terī hest vücūd-ı tu laṭīf

Tāze gül yaprağı gibidür senüñ vücūdun (16) laṭīf

Hemçü serv-i çemenī cümle ser-ā-pāy-ı tu hoş¹⁵³⁴

Serv-i çemen gibisin başdan ayaga hoş murād (17) 'azizlerün vücūdı şerīf ü laṭīf ve ef'ālī vü ḥarekātı maḳbūl u mevzūn idügin zıkrdür (18)

Ḳıṭ' a

++---/++---/++---/++-

Her ki ser ber-ḥaṭ-ı fermān-ı delīlī ne-dihed

K'ey müyesser şevedeş rüy ber-āh āverden (19)

Her ki ḥ'āhed be-ser-i menzil-i maḳşūd resed

Bāyedeş peyrevi-i rāh-nümāyān kerdn

(3) Şīve-i şekl-i (20) tu şīrīn ü ḥaṭ u ḥāl-i tu melīḥ¹⁵³⁵

Senüñ şeklün şivesi şīrīn ve senüñ ḥaṭ u ḥālün (21) güzel

Çeşm-i ebrū-yı tu zībā ḳad ü bālā-yı tu hoş

Gözün ve ḳaşun yaraşık ve ḳadd ü bālān [M343b] (1) hoş murād şeklün şivesi sünnete muṭābık ḥaṭtun 'ulūm-ı dīniyye ve ḥālün andan (2) müte'eşşir olmaḳdır ki melīḥdür gözün ki 'ayn-ı 'ināyet ile naẓar ider ve remzün buṭūn-ı ma'ānīye (3) tenbīḥ ḳılır ki yaraşıḳdır ve ḳaddün ki 'uluvv-ı dereceye irşād eyler hoşdur

Ḳıṭ' a (4)

¹⁵³⁴ *Serv-i çemenī cümle ser-ā-pāy-ı* ifādesinin altına *serv-i çemen-i ḥuld ser-ā-pāy-ı* ibāresi yazılmıştır. Mânāya uygun olarak ilk ifāde şekli beyit içerisinde kullanılmıştır.

¹⁵³⁵ *Şīve-i şekl-i tu* ifādesinin altına *şīve ü nāz-ı tu* ibāresi yazılmıştır. Mânāya uygun olarak ilk ifāde şekli beyit içerisinde kullanılmıştır.

+---/+---/+---/+---

Kaṭa' ne'l-uḥuvvete min ma' şerin

Bihim maražun min Kitābü'ş-Şifā

Femātū 'alā dīni Restāṭalis (5)

Ve 'işnā 'alā sünneti'l-Muştafā

Rubā'ī (Ahreb)

Dil guft merā 'ilm-i ledennī hevesest

Ta' līm kun geret (6) ber-în destreest

Kunem ki elif guft diger guftem hīç

Der-hāne eger kesest (7) yek ḥarf besest

(4) Hem gülistān-ı ḥayālem zi-tü pür-naḳş u nigār

Hem benüm ḥayālüm gülistānı senden (8) pür-naḳş u taşvīr

Hem meşām-ı dilem ez-zülf-i semensāy-ı tu hoş

Hem benüm gönülüm meşāmı (9) senün semen maḥv idici zülfünden hoş murād şeyḥün muşāḥabeti ile 'ulüm-ı ledünniye (10) ü feyziyye ile ḥayālüm ṭoludur ve gönülümün esrār-ı ḡaybiyye aḥbārı ile ṭayyibdür (11) ki semen rāyiḥası anuñ ḳatında maḥv u muẓmaḥıldür

Ḳıṭ'a

-+---/-+---/-+---

'Ālim olur nice 'āmā aḥsızın (12)

Çün ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa ol sālik olur

Ḥaḳ te'ālādan idüp feyz-i ḳavī

'İlm-i ḡaybiyye (13) daḥi mālīk olur

(5) Pīş-i çeşm-i tü be-mīrem ki be-dān bīmārī

Senün gözün önünde ölürem ki (14) bu ḥastalıkda

Mī-kuned derd-i merā ez-ruḥ-ı zībā-yı yu hoş

Benüm derdümü senün yaraşık (15) yüzünden hoş ider murād çeşmden 'ayndur andan murād zāt-ı şey'dür ya' nī ey şeyḥ (16) egerçi zātuñ zār u nizārdur ammā vech-i cemīlüne naẓar maražuma şıḥḥat virür lācerem ben anuñ (17) önünde helākem

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ez-şifā custen şifā hergiz ne-şud ḳānūn-ı men

Şeyḥ ü mürşid (18) çün ḳoned bā-yek naẓar bā-men devā

(6) Der-reh-i 'ışḳ ki ez-seyl-i belā nīst güzār

'İşḳ yolında (19) ki belā seylinden geçmek olmaz

Kerdeem hâtır-ı hod-râ be-temâşâ-yı tu hoş

İtmişümdür (20) kendü hâtırımı senüñ temâşâñ ile hoş murâd budur ki riyâzât-ı şedîde ve mücâhedât-ı (21) keşîre baña vuşûle mâni¹⁵³⁶ olur ki idemezem andan geçemezem ammâ müşâhede-i şeyh tesellî virüp [M344a] (1) anuñ ile hâtırım hoş iderem

(7) Der-beyâbân-ı belâ gerçi zi-her sū hâtarîst

Belâ beyâbânında (2) egerçi her tarafından hâtar vardır

Mî-reved Hâfız-ı bî-dil be-tevelhâ-yı tu hoş

Gider yüreksüz (3) ve ‘âşık Hâfız senüñ muhabbetüñ ile hoş murâd beyt-i sâbıkda gibi ‘aql dâ’iresinde (4) olan kelâmdan ‘udûl-i ‘ışk dâ’iresinde olan mertebeye intikâl ü nüzûldur (5)

Kıt‘a

-+---/-+---/-+---/-+---

Şûfî-i şâfî kesî bâşed ki bî-dîdâr-ı yâr

Ger buved dâru’l-karâr incâ nemî-h’âhed hülûd (6)

Sâkı-i bâkî *seḳāhūm Rabbūhūm*¹⁵³⁶ fermüdeest

Verne ‘âşık-râ be-cennet rağbetî hergiz ne-bûd (7)

Çün miyân-ı ‘âşık u ma‘ şûk-ı ten sedd-i vaşl

Tâ ne-b’ügzâred ez-û ne-bûd verâ (8) be-üy durûd

VELEHU EYŻAN [G.314]

[Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Fikr-i bûlbûl heme ânest ki gül şud yâreş

Bûlbûl fikri (9) dükeli oldur ki gül ola anuñ yâri

Gül der-endîşe ki çün ‘işve kuned der-kâreş

(10) *Gül şükride ki nice şîve ide anuñ işinde* murâd ‘âşık taleb-i vaşlda ve ma‘ şûk şîve-i (11) fikrinde idüğün beyândur ki ma‘ şûka nâz ve ‘âşıka niyâz şıfat lâzımdur (12)

Rubā‘î

Der-‘ışk-ı tu hoş-dilî zi-men bî-zârest¹⁵³⁷

Rev şâd nişîn ki ber-murâdet (13) kârest

Tu geşten-i men mî-talebî v’în sehlest

Men vaşl-ı tu mî-cüyem [vü] in düşvârest (14)

¹⁵³⁶ سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Kur’ân, İnsân 76/21).

¹⁵³⁷ Hâce Abdullâh Ensârî, Münâcâtname.

(2) Dilrubāyī heme ān nīst ki ‘āşık be-koşend

Göñül kapıcılık dükeli ol degüldür ki (15) ‘aşık öldüreler

H̱āce ānest ki bāşed ğam-ı hizmetkāreş

Efendi oldur ki ol (16) aña hizmetkāri ğamı murād budur ki şeyh ü mürşid ol degüldür ki göñül kapa ammā riyāzāt-ı (17) şedide ile mürīd ü muḥabbeti helāk kıla pes şeyh oldur ki mizāc-ı mürīdi daḥi (18) ri‘ āyet ide

Nazm

+---/++-/++-/+-

Çünin gufteest mürşid-i meh-likā

Be-her kes sezāver mey dih ğidā (19)

Çü tıflī ki bāşed zi-şireş ta‘ām

Me-dih nān u ḥelvā ki bāşed ḥarām

Ğıdāyī (20) k’ez-ū zindeġi yāft merd

Çü tıflī ḥored zūd mired be-derd

(3) Cāy-ı ānest (21) ki ḥūn mevc zened der-dil-i la‘l

Anuñ yeridür ki ḳan mevc ura la‘l yüreginde [M344b] (1)

Z’in tegābun ki ḥazef mī-şikened bāzāreş

Bu maġbūnluḳdan ki şaksı sır anuñ bāzārın murād (2) budur ki ehl-i fażl olanlara yüreginde ḳan deryası olup temevvüc itse yeridür şu (3) maġbūnluḳ için ki nā-ehl anuñ bāzārın kāsıd ide ki nā-ehle raġbet olup ehl olan (4) bī-ḳadr ola

Ḳıṭ‘a

+++---/++---/++---/++-

Mī-dihed dest-i felek ni‘ met-i aşḥāb-ı yakīn¹⁵³⁸

Be-kesānī ki ne-dānend (5) yemīn-rā zi-şimāl

Ān ki ū-rā zi-ḥarī tūbre bāyed ber-ser

Felekeş la‘l be-dāmen dihed ü zer be-cevāl (6)

(4) Būlbūl ez-feyz-i gül āmūht suḥan verne ne-būd

Gül feyzinden öğrendi sözi yoḥsa (7) yoḳ idi

Īn heme ḳavl u ğazel ta‘biye der-miḳāreş

Bu dükeli söz ve ğazel gizlenmiş ve ḳarışmış (8) anuñ minḳārında murād budur ki ma‘şūḳ-ı ḥaḳīḳī feyzindendür bu dükelü ma‘ārif zuḥūrı (9) ‘aşık lisānında ve illā anuñ aġzında bunuñ gibi kelām-ı laṭīf ve nuşḥ-ı şerīf yoḳ idi (10)

¹⁵³⁸ Kemāleddīn İsmāil Isfahānī’ye āittir.

Beyt

--+/++-/-+-

Ḥod gūyed-i rāz u ḥod mī-şünūd

V'ez-mā vü şümā bahā sāḥteest

(5) Ān sefer kerde ki şad kâfile (11) dil-hem-reh-i üst

Ol sefer kılmış kimse ki yüz kâfile gönül anuñ yoldāşıdur

Her kücā hest (12) Ḥudāyā be-selāmet dāreş

Her kande olursa yā Rabbī sen anı selāmet tut murād sefere giden (13) yār-ı ‘azīz için du‘ā-yı ḥayrdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Çün göneldün sefere luḥf-ı Ḥudā yārūñ ola

Baḥt-ı hemrāh u (14) du‘ā kâfile-sālāruñ ola

(6) Ey ki ber-küçe-i ma‘şūka-i mā mī-güzerī

Ey kimse ki bizüm ma‘şūkamuz (15) soḳaḡına uğrarsın

Ber-ḥazer bāş ki ser mī-şikened dīvāreş

Ḥazer üzre ol ki baş (16) sır anuñ dīvārı ya‘nī mest gibi gitme ki başuñ dīvāra doḳınup yarılmasun murād (17) budur ki tarīḳ-i Ḥaḳḳa sālīk olan ḡāfil olmayup kendüye zararadan ictināb itmek (18) gerek

Hikāyet

--+/++-/-+-

Būdest ḥarī ki dom ne-būdeş

Rūzī ḡam-ı bī-domī füzūdeş (19)

Ez-her ṭarafī ḳadem hemī zed

Dom mī-ṭalebīd duvum ne-mīzed

Nāgeh ne zi-rüy-ı ihtiyārī (20)

Bü’ḡzāşt miyān-ı kişt zārī

Dihḳān megereş zi-ḳūşeī dīd

Ber-cest ü ez-ü dü ḡuş bübrīd (21)

Bī-ḳāre ḥar ārzū-yı dom kerd

Nā-yāfte dom dü ḡuş gom kerd

Ān kes ki zi-ḥad burūn nihed kām [M345a] (1)

Īnest sezā-yı ū ser-encām

(7) Şoḥbet-i ‘āfiyetet gerçi ḥoş üftād ey dil

(2) *Senūñ‘āfiyetūñ şoḥbeti egerçi ḥoş düşdi ey dil*

Cānib-i ‘ıyş ‘azizest fūrū me-güzāreş

(3) ‘*Iyş cānibi ‘azīzdür anı terk itme* murād budur ki sülūk-ı ṭarīkat itmeyüp keşret-i ‘ibādet meşgūl (4) olmamak ḥoşdur ammā ‘ıışk-ı İlāhī ve şoḥbet-i şāhenşāhī ‘azīz ū şerīfdür anı terk (5) itmek olmaz

Rubā‘ī (Ahreb)

Ger ber-reh-i şehvet ü hevā ḥ‘āhī reft¹⁵³⁹

Ez-ḥod ḥaberet ne bī-nevā (6) ḥ‘āhī reft

Bi’nger ki keyī vū ez-kücā āmedeī

Mī-dān çi mī-kunī kücā ḥ‘āhī reft (7)

(8) Eger ez-vesvese-i nefis ü hevā dūr şudī

Eger nefis ü hevā vesvesesinden oraḳ olasın (8)

Bī-şekī rāhberī der-ḥarem-i dīdāreş

Şeksüz yol iletürsin anuñ dīdārı ḥaremine (9) murād budur ki nefis ü hevā mānī‘-i vuşūl-i ḥazret-i Ḥudādur kim ki bunlardan ıraḳ olup (10) sālīk-i rāh ve ṭalīb-i İlāh ola dīdāra vuşūl aña müyesser olur

Beyt

+---/+++/-+/-

Ez-ān geşti ez-ḥazret-i (11) şāh dūr

Be-dihed tü-rā nefis ü şeytān gūrūr

(9) Şūfī-i serḥoş ez-īn dest ki kec (12) kerd külāh

Serḥoş şūfī ki bu elden egri eyledi külāhı

Be-dü cām-ı diger āşufte şevd destāreş

(13) *Eger ḳadeḥ ile daḥi ḳarışmış ve bozulmuş olur dūlbendī* murād budur ki şūfī ki keyfiyyet-i (14) cüz’iyye ile aḥvālī fi’l-cümle müteḡayyir olur çün ziyādece keyfiyyet ḥāşıl ide bi’l-küllīye (15) müteḡayyirü’l-aḥvāl olup ‘avām ziyy ü libāsından çıkup tamām-ı ehl-i taşavvuf olur (16)

Beyt

---/++-/-+---

İn ṭayifeend ehl-i taḥḳīḳ¹⁵⁴⁰

¹⁵³⁹ Rubāī kaynaklarda Ömer Hayyām’a ait olarak gösterilmiştir. Ancak rubāînin ilk iki mısrası Dīvân-ı Şems’te de yer almaktadır.

Bākī heme ẖışten perestend

(10) Dil-i Hāfız ki (17) be-dīdār-ı tu ẖüger şude būd

Hāfızuñ göñli ki senüñ dīdāruñ ile ẖū idici olmış (18) idi

Nāz-perverd-i vişālest me-cū āzāreş

Vişāl nāzı ile beslenmişdür anı incitmek (19) isteme murād budur ki çün ‘ālem-i ezelde ẖazret-i ‘ināyet-i İlāhī ve şöhet-i ma‘neviye (20) vü rühāniye ẖaşıl olup ni‘met-i vişāl ile mürebbī olmış idüm ol ẖālī benden (21) zā’il kılma

Beyt

--+--/-+--/-+-

Nūr-ı imānem ki dārī der-ezel

H̱aşali’llāh v’āstānī ey kerīm [M345b] (1)

VELEHU EYŻAN [G.315]

[Mef̱’ülü Mef̱ā’ilü Mef̱ā’ilü Fe’ülün]

(1) Bāz āy u dil-i teng-i merā mūnis-i cān bāş

Girü gel benüm tar göñlüme mūnis-i cān ol (2)

V’ın sūhte-rā mahrem-i esrār-ı nihān bāş

Bu yanmışa esrār-ı nihān mahremi ol murād muẖātabdan (3) şeyhdür meger ğayrı yere gitmiş yā ‘uzlet ihtiyār itmiş anuñ gelmesin ve qalbe mūnis-i (4) cān olmasın ve mahrem-i rāz-ı nihān olmasın taleb ider ki teng-dil olmağdan ẖalāş bulunup (5) sırr-ı İlāhiden haberdār ola zīrā ehl-i riyā şöhet-i qalbi ẖarāb ve cānı bī-nūr u tāb ider (6)

Gazel

--+--/-+--/-+-

Cāhilī çend ez-pey-i rengī şude

Şūf pūş u şive-i tengī şude

Her yekī-rā zāhireş (7) ma‘mūr līk

Bāṭıneş vīrān u dil-i sengī şude

Berq-i rızķī mī-nümāyed ez-burūn (8)

Enderūn ber-rūy-ı dil jengī şude

Nefs-i işān-rā zi-ḥod bīnī ki hest

Şahñ-ı gītī (9) ḥücre-i tengī şude

¹⁵⁴⁰ Şeyh Bahāyī, Dīvān-ı Eş’ār, Gazeliyyāt No: 9.

H̱āb u ẖūr-rā kerde ‘ādet hemçü kār
Der-reh-i ṯā‘ at ẖar-ı lengī şude (10)

Merd bāyed enderīn reh behr-i dūst
Üstüẖān u pūst çün çengī şude

Dūst (11) bā-tu şulh kerd ān dem ki dīd
Der-miyān bā-nefs-i tu çengī şude

(2) Z’ān bāde ki der-meykede-i (12) ‘ışk fūrūşend¹⁵⁴¹

Ol şarābdan ki ‘ışk meyhānesinde şatarlar

Mā-rā dü se sāgar be-dih u (13) gū Ramazān bāş

Bize iki üç kadeh virdi Ramazān ol murād budur ki şeyh (14) Ramazānda ẖalvete girüp mürīdlere irşāddan fāriğ olur lācerem aña muḳaddemā bir miḳdār (15) ‘ışk-ı İlāhī ve zevk-i ṯarīkat izākat idüp ba‘ de kendü ẖalvet ü i‘tikāfuña (16) şürū‘ kıl dir

(3) Der-hırka çü āteş zedī ey ‘ārif-i sālik

Hırkaya od urduñ (17) ey ‘ārif-i sālik

Cehdī kun u ser-halka-i rindān-ı cihān bāş

Bir sa‘y kıl ve cihān (18) rindlerinüñ ser-halkası ol murād budur ki ‘ārif olan sālik şūfiyāne libās (19) giymez kendüyi riya şā‘ibesinden kaçurur pes aña lāzımdur ki mücāhede idüp muḥlişler (20) re’si ola ve bu ehl-i fesāddan dūr ve aşhāb-ı şalāha qarīn olmaḳ ile (21) olur

Nazm

-+---/-+---/-+-

Tā tevānī ez-bedān tu dūr bāş

Tā ne-bāşed ber-seret ber-dūr bāş [M346a] (1)

Tā tevānī şoḥbet-i nīkān güzīn

Ki āb-rā nāle būd ez-hem-nişīn

Yek-nefes bāyed me-rev der-hīç (2) rāh

K’āyine ez-yek-nefes kerd ü siyāh

Her ki bā-‘ Atṭār bāşed ū qarīn

¹⁵⁴¹ *Meykede* kelimesi derkenārda *maşṭaba* şeklindedir.

Büy-ı nīgū (3) bāyed ū-rā ber-güzīn

(4) Ān yār ki guftā be-tuem dil nigerānest

Ol yār ki didi saña göñlüm (4) müte‘allıkdur

Gū mī-resem ĩnek be-selāmet nigerān bāş

Di irişürem şimdicek selāmet (5) ile nāzır ol ya‘nī gözle murād budur ki albüm saña müte‘allıkdur diye aña terbiyet ü (6) ıslāh için va‘de-i vürüd kı

Beyt

+++/-+--/+--

Yār k‘ez-tu aleb kuned yārī

Yād kun tu te‘āvenu-rā¹⁵⁴² (7) zūd

(5) Hūn şud dilem ez-asret-i ān la‘l-i revān-baş

an oldu göñlüm ol cān (8) baılayıcı la‘l asretinden

Ey durc-i muabbet be-hemān mihr ü nişān bāş

Ey muabbet hoası (9) ol mihr ü nişān ile ol murād kelām-ı İlāhī ve ilhām-ı şāhī için alb (10) an ve andan aña mihr ü nişān olmak memdū idüğün beyāndur ki āır bā‘ı-ı feyz (11) olur

Rubā‘ī (Ahreb)

Ān-rā ki be-āned ū be-nā-ār āyed

Tā hesti-i ū be-emr-i der-kār āyed

V‘ān-rā (12) ki keşīd luf-ı u nezd-i hodeş

Bī-vāşıa-ı marem-i esrār āyed

(6) Tā ber-dileş ez-uşşā (13) ubārī ne-nişīned

Tā göñlüne uşşadan toz onmaya

Ey seyl-i sirişek ez-aab-ı (14) nāme revān bāş

Ey göz yaşı seyli nāmenüñ ardınca revān ol murād budur ki (15) duter-i ‘ıyānum ‘ızz-i azrete ‘arz olunmaz sen tevbe vü inābet idüp āb-ı dīde-i (16) giryān seyl-i revān olup anuñ ara yazısın mav itmek gerek

Beyt

---/-+--/-+--/-+-

Defter-i ‘ıyānumuñ (17) mav itmek için yazısın

Seyl-i eşküm eyledüm ben anuñ ardınca revān

¹⁵⁴² وَعَاوَنُوا Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğı, dinī) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur‘ān, Mā‘ide 5/2).

(7)Hâfız (18) ki heves mî-kunedeş cām-ı cihân-bîn

Hâfız ki heves ider cihân görıcı kadeh [mî-kunedeş lafzında olan şın ki zamîr-i ğā'ibdür mışrā'-ı şānide olan gū lafzında dāhil olsa gerek idi vezn için taqdim olunmuşdur]

Gū (19) der-naazar-ı āşaf-ı Cemşid-mekân bāş

Di āña Cemşid-mekân vezirūñ naazarında ol (20) murād budur ki qalb-i şāfi isterseñ ki 'ālemi müşāhede itdüre ḥalīfetu'llāh olan (21) Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretinūñ veziri olan şeyḥ naazarında ol ki [M346b] (1) eṣ-ṣoḥbetu mu 'sereten¹⁵⁴³ ḥasebince eṣer zāhir ola

VELEHU EYŻAN [G.316]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-devr-i lāle kadeh gır ü bî-riyā (2) mî-bāş

Lāle devrinde kadeh tut ve riyāsuz ol

Be-būy-ı gül-nefesî hemdem-i şabā mî-bāş

(3) Gül koḡusu sebebi ile bir nefes şabāya müşāhib ol murād devr-i lāleden dāğ-ı 'ışḡ derūn-ı (4) dilde olduğı zamāndur ki anda riyā eṣeri olmaya lācerem ol vaḡtde ṭā'ate iṣtigāl (5) gerekdür iḥlāş ile ve rāyiḥa-i keşf bir dem nefḥa-i Rabbāniye muḡarin gerekdür

Ḳıṭ'a (6)

'Abedne'l-hevā eyyāme cehlin ve innene¹⁵⁴⁴

Lefi ḡamreti min sükkerinā min şarābihi

Ve 'iṣnā zamānen (7) na'budū'l-ḥaḡḡa li'l-hevā

Mine'l-cenneti'l-a'lā ve ḥüsni şevābihi

Felemmā tecellā nūruhü fi ḡulūbenā

'Abednā (8) recā'en fi'l-liḡā'i ve ḥiṭābihi

Femerci' u envā' i'l-'ubūdiyyeti'l-hevā

Sivā men yekun 'abden (9) li-'izze cenābihi

Ve na'budühü min ḡayri şey'in mine'l-hevā

Ve lā li'n-nevā min nārihi ve 'aḡābihi (10)

(2)Ne-güyemet ki heme sāl mey-perestî kun

Dimezem saña ki dükeli yıl mey-perestlik ḡıl

Se mäh mey ḡor u (11) nüh mäh pārsā mî-bāş

¹⁵⁴³ الصُّحْبَةُ مُؤْتَرَةً Sohbet etkileyicidir. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁵⁴⁴ Bu şiir Muhammed Dâvud-ı Kayserî'nin Şerh-i Füsûsü'l-Hikem adlı eserinde yer almaktadır. s. 313.

Üç ay şarāb iç tokuz ay zāhid ol murād budur ki (12) dā'imā 'ışk-ı İlāhī ve riyāzet kıl dimezem üç [ay] ki şavm u 'ibādet ve i'tikāf u (13) ḥalvet zamānıdır mücāhede kıl tokuz ay riyāzetden zāhid ü fāriğ ol (14)

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Sālik birez ṭarīqati tekmīl idicek

Yılda üç ay yeter aña itmek (15) riyāzeti

(3) Geret hevāst ki çün Cem be-sırr-ı ğayb resī

Eger senūñ hevāñ ise ki Cem gibi (16) sırr-ı ğayba idesin

Biyā vü hemdem-i cām-ı cihān-nümā mī-bāş

Gel cām-ı cihān-nümā muşāhibi (17) *ol* murād budur ki eger pādşāh-ı dīn gibi sırr-ı ğaybdan ḥaberdār olmağ isterseñ (18) şafā-yı qalb-e ḳarīn ol ki qalb-i muşaffā mir'āt-i cihān-nümādur

Beyt

+++/-+++/-+++/-++-

Zi-rāz-ı jeng-i (19) ta'alluḳ derūn u birūn-rā

Zi-behr-i 'aks-i ruḥ-ı yār bā-şafā mī-bāş

(4) Çü pīr-i (20) sālik-i 'ışket be-mey ḥavālet kerd

Çün seni 'ışk sāliki pīr şarāba ḥavāle eyledi (21)

Be-nūş u munṭazır-ı rahmet-i Hudā mī-bāş

İç ve rahmet-i Hudāya munṭazır ol murād budur [M347a] (1) ki çün şeyḫ seni ṭarīq-i 'ışka irşād eyledi aña sālik olup feyz için (2) rahmet-i Ḥaḳḳa munṭazır ol

Rubā' i (Ahreb)

Bā-pīr-i ḥired nihuft mī-guftem dūş¹⁵⁴⁵

K'ez-men süḥan-ı sırr-ı (3) nihān hīç me-pūş

Nermek nermek merā hemī guft be-gūş

K'in dīdenīst guftenī (4) nīst ḥamūş

(5) Çü ğonca gerçi fūrū-bestegīst kār-ı cihān

Ğonca gibi egerçi bağlanmağdur (5) *cihān işi*

Tu hemçü bād-ı bahārī girih-güşā mī-bāş

Sen bahār yili gibi düğüm açıcı ol (6) murād budur ki dünyā işi in'ikāddan ve 'adem-i müsā'ede ve inḳibāzdan ḥālī degüldür (7) sen ey 'aşıḳ ḥallāl-ı müşkilāt olup faḳr u ḳilletden ve inḳibāz u 'illetden müteşekkī (8) olanları nuş ile mütesellī ḳılup ḥāṭırlarından 'uḳdeyi gidermek gerek sen

¹⁵⁴⁵ Firūzanfer Bedüzzamān, **Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî**, Celâleddīn Muhammed Mevlevî, Müessese-i İntişâr-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1376, s. 1404, Rubâi No: 1022.

Beyt (9)

+---/+---/+---/+---

Çü her çi hest heme tâbi‘ -i meşîyyet-i üst

Zi-hîç çiz me-ğor gam tu bâ-rızâyî bâş (10)

(6) Vefâ me-cüy zi-gîti vü ger nemî-şinevî¹⁵⁴⁶

Vefâ isteme cihândan eger işitmezseñ

Be-herze tâlib-i (11) sîmurğ u kîmyâ mî-bâş

Bâtlân ile ‘anķa vü kîmyâ tâlibi ol murâd budur ki cihânda (12) vefâ yokdur anı kimseden isteme eger benüm naşîhatüm işitmeyüp vefâ isterseñ ‘anķa vü kîmyâya (13) tâlib olursın ki biri mevcûdü’l-ism ma‘dümü’l-cisimdür biri yesîrû’l-ism ‘asîrû’l-cisimdür (14)

Şi‘r

Mevâ‘ idü ihvânü’z-zamâne haķîqaten

Mevâ‘ idü ‘urķûbin ‘aleyhâ mu‘ âķidun (15)

Dü çiz hest ki ü-râ vuşûl mümkin nîst

Be-kîş-i pîşe-i Kârûn yekîş dîden (16) ‘anķa

[‘urķûb bir vadesi çok vefâsı yok Yahûdînüñ ismi imiş ki meşhûr olup halef-i va‘ de anuñ ile darb-ı meşel ider olmuşlar]

(7) Mürîd-i tâ‘ at-i bigânegân me-şev Hâfîz

Yâdlar tâ‘ atine mürîd olmasa ey Hâfîz (17)

Velî mu‘ âşir-i rindân-ı âşnâ mî-bâş

Velî âşnâ rindlerüñ muşâhibi ol murâd budur ki sâlik-i (18) muğlış olmayanlaruñ ‘ibâdetine mürîd olma sâlik-i muğlış ve ‘âşîķ-ı şâdîķ olanlaruñ (19) ‘ibâdetine mübâşir ü muşâhib ol

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Sâlikâ taķlîd kılma merd-i ‘âmâ hâline (20)

‘Ârif iseñ ihtiyâr it ‘ışķ ile ihlâş-ı hâş

VELEHU EYŻAN [G.317]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Bâğbân ger penc (21) rûzî şoķbet-i gül bâyedeş

Bâğbâna eger beş göñlüñ gül şoķbeti gerek ise

Ber-cefâ-yı [M348b] (1) hâr-ı hicrân şabr-ı bûlbûl bâyedeş

¹⁵⁴⁶ *Zî-gîti* ifâdesinin üzerinde *zi-kes* kelimesi yazılmıştır. Anlama uygun olarak ilk ifâde beyit içerisinde kullanılmıştır.

Hicrân dikenî cefâsına şabr-ı bülbül gerek aña murâd budur ki (2) her tâlib-i dünyâ ve ‘âşık-ı mâsivâ zamân-ı kalilde intifâ‘ u temettü‘ için ‘âşık gibi meşakkât-ı (3) şedîde çekmek gerek bâ-vücûd ki fânîdür

Gazel

--+-/--+-/--+-/--+-

Ey kes eger ‘âşık şevî bâ-ḥazret-i Cebbâr şev (4)

Ger hemçü bülbül mî-gerî ez-behr-i ân gülzâr şev

În mâh-rüyân ‘âkıbet çün gâh rüyân (5) mî-şevend

Ez-bî-şebâtân çünin bestân-ı dil bîzâr şev

Ehl-i melâḥat râz-ı ruḥ her dem (6) tarâvet kim şeved

Ger ‘âşıkî ḥ‘âhî be-rev ber-ḥüsn-i bâkî zâr şev

Tu kâr çendîn sâle-râ (7) endîşe-i pîş ḥod nehiy

‘Ömret be-mâned ân kadar bâ-fikr-i in derkâr şev

Ey bî-vefâ (8) ân pür-‘atâ her dem murâdet mî-dihed

Şermî be-dâr âḥir demî ber-vaḳt-i emr-i yâr şev (9)

Pencâhveşest ez-‘ömr-i tu bü’gzeşt tu tıflî henûz

Ey pîr-i nâ-bâlig biyâ ez-mestît (10) ḥüşyâr şev

Çendîn çi mi‘mârî kunî bostân-serây-ı ḥ‘îş-râ (11)

Zindân-ı teng-i gür-râ âḥir demî mi‘mâr şev

(2) Ey dil ender-bend-i zülfeş ez-perişânî me-nâl

(12) *Ey gönül anuñ zülfî bendinde perişânlıktan inleme*

Murg-ı zîrek çün be-dâm üfted (13) taḥammül bâyedeş

Zîrek kuşu çün aḡa düşe taḥammül gerek aña murâd budur ki bir ḳayda (14) mübtelâ vü muḳayyed olan perişân oldum diyü inlememek ve zücret itmemek gerek ve illâ ḳayd-ı (15) muḥkem olup ḥalâş-ı müşkil olur

Beyt

-+---/-+---/-+-

Tevsenî kerdem ne-dānistem hemî¹⁵⁴⁷

K'ez-keşiden (16) saht-ter gerded kemend

(3) Bā-çünin zülf ü ruḡeş bādā nazarbāzî ḥarām

Buncılayın (17) zülf ü ruḡa 'āşıklık ḥarām olsun

Her ki rûy-ı yâsemîn u ca' d-ı sünbül bâyedeş

(18) *Her kime kim yâsemîn yüzi ve sünbül kıvırcığı gerekdür aña* murād budur ki her ki kim yâsemîn (19) yüzi ve sünbül kıvırcığı gerekdür ya' nî bunlara müte'allıkdur aña ol cemâl-i cemîle ve zülf-i (20) cān-āsāya 'ışk u muḥabbet ḥarām olsun lâcerem ḡayb-ı hüviyyete ve cemâl-i (21) cemîl-i ḥazrete muḥibb olan māsivāya ve zeḡārif-i dünyāya ta'alluk itmek gerek

Beyt [M348a] (1)

--+/-+--+/+--+/--+

Dünyā vü âḫiret dilemez Ḥaḡḡı isteyen

Ehl-i Ḥudāya iki cihān çün ḥarāmdur

(4) Rind-i 'ālem-süz-rā (2) bā-maṣlaḥat-bînî çî kār

'Ālem yakıcı rindün maṣlaḥat görıcilik ile ne işi (3) vardır

Kār-ı mülkest ān ki tedbîr ü ta'ammül bâyedeş

Mülk işidür ol ki tedbîr ü fîkr gerek (4) aña murād budur ki faḡîr-i muḥlişün tedbîr-i 'ālem ile kārı ve ol fîkr ile inkisârı yokdur (5) ammā şāḫib-i mülk olanuñ tedbîr ü ta'ammüli ve her murāda ḥükm-i teressüli çokdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Çîst (6) ta'rif-i şeh-i 'ālem eger pursî ez-ān

Merdüm-i bisyār-ı endühest ta'rif-eş be-dān

(5) Tikye (7) ber-taḡvā vü dāniş der-ṭarīḡat kāfirîst

Taḡvāya ve 'amele i'timād ṭarīḡatde küfrdür (8)

Rāḥ-rev ger şad hünere dāred tevekkül bâyedeş

Sālikün eger yüz hünere dāḡı var ise (9) tevekkül gerek aña murād budur ki ḥazret-i Ḥaḡḡdan ḡayrıya i'timād-ı ḥazret-i Ḥaḡḡa anı teşrîkdür (10) teşrîk-i ḡayr-ı ma'a'l-Ḥaḡḡ küfrdür lâcerem ehl-i ṭarīḡat ne deñlü 'ameli olsa i'timād u (11) tevekküli ḥazret-i Ḥaḡḡa ider

Ḳıṭ'a

Eḡāfu ve ercū 'afvehu ve iḡābehu¹⁵⁴⁸

¹⁵⁴⁷ Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr, **Sühânân-ı Manzûm-ı Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr**, (Bâ-Taṣḥîḥ ü Mukaddime ü Havâşî vü Ta'likât: Sa'îd Nefîsî) Ez-İntişârât-ı Kütübḥâne-i Şems, Şumara: 1, Tahrân 1334, s. 116, Mukata'ât u Ebyât-ı Perâkende No: 44.

Ve a' lemu haqqen ennehu (12) hâkimu 'adlin

Ve in yeku 'afvun fe-hüve minhu tafezzelun

Ve in yeku ta' zibun fe-innî lehu ehlun

Ve leyse (13) liye 'amelun 'aleyhi a' temidu

Ve leyse fi mâ yeclibu'l-ecre faḍlun

(6) Nāzhā z'ān nergis-i türkāneeş (14) bāyed keşid

Merhūndur

İn dil-i şūrīde tā ān ca' d u kākül bāyedeş

Keşid lafzınıñ (15) fā'ili *in dil-i şūrīde*dür ma'nā-yı beyt budur ki *nāzları anuñ Türkāne nergisinden çekmek* (16) *gerek bu dilü gönül tā ol kıvrık perçem gerek ise aña* murād budur ki zātu'llāhdan (17) nāz u tağarrez çekmek gerek şol gönül ki gayb-ı hüviyyet ve eşer-i feyz-i ḥazret ister

Beyt (18)

++--/++--/++--/++--

Heme kes nāz-ı tu cüyend ne çün men be-niyāz

Heme düşnām-ı tu ḥāhed ne çün men be-du' ā (19)

(7) Sākiyā der-gerdiş-i sāgar te'allul tā be-key

Ey sākī kadeḥ devrinde te'allul niçeye dek (20)

Devr çün bā-'āşıkān üfted teselsul bāyedeş

Devr çün 'āşıklara düşe teselsül (21) *gerek* murād budur ki ey şeyḥ 'ışk-ı İlāhî nüş itdirmekde bahāne niçeye dek çün [M348b] (1) nevbet-i 'āşıklara ve tālib-i şādıklara ire 'ale'd-devām şürb-i müdām olmak gerek (2)

Beyt

Sākī residen nevbet-i 'uşşāk-ı dürd-keş

Mey dih şarāb-ı bākī bā-kıdāḥ-ı bī-şümār (3)

(8) Kīst Ḥāfız tā ne-nüşed bāde bī-āvāz-ı rūd¹⁵⁴⁹

Kimdür Ḥāfız içmeye şarābı kıyl āvāzınsuz (4)

'Āşık-ı miskīn çirā çendin tecemmül bāyedeş

'Āşık-ı miskīne niçün bu deñlü tecemmül gerek murād (5) budur ki Ḥāfız 'ışk-ı İlāhî nüş itmege şöret ü i'tibār lāzım degüldür ki 'āşık-ı miskīn (6) ve fakīr-i bī-temkīn tecemmül ü tezeyyün istemez

Beyt

¹⁵⁴⁸ “1) Ben Allāh'ın azâbından korkuyorum; (ancak) afvından da ümidvârım. Ben kesinlikle biliyorum Allāh hâkim ve âdildir. 2) Eğer Allah afvederse bu Allāh'ın fazlıdır. Eğer Allāh azâb verirse ben azâbı hak etmişimdir. 3) İtimâd edebileceğim hiç bir iyi amelim yoktur. Bende sevâbı celb edecek bir fazîlet de yoktur.”

¹⁵⁴⁹ Rūd kelimesinin altın çeng ibâresi yazılmıştır.

+--+/-+---/+--+/-+--

Hoşā ki meykede gencinde bir tayağum ola (7)

Elem ayağum olup kâseden ferāğum ola

VELEHU EYẒAN [G.318]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1)Hoşā Şirāz u vaz' -ı bī-mişāleş

(8) *Ne hoşdur Şirāz ve anuñ bī-mişl vaz'ı*

Ḥudāvendā nighdār ez-zevāleş

Ne hoşdur (9) *Yā Rabbī sen şakla zevālden anı* murād *hubbu'l-vaṭanı mine'l-īmāni*¹⁵⁵⁰ (10) ḥasebince kendü vaṭanına muḥabbeti i' lān ve anı midḥat ü beyāndur

Beyt (11)

Dil ser-i kūyuñ koyup itmez heves dāru's-selām

Her kişiye kendü şehri yeg gelür Bağdāddan (12)

(2)Zi-Ruknābād-ı mā şad levḥaşa'llāh

Bilgil kim lafz-ı *levḥaşa'a'llāh* aşlda *lā-evḥaşa'allāh* idi (13) 'Arablar bir maḳāma du' ā itseler *lā-evḥaşa'allāh* dirler idi ma' nāsı Allāh vaḥşet (14) virmesün ya' nī ḥalk bundan girüp ḥālī ḳalmasun şoñra ḡalaṭ idüp (15) iki elifi ḥazf idüp lāmı vāva muttaşıl ḳılup *levḥaşa'allāh* dirler (16) ve şad zıkr itdüğü du' āda teḳşir içündür ya' nī bir kerre *levḥaşa'allāh* degül (17) yüz *levḥaşa'allāh*

Ki 'ömr-i Ḥızr mī-baḥşed zülāleş

Ki Ḥızr 'ömrin virür (18) *anuñ zülālī zülāl* şol şuya dirler ki laṭif olup siñici ola murād (19) *anuñ zülālī āb-ı ḥayātdur* diyü medḥde mübālağa ider

(3)Miyān-ı Ca' ferābād u (20) Muşallā

Ca'ferābād ve Muşallā ortasında Ca'ferābād anda bir bağıñ ismidür (21) Muşallā ḥarf-i elifde beyān olunmuşdur [kenār-ı āb-ı Ruknābād u Gülgeşt-i Muşallā-rā]

Şabā-āmiz mī-āyed şimāleş

Şabā [M339a] (1) gün toğusu didükleri yildür ki Maşrıḳdan eser *şimāl* poyraz didükleri yildür (2) ḳuṭb-ı şimāl altından eser murād iki laṭif ü memdüh yıl birbiri ile maḥlūt eser (3) dimekdür Ba' zı nüsaḥda *şabā* yerine *nesīm* vāḳı' olmuş ya' nī hoş ḳoḳu ile ḳarışmış (4) gelür anuñ şimālī [Ba' zı nüsaḥda 'abir vāḳı' olmuş]

(4)Be-Şirāz āy u feyż-i rūḥ-ı ḳudsī

Merhūndur

Be-ḥāh ez-merdüm-i şāhib-kemāleş

¹⁵⁵⁰ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ Vatan sevgisi îmândandır. (Hadis) Kaynak Kitap: es-Sagânî, Mevzûat; Hadis No: 81.

(5) *Ya' nî Şirāza gel Cembrā' ile mensûb feyzi iste anuñ şāhib-kemāl kişisinden* (6) murād Şirāzuñ şāhib-kemāl kişisi Cembrā' il gibi feyz ider dimekdür ihtimāl (7) vardur ki merdüm-i şāhib-kemāleş didüğinden murād kendüsi ola [*rûh-ı kuds* Cembrā' ildür]

(5) Şabā z'ân lûlî-i (8) şengül-i sermest

Merhûndur

Çi dārî āgehi çünest hāleş

Lûlû ve *lûlî* karaçı (9) gözli dimekdür ve her fettân güzele ıtlāk olunur ve *şengül* ve *şengül* matbû' güzel ve şîrin (10) harekât dimekdür ma' nâ-yı beyt budur ki *ey şabā ol maḥbûb-ı fettām ve şūh-ı cihān* ve (11) *sermestden ne ḥaberdārıguñ vardur nicedür anuñ ḥālî* murād bir şahş-ı ma' hūddur ki (12) muḥarrik-i ' ıışq u cūş ve şāhib-i vecd ü ḥāl olup andan Ḥ'āce Ḥāfız keşf ü (13) feyz bulup şükr-i ni' met kılop anı bu vechle zıkr ider

Beyt

+-+-/+---/+---/+--

Hukūk-ı hizmet-i men (14) ger tu-rā ferāmūşest

Mekārim-i tu merā laḥza laḥza der-yādest

(6) Ki nām-ı khand-i Mısrî (15) burd ancā

Kim khand-ı Mısrî adın iletđi anda

Ki şîrînān ne-dādend infî' āleş

Ki şîrînler (16) *aña infî'āl virdiler* ya' nî kim ki Şirāzda şeker-i Mısrî adın aña şîrînler bir lezzet gösterürler ki (17) anuñ katında şeker-i Mısrî leziz degül idüğü zāhir olup anuñ adın zıkr itdüğinden münfa' il (18) ü bî-ḥuzûr olur

Gazel

---/-+---/-+---/-+-

Key be-güyem men şeker mānend-i la' l-i yār-ı māst

Çün şeker ez-āb (19) be-güdāzed lebeş dā'im be-cāst

Key be-güyem men şeker mānend-i güftāreş buved

Nîst gerded (20) çün şeker-i ü bākî vü bî-müntehāst

Behr-i ten bāşed hemîn nef' -i şeker ne behr-i rûh

Key be-güyem men şeker mānend-i la' l-i cān-fezāst

Lezzet ü nef' -i şeker ez-behr-i dünyā bûdeest [M349b] (1)

Rızk-ı güftār-ı ' azizān ez-berā-yı her dü cānest

Çün şeker maḳbūl-i ḫalk-ı ‘ālemest (2) ez-behr-i nūṣ
Pend-i şīrīnān bihest ez-vey ki maḳbūl-i Ḥudāst

(7) Me-kun bīdār ez-īn (3) ḥ‘ābem Ḥudā-rā

Beni uyandırma bu uykudan yā Rabbī

Ki dārem ‘iṣret-i ḥoş bā-ḫayāleṣ

(4) *Ki ḥoş ‘ıyşum vardur anuñ ḫayālī ile* murād *ḫayāleṣ* zamīrinūñ merci‘-i
aleyhinden ol lūlī (5) şengüldür ki uykuda kuvvet-i muḫayyilede anuñ şūreti
mürtesem olup anuñ ile ‘ıyş müyesser (6) olur

Ġazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḥabīb-i men ki rübūd ez-sipihr-i kūy-ı cemāl
Cemāl-i ū ne-reved sā‘ atī merā (7) zi-ḫayāl

Be-ḥ‘āb-ı ḥūb muṣavver şeved ḫayāl-i merā
Dilem taṣavvur-ı ān mī-kuned ki geṣt-i viṣāl (8)

Ḥayāl-i mihr-i tu ān ki reved merā ez-dil
Ki āftāb-ı ḫayātem resed be-burc-ı zevāl

Kemāl-i ‘āşık-ı (9) şādık zevāl u noḳşānest
Der-īn cihān ki buved kār-ı ān cihān be-kemāl

Her ān ki (10) kerd taṣavvur ḫayāl-i vaşl tu bi-cidd
Zihī taṣavvur-ı bātıl zihī ḫayāl-i muḫāl (11)

(8) Ger ān şīrīn püser ḫūnem be-rīzed

Eger ol şīrīn oĝlan ḫanum dokerse

Dilā çün (12) şīr-i māder kun ḫelāleṣ

Ey göñül anası südi gibi aña ḫelāl kılmurād ol şīrīn (13) püserden ol lūlī-i şengüldür
yāḥūd ḫarf-i tāda

Beyt

- - + / - + - + / + - - + / - + -

Ey nāzenīn püser tu çi mezheb (14) girifte¹⁵⁵¹
K’et ḫūn-ı mā ḫelāter ez-şīr-i māderest

¹⁵⁵¹ Şiir Hâfız-ı Şirâzî’ye âittir. Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.35/2)

didügi maḥalde zıkr olınandur (15)

(9) Çirā Ḥāfız çü mī-tersīdī ez-hecr

Niçün Ḥāfız çok korkarduñ hicrden

Ne-kerdī (16) şükr eyyām-ı vişāleş

İtmedüñ eyyām-ı vişāli şükrini murād budur ki ol yār-ı ‘azīzūñ (17) hicrinden korkar idüñ niçün eyyām-ı vişāl şükrin itmedüñ ki anuñ vişāli ni‘meti (18) senden zā’il olmayaydı lācerem yār-ı ‘azīz şöḥbetinden dūr u mehcūr olduğıçün te’essüf (19) ider

Nazm

+--/+--/+--/+--

Zi-şoḥbet rü-tā kār çün zer şeved

Ki ez bûy-ı gül gil mu‘ teber şeved

Zi-şoḥbet tü-rā (20) pāye gerded füzün

Ki der-nāf-ı āhū şeved müşg-i ḥūn

Zi-şoḥbet tü-rā kesb kerdin şeref (21)

Ki der gerded eşk-i şehāb ez-şādef

VELEHU EYẒAN [G.319]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Be-burd ez-men qarār u tākāt u hoş

[M350a] (1) *İletdi benden qarār u tākāt ü ‘aqlı* [*be-burd* lafzınuñ fā’ ili bütüdür]

Büt-i şīrīn-leb-i sīmīn bināgūş

Şīrīn leb (2) gümüş telüklü büt

Hikāyet

Bu ğazelüñ şerhine geldükde ma‘nā-yı ḥaḳīkī vü taşavvufāne (3) taḥḳīk zāhir olmaduğı ecilden müteḥayyir ü mütefekkir olup dirsegüm tayanup mülāḥaza (4) üzre olup nevm ğalebe idüp ḥalkā olmış bir cemā‘at gördüm cümlesi ehl-i (5) kisvet ḥāṭıruma böyle gelür ki bunlaruñ her biri şeyḫ imiş pes bunlara qarīb (6) vardum cemī‘si cümleten vāḥideten faḳīre teveccüh idüp dā’ire-i nefsdan kelāmdur didiler (7) uyanup yazmağa şürü‘ itdüm lācerem nefsi-i emmāre *şīrīn-leb-i sīmīn bināgūş* (8) maḥbūb göricek qarār u tākati ve ‘aqlı gidüp bir fi‘le mübāşeret itmek ister ki āḫiri (9) nedāmet-i ‘azīme ola *el-‘iyāzu bi’llāh*¹⁵⁵²

(2) Nigārī çābükī şengī külehdār¹⁵⁵³

Bir nigār çāpük şīrīn ḥarekāt (10) külāḥlu

¹⁵⁵² العیاذ بالله Allāha sığınırız.

¹⁵⁵³ Derkenārda mısra şu şekildedir: Ḥarīfī çābükī müşgī külāle.

Zarîfî mehveşi Türkî-ķabā pūş

Bir zarîf ay gibi maħbūb ķabā pūş fi'l-vāķı¹⁵⁵⁴ nefsi (11) ızlāl iden nigār ķāpūk ü şîrîn-
harekāt ve zarîf ü māh-ķehre ve libās-ı fāķir giyendür ki (12) bunlar muħarrik-i
şehvetdür ehl-i nefsi ve şehvet-perest olana 'ārif olana degül [*nīgārî vü zarîfî* büt
lafzından bedeldür]

Ķıţ'a (13)

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

'Ārif olan nazar-ı pāk ile ma' nā gözler

Şûretā gerķi sever 'ārîz u zülf ü zaķanı

Laķm u şaķmı ve (14) beyāzı gözedür şûret-bîn

Ehl-i ma' nā bilür evvel ma' nā vech-i hüsni¹⁵⁵⁴

Nazar itmez aşāģa (15) himmeti 'ālî olan er

Terse gömmez güheri ol kim ola gönli ĝanî

Yakmasun ĥırmınen-i (16) cānı dir iseñ şehvet odı

Yakmasun 'aķl evini ister iseñ mā'-i meni

Genc-i 'uzletde (17) otur açma gözün ĥüblara

Genc-i 'ışmet bula tā maķ ola nefsiñ maķnı

(3) Zi-tāb-ı āteş-i (18) sūzān 'ışķeş

Anuñ 'ışķınıñ yanar odınıñ ĥarāretinden

Be-sān-ı dīg dā'im mî-zenem (19) cūş

Çölmek gibi dā'im ķaynaram murād şehvet odınıñ ĝaleyānı beyāndur

Nazm

+ --- / + --- / + ---

Peder çün (20) devr-i 'ömreş münķazî ĝeşt¹⁵⁵⁵

Merā in yek naşîĥat ĝerd ü bü'ĝzeşt

Ki şehvet-i āteşest (21) ez-vey be-perhîz

Be-ĥod ber-āteş-i düzaķ me-kun tîz

(4) Çü pirāhen şevem āsüde-ĥāţır

[M350b] (1) *Gönlüñ gibi ĥāţırı dînlenmiş olurum*

Gerem hemçün ķabā ĝirem der-āĝuş¹⁵⁵⁶

¹⁵⁵⁴ Bu mısırânın vezni aksamaktadır.

¹⁵⁵⁵ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyyât-ı Sa'dî**, Gülistân, Bâb-ı Heştüm, Der-Âdâb-ı Sohbet, s. 280.

¹⁵⁵⁶ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Çü pirāhen kesî āsüde-ĥāţır

Buved keş çün ķabā ĝired der-āĝuş

Eger kaftan (2) gibi anı kucağa dutarsam ya'ni kocarsam murād nefsün dilberi
koçıcak sükūnın (3) beyāndur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Muḥabbet zā'il olur çün 'arazdur

Ḥekīm eydür ki şehvānī marāzdur (4)

(5) **Nemī-rencem zi-cevr-i ü ki bī-ḥār**

Merhūndur

Ne-yābed gül kesī bī-nış hem nūş

İncinmezem (5) anuñ cevrenden ki dikensüz bulmağ güli bir kimse niştersiz bal
murād cevr ü cefā çeken (6) mihr ü vefāya irer dimekdür eger çekdügi cevr taleb-i
āḥiret içünse sa'ādet bulur (7) eger hevā-yı nefis için ise şekāvet bulur

Gazel

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Ey kelām-ı nāşılḥān ez-güş-ı hūş (8) endāhte

Vey zi-behr-i şehvet-i ānī dil ü cān bāhte

Z'āteş-i sevdā-yı nefis şūm-ı şeytān (9) mer tū-rā

Her demī der-pūte hemçün sīm ü zer bü'gdāhte

Ez-cehūlī ber-ṭarīḳ-i Ḥaḳ (10) ne-reftī yek ḳadem

Ve'z-fużulī sūy-ı şehir-i şer düesbe tāhte

Bes ḥacālethā be-bīnī (11) ger be-mīrī in çünin

Ey ki eknūn ser zi-kibrīt tā semā efrāhte

Veh ki 'Azrā'il ki (12) nāgeh saht mī-gired gulūt

Tu be-mīrī vū revī kār-ı ḥodet yā sāhte

(6) **Eger pūsīde gereded üstüḥāhem**

(13) *Eger çürürse kemügüm*

Ne-gerded mijreş ez-cānem ferāmūş

Olmaz anuñ muḥabbeti cāndan unudulmış (14) murād nefsün cibilleti hevā üzre olup
şehvet aña tabī'at idügin beyāndur

Rubā'ī (15)

+ + ---/ + + ---/ + + ---

Nefs-rā ber-cibilletest nuḥust
Pes ne-gerded zi-ḥ'ış nīk ü dürüst
Muḥkemeş kayd u (16) bend bāyed gerd
Pīş ez-ān gū tü-rā be-bended cüst

(7) Ser endāzī kun ender pāyeş ey dil

Baş at (17) anuñ ayağına ey gönül

Ki ser der-pāy-ı ü bihter ki ber-düş

Ki baş anuñ ayağında yigrekdür omuz (18) üzre olmağdan murād başı ayağına sürmek yigrekdür omuzunda olmağdan dimekdür yā baş (19) anuñ ayağında olmağ yegdür anuñ ayağı omuzda olmağdan ve bi'l-cümle şehvetden ırağ olmağ (20) yegdür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Zi-esbāb-ı şehvet şuden dūr bih

Ki der-ḳurb-ı müşkil buved zabt-ı nefis (21)

(8) Dil ü dīnem dil ü dīnem be-burdest

Göñlümi dīnimi göñlimi dīnimi almışlardur

Ber u düşeş (22) ber u düşeş ber u düş

Anuñ gögsi ve omuzı anuñ gögsi ve omuzı fi'l-vāḳı' göñlin [M351a] (1) ve dīnin alur maḥbūbuñ gögsi ve omuzı

Ḳıṭ' a

--++/-++/-++/-++

Çün nümāyed yār-ı sīne hem buved meclis (2) tehī

Der-çünin ḥālet-i ṭarīḳ pārsā-yı müşkilest

Ḥoşterān bāşed ki ne-būd nefis-i (3) tenhā bā-nigār

Z'ān ki peydā mī-şevēd ān ḳaşd-ı bed ki der-dilest

(9) Devā-yı tu devā-yı tust (4) Ḥāfız

Devāñ senüñ devāñdur ey Ḥāfız

Leb-i nūşeş leb-i nūşeş leb-i nūş

(5) *Anuñ ṭaltlu ṭudağı anuñ ṭaltlu ṭudağı* murād muḥāṭabdan nefis-i Ḥāfızdur anuñ derdi (6) ḥaẓẓ-ı nefsanīdür lācerem leb-i dilber anuñ dermānıdur

VELEHU EYẒAN [G.320]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Dilem remīde şud u gāfilem (7) men-i derviş

Göñlüm ürkdî gâfilin ben dervîş

Ki ân şikârî-i sergeşte-râ çi âmed pîş

(8) *Ki ol avcı hayrâna ne geldi öñe ya' nî ne vâkı' oldı* murâd göñlünüñ avâreliginden

(9) şikâyetdür

Ėazel

Ey ĥürde zi-eyyâm-ı firîbende demî çend

Vey kerde telef 'ömr (10) zi-behr-i diremî çend

Gîtî girih-i bend-i beķā-yı tu güşüde

Tu ber-diremî beste hezārān girih ü bend (11)

Ey gâfil ez-în vesvese-i bîhûde tâ key¹⁵⁵⁷

Vey bî-ĥaber ez-ĥāmi-i bî-fā'ide tâ çend

Bü'gsil (12) ŧam' a ez-'ömr ki der-'ālem-i fānî

Ber-'ömr-i maķûl ne-kuned merd-i ĥiredmend

Bes māl ki nā-ĥorde fûrû-mānd (13) zi-Ĥāce

Bes kaşr-ı binā kerde ki ni'nşest Ĥudāvend

Der-dîn-i Muĥammed şeved ü fermān-ı Ĥudā kun (14)

Tā toĥm-ı ümîd-i tu şeved geşt berûmend

Ey ĥ'āce eger merd-i ĥiredmend ü başîrî

Ez-rûy-ı (15) vefā güş kun îñ mev'ıza vü pend

(2) Çü bîd ber-ser-i îmān-ı ĥ'îş mî-lerzem

Sögüd gibi kendü (16) îmānum başı üzre ditrerin

Ki dil be-dest-i kemān-ebrûyîst kâfir-kîş

Ki göñül bir yay (17) kaşlunuñ elindedür ki kâfir mezhebdür murâd rûĥuñ îmān içün ĥavfidur ki ħalb (18) nefsi bed-mezhebüñ elindedür

(3) Ĥayāl-i ĥavşala-i baĥr mî-pezem heyhāt

Deñiz ĥavşalası (19) ĥayālîñ bişürürem heyhāt

Çihāst der-ser-i îñ kaţre-i muĥāl-endîş

¹⁵⁵⁷ Bu mısırâda bîhûde kelimesi veznin aksamasına sebep olmaktadır.

(20) *Neler vardır bu muḥāl fīkr idici kaṭre başında* murād ‘ilm ü ‘amelde tebaḥḥur-ı fīkr itdüğün (21) ve kendünün za‘f-ı hālinden bu muḥāl geldüğün ḥikāyet ve bu ta‘bīr ile ḡayrılara pend ü tevāzu‘a delāletdür [M351b] (1)

Gazel

-+---/-+---/-+---/-+--

Ey püser ger merd-i rāhī ber-der-i deryūze bāş

V’ez-tevāzu‘ ḥāk-būs u der-ḡadem çün müze bāş (2)

Ḥīştēn efgende dār u bār keş hemçün zemīn

Ber-der-i Ḥāk poşt-ı ḡom çün günbed-i firūze (3) bāş

Muṭ‘im-i bī-ḡāregān çün kāse şev bī-minnetī

Bī-ṭam‘a seḡḡā-yı her tefsīde-dil (4) çün kūze bāş

V’er devām-ı nūr-ı imān bāyedet şeb zinde dār

V’er emān ḡāhī (5) zi-dūzaḡ rūzhā ber-rūze bāş

V’er ḡinā-yı ḡalb mī-ḡāhī me-cū ez-ḡalk hīḡ (6)

Ḳānī‘ vū rāzī zi-Ḥāk ber-ḡismet-i her rūze bāş

(4) Be-nāzem ān müje-i şūḡ ‘āfiyet-kuş-rā

(7) *Oḡşarın ol ‘āfiyet öldürici şūḡ kirpigi*

Ki mevc mī-zenedeş āb-ı nūş (8) ber-ser-i nīş

Ki mevc urur ṭatlu şu zehirlü nīşter üzre murād *müjeden* ḡazret-i (9) Ḥākḡuñ cezbe vū ḡalebe ile sālīke ‘amel itdürdügüdür ki şīret-i ḡahrda luṭfdur

Beyt (10)

--+/-+---/--+/-+---

Gūyend tīr-i çeşmeş ḡaşd-ı şikār dāred

Her laḡza bād-ı rūzī dīl-rā çünīn şikārī (11)

(5) Zi-āstīn-i ṭabībān hezār ḡūn be-çeked

Ṭabīblerūñ yeñinden biñ ḡan ṭamlar

Gerem be-tecrūbe (12) destī nihend ber-dil-i rīş

Eger tecrūbe ile el ḡoyalar yaralu yürek üzre murād (13) ḡalbinde yara olduğın beyāndur

Beyt

Sīne-i mecrūḡ-ı Mecnūn-rā resed der-vaḡt-i (14) şubḡ

Na^ʿ ra-i cān-süz u vāveylā vü [vā]veylā zeden

(6) Be-kūy-ı meykede giryān u ser-fikende (15) revem

Meyhāne maḥallesine aḡlayuraḡ ve baş ařaḡa bıraḡmıř giderem

Çirā ki şerm hemī-āyedem (16) zi-hāřıl-ı ħ^{ış}

Niçün ki ħicāb gelür baña kendü ħāřılumdan murād sülük-ı (17) řarīḡat ve şaleb-i ħaḡīḡat idicek aḡlamaḡ ve baş ařaḡa ḡalmaḡ ile iderem zīrā kendü (18) ʿamelimden şermendeyim dimekdür

Ḳıṭ^ʿ a

+ --- / + --- / + --

Zi-bisyārī-i ʿ iřyān-ı ħod ey dil (19)

Zi-ʿ azm ħānḡah-ı şerm āyedem reft

Velī dergāh-ı dīḡer nīst āḡır

Be-īn řermendegī (20) mī-bāyedem reft

(7) Ne ʿ ömr-i Ĥızr be-māned ne mülk-i İşkender

Ĥızr ʿ ömri ḡalmaz ve İşkender (21) mülki ḡalmaz

Nizā^ʿ ber-ser-i dūnyā-yı dūn me-kun dervīř

Nizā^ʿ ı dūnyā-yı dūn bařı [M352a] (1) üzre itme ey dervīř murād çünki dūnyā fānīdür anuñçün nizā^ʿ itmek lāyık degüldür (2) dimekdür

Ġazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Cihān be-geştem ü āfāḡ ser-be-ser dīdem

Ne merd bāḡı vü ne ez-beḡā eşer (3) dīdem

Ber-īn revāḡ-ı zeberced be-cāme-i ħūrřīd

Nigāřte sūḡanī ħoř be-āb-ı (4) zer dīdem

Ayā (5) keřı ki be-dih rūze ʿ ömr-i maḡrūrī

Me-bāř ġırre ki ez-tu büzürgter dīdem (6)

Zi-ħāřılāt-ı cihān[em] hemīn pesend āmed

Ki ziřt ü ħūb u bed ü nīk ber-ḡüzer dīdem (7)

(8) Tu bendeī gile ez-dūstān me-kun ey dil

Sen ḡulsun dostlardan řikāyet itme ey (8) ḡōñül

Ki řarṭ-ı ʿ iřḡ ne-bāřed řikāyet ez-kem ü bīř

Ki 'ışık şartı olmaz şikāyet (9) eksükden ve artuğdan murād budur ki dostlardan ve dost-ı ḥaḳīkī ḥazretinden (10) cevır ü ḳaḥr artuğ ve mihr ü luṭf eksük olsa incünmemek ve her kārı dervīşāne (11) itmek gerek

Beyt

--+---/-+---/-+-

Guftemeş būsī be-dih guftā ḥamūş

K'ın süḥanḥā ḥiç dervīşāne (12) nīst

(9) Be-ān kemer ne-resed dest-i her gedā Ḥāfız

Ol ḳuşağa irişmez her gedā eli ey Ḥāfız (13)

Ḥazīneī be-kef āver zi-genc-i Ḳārūn bīş

Bir ḥazīne ele getür genc-i Ḳārūndan ziyāde (14) murād vuşul-i Ḥaḳ ve vaşl-ı İläḥī 'amel-i ḳalil ile müyesser olmaz bezl-i māl-ı keşir ve şarf-ı (15) a' māl-i bisyār lāzımdur dimekdür

Beyt

++--/+---/+---/+--

Su'āl kerdeem ez-gül ki ber-çi mī-ḥandī (16)

Cevāb dād ki ber-' aşıḳān-ı bī-dīnār

VELEHU EYẒAN [G.321]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Düş bā-men guft pinḥān (17) kārḍānī tiz-hüş

Dün gice baña didi gizlü bir iş bilür iti 'aḳıllu (18)

K'ez-şumā pinḥān ne-şāyed dāşt rāz-ı mey-fürüş

Ki sizden gizlü dutmak olmaz (19) şarāb şatıcınun rāzını murād kārḍānī rız-ḥüşdan şol müriddür ki 'amel-i (20) āḫiret bilüp ṭarīḳatden ḥaberdār ola ve mey-fürüşdan murād şeyḥdür ki 'ışık-ı İläḥī (21) bāy' idür lācerem mürīd-i 'ālem-i 'amel ve ḥabir-i ṭarīḳat baña şeyḥ rāzını ve sülük aḥvālını [M352b] (1) beyān-ı va' de idüp

(2) Guft āsān gır ber-ḥod kārḥā k'ez-rüy-ı ṭab'

Didi āsān tut (2) kendü üzreüne işleri ki ṭab' yüzinden [mısrā' -ı evvel merhündür]

Saḫt mī-gīred cihān ber-merdümān-i saḫt-küş

(3) *Berk tutar cihān berf durışıcı kimseleri* murād budur ki ol mürīd-i ḥabir baña rāz (4) beyān idüp didi ki işleri kendüne āsān kıl ya' nī 'amel-i dünyā ile 'amel-i āḫireti (5) cem' ideyin dime belki 'amel-i dünyāyı terk kıl ki *men ce'ale'l-hümūme hemmen vāḫiden kefa'llāhu* (6) *sā'ire hümūmihi*¹⁵⁵⁸ ḥasebince Ḥaḳ te'ālā saña 'ameli āsān ide ve illā muḳteżā-yı ṭab'-ı felek (7) budur ki iki cihān 'ameline sa'y

¹⁵⁵⁸ مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هُمًا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

ideni berk tutup murād sühûlet ile hâşıl (8) olmaz [lafz-ı *saht-küş* kâf-ı ‘Arabî ile vaşf-ı terkîbîdür ve şîfat-ı merdümândur]

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

İki iş bir uğurdan nice olur

Çatal kazık dimişler yire batmaz (9)

(3) V’āngehîm der-dād cāmī k’ez-fürūğesh ber-felek

Andan şoñra baña virdi bir kadeh ki anuñ nūrından (10) felek üzre

Zühre der-rağş āmed u berbetzenān mī-guft nūş

Zühre rağşa geldi ve (11) kopuz urarak iç didi murād budur ki ol mürîd ğam-ı dünyâyı ferāmūş idicek söz (12) söyleyüp ‘aql ki maḡamı anuñ felek-i re’sdür semā’ a gelüp dīneyi dögüp ‘ışk-ı İlāhî (13) nūş kııl kār-ı dünyâyı ferāmūş kııl diyü emr eyledi

Ġazel

+ + ---/ + + ---/ + + ---/ + + -

Pîş-i şāhib-naẓarān mülk-i Süleymān (14) bādest¹⁵⁵⁹

Mülk-i ānest Süleymān ki zi-mülk āzādest

Ānçî güyend ki ber-āb-ı nihādend (15) cihān

M’eşnev ey düst ki çün ber-nigerî ber-bādest

Ĥāk-ı Bağdād be-merg-i ĥulefā (16) mī-gerîd

Verne in Dicle revān çîst ki der-Bağdādest

Ger pür ez-lāle-i sîrāb (17) buved deşt-i cihān

Me-rev āncā ki heme ĥün-ı dil-i Ferhādest

Hemçü nergis be-küşā (18) çeşm ü be-bîn ender-ĥāk

Çend rüy çü gül ü kāmî-i çün şîmşādest

Ĥayme-i (19) üns me-zen ber-der-i in köhne ribāt

Ki esās heme bî-mevķî ü bî-bünyādest (20)

¹⁵⁵⁹ Hâcû-yı Kirmânî, *Dîvân-ı Eş’âr-ı Hâcû-yı Kirmânî*, (be-Tashîh: Ahmed Süheylî Hansârî), Şirket-i İntişârâtî-i Pâjeng, Tahran 1349, Bölüm: Kitâbü’s-Seferiyât fi’l-Gazeliyat-ı Dîvân-ı Sanâyiü’l-Kelâm, s. 94+380, G.17.

Hâşılî nîst be-cüz ğam zi-cihân H'âcû-râ

Şād-ı ân kes ki zi-bendeş hemegî âzâdest (21)

(4) Gûş kun pend ey püser v'ez-behr-i dünyâ ğam me-ğor

İşit naşîhati ey oğlan dünyâ için [M353a] (1) ğam yime

Guftemet çün dūr ḥadîşî ger tevânî dār gûş

Didüm saña incü gibi bir söz (2) eger kâdir iseñ kulağ tut murâd taleb-i dünyâyı terk idüp taleb-i 'uqbâ (3) ve kurb-ı Mevlâya irşâddur

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+--

Ser-i kūyeş heves-dârî ḥired-râ püşt-i (4) pâ-yı zen¹⁵⁶⁰

Der-in endîşe yek-rû şev dü 'âlem-râ kafa-yı zen

Ṭarîk-i 'ışk mî-püyî (5) ḥired-râ elvedâ'î gû

Bisât-ı kurb mî-cüyî belâ-râ merḥabâ-yı zen

Zi-bâzâr-ı ḥired (6) sūdî ne-ḥ'âhî dîd ḥaber-i sevdâ

Be-küy-ı 'âşıkî der-şev der-i 'uzlet-serâ-yı zen (7)

Şabûḥ-ı mey-perestānest hemîn sâkî şarâbî dih

Semâ' -ı bî-nevâyānest hân (8) muṭrib-ı nevâ-yı zen

Ġameş deryâ-yı bî-pâyân u mâ-râ destgîrî nih

Güzeşt (9) âb ez-seret Selmân çi pâ-yı dest ü pâ-yı zen

(5) Bâ-dîl-i ḥunîn leb-i ḥandân (10) biyâver hemçü cām

Ġanlu göñül ile güler tudağ getür kadeḥ gibi

Nî geret (11) zaḥmî resed çün çeng âyî der-ḥurûş

Böyle degül ki eger saña bir zaḥm iderse (12) çeng gibi ḥurûşa gelesin murâd budur ki kadeḥün içi ḡan ammâ kendüsi ḥandân-ı (13) lebdür ve çeng bir zaḥm dokımcıak efġân ider pes 'âşık-ı şādık ve tâlib-i (14) Ḥağ kadeḥ gibi içi ḡan iken leb-i ḥandân gerek çeng gibi bir zaḥm ile nālân (15) gerekmez

Ġıṭ'a

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Eger be-rüy-ı tereş kâr-ı zühd râst şudî

¹⁵⁶⁰ Selmân-ı Sâvecî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazel: 315, Ganjor.

Kedü-yı ser ki şudî (16) Bāyezīd-i Bestāmī
Ve ger be-cāme-i ezraḡ kesī şudī şūfī
Teḡārnīl şudī şeyḡ Aḡmed-i (17) Cāmī
Eger be-māl u menāl ādemī şudī hoş-dil
Kücā be-şād-dilī men nihād mī-kāmī (18)
Çi hoş dilī be-ezel-i Ḥaḡ merā ‘aṡā kerdest
Me-kun tu ṡa‘ na kūnūn ey birāder ez-Cāmī (19)

(6) Tā negerdī āşinā z’ın perde remzī n’eşnevi

Tā ki āşinā olmayasın bu perdeden bir remz (20) işitmezsin

Güş-ı nā-maḡrem ne-bāşed cāy-ı peygām-ı surūş

Nā-maḡrem kulaḡı olmaz ferīşte (21) ḡaber yeri murād budur ki şūfī vāşıl-ı ḡāl olmayan bu kelām u esrārı fehm itmez [M353b] (1)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Nükte guften pīş-i kem-fehmān zi-ḡikmet bī-gümān¹⁵⁶¹

Cevherī çend ez-cevāhir riḡten (2) pīş-i ḡarest

(7) Der-ḡarīm-i ‘ışḡ ne-tevān zed dem ez guft u şenīd

‘Işḡ ḡarīminde (3) nefes urmaḡ olmaz dimekden ve işitmekden

Z’ān ki ancā cümle a‘zā çeşm bāyed būd u (4) güş

Zirā anda cümle a‘zā göz ü kulaḡ olmaḡ gerek murād aḡvāl-i ‘ışḡ ḡāl u (5) ḡāl ile olmaz aña vecd ü ḡāl gerek dimekdür

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+---

‘Işḡ-ı tu ḡāletīst ki (6) guften nemī-tevān

Ez-dil ḡubār-ı derd-i tu reften nemī-tevān

Efgendem eşk-rā (7) zi-naḡar ber-zemīn k’ez-ū

Derd-i tü-rā be-sīne nihoften nemī-tevān

‘Ālem şikufte geşt (8) velī bī-gül-i ruḡet

Ger şad bahār hest şikoften nemī-tevān

¹⁵⁶¹ Müellif bilgisine erişemediğimiz bu şiir, İsmail Hakkı Bursevî’nin Rûhu’l-Beyân adlı tefsîrinde geçmektedir. İsmil Hakkı Bursevî, **Tefsîr-i Rûhu’l-Beyân**, el-Cildü’l-Evvel, Matba’atü’l-Osmâniye, İstanbul 1330, s. 359.

Guftem güvāh-ı ‘ışk-ı tu (9) şud çeşm-i hūniyem
Guftā çünin güvāh şinuftan nemī-tevān

Aḥbār-ı ‘ışk-rā (10) heme a‘ zā-yı men güvāst
Likin şariḥ-i zikr-i tu guften nemī-tevān

(8) Der-bisāṭ-ı nüktedānān (11) ḥod-fürüşī şart nīst

Nükte bilenler döşeginde kendüyi şatmak şart (12) degüldür

Yā süḥan dāniste gū ey merd-i ‘ākıl yā ḥamūş

Yā sözi bilüp di ‘ākıl er (13) yā dineme murād budur ki ehl-i taşavvuf meclisinde izhār-ı fażl kaşd idüp (14) ıstılāḥāt-ı taşavvufi kemāli ile bilmezsizin söylemek edeb degüldür yā tamām bilüp (15) söylemek yā sākıt olmak gerek ki anlardan istifāde idesin

Ġazel

Bende-i pīr-i muġān (16) bāş u be-cān kun ḥizmeteş
Tā be-kām-ı dil resī rūzī be-Yemen himmeteş

Key tevān (17) ez-‘uhde-i yek cūr‘a bīrūn āmeden
Sālḥā ez-cān eger gūyīm şükür-i nī‘ meteş

Her ki-tā (18) ez-zühd ü taqvā ber-neyāyed ḥiç kār
Çün be-kūy-ı mey-fürüş āyed biyāyed furşateş (19)

Muḥtesib der-kūy-ı mey-ḥorān meger der-beste būd
‘İşk ez-ān rūmī nihed ber-ser (20) külāḥ-ı devleteş

Ber-der-i meyḥāne ‘āşık secde-i şükr āvered
Ger kuned sākī der-ān ḥālet-i (21) ḳābül tā‘ ateş

(9) Sāḳiyā mey diḥ ki rindihā-yı Ḥāfız fehmi kerd

Ey sākī şarāb [M354a] (1) vir ki Ḥāfız rindliklerin añladı

Āşaf-ı şāḥib-ḳırān-ı cürm-baḥş-ı ‘ayb-pūş

(2) *Günāḥ baġışlayıcı ‘ayb örtici şāḥib-ḳırānuñ vezīri* murād ol *şāḥib-ḳırāndan* (3) Resūlullāḥ ‘aleyhi’s-selāmdur anuñ vezīri şeyḥ-i kāmīl ve mürşid-i mükemmeldür ve *sākīden* (4) murād vā‘ izdür lācerem vā‘ izden kelime-i ḥikmet isteyüp iḥlāşum ḥazret-i şeyḥe (5) ma‘lūm olmuşdur dir ve Resūlullāḥ ‘aleyhi’s-selām ḥazretin cürm baġışmalamak ve ‘ayb (6) örtmek ile vaşf ider ki ümmetinüñ zünübını ‘afv olınmak

ve anların ‘uyubını (7) setr olunmak ister idi [kendü zamānı pādşāhınun vezīrin murād itmek muhtemeldür ammā sülūka münāsib degüldür]

Nazm

-+---/-+---/-+-

Seyyid-i ‘ālem be-ḥ̣āst ez-Kirdkār¹⁵⁶²

Guft kār-ı ümmet (8) bā-men güzār

Tā neyābed ıttılā‘i ḥiç kes

Ber-günāh-ı ümmet-i men yek-nefes (9)

VELEHU EYŻAN [G.322]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Der-‘ahd-i pādşāh-ı ḥaṭā-baḥş-ı cürm-püş

Ḥaṭā bağışlayıcı günāh (10) *örtücü pādşāh* ‘ahdinde [kendü zamānı pādşāhı murād olmak cā’izdür ammā aḥvāl-i sülūka münāsib degüldür]

Müfti qarābe keş şud u Ḥāfız piyāle nüş

Müfti (11) *kaba kulaḥ çekici oldı* *Ḥāfız kadeḥ içici* murād ol *pādşāh*dan şimdi (12) beyān olınan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur lācerem ‘ilm-i keşiri olan *innemā yaḥşea’llāhe* (13) *min ‘ibādihi’l-‘ulemā*¹⁵⁶³ ḥasebince Ḥaḥ te‘ālā ḥezer-i tenden ziyāde ḥavf ider (14) pes ‘ışḳ-ı İlāhī nüşın ziyāde ider ve Ḥāfız ya‘nī ḥıfz-ı kelāmu’llāh iden (15) ma‘nā bilmez pes nüş-ı ‘ışḳ kılması ḳalil olur ba‘zı nüşaḥda müfti yerine (16) Ḥāfız Ḥāfız yerine müfti vāḳı‘ olmuş ol taḳdīrce murād böyle olur ki (17) sālīk olup ‘ışḳ-ı ḡālib olan ḥubb-ı İlāhī şarābın çok içir ‘ilm-i zāhir ehli (18) olan az içir [kendü nüşaḥumda metn ihtiyār itdügüm vāḳı‘ olup ve müfti ki şeyḥü’l-İslāmdur muḳaddem olmak münāsib olup ol nüşayı ihtiyār itdüm]

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+-

Ḳanḳı zarf kim ola ḥālī vü büyük

Ma‘rifet ābını ol (19) vāfir alur

Ḳanḳı zarf küçücük ola yā ṭolu¹⁵⁶⁴

Āb-ı endek birle andan pür olur (20)

(2) Şüfi zi-künc-i şavma‘a bā-pāy-ı ḥum nişest

¹⁵⁶² Feridüddin Attar, *Kitāb-ı Mantıku’t-Tayr*, (Hazırlayan: Garcin De Tassy), Der-Medīne-i Mahrûsa-i Pariz be Matbaahâne-i Padşâhâne, Der-sene-i İsevî: 1273/1857, s. 22.

¹⁵⁶³ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah’tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır. (Kur’ân, Fatır 35/28).

¹⁵⁶⁴ *Ḳanḳı zarf kim küçücük ola ya ṭolu* şeklindeki mısranın vezni aksamaktadır. Vezni tamir etmek amacıyla mısradan *kim* kelimesi çıkartılmıştır.

Şūfî hānḳāh bucağından küp dibinde (21) oturdu

Tā dīd muḥtesib ki sebū mī-keşed be-düş

Tā gördi muḥtesibi ki desti çeker [M354b] (1) omuzında murād muḥtesibden ehl-i zāhirdür çün şūfî ehl-i zāhir olanı görür ki küpden (2) ya' nî şeyḥden feyz alup kendü vücūdı destisin andan taldurup gider pes şūfî (3) kendüsi küp dibinde oturup ya' nî şeyḥ hizmetinde muḥim olmağı ihtiyār ider ve beden-i (4) insānı sebūya teşbīh iderler başı kulbları kollarıdur

Beyt

--+/--+ / +--+ / -+-

Destî ne-dīd (5) ' aşık-ı miskîn be-gerdenî

Tā rûzgār-ı hāl-i vücūdeş sebū ne-kerd

(3) Aḥvāl-i şeyḥ u ḳāḏî vü (6) şurbu'l-yehūdîşān

Şeyḥ ü ḳāḏî aḥvālîni ve bunlaruñ ḥasīsāne şurbuno yā tam' a-i dünyāsını (7)

Kerdem su 'āl şubḥ-dem ez-pīr-i mey-fürüş

Su 'āl itdüm şabāḥ vaktinde pīr-i mey-fürüşdan (8) bu beyt merhūndur

(4) Guftā ne guftenīst sūḥan gerçi mahremî

Didi dimelü söz degüldür (9) egerçi mahremsin

Der-keş zebān u perde nigh dār u mey be-nüş

Dilūñ çek ve perde şakla (10) ve şarāb iç murād şeyḥden şol şeyḥdür ki ehl-i dünyā ve erkān ile ihtilāṭ ider ola (11) ve ḳāḏîden murād ḥākimdür ve şurbu'l-yehūdîdan murād ḥekīmāne vü ḥasīsāne nüşdur (12) yā irtişā ü aḥz-i māludur bu aḥvālî kendü şeyḥümden su 'āl itdüm cevāp virüp didi (13) bunuñ cevābı budur ki şol şeyḥ ki ehl-i zāhir ile şoḥbet ü muşāḥabet ider ve ḥākim olup (14) mühimmāt-ı nās gören çok ' ışk-ı İlāhî nüş itmezler ve ' ibādeti tevaḡḡul kılmazlar ol (15) şeyḥuñ erkān katında meşālîḥ-i nās görüp derdmendleruñ ḥācetin revā itmesi (16) ' ibādetdür ve ḥākim ' adl iderse ' adlu sâ' atin yüvāzî min ' ibādeti sittîne seneten¹⁵⁶⁵ ḥasebince (17) efḏal-i ' ibādetdür yā ol şeyḥüñ aḥz-i hāl itmesi aḡniyāya şevāb-ı şadaḳa buldurması (18) ve ḳāḏî vü ḥākim taleb-i māl ile ḳazāya ve meşālîḥ-i nāsa mübtelā olup bu ḳuyūd ile (19) olması ' ibādetdür lācerem şūfî olan bunlara ta' n itmeyüp sırrı içmeyüp (20) kendü ' ibādetinde olmak gerek

Beyt

++-/++-/++-/+-

Zebān der-keş ez- ' ayb-ı diğeri kesān

Eger merdî (21) işlāḥ-ı ḥod kun tu zūd

(5) Sākî bahār mī-ressed ü vech-i mey nemānd

Ey sākî bahār irer şarāb [M355a] (1) ḥarçlığı ḳalmadı

¹⁵⁶⁵ عَدْلُ سَاعَةٍ يُوَازِي مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً Bir saatlik adâlet yetmiş yıllık ibâdet eder. (Hadîs) Faziletü'l-Âdilîn, Hadîs No: 12.

Fikrî be-kun ki hûn-ı dil âmed zi-ğam be-cüş

Bir fikir kıl ki gönül kanı geldi (2) ğamdan cüşa murād budur ki ey şeyh bahār-ı feyz irer oldu ammā benüm ma‘āş için mālā (3) ihtiyācum teveccüh-i külliye mānî‘dür benüm için bir tedbîr kıl

(6) ‘İşkest ü müflisî vü cevānî (4) vü nev-bahār

‘İşkdur ve müflislikdür ve yigitlikdür ve yeñi bahār

‘Özrem be-bîn ü cürm be-zeyl-i kerem be-püş

‘Özrümü gör ve günāhı kerem (5) etegi ile ört murād budur ki ey şeyh-i ‘ışk u talebim ve maḥal-i feyzüm var ammā faqr daḡı (6) var tamām-ı şuġl idemeyüp ‘ibādetde taķşîr itdügüme ‘özrümü görüp kerem etegi ile setr (7) idüp ba‘zı kuşûrum ma‘zûr tut

Rubā‘î

---/+--+/-+--

Ān-rā ki bedest nîst dirhem (8)

Der-‘azm-i bedest ü rûş-ı derhem

Terk-i heme mülk ü māl kerdem

Kārîst ki kerd pûr-ı Edhem (9)

(7) Tā çend hemçü şem‘ zebān-āverî kunî

Tā niçeye dek dil yügrüklüğün ve feshādın idersin (10)

Pervāne-i murād resîd ey muḥibb ḡamûş

Murād pervānesi irişdi ey muḥibb sâkit (11) ol murād budur ki sâlik ü mürîde keşret-i kelām mānî‘-i merāmdur pes şem‘ gibi cereb-i zebānlığı (12) koyup ‘ibādeti iştiğāl gerek

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+--

Nazar kerdem be-çeşm-i ‘aql u tedbîr¹⁵⁶⁶

Ne-dîdem bih (13) zi-ḡamûşî ḡışālî

Ne-güyem leb be-bend ü dîde ber-düz

Ve liken her maḡāmî-rā (14) maḡālî

Zamānî baḡş-i ‘ilm ü ders ü tekrār

Ki bâşed nefis-i insān-rā kemālî

Zamānî ḡalvet ü (15) ‘uzlet ‘ibādet

Ki bâşed nefis-rā taḡşîl-i ḡālî

(8) Ey pādşāh-ı şüret ü ma‘nā ki (16) mişl-i tu

¹⁵⁶⁶ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyyât-ı Sa’dî**, Kıt’ahâ vü Beythâ, s. 1110.

Ey şüret ü ma' nā pādşāhı ki senüñ mişlün

Nā-dide hiç dide vü ne-şenide (17) hiç güş

Görmemişdür hiç göz ve işitmemişdür hiç kulağ murād muhātabdan rūh-i insānidür ki

Beyt

Būd şāhī der-zamānī pīş ez-īn¹⁵⁶⁷

Mülk-i dünyā būdeş ü hem mülk-i dīn

hasebince hem zāhir pādşāhı hem dīn pādşāhidur ammā *ve yes 'alūneke 'ani'r-rūhī kuli'r-rūhū min emri rabbi'*¹⁵⁶⁸ mücebince anı göz görmemiş ve kulağ işitmemişdür ve bu beyt merhündür [murād muhātabdan kendü pādşāhı olmak ihtimāl-i mercū' dur ve ehl-i sülūk hāline münāsib degüldür]

(9) Çendān be-mān ki hırka-i ezrak kuned kabūl

Ol deñlü kal ki [M355b] (1) gök hırka kabūl ide

Baht-ı cevānet ez-felek-i pīr-i jende-pūş

Senüñ yigit (2) bahtuñ felekden ki pelās-pūş pīrdür murād rūhuñ bedeninde beķā-yı ta' alluğ istemekdür (3) tā şol vaķte dek ki tā'ib olup sülūk-ı ıarīķat kı lup hūsn-i hāl ile hāt m (4) ola

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

H'āhī ki be-maķşūd resī zūd-ı taleb kun

Rāhī ki der ü rāsti hest (5) hāmī nīst

VELEHU EYŻAN [G.323]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Seher zi-hātif-i gaybem resid müjde be-güş

Seherde hātif-i (6) gaybdan irişdi müjde kulağuma

Ki devr-i şāh Şücā' est mey dilir be-nüş

[Şücā' nām pādşāhdur bahādur ma' nāsınadur bu ma' nāya münāsib dilir zıkr itdi ki bahādur dimekdür] *Ki şāh (7) Şücā' devridür şarābı şecā'at ile iç* murād şāh Şücā' dan Yezd vilāyetinüñ (8) pādşāhidur ki muhābb-i şulehā idi pes şol pādşāh ki şulehāya muhıbb ola anuñ (9) devrinde 'ışķ-ı İlāhī ve kelimāt-ı taşavvuf fāş söylenmek cā'iz olur ve illā taşavvuf (10) ehlinüñ a' dāsı çokdur ki cemī' -i fussāk u 'avām ve cümle-i gayr-ı sālīk ü hām anlara (11) düşmendür kelāmların feh m

¹⁵⁶⁷ “Bundan evvelki bir zamānda bir pādīşāh vardı. O hem dünyā, hem dīn saltanātına mālīkti.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma'nevī-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 22, Beyt: 36.

¹⁵⁶⁸ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir. (Kur'ân, İsrâ 17/85).

idemeyüp küfr ü dālāle nisbet idüp ʔaşd-ı helāk (12) iderler ve erbāb-ı taşavvuf pādşāhlara daḡi pend idüp dirler

Ġazel

Ḥusrevā (13) nāgeh ḡazānī der-resed ḡülzār-rā

Hemçünin dā'im ne-bīnī revnaḡ-ı bāzār-rā

Ger hemī dānī (14) çī guftem cehd kun der-^çadl kūş

Kīne-rā ez-dil be-der kun bes kun in āzār-rā (15)

Dest-i zulm ez-āstīn-i kibr ber-merdüm me-keş

K'āh-ı mazlūmān-ı seḡergeh fikend kuhsār-rā¹⁵⁶⁹ (16)

Būd Nūşrevān-ı ^çādil kāfir-i āteş-perest

Līk tu iḡrār kerdī Ġzed-i Cebbār-rā

Nām-ı ū (17) ^çādil ber-āyed v'ān tu zālīm be-ḡaşr

Mü'minā ber-gū ki ber-ḡod çün keşī in ^çār-rā (18)

Fī l-i münkirhā besī ez-zāt-ı tu şādır şudest

Geşte-i şāyeste lābūd ṡa' na vū inkār-rā (19)

Çün Süleymān ger hemī ḡ'āhī ki sulṡānī kunī

Tu be-kun ez-kār-ı bed z'in pes be-hil bed-kār-rā

(20) eger pādşāh *el-ḡaḡḡu mür*¹⁵⁷⁰ muḡteżāsınca kelām-ı Ḥaḡdan rencide olup *el-^çavām ke'l-hevām*¹⁵⁷¹ (21) ve ehl-i zāhir ü ḡām olanlara müsā^çade iderse ehl-i naḡar u ^çibret olanlar [M356a] (1) ^çuzlet ü şamt iḡtiyār iderler nitekim Şücā^çdan evvel öyle imiş nitekim (2) Ḥ'āce Ḥāfız dir

(2) Şud ān ki ehl-i naḡar ber-kenāre mī-reftend

Gitdi ol ki ehl-i naḡar (3) *kenāra gitdiler idi*

Hezār ḡüne sūḡan der-dehān u leb ḡāmūş

Biñ dürlü söz aḡızda (4) *ve ṡudaḡ sākīt olduḡı ḡālde* ya^çnī bundan evvel böyle idi ki biñ dürlü (5) söz bilenler kenāre gidüp sūkūt iḡtiyār idüp keminde idiler şimdi ol (6) ḡāl gitdi

¹⁵⁶⁹ Bu mısırâda yer alan be-fikend kelimesi veznin aksaması sebebiyle fikend şeklinde okunmuştur.

¹⁵⁷⁰ الحقُّ مُرُّ Doğru söz acıdır. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁵⁷¹ العوام كالهمام Halk hayvan sürüsü gibidir. (Diğer Arapça İbareler)

(3) Be-şavt-ı çeng be-güyim ân hikâyethâ

Çeng şavtı ile diyelüm ol hikâyetleri (7)

Ki ez-nihuften-i ân dîg-i sîne mî-zed cûş

Ki anı gizlemekden sîne çölmegi cûş (8) *urur* murâd şeyh-i munhanî ve pîr-i merâkıb şadâsı ile esrâr-ı İlâhiyyeyi fâş söyliyelüm ki (9) anuñ ketminden sînemüz çölmek gibi kaynar idi

Gazel

-+---/-+---/-+---/-+--

Er-raḥîl ey düstân mâ reḥt-i (10) ḥod ber-dâştım¹⁵⁷²

Ber-şümâ bâdâ mübârek ânçı mâ bü'gzâştım

Mâr bûdest ânçı ü-râ (11) mâl-ı ḥod mî-gufteim

Bâd bûdest ânçı ü-râ ğam-ı ḥod pendâştım

Ey besâ enbârḥâ (12) ez-ḥırş u ez-tûl-ı emel

Behr-i nûş-â-nûş-ı 'ıyş-ı dîgerân ebnâştım

Menzil-i mâ ḥâk-ı (13) tîre bûd u mâ ez-ḥîregî

Kaşr u eyvân tâ miyân-ı âsmân efrâştım

Bâ-Ḥudâ vü düstâneş (14) ceng-i mâ bûdest saḥt

Ez-zebân u Muşluḥiddîn in zamân der-âştım

Ḥâşıl-ı kâr-ı kesân (15) ez-dâne-i dîn bûd dâm

Ḥâşıl-ı mâ dâne-i ḥâlest ez-ânçı kâştım

Yâd bûde (16) tâlib-i mâ velî ez-bî-ḥodî

Ḥ'ışten-râ nâ-şinâsâ tâlibeş pendâştım

(4) Şarâb-ı ḥanegî-i (17) ters-i muḥtesib ḥorde

Eve mensûb şarâbı muḥtesib korkusundan açmış idüñ (18) [*ḥānegî* her nesneye dirler ki evden ola ve bir ḥelvānuñ ismidür ve ḥāne-perver ma' nâsinadur bunda ma' nâ-yı evvel murâddur]

Be-rüy-ı yâr be-nûşim ü bâng-ı nûş-â-nûş

¹⁵⁷² Şiirin ilk dört beyti Hâce Abdullâh Ensârî'ye âittir. Sonraki beyilerin aidiyyeti ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Yār yüzine içelüm muttaşıl içmek âvâzı ile (19) murād budur ki evvel esrâr-ı tarîkati ve aḥbâr-ı ḥaḳîḳati maḥfî ü mestûr söyler idük şimdi (20) âşikâren ve ‘ale’ d-devâm söyler olduḳ [*nûş-â-nûş* muttaşıl u dürlü dürlü içmek ma’ nâsına gelür bunda ma’ nâ-yı evvel zâhirdür]

Rubā‘î

Ḥāhî ki süḥan zi-cân āgeh şinevî (21)

V’esrâr-ı derûnî zi-şehinşeh şinevî

Kem kerd zi-ḥîş tā tu ez-hestî-i ḥod

Bî-ḥod [M356b] (1) heme *innenî ena’ llāh*¹⁵⁷³ şinevî

(5) Zi-küy-ı meykede düşeş be-düş mî-burdend

Meyḥâne maḥallesinden (2) *dün gice omuzda iletdiler ya’nî getürdiler*

İmâm-ı ḥāce ki seccāde mî-keşid be-düş

İmâm-ı (3) *ḥāce ki seccāde çeker ya’nî getürür idi omuzda* murād budur ki ehl-i zâhirden biri (4) ki hemân zâhir-i şer‘ bilür idi cemā‘ ate imâm u metbû‘-ı enâm idi tarîkate sülûk (5) idüp kesb-i ḥâlet kılup bî-ḥod oldu yâḥud ḥânḳâhda vefât idüp andan (6) omuzda getürüp alup ḳabre gitdiler

Rubā‘î (Ahreb)

Ger her çî tu-râ hest heme der-bāzî (7)

V’ez-hesti-i ḥod cüdâ kunî enbāzî

Bāşed ki zi-ḥod bāz-ı rehî der-tāzî

Der-pür-i tu (8) nûr-ı ü penâhî sâzî

(6) Dilâ delâlet-i ḥayret kunem be-râh-ı necât

Ey gönûl saña ḥayr delâlet (9) *ideyin necât yolına*

Me-kun be-‘ışḳ¹⁵⁷⁴ mubâhât u zühd hem me-fürüş

‘İşḳ ie faḥr (10) *itme daḥî zühd şatma* murād budur ki tarîḳ-i necât budur ki ‘ışḳ-ı mecāzî ile yâ ‘ışḳ-ı (11) ḥaḳîḳî ile faḥr itmeyüp ve zühd şatmayasın ki ‘ışḳ-ı mecāzî fışḳ ḳabilindendür (12) ve ‘ışḳ-ı ḥaḳîḳî ile faḥr riyāya rāci‘dür zühd şatmak ḥod maḥz-ı taşannu‘dur (13) bunların birisi sebîl-i necāta delîl degüldür nitekim Ḥākânî ‘atâ ḥuşûşında (14) dimiş

Ḳıṭ‘a

--+/-+--+/-+--+/-+--

Ḥākāniyâ be-sâ’il eger yek dürem dihi¹⁵⁷⁵

Ḥāhî cezâ-yı ân (15) dü behişt ez-Ḥudâ-yı ḥîş

¹⁵⁷³ إِنِّى أَنَا اللّٰهُ Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl. (Kur’ân, Tâhâ 20/14).

¹⁵⁷⁴ *Be-‘ışḳ* ibâresinin üzerinde *be-fışḳ* kelimesi bulunmaktadır. Mânâya uygun olarak *be-‘ışḳ* kelimesi tercih edilmiştir.

¹⁵⁷⁵ Ḥākânî-i Şîrvânî, *Dîvân-ı Hisânu’l-‘Acem Efdalüddîn İbrâhim bin ‘Alî Ḥākânî-i Şîrvânî*, (Hz. Ali Abdürresûlî), Şirket-i Çâçhâne-i Saâdet, 1316, Kıta’ât u Kasâid-i Sıgâr, s. 643

Pes nām-ı ān kerem kunī ey ḥāce tu me-nih
 Nām-ı kerem (16) be-dāde-i rūy u riyā-yı ḥış
 Ber-dāde-i tu nām-ı kerem key būd revā
 K'ān dāde-rā (17) behişt sitānī berā-yı ḥış
 Tā yek dihi be-ḥalk u dü ḥāhi zi-Ḥaḥ cezā
 Ān-rā (18) riyā şomor ki şomordī 'aṭā-yı ḥış
 Dānī kerem kūdām būd ān çi her çi hest (19)
 Bedehi behr ki hest ü ne-ḥāhi cezā-yı ḥış

(7) Maḥal-i nūr-ı tecellist rāy-ı enver-i şāh

(20) *Nūr-ı tecellī maḥallidür şāhuñ ziyāde nūrlu fikri*

Çü ḳurb-ı ū ṭalebī der-şafā-yı (21) niyyet kūş

Çün anuñ ḳurbın istersin şafā-yı niyyete duruş murād şāhdan Resūlullāh [M357a] (1) 'aleyhi's-selāmdur anuñ re'yi sünnetidür ve anuñ sünneti maḥal-i nūr-ı tecellidür (2) şol kim ri'āyet kıla mazhar-ı nūr-ı tecellī olur ve her kim aña ḳurb-ı ṭaleb ide taşfiye-i (3) niyyet idüp 'amel itdügi sünneti sünnet-i Resūldür diyü itmek gerekdür Resūlullāh 'aleyhi's-selām (4) buyurmuşdur *men aḥyā sünneti feḳad aḥyānī ve men aḥyānī kāne ma*¹⁵⁷⁶

Hikāyet (5)

Bir 'ālim-i 'ābide bir merd-i zāhid su'āl idüp dimiş elli yıldur misvāk (6) isti' māl iderin 'acabā baña şevāb oldı mı evvelā ol 'ālim dimiş eger dişim pāk (7) olsun diyü itdün ise şevāb-ı keşiri vardur ve sehl-i Tüsteri dimiş uşul-i mezheb (8) üçdür biri Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretine iktidādur aḥlāḳda vü ef'alde (9) biri ekl-i ḥelāldür biri iḥlāş-ı niyyetdür cemī'-i a' mālde

(8) Be-cüz şenā-yı celāleş (10) me-sāz vird-i zāmīr

Ol şāhuñ celālī şenāsından ğayrı kıлма göñül virdini

Ki hest (11) gūş-ı dileş maḥrem-i peyām-ı sürüş

Ki anuñ göñli ḳulağı mülk ḥaberinüñ maḥremidür murād budur ki (12) Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥazretinüñ şalavāt u selāmı melā'ike vāsıtası ile ḳalb-i (13) münevverine ve rūḥ-ı muṭaḥḥarine vāşıl olur nitekim buyurmuşdur *inne li'llāhi melā'iketen seyyāḥīne fi'l-arḫi yūbelligūnī 'an ümmeti's-selāme*¹⁵⁷⁷

Ḳıṭ'a

--+/-+++/+---/-+-

Yā seyyidü'l-enām (14) dūrūd-ı cenāb-ı tu

¹⁵⁷⁶ مِنْ أَحِبَّائِي فَقَدْ أَحِبَّائِي وَمَنْ أَحِبَّائِي كَانَ مَعِي Kim benim sünnetimi yaşatırsa beni sevmiş demektir. Kim de beni severse, cennette benimle birlikte olur. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizî**, c. 1, s. 676, Hadis No: 2678.

¹⁵⁷⁷ إِنَّ اللَّهَ مَلَائِكَتُهُ سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامِ Şüphesiz ki Allah'ın yeryüzünde dolaşan gezici melekleri vardır. Onlar, ümmetimden bana selām ulaştırırlar. (Hadis) Sünen-i Nesâi, Hadis No: 1290, Kitâbü's-Seḥv, 40. Bâb.

Vird-i zebân-ı mâst meh u sâl u şubh u şâm
Nezdîk-i (15) tu çi tuhfе firistîm mâ zi-devr
Der-dest-i mâ hemîn şalâtest ve's-selâm (16)

(9) Rumûz-ı maşlahat-ı mülk¹⁵⁷⁸ hüsrevân dânenî

Mülk maşlahatının remzlerin pâdşâhlar bilürler (17)

Gedâ-yı kûşe-nişinî tu Hâfızâ me-hurûş

Kûşede oturıcı gedâsın sen (18) *ey Hâfız hurûş itme* murâd budur ki 'âlem-i mülk taşarrufâtı tedâbirin iktâb u evtâd (19) olanlar bilürler sen anlardan dikil kûşede sâkin bir fakîrsin da'vâ-yı taşavvuf (20) ve lâf-ı kerâmet urma ki de'b-i tarîkat degüldür [*hurûşiden* gürlmek ve hamle eylemek ve haykırmak ve cûşa gelmek ma'nâsına gelür]

VELEHU EYẒAN [G.324]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Şarâb-ı telh mî-h'âhem [M358b] (1) ki merd-efken buved
zûreş

Acı şarâb isterin ki er birağıcı ola anuñ kuvveti (2)

Meger yek dem ber-âsâyem zi-dünyâ vü şerr ü şüreş

[*Şûr* tuzlu ve gök şu ve çorak yer ve at bâzârı ve gavğa ve fitne ve ıztırâb ma'nâsına gelür] *meger bir dem diñlenem dünyâdan anuñ şerrinden* (3) *ve fitne ve gavğasından* murâd *şarâb-ı telh*den 'ışk u muhabbet ve fakr u riyâzetdür ki (4) âdemi lâ-ya'kîl ide ki istilâsından mâsivâyâ ferâmûş itdüre tâ ki *ed-dünyâ sâ'atün* (5) *fe'c'alhâ tã'aten*¹⁵⁷⁹ hasebince bir dem râhat olam ya'nî dünyâdan ve anuñ şer ü gavğasından (6) ferâgat bulam ve bu murâd İbn Yemîn tafşîl ider

Kıt'a

--+/-+++/+---/-+-

Ser-geşte behr-i dâne çi bâşem (7) çü âsyâ¹⁵⁸⁰

Âmed be-sân-ı kuṭbgeh-i âremidenem

Tâ çend bâşem ey felek-i dūn zi-cevr-i tu¹⁵⁸¹ (8)

Behr-i dunân be-dergeh-i dūnân devidenem

Hāk er horem be-hest-i zamānī hezār-ı bār (9)

¹⁵⁷⁸ *Mülk* ibâresinin üzerinde *vaḳt* kelimesi bulunmaktadır. Mânâyâ uygun olarak *mülk* kelimesi tercih edilmiştir.

¹⁵⁷⁹ الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً Dünyâ bir sâattir, o hâlde onu tâat kılın. (Hadîs) Mevzûâtü's-Sagâni, Hadîs No: 85/105.

¹⁵⁸⁰ İbn Yemîn Feryûmedî, *Dîvân-ı Eş'âr*, (Tashih: Hüseyin Ali Bâstânî Râd), İntişârât-ı Kütübhanê-i Senâi, Tahrân 1344, s. 470.

¹⁵⁸¹ *Âḥir* kelimesi dîvânda *dūn* şeklindedir. Vezindeki aksamayı düzeltmek adına mîsrâda *dūn* kelimesi kullanılmıştır. Bir sonraki mîsrâda yer alan *behr-i dūnân* şeklindeki ibâre vezin gereği *behr-i dunân* şeklinde okunmuştur.

Ki ān-rā be-āb-rūy be-bāyed ḥarīdenem
Ger laḥm-ı tayr mī-ḥurem ez-dest-i siflegān
Çün (10) şahm-ı ḥanzalest be-gāh çeşidenem
‘Ankā şıfat be-kūşe-i ‘uzlet revem ki nīst (11)
Çün murg-ı ḥānegī ser-i ḥ‘ārī keşidenem

(2) Biyāver mey ki netvān şud zi-mekr-i āsmān imen

(12) *Getür şarābı ki āsmān mekrinden emīn olmaḳ olmaz*

Be-lu‘b-ı zühre-i çengī vü mirrīḥ-i sileḥ-şüreş

(13) *Zühre-i çengī ve anuñ sileḥ-şūr merīḥi oyunu ile* murād budur ki zükre ki aña çengī-i felek (14) dirler taşvīrin çengī şüretinde yazarkar ve merīḥ ki elinde kılıç vardur sileḥ-şūr felekdür (15) biri sileḥ-şürlük idüp lu‘b itdüklerinden maḡrūr olmayup mekr-i felekden ḡāfil (16) olmamaḳ gerek lācerem ‘ışḳ-ı İlāhī ve ṭā‘at-ı pādşāhī ‘ıyş u nüşına iştiḡāl itmek (17) gerek

Rubā‘ī (Ahreb)

Ve yek heveset-rā ki felek cūş dihed
Maḡrūr me-şev ki ḥ‘āb-ı ḥargūş dihed (18)
Çendān ki buved çarḥ-ı felek der-gerdeş
Geh nīş çeşānidet gehī nüş dihed (19)

(3) Simāṭ-ı dehr-i dūn-perver ne-dāred şehd-i āsāyiş

Dūn silici zamān sofrasınuñ rāḥatlık (20) balı yoḡdur

Mezāḳ-ı ḥırş-rā ey dil be-şūy ez-telḥ ü ez-şüreş

Ḥırş mezāḳını ey göñül (21) yu anuñ acısından ve tuzlusından murād budur ki zamān dūr-perverdür ehl-i perver degüldür ve bunuñ [M358a] (1) sofrasında rāḥatlık ‘aseli yoḡdur lācerem bunuñ ni‘ metinden ricāyı ḳaṭ‘ gerekdür

Ġazel (2)

--+/-+++/+---/-+-

Ey çarḥ-ı sifle-perver ü ey dehr-i dūn-nevāz
Her dem be-māst kār-ı tu sūz-ı dil ü güdāz (3)

Çün mār-ı kīne-cūyi vü çün ger be-beççe-ḥor
Çün mī-kuşī be-zār çī mī-perverī (4) be-nāz

Tā key diḥi vü bāz sitānī me-dih me-gīr
Tā çend sāzī vü şikenī me’şken ü me-sāz (5)

Çün i‘timād ber-tu kuned ādemī ki nīst

Nerm-i tu bî-dorošt u neşib-i tu bî-ferāz (6)

Eyyām-ı rāhat-ı tu çü ‘ahd-i tu kabẓ-ı cān
Şebhā-yı miḥnet-i tu çü devr-i tu bes dırāz (7)

Resm-i tu kaşd-ı ‘ömr ü şi‘ār-ı tu kabẓ-ı cān
Şuğl-ı tu ceng ü fitne vü kār-ı tu (8) türk ü tāz

Ey hoş kesî ki kûşe girift ü zi-tu çü men
Ne’nhād ber-der-i tu ser-i hācet ü (9) niyāz

(4) Kemend-i şayd-ı Behrāmî biyefken cām-ı Cem berdār

Behrāma mensūb şayd kemendini (10) birağ Cām-ı Cem kaldur

Ki men peymüdem in şahrā ne Behrāmest ü ne güreş

Kim ben (11) ölçdüm bu şahrāyı ne Behrām var ne kolanı murād budur ki Behrām nām bir pādşāh (12) var idi şikāra meşgūl olup eḡşer kolan didükleri ḡayvānı şikār idüp (13) büryān ider idi ve Cem dirler bir pādşāh var idi ‘ıyşa meşgūl ve kār-ı (14) ‘ālemden fāriğ idi lācerem Ḥāce Ḥāfız pend idüp dir ki Behrāmuñ şayd-ı (15) kemendini elden birağup cām-ı Cem ki murād andan ḡalbdür anı ele alup ‘ıyş u (16) işret-i āḡirete meşgūl ol ki ben bu şahrā-yı dünyāyı ölçdüm ve gezdüm ne Behrāmı (17) ve ne şikārın buldum lācerem metā‘-ı dünyā bāḡi ḡalmaz ve şāḡibi bunda olmaz anı terk (18) idüp *ve’l-āḡiretü ḡayrun ve ebḡā*¹⁵⁸² ḡasebince ‘ıyş u ‘amel-i āḡirete iştigāl gerek

Rubā‘ī

--+/-+--+/-+--+/-+--

Sāḡi biyār (19) bāde ki furşat müdām nīst

Peyveste devr-i çarḡ-ı kesî-rā be-kām nīst (20)

Mihr ü vefā me-cūy zi-devrān ki zerrei

Der-ḡab‘-ı rüzgār şebāt u devām nīst (21)

(5) Naẓar kerdn be-dervişān munāfi-i büzürgi nīst

Dervişlere naẓar itmek ululuḡa muḡālif ü [M358b] (1) māni‘ degüldür

Süleymān bā-çünin ḡaşmet naẓarhā būd bā-müreş

Süleymānuñ bu ‘aẓameti ile (2) naẓarları var idi ḡaricasına murād ululara faḡırlara naẓara delālet ve tevā‘ zu‘a irşāddur (3)

Beyt

+--/+--/+--/+--

¹⁵⁸² وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır. (Kur’ân, A’lâ 87/17).

Gedā ger tevāzu‘ kuned hūy-ı ūst¹⁵⁸³

Tevāzu‘ zi-gerden-firāzān ne-güst

(6) Biyā tā (4) der-mey-i şāfit rāz-ı dehr bū’nmāyem

Gel tā şarāb-ı şāfide saña zamān rāzını gösterem (5)

Be-şarṭ-ı ān ki ne’nmāyī be-kec-ṭab‘ ān-ı dil-kūreş

Ol şarṭ ile ki göstermeyesin egri ṭab‘lulara (6) kör göñlini murād budur ki ‘ışk-ı İlāhī ki bī-riyā ola aña nazar iden dünyānuñ fenāsın (7) ve halkı ihlāk u ifnāsın görür lācerem anuñ terkin idüp bākīye meyl kılur pes sālīk ki buña (8) vākıf olur ṭālib-i dünyā olanlara bunı göstermeyüp anları ğafletlerinde komağ gerek ki (9) levlā’l-ḥumkā leḥarrabeti’d-dünyā¹⁵⁸⁴ hasebince anlar olmasa nizām-ı ‘ālem muḥtall olur idi zīrā māl u (10) manşīb hevāsı ve anlaruñ sevdāsı ile halkuñ gavğasın çekerler ‘āleme nizām u intizām (11) virürler ve illā ehl-i dünyāya dimelüdür

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+--

Hān u hān ey kes tu-rā çend in kadar ten-perverī (12)

Tā be-key ez-behr-i yek ten diğerān-rā çākerī

Ḥ’işten ferbiḥ kunī der-āḥur āḥir ğāfilī (13)

K’ez-berā-yı tiğ bāşed gūsferd āḥurī

Bā-murād ez-şūr-ı baḥtī sūy-ı dīvān mī-revī

Ḥ’iş-rā (14) maḥbūs sāzī zan berī ki serverī

Ey ki şeb kārī kunī ferdā şevī sūy-ı dükān (15)

Dīn ü imān mī-fürüşī ḥubb-ı dünyā mī-ḥarī

Şad hezārān şāḥib-i emvāl u cāh u (16) salṭanat

Ḥāk-ı kuşte ‘ömr-rā dāde be-bād-ı şarşarī

(7) Kemān ebrū-yı cānān nemī-piçed ser ez-Ḥāfız

(17) Cānānuñ kaşı yayı baş döndürmez Ḥāfızdan

Ve līken ḥande mī-āyed ber-in (18) bāzū-yı bī-zūreş

Ve līken gülmek gelür anuñ kuvvetsüz bāzūsı üzre ya‘ nī (19) kuvvetsüz bāzūsına güler murād budur ki rumūz-ı İlāhiyye Ḥāfızdan a‘ rāz (20) eylemez ammā istiğrāb u isti‘zām ider anuñ kuşūr-ı istiṭā‘atinden ve nokşān-ı (21) isti‘dādından ki fehm-i rumūza kemāl-i kuvvet ü ḳudret gerekdür [M359a] (1)

¹⁵⁸³ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dî**, Bûstân, Medh-i Ebûbekir bin Sa’d bin Zengî, s. 310.

¹⁵⁸⁴ لَوْلَا الْحُمَّى لَخَرَبَتِ الدُّنْيَا Arapça Kelam-ı Kibâr, Ahmaklar olmasaydı , dünya harap olmuştu.

VELEHU EYŻAN [G.325]

[Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilūn]

(1) Şūfī gülī be-çin ü murakka' be-hār baḥş

Ey şūfī bir gül dir ve hırkayı (2) dikene bağışla [lafz-ı be-çin emrdür çiden lafzından ki dirmek ma' nāsınadır]

V'ın zühd-i telh-rā be-mey-i hoş-güvār baḥş

Bu acı zühdi hoş siñici (3) şarāba bağışla murād şūfiye penddür ki bir keşf-i taḥşil idüp hey'eti ve şūreti (4) riyāya virüp ya' nī şūfiyāne libās-ı riyādan ḥālī degüldür anı terk eyleyüp ve riyāzet-i (5) bī-ı şıķı ve zühd-i ḥuşkı 'ı şıķa bezl itmek gerek ki vuşul bu tarīķ ile esheldür (6)

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Şud melül ez-hırķa-i ezrak dil-i men çün kunem

Sāķiyā cāmī be-dih tā hırķa-rā (7) gül-gün kunem

Sāķiyem güyed ki bī-ḥod zāhidem güyed me-ḥor

Ķavl-i sāķī bi'şnevem men pend-i (8) zāhid çün kunem

Gü leb-ā-leb sāġarī ber-yād-ı çeşm-i mest-i düst

Tā ḥumār-ı ḥod-perestī-rā (9) zi-ser bīrūn kunem

Ey şabā zīncīr-i ca' d-ı tırta-i leyli kücāst

Tā ' ilāc-ı in dil-i āşüfte-i (10) Mecnūn kunem

Devr-i çarḥem devr kerd ez-yār baḥtem yār nīst

El-ġiyāş ez-baḥt-ı bed (11) yā nāle ez-gerdūn kunem

Bā-men-i şeydā-yı vaşleş nazretī ġired dīleş

Ān perī ḥ'ārā nemī-dānem (12) ki çün efsūn kunem

Ḥum girift ez-bār-ı ġam sinet Nesīmī çün hilāl

Dāl-ı ḥūnem yā (13) çü ebrū-yı tu nāmeş nūn kunem

(2) Tāmāt u şaḥ der-reh-i āheng-i çeng nih

Rūsūm u elfāz (14) *ṭarīkatī ve kelīmāt-ı ru‘ūnet ü da‘vā-yı ḥaḳīḳatī çeng āhengi yolında ḳo* [*tāmāt u şaṭḥ* neye denildiği masṭūrden ma‘lūm olur ehl-i fehmi olana]

Tesbīḥ ü ṭaylesān (15) be-mey ü mey-gūsār baḥş

Tesbīḥ ü ṭaylesānı şarāba ve şarāb-ḥāra bağışla murād *çengden* (16) *şeyḥ-i merākıbdur* imdi ey *şūfī ıstılāḥāt-ı ‘ibārāt-ı taşavvufi* ve *da‘vā-yı irşadı* (17) *şeyḥ-i ṭarīḳate* *ḳo ya‘nī ol ıstılāḥāt-ı ṭarīḳ-i irşādda olan şeyḥüñdür* ve *tesbīḥ ü* (18) *ṭaylesānı ya‘nī şūfiyāne* ve *şa‘y u şūreti ‘āşık-ı melāmīye* *vir ya‘nī sen daḥi* (19) *şūret ḳaydı* ile *muḳayyed olmayup ‘āşık-meşreb olanlardan ol nitekim bir ‘āşık* (20) *dimiş*

Ġazel

--+/+--+/+--+/+--

Şükrest ki seccāde der-üftād zi-düşem

Tā men ne-tevān ki diger-i (21) zühd-fürüşem

Dil her nefesem pend hemī dād ki huş dār

El-minneti li’llāh ki ne dil [M359b] (1) mānd ne hüşem

Z’ın pes menem vü rindī vü bāzār-ı ḥarābāt

V’ez-her ki cihān (2) pend dehendem ne niyüşem

Şeyḥem sūḥanī guft dilem z’ū ne-niyüşid

Sāḳī ḳadeḥi (3) diḥ ki be-rüy-ı tu niyüşem

Her çend ki pūşideem in delḳ-i muraḳḳa‘

Zünnār-ı heves (4) mī-kunedem ez-tu çi püşem

Her şubḥ be-mescid çi nihem pāy ki çü her şeb

Ez-meykede ārend (5) sūy-ı ḥāne be-düşem¹⁵⁸⁵

Vey çāker-i ser-ḥalka-i rindān-ı ḥarābāt

Men ḥalka be-güşān tu-rā (6) ḥalka be-güşem

(3) Zühd-girān ki şāhid ü sāḡar nemī-ḥarend¹⁵⁸⁶

Aḡır zühdi ki maḥbūb u (7) *ḳadeḥ almazlar*

Der-ḥalka-i çemen be-nesīm-i bahār baḥş

¹⁵⁸⁵ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹⁵⁸⁶ Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: Zühd-girān-behā çü nedimān nemī-ḥarend

Çemen halkasında bahār yiline bağışla (8) bu daḫi şūfiye penddür ki züh-d-i şaḫīl maḥbūb-ı Haḫ olup ḳalb-i şāfisi (9) olanlar raġbet idüp almazlar pes keşf ü feyz maḥalinde anı faẓl-ı İlāhī (10) yiline vir

(4) Rāhem şarāb-ı la‘l zed ey mīr-i ‘āşıkān

Yolumı la‘l şarāb urdı (11) *ey ‘āşıklar begi*

Hūn-ı merā be-ḫāh-ı zeneḫdān-ı yār baḫş

Benüm ḳanımı yārūñ eñeki çuḳurına (12) *bağışla* murād *mīr-i ‘āşıkāndan* mürşid-i ‘āşık-meşrebdür aña ḫitāb idüp (13) dir ki benüm yolumı ‘ışk-ı ḫālīş urup ve müşkilāt-ı esrār beni helāk ḳıldı (14) beni aña fedā ḳıl ya‘nī anuñçün vefātum müsellemler tut

Ġazel

--+/--+--+/+--+/-+-

Ey ḫāce merā bā-mey ü (15) meyhāne rehā kun¹⁵⁸⁷

Cān-ı men-i dil-ḫaste be-cānāne rehā kun

Dildār merā bā-men-i dil-sūhte (16) be-güzār

Bü’gzer zi-ser-i şem‘ ü be-pervāne rehā kun

Ber-reh-güzeret dīnī vü dīn dāne vü (17) dāmeşt

Der-dām-ı muḳayyed me-şev u dāne rehā kun

Ān-rā ki buved berg-i gül ü ‘azm-i (18) temāşā

Gü ḫayme be-şahrā zen ü kāşāne rehā kun

Gencīst ġam-ı ‘ışket ü vīrān-ı (19) dil Ḥācū

Ez-behr-i dilem genc be-vīrāne rehā kun

(5) Yā Rab be-vaḫt-i gül güneḫ-i bende ‘afv kun

(20) Yā Rabbī gül vaḫtinde ḳuluñ günāḫımı ‘afv ḳıl

V’ın mācerā be-ser ü leb-i cūybār baḫş

(21) Bu mācerāyı ırmaḫ kenārı servine bağışla murād keşf zamānında ba‘zı esrār söylesem [M360a] (1) ol cereyān-ı feyzden vāḳı‘ olan derece-i ‘āliyeden nāşī olur lācerem benüm izḫār-ı (2) esrār itdügüm ‘afv idüp mertebe-i ‘aliyyeden ḫādiş olmuşdur diyü aña nisbet ḳıl (3)

Ġazel

¹⁵⁸⁷ Hācū-yı Kirmānī, *Dīvān-ı Eş‘ār-ı Hācū-yı Kirmānī*, Bölüm: Kitābü’s-Seferiyāt fi’l-Gazeliyat-ı Dīvān-ı Sanāyiü’l-Kelām, s. 94+482, G.223.

++---/++---/++---/++-

Ez-kerem der-men-i bî-çâre nazar kun nefesî¹⁵⁸⁸

Ki ne-dârem be-cüz ez-luṭf-ı tu feryâd resî (4)

Der-serem nîst be-cüz dîden-i tu sevdâyî

Der-dilem nîst be-cüz dîden-i rûyet hevesî (5)

Pîş ez-ân k'ez-tu merâ cân be-leb âyed nâgâh

Nazarî kun ki ne-mândest merâ 'ömr besî (6)

Tersem ez-âh ki sūzed dehenem nâgâhî

Verne her laḥza ber-âverd mey ez-cân nefesî (7)

Ger be-guften be-ğalaṭ ez-ser-i zūlfet sırrî

'Afv kun tā ne-şevd ḳadr-i güher kim be-ḥesî (8)

(6) Ey ân ki reh be-meşreb-i maḳşūd burdeî

Ey kimse ki yolu maḳşūd meşrebine iletmişindür (9)

Z'in baḥr ḳatreî be-men-i ḥâk-sâr baḥş

Bu deñizden bir ḳatre ben topraḡa ḳarışmıṣa bağışla (10) murâd maḳşūda vâşıl ve ol baḥr-i vaḥdete dâḥıl olandan feyz-i cüz'î-i istid'âdur ki (11) ol ḥazret-i 'ulyāya 'arz-ı ḥâl vâsıtaya muḥtâcdur

Gazel

++---/++---/++---/++-

Ḳışşa-i mūr (12) be-nezdîk-i Süleymân ki bered

Sūḡan-ı bende sūy-ı dergeh-i sultân ki bered

Nâle-i bülbul-i bî-çâre vü (13) derd-i dil-i ū

Nezd-i ân serv-i revân u gül-i ḡandân ki bered

Ḥaberî ez-dil-i rencūr (14) ki âred sūy-ı ten

Eşerî ez-ten-i rencūr ber-i cân ki bered

¹⁵⁸⁸ Fahreddin Irakî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât, No: 243, Ganjor. **Not:** Gazelin ilk üç beyti Fahreddin Irakî'ye aittir. Sonraki beyitler bahsi geçen gazelde yer almamaktadır.

Pîş-i dildâr-ı men (15) ez-ğusrev-i hûbân-ı haṭā
Hâl-i rāz-ı men-i dil-sûhte pinhân ki bered

Şud müsellem ki zi-ğam (16) mûr-ı za‘îfî ey dil
Kıışa-i mûr be-nezdik-i Süleymân ki bered

(7) Şükrâne-râ ki çeşm-i (17) tu rûy-ı bûtân ne-dîd

Ol şükrâneye ki senüñ gözün bütler yüzün görmedi

Mâ-râ (18) be-‘afv-ı luṭf-ı Hudâvendigâr baḥş

Bizi Hudâvendigâr luṭfî ‘afvına bağışla murâd (19) muḥâtabdan ol meşreb-i maḳşûda erendür ya‘nî benî dünyâ bütleri ‘afv itdi (20) sen anları görmedüğün şükrânesi benî ‘afv-ı Hâḳḳa teslim ‘idüp Hâḳ te‘âlâ kuşuruñ (21) tekmiñ idüp ve taḳşîrûñ ‘afv ide diyü ve ‘âkil

Ḳıṭ‘a

--+/-+--/+---/-+-

Yâ Rab be-süy-ı Ka‘be ki [M360b] (1) bâşed delîl-i mâ

K’în reh ki mî-revîm ṭarîḳ-i dâlâletest

Çendân ki mî-revîm (2) be-maḳşad nemi-resîm

Mâ-râ ez-în tereddüd-i zâyî‘-i hacâletest

(8) Sâḳî çü ḥ‘âce nûş kuned (3) bâde-i şabûḥ

Ey şâḳî çün Ḥ‘âce nûş ide şabâḥ şarâbın

Gü cām-ı zer be-Ḥâfîz-ı (4) şeb-zindedâr baḥş

Di aña altun ḳadeḥi gıceyi diri dutan Ḥâfîza bağışla (5) murâd sâḳiden zevḳ u şevḳ viren ḥ‘ânenededür ve ḥ‘âceden murâd şeyḥ-i kāmildür (6) ve altun ḳadeḥden murâd anuñ ḳalbidür lâcerem ol ḥ‘ânenedeye dir ki çün şeyḥe (7) şehirlerde feyz ü faẓl ide aña di iḥyâ-yı leyl iden Ḥâfîza ḳalb-i şâfi ve himmet-i (8) vâfi ‘aṭā ḳılsun

VELEHU EYẒAN [G.326]

[Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün]

(1) Kenâr-ı âb-u pây-ı bîd ü ṭab‘-ı şî‘r ü yârî ḥoş

(9) *Şu kenârı ve sөгüd dibi ve şî‘r ṭabî‘ati ve ḥoş ya*

Mu‘âşîr dilberî şîrîn ü (10) sâḳî gül-‘izârî ḥoş

Muṣāḥib bir dilber şîrîn ve sâḳî bir ḥoş gül-‘izâr (11) murâd budur ki şafâ-yı ḳalb esbâbı şu kenârıdur ve sөгüd gölgesidür ve ‘alemi (12) ṭab‘dur ve ḥoş yârdur ve gönül alup kendüye mâ‘il ḳılan şîrîn dilberdür ki cezbe-i (13) İlâhiyyedür ve zevḳ viren bir şāḥib-i keşf yâ vecginden keşf ḥāşıl olan (14) kimsedür bu beyt merhündür

(2) Elâ ey ṭâlî‘ devlet ki ḳadr-i vâḳt mî-dānî

Āgāh (15) ol ey devlet t̄ālī‘i ki vaqt kadrini bilesin

Guvārā bādet in ‘işret ki dārī (16) rūzgārī hoş

Sînici olsun saña bu ‘işret ki bir hoş rūzgāruñ vardur (17) murād budur ki t̄ālī‘ devlete h̄itāb idüp dir saña bu cem‘iyet-i h̄atır ve vaqt-i şerīf (18) h̄aşıl olıcağ bunun kadrini bilüp taẓyī‘ kılmayup ‘ibādete şarf idesin (19) ba‘dehu du‘ā-yı leh ider lācerem ‘ākıl oldur ki ta‘t̄il-i vaqt ve taẓyī‘-i ‘ömr itmeye (20) ki şu ki nedāmetdür

Ġazel

--+/-+--+/+--+/-+-

Bü’gzeşt der-hevā vü heves rūzgār-ı mā

Žāyi‘ şud (21) ançı būd zi-‘ömr ihtiyār-ı mā

Berbād şud be-lehv ü lu‘b-ı mevsim-i şebāb

Endüh u guşşa [M361a] (1) māned ez-ū yādgār-ı mā

Rüz-ı tarab güzeşt ü tevānīm hem ne-mānd

Eknūn çi āyed (2) ez-ten-i zār u nizār-ı mā

Nā-refte h̄iç rāh zi-pāy ender āmedem

Nā-kerde h̄iç kār (3) be-şud vaqt-i kār-ı mā

Gerçi günāh u şūhī zi-endāze der-gūzeşt

Gerçi be-bād reft (4) heme rūzgār-ı mā

Dārem ümīd-i ān ki neyārend der-şümār

Der-cenb-i cūd-ı ü güneş-i (5) bī-şümār-ı mā

‘Abdu’l-mecīd-i baḥr-i günāhem çü kaṭre nīst

Bā-āftāb-ı raḥmet-i (6) perverdigār-ı mā

(3) Her ān kes-rā ki der-ḥatır zi-‘ışk-ı dilberī bārīst

Her ol kimsenüñ ki (7) ḥatırı üzre bir dilber ‘ışkından bir yük vardur

Sipendī gū der-āteş nih ki dāred (8) kār u bārī hoş

Yüzerligi di āteşe ko senüñ bir hoş kār u bāruñ vardur (9) murād budur ki yüzerlik otunı yavuz gözden zarar olmamağ için tütsi iderler (10) şunuñ ki gönlünde dilber yüki vardur anuñ hoş kār u bārı vardur pes göz (11) degmemek için yüzerlik yakmak gerek [kār u bār Türkçe iş ü güç dimekdür]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ez-ṭaleb ger mī-fezāyed dāğ u derd-i ū (12) kemāl

Der-i dil-i rīş-i tu cüz derd ṭalebkārī me-bād

(4) ‘Arūs-ı ṭab’ -rā zīver zi-bikr-i fikr (13) mī-bendem

Ṭab’ gelinine zīneti bikr-i fikrden bağlaram

Buved k’ez-dest-i eyyāmem be-dest (14) üfted nigārī hoş

Ola ki eyyām naqşından elüme düşe bir hoş nigār murād (15) ‘arūs-ı ṭabdan kelām-ı nefisdür anuñ zīneti bikr-i fikr olmak gerek ki zamān ile (16) kelām-ı merğüb ve naẓm-ı maḥbûb ele gele ve’l-hāşıl zaḥmet çekmeyince kemāl-i (17) kelām ḥāşıl olmaz

Ḳıṭ’ a

--- / -++ / +++ / -+-

Her kim kemāl istese çekmek gerek elem

Ḥayru’l-enām (18) çekdi Ḥaḳ için belā-yı tam

Ḥaḳ isteyen yeridür eger çekse çok belā

Zaḥmet (19) gerek kemāle budur ḥāşıl-ı kelām

(5) Şeb-i şoḥbet ḡanīmet dān u dād-ı hoş-dilī bestān

(20) *Şoḥbet gicesin ḡanīmet bil ve hoş dillük dādını al*

Ki meḥtāb-ı dil-efrūzest (21) ü ṭarf-ı cūybārī hoş¹⁵⁸⁹

Ki ḡönül nūrlandırıcı ay ayduñıdur ve bir hoş ırmaḳ [M361b] (1) kenārıdur murād budur ki şafā-yı ḥāṭır ḥāşıl olduğı vaḳti ḡanīmet bilüp anuñ gibi (2) gicede hoş-dillük muḳteẓāsı üzre olup

Beyt

--- / -++ / +++ / -+-

Şeb yār-ı men şevī be-resed ḥ’āb (3) ger merā

Taẓyī’ -i ‘ömr dānem ü ta’ ṭīl-i rüzḡār

(6) Meyī der-kāse-i çeşmest sāḳī-rā (4) be-nām-īzed

Bir şarāb gözi çanağındadır sāḳīnūñ Allāh adı ḥaḳḳıçün

Ki mestī (5) mī-kuned bā-‘ aḳl u mī-āred ḥumārş hoş

Ki mestlik ider ‘aḳl ile ve getürür bir hoş (6) ḥumār murād budur ki şeyḥ nazarı ‘aḳla bir keyfiyyet virür ki dünyâyı ferāmüş itdürür ve bir hoş (7) ḥumār virür ki emr-i dünyāda bīmār olur [be-nāmīzed lafzı be-nām īzed lafzından muḥaffedür bunuñ aşlın bilmeyenler lafz-ı müfred şanup kelime-i taḥsindür āferīn ve bāreka’llāh dimekdür dirler ve ba’zı ehl-i luḡat ṭübī-i leh ma’nāsınadır ve Tañrı ḥaḳḳıçün

¹⁵⁸⁹ Cūybār kelimesi derkenārda lālezār şeklindedir. Şerhteki mânâya uygun olarak cūybār mısra içerisinde kullanılmıştır.

dimekdür dimiş bu dağı ile bilmemiş bir kerre bu lafz beyân olunmış idi aşlı ahālîye hafî olduğuçün tekrâr tafşîl kıldum]

Gazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-ḥ'āb nergis-i mest-i tu ser-girān ber-ḥāst¹⁵⁹⁰ (8)

Hurūş u velvele ez-cān-ı 'āşıkān ber-ḥāst

Çi sihr kerd ne-dānem dü çeşm-i cādūyet (9)

Ki ez-naẓār-künān na' ra vü figān ber-ḥāst

Zülāl-i la' l-i leb ez-teşnegān dirîğ me-dār (10)

Ṭarîk-i merdümî āḥir nih ez-cihān ber-ḥāst

Çünin ki men zi-firāk-ı tu ber-ser āmedeem (11)

Kerem tu dest ne-girî kücā tevān ber-ḥāst

Tu der-kenār-ı men ā tā men ez-miyān be-revem (12)

Ki her kücā ki ber-āyed yakīn gümān ber-ḥāst

(7) Be-ğaflet 'ömr şud Ḥāfiẓ biyā bā-mā be-meyḥāne

(13) *Ğaflet ile 'ömr gitdi ey Ḥāfiẓ gel bizümle meyḥāneye*

Ki şengülān-ı hoş-bāşet (14) biyāmūzend kārī hoş

Ki senüñ hoş olıcı şengüllerüñ ögreneler bir hoş iş (15) murād *meyḥāne*den ḥānḳāh u ma'beddür ve *şengülān-ı hoş-bāş*dan murād kuvvā-yı (16) nefsāniyyedür lācerem anlara hoş 'amel ögrenmek için 'ibādetḥāneye iletüp (17) ğaflet ile ölmemek gerek [*hoş-bāş* vaşf-ı terkibidür ve ḥarf-i tā ḥiṭāb içündür nüsaḥ bunda muḥtelifedür şaḥiḥ faḳîr yazduğıdur]

VELEHU EYẒAN [G.327]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Mecma' -ı ḥūbi vü luṭfest 'izār-ı çü (18) meheş

Ḥūblık ve luṭf mecma' ıdır anuñ ay gibi 'izārı [*ḥūbī* lafzı medd ile okunmayup bānuñ kesri ile iktifā olunmağ gerek vezn için]

Līkeneş mihr ü vefā (19) nist Ḥudāyā bi-diheş

Līken aña şefkat u vefā yokdur yā Rabbī vir aña bilgil ki (20) bunda üç zamir ğayib-i maḥbūba rāci' dür ve murād ol maḥbūbdan nefsdür ki rūḥuñ (21) ma' şūkıdur ve nefş mecma' -ı ḥüsn ü luṭfdur ki kemālāt-ı keşireye isti' dādı vardur [M362a] (1) ammā

¹⁵⁹⁰ Fahreddîn Irākî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât, Gazel No: 19, Ganjor.

rūḥa ve ‘aḳla ve ḳalbe şefḳati ve ‘ahde vefā vü muḥabbeti yokdur anuñçün tevfiḳ-i
(2) İlāhī ve ‘aṭā-yı şāhī lāzımdur *Allāhümme nefsi fe-innemā emmāretün bi’s-sū* ¹⁵⁹¹

Ġazel

++--/++--/++--/++-

Der-men-i ḥaste-nazar (3) cüz be-ḥaḳāret ne-kunī

Be-kuşī zinde-dilān-rā vü ziyāret ne-kunī

Dil-i mā-rā be-cüz imrūz (4) be-sermāye-i ḥüsn

Ḥayf bāşed ki ber-în māye ticāret ne-kunī

Mülk-i dil mā be-tu dādīm (5) me-kun tārāceş

Çi be-dān şart sipurdīm ki ġāret ne-kunī

Yek-nefes devlet-i vaşl (6) er be-dü ‘ālem be-dihend

Be-dih ey ḥāce ü bestān ki ḥesāret ne-kunī

Ne-kunī der-ḥarem-i (7) Ka‘ be-i maḳşūd tavāf

Tā ne-cū nābe-i dil piş-i ṭahāret ne-kunī

(2) Dilberem şāhid ü (8) tıflest ü be-bāzī rūzī

*Benüm gönüm alan maḥbūbdur ve küçücükdür ve oyun ile (9) bir gün [dilber lafzı
ma‘ nā-yı lügavīye maḥmūldür ve illā şāhid lafzı zā’id olur]*

Be-kuşed zārem ü der-şer‘ ne-bāşed güneheş

*Öldürür benī zār u şer‘de olmaz (10) günāhı murād ol gönül alan şāhiden nefsdür ki
tıfla teşbih olunur nitekim (11) Kaşide-i Bürde şāhibi dimiş*

Şi‘r

Ve’n-nefsü kā’ṭ-ṭıflı in tühmilhu şebbe ‘alā ¹⁵⁹² (12)

Ḥubbi’r-rızā‘ i ve in teftimhu yenfeṭimi

ve bir lehv ü lu‘b ile rūḥı helāk ider ya‘ nī ‘azāb-ı (13) āḥirete giriftār eyler ‘acebdür
ki şer‘de aña muzil dirler mücrim dimezler

(3) Men hemān bih (14) ki ez-ü nıḳ nıgeh dārem dil

Ben hemān ol yegdür ki andan iyü şaḳlayam gönli

¹⁵⁹¹ اللّهُمَّ نَفْسِي فَإِنَّهَا أَمَارَةٌ بِالسُّوءِ (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁵⁹² “Nefis, tıfl (emzikli çocuk) gibidir. Eğer sen ona mühlet verirsen genç olur; Süt emmenin sevgisi üzerine... ve sen onu süttten kesersen; (hemen) kesilir.” Muhammed bin Said el-Busayrî, **Kelime Manalı Kasîde-i Bürde-Şerhi**, Fazileti, Havas ve Esrârı, (Tercüme ve Şerh: Ömer Faruk Hilmi), Tuğra Neşriyat, İstanbul 2013. s. 138.

Ki (15) bed ü nîk ne-dîdest ü ne-dâred nigeheş

Ki yaramaz ve iyü görmemişdür anı şaklamaz murād (16) budur ki ‘aql albi şaklayup nefse teslim itmek gerek ki nefis iyü yaramaz bilmez albi (17) aa nice şaklamaz

Beyt

Nefs cāhildür aa albī inanma ‘ākilā

‘Ārif olan cāhile (18) kılmaz gönülden i‘timād

(4) ārdeh s le b t   b k   ş r n d rem¹⁵⁹³

On dört yaşında (19) bir  b k   lez z maħb bum vardur

Ki be-c n alka be-g şest meh-i  rdeheş

(20) *Ki c n ile aa uldur on dört gice iken ay* mur d  rdeh s le maħb bdan (21) ur‘ n-ı ‘az md r ki on dört riv yet ile yedi şey den merv d r ve  b k   ser ‘ ’l-ar rdur [M362b] (1) ki til vet tekr rsuz h fz olunmaz ve lez zd r ki bir ‘Arab  şehre gelüp ur‘ n istim ‘ (2) idüp *haz  kel me men fe-inne lehu al vet h  keel veti’l-‘aseli*¹⁵⁹⁴ diyü istifs r itmiş [ul ulağına diy r-ı ‘Acemde alka aarlar imiş l cerem alka be-g ş diyüp ul mur d iderler]

(5) B y-ı ş r ez-leb-i (3) hem  n şekereş m  yed

S d ousu anu  şekere gibi lebinden gelür

Gerçi h n m  ked (4) ez-ş ve-i eşm-i siyeh ş

Egerçi an amlar anu  ara gözi ş vesinden mur d budur ki (5) nefis eger nes yi  söylese şeker gibi kel m-ı lez z söyler eger şehv n  n zar kılsa hel k-ı c na (6) b ‘iş olur anu   n ‘ kla h t b idüp dimişler

ı ‘a

--+/-+--+ / +--+ / -+-

P y ez- ud -ı şer‘ (7) bir n mey-i nehy me-nih

 od-r  es r-i nefis   hev  m -kun  me-kun

B -abl-ı şer‘ n st (8) al ş  zi- h-ı ab‘

 n rişte r z-ı dest reh  m -kun  me-kun

(6) Y r-ı dild r-ı men er alb (9) bed ns n şikend

Benüm g   l dutuc  y r m eger albi bunu  gibi şarsa

Be-bered z d be-c n-d r  (10)  od p d sheş

 let r tizcek kendü cell dligine p d  h anı mur d ol y rdan (11) g  li dutar nefsdür ki g   l alur kendüye m ‘il kıılır amm  ma‘ iyete irtik b (12) itmek ile anı bir vechle münkesir ider ki hel k-ı ebed ye erişdir r ve söyle şef ats zd r ki (13) kendü

¹⁵⁹³ *Ş r n* kelimesinin altında *mevz n* ib resi bulunmaktadır. Şerhteki ma’n ya uygun olarak mısra içerisinde ş r n lafzına yer verilmişt r.

¹⁵⁹⁴ ه       م ن                         Bu kimin sözüdür?       bu söz için balın tatlılığı gibi bir tatlılık vardır. (Diğer Arapça İb reler)

cānına daḥi raḥm itmez pes böyle bî-raḥm olan pādşāh cellāligine lāyık olur (14)
*ne‘ūzū bi’līlāhi min şerrihi*¹⁵⁹⁵

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Yā İlāhī cānuma kıl raḥmetüñi ‘āşıma

Hîç aña raḥm eylemez (15) bir laḥza nefsi-zālîme

(7) Der-pey-i ān gül-i nevreste dil-i mā yā Rab

Ol yeñi bitmiş gül ardınca (16) *bizüm gönümüz yā Rabbī*

Ḥod kücā şud ki ne-dīdīm der-în çend geheş

Ḳande gitdi ki görmedüñ (17) *bu deñlü vaḳtde* murād yeñi bitmiş gülden ibtidā-yı ḥālde vāḳı‘ olan keşfdür lācerem (18) keşf-i İlāhī vāḳı‘ olıcaḳ ḳalb cānib-i Ḥaḳḳa münḳalib olur pes anuñ maḳām u ḥālîni (19) Allāh bilür

Rubā‘î (Ahreb)

Ān dil ki zi-dest-i dilberān ber-būdī

Hergiz be-kesī ne-dādem ü (20) ne-nümüdem

Cānā tu be-yek nazar çünān ber-būdī

Gūyī ki hezār sāl bî-dil būdem (21)

(8) Cān be-şükrāne kunem şarf ger ān dāne-i dūr

Cānı şükrāneye şarf idem eger ol incü [M363a] (1) *dānesine*

Şadef-i dīde-i Ḥāfız buved ārāmgeheş

Ḥāfız gözi şadefī ola anuñ (2) *ḳarārgāhı* murād müşāhede müyesser olursa cānum şükrāne için fedā iderem dimekdür (3)

Gazel

+++ / +++ / +++ / ++-

Düş ān şeh be-ser-i vaḳt-i gedā āmede būd

Bî-sipāh u ḥeşem ez-taḥt-ı (4) beḳā āmede būd

[Ger serāy-ı dil ü ten her dü ez-ū rüşen geşt

‘ Acebī nīst ki şem‘ dü serā āmede būd]

Müjde-i raḥmetem āverd rehīdem zi-belā

[Hemçü raḥmet zi-pey-i def‘ -i belā āmede būd]

[Ān ki ū-rā be-du‘ ā cüst dil-i bīmārem]

¹⁵⁹⁵ نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شَرِّهِ Şerrinden Allāh’a sığınırız. (Diğer Arapça İbâreler)

Sûy-ı bîmâr be-emîn ü du‘ â (5) âmede bûd

Tîğ-i ma‘ şûk zi-‘ aşık ser ü cân mî-‘talebed

Cân-ı men dest-i (6) zenân ber-ser [ü] pâ âmede bûd

VELEHU EYŻAN [G.328]

[Mef‘ ülü Fâ‘ ilâtü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün]

(1) Mâ âzmüdeim der-in şehir baht-ı h‘îş

(7) Biz tecrübe itmişüzdür bu şehirde kendü bahtımız

Bîrün keşid bâyed ez-in varṭa raht-ı h‘îş

(8) *Ṭaşra çekmek gerek bu varṭadan kendü esbâbımız* murâd olduğu şehirde ṭālî‘i müsâ‘id (9) olmayup ve işi râst gelmeyüp ve kıdri bilinmeyüp ve feyz-i İlâhî olmaduğundan (10) şikâyet idüp âhîr yere intikâl itmek kaçd itdügin beyândur [*varṭa* tabaklı balçığa ve şarp yire ve girdâba ve müşkil işe dirler]

Ḳıṭ‘a

++--/++--/++--/++--

Peder ki cân-ı (11) ‘azîzeş be-leb resid çi guft¹⁵⁹⁶

Yekî naşihat-ı men yâd dâr cân-ı peder

Der-ân (12) diyâr ki kes kıymet-i tu ne’snâsed

Ez-ân maḳâm sebk naḳl kun be-cây-ı diger

Dıraht (13) eger müteharrik şidî zi-cây be-cây

Ne cû râdde keşidî vü nih cefâ-yı teber

(2) Ez-bes ki (14) dest mî-gezem ü âh mî-keşem

Nice ki elem ıştırur ve âh çekerem

Âteş zedem çü gük (15) be-ten-i laht laht-ı h‘îş

Od urdum gül gibi pâre pâre tenüme murâd çok bâṭınî vü (16) zâhîrî âlâm çeküp münfa‘il olduğın hikâyetdür

Ġazel

--/--/--/--/--/--/--

Çün be-yâd âyed merâ (17) yâr-ı diyâr-ı h‘îştên

Ḥün-ı dil bînem zi-dîde der-kenâr-ı h‘îştên

Kes çü men (18) der-dest-i hicrân pâymâl-ı gam me-bâd

¹⁵⁹⁶ Bu şiirin ilk iki mısraı Sa’dî’ye aittir. Muslihiddin Sa’dî, **Külliyyât-ı Sa’dî**, Kıt’ahâ vü Beythâ, s. 1084.

Bî-dil ü ser geşte vü hayrân be-kâr-ı h'îšten (19)

Mî-feşâned ebr-i çeşmem jâle ber-berg-i hazân
Tâ çirâ ber-bâd dâdem nev-bahâr-ı h'îšten (20)

Ey 'azîzân men ğam-ı dil bâ-ki güyem der-cihân
Çün nemî-bînem be-cüz-i ğam-güsâr-ı h'îšten (21)

'Ömr zâyî' geşt ü ez-kirdâr cüz-i hasret ne-mând
Tâ çi bînem rûz-ı haşr Kirdgâr-ı h'îšten [M363b] (1)

Ger ser ez-pây-ı nedâmet ber-ne-dârem 'ayb nîst
Şermsârem ey birâder şermsâr-ı h'îšten (2)

Baht-ı men ber-men be-ḡand dehr-i zamânî ez-füsûs
Ger be-giryem sâ' atî ber-rûzgâr-ı h'îšten (3)

(3) Düşem zi-bülbülî çi hoş âmed ki mî-sürûd

Dün gice bir bülbülden ne hoş geldi ki (4) ırlar idi

Gül güş pehn kerde zi-şâḡ-ı dıraht-ı h'îş

Gül kulağın inlü itmîş (5) idi kendü ağacı budağından ya' nî gül kulağın yaşşılalyup evkât içüp (6) diñler idi ve bülbülün ırladığı beyt-i şânî maзмünıdur ki dir

(4) K'ey dil şabûr (7) bâş ki ân yâr-ı tünd-hûy

Ki ey gönül şabr idici ol ki ol şarb ḡulı yâr

Bisyâr (8) tünd-hûy nişined zi-baht-ı h'îş

Çok şarb ḡulı otursa gerekdür kendü bahtından (9) murâd budur ki yâr u yârân tünd-hûluk idüp dostı incidicek ol dostâ şabr (10) idüp hoş-dil olmak gerek imiş ki ol tünd-hûylık idene çok tünd-hûylık (11) zararı gelse gerekdür

Ḳıṭ' a

+ --- / + --- / + --- / + ---

Pes [ez]-mergem zi-ḡâkim ger giyâhî yâ ḡulî rüyed

Ez-în yek (12) bûy-ı mihr âyed v' ez-ân bûy-ı vefâ dârî

Nazar ber-ḡâl-i müştâkân-i h'îş efgen niküyî kun (13)

Ki hergiz kes cezâ-yı bed ne-bendîd ez-nikû-kârî

Zihî devlet ki ḡubân-râst der-dînî vü (14) der-'uḡbâ

Eger bâ-ḡub-rüyî cem' bâşed ḡub-kirdârî

(5) H̱āhī ki saht u süst-i (15) cihān ber-tu ne'gzered

Dilersen ki cihān senün üzerüne berk ü süst geçmeye

Bü'gzer (16) zi-‘ ahd-i süst ü sühanhā-yı saht-ı ẖış

Geç kendünün süst ‘ahdinden ve berk (17) sözlerinden murād budur ki her kim ki süst ‘ahd ola vaḳti sözlü ol en-nāsü (18) mecziyyüne bi-a‘mālihīm¹⁵⁹⁷ ḥasebince cihāndan süstlik ve berklik görür

Gazel

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Merā der-dil (19) hemī kereded ki dildār-ı diger girem

Zi-yār-ı bī-vefā ān bih ki mihr-i ẖış ber girem

Çü bā-mā nist peyvendī nigār hest (20) peymān-rā

Revem bā-digerī ‘ahdī vü peyvendī diger girem

Nigeh mī-dārīm ‘ahd-i ḥod u [M364a] (1) verne kücā bāšem

Gülī z’ın tāze ter çinem nigār-ı ẖüb-ter girem

Be-cāy-ı süḥaneş devrān kuned sahtī (2) cezā-yı ān

Vü ger ne seng-i miḥnet-rā men ez-desteş şeker girem

Hemīn menzil ne in şehrest ki (3) şabr-ı ḳahr-ı ü bendem

Kunem terk-i diyār-ı ü revem kār-ı diger girem

(6) Ger mevc-ḥız-i ḥādişe ser ber-felek (4) zened

Eger ḥādişenün ḳalkıcı mevcī başı feleke ura

‘Ārif be-āb ter ne-kuned raht u baht-ı (5) ẖış

‘Ārif şu ile ıslamaz kendü esbāb u meṭā‘ını murād budur ki ‘ārif olan ḳazāya (6) rızā virüp ḥavādiş-i keşretinden müte’essir olmaz

(7) Ey Ḥāfız er murād müyesser şudī müdām

Ey Ḥāfız (7) eger murād müyesser olaydı

Çemşid nız dūr ne-māndī zi-taht-ı ẖış

Cemşid daḥi ırāḳ (8) ḳalmaz idi kendü tahtından murād dünyānuñ zevālin ve devletün intikālın beyāndur (9)

Rubā‘ī (Ahreb)

¹⁵⁹⁷ النَّاسُ مَحْزُونُونَ بِأَعْمَالِهِمْ İnsanlar amellerine göre karşılık görürler. (Hadīs) Kaynak Kitap: el-Makāsıdu'l-hasene. No: 1186.

Ān kaşr ki ber-felek hemî zed pehlû¹⁵⁹⁸

Şāhān heme ber-dereş nihādendî rû

Dîdîm ki ber-küngüreeş (10) fāhteî

Feryād hemî kerd ki kûkû kûkû

VELEHU EYŻAN [G.329]

[Müfte‘ ilün Müfte‘ ilün Fā‘ ilün]

(1) Hâtifi ez-güşe-i meyḥāne dūş

(11) *Hâtif meyḥāne köşesinden dün gice* [*hâtifi* lafzı medd ile okunmayup fānuñ kesri ile iktifā olunmağ gerek vezn için]

Guft be-baḥşend güneh mey be-nūş

Didi bağışlar günāhı (12) *şarāb iç* murād *meyḥāne*den ḥānḳāhdur anuñ köşesinden hâtif gaybı sâlik-i mübtedāya (13) nidā idüp günāhuñ yarlığanur tevbe kıl ve ‘ışk-ı İlāhî nūşına meşgûl ol didügin (14) haber virür

Rubā‘î (Ahreb)

Ger tevbe meded-kār-ı günehkār ne-būdî

Ū-rā be-ser-i ḥadd-i kerem rāh nümūdî (15)

V’er tevbe ne-būdî ki der-i feyż güşūdî

Jeng-i ḡam ez-āyîne-i ‘āşî ki zodūdî (16)

(2) ‘Afv-ı İlāhî be-kuned kār-ı ḥ’iş

‘Afv-ı İlāhî ider kendü işini

Müjde-i rahmet be-resāned sürüş

(17) *Rahmet müjdesin irişdürür melek* murād budur ki Ḥaḳ te‘ālā kendü vaşında ve *hüve’l-lezî* (18) *yaḳbelü’t-tevbete* ‘an ‘ibādihi ve ya‘fu ‘ani’s-seyyi’āti¹⁵⁹⁹ buyurup daḥi *inna’llāhe lā-yuḥlifü’l-mi‘āde*¹⁶⁰⁰ (19) buyurmuşdur ve tā’ib-i mü’mîn olanlar ḥaḳḳında *tetenezzelü ‘aleyhimü’l-melā’iketü* (20) *ellā teḥāfû ve lā taḥzenû ve ebşirû bi’l-cenneti’l-leṭi küntüm tu‘adûn*¹⁶⁰¹ buyurmuşdur lâcerem tevbe (21) idicek ‘afv-ı İlāhî va‘d-i ḥusni ḥasebi ile günāhları ‘afv ve melā’ike müjde-i rahmet getürür [M364b] (1)

(3) Luṭf-ı Ḥudā bişter ez-cürm-i māst

Ḥāḳ te‘ālānuñ luṭfi bizüm günāhımızdan ziyādedür (2)

¹⁵⁹⁸ Ömer Hayyām, **Rubāiyyât-ı Ömer Hayyām**, (Tashih: Muhammed Ali Fürûgî), İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1354, s. 39.

¹⁵⁹⁹ O، هُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarını bilendir. (Kur’ân, Şûrâ 42/25).

¹⁶⁰⁰ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur’ân, Âli İmrân 3/9).

¹⁶⁰¹ اسْتَعَاذُوا تَنْزَلَ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolan cennetle sevinin! derler. (Kur’ân, Fussilet 41/30).

Nükte-i ser-beste çi güyî hamûş

Başı bağılu nükteye ne dırsın sus murād budur ki (3) mağfıret-i meşıyyete müte‘allıkdur ve keşret-i ma‘şıyet-i gufrāna neden lāyıkdur dimeyüp tevbeye (4) ikdām itmek gerek ki keşret-i ‘ısyān var iken gufrān sırr-ı Raḥmāndur

Ġazel

Sırr-ı ‘ışk-ı (5) kes tevāned guft nī¹⁶⁰²

Dürr-i vaşlet kes tevāned soft nī

Dıde-i her kes be-cārüb-ı müje (6)

Ḥāk-ı dergāhet tevāned reft nī

Ez-gülistān cemāl-i dil-keşān

Hıç bī-dil-rā gülī bü’şkuft nī (7)

Piş-i ḥürşid-i ruḥet çün zerreem

Āftāb ez-zerre ruḥ bi’nhuft nī

Ḥalkāi (8) der-mī-zedem gufti der-ā

Ender-ān būdem ki ḡayret guft nī

Āḥir īn baḥt-ı merā bīdār kun (9)

Hıç kes-rā baḥt çendīn ḥoft nī

Luṭf kun bī-dil ‘Irākī tāḳ mānd

Ey be-ḥübī (10) der-cihānet ceft nī

(4) Īn ḥıred-i ḥām be-meyḥāne ber

Bu ḥām ‘aqlı meyḥāneye ilet (11)

Tā mey-i la‘l āveredeş ḥūn be-cūş

Tā la‘l şarāb anuñ ḡanın cūşa getüre murād budur ki (12) ‘aql-ı mā‘aş zevḳ-i ‘ışk-ı İlāhiden ḡāfildür anı ḡānḡāha ilet tā şarāb-ı ‘ışk-ı Ḥaḳ (13) anuñ ḡanın cūşa ve kendüyi ḡurūşa getüre

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+--

Ez-girībān-ı ḡaḡāyık çün ber-āverdem (14) serī

¹⁶⁰² Fahreddīn Irākī, Dīvān-ı Eş’âr, Gazeliyyât, Gazel No: 282, Ganjor.

Nüş kerdem ez-şarāb-ı bî-niyāzî sāğarî

Çün şudem serhoş zi-rāh-ı bî-ḥodî (15) kerdem tavāf
Her demî der-‘ âlemî her sâ‘ atî der-kişverî

Nāgehān ez-devr-i āvāz sürūd (16) āmed be-güş
Serhoş ez-cām-ı tecellî her taraf sîmîn-berî

Mest-i lā-ya‘ kîl der-ān (17) bezm āmedem dîdem zi-şevk
Hây hûy-ı ḳudsiyān-rā her taraf naḳş-ı perî

Der-dîl-i (18) her yek zi-cām-ı ‘ ıṣṣ-bāzî mestî
Ber-ser-i her yek zi-melek bî-niyāzî efserî

Cür‘ aî (19) z’ân bezm ü ez-mestān-i ḳudsî ‘ âlemî
Ġamzeî z’ân fevc ü ez-ḥeyl-i melā’ik leşkerî (20)

Ger ez-ān gülşen be-sûy-ı ‘ âlem āyed yek nesîm
Der-benî âdem ne-mānd hîç rûḥî der-perî (21)

Çün nazar kerdem der-û ez-dāghā bi’snāḥtem
K’ân dîl-i men buved āvāre be-kûy-ı dilberî [M365a] (1)

Guftem in ‘ âlem çi cāy-ı tust k’āncā Cebra’îl
Ger pür-i dehr şu‘ le-sûz u ez-vücūd-ı ü perî (2)

Guft ‘ ıṣṣ-ı pāk-ı ‘ āşıḳ-rā der-in kû mî-keşed
Tā be-ḡaflet münkerî nā-pāk der-her manzarî (3)

Zîr-i leb ḥandîd ü guft in bârgāh-ı ‘ ıṣmetest
Cüz-i men āzurde incā reh ne-dāred dîgerî (4)

(5) Gerçi vişāleş ne be-küşiş dihend

Egerçi anuñ vişālin duruşmañ ile virmezler

Her ḳadar (5) ey dîl ki tevānî be-küş

Her miqdār ki kādırsın ey gönül durıř murād budur ki sa‘y elbette (6) müntec olmaz ammā ekser sā‘i olan maħrūm almaz

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ender-īm reh mī-terāř u mī-ħırāř¹⁶⁰³ (7)

Tā dem-i āħir demī fāriğ me-bāř

(6) Gūř-ı men ü ħalka-i gīsū-yı yār

Benüm ulağum diyāruñ zūlfı (8) ħalkası

Rūy-ı men ü ħāk-ı der-i mey-fūrūř

Benüm yüzüm ve řarāb şatıcı apısı toprağı (9) murād budur ki benüm ulağumda ğayb-ı hüviyyet ħalkası taılmışdır ve benüm yüzüm şeyħ-i kāmil (10) apısı toprağına sürülmışdür ya‘nī ol talebden ve bu mülāzemetden ħālī olmazam lācerem (11) *men talebe ve cedde vecede ve men ara‘e bāben ve lecce velece*¹⁶⁰⁴ ħasebince vuşul ħāřıl iderem (12) ki her ki cūyed pūyed ü her ki pūyed yābed

Beyt

-+---/-+---/-+-

Dāned ān kū ħarr u yābende buved¹⁶⁰⁵

Āıbet (13) cūyende yābende buved

(7) Rindi-i Ĥāfız ne gūnāħist řa‘b

Ĥāfızuñ rindliğı mūřkil (14) *gūnāħ degüldür*

Bā-kerem-i pādřeh-i ‘ayb-pūř

‘Ayb örtici pādřāħ keremi ile (15) *yā anuñ keremine* murād budur ki ħazret-i Ĥauñ si‘et-i raħmeti bir mertebededür ki aña nisbet (16) Ĥāfızuñ rindliğı mūřkil gūnāħ degüldür

Rubā‘i

Ey İlāħ-ı men ü İlāħ-ı heme

Kerem-i tust ‘özü-ħ‘āħ-ı (17) heme

atre-i ebr raħmet-i tu bes-est

Ez-pey řüsten gūnāħ-ı heme

¹⁶⁰³ “Bu yolda alış abala, son nefese kadar bir an bile boş durma.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma‘nevī-Farsa**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 112, Beyt: 1823.

¹⁶⁰⁴ كَمِ بَر شَیْءٍ یَسْتَرْ وَ یَسْتَدِیْغِیْهِ فِیْ حَیْثُ یَسْتَدِیْغِیْهِ فِیْ حَیْثُ یَسْتَدِیْغِیْهِ فِیْ حَیْثُ یَسْتَدِیْغِیْهِ فِیْ حَیْثُ یَسْتَدِیْغِیْهِ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Kaptıyı alan ve ısrarcı olan içeri girer. (Kelām-ı Kibār)

¹⁶⁰⁵ “Bilir o yer sıcaktır ve arayan bulur ve arayan sonunda aradığını bulur.” şiirin ikinci mısırāsı Mesnevī-i Mānevī’de geçmektedir. Beyit olarak şiirin āidiyyeti tespit edilememiştir. Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevī-i Ma‘nevī-Farsa**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 3.Cilt, s. 254, Beyt: 4779.

(8) Dāver-i dīn (18) Şāh Şücā' ān ki kerd

Dīn hākimi Şāh Şücā' ol ki eyledi

Rūh-ı Kudus halka-i (19) emreş be-güş

*Cebrā'il anuñ emri halkasın kulağda murād hākim-i dīn olana Cebrā'il-i (20) emīn
hizmet ü 'ubūdiyyet ider dimekdür*

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Şāh-ı ān nīst ki ū hākim-i eşbāh (21) buved

Şāh-ı ānest ki ū hākim-i ervāh buved

(9) Ey melikü'l-'arş murādeş be-dih

[M365b] (1) *Ey 'arş pādşāhı anuñ murādın vīr*

V'ez-ḥaṭar-ı çeşm-i bedeş dār güş

*Yaramaz göz (2) zararından kulağ dut aña murād pādşāh-ı dīn olana ḥaber-i du' ādur
(3)*

VELEHU EYẒAN [G.330]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Yā Rab ān nev-gül-i ḥandān ki sipurdī be-meneş

Yā Rab ol yeñi ḥandān gül ki işmarladuñ (4) ya' nī teslīm itdūñ

Mī-sipārem be-tu ez-çeşm-i ḥasūd-ı çemenes

*İşmarların saña (5) çemen ḥasūdı gözinden anı murād ol gül-i ḥandāndan nefsi-i
insāndur ki işi (6) feraḥ-ı dünyādur ğam-ı āḥiret degüldür ve ḥasūd-ı çemenden
murād iblīsdür ki ḥasūd-ı (7) cennet olup ādemi andan iḥrāc itmişdür lācerem nefsi
ḥazret-i Ḥaḳḳa işmarlamak (8) gerek şeytāndan ḥıfz için belki cemī' -i umūrda teslīm
ü i' timād ol ḥazrete (9) gerek*

Nazm

+ - - / + - - / + - - / + -

Tu mecmū' -ı kār-ı ḥod ey merd-i kār¹⁶⁰⁶

Be-gū ḥasbina 'llāh¹⁶⁰⁷ u bā-vey güzār

Zi-ğayr-ı (10) Ḥudā hīç yārī me-cūy

Ve fēvvedtü emrī ila 'llāh¹⁶⁰⁸ gūy

¹⁶⁰⁶ “Ey iş eri, sen kendi işini cem eyledin. Allāh bize yeter diye söyle ve O'nunla (vaktini) geçir. Hudādan başka hiçbir yār arama. Ve işimi Allāha havāle ediyorum diye söyle.”

¹⁶⁰⁷ حَسْبُنَا اللَّهُ Eğer onlar Allah ve Resûlünün kendilerine verdiği razı olup, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfundan verecek, Resûlü de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi (daha iyi olurdu). (Kur'an, Tevbe 9/59).

(2) Gerçi ez-küy-ı vefâ geşt (11) be-şad merhale dūr

Egerçi vefâ mahallesinden yüz konağ ırak oldu

Dūr bād (12) āfet-i devr-i kamer¹⁶⁰⁹ ez-cān u teneş

Irak olsun devr-i kamer āfeti anuñ cān u teninden (13) murād mışrā¹⁶⁰⁸-ı evvel maẓmūnından nefis hālını beyāndur ki ‘ahde vefā itmekden ġāyet (14) bu‘ ddadur ve mışrā¹⁶⁰⁸-ı şānī maẓmūnı du‘ ādur ki nefsüñ ḡalālī ziyāde olmayup (15) cāna ve tene zarar-ı ‘azāb gelmemek taleb ider

Қıт‘а

İlāhī be-hengām-ı pīrī (16) merā

Temennā-yı nefis-i cevānān me-dih

Be-şev ‘āşım nefis-i ‘āşī-i men

Küşāde (17) kun ez-kār-ı nīkem girih

Ki bisyār dārem a‘ dā-yı dīn

Ki ba‘ zı ī ez-īşān kih ü (18) ba‘ zı mih

Heme bār-ı ‘işyān be-ḡāhed nihād

Be-gerden merā bār-ı īşān me-nih

(3) Ger (19) be-ser-menzil-i Selmā resī ey bād-ı şabā

Eger ma‘ şūka ser-menziline irerseñ (20) *ey şabā yili* [Selmā ism-i ma‘ şūkadur]

Çeşm dārem ki selāmī be-resānī be-meneş

Göz dutar ya‘nī ümīd (21) *iderem ki bir selām irişdiresin benden aña* murād teveccüh-i seheri ḡazret-i [M366a] (1) ‘izzete münācāt ve ‘arz-ı ḡacāt itmesin talebdür

Қıт‘а

Selāmun ‘ale’l-‘ahdi’l-lezī (2) kāne beynenā¹⁶¹⁰

Selāmun ‘ale’l-‘ahdi’l-ḡadīmi selāmun

Ve lev kāneti’n-nefsü tūḡālifu ‘ahdehā (3)

Yuvāfikunī ḡalbī ‘ale’l-ḡubbi bi’d-devāmi

(4) Bā-edeb nāfe-küşāyī kun ez-ān zūlf-i siyāh

(4) *Edeb ile nāfe aç ol zūlf-i siyāhdan*

Cāy-ı dilhā-yı ‘azīzest be-hem ber-me-zeneş

¹⁶⁰⁸ فَوَضَّيْتُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ Ben işimi Allāh’a havale ediyorum. (Diğer Arapça İbâreler) Kaynaklarda duâ olarak geçen bu cümlemin aslı Mü’min Sûresi’nde şu şekildedir: وَأَفْوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ ve üfevvidu emri ila’llāh: Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah’a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir. (Kur’ân, Mü’min 40/44).

¹⁶⁰⁹ Kamer kelimesinin altında melek ibâresi bulunmaktadır. Şerhteki mânâyâ uygun olarak beyit içerisinde kamer tercih edilmiştir.

¹⁶¹⁰ “1) Selâm ikimiz arasında vukû bulmuş ahde ve selâm olsun eski ahdimize. 2) Eğer nefis kendi sözüne muhâlefet ederse, yine de kalbim sevgi üzerine muvafakat edecektir, sebât edecektir.”

(5) ‘Azîz gönüller yiridür birbirine urma murād budur ki ğayb-ı hüviyyet kılup evliyā teveccüh ü (6) temekkün itdügi maḳāmdu anuñ esrār u aḥbārın ehl-i şerī‘ at u ṭarīḳat direklerinüñ (7) ḥilāfına açmamak gerek

Ḳıṭ‘a

--+/-+--+/-+--+/-+-

Dānisteem Ḥudā-yı te‘ālā ki ü yekīst

Zāt u şifāt-ı ü (8) be-kemālest ü ber-devām

Ḥayest ü lāyezāl-i ḳadīrest ü lem yezel

Mā bendeīm ü ḥālīḳ-ı mā (9) üst ve’s-selām

(5) Gū dilem ḥaḳḳ-ı vefāyī ḥaṭ u ḥālet dāred

Di gönülümün ḥaḳ vefāsı (10) senün ḥaṭ u ḥālüne vardur

Muḥterem dār der-ān ṭurra-i ‘anber-şikeneş

Muḥterem dut (11) ol ‘anber büklümli ṭurrada anı murād budur ki rūḥ-ı insānī teveccüh-i seḥerīye (12) ḥiṭāb idüp dir ki ma‘şūḳ-ı ḥaḳīḳī ḥazretine ‘arz iesin ki egerçi nefis (12) ‘ahde vefā itmez ammā ḳalbimün ḥaḳ vefāsı vardur senün şerī‘ atün ḥaṭṭına ve ṭarīḳatün (13) remzine lācerem anı ‘izz-i ḥazretde ‘azîz ü muḥterem dutmak gerek sen

Ġazel (14)

+--+/-+--+/-+--+/-+-

Küdām dil ki zi-cān beste-i vefā-yı tu nīst

Küdām cān ki zi-dil ber-ser-i hevā-yı (15) tu nīst

Be-dān ḥoşest dil-i men ki nīst der-‘ālem

Dilī ki şifte-i (16) zülf-i müşg-sā-yı tu nīst

Tu-rā be-cāy-ı men er çi kesī buved liken

Be-cān-ı tu (18) ki merā hīç kes be-cāy-ı tu nīst

Beḳā-yı ḥ’iş berā-yı rızā-yı tu ḥ’āhem (19)

Beḳā-yı ḥ’iş nemī-ḥ’āhem er rızā-yı tu nīst

Kesī ki ez-dil ü cān cān u dil (20) fedā-yı tu nīst

Me-gır ḥorde ger inhā şehā sezā-yı tu nīst

(6) Der-maḳāmī ki be-yād-ı leb-i ü (21) mey nūşend

Bir maḳāmda ki anuñ lebi yādına şarāb içeler

Sifle ān mest ki [M366b] (1) bāşed haber ez-ğ'ışten

Denîdür ol mest ki kendüliginden haberi ola murād budur ki (2) 'ışķ-ı İlāhî nûş iden bî-ğod olup māsivāyı belki kendüyi bile ferāmûş itmezse (3) denîdür 'ālî-himmet degüldür

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Zîkr-i Hudā-yı ān dem bāşed dürüst ü şādık

K'ān dem (4) vücūd-ı ğod-rā küllî kunî ferāmûş

(7) 'İrz u māl ez-der-i meyḡāne ne-şāyed endüht

'İrz u (5) mālî meyḡāne ḡapusından ḡazanmaḡ olmaz

Her ki in āb ğored raḡt be-deryā fikenēş

(6) Her kim bu şuyı iġer metā'ı deñize atsın murād budur ki ḡānḡāha varın ṡaleb-i 'ırz u (7) vaḡar u şeyḡūḡiyyet ü i'tibār istemeyüp ve taḡşil-i māl ḡaşd eyleyüp ṡālib-i Ḥaḡ olmaḡ (8) gerek ki 'ışķ-ı İlāhî nûş iden ve ḡubb-ı Ḥaḡ iḡtiyār iden 'ırz u nāmûş ve māl u (9) metā'ı maḡmūd ifnā itmek gerek

Beyt

+---/+---/+---/+---

Men ez-dünyā vü māfihā ferāḡat dārem ü dārem (10)

Nigārîni ki yek müyeş be-ez-dünyā vü māfihāst

(8) Her ki tersed zi-melāl enduh-ı 'ışķeş (11) ne ḡelāl

Her kim ki ḡorḡarsa melālden 'ışķ ḡuşşası aña ḡelāl degüldür

Ser-i mā vü (12) ḡademeş yā leb-i mā vü dehenēş

Bizüm başımız anuñ ayaḡı yā bizüm lebimüz ve anuñ aḡzı murād (13) budur ki 'ışķ iḡtiyār iden nef' ü ḡazar her ne vāḡı' olursa anı ḡabül itmek (14) gerek ve ḡaḡāret ü 'izzet ü fırḡat ü vuşlat aña yeksān olmaḡ gerek

Ġazel

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Be-küy-ı (15) 'āşıkî ez-'āfiyet nişān ne-dihend¹⁶¹¹

Be-dān kesî ki be-dü in dihend ān ne-dihend

Çü 'ışķ-ı (16) cān beredet şükr ḡüy k'in devlet

'Atiyyeist ki kes-rā be-rāygān ne-dihend (17)

Zi-dest mīne-tevān dād ḡüb-rüyān-rā

¹⁶¹¹ Emir Hüsrev Dihlevî, Dîvân-ı Eş'âr, Gazeliyyât, No: 1025, Ganjor.

Egerçi dād dil-i yār mihribān ne-dihend (18)

Be-guftemeş ki be-keş tā be-mîrem ü be-rehem

Cevāb dād ki rāhat be-‘ aşıkān ne-dihend (19)

Be-cevr-i terk-i cevānān tarīk-i Hüsrev nîst

Hemîn buved ki zi-hûn-rîzîş emān ne-dihend (20)

(9) Şi‘ r-i Hâfız heme beytü’l-gazel-i ma‘ rifetest

Hâfızuñ şî‘ ri dükeli ma‘ rifet (21) *sözi beytidür* [*gazel* ismdür muğāzeleden muğāzele söyleşmek dimekdür]

Āferīn ber-nefes-i dil-keş ü luṭf-ı sūḥaneş

Āferīn anuñ gönül çekici [M367a] (1) *nefesine ve sözünüñ leṭāfetine* murād manṭūqdan zāhirdür ve inşāf budur ki (2) H‘āce Hâfız cümle-i şî‘ ri ma‘ rifetdür bu emr-i ġarībdür ki şüret-i mecāzda bu deñlü (3) leṭā’if derc eylemişdür pīrān-ı tarīkat esrār-ı ḥaḳīkat fehmi derler egerçi cevānlar (4) şurb-ı şarāba terġīb-i kemāl iderler idi lakin bu faḳīrūñ şerḥinde ma‘ lūm idinürler (5) ki murād mecāz degül ḥaḳīkatdür ve ıslāḥa irşād u naşīḥatdur

Nazm (6)

+ --- / + --- / + ---

Cevānā pend bi’şnev dil der ü bend

Zi-nev tevbe zi-pīrān kühen-i pend

Me-kun kārī ki (7) ez-neng ü nedāmet

Şeved rüyet siyeh rüz-ı kıyāmet

Çü ez-nīkī rızā-yı (8) Kirdkārest

Bih ez-nīkī nazar kun yā çī kārest

Dilet-rā rāst kun (9) ez-rāst kārī

Ki hest ez-rāst kārī restekārī

Zi-āmūzende (10) in ma‘ nā ferā-gīr

Zi-nīkī ger bedet āyed merā gīr

VELEHU EYŻAN [G.331]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1)Çü ber-şikest (11) şabā zülf-i ‘anber-efşāneş

Çün şıdı şabā anuñ ‘anber saçıcı zülfini

Be-her şikeste (12) ki peyvest zinde şud cāneş

Her şınık kimseye ki uğradı cānı dirildi (13) murād budur ki şol kimsenüñ ki teveccüh-i seherisi gayb-ı hüviyyetden kesr ü fetḥ idüp (14) ya‘nī andan ḥişşa-i feyz alup ve ce‘alnā minhüm e‘immeten yehdūne bi-emrinā¹⁶¹² ḥasebince (15) imāmete ve irşāda maḥal ola münkesir olan gayrı kimselerüñ cānına ḥayāt virüp (16) levle‘l-mürebbi lemā ‘araftü Rabbi¹⁶¹³ mücebince mürşid olur

(2)Kücāst hem-nefesī tā be-şerḥ (17) guşşa dihem¹⁶¹⁴

Ḳandedür bir hem-nefes ki guşşa şerḥin virem

Ki dil çı (18) mī-keşed ez-rüzgār-ı hicrāneş

Ki gönül ne çeker anuñ hicrānı zamānından murād budur ki (19) rūḥ-ı insānī ‘ālem-i gaybda ḥazret-i ‘indiyyet-i İlāhiyyede idi çün andan (20) ‘ālem-i kevn ü fesāda geldi ādem gibi ol ḥazretten dūr oldu anda derd-i (21) hicrān zāhir olup sālīk-i mübtedā ve ṭalīb-i vuşul ila‘llāh olup vuşul [M367b] (1) bulduḡdan soñra sālīk-i ṭalīb ister ki aña irşād ide (2) pes dir kanı bir derd-i dūrı bilen tā aña şerḥ-i hicrān kılam ve irşād eyleyüp (3) derdine dermān kılam nitekim ḥazret-i Mevlānā evvel-i Meşnevīde dir

Beyt

--/--/--/--/--

Sīne ḥāhem (4) şerḥa şerḥa ez-firāk¹⁶¹⁵

Tā be-güyem şerḥ-i derd-i iştıyāk

Pes maṭla‘ mertebe-i irşāda (5) vāşıl olanuñ ḥālını beyān ve beyt-i şānī ṭalibe ṭalīb olduḡın zikrdür

(3)Nesīm-i (6) şubḥ-ı vefā nāmei ki bered be-düst

Vefā şabāḥının yili bir nāme ki iletdi dosta (7)

Zi-ḥün-ı dīde-i mā būd u mihr-i ‘unvāneş

Bizüm gözümüz kanından idi anuñ ‘unvānı (8) mihri murād budur ki elestü birabbiküm¹⁶¹⁶ nidāsında olan ‘ahde vefā idüp ve‘l-müstağfirīne (9) bi‘l-esḥārī¹⁶¹⁷ mücebince seherde istiğfār u ‘ibādet kılup teveccüh-i seheri cenāb-ı (10) ‘izzete

¹⁶¹² وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا Sabrettikleri ve āyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruḡumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik. (Kur’ân, Secde 32/24).

¹⁶¹³ لَوْلَا الْمُرَبِّي لَمَا عَرَفْتُ رَبِّي Benim mürebim (mürşidim) olmasaydı, Rabbime ârif olamazdım. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁶¹⁴ Guşşa dihem ibâresi derkenârda ‘arza dihem şeklindedir. Şerḥin mânâsına uygun olarak beyit içerisinde guşşa dihem kelimesine yer verilmiştir.

¹⁶¹⁵ Mevlāna Celāleddin Muhammed, Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça, (Haz: Adnan Karaismailoḡlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 21, Beyt: 3.

¹⁶¹⁶ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oḡullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz deḡil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A‘râf 7/172).

¹⁶¹⁷ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah’tan baḡış dileyenler (içindir). (Alî İmrân, 17).

nāme-i t̄a'ati alup gidüp 'unvānı ve mihri gözüm yaşı idi ki (11) ağlamak ibtidā-yı a' mālüm idi

(4) Zamāne ez-varaḡ-ı gül mişāl-i rūy-ı tu sāht

Zamāne (12) gül yaprağından senüñ yüzüñ mişālın düzdi

Velī zi-şerm-i tu der-gonca kerd pinhāneş

(13) Velī senüñ hicābuñdan goncada gizledi

Ġazel

--+/+---/--+/+---

Rüyet bih ez-ān āmed inşāf ki (14) mī-bāyed

Mānend-i ruh-ı hūbet ger gül ne-buved şāyed

Ger her ser-i müy-ı men şāhib-naẓarī (15) bāşed

Niẓāre-i rūyet-rā çeşm-i digereş şāyed

Rüy-ı tu çü her dem hest (16) bākī çi şeved gül-veş

K'in 'ahd-i gül-i ḡandān bisyār nemī-bāyed

Ān rüy çü (17) mihr-i tu ḡāl-i 'acebī dāred

Peydāst velī ḡod-rā ez-dāde be-pūşāned

Rūzī (18) dü der-ın menzil ez-behr-i tu ḡıḡ-ı dil

Verne dil-i 'āşık-rā dünyā be-çi kār āyed (19)

(5) Tu ḡasteī vü ne-şud 'ışḡ-rā kirāne pedīd

Sen mecrūḡsın ve 'ışḡ kenār ḡāhir olmadı

Tebāreka'llāh (20) ez-ın reh ki nist pāyāneş

A'lādur Allāh bu yoldan ki yoḡdur nihāyeti anuñ murād budur ki (21) ey ḡālīb sen mecrūḡ u mānde olursın ve seyr fi'llāh nihāyet bulmaz

Ġazel

Ḥacci ileyke ve resmu dārike ka'beti¹⁶¹⁸

¹⁶¹⁸ “1) Benim Haccım sanadır. Senin evinin kalıntısı da benim Ka'bemdir. Çalışıp çabalamam, tavâfım ve umrem sanadır. 2) Ey arzu edilen! Ben senin hakkında ezân okuyup buyrun fenâ olmaya diyorum. Benim ikametim de sözlerim üzerinedir. 3) Ben sabahladığım vakit zamânımın tamâmını namâzda görüyorum. Senin yüzünün nûru da benim kiblemdir. 4) (Oruç tutmak yani) senin dışındakilerden uzak durmak bana fârzdir. İftâr sana ulaşmaktır ey beni mükemmel yaratan Allāh. 5) Senin sevginin zekâtını ben muhabbet isteyenlere hediye ederim. 6) Yürüyorum ve isteyerek senin tarafına geliyorum. Senin vaslının nihāyeti yoktur. 7) Eğer senin yolundaki zillet; heves zilletinden daha aziz değil midir? Eğer zilletteki sevgi olmazsa üstünlük de olmaz.”

Ve ileyke sa‘yi ve’t-tavāfī ve ‘umretī

Uezzīnu fike ḥayye ‘ale’l-fenā [M368a] (1)

Yā mübteğā ve ‘ale’l-‘uhūdi iḳāmetī

Erā zamānī fi’ş-şalāti bi-esrihi (2)

Lemmā gadevtu ve nūri vechike kıbletī

Eş-şavmu ‘indi ‘an sivāke farīdatūn

El-fiṭru (3) vaşlike yā mükemmile fiṭratī

Zekatu ḥubbike innenī uhdī ilā

Nehci’l-maḥabbeti men erāde (4) hidāyetī

Emşī ve es‘ā ileyke muṭāliben

Ve lem yutimme li-vaşlin ileyke nihāyetī

Ve lev ‘azze (5) fike’z-züllü bi-züllī’l-hevā

Ve lem teku levlā’l-ḥubbu fi’z-züllī ‘izzetī

(6) Cemāl-i Ka‘be meger (6) ‘özü-i reh-revān ḥ‘āhed

Ka‘benüñ cemāli meger yola gidenlerüñ ‘özrin diley

Ki cān-ı zinde-dilān (7) sūht der-beyābāneş

Ki göñli dirilerüñ cānı yandı beyābānında anuñ murād Ka‘beden (8) ḥazret-i ‘izzetdür ve anuñ sālikleri anuñ ṭarīḳ-i talebinde yandılar lācerem anuñ cemāl u cemāli (9) bunlaruñ ‘özrin dileyüp ya‘nī i‘tirāz-ı fi‘l eyleyüp tekşir-i tecellī kılmak gerek

Beyt

--+/+--+/-+--

Ān-rā ki (10) firāḳ mī-pesendī

Rūzī dü be-ḥizmet āşinā kun

(7) Ber-în şikeste-i beytü’l-ḥazan ki mī-āred

(11) Bu ğuşşa evi şınmışa kim getürür

Nişān-ı Yūsuf-ı dil ez-çeh-i zeneḥdāneş

Göñül Yūsufi nişānını (12) anuñ eñeki kapusından murād şikesteden rūḥ-ı münkesir yā ‘aql-ı mütekerrirdür ve beytü’l-ḥazan (13) hücre-i ḥalvetdür ve çāh-ı zeneḥdāndan

murād müşkilât-ı esrâr-ı müşâhededür lâcerem rûh-ı (14) münkesirü'l-bâl ve 'aql-ı muhtelü'l-aḥvâl Yûsuf ḳalbûn müşkilât-ı esrâr-ı müşâhede (15) nişânın kim getürür diyü intizârda dururlar

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Vaḳt neyâmed henüz ki âveremet (16) der-kenâr

'Ömr be-âḫir resîd tâ key ez-în intizâr

Vaḳt-i gül ender-çemen-i vaşl-ı hezâr (17) veyest

Va' de-i nîkest eger mehl dihed rûzgâr

'Ömr-i cevânî çü bâdî (18) güzered bî-direng

Furşat-ı eyyâm-ı 'ışḳ fevt me-kun zînhâr

Der-çemen-i 'ömr-i tu (19) hest cevânî-i gülî

K'ân çi ki pür murde şud bâz neyâbed be-yâr

Müşkil-i bisyâr hest (20) der-reh-i 'ışḳ-ı ḫabîb

Kîst kesî gû kuned ḫall-i şu'ûbât-ı yâr

(8) Be-gîrem ân ser-i zülğ ü (21) be-dest-i ḫ'âce dihem

Dutarum ol zülf ucını efendinüñ eline virürem

Ki dâd-ı men be-sitâned zi-mekr u destâneş

[M368b] (1) *Ki benüm dâdum illâ anuñ mekr ü ḫîlesinden* murād budur ki silsile-i 'ışḳuñ niçe 'uḳubât u müşkilâtı (2) vardur ki sâlik-i ṭâlibe müsâ'ede vü mükâşefe göstermez lâcerem anuñ ucunu dutup şeyḫ (3) efendi eline virmek gerek yâ ki ḫall-i müşkilât ve teshîl-i mu'zîlât ide

(9) Seḫer be-ṭarf-ı (4) çemen men şenîdem ez-bûlbûl

Şabâḫ çemen kūşesinde ben işitdüm bûlbûlden

Nevâ-yı Ḥâfız-ı (5) ḫoş-lehce ü ḫoş-elḫâneş

Ḥoş dillü ve ḫoş âvâzlu Ḥâfızuñ nevâsını murād (6) *ṭarf-ı çemenden* cānib-i ḫaḳîḳat ve âḫiretdür ve *bûlbûlden* murād vâ'iz-i ṭarîḳatdur (7) lâcerem anuñ nevâsı Ḥâfızuñ zebân-ı şîrîni ve âvâz-ı rengînidür (8) [*lehce* lafz-ı 'Arabîdür lisân ma'nâsına]

VELEHU EYẒAN [G.332]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilân]

(1) Men ḫarâbem zi-ğam-ı yâr-ı ḫarâbâti-i ḫ'îş

Ben ḥarābın kendü ḥarābātī yārimüñ ḡamınndan (9)

Mi-zened ḡamze-i ü nāvek-i ḡam ber-dil-i rîş

Urur anuñ ḡamzesi ḡam okunı yaralu ḡöñle murād (10) *ḥarābāt*dan bunda dünyādur ve *ḥarābātī* dünyāya mensüb olandur ve *yār-ı ḥarābātī* nefis-i (11) emmāredür ki dā'im bir fi'l-i ḡabih ve 'amel-i şenī' ile ḡalb-i mecrūḥa bir ok urup (12) elem irişdürür anuñçün dimişlerdür

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-perhîz ez-nefs ü imān me-bāş

Ki bedter (13) zi-heftād şeytān buved

(2) Ger çelipāy-ı ser-i zülf zi-hem bü'ḡşāyed

Eger zülf ucı ḡacını (14) *birbirinden aç*

Bes müselmān ki şevved fitne-i ān kāfir-kîş

Niçe müselmān olur ol (15) *kāfir mezheblünüñ meftūnı* murād budur ki nefis için ṭabāḡāt-ı izlāl ve merātib-i (16) mekāyid vardır ki her birin çelipā vü şanem idüp göstericek niçe müselmānı meftūn (17) u maḡbūn ider *ne'üzü bi'llāhi min şürūri enfüsinā ve min seyyi'āti a'mālinā*¹⁶¹⁹ (18)

(3) Bā-tu peyvestem ü ez-ḡayr-ı tu bübridem dil

Sañ uşaldum ve senüñ ḡayruñdan kesdüm (19) *ḡöñli*

Āşnā-yı tu ne-dāred ser-i biḡāne ü ḡiş

Senüñ āşnāñuñ yokdur (20) *yār u ḡışm sevdāsı* murād mütekellimden rūḥ-ı insānī yā 'aql-ı cismānīdür ve muḡāṭabdan (21) murād nefsdür lācerem rūḥ yā 'aql nefse dir saña ittışāl u ta'allüm [M369a] (1) olaldan berü ḡöñlümi ḡayrdan kesdüm zirā saña āşnā olup muṭi'üñ olan kimse (2) yādlaruñ ḡuḡūḡını ri'āyet ve aḡraba şılātını ḡimāyet itmez

Ġazel

--+/-+--/+--+/-+--

Guftem meger be-'ahd-i (3) meveddet vefā kunī

Rūzī ri'āyet-i dil-i rencūr-ı mā kunī

Hergiz ḡümān ne-berdemi ez-tu ber-in (4) ṭarīḡ

Āyīn-i dūstī vü muḡibet rehā kunī

Ez-'āşīḡān-ı ḡamzede tā çend ser-keşī

¹⁶¹⁹ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا Kendi nefislerimizin şerlerinden ve işlerimizin kötü neticelerinden O'na sığınırız. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn Mâce**, c. 1, s. 606, Hadîs No: 1893.

Ber-ḥastegān-ı (5) sūḥte tā key cefā kunī

Me-kesl zi-‘ aşıkān u me-şuv yār-ı düşmenān
Ḥayfā buved ki meyl-i be-her (6) nā-sezā kunī

Ez-ḥūy-ı tu ġarīb ne-dīdem be-tecrübe
Bīgānegān be-şoḥbet-i ḥod āšnā kunī (7)

(4) Be-‘ ināyet nazarī kun ki men-i dil-şude-rā

‘Ināyet ile nazar kıl ki ben gönli gitmişün

Ne-reved (8) bī-meded luṭf-ı tu kārī ez-pīş

Gitmez senün luṭfuñ mededinsüz bir işi ilerü murād (9) nefsdan ‘ayn-ı ‘ināyet ile nazar taleb idüp anuñ i‘āneti ve muvāfaqatı ile ‘amel-i ṭā‘at (10) taḳaddüm itdügin zikrdür

Ġazel

+++/-++-/+--/+--

Çi ḥoş buved ki müyesser şeved be-yārī çend
Ki der-neşāt (11) güzārīm rüzgārī çend

Ümīd hest ki sāķī şeved be-rüz-ı şümār
Be-yek kirişme şefi‘ -i (12) günāhkārī çend

Çi kem şeved zi-tu ey āftāb-ı ‘ālem-i ḥüsn
Ki sāye bāz ne-ġirī zi-ḥāksārī (13) çend

Geret hevāst ki ez-bāġ-ı būy-ı cān āyed
Zi-zülf-i ḥiṣ be-bostān firist (14) tāri çend

Eger muvāfaqat kuned ān yār ġamze kār-ı merā
Be-yümn-i ū be-güzārīm kār u bārī çend (15)

(5) Āḥir ey pādşeh-i mülk-i melāḥat çi şeved

Ey güzellik mülkinün pādşahi n’olur (16) āḥir

K’ez-leb-i la‘l-i tu rized nemegī ber-dil-i riş

Ki senün la‘l lebünden [dükeli] bir tuz yaralu gönül (17) üzre murād rūḥuñ nefsdan bir kelām-ı nefsi talebidür ki ḳalbe andan vāşıl u mülhem ola (18) ve ol kelām-ı şür-engiz ol ḳalb-i mecrūḥuñ hareketine bā‘iş ola

Ġazel

--+/---+/+++/-+-

Kāş ān bütēm (19) kuned be-men-i nā-tevān ḥadīs

Tā mī-dihed be-cism ü dilem tāze cān ḥadīs

Der-dil kuned (20) eşer süḥan-ı düst hemçü tīr

Gerçi kuned be-remz-i nihān bī-dehān ḥadīs

Ānest (21) būy-ı cān ki kuned bā-ḥaber merā

Çün zīr-i leb hemī kuned ān dilsitān ḥadīs

Āb-ı ḥayāt [M369b] (1) mī-çekedeş gūyiyā zi-leb

Her laḥẓaeş ki mī-güzer ü ber-zamān ḥadīs

Ez-āsmān (2) ḥadīs fūrū-āmede be-arż

Bāz ez-zemīn reved be-ber-i āsmān ḥadīs

(6) Ḥarmen-i şabr-ı men-i sūḥte-dil (3) dād be-bād

Ben gönli yañmısuñ şabrı ḥirmenin virdi yile

Çeşm-i mest-i tu ki bü'gşād (4) kemīn ez-pes ü piş

Senüñ mest gözüñ çün açdı pusı arddan ve öñden murād (5) budur ki rūḥ yā 'aql nefse ḥitāb idüp dir senüñ şehvet ile mest olmış gözüñ (6) arda ve öñe ya' nī maḥall-i muḥarreme nefsāniyyet ü şehvāniyyet ile nazar idicek ben gönli yanmısuñ (7) şabrı qalmayup şeḥeāta mā'il olup ma' şiyete irtikāb iderem el-'iyāzu bi'llāh¹⁶²⁰

Ġazel (8)

Ey ber-endāḥte bār-ı diger ez-bünyādem

Ḥāk-ı rāh-ı tuem ey düst be-dih ber-bādem

Rāstī (9) miḥnet-i der-beste be-revīm bü'gşād

Tā der-i dīde be-revī ṭama' i bü'gşādem

Eger āzād şevem (10) ez-ğam-ı tu şād şevem

Be-dilem her melek āyed be-mübārek bā-dem

¹⁶²⁰ العیاذ باللہ Allāha sığınırız.

Mî-kunem nâle be-cây-ı seg-i küyet (11) her şeb
Z'in temennâ ki be-güş-ı tu resed feryâdem

Yâ Rabem devlet-i ân bahş ki sultân-ı (12) gamet
Kuned ez-bendegi-i şöhet-i gayr âzâdem

(7)Merhemî ber-dil-i Hâfız ne-ez-ân hoḳḳa-i nûş

Bir merhem (13) Hâfız gönli üzre ḳo ol bâl hoḳḳasından

Ki ciger hûn şud ez-ân gamze-i çüñ nişter ü nîş

(14) *Ki ciger ḳan oldı ol nîşter gibi gamzeden* murâd ol *hoḳḳa-i nûş*dan ağızdur ya' nî ağızdan (15) tevbe itmek ile bir merhem ḳo Hâfızuñ ḳalbine ki cigeri ḳan u mecrûh olmuştur ol nîşter gibi (16) gamzeden ya' nî ol şehvânî nazardan ki Resûlullâh 'aleyhi's-selâm buyurmuştur *en-nazrete* (17) *sehmun mesmûnün min sihâmi İblise*¹⁶²¹ [*fâşih* nişterdür vezn için yâ ḳazf olmuştur *nîş* daḳı nişter ma' nâsına ve her diken gibi sivri olup cerâhat iden nesneye dirler]

VELEHU EYẒAN [G.333]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1)Çü cām-ı la' l-i tu nûşem kücâ be-mând hûş

(18) *Çün senüñ la' lüñ ḳadehin içem ḳande ḳalur 'aḳl*

Çü çeşm-i mest-i tu bînem merâ ki dâred (19) gûş

Çün senüñ mest gözüñ göreḳ baña kim ḳulaḳ dutar murâd *cām-ı la'*den tudaḳdur (20) ve ḳadeh içilmez murâd zıkr-i maḳall-i irâde-i ḳâl i' tibârî ile kelâmdur pes rûḫ-ı (21) insânî nefis-i zulmânîye dir ben senüñ sözüñ işidiceḳ ḳande ḳalur 'aḳl ya' nî [M370a] (1) 'aḳl ḳalmaz ki Mecnûn gibi ef' âl-i ḳabîḫe iderem ve çün senüñ şehvâta nazar olan (2) gözüñ görürem baña kimse ḳulaḳ dutmaz ki [yâ kimse benüm ḳulaḳımı dutmaz ya' nî baña irşâd itmez dimeḳdür] benden kelâm-ı ḳayr şâdır olmaz yâ kelâmımuñ kimsede (3) te 'şîri olmaz

Veyt

Vâ' iz ki pend-i ḥ' iş ḳod ne-gîred

Hergiz süḫaneş ne-gîred dîger

(2)Menem ḡulâm-ı tu (4) v'er z'ân ki ez-men âzādî

Ben senüñ ḳuluñam eger benden âzād iseñ

Merâ be-kûze-fürûş-ı şarâbhâne (5) fûrûş

Beni meyḫâne bardaḳ şaticısına şat murâd *meyḫâne*den ḳânḳâhdur ve aña (6) bir bardaḳ şatın anuñ ḳavâyicin şatın dir ve aña ḳul olup ḳizmet iden vekîl-i ḳarardur (7) lâcerem rûḫ yâ 'aḳl nefse dir ben saña ḳul olup Allâḫ ḳulluḳına delâlet iderem (8)

¹⁶²¹ اللّٰظَرَّةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ فِي سِهَامٍ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından bir oktur. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 279.

eger benden āzād u fāriğ iseñ beni hānķāh hīzmetine naşīb kıl ya' nī ey nefis hānķāh
(9) hūcresinde sākin olup 'ibādet ve riyāzete muvāfaķat u mūsā'ede idemez iseñ
(10) bārī hānķāh hīzmetine mūsā'ede ve murāfaķat kıl

(3) Be-būy-ı ān ki zi-meyhāne kūzei yābem

(11) *Ol koķu ile ki meyhāneden bir bardaķ bulam*

Revem sebū-yı hārābātiyān keşem ber-düş

(12) *Giderem hārābātīlerūñ destisin çekerem omuz ile* murād budur ki ol ricā ile ki
hānķāhdan (13) bir şūfī hışşesin bulam ehl-i hānķahuñ destisin omuzum ile çekerem
zīrā meşāyih (14) ittifaķ itmişlerdür ki hādīm-i hānķāh olana şūfī murtāz ķadar feyz
olur (15)

Hikāyet

Şeyh Şehābeddīn dimiş bir vaktde şūfīler hālvette ve riyāzette idiler (16) bir şūfī
hādīm-i hānķāh olup bunlaruñ havāyic ü mühimmātın ve hādemātın görür idi (17)
baña müşāhede ü mükāşefede şöyle zāhir oldu ki hānķāhda olan şūfīlerūñ (18)
cümlesine ne deñlü feyz oldu ise ol hādīm-i hānķāha cümlesi ķadar oldu (19) ve kūze
ta' birinde beden-i insān murād ideğine işrāret vardur belki kūze aşlda (20) beden-i
insān idüğine tenbīhdür

Rubā' i (Ahreb)

Ez-kūze-gerān kūze firāvān burdem

Pür mī-kerdem (21) ü pīş-i hārīfān burdem

Kūze be-zebān-ı hāl bā-men mī-guft

Men nīz ez-īn kūze firāvān burdem [M370b] (1)

(4) Zi-şevķ-i la' l-i tu seķā-yı kūy-ı mey-ķ'ārān

Senūñ la' lūñ şevķinden mey-ķorlar maħallesı seķķāsı

Be-dīde āb-ı zinde āstān-ı bāde-fürüş

Gözi ile şu urur şarāb şatıcı eşigine murād muhāţabdan (3) ma' şūķ-ı hāķīķīdür çün
H'āce Hāfız hādīm-i hānķāh ahvālin beyān kıldı ise seķķāsı (4) hālīn [zīkr ider ki
şūfīlerūñ biri seķķālīķ] idüp yārāna şū getürür aña seķķādede dirler pes *mey-
ķor*lardan murād 'ışķ-ı İlāhī (5) nūş iden şūfīlerdür ve *bāde-fürüş* şeyhdür lācerem
seķķā-ı hānķāh la' l-i İlāhī ve kelām-ı (6) şāhī şevķinden şūfīlere āb virüp āstāne-i
şeyhe göz yaşın seper

Beyt

Āteşim āb (7) ile söyündürdi çün seķķādede

Nūş ide ol kevşeri diyem aña şahhādede

(5) Merā (8) me-gūy ki hāmūş bāş u dem der-keş

Baña dime ki sākit ol ve nefes çek

Ki der-çemen (9) ne-tevān goft murg-rā hāmūş

Ki çemende dimek olmaz ķuşa sākit ol murād budur ki (10) meclis-i üns ve maħall-i
va' z olıcak nefis-i nāţıķa tūţı-i gūyā ve bülbül-i pür-nevā gibi tekellūme ve terennūme

(11) gelür pes ol vaqtd e süküt ile emr-i bülbüle gülistānda sākıt ol dimekdür ve hıç
‘āşık-ı (12) pür-belā sükūta kādır olur mı

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Merā ki sīne pür ez-āteşest ü dil pür dürd

Çi güne (13) bā-heme derd ü belā şevem hāmūş

(6) Eger nişān-ı tu cūyem kücāst şabr u qarār

Eger senüñ nişānuñ (14) söyleyem baña kanķı tākāt u ‘aql

[Ve ger hadīs-i tu gūyem gerest tākāt u hūş

*Eger senüñ sözün söyleyem baña kanķı tākāt u ‘aql*¹⁶²² murād budur ki ma‘şūķ-ı
haķīķi nişānın isteyüp ol (15) cānibe müteveccih olıcaķ şabr u qarārüm qalmayup ol
cānibe incizāb-ı külli idüp bī-şabr u (16) qarār olurum ve eger anuñ kelāmin
söylesem tākāt u ‘aqlum qalmaz

Beyt

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

Eger ez-tu hadīs (17) āşüfte gūyem dār-ı ma‘zūrem

Ki ez-zikret şevem bī-hūş ne-dānem ān ki bī-hūşem (18)

(7) Şarāb-ı puhte be-cānhā-yı dil-füsürde dihend

Puhte şarābı göñli toñmış cānlara virürler (19)

Ki bāde āteş-i tizest ü puhtegān der-cūş

Ki şarāb iti oddur puhteler (20) kaynamaķdadur murād budur ki ‘avāmü’n-nāsdan
olan mübtedā sālİKlere riyāzet-i (21) şerire tekliif iderler puhtelere itmezler zīrā ‘ışķ-ı
İlāhī ve mücāhede-i kavīyye āyeti [M371a] (1) odur puhte olanlar kaynamaķdadur
anlaruñ āteşe hāceti yokdur lācerem kāmīl ü (2) mübtedā yeksān degüldür

Meşnevī

- + - - / - + - - / - + -

Āb der-güre turuş bāşed vü līk¹⁶²³

Çün be-engürī resed (3) şīrīn ü nīk

Bāz der-hum ü şevēd telh ü hārām¹⁶²⁴

Der-maķām-ı sirkeģi ni‘ me’l-idām (4)

¹⁶²² [] işāreti içerisindeki kısım M nüshasında bulunmamaktadır.

¹⁶²³ “*Su goruk içinde ekşidir, fakat üzüm gelince tatlılaşır güzelleşir.*” Mevlāna Celāleddin Muhammed, *Mesnevī-i Ma’nevī-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s151, Beyt: 2600.

¹⁶²⁴ “*Sonra küpün içine girince acır, haram olur. Sirke olunca ne güzel katıktır.*” Mevlāna Celāleddin Muhammed, *Mesnevī-i Ma’nevī-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s151, Beyt: 2601.

(8) Nesīm-i ravza-i cennet be-zevk-i ān ne-resed

Cennet bağçesi yili ol zevke irmez

Ki (5) yār nūş kuned bāde ü tu gūyī nūş

Ki yār şarāb içe ve sen diyesin iç murād (6) budur ki *nesīm-i ravza-i cennet* hazz-ı cismānīdür ve yār şarāb içmesi ya‘nī nefis (7) ‘ışk-ı İlāhī nūş idüp ‘aql aña nūş kıl dimesi hazz-ı rūhānīdür zevk-i rūhānī (8) hazz-ı cismānīden evlādur lācerem nesīm-i ravza-i cennet hazzından nefis ‘ibādete meşgūl (9) olup ‘aql aña terğīb kılduğı evlā vü a‘lādur

Ġazel

++---/++---/++---/++-

Hurrem ān ‘ömr ki der-şoĥbet-i (10) yār āĥir şud

Tīre ān rüz ki bī-rüy-ı nigār āĥir şud

Ber-dil-i bülbül-i āzurde (11) me-nih dāğ ey gül

Ki ĥazān āyed ü eyyām-ı bahār āĥir şud

Be-dih ey şubĥ tarab der-şaf-ı (12) mestān çizi

Ki perīşāni-i şebĥā-yı ĥumār āĥir şud

Mey çü ĥürşid ber-efrüz (13) ki ez-ĥande-i cām

Dīde-rā der-şeb-i ġam dīde-i zār āĥir şud

Dil be-ġam reft sefer kerd (14) dil ez-şehr-i vücūd

‘İşmet ez-vey ne-kuned sūd çü bār āĥir şud

(9) Merā çü ĥil‘at-i (15) sulţān-ı ‘ışk mī-dādend

Baňa çün sulţān-ı ‘ışk ĥil‘atın virdiler

Nidā zedend ki Ĥāfız (16) ĥamūş bāş u be-pūş

Nidā urdılar ki Ĥāfız sākīt ol ve gey murād *ĥil‘at-ı sulţān-ı ‘ışk*dan (17) libās-ı faĥrdür lācerem baňa didiler faĥrdan şikāyet itmeyüp sākīt olup (18) libās-ı faĥrı lābis ol ve emīrū‘l-mü‘minīn ‘Alī *kerrema‘llāhu vechehu*¹⁶²⁵ [*sulţān-ı ‘ışk*dan murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur ve anuñ ĥil‘ati libās-ı faĥrdur ki iftiĥārı ol libāsı ile idi]

Kıt‘a (19)

¹⁶²⁵ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ Allāh vechini mükerrrem kılsın. (Kelām-ı Kibâr) Bu söz, Hz. Ali hiç putlara secde ve ibâdet etmediğı ve çocukluğundan itibâren Allāh’a secde ettiğinden, onun ismi anıldığında Hz. Ali’ye hürmeten söylenen bir sözdür.

Delîlüke enne'l-fakre hayrun minel-ğınā¹⁶²⁶

Ve inne kalîle'l-mâli hayrun mine's-sera

Likâ'üke maḥlûken (20) 'aşa'llâhe bi'l-ğınā

Ve lem tera maḥlûken 'aşa'llâhe li'l-fakri

ve ḥaberde vârid olmışdur (21) eş-şerî'atü aqvālî ve't-ṭarîkatü ef'âli ve'l-ma'rifetü re'sü mālî ve'l-'aḳlu [M371b] (1) eşlu dînî ve'l-ḥubbu esâsî ve's-şevku merkebî ve'l-ḥavfu refîkî ve'l-'ilmu silâhî (2) ve'l-ḥilmu şâhibî ve'l-tevekkelu ridâ'î ve'l-kanâ'atü kenzî ve's-şıdku menzili ve'l-yâkinu (3) mâ'vâyâ ve'l-fakru fahrî ve bihi eftahiru 'alâ sâ'iri'l-enbiyâ'î ve'l-mürselîne¹⁶²⁷ (4)

ḤARFÜ'Ş-ŞÂD¹⁶²⁸

VELEHU EYẒAN [G.334]

[Fâ' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilân]

(1) Nîst kes-râ zi-kemend-i ser-i zülf-i tu ḥalâş

Yokdur kimseye (5) senüñ zülfüñ ucu kemendinden ḥalâş

Mî-kuşî 'aşık-ı miskîn ü ne-tersî zi-kışâş

(6) Öldürürsin 'aşık-ı miskîni korkmazsın kışâşdan murâd muḥâtabdan nefsdür ki her kimse (7) anuñ kaydına mübtelâdur ve ol 'azâb-ı âhiretten bî-pervâdur

Ġazel

+++ / +++ / +++ / ++

Ey ser-i zülf-i tu leylî vü (8) cihânî Mecnûn¹⁶²⁹

'Älemî ber-şiken-i zülf-i siyâhet meftûn

Ḥusrevân şekker-i Şîrîn tu-râ (9) Ferhâdend

'Äḳilân tırta-i leylî-şifatet-râ Mecnûn

¹⁶²⁶ “Yoksulluğun zenginlikten daha hayırlı olduğuna ve malı az olanın varlıklı olandan daha hayırlı olduğuna delilin, zenginlik yüzünden Allâh'a isyân eden bir yaratılmış görmendir. Zîrâ fakîrlik yüzünden Allâh'a isyân eden bir yaratılmış göremezsiz.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 102-103.

¹⁶²⁷ الشَّرِيعَةُ أَقْوَالِي وَ الطَّرِيقَةُ أَفْعَالِي وَ الْمَعْرِفَةُ رَأْسُ مَالِي وَ الْعَقْلُ أَصْلُ دِينِي وَ الْحُبُّ أَساسِي وَ الشُّوقُ مَرْكَبِي وَ الْخَوْفُ رَفِيقِي وَ الْعِلْمُ سِلَاحِي وَ الْحِلْمُ صَاحِبِي وَ التَّوَكُّلُ رِداي وَ الْقَنَاعَةُ كَنْزِي وَ الصِّدْقُ مَنْزِلِي وَ الْيَقِينُ مَأْوَاي وَ الْفَقْرُ فَخْرِي وَ بِهِ أَفْتَحُ عَلَى سَائِرِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ Şeriat, benim sözlerim; tarikat benim fiillerimdir. Marifet sermayem, akl dinimin temelidir. Sevgi benim esasım, şevk bineğim, korku arkadaşım ve ilim silahımdır. Hilm (yumuşaklık), arkadaşım, tevekkül kuşandığım elbisem, kanaat hazinem ve doğruluk menzilimdir. Yakın (kesin bilgi/iman) sığınağım, fakirlik de iftiharım ve diğer peygamberlere karşı kendisiyle övündüğüm hasletimdir. (Hadîs) El-hâc Mîrzâ Hüseyin en-Nûrî, **Müstedrekü'l-Vesâil ve Müstenbetü'l-Mesâ'il, Müessesetü'l-Alü'l-Beyt**, c. 11, 3. Baskı, Beyrût 141,1 s. 173. No: 12672.

¹⁶²⁸ 'Aded: 2

¹⁶²⁹ Hâcû-yı Kirmânî, **Dîvân-ı Eş'âr-ı Hâcû-yı Kirmânî**, Bölüm: Kitâbü's-Seferiyât fi'l-Gazeliyat-ı Dîvân-ı Sanâiyü'l-Kelâm, s. 94+316, G.293.

Hâl-i zengî siyâhîst (10) be-ğâyet maḳbel

Zülf-i Hindût Bilâlîst be-ğâyet meymûn

Çeşm-i hûn-ẖâr-ı tu çûn (11) teşne be-hûn-ı dil-i mâst

Hest devr ez-tu merâ çeşmî vü şad çeşme-i hûn

Çûn (12) fiğân-ı men-i dil-sûhte ez-gerdünest

Mî-resânem heme şeb nâle-i hûd ber-gerdûn (13)

(2) ‘Āşık-ı sūhte-dil tā bih beyābān-ı fenā

Göñli yanmış ‘āşık tā fenā beyābānında

Ne-reved (14) der-ḥarem-i cān ne-şevved ḥāşu’l-hāş

Gitmeye cān ḥaremîne olmaz ḥāşu’l-hāş murād (15) ‘āşık-ı sūhte-dîlden sâlik-i ṭâlibdür ol ki fenā fi’llāh fezāsında nefsi şerrinden emîn (16) olmayup rûḥ ḥaremîne vâşıl olmaya maḳbûl-i ḥazret-i İlāhî olmaz

Rubā‘î (Ahreb)

Ey vāy (17) ber-ân dil ki der-i ū sūzî nîst¹⁶³⁰

Sevdâzede-i mihr-i dil-efrûzî nîst (18)

Rûzî ki tu bî-‘ışḳ be-ser ḥ̱āhî bered

Żāyi‘ ter ez-ân rûz-ı tu-râ rûz nîst

(3) Nāvek-i ġamze-i (19) tu dest be-bered ez-Rüstem

Senüñ ġamzeñ oḳı el iletđi Rüstemden ya‘nî aña ġālib (20) oldı

Ḥācib-i ebru-yı tu burde gerev ez-Vaḳḳāş

Senüñ ḳaşuñ māni‘i ve bevvābı öñdül (21) iletđi Sa‘d bin Ebî Vaḳḳāşdan ki oḳ atmaḳda pehlivān idi [Vaḳḳāş diyüp Ebû Vaḳḳāş murād itmişdür ve anı zıkr idüp oḳı Sa‘d murād itmişdür ve ol Sa‘d oḳ atmaḳda pehlivān idi ki Resûlullāh ‘aleyhi’s-selām aña bir cengde ırmı yâ Sa‘du fîdâke ebî ve ümmi¹⁶³¹ dimiş] murād muḥâtabdan [M372a] (1) nefsdür ve ol bir vechle ġālibdür ki şeci‘ ü pehlivānlar anuñ maġlûbı dururlar (2)

Rubā‘î

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger ân cādū-yı hûn-ẖâr-ı nergis der-füsûn âred

Dilîrân-ı cihân-râ der-demî (3) zâr u zebûn âred

¹⁶³⁰ Ömer Hayyâm.

¹⁶³¹ اُرْم يَا سَعْدُ فِدَاكَ اَبِي وَاُمِّي At! Ey Sa‘d, anam babam sana feda olsun. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî**, c. 3, s. 570, Hadîs No: 3715.

Merā bārī ber-āmed cān ez-ān bār-ı derūn mānde
Kesī bāşed ki (4) dil bi'şkāfed ü ü-rā birūn āred

(4) Be-hevādārī-i ü şem' -şifat ez-ser-i zevk¹⁶³²

Anuñ hevādārılığı (5) ile şem' gibi zevk başından

Kerdem işār-ı ten-i h'ış zi-rüy-ı ihlāş

*Eyledüm (6) işār kendü tenümi ihlāş ile ' ibādetde ve riyāzetde tenimi ifnā itmegi
ihtiyār itdüm (7) dimekdür*

Ġazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + - -

Biyā vü kaṭl-i men-i ḥaste-rā be-tiğ cefā kun
Vefā-yı ' ahd be-bīn ü be-' ahd-i (8) h'ış vefā kun

Tenem be-sāye-i dīvār-ı ḥod fiken geh-i kuşten
Be-yek kirişme merā surḥ-ı rüy (9) her du serā kun

Zi-süz-ı sīne çü ḥākisterim āteş-i mā bīn
Der-āb-ı dīde-i ter (10) ġarḳaīm çāre-i mā kun

Miyāne-i ser ü ten çend ceng be-tiğ-i tu bīnem
Berā-yı şulḥ zi-hem (11) her dü-rā be-luṭf-ı cüdā kun

Sipār kātibī in cān dām kerde be-cānān
Der-intizār-ı (12) teḳāzā me-bāş farzeş edā kuñ

Ba' zı nūsaḥda bu beyt vāḳı' olmuş

(5) Be-hevādārī vü (13) ihlāş çü pervāne zi-şevk

Hevādārılık ve ihlāş ile pervāne gibi şevkten

Tā ne-sūzī (14) tu ne-yābī zi-ğam-ı 'ışk ḥalāş

*Tā yanmayasın bulmazsın 'ışk ġamından ḥalāş murād (15) budur ki tā riyāzet ile
nefsāniyyetüñi şevk ile ifnā itmesin ḥubb-ı İlāhī (16) ġamından ḥalāş olmayup vuşul
ila'llāh ḥāşıl itmezsın*

Beyt

- + - - / - + - - / - + - -

Maṭlab-ı (17) dil maḳşad-ı cān yāften

¹⁶³² *Be-hevādārī-i ü şem' -şifat ez-ser-i zevk* ifādesi derkenārda *cān nihādem be-miyān şem' -şifat ez-ser-i şıdḳ* şeklindedir. Şerhteki mânāya uygun olarak metin içerisinde ilk ifāde kullanılmıştır.

Cüz be-riyâzet ne-tevân yâften

(6) Āteşî der-dil-i pervâne-i (18) mā efgendî

Bir odı bizüm delü gönümüzze atduñ

Ki çü kerdîm hemîşe be-hevâyet rakķāş¹⁶³³

(19) *Ki toz gibiyüz senüñ hevân ile rakş urucı* murād muḥāṭabdan bunda maḥbûb-ı ḥaķîķî ve (20) *āteş* anuñ iştîyâķıdur lâcerem anuñ iştîyâķı zât-ı cemîline ‘uşşâķî (21) toz gibş rakķāş u kaşırğa gibi Mevlevî var devvâr ider

Rubā‘î

Ḥānende vü güyende-i tu bisyārest [M372b] (1)

Her yek çü hezār hoş-ı güftārest

Rakşiden-i men nîst ‘aceb ez-şevķet

K’ez-‘ ışķ-ı (2) tu in çarḥ-ı felek devvārest

(7) Kîmyā-yı ğam-ı ‘ışķ-ı tu ten-i ḥāķi-i mā

Senüñ ‘ışķuñ ğamı kîmyāsı (3) bizüm ḥāķî tenümüzzi

Zer-i ḥālîş kuned er çend buved hemçü raşāş

Ḥālîş altun ider her ne deñlü (4) kalay ise daḥî murād ‘ışķ-ı İlāhînüñ ḥāşşasın beyāndur ki aḥlāķ-ı zemîme aḥlāķ-ı (5) ḥamîdeye tebdîl ider ve ḳalîlü’l-ḳadr olanı ‘azîzü’l-miķdār eyler

[Bu ğazel şerḥ olınan Ḥāce Ḥāfız ğazeline nazîre vāķı‘ olmuşdur]

Ġazel

++--/++--/++--/++--

Kîmyāyî ne-buved hemçü (6) ğamet ḥûb-ı ḥavāş¹⁶³⁴

Ki kuned çend mis ü nuķre be-yek dem zer-i ḥāş

Ġamzeet nefis-i merā (7) geşt be-yek tîr-i nazār

Ḥāķim-i şer‘ ne-fermûd be-vey lîk kışāş

Ez-şāfā-yı ğam-ı tu ḥālîş ü şāfî (8) geştēm

Hest vecheş egerem nām-ı nehiy ḥāşu’l-ḥāş

Gerçi dergāh-ı Ḥudā mecma‘-ı ‘āmest (9) dilā

Cüz be-ḥāşān ne-dihed cām-ı şafā şāķi-i ḥāş

¹⁶³³ *Ki çü kerdîm ibâresi* derkenârda *bûdîm* şeklindedir.

¹⁶³⁴ Musluhiddîn Sürûrî.

Der-ḥam-ı zülf-i tu şud cān-ı Sürürî (10) maḥbûs

Lîk murğ-ı dil-i ü z'ü ne-kuned қаşd-ı ḥalâş

(8) Kıymet-i dürr-i girân-māye çi dānend 'avām

(11) Ağır bahalu incü kıymeyini ne bilür 'avām

Hāfizā gevher-i yek-dāne me-dih cüz be-ḥavāş

Ey Hāfiz (12) gevher-i yek-dāneyi virme ḥavāşdan ğayrıya murād kendü kelāmını 'avām anlamayup anlara virmeği (13) vech görmeyüp ḥavāşa taḥşîş itmek gerek idügin zikrdür

VELEHU EYẒAN [G.335]

[Fā' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Ez-raqīb (14) dilem ne-yāft ḥalâş

Senüñ raqībünden göñlüm bulmadı ḥalâş

Meşelü'l-kaşşu lā-yuḥibbu'l-kāş

(15) Kışsa-ḥ'ān kışsa-ḥ'ānı sevmez meşeli murād budur ki ehl-i dünyā ki raqīb-i Ḥudādur (16) ve 'aduvv-ı ehl-i ḥudādur anlaruñ kelāmu ḥubb-ı dünyā vü māsivādur ve anlaruñ ehlu'llāh ile işleri (17) ğavġadur ki bunlaruñ kelāmında tefahḥuş ḥaṭādur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Niçe ehl-i zāhir ehl-i bāṭını katl itdiler (18)

Sözünüz küfr ü ḥaṭādur diyü yañlış gitdiler

(2) Muḥtesib ḥum şikest ü bende sereş

Muḥtesib (19) küp katdı bende başını [bu mışrā' uñ Türkî ma'nāsında bende lafzı Türkî i' tibār olınmaḳ laṭîf-i laṭîfedür]

Senne bi's-senne ve'l-cürüḥa kışāş

Es-sinne bi's-sinni ve'l-cürüḥa kışāşun¹⁶³⁵ (20) murād muḥtesibden ehl-i zāhirdür küpden şeyḥ-i kāmildür lācerem her kim ki ehl-i zāhirden şeyḥ-i ṭarîkate (21) mazarrat irişdüre ben aña cezāsını itmek ravādur zîrā enne'n-nefse bi'n-nefsi ve'l-'ayne bi'l-'ayni [M373a] (1) ve'l-elfe bi'l-enfi ve'l-üzüne [bi'l-üzünü ve's-sinni bi's-sinni ve'l-cürüḥe kışāşun¹⁶³⁶] ḳavl-i Ḥudādur

(3) Hemçü 'İsāist (2) cām-ı mey ki müdām

¹⁶³⁵ السِّنُّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحُ قِصَاصٌ Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir. (Kur'ân, Mâ'ide 5/45.)

¹⁶³⁶ النَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنُ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفُ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنُ بِالْأُذُنِ وَالسِّنُّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحُ قِصَاصٌ Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir. (Kur'ân, Mâ'ide 5/45.)

‘İsā gibidür şarāb ḳadeḫi ki dā’im

Murde-rā zinde mī-kuned be-ḥavāş

(3) *Ölüyi dir görür ḥavāş ile* murād *cām-ı meyden* ḳalb-i kāmildür ki şarāb-ı ‘ışḳ-ı İlāhī ile (4) mālīdür lācerem ḳulüb-ı meyyite iḥyā itmek anuñ ḥālīdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Z’ān mey ki ḥayāt-ı cāvidānist be-ḥor¹⁶³⁷ (5)

Sūd-ı tu ez-īn bāde-i cevānist be-ḥor

Sūzende çü āteşest dilet-rā liken (6)

Sāzende çü āb-ı zindegānist be-ḥor

(4) Muṭrib-ı men rehī be-zen ki be-çarḫ

Benüm muṭribum bir yol (7) *ur ki felekde*

Müşterī hemçü Zühre şud rakḳāş

Müşterī Zühre gibi rakḳāş oldı murād (8) *muṭribdan* şevḳ viren şeyḫ ü vā‘ izdür ve *Müşterīdeb* murād ‘ilm-i zāhir ehlidür ki ‘ilm-i nücūmda (9) mübeyyendür ki Müşterīye ‘ulemā mensūbdur ve *Zühreden* murād ehl-i zevḳ u ṭarabdur (10) ki ‘ilm-i nücūmda mübeyyendür ki Zühreye ehl-i ‘işret ü sāz mensūbdur lācerem kendü muṭribına (11) ya‘nī vā‘ iz-i şeyḫe ḥiṭāb idüp dir ki bir vechle va‘z u naşīḥat ve ta‘līm-i ṭarīḳat ḳıl (12) ki ‘ilm-i zāhir her şūfī-i şāḫib-şevḳ gibi vecde ve semā‘a gelmişdür

Nazm

İlā ey gāfil-i üftāde (13) ez-rāh¹⁶³⁸

Be-ḥ’āhī merd-ı ‘āmā-vār nāgāh

Be-dādī-rā yegān ‘ömr-i ḥod ez-dest (14)

Eger ber-ḥod be-ger bī-cāy-ı ān hest

Be-rev ez-ser be-nih kibr ü beyendiş

Ki tā tu kīstī vü (15) çist der-piş

Dilā ḥāmūş çün maḥrem ne-yābī

Me-zen dem çün ne-cūd hem dem ne-yābī (16)

Çü merdān ḥūy kun dā’im be-ṭā‘at

Ḥamūşī vü şabūrī vü ḳanā‘at

¹⁶³⁷ Ömer Hayyām, Rubāiyyât, No: 108, Ganjor.

¹⁶³⁸ 1., 4. ve 5. beyitler Ferīdüddin Attâr’ın Esrārname adlı eserinde yer almaktadır.

Ki tā şūfî şevî (17) der-sırr u der-şekl

Ne ân ki şüretet şūfî pey-i ekl

Ĥudāvendā dilem ber-kār-ı gerdān (18)

Zi-ḥ̂āb-ı ġafletem bîdār-ı gerdān

(5) Fazlet ez-‘ışk bād ne ez-‘aql

Fazluñ ‘ışkdan (19) olsun ‘aqlan degil

Tā ki ĥālîş şevî çü zerr-i ĥalāş

Tā ki ĥālîş olasin güzide (20) altun gibi murād ‘ālem-i ehl-i fazla penddür ki fazl u kemālūñ ve ġayrdan tefazẓul-i (21) ĥālūñ ‘aql-ı kāmîl ve ‘ilm-i şāmîl ile olmasun belki ‘ışk-ı İlāhî ile olsun ki iki [M373b] (1) ciheti cāmî‘ olup güzideden güzide olasin

Ķıṭ‘a

İzā şî‘te an telķā ‘aduvveke (2) rāġiman¹⁶³⁹

Ve taķtülehu ĥüznen ve taĥriķahu ġammen

Fesāmî’t-tuķa ve ezded mine’l-faḍli innehu

Men izdāde (3) fazlen zāde ĥāsidehu hemmen

(6) Ĥāfîz ez-dîl zi-muşḥaf-ı ruḥ-ı düst

Ĥāfîz gönülden dostuñ (4) yüzi muşḥafından

Ĥāhed elḥamd u sūre-i İhlāş

Oķudî Fātiḥa ve sūre-i İhlāş murād gönülden (5) oķumaķdur yā ezber oķumaķ yā sıdķ ile oķumaķdur ve vech-i ḥabîbî muşḥafa teşbîḥ iderler (6)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ey yüzi muşḥaf cemālūñ yazıcı ‘āşîķ senüñ

Zülfüñi ve’l-leyl ü la‘lün (7) sūre-i Kevşer yazar

ammā bunda murād tecellî-i cemāl olıcaķ Fātiḥa ve İhlās oķuduġın zikrdür (8)

ḤARFÜ’D-ḌĀD¹⁶⁴⁰

VELEHU EYẒAN [G.336]

¹⁶³⁹ “Eġer sen düşmanına burnu yere sürtülmüş bir hâlde rastlamak istiyorsan ve onu mahzûn bir şekilde öldürüp gamla yakmak istiyorsan, takvayı uygula ve fazîleti kendinde ziyâdeleştir. Fazîleti yükselten kişi düşmanında derdi çoġaltır.” Dîvân-ı İbn Tayyib eş-Şarkî el-Fâsî.

¹⁶⁴⁰ 3 ‘Adet

[Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün]

(1) Hüşn ü cemāl-i tu cihān cümle girift be-ṭul u 'arz

Senüñ hüşn ü (9) cemālüñ cihānı cümle dutdı uzunına ve inine

Şems-i felek hacel şude ez-ruḥ-ı hūb-ı mäh-ı arz¹⁶⁴¹

(10) Felek güneşi hacel olmuştur yer ayınuñ hūb yüzinden murād muḥāṭabdan Resūlullāh şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemdür (11) ki anuñ hüşn ü cemāl-i cihānı dutmuştur ve ol nūr-ı İlāhīdür lācerem anuñ yüzinden (12) şems-i felek şermende vü haceldür

Rubā' i

-+---/-+---/-+---/-+---

Es-selām ey seyyid-i kevineyn ü ḥatm-i enbiyā

Es-selām (13) ey şāh-ı mürsel şāhib-i tāc u livā

Es-selām ey şadr u bedr-i 'ālem ü nūr-ı İlāh

Es-selām (14) ey faḥr-i nesl-i Ādem ü şems-i hüdā

(2) Diden-i hüşn ü hūbiyyet ber-heme ḥalk u eḥabbest

(15) Senüñ hüşnüñi ve hūbluḡuñı görmek cemī'-i ḥalk üzre eḥabbdur

Rūyet-i rūt belki ber-cümle-i (16) melā'ikeest farz

Senüñ yüzüñ görmek belki cümle melekler üzre farzdur murād budur ki (17) şol zāt-ı şerīf ki ḥazret-i Ḥaḳ anı ḥabīb-i iḥtiyār ide cümle ḥalk-ı cihān ve ehl-i āsmān (18) anı görmek istemek lāzımdur

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---

Ān kesī keş Hudāy ḥāned ḥabīb

Dīdeneş lāzımeşt (19) ber heme ḥalk

(3) Ez-ruḥ-ı tust muḳtebes ḥor zi-ḫārem āsmān¹⁶⁴²

Senüñ yüzüñden şu'le alıcıdur (20) güneş dördünci felekden

Hemçü zemīn-i heftemīn mānde be-zīr-i bār-ı farz¹⁶⁴³

Yedinci yir gibi (21) ḳalmışdur farz yüki altında murād budur ki levlāke lemā ḥalaḳtü'l-eflāke¹⁶⁴⁴ ḥasebince felek [M374a] (1) şemsinüñ nūrı senüñ yüzüñden alınmış diyendür ki sen olmasañ felek olmaz (2) ve şems olmaz ve aña nūr olmaz idi lācerem şems senüñ medyūnuñdur ve ol dīn (3) altındadır ki aña dīn bār-ı girān olmuştur

Beyt

¹⁶⁴¹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Şems be-pây-büs-ı tu üfted ez-āsmān be-arz

¹⁶⁴² Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Bā-ruḥ-ı tu berāberī gerev hacel şud āftāb

¹⁶⁴³ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Şeb be-zemīn-i heftemīn mānde be-zīr-i bār-ı ḳarz

¹⁶⁴⁴ لَوْلَاكَ لَمَا خُلِقَتِ الْأَفلاكُ Sen olmasaydın kâinâtı yaratmazdım. (Hadīs) Mevzuat es-Sagānî, No: 59-78.

--+/-+--+/+--+/-+-

Nür ez-ruḥ-ı tu dām giriftest ḥūr be-ḥūd (4)

Zi-rüy reviş-i hest be-medyūneyeş güvāh

(4) Cān ki fedā-yı ū ne-şud murde-i cāvidān be-mānd

(5) Cān ki anuñ fedāsı olmadı ebedī meyyit ḳaldı

Ten ki esīr-i ū ne-şud lāyık-ı üst ḳı (6) ḳat‘ u be-rażz

Ten ki anuñ esīri olmadı anuñ lāyıkıdır kesmek ve eksilmek murād (7) budur ki şol cān ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazretine fedā u teslim olmaya (8) küfrü zalāletde ḳalır ve kāfir ū zāll-i meyyit meşābesindedür ve her ten ki anuñ (9) muḳayyedi olmaya ya‘nī sünneti ile maḥalli olmaya ḳat‘-ı ‘alāḳa ve nokşān-ı şevāba müsteḥaḳ (10) olur

Rubā‘ī

Efīḳ ve’tlūb li-nefsike mustevāhā¹⁶⁴⁵

Vede‘a ‘usaben ḳad etba‘at hevāhā (11)

Ve sünnete Aḥmede’l-muḥtārī fe’lżimi

Ve ‘azzimhā ve ‘azzim men revāhā

(5) Būse-i be-ḥāk-ı pāy-ı ū dest (12) kūcā dihed tu-rā

Anuñ ḥāk-i pāyın öpmek ḳaçan el virür saña

Ḳışşa-ı ‘ışḳ-ı Ḥāfızā (13) bād resānedeş be-‘arz¹⁶⁴⁶

Ḳışşa-ı ‘ışḳı ey Ḥāfız yıl itişdürür aña ‘arza murād (14) budur ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazretine dünyāda vuşul müyesser degüldür (15) yā faḳīr olan ḳabri kurbına varmak ‘asīrdür ammā ‘arz-ı ‘ışḳ şevḳ müsehhildür ki (16) Resūlullāh ‘aleyhi’s-salātu ve’s-selām buyurmuş *men şallā ‘aleyye bi-ḳabrī semi‘tühu ve men* (17) *şalle nā’iyen übliḡtuhu*¹⁶⁴⁷ ya‘nī bir kimse baña şalavāt virse kurbumda ben anı işidürem (18) ve bir kimse baña salāvāt virse ba‘id iken baña yetişürler

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---/+---

Eyā mü‘min (19) ez-faẓl şalavāt guften

Biyā bi’şnev in mu‘ciz-i rūḥ-ı perver

Rivāyet çünīnest (20) ez-rāvi-i gū

Buved mu‘teber bi’l-kelām mu‘anber

¹⁶⁴⁵ “1) Akıllı ol, gafletten uyan, nefsin için doğruluğu talep et. Hevāsına tâbî olmuş toplulukları terk et. 2) Seçilmiş Ahmed’in yoluna tâbî ol. O yolu ta’zīm et ve yücelt. Onun bize ulaşmasını sağlayanları da ta’zīm et.” Bu şiir Es-Seyyid Ebu’l-Hasan el-Magribî’ye aittir.

¹⁶⁴⁶ Derkenârda ‘ışḳ kelimesine karşılık olarak şevḳ ibâresi yer almaktadır. Şerhteki mânâya uygun olarak ‘ışḳ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁶⁴⁷ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ بَقَرِي سَمِعْتُهُ ، وَمَنْ صَلَّى نَائِيًا مِنْهُ أَلِغْتُهُ [Bir kimse baña şalavāt virse kurbumda ben anı işidürem ve bir kimse baña salāvāt virse ba‘id iken baña yetişürler] [Bu ḥadīs Ḥadīs-i Erba‘in Şerḥinde mezkûrdur] (Hadīs) Hallād en-Nasibî, No: 53.

Ki der-gülşen-i bāğ-ı firdevs murğist (21)
 Be-ğāyet ‘ azīm āferīdest ekber
 Ki ān murğ-rā murğ şalavāt h̄‘ānend
 Firāzed raḥatī Ḥudā-rā şenā-ger [M374b] (1)
 Be-zīr-i dıraht āferīdest īzed
 Yekī ḥavz mānende-i ḥavz-ı kevşer
 Her ān kes ki ber-seyyid-i (2) nās gūyed
 Dürūdī be-iḥlāş der-heft kişver
 Be-zīr-i dıraht āyed ān murğ (3) şalavāt
 Pes ān ki reved der-tek-i ḥavz-ı yekser
 Ḥor u ḡavṭa ü ber-leb-i ḥavz-ı ḥod-rā (4)
 Beyefşāned ān murğ-ı pākīze-peyker
 Be-her ḳatre-i āb ki efşāned ü
 Ki üfted zi-her bāl-i ān (5) murğ u her per
 Ḥudā yek melek āferīned be-ḳadret
 Be-şahşī ki guft ü dürūd-ı peyamber (6)
 Hemī h̄‘āhed āmir zi-şeş ez-Ḥudāvend
 Be-şıdk u be-iḥlāş tā rüz-ı maḥşer (7)

VELEHU EYŻAN [G.337]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) **Biyā ki mī-şinevem bŷy-ı cān ez-ān ‘ārız**

Gel ki duyarum cān ḳoḳusın ol ‘ārızdan (8)

Ki yāftem dil-i ḥod-rā nişān ez-ān ‘ārız

Ki buldum kendü göñlüm için nişān ol (9) ‘ārızdan murād muḥāṭabdan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur ki rūḥ-ı muṭahharından teveccüh (10) ṭaleb ider ve ol vechden rūḥ-ı a‘ ḳam istişmām itdügin zıkr ve ḳalb için ol ḳalbden (11) nişān bulduḡın beyān ider

Ḳıṭ‘a

--+/+--+/-+--

Ey ān ki be-vaşf-ı tu be-gūyend

El-vāşıta beynenā (12) ve beyne’llāh

Mā-rā be-berā-y delīl bā-vey

Tā dŷr nemī-şevīm ez-ān şāh

(2) **Ma‘ ānī ki zi-ḥŷrī (13) be-şerḥ mī-gūyend**

Şol ma‘âniler ki hüriden şerh ile dirler

Zi-hüsn-i luţf be-pursî beyân (14) ez-ân ‘arız

Luţf hüsninden şorasın beyân ol ‘arızdan murād budur ki hūruñ (15) cihāt-ı hüsnün şerh idüp ki söylerler ve leţāfet-i hüsn ki zıkr iderler ol ‘arızdan (16) beyân şor ki kemāl-i hüsn ü laţāfet ve celāl-i cemāl ü melāḥat anuñ ‘arızında (17) rüşendür ve hüsn niçe idügi bundan mübeyyendür

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Hüsn-i tu cilve kerd (18) behiştem zi-yār reft

Çehre nümüdi vü varak-ı gül be-bād reft

(3) Be-gül be-mānde (19) ḳad-i serv-i nāz ez-ân ḳāmet

Balçıkda ḳalmışdur serv-i nāzuñ ḳaddi ol ḳāmetden (20)

Hācel be-mānde gül-i gülistān ez-ân ‘arız

Hācel ḳalmışdur gülistān güli ol (21) ‘arızdan murād ḥazret-i risālet-penāhuñ ‘uluuv-ı derecesin beyāndur ki *ene seyyidu* [M375a] (1) *benī Âdeme ve lā-fahre*¹⁶⁴⁸ ḥasebince derece-i ‘āliyyesi olan aña nisbet-i pestdür ve ehl-i mükāşefe keşfi (2) ol vech ü cihetden şermendedür

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+-

Pāy der-gül dest ber-ser serverā

Rüz u şeb (3) ez-ḥaclet-i bālā-yı tu

Âb kerd ü gül zi-şermet hemçü yeh

Çün be-bīned ān ruḥ-ı zībā-yı tu (4)

(4) Be-şerm mānde ten-i yāsemīn ez-ân endām

Ḥacletde ḳalmışdur yāsemīnūñ teni ol endāmdan

Be-ḥūn (5) nişeste dil-i erguvān ez-ân ‘arız

Ḳanda oturmışdur ya‘nī ḳana ḡarḳ olmışdur erguvān (6) *yüregi* ol ‘arızdan murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazretinūñ melāḥatin beyāndur ki (7) Yūsufa *ebyezu minnī ve ene emlaḥ minhu*¹⁶⁴⁹ mücebince beyāz olanuñ teni anuñ melāḥat-ı endāmından (8) şerm-gīndür ve surḥ-ı rüy olan anuñ ḡam-ı ‘ışḳında ḳalbi ḳana ḡarḳ olduḡiçün rengīndür (9)

Ḳıṭ‘a

+---/+---/+---/+---

¹⁶⁴⁸ أَنَا سَيِّدُ بَنِي آدَمَ وَلَا فَخْرَ Ben insanoḡlunun seyyidiyim ve bunda herhangi bir fahr (gurur) da yoktur. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi*, c. 1, s. 732, Hadīs No: 4306-4308.

¹⁶⁴⁹ أَبْيَضُ مِنِّي وَأَنَا أَمْلَحُ مِنْهُ (Yusuf) benden daha beyazdı ama ben ondan daha güzeldim. Bu söz, hadīs olarak da nakledilmektedir. “أخي يوسف أصبح مِنِّي وأنا أَمْلَحُ مِنْهُ” "Kardeşim Yusuf, benden sabih "güzel"; ben ondan melihim "sevimliyim". (Diğer Arapça İbâreler)

Zi-şevk-i vaşl mî-giryem eger destem resed rûzî
Zi-bîm-i hicr mî-giryem ki tâ ki (10) der-kemîn bâşed
Hümâm ez-girye-i hûnîn ü sûz-ı dil me-gû çendîn
Ne-dânistî ki hâl-i ‘ışk-bâzân (11) ançünîn bâşed

(5) Girifte nâfe-i Çîn bûy-ı misk ez-ân gîsû

Dutmuşdur Çîn nâfesî (12) misk koğusun ol gîsûdan

Gül-âb yâfte bûy-ı cinân ez-ân ‘arîz

Gül-âb (13) bulmuşdur cennetler koğusun ol ‘arîzdan murâd bilâd-ı bâ‘îdede olan ol silsile-i ‘şerî‘ atden (14) râyiha-i tayyibe bulmuşdur ve ehl-i riyâzet olan ol vechden bûy-ı tarîkat bulmuşdur (15) dimekdür

Kıt‘a

--+--/-+--/-+--/-+--

Es-selâm ey hâdi-i ümmet şefî‘ü’l-müznibîn
Es-selâm ey ez-tu (16) derd-i derdmendân-râ devâ
Es-selâm ey şerh-i gîsû-yı tu ve’l-leyl âmede
Es-selâm ey şemmeî (17) ez-vâşf-ı rûyet ve’đ-duhâ

(6) Zi-mihr-i rûy-ı tu hûrşîd geşte ğark-ı ‘arâk

Senûñ yüzüñ (18) muhabbetinden güneş olmuş ‘arâka ğark

Nizâr mânde meh-i âsmân ez-ân ‘arîz

Za‘îf (19) kalmış âsmân ayı ol ‘arîzdan murâd Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm hazretinüñ cemâl ü bâlin (20) ve aña aşhâb-ı cemâl ve erbâb-ı hâl-i ‘aşık olduğın zikrdür

Ġazel

--+/+---+/+---+/+---

Ey mülk-i melâhat be-cemâl-i tu me-bâhî¹⁶⁵⁰ (21)
Der-‘âlem-i cân hüsn-i tu-râ manşıb-ı şâhî

Zerrât-ı cihân maḥv der-envâr-ı ruḥ-ı tust
İnek [M375b] (1) zi-tu da‘vî vü zi-hûrşîd güvâhî

Ervâḥ-ı Kudus bâ-heme pâkî vü leṭâfet
Mâhiyyet-i hüsn-i tu ne-dânend (2) kemâhî

Naḳḳâş-ı ḳazâ-beste zi-reng-i ruḥ u zülfet

¹⁶⁵⁰ Hâce Fahreddin İsmet-i Buhârâ.

Der-dide-i cān naḳş-ı sepīdī ü siyāhī (3)

Dīvāne ü mestīm ez-ān dem ki cemālet

Dīdīm der-āyīne-i envār-ı İlāhī

(7) Zi-naẓm-ı dil-keş-i Hāfız çekīde (4) āb-ı hayāt

Hāfızuñ gönül çekici nazmından tamamiş ākar şu

Çünān çi hūy şude cānā çekān (5) ez-ān ‘ārız

Öylekim terlemişe cān tamlar ol ‘ārızdan murād kendü nazmını ‘ārız-ı yāre (6) teşbīh ve bundan tereşşüh ü zuhūr iden ma‘nā-yı laṭif āb-ı revāna ve ‘araḳ-ı cānāna teşbīhdür (7)

HARFÜ’T-ṬĀ¹⁶⁵¹

VELEHU EYẒAN [G.338]

[Müfte‘ ilün Mefā‘ ilün Müfte‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Gird-i ‘izār yār-ı men tā be-nüvişt devr-i haṭ

‘İzār eṭrāfına benüm yārüm yazı (8) haṭ devrini yā benüm yārimün ‘izārı eṭrāfına yā yazdı devr-i haṭtı [‘izār lafzı sükün-ı rā ile okınacak yār-ı men lafzı nüvişt lafzınuñ fā‘ ili ve devr-i haṭ mef‘ üli olur ve ‘izār lafzı izāfet ile okınacak nüvişt lafzınuñ fā‘ ili devr ve mef‘ üli haṭ olur beher taḳdīr gird lafzı nüvişt lafzınuñ zarfıdır ve iki ma‘nā mestūrda mezkūrdur]

Māh-ı felek zi-rüy-ı ü rāst (9) fütād der-ğalaṭ¹⁶⁵²

Felek ayı anuñ yüzinden rāst düşmişdür ğalaṭa ya‘ nī māh-ı felek anuñ (10) ‘izārını eṭrāfında haṭ ile göricek kendüyi şanur hāle dā‘iresi içinde

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Haṭṭ-ı (11) reyḥān kim dolanmışdur gülistānı dürüst

Hāledür devr id peder-i māh-ı tābānı dürüst¹⁶⁵³ (12)

murād ğarābet-i şun‘-ı Hāḳḳı beyāndur

(2) Ez-heves-i lebeş ki ān zi-āb-ı hayāt hoşterest

Anuñ lebi (13) hevesinden ki āb-ı hayātdan hoşraḳdur

Geşte revān zi-dideem çeşme-i āb hemçü Şaṭ¹⁶⁵⁴

¹⁶⁵¹ ‘Aded: 1.

¹⁶⁵² Derkenārda bu beyit şu şekildedir:

Gird-i ‘izār yār-ı men tā ki nüvişteend haṭ

Māh zi-ḥüs-n-i ‘ārızēş mänd ü fütād der-ğalat

¹⁶⁵³ Hāledür kim devr id peder-i māh-ı tābānı dürüst şeklindeki mısra da vezin aksamısı mevcuttur. Bu kusuru ortadan kaldırmak adına kim ibāresi mısra dan çıkartılmıştır.

Olmışdur (14) *revân gözümünden şu çeşmesi Şaṭ gibi* murād kelām-ı İlāhî için ağladuğın zikirdür ki selef-i şālihîn (15) *Ḳur'ân okıyacak ağlarlar imiş* ve bir kimse muşhaf açup tilāvet idüp ağlasa *hazā tilāvete'l-Ḳur'āni* (16) *ve eyne'l-bükā'ü*¹⁶⁵⁵ dirler imiş

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Baṇa ol maḥbûb göndermiş 'aceb mektûb-ı (17) ḥûb

Oḳuyup anı baṇa elṭāfin aṇdum ağlaram

(3) Keh be-hevât mî-dihem gerd-mişāl cān u (18) dil

Gāh senüñ hevāñ virürem toz gibi cān u gönli

Gāh be-āb mî-keşem āteş-i 'ışk-ı ü çü beṭ¹⁶⁵⁶

(19) *Gāh şuya çekerin senüñ 'ışkuñ odını kaz gibi* murād gāh muḥabbetüñe toz gibi cān u dili (20) perrān iderüm gāh āteş-i 'ışkuñı söyündürmek için kendümi şuda nihān iderem (21) dimekdür

(4) Ḥāl-i siyāh-ı ü ber-ān 'arız-ı sîm-reng bîn

Anuñ kara beñini ol gümüş renklü [M376a] (1) 'arız üzre gör

Rāst be-müşg māned ān ber-ruḥ-ı māh yek nuḳaṭ

[*nuḳaṭ* bunda nokṭa ma' nāsınadır] *rāst müşge* (2) *beñzer ol ay yañağı üzre bir nokṭa* ya' nî anuñ kara beñi aḳ yüzinde ay yüzinde müşg (3) nokṭaya beñzer murād bundan daḥi ġarābet-i şun'-ı Ḥaḳḳı beyāndur

(5) Zülf küşāde kerde ḥûy çün (4) be-çemen der āmidî

Zülf çözmiş ve terlemiş çün çemene girdüñ

Şud ruḥ-ı gül çü ergüvān müşg ü (5) gül-āb şud seḳeṭ

Gül yüzi ergüvān oldı ya' nî kızardı ve müşg ü gül-āb seḳeṭ oldı (6) murād ġayb-ı hüviyyetden def'-i hicāb idüp isti' cāl-i feyz eyleyüp mecma'-ı mükāşefeye (7) duḥûl idüp ehl-i keşfi şerm-sār u revāyih-i ṭayyibe şāhibi olanları bî-kār kılduğın (8) beyāndur lâcerem tecellî-i cemāl ġayrıları bî-mecāl ider [*seḳeṭ* bunda işe yaramayan nesne ma' nāsınadır] [bunda teşbih-i mürekkeb bi'l-mürekkeb vardır nitekim ḥazf-ı tādā ve dāḳda mufaşşıl beyān olunmuşdur]

Beyt

--+/-+--/+--+/-+--

Dî çāştgeh zi-çehre (9) fikendî niḳāb-rā

Şermende sāḥtî heme rûz-ı āftāb-rā

(6) Ger be-ġulāmî ḥodem şāh ḳabûl (10) mî-kuned

Eger beni kendü kulluğına şāh ḳabûl iderse

¹⁶⁵⁴ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Geşte zi-çeşm-i men revân āb-ı Fırāt hemçü Şaṭ

¹⁶⁵⁵ هذا تلاوة القرآن فاین البكاء Kur'ân tilaveti budur. Peki, ağlamak nerededir? (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁶⁵⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Gāh zi-āb-ı dîdeem mî-keşem āteş-i çü beṭ

Tā be-mübārekī dihem bende be-bendegîş (11) ḥaṭ

Tā mübāreklige vire kul anuñ kulluğına ḥaṭ ya' nî temessük-i murād-ı 'ubūdiyyet ile maqbûl (12) olmağa tālīb ve rāğīb olduğın beyāndur

Beyt (Ahreb)

Her bende ki āzād şeved şād şeved¹⁶⁵⁷

Men (13) şād ez-ānem ki tu-rā bende şudem

(7) Āb-ı ḥayāt-ı Hāfız geşt zi-naẓm-ı tu ḥacel¹⁶⁵⁸

Āb-ı ḥayāt (14) *ey Hāfız oldı senüñ naẓmuñdan ḥacel*

Kes be-hevā-yı 'ışk-ı u şî'r ne-guft ez-în nemet

(15) *Kimse anuñ 'ışk-ı hevāsında şî'r dımedi bu üslūbdan* murād kendü şî'rini medhdür fi'l-vākı' (16) bu üslūb üzre kimse şî'r söylememişdür ki şüret-i mecāzda bu deñlü ḥaḳāyık-ı tarīkat (17) ve daḳāyık-ı ḥaḳīkat kimseden vākı' olmamışdur ve āb-ı ḥayāt bu naẓmdan ḥacel olsa cā'izdür (18) ki ol ḥayāt-ı dünyā-yı fāniyyeye bā' ishdür be bu ḥayāt-ı 'uḳbā-yı bākiyyeyi mürışdür

Beyt (19)

--+--/-+--/-+--

Āferīn bād āferīn bād āferīn

Hiç kes şî'r ne-gufte ançünin (20)

ḤARFÜ'Z-ZĀ

VELEHU EYẒAN [G.339]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Zi-çeşm-i bed ruḥ-ı ḥūb-ı tu-rā Hudā ḥāfız

Yaramaz gözden senüñ ḥūb yüzüñi Allāh şaḳlayıcı (21) [mısrā' -ı evvel maẓmūnı cümle-i du'āiyyedür ya' nî yaramaz gözden Allāh senüñ güzel yüzüñi şaḳlasun]

Ki kerd cümle nikūyī be-cāy-ı mā Hāfız

Ki eyledi cümle iyülügi bizüm için ey Hāfız murād [M376b] (1) mürşid-i tarīkate du'ādur ki anuñ kārı iyülik itmekdür ki cenāb-ı 'izzetden feyz ü faẓla (2) bā' ishdür ve dünyāda vü āḥiretde

Gazel

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Be-rev zi-merg ki rüz-ı firāḳ-ı yārānest

Yekī ki dest-i (3) men āmed girift-i yār ānest

¹⁶⁵⁷ “Āzād olan her köle mutlu olmuştur. Ben ise sana ne vakit kul olursam o vakir şād olurum.”
Mevlânâ, Rubâiyyât,

¹⁶⁵⁸ *Geşt zi-naẓm-ı tu ḥacel* ifâdesi derkenârda *geşte ḥacel zi-naẓm-ı tu* şeklindedir.

Gümān me-ber ki be-mîrem zi-merg ü kerdem hāk
Zi-süy-ı düst (4) çü bārān-ı luṭf-ı bārānest

Be-mātemem megerī zār u zār u nevḥa me-kun
Ki ān nefes nefes-i şūr u (5) vaşl-ı sulṭānest

Cenāzeem çü be-bînî tu ez-firāk-ı menāl
Ki dest-i düst (6) der-ān dem be-gerden-i cānest

Merā be-gūr der-ārî mübārek bād
Me-gü dirîğ ki târik ü (7) teng-i zindānest

Ki rāh-ı gūr reh-i gülşenest ber-dil-i mā
Hevā-yı hāk-ı laḥid faşl-ı nev-bahārānest (8)

Zenaḥ be-beste ü der-gūr ḥufteem münkir
Ki murğ-ı rûḥ-ı men ender-ḥurûş u cevlanest

Kefen (9) be-bîn ki bih ez-cāme geşt ber-ten-i men
Serāy-ı menzil-i men der-riyāz-ı rıdvānest

Ziyāretem (10) çü be-bînî biyā tu pā-kübān
Ki bezm-i maḳbere-i mā maḳām-ı hūrānest

(2) Biyā ki nevbet-i (11) şulḥest düşmenî bü'gzār¹⁶⁵⁹

Gel ki şulḥ nevbetidür düşmenligi terk kıl

Ki bā-tu nîst merā (12) ceng ü mācerā Ḥāfız

*Ki senüñ ile baña yokdur ceng ü mācerā ey Ḥāfız murād maḥbûb-ı (13) ḥaḳîkî
tarafından kelâmdur ki ol cānibde ḥarb ü mācerā yokdur kaçan dergāhına varılsa (14)
iḳbāl u ḳabûl ider*

(3) Egerçi ḥûn-ı dilet ḥord la' l-i men bestān

Egerçi senüñ gönülün (15) ḳanını içdi benüm la' l el

Be-cān-ı men zi-lebem bûse-i ḥûn-behā Ḥāfız

¹⁶⁵⁹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Biyā ki nevbet-i şulḥest ü düsti vü şafā

Benüm cānum haqqıçün (16) *lebümden buse kan behā ey Hāfız* murād bundan daḥi maḥbüb-ı haqqıḳī tarafından kelāmdur ki (17) cefā vü riyāzet muḳābelesinde vefā vü ‘ināyet iderem dir [*ḥord* lafzınıñ fā‘ ilı la‘ l-i mendür ve lafz-ı *bestān* merhündür anuñ mef‘ üli busedür *ḥün-behā* anuñ şıfatıdır yā andan bedeldür ve *be-cān* lafzında ḥarf-i bā ḳasem içündür ve lafz-ı *zi-lebem* maḥall-i büseyi beyāndur]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yār dimiş şuña kim cevır ü (18) cefālar iderüz

Ḳatlanursa şoñ ucu mihr ü vefālar iderüz

(4) Tu ez-kücā vü ümīd-i vişāl-i (19) ü zi-kücā

Sen ḳanden anuñ vişālī ümīdi ḳanden

Be-dāmeneş ne-resed dest-i her gedā Hāfız

(20) *Anuñ etegine ırmez her gedā eli ey Hāfız* murād ḥazret-i Ḥaḳḳuñ ‘azamet ü celālını ve ‘abdüñ (21) ḥaḳāret ü ḥālını zıkrdür ki meşāyıḥ dimişler *eyne’r-rabbe’l-celīli ve eyne’l-‘abdi’z-zelīli*¹⁶⁶⁰ [M377a] (1) ammā ‘acebdür ki bu ḳadar kemāl-i istignā ile bende-i günāḥkāra terk-i māsivā emr idüp (2) kendü cenābına da‘vet ü va‘d-i ḳurbet ider

Rubā‘ i (Ahreb)

Bāz āy k’ez-ān çı būdī eفزün bāşī (3)

V’er tā be-künün ne-būdī eknün bāşī

Ānī ki be-vāḳt-i ceng-i cān dād u cihān

Bi’nger ki (4) be-vāḳt-i āştī çün bāşī

diyü luṭf-ı ‘azīme ve faẓl-ı cesīme delīl budur ki *ve ‘aşā* (5) *ādemu rabbehu feğava*¹⁶⁶¹ diyüp *inna’llāhe’ştafa ādeme*¹⁶⁶² ḥaberin virüp anı eḥıbbā (6) itdi lācerem terk-i ḡayr idene *maẓā mā maẓā ve’steva’l-vudde beynenā*¹⁶⁶³ ḥāsebince kemāl-i (7) luṭfından dir

Beyt

Āyī ber-i men çü bā-zamānī zi-heme

Ma‘ şūḳa-i rüz bī-nevāyiyet menem (8)

(5) Be-zülf-i ḥaṭ-ı bütān dil me-bend ü cān dīger¹⁶⁶⁴

Bütlerüñ zülf ü ḥaṭṭına gönül ü cān bağlama (9) *daḥi*

¹⁶⁶⁰ اين الرب الجليل و اين العبد الذليل Yüce yaratıcı nerede, zelil kul nerede? (Kelām-ı Kibâr)

¹⁶⁶¹ وَغَصَىٰ أَدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsi olup yolunu şaşırdı. (Kur’ân, Tâhâ 20/121).

¹⁶⁶² إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ Allah Âdem’i, Nuh’u, İbrahim ailesi ile İmrân ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. (Kur’ân, Âli İmrân 3/33).

¹⁶⁶³ مَضَىٰ مَا مَضَىٰ وَاسْتَوَىٰ الْوُدَّ بَيْنَنَا Geçen geçti ve muhabbet aramıza yerleşti. (Kelām-ı Kibâr)

¹⁶⁶⁴ *Dil me-bend ü cān dīger* ifâdesinin altında *cān u dil me-bend dīger* ibâresi bulunmaktadır. *Ḥaṭ* kelimesinin altında ise *ḳad* lafzı bulunmaktadır.

Eger be-cüsti ez-în bend ü in belâ Hâfız

Eger kırtulursañ bu bendden ve bu belâdan (10) *ey Hâfız* murâd budur ki ‘ışk-ı mecâzî ve hubb-ı ğayra mübtelâ olan andan ħalâşa (11) sa‘y idüp ve bir daħi aña giriftâr olmamak gerek nitekim dimişlerdür

Beyt

--+/++-/-/+-

Ger ez-în (12) bâr-ı cân berem zi-ġamet

Digerem ‘aşıkî heves ne-buved

(6) Biyâ be-ĥân ġazeli ħûb u (13) tâze vü ter ü nev

Gel okı ħûb u tâze vü ter ü yeñi ġazeli

Ki şî‘ r-i tust (14) feraĥ-baĥş u cân-fezâ Hâfız¹⁶⁶⁵

Ki senüñ şî‘ründür şādılık baġışlayıcı ve cân artırıcı (15) *ey Hâfız* murâd bundan bir nazm taleb itmekdür ki ġam-ı dünyâyı ferâmûş (16) itdürüp câna cûş u ħurûş itdüre

Ġazel

++-/-/++-/-/++-/-/+-

Eyyühe’n-nâs cihân cây-ı (17) ten âsânî nîst¹⁶⁶⁶

Merd-i dānā be-cihân dāšten erzānî nîst

Ĥufte-ġân-râ (18) çi ħaber zemzeme-i murġ-ı seĥer

Ĥayavān-râ ħaber ez-‘ âlem-i insānî nîst

Dāru-yı (19) terbiyet ez-pîr-i ħarîkat bestān

K’âdemî-râ beter ez-‘ illet-i nādānî nîst

Rûy (20) eger çend perî-çehre vü zîbâ bâşed

Ne-tevān yâft der-âyîne ki nûrānî nîst (21)

Ṭā‘ at ān nîst ki ber-ĥāk-ı nehî pîşānî

Şıdk-ı pîş ār ki iĥlâş be-pîşānî nîst [M377b] (1)

Ĥazer ez-peyrevi-i nefis ki der-rāh-ı Ĥudā

Merdüm eġen ter ez-în ġül-i beyābānî nîst (2)

¹⁶⁶⁵ Bu mısra derkenârda şu şekildedir:

Zi-‘ ışk-ı üst feraĥ-baĥş u ġam-zidâ Hâfız

Zi-şevĥ-i düst feraĥ-baĥş u reh-nümâ Hâfız

¹⁶⁶⁶ Muslihiddin Sa’dî, Külliyyât-ı Sa’dî, **Kasâyid-i Fârisî**, Kasîde: 4, s. 946.

Bā-tu tersem ne-kuned şāhid-i rūḥānī rūy
K'iltimās-ı tu be-cüz rāḥat-ı nefsanī nīst (3)

Ḥāne pūr kendem ü yek cū ne-firistī tu be-gūr
Ġam-ı güret çü ğam-ı berg zi-mestānī nīst (4)

Be-berī māl-ı kesān-rā vü çü mālet be-berend
Bāng u feryād ber-ārī ki müselmānī nīst (5)

Ānkes ez-düzd be-tersed ki metā' ī dāred
'Ārifān cem' ne-kerdend ü perīşānī (6) nīst

Ġarḳa der-cennet-i firdevs binā kun k'ān-rā
Hergiz (7) ez-seyl-i ḥavādiş ğam-ı vīrānī nīst

Ger gedāyī kuni ez-dergeh-i ü (8) kun bārī
Ki gedāyān-ı dereş-rā ser-i sulṭānī nīst

Ger ber-ānī vü (9) kerem bende-i maḥlaş ḥ'ānī
Rūy-ı nevmīdiem ez-ḥazret-i Rabbānī nīst (10)

(7) Tu delḳ-i şe'bede pūşideī be-rev zāhid

Sen ḥoḳḳa-zāliḳ ḥırḳasın giymişsin yūri (11) zāhid

Zi-derd derd-i tu nūşideī biyā Ḥāfız

Derd pūsesinden sen içmişsin (12) sen gel ey Ḥāfız murād budur ki mūrāyī merdūd-ı dergāḥ ve ehl-i derd-i maḳbūl-i ḥazret-i (13) İlāhī olur

(8) Be-şubḥgāḥ çü rindān be-nāl ez-dil ü cān

Şabāḥ vaktinde rindler gibi (14) inle dil ü cāndan

Be-kār-ı men kunī ān dem yekī du'ā Ḥāfız

Benüm işüme idesin (15) ol dem bir du'ā ey Ḥāfız murād budur ki şubḥ vaktinde nāle vü tazarru' (16) rindler ya'nī muḥlişler ḥālīdür ve ol vaḳt icābet-i du'ā maḥallīdür lācerem (17) 'ammemū du'ā'ikūm¹⁶⁶⁷ ḥasebince ğayrılar daḫi du'ā itmek gerekdür ve ğayrılar (18) şeḥer-ḥiz ü muḥliş olanlardan istid'ā itmek gerekdür

¹⁶⁶⁷ عَمَّمُوا دُعَائَكُمْ Duanızda umum lafız kullanınız. Yani duanızı genel olarak söyleyiniz. (Kelām-ı Kibār)

El-münācāt (19)

-+---/-+---/-+-

Yā Rabem tevfiḳ dih der-her nefes¹⁶⁶⁸

Kār-ı men bāşed heme zıkr-i tu bes (20)

Mihr-i ḥod ne tā be-ḥānendem heme

Dāğ-ı ḥod kun tā be-dānendem heme

Kāşif-i (21) zarr-ı u dānā-yı zamīr

Gayr-ı tu ne-būd Ḥudāyā dest-gīr

Her çi mī-dādi [M378a] (1) [merā ḥorsen kun

Her çi men bi'şkestem peyvend] kun

Ber-besī kerdem nikū (2) [pendāstem

Hīç cāy-ı āştī ne'gzāstem

Ey] şeb-efrūz seher-ḥizān rāh (3)

[Hemçü şeb dārem dil ü nāme siyāh]

Ḥālet-i men geşte çün şubḥ-ı nuḥust (4) [ya' nī şubḥ-ı kāzib]

[Bī-sebāt u ḥod-nümā vü nā-dürüst]

Ey ümīd-i nā-ümīdān kūy-ı tu

Her dü (5) [‘ālem-rā] teveccüh sūy-ı tu

Z'ān 'ināyethā-yı bī-'illet ki hest

Īn (6) zi-pā üftāde-rā me'fken zi-dest

Pīş ez-ān k'ez-mā tevānāyī reved

Raḥmetī (7) kun verne rūs-vāyī reved

¹⁶⁶⁸ M378a sayfasının sol üst kısmı tahribat sebebiyle silinmiştir. Okunamayan bu kısımlar metin içerisinde köşeli parantez ile [] gösterilmiştir.

Dānişem ez-‘ālem-i tahkik baḥş
Ber-ṭarîk-i (8) Muştafâ tevfiḳ baḥş

Hem revâ kun ḥâcet-i ân bendegân
Ki du‘â (9) mî-ḥâştend ez-mâ nihân

Ber cemî‘-i ehl-i îmân kun kerem
Tâ be-keş bâşed Sürûrî (10) lâcerem

Keşret-i eşğālüm ve teşevvüş-i ḥâlüm ve teferruḳ-ı bālüm ve şümûl-i melâlüm (11)
var iken *Dîvân-ı Hâce Hâfız* ve beyân-ı ma‘ânî-i lâfıza on ay miḳdârı (12) zamânda
ve bu deñlü evânda nısf miḳdârı şerḥ olunup ‘ayn (13) ḥarfî şerḥine gelinüp andan
şürû‘a taşmîm ve bu vechle tetmîm (14) niyyet olunmuşdur *va’llâhu’l-mu‘înu ve bihi
esta‘în*¹⁶⁶⁹ (15)

Ḥurrire fi-evâhiri Ramâzânî’l-Mübârek seneten (16) ḥamsin ve sittîne ve
tis‘amâ’ie¹⁶⁷⁰ (17)

Yâ nâzîren fihi seli’llâhe merḥameten¹⁶⁷¹
‘Alel-muşannifi ve’s-tağfir li-kâtibihi (18)
Ve’ṭlub li-nefsike min ḥayrin türîdu bihi
Min ba‘di zelike gufrânen li-şâhibihi (19)

Leḳad etmemtûhu ḥamden li-Rabbî¹⁶⁷²
‘Alâ mâ ḳad e‘âne mine’l-kitâbî (20)
Leḳad eyḳantu inne’l-ḥaṭṭe yebḳâ
Ve kâtibihi remîmun bi’t-türâbi

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

[Der-în kitâbet-i meçhûl eger buved ‘aybî
Tevâḳḳu‘ est zi-nezzâregân-ı in gülzâr

¹⁶⁶⁹ Yardım eden Allâh’tır ve Allâh’tan yardım istiyorum.

¹⁶⁷⁰ Bu kitap 965 yılının mübarek Ramazan ayının sonlarında tahrir edilmiştir.

¹⁶⁷¹ “1) Ey bu kitâbı mütâlaa eden kişi; Allâh Teâlâ’dan musannife iste ve kâtibine gufrân taleb eyle.
2) Her ne hayr istersen onu Hudâ’dan talep eyle ve bu talepten sonra sâhibine ve mâlikine gufrân taleb eyle.”

¹⁶⁷² “1) Ben bu (kitabı) tamamladım; bu kitabın yazımında yardımcı olduğu için Rabbime hamd olsun.
2) Ben hattın bâki kalacağına kânî oldum. Hattın kâtibi ise toprağın altında çürümüş bir hâlde olacak.”

Zi-rūy-ı merḥamet ü luṭf-ı ḥı̃ṣ ‘afv kunend
Be-her çı der-naẓar āyed zi-endek ü bisyār]
[Dürūd-ı raḥmet-i ĩzed ber-ān bād ki kātib-rā bi’l-ḥamdı kuned yād]

3.2. METİN - ŞERH-İ DÎVÂN-I HÂFİZ (2. CİLT)

[İ1b] (1) *El-ḥamdü li'llāhi'l-lezî 'ayyane ve a'yāne'd-dīni li-icrā'i 'ayni'l-ilmî ve yenbū'i'l-yakīni ve's-ṣalātu 'alā 'ayni'l-enbiyā'i ve'l-mürselīn* (2) *ve bi-'aynihi 'alā ālihi ve şahbihi ecma'in*¹⁶⁷³ kıt'a

Beyt

--/--/--/--/--/--

'Aynı bālā-yı bedende eylemiş Ḥallāk ḥalq

Ben de ḥarf-i 'aynı kıldum (3) evvel-i cild-i düvüm

ḤARFÜ'L-'AYN

VELEHU EYẒAN [G.340]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) *Be-ferr-i devlet-i giti-fürüz-ı şāh Şücā'*

Şāh Şücā' uñ (4) cihān nūrlandırıcı devletiñ kuvveti ḥaqqıñ

Ki bā-kesem ne-buved behr-i māl u cāh nizā'

Ki kimse ile yokdur benüm (5) māl u manşib içün nizā'um murād zāhire nazar Şücā'dan Yezd pādşāhidur yā Şirāz pādşāhidur ki saḥī (6) vü kerīm şāh idi tārīkate nazar murād ol şāh-ı dīndür ki nefis ü şeytān cenginde Şücā'dur lācerem anuñ (7) 'ālemi nūrlandırıcı naşīhatinüñ devleti ve 'ilm ü ma'rifeti kuvvetinde māl u manşib içün kimse ile nizā'um olmayup (8) saltanat-ı ferāğat ve ni' met-i kanā'at ile istignā-yı küllī ḥaşıl itmişümdür [ğazel-i şālīṣ maṭla'ı delīldür ki bu maṭla' uñ evvelinde olan ḥarf-i bā kaseem içündür] [ba' zı kitāblarda şāh Şücā' Yezd şehrinüñ pādşāhidur diyü taşriḥ olunup sâbıkan aña taḥşīş kılandı ve ba' zı kitāblarda şāh Şücā' Şirāz şehrinüñ pādşāhidur diyü muşarraḥ bulunup bunda ta'mīm kılandı ihtimāl vardır ki evvel bir şehre soñra ol bir şehre pādşāh olmuş ola]

Şi'r

+---/+---/+---

Mülükü'l-'arḍi aşḥābu'r-re'āyā¹⁶⁷⁴ (9)

¹⁶⁷³ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَيَّنْ أَعْيَانَ الدِّينِ لِأَجْرَاءِ عَيْنِ الْعِلْمِ يَنْبُوغُ الْيَقِينِ وَالصَّلَاةُ عَلَى عَيْنِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ بِعَيْنِهِ عَلَى إِلَهٍ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ Hakikat pınarını ve ilim çeşmesini icrâ etmek için (akıtmak) din büyüklerini tayin eden Allāh'a hamd olsun. Salât peygamber, nebî ve resûllerin kaynağı olan (Hz. Muhammed) üzerine olsun. Ve O'nun zâtında, âli ve ashâbı ve bütün ümmeti üzerine olsun.

¹⁶⁷⁴ “1) Yeryüzünün padişahları köle sahipleridir. Biz ise yeryüzünü yaratana ibâdet ediyoruz. 2) Onlar dîbâ ve saf ipek ile övündükleri vakit, bizler abâ ve yamalı elbiselerle övündük. 3) Onlar önde gelen atlara binerlerse, bizler çölde çıplak ayakla dolaşırız. 4) Onlar helva ve kızartılmış et yedikleri zamân, biz azık olarak arpa ekmeğine râzı olduk. 5) Onlar yüksek kasır ve saraylarda ikâmet ederken bizler mescid ve zâviyelerde ikâmet ederiz. 6) Yarın (kıyâmet vaktinde) hangimizin önder olduğu belli olacaktır ve (orada) kime ihsânda bulunulduğu da görülecektir.” İmâm Zeyne'l-Âbidîn.

‘Abednā nahnu ḥallāka’l-berāyā

İzā’freḥaru bi-dībācin ve ḥazzin
Feḥarnā bi’l-muraḳḳa’i ve’l-‘abāyā

Ve in rekibu ḥuyūlen (10) şābikātun
Meşeynā fi-felāvāti ḥafāyā

Ražīne’l-ḳūte min ḥubzi şa’irün
İzā ekelü’l-ḥalāvete ve’l-ḳalāyā (11)

Ve in nezelü ḳuşüren ‘āliyātün
Nezelnā fi’l-mesācid ve’z-zevāyā

Ġaden tubeyyenü sādātu minnā
Ve yubşar men yekun (12) lehu’l-‘aṭāyā

(2) Biyār mey ki çü ḥūrşid meş‘al efrūzed

Getür şarābı ki çün güneş meş‘al yaluñlandura (13)

Resed be-külbe-i derviş nîz feyż-i şu‘ā

İrer derviş evine şu‘ā feyzi murād şarābdan ‘ışḳ-ı İlāhīdür pes (14) şol kimse ki ‘ilm ü ‘amel dervīşi ola āftāb-ı ḥaḳīḳī ki ḥazret-i Ḥaḳdur çün bezl-i nūr ve feyż-i fażl ide (15) ol faḳīr-i ‘ilm ü ‘amel olanuñ ḳalbi ḥānesine daḡi feyż-i nūr ider [*şu‘ā-ı nūr tavīl ma‘nāsınadır*]

Şi‘r

Yā mālīke’l-mülūki lenā ente maḳşadun¹⁶⁷⁵ (16)

Yā ze’l-celāli mülkuke mülkun mü’ebbedun

Nüşnī ‘aleyke külle mesā’in ve ğudvetin
Ned‘uke fihimā ve nuşallī ve nescüdü (17)

¹⁶⁷⁵ “1) Ey meliklerin, pâdişâhların pâdişâhı! Bizim maksadımız sensin. Ey azâmet sâhibi! Senin mülkün ebedî bir mülktür. 2) Her sabah ve her akşam sana hamd ederiz. Sabah akşam sana dua eder namaz kılar ve secde edderiz. 3) Biz senden sevâbı umar ve senin azâbından da korkarız. Senin rızâna kasd ederiz ve çabuk davranırız. 4) Sen bizim sâlih amelimizin olmadığını bilirsın. Lâkin bizler senin tek ve bir olan Rab olduğunu ikrâr ediyoruz. 5) Bizi bağışla çünkü sen kerîm olansın ve bizler sadece senden yardım diler ve sana ibadet ederiz.”

Nercu's-şavābe minke ve naḥşā 'uḫûbeten
Nehvā ilā rızāke ve nes' a ve naḥfidu

Tedri bi-enne lenā 'amelun ğayru sālih (18)
Lekinne nuḳirru inneke rabbun mu'aḥḥad

Fa'ġfirlenā ve ente kerīmu ve innenā
İyyāke nesta' inu ve iyyāke na' budü

(3) Şurāḥī vü ḥarīfī ḥoşem [İ2a] (1) zi-dünyā bes¹⁶⁷⁶

Bir şurāḥī ve bir ḥoş muşāḥib baña dünyādan yeter

Ki ğayr ez-în heme esbāb-ı tefrikest ü şadā

(2) *Ki bundan ğayrı dükeli perişānlık ve baş ağrısı esbābıdur* murād şurāḥīden maḳāmdur ve ḥoş muşāḥibden (3) mürşid-i ṭarīkat ve refīk-i ṭarīk-i Ḥaḳdur dünyādan bu ikisi tālib-i Ḥaḳқа kāfīdür bundan ğayrı her ne var (4) ise tefriḳa-i ḳalbe ve baş ağrısına sebebdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Muṭrıb-ı 'ışḳ īn zı-reh vakt-i semā¹⁶⁷⁷

Bendegī bend ü (5) ḥudāvendī şudā'

(4) Be-rev edīb be-cāmī bedel kun īn şefḳat

Yüri ey edeblici bir ḳadeḫe bedel ḳıl bu şefḳati (6)

Ki men ğulām-ı muṭī' em ne pādşāh-ı muṭā'

Ki ben muṭī' ḳulam pādşāh-ı muṭā' degülem murād edībden mu' allim ü üstād (7) ve ḥākim-i 'ibāddur aña dir ki eger baña şefḳat ü luṭfuñ var ise ol şefḳati 'ışḳ-ı İlähīye bedel ḳıl ya' nī (8) şefḳatüñ baña 'ışḳ-ı İlähī olsun ki saña anda iḳtidā ideyin ki sen muṭā' sın ve ben muṭī' em lācerem (9) itā' atüm baña nāfi' olur ḥuşuşda olsun

Ḳıṭ' a

+++/-+---/+ + -

Ḥāne-i 'ışḳ der-ḥarābātest¹⁶⁷⁸

Nīk-nāmī der-ü çi kār (10) kuned

Her şebī yār şāhidī būden

Rüz-ı huşyāriyet ḥumār kuned

¹⁶⁷⁶ Bu mısırada vezin aksamaktadır.

¹⁶⁷⁷ "Aşk muṭrıbı, semâ vaktinde şunu çalar: Kulluk bir bağıdır efendilik baş ağrısı." Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 3-4, Beyt: 4720.

¹⁶⁷⁸ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 664. G.258/4,6,7.

Ḳaḍi-i şehri-ı ʿāşıkān bāyed

Ki be-yek (11) şāhid ihtişār kuned

(5) Zi-mescidem be-ḥarābāt mī-firisted ʿışk

Mescidden beni ḥarābāta gönderür ʿışk

Ḥarīf-i (12) bāde resīd ey refīk-i tevbe vedāʿ

Şarāb muşāḥibi irişdi ey tevbe yoldaşı vedāʿ murād budur ki (13) ehl-i zāhir maḳāmından ḥānḳāha gönderdi beni ʿışk-ı İlāhī pes ʿışk yoldaşı yaʿnī şeyḫ ü sālīk irişdi (14) ve baña koşuldu ey tevbe yoldaşı yaʿnī āḫiretten rücūʿ-ı refīki olan ehl-i dūnyā saña vedāʿ

Ġazel

-++-/-+-/-++-/-+-

Her ki (15) dil-ārām dīd ez-dileş ārām reft¹⁶⁷⁹

Çeşm me-dārīd hīç her ki der-īn dām reft

Yār-ı tu mī-reft (16) mā ʿāşık u bī-dil şudīm

Perde ber-endāḫtī kār be-itmām reft

Meşʿ aleī ber-fürūḫt āteş-i ḥūrşīd-i ʿışk (17)

Ḥırmen-i ḥāşān be-sūḫt ḥānḳah-ı ʿām reft

Ger be-heme ʿömr-i ḥıṣṣ bā-tu ber-ārem demī

Ḥāşıl-ı ʿömr ān (18) demest bāki-i eyyām reft

ʿĀrif-i mecmūʿ-rā der-pey-i dīvār-ı şabr

Ṭāḳat-i būden ne-būd neng şud u nām (19) reft

Mā ḳadem ez-ser kunīm der-ṭaleb-i dūstān

Rāh be-cāyī ne-burd her ki be-iḳdām reft

Himmet-i Saʿdī (20) be-ʿışk meyl ne-kerdī velīk

Mey çü fūrūşed be-kām ʿaḳl be-nā-kām reft

(6) Hüner nemī-ḥured eyyām ḡayr ez-īnem nīst

(21) Hüneri almaz eyyām benüm bundan ḡayrı yoḳdur

¹⁶⁷⁹ Muslihiddin Saʿdī, **Külliyât-ı Saʿdī**, Gazeliyyât, s. 611, G.157.

Kücā revem be-ticāret bedīn kesād metāʿ

Ḳande gidem ticārete [İ2b] (1) bu kesād metāʿ ile murād mantūḳdan zāhirdür ki ehl-i zamān hünberi almazlar ve aña rağbet kılmazlar lācerem (2) inneʿd-dehri ḳad fesede ve inneʿs-sūḳa ḳad kesede¹⁶⁸⁰ hasebince ḳande gidelüm bu kesād metāʿ ile pes kūşe-i ferāğat (3) ihtiyār itmek gerekdür

Ḳıṭʿa

+--/+--/+--/+--

Raẓiytu bimā ḳasemaʿllāhu lî¹⁶⁸¹

Ve fevveẓtu emrî ilā ḥālîkî

Leḳad aḥsenaʿllāhu fîmā maẓā (4)

Keẓālike yuḥsinu fîmā baḳî

(7) Zi-zühd-i Ḥāfız u ẓāmāt-ı ü melûl şudem

Ḥāfız zühdinden ve anuñ daʿvî ile (5) olan ıştılāḥâtından uşandum

Be-sāz rûd ḡazel-ḥʿān-ı men sürûd-ı semāʿ

Düz kıla benüm ḡazel-ḥʿānum (6) semāʿ ırını murād budur ki zühd-i ḥuşkdan ve ḳavl-i bîʿ amelden ve daʿvî ü lâfdan uşandum ve yigrendüm ey (7) baña şevḳ viren semāʿ vü zevḳ vir şadāyı peydā kııl

VELEHU EYẒAN [G.341]

[Fāʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün]

(1) Bāmdādān ki zi-ḥalvetgeh-i kāḥ-ı (8) ibdāʿ

Şabāḥ vaḳtinde ki icād köşkünüñ ḥalvetgāhından

Şemʿ-i ḥāver fikened ber-heme eṭrāf şuʿāʿ

Maşrıḳ (9) şemʿi ata dükeli eṭrāf üzre şuʿāʿ murād icād köşkünden felekdür şemʿ-i maşrıḳdan murād güneşdür yaʿnî (10) ḳünki felekden şems ṭulûʿ idüp eṭrāf-ı ʿāleme şuʿāʿ birağa

(2) Ber-keşed āyine ez-ceyb ufuk çarḥ u der-ān

(11) Çeke āyine kenār-ı āşmān yaḳasından çarḥ ve anda [ber-keşed lafzınıñ fāʿ ili çarḥ ve mefʿ üli āyinedür]

Rûy-ı gîtî be-nümāyed be-hezārān envāʿ

Felek yüzün göstere (12) niçe biñ nevʿ ile murād āyineden şemspdür ki çarḥ anı kenārından çeküp çıkarur ve anda cihān yüzün (13) gösterür niçe biñ nevʿ ile [be-nümāyed lafzınıñ fāʿ ili zamîr-i çarḥ ve mefʿ üli rûy-ı gîtîdür]

¹⁶⁸⁰ إِنَّ الدَّهْرَ قَدْ فَسَدَ وَإِنَّ السُّوقَ قَدْ كَسَدَ Şüphesiz zaman bozulmuş ve pazar da durgunlaşmıştır. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁶⁸¹ “1) Allâh’ın bana taksîm ettiḡi rızka râzı oldum. Ve emrimi yaratıcıma teslim ettim. 2) Allâh teâlâ geçmişte güzellikler yaptı, geri kalanda da aynı şekilde güzellikler yapacaktır.” رَضِيتُ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لِي (Hadîs), Beyhakî, Şa’bü’l-İmân, No: 1265.

(3) Der-zevāyā-yı ʔarabhāne-i Cemşid-i felek

Felek pādşāhının ʔenlik evi (14) bucaqlarında

Ergānūn sāz kuned Zühre be-āheng-i semāʕ

Ergānūn sāz ide Zühre semāʕ āhengi ile murād (15) esbāb-ı feraḥ ve sürūr zāhir ola dimekdür [Cemşid aşıda bir pādşāhın ismidür bunda muṭlaḳā pādşāh maʕ nāsına olmaḳ münāsibdür ve sāz kuned lafzının fāʕili Zühre ve mefʕūli ergānūndur ve ergānūn bir sāzdur ki çalarlar]

(4) Çeng der-gülgüle āyed ki kücā şud münkir

Çeng gülgüleye gele ki (16) ʔande gitdi münkir

Cām der-ḳahḳaha āyed ki kücā şud mennāʕ

Ḳadeḥ ḳahḳahaya gele ki ʔande gitdi menʕ idici (17) murād çengden şeyḥ Münḥanidür ki çeng gibi ʔaddi bükülmişdür ve cāmdan murād ʔalbdür ki neşāṭ ḥāşıl itmiş (18) ola bu dört beyt merhūndur ve ḥulāsa-i murād bu dört beytden budur ki çün şabāḥ olup İşrāḳ (19) ve Duḥā namāzı ʔılınup şeyḥ taʕbīr-i vāḳıʕa ve beyān-ı leṭāʕif-i ʔarīḳat ʔılup neşāṭ-ı aşḥāb ḥāşıl ola

(5) Vazʕ-ı (20) devrān niger ü sāḡar-ı ʕişret ber-gır

Devrān vazʕından ögr ve ʕişret ḳadeḥin dut

Ki be-her ḥāletī inest (21) bihter-i evzāʕ

Ki her ḥāletde budur eyürek evzāʕ murād budur ki vazʕ-ı devrān ḡam-ı cihān ve ifnā-yı [İ3a] (1) ʕömrdür lācerem ʕārif olan anı görüp ʕışḳ-ı İlāḥī nūşına meşḡul olmaḳ gerekdür ki dünyāya ve āḡirete nazar yigrek vaʕz (2) budur

Şiʕr

Ve men terekeʕd-dünyā ve aşbaḡe zāhiden¹⁶⁸²

Femā liʕl-ezā yevmen ileyhi sebīlun

(6) Ṭurra-i şāhid-i dünyā heme bendest (3) ü firīb

Dünyā maḡbūbı ṭurrası dükeli benddür ve aldamaḳdur [şāhid-i dünyā lafzında olan izāfet izāfet-i beyāniyyedür]

ʕĀrifān ber-ser-i in rişte ne-cüyend nizāʕ

(4) ʕĀrifler bu iplik başı üzre nizāʕ istemezler murād budur ki dünyā zülfi bend ü ḡudʕadur ve bu iplik (5) ki ṭurra-i dünyādur çün sebep-i ʔayddur ʕārifler anuñ üzerine nizāʕ itmezler

Kıṭʕa

En-nefsü tebkī ʕaleʕd-dünyā (6) ve ʔad ʕalimet¹⁶⁸³

¹⁶⁸² “Dünyâyı terk edip zāhid olan kişiye hiçbir vakit sıkıntıların ve eziyetlerin ulaşması mümkün değildir.”

¹⁶⁸³ “1) Bu nefis dünyâdan kurtuluşun ondaki her şeyi terk etmede olduğunu bile bile dünyâ için ağlar 2) Kişinin ölümden sonra kalması için ölmeden önce yaptığından başka hiçbir ev yoktur. 3) Nerede zorba pâdişâhlar? Sonunda ecel sâkisi olanlara ölüm kadehini sundu. 4) Mallarımızı mirâsçılar için

İnne's-selāmete minhā terku mā fihā

Lā dāre li'l-mer'i ba' de'l-mevti yeskūnhā

İlle'l-letī kāne ḳable'l-mevti (7) bānihā

Eyne'l-mülükü'l-letī kānet musallaṭaneten

Ḥattā sekāhüm bi-ke'si'l-mevti sāḳihā

Emvālünā li-zevi'l-mirāsi (8) necme' uhā

Ve dūrune'l-ḥarābi'd-dehri yebnihā

(7) Ömr-i husrev taleb er nef -i cihān mī-ṭalebī

Pādşāhuñ 'ömrin iste (9) eger cihān fā 'idesin isterseñ

Ki vücūdīst 'aṭā-baḥş u kerīmī neffā'

Ki bir vücūddur 'aṭā bağışlayıcı (10) ve bir kerīmdür fā 'ide idici murād zāhire nazar pādşāhını medḥ ve 'umūm nef' ini beyān ve aña du'ā-yı ḥayr nef' -i cihān (11) idüğün zikrdür ve ṭarīqate nazar şeyḥ-i ṭarīkat ve şāh-ı ḥaḳīkat içün du'ādur ki 'aṭā idici vücūd u kerīm ve şāhib-i (121) cūd u keşirü'n-nef' dūr

Ḳıṭ'a

--+/+--+/-+--

İn bende-i ḥırḳa-i kebūdet

Der-cennet-i 'adn ḥulle-puşān

Ber-yād-ı leb-i tu der-şevāmi' (13)

Zühḥād-ı zamāne bāde-nuşān

Bi'şkest leb-i şeker-fürüşet

Bāzār heme şeker-fürüşān

'Ömr-i tu dırāz (14) bād-ı şeyḥā

Bā-pend-i tu tā şevīm cūşān

(8) Manzar-ı luṭf-ı ezel rüşenī-i çeşm-i emel

Luṭf-ı ezelüñ naḳargāhı (15) ve ümīd gözinüñ rüşenligi

Cāmi' -i 'ilm ü 'amel cān-ı cihān Şāh Şücā'

'İlm ü 'amelüñ cāmi' i cihānuñ cānı (16) Şāh Şücā' murād manṭūḳdan zāhirdür ki zāhire nazar medḥ-i şāh maḥşuş ider ve ṭarīqate nazar hidāyet-i (17) ezeliyyeye manzar olup 'ayn-ı ricānuñ rüşenāsı ve 'ilm ü 'amelüñ cāmi' i olan şeyḥ-i kāmīl ü mükemmeldür lācerem (18) aña mülāzemet gerekdür

biriktiririz, evlerimizi de zaman yıksın diye yaparız.”Nevzat H. Yanık, Alı b. Ebî Tâlib Divanı, s. 258-259. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, Dîvân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib, s. 104.

Rubā'î

+---/+---/+---/+---

Menem k'ez-deret ruḥ be-rāhî ne-kerdem

Be-cüz āstānet penāhî ne-kerdem

Men ez-her murādî (19) tu-rā ḥ'āstem bes

Temennā-yı mālî vü cāhî ne-kerdem

(9) Hāfızā bende-şifat ber-der-i ü bāş muḳîm

Ey Hāfız kûl (20) gibi anuñ ḳapusı üzre muḳîm ol

Ki cihāndār-ı muṭî' est ü şehinşāh muṭā'

Ki muṭî' cihān dutıcıdur (21) ve iṭā'at olunmuş ulu pādşāhdur murād ol şāhuñ emr-i İlähiye muṭî' olup kendüsi sultān-ı muṭā' [İ3b] (1) olduḡın beyāndur ve ṭarîḳata nazar Şāh Şücā' dan murād sâbıḳan beyān olınan nefis ü şeyṭān cenginde (2) secî' olan mürşid-i kāmildür lācerem anuñ ḳapusunda kûl gibi muḳîm olmaḡ gerek ki cihānı dutan (3) oldur ki evliyāu'llāh-ı evtād-ı arzıdur ve ḥazret-i Hāḳḳa muṭî' ve kendüsi muṭā' ve du'āsı müstecābdur (4) ve murād bu idügi gelicek ḡazelde zāhirdür

VELEHU EYẒAN [G.342]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Ḳasem be-ḥaşmet-i cāh u celāl-i Şāh Şücā'

Andum (5) Şāh Şücā' uñ manşıb u celālî 'azametinedür

Ki nîst bā-kesem ez-behr-i māl u cāh nizā'

Ki yokdur kimse ile (6) benüm māl u manşıb içün nizā'um murād ḡazel-i evvel maṭla'ındaki gibidür

Ḳıṭ'a

+---/+---/+---/+---

Merā ḥudā-yı cihān himmetî çünān (7) dādest

Ki iltifāt bedîn zînet-i cihān ne-kunem

[Be-resm-i ebr zi-behr-i güher ne-bārem eşk

Be-sān-ı re'd zi-dest-i hevā fiḡān ne-kunem]

Çü ber-serîr-i ḳanā' at nişānd baḡt-ı merā

Diger mülāzemet-i (8) hîç āstān ne-kunem

(2) Be-'āşıḳān nazārî kun be-şükr-i in ni' met

'Āşıklara bir nazar kıl bu ni' met şükrine [in ni' met diyü mısrā'-ı şānî maẓmūnına işāret iderem]

Ki men (9) ḡulām-ı muṭî' em tu pādşāh-ı muṭā'

Ki ben muṭī' ıulam ve sen sultān-ı muṭā'sın murād bundan zāhir pādşāhına (10) ḥiṭāb degül idügi zāhirdür lācerem murād sultān-ı ṭarīkatdūr ki muḥıblere andan nazar ricā ider şol (11) şükr için ki ben 'abd-i muṭī' em senüñ emrüne ve irşāduña ve sen sultān-ı muṭā' sın dir

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ser ber-āverdi (12) be-devlet pāy-ı merdī kun be-luṭf

Dest-res dādet Ḥudā üftādegān-rā destgīr

(3) Be-feyż-i cür' a-i cām-ı (13) tu teşneim velī

Senüñ ḳadeḥüñ cür'ası feyżine şusuzuz velī

Nemī-kunīm dilirī nemī-dihīm şudā'

(14) *Bahādurluḳ itmezüz baş aḡrısı virmezüz* murād muḥāṭābdan şeyḫ-i mürşiddür anuñ cāmı ḳalbidür baḳıyye-i (15) feyze şusuz ve muḥtācuz ammā cür'et iḳdām u taşdı' itmezüz dir

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Nikuyī kun be-dil-i ḥalḳ tu-rā bende şevend¹⁶⁸⁴ (16)

K'ādemī bende-i luṭf u kerem ü iḥsānest

(4) Şarāb-ı ḥānegiyem bes mey-i muḡāne be-dih

Evdeki şarābum ancaḳ ya'nī tamām (17) *oldı şarāb-ı muḡāne vir*

Ḥarīf-i bāde resīd ey refīḳ-i tevbe vedā'

Bu mısrā' bi-'aynihi ḡazel-i evvelde (18) *geçmişdür* murād kendümden olan 'ıışḳ u ḥālet tamām oldı mürşid ü şeyḫ-i 'ıışḳ ve zevḳi gerekdür çün (19) andan feyż ola āḫiretten rücū' itdüren refīḳden ya'nī ehl-i dünyādan vedā'

Beyt

+--- / +--- / +---

Ḥayātī ḥoş (20) memātī ḥoş kesī rāst

Ki dünyā-rā be-dinī dār bü'gżāşt

(5) Ḥudāy-rā be-meyem şüst ü şüy-ı ḥırḳa kunīd

(21) *Allāh için benüm ḥırḳamı şarāb ile yuyup arıtmaḳ idüñ*

Ki men nemī-şinevem büy-ı ḥayr ez-ın evzā'

Ki ben [14a] (1) duymazam ḥayr ḳoḳusın bu evzā'dan murād ḥırḳadan vücūd-ı insānī ve ḥalḳ-ı cismānīdür anı 'ıışḳ ile yuyup (2) pāk itmek ṭaleb ider ki ḥālīyā olan evzā'dan büy-ı ḥayr gelmez diyü ehl-i dünyā zeyyininden şikāyet ider [*şeniden* işitmek ve ḳoḳu duymaḳ ma'nāsına gelür]

¹⁶⁸⁴ Birinci mısrāda *nīkūyī* kelimesi vezin kusuru sebebiyle *nīkuyī* şeklinde okunmuştur.

Beyt (3)

-+---/-+---/-+-

Terk-i dünyâ gîr ü kâr-ı merg sâz

Râh bes dürest reh-râ berg sâz

(6) Be-bîn ki rakş künân mî-reved be-nâle-i (4) çeng

Gör ki rakş urarağ gider çeng nâlesi ile [mî-reved lafzının fâ‘ili mîsrâ‘-ı şânî evvelinde vâkı‘ olan kesîdür]

Kesî ki ruḥṣat ne-fermüdi istimâ‘-i simâ‘

Bir kimse (5) ki icâzet buyurmaz idi semâ‘ işitmege murâd budur ki ‘ilm-i zâhir ehli olup semâ‘ dan nehy iden sâlik-i tarîkat (6) olup zevk ü ḥâlet kesb idüp şeyḥ Munḥanî ve murâkıb nâlesi ile şâhib-i vecd ü ḥâlet olmuştur

Beyt (7)

+---/+---/+---

Ġulâm-ı ‘ışk şev endîşe înest¹⁶⁸⁵

Heme şâhib-dilân-râ pîşe înest

Şî‘r

Lev kâne fi’l-‘ilmi dūne’t-tuḳā (8) şerefün¹⁶⁸⁶

Lekâne eşrefu ḥalkı’İllâhi İblîsu

(7) Cebîn ü çehre-i Ḥâfız Ḥudâ cüdâ ne-kunâd

Ḥâfızın alnın ve yüzün (9) Allâh ırağ eylesün

Zi-ḥâk-ı bârgeh-i kibriyâ-yı Şâh Şücâ‘

Şâh Şücâ‘un kibriyâsı bârgâhı toprağından murâd (10) ğazel-i evvel maḥlaşında olan gibidür [bârgeh lafzı bârgâh lafzından muḥaffefdür bârgâh aşda icâzet yeri dimekdür şimdi pâdşâh ḳapusı ve dergâhı murâddur]

Ḳıṭ‘a

İnnî le-aḥsedu cârekum li-civârikum¹⁶⁸⁷

Ṭübâ li-men aḏḥâ li-dârike câren

Yâ leyte (11) câreke bâ-a‘nî min dârihi

Şîbren li-u‘ṭihi bi-şîbrin dâren

¹⁶⁸⁵ Nizâmî, Hüsrev ü Şîrîn, Bölüm: Sühanî Çend der-İşk, Beyt: 3, Ganjor.

¹⁶⁸⁶ “Eğer takvâdan yoksun olan ilimde şeref olsaydı, Allâh’ın mahlûklarının en şereflişi Seytân olurdu.”

¹⁶⁸⁷ “1) Sizin çevrenizde olduğu için komşunuza hased ediyorum. (Ey sevgili) ne mutlu senin evine komşu olana! 2) Keşke komşun kendi evinden bana bir karış (yer) satsaydı. O bir karışa karşılık ona bir ev verirdim.”

VELEHU EYŻAN [G.343]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Der-vefā-yı 'ışk-ı tu meşhūr-ı hūbānem (12) çü şem'

Senüñ 'ışkuñ vefāsında hūblar meşhūrı ben şem' gibi

Şeb-nişin-i kūy-ı serbāzān u rindānem (13) çü şem'

Serbāzlaruñ ve rindler maħallesinüñ gice muşāhibiyin şem' gibi murād hūbān-ı tarikat içinde (14) 'ahde vefā itmekde ve bezl-i rūh kılop yanmağda meşhūrın ve baş fedā idenler ve muhlisler maħallesinde gice (15) muşāhibiyin ya' nī ihyā-yı leyl ve ifnā-yı vücūd iderin şem' gibi dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Āteş-i dil çend sūzed rişte-i cānem (16) çü şem'

Ey şabā teşrif dih tā cān ber-efşānem çü şem'

(2) Şeb-i rū h'ābem nemī-āyed be-çeşm-i ğam-perest

Uyku (17) şeb-i rūy gelmez benüm ğam tapıcı gözüme

Bes ki der-bimārī-i hicr-i tu giryānem çü şem'

Nice ki senüñ hicrūñ (18) hasteliginde ağlayıcıyın şem' gibi murād uyanık olup marāz-ı hicrde giryān olduğın beyāndur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Dārem (19) imşeb keremī der-ser ki ne'nşinem zi-pāy

Tā ser-ā-pāy vücūd-ı ğod ne-sūzānem çü şem'

(3) Rişte-i cānem be-mikrāz-ı (20) ecel bubrīde şud

'Ömrüm ipligi eceli mikrāzı ile kesildi

Hemçünān der-āteş-i 'ışk-ı tu çendānem çü şem'

(21) *Ancılayın senüñ 'ışkuñ odında ħandānın şem' gibi* murād senüñ 'ışkuñda ħālet-i niza' da daħi olursam şād [İ4b] (1) u ħandānın dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ger be-mikrāz ez-ten-i sūzān cüdā sāzī serem

Ez-maķām-ı imtişālet ruħ ne-gerdānem (2) çü şem'

(4) Der-şeb-i hicrān merā pervāne-i vaşlī firist

Hicrān gicesinde baña bir vaşl pervānesin gönder

Verne (3) ez-derdet cihānī-rā be-sūzānem çü şem'

Yohsa senüñ derdüñden cihānı yaqarın şem^c gibi murād baña ifāza (4) kıl yohsa şem^c cihānı yaqduğı gibi ben cihānı yaqarın yā şem^c yandığı gibi yaqarın dimekdür

Beyt

Ey nesīm-i şubḥ res (5) yek-dem be-kuş in āteşem

Verne bā-yek āh-ı huşk u ter be-süzānem çü şem^c

(5) Ger kumeyt-i eşk-i gülgünem ne-būdī germ-rev

(6) *Eger benüm eşk gülgünüm atı germ yürüyici olmayaydı* [kumeyt torı at ve yelesi ve kıyruğı kara at]

Key şudī rūşen be-gītī rāz-ı pinhānem çü şem^c

Kaçan rūşen (7) *olur idi benüm rāz-ı pinhānum şem^c gibi* murād gözüm yaşı benüm rāz-ı pinhānum āşkäre kıldı dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Rāz-ı men çün (8) şem^c rūşen geşt der-her maḥfilī

Bes ki seyl-i āteşin ez-dīde mī-rānem çü şem^c

(6) Der-miyān-ı āb u āteş hemçünān (9) ser-germ-i tust

Āb u āteş ortasında ancılayın başı senüñ kızmışdur

İn dil ü zār u nizār u eşk-i bārānem (10) çü şem^c

Bu kalb ü zār u zā^c ifin ve göz yaşını yağdurıcıyın şem^c gibi murād kendüyi bir kaç vechle şem^ce (11) teşbihdür ki şem^c üñ başı āb u āteş ortasında kızmışdur kendü daḥi öyledür ve anuñ kalbi zār u zā^c ifdür (12) ki kendü daḥi öyledür ol göz yaşı yağdırur kendü daḥi öyledür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Her şebem tā şubḥdem āteş (13) be-ser ber mī-reved

V'āb-ı ḥasret mī-reved ez-ruḥ be-dāmānem çü şem^c

(7) Kūh-ı şabrem nerm şud çün mūm der-dest-i (14) gamet

Benüm şabrum tağı yumışadı mūm gibi gamuñ elinden

Tā der-āb u āteş-i 'ışket güdāzānem çü şem^c

(15) *Tā senüñ 'ışkuñ āb u āteşinde eriyiciyem şem^c gibi* murād mantūkdan zāhirdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Nist dil-süzī ki (16) ber-bālīn-i men girīd demī

Der-şeb-i tenhāyi er ber-leb resed cānem çü şem^c

(8) Bī-cemālī-i 'ālem-ārā-yı tu rüzem çün şebest

(17) *Senüñ ‘âlem bezeyici cemâlünşüz gündüzüm gice gibidür*

Bā-kemāl-i ‘ışk-ı tu der-‘ayn-ı noķşānem çü şem‘

Senüñ ‘ışkuñ (18) kemāl-i ile ‘ayn-ı noķşāndayın şem‘ gibi murād tecellī cemālsüz gündüz aña qarañu geldügin beyāndur ve kemāl-i ‘ışk ile noķşānda (19) olmak kemāl idügin zikrdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ĥ‘āb der-çeşmem nemī-āyed zi-süz-ı dil be-şeb

Mūnis-i şebhā-yı bīdārān be-hicrānem (20) çü şem‘

(9) Ser-firāzem kun şebī ez-vaşl-ı ĥod gerden küşāy

Beni ser-firāz kııl bir gice kendü vaşluñdan boyın aç (21)

Tā mūnevver gereded ez-dīdāret eyvānem çü şem‘

Tā mūnevver ola senüñ dīdāruñdan benüm eyvānum şem‘ gibi murād tecellī ile [İ5a] (1) incilā-yı şadr ĥāşıl olduĥın beyān ve anı talebdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ķudsiyān āyend pīrāmūn-ı bezmeme (2) der-tavāf

Her şebī ez-nūr-ı ĥod be’ frūzi eyvānem çü şem‘

(10) Hemçü şubĥem yek nefes bākīst bī-dīdār-ı tu

(3) *Şubĥ gibi bir nefesim bākīdür ya‘ nī hemān bir nefesim vardur senüñ dīdāruñsuz*

Çihre bü’nmā dilberā tā cān ber-efşānem (4) çü şem‘

Yüz göster ey dilber tā cān şaçam şem‘ gibi murād kemāl-i tecellī ile teslīm-i rūĥ ve vuşūl-i (5) küllī talebidür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yek şebī der-ĥāneem bi’nşīn ü bi’nşān bende-rā

Tā be-cān kenden şebī-rā rüz gerdānem (6) çü şem‘

(11) Āteş-i mihr-i tu-rā Ĥāfız ‘aceb der-ser girift

Senüñ muĥabbetüñ āteşin Ĥāfız ‘aceb başda dutdı (7)

Āteş-i dil key be-āb-ı dīde bi’nşānem çü şem‘

Göñül āteşin kaçan göz şuyı ile söyündürem şem‘ gibi murād (8) alçaqda olan āteş āb ile söyünür yüksekde olan söyünmez benüm āteşüm bālādur söyünmez dimekdür

Beyt (9)

-+---/-+---/-+---/-+---

Gāĥ ender-ĥānķah bā-şūfiyān hem-şoĥbetem

Gāh der-meyhānehā maşhūb-ı rindānem çü şem^ˆ (10)

ḤARFÜ'L-ĞAYN¹⁶⁸⁸

VELEHU EYẒAN [G.344]

[Mefā^ˆ ilün Fe^ˆ ilātün Mefā^ˆ ilün Fe^ˆ ilān]

(1) Seher be-būy-ı gülistān hemī şudem der-bāğ¹⁶⁸⁹

Şabāḥ gülistān kokusu ile gitdüm bağa

Ki tā (11) çü bülbül-i bī-dil kunem ^ˆilāc-ı dimāğ

Ki bülbül-i ^ˆāşık gibi idüm dimāğ ^ˆilācını murād vuşul ila'llāh rāyihası (12) ile seyr-i bāğ-ı cihān itdüm tā ^ˆāşık-ı mükāşif ve merd-i ^ˆārif gibi bundan ^ˆibret-i elem ve ^ˆamel-i āḥiret kılam dimekdür (13)

Ḳıṭ^ˆ a

++--/++--/++--

Merd bāyed ki bāb-ı maşşad-ı ḥ^ˆış

Mī-küşāyed be-^ˆ aql u mī-bended

Reften-i bī-murād ne'stāned

Guften-i (14) ber-güzāf ne'psended

Ebr bāşed ki yāfe mī-girīd

Berḳ bāşed ki ḥire mī-ḥanded

(2) Be-çihre-i gül-i sūrī nigāḥ (15) mī-kerdem

Gül-i sūrī yüzine nazar eyler idüm [gül-i sūrī kıızıl gül ve bir nev^ˆ kıızıl çiçekdür]

Ki būd der-şeb-i tāri be-rūşenī çü çerāğ

Ki ḳarañu gicede (16) idi aydınlıkda çerāğ gibi bu beyt merhūndur

(3) Çünān be-ḥüsn ü cevāmī-i ḥ^ˆışten mağrūr

Öyle kendü ḥüsnine (17) ve yigittligine mağrūr

Ki dāşt ez-dil-i bülbül hezār gūne ferāğ

Ki var idi bülbül göñlinden biñ dürlü (18) ferāğı murād erbāb-ı münāşib ve nev-devlet olanları ve aḡniyā vü şāḥib-i ni^ˆ met olanları muḥtāc u faḳīr olanlardan (19) ḡāfil ü fāriğ gördüm dimekdür

Ḳıṭ^ˆ a

++--/++--/++--

Hiç dānī ki merdümī çi buved

¹⁶⁸⁸ Aded: 1

¹⁶⁸⁹ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Seher be-būy-ı gülistān demī şudem der-bāğ

Rûz-ı devlet fûrûtenî kerdên
Sîm (20) ü zer bî-sipâs bahşîden
Gâh kudret gâzab fûrû-ğorden

Rubâ'î (Ahreb)

În 'ömr-i 'azîz-i ħod ne-dânî çî kunem (21)
Bâ-cem' derem tu mihrbânî çî kunem
Yezdân zi-tu tã'at u 'ibâdet ħ'âhed
Dâ'im tu be-kesb-i in cihânî çî kunem

(4) Kûşâde [İ5b] (1) nergis-i ra' nâ zi-ħasret ân ez-çeşm

Açmış ra' nâ nergis ħasretten şuyı gözden

Nihâde lâle zi-sevdâ (2) be-cân u dil şad dâğ

*Ķomış lâle sevdâdan cân u gönle yüz dâğ murâd ħalkuñ ba'zını nemnâk u fikr-i
'uqbâ (3) ile ġamnâk gördüm dimekdür*

Ġazel

++--/++--/++--/++--

Ĥoşest 'ömr dirîğâ ki câvidânî nîst¹⁶⁹⁰
Ki 'itimâd ber-in 'ömr ü zindeğânî (4) nîst

Külîst ħurrem ü ħandân u tâze vü ħoş-büy
Velî ümîd-i şebâteş çünân ki dâni nîst

Küdâm bād-ı bahârî (5) vezîd der-âfâķ
Ki bâz der-'aķabeş nekbetî ħazânî nîst

Dil ey refîķ der-in kârbânserây me-bend
Ki ħâne (6) sâĥten âyîn-i kârvânî nîst

Be-şîĥat-i ten ü şâhi-i ħod me-şuv mağrûr
Beķâ-yı şîĥat-i cism ü şebât ħânî nîst (7)

(5) Zebân keşîde çü tîğî be-serzeniş sûsen

Dil çekmiş kılıc gibi başa kaçmağa sûsen

Dehân kûşâde (8) şakâyîķ çü merdüm îğâğ

¹⁶⁹⁰ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Kasâid-i Fârisî, s. 947. K.5/1,3,7,8

Ağız açmış şakāyık ġammāz ve çok söyler kişi gibi murād cihānuñ ba‘zını (9) dil-āzār u mūzī ü mevt ve āḫiretten fāriğ ü ġāfil gördüm dimekdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Kūtāh kuned zamāne in demdeme-rā¹⁶⁹¹ (10)

Āḫir be-derd gurg-ı fenā in reme-rā

Ender-ser-i her kesī ġurūrīst velī

Seylī-i ecel kafa zened in heme-rā

(6) Gehī (11) çü bāde-perestān şurāḫī ender-dest

Gāhī bāde-perestler gibi şurāḫī elinde

Gehī çü sākī-i mestān be-kef (12) girifte ayāğ

Gāhī mestler sākīsı gibi ayada dutmuş ayāğ murād ba‘zını mest-i devlet ve ehl-i kibr ü (13) ḫisset ve ba‘zını şāḫib-i himmet ve ġayra muvaşşıl-ı ni‘met ü mu‘ṭī-i ḫālet gördüm dimekdür

Ḳıṭ‘a

İzā cādetü’ d-dünyā (14) ‘aleyke fecud bihā¹⁶⁹²

‘Ale’ n-nāsi ṭurren innehā teteḳallebu

Felā’ l-cūdu yefnīhā izā hī aḳbelet

Vele’ l-buḫlū yubḳīhā izā hī (15) tezḫebu

(7) Neşāṭ u ‘ıyş u cevānī çü gül ġanīmet dān

Şenligi ve ‘ıyş ve yigitligi gül gibi ġanīmet bil

Ki Ḥāfızā ne-buved (16) ber-resūl ġayr-ı belāğ

Ki ey Ḥāfız olmaz resūle belāğdan ġayrı murād budur ki devlet ü ni‘meti ve şıḫḫat ü (17) ḳudreti ve taḫşīl-i ḳarīb içün fırsatı fevt itme diyü naşīḫat itdüm ve mā ‘ale’ r-resūli ille’ l-belāğ¹⁶⁹³ ḫasebince (18) itmām-ı risālet itdüm ḳabūl ü ‘amel senūñ ‘ahdüñde ḳalmışdur

Beyt

+-+ -/+ + - -/+ + - -/+ + -

Men āñçi şart-ı belāğest bā-tu ḫoş (19) guftem¹⁶⁹⁴

Tu ḫāḫ ez-suḫanem pend ġir [ü] ḫāḫ melāl

¹⁶⁹¹ Mevlânâ, Dīvân-ı Şems, Rubāiyyât, No: 64, Ganjor.

¹⁶⁹² “1) Dünyâ sana cömertlik ettiğî zamân sen de onunla bütün insanlara cömert ol; çünkü dünyâ döner. 2) Nasıl ki varlık geldiğinde cömertlik onu tüketmezse, gideceğî zamân da cimrilik onu tutamaz.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 26-27. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dīvân-ı Emîrî’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 23.

¹⁶⁹³ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ De ki: Allah’a itaat edin; Peygamber’e de itaat edin. Eğer yüz çevirirsiniz şunu bilin ki, Peygamber’in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber’e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır. (Kur’ân, Nûr 24/54).

¹⁶⁹⁴ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Kasâid-i Fârisî, K19/3.

ḤARFÜ'L-FÂ¹⁶⁹⁵

VELEHU EYẒAN [G.345]

[Müfte' ilün Mefâ' ilün Müfte' ilün Mefâ' ilün]

(1) Tâli' eger meded (20) dihed dâmeneş âverem be-kef

Tâli' eger meded vire etegin getürem el

Ger be-keşem zihî tarab v'er be-kuşed (21) zihî şeref

Eger çekem zihî şādılık eger katl ide zihî şeref murād budur ki vuşul ila'llāh el virüp şemme-i [İ6a] (1) feyẓ hâşıl olup ba' dehu vaşl-ı küllî müyesser olursa zihî şādmānī ve eger katl iderse zihî şeref ki (2) anuñ maqtûli olam ve anuñ talebinde olam

Şi'r

Ve lev biyedi'l-ḥabibi suķitu semmen¹⁶⁹⁶

Lekâne's-semmu min yedihi yuḫibu (3)

Beyt

++--/+-+--/++-

Gerçi ne-tevân be-düst reh-burden¹⁶⁹⁷

Şarḫ-ı yârîst der-taleb-i murden

(2) Tarf-ı kerem zi-kes ne-best in dil-i (4) pür-ümîd-i men

Kerem gözün kimseden bağlamadı bu benüm pür [İ6b] ümîd gönülüm

Gerçi suḫan hemî bered kışsa-i men be-her taraf

(5) *Egerçi söz iletür benüm kışsamı here tarafa* murād ḳalb talebde sâ'î olup benüm kışsamdan her şeyḫ ü vâ' ize söz (6) iletür ammā kimseden murādı hâşıl olup ḫuzûr bulup göz yummamışdur diyü şikâyet ider [*hemî bered* lafzınıñ fâ' ili dildür]

Rubâ'î

Esrâr-ı ezel-râ (7) ne tu dānī vü ne men¹⁶⁹⁸

V'in ḫarf-i mu' ammā ne tu ḥ'ānī vü ne men

Hest ez-pes-i perde guft u gûy-ı men u tû

Ger (8) perde ber-üfted ne tu mānī vü ne men

(3) Çend be-nâz perverem mihr-i bütân-ı seng-dil

Niçe nâz ile besleyem taş (9) gönüllü bütler muḫabbetini

¹⁶⁹⁵ c Aded: 1

¹⁶⁹⁶ "Eğer sevgilinin elinden bana zehir sunulsa, zehir onun elindeyken bana lezzetli ve hoş olur."

¹⁶⁹⁷ "Eğer sevgiliye ulaşılamazsa, ölüm talebinde olmak dostluk şartıdır." Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gülistân, Hikâyet: 4, s. 198.

¹⁶⁹⁸ Ömer Hayyâm.

Yād-ı peder nemî-kunend in püserân-ı nâ-ḥalef

Atayı aîmaz bu nâ-ḥalef oğlanlar murād kuvvâ-yı (10) nefsâniyye ve hevâcis-i şehvâniyyeyi ıslâḥ için pend-i ḥikmet ile beslerem ammâ Âdemden hisse alup (11) terk-i muḥarremât itmezler ve tevbe vü inâbet kılmazlar dimekdür

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+---/-+-

Gerçi ‘ışyân kerd Âdem tevbe kerd ü (12) ba‘ d ez-ân

Yâft ü ez-tevbeeş nezd-i Ḥudâ ‘izz ü şeref

Tu kunî ‘ışyân ne-yârî tevbe hergiz yek-nefes (13)

Gerçi tu ferzend-i üyî lîk hestî nâ-ḥalef

(4) Ez-ḥam-ı ebrû-yı tuem hiç küşâyişî ne-şud

Senüñ kaşuñ (14) *büklüminden hiç feth olmadı*

Veh ki der-în ḥayâl-i kec ‘ömr-i ‘azîz şud telef

Vâh ki bu egri ḥayâlde ‘ömr-i (15) *‘azîz telef oldu* murād bunda *ḥam-ı ebrûdan* suḳûṭ-ı sâlikdür derecesinden taḳşîri sebebi ile pes sâlik ki taḳşîri sebebi ile (16) derecesinden sâkiṭ ola aña hiç keşf ü feth olmaz lâcerem mādām ki sâlik ihtimām itmeye ‘ömrin (17) zâyî‘ idüp feyz ḥâsıl itmez

Ḳıṭ‘a

+ +---/+ +---/+ +---

Pes revende be-maḳşudeş ne-resed

Çün buved maḳşad u merāmeş (18) pîş

Tu ki her dem güneh kunî devrî

Key resî bâ-Ḥudâyi ey dervîş

(5) Ebrû-yı düst key şevved dest-keş-i (19) men-i za‘îf

Dostuñ kaşı kaçan olur ben za‘îfüñ elin çekici

Kes ne-zedest ez-în kemân tîr-i murād (20) ber-hedef

Kimse urmamışdur bu yaydan murād oğın nişāna murād (21) suḳûṭ-ı derece delîl olmaz ki kimse suḳûṭ-ı derece ile murāda vâsıl olmamışdur dimekdür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---

Her ki her dem fûrû reved der-cāh

Ü be-bālā-yı [İ6b] (1) āsmân ne-reved

(6) Men be-ḥayâl-i zāhidî küşe-nişîn ü ṭurfe ānk

Ben zāhidlik ḥalāyi ile küşe-nişinem (2) *ve ‘aceb ol ki*

Mugbeceî zi-her ṭaraf mî-zenedem be-çeng ü def

Bir muğ oğlancuğı her taraftan urur beni çeng (3) ü def ile murād budur ki ben zāhid-i huşk olup bir küşede oturmak isterem irāde-i ğaybı beni her taraftan (4) şeyh-i munhanī ve murākıb u zevk taleb ile urup sālİK ü tālİb ider

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men ne-ẖāhem ki şudem küşe-nişin (5) ü fāriğ

Mi-keşed lik kemend-i ser-i zülfet pîşem

(7) Bî-ğaberend zāhidān naķş be-ẖān ve lā-teķul

Bî-ğaberlerdür zāhidler (6) naķş okı ve dimeye

Mest-i riyāst muhtesib bāde be-dih velā tehef¹⁶⁹⁹

Mest-i riyādur muhtesib şarāb vir ve kōrkma (7) murād budur ki zāhid-i huşk olanlar esrār-ı tarikatden ğāfillerdür ol esrārı okuyup anlara dimemek gerek (8) ve ehl-i zāhir ki ‘ālem-i ğayr-ı ‘āmil mest-i riyādur ‘ışk-ı İlāhī şun ve kōrkma ki ol bunı idrāk idemez

Rubā‘ī (Ahreb) (9)

Zevk-i gül ü mül bāde-perestān dānend

Ne teng-dilān u teng-destān dānend

Ez-bî-ğaberī bî-ğaberī ma‘ zūrī (10)

Zevkīst der-in miyān ki mestān dānend

(8) Şūfi-i şehr bīn ki çün loķma-i şübhe mī-hored

Şehr şūfisın (11) gör ki çün şübhe loķmasın yir

Pārdumeş dırāz bād ān hayavān-ı hoş-‘alef

Kuşkunı uzun olsun (12) ol ‘alefi hoş hayvānuñ murād şūbehātdan ihtirāz itmeyeni hayvāna teşbihdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Qışsa çi kunem hilet ü (13) rengīm heme

V’ez-reften-i rāh-ı rāst lengīm heme

Ez-āz der āvīhte çi kunem heme

Bā-kısmet-i qassām be-cengīm heme (14)

(9) Hāfiz eger kadem zenī der-reh-i hānedān-ı ‘ışk

Ey Hāfiz eger kadem urusañ ‘ışk hānedānı yolında (15)

Bedraķa-i rehet şevd himmet-i şihne-i Necef

Senūñ yoluñ kulağuzı olur Necef hākiminūñ himmeti murād budur ki (16) eger sālİK-ı tarikat olursañ Necef vilāyetinde hākim ve anda medfūn olan emirū’l-mū’minīn ‘Alī raḍiya’llāhu ‘anh (17) hāzretinūñ himmeti senūñ kulağuzuñ olur ki ekşer

¹⁶⁹⁹ *Be-dih* kelimesi derkenārda *be-nūş* şeklindedir.

ṭarīkatüñ silsilesi emīrū'l-mü'minīn 'Alīye müntehī olur (18) ve her kim ki ṭarīkate sülūk ide anuñ rūḥāniyyetinden aña himmet ü meded ü taḳviyyet vāşıl olur (19)

ḤARFÜ'L-ḲĀF

VELEHU EYẒAN [G.346]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Maḳām-ı emn ü mey-i bî-ğış u refiḳ-i şefiḳ

Emn maḳāmı çirksiz şarāb (20) ve müşfik yār

Geret müdām müyesser şevved zihī tevfiḳ

Eger saña dā'im müyesser ola zihī tevfiḳ murād budur ki (21) mevzu'-ı 'ibādet ki şeytāndan emn maḳāmıdır ve şarāb-ı şāfi ki 'ışḳ-ı ḥālīş ve ihlās-ı 'ibādetdür ve [İ7a] (1) mürşid-i müşfik eger saña ey sālīk dā'im naşīb olursa zihī tevfiḳ-i İllāhī

Ḳıṭ'a

+ --- / + --- / + --- / + ---

Ger ez-meydān-ı şehvānī süy-ı meydān-ı (2) 'aql āyī¹⁷⁰⁰

Çü keyvān der-zamān-ı ḥod-rā be-heftum āsmān bīnī

V'er imrüz enderīn menzil tu-rā ḥālī zebān āyed (3)

Zihī sermāye ü sevdā ki ferdā z'in ziyān bīnī

(2) Cihān u kār-ı cihān cümle hīç der-hīçest

Cihān (4) daḫi kār-ı cihān cümle hīçde hīçdür

Hezār bār men in nükre kerdeem taḫḳīḳ

Biñ kere bin bu nükteyi (5) itmişümdür taḫḳīḳ murād mantūḳdan zāhirdür

Ḳıṭ'a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Çi genchā be-nihādend ü dīgerī ber-dāşt¹⁷⁰¹

Çi renchā be-keşīdend (6) ü dīgerī āsūd

Be-tāziyāne-i merg ez-sereş be-der gerdend

Ki salṭanat be-ser tāziyāne mī-fermūd

Nefes ki nefis (7) be-rev tekye mī-kuned bādest

Be-vaḳt-i merg be-dānki bād mī-peymūd

(3) Be-me'imenī rev ü furşat şumur ḡanīmet-i vaḳt

(8) *Bir emn yirine git ve furşatı şay vaḳt ḡanīmetini*

¹⁷⁰⁰ Senāyî, Dīvân-ı Eş'âr, Kasâyid, No 198, Beyt: 9,13 Ganjor.

¹⁷⁰¹ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Kıtahâ vü Tek Beythâ, s. 1076.

Ki der-kemīngēh-i ‘ömrend kâti‘ân-ı tarīk

Ki ‘ömr pusıgāhındadır (9) kaç‘-ı tarīk idiciler murād mevzi‘-i ‘ibādete gidüp vaḳti ḡanīmet şayup fırsatı fevt itmemege delāletdür ki (10) ecel ü emel ü maraž ‘arz-ı kaç‘-ı sülūk idicilerdür dimekdür

Қығ а

Ve men yaḥmedi’d-dünyā li-‘ayşin yesürruhu¹⁷⁰² (11)

Fesevfe le-‘amrī ‘an ḡalīlin yelūmühā

İzā edberet kānet ‘ale’l-mer’i ḡasveten

Ve in aḳbelet kānet keşīren humūmühā (12)

(4) Dirīğ u derd ki tā in zamān ne-dānistem

Ḥayf u derd ki bu zamāna dek bilmedüm

Ki kīmyā-yı sa‘ādet (13) refīk būd refīk

Ki sa‘ādet kīmyāsı yoldaş eylemiş yoldaş murād yār-ı tarīkat ve mürşid-i tarīk-i Ḥaḳ (14) kīmyā-yı sa‘ādet idügin şimdi bildüm dimekdür

Қығ а

‘Ani’l-mer’i lā-tes’āl ve sel ‘an ḡarīnihi¹⁷⁰³

Fe-küllü ḡarīnin bi’l-muḡāreni (15) muḡtedī

İzā künthe fī ḡavmin feşāḥib ḡıyārehum

Velā taşḥebi’l-ardā feterdā ma‘a’r-radi

(5) Biyā ki tevbe zi-la‘l-i nigār (16) u ḡande-i cām

Gel ki la‘l-i nigārdan ve ḡande-i cāmdan tevbe

Taşavvurīst ki ‘aḳleş nemī-kuned taşdıḳ

Bir taşavvurdur (17) ki ‘aḳl anı taşdıḳ itmez murād budur ki ‘aḳl-ı me‘ād kelām-ı İlāhiden ve feyż-i ḡalbden rücū‘ taşavvurını (18) taşdıḳ itmez ya‘nī ḡāfil olan kelām-ı İlāhiden ve feyż-i ḡalbiden rücū‘ taşavvurın ḡabūl kılmaz

Газел

--+/-+--/-+/-+--

Men şem‘-i (19) ṭal‘atet-rā pervāne-i ḡaḳīrem

Pervānevār rüzī der-pīş-i pāt mīrem

¹⁷⁰² 1) Kim ki onu sevindiren bir yaşam için dünyâyı överse; hayatıma yemin olsun ki yakın bir zamanda dünyâyı yerecektir. 2) Dünyâ kişiye sırtını verirse sıkıntı olur; dünyâ insana doğru geldiği zamân ise derdi çok olur. ” وَمَنْ يَحْمَدِ الدُّنْيَا لَعَيْشٍ بَسْرُهُ فَسَوَفَ لَعْمُرِي عَنْ قَلِيلٍ يَلُومُهَا إِذَا أَدْبَرَتْ كَانَتْ عَلَى الْمَرْءِ قَسْوَةً وَإِنْ أَقْبَلَتْ كَانَتْ كَثِيرًا هُمُومَهَا Bu şiir bir hadîs içerisinde geçmektedir. Kitâbü’z-Zühed: Hadîs No: 547.

¹⁷⁰³ “1) Kişiyi araştırma, kişinin dostunu araştır. Her arkadaş dostuna tâbîdir. 2) Eğer sen bir toplulukta isen onların en iyisi ile dostluk yap. Onların kötüsü ile dostluk yakma ki kötü olmayasın.” Turfe bin Abd, **Dīvân-ı Turfe bin el-Abd**, (Haz. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn), Dâru’l-Kütüp el-İlmiye, 3. Baskı, Lübnan Beyrut 1423/2002. s. 32.

Ez-dest-i çeşm ü zülfet pîş ki (20) dād h'āhem
V'in mî-keşed be-bendem v'ān mî-kuşed be-tîrem

Hîz ey tabîb-i nādān terk-i mu'ālecet kun
Men derd-i (21) 'ışk dārem dermān nemî-peżîrem

Ber-hākem er harāmî çün serv-i men çü sebze
Ez-hāk ser ber-ārem tā dāmenet [17b] (1) be-gîrem

Ey düstān me-cū ba' d ez bendeyān hālāşî
Āzādem ez-dü 'ālem k'ender-ğameş esîrem

Bārān-ı (2) eşk-bāzem çün ebr ü berķ hîzed
Ez-āh dūdnākem vü zi-ateş nefîrem

Men terk-i ü ne-güyem v'er cān (3) reved der-în ser
K'ez-cān guzîr bâşed v'ez-üst nā-guzîrem

Ber-hāk-ı āstāneş her şeb maķām sāzem (4)
V'ez-şevķ-i vaşl gūyî pehlüst ber-harîrem

Her çend düst hergiz yād ez-celāl nāred
Yek lahza nîst (5) hālî ez-yād-ı ü zāmîrem

(6) Melāhatî ki tu-rā der-çeh-i zenehdānest

Bir melāhat ki saña çāh-ı zenehdāndadur (6)

Be-kūnh-i ān ne-resed şad hezār fikr-i 'amîķ

Anuñ kūnhine irmez yüz bin 'amîķ murād melāhatdan kemālātdur (7) ve çāh-ı zenehdan müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededür ve anda bir vechle kemālāt u merātib-i 'aliye vardır ki (8) anuñ kūnhine çok fikr-i 'amîķ irmez

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-her çi 'aķl kıyāseş kuned ez-ān bîşest

Zi her çi (9) vehm-i taşavvur kuned füzūnest ü

(7) Kūcāst ehl-i dilî tā kuned delālet-i hayr

Ḳandedür ehl-i dil ki delâlet-i (10) hayr ide

Ki mā be-düst ne-burdım reh be-hiç tarîḳ

Ki biz dosta iletmedük yolu hiç bir tarîḳ ile murād (11) mürşidsüz vuşul ila'llāh olmaz dimekdür

Beyt

- + + - / - + - / - + + - / - + -

Şoḥbet-i şāhib-dilān ' ayn-ı sa' ādet buved

Her ki be-yābed (12) demī devlet-i cāvīd yāft

(8) Eger çi mūy-ı miyānet be-çün menī ne-resed

Egerçi senüñ bilüñ kılı benüm gibiye (13) erişmez

Hoşest ḥatırem er fikr-i in ḥayāl-i daḳîḳ

Hoşdur ḥatırım bu ḥayāl-i daḳîḳ fikrinden murād mūy-ı (14) miyāndan daḳāyık-ı tarîḳatdur ki ol her za' ife irmez ammā ḥatır-ı fâtır anuñ fikri ile hoşdur

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Be-cüz (15) in nükte ne-şud ḥāşilem ez-diḳḳat-ı fikr

Ki be-dān sırr-ı miyān reh ne-bered fikr-i daḳîḳ

(9) Eger be-reng-i ' aḳîḳest (16) eşk-i men çi ' aceb

Eger ' aḳîḳ renginde isem benüm gözüm yaşı ne ' aceb

Ki mühr-i ḥātem-i çeşm lebīst hemçü ' aḳîḳ

(17) Ki gözüm yüzügi mühri bir lebdür ' aḳîḳ gibi murād reng-i ma' şük ' aşıkda te'sir idüp anuñ eşeri bunda (18) zuhūr ider dimekdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

' Āşıkān her çend müştāḳ-ı cemāl-i dilberend¹⁷⁰⁴

Dilberān bā-' āşıkān ez-āşıkān ' āşık (19) terend

(10) Be-ḥande guft ki Ḥāfız ḡulām-ı ṭab' -ı tuem

Gülmek ile didi ki Ḥāfız senüñ ṭab' uñ ḳulıyam

Be-bın (20) ki tā be-çi ḥaddem hemī kuned taḥmīḳ

Gör ki tā ne ḥadde dek beni taḥmīḳ ider murād bir dost Ḥ'āce Ḥāfızuñ (21) ma' ārif-i keşiresin görüp medhü taḥsīn itdügin ḥikāyet ve kendüsi tevāzu' u tenezzül eyleyüp anuñ [İ8a] (1) kelāmını taḥmīḳe ḥaml itdügin beyāndur

Beyt

¹⁷⁰⁴ Bedreddin Hilālî-i Çağatâyî, **Dîvân-ı Hilālî-i Çağatâyî**, (be-Tashîh ü Mukâbele ü Mukaddime vü Fihrist: Saîd Nefîsî), Tahran 1368, s. 59.

+---/+---/+---/+--

Tevāzu^ç kuned hāk ez-behr-i ān

Bered gerd-i ū bād bā-āsmān (2)

VELEHU EYẒAN [G.347]

[Mefā^ç ilün Fe^ç ilātün Mefā^ç ilün Fe^ç ilün]

(1) Zebān-ı hāme ne-dāred ser-i beyān-ı firāk

Qalem dilinün beyān-ı firāk başı yoqdur

Çigūne şerh (3) dihem bā-tu dāstān-ı firāk

Niçe şerh virem saña firāk kışşasın murād firqat-i habīb qalem ile tahrīr (4)
olunmaduğın beyāndur

Şi^ç r

+---/+---/+---/+--

İştiyākī bi-qurbi hāzretüküm¹⁷⁰⁵

Şerhuhū lā yutimmu bi'l-qalemi

Beyt

+---/+---/+---/+--

Sālhā ger be-nüvisem sūhan-ı (5) müştākī

Māned ez-şevq-i tu şad sāle hikāyet bākī

Beyt

+---/+---/+---/+--

Zebān-ı hāme ciger sūzed ez-beyān-ı firāk (6)

Be-düstān çi nüvisem zi-dāstān-ı firāk

(2) Refiğ-i hayl-i hayālem ü hem-rikāb-ı şekīb

Hayāt atlularına yoldaşuz (7) *ve şabr rikābı*

Qarīn-i āteş-i hicrān hem-qırān-ı firāk

Āteş-i hicrān yoldaşıyuz ve firāk ile қоşulmuş murād (8) her vechle firqatde olup
hayāl ü şabr ile qarār itdüğün beyāndur

Beyt

+---/+---/+---/+--

Ve ger ne hayl-i hayāl-i tu leşkerem (9) ne-şudī

Merā be-keşti hemīn çend bī-girān-ı firāk

(3) Dirīğ müddet-i 'ömrem ki ber-ümīd-i vişāl

¹⁷⁰⁵ "Sizin yanınızda olmamdaki heyecânımın izâhı kalem ile ifâde edilemez."

Dirîḡ ‘ömrüm müddeti (10) vişāl ümîdi üzre

Be-ser resîd ü neyâmed be-ser zamân-ı firâķ

Başa irdi başa gelmedi firâķ zamânı murâd ‘ömr-i (11) âhîr oldı firâķ zamânı âhîr olmadı dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Zamân-ı vaşl çî sālî buved buved yek-dem

Velîk (12) lahza be-sālî buved zamân-ı firâķ

(4) Serî ki ber-ser-i gerdün be-fahr mî-südem

Bir başı ki felek başı üzre (13) fahr ile sürter idüm

Ber-âstân ki nihâdem ber-âstân-ı firâķ

Doğrular haķķı içün qodum firâķ eşîḡi (14) üzre murâd tefahhûr u tekebbür ider idüm şimdi tenezzül idüp vaşl ister oldum

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Ber-âstân k’ez-ân-râ (15) ümîd-i vuşlat nîst

Buved terahhûm cânân ber-âstân-ı firâķ

(5) Çigüne bāz kunem bāl der-hevā-yı vişāl

Niçe (16) açam kanadı vişāl hevâsında

Ki rîht murḡ-ı dilem per der-iştiyâķ-ı firâķ

Ki dükeli gönîlüm kuşı (17) kanadı firâķ yuvasında murâd manţûķdan zâhirdür ki firâķ âşiyânından hülâşa âlât u esbâbum yokdur dir (18)

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Qarâr-ı murḡ egerçi der-âşiyân bâşed

Dilem qarâr ne-gîred der-âşiyân-ı firâķ

(6) Çigüne da‘ vî-i vuşlat (19) kunem be-cân ki şudest

Niçe vuşlat da‘ vîsin idem cāna ki olmışdur

Tenem vekîl-i kazâ vü dilem zimām-ı (20) firâķ

Bedenüm kazâ vekîli ve gönîlüm firâķ kefilî murâd bende zıdd-ı vaşl zâhîr iken vaşl da‘ vîsin itmek (21) şaḡîḡ degüldür dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Çü vuşlateş be-men âyed firâķ be-gurîzed

Egerçi der-ten-i men dil şude zimân-ı firâķ [18b] (1)

(7) Zi-süz-ı şevk dilem şud kebâb dūr ez-yār

Şevk harâretinden gönüm kebâb oldu yârdan ırak

Müdâm (2) hūn-ı ciger mî-ḥurem zi-ḥān-ı firāk

Dā'im ciger kanın içerem firāk sofrasından murād mantûḡdan (3) zâhirdür ki firākdan elemden ġayrı ḥaz yokdur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Benân-ı vaşl benân key resed çü destem-râ

Ta'âm-ı (4) zehr resed dā'imā zi-ḥūn-ı firāk

(8) Kūnūn çî çâre ki der-baḥr-i ġam be-girdābî

Şimdi ne çâre ki ġam deñizinde (5) bir girdāba

Fütād zevrak-ı şabrem zi-bādbān-ı firāk

Düşdi şabrum şandalı firāk yelkeninden murād firāk (6) yelkeni benüm şabrum şandalı sürüp ġam deñizinde girdāba düşürdi ki ḥülāşa çâre yokdur dimekdür

Beyt (7)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Kenâr-râ be-resed dā'imā çün be-bādbān keştî

Kenâr-ı yâr be-ḥāhem zi-bādbān-ı firāk

(9) Besî ne-mānd ki keştî-i 'ömr ġarkā şevd

(8) Çok kalmadı ki 'ömr gemisi ġark ola

Zi-mevc-i şevk-i tu der-baḥr-i bî-kerân-ı firāk

Senûñ şevküñ mevcinden (9) firākuñ kerānsuz deñizinde murād mantûḡdan zâhirdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ümîd hest ki lûlû-yı vaşl-ı tu ġirem

Fürû (10) revem çü be-deryâ-yı bî-kerân-ı firāk

(10) Felek çü dîd serem-râ esîr-i çenber-i 'ışk

Felek çün gördi başımı (11) 'ışk çenberi esîri

Be-best gerden-i şabrem be-rîsmân-ı firāk

Bağladı şabrum boynını firāk ipine (12) murād 'aşıkā ġālib aḥvâl-i firkat olur ḥuşûl-i vuşlat suhûlet ile olmaz dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü pençem (13) be-resed bâ-tu ber-derem firkat

Egerçi beste çü şirem be-rîsmân-ı firâk

(11) Firâk u hicr ki âverd der-cihân (14) yâ Rab

Firâk u hicri kim getürdi cihâna yâ Rab

Ki rûz-ı hicr siyeh bād u hânsmân-ı firâk

Ki hicrûñ (15) günü kara olsun daği firâk hânsmânı murâd hicr ü firâka du‘â-yı ‘aliyyedür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Çü zîd be-zîdd-ı hüveydâ (16) şevved der-în ‘âlem

Serây-ı vaşl şevved hoş zi-hânsmân-ı firâk

(12) Be-pây-ı şevk ger in reh be-ser şudî (17) Hâfız

Şevk ayağı ile eger bu yol başa var idi ey Hâfız

Be-dest-i hecr ne-dâdî kesî ‘inân-ı (18) firâk

Hicr eline virmez idi kimse firâk uyanın murâd şevk ayağı ile firâk mesâfesi (19) kaç olınmaz yârdan ‘inâyet olunmayınca vuşlata irilmez dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

‘Inân-ı hayl-i hayâl çün firâk (20) be-keşem

Ne-dâdeend çü der-dest-i men ‘inân-ı firâk

VELEHU EYŻAN [G.348]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Kesî me-bād çü men haste mübtelâ-yı firâk

(21) Kimse olmasun ben haste gibi firâk mübtelâsı

Ki ‘ömr-i men heme bü’ gzeşt der-belâ-yı firâk

Ki benüm ömrüm [İ9a] (1) dükeli geçdi firâk belâsında murâd kendünün firâkdan belâ-yı ‘azîme mübtelâ idüğün beyân ve vuşul (2) ila’llâh huşul bulduğundan şikâyetdür

Qıṭ‘a

--+ / +--+ / +--+

Her dem ki men ez-ḥabîb dürem

Ân vâkt (3) zi-‘ömr-i men nîst

Men murde şumârem in tenem-râ

Gerçi ki libâs-ı ü kefen nîst

(2) Eger be-dest-i men üfted (4) firâk-râ be-kuşem

Zi-her dü dide dihem bāz hūn-ı bahā-yı firāk

(5) *İki gözden virürem girü firāk* *қан bahāsın* murād budur ki vaşl u vuşul huşul bulursa firāk (6) *helāk olur ben ol dem şevqden қан ағларам* ki қан bahā-yı firāk olur

Der-hicr ne-sūzed (8) ü be-sūzed be-viṣāl

Sükkân-ı semavât be-nâlelâ tamâmet

(4) Kücâ revem çi kunem hâl-i dil ki-râ güyem

Ḳande gidem (15) *neyleyem gönül derdîn kime diyem*

Ki dâd-ı men be-sitâned dihed sezâ-yı firâḳ

Ki benüm dâdum ala ve vîre (16) *firâḳuñ lâyıḳını* murâd budur ki ḳanı bir irşâd u himmete ḳâdir ehl-i taşarruf ve şâhib-i hâl ki baña (17) irşâd u himmet idüp vuşul taḥşil itdürüp firâḳı mehcür ve benden dūr ide

Gazel

--+/-+---/---+/-+---

Çünest (18) hâl-i bostân ey bād-ı nev-bahārī¹⁷⁰⁹

K'ez-bülbülân ber-âmed feryâd bî-karārī

Ey genc nûş dâr u ber-ḥastegân (19) nazar kun

Merhem be-dest ü mârâ mecrûḥ mî-güzārī

Yâ ḥalveti ber-âver yâ burḳa' i fûrûhil

Verne be-şekl-i (20) sîret şûr ez-cihân ber-ārī

‘Üdest zîr-i dâmen yâ gül-i âstînet

Yâ müşg der-giribân bü'nmây (21) tâ çi dârī

Her derd-râ ki bînî dermân u çärei hest

Dermân-ı derd-i Sa' dî bā-düst sâzkārī [19b] (1)

(5) Firâḳ-râ be-firâḳ-ı tu mübtelâ sâzem

Firâḳı senüñ firâḳuña mübtelâ iderem

Çünân ki ḥûn be-çekânem zi-dîdehâ-yı (2) firâḳ

Öyle kim ḳan tamladuram firâḳ gözlerinden murâd mâni' -i vuşlat ve ḳurbet olana senüñ 'ıḣḳuñ (3) düşürüp anı daḥi mübtelâ-yı firâḳ idüp ḳan aḡladuram tâ ki benüm ile hem-hâl olur dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çend sūzânî (4) merâ ey nâr-ı hicrân bî-günâh

Men be-vaşl-ı ü resem âḥîr tu mânî rû siyâh

(6) Men ez-kücâ vü firâḳ ez-kücâ vü ḡam zi-kücâ

¹⁷⁰⁹ Muslihiddin Sa'dî, *Külliyât-ı Sa'dî*, s. 664. G.596.

Ben kıanden (5) ve firāk kıanden ve ğam kıanden

Meger be-zād merā māder ez-berā-yı firāk

Meger toĝurdı beni ana firāk için (6) murād her birimüz bir yerden gelüp bir yerde müctemi' olduk ki anlar benden müfāraķat itmezler meger anam beni anlara maķal (7) olmak için doğurmuş demekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Tā zi-māder zādeem hergiz ne-büdem şādmān

Māderem māned merā ez-behr-i (8) ğamhā zādeest

(7) Firāk u hicr ki āverd der-cihān bārī

Firāk u hicri kim getürdi cihāna bārī

Ki rüy-ı (9) hicr siyeh bād u hānehā-yı firāk

Ki baķr yüzi kıara olsun ve firāk evleri ğazel-i sābıkda bunuñ meşeli (10) geçmişdür

(8) Ez-ın cihet men ü Hāfız çü bī-dilān şeb ü rüz

Bu cihetden ben daķi Hāfız 'āşıkķlar gibi ğice (11) ve ğündüz

Çü bülbülān-ı seķer mī-zenem nevā-yı firāk

Seķer bülbüli gibi ururam firāk nevāsını murād budur ki ehl-i firāk (12) egerçi firķatdedür ammā bülbül-i seķerī gibi ħüb-nevādur

ĤARFÜ'L-KĀF

VELEHU EYŻAN [G.349]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ey dil rīş-i (13) merā bā-leb-i tu ĥaķķ-ı nemek

Ey dilber benüm yaralu ğöñlümüñ vardur senüñ lebüñ ile tuz ĥaķķı

Ĥaķ nigeħdār ki men (14) mī-revem Allāhu ma'ek

Ĥaķķı şaķla ki ben giderem Allāh senüñle olsun murād muķāṭabdan nefsdür ki ķalb-i (15) mecrūķuñ anuñ ıslāķı için ĥaķķı ve anuñ ile ĥaķķ-ı nān u nemeki vardur lācerem ol ĥaķķı zāyi' itmeyüp nuşķı (16) ķabül ķılmaķ ğerek tā ki ten ü ķalb ķabre ğidicek nefsi-ı ĥāzret-i 'indiyyet-i İlāhiyyede ola

Ĥıṭ' a

Eyā şāķibe'z-zenbi (17) lā-taķnuṭen

Fe-inne'l-ilāhe ra'ufün ru'uf

Ve lā terķalenne bilā 'uddetin

Fe-inne't-ṭarīke muḥūfūn muḥūf¹⁷¹⁰

(2) Tū ān (18) cevher-i pākīze ki der-‘ālem-i ḳuds

Sensin ol cevher-i pākīze ki ‘ālem-i ḳudsde

Zīkr-i ḥayr-ı tu buved ḥāşıl-ı (19) tesbīḥ-ı melek

Senūñ zīkr-i ḥayruñ olur tesbīḥ-ı melek ḥāşılı murād mü'min [olanlar için melâ'ike zīkr bi'l-ḥayr idüp tesbīḥ itdüklerin beyāndur nitekim ḥa-mim Mü'min]¹⁷¹¹ sūresinde Ḥaḳ te'ālā ḥaber virür (20) *ellezīne yaḥmilūne'l-arşe ve men ḥavlehu yusebbiḥūne bi-ḥamdi rabbihim ve yu'minūne bihi ve yestagfirūne li'l-lezīne āmenū rabbenā vesi'te* (21) *külle şey'in raḥmeten ve ilmen fa'ğfir li'l-lezīne tābū ve't-tebe'ū sebīleke ve ḳıḥim 'azābe'l-ceḥīmi rabbenā ve edḥilḥüm cennāti 'adni'l-letī* [İ10a] (1) ve *'adteḥüm ve men şalaḥe min ābā'ihim ve ezvācihim ve zürriyyātihim*¹⁷¹²

Ḳıṭ' a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Derün-ı baḥr-i ma'ānī dilā ne ān (2) güherī

Ki ḳadr-i ḳıymet-i ḥod-rā bahā tevānī kerd

Eger tu cins-i ḥümāyī vü cins-i zāğ neī

Zi-cān tu meyl (3) be-süy-ı ḥümā tevānī kerd

(4) Der-ḥulūş-ı menet er hest şekī tecrübe kun

Benüm saña ḥulūşumda bir şekūñ var (4) ise tecrübe ḳıl

Kes 'ayār-ı zer-i ḥālīş ne-şināsed çü miḥek

Kimse ḥālīş altunuñ 'ayārın bilmez miḥek (5) gibi murād ḳalbūñ nefse kelām-ı rūḥānīsın beyāndur ki ḳalb nefse dir eger benüm saña iḥlāşumda şekkūñ (6) var ise tecrübe ḳıl ki kelāmımı miḥek-i şerī'ate ve ṭarīḳate ur gör ki şerī'at ü ṭarīḳat mücebince kelām-ı (7) Ḥaḳ ve ḥayrdur ['ayār aşlda vezn ve miḳdār ma'nāsına gelür bunda iyülikde ve kötülükde miḳdār murāddur]

Ḳıṭ' a

+ - - / + - - / + - - / + -

Eger pend-i men ḥāhi çünest hān

Be-mizān-ı şer'ī kelāmem be-senc

¹⁷¹⁰ “1) Ey günahkâr sakın ümitsizliğe düşme, çünkü Allâh bağışlayıcıdır, bağışlayıcı. 2) Sakın hazırlıksız yola çıkma, çünkü yol korkunçtur, korkunç.” Nevzat H. Yanık, *Alf b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 144-146. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Divân-ı Emîrü'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, s. 70.

¹⁷¹¹ Bu kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır.

¹⁷¹² الَّذِينَ يَجْمَلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ (7) Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler). (8) Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vâdettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azîz ve hakîm olan sensin! (Kur'ân, Mü'min 40/ 7-8).

Eger sâlikî vü tarîkat (8) güzîn
Be-yâbî der ü güfteem hemçü genc

(5) Güfte bûdî ki şevem mest ü dü bûset be-dihem

Dimiş idüñ ki (9) mest olayın dañi saña iki bûse vireyin

Va' de ez-ğad be-şud u mā ne dü dīdīm ü ne yek¹⁷¹³

Va' de (10) ħadden gıtdi biz ne iki gördük ne bir murād muḥāṭabdan nefsdür ki ḳalb aña dir va' de itmiş idük (11) ki mest-i ' ıřķ-ı İlāhî olayın dañi terk-i dünyā vü āñirî ḳılayın va' de-i ħadden geçdi ne ikiyi terk (12) itdük ne biri

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+---

Ez-tu tā maḳşūd çendān menzilî der-pîş nîst¹⁷¹⁴

Yek ḳadem ber-her dü ' âlem ne ki (13) kāmî biş nîst

Ma' ni-i dervîş eger ḥ'āhî kemāl-i nîstîst

Her ki-rā hestî-i ḥod bāḳîst ü dervîş (14) nîst

Tā tu nā-kāmî ne-bînî key tevānî yāft kām

Z'ān ki ber-hem der-ḥaḳîḳat cüz berā-yı rîş nîst

Bendeğî-i (15) ' ıřķ kun v'ez-küfr ü dîn āzād bāş

K'ez-cedel āsûde şud herkes ki ū-rā kîş nîst

Şiddet-i rāh-ı (16) beyābān mî-ṭaleb ez-mā şinev

Tü kücā dānî ki ĩn menzil tu-rā der-pîş nîst

Ez-fiğān-ı çeng nûş-ā-nûş mestān (17) gûş-ı mā

Ançünān pür şud ki cāy-ı pend nîk endîş nîst

Ger Celāl ez-bî-ğodî bî-perde mî-güyed suḡan (18)

Ez-kerem ma' zür dārîdeş ki ū bā-ḥ'îş nîst

(6) Be-küşā piste-i ħandān u şekker-rîzî kun

Aç piste-i (19) ħandānı ve şeker dökicilik ḳıl

¹⁷¹³ *Dīdīm ü ne yek* ifâdesi derkenârda *bü'gzeşt ü ne yek* şeklindedir.

¹⁷¹⁴ *Gazel*, Celāl Devvânî'ye aittir.

Halk-rā ez-dehen-i ẖ'ış meyendāz be-şek

Halkı kendü ağzuñdan (20) şekke birağma murād qalbūñ nefse ẖitābıdır ki ağzuñı açup kelimāt-ı 'ibādet söyle halk u kimse (21) zıkr ü tesbîh itmez ve tilāvet-i Qur'ân kılmaz dilsüzdür dimesünler

Kıṭ' a

--+/+--+/-+--

Ey gırre be-raḥmet-i Hudāvend¹⁷¹⁵

Der-raḥmet-i [İ10b] (1) ü kesî çî güyed

Her çend mü'essirest bārān

Tā dāne neyefkenî ne-rüyed

(7) Çarḥ ber-hem zenem er ğayr-ı murādem (2) gerded

Çarḥı birbirine ururam eger murādum ğayrı dönerse

Men ne ānem ki zebūñı keşem ez-çarḥ-ı (3) felek

Ben ol degülem ki zebūñlık çekem çarḥ-ı felekden murād müstecābü'l-da' vetin ḥazret-i Haḳ murādum ḥaşıl (4) ider devr-i felek ḥilāfından ğam çekmezin dimekdür

Beyt

+---/+---/+---

Eger der-ḳavl ü der-fi' lî tu şādık

Hudā dāred (5) süḥanhāyet muşaddık

(8) Çün ber-i Hāfız-ı ẖ'ışeş ne-güzārî bārî

Çün yārî kendü Hāfızı ḳatında ḳomazsın (6) bārî

Ey raḳīb ez-ber-i ü yek dü ḳadem dūr-terek

Ey raḳīb anuñ ḳatında bir iki ḳadem ırağcaḳ (7) murād muḥāṭab olan raḳībden şeytāndur ḳalb āña dir eger rūḥı yā nefsi inni 'aleyküm le-ḥāfızıyne kirāmen (8) kātibine¹⁷¹⁶ ḥasebince Hāfız olan melek ḳatında ḳomazsañ bārî ḳatı izlāl itmeyüp bir miḳdār ıraḳ (9) ol [dūr ıraḳdur ve ter tafḍil içündür ve kâf taşğır içündür]

VELEHU EYẒAN [G.350]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilān]

(1) Eger şarāb ḥurî cür' aî feşān ber-ḥāk

Eger şarāb içerseñ bir cür' a şaḳ ḥāk (10) üzre [cür' a ḳadeḥ dibinde ḳalan şarāb baḳıyyesine dirler]

Der-ān günāh ki nef' i resed be-ğayr çî bāk

¹⁷¹⁵ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Kıtaât, s. 1080-1081.

¹⁷¹⁶ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ (10) Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var (10) Değerli yazıcılar var (11) (Kur'ân, İnfitâr 82/10-11).

*Ol günāhda ki bir fā'ide ide gayra ne gam murād zāhire (11) nazar budur ki eger 'ıyşda olursañ fuḳarāyı daḥi ḥiṣṣedār kıl ki isrāf daḥi iderseñ lā ḥayre (12) fī's-serefi velā serefe fī'l-ḥayri'*¹⁷¹⁷ ḥasebince gam yokdur

Şi'r

Tena' amte kün mufaẓẓalen faẓlehā¹⁷¹⁸

Ve li'l-arzi min (13) ke'si'l-kirāmi naşībun

ve tarīḳate nazar murād budur ki 'ışk-ı İlähî nüş idüp tarīḳate sülük iderseñ gayrıları (14) irşād u du'ādan ferāmüş itme egerçi sülük-ı tarīḳat ehl-i zāhir ḳatında ḥaṭā ve günāhdur ammā şol (15) günāh andan gayra nef' ola gam degüldür

(2) Be-rev be-her çi tu dārī be-ḥor dirīg me-dār

Yüri her neñ var (16) ise yi ḥayf dutma

Ki bī-dirīg zened rūzgār tīg-i helāk

Ki dirīg ü tevaḳḳufsuz urur (17) rūzgār helāk kılıcını murād mevtden evvel bezl-i mālā irşāddur

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Hürrem kesī ki ḥāşıl-ı 'ömr-i 'aziz-i (18) ḥ'ış

Bā-düstān be-ḥord ü be-düşmen rehā ne-kerd

(3) Be-ḥāk-i pāy-ı tu ey serv-i nāz-perver-i men

Senüñ ḥāk-i (19) pāyuñ ḥaḳḳıçün ey benüm nāz ile beslenmiş servüm

Ki rüz-ı vāḳı' a pā vā me-girem ez-ser-i ḥāk

*Ki ecel (20) güninde ayak çekmezem toprak başından murād mevtden ve ḥāk altına girmekden ihtirāz itmezem demekdür (21) ki Resülullāh 'aleyhi's-selām el-mevtü rāḥatün el-mü'mini'*¹⁷¹⁹ daḥi *el-mevtü tuḥfetü'l-mü'mini'*¹⁷²⁰ buyurmuşdur

Beyt (Ahreb)

Ḥod-rā [İ11a] (1) be-ḥiyel der-efkenem mest āncā¹⁷²¹

Tā bi'ngerem ān cān u cihān hest āncā

(4) Çi düzeḥi çi behiştī çi ādemī (2) çi melek¹⁷²²

¹⁷¹⁷ لا خَيْرَ فِي السَّرَفِ، وَلَا سَرَفَ فِي الْخَيْرِ İsrâfta hayır, hayırda isrâf yoktur. Bu cümle İmâm Azâm'a atf edildiği gibi hadîs olarak da gösterilmektedir.

¹⁷¹⁸ "Rızıklandırılırsan, sen onun fâziletini ifâde et açıkla. (Zîrâ) kerem sâhibi kişilerin kadehinde yeryüzünün dahi bir payı vardır."

¹⁷¹⁹ الْمَوْتُ رَاحَةُ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir rahattır. (Hadîs) Makâsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 1212

¹⁷²⁰ الْمَوْتُ نُحْفَةٌ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir hediyedir. (Hadîs) İbnü'l-Cevzî, **El-ilelü'l-Mütenâhiye fî el-Eḥâdisü'l-Vâhiye**, (Hazırlayan: Halîl el-Mis), el-Cüzü'l-Evvel, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnân: 1403/1983, s. 885. Hadîs No: 1480.

¹⁷²¹ Bu şiirin başlığı beyt olmasına rağmen vezni rubâî kalıplarına uygundur. Mef'ülü Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fâ.

¹⁷²² Melek lafzı derkenârda perî şeklindedir. Mânâya uygun olarak melek kelimesi beyit içerisinde kullanılmıştır.

Ne ehl-i cehennem ne ehl-i cennet ne âdemî ne melek

Be-mezheb-i heme küfr-i tarîkatest imsâk

(3) *Dükelinüñ mezhebinde küfr-i tarîkatdur hisset* murâd cemî' -i tavâ'if-i hissetüñ ve imsâk-ı mâlik-i (4) tarîkatde haţâ idüğine ittifâk itmişlerdür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ey dil er hestî be-cân cüyâ-yı ü

*Len (5) tenâlü'l-birre hattâ tünfikû*¹⁷²³

(5) Mühendis-i felekî rāh-ı deyr-i şeş cihetî¹⁷²⁴

Feleke mensûb mühendis cihât-ı (6) sitte mensûb-ı deyrî

Çünân be-best ki reh nîst zîr-i dām-ı muğāk

Öyle bağlanmışdur ki yol (7) yok mıdur çukur duzağı altına murâd mühendis-i felekîden taqdîr-i İlâhîdür ve deyr-i şeş cihetîden (8) murâd dünyâdur lâcerem taqdîr-i Hağ bunı şöyle bağlamışdur ki her kimse yer altına girse gerekdür (9)

Rubâ'î

Ere'd-dünyâ setûzinu bin-ıtlâkın¹⁷²⁵

Müşemmireten 'alâ kâdemin ve sâkun

Fele'd-dünyâ bi-bâkiyetin li-hayyen (10)

Velâ hayyun 'ale'd-dünyâ bi-bâki

(6) Firîb-i duhter-i rez turfe mî-zened reh-i 'aql

Üzüm çubuğı kıızı [ya'nî şarâb] aldaması (11) 'aceb urur 'aql yolın

Me-bād tā be-kıyāmet harāb tārem-i tāk

Olmasun kıyāmete dek harāb üzüm (12) çubuğı evi murâd budur ki şarāb ki 'ışk-ı İlâhîdür 'aql-ı ma'āş yolın urur kıyāmete dek anun evi ya'nî (13) hānķāh harāb olmasun

Beyt

Çün 'aql-ı 'ıķāl-i merdüm āmed

Ān çîz ki zed reheş keşüd rāhem

(7) Be-rāh-ı (14) meykede Hāfız hoş ez-cihān refî

Meyhāne yolına Hāfız hoş cihāndan gitdüñ

¹⁷²³ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا Sevdığınız şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir. (Kur'ân, Âli İmrân 3/92).

¹⁷²⁴ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Be-zen ber-evc-i felek hâliyâ sürâdık-ı 'ışk

Ki Hod bered ecelet nāgehān be-tîre muğāk

¹⁷²⁵ "1) Dünyâyı, paçaları sıvamış hâlde çekip gideceğini ilân edecek görüyorum. 2) Ne dünyâ bir canlı için kalıcıdır, ne de bir canlı dünyâda kalıcıdır Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 152-153. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Divân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 71.

Du‘ ā-yı ehl-i dilet (15) bād mūnis-i dīl-i pāk

Ehl-i dīl du‘ āsı senüñ pāk qalbūñe mūnis olsun murād budur ki terk-i (16) cihān idüp sülūk-ı tarīq-i hānqāh kılduñ ehl-i dīl du‘ āsı senüñ pāk qalbūñe mūnis olsun (17) diyü du‘ ā idüp her kim ki böyle ide du‘ āya müsteḥaḳ olduğın āşıqār ider

Beyt

+---/+---/+---/+--

Hezār āferīn bād (18) ber-cān-ı tu

Ḥudāvend-i ‘ālem nıgehbān-ı tu

VELEHU EYŻAN [G.351]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilān]

(1) Hezār düşmenem er mīkunend qaşd-ı helāk

(19) Biñ düşmen eger iderlerse baña qaşd-ı helāk

Gerem tu düstī ez-düşmenān ne-dārem bāk

Eger sen düst (20) iseñ düşmenlerden baña ne ğam [eger yārim benümle yār olursa ne ğam baña cihān aġyār olur] murād budur ki şeyātīn-i cinn ü ins ve nefis-i ḥabīse ve kuvvā-yı nefsāniyye (21) eger benüm helāküm qaşd iderlerse *el-ma‘şūmu men ‘aşema ‘llāh*¹⁷²⁶ ḥasebince ḥazret-i Ḥaḳ baña ‘āşım ve dost olursa [İ11b] (1) anlardan ğam yoḳdur

Beyt

+---/+---/+---

Ḥudāvendā hezārān hest qāşım

Ne-dārem ğam eger bāşı tu ‘āşım

(2) Merā ümīd-i (2) vişāl-i tu zinde mī-dāred

Beni senüñ vişālūñ ümīdi diri dutar

Veger ne her demem ez-hicr-i tust (3) bīm-i helāk

Yohsa her dem vardur baña senüñ hicrūñden helāk qorqusı murād mantūḳdan zāhirdür (4)

Beyt

+---/+---/+---

Murād ez-zindegānī vuşlat-ı tust

Veger ne murdenem bihter zi-‘ışyān

(3) Nefes nefes eger ez-bād ne’şnevem (5) būyet

Nefes nefes eger yelden duyayım senüñ qoḳuñ

¹⁷²⁶ الْمَغْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah’ın koruduğu kişidir. (Hadīs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhīd, Hadīs No: 294.

Zamān zamān kunem ez-ğam çü gül girībān çāk

(6) *Zamān zamān iderem ğamdan gül gibi yağamı çāk* murād bŷy-ı İllāhī istiřmām itmesem bī-şabr olup yağamı (7) çāk ider idŷm dimekdŷr

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Pāy-ı men lağzīdī ez-hicr ŷ ber-ŷftādem be-ğāk

Ger ne-bŷdī dest-i luşf-ı dŷst-ı (8) dāmen-gīr-i men

(4) Reved be-ğāb dŷ çeşm ez-ğayāl-i tu heyhāt

Gider mī uykuya iki gŷz senŷñ ħayālŷñden heyhāt (9)

Buved řabŷr dil ender-firāk-ı tu ħāřāk

şabr idici olur mī gŷñŷl senŷñ firākuñdan ħāřā ve kellā murād senŷñ (10) ħayālŷñden iki gŷzŷm uykuya gitmez ve gŷñŷl senŷñ firākuñda şabr itmez dimekdŷr

řī' r

Keyfe řibŷ' l- 'ayşı (11) fī-hecri' l- ħabībī¹⁷²⁷

Lā-tenāmŷ' l- 'aynu fī-baħri' l- firākī

(5) Eger tu zaħm zenī bih ki đigerān merhem

Eger sen zaħm urursañ (12) *yegdŷr ki ħayrılar merhem ura*

Ve ger tu zehr diħī bih ki đigerān tiryāk

Eger sen zehr viresin yegdŷr ki (13) *ħayrılar tiryāk vire* murād dostdan cevı ŷ cefā 'āřıka luşf u vefā gelŷr dimekdŷr

řī' r

Kŷlli dā' in (14) cā' e min maħbŷbinā 'ayne' d- devā¹⁷²⁸

Kŷlli semmin kātlin va' llāhi tiryākun lenā

Beyt

+--+/-+--+/-+--+/-+--

Çŷnān be-dād řazā-rā rızā dil ŷ (15) cānem

Ki dil cefāt vefā dāned ŷ revān řafā

(6) Bi-đarbi seyfike katlī ħayātınā ebedā

Senŷñ kılıcuñ đarbı (16) *ile benŷm katlŷm ħayātımızdur ebedī*

Bi-enne rŷħī kād řābe in yekŷne fidāk

¹⁷²⁷ "Sevgilinin hicretinde ve onun yokluğunda hayat nasıl güzel olabilir. Gŷz firāk denizinde iken yatamıyor."

¹⁷²⁸ "Sevgilimizden bize gelen her derd řifānın kendisidir. Allāh'a yemin ederim ki her ŷldŷrŷcŷ zehir bizim için tiryāktır."

Zirā benüm rūḥum gökcek olur ki (17) senüñ fedāñ ola murād nefsümi қatl itdüğün ḥayāt-ı ebediyyedür ki riyāzet birle bezl-i rūḥ itdüğüm ṭayyib-i (18) ‘ıyşdur dimekdür

Beyt

--+---/-+---/-+-

Murden-i nefsem ḥayāt-ı cān buved

Z’ān sebep cānem tu-rā qurbān buved

(7) ‘İnān me-piç ki (19) gerem zenī be-şemşirem

Uyan döndürme eger beni urursañ kılıc ile

Siper şudem men ü destet (20) ne-dārem ez-fitrāk

*Ḳalkān oluram ben ve el çekmezem senüñ qayışuñdan murād қatl-i dostdan kaçmayup (21) aña cānın fedā itdüğün beyāndur [taqdīr-i kelām *dest ne-dārem ez-fitrāk*dur tā-yı ḥitāb dest lafzına dāḥi olduğu vezn-i kāfiye şıḥḥati içündür]*

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Cān siper-sāḥteem nāvek-i müjgān-ı tu-rā

Tā heme ḥalk be-dānend ki men [İ12a] (1) cān-siperem

Diger

---+/+---+/+---

Ger hesti-i men sitāned ān düst

Şādem ki qabül kerdn-i üst

(8) Tu-rā çünān ki tūī (2) her naẓar kücā bined

Seni böyle ki sensin her naẓar қande görür

Be-қadr-i biniş-i ḥod her kesī kuned idrāk

(3) Kendü naẓarı miқdārı her kimse idrāk ider murād müşāhede-i Ḥaқ merātib-i mütefāvite ile olduğın (4) beyāndur

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Nist yeksān her kesī der-diden-i didār-ı düst

Şebpere hergiz ne-dāred tāb tāb-ı āftāb (5)

(9) Be-çeşm-i ḥalk ‘aziz ān zamān şeved Ḥāfız

Ḥalkuñ gözine ‘aziz ol zamān olur Ḥāfız

Ki ber-der-i tu nihed (6) rüy-ı meskenet ber-ḥāk

Ki senüñ қаpuñ üzre қoya meskenet yüzin ḥāk üzre murād dergāh-ı Ḥaқda (7) zillet ü ‘arz niyāz iden kimse ḥalk naẓarında ‘aziz olduğın beyāndur

Beyt

---+/-+++/-+++/-+-

Rev ber-dereş tu zillet ü h̃ārī (8) kun ihtiyār

Tā der-zamān-ı h̃ış ‘azīz-i cihān şevī

ḤURŪFÜ’L-LĀM

VELEHU EYẒAN [G.352]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Eger be-kūy-ı (9) tu bāşed merā mecāl-i vuşul

Eger senüñ maḥalleñe ola baña mecāl-i vuşul

Resed be-devlet-i vaşlet nevā-yı men (10) be-uşul

İrişür senüñ vaşluñ devletinde benüm nevām uşule murād taḥarrüb-i sülūkı ḥāşıl olıcaḳ (11) vuşul ḥuşul bulup intizām-ı aḥvāl ve te’sīr-i maḳāl müyesser olur dimekdür [nevā bunda ‘ilm-i mūsikiden bir perde ma’nāsına ve bir ālet-i sāz ma’nāsınadır]

Beyt

+----/+----/+----/+----

Be-tedric ü şebāt u intizār u (12) terbiyet kereded

Meh-i nev bedr ü bārān dürr ü ḥün müşg ü ḥacer gevher

(2) Ḳarār burde zi-men ān dü sünbül-i ra’nā

(13) Ḳarār iletmişdür benden ol iki sünbül-i ra’nā

Ferāğ burde zi-men ān dü nergis-i mekhül

Ferāğı iletmişdür benden ol (14) *iki sürmeli göz* murād ḡayb-ı hüviyyet-i zāt ve güneh-i şıfāt beni bī-ḳarār kıldı ve ‘ayn-ı zāt ve ‘ayn-ı şıfāt ki mestürlardur benüm ferāğ-ı (15) ḳalbümi aldı dimekdür

Beyt

+--+/-+--+/-+--+/-+--

Su’āl-i bende zi-elṭāf-ı düst yek-naẓarest

Zi-‘ayn-ı luṭf naẓar kun be-ḥālem ey mekhül (16)

(3) Dil ez-cevāhir-i mihr-i tu şayḳalī dāred

Göñlümüñ senüñ muḥabbetüñ cevāhirinden bir şayḳalı vardır

Buved zi-jeng-i (17) ḥavādiş her āyine meşḳül

Olur ḥavādiş pasından elbette şayḳallanmış murād ḳalb muḥabbetu’llāh ile meşḳül (18) olıcaḳ ḥavādişden meşḳül vaşşāf olur dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Eger havâdiş-i eyyâm-ı sır kuned çün mevc

Dil-i muşaykal-ı mârâ (19) hemân şafâyî hest

(4) Men-i şikeste-i bed-hâl zindegî yâbem

Ben yaramaz hâllü şınık hayât buluram

Der-ân nefes ki (20) be-tîğ-i gamet şevem maqtûl

Ol nefesdeki senûñ gamuñ kılıcı ile olam maqtûl murâd nefsümi qatl itdügün (21) nefesde hayât-ı ebediyye buluram dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Me-ters ez-muhabbet ki hâket kuned¹⁷²⁹

Ki bâkî şevî ger helâket kuned [İ12b] (1)

(5) Çi cürm kerdeem ey cân u dil be-hâzret-i tu

Ne günâh eyledüm ey cân u dil senûñ hâzretünde

Ki tâ'at-i (2) men-i bî-dil nemî-şevend maqbûl

Ki ben 'âşıkun tâ'ati olmaz maqbûl murâd mantûkdan zâhirdür

Beyt (3)

+---/+---/+---/+--

Çi ger demet ki merâ pây-bend-i gam kerdî

Biyâ biyâ ruḥ-ı zibâ be-mâ nümâ ey düst

(6) Çü ber-der-i tu men bî-nevâ-yı (4) bî-zer ü zür

Çün senûñ kapuñ üzre ben altunsuz ve kuvvetsüz bî-nevâ

Be-hiç bâb ne-dârem reh-i ḥurûc (5) u duḥûl

Hîç bâb ile dutmazam ḥurûc u duḥûl yolın bu beyt merhûndur [ekşer ḥurûc duḥûl üzre muḳaddem olduğı zarûret-i kâfiye içündür ammâ fakîre düşümde ḳaddeme'l-ḥurûc ḳavle'l-vülûc daḫi ḳaşd olunmuşdur didi]

(7) Kücâ revem çi kunem çün (6) şevem çi çâre kunem

Ḳande gidem ne idem nice olam ne çâre idem

Ki geşteem zi-gam u renc-i rûzgâr (7) melûl

Ki olmuşam gam u renc-i rûzgârdan melûl murâd budur ki egerçi hîç vechle vuşûle (8) mecâlüm yok gam u renc-i rûzgârdan melûlin ammâ ḳande gidüp ne çâre ideyin ki senûñ dergâhuñdan (9) gayrı ḳarârgâhum yokdur

Beyt

¹⁷²⁹ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bostan, 3. Bâb, s. 396.

---+/-+---/---+/-+---

Ne dest bā-tu der-āviḥten ne cāy gurīz

Ne ihtimāl firāk u ne ihtiyār vuṣūl (10)

(8) Ḥarābter zi-dil-i men ġam-ı tu cāy ne-yāft

Benüm gönülümde ḥarābrek senün ġamuñ yer bulmadı

Ki sāht (11) der-dil-i tengem qarārgāh-ı nüzūl

Ki düzdi tar gönülümde konmak qarārgāhın murād budur ki ġam münāsib-i mekân-ı (12) ḥarābedür çün benüm qalbüm ġāyetde ḥarāb idi senün ġamuñ anı mekân-ı ihtiyār itdi

Beyt

+++/-+---/+++/-+---

Ḥarāb būd dilem (13) būd ḥāl-i ez-ġam-ı düst

Kerem nümūd ġameş kerd ān mekân-ı ma' mūr

(9) Be-derd-i 'ışk be-sāz u ḥamūş kun Ḥāfız

(14) 'Işk derdi ile düzel ve sâkit ol ey Ḥāfız

Rumûz-ı 'ışk me-kun fâş pîş-i 'ehl-i 'uqûl

Rumûz-ı (15) 'ışkı fâş itme ehl-i 'uqûl öninde murād ehl-i ḥāl u hem-zebân olmayan kimse ile mükāleme ve keşf-i rāz (16) revā degüldür dimekdür

Rubā'î (Ahreb)

Bā-yār-ı nev ez-ġam-ı kühen bāyed guft¹⁷³⁰

Bā-ū be-zebân-ı ū suḥan bāyed guft

Lā tef'al (17) *ü ef'al* ne-kuned çendîn sūd

Çün bā-'acemî kun ü me-kun bāyed guft

VELEHU EYẒAN [G.353]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-'ahd-i gül şudem ez-tevbe-i (18) şarāb ḥacil

Gül 'ahdinde oldum şarāb tevbesinden ḥacil

Ki kes me-bād zi-kirdār-ı nā-şavāb ḥacil

Ki kimse (19) *olmasun nā-şavāb 'amelden ḥacil* murād zamân-ı mükāşefede 'ışk-ı İlāhiden ferāġat itdügümden şermsārın (20) diyüp kimse ḥaṭālu 'ilmden ḥacil olmasun diyü du' ādur

Beyt

¹⁷³⁰ Necmeddîn-i Râzî, **Mîrsâdu'l-İbâd**, (Be-kûşîş: Doktor Muhammed Emîn-i Riyâhî), İntişârât-ı İlmi ve Ferhengî, Beşinci Baskı, Tahrân 1373, s. 93.

++---/++---/++-

Haḡ nıgeh dāredem ez-ān kirdār

Ki şerm-sār (21) şevem rûz-ı şümār¹⁷³¹

(2) Şalāḡ-ı mā heme dām-ı reheṣt ü men z'ın baḡş

Bizüm şalāḡımız dükeli yol [İ13a] (1) duzağıdur ve ben bu baḡşden

Niyem zi-şāhid ü sākī be-hiç bāb ḡacil

Degülem maḡbûb u sākiden hiç bāb (2) ile ḡacil murād budur ki bize şalāḡı ve nefi' i olan ki kār-ı dünyādur dām u bend-i tarīkatdur ammā ben aña muḡayyed (3) degülem lâcerem maḡbûb-ı ḡaḡikī ve şeyḡ-i tarīkatden hiç vechle şermende degülem

Şi'r

Yā men bi-dünyāhü'steḡal

Ḳad ḡarrehu (4) tulu'l-emel

Evelem tezel fi-ḡafletin

Ḥattā denā minke'l-ecel

Ve'l-mevtü ye'ti baḡteten

Ve'l-ḡabrü şandūkü'l-amel¹⁷³²

(3) Zi-ḡün (5) ki reft şeb-i düş ez-serāçe-i çeşm

Ḳandan ki gitdi dün gice göz sarāyıcısından

Şudīm (6) der-naḡar-ı şeb-revān-ı ḡāb ḡacil

Olduḡ uyḡu şeb-revleri naḡarında ḡacil murād ḡāb-ı şeb-revleri gelmege gözümden (7) aḡan ḡan yaşın māni' oldı anlardan şermende oldum diyü kendü bî-ḡāblıḡın ḡikāyet ider

Beyt

Şeb-i (8) dırāz dü çeşmem ber-āstān-ı ümīd¹⁷³³

Ki bāmdād der-i ḡücre mī-zened me'mül

Beyt-i Diğer

++---/++---/++---/++-

Şeb-i dırāz ne-ḡasbem ki düstān (9) güyend¹⁷³⁴

¹⁷³¹ Bu beytin ikinci mısırası metnin aslında “*Ki şevem şerm-sār rûz-ı şümār*” şeklindedir. Mısra bu şekildeyken vezin aksamaktadır. Şiir “*Ki şerm-sār şevem rûz-ı şümār*” şeklinde tamir edilerek vezin düzeltilmiştir.

¹⁷³² “1) *Ey dünyâ ile meşgûl olan bitmeyen arzusun aldattığı kişi! 2) Ecel sana yakıncaya kadar, sen hep gaflet içinde oldun, 3) Ölüm ansızın gelir, kabir de amellerin sandığıdır.*” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 160-161. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 82.

¹⁷³³ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 748. G.392/2.

Be-serzeniş ‘acebe’l-lil-muhibbe keyfe yenām

(4) Tu hūb-rūy-terī z’āftāb u şükr-i Hudā

Sen güneşden (10) hūb yüzlüreksin şükür Hudāya

Ki nistem zi-tu der-rūy-ı āftāb hacil

Ki degülem senden güneş (11) yüzinde hacil murād vech-i maḥbūb cān-ı āftābdan aḥsen idügin beyāndur

Rubā‘ī

-++-/-+-/-++-/-+-

Tire şevved çeşm-i ser (12) ez-naẓar-ı āftāb

Z’ān ki be-dīdār-ı ü dīde nemī-dāşt tāb

Çeşm-i ser ü çeşm-i dil hayre şud ez-rūy-ı tu (13)

Z’ān ki tu rüşen-terī ez-meh ü ez-āftāb

(5) Buved ki yār ne-pursed güneh zi-hulḳ-ı kerīm¹⁷³⁵

Ola ki yār şormaya (14) günāhı hulḳ-ı kerīmden

Ki ez-su’āl melūlīm ü ez-cevāb hacil

Ki su’ālden melūlüz ve cevābdan hacil murād (15) budur ki ḥazret-i Ḥaḳ ki kerīm ü raḥīm ü gaffārū’z-zünüb u settārū’l-‘uyūbdur ümīd-vāruz ki kendü (16) aḥlākından bizüm ‘ışyānumuz su’āl itmeye ve illā su’āl ve cevābdan melāletde ve hacāletdeyüz

Beyt (17)

+---/+---/+---

Kesī ki i‘timādeş būd ber-‘amel

Menem ber-germhā-yı Ḥaḳ mu‘temed

(6) Ruḥ ez-cenāb-ı tu cāy-ı diger ne-yāfteīm

(18) Yüzi senüñ cenābuñdan ğayrı yere döndürmedüm

Niyem be-yāri-i tevfiḳ ez-ān cenāb hacil

Degülem tevfiḳ yārlığı (19) ile ol cenābdan hacil murād cenāb-ı Ḥaḳdan ğayrıya teveccüh itmedüm ki tevfiḳ-i refiḳ olduğıçün cenāb-ı ḥazret-i (20) Ḥaḳdan şermende degülem diyü şükr zıkr ider [beyt-i sābık ğayrıların hālını beyān ve bu beyt kendü hālını ve tevfiḳ-i İlähiye mazhar oldun beyāndur]

Beyt

++-/+---/+---/+--

Egerçi haclet-i men nist ez-‘amelhāyīm

Velī ne ü zi-men (21) ez-‘ışmet-i Hudāvendest

¹⁷³⁴ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Gazeliyyât, s. 752. G.398/7.

¹⁷³⁵ *Yār ne-pursed güneh zi-hulḳ-ı kerīm* ifâdesi derkenârda *düst ne-renced zi-mā be-hulḳ-ı kerīm* şeklindedir.

(7) Çerā be-zîr-i leb ez-cām-ı hānde be-zened

Niçün leb altında kadehden bir hānde urur [İ13b] (1)

Eger ne ez-leb-i la‘l-i tu şud şarāb hacil

Eger senüñ la‘l-i lebüñden degül ise şarāb hacil murād şarābuñ hāndesi (2) hānde-i hacletdür dimekdür pes anuñ hāndesine mağrūr u meftūn olmamak gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Şarāb k‘ez-leb-i cāmeş (3) be-hulk-ı hānde zened

Me-bāş ğirre be-dān k‘üst hānde-i haclet

(8) Revāst nergis-i mest er fikend ser (4) der-pîş

Revādur nergis-i mest eger baş öñe birağursa

Ki şud zi-şive-i ān çeşm-i pür-‘itāb hacil

(5) Ki oldı ol çeşm-i pür-‘itāb şivesinden hacil murād şermende olan baş aşāğa ider nergis (6) gözüñden utanup başın aşāğa itmişdür diyüp ‘ayn-ı zāt-ı tecellisinden ‘uşāt-ı ‘arşa-i ‘areşātda (7) ve lev terā izi‘l-mücrimüne nākisū ru‘usihim ‘inde rabbihim¹⁷³⁶ hasebince baş aşāğa itdüklerine remz ider (8)

Qı‘a

+ + - - / + - + - / + + -

Ger be-h‘āhī ki ser-fürü ne-berī

Pîş-i Yezdān zi-şermsārī tu (9)

Her çi z‘ü nehy kerd kun perhîz

Her çi fermūd ū güzārī tu

(9) Hicāb-ı zulmet ez-ān best āb-ı Hızr ki geşt

Zulmet hicābını andan bağladı (10) Hızr şuyı ki oldı

Zi-‘tab‘-ı Hāfiz u z‘in şi‘r hemcū āb hacil

Hāfiz ‘tab‘ından ve bir şu gibi şi‘rden (11) hacil murād kendünñ ‘tab‘-ı la‘îfini ve haķāyık-ı tarikat beyān iden şi‘rini āb-ı hayātdan tercihdür ki (12) ol hayāt eşbāha bu hayāt ervāha sebebdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Ey kim ez-āb-ı hayāt sūhan-ı çün cānet (13)

Der-dil-i murde-i men cān-ı diger peydā şud

(10) Ez-ān nühuftē ruh-ı h‘iş der-nikāb-ı şadef

¹⁷³⁶ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, "Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık" diyecekleri zamanı bir görsen! (Kur‘ân, Secde 32/12).

Anuñçün örtmişdür (14) kendü yüzünü şadef niķābında

Ki şud zi-lü'lü-yi nazm dürr-i hoş-āb hacil¹⁷³⁷

Ki oldı benüm nazmum incüsinden (15) hoş şulu incü hacil murād kendü nazmunı lü'lü-yi ābdārdan tercihdür

VELEHU EYŻAN [G.354]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey ruĥet (16) çün ĥuld u la' let selsebīl

Ey dilber ruĥuñ cennet gibi dūr ü lebūñ selsebīldür

Selsebīl (17) kerde cān u dil sebīl

Selsebīl eylemiş saña cān u gönül sebīl murād budur ki 'āşık-ı didār-ı (18) Ĥaķķa cennet cemāl-i Ĥaķ ve selsebīl cemāl-i İlāhīdür lācerem anuñ kelāmına selsebīl cān u dili sebīl (19) itmişdür

Ķıţ'a

---/-+---/+---/-+-

Ġavġā-yı 'āşıkān u tenennā-yı 'ārifān¹⁷³⁸

Ĥırş-ı behişt nīst ki şevķ-i likā-yı tust (20)

Ķavmī hevā-yı nī' met-i dünyā hemī zenend

Ķavmī hevā-yı 'uķbi vū mā-rā hevā-yı tust

Ger mā muķaşşırīm tu bisyār-ı rahmetī (21)

'Özrī ki mī-reved be-ümīd-i vefā-yı tust

(2) Sebz-pūşān-ı ĥaţet ber-gird-i leb

Senūñ ĥaţtuñuñ yeşil [İ14a] (1) ġiyenleri lebūñ kenārında

Hemçü mūrānend gird-i selsebīl

Ķarınclar gibidür selsebīl kenārında murād melā'ike-i muķarribīn (2) ki kelām-ı İlāhī ĥafızasıdur ol ĥazrete nisbet Ķarınca gibi dururlar selsebīl Ķırañında

Ġazel

+++/-+---/++-

Her suĥan ġüne (3) 'ilm ü Ķur'ānest

Yā ne tevĥīd-i Rabb-i Subĥānest

Ān suĥan-rā tu laġv dān u 'abeş

Ber-suĥan ġüy belki tāvānest (4)

¹⁷³⁷ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Ki şud zi-nazm-ı hoşem lü'lü-i hoş-āb hacil

¹⁷³⁸ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, s. 579. G.105/2,8,10.

Çün kelām-ı tu zıkr-i Hāḡ bāṣed
Ān suḡan ne ḡulāṣa-i cānest

Zıkr ü Qur'ān buved çü vird-i melek
Lācerem (5) in dü cān-ı imānest

Cümle emlāk bā-çünin miknet
Ber-ser-i ' acz-i ḡıṣ ḡayrānest

(3) Yā Rab in āteṣ ki der-cān-ı (6) menest

Yā Rab bu od ki benüm cānumdadur

Serd kun z'ān sān ki kerdī ber-Ḥalīl

Şoḡuḡ kıl (7) anuñ gibi ki itdün Ḥalīl üzre murād budur ki benüm odumı *yā nāru kuni berdev ve selāmen 'alā İbrāhīme*¹⁷³⁹ (8) ḡasebince bārid ü gülistān-ı selāmet kıl

Beyt

-+---/-+---/-+--

Der-tevekkül ger ne-kerdī terk-i cān
Key şudī āteṣ gülistān (9) ber-Ḥalīl

(4) Ber-nemī-yārem mecāl ey düstān

Ben ḡādir degülem mecāle ey dostlar

Z'ān ki ü dāred cemāl-i (10) bes cemīl

Zirā anuñ ziyāde cemīl-i cemālī vardur murād tecellī-i cemāl-i Hāḡḡa mecāl ü kudretüm yoḡdur diyüp (11) ol cemāl ḡāyetde cemīl idügin beyāndur

Beyt

+--+-/++--/++--/++-

Kemāl-i ḡüsn-i vücūdet zi-her ki pursīdem¹⁷⁴⁰
Cevāb dād ki (12) der-ḡayet-i kemālest in

(5) Pāy-ı mā lengest u menzil çün behişt

Ayaḡuma aḡsaḡ ve ḡonaḡ cennet gibi

Dest-i (13) mā kūtāh u ḡurmā ber-naḡīl

Elimüz kıṣa ve ḡurmā aḡac üzre murād menzil-i maṡlūb ba' id ve ayaḡumuzda (14) istiṡā' at-ı meṣī yoḡ ve maṡlūbumuz a' le'l-müz kıṣa diyü ḡuşūrından şikāyetdür

¹⁷³⁹ يا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik. (Kur'ân, Enbiyâ 21/69).

¹⁷⁴⁰ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 838. G.530/3.

Beyt

--+---/-+---/-+-

Māndeem ḥayrān (15) der-în tîh-i fenā

Yā delîle'l-ḥāyirîn kun lî-delîl¹⁷⁴¹

(6) Nāvek-i çeşm-i tu der-her gūşei

Senûñ gözûñ okınuñ (16) her bir köşede

Hemçü men üftāde dāred şad kâtîl

Ben üftāde gibi yüz maḳtûli vardır murād zātu'llāh (17) sehmi ile maḳtûl-i keşir idüğün beyāndur

Beyt

--+---/-+---/-+-

Her ḳadem der-rāh-ı 'ışḳet teşne-i leb¹⁷⁴²

Māte şevḳen fi'l-hevā (18) kem min kâtîl

(7) Hāfız ez-ser-pençe-i 'ışḳ-ı nigār

Hāfız 'ışḳ-ı nigār ser-pençesinden

Hemçü mūr üftāde şud der-pāy-ı (19) pîl

Ḳarınca gibi düşmüşümdür fîl ayağına murād kendünün za'îf ü hālik olduğın beyāndur

Rubā'î

++--/+--/+--

'İşḳ (20) bâzû-yı zü'l-fikār-ı 'alîst

'İşḳ maḳşûd-ı her nebî ü velîst

'İşḳ kūhîst bes kelān u girān

Lîk (21) cāyeş hemîşe genc-i dilîst

(8) Şāh-ı 'ālem-rā beḳā vü 'izz ü nāz

Şāh-ı 'āleme beḳā ve 'izz ü nāz

Bād u her çîzî ki ḥ'āhed z'în ḳabîl

Olsun [İ14b] (1) her ne ister bu ḳabîlden H'āce Hāfızuñ 'ādetidür maḥlaş beytten soñra şāhına du'ā ider (2)

VELEHU EYẒAN [G.355]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

¹⁷⁴¹ Fenâ cölünde hayran kalmışım. Şaşkın kalanların yol gösterici bana yol göster.

¹⁷⁴² Senin aşkının yolundaki her adım dudağı susamasıdır. Zira hevâda özlem duyarak bir çok kişi ölmüştür.

(1) Reh-revân-râ ‘ışk bes bâşed delîl

Sâliklere ‘ışk yeter delîl

Âb-ı çeşm ender-reheş kerdem sebîl

(3) Göz yaşın anuñ yolında kıldum sebîl murâd ‘ışk-ı İlâhî sâlikûñ delîl-i râhı olduğın zıkr ve ‘âşık-ı sâlik (4) anuñ yolında eşkin sebîl kılduğın hikâyetdür

Beyt

‘İşk-ı tu bûd bâ-men rûzî ki men ne-bûdem

Güm-geşte bûdem (5) ez-ğod ‘ışk-ı tu reh-nümûdem

(2) Mevc-i eşk-i mâ key âred der-ğesâb

Bizüm gözümüz yaşı mevcini kande ħesâba getürür (6)

Ân ki keştî rânâ ber-ğün-ı kâtil

Ol ki gemi sürdi mağtûl kanı üzre murâd budur ki mağbûb-ı ħağikî ki anuñ (7) mağtûlleri keşirdür ve mağtûlleri kanı bağr olmışdur bizüm gözümüz yaşı bağr-i mevvâc olduğı anuñ ħuzûrında ħesâba (8) gelmez ve i‘tibâr bulmaz lâcerem a‘ mâl-i keşiresi ve tâ‘at-i kâmile si olan enbiyâ vü evliyâ ve zümre-i mollâ-yı ‘alâya bizüm (9) ef‘âlimizûñ aşlâ nisbeti yokdur

Kıt‘a

Lev ‘ıştu elfe ‘amin fî secdetî li-rabbî¹⁷⁴³

Şükren li-fazlü yevmin lem aqđî (10) bi’t-tamâmi

Ve’l-‘âmu elfe şehrin ve’s-şehru elfe yevmin

Ve’l-yevmu elfe ħinin ve’l-ğinu elfe ‘âmin

(3) İhtiyârî nîst bed-nâmî-i (11) men

İhtiyârî degüldür benüm bed-nâmlıgum

Đallenî fi’l-‘ışk min yehdi’s-sebîl

Azdurdu beni ‘ışkda yol hidâyet (12) *iden* murâd taşarruf u fi’l-i Ĥağ te‘âlâ ħazretinüñ ħudretindedür ‘abd-i ħulğ fi‘le ħâdir degüldür dimekdür [*đalle* bunda ağelle ma‘nâsınadır]

Beyt

- + + - / - + - / - + + - / - + -

Fâ‘il-i (13) muğtâr-ı üst der-heme-i encümen

Seyyid-i bî-çâre şud müttehim-i merd ü zen

(4) Âteş-i rûy-ı bütân ber-ğod me-zen

Bütler (14) *yüzi odın kendüñe urma*

¹⁷⁴³ “1) Onun bana verdiğ i bir günün şükrü için ben bin yıl Rabbime secde ederek yaşasam dahi onun şükrünü tam olarak yerine getirmiş olmam 2) Her bir yıl bin aydır, her ay bin gündür; her gün bin ândır, her ân bin yıldır.”

Yā ber-āteş-i hoş güz̄er kun çün Ḥalīl¹⁷⁴⁴

Yā ‘āteş üzre hoş uğra Ḥalīl (15) gibi murād nār-ı ‘ışk-ı zāt u şıfāta teveccüh itme yāhūd nār-ı riyāzete duḡulī ihtiyār kıl demekdür

Rubā‘ī (Ahreb) (16)

Ey dil be-heves be-kār u bārī ne-resī

Tā ḡam ne-ḡorī be-ḡamgüsārī ne-resī

Çün şāne be-zīr-i erre tā ser ne-nehī

Hergiz (17) be-ser-i zūlf-i nigārī ne-resī

(5) Reh me-rev bā-ḡod ki maḡşad kem kunī

Yola gitme kendüñ ile ki maḡşadı yitütürsin (18)

Pā me-nih tu enderīn reh bī-vesīl¹⁷⁴⁵

Ayak koma bu yolda vāsītasuz murād budur ki *ed-delīlu şümme’s-sebīlī¹⁷⁴⁶* (19) ḡasebince daḡi *er-refīku şümme’t-ṭarīkī¹⁷⁴⁷* mücebince sālīk-i ṭarīkate şeyḡ ü mürşid lāzımdur

Beyt

-+---/-+---/-+-

Rāh-ı zāhir-rā (20) hemī bāyed delīl

Rāh-ı bāṭın key buved ān bī-vesīl

(6) Sālḡa der-fīkr-i ān beytem ki guft

Nice yıllar ol beyt (21) fikrindeyim ki didi

Pīl-bānī ber-leb-i deryā-yı Nīl

Bir filci Nīl ırmaḡı kenārında bu beyt merhūndur [bu beyt Şeyḡ Sa‘ dīnūndür Ḥ‘āce Ḥāfız anı tazmīn idüp sülūka münāsib beyt zamm itmişdür ve Şeyḡ Sa‘ dī kelāmında bundan aşāḡa olan beyt bu beytdür

-+---/-+---/-+-

Zīr-i pāyet ger be-dānī ḡāl-i mūr¹⁷⁴⁸

Hemçü ḡāl-i tust zīr-i pāy-ı pīl]

(7) Yā rūsūm-ı [İ15a] (1) pīl-bānī yād kun

Yā filciler ‘ādetin ḡāṭırda dut

Me-rev Hindūstān bā-yād-ı pīl

¹⁷⁴⁴ İkinci mısranın derkenârda iki farklı şekli bulunmaktadır:

V‘ez-ser-i āteş güz̄er kun çün Ḥalīl

Yā ber-āteş hoş güz̄er hemçün Ḥalīl

¹⁷⁴⁵ İkinci mısra derkenârda şu şekildedir: Yā men-nih pā enderīn reh bī-delīl

¹⁷⁴⁶ الدِّلِيلُ ثُمَّ السَّبِيلُ Önce rehber, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁷⁴⁷ الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Önce arkadaş, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁷⁴⁸ Muslihiddin Sa‘dî, **Külliyât-ı Sa‘dî**, Gülistân, s. 50.

Yā gitme Hindistāna fīl (2) *yādına* murād budur ki bir maṭlab-ı ‘aẓīme ṭālib olan anuñ ehlinüñ rüsüm u ‘ādātın ri‘āyet itmek gerek (3) lācerem ṭālib-i Ḥaḳ olan ehlu’llāh ‘ibādetin ri‘āyet itmek gerek

Beyt

Şerī‘ at rev ḥaḳīḳat gū ṭarīḳat verz (4) mī-bāyed

Ki ḳand u gendum u revḡen be-cem‘ iyyet şevēd ḥalvā

(8) Yā me-keş ber-çehre dāğ-ı ‘āşıkī

Yā çekme yüz üzre (5) *‘āşıklık dāğın*

Yā fūrū ber-cāme-i taḳvā be-Nīl

Yā taldur taḳvā ḳaftanın Nīle ya‘nī cūyda murād (6) ‘āşık-meşrebler sīmāsı gibi sīmā ihtiyār itme yāḥūd zūhd-i ḥuşḳ rengine boyayup ‘āşık-ı maḥẓ ol dimekdür (7)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Şem‘ eger āteş ne-bīned ez-küçā rüşen şevēd

‘Işḳ bāyed der-dil-i tārik tā rüşen şevēd

(9) Bī-mey ü muṭrıb (8) be-firdevsem me-ḥ‘ān

Şarābsuz ve muṭrıbsuz beni firdevsüme okıma

Rāḥatī fi‘r-rāḥi lā-fi‘s-selsebīl

Benüm (9) *rāḥatum şarābdadur selsebilde degüldür* murād beni ‘ışḳ-ı İlāhīsüz ve şeyḥ-i ṭarīḳatsüz cennete da‘vet itme (10) ki benüm ḥazẓum ‘ışḳdadur tena‘um-ı cismāniyyede degüldür dimekdür

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Her cefā vü sitem-i ‘ışḳ ki ber-mā bāşed (11)

Zalike‘l-fazli mina‘llāhi ‘aleynā bāşed¹⁷⁴⁹

(10) Ḥāfızā ger ma‘nī dārī biyār

Ey Ḥāfız eger ma‘nīñ var ise (12) *getür*

Z‘ān ki da‘vīñist ḡayr ez-ḳāl u ḳīl

Zirā da‘vī yoḳdur ḳāl u ḳīlden ḡayrı murād ḳāl (13) u ḳīl-i da‘vīdür i‘tibār aña degül ma‘nāyadur dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

¹⁷⁴⁹ “Aşkın her sitem ve cefası bizim üzerimizdir ve bu Allâh’ın bize lütfüdür.” İkinci mısırda yer alan Arapça ifâdeler Yûsuf Sûresi 38. Âyette şu şekilde geçmektedir. ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا Atalarım İbrahim, İshak ve Ya’kub’un dinine uydum. Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu, Allah’ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler. (Kur’ân, Yûsuf 12/38).

‘İlm ü takvā ser-be-ser da‘ vīst ma‘ nī (14) dīgerest
Merd-i ma‘ nā dīger ü meydān-ı da‘ vī dīgerest

VELEHU EYŻAN [G.356]

[Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) **Hoş haber bād ey (15) nesīm-i şimāl**

Hoş haber ol ey şimāl yili

Ki be-mā mī-resed zamān-ı vişāl

Ki bize irişür vişāl zamānı (16) murād nefha-i Rabbāniye midḥatidür ki muḥaddime-i vişāldür

[Rubā‘ī

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey şabā nükheti ez-ḥāk-ı reh-i yār biyār¹⁷⁵⁰

Be-ber endūh-ı dil ü müjde-i dildār biyār

Tā mu‘ atṭar kunem ez-luṭf-ı nesīm-i tu meşām

Şemmei ez-nefeḥāt-ı nefes-i yār biyār

(2) **Yā berīde’l-ḥimā ḥamāka’llāh**

Ey qurı peyki Allāh şaklasun seni

Merḥabā merḥabā te‘āl te‘āl

Merḥabā merḥabā gel gel murād berīde’l-ḥimādan girü nefha-i Rabbāniyye ve feyezān-ı İlāhidür]

Rubā‘ī

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey şanā nükhetī ez-küy-ı fülānī be-men ār¹⁷⁵¹ (17)

Zār u bīmār-ı ğamem rāḥat-ı cānī be-men ār

Ḳalb-i bī-ḥāşıl-ı mā-rā be-zen iksir-i murād

Ya‘ nī ez-ḥāk-ı der-i düst (18) nişānī be-men ār

(3) **Mā li-selmā ve men bi-zīselem**

N’oldı Selmāya ve zīselemede olanlara

Eyne cırānunā ve (19) keyfe’l-ḥāl

Ḳandedür bizüm koñşılarımız ve nice oldı ḥāl murād ma‘ şūḳ-ı ḥaḳīḳī tarafından ve ‘ālem-i İlāhiden (20) ve anda olan yārān aḥvālinden istifsārdur

Rubā‘ī

¹⁷⁵⁰ Hâfız-ı Şirâzî, G.282/1-5.

¹⁷⁵¹ Hâfız-ı Şirâzî, G.283/1-2.

--+/--+ / +--+ / -+-

Ey peyk-i āšnā ḥaber-i yār-ı mā be-gū¹⁷⁵²

Aḥvāl-i gül (21) be-bülbül-i destān-serā be-gū

Ber-în faḳîr nāme-i ān muḥteşem be-ḥ'ān

Bā-în gedā ḥikāyet-i ān pādşā be-gū [İ15b] (1)

(4) 'Arşa-i bezmgāh ḥālī mând

Bārgāh meydānı ḥālī kaldı

Ez-ḥarīfān u raṭl-ı māl-ā-māl

Muṣāḥiblerden (2) ve toptolu kadeḥden murād iḥvān-ı şafā ve ḥullān-ı vefā gidüp meclis-i ins anlardan ḥālī ve 'ışk-ı İlāhī (3) zā'il olduğın zikrdür

Rubā'ī

++-- / +--+ / +-+

Yā İlāhī ki mülke mālīksin

Leyse fi'l-mülki ḡayruke mālīk¹⁷⁵³

Beni yārāna (4) eylegil vāşıl

İnneke ḳādirun 'alā zālik

(5) 'Afeti'd-dārı ba' de 'āfiyetin

Eskidi o 'āfiyetden şoñra

Fes'elū (5) ḥālehā 'ani'l-uṭlāl

Şorañ ol dār ḥālını eşerlerden murād dār-ı 'ışk-ı İlāhī münderis olup şoḥbet (6) bozulduğın ḥikāyetdür

Ḳıṭ'a

--+/--+ / +--+ / -+-

Dār u diyār u yār ile yārān ile tamām

Ma' mūr idi taḡıldı bular ve (7) bozuldı 'ıyş

Her bāḡ u rāḡ olmış idi hemçü bāḡ-ı ḥuld

Şekl-i cehīme girdi çün ırdı ḥarīf (8) ü kıyş

(6) Ḥāliyā ḥ'āb reft ü fikr āmed

Şimdi uyku gitdi ve fikr geldi

Tā çi bāzend şeb-revān-ı ḥayāl

(9) *Tā ne oynayalar ḥayāl şeb-revleri* murād uyanup fikr ü taḥayyül kılup bir netice-i zuhūrın istid' ādur (10)

¹⁷⁵² Hâfız-ı Şirâzî,

¹⁷⁵³ 2.mısra: "Mülkte senin dışında hiçbir mâlik yoktur."

4.mısra: "Senin bunu yapmaya kudretin vardır."

Gazel

--+/-+++/+---/-+-

Guftem meger be-ḥāb be-bīnem ḥayāl-i dūst¹⁷⁵⁴

İnek ‘ale’ş-şabāḥ nazar ber-cemāl-i dūst

Merdüm-i hilāl (11) ‘ıyd-ı bedīdend ü pīş-i mā

‘İydest inek ebru-yı hem-çün hilāl-i dūst

Mā-rā diger be-serv-i cihān iltifāt (12) nīst

Ez-dūsti kāmēt be-i‘ tidāl-i dūst¹⁷⁵⁵

Z‘ān bī-ḥodem ki ‘āşık-ı şādık ne-bāşedeş

Pervā-yı (13) nefsi-i ḥ‘iştēn ez-iştigāl-i dūst

Ey ḥāb derd ü dīde-i Sa‘ dī diger me-gerd

Yā dīde cāy-ı ḥāb (14) buved bā-ḥayāl-i dūst

(7) Kışsatü’l-‘ışkı le’nfişāme lehā

‘İşķ kışsasınıñ inķıķā‘ı yokdur

Fuşimet (15) hahūnā lisāni maķāl

Şındı bunda maķāl dili murād aḥbār-ı ‘ışķ mütenāhī degüldür lācerem söylemek (16) ile tükenmez lisān-ı maķāl anda yorulup şınup ‘āciz qalır demekdür [*feşeme* fā ile şımaķ ma‘nāsınadır ki ayrılmaya ve *ķaseme* şımaķ ma‘nāsınadır ki ayrıla nitekim Şiḥāḥda dimiş *ķaseme’ş-şey’e keserehu min ġayri an yebīne ķaşame’ş-şey’e keserehu ḥattā yebīne*¹⁷⁵⁶ bunda nüsaḥ-ı şaḥīḥede fā ile bulundu ve şīġa-i mechūl gerekdür tā ki müte‘addi olan lāzım menzilesine tenzīl kılınmaġa ḥācet olmaya] [*lisān* mü’enneş isti‘māl olunur cāriḥa te’vili ile ve müzekker isti‘māl olunur ‘użv i‘tibāri ile] [*fe-ķadi’stemseke bi’l-‘urveti’l-vüşķā*¹⁷⁵⁷]

ķıķ‘a

ķışşa-i ‘ışķet kücā bāşed (17) ki tā

Bā-zebān guften be-yābed iḥtitām

Baḥr-i ‘ummān key buved k’ez-lüle

¹⁷⁵⁴ Muslihiddin Sa‘dī, **Külliyyât-ı Sa‘dī**, Gazeliyyât, s. 581. G.109.

¹⁷⁵⁵ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

¹⁷⁵⁶ فَصَمَ الشَّيْءَ كَسْرَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَبَيِّنَ فَصَمَ الشَّيْءَ كَسْرَهُ حَتَّى يَبَيِّنَ Bir şeyi ikiye bölmeden kırdı. Bir şeyi birbirinden ayıracak şekilde kırdı. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁷⁵⁷ فَدَّ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O hâlde kim tâġutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir. (Kur‘ân, Bakara 2/256).

Mî-şevved cārî vü tâ bâşed tamām

(8) Türk-i mā (18) sūy-ı kes nemî-nigered

Bizüm maḥbūbumuz kimse cānibine naẓar itmez

Āh ez-în kibriyā vü cāh u celāl

Āh bu kibriyā (19) ve maṣṣīb u celālden murād ‘aẓamet ü celāl-i cenāb ‘izzeti zikridür

Nazm

+++ / +++ / +++ / ++-

İftitāḥ-ı suḥan ān be-ki kunend ehl-i (20) kemāl

Be-şenā-yı melikü’l-mülk-i Hudā-yı müte‘āl

Pādşāhī ki be-pīrāmen-i cāheş ne-resed

Ez-ezel tā be-ebed vaşmet-i (21) noḳşān u zevāl

Ber-der-i bār-ı celāleş ne-buved cāy-ı nişest

Şehr-i yārān-ı cihān-rā be-cüz ez-şaff-ı ni‘āl

Der-ḥarīm-i [İ16a] (1) melekūteş ki melek rāh ne-yāft

‘Aql u ḥiss emr-i muḥālest ki yā bend-i mecāl

Hest der-çeşm heme nāḳış u (2) müte‘alü’l-‘ayn

Her ki maḳrūn be-cenān zāt kuned şebih ü mişāl

Ḳudret-i ūst ki perverd be-şirīn-kārī (3)

Ṭūṭi-i nāṭıḳa-rā der-şekeristān-ı maḳāl

Ḥikmet-i ūst ki pervāne-i dīn dār be-‘āḳl

Tā nihed (4) şem‘-i hidāyet be-şebistān-ı ḍalāl

Ger be-ḥānī be-meşel āyet-i ḥükmeş ber-kūh

Bā-heme seng-i dilī nāle ber-āyed (5) zi-cibāl

Piş-i aşḥāb-ı yaḳīn berden-i nāmeş be-zebān

Hem çünānest ki bā-teşne-lebān vaşf-i zülāl (6)

Āhenin pāy-ı çü pergār şud u hem ne-resid

Peyk-i endişe der-ân dā'ire illā be-ḥayāl

(9) Sāye efkend (7) ḥāliyā şeb-i hicr

Gölge bırağdı şimdi hicr gicesi

Tā çı z'āyend şeb-revān-ı ḥayāl

Tā ne toğar alır (8) *ḥayāl şev-revleri* murād hicr hücum idicek tedbīr nice olur dimekdür [nüsaḥ-ı şaḥīhede şīğa-i mütekellime taşḥīḥ olunup ve ma'nā-yı ḥaḳīḳiye münāsib olduğı için aña ḥaşr olundı ve illā şīgānuñ ḥaṭāya ihtimālī daḫi vardır]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-dest-i hicr be-cān āmedem ṭarīḳ-i (9) vişāl

Ḥudā-yı 'azze ü cell 'an ḳarībi sehl kūnād

(10) Fī-cemālū'l-kemālī nilte munan

Kemāl-i cemālinde irişdüm (10) *ārzūlara*

Şarrafā'llāhu anke 'ayne kemāl

Allāh döndürsin senden 'ayn-ı kemālī murād muḥāṭabdan şeyḫ-i kāmildür (11) ki anuñ kemāl-i cemālinde murāda irdüğü için aña göz degmesün diyü du'ā ider [ḥüsn ü cemāl ve faẓl u kemālī olanlara göz degmek ḳeşīrū'l-vuḳū'dur anuñçün 'ayne kemāl işābet-i ḡayr ile şerḥ olundı]

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Çeşm-i (12) bed-şāḥib-kemālān-rā residen aḡlebest

Ez-Ḥudā ḥ'āhem kemālet-rā nigeḫ dāred zi-bed

(11) Ḥāfizā 'ıṣṣ u şābirī (13) tā çend

Ey Ḥāfiz 'ıṣṣ u şabr idicilik niçeye dek

Nāle-i 'āşıḳān ḫoşest be-nāl

'Āşıḳlaruñ (14) *nālesi ḫoşdur inle* murād mantūḳdan zāhirdür

Beyt

Ḥüsrevā ger der nemī-gencī be-ḫalvetgāḫ-ı düst (15)

Hem-nişin bā-'āşıḳān zār būden hem ḫoşest

VELEHU EYŻAN [G.357]

[Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn]

(1) Ey burde dilem-rā tu bedīn şekl ü şemā'il

Ey kimse ki iletmişsindir gönülümü bu şekil (16) ü şemâ 'il ile

Pervāyi kist nîst cihānī be-tu mā'il

(17) *Saňa kimse pervāsı yoğdur bir cihān saňa mā'il* murād hüsñ ü cemāl-i Hakkā 'āşık olup ve ol hāzretüñ (18) kemāl-i istiğnā ve halkuñ aña *va'llāhu'l-ğaniyyü ve entümü'l-fuğarā'*¹⁷⁵⁸ mücebince ihtiyacı olduğın beyāndur (19) pes 'ākil olan *i'mel li-dünyāke bi-ğadri mağāmike fihā v'a'mel li-āhîretike bi-ğaderi be-ğā'ike fihā v'a'mel* (20) *li'llāhi bi-ğaderi hācetike ileyhi'*¹⁷⁵⁹ hadîş-i şerîfi hasebince 'amel itmek gerekdür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Künün k'ez-Hak ferāğat mī-nümāyī (21)

Be-gür āyī be-bīnī ihtiyācet

(2) Geh āh keşem ez-dil ü geh tîr-i tu ey cān

Gāh āh çekerin gönülden senüñ [İ16b] (1) oğruñ ey cān

Pîş-i tu çi güyem ki çihā mī-keşem ez-dil

Senüñ öñüñde ne diyem ki neler çekerem gönülden murād (2) kalbün tağallübinden şikāyetdür

Rubā'î

+ --- / + --- / + ---

Dilā der-kār-ı men mī-kun nazarhā

Ki der-rāh-ı tu mī-bīnem hatırhā

Ma' āşī (3) zehr-i qahrest ü nümüde

Be-kām-ı nefsi-i tu hemçün şekerhā

(3) Vaşf-ı leb-i (4) la' l-i tu çi güyem be-rağībān

Senüñ la' l-i lebün vaşfını ne diyem rağīblerle

Nikū be-buved ma' ni-i rüşen ber-i cāhil

İyü degüldür rüşen ma' nî (5) cāhil katında murād İlāhî kelāmı ve esrār-ı tarîkatı nā-ehle demek mezmûm idüğün beyāndur

Şi'r

+ --- / + --- / + --- / + ---

¹⁷⁵⁸ وَاللَّهُ الْعَبِيُّ وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur'ân, Muhammed 47/ 38).

¹⁷⁵⁹ اِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ بِقَدَرِ مَقَامِكَ فِيهَا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ بِقَدَرِ بَقَائِكَ فِيهَا وَاعْمَلْ لِلَّهِ بِقَدَرِ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ Dünyada ne kadar kalacaksan ahiret için o kadar çalış, Allah'a (cc) ne kadar ihtiyacın varsa Allah (cc) için o kadar çalış. (Hadîs) Rûhu'l-Beyân, c. 8, s. 25.

Velā (6) taşşeb eḡa'l-cehli ve iyyāke ve iyyāhu¹⁷⁶⁰

Fekem min cāhilin ezā ḡakīmen hīne aḡāhu

(4) Her rûz çü ḡüsnet zi-diger (7) rûz füzūnest

Her gün senün ḡüsün ḡayrı günden ziyādedür [ki ol gāh artar gāh eksilür]

Meh-rā ne-tevān kerd be-rûy-ı (8) tu muḡābil

Ayı dımek olmaz senün yüzüne muḡābil murād zuhūr-ı Ḥaḡ ve izhār-ı āşār itdügi peydā vü (9) hüveydā olup ḡayrı aña muḡābil kılmāḡ cā'iz olmaduḡın zıkrdür

Ġazel

+++ / +++ / +++ / +- -

Ey ser-i zülf-i tu leylī vü cihānī (10) Mecnūn¹⁷⁶¹

‘ Ālemī ber-şiken-i zülf-i siyāhet meftūn

Ser-i mūyist miyān-ı tu velī yekser mūy

Der-kenār-ı (11) men-i dil-ḡaste tu-rā nīst sūkūn

Kāf u nūn pīş-i men ānest ki ḡod mümkin nīst

Meger ān zülf-i (12) çü kāf u ḡam-ı ebrū-yı çü nūn

Çün fiḡān-ı men-i dil-sūḡte ez-gerdūnest

Mī-resānem heme şeb (13) nāle-i ḡod ber-gerdūn

Hest yāḡūt-ı tu çün ḡufte-i Ḥācū şīrīn

Mihr-i ruḡsār-ı tu çün (14) miḡnet-i ū rûz füzūn

(5) Dil burdī ū cān mī-dihemet ḡam çı firistī

Göñül alduñ ve cān virürem saña (15) ḡamı niye gönderürsin

Çün nīk ḡamīnīm çı ḡacet be-muḡaşşal

Çün ziyāde ḡamnāküz ne ḡacet (16) ḡaşıl itdüriciye murād mantūḡdan zāhirdür

Beyt

Merā ḡüyend ‘ aşık kerd ū bī-dil

Çı kār āyed (17) merā taḡşıl ḡaşıl

(6) Ḥāfız çü tu pā der-ḡarem-i ‘ ışḡ nihādī

¹⁷⁶⁰ “Cāhil kişi ile arkadaşlık yapma, kendini ondan sakın. Birçok cāhil kendisi ile kardeşlik yapan bilge kişilere eziyet vermiştir.” İmām Ali bin Ebû Tâlib, . İmām Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrî'l-Mü'minîn el-İmām Alî bin Ebî Tâlib**, s. 205.

¹⁷⁶¹ Hâcû-yı Kirmânî, **Dîvân-ı Eş'âr-ı Hâcû-yı Kirmânî**, s. 94+316, G.293.

Ey Hâfız sen ayağı çün 'ışk haremne koduñ (18)

Der-dâmen-i ü dest zen ü ez-heme be-kesel

Anuñ etegine el ur ve cümleden kesel murād budur ki sâlik (19) ibtidâ-yı hâlde *ve tebettel ileyhi tebtîlen*¹⁷⁶² hasebince cümleden kesilüp hâzret-i Hâkka teveccüh-i küllî itmek (20) gerekdür

Rubâ'î (Ahreb)

Ez-pes me-niger yek dem ü der-pîş me-bâş¹⁷⁶³

Bâ-ğ'îş me-bâş u hâli ez-ğ'îş me-bâş (21)

V'er mî-ğ'âhî ki ğark-ı tevḥîd şevî

Me'snev me-niger me-gû meyendîş me-bâş

VELEHU EYẒAN [G.358]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilân]

(1) Be-sihr-i çeşm-i tu [İ17a] (1) ey lu' bet-i hüceste hışâl

Senüñ gözün sihrî haqq ey ra'nâ maḥbûb ḥûları mübârek

Be-remz-i (2) ḥatt-ı tu ey âyet-i hümâyûn fâl

Senüñ ḥattuñ remzi haqqıçün ey mübârek fâl âyet murād çeşmden 'ayndur (3) ve 'ayn zât-ı şey' ma'nâsinadur ya'nî zâtu'llâh teşhîri haqqıçün ve remz-i Qur'an haqqıçün dimekdür bu beytde (4) maḥlaş beytine varıncaya dek merhûndur

(2) Be-nûş-ı la' l-i tu ey âb-ı zindegânî-i men

Senüñ la'lün balı haqqıçün (5) ey benüm âb-ı ḥayâtum

Be-reng ü büy-ı tu ey nevbahâr-ı ḥüsn ü cemâl

Senüñ reng ü koḡuñ haqqıçün ey (6) tâze bahâr ḥüsn ü cemâl murād kelâm-ı Hâkka ve âşârına ḡasemdür

(3) Be-gerd-i râh-ı tu ya'nî ki sâye bân-ı ümîd

(7) Senüñ yoluñ tozı haqqıçün ya'nî ümîd sâye bânı

Be-ḡâk-ı pây-ı tu ya'nî ki reşk-i âb-ı zülâl

Senüñ ayagüñ (8) toprağı haqqıçün ya'nî âb-ı zülâl ġünisi murād ġubâr-ı ṭarîḡ-i Hâkka ḡasem ve anı sâye bân-ı ümîddür diyü (9) medḡdür [ve ṭarîḡ-i Hâkda pest olan ḡasem ve anı âb-ı ḡoş-ġüvâr ġünisidür diyü medḡdür]¹⁷⁶⁴

(4) Be-cilvehâ-yı tu der-şivehâ-yı reften-i kebk¹⁷⁶⁵

Senüñ cilvelerüñ haqqıçün keklik şivehâ-yı reften-i kebk (10)

¹⁷⁶² رَبَّنَا إِنِّي أَتَّبِعُ Rabbînin adını an. Bütün varlığıyla O'na yönel. (Kur'an, Müzzemmil 73/8).

¹⁷⁶³ Rubâinin birinci mısırâsı Ferîdüddin Attâr'ın Muhtârname (Rubâi Numarası: 33) adlı eserinde yer almaktadır. 3 ve 4. mısırâlar ise Bâbâ Efdal Kâşânî'nin bir rubâisinde bulunmaktadır (Rubâi Numarası: 106) Ganjor.

¹⁷⁶⁴ Bu kısım 3206 nüshasında yoktur.

¹⁷⁶⁵ Der-şivehâ kelimesi derkenârda çün şivehâ şeklindedir.

Be-ğamzehā-yı tu çün ‘işvehā-yı çeşm-i ğazāl

Senüñ ğamzelerüñ haqqıçün ğazāl gözi şiveleri (11) *gibi* murād tecelliyāt-ı İlāhiyye ve inzār-ı Hâkka kâsem ve anları medhdür

(5) Be-ıayb-ı hulq-ı tu ü nüsha-i şemāme-i (12) şubh

Senüñ gökçek hulkuñ ve şubh şemāmesi nüshası haqqıçün [*şemāme* yıylanguçdur]

Be-büy-ı zülf-i tu ü nühket-i nesim-i şimāl

(13) *Senüñ zülfün kokusu ve nesim-i şimālün gökçek kokusu haqqıçün* murād ahlāk-ı İlāhiyye kâsemdür ki (14) ol şubh feyz şemāmesinün nüshasıdur ve ğayb-ı hüviyyet rāyihāsına kâsemdür ki ol nefehāt-ı rabbāniye (15) kokusıdur

(6) Be-ān ‘aķık ki mā rāst zır-i hātem-i çeşm

Ol ‘aķık haqqıçün ki bizüm vardur göz yüzügi (16) *altında*

Be-ān güher ki şümā rāst dürr-i dürc-i maķāl

Ol güher ki sizüñdür maķāl dürci incüsi murād (17) kanlu yaşına ve kelām-ı İlāhiye kâsemdür ve anı ‘aķıķa ve bunı gühere teşbihdür

(7) Be-ān şahıfe-i ‘arız (18) ki geşt gülşen-i ‘aķl

Ol şahıfe-i ‘arız haqqıçün ki oldı ‘aķl gülşeni

Ve ān hadıķa-i biniş ki (19) şud maķām-ı hayāl

Ol nazar bağçesi haqqıçün ki oldı hayāl maķāmı murād müşāhedār-ı İlāhiyyeye (20) ve münāzır-ı Hâkka kâsemdür ki anı gülşen-i ‘aķldur diyü ve bunı maķām-ı hayāldür diyü vaşf ider

(8) Ki der-rızā-yı (21) tu Hāfız ger iltifāt kunī

Ki senüñ rızānda Hāfız eger iltifāt idersen

Be-‘ömr-i bāz ne-mānd çi cāy-ı māl [17b] (1) u menāl

‘Ömre kalmaz nice māl u menāl murād bu deñlü kâsem zikrinden soñra budur ki eger ‘ayn-ı ‘ināyetün (2) olursa Hāfız senüñ rızānda cānın virür ne māl u esbāb

Ġazel

--+/-+++/+---+/-+-

Yār ān buved ki şabr kuned ber-cefā-yı yār¹⁷⁶⁶ (3)

Terk-i rızā-yı hıış kuned ber-rızā-yı yār

Ger ber-vücūd-ı ‘āşık-ı şādık nihend tığ

Bine haķā-yı hıış (4) ü ne-bined haķā-yı yār

Yār ez-berā-yı nefis-i giriften tarık nist

Mā nefis-i hıışten be-kuşım ez-berā-yı yār

¹⁷⁶⁶ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gazeliyyât, s. 710. G.333.

Yārān (5) şenideem ki beyābān girifteend

Bî-tāḡat ez-melāmet-i ḡalk u cüdā-yı yār

Men reh nemî-berem meger āncā ki ḡūy-ı dūst (6)

Men ser nemî-nihem meger āncā ki pāy-ı yār

Ey bād eger be-gülşen-i rūḡāniyān revî

Yār-ı ḡadīm-rā be-resānî du‘ ā-yı yār (7)

Herkes miyān-ı cem‘î vü Sa‘dî be-kūşei

Bîḡāne bāşed ez-heme ḡalk āşnā-yı yār

VELEHU EYŻAN [G.359]

[Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fā‘ ilūn]

(1) Dārā-yı (8) cihān nāşır-ı dīn ḡüsrev-i kāmīl

Cihān ḡākimi dīnūñ yardımcısı pādşāh-ı kāmīl

Yaḡyā bin Muḡafffer melik-i (9) ‘ālim ü ‘ādīl

Muḡafffer oḡlı Yaḡyā pādşāh-ı ‘ālim ü ‘ādīl murād ḡāhire naḡar şāh-ı maḡşūşı medḡdür ṡarīḡate (10) naḡar sultān-ı dīn olan insān-ı kāmīl medḡdür ki ‘ālim ü ehl-i ‘adl ola

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Nām-ı nīkū biḡ zi-māl u cāḡ (11) çü ba‘d ez-vefāt

Nām-ı nīkū hest merdem-rā vü māl u cāḡ nīst

(2) Ey dergeḡ-i İslām penāḡ-ı tu kūşāde

Ey (12) pādşāḡ senūñ İslām şıḡınaḡı dergāḡuñ açmış

Ber-rūy-ı cihān revzene-i cān u der-i dīl

Cihān yüzi (13) üzre cān penceresin ve ḡöñül ḡapusın murād ḡāhire naḡar pādşāh-ı maḡşūşı vaşfdur ṡarīḡate naḡar (14) sultān-ı dīnī vaşfdur ki anuñ ḡālī cān pençesin ve ḡöñül ḡapusın āḡiret-i cihānī cānine açmaḡdur (15)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Sâlik-i sūhte-dil zinde be-cānī digerest¹⁷⁶⁷

Ez-cihāneş çi haber gū be-cihānī digerest

(3) Ta' zīm-i tu ber-cān (16) u hıred vācib ü lāzım

Senūñ ta' zīmūñ cān u 'aql üzre vācib ü lāzımdur

V'in' ām-ı tu ber-kevn (17) ü mekān fā'iz ü şāmıl

Daḥi senūñ in' āmuñ kevn ü mekān üzre feyezān idici ya'nī aqıcı ve şāmıldür (18) murād beyt-i sâbık gibidür ki pādşāh maḥşuşı ta' zīm lāzım idügin zıkr ider ve anuñ 'umūm-ı in' āmını beyān (19) eyler tārīkate nazar şāh-ı dīn olan 'azizūñ ta' zīmi cān u 'aql üzre vācib ü lāzımdur diyüp ve anuñ (20) in' āmı kevn ü mekāna 'ām u fā'iz idügin beyān eyler ki lev le'l-'ibādu'r-rukkeu' ve's-şıbyānu'r-ruḍḍeu' ve'l-behā'imū'l-ratteu' (21) mā katrūhu katreten ve şubbe 'aleykümü'l-belā'u şabben¹⁷⁶⁸ ḥasebince tā'ife-i 'ubbād ve bā'is-i beḳā-yı 'ibāddur

Rūz-ı ezel [118a] (1) ez-kilk-i tu yek katre siyāhī

Ezel güninde senūñ qalemūñden bir katre mürekkeb

Ber-rūy-ı meh üftād ki (2) şud ḥall-i mesā'il

Ay yüzi üzre düşdi oldı ḥall-i mesā'il murād zāhire nazar zāhirdür ve tārīkate (3) nazar ḥazret-i Ḥaḳḳuñ qalem-i kudretinden bir katre Resūlullāh 'aleyhi's-selām üzre vāḳı' olup katre katretün (4) fī-femī 'alimtu bihā 'ilme'l-evvelīne ve'l-āḥirīne¹⁷⁶⁹ mücebince Resūlullāh 'aleyhi's-selām ḥallāl-i müşkilāt olmuşdur (5) dimekdür lācerem 'ilm-i efḍal talebi faḫdur

Qıṭ'a

+--/+--/+--/+--

Taleb kerden 'ilm ez-ānest farz¹⁷⁷⁰

Ki bī-'ilm kesī-rā be-Ḥaḳ (6) rāh nīst

Kesī neng dāred zi-āmūḥten

Ki ez-neng nādāni āgāh nīst

(5) Ḥurşid çü ān ḥāl-i siyeh (7) dīd be-dil guft

Güneş ol ḳara beñi gördi ve gönle didi

Ey kâc ki men bûdemī ān Hindū-yı muḳbil

Ey (8) kâşkī ben olaydum ol Hindū-yı muḳbil murād budur ki ol katre ki sebeb-i 'ulūm-ı evvelīn ve āḥirīn olmuşdur (9) şems aña reşk itse yeridür

Beyt

¹⁷⁶⁷ Emir Hüsrev Dehlevî, Külliyyât-ı Gazeliyyât-ı Hüsrev, Cild-i Evvel, s. 412, G.215/1.

¹⁷⁶⁸ وَالصَّيْبَانُ الرُّضْعُ وَالْبَهَائِمُ الرَّثْعُ مَا قَطَرَهُ قَطْرَةٌ وَصُبَّ عَلَيْكُمْ الْبَلَاءُ صَبًّا Eger otlayan hayvanlar ve süt emen bebekler ve beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasaydı belâlar sel gibi üzerinize dökülecekti. (Hadis) el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2:163.

¹⁷⁶⁹ قَطَرَ قَطْرَةٌ فِي فَمِي عَلِمْتُ بِهَا عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ Ağzıma bir damla düştü. Bu damla ile evvelin ile ahirinin ilimlerini öğrendim. (Hadis)

¹⁷⁷⁰ İmâmüddîn Râfîî.

+---/+---/+---/+---

‘Azîz-i Mısr şevî ger be-mâl u ni‘ met ü câh

Velî çü bî-hünerî pîş-i ‘âkilân (10) ẖ‘ârî

Mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

‘Azîz-i mülk-i cihânî eger hünerî dârî

(6) Şāhā felek ez-bezm-i tu (11) der-rağş u simā‘ st

Ey pādşāh felek senüñ şohbetüñden rağş u semā‘ dadur

Dest-i tarab ez-dāmen-i (12) in zemezme me’gsil

Şenlik elin bu zemezme eteginden kesme murād zāhire nazar zāhirdür tarīkate nazar (13) sultān-ı tarikat şevkinden felek ü melek anuñ meclis-i ‘ilm ü zikrinde zevk ü semā‘ dadur lācerem aña (14) yenbağı oldur ki şenlik elin bu şavt eteginden gidermeye ya‘nî terk itmeye dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ez-berā-yı ma‘ rifet (15) mā-rā hüveydā kerdeend

Genc-i ma‘ nā-rā der-în gencîne peydā kerdeend

(7) Mey nüş u cihān bağş ki ez-zülf-i (16) kemendet

Şarāb iç ve cihān bağışla ki senüñ kemend-i zülfüñden

Şud gerden-i bed-ẖ‘āh giriftār-ı selāsil

(17) *Oldı yaramaz dileyicinüñ boyını zincirlere giriftār* murād zāhire nazar beyāndan müstağnîdür tarīkata (18) nazar şeyh ü mürşide ‘ışk-ı İlāhî nüş idüp cihān āhîret ‘atā eylemek gerek idüğün tezkîrdür ki anuñ kıyūd-ı ‘ilm (19) ü pendinden şeytān bend ü kayda olur

Beyt

+---/+---/+---

Eger ẖ‘āhî zafer ber-düşmen-i dîn

Salāh-ı ‘ilm ü takvā-rā tu bu’gzîn (20)

(8) Devr-i felekî yeksere ber-menhec-i ‘adlest

Feleke mensüb devr bir uğurdan ‘adl tarīkî üzredür

Hoş (21) bāş ki zālīm ne-bered rāh be-menzil

Hoş ol ki zālīm iletmez yolu menzile murād zāhire nazar-ı maḥşūşî tesliyetdür [İ18b] (1) tarīkate nazar küşe-i ferāğat u genc-i ‘ibādet maḥām-ı rāḥat ve maḥall-iistirāḥat idüğün beyān ve anda olan (2) devr-i felekden ‘adl ve zikr-i melekden faḫl bulduğın zikr ve zālīm olan tarīk-i Ḥaḫda menzil almayup Ḥaḫḫa vāşıl (3) olduğın beyāndur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Eger der-cihān ez-cihān resteist¹⁷⁷¹

Der ez-ḥalk ber-ḥiştēn besteist

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

‘Azīz-i men (4) der-i dervīşi vü ḳanā‘ at zen¹⁷⁷²

Ki ḥ‘ārī ez-ṭama‘ u ‘izzet ez-ḳanā‘ at zād

Dīgerī

+ - - - / + - - - / + - -

Çü zālīm-rā ‘aduvvu’llāh (5) gūyend

Kücā bāşed ‘aduv-rā rāh bā-dūst

(9) Ḥāfız ḳalem-i şāh-ı cihān muḳsim-i rızķest

Ey Ḥāfız (6) şāh-ı cihānuñ ḳalemi rızķ muḳsimidūr

Ez-behr-i ma‘ işt me-kun endiše-i bāṭl

Ma‘ işt için itme fikr-i (7) bāṭl murād zāhire nazar şāh-ı zāhirüñ ḳassām-ı rızķ olduğın zikrdür ṭarīķate nazar ḥazret-i Ḥaḳ rezzāk (8) idüğün beyān ve rızķ için ğam çekmemeye irşaddur

Şi‘r

Külü‘l-yevme min rızķi’llāhi ve’srebū¹⁷⁷³ (9)

Fe-inne ‘ale‘r-raḥmani rızķakūm ğadā

VELEHU EYŻAN [G.360]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Şememtu ravḥe vedādin ve şimtu berķa vişāl

Lafz-ı (10) *şememtu* nefs-i mütekellim-i vaḥdedür *şemme‘ş-şey‘eden* ve lafz-ı *ravḥe* feth-i rā ile rāḥatlık ma‘ nāsınadır [ve rāyiḥa ma‘ nāsına daḥi isti‘ māl iderler] (11) ve lafz-ı *vedādin* feth-i vāv ile muḥabbet ma‘ nāsınadır ve lafz-ı *şimtu* bi‘ tu vezni üzre nefs-i mütekellim-i (12) vaḥdedür *şāme‘l-berķeden* bunuñ aşıl ma‘ nāsı şimşek seḥābına nazar eyledi ḳanda yağdurur (13) göreyin [*şāme‘l-berķa nazare ilā seḥābetihi ayne tumṭıru* Muḥtaru’s-Şihāh]¹⁷⁷⁴ diyü bunda muṭlaķā görmek ma‘ nāsınadır ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki *ḳoḳuldum muḥabbet* (14) *rāḥatlığın ve gördüm vuşul şimşekin*

Biyā ki bŷy-ı tu-rā mīrem ey nesīm-i şimāl

¹⁷⁷¹ Muslihiddin Sa’di, **Kŷllyāt-ı Sa’di**, Bŷstān, 7.Bāb, s. 469.

¹⁷⁷² Dīvān-ı Selmān Sāveci, **Kıtaāt**, No: 44. Ganjor.

¹⁷⁷³ “Bugŷn Allāh teālānın rızķından yeyiniz ve iĉiniz. Çŷnkŷ sizin yarınkı rızķınız da Allāh’a āittir.” Hātem-i Tāi.

¹⁷⁷⁴ Şimşeklere umut baĝlayarak nerede yaĝmur yaĝdıracak diye bulutlara baktı. Muḥtaru’s-Sihāh. (Diĝer Arapça İbāreler).

Gel ki senüñ koķuñ (15) içün ölürem ey şimāl yili murād cānib-i İlāhiden muħabbet istirāhatın ve rāyiħasın istişmām itdüm (16) ve lim‘ ān-ı vişāl gördüm gel ey nefħa-i Rabbāniyye ki senüñ koķun içün helākin dimekdür

(2) Ahādiyen bi-cemāli’l-ħabībi (17) kıf vi’nzel

Hemze ħarf-i nidādur *ħādi* ol deveciye dirler ki deveyi yolda sürüp (18) giderken ırlaya *cimāl* kesr-i cīm ile cem‘ -i cemeldür *ħabībi* maħbūbdur *kıf* emr-i ħāzırdur ve *ķafeden* ‘ır vezni (19) üzre *inzel* emr-i ħāzırdur nezeleden ızrab bezni üzre ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki *ey ħabīb develerüñ* (20) ırlayıcısı ve sürücisi *ķatlan ve ķon* [bunda der-i cerre olduķiçün hemzesi sākıt olmuşdur]

Ki nist şabr-ı cemilem der-iştiyāk-ı cemāl

Ki yoķdur şabr-ı cemilüm iştiyāk-ı (21) *cemālde* murād ħavf-ı iftirākı beyān ve farṭ-ı iştiyākı zikrdür [mişrā‘ -ı evvelde cemāl ve bu mışrā‘ da cemāl zikri tecnīs-i ħaṭdur ve bu mışrā‘ da cemāl ü cemāl zikri şıfat-ı iştiyāķdur]

Ḳıṭ‘a

Se‘ mitü ħādiyen yeħdū fi’l-bādiyeti¹⁷⁷⁵

Ebkā ve mā [I19a] (1) yüdrıke mā yübkīni

Ebkā ħazāri an tūfāriķini

Ve taķte‘ i ħablī ve tehcurīni

Tercüme

+---/+---/+---/+--

İşitdüm beyābānda ħoş bir (2) nidā

Meger bir şütürbān iderdi ħidā

Anuñçün nihān aĝlarum dir idi

Ki benden üzilüp olasın (3) cüdā

(3) Ĥikāyet-i şeb-i hicrān fūrū-güzār ey dil

Hicrān gicesi ħikāyetin terk kıl ey gönül

Be-şükr-i ān ki (4) ber-efkend perde rüz-ı vişāl

Ol şükre ki perde atdı ya‘nī ħicāb ref‘ itdi vişāl murād budur ki (5) vaşl zühūr idicek firāk zikrin itmek erbāb-ı tarīķat ķatında menħidür

Beyt

++---/+---/+---/+--

Zıkr-i hicrān be-vāķt-i vuşlat-ı (6) düst

Maħż-ı küfrān-ı ni‘ metest be-dān

(4) Çü yār ber-der-i şulħest ü ‘özr mi-ħ‘āhem

¹⁷⁷⁵ “1) Ben çölde deveye şarkı söyleyen bir deveciyi duydum. Ağlıyordu ve beni ağlatan nedir diyordu. 2) Ben senin benden ayrılmandan ve benimle olan ipini kesmenden ve benden uzak durmandan korkup ağlıyorum.”

Çün yār şulh başı (7) üzredür ve ‘özü dilerin

Tevân güzeşt zi-cevr-i rakīb der-her hāl

Geçmek olur rakīb cevrenden (8) her hālde murād budur ki çün rahmin izhār-ı gufrân ide izlâl-ı şeytân ferāmûş olunmak gerek (9)

Beyt

+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Çü yār yār-ı men ü mihribân-ı men bâşed

Diger zi-cevr-i rakībeş nemî-kunem feryād

(5) Biyā ki perde-i gül-rîz (10) heft kārî çeşm

Gel ki gözün heft kārî gül-rîz perdesinde

Keşideim be-tahrîr kârgâh-ı hayāl

(11) *Çekmişüzdür tahrîr ile hayāl kârgâhın* bilgil ki mışrâ‘-ı evvelde tabakât-ı ‘ayna işâret ider ve ol (12) tabakât tafşîli budur ki tabaka-i evvelîye *şulbiyye* dirler ve tabaka-i sâniyye *meşîmiyye* dirler ve tabaka-i şâlişeye (13) *şebekiyye* dirler ve andan soñra bir *ruṭûbet* vardır şırça gibi aña *ruṭûbet-i züccâciyye* dirler ve andan (14) bir ruṭûbet yüz gibidür aña *ruṭûbet-i celîdiyye* dirler ve tabaka-i râbi‘ye ‘*ankebûtiyye* dirler ve andan sonra bir ruṭûbet (15) vardır yumurda ağı gibi aña *ruṭûbet-i beyziyye* dirler ve tabaka-i hâmseye *tabaka-i ‘inebiyye* dirler ve tabaka-i sâdiseye (16) *tabaka-i karniyye* dirler ve tabaka-i sâbi‘eye *tabaka-i mûlahḥimme* dirler ve nûr olan mevzi‘ mercümekden küçücük (17) karacadur ki her nesneyi gören oldur [naḳḳâşların ıstılâhâtından ba‘zını daḥi zıkr idüp hûb-ı taşvîr ta‘bîr itmişdür]

Kıt‘a

---+/-+--+/-+--+/-+--+

Kerd âferîdgâr te‘âlâ be-şun‘-ı ḥıṣṣ¹⁷⁷⁶

Çeşmet be-heft (18) perde vü se âb-ı münkasım

Şulb u meşîm ü şebeke züccâci ü celîd

Pes ‘ankebût u beyz ü ‘ineb karn (19) u mültehim

murād ‘aynı mäsivâdan taşfiye itdüm tecellî-i cemâle isti‘dâd geldi vaḳtidür ki gelesin (20) diyü taleb-i müşâhede ider

Beyt

+++/-+--+/-+--+/-+--+

Dîde eger be-ğayr-ı tu yâ digerî nazar kuned

Meyl keşem hem ân zamân der-nazar-ı tu (21) dîde-râ

(6) Be-cüz hayāl-i dehân-ı tu nîst der-dil-i teng

Senün ağzuñ hayâlinde ğayrı yokdur tar [I19b] (1) gönülde

Ki kes me-bâd çü me der-pey-i hayāl-i muḥâl

¹⁷⁷⁶ Şiir, Hâce Nasîruddîn Tûsî’ye aittir.

Ki kimse olmasun benüm gibi hayāl-i muḥāl ardınca murād (2) sālīk-i kemāl iştīyākından zücret ve zeyk-i ḳalbinden ḥin-i münacâtda kelām-ı Hâḳ istimâ' ın taleb itdüğün (3) zıkrdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Şudem ḥayāl zi-fıkr-i dehân-ı tu çü ḥayāl

Ne-yâft [ki] ser-i müyî ez-în ḥayāl-i muḥāl

(7) Melâl-i (4) maşlahatî mî-nümâyem ez-cânân

Bir maşlahat için melâl gösteren cânândan

Ki kes be-cidd ne-nümâyed zi-cân-ı (5) ḥîş melâl

Ki kimse cidd ü ḳaşd ile melâl göstermez kendü cânından murād budur ki gāhî (6) mizâcda fütür olup istirâhat için 'ibâdetde ḳuşūr gösterüp neşât-ı 'ibâdet ḥâşıl olsun (7) için melâl gösteririn ki Resûla'llāh 'aleyhi's-selām buyurmuşdur *inna'llāhe lâ yemellu ḥattā temellū*¹⁷⁷⁷ pes (8) melâl-i tâ'atüm neşât-ı 'ibâdet ḥâşıl olmak maşlahatı içündür ve illā 'ibâdet kendü cânım için (9) ve taḳarrüb-i cânānum içündür ḥiç 'âḳıl kendü cânından melâl göstermez

Beyt (10)

- + - - / - + - - / - + -

Der-cihân ger nîk ü ger bed mî-kunî

Nî be-ğayret cümle bâ-ḥod mî-kunî

(8) Ḳatîl-i 'ışk-ı tu şud Ḥâfız-ı ğarîb (11) velî

Senüñ 'ışkuñ maḳtûlî oldı ğarîb Ḥâfız velî

Be-ḥâk-ı mâ güzeri kun ki ḥün-ı mât (12) ḥelâl

Bizüm toprağımıza uğra ki bizüm ḳanımız saña ḥelâldür murād muḥâtabdan ma' şûḳ-ı ḥaḳîḳîdür (13) anuñ güzeri mürür-ı rahmetîdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Ger pes ez-murden biyâyî türbetem-râ gāh gāh

Her kesî güyed Ḥudāvendâ (14) revâneş şād bād

VELEHU EYẒAN [G.361]

[Meḫ'ülü Fâ' ilâtün Meḫ'ülü Fâ' ilâtün]

(1) Her nükteî ki guftem der-vaşf-ı ân şemâ'il

Her nükte ki (15) didüm ol şemâ'il vaşfında

¹⁷⁷⁷ إِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا Siz usanmadıkça Allah usanmaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 546, Hadîs No: 1368.

Her gū ŧenīd guftā li'llāhi derru kâ'il

Derru feth-i dāl ile ve zamm-ı rā ile (16) lübün mürādifidür zemme maḥallinde lā derre derrehu dirler ḫayrı çok olmasun demek olur ve medḥ maḳāmında (17) li'llāhi derrehu dirler 'ameli Allāh içündür ve ecrini Allāh virür demek olur pes ma'nā-yı mışrā' budur ki (18) her kim işitdi didi Allāh içündür 'ameli ve andandur eciri murād budur ki benüm zıkr itdigüm evşaf-ı (19) İlāhiyyedür pes işiden dir 'ameli Allāh içündür şevābı andan olur

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Vaşf-ı cemāl-i Ḥaḳda her nükte (20) kim didi dil

Her kim işitdi didi li'llāhi derru kâ'il

(2) Guftem ki key be-baḫşī ber-cān-ı nātevānem

Didüm kaçan baḡışlarsın (21) benüm za'if cānuma

Guft ān zamān ki ne'bved cān der-miyān ḫāyil

Didi ol zamān ki olmaya cān ortada [İ20a] (1) ḫāyil murād budur ki vuşul-i feyż-i rahmet ve ḫuşul-i 'ayn-ı vuşlat birinden rūḥ müfārekat idicek (2) olur ya'nī çıkdıktan soñra olur

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Ey dil ḫicāb-ı cānān cānest der-miyāne

Ḥod ez-miyān çü refti (3) diğeri ne-mānd ḫāyil

(3) Taḫşil-i 'ışk u rindī āsān nümūd evvel

'Işk ve rindlik taḫşili āsān görindi (4) evvel

Līken be-sūḫt cānem der-kesb-i in fezā'il

Līken cānum yaḳdı bu fezā'il kesbinde murād budur ki (5) baña 'ışk-ı İlāhī ve iḫlās-ı 'amel āsān görünür idi evvel ammā ḫubbu'llāh ki ḫāliş ola ve 'amel ki iḫlās (6) ile ola ḡāyetde müşkil imiş anuñcün meşāyih dimiş mā min 'amelin illā vefīhi şā'ibetün mine'r-riyā¹⁷⁷⁸

Beyt (7)

--+/-+---/-++/-+---

Herkes be-ḳadr-i imkān taḫşil-i faẓl kerdend

Māyim ü 'ışk-ı cānān ez-cümle-i fezā'il

(4) Ḥallāc ber-ser-i dār (8) in nükte ḫoş serāyid

Ḥallāc-ı Manşūr dār başı üzre bu nükteyi ḫoş ırladı

Ez-şāfi' i (9) me-pursid emşāl-i in mesā'il

¹⁷⁷⁸ وفيه شائبة من الرياء ما من عمل الا وفيه شائبة من الرياء Hiçbir amel yoktur ki onda riyadan bir şey bulunmasın. (Diğeri Arapça İbâreler)

Şāfi'iden şormañ bu mesā'il meşellerin murād budur ki tarīkat ehli (10) kelāmını ve ef'ālını ve evzā'ın ve aḥvālın şerī'at ehlinden şormañ ki ehl-i zāhir sülūk ḥālını ve ḥāletini (11) bilmez

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Der-^ç ıŝķ ^ç ilm cehlest nāmūs-ı ^ç ilm sehlest¹⁷⁷⁹

Nādān-ı ^ç ilm ehlest dānā-yı ^ç ilm ^ç āmī (12)

(5) Dil dādeem be-yārī ki şūḥi keşī nigārī

Göñli virmişem bir yāra bir şūḥ bir kâtıl bir nigāra

Marziyyetü's-secāyā (13) maḥmūdetü'l-ḥaşāyil

Ḥūları rızālanmış ve ḥaşletleri begenilmiş murād budur ki göñül virdüğüm yār ḥazret-i (14) Ḥaḫdur ve ol evşāf mütezādde ve şıfāt-ı kāmīle ile muttaşıfdir

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Dildār-ı mā çü ber-best (15) dīvānegān-ı ḥod-rā

Der-ḥalka-i cünün reft herkes [ki] buved ^ç āķil

(6) Der-^ç ayn-ı kūşe-girī būdem çü çeşm-i (16) mest

Kūşe tutmak ^ç aynında idüm senüñ mest gözün gibi

Eknün şudem be-mestān çün ebrū-yı (17) tu mā'il

Şimdi oldum senüñ kaşuñ gibi mestlere mā'il murād budur ki evvel ^ç ıŝķ-ı İlāhī mestlerinden (18) gāfil ü fāriğ idüm şimdi anlara mā'il oldum

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Der-^ç ayn-ı kūşe-girī ^ç aķlem zi-reh beyendāḫt

Eknün (19) şudem çü mestān ber-ebru-yı tu mā'il

(7) Ez-āb-ı dīde şad reh tūfān-ı Nūḥ dīdem

Göz yaşında yüz kere (20) tūfān gördüm

Ez-levḥ-i sīne naķset hergiz ne-geşt zā'il

Sīne levḥinden senüñ naķşuñ hergiz (21) olmadı zā'il murād budur ki ḳalbimde taşavvur-ı taşvīr-i Ḥaḫ şöyle şābitdür ki ne deñlü mā'-i keşir aña cārī olsa [İ40b] (1) maḥv olmaz

Beyt

-+---/-+---/-+-

Eşkle taşvīri gitmez ḳalbden

¹⁷⁷⁹ Dīvān-ı Şems, Gazel: 2956/5

Lā yuzilü'l-mā'ü naqşen fi'l-ḥacer

(8) **Derdā ki der-ber-i ḥod bā-dem (2) ne-dād dilber**

Derdā ki kendü vaqtine icāzet virmedi ba'ña dilber

Çendān ki ān cevābet engiḥtem ü sâ'il

(3) *Ol deñlü ki cevābından kopardum vesileler* murād vesā'it ile vuşul ila'llāh müyesser olmaz kendüden (4) 'ināyet gerek dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Eger ez-cānib-i ma'şūk ne-bāşed meylī¹⁷⁸⁰

Kūşış-i 'āşık-ı bî-çāre be-cāyī ne-resed (5)

(9) **Ey düst dest-i Ḥāfız ta'vîz-i çeşm-i zaḥmest**

Ey düst Ḥāfızuñ eli göz degmek heykelidür (6)

Yā Rab be-bīnem ān-rā der-gerdenet ḥamā'il

Yā Rab görem anı senüñ boynuñda ḥamā'il murād rūḥuñ nefse (7) ḥiṭābıdır ki dir ey benüm dost u maḥbūbum olan nefis-i nefise benüm destüm senüñ boynuñda ḥamā'il (8) olup sen benüm zabtümde olıcaḡ saña zararum ırmeyüp şalāḡ u selāmetde olursın

Beyt

+++ / +++ / ++-

Eger (9) ḡāḥī selāmet būden ey nefis

Zimāmeş rāz-ı dest-i 'aql me-güzār (10)

ḤARFÜ'L-MİM¹⁷⁸¹

VELEHU EYẒAN [G.362]

[Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün]

(1) **Eger ber-ḥized ez-destem ki bā-dildār bi'nşinem**

Eger elümden gelürse dildār ile (11) oturam

Zi-cām-ı vaşl mey nüşem zi-bāğ-ı 'ıyş gül çinem

Vaşl ḡadeḥinden şarāb içem 'ıyş bağından (12) gül degşürem murād budur ki eger vuşul ila'llāh ḡaşıl idersem ol ḡazretten fezā'il ü fevāzıl taḡşıl (13) iderem

Rubā'ī

+++ / +++ / +++ / +++

Zi-destem ber-nemī-ḡized ki yek-dem bî-tu bi'nşinem¹⁷⁸²

¹⁷⁸⁰ “Eğer ma'şūk yönünden bir meyl olmazsa, bî-çāre âşığın çabası bir yere ulaşmaz.”

¹⁷⁸¹ 'Aded: 77.

Be-cüz rüyet nemî-h'âhem ki rüy hiç kes (14) bînem
Çü yâbem fırsat-ı vuşlat ne-güyem in sühan hergiz
Me-ters ey bağbân ez-gül ki mî-bînem nemî-çînem

(4) Şarâb-ı (15) telh-i şûfî-sûz bünyâdem be-h'âhed burd¹⁷⁸³

Şûfî yakıcı acı şarâb bünyâdum gidermek diler

Lebem ber-leb (16) nih ey sâkî vü bistân cân-ı şîrînem

İtmeğuma ko ey sâkî ve al cân-ı şîrînum murâd 'ışk-ı (17) İlâhî ve riyâzet beni helâk
itmek ister idi ey şeyh bâna esrâr-ı İlâhiyye söyleyüp beni benliğümden alup (18)
irşad u i'ânet kıl dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+--

Râh-ı düşvârest ne-tevânem güzest

Tu be-kun yârî eyâ ni' me'l-mu' in (19)

(5) Meger dîvâne h'âhem şud ki der-'ışk-ı tû şeb tâ rûz

Meger delü olsam gerekdür ki senüñ 'ışkuñdan (20) gice tâ gündüze dek

Suhan bâ-mâh mî-güyem perî der-h'âb mî-bînem

Sözi ay ile söylerin cinni düşde (21) görürin murâd hilâf-ı mu'tâd vaz'-ı 'alâmet-i
cünündür dimekdür

Kıta

+---/+---/+---/+---

Her ân ki saht giriftest deyr-i fânî-râ [İ21a] (1)

Me-h'ân tu 'âkileş ü-râ ki saht-ı divânest

Ez-ân ki hest-i beğâ cüy enderîn-fânî

Beğâ'nderin ne-buved (2) belki enderân hânest

(6) Lebet şeker be-mestân dâd u çeşmet mey be-mey-hûrân

Senüñ lebüñ mestlere şeker (3) virdi gözün mey-hûrlara şarâb virdi

Menem k'ez-gâyet-i hârmân ne bâ-ânem ne bâ-înem

Benüm ki gâyet (4) mahrûmlıktan ne anuñ ileyin ne bunuñ ileyin murâd kelâmuñdan
'ışk-ı İlâhî mestleri lezzet buldı (5) ve 'ışk-ı İlâhî şadileri keyfiyyet hâsıl kıldı ammâ
ben kuşurumdan hiç bir t'â'ifeden olmadum diyü (6) te'essüfdür

Gazel

+++/-+---/+---

Şîr-i merdân çü 'azm-i kâr kunend

¹⁷⁸² Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 799, G.467/1.

¹⁷⁸³ Derkenârda bu mısra şu şekildedir: "Şarâb-ı telh-i şûfî-sûz berbâdem be-h'âhed dâd"

Kār ez-în gūne merd-vār kunend

Pîş-i şîr-i belā (7) siper kerdend
Nezd-i şîr-i ecel güzer kunend

Pāy ber-gerden-i merdān nihend¹⁷⁸⁴
Puşt ber-rūy-ı rūzgār (8) kunend

Fırkat ez-ehl ü ez-vaṭan cūyend
Hicret ez-yār u ez-diyār kunend

Pes-i püşt efkenend (9) manşib-rā
Rūy der-rūy-ı ıztırār kunend

Cān u cāh u ser ü zer endāzend
Ḥarc-ı ān rāh (10) ez-în çihār kunend

Her kücā ‘ışk-ı lāyezāl āmed
Be-sürūr zi-çi i‘tibār kunend

Dīde ez-her çi hest (11) ber-dūzend
Tā çünin devleti şikār kunend

Pes bürehne şevend çün şemşîr
Tā be-enfes ki kârdār kunend (12)

Çist remyü’l-cimār nezd-i ḥired
Nefs-i emmāre seng-sār kunend

Sakf-ı merfū‘ u ḥāne-i ma‘mūr
Heme seknî (13) der-ān civār kunend

(7) Şeb-i rihlet hem ez-pister revem ber-kaşr-ı ḥūrî’l-‘ıyn

¹⁷⁸⁴ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

Göç gicesi döşegden (14) giderem hûri'l-ıyn köşküne

Eger der-vakt-i cān dāden tu bāşī şem‘-i bālīnem

Eger cān virmek (15) vaktinde sen olursañ yaşıduğum şem‘i murād muhātabdan şeyhdür çün hāley-i niz‘ada leyle-i mevtde çerāk (16) gibi yaşıduğum üzre olup kelime-i şehādet telkīn idüp āhir kelāmum lā ilāhe ila’llāhu¹⁷⁸⁵ olup vefāt idem (17) maķāmum cennet olur

Beyt

+---/+++/-++/-+-

İlāhī be-Haķķ benī Fāţımā¹⁷⁸⁶

Ki ber-ķavl imān kunem hātīme

(8) Çü her hāķī ki bād āverd feyzī (18) burd ez-in‘ āmet

Çü her bir toprağı ki yel getürdi bir feyz aldı senün in‘ āmuñdan

Zi-hāl-i bende yād āver (19) ki hıdmetkār-ı dīrīnem

Bendenün hālını añ ki eski hıdmetkārın murād muhātabdan şeyhdür ana dir ki (20) her faķır kimse ki hevā ile geldi senün in‘ ām-ı ‘ āmuñdan feyz aldı ben bendeyi yād-ı himmetden ki eski hıdmetkārūñ (21)

Kıt‘ a

---/-++-/+++/-+-

Şartest ber-mürevvet-i maḥdūm-ı ehl-i feyz

İslāh-ı kār u terbiyet-i bendegān-ı h‘ış

Gāfil me-şuv zi-ehl-i [İ21b] (1) ‘ ıyālī ki kerdeend

Der-her seher du‘ ā-yı tu vird-i zebān-ı h‘ış

Mī-dār bendegān-ı ḥod ender-ḥarīm-i emn (2)

Tā Kirdgāred eredet ender-emān-ı h‘ış

(9) Ne her kū naķş-ı naẓmī zed kelāmeş dil-peẓir āmed

Her kim ki bir naẓm (3) naķşın urdı anuñ kelāmı gönül qabul ider degüldür

Tezerv-i ṭurfe mī-girem ki çālākest ü şāhīnem

(4) Ṭurfe süglin tutarın ki çābükdür şāhīnüm murād budur ki ehl-i naẓmuñ kelāmı maķbülü’l-ķulüb olmaz (5) ammā ben ‘ aceb şikār iderem ki çābükdür şāhīnüm ya‘ nī ben ‘ ulūm u ma‘ ārif ile müzeyyen olanları şayd iderin (6) ki kelām-ı ğarībe qādirin

Rubā‘ i

+++/-++-/++-

¹⁷⁸⁵ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Bil ki, Allah'tan başka ilāh yoktur. (Habibim!) Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir. (Kur‘ân, Muhammed 47/ 19).

¹⁷⁸⁶ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Bostân, s. 308, (Bölüm: Sitâyış-i Peygamber sallallāhu aleyhi ve âlihi).

Der-suḥan ‘andelīb bāyed būd
Hemçü ‘İsā ṭabīb bāyed būd
Be-suḥanhā-yı (7) dil-rübā-yı ġarīb
Der-zamāne ġarīb bāyed būd

(10) Eger bāver nemī-dārī rev ez-şüretger-i Çin purs

Eger inanmazsañ (8) yürü Çin naḳḳāşından sor

Ki Mānī nüşha mī-ḥ’āhed zi-nūk-ı kilik-i müşkinem

Ki Mānī nüşha diler müşkin (9) ḳalemüm ucından murād budur ki eger benüm kemālātuma taşdıḳ itmezsen yürü ‘ālim-i şerī‘at olan şeyḥ-i (10) ṭarīḳatden sor ki naḳḳāş zāhir olan ya‘nī ‘ālim zāhir ve zāhirde māhir nüşha ve ḥişşe olur ve ta‘allüm-i (11) ṭarīḳat kıılır benüm ḳalemümnden

Şi‘r

‘İbārātünā fi’n-naẓmi ve’n-neşri küllihā¹⁷⁸⁷

Ġarā’ibu taştādu’l-ḳulūbe bedā’i‘a (12)

(11) Şabāḥu’l-ḥayr zed bülbül kücāyī sāḳiyā ber-ḥ’iz

Şabāḥu’l-ḥayr urdı bülbül ḳandesin ey sāḳi ṭur

Ki ġavġā (13) mī-kuned der-ser nevā-yı çeng-i düş nīm

Ki ġavġa ider başımda dün giceki çeng nevāsı murād şabāḥ (14) oldı ey şeyḥ ṭur bize ‘ışḳ-ı İlāhī ve ma‘ārif-i Ḥaḳ nüş itdür ki dün giceki şadā-yı şeyḥ ḥāleti başumdadur (15) dimekdür

Beyt

Elā ey sāḳi an bāḳi ki an düşest bāz āver

Şabūḥ āmed çi ḥasbī ḥayr-ı mey mī-riz (16) der-sāġar

(12) Rumüz-ı ‘ışḳ u ser mestī zi-men bi’şnev ne ez-Ḥāfız

İşḳ ve ser-mestlik rumūzı benden (17) işit Ḥāfızdan degül

Ki bā-cām u ḳadeḥ her şeb nedīm-i mäh u pervinem

Ki cām u ḳadeḥ ile her gice ay (18) ve ülker muşāhibiyem murād budur ki ‘ışḳ-ı İlāhī ve bī-ḥodluk remzlerini benden işit ‘ālim-i zāhir Ḥāfızdan (19) degül zirā ben her gice ḳalb ü ‘aḳl-ı vāfi ile şeyḥ ü zümre-i şūfiyān muşāhibiyem [nedīm şarāb muşāhibine dirler]

Beyt

Zi-men pursid (20) rāḥ u resm-i şehristān-ı şeydāyī

Ki çün Ferḥād u Mecnūn nistem kūhī vü şahrāyī

(13) Vefādārī vü ḥaḳ ġūi (21) ne-kār-ı her kesī bāşed

Vefādārılık ḥaḳ söylemek her kimsenün işi olmaz

¹⁷⁸⁷ “Bizim manzûm ve mensûr bütün ibârelerimiz şâheser kalpleri avlıyan ġarīb satırlardır.”

Ğulām-ı Āşaf-ı devrān Celālū'l-ḥaḳḳı [İ22a] (1) ve'd-dīnem

Devrān Āşafu Celālū'l-ḥaḳḳı Ve'd-dīn ḳuluyam ya'nī ol vefādārılıḳda ve ḥaḳ söylemekde tamām-ı (2) kāmildür bunda tenbīh vardur ki vezīr-i vefādār gerek cefākār gerekmez ve ḥaḳ gerek mekkār gerekmez

Ḳıṭ' a (3)

--+/-+--+/+---+/-+-

Ey Āşafı ki bī-meded-i feyz-i ḥaḳ-ı tu

Bād-ı bahār terbiyet-i gül nemī-kuned

Gerdün be-devlet-i tu çünān şud [ki] ba'd ez-în (4)

Der-kār-ı ehl-i faẓl ta'allül nemī-kuned

Ey ez-ʿuluvv-ı ḳadr resīde celāl-i tu

Der-pāye-i ki vehm-i te'emmül nemī-kuned (5)

VELEHU EYẒAN [G.363]

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

(1) Bü'gẓār tā zi-şāri' -i meyḥāne bü'gẓerim

Ḳo tā meyḥānenüñ ulu yolından geçelüm [şāri' bunda ulu yol ma'nāsınadur]

K'ez-behr-i cür' aī (6) heme muḥtāc-ı in derim

Ki bir cür'a için cümle bu ḳapuya muḥtācuz murād meyḥāneden ḥānḳāhdur ki (7) tālib-i dergāh olan her kimse bir cür'a için ya'nī taḥşīl-i feyz-i ḳalil için āña muḥtācdur lācerem (8) 'aḳl u rūḥ nefse dirler ki ḥānḳāhuñ ulu yolına ḳo bizi sālīk olalum tā ki raḥmet-i raḥman bulalum (9)

Rubā' i

Yā rāḳiden fī-ḡafletin yā ḳā' iden 'amme umir¹⁷⁸⁸

Eyne'l-leẓīne'stebşarū ile'l-Mevlā fesir

Ḳum fī'd-dücā (10) müstaḡfiren ve'bki bi-dem'in munḥamir

Ve'nhaẓ ile ve derki'l-ʿulā cidden bi-ḳalbi muṣṭabir

(2) Rüz-ı nuḥust çün dem-i rindī (11) zedim ü 'ışḳ

Evvel günde çün rindlik ve 'ışḳ nefesin urdın

Şarṭ ān buved ki cüz reh-i in şīve (12) ne'sperim

Şarṭ ol olur ki bu şīve yolından ḡayrı ıṣmarlamayavuz murād budur ki çün ezel gününde *elestü* (13) *birabbiküm*¹⁷⁸⁹ nidāsın yā 'ālem-i ervāḥda ihlāş u 'ışḳ-ı İlāhī

¹⁷⁸⁸ "1) Ey gaflette uyuyan ve kendisine emredilen şeylerden geri duran kişi; O basîret sâhibi olanlar nerededir? Onlar Mevlâ'ya doğru gittiler. Sen de Mevlâ'ya doğru git. 2) Karanlıkta kıyâm edip Allâh'tan mağfiret dile. Ardarda gözyaşları ile ağla. Ve sabırlı bir kalb ile ciddi bir şekilde yüksek mertebeye doğru kanat aç, uç."

nefesin urduķ ve ol da‘ vayı kıldıķ řart (14) oldur ki ol da‘ vī űzre olup andan ğayrı řarīķe sűlűk kılmayavuz

Rubā‘ī (Ahreb)

Tenhā ne menem (15) zi-‘ ışķ-ı tu bāde-perest

Ān kīst tu ğod be-ġű gűzīn bāde pűrest

Ān rűz ki men giriftem īn bāde bedest (16)

Bűdend ħarīf-i mey-perestān-ı elest

(3) Cāī ki taĥt u mesned-i Cem mī-reved be-bād

Bir yerde ki Ceműn taĥtı ve (17) tekyegāhı yile gide

Ger ğam ħurīm ĥoř ne-buved bih ki mey ħurīm

Eger ğam yerseñ ĥoř olmaz yegdűr ki řarāb (18) *iķevűz* murād budur ki dűnyā ki dār-ı fenādur her nesneye bunda beķā olmaz yegdűr ki lācerem *hemme’s-sa‘īdi āĥirrethu* (19) *ve hemmű’s-řaķīyi dűnyā*¹⁷⁹⁰ műcebince bunda anuñ iķűn ğam yimek ĥoř degűldűr yeg yeg oldur ki ‘ ışķ-ı Īlāhī yiyevűz (20)

(4) Tā bűd ki dest der-kemer-i ű tevān zeden

Tā ola ki el anuñ kemerine urmaķ ola

Der-ĥűn-ı dīl niřeste (21) ķű yāķűt-ı aĥmerīm

Gűnli řanında yāķűt aĥmer gibi oturmıřdur murād budur ki la‘l ű yāķűt niķe műddet [I22b] (1) řan iķinde řurmaķ ile gevher olup kemer yara tersī‘ kılınup eli kemer yara ider imiř biz daĥi bir niķe műddet ĥűn-ı (2) dilde oturup riyāzet itmek gerekűz ki vuřűl ila‘llāh ĥařıl idevűz

Rubā‘ī (Ahreb)

Tā dil zi-vűcűd-ı ĥiř ber-kende (3) neī

Der-bend-i ĥodī Ĥudāy-rā bende neī

Ġirem ki tu cānī vű cihān zinde zi-tust

Tā zinde be-cānān ne-řevī zinde neī (4)

(5) Vā‘ iz me-kun nařīĥat-i řűrīdegān ki mā

Ey vā‘ iz řűrīdelere nařīĥat itme ki biz

Bā-ĥāķ-i kűy-ı dűst (5) be-Firdevs ne’ngerīm

Dost maĥallesī topraĥında Firdevse nařar itmezűz murād budur ki vā‘ iz ki terġīb-i (6) cennet ider ‘ āřıķ-ı řűrīdelere anı dimemek gerek bunlar dost maĥallesī ĥāķinden ve taķarrűb-i Īlāhī (7) menzilġāhında cennete nāřır degűllerdűr

Beyt

¹⁷⁸⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gűnűnde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oġullarından, onların bellerinden zűrriyetlerini ķıkardı, onları kendilerine řahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz deġil miyim? (Onlar da), Evet (buna) řāhit olduk, dediler. (Kur’ān, A’rāf 7/172).

¹⁷⁹⁰ هَمَّ السَّعِيدِ آخِرَتُهُ وَهَمَّ السَّقِي دُنْيَاهُ Īmām Alī, Said (bahtiyar) kiřinin derdi ahiretidir. řaki (kűtű) kiřinin derdi ise dűnyasıdır.

+ + --- / + - + - / + + -

Rûy-ı dildâr bâyedem ne-behişt

Çi kunem büstân-ı dîrîne (8)

(6) Çün şüfiyân be-hâlet ü rakşend muḳtedâ

Çün şüfîler hâlet ü rakşda muḳtedâlardur

Mâ nîz hem be-şu‘ bedde destî (9) ber-âverîm

Biz daḥi hoḳḳa-bâzlıḡa el ḳalduralum ammâ i‘tibâr buña degül ihlâşadur dimekdür

Rubâ‘î (Ahreb)

Înân zi-kücâ vü ‘ışḳ-bâzî (10) zi-kücâ

Hindî zi-kücâ vü zebân-ı tâzî zi-kücâ

Çün ehl-i ḥaḳîḳat süḥan-ı ‘ışḳ kunend

Bihûde-i (11) in ḳavm-i mecâzî zi-kücâ

(7) Ez-cür‘a-i tu ḥâk-i zemîn dürr ü la‘l yâft

Senüñ cür‘andan yerüñ topraḡı lülü (12) ve la‘l buldı

Bî-çâre mâ be-pîş-i tu ez-ḥâk kemterîm

Bî-çâre biz senüñ öñüñde topraḡdan kötireküz murâd (13) muḥâtabdan şeyḡ-i kâmil ü mükemmeldür pes aña dir ki senüñ baḳiyye-i şarâb-ı ‘ışḳuñdan edânî lü‘lû vü la‘lî ya‘nî feyz ü (14) faẓl buldular ammâ biz bî-çâre taḥşîl-i feyz idemedük ve bize ifâza itmedüñ biz senüñ ḳatuñda ḥâkten kemter (15) imişüz

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + -

‘Âlemî himmet meyinden cümle serḡoş eyledüñ

Bendeñi bir cür‘adan niçün ferâmûş eyledüñ (16)

(8) Z‘ân pîşter ki ‘ömr-i girânmaye bü’gžered

Andan öñdin ki ağır bahâlu ‘ömr geçer

Bü’gžâr tâ muḳâbil-i rûy-ı tu bi’ngerîm

(17) *Ko ki senüñ yüzüñ muḳâbili aña naẓar idelüm* murâd ‘ömr geçmeden müşâhede-i Ḥaḳḳa teveccüh itmek gerekdür dimekdür

Rubâ‘î (18)

Ve ḥâlif murâde’n-nefsi ḳable memâtiḥâ¹⁷⁹¹

Ve sâri‘ ile’l-ḡayrâti ḳable fevâtiḥâ

Setebkî nüfûsün fi’l-ḳiyâmetin ḡasreten

¹⁷⁹¹ “1) Nefsin ölmeden evvel nefis isteklerine muḥâlefet et ve hayır kaybolmadan önce hayra ulaşmak için acele et. 2) Kendi hayatındaki zamânları kaybettikleri (boşa geçirdikleri) için kıyâmette bazı nefisler üzüntü ile ağlayacaktır.”

‘ Alā fevti (19) evkātın zamāne hayātiḥā

(9) Hāfız çü reh be-küngüre-i kāḥ-ı vaşl nīst

Ey Hāfız çün vaşl kaşrı bedenine yol (20) yokdur

Bā-ḥāk-i āstāne-i ān der be-ser berīm

Ol kapu astānesi toprağına ne başı iletelüm murād vaşl-ı İlāhī kaşrınıñ (21) zirvesine vuşul müyesser degüldür ammā ol kaşr kapısı āstānesi toprağına baş koyup talebde olmağ gerekdür dimekdür [İ23a] (1)

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Ger çi ne-tevān be-düst reh burden

Şārṭ-ı yārīst der-ṭaleb murden

VELEHU EYẒAN [G.364]

[Bu ğazel mīm kāfiyesinde irād olunduğı ekşer-i ebyātınıñ ḥarf-i āḥirī mīm olduğına binā‘ endür ve illā matla‘ ında ve üçüncü beytinde mīmden soñra vāv vardır zīrā şīğa-i cem‘ lerde *ani’l emru ye ’nī enā* ve ḥarf-i āḥirī mīm olanlar daḥi işbā‘ ile okunup vāv mütevellid olur] (2)

(1) Elem ye ’nī li’l-aḥbābī en yeteraḥḥamu

Hemze istifhām içündür ve istifhām-ı inkār içündür ve lem ḥarf-i (3) cezmdür ve ye ’nī fi’l-i müzārī‘dür aşlında ye ’nī idi cezm ile yā düşmişdür ve aḥbāb cem‘-i ḥabībdür (4) eḥibbā gibi teraḥḥum esirgemek ma‘nāsınadır ve en yeteraḥḥam cümlesi muḥallen merfū‘-ı fā‘ ilidür fi’l-i mezkūruñ (5) ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki vaḳt olmadı mı dostlara şefḳat ideler

Ve li’n-nāḳızīni’l-‘ahde en yeteneddemu

(6) Vāv ‘atf içündür ve lām ḥarf-i cerdür ve nāḳızīn anuñ ile mecrürdür ve lafzü’l-‘ahden lafzen manşüb (7) mef’ulidür nāḳızīnūñ ki cem‘-i nāḳāzıdır ki ism-i fā‘ ildür ve en yeteneddemu cümlesi maḥallen merfū‘dur (8) ve li’n-nāḳızīn lafzı li’l-ḥabāb lafzına ve en yeteneddemu cümlesi en yeteraḥḥemū cümlesine ma‘ṭūfdur ma‘nā-yı (9) mışrā‘ budur ki daḥi ‘ahd şayıcılar peşimān olalar murād budur ki elem ya ’nī li’l-lezīne āmenū en taḥşe‘a ḳulūbühüm (10) li-zikri’llāhi¹⁷⁹² [bu āyet sūre-i Ḥadīddedür] ḥasebince vaḳt olmadı mı ya’ nī vaḳt oldu ya dostlara ki vücūd-ı insānīde rūḥ u ‘aḳl (11) u nefis ve bunların kuvvāsıdır şefḳat idişeler ya’ nī birbirin esirgeyüp kendüleri ‘azāb-ı nārdan taḥlişe (12) sa’y ideler daḥi elestü birabbikūm¹⁷⁹³ nidāsında belī

¹⁷⁹² أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ İman edenlerin Allah’ı anma ve O’ndan inen Kur’ân sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan bir çoğu yoldan çıkmış kimselerdir. (Kur’ân, Hadīd 57/16).

¹⁷⁹³ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

‘ahdin idüp ba‘de *ellezîne yenkuğüne ‘ahde’llāhi min ba‘di mişākihi*¹⁷⁹⁴ (13) hasebince ‘ahdin sıyanlara vaqt olmadı mı ya‘nî vaqt oldu ya peşimân olup *en-nedemu tevbetun*¹⁷⁹⁵ muhteżâsınca (14) tâ‘ib olalar

(2) Elem ye’tihim enbâ’u men bâte ba‘ dehum

Hemze ve lem mezkûr olan gibidür ve *ye’ti* aşlda *ye’ti* (15) idi *enbâ’* cem‘-i neb’dür ki haber ma‘nâsınadır fi‘l-i mezkûruñ fâ‘ilidür (16) ve zâmir-i cem‘-i mef‘ûlidür râci‘dür aḥbâb ile nâkıẓin lafzlarına cem‘en yâ ‘alâ sebîlü’l-bedel ve *bâte* fi‘l-i (17) mâzîdür ikinci bâbdan *bâte yubît* yâ dördüncü bâbdan *bâte yebât* maşdarı *beytûtedür* gicelemek ma‘nâsına (18) *ba‘dihim* zâmiri daḥi zâmir-i sâbık gibidür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *geldi mi bunlara haberleri şol kimsenüñ* (19) *ki giceledi anlardan şoñra* ya‘nî kendülerden şoñra vücûd bulup kendülerden evvel vefât idüp gidenüñ (20) haberleri ma‘lûmları oldu

Ve fi-şadrihi nârü’l-esâ yetedarramu

Vāv vāv-ı ḥaliyyedür şadrihi lafzında (21) olan zâmir men lafzına râci‘dür ve *fi-şadrihi* muḳaddem-i haberdür *nâr* mu’aḥḥir-i mübtedâdur ve *esâ* guşşadur ve *taẓarremu* [İ23b] (1) od yaluñlanmaḳdur ve *taẓarrum* lafzınuñ mîmi işbâ‘ ile okunup vāv mütevellid olup vezn-i kâfiye (2) şaḥîḥ olur ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *ḥâl bu ki anuñ gögsinde guşşa ve te’essüf odı yaluñlanur* murâd (3) budur ki meyyit olanların ekşer-i şıyâḥ *ehli’l-nâri mine’t-tesvîf* mücebinece guşşa yidükleri ve ḥayf didükleri (4) ma‘lûm olmuşdur

(3) Feyâ leyte ḳavmî ya‘ lemüne bimâcerâ

Fâ cezâ’iyyedür *yâ* ḥarf-i nidâdur *leyte* ḥarfdür ḥurûf-ı (5) müşebbehe bi’l-fi‘lden temennî içündür ve *ḳavmî* ismidür *ya‘ lemüne* cem‘-i fi‘l-i muzâri‘dür gâ‘ibdür anda olan (6) zâmir-i cem‘-i ḳavme râci‘dür *mâ* mâ-yı mevşûledür yâ maşdariyyedür *bâ* şılasıdur *ya‘ lemünenüñ* yâ mâ-yı istifhâmiyyedür (7) *bâ* şılasıdur *cerânun* ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *nolaydı benüm ḳavmüm bilelerdir cârî olanı yâ cereyânı* (8)

‘Alâ murabbihîn minhüm fe-yaḥfû ve yerḥamu

Murabbihîn ‘ism-i fâ‘ildür aşlda *murabbî* idi ve zâmir-i *minhüm* ḳavme râci‘dür (9) *yaḥfû* muzâri‘-i müfreddür *ḥafîden* aşınmaḳ ve incelmek dimeḳdür [*yaḥiff* müfreddür içinde olan zâmir ḳavme râci‘dür lafzı i‘tibârî ile ve *yerḥamu* cem‘dür ḳavmüñ ma‘nâsı i‘tibâtî ile] ba‘zı nüsaḥda *feyâ’fûdur* ‘afvden ve (10) *yerḥamû* muzâri‘-i cem‘dür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *bunlardan ümîd dutan üzre refîḳ olup* (11) *rahm iderlerdi* murâd budur ki meyyite olan *inne’l-meyyitü kâlgariḳi’l-yeteğavveşü*¹⁷⁹⁶ mücebinece lisân-ı ḥâl iledür (12) *nolaydı ḳavmüm baña ne cârî olduḡın bilelerdi du‘â-yı ḥayr kılalardı*

(4) Ḥake’d-dem‘u ‘annî me’l-cevâniḥu azmeret

(13) Lafz-ı *cevâniḥ* cem‘-i *câniḥ*adur eyegü kemükleri ma‘nâsına ya‘nî *göz ḥikâyet ideydi benden eyegü kemükleri gizledüḡin* (14)

¹⁷⁹⁴ Onlar öyle (fâsıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın ziyaret edilip hal ve hatırının sorulmasını istediḡi kimseleri ziyaretten vazgeçerler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır. (Kur’ân, Bakara 2/27).

¹⁷⁹⁵ اللّٰدَمُ تَوْبَةً Pişmanlık duymak bir tövbedir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi*, c. 2 s. 709, Hadîs No: 4252.

¹⁷⁹⁶ إِنَّ الْمَيِّتَ كَالْغَرِيقِ الْيَتَعَوِّثُ Ölü, boḡulmak üzere olup imdat isteyen kişi gibidir.

Feyā ‘acebā min şamitin yetekellemu

‘Acebdür bir sâkit söyler murād göz yaşı ifşâ-yı ‘ışk itdüğün beyândur (15) ve anı istiğrâbdur [bunda daği mîm işbâ‘ ile okunur ve o mütevellid olur]

Şi‘r

Fe-keyfe tunkiru ħubben ba‘ de mā şehidet¹⁷⁹⁷

Bihi ‘aleyke ‘udülü‘d-dem‘i ve‘s-sağami (16)

(5) Atā mevsimi‘n-neyrūzi va‘ħderretü‘r-rubā

Niyrūz nevrūzdur ve lafz-ı rubā zamm-ı rā ile cem‘-i rübūh depedür (17) ya‘ nî bahār mevsimi geldi ve depeler yeşil oldu

Femā li‘l-ğavānī‘l-ğaydi lā-teterannemü

Ğavānī ġāniyenün cem‘idür (18) ġāniye şol güzel ‘avrete dirler ki tezyinden müstağniye ola lafz-ı ġayd aşda fetĥeteyn iledür bunda (19) sükūn-ı yā ile okunur vezn için ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki nolaydı ziyāde güzel ‘ışk-ı ‘avrete ırlamazlar (20) murād zamān-ı ‘ıyş u sürürda nefis ü kuvvāsın zevk ü ‘ışk-ı ‘amel-i āhirete tergîbdür [ehl-i taşavvuf nefsi ‘avrete teşbîh iderler çünkü şîğa-i cem‘ ile zıkr olundu murād]

Beyt

---/---/---/---

Âmed bahār (21) u şud çemen ü lāle-zār hoş

Vaktest hoş bahār ki vaḳt-i bahār hoş

(6) Şühurun bihā‘l-evtāru taq̣dī [İ24a] (1) mine‘ş-şibā

Şühūr şehriñ cem‘idür evtār vaṭaruñ cem‘idür vaṭar ĥācet ma‘nāsınadır taq̣dā (2) każādandır virülmek ma‘nāsınadır şibā kesr-i sād ile muħabbet ve meyl ü tāzelik ma‘nāsınadır ma‘nā-yı mışrā‘ (3) budur ki aylardur ki anda ĥācetler virilür ‘ışkdan ve tāzelikden

Ve fî-şe‘ninen ‘ıyşu‘r-rebī‘i Muħarremu

(4) Bizüm şe‘nimüzde bahār ‘ıyşı ĥarāmdur murād kendüye evkāt-ı şerīfede feyz olmaduğundan şikāyetdür (5) belki murād ġayrılara ta‘rîzdür

Beyt

---/---/---/---

Bahārest çün men kes ez-yār-ı ĥod

Me-bādā der-în faşl-ı ĥurrem cüdā (6)

(7) Benū ‘amminā cūdū ‘aleynā bi-cür‘atin

‘Ammuz oğulları bize seĥā itdiler bir cür‘a ile

¹⁷⁹⁷ “Hastalık ve gözyaşı (gibi iki âdilin) sana şâhitlik etmesinden sonra nasıl sevgiyi inkâr edebilirsin?” İmâm Busîrî, Kasîde-i Bürde.

Ve li'l-faḍli esbābün (7) bihā yütevessemu

Faḍl için esbāb vardır anuñ anuñ ‘alāmetlenür murād budur ki bir kimsenüñ faḍl (8) u kemāli ne ise ḡayra ol zāhir olup kendünün ‘alāmet-i hāli ol olur eger ḡayrulu nesneye çok (9) ‘aṭā iderse *yesūdū’l-mer’u kavmihi bi’l-iḥsāni ileyhim*¹⁷⁹⁸ ḡasebince kendülik faḍlını ve siyādeti zāhir (10) olur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Şeved ber-kavm-i ḡod ān merd-i bihter

Ki bā-iḥsān kuned iḥsān serāser

(8) Eyā men ‘ālī külle’s-selāṭini (11) şaṭveten

Ey ‘ālī olan cemī’ sultānlara ḡahr cihetinden

Terahḡhem cezāka’llāhu fe’l-ḡayru maḡnemu

(12) Lafz-ı *terahḡhum* emrdür *cezāka’llāhu* cümlesi cümle-i du‘ā’iyyedür *maḡnemu* ḡanīmet ma‘nāsinadur ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki (13) *terahḡhum Allāh saña cezā eylesün ḡayr-ı ḡanīmet* murād zāhire naḡar pādşāhını merḡamete delālet ve (14) ḡayr-ı ḡanīmet-i uḡrevīdür anı fevt eylemek gerekdür diyü penddür ṭarīkate naḡar rūḡa yā ‘aḡla nidādur ki (15) cemī’ -i kuvvā-yı bedeniyye üzre sultān-ı ḡālibsın terahḡhum kıl kendü re‘āyā-yı a‘zā-yı cismüne ki ḡayr-ı ḡanīmetdür (16) ve meded-i ḡayāt anuñçün fırsat

Ḳıṭ‘a

İzā hebbet riyāḡuke fa’ḡtenimhā¹⁷⁹⁹

Fe-‘ uḡbā küllü ḡafīḡatin (17) sükūnu

Velā taḡfel ‘ani’l-iḥsāni fihā

Femā tedrī’s-sükūnū metā yekūnū

(9) Li-küllin minel’l-ḡullāni zuḡrun ve münyetün

(18) *Dostlardan her biriçün azıḡ ve ārzū vardır*

Ve li’l-ḡafızı’l-miskīn faḡrun ve maḡremu

ḡafız-ı miskīn (19) *içün esbāb yoḡdur anuñ naşibi faḡr u ziyān* murād anuñ zuḡrı olıcaḡ a‘māl ü ārzūya vuşul için esbāb yoḡdur (20) anuñ naşibi faḡr u zimāndur ve ‘ömrinde ḡüsrāndur dimekdür [bunda daḡi mīm işbā‘ ile oḡunur]

VELEHU EYẒAN [G.365]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

¹⁷⁹⁸ يسود المرء قومه بالإحسان إليهم Kişi kavmine iyilik yaparak onlara başkan olur. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁷⁹⁹ “1) Rüzgarın (lehine) estiği zamân onları değerlendirdi, çünkü her dalgalananın sonu durgunluktur. 2) O anlarda iyilik yapmaktan gâfil olma, çünkü durgunluğun ne vakit olacağını bilemezsin.” Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 236-238. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Dîvân-ı Emîrû’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, s. 194.

(1) Be-‘azm-i (21) tevbe seher guftem istihāre kunem

Tevbe şāhibi bahār istihāre idem

Bahār-ı tevbe-şiken mī-resed çi çāre kunem

Tevbe şāhibi bahār irişür [İ24b] (1) *ne çāre idem* murād *tevbeden* sülûkdan rücū‘ idüp kesb-i ma‘āşa şürū‘dur ve *bahārdan* murād (2) maḳām-ı ‘ālem-i başdur ya‘nī sülûkdan ‘udûl idüp kesb-i mālā iştigāl içün ḳaşd iderüm ammā baş-ı İlāhī (3) ve feyezān-ı şāhī gelüp baña cezbe şalup beni bī-ihtiyār iderem dimekdür

Şi‘r

Zümretü’l-‘müştāḳi ḳad ḳurbe’l-vişāl¹⁸⁰⁰ (4)

Zübdetü’l-‘uşşāḳi lā-temşū te‘āl

Eyyühe’l-aḥbābe ḳūmū min niyām

İşrabū‘ min ke’sihi şurbe’l-müdām (5)

(2) Suḥan dürüst be-güyem nemī-tevānem dīd

Dürüst söz direm ḳādir degülem görmege

Ki mey-ḥurend ḥarīfān (6) u men neẓāre kunem

Ki şarāb içeler muşāḥibler ve ben nazar idem murād yārān-ı ṭarīḳat şarāb-ı İlāhī nüş idüp (7) zevḳde olup ben ‘avāmu’n-nās gibi ḥāricden nazar itmege ḳādir degülem lâcerem erbāb-ı zevḳden olmaḳ geregin (8) dimekdür

Beyt

Mey ḥūr ki hezār bār pīşet guftem¹⁸⁰¹

Bāz āmedenet nīst çü refṭī refṭī

(3) Be-devr-i lāle dimāğ-ı (9) merā ‘ilāc kunīd

Lāle devrinde benüm dimāğuma ‘ilāc idüñ

Ger ez-miyāne-i bezm-i ṭarab kināre kunem

Eger (10) *şenlik şöḫbeti ortasında kināre idem* murād o *lāle*den tecellī-i cemāldür ya‘nī çün tecellī-i İlāhī ola ve ben (11) bezm-i ṭarab ortasında çıkup kinār ihtiyār ḳılam dimāğum muḥtel olmuşdur baña ‘ilāc idün ki böyle itmek (12) ‘āḳıl işi degüldür

Rubā‘ī (Ahreb)

Bā-men çi kunī sitīze kārī ey dil

Men dāmen ü ‘ışḳ u bāde ḥ‘ārī ey dil (13)

Guftī zi-ser-i bāde-perestī ber-ḥīz

Tu nīz meger ‘aḳl ne-dār ey dil

(4) Be-taḥt-ı gül be-nişānem бүтї çü sultānī

¹⁸⁰⁰ “1) Ey istekliler zümeresi, muhakkak vuslat yaklaştı. Ey seçkin âşıklar yürümeyin; (koşarak) gelin. 2) Ey dostlar! Uykudan uyanın ve onun (sevgilinin) kadehinden şarâb için.”

¹⁸⁰¹ Ömer Hayyâm, *Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm*, s. 42.

(14) *Gül tahtına dikem bir büti sultân gibi*

Zi-sünbül ü semeneş sâz u tavk u yâre kunem

Sünbül ü semenden aña tavk (15) *ve bilezik yerâğın idem* murâd budur ki *gül* sultânı'l-ezhâr vesâ'ir ezhâr aña muḥassenâtdur dirler (16) pes bir şıfatı gül gibi sultân naşib idüp sâ'ir nevâfîl-i 'ibādâtı ana muḥassenât-ı i'tibâr idüp seyr-i gülistândan (17) müstagnî olup hücre-i ḥalvet baña maḥall ü 'işret olmışdur

Beyt

--+/+---/+---/+--

Çün künc be-dîdem ki der-i künc-i faķîrest (18)

Ḥâlî be-ser-i künc-i faķîrî be-nişestîm

(5) Zi-rûy-ı düst merâ çün gül-i murâd şikuft

Dost yüzinden baña çün (19) *murâd güli açıldı*

Ḥavâle-i ser-i düşmen be-seng-i ḥâre kunem

Düşmen başı ḥavâlesin katı taşa idem murâd budur ki (20) çün baña tecellî-i cemâlden mükâşefe vâķı' oldu düşmen başına taş doķunsun ben andan bî-pervâyın (21)

Beyt

Çü yâr yâr şeved nîst bā-kesem ser-i ceng

Be-güyyied dîv-i raķîbeş be-zen seret ber-seng

(6) Gedā-yı meykedeem [İ25a] (1) lîk vaķt-i mestî bîn

Meyḥâne gedâsıyın ammā mestlik vaķtinde gör

Ki nâz ber-felek ü ḥükm (2) ber-sitâre kunem

Ki feleke nâz ve yıldıza ḥükm iderüm murâd budur ki egerçi ḥānķāḥ faķîriyîn ammā keyfiyyet (3) ü ḥâlet zamânında müstecâbü'd-da' vet ve maķbûlü'l-ḥazret olurun ki *rubbe eş'ase ağbere lev aķseme 'ala'llāhi li-eberrehu*¹⁸⁰² (4) ḥasebince sözümün te'şîri olur

Beyt

+---/+---/+---/+--

Tuî ki köhne kolūḫî fikende ber-ser-i rāḥ

Sitân zi-her (5) ki be-ḥ'āḫî be-her ki ḥ'āḫî dih

(7) Merâ ki nîst reh ü resm-i ḥırķa perhîzî

Baña ki yoķdur ḥırķa perhîzlik (6) *yolı ve 'âdeti*

Çerâ mezheb-i rind-i şarâb-ḥ'âre kunem

¹⁸⁰² رَبِّ أَشَعْتُ أَغْبَرَ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِابْرَةِ Nice saçı başı dağınık pejmürde, eğer bir şey hakkında Allah'a yemin etse, Allah yemininde sadık çıkarır. (Hadîs) Târih-i Bagdâd li'l-Hatîb-i Bagdâdî. Hadîs No: 1015, 4.cilt, s. 333.

Niçün rind-i şarāb-ḥāre zem iderem murād budur ki (7) ḥırka-püş olan müttakī olmayıcaḡ rind-i mey-ḥāre yā ‘āşık-ı muḥlişe ta‘n itmek olmaz

Beyt

--+--/-+--/-+-

Ey zi-bi-inşāfī (8) ḥod bī-ḥaber¹⁸⁰³

Yek-zamān inşāf-ı reh-binān niger

(8) Çü gönçe bā-leb-i ḥandān be-yād-ı meclis-i şāh

Ġonca gibi güler tudaḡ (9) ile şāh meclis yādına

Piyāle ġirem ü ez-şevḡ cāme pāre kunem

Ḳadeḡ dutam daḡi şevḡden ḡaftanı pāre (10) *idem* murād budur ki ‘işret ve üns-i Ḥaḡ yādına ġonca-i ḥandān leb olup cāme ḡāk kılduḡı gibi ben daḡi ‘ışḡ-ı (11) İlāhī nüş idüp şevḡ-i Ḥaḡdan şād u ḥandān olup cāme ḡāk iderin

Beyt

--+/-+--+/+--+/+--

Zāhid kücā vü sūz-ı (12) dil-i men ki ü zi-rızḡ¹⁸⁰⁴

Peşmīne ḡāk kerd ü men ez-şevḡ sīne ḡāk

(9) Eger zi-la‘l-i leb-i yār buseī resedem

(13) Eger yārūn la‘linden bir buse irişe baña

Cevān şudem zi-ser ü zindeḡi dü bāde kunem

Yiḡit olam başdan (14) *ve ḡayātı iki kerre idem* murād budur ki eger şıfat-ı kelām eşeri bende zuḡūr iderse

Şi‘r

+---/+---/+---

Ḥayātü’l-ḡalbi (15) ‘ilmun fa’ḡtenimhu¹⁸⁰⁵

Ve mevtü’l-ḡalbi cehlün fe’ctenibhu

mücebince ḡayāt bulup ‘ālim ü ‘āmil olup şevābum (16) muzā‘if olur

Beyt

+---/+---/+---

Riyāz-ı cennet āmed meclis-i ‘ilm

Bisāt-ı rahmet āmed meclis-i ‘ilm

(10) Zi-bāde ḡurden-i (17) pinhān melül şud Ḥāfız

Gizlü şarāb içmekden melül oldu Ḥāfız

¹⁸⁰³ Feridüddin Attar, *Kitāb-ı Mantıku’t-Tayr*, s. 104.

¹⁸⁰⁴ Birinci mısırda yer alan *zi-kücā* ifādesi vezin gereḡi *kücā* şeklinde okunmuştur.

¹⁸⁰⁵ “*Kalbin yaşamı ilim iledir. Öyle ise ilmi ganimet bil. Kalbin ölmesi ise cehālettendir. Ondan da uzak dur.*”

Be-bāng-ı berbeṭ u ney rāzeş (18) āşkäre kunem

Kopuz ve ney āvāzı ile rāzı āşkäre idem murād mürşidsüz maḥfı sülük itmekden melül oldı (19) Ḥāfız lācerem vā^c ız-ı pür-şevk ve şeyḥ-i şāhib-i zevk pend ü irşadı ile sālİK-i tarİKat ve şārib-i (20) ḥaḳıḳat olmak isterin dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.366]

[Mefā^c ilün Mefā^c ilün Mefā^c ilün Mefā^c ilün]

(1) Biyā tā gül ber-efşānım ü mey der-sāgar endāzım

Gel (21) tā gül şaçalum ve şarābı ḳadeḥe atalum

Felek-rā saḳf be'şkāfım ü tarḥ-ı nev ber-endāzım

Felekūn saḳfin [İ25b] (1) yaralum ve bir yeñi tarḥ atalum murād küll-i şāhib-i keşf olup 'ışk-ı Ḥaḳḳı ve şıdk-ı 'ışkı ḳalbe bıraḡup felekūn (2) zāhirinden geḳüp *yevme naṭvı's-semā'e keṭayyi's-sicilli li'l-kütübi*¹⁸⁰⁶ ḥasebince 'ālem-i āḫiret mülāḥazasın idüp *lev küşife'l-ḡıṭā'u* (3) *mā'zdedtü yaḳīnen*¹⁸⁰⁷ mücebince 'aliyyun veliyyu gibi 'ālem-i ḡayb ve cihān-ı bī-rayb müşāhedesinde olalum dimekdür (4)

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Dilā ḳün 'ālem-i diğer hemī ḥ'āhed şuden peydā

Biyā tedbir-i ān 'ālem kunīm imrüz mā pīşin

(2) Eger ḡam leşker (5) engīzed ki ḥün-ı 'āşıḳān rīzed

Eger ḡam leşker ḳopara ve 'āşıḳlar ḳanın dōke

Men u sākī ber-ū tāzīm (6) ü bünyādeş ber-endāzım¹⁸⁰⁸

Ben daḫi sākī anuñ üzerine ḳapalum ve anuñ bünyādın yuḳaru atalum murād budur ki (7) sālİK-i tarİKat olanlara ḡam-ı ma'āş rāhzen olur eger bize daḫi böyle iderse ben ve şeyḥ aña at (8) ḳapup *ve mā min dābbetin fi'l-arḳi illā 'ala'llāhi rızḳuhā*¹⁸⁰⁹ mülāḥazası ile anuñ bünyādın yıḳup ḥarāb idelüm (9)

Şi'r

Şıḳ bi'l-meliki'l-müsebbibi'l-esbāb¹⁸¹⁰

Ve'r-rızḳı ızā atā daḳḳa'l-bāb

(3) Şarāb-ı erḡuvānī zi-gülāb ender-ḳadeḥ (10) rīzım

¹⁸⁰⁶ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ (Düşün o) günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hâle getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vâdettiğimizi) yaparız. (Kur'ân, Enbiyâ 21/104).

¹⁸⁰⁷ لَوْ كُشِفَ الْعُطَاءُ مَا أَرْذُنْتُ بَقِيَّتًا Aradaki perdeler kalksa yakının ziyadeleşmez. (Hadis) El-Esrârül-merfû'a fi'l-ahbârî'l-mevzû'a No: 381.

¹⁸⁰⁸ Ber-ū tāzīm ifâdesi derkenârda *be-hem sâzīm* şeklindedir.

¹⁸⁰⁹ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا Yeryüzünde yürüyen her canlının rızıkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır. (Kur'ân, Hûd 11/6).

¹⁸¹⁰ "Sebeblerin var olmasını sağlayan ve rızkın senin kapını çalmasını sağlayan Allâh'a güven."

Şarāb-ı erguvāniye qadehde gülāb dōkelüm

Nesīm-i ‘itr-ı gerdān-rā şeker der-micmer endāzīm

(11) ‘*İtr gezdirici yıl micmerine şeker atalum* murād ‘ışk-ı İlāhī olan qalbe eşer-i keşf düşüp nefehāt-ı Rabbāniye (12) lezzet-i ‘ibādet birağup itmām-ı sülūk idelüm dimekdür

Ġazel

--+---/-+---/-+-

Çün tu gülī der-heme gülzār nīst

Çün tu (13) şeker der-heme bāzār nīst

Her ki giriftār tu şud cān be-bered

V’ey ber-ān kes ki giriftār nīst

Yār eger be-cānī (14) āyed be-dest

Herze me-gūyīd ki bisyār nīst

Cān u dil ü şabr u ten ü ‘aql u hūş

Reft çü men hīç (15) sebuk-sār nīst

Nīst ḥarīdār-ı tu tenhā ḥelāl

Kīst ki ez-cānet ḥarīdār nīst

(4) Çü der-destest rūdī (16) hoş be-zen muṭrīb sūrūdī hoş

Çün eldedür hoş kıl ur ey sāzende hoş ırla

Ki dest-efşān (17) ğazel-h’ānīm ü pākupān ser endāzīm

Ki eli silkerek ğazel okuyalum ayak kaķarak baş (18) atalum murād *muṭrīb*dan şeyḥ ü vā’izdür ve *rūddan* murād sebep-i zevk olan kelime-i ḥikmetdür ve anuñ ırı (19) ta’bīr ü edāsıdur lācerem şeyḥ ü vā’iz kelime-i ḥikmeti ta’bīr-i ḥüsn ile zikr idicek sāmi’ olana vecd (20) ü ḥālet gelüp semā’ ider [nitekim va’z eşnāsında yā ‘aķīb-i va’zda ehl-i şevk meclis-i zikre kaķup ellerin şalup İlāhī ğazeller okuyup ve şevk ile *hū hū* diyüp ayakların yere kaķup başların şalup belki bī-ḥod-vār baş birağurlar ve bu ğazel ‘imād lisānından ehl-i meclise şevk virmek için olmak cā’izdür ve ehl-i lisānından olmak cā’izdür]

Ġazel

+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Seḥer nesīm-i gül āmed be-nāl-i bülbul-i ‘āşık

Ki der-muḥabbet-i ‘azrā hoşest (21) nāle-i vāmık

Buved be-‘ışk-ı tu mā’ıl revān-ı ‘ālim ü ‘āmā
Buved be-vaşf-ı tu kâ’ıl zebān-ı şāmet ü nātık [İ26a] (1)

Zi-mihr-i rüy-ı tu rüşen derūn-ı şūfi ü şāfi
Zi-yād-ı ğayr-ı tu fāriğ zamīr-i ‘āşık-ı şādık

Eger nişār-ı tu (2) h̄āhem kūdām tuhfe-i zibā
Ve ger rızā-yı tu cüyem kūdām hıdmet-i lāyık

Hadīs-i ‘ışk çi güyem ne-kerde (3) terk-i temennā
Nişān-ı vaşl çi cüyem ne-kerde kaṭ‘-ı ‘alāyık

Hadīs-i ‘ışk be-sem‘-i hıred-i ğarīb nümāyed (4)
Ki tıfl-rā ne-buved haṭar-ı rumūz-ı daḳāyık

‘İmād eger güzeri bāşedet be-bāğ-ı ma‘ānī
Şeved meşām revānet (5) pür ez-nesīm-i haḳāyık

(5) Şabā ḥāk-i vücūd-ı mā be-dān ‘ālī-cenāb endāz

Ey şabā bizüm vücūdumuz toprağın (6) ol ‘ālī-cenāba at

Buved k’ān şāh-ı ḥübān-rā naẓar ber-manẓar endāzīm

Ola ki ol güzeller (7) şāhınuñ görinecek yerine naẓar atavuz murād nefehāt-ı rabbāniye bizi cenāb-ı İlāhiye atsun tā ki (8) müşāhede-i Ḥaḳ müyesser ola dimekdür

Muḥammes

+++/-+--/+ +-

Bī-ṭaleb der-naẓar neyāyed yār

Bī-ṭarab berg mī-nümāyed ḥār (9)

Nist maḳşūd-ı mā ez-īn güftār

Ṭaleb ey ‘āşıkān hoş-reftār

Ṭarab ey nīkuvān şīrīn-kār

(6) Yekī (10) ez-‘aql mī-lāfed yekī ṭāmāt mī-bāfed

Biri ‘aḳıldan lāf ider biri işılāḥāt-ı taşavvuf doḳur (11)

Biyā k’in dāverihā-rā be-piş-i dāver endāzīm

Gel bu hâkimlikları hâkim önüne atalum murâd budur ki (12) ‘ulemâ-yı ‘ilm-i zâhir ‘aql-ı kâmil lâfın ururlar ve erbâb-ı tarîkat ıstılâhât-ı taşavvuf söylerler iki tâ’ife daği (13) şöyle itmek gerek diyü halka hüküm ü hükümet gösterüp kabûl-ı hak da‘vî iderler ammâ ihlâş (14) budur ki bu hükümeti terk idüp huzûr-ı Hakda meskenet kılup kabûl-ı ‘amel harem-i kereme menûf kılına

Beyt (15)

++--/++--/++--

Her ki ü nîst hâk ber-der-i ü

Ger ferîştet hâk ber-ser-i ü

(7) Behîst-i ‘Adn eger h’âhî biyâ bâ-mâ be-meyhâne

(16) *Cennet eger isterseñ gel bizümle meyhâneye*

Ki ez-pây-ı hamet rûzî be-havz-ı kevşer endâzîm

Ki küp (17) dibinden seni bir gün havz-ı kevşere atalum murâd *meyhâneden* hânkâh ve *küpten* şeyhdür ki şarâb-ı ‘ışk (18) ve keyfiyyet andan alınur pes her kim terk-i dünyâ idüp şeyh nazarında ‘ibâdetde olup ol hâl üzre (19) vefât ide andan havz-ı kevşere ve nehr-i rahmete vâşıl olur

Beyt

++--/++--/++--/++--

Şikestegân-ı tu cânhâ ber-âstân dâdend (20)

Belî behîst ber-în-râ ber-âstân dâdend

(8) Suhan-dânî vü hoş-h’ânî nemî-verzend der-Şîrâz

Söz bilmegi ve (21) hoş-h’ânlığı tutmazlar ve i’tibâr itmezler Şîrâzda

Biyâ Hâfîz ki tâ hod-râ be-mülk-i diğer endâzîm

(1) [İ26b] *Gel Hâfîz ki kendü gayrı mülke atalum* murâd mısırâ‘-ı evvelden kendü şehrinde kendü kadrini bilmediklerin (2) beyândur ve mısırâ‘-ı şâniden murâd kadr bilmeyen şehirde âhîr mülke intikâle irşâddur

Qıṭ‘a

Kefâ hüznen ilâ (3) muḳîmin bi-beldetin¹⁸¹¹

Feḏâ’ilü ehli’l-‘ilmi fihâ menâkışun

Fe-nâkışuhum min keşreti’l-mâli kâmilu

Ve kâmiluhüm min kılleti’l-mâli (4) nâkışun

[İmâm Şâfi‘î ḥâzretlerinüñdür dirler]

VELEHU EYẒAN [G.367]

¹⁸¹¹ “1) Bir memlekette ikâmet eden kişiye; o memlekette ilim ehlinin fazîletlerinin az olması hüznün olarak yeterlidir. 2) Ve o memleketin nâkıs insanları, malları çok olduğun için kâmil konumundadırlar. O memleketin kâmilleri de mallarının az olması yüzünden nâkıs konumundadırlar.”

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Bārḥā gufteem u bār-ı dıger mī-güyem

Niçe kerre ve bir kerre daḡı direm (5)

Ki men-i kem-şude ın reh ne be-ḡod mī-cüyem

Ki ben azmış bu yolu kendüm aramazın murād budur ki niçe (6) kerre dimişüm ve yine direm bu sözi ki mürşidsüz tarīḡ-i Ḥaḡḡı aramak olmaz ki (7) delīlsüz bu sebīl bulunmaz

[Beyt

-+---/-+---/-+-

Hīn-i ḡıdāy dil be-dih ez-hem-dilī

Der be-cū iḡbāl-rā ez-muḡbilī]¹⁸¹²

(2) Der-pes-i āyine tūṭī-şıfatem (8) dāşteend

Āyine ortasında tūṭī gibi beni tūṭmışlardır [pes luḡat-ı 'Acemde ard ve soñ ve eñse ma' nāsına gelür luḡat-ı 'Arabda anuñ mürādıfı *ḡaleṭlür* ammā bunda öte ma' nāsına ki öñe ve arda 'āmmıdur nitekim lūḡat-ı 'Arabda lafz-ı *verā* öyledür *va'llāhu min verā 'ihim muḡiytun*¹⁸¹³ gibi ve ḡāḡ *verā* gibi ve bir memlekete Māveraünnehr dirler nehr ötesinde olduḡıçün]

Ān ki üstād-ı ezel guft be-ḡū mī-güyem

(9) *Anı ki üstād-ı ezel dī didi direm* murād budur ki tūṭīye tekellüm ta' limi böyle olur ki tūṭī öñine (10) āyine ḡorlar tūṭī āyinenüñ ortasında olur ve āyinenüñ bir tarafında bir adam söyler tūṭī āyinede (11) kendü şüretin görüp söyleyeni kendü gibi bir tūṭī şanup aña taḡlīd idüp ol ne söylerse bu daḡı anı (12) söyler lācerem baña daḡı 'ālem-i İläḡiden teslīm ü ilḡām olur söyledüḡüm kendü kelāmum degül cānib-i Ḥaḡḡandur (13)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Dü dehen dārīm ḡüyā hemçü ney¹⁸¹⁴

Yek dehān pinḡānst der-lebhā-yı vey

(3) Men eger ḡārem ve ger gül çemen-ārāi (14) hest

Ben eger dikenin eger gülin bir çemen bezeyici vardur ya' nī baḡbān

Ki ez-ān dest ki mī-perverdem (15) mī-rüyem¹⁸¹⁵

Ki ol elden ki besler beni biterem murād mürebbī niçe terbiyyet iderse benden daḡı eşer ol vech (16) ile zuhūr ider dimekdür

Beyt

¹⁸¹² Bu beyit İÜ nüshasında bulunmamaktadır.

¹⁸¹³ وَاللّٰهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ Allah onları arkalarından kuşatmıştır. (Kur'ân, Bürûc 85/20).

¹⁸¹⁴ Mevlâna Celâleddin Muhammed, *Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoḡlu, Derya Örs), 6.cilt, s. 344, Beyt: 2002.

¹⁸¹⁵ *Mî-perverdem* ifâdesi vezni bozmaktadır.

+++ / +++ / +++ / ++-

Bāğbān perverešem mī-dihed ez-āb u hevā

Tu me-pendār der-īn bāğ be-ḥod mī-rüyem (17)

(4) Dūstān ‘ayb-ı men-i bī-dil-i ḥayrān me-kunīd

Ey dūstlar ben ‘āşık-ı ḥayrānı ‘ayblamañ

Gevherī dārem u (18) şāhib-naẓarī mī-cüyem

Bir gevherüm vardır bir şāhib-naẓar ararın murād budur ki bir şeyḥde ẓarār itmeyüp (19) kāh ol şeyḥ kāh bu şeyḥ ile muşāḥabet itdügüm ta‘ ayyüb itmeñ ki feyeẓān-ı İlāhīye isti‘ dādum vardır bir mürşid-i (20) kāmīl ü mükemmel isterin ki baña ta‘ līm-i ẓarīkat idüp beni tekmīl ide

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Şeref ḥ‘āhī be-kerd mübtelān kerd (21)

Ki zūd er mübtelān muḵbil şevēd merd

(5) Gerçi bā-delḳ-i mülemma‘ mey-i gül-gün ‘aybest

Egerçi alaca hırḳa ile gül [İ27a] (1) renklü şarāb ‘ayb degüldür

Me-kunem ‘ayb k’ez-ü reng-i riyā mī-şüyem

Beni ‘ayblama ki andan riyā rengin yuram murād delḳ-i (2) mülemma‘dan dürlü dürlü renklü pāreler yamanmış hırḳadur ve şarāb-ı gülgünden murād ol libāsı tağyirdür pes libās-ı (3) şūfiyāne ve hırḳa-i ‘āmiyāne libāsa tebdīl-i ‘aybdur ammā beni ‘ayblama ki ol hırḳada riyā rengi (4) vardır ya‘ nī anuñ gibi hırḳa giymek riyādan ḥālī degüldür ‘āmiyāne libās riyādan pākdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Şūfi (5) er bāde-i şāfi be-ḥurem ‘ayb me-kun

Dil-i ḥod-rā zi-ğam u kibr ü riyā mī-şüyem

(6) Giryē vü ḥande-i ‘uşşāḳ zi-cāy-ı (6) digerest

‘Āşıklarūñ ağlaması ve gülmesi bir ġayrı yerdendür

Mī-serāyem be-şeb ü vaḳt-i seḥer mī-müyem

İrlarin gicede ve seḥer vaḳtinde (7) ırlarin murād budur ki ‘āşıklarūñ ağlaması fevt ü ḥüsrān-ı dünyā için (8) degüldür ve gülmesi ḥuşul-i ḥiṭām-ı dünyā için degüldür belki gülmeleri vişāl-i yār için ve ağlamaları firḳat-i (9) nigār içündür nitekim gice yār ile ḥalvet ü selvet olduğıçün ırlarin ammā şabāḥ olup ol (10) şoḥbet fevt olduğıçün ağların

Beyt

--- / - - - / + - - - / - - -

Āb-ı ḥayāt vaşl çü der-ẓulmet-i şebest

Ân şeb be-çeşm-i men bih ez-în (11) rûz-ı rûşenest

(7) Hâfızam guft ki hâk-i der-i meyhâne me-büy

Hâfız baña didi meyhâne kapısı toprağın (12) koğma

Gü me-kun ‘ayb ki men müşk-i Hoten mî-büyem

Di ‘ayblama ki ben müşk-i Hoten koğuların murād (13) hânkâhdan nefha-i Rabbâniye istişmâm itdüğün beyândur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Dilem büy-ı Hoten yâbed zi-mey çün bād mî-âyed

Çü (14) rüy-ı hûb mî-bînem hudâyem yâd mî-âyed

VELEHU EYẒAN [G.368]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün]

(1) Be-müjgân-ı siyeh kerdî hezārân rahne der-dînem

(15) Kâra kirpikleri ile itdün niçe bin gedik benüm dînümde

Biyâ k’ez-çeşm-i bîmâret hezārân derd ber-çînem

Gel ki (16) senün haste gözüñden niçe derd degşüreyin ya‘ nî ol haste gözüñden ol dînümde olan gedik marazları (17) cem‘ idüp ref‘ ü def‘ ideyin murād *müjgân-ı siyâhdan* esrâr-ı hafîyye-i İlâhiyyedür ki ihmâl-i a‘ mâl-i sâlike (18) ve taqşîr-i nevâfil-i ‘ibâdâtına bâ‘ iş olur ve murād *çeşm-i bîmârdan* zât-ı Hâk sıfat-ı sır u ‘afv ile (19) tecellî itmekdür sıfat-ı şatvet ü kahr ile degül lâcerem hazret-i Hâk ‘afv u lutf ile tecellî idicek ihmâl-i (20) a‘ mâl ve taqşîr-i ‘ibâdâr ma‘ fuvv olup belki ihmâl-i nefis a‘ mâl ve taqşîr-i ‘ibâdet teqşîr-i tã‘ at olur (21)

Rubâ‘î

Mevlâya ene’t-tâ’ibu mimmâ selefâ¹⁸¹⁶

Hel yukbelu ‘özru ‘aşîkın kad telifâ

În kâne’l-luţfu fe-kavli bi-şafâ [I27b] (1)

Bi’l-luţfi ‘afâ’llâhu ‘afâ’llâhu ‘afâ

(2) Elâ ey hem-nişîn-i dil ki yârânet be-reft ez-yâd

Ey gönül müşâhibi ki (2) yâr anuñ yâduñdan gitdi

Merâ rûzî me-bâd in dem ki bî-yâd-ı tu bi’nşînem

Baña müyesser olmasun ol (3) vaqt ki seni yâd itmezsüz oturam murād muhâtabdan nefsdür ki müşâhib-i qalbdür ve yârânı rûh (4) u ‘aql u qalbdür ve bunların kuvvâsıdur lâcerem nefsün şânı bunları nisyândur ve mütekellimden murād (5)

¹⁸¹⁶ “1) Yâ Rabbî, ben yaptıklarımın dolayı tevbekârım. Helâk olmuş âştığın özrü kabul edilir mi? 2) Eğer lutf olursa ben açık bir şekilde söylerim: Lutf ile Allâh affetti, Allâh affetti, affetti.” Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî.

rūḥdur yā ‘aḳldur pes anlar bunu dilerler ki nefsi ferāmūş itmeyüp anuñ zabt u tedbîrinde (6) olalar

Ḳıṭ‘a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dirîğ ‘ömr-i ‘azîzet dilâ güzeşt ü be-reft

Be-yâr-ı ğayr muvâfıḳ u bâ-refîḳ münâfıḳ (7)

Be-‘aḳl bâş u ‘amel kun ki raḥmetet bâşed

Ki der-günâh be-mîrî ne-kerde ḥıdmet lâyık

(3) Cihân pîrist (8) ü bî-bünyâd ez-in Ferhâd-kuş feryâd

Cihân pîrdür bünyâdsuz bu Ferhâd öldürüçiden feryâd (9)

Ki ez-efsûn u nîrengiş melûl ez-cân-ı şîrînem

Ki anuñ efsûn u ḥîlesinden cân-ı şîrînümden (10) yigrendüm murâd budur ki çün cihân-ı ḳattâl u mekkârdur ‘aḳil oldur ki aña giriftâr olmaya ki (11) fi’l-ḥaḳîḳa pādşâh oldur ki cihân ḳuyûdı ile muḳayyed olmaya

Beyt

- - + / + - - + / + - - + / + - -

Der-‘âlem-i taḥḳîḳ eger pādşehî (12) hest

Ānest ki ū-râ ḥademî yâ ḥaşemî nîst

(4) Zi-tâb-ı âteş-i dūrî şudem ğarḳ-ı ‘araḳ çün gül

(13) Ayruluḳ odı ḥarâretinden tere ğarḳ oldum gül gibi

Biyâr ey bād-ı şeb-gîrî nesîmî z’ân ‘araḳ-çînem

(14) Getür ey gice uyanuḳ olan yıl bir hoş ḳoḳu ol ‘araḳ-çînden murâd firâḳ-ı Ḥaḳdan beyân-ı zücret (15) ve taleb-i nefḥa-i vuşlatdur

Rubâ‘î (Ahreb)

Yârâ ğam-ı cihân nîst ğam-ı firḳat-i tust

V’endîşe-i mâ zi-mânden (16) ez-şoḥbet-i tust

Her kes ki be-dâred zi-cihân-ı maḳşûdî

Maḳşûd-ı men ez-her dü cihân vuşlat-ı tust (17)

(5) Cihân-ı fânî vü bâḳî fedâ-yı şâhid ü sâḳî

Fânî ve bâḳî cihân maḥbûb u sâḳîye fedâ olsun

Ki sulṭânî-i (18) ‘âlem-râ tufeyl-i ‘ışḳ bînem

Ki ‘âlem sulṭânlığın ‘ışḳ tâbî‘î ve uyundısı görürem murâd şâhiddin (19) maḥbûb-ı ḥaḳîḳîdür ve sâḳî anuñ ‘ışḳın nûş itdürendür pes ‘ışḳ-ı İlâhî şâḥibine ve ‘âşık-ı Ḥaḳ olana (20) ‘âlem pādşâhlığı tâbî‘ vü lâzımdur

Ġazel

--+---/-+---/-+---/-+--

‘İyd-ı bî-‘ aşık be-tîğ-i ğamze kırbân bûdenest
Devlet-i bâkî gedâ-yı (21) kûy-ı cānān bûdenest

Mülk-râ der-kâh u eyvân cüsten ez-bî-himmetîst
Saltanat der-kûşe-i vîrâne sultân [İ28a] (1) bûdenest

Ez-günehkârî peşimānî ne tavr-ı bendegîst
Tâ‘ at-i şâyeste ez-tâ‘ at peşimān bûdenest (2)

Rûy-ı pinhân kerdem ez-murdem zi-kûteh-i himmetîst
Halvet-i ma‘ nâ zi-çeşm-i ẖîş pinhân bûdenest (3)

Ger perişân mî-reved ‘ işmet maķām-ı ta‘ na nîst
Serverâ cem‘ iyyet-i dil der-perişân bûdenest

(6) Eger ber-cây-ı (4) men ğayrî güzined düst hâkim üst

Eger benüm yerüme ğayrı ihtiyâr ide dost hâkim odur (5)

Harāmem bād eger men cān be-cây-ı düst bü’gzinem

Harām olsun baña eger ben cānı dost yerine ihtiyâr (6) idersem murād mışrâ‘ -ı evvelden każāya rızāyı beyāndur ve mışrâ‘ -ı şāniden cānānı cāndan terciħdür (7)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Dilâ ger yâr dâred kaşd-ı cānet
Ne yârî ger ser ü cān ber ne-ẖîzî

(7) Hadîş-i ârzûmendî ki der-în (8) nâme şebt üftād

Ârzûmendlik sözi ki bu nâmede şābit düşdi

Hemānâ bî-ġalat bâşed ki (9) Hâfız dād telķînem

Şöyle beñzer ki ġalatsız ola ki Hâfız virdi telķînüm murād Hâfızdan inne ‘aleyküm (10) le-ẖâfiziyne¹⁸¹⁷ ħasebince melek-i Hâfızdur lâcerem ilhām meleki ile olan kelāmda ġalať olmaz

VELEHU EYŻAN [G.369]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

¹⁸¹⁷ إِنَّ عَلَيْكُمْ لِحَافِظِينَ Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var. (Kur’ân, İnfitâr 82/10).

[Harf-i mīm evvelinde olan gâzel bu gâzele nazîredür ba‘zı ebyât ol gâzelde ve ba‘zı nüsağda bu gâzelde yazılmışdır ol gâzel-i evvel olduğu için fakîr anda yazdum ba‘zı nüsağda bu gâzelde ba‘zı ebyât bulunup ihmâl olumış olunmaya ki ol gâzel-i evvelde yazılmışdır ve Dîvân-ı Hâfîz nüshalarında iki nazîre birbiri ardınca bulunmadı] (11)

(1) Be-ğayr ez-ân ki be-şud dîn ü dâniş ez-destem

Andan gayrı ki gitdi dîn ü ‘ilm elimden

Biyâ be-gû ki zi-‘ışket (12) çi taraf ber-bestem

Gel di ki senüñ ‘aşkuñdan ne naşib bağladum fehvâ-yı beyt budur ki senüñ ‘ışkuñdan baña (13) bir fâ’ide diyen gitdüğü ve bir fâ’ide ‘ilm elümde gitdüğüdür gel di baña ki senüñ ‘ışkuñdan ne hisse (14) vü naşib hâşıl itdüm murâd muhâtabdan şeyhdür aña dir ki *efera ‘eyte meni’tteğaze ilâhehu hevâhü*¹⁸¹⁸ hasebince ola benüm dînüm (15) dîn-i ehl-i dünyâ olan hevâ idi ve ‘ilmüm *ya‘lemüne zâhiren mine’l-hayâti’d-dünyâ*¹⁸¹⁹ mücebince ‘ilm-i zâhir-i hayât-ı (16) dünyâ idi şimdi saña muhabbet idüp sâlik-i tarîkat olup ol dîn ki hevâdur elümden gidüp dîn-i Hâk (17) alup gelüp ve ‘ilm-i zâhir-i hayât-ı dünyâ elümden gidüp ‘ilm-i bâtın ve ‘ilm-i âhiret elüme geldi bundan gayrı merâtib-i (18) sülûkdan ne tahşil itdügüm ve ne maqâma yitdügüm saña ma‘lûmdur baña anı beyân kıl

Beyt

+-+--/++--/+-+--/++--

Derün-ı halvet-i (19) dil bâ‘ış-i tu bi’nşestem

Be-cüz hayâl-i tu ber-her çi bûd der-bestem

(2) Egerçi hürmen-i (20) ‘ömrüm gam-ı tu dâd be-bâd

Egerçi ‘ömrüm hürmenin senüñ gamuñ yile virdi

Be-hâk-i pây-ı ‘azîzet ki ‘ahd ne-şikestem

Senüñ ‘azîz ayağuñ (21) *toprağı haqqıçün ki ‘ahdi şımadum* murâd budur ki ehl-i zâhir katında hâşıl-ı ‘ömr kesb-i mâl u manşıbdur [İ28b] (1) ben senüñ ile ‘ağd-i tevbe ve ‘ahd-i tarîkat kılup gam-ı âhiret ki senden hâşıl olmuştur aña mübtelâ olup (2) hâşıl-ı hürmen-i ‘ömrüm be-hasebü’d-dünyâ hebâ olmuştur ammâ baña bu huşûşdan nedâmet gelmeyüp ‘ahd-i tarîkati şımadum (3)

Beyt

+-+--/++--/+-+--/++--

Hezâr şükr ki ender-hızâne-i dil ü cân

Be-cüz muhabbet-i dildâr nîst tâ hestem

(3) Çü zerre gerçi haķîrem (4) be-bîn be-devlet-i ‘ışk

¹⁸¹⁸ أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهُهُ هَوَاهُ Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola erdirtirebilir? Hâla ibret almayacak mısınız? (Kur’ân, Câsiye 45/23).

¹⁸¹⁹ يَعْظُمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler. (Kur’ân, Rûm 30/7).

Zerre gibi egerçi haķırin gör ki ‘ışķ [devletinde]

Ki der-hevā-yı ruķet çün be-mihr (5) peyvestem

Ki senüñ ruķuñ hevāsında nice güneşe ulaşdum murād kendünüñ zerre-i ĥāk iken ‘ışķ-ı (6) İlāhī devletinde āftāb-ı haķīķīye ittīşālin ya‘nī vuşul ila’llāh ĥāşıl kılduğın beyāndur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Gusīķtem (7) zi-heme der-cihān-ı kevn ü fesād

Ez-ān ki dil be-ķam-ı zülfi-yār peyvestem

(4) Biyār bāde ki‘ ömrīst tā men ez-ser-i (8) emn

Getür şarābı ki bir ‘ömrdür tā ben emn ucından

Be-künc-i ‘āfiyet ez-behr-i ‘ıyş ne-nişestem

‘Āfiyet bucağında (9) *‘ıyş için oturmam* murād budur ki sālīk-i tarīķat olmaz sizin emn ü ferāğ-ı ĥātır bulmayup ‘āfiyet (10) bucağında ‘ıyş için oturmayup ıztırābumdan ĥālī degül idüm şimdi sālīk olup emn ü ferāğ ĥāşıl kılup (11) küşe-i ferāğatda sākın oldum lācerem ‘ıyş getür ki cemi‘iyyet-i ĥātır ile ‘ıyş-ı āķiret ve şoķbet-i tāk at (12) kılalum

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü bende-i tu şudem şud cenāb-ı men ĥālī

Egerçi nezd-i bezirgān-ı ĥāzretet bestem

(5) Eger zi-merdüm-i ĥuşyārī (13) ey naşīķat-güy

Eger ayıķ kişilerden iseñ ey naşīķat diyici

Süķan be-ķāk meyefken çerā ki men mestem

(14) *Sözi toprağa atma ki ben mestem* murād budur ki şol kimse ki baña naşīķat idüp terk-i dünyā kılmađuñ (15) sālīk-i tarīķat olduñ māl u manşıbdan maķrüm kılđuñ dirse aña cevābum budur ki eger ayıķ ve ‘āķil (16) iseñ sözüñ zāyi‘ itme ki ben mest-i ‘ışķ-ı İlāhīyem meste naşīķat eşer itmez

[Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çi men‘ mī-kuni (17) ez-‘ışķam ey naşīķat-güy

Çü nīst rābıķa-i iķtiyār der-destem]¹⁸²⁰

(6) Çi güne ser zi-ķacālet ber-āverem ber-i düst

(18) *Niçe sene başı ķacāletden ķalduram dost ķatında*

Ki ĥadışī be-sezā ber-neyāmed ez-destem

¹⁸²⁰ Bu örnek beyit İÜ nüshasında yoktur.

Ki bir hadîs (19) lâyıķ gelmedi elümden murād kendünün ‘ibâdetde noķşanın ve ‘acız ü ‘işyanın beyândur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Cenâb-ı düst (20) be-ğâyet bülend ü men ednâ

Çi gûne der-fütedân hemçü mâhi der-şüstem

(7) Be-sûht Hâfız u ân yâr-ı dil-nevâz ne-guft

(21) Yandı Hâfız ve ol gönül oħşayıcı yâr dimedi

Ki merhemî be-firistem çü hâtıreş hâstem

Ki bir merhem göndereyin [İ29a] (1) çün hâtırın yaraladum murād ol yârden nefsdür ki dil-nevâzdur zîrâ gönül istedigine müsâ‘ede (2) ider ammâ Hâfız ki rûhdur anuñ fi‘ilinden mahrûm ve bu huşûşdan yandı ve ol nefis merhem-i tevbe (3) gönderüp ‘ilâc ideyin dimedi diyü şikâyet ider

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Maķâm-ı aşlı-i men çün diyâr-ı yâr-ı menest

Ez-in (4) diyâr-ı pür-âşüb raht ber-bestem

VELEHU EYŻAN [G.370]

[Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

(1) Bâz ây sâķiyâ ki hevâ-h‘âh-ı hıdmetem

Girü gel ey sâķî (5) ki hıdmet ârzûlayıcıyın

Müşţâķ-ı bendeķi vü du‘â-gü-yı devletem

ķulluķ müşţâķı ve devlet du‘âsın (6) diyiciyın murād sâķîden şarâb-ı ‘iřķ-ı İlâhî nüş itdüren şeyhdür meger ğayrı mekâna ğitmiş imiş ki aña (7) dir gel ki hıdmet ârzûsındayın ve ķulluķuñ müşţâķı ve devlet-i âķiretüñe du‘â idiciyın

Beyt (8)

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

Biyâ ey şeyh ber-vaşl-ı hâbîbem rû-nümâyî kun

Cüdâ şud bende ez-bendem diger terk-i cüdâyî kun

(2) Z‘âncâ ki feyz-i (9) cām-ı sa‘âdet-fürûĝ-ı tust

Ol yerden ki senüñ sa‘âdet nûrlu ķadehüñüñ feyzidür

Bîrûn şuden (10) nümây zi-zulemât-ı hayretem

Ĥaşra çıķmak göster baña hayret zulmetlerinden murād cāmıdan ķalb-i şeyhdür ki (11) sa‘âdet nûrı ile nûrludur ve feyz andandur ve feyz-i fażl-ı İlâhîdendir lâcerem

şeyhden diler ki ol (12) fażl-ı İlähî maķāmından buña himmet idüp hayret-i zulmetlerinden çıķmak irşād ide

Rubā‘î (Ahreb)

Ey dil (13) sühan-ı sırr-ı ma‘ ānî bā-tust

Her çiz ki der-cüsten-i ānî bā-tust

Huş dār ki ender-zülemāt-ı ten-i ẖîş (14)

Mî-mîri vü āb-ı zindegānî bā-tust

(3) Her çend ğarķ-ı baķr-i günāhem zi-şad cihet

Her ne deñlü günāh zikrine ğarķın (15) yüz cihetden

Tā āšnā-yı ‘ışķ şudem ehl-i rahmetem

Tā āšnā-yı ‘ışķ oldum ehl-i rahmetin murād budur ki (16) şol kimse ki cihāt-ı keşireden günāh deryāsına ğarķ ola çün tevbe vü inābet kılup sālik-i tarīķat (17) ola *et-tā ‘ibū mine ‘z-zenbi kemen lā zenebe lehu*¹⁸²¹ mücebince ehl-i rahmet olur

Rubā‘î

Mā atyebe mā elezze mā ahlānā¹⁸²² (18)

Künnā mühaccen ve lem nekun ebdānā

În şā‘e binā kerāmeten mevlānā

Ya‘ fū ve yu‘ idunā kemā ebdānā

(4) ‘Aybem me-kun be-rindî (19) vü bed-nāmî ey fakîh

Beni ‘ayblama rindlik ve bed-nāmlık ile ey fakîh

K’in bûd ser-nüvişt zi-dīvān-ı kısmetem

(20) *Ki bu imiş başum yazusı kısmet dīvānından* murād budur ki ihlāş-ı ‘ibādetüm ve zāhir-i şer‘den mütecāviz-i (21) hāletüm olup ve Mecnûn-şıfat hareketüm ve taşannu‘dan ferāġatüm olduġın ‘ayblama ki taķdîr-i İlähî böyle imiş [İ29b] (1) ki zuhûr itdi

Kıt‘a

+-+ -/+ + - -/+ + - -/+ + -

Şebî be-luţf zi-pîr-i ẖired be-porsîdem

Çerā merā zi-zamān in miġen müyesser şud

Cevāb (2) dād ki zi-kerdeş zamāne me-renc

Ki in zi-sābıķa-i kıymeteş muķarrer şud

¹⁸²¹ التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadis No: 4250.

¹⁸²² “1) Biz beden değil de ruhtan ibaret iken bizi ne güzel, ne leziz ve ne tatlı eylemiştir. 2) Eğer Allâh teâlâ keremiyle isterse bizi affeder. Bizi ilk yarattığı gibi bizi tekrar yaratır ve (güzellikleri) iade eder.” Mevlânâ Celâleddîn Muhammed b. Muhammed, **Külliyat-ı Şems-i Tebrîzî**, (Musahhhah: Bediüzzaman Firuzanfer), Emîr-i Kebîr, Tahran, c. 1, s. 1317.

(5) Mey hür ki ‘āşıkî ne be-kesbest ü ihtiyār

(3) Şarāb iç ki ‘āşıklık kesb ü ihtiyār ile degüldür

İn mevhabet resîd zi-yezdân-ı fîrâtem

Bu hibe (4) irişdi Allāhdan hilkatümde murād muhātabdan kendü nefsidür ki aña dir çün hâzret-i Hâk baña ‘ışk (5) hibe itmışdür aşl-ı fîrâtumda pes ‘ışk-ı İlāhî ‘ıyşına iştiğālüm gerekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Pādşāh u mülk (6) ü dervîş ü kânâ‘at mā vü ‘ışk

Gufteend āri ki hem bā-aşl kereded küll-i şey’

(6) Men k’ez-vaṭan sefer (7) ne-güzîdem be-‘ömr-i h’ış

Ben vaṭandan sefer ihtiyār itmedüm kendü ‘ömrümde

Der-‘ışk-ı dîden-i tu (8) hevā-h’āh-ı gurbetem

Seni görmek ‘ışkında gurbet ārzûsı iderem murād budur ki vuşûl (9) ila’llāh hâkdan ‘uzlet itmeyince olmaz lācerem sefer der-vaṭan mücebince ‘uzlet ārzûsındayın yāhūd (10) rūḥuñ Hâkka ittışālî bedenden infişālî olmayınca olmaz pes ol merām içün ben daḥi mevt tālîbiyin (11)

Şi‘r

Hacertü’l-halka ṭurren fî-hevākā¹⁸²³

Ve eytemtü’l-velîde likey erākā

(7) Dûrem be-şûret ez-der-i (12) devlet-penāh-ı düst

İrağın şûretde dostuñ devlet şığınağı kapusından

Lîken be-cân u dil zi-muķīmān-ı (13) hâzretem

Lîken cân u gönül ile hâzret muķîmlerindenin murād zāhirde ehl-i dünyā ve bātında muķarreb-i (14) Mevlâyın dimekdür

Beyt

++--/+--/+--/+--

Dîgerî hem-nişîn-i ten bâşed

Düst der-dil enîs-i men bâşed

(8) Deryā vü kūh (15) der-reh ü men hâste vü za‘îf

Deñiz ü tağ yolda ben hâste vü za‘îf

Ey Hızr-ı pey-ḥuceste meded (16) diḥ be-himmetem

¹⁸²³ “Ben bütün insanları senin aşkıdan terk ettim. Seni görmek için veledi (oğulu) yetim bıraktım.” İbrâhîm Bin Edhem’e âittir. Bir hadîs içerisinde zikredilmektedir. Târihu Dîmaşk, İbn Asâkir, No: 182.

Ey izi mübârek Hızır meded vir baña himmet ile murâd vuşul ila'llâh müşkildür (17)
Hızır-şîfat şeyhden himmet olmayınca olmaz diyü andan istimdâd ider

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Râh beyâbânest şeb-i târik ü pâyem (18) der-gilest

‘İşk u bîmârî vü ğurbet müşkil ender-müşkilest

(9) Ger dem zenî zi-turra-i müşkîn-i ân nigâr

(19) *Eger nefes urursañ ol nigârûñ müşkîn turrasından*

Fikrî kun ey şabâ zi-mükâfât-ı ğayretem

Bir fikr kıt (20) *ey şabâ benüm ğayretüm cezâsından* murâd şabâdan bunda ehl-i hevâ olup esrâr-ı İlâhiyyeye vukûf da‘ vîsin (21) idendür aña dir ki böyle lâf urma ki ben ğayret idüp saña ‘ıvâz eyleyüp şerm-sâr itmeyem

Beyt

+++/-+---/+---/+---

Ez-şâdef [İ30a] (1) dür taleb zi-âhû nâf¹⁸²⁴

Dil zi-merdân taleb zi-nâdân lâf

(10) Der-ebru-yı tu tîr-i nazar tâ be-ğüş-i hûş

(2) *Senûñ kaşuñda nazar oğın tâ ‘aql kulağına degin*

Âverde ü keşide ü mevķûf-ı fırsatam

Getürmişem (3) *ve çekmişem ve fırsata mevķûfin* murâd budur ki bir kimse zâhirde okı gizleyüp kirişini çeküp çâķ kulağına (4) iletüp fırsat gözleyüp maħall-i fırsat olıcaķ atup şayd itdügi gibi ben daħi nazar oğın gizleyüp ve anuñ kirişini (5) ma‘nâ yüzinden çeküp tâ ‘aql kulağına iletmişem tâ ki rumûz-ı İlâhiyyeye [fırsat bulıcaķ nazar oğın atup şayd idem ħulâşa murâd rumûz-ı İlâhiyyeye]¹⁸²⁵ isti‘dâd ħâşıl itmişüm dimekdür (6)

Beyt

---/+---/+---/+---

Ne-burdem be-ser ‘ömr der-câhili

Meger der-hünermendi vü ‘âķili

(11) Ĥâfız be-pîş-i çeşm-i tu ĥâhed sipurd cân

(7) *Ĥâfız senûñ gözûñ öñinde cân ıřmarlamaķ ister*

Der-în ĥayâlem ey be-dihed ‘ömr mûhletem

¹⁸²⁴ Bu şiirin oldukça benzer bir hâli Senâyî’nin Hadikatü’l-Hakîkâ ve Şeriatü’t-Tarîka adlı eserinde şu şekilde geçmektedir: Hakîm Senâyî-i Gaznevî, **Hadikatü’l-Hakîkâ ve Şeriatü’t-Tarîka**, (Be-cem ü tashih: Muhammed Tâkî Müderris Rızavî), Tahrân 1329, Cild-i Evvel, s. 448.

Ez-takî dîn taleb zi-ra‘nâ lâf

Ez-şâdef dür taleb zi-âhû nâf

¹⁸²⁵ Bu kısım 3206 nolu nüshada yoktur.

Bu hayālideyin ‘ömr eger (8) mühlet virürse murād budur ki Hāfız zāt müşāhededinde ve vuşul İlähi huşūlünde teslīm-i rūh (9) itmek eger ‘ömrden mühlet ü zamān olursa

Şi‘r

Mevtūnā fī-hevā’ihi tarabun¹⁸²⁶

Tahte zılli livā’ihi tarabun (10)

VELEHU EYŻAN [G.371]

[Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Buşrā izi’s-selāmetü hallet bi-zī-selem

Lafz-ı *büşrā* maşdardur ve *hallet* hülūldandur ve *selem* (11) fethateyn ile ism-i şecerdür ve *zī-selem* ol ağaç olan mekânun ismidür

Li’İlähi hamdu mu‘terifin gāyete’n-ni‘am

(12) Cār ma‘a’l-mecrūr muhallā merfū‘-ı muḳaddem-i haberdür *hamd* lafzen merfū‘dur mu‘aḥḥaren mübtedādur muzāfdur *mu‘terifin* lafzına (13) ve *gāyete* lafzı nez‘-i ḥāfızıyyet üzre manşūbdur ve lafz-ı *ni‘am* kesr-i nūn ve feth-i ‘ayn ile cem‘-i ni‘metdür (14) murād budur ki pādşāhlık bir ḥaşmı naḳz-i ‘ahd idüp pādşāh varup anı helāk idüp anuñ müjdesi (15) haberi gelüp bu gāzeli ol vaḳt dimiş bu maṭla‘uñ ma‘nāsı budur ki *muştuluḳ selāmet-i hülūl eyledi* (16) *zī-seleme* ve *Allāh içündür ni‘metler gāyetine mu‘terif olanuñ hamdi*

(2) Ān hoş-haber kücāst ki in (17) feth müjde dād

Lafz-ı *hoş-haber* vaşf-ı terkibidür ya‘nī *ol kimse ki haberī hoşdur kandedür bu* (18) *fethi muştuladı*

Tā cān feşānemeş çü zer ü sīm der-ḳadem

Tā cān şaçalum anuñ ḳademine altun u gümüş gibi (19) murād mantūḳdan zāhirdür

(3) Peymān-şiken her āyine gerded şikeste-ḥāl

Lafz-ı *peymān-şiken* vaşf-ı terkibidür (20) ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *şol kimse ki ‘ahd şıyıcıdur elbette şikeste-ḥāl olur*

İnne’l-uhūde ‘inde (21) melīkū’n-nuhā zimem

‘*Uhūde* cem‘-i ‘ahddür *melīk* mālīk ma‘nāsınadır ve *nuhā* cem‘-i nehyedür ve *zimem* cem‘-i [İ30b] (1) *zemihdür* zemih emān ve emānet ya‘nī *‘ahd ki ‘aḳıllar şāhibi ḳatında emānetlerdür* murād ol ‘ahd şıyan (2) kimse şikeste-ḥāl olup ve ‘ahdi şaḳlayup şāhib-i ‘aḳl idügin beyāndur [*nuhā* zamm-ı nūn ile ‘aḳldur]

(4) Ez-bāz-geşt-i şāh çi hoş (3) turfe naḳş best

Şāhuñ rücū‘ından ne hoş ‘aceb naḳş baḳladı

Āheng-i ḥaşm-ı ü be-serāperde-i ‘adem

¹⁸²⁶ “Sevgilin sancağının gölgesi altında ve onun aşkında ölmek bizim için keyiftir.”

(4) *Anuñ haşmınuñ kaşdı* ‘adem ‘adem serāperdesinde murād ne ‘aceb ‘adem perdesine gitti diyüp haşmuñ mevtinden (5) haber virmekdür [bāz-geşt ve naķş best ve āheng lafzlarında ‘ilm-i mūsikī iştılāhātın ri‘āyet vardır]

(5) Mī-cüst ez-sehāb-ı emel rahmeti veli

İsterdi ümīd sehābından bir rahmet veli

Cüz dideeş (6) mu‘āyene çizī ne-dāşt nem

Gözinden gayrı āşkāre bir nesne virmedi nem murād āb-ı rahmet yerine kendünün (7) gözi yaşı naşīb oldu aña dimekdür

(6) Der-Nıl-i ğam fütād sipihreş be-ţanz guft

Ĝam Niline düşdi felek aña (8) ta‘n ile didi

El’āne kad nedimte vemā yenfa‘u’n-nedem

Şimdi peşimān olduñ ammā peşimānlık fā‘ide itmez (9) murād ol haşmuñ hālī Fir‘avn hālī gibi olup bī-vaķt tevbe vü imān getürüp maķbūl olmadı dimekdür (10)

(7) Sākī biyā ki devr-i gülest ü zamān-ı ‘ıyş

Ey sākī gel ki gül devri ve ‘ıyş zamānidur

Piş ār cām u ğam (11) me-ĥur ez-devr-i piş ü kem

Öñe getür kadehi ve ğam yime devr-i ziyāde vü noķşāndan murād derviş şāhib-i keşf (12) vaķt-i ‘ibādetinde devrūñ ziyāde ve noķşānından ğam yimeyüp kendü ‘āleminde olduĝın beyāndur

(8) Bi’şnev zi-cām-ı (13) bāde ki in zāl-ı nev-‘arūs

İşit şarāb kadehinden ki bu yeñi gelen karı

Bisyār kuşt şevher-i çün Keyķubād (14) u Cem

Çok katl itdi erini Keyķubād u Cem gibi murād budur ki şeyh dir ki bu dünyā bir karıdır ammā her gāh yeñi gelin olur (15) niçe pādşāh-ı ‘azīm olan erini helāk itmişdür pes şeyhūñ bu kelāmın işidüp anuñ mücebince iş idüp (16) faķrı ihtiyār idüp tezvīc-i dünyā itmemek gerek

(9) Hāfız be-künc-i meykede dāred karārgāh

Hāfız meyhāne bucağındadır (17) karārgāhı

K’el-ţayru fi’l-ĥadīķati ve’l-leysü fi’-acem

Baĝçede kuş gibi ve mişede arslan gibi murād Hāfız (18) hānķāh bucağında ‘ıyş u ‘işretde ve emn ü selāmetde dimekdür ba‘zı nüsaķda maĥlaş beyti böyle vāķı‘ (19) olmuş

(10) Hāfız tu mülk-i Cem me-ţaleb cām-ı mey be-ĥ‘āh

Hāfız sen cām-ı mey isteme şarāb kadehin iste

K’in būd (20) ķavl-i bülbul-i bustān-serāy-ı Cem

Ki bu idi Cemūñ sarāy baĝçesi bülbulünün ķavli murād saltanatuñ ĥatrı (21) ‘azīmi vardır anı istemeyüp faķr ihtiyār itmek gerek idüĝin beyāndur

Beyt

+---/+---/+---/+--

Me-gū cāhi ez-salṭanat bîş nîst¹⁸²⁷ [İ31a] (1)

Ki eymen ter ez-mülk-i dervîş nîst

ve Şeyḥ Sa' dînūñ daḥi bu ğazel ṭavrında bir ğazeli vardır ki budur (2)

Ġazel

--+/+---/+---/+--

Elminnetuli'llāh ki ne-murdīm ü be-dīdīm¹⁸²⁸

Dīdār-ı 'azīzān u be-ḥıdmet be-resīdīm

Der-reften u bāz-āmeden (3) rāyet-i manşūr

Pes Fātiḥa ḥ'āndīm ü be-İḥlāş demīdīm

Çün māh-ı şeb-i çārdeh ez-şark ber-āmed (4)

Rūyī ki der-ān māh çün ü mī-ṭalebīdīm

Der-sāye-i eyvān be-selāmet be-nişestīm

Tā kūh u beyābān-ı (5) meşakḳat ne-burīdīm

Şükr şeker-i āfiyet ez-kām-ı ḥalāvet

İmrüz be-guftīm ki ḥanzal be-çeşīdīm

Vaḳtest (6) be-dendān leb-i maḳşūd güzīden

K'ān şud ki be-ḥasret-i ser-engüşt güzīdīm

Düşmen ki nemī-ḥ'āst çünin rüz-ı (7) beşāret

Hemçün duhuleş püst be-çevgān be-derīdīm

Elminnetuli'llāh ki hevā-yı ḥoş u nevrüz

Bāz-āmed (8) ü ez-cevr-i zemistān be-rehīdīm

Sa' dī edeb ānest ki der-ḥazret-i ḥürşīd

¹⁸²⁷ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyyât-ı Sa'dī**, Bostân, Bâb-ı Evvel, s. 337.

¹⁸²⁸ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyyât-ı Sa'dī**, Tek Beythâ vü Kıtahâ , s. 1095.

Güym ki mā ḥod şeb-i (9) deycür ne-didim

VELEHU EYŻAN [G.372]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Bî-tu ey serv-i revân bâ-gül ü gülşen çi kunem

Sensiz ey serv-i revân gül (10) ü gülşen ile neyleyeyin

Zülf-i sünbül çi keşem 'arız-ı süsen çi kunem

Zülf-i sünbülü ne çekeyin ve 'izâr-ı süseni (11) neyleyeyin murâd servden 'uluvv-ı mertebdür revân olduğı seyr fi'llâh bî-ḥad olup durmayüp gitdügidür (12) ve gül keşf ve gülşen maḥall-i keşf olan mevzi'-i 'ibâdetdür ve zülf-i sünbül tarikatdur ve 'arız-ı süsen (13) şaḥîfe-i sevdâ ve ḥatt-ı kitâbdur ya'nî seyr fi'llâh olmazsa ki vuşûl ila'llâhdan sonra olan menâzil-i (14) refi' adur keşfi ve mevzi'-i 'ibâdeti neyleyeyin ve silsile-i tarikati tutup kitâbları niye müṭâla'a ideyin (15)

Beyt

+ --- / + --- / + --

Nihâyet dâred in seyr ila'llâh

Veliken seyr fi'llâhest bî-ḥad

(2) Âh k'ez-ṭa' na-i bed-ḥ'âh ne-didem rüyet

(16) *Âh ki yaramaz dileyici ṭa' nasından görmedün senün yüzün*

Nist çün âyineem rüy zi-âhen çi kunem

(17) *Degüldür âyine gibi yüzüm demür gibi neyleyeyin murâd bed-ḥ'âhdan nefsdür ve ṭa' na bunda dürtmek ma'nâsınadır (18) lâcerem nef ben dürtüp mertebe vü maḥâmımdan düşürüp müşâhedeye mâni' olur bende demür gibi berk (19) yüz gerek idi ki andan müte'eşşir olmayup maḥşûda vâşıl olaydım*

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + -

Mâni' -i didâr-ı yâr-ı men çü nef (20) bedregest

Tu dilâ saḥti be-kun tâ def' -i ân bedreg kunî

(3) Be-rev ey nâşih ü bâ-dürd-keşân ḥurde me-gir

(21) *Yüri ey nâşih dürd çekicilere ṭa'n itme*

Kâr-fermây kâder mî-kuned in men çi kunem

Lafz-ı kâr-fermây [İ31b] (1) vaşf-ı terkibidür ve kâder fetḥateyn ile kazâ ma'nâsınadır ve lafz-ı kâr-fermây kesr-i yâ ile okunur (2) zirâ muzâfdur kâder lafzına ve mî-kuned lafzınıñ fâ' ili zâmir-i kâr-fermâydur ve lafz-ı in mef' ulidür ki (3) işâretdür puse çekmege ma'nâ-yı mışrâ' budur ki kâderi iş buyurucısı ider puse çekmegi ben (4) neyleyeyin murâd nâşihden dünyâ tarafına tervic idüp riyâzet ü 'ibâdet idenler taziyi'-i 'ömr iderler mâl (5) u manşıbdan maḥrûm ḳalurlar diyen

kimsedür aña cevâbın budur ki bunı bize kazâ-yı İlâhî itdürür ki şıfat-ı (6) hidâyete mazhar olmuşuzdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men ki bâşem ki be-pâyem be-der-i hazret-i düst

Lafzhâ mî-kuned ân yâr-ı bed ancâ (7) be-bered

(4) Berķ-i ğayret çü çünin mî-cehed ez-mekmen-i ğayb

Ġayret şimşegi çün bunculayın şıçrar ğayb pûse-gâhından (8)

Tu be-fermâ ki men-i sũhte-ħırmen çi kunem

Sen buyur ki ben ħırmeni yanmış neyleyeyin murâd budur ki (9) ğayret-i İlâhiyye benüm ğayra ta'allukum istemez lâcerem benüm dünyâmı ħarâb ve âĥiretimi ma' mûr ister anuñçün dünyevî ħaşılımuz (10) olmaz pes nâşih ben nice ideyin

Beyt

--- / --- / --- / ---

Dünyevî kârum ħarâb ve uĥrevî ma' mûrdur

Müşkil oldur kim oña (11) dünyâ vü 'uķbâ oñmaya

(5) Şâh-ı Türkân çü pesendîd ü be-çâhem endâĥt

Türkle şâhı çün benî begendi ve kuyuya (12) atdı

Destgîr er ne-şevved luţf-ı Tehemten çi kunem

Destgîr olmazsa Tehemten luţfinı neyleyeyin murâd zâhire (13) nażar şâh-ı Türkândan Efrâsiyâb nâm pādşâhdur ['Acemler Efrâsiyâb dirlər 'Arablar Ferâsiyâb dirlər] ki pehlivânları ħabs ü helâk ider idi nitekim Siyâvuş (14) Türk vilâyetine varup Efrâsiyâb aña raġbet idüp kızın virüp ve ol iķlîmde bunuñ nâm u nişânı (15) meşhûr olup Efrâsiyâb andan qorķup ħabs idüp helâk itdi ve Tehemten bir ulu pādşâh idi (16) ve ol pehlivânlara mu'în ü mürebbî idi ve ma'nâ yüzinden murâd şâh-ı Türkân nefsdür ki qalbi qabûl (17) ü tâbi' idüp kendüye muĥtaşş kılup çâh-ı câha ve mâla düşürüp helâk ider Tehemten gibi bir pehlivân-ı (18) dîn gerekdür ki destgîr olup anuñ cinsinden ħalâş ve iĥlâkinden necât vire [Efrâsiyâb kıızı Siyâvuşdan yüklü oldu erkek oġlan toġurup adını Keyĥusrev virüp büyüyüp Bâbil vilâyetine varup anda pādşâh olup ve 'Acem vilâyeti daĥi anuñ ĥükmünde olup 'askeriyle Türk vilâyetine gelüp babası Siyâvuş kanı içün cedd-i fâsid Efrâsiyâbı qatl eyledi]

Şi'r

Ve min 'âdeti'l-eşrâfî (19) an yetefeķķadû¹⁸²⁹

Eşâġirehüm ve'l-mekremātu meşâ'idu

(6) Mededî ger be-çerâġi ne-kuned âteş-i Tûr

Bir meded eger (20) *itmezse bir çerâġ ile Tûr odı*

Çâre-i tîre-şeb-i vâdî-i İmen çi kunem

¹⁸²⁹ "Küçükleri gözetmek eşrâfın âdetindendir. İkrâmiyeler de bunun için bir avdır."

İmen deresinüñ karañu (21) *gicesin çāresin neyleyin* murād zāhire nazar budur ki Mūsā ‘aleyhi’s-selām hātūnı ile giderken [İ32a] (1) āteşe hācet olup Tūr tağı tarafından buķ’a-i mübārekeden nūr-ı İlāhī zuhūr idüp Mūsā ‘aleyhi’s-selām (2) nār sanup varup kelīmu’llāh oldı ve ma’ nā yüzinden murād budur ki tarīkat u ‘ibādet ü sülūk-ı tarīk-i hāzret (3) vādī-i mübārekdür līken beşeriyyet ü nefسانیyyet zulmeti ile maķşūda vuşul be-ğāyet şa’bdur lācerem nūr-ı İlāhī (4) hidāyet itmeyince ihtidā müyesser olmaz

Şi’r

Qalle iştibārī ve innī lā-erā ferahen¹⁸³⁰

Yā Rabbi heyyi’lenā min emrinā (5) reşeden

(7) Hāfızā huld-i berīn hāne-i mevrūs-ı menest

Ey Hāfız huld-ı a’lā benüm mīrās qalmış evimdür

Enerīn-hāne-i (6) vīrāne-nişīmen çi kunem

Bu vīrāne menzilde oturaķ neyleyeyin murād budur ki cennet bizüm babamuz Ādem (7) ‘aleyhi’s-selām hāzretinden mīrās qalmış evimüzdür aña vuşul ü duhūle sa’y itmek gerekdür bu vīrāne (8) hānede neylerin

Gazel

++-+/++-+/++-+/++-

Zi-ḥāb-ı ḡaflet eger yek-zamān şevī bīdār

Cemāl-i şubḥ-ı sa’ādet nümāyedet dīdār (9)

Zi-dest-i sāķi-i raḥmet ḥurī şarāb-ı beķā

Eger zi-mesti-i hırş u hevā şevī hüşyār

Zi-tāc u taḥt u (10) selāṭīn tu-rā be-küşāyed

Çü enbiyā vü rusul ser be-künc-i faķr ber-ār

Eger tu kūş kunī bi’şnevī ki mī-güyed (11)

Zamāne fa’tebirū yā uli’l-ebşār¹⁸³¹

Tu ḡāfilī vü nedāmī resed zi-‘ālem-i ḡayb

¹⁸³⁰ “Benim sabrım azaldı ve ben hiçbir kurtuluş da görmüyorum. Yâ Rab bizim bu işimizde bir kurtuluş müheyyâ et.”

¹⁸³¹ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın. (Kur’ân, Haşr 59/2).

Ki in serāy-ı mecāzest dil (12) ez-ū ber-dār

VELEHU EYŻAN [G.373]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Be-tiğem ger kuşed desteş ne-girem

Kılıcı ile beni katl iderse elin dutmazam (13) ya' nī men' itmezem

Ve ger tırem zened minnet pezirem

Ve eger ok urursa minnet kabul iderem murād budur ki (14) eger nefsāniyyetüm helāk iderse men' itmezem ya' nī gerekmez dimezem ki bu benüm murādumdur ve eger baña tenbīh (15) ü ikāz için kendü tarafından te'sir izhār iderse anı in'ām bilüp andan minnet kabul iderem (16)

Ḳıṭ' a

+ --- / + --- / + ---

Be-zen tiğ ü be-kuş nefsem be-tirī

Tu-rā bāşed helāl in kuşten-ı men

Çü bā-ağlāl bāşed 'abd-i abak

Biyāyed (17) bend-i tu der-gerden-i men

(2) Kemān-ebrūyet-rā gū be-zen tır

Kaşuñ yayına di ok ur

Ki piş-i dest ü (18) bāzūyet be-mirem

Ki senüñ bāzuñ eli öñinde ölem murād *kemān-ebrūsı* urmağdan sālīkūñ (19) derecesinden suķūṭın kendüye i'lācdur aña işāl-i elem ile tā ki mütenebbih olup te'yid-i İlāhī ile a' māl-i (20) şālīhāta iştiğāl idüp hüsni-hātīme üzre ola

Ḳıṭ' a

+ --- / + --- / + ---

Çü 'ömret bü'gzerānī tu be-ğaflet

Ne-dārī murden-ı (21) hod-rā nigāhī

Eger ālām u miḥnet bīni ez-Hak

Be-dān ān-rā tu tenbīh-i İlāhī

(3) Ğam-ı giti ger ez-pāyem der-āyed

Cihān [İ32b] (1) ğamı eger beni ayakdan düşürse

Be-cüz sāğar ki bāşed dest-girem

Kadehden ğayrı kim olur dest-girüm (2) murād budur ki 'ışk-ı İlāhī nūşına meşgūl olup şey'-i kālil ile qanā' at itmek ile kār-ı cihān ğamından (3) ḥalāş olunur ğayrı ile degül

Ḳıṭ' a

+---/+---/+---/+---

Zi-pîrî cihân dide kerdem su 'âlî

Ki behr-i ma'îşet zi-mâl u bizâ'et (4)

Çi sermāye sâzem ki sūdî dihed guft

Eger mî-tevânî kanâ'at kanâ'at

(4) Ber-ây ey âftâb-ı şubh-ı ümmîd

(5) *Toğ ey ümîd şabâhınuñ güneşi*

Ki der-dest-i şeb-i hicrân esîrem

Ki hicrân gicesi elinde esîrin (6) murâd cenâb-ı Hâkdan feyz ü fazl talebidür

Beyt

---/+---/+---/+---

Ey pādşeh-i hūbān dāde ez-ğam-ı tenhāyî¹⁸³²

Dil bî-tu be-cân (7) âmed vaqtest ki bāz âyî

(5) Be-feryādem res ey pîr-i hārābāt

Benüm feryāduma iriş ey meyhāne pîri

Be-yek (8) cür'a cevānem kun ki pîrem

Bir cür'a ile yigit kıl beni ki pîrin murâd âhir-i 'ömre geldüm seyyi'āden hālāş (9) olmadum ve dostdan eşer bulmadum baqıyye-i feyz ve ve irşād-ı qalîl ile meded kıl ey pîr-i hānqāh tā ki cevān-ı (10) ma'şūm gibi pāk olam

Beyt

Şudım pîr zi-'ı şyān u çeşm mîdārîm

Ki cürm-i mā be-cevānān pārsā (11) bahşend

(6) Be-gîsū-yı tu hürdem dūş sevgend

Senüñ gîsūña dün gice and içdüm

Ki men ez-hāk-i (12) rehet ser ber ne-gîrem

Ki senüñ yoluñ toprağından baş kaldurmam murâd gîsūdan tarîk-i taleb-i Hâk (13) yā gayb-ı hüviyyetdür ya'nî senüñ tarîk talebüne yā zāt-ı mestūru'l-māhiyyet olan hāzretüñe and içdüm (14) ki sülûkdan ferāğat itmeyüp ol yoldan baş kaldurmayam

Qıta

+---/+---/+---/+---

Ez-ānem sâkin-i küyet ki çün cān (15) bā-tu bisyārem

Ğubārî ber-ser-i küyet be-māned yādgār-ı men

Çü tu tîgem zenî hūn-ı merā ber-hāk efşānend

Ki tā ki (16) ez-ser-i küyet ne-berhîzed ğubār-ı men

¹⁸³² Hâfız-ı Şirâzî'ye aittir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.492/1.

(7) Be-süz in hırka-i takvā tu Hāfız

Yak bu takvā hırkasın sen Hāfız (17)

Ki ger âteş şevem der vey ne-girem

Od olursam aña dutmazam murād şüret-i libāsdan geç ki anda (18) hālet-i şevk buldum dimekdür

Beyt

+++/-+--/+ +-

Hırka ne-būd çü ez-riyā hālī

‘ Ārif-i rind ez-ū buved ‘ ārī (19)

VELEHU EYẒAN [G.374]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Tu hemçü şubhī vü men şem‘ -i hālvat-i seher

Sen şubhī gibisin ben seher hālvatinün şem‘ iyin (20)

Tebessümī kun u cān bīn ki çün hemī sipurem

Bir tebessüm kıl ve gör ki ben niçe cān işmarlarum murād zāhire (21) nazar budur ki çün şubh tebessüm idüp zāhir ola şem‘ söyündürölüp cān [virür ve ma‘ nāya nazar murād budur ki cenāb-ı] qudsden inbisāt-ı feyz [İ33a] (1) ve baş-ı fazlı zāhir olıcak ben bezl-i rüh iderem

Gazel

-++-/-++-/-+-

Zinde küdāmest ber-i hūşyār¹⁸³³

Ān ki (2) be-mīred be-ser-i kūy-ı yār

Ser ki be-kuşten be-nehī pīş-i düst

Bih ki be-ğurbet be-nehī der-diyār

Derd-i nihānī (3) dil-i tengem be-sūht

Lāceremem ‘ ışk be-būd āşkār

Dil çi maḥal dāred ü dīnār çīst

Müdde‘ iyem ger (4) ne-kunem cān nişār

Çün deger-i gül ne-buved der-cihān

¹⁸³³ Muslihiddin Sa’dī, Külliyyât-ı Sa’dī, Gazeliyyât, s. 706-707, G.326.

‘ Āşık-ı rüy-ı tu çü Sa‘ dî hezār

(2) Çünin ki der-dil-i (5) men dāğ-ı zülf-i serkeş-i tust

Böyle ki benüm göñlümde senüñ zülf-i serleşüñ dāğı vardur

Benefşe-zār (6) şevd türbetem çü der-güzerem

Benefşelik oldum benüm kabrüm çün geçem murād budur ki kişi ne şıfat ile (7) muttaşif olursa vefâtından soñra anuñ eşeri zühür ider

Rubā‘î (Ahreb)

Rūzî ki cezā-yı her şıfat h̄āhed būd¹⁸³⁴

Qadr-i tu be-ḳadr-i ma‘ rifet (8) h̄āhed būd

Der-ḥüsn-i şıfat kūş ki der-rūz-ı cezā

Ḥaşr-i tu (9) be-şüret-i şıfat h̄āhed būd

(3) Ber-āstān-ı ümīdet küşādeem der-i çeşm

Senüñ ümīdüñ eşigine açmışam (10) göz ḳapusını

Ki yek-naẓar fikenî ḥod fikendî ez-naẓarem

Ki bir naẓar bırağasın bıraḳduñ ḥod beni naẓadan (11) murād budur ki her kim ki ma‘ şıyyet ü zillet sebebi ile naẓar-ı İlāhî manẓarından sāḳiṭ olsa bir ḥāl ve bir (12) minvāl üzre olmaḳ gerek ki manẓūr-ı ḥazret-i Ḥaḳ ola

Ġazel

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Peymān şikest-i ḳalb ü ez-ānem şikest yār¹⁸³⁵ (13)

Kārem zi-dest reft neyāmed be-dest yār

Ber-ḥāst āhem ez-dil ü der-ḥün nişest çeşm

Ez-men (14) be-dî be-ḥāst ki bî-men nişest yār

Der-‘ işk-ı yār nîst merā iḥtiyār-ı şabr

Lîk āb-ı çeşm ü āteş-i dil her (15) dü hest yār

Çün ḳāmetem kemān-şıfat ez-bār-ı ğam ḥamīd

Çün tîr-i nāgehān zi-kemānem be-cüst yār

Ger tu (16) kemer be-bendi berā-yı rızā-yı düst

¹⁸³⁴ Ebû Sa‘îd Ebu’l-Hayr, Rubâiyyât, Ganjor.

¹⁸³⁵ Bu şiir Sa‘dî-i Şîrâzî’nin bir gazelinin küçük deġişiklikler yapılmış hâlidir. Muslihiddin Sa‘dî, **Külliyât-ı Sa‘dî**, Gazeliyyât, s. 709-710, G.332.

Mî-dân meger berâ-yı vefâ-yı tu best yâr

(4) Çi şükr güyemet ey hayl-i ğam (17) ‘afâka’llâh

Ne şükr diyeyin saña ey ğam âlây-ı Allâh ‘afv eylesün [‘afâka’llâh cümlesi cümle-i du‘âiyyedür cümle-i mu‘terize vâkı‘ olmuşdur]

Ki rûz-ı bî-kesî âhîr nemî-revî (18) zi-berem

Kî bî-keslik güninde gitmezsin kıtından murâd ğam-ı insândan münfekk olmaz dimekdür

Beyt (19)

Bâ-her ki ber-âmihtem ez-men bîkr-i baht¹⁸³⁶

Cüz ğam ki hezâr âferîn ber-ğam bād

Beyt

--+/+--/-+--

Ger saltanatest u ger gedâyî (20)

Ğam ez-tu nemî-kuned cüdâyî

(5) Ğulâm-ı merdüm-i çeşmem ki bâ-siyâh-dilî

Göz bebeginün kılıyın ki kara gönüllülük (21) ile

Hezâr kaṭre be-bâred çü derd-i dil şumurem

Biñ kaṭre yağdırur çü gönül derdin şayam murâd ehl-i [İ33b] (1) şefkat olanı medhdür ki *er-raḥimüne yerḥamuhümü’r-raḥmānu*¹⁸³⁷ ḥasebince ehl-i raḥm u şefkat olan (2) maḥall-i raḥmet olur

Ḳıṭ‘a

+--+ / +--- / +--+ / +-+

Be-derd-i in dil-i bîmâr-ı men teraḥḥum kun

Egerçi hest tu-râ her zamân nâz u tena‘um (3)

Ki in ‘amel be-tevehhüm ḥayır şevad zîrâ

Be-yâft raḥmet-i Raḥmân her ân ki kerd teraḥḥum

(6) Be-her nazar bût-i mâ (4) cilve mî-kuned lîken

Her nazara bizüm şanemimiz cilve ider ammâ

Kes in kirişme ne bîned ki men (5) hemî-nigerem

Kimse bu nâzı görmez ki ben görürem murâd müşâhede-i Ḥaḳ merâtib-i muhtelifi ile olduĝın beyândur (6) ve kendünün müşâhedesı ĝâlib idüĝin zikrdür

Rubâ‘î (Ahreb)

¹⁸³⁶ Bu şiir örneĝi beyit deĝil rubâîdir ve ikinci mısırâsı Dîvân-ı Şems’te yer almaktadır. Rubâî, 536. Ganjor.

¹⁸³⁷ الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ Rahm rahman isminden bir damardır. Her kim baĝları koparmaz, ilgiyi kesmezse Allah da onu rahmetine ulaştırır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 2, s. 300, Hadîs No: 1924.

Çeşmî dârem heme pür ez-şüret-i düst¹⁸³⁸ (7)

În dîde merâ hoşest tâ dust der-üst

Ez-dîde vü düst fark kerdn ne niküst (8)

Bâ-üst be-cây-ı dîde bâ-dîde hod üst

(7) **Be-hâk-i Hâfız eger yâr bü'gzered çün bād**¹⁸³⁹

Hâfızuñ (9) toprağına eger yâr uğraya yil gibi

Zi-şevk der-dil-i ân tengnâ kegen be-derem

Şevkden ol tarlık içinde (10) kefen yırtam murâd budur ki *ve cā'e rabbūke ve'l-melekū şaffēn şaffēn*¹⁸⁴⁰ hasebince çün zamân-ı kıyâmet ola emr-i İlâhî (11) gelüp yil esüp mekâbiri açup dirilmek zamânı olup âsâr-ı İlâhiye zühûr idüp *veci'e yevme'izin* (12) *bi-cehenneme*¹⁸⁴¹ mücebince tarlık ve havf olıcak rûhuma şevk gâlib ve qalbüm cemâl-i İlâhiye tâlib olup (13) ol şevkden kefenüm yırtam

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-rûz-ı haşr çi gûne buved hesâb-ı merâ

Ki men zi-şevk-i cemâleş zi-ğ'ış (14) bî-ğaber

VELEHU EYẒAN [G.375]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) **Tā sāye-i mübâreket üftād ber-serem**

Tā senüñ mübârek gölgeñ düşdi (15) benüm başum üzre

Devlet ğulām-ı men şud u iğbāl çākerem

Devlet benüm kulum oldı ve iğbāl hıdmetkārım (16) murâd zıll-ı İlâhî ve 'ināyet-i şāhî benüm üzerüme vāqı' olup cenâb-ı Haqdan feyz ü fazl bulaldan devlet-i (17) dünyā ve iğbāl-i ednā benüm qatımda haķır olmışdur dimekdür

Qıṭ'a

+ - - - / + - - - / + - -

Çü 'izzet behr-i haķk u mü'minānest

Eger 'izzet be-ğ'āhî (18) şev müselmān

Müselmānî çünin bâşed haķîkat

¹⁸³⁸ Dîvân-ı Şems, Mevlânâ, Rubâiyyât, No: 284, Ganjor.

¹⁸³⁹ Bu beyit derkenârda şu şekildedir:

Be-hâk-i Hâfız eger bü'gzeri çü bād-i nesim

Çü gonca der-dil-i ân tengnâ kefen be-derem

¹⁸⁴⁰ رَبِّكَ وَالْمَلَكُ صَفًا صَفًا Rabb'in(emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacaktır). (Kur'an, Fecr 89/22).

¹⁸⁴¹ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ O gün cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var! (Kur'an, Fecr 89/23).

Şevî haq-râ hemîşe bende fermân

(2) Şud sâlhâ ki (19) ez-ser-i men refte bûd baht

Yıllar oldu ki benüm başumdan gitmiş idi baht

Ez-devlet-i vişâl-i tu bâz âmed (20) ez-derem

Senün vişâlün devletinden girü geldi kapumdan murâd baht-ı âhîret niçe müddet idi ki benden (21) dūr idi çün vuşlat-ı İlâhî müyesser oldu baht-ı âhîret ve ‘amel-i ‘ibâdet meskenüme dâhil oldu dimekdür [İ34a] (1)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Baht u devlet ân buved ki dâ'im ü bâkî buved

Kâr-ı tu halkî ne-bâşed belki hallākî buved

(3) Bîdâr der-zamâne ne-dîdî (2) kesî merâ

Kimse uyanık görmez idi zamânede beni

Der-h'âb eger hayâl-i tu geştî muşavverem

Uykuda (3) eger senün hayâlün baña muşavver olaydı murâd mantûkdan zâhirdür ki eger uykuda senün hayâlün (4) görmek müyesser olaydı hergiz uykudan hâlî olmaz idüm kimse beni uyanık görmez idi (5) murâd müşâhede-i Haqqa kemâl-i ragbetüm vardur dimekdür

Rubâ'î (Ahreb)

Ger der-seferem be-cüst ü cüyet bâşem (6)

Ger der-ğazerem be-guft u güyet bâşem

Çün nîst murâd-ı men cüz-i rüyet

Z'ân rû heme câ be-cüst rüyet (7) bâşem

(4) Men 'ömr der-ğam-ı tu be-pâyân berem velî

Ben 'ömri senün gamuñda âhîret iletürem velî

Bâver me-kun ki bî-tu (8) zamânî be-ser berem

İnanma ki senüsüz bir zamân başa iletem murâd dâ'imâ müşâhede-i Haqda ve murâkabe-i muvâcehedeyin (9) dimekdür

Ġazel

+---/+---/+---/+---

Ruġet rübûde zi-hürşîd-i kûy-ı mihr ü cemâl

Cemâl-i tu ne-reved sâ'atî merâ zi-hayâl

Hayâl (10) bîn ki dilem ârzü-yı vaşl-ı tu kerd

Güzeşt 'ömr-i 'azîzem qarîb geşt vişâl

Vişāl-i hemçü tuyî-rā (11) kesî resed vaqtî

Ki ū nizār şeved ez-firāk hemçü hilāl

Hilāl-vār eger şud za' if mî-bîned

Ruḥ-ı (12) çü māh-ı nev ey serv-i ḳad ü ḥüb-ı şafā

Ḥiṣāl-ı ḥüsn-i tu ān ki reved merā ez-çeşm

Ki āftāb-ı kemālem (13) resed be-burc-ı zevāl

Zevāl-i ḥüsn peẓîrend nîkuvān liken

Tuî ki ḥüsn-i tu hergiz nemî-füted zi-kemāl (14)

Kemāl-i 'āşîḳ-ı şādîḳ buved ki der-'işket

Zi-'arz u cāh neyendişed ü zi-māl u menāl

(5) Derd-i merā (15) ṭabîb ne-dāned devā ki men

Benüm derdüme ṭabîb devā eylemez ki ben

Bî-düst haste-ḥāṭır u bā-derd hoşterem

(16) *Dostsuz haste-ḥāṭırın ve derd ile hoşrağın* murād budur ki benüm marāzum cismānî degül marāz-ı 'işḳdur ki (17) rûḥānîdür şöyle ki müşāhede-i dost olmasa haste-ḥāṭırın ve marāz-ı İlāhî ile hoşrağın lācerem (18) marāz-ı bedene 'ilāc iden ṭabîb-i zāhir benüm derdüme dermān idemez

Beyt

+---/+-+/+-+/+-

Eger derd-i dil-rā be-pursî devā (19)

Liḳāü'l-ḥabîb şifāü'l-ḳulüb

(6) Mā gufti meyār raḥt-ı iḳāmet be-küy-ı men

Didük getürme iḳāmet esbābın (20) benüm maḥalleme

Men ḥod be-cān-ı tu ki ez-în kūy ne-güzerem

Ben ḥod senüñ cānuñ ḥaḳḳıçün bu maḥalleden gitmezem (21) murād budur ki senüñ maḥalleñe esbāb-ı iḳāmet getürmek bundan āḥir yere gimek ile olur ben ḥod bundan [İ34b] (1) gitmezem raḥt getürmek niçe müyesser olur ḥulāşa murād budur ki dergāh-ı Ḥaḳ mülāzemetin terk itmezem raḥt egerçi (2) menfa'at-i āḥiret içün taḥşîl-i māl u menāl daḥi olursa

Gazel

++---/++---/++---/++-

Hemçü kûy-ı tu der-âfâk ne-dîdem cāyî
Bih ez-āncā (3) ki tu bāşî ne-buved mevāyî

Dil şud ez-dest ü men üftāde çünîn bî-ser ü pā
Ne-buved hemçü men-i dîl-şude nā-pervāyî (4)

Māye-i serveri ān rûz merā dest dihed
Ki be-bînem ser-i üftāde-i ħod der-pāyî

‘Āşıkān-ı cān be-ġam-ı ān leb-i (5) şîrîn dādend
Heme merdend ne-dādî be-yekî ħalvāyî

Kâtibî kışşa ki ez-rûy u ki ez-mûy-ı tu guft
Hest çün ehl-i cünûn her sūĥaneş (6) ez-cāyî

(7) Herkes ġulām-ı şāhi vü memlûk-ı āşafist

Her kimse bir şāhuñ kûlî ve bir vezîrûñ memlûkidür

Ĥāfîz-kemîne (7) bende-i sulţān-ı kişverem

*Ey Ĥāfîz-kemîne memleket sulţānıñ bendesiyyin murād her kimse bir dünyā ulusına
(8) intisāb itmişdür ben mālîkü’l-mülk ve ĥālîķu’l-kül ĥazret-i Ĥaķķuñ bendesiyyin
dimekdür (9)*

Ķıţ‘a

+---/+-+/+---/+-

Kesî çün be-nānî dihed dil zi-cān

Çü ū-rā zevālî resed ġam buved

Çü men dil be-bāķî be-dādem tamām (10)

Ez-ān ĥāţîrem ĥûb u ĥurrem buved

ĶAŞİDE [K.2]

Bu Ķaşıde dîvānlarda ġazeller eşnāsında bulunup ve bu faķîrûñ (11) dîvānında bu maĥalde bulunup bunda yazılup şerĥ olındı

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilün]

(1) Cevzā (12) seĥer nihād ĥamā’îl berāberem

Cevzā seĥer ĥamā’îl Ķodî muķābilümde

Ya‘ nî ġulām-ı şāhem ü suvgend mî-ĥurem

*Ya'nî şāhuñ kılıyın ve and içerüm (13) bilgil ki tebāreke'l-lezî ce'ale fî's-semā'î burūcen*¹⁸⁴² hasebince felekde burclar on ikidür

Ḳıṭ'a

-+---/-+---/-+---/-+---

Burchā dīdem ki (14) ez-maşrık ber-āverdend ser¹⁸⁴³

Cümle der-tesbīh ü der-tehlīl-i ḥayyun lā yemūt

Çün ḥamel çün sevr ü cevzā (15) vü sereṭān u esed

Sünbüle mīzān u 'akreb ḳavs ü cedī vü delv ü ḥūt

Pes burclaruñ bir cevzādur (16) ve cevzā luğatde bili aḳ koyuna dirler kâne aña ḥamā'ıldür anuñiçün cevzā burcına ḥamā'il isnād eyledi ve (17) aña yemīn idüp şāhuñ kılıyum dir didi murād zāhire nazar memdūhı olan pādşāh-ı zāhirdür ve (18) ma'nāya nazar ḥazret-i Ḥaḳ te'ālādur ki 'uluviyyātanuñ 'ubūdiyyetine mu'terif ve emr-i 'ālīsine mu'tīdür

(2) Sākī biyā ki (19) ez-meded-i baḥt-ı kārşāz

Sākī gel ki iş düzüci baḥt mededinden

Kāmī ki ḥaştem zi-Ḥudā şud müyesserem

(20) *Bir murād ister idüm Allāhdan müyesser oldı* murād zāhire nazar meclis-i 'işret olan sākīdür ki şāhuñ (21) cemālī müşāhedesi ile hoş-ḥāl oldum diyü anı da'vet ider ve ma'nāya nazar murād şeyḥdür ki cenāb-ı Ḥaḳdan [I35a] (1) tecellī zāhir olup 'işret-i İlāhiyyeye mā'il olup şeyḥden 'atā-yı zevḳ istimdād ider

Şi'r

+---/+---/+---

Ḳaseme sākī ve (2) istagnā şümülen¹⁸⁴⁴

Fe's-şemlu mine's-şümülü ḥaşılun

(3) Cāmī be-dih ki bāz be-şādī-i rüy-ı şāh

Bir ḳadeḥ vir ki girü şāhuñ (3) yūzi şādılığına

Pirāneser hevā-yı cevānist der-serem

Pirlik vaktinde yigitlik hevāsı vardur (4) *başumda* murād zāhire nazar pādşāhınuñ müşāhedesinden başuma yigitlik hevāsı gelüp 'işrete meyl (5) *itdüm* dir ma'nāya nazar müşāhede-i İlāhī ile şevḳ gālib olup feyz rāğıbı (6) *oldum* dimekdür

Şi'r

+---/+---/+---

¹⁸⁴² تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا Gökte burcları var eden, onların içinde bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir. (Kur'ân, Furkân 25/61).

¹⁸⁴³ Ebû Nasr Ferâhî'ye aittir.

¹⁸⁴⁴ "Sâkî içkiyi taksîm etti. Sâfî şarap da yeterli geldi. Zirâ güzel ahlak içkiden hâsıl olur." Derkenârda beyit içerisinde yer alan kelimelerin mânâlarına yer verilmiştir: Şümülen: şarâb-ı şâfî, Fe's-şemlu ḥūy-ı nîk, Eş-şümül: şarâb-dân.

Min ğayrihi lâ urīdu vaşlen¹⁸⁴⁵

El-ķalbū etābe ‘an rezā’ile

(4) Rāhem me-zen be-vaşf-ı zülāl-i (7) Hızr ki men

Yolum urma Hızr şuyı vaşfı ile ki ben

Ez-cām-ı şāh cūr‘a-keş-i havz-ı kevşerem

Şāh (8) kadehinden havz-ı kevşer cūr‘asın çekerin murād zāhire nazar zāhir şāhınıñ kadehinden zevķ-i havz-ı (9) kevşer buldum dimekdür ve ma‘nāya nazar şarāb-ı ‘ışķ-ı İlāhiden havz-ı kevşer hażzın buldum dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Āb (10) ehl-i aķl-rā hoşter zi-ķum-rā ħamerest

Līk ehl-i ‘ışķ-rā bāde çü ‘ayn-ı kevşerest

(5) Şāhā men er be-‘arş (11) resānem serir-i fażl

Ey şāh eger ben ‘arşa irüşdürem fażl tahtını

Memlūk-ı in cenābem ü miskīn-i in (12) derem

Bu cenābuñ memlūkı ve bu kapunuñ miskīniyin murād muķātabdan zāhire nazar kendü pādşāhıdır ve (13) ma‘nāya nazar hażret-i Haķdur ki egerçi ben fażl u kemāl tahtını ‘arşa irişdürdüm ise daķı fażla (14) iķtirārım yokdur senüñ cenābuñuñ ve bāb-ı ni‘amu’l-me’ābuñuñ bendesi ve efkendesiyin

Beyt

+---/+---/+---/+---

Resāned (15) ez-deret eflāk-rā Sürürī ser

Serār-ı ādeteş ammā ber-āstāne henüz

(6) Men cūr‘a-nüş-ı bezm-i tu būdem (16) hezār sāl

Ben senüñ şöķbetüñüñ cūr‘a-nüşı idüm biñ yıl

Key terk-i āb-ķord kuned tab‘-ı ķūgerem

Kaķan kendü (17) şuvādın terk ide ķū dutucı ta‘bum murād zāhire nazar zāhir pādşāhına ķiķāb idüp senüñ (18) şöķbetüñden müddet-i medidedür ki ķişşedār olıgeldüm anı terk itmezem dir ve ma‘nāya nazar hażret-i Haķķa (19) ķiķāb idüp ‘ālem-i ervāķda sinin-i māziyeden şöķbet-i rūķāniyyede feyz olıgelmişdür ol mu‘tādı (20) terk itmezem dimekdür

ķıķ‘a

--+/-+---/-+---/-+---

İn ‘āşıkı u mestī dānī kirāst der-ķūr

Ān-rā ki cem‘ bāşed esbāb-ı düst (21) dānī

¹⁸⁴⁵ “Ben onun dışında herhangi biriyle buluşmayı istemiyorum. Kalp rezilliklerden tevbe etmiştir.”

Esbāb-ı dūst dānī bāşed tu-rā müyesser

Hergiz der-în zamāne ger ğayr-ı ū ne-dānī

(7) V'er bāveret nemī-şevēd [İ35b] (1) ez-bende in ḥadīş

Eger saña inanmak gelmezse bendeden bu söz

Ez-gufte-i Kemāl delilī biyāverem

(2) *Kemāl sözinden bir delil getirürem* murād budur ki benüm kelāmum da'vī-i belā delil degüldür delilüm vardır (3) Kemāl-i İşfahānī kelāmından ve ol kelām bu ğazelinün āḥir beytidür ve tamām-ı ğazel budur ki

Ġazel (4)

--+/-+--+/-+--+/-+--

Cā 'iz çü nīst vaşl-ı tu ḥāşıl kücā berem¹⁸⁴⁶

Dil-rā ki şud zi-derd-i tu ğāfil kücā berem

Bī-vaşl-ı (5) cān-fezāyī vü ḥadīş çü şükret

İn 'ıyş hemçü zehr-i helāhil kücā berem

Be-gust çarḥ-ı tār-ı ḥayātem be-dest-i (6) hicr

Çün vaşl nīst gū heme bügsil kücā berem

Bünyād-ı ḥoş-dilī-i men ez-seyl-i ḥīz-i eşk

Gīrem ki ḥod (7) ne-kerded [ü] bāṭıl kücā berem

Bī-pāy-merd-i vaşl zi-ġarḥ-āb-ı ḥādīşāt

Keştī-i 'ömr-i ḥ'ış be-sāḥil kücā berem (8)

Menzil dırāz u bār keşem leng ü men za'if¹⁸⁴⁷

Bārem girān u rāḥ pür ez-gil kücā berem

Dik-i revān u tīre şeb (9) ü ebr-i tünd-bād

Men çeşm-i derd-i rāḥ be-menzil kücā berem

Müşkil-küşā-yı vaşl eger dīr-ter resed

¹⁸⁴⁶ Ebu'l-Fazl Kemāleddīn İsmail-i İsfahānī, **Dîvân-ı Hallâku'l-Ma'ânî**, (Hüseyn Bahru'l-Ulûmî) İntişârât-ı Kitâb-fürûşî-i Dehhudâ, Tahran 1348, G.131, s. 776-777.

¹⁸⁴⁷ Derkenâr: sekte ile okunur.

Çendîn hezâr (10) kışsa-i müşkil kücâ berem

Gîrem ki ârzû-yı dilem cümle hâşilest

Eknûn çü nîst rûy-ı tu hâşıl kücâ (11) berem

Guftend ber-girift fülân dil zi-mihr-i tu

Men dâverî merdüm-i câhil kücâ berem

[Kemâl-i İşfâhânî taḥalluş zıkr itmez]

(8) Ger ber kenem dil ez-tu (12) vü ber-dârem ez-tu mihr

Eger kıparam göñli senden ve kılduram muḥabbeti senden

Ân mihr ber-ki efkenem ân dil (13) kücâ berem

Ol muḥabbeti kime bırağam ve ol göñli kıande ilettem Hâce Hâfızuñ delil getürdügi bu beyt âḫirdür (14) murâd zâhire nazar zâhir pâdşâhına ḫitâbdur ki senden göñli alup kime virürem ve senden muḥabbeti kıparup (15) kime muḥabbet iderem dir ve ma' nâya nazar ḫazret-i Hâḫḫa ḫitâbdur

(9) ‘Ahd-i elest-i men heme bâ-mihr-i şâh bûd

Benüm (16) ‘ahd-i elestüm dükeli şâh muḥabbeti ile idi

V’ez-şâh-râh-ı ‘ömr bedîn ‘ahd bü’gzerem

‘Ömrüñ ulu yolından (17) bu ‘ahd ile geçerem murâd budur ki benüm muḥabbetüm *elestü birabbiküm*¹⁸⁴⁸ zamânındandır lâcerem ‘ömrümi ol ‘ahd üzre (18) tamâm iderem zâhire nazar zâhir şâhı muḥabbet ile itmâm-ı ‘ömr iderem dimekdür ve ma' nâya nazar ḫubb-ı İlâhî ile (19) ‘ömrümi tamâm iderem dimekdür

(10) Manşûr bin Muḥammed Ğâzîst ḫırz-ı men

Muḥammed Ğâzî oğlı Manşûrdur benüm (20) heykelüm ya‘nî bu ism benüm ta‘vîzümdür

V’ez-in ḫuceste-nâm ber-a‘dâ muḫafferem

Bu mübârek addan düşmenler (21) üzre ğâlibin murâd budur ki çünkü ta‘vîzüm Manşûrdur ben muḫafferin

Қıт‘а

+++ / +++ / +++ / ++-

Pehlivân Hüsrev-i Manşûr ki [İ36a] (1) bâ-ḫudret-i ü¹⁸⁴⁹

Âsmân-râ sezed er ‘âciz ü muḫṭar ğirend

¹⁸⁴⁸ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁸⁴⁹ Bu şiirin ilk beyti *Râhatü’s-sudûr ve Ayetü’s-Sürûr* adlı eserde Seyyid Eşref adlı bir şâire ait olarak gösterilmiştir. Diğer beyitler bu kasîde içerisinde yer almamaktadır. Muhammed bin Ali bin Süleymân er-Ravendi, *Râhatü’s-sudûr ve Ayetü’s-Sürûr*, Emîr-i Kebîr, Tahran 1333, s. 368.

Nāme-i feth-i tu ber-ṭārem-i gerdūn ḥʿānend
Ḥayme-i cāh-ı tu (2) ber-tārik-i āḥter girend

Saʿ d-ı gerdūn-ı beḳā-yı ebed ü nuṣret-i Ḥaḳ
Fāl-ı iḳbāl zi-nām-ı tu be-defter girend

Emr-i (3) nefy-i tu çünān bād ki ber-rūy-ı zemīn
Ḥüsrevān-rā heme meʾmūr u muṣaḥḥar girend

Der-i tu Kaʿ be-i ümīd-i ḥalāʾiḳ (4) bādā
Tā heme ḥaḳ-ı cihān ḥaḳa-i īn der girend

(11) Gerdūn çü kerd nazm-ı Şüreyyā be-nām-ı şāh

Felek çün eyledi (5) ülker dizisin şāh adına

Men nazm-ı dürr çerā ne-kunem ez-ki kemterem

Ben incü nazmunı niçün itmeyem kimden kemrekem (6) murād zāhire naẓar zāhirdür ki şāh-ı zāhir medḥinde mübālaḡa ider ve maʿnāya naẓar murād budur ki felek ḥazret-i Ḥaḳ (7) zıkrinde nazm ider olsa nazm-ı Şüreyyā ider idi ben niçün incü mişāl lafza nazm itmeyem ki nazmda kimden kemem dir (8)

Ḳıṭʿa

+++ / +++ / +++ / ++-

Her süḥan kʿez-pey-i şükr-i meliküʾl-mülk āri
Nezd-i ʿāḳil heme çün lüʾlü-i ʿummān kereded
Behr-i faẓl-ı tu (9) ne belki zi-pey-i mezkūrest
Faẓl-ı tu hem zi-pey-i baḥşış-i subḥān kereded

(12) Şāhīn-şıfat çü loḳma çeşīdem zi-dest-i (10) şāh

Şāhīn gibi çün loḳma tatdum şāh elinden

Key bāşed iltifāt be-şayd-ı kebūterem

Kaçan ola iltifātum (11) *gügercin şikārına* murād zāhire naẓar zāhir pādşāhı elinden loḳma tatdum anuñ elinden olmayan taʿāma (12) iltifātum yoḳdur dimekdür ve maʿnāya naẓar cenāb-ı İlāhiden telezzüm itdüm min baʿd dünyā şikārına meyl itmezem dimekdür (13)

Beyt

++ / -++ / +++ / +-+

Men şāhbāz-ı ḳudsiyem ü şāhem be-pervered

Z'ân rû be-cîfe meyl ne-dârem çü zâğ-ı men

(13) Ey şâh-ı şîr-gîr (14) çî kem kered er şevd

Ey arslan dutıcı şâh ne eksilür eger olursa

Der-sāye-i tu mülk-i ferāğat müyesserem

(15) *Senüñ gönülünde ferāğat mülki baña müyesser* murād zāhir pādşāhınun sāyesinde kûşe-i ferāğatda teğā' üd (16) itmek isterin diyüp zıll-ı 'ināyet-i Hāğda temekkün istediğin iş'ardur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Kesî ki 'izzet-i 'uzlet ne-yāft (17) hiç ne-yāft¹⁸⁵⁰

Her ān ki rûy-ı kanā' at ne-dîd hiç ne-dîd

(14) Bāl u perî ne-dârem ü in tırfa ter ki nîst

(18) *Kanadum kuyruğum yok ve bu 'acebdür ki yokdur*

Ġayr ez-hevā-yı menzil-i Sîmurğ der-serem

Sîmurğ menzili hevāsından (19) *ğayrı benüm başumda* murād kendünün za'f-ı hālî ve kıllat-i a'mālî varken târik-i dünyā olanların (20) ve kûşe-i 'uzlet ihtiyār idenlerin re's ü re'îsi olan gibi mekân-ı Kāf-ı kanā' at istediğin istigrābdur (21)

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-

Ne-tānend murtāzā ten-i perverān

Meges key kuned kār-ı pervāne-rā

(15) Şi' rem zi-yümn-i medh-i tu şad mülk-i dil küşād

[İ36b] (1) *Benüm şî'rüm senüñ medhüñ berekâtinde yüz gönül mülkin feth itdi*

Güi ki tîğ-i tust zebān-ı sühan-verem

(2) *Ke'enne senüñ kılıcuñdur benüm sözlü lisānum* murād haqāyık-ı ma'ārif söyleyen lisānın medhdür ki kulüb feth (3) idüp dāhil ü mālîk olmuştur şî'r-i mü'eşşir ile

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Eger be-şî'r-i nikū iftiḥār şāyed kerd

Yemen diyār-ı merā faḥr kerd (4) erzānî

(16) Ber-gülşenî eger be-güzeşt em çü bād-ı şubḥ

Bir gülşene eger uğradumsa şabāḥ yili gibi

Ne 'ışk-ı serv bûd (5) u ne şevk-i şanevberem

¹⁸⁵⁰ Senâyî, Dîvân-ı Eş'âr, Kasâyid, No: 62, Ganjor.

Ne serv ‘ışkı idi ve ne şanevber şevki idi murād hissiyāt şüretinde olan (6) kelāmumdan murād ilāhiyyātdur dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Āb u kenār çü güyem murād-ı men bāşed

Kenār-ı baħr-ı İlāhī leb-i leb-ā-leb-i ū (7)

(17) Būy-ı tu mī-şenīdem ū ber-yād-ı rüy-ı tu

Senüñ қоқуñ duydum ve senüñ yüzüñ yādına

Dādend sākiyān-ı ıarab (8) yek dü sāğarem

Virdiler şenlik sākīleri bir iki kadeħ baña urād cenāb-ı İlāhīden feyz duyup şıfāt-ı İlāhiyye (9) ‘ilm ū kelām hışşesin duyup kendüden ‘ilm ū kelām āşarı zuhūr itdügün beyāndur

Qıṭ‘a

- - + / - + - + / + - - + / - + -

Çün vaşf-ı (10) ‘ilm ū vaşf-ı kelāmeş be-dīd şud

Āşār-ı her dü ez-men-i bī-dil zuhūr yāft

Herkes ki ħāned guft merā gerçi (11) pür ğamest

Geşt ū sürürī hemçü Sürürī sürür yāft

(18) Mestī be-āb-ı yek dü ‘ineb vaż‘-ı bende nīst

Mestlik (12) bir iki üzüm şuyı ile bendenüñ vaż‘ı degüldür

Men sāl-ħurde pīr-i ħarābāt-pereverem

Ben niçe yıl yimiş (13) pīr-i ħarābāt mürebbīsiyin urād budur ki benüm şarāb zıkr itdügimden murād üzüm şuyı şarābı degüldür ‘ışk-ı İlāhīdür (14) ve mestlikden murādum andan ħāşıl olan keyfiyyet degül bundan ħāşıl olundur ki biz niçe yıl ‘ömr sürmiş (15) pīr-i ħānķāhuñ mürebbīsiyin lācerem şöħbet mü’eşşerdür

Qıṭ‘a

Devr-i şūr ez-bedān ki şöħbet-i bed

Gerçi nīkī tu-rā (16) tebāh kuned

Tu be-bīn nīk-i ħūşe-i engūr

Ki sepīdeş sepīd siyāh kuned

Çü be-gāzer şeved ħarīn çü kīn (17)

Pāk ger dānedeş çü māh kuned

(19) Bā-seyr-i āħter-i felekem dāverī besest

Felek yıldızı seyri ile benüm ħükümetüm yīter (18)

İnşāf-ı şāh bād der-īn kışsa dāverem

Şāh inşāfī olsun bu kıışada benüm hākīmüm murād budur ki (19) kevkeb-i felek seyri baña hākīm olup anuñ muķtezāsınca yiter oldum min ba‘d şāhdan ‘adl ü inşāf-ı hūkūmetin (20) isterüm ya‘nī şāh-ı mülk ferāğat-ı ihsān itsün diyü şāh-ı zāhire hūtib ider ammā fi‘l-haķīķa murādı (21) şāh-ı haķīķī hażretinden bu қаziyyede ‘ināyet ricā ider

Қıт‘a

--+/-+--+ / +---+/-+-

Şāhā murād-ı bende-i miskīn zi-hāzetet

İnest [İ37a] (1) mī-kunī dil-i men ez-heme ğanī

Cüz dergeh-i tu revī neyārem be-dergehī

Ez-luṭf-ı ḥod be-dergeh-i ğayrem neyefkenī

(20) Şükr-i (2) Ḥudā ki bāz der-în evc-i bārgāh

Şükr Ḥudāya ki girü bir bārgāh a‘lāsında

Ṭāvuş-ı ‘arş mī-şineved şavt-ı (3) şehperem

‘Arş ṭāvuşı işidür benüm ḳanadımuñ çelesi şavtını murād budur ki ben ṭā‘ir-i ḳuds olmışumdur ki ḳanadum (4) āvāzını melā‘ike-i ‘arş işidürler ya‘nī kelām-ı ḥikmet ümīdüm mesmū‘ u maḳbūl-i melā‘ike olmışdur lācerem (5) bunuñ içün şükr iderem

Қıт‘a

+--- / +--- / +---

Tu ḥod-rā şāh dānī ey şeh-i ‘aşr

Ki herdem mī-nişini ber-erā‘ik (6)

Be-bīn īn şāhi derviş-i zākir

Ki dāred gūş-ı zikreş-rā melā‘ik

(21) Şibli‘l-esed be-şayd-ı dilem ḥamle (7) kerd u men¹⁸⁵¹

Arslan yavrusı benüm göñlüm şaydına ḥamle eyledi ve ben

Ger lā-gerem ü ger ne şikār-ı ğazanferem

(8) *Eger arığın ve eger degülin arslan şikārıyın* murād şibli‘l-esedden şıfat-ı Allāhdur ki zātu‘llāhdan sādırdur (9) ve baña ḥamel iden şıfat-ı hidāyetdür ki benüm göñlümi şikār itdi eger ḳalilü‘l-‘ilm ve eger keşirü‘l-‘ilm arslan şaydıyın (10) diyü mübāhāt ider

Beyt

+--- / +--- / +--- / +---

Revāst ger be-kuned iftiḥār-ı īn dil-i men

Ki her şebī [ṭalebeş] mī-kuned Ḥudāy ‘izz ü cell

(22) Nāmem zi-kārḥāne-i (11) ‘uşşāk maḥv bād

¹⁸⁵¹ Şibli‘l-esed kelimesi derkenārda ḳalbe‘l-esed şeklindedir.

Benüm adum ‘āşıklar kārḥānesinden maḥv olsun

Ger cüz muḥabbet-i tu buved şuḡl-ı dīgerem

(12) *Eger senüñ muḥabbetüñden ğayrı şuḡlum olursa* murād muḥabbetu’llāhdan ğayrı şuḡlum yoḡdur dimekdür

Ġazel

+ --- / + --- / + ---

Besī (13) derd ez-ġam-ı ‘ ışket keşīdem

Zi-bī-derdī beter derdī ne-dīdem

Yek-ā-yek derd-i men dermān pezīruft (14)

Ez-ān dem k’ez-tu īn şerbet çeşīdem

Be-nīm endūh ez-şad ġuşşa restem

Be-yek derd ez-hezārān ġam rehīdem (15)

Men ān murġem ki der-dām-ı belāyet

Çü peçīdem ġam-ı derd-i tu çīdem

Fiġān-ı ḡod men-i sergeşte z’īn-derd

Resāndem (16) ber-felek her cā resīdem

Ṭabīb-i ‘āşıkānem nām kerdend

Çü derdet der-heme dermān güzīdem

Be-evşāf-ı (17) kemāl imrūz der-i ‘ ıŝk

Ez-ān ferdem ki hem-derd-i ferīdem

(23) Bü’nmā be-men ki münkir-i ‘ ışk-ı ruḡ-ı tu kīst

Göster baña (18) ki senüñ ruḡuñ ‘ıŝkınuñ münkiri kimdür

Tā dīdeş be-gezlik-i ğayret ber-āverem

Tā anuñ gözini ğayret (19) bıçacaġı ile çıkarām murād ‘ ışk-ı cemāl-i Ḥaḡḡa münkir olanuñ gözün çıkarıludur dimekdür [*gezlik* küçücük bıçağa dirler şoya ve ḡalem trāş gibi]

Ḳıṭ‘a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-ġayr-ı düst (20) revānīst ger naḡar be-kuned

Kesî ki der-ser-i ĥod dîde vü başar dâred
Nazar be-rûy-ı tu endâhten ĥarâmeř bād (21)
Ki cüz tu der-heme gîtî diger dâred

(24) Ber-men fütâd sâye-i ĥürřîd-i salţanat

Benüm üzerüme düşdi [İ37b] (1) salţanat güneşi gölgesi

Eknün ferâgatest zi-ĥürřîd-i enverem

şimdi benüm ferâgatüm vardur nurlu güneşden murâd (2) zâhire nazar zâhir pādřahını güneşe teşbîh idüp anuñ gölgesi benüm üzerüme düşdi lâcerem zâhir güneşden (3) müstağnî oldum dimekdür ammâ ma‘nâya nazar âftâb-ı ĥaĥîķî zıllı benüm üzerüme vâķı‘ olup sâye-i envârdan baña (4) ferâgat ĥâşıl olmuşdur dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Pertev-i rûy-ı tu-râ nîst zevâl ü noķřân
Lâcerem nîst şehâ ĥâcet-i (5) şems ü ķamer

(26) Maķřûd ez-în mu‘ âmele bâzâr-tîz nîst

Maķřûd bu ma‘ âmeleden tîz-i bâzâr degüldür

Ne cilve mî-fürüşem (6) ü ne ‘işve mî-ĥarem

Ne cilve şatarum ne şîve alurum murâd budur ki bu mu‘ âmeleden murâdum kendümi (7) kıymetlendürmek degüldür lâcerem ĥalka ne cevlan u nâz şatarum ne ĥalkdan şîve vü rağbet aluram (8)

Ķıţ‘a

- + - - / - + - - / - + -

Nîstem çün şüfiyân-ı ehl-i riya
Nîstem çün vâ‘ izân men ehl-i nâz
Ĥod fûrüşî nîst kârem (9) z‘ân sebeb
Ĥod-nümâyî nîst fi‘ lem behr-i âz
Belki mî-ĥ‘âhem ĥumûl ü nîstî
Tâ ki nü‘nmâyem be-ğayr-ı Ĥaķ niyâz (10)

(27) Ey ‘âřîķân-ı rûy-ı tu ez-zerre bîşter

Ey kimse senüñ yüzüñ ‘âřîķları zerreden ziyâderekdür (11)

Men key resem be vaşl-ı tu k‘ez-zerre kemterem

Ben kaçan irem senüñ vařluña ki zerreden kemrekem murâd ĥazret-i Ĥaķķuñ (12) ‘uřřâķınıñ keşretin ve kendünüñ kemâ ĥaķâretin beyân ve ol ĥazrete ‘adem liyâķatin zikrdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

Vaşl-ı tu (13) şāhān be-ḥ'āhend ü gedāyān nīz hem

Devlet ān kes rāst ki vaşleş tu ḥ'āhī serverā

(28) Ḥāfız zi-cān (14) muḥibb-i Resūlest ü āl-i ü

Ḥāfız cāndan Resūlūñ ve ālinūñ muḥabbetidür

Hoḳka ber-in güvāst Ḥudāvend (15) ü dāverem

Hoḳka buña şāhiddür Ḥudāvend ü ḥākimem murād āl-i Resūlden küll-i mü'min taḳiyyu naḳiyyu ilā yevmi'l-ḳiyāmeti (16) *fehüve āli*¹⁸⁵² ḥasebince her mü'min müttakī-i zāhirdür yāḥūd āl-i Resūl taḥşış bi'z-zıkr olunmuşdur aña bināen ki (17) Rāfıziler sinelere ta'n idüp bunlar āl-i Rusūli sevmezler dirler anları redd için āl-i Resūl taḥşış (18) bi'z-zıkr olunur anuñ için Şeyḥ Sa' dī Būstānda dimiş

Beyt

+--/+--/+--/+--

Eger ṭā' atem red kunī v'er ḳabūl¹⁸⁵³

Men ü (19) dest ü dāmān-ı āl-i Resūl

VELEHU EYẒAN [G.376]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Çerā ne der-pey-i 'azm-i diyār-ı ḥod bāşem

Niçün kendü (20) diyārum 'azm-i ardınca olmayam [taḳdīr-i kelām *çerā der-pey-i 'azm-i diyār-ı ḥod ne-bāşemdür* taḳdīm-i ḥarf-i nefy vezn içündür mısırā' -ı şānī daḥi böyledür]

Çerā ne ḥāk-i ser-i kūy-ı yār-ı ḥod bāşem

Niçün kendü yārimūñ maḥalles-i başı (21) topraḡı olmayam murād budur ki bizüm vaṭan-ı aşlīmüz ve diyār-ı ḳadīmīmüz 'ālem-i İllāhīdür pes niçün tedbīr-i āḥiret [İ38a] (1) ve isti' dād-ı mevt ḳılmayam ve *mūtū ḳable en temūtu*¹⁸⁵⁴ ile 'amel eylemeyem

Beyt

+++/-+/-+/-+/-

Ey birāder çü 'āḳıbet ḥākest¹⁸⁵⁵ (2)

Ḥāk şev pīş ez-ānki ḥāk şevī

(2) Ğam-ı ġarībī vü miḥnet çü ber-nemī-tābem

Ğarīblik ve miḥnet ġamına çünki tāḳat (3) *getürmezem*

Be-şehr-i ḥod revem ü şehriyār-ı ḥod bāşem

¹⁸⁵² نَقِيٌّ نَقِيٌّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَهُوَ آلِ O kıyamet gününe kadar temiz ve takvalıdır. O benim ailemdir. (Diğer Arapça İbareler)

¹⁸⁵³ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Bostân, s. 308. Beytin ilk mısırâ Külliyât-ı Sa'dī'de şu şekildedir: *Eger da'vetem red kunī v'er ḳabūl*.

¹⁸⁵⁴ مَوْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا Ölmekten önce ölünüz. (Hadīs) El-Esrârül-merfû'a fi'l-ahbârî'l-mevzû'a No: 539.

¹⁸⁵⁵ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gülistân, 2. Bâb, s. 123.

Kendü şehrüme gidem kendü pādşāhum olam murād (4) budur ki bu dünyā dār-ı ğurbet ve maḥall-i miḥnetdür bunun ğamına taḥammül müte‘essir bilki müte‘azzirdür ve diyār-ı āḫiret maḥarr-ı (5) aslî ve maḥall-i ‘işretdür lâcerem aña teveccüh ü raġbet kılup ḥuzūr u istirāḥat taḥşil itmek gerek

Rubā‘î

--+/-+--+/+---+/-+-

Z’in (6) tengnā-yı vaḥşet eger bāz restemî

Ḥod-rā be-āstān-ı ‘adem bāz bestemî

Ger rāh ber-demî suy-ı in ḥayme-i kebūd (7)

Ān ki nişistemî ki tınābeş gusestemî

(3) Zi-maḥremān-ı serāperde-i vişāl şevem

Serāperde-i vişāl maḥremlerinden olam (8)

Zi-bendegān-ı Ḥudāvendigār-ı ḥod bāşem

Kendü Ḥudāvendigārımuñ kullarından olam murād *serāperdeden* iç ḥavlıdur (9) ya‘nî vuşul ila’llāh ḥaşıl kılup ḥarem-i ḥaşşa vāşıl olan maḥremlerden olup ve sulṭān-ı ḥaḳīkî ki ḥazret-i (10) Ḥaḳdur aña bende-i muḥliş ü muḥtaşş olam

Ḳıṭ‘ā

--+/-+--+/+---+/-+-

Ey kāşkî miyān-ı menestî vü dilberem¹⁸⁵⁶

Peyvendi ān çünān ki miyān u (11) men ü ğamest

Pend be-dād merd-i ‘azîzî der-in ḥuşuş

Z’ān pend-i ḥoş derün-ı dilem şāh u ḥurremest (12)

Bîġānegî güzār geret ḥ‘āhi üns-i düst

Be-āşnā-yı kūy-ı ḥarîmeş çü maḥremest

(4) Çü kār-ı ‘ömr ne peydāst bārî (13) ān evlā

Çü ‘ömr işi zāhir degüldür bārî evlādur

Ki rûz-ı vāḳı‘a pîş-i nigār-ı ḥod bāşem

Ki vāḳı‘a (14) *güninde ya‘nî ecel irişdükde kendü nigārum öñinde olam* murād budur ki ‘ömr ne zamānda āḫir olur ve ecel ne vaḳt (15) irişür ma‘lûm degüldür lâcerem muḳaddemā ḥazret-i Ḥaḳğa teveccüh idüp ecel irişdükde ḥuzūr-i Ḥaḳda ve ḳabûl-i (16) ḥazretde bulunmak gerek

Ḳıṭ‘a

Yā rāḳide’l-leyli mesrûren bi-evvelihî¹⁸⁵⁷

¹⁸⁵⁶ Bu kıtanın ilk beyti Sa’dî’nin bir gazeli içerisinde yer almaktadır. Diğer beyitlerin âidiyeti ile ilgili bilgi mevcûd değildir. Muslihiddin Sa’dî, **Külliyyât-ı Sa’dî**, Gazeliyyât, G.81/7, s. 566.

İnne'l-havādişe kaç tatrukne eşhāren
Lā-te'menne (17) bi-leylin tābe evvelühü
Fe-inne āhirehu kaç uccice nāren

(5) Hemîşe pîşe-i men 'āşıkî vü rindî bûd

Hemîşe benüm şan'atım (18) 'āşıklık ve rindlik idi

Diger be-küşem ü meşgûl-i kâr-ı hûd bâşem

Girü duruşam kendü işime meşgûl (19) olam murād budur ki çün taleb-i Hâk idüp ve 'amelî ihlâş ile kılmak benüm 'âdetüm idi lâcerem girü ol hâl üzre (20) olmak baña lâzımdur

Kıt'a

++--/++--/++--

Pîşe-i fakr cāy-ı şîrānest

Şîr-i in pîşe bâş tâ bâşî

Pîşe-i merd (21) çîst nefy-i vücûd

Merd-i in pîşe bâş tâ bâşî

(6) Zi-dest-i baht-ı girân-h'âb u kâr-ı bî-sāmān

Uykusu [İ38b] (1) ağır baht elinden ve yünsüz işden

Gerem buved gileî rāzdār-ı hûd bâşem

Eger bir şikāyetüm var ise (2) kendü şāhib-i sırrum olam murād budur ki eger baht-ı āhîretüm ağır uykuda ve 'ākîl olup ve 'amelüm bî-vech (3) ü bî-nef' ise kendü sırrumı kendüme söyleyüp bu 'amel üzre olmak ve bu hâl üzre olmañ hayr (4) 'ālemt degüldür diyü kendü ıslāhumda olam

Kıt'a

++--/++--/++--/++--

Çünkü sermāye-i 'ömrest tu-rā ey dil-i men

Ger 'amel (5) mî-ne-kunî renc-i hasāret be-berî

Ger bedîn hâl be-mîrî çü telef kerde-i māl

Pîş-i h'âce be-revî sūd-ı (6) hacālet be-berî

(7) Meger ki lutf-ı ezel reh-nümün şeved Hâfız

Meger ki lutf-ı ezel yol gösterici ola Hâfız (7)

Ve ger ne tâ be-ebed şermsār-ı hûd bâşem

Yoğsa tâ ebedî kendü şermsārum olurum murād budur ki meger (8) 'ināyet-i ezeliyye hidāyet ide ve illā ebedî kendü efālümünden hacāletüm muğarrerdür

¹⁸⁵⁷ 1) Ey gecenin başında sevinçli bir şekilde uyuyan kişi! Şüphesiz hadiseler gece vakti kapıyı çalar. 2) Evveli güzel olan geceden emin olma. Şüphesiz o gecenin sonunda ateş alevlenmiştir." Muhammed bin Hâzım el-Bâhilî. Min Şu'arâü'l-Asru'l-Abbâsî.

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Eger ne luṭf-ı tu bāṣed (9) bedīn ‘amel ki me-rāst

Sezed ki rûz-ı cezā şermsâr-ı ḥod bāšem

VELEHU EYẒAN [G.377]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Şalāḥ ez-mā çi (10) mî-cüyî ki mestân-râ şalâ guftîm

Şalāḥı bizden ne istersin ki mestlere şalâ didük

Be-devr-i (11) nergis-i mestet selāmet-râ du‘ ā guftîm

Senüñ nergis mestüñ devrinde selāmete du‘ ā didük ya‘ nî (12) vedā‘ itdük murād mütekellimden ‘aql ve muḥātabdan nefsdür ki ‘aql aña dir bizden şalāḥ-ı ḥāl ve intizām-ı (13) aḥvāl ve cem‘-i māl u menāl ve cem‘ iyyet-i kıllet ü bāl isteme ki biz mest-i ‘ışk olup ve anda maḳām-ı irşād (14) bulup mestân-ı ‘ışka şalâ didük senüñ mest gözüñ ki shevāt u telezzüzāt-ı dünyāya ve selāmet-i (15) ḥāl ve esbāb-ı hevāya nazardur anuñ bu zamānda ve ol bu ḥāl üzre iken biz selāmete vedā‘ idüp faḳr (16) u melāmeti ihtiyār itdük

Ḳıṭ‘a

+ - - - / + - - - / + - -

Ger ez-Mecnûn be-ḥ‘āhî pend-i ‘aqlî

Nemî-ḥ‘āhî şeniden cüz cününeş

Cünûn (17) gerçi fününest ey birāder

Zi-Mecnûn bi’şnevî cümle fününeş

Zi-‘ışk-ı Leyliyeş geşte ḳavî ān

Nemî-yābî (18) tu ez-‘ālem zebüneş

(2) Der-i meyḥāneem bü’gşā ki hîç ez-ḥānḳāh ne’gşūd

Meyḥāne ḳapusın aç baña ki hîç ḥānḳāhdan (19) açılmadan

Geret bāver buved verne suḥen in būd u mā guftîm

Eger inanırsañ eger inanmazsañ söz budur (20) ki biz didük murād meyḥāneden ḥānḳāh u ‘ışk-ı İlāhî evlā-yı gāhdur ve ḥānḳāh didüğinden ehl-i zāhir (21) ma‘bedi olan mescid ü ‘ibādetgāhdur lācerem ‘aql nefse dir baña ḥānḳāh u ‘ışk-ı İlāhî ve sülūk-ı ṭarīḳat [I39a] (1) olan ‘ibādetḥāne ḳapusın aç ki ehl-i zāhir ‘ibādetḥānesinden nesne feth ü feyz olmadı gerek (2) inan gerekse inanma vāḳı‘-ı ḥāl budur ki saña didüm

Ḳıṭ‘a

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - - s

Vuşûl-i şeh¹⁸⁵⁸ eger h'āhī sülûk-ı rāh-ı ū bāyed (3)

Tu tā bi'nşeste der-cāyī be-maṭlab key şevī vāşıl

Eger haḳḳest maṭlûbet sülûk-ı rāh-ı ū bāyed

Vuşûl-i ḥazret-i (4) Haḳḳet bedīn reh mīşevēd ḥāşıl

(3) Men ez-çeşm-i tu ey sākī ḥarāb üftādeem liken

Ben senüñ gözünñden ey (5) sākī ḥarāb düşmişüm liken

Belāyī k'ez-ḥabīb āyed hezāreş merḥabā guftīm

Bir belā ki ḥabībden gelür aña (6) biñ merḥabā didük murād sākīden şeyḥdür ki senüñ nazaruñdan mest-i İlähī olup cihet-i dünyām (7) ḥarāb olup 'amel-i dünyādan düşmişüm ve aḥvālī muḥtel olmuşumdur ve bu ḥāl egerçi belādur liken belā-yı ḥabībdür (8) andan gelen belāya biz biñ merḥabā didük ya'nī dostdan gelen belāya kemāl-i rağbetimüz vardır

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Düst (9) mī-dāred dilem çendīn cefā-yı düst-rā

[Düst-ı tu-rā zi-cān u ser dārem belā-yı düst-rā]¹⁸⁵⁹

(4) Ḳadet guftem ki şimşādest bes ḥaclet be-bār āverd

Ḳaddüñe (10) şimşāddur didüm ve çok ḥaclet yimiş getürdi ya'nī senüñ ḳaddüñe şimşād dir kimüñ şemere vü neticesi (11) bu oldu ki şerm-sār oldum

Ki in nisbet çerā kerdīm ü in bühtān çerā guftīm

Ki bu nisbeti niçün itdüñ (12) ve bu bühtānı niçün didüñ murād ḳadden 'uluvv-ı maḳāmāt-ı merātib-i İlähiyyedür anı şimşāda ve rif'at-i (13) dünyāya teşbih bī-vechdür lācerem bunuñ netice vü ḥāşılı şermsārılıkdur

Rubā'ī

+---/+---/+---/+---

Emīrī ki ḥākim-i şehir (14) ü rehest

Ki tīr-i murādeş be-şest ü zihēst

Faḳīrī muḳarreb be-nezd-i Ḥudā

Haḳ īnest k'īn z'ān (15) be-şad reh bihest

(5) Eger ber-men ne-baḥşāyī peşimānī ḥurī āḥir

Eger baña raḥm itmezseñ peşimānlık yirsin āḥir (16)

Be-ḥātır dār in ma'nī ki der-ḥıdmet kücā guftīm

Ḥātırda dut bu ma'nāyı ki ḥıdmetüñe ḳande didük (17) murād 'aḳluñ nefse muḥātabasın beyāndur ki 'aḳl aña dir ey nefis baña raḥm ḳıl terk-i 'ışyān eyle ve eger (18) itmezseñ peşimānlık yersin āḥir ü āḥiretde

¹⁸⁵⁸ Vuşûl-i şeh şaḥḥ: Vuşûl-i şeh

¹⁸⁵⁹ İkinci mısra 3206 numaralı nüshada eksik olup SÖ.1 nüshasından tamamlanmıştır. (SÖ.1, 263b).

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Er kâr-ı bed ey nefis be-perhîz-i tu zinhâr

Zîrâ ki peşîmân (19) şevî z'ân ahîr-i kâr¹⁸⁶⁰

(6) Ciger çün nâfeem hûn geşt kem zînem nemî-bâyest

Cigerüm nâfe gibi kan oldu (20) bundan eksük gerekmez idi

Cezâ-yı ân ki bâ-zülfeş suhen ez-Çîn haţâ guftîm

Anuñ cezâsı ki anuñ zülfüne (21) sözi Çîn ve haţâdan didük murâd budur ki gayb-ı hüviyyetden baĥş idüp anı niçe aña beñzemez nesneye teşbîh itdüm [İ39b] (1) lâcerem bunuñ cezâsı cigerüm kan oldu pes bu cezâ baña sezâdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çîn-i zülfün müşge beñzetdüm haţâsın (2) bilmedüm

Key perişân söylerem bu yüz karasın bilmedüm

(7) Tu âteş geşt ey Hâfîz velî bâ-yâr der ne'grift

Sen âteş (3) olduñ ey Hâfîz velî yâre te'sîr itmedi

Zi-bed-'ahdî-i gül gûyî hikâyet bâ-şabâ guftîm

Gülüñ bed-'ahdliginden (4) şanasın şabâya hikâyet didük murâd zâhire nazar budur ki hüsñ ü cemâl bî-bekâdur nitekim 'ahd-i gül bî-vefâdur (5) diyü şabâya hikâyet itdüm bunuñ gibi harâretlü âteşin kelâm yâre te'sîr idüp cemâline maĥrûr olmamak gerek (6) idi biz böyle pür-âteş olup bu sözi söyledüm ammâ yâ bundan müte'eşşir olmadı ve ma'nâya nazar murâd budur ki (7) behcet-i dünyâ bî-bekâdur buña i' timâd haţâdur diyü nefsüme pend itdüm ki pür-şevk ü harâret olup bu sözi söyledüm (8) ammâ aña te'sîr itmeyüp terk-i dünyâ kılmayup taleb-i 'uqbâ itmedi

Kıt'a

Erâ tâlîbe'd-dünyâ ve in tâlâ 'ömrü¹⁸⁶¹

Ve nâle (9) mine'd-dünyâ sürüren ve en'ümâ

Kebânin benâ bunyânehu ve etemmehu

Felemme'stevâ mâ kad benâhu teheddumâ (10)

VELEHU EYẒAN [G.378]

[Mef' ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Çil sâl reft ü bîş ki men lâf mî-zenem

¹⁸⁶⁰ İkinci mısırâda *âhîr* kelimesi vezin gereği *ahîr* şeklinde okunmuştur.

¹⁸⁶¹ "Ben dünyâyı talep eden kişiyi, ömrü her ne kadar uzun olsa da ve dünyadan sevinç ve nimetler elde etmişse de şu şekilde görüyorum: O kişi: bir ev yapıp o evi tamamlayan ve o binaya tam hâkim olacağı esnâda binâsı yıkılan bânî gibidir." İbrâhim bin Ethem.

Kırk yıl gitdi daḥi ziyāde ki ben lāf ururam

K'ez-sākinān-ı deyr-i (11) muḡān kemterin menem

Ki muḡān 'ibādetḥānesi sākinlerinden kötirek benem murād budur ki Nakşibendiyye tarīkinde (12) kemāl-i vişāl kırk yılda olur ve murād *deyr-i muḡān*dan evvel maḡām-ı talebdür ki anda sālīk-i zulmet nefis (13) ile nūr-ı Haḡ ortasında olur nitekülüm muḡān ya' nī āteş-perest tütün ile āteş ortasında olur pes ben (14) kırk yıl daḥi ziyādedür ki sülūk-ı tarīkat idüp maḡām-ı talebdeyin

Beyt

-+---/-+---/-+-

Bu maḡāmda Ḥ'āce Ḥāfız (15) didügi

Ey Sürürī ḥasbiḥālumdür benüm

(2) Hergiz be-yümn-i 'āṭifet-i pīr-i mey-fürüş

Hergiz şarāb satıcı pīrūn (16) meyli bereketi ile

Sāḡar tehī ne-şud zi-mey-i şāf-ı rüşenem

Benüm ḡadeḥüm boş olmadı şarāb-ı şāf-ı rüşenden (17) murād pīr-i mey-fürüşdan şeyḡdür ki 'ışk-ı İlāhī andan alınur ve ḡadeḥden murād ḡalbdür lācerem şeyḡūn baña (18) meyli olduḡiçün ḡalbüm 'ışk-ı sādīḡ ve ḡubb-ı ḡālīşden ḡālī olmamışdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Lutḡ fermüdi vü çün şem' ez-tu (19) rüşen şud dilem

Z'in hemī süzem ki der-piş-i tu çün 'özü āverem

(3) Ez-cāh-ı 'ışk u devlet-i rindān pākbāz

(20) 'Işk manşıbından ve pākbāz rindler devletinden

Peyveste şadr-ı maştabahā buved meskenem

Muttaşıl meyḡāneler şadrı (27) benüm meskenüm idi murād budur ki 'ışk-ı İlāhī mertebesinden ve maḡliş-i müttakī vü naḡiler devletinden 'ale'd-devām ḡānḡāḡlar [140a] (1) şadrı benüm oldu benüm maḡāmum ki eşref-i emākin anlardur

Beyt

---/-+---/+---/-+-

Ḥoş-vaḡt-i 'āşīkī ki şeved cāş-ı meykede (2)

K'āncāst cāy-ı şādi vü devlet be-her zamān

(4) Der-şe'n-i men be-dürd-keşī ḡann-ı bed me-ber

Benüm şānumda pūse (3) çekicilik ile yaramaz ḡann itme

K'ālūde ḡeşt ḡırḡa velī pāk-dāmenem

Ki ālūde oldu ḡırḡa velī pāk (4) dāmenin murād *dürd-keşlik*den 'ibādet ü 'ışk u muḡabbet şāf olmayup riḡā ile ve ḡubb-ı dünyā ile mülevveş (5) olduḡudur ve ḡırḡadan murād bedendür ki rūḡa libās meşābesindedür ve *pāk-dāmenlik* 'azm ü

niyyet (6) ü kaçd-ı âfiyet nezâfet üzre idügidür ya' nî egerçi zâhir hâlümde riyâ ve televvüş görinür ammâ niyyetüm (7) şâf u pâkdur

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Zâhid günâhkâr be-zühdest 'âkıbet

Ey şad hezâr şükr ki mâ pâk-dâmenîm (8)

(5) Şeh-bâz-ı dest-i pâdişehem yâ Rab ez-çi hâst

Ben pâdşâh eli şeh-bâzıyın yâ Rab ne kalkdı (9) ya' nî ne vâkı' oldı

K'ez-yâd burdeend hevâ-yı nişîmenem

Ki hâtırundan iletmişlerdür mekânım hevâsını murâd budur ki (10) benüm maķâmım hâzret-i 'indiyyet-i İlâhiyye idi ve ol hâzret karbet-i ma'neviyye idi yâ Rab ne vâkı' oldı ki baña (11) unutturdılar ol mekân-ı aslı ve maķâm-ı qadîmüm hûlâsa-i murâd dünyâya ve mâsivâyâ iştiğâl kurb-ı hâzret-i (12) 'izzet nisyânına bâ' iş oldı diyü istigrâb ve andan infi' âldür

Beyt

+++/-++-/++-/-++-

Çü bûd dest-i şeh-i kâmrân mekân (13) revân

Çi şud ki cife-i dünyâ kuned şikâr-ı merâ

(6) Hayfest bûlbûlî çü men eknûn der-în çemen

Hayfdur benüm gibi (14) bir bûlbûl şimdi bu çemende

Bâ-în lisân-ı 'azb ki hâmuş çü süsenem

Bu tatlu dil ile sâkit olam süsen (15) gibi murâd kendünün lisânı ma'ârifden sâkit olmaķ ma'ķûl degül idüğün zikrdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Kilk ü zebân-ı men (16) çü dü tûtı vü bûlbûlend

Key bâşed in revâ ki ne-bâşend der-suhen

(7) Âb u hevâ-yı Pârs 'aceb sifle-perverest

(17) Pârsuñ âb u hevâsı 'aceb denî-perverdür

Kû hem-rehî ki hayme ez-în hâl ber-kenem

Qanı bir yoldaş ki cādurı (18) bu topraqdan qalduram murâd Şirâz vilâyeti dñn-perverdür ehl-i perver degüldür qanı baña bir refiķ-i tarîķ ki (19) bu diyârı terk idüp âhîr yere gidem diyüp qadr bilinmez diyârı terk idüp mekân-ı âhîre intikâl-i 'azm (20) itdüğün zikrdür [lafz-ı kû kâf-ı 'Arabî ile qanı dimekdür]

Kıt'a

--+/-+++/+---+/-+-

Dānend ehl-i faẓl u hüner ẓadr-i bende-rā
Ānān pesend tā ki kunendem be-ḥayr yād
Ānān (21) ki cāhilend merā tīr-i cāhilend
Z'ānest ḥāṭır u dil-i ğam dīdeīm şād

(8) Hāfız be-zīr-i hırķa ķadeḥ tā be-key keşī

[140b] (1) *Ey Hāfız hırķa altında ķadeḥi kaçana dek çekersin*

Der-bezm-i ḥ'āce perde zi-kāret ber-efkenem

H'āce (2) *şoḥbetinde perdeyi senüñ eşiginden atarum* murād 'ışķ-ı İläḥī ve sülūk-ı ṭarīķat maḥfī olmaķ ve 'ırs u nāmūs (3) saña perde ve ḥicāb olmaķ vech degüldür mürşid-i kāmīl meclisinde perdeñi açup 'ışķuñı fāş itmek gerekdür (4) dimekdür ba'zı nüsaḥda bu beyt vāķı' olmış

(9) Tūrān şeh-i ḥuceste ki der-menyezīd-i faẓl

Tūrān memleketi (5) *şāhı ki mübārekdür faẓlınuñ bey'-i menyezīdinde* [*der-menyezīd* faẓl-ı merhūndur]

Şud minnet-i mevāhib-i ũ tavķ kerdem

Anuñ hibeleri minneti (6) *oldı benüm boynum tavķı* murād anuñ in'ām-ı keşiri olup ol in'āmlaruñ minneti buynımda tavķ olmışdur (7) ve şükr-i ni'eti zimmetümdedür diyüp anuñ faẓl-şinās idügin zıkr ider

VELEHU EYŻAN [G.379]

[Mef' ũlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Hāşā ki men (8) be-mevsim-i gül terk-i mey kunem

Hāşā ki ben gül mevsiminde şarābı terk idem

Men lāf-ı 'aķl mī-zenem in kār key kunem

(9) *Ben 'aķl lāfın ururam bu işi kaçan idem* murād vaķt-i mükāşefede 'ışķ-ı ḥaķıķı terk itmek 'aķl işi (10) degüldür dimekdür

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Sāķī ḥarīf ũ yār nedīmeſt ũ gül ķarīn

Dīvāneem ki vaķt-i ķünīn terk mī-kunem (11)

(2) Muṭrıb kücāst tā heme maḥşül-i zühd ũ 'ilm

Muṭrıb ķandedür tā cümle maḥşül-i zühd ũ 'ilmī

Der-kār-ı bāng u (12) berbaṭ u āvāz-ı ney kunem

Ķopuz āvāzı ve ney āvāzı işinde idüm murād şeyḥ-i müşevvīķ ķanı ki zühd-i ḥuşķī (13) vü 'ilm-i resmī anuñ kelāmına şarf idüp mücib-i kelāmı ile 'āmīl olam dimekdür

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Yā Rab çi hoş (14) demī buved ān dem ki her zamān

Çeşmem biyār u kūş be-āvāz-ı ney kunem

(3) Ez-kāl u kıl-i medrese hālī (15) dilem girift

Medresenūñ kāl u kılinden şimdi gönüm dutuldu

Yek çend nîz hıdmet-i ma' şūķ (16) u mey kunem

Bir müddet daħi ma' şūķ u şarāb hıdmetin idem murād 'ilm-i resmīden ve kavı-i belā
'amelden uşandum (17) bir müddet daħi ma' şūķ-ı haķıķī ve 'ıķķ-ı İlāhī hıdmetinde
olayın dimekdür

Rubā'ī

'Işķest ki ez lā ve limet (18) bürhāned

V'ez-derd-i ser-i mu' allimet bürhāned

Yek pend be-taħķıķ be-dih nefset-rā

Tā ez-lime ve lā nesellemet bürhāned (19)

(4) Key būd der-zamāne vefā cām-ı mey biyār

Kaçan olur zamānede vefā şarāb kadeħin getür

Tā men hikāyet-i Cem (20) ü Kāvus-ı Key kunem

Tā ben Cem ü Kāvus u Key hikāyetin idem murād budur ki eger zamānede vefā olsa
(21) Cem ü Kāvus u Key nām pādşāhlara olur idi çünkü zamānede vefā yok imiş anı
terk idüp [141a] (1) 'ıķķ-ı İlāhī ve 'amel-i şāhīye sa'y idüp kūşe-i faķr ihtiyār itmek
gerek

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Z'ın saltanat ki hāşıl-ı men (2) şud zi-künc-i faķr

Key meyl-i tāt u devlet-i Kāvus u Key kunem

(5) Ez-nāme-i siyāh ne-tersem ki rüz-ı haşr

Kara nāmeden (3) kormazam ki haşr güninde

Bā-feyz-i luţf-ı ū şad ez-ın nāme tay kunem

Anuñ luţfi feyz-i ileyüz bu nāmeden (4) dururam murād hażret-i Haķķuñ 'ināyeti
olıcaķ a' māl-i seyyi'āt defterleri ne deñlü çok olursa durulur (5) dimekdür

Rubā'ī (Ahreb)

Ne der-ser-i kār bā-halel mī-tersem

Ne nîz zi-noķşān-ı 'amel mī-tersem

Tersem zi-güneh (6) nîst ki ū ğaffārest

Ez-sābıķa-i hükm-i ezel mītersem

(6) Kū peyk-i şubḥ tā gilehā-yı şeb-i dırāz

Kanı şubḥ peyki tā uzun (7) gice şikāyetlerin

Be-ān ḥuceste-tāl' at ü ferḥunde pey kunem

O yüzi mübārek ve izi ferḥundeye diyem murād (8) zāhire nazar şubḥ-ı tālī' olsa aña uzun gice şikāyetlerin itmesem dimekdür ma' nāya nazar murād feyeżān-ı (9) nūr-ı İlāhī zāhir olsa aña zulumāt-ı nefsanīyye ve küdür-i cismāniyye şikāyetlerin itsem dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mi-zenem (10) şeb zi-ğam-ı zulmet-i hicret feryād

Key buved şubḥ-ı sa' ādet ne-kuned bā-men dād

(7) İn cān-ı 'āriyet ki be-Ḥāfız sipurd dūst

(11) *Bu 'āriyet cānı ki Ḥāfıza ısmarladı dūst*

Rūzī ruḥeş be-bīnem ü teslīm-i vey kunem

Bir gün anuñ yüzün (12) görem ve aña teslīm idem murād müşāhede-i İlāhī ile teslīm-i rūḥ itmek talebidür

VELEHU EYŻAN [G.380]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Ḥicāb-ı (13) çihre-i cān mī-şevd gubār-ı tenem

Cān yüzünñ ḥicābı olur benüm tenüm tozı

Ḥoşā demī ki ez-İN çihre (14) perde ber-fikenem

Hoşdur ol bir dem ki bu yüzden perdeyi atam murād müşāhede-i İlāhiye ve vuşul-i (15) ḥaḳīḳīye mānī' vü ḥicāb olan bedendür ne hoşdur ol vaḳt ki rūḥ andan müfārekat idüp vuşlat-ı (16) maḳşūd ḥaşıl ola dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Çü ber-'azm-i sefer herkes be-süy-ı yār mī-bendend

Men ez-şehr-i ḥayāt (17) ān bih ki bār-ı 'ömr ber-bendem

(2) ÇünİN kafeş ne sezā-yı çü men-i hoş-elḥānīst

Buncılayın kafeş benüm gibi hoş-āvāza (18) lāyık degüldür [kafeş 'Arabīdür kafeş Fārisīdür]

Revem be-gülşen-i rıdvān ki murğ-ı ān çemenem

Giderem gülşen-i rıdvāna ki ol çemen kuşıyam (19) murād dünyā kafesinden müfārekat ve cennet-i rıdvāna vuşlat ricāsıdır

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Şikāyet kem kun ez-devr-i ğam (20) ey dil

Ki ħurrem rüzgārī ħ'āhed āmed

(3) 'Ayān ne-şud ki çerā āmedem kücā būdem

Zāhir olmadı ki niçün (21) geldüm ve kınde iderem

Dirīg ü derd ki ğāfil zi-kār-ı ħ'ıştenem

Hayf u derd ki kendü işümden ğāfilin [İ41b] (1) murād budur ki mekānum ħazret-i 'indiyyet-i İlāhiyye idi ve dünyāya göndermekden ħikmet-i İlāhiyye fırkat elemin (2) idrāk idüp vuşlat kıdrin bilüp girü ol dergāha vāşıl olmaķ için sa'y kıлмаķ idi a' māl-i (3) şālihāt ile dirīgā ben bundan ğāfil oldum

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be' ıyş küş ki tā çeşm mī-zenī be-rehem

Ĥazān hemī resed (4) ü nev-bahār mī-güzered

(4) Çi ğüne tavf kunem der-fezā-yı 'ālem-i kıds

Niçe sene tavāf idem 'ālem-i kıds meydānını (5)

Çü der-serāçe-i terkīb tahte-bend-i tenem

Çü beden tahta-bendi evcūgezindeyin murād bedene ta'alluķ ile 'ālem-i (6) kıys seyri olmaz dimekdür

Beyt

- ---/- ---/- ---/- ---

Dür ki penhān der-şadef bāşed ne-dāned kes behāş

Çün şadef (7) bi'şkest der-bāzār-ı kıdreş fāş ğeşt

(5) Merā ki manzar-ı ħūrest mesken ü me'vā

Benüm ki ħūr nazargāhıdur (8) meskenüm ve merci'üm

Çerā be-küy-ı ħarābātīyān buved vaţanem

Niçün ħarābātīler maĥallesi ola vaţanum murād ehl-i cennet (9) ü ehlu'llāh olan ehl-i dünyā olmaķ münāsib degüldür dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Ne-şāyed ehl-i 'uķbā-rā ki ğired şan'at-ı (10) dünyā

Ne-bāyed ħiç zerger-rā ki ğired şun'-ı āhenger

(6) Eger zi-ĥün-ı dilem büy-ı şevķ mī-āyed

Eger gönlüm kınından (11) şevķ kıokusu ğelürse

'Aceb me-dār ki hem-derd-i āhu-yı Ĥotenem

‘*Aceb dutma ki āhū-yı Hoten ile bir* (12) *derdlüyin* murād derd-i derūnı olanuñ kanı misk olur ve nefsinde rāyiḥa-i ṭayyibe bulunur dimekdür (13)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ḥāl-i dil-rā ez-nefes be’tvān şināḥt

Būy-ı her hīzem pedīd āyed zi-dūd¹⁸⁶²

(7) Tırāz-ı pīrehen-i zer-keşem (14) me-bīn çün şem‘

Benüm altun çekilmiş gönlegüm ‘alemin görme şem‘ gibi [lafz-ı çün şem‘ merhūndur]

Ki sūzhāst nihānī derūn-ı pīrehenem

(15) *Ki ḥarāretler vardur gizlū gönlegüm içinde* murād zāhirüm müzeyyen görüp beni şād şanma ki ḥālüm şem‘ gibidür (16) zāhirüm nūrānī vü ḥandān ve bāṭınım pūr-sūz u giryāndur

Beyt

Ḥandān-ı merā çü bīnī Sürūrī me-ḥ‘ān ki men (17)

Ḥandān çü şem‘ zāhirem sūzem derūn nihān

(8) Biyā vü hestī-i Ḥāfız zi-pīş-i ū berdār

Gel Ḥāfızuñ varlığı (18) *anuç öñinden kaldur*

Ki bā-vücūd-ı tu kes ne’şneved zi-men ki menem

Ki senüñ vücūduñ ile kimse işitmesün (19) *benden ki benem* murād āftāb-ı ḥaḳīkī ṭulū‘ idicek vücūd-ı insānī seyyāre mişāl maḥv olur dimekdür (20)

VELEHU EYŻAN [G.381]

[Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fe‘ ūlūn]

(1) Ger dest dehed ḥāk-i kef-i pāy-ı nigārem

Eger el virürse benüm nigārumuñ ayağı ayası (21) *toprağı*

Ber-levḥ-i başar ḥaṭṭ-ı gubārī be-nigārem

Başar levḥ üzre ḥaṭṭ-ı gubārī naḳş idem ya‘nī yazam murād [İ42a] (1) *nigārdan* rūḥdur anuñ ayağı ayası ya‘nī ṭabanı kadem-i şadefī vü şebātīdūr ṭarīḳ-i Ḥaḳda ve anuñ toprağı (2) ṭarīḳ-i Ḥaḳdan eşerdür çün ṭarīḳ-i Ḥaḳdan bir eşer zāhir ola anı nazar levḥine gubār-ı ḥaṭṭ gibi naḳş u şebt itmek (3) gerek ki nūr-ı başar gibi anuñ ile ihtidā ḥāşıl olur [ve ṭarīḳ-i ḥaḳ ṭarīḳ-i rūḥdur ki sālīk olan fi‘l-ḥaḳīka rūḥdur ve ṭarīḳ-i Ḥaḳdan ya‘nī ‘ālem-i İlähī yolından gelen oldur] [bu beytde tecnīs vardur dest ü kef

¹⁸⁶² “Gönlün hâli nefesden bilinir zirâ her odunun kokusu dumanından çıkar.” İkinci mısra Mesnevî’de yer almaktadır. Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 26, Beyt: 107.

ü pây zikri ri' âyet-i tenâsübdür ve levh-i hatt münâsibdür ve hâk-ı gubârî ıtlâkı ince olduğıçündür anuñçün hatt-ı gubârî dir ki ince hatta gubâr-ı hatt dirler]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Hâk-i pây-eş-râ be-güyed tütüyâ ehl-i nazar (4)

Men ne-güyem hâk-i pây-ı düst-râ nûr-ı başar

(2) Pervâne-i ü ger resedem der-taleb-i cân

Anuñ pervânesi (5) *ya' nî tezkiresi ve hükmi eger irerse baña câb talebinde* [pervâne bir nice ma' nâya geldiği beyân olunmuşdur bir ma' nâsı hükmi tezkiredür bunda evvel ma' nâ murâddur şem' e münâsib olduğıçün pervâne lafzı ile ta' bîr olunmuşdur ve ma' nâ-yı meşhûr murâd olmak dağı câ' izdür şahş-ı haķir te' vîli ile]

Çün şem' hemândem be-demî câb be-sipârem

Şem' (6) *gibi hem ol demde bir nefesde cân ısmarlarum* murâd cânib-i İlâhiyeden taleb-i rûh için bir emr geldi (7) gibi ve *izâ câ' e ecelühüm lâ yeste 'hirûne sa' âten ve lâ yestakdimûn*¹⁸⁶³ hasebinnce ve ol hażret-i kemâl-i iştiyâkdan (8) hemân teslim-i rûh iderem dimekdür

Beyt

Sicn-i mü' min şud cihân u ten kafes şud behr-i cân

Düst (9) çün ruşşat dihed zûdek revem men süy-ı ân

(3) Ger kalb-i dilem-râ ne-nihed düst 'ayârî

Eger gönülüm (10) *kalbinde komazsa dost bir vezn ü 'ayâr*

Men naķd-i revân der-demeş ez-dide şümârem

Ben naķd-i (11) *revânı anuñ yoluñda gözden şayarum* murâd budur ki eger gönülümde kalbliğ eglenüp kabûl itmezse gözüm (12) yaşı hâliş gümüşdür anı yolına gözden nişâr idüp işâr ideyin [yaramaz akçeye ve altuna 'Acemler ve ehl-i Rûm kalb dirler ve iyüsine naķd-i revân dirler]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Rûy-ı zerdüm kalb-i kalbüm ger (13) kabûl itmezse düst

Sîm-i eşküm şâf u hâlişdür anı idem nişâr

(4) Dâmen me-feşân ez-men-i hâķî (14) ki pes ez-merg

Etek silkme ben hâķe mensûbdan ki mevtden soñra

Z'in der ne-tevâned ki bered bād (15) gubârem

Bu kapudan kâdir olmaz yil ki gidere tozum murâd budur ki beni red itme ki ben red ile (16) merdûd olmazam dergâhüñi terk kılmazam

¹⁸⁶³ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْذِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Kur'ân, A'râf 7/34).

Beyt

++--/++--/++-

Kendeem gür-ı ẖîş der-kūyet

Ki pes ez-merg hem ez-ū (17) ne-revem

(5) Ber-būy-ı kenār-ı tu şudem ġarķ u ümîdest

Senüñ kenāruñ koķusına ġarķ oldum ümîddür

Ez-mevc-i (18) sirişkem ki resānend be-kenārem

Gözüm yaşı mevcinden kim irişdüre beni kenāre murād kenārdan koçmak ya‘nî (19) vuşul ẖaşıl kılmaķdur çok aġlayup göz yaşına ġarķ olan ümîddür ki anuñ mevcinden vuşul ẖaşıl ide (20)

Beyt

--+/-+--/-+--/-+-

Pâyüñe eşküm revān idüp miyān-ı bāġda

Aġlayu aġlayu sen serv-i kenār itsem gerek

(6) Zülfeyn-i siyāh-ı tu (21) be-dildār-i ‘uşşāk

Senüñ iki kara zülfüñ ‘aşıķlaruñ dildārlığına

Dādend qarārī vü be-burdend qarārem

[İ42b] (1) *Qarār virdiler ya‘nî muķarrer kıldılar ve benüm qarārum aldılar* murād ġayb-ı hüviyyet-i zāt vir ki şifāt-ı ‘aşıķa (2) qarār virüp ıztırāb-ı ġalb vermeyüp benüm qarārum muţtarib kıldılar demekdür

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Her dem hezār bā-gül ü ẖāreş (3) qarār yāft

Līken ġalem be-yāft be-her lafz-ı ẖār ẖār

(7) İmrüz me-keş ser zi-vefā-yı men ü endiş

Bugün çeke başı (4) benüm vefāmdan ve endişe kııl

Z’ān şeb ki zi-ġam men be-du‘ā dest ber-ārem

Ol ġiceden ki ġamdan ben du‘āya (5) el ġalduram murād mütekellimden rūh yā ‘aķldur ve muķātabdan nefsdür ki bundan muvāfaķat taleb idüp münācāt-ı (6) zıkrdür

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Ger yār-ı menī yārī-i men kun tu be-her ẖāl

Verne be-kunem ez-tu şikāyet be-Ĥudāvend

(8) Ey bād ez-ān bāde nesīmī (7) be-men āver

Ey yil ol şarābdan bir köķçek koķu baña getüt

K'ân bûy-ı şifâ mî-dihed ez-renc-i humârem

Ki ol (8) koğu şifâ virür baña humâr marâzından murâd nefha-i Rabbâniyyeden bûy-ı 'ışkı İlâhî talebidür ki ol râyiha-i tayyibe (9) şudâ' vü humâr-ı dünyâdan şıhhat virür

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Hoşest bâde-i 'ışk-ı Hudâ-yı 'izz ü ve cell

Ki ez-humâr u şudâ' (10) be-cihân dihed şıhhat

(9) Bâ-vaşf-ı ser-i zülf-i tu mî-şud sühan-ı men

Senün ser-i zülfün vaşfi ile oldı benüm sözüm (11)

Peyveste ez-ân hem-nefes-i müsk-i tatârem

Muttaşıl anuñcün müsk-i tâtâr hem-nefesiyyin murâd hüviyyet-i zât (12) vaşfin idenün nefesi tayyib olduğın beyândur

(10) Hâfız leb-i la' leş çü merâ cân-ı 'azîzest

Ey Hâfız anuñ (13) la'-i lebi baña cân-ı 'azîzdür

'Ömrî buved ân lahza ki cân-râ be-leb ârem

Bu 'ömr olur ol lahza ki cânı lebe getürem (14) murâd zâhire nazar anuñ lebi ağzuma geldüğü lahza bir 'ömrdür dimekdür ve ma'nâya nazar murâd budur ki kelâmu'llâh (15) ile cân lebe gelemek bir 'ömürdür ya'nî kelâmu'llâh ile vefât-ı hayâtdur

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Cânuma olur hayât-ı sermedî (16) bî-şekk ü rayb

Ger ölürsem düstüm imân ile Qur'an ile

VELEHU EYẒAN [G.382]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Hâliyâ maşlahat-ı vaqt der-ân (17) mî-bînem

Hâliyâ maşlahat-ı vaqtı anda görürem [lafz-ı hâliyâ lafz-ı Fârisîdür Fârisî bilmeyen 'azîzler hâliyâ ğalaṭdur hâlâ gerek didükleri ğalaṭ u ğafletdür]

Ki keşem raht be-meyhâne vü hoş be'nşinem

Ki çekem esbâbı (18) meyhâneye vü hoş oturam murâd budur ki maşlahat-ı vaqt olan hâlet-i hâliyâ oldur ki esbâbımı hânkâha (19) iletüp dünyâdan el çeküp bî-ğam oturam

Qıṭ'a

+++/-++-/-++-/-++-

Güşei gîr ü güş bâ-hod dâr

Tâ ne-mânî meger nedim-i nedem (20)

K'enderin rûzgâr-ı nâ-hemvâr

Câme haşmest ü sâye nâ-maḥrem

(2) Cüz şurâhî vü kitâbem ne-buved yâr u nedim

Şurâhîden (21) ve kitâbdan ğayrı olmaya yâr u muşâhibüm

Tâ ḥarîfân-ı degâ râz-ı cihân kem binem

Tâ aldayıcı muşâhibleri cihândan [143a] (1) eksük görem murâd maḳâm-ı ḥalvet ve kitâb-ı ṭarîḳat ile şoḥbet eyle yârân dünyâdan ve ehl-i dağal degâdan (2) ‘uzlet ü inḳıṭâ‘ evlâ idügin zikrdür

Naẓm

+ + - - / + - - - / + + -

În dağal düstân ki mî-bîni¹⁸⁶⁴

Megesânend kird şîrîni (3)

Mî-ḥurend kūthâ-yı cân-ı tu-râ

Mî-berend mağz-ı üstüh‘ân-ı tu-râ

(3) Câm-ı mey ğirem ü ez-ehl-i riyâ dūr şevem

Şarâb (4) ḳadeḥin dutayın ve ehl-i riyâdan ırâḳ olayın

Ya‘nî ez-ehl-i cihân pâk-dilî bu’ğzidem

Ya‘nî ehl-i cihândan (5) pâk-dillik ihtiyâr ideyin murâd kendü tefsîrinden zâhirdür

Ḳıṭ‘a

+ + - - / + - - - / + + -

Tâ segân-râ vücûḥ peydâ nîst¹⁸⁶⁵ (6)

Müşfik ü mihribân yek-digerend

Üstüh‘ânî miyâneşân endâz

Tâ tehîgâḥ yek-diger be-derend

(4) Bes ki der-ḥırḳa-i (7) âlûde zedem lâf-ı şalâḥ

Nice mülevveş ḥırḳada urdum şalâḥ lâfin

Şerm-sâr ez-ruḥ-ı sâḳî vü mey-i (8) renginem

Sâḳî yüzinden ve şarâb renginden şerm-sârın murâd sâḳîden şeyḥ ve şarâb-ı renginden ‘ışḳ-ı (9) İlâhîdür ya‘nî şalâḥ lâfin ururun ammâ bedenüm ef‘âl-i ḳabîḥe ile mülevveşdür lâcerem ol cihetden (10) şeyḥden ve ‘ışḳ-ı Ḥaḳdan şermendeyin

Rubâ‘î (Ahreb)

Şıdḳest ki bünyâd-ı ‘amel muḥkem ez-üst

Dil-râ meded-i nûr (11) u şafâ her dem ez-üst

¹⁸⁶⁴ Bu şiirin ilk beyti Sa’dî’nin bir mesnevîsi içerisinde yer almaktadır. Sa’dî, Mevâ’iz, Ganjor.

¹⁸⁶⁵ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Kıt’ahâ vü Tek-beythâ, s. 1073.

Çün ez-ser-i şıdk mî-zened şubh-ı nefes

Bi'nger ki hemîşe rüşenî ' âlem ez-üst (12)

(5) Ser be-âzâdegî ez-halk ber-ârem çün serv

Başı âzâdelige halkdan kalduram serv gibi

Ger dihed dest (13) ki dâmen zi-cihân der-çinem

Eger el birürse ki etegi cihândan direm murâd halkdan ve dünyâdan 'uzlet (14) idüp el çeken serv gibi âzâd olur dimekdür

Beyt

Çü ' ankâ küşeî her dem nigh dâr

Me-rev ber-sofra-i (15) dūnān meges-vār

(6) Ber-dilem gerd-i sitemhâst Hudâyâ me-pesend

Gönlüm üzre zulmlar tozu vardır yâ Rabbî (16) kabûl itme

Ki mükedder şevd âyine-i mihr-âyinem

Ki mükedder ola âyine ü muhabbet âyinem murâd zulm-i şeytân (17) ve zulm-i hevâ ğubârı vardır hâtırumda beni bundan pāk kıl tā ki mükedder olmaya hâtırum ki âyine-i (18) muhabbet-âyindür diyü hâzret-i Hakkā tazarru'

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Bî-şaykal-ı ' inâyet-i Hakk kalb-i pür-keder

Hergiz ne-yâft rüşenî (19) vü şafvet ü şafâ

(7) Sîne-i teng-i men ü bār-ı ğam-ı ü heyhât

Benüm tar gögsüm ve anuñ ğamı yüki heyhât (20)

Merd-i in bār-ı girân nîst dil-i miskînem

Bu ağır yük eri degüldür benüm miskîn gönlüm murâd mantûkdan (21) zâhirdür

Beyt

Bî-yârî-i yâr-ı yârân her bār

Key mî-keşed in ten-i za' if ü nizâr

(8) Men eger rind-i ħarâbâtem [İ43b] (1) ve ger Hâfız-ı şehîr

Ben eger meyhâne rindiyin ve eger Hâfız-ı şehrin

İn metâ' em ki hemî-bînî vü kemter zînem

(2) Budur meţâ'um ki görürsin ve bundan daĥi kemem murâd budur ki beni zâhiren muhlîş-i hânkâh ve Hâfız-ı şehîr (3) görür amma ĥadd-i nefesümde bundan kemem

(9) Bende-i âşaf-ı ' ahdem dilem âzurde me-dâr

Zamân vezîrinüñ (4) kulyın gönlüm incinmiş dutma

Ki eger dem zenem ez-çarĥ be-ĥ'âhed kînem

Ki eger nefes uram (5) çarh'dab alur benüm intikāmum murād kendünün zamānı veziri qad-şinās olup anuñ yanında (6) şükr ü şikāyeti maqbül idügin beyān u zikrdür

VELEHU EYŻAN [G.383]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Hız tā cāme-i şūfi be-ḥarābāt (7) berīm

Hız emrdür ḥarābāt meyḥānedür ki ḥānqāh murāddur

Delq-i tāmāt be-bāzār-ı ḥarāfāt (8) berīm

Delq hırkadur tāmāt rüsüm u 'örfdür bāzār-ı ḥarāfāt ḥurda ve eski esbāb satılan (9) bāzārdur ki Rüm diyārında bit bāzārı dirler murād budur ki gel şūfi kaftanın giyüp ḥānqāha (10) varalum 'örf libāsını ve təcini bit bāzārına iletüp satup sülük-ı tarīkat idelüm [ba' zı nüsaḥda mısırā'-ı şānī böyle vāqı' olmuş Defter-i rızq be-bāzār-ı ḥarāfāt berīm ya' nī 'ilm-i resm kitābını bit bāzārına iletüp 'ilm-i belā 'amel terkin idüp şūfi olup tālīb-i Ḥaḥ olalum]

(2) Gūş be-bestīm (11) ve zi-efsāne-i vā' iz restīm

Kulağı bağladuḡ ve vā' iz efsānesinden kurtulduḡ

Çend çün bī-ḥaberān (12) neng-i ḥarāfāt berīm

Niceye dek ḥabersüzler gibi ḥurda ve eski 'ārın iletelüm murād budur ki ḥalvete girüp (13) kulaḡumuzu bağlayup 'ilm-i zāhir ehlinüñ efsāne vü aḥbārı-ı ḥavādişinden kurtulduḡ niceye dek ḡāfiller gibi (14) eski dülbend ve libās-ı 'örf ve təc-ı i' tibār 'ārın çekelüm

(3) Tā heme ḥalvetiyān cām-ı şabūhī girend

Tā dükeli (15) ḥalvetiler şabāḥ şarābı ḡadeḥin dutalar [tā bunda ibtidā-yı ḡāyet içündür]

Çeng-i şubḥī be-der-i pīr-i münācāt berīm

Şabāḥ çengini pīr-i münācāt (16) ḡapusına iletelüm murād ḥalvet ehli şabāḥ 'ibādete ḡalkıcaḡ biz şeyḡ ḡapusında ve ḡücreşi öñinde murāḡabeye (17) meşḡul olalum ki mübtedā ibtidā ḡâlde naḡar-ı şeyḡde olup terbiyyet ḡāşıl ḡılmaḡ gerekdür

(4) Süy-ı (18) rindān-ı ḡalender be-reh-āverd-i sefer

ḡalender rindleri cānibine sefer armaḡanı [reh-āverd armaḡan dimekdür]

Delq-i şeytānī vü seccāde-i (19) tāmāt berīm

Şeytāna mensüb hırḡayı ve seccādeyi ve 'örfi iletelüm murād muḡliş şūfilere armaḡanımız (20) sünnete muḡālif kaftan u seccādeti 'örf ü libās-ı tekebbür ve i' tibār olsun tā ki şūfiler anları bey' idüp (21) ta'ām-ı ehl-i ḡānqāha şarf itsünler

(5) V'er nihed der-reh-i mā ḡār-ı melāmet zāhid

Eger ḡorsa bizüm yolumuza [İ44a] (1) melāmet dikenin zāhid

Ez-gülistābeş be-zindān-ı mükāfāt berīm

Gülistāndan anı cezā zindānına iletelüm murād (2) *zāhiddin ve kânū fihi mine'z-zāhidine*¹⁸⁶⁶ fehvāsınca tarīkate raġbet itmeyendür lācerem ol bizüm yolumuza ta' n u (3) melāmet dikenin ķorsa ya' nī bizüm sülükumuza ta' n idüp māni' olursa biz anı gülistān-ı 'ibādetden (4) zindān-ı dünyāya iletüp *leküm dīnüküm veliye dīn*¹⁸⁶⁷ ĥasebince dünyā ve 'ālemüñüzde oluñ diyüp bu vechle mükāfāt u (5) 'arz idüp dünyā zindānında maĥbūs olanlardan iderüz

(6) Şermimān bād zi-peşmīne-i ālūde-i ĥ'ış

(6) *Bizüm ĥicābımız olsun kendü mülevveş ĥırķamuzdan* [ba' zı nüsaĥda *şermetān bād vāķı* olmuş sizlerüñ utanmañuz olsun demek olur]

Ger be-în fażl u kerem nām-ı kerāmāt berīm

Eger bu fażl (7) *u kerem ile kerāmāt nāmın iletirseñ* murād budur ki kerāmāt lāfin urmaĥa fażl-ı ġālib ve kerem-i tāt at (8) gerekdür bizüm ĥod tenümüz ma' aşı ile mülevveşdür eger kerāmāt nāmın söylerseñ bizüm mülevveş tenimizden (9) utanmamuz gerek ya' nī bu ĥāl ile kerāmāt lāfin urmamaķ gerek

(7) Naķd-i vaķt er ne-şināsed dīl ü kārī ne-kuned¹⁸⁶⁸

(10) *Naķd-i vaķti eger añlamazsa göñül ve 'amel itmezse*

Bes ĥacālet ki ez-în ĥāşıl-ı evķāt berīm

Nice ĥacāleti (11) *bu evķāt ĥāşılından iletirüz* murād naķd-i vaķtūñ ķadrini bilmeyüp 'amel-i şālih kılmayup vaķt-i 'öri ĥacāleti (12) *bu evķāt ĥāşılından iletirüz* murād naķd-i vaķtūñ ķadrini bilmeyüp 'amel-i şālih kılmayup vaķt-i 'ömri ma' şıyyete (13) şarf iderseñ ĥāşıl-ı evķātımız ĥacālet olur dimekdür

(8) Fitne mī-bāred ez-în saķf-ı muķarnas ber-ĥız

(14) *Fitne yaġar bu muķarnas örtiden ķalk*

Tā be-meyĥāne penāh ez-heme āfāt berīm

Tā meyĥāneye penāhı (15) *cemī'-i āfātdan iletelüm* murād budur ki felekden ĥavādiş ü fiten yaġmaķdan ve ehl-i dünyāya elem ü ġam irişmekden (16) ĥālī degüldür lācerem ĥānķāhda sākin olan derviş cemī'-i ālām u ġumūmdan sālīm biz daĥi aña ilticā (17) idelüm ki ĥānķāh cemī'-i āfātdan penāhgāhdur

(9) Der-beyābān-ı hevā gum şuden āĥır tā key

Hevā beyābānında (18) *azmaķ niķeye dek*

Reh be-pursīm meger pey be-mühimmāt berīm

Yol şoralum meger izi mühimmāta iletrevüz (19) ķademi mühimmāt-ı āĥirete iletmek gerekdür

(10) Bā-tu ān 'ahd ki der-vādi-i ĩmen kerdīm

Senüñ ile ol (20) *'ahdi ki ĩmen deresinde itdük*

Hemķü Mūsā erinī-güy be-mīķāt berīm

¹⁸⁶⁶ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değeri vermemişlerdi. (Kur'ân, Yūsuf 12/20).

¹⁸⁶⁷ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ Sizin dininiz size, benim dinim banadır. (Kur'ân, Kâfirün 109/6).

¹⁸⁶⁸ *Naķd-i vaķt* kelimesi derkenārda *ķadr-i naķd* şeklindedir.

Mūsā gibi erinî diyü va‘de (21) yerine iletirüz muād vādî-i ĩmenden elestü birabbiküm¹⁸⁶⁹ dinilüp belî dinilen maķāmdur ki anda ‘ahd-i ‘ubūdiyyet itmiş [İ44b] (1) idük lācerem rabbi erinî enzur ileyke¹⁸⁷⁰ mücebince tā ru‘yet-i cemāl ü ‘uhdegāhına dek müşāhede-i cemāl (2) taleb iderüz

(11) Kūs-ı nāmūs-ı tu ber-küngüre-i ‘arş zenīm

Senüñ nāmūsüñ kūsını ‘arş bedeninden uralum (3)

‘Alem-i ‘ışķ-ı tu ber-bām-ı semavāt berīm

Senüñ ‘ışķuñ sancağını semavāt dāmı üzre iletelüm murād budur ki (4) sālîk-i tarîķat olup maķāmāt-ı ‘āliyeye vāşıl olup subhāne rabbiye‘l-a‘lā¹⁸⁷¹ şadāsını ‘arş-ı a‘zam (5) burcında urup ‘ışķ-ı İlāhî livāsını seb‘-i semavāt üzerine

(12) Hāk-i kūy-ı tu be-şahrā-yı kıyāmet ferdā

(6) Senüñ maķālūñ toprağını şahrā-yı kıyāmetde yarın

Heme ber-farķ-ı ser ez-behr-i mübāhāt berīm

Dükeli (7) başum depesi üzre fahr içün iletirüz murād budur ki sālîk-i tarîķat olup senüñ semtūñe teveccüh idüp (8) ol cānibden bir eşer bulup ol eşeri başum üzre dutup anuñla iftiķār idüp ‘izz-i hāzrete varsam (9) gerekdür

(13) Bū‘gzeri vü be-güzārî ne nişān-ı keremest

Geçmek ve geçürmek kerem nişānı degüldür

İn miyāncî ber-erbāb-ı (10) kerāmāt berīm

Lafz-ı miyāncî lafz-ı Fārisîdür vāsıta ve muşliḥ ma‘nāsınadır ya‘nî bu muşliḥi ehl-i kerāmāt (11) katına iletirüz ya‘nî ehl-i kerāmātdan ıslāḥ dilerüz murād budur ki şeyḥ-i tarîķat ol degüldür ki hevā-yı nefis (12) idüp geçe ve ğayrılar daḥi hevā-yı nefisini gördükden soñra geçüre yā murād budur ki şeyḥ-i tarîķat ol degüldür (13) ki merātib-i sülūkî tedric ile geçe ve sālîki daḥi riyyāzāt ile geçüre lācerem muşliḥ ü mürebbî ve ehl-i kerem (14) oldur ki hevā-yı nefsi yā merātib-i sülūkî kerāmāt ile kat‘ itdürüp tizcek vuşul ila‘llāh itdüre

(14) Hāfız (15) āb-ı ruḥ-ı ḥod ber-der-i her sifle me-riz

Lafz-ı sifle kesr ve zamm-ı sîn ile kötü ve denîdür ya‘nî ey Hāfız (16) kendü yüzüñ şuyını her denîñüñ kapusı üzre dökme

Hācet ān bih ki ber-i ķāḍî-i hācāt berīm

¹⁸⁶⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur‘ân, A‘râf 7/172).

¹⁸⁷⁰ رَبِّ ارْنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tür'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsın. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur‘ân, A‘râf 7/143).

¹⁸⁷¹ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى Yüce olan Rabbimi tesbih ederim. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, Hadîs No: 883, s. 352.

Hāceti (17) *ol yegdür ki kâdiyü'l-ḥacât fitne iletirüz* murād her denī ḳapusına varup mülāzemet idüp yüzün şuyın (18) dökme ḳâdiyü'l-ḥacât ki ḥazret-i Ḥaḳdur andan ğayrıya ‘arz-ı ḥacet itme dimekdür bu faḳır bunuñ ile (19) ‘amel ḳıldum

Rubā‘ī

+---/+---/+---/+---

Nişeste zi-merdem girifte kenār

Kitābet merā būd yā ders-i kār

Be-māl-ı kesān mī-nekeştem (20) ḥarīş

Ne-büdem be-cāh-ı ḥasān sūk-vār

VELEHU EYẒAN [G.384]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ḥiz tā ez-der-i meyhāne küşāde ṭalebīm

Kalk (21) *tā meyhāne ḳapusından feth ṭaleb idelüm*

Be-reh-i düst nişinīm ü murādī ṭalebīm

Dost yolında oturalum [İ45a] (1) *ve bir murād ṭaleb idelüm* murād ḥānḳāh ḳapusına varup keşf ṭaleb itmek ve ṭarīḳ-i Ḥaḳda oturup (2) vuşül murād ṭaleb itmekdür

(2) Zād-ı rāh-ı ḥarem-i vaşl ne-dārīm meger

Ḥarem vaşl yolunuñ azığı yokdur bize (3) *meger*

Be-gedāi zi-der-i maşṭaba zādī ṭalebīm

Dilencilik ile meyhāne ḳapusından bir azıḳ ṭaleb idelüm (4) murād vuşül-i ḥarem-i vaşla a‘ māl u ṭā‘āt azıḳumuz yokdur evvelā ki meyhāne ḳapusından gedālık (5) ile zād-ı vuşül vaşl bulavuz dimekdür

(3) Eşk-i ālūde-i mā gerçi revānest velī

Bizüm bulaşuḳ (6) *yaşımız egerçi revāndur velī*

Be-risālet sūy-ı ü pāk-nihādī ṭalebīm

Anuñ cānibine ḥabercilik (7) *bir pāk ṭabī‘at ṭaleb idelüm* murād egerçi gözümüz yaşı ṭarīḳ-i Ḥaḳda revāndur ammā televvüşden ḥālī (8) degüldür lācerem risālete lāyık degüldür pes risālet için bir mürşid-i pāk-nihād gerekdür dimekdür (9)

(4) Lezzet-i dāḡ-ı ğamet ber-dil-i mā bād ḥarām

Senüñ ğamuñ dāḡınuñ lezzeti bizüm göñlümüze ḥarām olsun (10)

Eger ez-cevr-i ğam-ı ‘ışḳ-ı tu dādī ṭalebīm

Eger senüñ ‘ışḳuñ ğamı cevrenden bir dād ṭaleb idersek murād (11) ğamuñdan şikāyet idüp dād istersek bize dāḡ-ı ğamuñ lezzeti ḥarām olsun dimekdür

Beyt

+++ / +--- / +--- / +---

Ġam-ı Allāh-rā (12) tu şādī dān
Ki şevī şādī āhîret tu ez-ân

(5) Nokta-i hâl-i tu ber-levh-i başar ne'tvân zed

Senüñ (13) hâlün noktasın göz levhine urmağ olmaz

Meger ez-merdüme-k-i dîde mi-dādî talebîm

Meger göz bebeginden (14) bir mürekkeb taleb idevüz murād zāhire naẓar budur ki göz bebegi senüñ hâlün noktasına beñzer anı (15) gözde yazmağ andan mürekkeb almağ ile olur ve ma' nāya naẓar murād budur ki sırr-ı ğayb bilmege zāhir gözi (16) mahv olmağ gerek ki baş gözi yummayıcak gönül gözi açılmaz

(6) 'İşveî ez-leb-i şîrîn-i tu dil h'âst be-cân

(17) Bir şîve senüñ şîrînünden gönül diledi cân ile

Be-şeker-ḥande lebet guft mezādî talebîm

[Lafz-ı *mezādî* zā-yı mu'ceme iledür ekşer nūsaḥda nokta yazmazlar mezādî bilmeyenlere müştebeh olur] *şeker-ḥande* (18) *ile lebüñ didi arturmağ taleb iderüz* murād zāhire naẓar şîve-i leb olmağ yalnuz cân ile (19) olmaz daḥi ziyāde nesne virmek gerekdür dimekdür ve ma' nāya naẓar esrār-ı kelām-ı İlāhî ittılā' -ı cāndan (20) geçmek ile olmaz geçmekden daḥi geçmek gerek ki dimişlerdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Hest tâc-ı 'ârifân ender-cihân ez-çâr (21) terk¹⁸⁷²

Terk-i dünyâ terk-i 'ukbâ terk-i hestî terk-i terk

(7) Tâ buved nüsha-i 'itrî dil-i sevdâ-zede-râ

Tâ bir hoş [İ45b] (1) koğu nüshası ola sevdâ-zede gönle

Ez-ḥaṭ-ı gâliye-sây-ı tu sevādî talebîm

Senüñ gâliye misk (2) ezici ḥaṭṭından bir kara ḥaṭṭ u müsevvede taleb idelüm murād ḥuṭṭ-ı 'ulüm-ı İlāhiyye sevdâyî olmayınca ṭayb (3) ḥâşıl olmaz dimekdür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

'Âlim ân bâşed ki bâşed dāniş-i ü 'ilm-i dîn

Ki meşâm-ı cân u dil yâbed ez-ü (4) bûy-ı yakîn

(8) Çün ğamet-râ ne-tevân yâft meger der-dil-i şād

Çün ğamuñ bulmağ olmaz meger şād gönülde

Mâ (5) be-ümmîd-i ğamet ḥaṭır-ı şādî talebîm

¹⁸⁷² Rûhu'l-Beyân'da bu şiir Seyyid Buhârî'ye âit olarak gösterilmiştir. Rûhu'l-Beyân, c. 3, s. 379. "Âriflerin dünya üzerinde dört terkten tâcı vardır. Dünyânın terki, ukbânın terki, varlığın terki ve terkin terki"

Biz senüñ gamuñ ümîdi ile şād gönül taleb iderüz murād budur ki (6) ğam-ı Hâk şol gönülde olur ki ol gönül şād ola ya' nî anda ğam-ı dünyā olmaya pes biz ğam-ı Hâk taḥşîli için (7) bir ḥatır isterüz ki anda ğam-ı dünyā olmayuğ şād ola

(9) Ber-der-i medrese tā çend nişîni Hâfız

Medrese (8) kapusı üzre niceye dek oturursın ey Hâfız

Hiz tā ez-der-i meyḥâne küşādî talebîm

Redd-i matla' dur (9) murād budur ki niceye dek 'ilm-i zâhir talebi üzre olursın ḥānḳāha varup sülûk-ı tarîkat üzre olmaḳ (10) gereksin

VELEHU EYẒAN [G.385]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Hıyāl-i rüy-ı tu çün bü' gzered be-gülşen-i çeşm

Senüñ yüzüñ ḥayālî çün geçe (11) göz gülşenine

Dil ez-pey-i nazar âyed be-süy-ı revzen-i çeşm

Gönül nazar için gelür göz penceresi cānibine murād (12) budur ki gönülüm müşāhede-i cemāle şöyle müteşevvikdür ki gözümeye ḥayāl-i cemāl gelse gönül göze gelür

Beyt (13)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Derün-ı ' aql be-cüz-i şüretet münakkaş nîst

Ki cüz ḥayāl-i tu be-büd derün-ı maḥzen-i çeşm

(2) Biyā ki la' l ü güher der-nişār-ı (14) maḳdem-i tu

Gel ki la' lî ve güheri senüñ kudūmuñ nişārında

Zi-genc-i ḥāne-i dil mî-keşem be-maḥzen-i çeşm

Gönül (15) evi bucağından çekerem göz maḥzenine murād budur ki kemāl-i iştîyākından gözüm yaşını gāh güher gibi şāfî gāh la' l (16) gibi rengin maḳdem ü ḳademüñne nişār itmek isterin

Beyt

Biyā ki behr-i nişār-ı tu kerdeem ḥaşıl

Besî cevāhir-i rengin ü (17) ter zi-ma' den-i çeşm

(3) Sezā-yı tikyegehet manzarî nemî-bînem

Senüñ tikyegāhuñ olmağa lāyîḳ bir nazar yeri görmezem (18)

Menem zi- ' âlem ü in gūşe-i mu' ayyen-i çeşm

Benin ‘âlemde ve bu gözüñ mu‘ayyen gūşesidür murād maḳarr-ı İlāhî olmağa lāyık (19) mā zāğa’l-başaru ve mā tağā¹⁸⁷³ ḥasebince ğayra naẓar itmeyen gözdür dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḳarārgāh-ı şehān çün zi-ğayr-ı pāk-ı tū (20)

Maḳām-ı tust ki pākest merā çü mesken-i çeşm

(4) Nuḥust rüz ki dīdem ruḥ-ı tu dil mī-guft

Evvel günde ki (21) gördüm senüñ yüzüñ gönül di

Eger resed ḥalelī ḥūn-ı men be-gerden-i çeşm

Eger zarar irerse benüm ḳanum [İ46a] (1) göz boynına murād inne’n-naẓrete sehmün min siḥāmi İblise¹⁸⁷⁴ ḥasebince ve men lem yemlik ‘aynehu lem yemlik ḳalbehu¹⁸⁷⁵ mücebine zarar (2) ḳalbe gözden ırar dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-pūş-ı dīde eger ḥāhi dil şevd sālīm

Ve gerne dil be-ğınā mī-reved zi-revzen-i (3) çeşm

(5) Şeḥer sirişk-i revānem ser-i ḥarābī dāşt

Şabāḥ cārī başımuñ ḥarāblığı başı var idi

Eger ne ḥūn-ı (4) ciger mī-girift dāmen-i çeşm

Eger ciger ḳanı dutmayaydı göz etegin murād göz yaşı ifşā-yı rāz ider idi ḥūn-ı ciger (5) anı men‘ itdi dimekdür ḥulāşa-i murād kitmān-ı sır müsteḥab idügin zikrdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-pūş-ı sırr-ı Ḥudā ger be-ḥāhi nuşret-i ū (6)

Helāk geşt zi-ifşā-yı sırr-ı Ḥaḳ Manşūr

(6) Be-būy-ı müjde-i vaşl-ı tu tā şeḥer şeb-i dūş

Senüñ vaşluñ müjdesi (7) ḳoḳusına dün gice şeḥere dek

Be-rāh-ı bād nihādem çerāğ-ı rūşen-i çeşm

Yıl yolına ḳodum gözüm rūşen (8) çerāğını murād gice uyanık olanlar murāda vāşıl olmaḳ mercūdur dimekdür

Beyt

¹⁸⁷³ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَعَى Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur’ân, Necm 53/17).

¹⁸⁷⁴ إِنَّ النَّظْرَةَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından biridir. (Hadîs) El-mu‘cemü’l-Kebîr, Tâberânî, No: 10215.

¹⁸⁷⁵ وَمَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَلَيْهِ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبَهُ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz. (Hadîs)

--+/-+++/+---/-+-

Bîdâr bâş ey dil-i ğâfil tu dâ'imâ (9)

Çün devlet-i vişâl be-bîdâr mî-resed

(7) Ber-iztirâb-ı kesî rahm kun ki nîme-i şeb

Bir kimsenüñ iztirâbına rahm (10) it ki nısf-ı leylde

Be-ruḥ revâne kuned ḥûn-ı dil zi-revzen-i çeşm

Yüzine revâne ider gönül kanın göz penceresinden (11) murâd budur ki yürekden kan ağlayan maḥall-i merḥamet olmağa lâıyk idüğün zıkr ü şıdk-ı kalb ile ağlamağa (12) irşâddur

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Mî-ḥâhem ez-tu merḥamet ey râḥim-i kesân

Z'ân-rû ki eşk-i men be-şafâ mî-şevved revân

(8) Be-merdümü (13) ki dil-i derdmend-i Hâfız-râ

Kişilik ḥaqqıçün Hâfızuñ derdmend gönline

Me-zen be-nâvek-i dildüz-ı merdüm-efken-i (14) çeşm

Urma gözüñ âdem dürici gönül dökici oḡını murâd sehm-i naẓar şerrinden şıyânet talebidür (15)

VELEHU EYẒAN [G.386]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Hurrem ân rûz k'ez-in menzil-i vîrân ber-revem

Hurrem ol gün ki menzil-i vîrândan gidem

Râḥat-ı cân talebem v'ez-pey-i (16) cânân be-revem

Cân râḥatın isteyem ve cânân ardınca gidem murâd budur ki mübâre ü şâd ol gün ki vîrân-ı (17) dünyâyı terk idüp taleb-i âḫiret idüp sülûk-ı tarîkat kılup cân râḥatın isteyüp cânân-ı ḥaqqı talebinde (18) olam ki vuşul ila'llâh ḥâsıl kılam

Beyt

+++ / +++ / +++ / +-+

Ey hoş ân dem ki suy-ı menzil-i cânân be-revem

Vaşl-ı ü (19) der-naẓarem vâlih ü ḥayrân be-revem

(2) Gerçi dânem ki be-câi ne-bered râḥ ġarîb

Eğerçi bilürem ki bir yere iletmez yolu ġarîb (20)

Men be-büy-ı hoş-ı ân zülf-i perişân be-revem

Ben ol zülf-i perîşānuñ hoş koşusu ile giderüm murād budur ki (21) tarîk-i Hâk ile āşinā olmayup ġarîb olan vuşûl hâşıl idemez ammā *cezbetün min-cezebâtî'r-raḥmānî tüvāzî* [146b] (1) 'amele's-şakaleyni'¹⁸⁷⁶ ḥasebince ġayb-ı hüviyyetün taraf-ı muhtelifesi vardır anuñ rāyiḥası ile sülûk idüp giderem (2) dimekdür yāḥūt *eṭ-turuḳu ila'llāhi te'alā bi-'adedi enfāsi'l-ḥalā'ıki*¹⁸⁷⁷ mücebince ḳanġı tarîkatden feyz ġālip olursa (3) ol rāyiḥa ile sālîk oluram dimekdür

Beyt

Me-gū tarîk-i vuşûl-i Hudā yekî bâşed

Ki gufteend tarîkeş be-ḳadr-i (4) enfāsest

(3) Çün şabā bā-ten-i bīmār u ten-i bî-tāḳat

Şabā gibi ḥaste gönül ve tāḳatsüz ten ile

Be-hevādāri-i (5) ān serv-i ḥırāmān be-revem

Ol serv-i ḥırāmānın hevārārlığı ile giderem murād budur ki egerçi gönül ḥasta (6) ve tenüm bî-tāḳatdür böyle iken merātib-i sülûkdan seyr fi'llāh hevādārılığında şabā gibi çābük giderem

Beyt (7)

+++ / +++ / +++ / ++-

Merdümān sūy-ı şehān gerçi be-ḥaşyet be-revend

Be-ḥudā mîrem ü çün serv-i ḥırāmān be-revem

(4) Dilem ez-vaḥşet-i (8) zindān-ı Sîkender be-girift

Gönülüm İskender zindānı vaḥşetinden dutuldı ya'nî yigrendi

Raḥt ber-bendem ü tā mül-i (9) Süleymān be-revem

Esbāb bağlayayın tā Süleymān mülkine gideyin murād budur ki cānib-i dünyā zindān-ı 'ālem-i mülkdür (10) anuñ vaḥşetinden uşandum cānib-i 'uḳbā ve sülûk-ı tarîk-i hüdā 'ālem-i melekût u nübüvvetden ḥişşedārılıqdır (11) aña müteveccih olayın

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çü faḳîrān-ı cihān nezd-i Hudā şāḥānend

Mür-veş men be-suy-ı nuṭḳ-ı Süleymān be-revem (12)

(5) Tāziyān-rā çü ġam-ı ḥāl-i girān-bārān nîst

'Arabî ve Bedevî atalara çün ağır yüklüler ḥālinün ġamı yoḳdur ya'nî (13) anlaruñ yükin çekmezler

Pārsāyān mededî tā hoş u āsān be-revem

¹⁸⁷⁶ جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَارِي عَمَلِ النَّفْلَيْنِ Allāh te'âlā cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin 'ameline berâber olur. (Hadîs), Aclûnî, c. 1, Hadîs No: 397.

¹⁸⁷⁷ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى يَغْدُو أَنْفَاسَ الْخَلَائِقِ Allāh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri sayısındadır.

Zāhidler bir meded tā hoş ve āsān gidem (14) murād budur ki meczūb u vāşıl olanlar sālîk-i mübtedîler hālî ğamın bilmezler anlara irşād idemezler lâcerem (15) ey sülûk u riyâzet ile vāşıl olanlar bir meded ve irşād idûn tā hûb u āsān kaṭ‘-ı merâtib idüp (16) vuşûl ila’llāh hâşıl idevüz

(6) Der-reh-i ü çü kalem ger be-serem bâyed ref

Anuñ yolında kalem gibi başum üzre gitmek gerek (17) ise

Bā-dil-i zaḥm-keş ü dīde-i giryān be-revem

Zaḥm çekici gönül ve ağlayıcı göz ile gitmek gerek murād budur ki (18) kalem başı üzre gider ki içi zaḥm çekmiş ve gözi ağlayıcıdur lâcerem anuñ gibi baş üzre ʔarîḳ-i düstda gitmek (19) isteyen gönli şikeste ve gözi yaşlu gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Kalem şikeste-zebānest ü dīdeş giryān

Nazar be-kun tu be-eşkeş (20) ki çün siyāh ābest

(7) Neẓr kerdem ki ger in ğam be-ser āyed rūzī

Neẓr eyledüm ki eger bu ğam başa gelürse ya‘nī āḫir (21) olursa bir gün

Tā der-i meykede şādān u ğazel-ḫ‘ān be-revem

Tā meyḫāne kapusına şādān u ğazel okuyıcı gidem [İ47a] (1) murād budur ki hālîyā ğam-ı dünyāya ve ḫubb-ı māsivāya mübtelāyın eger andan ḫalāş olursam ḫānḳāha kemāl-i (2) neşāṭ ile gidem daḫi dünyāya meyl ü muḫabbet itmeyem

Beyt

+ + - - / + - + - / + + -

Ger ez-in bār-ı cān berem zi-ġamet

Digerem ‘āşîḳī heves (3) ne-buved

(8) Be-hevādāri-i ü zerre-şıfat raḳs-künān

Anuñ hevādārlığında zerre gibi raḳs iderek

Tā leb-i çeşme-i (4) ḫūrşid-i dirāḫşān be-revem

Tā yalabıcı güneş çeşmesi kenārına gidem murād budur ki zerre egerçi ḫaḳīr (5) ve āftāb kebīrdür ammā çün zerre hevādār-ı āftābdur kenār-ı āftābdan dūr degül ve anuñ şoḫbetinden mehcūr (6) degüldür lâcerem insān-ı faḳīr çün ṭālîb-i Rabb-ı kebīr ola aña vuşûl hâşıl ider

(9) V‘er çü Ḥāfız ne-berem reh (7) zi-beyābān bīrūn

Eger Ḥāfız gibi yol iletmezsem beyābāndan ṭaşra ya‘nī eger beyābāna çıkamazsam andan (8) ḫalāş olmazsam

Hem-reh-i kevkebe-i Aşaf-ı devrān be-revem

Vezīr-i devrānuñ kulları cemā‘ati yoldāşlığı ya‘nī (9) *anlaruñ muḳāreneti ile giderem* murād budur ki şol kim ṭaleb-i dünyāda ve ḫubb-ı māsivāda ola beyābānadur (10) andan çıkmak lâcımdu ki yola girüp ṭarîḳ-i hüdā bula pes kişi kendülügi ile

çıkmazsa kûtb-ı zamân (11) vezîri olan şeyh-i kâmil mürîdleri muķāreneti ile çıkup
tarîķ-i hidāyet bulur

VELEHU EYŻAN [G.387]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Der-ḥarābāt-ı (12) muġān nūr-ı Ḥudā mī-bīnem

Muġān ḥarābātında nūr-ı Ḥudā görürin

İn 'aceb bīn ki çi nūrī zi-kücā mī-bīnem

(13) *Bu 'acebi gör ki ne bu nūrı nereden görürin* murād ḥarābāt-ı muġāndan ḥānķāh-ı şeyḥdür sālîk anda nūr-ı Ḥudā görür (14) bu 'acebi gör ki nūr-ı Ḥudā-yı a'zamı metā' u esbāb olmayan vīrān-ı ḥücre-i ḥānķāhda görürin dir

(2) Kīst (15) dürdi-keş-i in meykede yā Rab ki dereş

Kimdür bu meyḥānenüñ pūsesin çekici yā Rab ki anuñ ḳapısı

Ḳible-i (16) ḥācet ü miḥrāb-ı du'ā mī-bīnem

Ḥācet ḳiblesi ve du'ā miḥrābı görürin murād budur ki bu ḥānķāhuñ riyāzet (17) çekici şeyḥ kimdür ki anuñ ḳapısı ḳible-i ehl-i ḥācet ve miḥrāb-ı du'ā-yı ehl-i ṭā'at görürin

(3) Mañşīb-ı 'āşıkı (18) vü rindi vü şāhid-bāzī

'Āşıklık mañşībını ve rindliği ve şāhid-bāzlığı [lafz-ı rindī vü şāhid-bāzī ma'tūf olıcaḳ ma'nā maştūr olandır 'āşıkı lafzına ma'tūf olıcaḳ 'āşıklık ve rindlik ve şāhid-bāzlık mañşībını demek olur]

Heme ez-terbiyet-i luṭf-ı şümā mī-bīnem

(19) *Dükelı sizüñ luṭfuñız terbiyyetinden görürin* murād muḥātabdan şeyḥ-i ḥānķāhdur aña dir ki 'āşıklık ve ihlāş ve (20) ḥubb-ı maḥbūb pāyesin sizüñ luṭfuñız terbiyeti āsarından görürin [yāḥūd 'āşıklık mañşībı ve ihlāşı ve ḥubb-ı maḥbūbı sizüñ luṭfuñız terbiyyetinden görürin demekdür]

(4) Cilve ber-men me-fürüş ey melikü'l-ḥāc ki tu

(21) *Baña cilve şatma ya'nī nāz itme ey emīrū'l-ḥāc ki sen* [merhündür]

Ḥāne mī-bīni vü men ḥāne ḥudā mī-bīnem

Evi görürsin ben [147b] (1) *ev ıssını görürin* murād emīrū'l-ḥācdan ḥākim-i zāhir olup yā 'ālim-i 'ilm-i zāhir olup zāhir-i şerī'at bilendür (2) aña dir ki sen zāhir ḥükümeti ve şerī'ati görürsin ben ḥāzret-i Ḥāḳ müşāhedesin iderem

(5) Kes nedīdest zi-müşk-i (3) Ḥoten ü nāfe-i Çin¹⁸⁷⁸

Kimse görmemişdür müşk-i Ḥotenden ve nāfe-i Çin

Āñci men her seḥer ez-bād-ı şabā mī-bīnem

¹⁸⁷⁸ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Derc-i 'aṭṭar ne-dîd ez-şeref-i müşk-i Ḥoten

Anı ki (4) ben her şehir bād-ı şabādan görürin murād budur ki şehirlerde bāña nefhā-i Rabbāniyye gelüp andan bir tayb-ı laţif (5) istişmām iderem ol tayb-ı müşk-i Hıotende ve nāfe-i Çinde bulunmaz

(6) Nist der-dā 'ire cüz nokta-i hilāf (6) kem ü biş

Yokdur dā 'irede noktadan gayrı eksük ve artık hilāfı

Ki men in mes 'ele bī-çün ü çerā (7) mī-bīnem

Ki ben bu mes 'ele nitesüz ve niçünsüz görürin murād budur ki dā 'ire-i vücūdda nokta-i vahdet (8) ya 'nī hāzret-i ' izzetden gayrı yokdur hilāf ziyāde vü nākış bunu tahkik ide mümkinden nāşī olur ammā ben bu (9) mes 'ele nitesüz ve niçünsüz ya 'nī bahş ü cedelsüz yāhūd kem ü keyfsüz tahkik itmişemdür müşāhede ile (10)

(7) Her dem ez-rüy-ı tu nakşī zenedem rāh-ı hayāl

Her dem senün yüzünden bir nakş urur benüm hayālüm yolın

Bā ki (11) güyem ki der-in perde çehā mī-bīnem

Kime diyem ki bu mertebede neler görürin murād cenāb-ı Hākdan hāzerāt (12) vākı' olup her hāzret-i hayāl yolın urup kuvvet-i hayāliyye mu' aţtal kılup bu mertebelere neler görürin (13) kime diyeyin diyü istiğrāb u istiş 'āb ider

(8) Hāhem ez-zülf-i bütān nāfe-küşāyī kerdin

Dilerin bütler zülfinden (14) nāfe içicilik

Fikr-i dürest hemānā ki haţā mī-bīnem

Irak fikrdür beñzer ki haţā görürin murād (15) bütlerden zāt u şıfātdur anlar ki zülfi gayb-ı hüviyyetleridür anları keşf ideyin dirin ammā bu fikr ba 'iddür (16) beñzer ki bu ru 'yet ü rāyim-i haţādur

(9) Süz-ı dil eşk-i revān āh-ı şehir nāle-i şeb

Gönül harāreti ve aşar göz yaşı (17) ve şabāh āhı ve gice nālesi

İn heme mertebe ez-luţf-ı Hudā mī-bīnem

Bu dükeli mertebe-i luţf-ı Hudāda görürin murād (18) budur ki qalbde harāret olmak delil-i şevk ve göz yaşı revān olmak eşer-i ' ışk ve āh-ı şehir olmak imāret-i (19) zevk ve gice nālesi dedil ü cānib-i Hāqqa meyldür lācerem cemī' bu mertebe-i luţf-ı Hākdan bilürin (20)

(10) Düstān ' ayb-ı nazar-bāzi-i Hāfız me-kunīd

Dostlar Hāfızuñ nazar-bāzligine ' ayb itmeñ

Z'ān ki ū-rā zi-muhibbān-ı (21) şümā mī-bīnem

Zirā anı sizün muhiblerünizden görürin murād budur ki Hāfız her güzeli ve her iyüyü sever ki ' aşık-meşrebdür [I48a] (1) lācerem ey düstlar sizi sevdüğü nice ise güzelleri sevdüğü dahı öyledür (2)

VELEHU EYŻAN [G.388]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilān]

(1) Düstân vaqt-i gül ân bih ki be-‘ışret küşîm

Dostlar gül vaqtinde ol yegdür ki ‘ışrete durışuz (3)

Sühan-ı pîr-i muğānest be-cân binyüşîm¹⁸⁷⁹

Pîr-i muğān sözidür cān ile işidelüm murād vaqt-i gülden zamān-ı (4) mükāşefe ve revān-ı feyezān-ı İlāhîdür lācerem ol zamānda ‘ıyş-ı İlāhîye ve ‘ışret-i tã‘ate duruşmak gerekdür (5) pîr-i hankāh sözi budur cānile işitmek gerekdür ve mûcibi ile iş itmek gerekdür

(2) Nîst der-kes kerem ü vaqt-i (6) tarab mî-güzered

Yokdur kimsede kerem ü şenlik vaqti geçer

Çāre ānest ki seccāde be-mey be’früşîm

Çāre oldur (7) *ki secādeyi şarāba şatavuz* murād budur ki şafā-yı kalb ve feyz-i Hāk olduğu zamānda emr-i ma‘āş tedbîrinde (8) olmayup ‘ışk-ı İlāhîye iştiğāl gerek bizüm içün bezl ü māl u kerem ider kimse yokdur lācerem seccādemüz (9) şatup ‘ışk-ı İlāhî ve tã‘at-i şāhîye şarf idüp fırsat-ı füyûzı fevt itmemek gerekdür

(3) Hoş hevāist (10) feraḥ-baḥş Hudāyā be-firist

Hoş hevādur feraḥ bağışlayıcı yā Rabbî gönder [be-firist lafzının mef‘ulî nāzenînidür]

Nāzenîni ki be-rüyeş mey-i gül-gün (11) nüşîm

Bir nāzenîn ki anuñ yüzine gül renklü şarāb içelüm urād budur ki zamān-ı feyz-i fażl-ı hoş feraḥ-baḥş-ı (12) hevādur ol vaqtd e bu maḥbûbuñ ve maḥbûlûñ olan şeyḥ-i şāhib-i irşād gönder ki anuñ muvācihesinde (13) ‘ışk-ı İlāhî nüş idüp zevk-i tã‘at bulalum

(4) Ergānün-sāz-ı felek rehzen-i ehl-i hünestes

Feleküñ ergānün-sāzı (14) *ehl-i hünereñ kıtā‘-ı tarîkidür*

Çün ez-în guşsa ne-nālîm ü çerā ne’hrüşîm

Nice bu gāşşadan (15) *iñlemeyelüm ve niçün ağlayup gülmeyelüm* murād mantûqdan zāhirdür [lafz-ı çün imāle iledür keyf ma‘nāsına]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Hüner nuhufte çü ‘anķā be-mānd z’ān ki (16) ne-mānd¹⁸⁸⁰

Kesî ki bāz şināsed hümāy-rā ez-zāğ

(5) Gül be-cüş āmed ü zi-mey ne-zedîmeş ābî

Gül cüşa geldi ve şarābdan (17) *aña şu urmaduḥ*

Lācerem z’āteş-i hırmān u heves mî-cüşîm

¹⁸⁷⁹ İkinci mısra derkenârda şu şekildedir: Sühan-ı ehl-i dilest in ü be-cân binyüşîm

¹⁸⁸⁰ Zahîreddîn-i Fâryâbî, *Dîvân-ı Zahîreddîn-i Fâryâbî*, (Tashîh ü Tahkîk ü Tavzî: Doktor: Emîr Hasan Yezdgirdî, be-İhtimam: Doktor Asgar Dâdbih), Neşr-i Katre, Tahran 1381, s. 58, K.17/3.

Lābüd mahrūmluk ve heves odından kaynaruz (18) murād budur ki bir kazan kaynayup taşmalu olsa aña şu koyup teskîn iderler taşup zâyî‘ olmağa (19) komazlar pes keşf ü feyz cûşa geldi biz ‘ışk-ı İlāhî şuyı ile anı teskîn ü zabt itmedük lācerem (20) mahrūmluk ve heves odından kaynar imişüz ki mükāşif ü feyzi zâyî‘ idevüz

(6) Mî-keşim ez-kaḫ-i lāle şarābî (21) mevḥūm

Çekerüz lāle kaḫinden mevḥūm şarābı

Çeşm-i bed dūr ki bî-muṭrīb u mey medhūşim

Yaramaz göz [İ48b] (1) *ıraq olsun ki muṭrībsuz ve şarābsuz mest ü ḫayrān ve bî-‘aql u sekerānuz* murād budur ki lāle-i şınık (2) çanaḫ gibidür ki içünde şarāb u āb durmaz bizüm daḫi elimüzde mālımız yok ammā ḫāṭırumuzda istiḡnā (3) çok lācerem kendü şafā-yı ḫāṭırumuz olduḡiçün esbāb-ı ma‘āşsuz ‘ıyş u ‘işretde ve şöḫbetden zevḫ (4) ü ḫāletdeyüz [*çeşm-i bed dūr* cümle-i du‘āiyyedür]

Beyt

--+/-+--+/+--+/+--

Deryā dilim ü dīde-i mā ma‘den-i dürest

Ger dest-i mā tehīst velī çeşm-i mā pürest (5)

(7) Ḥāfız in ḫāl-i ‘aceb bā-ki tevān guft ki mā

Ey Ḥāfız bu ‘aceb ḫāl-i kimle dimek olur ki biz

Bülbülānīm (6) ki der-mevsim-i gül ḫāmūşim

Bülbüllerüz ki gül mevsiminde sākītüz murād budur ki ṭarikat bülbülleri yüz vakt (7) keşf ü feyzde tekellüm ü terennümde gerek idük ṭalib ü sāmi‘ olmaduḡiçün sākīt olmışuzdur ammā bu ḫāl-i (8) kime diyelüm

VELEHU EYŻAN [G.389]

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātü Mefā‘ ilū Fā‘ ilün]

(1) Dī şeb be-seyl-i eşk reh-i ḫ‘āb mī-zedem

Dün gice göz yaşı seyli ile (9) uyku yolın ururdum

Naḫşī be-yād-ı ḫaṭṭ-ı tu ber-āb mī-zedem

Bir naḫşī senün ḫaṭṭuñ yādı şu üzre (10) *ururdum* murād göz yaşı ile uykuyu def‘ ideredüm ve gözümde olan yaşda ḫaṭṭ-ı ma‘rifet-i Ḥaḫ (11) taşvīr iderdüm ki ḫalbüimde itdüğim taşavvur gözümde muşavver olur idi dimekdür

(2) Ebrū-yı yār der-naẓar u ḫırḫa (12) sūḫte

Yār kaşı nazarda ve ḫırḫa yanmış olduḡı ḫālde

Cāmī be-yād-ı kūşe-i miḫrāb mī-zedem

Bir kaḫeḫi (13) *kūşe-i miḫrāb yādına ururdum* murād remz-i İlāhî baña miḫrāb olup bedenüm maḫv olup ol remz kūşesi (14) yādına şarāb-ı ‘ışk-ı İlāhî zevḫ iderdüm dimekdür

(3) Rüy-ı nigār der-naẓarem cilve mī-nümüd

Nigāruñ yüzi (15) naẓarumda cilve gösterürdi

V'ez-dür büse ber-ruḥ-ı mehtāb mī-zedem

Iraḳdan ben bedr ayuñ yañağın öperdüm (16) murād ḥazret-i Ḥaḳ ve naḥnu aḳrabu ileyhi min ḥabli'l-varīd¹⁸⁸¹ ḥasebince baña aḳrab ammā ben ğafletümden ba' id taşavvur idüp (17) ve ğalat eyleyüp ğayra teveccüh ve tağbet iderüm dimekdür

(4) Çeşmem be-rüy-ı sākī ü güşem be-ḳavl-i çeng

Gözüm (18) sākī yüzinde ve ḳulağum çeng ḳavlinde

Ḥālī be-çeşm ü güş der-in bāb mī-zedem

Bir ḥālī göz ve ḳulaḳ (19) ile bir ḳapuda ururdum murād gözüm vā' iz yüzinde ve ḳulağum ol pīr-i munḥanī ḳavlinde bāb-ı İlähīde bu göz (20) ve ḳulaḳ baña bir ḥāldür ve ḥüsn-i ' aḳıbetüme dāldur didüm dimekdür

(5) Naḳş-ı ḥayāl-i rüy-ı tu tā vaḳt-i şubḥ-dem

(21) senüñ yüzün ḥayālī naḳşını yā şabā vaḳtine dek

Ber-kārgāh-ı dīde-i bī-ḥ'āb mī-zedem

Uykusuz [İ49a] (1) göz kārgāhına ururdum murād müşāhede-i Ḥaḳ ḥayālī her gice şabāḥa dek ḥayālümden ḥālī olmaz dimekdür (2)

(6) Sākī be-şavt-ı in ğazelem kāse mī-girift

Sākī bu ğazelüm şavtı ile çanaḳ ya' nī ḳadeḥ dutardı

Mī-guft in (3) sürüd u mey-i nāb mī-zedem

Bu ırı dir idi ve ve şarāb-ı şāf ururdum murād vā' iz benüm İlähī nazmum okuyup (4) zarf-ı kelime-i ḥikmet dutardı ben ol şarka ' ışḳ-ı İlähī zevḳ ider idüm dimekdür

(7) Her murğ-ı fikr k'ez-ser-i şāḫ-ı (5) süḥan be-cest

Her fikr ḳuşı ki söz budağubdan uçdı

Bāzeş zi-turra-i tu be-mızrāb mī-zedem

Girü aña (6) senüñ turrañdan zaḥme ururdum murād sözden fikr ki uçup ḳaçmış idi ğayb-ı hüviyyet eṭrāfından (7) aña zaḥm urup girü şikār itdüm dimekdür

(8) Ḥoş būd vaḳt-i Ḥāfız u fāl-ı murād u kām¹⁸⁸²

Ḥoş idi (8) Ḥāfızuñ vaḳti ve fāl-ı murādı

Ber-nām-ı ' ömr ü devlet-i aşḫāb mī-zedem

Aşḫābuñ ' ömr ü devleti nāmına (9) ururdum murād aşḫābuñ ' ömr ü devleti nāmına urduğum fāl mübārek vāḳı' olur andan Ḥāfızuñ (10) vaḳti ḥoş olur dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.390]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

¹⁸⁸¹ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız. (Kur'ân, Kaf 50/16).

¹⁸⁸² Fāl-ı murād u kām ifadesi derkenârda fāleş be-baḥt-ı nīk şeklindedir.

(1) Düş sevdā-yı ruḥeş guftem zi-ser bîrûn kunem

Dûn (11) didüm anuñ yañağı sevdāsın başdan taşra çıķaram

Guft kû zincîr tâ tedbîr-i in Mecnûn kunem

Didi (12) kanı zincîr ki bu Mecnûn tedbîrin idem murād ḥubb-ı cemāl-i Ḥaḳḳı terk itmek istemek cünündür ve ol fikri (13) iden Mecnündür lâcerem zincîre urup anuñ tedbîrin itmek gerek

(2) Kāmeteş-rā serv guftem ser keşîd (14) ez-men be-ḥışm

Anuñ kāmetine serv didüm baş çekdi benden ḥışm ile

Dûstân ez-râst mî-renced nigārem (15) çûn kunem

Dostlar doğrudan incinür nigārum nice idem murād nigārdan nefsdür ammā ‘uluvv-ı mertebe-i (16) tarîḳatı aña disem ve terḡib itsem baña muvāfaḳat itmeyüp baş çeküp ḡaḏab ider dostlar doğrudan (17) incinür nefsum var nice ideyüm diyü andan şikāyet ider

(3) Nükte-i nā-sencide guftem dilberā ma‘ zûr dār

Nükteyi (18) tartmemiş didüm ey dilber ma‘ zûr dut

‘İşveî fermāy tâ men ṭab‘ -rā mevzûn kunem

Bir şive buyur tâ (19) ben ṭab‘ı mevzûn idem murād nefse ḥiṭābdır ji ben saña tedric ile riyāzet emr itmek gerek idüm öyle (20) eylemedüm şive ü nāz u ḡilzāt u te‘ azzûr kıl tâ ṭab‘ umı mevzûn u ta‘ lîm ü irşād-ı tedric ile idem

(4) Zerd-rûyî (21) mî-keşem z’ân ṭab‘ -ı nāzûk bî-günāh

Şaru yüzlülük çekerin ol nāzûk ṭab‘ dan bî-günāh

Sāḳiyā [I49b] (1) cāmî be-dih tâ çehre-rā gül-gün kunem

Ey sāḳî bir ḳadeḥ vîr tâ yüzi gül renklü idem murād nefsûn ṭab‘ ı nāzûk ben aña (2) ḡayra delālet iderin ol bî-günāh baña ḡaḏab ider ḡavfdan beñz şararduram ey şeyḡ ü vā‘ iz bir şafā-yı (3) ḡāṭır vîr ki ḡavfdan ḡalāş olup şarı yüzüm gül reng ola

(5) Ey nesîm-i menzil-i Leylî Ḥudā-rā tâ be-key

Ey Selmā (4) menzilinüñ yili Allāh için ya‘ nî iriş tâ niceye dek

Reb‘ -rā ber-hem zenem ıtlāl-rā Ceyḡûn kunem¹⁸⁸³

Menzili (5) birbirine uram āşār-ı dār-ı ḡarābeyi Ceyḡûn idem murād cenāb-ı İlāhiden nefḡa-i Rabbāniyye ve feyz-i istid‘ ā idüp (6) niçeye dek mekânım ḡarāb ve maḳāmum eşk-i çeşm ile seyle virem dimekdür

(6) Men ki reh burdem be-genc-i ḡüsn-i (7) bî-pâyân-ı dûst

Ben ki yol iletdüm dostuñ pâyānsuz ḡüsnî ḡazînesine

Şad gedā-yı hemçü ḡod-rā (8) ba‘ d ez-in Ḳārûn kunem

¹⁸⁸³ Metinde *reb‘ leyli-rā* şeklinde başlayan bu mısra vezin gereği *reb‘ -rā* şeklinde okunmuştur.

Yüz kendüm gibi gedâyı bundan sonra Kārūn idem murād budur ki seyr ila'llāh idüp (9) vuşul-i Hāzret-i Hāk hāşıl kıldum seyr fi'llāh hod bî-pâyāndur lācerem bundan sonra niçe kendüm gibi gedāları (10) vuşul ila'llāh ile gānī idem

(7) Ey şeh-i şāhib-kırān ez-bende Hāfız yād kun

Ey şāhib-kırān pādşāh (11) *bende Hāfızı añ*

Tā du' ā-yı devlet-i ān hüsni-rüz-efzün kunem

Tā ol her gün artan hüsni-devleti du' āsın (12) *idem* murād zāhir pādşāhından ricādur ammā ma'nāya nazar sultān-ı tarikat olan mürşid-i kāmilden istid' ā-yı (13) himmetdür

VELEHU EYŻAN [G.391]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Dide deryā kunem ü şabr be-şahrā fikenem

Gözi deñiz idem ve şabrı şahrāya atam

V'enderin-kār (14) **dil-i h'ış be-deryā fikenem**

Bu işde kendü gönülümü deñize atam murād budur ki gözümi baħr-ı vaħdete nāzır idüp (15) maħall-i deryā ve 'ayn-ı deryā idüp ve ol hāzretsüz şabrı yabana atup bu 'amelde kendü ħalbümü baħr-ı vaħdete atayın ki (16) görüp gönül sevmek muķtezā-yı ħabī' at-ı beşeriyedür

(2) Ez-dil-i teng-i günehkār ber-ārem āhī

Tar günehkār gönülden ħaldırayın (17) *bir āh*

K'āteş ender-güneh-i Ādem ü Havvā fikenem

Ki āteşi Ādem ü Havvā günāhına atam murād budur ki tevbe-i ħālīşe ideyin (18) ki 'aħldan ve nefsdan şādır olan günāh bile yanup maħv olsun zīrā 'aħlı zevceye teşbīh iderler

(3) Ĥurdeem (19) **tir-i felek bāde be-dih tā sermest**

Yemişem felek oħın şarāb vir tā sermest

'Uķde der-bend-i kemer terkeş-i cevzā fikenem

(20) *Bağı cevzānuñ belüñ kuşagı bendine atam* murād budur ki baña ħavāşis-i felek ve neķbet-i ma'şiyet oķı toķunmışdur (21) 'ışķ-ı İlāhī virüp keyfiyyet-i ħubb-ı Hāk ile mütekeyyif olam tā ki oķ atılan yire bend ü 'aķd idüp def'-i muzırrāt [İ50a] (1) idem

(4) Cür' a-i cām ber-in taħt-ı revān efşānem

Ķadeħ cür' asın bu taħt-ı revān üzre şaĥayın

ĶulĶul-ı (2) **ĥeng der-in günbed-i minā fikenem**

Ķeng ĶulĶulın bu Ķubbe-i mināya atam murād *taħt-ı revāndan* dünyādur ki bāķi degül (3) gitmekdedür lācerem bundan şey'-i ħalil ile iķtifā idüp ve 'ışķdan ħişşedār kılop ve himmeti mollā-yı a'lāya eyleyüp (4) şeyħüñ kelāmı figānını yā murāķabe

kelimâtını felek yetiştürdüm [çengden murād şeyh-i munhanîdür yâ sâlik-i murâkıbdur]

(5) Māye-i hoş-dilî ancâst ki dildâr ancâst

(5) *Göñük hoşluğu māyesi andadur ki dildâr andadur*

Mî-kunem cehd ki ho-râ meger ancâ fikenem

Cehd ideyin (6) *i kendümi meger anda atam* murād budur ki dünyâda hâzret-i Hâk bulunmaz bunı terk idüp ‘uqbâya meyl ideyin (7) ve ehl-i dünyâdan olmayup ehl-i âhiretten olayın tâ ki maṭlûb-ı hâkîkî hâzretin bulayın

(6) Be-küşâ bend-i qabâ ey meh-i (8) hırşîd-külâh

Aç kaftanuñ düğmesin ey güneş külâhlu ay

Tâ çü zülfet dil-i sevdâ-zede der-pâ fikenem

(9) *Tâ zülfün gibi sevdâ urmuş göñli ayağa atalum* murād mütekellimden ‘aḳldur ve muḥâtabdan rûhdur anuñ bend-i qabâsı (10) bedene ta‘alluḳıdır ve rûh kendüsi ay gibi münevverdür ve anuñ tâcî imândur ki andan enverdür ve anuñ zülfî süfliyyâta (11) ta‘alluḳı ve tenzildür kâcerem ‘aḳlı rûha bedenden ta‘alluḳı kaṭ‘ kıl tâ senüñ süfliyyâta irtibâtuñ gibi sevdâ-yı dünyâ urmuş (12) ḳalbi ayağa atup nazardan bırağup aña tâbi‘ olmayam

(7) Hâfızâ tikye ber-eyyâm çü sehvest ü ḥaṭâ

Ey Hâfız eyyâma (13) *i‘timâd sehvdür ve ḥaṭâdur*

Pes çerâ ‘işret-i imrüz be-ferdâ fikenem

Pes niçün bu günki ‘işreti yârına atam murād budur ki (14) eyyâm-ı ‘ömre i‘timâd ḥaṭâdur lâcerem *a‘melû li-âhiretike kemâ temütüne ğadan*¹⁸⁸⁴ mücebince ‘ibâdetde ve tâ‘atde ta‘cîl idüp (15) yarına te’ḥîr itmemek gerek nitekülüm ḥaberde vârid olmuştur ‘accilû bi’ş-şalâti ḳable’l-fevti ve ‘accilû bi’t-tevbeti ḳable’l-mevti¹⁸⁸⁵ (16)

VELEHU EYẒAN [G.392]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Düş bîmâri-i çeşm-i tu be-burd ez-destem

Dün gice senüñ gözün ḥasteliği iletđi (17) *beni elden*

Lîken ez-luṭf-ı lebet şüret-i cān mî-bestem

Lîken senüñ lebün luṭfindan cān şüretin bağlardum (18) murād dün giceden ‘âlem-i ervâhdur ki bugünkü dünyâ güninden muḳaddemdür ve çeşm-i ‘ayndur ve ‘ayn bunda zât-ı şey’ (19) ma‘nâsinadur ve anuñ bîmârlığı ihtifâsıdır ve *lebd*den murād kelâm-ı Hâkdur ya‘nî ‘âlem-i ervâhda ru’yet-i zâtu’llâh (20) müyesser

¹⁸⁸⁴ اَعْمَلُوا لِآخِرَتِكُمْ كَمَا تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmiş gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadîs) İbn Ebi’d-Dünyâ, Hadîs No: 49.

¹⁸⁸⁵ عَجِّلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفَوْتِ ، وَعَجِّلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti çıkmadan namâza acele ediniz, ölmeden önce de tevbe için acele ediniz. (Hadîs) Mevzûatü’s-Sagânî, No: 16.

olmaduğından bî-hod u bî-vücûd idüm ammâ ervâha *elestü birabbiküm*¹⁸⁸⁶ nidâsı işitdürölüp andan (21) cân şüretin bağladum ya‘nî cânüm mevcûd oldu yâ cânüm muşavver ü müveccih oldu

(2) ‘İşķ-ı men bā-ḥaṭ-ı müşķin-i tu imrüzî nîst¹⁸⁸⁷

[İ50b] (1) *Benüm ‘ışķum senün müşķin ḥaṭṭuṇa bu günlük degöldür*

Dîrgāhist k’ez-in cām-ı hilālî mestem

Çok ve giç zamāndur (2) ki bu hilālî ḳadeḥden mestin murād ḥaṭ-ı müşķinden kelāmu’llāhdur ve āña muḥabbetüm dünyā güninden degöldür ‘ālem-i (3) ervāḥdandur ki bu ince ḳadeḥden ve lafz-ı daḳıķden mestin

(3) **Ez-sebāt-ı ḥodem in nükte ḥoş āmed ki bî-cevr**

(4) *Kendü sebātumdan bu nükte ḥoş geldi baña ki cevri ile*

Ber-ser-i kūy-ı tu ez-pāy-ı ṭaleb ne-niştem

Senün maḥallün başı (5) üzre ṭaleb ayağından oturmam murād kendünün ṭarîķ-i Ḥaḳda sebātın medḥdür ki riyāzet şiddeti (6) ve ḥicāb-ı kibriyā tağarrüzi ile ferāğat itmedüm girü ṭalebde şābit ḳademin lācerem kendü sebātumdan bu nükte ya‘nî (7) mışrā‘-ı şānî mażmünü baña ḥoş geldi ṭalebden teḳā‘ üd itmedüm diyüp tervic-i sebāt ṭaleb ider

(4) ‘Āfiyet çeşm (8) me-dār ez-men-i meyḥāne-nişin

‘Āfiyet göz dutma ya‘nî ümîd itme ben meyḥāne-nişinden

Ki dem ez-ḥıdmet-i (9) rindān zedeem tā hestem

Ki nefesi rindler ḥıdmetinden urdum tā ki varın murād budur ki ben ḥānķāh-nişinden (10) ferāğat-ı sülük ve ‘āfiyet-i riyāzet ümîd itme ki ben olaldan ve kendüm bilelden bir ve muḥlişler (11) ḥıdmetinden nefes ururam anlar ki ḥıdmetinde dururam diyüp beyt-i sâbıķuñ mażmününü taḥķıķ (12) ider

(5) **Der-reh-i ‘ışķ ez-ān süy-ı fenā şad ḥaṭarest**

‘İşķ yolında ol fenā cânibinden yüz ḥaṭar vardır (13)

Tā ne-güyî ki çü ‘ömrem be-ser āmed restem¹⁸⁸⁸

Tā dimeyesin ki çün ‘ömrüm āḥir oldu ḳurtuldum murād budur ki (14) ṭarîķ-i Ḥaḳda ve cânib-i fenāda ḥaṭar çokdur hemān vefāt itdüm ḳurtuldum dimeyesin mevzî‘-i mevtden (15) defne dek nice su‘āller ve ḳabrde nice su‘āl ve ḥāller ve mevāķıf-ı ḥaşrde nice maḥûf ḳullar vardır (16) vetteķū yevmen türce‘üne fîhi ila’llāhi şümme tüveffā küllü nefsin mā kesebet vehüm lā yużlemün¹⁸⁸⁹ fehvasından ğāfil (17) olmamak gerekdür

¹⁸⁸⁶ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁸⁸⁷ Bā-ḥaṭ-ı müşķin-i tu ifādesi derkenârda bā-leb-i şîrîn-i tu şeklindedir.

¹⁸⁸⁸ ‘Ömrem be-ser āmed ifādesi derkenârda cânem be-leb āmed şeklindedir.

¹⁸⁸⁹ وَأَنْتُمْ لَا تَرْجِعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Allah’a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığı uğratılmayacağı bir günden sakının. (Kur’ân, Bakara 2/231).

(6) Ba‘ d ez-înem çi gam ez-tîr-i kej-endâz-ı hasûd

Bundan şonra baña ne gam hasûduñ egri atılıcı okından (18)

Çün be-maḥbûb-ı kemân-ebür-yı ḥod peyvestem

Çün kendümüñ yay kaşlu maḥbûbuma ulaşdum murād hasûddan (19) İblisdür anuñ egrş atılıcı okı taraf-ı dalâle delâletidür çün maḥbûb-ı ḥaḳîkî şâhib-i rumûzdur aña vuşûl (20) buldum İblis-i hasûddan ne gam ki *el-ma‘şûmu men ‘aşema’llāhu*¹⁸⁹⁰ ḥasebince ḥazret-i Ḥaḳḳun kenef-i ‘ışmetinde olurum (21)

(7) Bûse ber-dürç-i ‘aḳîḳ-i tu ḥelâlest merâ

Senüñ ‘aḳîḳüñ dürçin öpmek ḥelâldür baña

Ki be-efsûs u cefâ [İ51a] (1) mühr-i vefâ ne-şikestem

[dürç zamm-ı dâl ile cevâhir ḥoḳḳasına dirler] *Ki ta‘n u cefâ ile muḥabber ü vefâyı şımadum* murād ‘aḳîḳden cevâhir-i ma‘ânî (2) ve esrâr-ı nihânî olan zarf-ı ma‘nevîdür çün ben ḥalkuñ ta‘nı ve cefâ-yı riyâzet ile muḥabbet ü vefâyı şımadum *inne* (3) *li’l-Ḳur‘ânî baṭnan ve li-baṭnihi li-baṭnen ilâ-seb‘ati ebṭunî*¹⁸⁹¹ ḥasebince ma‘ânî-i daḳîḳa ve ḥaḳâyıḳ-ı anîka keşfine aḡz açsam revâdur (4)

(8) Şanem-i leşkeriyem gâret-i dîn kerd ü be-refî¹⁸⁹²

Bir sipâhî şanem dîn yaḡma itdi ve gitdi

Âh eger ‘âtîfet-i şâh ne-gîred destem

(5) *Âh eger şâh meylî dutmazsa elimi* murād şanem-i leşkeriden ferîştedür ki anı ma‘bûd idinmiş tâ‘ife vardır ve sipâhî (6) olduğu elli olduğu ve cündü’llâhdan olduğudur lâcerem ilhâm-ı melekî gelüp benüm dünyâya itâ‘atüm ve inkiyâdum (7) alup ammâ ḥazrete irşâd itmeyü gitdi âh eger ḥazret-i Ḥaḳdan meyl ü merḥamet olmazsa elüm dutup hidâyet (8) itmezse ḥayretde ḳalup maḳşada vâşıl ve maḳşûdı ḥâşıl ḳılmazam diyü ḥazret-i Ḥaḳdan istimdâd ider (9)

(9) Rutbet-i dâniş-i Ḥâfuz be-felek ber-şude bûd

Ḥâfızuñ ‘ilmi mertebesî felek üzre gitmiş idi

Kerd gam-ḥ‘âr-i (10) şimşâd-ı bülendet pestem

Senüñ yüce şimşâduñ mûnisligi eṭrâfında alçaḡın murād ‘ilm-i zâhirde mahâretüm (11) ve ‘uluvviyyetüm vardır ammâ üns-i Ḥaḳ zuhûr itdükde ve ol ḥavâliye yitdükde alçaḳ ve nesne bilmez olurum diyüp (12) ‘ilm-i keşfî vü ledünnî zuhûr idicek ‘ilm-i kesbî vü zâhirî maḥv olur diyü beyândur [*gam-ḥ‘âr* bir kimsenüñ gamın yiyüp ve anuñçün kayırıcı dimekdür ḥazret-i Ḥaḳḳa isnâd olınıcak üns ü ülfet murād olmak münâsibdür]

VELEHU EYẒAN [G.393]

¹⁸⁹⁰ *الْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ* Günahsız olan kişi Allah’ın koruduğu kişidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhîd, Hadîs No: 294.

¹⁸⁹¹ *إِنَّ لِلْقُرْآنِ بَطْنًا وَلِبَطْنِهِ لِبْطَانًا إِلَى سَبْعَةِ أَبْطَانٍ* Kur’an’ın zâhiri ve bâtını vardır. Bâtını da yedi bâtını olan bir bâtındır. (Hadîs) Molla Muhsin Muhammed b. Murtazâ Feyz-i Kâşânî, *Tefsîrû’s-Sâfi*, c. 1, s. 31.

¹⁸⁹² *Gâret-i dîn* ifâdesi derkenârda *gâret-i dîl* şeklindedir.

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) **Derdem (13) ez-yārest ü dermān nīz hem**

Derdüm yārdandur hem dermān daḥi

Dil fedā-yı ü şud u cān nīz hem

(14) *Göñül anuñ fedāsı oldı hem cān daḥi* murād derd-i 'ışk dād-ı Hāḫdur feyz-i vaşl daḥi dād-ı Hāḫdur gönül ve (15) cān her biri aña fedādur dimekdür

(2) **İn ki mī-güyend ān bihter zi-ḥüsn**

Bunı ki dirler ān yigrekdür ḥüsnden

Yār-ı mā (16) in dāred ü ān nīz hem

Bizüm yārimüzün bu vardur ol daḥi hem murād zāhire nazar budur ki ān didükleri (17) şol cāzibedür ki ba'zı maḥbūblarda olur egerçi ḥüsni fā'ik degül ise dāḥi pes dirler ki ān yigrekdür (18) ḥüsnden ki anda ān olmaya ve mışrā'-ı şānide mezkūr olan *in* lafzı ḥüsne işāretdür ve *ān* lafzı yā ine (19) işāretdür yā ān kendüsi murāddur ya'nī bizüm yārimüzün hen ḥüsni fā'iki vardur hem cezb-ı şādıķı vardur (20) ve ma'nāya nazar murād budur ki *cezbetün min-cezebātı'r-raḥmāni tüvāzī* 'amele's-*şaķaleyni*¹⁸⁹³ mücebince cezbe-i İlāhiyye ḥüsni (21) 'amelden yigrekdür ammā bizüm yārimüz ki ḥazret-i Hāḫdur anuñ hem cezbe-i şādıķası hem ḥüsni 'amele ragbeti hem ḥüsni 'ameli [İ51b] (1) ya'nī fazl-ı raḥmeti vardur

(3) **Her dü 'ālem yek fūrüg-ı rüy-ı üst**

Her iki 'ālem anuñ yüzünün bir ziyāsıdur

Gufte (2) şud peydā u pinhān nīz hem

Dinildi āşķār o gizlü daḥi hem murād budur ki dünyā ve āḫiret tecelliyāt-ı İlāhiyyeden ve (3) zühürāt-ı Hāḫdan bir şemmedür bu söz dinilmişdür āşķār o gizlü hem

(4) **Dāstān der-perde mī-güyem veli**

Hikāyet (4) ve kışşa perdede direm veli

Gufte ḥ'āhed şud be-destān nīz hem

Dinilse gerekdür hikāyet ve kışşa ile daḥi hem (5) murād 'ışk-ı İlāhī kışşamı gizlü söyleyüp ḥalka fāş itmez idüm ammā şān-ı 'ışk zühürdür ve hikāyet olsa (6) gerekdür dimekdür

(5) **Ḥün-ı mā ān nergis-i mestāne rīḥt**

Bizüm ḫanımız ol nergis-i mestāne dökdi

V'ān ser-i zülf-i perişān (7) nīz hem

Ol perişān zülfdan ucı daḥi hem murād zātu'llāh helāk itdügi gibi şıfāt daḥi helāk ider dimekdür

(6) **İ' timādī (8) nīst ber-kār-ı cihān**

¹⁸⁹³ جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَازِي عَمَلِ النَّفْلَيْنِ Allāh te'ālā cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin 'ameline berāber olur. (Hadīs) Aclūnī, c. 1, Hadīs No: 397.

Bir i‘timād yokdur cihān işine

Belki ber-gerdün-ı gerdān nîz hem

Belki dönici felege daği hem murād budur ki (9) cihānuñ a‘māline ya‘nî feleküñ te‘şirātına i‘timād yokdur belki feleküñ kendüye i‘timād yokdur ki fānî vü hālik olsa (10) gerekdür

(7) Yād bād ān kû be-kaşd-ı hûn-ı mā

Añlsun ol ki bizüm kanımız kaşdına

‘Ahd-rā be’şkest ü peymān nîz hem

‘Ahdî (11) *şıdı ve öci daği hem* murād nefsuñ rûhuñ zararı kaşdına ‘ahd ü peymān şıdıgın beyāndur [*peymān* ‘ahd ma‘nāsınadır ve öc ki iki kimse qorlar aña daği dirler]

(8) Çün ser āmed devlet-i şebhā-yı (12) vaşl

Çün başa geldi vaşl giceleri devleti

Bü’gzered eyyām-ı hicrān nîz hem

Geçer hicrān eyyāmı daği hem murād vaşl-ı bākî (13) olmaduğı gibi hicrān daği bākî olmaz lācerem dünyānuñ ne devleti bākîdür ne miñneti bākîdür dimekdür

(9) Nakş-ı hāleş hûn-ı çeşmem (14) bārḥā

Anuñ ḥālinüñ nakşı benüm gözüm kanın nice kerre

Āşkārā ḥured ü pinḥān nîz hem

Āşkārā içdi gizlü daği hem (15) murād sırr-ı İlāhiye vuḳūf içün āşkāā ve gizlü kan ağladum dimekdür

(10) ‘Āşık ez-kaḏî ne-tersed mey biyār

‘Āşık kaḏīdan (16) *qorqmaz şarāb getür*

Belki ez-yargū-yı dīvān nîz hem¹⁸⁹⁴

Belki dīvān yasağından daği hem murād budur ki ehl-i şer‘ (17) ‘ışk-ı İlāhiye māni‘ degüldür lācerem ‘āşık andan qorqmaz ehl-i ‘örf ḥod qalb ḥālin bilmez ‘ışk-ı ḥod derünîdür (18) pes ‘āşık andan daği qorqmaz [*yergū* tehdid ve yasaq ve da‘vî ma‘nāsına gelür]

(11) Muḥtesib dāned ki Ḥāfız ‘āşıkēst

Muḥtesib bilür ki Ḥāfız ‘āşıkdur (19)

Āşaf-ı mülk-i Süleymān nîz hem

Süleymān mülkinüñ vezīri daği hem murād budur ki benüm ‘āşık-ı Ḥāq idüğim ehl-i ḥükmüñ (20) ednā olanı bildüğü gibi a‘lā olanı daği bilür ki ṭālib-i Ḥāqḳınn ṭālib-i manşib u māl degülin (21)

VELEHU EYẒAN [G.394]

¹⁸⁹⁴ *Yargū-yı dīvān* ifādesi derkenārda *sulṭān-ı dīvān* seklindedir.

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Der-nihānhāne-i 'işret şanemî haş dārem

'İşret kılarında bir hoş ma'būdum vardır [maṭla' da ve maḥlaşda mezkūr olan lafz-ı hoş feth-i hā ile okunmak gerek ri' āyet-i kāfiye için] [nihān-hāne kıldur]

K'ez-ser-i zülf-i ruḥeş [152a] (1) na' l der-āteş dārem

Ki anuñ zülf-i ucından ve yañağından odda na'lim vardır murād nihānhāne-i 'işret'den (2) 'ibādeḥāne ve hücre-i ḥalvetdür ve hoş ma'būddan murād ḥazret-i Ḥaḳdur ve zülfüñ ucu egri olduğı için na' la (3) teşbihdür ve yañaḳ ḥumret rengi olduğı için āteşe müşābihdür oes ol şanemün ser-i zülf-i baña na' l ve yañağı āteşdür (4) şol kimsenüñ ki göñlini kızdurmak isteseler anuñ niyyetine na' lı āteşe korlar lācerem benüm ḡayb-ı hüviyyet ucından (5) ve cemāl-i ḥazret-i Ḥaḳdan ḥarāretüm vardır

(2) 'Āşık u rindem ü mey-ḥ'āre be-āvāz-ı bülend

'Āşıkın ve rindin ve şarāb-ḥ'ārın (6) āvāz-ı bülend ile [ya' nī şarābı āvāz-ı bülend ile içerin]

V'in heme manşib ez-ān ḥūr-ı perī-veş dārem

Bu cümle manşıbı ol perī gibi ḥūrdan (7) dutarın murād budur ki 'āşık u muḥliş-i muṭlak şarāb-nūş-ı muḥaḳḳaḳ olduḡum ki bu cümle manşıb-ı 'ālīdür ol (8) cemāl-i mestūrdan dutarın

(3) Ger tu z'in dest merā bī-ser ü sāmān dārī

Eger sen beni bu elden ya' nī bu manşıbum (9) için ki 'āşık u rind ü mey-ḥ'āreyin başsuz ya' nī ḡudretsüz ve yuvasuz dutarsañ

Men be-āh-ı seḫeret zülf-i müşevveş (10) dārem

Bir āh-ı seḫer ile senüñ zülfüñ müşevveş dutarın murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳ 'āşık u muḥliş ve 'ışk-ı İlāhī (11) nūş kılanı bi-ḥaseb'z-zāhir ḫor ve fakīr dutarsa ammā fakīr du' ā-yı seḫergāhı ve seḫerlerde olan āhı ile anuñ (12) ḡayb-ı hüviyyetinden āşār müşāhede idüp anda te'sīr ider

(4) Ger be-kāşāne-i rindān ḳademī ḥ'āhī zed

Eger rindler ḫücre-sine (13) bir ḳadem urmak istersen

Naḳl-i şī' r-i şekerin ü mey-i bī-ḡaş dārem

Şeker gibi şī' r naḳli ve şāfī şarābum vardır murād hücre-i (14) ḫalvetde ḥazret-i Ḥaḳdan tecellī istid' ā idüp tatlu 'ilm ü ma' rifetüm ve 'ışk-ı şāfum vardır dir

(5) V'er çünin (15) ḫeḫre küşāyed ḫaṭ-ı zengāri-i düst

Eger böyle yüz açarsa dostuñ zengāri ḫaṭı

Men ruḥ-ı zerd be-ḫünābe (16) münāḳḳaş dārem

Ben şaru yüzi kanlu şu ile münāḳḳaş dutarım murād ḫaṭı-ı sebzden Ḳur'ān-ı 'azīmüñ ḫaṭı-ı laṭīfidür (17) ol açılduḡda ben şevḳden kan ağlayup şaru beñzümi kıvıllı reng

iderem ki selef-i şâlihîn muşhaf açup okudukça (18) ağlarlar idi ağlamayan kimseyi görseler *hazā tilāvette'l-Kur'ān fe-eyne'l-bükā'ü*¹⁸⁹⁵ dirler idi

(6) Nāvek-i ğamze biyāver zırh-ı (19) zülf ki men

Ğamze okunu ve zülf zırhını getür ki ben

Cenghā bā-dil-i mecrūh u belā-keş dārem

Cenglerüm vardır (20) mecrūh u belā çekici gönül ile murād budur ki te'sīr-i 'ayn-ı zāt u şifāt isterin ki şeytān şerrinden mecrūh ve belā (21) çekmiş ħalbūmi ceng ile maḳlūb ve mazbūt idem

(7) Hāfizā çün ğam u şādī-i cihān ber-güzereſt

Ey Hāfiz çün [İ52b] (1) cihānuñ ğam u şādısı geçmek üzredür

Bihter āneſt ki men hātır-ı hod haş dārem

Yigrek oldur (2) ki ben kendü hātırımı hoş dutarım murād budur ki çün cihānuñ ğam u feraḥı bāḳī degüldür yigrek (3) oldur ki ben dā'imā hātırım hoş dutup ğam geldükde daḥi in nīz b'ügzer dedim

VELEHU EYŻAN [G.395]

[Mef' ūlū Fā' ilātü Mefā' ilū Fā' ilün]

(1) Dīdār şud (4) müyesser ü būs u kenār hem

Dīdār müyesser oldı ve öpmek koçmaḳ hem

Ez-baḥt şükr dārem ü ez-rūzgār hem

(5) *Baḥtdan şükrüm vardır rūzgārdan hem* murād tecellī-i cemāl ve münācāt-ı vişāl lmüyesser oldı baḥtumdan şākirin (6) ve rūzgārdan daḥi diyüp izhār-ı şükrdür

(2) Zāhid be-rev ki ṭālī' eger ṭālī' -i menest

Ey zāhid yūri eger (7) ṭālī' benüm ṭālī' üm ise

Cāmem be-dest bāşed ü zülf-i nigār hem

Ḳadeḥ benüm elümde olur zülf-i nigār hem murād (8) budur ki ey zāhid-i ḥuşḳ yūri ki eger ṭālī' benüm ṭālī' üm ise ki 'āşıḳ-meşrebin 'ışḳ-ı İlāhī elümde ve (9) ğayb-ı hüviyyet daḥi elümeddür lācerem feyz ü faẓl ḥāşıl itmışümdür

(3) Mā 'ayb-ı kes be-rindī vü mestī nemī-kunīm

(10) *Biz kimsenüñ 'aybını rindlik ve mestlik ile itmezüz*

La' l-i bütān hoşest ü mey-i hoş-güvār hem

Bütlerüñ la' l-i (11) hoşdur ve siñici şarāb hem murād budur ki rindī ihlāşdur ve mestī 'ışḳ-ı İlāhīşdür her kimde ki bunlar (12) olsa 'ayblamazuz zīrā ihlāş bā' iş-i taḳarrüb-i ḥāşdur ve 'ışḳ-ı İlāhī ğıdā-yı ḥavāşdur

(4) Ey dil beşāretī (13) dihemet muḥtesib ne-mānd

¹⁸⁹⁵ هذا تلاوة القرآن فاین البكاء Kur'ān tilaveti budur. Peki, ağlamak nerededir? (Kelām-ı Kibār)

Ey gönül saña bir beşâret vireyin muhtesib kalmadı

Ez-mey-i cihân pürest ü büt-i (14) mey-güsâr hem

Şarâbdan cihân toludur şarâb-ı hur maḥbûbdan hem murâd muhtesibden şol ehl-i zâhirdür ki (15) taşavvuf ehline münkir olup mażarret kaşd ide lâcerem ehl-i zamân bunsuz olmaḥ sa‘ âdet ve maḥall-i beşâretdür (16) pes bir zamânda böyle olup ‘ışk-ı İlâhî gâlib ve ekşer-i nâs aña tâlib olmış anuñ şükürin zıkr ider (17)

(5) Ân şud ki çeşm-i bed nigerân bûd ez-kemîn

Ol gitdi ki yaramaz göz nazâr idici idi pusıdan [şud bunda reft ma‘ nâsinadur]

Haşm (18) ez-miyân be-reft ü sirişk ez-kenâr hem

Haşm ortadan gitdi ve göz yaşı kenârdan hem murâd budur ki bize gizlü (19) yaramaz nazâr ider göz var idi ol gitdi ve bizüm gözimüz yaşı kenârdan gitdi ki andan ağlamaz olduḥ bu (20) beyt mażmûnı ile beyt-i sâbıḳ mażmûnını taḥḳıḳ ider

(6) Hâtır be-dest-i tefriḳa dâden ne zîrekîst

Hâtır (21) perîşânlıḳ eline virmek zîrkelik degüldür

Mecmû‘ aî be-ḥ‘âh u şurâḥî biyâr hem

Bir mecmû‘a iste ve şurâḥî [İ53a] (1) getür hem murâd budur ki meşâḡul-i dünyâya iştiḡâl hâtır perîşân kılmakḍur böyle eylemek zîreklik degüldür (2) bir kitâb-ı taşavvuf iste ve bir maḥall-i ‘ışk-ı İlâhî olur yâ getür ki cem‘ iyyet-i ḳalb bulasın

(7) Ber-ḥâkiyân-ı ‘ışk feşân (3) cür‘ a-i lebeş

‘Işk ḥâkîlerine saç anuñ lebi cür‘ asın

Tâ ḥâk la‘ l-gün şevad ü müşk-bâr hem

Tâ ḥâk (4) la‘ l gibi ola ve müşk yağdurıcı hem murâd budur ki ‘ışk-ı İlâhî pesti ve ḥâk nihâdı olanlara kelimât-ı İlâhiyyeden (5) bir şemme saç tâ ki ol ḥâk ve ḥâk olanlar la‘ l gibi ‘azîz ü şerîf olup ve kelimât-ı tayyibe ile müşk yağdurıcı (6) olup ma‘ ârif-i İlâhiyye ehli olalar

(8) Çün kâ‘inât cümle be-büy-ı tu zindeend¹⁸⁹⁶

Çün kâ‘inât cümlesinüñ (7) ḳoḳuñ ile dirilirdür

Ey âftâb sâye zi-mâ ber-me-dâr hem

Ey güneş gölgeyi bizden ḳaldurma hem murâd (8) muḥâṭabdan âftâb-ı ḥâḳîḳîdür ki ‘âlem andan ḥayât bulmuşdur lâcerem andan bir zıll-ı ‘inâyet ve nûr-ı hidâyet (9) ister

(9) Çün âb-ı rüy-ı lâle vü gül feyz-i ḥüsn-i tust

Çün lâlenüñ ve gülüñ yûzi şuyı senüñ ḥüsnüñ (10) feyzidür

Ey ebr-i luṭf ber-men-i ḥâkî be-bâr hem

Ey luṭf seḥâbı ben ḥâkî üzre yağ ve yağdur hem murâd (11) muḥâṭabdan ḥazret-i feyyâzdur çün laṭîfüñ leṭâfeti anuñ feyzindendür lâcerem âb-ı feyz andan ṭaleb ider (12) [bârîden yağmaḳ ma‘ nâsinadur yağdurmaḳ ma‘ nâsına daḥi isti‘ mâl olunur]

¹⁸⁹⁶ Be-büy-ı tu ifâdesi derkenârda be-nûr-ı tu şeklindedir.

Rubā'î

+++ / +++ / ++-

Ey İlāhî men ü İlāhi heme

Kerem-i tust 'özür-h'āh-ı heme

Kaṭre-i ebr-i raḥmet-i tu besest

Ez-pey-i şusten-i günāh-ı heme (13)

[ba'zı dīvānlarda bu şi'r on beyt bir gazel şüretinde bulundu ki maḥlaş beyti böyle idi *Hāfız esîr-i zülf-i tu şud ez-Ḥudā be-ters* ve ba'zı dīvānlarda on yedi beyt bir kaşide şüretinde bulundu ki maḥlaş âhırde mezkûrdur]

(10) Ehl-i nazar esîr-i tu şud ez-Ḥudā be-ters

Ehl-i nazar senüñ esîrün oldı Allāhdan kôrķ

V'ez-intişāf-ı āşaf-ı (14) Cem iktidār hem

Cem kudretlü vezîrün 'adl itmesinden hem murād muḥātabdan nefsdür ki nazar sebebi ile (15) nice ehli esîr itmişdür lâcerem aña dir Allāhdan kôrķ ve şeyḥ-i ḳāhhār 'adlinden kôrķ ki seni riyāzet (16) ile helāk ider

(11) Burhān-ı mülk ü dîn ki zi-dest vizāreteş

Mülküñ ve dînüñ delîli ki anuñ vizāreti (17) elinden

Eyyām kân-ı yemîn şud u deryā yesār kem

Eyyām ma'den yemînlü oldı ve zîkr yesâdlu hem murād zāhire (18) nazar vezîr-i zamānı medḥdür ma'nāya nazar ḥalîfetu'llāh olan ve ḥalîfe-i Resûlullāh olan şeyḥi medḥ ider ki (19) mül ü dînüñ delîlidür ki vizāreti elinden zamān sağ eli ma'den ve sol eli deryā olmuşdur yā ğınā-yı (20) deryā bulmuşdur ḥulāşa murād mülk ü dînüñ ḳulağuzıdır ve ta'lîm-i ḳanā'at ile ehl-i zamānı ğanî vü müstaġnî (21) ḳılmışdur dimekdür

(12) Ber-yād-ı re'y-i enver-i ü āsmān be-şubḥ

Anuñ nûrlu fikri yādına şabāḥ āsmānı

Cân mî-kuned fedā vü [İ53b] (1) kevākib nişār hem

Cânı fedā ider şubḥ u kevkebi nişār hem murād zāhire nazar vezîrün re'y-i enverin ve ma'nāya nazar (2) şeyḥüñ re'y-i enverin medḥ idüp anuñçün āsmān şabāḥ cân virüp meyyit gibi olanları dirġirüp ve (3) yıldızları nişār ider diyü vaşf ider

(13) Güy-ı zemîn rübûde-i çevġân-ı 'adl-i tust

Yir ṭopı senüñ 'adlün (4) çevġânınuñ ḳapılmışıdır

V'in ber-keşide günbed-i nîlî-ḥişār hem

Bu çekilmiş ḳubbe ve gök renklü ḥişārım hem murād (5) zemîn ü āsmān musahḥar-ı fermān-ı İlāhî idüġin beyāndur

(14) 'Azm-i sebük 'inān-ı tu der-cünbüş āvered

Senüñ çābüḳ (6) uyanlu 'azmüñ dönmege getürür

İn pāydār merkez ü ‘ālī-medār hem¹⁸⁹⁷

Bu şābit merkezi ve ‘ālī-medārı hem murād (7) meşīyyetu’llāh müte‘alluk olmak ile zemīn ü āsmān müteharrik olur dimekdür

(15) Tā ez-netīce-i felek ü tavr-ı devr-i ūst

(8) Tā felekūñ ve anuñ devrinuñ tavrı neticesindendür

Tebdīl-i māh u sāl u hāzān u bahār hem

Yıluñ ve (9) ayuñ ve hāzānuñ ve bahāruñ tebdīli hem bu beyt merhūndur

(16) Hālī me-bād kāh-ı celālet zi-serverān

Hālī olmasun (10) ululuk köşki serverlerden

V’ez-sākiyān-ı serv-kaḍ ü gül’izār hem

Serv-kaḍ ve gül’izār sāķilerden hem murād (11) zāhire nazar vezīre du‘ādur ve ma’nāya nazar şeyḥ-i zamāna du‘ādur ki āna dir senūñ hānķāh-ı ‘āzametūñ dīn serverlerinden (12) ve bülend-i mertebe ve şāhib-i keşf şevķ virici kāmīl ve mükemmellerden hālī olmasun

(17) Hāfız ki der-şenā-yı tu çendīn (13) güher feşānd

Hāfız ki senūñ şenāñda bu deñlü güher şaçdı

Piş-i kefen buved hacil ü şerm-sār hem

*Senūñ (14) ayañ öñünde hacel olur şerm-sār hem murād senūñ elūñden vāķı‘ olan ihsān benüm cevāhir nişārumdan ziyādedür (15) dimekdür yā benüm nişār itdügüm gevher-i i‘tibārī senūñ a‘tā itdügüñ gevher-i ḥaķīķidür dimekdür (16) [*hacil*] bunda müteḥayyir ma’nāsınadur şerm-sār ziyāde utanandur ve muḥāṭab zāhire nazar vezīr ve ma’nāya nazar şeyḥ-i şāhib-i himmetdür]*

VELEHU EYŻAN [G.396]

[Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn]

(1) Rūzgārī şud ki der-meyḥāne ḥıdmetem mī-kunem

Bir zamān oldı ki meyḥānede ḥıdmet iderdüm

Der-libās-ı (17) faķr kār-ı ehl-i devlet mī-kunem¹⁸⁹⁸

Faķr libāsında ehl-i devlet işin iderem murād budur ki bir müddetdür ki hānķāhda (18) ḥıdmet eylerüm libāsum faķirāne ammā ehl-i devlet bāķiyye ve āşḥāb-ı āḥiret ‘amelin eylerüm

(2) Vā‘ iz-i mā būy-ı Ḥaķ ne’şnīd (19) bi’şnev k’in sūḥan

Bizüm vā‘ izimüz Ḥaķ koķusın duymadı bu sözi

Der-ḥuzūreş nīz mī-güyem (20) ne ğıybet mī-kunem

¹⁸⁹⁷ Merkez kelimesinin altına *kevākib* lafzı yazılmıştır.

¹⁸⁹⁸ Bu mısra derkenarda şu şekildedir: Müflisem deryūzei ez-ehl-i devlet mī-kunem

Onuñ huzûrında dañi direm gayb itmezem murâd budur ki ‘ilm-i zâhir bilen va‘z-ı ‘avâm (21) iden sülûkdan gâfil ve irşâda kâdir degüldür fi‘l-vâkı‘ böyledür müvâcehesinde dañi dinilmek câ‘izdür gayb [İ54a] (1) degüldür

(3) Tâ ki ender dām-ı vaşl ârem tezervî hoş-ı hırām¹⁸⁹⁹

Tâ kaçan vaşl ayağına getürem bir hoş şalınıcı bir süglüni (2)

Der-kemînem ü intizâr-ı vaqt-i fırsat mî-kunem

Püsîdeyin fırsat vaqt-i intizârın iderem murâd budur ki seyr (3) ila’llâh merâtibinden bir mertebe şayd u tahşil itmek için halvet pusısındağın ol ki fırsat bulam tahşil (4) kılam

(4) Çün şabâ üftân u hîzân mî-revem tâ küy-ı düst

Şabâ gibi düşerek ve kalkarak giderem tâ dost (5) *mağallesine* ya‘nî gâyet isti‘câl ile giderüm ki gâh düşerüm gâh kalkarum

V’ez-reyâhîn ü gül istimdâd-ı himmet mî-kunem¹⁹⁰⁰

(6) *Feslegenlerden ve gülden himmet mededin taleb iderem* murâd budur ki vuşûl-i kurb-ı Hâkda isti‘câl eylerem revâiyi (7) ma‘ârif-i İlâhiyyesi olanlardan ve şâhib-i keşf olanlardan meded taleb eylerem

(5) Zülf-i dilberdām-ı rāh u gāmzeeş (8) tîr-i belāst

Dilberüñ zülfî yol tızağıdır ve gāmzesi belā okıdır

Yād dār ey dil ki çendînet naşîhat (9) mî-kunem

Hâtırında dut ey gönül ki saña bu deñlü naşîhat iderem murâd hüsn-i mecâzî ve hubb-ı shevâtî mâni‘-i (10) rāh-ı Hâk idügin beyân ve andan ictinâb u ihtirâz itmege irşâddur ve bu pendî hâtırdâ dutmağa tenbîhdür (11)

(6) Hâk-i küyet zahmet-i mâ ber ne-tâbed bîş ez-în

Senüñ mağallüñ toprağı bizüm zahmetümize kâdir degüldür bundan (12) *ziyâde*

Luţfhâ kerdî bütâ tahfif-i zahmet mî-kunem

Luţflar eyledüñ ey büt zahmet tahfif iderem murâd (13) bundan mağbûb-ı mecâzîden müfârekat tarîkini ta‘lîmdür ki hüsn-i ta‘bîr ile andan ba‘d ihtiyâr idüp ma‘şûk-ı (14) haqîkî mülâzemetin itmek gerek [bütâ lafzı zamm-ı bâ ile nidâ-yı bütdür mağall-i münâsib budur fetḥ-i bâ iledür kıoya diyen kimseye bunu kıoya dimek gerek]

(7) Dîde-i bed-bîn be-püşân ey kerîm-i ‘ayb-püş

Yaramaz gözden gözi ört (15) ey ‘ayb örtücü kerîm

Z’în dilîrîhâ ki men der-künc-i halvet mî-kunem

¹⁸⁹⁹ Derkenârda bu mısırâ şu şekildedir: Tâ key ender dām-ı vaşl ârem tezerv-i hoş-ı hırām / Niceye dek vaşl tızağına getürem hoş şalınıcı süglüni.

Bu mısırânın bir başka şekli de şu şekildedir: Tâ ki ez-destem ber-âyed nîz tedbîr-i şavâb

¹⁹⁰⁰ Bu mısırânın bazı farklı şekilleri derkenârda şu şekildedir:

V’ez-refîkân-ı reh istimdâd-ı himmet mî-kunem

V’ez-refîk-i rāh istimdâd-ı himmet mî-kunem

V’ez-refîkân nîz istimdâd-ı himmet mî-kunem

Bu bahâdurlıklardan ki ben halvet bucağında (16) *iderem* murâd bundan hâzret-i Rabb-i kerîme setr-i ‘uyûb ve ‘afv-ı zûnûb için tazarru‘ ta‘limidür ki benüm halvetde ma‘şiyete (17) cür‘etüm vardır ey settârü’l-‘uyûb ve gâffârü’z-zûnûb ve Rabb-i kerîm ol halvetde olan cür‘etlerüme nazar itme (18)

(8) Hâşali’llâh k’ez-ḥesâb-ı rûz-ı ḥaşrem bâk nîst

Tenzîh iderem Allâhı ki ḥaşr günü ḥesâbumda bâña ğam yokdur (19)

Fâl-ı ferdâ mî-zenem imrûz ‘işret mî-kunem

Yarın fâlin ururam bu gün ‘işret iderem murâd budur ki bu gün (20) tevbe idüp ‘işret-i ‘ibâdet iden *inne’l-ḥasenâti yüzhibine’s-seyyi’âtı*¹⁹⁰¹ ḥasebince yarın ḥaşr güninde ḥesâbdan ğam (21) çekmez ki bu günki tevbe ü tâ‘at yarın emânete ve rahmete fâl u ‘alâmetdür

(9) Ez-yemîn-i ‘arş amîn mî-kuned rûhu’l-kuds

[154b] (1) *‘Arş sağından amîn ider Cebra’îl*

Çün du‘â-yı pâdşâh-ı mülk ü millet mî-kunem

Çünkü mülk (2) *ü millet pâdşâhınun du‘âsın idem* murâd zâhire nazar zâhir pâdşâhı du‘âsıdur ḥaḳîḳate nazar ḥaḳîḳat (3) pâdşâhı du‘âsıdur

(10) Hüsrevâ ümîd-i evc-i câh dârem z’în cihet

Ey pâdşâh manşib-ı a‘lîsi ümîdin dutarın (4) *bu cihetden*

İltimâs-ı âstân-ı bûs-ı ḥazret mî-kunem

Ḥazretün eşigin öpmek talebin iderem murâd zâhire (5) nazar pâdşâh-ı mecâziye ḥiṭâbdur ma‘nâya nazar pâdşâh-ı ḥaḳîḳîye ḥiṭâbdur manşib-ı a‘lâ oldur ki anda ‘azl (6) ü mevt ile müfâreḳat olmaya lâcerem her kim ki ‘uḳbâ-i ‘aliyye-i ‘İlâhiyye öpmek talebinde ola ümîddür ki ‘azl (7) ü mevt ile müfâreḳat vâḳı‘ olmayıcak manşib-ı a‘lâya vâşıl ola

(11) Hâfızem der-maḥfilî derdî keşem der-meclîsî

(8) *Hâfızın bir maḥfilde bûse çekiciyin bir meclisde*

Bi’nger in şühî ki çün bâ-ḥalk-ı şun‘et mî-kunem

Gör bu (9) *utanmazlığı ki nice ḥalka şan‘at iderem* murâd kendüyi şüret idüp ḥalk yüzine ehl-i Kur‘ân ve meclis-i (10) fışḳda şarâbü’l-ḥamrâ olanı teşnî‘ idüp aña pend ider [şüh bir nice ma‘nâya gelür bunda utanma ma‘nâsı münâsibdür]

VELEHU EYẒAN [G.397]

[Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün]

(1) Zi-dest-i kûteh-i ḥod zîr-i bârem

Kendü (11) *ḳışa elimden yük altındayım*

Ki ez-bâlâ-bülendân şermsârem

¹⁹⁰¹ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır. (Kur‘ân, Hûd 11/114).

Ki kām̄eti yücelerden utluyum murād budur ki (12) mertebe-i tarīkate alçaqlıgumdan mağlûbım ki mertebe-i ‘āliye şāhibi olanlardan şermendeyüm

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Egerçi nāfe-i (13) müşkest bârem

Zi-zülfet ‘anberinet şermsârem

(2) Meger zincîr-i mûyî gîredem dest

Meger bir saçı zincîr duta (14) *elûmî*

Ve ger ne ser be-şeydâyî ber-ârem

Ve illâ başı delûlige getürürem murād budur ki meger bir zâhir-i gayb-ı hüviyyet ehli (15) baña tesellî vire ve illâ dīvâne oluram

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Eger dīvâne-i ‘ışket be-mîrem

Be-‘aql-ı tām ferdâ ser ber-ârem

(3) Zi-çeşm-i (16) men be-purs evzâ‘-ı gerdün

Benüm gözümden şor felek evzâ‘ını

Ki şeb tâ rûz ahter mî-şümârem

Ki gice şabâha (17) *dek yıldız şayârım* murād budur ki uyanıklar bilürler ki felekûñ kararî ve şebâtı yoğdur sâ‘aten fe-sâ‘aten (18) diger gün olur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Şümurdem men cihân-râ çün be-nâçîz

Çi bâşed ger der-ârî der-şümârem

(4) Bedîn şükrâne (19) mî-büsem leb-i cām

Bu şükrâneye öperüm kadeh tudağın

Ki kerd āgeh zi-râz-ı rûzgârem

Ki beni haberdâr (20) *eyledi rûzgâr râzından* murād cāmdan ‘ışk-ı İlāhî maḥalli olan ehl-i ḥāldür anı öpüp sevdüğüm oldur (21) ki ‘ālemüñ bî-beḳā vü metā‘ı hebâ idüğün baña bildürdi

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Eger pursî za‘fî-i men ey düst [İ55a] (1)

Zi-dest-i rûzgâr-ı zürkârem

(5) Men ez-bâzû-yı ḥod dârem besî şükr

Benüm kendü bâzūmdan çok şükrüm vardur (2)

Ki zūr-ı merdüm-âzārī ne-dārem

Ki âdem incütmek kuvvetüm yokdur murād budur ki ben faķır olduğum için (3) şükr iderem ki kimseyi incitmege ķādir degülem mısrā'-ı şānī şeyḥ Sa'dī kelāmından tazmīndür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Ḥudā-rā şükr-i (4) nī' met çün güzārem

Ki zūr-ı merdüm-âzārī ne-dārem

(6) Eger guftem du' ā-yı mey-fürüşān

Eger didüm ise şarāb (5) şaticılar du' āsın

Çi bâşed ḥaķķ-ı nī' met mī-güzārem

N'ola ḥaķķ-ı nī' met edā iderem murād budur ki baña ifāza vü (6) ifāde-i 'ışk-ı İlāhī idenlere du' āyī anuñçün iderüm ki benüm üzerümde ḥaķķ-ı nī' metleri vardur anuñ şükrin (7) edā iderem

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Çü nī' methā-yı bārī bī-şümārest

Çi gūne şükr-i ū-rā mī-şümārem

(7) Tu ez-ḥākem ne-ḥ'āhī (8) ber-giriften

Sen beni toprakdan kaldurmasān gerekdür [isti' māl-i 'Acemde ma' nā budur ğalaṭ u ḥaṭā zann olunmaya]

Be-cāy-ı eşk eger gevher be-bārem

Göz yaşı yerine eger (9) gevher yaġdururam murād muḥāṭabdan nefsdür ki rûḥuñ gözi yaşına raġbeti ve şevķi yokdur

Beyt (10)

+ ---/ + ---/ + ---

Hemīn kārem buved bā-dīden-i eşk

Be-bīn der-' aşıķī īn kār u bārem

(8) Me-kun 'aybem be-ḥūn-ḥ'ārī ez-īn (11) dest

Beni 'ayblama ķan içicilik ile bu şahrādan

Ki kār-āmūz-ı āhū-yı Tatārem

Ki āhū-yı Tātāra iş (12) öġrediciyem murād budur ki şahrā-yı cihāndan riyāzet ile ķan için zaḥmet çekdigüm 'ayblama ki enfās-ı (13) ṭayyibe şāḥibi olanlara ta' līm-i 'amel iderem

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Be-müyî der-vaṭan raġbet ne-dārem

Be-bāyed reft çün müşk-i (14) Tatārem

(9) Serî dārem çü Hāfız mest lîken

Bir başum vardur Hāfız gibi mest lîken

Be-luṭf-ı ān serî (15) ümîd-vārem

Ol bir başuñ luṭfına ümîdlüyem murād budur ki bu ṭarafdan mest-i Hāḳ olana ol (16) ṭarafdan luṭf olmak ümîdi vardur

VELEHU EYŻAN [G.398]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Der-ḥarābāt-ı muġān ger kuned üfted bāzem

Eger muġān (17) ḥarābātına uğramaḳ düşe girü baña

Hāşıl-ı hırḳa vü seccāde revān der-bāzem

Hırḳa ve seccāde hāşılın (18) revān oynayam murād *ḥarābāt-ı muġāndan* ḥānḳāh-ı şeyḥdür lācerem aña girü uğrarsam bedenüm ve mālum (19) hāşılın ve *ellezîne cāhedū bi-emvālihim ve enfüsihim*¹⁹⁰² ḥasebince aña şarf idem [maṭla' da tecnîs ve beyt-i şānide tecnîs-i mütekkeb vardur]

(2) Hālḳa-i tevbe çü zühhād ger (20) imrüz zenem

Tevbe ḥālḳasın zāhidler gibi eger bugün uram

Hāzin-i meykede ferdā ne-kuned der bāzem

(21) *Meyḥāne ḥazīnedārı yarın ḳapu açmaz baña* murād *tevbeden* sülûkdan rücū' dur ve *zühhāddan* murād *ve kânū* [I55b] (1) *fihi mine'z-zāhidîn*¹⁹⁰³ mücebince andan i' rāz idenlerdür ya'nî eger terk-i ḥānḳāh idüp andan i' rāz idersem (2) ḥānḳāh-ı bevṵabı ve Hāfızı baña ḳapu açmaz ki anda mürted-i ṭarīḳat olan merdûd olur maḳbûl olmaz

(3) V'er (3) çü pervāne dihed dest ferāġu'l-bālî

Eger pervāne gibi el virürse bir ferāġu'l-bāl

Cüz be-dān (4) 'ārız-ı şem'î ne-buved pervāzem

Ol şem'e mensûb 'ārızdan ġayrıya olmaya üçmam murād eger baña ferāġ-ı (5) ḳalb hāşıl olursa pervāne gibi cemāl-i İlāhiden ġayrıya olmaz pervāzum dimekdür

Beyt

¹⁹⁰² الَّذِينَ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır. (Kur'an, Hucûrât 49/15). Âyet-i Kerîme'nin aslı şu şekildedir: *إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ*

¹⁹⁰³ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ (Kafîle Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yûsuf 12/20).

--+---/-+---/-+---/-+--

Cānını terk itmeyendür (6) terk-i cānān eyleyen

Cānı ben terk itmişümdür yā daḥī pervāne[vār]

(4) Hemçü çeng er be-kenārī be-dihī kām-ı dilem

(7) Çeng gibi eger bir kenārda viresin gönül murādın

Bāz çün ney zi-lebānet nefesī be'nvāzem¹⁹⁰⁴

Girü ney gibi (8) senüñ leblerüñden bir nefesi iyü nağmelendürem murād budur ki şeyḥ gibi baña bir kenārda feyz-i ḳalb ve ḥuṣul-i faẓl (9) iderseñ ney gibi senüñ kelāmuñı bir nefesde söyleyem 'ilm-i keşfiden ma'ārif-i İlāhiyye beyān eyleyem [*nevāhten* bir nice ma'nāya gelür bunda iyü nağmelendürmek ma'nāsınadır]

Beyt

--+---/-+---/-+--

Ey nice (10) ümmiye keşf-i 'ilm olur

Merd-i 'āmā iken oldı 'ālem ol

(5) Şoḥbet-i ḥūr ne-ḥāhem ki buved 'ayn-ı kuşūr

Ḥūr (11) şoḥbetin istemezem ki 'ayn-ı kuşūr olur

Bā-ḥayāl-i tu eger bā-digerī perdāzem

Senüñ ḥayālün ile eger (12) bir ḡayr ile kuşaldım murād senüñ ḥayālün müyesser olıcaḳ ḡayr ile şoḥbet itmek istemezem eger ol ḡayr ḥūr daḥi (13) olursa ki 'ayn-ı kuşūr u dereceden süḳūtdur dimekdür

Beyt

---+/+---/+---

Bā-rüy-ı tu çist cennet ü ḥūr (14)

Hestend be-her dü devr-i kuşūr

(6) Mācerā-yı dil-i ḥün geşte ne-güyem bā-kes

Ḳan olmış gönül (15) mācerāsın dimezem kimseye

Z'ān ki cüz tığ-i ḡamet nist kesī dem-sāzī

Zirā senüñ ḡamuñ kılıcından (16) ḡayrı yokdur bir kimse benüm muşāḥibüm murād gönül ḡamını ḡam irişdürenden ḡayrıya dimez dimekdür

(7) Sırr-ı sevdā-yı (17) tu der-sine be-māndī pinhān

Senüñ sevdāñ rāzı sinede ḳalurdı gizlū

Çeşm-i ter-dāmen (18) eger fāş ne-kerdī rāzem

Etegi yaş göz eger fāş itmeyeydi rāzumı murād senüñ sevdāñ rāzını kimseye (19) dimez idüm ammā gözüm yaş fāş itdü dimekdür

¹⁹⁰⁴ Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Hem be-āvāz-ı def ü ney nefesi be'nvāzem

Şi' r

Eyaḥsebu'ş-şabbü enne'l-ḥubbe münketimun¹⁹⁰⁵

Mā beyne münsecim minhu ve (20) muḫtarimi

(8) Murğ-sân ez-ḳafes-i ḥāk hevāyī geṣtem

Ḳuş gibi toprak ḳafesden hevāyī oldum

Be-hevāyī ki (21) meger ṣayd kuned ṣeh-bāzem

Bir hevāya ki meger ṣayd ide beni ṣehbāz murād murğ gibi hevāyī olup kār-ı dünyāyı [İ56a] (1) terk itdüğim bir ṣehbāze ṣikār olmak hevāsınadır dimekdür

(9) Ger be-her mūy serī ber-ten-i Ḥāfız bāṣed

(2) *Eger her kıl bir baş olursa Ḥāfızuñ teni üzre*

Hemçü zülfet heme-rā der-ḳademet endāzem

Zülfüñ gibi (3) cümlesin ḳademüñe atam murād her kılum bir baş olsa senüñ için ḳat' olup ḳademüñe niṣār ḳılmağa rāzıyın (4) ḥulāṣa-i murād cemī'-i ervāk ve ḳuvvā-yı rûḥāniyye ve nefṣāniyye ḥazret-i Ḥāk için ve fī-sebīla'llāh fedā (5) olsun dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.399]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Zülf ber-bād me-dih tā ne-dihī ber-bādem

Zülfī yile virme tā yile virmeyesin (6) beni

Nāz bünyād me-nih tā ne-berī bünyādem

Nāza bünyād ḳoma tā gidermeyesin benüm bünyādum murād mütekellimden (7) rûḥdur ve muḥātabdan nefsdür ve nefṣ rûḥuñ maḥbûbı müṣābesindendür ki diledüğün itdürür ve nefṣüñ (8) zülfī efkār-ı tavīlesi ve tûl-ı emelidür lâcerem rûḥ nefse dir efkārūñı hevāya virme ki beni daḥi (9) hevāya virüp zāyi' idersin ve ta' azzüz ü telezzüz bünyādın urma ki benüm bünyādum ḥarāb idersin

(2) Ruḥ ber-efrüz (10) ki fāriğ kunī ez-berg-i gülem

Yüzüñ nûrlandur ki fāriğ eyle sen gül yaprağından beni

Ḳad ber-efrāz (11) ki ez-serv kunī āzādem

Ḳaddüñ ḳaldur ki servden āzād idesin beni murād budur ki nefṣüñ cemāli tāt (12) ile münevver olıcaḳ rûḥ andan mütelezziz olup gülden müstağnī olur ve nefṣüñ 'ında'llāh 'uluvv derecesi (13) olıcaḳ rûḥ mertebe-i zāhireden āzād olur

(3) Şöhre-i ṣehr me-ṣuv tā ne-nihem ser der-kūh

Ṣehr meṣhūrı (14) olma tā ḳomayam başı tağa

Şür-ı Şirīn me-nümā tā ne-kunī Ferhādem

¹⁹⁰⁵ Busayrî, Kasîdetü'l-Bürde, Beyt: 4. Âşık sevginin sicim gibi akan gözyaşları ve yanan kalbi arasında gizli kalacağını mı düşünür?

Şîrîn şûrîn gösterme tâ Ferhâd (15) *itmeyesin beni* murâd budur ki nefis şöhret bulıcağ *eş-şöhretü âfetün*¹⁹⁰⁶ hasebince rûha nokşân u zarar olur (16) lâcerem tağa ve beyâbâna kaçup halkdan ‘uzlet itmek lâzım gelür ve nefis şive-i Şîrîn idicek rûh (17) ‘âşık-ı dîvâne olur

(4) Mey me-ğur bâ-digerân tâ ne-ğurem hûn-ı ciger

Şarâb içme gayrılar ile tâ ciger kanın (18) *içmeyem*

Yâd her kavm me-kun tâ ne-revî ez-yâdem

Her kavmi âîma tâ gitmeyesin benüm yâdumdan murâd budur ki rûh (19) nefse dir sen gayrılar ile muharreme ve ‘işrete irtikâb itme ki ben bî-ğuzûr olup ciger kanın içmeyem (20) ve gayrılar zıkrine meşğûl olma tâ ki ben seni ferâmûş itmeyem

(5) Zülf-râ halka tâ ne-kunî der-bendem

Zülfî halka (21) *atma tâ beni bendde itmeyesin*

Ṭurra-râ tâb me-dih tâ ne-dihî ber-bâdem¹⁹⁰⁷

Ṭurrayı bükme tâ yile virmeyesin beni murâd [İ56b] (1) budur ki rûh nefse dir efkârûnı hilelû eyleme tâ beni bendde düşürmeyesin ve halk yüzine olan ‘amelûn (2) riya ile itme ki beni zâyî‘ ve ‘amelûmi bâtıl idersin [*ṭurra* alına dökilen saçadır] dirler]

(6) Yâr-ı bigâne me-şuv tâ ne-berî ez-ğîşem

Yâda yâr olma tâ (3) *gidermeyesin beni kendümden*

Ğam-ı ağıyâr me-ğur tâ ne-kunî nâ-şâdem

Ağıyâr ğamın yime tâ beni ğam-nâk itmeyesin murâd (4) budur ki rûh nefse dir Hâkdan ba‘îd ü yâd olanlar ile yâr olma tâ ki beni daği ba‘îd ve kendümden gidermeyesin (5) ve şeyâtîn ü a‘dâ-yı dîn ğamın yiyüp anlaruñ kaydında olma tâ beni ğam-gîn itmeyesin

(7) Şem‘-i her cem‘ me-şuv v’er ne (6) be-süzî mârâ

Her cem‘ üñ şem‘i olma yoğsa yağarsın bizi

Ser me-keş tâ ne-keşed ser be-felek feryâdem

Baş (7) *çekme tâ baş çekmeye felege feryâdum* murâd budur ki rûh nefse dir sen her mecma‘-i şem‘ olup nâs ile (8) ihtilâfı çok idersün ‘amelden qalup beni yağup zâyî‘ idersin ve baña muvâfaqatdan baş çekersin (9) feryâdum felege çıkar

(8) Serem ez-dest şud u vaşl-ı tu ne-nümüd cemâl

Başum elden gıtdi senüñ vaşluñ (10) *cemâl göstermedi*

Dest girem ki zi-hicr-i tu zi-pâ üftâdem

Elüm dut ki senüñ hicründen ayakdan düşdüm (11) murâd budur ki rûh nefse dir ki ‘ömrüm âhîr ölümlü oldu senden muvâzalet yüzi görünmedi lâcerem elüm (12) dut baña muvâfaqat kıl ve illâ harâb u yebâb ve zâyî‘ ü tebâb oldum

(9) Rağm kun ber-men-i miskîn ü be-feryâdem res

¹⁹⁰⁶ الشهرة آفة Şöhret âfettir. (Kelâm-ı Kibâr)

¹⁹⁰⁷ *Ṭurra-râ* ifâdesi derkenârda *çihre-râ* şeklidir.

Raḥm (13) *ḳıl ben miskīne ve feryāduma iriş*

Tā be-ḥāk-i der-i āşaf ne-resed feryādem

Tā vezīr ḳapısı toprağına ırmeye (14) *feryādum* murād rūḥuñ nefsdan raḥm u şefḳat ü muvāfaḳat-ı ‘ibādet ṭaleb itdügüdür ve illā şeyḥ-i ḳādir (15) ḳahrından şikāyet iderem diyü tehdidi dir

(10) Çün felek cevır me-kun tā ne-kuşī Ḥāfız-rā

Felek gibi (16) *cevır itme tā ḳatlı itmeyesin Ḥāfızı*

Rām şev tā be-dihed ṭālī‘-i ferruḥ dādem

Muṭī‘ ol tā vire mübārek (17) *ṭālī‘ benüm* ‘*adlüm* murād rūḥ nefsi zālimum li-nefsihi ve zālimum li-ğayrihi olmaḳdan ki kendüyi ve rūḥı helāk (18) ḳılmaḳdan nehydür ve ṭā‘ ate terḡibdür tā ṭālī‘-i mübārekden ‘adl ü dād ve ḥuşul-i murād müyesser ola ba‘zı (19) nūşahda maḥlaş beyti böyle vāḳı‘ olmış

(11) Ḥāfız ez-cevr-i tu ḥāşā ki be-nāled rüzī

Ḥāfız senüñ cevıründen (20) *ḥāşā ki inleye bir gün*

Ki ez-ān rüz ki der-bend-i tuem dil-şādem

Ki ol günden birüne senüñ (21) *bendüñdeyim gönli şādın* murād bundan muḥātabdan şeyḥdür ki riyāzet ü mücāhede itdürür andan şikāyet itmek [İ57a] (1) olmaz ki şeyḥ ḳaydında ve zabtında olan kimsenüñ gönli şād olur

VELEHU EYŻAN [G.400]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Şanemā bā-ğam-ı (2) ‘ışḳ-ı tu çi tedbīr kunem

Ey şanem ‘ışḳuñ ḡamı ile ne tedbīr idem

Tā be-key der-ğam-ı tu nāle-i şeb-gīr kunem

Tā niçeye dek (3) *gice uyımayan nālesin idem* murād bunda daḡı rūḥuñ nefse ḥiṭābıdır ki dir ey benüm maḥbūb u metbū‘um (4) olan senüñ muḥabbetünde ne tedbīr idem ki saña muṭāva‘at itmekden ḥalāş olam ve niceye dek senüñ (5) sebebüñ ile ḡam-ı ‘ışyāndan nāle idem [şeb-gīr bir nice ma‘nāya gelür bunda gice uyımayan kimse ma‘nāsı münāsibdür]

(2) Dil-i dīvāne ez-ān şud ki be-dermān be-resed

Delü gönül andan (6) *ḡitdi ki dermāna ire* [şud bunda reft ma‘nāsınadır]

Megeriş hem zi-ser-i zülf-i tu zincīr kunem

Meger aña senüñ zülfüñ ucından zincīr (7) *idem* murād budur ki ḳalb-i hevāyi nefse tābi‘ olup dā‘ire-i ‘aḳldan ḡidüp ḳābil-i ‘ilāc olmuştur meger efḳār-ı (8) nefis ḡayr olup anuñ ile zincīr ü bend ḳılına ki ‘aḳla ve şalāḡa gele

(3) Bā-ser-i zülf-i tu mecmū‘-ı perişāni-i (9) dil

Senüñ zülfüñ ucı ile gönlüñ mecmū‘-ı perişānlığı

Kū mecālī ki ser-ā-ser heme taḳrīr kunem

Ƙanı bir (10) mecāl ki başdan başa dükeli taƙrîr idem murâd budur ki rûh nefse dir senüñ efkâr-ı ıavîle ve (11) ıul-ı emelüñ ile benüm gönüm ziyâde perişân olmışdur ki ol perişanlığün cümlesin taƙrîr itmege mecāl (12) yokdur

(4) Ānçi der-müddet-i hicr-i tu keşîdem heyhât

Anı ki senüñ hicrüñ müddetinde çekdüm heyhât (13)

Der-yekî nâme muhâlest ki taƙrîr kunem

Bir nâmede muhâldür ki taƙrîr idem murâd budur ki nefse dirsın (14) baña muvâfaƙat itmeyüp muhâceret idelden berü ben çok cefâ-yı ‘ııyân ve belâ-yı ıuğyân çekdüm ki anı bir (15) nâmede taƙrîr itmek muhâldür

(5) Ān zamân k’arzû-yı dîden-i cânem bâşed

Ol zamân ki cânumo görmek (16) ârzûsı

Der-nazar naƙş-ı ruh-ı hûb-ı tu taşvîr kunem

Nazarda senüñ hûb yüzüñ naƙşını taşvîr iderem (17) murâd budur ki rûh u nefis bi’z-zât ser-i bālâ ‘itibâr-ı muğâyir didükleri ƙavl üzre kişi kendü cânını görmek (18) istese kendü nefsinı bir zî-şüret-i hûb taşavvur ve taşvîr idicek cânını görmüş olur

(6) Ger be-dânem ki (19) vişâl-i tu bedîn dest dihed

Eger bilem ki senüñ vişâlüñ bunuñ ile el virür

Dil ü dîn-râ heme der-bâzem (20) ü tevfiż kunem

Göñli ve dîni cümle oynayam dağı vâfir idem murâd *bedîn* lafzından mısırâ‘-ı âhîr mażmûnına (21) işâretdür ya‘nî rûh nefse dir eger göñül virüp ve itâ‘at ƙılup seni haƙğa vaşl itmek mümkün olsa göñül [157b] (1) virüp itâ‘at ƙılup dağı ziyâde ider idüm

(7) Dür şev ez-berem ey vâ‘ız ü bîhûde me-gû

Iraƙ ol benüm (2) ƙatumdam ey vâ‘ız ve bâıl söyleme

Men ne ânem ki diger gûş be-tezvîr kunem

Ben ol degülem ki dağı ƙulağı tezvîre (3) *idem* murâd vâ‘ızden şol kimsedür ki sâlik-i ıarîƙat olan kimesnenüñ yanına gelüp naşıhat idüp ‘ilm (4) ü manşıbuñ ve mekseb ü ticâretün ve dükân u şan‘atuñ terk eyleme bunlar ile dağı ‘ibâdet müyesserdür ki hem kesb-i (5) dünyâ hem taşşil-i âhîret idersin dir lâcerem sâlik-i şâdık ve ıalib-i ‘âşık aña dir yûri benüm ƙatumdan ve bâıl (6) söyleme ki hubb-ı dünyâ ve âhîret bir ƙalbde cem‘ olmaz nitekim bir çanaƙda ƙor ile şu cem‘ olmaz pes ben ol degülem ki (7) bunuñ gibi tezvîr işidem ba‘zı nûşahda ƙâfiye tezkîrdür ol taƙdırce murâd bu olur ki ben ol degülem ki bunuñ gibi (8) va‘zı işidem

(8) Nîst ümmîd-i şalâhî zi-fesâd ey Hâfız¹⁹⁰⁸

Yokdur ģalâş ümîdi fesâddan ey Hâfız

Çünki (9) taƙdır çünînest çi tedbîr kunem

Çünki taƙdır böyledür ne tedbîr idem murâd budur ki nefsüñ ģılƙat u (10) ıabî‘atinde fesâd vardur andan ģalâş ģayetde şu‘bdur (11)

¹⁹⁰⁸ Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: Nîst ümmîd-i ģalâş ez-ğam-ı ‘ışkeş Hâfız

Beyt

--+---/-+---/-+--

Nefs-rā āsān ne-bīned merd-i ehl

Sehl dīden nefis-rā cehlest cehl

VELEHU EYŻAN [G.401]

[Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn]

(1) Ger dest resed der-seri-i zülfeyn-i tu bāzem

Eger el ire senūñ iki zülfūñ (12) başına girü benüm

Çün gūy çi serhā ki be-çevgān-ı tu bāzem

Top gibi ne başları senūñ çevgānuñ ile (13) oynayam [ya' nī eger elüm irerse senūñ iki zülfūñ başına girü] murād iki zülfden ğayb-ı hüviyyet zāt u şıfātur anlaruñ ucına el urmağ müyesser olursa (14) nice başları shevātdan ve nefsāniyyetden senden olan kuvvet-i kāmile oynayup ya' nī redd idüp yabana atam (15) [bu maṭla' da tecnīs vardır]

(2) Zülf-i tu merā 'ömr-i dırāzest velī nīst

Senūñ zülfūñ benüm uzun 'ömrümdür velī yoğdur

Der-dest ser-i (16) müyī ez-īn 'ömr-i dırāzem

Elde bir kıl başı bu 'ömr-i dırāzdan murād budur ki ğayb-ı hüviyyet sālīk-i tālībe 'ömr-i (17) dırāzdur ammā aña huşul-i vuşul 'şu' bdur

(3) Pervāne-i rāhet be-dih ey şem' ki imşeb

Rāhat temessükün vir (18) ey şem' ki bu gice [lafz-ı pervāne bir nice ma' nāya geldügi ve bir ma' nāsı temessük ü hükm ü hüccet idügi yukarıda beyān olunmuşdur]

Der-āteş-i dil pīş-i tu çün şem' güdāzem

Göñül odında senūñ önünde şem' gibi eriyem (19) murād pervāneden bunda temessükdür ve anda murād cānib-i Hağdan kurb-ı mevtde olan beşāretdür nitekim buyurur (20) tetenezzelu 'aleyhimü'l-melā' iketü ellā teḥāfū ve lā taḥzenū ve ebşirū bi'l-cenneti'l-letī küntüm tu'adūn¹⁹⁰⁹ lācerem baña dağı böyle (21) beşāret olursa kalbümde olan nār-ı şevk ile mūm gibi eriyüp teslim-i rūḥ idem

(4) Ān dem ki be-yek [İ58a] (1) ḥande dihem cān çü şurāḥī

O demde ki bir ḥande ile cān virem şurāḥī gibi

Mestān-ı tu ḥāhem ki (2) güzārend namāzem

Dilerüm ki senūñ mesletūñ kılalar benüm namāzum murād budur ki şurāḥīnūñ içinde cānı gibi (3) şarāb çıkarken қаққаһа ile güler gibi öter lācerem ben dağı nez' -i rūḥ

¹⁹⁰⁹ تَنْتَرَّلْ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolunan cennetle sevinin! derler. (Kur'ân, Fussilet 41/30).

h̄ninde h̄ande ile teslīm-i rūḥ (4) idersem dilerüm ki şuleḥā-i ‘ibād ve zühḥād u ‘ibād cem‘ olup namāzum kıllalar

(5) Çün nīst vücūd-ı men-i ālūde (5) namāzī¹⁹¹⁰

Çün ben mülevveş vücūdı mensūb-ı namāz degüldür [ya‘ nī namāza lāyık degüldür]

Der-meykede z’ān kem ne-şevd sūz u güdāzem

(6) *Meyḥānede anuñçün eksük olmaz yanmam ve niyāzum* murād budur ki vücūdum çün televvüşi için namāza lāyık (7) degüldür anuñçün ḥānḳāhda ḥarāretüm ve niyāzum eksük degüldür ḥulāṣa-i murād feyz-i İlāhiye kuşur (8) isti‘dādından şikāyetdür

(6) Der-mescid ü meyḥāne ḥayālet eger āyed

Mescidde ve meyḥānede eger senüñ (9) ḥayālūñ gele

Miḥrāb u kemāçe zi-dü ebrū-yı tu sāzem

Miḥrābı ve ıḳlıḡı senüñ iki kaşuñdan düzerem murād (10) budur ki mescidde ḥayāl-i Ḥaḳ zuḥūr idicek maḥall-i teveccühüm remz-i İlāhī olur ve ḥānḳāhda ḥayāl-i (11) Ḥaḳ burūz idicek ālet-i şevḳ ü niyāzum remz-i nihānī olur

(7) Ger ḥalvet-i mā-rā şebi ez-ruḥ be-fürüzī

Eger (12) bizüm ḥalvetimüz bir gice yañaḡdan nūrlandurasın

Çün şubḥ der-āfāk-ı cihān ser be-ferāzem

Şubḥ gibi cihān eṭrāfına (13) baş ḡalduram murād hücre-i ḥalvetde tecellī-i cemāl bulursam ser-firāz-ı ‘ālem olurum dimekdür

(8) Maḥmūd buved ‘āḳıbet-i (14) kār der-ın rāh

Maḥmūd olur āḡir kār bu yolda

Ger ser be-reved der-ser-i sevdā-yı Eyāzem

Eger baş giderse (15) Eyāzımuñ sevdāsı ucında [eger başum giderse Eyāzuñ sevdāsı başında] murād budur ki benüm ma‘şūḡum sevdāsı ucında eger başum giderse ‘āḳıbet (16) kārda Maḥmūd olurum

(9) Ḥāfız ḡam-ı dil bā-tu ne-güyem ki der-ın devr

Ey Ḥāfız gönül ḡamın saña dimezem ki bu (17) devrde

Cüz cām ne-şāyed ki buved maḥrem-i rāzem

Ḳadeḡden ḡayrı yaramaz ki benüm rāzum maḥremi ola murād budur ki gönül (18) ḡamı ki ḡam-ı āḡiret ve ḡaḡdur anı nefse demek olmaz ki devr-i ‘ıṣḡ-ı İlāhīde şeyḡden ḡayrı ki cām u ṡarf-ı ‘ıṣḡ-ı (19) Ḥaḡdur maḥrem-i rāz bulunmaz

VELEHU EYŻAN [G.402]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

¹⁹¹⁰ Bu mısırânın diğerk farklı şekilleri derkenârda şu şekildedir:

Çün rûze-i ālūde-i men nīst namāzī /

Çün nīst namāz-ı men-i ālūde namāzī

(1) Sālḥā peyrevi-i mezheb-i rindān kerdem

Niçe yıllar rind mezhebinüñ (20) ardınca gitmek eyledüm

Tā be-fetvā-yı ḥıred ḥırş be-zindān kerdem

Tā ‘aql fetvāsı ile ḥırşı zindānda eyledüm murād (21) niçe yıllar muhlışler mezhebine tab‘iyyet eyledüm tā ki ‘aql-ı me‘ād fetvāsı ile ḥırşı ḥabs idüp ḳanā‘ at ihtiyār [İ58b] (1) kıldum dimekdür

(2) Men be-ser-menzil-i ‘anḳā ne be-ḥod burdem rāh

Ben ‘anḳānuñ menzili başına kendüm ile yol (2) iletmedüm

Ḳaṭ‘-ı in merḥale bā-murğ-ı Süleymān kerdem

Bu ḳoñaguñ ḳaṭ‘ını Süleymān ḳuşı ile eyledüm murād menzil-i (3) Ḳāf-ı ḳanā‘ ate kendüligüm ile irmedüm delil-i İlāh ve mürşid-i rāh vāsıtası ile ḳaṭ‘-ı mesāfe itdüm dimekdür (4)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yokdur ‘ayn-ı ṭama‘-ı in‘ām-veş in‘ām için

Kim baña ‘anḳā sıfat Ḳāf-ı ḳanā‘ at oldı cāh

(3) Naḳş-ı mestūri (5) vü mestī ne be-dest-i men ü tust

Mestūrlık ve mestlik naḳşı benüm ve senüñ elüñde degüldür [yā mestūr u ehl-i arz olmak ve mest ü rüsvāy olmak ihtiyārı degüldür]

Ānḳi sultān-ı (6) ezel guft be-kun ān kerdem

Anı ki sultān-ı ezel didi kıl kıldum murād mestūr u maḥcūb olmak ve mest (7) ü merğūb olmak ‘abdüñ ihtiyārı ile degüldür taḳdīr-i İlāhī ve irādetu’llāh neye müte‘allık oldı ise (8) anı iderüm dimekdür ki *es-sa‘īdu sa‘īde fī-baṭni ümmehi ve’s-ṣaḳıyyu ṣaḳıye fī-baṭni ümmehi*¹⁹¹¹ mücebince vāḳı‘ olur (9)

(4) Dārem ez-luṭf-ı ezel manṣar-ı firdevs ṭama‘

Luṭf-ı ezelden firdevs naṣargāhın ṭama‘ iderüm

Gerçi (10) derbāni-i meyḥāne firāvān kerdem

Egerçi meyḥāne ḳapucılığın çok eyledüm murād budur ki egerçi ḥānḳāh (11) ḥıdmetin vāfir itdüm ammā ümīdüm ve i‘timādüm ‘amelüme degüldür belki luṭf-ı ezeledür ki ol beni naṣargāh-ı (12) firdevse ve müşāhede-i Ḥaḳḳa ilete

(5) İn ki pīrāne-serem şoḥbet-i Yūsuf be-nevāḥt

Bu ki pīrlık vaḳtinde (13) beni Yūsuf şoḥbeti oḥşadı [pīrāne-ser lafzı pīrlık vaḳti demek idügi yuḳaruda beyān olunmuşdur]

Ecr-i şabrīst ki der-külbe-i aḥzān kerdem

¹⁹¹¹ سَعِدٌ فِي بَطْنِ أُمِّهِ، وَالشَّقِيُّ شَقِيٌّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ Saīd anasının karnında saīddir, şakī de anasının karnındaki şakīdir. (Hadīs) Tāberānī, el-Mu‘cem, No: 2704.

Şabr ecridür ki guşşalar (14) *evinde eyledüm* murād budur ki nice müddet hücre-i hazan ve hālvette şabr itdüm anuñ ‘ıvazı Yūsuf-ı hāqīkī (15) ile āhır-i ‘ömrde şoḥbet müyesser oldı

(6) Sāyei ber-dil-i rīšem fiken ey genc-i revān

Bir gölgeyi benüm yaralu gönlüm (16) *üzre bıraḳ ey genc-i revān*

Ki men in ḥāne be-sevdā-yı tu vīrān kerdem

Ki ben bu evi senüñ sevdāñ (17) *ile vīrān itdüm* murād budur ki seyr ila’llāh ve seyr fi’llāh mertebesi içün ḥāne-i vücūdı ve beyt-i (18) ḳalbi zeḥārif ü ‘imāret-i dünyādan ḥālī ve vīrān itdüm lācerem ey mertebe-i cāriye benüm üzerüme sāye şal (19)

(7) Tevbe kerdem ki ne-būsem leb-i sākī vü künün¹⁹¹²

Tevbe eyledüm ki öpmeyem sākī lebin ve şimdi

Mi-gezem leb ki çerā (20) gūş be-nādān kerdem

Ṭudaḡ ıştırıram ki niçün cāhile ḳulaḳ urdum murād budur ki vā‘iz ü şeyḫ lebin (21) öpmeyem ve anuñ sözün işitmeyem diyü tevbe itmiş idüm bu tevbe bir cāhil sözi ile olmuş şimdi [İ59a] (1) pīşmānlık ve ḫayretten ṭudaḡum ıştırıp direm ki niçün cāhil ü ‘āmā sözün işidüp böyle tevbe itdüm (2)

(8) Ez-ḫilāf āmed ‘ādet be-ṭaleb kām ki men¹⁹¹³

‘Ādet ḫilāfı gelmekden iste murādı ki ben [ba‘zı nüsaḫda maṭlab vāḳı‘ olmuşdur ol ḫilāf vāḳı‘ dur aña i‘tibār olunmaya]

Kesb-i cem‘iyyet ez-ān (3) zūlf-i perīşān kerdem

Cem‘iyyet kesbini ol zūlf-i perīşāndan eyledüm murād budur ki *terkü’l-‘ādeti ‘ibādetün*¹⁹¹⁴ (4) ḥasebince murād terk-i ‘ādet ve mu‘tād ile bulunur ki ben bunu tecrübe itdüm böyle buldum

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ger murād-ı ḫış (5) ḫāhī nā-murādī pīşe kun

Men murād-ı ḫış-rā der-nā-murādī yāftem

(9) Şubḫ-ḫizī vü selāmet-ṭalebi çün Ḥāfız

(6) Şabāḫ ḳalkıcılığı ve selāmet ṭaleb ḳılmaḳlığı Ḥāfız gibi

Her çi kerdem heme ez-devlet-i Ḳur’ān kerdem

Her ne (7) *itdüm ise dükeli Ḳur’ān devletinde eyledüm* murād seḫer-ḫızlık ve selāmet ḫuşūlin ḳalkıp tilāvet-i Ḳur’ān (8) itmekden buldum diyü şükr zıkr ider [ḳalkuñ şabāḫ vaktinde ey benüm iki yoldaşlarım ıssı olmazdan evvel zīrā bu zafer-i kāmīl şabāḫ ḳalkmaḳdadur]

¹⁹¹² Bu mısra derkenārda şu şekildedir: Zāhidī guft dü tevbe kun ez-muṭrıb u mey

¹⁹¹³ Bu mısraıda vezin aksamaktadır.

¹⁹¹⁴ ترك العادة عبادة Adetleri terketmek, ibadettir. (Hadīs) **Mevsūatü’l-Eḥādīs ve’l-Asārü’z-Zaife ve’l-Mevzūa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrāhīm Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murād), Mektebü’l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 3 s. 131, Hadīs No: 8085.

Şi'r

Bekkerā şāhibeyye kable'l-hecīri¹⁹¹⁵

İnne zāke'n-necāhe fi't-tebkīri

ba'zı (9) nüsaḥda maḥlaş beyti böyle vākı' olmuş

(10) Hiç Hâfız ne-kuned der-ḥam-ı miḥrâb-ı felek

Hiç Hâfız idemez felek (10) miḥrâbı büklümünde

Ân tena'um ki men ez-devlet-i Qur'an kerdem

Ol tena'umı ki ben Qur'an devletinden eyledüm murâd (11) budur ki felek ki kıddi miḥrâb gibi bükülmüştür hiç bir hâfız bu miḥrâb-ı felekde ben Qur'an devletinde itdüğüm (12) tena'umı itmemiştir ki hem lafzını ḥâmil oldum hem ma'nâsı ile 'âmil oldum hem bunuñ sebebi ile Ḥaḳḳa (13) vâşıl oldum gayrı hâfızlar gibi Qur'an vesile-i dünyâyı red ile kıldum

(11) Ger be-divân-ı gâzel şadr-nişinim çi (14) 'aceb

Eger gâzel dīvânında şadr-nişin olsam ne 'aceb

Sâlhâ bendegi-i şāhib-i dīvân kerdem

Nice (15) yıllar şāhib-i dīvân kulluğın eyledüm murâd budur ki dīvân cem' itmiş şāhib-i dīvân olmuş şāhib-i kemâle (16) çok müddet kulluk kıldum anuñcün dīvân-ı gâzelde şadr-nişin oldum ki şirümde tamâm zāyi'-i şî' iriyye-i (17) mer'î olduğundan gayrı cānib-i mecāz ma'mūr olup ḥaḳāyık-ı taşavvuf ve deḳāyık-ı sülûk 'avārif (18) ü ma'ārifin beyân eyledüm ki hiç bir şā'ir-i māhir bu merātive kâdir olmamıştır yâ murâd şāhib-i dīvân-ı İlāhî (19) olana çok ḥıdmet eyledüm anuñcün bu zāhir ve bâtın kemālâtın buldum demek ola (20) [ihtimāl mercüdür ki şāhib-i dīvân olan vezire ḥıdmet itmek ile şadr-nişin-i dīvân-ı gâzel oldum demek murâd ola]

VELEHU EYŻAN [G.403]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Serem hoşest ü be-bāng-ı bülend mî-güyem

Mestin ve yüce āvāz ile dirin

Ki men nesim-i ḥayāt ez-piyāle (21) mî-cüyem

[Nesim hoş kokulu yile dirler] *ki ben ḥayāt nesimini kadeḥden isterüm* murâd budur ki ben mest-i 'ışk-ı İlāhîyin fāş [İ59b] (1) bunu söylerin ki ḥayāt-ı ebediyye nesimini şeyḥ-i tarikatden ve kalb-i selimden isterin

(2) 'Abūs-ı zühd be-vech-i ḥumār (2) ne'nşined

Zühd yüz ekşilig ḥumār yüzine oturmaz

Mürîd-i ḥırḳa-i dürdi-keşân-ı hoş-ḥüyem

¹⁹¹⁵ "Her iki dostum öğle vaktinden önce sabah erken vakitte uyandılar. Şüphesiz kurtuluş sabahın erken vaktindedir." Beşşâr bin Bürd.

(3) *Hoş-hûlu pûse çekiciler hırkasınıñ mürîdiyin* murâd budur ki ehl-i zühd olana ‘ibâdetden kesel gelüp (4) ‘abûsu’l-vech olmak ammâ ehl-i ‘ışk olan dâ’imâ neşât-ı ‘ışk ve rağbet-i ‘ibâdet üzre ve nîk-i (5) haşlet olurlar lâcerem ben anlaruñ hırkası mürîdiyin

(3) Gerem ne-pîr-i muğân der be-rûy bü’ğşâyed

Eger pîr-i (6) muğân kapuyı yüzüme açmazsa

Küdâm der be-zenem çäre ez-kücâ cüyem

Kanķı kapuyı urayın çäreyi nireden (7) isteyin murâd pîr-i tarîkat baña feth-i bâb itmezse ta‘lîm-i sülûk ve irşâd-ı tarîķ baña kimden olur diyü te‘essüf ü (8) telehhüfdür

(4) Me-kun der-în çemenem serzeniş be-ħodrûyî

Bu çemende baña tevbiħ itme kendü biticilik ile [tevbîħ ‘Arabî serzeniş Fârsîdür Türkîsi başda kaçmak ve tapılmakdur]

Çünân ki (9) perverişem mî-dihend mî-rüyem

Öylekim perveriş virürler bitirin urâd budur ki çemen-i tarîkatde beni mürebbî (10) ve mürşidsüz sâlikdür dime ki benüm mürebbî vü mürşidüm vardur baña teveccühle terbiyyet virürse öyle sâlik (11) olup zâhir oluram [*perveriş* ism-i maşdardur perverden ma‘nâsına beslemek ve terbiyyet itmek demek olur]

(5) Tu ħānķāh u ħarābāt der-miyāne me-bîn

Sen ħānķāhı ve meyħāneyi ortada görme (12)

Ĥudā güvāh ki her cā ki hest bā-üyem

Allāh şāhiddür ki her ķande olsam anuñ ileyin murâd budur ki (13) ‘ibâdethâne ve ħarābāt-ı dünyāda olduğıma nazar itme ve ħüve ma‘aküm eyne mā küntüm¹⁹¹⁶ mücebince daħi ricālün lā tülhîhim (14) ticāretün ve lā bey‘ün ‘an zikri’llāhi¹⁹¹⁷ ħasebince her ķande olsam ħatırım Ĥaķ iledür

(6) Ģubār-ı rāh-ı taleb ķimyā-yı bihrüzîst

(15) *Taleb yolunuñ tozu iyü günlülük ķimyāsıdur*

Ģulām-ı himmet-i ān ħāķ-ı ‘anberîn-büyem¹⁹¹⁸

Ol ‘anber ķoķulu toprağın (16) himmeti ķulıyın murâd budur ki kim ki taleb yolına sâlik ola ve andan bir eşer bula günü iyü olmak ķimyāsın ħāşıl (17) ķılır lâcerem ol ‘anber ķoķulu toprağuñ himmeti ķulıyın ki baña daħi himmeti vāşıl olup maķşūdum ħāşıl ola (18)

(7) Zi-şevķ-i nergis-i mest-i bülend-bālāyî

Bir ķāmeti yücenuñ mest gözi şevķinden

¹⁹¹⁶ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ , gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkını, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür. (Kur’ân, Hadîd 57/4).

¹⁹¹⁷ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ Onlar, ne ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar. (Kur’ân, Nûr 24/37).

¹⁹¹⁸ Himmet-i ān ifâdesi derkenârda devlet-i ān şeklindedir.

Çü lāle bā-ḳadeḥ üftāde ber-leb-i (19) cüyem

Lāle gibi ḳadeḥ ile ırmaḳ kenārına düşmişem murād *bülend-bālādan* derece-i ‘āliye ve mertebe-i ‘aliyyesi (20) olan mürşiddür ki ‘aynı mest-i Ḥaḳdur anuñ şevḳinden ḳalb ile nehr-i ṭā‘at kenārına düşmüşümdür

(8) Şudem (21) fesāne be-sergeşteḡi vü ebrū-yı düst

Ḳışsa olmışdur başı dönmek ile ve dost ḳaşı

Keşid der-ḥam-ı çevgān-ı ḡıṣ çün [İ60a] (1) güyem

Çekdi kendü çevgānı bükümünde beni top gibi murād budur ki sergeşte vü ḡayrān ve āvāre vü sergerdān olup (2) bunuñ ile ḳışsa ve dāstān olmuş idüm remz-i İlāhī cezbe-i ḳaviyye şalup benüm ḥam-ı çevgān topçuḡı gibi (3) çeküp meczūb-ı vāşıl ḳılup murādum ḡaşıl eyledi

(9) Biyār mey ki be-fetvī-i Ḥāfız ez-dil-i pāk

Getür şarābı (4) ki Ḥāfız fetvāsı ile pāk gönümünden

Ḡubār-ı zerḳ be-feyz-i ḳadeḥ fūrū şüyem

Riyā tozını ḳadeḥ feyz ile (5) yuyam murād budur ki ‘ışḳ-ı ḡālīş getür ki Ḥāfız fetvāsı ile ḡubb-ı dünyādan pāk olup ḡubār-ı riyā ḳonan (6) ḳalbi şeyḡ-i feyz ve anuñ māk-ı irşādı ile yuyup muṭahhar idem

VELEHU EYẒAN [G.404]

[Mef‘ülü fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Şūfī biyā ki cāme-i sālūs (7) ber-keşim

Ey şūfī gel ki riyā ḳaftanın çekelüm ya‘nī çıkaralum

V’ın naḳş zerḳ-rā ḡaṭ-ı buṭlān be-serkeşim

(8) *Bu riyā naḳşınıñ bāṭıllıḡ ḡaṭtın başına çekelüm ya‘nī çalalum* murād riyā ḡırḳasın çıkarup ve riyā ḡaṭtın çalup muḡliş (9) olalum dimekdür

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Şūfī biyā ki cām-ı mey-i şāf der-keşim

Nāmūs u nām-rā ḡaṭt-ı buṭlān be-ser keşim

(2) Nezir ü fütūḡ-ı şavma‘a der-vech-i mey nihim

Ḥānḳāhuñ (10) nezir ü şadaḳaların şarāb ḡarcına koyalum

Delḳ-i riyā be-āb-ıḡarābāt ber-keşim

Riyā ḡırḳasın meyḡāne şuyına (11) çekelüm murād budur ki nezrler ve şadaḳalar ki ḡānḳāha gelür anı zillet bağlamayup cem‘-i māl itmeyüp ‘ışḳ-ı İlāhīye ḡarc (12) ve fī-sebīla‘llāh şarf idelüm ve riyā libāsın iḡlāş rengine boyayalum

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Kerd reheş ki rüşeni-i didehâ ez-üst (13)

Çün tütüyâ be-dide-i bîdâr der-keşim

(3) Bîrûn cehim serhoş u ez-bezm-i müdde'î

Taşra şıçrayalum serhoş ve müdde'î (14) şöhetinden [u ez-bezm-i müdde'î merhûndur]

Ğâret kunim bâde vü şâhid be-der keşim

Yağma idelüm şarâbı ve maḥbûbı taşra çekelüm murâd *müdde'î* den bundan (15) şol şeyḥ ü şüfîdür ki şâhib-i kerâmet ve ehl-i vilâyet ve taşarrufa kudret ü ḥâl ü ḥâlet lâfin urup meclisinde (16) 'ışk-ı İlâhî söylenüp ammâ kendüde anuñ ile keyfiyyet olmayup ve Ḥaḳḳa vuşul bulmamış ola lâcerem biz mest-i (17) 'ışk-ı İlâhî olup yerümüzden şıçrayup müdde'î şöhetinden şarâb-ı 'ışkı alup anuñ ile keyfiyyetimüz ziyâde olup (18) ma'şûk-ı ḥaḳîḳîye vuşul ḥâşıl kılalum

Beyt

--+/-+--+ / +--+ / -+-

Cüz der-diyâr-ı her çi buved der-diyâr-ı dil

Merdâne-vâr (19) cümlegi ez-dil be-der keşim

(4) Sırr-ı Hudâ ki der-tutuk-ı gayb münzevîst¹⁹¹⁹

Sırr-ı Ḥaḳ te'âlâ ki gayb perdesinde gizlûdür (20)

Mestâneeş niḳâb zi-ruḥsâre ber-keşim

Mest gibi anuñ yüzinden niḳâbı çekelüm murâd ihlâş u şıdk ile (21) 'ibâdet idüp ittılâ'-ı esrâr dâ'iresine gelüp esrâr-ı gaybiyye perdesin açalum dimekdür [*münzevî* köşelenici dimekdür buña ihtifâ lâzımdur anuñçün gizlû ma'nâ virildi ehl olana bu ma'nâ gizlû degüldür]

(5) Kârî kunim ver ne [İ60b] (1) ḥacâlet ber-âvered

Bir 'amel idelüm yohsa ḥacâlet getürür

Rûzî ki raḥt-ı cân be-cihân-ı diger keşim

Bir gün (2) ki cân esbâbın bir gayrı cihâna çekerüz murâd budur ki şimdi 'amel ü tâ'at idelüm ve illâ cân âhirete intikâl (3) idicek şermende oluruz

Beyt

--+/-+--+ / +--+ / -+-

Çün şöhre geşteim be-zühd enderîn-diyâr

Rindâne raḥt-ı ḥîş (4) be-cây-ı diger keşim

(6) Ferdâ eger ne ravza-i rıdvân be-mâ dihend

Yarın eger ravza-i rıdvânı bize virme yeler (5)

Ğılmân zi-ğurfe ḥûr zi-cennet be-der keşim

¹⁹¹⁹ İlk mısırâda yer alan *sırr-ı Hudâ ki* ifâdesi derkenârda *sırr-ı kazâ ki* şeklindedir.

Ġilmānı çarṭaḳdan ḥūrī cennetden taṣra çekelüm murād budur ki yarın (6) ravza-i riḍvān ve maḥall-i müşāhede-i raḥmān bize virilmezse Ġilmān u ḥūrī red iderüz ki bir ‘aşıḳ-ı (7) didāruz ṭālib-i ḥūr u Ġilmān degülüz

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Cennet murād-ı māst berā-yı cemāl-i düst

Verne zi-lezzet-i digereş (8) cümle ser keşim

(7) Kū ‘ işveī zi-ebrū-yı ū tā çü mäh-ı nev

Kanı bir şive anuñ kaşından tā yeñi ay gibi

Güy-ı (9) sipihr der-ḥam-ı çevgān-ı zer keşim

Felek ṭopını altun çevgān bükümüne çekelüm murād budur ki remz-i İlähiden (10) bir i‘ānet olursa felek bize ṭop olup hilāl gibi altun çevgān bükümü ile anı dolanduruz ya‘nī (11) ḥazret-i Ḥaḳ ḳuṭbiyyet-i ‘atā iderse müte‘arrif-i ‘ālem oluruz

(8) Ḥāfız ne ḥadd-i māst çünin lāfhā zeden

(12) Ey Ḥāfız bizüm ḥaddimüz degüldür buncılayın lāflar urmak

Pāy ez-kilim-i ḥ’iş çerā bişter keşim

Ayağı (13) kendü kilimimüzen niçün ziyādereḳ çekerüz murād budur ki taşavvuf u ḥālet lāfin urmak ḥaddimüz (14) degüldür kilimimüze göre kösülmek gerekdür

VELEHU EYẒAN [G.405]

[Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün]

(1) ‘Ömrüst tā men der-ṭaleb her rüz gāmī mī-zenem

(15) Bir ‘ömürdür tā ben ṭalebde her gün bir adım ururam [gām kāf-ı ‘Acemī ile adım ve ṭamaḳ ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı evvel murāddur] [tā bunda ‘ibtidā-yı ğāyet içündür]

Dest-i şefā‘ at her zamān der-nīk-nāmī mī-zenem

(16) Şefā‘at elini her zamān bir iyü adluya ururam murād müddet-i medidedür ki ṭaleb-i Ḥaḳda ḳaṭ‘-ı mesāfe (17) itmekdetin ve bir iyü adlu ‘azizüñ etegine şefā‘at elin urup baña şefā‘at u ‘ināyet ḳıl dimekdeyin (18) dimekdür

(2) Bī-mäh-ı mihr-efrüz-ı ḥod tā bü’gzerānem rüz-ı ḥod

Kendü muḥabbet arturıcı ayımsuz tā geçürmeyem (19) kendü günüm

Dāmī be-rāḥī mī-nihem murğī be-dāmī mī-zenem

Bir ağı bir yola ḳoram bir ḳuşı bir ağa ururam murād (20) cemāl-i İlähī şayd itmek ve ‘ömri anuñ ile geçürmek için ṭarīḳatde bir sālīk-i ‘ibādet iḥtiyār idüp ve bir (21) şeyḫi aña vesile iderüm dimekdür

(2) Tā bü ki yābem İlähī ez-sāye-i serv-i sehī

Tā ola ki bulam haberdālīk bu serv-i sehī [İ61a] (1) gölgesinde [bū būd ki lafzından muhaffefdür]

Gülbāng-ı ‘ışk ez-her taraf ber-ḥoş-ḥurāmī mī-zenem

‘Işk āvāzını her taraftan bir (2) ḥoş şalınıcıya ururam murād budur ki ḥazret-i Ḥakdan haberdālīğı mertebe-i ‘āliye bulmuş ‘azizūn (3) zıll-ı irşādından bulmak için bir ḥoş yürüyüşlü ‘aziz-i sālīk ‘ışkī āvāzın urup aña irādet (4) gösterürin

(3) Evreng kū gülçeḥr kū naḳş-ı vefā vü mihr kū¹⁹²⁰

Zinet kanı ve gül yüz kanı vefā ve muḥabbet naḳşı (5) kanı [evreng bir nice ma‘ nāya gelür bunda zīne ma‘ nāsı zībādur]

Ḥālī men ender-‘āşıkī dāv-ı tamāmī mī-zenem

Şimdi ben ‘āşıklıkda tamāmlik dāvin ururam murād (6) budur ki şüret-i ḥüsne ve sîret-i ḥüsne her kimsede kanı ḥāliyā ben ‘ışkda tamāmlik dāvin ururam (7) ki budur ki ḥüsne şüreti ve ḥüsne sîreti cem‘ itmişümdür [dāv aşda ḳumārbāzlar ḳoduğı meblağa dirler ve isti‘ mālde da‘bīye ve lāfa ve işte meydān diyü söylenen güzāfa dirler]

(4) Dānem ser āred ḡuşşa-rā rengin ber-āred ḳışşa-rā

(8) Bilürin başa getürür ḡuşşayı rengin getürür

Īn āh-ı ḥün-efşān ki men her şubḥ u şāmī (9) mī-zenem

Bu ḳan saçıcı āhı ki ben her bir şabāḥ u aḥşam ururam murād budur ki benüm şubḥ u şām (10) āh-ı ḥün-efşānum ḡuşşamı tamām ve ḳışşamı rengin ider lācerem āh-ı şādık kārger olur

(5) Her çend k’ān (11) ārām-ı dil dānem ne-baḥşed kām-ı dil

Her ne deñlü ki ol gönül ārāmı bilürin bağışlar gönül murādın

Naḳş-ı vişālī (12) mī-keşem fāl-ı devā mī-zenem¹⁹²¹

Vişāl naḳşın çekerin bir devām fālın ururam murād budur ki ḥazret-i ḳāḍiyü’l-ḥacāt (13) ve muḥibü’d-da‘ vāt mu‘ṭī-i mürādātdur lācerem andan ben şüret-i vişāl ṭaleb idüp devān-ı ittışāl (14) fālın ururam

(6) Bā-anki ez-vey ḡā’ibem vez-mey çü Ḥāfiḳ tāyibem

Bunuñ ile ki kendümden ḡā’ibin (15) daḡi şarābdan Ḥāfiḳ gibi tāyibin

Der-meclis-i rūḥāniyān ki geh ḡāḥ cāmī mī-zenem

Rūḥāniler meclisinde ḡāḥ (16) ḡāḥ bir ḳadeḥ ururam murād budur ki egerçi tedbirümden ḡafletüm vardur anuñçün ‘ışk-ı İlāhiden rāci‘ (17) vü fāriḡin ammā ḡāḥ rūḥāniler meclisinde bir ḳadeḥ çeküp ‘ışk-ı İlāhiden zevḳ iderem (18)

VELEHU EYŻAN [G.406]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

¹⁹²⁰ Naḳş kelimesi derkenārda *reng* şeklindedir.

¹⁹²¹ Vişālī kelimesinin altına *ḡayālī* ibāresi yazılmıştır.

(1) Rüz-ı ‘ıydest ü men imrüz der-ân tedbîrem

Bayram günüdür ve ben bugün ol tedbîrdeyin

Ki dihem hâşıl-ı (19) sî rûze vü sâgar gîrem

Ki vireem otuz günlük hâşılı ve kadeh dutam murâd budur ki otuz gün (20) şâ'im olup hâlvette kâ'im olup 'ibâdet itmiş idüm şimdi 'ıyd olup hâlvetten çıkdum ol tedbîrdetm (21) ki bu otuz gün 'ibâdetüñ netice vü hâşılı kalb-i şeyhî dutmak aña mâlik olmak ola tâ ki kalb-i şeyh benüm olup [İ61b] (1) andan feyz-i kâmil vâsıl ola

(2) Dü se rûzest ki dürem zi-mey ü sâgar u cām

İki üç gündür ki (2) ırâğın şarâbdan ve kadehden ve cāmdan

Bes hacâlet ki be-dîd-âyed ez-în takşîrem

Çok hacâlet zâhir olur (3) benüm takşîrümünden murâd budur ki bayram olup hevâ-yı dü şeb 'ışk-ı İlâhî ve kalb-i şeyh ve şafâ-yı hâtırdan ırâk (4) oldum çün hacâlet ü nedâmet hâşıl olur bu takşîrümünden pes 'âdetde devâm ve nazar-ı şeyhde müstedâm (5) olmak gerekdür

(3) Men be-hâlvet ne-nişînem pes ez-în v'er be-meşel

Ben hâlvette oturmazam bundan soñra eger meşelâ

Zâhid-i (6) şavma' a ber-pây nihed zincîrem

Hânkâh zâhidi ayağuma zincîr korsa da murâd budur ki nazar-ı şeyhüñ (7) benüm meşrebüme te'sîri ziyâdedür hâlvette ola 'ibâdetden lâcerem men hânkâhuñ zâhid-i yâbisi ayağuma zincîr (8) dañi urursa hâlvette oturmazam

(4) Pend-i pîrâne dihed vâ' iz-i şehrem lîken

Pîrâne naşîhat virür şehri (9) zâhidi lîken

Men ne-dānem ki diger pend-i kesî be'pzirem

Ben ol degülem ki dañi kimsenüñ naşîhatin kabûl idem murâd (10) budur ki baña sülûkdan ferâğat kıl ve kesb ü ticâret kıl diyü mu'riz-i tarîkat naşîhat ider ammâ ben ol degülem ki (11) kimsenüñ naşîhatini bu huşûşda kabûl idem

(5) Ān ki ber-hāk-ı der-i meykede cān dād kücāst

Ol kimse ki meyhāne (12) kapısı toprağı üzre cān virdi kandedür

Tā nihem ber-kademeş in ser ü pişes mîrem

Tā bu başı anuñ (13) kademi üzre koyam ve önünde ölem murâd budur ki hânkâhda sâkin olan sâlik anda teslîm-i rûh ide (14) ayağına başı koyup önünde ölmek lâıykdur hûlâşa-i murâd sâlik-i tarîkat olup şavma'ada sâkin olup (15) andan çıkmayup 'avāmu'n-nâsdan olmayup anda hâtm ola kemâl-i tahsîn ve istihsâne müsteħâkdur

(6) Mî-keşem (16) bâde vü seccāde-i takvā ber-düş

Çekerin şarâbı ve takvā seccādesi omuzumda

V'ey eger hâk şevend āgeh (17) ez-în tezvîrem

V'ey eger halk haberdār olursa benüm tezvîrûmden murād budur ki gizlû fâsık olup (18) âşkâren salâh şüretinde ve felâh hey'etinde olmak haţâdur ki halk muţtalî' olıcağ rûsvâyılık olur

(7) Halk (19) güyend ki Hâfız sühan-ı pîr niyûş

Halk dirler ki ey Hâfız pîr sözün işite [niyûşiden işitmek ve dinlemek dimekdür]

Sâl-ğurde mey-i imrûz (20) bih ez-şad pîrem

Murād budur ki 'avāmu'n-nās baña pîr-i harîş naşîhatin işit taleb-i dünyâ it dirler benüm (21) anlara cevābum budur ki 'ışk-ı 'atîk ki 'âlem-i İlâhiden ve cânib-i Hağdan vâkî' olmışdur baña bu dünyâda yigrekdür yüz pîr-i [İ62a] (1) harîşden

VELEHU EYŻAN [G.407]

[Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün]

(1) 'Işk-bâzî vü cevânî vü şarâb-ı la' l-ğâm

'Işk oynamak ve yigitlik ve la' l renklü (2) şarâb

Meclis-i 'üns ü harîf-i hemdem ü şurb-ı müdām

Üns meclisi ve hem şan'at-ı muşâhib ve şurb-ı şarâb yâ şurb-ı dâ'im (3) murād budur ki 'ışk-ı İlâhiye iştigāl ve eyyām-ı şebâb ve kelām-ı rengin şarâbı ve meclis-i üns ola ve muşâhib (4) hem-şan'at ve hem-hâl ola ve şurb-ı şarâb 'ale'd-devām ola bu ğazelüñ sekiz beyti toközuncı beyte merhündür

(2) Sâki-i (5) şekker-dehân u muţrib-ı şîrin-sühan

Şeker ağızlu sâki ve tatlu sözlü muţrib

Hem-nişin-i nîk-kirdâr u nedim-i (6) nîk-nām

Böyle oturucı iyü 'amellü ve şarâb muşâhibi iyü adlu murād şeyh-i lezizü'l-fem ve vâ' iz-i hulvü'l-kelām (7) ve muşâhib-i şâlih ve nedim-i şarâb ki şalâh ile ma' rûf ola

(3) Şahidî ez-luţf u pâkî reşk-i âb-ı zindegî

Bir (8) maĥbûb luţfdan ve pâklikden âb-ı hayât günisi

Dilberî der-ğüsñ ü ĥubî ğayret-i mäh-ı tamām

Bir dilber ĥüsñde (9) ve ĥublıkda tamām ayunñ ğayreti murād şāhiddin sıfat-ı baş-ı İlâhidür ki âb-ı hayâtdan laţif ve pâkdür murād dilberden (10) sıfat-ı kabz-ı İlâhidür ki nâkışa tecellî itmez

(4) Bezm-ğâh-ı dil-nişân çün kaşr-ı firdevs-i berîn

Bir şubĥğâh ki gönül karar (11) itdürici firdevs a' lā kaşrı gibi

Gülşenî pîramuneş çün ravza-i dârû's-selām¹⁹²²

Bir gülşen ki anuñ kenârında (12) cennet bağçesi gibi murād zıkr olan şoĥbetğâhdan *elâ bi-zıkrî'llâhi tatme 'innü'l-ğulûb¹⁹²³* hasebince meclis-i zıkrdür (13) ve gülşen-i

¹⁹²² Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Der-mağâlât-ı şerîfeş gufte cân hayru'l-kelām

mezburdan murād *izā merertüm be-ravzatün min riyāzū'l-cenneti farte'ūhā*¹⁹²⁴
mücebince meclis-i va'z u 'ilmdür

(5) Şaf-nişinān (14) nīk-h'āh u pişkārān bā-edeb

*Şaf-nişinler iyülik dileyici ve hıdmetkārlar edeb ile [pişkārān emīn ma'nāsına ve
üstād ma'nāsına ve hıdmetkār ma'nāsına gelür bunda hıdmetkār ma'nası
münāsibdür]*

Düst-dārān (15) şāhib-esrār u harīfān düst-kām

*Dost dutanlar esrār ıssı ve hem-şan'atlar dost murādınca olıcağ (16) murād hānķāhda
şūfiler ki şofada şaf-nişinlerdür iyülik isteyüp iyü 'amel itmekde ve hānķāh huddāmı
(17) edeb ile hıdmet itmekde ve ehl-i muhibb şāhib-esrār ve muşāhibler tamām-
muvāfıklar ola*

(6) Bāde-i gül-reng-i telh ü tiz ü hoş-h'ār-ı (18) sebük

Gül renklü şarāb acı ve iti ve yimesi hoş ya'nī içmesi āsān ve hafif

Nukleş ez-la'1-i nigār u nukleş (19) ez-yākūt-ı fām

*Mezesi nigār la'linden ve rivāyeti yākūt renglünden murād riyāzet ü 'ibādet ki nefse
(20) acı ve iti ve rūha hoş-h'ār u hafifdür ve ol şarābuñ mezesi gül-āb-ı İlāhiden ve
nuķl ü rivāyeti yākūt (21) mişāl rengin şeyhden ola dimekdür [ya'nī riyāzet ve
'ibādet meclislerine şeyh yākūt gibi lebden kelāmu'llāh tefsirin idüp nuķl-i meclis ol
ola] [nuķl zamm-ı nūn ile meze oldur ki şarāb meclisinde ekl iderler meyve vesā'ir
ta'am-ı hafif ki def'-i merāret-i humar ider]*

(7) Ğamze-i sākī be-yağma-ı hıred āhihte tiğ

*Sākī ğamzesi 'aql yağmasına kılıç [İ62b] (1) çekmiş [āhihten hādan sonra yāsuz ve
āhihten hādan sonra yā ile kılıç ve bıçağ çekmek ma'nāsınadır]*

Zülf-i cānān ez-berā-yı şayd-ı dil gusterde dām

*Cānān zülf-i gönül şikārı için ağ döşemiş (2) murād vā'iz ü şeyhün remz-i ğamzi ve
nażar-ı kahrı 'aql-ı ma'āş yağmasına güyiyā tiğ çelmiş anı helāk kaşd (3) itmişdür ve
ğayb-ı hüviyyet-i zāt gönül şikārı için ke'enne ağdur*

(8) Nükte-dānī bezle-gü çün Hāfız-ı şirīn-sūhān

(4) Bir nükte bilici laṭife söyleyici Hāfız gibi hılvu'l-keḷām

Baḥşış-āmūz u cihān-efrūz çün Hācı Kıvām

*'Aṭā (5) öğrenici cihān nūrlandırıcı Hācı Kıvām murād budur ki bir nükte-dānki
laṭife söyleyicidir Hāfız gibi şirīn-keḷām (6) ola bir 'aṭāya mu'tād olmuş münevver-i
cihān Hācı Kıvām ola [Hācı Kıvām seḫī ve şāhib-i ḫayr kimse idi nitekim ḫarfū'l-
elifde didi*

Deryā-yı aḫżar-ı felek ü keşti-i hilāl

¹⁹²³ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. (Kur'an, Ra'd 13/28).

¹⁹²⁴ إِذَا مَرَزْتُمْ بَرُوضَةً مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعَوْهَا Cennet bahçelerinden bir bahçeye uğradığınızda onunla oyalanın/ondan istifade edin, (Hadis) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, c. 3, s. 458, Hadis No: 3510.

Hestend ğarķ-ı ni‘ met-i Hâcî Kıvâm-ı mâ¹⁹²⁵]

(9) Her ki in şöhet ne-ğ̃āhed hoş-dilī ber-vey (7) tebāh

Her kim ki bu şöhetini istemeye gönül hoş aña bātıl

V’ān ki in ‘işreti ne-cūyet zindeğī ber-vey harām

(8) *Ve ol ki bu ‘işreti aramaya dirlik aña harām* murād budur ki bir hānķāh ki anda bu tafşil itdüğüm üzre ahvāl-i (9) sülükda cem‘iyyet-i zāhir hāşıl ola ve emr-i ma‘āş Hâcî Kıvām ‘atāsı ile intizām bulup cem‘iyyet-i bātın (10) dağī hāşıl ola şol sālīk ki bu şöhetini istemeye gönül hoşluğu aña müyesser olmaz ve bu ‘işrete tālīb olmayan (11) hayāt-ı harām olur [yā harām olsun yā müyesser olmasun]

VELEHU EYŻAN [G.408]

[Mef‘ ulü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) ‘Ömrīst tā be-rāh-ı ğamet rū nihādeīm

[tā bunda dağī ibtidā-yı ğāyet içündür iki yerde gelse gerekdür] *bir ‘ömrdür tā anuñ ğamı* (12) *yolında yüz komuşuzdur* murād müddet-i tavīledür ki hāzret-i Hāķķuñ ğamında olup anuñ yolında yüz komuşuzdur (13) ya‘ nī tarīķ-i Hāķķa sālīk olup nām u nāmūsı ve şöhet ü i‘tibārı terk itmişüzdür dimekdür ba‘zı nūsağda (14) mışrā‘-ı evvel böyle vāķı‘ olmuşdur

Mā pīş-i hāķ-ı pāy-ı tu şad rū nihādeīm

Biz senüñ hāķ-i pāyuñ (15) *öñinde yüz komuşuzdur* ammā taşavvufa münāsib olan metn ihtiyār olınandır

Rūy u riyā-yı hāķ (16) be-yeksū nihādeīm

Hāķuñ rūy u riyāsın bir cānibe komuşuzdur murād hāķ yüzine kendümi bir müte‘ ayyin-i şahş (17) ve şāhib-i nām olmak i‘tibārından geçmişüz dimekdür

(2) Nāmūs-ı çend sāle-i ecdād-ı nīk-nām

İyü adlu dedelerüñ (18) *nice yıllık nāmūsını*

Der-rāh-ı cām u sāķi-i meh-rū nihādeīm

Ķadeğ ve ay yüzlü sāķi yolında komuşuzdur (19) murād budur ki *aben ‘an ceddin ve kābiren ‘an kābirin*¹⁹²⁶ nesl-i ‘ālī ve neseb-i şerīf ve ehl-i manşib ve şāhib-i ķadr idük (20) bu deñlü yıllık nāmūsı ve i‘tibārı şafā-yı ķalb ve şeyğ-i hüsnu’l-vech yolında ķoduğ ve fedā itdük dimekdür (21) ba‘zı nūsağda mışrā‘-ı evvel bu vāķı‘ olmuşdur

Tāķ u revāķ-ı medrese vü ķıl ķāl-ı fażl

Medrese kemerin [İ63a] (1) ve yüce evini ve fażl ķıl ü ķālını

(3) Nihādeīm bār-ı cihān ber-dil-i za‘īf

Ķomışumdur cihān (2) yükini za‘īf gönül üzre

¹⁹²⁵ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.3/10). “Feleğın yeşil denizi ve hilal gemisi, bizim Hâcî Kıvâm’ımız nimetine garklardır.”

¹⁹²⁶ أَبَا عَنْ جَدِّ وَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ Asaleti; babadan, dededen alın ve büyükten, büyükten alınız. (Kelâm-ı Kibâr)

V'in kār u bār beste be-yeksū nihādeīm

Bu işi ve esbābı bağlayup (3) bir yaña qomışuzdur murād budur ki faqr ihtiyār idüp māl u manşıbı terk idüp cihān yükini za'if (4) gönle yükletmeyüp āzāde ve hoş-ḥāl olup kār u bārı bir cānibe qomışuzdur dimekdür ba'zı nüsaḥda (5) bu beyt bedeli bu beyt vāqı' olmış

B'inhādeīm bār-ı girān ber-dil-i za'if

Qomışuzdur ağır yük za'if(6) gönül üzre

İn kār u bār beste be-yek mū nihādeīm

Bu kār u bārı bağlayup bir kıla qomışuzdur (7) murād budur ki innā 'araḍne'l-emānete 'ale's-semāwāti ve'l-arḍi ve'l-cibāli fe-ebeyne en yaḥmilnehā ve eşfeḳne minhā (8) ve ḥamelehe'l-insānū innehu kāne zulūmen cehūlen¹⁹²⁷ hasebince taşavvuf u sülūk ve riyāzet ü şu'lūk 'ameller (9) bār-ı şaḳıldür ki anı za'if-i ḳalbe qomışuzdur gūyiyā kār u bārı bir kıla yüklemiştür

(4) Mā mülk-i 'āfiyet (10) ne be-leşker girifteīm

Biz 'āfiyet mülkini leşker ile dutmamışuzdur

Mā taht-ı salṭanat ne be-bāzū nihādeīm

(11) *Biz salṭanat tahtını bāzū ile qomamışuzdur* murād faqr u sülūk ihtiyār iden mülk-i 'āfiyete mālīk (12) olur ammā 'asker ile degül suhūlet ile taḥşil ider ve salṭanat-ı ferāḡat ve āḫiret ḳor ve ḳurar (13) ammā zaḥmetsüz dimekdür

(5) Hem cān be-dān dü nergis-i cādū sipurdeīm

Hem cānı ol iki çeşm-i cādūya (14) ışmarlamışuzdur

Hem dil be-dān dü sünbül-i Hindū nihādeīm

Hem gönli ol iki sünbül-i Hindūya qomamışuzdur (15) murād iki nergis-i cādūdan şıfat-ı başār ve şıfat-ı irādetdür ki anlara her nesne musaḥḥardur lācerem cān (16) emri anlarıñ taşarrufına müfevvezdür ve iki sünbül-i Hindūdan murād ḡayb-ı hüviyyet ve esrār-ı İlāhiyyedür ki (17) ḳalb anlarıñ teveccühindedür

(6) Tā siḥr-i çeşm-i yār çı bāzı kuned ki kār

Tā yār gözi siḥrine oyun ide ki (18) 'amel

Bünyād ber-kirişme-i cādū nihādeīm

Esāsı cādū nazarına qomışuzdur murād siḥr-i çeşmden (19) taşarruf-ı 'ayn-ı zātdur ki 'amel anuñ iltifātına mu'allaḳdur

(7) Der-küşe-i ümīd çü nezzāregān-ı māh

Ümīd (20) köşesinde aya nazar idenler gibi

Çeşm-i taleb der-ān ḥam-ı ebrū nihādeīm

¹⁹²⁷ Biz إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur'ân, Ahzâb 33/72).

Ṭaleb gözini ol kaş (21) бүклүмине қомишuzdur murād *ham-ı ebrūdan* bir cānibe meyl-i işāretdür lācerem sālik-i ṭarīkat [İ63b] (1) olup ümīd köşesinde oturup ṭaleb gözini remz-i İlāhī meylīne dutmuşdur ki ne ṭarafa işāret (2) olursa ol cānibe mā'il olavuz ba'zı nüsaḥda bu beyt bedeli bu beyt vāqı' olmuş

Ber-büy-ı 'ıyd-ı vaşl (3) çü nazzāregān-ı māh

Vāşl bayramı koḡusına aya nazar idenler gibi

Çeşm-i emel be-dān ham-ı ebrū nihādeim

Ümīd (4) gözini ol kaş бүклүмине қомишuzdur murād budur ki ümīd gözini remz-i İlāhī meylīne қомишuzdur ki vuşul ila'llāh (5) ne cānibe meyle ile olur tā ol zuhūr idüp ḡalb ḡuzūr ide ve ba'zı nüsaḥda bu beyt vāqı' olmuş

Fermā (6) işāret-i ki dü çeşm-i ümīd-vār

Bir işāret buyur ki iki ümīdlü gözi

Ber-küşehā-yı ān ham-ı ebrū nihādeim

(7) *Ol kaşı бүклүми көşelerine қомишuzdur* murād *ham-ı ebrūdan* işāret ü meyl idüğine işāret idüp senden neng (8) gibi işāret-i beşāret olursa biz iki göz ile anı gözlerüz dir

(8) Bî-nāz-ı nergiseş ser-i sevdāyî ez-melāl¹⁹²⁸

Anuñ (9) nergisi nāzsuz sevdāyî başı melāleden

Hemçün benefşe ber-ser-i zānū nihādeim

Benefşe gibi diz başı üzre (10) қомишuzdur murād *nergisden* 'ayndur ve 'ayn zāt-ı şey' ma' nāsınadur ve nāz te' azzüz ü kibriyā tecelli olmaya (11) sālik-i ṭalib maḡzūn olup benefşe gibi boyun burup melāl ü ḡayretten sevdāyî başı dizine ḡoyup murāḡıb (12) u müteḡayyir oturur

(9) Hāfız be-'ıyş küş ki mā naḡd-i 'aḡl u ḡuş

Ey Hāfız 'ıyşa duruş ki biz naḡd-i 'aḡlı (13) ve ḡuşı

Ez-behr-i yār silsile gīsū nihādeim

Zincīr-i gīsūyı yār için қомишuzdur murād 'ıyş u 'ibādete (14) duruş biz 'aḡlımuızı ḡayb-ı ḡüviyyet şāḡibi yār için ya' nī ṭaleb-i Ḥaḡ için қомишuzdur ṭaleb-i dūnyā ve māsivā (15) için degül ba'zı nüsaḥda maḡlaş beyti bu vāqı' olmuş

Gufti ki Hāfızā dil-i sergeşteet kücāst

Didūñ ki (16) ey Hāfız başı dönmiş göñlün ḡandedür

Der-ḡaḡkahā-yı ān ham-ı gīsū nihādeim

Ol gīsū бүклүминüñ (17) ḡaḡkalarında қомишuzdur murād göñlüm merātib-i ḡayb-ı ḡüviyyetde ve seyr fi'llāh derecātındadır merātib-i münāşib-i (18) dūnyā ṭalebinde degüldür dimekdür [*gīsū* saç bölüğü ma' nāsınadur]

¹⁹²⁸ Bî-nāz-ı nergiseş ifādesi derkenārda bî-vaşl-ı nergiset şeklindedir.

VELEHU EYŻAN [G.409]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) 'Āşık-ı rüy-ı cevānî hoş-ı nev-ḥasteem

Bir yeñi (19) kalkmış hoş cevānuñ yüzi 'āşıkıyın

V'ez-Ḥudā devlet-i in ğam be-du' ā ḥ'āsteem

Allāhdan bu ğamuñ (20) şādılığın du' ā ile istemişem murād budur ki Ḥaḳ te'ālā ḥazretinden du' ā ile bir yeñi zuhūr itmiş mürşid diler (21) idüm lācerem müyesser olup bir yeñi zāhir olmuş şeyḥüñ yüzine 'āşık oldum [mısrā' -ı evvelde kâfiye elif iledür ki ḥāsten elif ile öri tırnak ma' nāsınadır ve mısrā' -ı şānide kâfiye vāv iledür ki istemek ma' nāsınadır]

Beyt

--+--/-+--/-+--

Kerdeem baht-ı cevān-rā [İ64a] (1) nām-ı pîr¹⁹²⁹

K'ū zi-ḥaḳ pîrest nez-i eyyām-ı pîr

(2) 'Āşık u rind ü naẓar-bāzem ü mî-güyem fāş

'Āşıkın ve rindin (2) ve güzel gözleyiciyın ve āşkār iderin

Tā be-dānî ki be-çendin hüner ārāsteem

Tā bilesin ki bu deñlü (3) hüner ile bezenmişin urād budur ki 'āşıkın zāhid-i ḥuşk degülin ve muḥlişin mürāyî degülin ve güzel gözleyiciyın (4) 'ayb-bîn degülin bunları āşkāre dirin ki bunlar sözlerdür

(3) Şermem ez-ḥırka-i ālūde-i ḥod mî-āyed

Baña (5) kendü mülevveş ḥırkamdan utanmaḳ gelür

Ki ber-ü pāre be-şad şu' bede pîrāsteem

Ki anuñ üzerine pāreyi (6) yüz ḥoḳkabāzlıḳ ile düzem koşmışam murād budur ki şol şūfî ki dürlü dürlü yimeler ile ḥırkasın (7) bezmiş ve kendüde olmayan ḥalet ile riyā evzā' in itmiş ola ol kendü ḥırkasından utanmaḳ gerekdür (8)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Be-şalāḥ-ı men ez-ın delḳ-i muraḳḳa' münkir

Ki be-her vaşle besî şu' bede pîrāsteem

(4) Hoş be-süz ez-ḡameş (9) ey şem' ki imşeb men nîz¹⁹³⁰

Hoş yan anuñ ğamından ey şem' ki bu gice ben daḡi

Hem bedin kār kemer (10) beste vü ber-ḥāsteem¹⁹³¹

¹⁹²⁹ “Tāze ve genç tâlihe pîr adını verdim. Fakat o Hak tarafından pîr olmuştur, yaşlılık günlerinin geçmesiyle değil.” Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 168, Beyt: 2939.

¹⁹³⁰ *İmşeb men nîz* ifâdesi derkenârda *inek men nîz* şeklindedir.

Hem bu işe kuşak bağlamış ve tırmışam murād budur ki şem‘ nice gice kâ‘im olup (11) yanarsa t̃alib-i Hâk dahî gice kâ‘im olup yanmak erimek gerek

(5) Bâ-çünin hayretem ez-dest be-şud şarfe-i kâr

(12) *Bunuñ gibi hayret ile elümden gitdi iş taşarrufi*

Der-ğam-efzûdeem anç‘ez-dil ü cān kâsteem

(13) *Ğamda artururam anı ki dil ü cāndan eksilürem* murād budur ki hâzret-i Hâkka ‘âşık u hayrân olup (14) kesb ü kârdan kalırum gerçi telezzüzât-ı cismāniyeden ve kuvvet-i ğidā-yı rūḥdan eksilürem ammā ğam-ı İlāhiden (15) artururum

Beyt

++---/++---/++---/++-

Z‘ānçi maḥşül-i men ez-‘ışk şudest ez-kem ü bîş

Girye efzûdeem u şabr u sükün (16) kâsteem

(6) Tā be-sevdā-yı ğamet ez-ser-i cān ber-ḥizem

Tā senüñ ğamuñ sevdāsında cān başından kalķam (17) [yā cān ucından yā cān sevdāsından]

‘İşk-ı tu der-dil-i pür-vesvese bi’nşāsteem

Senüñ ğamuñ vesvese ile tolu gönülde oturtmışam murād (18) budur ki vesvese ile tolu olan gönül cān ğamında olup imtidād-ı hayāt-ı dünyā mülāḥaza kılur ammā (19) ğam-ı cānānı ve ehvāl-i aḥvāl-i āḥireti añmaz idi senüñ ‘ışkuñı ol pür-vesvese gönülde sākin kıldum (20) tā ki senüñ ğamuñda olup ğam-ı cānı ferāmūş ide [nişesten oturmak nişāsten oturtmak]

(7) Hemçü Hāfız be-ḥarābāt revem cāme kabā

Hāfız gibi (21) *meyḥāneye giderem kaftanı yırtık ve sīne çāk*

Bū ki der ber-keşed ān dilber-i nev-ḥāsteem

[bū būd ki lafzından muḥaffefdür] *ola ki sīneye* [İ64b] (1) *çeke ol yeñi kalķmış dilber benî* murād budur ki ḥānķāha varan terk-i ‘arz u nāmūs ve terk-i tecemmül idüp ve (2) ve fenā ihtiyār itmek gerek ki mürşid-i tarīķat anı ḥüsn-i kabül ider

VELEHU EYŻAN [G.410]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Ğam-ı zamāne ki hiçeş kerān (3) nemî-bīnem

Zamāne ğamına ki hiç aña kenār görmezem [kerān feth-i kāf-ı ‘Arabî ile kıran ya‘ nî kenār u nihāyet dimekdür]

Devāş cüz mey-i çün erguvān nemî-bīnem

¹⁹³¹ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Be-hemîn kâr miyān beste ü ber-ḥāsteem

Ol ğamuñ devāsını (4) *erguvān gibi şarābdan ğayrı görmezem* murād budur ki ğam-ı dünyāyı bī-nihāyet gördüm ki dünyāsı çok olanuñ (5) ğamı çok olur lācerem anuñ ‘ilācı ‘ışķ-ı Hāķdur ki hoş-rengdür ya‘ nī terk-i dünyā ve ķanā‘ atdur

(2) Be-terk-i (6) hıdmet-i pīr-i muġān ne-ġ‘āhem guft

Pīr-i muġānuñ hıdmeti terkini disem olmaz [be-terk lafzında ħarf-i bā zā‘iddür]

Çerā ki maşlahat-ı ħod der-ān nemī-bīnem

(7) *Niçün ki kendü maşlahatımı anda görmezem* murād *pīr-i muġāndan* şeyġ-i şāhib-i ħarāretdür anuñ hıdmeti terkini itmek ħilāf-ı (8) maşlahatdur

(3) Der-īn ħumār kesem cūr‘ aī nemī-baġşed

Bu ħumārda kimse baña bir cūr‘ a baġışlamaz

Be-bīn ki ehl-i dilī der-cihān (9) nemī-bīnem

Gör ki bir ehl-i dili cihānda görmezem murād budur ki vuşul ila‘llāh keşret-i riyāzet ve ‘ibādetsüz (10) olmaz ve anda nefse kesel gelür ki ħumār-ı tarikatdur bir şevķ virür şeyġ-i sāhib-i hāle ihtiyāc olur ammā anı (11) ‘atā ider kimse bulunmaz ğüyyā cihānda bir ehl-i dil-i kāmīl ü mükemmel bulunmaz

(4) Zi-āftāb-ı ķadeġ irtifā‘-ı ‘iş (12) be-ġir

Ķadeġ āftābından irtifā‘-ı ‘iş tut

Çerā ki tālī‘-i vaķt ançünān nemī-bīnem

Niçün ki vaķt tālī‘in (13) *ol degüldür görmezem* murād bubudr ki uşurlāb ile āftāb itifā‘ın alup bir sā‘at-i mübāreke bulum ‘amele (14) şürü‘ iderler lācerem ķadeġ ki ķalb-i şeyġdür andan irtifā‘ sülūkī vaķt-i şerīfin bilüp ‘ibādeti şürü‘ (15) kılmāķ gerek zīrā vaķt-i taleb-i dünyāda müsā‘ede görmezem

(5) Nişān-ı ehl-i Ĥudā ‘āşıkīst bā-ġod dār

(16) *Ehlu‘llāh nişānı ‘āşıklıķdur kendüñde tut* [mışrā‘-ı evvelün evveli mışrā‘-ı şāniye merhūndur]

Ki der-meşāyiġ-i şehir īn nişān nemī-bīnem

Ki şehir meşāyiġinde (17) *bu nişānı görmezem* murād budur ki ehlu‘llāh olmaķ ve vuşul ila‘llāh ħāşıl kılmāķ ‘alāmeti ‘ışķ-ı Hāķdur (18) bunı unutma ħāķruñda tut ki ‘umde-i tarikatdur ammā şehirñ meşāyiġinden bu ‘alāmeti görmezem ki (19) ba‘zı zāhid-i ħuşķ ve ba‘zu mürāyīdür

(6) Nişān-ı müy-ı miyāneş ki dil der-ū bestem

Anuñ beli kılı nişānını ki (20) *göñli aña baġladum*

Zi-men me-purs ki ħod der-miyān nemī-bīnem

Benden şorma ki kendümi ortada görmem (21) murād *müy-ı miyāndan* vāsıta-i vuşul-i Hāķ olan ‘amel ü ħāldür ve anuñ nişānına vuşulüne göñül baġlamışum [İ65a] (1) ve anuñ talebinde olmışumdur anı benden şorma ki kendümi aña vāsıta görmezem ve anuñ irşādına (2) kendümde liyāķat añlamazum

(7) Bedīn dü dīde-i giryān-ı men hezār efsūs

Benüm iki ağlayıcı gözüme biñ ħayf (3)

Ki bā-dü āyine rūyeş ‘ayān nemî-bînem

Ki iki āyine ile anuñ yüzün ‘ayān görmezem murād müşāhede-i cemāl-i (4) Hâk ve tecellî-i vech-i muṭlaḳ olmaduğundan te’essüf ü tehellüfdür

(8) Kād-i tu tā be-şud ez-cūybār-ı dîde-i men

Senüñ (5) kaddüñ tā ki gitdi benüm gözüm ırmağı kenārından [şud bunda reft ma’ nāsınadır]

Be-cāy-ı serv cüz āb-ı revān nemî-bînem

Serv yerine āb-ı revāndan gayrı (6) görmezem murād ‘uluvv-ı derece-i kurbet-i Hâkḳı zāyî‘ idüp anuñçün ağladuğı hikāyet idüp girü bulmadıgun zıkr (7) idüp şikāyet ider

(9) Men ü sefine-i Hâfız ki cüz der-în deryā

Ben daḫi Hâfız gemisi ki bu deñizden gayrıda (8)

Bizā‘ at-i sūḫan-ı dil-sitān nemî-bînem¹⁹³²

Göñül alıcı söz kumaşın görmezem murād sefine-i Hâfızdan anuñ defter-i (9) eş‘ arıdır ve deñizden murād Hâfız kendüsüdür ki bahru’l-ma‘ arıfdür lācerem dir ki ben ve Hâfızuñ (10) eş‘ aru defteri kâfidür ve Hâfız ki bahr-i ma‘ arıfdür andan gayrı kimsede göñül alıcı söz metā‘ ını (11) görmezem çün anuñ defter-i eş‘ arı benüm ile ola göñlüm qarār u tesellî bulup terk-i dünyā ve taleb-i āḫiret (12) kılup belki bunları terk idüp tālîb-i Hâk olur nitekim bu gazel maṭla‘ ında dir (13)

VELEHU EYẒAN [G.411]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Fāş mî-güyem ü ez-gufte-i ḫod dil-şādem

Āşkār iderin ve kendü sözümden göñli şādın

Bende-i ‘ışkem (14) ü ez-her dü cihān āzādem

‘Işk kuluym ve iki cihāndan āzādın murād budur ki ed-dünyā ḫarāmun ‘alā ehli’l-āḫireti (15) ve’l-āḫiretü ḫarāmun ‘alā ehli’d-dünyā ve kilāhümā ḫarāmāni ‘alā ehli’llāhi¹⁹³³ ḥasebince çün sābıkan ma‘ lüm oldu (16) ehlu’llāh olmağıñ nişānı ‘ışkdr ben ‘ışk-ı Hâkḳa bende olup ehlu’llāh ‘adādından olup dünyā vü āḫiret (17) ‘ubūdiyyetinden hür oldum

(2) Tā’ir-i gülşen-i ḫudsem çi dihem şerḫ-i firāk

Ḳuds gülşeninde uçucı idüm ne diyem (18) firāk şerḫini

¹⁹³² Bizā‘ at-i sūḫan-ı dil-sitān ifādesinin iki farklı şekli derkenārda açıklaması ile birlikte şu şekilde verilmiştir:

Bizā‘ at-i sūḫan-ı dūr-feşān: incü saçıcı söz kumaşın

Bizā‘ at-i sūḫan-ı dil-nişān: göñül sākin idici söz kumaşın

¹⁹³³ الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْآخِرَةِ ، وَالْآخِرَةُ حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا ، وَكِلَاهُمَا حَرَامَانِ عَلَى أَهْلِ اللَّهِ. Āḫiret ehline dünyā haramdır, dünyā ehline de āḫiret haramdır. Allāh’ı isteyenlere hepsi haramdır. (Hadîs) İsmâîl b. Muhammed, *Aclûnî, Keşfu’l-Hafâ ve Müzîlu’l-İlbâs amme’štehera mine’l-Ehâdisi alâ Elsineti’n-Nâs*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrût 1162, c. I, s. 465, Hadîs no: 1314.

Ki der-în dāmgeh-i hādişe çün üftādeem

Ki bu hādişe ağı yerine nice düşdüm murād budur ki (19) ben ‘ālem-i qudsde hażret-i ‘indiyyet-i İlāhiyyede t̃a’ir idüm andan dūr oldum maķām-ı aśliden ve ķurb-ı Haķdan (20) mehcūr olduğum içün elem-i firākdayın [*dāmgeh* dāmgaħdan muħaffefdür ve çün imāle ile okınur ki keyf ma’ nāsınadır]

Beyt

Sīne ḥāhem şerħa şerħa ez-firāk¹⁹³⁴

Tā be-güyem şerħ-i (21) derd-i iştıyāk

mücebince şerħ-i firākı nice diyem ve kime diyem

(3) Men melek bûdem ü firdevs-i berîn cāyem bûd

[İ65b] (1) *Ben meek idüm ve firdevs benüm yerüm idi*

Ādem āverd der-în deyr-i ḥarāb-ābādem

Ādem getürdi beni ḥarāb-ābād (2) *kilisāya* murād budur ki ben melek meşābesinde cennetde sākin olur idüm hebūt-ı Ādem sebebi ile bu dünyāya (3) geldüm ki kilisā gibi aşnām u teşābir maḥallidür pes sa’y idüp girü vaṭan-ı aşliye ve maķām-ı ḥaķiķiye varmak gerek (4)

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Men şāhbāz-ı qudsem ez-lāmekān peridem

Behr-i şikār-ı şaydı der-ķālib āremidem

(4) Sāye-i tūba vü dil-cūi-i (5) ḥūr u leb-i ḥavz

Tūbā gölgesi ve ḥūruñ göñül araması ve ḥavz kenārı

Be-hevā-yı ser-i kūy-ı tu be-reft (6) ez-yādem

Senüñ maḥallüñ başı hevāsı ile gitdi ḥatırumdan ve ḥıfzumdan murād budur ki çün maķām-ı sābıkum (7) ‘indiyyet-i hażret idi girü ol hevāda ve añā vuşul fikrinde olup tūbā ve ḥūr ve kevşer zevķin ferāmüş (8) itmişümdür

(5) Kebkeb-i baht-i merā hıç müneccim ne-şināht

Benüm bahtum yıldızın hıç müneccim añlamadı ve bilmedi

Yā rab ez-māder-i (9) giti be çi tāli’ zādem

‘*Aceb cihān anasından ne tāli’de toğdum* murād budur ki benüm dünyevī bahtum müsā’id (10) olmayup hıç bir müneccim benüm tāli’ delāletüm ķanğı kevkeb idüğün bilmedi *ed-dunyā ve’l-āḥireti kalleyli ve’n-nehār* (11) *küllemā ezdāde eḥadühümā naķşe mine’l-āḥiri*¹⁹³⁵ ḥasebince cānib-i āḥiretüm ma’ mūr olmaķ ‘alāmetidür diyü şikāyet-i nuḥūset-i (12) dünyā idüp şükr-i sa’ ādet-i āḥiret ider

¹⁹³⁴ “*Ayrılıklardan parça parça olmuş sīne isterim ki iştıyāk derdini ona açayım.*” Mevlāna Celāleddin Muhammed, *Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 21, Beyt: 3.

¹⁹³⁵ *النُّبَا وَالْآخِرَةُ كَاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ كُلَّمَا ارْتَدَّ أَحَدُهُمَا نَقَصَ مِنَ الْآخِرِ* Dünya ve ahiret gece ve gündüz gibidir. İkisinden biri arttıkça diğeri azalır. (Kelām-ı Kibār)

(6) Tā şudem halka be-güş-ı der-i meyhāne-i ‘ışk

Tā ‘ışk meyhānesi kapısı (13) *kulı oldum* [‘Acem diyārında kul kulağına halka dağarlar imiş gāh mevşūfın bile zıkr idüp *bende-i halka be-güş* dirler gāh mevşūfı zıkr olunmaz bunda öyledür]

Her dem āyed gami ez-nev be-mübārek-bādem

Her dem yeñiden bir gam gelür benüm mübārek bāduma murād (14) budur ki hānķāh-ı ‘ışk kapısı kulı olana yeñi gam-ı Hāk gelür mübādere-k-bād için ki gam-ı İlāhī cilā-yı (15) kalb ve şafā-yı hātır virür lācerem bir şarīh şükrdür

(7) Mi-hured hūn-ı dilem merdümek-i çeşm ü sezāst

(16) *Göñlüm kanın yir gözüm bebegi ve lāyıkdur*

Ki çerā dil be-ciger-küşe-i merdüm dādem

Ki mniçün göñlümi kişinüñ ciger (17) *köşesine virdüm* murād budur ki benüm göñlüm ‘aşık-ı Hāk olup ve ‘ışkum hākīķi olmağ gerek idi çün (18) anı halkuñ oğlancıklarına virdüm

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Men in kālā-yı hod-rā vaķf kerdem

‘Alā şıbyāneküm yā (19) eyyühe’n-nās

Pes ‘ışkum mecāzī oldı lācerem göñlümüñ kanını merdüm-i çeşmüm yiyüp ya‘nī göz bebegi kan içüp (20) kırmızı olmağa lāyıkdur ve yüregüm kanı gitse müstehākdur

(8) Nist der-levh-i dilem cüz elif-i kāmēt-i düst

(21) *Yokdur göñlüm levhinde dostuñ kāmēti elifden gayrı*

Çi kunem harf-i diger yād ne-dād üstādem

Nice ideyin [İ66a] (1) *gayrı harf ezberletmedi üstādum* murād maṭlab u maṭlūbum ve hātırumda mezkūr olan ‘uluvv-ı derece-i ķurbet-i (2) Hākdur bundan gayrı degüldür ki üstād-ı tarīķat baña anı ta‘līm itmişdür

(9) Pāk kun çihre-i Hāfız be-ser-i zülf (3) zi-eşk

Pāk ķil Hāfızuñ yüzini zülf ucu ile göz yaşından

Verne in seyl-i dem-ā-dem be-bered bünyādem

(4) *Yoħsa bu muttaşıl seyl görürür benüm bünyādum* murād gayb-ı hüviyyetden ve tecellī-i zātdan eşer göster gözüm (5) yaşı diñsün ve illā ağlayu ağlayu yu kendümi ifnā iderüm dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.412]

[Fā‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Fetvā-yı pīr-i muğān dārem (6) ü ķavlist ķadīm

Pīr-i muğāndan fetvām vardur ve ķavl-i ķadīmdür

Ki harāmest mey ancā ki ne yārest ü nedīm

(7) *Ki harāmdur şarāb anda ki yār u muşāhib olmaya* murād budur ki şeyh-i şāhib-i harāretten fetvām vardır ve ol (8) fetvā kavlı-i kadīmdür ki meşāyih-i müteḳaddimîn daḥi aña ḳā'illerdür ki 'ışḳ-ı İlāhî ve sülūk-ı tarīḳat harāmdur cezbe-i (9) İlāhî olmayınca ve mürşid-i tarīḳat bulmayınca ki *cezbetün min-cezebātî'r-raḥmānî tüvāzî 'amele's-şakaleyni*¹⁹³⁶ ḥasebince cezbe-i (10) İlāhiyye 'illet-i tāmmedür ve *men lā şeyḥe lehu fe's-şeytānū şeyḥuhu*¹⁹³⁷ mücebince mürşidsüz sālīk olan ḳalāle düşer (11) lācerem cezbesüz ve mürşidsüz sülūk harāmdur

(2) Çāk ḥāhem zeden in delḳ-i riyāyî çî kunem

Yırtmaḳ (12) *isterin bu riyāyî hırḳayı nice ideyin*

Rūḥ-rā şoḥbet-i nā-cins 'azābist elīm

Cāna nā-cins muşāḥabet (13) 'azāb-ı elīmdür murād nefsdan şikāyetdür ki hırḳa-i riyāyî giyüp ḥalḳa kendüyi şūfî gösterüp (14) rūḥa aślā muvāfaḳat itmez lācerem ol riyāyî hırḳayı yırtup rūḥi nefs-i mürāyî muḳārenetinden ḳurtarmaḳ (15) isterin rūḥ-ı muḥlişe nefs-i nā-cins ya' nî mürāyî muşāḥabeti 'azāb-ı müelledür

Beyt

+-+--/++--/+-+--/++-

Be-mār māhi-i (16) mānî ne in dürüst ü ne ān¹⁹³⁸

Münāfīḳî çî kunî mār bāş yā māhî

(3) Tā meger cür'a feşāned leb-i cānān ber-men

(17) *Tā meger cür'a şaça cānān lebi benüm üzerüme*

Sālḥa şud ki şudem ber-der-i meyḥāne muḳīm

Niçe yıllar oldı (18) *ki oldum meyḥāne ḳapısı üzre muḳīm* murād kelām-ı İlāhiden nefsüme bir feyz ire diyü müddet-i medīde (19) ḥānḳāḥ ḳapısında muḳīm oldum diyü ḥuşul-i feyz intizār medīdsüz olmaduḡın zıkr ider

(4) Megereş ḥıdmet-i (20) dīrīn-i men ez-yād be-reft

Meger benüm eski ḥıdmetüm ḥāṭırından gitdi

Ey nesīm-i seḫerī yād diheş 'ahd-i ḳadīm

(21) *Ey seḫer yili aındur aña 'ahd-i ḳadīmi* murād budur ki 'ālem-i İlāhīde *elestü birabbiküm*¹⁹³⁹ dinildükde ḥıdmet ü i'tirāf-ı [İ66b] (1) 'ubūdiyyet itmiş idüm unuttı ey nefḥa-i seḫerī ol 'ahd-i ḳadīmi aña aındur

(5) Ba'de şad sāl (2) egerem bñy-ı tu ber-ḥāḳ vezed¹⁹⁴⁰

¹⁹³⁶ جَذْبَةٌ مِنَ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَازِي عَمَلَ التَّقَاتِينَ Allāh te'ālā cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin 'ameline berāber olur. (Hadīs) Aclūnî, c. 1, Hadīs No: 397.

¹⁹³⁷ مَنْ لَا شَيْخَ لَهُ فَالشَّيْطَانُ شَيْخُهُ Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır. Bu söz Bayezid-i Bistāmî ve Cüneyd-i Bağdādî'ye atfedilmektedir.

¹⁹³⁸ Senâyi, Dîvan-ı Senâyi, Kasâyid, Sıra: 201/6, Ganjor.

¹⁹³⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

Yüz yıldan sonra eger senüñ koğun benüm toprakum üzre ese

Ser-ber âred zi-gilem (3) rakş künân ‘azm-i remīm

Baş kaldura balçıkumdan rakş iderek çürimiş kemük murād budur ki müddet-i (4) medideden soñra nefha-i ihyā idicek çürümiş kemük hayāt bulup mevzu‘ -ı haşrden döne döne (5) cenāb-ı kudse varuram

(6) Dilber ez-mā be-şad ümīd sited evvel dil

Dilber bizden yüz ümīd ile evvel gönül aldı (6)

Zāhiren ‘ahd ferāmūş ne-kuned hulk-ı kerīm

Zāhiren ‘ahdi unuymaz kerīm hūyı murād budur ki *yuḥibbuhūm ve yuḥibbūnehu*¹⁹⁴¹ (7) hasebince evvel ḥazret-i Ḥaḳdan ḥubb olup andan soñra bizden gönül almış idi lācerem hulk-ı kerīm anı iktizā (8) ider ki ol luṭf-ı sābıkı ferāmūş itmeye

Rubā‘ī

*Mā lī ve ḥubbi li-maḥlūḳin ev edurruhu*¹⁹⁴²

Dehren ve ya‘ ruḍu aḥyānen ve yehcürinī (9)

Ve luṭfu maḥbūbi’l-bākī yūsāmihūnī

İzā ceneytu ve ensāhu feyezḳuruni

(7) Gonca gū teng-i dil ez kār-ı fūrūbeste me-bāş

(10) Goncaya di bağlanmış işden gönli tar olma

K’ez-dem-i şubḥ meded yānī vü enfās-ı nesīm

Ki şubḥ nefesinde meded (11) bulursın daḥi hoş koḳulu yıl nefeslerin murād *goncadan* sālīk-i mübtedādur aña pend idüp demek gerek (12) ki dil-teng olma feyze mazhar olduğundan ki feyż-i şeḥerī ve aşl olup nefehāt-ı Rabbāniyye ḥaşıll olur (13)

(8) Fikr-i bihbūd-ı ḥod ey dil zi-der-i diger kun

Kendü iyü olmaḡuñ fikrin ey gönül gayrı kapusdan kıll

Derd-i ‘aşḳ (14) ne-şevēd bih be-müdāvā-yı ḥekīm

‘Aşık derdi iyü olmaz ḥekīm devāsı ile murād budur ki derd-i ‘aşḳ marāz-ı ten degüldür (15) ṭabīb-i emrāz-ı bedenīyye aña ‘ilāc idemez lācerem aña dermānı erbāb-ı ḳulūb ve aşḫāb-ı keşf olanlardan ṭaleb (16) itmek gerek

(9) Gevher-i ma‘ rifet āmūz ki bā-ḥod be-berī

Ma‘ rifet gevherin ḳazan ki kendüñ ile iletessin

¹⁹⁴⁰ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ba‘de şad sāl eger bād-ı tu ber-cân vezedem
¹⁹⁴¹ يُجِبُّهُمْ وَيُجِبُّونَهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur‘ân, Mâide 5/54).

¹⁹⁴² “1) Benden yüz çevirip, beni terk edecek bir maḥbûbu ömür boyu niçin seveyim? 2) Hâlbuki bâkî maḥbûbum lutfuyla bana müsamaha göstermekte. (Hatta) ben hata yapıp onu unuttuğumda bile o beni hatırlıyor.”

Ki (17) naşīb-i digeṛānest nişāb-ı zer ü sīm

Ki ğayrılar naşībidür altun u gümüş nişābı murād budur ki maʿrifetu'llāh (18) taḥşiline sa'y kıl altun u gümüş kesbine sa'y itme ki senüñ ile āḫirete gidicek feẓā'il-i nefsanıyye ve (19) kemālāt-ı rūḫāniyyedür māl-ı dünyā degüldür ki ol ğayra ḳalsa gerekdür

(10) Dām-ı saḫtest meger yār şeved luṭf-ı Hudā

(20) Berk aĝdur meger luṭf-ı Hudā yār ola

Verne ādem ne-bered şurfe zi-şeyṭān-ı recīm

Yoḫsa ādem fā'ide (21) *iletmez şeyṭān-ı recīmden* murād budur ki şeyṭān-ı recīmuñ ızlālī muḫkem aĝdur andan insān 'amel-i şālih ḳurtarup [İ67a] (1) dergāh-ı Hāḳḳa fā'ide ve naşīb iletmek olmaz meger luṭf-ı Hāḳ yār olup 'işmet-i İllāhī ḳarīn ü mu'īn ola

(11) Hāfız er (2) sīm ü zeret nīst çī şud şākir bāş

Ey Hāfız eger gümüşüñ ve altınuñ yok ise noldı şākir ol (3)

Çi bih ez-devlet-i luṭf-ı sūḫan u ṭab'-ı selīm

Ne vardur yeg luṭf-ı kelām ve ṭam'-ı selīm devletinden murād budur ki (4) mālīk yok ise nol luṭf-ı kelāmuñ ve ṭab'-ı selīmuñ vardur bundan yeg devlet yokdur imdi şākir olup (5) faḳırdan şikāyet itme ba'zı nüsaḫda maḫlaş beyti bu vāḳı' olmuş

Be-Hudā bīm ü ümīdest merā çün Hāfız

(6) Hudāyadur ḳorḳum ve ümīdüm Hāfız gibi

Dīger ez-hiç kesem nīst ne üid ü ne bīm

Daḫi hiç kimseden (7) *yokdur ne ümīdüm ne ḳorḳum* murād mantūḳdan zāhirdür ki ḫavf u recām Allāhdandur ğayrıdan degüldür (8)

VELEHU EYŻAN [G.413]

[Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Gerçi mā bendegān-ı pādşehīm

Egerçi biz pādşāh ḳullarıyuz [pādşehīm pādşāhīm lafzından muḫaffefdür]

Pādşāhān-ı mülk-i şubḫehīm

(9) *Şabāḫ vaḳtī memleketinüñ pādşāhlarıyuz* murād budur ki egerçi 'ibādu'llāh zümresiyüz ammā vaḳt-i seḫer (10) mülkinüñ pādşāhlarıyuz seḫerlerde du'āmuz revā ve emrimüz cārī ve ḫükmümüz nāfızdür [şubḫehīm şubḫāhīm lafzından muḫaffefdür]

(2) Genc der-āstīn (11) ü kīse teḫī

Ḥazīne yeñde ve kīse boş

Cām-ı ğitī-nümā vü ḫāk-ı rehīm

Cihān gösterici kadeh ve yol toprağıyuz (12) murād budur ki ‘ulūm u ma‘ārif e mālīk ve māl-ı dūnyādan hālī ve cām-ı cihān-nümā-yı İskenderüz ve yol toprağı gibi (13) hākīrüz [*hāk-ı rehīm* hāk-ı rāhīm lafzından muhaffefdür]

Beyt

+++/-+--/+ +-

Genc-i fakrest künc-hāne-i mā

Pādšāhān-ı mülk ü bī-sipehīm

(3) Hūşyār-ı ğurūr u mest-ı hūzūr

(14) *Ġurūr ayıķıyuz ve hūzūr mesti*

Bahr-i tevḥīd ü ğarķa-i günehīm

Tevḥid deñiziyyüz ve günāha ğarķ murād (15) budur ki ğurūr biz mest kılmışdur ve hūzūr-ı Hāk keyfiyyeti ile mest olmuşuzdur tevḥīd deñiziyyüz ammā (16) a‘mālīmüzde kuşūr u noķşānımız olduğıçün günāha ğarķ olmuşuzdur [*ĝarķa-i günehīm* ğarķa-i günāhīm lafzından muhaffefdür]

(4) Şāhid-i baht çün kirişme kuned

Baht (17) *maḥbūbı çün naẓar şīvesi ide*

Māş āyīne-i ruḥ-ı çün mehīm

Biz ay gibi yüzünñ āyinesiyüz murād maẓhar-ı (18) tecellī-i İlāhī olan bir tã’ifeyüz dimekdür [*çün mehīm* çün māhīm lafzından muhaffefdür]

(5) Şāh-ı bīdār-baht-rā her-şeb

Bahtı uyanuķ şāha her gice

Mā nıgehbān-ı (19) efser ü külehīm

Biz tãc u külāh bekcisiyyüz murād uyanuķ olan sālīk-i tālībūñ murākabe ve muḥāfazasında yuz (20) anuñ dimāğını ğurūr-ı beşeriyyet ve vesvese-i şeyetāniyye ifsād itmekden hıfz ıderüz dimekdür (21) fi’l-vāķı‘ şeyḥ-i kāmīl ü mükemmel mürīd-i tālībūñ muḥāfazasında olur [*efser ü külehīm* efser ü külāhīm lafzından muhaffefdür]

(6) Gū ğanīmet şümār himmet-i mā

[İ67b] (1) *Di ğanīmet şaybizüm himmetimüz*

Ki tu der-ḥāb u mā be-dīdegehīm

Ki sen uyuda ve biz göz yerindeyüz (2) murād budur ki sālīk-i mübtedī ki ḥāb-ı ğafletdedür biz anı gözleyüp iķāz itmekde ve anuñ içün himmet (3) itmekdeyüz [*dīdegehīm* dīdegāhīm lafzından muhaffefdür]

(7) Şāh Manşūr vāķıfest ki mā

Şāh Manşūr haberdārdur ki biz

Rūy-ı himmet be-her kücā ki nihīm

(4) *Himmet yüzini her kande ki qoruz* murād budur ki *innehu le-ḥaḫḫun*¹⁹⁴³ diyen ki ḥazret-i Ḥudādur her sālike ki biz himmet yüzün (5) qoyup teveccüh iderüz ol ḥazret aña feyz ider

(8) Düşmenān-rā ez-ḥūn kefen sâzīm

Düşmenler kından kefen (6) düzerüz

Düstān-rā ḳabā-yı fetḥ diḥīm

Dostlara fetḥ ḳaftanın virürüz murād şeyātin-i cinn ü (7) insūñ ḥilāf-ı murādınca gidüp ve ta‘avvudāt ile helāk idüp ḳana ḡarḳ eyleyüp gūyiyā kefenlerin ḳandan (8) iderüz ve muḥibb ü mürīd olanlara fetḥ ü keşf ḥil‘atin virüp şāḥib-i keşf iderüz dimekdür

(9) Reng-i tezvīr (9) pīş-i mā ne-buved

Tezvīr rengi bizüm öñümüzde olmaz

Şīr-i surḥīm vü ef ī-i siyehīm

Qızıl arslanuz ḳara (10) *öñegilük yılanıyuz* murād libās-ı riyāyı giymezüz ve *tagyīru‘ş-şekli li-ecli‘l-ekl*¹⁹⁴⁴ itmezüz nefis ü şeyṭān (11) iḥlākinde kızıl arslan gibi pehlivān ve ḳara ef ī gibi mühlük ü müfnīyüz dimekdür [*ef ī-i siyehīm* ef ī-i siyāhīm lafzından muḥaffefdür]

(10) Vām-ı Ḥāfiḫ be-gū ki (12) bāz dihend

Ḥāfiḫ borcu di ki girü vireler

Kerdeī i‘ tirāf u mā guvehīm

İḳrār idersin (13) ve *biz şāhidüz* murād budur ki *inna‘llāhe lā yuḏiyyu‘ ecre‘l-muḥsinīn*¹⁹⁴⁵ buyurmuşındur buña biz şāhidüz pes (14) *inna‘llāhe lā yuḥlifū‘l-mī‘ād*¹⁹⁴⁶ ḥasebince ve *va‘adū‘l-kerīmi deynūn*¹⁹⁴⁷ mücebince edā fermān kı (15) [*ve mā güvehīm* ve mā güvāḥī lafzından muḥaffefdür]

VELEHU EYẒAN [G.414]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Gerçi pāmāl-i cefā kerd çü ḥāk-i rā¹⁹⁴⁸

Egerçi cefā pāymālī kıldı yol toprağı gibi beni [*pāmāl* pāymāl lafzından muḥaffefdür ayağ altında olmuş ve ayağ ile ezilmiş ma‘nāsınadır]

Ḥāk mī-büsem (16) ü ‘öḫr-i ḳademeş mī-ḡāhem

¹⁹⁴³ إِنَّهُ لَحَقٌّ Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir. (Kur‘ân, Zâriyât 51/23).

¹⁹⁴⁴ تَغْيِيرُ الشَّكْلِ لِأَجْلِ الْأَكْلِ Yemek için şeklin değışmesi... (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁹⁴⁵ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur‘ân, Yûsuf 12/90).

¹⁹⁴⁶ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur‘ân, Âli İmrân 3/9).

¹⁹⁴⁷ وَعَدَ الْكَرِيمِ دِينَ Cömerdin sözü borçtur. (Diğer Arapça İbâreler)

¹⁹⁴⁸ Gerçi kelimesi derkenârda *ân ki* şeklindedir.

Toprak öperüm ve anuñ ‘özü-i kademın dilerüm murād şeyh-i tarikat ile (17) rûh aḥvālın beyāndur ki rûh idr egerçi şeyh cefā-yı riyāzet ile beni ya‘nî nefsümi yol toprağı (18) gibi zelil eyledi ammā anuñ tezlilinden ḥazḥ idüp ta‘zîmen toprak öpüp ve zahmet oldı diyü ayağı (19) ‘özrin dilerin [şeyh mürîdün ma‘şûkı meşābesindedür anuñçün ‘aşık u ma‘şûk mükāleme ve muḥātabası vaqı‘ olur]

(2) Men ne ānem ki zi-cevr-i tu be-nālem ḥāşā

Ben ol degülem ki senün cevruñ ile inleyem ḥāşā (20)

Çāker-i mu‘tekid ü bende-i devlet-ḥāhem

Mu‘tekid ḥıdmetkār ve devlet dileyici kulam murād rûhuñ şeyhe ḥitābını (21) beyāndur ki dirin riyāzet-i cevri ile ḥāşā ki senden inleyem zîrā riyāzet-i dünyā sa‘ādet-i ‘uḳbāya sebep [İ68a] (1) idüğine mu‘tekidüm ve devlet-i āḫiret isteyici ‘abd-i müte‘abbidüm

(3) Besteem der-ḥam-ı gīsū-yı tu ümmîd dırāz

(2) Bağlamışam senün zülfün büklümünde uzun ümîd

Ān me-bādā ki kuned dest-i ecel kūtāhem

Ol olmasun ki ecel (3) *eli beni kaşd ide* murād ḥam-ı gīsūdan silsile-i tarikatden kendü şeyhine maḥşûş olan ‘urve-i vüṣṣādur aña teşebbûş (4) idüp seyr ila’llāh ve seyr fi’llāh ümîdin itmişümdür ol olmaya ki aña vāşıl olmadın vefāt iderüm dir (5)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çend rûzî ber-der-i yādem ikāmet ārzüst

Ey ecel sür‘at me-kun vey ‘ömr müsta‘cil me-bāş (6)

(4) Zerre-i ḥākem ü der-küy-ı tuem vaḳt ḥoşest

Bir toprak zerresiyin ve senün maḥallününde benüm vaḳtüm ḥoşdur (7)

Tersem ey düst ki bādî be-bered nāgāhem

Ḳorḳarın ey dost ki bir yıl beni nāgāh alup gide ki ḡubārî (8) *yıl olup ḡitmek āsāndur* murād budur ki civār-ı şeyhde bir ḥāḳirin ammā vaḳtüm ḥoşdur ḳorḳarın bir hevā-yı nefis (9) ü dünyā beni bundan dūr ide

Beyt

+++ / +++ / +++ / +++

Hemçü ḥüsn ber-ser-i küy-ı tu fütādem ammā

Tersem ey düst ki bādî be-bered (10) çün gāhem

(5) Şūfi-i şavma‘a-i ‘ālem-i ḳudsem liken

‘Ālem-i ḳuds şavma‘ası şūfisiyin liken

Ḥāliyā deyr-i muḡānest (11) ḥevāletgāhem

Ḥākiyā muḡān kilīsāsıdur benüm ḥavāle yirüm murād budur ki ‘ālem-i İlāhî ve ḳuds ki ḥānḳāh (12) meşābesindedür ben andan ‘aḳd-i bî‘at ve ‘ahd-i ubūdiyyet idüp şūfi olmuşam liken baña feyz-i vuşūli ve ḳurb-ı (13) ḥuşūli şeyh-i şāhib-i ḥarāret

hānqāhına havāle olunmuşdur ki bundā sākit olup riyāzet çeküp ve ‘ibādet (14) kılmak ile maqşūdum hāşıl olur [hāliyā lafzı lafz-ı Fārisi idüğü yukarıda bir kerre geldüğü yerde zıkr olunmuş idi hāliyā girü geldi girü tenbîh olundu]

(6) Pîr-i meyhāne seher cām-ı cihān-bînem dād

Meyhāne pîri şabāh baña cihān (15) görücü kadeh virdi

V’enderān āyine ez-ḥüsn-i tu kerd āgāhem

Ve ol āyinede senüñ ḥüsnüñden haberdār (16) eyledi murād pîr-i hānqāh seher vaktinde baña kalb-i şāfi ve şafā-yı hātır virdi ki cihānuñ fenāsın andan (17) müşāhede idüp ve ḥüsn ü beḳā-yı Hāqdan haberdār kıldı dimekdür

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Kerdeem terk-i cihān halk be-men (18) Mecnûn guft

Gerçi dīvāneem ammā zi-Ḥudā āgāhem

(7) Bā-men-i rāh-nişin ḥiz ü süy-ı maştaba āy

Ben yolda (19) oturucu ile kalk meyhāne ve tekye cānibine gel

Tā be-bîni ki der-ān halka çi şāhib-cāhem

Tā göresin ki (20) ol halkada nice şāhib-manşibum murād budur ki rūḥ nefse dir ben sālîk-i rāh ile hānqāha gel ya‘ nî (21) muvāfaqat kıl tā göresin ki nice tekmi-l-i tarîkat itmiş mer-tebe-i irşāda yitmiş şāhib-i cāh u ḳadrem

(8) Mest [İ68b] (1) bü’gzeşti vü ez-Ḥāfizet endişe ne-būd

Mest geçdüñ ve Ḥāfizuñdan guşsa ve fikrūñ yok idi

Āh eger dāmen-i ḥüsn-i (2) tu be-gîred āhem

Āh eger senüñ ḥüsnüñ etegin dutarsa benüm āhum murād budur ki rūḥ nefse dir mest-i dünyā (3) olup geçdüñ ve taẓyî‘-i ‘ömr itdüñ ben ki senüñ Ḥāfizuñam benüm endişe ve fikrüm itmedüñ āh eger benüm āhum (4) senüñ ḥüsnüñ etegin dutup ehl-i nār iderse

(9) Hoşem āmed ki seher ḥüsrev-i ḥāverî guft

Hoşa (5) geldi baña ki seher maşrıḳ pādşāhı dir idi

Bā-heme pādşehî bende-i Tūrān-şāhem

Dükeli pādşāhlık ile (6) Tūrān şāh ḳulıym murād zāhire nazar Tūrān vilāyeti pādşāhını medhdür yā Tūrān şāh nām şāhı (7) medhdür ki Ḥāce Ḥāfizuñ ‘ādeti üzre maḥlaşdan soñra zıkr ider ma‘ nāya nazar Tūrān vilāyetinden (8) bir şeyḥ-i büzürg-vārı medhdür

VELEHU EYŻAN [G.415]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Gerçi ez-āteş-i dil çün ḥum-ı mey [der]-cüşem

Egerçi gönül oldundan (9) şarāb küpi gibi kaynaram

Mühr ber-leb-zede hūn mī-ḥorem ü ḥāmūşam

Ağzuma mühr urulurmuş kan içerem ve sākitem (10) murād budur ki muḥliş olan öyle gerekdür ki gönlinde āteş-i ‘ışk-ı İlāhī olup ammā riyā ü tevācüd ü raqş (11) u taşannu‘ itmeyüp ağzına mühr-i sükūt urup kan yudup şabr u sükūt ide

Şi‘r

E yerkuşu men lehu ‘aqlun (12) ve dīnun¹⁹⁴⁹

Ke-dubbin bi’d-dufūfi evi’t-tubūli

(2) Kaşd-ı cānest ṭama‘ der-leb-i cānān kerdn

Cān kaşdıdur cānān (13) lebine ṭam‘a eylemek

Tu merā bīn ki der-īn kār be-cān mī-kūšem

Sen beni gör ki bu işde cān ile duruşdum (14) murād budur ki maḥbūb-ı mecāzī lebine ṭama‘ kendü cānına kaşd anı ‘azāb-ı āḥirete giriftār itmege sa‘yudur benüm nefsi (15) gör ki bu ‘amelde cān ile sa‘y-ı belīg ider

Qıṭ‘a

+++/-++-/-++-/-++-

Der-i serāy be-hem kerde ez-pes-i perde¹⁹⁵⁰

Me-bāş ḡirre ki hīç (16) āferīde vāḳıf nīst

Ez-ān be-ters ki mektūb-ı ḡayb mī-ḡāned

Gereş bülend be-ḡānī vü ger nühufte yekīst (17)

(3) Men key āzād şevem ez-ḡam-ı dil çün her dem

Ben kaçan āzād olam gönül ḡamından çün herdem

Hindū-yı zūlf-i (18) bütī ḥalḳa kuned der-ḡuşem

Bir Hindū-yı zūlfī ḥalḳa ide ḳulaḡumda murād budur ki ben gönllümün ‘ışk-ı (19) mecāzisi ḡamından niçe ḡalāş olam ki her dem bir maḥbūbuñ zūlfī ḳulaḡuma ḥalḳa olup beni bende-i ḥalḳa (20) be-ḡuş ḳılır

Rubā‘ī (Ahreb)

Ey dil tu demī muṭī‘-i fermān ne-şudī¹⁹⁵¹

V’ez-ḡūy-ı bedet hīç peşimān ne-şudī

Şūfī vü faḳīh (21) ü vā‘ız ü dānişmend

İn cümle şudī līk müselmān ne-şudī

(4) Hırḳa-pūşī-i men ez-ḡāyet-i dīndārī nīst

[İ69a] (1) Benüm hırḳa-pūşluḡum ḡāyet-i dīndārılıḡdan degüldür

¹⁹⁴⁹ “Davul ve def karşısında akli ve dīni olan bir kişi ayı gibi oynayıp raks eder mi?”

¹⁹⁵⁰ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Kıtâat u Tek-beythâ, s. 1060.

¹⁹⁵¹ Mevlânâ, Dīvân-ı Şems, Rubâiyyât, 1729.

Perdeî ber-ser-i şad ‘ayb-ı nihân mî-püşem

Bir perdeyi yüz (2) gizlû ‘ayb başı üzre örterin murād budur ki şūfiyâne libās giydüğim zühd u şalāhumdan degül gizlû (3) ‘aybum çokdur anları setr içündür

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Merdüm-i dindār şev tā hoşı şevî z’ân ki bûd

Her çi cüz dîn (4) mürdegî vü her çi cüz sünnet-i hüzün

(5) Men ki h’āhem ki ne-nüşem be-cüz ez-rāviķ-ı hum

Ben dilerüm içmeyem küp (5) şāfindan ğayrı [rāviķ her nesnenüñ şāfisine dirler Rümîler bundan ğalaṭ idüp revāķ dirler]

Çi kunem ger sūhan-ı pîr-i muġān ne’nyüşem

Neyleyem eger pîr-i muġān sözün işitmezsem murād küpden (6) şeyh-i vā’ izdür ki keyfiyyet-i ‘ışķ-ı İlāhî andan hāşıl olur ve anuñ şāfî-i hülāşa-i kelāmı ve zübde-i kelimātu (7) ve anı içmek hüsni-i qabûl ile istimā’ iderin dimekdür ve mışrā’-ı şānî aña ta’ lildür evkātca fehm kıl ki (8) ma’ nā-yı cemildür

(6) Hāşali’llāh ki niyem mu’teķid-i tā’at-i dest

Hāşali’llāh ki ben dest tā’ati mu’teķidi degülem (9)

İn kadar hest ki gehgeh kadehî mî-nüşem

Bu kadar var ki gāh gāh bir kadeh içerüm murād budur ki benüm (10) tā’atüm hāzret-i Hāķķa lāyıkdur dimezem hemān bu kadar vardur ki gāhî ‘ışķ-ı İlāhî nüş idüp nevāfil-i ‘ibādāt (11) iderem

Beyt

++--/+--/+--/+--

Key buved tā’atem sezā-yı Hudā

Çün buved tuhfe-i fakîr-i hāķîr

(7) Hest ümîdem ki ‘alā-raġm-ı ‘adū rûz-ı (12) cezā

Ümîdüm vardır ki düşmen raġmına cezā güninde [raġm haşmuñ burnın tire sürmege ya’ nî tezlîl ü taḥķîr itmege dirler]

Feyz-i ‘afveş ne-nihed bār-ı günēh ber-düşem

Anuñ ‘afvı (13) feyzi kıomaya günāh yükini omuzuma murād budur ki ğafūra’llāh günāhumı şeytān raġmına ‘afv idüp yaḥmilüne (14) evzārehüm ‘alā zuhūrihim¹⁹⁵² olduğı yevm-i haşrde bār-ı günāhum arķama kıonmaya

Kıṭ‘a

‘Aşeytu’llāhe fî sırrî (15) ve cehri¹⁹⁵³

¹⁹⁵² يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar gerçekten ziyana uğramıştır. Nihayet onlara Kıyamet vakti ansızın gelip çattınca, onlar, günahlarını sırtlarına yüklenerek diyecekler ki: "Dünyada iyi amelleri terketmemizden dolayı vah bize!" Dikkat edin, yüklendikleri şey ne kötüdür! (Kur’ân, En’âm 6/31).

Uşirru'z-zenbe fî fi' lî ve kâlî
Ve lâ-edrî ğaden fî'l-ħaşri emrî
Ve keyfe yerci' u fî'l-emrî ħâlî (16)
Elâ yâ Rabbî fa' ğfirlî zünübî
Ve tahhir fihi min sū' i maķâlî

(8) Pederem ravza-i cennet be-dü gendüm be'früht

(17) *Babam cennet bağçesin iki buğdaya şatdı*

Men çerā mülk-i cihān-rā be-cevî ne'früşem

Ben niçün cihān (18) bağını bir arpaya şatmayam murād Ādem 'aleyhi's-selām cennet bağçesin buğdaydan şey'-i kalîle şatdı (19) ben cihān bağını kıymet ü 'aded cihetinden buğdaydan eķall olana niçün şatmayam [ki ednānuñ bahāsı ednā olur] dimekdür ba' zı nüsaķda (20) mışrā'-ı şānî bu vāķı' olmuş

Nā-ħalef bâšem eger men be-cevî ne'früşem

Yerimüz kâ'im-maķām baba olam eger (21) ben bir arpaya şatmazsam murād budur ki Ādem 'aleyhi's-selām cenneti iki buğdaya şatdı ben ħayr-ı ħalef olmak [İ69b] (1) budur ki babamdan teraķķî idüp andan daķı alçaķ bahāya şatam eger andan alçaķ bahāya şatmazsam nā-ħalef (2) olurum babamdan teraķķî itmiş olmazam ħulāşa-i murād Ādem oĝlanlarınıñ ħazret-i Ādemden teraķķîleri (3) izdiyād-ı ma' şiyetdedür ki cennet ü āĥireti ve ķurbet-i Ĥazreti ednā bahāya şatmaķdur kemāl-i ħod bu degüldür (4) dimekdür

(9) Ger ez-în dest zened muṭrıb-ı meclis reh-i 'ışķ

Eger bu elden ura meclis muṭrıbı 'ışķ yolını (5)

Şi' r-i Ĥāfız be-bered vaķt-i semā' ez-ħüşem

Ĥāfızuñ şî'ri iletür semā' vaķtinde beni 'aķldan (6) murād budur ki eger vā'iz-i meclis 'ışķ yolını bu elden urup ve bu yüzden mev'ıza beyān idüp (7) ki Ĥāfız şî' rini mecāz şüretinden çıkarup ħaķıķatın taķķıķ iderse şî' r-i Ĥāfız ehl-i meclisüñ vaķt-i (8) semā' da 'aķlın alır

VELEHU EYŻAN [G.416]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ger men ez-serzeniş-i müdde' iyān endişem

Eger ben müdde' ilerüñ başa (9) kaçmasından ğuşşalanam

Şive-i rindî vü mestî ne-reved ez-pişem

Rindlik ve mestlik şivesi ğitmez (10) öñümden murād eger müdde' iler ta' nından ğuşşalanursam daķı rinliği ve mestliği ya' nî ihlāşı ve (11) şürıdeliĝi terk itmezem

¹⁹⁵³ “1) Ben açık ve gizli olarak Allāh teâlāya isyān ettim. Eylem söylemlerimde de isyan ettim. 2) Yarın mahşerde durumumun ne olacağını bilmiyorum. Yarınki günde hâlimin neye dönüşeceğini bilmiyorum. 3) Ey Rabbim günâhlarımı bağışla ve mahşerde kötü sözlerimden (defterimi) temizle.”

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Nāşihā ger be-zenī niş-i cefā ber-rişem

Ne-reved naķş-ı hoş ü hūb (12) niġār-ı pîşem

(2) Zühd-i rindān-ı nev-āmūhte rāhī bed nīst

Yeñi çgrenmiş rindler zühdi yaramaz yol degüldür (13)

Men ki bed-nām-ı cihānem çi şalāh endişem

Ben ki cihān bed-nāmıyın ki ne şalāh fıkır idem murād budur ki (14) tarīķ-i Hāk sālīkleri iki kısmdur biri zühd ü şalāh şüretinde olan ve biri ‘āmiyāne vü rindāne (15) şekilde olundur ki bu kısma melāmiyye dirler lācerem dir ki kısım-ı evvel tarīķi yaramaz tarīķ degüldür ammā (16) riyā vehmi vardur liken bizüm tarīķimüz riyāya qābil degüldür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Tu zi-bed-nāmi-i men ta‘ na me-zen ey zāhid (17)

Hāl-i men bīn ki be-her ferd çi nīk endişem

(3) Şāh-ı şūrīde-serān h‘ān men-i bī-sāmān-rā

Başı (18) *bulanıklar şāhı okı ben yünsüze*

Z‘ān ki der-kem-hıredī ez-heme ‘ālem bişem

Zirā ‘aql eksükliginde (19) *cümle ‘ālemden artıķum* murād budur ki ‘aql-ı ma‘āş ehl-i olanlar terk-i dünyā kılanları şūrīde vü dīvāne (20) ‘ad iderler imdi nefis sen baña dīvāneler başı dī zirā ‘aql-ı ma‘āş noķşāında cümle halk-ı ‘ālemden (21) ziyādeyin

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ne-şümurd ‘aql-ı me‘ād ehl-i cihān-rā ‘āķil

Tu be-h‘ān ‘āķil ü ferzāne k‘ez-işān bīnem

(4) Ber-cebīn [İ70a] (1) naķş kun ez-hūn-ı dīl-i men hālī

Alnuñ üzre naķş kııl benüm göñlüm qanından bir hāl

Tā be-dānend ki qurbān-ı (2) tu kāfir-kişem

Tā bileler ki sen kāfir-mezhebūñ qurbanıyın murād rūhuñ nefse hitābını zıkrdür ki (3) dir ey nefis sen kāfir-mezhebsin beni helāk u qurban ve yüregüm qan imiş sen ve şūfī şüretinde olmayup (4) zāhirūñde bir nişān kııl ki sen beni helāk itdüğüñ ma‘lūm ola

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Cān-ı men çün be-nümāyed ‘amel-i zühd (5) ü şalāh

Ne-güzāred çi kunem nefsi-i çü kâfir-kîşem

(5) İ' tîkādî be-nümā vü be-güzer behr-i Hüdā

Bir i' tîkād göster ve geç Allāh (6) içün [bu beytde ihtilāf-ı nüsaḥ vardır bu fakîr ihtiyār itdüğü eşaḥḥ olandur]

Tā ne-dānî ki der-în hırka çi nā-dervîşem

Tā bilmeyesin ki bu hırkada ne şūfî degülem murād budur ki (7) hırka-püş olan kimseye ḥüsn-i i' tîkād kıl çok muşāḥabet kılma tā hırka-püş olup şūfî degül idüğün (8) bilmeyesin

Beyt

++---/++---/++---/++-

Çün pürem men zi-ma' ārif zi-cihān müstağnî

Tu me-pendār der-în hırka nā-dervîşem (9)

(6) Şi' r-i ḥün-bār-ı men ey bād ber-yār be-ḥ'ān

Benüm kan yağdurucı şî' rûmî ey yil yār katında okı

Ki zi-müjgān-ı (10) siyeh ber-reg-i cān zed nîşem

Ki kara kirpükden cān tamar ne nîşter urdı murād ḳalbün nefsdan şikāyetin (11) beyāndur ki dir ey nefḥa-i Rabbāniye benüm kan yağdurucı kelāmumı yārüm ve ḳarīnüm olan nefse okı ki ara (12) gözlülkere nazar idüp anlaruñ kirpüğinden cānum 'ırḳına nîşter urup mecrūḥ itmîşdür tā ki min ba' d anı (13) terk ide

Beyt

++---/++---/++---/++-

Egerem şeyḥ zened nîş-i riyāzet ḥübest

Z'ān ki ez-cānib-i ū nüş buved her nîşem

(7) Dāmen (14) ez-reşḥa-i ḥün-ı dil-i mā der hem çin

Etegi bizüm gönümüz kanı yaşından degşür

Ki eşer der-tu resed çün be-ḥırāşî (15) rîşem

Ki saña eşer ider çün tırmalayason yaramı murād budur ki rûḥ nefse dir benüm ḳalbüm keşret-i 'ışyāndan (16) mecrūḥ olmışdur çün tekrār 'ışyān idesin ḳalbimün yarasın tırmalarsın pes andan saña zarar (17) ider imdi etegün degşürüp ḡāfil olma ya' nî tekrār 'ışyān iderseñ bir nekbet ü belā ider pes ḳalbümü tekrār (18) mecrūḥ itme ıdlāl itmege sa' y kılma

Beyt

++---/++---/++---/++-

Terk-i sünnet ne-kunem men ne-şevem cevlaḳî

Mü-be-mü ger be-kunî bid' atiyān in (19) rîşem

[cevlaḳî torlak uşak dimekdür]

(8) Men eger rindem eger şeyh çi kârem bā-kes¹⁹⁵⁴

Ben eger rindin eger şeyhin ne işüm var kimse ile

Hâfız-ı (20) rāz-ı hod u ‘ārif-i vaqt-i h̄işem

Kendü rāzımuñ Hâfız ve kendü vaqtımuñ ‘ārifıyın murād budur ki (21) ben rind olup gayra irşād u şeyhlik da‘ vāsında olmazsam yā şeyh olup gayr irşād kaydında olursam [İ70b] (1) kimse ile işüm yokdur ya‘nī gayra irā’et ü riyā ü süm‘a kaçd itmeyüp ‘ibādet kaçd eyleyüp taẓyī‘-i ‘ömr (2) itmezem be-her hāl kendü rāzımuñ Hâfız ve kendü vaqtımuñ ‘ārifıyın [bu maḥlaş ihām-ı laṭifı mutaẓammındur]

VELEHU EYŻAN [G.417]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ger ez-în menzil-i ğurbet (3) be-suy-ı h̄âne revem¹⁹⁵⁵

Eger bu ğurbet konağında o cānibe gidem

Ve ger āncā ki revem ‘āķil ü ferzāne revem¹⁹⁵⁶

(4) *Daḥi anda ki gidem ‘āķil ü hekīm gidem* murād diyār-ı ğurbetde sülūk-ı tarīkat kılup taḥşil-i ‘ilm-i İlāhī idüp ve (5) ve feyż-i irşād bulup bundan vaṭanuma gidersem ‘āķil ü kāmīl ü hekīm ü mükemmel giderüm diyü izhār-ı şükrdür

(2) Z’ın (6) sefer ger be-selāmet be-vaṭan bāz resem¹⁹⁵⁷

Bu seferden eger selāmet ile vaṭana irişürsem

Nezr kerdem ki hem ez-rāh (7) be-meyhāne revem

Nezr eyledüm ki yoldan meyhāneye gidem murād budur bu ğurbet diyārında hānķāh u ma‘bedde şafā (8) vü selāmet bulup girü şihḥat ile vaṭanuma varıcaķ evvelā anda yoldan hānķaha varam nitekim Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām (9) seferden gelicek mescide varup namāz kılup aşhāb ile muşāḥabet idüp andan soñra hücre vü hāneye dāḥil (10) olur idi

(3) Tā be-güyem ki çi keşfem şud ez-în seyr ü sülūk

Tā diyem ki ne keşf oldı baña bu seyr ü sülūkdan (11)

Ber-der-i meykede bā-berbeṭ ü peymāne revem

Meyhāne kapısı üzre kopuz ile ve ķadeḥ ile gidem murād budur ki diyār-ı (12) ğurbetde sülūk-ı tarīkatde baña ne hāşıl ve keşf olduğın bildürmek için vaṭanumda hānķāh kapısına varup āvāze-i (13) ‘ilm ü ma‘ārifı izhār ve şafā-yı ķalbi āşķār idem

(4) Āşnāyān-ı reh-i ‘ışķ egerem h̄ün be-ḥurend

‘İşķ yolınuñ āşnāları (14) eger ķanum içerlerse

¹⁹⁵⁴ Bu mısırânın diğer farklı şekilleri derkenārda şu şekildedir:

Men eger bāde ḥurem verne çi kârem bā-kes

Men eger şūḥem eger şeyh çi kârem bā-kes

¹⁹⁵⁵ *Ger ez-în menzil-i ğurbet* ifādesinin karşılığı olarak derkenārda *ger ez-în cāy-ı ġarībān* lafzı bulunmaktadır.

¹⁹⁵⁶ *Ve ger āncā ki* ifādesinin karşılığı olarak derkenārda *bāz her cā ki* lafzı bulunmaktadır.

¹⁹⁵⁷ *Bāz resem* ifādesinin karşılığı olarak derkenārda *kerdem bāz* lafzı bulunmaktadır.

Nā-kesem ger be-şikāyet ber-i bīgāne revem

Nā-kes eger şikāyet ile yār kıatına gidem murād budur ki şeyḫ (15) ü aşḫāb-ı tarikat baña mücāhede-i riyāzet itdürüp kıanum içer gibi za‘ f-ı nefsanıyyet virürler ise daḫi (16) nā-kes ü denıyüm eger ‘ avāmu’n-nās ve ehl-i vesvās olanlara şikāyet idersem

(5) Ba‘ d ez-ın dest-i men ü zülf-i (17) çü zincır-i nigār

Şimden şöıra benüm elüm ve nigāruñ zincır gibi zülfi

Çend ü çend ez-pey-i kām-ı [dil]-i dīvāne revem¹⁹⁵⁸

Nice nice (18) delü gönül muradı ardınca yürüyem murād budur ki min ba‘ d elüm silsile-i tarikatden gidermezem ve nefsi zabt (19) u ḫabs iderem niceye dek kıalb-i mecnün murādına tābi‘ olup ğayr-ı mażbūt ve muṭlaķu’l-‘ inān olam

(6) Ger be-bınem (20) ḫam-ı ebrü-yı çü miḫrābeş bāz

Eger görem anuñ miḫrāb gibi kıaşı bükümünü girü

Secde-i şükr kunem v‘ez-pey-i şükrāne (21) revem

Secde-i şükr idem ve şükrāne ardınca gidem murād budur ki eger ben remz-i İlāḫi meylini ve baña olan iltifātını [İ71a] (1) göreml secde-i şükr idüp şükrāne ardınca olam ki bu ni‘ met-i celile şükr idüp ve şükrāne virmek ardınca (2) olmaķ iķtizā ider

(7) Ḫurrem ān dem ki çü Ḫāfız be-tevellā-yı vezır

Şād ol vaķt ki Ḫāfız gibi vezır muḫabbeti (3) ile

Serḫoş ez-meykede bā-düst be-kāşāne revem

Mest meyḫāneden dost ile eve gidem murād budur ki (4) ḫāliyā diyār-ı ğurbetde maḫall-i ‘ ibādetde dosta tāleb-i kıurbetdeyin kendü diyārımuñ vezırı baña rağbet ü muḫabbet (5) gösterüp da‘ vetdedür lācerem ḫoşdur ol vaķt ki vezır muḫabbetine keyfiyyet-i ‘ ışk-ı İlāḫi ile mütekeyyif (6) olup ḫazret-i dost muķāreneti ile ona gidem

VELEHU EYŻAN [G.418]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Gerçi üftād zi-zülfeş giriḫi (7) der-kārem

Egerçi düşdi anuñ zülfinden bir düğüm benüm işümde

Hemçünān çeşm-i küşād ez-keremeş mī-dārem

(8) *Ancılayın açılmaķ gözün anuñ kereminde dutaram* murād budur ki ğayb-ı hüviyyet-i zātdan işüme bir düğüm düşüp (9) ya‘ nī dünyā ‘ amelüm bağlanup yā ‘ amelümüñ eşer zāhir olmadı ancılayın gözüm açılmaķ ya‘ nī feth olmaķ ve baña keşf (10) olmaķ ümīdin anuñ kereminden dutarum yā göz açılmaķ anuñ kereminden dutarum [çeşm dutmaķ ümīd ma‘ nāsınadır] [çeşm kerde ma‘ nāsınadır]

(2) Be-ṭarab ḫaml me-kun surḫi-i rüyem ki (11) çü cām

Şenlige ḫaml itme yüzüm kıızıllıĝın ki kıadeḫ gibi

¹⁹⁵⁸ “Dil” kelimesi “İ” nüshasında bulunmamaktadır Bu sözcük SÖ.1 nüshasından hareketle eklenmiştir. (SÖ.1, 288b).

Hün-ı dil ‘ aks birün mî-dihed ez-ruhsârem

(12) *Göñül kanı ‘aksi taşra virür baña gâmdan* murâd zâhirde humretüm şādılıkdan degüldür belki göñül kanınıñ (13) ‘aksi taşra urur hülâşa-i murâd ehl-i derd olanda tarab olmaz dimekdür

(3) Perde-i muṭribem ez-dest birün (14) h’âhed burd

Muṭrın perdesi beni elden taşra çıkarsa gerekdür

Âh eger z’ân ki der-în perde ne-bâşed bârem

(15) *Âh eger andan ki bu perdede olmazsa benüm yolum* murâd budur ki vâ‘iz ü şeyhüñ perde-i elhânı ve mev‘iza-i kelâmı (16) beni elden çıkarup zabt u ihtiyârumdan giderse gerekdür âh eger perde-i İlâhîye icâzet ve yol olmazsa (17) ki kâr-ı dünyâdan mu‘atṭal ve kurb-ı hażretten maḥrûm olurum [*bâr* bir nice ma‘nâya gelür bunda yol ve icâzet ma‘nâsı münâsibdür]

(4) Pâsbân-ı harem-i dil şudeem şeb heme şeb

(18) *Göñül haremünün pâsbânı olmuşum gice ve dükeli gice*

Tâ der-în hâne cüz endîşe-i ü ne’gzârem

Tâ bu evde (19) *anuñ fikrinden gayrı kıomayam* murâd budur ki nefy-i havâtıra ve def‘-i hâṭıraya meşğülün dükeli gice tâ hâṭır-ı (20) rahmâniden gayrı nesne ḳalbim evin huṭûr itmeye

(5) Dîde-i baḥt be-efsâne-i ü şud der-h’âb

Baḥt gözi (20) *anuñ efsânesi ile uyḳuya vardı*

Kû nesimî zi-‘ inâyet ki kuned bîdârem

Ḳanı ‘inâyetden bir yıl ki beni [İ71b] (1) *uyandura* murâd budur ki kelimât-ı İlâhiyye ve ıstılâḥât-ı şüfiyye söyleyüp ammâ nesne-i feyz olmayup h’âb-ı (2) ḡafletde ve perde-i ḡayretde ḳaldum ḳanı bir feyz-i ‘inâyet ki beni bîdâr ve şâḥib-i ḡâlet ide

(6) Menem ân şâ‘ir-i sâḥir (3) ki be-efsün-ı süḡan

Benin ol şâ‘ir-i sâḥir ki söz efsüni ile

Ez-ney-i kil k heme ḳand ü keler mî-bârem

Ḳalem ḳamışından (4) *ḳand u şeker yaḡdururam* murâd kendünüñ mahâretin beyândur ki *inne mine’l-beyâni li-siḡren* (18) *ve inne mine’s-şi‘re li-ḡikmeten*¹⁹⁵⁹ (5) ḡasebince siḡr-i kelâm ile ḳalemi ḳamışından neng gibi ḳand u nebât u şeker gibi âb-ı ḡayât yaḡdurur

(7) Be-şad ümîd nihâdîm (6) der-în bâdiye pây

Yüz ümîd ile ḳoduḡ bu beyâbâna ayak

Ey delîl-i dil-i güm-geşte fûrû me’gzârem

Ey azmış (7) *göñlün ḳulaḡuzı beni tert itme* murâd budur ki tarîḳat beriyyesine çok ümîd ile ki baña feyezân-ı İlâhî (8) ve vilâyet-i nâ-mütenâhî ve ittılâ‘-i eşyâ kemâhî

¹⁹⁵⁹ إِنَّ مِنَ الْبَيِّنَاتِ لِسِحْرًا، وَإِنَّ مِنَ الشَّيْءِ لِحُكْمَةً Bâzı hikmetli şiirler vardır ki sihir tesiri gösterir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi*, c. 3, Hadîs No: 5007, s. 620.

ve kırbet-i pādşāhī ola diü sülük itdüm lācerem ey ƣalb-i (9) dālle rāh-nümā olan beni terk eyleme ola ki bu maƣāşıda olam

(8) Çün meneş der-güzer-i bād nemī-yārem dīd

(10) *Çün ben anı yil uğrağında görmege ƣādir olmayam*

Bā-ki güyem be-güyed sühanī bā-yārem

Kime diyem ki (11) *bir söz diye yārūme* murād yilden bunda nefħa-i Rabbāniye yā hevā-yı ģubb-ı Hāƣdur lācerem müşāhede bunuñ (12) ile olur bu olıcaƣ aña işāl-i ģaber ve ģuşūl-i eşer nice olur dimekdür

(9) Düş mī-ğuft ki Hāfız (13) heme rüyest ü riyā¹⁹⁶⁰

Dün gice dimiş ki Hāfız dükeli rüy u riyādur

Be-cüz ez-ĥāk-ı dereş bā-ki be-gü der-kārem

(14) *Anuñ ƣapısı toprağından ģayrı kimüñ ile işdeyin dī* murād budur ki dün gice vesāvis-i (15) nefs rüħa senüñ kārūñ rüy u riyādur didi rüħ daħi aña didi rüy u riyā ģalka erā’et (16) içündür benüm ģod ģalkdan ‘uzletüm var ve āstāne-i bāb-ı Hāƣdan ģayrıya mülāzemetüm yokdur pes riyā neden olur (17)

VELEHU EYŻAN [G.419]

[Mef’ülü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fā’ ilün]

(1) Men düstdār-ı rüy-ı ģoş u müy-ı dil-keşem

Ben ģoş yüzi ve göñül çekici ƣılı seviciyin (18)

Medhüş-i çeşm-i mest ü mey-i şāf-ı bī-ğāşem

Çeşm-i mestüñ ve şāf u bī-ğāş şarābuñ ģayrāniyin (19) murād budur ki ben şol şeyħe muĥibbem ki anuñ yüzi baña ģoş gele zīrā meşāyiĥ dimişlerdür *men lem yenfe’uke* (20) *laĥzahu lem yenfe’uke lafzahu¹⁹⁶¹* ve *müydan* murād silsile-i ƣarīkatdur ve ol silsile-i ƣarīkat benüm göñlüm çeke (21) aña daħi muĥibbem ve *çeşm-i mest*den murād şol zāt-ı şeyħdür ki mest-i İlāhī ola ve *şarāb-ı şāf*dan murād ‘ışƣ-ı [İ72a] (1) İlāhīdür ve *bī-ğāş* olan oldur ki anda şā’ibe ü şübhe-i riyā olmaya [ġış kesr-i ģayn ile çirk ü ģıyānet ve iyü virmez ƣarışmış ma’nāsınadur demende feth-i ģayn ile okunur ƣāfiye ri’āyeti için ammā aşlda feth-i ģayn ile bī-ģod dimekdür] [*çeşm* ‘ayndur ve ‘ayn zāt-ı şey’ ma’nāsına]

(2) Guftī zi-sırr-ı ‘ahd-i ezel yek sühan be-gü

(2) *Didüñ ki ‘ahd-i ezel sırrından bir söz dī*

Āngāh güyemet ki dü peymāne der-keşem

Ol vaƣt direm saña ki (3) *kime ƣadeĥ çekem* murād budur ki esrār-ı İlāhiyye söylemege mest-i Hāƣ olmak gerekdür zīrā idrāk-i dünyā ile olan (4) ģāfil-i mutlaƣ olur [*dü* didügi yek dü didüğine münāsib olmak içündür ģaşr-ı maƣşūd degüldür]

¹⁹⁶⁰ İlk mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Hāƣ güyend ki Hāfız be-ki dāred bāzār

¹⁹⁶¹ من لم ينفك لحظه لم ينفك لفظه Bakışı sana fayda vermeyen kişinin sözü de sana fayda vermez. (Kelâm-ı Kibâr)

(3) Der-‘ aşıkî gurîz ne-bâsed zi-sâz u sūz

‘*Âşıklıkda kaçmak olmaz sâz u yanmağdan* (5) [gurîz kesr ü zamm-ı kâf ile evâhîrinde zâ ile kaçmak ma‘ nâsınadur ammâ gurîz zamm-ı kâf ile ve andan sonra zâ vü âhîrinde râ ile çâre ma‘ nâsınadur]

İstâdeem çü şem‘ me-tersân zi-âteşem

Turnuşum şem‘ gibi korkutma beni oddan murâd ‘ışk-ı İlâhî ve (6) sülûk-ı tarîkat âteş-i riyâzetde yanmak ile olur lâcerem ben şem‘ gibi yanmağa turnuşamdur dimekdür (7)

(4) Men âdem-i behiştîyem ammâ der-în sefer

Ben haste mensûb âdemüm ammâ bu seferde

Hâlî esîr-i ‘ışk-ı cevânân-ı meh-veşem

(8) *Şimdi ay gibi yigitler ‘ışkı esîriyem* murâd rûh tarafından kelâmdur ki rûh dir ben âdem-i behiştîyüm (9) ki hâzret-i ‘indîyyet-i İlâhiyye maqâmum idi ammâ ol maqâmdan sefer idüp bedene ta‘alluk idelden berü bedende hâdis (10) olan kuvvâ-yı cismâniyye vü şehvâniyye ki her biri güzel görünür mübtelâ olmuşumdur [*hâlî* hâliyâ gibi Fârisîdür ‘Arabîsî hâlâdur iki kerre tenbîh olunmuşdur girü gelse gerekdür]

(5) Baht er meded dihed ki keşem (11) raht sūy-ı düst

Baht eger meded virürse ki çekem esbâbı dost cānıbine

Gisū-yı hūr gerd feşāned (12) zi-mefreşem

Hūr saçı bölüğü toz silker benüm dōşek dōşencek yerümden murâd rûhuñ baqiyye-i kelâmın (13) hikâyetdür ki dir eger tevfiq-i İlâhî meded iderse çün dünyâdan âhirete rihlet idem ki imân u ‘amel-i sâlih (14) ile gidem hūr baña hıdmetkâr olup gisûların cārüp idüp dōşegüm yerinden tozu süpürüp pāk ideler (15)

(6) Şîrâz ma‘ den-i leb-i la‘lest ü kân-ı hüsñ

Şîrâz leb-i la‘l-i ma‘den ve hüsñ kanıdur

Men cevherî-i müflis ez-ân (16) rû müşevveşem

Ben cevherî-i müflis ol yüzden müşevveşin murâd budur ki Şîrâzda cevâhir-i ma‘ârif söylerler (17) ve hûb-ı tarîkat kimse çokdur ammâ ben tâlîb-i ma‘ârifüñ ve râgıb-ı ‘avârifüñ şıdık u ihlâşda kuşûrı (18) var anuñçün müşevveşü’l-hâl ve müteferriķü’l-bâl olmuşumdur ve bu kelâm gayrılara ta‘rîzdür ki ben daği ol (19) ma‘ârif ü ‘avârif cevâhirin söyleyenlerden ve cemâl-i ma‘nâ şâhibiyyin ammâ tâlîb ü râgıb yokdur

(7) Ez-bes ki (20) çeşm-i mest der-în şehîr şud be-dîd

Nice ki bu şehîrde mest söz zâhir olaldan

Hâk ki men nemî-hurem eknûn u serhoşem

Hâk ki ben içmezem şimdi ve mestin murâd budur ki mest-i Hâk olmuş nice mürşid-i [İ72b] (1) tarîkat bu şehîrde zâhir olmuşumdur ve ben sülûk itmeksizin anları görüp müşâhedelerinden mestin diyüp (2) bundan daği ta‘rîz kaçd ider

(8) Şehrîst pür kişîşme-i hurân zi-şes cihet

Bir şehrdür nâz nazarı ile (3) māl-â-māl u hūrîler cihât-ı sitteden var

Çizim nîst verne harîdâr-ı her şeşem

Bir nesnem yokdur yoğsa (4) *cihât-ı sitte müşterîyin* murâd nazar u himmet ehli ve remz ü hâlet şâhibi maḥbûb-ı tarîkat her taraf-ı şehrde vardur (5) ammâ bende isti' dâ yokdur ve illâ her birine müşterî idem dimekdür bundan daḥi maḥşûd ta' rîzdür ki ben (6) bunlardan bir belki ğayrılardan yigregiyin ammâ tâlib-i kâbil ve mir'at-ı muḳâbil yokdur nitekim dir

(9) Hâfız 'arûş-ı tab' -ı (7) merâ cilve ârzüst

Ey Hâfız benüm tab'um gelinine cevelân ârzûdur

Âyineî ne-dârem ez-ân âh mî-keşem

(8) *Bir âyinem yokdur anuñçün âh çekerin ya' nî âh iderin* murâd budur ki benüm tab'umda irşâd-ı tarîkat 'arz-ı cemâlin (9) anuñ ârzüsü vardur ammâ cemâlüm müşâhedesinde bir âyine ya' nî tâlib-i kâbil yokdur anuñçün münfa' il olup âh iderin (10) ba' zı nûsaḥda beyti sâbıkda lafz-ı Hâfız yirine lafz-ı ḥüsn vâkı' olup maḥlaş beyti bu vâkı' olmış

(10) Hâfız zi-tâb-ı (11) fikret-i bî-hâşılân be-sûlht

Hâfız bî-hâşıllar fikri ḥarâretinden yandı [fikr ü fikret bir ma' nâyadur]

Sâkî kücâst tâ zened âbî ber-âteşem

(12) *Sâkî kandedür tâ bir şu ura benüm âteşüne* murâd budur ki bî-hâşıllar ve nâ-ḳâbiller vardur anlara irşâd u ta' lîm (13) fikri baña ḥarâret virüp ol ḥarâretten yandum bir şeyḫ-i vâ' iz ve pîr-i pend-güy ḳanı ki benüm âteşüne naşîḥat u tesliyet (14) şuyın urup teskîn idüp munṭafî ḳıla

VELEHU EYẒAN [G.420]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Mâ ber-ârîm şebî dest ü du' âi be-kunîm

Biz bir gice (15) *el ḳaldıralum bir du' â idelüm*

Ġam-ı hicrân-ı tu-râ çâre zi-câi be-kunîm

Senüñ hicrânüñ ğamına çâreyi bir yerden (16) idelüm murâd bundan 'aḳluñ rûḥa ḥiṭâbın beyândur ki dir biz ikimüz bir gice el ḳaldırup ḥazret-i Ḥaḳka du' â (17) eyleyüp senüñ ol ḥazretten mehcür olduĝunuñ ğamı çâresin cenâb-ı Ḥaḳdaan idelüm ki *inne rabbeküm ḥayyun kerîmün* (18) *yestaḥyî min 'abdihi izâ ref'a ileyhi yedeyhi an yeruddehümâ şafiren*¹⁹⁶² mücebince icâbet-i du' â ider

(2) Dil-i bîmâr şud ez-dest (19) refîḳân mededî

Göñül ki ḥasta oldı yoldaşlar elinden bir meded

Tâ tabîbeş be-ser ârîm ü devâyî be-kunîm

¹⁹⁶² إِنَّ رَبَّكُمْ حَيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي مَنْ عَبْدُهُ إِذَا رَفَعَ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا vermemeekten haya eder. İkrâmı boldur, kulunun kendisine ellerini kaldırarak duâ ettiğinde onları boş çevirmekten hayâ eder. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2 s. 559, Hadîs No: 3865.

Tā bir (20) ṭabīb gerürelüm anuñ başına ve bir devā idelüm murād budur ki ‘ aql rūḥa dir gönül ḥaste oldı nefsuñ (21) ve kuvvā-yı nefsāniyyenüñ şeyāṭin-i cin ü insüñ elinden baña meded idüp muvāfaqat kııl ki anuñ başına bir ṭabīb-i [İ73a] (1) dīn getürüp ‘ ilāc idelüm

(3) Ān ki bī-cürm be-rencid ü be-tigem zed ü reft

Ol ki günāhsuz incitdi ve bir kıılıc ile (2) benı urdı ve gitdi

Bāzeş ārid Ḥudā-rā ki şafāyī be-kunīm

Girü getürüñ anı Allāh için ki bir şafā vü Muşāfāt (3) idelüm murād bundan ‘ aqluñ kuvvā-yı rūḥāniyyeye ḥiṭābın zıkrdür ki dir o kimse ki nefsdür benüm günāhum yok iken (4) incitdi baña ‘ ısyān kıılını urup hevāyā tābi‘ olup gitdi anı girü getürmege sa‘ t idük ki şulḥ u muşāfāt (5) ve mābeynimüzde ıslāḥ idevüz

(4) Meded ez-ḥāṭır-ı rindān ṭaleb ey dil verne

Mededi rindler ḥāṭırından (6) iste ey gönül yoḥsa

Kār-ı sa‘ best mebdā ki ḥaṭāyī be-kunīm

Müşkil işdür olmaya ki bir ḥaṭā idevüz (7) murād ‘ aqluñ ḳalbe ḥiṭābın beyāndur ki dir bir mededi maḥliş olanlar ḥāṭırından iste ki vuşul ila‘ llāh (8) müşkil işdür olmaya ki ḥaṭā idüp maḳşud u maṭlūbdan maḥrūm kılavuz

(5) Der-reh-i nefis k‘ez-ü sine-i mā bütgede büd

(9) Nefs yolında ki andan bizüm sinemüz kilisā idi

Tir-i āhi be-küşāyım ü gazāyī be-kunīm

Bir āh okın açalum ve bir gazā (10) idelüm murād ‘ aqluñ rūḥa yā ḳalbe ḥiṭābın zıkrdür ki dir nefis yolında sinemüz kilisāya dönüp dünyā (11) şanemleri ve taşvırleri ile ṭolmuşdur pes tir-i āh çeküp gazā idüp nefsi helāk ve sineyi pāk idelüm (12)

(6) Ḥuşk şud biḥ-i ṭarab rāh-ı ḥarābāt kücāst

Kurıdı şenlik köki meyhāne yolu ḳandedür

Tā der-ān āb u hevā (13) neşv ü nemāyī be-kunīm

Tā ol āb u hevāda bitmek ve büyümek idevüz murād feraḥ-i dīn ve neşāt-ı yakīn köki (14) kurıdı ḥānḳāḥ yolu ḳandedür ki tā anda varup şecere-i sürür-ı dīne bitmek ve ziyādelik müyesser ola (15) dimekdür

(7) Sāye-i ṭā‘ir-i kem-ḥavşala kārī ne-kuned

Ḳursağı eksük ḳuş gölgesi bir iş itmez

Ṭaleb ez-sāye-i meymün-ı (16) hümāyī be-kunīm

Bir hümānuñ mübārek gölgesin ṭaleb idelüm murād şeyḥ-i nāḳış sāyesinden fā‘ide olmaz bir şeyḥ-i (17) kāmīl zıllını isteyelüm dimekdür

(8) Dilem ez-perde be-şud Ḥāfiż-ı ḥoş-lehce kücāst

Gönülüm perdeden gitdi ḥoş (18) sözli Ḥāfiż ḳanı [lehce ‘ Arabidür söz ma‘ nāsınadır]

Tā be-ḳavl ü gazeleş sâz-ı nevāyī be-kunīm

Tā anuñ sözi ile ve gāzeli ile bir düzen ve nevā (19) idelüm murād ma‘ārif-i İlāhiyye ve kelimāt-ı laṭife ile ḳalbi perdeye ve nizām-ı ahvāle getürelüm dimekdür (20)

VELEHU EYŻAN [G.421]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Mā zi-yārān çeşm-i yārī dāştım

Bir yārāndan yārılık ümīdin dutarduk

Hod gālaṭ būd ānçi mā pendāştım

(21) *Gālaṭ imiş ol ki biz şanur idük* murād budur ki ‘aḳl u rūḥ dirler bir nefsdan ve ḳuvvā-yı bedeniyeden bize ṭā‘atde [İ73b] (1) muvāfaḳat-ı müşāreket ümīdin ider idük bizüm zannımız gālaṭ imiş anlar bize müzāheret ü mu‘āvenet itmeyüp ‘adāvet (2) ü muḥālefet itdüler [*hod* lafzı bunda Türkide isti‘ māl olınan gibidür]

(2) Tā dıraḥt-ı düstī key ber-dihed

Muḥabbet ağacı ḳaçan yemiş virür

Hāliyā refti ü toḥmī kāştım

(3) *Biz gitdük şol ḥālde ki toḥmī ekdük* murād budur ki rūḥ u ‘aḳl dirler ‘ışḳ-ı İlāhī cevān ilen gerek imiş (4) biz anı pīrlik zamānına pes muḥabbet-i İlāhiyye şeceresi nice yemiş virür ki biz toḥm ekdüğümüz zamānda āhirete gitdük (5) [lafz-ı *hāliyā* Fārisi idügi sābıḳan ma‘lüm olmuş idi hāliyā mükerrer oldu]

(3) Nüktehā reft ü şikāyet kes ne-kerd

Nükteler vāḳı‘ oldı kimse şikāyet itmedi

Cānib-i ḥurmet fūrū ne-güzāştım

(6) *Ḥürmet cānibin terk itmedük* murād budur ki nefsdan ve ḳuvvā-yı bedeniyeden niçe şikāyet idicek ‘ameller vāḳı‘ (7) oldı bizden birimiz şikāyet itmedük yārān ḥurmetin terk eylemedük

(4) Guftugū āyin-i dervīşān ne-būd

Dimek (8) ve itmek dervīşler resmi degüldür

Verne bā-tu mācerāhā dāştım

Yoḥsa senūñle mācerālarımız var idi (9) murād rūḥuñ ve ‘aḳluñ nefse ḥiṭābın beyāndur ki dirler şikāyet dervīşlik ‘ādeti degüldür yoḥsa bizüm (10) senden çok şikāyetimiz maḥalli vardır

(5) Şīve-i çeşmet firīb-i ceng dāşt¹⁹⁶³

Senūñ gözün şīvesinūñ ceng (11) aldaması var imiş

Mā ne-dānistım ü şulḥ engāştım

¹⁹⁶³ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir:

Şīve-i çeşm-i siyeh dil ceng būd

Mā gālaṭ kerdım ü şulḥ engāştım

Biz bilmedük şulh zann itdük murād budur ki ‘aql u rūḥ (12) nefse dirler senüñ meḥābīb-i cihāna nazaruñ ‘ayn-ı ‘ibret ile şun-ı ḥāzret müşāhedesi şanurduḡ ol (13) degül nazar-ı şevhvet ve ‘ayn-ı nefsanıyyet imiş

(6) Gülbün-i ḥüsnet ne ḥod şud dil-firīb¹⁹⁶⁴

Senüñ ḥüsnuñ gül fidānı (14) *kendüden gönül aldayıcı olmadı*

Mā dem-i himmet ber-ü bü’gmāştım

Biz himmet nefsin anuñ üzreine ḥavāle itdük (15) murād rūḥ u ‘aql nefse senüñ ḥüsnuñe aldanmazuz muḥarred andan ḥādīs olmış degüldür bizden nefes-i himmet (16) ve aña muvāfaḡat oldı anuñcün gönümüz aña aldandı dimekdür

(7) Guft ḥod dādī be-mā dil-i Ḥāfız

Didi kendüñ (17) *virdüñ bize gönli ey Ḥāfız*

Mā muḥaşşıl ber-kesī ne’gmāştım

Bir taḥşıl ider kimseyi kimse üzre ḥavāle (18) *itmedük* murād nefsuñ ve kuvvā-yı bedenıyyenüñ cevābın beyāndur ki anlar dirler sen kendüñ bize gönül virüp (19) ‘āşık u tābī‘ oldun bir kimseyi bir kimseye ḥavāle idüp ḥaber itmedük [muḥaşşıl kesr-i şad ile taḥşıl-i māl içün bir kimsenüñ üzerine ḥavāle kılınan şahşa dirler muḥzır u çavuş gibi]

VELEHU EYẒAN [G.422]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Merḥabā tā’ir-i (20) ferruḡ-pey-i ferḡunde-peyām

Merḥabā ey izi mübārek ḥaberi kutlu baḡtlu kuş

Ḥayr-ı maḡdem çi ḥaber (21) yār kücā rāḥ küdām

Şafā geldüñ ne ḥaber yār kānde yol kaḡı murād şol şeyḥ-i kādeme ḥitābdur ki kādemi mübārek [I74a] (1) kelāmı baḡtlu ola pes aña merḥabā diyüp tavşif idüp du‘ā itdükden soñra ḥaber-i İlāhī şorup vuşul ila’llāḥ kānde (2) olur tarīḡ kaḡıdur dir

(2) Yā Rab in kāfile-rā luṡf-ı ezel bedraḡa bād

Yā Rabbī bu kāfileye luṡf-ı ezel ḡulaḡuz (3) *ve begçi olsun*

Ki ez-ü ḡaşm be-dām āmed ü ma‘şuḡ be-kām

Ki andan ḡaşm aḡa geldi ve ma‘şuḡ murāda murād aşḡāb-ı (4) tarīḡate du‘ā ve medḡdür ki dir bu kāfileden nefis-i düşmen maḡbūs olup ve vuşul-i maḡbūs müyesser oldı (5)

(3) Mācerā-yı men ü ma‘şuḡ-ı merā pāyān nīst

Benüm mācerāma ve ma‘şıḡuma nihāyet yoḡdur

Her çi āḡāz ne-dāred (6) ne-peḡired encām

¹⁹⁶⁴ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir:

Gülşen-i ḥüsnet ne ḥod şud dil-firīb

Mā ser-i servet be-çarḡ efrāştım

Her nesne ki ibtidāsı olmaya intihāsı kabûl itmez murād ḥazret-i Ḥaḳḳuñ ezeli vü ebedi idüğün (7) beyândur

(4) Zülf-i dildâr çü zünnâr hemî-fermâyed

Zülf-i maḥbûb çü zünnârüm buyurur

Be-rev ey şeyḥ ki şud (8) ber-ten-i men ḥırka ḥarām

Yûri ey ḥâce ki bizüm tenümûze ḥırka ḥarām oldı murād budur ki ḡayb-ı hüviyyet-i (9) zât ve mâ emirü illâ liya‘budu‘llâhe muḥlişine lehu‘d-dîne¹⁹⁶⁵ mücebince kemâl-i ihlâş emr ider ki melâmiyye şüretinde (10) olup libâs-ı tâ‘ife-i şüfiyemüz olmaya lâcerem bize ḥırka ve şekl-i şüfi ḥarâmdur

(5) Murğ-ı ‘arşem ki hemî der-resed (11) ez-sidre-i şafir

‘Arş kuşıym ki irişür sidretü’l-müntehâdan âvâz [şafir şıklık ve kuş avâzı ma‘nâsınadır]

‘Âkıbet dâne-i ḥâl-i tu fikendem (12) der-dâm

‘Âkıbet senüñ ḥâlüñ dânesi beni aḡa düşürdi murād rûḥuñ nefse ḥitâbın zikrdür ki benüm (13) maḡâmum ḥazret-i ‘indiyyet-i İlâhiyye ve ‘arş-ı a‘lâ idi ve dâ‘imâ ilhâm-ı Cibrîl baña irişür ammâ senüñ ḥubbuñ (14) ḥubbı beni dâm-ı dünyâya ve kayd-ı mâsivâyâ giriftâr itdi

(6) Gül zi-ḥad burd tena‘um be-kerem ruḥ be-nümâ

Gül ḥadden (15) iletđi tena‘umı kerem ile yañaḡ gösterür

Serv mî-nâzed ü hoş nîst Ḥudâ-râ be-ḥırâm

Serv görünür (16) ve hoş degüldür Allâh için şalın murād ehl-i keşfin diyen müdde‘î-i ten-perverliki ḥadden aşurdı ey şeyḥ-i (17) muḥliş ü mirtâz yüz göster ki sîmâ-yı şalâḡi görsün ve ehl-i manşib olan nâz u te‘aḡḡür ider ve anuñ (18) mâz ı te‘azzümü hoş degüldür ki mest-i devlet olup fânîye i‘timâd idüp maḡrûr olur lâcerem ey şeyḥ (19) ‘uluvv-i derece göster ki mertebe-i bâkıyyedür ve raḡbetimüz buñadur [nâziden görünmek ve faḡr itmek ve gönenmek ve hoş dirilmek ve nâzlanmaḡ ma‘nâsına gelür]

(7) Çeşm-i ḥün-bâr-ı merâ ḡâb çı der-ḡur bâşed

(20) *Benüm kan yaḡdurıcı gözüme uyku ne lâyıḡ olur*

Men lehu yuḡtelü dâ‘ün denefun keyfe yenâm

Şol kimse ki anuñ (21) helâk ider maraḡ lâzımı ola nice uyur murād mantûḡdan zâhirdür [taḡdır-i kelâm men lehu dâ‘ün denefun yuḡtelü keyfe yenâmdur] [men lafzı maḡhallen merfû‘-ı mübtedâdur ve dâ‘ün lafzı lafzen merfû‘-ı mübtedâ-yı şânîdür ve denefun fetḡateyn ile maraḡ lâzımdur ki şıfat-ı dâ‘ündür ve yuḡtulü içinde olan zamîr-i fâ‘il ile cümle-i fi‘iliyye olup dâ‘ün lafzına şıfat ba‘d şıfatdur ve lehu câr ma‘a‘l-müccereddür maḡzûfihi müte‘allik olup muḡhallen merfû‘-ı ḡaberîdür mübtedâ-yı şânîñ ve mübtedâ-yı şânî-i ḡaberî ile ḡaberîdür mübtedâ-yı evvelüñ ve keyfe yenâm cevâbıdur men lafzıñuñ]

¹⁹⁶⁵ وَمَا أَمُرُوا إِلَّا لِیَغْنُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّینَ Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur. (Kur‘ân, Beyyine 98/5).

(8) Tu teraḥḥum ne-kunī ber-men-i miskīn guftem

Sen [İ74b] (1) merḥamet itmezsın ben miskīne diyem

Zāke da‘ vāyi ve hā ente ve tilke’l-eyyām

Bu benüm du‘āmdur ve (2) işte sen ve bu eyyām murād rūḥuyñ nefse ḥiṭāb u ‘ itābın beyāndur ki senden baña merḥamet gelmese gerekdür (3) ve bu da‘vāmuñ şıdkı zamān ile zāhir olur dir

(9) Ḥāfız er meyl be-ebrū-yı tu dāred şāyed

Ḥāfız (4) eger senüñ kaşuña meyl iderse yarar

Cāy der-kūşe-i miḥrāb kunend ehl-i kelām

Yiri miḥrāb kūşesinde (5) iderler ehl-i kelām murād Ḥāfız remz-i İlähiye mā’il olsa yaraşur ki ehl-i kelām maḥall-i remzde olurlar (6) dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.423]

[Mef’ ūlū Fā’ ilātü Mefā’ ilū Fā’ ilün]

(1) Mā bī-ğamān-ı mest-i dil ez-dest dādeim

Biz ğamsuz mest göñli elde virmişüzdür (7)

Hem-rāz-ı ‘ışk u hem-nefes-i cām-ı bādeim

‘İşk hem-rāzı ve şarāb kadehi hem-nefesiyüz murād budur ki (8) biz dünyā ğamsuz mest-i Ḥaḳ olup ehl-i ‘ışk ile ve ḳalb-i şeyḫ yā dehān-ı şeyḫ ile hem-nefes olmuşşuzdur (9)

(2) Ber-mā besī kemān-ı melāmet keşideend

Bizüm üzerimize çok melāmet yayın çekmişlerdür

Tā kār-ı ḥod zi-ebrū-yı (10) cānān küşādeim

Tā işümüzizi cānān kaşından açmışşuzdur murād budur ki bir remz-i Ḥaḳ ve esrār-ı (11) İlähiyye söyleyüp andan ‘amel ü ḥaber keşf itdügümüz için ehl-i zāhir ve ‘avāmu’n-nās bize ta‘n u melāmet (12) yayın çeküp çok daḥl u teşnī’ itmişlerdür

(3) Ey gül tu düş dāğ-ı şabūhi keşidei

Ey gül sen dün (13) gice şarāb-ı şabāḥ dāğın çekmişsin

Mā ān şakāyıkım ki bā-dāğ zādeim

Biz ol şakāyıkuz ki dāğ (14) ile toğmışşuzdur murād budur ki ehl-i keşfin diyü da‘vī iden dün gice ya‘nī zamān-ı ḳalilden (15) berü dāğlu geçinüp ve şabāḥ şarābın içer gibi dāğ u derd için āḥ çekmişşindür bizi gör ki dāğ-ı ‘ışkī ‘ālem-i (16) İlähiden bile getürmüşşüzdür [ya‘nī sen şabāḥ vaktinde şarāb içer gibi benüm dāğ u derdüm var diyü āḥ çekersin]

(4) Pīr-i muğān zi-tevbe-i mā ger melül şud

Pīr-i muğān bizüm tevbemizden eger melül oldu (17) ise

Gū bāde şāf kun ki be-‘özü istādeim

Di şarābu şaf kııl ‘özre tırımışuzdur murād budur ki biz (18) tarikatden rücū‘ idüp ehl-i dünyā meslegine sālİK olduğumuzdan şeyh rencide-ĥātır ise aña di ki ‘ışkı-ı (19) Ĥaĥķı ihzār itsün ki biz rücū‘dan rücū‘ idüp girü tarikate sülük idüp ĥuzūr-ı şeyhe varup ‘özr (20) itmege tırımışuzdur

(5) Kār ez-tu mī-reved mededī ey delīl-i rāh

İş senden gider bir meded ey yol ĥulaĖuzı (21)

İnşāf mī-dihīm ki ez-reh fütādeīm

İnşāf virürüz ki yoldan dūřmūřuzdır murād mürřid-i tarikat [İ75a] (1) olana tazarru‘dur dir iş senūñ sebebūñ ile eyler ve gider vir meded kııl ki biz inşāf iderüz ki yoldan ĥurūc (2) itmiřuzdır

(6) Ćün lāle mey me-bīn ü ĥadeĥ der-miyān-ı kār

Lāle gibi şarāb görme ve ĥadeĥ iş ortasında

İn dāĖ (3) bīn ki ber-dil-i pūr-ĥūn nihādeīm¹⁹⁶⁶

Bu dāĖı gör ki ĥan ile tolu gōñle ĥomıřuzdur murād budur ki ‘amel ortasında (4) lāle gibi kırmızı şarābı ve ĥadeĥi var görme ya‘nī zāhirimūze nāzır olup tena‘um u ‘işretde şanma belki (5) lāle gibi pūr-ĥūn gōñlümüzde dāĖ vardur anı gör

(7) Guftī ki Ĥāfız in heme reng ü ĥayāl ĥiř

Didūñ (6) ki ey Ĥāfız bu dükeli reng ü ĥayāl nedür

Naĥş-ı Ėalať me-ĥān ki hemān levĥ-i sādeīm

Ėalať naĥş oĖuma ki (7) sāde taĥtalıyuz murād budur ki eş‘ārumda reng ü leťāfet ve ziyā vü şan‘at görüp tarikat ü ĥaĥıkatden (8) ‘ārī şā‘ir-i māhir zann itme belki tařannu‘ ve tekellüfden ĥālī şāfi-i ĥalb sālİK-i tarikat ve tālīb-i ĥaĥıkat merd-i ferdüm (9)

VELEHU EYŻAN [G.424]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Be-zen ber-dil zi-nūk-ı Ėamze tırem

Ur gōñlüme Ėamze sıvrısından oĖ

Ki piş-i ĥeřm-i (10) bīmāret be-mırem

Ki senūñ ĥaste gōzūñ öñinde ölem murād muĥātabdan şeyĥdür aña dir bañ ‘ayn-ı ‘ināyetūñden (11) tır-i riyāzet ur tā senūñ zāt-ı murtāzañ öñinde nefsāniyyetüm meyyit olup rūĥāniyyetüm ĥayāt-ı ebediyye bula (12) [ba‘zı nüsaĥda me-zen vāķı‘ olmiř şaĥiĥ degüldür zirā ‘āřıķ-ı ma‘řūķuñ tır-i Ėamzesi ile gözi öñinde ölmege maťlūbdur ĥatf-ı enfese ölmekden]

(2) Niřāb-ı ĥüsn der-ĥadd-i kemālest

Ĥüsn niřābı ĥadd-i kemāldedür

Zekātem dih ki miskīn ü faķirem

¹⁹⁶⁶ *Ber-dil-i pūr-ĥūn* ifādesinin karřılıĖı olarak derkenārda *ber-dil-i ĥūnīn* kelimesi bulunmaktadır.

[*Zekāt vir baña ki miskîn ü fakîrin*]¹⁹⁶⁷ murād şeyh-i (13) kāmilsin himmete kâdîrsin baña himmet kıl ki müsteḥaḥ dimekdür

(3) Men ān murğem ki her şām u seḥergāh

Ben ol (14) kuşın ki her aḥşām u şabāh

Zi-bām-ı ‘arş mī-āyed şafirem

‘Arş *ṭamından gelür baña āvāz* murād yukarıda (15) bir kerre zıkr olunmuşdur yā ilhām melegi gelür dimekdür yā kelām-ı Cibrîl yā vahy-i rūḥānî gelür dimekdür

(4) Kadeḥ (16) pür kun ki men der-devlet-i ‘ışk

Kadeḥi ṭoldur ki ben ‘ışk devletinde

Cevān-baḥt-ı cihānem gerçi pîrem

(17) *Cihān cevān baḥtıym egerçi pîrin* murād şeyḥden ṭaleb-i feyz idüp ve irşād-ı ri-yāzet istid‘ā eyleyüp (18) kendünün isti‘dād-ı feyzin ve ri-yāzete taḥammülün beyāndur

(5) Çünān pür şud fezā-yı sîne ez-düst

Öyle (19) ṭolmuşdur sîne meydānı dostdan

Ki fikr-i ḥış kem gum şud der-zamîrem

Ki kendü fikrüm yitdi ḥāṭırumda (20) murād galebe-i ‘ışkın beyāndur ki şadrum dost ile şöyle mālî olmuşdur ki kendü fikrümünden ḥālî olmuşdur (21) [zamm-ı kâf ile olmak mübālağada ziyādedür feth-i kâf ile olmağdan bu söz kem degüldür]

(6) Me-bād cüz ez-ḥesāb-ı muṭrıb u mey

Olmasun muṭrıb u şarāb ḥesābında gayrı

Eger ḥarfî keşed kilk-i debîrem

[175b] (1) *Eger bir ḥarf çekerse kâtibüm kalemî* murād budur ki benüm a‘mālüm defterinde mürşid ve ‘ışk-ı İlāhî ḥesābından gayrı olmasun (2) eger Kirāmen Kâtibîn bir ḥarf daḥi yazarsa

(7) Der-ān ğavğā ki kes kes-rā ne-pursed

Ol ğavğāda ki kimse kimseye (3) şormaz

Men ez-pîr-i muğān minnet pezirem

Ben pîr-i muğāndan minnet kabûl idiciyin murād budur ki ‘arşa-i kıyāmetde (4) ol maḥall-i ḥavf u ḥayretde nefsi nefsi dinildügi ḥāletde ben şeyḥ-i ṭarikatden şefā‘at görüp ve sālîk-i ṭarîḳ-i Ḥaḳ (5) olduğumuz için selāmet bulup şeyḥden minnet kabûl itsem gerekdür

(8) Çü ṭıflān tā key ey zāhid firibî

Oğlancıklar (6) gibi kaçana dek ey zāhid aldarsın

Be-sîb-i büstān u şehd ü şîrrem

¹⁹⁶⁷ Parantez içerisindeki kısım 3206 nüshasında eksiktir.

Bostān elması ve bal u süd ile murād (7) budur ki zāhid na‘īm-i cennete terğib ider ammā ‘āşıka cemāl-i yār gerek lācerem aña dir beni oğlancıklar gibi nice (8) bir aldarsın baña na‘īm-i cennet gerekmez cemāl-i Hāḡ gerek

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Zāhidüñ gönlinde cennet ‘āşıkuñ dīdār-ı yār

Her (9) kişinüñ lācerem başında bir sevdası var

(9) Ḳarārī kerdeem bā-mey-fürüşān

Bir ḡarār itmişümdür şarāb (10) şaticılar ile

Ki rüz-ı ḡam be-cüz sāḡar ne-gīrem

Kim ḡam güninde ḡadeḡden ḡayrı dutmayam murād şarāb şaticılardan (11) ‘ulemā-yı tarīkatdūr ki anlardan ḡāşıl olan ‘ilm ü ma‘rifet baña bunı muḡarrer itdürdi ki ḡam geldükde *v’esta‘īnu* (12) *bi’ş-şabrı ve ‘ş-şalātī*¹⁹⁶⁸ ḡasebince ‘ibādeti meşḡul olam

(10) Ḥoş[est] ān dem ki istignā-yı mestī

Ḥoşdur ol dem ki (13) *mestlik istignāsi*

Ferāḡat beḡşed ez-şāh u vezīrem

Ferāḡat başışlaya şāhdan ve vezīrden baña öirād (14) budur ki ‘ışḡ-ı Hāḡḡa ve ‘amel-i āḡirete şöyle müteveccih ü müstaḡraḡ olam ki ehl-i dünyādan bi’l-küllīye ferāḡat idem (15)

Şi‘r

Radıytü meni’d-dünyā bi-ḡuvveti ve şumleti¹⁹⁶⁹

Ve şerbeti mā’i kuvvezihā mütekessiri

(11) Men ān ki ber-giriftem dil zi-Ḥāfız

(16) *Ben ol vaḡt götürdüm gönli Ḥāfızdan* [gönül götürmek ümīd kesilmek ve ḡaṡ-ı ta‘alluḡ itmek dimekdür]

Ki sāḡi ḡeşṡt yār nā-güzīrem

Ki sāḡi oldı nāḡār ya‘nī (17) *zarūrī olan yār baña* murād budur ki nefsi-i emmāre dirin ol vaḡt ḡāfızuñ izlālından ümīd kesdüm (18) ve ḡaṡ-ı ta‘alluḡ itdüm ki *izā erāde ‘llāhu bi-‘abdin ḡayren ce‘ale min nefsihi vā‘izen*¹⁹⁷⁰ mücebince nefsi-i levvāme belki nefsi-i (19) muṡma‘ine aña ‘ışḡ-ı İllāhī içürdi ve şehevāt u muṡālibāt-ı dünyādan ḡeçürdi

(12) Firāvān-genḡhā der-sīne dārem

Vāfir (20) *ḡazīnelerüm göḡsümde vardur*

Eḡerḡi müdde‘ī bīned ḡaḡīrem

¹⁹⁶⁸ واستعينوا بالصبر والصلاة Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir. (Kur‘ân, Bakara 2/45)

¹⁹⁶⁹ Şiir İbn-i Sînâ'ya âit olarak gösterilmektedir. Dîvân-ı İbn-i Sînâ, s. 29.

¹⁹⁷⁰ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا جَعَلَ مِنْ نَفْسِهِ وَاعِظًا Allah (c.c), bir kulunun hayrını (iyiliğini) isterse, ona kendi içinden bir nasihatçi nasip eder. (Hadîs) Aclunî, Keşfü'l-Hafa 1/78.

Egerçi müdde‘î benî ḥakî görür murâd budur ki ‘ulûm (21) u ma‘ârifden ve fûnûn u ‘âvârifden ve keşf-i ḥakâyıktan ve feyz-i daḳâyıktan şadrumda ḥazîne-i keşîre vardır [176a] (1) egerçi benî müdde‘î-i münkir ve düşmen-i mütekebbir ḥakîr ü zelîl görür

VELEHU EYẒAN [G.425]

[Mef‘ülü Fā‘ ilâtü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Men terk-i ‘ışk-bāzi vü sāgar (2) nemî-kunem

Ben ‘ışk-bāzlığı ve ḳadeḥi terk itmezem

Şad bār tevbe kerdem u diğeri nemî-kunem

Yüz kerre tevbe eyledüm (3) daḥi eylemezem murâd budur ki ben ‘ışk-ı İlāhî ‘amelin ve şafâ-yı ḳalb terkin itmezem ve taleb-i dünyâ ve mâsivâ ḳılmazam (4) yüz kerre bu ‘amelden rücû‘ idüp ya‘nî sâlik-i tarîkat iken taleb-i dünyâ ve tâbî‘-i hevâ oldum bir daḥi itmezem (5) [ba‘zî nûşahda mısrâ‘-ı sâni bu vâkı‘ olmuş

Taklîd-i ‘ilm ü zühd-i müzevver nemî-kunem

‘ilm-i taklîd ve zühd-i telbîs itmezem ya‘nî ‘ilm-i resmî tâlîbi ve tağyîru’s-şekli li-ecli’l-ekl¹⁹⁷¹ eylemezem]

(2) Bâğ-ı behîşt ü sāye-i tûbî vü ḳaşr-ı ḥûr

Cennet bağı ve tûbâ gölgesin ve ḥûr ḳaşrını

Bâ-ḥâk-ı kûy-ı düst (6) berâberem nemî-kunem

Dost maḥallesi toprağına muḳâbil yâ aña müsavî itmezem murâd na‘îm-i cennatı ḳurb-ı dergâh-ı Ḥaḳḳuñ (7) ednâ mertebesi muḳâbili ve berâberi ḳılmazam dimekdür

(3) Telḳîn-i ders-i ehl-i nazar yek işârettest

Ehl-i nazaruñ (8) dersi telḳîni bir işâretdür [telḳîn-i ders didüğü için elif dirler eḥad dilerler didüm ve illâ bir dirler Allâh eḥad telḳîn ü ders dilerler dir idüm]

Guftem kinâyetî vü mükerrer nemî-kunem

Bir kinâyet didüm tekrâr itmezem murâd budur ki (9) ehl-i nazar olup Ḥaḳḳı görenleruñ ders telḳîni bir işâretdür ya‘nî elif dirler eḥad dilerler [lafz- telḳîn mübtedâdur yek işârettest ve mısrâ‘-ı sâni maзмünü bu kinâyetbe beşâretdür]

Rubā‘î (Ahreb)

Kes (10) guft merâ ‘ilm-i ledünnî hevesest

Ta‘lîm kuneş egeret destresîest

Guftem ki elif gufte diğeri guftem hîç (11)

Der-ḥâne eger kesest yek ḥarf besest

(4) Şeyḥem be-ḥîre guft ber-ü terk-i ‘ışk kun

Bir ḳoca baña ḡaḏab ile didi (12) yûri ‘ışkı terk ḳıl

¹⁹⁷¹ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değişmesi... (Diğeri Arapça İbâreler)

Muhtâc-ı ceng nîst birâder nemî-kunem

Cenge muhtâc degüldür qardaş itmezem murâd budur ki (13) baña her dünyâ kocası yokdur qardaş terk itmezem [ol gâzab ile didiki benden dañi gâzab vâkı‘ olup ceng iktizâ ider ammâ ben ehl-i dünyâ gibi ehl-i nefis degülüm nefsâniyyet ile söz söyleyüp ‘aql u edeb ile cevâb virüp terk-i ‘ışk itmezem]

(5) İn taqviyem tamâm ki bâ-şâhidân-ı şehir

Bu taqvâ baña tamâmdur ki (14) şehir maḥbûbları ile

Nâz u kirişme ber-ser-i minber nemî-kunem

Nâzı ve göz ucu ile bağmağı ve göz konmağı minber başı üzre (15) itmezem murâd budur ki baña bu zühd-i taqvâ yiter ki minber üzerine çıkan vâ‘iz gibi şehir maḥbûblarına nâz u işâret (16) itmezem nitekim bu vâ‘iz ‘ışk-ı İlâhî ifşâ olunmak gerek diyüp meclis karşusunda olan bir maḥbûna remz idüp (17) dimiş

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ba‘d ez-imrûz âşkârâ düst mî-dârem tu-râ¹⁹⁷²

Ez-tu çün püşem ki peydâ düst mî-dârem tu-râ

(6) Hergiz nemî-şevd zi-ser-i ḥod haber merâ

Hergiz (18) kendü başumdan haberüm olmaz benüm

Tâ der-miyân-ı meykede ser-ber nemî-kunem

Tâ meyḥâne ortasında baş kaldurmam (19) murâd budur ki meşâğul-i dünyâya ve meşâlih-i gayra meşğûl olanuñ kendü başından haberi olmayup kendü tedbîrinden (20) gâfil olur ammâ ḥânkâhda murâkib olup cānib-i Ḥaḳka müteveccih olan seyyi‘atin tezekkür idüp istiğfâr ile (21) tedbîr kendü başı içün fikr-i âḫiret ider

(7) Nâşih be-ṭanz guft ḥarāmest mey me-ḥur

Nâşihat idici ṭa‘n ile didi [İ76b] (1) ḥarâmdur şarâb içme

Guftem be-çeşm ü gûş be-her ḥar nemî-kunem¹⁹⁷³

Didüm gözi ve kulağı her ḥara itmezem murâd (2) budur ki ehl-i dünyâ nâşihı kāsib-i māl ve ehl-i ‘ıyâle ‘ışk-ı İlâhî ḥarâmdur sen kāsib-i māl ve ehl-i ‘ıyâlsın (3) andan ferâgat kıl didi ben didüm bu didüğüñ ḥar-ı dü pâ ve aḥmaḳ u ‘arîzu‘l-ḳafâ fî‘li ve ḳavlidür ben her bir (4) denî vü nādâna ve gül-i cihâna göz kulaḳ dutmazam

(8) Ḥâfız cenâb-ı pîr-i muğân cāy-ı devletest

Ey Ḥâfız (5) pîr-i muğân evi ṭarafı devlet yiridür [cenâb ev ṭarafı dimekdür]

Men terk-i ḥâk-bûsi-i in der nemî-kunem

¹⁹⁷² “Senden gizledim ama seni sevdiğim ortaya çıktı. Bu günden sonra seni aşikâr olarak seviyorum.”

¹⁹⁷³ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Guftem ki çeşm ü gûş be-her ḥar nemî-kunem

Ben bu kapu toprağın öpmek terkin (6) itmezem murād budur ki ehlu'llāh u mürşid için rāh-ı cenābī ve bāb-ı ni' emü'l-me'ābī devlet-i āhır yeridür lācerem ben ol bāb (7) türābın öpmegi terk itmezem ol bābı koyup bāb-ı ehl-i dünyāya gitmezem

VELEHU EYẒAN [G.426]

[Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn]

(1) *Mā ders-i seher der-ser-i (8) meyhāne nihādīm*

Biz seher dersini meyhāne ucında ve sevdāsında koduk

Maḥşūl-i du' ā der-reh-i cānāne nihādīm

(9) *Du' ā maḥşūlini cānāne yolında koduk* murād budur ki evvel biz seher-i derse meşgūl olurduk şimdi ḥānḳāh (10) ' ameline meşgūl u maḥşūl ve netice-i du' ā evvelā taleb-i dünyā idi şimdi *lā es 'ālū minke illā iyyāke*¹⁹⁷⁴ ḥasebince ḥazret-i (11) Mevlādur [ba' zı nūsaḥda mışrā' -ı evvelūñ evvelī *mā ḥāşıl-ı ḥod* vākı' olmuş mışrā' -ı şānī evvelinde vākı' olan maḥşūl lafzına münāsib olduğuçün kâtibler tazarruf itmişlerdür ve illā H' āce Ḥāfızuñ meşrebine ve tarīkine metn ihtiyār olındur]

(2) *Der-ḥırmen-i şad zāhid-i ' āķil zened āteş*

Yüz zāhid-i ' āķil ḥırmenine od urur [' āķil bunda ' āşık muḳābilidür]

İn dāğ ki mā (12) der-dīvāne nihādīm

Bu dāğı ki biz delū gönle koduk murād budur ki zāhid-i ' ābid yābis-mizāc olur (13) vuşūl-i maḥbūb aña meşakḳat ile ḥuşūl bulur ammā sālik-i ' āşık tizcek vāşıl olur lācerem bizüm ḥāşılımuz (14) serī' ü'l-vuşūl olduğuçün yüz zāhid-i ' āķilūñ maḥşūlini ifnā idüp ke'ladem kıılır

(3) *Sultān-ı ezel genc-i ğam-ı (15) ' ışk be-mā dād*

Ezel sultānı ' ışk ğamı ḥazīnesin virür

Tā rüy der-İN menzil-i vīrāne nihādīm

(16) *Tā yüzi bu menzil-i vīrāneye koduk* murād ḥazret-i Ḥaḳ bize ḥazīne-i ğam-ı ' ışk virdi şol vaḳtde ki vīrāne-i (17) dünyā ne teveccüh itdük dimekdür

(4) *Der-ḥırka ez-İN bış münāfık ne-tevān būd*

Ḥırkada bundan ziyāde münāfık (18) olmaz

Bünyādeş ez-İN şīve-i rindāne nihādīm

Anuñ bünyādın bundan ötürü şīve-i rindāne koduk murād (19) ḥırkaya münāsib ' amel olmayıcak münāfık gibi zāhir bātına muvāfık olmamak lāzum gelür lācerem ziyāde (20) münāfıkāne vāz' olur bunuñ için bir ḥırka-püş olmayup ḥırka bünyādın rindāne kılduk ki melāmiyye-vār (21) ' āmiyāne libās giydük dimekdür

(5) *Der-dil ne-dihem reh pes ez-İN mihr-i bütān-rā*

Gönle yol virmezüz [İ77a] (1) bundan soñra bütler muḥabbetine

¹⁹⁷⁴ لَا أَسْأَلُ مِنْكَ إِلَّا بِإِثْنِكَ Senden yalnızca seni istiyorum. (Diğer Arapça İbâreler)

Mühr-i leb-i ü ber-der-i bütḥāne nihādīm¹⁹⁷⁵

Anuñ lebi mührini bütḥāne ḳapusına ḳoduḳ (2) murād budur ki ḳalbüme maḥbûblar şüretleri ve temâsil-i dünyâ girüp bütḥāneye dönmiş idi şimden girü anuñ muḥabbetini (3) ḳalbüme girmeye ḳomazam ki *mā hazihi't-temâsilü'l-letî entüm lehâ 'āḳifün*¹⁹⁷⁶ mücebince kelām-ı Hḳadan bu ḥāne ḳapısı mühr (4) urmuşdur

(6) Ān buse ki zāhid zi-piş-i dest be-mā dād

Ol buse ki andan soñra zāhid bize el virmiş (5) idi

Ez-rüy-ı şafā ber-leb-i peymāne nihādīm

Şafā yüzinden ḳadeḥ ağzına ḳoduḳ murād budur ki sülûkdan (6) zāhid ya'nî i' rāz ḳılan bizi öpüp andan soñra elin şunup baña irşād ḳıl dimiş idi ol buseyi bir şeyḥ (7) ağzına ḳoduḳ ki anuñ ağzın nefsanîyyetin ve şehvet ile olan buseyi terk itdük [ehl-i Rûm ḳatında el virmek şeyḥ mürîde el şunmağ dirler ammā ehl-i Fârs ḳatında 'akşdür]

(7) El-minnetuli'llāh ki (8) çü mā bî-dil ü dîn şud

Minnet Allāha ki bizcileyin bî-dil ü dîn oldı

Ān-rā ki ḥired-perver ü ferzāne nihādīm

(9) *Anı ki 'aḳl terbiyyet idici ve ḥekīm ḳoduḳ* murād budur ki şol kimse ki biz aña mürebbî-i 'aḳl u ḥekīm ü 'ālem (10) dir idük 'ışḳ-ı İlāhîden telezzüz idüp bizcileyin ḳalbi gidüp ve dîn-i ehl-i dünyâyı ve cennet-i mäsivâyı terk (11) idüp minnet Allāha ki bizüm ile hemḥāl oldı

(8) Çün mî-reved in keştî-i sergeşte ki āḥir¹⁹⁷⁷

Niçe gider bu başı (12) dönmiş gemi ki āḥir

Cān der-ser-i ān güher-i yekdāne nihādīm

Cānı ol gevher-i yekdāne sevdāsında ḳoduḳ murād ṭālib-i (13) Ḥaḳ ferd ü rāḡıb-ı şamed ü eḥad olan deryā-yı talebde sergerdān-ı girdāba düşmiş gemi gibi ḳalup çıkmaz dimekdür (14)

(9) Ḳāni' be-ḥayālî zi-tu būdīm çü Ḥāfız

Bir ḥayāle ḳāni' idük senden Ḥāfız gibi

Yā Rab çi gedā-himmet ü bîḡāne-nihādīm

(15) *'Aceb yā Rab gedā-himmet ü yār ṭabî'at imişüz* murād budur ki vuşûl-i Ḥaḳdan bir ḥayāl ile ḳāni' olan gedā-himmet (16) ve bîḡāne-ṭab'dur lācerem *'uluvvu'l-himmete mine'l-îmān*¹⁹⁷⁸ ḥasebince bülend-himmet ü āşnā-ṭabî'at olmaḳ gerekdür (17) [*Yā Rab* lafzı ma'nā-yı beytiye 'aceb ma'nāsınadır ve ma'nā murāda ḥaẓret-i Ḥaḳḳa ḥiṭābdur] [bu ḡazelüñ sekiz beytinde vāḳı' olan nihādīm lafzı nihāden lafzından māẓî ve nefsi mütekellim ma'a'l-gayrdur ve maḥlaş beytde olan nihādīm

¹⁹⁷⁵ *Der-i bütḥāne* kelimesi derkenârda *der-i in ḥāne* şeklindedir.

¹⁹⁷⁶ مَا هَذِهِ النَّمَائِلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor? demişti. (Kur'ân, Enbiyâ 21/52).

¹⁹⁷⁷ *Ki āḥir* ifâdesinin karşılığı derkenârda *be-āḥir* şeklindedir.

¹⁹⁷⁸ علو الهمة من الإيمان Himmetin yüceliği îmandandır. (Hadîs)

lafzı nihād lafzı ki ism-i cāmiddür aşl u tabī‘ at ma‘ nāsınadur edāt-ı nefis-i mütekellim ma‘ a’l-ğayrdur terkîp olunup ve bigâne lafzı ile vaşf-ı terkîbî kılunmuşdur]

VELEHU EYŻAN [G.427]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün]

(1) *Ḥıyāl-i rüy-ı tu der-kārgāh-ı dīde keşīdem*¹⁹⁷⁹

Senüñ yüzüñ ḥayālın göz kārgāhında çekdüm (18) *ya‘nī yardum*

Be-şüret-i tu nigārī ne-dīdem ü ne-şenīdem

Senüñ şüretüñde bir nigār ne gördüm ve ne işītdüm (19) murād taşavvurumda ḥazret-i Ḥaḳḳı ‘aynumda müşāhede ider gibi mülāḥaza iderüm ammā bir vechle taşavvur-ı ḥuşūl-i (20) şüret olur ki hiç bir şüret-i ḥüb aña beñzemez

(2) **Ümīd-i ḥacegiyem būd bende key tu cüstem**

Benüm efendilik (21) *mīdüm var idi saña ḳul olmaḳ istedüm*

Hevā-yı salṭanatem būd ḥıdmet-i tu güzīdem

Bende salṭanat hevāsı [İ77b] (1) *var idi senüñ ḥıdmetüñ iḥtiyār itdüm* murād ḥazret-i Ḥaḳḳa ḳul olmaḳ efendilikdür ve aña ḥıdmet itmek salṭatdur (2) dimekdür

(3) **Egerçi der-ṭalebet hem-‘ inān-ı bād-ı şimālem**

Egerçi senüñ ṭalebüñde şimāl yili hem-‘ inānıyın

Be-gerd-i serv-i (3) ḥurāmān-ı ḳāmetet ne-resīdem

Senüñ ḳametüñüñ şalınıcı servı tozına yā ḳırañına irişmedüm murād her ne deñlü (4) sür‘at olınsa seyr fi’llāh nihāyeti tozına ve ḳurbına irişilmez dimekdür [lafz-ı *gerd* feth-i ḳāf-ı ‘Acemī ile toz ma‘ nāsınadur ve kesr-i ḳāf-ı ‘Acemī ile ḳırañ ma‘ nāsınadur bunda herbiri murād olmaḳ cā’izdür ve evvelki ma‘nāda mübālağa ziyādedür]

(4) **Ümīd der-ser-i zülfet be-rüz-ı ‘ aḥd be-bestem**

(5) *Senüñ zülfüñ ucında ümīdi ‘ aḥd güninde bağladum*

Ṭama‘ be-devr-i dehānet zi-kām-ı dīl ne-bubrīdem

Senüñ dehānuñ (6) *devrinde ṭama‘ı gönül murādından kesmedüm* murād budur ki *elestü birabbiküm*¹⁹⁸⁰ ‘ aḥdi güninde ḡayb-ı hüviyyete ümīdi bağladum (7) kelām-ı İlāhī devrinde ve anuñ mażmūnı ‘amelinde murāda vuşulden ṭama‘ı kedüm ki buyurmuşdur *ellezīne cāhedū finā* (8) *le-nehdiyyennehüm sübülenā*¹⁹⁸¹

(5) **Günāh-ı çeşm-i siyāh-ı tu būd u gerden-i dīl-ḥ‘āh**

¹⁹⁷⁹ *Ḥıyāl-i rüy-ı tu* ifādesinin karşılığı derkenārda *ḥayāl-i nefis-i tu* şeklindedir.

¹⁹⁸⁰ اَلْسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur’ân, A’râf 7/172).

¹⁹⁸¹ اَلَّذِينَ جَاهَدُوا فِىْنَا لَنَهْدِيَهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur’ân, Ankebût 29/69).

Senüñ kara gözinüñ ve gönül dilegi boynnuñ (9) günāhı idi [‘Arab lügatında rakabe dirler zāt murād iderler ‘Acem lügatında gerden diyüp zāt murād olursa cā’izdür]

[Ki men çü āhū-yı vahşī zi-ādemī be-bürīdem]

Ben vahşī āhū gibi ādemīden kesildüm murād zāt mestūra cezb idüp ve meyl-i kalbüm aña olup (10) Mecnūn-şıfat halkdan ‘uzlet kıldum ki *el-ittisālū bi’l-ḥaḳḳa bi-ḳadri’l-infişālī mine’l-ḥalkı*¹⁹⁸² [be-bürīdem lafzı iki bā iledür evveli nūn degüldür evvelki lafz gibi zan olunmaya]

(6) Zi-şevḳ-i çeşme-i nūşet (11) çi ḳaṭrehā ki feşāndem

Senüñ tatlu çeşmeñüñ şevḳinden ne ḳaṭreler ki şaçdum

Zi-la’l-i bāde-fürüşet (12) çi ‘işvehā ki ḥarīdem

Senüñ şarāb şatıcı la’lünden ne şīveler ki aldum murād vahy-i rūḥānī şevḳinden (13) çok ağladum ve kelām-ı İlāhī zevḳinden çok ma’ nā anladum demekdür

(7) Zi-ğamze ber-dil-i rişem çi tīrhā ki küşādī

(14) *Ğamzeden yaralı gönlüme ne oḳlar ki açdun ya’ nī atduñ* [ğamze iltifāt-ı ḳahrīye dirler]

Zi-ğuşşa ber-ser-i küyet çi bārḥā ki keşīdem

(15) *Ğuşşadan senüñ maḥallüñ başı üzre ne yükler ve ne tuḥaflar çekdüm* murād nefsāniyyetüm ḳahrı için eltifāt (16) çok vāḳı’ olup nefsümden ve şeyāṭinden olan gullalarum ol dergāha çok ‘arz olmışdur demekdür (17) [*bārḥā* lafzı *rānuñ* sükunı ile olıcaḳ yüklü demekdür *rānuñ* fetḥi ile olıcaḳ tuḥfe ve armağan ve pışkeş demekdür]

(8) Zi-küy-ı yār biyār ey nesīm-i şubḥ ḡubārī

Yār maḥallesinden getir ey şubḥ yili bir toz

Ki büy-ı cān-ı ḥod āḫir ez-ān (18) türāb şenīdem

Ki kendü cānum ḳoḳusın āḫir ol toprakdan tıydum murād nefḥa-i Rabbāniyyeden eşer-i ‘ālem-i İlāhī (19) talebidür ki rāyiḥa-i cān ol eşerden tıyulur zīrā rūḥ ol ‘ālemdendür

(9) Çü gonca ber-serem ez-küy-ı ü güzeşt (20) nesīmī

Ğonca gibi başum üzre anuñ maḥallesinden geçdi bir yıl

Ki perde ber-dil-i miskīn be-büy-ı ü be-derīdem

(21) *Ki perdeyi miskīn gönül üzre anuñ ḳoḳusu ile yırttum* murād gonca şehir yilinden yakasın çāk ider ben daḫi [I78a] (1) nefḥa-i Rabbāniyye geldüğinden perdeyi yırtup ‘aşıḳ-ı fāş olurum demekdür

(10) Be-ḥāk-i pāy-ı tu sevgend ü nūr-ı dīde-i Ḥāfız

(2) *Senüñ ḥāk-i pāyuñadur Ḥāfızuñ gözi nūrınuñ andı*

Ki bī-fürüg-ı ruḥet bā-çerāğ-ı dīde ne-dīdem

¹⁹⁸² الاتصال بالحق بقدر الانفصال من الخلق Hak ile kurulacak ilişki, halktan uzaklaşma derecesi oranındadır. (Hadīs)

Ki senüñ (3) yanağün ziyāsınsuz göz çerāğı ile görmedüm murād tecellî-i cemāl olmayınca zāhir gözi müşāhede-i ḥaḳīḳat (4) itmez ve eşyâyı kemāhî görmez dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.428]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Mā bedīn der ne pey-i ḥaşmet ü cāh āmedeīm

(5) Biz bu kapuya heybet ü manşib içün gelmiş degülüz

Ez-bed-i ḥādişe incā be-penāh āmedeīm

Ḥādişe yaramazından (6) buraya şığına gelmişüzdür murād bāb-ı Ḥaḳḳa şūfî vü şeyḥ olmak ‘aẓamet ü i‘tibārî içün gelmedük nefis (7) ü hevā vü şeyātîñ ü dünyā ḥādişelerinüñ yaramazından şığınmak içün geldük dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çü be-dīdīm ki (8) mā ğarḳ-ı günāh āmedeīm

Be-der-i pīr-i muġān behr-i penāh āmedeīm

(2) Reh-rev-i menzil-i ‘ışķım ü zi-ser-ḥadd-i ‘adem

(9) ‘Işķ menzilinüñ yolcısıyuz ve ‘adem ser-ḥaddinden

Tā be-iḳlīm-i vücūd in heme rāh āmedeīm

Tā vücūd (10) iḳlīmine bu dükeli yoldan gelmişüzdür murād ‘ālem-i İlāhiden ‘āşık-ı Ḥaḳ olup ketm-i ‘ademden ‘ālem-i kevne (11) bu dükeli mesāfe ḳaṭ‘ idüp geldük dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Gerçi ez-dā’ire-i ‘aḳl birünem velī

Der-reh-i ‘ışķ (12) besī sālih-i rāh āmedeīm

(3) Sebze-i ḥaṭṭ-ı tu dīdīm ü zi-bustān-ı behişt

Senüñ ḥaṭṭuñ sebzelerini gördük (13) ve cennet bostānından

Be-ṭalebkāri-i ān mihr-giyāh āmedeīm

Ol muḥabbet otı ṭalebi işi içün gelmişüzdür (14) murād ve ‘alleme ādeme’l-esmā’ e külleḥā¹⁹⁸³ ḥāsebince şulb-ı ādemde behişt-i mükerrerremde iken ‘ilm-i İlāhî müşāhede idüp (15) anuñ tekmiñ içün dünyāya geldük dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

¹⁹⁸³ وَالْأَسْمَاءُ كُلُّهَا Allah Adem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. (Kur’ân, Bakara 2/31).

Be-ḥaṭ-ı sebz-i tu mihr-i dil-i men şud zā'id
Ez-pey-i çiden-i ān mihr-giyāh (16) āmedeīm

(4) Tā çünin genc ki şud ḥāzin-i ū Rūh-ı emīn

Tā buncılayın ḥazīne ki anuñ ḥazīnedārı (17) Cibrīl oldı

Be-gedāyī be-der-i ḥāne-i şāh āmedeīm

Dilencilik ile şāh evi kapısına gelmişüzdür murād (18) Qur'ān ve her vahy-i İlāhī ki anuñ ḥazīnedārı Cibrīl-i emīndür biz anı dilenmek içün ya'nī vahy-i ḳalbī ve keşf-i (19) İlāhī ve ilhām-ı melekī talebi içün dergāh-ı Hakkā ve maḥall-i 'ibādet gelmişüzdür demekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Her ki manşib talebed (20) ḥıdmet-i sulṭān be-kuned
Mā pey-i cāh-ı ebed tā der-i şāh āmedeīm

(5) Lenger-i ḥilm-i tu ey keşt-i tevfiḳ kücāst

Senüñ (21) ḥilmüñ lengeri ey tevfiḳ gemisi kandedür

Ki der-ın baḥr-i kerem ğarḳ-ı günāh āmedeīm

Ki bu kerem deñizine günāh [İ78b] (1) ğarḳı gelmişüzdür murād tevfiḳ-i İlāhī gemisi lenger-i ḥilm şalup baḥr-i keremde ḳarār eyleyüp müstağraḳ-ı günāh olanlara necāt (2) talebidür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mā ümīd-i kerem ü faẓl-ı Hudā mī-dārīm
Gerçi der-baḥr-i ḥaṭā ğarḳ-ı günāh āmedeīm

(6) Āb-ı rü mī-reved (3) ey ebr-i ḥaṭā-şüy be-bār

Yüz şuyı gider ey ḥaṭā yuyucu şehāb yağdur

Ki be-dīvān-ı 'amel nāme-siyāh āmedeīm

(4) *Ki 'amel dīvānına ḳara nāmeler gelmişüzdür* murād nāme-i a'mālüm siyāhdur andan yüzüm şuyı dükelmişdür şehāb-ı kerem (5) yağup seyyi'ātüm siyāhın yumaḳ gerek diyü istid'ā-ı kerem ider

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Rū sepīdīm hemīn bes ki zi-şirkīm berī (6)
Gerçi ez-cürm ü güneh nāme-siyāh āmedeīm

(7) Ḥāfız ın ḥırḳa-i peşmīne biyendāz ki mā

Ey Ḥāfız bir yūñ (7) ḥırḳayı at ki biz

Ez-pey-i ḳāfile bā-āteş-i āh āmedeīm

Ḳāfile ardınca āh odı ile gelmişüzdür murād budur ki (8) yün yanmağa qābil olur biz āh odı ile gelürüz oddan şaḳın ḥulāṣa-i murād oda yanacaḳdan ihtirāz (9) kıl dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Gerçi şāyeste-i dergāh-ı tu a' mālem nīst

İn kadar hest ki yā nāle vü āh āmedeīm (10)

VELEHU EYẒAN [G.429]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Mā ne-gūyīm bed ü meyl be-nā-ḥaḳ ne-kunīm

Biz yaramaz dimeyelüm ve nā-ḥaḳḳa meyl itmeyelüm

Ḥane-i kes (11) siyeh ü delḳ-i ḥod ezraḳ ne-kunīm

Kimsenüñ adın ḳara ve kendü ḥırkamuz gök itmeyelüm murād budur ki yaramaz (12) söz söylemeyelüm ve nā-ḥaḳ iş itmeyelüm ve kimseye ta' addi idüp āhı tütüninden evini siyāh ve kendümüz (13) şūfiyāne gök ve yeşil ḥırḳa giymeyelüm [ba' zı nüsaḥda ḥāne yerine cāme vāḳı' olmuş bu taḳdīrce murād böyle olur ki kimseye ta' addi itmeyelüm mātemzede olup siyāh ḳaftan giymeye ve biz şūfiler libās renginde libās giyevüz ve bi'l-cümle şūfi libāsında olan zālīm fi' ller olmamaḳ gerek]

(2) 'Ayb-ı dervīş ü tevānger be-kem ü biş bedest

Dervīşi ve 'aybını (14) eksük eyle ve artuḳ eyle 'ayblamaḳ yaramazdur

Kār-ı bed maşlaḥat ānest ki muṭlaḳ ne-kunīm

Yaramaz ili maşlaḥat (15) oldur ki muṭlaḳ u 'umūmen itmeyüz murād mantūḳdan zāhirdür [bu mışrā' da leff ü neşr-i müretteb vardur]

(3) Ḥoş berānīm cehān der-naẓar-ı rāh-revān

(16) *Ḥoş sürelüm segirdici yolcılar naẓarında* [lafz-ı cehān feth-i cīm ile şıfat-ı müşebbehedür cehiden lafzından ki segirtmek ve şıçramaḳ ma' nāsınadır]

Fıkr-i esb-i siyāh u zīn muḡarreḳ ne-kunīm

Ḳara at ve zīnete ḡarḳ (17) olmuş eyer fıkrin itmeyelüm murād sālīk-i ṭarīḳat olanlaruñ naẓarında ve o gence piyāde sürüp segirdelüm ḳara (18) at ve müzeyyen eyer fıkrin ya' nī aña süvār olmaḳ mülāḥaza itmeyelüm dimekdür [zīn lafzı kesr-i zā ve sükün-ı yā ve nūn ile lafz-ı Fārisīdür 'Arabīsi sercdür Türkīsi eyerdür ve muḡarreḳ lafz-ı Arabīdür lafz-ı tefa' il bābından ism-i mef' ul şīḡasıdur licāme muḡarreḳ bi'l-fadḍeti dirler gümüş ile müzeyyen ma' nāsına Şihāḥda daḡi böyledür]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ne ber-ḳabā-yı ḥarīrem müzehhebest (19) tırāz

Ne ber-kūmeyt zevānem muḡurraḳest licām

[kümeýt torı at yilesi ve kıyruęı kara ola]

(4) Raķam-ı muęallaķa ber-defter-i dāniş ne-zenim

Muęallaķa raķamın ‘ilm (20) defterine urmayalum

Sırr-ı Haķ bā-varaķ-ı şu‘ bedē mülhaķ ne-kunim

Sırr-ı Haķķı hoķķabāzlık varaķına mülhaķ itmeyelüm (21) murād budur ki ‘ilm kitābına su‘āl şüretinde muęallaķalar yazup hoķķabāzlık evrāķı gibi idüp sırr-ı Haķķı aña zamm [İ79a] (1) itmeyelüm

(5) Zāhid er men‘-i men ez-bāde kuned ān bihter

Zāhid eger beni şarābdan men‘ iderse ol yigrekdür (ān bihter merhündür)

Ki’ltifāteş (2) be-mey-i şāf-ı mürevvaķ ne-kunim

Ki anuñ iltifātın şarāb-ı şāfı ve süzülmiş ile itmeyelüm murād budur ki şol kim (3) ‘ışķ-ı Haķdan men‘ iderse biz dağı aña bundan şāf u laţıfı ve esrār-ı ĥafıyye şarāb itmeyelüm

(6) Şāh eger be-cür‘ a-i (4) rindān ne be-ĥurmet gired

Şāh eger muĥlişlerüñ baķıyye-i esrārın ve kendüye vāşıl olan aĥbārın (5) ‘izzet ile dutmazsa [ekşer nüsaĥda bu mışrā‘ beyt-i sābıķuñ mışrā‘-ı evveli yerine vāķı‘ olmuşdur]

Hiç käreş zi-ser-i şıdķ u be-revnaķ ne-kunim

Hiç anuñ işini ser-i şıdķdan ve revnaķ (6) ile itmeyelüm murād budur ki esrār-ı tarikatden ve aĥbār-ı ĥaķikatden bir miķdār şāh nazarına irişüp şalāĥa (7) ĥaml idüp ‘izzet ile dutmazsa hiç anuñ du‘ā-yı devletin sırr-ı şıdķ ve raĥbetden itmeyelüm [ekşer nüsaĥda bu mışrā‘ bulunmayup bunuñ yerine beyt-i şābıķuñ mışrā‘-ı şānisi bulunmuşdur ba‘zı nüsaĥda bu beyt bulunup žāyi‘ olmamak için yazıldı]

(7) Āsmān keşti-i (8) erbāb-ı hüner mī-şikend

Felek ehl-i hünerüñ gemisin sır

Tikye bih ki ber-ın baĥr-i mu‘ allak ne-kunim

İ‘timād ol (9) yegdür ki bu aşılımış deñize itmeyelüm murād budur ki felekden dā‘imā ehl-i kemāle zarar ider lācerem biz aña (10) i‘timād itmeyüp belki ihtirāz idelüm

(8) Ger be-dī guft ĥasūdī vü refiķī rencid

Eger bir yaramaz didi ise (11) bir ĥasūd ve incindi ise bu yoldaş

Gü tu hoş bāş ki mā güş be-aĥmak ne-kunim

Di sen hoş ol ki (12) biz kulaĥı aĥmaķa itmezüz murād budur ki bir ĥaşūf şūfiler ĥaķķında yaramaz söz söyleyüp bir refiķ-i tarik (13) andan incindi ise aña di ki biz aĥmaķa kulaķ dutmazuz ve anuñ sözün işitmezüz lācerem sen dađı işitme (14)

(9) Ĥāfiz er ĥaşm ĥaķā guft ne-girim ber-ü

Ey Ĥāfiz eger ĥaşm ĥaķā didi ise aña dutmazuz

Ver be-Haķ guft cedel (15) bā-süĥan-ı ĥaķ ne-kunim

Eger Hâk didi ise hâk söz ile cedel itmeyelüm murâd budur ki eger haşım bize iftirâ (16) idüp nâ-hâk söylerse biz aña mu'âheze itmeyelüm eger didügi vâkı'-ı hâl ise hâk söze incinmeyüp (17) nizâ' itmeyelüm

VELEHU EYẒAN [G.430]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün]

(1) Merâ 'ahdîst bā-cānān ki tā cān der-beden dārem

Benüm 'ahdüm vardır (18) cānān ile ki tā cānum bedenümde vardır

Hevādārān-ı küyeş-rā çü cān-ı ẖışten dārem

Anuñ maħallesi (19) *hevādārların kendü cānum gibi dutam* murâd budur ki hażret-i Hâk ile 'ahdüm böyledür ki anuñ dergāhı (20) maħbūbların cānum gibi 'azîz dutam ve muħabbet idem

(2) Şafā-yı ħalvet-i ħātır ez-ān şem' -i Çigil dārem

Ĥātır ħalvetinüñ (21) *şafāsın ol şem' -i Çigilden görürem* [Çigil Türkistān vilāyetinde bir güzeli çok yerüñ adıdır]

Fürüg-ı çeşm ü nūr-ı dil ez-ān māh-ı Ĥoten dārem

Gözün ziyāsın [İ79b] (1) *ve gönülün nūrın ol Ĥoten ayından dutarım* murâd şafā-yı ħātırım ve nūr-ı 'aynum ve ħalbüm maħbūb-ı iklīm-i āhirdendür (2) dimekdür [Ĥoten ism-i memleketdür]

(3) Be-kām u ārzū-yı dil çü dārem ħaleveti ħāşıl

Gönül ārzısı ve muradı ile çü bir ħalvet ħāşılum (3) vardır

Çi fikr ez-ħabş-i bed-güyān miyān-ı encümen dārem

Ne fikrüm vardır dirnek ortasında yarama söyleyicilerün (4) *ħabşinden* murâd budur ki çün gönülüm ārzū vü murâd itdügi üzre baña bir ħalvet ħāşıl olmışdır ne teşvîşüm (5) var eger yaramaz söyleyiciler mecma' ında ħabāset iderlerse

(4) Gerem şad leşker ez-ħübān be-kaşd-ı dil kemîn sāzend

Eger (6) *ħūblardan yüz leşker gönül kaşdına pusu düzeler*

Bi-ħamdi'llāh ve'l-minnetih бүti leşker-şiken dārem

Bi-ħamdi'llāh (7) *ve'l-minnetih leşker şıyıcı bir бүtüm vardır* murâd budur ki eger cihān maħbūbları benüm gönülüm kaşdına pusu iderlerse (8) ne ğam ki leşker şıyıcı bir ma' būdum vardır

(5) Ĥudā-rā ey raķīb imşeb zamānī dīde ber-hem nih

Allāh için ey raķīb (9) *bu gice bir zamān göz kapa*

Ki men bā-la' l-i ħāmūşeş nihānī şad sūħan dārem

Ki ben anuñ la' li ile gizlü (10) *yüz sözüm vardır* murâd nefse bir miķdār zamān iġmāz-ı 'ayn idüp mūhlet virüp mānī' olma ki benüm (11) hażret-i Hâkka maħfī münācātum vardır dimekdür

(6) Çi der-gülzār-ı iķbāleş ħurāmānem bi-ħamdi'llāh

Çün anun (12) teveccühi gülistânında şalınurın bi-ḥamdi'llāh

Ne meyl-i lāle vü nesrîn ne berg-i nesteren dārem

Lāle ve nesrîne (13) ve nesteren yaprağına meylüm yoḡdur murād cenāb-ı Hāḡdan gülzār-ı mükāşefe ve murāḡabe içindeyin gülistān-ı (14) cihān şükûfelerine meylüm yoḡdur dimekdür

(7) Elā ey pîr-i ferzâne me-kun 'aybem be-meyḡhâne

Agāh ol ey 'āḡil (15) pîr beni 'ayblama meyḡhâne ile

Ki men der-terk-i peymāne dil-i peymān-şiken dārem

Ki benüm ḡadeḡ terkine bir 'ahd (16) şıyıcı göñlüm vardur murād budur ki ey 'aḡl-ı ma'āşı olan pîr beni ḡānḡāh ile 'ayblama egerçi terk-i şarāb-ı (17) 'ışḡ-ı İlāhî itmek için 'ahd iderin ammā ḡalbüm girü ol 'ahdi şır

(8) Şarāb-ı ḡoş-güvārem hest ü yār (18) çün nigārem hest

ḡoş siñici şarābum vardur ve nigār gibi yārüm vardur

Ne-dāred ḡiç kes yārî çünin (19) yārî ki men dārem

Yoḡdr ḡiç kimsenün bir yārî buncılayın yār ki benüm vardur murād 'ışḡ-ı İlāhî ḡalbüme (20) nāfizdür ve refiḡüm Hāḡ te'ālādur buncılayın yār ehl-i dünyādan ḡiç kimsenün yoḡdur diyü izḡār-ı şükrdür

(9) Merā (21) der-ḡhāne servî hest k'ender-sāye-i ḡaddeş

Benüm evde bir servüm vardur ki anuñ ḡaddi gölgesinde [İ80a] (1)

Ferāḡ ez-serv-i bustānî vü şimşād-ı çemen dārem

Bostānı servden ve çemen şimşādından ferāḡ u istiḡnām (2) vardur murād 'uluvv-ı mertebe-i İlāhiyye ḡāşıl itmişdür ki merātib-i menāşib-i 'āliyyeden ferāḡum vardur dimekdür

(10) Sezed (3) k'ez-ḡhātem-i la'leş zenem lāf-ı Süleymānî

Lāyıḡdur ki anuñ la'li yüzünnden Süleymānlıḡ lāfin uram

Çü ism-i a'zamem (4) bāşed çî bāk ez-Ehrimen dārem

Çün ism-i a'zamum ola dīvden ne ḡamum vardur murād budur ki kelām-ı İlāhiden (5) bir āyet-i kerīme bilürüm ḡātem-i Süleymān 'aleyhi's-selām gibi sebe-i saltanat āḡiretüm ve zarar-ı şeytāndan emn ü emānum (6) oldur ki ism bilene ve aña müdāvemmet-i şeytāndan ne ḡam vardur ve ol āyet budur ki *şümme enzele 'āleyküm min ba'di'l-ḡammi* (7) *emeneten nü'āsen*¹⁹⁸⁴ didüḡinden *va'llāhu 'alīmun bi-zātî's-şudūr*¹⁹⁸⁵ didüḡine varıncaya dek

¹⁹⁸⁴ ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنَةً نُبَاسًا Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hâli bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruḡu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürölüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak

(11) Be-rindî şöhre şud Hâfız (8) pes ez-çendîn vera' lîken

Rindlik ile meşhûr oldu Hâfız bu deñlü perhîzkârlıktan sonra

Çi gam dârem (9) çü der-‘ âlem Emînüddîn Hasan dârem

Ne gamum vardır çün ‘âlemde Emînüddîn Hasanum vardır murâd budur ki (10) ehl-i taşavvufa ‘avâmu’n-nâs töhmet idüp zarar kaşd idügin ulular ve erbâb-ı devlet olanlar himâyet ü (11) şıyânet itmeyicek zarar yitişdürürler benüm dañi bu deñlü takvâ vü zühdümden sonra rind ü qallaş ve merd-i ‘ayyâş (12) diyü şöhetüm ve töhmetüm oldu ammâ gam yok çünki Emînüddîn Hasan hâfızumdur [zâhir budur ki Emînüddîn Hasan lafzı bir büzürgvâr kimsenüñ ismi ola nitekim *Şemseddîn Muhammed* Hâce Hâfızuñ ismidür ihtimâl vardır ismi Hasan ola hıfz-ı ehl-i dîn itdügiçün Emînüddîn diyü vaşf ide]

VELEHU EYŻAN [G.431]

[Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Men ki (13) başem ki ber-ân hâtır-ı ‘âtır güzırem

Ben kim olam ki ol hâtır-ı ‘âtıra uğrayam

Luţfhâ mî-kunî ey hâk-ı deret (14) tâc-ı serem

Luţflar idersin ey kimse ki senüñ kapuñ toprağı benüm başum tâcıdur murâd budur ki bir büzürgvâr (15) Hâce Hâfızı tezekkür idüp selâm u kelâm irsâl itmiş anuñcün izhâr-ı şükr ider

(2) Dilberâ bende-nevâzît (16) ki âmûht be-gü

Ey dilber saña kul oğşamağı kim öğretti di

Ki men in zan be-raķibân-ı tu hergiz ne-berem

(17) *Ki ben bu zannı senüñ raķiblerüñe itmezem* murâd beni saña raķibler tezķir itmiş degüllerdür kim tezķir itdi diyü istiĥbâr (18) ve raķiblerden şikâyeti iş‘ ârdur

(3) Himmetem bedraķa-i râh kun ey tâ‘ir-i kıuds

Himmeti baña yol kılağızı kıl ey kıuds (19) tâ‘iri

Ki dırâzest reh-i maķşad u men nev-seferem

Ki uzaķdur maķşud yolu ve ben yeñi sefere çıķmışum (20) murâd vuşul ila‘llâh mesâfe-i ba‘ide kaţ‘ etmek ile olur ve ben henüz sâlik olmışum diyü ol büzürgvârdan (21) istimdâd-ı himmetdür

ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir. (Kur‘ân, Âli İmrân 3/154).

¹⁹⁸⁵ Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hâli bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürölüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir. (Kur‘ân, Âli İmrân 3/154).

(4) Ey nesīm-i seherī bendegi-i men be-resān

Ey seher yili benüm kulluğımı yitişdür

Ki ferāmūş me-kun vaqt-i [180b] (1) du‘ā-yı seherem

Ki unutma beni seher du‘āsı vaqtinde murād ol büzürgvārdan seher vaqtinde taleb-i du‘ādur

(5) Hurrem ān (2) rüz k’ez-ın merhale ber-bendem raht

Hurrem ol gün ki bu konağdan esbāb bağlayam

V’ez-ser-i kūy-ı tu pursend refikān (3) haberem

Senün maḥallün başından şoralar yoldaşlar haberüm mruād büzürgvāruñ civārına varmak istid‘āsıdur (4) ki tārān haberini oradan şoralar

(6) Rāh-ı halevetgeh-i hāşem be-nümā tā pes ez-ın

Halvetgāh-ı hāş yolın göster tā ki (5) bundan soñra

Mey hūrem bā-tu vü diğer ğam-ı dünyā ne-hurem

Şarāb içem senün ile ve daḥi dünyā ğamın yimeyeyüm murād ol büzürgvār (6) ile halvet-i hāşda olup ‘ışk-ı İlāhiye meşğul olup ğam-ı dünyādan ferāğ talebidür

(7) Pāye-i nāzm bülendest ü cihānhır (7) be-gū

Nāzm pāyesi bülenddür ve cihān dutucıdır di

Tā kuned pādşeh-i dehr dehān pür-güherem

Tā ide dehr pādşāhı (8) ağızımı gevher ile tolu murād nazımınun bülend-pāye idügin beyān ve pādşāh zamānında taleb-i ihsāndur

(8) Hāfızā (9) şāyed eger der-taleb-i gevher-i vaşl

Ey Hāfız eger gevher-i vaşl talebinde

Dide deryā kunem ez-eşk ü der-ü (10) ğavṭa hurem

Gözi deryā idem göz ayşından ve anda talaz yiyem murād gevher-i vaşla vuşul göz yaşı vāfir (11) akup deryā temevvüc idüp ve tālib aña talup anuñ ka‘rından şadef alur gibi olmak ile hāşıl olur dimekdür (12)

VELEHU EYŻAN [G.432]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Merā mī-bīnī vü der-dem zi-yāde mī-şevēd derdem

Beni görürsin ve fi’l-ḥāl yāduñdan gider derdüm (13)

Tu-rā mī-bīnem ü meylem ziyādet mī-şevēd her dem

Seni görürem ve meylüm ziyāde olur her dem murād mütekellimden rūḥ (14) ve muḥātabdan nefsdür lācerem nefis rūḥuñ derdini fi’l-ḥāl uyandır ve rūḥuñ nefse herdem ta‘alluḳı (15) ziyādedür [mısrā‘-ı evvelde evvel zıkr olınan der-dem lafzı der lafzı ile dem lafzından mürekkebdür fi’l-ḥāl ya‘nī tizcek demek olur ve lafz-ı zi-yādet mürekkebdür ze harfinden ki ezden muḥaffedür ve yād lafzından ki añaḳ ve ezber

ma' nāsınadır ve tā-yı hıtabdan ve *şevved* lafzı reved ma' nāsınadır nitekim şud reft ma' nāsına gelür ve ikinci *derdem* lafzı bu i' tibār ile ve bu *derdem* lafzı evvelki i' tibār ile olmağ dağı cā' izdür ve mışrā' -ı şānide olan *ziyādet* lafzı lafz-ı müfreddür ve *şevved* lafzı ma' nā-yı meşhūrı üzredür ki olur dimek olur bu mağām diğğat mağallidür evkātce te' emmül olına] [mağla' uñ mışrā' -ı evveli kâfiyesi şānide tekrār gelmek cā' izdür]

(2) Be-sāmānem nemī-pursī nemī-dānem ser dārī

Benüm şalāḥum şormazsın bilmezem ne sevdāñ vardır (16) [sāmān bir nice ma' nāya gelür bunda şalāḥ ma' nāsı münāsibdür ve lafz-ı ser bir kaç ma' nāya gelür bunda sevdā ma' nāsınadır]

Be-dermānem nemī-kūşī nemī-dānī meger derdem

Benüm dermānuma duruşmazsın meger derdümü bilmezsin murād girü rûḥuñ (17) nefse hıtabıdur tağrır-i merām mañtûğdan zāhirdür

(3) Ne rāhest in ki endāzī merā der-ḥāk u bu' grīzī

Yol (18) *degüldür buña atasın beni toprağā ve kaçasın*

Güzārī ār u bāzem purs ki tā ḥāk-ı rehet gerdem

Uğra girü (19) *şor ki senüñ yoluñ toprağı olam* murād budur ki rûḥ nefse dir bu yol degüldür ki beni ḥāk günāhına (20) düşürüp gidesin ya' nī ferāmüş idesin girü gelüp baña muvāfağat kıl ki senüñ yoluñ ki ṭarīğ-i Ḥağdur (21) anuñ toprağı olam ya' nī 'ubbād-ı ṭarīğ-i Ḥağdan bir kemter olam [*gerdem* kâf-ı 'Acemī ile gerdiden lafzından nefsi-i mütekellim-i vağdedür]

(4) Ne-dārem dāmenet ez-dest cüz der-ḥāk u ān dem hem

[181a] (1) *Dutmazam ya' nī çekmezem etegüñi elden toprağdan ğayrıda ve ol dem hem* [bunda qalb vardır 'arağtū'n-nāğate 'ale'l-ḥavz gibi ya' nī elümi etegüñden dutmazam girüye çekmezem dimekdür ba' zı nūsahda *ne-dārem dest ez-dāmen be-cüz ḥāk ender-ān dem hem* vāğı' olmış ez-dāmenet tağdirinedür]

Ki ber-ḥākem revān gerdī be-ğired dāmenet (2) gerdem

Ki toprağuma revān olasın dutar etegüñi tozum murād budur ki rûḥ nefse dir ḥāl-i ḥayātda ve 'arşa-i (3) 'areğātda senden ittışālüm münkağı' olmaz lācerem ḥüsn-i ḥālde muvāfağat kıl tā ki sa' ādet-i āğiret müyesser (4) ola [lafz-ı gerd kâf-ı 'Acemī ile tozdur mīm-i mütekellim ile terkib olunmuş tozum dimekdür]

(5) Fürü reft ez-ğam-ı ' işğet demem dem mī-demī çün ney

Ṭaldı batdı ğitdi senüñ ' işğuñ ğamından (5) *benüm nefsum üfürürsin ney gibi*

Demār ez-men ber-āverdī nemī-güyī ber-āver dem

Benden intikām alduñ (6) *dimezsın bir nefes getür ya' nī şoluğlan* murād budur ki rûḥ nefse dir benüm nefsum dutuldı ve intikāmuñ (7) bī-ğadd oldı bir kerre diñlen dimezsın

(6) Şebī dil-rā be-tārīkī zi-zülfet bāz mī-cüstem

Bir gice göñli karañlıkda (8) *senüñ zülfüñden istedüm* murād qalbüñ meyli ğayb-ı hüviyyetedür isteyicek anda bulunur dimekdür

Ruĥet mî-dîdem (9) ü cāmî zi-la‘let bâz mî-ĥurdem

Yüzüñ gördüm ve bir ĳadeĥ la‘lünden girü içdüm murād tecellî-i (10) cemāl olıcaĳ münâcât-ı Ĥaĳĳa ve tilâvete ve ezĳâre meyl ziyâde olur dimekdür

(7) Keşîdem der-beret nâgâĥ (11) u şud der-tâb ĳisüyet

Çekdüm seni nâgâĥ sîneye kıvrıldı şaşuñ bölüĳi

Nihâdem ber-lebet leb-râ (12) vü cân u dil fedâ kerdem

Ĳodum lebüñe lebi ve cân u ĳçñli fedâ eyledüm murād budur ki ‘aĳl nefse dir seni (13) zabt itüm tül-ı emelüñ münfa‘il oldu ve çün benümle aĳz bir idüp ittifâĳ itdüñ cânı ve ĳalbi fedâ itdüm (14) ya‘nî mümânî‘e ider idüñ çün muvâfaĳat itdüñ cânı ve ĳöñli fî-sebîla‘llâĥ fedâ itdüm

(8) Be-‘azm-i sebze vü (15) şahrâ ĳi mî-kerdî revân bî-mâ

Sebze ve şahrâ ‘azmi ile ne dolanursın revân bizsüz

Sirişk-i surĥ (16) mî-kerded ez-ân ber-çehre-i zerdem

Ĳızıl göz yaşı yuvalanur anuñçün şaru yüzüm üzre mruād rûĥuñ (17) nefse ĳiĳâbını zikrdür ki dirsın bensüz ya‘nî benüm muvâfaĳatumsuz seyr ü temâşâya ve mâsivâya tâbî‘ (18) olursın anuñçün ben ĳan aĳlaram

(9) Tu ĳoş mî-bâş bâ-Ĥâfîz be-rev ĳü ĳaşm cân mî-kun

Sen ĳoş ol (19) Ĥâfîz ile ĳaşma yüri cân çekiş di

Çü ĳermî ez-tu mî-bînem ĳi bâĳ ez-ĳaşm-ı dem-serdem

Çün (20) ĳarâreti senden ĳörürem ne ĳam baña nefsi soĳuraĳ ĳaşmdan murād budur ki rûĥ nefse dir sen benümle mütteĥid (21) ü muvâfiĳ ol şeytân cân çekişsin çün senden ĳarâret ola ne ĳam bârid-i ‘aduvdan

ĲAŞİDE [K.3]

[İ81b] (1) Sâbıken bir ĳaşıde ĳarf-i mîm ĳazelleri eşnâsında bulunup şerĥ olundu bu ĳaşıde daĳı bunda bulunup şerĥ kılındı (2)

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Men ne ân rindem ki terk-i şâhid ü sâĳar kunem

Ben ol rind degülem ki maĳbûbı ve ĳadeĳi terk idem

Muĳtesib (3) dâned ki men in kârĥâ kemter kunem

Muĳtesib bilür ki ben bu işleri eksükreĳ iderüm mruād budur ki ben ol (4) muĳliş degülem ki ĳubb-ı ĳaĳĳı ve şafâ-yı ĳalbi terk idem ehl-i dünyâ ki ‘ayb-bîn-i ehl-i taşavvufdur bilür bunı ki ben (5) terk-i ĳubbı ve terk-i şafâ-yı ĳalbi itmezem

(2) Men ki ‘ayb-ı tevbeĳârân kerde bâşem bârhâ

Ben ki tevbeĳârları (6) ‘ayblamış olam nice kerre

Tevbe ez-mey vaĳt-i ĳül dîvâne bâşem ger kunem

Şarābdan tevbe gül vaktinde delü olam (7) eger ki idem murād budur ki ben tarīk-i taşavvufdan rücū' idenleri nice kerre 'ayblamış olam meger dīvāne olam ki (8) keşf ü feyz vaktinde tarikatden rücū' idem

(3) 'Işk dürdāneest ü men ğavvāş u deryā meykede

'Işk (9) incüdür ve ben talķıcum ve deñiz meyĥānedür

Ser fūrū burdem der-în deryā kücā ser ber-kunem

Başum taldurdum bu deñize (10) nereden baş çıkaram murād budur ki 'ışk-ı İlāhî ve vuşul-i şāhî incüdür ve ben talķıcum ve ĥānkāh deñizdür (11) bu deñize taldum nereden baş çıkaram ve ne feyz-i İlāhî getürem diyü izĥār taĥayyür ider

(4) Men ki ez-yāķūt u la' l-i (12) eşk dārem genĥā

Benüm ki göz yaşı la' l ü yāķūtından ĥazīnelerüm vardur

Key tama' der-feyz-i ĥurşid-i būlen-aĥter (13) kunem

Kaĥan tama' ı yüce yıldızlu güneş terbiyeti ile la' l ĥāşıl olur ĥün benüm kendü zātumda la' l ü yāķūtum (14) vardur lācerem Cevheriler i' tibār itdüĝi la' le ve ehl-i dünyā metā' ina ve anuñ sebebine ĥācetüm yokdur

(5) Men ki dārem (15) der-gedāyî genc-i sulţānî be-dest

Benüm ki vardur gedālikde ĥazīne-i sulţānî elümde

Key tama' der-gerdiş-i gerdün-ı dūn-perver (16) kunem

Kaĥan felek-i dūn-perverüñ dönüşine tama' idem murād budur ki faķir iken ĥazīne-i feyz ve fażl-ı İlāhîye (17) mālîk oldum kaĥan mürebbî-i ednā olan feleküñ ĥareket-i devriyyesi baña müsā' ade-i devlet ü māl ide diyü tama' idem (18)

(6) Lāle sāĝar ĝired nergis mest ü ber-men nām-ı fışķ

Lāle ĥadeĥ dutucı ve nergis mest ve fışķ nāmı bizüm üzerimüze (19)

Dāverî dārem besî yā Rab ki-rā dāver kunem

Da' vām vardur ĥoķ yā Rab kimi ĥāķim idem murād budur ki nice (20) kimseler vardur fışķları zāĥir ve fücūrları bāĥir ammā anlara ta' n itmezler fışķ nāmını biz taķarlar bu maķūle (21) da' vālarum vardur ammā kimi ĥāķim iĥtiyār idem ki Ĥaķ üzre ĥükm ide

(7) V'er tu mî-ĝüyî ki zāĥid şev be-ĥeşm [İ82a] (1) ü ser velî

Eger sen dirseñ zāĥid ol baş ve göz üstine ammā

Mî-revem k'ın meşveret bā-şāĥid ü (2) sāĝar kunem

Varayın bu meşverete maĥbūb ile ĥadeĥ ile ideyin murād rūĥuñ nefse ĥiţābın zıķrdür (3) ki dırsen baña tarikatden i' rāz kıl ve taleb-i dünyā eylegil dırsen senüñ sözün redd itmezem ammā istiĥāre (4) ve şafā-yı ĥalb ile müşāvere ideyin ya' nî cenāb-ı İlāĥiden ve şafā-yı ĥātırdan bu ĥuşuşa müsā' ede (5) yokdur

(8) 'Āşıkān-rā ger der-āteş mî-pesended luţf-ı düst¹⁹⁸⁶

'Āşıkaları eger āteşde olmaķ begenürse dost (6) luţfi

¹⁹⁸⁶ Mî-pesended luţf-ı düst ifādesi derkenārda mî-nişāned ĥahr-ı düst şeklindedir.

Teng-çeşmem ger nazar der-çeşme-i kevşer kunem

Tar gözin eger nazarı çeşme-i kevşere idersem murād budur ki (7) ḥazret-i Hākda kaza nice ise aña tamām rızām vardır kahrın daḥi luṭf bilürin

(9) V'er çü bîd-i (8) bî-şemer nāgeh çünin şāfi şevem

Eger yemişsüz sögüd gibi nāgāh buncılayın şāfi olam

Ba' d ez-în ez-şerm-i (9) rüy-ı gül kücā ser ber-kunem

Bundan soñra gül hicābından nereden başum kalduram murād budur ki şimdi ben yemişsüz (10) sögüd gibi ḥālīyınb tārīkatden behremend olmadum ve feyz-i İlāhī bulmadum ehl-i keşf öninde hicābumdan nice başum (11) kalduram

(10) Çün şabā mecmū' a-i gül-rā be-āb-ı luṭf şüst

Çün şabā gül mecmū' asın luṭf suyu ile yudı

Kec-dilem (12) ḥ'ān ger nazar ber-şafḥa-i defter kunem

Egri göñlü okı baña eger defter yüzine nazar idersem murād budur ki nefḥa-i (13) Rabbāniye ehl-i keşf olanuñ qalbinden 'ulūm-ı resmiyye giderür lācerem ben ki tālīb-i keşfin kitāba nazar itmeyüp (14) taşfiye-i qalbe sa'y etmek geregin öyle itmezsem keş-ṭab' di baña

(11) V'er çünin bî-rāh ḥ'āhed guft bā-mā müdde'î

(15) Eger buncılayın yolsuz dirse bize müdde'î

Ḥāk-i rāh-ı pādşāh ez-dest-i ū ber-ser kunem

Pādşahuñ yolu toprağın (16) anuñ elinden başuma idem murād budur ki tārīk-i Hākda olanlara müdde'î yolsuz dirse pādşāha andan (17) muḥkem şikāyet idüp başuma toprak şaçam

(12) Gerçi gerd-ālūd-ı fakrem şerm bād ez-himmetem

Egerçi fakr tozına (18) bulaşığum ammā himmetümden utanmaḳ olsun ya'nî utanmaḳ gerek

Ger be-āb-ı çeşme-i ḥurşid dāmen ter kunem

Eger (19) güneş çeşmesi suyından etegüm ıslarsam murād budur ki egerçi fakr tozına bulaşmışum ammā himmetümden utanurum (20) ki aḡniyādan ve ehl-i dünyādan etegüm yaş eyleyem ya'nî taḥşil-i ma' aş eyleyem

(13) 'Ahd ü peymān-ı felek-rā nîst çendān (21) i' tibār

Feleküñ 'ahd ü peymānına yokdur ol kadar i' tibār

'Ahd bā-peymāne bendem şart bā-sāğar kunem

'Ahdî [İ82b] (1) peymāne ile ve şartı kadeḥ ile idem murād 'ahd-i felek ve anuñ müsā'adesi mu'teber degüldür 'ahdi qalb-i şeyḥ (2) ve şafā-yı ḥātır ile ideyin dimekdür

(14) Bāz keş yek-dem 'inān ey Türk-i şehre-āşub-ı men

Utanuñ çek ey benüm (3) şehre fitne bırağıcı maḥbūbum

Tā zi-eşk ü çihre rāhet pür zer ü gevher kunem

Tā göz yaşından ve yüzden yoluñı pür (4) altun ve gevher idem murād rūḥuñ nefse ḥiṭābın beyāndur ki kdir ey vücūd şehrine fitne bırağan maḥbūbum maḡrūr (5) olup gitme tā ki dem[‘]-i şādık ve sīmā-yı şalāḥ ile yoluñı tezyīn idem ki bu yoldan varup maḡbūl-ı ḥazret-i İllāhiyye (6) olasin

(15) Şīve-i rindī ne lāyık būd vaż[‘] em-rā künün

Rindlik şīvesi lāyık degül idi benüm vaż[‘]uma şimdi (7)

Çün der-üftādem çerā endīşe-i dīger kunem

Çün düşdüm niçün ḡayrı fikr idem murād budur ki benüm vaż[‘]uma şimdi (8) iḥlās u şalāḥ lāyık idi ki daḡi hevālarum var idi çünki bu ḡāle düşdüm min ba[‘]d fikr-i ḡayr ve ḡayrda (9) seyr cā[’]iz degüldür

(16) Düş mī-gufterm ki la[‘] let şükri bahşed velī

Dün gice dir idüm senüñ la[‘]lün şükr baḡışlar (10) velī

Tā ne bīnem ber-dehān-ı ḡod kücā yāver kunem

Tā görmeyem kendü aḡzumda ḡande inanurum murād budur ki kelām-ı (11) Ḥaḡ ve zikru’llāḡ lezzet ü ḡalāvet virür dir idüm bu ‘ilme’l-yaḡındür ‘ayne’l-yaḡīn ve Ḥaḡḡe’l-yaḡīn olmayınca ve ḡāl (12) ḡılmayunca ḡalbüm muṭma’in olmaz

(17) Kūşe-i miḡrāb ebrū-yı tu mī-ḡāhem zi-baḡt

Senüñ ḡaşıñ miḡrābı köşesin isterüm (13) baḡtdan

Tā der-āncā şubḡ u şāmī ders-i ‘ışḡ ezber kunem

Tā anda şabāḡ u aḡşām ‘ışḡ dersin ezber idem murād (14) budur ki bir kūşede remz-i Ḥaḡ bulmak isterin müsā[‘]ede-i tevḡīḡ-i İllāḡiden tā anda ‘ale’d-devām ders-i ‘ışḡ ezberleyelüm (15)

(18) Men ki imrüz behişt-i naḡd ḡāşıl mī-şevd

Baḡa ki bu gün bi’l-fi’l cennet ḡāşıl olur

Va[‘] de-i ferdā-yı zāhid-rā (16) kücā bāver kunem

Zāhidüñ yarınki va[‘]desine ḡande inanam murād budur ki sülūk-ı ṭarīḡat ve vuşul-i ḡazret baḡa müyesser (17) olmışdur ki cennet naḡddür bundan i[‘]rāz idenüñ yarın olur cennet ve ben yarın cennet bulurın didüḡine ḡande (18) inanurın

(19) Men ḡulām-ı şāḡ Mañşürem ne-bāşed dūr eger

Ben şāḡ Mañşür ḡulıyın ba[‘]id olmaz eger

Ez-ser-i temkīn (19) tefāḡür ber-şeh-i ḡāver kunem

Ḳudret ucından maşrıḡ pādşāḡı ya[‘]nī güneş üzre tefāḡür idersem [murād zāḡire naḡar zāḡiren Mañşür nām pādşāḡ ḡulı olmak ile iḡtidār cihetinden şems üzre tefāḡür idersem] ba[‘]id degüldür (20) dimekdür ve ma[‘]nāya naḡar mü’eyyed min ‘inda’llāḡ olana ḡul olmak ile ḡudret cihetinden şems üzre tefāḡür itsem (21) ba[‘]id degüldür dimekdür

(20) Düş la[‘] let ‘işveī mī-dād Ḥāfiż-rā velī

Dün gice senüñ la[‘]lün şīve vü va[‘]de virdi [İ83a] (1) Ḥāfiḡa velī

Men ne ānem k'ez-vey īn efsānehā bāver kunem

Ben ol degülem ki andan bu efsānelere inanam murād rūḥuñ (2) nefse ḥitābını ve anuñ aña 'itābını ḥikāyetdür ki rūḥ nefse dir sen baña terk-i hevā vü shevāt iderüm ve muvāfaqat-ı (3) tā'āt kılurum dir sen ammā 'ahdüñde bī-vefāsın pes senüñ ağızuñdan bu efsānelere inanmazam (4)

VELEHU EYẒAN [G.433]

[Fā' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Müjde-i vaşl be-dih k'ez-ser-i cān ber-ḥizem

Vaşl müjdesin vir ki cān sevdāsından kalkam

Tā 'ir-i kudsem (5) u ez-dām-ı cihān ber-ḥizem

Kuds tā 'iriyin cihān ağından kalkam murād ḥazret-i İlāhiden müjde-i vuşul talebidür (6) ki anuñ sebebi ile terk-i cān ve cenāb-ı kudse tayerān idem dir

(2) Be-vilā-yı tu ki ger bende-i ḥ'ışem ḥ'ānī

Senüñ (7) muḥabbetüñ ḥaqqıçün ki ger baña kendü kulum diyesin

Ez-ser-i ḥ'ācegi-i kevn ü mekān ber-ḥizem

Kevn ü mekānuñ ḥ'āceligi (8) ucından kalkam murād budur ki ḥazret-i Ḥaqq'a kul olmak kevn ü mekān ya' nī cihān efendiliginden rāciḥdür

(3) Yā Rab (9) ebr-i hidāyet be-resān bārānī

Yā Rabbī hidāyet seḥābından irişdür bir yağmur

Pişter z'ān ki çü gerdī zi-miyān (10) ber-ḥizem

Andan öñdin ki toz gibi ortadan kalkam murād ḥazret-i Ḥaqqdan hidāyet talebidür mevten evvel

(4) Ber-ser-i (11) türbet-i mā bī-mey ü muṭrıb me-nişin

Bizüm kabrimüz başı üzre şarābsuz ve ḥ'ānendesüz oturma

Tā be-büyet zi-laḥid (12) raqş künān ber-ḥizem

Tā koquñ ile kabırdan raqş iderek kalkam murād ziyāretüme gelen zıkrü'llāh ile otursın (13) ve ḥoş-elḥān-ı Ḥāfız getürsın tā kıyām-ı kıyāmetde feraḥ u sürür ile kalkam dimekdür

(5) Gerçi pirem tu şebī mest (14) der-āgüşem kun

Egerçi pīrin bir gice beni mest koc

Tā seḥergeh zi-kenār-ı tu cevān ber-ḥizem

Tā seḥer vaḳtinde senüñ (15) kenāruñdan yigit kalkam murād muḥāṭabdan şeyḥ-i şāḥib-i ḥāldür aña ḥitāb idüp dir ḥazret şevḳinden ve 'ışk-ı İlāhī (16) zevḳinden ḥoş-ḥāl olduḡuñ gicede beni ḥatıruña getürüp yā ḥalvetüñde iskān idüp ve anda mekān vir (17) tā ki pīr-i 'ısyān iken sālik-i cevān kalkam

(6) Ḥiz ü bālā be-nümā ey büt-i şırin-ḥarekāt

Kaık kâmet göster (18) ey maıhbûb-ı şîrîn-ıharekât

Ki çü Hâfız zi-ser-i cân u cihân ber-ıızem

Ki Hâfız gibi cân u cihân sevdâsından (19) kaıkam murâd muıâtabdan nefsdür ‘aık aına dir kıyâm-ı şalât-ı leyle kaıkup kâmet göster ey nefs-i şanem-i ekber ve harekâtı (20) müştehî olan dilber tâ senün kıyâm-ı kâmetünden ve ‘ibâdete muvâfaıatından Hâfız hudûda’llâh gibi cân u cihân (21) sevdâsından kaıkup ‘azm-i cân ve kıurb-ı Raıhmân kılam [bu gâzel dîvân-ı Hâfız nüshalarında altı beyt bulunmuştur ammâ ba‘ zı dîvân kenârında Süleymânun bir beytin yazup Hâfızun şanmuştırlar ol beyt budur

Tu me-pendâr ki ez-ıâk-i ser-i kûy-ı tu

Men be-cefâ-yı felek cevr-i zamân ber-ıızem]

VELEHU EYİZAN [G.434]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Namâz-ı şâm-ı ğarîbân çü girye âġâzem

[İ83b] (1) *Ġarîbler aışamı namâzı çün aġlamaġa başılayalum ya‘nî aışam namâzı vâkınde*

Be-müyeıâ-yı ġarîbâne kıışsa perdâzem

Ġarîbâne (2) şaġular ile kıışsayı tamâm iderem murâd budur ki Âdem ‘aleyhi’s-selâm cennetde zûlmet görmemiş idi yere inüp (3) aışam olıcaık zûlmetden ve vahşetden ziyâde münfa‘ il ve muıztarib olup aġladı aışam olıcaık ben daıı öyle iderüm (4)

(2) Be-yâd-ı yâr u diyâr anıünân be-giryem zâr

Yâr u diyâr yâdına olıadar aġlayam zâr

Ki ez-cihân reh ü resm-i sefer (5) ber-endâzem

Ki cihândan sefer yolını ve ‘âdetini atam murâd budur ki yâr u diyâr yâdından şol deınlü aġlayam ki (6) yâr u diyâr fıırkati müşkil olur imiş diyü kimse sefer ihtiyâr itmeyüp yâr u diyârın terk itmeye

(3) Men ez-diyâr-ı ġabîbem (7) ne ez-bilâd-ı ġarîb

Ben ġabîb diyârındanın ġarîb şehrlerde degül

Müheymînâ be-refîkân-ı ġod resân bâzem

(8) Ey nâzır u ġâzır beni yoldaşılaruma iriştür ġirü murâd rûıun münâcâtın zıkrdür ki dir maıkâmum ġazret-i (9) ‘indiyyet-i İlâhiyye ve yârânum ervâıı-ı tayyibe idi beni ġirü ve ġazret-i ‘izzet kıurbetine ervâıı-ı mücerrede muıkârenetine (10) iriştür ġulâşa-i murâd mi‘ râc-ı rûıânî talebidür

(4) Ĥudây-râ mededi ey delîl-i reh tâ men¹⁹⁸⁷

Allâı için bir meded (11) ey yol kıulaġuzı tâ ben [tâ men merıudur]

Be-kûy-ı meykede diġer ‘alem ber-efrâzem

¹⁹⁸⁷ *Ey delîl-i reh* ifâdesi derkenârda *ey refîk-i reh* şeklindedir.

Meyhâne mahallesinde yine sancağ kalduram mruād (12) mürşidden istimdāddur ki hānķāhdan izhār-ı rāyet-i dīn ide

(5) Hired zi-pīri-i men key hesāb ber-dāred

‘Aql benüm (13) pīrligümden kaçan hesāb getüre

Ki bāz bā-šanemī tıfl ‘ışķ mī-bāzem

Ki girü ve bir küçücük şanem ile ‘ışķ oynarum (14) murād ‘aql benüm pīrligüme nice i‘tibār ide ki nefsum oğlancuğına girü muhabbet idüp anuñ hevāsındayum dimekdür (15)

(6) Be-cüz şabā vü şimālem nemī-şināsed kes

Şabā ve şimālden ğayrı beni kimse añlamaz

‘Azīz-i men ki be-cüz bād nīst hem-rāzem

(16) Benüm ‘azīzüm ki yilden ğayrı yoķdur benüm hem-rāzum murād budur ki benüm esrār-ı aķbārum nefehāt-ı Rabbāniyyeye ma‘lūmdur (17) ki kimseye ifşā-yı sır itmezem ve ‘azīz-i men diyü ta‘bīrinde işāret vardır ki aşķāb-ı tarīķatden olanlara keşf-i (18) rāz itmezem fe-keyfe ki ‘avām-ı nāsa keşf idem

(7) Hevā-yı menzil-i yār āb-ı zindegāni-i māst

Yār menzilinüñ hevāsı (19) bizüm āb-ı hayātımızdur

Şabā biyār nesīmī zi-ķāk-i Şirāzem

Ey şabā bir hoş koķu yıl getür baña Şirāz toprağından (20) murād vaţan-ı aşlī ki ‘ālem-i İlāhīdür andan gelen koķu hayāt-ı ebediyye virür dimekdür ve Şirāz diyü ol ‘ālemden ta‘bīr (21) idüp nefħa-i nefħa-i Rabbāniye andan rāyiħa-i tayyibe istid‘ā ider

(8) Sırışken āmed ü ‘aybem be-guġt rüy-be-rüy

Göz yaşı [İ84a] (1) geldi ve ‘aybum didi yüze yüz

Şikāyet ez-ki kunem hānegīst ğammāzem

Kimden şikāyet iderüm ki evdekidür (2) ğammāzum murād küllü inā’in yerşehu bimā fihi¹⁹⁸⁸ ħasebine kendü āsarum ķabā’ih-i a‘mālüm izhār ider dimekdür

(9) Zi-ķeng-i Zühre (3) şenīdem ki şubķ-dem mī-guġt

Zühre ķenginden işitdüm ki şabāķ vaktinde dir idi

Nüvīd-i Hāfız-ı (4) hoş-lehce-i hoş-āvāzem

Hoş sözlü hoş āvāzlu Hāfızuñ müjdesini murād tesbīķ ü izķārum ve şüret-i (4) ħüsnüm maķbūl-i ħāzret olup semavāt ehli müjde-yi ķabūl söyler ben sem‘-i rūķānī ile işitdüm dimekdür (6)

VELEHU EYŻAN [G.435]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

¹⁹⁸⁸ كلُّ إِنَاءٍ يَرِشَحُ بِمَا فِيهِ Her kap içindekini sızdırır. (Hadīs) el-Esrāru’l-Merfu’a, Hadīs No: 346.

(1) Her çend pîr ü haste-dil ü nâ-tevân şudem

Her ne deñlü pîr ü marîzu'l-ğalb ve za'if oldum (7)

Hergeh ki yâd-ı rûy-ı tu kerdem cevân şudem

Her vaqt ki senûñ yüzûñ aındum yigit oldum murâd kendünüñ (8) za' f-ı hâlini ve taşavvur-ı cemâl ile olan şevk-i vişâlini beyândur

(2) Şükr-i Hudâ ki her çi taleb kerdem ez-Hudâ

(9) *Şükr Allâha ki her ne taleb itdüm ise Allâhdan*

Ber-müntehâ-yı himmet-i hod kâmrân şudem

Kendü himmetüm nihâyetince (10) *murâd sürücü oldum* murâd budur ki *inna'llâhe lâ yuđî' u ecre'l-muhsinîn*¹⁹⁸⁹ mücebince dağı *inna'llâhe lâ yuğlifu'l-mi'ade*¹⁹⁹⁰ (11) hasebince saķım miķdârınca kurb-ı hażret hâşıl kıldum

(3) Der-şâh-râh-ı devlet-i sermed be-yümn-i baht

Devlet-i (12) *sermedüñ ulu yolında baht bereketi ile* [ezelî oldur ki evvelî olmaya ebedî oldur ki âhîri olmaya sermedî oldur ki evveli vü âhîri olmaya]

Bâ-câm-ı mey be-kâm-ı dil-i düstân şudem

Şarâb kadehi ile dostlar (13) *gönli murâdınca oldum* murâd *devlet-i sermedden* sa'âdet-i İlâhiyyedür ve anuñ ulu yolu tûruk-ı şerî'ât ve tarîkat (14) ü haķîkatdür ve *baht*dan murâd tevfiķ-i İlâhiyyedür ve *câm-ı mey* ħalbdür lâcerem ben dostlar murâdınca oldum (15) ya' nî maķşûda vuşul buldum

(4) Ey gülbün-i cevân ber-i devlet be-ğur ki men

Ey tâze gül fidânı devlet yemişin (16) *yi ki ben*

Der-sâye-i tu bülbül-i bağ-ı cinân şudem

Senûñ gölgeñde cennetler bağı bülbülü oldum murâd mütekellimden (17) nefs-i nâtiķa ve muğâtabdan ħalbdür ve taķrîr-i merâm fehvâ-yı kelâm sevķinden zâhirdür

(5) Ez-ân zamân ki fitne-i çeşmet (18) be-mâ resîd

Ol zamândan gözünüñ fitnesi bize irişdi

İmen zi-şerr-i fitne-i âhîr zamân şudem

Âhîr (19) *zamân fitnesi şerrinden emîn oldum* murâd meftûn-ı zât-ı Haķ olup âhîr zamân fitnesi şerrinden emîn (20) oldum demekdür

(6) Evvel zi-ğarf ü şavt-ı vücudem ħaber ne-bûd¹⁹⁹¹

Evvel vücüdüm ħarf ü şavtından ħaberüm yok (21) *idi*

Der-mekteb-i ħam-ı tu çünîn nüktedân şudem

¹⁹⁸⁹ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur'ân, Yûsuf 12/90).

¹⁹⁹⁰ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur'ân, Âli İmrân 3/9).

¹⁹⁹¹ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Evvel zi-taht u fevk-i cihânem ħaber ne-bûd

Senüñ ğamuñ mektebinde buncılayın nükte bilici oldum murād evvel [İ84b] (1) esrār-ı vücūdumdan yā esrār-ı vücūddan benüm hergiz haberüm yok idi senüñ ‘ışkuñ mektebinde şöyle ‘ārif ü (2) nüktedān oldum diyü ħāzret-i Ħaḳḳa ḫiṭāb ider

(7) Ān rüz ber-dilem der-i ma‘ nā küşāde şud

Ol gün (3) gönölüme ma‘ nā ḳapısı açıldı

Ki sākinān-ı dergeh-i pīr-i muġān şudem

Ki pīr-i muġān dergāhınuñ sākinlerinden (4) oldum murād ḥānḳāh ehli olaldan berü baña ma‘ nā ḳapısı açıldı demekdür

(8) Ḳısmet ḫavāletem be-ḫarābāt mī-kuned

(5) Ḳısmet beni ḫarābāta ḫavāle ide

Her çend k’ın çünin zedem ü ançünān şudem¹⁹⁹²

Her ne deñlü ki buncılayın urdum (6) ancılayın oldum murād budur ki ḳısmet ve taḳdīr-i lem yezelī beni ḥānḳāha sevḳ ider her ne deñlü ki nefsum dünyā (7) tarafına meyl ider ve ol cānibe toḳunur iḳtiżā-yı ḳısmet ġālib ve zāhir olur

(9) Men pīr-i sāl u māh niyem yār bī-vefāst

(8) Ben yıl ve ay pīri degülem yār bī-vefādur

Ber-men çü ‘ömr mī-güzered pīr ez-ān şudem

Benüm üzerüme (9) ‘ömr gibi geçer andan pīr oldum murād ziyāde müsinn degülem ammā nefsum ki yārüm ve ḳarīnūmdür bī-vefādur anuñ bī-vefālīḳ (10) ile geçüp gitdüğinden pīr oldum demekdür

(10) Düşem nüvīd dād ‘ināyet ki Ḥāfızā

Dün gice müjde viridi (11) ‘ināyet ki ey Ḥāfız

Bāz ā ki men be-afv-ı günāhet zimān şudem

Girü gel ki ben senüñ günāhuñ ‘afvına kefil (12) oldum murād ‘ināyet-i İlāhī olıcaḳ ma‘ şiyet ‘afv olunduğın zıkrdür

VELEHU EYŻAN [G.436]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) İn çı şürest ki (13) der-devr-i ḳamer mībe-bīnem

Bu ne ṭalgādur ki devr-i ḳamerde gördüm [şūr ki bir nice ma‘ nāya gelür bunda ṭalğa ve örgü ma‘ nāsı münāsibdür]

Heme āfāk pūr ez-fitne vü şer mībe-bīnem

(14) Dükeli āfāk fitne ve şerden tolu gördüm murād zamānede olan ıztırāb u fitneleri istiğrābdur (15)

(2) Duḫterān-rā heme cengest ü cedel bā-māder

¹⁹⁹² Bu mısranın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Çendān ki in çünin şudem ü ān çünān şudem

Kızlaruñ dükeli cengi ve cedeli vardır ana ile

Püserân-râ heme (16) bed-ḥ'āh-ı peder mîbe-bînem

Oğlanları dükeli babanuñ yaramazlığın dileyici gördüm murād mantûḳdan zâhirdür (17)

(3) Eblehân-râ heme şerbet zi-gül-âbest ü 'asel

Eblehleruñ dükeli şerbeti gül-âbdan ve 'aseldendür

Ḳuvvet-i dānâ heme (18) ez-ḥûn-ı ciger mîbe-bînem

'Ālimûñ kuvvetini dükeli ciger kanından görürüm murād cāhiller pür zevḳ ü muğtenim ve (19) 'ālimler faḳîr ü pür ğam dimekdür

(4) Esb-i tâzî şude mecrûḥ be-rîz-i pālân

'Arabî at mecrûḥ olmışdur semer altında (20)

Ṭavḳ-ı zerrîn heme ber-gerden-i ḥar mîbe-bînem

Altun ḥlaḳa dükeli merkeb boynında görürüm murād vâcibü'r-re'āya (21) olanlar elem ü miḥnetde ve müstaḥakü'l-ihâne olanlar kemâl-i 'izzetde dimekdür

(5) Pend-i Ḥāfız be-şinev ḥ'āce be-rev nîkî kun

[İ85a] (1) Ḥāfızuñ naşîhatin işit yûri ḥ'āce iyülik kıl

Ki men in pend bih ez-genc ü güher mîbe-bînem

Ki ben bu naşîhati (2) gevher ḥazînesinden yeg görürüm mruād mantûḳdan zâhirdür ki iyülik eylemek için olan naşîhat ḥazîne-i (3) gevherden yegdür pes bundan ma' lümdür ki iyülik iyü idügi zâ'idü'l-vaşfdur

Kıṭ' a

İnnî neşaḥtu feheli nuşhi (4) sāmi' un¹⁹⁹³

Min ḳabli an tefne'l-ḥayātu ve tenḳadî

Fa'ḥfaz zamāneke lâ yemurru muḍeyye' an

Feḳad te'essefe min ba'di mā yamḍî (5)

ḤARFÜ'N-NÜN¹⁹⁹⁴

VELEHU EYẒAN [G.437]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Efser-i sulṭân-ı gül peydâ şud ez-ṭarf-ı çemen¹⁹⁹⁵

¹⁹⁹³ “1) Şüphesiz ben öğüt veriyorum. Hayat bitip sona ermeden evvel benim öğütlerimi dinleyecek olan var mı? 2) Zamânını koru, boşuna geçmesin. (Zîrâ) zamân geçtikten sonra teessüf edersin.”

¹⁹⁹⁴ ' Aded 20.

¹⁹⁹⁵ Efser-i sulṭân ifâdesinin karşılığı derkenârda rāyet-i sulṭân şeklinde gösterilmiştir.

Gül sultānının tācī zāhir oldı (6) çemen cānibinden [murād bu olıcak efser şūfī ve şeyh tācī demek olur]

Mağdemeş yā Rab mübārek bād ber-serv ü semen

Anuñ gülmesi mübārek olsun yā Rab serv ü semene murād (7) bir şāhib-i keşf zāhir oldı cānib-i İlāhiden ki aña hilāfet virildi pes anuñ kudūm-ı kademī mübārek (8) ola ‘uluvv-ı derecesi olan ‘ālīme ve şafā-yı kalbi olan ‘āmāya dimekdür

(2) Hoş be-cāy-ı ẖiştin būd in nişest-i (9) ẖüsrevī

Hoş yerinde idi bu pādşāhlık oturmai

Tā nişined her kesī eknūn be-cāy-ı ẖiştin

Tā otura (10) her kimse kendü yerine murād ol şāhib-i keşfün seccādeye cülūsı ve hilāfeti tamām kande vākı‘ oldı (11) tā ki her sālīk isti‘dādına göre maḳām bula dimekdür

(3) H̱ātem-i Cem-rā beşāret diḥ be-ẖüsn-i ẖātimet

Cen yüzüğine (12) muştıla ẖüsn-i ẖātime ile

K’ism-i a‘zam kerd ez-ū kūtāh dest-i ehrimen¹⁹⁹⁶

Ki ism-i a‘zam andan kışa itdi (13) ehrimen elin murād Cemden rūḥ-ı insānīdür ve anuñ ẖātemi imāndur aña ẖüsn-i ẖātime müyesser olur ki ehl-i tarīkat (14) meşḡul olduḡı esmāu’llāh ve vazīfe-i evrād u ezkārdur şeyṭān elin andan kışa itdi belki ḳat‘ eyledi dimekdür (15) [*ehrimen* erkek dīv dimekdür]

(4) Tā ebed ma‘mūr bād in ẖāne k’ez-ẖāk-i dereş

Tā ebedī ma‘mūr olsun bu evüñe anuñ kapısı toprağından

Her nefes (16) bā-büy-ı Raḥmān mī-vezed bād-ı yemen¹⁹⁹⁷

Her nefes Raḥmān ḳokusu ile eser Yemen yeli murād ‘imāret-i ẖānḳāh içün (17) du‘ādur ki bunda nefehāt *inni li-ecidū rihe’r-raḥmāni min-ḳibeli’l-Yemeni*¹⁹⁹⁸ ḥasebince bāy-ı Raḥmān getürür

(5) Şevket-i Pūr-ı Peşeng (18) u tiḡ-i ‘ālem-gīr-i ū

Peşeng oḡlunuñ şevketi ve anuñ ‘ālem dutucı ḳılıcı [*pūr* mürādif-i püserdür Peşeng nām pādşāhdur]

Der-heme şehnāmeḥā şud dāstān-ı encümen¹⁹⁹⁹

(19) *Cemī‘ šāhnāmelerde oldı dirnek ḳışşası* murād ol şāhib-i keşf-i šāh-ı tarīkat oḡlıdur ki şevketi ve (20) cihān-gīr olan tiḡ-i zebānı Tezkiretü’l-Evliyā kitāblarında meclis ü maḥfil ḳışşası oldı dimekdür [Menāḳıb-ı Evliyā olan kitāba šāhnāme dinilse cā’izdür ki dīn pādşāhları vaşf olunur]

(6) H̱eng-i çevgānī-i (21) çarḥet rām şud der-zīr-i zīn

¹⁹⁹⁶ Birinci mısırda bulunan a‘zam kelimesinin karşılığı derkenārda *yezdān* şeklindedir.

¹⁹⁹⁷ *Her nefes bā-büy-ı Raḥmān* ifādesinin karşılığı derkenārda *her zamān bā-yād-ı Raḥmān* şeklindedir.

¹⁹⁹⁸ *إِنِّي لِأَجِدُ رِيحَ الرَّحْمَنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ* Rahman’ın kokusu bana Yemen yönünden gelmektedir. (Hadīs) el-Esrāru’l-Merfū’a, Hadīs No: 105.

¹⁹⁹⁹ *Der-heme şehnāmeḥā* ifādesinin karşılığı derkenārda *bīn ki der-šehnāmeḥā* şeklindedir.

Çarhuñ çevgānī atı muṭī‘ oldı saña eyer altında

Şehsüvārā çün be-meydān āmedī [İ85b] (1) gūyī be-zen

Şehsüvār çün meydāna geldūñ bir top ur murād ol şāhib-i keşf ve şeyḥ-i tarīkat olup (2) meydāna gelenden ‘ilm ü ma‘rifet ve kelime-i ḥikmet ifādesi ve irşād-ı tarīkat ve pend ü mevā‘ izet icādesi içün (3) iḳdām talebidür

(7) Cūybār-ı mülk-rā āb-ı revān şimsīr-i tust

Mülk ırmağına āb-ı revān senūñ kılıcuñdur [cūybār ırak kenārıdur gāh ırmaḳ ma‘nāsına isti‘ māl olunur bunda daḫi öyledür]

Tu dıraḫt-ı (4) ‘adl bi’ñşān bīḡ-i bed-ḡāhān be-kun

Sen ‘adl ağacın dik yaramaz ḡuluvlar kökin kaz murād mülk ırmağına yā vüçüd-ı (5) insānī ırmağına āb-ı revān lisān-ı fā‘izūñ ve kelām-ı nāfızūñdur ḡaşāyil-i ḡamīde nişb u tertīb ve rezā‘il-i (6) ḡabīḡe ḡal‘ u ḡam‘ ḡıl dimekdür

(8) Ba‘d ez-īn ne’şkuft eger bā-nūkhet-i ḡulḡ-ı ḡoşet

Bundan soñra ‘aceb degüldür (7) senūñ ḡoş ḡulḡuñ ḡoḡusu [şikuftten açılmaḳ ve ‘aceblemeḳ ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı şānī murāddur]

Ḥized ez-şahrā-yı Eydec nāfe-i müşk-i Ḥoten

Ḥāşıl olursa Eydec şahrāsından (8) müşk-i Ḥoten nāfesi murād aḡlāḡ-ı ḡamīdeññ rāyīḡa-i ḡayyibesi ile ‘āmā olanlardan revāyīḡ-i ma‘ārif (9) ḡāşıl olsa ‘aceb degüldür dimekdür [Eydec hemzenūñ fethi ve yānuñ sükūnı ve dāluñ fethi ile ve cīmūñ sükūnı ile bir şahrānuñ ismidür şahrānuñ aña izāfeti izāfet-i beyāniyyedür]

(9) Kūşe-ḡirān intizār-ı cilve-i ḡoş mī-kunend

Kūşe dutucılar ḡoş cilve (10) intizār iderler

Ber-şiken ḡarf-ı külāḡ u burḡa‘ ez-ruḡ ber-fiken

Şı ya‘nī bük ve kıvır külāḡuñ ucını ve burḡa‘ yüzden (11) ḡetür murād ḡalḡdan münḡatı‘ olup kūşe-i ferāḡat iḡtiyār idenler senūñ ḡoş cevlnuña ve ḡüsn-i vechüñe (12) muntazırlardur perde vü ḡicābı ref‘ idüp ‘arz-ı cemāl-i kemāl eyleyüp irşād-ı reşād ḡıl dimekdür

(10) Meşveret bā-‘aḡl (13) kerdem ḡuft Ḥāfız bāde nūş

‘Aḡl ile meşveret eyledüm didi ey Ḥāfız şarāb iç

Sāḡiyā mey dih be-ḡavle‘l-müsteşār-ı (14) mu‘temen

Ey sāḡī şarāv vir el-müsteşār-ı mu‘temen ḡavli ile murād ‘aḡl-ı me‘ād ile müşāvere itdüm (15) ‘ışḡ-ı İläḡi nūşına delālet itdi imdi ey şeyḡü‘l-müsteşār-ı mu‘temen ḡavli mücibince baña irşād-ı ‘ışḡ-ı İläḡi ḡıl (16) dimekdür [el-müsteşār meşveret olunmış mu‘temen emn üzerine olan]

(11) Ey şabā ber-sāḡī-i bezm-i Atabeg ‘arza dār

Ey şabā pādşāḡuñ şoḡbeti sāḡisine ‘arz ḡıl

Tā ez-ān cām-ı (17) zer-efşān cür‘ aī baḡşed be-men

Tā ol altun saçıcı kadehden bir cür'a 'aṭā ide baña murād şabādan teveccüh-i (18) seheridür aña emr ider ki sākī meclis-i üns-i Hāḳdan kendü için anuñ ḳalb-i zer-eşānından istid'ā-ı feyż-i baḳiyye-i (19) 'ışḳ-ı İlāhī ide

Şi'r

Esetü ve lem uḥsin ve ci'tüke hāriben²⁰⁰⁰

Ve leyse li-'abdin ḡayri mevlāhu mehrebun (20)

VELEHU EYẒAN [G.438]

[Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ey nūr-ı çeşm-i men süḥanī hest gūş kun

Ey benüm gözüüm nūrı bir söz var işi

Çün sāḡaret pürest be-nūşān (21) u nūş kun

Çün kadehüñ toludur içür ve iç murād şol cevāna penddür ki göñli 'ulūm u ma'ārif ile mālī ola [İ86a] (1) aña dir ki ḡayra ta'lim-i 'ilm ü 'amel ve kendüñ daḡi 'amel ḳıl [ḡanī olan cevāna daḡi pend olsa cā'izdür ki mālını ḡayra bezl ide ve kendü daḡi ekl ide]

(2) Pīrān süḥan be-tecrübe gūyend guftemet

Pīrlər sözi tecrübe ile dirler (2) saña didüm

Hān ey püser ki pīr şevī pend gūş kun

Āḡāh ol ey oḡlan ki pīr olasin naşīḡat işit murād budur ki (3) pīrlər güzāf söylemezler ve yigitler pīrlərüñ pendin işitmek pīr olmaḡ nişānidur

Beyt

---/+---/+---/+---

Her kes ki naşīḡat zi-'azīzān ne-kuned (4)

Bisyār be-ḡāred ser-i engüşt nedāmet

(3) Ber-hūşmend silsile ne'nhād dest-i 'ışḳ

'Āḳile zincīr ḳomadı 'ışḳ eli (5)

H'āhī ki zülf-i yār keşī terk-i hūş kun

İsterseñ ki yār zülfīn çekesin 'aḳlı terk ḳıl murād budur ki 'aḳl-ı (6) ma'āşı olana 'ışḳ zincīr urmaz ki anı kendüye muḡtaşş ḳılmaz imdi eger zülf-i yār çekeyin aña muḡayyed olayın (7) ve ḡayb-ı hüviyyetden ḡaberdār olayın dirseñ 'aḳl-ı ma'āşı terk ḳıl

Beyt

+++/-+--/+--

Merd-i dīvāne-rā bes in iḳbāl

²⁰⁰⁰ "Ben kötülük yaptım hiç iyilik yapmadım ve firār ederek sana geldim. Çünkü bir kulun Mevlası dışında kaçacak hiçbir yeri yoktur."

Ki buved (8) zülf-i yâr zîncîreş

(4) Tesbîh ü hırka lezzet-i mestî ne-bağşedet

Tesbîh ü hırka meslik lezzetin bağışlamaz saña

Himmet (9) der-în ‘amel taleb ez-mey-fürüş kun

Bu ‘amelde himmeti şarâb satıcıdan taleb kııl murâd ‘amel-i zâhir ve tebdîl-i kisvet (10) lezzet-i ‘ışk u hâlet virmez lezzet-i ‘ışk isterseñ şeyh-i şâhib-i şevkden ve mu‘tî-i zevkden himmet taleb kııl dimekdür (11)

(5) Bâ-düstân müzâyâka der-‘ömr ü māl nîst

Dostlar ile ‘ömrde ve mālda müzâyâka olmaz

Şad cān fedā-yı yâr (12) naşîhat-niyüş nîst

Yüz cānı naşîhat diñleyici yâre fedā kııl murâd budur ki dostlara ‘ömr ü māl dirîği olmaz pes (13) naşîhat işidüp hem-hâl olan yâre yüz cānı fedā kııl bir cān u māl-ı hodından [naşîhat-niyüş vaşf-ı terkîbîdür niyüşiden kesr-i nûn ile söz diñlemekdür]

Beyt

++--/++--/++-

Düst-ı ân dān (14) ki ez-tu cāneş-rā

Ne-güzîned çi cāy-ı māl u menāl

(6) Der-rāh-ı ‘ışk vesvese-i Ehrimen besîst

‘İşk (15) yolında ehrimen ve şeytân vesvesesi çokdur

Huş dār u güş-ı dil be-peyām-ı sürüş kun

‘Aklı cem‘ (16) kııl kulağı ferîşte haberine kııl murâd budur ki sâlik-i tarîkat olana şeyâtîn-i cin ü ins çok vesvese (17) iderler aña i‘tibâr itmeyüp ferîşte haber işitmek gerek [huş lafzı hûş lafzından muhaffedür] [sürüş ferîşte ma‘nâsına ve huşuşi ile Cebrâ’îl ma‘nâsına isti‘māl olunduğı bir kerre beyân olunmuşdur]

Qıṭ‘a

Tecerred mine’d-dünyâ fe’inneke innemâ²⁰⁰¹

Haracte (18) ile’d-dünyâ ve ente mücerredun

Teferred mine’d-dünyâ fe’inneke innemâ

Setaḥrucu minhâ ve ente müferredun

(7) Berg-i nevâ tebeh şud (19) u sâz-ı tarab ne-mând

Ni‘met yarâğı bâṭıl oldu ve sâz u şenlik kalmadı

Ey çeng nâle ber-keş ü (20) ey def ḥurüş kun

Ey çeng nâle çek ve ey def ḥurüş kııl murâd kurbet-i ḥazret yarâğı bâṭıl oldu (21) ve üns-i Hâk sâzı kalmadı ey pîr-i murâkıb ve munḥanî ve talib-i Hâk ve ‘âmâ ḥurüş kııl dimekdür [ḥurüş ağlamak ile olan feryâda dirler]

²⁰⁰¹ “1) Dünyâdan soyutlan. Çünkü sen dünyâyâ geldiğın zamân üzerinde bir şey yoktu. 2) Ve dünyâda yalnız ol. Çünkü sen dünyâdan ancak yalnız olarak çıkacaksın.”

(8) Sākī ki cāmet [I86b] (1) ez-mey-i šāfi tehī me-bād

Ey sākī kadehūn šarāb-ı šāfiden boş olmasun

Çeşm-i ‘ināyetī be-men-i dūrd nūş kun

(2) *Bir ‘ināyet gözini ben pūse içiciye kıl* murād şeyh-i šāhib-i şevke ve mu‘tīden zevke hıtabdur ki aña dir qalbūn (3) ‘ışk-ı hālīden hālī olmasun ben ‘ameli riyā ile mahlūt olandan ‘ayn-ı ‘ināyetūn dirīg itme

(9) Serrest der-ķabā-yı (4) zer-efşān çü bü’gzerī

Serrest altun saçıcı kaftanla çün geçesin

Yek buse nezr-i Hāfız-ı peşmīne-pūş (5) kun

Bir buseyi Hāfız-ı hırķa pūşa nezr kıl murād keyfiyyet-i ‘ışk-ı İlāhī ile mütekeyyif olduğı hālde ‘atā-bahş (6) olup teveccüh ü mürürda ve seyr-i menāzil ü kaṭ‘-ı tarīķde iken bir zevk nezrini ve bir hālet bezlini Hāfız-ı peşmīne-pūşa (7) kıl dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.439]

[Mef‘ ulü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Bālā-bülend-i ‘işveger ü nakş-bāz-ı men

Ḳaddi yüce ve şīve idici ve benüm (8) nakş-bāzum

Kūtāh kerd kışsa-i zühd-i dırāz-ı men

Ḳışa eyledi benüm uzun zūhdüm kışsasını murād budur ki (9) nefsum ki tül eyledi ve şīve-i mekri ve dürlü dürlü taşavvurı vardır benüm zühd-i ṭavīlüm kışsa idüp a‘ mālümün ekşerin (10) žāyi‘ eyledi

(2) Dīdī dilā ki āḫir-i pīrī vü zühd ü ‘ilm

Gördüğümü ey gönül pīrlık āḫirinde ve zühd ü ‘ilmde [āḫir bunda zarfdur pīrī lafzına muzāfdur ve lafz-ı zühd ü ‘ilm aña ma‘ tūfdur]

Bā-men (11) çi kerd dīde-i ma‘ şūķa-bāz-ı men

Baṅa eyledi ma‘ şūķa-bāz gözüm murād rūḥuñ qalbe şikāyetin hikāyetdür ki (12) rūḥ qalbe dir gözüm nefsum ma‘ şūķasına mā‘il olup pīrlık āḫirinde ve zühd ü ‘ilmde kemāl-ı şalāḥ ve felāḥ (13) bulacaķ vaķtde nefis murādına mā‘il ve hevāya tābi‘ oldı [nefs ‘avrete teşbīḥ olunur anuñçün ma‘ şūķa dirler]

(3) Ez-āb-ı dīde ber-ser-i āteş nişesteem

Göz yaşından od (14) üzerine oturmuşum

K’ü fāş kerd der-heme āfāķ rāz-ı men

Ki ol fāş eyledi cemi‘ āfāķda benüm rāzum murād gözüm (15) görüp ‘āşık olup ‘ışk-ı mecāzī için ağlayup rüsvā-yı ‘ālem olduğumdan od üzreyin diyü şikāyetdür

(4) Guftem (16) be-zerķ-i delķ be-pūşem nişān-ı ‘ışķ

Didüm hırķa riyāsı ile örteyin ‘ışķ nişānını

Ğammāz būd eşk ü ‘ayān kerd rāz-ı men

(17) *Ğammāz idi göz yaşı ‘ayān eyledi benüm rāzum* murād budur ki riyārı hırka ile ‘ışk-ı mecāzî nişānın örtmek isterüm (18) ammā nefsanî ağladuğum ve āşār-ı a‘mālüm benüm rüsvāy eyledi [ba‘zı nüsaḥda rāz kâfiye olan beyt bunda yazılan beyt-i evvel ve ba‘zında beyt-i şānî vaqı‘ olup şerḥ-i faķır nüṣṣa-i cāmî‘e olmak için ikisi bile yazılup şerḥ kılundu ḥaṭāya ḥaml olunmaya]

(5) Mestest yār u yād-ı ḥarīfān nemī-kuned

Mestdür yār ve muṣāḥibler (19) *añmaz*

Zikreş be-ḥayr sāķī-i miskīn-nevāz-ı men

Zikri ḥayr olsun benüm miskīn oğşayıcı sāķīmūñ murād yārdan nefsdür ki (20) mest-i şehvetdür rūḥı ve ‘aķlı ve qarārı rūḥāniyyeyi añmaz miskīn oğşayıcı sāķī ki şeyḥ-i ṭarīkat anuñ zikri ḥayr (21) olsun muṣāḥibleri añup ‘ışk-ı İlāhî nūṣ itdüren oldur [zikreş lafzında olan zamīr sāķīye rāci‘dür luğat-ı Fārisiyyede izmār-ı ḳable’z-zikr cā’izdür ve zikreş be-ḥayr cümlesi cümle-i du‘āiyyedür]

(6) Mī-tersem ez-ḥarābī-i imān ki mī-bered

Korḳarın imān [İ87a] (1) *ḥarāblığından ki iletür*

Miḥrāb-ı ebrū-yı tu ḥużūr-ı namāz-ı men

Ḳaṣuñ miḥrābı benüm namāzum ḥużūrını murād nefsdan şikāyetdür (2) ki *a‘dā ‘aduvveke nefsüke’l-letī beyne cenbeyke*²⁰⁰² ḥasebince bir düşmendür ki cümle düşmenlerden eşeddür zīrā sā’ir a‘dānuñ (3) zararü cāna ve bunuñ zararı imānadur lācerem aña dir zevāk-i imāndan korḳarın ki senüñ remz ü mekrūñ benüm namāzum ḥużūrın (4) gidermişdür

(7) Ber-ḥod çü şem‘ ḥande zenān girye mī-kunem

Kendüme şem‘ gibi gülerak ağların

Tā bā-tu seng-dil çı kuned (5) sūz u sāz-ı men

Tā sen taş gönüllüye ne ide sūz u sāzum murād kendü nefesine ḥiṭābdur ki benüm sūz (6) u sāzum sen ḡalīz-i vaḳḳası ḳalbe eşer ide mī diyü ağlayup ammā ḳasvet-i ḳalbūñ bilüp ağladuğuma daḥi gülerüm (7)

(8) Naḳş-ı ber-āb mī-zenem ez-girye mī-kunem

Şu üzre naḳş ururum ağlamaḳdan şimdi

Tā key şevad ḳarīn-i ḥaḳīḳat mecāz-ı men

(8) *Tā ḳaçan ola ḥaḳīḳat yoldaşı benüm mecāzum* murād budur ki gözüm yaşına nāzır olup *el-mecāzü ḳanṭaratü’l-ḥaḳīḳa*²⁰⁰³ mücebince (9) bu şüret-i mecāziyyesi şüret-i ḥaḳīḳate ḳaçan muḳārin ola diyü taşavvur iderin

(9) Yā Rab key ān şabā be-vezed k’ez-nesīm-i ü

(10) *‘Aceb ḳaçan ol şabā ese ki anun ḥoş ḳoḳulu yelinden*

²⁰⁰² أُغْدَى عُدُوْكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefsidir. (Hadīs)

Kaynak Kitap: ez-Zühdü’l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadīs No: 354.

²⁰⁰³ المجاز قنطرة الحقيقة Mecāz hakikatın ölçüsüdür. (Kelām-ı Kibâr)

Gerded şemāme-i keremeş kârsâz-ı men

Anuñ keremi yıylanıkcı (11) benüm kârsâzum ola murād budur ki kaçan nefha-i Rabbāniye zühür idüp anuñ rāyiha-i tayyibesi beni cezb idüp mecāzdan (12) haqıqate ilete dirüm [kârsâz muvāfık ve iş düzüci ma' nāsınadır]

(10) Zāhid çü ez-namāz-ı tu kārī nemī-reved

Ey zāhid çün senüñ namāzuñdn bir iş gítmez (13)

Hem mesti-i şebāne vü sūz u güdāz-ı men

Hem benüm giceki mestlügim ve yanup erimem murād budur ki ey zāhid sen (14) gice namāz kılup ve ben ' ışk u hālet ü harāret üzre oluğ aööā şabā zehārif ü meḥābīb-i dünyāya mā'il olup (15) senüñ namāzuñdan ve benüm sūz u güdāzumdan netice ḥāşıl olmaz [bunda kāfiye vākı' olan lafz-ı *güdāz* müfreddür maḥlaş beytde olan mürekkebdür öyleye bu i' tibār ile muğāyirdür]

(11) Hāfız be-kıřşa sūht be-gū hāleş ey şabā

Hāfız guşşa (16) ile yandı di ḥālın ey şabā

Bā-şāh-ı düst-perver ü düşmen-gudāz-ı men

Benüm dost besleyici ve düşmen arıdcı (17) şāhum murād teveccüh-i seḥerden ' arz-ı ḥāl taleb idüp ḥazret-i Haq taḳviyyet-i rūḥ ve ' aql u ḳahr-ı nefis ü şeytān (18) itmesin istid' ādur [*düst-perver* lafzı ve *düşmen-gudāz* lafzı şıfat terkibidür]

VELEHU EYŻAN [G.440]

[Müstef' ilātün Müstef' ilātün]

(1) Çendān ki guftem ğam bā-ṭabībān

Ol deñlü didüm ğamı ṭabıblere

Dermān (19) ne-kerdend miskīn ğarībān

Dermān itmediler miskīn ğarībler murād ğam-ı ṭarīkatı ' ulemā-yı ' ilm-i zāhire didüm anlar (20) ' ilāc idemediler dimekdür

(2) Dürc-i muḥabbet ber-müḥr-i ḥod nīst

Muḥabber hoḳḳası kendü mühri ile degüldür

Yā Rab me-bādā (21) kām-ı raḳībān

Yā Rab olmasun raḳībler murādı murād *dürc-i muḥabbet*den ḳalbdür ol muḥabbetu'llāh mühri ile mühürlenmiş [İ87b] (1) degüldür ḥubb-ı ğayr daḥi girmege ḳābildür yā Rabbī şeyāṭın murādı ḥāşıl olmasun göñlüme muḥabbet-i māsivā dāḥil (2) olmasun dimekdür [*dürc* zamm-ı dāl cevāhir ḳonan hoḳḳaya dirler]

(3) Ān gül ki her dem der-dest-i ḥārīst

Ol gül ki dā'im diken elindedür

Gū şerm bādet (3) zi-' andelībān

Di aña utan bülbüllerden murād budur ki şol şāḥib-i keşf ki ehl-i dünyāya muḳayyedür utansın (4) ṭālib-i mürīdlerden

(4) Yā Rab emān dih yā bāz bīned

Yā Rab emān vir tā girü göre [bīned]lafzınuñ fā‘ili çeşmdür]

Çeşm-i muhibbān rüy-ı habībān

(5) *Muhibler gözi habīblerüñ yüzün* murād ḥazret-i Ḥaḳdan müsā‘ade talebidür rüh u ‘aql u ḳalb tecellî-i ef‘āl ve şıfāt (6) u zāt u müşāhede itmege

(5) Mā derd-i pinhān bā-yār guftım

Biz gizlü derdi yāre didük

Ne-tevān nühuften derd (7) ez-ṭabībān

Gizlemek olmaz derdi ṭabīblerden murād maraž-ı ‘ışḳ devāsın ḥazret-i Ḥaḳdan istedüm zīrā maraž (8) ṭabīblerden gizlemek olmaz dimekdür

(6) Ey mun‘im āḥir ber-ḥ‘ān-ı cūdet²⁰⁰⁴

Ey mun‘im āḥir seḥāk sofrası üzre

Ey mun‘im āḥir ber-ḥ‘ān-ı luṭfet

Ey ni‘metleri kimse āḥir senüñ luṭfuñ sofrası üzre

Tā çend (9) bāşim ez-bī-naşībān

Niceye dek olalum naşıbsizlerden murād *va’llāhu’l-ğaniyyu ve entümü’l-fuḳarā*²⁰⁰⁵ ḥasebince şāḥibü’l-ni‘am (10) cānibinden taleb-i ‘aṭāda iken ḥarmān olmayup dermān olmak istid‘āsıdur

(7) Ḥāfız ne-geştī şeydā-yı (11) gītī

Ḥāfız olmaz idi cihān dīvānesi

Ger mī-şenīdī pend-i edībān

Eger işide idi edebliciler naşihatini (12) murād ehlu’llāh naşihatın ḳabül iden dünyā dīvānesi olmaz dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.441]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) Ey rüy-ı māh-manzar-ı tu (13) nev-bahār-ı ḥüsn

Ey kimse ki senüñ ay nazargāhlu yüzüñ ḥüsn nev-bahārıdur

Ḥāl u ḥaṭ-ı tu merkez-i luṭf (14) u medār-ı ḥüsn

Senüñ ḥālün ve ḥaṭtuñ nokṭa-i luṭf ve merci‘-i ḥüsndür murād muḥāṭabdan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (15) ki anuñ yüzü kal-ḳameri leyletü’l-bedr idi ve ol vech-i ḥasen ḥüsn-i İlāhî-i nev-bahāri ve anuñ zübde-i āşārıdur ve anuñ (16) sırr-ı

²⁰⁰⁴ *Ey mun‘im* kelimesinin karşılığı derkenârda *ey gonca* şeklindedir. *ḥ‘ān-ı cūdet* ifadesi ise *ḥ‘ān-ı vuslat* şeklindedir.

²⁰⁰⁵ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur‘ân, Muhammed 47/ 38).

hafisi lutf karārgāhı ve hatt u hayy-ı hüsni merci' i ve delilidür [mısrā' -ı şānide leff ü neşr-i müretteb vardır]

(2) Der-çeşm-i pür-humār-ı tu pinhān fūnūn-ı sihr

Senūñ (17) pür-humār gözüñde gizlüdür şehir fitneleri

Der-zülf-i bî-karār-ı tu peydā karār-ı hüsni

Senūñ karārsuz zülfüñde zāhirdür (18) hüsni karārı murād zātuñda fūnūn-ı belāğat vardır ve zātuñ cānib-i İlāhīye ta'alluk ile da'vet-i ümmete istiğāl (19) cihetinden mükedderdür keenne humārı vardır ve rivāyāt-ı şerī'at ve silsile-i tarikatüñdedür hüsni karārı demekdür (20)

(3) Māhī ne-tāft hemçü tu ez-burc-ı nıkūyī

Bir ay yalabımadı senūñ gibi iyülük burcundan

Servī ne-hāst çün kadet (21) ez-cūybār-ı hüsni

Bir serv kalkmadı senūñ kaddūñ gibi hüsni ırmağı kenārından murād vech-i vecihūñ melih ve kadr-i [İ88a] (1) refi'ūñ a'lādur ki efdālū'r-rusūlsin demekdür [cūybār bunda ırmağ kenārı ma'nāsınadır]

(4) Hurrem şud ez-melāhat-i tu 'ahd-i dilberī

Şād oldı (2) senūñ melāhatüñden dilberlik 'ahdi

Ferruh şud ez-leṭāfet-i tu rūzgār-ı hüsni

Mübārek oldı senūñ (3) leṭāfetüñden hüsni rūzgārı murād melāhat-i vechi gönül almağa ve nās aña tābi' olmağa bā'ış olur (4) idiki görenler māhazā vech-i kāzib dirler idi ve küntüm hayra ümmetin²⁰⁰⁶ hasebince hüsni-din zamānı senūñ lutf (5) u leṭāfetüñden mübārek oldı demekdür

(5) Ez-dām-ı zülf ü dāne-i hāl-i tu der-cihān

Senūñ zülfüñ ağından (6) ve hālüñ dānesinden cihānda

Yek murğ-ı dil ne-mānd ne-geşte şikār-ı hüsni

Bir gönül kuşu kalmadı olmamış (7) hüsni şikārı murād silsile ü rivāyāt-ı şerī'atüñ ve rumūz u esrār-ı tarikatüñ ehl-i zāhiri ve erbāb-ı (8) bāṭını şayd itmışdür demekdür

(6) Gird-i lebet benefşe ez-ān tāze vü terest

Lebūñ kenārından benefşe anuñçün (9) tāze vü terdür

K'āb-ı hayāt mī-hured ez-çeşme-sār-ı hüsni

²⁰⁰⁶ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız: Ehl-i kitap da inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır. (Kur'ân, Âli İmrân 3/110).

Ki āb-ı hayāt içer   sn   şmesinden (10) murād elfāzu  ve e  di    kar ni olan *a   b  e   b   ayru’l-kur ni’l-karnu’l-lez  ene* (11) *f   *²⁰⁰⁷ mücebince  ayrlar ve  er fler ve ra b u la  flerd r ki menba  -i   snden āb-ı hay t-ı ma  nev  n   (12) iderler

(7) D  im be-lu f-ı d  ye-i  ab  ez-miy n-ı c n

D  im lu f ile  ab  d  yesi c n ortasından

M -pervered (13) be-n z tu-r  der-ken r-ı   sn

Besler seni n z ile   sn ken rında mru d budur ki *eddeben  rabbi fe-a sene te’d   *²⁰⁰⁸ (14)  asebince lu f-ı İl h  mu tez -y   ikmet ile  al  vechi’l-ihtim m seni terbiyyet ider ta  z m   i  z z ile   sn (15)   cem l-i H   civ rında ki anu  la  li  ul -ı    im   anu nda n zild r

(8) H f z  ama  ber d ki b ned naz r-i tu

H f z (16)  ama  kesdi ki göre sen   naz r  

Deyy r n st c z ru et ender-diy r-ı   sn

Bir ferd yokdur sen   ru u ndan (17) * ayrı   sn diy rında* mur d   tem ’l-enbiy  ve’l-mürselin ve seyyid ’l-evvelin ve’l-  ir sin dimekdür (18)

VELEHU EY AN [G.442]

[Mef  ilün Fe  il t n Mef  ilün Fe  ilün]

(1) Bah r u g l  arab-eng z geşt   tevbe- iken

Bah r u g l  enlik  ar  dur c  oldu ve tevbe  ıy c 

Be-  di-i (19) r  -ı gül b  -i   m zi-d l ber-ken

G l y z n     dil   ile   m  g   lden  opar mur d   lem-i ba t ve keşf-i s like fera  (20) virüp ve  ar katden r c ’  n  ıdı l cerem ey t lib-i keşf vechin   fera ı ile   m-ı cih n  g   lden bi’l-külliye (21) def   ıl dimekdür

(2) Res d b d-ı  ab   onca der-hev d r 

 ri di  ab  yili  onca hev rl  da [hev d rl           dimekdür]

Zi- od bir n [ 88b] (1)  ud u ber- od der d p r hen

Kendüden  ı k ı yırt ı g   legi mur d nef a-i Rabb niye iri  p t lib-i m bted  ve (2) s lik-i m sta id lib s-ı nef  niyyeti yırt p be eriyyetden  ı up *ta hallu   bi-     i’l   *²⁰⁰⁹  asebince a    -ı   m de ile (3) muttas f oldu dimekdür

(3)  ar  -ı  ı   biy m z ez- b-ı    - il

 ı   yolın   ren g       b-ı     sinden (4)

Be-r    t leb     deg     serv-i  emen

²⁰⁰⁷ أَصْحَابُ أَطْيَابٍ خَيْرُ الْقُرُونِ الَّذِي أَنَا فِيهِ En hayırlı asır içinde bulunduğum asırdır. Ashab m en hayırlı olanlardır. (Had s) Bu had s Eb  Nuaym’ın Ma’rifetü’s-Sah be’sinde أَتَى الْقُر نُ الَّذِي أَنَا فِيهِ şeklinde geçmektedir. Had s No: 29.

²⁰⁰⁸ رَبِّمِ بَانَ عَدَبِي       Rabbim bana edebi güzel bir surette ihsan etmiş, edeplendirmi . (Had s) el-Acl n , Ke   ’l-Haf , 1:70.

²⁰⁰⁹ تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ All h Te  l ’nın a     ile a    lanın. (Had s)

Toprulukda iste āzādeliği serv-i çemen gibi murād sālike penddür ki şıdkı (5) şafâyı kalbden ta‘ allüm idüp ve āzādeliği istiķāmetde taleb itmek gerek

(4) ‘Arūs-ı gonca bedīn zīver ü tebessüm-i hoş

(6) Gonca gelini bu zīnet ile ve hoş sırtımağ ile

Bi-‘aynihi dil ü dīn mī-bered be-vech-i hasen

Gül gibi göñli ve dīni alur (7) güzel yüz ile murād sālik-i kābil daği feyz-i İlāhī zīneti ve keşf ü başt müsā‘ edesi ile şeyh-i şāhib-i keşf gibi (8) cezb-i kalb ider ve dīn-i ‘avām ki hubb-ı dünyādur alur vech-i hüsn-i ‘ilm ü ‘amel ile dimekdür

(5) Şafir-i bülbül-i şūrīde (9) vü figān-ı hezār

Bülbül-i ‘aşıkuñ āvāzı ve hezāruñ figānı [hezār bülbül gibi bir kuşdur]

Berā-yı nağd-i gül āmed birün zi-beyt-i hüžün

Gül nağdi (10) içün çıkdı guşsa ondan murād budur ki tālib-i ‘aşık ve sālik-i şādık guşsa onda feryād (11) u figānda idi keşf ü başt olduğı ecilden murāda vāşıl ve maķşūdı hāşıl olup guşsa ondan (12) çıkdı dimekdür

(6) Zi-dest-i bād-ı şabā gird-i gül külāle niger

Şabā yili elinden gül kırañında çiçek destesin gör [külāle bunda çiçek destesi ma‘ nāsınadır]

Şikenc-i (13) gīsu-yı sünbül be-bīn be-rüy-ı semen

Sünbül gīsūsınun büklümünü gör semen yüzi üzre murād nefha-i Rabbāniye (14) ve feyeżān-ı İlāhī sebebi ile şāhib-i keşf etrafında ma‘ārif-i keşire ve ‘avārif-i vāfite müşāhede kıl ve yüzi aķ (15) olalaruñ müvācehesinde tabaķāt-ı gayb-ı hüviyyetden merātib-i müşāhede kıl dimekdür

(7) Hādīs-i kışsa-i devrān (16) cām çü Hāfız

Devrān kışsası hādīsini kadehden iste ey Hāfız

Be-ķavli muṭrıb u fetvī-i pīr-i şāhib-i fen

(17) Muṭrıb ķavli ve pīr-i şāhib-i fen fetvāsı ile murād budur ki isteṭi kalbeke²⁰¹⁰ hasebince devrānuñ kışsasını ve bunuñ (18) kimseye vefāsı ve beķāsı yok idüğün ķalbūñden istifsār kıl ki vā‘izūñ ķavli ve şeyh-i zū-fünūnuñ fetvāsı budur ki (19) hādīs rivāyet idüp isteṭi kalbeke ve an iftāke’l-meftūn²⁰¹¹

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Heme dānīd cihān-rā ne-buved hīç vefā

Mihr-i ü der-dil-i (20) ħod ez-çi nişānīd şümā

²⁰¹⁰ اسْتَفْتِ قَلْبَكَ Müftiler fetvayı vermiş olsalar dahi sen bir de kalbine danış. Bu ifade “İsteṭi kalbeke ve an iftāke’l-meftūn” şeklindeki bir hadīsın başında yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 194. (Hadīs)

²⁰¹¹ اسْتَفْتِ قَلْبَكَ وَإِنْ أَفْتَاكَ الْمَفْتُونُ Müftiler fetvayı vermiş olsalar dahi sen bir de kalbine danış. (Hadīs) Ahmed b. Hanbel, Müsned I, 194.

VELEHU EYŻAN [G.443]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Çü gül her dem be-büyet cāme der-ten

Gül gibi her dem senüñ koķuñ ile (21) ķaftanı tenümde

Kunem çāk ez-girībān tā b-dāmen

Yırtarın yaķadan etege dek murād mütেকellimden ' aķl-ı me' ād ve muķātabdan [İ89a]
(1) nefsdür ki her dem ' aķl nefsüñ şemme-i nefsāniyyeti ve hevā-yı ķalili ile libāsı
şıyāneti tamām yırtup ķarāb ider (2) gül bād sebebi ile cāmesin çāk itdügi gibi

Şi' r

İla'llāhi eşkü nefse sū' in ķad iķtevā²⁰¹²

' Aleyhe'l-hevā (3) fe'ste ' şalathü'l-' avā' iķu

(2) Tenet-rā dīd gül güyī ki der-bāğ²⁰¹³

Senüñ tenüñi gördi gül şanasın bağda

Çü mestān (4) cāme-rā be'drīd ber-ten

Mestler gibi ķaftanı yırtıdı teni üzre murād gülden şāhib-i keşfdür pes ' aķl nefse hiķāb
(5) ider dir şāhib-i keşf olan daķı bāğ-ı vüçūdında nefsinı görüp mestler gibi libāsı
' işmetini yırtup ' āşiler gibi (6) olmışdur

(3) Men ez-dest-i ğamet müşkil berem cān

Ben senüñ ğamuñ elinden müşkil ķurtaram cānı

Velī dil-rā tu (7) āsān burdī ez-men

Velī gönül sen āsān alduñ benden murād budur ki ' aķl nefse dir ben senüñ ğamuñdan
ve zararūndan (8) cānı ğalāş eylemek müşkildür velī seni benüm gönlümi āsānlık ile
alup tābi' ķılmışındur

(4) Be-ķavl-i düşmenān ber-geştī (9) ez-düst

Düşmenler ķavli ile döndük düstan

Ne-gerded hiç kes bā-düst düşmen

Hiç kimse dost (10) ile düşmen olmaz murād budur ki ' aķl nefse dir şeyātīn-i cinn ü
ins sözi ile dost-ı ħaķīķiden yā rūħdan (11) yā benden rüçü' itdük hiç kimse böyle
düşmen olmaz

(5) Me-kun k'ez-sīneem āh-ı ciger-süz

İtme ki sīnemden ciger yaķıcı (12) āh

Ber-āyed hemçü düd ez-rāh-ı revzen

Çıkar tütün gibi pencere yolından murād budur ki ' aķl nefse dir böyle itme (13) ki
āh-ı ciger-süz itdirürsin baña

Beyt

²⁰¹² "Arzuların yurt edindiği ve engellerin kökünü kazdığı kötü nefsi Allāh'a şikāyet ediyorum."

²⁰¹³ Bu mısranın benzer bir şekli derkenārda şu şekildedir: Tenet dīdest gül der-bāğ güyī

++---/++---/++-

Her kes ez-ğayr mî-kuned feryād

Lîk feryād-ı men zi-nefs-i menest

(6) Tenet der-cāme (14) çün der-cām-ı bāde

Senüñ tenüñ kaftanda kadd-i hadde şarāb gibi

Dilet der-sîne çün der-sîm āhen

(15) *Senüñ gönülün sinede gümüſde demür gibidir* murād budur ki ‘aql nefse dir cism-i laţîfsin ammā ġalîzü’l-ğalbsin (16)

(7) Be-bār ey ſem‘-i eşk ez-dîde çün men²⁰¹⁴

Yağdur ey ſem‘ göz yaşın gözden benüm gibi

Ki şud sūz-ı dilet (17) ber-ğalk rūſen

Ki olmuſdur gönülün harāreti ġalka rūſen murād nefsum ſerrinden harāretüm vardur ſem‘ (18) gibi ve bu ġaletüm zāhir olmuſdur lācerem ben anuñ gibi ve ol benüm gibi ağlamağa istiġkāk var dimekdür

(8) Dilem-rā me’ſken (19) ü der-pā meyendāz

Gönlümi ſıma ve ayağa atma

Ki dāred der-ser-i zülf-i tu mesken

Ki senüñ zülfün ucındadır (20) *meskeni* murād budur ki ‘aql nefse dir gönlümi ‘ıſyān ile ſıyup zelîl itme ki senüñ silsile-i ſerī‘atünde ve (21) ſarīkatünde ve müntehā-yı ſıyānetüñdedür sükunı ve fikr-i derünı

(9) Çü dil der-zülf-i tu bestest Ĥāfız

Çün gönli senüñ [İ89b] (1) zülfüne baġlamıſdur Ĥāfız

Bedîn sān kār-ı ü der-pā meyefken

Bunuñ gibi anuñ işini ayağa bırağma murād (2) budur ben gönlümi senüñ müntehā-yı ġālünde ve ġüsn-i mālüne baġlamıſumdur lācerem ey sen benüm ‘amelümi ibţāl (3) ü zāyi‘ itme ki zararı saña müretteb olur

VELEHU EYŶAN [G.444]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Çün ſevem ġāk-i reheſ dāmen beyeſſāned (4) zi-men

Çün anuñ yolu topraġı olam etek silker benden

V’er be-ğüyem dil be-gerdān u be-gerdāned zi-men

(5) *Eger dirsem gönül döndür yüz döndür benden* murād ‘aqluñ nefsdan ſikāyetin ġikāyetdür ki dir eger yolu (6) topraġı olup aña tezellül idersem ol baña müſā‘ede ve

²⁰¹⁴ Bu beytin benzer bir ſekli derkenārda ſu ſekildedir:

Me-bār ey ſem‘-i eşk ez-dîde çün mā

Ki sūz-ı dil şud ber-ğalk-ı rūſen

muvāfaqat itmez ve kaşduñı hayra döndür disem (7) yüz döndürür benden anuñçün a‘dā ‘aduvveke nefsüke’l-letī beyne cenbeyke²⁰¹⁵ şerhinde dimişlerdür sâ’ir (8) a‘dāya ihsân itseñ yā terk-i ‘adāvet yā taqlil-i ‘adāvet ider ammā nefse iyülik itdükçe ‘adāveti (9) ve muhālefeti ziyāde olur

(2) Rüy-ı rengin-rā be-herkes mī-nümāyed hemçü gül

Rengin yüzi her kimseye gösterür gül (10) gibi

V’er be-güyem bāz pūşān bāz pūşāned zi-men

Eger dirsem ört örter benden murād budur ki ‘aql dir (11) nefis her kimseye yüz gösterüp gül gibi açılır eger yüzüñi ört ihtirāz kılar dirsem benden yüzün örtüp (12) ictināb ider

(3) Ger çü şem‘ eş pīş mīrem ber-ğamem hāned çü şubḥ

Eger şem‘ gibi öñinde ölem benüm ğamuma güler (13) şubḥ gibi

V’er be-rencem hātır-ı nāzūk be-rencāned zi-men

Eger incinürsem hātır-ı nāzūki incidür benden murād budur ki (14) ‘aql dir nefsiñ ef’ālinden sükūt idüp helāk u mağmūm olsam benüm ğamuma güler merḥamet kılmaz eger (15) incinüp huşūmet idersem hātır-ı nāzūkin incidür benden lācerem hiç bir hālde anuñ ile işlāḥ müyyesser (16) degüldür

(4) Dīde-rā guftem ki āḫir yek nāzar sīreş be-bīn

Göze didüm ki āḫir bir nāzar anı tok gör

Guft mī-h’āhī (17) meger tā cūy-ı hūn rāned zi-men

Didi dilersem meger kan ırmağı süre benden murād budur ki (18) ‘aql hikāyet idüp dir göze didüm nefsiñ murād-ı ten virseñ tā bir nāzar anı tok görseñ (19) göz didi eger nefsiñ murād-ı ten virürsem hādden ziyāde tuğyān u ‘iştān ider anuñ ef’ālindün ef’ālinden (20) ağlayu ağlayu kan ırmağın akıtmalı oluruz

(5) Ū be-hūnem teşne vū men bā-lebeş tāb çün şeved

Ol kanuma şusuz (21) ve ben lebine şusuz tā nice ola

Kām be’stānem ez-ū yā dād be’stāned zi-men

Murād alam andan yā dād ala benden murād [İ90a] (1) budur ki ‘aql dir nefse keşret-i ‘iştāna ḥarīş olup benüm helākūme kaşd idüp kanuma şusuzdur ve ben anuñ (2) lebine ya‘nī lebinden tevbe şādıl olmağa müştāk ve şusuzın yā murād alam andan ki lebinden tevbe şādır ola (3) yā dād u feryād senden diyem şikāyet ala benden [dād buda ‘adl ma‘nāsına degüldür şikāyet ü feryād ma‘nāsınadır]

(6) Dūstān cān dādem ez-behr-i dehāneş bi’ngerīd

Ey dostlar (4) cān virdüm anuñ ağızı içün nāzar idüñ

Gū be-çiz-i muḥtaşar çün bāz mī-māned zi-men

Ki ol bir muḥtaşar nesne (5) içün nice girü kalur benden murād ‘aqluñ rūḥa ve kuvvā-yı rūḥāniyye ve ‘aqliyeyey şikāyetin hikāyetdür ki (6) ‘aql anlara dir ziyāde

²⁰¹⁵ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefsidir. (Hadis) Kaynak Kitap: ez-Zühdü’l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadis No: 354.

tālib oldum nefsuñ ağızından tevbe şadır olmak için bu bir muhtaşardur ammā görüñ
(7) anı ki bir muhtaşar nesne için niçe girü qalır benden

(7) Ger çü Ferhādem be-tekḥi cān ber-āyed ‘ayb nist

Eger Ferhād gibi (8) acılık ile cānum çıkarsa ‘ayb degüldür

Bes ḥikāyethā-yı Şirīn bāz mī-māned zi-men

Nice tatlu ḥikāyetler girü (9) qalır benden murād buur ki eger riyāzet merāreti ile cānum çıkarsa ḥalk dilinde riyāzet ü ‘ibādetimüñ tatlu (10) ḥikāyetler söylense gerekdür

(8) Ḥatm kun Ḥāfız ki ger z’ın sān buved ders-i gameş

Ḥatm kıl ey Ḥāfız ki eger bunuñ (11) gibi olursa anuñ gamı dersi

‘Işk der-her kūşei efsānei ḥ’āned zi-men

‘Işk her bir kūşede bir kışsa (12) oğur benden murād budur ki nefis gamından çok mesā’il beyān kıldum bu kadar ile iktifā itmek gereğin ki ehl-i ‘ışk (13) benden her kūşede bir kışsa rivāyet itmege bu kāfidür

VELEHU EYẒAN [G.445]

[Mefā’ ilün Mefā’ ilün Fe’ ülün]

(1) Ḥudā-rā kem nişin bā-ḥırқа-pūşān

(14) Allāh için eksük otur ḥırқа-pūşlār ile

Ruḥ ez-rindān-ı bī-sāmān me-pūşān

Yüzi yünsüz rindlerden (15) oturma murād ‘aqluñ rūḥa pendin beyāndur ki dir ḥırқа-pūş olup ehl-i riyā olanlar ile az otur (16) ve muḥlişler ki zāhirde şalāḥları görünmez anlardan i’ rāz kılma

Beyt

+ --- / + --- / + --

Be-teng āmedeem ez-ḥırқа-pūşān (17)

Nişinem müddetī bā-dürd-nūşān

(2) Der-ın ḥırқа besī ālūdegī hest

Bu ḥırқada nice televvüs vardur

Ḥoşā (18) vaḳt-i kabā-yı mey-fürūşān

Ḥoşdur şarāb şatıcılaruñ kaftanı vaḳti murād ḥırқada nice riyā televvüşi vardur (19) ammā anlar ki ‘ışk-ı İlāhī şatarlar muḥlişlerdür egerçi ‘āmiyāne libās giymişlerdür ol libāsuñ vaḳti ḥoşdur ki (20) riyādan ‘ārīdür dimekdür

(3) Tu nāzük-ṭab’i vü ṭāḳat ne-dārī

Sen nāzük-ṭab’ sını ve ṭāḳatüñ yokdur

Girānīhā-yı (21) muştī delḳ-pūşān

Bir avuç hırka giyeler şakilliklerine murād ehl-i riyānuñ ef'ālinden rūh-ı münfa' il olduğı zıkrdür [190b] (1)

Beyt

Haridār-ı muğān-ı bāde-nüşem

Ne-ḥāhem şöhet-i takvā-fürüşān

(4) Der-în şūfī-veşān derdī ne-dīdem

Bu şūfī (2) gibilerde bir derd görmedüm

Ki şāfī bād 'ıyş-i dürd-nüşān

Ki şāfī olsun şarāb içicilerün 'ıyş'ı murād budur (3) ki şūfī şüretinde girüp tağyīru's-şekli li-ecli'l-ekf²⁰¹⁶ idenlerde bir derd-i 'ışk görmedüm ammā 'ışk-ı İlāhī nüş (4) idüp muhlis olanlaruñ ḥālī hoş olsun dimekdür

(5) Biyā v'ez-ğabn-ı in sālūsiyān bīn

Gel mürāyīler aldamasından (5) gör

Şurāhī hūn-dil ü berbet hurüşān

Şurāhī gönli kan ve kopuz huruş idici mruād mürāyīler ḥud'asından (6) şāhib-i makāmuñ kalbi kan ve vā'iz-i şeyḥūñ ağlamak ile feryādı var ya'nī bunlar anlardan münfa' illerdür

(6) Çü mestem (7) kerdeī mestür me'nşin

Çün beni mest eyledün mestür oturma

Çü nüşem dādeī zehrem me-nüşān

Çün (8) baña baş virdün zehr içürme murād 'akluñ rūḥa ḥitāb-ı ma'nevīsin zıkrdür ki dir çün 'ālem-i ervāḥda (9) beni mest-i 'ışk itdün mestür oturma çün 'asel-i kelām-ı İlāhī tatdurduñ zehr-i firāk içürme lācerem keyfiyyet-i (10) 'ışk u ḥāletde ve lezzet-i 'amel ü tā'atde müşāreket ü muvāfaqat kıl

Beyt

Der-ān 'ālem nidāyeş çün şenīdī (11)

Der-în 'ālem gīdāyeş nüş u nüşān

(7) Leb-i mey-gūn u çeşm-i mest bügşā

Şarāb gibi lebi ve mest gözi aç

Ki ez-şevk-i (12) tu mey ḥāmeş ü cūşān

Ki senün şevküñden şarāb ḥāmdur ve kaynayıcı murād budur ki 'aql rūḥa ma'ārif-i (13) İlāhiyye tekellüm idüp zātuñda olan ḥāleti izhār kıl ki ḳalbde olan keyfiyyet ḥāmdur ve kaynamaḳdadur tā ki (14) kemāl bula dir

(8) Zi-dil-germī-i Ḥāfız ber-ḥāzer bāş

Ḥāfızuñ gönli ḥarāretinden ḥāzer üzre ol

²⁰¹⁶ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değişmesi... (Diğer Arapça İbâreler)

Ki dāred (15) sīnei çün dīg-i cūşān

Ki vardur bir sīnesi kaynayıcı çölmek gibi murād kendünün kemāl-i ẖarāretin ve te'sīr-i (16) ḥāletin beyāndur

VELEHU EYẖAN [G.446]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Ḥoşter ez-fikr-i mey ü cām çī ḥ'āhed būden

Şarāb u ẖadeḥ fikrinden (17) ḥoşrak ne olsa gerek

Tā be-bīnem ki serencām çī ḥ'āhed būden

Tā görem ki āḥir kār ne olsa gerek (18) murād 'ışk-ı İlāhī ve ẖarfı fikrinden yigrek yoḡdur ki bunuñ 'āḳıbeti ḥayrdur dimekdür

Beyt

++---/++---/++---/++-

Kūy-ı ẖevgān-ı tu kerdem (19) ser-i sevdāyī-rā

Tā be-bīnem ki serencām çī ḥ'āhed būden

(2) Ğam-ı dil ẖend tevān ḥord ki eyyām ne-mānd

Göñül (20) ğamın nice yemek olur ki eyyām ẖalmadı

Ki ne dil mānd ne eyyām çī ḥ'āhed būden

Ki göñül ẖalmadı ve eyyām (21) ẖalmadı ne olsa gerek murād budur ki zamān geçdi ve göñül murādı ḥāşıl olmadı demek olmaz ki ne göñül [İ91a] (1) ẖalır ne eyyām pes bu ğamı çekmek olmaz

Beyt

++---/++---/++---/++-

'Āḳilān ğam ne-ḥurend ez-pey-i fānī ḥoş bāş

Ger be-ğam bü'gẖered (2) eyyām çī ḥ'āhed būden

(3) Bāde ḥur ған ne-ḥur u pend-i muẖallid me-şinev

Şarāb iç ğam yime muẖallid naşīḥatin işitme (3)

İ'tibār-ı süḥan-ı 'ām çī ḥ'āhed būden

'Avām sözine i'tibār ne olsa gerek murād budur ki 'ışk-ı İlāhīye meşğül (4) ol ğam-ı cihān yime ve 'avām sözine i'tibār itme

(4) Murğ-ı kem-ḥavşala-rā gū ğam-ı ḥod ḥur ki ber-ū

Ḳursağı eksük (5) ẖuşa di kendü ğamuñ yi ki anuñ üzerine

Raḥm-i ān kes ki nihed dām çī ḥ'āhed būden

Ağ koyan kimsenüñ (6) raḥmī ne olsa gerek murād budur ki sālīk-i mübtedāya di kendü tedārikinde olsun şeyḥ-i nāḳışa i'timād (7) itmesün zīrā ol ağ ẖurup bunı şikār idendür andan buña ne raḥm olsa gerekdür

(5) Dest-renc-i tu hemān bih (8) ki şevved şarf be-kām

Senüñ elüñ emegi ol yegdür ki murād harc ola

Dāni āhır ki be-nā-kām çi h'āhed būden

(9) *Bilürsin āhır ki nā-murād u zarūrī ne olsa gerek* murād budur ki kesb itdügün māl murād-ı āhirete şarf (10) u harc olunmak gerek bilürsin āhır ki mevt irüp sen āhirete gidüp māl dünyāda kalsa gerek

(6) Pır-i (11) meyhāne hemī h'ānd mu' ammāyī dūş

Meyhāne piri okur idi bir mu' ammāyī dün gice

Ez-ḥaṭ-ı cām ki fercām çi (12) h'āhed būden

Ḳadeḥ ḥaṭṭından ki 'ākıbet ne olsa gerek murād budur ki şeyḥ-i ḥānḳāh dün gice (13) bir mu' ammā okudu şafā-yı ḳalbden ki 'ākıbet ne olsa gerek ya'nī mevt gelse gerek 'acabā imān ile mi (14) ḥatm olasın ve ḳabre dāḥıl olursın 'acabā nice cevāb vıresin ve ḥaşr olunsān gerek 'acabā (15) ḥesābuñ āsān ola mı daḥi *farıḳün fī'l-cenneti ve farıḳün fī's-sa'ir*²⁰¹⁷ olur 'acabā ḳaḅı farıḳden olasın

(7) Burdem (16) ez-reh dil-i Ḥāfız be-mey ü çeng ü ḡazel

Çıḳardum yoldan Ḥāfızuñ göñlin şarāb ile ve çeng ile ve ḡazel ile (17)

Tā cezā-yı men-i bed-nām çi h'āhed būden

Tā ben bed-nāmuñ cezāsı ne olsa gerek murād budur ki Ḥāfızuñ göñlini (18) dünyā yolından ve kesb-i mālдан çıḳardum 'ışḳ-ı İlāhī ve şeyḥ-i Munḥanī ve kelām-ı taşaffuf ile pes ben emr-i ma'āşī bilmez didükleri (19) bed-nāmuñ cezāsı ve ecri ne olsa gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

İn merā bes ki şudem bā-ḡam-ı 'ışḳ-ı tu be-nām

Ger şudem 'āşık-ı bed-nām (20) çi h'āhed būden

VELEHU EYŻAN [G.447]

[Müstef' ilün Fe' ülün Müstef' ilün Fe' ülün]

(1) Dānī ki çist devlet dīdār-ı yār dīden

Bilür misin nedür devlet (21) *dīdār-ı yār görmek* [*dānī ki çist devlet* su'āldür dīdār-ı yār dīden cevābdur]

Der-küy-ı ü gedāyī ber-ḥüsrevī güziden

²⁰¹⁷ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. (Kur'ân, Şûrâ 42/7).

Anuñ maħallesinde gedālǵı şāhlıķ üzre [İ91b] (1) ihtiyār itmek murād devlet-i müşāhede-i didār-ı Hākdur ve salṭanat-ı dünyādan anuñ tarafında faķr ihtiyār (2) itmek dimekdür

(2) Ez-cān ṭama‘ buriden āsān buved ü liken

Cāndan ṭama‘ ı kesmek āsān olur veliken

Ez-düstān-ı (3) cānī müşkil tevān buriden

Cāna mensūb dostlardan müşkil olur kesilmek murād budur ki (4) cāndan ṭama‘ kesilmek āsāndur ki andan firķat muķadderdür ammā hayāt-ı ebediyyeye sebep olan dostlardan (5) kesilmek müşkildür ki mevt-i ḥaķıķī ‘ azāb-ı āhiretdür

(3) H̱āhem şuden be-bustān çün gonca bā-dil-i teng

(6) Bostāna gitmek isterin goñca gibi tar göñül ile

V’āncā be-nīk-nāmī pīrahenī deriden

Anda iyü adluluķ (7) ile bir göñlek yırtmaķ murād budur ki ḥānķāha varmaķ isterin şınıķ ḳalb ile tā anda ‘ amel-i şāliḥ ile (8) libās-ı vücūdı ifnā idem

(4) Geh çün nesīm bā-gül rāz-ı nigufte guften

Gāh yil gibi gül ile gizlü rāz söylemek (9)

Geh sırr-ı ‘ışķ-bāzī ez-būlbūlān şeniden

Gāh ‘ışķ-bāzlıķ sırrını būlbüllernden işitmek murād gāh ehl-i (10) keşf ile rāz keşfi maḥfi söyleşem ve gāh ‘ aşıķ-meşreb sāliklerden ‘ aşıklıķı işidem dimekdür (11)

(5) Būsiden-i leb-i yār evvel zi-dest me’gżār

Yārūñ lebin öpmegi evvel elden ḳoma

K’āhir melūl gerdī (12) ez-dest ü leb güziden

Ki āhir melūl olursın el u ṭudaķ ışıрмаķdan murād budur ki şıḥḥade vü hayātda (13) iken zıķru’llāh ve kelāmu’llāh müdāvemetin terk itme ki āhir vaķtde ve ḳabrde lā ilāhe illa’llāh²⁰¹⁸ dimege daḥi (14) Allāh Rabbī söylemege şābit olasın nitekim buyurur yüsebbitu’llāhü’l-lezīne āmenū bi’l-ḳavli’s-sābiti fi’l-hayāti’d-dünyā (15) ve fi’l-āḥireti²⁰¹⁹ eger zıķru’llāh ve kelāmu’llāh müdāvemetin itmezseñ āhir vaķtde ‘ āciz ü maḥrūm olup nedāmet (16) idüp melāmet çeküp elūñ ve ṭudaḡuñ ışırsañ gerekdür el-‘iyāzu bi’llāh

(6) Furşat şümār şoḥbet k’ez-ın (17) dūrūze menzil

Furşat şay şoḥbeti ki bu iki günlük menzilden

Çün bü’gzerim diğeri ne’tvān behem (18) residen

Çün geçevüz daḥi birbirimüze irişmek olmaz murād budur ki muşāḥabet-i iḥvān-ı şafāyı ve şoḥbet-i (19) ḥallān-ı vefāyı yā bedende olan ictimā‘-i ‘ aql u rūḥ u ḳuvāyı

²⁰¹⁸ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Allāhtan başka ilāh yoktur.

²⁰¹⁹ يُبَيِّنُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ Allah Teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar. (Kur’ân, İbrāhim 14/27).

ve iktidār-ı t̃a' at ve tevfiḳ-i Hudāyı fırsat (20) say ve ḡanīmet bil ki zamānı ḡalīl olan cihānı geḡup gidicek bu cem' iyyet olmasa gerekdür

(7) Güyī (21) be-reft Hāfiz ez-yād-ı Şāh Manşūr

Şanasın gitdi Hāfiz Şāh Manşūr yādından

Yā Rab be-yādeş āver [İ92a] (1) derviş perveriden

Yā Rabbī ḡatırına getürdi derviş beslemegi murād zāhire nazar zāhir pādşāhı olan (2) Şāh Manşūr beni yād itsün diyü du' ādur ma' nāya nazar Manşūr ve mü'eyyed-i men 'ında'llāh olan tarīḳat ben derviş-i (3) sālīki terbiyyet ü ıslāḡ itsün diyü du' ādur

Rubā' i

Veftü fi-ḡayyiküm bi-' ahdī²⁰²⁰

Fe-firtu minküm bi-küllü ḡaşdī

Leḡitukümü'l-āne (4) müfteḡiran

Urīdu minküm bi-faḡli sa' dī

VELEHU EYẒAN [G.448]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Zi-der der-āy u şebistān-ı mā münevver kun

Ḳapudan (5) iḡerü gir bizüm ḡış evimüz münevver ḡıl

Hevā-yı meclis-i rūḡāniyān mu' atṡar kun

Rūḡāniler meclisi hevāsını mu' atṡar ḡıl (6) murād mütekellimden 'aḡl ve muḡātabdan nefsdür 'aḡl nefse dir ḡücre-i ḡalvet ḡapısından iḡerü girüp 'ibādetde bizümle (7) muvāḡaḡat eylesin ḡün cevher-i nūrānisin bizüm ḡil' atḡānemüz münevver ḡıl ḡuvā-yı rūḡāniye meclisi (8) hevāsın ṡayb-ı ṡayyibūñ ile mu' atṡar ḡıl [en-nefsü cevherün nūrāniyyun yete' alleḡu bi'l-bedeni ta' alluḡe'l-ıḡḡi bi'l-ma' şūḡi²⁰²¹]

(2) Be-ḡeşm ü ebrü-yı cānān sipurdeem dil ü cān

Cānānuñ ḡözine ve (9) ḡaşına ıḡmarlamışum ḡöñli ve cānı

Biyā biyā vü temāşā-yı ṡāḡ u manṡar kun²⁰²²

Gel gel kemer ü pencere temāşāsın ḡıl murād budur ki (10) 'aḡl nefse dir sen ḡöñli ve cānı cānān-ı mecāzī ḡözine ve ḡaşına teslīm idüp kemer ü penceredür diyü temāşā idersin (11) ammā ben cānān-ı ḡaḡiḡi zātına ve anuñ işārātına teslīm itmişümdür fi'l-ḡaḡiḡa temāşāḡāḡ bunlardur gel gel bunları (12) temāşā ḡıl

Beyt

²⁰²⁰ “1) Sizin mahallenizde ahdimde vefālī idim. Bütün kasdımla sizden firār ettim. 2) Şu an size fakīr bir ḡādeyken rastladım ve sizin iyiliklerinizden talep ediyorum.”

²⁰²¹ النفس جوهر نوراني يتعلق بالبدن تعلق بالعشق بالمعشوق Nefis, nurani bir cevherdir. Aşkın maşuka taalluk ettiği gibi bedene taalluk eder. (Diğer Arapça İbâreler)

²⁰²² Biyā biyā vü temāşā-yı ṡāḡ ifādesinin karşılığı derkenārda der-ā-der ā vü temāşā-yı ṡāḡ şeklindedir.

+ ---/ + ---/ + ---

Temāşāgāh-ı ‘āmā kūh u şahrāst

Teāşāgāh-ı māder hücre-i māst

(3) Zi-ḥāk-i meclis-i mā ey (13) nesīm-i bāğ-ı behişt

Bizüm meclisimüz toprağından ey cennet bağı yili

Be-bur şemāme be-firdevs ü ‘ūd-ı micmer kun

Yıylanguç (14) ilet cennet firdevse micmer ‘ūddan kıl murād ‘ibādet yerinün toprağı tayb-ı cennet olmağa lāyıkdur ki ol ḥazretde (15) mükerreremdür dimekdür ba‘zı nüsaḥda bu beytün bedeli bu beyt vākı‘ olmuş [‘ūd bir hoş kokuşu ağacdur ki yakıcağ kokuşu zāhir olur ve *micmer* buḥūr yaqduqları zarfa dirler]

Be-gū be-ḥāzin-i cennet ki ḥāk-ı in meclis

Di (16) cennet ḥāfızına ki bu meclis toprağını

Be-tuḥfe ber-sūy-ı firdev ü ‘ūd-ı micmer kun

Tuḥfe ilet firdevs cānibine (17) ‘ūd-ı micmer kıl murād bunda daḥi sābık gibidür

(4) Ḥicāb-ı dīde-i idrāk şud şu‘ ā-yı cemāl

İdrāk gözinün ḥicābı (18) oldı cemāl şu‘ āyı

Biyā vü hergeh-i ḥurşid-rā münevver kun

Gel güneş otağın münevver kıl murād ‘aqluñ nefse ḥiṭābın ḥikāyetdür (19) ki dir şu‘ ā-yı cemāl-i Ḥāk idrāk gözine ḥicāb u perde olmuşdur sen gel bize muvāfaqat kıl ḥurşid-i ḥaḳīkī (20) ḥanesi ki *lā yes‘unī ardī velā semā’i ve lekinne ve yes‘anī ḳalbū ‘abdi’l-mü’mini’n-naḳıyyü’t-taḳıyye’l-vedā’*²⁰²³ ḥasebince ḳalb-i mü’mindür (21) anı münevver kıl tā ki cemāl-i ḥaḳkı gönül gözi ile müşāhede idevüz

(5) Sitāre-i şeb-i hicrān nemī-feşāned nūr

Hicrān gicesi [İ92b] (1) yılduzı nūr saçmaz

Be-bām-ı kaşr ber-ā vü çerāğ-ı meh ber-kun

Köşk damına çık ay çerā’ın yukarı kıl murād (2) girü ‘aqluñ nefse ḥiṭābın zıkrdür ki dirsens muvāfaqat itmeyicek hicrān ve firāk zāyıl olmaz lācerem eşer-i tāt (3) yılduz gibi olup nūrı rāsī olmaz ammā sen gelüp muvāfaqat eyleyüp ‘urūc-ı rūḥānī müyesser olup nūr-ı māt (4) gibi nūr fāş zāhir olup delil-i rāh olur

(6) Çü şāhidān-ı çemen zır-dest-i ḥüsn-i tuend

Çün çemen (5) maḥbūbları senün ḥüsnün eli altında dururlar

Kirişme ber-semen ü nāz ber-şanavber kun

Kirişmeyi semene ve nāzı (6) şanavbere kıl murād çemenden vücūd-ı insānīdür ve semenden ḳalbdür ve şanavberden ḥavvās-ı dimāğdur lācerem ‘aql (7) nefse dir sen ki ḥüsn-i ‘ibādetde olasın ḳalb ü ḥavvās senün ḥüsnüne tābi‘ olurlar pes naẓar-ı iltifātı ḳalb-i (8) şāfiye ve ta‘azzüzi ḥavvāsa ḳılsañ revādur

²⁰²³ لا يسعني أرضي ولا سمائي ولكني ويسعني قلب عبدي المؤمن التقى النقي الوداع Ben ne arza ne de semaya sığarım ancak müttaki, tertemiz ve dünyaya veda gözü ile bakan mümin kulumun kalbine sığarım. (Hadīs)

(7) Füzül nefis hikāyet besī kuned sākī

Nefsün zevā'idi çok (9) hikāyet ider ey sākī

Tu kār-ı hüd me-dih ez-dest ü mey be-sāgar kun

Sen kendü işüñi elden koma şarābı kadehde (10) kıl murād budur ki 'aql şeyhe dir nefis tarīkate sülükda ve 'ışk-ı İlāhī nüş itmekde çok zevā'idi söyleyüp (11) ta'allül idersin kendü işüñde olup kalbe 'ışk-ı İlāhī taldurmakda ol

(8) Tama' be-kan-i vişāl-i tu hadd-i mā ne'bved

(12) Tama' senün vişālün naḳdine bizüm haddimüz degüldür

Havāletem be-leb-i la'l-i hemçü şekker kun

Bizi havāle ol şekker gibi (13) la'le kıl murād bunda daḥi 'aqluñ şeyhe hitābdur ki dir bizüm senün maḳāmuña ya'nī vişāl-i ilā'llāh derecesine (14) bi'l-fi'l tama' muz haddimüz degüldür sen leb-i şirününden pend-i rengin kıl ki anuñ sebebi ile kaṭ'-ı mesāfe idüp vuşul (15) ilā'llāh hāşıl idevüz

(9) Leb-i piyāle be-büs āneḡ be-mestān diḡ

Kadeḡ tudaḡın öp andan soñra mestlere dir (16)

Bedin daḡıka dimāḡ-ı hıred mu'anber kun

Bu daḡıka ile 'aql dimāḡın hoş koḡulu kıl murād girü şeyhe hitābdur (17) aña dir ki itdügün 'ibādetden sālīk-i 'aşıklara ta'lim kıl ki bu daḡıka ile 'aql-ı ma'āş dimāḡın hoş koḡulu kıl (18) hulaşa-i murād şeyhden 'aql-ı ma'āş lezzet-i 'ibādet tatdurmak ve büy-ı ḡazret yitişdürmek talebidür [daḡıka ince işe dirler]

(10) Eger faḡīḡ (19) naşīḡat kuned ki mey me-ḡurī

Eger faḡīḡ naşīḡat iderse ki şarāb içmeñ diyü

Piyālei be-diḡeş ḡü dimāḡ-rā mu'aṡṡar kun

(20) Aña bir kadeḡ vir di dimāḡı ter kıl murād bundan daḥi şeyhe hitābdur aña dir ki 'ilm-i zāḡir ehli sülükdan men' (21) iderse aña 'ışk-ı İlāhī şunup dimāḡına yübüset gelüp muḡtell olmuşdur 'ışk-ı İlāhī ile tarṡib-i dimāḡ kıl ki [İ93a] (1) iḡtilāli def' ola di

(11) Ez-ın müzevvece vü ḡırka nīk der-tengem

Bu müzevvce ve ḡırkadan iyü tarlıḡdayın (2)

Be-yek kirişme-i şūfi-kuşem ḡalender kun

Bir şūfi ḡatlı idici naḡar ile beni ḡalender kıl murād girü şeyhe hitābdur ki (3) dir bu müzevveceden ve 'arefe ḡaftanından muḡkem müzāyāḡadayın şūfi olmayan ehl-i nefsün nefsanıyyetin ihlāk (4) u ifnā itdügün naḡar eyle beni daḥi ḡalender ve şūfi kıl [şūfi-kuşī lafzı vaşf-ı terkibidür] [şūfi diyüp şūfi olmayan murād ider taḡyir-i bi'n-naḡīz ḡabilindendür]

(12) Pes ez-mülāzemet-i 'ıyş u 'ışk-ı meh-rüyān

'İşve ve ay yüzlüler (5) 'ışḡına mülāzemetden soñra

Zi-kārḡā ki kunī şī'r-i ḡāfız ezber kun

İşlerden ki işlersin Hâfız şî'rin (6) *ezber kı1* murâd budur ki tâ' at idüp ve zât u şîfât talebine iştigâlden soñra bir iş işlersin ol iş (7) Hâfız şî'rin ezberlemek olsun ki esrâr-ı tarîkat ve aḥbâr-ı ḥaḳîkat ve dünyâ vü mâsivâdan ferâgat ve ikbâl-i (8) ḥazret ta' lîm ider

VELEHU EYẒAN [G.449]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) *Şarâb-ı la'1 keş ü rüy-ı meh-cebînân bîn*

Şarâb-ı la'1 çek ve ay alınlular (9) *yüzün gör*

Ḥilâf-ı mezheb-i ânân cemâl-i inân bîn

Anlaruñ mezhebi ḥilâfi bunlaruñ cemâlin gör murâd şarâb-ı la'1den (10) mücâhededür ki la'1-reng ü âteş-i tâbdur ve keşirü's-semen ve kemyâbdur ve *meh-cebîn*lerden murâd ef'âl ü şîfât u zâtdur (11) ve anlaruñ yüzi tecellileridür ve *ânân* diyü işaret itdüğü mışrâ'-ı şânide mezkûr olan kûteh-âstînândur pes her kim ki (12) riyâzet ü mücâhede ide aña tecellî-i ef'âl ü şîfât u zât olur ḥilâf-ı *tagyîru's-şekli li-ecli'l-ekf*²⁰²⁴ iden mekkârlaruñ (13)

(2) *Be-zîr-i delḳ-i murakḳa' kemendhâ dârend*

Yamalu ḥırka altında kemendleri vardur

Dırâz-desti-i in kûteh-âstînân bîn

(14) *Bu yeñi kışalaruñ el uzunluğın gör* murâd budur ki şüfiyâne libâs-püş olan mekkârlardur [bundan murâd ehl-i taşavvufa münâsib olan enfüsdür âfâkı olıcak zâhirde olan yârân u muşâhiblerden 'ahd-i muḥabbet sözün iştitezüm vefâları yokdur dimekdür ba'z-ı nûsaḥda mışrâ'-ı evvel böyle vâḳı' olmış

Huḳûḳ-ı şoḥbet-i mâ-râ be-bâd ber-dâdend

bizüm şoḥbetimüz ḥaḳlarını yile virdiler]

(3) *Be-ḥırmen-i dü* (15) *cihân ser fûrû nemî-ârend*

İki cihân ḥırmenine baş indürmezler

Dimâğ u kibr-i gedâyân u ḥuşe-çînân bîn

Dimâğını (16) *ve kibrini gedâlaruñ ve başa degşürcileruñ gör* murâd oldur ki şunlar ki 'azîzlerden nef'-i dîn ve kuvvet-i (17) yakîn cem'ü taḥşîl iderler egerçi faḳirlerdür ammâ menâfi'-i dünyâ vü âḥirete baş indürmezler ki maṭlab u maṭlûbları (18) ḥazret-i İlâhîdür lâcerem bunlaruñ dimâğ u istiğnâsını ve terk-i mâsivâsını gör

(4) *Bahâ-yı nîm-kirişme hezâr* (19) *cân talebend*

Yarım nazar bahâsı biñ cân taleb iderler [ba'zı nûsaḥda mışrâ'-ı evvel bu vâḳı' olmış

Girih zi-ebru-yı müşğîn nemî-küşâyed yâr

Müşğîn қаşdan düğümü açmaz yâr murâd işârât-ı tayyibe-i keşf itmez ḥazret-i Hâḳ dimekdür ba'zı nûsaḥda

²⁰²⁴ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değişmesi... (Diğer Arapça İbâreler)

Bahā-yı buse ez-ān leb hezār cān talebend

Ol lebden buse bahāsını biñ cān taleb iderler murād rūhī-i rūḥānī ve ilhām-ı ḳalbi için çok murādāt-ı nefsanıyye terk itmek ister ḥazret-i İlāhī dimekdür]

Niyāz-ı ehl-i dil ü nāz-ı nāzenīnān bīn

Ehl-i dilüñ niyāzını (20) *ve nāzenīnlerüñ nāzını gör* murād budur ki tecellī-i ef'āl ve şifāt u zāt iltifāt itmege çok nefis murādları (21) ve 'aql-ı ma'āş hevāları terk olunmak gerek

(5) Ḥadīs-i 'ahd-i muḥabbet zi-kes nemī-şinevem

'Ahd-i muḥabbet sözini kimseden [İ93b] (1) *işitmezem*

Vefā-yı şoḥbet-i yārān u hem-nişīnān bīn

Yārān ve muşāḥibler şoḥbeti vefāsını gör murād nefsdan ve kuvāsından ve (2) ve 'aql-ı ma'āşdan ve hevāsından *elestü birabbiküm*²⁰²⁵ nidāsında olan muḥabbet-i 'ahd sözün işitmezemyārānuñ muşāḥiblerüñ (3) vefāsını gör ya'nī vefāları yok dimekdür

(6) Esīr-i 'ışk şuden çāre-i ḥalāş-ı menest

'İşk esīri olmak benüm ḥalāşum (4) *çāresidür*

Zamīr-i 'āfiyet-endiş ü piş-bīnān bīn

Selāmet fikr idenlerüñ ve öñin görenlerüñ zamīrin gör murād budur ki (5) 'ışk-ı İlāhīye esīr olmak ile nefsüñ ve kuvāsınuñ ve 'aqluñ ve hevāsınuñ esīrliginden ḥalāş olunur selāmet-endiş (6) olanlaruñ ve öñini ya'nī mevt ü āḥiret görenlerüñ zamīri ve fikri budur bunı gör sen daḥi böyle kıl dimekdür (7) [bu ma'nā lafz-ı 'āfiyet fā vü yā ile olıcaḳdur ba'zı nüsaḥda ḳāf u bā ile vāḳı' olmuştur ol taḳdırce 'āḳıbet fikr idenlerüñ ve öñin görenlerüñ zamīrin gör demek olur bu ma'nā te'kide rāci' olur te'sīs-i evlādur anuñçün nüṣṣa-i evlā metn ihtiyār olundu]

(7) Ğubār-ı ḥāṭır-ı Ḥāfız be-burd şayḳal-i 'ışk

Ḥāfızuñ ḥāṭır tozını giderdi 'ışk şayḳalı

Şafā-yı ṭīnet-i pākān u (8) pāk-bīnān bīn

Pāklerüñ ḥamīri şafāsını ve pāk görıcıleri gör [yā pāklerüñ ḥamīri ve pāk görıcıleriñ şafāsını gör dimekdür ba'zı nüsaḥda mışrā'-ı evvel bu vāḳı' olmuş

Küdüret ez-dil-i Ḥāfız be-burd şoḥbet-i düst

bundan ma'nā vü murād zāhirdür ammā bu müntehā olanlara maḥşuşdur anuñçün nüṣṣa-i evlā metn ihtiyār olundu] murād budur ki pāk u pāk-bīn olanlar 'ışk-ı (9) İlāhī ihtiyār iderler ki ğubār-ı ḥāṭır olan ğam-ı cihānı şayḳal-ı 'ışk pāk ider

VELEHU EYẒAN [G.450]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Nükte-i dil-keş (10) be-ğüyem ḥāl-i ān meh-rū be-bīn

²⁰²⁵ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172).

Göñül çekici bir nükte dirüm ol ay yüzlünüñ hâlin gör [dil-keş lafzı vaşf-ı terkibîdür zâhiren şıfat-ı nüktedür fi'l-haқиқа şıfat-ı hâl ki câzib-i kalbdür]

‘Aql u cân-râ beste-i (11) zîncîr-i ân gîsû be-bîn

‘Aklı ve cânı ol gîsû zîncîrine bağlanmış gör murâd budur ki züyyine li’n-nâsi hubbû’s-şehvâti (12) mine’n-nisâ’i ve’l-benîne²⁰²⁶ hasebince kalb-i insân hüsni-şürete mâ’il olur ki hâl-i cemâl dil-keşdür ‘aql u cân (13) muqayyed-i zülf-i ser-keşdür

(2) ‘Ayb-ı dil kerdem ki vahşî-vaz’ u şahrâyî me-bâş²⁰²⁷

Göñül ‘aybladum ki vahşî-vaz’ u şahrâyî (14) olma

Guft çeşm-i şîr-gîr ü gânc-ı ân âhû be-bîn

Didi ol âhûnuñ arslan dutucu gözini ve nâzını gör murâd (15) budur ki ta’yîb-i kalb idüp şahrâyî vü hercâyî olma didüm cevâb virdi ki kuvvet-i cezb-i âhû-hey’et beni (16) âvârer vü vahşî-şıfat itmîşdür [vahşî ve şahrâyî olmak âhû nişânıdır ve şîr-i âhûya münâsibdür pes bu beytde tamâm-ı tenâsüb-i elfâz ri’âyet olunmuşdur]

Beyt

---/+---/+---/+---

Burdend şâhidân be-şemâ’il-i dil merâ

Yâ Rab nigâhdâr ki düzdân-ı in dilend (17)

(3) Halka-i zülfeş temâşâhâne-i bād-ı şabâst

Anuñ zülfi halkası bād-ı şabâ temâşâhânesidür

Cân-ı şad şâhib-dil (18) ancâ beste-i her mû be-bîn

Yüz şâhib-dilüñ cânını anda her bir kıla bağı gör murâd budur ki bād-ı cemâd iken (19) zülfe varur temâşâ ider ehl-i dil olanlar şâhib-i ‘âkıdır aña giriftâr olsalar ‘aceb midür

Şi’r

Bedven tecellâ li’l-fu’âdi (20) ve li’t-ţarabî²⁰²⁸

Ve ebdâ ile’l-hüsni’l-celîli ‘alâ da’fî

(4) ‘Âbidân-ı âftâb ez-dilber-i mâ gâfilend

Güneşe tapanlar bizüm dilberimizden (21) gâfillerdür

Ey melâmetger Hudâ-râ rev me-bîn ü rû be-bîn

Ey melâmet idici Allâh içün kendüñi görme yüz gör [İ94a] (1) murâd budur ki güneşde hemân bir nûr vardur reng-i rû ve çeşm ü ebrû ve leb-i şîrîn ve kelâm-ı

²⁰²⁶ رُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ Nefsânî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır. (Kur’ân, Âli İmrân 3/14).

²⁰²⁷ Şahrâyî kelimesinin karşılığı olarak derkenârda hercâyî ifâdesi bulunmaktadır.

²⁰²⁸ “Kalbe ve eğlenceye açık bir şekilde tecellî etti. Zayıflığıma rağmen onun hüsnü ve güzelliği teveccüh etti.”

rengin (2) vesā'ir leṭāfet ve cezb ü hālet yokdur lācerem aña ṭapan dilber-i insān esbāb-ı ḥüsn-den gāfildür ey (3) baña 'ışk-ı ḥüsn için ṭa'n iden kibri terk idüp ḥüsn-i veche nazar kıl tā ki *fe-zalikünne'l-lezi lümtünneni* (4) *fih*²⁰²⁹ mücebince 'özüüm zāhir ola

Beyt

Zāhidā behr-i Ḥudā tu rū me-bīn ān rū be-bīn

Ger kuned da'vā (5) be-rüyeş mäh-rüy-ı ü be-bīn

(5) Zülf-i dil-düzdeş şabā-rā bend ber-gerden nihād

Anuñ gōñli sarıķı zülf-i (6) şabānıñ boynına bend ḳodı [dil-düzde lafz-ı vaşf-ı terkibidür gōñül uğurlayıcı demek olur ba'zı nüsaḥda dil-düz vāķı' olmış ḳalem-i nāsıḥdan sehvdür]

Bā-hevā-ḥ'āhān-ı reh-rev ḥiket-i hindū be-bīn

Yola gidici hevā-ḥ'āhlara (7) ol hindūnuñ ḥilesin gör murād budur ki anuñ gōñül sarıķı olan zülf-i şabāyı dutar ki yıl anda ḳarār (8) ider ehl-i hevā olan sālike ḥile itse 'aceb midür

(6) Ān ki men der-cüstücüy-ı ü zi-ḥod yeksū şudem

(9) Ol kimse ki ben anuñ cüstücüyından kendümden bir ṭaraf oldum

Kes ne-dīdest ü ne-bīned mişleş ez-her sū (10) be-bīn

Kimse görmemişdür ve görmez mişlini her ṭarafdan murād ben 'āşık olup kendümden gıtdüğüm (11) bir maḥbūbdur ki *leyse kemişlihi şey'ün*²⁰³⁰ ḥasebince kimse anuñ mişlin görmemişdür ve görmez dimekdür

(7) Ḥāfız (12) der-ḳuşe-i miḥrāb mī-nāled revāst

Ḥāfız eger miḥrāb kūşesinde iñlerse revādur

Ey melāmetger Ḥudā-rā (13) ān ḥam-ı ebrū be-bīn

Ey melāmet idici Allāh için ol ḳaş bükümünü gör murād budur ki Ḥāfız kūşe-i (14) miḥrābda anuñçün iñler ki ol miḥrāb gibi ḳaşuñ mekrinden ḥalāş ola

(8) Ez-murād-ı şāh-ı Manşūr ey (15) felek ruḥ ber-me-tāb

Şāh-ı Manşūr murādından ey felek yüz döndürme

Tizi-i şemşir bi'nger ḳuvvet-i bāzū (16) be-bīn

Ḳılıç keskinliğine bak ḳuvvet-i bāzūyı gör murād ma'nāya nazar mü'eyyed-i men 'indā'llāh olan şāh-ı dīne (17) muḥālefet itme ki anuñ maḳbūl-i ḥazret olur kelām-ı nāfizi ve ḳuvvet-i te'siri vardur dimekdür (18)

²⁰²⁹ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır! (Kur'an, Yûsuf 12/32).

²⁰³⁰ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. (Kur'an, Şûrâ 42/11).

VELEHU EYŻAN [G.451]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Şāh-ı şimşād-kađān hüsrev-i şîrîn-dehenān

Şimşād-kađlerüñ şāhı şîrîn-dehenlerüñ hüsrevi (19)

Ki be-müjgān şikened kalb-i heme şaf-şikenān

Ki kirpük ile şar dükeli şaf şıyıcılaruñ kalbini murād *şimşād-kađ*lerden (20) 'uluvv-ı derecesi olanlardur ve *şîrîn-dehen*lerden murād kelām-ı 'ilm ü hikmet söyleyenlerdür ve *şaf-şiken*lerden (21) murād şeyātîn-i cinn ü ins ve nefis ve kuvāsı ve 'aql-ı ma'āş ve hevāsıdur ve *müjgān*dan murād rumûz-ı İlâhiyye ve [194b] (1) kelimât-ı Hağdur ki te'sîr bunlar şanıdur lâcerem dir derecât-ı 'âliyesi olanlaruñ pādşāhı ve va'z u naşîhat (2) idenlerüñ serdārı ya'nî bir şeyh-i kāmîl ü mükemmel ki rumûz u işārârı ve kelimât-ı tayyibâtı ile rūhuñ ve 'aql-ı me'āduñ (3) ve bunlaruñ cünüdünüñ şaffını şıyan a'dānuñ kalbini şîr bu beyt merhūndur

(2) Mest bü'gzeşt ü nażar ber-men-i dervîş endāht²⁰³¹

(4) Mest geçdi nażarı ben dervîş üzre atdı

Guft ey çeşm ü çerāğ-ı heme şîrîn-sühanān

Didi tatlu (5) *sözlülerüñ gözi ve çerāğı* murād budur ki ol şeyh-i büzürgvār keyfiyyet-i İlâhiyye ile mütekeyyif olduğı hâlde ben (6) dervîşe uğradı ve nażar kıldı ve didi ey ehl-i kelāmuñ ve erbāb-ı nazmuñ çerāğ-ı rāh-nümāsı ve çeşm-i rāh-bînî (7) maqûl-i qavl bundan şöñra olan üç beytdür

(3) Tā key ez-sîm ü zeret kîse tehî h'āhed bûd

Tā niceye dek (8) *gümüşden ve altundan senüñ kîseñ boş olsa gerekdür*

Bende-i men şev ü ber-hür zi-heme sîm-tenān²⁰³²

Benüm kulum (9) *ol yimiş yi dükeli sîm bedenlerden* murād budur ki niceye dek vücūd kîsesi feżā'il ü kerāmât-ı Hağdan hālî (10) olur baña 'abd-i muṭî' ol cemî'-i ehl-i dünyādan ve erbāb-ı 'aṭādan behremend ol

Beyt

++--/++--/++--/++--

Pādşāhān-ı cihān çün be-ğamî haste (11) şevend

İsti'ānet zi-der-i küşe-nişinān talebend

(4) Kemter ez-zerre neî pest me-şuv mihr be-verz

Zerreden eksükreğ (12) *degülsin alçağ olma muḥabbet şına*

Tā be-'işretgeh-i hürşîd resî çarḥ-zenān

Tā güneş şöḥbetgāhına iresin çarḥ (13) *u semā' urarağ* murād budur ki zerre muḥabbet-i āftāb idüp aña vuşlat u muşāḥabet ḥāşıl kılmışdur andan kötü (14)

²⁰³¹ *Ber-men-i dervîş* ifâdesi derkenârda *ber-men-i miskîn* şeklindedir.

²⁰³² *Bende-i men şev* ifâdesine karşılık olarak derkenârda *pend-i men bi'snev* kelimesi bulunmaktadır.

degülsin alçağ olma ‘*uluvvu’l-himmete mine’l-îmân*²⁰³³ hasebince muhabbet-i Hâk kııl tã ki ittışâl-ı Hâk ve şöhet-i âftâb-ı muṭlaḳ maḥalline (15) varasın zevḳ ü şevḳ ü semâ‘ ile [*mihr* lafzı bunda muhabbet ma‘nasınadur ma‘nâ-yı âḫirî i‘tibârî ile mürâdif-i ḥurşiddür pes bunuñ zikri münâsibdür ve *çarḥ* bunda dönmek dimekdür ammâ zerreye ve ḥurşide münâsibdür lâcerem bu ta‘birde ḥüsn-i şan‘at vardır]

(5) Ber-cihân tikye me-kun v’er ḳadeḫî mey-dârî

Cihâna i‘timâd itme eger bir ḳadeḫ (16) şarâbuñ var ise [mey-dârî lafzında ḥarf-i mîm meftûhdur meksûr degüldür meksûr okıyân ma‘nâ kesr ider]

Şâdi-i zühre-cebînân ḥur u nâzûk-bedenân

Zühre alınlularuñ ve nâzûk bedenleruñ şâdiliğine (17) iç murâd budur ki beḳâ-yı ḥayâta ve ‘ömr ü şebâta i‘timâd kıılma eger ḳalbüñde ‘ışḳ-ı Hâk var ise ‘ibâdet kııl cebîni (18) nûr-ı ‘ibâdet ile münevver ve riyâzet ile bedeni naḥîf olanlar şâdılığına ki anlar ‘ışḳ-ı Îlâhî nûşından şâd olurlar (19)

(6) Pîr-i peymâne-keş-i men ki revâneş ḥoş bād

Benüm ḳadeḫ çekici pîrüm ki rûḫ ḥoş olsun

Guft perhîz kun (20) ez-şoḫbet-i peymân-şikenân

Didi perhîz kııl ‘ahd sıyıcılar şoḫbetinden murâd budur ki ‘ışḳ-ı Îlâhî şâribi olan (21) şeyḫüm rûḫı şâd olsun baña didi ihtirâz kııl tevbe vü ‘ahdi sıyup fışḳ u hevâyâ ve kesb-i dünyâyâ meşḡul [İ95a] (1) olanlar muşâḫbetinden

(7) Bâ-şabâ der-çemen-i lâle seḫer mî-guftern

Şabâyâ lâle çemeninde seḫer didüm

Ki şehîdân-ı (2) kiend in heme ḫünîn-kefenân

Ki kimüñ şehîdleridür bu dükeli ḳanlu kefenlüler murâd budur ki teveccüh-i seḫeriye (3) meşâ‘ib erenlerden ve ḳazâ irişenlerden suâl itdüm ki bunlara bu âfât nedendür

(8) Guft Ḥâfîz men ü tu maḥrem-i in (4) râz neim

Didi ey Ḥâfîz ben ve sen bu râzuñ maḥremi degülüz

Ez-mey-i la‘l ḫikâyet kun u şîrîn-dehenân

La‘l şarâbdan (5) ḫikâyet kııl ve tatlu ağızlulardan murâd budur ki teveccüh-i seḫerî baña cevâb virdi ki ḳazâ vü ḳader sırrını kimse (6) bilmez bunu söyleme ‘ışḳ u riyâzetden ve ehl-i ‘ilm ü ma‘rifetden söyle

(9) Dâmen-i düst be-dest âr u zi-düşmen be-gusil

(7) Dost etegin ele al düşmenden kesil

Merd-i Yezdân şev ü imen güzer ez-ehrimenân²⁰³⁴

Allah eri ol emîn geḫ dîvlerden (8) murâd ḫazret-i Hâḳḳa teşebbüs idüp a‘dâ-yı dînden kesilüp ehlu’llâhdan olup şeyâṭîn-i cinn ü insden emîn (9) ol dimekdür

²⁰³³ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği imândandır. (Hadîs)

²⁰³⁴ İmen güzer ifâdesine karşılık olarak derkenârda fâriğ güzer ibâresi bulunmaktadır.

VELEHU EYŻAN [G.452]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Gülberg-rā zi-sünbül-i müşkîn niķāb kun

Gül yaprağına sünbül-i müşkînden niķāb kıl

Ya' nî (10) ki ruh be-püş u cihān-rā ħarāb kun²⁰³⁵

Ya' nî ki yüzi ört cihānı ħarāb kıl murād muhātabdan şeyhdür ve *gül*den keşf-i (11) cemāldür ve yaprağından eşer-i keşfdür ve *sünbül-i müşkînden* ħayb-ı hüviyyetdür pes dir ki ey şeyh sālike keşf-i cemāl eşeri (12) zühür idicek ħayb-ı hüviyyet ile anı sır kıl tā ki cihān vücūdı istiğrāk-ı müşāhede-i zātda ve müṭāla'a-i (13) hüviyyetde ħarāb u bî-ħod ola

(2) Be'fşān 'arāk zi-çehre vü eṭrāg-ı bağ-rā

Şaç teri yüzden ve bağ eṭrāfını

Çü (14) şîşehā-yı dīde-i mā pür gül-āb kun

Bizüm gözümüz şîşesi gibi tolu gül-āb kıl murād budur ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām (15) ħazretine vahy gelicek terler andan sonra aşhāba söyler idi saña daḥi ḳalbi olup ma' ārif-i 'ışk-ı ḥaḳīḳat (16) ve 'avārif-i ḥubb-ı ṭarīḳat ve şu' ūbet-i aḥvāl-i āḫiret ve aḥvāl-i ħazret söyleyüp ehl-i meclis eṭrāfda olup (17) sāliklerden olmayanlar ne daḥi andan şevḳ ü ḥālet ve sūz u ħarāret yitişdürüp gözleri yaş ile tolu biz ki (18) sālikler ve miyān-ı meclisde olanlar ve gözi yaş ile tolanlaruz gözi daḥi bizüm gözümüz gibi pür-ān olsun

(3) Bü'gşā (19) be-şīve nergis-i pür-ḥ'āb-ı mest-rā

Aç şīve ile nergis-i pür-ḥ'āb-ı mesti

V'ez-reşk çeşm-i nergis-i ra' nā be-ḥ'āb (20) kun

Güniden nergis-i ra' nā gözin uykuda kıl murād budur ki şol sālik-i mest-i 'ışk ki gözi ḥ'āb-ı (21) ihticāb ve setr ü ḥicāb ile māli ola anı şevḳ-i İlāhī ve zevḳ-i şāhī ile aç ve şevḳ-i 'āmā ki 'ayn-ı ra' nāsı [I95b] (1) ve 'ışk-ı Ḥaḳdan istiğnāsı ola anı güniden uykuya ilet ki nā-ehl şarf-ı ḥikmet-i izā' atdür

(4) Eyyām-ı gül çü 'ömr be-reften (2) şitāb kerd

Gül eyyāmı 'ömr gibi çün gitmege isti' cāl itdi

Sāḳī be-devr-i bāde-i gül-gün şitāb kun

Ey sāḳī gül renklü (3) şarāb devrine isti' cāl kıl murād budur ki keşf eyyāmı 'ömr gibi isti' cāl ile gitmekdedür imdi ey şeyh-i 'ışk gül renkli (4) devr itdürmege isti' cāl kıl ki fursat fevt olmaya

Beyt

Tü'emmeli fi'd-dünyā ṭavīlen ve lā tedri²⁰³⁶

²⁰³⁵ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ya' nî niķāb der keş ü 'ālem ħarāb kun

²⁰³⁶ “1) Dünyâda uzun uzun ümitler beslersin, oysa gece olunca sabâha kadar yaşayacakmısın, bilmezsin. 2) Nice sağlıklı kişi hasta olmadan ölmüş, nice hasta da uzun zamân yaşamıştır.” Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 98-99.

İzā cenne leylün hel ta‘ işun (5) ile’l-fecri
Feküm min şahihîn mâte min ğayri ‘ illetin
Ve kem min marîzin ‘ âşe haynen mine’d-dehri

(5) Bûy-ı benefşe bi’şnev ü zülf-i nigâr gîr

(6) Benefşe koxusın tıy ve zülf-i nigâr tut

Bi’nger be-reng-i lâle vü ‘azm-i şarâb kun

Lâle rengin gör ve ‘azm-i şarâb kıl murâd (7) budur ki sâlik ‘âşık benefşesi zülf-i nigâr ve ğayb-ı hüviyyet-i cabbârdur ve reng-i lâlesi şarâb-ı ‘ışk-ı cemâldür

(6) Hemçün ħubâb (8) dîde be-rûy-ı kadeh küşây

Ĥabâb gibi gözi kadeh yüzine aç

V’in ĥâne-râ kıyâs-ı esâs ez-ħubâb kun

Bu evüñ (9) bünyâdı kıyâsını ĥubâbdan kıl murâd budur ki ĥubâb gibi gözüñi belerdüp klab ü bâtın gözleyüp zâhir-i cihâna nazar kılma (10) bu cihâne-i cihânuñ bünyâdını ĥubâb gibi bî-şebât kıyâs kıl

(7) Z’âncâ ki resm ü ‘âdet-i ‘âşık-kuşî-i tust

Ol maqamdan (11) ki senüñ ‘âşık katl itmek resm ü ‘âdetüñdür

Bâ-düşmenân kadeh keş ü bâ-mâ ‘itâb kun

Düşmenler ile kadeh çek ve bize (12) ‘itâb kıl murâd budur ki ‘âdet-i İlâhî budur ki eşeddü’n-nâsi belâe’l-enbiyâ’ü şümme’l-emşelü fe’l-emşef²⁰³⁷ ĥasebince (13) ‘âşıklarunñ nefsâniyyetin katl idüp el-mü’mine fi kılletin ev ‘illetin ev zilletin²⁰³⁸ mücebine dünyâda miñnetde qalur lâcerem ol (14) ‘âdet üzre a‘ dâñı ‘ıyş u ‘ışretde ve bizi ‘itâb u miñnetde kıl dir

(8) Ĥâfız vişâl mî-talebed ez-reh-i du‘â

(15) Ĥâfızvişâl taleb ider du‘â yolundan

Yâ Rab du‘â-yı ĥaste-dilân müstecâb kun

Yâ Rabbî ĥaste gönüllülerün du‘âsını (16) müstecâb kıl murâd budur ki her kimse bir maţlab u maţlûb taleb ider ve aña vuşûl ĥuşûlin ister Ĥâfızunñ senüñ (17) vişâlün ister yâ Rabbî seb buncılayın ĥaste dillerün du‘âsın müctecâb kıl

VELEHU EYŻAN [G.453]

[Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

(1) Şubhest sâkiyâ kadehî (18) pür şarâb kun

Şabâhdur ey sâkî bir kadehî tolu şarâb kıl

²⁰³⁷ أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأُمَمُ فَأَلَامَتُهَا En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, peygamberler, sonra yaşantı ve inançta ona yakın olanlar ve sonra onlara yakın olanlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 533, Hadis No: 2398.

²⁰³⁸ الْمُؤْمِنُ فِي قَلْبِهِ أَوْ جِلْدِهِ أَوْ ذَلَّةٌ Müminden (rızkından) azlık, hastalık ve zillet eksik olmaz. (Hadîs) Mevsûatü’l-Ehâdis, Hadîs No: 26909.

Devr-i felek direng ne-dāred şitāb kun

Devr-i felek eglenmez (19) *isti‘cāl kıl* murād şeyhden albini ‘ıř-ı İlāhī ile oldurmak alebidür ki ‘*accilū bi’ş-şalāti able’l-fevti ve ‘accilū bi’t-tevbeti* (20) *able’l-mevti*²⁰³⁹ asebince isti‘cāl ider

(2) Z’ān pışter ki ‘ālem-i fānī şeved arāb

Andan öñdin ki ‘ālem-i fānī arāb olur (21)

Mā-rā be-āb-ı dīde-i gül-gün arāb kun

Bizi gül renklü řarāb şuyı ile arāb kıl murād budur ki ‘ālem-i vücūd-ı insānī ki [196a] (1) bī-şebāt u fānīdür ol arāb olmazdan ve mevt irmezden evvel ‘ış-ı İlāhī ile bizi bī-od u arāb kıl

(3) Ĥūrřid-i (2) mey zi-mařrık-ı sāğar ulū‘ kerd

řarāb güneşi ade maşrıkından oğdı

Ger berg-i ‘ıyş mī-alebī terk-i ĥ‘āb kun

Eger (3) ‘ıyş azığın isterseñ uykuı terk kıl murād budur ki ‘ış-ı İlāhī şems gibi albden zühür itdi eger ‘ıyş-ı āhiret (4) isterseñ uykuı terk idüp ‘ibādetde ol

(4) Rūzī ki ar ez-gil-i mā kūzehā kuned

Bir gün ki ar bizüm (5) *balıgımızdan bardaqlar ider*

Zinhār kāse-i ser-i mā pūr-řarāb kun

Ĝāfil olma bizüm başımız anağın řarāb ile olu eyle (6) murād budur ki mevt irüp ĥāk olmazdan ve oprağımızdan bardaqlar kılınmazdan evvel başımız anağın ‘ış-ı İlāhī ile (7) māl-ā-māl kıl

(5) Mā merd-i zühd ü tevbe vü āmāt nistīm

Biz zühd ü tevbe ve rüsüm u ‘ādāt eri degülüz

Bā-mā be-cām (8) u bāde vü sākī ĥitāb kun

Bize adeden ve řarābdan ve sākīden ĥitāb kıl murād budur ki biz zühd-i ĥuřk ve tevbe-i (9) řūrī ve şeyhlik ü řūfiliř resmi vü ‘ādeti degülüz bize řafā-yı alb ve ‘ıř-ı Ĥa ve şeyh-i arīkatden ĥitāb ve andan (10) feth-i bāb kıl

(6) Kār-ı řavāb bāde-perestīst Ĥāfızā

řavāb ‘amel řarāb-perestlikdür ey Ĥāfız

Ber-ĥız ü ‘azm-i (11) be-kār-ı řavāb kun

alk tizcek řabāb ameile ‘azm kıl murād ‘amel-i řavāb ‘ış-ı Ĥa u iĥlāřdur ey Ĥāfız (12) alkup ‘amel-i řavāba ‘azm kıl diyü terk-i ‘amel-i dünyā ve iřtigāl-i ‘amel-i Mevlāya terğib ider (13)

VELEHU EYŻAN [G.454]

²⁰³⁹ عَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْوُت ، وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْت Vakti ıkımadan namāza acele ediniz, ölmeden önce de tevbe için acele ediniz. (Hadīs) Mevzūatū’s-Sagānī, No: 16.

[Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün]

(1) Fātiḥai çü āmedī ber-ser-i ḥastei be-ḥ'ān

Çün bir ḥasta başı üzre geldün bir Fātiḥa okı [ḥ'ān lafzı elif ile okunur kâfiye içün ve ma' nā-yı meštūr ber-ser-i ḥastei lafzı āmedī lafzına müte' allık olduğu taḳdīrcedür be-ḥ'ān lafzına müte' allık olıcaḳ ma' nā böyle olur çün geldün bir Fātiḥa okı bu ḥasta başı üzre]

Leb be-küşā ki mī-dihed (14) la' l-i lebet be-kuşte cān²⁰⁴⁰

Ṭudaḡı aç ki lebün la' li virür maḳtūşe cān murād budur ki bir zamānda ḥaste (15) olup bir yār-ı ' aziz anı ' iyādeteye gelmiş andan Fātiḥa taleb itmiş anı zikr ider

(2) Ān ki pursiş āmed ü Fātiḥa ḥ' and (16) u mī-reved

Ol kimse ki şormaḡa geldi ve Fātiḥa okudı ve gider

Gū nefesī ki rūḥ-rā mī-kunem ez-peyeş revān

(17) Ḳanı bir nefes ki rūḥı idem anuñ ardınca revān murād budur ki ziyāde za' fumdān bir teneffüse ḳudretüm yok (18) ve illā bir teneffüs idüp rūḥı ol yār-ı ' aziz ardınca revān ider idüm

Beyt

++--/++--/++--/++--

Bir nefesdür virelüm yāre necātī cānı (19)

Dutalum ḥasret ile bir ḳatıraḳ āḥ didük

(3) Ey ki ṭabīb-i ḥastei rūy-ı zebān-ı men be-bīn

Ey kimse ki ḥaste (20) ṭabībisin benüm dilüm yüzün gör

K'in dem ü dūd-ı sīnem bār-ı dilest ber-zebān

Ki bu nefesüm ve sīnem dūtünü göñül (21) yüküdür dil üzre murād budur ki ṭabībler dile naḡar idüp andan marazı teşḡış iderler benüm ḳalbümde olan ḥarāretüm ve āteşüm [İ96b] (1) eşeridür nefesüm ve sīnemün tütünü ki dilüm üzre zāhirdür andan ḳalbüm ḥālın bilürsin

(4) Gerçi teb üstüḡ'ān-ı men kerd (2) zi-mihr germ ü refi

Egerçi isteme benüm kemügüm muḥabbetden ıssı ḳıldı ve gitdi

Hemçü tebem nemī-reved āteş-i mihr ez-üstüḡ'ān

(3) İsteme gibi gitmez muḥabbet odı kemügümden murād budur ki ' ışḳ u ḥarāretten ḥamı ḥādiş oldı ve (4) gitdi ammā ḥamı gitdüḡi gibi āteş-i muḥabbet gitmez

(5) Ḥāl-i dilem çü ḥāl-i tu hest ber-āteşes vaṭan

Benüm göñlüm ḥālī (5) andan senün ḥālün gibi anuñ vaṭanı od üzre

Cismem ez-ān çü çeşm-i tu ḥaste şudest ü nā-tevān

(6) Cismüm andan senün gözün gibi ḥaste vü za' if olmışdur murād budur ki senün ḥālün yüzün āteşi üzre olduḡı (7) gibi benüm göñlüm böyledür ki āteş-i ' ışḳ üzredür

²⁰⁴⁰ Be-kuşte ifādesine karşılık olarak derkenārda be-ḥaste ve be-murde kelimeleri bulunmaktadır.

anuñ için çeşm-i bīmāruñ gibi cismüm haste vü za‘îfdür hūlāsa-i (8) murād haste vü za‘îf olduğın beyāndur

(6) Bāz nişān harāretem z’āb-ı dū dīde vü be-bīn

Teskīn kıl harāretümi (9) iki göz yaşından ve gör

Nabz-ı merā ki mī-dihed hiç zi-zindegī nişān

Benün nabzumı ki virür mi hiç hayātdan nişān murād (10) budur ki harāret-i zā’ideyi teskīn idüp nabzumı görüp hayāt-ı ebediyyeden nişān virür mi anı baña bildür

(7) Ān ki müdām (11) şīšem ez-pey-i ‘ıyş dādeest

Ol kimse ki baña şīşeyi müdām ‘ıyş için virmişdür

Şīšem ez-çi mī-bered (12) pīş-i tabīb her zamān

Şīşemi niçün iletür tabīb öñine her zamān murād budur ki şeyh-i tarīkat baña şīşe-i kalbi (13) ve şafā-yı hātırı ıyl-ı tāt için virmişdür pes şīşemi ehl-i zāhire niçün iletür ve gönderür

(8) Hāfız ez-āb-ı (14) zindegī şī‘r-i tu dād şerbetem

Ey Hāfız āb-u hayātdan senüñ şī‘rün baña şerbet viridi

Terk-i tabīb kun biyā (15) nüşha-i şerbetem be-h’ān

Tabīb-i terk kıl gel baña şerbet nüşhasın okı murād budur ki senüñ kelāmuñ āb-ı hayāt-ı ma‘neviyyeden (16) şerbetdür pes tabīb-i zāhirī terk idüp āb-ı hayāt-ı ma‘nevī şerbetinüñ nüşhasın okı ki emrāz-ı kalbiye vü rūhāniyyeye (17) şifā andan olur [kāfiye redd-i maṭla‘ dur]

VELEHU EYŻAN [G.455]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Menem ki şöhre-i şehrem be-‘ışk verziden

Benüm şehir meşhūrıyın (18) ‘ışk şunmak ile

Menem ki dīde neyālūdeem be-bed dīden

Benüm ki gözi mülevveş itmemişdür yaramaz görmek ile (19) murād kendünüñ ‘ışk-ı şehirde şöhratin beyān ve ‘ayb-bīn olmayup gözünü ‘ayb görmek ile mülevveş kılmağın (20) zikrdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Egerçi zāhid ü ‘ābid kunend da‘vā-yı ‘ışk

Kücā kunend çü men ‘ışk-ı düst verziden

(2) Vefā kunım ü melāmet (21) keşim ü hoş başım

Vefā iderüz ve melāmet çekerüz ve hoş oluruz

Ki der-şerîc at-i mâ kâfirîst renciden²⁰⁴¹

[197a] (1) *Ki bizüm şerîc atümüzde kâfirlikdür incinmek* murâd kendünün vefâdarlığın ve melâmet çeküp şabr kılup ve incinmeyüp (2) hoş-hâtır olduğın beyân ve tarîkat şerîc atinde incünmek küfrân-ı ni' met yâ küfr-i tarîkat idüğün zikrdür

Beyt (3)

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Şarâb nûş meyâzâr hâtîrî vü me-renc

Ki küfr ü mazleme rencâdenest ü renciden

(3) Be-pîr-i meykede guftem ki çîst (4) râh-ı necât

Meyhâne pîrine didüm nedür necât yolu

Be-h'âst cām-ı mey ü guft 'ayb pûşiden²⁰⁴²

İstedi şarâb (5) kadehin ve didi 'ayb örtmek murâd budur ki hânkâh şeyhine tarîk-i necât şordum 'ışk olan qalb isteyüp (6) 'ayb örtmek didi

Beyt

+ - - - / + - - - / + - -

Be-dâmen 'ayb-ı rindân pûş zâhid²⁰⁴³

Libâs-ı zühhd pûşiden çi kârest

(4) Murâd-ı mâ (7) zi-temâşâ-yı bâğ-ı 'âlem çîst

Bizüm murâdımız bâğ-ı âlem temâşâsından nedür

Be-dest-i merdüm-i çeşm ez-ruh-ı tu gül çiden

(8) *Göz bebegi eli ile senün yañağundan gül dirmek* mruâd budur ki bâğ-ı 'âlem temâşâsından murâdımız 'âlemün erbâb-ı (9) hûsn ü cemâlini görüp cemâl-i cemîl-i hâzret-i Hâkdan bunlar bir varağdur diyü 'ibret almağdur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-her çi dide (10) nihem rüy-ı Hâk hemî bînem

Ki 'âlemest mürâyâ-yı rüy-ı hâzret-i ü

(5) Be-mey-perestî ez-ân nağş-ı hüd ber-âb zedem²⁰⁴⁴

(11) *Şarâb-perestlik ile anuñçün kendü nağşımı şuya urdum*

Ki tâ harâb kunem nağş-ı hüd perestiden

Ki tâ harâb (12) idem kendüme tapmak nağşını murâd budur ki nâm u nâmûsı terk idüp şüfilik ihtiyâr eyleyüp kendü enâniyyetüm (13) şüretini nağş u taşvîri şuya urur

²⁰⁴¹ *Şerîc at* kelimesinin karşılığı olarak derkenârda *tarîkat* ifâdesi bulunmaktadır.

²⁰⁴² *Be-h'âst* kelimesinin karşılığı olarak derkenârda *be-dâd* ifâdesi bulunmaktadır.

²⁰⁴³ Kemâl-i Hocendî, *Dîvân-ı Kemâl-i Hocendî*, (Tashîh ü Mukâbele: Ahmed Keremî), Silsile-i Neşriyât-ı Mâ, Tahran, 1372.

²⁰⁴⁴ *Zedem* kelimesinin karşılığı olarak derkenârda *zenem* ifâdesi bulunmaktadır.

gibi āb-ı ‘ışka urdum tā ki ḥod-bīnligi ve ḥod-perestligi ve kibr ü enāniyyetüm (14)
ḥarāb u maḥv idem

Beyt

+++/-+--/+ +-

İn kadr-i hest ḥāşıl-ı şūfî

Mî-nümāyed be-çeşm-i ḥalk-ı ḥaķîr

(6) Be-raḥmet-i ser-i zülfi tu vāşıkem (15) vernî

Senüñ zülfüñ ucı raḥmetine i‘timād iderüm yoḥsa

Keşeş çü ne’bved ez-ân sūci sūd kūşiden

(16) *Cezb olmayınca ol cānibden ne fā‘ide duruşmañdan* murād ḡayb-ı hüviyyet-i zāt
baña merḥmet kıılmaḡa i‘timād iderüm (17) kendü sa‘yuma degül eger ol cānibden
cez b olmazsa ‘āşıkun talebi müfid olmaz

Beyt

+++/-+--/+ +-

Eger ez-cānib-i ma‘şūk (18) ne-bāşed meylî²⁰⁴⁵

Kūşış-i ‘āşık-ı bî-çāre be-cāyî ne-resed

(7) Zi-ḥaṭṭ-ı yār biyāmüz mihr bā-ruḥ-ı ḥüb

Yār ḥaṭṭından öğren güzel (19) yüze muḥabbeti

Ki gird-i ‘arız-ı ḥübān ḥoşest gerdiden

Ki ḥüblar ‘arızı tarafı ḥoşdur tolanmak murād budur ki (20) maḥbüb yüzine
muḥabbet idüp anuñ eṭrāfın tolanmaḡı ḥaṭṭ-ı maḥbūbdan öğren ki be-ḡāyet ḥübdur
pes maḥbūb-ı ḥaķîķî (21) cānibini tolanmaḡı terk itme

Beyt

Dāmen-i ma‘şūk tā nā-bedīdest

Ser zi-ḥabīb-i ḥ‘iş key birün künem

(8) ‘İnān be-meykede [İ97b] (1) ḥ‘āhem tāḥt z’in meclis²⁰⁴⁶

Uyanı meyḥāneye döndürmek isterüz bu meclisden

Ki va‘z-ı bî-‘amelān vācibest (2) ne’şniden

Ki ‘amelsüzler va‘zını vācibdür işitmek murād ‘amel itmeyenlerün sözün
işitmeyüp (3) ḥānķāha varup ‘amel kıılanlar ile olmaķ isterin dimekdür

Beyt

+++/-+--/+ +-

Kiyet müfid şeved pend-i tu be-ḡüş kesî (4)

Naşihat-ı tu şeniden buved çü ne’şniden

²⁰⁴⁵ “Eğer ma‘şūk yönünden bir meyl olmazsa, bî-çāre āşığın çabası bir yere ulaşmaz.”

²⁰⁴⁶ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Be-ṭarf-ı meykede ḥ‘āhîm reft ez-în meclis

ba' zı nüsaḥda bu beyt bulundu

(9) Be-ṭavf-ı meykede zārī kūnān revem (5) her şeb

Meyḥāne ṭolanmağına zārılık iderek giderüm her gice

Ki bes hoşest çü cām-ı şarāb ḥandīden

(6) *Ki ziyāde hoşdur şarāb ḳadeḥi gibi gülmek* murād budur ki televvüs-i ma' şiyet müriş-i ḳasāvetdür ve ṭaleb-i (7) dünyā bā' iş-i ḡafletdür ve meşā'ib-i cihān ve ḡayret-i akrān maḥz-ı miḥnetdür lācerem bunlardan ḥalāş mūcib-i feraḥ (8) u rāḥatdur pes bu deñlü ālāmdan aḡlayurak ḥānḳāha varupḡ 'ışḳ-ı Ḥaḳ ile ṭolup ḡamndan ḥalāş olup (9) gülmek ziyāde hoşdur

Rubā' i

Ene meşḡülun bihi ' an külli şey'in²⁰⁴⁷

Ene fihi ḥā'imun fi-küllü ḥayyin

Hüve fi-ḳalbī ve ḳalbī ' indehu (10)

Fenāhu zāhirun minhu ileyye

(10) Me-būs cüz leb-i ma' şūḳ u cām-ı mey Ḥāfız

Öpme ma' şūḳ ve şarāb ḳadeḥi lebinden ḡayrı (11) ey Ḥāfız

Ki desr-i zühd-fürüşān ḥaṭāst būsiden

Ki zühd şatıcılar elini öpmek ḥaṭādur (12) murād *leb-i ma' şūḳ*dan kelāmu'llāh ve zikru'llāhdur ve *cām-ı mey* şeyḥ-i şāḥib-i zevḳdür lācerem öpüp aḡza getürecek (13) anlardan zühd ü şalāḥ şatıcı mürāyī kimseler elin öpmek ḥaṭādur

VELEHU EYẒAN [G.456]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Mī-fiken ber-şaf-ı rindān (14) nazārī bihter ez-în

Bıraḳ rind şafına bir nazār bundan yigrek

Ber-der-i meykede mī-kun güzerī bihter ez-în

(15) *Meyḥāne ḳapusına bir uğramak kııl bunda yigrek* murād muḥātabdan şeyḥdür aña dir ki muḥliş şāliklere nazāruñ şimdiye (16) dek olandan yigrek olsun ve ḥānḳāha mürürüñ ve anda ḥuzūruñ daḡı yigrek olsun

(2) Der-ḥaḳ-i men (17) lebet in luṭf ki mī-fermāyed

Benüm ḥaḳḳumda senüñ lebüñ ki bu luṭf buyurur

Saḥt ḥübest velīken ḳadarī (18) bihter ez-în

Muḥkem güzeldür ve liken bir miḳdār bundan yigrek murād budur ki şeyḥe dir baña va' z u irşād lafzını (19) ṭudaḡuñ ider be-ḡāyet ḥübdur liken bundan bir miḳdār daḡı yigrek olsun

²⁰⁴⁷ “1) O beni her şeyden uzak eylemiştir. Bütün canlılar içerisinde aklım yalnız onda kalmıştır. 2) O benim kalbimdedir. Kalbim de onun yanındadır. Fânî olmak ondan çok bana yakındır.”

(3) Ān ki fikreş hirih ez-kār-ı cihān bü'gşāyed

(20) Ol kimse ki anuñ fikri cihān işinden düğümi çözer

Gū der-în nükte be-fermā nazārī bihter ez-în

Di bu nüktede (21) *buyur bir fikr bundan yigrek* murād budur ki ol şeyh ki keşşāf-ı müşkilāt ve hallāl-i mu'zilātdur baña luṭf huşūşında [İ98a] (1) daḡı yigrek fikr ve tedbīr buyursın [*nazar* bunda fikr ma' nāsınadır]

(4) Dil-i bedān rūd-ı kirāmī çı kunem ger ne-dihem

Göñli ol mükerrerem güzel oğlana (2) *ne'yleyüm eger virmezsem* [*rūd* lafzı bir kaç ma' nāya gelür bunda güzel oğlan ma' nāsınadır]

Māder-i dehr ne-dāred puserī bihter ez-în

Zamān anasınuñ yokdur bir oğlanı bundan (3) *yigrek* murād budur ki rūḥ ve *nefahtu fihī min-rūḥi*²⁰⁴⁸ ḡasebince mükerrerem ve ḡadd-i nefesinde be-ḡāyet güzeldür göñlümi aña (4) virüp ta'alluḡ itsem 'aceb midür ki zamāna dek andan yigrek oğlanı yokdur [ba' zı nūsaḡda bu beyt bedeli bu beyt vāḡı' olmış]

Cān be-dān rūy-ı dil-ārām çı kunem ger ne-dihem

Cānı ol göñül bezeyici yüzine ne'yleyüm eger virmezsem

Māder-i dehr neyāred puserī bihter ez-în

Zamān anası getürmez bir oğlanı bundan yigrek murād bu taḡdırce imān yā 'ilm yā 'amel-i sāḡihdür]

Şi'r

Cemālūke zā'in bi'l-melāḡati (5) zāhirin²⁰⁴⁹

Fe-ḡalbi bihi't-ḡarafu sāhin ve sāhirin

(5) Nāşihem guft ki cüz ḡam çı hüner dāred 'ışḡ

Baña naşihat idici didi (6) 'ışḡuñ ḡamdan ḡayrı ne hūneri vardur

Buved ey ḡāce-i 'āḡil hūnerī bihter ez-în

Olur mı ey ḡāce-i (7) 'āḡil bir hūner bundan yigrek murād budur ki baña naşihat iden ehl-i zāhir 'ışḡ-ı İlāhī ve ḡubb-ı Ḥaḡḡuñ ḡamdan (8) ḡayrı hūneri yokdur didi ben aña cevāb virüp didüm ki ḡamdan yigrek hūner mi olur ki ḡam-ı āḡiret mūriş-i (9) sa'ādetdür [mısrā'-ı şānī evvelinde vāḡı' olan *buved* lafzı *bānuñ* zammı *vāvuñ* fethi ile būden lafzından fi'l-i muzārī' dür bu lafzda ihtilāf oldunduḡıçün böyle taşḡih ü taşḡih olundu]

Beyt

+++/-+--/+ +-

Telḡi-i 'ışḡ eger gülüḡirest

²⁰⁴⁸ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiḡim ve ona ruhumdan ütlediḡim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur'ân, Hicr 15/29).

²⁰⁴⁹ "Senin cemālın parlak bir güzelliikle süslüdür. Kalbim ona mübtedâdır. Gözlerim de perîşân ve uykusuzdur."

‘ Ākıbet hoş-güvār h̄āhed būd

(6) Men çü güyem ki qadeh gır (10) u leb-i sākī būs²⁰⁵⁰

Ben hoş diyem ki qadeh tut ve sākī lebinöp

Bi’şnev ey cān ki ne-güyed dıgerī bihter (11) ez-ın

İşit ey cān ki dimez bir ğayr bundan yigrek murād mütেকellimden ‘aql-ı me‘ād ve muhātabdan rūhdur ki (12) dir çün diyem ‘ışk-ı İlāhī ile mālī olan tut ve şeyh kelimātın taqabbül kıl sözümü işit ve anuñ mūcibi (13) ile iş it ey cān ki bir ğayr bundan yigrek söz dimez ki bundan yigrek söz olmaz

Beyt

-++-/-++-/-+-

Kibr-i cihān (14) cümle ez-ān tu şud

Merg ki beyāyed çi devā mī-kunī

(7) Kilk-i Hāfız şekerin mīve nebātist be-çin

Hāfızuñ (15) qalemi şekerlüyimiş nebātıdur degşür ya‘nī yimişin

Ki der-ın bağ ne-binī şemerī bihter ez-ın

Ki bu bağda görmezsin (16) bir yimiş bundan yigrek murād mantūkdan zāhirdür ki Hāfızuñ qalemi bir nebātıdur ki leziz mīvesi vardır (17) ki ma‘ārif-i İlāhiyye yazar lācerem bağ-ı ‘ālemde bundan yigrek yimiş olmaz anı degşürmek gerekdür

Beyt

--+/-++-/++-/++-

Hāfız çi tırfe (18) şāh-ı nebātist kilik-i tu

Keş mīve dil-pezir-i tu-rā şehd ü şekkerest

VELEHU EYŻAN [G.457]

[Mef’ ulü Fā’ ilātün Mef’ ulü Fā’ ilātün]

(1) Mī-süzem ez-firāket rūy (19) ez-cefā be-gerdān

Yanarum firākuñdan yüzi cefādan döndürür [be-gerdān lafzı emr-i hāzırdur gerdāniden lafzından ve gerdāniden döndürmek ma‘nāsına gelür ve eylemek ya‘nī icād ma‘nāsına gelür]

Hicrān belā-yı cānest yā Rab belā be-gerdān

(20) *Hicrān cān belāsıdur yā Rab belāyı döndür* murād mütেকellimden ‘aql-ı me‘ād ve muhātabdan nefsdür pes ‘aql-ı me‘ād (21) nefse dir yanarum senüñ Hākdan firākuñdan yüzi cefā vü muhālefeten döndür ve nefsüñ hicrānı cāna belādudur [İ98b] (1) yā Rabbī belāyı döndür nefsüme tevfiķ-i hidāyet kıl

Beyt

²⁰⁵⁰ Men çü güyem ifādesine karşılık olarak derkenārda ger be-güyem ve sākī būs kelimesine karşılık olarak sāğar nūr ibāresi bulunmaktadır.

--+/-+---/---+/-+---

Mā rū be-rāh dārim rū sūy-ı mā be-gerdān

Cān (2) der-hevā-yı vaşlest reh mā hevā be-gerdān

(2) Meh cilve mī-nümāyed ber-sebz-i ħink-i gerdūn

Māh cilve gösterür felek (3) atı üzre

Tā ū be-ser der-āyed ber-raḥş pā be-gerdān

Tā ol başı aşğa gele at üzre ayak kıl murād budur ki ‘aql (4) nefse dir ey felek atı üzre cevlan itmekdedür eger sen tā‘ at atına ve ‘ibādet Burakına süvār olursañ andan (5) a‘lā olursın [*ħink* kesr-i ḥā ve sükūn-ı nūn ve kāf ile boz at ve gök at ma‘nāsınadır ve *raḥş* feth-i rā ve sükūn-ı ḥā ve şin ile alaca beñli boz at ve şu‘le ve Rüstem-i Zāl atı ve yıldurum ma‘nāsınadır]

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Ender-ḥafā vü meşhūd cüz dūst nīst mevcūd

Ḥ‘āhī resī be-maḳşūd ān sūy tā be-gerdān (6)

(3) Yağmā-yı ‘aql u dīn-rā bīrūn ḥurām sermest

‘Aql u dīn yağması için taşra şalın sermest

Ber-ser külāh (7) be’şken der ber-ḳabā be-gerdān

Baş üzre külāhı şı üzeründen kaftanı döndür murād budur ki ‘aql-ı me‘ād nefse (8) dir ‘aql-ı ma‘āşı ve ‘avām-ı dīn ittihāz itdüğü ‘ādeti nālān itmek isterseñ tabī‘at-i beşeriyye ve ‘ādet-i me’lūfeden (9) taşra çık mest-i ‘ışk-ı Ḥaḳ olduğun ḥālde ve tācuñı tağyir ve libāsuñı tebdil kıl

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Īn ḳayd-ı ḥırḳa vü tāc (10) bendest ber-ser ū ten

Yā her dü-rā tu be’şken yāḥūd ḳafā be-gerdān

(4) Mergül-rā ber-efşān ya‘nī be-rağm-ı sūnbül

Örülmiş (11) saçı çöz ya‘nī sūnbül rağmına

Gird-i buḥūr u ‘anber gerd-i şabā be-gerdān

Buḥūr ve ‘anber tozını şabā tarafına (12) dönder murād budur ki ‘aql-ı me‘ād nefse dir tezyin-i şüreti tağyir kıl ya‘nī reng ū bū ile kendüyi tezyin (13) idenler rağmına tezeyyinātı ve muḥassenātı ile vir

Beyt

--+/-+---/---+/-+---

Ger tālibī Ḥudāyī mī-kun zi-ḥod cūdāyī

Her dem be-gū Ḥudāyā mā-rā (14) zi-mā be-gerdān

(5) Ey nūr-ı çeşm-i mestān der-‘ ayn-ı intizārem

Ey mestlerūn gözi nūrı ‘ ayn-ı intizārdaysın

Çengi (15) hāzın ü cāmī be’nvāz yā be-gerdān

Bir hoş āvāz çengi ve bir kadehi iyü çal yā döndür murād budur ki ‘ aql-ı me‘ ād (16) nefse dir kuvā-yı nefsāniyye ki mest-i şehvetlerdür anlaruñ sen gözlerinüñ nūrısın ben saña şol intizārdaysın ki (17) bir hūb-kelām-ı şeyh Munhanī ve murākıbı nevāht eyleyüp yā kalbi bir hālden bir hāle döndüresin [nevāz lafzı emr-i hāzırdur nevāhten lafzından yā nevāziden lafzından oşşamak ma‘nāsına ve iyü sāz çalmak ma‘nāsınadır bunda ma‘nā-yı şānī murāddur nevāz didügi çenge nazār be-gerdān didügi cāma nazardur lācerem leffü neşr-i mürettebdür]

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Ey şeyh-i (18) pür-münācāt vey şāhib-i maķāmāt

Ger mī-kunī kerāmāt rū ez-riyā be-gerdān

(6) Devrān çü mī-nüvīsed ber-‘ ārizet (19) haṭ-ı hoş

Devrān çün yazar ‘ ārizuñ üzre hoş haṭ

Yā Rab nüvişte-i bed ez-yār-ı mā be-gerdān

(20) *Yā Rabbī yaramaz yazıyı bizüm yārimüzden döndür* murād budur ki ‘ aql-ı me‘ ād nefse hiṭāb idüp tevbe vü inābet (21) ü tāt at ü riyāzet iderseñ ḥazret-i Yezdān *yemhu’llāhu mā yeşā’u ve yüşbitü*²⁰⁵¹ mücebince daḡi eş-şakiyye *kad yes’adü*²⁰⁵² [199a] (1) ḥasebince senüñ yüzüne iyü haṭ yazar diyüp ba‘de ḥazret-i Ḥaḡḡa münācāt idüp bizüm bedende refiķimüz olan (2) nefsdan belāyı döndür diyüp du‘ā ider

Beyt

--+/-+---/--+/-+---

Cevr-i raķīb-i müfsid dil-rā belā-yı cānest

Yā Rab be-ḡaḡḡ-ı pākān ez-cān (3) belā be-gerdān

(7) Ḥāfız zi-hūb-rūyān baḡtet cüz in ḡadar nīst

Ey Ḥāfız güzel yüzlülerden baḡtuñ bu miķdārdan (4) ḡayrı degüldür

Ger nīstet rızāi ḡükm-i ḡazā be-gerdān

Eger senüñ rızāiñ yok ise ḡükm-i ḡazāyı döndür murād (5) budur ki kuvā-yı nefsāniyye ıslāhında ve anlaruñ saña muvāfaķatında tāli‘ ü baḡtuñ hemān bu ḡadardur eger rızı (6) degül iseñ tāḡyir kıl

Beyt

Ey dil be-gū be-ḡaḡı bes kun ez-in teķāzā

Rāzı be-şev be-māzı yāḡūd ḡazā be-gerdān (7)

²⁰⁵¹ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُنْبِئُ Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır. (Kur’ân, Ra’d 13/39).

²⁰⁵² الشَّقِيّ قَدْ يَسْعَدُ Şaki (kötü olan) kişi de bazen mutlu olabilir. (Hadis)

VELEHU EYŻAN [G.458]

[Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Kirişmei kun u bāzār-ı sāhiri be-şiken

Bir nāz kıl sāhirlerün bāzārını şı

Be-ğamze revnağ-ı nāmūs-ı (8) Sāmiri be-şiken

Ğamze ile Sāmiri nāmūsı revnağın şı murād budur ki 'aql-ı me'ād nefse dir cānib-i rūḥa (9) nazar kıl sāhirlikün bāzārını şı ve gider ve işāret ile Sāmiri nāmusını ve ancılayın olan revnağünü yüz gider (10) ḥulāşa-i murād nefsi şalāḥa da'vet ve sihr ü mekri terk itmege delāletdür [*Sāmiri* didükleri ḥazret-i Mūsā 'aleyhi's-selām zamānında ola mekkārdur sābıkan ba'zı tafşili zıkr olunmuşdur]

(2) Be-bād diḥ ser ü destār-ı 'ālemī ya'nī

(11) *Yile vir 'ālemün başını ve dülbendini ya'nī*

Külāḥ-küşe be-āyın-i dilberī be-şiken

Külāḥ köşesin dilberlik 'ādeti (12) *ile şı* murād budur ki 'aql nefse dir 'ālem-i vücūduñ başını ve dülbendini yile vir ya'nī sende gönül 'ādeti ve başuñda (13) ğurūr tācı vardır ol 'ādet ü kibri şı

(3) Be-zülf gū ki reh ü resm-i serkeşī bü'ğzār

Zülfē di ki serkeşlik (14) *rāḥ u resmini terk kıl*

Be-ğamze gū ki sipāḥ-ı sitemgerī be-şiken

Ğamzeye di ki zulm sipāḥını şı murād budur ki 'aql (15) nefse dir gāḥ zülf serkeşlik 'ādetin dutar gāḥ sipāḥ zulm hücumın idersin lācerem bu iki ḥaşleti terk kıl (16)

(4) Burūn ḥurām u be-ber güy-ı ḥübī ez-herkes

Ṭaşra şalın ve ḥüblük topını al her kimseden

Sezā-yı ḥūr be-diḥ (17) revnağ-i perī be-şiken

Ḥūr lāyıkın vir ve cin revnağın şı murād budur ki 'aql nefse dir ṭabī'at-ı beşeriyyeden çıķup (18) şıfat-ı mülkiyyet ile muttasıf olursañ her kimseye ğālib olup ḥürdan ve cinden a'lā olursın

(5) Be-āhuvān-ı (19) nāzar şir-i āftāb be-ğir

Nazar āhūları ile güneş arslanını tut

Be-ebruvān-ı düttā kavş-ı Müşteri be-şiken

İki kat (20) *kaşlar ile Müşteri yayını şı* murād budur ki 'aql nefse dir şalāḥ u felāḥ ile kemāl-i kerāmet bulıcaķ āftāb-ı (21) 'ālem-tāb senün ñazaruñdan dutulur nitekim 'Ömer raḍiya'llāhu 'anh nazarından dutuldı ve kevkeb-i Müşteri işāretünün [199b] (1) münkiri olur

(6) Çü 'ıtr-sāy şeved zülf-i sünbül ez-dem-ı bād

Çün 'ıtr ezici ola sünbül zülfi yil nefesinden (2) [*ıtr-sāy* lafzı vaşf-ı terkibidür 'ıtr gökçek қоқуя dirler]

Tu kıyāmeteş be-ser-i zülf-i ‘anberī be-şiken

Sen anun kıymetin zülf-i ‘anber ucı ile şı murād budur ‘aql nefse dir (3) ol zāhir nefesinden rāyiha-i tayyibe zāhir olursa sen anuñ kıymetin enfās-ı tayyibe-i rūhāniyye ile şı (4)

Beyt

Küşā zi-turre-i ‘anber-feşān-ı ħod-girihī

Tu qadr ü kıymet-i ān sünbül-i tarī be-şiken

(7)Çü ‘andelīb feşāhat fūrūşed ey (5) Hāfız

Çün bülbül feşāhat şata ey Hāfız

Tu revnaķeş be-sūhan guften-i Derī be-şiken

*Sen anuñ revnaķin Fārisī (6) söylemek ile şı murād ‘ilm-i zāhir ehli feşāhat-ı ‘Arabiyye şatup ‘ibārāt-ı laṭife ile söz söyler ise (7) ey Hāfız sen anuñ qadr ü revnaķini ‘ışķ-āmiz kelimāt-ı Fārisiye ile şı diyüp kelām-ı şevķ-enfız tergībidür (8) [Behrām-ı Gūrı kendü kapusunda Fārisī söylenmek ve aḥkām-ı mekātib Fārisī yazılmak emr itdügiçün Fārisiye Derī dimişler ve Fārisinüñ faşihine Derī dirler ve ḥadīş rivāyet olunmışdur ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām *lisānu ehli’l-cenneti’l-‘arabiyyetü ve’l-fārisiyyetü’d-deriyyetü*²⁰⁵³ buyurmuş pes Hāfızuñ Derī didügi Fārisī faşih dimekdür mışrā‘-ı evvelde mezkūr olan münāsib ve anuñ kesrine mülāyim budur]*

Beyt

-+---/-+---/-+--

Fārisī-gū gerçi tāzī hoşterest²⁰⁵⁴

‘Işķ-rā ħod şad zebān-ı diğereş

VELEHU EYẒAN [G.459]

[Müfte‘ ilün Fā‘ ilün Müfte‘ ilün Fā‘ ilün]

(1)Murğ-ı dilem tā‘irist (9) ḳudsi-i ‘arş-āşiyān

Göñlüm ḳuşı bir ḳudsiṭ tayirdür ‘arş yuvalu [gāhī ḳalb diiyüp rūḥ murād idinürler]

Ez-ḳafes-i ten melül seyr şude ez-cihān

(10) *Ten ḳafesinde melül ve cihāndan toymış* murād zāhirdür ki ḳalb-i insān-ı kāmīl bir ḳudsiṭ tā‘irdür ki anuñ yuvası ‘arşdur (11) lācerem ḳafes-i tenden yigrenmiş ve ‘ālemden uşanmışdur

Ḳıṭ‘ a

²⁰⁵³ لِسَانُ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْعَرَبِيَّةِ وَالْفَارِسِيَّةِ الدَّرِيَّةِ Cennet ehlinin lisanı Arapça ve Farsçadır. (Hadîs) el-Esrâru’l-Merfû’a fi’l-Ahbâru’l-Mevzû’a, Hadîs No: 358.

²⁰⁵⁴ “Arapça daha hoş ama Fârsi söyle. Zîrâ aşkın diğەر yüzlerce kendi dili vardır.” Hz. Mevlânâ, Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 3-4, s. 209, Beyt: 3841.

Haṭattu rikābī bi-bābī'l-celīl²⁰⁵⁵

Ve nādeytühu fi-ḡalāmi'd-düca (12)

Ve ḡultu ilāhi ecib da' veti

Ve yessir mine'd-dayḡi lī-muḡrecen

(2) Ez-der-i in ḡākdān çü be-pered murḡ-rā

Bu (13) çöplük ḡapısından çün uça yol ḡuşı

Bāz nişimen kuned ber-der-i ān āstān

Girü mekān ider ol işüñ (14) ḡapısı üzre murād budur ki sālīk-i ṡarīkat rūḡı çün bu cihān çöplüğinden uça ḡazret-i 'indiyyet-i İlähiyyede (15) girü mekān dutar

(3) Çün be-pered z'in cihān sidre buved cāy-ı ü

Çün uça bu cihānda sidre olur anuñ (16) yiri

Tekyegeh-i bāz-ı mā küngüre-i 'arş dān

Bizüm toḡanumuzuñ tekyegāhını 'arş burcı bil murād budur ki rūḡ-ı insān-ı (17) kāmīl bu cihāndan gidicek sidretü'l-müntehāya ve 'arş-ı a'lāya varup anda mütemekkin olur

(4) Sāye-i devlet fütēd (18) ber-ser-i 'ālem hemī

Devlet gölgesi düşer 'ālem başı üzre

Ger be-keşed murḡ-ı mā bāl u perī der-cihān

Eger çekerse (19) bizüm ḡulumuz ḡanad ve ḡuyruḡ cihāna murād budur ki insān-ı kāmīlūñ zıllı sāye-i devletdür 'āleme

(5) Der-dü cihāneş (20) mekān nīst be-cüz fevḡ-i çarḡ

İki cihānda anuñ maḡāmı yoḡdur 'arş üzerinden ḡayrı

Kān-ı vey ez-ma' denest (21) cān-ı vey ez-lā-mekān

Anuñ kānı ma'den-i ervāḡ ve maḡāmı lā-mekāndur murād budur ki rūḡ-ı kāmīl mekānı 'arş [İ100a] (1) üzre 'ālem-i ervāḡda ḡazret-i 'indiyyet-i İlähiyyedür ki o lā-mekāndur

(6) 'Ālem-i 'ulvī buved cilvegeh-i murḡ-ı mā

(2) 'Ālem-i 'ulvī olur bizüm ḡuşumuzuñ cilvegāhı

Āb-ḡor-ı ü buved gülşen-i bāḡ-ı cinān

Anuñ şuvādı olur cennetler (3) baḡı gülşeni murād rūḡ-ı insānı ki tekmi'l-i rūḡānı ḡılımış ola anuñ mekān-ı cevīlānı 'ālem-i 'ulvīdür ve tena'umı (4) maḡāmı gülşen-i bāḡ-ı cināndur dimekdür

(7) Tā dem-i vaḡdet zedī ḡāfız-ı şūrīde-ḡāl

Çün vaḡdet nefesin (5) urduñ ey ḡāfız-ı şūrīde-ḡāl

²⁰⁵⁵ "1) Celīl olan Allāh'ın kapısından üzengimi indirdim ve gece karanlığında Allāh'a münācat ettim, O'nu seslendim ve şöyle dedim. 2) Ey Rabbim davetime icābet eyle ve bu darlıktan da bir çıkış yolu müyesser eyle."

Hāme-i tevḥīd keş ber-varaḳ-ı ins ü cānn

Tevḥīd ḳalemin çek ins (6) ü cānn varaḳı üzre murād budur ki çün vaḥdet nefesin urduñ ḳalem ile ḥaṭ çeker gibi ins ü cānı (7) tevḥīd ḳalemi ile çalup maḥv u fānī ḳıl *küllü şey'in ḥālikun illā vechehu*²⁰⁵⁶ mücebince andan ğayrıyı ke'l-‘adem (8) bil [cānn teşdīd-i nūn ile cinnīlerüñ evvel maḥlūḳ olan babalarınıñ ismidür aşlda cānin idi idġām olunmuşdur bunda muṭlaḳā cinn murāddur]

VELEHU EYẒAN [G.460]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Yā Rab ān āhu-yı müşkīn be-Ḥoten bāz resān

Yā Rabbi ol āhū-yı müşkīni (9) Ḥotene girü irişdür

V‘ān sehī-serv-i revān-rā be-çemen bāz resān

Ol toġru serv-i revānı çemene (10) girü irişdür murād kendüden dūr olan rāyiḥa-i ṭayyibe ve ‘uluvv-ı derece şāḥibi olan yār-ı ‘azīzi (11) girü mekān-ı vaṭanına gelmesin ḥazret-i Ḥaḳdan istid‘ ādur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yā Rab ān yār sefer kerde be-men bāz resān (12)

Yūsuf-ı gum-şude-rā sūy-ı vaṭan bāz resān

(2) Baḥt-ı pejmürde-i mā-rā be-nesīmī be-nevāz²⁰⁵⁷

Bizüm şolmuş baḥtumızı (13) bu yıl ile oḡşa

Ya‘nī ān cān-ı zi-ten-refte be-ten bāz resān

Ya‘nī ol tenden ğitmiş cānı tene girü irişdür (14) murād budur ki şolmuş nesneye nesīm irişse tāzelenür ancılayın tenden ğitmiş cānı ya‘nī ol yār-ı ‘azīzi bedenimüze (15) girü irişdür diyü tazarru‘ ider

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey şabā būy-ı kesī ār zi-enfās-ı Üveys

Yā selām men-i bī-dil be-ḳarn-ı bāz-resān (16)

(3) Māh u ḥürşīd be-menzil çü be-emr-i tu resend

Ay ve gün menzile çün senüñ emrüñ ile irişürler

Yār-ı (17) meh-rūy-ı merā nīz be-men bāz resān

²⁰⁵⁶ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur'ân, Kasas 28/88).

²⁰⁵⁷ *Baḥt-ı pejmürde-i mā* ifâdesinin karşılığı olarak derkenârda *dil-i āzürde-i mā* kelimesi bulunmaktadır.

Benüm ay yüzlü yārūmi daḥi baña girü iriṣdür murād budur ki *ve seḥḥare 'ş-şemse* (18) *ve 'l-ḳamere küllün yecri li-ecelin müsemmen*²⁰⁵⁸ ḥasebince ay ve gün menzillerine senūñ emrūñ ile iriṣürler benüm māhımuñ daḥi menzili (19) ben irem *ve 'l-ḳamere ḳaddernāhu menāzile*²⁰⁵⁹ mücebince anı baña iriṣdür diyü ḥazret-i Ḥaḳka du' ā ider

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Tu Ḥudā yā heme-i cāmi' -i (20) müştākānī

Ḥāhem ān āru-yı dil-i tu be-men bāz resān

(4) Dīdehā der-ṭaleb-i la' l-i Yemānī ḥūn şud

Gözler la' l-i yemānī (21) ṭalebinde ḳan oldı

Yā Rab ān kevkeb-i raḥşān be-Yemen bāz resān

Yā Rabbī ol yaldurıcı yıldızı Yemene girü iriṣdür [İ100b] (1) murād ol 'aḳıḳ-i yemānī ṭalebinde ağlamaḳdan gözler ḳan olduḡın zıkr ve ol süheyl-i Yemānī ve kevkeb-i nūrānī (2) girü mekānına gelmesine ṭalebdür [*süheyl* dirler bir nūrānī yıldız vardur Yemen diyārında rüşen görinür anuñçün aña süheyl-i Yemānī dirler bu mışrā' uñ zāhire naẓar murād oldur ve ma' nā-yı murāda naẓar ol yār-ı 'azīz ki kevkeb-i tābān-ı ma' nevīdür vaṭanına girü gelsün bizi münevver ḳılsun dimekdür]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yār-ı men yār-ı merā bā-mey ü la' leş be-men ār

Āb u rengi be-bedeḥşān u be-men bāz resān (3)

(5) Süḥan īnest ki mā bī-tu ne-ḥāḥīm ḥayāt

Söz budur ki biz sensüz ḥayāt istemezüz

Bi'şnev ey peyk-i ḥaber gır (4) ü süḥan bāz resān

İşit ey peyk-i ḥaber dut ve söz girü iriṣdür murād budur ki mışrā' -ı evvel maẓmūnını (5) peyke emr idüp ol yār-ı 'azīze iriṣdür dir

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Süḥan īnest ki cān-ı ten ü cān cānānest

Merdüm ez-ḥasreteş (6) īnest süḥan bāz resān

(6) Dīdi ey tā'ir-i meymūn ki hūmāy āzurdend²⁰⁶⁰

²⁰⁵⁸ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir. (Kur'ân, Fâtır 35/13).

²⁰⁵⁹ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner. (Kur'ân, Yâsîn 36/39).

²⁰⁶⁰ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Dīdi ān tā'ir-i meymūn ki birūn reft ez-dest

Gördük ey mübârek kıl ki hümâyı (7) incütdiler

Pîş-i ‘anķā sūhan-ı zāğ u zağan bāz resān

‘Anķā öñine kargā ve devlengec sözün girü irişdür murād budur ki (8) zāğ u zağan gibi murdār-ķ̂ārları hümā-yı bī-hemtāyı ve şulehāyı incitdiler çün ey t̂alib-i mübârek re’y ü dervîş-i (9) sebük-pāy bu hālî gördüñ bunlaruñ haberin ol ‘anķā-yı ra‘nāya yitişdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men hümā būdem ü zāğ u zağanem (10) saht girift

Pîş-i bāzem haber-i zāğ u zağan bāz resān

(7) Ān ki būdī vaṭaneş dīde-i Ḥafız yā Rab

Ol kimse ki (11) anuñ vaṭanı Ḥāfızuñ gözi idi yā Rab

Be-murādeş zi-ğarībī be-vaṭan bāz resān

Anı murādı ile ğurbetden vaṭana (12) girü irişdür murād mantūķdan zāhirdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mesken-i mā ne der-īn deyr-i harāb-ābādest

Yā Rab ez-faẓl-ı tu mā-rā (13) be-vaṭan bāz resān

VELEHU EYẒAN [G.461]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Der-bedeḥşān la‘l eger ez-seng mī-āyed birün

Bedeḥşānda la‘l eger taşdan (14) çıkarsa

Āb-ı rüknī çün şeker ez-teng mī-āyed birün

Rüknābād şuyı şeker gibi tengden çıkar murād budur ki bedehşānda (15) la‘l taşdan çıkarsa Şirāzda āb-ı rüknī daḥi şarb dereden çıkar nitekim şeker yük denginden çıkar diyü Şirāzı (16) medḥ ider [teng tar ma‘nāsına gelür ve çuval ma‘nāsına gelür ve kolan ma‘nāsına gelür ve tağ depesi ma‘nāsına gelür ve şarb dere ma‘nāsına gelür ve yüküñ bir yañı ma‘nāsına gelür ki Rümiler deng dirler bunda āba naẓar şarb dere ma‘nāsınadır ve şekere naẓar deng ma‘nāsınadır]

(2) Der-derün-ı şehr-i Şirāz ez-der-i her ḥāneī

Şehr-i Şirāz içinde her bir evüñ kapusından

Dilberī ra‘nā-yı (17) şūḥ u şeng mī-āyed birün

Dilber-i ra‘nā şūḥ u maṭbū‘ çıkar murād şehr-i Şirāzı meshdür keşret-i meḥābīb (18) ile

(3) Ez-serāy-ı kaḍī vü müftī vü şeyḥ ü muḥtesib

Kaḍī vü müftī vü şeyḥ ü muḥtesib evinden

Bādehā-yı bî-ğış u gül-reng (19) mî-āyed birün

Çirksüz gülrenklü şarāblar çıkar murād budur ki şehir-i Şirāz maḥall-i ‘ışk-ı İlāhî ve şevk-i Ḥaḳdur ki (20) anda ‘ışk-ı ḥālîş ve şevk-i şaḥîḥ recā olınan menzilden ve recā olmaya maḥalden daḥi zūhūr ider

(4) Ber-ser-i minber be-vakt-i (21) vecd-i zerrākî-i ḥal

Minber başı üzre vecd daḥi ḥāl riyāsı vaktinde

Ez-ser-i destār-ı vā’ iz beng mî-āyed birün

[İ101a] (1) *Vā’ izüñ dülbendî ucından beng çıkar* murād budur ki şehir-i Şirāz maḥall-i i ḫlāş u rāzdur ki ehl-i rinā anda (2) rüsvāy olur

(5) Der-derün-ı bāghā āvāz-ı muṭrib şubḥ u şām

Bağlar içinde muṭrib āvāzı şabāḥ u aḥşām (3)

Vāy-ı bülbül bā-nevā-yı çeng mî-āyed birün

Bülbül feryādı çeng āvāzı ile çıkar murād budur ki Şirāzuñ (4) bağlarında ḥānendeler ve güyendeler ve şeyḥ-i munḥanî ve pîr-i murākıb ve nāşih ü vā’ iz kelāmı ile bülbül şadāsı ve ‘āşık (5) nevāsı cem’ olur [vāy feryād ma’ nāsına ve āh ma’ nāsına ve miḥnet ma’ nāsına gelür ve lafz-ı nevā bir nice ma’ nāya gelür bunda āvāz ma’ nāsı münāsibdür]

(6) Ançünin şehri be-hicri yār u endüh-ı firāk

Buncılayın şehirde yār hicri ve firāk guşşası (6) ile

Ḥāfiz ez-ḥāne ez-ān dil-teng mî-āyed birün

Ḥāfiz evden anuñçün gönli tar çıkar murād kendünün (7) fırkat-i Ḥaḳdan ve gam-ı firāk-ı dostdan evden dil-teng çıktuğın beyāndur (8)

ḤARFÜ’L-VĀV²⁰⁶¹

VELEHU EYŽAN [G.462]

[Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün]

(1) Ey kabā-yı pādşāhî rāst ber-bālā-yı tu

Ey kimse pādşāhlık kaftanı rāstdur senüñ kāmētüñe

Zinet-i (9) tāt u nigīn ez-gevher-i vālā-yı tu

Tāt ve yüzük zīneti senüñ yüce kadrlü gevherüñdendür murād zāhire nazar 10) zāhir pādşāhını meşhdür ma’ nāya nazar ma’ nā pādşāhını medhdür ki anuñ kāmetine saltanat-ı āḥiret ve tarikat libāsı (11) rāstdur ve tāt-ı devlet-i āḥiret ve nigīn-i taşarruf u kudret zīneti anuñ ‘azizü’l-kadr olan kelimāt-ı gevher-mişālindendür (12) [nigīn

²⁰⁶¹ c Aded: 11

egerçi yüzük kaşına dirler ammā bunda yüzük ve yüzük kaşınıñ yeri murād olmak gerek ve ba‘zı nūsaḥda mısrā‘ -ı şānī bu vāḳı‘ olmuş

Tāc-ı şāhī-rā fūrūḡ ez-lü’lū-i lālā-yı tu

Pādşāhlik tācına nūr senüñ bī-naẓīr incüñdendür murād meşṭūr olan gibidür]

Ḳıṭ‘a

Ve leyse yufīdu mülkü’l-kevnī ‘abden²⁰⁶²

Yesudū ve ḳalbuḥu bi’l-cehli a‘ mā

Fekem ebdā zīyā’ü’l-‘ilmi rüşden

Ve ezhebe (13) zūlmeten ve ezāle zūlmen

(2) Āftāb-ı fetḥ-rā her dem fūrūḡi mī-dideh²⁰⁶³

Fetḥ güneşine her dem bir zīyā virdi

Der-külāh-ı serverī (14) ruḥsār-ı meh-sīmā-yı tu

Serverlik külāhında senüñ ay sīmālu ruḥsāruñ murād budur ki ma‘nā pādşāhı şems (15) keşf ü fetḥ ü feyze her dem nūr virür server-i dīn olmak tācında olan ay gibi yüzindendür

(3) Gerçi ḥürşīd-i (16) felek çeşm ü çerāḡ-ı ‘ālemez

Egerçi felek güneşi ‘ālemüñ gözi ve çerāḡıdır

Rüşenī-baḥş-ı çeşm üst ḥāk-i (17) pāk-i tu

Anuñ gözine nūr baḡıslayana senüñ ḥāk-i pāyuñdur murād münevver-i ‘ālem olana nūr viren senüñ tūtiyā-yı ḥāk-i (18) pāyuñdur demekdür

Ḳıṭ‘a

+---/++-/+++/-

Marīzī ne perhīz kerd ez-muẓırr

Be-güftā ṭabībeş kuḥil bāyedet

Şevī tā başīr ü kunī iḥtirāz (19)

Ki in der der-ā ān neyefzāyedet

(4) Cilvegāh-ı tā’ir-i ‘arş-āşiyān şud her kücā

‘Arş yuvalu ḳuşuñ cilvegāhı olur her ḳande (20) [*her kücā* merhūndur]

Sāye endāzed ḥümā-yı çetr-i gerdün-sāy-ı tu

Gölge itse senüñ felekege sürtinici çadırıñ ḥümāsı murād budur ki (21) her ḳande ḳonsañ ve ḥayme ḳursañ anda ‘ibādet ü zıḳru’llāh idersin lācerem melā’ike-i ‘arş-mekān ol maḥālī [İ101b] (1) ṭavāf iderler ve ‘ibādet ü zıḳru’llāh olan ḥāne vü ḥayme

²⁰⁶² “1) Ekşi yüzlü ve kalbi cehāletle körelmiş kula dünyânın bütün mülkü dahi fayda vermez. 2) (Oysaki) ilmin ışığı doğru yolu ne kadar açığa çıkartmıştır. Karanlığı yok etmiş ve zulmü de kaldırmıştır.”

²⁰⁶³ *Fetḥ-rā* ifādesinin karşılığı olarak derkenārda *şubḥ-rā* ve *fūrūḡi* kelimesinin karşılığı olarak *ṭulū’i* ifādesi bulunmaktadır.

semā gibi a‘ lādur [hāşıl-ı ma‘ nā budur ki senüñ yüce çadırıñ ki feleke irişüp sürünür her kande qurulsa ve gölfe şalınsa ‘arş yuvalu kuşuñ cilvegāhı ve maḥall-i ṭavāfi olur]

(5) Der-rüsüm-ı şer‘ ü ḥikmet bā-hezārān (2) ihtilāf

Şer‘ ü ḥikmet resmlerinde nice biñ ihtilāf ile

Nükteḥ hergiz ne-şud fevt ez-dil-i dānā-yı tu

Bir (3) nükte hergiz fevt olmadı senüñ ‘ālim ḳalbūñden murād ‘ulūm-ı şerī‘ atde ve ṭarīḳatde ḥadīş-i nebevī ḥasebince ki ihtilāf-ı (4) ümmetī rahmetedür çok ihtilāfāt-ı mezāhib ü aḳvāl vardur senüñ dānā ḳalbūñden bir nükte fevt olmamışdur (5) cümlesine ‘ālimsin dimekdür

Kıṭ‘ a

Li-ehli’z-zühdi fi’ d-dāreyni ‘izzun²⁰⁶⁴

Ve iclālün ve miḳdārun nebīlün

İzāhüm cāmi‘ u’l-‘ilmi (6) ve’l-fi‘lin

Ḳaşırin himmetühüm ferecun ṭavīlin

(6) Āb-ı ḥayvāneş zi-minḳār-ı belāgat mī-çeked

Āb-ı ḥayāt belāḡati minḳārından ṭamlar (7) [eḥibbādan gelen mektüb cevābında mışrā‘-ı evveli yazup mışrā‘-ı şānī bunı yazarlar

Der-sevād-ı ḥaṭṭ-ı ān menşūr mużmer yāfitem

gelen mektūbuñ vaşfinda ve medḥinde mübālaḡadur]

Ṭūṭi-i ḥoş-lehce ya‘ nī kilik-i şekerḥā-yı tu

Sözi ḥüb ṭūṭi ya‘ nī senüñ şeker çiyneyici ḳalemüñ murād budur ki senüñ (8) ḳalemüñ bir şeker çiyneyici ḥüb sözlü ṭūṭidür ki anuñ belāḡati minḳārından āb-ı ḥayāt ṭamlar [mişrā‘-ı evvel bi-‘aynihi ḥarf-i tāda geçmiştir anda mışrā‘-ı şānī bu vāḳı‘ olmuşdur

Z’ān ki kilik-i nāzenīneş nīk-i ‘ālī meşrebest

ṭazmīn cā’izdür ḥuşuşen ki kendü şī‘rinden ola]

(7) Ānçı İskender ṭaleb kerd (9) ü ne-dādeş rüzgār

Ol nesneyi ki İskender ṭaleb eyledi ve rüzgār aña virmedi

Cür‘ aī būd ez-zülāl-i cām-ı (10) cān-efzā-yı tu

Bir cür‘adur senüñ cān artırucı ḳadeḥüñ zülālinden murād budur ki āb-ı ḥayāt ki İskender (11) isteyüp bulımadı senüñ cām-ı feyzüñden bir cür‘adur ya‘ nī āb-ı ḥayāt-ı ḥaḳīḳī ḥayāt-ı ebediyye-i uḥreviyyeye sebep (12) olandur ol senüñ cām-ı feyzüñden ḥāşıldur ya‘ nī āb-ı ḥayāt-ı dünyevī andan bir cür‘adur

(8) ‘Arz-ı ḥācet (13) der-ḥarīm-ı ḥazretet muḥtāc nīst

‘Arz-ı ḥācet senüñ ḥazretüñ ḥarīminde muḥtāc degüldür

²⁰⁶⁴ “1) Dünyā ve āhirette zühd ehline izzet, azāmet ve büyük bir şeref vardır. 2) O vakit kısa ilim ve fīl sāhibi olanların himmeti ise uzun bir kararsızlıktır.”

Rāz-ı kes (14) maḥfī ne-māned bā-fürüg-ı re'y-i tu

Kimsenüñ rāzı gizlü degüldür senüñ fikrünüñ nūrına murād keşf ü kerāmet (15) şāhibisin her sālİKÜñ ḥāline ittılā'ıñ vardır saña 'arz-ı ḥāl itmege ḥācet yokdur dimekdür [ba'zı ekābire 'arz-ı ḥālde mışrā'-ı evveli yazup bunu mışrā'-ı şānı yazarlar

Hāl-i 'ālem nīst maḥfī ber-dil-i dānā-yı tu

tafşıl-i kelām itmedüklerine 'özü ider]

(9) Hüsrevā (16) pīrāne-ser Ḥāfız cevānı mī-kuned

Ey pādşāh pīrlık vaḳtinde Ḥāfız yigitlik ider

Ber-ümīd-i 'afv-ı cān-baḥş-ı (17) güneh-baḥşā-yı tu

Senüñ cān bağışlayıcı ve günāḥ rahmet idici 'afvüñ ümīdine murād budur ki sülük-ı (18) tarīkat ve cehd-i riyāzet cevānlık zamānında āsān idi Ḥāfız pīrlık zamānında keşret-i 'ısyānda (19) iken itmek ister şol ümīde ki senüñ 'afv u merḥametüñ aña kuvvet ü kudret virüp günāḥını maḥv ide (20) [ba'zı nüsaḥda mışrā'-ı evveli bu vāḳı' olmuş

Ḥāfız ender-ḥazretet lāf-ı gulāmı mī-zened

ḥiṭāb ḥazret-i Ḥaḳka olmak zāḥir ve şeyḥ-i kāmile olmak daḥi cā'izdür ve lafz-ı cān-baḥş vaşf-ı terkībīdür baḥşūden lafzında ki bağışlamak ma'nāsınadır ve *güneh-baḥşāy* lafzı vaşf-ı terkībīdür baḥşāyiden lafzından ki merḥamet itmek ma'nāsınadır]

VELEHU EYŻAN [G.463]

[Mef'ülü Fā' ilātü Mefā'ilü Fā' ilün]

[Bu ğazelüñ şerḥinde her bir beytüñ zeylinde bir beyt nazīre dinilmiş ve kâfiye-ber-kâfiye ri'āyet kılunmuşdur]

(1) Ey ḥün-bahā-yı nāfe-i Çin ḥāk-ı rāh-ı tu

Ey kimse nāfe-i Çinüñ ḳan bahāısı senüñ (21) yoluñ toprağıdur

Ḥürşid sāye-perver-i ṭarf-i külāh-ı tu

Güneş senüñ külāhuñ kenāruñ sāye-perveridür [İ102a] (1) murād muḥātabdan şeyḥ-i kāmildür aña dir ki senüñ ḥāk-i rāhuñ nāfe-i Çinüñ bedelidür ve yüzüñ tācuñuñ (2) altında bir güneşdür gölgede beslenmiş [*ḥürşid* lafzı *dāḥi*ñ sükünü iledür meksūr olup muzāf degüldür ve *sāye-perver* lafzı vaşf-ı terkībīdür ve *rā* anuñ sükünü ile degüldür kesri iledür muzāfdur *ṭarf* lafzına ve *ṭarf* lafzı daḥi kesr-i *fā* iledür muzāfdur külāḥ lafzına]

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ey tütüyā-yı dīde-i men ḥāk-i rāh-ı tu

Hem tāc-ı devletest ḥaḳīḳat (3) külāh-ı tu

(2) Nergis kirişme mī-bered ez-ḥadd birün ḥırām

Nergis nāzı ḥadden iletür taşra şalın

Ey cān fedā-yı (4) şīve-i çeşm-i siyāh-ı tu

Ey kimse cān fedā olsun senüñ kara gözün şīvesine sen şıfat-ı başaruñ (5) ve başiretüñ ve esrāra aḥbāra ittılā‘uñ izhār kıl dimekdür ve ol ‘ayn-ı ḥaḳīḳat-bīn cān fedā olunmağa (6) lāyık olduğıçün aña du‘ā ider

Beyt

---+/-+---+/-+---+/-+---

Herkes ki dāşt cān eyā cān-ı cān-ı men

Ger ‘āḳılest dād be-çeşm-i (7) siyāh-ı tu

(3) Hünem buḥūr ki hīç melek bā-çünān cemāl

Ḳanum iç ki hīç melek ol cemāl ile

Ez-dil neyāyedeş (8) ki nüvīsed günāh-ı tu

Göñül den gelmez ki yaza senüñ günāhuñ murād nefsanıyyetüm helāk kıl ki ma‘şiyete (9) yazılmaz dimekdür

Beyt

---+/-+---+/-+---+/-+---

Gerçi güneh şümurd dilā düst ‘ışḳ-ı ḥod

Hergiz me-ḥur ḡamī ki be-baḥşed günāh-ı tu

(4) Ārām (10) u ḥ‘āb-ı ḥalk-ı cihān-rā sebep tuyī

Ḥalk-ı cihānuñ diñlenmesine ve uyḳusına sebep sensin

Z‘ān şud (11) kenār-ı dīde vü dil tekyegāh-ı tu

Anuñçün oldı göz kenārı ve göñül senüñ tekyegāhuñ murād cihān (12) vücūd-ı ḥalkınuñ ya‘nī cevāriḥ ü ḥavvās-ı zāhirenüñ sükūnına ve ḥavvās-ı bātına ve ḳuvā-yı rūḥāniyeistirāhatine (13) şeyḥe nāzır olup nazarında olmaḳ ve şeyḥ-i ḳalbde ḥāzır olup anuñ ādābın mülāḥaza kılmak sebebdür (14) anuñçün gızmüm kenārı seni gözleyüp ve ḳalbümde aḥlāḳuñ ve ādābuñ ḥāzırdur diyü şeyḥe ḥitāb ider (15)

Beyt

---+/-+---+/-+---+/-+---

Herkes kuned be-tā‘at-ı ḥod i‘timād līk

Cüz luṭf-ı düst nīst dilā tekyegāh-ı tu

(5) Bā-her sitāreī ser ü (16) kārīst her şebem

Her bir yıldız ile sevdām ve işüm vardur her gice benüm [ser bir nice ma‘nāya gelür bunda hevā ma‘nāsı münāsibdür ve ehl-i ‘ışḳ ḥāline mülāyimdür]

Ez-ḥasret-i fūrūḡ-ı ruh-ı hemçü (17) māh-ı tu

Senüñ ay gibi ruḥuñ nūrı ḥasretinden murād budur ki ḥazret-i şeyḥ müşāhedesinde olmasam (18) şūfīlerden her biri ile her bir gice müşāḥabet ve kesb-i nūrāniyyet iderüm

Beyt

---+/-+---+/+---+/-+-

Her şeb merâ çü rûz (19) nümâyed be-nûr-ı rûy

Çün der-ḥayâl hest ruḥ-ı hemçü mâh-ı tu

(6) Yārân-ı hem-nişîn heme ez-hem cüdâ şudend

Muşāḥib-i (20) *yārân birbirinden ayrıldılar*

Māyīm ü āstāne-i devlet-penāh-ı yu

Bizüz ve senüñ devlet şığınağı işigüñdür (21) murād şūfîler ḥānḳāhından gidüp müteferriḳ oldılar biz bu āstāneyi terk itmedük dimekdür

Beyt

---+/-+---+/+---+/-+-

Herkes [İ102b] (1) be-āstān-ı derī kerd ilticā

Mā-rā ne-būd me'men ü cā cüz penāh-ı tu

(7) Ḥāfız ṭama' me-bur zi-'ināyet ki 'ākıbet

(2) *Ṭama' kesme 'ināyetden ki 'ākıbet*

Āteş zened be-ḥırmen-i ḡam dūd-ı āh-ı tu

Ol urur ḡam ḥırmenine senüñ āhuñ tütini (3) murād ehl-i derd olanuñ āhınuñ te'siri olup 'ākıbet-i ḡam yanup fetḥ ü keşf olur dimekdür [lafz-ı *me-bur* fetḥ-i mīm ve zamm-ı bā ile nehydür buriden lafzından ki kesmek ma'nāsınadır fetḥ-i mīm ve fetḥ-i bā ile olıcaḳ nehy olur berden lafzından ki iletlemek ma'nāsınadır bunda ol murād olıcaḳ taḣḣih-i ma'nā te'vile muḥtāc olur]

Beyt

---+/-+---+/+---+/-+-

Gerçi zi-dūd-ı (4) ḥāne-i herkes şeved siyāh

Kereded sepīd-i ḥāneet ey dil zi-āh-ı tu

VELEHU EYẒAN [G.464]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

[Bu ḡazelin şerḥinde her bir beyt zeylinde ḥarf-i bā ḳāfiyesinde bir beyt söylenüp mecmū'ı on bir beyt bir ḡazel olmuştur]

(1) Ey āftāb-ı āyinedār-ı cemāl-i tu

(5) *Ey kimse güneş senüñ cemālünñ āyinedārındur*

Müşk-i siyāh micmere-gerdān-ı ḥāl-i tu

Müşk senüñ ḥālünñ micmer (6) *dolandurıcısıdur* murād muḥāṭabdan ḥazret-i Ḥudādur ki güneş anuñ cemālünñ āyinesi ya'nī ḥüsününñ numūnesi ve nürünüñ (7) bir zerresidür ve müşk-i siyāh anuñ şanāyi'-i ḥafıyyesinünñ bir şemmesidür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Zerre-i nūrest ez-vey āftāb (8)

Şemmei ez-būy-ı şun^ç eş müşk-nāb

(2) Şahⁿ-ı sarāy-ı dīde be-şustem velī çī sūd

Göz sarāyı meydānın yudum velī (9) ne fā^çide

K^çin kūşe nīst der-ğor-ı ħayl-i ħayāl-i tu

Bu köşe degüldür senüñ ħayālün ‘askeri lāyıkı murād (10) ‘ayn-ı re’s ile bu dünyāda ħazret-i Ħağ müşāhedesi olmaz dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Dīde-i men miskineş ne-būd belī (11)

Menzil-i şeh key buved cāy-ı ħarāb

(3) İn nokta-i siyāh ki āmed medār-ı nūr

Bir kara nokta ki nūr medāridur

‘Aksist (12) der-ħadīka-i biniş zi-ğāl-i tu

‘Aksdür göz bağçesinde senüñ ħālūñden murād ħāl nice sırr-ı İlāhī ise gözde olan (13) kara noktada nūr olmak dağı böyle sırr-ı İlāhīdür dimekdür [gözde nūr olan mevzi^ç gözüñ ħarası içinde olan mercimek gibi görinen kara noktadır ve ħadīka şol bağçeye dirler ki ħavlısı ola ħadeka ma^ç nāsına degüldür ki gözde olan büyük ħaraya dirler ammā ħurūfda aña müşābih olduğıçün zıkr olunmışdur]

Beyt

-+---/-+---/-+-

Key hüner dāred sevād-ı dīdeem

Ħağ nihāde ender (14) ancā nūr u tāb

(4) Tā pīş-i bağt bāz revem tehniyet-künān

Tā bağt önine gidem mübārek bād idici [tehniye-künān be-ħasebü’l-a^ç rāb ħāldür]

Gū müjdei (15) zi-mağdem-i ‘ıyd-ı vişāl-i tu

Di bir müjde senüñ ‘ıyd-ı vişālūñ kudūmından murād bağt u devlet müsā^ç edesi (16) ħazret-i Ħağ müşāhedesidür lācerem eşer-i ħaber-i vişāl vāşıl olıcağ bağt-ı tehniyet mevki^ç idür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Şükr-i (17) Ħağ güyem çü peyk-i ū resed

K^çāvered ez-mağdem-i vaşleş cevāb

(5) Tā āsmān zi-ğalka-begüşān-ı mā şeved

(18) Tā felek bizüm ħullarımızdan ola

Gü 'işveî zi-ebrû-yı hemçün hilâl-i tu

Di bir şîve hilâl gibi kaşuñdan (19) murâd budur ki remz-i Hâk bize vâsıl olıcak müstecâbu'd-da' vet oluruz lâcerem âsmân dağı bize muṭî' -i fermân (20) olur

Beyt

--+---/-+---/-+-

Ḳadr-i men ger bâşed ender-nezd-i Hâk

Bî-gümân kereded du' âyem müstecâb

(6) Der-evc-i nâz u ni' metî ey âftâb-ı (21) hüsñ

Nâz u ni' met a' lāsınanda sen ey hüsñ gūnei

Yā Rab me-bād tā be-ḳıyāmet zevāl-i tu

Yā Rab olmasun [İ103a] (1) ḳıyāmete dek senüñ zevālüñ murâd muḥāṭabdan şeyḥ-i kāmildür ki 'izzet ü ni' metüñ a' lā maḳāmındadır ve *lā-yezālū* (2) *ümmeṭi zāhirîne 'ale'l-ḥaḳḳi ḥattā ye'tiye emru'llāhi*²⁰⁶⁵ ḥasebince aña ve emşaline ḳıyām-ı ḳıyāmete dek beḳā du' āsın ider (3)

Beyt

--+---/-+---/-+-

Çün maḳām-ı tu bülend ü ṭayyibest

Tā ḳıyāmet bâş ḥüb u müstetâb

(7) Der-çin-i zülfeş ey dil-i miskîn çi gūnei

(4) *Anuñ zülfüñ büklümünde ey miskîn göñül niçesin*

K'āşüfte guft bād-ı şabā şerḥ-i ḥāl-i tu

Ḳarışık didi (5) *şabā yili senüñ ḥālüñ şerḥini* dimekdür [*çin* egeçi bunda büklüm ma' nāsınadır ammā bir ma' nāsı misk olduğu vilāyetdür lâcerem anuñ zikri zülfe münāsibdür ve *miskîn* egerçi bunda faḳîr ma' nāsınadır ammā miske mensûb ma' nāsına olmağa şālîḥ olup ve mish ḥurûfı bunda bulunduğı için zülfe ve çin lafzına münāsibdür ve *āşüfte* dağı zülfe mülâyimdür lâcerem bu beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Çin-i zülfüñ miske beñzetdüm ḥaṭāsın bilmedüm

Key perişân söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm]

Beyt

--+---/-+---/-+-

Çün be-tâb-ı zülf der-tâbî dilā

Rûy ez-în zülf-i dil-âvîzeş (6) me-tâb

(8) Maṭbû' -ı tu zi-rûy-ı tu şüret ne-best bâz

²⁰⁶⁵ لا يَزَالُ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ
Ümmetimden bir taife Allah'ın emri gelinceye kadar (yani kıyâmetin kopmasına kadar) hak üzerinde galip olacaktır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 449, Hadîs No: 2229.

Senüñ yüzüñden maṭbū‘uñ şüret bağlamadı girü

Ṭuğra-nüvīs-i (7) ebrü-yı müşkîn-mişāl-i tu

Senüñ müşkîn-mişāl kaşuñuñ ṭuğrasın yazıcı murād muḥātabdan nefsdür ki (8) şanem-i ekberdür ḳalb aña mā‘il ve hevāsına tābī‘dür lācerem ḳalem-i şun‘ andan maṭbū‘ şüret yazmadı (9)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Dil ne-tābed rūy-ı ḥod yek laḥzāi

Her çi fermāyī eyā ‘ālī-cenāb

(9) Ber-ḥāst būy-ı gül zi-der-i āştī der-āy

(10) Ḳalkdı gül ḳoḳusu şulḥ ḳapusından iḳerü gir

Ey nev-bahār-ı mā ruḥ-ı ferḥunde-fāl-ı tu

Ey kimse ki bizün yeñi (11) bahārımız senüñ mübārek fāl yüzüñdür murād budur ki ‘aḳl nefse dir keşf zuhūr itdi bizümle cengi terk (12) diüp şulḥ ḳapusından iḳerü ḥalvete gir ki bahār-ı cedīd senüñ bize teveccühüñdür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Çünki meftūḥest (13) der ey cān biyā

Ki müyesser nīst her dem fetḥ-i bāb

(10) Der-pīş-i ḥ‘āce ‘arz-ı kūdāmīn cefā kunem

Ḥ‘āce öñinde (14) ḳaḅı cefāyī ‘arz ideyin

Şerḥ-i niyāz-mendi-i ḥod yā melāl-i tu

Kendü niyāz-mendligümi mi yā senüñ uşanmañı mo (15) murād budur ki ‘aḳl nefse dir efendi öñinde benüm saña ihtiyāc u tazarru‘um mı diyeyin yā senüñ benden ferāğ u (16) istiḡnāñı mı diyeyin

Beyt

-+---/-+---/-+-

Mī-kunem ez-tu şikāyet pīş-i Ḥaḳ

Z‘ān ki bā-men mī-kunī cevır ü ‘itāb

(11) Ḥāfız der-īn kemend (17) ser-i serkeşān besīst

Ey Ḥāfız bu kemende serkeşler başı çoḳdur

Sevdā-yı kec me-peş ki ne-bāşed mecāl-i tu

(18) Egri sedā bişürme ki olmaz senüñ mecālüñ murād budur ki nefis kemendinde giriftār nice pādşāh u serverler (19) seri vardur ben andan kendümi ḥalās iderüm diyü lāf urma ki saña aña mecāl yoḳdur [me-peş lafzı fetḥ-i mīm ve bā-i ‘Acemī ile nehydür puḥten lafzından ki bişürmek ma‘nāsına ve bişmek ma‘nāsınadır müstaḳbelātında ḥā zāya ḳalb olunur lācerem bunda olan zānuñ aşlı ḥādur her kim ki

bunı feth-i mīm ve bā-yı ‘Arabī ve rā-yı mühmele ile okıyup aña göre ma‘ nā vire aña bu mısrā‘ ı okıtmak gerek]

Beyt

-+---/-+---/-+-

Ez-fünūn-ı mekr-i ū (20) ğāfil me-şuv

İnçünin guftest her ehl-i kitāb

VELEHU EYŻAN [G.465]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

[Bu ğazelün şerhinde her bir beytün zeylinde bir beyt söylenmiştir ekser-i ebyâtı kıafiye ba‘zı beyti aşıdan a‘lā olmuştur]

(1) Be-cān-ı pīr-i ħarābāt u ħaqq-ı ni‘ met-i ū

Pīr-i meyhāne (21) *cānı için ve anuñ ni‘ meti ħaqqı için*

Ki nīst der-ser-i men cüz hevā-yı ħıdmet-i ū

Ki benüm başumda yoğdur anuñ [İ103b] (1) *ħıdmeti hevāsından ğayrı* murād şeyh-i ħānqāhuñ rūhına ve ħaqq ni‘ metine yemīn idüp anuñ ħıdmetinde ve ħalvetinde (2) olmağdan ğayrı hevām yoğdur dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Be-Ĥaqq-ı zāt u şıfāt u be-‘ izz-i ħazret-i ū

Ki nīst der-ser-i men cüz hevā-yı (3) vuşlat-ı ū

(2) Behişt egerçi ne cāy-ı günāh-kārānest

Cennet egerçi günāhkārları degüldür

Biyār bāde ki müstezhirem (4) be-himmet-i ū

Getür şarābı ki arķalanıcıyum anuñ himmetine murād budur ki egerçi ben ‘āşiyüm ve cennet ‘āşiler yeri (5) degüldür ammā ‘ışķ-ı İlähiye iştiğāl idüp aşhāb-ı tarikatden ve ehl-i cennetden olmağa şeyhün himmetine i‘ timādum vardur (6)

Beyt

+---/+---/+---/+---

Behişt egerçi ne cāy-ı günāhkārānest

Be-bīn merā ki muķīm der-ān maħallet-i ū

(3) Çerāğ-ı şā‘ iķa-i ān seħāb (7) rüşen bād

Ol bulut yıldurumı çerāğı rüşen olsun

Ki zed ber-ħurmen-i mā āteş-i muħabbet-i ū

Ki bizüm ħarmanızmuza (8) *urdu anuñ muħabbeti odını* murād budur ki şol belā vü muşibet ki bizüm nefsanıyyetimüz ifnā ider aña du‘ā itmege (9) müsteħağdur ki bizi

ıslâh ider [ba‘zı nüsaḥda mısrâ‘-ı evvel beyt-i mestûruñ mısrâ‘-ı evveli vâkı‘ olmuş idi bu fakır tazmîn tarîkı ile aldum mısrâ‘-ı âḥir ḥatm kıldum nitekim beyt-i sâbıkda böyle eyledüm]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Şad âferin Ḥudâ ber-belâ-yı ân tûfân

Ki bered ez-dil ü cānum be-cüz (10) muḥabbet-i ü

(4) Biyâr bâde ki düşem sürüş-ı ‘âlem-i gayb

Getür şarâbı ki dün gice ‘âlem-i gayb ferîşesi

Nevîd (11) dâd ki ‘âmmest feyz-i raḥmet-i ü

Müjde virdi ki ‘âmmdur anuñ raḥmeti feyzi murâd ‘umûm-ı feyz-i raḥmet (12) beşâreti olduğın zıkr idüp şükr ider

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ümîd ez-keremeş çün tevân burîd dilâ

Raḳîb nîz be-dâred ümîd-i (13) raḥmet-i ü

(5) Ber-âstâne-i meyḥâne ger serî bînî

Meyḥâne eşegi üzre eger bir baş göresin

Me-zen be-pây ki (14) ma‘lûm nîst niyyet-i ü

Ayak ile urma ki ma‘lûm degüldür anuñ niyyeti murâd budur ki şol kimse ki ḥânḳâh (15) âstânesine baş ḳomış göresin anı diyüp taḥfif itme ki ma‘lûm degüldür anuñ niyyeti ya‘nî sen anı (16) *tağyîru’s-şekli li-eclî’l-ekl*²⁰⁶⁶ itmiş şanma ihtimâl vardur ki taleb-i Ḥaḳda muḥliş ola

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ḥabîb-i ḥûb be-dâned raḳîb-râ (17) ey dil

Ki rûşenest be-pîşeş zamîr-i niyyet-i ü

(6) Me-kun be-çeşm-i ḥaḳâret nigâh ber-men-i mest

Ḥaḳâret gözi (18) ile naẓar itme ben meste

Ki nîst ma‘şiyet ü zühd bî-meşiyet-i ü

Ki degüldür ma‘şiyet ü zühd anuñ (19) irâdetinsüz murâd bizden şadır olan ef‘âl *ve mâ teşâ‘üne illâ en yeşâ ‘ullâhü rabbü’l-‘âlemîne*²⁰⁶⁷ mücebince ḥazret-i (20) Ḥaḳḳuñ meşiyeti iledür lâcerem ḳazâya rızâ virmek gerek dimekdür

Beyt

²⁰⁶⁶ تغيير الشكل لاجل الاكل Yemek için şeklin değişmesi... (Diğer Arapça İbâreler)

²⁰⁶⁷ وَمَا تَسْأَلُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ Alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. (Kur’ân, Tekvîr 81/29).

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Me-renc her çi reved der-cihân-ı (21) kevn ü fesâd

Ki hiç çiz ne-bâşed be-cüz meşîyyet-i ü

(7) Nemî-kuned dil-i mâ meyl-i zühd ü tevbe velî

Bizüm gönşümüz zühde [İ104a] (1) ve tevbe meyl eylemez ammâ

Be-nâm-ı ẖâce be-küşîm ü ferr-i devlet-i ü

H̱âce adına ve anuñ devleti kuvvetine (2) duruşalum murâd egerçi kalbimiz zühde ve tevbe tamâm mâ'il degüldür ammâ şeyhi bed-nâm itmemek içün ve anuñ kuvvet-i (3) şalâhı içün sa'y idelüm dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Me-rev be-bâb-ı kesî ger be-ẖâhi devlet-i dîn

Tu-râ besest dilâ ferr-i şeyh ü devlet-i ü (4)

(8) Dilâ tama' me-bur ez-luṭf-ı bî-nihâyet-i düst

Ey gönül tama' kesem dostuñ nihâyetsüz luṭfindan

Ki mî-resed heme-râ (5) luṭf-ı bî-nihâyet-i ü

Ki irişür dükeliye anuñ nihâyetsüz luṭfı murâd mantûḳdan zâhirdr

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Günâh-ı men-i (6) menâhîst der-heme eşnâf

Velîk maḥv kuned 'afv-ı bî-nihâyet-i ü

(9) Müdâm hırka-i Hâfız be-bâde der-girevest

Müdâm (7) Hâfızuñ hırkası şarâbından rehindür

Meger zi-hâk-i ḥarâbât bûd fîṭrat-ı ü

Meger meyḥâne toprağındandır anuñ (8) ḥilḳatı murâd hırkadan bedendür ki müdâm-ı 'ışk-ı İlâhî içün ḥânḳâhda merhûn u maḥbûsdur meger ḥânḳâh (9) toprağından maḥlûḳdur ki bi't-tab' aña mâ'il dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

'Aceb ne-bâşed eger dil be-küy-ı düst reved

Ez-ân türâb (10) şude tıynetes ü fîṭrat-ı ü

VELEHU EYẒAN [G.466]

[Müfte' ilün Mefâ' ilün Müfte' ilün Mefâ' ilün]

[Her bir mısrā‘ kelām-ı müstakıl olur ve her birinün murādı āhire muğāyir olduğı ecilden her birinde beyān-ı murād ve baş-ı kelām kılundi]

(1) Tāb-ı benefşe mī-dehed turre-i müşk-sāy-ı tu

Benefşe büklümin (11) *virür senün müşk ezici saçun bölügi* ya‘ nī senün saçun bölügi ki müşki ezmiş gibi rāyiha-i tayyibe virür (12) yā müşki ezüp mahv ider benefşeye bu girü durur murād muhātabdan hāzret-i Hudādur ve *benefşeden* murād hāttı-ı kiṭāb-ı (13) ‘ilm-i zāhirdür lācerem hāzret-i Hākkun gayb-ı hüviyyetinün bir bölüğinden rāyiha-i tayyibe zāhir olup ‘ilm keşfi hāşıl (14) olıcak ‘ilm-i zāhir kiṭāblarınun hāttı durulur ya‘ nī ‘ilm-i kesbīye hācet olmaz

Perde-i gonca mī-dered hānde-i (15) dil-küşā-yı tu

Goncanun perdesin yırtar senün gönül açıcı gülmeñ murād *perde-i goncadan* sırr-ı mestürdür (16) ve *hāndeden* murād zuhūr-ı feyz ü fazldur ki kalb-i sālīk anun sebebi ile açılır pes kaçan feyz-i İlāhī (17) ve fazl-ı Hudāyī zuhūr ide sırr-ı hafī zāhir olup sālīk-i ‘āmā-yı ‘ālem ve esrār-ı İlāhiyyeye vākıf olur

(2) Ey gül-i (18) hoş-nesīm-i men bülbül-i hıç-rā me-süz

Ey nesīmi hoş gül kendü bülbülünı yakma

K’ez-ser-i şıdk mī-kuned şeb heme şeb (19) du‘ ā-yı tu

Ki şıdk başından ider dükeli gice senün du‘ āñ murād gülü hoş *nesīm*den hāzret-i Hudādur (20) aña hitāb idüp dir sālīk-i ‘āşıkunı yakma ya‘ nī firāk odına atma ki şıdk u ihlāş ile ol dükeli (21) gice saña du‘ ā ider

(3) Devlet-i ‘ışk bñ ki çün ez-ser-i fahr ü ihtişām

‘Işk devletini gör ki nice fahr ü ‘azamet [İ104b] (1) *ucından* [lafz-ı çün bunda işbā‘ ile okunur ki keyf ma‘ nāsınadır]

Küşe-i tāt-ı salṭanat mī-şikened berā-yı tu

Salṭanat tātınun küşesin sır senün içün murād budur ki (2) ‘ışk-ı İlāhī devletin gör ki fahr u ‘azametinden pādşāhların tātı ucın sır ya‘ nī pādşāhlar ‘ışk-ı İlāhī ile bir (3) mertebede fahr ü ‘azamet-i ma‘nevī taḥşil iderler ki tāt-ı salṭanatı kesr idüp tāt-ı fakr ihtiyār iderler İbrāhim Edhem gibi (4)

(4) Men ki melül geştemi ez-nefes-i feriştegān

Ben ki melül olur idüm feriştelere nefesinden

Ḳāl ü maḳāl-i ‘ālemī mī-keşem (5) ez-berā-yı tu

Bir ‘ālemün ḳāl ü maḳālın çekerin senden ötürü murād budur ki ‘ālem-i ervāhda hāzret-i indiyet-i İlāhiyyede (6) iken meleklerin *etec‘alü fihā men yüfsidu fihā*²⁰⁶⁸ didüğinden yā istiğrāk-ı müşāhedede iken melā’ike mükālemesinden (7) melül u münfa‘il olur idüm şimdi ḥalḳ-ı ‘ālemün niçe ta‘n u teşnī’in ve taḳbīḥ ü ta‘rizin işidüp şabr iderüm (8) senün içün

²⁰⁶⁸ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur’ân, Bakara 2/30).

Beyt

Ben ki cān gülşeninüñ nāzına katlanmaz idüm

Çekerem sen gül için cevriñi her hār u hasek

(5) ‘Işk-ı (9) tu ser-nüvişt-i men hāk-ı deret behişt-i men

Senüñ ‘ışkuñdur benüm başum yazusı ve senüñ kapuñ toprağıdur (10) benüm cennetüm

Mihr-i ruḥet sirişt-i men rāḥat-ı men rızā-yı tu

Senüñ yüzüñ muḥabbetidür benüm ṭabī‘atüm benüm rāḥatumdur (11) senüñ rızāñ murād budur ki ezelde ‘ışkuñ başumda yazu imiş ve bāb u dergāhuñda olmaḵ baña ‘ayn-ı (12) cennetdür ve yüzüñ muḥabbeti ‘ālem-i ervāḥda iken ṭabī‘atümde ḵonmıḵ ḥāletdür ve çün rızāñ benüm riyāzetümdür (13) pes ol benüm rāḥatumdur [ba‘zı nüsaḥda bu beyt bedeli bu vāḵı‘ olmış

Mihr-i ruḥet sirişt-i men hāk-ı deret behişt-i men

‘Işk-ı tu ser-nüvişt-i men rāḥat-ı men cefā-yı tu]

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger yek-dem biyāsāyem revān-ı men neyāsāyed

Men ān laḥza biyāsāyem ki an laḥza (14) neyāsāyem

(6) Hırķa-i zühd ü cām-ı mey gerçi ne der-ḥur-ı hemend

Zühd hırķası ve şarāb ḵadeḥi birbirine lāyık degüldür (15)

İn heme naḵş mī-zenem ez-cihet-i cefā-yı tu

Bu dükeli naḵşı ururum senüñ cefāñ cihetinden murād budur ki zühd-i (16) ḥaṭṭuñ ve meşreb-i ‘ışk birbirine muḥālifdür ben senüñ cefāñ için ya‘nī başt u tecellī itmedügüñ için ḥamle (17) iderüm ya‘nī zühd-i ḥuşk idüp tecellī ḥāşıl olmayup meşreb-i ‘ışk ihtiyār iderüm ve meşreb-i ‘ışkda olmazsa (18) ‘aksin ihtiyār iderüm

Rubā‘ī

‘Ale’l-muḥibbi işāretun ve a‘lāmün²⁰⁶⁹

Ve li’l-meḥabbeti ādābun ve aḥkāmün

Yubdi’ş-şevāhidun ‘an (19) ḡaybi’z-żamīri kemā

Yebnī ‘ani’l-vücdi i‘lālun ve isḵāmün

(7) Delḵ-i gedā-yı ışk-rā genc buved der-āstīn

Gedā-yı ‘ışk hırķasınuñ (20) yeñinde ḥazīne olur

Zūd be-salṭanat resed her ki buved gedā-yı tu

²⁰⁶⁹ “1) Sevenin üzerinde işāretler ve belirtiler vardır. Sevginin de adābı ve kuralları vardır. 2) İnsanın gönlündeki (aşkı) bazı belirtiler açığa çıkarır. Hastalık ve dertler bu gönüldeki (aşkın), vecdin tezahürüdür.”

Tizcek salṭanata irer her kim ki olur (21) *senüñ gedāñ* murād budur ki ‘Arab u ‘Acem büyük yeñlü kaftan giyüp akçelerin ve filorilerin yenlerinde hıfz [İ105a] (1) idüp hâcet olduğça andan iḥrâc idüp ḥarc iderler lâcerem senüñ gedāñ olanuñ hırkası yeñinde (2) ḥazîne olur ki ğinā-yı kalb sebebi ile māl-ı keşîre mālîk gibi istiğnâsı *ve yezukḥü min ḥayṣü lâ-yaḥtesibu*²⁰⁷⁰ ḥasebince (3) māl ğayr-ı maḥsünî olup tizcek salṭanat-ı ma‘nevîye irer

Rubā‘î

+--/+--/+--/+--

Çi nādān buved merdüm-i müktesib

Ki ez-behr-i (4) rûzî şevved muẓtarib

Ne-dāned ki dād âr heft âsmân

Ve yezukḥü min ḥayṣü lâ-yaḥtesib

(8) Şāh-nişîn-i çeşm-i men (5) tekyegēh-i ḥayāl-i tust

Benüm gözüm şāh-nişîni senüñ ḥayālün tekyegāhıdur

Cāy-ı du‘āst şāh-ı men bî-tu me-bād (6) cāy-ı tu

Du‘ā yiridür ey benüm şāhum sensüz olmasun senüñ yerün murād ‘aynum ile müşāhede-i ḥayāl itdügümce du‘ām (7) ve şenām ziyāde olur lâcerem ḥayālün benden eksük olmasun tā ki muttaşıl-ı du‘āda olam dimekdür

(9) Şūr u şarāb-ı (8) ‘ışķ-ı tu ān nefesem reved zi-ser

Senüñ ‘ışķuñ keyfiyyeti ve ḥāleti oldum gider benüm başumdan

K’in ser-i pür-heves (9) şevved ḥāk-i der-i sarāy-ı tu

Ki bu heves ile tolu ola senüñ sarāyuñ kapusunuñ toprağı murād olmayınca senüñ (10) ‘ışķuñ keyfiyyet ü ḥāletinden ḥālî olmazam dimekdür

Beyt

--+/+--+/+--

Men dest zi-dāmenet ne-gîrem

Tā zindeem ez-ġamet (11) ne-mîrem

(10) Ḥoş çemenîst ‘arîzet ḥāşşe ki der-bahār-ı ḥüsn

Ḥoş çemendür senüñ ‘arîzuñ ḥuşuşen (12) *ḥüsn bahārında*

Ḥāfız-ı ḥoş-kelām şud murğ-ı süḥan-serāy-ı tu

Kelāmı ḥoş Ḥāfız oldı senüñ sözüñ (13) *ırlayıcı murğ* murād tecellî-i cemāl-i ḥüb çemendür ḥuşuşen zamân-ı baştda ola ve ol çemenün bülbul-i ḥoş-kelāmı (14) Ḥāfız dimekdür

VELEHU EYẒAN [G.467]

²⁰⁷⁰ وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ Ve ona beklemediğı yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur’ân, Talâk 65/3).

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Haṭṭı-ı 'izār-ı yār ki be'grift mäh ez-ü

Yārüñ 'izārı haṭṭı ki dutuldı (15) ay andan

Hoş halkaist lık be-der nist rāh ez-ü

Hoş halkadur liken çıkmaz yol andan murād 'izār-ı yārdan (16) cānib-i ḥazret tecelliyātından bir şemmedür ve anuñ haṭṭı 'ālem-i berzaḥdur ve mähdan murād qalb-i ṭālibdür ki gāhi ṭālib-i (17) Haḫḫa şemme-i tecellī vāqı' olup 'ālem-i berzaḥa düşüp qalbi aña dutulur bu daḫi bir hoş dā'iredür ki 'avāmdan (18) olmayup sālİKler meslegine sülük ider ammā bunda kendülügi ile yol bulmayup Haḫḫa vāşıl olımaz bir mürşid-i (19) kāmİl taḫlişine ḥācet olur [lafz-ı haṭṭ mübtedādur muẓāfdur 'izār lafzına ol daḫi muẓāfdur yār lafzına be'grift mäh ez-ü cümlesi şıfat-ı mübtedādur ve ki lafzı rābıṭadur mevşūf ile şıfat ortasında hoş halkaist ḥaberdür mübtedādur lık be-der nist rāh ez-ü istidrākdür ḥaberdan ve zāhire nazar ma'nā budur ki maḥbūbuñ 'izārınuñ haṭṭı ki ay yüzini dutmuşdur hoş halkadur hāle gibi andan çıkmāğa çāre yokdur ve ma'nāya nazar ma'nā meşūrda mezkūr olundur]

(2) Ebrü-yı düst küşe-i mihrāb-ı devletest

Dost kaşı devlet mihrābı (20) köşesidür

Ancā be-māl çehre vü ḥācet be-ḥ'āh ez-ü

Oraya sür yüzi ḥācet dile andan murād budur ki (21) ehl-i mecāzuñ ebrü-yı düst didügi ehl-i ḥaḫīkat katında mihrāb-ı devlet ya'nī maḥall-i 'ibādet köşesidür pes [İ105b] (1) ey ṭālib ol köşyeye yüz sür ve ḥācet dile ol ḥazretten

(3) Ey cür' a-nüş-ı meclis-i Cem sine pāk (2) dār

Ey Cem meclisünüñ cür' a-nüşı sineyi pāk tut [cür' a-nüş lafzı vaşf-ı terkibidür ḫadeḫ baḫıyyesin içici demek olur]

K'āyineist cām-ı cihān-bīn ki āh ez-ü

Ki āyinedür (3) cihān görici ḫadeḫ āh andan murād meclis-i Cemden ṭaleb-i Haḫ meclisidür anuñ cür' a-nüşı sālİK-i mübtedādur (4) lācerem aña lāzımdur ki şadrını taşfiye ide ve murād cām-ı cihān-bīnden mürşid ki şāfi olan qalbidür ki (5) be-gāyet nāzūkdür āh andan ki ri' āyeti müşkildür pes sineyi pāk itmeyince andan feyz olmaz

(4) Kirdār-ı ehl-i şavma' aem (6) kerd mey-perest

Ehl-i şavma'a 'ameli beni mey-perest kıldı

İn düde bīn ki nāme-i men şud siyāh ez-ü

Bu kavm (7) kabileyi gör ki benüm nāmum siyāh oldı andan murād ehl-i şavma'adan zāhir 'ibādetḫānesinde olan (8) 'avāmu'n-nāsdur anlaruñ 'ameli a'māl-i şerī'at ve 'ibādet-i zāhiredür sülük-ı ṭarīkat ve vuşul-i Haḫ u ḫaḫīkat (9) degüldür lācerem anlaruñ 'amelinde vuşul ila'llāh bulunmaduğın görüp sālİK-i ṭarīkat ve ṭālib-i ḫaḫīkat oldum (10) zīrā anlaruñ şoḫbetinden nāme-i qalbüm siyāh olup nūrāniyyet ḥāşıl olmadı [ba'zı nüsaḫda mışrā'-ı evvel bu vāqı' olmış]

Şūfi merā be-meykede burd ez-ṭarīk-i 'ışk

bunda vâkı‘ olan tağyir tabir-i bi’n-naķizdūr pes şūfī ‘avām u ʔarīķ-i ‘ıřķ anuñ ħilāfidur ve *dūde* bir niçe ma‘nāya gelūr bunda ķavm ü ķabīle ma‘nāsinadur ve bir ma‘nāsı merkeb mādidesidūr ol ma‘nā siyāh didūgine mülāyimdūr]

(5) Şeytān-ı ğam her anķi tevāned be-ġū be-kun

(11) *Ġam şeytānı her neye ķādir ise di itsün* [şeytān lafzınuñ ğam lafzına izāfeti izāfet-i beyāniyyedūr ba‘zı nūsaķda şeytān yerine *sultān* vāķı‘ olmış ammā şeytān yerine sultān münāsib degūldūr ğālibā anı yazan şeytān zikrinden kaçmışdur faķir nūşha-i ķadīmede bulup yazup mısrā‘-ı şānī mefhūmın mülāķaķa ķıldum]

Men berdeem be-bāde-fürüşān penāh ez-ū

Ben iletmişüm şarāb şaticılara (12) *şıġınmak andan* murād budur ki ğam-ı dūnyā şeytān gibi vesvese virüp izlāl ider ammā ben keyfiyyet-i İlāhiyye virici (13) meşāyiķ-i ʔarīķate ilticā iderüm anlar beni ta‘līm-i tevekkül ile anuñ izlālndan ħıfz iderler

(6) Sākī çerāġ-ı mey be-reh-i āftāb (14) dār

Ey sākī şarāb çerāġın güneş yolına dut

Ġū ber-fürüz meş‘ale-i şubġāh ez-ū

Di yaluñlandur şabāķ (15) *vaķti meş‘alesin andan* murād āftābdan ‘ilm-i zāhir ile münevver olandur lācerem şeyķe dir ‘ıřķ-ı İlāhī (16) çerāġın anuñ öñine dut tā ki ‘āleme nūr virici ‘ilmini anuñ ile tamām münevver ķılsun

(7) Ābī be-rüy-nāme-i (17) a‘māl-i mā feşān

Bir şuyı bizüm a‘mālümüz yūzi üzre şaķ

Be’tvān meger siturd ħurūf-ı ġünāh ez-ū

Ķādir (18) *olına meger ġünāh ħarflerini ķazımaġa andan* murād budur ki bizüm a‘mālümüz defterine nice ġünāh ħaķları vardur (19) lācerem ey şeyķ aña tevbe şuyın şaķ ol ġünāh ħaķlar maķv ide

Şi‘r

Farzun ‘ale’n-nāsi an yetubū²⁰⁷¹ (20)

Lākinne terke’z-zünūbi evcebu

(8) Eyā der-in ħayāl ki dāred gedā-yı şehr

‘Acabā bu ħayālde ki şehr gedāsınuñ (21) *vardur*

Rūzī buved ki yād kuned pādşāh ez-ū

Bir ġüni ola mi ki aña pādşāh anı murād budur ki faķir-i [İ106a] (1) sālīk bu ħayāldedūr ki bir ġün ħazret-i raķīmūñ tezekkür-i raķmeti vāķı‘ ola mı pes ‘acabā ol ħayālinde (2) olan vuķū‘ bula mı diyüp anuñ vuķū‘ ın ricā ider

(9) Ĥāfız ki sāz-ı meclis-i ‘uşşāķ sāz kerd

²⁰⁷¹ “İnsanlara tevbe farzdır, lākin ġünāĥları terk etmek daha da farzdır.” Nevzat H. Yanık, **Alī b. Ebī Tālīb Divanı**, s. 34, 35. İmām Ali bin Ebū Tālīb, **Dîvân-ı Emîrî’l-Mü’minîn el-İmām Alī bin Ebī Tālīb**, s. 14.

Hâfız ki ‘âşıklar (3) meclisi sâzını düzdi [evvelki *sâz* lafzı âlet-i sâz ma‘nâsınadır ikinci *sâz* lafzı düzen ma‘nâsınadır lâcerem iki sâz lafzı bir mısra‘ andan zıkr olunup iki ma‘nâ murâd olmağ şan‘at u zarâfetdür şolkim ikinci sâl lafzını yazdı râst düzeni bozup râst itmedi]

Hâlî me-bâd ‘arşa-i in bezmgâh ez-û

Hâlî olmasun bu şöhet yerinüñ meydânı andan (4) murâd budur ki Hâfızuñ kelimâtı ‘ışk meclisnüñ sâzınuñ düzeni meşâbesindedür mecâlis-i ‘uşşâk andan hâlî (5) olmasun diyü du‘â ider

VELEHU EYŻAN [G.468]

[Müfte‘ ilün Mefâ‘ ilün Müfte‘ ilün Mefâ‘ ilün]

(1) Gülbün-i ‘ıyş mî-demed sâkı-i gül-‘izâr kû

‘ıyş gül fiddânı belüriyorur (6) *gül-‘izârlu sâkı kanı* [*demed* lafzı muzâri‘dür demiden lafzından ve demiden bir nice ma‘nâya gelür bunda belürmek ma‘nâsı münâsibdür ve *mî* lafzı edât-ı hâldür öyle şimdi belüriyorur demek olur]

Bâd-ı bahâr mî-vezed bâde-i hoş-güvâr kû

Bahâr yili eseyorur hoş sinici şarâb (7) *kanı* murâd üns-i Hâk ve keşf-i İlâhî eşeri zühûr ideyorur şeyh-i hüsnü’l-vech kanı ve ‘âlem-i baş nefhası zâhir oluyorur (8) ‘ışk-ı İlâhî ve tât-at-i sülûk kanı dimekdür

(2) Her gül-i nev zi-gül-ruhî yâd hemî kuned velî

Her yeñi gül bir gül yüzlüden aındurmak (9) *ider velî*

Güş-ı sühan-şinev kücâ dîde-i i‘tibâr kû

Söz işidici kulağ kande i‘tibâr gözi kanı murâd zâhire nazar (10) budur ki her yeñi gül ki biter yer altında medfûn olan her bir gül ruhı aındurur ammâ söz işidür kulağ ve ‘ibret (11) alur göz yok dimekdür ve ma‘nâya nazar murâd budur ki her keşf-i cedîd ki zâhir olur tecellî-i ef‘âl ve sıfât u (12) zât haberin virür ammâ bunu istimâ‘ ider kulağ ve bundan ibret alur sâlik-i kâbil ve tâlib-i muğbil yok dimekdür

(3) Meclis-i (13) bezm-i ‘ıyş-râ gâliye-i murâd nîst²⁰⁷²

‘ıyş şöhet meclisine murâd kâliye miski yokdur

Ey nefes-i hoş-ı şabâ nâfe-i zülf-i yâr kû²⁰⁷³

(14) *Ey şabânüñ hoş nefesi yâr zülfinüñ nâfesi kanı* murâd ‘ıyş-ı Hâk şöhet meclisine murâd rāyiha-i tayyibesi yok ya‘nî eşer-i (15) feyz zâhir degül ey teveccüh-i seheri nefha-i gayb-ı hüviyyet kanı diyüp hâzretten istişmām-ı feyzdür

(4) Hüsn-fürüş-i gülem (16) nîst taḥammül ey şabâ

Gülün güzellik şatmasına taḥammülüm yokdur ey şabâ

²⁰⁷² Bu mısra’nın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Meclis-i ehl-i ‘ışk-râ gâliye-i murâd üst

²⁰⁷³ Bu mısra’nın farklı iki şekli derkenârda şu şekildedir:

Ey dem-i hoş-nefes şabâ nâfe-i zülf-i yâr kû

Ey dem-i şubḥ-ı hoş-nefes nâfe-i zülf-i yâr kû

Dest zedem be-ḥūn-ı dil behr-i Ḥudā nigār kū

(17) *El urdum gönül kanına Allāh için nigār kanı* murād budur ki şāhib-i keşfūm diyen kimsenün kendüsün şatup tefāhur (18) itdüğine şabrum yokdur ey teveccüh-i seheri lācerem infī'ālūmden elūmi kana boyadum Allāh te'ālā ḥazret nigār kanı ya'nī (19) baña daḥi keşf-i İlāhī müyesser olup ḡayruñ tefāhurından müte'ellim olmayam

(5) Şem'-i seher be-ḡayregī lāf zi-ārız-ı tu zed²⁰⁷⁴

Seher (20) *şem'-i donuklığından senün 'arızuñdan lāf urdı*

Ḥaşm zebān-dırāz şud ḡancer-i ābdār kū

Ḥaşmuñ dili uzadı (21) *ḡancer-i ābdār kanı* murād budur ki zeḡarīf-i dünyā ve nuḡuş-ı māsivā ben daḥi şāhib-i ḡusnem diyüp celb-i ḡalb ider tecelliyāt-ı [İ106b] (1) cāzibe izḡar kııl ki anı ifnā idüp ḡalb-i sālike te'sşirin def' idesin

(6) Guft meger zi-la'l-i men buse ne-dārī ārzū

(2) *Didi meger benüm la'lümden buse ārzū itmesin*

Murdem ez-in heves veli ḡudret-i iḡtiyār kū

Öldüm bu hevesden (3) *veli ḡudret-i iḡtiyār kanı* murād cānib-i İlāhiden baña ḡitāb-ı rūḡānī olup istemezsin meger ki taşfiye-i ḡalb itmezsen denilüp (4) ben daḥi cevāb virüp bu ārzūnuñ helākiyin ammā ḡudret-i iḡtiyārum yok ḡazret-i 'izzet 'ināyeti gerek didüm dimekdür

(7) Ḥāfız (5) egerçi der-sūḡan ḡāzin-i genc-i ḡikmetest

Ḥāfız egerçi sözde genc-i ḡikmet ḡazinedārıdır

Ez-ḡam-ı rüzḡār-ı dün ṭab'-ı sūḡan-ḡüzār (6) kū

Rüzḡār-ı deni ḡamından söz virici ṭab' kanı murād budur ki ḡikmet ḡazinesinün ḡazinedārıyın (7) ammā ḡam-ı zamān ṭab'uma söz edā kıılmaḡ mecālın ḡomaz ḡulāşa-i murād ḡikmet ü ma'rifet izḡarına melāl-i bāl olmamaḡ gerek (8) benüm ḡāṭırum rüzḡārdan ḡam-ḡındür ol cihetden çok ma'arif ü leṭā'if ibraz idemezüm dimekdür (9)

VELEHU EYẒAN [G.469]

[Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün]

(1) Merā çeşmist ḡūn-efşān zi-dest-i ān kemān-ebrū

Benüm bir gözüm vardır ḡan saçıcı ol yay ḡaşlu elinden (10)

Cihān bes fitne ḡāḡhed dīd ez-ān çeşm ü ez-ān ebrū

Cihān çok fitne görse gerekdür ol gözden ol (11) *ḡaşdan* murād rūḡuñ gözden ve maḡbūb-ı mecāziden şikāyetidür ki göz maḡbūb görüp ḡalb aña muḡabbet kıılup meyl-i (12) māsivā itdüğinden yā andan cefā gördüğinden gözüm ḡan ağlar lācerem cihān-ı vüçüd çok fitne görse gerekdür (13) ol gözden ki maḡbūb-ı mecāziye nāzırdur yā maḡbūb-ı mecāzi gözinden ve ol ḡaşdan ki anda vardır dir (14) [*ez-ān*]

²⁰⁷⁴ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ḥayr ki şem'-i şubḡ-dem lāf zi-'arız-ı tu zed

çeşm dīdī yā kuned ve gözine işâretdür yā maḥbûb gözine işâretdür bu beyāna ikisine daḥi işâret vardır] [fī l-i māzī lügāt-ı Fārisiyyede maşdar ma' nāsına gelür pes lafz-ı dīd dīden ma' nāsınadır ve ba' zı nūsaḥda mışrā' -ı şānī böyle vākı' olmuş

Cihān pür fitne ḥ'āhed şud ez-ān çeşm ü ez-ān ebrū

Cihān pür fitne olsa gerekdür ol gözden ve ol kaçdan ve ehl-i nazara ma'lumdur ki çeşme dīd münāsibdür]

Beyt

--+---/-+---/-+-

Dürlü dürlü derde uğradan beni

Ḳalb-i mā'il çeşm-i şāhid-bāzdur

(2) Ğulām-ı çeşm-i ān Türkem ki der-ḥ'āb-ı hoş-ı (15) mestī

Ol maḥbūbuñ gözi ḳulıyın ki mestlik hoş uykusında

Nigārīn gülşeneş rüyet ü müşkīn sāyebān (16) ebrū

Güzel gülşeni yüzdür ve müşkīn sāyebānı kaçdur murād gözi görüp ḳalbi ḳul olduğu maḥbūbuñ gözün vaşfdur (17) ki dir anuñ gözi mestligüñ hoş uykusındayuz gülşeninde ve müşkīn ḳaşı sāyebānında yatur dimekdür (18) [*nigārīn* lafzı güzeldür]

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Dīde pūşiden be-bāyed verne kes ḳādir ne-şud

Ḥātır-ı ḥod-rā nigh dāred ez-ān çeşm-i nigār

(3) Hilālī şud tenem z'in (19) ğam ki bā-ṭuğrā-yı müşkīneş

Bir hilāl oldu bedenüm bu ğamdan ki anuñ müşkīn ṭuğrāsı ile

Ki bāşed meh ki bü'nmāyed (20) zi-ṭāḳ-ı āsmān ebrū

Kim ola ey ki göstere āsmān kemerinden kaç murād budur ki ḥük-m-i İlāhī yazılan ḥat her ḥatdan (21) a' lādur lācerem hilāl-i āsmān aña müşābih göründüğinden münfa' il olup tenüm hilāl gibi naḥīf olmuştur ebrū-yı [İ107a] (1) maḥbūb-ı mecāzī nedür ki aña beñzeye

Beyt

--+---/-+---/-+-

Ḥatṭ-ı muşḥaf hest ḥat-ı sebz-i düst

Medd-i her ḥarfeş hilāl ebrū-yı (2) üst

(4) Tu kāfir-dil nemī-bendī niḳāb-ı zülf ü mī-tersem

Sen kāfir-ḳalb zülf niḳābın bağlamazsın ve ḳorḳarın (3)

Ki miḥrābem be-gerdāned ḥam-ı ān dil-sitān ebrū

Ki miḥrābum döndüre ol gönül alıcı kaç büklümi murād rūḥuñ (4) nefsdan şikāyetidür ki dirsən ki ḡayb-ı hüviyyet niḳābı ile gezer ki örtmez ve maḥbūb-ı mecāzīye nazar-ı ḥicāb (5) itmezsin andan ḳorḳarın ki miḥrābum anuñ ḳaşı ola

(5) Revân-ı küşe-gîrân-râ cebîneş turfe gülzârîst

(6) Köşe dutanlara anuñ alnı ‘aceb gülistândur

Ki ber-ıarf-ı semen-zâreş hemî gerded çemân ebrû

Ki anuñ semenligi (7) cānibine şalınıcı olur kaşı murād *cebînden* zuhûr-ı İlâhîdür ve *semen-zâr* ‘âlem-i mükâşefedür ve *ebrû* rumûz-ı İlâhiyyedür (8) lâcerem küşe-gîrler gülistân-ı zuhûr-ı İlâhîdür ki anuñ ‘âlem mükâşefesinde rumûz-ı Hâk harekâtın müşâhede (9) iderler

(6) Hemîşe çeşm-i mestet-râ kemân-ı hüsñ ber-zih bād

Hemîşe mest gözünne hüsñ yayı kırışde olsun (10) ya‘nî kurulmuş ve hazır olsun

Ki ez-şest-i tu tîr-i ü keşed ber-meh kemân ebrû

Ki senün şestünden hüsñ (11) *yayınuñ okı aya kaş yayın çeker* murād muhâtabdan hazret-i Hâkdur *çeşm-i mest* setr-i İlâhîdür anuñ cemâlinün dâ‘imâ (12) hazır olmasın taleb ider ki anuñ galebesi âsmânda bile cārîdür diyü vaşf ider [*şest* bir nice ma‘nâya gelir bir ma‘nâsı kırışde ok gezi geçdüğü yerdür ve kemân u zih ü şest ü tîr zikri bir şan‘atdır ve kemân mürâdif-i kavsdür pes burc-ı kavş murād olup ve tîr lafzınıñ bir ma‘nâsı ‘uṭâriddür ve meh mürâdif-i kamerdür pes bir burc ve iki kevkeb daḡi bir şan‘atdır]

Rubā‘î

---/---/---

Ger ne-bâşed sırr-ı Hâk (13) settâr-ı mâ

Verne bâşed ‘afv-ı ü gâffâr-ı mâ

Hâl-i mâ rüsvâyî ü bed-nâmiest

Nîst nîkî gâyet-i her kârhâ

(7) Raķībân (14) gâfil ü mâ-râ ez-ân çeşm ü cebîñ her dem

Raķîbler gâfildür ve bize ol gözden ve elinden dâ‘imâ

[Hezārân gûne peygâmet u hâcib der-miyân ebrû]²⁰⁷⁵

(15) *Nice biñ dürlü haber vardur ve kapucı ortada kaşıdır* murād *çeşm*den şıfat-ı başardur ve *cebîñ* zuhûr-ı İlâhîdür (16) lâcerem dir bizüm şıfat-ı başar ve zuhûr-ı Hâk ile çok haberleşmem vardur vâsıta ortada rumûz-ı İlâhiyyedür ammâ ehl-i (17) zâhir bundan gâfildür

Beyt

---/---/---

Tecellî mî-kuned şâhid pes ez-çendîn hucub mâ-râ

Velî ân keşret-i perde kemâhî-dîdeneş (18) ne’tvân

(8) Diger hûr u perî-râ kes ne-güyed bâ-çünân hüsñî

Daḡi hûr u perîye kimse dimez ancılayın hüsñ ile (19)

²⁰⁷⁵ Bu mısra 3206 nolu nüshada eksiktir.

Ki ān-rā inçünin hüsneſt ü in-rā ānçünān ebrū

Ki ānā buncılayın hüsneſt vardur ve buña ancılayın kaç murād (20) kimse hürî ve perî hüsneſt hüsneſt-i Hâkka nisbet idemez dimekdür

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

*Leyşe kemışlihi şey*²⁰⁷⁶ fermüdeî Hudāist (21)

Pes kes çigüne güyed hest ān fülān nazîreſ

(9) Egerçi murğ-ı zîrek bûd Hâfız der-nikū-nāmī²⁰⁷⁷

Egerçi zîrek [İ107b] (1) kuş idi Hâfız iyü adlıluğda

Be-tîr-i gamze ſaydeſ kerd çeſm-i ān kemān-ebrū

Ġamze okı ile ſayd eyledi (2) ol yay kaſlınuñ gözi murād kendünün firîfte-i cemāl olduğın hikāyetdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Günāh-ı ‘āſıķ-ı bî-çāre nîst (3) der-pey-i tu

Günāh-ı tust [ki] ruḥsār-ı dil-sitān dārī

VELEHU EYŻAN [G.470]

[Meḥ ūlū Fā‘ ilātū Meḥā‘ ilū Fā‘ ilün]

(1) Ey peyk-i rāstān ḥaber-i serv-i mā be-gū

Ey (4) toğrular peyki bizüm servimüz ḥaberin di

Aḥvāl-i gül be-bülbül-i destān-serā be-gū

Gül aḥvālını kışsa ırlayıcı (5) bülbüle di murād rāstlar peykinden nefḥa-i Rabbāniyyedür ki ol müstaķīm olanlara ḥaber viricidür lācerem andan (6) Rabb-i a‘ lā ḥaberin taleb idüp dir ol maṭlûb-ı laṭîf ve maḥbûb-ı nazîf aḥvālını ‘āſıķ-ı hikāyet-hüya ve ḥaķîkat-cüya (7) di [destān kışsa vü hikāyet ma‘nāsinadur ve serā kesr-i sîn ile sirāyiden lafzından me‘ḥûzdur mecmû‘ı vaſf-ı terkibîdür ve ba‘zı nüsaḥda destān yerine büstān vāķı‘ olmış büstān da ırlayıcı demek olur]

(2) Mā maḥremān-ı ḥalvet-i ünsīm ġam me-ḥur²⁰⁷⁹

Biz ḥalvet-i üns maḥremleriyüz ġam yime

Bā-yār-ı āšnā süḥan-ı āšnā (8) be-gū

²⁰⁷⁶ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. (Kur’ân, Şûrâ 42/11).

²⁰⁷⁷ Der-nikū-nāmī ifâdesi derkenârda der-hevādārī şeklindedir.

²⁰⁷⁸ Muslihiddin Sa’dî, Külliyyât-ı Sa’dî, Gazeliyyât, s. 772, G.606/2.

²⁰⁷⁹ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Mā maḥremān-ı ſavt-ı elestīm ġam me-ḥur

Āšnā yāre āšnā sözün di murād budur ki haber halvet-i üns idi ol hâzretiden mahrem idük *elestü birabbiküm*²⁰⁸⁰ (9) nidâsın istimâ' iden enîs idük lâcerem ey peyk biz enîse haber virmekden teḥâşî idüp bizi (10) ecnebî şanup ğam yime yâr-ı āšnāya haber āšnā di

(3) Ber-în faķîr nāme-i ān muhteşem be-ḥ'ān

Bu faķîre ol (11) *heybetlü nāmesin okı*

Bā-în gedā ḥikāyet-i ān pādşā be-gū

Bu gedāya ol pādşāh ḥikāyetin di murād ol (12) sultān-ı a'zam emrini bu faķîre okı ve ol şāh-ı mu'azzam ḥikāyetin bu gedāya di dimekdür

(4) Dilhā zi-dām-ı turre (13) çü ber-ḥāk mî-feşānd

Göñülleri turre ağından çün toprağa saçdı

Ber-ān ğarīb-i mā çî güzeşt ez-hevā (14) be-gū

Bizüm ol ğarībimüze ne vāķı' oldı hevādan di murād ḥazret-i 'indiyyet-i İlāhiyyede iken ervāḥı ḥāk-i (15) dünyāya şaldı bizüm rûḥımuza taķdîr-i ezeli ve ḥubb-ı lem yezeli vāķı' oldı dimekdür

(5) Ger diġeret ber-ān der-i devlet (16) güzer buved

Eger bir daḡı saña ol devlet ḳapusına uğramaķ olursa

Ba'd ez-edā-yı ḥıdmet ü 'arz şenā be-gū

(17) *Ḥıdmet edāsından ve 'arz şenādan soñra di* murād ol peyke ḥazret-i 'izzete işāl-i haber sipārişidür ki ol (18) haber budur

(6) Der-rāh-ı 'ışķ fark-ı ġanî vü faķîr nîst

'İşķ yolında ġanî vü faķîr farkı yokdur

Ey pādşāh-ı ḥüsn (19) sūḥan bā-gedā be-gū

Ey ḥüsn pādşāhı sözi gedāya di murād kendüsi faķîr iken ol ḥazretiden vahy-i ḳalbî (20) ve ilḥām-ı İlāhî talebidür ki tarîķ-i 'ışķda faķîr ü ġanî yeksāndur

(7) Her çend mā bedîm tu mā-rā bedān me-ġîr

Her ne deñlü (21) *ki biz yaramazuz sen bizi anuñ ile tütme*

Şāhāne mācerā-yı ḥadîş-i gedā be-gū

Pādşāhāne gedā sözi mācerāsın di [İ108a] (1) murād budur ki biz yaramazuz yaramazdan yaramaz sādır olur *rabbe ef'al binā mā ente ehluḥü ve lā tef'al binā mā naḥnū* (2) *ehluḥü*²⁰⁸¹ ḥasebince sen bizi anuñ ile mu'aḥiż itme 'uluvv-ı şānuña ve 'umūm-ı raḥmetüñe lâyıķ olan ki 'afv u raḥmetdür (3) anı ḳıl

(8) Herkes ki guft ḥāk-i der-i düst tütîyāst

²⁰⁸⁰ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'an, A'râf 7/172).

²⁰⁸¹ رَبِّ أَفْعَلُ بِنَا مَا أَنتَ أَهْلُهُ، وَلَا تَفْعَلُ بِنَا مَا نَحْنُ أَهْلُهُ Bize yaptığın bazı işlerde sen ehil değilsin. yapmadığın bazı şeylerde de biz ehil değiliz" bir daha gözden geçirilmeli! (Hadîs) İbn Ebi'd-Dünyâ, Hadîs No: 174.

Bir remzi yüri şor bir haberi gel di murād ol peykden istiğsār-ı (21) remz ü hāl idüp ve andan kendüye haber virmek talebidür ki bu terbiyyet-i rûh ve sebeb-i fütûh'dur

(14) Hâfız [İ108b] (1) *geret be-meclis-i ü rāh mî-dihend*

Ey Hâfız eger saña anuñ meclisine yol virürler ise

Mey nüş u terk-i zerķ ez-behr-i (2) Hudā be-gū

Şarāb iç ve riyā terkin di Allāh içün murād budur ki eger saña sülûk-ı tarīkat müyesser olursa 'ışķ-ı İlāhî (3) nüşına ve ihlāş ile 'amel kılmāğa meşgûl ol

VELEHU EYŻAN [G.471]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) *Mezra' -ı sebz-i felek dîdem ü dās-ı meh-i nev*

Feleküñ (4) yeşil tarlasın gördüm ve yeñi ay orağın

Yādem ez-kışte-i ẖış āmed ü hengām-u direv

Kendü añılınışum ẖatıruma (5) geldi ve biçen vaķti murād budur ki *felek* ki gök ekin gibidür *hilāl* ki oraķ gibidür bunları göricek *ed-dünyā* (6) *mezra'atü'l-āhireti*²⁰⁸⁴ hasebince kendü ekdüğim ve vaķt-i haşādı aldum ki ne ekdüm ise anı biçsem gerekdür [*kışt* kesr-i kāf ve sükün-ı şîn ve tā ile ekindür ve *kışte* kesr-i kāf ve sükün-ı şîn ve feth-i tā ve hā-yı 'alāmet ile ism-i mef'ıldür *kışten* ekmekdür ve lafz-ı *direv* ekin biçeni dimekdür haşād ma' nāsına ekinden ğayrıda dağı isti' māl olunur]

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ançünin (7) gufte Hākīm-i Ğaznevī

Her çi kārī ey birāder be'drevī

Dīger

-+---/-+---/-+--

İnçünin gufte hākīmī hoş şinev

Gendum ez-gendum be-rüyed (8) cev zi-cev

(2) *Guftem ey baķt be-ķusbīdi vü ķurşid demid*²⁰⁸⁵

Didüm ey baķt yatduñ ve uyuduñ ğüneş yalvardı (9) [ķusbīden yatmaķ ve uyumaķdur]

Guft bā-in heme ez-sābıķa nevmīd me-şuv

Didi bu dükeli ile sābıķadan me 'yūs olma murād budur ki baķtuma (10) ħiṭāb u 'itāb idüp didüm gice yatup uyıduñ 'ibādete ķalkımaduñ şems ṭulū'a geldi ol baña cevāb

²⁰⁸⁴ الدُّنْيَا مَرْعَةُ الْآخِرَةِ Dünya âhiretin tarlasıdır. (Hadîs) Mevzuatü's-Saganî, Hadîs No: 86.

²⁰⁸⁵ *Be-ķusbīdī* kelimesine karşılık olarak derkenârda *be-ķ'ābī* ibâresi bulunmaktadır.

virüp (11) didi böyle iken *sebaḳat rahmeti ğaḍabı*²⁰⁸⁶
sābıḳadan ümîd kesme

mücebince

rahmet-i

Ḳıṭ‘a

Lime lā tureccī bi-Rabbi’l-verā²⁰⁸⁷ (12)

Emmā keyfe fe-ḳāta‘a min ḥamlıhi

Atā fi’ş-şahîḥeyni inne’l-ilāhe

Bi-‘abdihi erḥamu min ümmihi

(3) Ger revî pāk u mücerred (13) çü Mesîhâ be-felek²⁰⁸⁸

Eger gidersen pāk u mücerred ‘İsâ gibi feleke

Ez-çerâğ-ı tu be-ḥurşîd resed şad pertev

Senûñ (14) çerâğuñdan güneşe irişür yüz ziyâ murâd budur ki ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm te’ehhül itmedi shehevât ile kendüyi mülevves (15) kılmadı lâcerem feleke pāk u mücerred gitdi eger sen daḥi tecerrüd ü neẓâfet ile mi‘râc-ı rûḥâniye ve semâya ‘urüc (16) isersen nûr-ı keşîri olan senden çok istifâde ider

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Pîş-i erbâb-ı tarîḳat nükteî bes rüşenest (17)

Zâhir ü bâtın biyâyed cümle ez-tâ‘at-i nûr

(4) Tekye ber-aḥter-i şeb-düzd me-kun k’in ‘ayyâr

İ‘timâd itme gice uğrısı yılduza (18) ki bu ‘ayyâr [ba‘zı nüsaḥda *şeb-gird* vâkı‘ olmuş gice dolancı ma‘nâsınadır]

Tâc-ı Kāvūs be-burd u kemer-i Keyḥüsrev

Kāvūs tâcını ve Keyḥüsrev kuşağını aldı murâd budur ki (19) benüm tâli‘üm kevkeb-i sa‘ddur diyüp ol gice ‘ömr uğrısına i‘timâd itme ki bu kevkeb ‘ayyâr ve felek diyâr-ı Kāvūs (20) pâdşâhının tâcını ve Keyḥüsrev pâdşâhuñ kuşağını almış ve anları helâk kılmışdur

Beyt

+---/+---/+---

Me-şuv ğâfil ki (21) in timsâḥ-ı ḥâmûş

Ne-kerdest âdemî ḥurden ferâmûş

(5) Āsmân gū me-fürüş in ‘azamet k’ender-‘ışḳ

Ey felek [İ109a] (1) di bu ‘azameti şatma ki ‘ışḳ içinde

²⁰⁸⁶ سَبَقْتُ رَحْمَتِي غَضَبِي Rahmetim gazabımı geçti. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 66, Hadîs No: 189.

²⁰⁸⁷ “1) *Sen kâinâtın Rabbinden niçin ümitli değilsin? Nasıl olur da O’ndan alâkanı kesersin?* 2) *Her iki sahîh hadîs kitâbında vârid olmuştur ki Allâh Teâlâ kuluna annesinden daha merhametlidir.*”

²⁰⁸⁸ Bu mısırânın benzer bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ançünân rev şeb-i riḥlet ki Mesîhâ be-felek

Hırmen-i meh be-cevî hüşe-i Pervîn be-dü cev

Ey hırmeni bir arpa (2) Ülker salkıımı iki arpa murād budur ki felek māha ve Pervîne kâdir olmak ile böyle ‘azamet şatmasun (3) ve kendüyi yüksek dutmasın ki ‘ışk-ı İlāhî içinde hırme-i mäh bahāsı bir arpa ve Ülker saķımı bahāsı (4) iki arpadur ya‘ nî ağır bahālu degüllerdür [fülān be-peşizî diseler fülānuñ bahāsı bir manķır dimekdür bunda daķı böyledür niteküm murād beyānında beyān olundı ba‘zılar bir manķır degmez dimekdür diyüp bunda daķı öyledür didi ya‘ nî hırmen-i mäh bir arpa degmez ve Ülker salkıımı bir arpa degmez ammā evvelki ma‘nā harf-i bā muķābele içün ve semene dāķil olmak i‘tibārı bahā iledür ikinci ma‘nā lafz-ı nemî-erzed muķadder olmak i‘tibārı iledür]

Kıt‘a

Li-ehli’z-zühdi evşāfun kirāmūn²⁰⁸⁹

Bihā ķad edrekū evfe’n-naşibî (5)

Ekālū’z-zühde fi’d-dünyā fe-emsū

Bidāla’llāhi’z-zühde aşhābe’l-ķabibi

(6) Güşvār ez-zer ü la‘l er ķi girān (6) dāred güş

Altundan ve la‘lden küpe egerķi ağır ya‘nî saķır ider ķulaķı

Devr-i hūbî güzērānest naşihat (7) bi’snev

Güzellik devri geçicidür naşihat işit murād budur ki altundan ve la‘lden küpem var diyü ķulaķun (8) saķır olup mālā vü cemāle maķrūr olma ki güzellik zamānı bāķi degüldür naşihat istimā‘ (9) idüp devlete ve zīnete firifte olma

Beyt

Eyā maķbūb idinen mülki ve mālı

Unutduñ mı zaman-ı intikālî (10)

(7) Çeşm-i bed dūr zi-ķāl-i tu ki der-‘arşā-i hūsn

Yaramaz göz ırak olsun senüñ ķālüñden ki hūsn bisātına (11)

Beydaķi rānd ki berd ez-meh ü hūşid girev

Bir beydaķ sürdi ve aldı ki aydan ve günden öñdül (12) murād muķātabdan ķazret-i Hūdādur ve ķāl anuñ nükte-i ķikmeti ve noķta-i şan‘atıdır ki bisāt-ı hūsn-i ‘ālemde (13) cemī‘-i erbāb-ı hūсне ğālibdür [*girev* lafzı rehn ma‘nāsına ve öñdül ma‘nāsına ve evc ma‘nāsına gelür ki iki kimse bir nesne içün ta‘yîn idüp ortaya ķorlar bunda ikinci ma‘nā murād olmak zāhirdür]

Beyt

Key kunem fehmet ki der-maşnū‘-ı tu ķayrān şudem

Hıç ‘āķil nist (14) gū der-şun‘-ı tu ķayrān ne-şud

(8) Āteş-i zühd ü riyā hırmen-i dīn h‘āhed sūht

²⁰⁸⁹ “1) Zühd ehlinin yüce vasıfları vardır. O vasıflar ile onlar en iyi nasibe ulaşmışlardır. 2) Onlar dünyâda zâhidâne yediler ve âhirette zühdlerine karşılık Allāh’ın muhibleri oldular.”

Zühd ü riyā odı dīn (15) hırmenin yaksa gerek

Hāfız in hırka-i peşmīne biyendāz be-rev

*Ey Hāfız bu yğñ hırkayı ay ve yūri (16) murād budur ki zühd-i şuverī ve riyā-yı bī-
huzūrī dīni hārāb itse gerekdür imdi ey Hāfız libās-ı riyāyı (17) çıkarup ihlāş ile sālīk
olmak gerek*

VELEHU EYŻAN [G.472]

[Mef̄ ūlū Fā' ilütü Mefā' ilū Fā' ilün]

(1) Guftā birün şudī be-temāşā-yı māh-ı nev

Didi (18) taşra gitdün yeñi ay temāşāsına

Ez-māh-ı ebruvān-ı menet şerm bād rev

*Benüm kaşlarum ayından saña utanmak olsun (19) yūri murād mütekellimden
ma' şūq-ı haqīkī ve muḥātabdan sālīk-i 'āşıkdur ki çün hücre-i ḥalvetden temāşā-yı
(20) ḥilāl içün çıka ol ḥazretten ḥitāb-ı rūḥānī olur yeñi ay temāşāsı içün hücre-i
ḥalvetden çıkdūñ (21) anda ḥod benüm rumūzum müşāhede ider idūñ ki her bir remz
yeñi aydan yeg idi imdi ol rumūzdan utan [İ109b] (1) yūri hücre-i ḥalvete dir*

(2) 'Ömrīst tā dilet zi-esīrān-ı zūlf-i māst

Bir 'ömrdür ki senūñ göñlūñ bizüm zūlfümüz (2) esīrlerindendür

Ġāfil zi-ḥıfz-ı cānib-i yārān-ı ḥod me-şuv

*Kendü yārānuñ cānibi ḥıfzından ġāfil olma murād (3) ol ḥazrete ḥitāb-ı rūḥānīdür ki
müddett-i medīdedür göñlūñ benüm ḡayb-ı hüviyyetümde ve ḥubb-ı zātumda esīr
olup (4) ve aña mübtelā olanlardandır ol kaydı ve anda olan yārān esīrini terk
itmeyüp anlaruñ cānibi ḥıfzından (5) ġāfil olma [ba' zı nūsaḥda mīşrā' -ı evvel böyle
vāqı' olmuş*

'Ömrīst tā dilem ez-esīrān-ı zūlf-i tust

bir 'ömrdür ki benüm göñlüm senūñ zūlfūñ esīrlerindendür dimekdür bu ma' nā
mütekellim ü muḥātab-ı mezkūruñ 'aksi olmağı iktizā ider pes sevḳ-i kelāma ve
beyān-ı merāma münāsib degüldür anuñçün metn ihtiyār olunmadı]

(3) Me'frūş 'ıtr-ı 'aql be-hindū-yı zūlf-i mā

Şatma 'aql ıtrını bizüm zūlfümüz hindūsına ['ıtr gökçek koḳuya dirler]

K'āncā hezār (6) nāfe-i müşkīn be-nīm cev

*Ki anda biñ nāfe-i müşk bir arpaya murād budur ki senūñ 'aqluñ 'ıtrı ḳalīlū'l-
ḳıymetdür (7) anı benüm ḡayb-ı hüviyyetüme şatarum diyü 'azīz tūtma ki anda nice
ervāḥ-ı tayyibe ve nūfūs-ı nefise vir arpaya ya' nī (8) şemen eḳalldür ki ervāḥ-ı evliyā
aña mübtelā ve anda bī-bahādur*

(4) Toḥm-ı vefā vü mihr der-ın köhne kiştzār

Vefā ve muḥabbet (9) toḥmı bu eski ekinlikde

Ānki 'ayān şud ki resed mevsim-i direv

Ol vaqt zāhir olur ki biçen vaqti ola (10) murād budur ki kim ki ḥazret-i Ḥaḳḳa muḥabbet ide ve anuñ ‘ahdinde vefā eyleye bu köhne ekinlikde ki dünyādur ol (11) muḥabbet ü vefā toḡminuñ ḥaşılı biçen vaqti ki zamān-ı mevt ve āḫiretdür anda zāhir olur

(5) Sākī biyār bāde ki (12) remzī be-güyemet

Ey sākī getür şarābı ki saña bir remz diyeyin

Ez-sırr-ı āḫter-i kühen ü seyr-i mäh-ı nev²⁰⁹⁰

Eski yıldız (13) *sırrından ve yeñi ay seyrinden* murād budur ki şimdide dek kevākib-i seb‘a-i seyyārenüñ ḥarekāt u evzā‘-ınuñ (14) ve yeñi ayuñ tebeddülātı i‘tibārī ile olan te‘şirātın söyler idüm imdi ey şeyḫ baña ‘ışk-ı İlāhī getür ki bunlardan (15) saña bir remz diyeyin ki te‘şir-i ḥarekāt ve evzā‘-ı kevākibüñ degüldür belki ḥazret-i Ḥaḳ şol umūra ki irādeti (16) müte‘allık olur bunları esbāb-ı nazāra kılrur şehābı maṭara sebep kılduğı gibi daḡi *yes’elüneke ‘ani’l-ehillehi* (17) *kul hiye mevāḳitü li’n-nāsi ve’l-ḥacce²⁰⁹¹* ḥasebince yeñi ay olmasa mevāḳiyet ü sinin ü vaqt-i ḥacc vesā’ir emr-i dīn bilinmez idi (18) lācerem cümle rumūz-ı İlāhiyyeden biri budur

(6) Şekl-i hilāl her ser-i meh mī-dihed nişān

Hilāl şekli her ay başında (19) *nişān virür*

Ez-efeser-i Siyāvuş u terk-i külāh-ı Zev

Siyāvuşuñ təcından ve Zevüñ külāhı terkinden murād budur ki (20) her ay başında hilāl ki görünür geçmiş pādşāhlar təcından ve külāhı terkinden nişān virür ki anlaruñ bunuñ gibi (21) tācı ve külāhınuñ terki var idi ba‘dehu kendüler helāk ve başları ve tācları ḥāk oldu [*Siyāvuş* Keykāvus oğlıdur *Zev* Rüstem birāderidür]

(7) Ḥāfız cenāb-ı pīr-i muğān [İ110a] (1) cāy-ı devletest

Ey Ḥāfız pīr-i muğān cenābı devletüñ yeridür

Ders-i ḥadīs-i ‘ışk be-rev ḡān u z’ü şinev

Ḥadīs-i (2) *‘ışk dersini aña okı ve andan işit* murād budur ki okıyup devlete irmek isterseñ devlet yeri şeyḫ cenābıdur (3) ḥadīs-i ‘ışk-ı İlāhī dersini aña okı ve andan işit ki devlet-i ebediyye bulasın ki ‘azl ü mevt ile andan müfāreḳat (4) olmaya

ḤARFÜ’L-HĀ²⁰⁹²

VELEHU EYẒAN [G.473]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Ey ki bā-silsile-i zülfi dırāz āmedei

²⁰⁹⁰ Bu mısra derkenârda şu şekildedir: Ez-seyr-i aḫter-i kühen ü seyr-i mäh-ı nev

²⁰⁹¹ *يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ* Sana, hilāl şeklinde yeni doğan ayları sorarlar. De ki: Onlar, insanlar ve özellikle hac için vakit ölçüleridir. İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışdır. Evlere kapılarından girin, Allah’tan korkun, umulur ki kurtuluşa ersiniz. (Kur’ân, Bakara 2/189).

²⁰⁹² ‘Aded:17.

Ey kimse ki uzun zülf(5) zinciri ile gelmişsindir

Furşatet bād ki dīvāne-nevāz āmedeī

Furşatuñ olsun ki delü oğşayıcı (6) gelmişsindir murād muhātabdab şeyhdür ve *silsile-i zülf-i dirāzdan* murād silsile-i tarīkatdür ki şeyhden tā ḥazret-i (7) risālet-penāha varur lācerem aña du‘a idüp dir ki senüñ furşatuñ olsun ki ma‘şiyete mübtelā olan (8) nefis dīvāneyi oğşayup ya‘nī anı silsile-i tarīkate bağlayup terbiyyet ü işlāh için gelmişsin (9)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Tu be-çengāl-i müje-i ḥāş çü bāz āmedeī

Meger ez-şayd-ı dil-i ‘ām çü bāz āmedeī

(2) Sā‘atī nāz me-fermā vü be-gerdān (10) ‘ādet

Bir sā‘at nāz buyurma ve dönder ‘ādeti

Çün be-pursiden erbāb-ı niyāz āmedeī

Çün ehl-i niyāz (11) şormağa gelmişsindir murād budur ki egerçi şeyh-i ‘azīzsin ta‘azzüz itmege müsteḥāksın ammā şeyh-i ḥādimü’l-fetvā (12) olur lācerem *seyyidü’l-kavmi ḥādimühüm²⁰⁹³* ḥasebince bir sā‘ate nāzı terk idüp ‘ādeti döndürüp sālīk-i ṭalīb (13) olanların aḥvālın şorup işlāh u terbiyyet kıl ve bu ḥāl senüñ ‘izzetüñe māni‘ degüldür

Beyt (Ahreb)

Sultān ki be-dīden-i (14) gedāyān āyed

Ger ber-ser-i būriyā nişined şāyed

(3) Piş-i bālā-yı tu nāzem çi be-şulḥ u çi be-ceng

Senüñ ḳaddüñ öñinde (15) görünüp anı medḥ iderüm ne şulḥ u ne ceng

Ki be-her ḥāl berāzende-i nāz āmedeī

Ki her ḥālde nāza yaraşuḳ gelmişsindir (16) murād ‘uluvv-ı mertebeñi medḥ iderüm gerek ittibā‘ u muvāfaqatda gerek nizā‘ u muḥālefetde olayın ki be-her ḥāl medḥe lāyīksın (17) yā nāz u ta‘azzüz itsek müsteḥāksın dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ḥil‘at-i nāz ne-zībed çü be-ḳadd herkes

Ber-tu zībāst ki şāyeste-i (18) nāz āmedeī

(4) Āb u āteş be-hem āmiḥteī ez-leb-i la‘l

Şuyı ve odı birbirine ḳarışdurmuş sını la‘l lebinden

Çeşm-i bed dūr (19) ki bes şa‘bedebāz āmedeī

²⁰⁹³ سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ Kavminin efendisi ona hizmet edendir. (Hadīs) İbn Mübârek, Hadīs No: 205.

Yaramaz göz ırağ olsun ki hoş hoşkabâz gelmişsindür murād budur ki va‘z u (20) kelāmuñ gāh cemālden gāh celālden haber virüp luṭf ile rācī ḳahr ile ḥāif idüp ‘aceb şan‘at idersin yaramaz göz (21) senden ırağ olsun

Beyt (Ahreb)

Kūteh-naẓarān-rā ne-buved cüz ğam-ı ḥ̣ĩş²⁰⁹⁴

Şāhib-naẓarān-rā ğam-ı bī-gāne vü ḥ̣ĩş

(5) Āferīn ber-dil-i [İ110b] (1) nerm-i tu ki ez-behr-i şevāb

Āferīn senüñ yumışaḳ göñlüñe ki şevāb içün

Kuşte-i ğamze-i ḥod-rā be-namāz āmedeī

Kendü (2) *ġamzenüñ maḳtūline namāza gelmişsindür* murād budur ki neḥsümi riyāzet ve esmāya müvāzebet birle helāk idüp girü aña (3) raḥm eyleyüp du‘ā vü ta‘līm ve taḥşīl-i şevāb içün geldüñ āferīn senüñ ḳalb-i raḥīmüñe

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Şūfiyā rüy be-ebrū-yı (4) nigārem mī-ār

Ḳıble ānest ki ez-behr-i namāz āmedeī

(6) Zühd-i men bā-tu ne senced ki be-yağmā-yı dilem

Benüm zühdümüñ saña vezni (5) *vardur göñlüm yağmalamağa*

Mest ü āşüfte be-ḥalvetgeh-i rāz āmedeī

Mest ü ḳarışuḳ rāz ḥalvetgāhına gelmişsindür (6) murād budur ki ‘āşık-ı Ḥaḳ olan zühd ü tā‘ate mağrūr olmaz ve aña iltifāt kılmaz lācerem benüm zühdümüñ senüñ (7) ḳatuñda vezn ü ḳadri yoḳdur ki benüm ḳalbümü celb idüp ‘āşık-ı şādık ve tālib-i Ḥaḳ kılmak istersin

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Ey şabā ḥāl-i (8) dilem ber be-süy-ı ḥazret-i düst

Ki tu der-ḥazret-i ü maḥrem-i rāz āmedeī

(7) Guft Ḥāfız digeret ḥırḳa şarāb-ālūdest

(9) *Didi ey Ḥāfız yine senüñ ḥırḳa şarāba bulaşmışdur*

Meger ez-mezheb-i in tā’ife bāz āmedeī

Meger bu tā’ife mezhebinden (10) *girü gelmişsindür* murād budur ki şeyḥ didi yine ey Ḥāfız ḥırḳa-i bedeni ‘ışık-ı İlāhiye bulaşdırmışsın meger girü mezheb-i (11) şūfiyeden olup gelmiş yā ḥırḳa gibi fāsıḳāne kılmış kendüñi melāmiyye tā’ifesinden idüp gelmişsin

Beyt

²⁰⁹⁴ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Tek-Beythâ, s. 1115.

++---/++---/++---/++-

Refte bûdem zi-dereş (12) bâz keşîdem zülfeş

Reftemeş bâz be-güftâ be-çi bâz âmedeî

VELEHU EYẒAN [G.474]

[Mef' ulü Fâ' ilâtün Mef' ulü Fâ' ilâtün]

(1) Ez-hûn-ı dil nüviştem nezdîk-i düst (13) nâme

Göñül kanından yazdum dost katına nâme

İnnî re'eytu dehren min hecrike'l-kıyāme

Tahkîken ben gördüm (14) ve bildüm zamānı senüñ hicrûñden kıyāmet murād mütekellimden rûh ve dostdan nefsdür rûh nefse a' lām-ı haberde (15) ke'enne göñül katından mektûb yazup dir tahkîken ben zamānı senüñ hicrûñ için kıyāmet gördüm ya' nî kıyāmetde nice (16) nefsi nefsi dirlerse ben dañi muttasıl nefsi nefsi diyüp seni da' vet ve muvāfaqatun taleb iderüm ve kıyāmetde olıcağ (17) ahvâli ve ehvâli şimdi müşāhede iderüm [*re'eytü* lafzı 'allemtu ma' nāsına olıcağ iki mef' üle te' addiye ider biri *dehren* ve biri *el-kıyāme* ve *abşartu* ma' nāsına olıcağ bir mef' üle te' addiye ider pes lafz-ı *le-kıyāme* bedel olur *dehren* lafzından kelimeyi min eclıyyedür senüñ hicrûñ için demek olur] [rûh nefse 'aşık gibi müte'allık idüğü yukarıda beyân olunmuşdur]

Qıta

Emā fi-hazîhi'd-dünyā lebîbun²⁰⁹⁵

Yahussu ve yeşteki eleme'l-cirāhi

Ve yendübü (18) nefsehu esefen ve huznen

Ve yes' adu bi'l-bukā ve bi'n-niyāhi

'Alā 'ömrün maḍā fi-kesbi zenbin

Ve 'ışyānin ve ef' alin kabāhi

(2) Dārem (19) ez-firākeş der-dide şad 'alāmet

Vardur benüm gözünde anuñ firākıñdan yüz 'alāmet

Leyset dumū' u 'aynî (20) hezā lenā'l-'alāme

Degüldür bu gözümüñ yaşları baña 'alāmet murād budur ki rûh dir kendümi kıyāmetde mülâhaza (21) idüp *innemā yu'ahhiruhüm li-yevmin teşhaşu fihi'l-ebsār muhtî'ine*²⁰⁹⁶ mücebince dañi *fe-keşefnā 'anke 'gıtaeke fa-başarüke'l-yevme* [İ111a]

²⁰⁹⁵ “Bu dünyâda yaranın acısını hissedip ondan şikâyet edecek; kötü fiiler, isyân ve günâh kazanımında geçmiş bir ömre ağıt yakarak ve ağlayarak saadet arayacak ve nefesine de hüzn ve teessüfle ağlayacak âkil bir adam yokmudur?”

²⁰⁹⁶ (43) مُهْطِعِينَ (42) إِنَّمَا يُؤْخَرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ (Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. (42) Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar. (43) (Kur'ân, İbrâhim 14/42-43).

(1) *ḥadīdūr*²⁰⁹⁷ ḥasebince gözlerüm yerinden kalkup ve heybetden müteğayyir olup ve kapanmağa mecālî olmayup ve ḥayretten (2) iḥsās idemeyüp ve ağı kana boyanup ve bir tarafa nazar idemeyüp buncıyayın ‘alā’im vardır (3) hemān ‘alāmet gözüm yaşı degüldür egerçi bunuñ ile mübāhāt iden dimiş

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--

Çendān giristīm (4) ki men ba‘ d eger kesī

Āyed be-kūy-ı tu ne-tevāned zi-mā güzeşt

(3) Her çend k’āzmüdem ez-vey ne-būd sūdem

Her (5) ne deñlü ki şınadum andan nef‘üm olmadı

Men cerrebe’l-ḥallet bihi’n-nedāme

Şol kimse ki tecrūbe olunmuş tecrūbe (6) ide aña peşimānlık ḥulūl ider murād budur ki nefsümi nice kerre tecrūbe itdüm andan fā’ide görmedüm lācerem nefsüme (7) i‘timād itmemek gerekdür ve iilā soñra peşimān olunur anuñçün Yūsuf ‘aleyhi’s-selām dimiş ve mā aberri’u nefsi (8) inne’n-nefse le-emmāretün bi’s-sū’²⁰⁹⁸ [ḥalle bi’l-mekāni yaḥullu evvelki bābdandur mekāna ḥulūl u duḥūl itdi dimek olur ammā ḥalle leke yaḥillu ikinci bābdandur ḥelāl oldı dimek oldı bunda yā ile isti‘ māl olındı evvelkidür üçünci degüldür]

Beyt

-++-/-++-/-++-

Her ki bedī kerd ü be-bed-i yār

Hem be-bedī ḥiṣ giriftār şud

(4) Pursīdem (9) ez-ṭabībi [ki] ez-ḥāl-i düst guftā

Şordum bir ṭabībden dost ḥālinden didi [zamīr-i mü’ennes qarīnedür ki dostdan murād nefsdür nefsi mü’ennes-i semā’ idür]

Fī-ḫurbihā ‘azābun fī-bu‘ diḥā’s-selāme

(10) *Aña yaqınlıkda ‘azāb vardır ve anuñ ıraqlığında selāmet vardır* murād budur ki bir ṭabīb-i dīnden (11) nefsi-i ḥālını şordum didi ki aña ḫurb u mücāveretde ‘azāb vardır ve andan bu‘ d u muḥālefetde selāmet vardır (12)

Ḳıṭ‘a

‘Ani’l-mer’i lā-tes’āl ve sel ‘an qarīnihi²⁰⁹⁹

²⁰⁹⁷ فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keşkindir (denir). (Kur’ân, Kaf 50/22).

²⁰⁹⁸ وَمَا أَبْرَأُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ (Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir. (Kur’ân, Yūsuf 12/53).

²⁰⁹⁹ “1) Kişiyi sorma kişinin arkadaşını araştı. (Zîrâ) her kişi arkadaşına tâbî olur. 2) Eğer onun arkadaşı kötülük sahibi ise âcilen ondan uzaklaş. Eğer iyilik sâhibi ise onunla arkadaşlık yap. Doğru yolu bulursun.” Bu şiir Adi b. Zeyd el-İbadî’ye âittir. Hâmid Kemâl Abdullâh Hüseyin el-Arabî, *Mu‘cemü Ecmel Mâketeb Şu‘âr’atü’l-Arabiyye*, Dâru’l-Meâlî, Riyâd 1466, s. 119

Fe-küllü qarînin bi'l-mukârini yaktedî

Fe-in kâne zâ şerrin fe-cânibihu sür' aten (13)

Ve in kâne zâ hayrin feķārenihu tehtedî

(5) Bād-ı şabā zi-mā hem nāgeh niķāb ber-dāşt

Şabā yili bizden hem nāgāh niķāb (14) kaldurdu

Ke'ş-şemsü fi'ḍ-ḍuḥā taṭalle' mine'l-ġamāme

Güneş gibi kaba kuşlukda çıka bulutdan murād budur ki gāhî (15) nefḥa-i Rabbāniye ve 'ināyet-i subḥāniye nāgāh bizden ḥicābı ve ni,ķābı ref' ider lācerem kaba kuşluk vaktinde bulutdan çıkan (16) güneş gibi münevvet oluruz [ḍuḥā ḡamm-ı ḍād ve ķaşr ile kuşluk dimekdür ve feth-i ḍād ve medd ile kaba kuşluk dimekdür]

Beyt

--+/--+--/+--+/-+-

Tu āftāb-ı ḥüsni vü mā sāye-i tuyem

Ey āftāb-ı ḥüsni ez-în sāye rü me-tāb

(6) Guftem (17) melāmet āyed ger gird-i küt kerdem

Didüm melāmet gelür eger senüñ maḥallün ṭarafın ṭolanursam

Va'llāhi mā re'eynā (18) ḥubben bilāmelāme

Va'llāhu biz görmedük bir muḥabbeti melāmetsüz murād budur ki şol kim terk-i dünyā ve ṭaleb-i Mevlā (19) idüp 'ibādetḥāne cānibini devrānda ola ehl-i zāhirden melāmet ü ṭa'n idişdür ammā muḥabbet melāmetsüz olmaz (20) lācerem *velā yehāfūne levmete lā'imīn*²¹⁰⁰ ḥasebince melāmete ve teşnī'e i'tibār itmek gerekdür [mısrā'-ı evvel böyle olıcaķ guft lafzı muķadder olur ammā ba'zı nüsaḥda şöyle vāķı' olmış

Guftem zi-'ı şķ-ı rüyet ender-melāmetem

guft bu taķdīrce bu taķdīre ḥācet yokdur be-her taķdīr mısrā'-ı şānī maķūl-ı ķavl olur]

Ḳıṭ'a

+---/+---/+---

Eger güyend rezzākī (21) vü sālūs²¹⁰¹

Be-gü hestem dü şad çendān u mī-rev

Ve ger ez-ḥaşm-ı düşnāmī dehendet

Du'ā kun ḥoş-dil u [İ111b] (1) ḥandān u mī-rev

²¹⁰⁰ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'ân, Mâide 5/54).

²¹⁰¹ İlk iki mısra Dîvan-ı Şems'de bulunmaktadır. Ganjor: Gazeliyyât No:2179.

(7) Hâfız çü t̃alib āmed cāmī be-cān-ı şīrīn

Hâfız çün t̃alibdür bir qadehe cān-ı şīrīn ile [āmed bunun gibi yerde rābıta isti‘ māl olunur anuñçün aşl ma‘ nāsı virilmez ve *be-cān* lafzında harf-i *bā* semene dāhıl olmuştur nitekülüm işāret [bir kerre]²¹⁰² geçmiştir]

Hattā (2) yezūka minhu ke’sen mine’l-kerāme

Hattā tada andan bir çanağ kerāmet murād budur ki şolkim nefis-i nefisesin (3) riyāzet ile ‘ışk-ı İlāhiye virüp anı alup mālīk ola ol hāzretten i‘ zāz u kerāmet zevk ider lācerem (4) *inne ekramekūm ‘inda’llāhi etkākūm*²¹⁰³ hasebince mükerrrem ü şāhib-i kerāmet olur [tekrīm ve ikrām bir ma‘ nāyadur kerāmet bundan ismdür] [*minhu* lafzında olan zāmīr yā cāma rāci‘ dūr yā dostā rāci‘ dūr]

Şi‘r

Subhane men zikrihu ‘ izzun li-zākirihi²¹⁰⁴ (5)

Ve in teħaffe fi’l-aqvāli ve’ctehedā

VELEHU EYŻAN [G.475]

[Mef’ ulü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fā’ ilün]

(1) Ez-men cüdā me-şuv ki tuem nūr-ı dīdeī

Benden ırak (6) *olma ki sen benüm gözümün nūri*

Maħbūb-ı cān u mūnis-i ħalb-i remīdeī

Cānuñ maħbūbı ve ūrkmiş gönlün (7) *mūnisisin* murād mütekellimden beden ve muħātabdan nefsdür pes beden nefse dir benden olma sen ölmeseñ ben görmez (8) idüm zīrā beden ayaklu a‘ mā gibidür ve nefis ayaksuz başır gibidür lācerem ayaksuz başır ayaklu a‘ māya süvār olup (9) bu anuñ ile görüp ‘amel ider ve nefis rūhuñ maħbūbı ve ‘amel Hāğdan neftet itmiş ħalbün mūnisidür çün bunlar (10) müctemi‘ ü müttefik ü muvāfik olup t̃a‘ at ideler maħşad-ı aķşāya ve maṭlab-ı a‘ lāya vāşıl olurlar [nefs ü rūh bi’z-zāt bir olduğı taķdırce zāhirdür]

(2) Ez-çeşm-i baħt-ı (11) ħıış me-bādet gezend ez-ānk²¹⁰⁵

Kendü baħtuñ gözinden saña zarar olmasın zīrā

Der-dilberī be-gāyet-i ħubī (12) resīdeī

Dilberlikde ħūblıķ gāyetine irişmişindür murād *lisān-ı bedenden* nefse naşīhatdur bedenün nūrı (13) ve cānuñ maħbūbı ve ħalbün mūnisi olup cümle ħuvā-yı

²¹⁰² Köşeli parantez içerisindeki kelimeler 3206 nolu nüshada yoktur.

²¹⁰³ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur’ân, Hucûrât 49/13).

²¹⁰⁴ “Ben, anılması anan kişiye izzet olan Allāh’ı tenzih ederim ki o (kendinin) zikredilmesini ister. (O zikir) ister yalnızca sözden ibaret olsun; isterse sözle fiil birleşsin, anan kişiyi yüceltir.” İkinci mısırda *taħaffīlu* ibâresinin yerine derkenârda *ictima‘i* kelimesi ve *ve’ctehede* ibâresinin yerine *me‘a’l-fi‘li* kelimesi bulunmaktadır.

²¹⁰⁵ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ez-çeşm-i zaħm ħalk me-bādet gezend ez-ānk

bedeniyye ve rûhāniye hâkim olduğundan mağrûr olup (14) saña kendü bahtuñ gözi degüp iğtirâr ile dâlâle düşme dimekdür

Beyt

+---/+---/+--

Bugünki devlete mağrûr olma (15)

Uñât fikr ile yarın n'olur ahvâl

(3) Ez-dâmen-i tu dest ne-dârend 'âşıkân

Senüñ etegüñden el dutmazlar (16) 'âşıklar

Pîrâhen-i şabûri-i îşân derîdeî

Bunlar şabr idiciligi gönlegin yırtmışsındur murâd beden (17) ü rûh u kalb ve bunların kuvâsı tarafından nefse hitâbdur ki 'âşık-ı Hâk olanlar senüñ etegüñ elden (18) kırmayup tâ'ate da'vet iderler zîrâ bunların şabır gönlegin yırtup 'ışyân itdüren sensin (19) lâcerem zârara bâ'îş olan nef'e sebep olur nitekim Yûsuf 'aleyhi's-selâmuñ gönlegi *ve câ'û 'alâ kâmişîhi* (20) *bi-demim kezîbin*²¹⁰⁶ hasebince Ya'kûb 'aleyhi's-selâmuñ gözüne zârara sebep zâhir olup *izhebû bi-kâmişî hezâ* (21) *felkühü 'alâ vechi ebî ye'ti başîren*²¹⁰⁷ mücebince sebep-i şîhât-ı başâr oldu

(4) Dil bed me-dâr hân ki resî be-rûz-ı [İl12a] (1) vaşl

Korkma gâfil olma vaşl günine irersin [dil-bed me-dâr lafzı korkma dimekdür nitekim bed-dil korkan dimekdür]

Şebhâ çü zehr-i firkat-i cânân keşîdeî

Giceler çün cânân (2) *firkati zehrîn çekmişsındur* murâd budur ki her kim ki riyâzet zahmetin çeke vuşlat ni'metine vâşıl olur (3)

Beyt

++---/++---/++---/++-

Yâr dimiş aña kim cevri ü cefâlar iderüz

Katlanursa şöñ ucu mihr ü vefâlar iderüz

(5) Men' em me-kun (4) zi-'ışk-ı vey ey müftî-i zamân

Beni men' eyleme anuñ 'ışkıñdan ey zamâne müftîsi

Ma' zûr dâremet ki tu ü-râ (5) ne-dîdeî

Ma' zûr dutarın seni ki sen anı görmemişsındur murâd kendü zamânında müftî olan 'ışk-ı İlâhîden (6) ve rumûz-ı tarîkatden gâfil olduğün men' ü tâ'n itmiş imiş anı hikâyet idüp ve men'den men' eyleyüp (7) ve bilmediği için men' eylediğin ma' zûr dutduğun haber virür

Kıt'a

²¹⁰⁶ وَجَآؤُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Yakub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında (bana) yardım edecek olan, ancak Allah'tır. (Kur'an, Yûsuf 12/18).

²¹⁰⁷ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَاَلْقُوْهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيْرًا Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görececek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin. (Kur'an, Yûsuf 12/93).

++---/++---/++---/++-

Pertev-i şâhid-i ʿışkest (8) cemâl-i dil-i merd²¹⁰⁸

Key kuned meyl-i cemâl ân ki bedel nîst cemâl

Ger be-dîn kâʿ ide hacet talebed nâdânî

Huccetem bes (9) buved *el-cinsü ile 'l-cinsi yemîl*²¹⁰⁹

(6) İn serzeniş ki kerd tu-ra dūş Hāfızā

Bu ʿaʿnı ki eyledi saña dūn gice ey (10) *Hāfız* [tevbîh ʿArabî ve serzeniş Fārisîdür Türkîsi başa kaçmağdur ammā fi'l-ḥaḳîka başa kaçmak murād degüldür belki ʿaʿn u teşnîʿ murāddur]

Bîş ez-kelîm-i ḥîş meger pā keşîdeî

Kendü kelîmünden ziyāde meger ayağ çekmiş ve uzatmışsındur murād (11) *kerd* lafzından fāʿilinden müftî-i zamân olduğu taḳdîrce saña anuñ ʿaʿnı ḥaddünden tecāvüz itdügin içündür ki (12) *rahîma 'llāhu emren ʿarefe ḳadrehu ve lem yeteʿadde ṭavrehu*²¹¹⁰ hasebince kişi miḳdārından tecāvüz itmek gerek demek olur (13) ve *kerd* lafzının fāʿilinden murād dost olduğu taḳdîrce ḡayrdan vāḳıʿ olan ʿaʿnı ḥazret-i Ḥaḳdan (14) añlayup teʿdîb-i İlāhî ve gūşmāl-ı Ḥaḳ mülāḥaza ḳılmağ gerekdür dimekdrü

VELEHU EYẒAN [G.476]

[Mefʿülü Fāʿilātün Mefʿülü Fāʿilātün]

(1) Ey ez-fürûğ-ı rüyet (15) rüşen çerāğ-ı dîde

Ey kimse senüñ yüzün ziyāsından rüşen göz çerāğı

Rüşen zi-çeşm-i mestet çeşm-i (16) cihân ne-dîde

Senüñ mest gözünden rüşen cihân gözi görmemişdür murād mütevellimden beden ve muḥātabdan (17) nefsüdr mışrāʿ-ı evvel mefhûmı beyt-i sâbıḳ maṭlaʿı gibidür ve mışrāʿ-ı şânî mefhûmı budur ki cihân gözi (18) senüñ çeşm-i mestüñ gibi shevât görmekde rüşen göz görmemişdür

(2) Hemçün tu nâzenîni ser tâ be-pā leṭāfet

(19) *Senüñ gibi bir nâzenîn başdan ayağ leṭāfet*

Gîti nişân ne-dâde İzed neyāfrîde

Cihân nişân virmemişdür (20) *Ḥaḳ teʿalāya yırtmamışdur* murād nefsüñ kemâl-i leṭāfetini beyân ve anuñ gibi laṭîf bu cihânda maḥlûḳ degül idügin (21) zikrdür [bu beyt merhûndur]

(3) Ber-ḳaşd-ı ḥûn-ı ʿuşşâḳ ebrü vü çeşm-i şühret

ʿAşîḳlar ḳanı ḳaşdına senüñ şüh ḳaşuñ ve gözün [İ112b] (1)

²¹⁰⁸ Molla Câmi, Baharistân.

²¹⁰⁹ الجنس إلى الجنس Cins cinse meyleder. (Kelâm-ı Kibâr)

²¹¹⁰ رَجِمَ اللَّهُ أَمْرًا عَرَفَ قَدْرَهُ وَلَمْ يَتَعَدَّ طَوْرَهُ Hz. Âlî, Allah o kimseye merhamet etsin ki kaderini bilir fakat tavrını düzeltmez.

Gāh in kemīn küşāde kâh ān kemān keşīde

Gāh bu pusu açmış gāh ol yay çekmiştir murād budur ki rūh ve anuñ (2) kuvāsi belki bedenüñ cemī^c-i a^c zāsı nefse ‘āşıklardur ve buncılayın Hakk’a ‘āşıklar vardır ammā nefis bu ‘āşıkların kanı (3) ve helāki kaşdına göz pusısın açmış ve kaş yayını çekmiş ya^c nī göz ve kaş sebebi ile bunlar helāke kaşd itmiştir (4)

(4) Tā key kebüter-i dil bāşed çü murğ-ı bismil

Tā niceye dek gönül gügercini boğazlanmış kuş gibi

Ez-zaḥm-ı tır-i çarḥet (5) der-ḥāk u ḥūn ṭabīde

Senüñ çarḥ okuñ zaḥmında toprakda ve kanda talabımaḳdadur murād (6) budur ki beden nefse dir niçeye dek göz oḳın gönle urup anuñ zaḥmından bunu boğazlanmış kuş gibi muḫtarib (7) idersin

(5) Ez-süz-ı sīne her dem düdem be-ser ber-āyed

Sīne ḥarāretinden her dem tütünüñ başa çıkar

Çün ‘ūd çend (8) bāšem der-āteş āremīde

‘ūd gibi niçeye dek olma oda qarār itmiş murād budur ki beden nefse dir senüñ (9) oduñdan göğsümde olan ḥarāretten tütünüñ başuma çıkar niçeye dek ‘ūd gibi odda olam

(6) Ger z’ān ki rām (10) gerd baht-remīde bā-men

Eger muṭī^c olursa ürkmiş baht baña

Hem z’ān dehān ber-ārem kām-ı dil-i remīde

(11) *Hem ağızdan ḥāşıl irem ürkmiş gönül murādın* murād budur ki beden dir eger meyl-i ṭā^c at baña iṭā^c at iderse (12) ağızdan zıkr-i ‘ibādet murādın ḥāşıl irem

(7) Meylī eger ne-dāred bā-‘ārız-ı tu ebrū

Eger bir meylī olmasa senüñ ‘ārızuña (13) kaşuñ

Peyveste ez-çi bāşed çün ḳadd-i men ḥamīde

Muttaşıl neden olur benüm ḳaddüm gibi bükülmüş murād *ebrūdan* (14) remz-i Hakk’dur anuñ meylī vechu’llāh tarafınadır ve irşādı aḫadur anuñçün benüm ḳāmetüm gibi munḥanīdür ki mā’il olan (15) munḥanī ü rāki^c vü sācid olur

(8) Ger ber-lebem nihī leb yābem ḥayāt-ı bākī

Eger lebīme ḳorsañ leb bulam ḥayāt-ı bākī (16)

Ān dem ki cān-ı şīrīn bāşed be-leb resīde

Ol vaḳt ki tatlu cān lebe irmiş ola murād budur ki cān ağza (17) geldüğü vaḳtde *men kâne āḫiru kelāmihi lā ilāhe illa’llāhu leḳad daḫele’l-cennete*²¹¹¹ ḥasebince çün senüñ kelāmuñ ve nāmuñ (18) benüm lebūme gele ḥayāt-ı ebediyye bulurum ki imān ile ölürüm ve cennete dāḫil olurum

(9) Tā key fūrū güzārī çün (19) zūlf-i ḥod dilem-rā

²¹¹¹ مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَدْ دَخَلَ الْجَنَّةَ Kimin son sözü Lâ İlāhe illallāh olursa, cennete girmeye hak kazanır. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebū Dāvud Tercemesi**, c. 2, Hadīs No: 3116, s. 603..

Tā niçeye dek aşağı iletürsin kendü zülfünü gönlüm gibi

Sergeşte vü perişân ey nûr her dü (20) dide

Başı dönmüş ve perişân ey iki gözüm nûrî murād bedenün nefse hitâbıdır niçeye dek gönlümü zebûn (21) u mağlûb u hayrân u menkûb idersin

(10) Der-pây-ı hâr-ı hicrân üftâde der-keşâkeş

Hicrân dikenî dibinde düşmüş [İ113a] (1) ızırâbda

V'ez-gülşen-i vişâlet hergiz gülî ne-çide

Senün vişâlün gülşeninden hergiz bir gül dirmemiş murād bedenün (2) nefse şikâyeti kalbün hâlini hikâyetidür ki dil-i hâr-ı hicrân dibine düşüp gülşen-i vuşlatdan müntefî' olmadı (3) senün sebebün ile dir

(11) Mâ-râ bezâ' at inest ger der-mezâket üfted

Bizüm kumaşımız budur ki eger senün mezâküñe (4) düşerse

Deryâ-yı şî' r-i Hâfız be'nvîs ber-ceride

Hâfızun şî'ri deryâsın yaz defterde murād nefse (5) penddür eger mezâküñe vâkı' olup sende zevk-i şahîh var ise Hâfızun şî'ri deryâsın yazup andan (6) cevâhir ihrâc ve menâfî' istihrâc idüp naşihat-pezîr ve bâña dest-gîr ol

(12) Ger dest-i men ne-girî bâ-H'âce (7) bâz güyem

Eger benüm elüm dutmazsañ efendiye girü dirüm

K'ez-âşıkân-ı miskîn dil mî-berî be-dide

(8) Ki miskîn 'âşıklardan gönül alursın göz ile murād budur ki beden nefse dir eger benüm elüm alup 'ibâdetde (9) muvâfaqat itmezseñ velâ tekilnî ilâ nefsî tarafete 'aynin²¹¹² mücebince hâzret-i Hâkka münâcât iderüm ki 'âşıklar (10) gözine zehârif-i dünyâ ve shehevât gösterüp göz ile gönüllerin alursın (11)

VELEHU EYẒAN [G.477]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Hunuk nesim-i mu'anber şemâme-i dil-h'âh

Lafz-ı *hunek* zamm-ı hâ ve nûn ile mürâdif-i tûbîdür bahtlı ma'nâsına (12) *nesim* hoş kokulu yildür *mu'anber* ism-i mef'ûl şîğasıdır 'anber lafzından *şemâme* lafz-ı 'Arabîdür (13) yıylanıktur Fârisîsi destenbüye ve destenbüdür lafz-ı *dil-h'âh* vaşf-ı terkibîdür ma'nâ-yı mışrâ' budur ki (14) *bahtlı hoş kokulu 'anberlenmiş yıl ki gönül dilegi yıylanıktur* [gâh olur ism-i câmdan ism-i fâ'îş ve ism-i mef'ûl alurlar nitekim 'ıtrdan 'attâr ve kufldan mukâffal dirler]

Ki der-hevâ-yı tu ber-h'âst bâmdâd begâh

(15) Lafz-ı *ber-h'âst* elif ile kalkdı ma'nâsınadır *bâmdâd* şabâhdur *begâh* erkendür ma'nâ-yı mışrâ' budur ki (16) *senün hevânda kalkdı şabâh erkenden* murād

²¹¹² وَلَا تَكْلِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ Göz açıp kapama ölçüsünde bile olsa beni nefsimle baş başa bırakın. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebî Dâvûd Tercemesi*, c. 3, s. 652, Hadîs No: 5090.

muḥātabdan ḥazret-i Ḥaḳdur aña dir bahtlu nefḥa-i Rabbāniye-i ṭayyibe ki (17) senüñ muḥabbetünde zāhir oldı seḥer vaḳtinde erkenden lācerem ol nefḥa-i ṭayyibeye ḥiṭāb idüp dir

(2) Delil-i rāh (18) şev ey ṭā'ir-i ḥuceste-liḳā

Lafz-ı *likā* ‘Arab lügatinde şataşmak ve bulaşmak ma‘nāsına ‘Acem isti‘mālinde şüret (19) ma‘nāsınadır ma‘nā-yı mısırā‘ budur ki *yol kulağuzı ol ey şüreti mübārek kuş*

Ki dide āb şud (20) ez-şevḳ-i ḥāk-i ān dergāh²¹¹³

Ki göz şu oldı ol dergāh toprağı şevḳinden murād ol nefḥa-i Rabbāniyeden (21) delālet-i dergāh-ı Ḥaḳ talebidür ve gözi ol şevḳden ağlamaḳdan āb-ı maḥz oldı diyü mübālağadır

Rubā‘ī

Ṭübā [İ113b] (1) li-‘abdin keffe şehvetehu²¹¹⁴

Ve ḥamā mine’n-nirāni mühcetehu

Ve’d-dem‘u şefi‘un lehu li-zilletihi

Ecrāhu rāciyen bihi raḥmetehu (2)

(3) Be-yād-ı şaḥş-ı nizārem ki ğarḳ-ı ḥün-ı dilest

Benüm arıḳ şaḥşum yādına ki göñül ḳanına ğarḳdur [lafz-ı *nizār* arıḳ ve ince ma‘nāsınadır]

Hilāl-rā (3) zi-kenār-ı ufuk kunend nigāh

Hilāle ufuk kenārından naẓar iderler murād şöyle za‘īf ü naḥīf oldum ki hilāl (4) baña nümüne olup benüm yāduma aña naẓar iderler anı görüp beni görmüş gibi olurlar ve ḥulāşa-i murād ṭālib-i dost (5) mirtāz u za‘īf olmaḳ gerek ve naḥīf olan müşārun ileyh bi’l-benān ve manzūr-ı ‘uyün ensār olur dimekdür (6)

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Her şeb ne-ḥusbed ü zi-ġamet mī-şevved za‘īf

Manzūr-ı ḥaḳ-ı ‘ālemiyān şev ez-ān helāl

(4) Zi-şevḳ-i rüy-ı tu (7) rüzī ki ez-cihān be-revem²¹¹⁵

Senüñ yüzün şevḳinden bir gün ki cihāndan gidem

Zi-türbetem be-demed surḥ-gül (8) be-cāy-ı giyāh

Benüm ḳabrümden bitür kızıl gül ot yirine murād zāhire naẓar yüzün gül gibi kıızıldur (9) anuñ şevḳi ile olıcaḳ ḳabrümde ot yetine kızıl gül biyüt dimekdür

Beyt

²¹¹³ Bu mısırânın benzer bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ki dide āb şude der-hevā-yı in dergāh

²¹¹⁴ “1) Cennet, şehvetini engellemiş ve rûhunu cehennem ateşinden korumuş olan kula olsun. 2) Rabbinin rahmetini ümîd ederek döktüğü gözyaşları onun zilletine şefâatçidir.”

²¹¹⁵ *Zi-şevḳ-i rüy-ı tu* ifâdesi derkenârda *be-‘ışḳ-ı rüy-ı tu* şeklindedir.

--+/-+++/+---/-+-

Çeşmi hayâli ile ölürsem (10) nigârımuñ

Nergis bitüre çevreme hâki mezârımuñ

ma' nāya nazar murād budur ki vechu'llāh şevkinden (11) olıcağ kabrümnden eşer-i keşf zâhir olur ki zâ'ir olanlar andan müstefid olurlar

Beyt

+---/+---/+---

Pes ez-murden (12) şevd te'sîr-i men bîş

Çünân ki ez-niyâm birün şevd tîğ

(5) Menem ki bî-tu nefes mî-keşem zihî haclet²¹¹⁶

Benin ki (13) sensüz nefes çekerüm zihî şermsârlık

Meger tu 'afv kunî verne çîst 'özt-i günâh

Meger sen 'afv idesin (14) yohsa nedür 'özt-i günâh murād budur ki 'âşık-ı Hâk olan bir nefes Allâh zikrinden hâlî olmamak gerek (15) zîrâ nisyân-ı Hâk zenb-i 'aẓîmdür meger hâzret-i Hâk 'ifv ide ki bu günâha 'özt yokdur

Şî'r

În vecedtü (16) mâ sivâ'llâhi fi'l-fu'âd²¹¹⁷

'Azzebû kalbî bi-nîrâni'l-mî'âd

Beyt

+---/+---/+---

Zi-bende terk-i zikret çün günâhest (17)

Günâh ez-bende vü 'afv ez-ğudâvend

(6) Zi-düstân-ı tu âmüht der-çarîkat-i mîhr

Senüñ dostlarıñdan öğrendi (18) muhabbet çarîkatinde

Sepîde-dem ki hevâ çâk zed şî'âr-ı siyâh

Erte yeri ağardı vaqtindeki hevâ çâk (19) kıldı kara iç kaftanın murād budur ki hâzretleri Hâk dostları şehir-ğîz olurlar ve ol vaqtde câme (20) çâk iderler hevâ dağî bunlardan öğrendi meger ki fecr tülû'ı zamânında siyâh libâsı çâk ider (21)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ger buved ref' -i hucub ne-buved 'aceb pîş-i raşş

Şeb reved ez-çeşm-i merdüm çün be-dîd âyed şehir

(7) Me-dih be-hâtır-ı nâzûk [İl 14a] (1) melâlet ez-men zûd

²¹¹⁶ Mî-keşem ifâdesinin karşılığı olarak derkenârda mî-zenem kelimesi bulunmaktadır.

²¹¹⁷ "Eğer siz mâsivâdan bir şeyi (Allâh dışındaki bir şeyi) kalbimde görürseniz miâd ateşi ile kalbimi azâba verin."

Hâtır-ı nâzûke melâlet virme benden tîzcek

Ki Hâfız-ı tu hod in lahza guft (2) bi'smi'llâh

Ki senüñ Hâfızuñ hod bu lahzada didi bi'smi'llâh murâd bunda rûhuñ nefse (3) hîṭâbın hikâyetdür ki rûḥ aña dir bir kimse çok söylese ve çok okusa anuñ kelâmuñdan uşanurlar (4) senüñ nâzûk ḥâṭıruñ benüm kelâmumdan tîzcek uşanmasun ki ibtidâ-yı kelâmdayın ki şimdi (5) bi'smi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥîm didi

VELEHU EYŻAN [G.478]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Der-i serây-ı muğân ruftu bûd u âb zede

Muğân sarây kapusı süfürülmüş (6) *idi ve şu urulmuş* [ruftu zamm-ı rā ile ism-i mef' üldür ruften lafzından ki zamm-ı rā ile süpürmek ma' nâsınadır]

Nişeste pîr ü şalâyî be-şeyḥ ü şâb zede

Oturmuş pîr kocaya ve yigide (7) *şalâ urmuş* ḥânḳâḥ kapusı süpürülmüş şy sepelemiş ve şeyḥ oturmuş pîr ü cevâna irşâd içün şalâ (8) dimiş dimekdür

(2) Sebû-keşân heme der-bendegîş beste kemer

Desti çekiciler dükeli anuñ kulluğına bağlamışlar (9) *kuşak*

Velî zi-terk-i küleh çetr ber-seḥâb zede

Velî külâḥ terkinden çadırı bulut üzre urulmuş murâd budur (10) ki şeyḥi şarâb küpüne teşbîh iderler ki 'ışık-ı İlâhî ve keyfiyyet menba' ıdır ve *sebû-keş* ya' nî destî ile şarâb taşı (11) bân-ı hilâfet derecesine ırmış sâlikdür ki ğayra şeyḥden ifâzaya qâdirdür lâcerem anlar ḥânḳâḥda (12) ḥıdmete bil bağışlamışlardır ve terk-i tâc-ı dünyâ itdükleri içün devlet-i âḥirete vâsıl olup derece-i 'âliye (13) bulaşmışlardır

(3) Fürûğ-ı cām u qadeh nûr-ı mâḥ püşide

Cām u qadeḥüñ ziyâsı ay nûrını örtmişdür

'İzâr-ı (14) muğbeceğân rāḥ-ı âftâb zede

Muğbecelerüñ izârı güneş yolın urmuş murâd *cām u qadeḥ*den kalb-i şeyḥ (15) ve lisân-ı vâ' izdür ki anuñ nûr-ı ilm-i zâhir ehlinüñ nûrına ğâlib olmuştur ve sâlik-i mübtedâ ve şâbb-ı (16) mühtedî *eş-şâbbe't-tâ'ibe* 'indi bi-menzileti melâ'iket²¹¹⁸ ḥasebince melek gibi maḥbûbdur ki maḥbûb zâhirüñ yolın (17) urup ehlu'llâḥ katında anuñ rağbetin gidermişdür

(4) Zi-nâz u 'arbede-i şâhidân-ı şîrîn-kâr²¹¹⁹

Lezîz 'amellü (18) *maḥbûblaruñ nâz u cenginden*

Şeker şikeste vü gül rîḥte rebâb zede

Şeker şınmış ve gül dökülmüş ve rebâb (19) *urulmuş* murâd budur ki ol sâlik-i mübtedîler ve ṭâlib-i muḳtedîler ki lezîzü'l-'amellerdür anlaruñ ta'azzüzinden (20)

²¹¹⁸ الشَّابُّ الثَّائِبُ عُدِّي بِمَنْزِلَةِ مَلَائِكَتِي Ey benim rızam için tövbe eden genç! Senin benim yanındaki değerli meleklerimin konumundadır. (Hadîs)

²¹¹⁹ Zi-nâz u 'arbede ifâdesi derkenârda zi-şûr u şu'bede şeklindedir.

ve anların şeyâtin-i cinn ü ins ile cenginden meclis-i fışk u hevâ muhtell ü harâb olmuşdur [rebâb feth-i râ ile ıklıkdur ki çalarlar]

(5) Girifte sâgar-ı (21) ‘ışret firişte-i rahmet

‘İşret kadehin dutmuş rahmet meleki

Zi-cür‘ a ber-ruh-ı hür u perî gülâb zede

[İ114b] (1) *Cür‘adan hür ve perî yüzine gülâb urmuş* murâd budur ki mecâlis-i zikre-i rahmet hâzır olup (2) ‘ubbâd ile müşârik olup ba‘dehu maķâmlarına rücû‘ idüp hürilere ve cânne ve cinne bunların baķiyye-i (3) hâletinden feyz ‘ibâdetinden haber virürler

(6) Selâm kerdem ü bâ-men be-rûy-ı handân guft

Selâm virdüm (4) ve bâña güler yüz ile didi

[Ki ey humâr-keş-i müflis-i şarâb zede]²¹²⁰

Ki ey humâr çekici şarâb urmuş müflis murâd budur ki ol hânķâh şeyhine selâm (5) virdüm ol bâña beşâset-i vech ile didi ey dünyâ şarâbı urmuş maķmûr hamr-ı ğaflet olmuş ‘amel-i âhiretten (6) müflis bu beyt merhûndur

(7) Ki in kuned ki tu kerdî be-za‘ f-ı himmet ü re‘y

Kim ider bunı ki sen itdün (7) himmet ü fikr za‘ fi sebebi ile

Zi-gençhâne şude hayme ber-harâb zede

O hazîne senden gitmiş ola sen (8) harâb üzre çadır urmuş murâd budur ki bu senün itdügün işi kim ider ki himmetünün ve fikrünün (9) za‘findan genc-i âhiretten gidüp harâb-ı dünyâ üzre çadır kurup anın içinde olasın [mısrâ‘-ı şânî evvelinde olan *genc* lafzı feth-i *kâf* ile ve kesr-i *cîm* ile olup hâne lafzına muzâf olıcaķ ma‘nâ bu meşûr olan olur ve eger *cîm*ün sükûnı ile olup hâne lafzı ile terkîb kılınup vaşf-ı terkîbî kılınırsa hazîne ondan demek olur eger *genc* lafzı zamm-ı *kâf* ile ola o bucağından demek olur bu taķdîrce izâfetden ğayrı câ‘iz degüldür] [şude bunda refte ma‘nâsınadır] [mısrâ‘-ı evvel evvelinde olan *ki* lafzı ismdür kim dimekdür]

(8) Vişâl-i devlet-i (10) bîdâr tersemet ne-dihend

Uyanıķ devlet vişâlini korķarın saña virmeyeler

Ki huftêi tu vü âġuş-ı baķt (11) ħ‘âb zede

Ki yatmışındur baķt kucağında uyķu urmuş murâd budur ki saña devlet-i vişâl virilmeye (12) diyü korķarın ki *ve naķnu aķrabu ileyhi min ħabli‘l-varîd*²¹²¹ mücebince saña ķurb-ı Hâķ ħâşıl iken sen ġafletdesin

(9) Felek (13) cenîbe-keş-i Şâh Nuşretuddînest

Felek Nuşretuddîn şahuñ yedekin çekicidir [cenîbe ve cenîb ve cenîbet feth-i *cîm* ile yedek dimekdür ve cenîbe zamm-ı *cîm* ile ve feth-i *nûn* ile taşġîr-i cenîbdür]

Biyâ be-bîn meleķeş (14) dest der-rikâb zede

²¹²⁰ Bu mısra İ nüshasında eksiktir. SÖ nüshasından tamamlanmıştır. (SÖ.1, 325b).

²¹²¹ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarımızı biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız. (Kur‘ân, Kaf 50/16).

Gel gör ki melek anuñ üzengisine el urmış murād budur ki Şāh Nuşreteddīn (15) ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām ḥazreti yā her mü’min muttakīdūr ki felek anuñ yedekin yedici ve merākibin görıcıdūr ki (16) Burāklar cennetde anuñ içün beslenür ve felek terbiyyetinde olur ve leyle-i Mi‘rācda Cebrā’il ‘aleyhi’s-selām anı Burağa (17) bindürmişdür ve yevm-i kıyāmetde ḥazret-i Resūli ve her mü’min-i maḳbūli melek Burağa bindürüp ṭarīkū ṭarīkū ya’nī şavuluñ (18) ve yoldan gidüñ diyü diyü cennete alup gitse gerekdür

(10) ‘Arūs-ı baht der-ān ḥacle bā-hezārān nāz

Baht gelini ol (19) *gerdek evinde niçe biñ nāz ile* [*ḥacele* lafzı fetḥeteyn ile lafz-ı ‘Arabīdür gerdek evine dirler ki tezyīn olunur ve ‘Acemler fetḥ-i ḥā ve sükūn-ı cīm ile okurlar zarūret-i vezn içün böyle okunmaḳ ḥod bunda zarūrīdür]

Şikufte geşte vü ber-berg-i gül gülāb zede²¹²²

Açılmış ve gül yaprağı üzre gülāb (20) *urmuş* murād ‘arūs-ı bahtdan ḥürdür ve gerdek evinden murād cennetdür anda ḥür niçe biñ nāz u i’zāz ile açılıp (21) gül yüzi üzre yā gül yüzüñ üzre gülāb urur

(11) Ḥıred ki mülhem-i ḥayrest behr-i kesb-i şeref

‘Akl ki ḥayr ilhām idicidür [İ115a] (1) *şeref kesbi içün* [*behr-i kesb-i şeref* lafzı merhūndur]

Zi-bām-ı ‘arş şadeş büse ber-cenāb zede

‘Arş tamından yüz büse ol o cānibine (2) *urmuş* murād ‘uḳūl-i mücerrede yā melā’ike-i muḳaddese ki ḥayr ilhām idicilerdür anlar kendülere taḥşil-i şeref içün (3) ‘arş üzerinden ehl-i cennet evi cānibin öperler kendülere bunu şeref bilürler dimekdür

(12) Biyā be-meykede Ḥāfız ki ber-tu (4) ‘arze kunem

Gel meyḥāneye Ḥāfız ki saña ‘arz ideyin

Hezār şaf zi-du‘ āhā-yı müstecāb zede

Biñ şaf (5) *müstecāb olmış du‘ ālardan* murād ol şeyḥüñ kelāmın naḳldür ki baña didi gel ḥānḳāha ey Ḥāfız ki saña ‘arz (6) iden çü müstecāb du‘ ālar ki isticābet-i du‘ ā şalāḥ-ı ‘amel ve şafā-yı ḳalb ile olur ve bu ḥāl ehl-i ḥalvetde ve (7) künc-i ‘uzletde olanlarda bulunur yā müstecāb olur du‘ ālar vardur anları şeyḥ-i erbāb-ı ṭarīḳāte ta‘līm ider (8) ki anlar ol du‘ ālara taleb-i Mevlā içün meşgūl olurlar

VELEHU EYẒAN [G.479]

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Düş reftem be-der-i meykede ḥāb-ālūde

(9) *Dün gice gitdüm meyḥāne ḳapusına uyku bulaşmış*

Ḥırḳa ter-dāmen ü seccāde şarāb-ālūde

²¹²² Bu mısırânın bazı farklı şekilleri derkenârda şu şekildedir:

Küşāde sünbül ü ber-berg-i gül gülāb zede

Benefşe beste vü ber-berg-i gül gülāb zede

Hırkanuñ (10) *etegi yaş ve seccāde şarāba bulaşmış* murād budur ki hānķāh kapısına vardum tamām-ı teyaķķuz üzre degül (11) idüm zāhir bedenüm televvüş ile ve niyyet-i ‘ibādetüm ‘ışķ ile maħlūt idi

(2) **Āmed efsūs-künān muğbeçe-i bāde-fürüş**

(12) *Geldi maşharalığa alıcı olduğu hālde şarāb satıcı muğbeçe* [*muğbeçe-i bāde-fürüş*dan murād bunda beyān olunan gibi idügi ħarf-i elifde geçmiştir bu beytde

Ger çünin cilve kuned muğbeçe-i bāde-fürüş²¹²³

Ĥāk-rüb-ı der-i meyĥāne kunem müjgān-rā]

Guft bīdār şev ey reh-rev-i ĥ‘āb-ālūde

(13) *Didi uyan ey yola gidici uyķuya bulaşmış kimse* murād budur ki bir sālīk-i nāşīĥ ki henüz (14) temķin bulmamış idi baña seĥeriyye ile didi uyan ey sālīk-i ġaflet-ālūde ki sülūk-ı ıarīķat-i Ĥāk kemāl-i teyaķķuz (15) ile olur

Beyt

++--/++--/++--/++--

Çün resīden be-şehān sehl ne-bāşed ey şeyĥ

Key buved sehl resīden be-ĥudāvend-i cihān (16)

(3) **Şustuşūy be-kun ān ki be-ĥarābāt ĥırām**²¹²⁴

Yumaķ ve arıtmak kıl andan ĥarābāta şalın ya‘nī gel [lafz-ı şustuşūy bunda māzīdūr emr degüldür belki şust ism-i maşdardur ya‘nī şusten ma‘nāsınadur ki yumaķ demek olur bunun mūrādifi ġasldūr feth-i ġayn ile ve şūy daĥi ism-i maşdardur ya‘nī şūyiden ma‘nāsınadur ki arıtmak demek olur bunun mūrādifi taṭĥīrdūr]

Tā ne-gerded zi-tu (17) ĩn deyr-i ĥarāb-ālūde

Tā olmaya senden bu ĥarāb kilīsā mülevveş murād budur ki ol sālīk-i nāşīĥ didi (18) evvelā kendüni yuyup ve arıtmak gerek andan hānķāha gelmek gerek tā ki bu köhne ‘ibādetĥānesinde mülevveş (19) olmaya

Beyt

++--/++--/++--/++--

Her ki ez-ĥūy-ı bed-i ĥ‘ış ne-şud pālūde

Ū be-her cā ki reved z‘ū şevd ān ālūde

(4) **Be-ıahāret (20) güzerān menzil-i pīrī vü me-kun**

Pāklik ile geçür pīrlık menzilini ve itme

Ĥil‘ āt-i şīb çü teşrīf-i şebāb (21) ālūde

(21) *Pīrlık kaftanını yigitlik libāsı gibi bulaşmış* murād budur ki zamānı ma‘şiyet ile mülevveş olmuştur pīrlık [İ115b] (1) zaānın pāklik ile geçür tā ma‘şiyet-i zamān-ı ‘ömrini istiġrāk itme

²¹²³ Şerh-i Dīvan-ı Hāfız, [G.7/3].

²¹²⁴ *Ĥırām* kelimesine karşılık olarak derkenārda *der-āy* ifādesi bulunmaktadır.

Beyt

+---/+---/+---/+--

İlāhî be-hengām-ı pîrî merā

Temennā-yı nefis-i cevānān (2) me-dih

(5) Der-hevā-yı leb-i şîrîn-püserān çend kunî

Ŧatlu oğlanlar lebi hevāsınad niçe idersin

Cevher-i rūḥ be-yāḳūt-ı (3) müzāb ālūde

Cevher-i rūḥı erimiş yāḳūt ile bulaşmış murād dilberler hevāsı ile niçe bir şurb-ı şarāb idersin (4) dimekdür fî'l-ḥaḳîḳa pîrlik zamānında oğlana meyl lâyıḳ degüldür bu ḥālden şikāyet idüp Mevlānā Cāmî dimiş (5)

Beyt

---+/+---+/+---/+---

Guftem ne-kunem meyl-i cevānān çü şevem pîr

Feryād ki çün pîr şudem hırş-ı füzün şud

Fe-keyfe ki şarāb daḥi içe (6) oğlana meftûn olup

Şi'r

Dā'un ḳadîmun fî-benî Ādem²¹²⁵

Fitnetü insānin bi-insānin

(6) Āşināyān-ı reh-i 'ışḳ der-în (7) baḥr-i 'amîḳ

'İşḳ yolnuñ āşnāları bu deriñ deñizde

Ġarḳa kerdend ü ne-kerdend be-āb ālūde²¹²⁶

Ġarḳ oldılar ve (8) olmadılar şuya bulaşmış murād budur ki āşnālar baḥr-ı vaḥdete ḡarḳ olup ammā işlanmayup ya' nî ḥişşedār olmamışlardır (9) sen ḥāric iken ḳaçan ḥişşedār olsañ gerekdür

Beyt

---+/-+---/-+---/-+---

Herkes be-guḳt u gūy her cā be-cüst ü cūyî

Der-perde-i vişāleş (10) kes reh ne-burd mūyî

(7) Pāk u şāfî şevēd ez-çāḥ-ı ṭabî' at be-der-āy²¹²⁷

Pāk u şāfî ol ṭabî' at ḳuyusından çık

Ki (11) şafāi ne-dihed āb-ı tūrāb ālūde

Ki bir şafā vîrmez ṭopraḡa bulaşmış şu murād budur ki *len yelice melekūte's-semāvātî* (12) *ve'l-arḳi lem yūled merreteyni*²¹²⁸ ḥasebince evvelā vālideden ṭoḡmaḳ

²¹²⁵ "İnsanın insan ile imtihânı ve insan fitnesi âdemoğullarının kadîm bir hastalığıdır."

²¹²⁶ Kerdend ü ne-kerdend ifâdesi derkenârda *geştend ü ne-geştend* şeklindedir.

²¹²⁷ Ṭabî' at kelimesine karşılık olarak derkenârda *küdûret* ifâdesi bulunmaktadır.

şāniyen ṭabī‘at-i beşeriyyeden toğmak gerek zīrā mādām ki (13) ṭabī‘at-i beşeriyye ile ihtilāf ola şafā-yı küllī müyesser olmaz

Rubā‘ī

-+---/-+---/-+---/-+---

Nīst ‘ışk-ı lāyezālī-rā der-ān dil hīç kār²¹²⁹

Gū henūz (14) ender-şifāt-ı ḥīş māndest üstüvār

Hīçkes-rā nāmdest ez-düstān der-rāh-ı ‘ışk

Bī-zevāl-i mülk-i şüret (15) mülk-i ma‘nā der-kenār

(8) Guftem ey cān u cihān defter-i gül ‘aybī nīst

Didüm ey cān u cihān gül defteri ‘ayb degüldür (16)

Ger şevēd faşl-ı bahār ez-mey-i nāb ālūde²¹³⁰

Eger olursa bahār faşlında şarāb-ı şāfdan bulaşmış murād gülden keşf (17) *ve faşl-ı bahār*dan zamān-ı baştdur *ve şāfī şarābdan ‘ışk-ı ḥālīşdür* çün aña böyle rumūz ile söz söyledüm (18)

(9) Guft Hāfız lügaz u nükte be-yārān me-fürūş

Didi ey Hāfız lügazı ve nükteyi yārāna şatma

Āh ez-īn luṭf-ı be-envā‘-ı ‘itāb (19) ālūde

Āh bu luṭfdan ki envā‘-ı ‘itāb ile bulaşmışdur murād budur ki ol sālīk didi ṭarīqate (20) sülūk iden kimse şūfīlere ‘ilm-i zāhir şatmağı terk itmeñ Ḥāce Hāfız dır ki bu egerçi benüm ‘ulūm u ma‘ārif (21) ile ittışāfımı zıkrdür ammā sülūk ādābın bilmezsin dimekdür ki sālīk-i mübtedā sākit gerek ve terk-i da‘vā itmek gerek [İ116a] (1) ve ‘ilm lāfın urmamak gerek ve kendüyi ümmī gibi ḥaķīr ‘add itmek gerek ve ümmī şūfī senden yegdür dimekdür lācerem (2) bu çok nev‘-i ‘itābdur

VELEHU EYẒAN [G.480]

[Meḥ‘ülü Fā‘ilātün Meḥ‘ülü Fā‘ilātün]

(1) Dāmen-keşān hemī şud der-şerb-i zer-keşīde

Etek sürüyerek (3) *gider idi altun çekilmiş kaṭīfede ya‘nī altunlu kaṭīfe kaftanında* [şerb fetḥ-i şīn ile altunlu kaṭīfe kaftandur gālībā ehl-i Rūm ki şeyb didükleridür]

Şad māh-rū zi-‘ışkeş ceyb-i (4) kaşab derīde

Yüz ay yüzölü anuñ ‘ışkından ince ketān kaftan yaķasın yırtmış (5) [kaşab ince ketān bezine dirler ‘Arab u ‘Acem andan kaftan dikdirüp ıssı eyyāmında gıyerler gāyetde laṭīf olur]

Beyt

²¹²⁸ لَنْ يَلِجَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَمْ يُولَدْ مَرَّتَيْنِ Hz. İsa (a.s.) iki defa doğmayan kişi yeryüzü ve gökyüzü krallığına giremez. Birincisi normal doğum ikincisi de nefsi kötülüklerden iyiliklere doğum.

²¹²⁹ Dīvān-ı Senāyī, Kasāyid, Beyit: 1/5, Ganjor.

²¹³⁰ Ger şevēd ifādesi derkenārda ki şevēd şeklindedir. Kelimenin altına manāsı da yazılmıştır: ki ola

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

‘ Aceb ān nīst ki maḥbūb-ı cihānī tu be-ḥüsn

‘ Aceb ānest ki muḥibbān-ı tu maḥbūbānend

(6) ba‘ zı ebyātı buña delālet ider ki Ḥ‘āce Ḥāfızuñ yārānından biri bir bāde-nüş maḥbūb ola kendüsi (7) kendüsi müsā‘ede itmeyüp bākī yārānı daḥi nehy idüp ve aña pend eyleyüp lācerem *el-ḥaḳḳa mürrun*²¹³¹ ḥasebince ol bundan rencide-ḥātır (8) olup altunlu ḳaftanı ile mütekebbirāne ve mestāne iken süriyerek gidüp nice maḥbūblar anuñ (9) muḥabbetinden yaḳaların ḳāk ide pes bu ḡazelde mācerāyı ḥikāyet idüp anı vaşf ider

(2) Ez-tāb-ı āteş-i mey (10) ber-gird-i ārızeş ḥ‘ay

Şarāb odı ḥarāretinden anuñ yüzi eṭrāfında ter [ḥavy feth-i ḥā ve sükün-ı yā ile ki vāv resmīdür okunmaz mürādif-i ‘araḳdur]

Çün ḳatrehā-yı şebnem ber-berg-i (11) gül çekide

Şebnem ḳatreleri gibi gül yapraḡı üzre ṭamamış murād maḥbūbuñ vaşfı idüḡi mañtūḳdan (12) zāhirdür

(3) Lafzī faşih şirīn ḳaddi bülend-i çāpük

Bir lafz faşih şirīn bir yüce ḳaddi çāpük

Rüy-ı (13) laṭif-i dil-keş çeşm-i ḥoş-keşide

Gönül çekici laṭif yüz bir ḥoş-keşide göz murād *çeşm-i keşideden* (14) oldur ki ṭar olup kâf-ı musaṭṭah gibi olup ḳaşd ile gözün açmaz nāz idüp gözünü süzüp naḡar ider gibi (15) görine

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Zi-çeşmeş yek naḡar kâfi buved liken çü mī-bīnem

Kücā ān dil ki men dārem ḳabül ān naḡar kereded (16)

(4) Yāḳūt-ı cān-fezāyeş ez-āb-ı luṭf zāde

Anuñ cān artırucı yāḳūtı ya‘ nī lebi luṭf şoyından ṭoḡmış (17)

Şimşād-ı ḥoş-ḥurāmeş der-nāz perveride

Anuñ ḥoş şalınıcı ḳāmeti nāzda beslenmiş murād *şimşāddan* ḳāmetidür (18) āferīn Ḥ‘āce Ḥāfız ki ‘ aceb vaşf-ı ḥüsn ile ḥüsn-i maḥbūbı vaşf eylemiş ve hezārān āferīn ki (19) aña müsā‘ede idüp Rızāyī didüḡin dimemiş

Ḡazel

+ --- / + --- / + ---

Mebād ān ki bezm-i bāde bāşed

Heme bāyist-i ū āmāde (20) bāşed

²¹³¹ الحق مر Hak acıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

Perī-rūy ki sākī bā-şeh ancā
Zi-her rengī ki ḥāhī dāde bāşed

Der-ān meclis be-ḥükm-i nāgehānī (21)
Ġarīb-i tu be-kār üftāde bāşed

Be-ḥasbiḥāl her yek ez-ḥarīfān
Zi-her cāy-ı süḥan bü'gşāde bāşed

Ḥuşūşen [İ116b] (1) her küdām ez-ehl-i meclis
Be-devr-i ḥāş [büzürg-i] zāde bāşed

Der-ān ḥālet kuned pervā-yı tevbe
Buved ḥur yā çü k'ü (2) mādde bāşed

Ḳazā-rā cüz rızā ne-būd Rızāyī
Me-bād ki ançünin üftāde bāşed

(5) Ān la'1-i dil-keşş bīn v'ān (3) ḥande-i pūr-āşüb

Ol gönül çekici la'1 gör ve ol pūr-fītne gönümi gör

V'ān reften-i ḥoşş bīn v'ān gām-ı āremīde

(4) *Ol ḥoş gitmesin gör ve ol diñlenmiş adımın* murād bunda daḥi vaşf-i belīg idügi zāhirdür ve giderken gāh gāh (5) tevaḳḳuf-ı nāzdan bir nev' dūr ve yārāndan müsā'ade olup da'vet tevaḳḳu'ı içündür

(6) Ān āhu-yı siyeh-çeşm ez-dām-ı (6) mā birün şud

Ol kara gözlü āhū bizüm ağımuzdan çıkdı

Yārān çi çāre sāzīm bā-in dil-i remīde

(7) *Ey yārān ne çāre idelüm bu ürkmış gönül ile* murād anuñ bunların muşāḥabetinden gidüp kendünün daḥi (8) gönli gidüp girü anı şayd itmek şadedinde ḥayretin zıkrdür

(7) Zinhār tā tevānī ehl-i naẓar meyezār

Zinhār gücün (9) yetdükce ehl-i naẓar incitme

Dünyā vefā ne-dāred ey yār-ı ber-güzīde

Dünyānuñ vefāsı yokdur ey yār-ı muḥtār murād (10) aña naşīḥat şüretinde her yār-ı muḥtāra penddür

Beyt

--+/--+ / +--+ / -+-

Dünyâ ki evveleş ‘adem ü âhireş fenâst²¹³²

Der-ḥaḳḳ-ı ü gümân-ı (11) şebât u beḳâ ḥaṭâst

(8) Tâ key keşem ‘itâb zi-ân çeşm-i dil-firîbet

Tâ kaçana dek çekem ‘itâbuñı ol gönül aldayıcı (12) gözün den

Rûzî kirîşmeî kun ey nûr-ı her dü dîde

Bir gün nâz naẓarın it ey iki gözün nûrı murâd ‘ayn-ı (13) ‘itâbından şikâyet ve ‘ayn-ı ‘inâyetin ricâdur

Beyt

+---/ +---/ +---

Çü insân-râ ne-bâşed faẓl u iḥsân²¹³³

Çi farḳ ez-âdemî (14) bâ-naḳş-ı dîvâr

(9) Ger ḥâṭır-ı şerîfet rencide şud zi-Ḥâfız

Eger ḥâṭır-ı şerîfün incinmiş ise Ḥâfızdan

Bâz â ki (15) tevbe kerdim ez-güfte vü şenide

Girü gel ki tevbe eyledük dinmişden ve işidilmişden murâd girü da‘vet-i Ḥaḳ (16) nân u nemeki zâyî‘ itmemeğdür

Rubâ‘î (Ahreb)

Şîrî ki şikârî ne-buved rûbeh bih

‘Ömrî ki be-telḥî güzered kûteh bih

Yârî ki (17) ḥaḳ-ı nân u nemek ne‘şnâsed

Ger Yûsuf-ı Mısrî buved ender-çeh bih

(10) Bes şükr bâz güyem ez-bendegî-i ḥ‘âce

Çok şükür (18) diyem egendi kulluğundan

Ger üfted be-destem ân mîve-i reside

Eger elüme düşerse ol irişmiş mîve (19) murâd bir terbiyyete qâbil şahş zâyî‘ olduğına te‘essüf idüp anuñçün sevḳ-i İlâhî talebidür

Rubâ‘î

Sivâ ḥadîşî (20) hevâke lâ etalaffazu²¹³⁴

Li-hecrike bi‘l-ḥaḳḳî‘l-ḥuffazî

Femen leyse bi-ṭarabî ḥadîşike ḳalbuḥu

²¹³² Zahîreddîn-i Fâryâbî, **Dîvân-ı Zahîreddîn-i Fâryâbî**, K.2/1, s. 35.

²¹³³ Muslihiddin Sa‘dî, **Külliyât-ı Sa‘dî**, Gülistân, 7. Bâb, Hikâye 13, s. 252.

²¹³⁴ “1) Başkasının sözlerini ezberleyenleri sen terk ettiğin için ben senin aşkının hâricindeki sözleri telaffuz etmem. 2) O kişi ki kalbi senin sözlerinle coşmuyorsa onun başka güzel kalplere aldanması doğaldır.”

Femin tab‘i albi’n-necāyibi alatu (21)

VELEHU EYŻAN [G.481]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Seergāhān ki mamūr-ı ebāne

Seer valerinde ki giceye mensūb mamūrlıdan [ebāne lafzında arf-i hā nisbet iündür]

Giriftem [İ117a] (1) bāde bā-eng ü egāne

arāb dutdum eng ü ılı ile murād budur ki zamān-ı aflet gice gibidür ki ‘ālem-i (2) İlähıde hāşıl olan keyfiyyet anda geüp umār hāleti gelür ve seer vati zamān-ı intibāhdur lācerem ünkü (3) aflet mamūrı idük ol umārı def‘ iün seer vatlerinde ya‘ nı intibāh eyyāmında ‘ı-ı İlähiye ve tā‘at-i (4) āhiye meöl oldu ey-i munanı ve vā‘ız-i āhib-i şadā ile ki *er-refiku sūmme‘t-ariki*²¹³⁵ dimilerdür bu (5) beyt merhūndur

(2) Nihādem ‘al-rā reh tūşe ez-mey

odum ‘ala yol azıını arābdan

Zi-mülk-i hestiye kerdem (6) revāne

Anı varlıı mülkünden ıldum yol gidici murād budur ki ‘al-ı ma‘ āş dā‘imā tevı-i rız eküp (7) sālİK-i arİKat olmaa māni‘ idi aa ‘ı-ı İlähi ıdā yiter diyüp *ve mā min dābbetin fi‘l-ardı illā ‘ale‘llāhi rızuhā*²¹³⁶ (8) fehvasını ta‘līm idüp kilābe ve anāzıre rızını viren rezzā kendü dergāhında olan dābbeyi a omadıın (9) tefhım idüp vücūd-ı enāniyyeti mülkünden anı arİK-i Hāa revāne ve sālİK ıldum

Beyt

+++/-+--/++-

Der-emen gül zi-behr-i (10) bülbül-i mest

Mesti ez-zen girifte ber-kef-i dest

(3) Nigār-ı mey-fürüşem ‘ıveı dād

Baa arāb atıcı nigār (11) bir ıve virdi

Ki imen getem ez-mekr-i zamāne

Ki emın oldum zamāne mekrinden murād budur ki ey-i (12) mürşid ki mabūb-ı tālİb-i sālİkdür ve ‘ı-ı İlähi atup bizi mest iden oldur ol baa bir ıve virdi (13) ki *ve men yetevekkel ‘ala‘llāhi fehüve asbūhu*²¹³⁷ mamūnını öğretti lācerem azret-i Hāa tevekkül ılup mekr-i zamāneden (14) emın oldum

²¹³⁵ الرّيق ثُمَّ الطّريق Önce arkadaş, sonra yol. (Diğer Arapa İbareler)

²¹³⁶ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ اللَّهُ رَزَقُهَا üzerinedir. Allah o canlının durduu yeri ve sonunda bırakılacaı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır. (Kur‘ân, Hūd 11/6).

²¹³⁷ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ Ve ona beklemedii yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur‘ân, Talāk 65/3).

(4) Zi-sākī-i kemān-ebrū şenîdem

Yay kaşlu sākiden işitdüm

Ki ey tîr-i melâmet-râ nişâne

(15) *Ki ey melâmet okına nişâne* murâd budur ki bir şeyh-i vâ' iz ve şâhib-i remz ü te'sîr baña nidâ idüp ey melâmet (16) okına nişâne olup ya' nî ta' n-ı enâm ve teşnî'-i 'avâm hedefi olan kimse maḳûl-ı ḳavl ebyât-ı âtiyedür

(5) Ne-bendî (17) z'ân miyân tarfi kemer-vâr

Bağlamazsın ol biden bir hişşe ḳuşaḳ gibi

Eger ḥod-râ be-bînî der-miyâne

(18) *Eger kendüñi görürseñ otura* murâd budur ki sen maḥv u fânî olmazsañ ki kendüñi ve a' mālûñi yok bilmezsuñ (19) ol ḥazretten hişşedar olmazsın

Ḳıṭ'a

'Allemtenî sübüle'l-gurâmi ve inneni²¹³⁸

Bi-nûri cemâlike fi-kemâlike zâhîlu (20)

Ente'l-ḥabîbü ve ente ṭâlibühu

Tesme' u kelâmî ve ente fihi'l-ḳâ'ilu

(6) Be-rev in dâm ber-murg-ı diger nih

Yüri bu ağı (21) gayrı ḳuşa ḳo

Ki 'anḳâ-râ bülendest âşyâne

Ki 'anḳânuñ yücedür yuvası murâd budur ki vücûd-ı enâniyyet [İ117b] (1) ve ṭaleb-i beşeriyyet ile ḥazret-i Ḥaḳ şayd olunmaz ve bulunmaz

(7) Nedîm ü muṭrıb u sākî heme üst

Muşâhib ü şevḳ (2) vîricî ve sākî dükeli oldur

Ḥayâl-i âb u gil der-reh bahâne

Şu vü balçık ḥayâlî ortada bahâne murâd budur ki (3) 'ışḳ-ı İlâhî muşâhibi ve şevḳ u ḥâlet vîricî ve Ḥaḳ 'ışḳı nûş itdüricî zâhirde balçıkdan ḥaḳ olunmuş (4) Âdem oğlanlarıdır ammâ bunlar ortada bahânedür fi'l-ḥaḳîḳa refîḳ-i ṭarîḳ ve şâhib-i tevfiḳ ve kendü cinni (5) muzîḳ-i ḥazret-i Ḥaḳdur

Rubâ'î

++---/++---/++---/++-

Ân ki ne nâm be-destest me-râz u ne nişân

Dest bi'grifte merâ der-'aḳab-ı ḥ'iş-keşân (6)

Üst dest-i men ü pâ nîz ü be-her cā ki reved

²¹³⁸ "1) Tutkunun yollarını sen bana öğrettin ve şüphesiz ben güzelliğinin nuru ile senin kemâlâtından şaşkın bir hâldeyim. 2) Sevgili olan sensin ve onu talep eden de sensin. Sözlerimi işitiyorsun ve sen benim sözlerimde konuşuyorsun."

Pāy-ı kûbân zi-peyeş mî-revem ü dest-feşân

(8) Be-dih keştî-i (7) mey tâ hoş be-rânîm

Keştî lafzınıñ *mey* lafzına izâfeti izâfet-i beyâniyyedür ya‘nî *vir şol gemi ki şarâbdur tâ* (8) *hoş sürelüm*

Ez-în deryâ-yı nâ-peydâ kirâne

Bu kenârı peydâ olmayan deñizden murâd budur ki ‘ışk-ı İlâhî gemiye (9) süvâr olup dünyâ vü havz ki nihâyeti bulunmaz deñizdür bundan sürüp gidüp cânib-i Hâzrete revân olalum bu (10) ma‘nâ harf-i yâda dañi gelse gerekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Keştî-i bâde biyâver ki merâ bî-ruḥ-ı düst

Geşte her kûşe-i (11) çeşm ez-ğam-ı ü deryâyî²¹³⁹

(9) Ki bended tarf-ı vaşl ez-ḥüsn-i şâhî

Kim bağlar vaşl ḥişşesin bir şāhuñ (12) *ḥüsninden*

Ki bā-ḥod ‘ışk bâzed cāvidâne

Ki kendüye ‘ışk oynaya idi ebedî murâd budur ki *küntü kenzen* (13) *maḥfiyyen fe-aḥbebtü an u‘rafe*²¹⁴⁰ ḥasebince ḥazret-i Hâk kendüye ‘ışk bağlamışdur pes ol şāh-ı a‘zamuñ (14) ḥüsninden vaşl-ı Hâkka sen bağlamak ya‘nî anuñ ḥüsnine vâşıl olurın demek kimuñ ḥaddidür murâd kendüden (15) ‘inâyet olmayınca olmaz dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Eger ez-cānib-i ma‘şuk ne-bāşed meylî

Küşiş-i ‘âşık-ı bî-çâre be-câyî ne-resed²¹⁴¹ (16)

(10) Vücūd-ı mā mu‘ammāist Ḥāfız

Bizüm vücūdumuz bir mu‘ammādur Ḥāfız

Ki taḥkīkeş füsūnest ü fesâne

Ki (17) *anuñ taḥkīkî efsūn ve kışadur* murâd mu‘ammānuñ ma‘nâ-yı lügavîsidür ki örtilmiş dimekdür ya‘nî bizüm vücūdumuz (18) perde-i ḡafletimüz altında vücūd gibi görünür ammā taḥkīk-i nazārî ile nazār olunsa *küllü şey’in ḥālikun illā vecchehu*²¹⁴²

²¹³⁹ Hâfız-ı Şîrâzî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, (G.520/4). “Şarap kadehini getir ki dost yüzü yokken her göz köşesi gönül gamından bir deryâ olmuştur.”

²¹⁴⁰ كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِياً فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. (Hadîs-i Kudsî)

²¹⁴¹ “Eğer ma‘şuk yönünden bir meyl olmazsa, bî-çâre âşığın çabası bir yere ulaşmaz.”

²¹⁴² كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur’ân, Kasas 28/88).

hasebince (19) vücūd degül efsün u efsâne gibi lâ-şey'dür lācerem *leyse fî'd-dâri ğayruhu deyyâr*²¹⁴³

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Yekest ān cümlegi āhir (20) zi-evvel

Velî bînende-râ çeşmist aḥvāl

VELEHU EYẒAN [G.482]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Çerāğ-ı rûy-ı tu-râ şem' geşt pervâne

Senüñ yüzüñ (21) çerāğına şem' pervâne oldı

Merā zi-ḥāl-i tu bā-ḥāl-i ḥ'ış pervā ne

Baḥa senüñ ḥālünden gitdü ḥālūme pervâne yok [İ118a] (1) murād muḥāṭabdan ḥazret-i Ḥudādur ki anuñ vech-i enverine şem' pervānedür ve aña baḥa senüñ sırr-ı mestūruñ (2) içün kendü ḥālüm ve melālüm pervası yokdur dir ve *şem'*den murād şems olmaḥ rüşendür ve bu maṭla' da (3) tecnīs vardur nitekim bu şem lügazinde

Ḳıṭ' a

+ +---/ + +---/ + +---

Çişt şem' i ki pîş-i pertev-i ū

Māh-ı tābān buved çü pervâne (4)

Kār-ı 'ālem ez-ū buved be-nizām

Līken ū-rā be-hiç pervā ne

Ṭurfe şem' i ki çün ber-efrūzed

Ū çerāğī buved be-her ḥāne (5)

(2) Ḥired ki kayd-ı mecānīn-i 'ışk mī-fermūd

'Akl ki 'ışk mecnūnlarına kayd buyurur idi

Be-büy-ı ḥalka-i zülf-i tu (6) geşt dīvāne

Senüñ zülfüñ ḥalkası ḳoḳusu ile oldı dīvāne murād budur ki şol 'āḳıl ki 'ışk (7) dīvānelerine bend emr ider idi kendüsi ğayb-ı hüviyyet ḳoḳusu sebebi ile bend itmelü dīvāne oldı (8)

Beyt

- +---/ - +---/ - +---/ - +---

²¹⁴³ ليس في الدار غيره ديار Evimin içindeki ev sahibinden başkası değildir. (Kelâm-ı Kibâr) Bu ifâde Nesîmî'nin bir şiirinde de yer almaktadır: Hüseyin Ayan, **Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı'nın Tenkitli Metni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, c. 1, Ankara 2002, s. 158, K.2/15:

'İşk u ma'şuk u 'âşık oldu yâr
Leyse fî'd-dâri ğayruhu deyyâr

Ey tu-râ çün men be-her vîrâne-i dîvâneî

Pîş-i mâh-ı ʿarîzet şemʿ-i felek pervâneî

(3) Be-müjde cân be-şabâ (9) dâd şemʿ der-nefesî

Dâd lafzınıñ fâʿili şemʿ mefʿûli cândur maʿnâ-yı mısrâʿ budur ki *müjde ile şemʿ* (10) *cân virdi şabâya bir nefes*

Zi-şemʿ-i rûy-ı tueş çün resând pervâne

Resând lafzınıñ fâʿili şabâdur (11) ve *tueş* lafzında olan zamîr-i gâʿib mısrâʿ-ı evvelde olan şemʿ lafzına râciʿdür maʿnâ-yı mısrâʿ (12) budur ki *senüñ yüzüñ şemʿinden çün şabâ şemʿe irişdürdi pervâne* murâd *pervânen*den tezkire vü haberdür (13) lâcerem aña kim haber-i cemâl-i Hâk vâşıl ola ʿaleʿl-fevr cân virse revâdur

(4) Be-büy-ı zülf-i tu ger cân be-bâd (14) reft çi şud²¹⁴⁴

Senüñ zülfüñ kokusu ile eger cân yile gitdi ise nʼoldı

Hezâr cân-ı kirâmî fedâ-yı cânâne

(15) *Biñ cân-ı mükerrrem cânâna fedâdur yâ fedâ olsun* murâd gayb-ı hüviyyet için cân bezl itmege kemâl-i liyâkat (16) var idügin zikrdür

(5) Ber-âteş-i ruḥ-ı zîbâ-yı tu be-cây-ı sipend

Senüñ yaraşuḥ yüzüñ âteşi üzre yüzerlik yerine (17)

Be-gayr-ı hâl-i siyâheş ki dîd bih dâne

Ol ruḥuñ kara hâlinden gayrı kim gördi iyü dâne murâd muḥâtabdan (18) maḥbûb-ı mecâzîdür aña dir ki âteş üzre yüzerlik koyup yakarlar senüñ ruḥuñ âteşi üzre yüzerlik (19) yerine dâne-i hâlüñ konmuşdur ki aña andan yeg dâne olmaz bu kelâmdan maḥşûd *aʿtâ külle şeyʿin ḥalkahu²¹⁴⁵* hasebince (20) ḥazret-i kemâl şunʿın beyândur ve kendünüñ nazarı şanıʿe olup şunʿa degül idügin zikrdür niteküm (21) bir ʿarif dimiş

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Ân pâdşâh-ı aʿzam der beste bûd muḥkem²¹⁴⁶

Pûşide delḳ-i âdem eknûn ber-der âmed [İ118b] (1)

Diğer

+---/+---/+---

Çü âdem-râ firistâdim be-bîrûn²¹⁴⁷

Cemâl-i ḥîş ber-şahrâ nihâdim

(6) Men-i remîde zi-gayret fütâdem ez-pâ dūş

²¹⁴⁴ *Reft çi şud* ifâdesi derkenârda *nişâr geşt* şeklindedir.

²¹⁴⁵ أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ O da: Bizim Rabbimiz, her şeye hilkatini (varlık ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir, dedi. (Kurʼân, Tâhâ 20/50).

²¹⁴⁶ Dîvân-ı Şems, “O azâmetli pâdişâh, kapı sıkı sıkıya kapalı iken, âdem hırkasını giydi ve kapıya geldi.” G.841/1, Ganjor.

²¹⁴⁷ Dîvân-ı Ferîdüddîn Attâr, G.602/3, Ganjor.

(2) *Ben ürkmüş gayretten ayağdan düşdüm dün gice*

Nigâr-ı ẖîş çü dîdem be-dest-i bîgâne

Kendü nigârum (3) *gördüm çün yâd elinde* murâd rûhuñ ‘aqla hikâyet ü şikâyetin rivâyetdür ve *nigârdan* murâd nefsdür (4) *lâcerem rûh* ‘aqla dir ben gayretten ayağdan düşdüm çünki nefsümi gayrı elinde ve âhîr kimsenüñ (5) hükminde gördüm ve ihtimâl vardır ki *nigârdan* murâd hâzret-i Hâk ola ol hâzret gayra tecellî itdüğinden gayret (6) itdüğün hikâyet ola ve ihtimâl vardır ki mecâzîden hâkîkîye intikâl ola

Ġazel

-+---/-+---/-+-

Küllü mâ fî'l-kevnî vehmun ev hayâl²¹⁴⁸ (7)

Ev ‘ukûsün fî'l-merâyâ ev zılâl

Lâhe fî-zıllî's-sivâ şemsü'l-hüdâ

Lâ tekun hayrânî fî-tîhî'l-đalâl

Kîst âdem (8) ‘aks-i nûr-ı lem-yezel

Çîst ‘âlem mevc-i baħr-i lâ-yezâl

‘Aks-râ key bâşed ez-nûr inkıţâ‘

Mevc-râ çün bâşed (9) ez-baħr infişâl

Reh-revân-ı ‘ıřķ-râ bi’nger ki çün

Her yekî-râ burd ger gûnest hâl

Ân yekî der-cümle zerrât-ı (10) cihân

Dîde tâ bâ-âftâb-ı bî-zevâl

V’ân dîger zi-âyine hestî ‘ayân

Dîde mestûrât-ı a‘yân-râ cemâl (11)

V’ân dîger der-her yekî ân dîgerî

Dîde men gayr ihticâb u ihtilâl

²¹⁴⁸ “1) Kâinâtta bulunan her şey vehim, hayal veya gölge ve aynada görülen akislerdir. 2) Mâsivâ (dünyâ) gölgeliğinde hidâyet güneşi çaktı. Sen dalâlet cölünde şaşkın bir hâlde kalma.” Dîvân-ı Abdurrahmân Câmî.

Hurrem ân ‘ aşık ki bā-sultān-ı (12) ‘ ışk

Mî-ḥırāmed fî-nihāyātü’l-viṣāl

Leb ne-dānem cüz leb-i baḥr ki kerd

Gevher ez-ka‘ reş suy-ı leb intikāl (13)

Guft u gū tā çend Cāmî leb be-bend

Hāl mî-bāyed çi sūd ez-kîl u kâl

(7) Çi nakşhā ki ber-engîhtem (14) ü sūd ne-dāşt

Sūd ne-dāşt cümlesi *ber-engîhtem* cümlesine ma‘ tūfdur

Füsün-ı mā ber-i u geşteest (15) efsāne

Lafz-ı *ber* ‘ and ma‘ nāsına ya‘ nî *çok nakşlar koşdurduk ve fā’ide itmedi bizüm efsānemüz* (16) *anun katında efsāne olmuş* murād nefsün işlāḥı için çok naṣīḥat u da‘ vet itdük ammā *anun katında* (17) *kışsa vü efsāne gelüp i‘ tibār kılmadı* dimekdür lācerem *anun şalāḥında ve āḥiretde felāḥında* sa‘ y-ı belîğ (18) gerekdür

Ḳıṭ‘a

Fe’nḡur li-nefsike ḥāleten²¹⁴⁹

Tüczā biḥā yevme’l-kıyāme

V’endub ve nuḡ mā dümte ḥayyen

Min (19) ḡabli en te’ti’n-nedāme

(8) Merā be-devr-i leb-i düst hest peymānî

Baḡa dost lebi devrinde vardur bir ‘ ahd (20)

Ki ber-zebān ne-berem cüz ḥadîṣ-i peymāne

Ki dil üzre iletmeyem peymāne haberinden ḡayrı murād budur ki şıfat-ı (21) kelām tecellî idicek ‘ ahdüm budur ki lisānumda ‘ ışk-ı Ḥaḡ ve ḡikru’llāhdan ḡayrı olmaya

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-‘ ışk-ı kūy [İ119a] (1) ki efsün-ı dil ez-în ḡoşter

Ne-gufteend der-în kūnbed-i pür-efsāne

(9) Ḥadîṣ-i medrese vü ḡānḡah me-gūy (2) tu bāz

Medrese ve ḡānḡah sözün dime girü

Fütād der-ser-i Ḥāfız hevā-yı meyhāne

²¹⁴⁹ “1) Bir an dönüp nefisine bak, bunun için kıyâmet gününde mükâfatlandırılırsın. 2) Pişmanlık vakti gelmeden evvel yaşadığın müddetçe feryâd, figân edip ağıt yak.”

Düşdi Hâfızuñ (3) başına meyḥāne hevāsı murād baña ‘ilm-i zāhir ve zühd-i ‘avām maḳāmın aña çün benüm başuma ‘ışķ-ı İlāhī hevāsı (4) düşdi dimekdür nitekim Mevlānā Cāmī dimiş

Maṭla‘

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Şudem zi-medrese vü ḥānḳāh bīgāne

Ser-i niyāz-ı men (5) ü āstān-ı meyḥāne

VELEHU EYŻAN [G.483]

[Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün]

(1) ‘İyşem müdāmeṣt ez-la‘l-i dil-ḥ‘āh

‘İşretüm müdāmdur göñül dilegi (6) la‘lden

Kārem be-kāmeṣt el-ḥamdu li’llāh

İşüm murād iledür el-ḥamdu li’llāh murād la‘lden butün-ı kelām ve zuhūr-ı (7) esrārdur ki maṭlūb-ı ḳalbdür çün ol ḥāşıl ola ‘ıyş-ı müdām ve ‘amel-i ‘alā ve vefķu’l-merāmdur lācerem maḥall-i (8) şükrdür

Beyt

- - + - - / - - + - -

Çün şud müyesser maṭlūb u dil-ḥ‘āh

Ḳad evcebe’ş-şükr el-ḥamdu li’llāh

(2) Ey baḥt-ı serkeş tengeş be-ber keş

(9) Ey baş çekici baḥt muḥkem sīneye çek

Geh cām-ı zerkeş ki kām-ı dil-ḥ‘āh

Gāh altun çekilmiş ḳadeḫi gāh (10) göñül dilegi murādı murād mütekellimden yā ‘aḳl-ı me‘ād yā rūḥdur ve *baḥt-ı serkeş* nefsdür ki tekebbür ü imtinā‘ (11) idicidür lācerem aña dir ey nefis mütekebbire ve mümteni‘e muḥkem şadruña çek gāh ‘ulūm u ma‘ārif ile müzehheb (12) ü mühezzeb olan ḳalbi gāh murād-ı ḳalb olan ḥubb-ı Ḥaḳḳı ve ‘ışķ-ı şıdkı

Gazel

+ - + - / + + - - / + - + - / + + - -

Eger muvāfıķ-ı ışkī be-kūy-ı terk-i (13) ‘alāyık

Ki cüz be-yār ne-şāyed irādet-i dil-i ‘āşık

Be-sa‘y-ı vaşl neyāyī eger Ḥudāy ne-ḥ‘āhed

Çü sūd-ı çāre-i maḥlūķ (14) bī-irādet-i ḥālık

Eger tu rûy ne-dārî zi-rûy-ı zerd çi hâşıl
Her ân ki ‘ilm ne-ḥāned çi sūd-ı ḥall-i daḡâyık (15)

Dirîḡ ‘ömr-i kirāmî ki bî-tu mî-güzerānîm
Be-düstān-ı riyāyî vü düşmenān-ı münāfık

Müdām nāle-i ‘ışmet be-güyet ez-pey-i (16) ānest
Ki der-günāh be-merd ü ne-kerd ḡizmet-i lāyık

(3) Mā-rā be-mestî efsāne kerdend²¹⁵⁰

Bizi mestlik ile kıışsa (17) itdiler

Pîrān-ı cāhil şeyḡān-ı gümrāh

Cāhil pîrler ve azḡun şeyḡler murād budur ki biz mest-i ‘ışḡ (18) olup ṭaleb-i Ḥaḡ
ḡılup melāmet iḡtiyār idüp terk-i dünyā itdügümüz içün cāhil ḡocalar ve dünyā
muḡabbeti (19) ile azmış pîrler bizi ‘aybladılar

Ḳıṭ‘a

Li-ehli’l-ḡaḡḡi evṣāfun kirāmun²¹⁵¹

Yeḡümü bi-şıdḡi şırrihimü’l-muḡaṭṭan

Ḥuşû‘un (20) ve’ftiḡārun ve inkisārun

Ve dem‘un fi’l-ḡadudi yeḡuṭṭu ḡaṭṭan

Yuḡibbüne’l-belāyā fi hevāhu

İzā ebde’l-cehūlu li-zāke (21) suḡṭan

(4) Ez-ḡavl-i zāhid kerdîm tevbe²¹⁵²

Zāhidüñ ḡavlınden itdük tevbe

V‘ez-fi‘l-i ‘ābid estaḡfiru’llāh²¹⁵³

‘Ābid [İ119b] (1) *fi‘linden estaḡfiru’llāh* murād zāhiddin ve kânū fihi mine’z-
zāhidîne²¹⁵⁴ ḡasebince ḡubb-ı Ḥaḡdan i‘rāz idendür (2) ki anuñ ḡavli ḡayrıları
ızlāldür lācerem anuñ ḡavlınden tevbe rücu‘ itdüm ve murād ‘ābiddin (3) riyā ile
‘ibādet idendür anuñ ‘ameli riyāsından estaḡfiru’llāh

²¹⁵⁰ *Mā-rā be-mestî* ifādesine karşılık olarak derkenârda *mā-rā be-rindî* ve *mā-rā be-teşnî‘* ifādeleri bulunmaktadır.

²¹⁵¹ 1-2) *Hak ehlinin asil vasıfları vardır. Yanaklarda hat çizen gözyaşları, fakirlik, huşû ve inkisâr onların gizli sırlarının doğruluḡuna delildirler. (Hak ehli kimseler) Allāh’ın aşkından peydâ olan belâları severler. 3) Cāhil kişilerin dargınlık gösterdiği belâları ehlullah olanlar muḡabbet ile karşılarlar.*”

²¹⁵² Beytin birinci mısırâsında yer alan *ez-ḡavl-i* kelimesine karşılık olarak derkenârda *ez-dest-i* ifādesi bulunmaktadır. İkinci mısırâda yer alan *v‘ez-fi‘l-i* ifādesine karşılık olarak *v‘ez-ḡavl-i* kelimesi bulunmaktadır.

²¹⁵³ Bu mısırâ derkenârda şu şekildedir: V‘ez-mekr-i ‘ābid estaḡfirullāh

²¹⁵⁴ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ (Kafîle Mısır’a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değeri vermemişlerdi. (Kur’ân, Yûsuf 12/20).

Beyt

--+--/--+--

Yek dem zi-rāheş geştem be-ğaflet

Z'in (4) zenbi fāhiş estağfiru'llāh

(5) Cānā çi gūyem şerh-i firāket

Cānāna diyem senūñ firākuñ şerhin

Çeşmī vü şad (5) nem cānī vü şad āh

Bir göz ü yüz nem ve bir cān u yüz āh murād budur ki firāk-ı Hāğdan bir gözüm yüz ağlar (6) ve bir cānum yüz āh ider

--+/+--+/-+--+/-+--

Bisyār ne-māndest ki āvāze der-üfted

K'an 'āşık-ı bī-çāre-i derviş ne-māndest (7)

(6) Kāfir me-bīnā in ğam ki dīdest

Lafz-ı *kāfir me-bīnā* cümle-i du'āiyyedür ve *dīdest* lafzınuñ mef' üli *in* (8) *ğamdur* ve fā' ili *serv ü māhdur* ki mışrā'-ı şānīde mezkūrlardur

Ez-kāmetet serv ez-'arızet māl

Ya'nī kāfir (9) *görmesün bu ğamı ki gördi senūñ kāmetüñden serv senūñ 'arızuñdan ay* murād budur ki şol kimse ki (10) münkirdür bir ğamı görmesün ki 'uluvv-ı derecesi olan senūñ mertebe-i 'āliyeñüñ talebinden ve ehl-i nūr olan (11) ve istikāza-i nūr kılan tecell-i cemālūñ şevkinden gördi

Rubā'ī

Hāretü'l-aḥbābi fi'l-ḥubbi ve tāhū²¹⁵⁵

Şümme lem yedru (12) mede'l-eyyāmi mā hüve

Hüve sırru'llāhi fi'l-kevnı ve lem

Yüdderrisi'llāhu fi'l-kevnı sivāhu

(7) Şevk-i ruḥet burd ez-yād-ı (13) Hāfız

Burd lafzınuñ fā' ili şevk-i ruḥetdür mef' üli mışrā'-ı şānī maẓmūnıdır ya'nī *senūñ ruḥuñ şevki* (14) *iletđi Hāfızuñ ḥātırından*

Ders-i şebāne vird-i seḥergāh

Gicelik dersi şabāḥ vaḳti virdini murād zamān-ı (15) tecellī-i cemāl ve vaḳt-i müşāhede-i dīdār olıcaḳ ḥāl-i istiğrāk olup nevāfil-i 'ibādāt ḥātırından gidüp aña (16) iştiğāl olunmaz naẓar-ı maḥbūbda mütālā'a-i cemāl olur 'arz-ı ḥāl mektūbı okunmaz zīrā zamān-ı müşāhededür (17) 'arz-ı ḥāl mektūbı okunmaḳ vech-i maḥbūba naẓardan maḥbūb olup kendüyi maḥrūm kılop kağıda naẓar kıлмаğa meşğūl (18) olmaḳdur

²¹⁵⁵ “1) Dostlar aşkta yollarını kaybetmiş ve muhayyer kalmışlardır. Ve onlar daha sonraki günlerde bunun ne olduğunu idrāk edemediler. 2) Aşk Allāh'ın yer yüzündeki gizemidir. Allāh teālā kâinatta onun dışında hiçbir şeyi öğretmemiştir.”

Beyt

+---/+---/+---/+--

Nazar be-ğayr-ı cemâlet nemî-tevânem kerd

Çü der-muķābele-i rûy-ı tu buved dide

ba' zı nüsaḥda maḥlaş (19) beyti bu vāķı' olmış

Hâfız ne-geştî rüsvā-yı gîtî

Hâfız olmaz idi cihân rüsvây

Ger z'ân ki kerdî (20) in kışşa kûtâh

Eger anuñcün ideydi bu kışşy kışa murād budur ki şol kimse ki i' lān-ı sırr-ı ' ışk ider kendüyi (21) ' avām içinde rüsvây u ḥavāş nām içinde bednām ider

Beyt

+---/+---/+---/+--

Ḥadîş-i lezzet-i mestî vü zevķ-i bednāmî

Laṭifeist [İ120a] (1) ki zāhid nemî-kuned idrāk

bir nüsaḥda üç beyt bulundı bunlar anlardur

(8) Ez-şabr-ı ' aşık hoşter ne-bāşed

' Aşıkun (2) şabrından hoşrak olmaz

Şabr ez-Ḥudā ḥ' āh şabr ez-Ḥudā ḥ' āh

Şabrı Allāhdan iste şabrı Allāhdan dîle (3) murād şabr memdūḥ idügin zikrdür

Beyt

+---/+---/+--

Çü maḥmüdest şabr ez-behr-i ān Ḥaķ

Ḥabîb-i ḥ' iş-rā fermüd *fā' şbir*²¹⁵⁶ (4)

(9) Delķ-i ṭama' çün zünnār-ı rāhîst

Ṭama' ḥırķası çün yol zünnārıdur

Şûfî ne-dāred in resm ü in rāh

Şûfinüñ (5) olmaz bu resmi bu yolu murād budur ki ṭama' içün ḥırķa giymek zünnār-ı ṭarîķatdür şûfî-i şāfî bu ' ādeti ve bu yolu (6) dutmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Şûfî-i şāfî ne-püşed ḥırķa vü tāk-ı riyā

Z'ân ki şûfî dîgerest ü merd-i muḥliş dîgerest

(10) Vaktî be-rüyeş (7) hoş bûd vaktem

²¹⁵⁶ فاصبر Rabbînin rızasına ermek için sabret. (Kur'ân, Müddesir 74/7).

Bir vaktde anuñ yüzi sebebi ile hoş idi benüm vaktüm

Ez-vaşl-ı cānān şad levhaşa'llāh

(8) *Cānān vaşlı eclinden yüz vahşet virmesün Allāh* murād vaşl vaqti hoş vaqt idüğün zikrdür ve aña du'ādur (9) ve *levhaşa'llāh* lafzı aşıda *lā evhaşa'llāh*²¹⁵⁷ idi ' Arablar iki elifi hāzf idüp *levhaşa'llāh* dirler ve şad zikri (10) du'āda teksir içündür [bir kerre bu lafzuñ şerhi zikr olunmuşdur şin harfinde mühimm ü müşkil olduğün terkār beyān kılındı]

VELEHU EYẒAN [G.484]

[Müstef' ilātün Müstef' ilātün]

(1) Ger tığ bāred der-kūy-ı ān māh

Eger kılıc yağarsa ol ay maħallesinde (11)

Gerden nihādīm el-hükmulli'llāh

Boyn koduğ el-hükmüli'llāh murād budur ki eger taleb-i Haq şavbında kılıç yağup esbāb-ı (12) helāk daħi zühūr iderse қаzāya rızā virüp ve anuñ yolında ölmegi ihtiyār kıldığ el-hükmüli'llāh (13)

Қıт'а

+ --- / + --- / + --

Ez-ān sā' at ki bālā-yı tu dīdem

Hedef şud cān-ı men tīr-i belā-rā

Çü taqđir-i Hudā būdest ' ışket

Çi şāyed (14) kerd taqđir-i Hudā-rā

(2) Āyīn-i taqvā mā nīz dānem

Taqvā āyīnin daħi bilürin

Līken çı çāre bā-baht-ı gümrāh

Līken (15) *ne çāre azğun baht ile* murād rüsüm u üslüb-ı taqvā ve zühdi bilüriz ammā nefsi-i gümrāh müsā' ede eylemez (16) dimekdür ve nefsi-i gümrāh nefsi-i emmāredür

Назм

- + --- / - + --- / - + -

Her dilī gü pey-rev-i emmāre şud

Ez-bilād-ı ma' rifet āvāre (17) şud

Gerçi ne-tevān guften evşāfeş tamām

Līk yek çendī be-bāyed burd nām

²¹⁵⁷ لا أوحش الله : لا أوحش الله Allāh uzak etmesin, Allāh vahşet vermesin manâsınadır.

‘ Acb ü buhl u hırş u hubb-ı cāh (18) u māl
Hezl ü hemz ü lemz ü ğamz u kıl ü kāl

Hubb-ı ğılmān hubb-ı nisvān habş ü cehl
Humk u nisyān buġz (19) ‘ ısyān kār-ı sehl

Ekl-i vāfir nevm ü [şekk ü] kibr ü kīn
Münkirī ber-ḥāl[et]-i merdān-ı dīn

Hem ḥased hem lu‘ b u hem (20) lehv ü nifāk
V‘ez-cedelhā ber-miyān besten niṭāk

Hem neşāt u hem baṭālet hem baṭar
Hem emelhā hem riyā (21) ümmü’l-ḥaṭar

Şerḥ-i yek-çendī be-guftem z‘īn şıfāt
Bāz dānī ger buved der-dil şafāt

(3) Mā şeyḥ ü vā‘ ız kemter şināsīm

[İ120b] (1) *Biz şeyḥi ve vā‘ ızı az bilürüz*

Yā cām-ı bāde yā kışsa kūtāh

Yā şarāb ḳadeḥi yā kışsa kışa murād budur ki cihān-dīde (2) ḳocayı ve ṭaleb-i dünyā içün naşihat idenī biz eksük bilürüz ve sözin ışğa itmezüz bize ‘ ışk-ı İlāhī ṣarfı (3) ḳalb gerek yā artuḳ söz gerekmez

Beyt

+-+--/++--/+-+--/++-

Zi-aşl-ı cevher eger şeyḥ-i şehir būdī pāk

Şarāb-ı la‘ l be-‘ ümrān-rīḥtī ber-ḥāk (4)

Diger

--+--/--+--

Ey şeyḥ tā key men‘ em zi-‘ ışkēş

Pendet ne-gīrem kun kışsa kūtāh

(4) Men rind ü ‘ āşık angāh tevbe

Ben rind (5) ü ‘ āşık *andan soñra tevbe*

Estağfiru'llāh estağfiru'llāh

Murād budur ki ben melāmiyyeden olam ve 'aşıq-ı (6) Haq olam andan sonra bu hırfetden bu talebden tevbe ve rücu' kılam bunu ben kaçan iderüm

Beyt

--+--/--+--

Her rüz (7) u her şeb der-'ışk güyem

Estağfiru'llāh estağfiru'llāh

(5)' Aksî zi-rüyet ber-mā beyeftād

Bir 'aks (8) senüñ yüzüñden bizüm üzerimüze düşdi

Āyine-rū yā āh ez-dilet āh

Ey āyine yüzlü āh gönülünden (9) āh murād mütekellimden rūh ve muhātabdan nefsdür rūh aña dir sen bize teveccüh itmedüñ senüñ vechüñden (10) bir 'aks bizüm üzerimüze vāqı' olmadı ey yüzi berg-i nefis āh senüñ qalbüñden āh

Beyt

+---/+---/+---

Dirîgā maḥremî (11) hem-dem ne-dîdem

Dilî dārem müselmānān u şad āh

(6) Eş-şabru mürrun ve'l-'ömrü fānî

Şabr acıdur ve 'ömr fānîdür (12)

Yā leyte şa' rî hattāme elqāh

Yā harf-i nidādur münādāsı maḥzūf ve *leyte* harfdür ḥurūf-ı müşebbehe-i bi'l-fi' lden (13) ki temennā içündür ve *şa'r* kesr-i şin ile 'ilm ma' nāsunadur *yā*-yı mütekellime muzāfdur *hattāme elqāh* lafzı *hattî mā* (14) *elqāh* lafzından muḥaffedür ma' nā-yı mışrā' budur ki *n'olaydı 'ilmüm olaydı ne vakt mülākî olurın ben aña* (15) murād budur ki maṭlab u maṭlūbum 'asîrü'l-vuşul şabr-ı keşir ile ve 'ömr-i tavil ile vuşul muḥaşşal olursa şabr (16) acı aña taḥammül müşkil-i 'ömr ise fānî i'timāda qābil degül n'olaydı vuşul ne vakt ḥuşul bulur 'ilmüm olaydı (17)

Ġazel

++-/+-++/-++/-++-

Firāk-ı yār u ġaribî vü derd-i tenhāyî

Der-în miyāne kesî çün kuned şekibāyî

Dil-i za' if merā renc-i firqat-i (18) evṭān

Ne-būd bes ki giriftār şud be-tenhāyî

Çü dil be-reft zi-cān hem ümîd būden nîst

Tu nîz ey ten-i (19) bî-çāre çend mî-pāyî

Biyā biyā ki tarîḳ-i vefā ü mihrān nîst
Ki derdmend kunî bes devā ne-fermāyî

Eger be-ḥāhi (20) kıyāmet nümūdenî bā-men
Kıyāmetest be-her geh ki rüy bü'nmāyî

(7) Ḥāfız çî nālî ger vaşl ḥāhi

Ey Ḥāfız ne inlersin (21) eger vaşl isterseñ

Ḥūn bāyedet ḥurd der-gāh u bigāh

Ḳan içmek gerek sen vaḳtlü vaḳtsüz murād budur ki [İ121a] (1) vuşul ila'llāh mücāhedeve riyāzetsüz ve nefsüñ murādına muḥālefetsüz müyesser degüldür lācerem çün ciger için çok riyāzet (2) kılmaḳ gerekdür

Rubā'î

Eyā sāmi' en leyse's-semā' u bi-nāfi' in²¹⁵⁸

İzā ente lem ta' mel bimā ente sāmi' un

İzā künte fi'd-dünyā (3) 'ani'l-ḥayri 'ācizen

Femā ente fi-yevmi'l-kıyāmeti šāni' un

ba' zî nüsahda maḥlaş beyti bu vāḳı' olmış

Mihr-i ruḥeş burd (4) ez-yād-ı Ḥāfız

Anuñ yüzi muḥabbeti altında Ḥāfızuñ ḥātırından

Āvāz-ı zühre āyine-i māh

Zühre āvāzı ve ay (5) āyinesin murād budur ki ḥubb-ı vech-i İlāhî nefsanî āvāzı ve ḥüsni-zāhir müşāhedesin Ḥāfıza unutdurdı (6)

VELEHU EYẒAN [G.485]

[Mef' ülü Fā' ilātün Mef' ülü Fā' ilātün]

(1) 'İydest ü mevsim-i gül sākî biyār bāde

Bayramdur gül mevsimidür getür şarāb ḳadeḥin (7)

Hengām-ı gül ki dīde bî-mey ḳadeḥ nihāde

Gül vaḳtinde kim görmişdür şarābsuz ḳadeḥi ḳonmuş murād budur ki (8) vaḳt-i ḳabül-i ḥācet ve mevsim-i keşf ü kerāmetdür imdi ey şeyḥ-i 'ışḳ-ı İlāhî getür ki keşf zamānında kim görmişdür (9) ve ma' ḳül-ı meydür ki ḳalb-i sālîk 'ışḳ-ı İlāhiden ḥālî ola

²¹⁵⁸ “1) Ey işiten kişi! Eğer sen duyduklarınla amel etmezsen duymanın hiçbir faydası yoktur. 2) Eğer sen dünyâda hayır işlemekten âcizsen kıyâmet gününde ne yapacaksın?”

Ġazel

+---/+---/+---/+--

Dıraht-ı ğonca [ber]-āverd bñlbñlān mestend²¹⁵⁹

Cihān (10) cevān şud u yārān be-‘ ıyş bi’nşestend

Kesān ki der-Ramazān çeng mī-şikestendī

Nesīm-i gül be-şenīdend ü tevbe (11) bi’şkestend

Bisāt-ı sebze legedkñb şud be-pāy-ı neşāt

Zi-bes ki ‘ ārif ü ‘ āmā be-raķş ber-cñstend

Be-der nemī-reved (12) ez-ñāñķāñ yekī hñşyār

Ki pñş-i şññne be-gñyed ki şñfiyāñ mestend

Mişāl-i merdñm-i deryāst ‘ ıyş-ı dervñşāñ²¹⁶⁰ (13)

Ki terk-i bār be-guftend ü ħññşten restend²¹⁶¹

Be-serv guft kesī mīveī nemī-ārī

Cevāb dād ki āzādegāñ teñi destend (14)

Be-rāñ-ı ‘ aql be-reftend Sa‘ diyā be-kññāñ

Ki reh be-‘ ālem-i dñvānegī ne-dāñistend

(2) Z’ın zñhd-pārsāyī bi’grift ħātır-ı (15) men

Bu iyñ dirlñklñ kişiy e mensñb zñhdden dutuldı benñm ħātırñm

Sākī be-dih şarābī tā dil şeved kñşāde

(16) *Ey sākī vir şarābī tā ğñññl açılmış ola* murād budur ki şol kiş i ki iyñ tena‘ umda olup zñhd ide ol zñhdden (17) benñm ħātırñm munķabız olmışdur ey şeyñ sen baña ‘ ışķ-ı İlāñi vir ki ğñññl meķşñf olup aña keşf ħāşıl ola (18) [*pārsā* zāñhid ma‘ nāsuna ve iyñr dirlñklñ kiş i ma‘ nāsına ğelñr bunda ikinci ma‘ nā mññāsibdñr]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

‘ ıyş sāzī şñve-i rindāñ-ı şāñib-derd nñst

²¹⁵⁹ Muslihiddin Sa’dı, **Kñllyāt-ı Sa’dı**, Gazeliyyāt, s. 658. G.245/

²¹⁶⁰ Bu beyitler ilgili derkenārda ş u şekilde bir bilgi bulunmaktadır. [Yñk terk iderler ya‘ nñ deñize atarlar ve kendilerini ķurtarurlar]

²¹⁶¹ *Be-guftend* ifādesi derkenārda *be-kunend* şeklindedir.

Zehr pervered belā-rā engebīn der-ḥurd nīst

(3) Şūfī (19) ki dī naşīḥat mī-kerd ‘āşīḳān-rā

Şūfī ki dūn naşīḥar ider idi ‘āşīḳlara

İmrūz dīdemeş mest (20) taḳvā be-bād dāde

Bugün gördüm anı mest taḳvāyī yile virmiş murād budur ki şol ‘āmā ki ‘āşīḳlara (21) naşīḥat idüp taleb-i dünyāda oluñ dir idi ba‘d zamān gördüm ol sālīk-i ṭarīḳat olmış kendüsi [İ121b] (1) mest olup fakrden taḳvā vü ḥavfını yile virmiş

Gazel

--+--/-+--/-+--/-+--

Sāḳiyā mey diḥ ki ṭarf-ı lālezār ez-dest reft (2)

Şud ḥazān nezdik ü eyyām-ı bahār ez-dest reft

Pīş ez-īn ger ihtiyār-ı pārsāi dest dād

Çün ḳadeḥ der-gerdeş (3) āmed ihtiyār ez-dest reft

Gāḥ-ı nezdikī ne-dānistīm ḳadr-i rūz-ı vaşl

Ez-peşimān çī sūd eknūn ki kār ez-dest (4) reft

Serv-i men tā sā‘id-i sīmīn nūmūd ez-āstīn

Ḥūb-rūyān-ı gülīstān-rā nigār ez-dest reft

Pīş ez-īn (5) ‘ışmet be-taḳvā lāf mī-zed der-cihān

Çün be-dīn dān her dü çeşm ḥumār ez-dest reft

(4) İn yek dü rūze (6) dīger gül-rā ḡanīmetī dān

Bu bir iki günlük gülī daḡı bir ḡanīmet bil

Ger ‘āşīḳ-ı ṭarab-cūy bā-sāḳiyān-ı sāde

Eger (7) şenlik ister ‘āşīḳ iseñ sāde sāḳīler ile murād budur ki zamān-ı keşf ü ḡāle bāḳī degüldür anı fi‘l-ḡāl ḡanīmet [bil] (8) şāfi-ḳalb şeyḡler ile eger sālīk-i ‘āşīḳ iseñ

Beyt

+ + -- / + + -- / + + -- / + + --

Sāḳi imrūz ki ān serv-i revān nezdikest

Bāde pīş (9) ār ki eyyām-ı ḥazān nezdikest

(5) Gül reft ey ḥarīfān ḡāfil çerā nişīnīd

Gül gitdi ey muşāḡibler ḡāfil niçün oturursuz (10)

Bī-bāḡ-ı rūd-ı çengī bī-yār u cām-ı bāde

Bir çeng kılı avāzınsuz yārsuz ve şarāb kadehsüz murād budur ki zamān-ı (11) keşf mürüddadur ey şūfiler şeyh-i munhanī āvāzınsuz ve üns-i Haksuz ve şafā-yı hātırsuz niçün otursuz (12) ba' zı nūsaḥda ḥarīfān yerine 'azīzān vāḳı' olmuş anuñ ma' nā-yı murāda delāleti zāhirdür

(6) Der-meclis-i şabūhī (13) dānī çi hoş nümāyed

Şabūhī meclisinde bilür misin ne hoş görünür

'Aks-i 'izār-ı sākī der-cām-ı mey fütāde

(14) *Sākīnūñ 'izārı 'aksi şarāb kadehine düşmiş* murād budur ki şeyh şabāḥdan kalkup yārāna naşihat (15) idüp 'ilm ü ma' rifet söyleyüp anuñ vechinūñ 'aksi sālilde nice hoş görünür bilür misün

Beyt

--/--/--/--/--/--/--

Düş (16) ez-ān ḥurşid-rū 'aksi der-āb üftāde būd

Tā seḥer ber-rüy-yı deryā āftāb üftāde būd

(7) Muṭrib çü perde (17) sāzed şāyed eger be-ḥāned

Muṭrib çün perde düze yarar eger okıya

Ez-tarz-ı şı' r-i Hāfız der-bezm-i şāhzāde

(18) *Hāfızūñ şı'ri tarzından şāhzāde şöḥbetinde* murād budur ki vā' iz çün perde-i pend düze lāyıkdur ki (19) Hāfız şı'ri tarzından ya' nī mecāz şüretinden ma' ārif-i ṭarīkat ve 'avārif-i ḥaḳīkat söyleye şeyhzāde (20) meclisinde

Ḳıṭ'a

Reft muṭrib mānd şūfi der-semā'

Z'ān ki 'ışḳ u sūz-rā encām nīst

Ez-hezārān der-yekī gired semā'

Z'ān ki herkes maḥrem-i peygām nīst

VELEHU EYŻAN [G.486]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Naşib-i men çü ḥarābāt [İ122a] (1) kerdeest Allāh

Benüm naşibüm çün ḥarābāt eylemiş Allāh

Der-ın miyāne be-gū zāhidā merā çi günāh

Bu ortada (2) dī ey zāhid baña ne günāh murād budur ki çün benüm naşibüm Haks te' ālā ḥānḳāh kılmış imdi ey mu' rız-ı (3) ḥānḳāh ve ḡayr-ı rāḡıb dergāh baña ne günāh

(2) Kesī ki cām-ı meyeş der-ezel naşib üftād

Bir kimse ki şarāb kadeḫi (4) anuñ ezelde naşibi düşdi

Çerā be-ḥaṣr kunend in günāh ez-ū der-ḥ'āh

Niçün ḥaṣrde iderler bu günāhı andan (5) *su 'āl* murād budur ki şol kimseye ki taqḍir-i ezeli anuñ ḳalbini 'ışḳ ile mālī olmaḳ ḳılmış ola aña ḥaṣrde bu (6) günāhdur diyü su 'āl olunmaz

(3) Be-gū be-şūfi-i sālūs u ḥırḳa-pūş u dü-rū

Di mūrāyī ve ḥırḳa giyici ve ikiyüzlü (7) *şūfiye*

Ki kerde dest-dırāzī vü āstīn-kūtāh

Ki eylemiş el uzunluḡın ve yeñ ḳışalıḡın murād manṭūḳdan (8) zāhirdür ve maḳūl olıcaḳ beyt āḫirdür

(4) Tu ḥırḳa-rā zi-berā-yı riyā hemī pūşī

Sen ḥırḳayı riyā için giyersin (9)

Ki tā be-zerḳ berī bendegān-ı Ḥaḳ ez-rāh

Ki riyā ile çıkarasın Allāh ḳulların yoldan murād budur ki Allāh (10) ḳulları seni görüp ef'ālūñ libāsuña münāsib olmduḡıçün tarīḳ-i Ḥaḳḳa sülūḳdan çıkarlar

(5) Ğulām-ı himmet-i (11) rindān bī-ser ü pāyem

'Üryān rindlerūñ himmeti ḳulıyın

Ki her dü kevn ne-yerzed be-pīş-i şān yek gāh²¹⁶²

Ki (12) *iki cihān degmez anlaruñ önünde bir şaman* murād budur ki şol muḥlişlar ve melāmiyyeden olanlar ki şūfiyāne (13) libāsdan 'üryānlar ve faḳir-i cihānlardur anlaruñ himmeti ḳulıyın ki dünyā vü āḫiret anlaruñ ḳatında bir şaman ḳadar (14) degüldür ki anlaruñ maṭlabları ḫaṣret-i Ḥaḳḳdur

(6) Murād-ı men zi-ḫarābāt çünki şud ḫāşıl

Benüm murādum ḫarābātından (15) *çün ḫāşıl oldı*

Dilem zi-medrese vü ḫanḳāh geşte siyāh

Göñlüm medrese vü ḫanḳāhdan ḳarardı (16) murād budur ki çün murādum ḫanḳāhdan ḫāşıl oldı 'ilm-i zāhir maḳāmına ve 'avāmu'n-nās ma'bedine (17) tenezzül benüm göñlüm ḳararnasına sebebdür

(7) Be-rev gedāi der-i her gedā me-şuv Ḥāfız

Yüri her gedā ḳapusınuñ gedāsı (18) *olma ey Ḥāfız*

Ki in murād ne-yābī meger be-şey' Allāh

Ki bu murādı bulmazsın meger şey'en li'llāh²¹⁶³ ile murād (19) budur ki murād vuşūl ila'llāhdur bu bulunmaz illā Allāhdan istemek ile lācerem kendüñi girü kendüden (20) istemek gerek [*şey'en li'llāh* lafzı fi'l-i muḳaddirūñ mef'ūlidür a'ṭiniñ gibi meşelā]

²¹⁶² *be-pīş-i şān* ifādesi düzeltme ile derkenārda *be-pīş-i iṣān* şeklinde not edilmiştir. Şāriḥ şerh esnāsında mânâyı da *iṣān* kelimesine dayanarak vermiştir. Ancak *iṣān* ifādesi vezni bozmaktadır.

²¹⁶³ شَيْئاً لله Allah için bir şey. (Diğer Arapça İbâreler)

VELEHU EYŻAN [G.487]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Nāgehān perde ber-endāhteī ya' nī çī

Nāgehān perdeyi atmışsın ya' nī neyledüñ [ya' nī çī lafzı neyledüñ dimekdür ya' nī bundan ğaražuñ ne idi ve ne fā'ide itdün ve iyü mi itdün ve bundan ne oldı ve bunuñ emşāli levāzım murād olur]

Mest ez-hāne birün tāhteī ya' nī çī

Mest odın taşra çarpmışsın ya' nī neyledüñ murād mütekellimden [İ122b] (1) 'aqlur ve muhātabdan nefsdür ki 'aql nefse dir nāgāh perde-i 'iffeti ve 'ışmeti atduñ ve mest-i hāne-i halvetden (2) çıkduñ bundan ne ğaraž itdün ve ne fā'ide itdün ki kendüñi rüsvāy eyledüñ

Beyt

+-+ -/+ + -/+ + -/+ + -

Kes in kuned ki dil (3) ez-yār-ı h'ış ber-dāred²¹⁶⁴

Meger kesī ki dil ez-seng saht-ter dāred

(2) Zülf der-dest-i şabā gūş be-fermān-ı raķīb

(4) *Zülfüñ şabā elinde kulaķ raķīm emrinde*

İnçünin bā-heme sāhteī ya' nī çī

Buncılayın dükeliye muvāfaķat kılduñ (5) ya' nī neyledüñ murād 'inān-ı ihtiyāruñı hevāya virüp şeytān emrin istimā' idüp her kimseye muvāfaķat kılduñ (6) iyü mi itdün dimekdür

Beyt

+-+ -/+ + -/+ + -/+ + -

Tu mī-revī vü merā çeşm ü dil be-cānib-i tust

Velī çī sūd ki cānib nigeħ nemī-dārī (7)

(3) Şāh-ı hūbāni vü manzūr-ı gedāyān şudeī

Hūblar şāhısın ve gedālar manzūrı olduñ

Ķadr-i in mertebe ne'snāhteī (8) ya' nī çī

Bu mertebenüñ Ķadrini añlamaduñ ya' nī neyledüñ murād budur ki 'aql u rüh ve kuvā-yı 'aqliyye vü rühāniyye ki (9) hūblardur ey nefis sen bunlaruñ pādşāhısın ammā kuvā-yı nefsāniye ve ehl-i fışķ u hevānuñ temāşāğāhısın (10) bu mertebenüñ Ķadrini añlamaduñ haķā itdün

Beyt

+-+ -/+ + -/+ + -

Ne-şāyed ki hūbān be-şahrā revend²¹⁶⁵

²¹⁶⁴ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, G.184/1, s. 626.

Heme kes şināsend ü her cā (11) revend

(4) Ne ser-i zūlf-i ḥod evvel tu be-destem dādī

Kendü zūlfün ucunu evvel sen benüm elüme virmedün mi

Bāzem (12) ez-pāy der-endāhteī ya‘ nī çī

Girü beni ayağdan atduñ ya‘ nī neyledün murād budur ki ‘aql nefse dir ibtidā‘ -y1 (13) ta‘ alluḡ-ı bedendesin ‘inān-ı iḥtiyāruñ benüm elüme virüp itā‘ at idüp soñra ol itā‘ ati bozup beni ayağa düşürdün (14) iyü eylemedün

Rubā‘ ī

-+---/-+---/-+-

Gerçi evvel merḥābāī mī-kuned

Bāz cevır ü bī-vefāī mī-kuned

Mī-kuned bā-ḥ‘ış ḥod bīgānegī (15)

Mā ba‘ idān āšnāī mī-kuned

(5) Süḥanet remz-i dehān guft u kemer sırr-ı miyān

Sözin ağız remzin didi kuşak (16) bil sırrını didi

V‘ez-miyān tīg be-mā āḡteī ya‘ nī çī

Ortadan kılıcı bize çekdün ya‘ nī neyledün murād evvel (17) senün ḡavmün kelām-ı İlāhī olup ve miyān-besteligün vesile-i vuşul sırrı idi bu ortada tīg-i ḡilāf (18) ve ‘ışyanı girü bizüm üzerimize çekdün demekdür

Beyt

+++/-+---/++--/-+---

Ne ṭarīḡ-i düstānest ü ne şarṭ-ı mihribānī²¹⁶⁶

Ki be-düstān-ı (19) yek-dil ser-i dest ber-feşānī

(6) Herkes ez-mühre-i mihr-i tu be-naḡşī meşḡül²¹⁶⁷

Her kimse ki senün muḡabbetün mühresinden (20) bir şūrete meşḡüldür

‘Āḡıbet bā-heme kej bāḡteī ya‘ nī çī

‘Āḡıbet dükeli ile egri oynaduñ ya‘ nī neyledün (21) murād rūḡ u ‘aql ve bunların ḡuvāsı senün muḡabbetünden bir ‘amele meşḡül ki muvāfaḡat idüp ṭā‘atde müşāreket [İ123a] (1) idesin ammā sen cümlesine muḡālefet idüp ḡayra muvāfaḡat ve ṭarīḡ-i Ḥaḡda murāfeḡat itmezsin demekdür (2)

Beyt

---/++++/++++/---

Şūḡī me-kun ey yār ki şāhib-naḡarānend²¹⁶⁸

²¹⁶⁵ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Gazeliyyât, G.265/1, s. 673.

²¹⁶⁶ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Gazeliyyât, G.659/1, s. 913.

²¹⁶⁷ *Be-naḡşī* ifâdesinin farklı bir şekli derkenârda *be-rengī* şeklindedir.

Bīgāne ü h'ış ez-pes ü pışet nigerānend

(7) Hāfızā der-i dil-i (3) tenget çü fūrūd āmed yār

Ey Hāfiz senüñ tar göñlüñe çün kondı yār

Hāne ez-gayr ne-perdāhteī ya' nī çı

(4) *Evi gayrıdan pāk kılmadıñ ya' nī neyledüñ* murād 'aqluñ rûha hıṭābıdur ki dir senüñ tar qalbüñe maḥbûb-ı (5) ḥaḳıḳı duḥûl u nüzûl eyledüñ ammā sen evi ya' nī qalbi māsivādan pāk itmedüñ iyü itmedüñ dimekdür (6)

Şi' r

Leyte men mâte qalbühu ve hüve ḥayyun²¹⁶⁹

Mâte fî-tā' ati ilāhi fe' āşe

bu ğazelüñ naẓıresini Mevlānā Şāhidī dimiş (7)

Ġazel

Dil zi-ağyār ne-perdāhteī ya' nī çı

Ser-i mā der-ḳadem endāhteī ya' nī çı

Bā-muḥibbān u refıḳān ḥod ey (8) serv-i revān

'İlm-i cevır ber-efrāhteī ya' nī çı

Ez-ruḥ u zülf ü ḥaṭ u ḥāl u ḳad ü çeşm siyāh

Fitne-i devr-i ḳamer (9) sāhteī ya' nī çı

Resm-i ḥübān heme ' āşıḳ-kuşı vü cilvegerist

Tu hemīn resm ber-endāhteī ya' nī çı (10)

Kūy-ı çevgān-ı tu kerdem ser-i sevdāi-rā

Bā-serem kūy-ı tu kem bāhteī ya' nī çı

Hāk-i rāhet şudeem tā ki be-būsem (11) pāyet

Tu be-rāh diğeri tāhteī ya' nī çı

Āşnāyī be-gedāyān sebeb-i āḥir būd

Şāhidī-rā tu ne-şināhteī (12) ya' nī çı

²¹⁶⁸ Muslihiddin Sa'dı, **Külliyyât-ı Sa'dı**, Gazeliyyât, G.270/1, s. 671.

²¹⁶⁹ "Keşke yaşarken kalbi ölen kişi; Allaha itaat ederken ölseydi ve öyle yaşasaydı."

VELEHU EYŻAN [G.488]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Vişāl-i ū zi-'ömr-i cāvidān bih

Anuñ vişālī ebedī 'ömrden yegdür

Ĥudāvendā (13) merā ān dih ki ān bih

Yā Rabbī baña anı vir ki ol yegdür murād ū lafzınıñ müşārun ileyhinden ḥazret-i Ĥudādur (14) ki ḥāzır-ı gā'ib menzilesine tenzīl olunmışdur pes ma'nā budur ki senüñ vaşluñ ebedī 'ömrden yegdür mısrā'-ı (15) şānī anuñ ḥuşūlī içün du'ādur

(2) Be-şemşirem zed ü bā-kes ne-gufterm

Beni kılıc ile urdı ve kimseye dimedüm

Ki (16) rāz-ı düst ez-düşmen nihān bih

Ki dost rāzı düşmenden gizlū yegdür murād budur ki ḥazret-i Ḥaḳ nefsāniyyetüm (17) helāk itdi pes *iḥyāu 'n-nefsi imātetühā*²¹⁷⁰ ḥasebince ḥayāt buldum ammā ḥaberi kimseye dimedüm ki rāz-ı yār (18) aḡyārdan mestür olmaḳ gerekdür

(3) Dilā dā'im gedā-yı kūy-ı ü bāş

Ey gönül dā'im anuñ maḥallesi gedası ol (19)

Be-ḥükm-i ān ki devlet-i cāvidān bih

Ol ḥükm ile ki devlet-i ebedī yegdür murād budur ki dā'im cānib-i İlähiye iftikārda (20) ol ki devlet-i ebedī oldur yā devlet-i ebediyyeye sebep oldur lācerem ol yegdür

Beyt

+ --- / + --- / + --

Geret mülk-i (21) cihān zīr-i nigīnest²¹⁷¹

Be-āḥir cāy-ı tu zīr-i zemīnest

(4) Be-ḥüldem da'vet ey zāhid me-fermāy

Beni cennete ey [İ123b] (1) *zāhid da'vet buyurmaya*

Ki in sīb-i zenaḥ z'ān būstān bih

Ki bu eñek elması ol būstāndan yegdür murād (2) *sīb-i zeneḥ*den müşāhede-i cemālden ḥāşıl olan lezzet-i rūḥāniyyedür lācerem ol cennetden yegdür ki ol lezzet-i (3) cismāniyyedür [*bih* lafzı iyü ma'nāsına geldüğü gibi ayva ma'nāsına daḡı gelür bu ma'nā i' tibārī ile *sībe* münāsibdür]

Beyt

+ --- / + --- / + --

²¹⁷⁰ إحياء النفس إماتة (Kelām-ı Kibâr).

²¹⁷¹ “Dünya mülkü yüzük kaşımın altında olsa da sonunda senin yerin toprağın altı olacaktır.” Feridüddin Attâr, Esrârname, Bahs-i Şânizdeh, Beyt: 1.; Feridüddin Attâr, **Esrârname**, Hazırlayan: Mehmet Kanar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013, On Üçüncü Makale, Beyit : 1, s. 196.

Cinān-rā pīş-i rūyet hūb guftend
Güvāhī mī-dihed dil k'ān çünān nīst

(5) Be-dāğ-ı bendegī (4) murden ber-în der

Qulluğ dāğı ile ölmek bu kapuda

Be-cān-ı ū ki ez-mülk-i cihān bih

Anuñ cānı haqqıçün (5) cihān mülkinden yegdür murād budur ki dergāh-ı Hāğda
‘alāmet-i ‘ubūdiyyet ile ölmek saltāna-ı dünyādan yegdür ki (6) saltanat-ı āhıret-i
bāķiye bā‘ışdūr

Kıṭ‘a

+ --- / + --- / + ---

Be-künc-i taḥte-i tābūt-ı ḥasbī
Be-ḥ‘ārī ger buved taḥtī zi-‘ācet
Tu-rā perhīz (7) bāyed çend gāhī
Ki fāsıd geşt ez-‘ışyān mizācet

(6) Güli k'ān pāymāl-ı serv-i mā geşt

Bir gül ki bizüm servimüzün (8) ayağı ovulmışı oldı

Buved ḥākeş zi-ḥün-ı erguvān bih

Anuñ toprağı ola erguvān kanından yegdür murād *gülden* (9) ehl-i keşf-i ḥāldür
servden murād ‘uluvv-ı derece şāhibi Rabb-i zü'l-celāldür ve *erguvāndan* murād
şehīddür pes (10) ol şāhib-i keşf ki ḥazret-i Hāğkuñ helāki ve anuñ tarīķinün ḥāki ola
ol ḥāk şehīd kanından yegdür (11)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

O meh-rūnuñ yolında zerre-i ḥāk
Yeridür ger olursa tāc-ı eflāk

(7) Hudā-rā ez-ṭabīb-i men be-pursīd

Allāh (12) içün benüm ṭabībümdan soruñ

Ki āḥir key şevēd īn nā-tevān bih

Ki āḥir kaçan iyü olur bu za‘īf murād *ṭabībden* (13) şeyḥ-i tarīķatdür pes yārāna
ķasem virüp andan su‘āl idelü bu nefsum kaçan iyü olur diyü isti‘cāl-ı şıḥḥat ider
(14)

Ġazel

-- + / + --- + / + --- + / + ---

Bīmār-ı ğamet-rā nefes-i bāz-pesest īn
Pās-ı nefeseş dār ki āḥir nefesest īn

Bî-vâsıtâi guft zebân-pereseş û kun (15)
Keş vâşıta-ı rahmet-i cāvîd besest in

Ey bu'l-heves ez-ma' reke-i ' ışk u melâmet
Bü'gzer be-selâmet ki ne cây-ı (16) hevesest in

Ez-nâle-i mâ fâriği ey şâhib-i maḥmil
Der-güş-ı tu gūyî naḡamât-ı ceresest in

Ez-gülşen-i firûze-i (17) çarḥem çi küşâyed
Murğ-ı dil-i miḥnet-zedegân-râ kafesest in

Gâhî ki ḥırâmî ser-i men zîr-i ḳadem kun
İnkâr fütâde be-zemîn (18) ḥâr u ḥasest in

'Ömrî be-deret Câmi-i dermânde be-ser burd
Yek bâr ne-guften ki ber-în derçe kesest in (19)

(8) Cevânâ ser me-tâb ez-pend-i pîrân

Ey yigit baş döndürme pîrler naşîhatinden

Ki re'y-i pîrân ez-baḥt-ı cevân bih

(20) *Ki pîrlerün fikri yigit baḥtından yegdür* murâd mantûḳdan zâhirdür ammâ murâd pîr-i ṭarîḳatdûr

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Egerçi kâmet-i (21) pîrân çü kavsest

Ve liken tîr-i re'y-i şân rûd râst

(9) Şebî mî-guft çeşm-i kes ne-dîdest

Bir gice [İ124a] (1) kimse gözi görmemişdür

Zi-mervârid-i güşem der-cihân bih

Benüm ḳulaḡum incüsinden yeg cihânda murâd kendüye (2) bir gice ilhâm-ı İlâhî olup *ileyhi yaş'adu'l-kelimu't-tayyibu ve'l-'amelü's-şâliḡu yerfe'uhü*²¹⁷² ḥasebince

²¹⁷² إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur. (Kur'an, Fatır 35/10).

benüm şıfat-ı sem'üm (3) maqbûli olan incüden yeg gevheri kimse gözi görmemişdür diyü hitâb-ı rûhânî olduğın hikâyetdür (4)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Cevherân ne-bûd ki bâşed ü zi- -i seng ü hâk

Cevherân bâşed ki nezd-i sem'-i Hâk maqbûl şud (5)

(10) Sühan ender-dehân-ı düst gevher

Söz dost ağzında gevherdür

Veliken gufte-i Hâfız ez-ân bih

(6) *Veliken Hâfız kelâmı andan yegdür* murâd *dost*dan şeyhdür anuñ ağzında olan kelimât-ı cevâhir-i hikmet (7) ü mev'izetdür liken kelâm-ı Hâfız andan yegdür ki mecâz şüretinde beyân-ı hâkikatdür lâcerem ehl-i mecâz dağı (8) aña mâ'il olup *el-mecâzü kanţaratü'l-hakika*²¹⁷³ mücebince pend olup ehl-i hâkikat olurlar pes züh-ciheteyn (9) olan kelâm-ı 'âmü'n'nef'ür bu cihetden andan yegdür

Gazel

+---/+---/+---

Nihâl-i devletem-râ gül ber-âmed

Kıyâmet şud ki gül (10) ber-minber âmed

Mevâ'iz guft ammâ nükte in bûd

Ki 'ışk ez-dü 'âlem ber-ter âmed

Kesî k'ez-'ışk-ı 'izzet yâft (11) şâhîst

Sereş bâlâ-yı çarh u çenber âmed

Cemâl-i 'ışk-râ herkes ki be-şinâht

Be-cû her ez-dü 'âlem (12) ber-ser âmed

Niyâz-ı cân ser-i mestân-râ 'ışkest

Ki cân 'ûd u muhabbet micmer âmed

Güzeşt eyyâm-ı hicrân cây-ı (13) şükrest

Ki devrân-ı vişâl u sāğar âmed

²¹⁷³ المجاز قنطره الحقيقه Mecâz, hakikatın ölçüsüdür. (Kelâm-ı Kibâr)

Şıfât-ı hüsn-i tu mî-guft kâsım
Figân ez-bülbül-i bî-dil âmed (14)

VELEHU EYẒAN [G.489]

[Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

Bilgil ki şimdi şerh olunacak gazel Dīvān-ı Hâfız nüshalarınıuñ ba'zında harf-i *hāda* bulunup (15) ve tağyir-i redif ile harf-i *yāda* dañi bulunup ba'zı ebyātta iki gazel birbirine muvâfiğ olup ve ba'zı (16) ebyâtı muğâyir olup lâcerem hem harf-i *hāda* ve hem harf-i *yāda* yazılup şerh olunmağ münāsib görüldi (17) [bunda redif *ne-kerde*dür harf-i *yāda* *nemî-kun*dür]

(1) Ey dil be-küy-ı düst güzārī ne-kerdeī

Ey gönül dost maħallesine uğramağ itmedün ya' nî uğramaduñ (18) [harf-i *yāda* vākı' olan budur

Ey dil be-küy-ı düst güzārī nemî-kunī

İnşaa'llāh maħallinde tekrār tafşıl ü beyān olunsa gerekdür]

Furşat zi-dest dāde vü kārī ne-kerdeī

Furşatı aldın virdün ve bir iş eylemedün murād cānib-i Hağğa teveccüh (19) ve sülük-ı tarikat itmedün ki *ni' metāni meftūnün fihimā keşirün mine'n-nāsi's-şhātü ve'l-ferāgu*²¹⁷⁴ hāsebince furşat-ı şihhātı (20) ve ferāğ-ı hātırı zāyi' itdün ve bir 'amel-i şālih itmedün dimekdür [herbir beytde hitāb gönledür]

Beyt (Ahreb)

Deryāb ki āteş-i cevānī ābest²¹⁷⁵

Be'stāb (21) ki bīdārī-i devlet h'ābest

(2) Meydān ferāh dīde vü gūyī ne-burdeī

Meydān giñ görmiş ve bir top [İ124b] (1) iletmemişsin

Şāhīn çünīn be-dest ü şikārī ne-kerdeī

Buncılayın şāhīn elünde ve bir şikār itmedün murād (2) 'ömrün müddet-i medīdesinde tūb 'ibādet itmedün ve şāhīn-i şihhāt ve şebāb elünde taḥşī-i faẓl u şevāb (3) ve vuşul-i Rabbü'l-erbāb itmedün dimekdür

Beyt (Ahreb)

Ber-māl u cemāl-i h'ış tekye me-kun

K'in-rā be-şebī berend ü ān-rā (4) be-tebī

(3) İn hūn ki mevc mī-zened ender-ciger tu-rā

²¹⁷⁴ نِعْمَتَانِ مَغْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ İki nimetle pek çok insan aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 490, Hadis No: 2304.

²¹⁷⁵ Ömer Hayyam, Terānehâ-yı Ömer Hayyâm, Ganjor.

Bu kan ki mevc urur senüñ cigerüñde

Der-kâr-ı reng-i rûy-ı (5) nigârî ne-kerdeî

Bir nigârüñ reng-i rûyı kârında itmedük murâd budur ki egerçi cigerüñ hûn olmışdur (6) ammâ Allâh degüldür belki mâsivâu'llâh için itdüñ

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Her dem hezâr nâvek-i hûn-rîz ber-ciger

Mâ-râ zi-fitne-i (7) nazar-ı h̃ış mî-resed

(4) Müşkîn ez-ân ne-şud dem-i hilkat ki çün şabâ

Müşk gibi anuñçün olmadı halk nefesi (8) ki şabâ gibi

Ber-hâk-i kûy-ı düst güzârî ne-kerdeî

Dost mahallesî toprağı üzre uğramak itmedüñ (9) murâd müşkîn nefes olmağa şavb-ı bâb-ı Hâkka mürûr gerek sen anı itmedün dimekdür

Beyt

+++ / +++ / ++-

Her ki ber-külbe-i (10) 'Attâr reved

Büy-ı müşk ü hoş ez-ancâ be-bered

(5) Tersem k'ez-în çemen be-berî âstîn-i gül

Korğarın ki bu (11) çemenden iletmeyesinin gül yeñini ya' nî yeñini gül ile tıdudurup alup gitmeyesin

K'ez-gülşeneş taḥammül-i ḥârî ne-kerdeî

(12) *Ki ol çemen gülistânından bir diğerin taḥammülün itmedüñ* murâd cihân çemeninden gül almayasın diyü ḥavf iderin (13) ki bunuñ gülşeni 'ilm ü 'ibâdetinden ḥâr-ı riyażete taḥammül itmedüñ dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Bülbülî gû sitem-i ḥâr taḥammül ne-kuned (14)

Bihterânest ki diğeri sūḥan-ı gül ne-kuned

(6) Ârî gurûr-ı mestiyet ez-dest burdeest²¹⁷⁶

Beli mestlik gurûrı (15) seni elden iletmışdür

Endişe ez-belâ-yı ḥumârî ne-kerdeî

Ḥumâr belâsından fikr itmedüñ murâd şıḥḥat u (16) devlete mağrûrsın anuñçün fikr-i mevt ü âḥiretten mehcûrsın dimekdür

Beyt

²¹⁷⁶ Derkenârda bu mısırânın karşılığı şu şekildedir: Sâgar-ı laṭîf ü pür-mey ü mî-efkenî be-hâk

-+/-+++/+---/-+-

Ey gül be-hüsn-i ẖĩş (17) me-şuv ğirre ‘ākıbet

Āyed ẖazān u her varaḵet ẖāk mī-kuned

(7) Ger ḏigerān be-cān ğam-ı cānān ẖarīdeend

(18) Eger ğayrılar cān ile cānān ğamın şatun almışlardur

H̱āfız tu in mu‘āmele bārī ne-kerdeī

Ey H̱āfız (19) bu mu‘āmeleyi sen hayf ki itmedüñ yā bir kerre itmedüñ murād budur ki ‘āşık-ı şādık olanlar cān virüp (20) ğam-ı cānān-ı ẖaķıķī alurlar seb bunı itmedüñ [bārī lafzı yā-yı aşliyye ile edāt-ı tahassürdür yā-yı vahdet ile bir kerre ma‘nāsınadur]

Beyt

-++-/-++-/-+-

Zinde kūdāmeş ber-i ẖüşyār²¹⁷⁷

Ān ki be-mīred be-ser-i kūy bād (21)

ḤARFU’L-LÂM ELİF

Bu harfde bir ğazel vāķı‘ olmuştur ve ol ğazel ekşer dīvānlarda harf-i elifde yazılmış [İ125a] (1) bulunduğı ecilden elif harfinde āķır ğazel ol yazılup anda şerh olunmuştur ki evveli budur

Mışrā‘

Tā cemālet (2) ‘āşıkān-rā zed be-vaşl-ı ẖod şalā

ḤARFÜ’L-YĀ²¹⁷⁸

VELEHU EYŻAN [G.490]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ey dīl ān dem ki ẖarāb-ı mey-i gül-gün (3) bāşī

Ey gönül ol vaķt ki gül renklü şarāb ẖarābı olasın

Bī-zer ü genc be-şad ẖaşmet-i Ḵārūn bāşī²¹⁷⁹

(4) *Altunsuz ve ẖazīnesüz yüz Ḵārūn ‘azameti ile olasın* murād budur ki çün ‘ışķ-ı İlāhī ile bī-ẖod ve lā ya‘ķıl (5) olasın ğınā-yı ķalb ẖāşıl ķılup emr-i ma‘āş teşvīşinden müstağnī olursın

Ķıṭ‘a

İzā erāda’llāhü hayren (6) bi-‘abdihi²¹⁸⁰

²¹⁷⁷ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Gazeliyyât, G.328/1, s. 706.

²¹⁷⁸ ‘Aded: 77.

²¹⁷⁹ Bu mısra benzer bir şekli derkenârda şu şekildedir: Gerçi ẖiçet ne-buved ẖ‘āce-i Ḵārūn bāşī

Hemāhü mine'd-dünyā ve ezkerahu'l-uhrā
Ve kâne lehu bi'l-hayri minhu te' āhudun
Sivā mā mine'l-ḥüsnā e' adde lehu uhrā (7)

(2) Der-makāmī ki şadāret be-fakīrān bahşend

Bir makāmda ki şadāreti fakīrlere bağışlayalar

Çeşm dārem ki (8) be-cāh ez-heme efzūn bāşī

Göz dutarın ki manşib cihetinden dūkeliden ziyāde olasın murād budur ki yevm-i (9) āhiretde ki şadnıñın ü şāhib-i temkīn fakīrleri kılşalar gerekdür ümīd dutarın her kimseden ziyāde olasın (10) zīrā gayrılardan efkarsın

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Devlet ānest ki imkān-ı ferāgat bāşed²¹⁸¹

Tekye ber-bāliš-i bī-düst ne bes (11) temkīn[est]

(2) Der-reh-i menzil-i Leylī ki ḥaṭarhāst der-ān

Leylī menzili yolında ki ḥaṭarlar vardur anda

Şarṭ-ı evvel (12) kadem ānest ki Mecnūn bāşī

Evvel kadem şarṭı oldur ki Mecnūn olacsın murād budur ki ma'şūk-ı ḥaḳīkī vuşūlinüñ (13) ṭarīkinden ki *kem min 'aḳabātın*²¹⁸² ḥasebince ḥaṭarlar vardur aña sülūk idenüñ evvel kademiniñ şarṭı oldur ki 'aḳl-ı ma'āşdan (14) biri olup Mecnūn ola

Ḳıṭ'a

Mā küllu mā cā'e'l-ḥimā 'āşıḳan²¹⁸³

Yükālu ehlen bike min müstehām

Kem 'āşıḳin (15) zāde rübü' a'l-ḥimā

Mühettike's-setri ḥalīfe'l-ğarām

(3) Nokṭa-i 'ışḳ nümüdem be-tu hān sehv me-kun

'İşḳ nokṭasın (16) gösterdüm saña gāfil olma sehv itme

Verne çün bi'ngeri ez-dā'ire bīrūn bāşī

²¹⁸⁰ “1) Allāh teālā kendi kuluna bir hayır irād ettiği zamân onu dünyâdan korur ve âhireti ona hatırlatır. 2) Ve o kişinin yaptığı her hayırda Allāhla ahidleşmesi olur. Allāh Teālâ, güzelliklerinin dışında ona farklı şeyler de hazırlar.”

²¹⁸¹ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, G.145/2, s. 605.

²¹⁸² عَقَبَاتٍ Nice nice engeller... (Diğer Arapça İbâreler)

²¹⁸³ “1) Sıtmaya (hastalığa) tutulmuş her kişiye âşık denilmez. Ki ona söylensin “merhabâ; hoş geldin, ey aşka tutkun kişi”. 2) Birçok (âşık sûretinde) kişi vardır ki aşkın hastalığını gün yüzüne çıkarırlar. Ancak aşkın hakikatini fâş eden ve kötülüğü benimsemiş bu kişilere âşık denilmez.”

Yoḥsa çün naẓar idesin (17) *dā'ireden taşra olursın* murād budur ki dā'ire-i 'ışķuñ nokṭasın ve merkezin saña beyān itdüm merkez ü nokṭada (18) sābit olmaḡ gerek sen ve illā naẓar idicek kendüñi dā'ireden taşra bulursın

Beyt

--+/+--+/-+--

Der-^ç ışķ-ı tu her ki nīk-nāmeṣt (19)

Vaṣl-ı tu çü mey be-rev ḥarāmeṣt

(4) Kārvān reft ü tu der-ḥ'āb u beyābān der-pīṣ

Kārbān gitdi ve sen uyḡudasın (20) *ve beyābān öñüñdedür*

Key revī reh zi-ki pursī çī kunī çün bāṣī

Kaṣan gidersin yolu kimden şorarsın niçe olursın (21) murād selef-i şāliḥin girdiler girü anlar maḡşada yitdiler sen ḡafletdesin ve beyābān-ı āḡiret ve şahrā-yı ḡurbet öñüñde çün [İ125b] (1) ḡafletdesin ve yol bilmezsın kaṣan gidersin yolu kimden şorarsın ḡālūñ nice olur dimekdür

Ḳıṭ' a

Unẓur li-nefsike (2) ḡable'l-mevti fī-mehelin²¹⁸⁴

Mā ente mu'āḡḡirün fī-mālin būnyānin

Emmā rā'eyte diyāren lā-enīse lehā

Aşbeḡet belāḡi' a min ehlin ve sükkānin (3)

[*belāḡu' cem' -i belḡa' cāy-ı vīrān u ḡālī*]

(5) Ḳadeḡi nūṣ kun ü cūr' a ber-eḡlāk feṣān

Bir ḡadeḡ nūṣ ḡıl ve baḡiyyesin feleke şaḡ

Çend çendān ez-ḡam-ı eyyām (4) ciger-ḡūn bāṣī

Nice nice eyyām ḡamından ciger ḡan olursın murād 'ışķ-ı İlāḡiye meşḡūl olup baḡiyye-i ḡubbuñı (5) ṭaraf-ı a' lāya teveccühe şarf ḡıl eyyām ḡamından ciger-ḡūn olmayup şāḡir ol dimekdür

Beyt

--+/+--+/-+--

Ger ḡıṣṣa-i rūzgār ḡüyem (6)

Bes ḡıṣṣa-i bī-şümār ḡüyem

(6) Tāc-ı şāḡi ṭalebī geṽher-i zātī bū'nmāy

Şāḡlıḡ tācın istersen geṽher-i zātī göster

V'er ḡod (7) ez-geṽher-i Cemşid ü Feridūn bāṣī

²¹⁸⁴ "1) Ölmeden evvel yavaşıca nefsine, ardında bıraktığın mala ve mülke bak. 2) Sen görmemiş misin ki bazı memleketlerde yakınlık kurulacak kimse yoktur ve o diyâr, ehil ve sakinlerden ıssız ve harâb bir şekle dönüşmüştür."

Eger hod Cemşid yā Ferīdūn gevherinden iseñ daḥi murād budur ki derece-i (8) ‘āliye ve salṭanat-ı uhreviyye isterseñ kendü zātuñdan kemālāt-ı dīniyye göster ki i‘tibār añadur neseb-i şerefe (9) degüldür

Ḳıṭ‘a

+++ / +--+ / ++-

Be-neseb nīst nisbet-i merdüm
Herkesi-rā be-nefs-i ḥod şerefest
Şeref-i dūr zi-cevher-i ḥişt (10)
Ne ki pākī-i gevher ez-şadefest

Diger

---- / ---- / ---

Çü Ken‘ān-rā ṭabī‘at bī-hüner būd
Peyamber zādegī ḳadreş neyefzūd

(7) Ḥāfız (11) ez-faḳr me-kun nāle ki ger şī‘r inest

Ey Ḥāfız faḳrdan şikāyet itme ki eger şī‘r bu ise

Hiç hoş-dil ne-pesended (12) ki tu maḥzūn bāşī

Hiç göñli hoş kimse beğenmez ve ḳabūl ḳılmaz ki sen maḥzūn olasın murād şī‘rden bunda (13) ma‘nā-yı lügavisi ya‘nī ‘ilmdür lācerem çün ḥazret-i Ḥaḳḳa ‘ilmün böyle yāḥūd çünki bu deñlü ‘ilmle mālīksin (14) pes faḳrdan ağlamamak gereksin ki bir ‘ākil ‘ilmi olanuñ faḳrdan ağladuğın vech görmez

Ḳıṭ‘a

Yā eyyühe’r-rādī (15) bi-aḥḳāminā²¹⁸⁵

Lā-büdde an taḥmide külle’r-riḳā
Favviḍ ileynā ve elḳi müsteslimen
Fe’r-rāḥatü’l-‘uzmā limen fevvedānā
Fe-hazihi’d-dünyā (16) ḳalilün ve mā
Mişālūha illā senā ev maḳā

VELEHU EYẒAN [G.491]

[Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün]

(1) Aḥmedu’llāhi ‘alā ma‘dileti’s-sultāni

²¹⁸⁵ “1) Ey bizim hükmümüze râzı olan kişi, senin bütün rızânla bizi övmen gerekir. 2) Emrini bize havâle et ve itâat eder bir şekilde bizim karşımıza gel. En büyük güven ve rahat emrini bize havâle edenlerindir. 3) Bu dünyâ azdır örneği ise ancak gökgürültüsü veya geçmiş zamân gibidir.”

Ahmed lafzı nefis-i (17) mütekellim-i vahdedür ve fi'l-i fâ' ildür lafzatu'llâh anuñ mef' ulün bih şarihidür *ma' dilet* kesr-i dâl ile ve feth-i dâl ile (18) 'adl ma' nâsinadur *es-sultânî* lafzında olan harf-i yâ kesrenüñ işbâ' indan mütevellid olmışdur

Ahmed-i Şeyh Üveys-i Hasan-ı (19) İlhanî

Ahmed-i Şeyh Üveys 'atf-ı beyândur es-sultânî lafzına ve lafz-ı in muqadderdür ki ol Ahmed-i Şeyh-i Üveys Hasan (20) oğlıdur ki İlhanîdür ve İlhanî bir pādşāh ismidür İlkān daği dirler ma' nā-yı beyt budur ki *hamd iderin sultān* (21) 'adline ki *Hasan oğlu Ahmed-i Şeyh Üveysdür ki İlhanîdür* [Ahmed-i Şeyh-i Üveys bin Hasan İlhanî taqdirinedür] [Ahmed-i Şeyh-i Üveys lafzınıñ mecmū'ı 'ilm olduğı taqdirce ma' nā böyle olur ammā Ahmed müstaķil 'ilm olup Şeyh Üveys babası ismi olup Hasan anuñ babası ismi olıcaķ ibn lafzı iki yerde muqadder olup Ahmed bin Şeyh Üveys bin Hasan taqdirine olup ma' nā böyle olur ki *hamd sultān* 'adline ki *Ahmeddür ki Şeyh Üveys oğlıdur ve Şeyh Üveys Hasan oğlıdur ki İlhanîdür*]

(2) Hān-ı bin hān u şehinşāh-ı şehinşāh-nijād

Hān ulu [İ126a] (1) sultān dimekdür ve *şehinşāh* şahensāh lafzından taḥfıfdür sultānlar sultānı dimekdür ve *nijād* aṣl u (2) nesebdür ma' nā-yı mısrā' budur ki ulu sultān oğlu ulu sultān ve sultānlar sultānıdur ki sultānlar sultānı (3) aṣlı ve nesebindendür

Ān ki mī-zibed eger cān-ı cihāneş ḥ'ānī

Oldur ki yāraşur aña eger cān-ı cihān okıyasın (4)

(3) Dide nā-dide be-iķbāl-i tu imān āverd

Göz görmeden senüñ devletüñe imān getürdi

Merhabā ey be-çünin luṭf-ı Hudā erzānī

Merhabā ey buncılayın luṭf-ı Hudāya lāyık

(4) Māh eger bī-tu ber-āyed be-dü nimeş be-zenend

Ay eger sensüz toğarsa (6) *iki pāre ururlar ya'nī iki pāre iderler* [be-zened lafzınıñ fā' ili devlet ü mu' cizedür]

Devlet-i Ahmedī vü mu' cize-i subhānī

Ahmede mensüb devlet ü subhāna mensüb (7) *mu' cize ya'nī kim ki saña muḥālefet ü muķābele iderse devlet-i Muḥammediyye ve mu' cize-i ḥamdiyye anı helāk ider*

(5) Cilve-i baḥt-ı (8) tu dil mī-bered ez-şāh u gedā

Senüñ baḥtuñ cevlanı gönül alur şāh u gedādan

Çeşm-i bed dūr ki hem cānī vü hem (9) cānānī

Yaramaz göz ırak ki hem cānsın hem cānānsın

Qıṭ' a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-her çi ḥübter ender-cihān nazar kerdem²¹⁸⁶

²¹⁸⁶ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, G.658/3-4, s. 912.

Kî güyemeş (10) be-tu māned tu hūbter zānī
Vücūd her çi nazar mī-kunem zi-cān u cesed
Müreккеbest ü tu ez-farķ tā ķadem cānī (11)

(6) Ber-şiken kākül-i türkāne ki der-ťalı‘ -i tust

Şı ya‘nı kıvır sipāhiyāne gönli ki senüñ şalı‘ üñde

Baķşış ü kūşış-i (12) Hāķānī vü Cengiz hānī

Hāķana mensüb ‘atā ve Cengiz hāna mensüb duruşmañ Hāķan bir řāh ismidür [yā mutlaķa Ćin vilāyeti řāhıdır] ki ‘atā (13) ile ma‘rūfdur ve Cengiz hān bir pādşāh ismidür ki cidd ü ikdām ile mevşūf idi H‘āce Hāfızuñ ‘ādetidür (14) ki her gāh ki bir řāh medh eylese zāhire nazar řāh-ı zāhir medhin murād ider ammā ma‘nāya nazar řāh-ı řarīķat (15) diler lācerem bi-ķasebü’z-zāhir řāh-ı Bağdādı medh ider ammā fi’l-ķaķıķa anda olan bir řāh-ı řarīķat (16) medh ider anuñķün dir

(7) Gerçi dūrım be-yād-ı tu ķadeh mī-gırım

Egerçi ırağuz senüñ yāduña ki ķadeh dutaruz (17)

Bu‘ d-ı menzil ne-buved der-sefer-i rūhānī

Menzil ıraķlıķı olmaz rūhānī seferde murād budur ki egerçi (18) mülāķat vāķı‘ olmayup bi-ķasebü’z-zāhir müstefid ü müstefiz olmak ammā gā‘iben ne istimdād idüp řarīķatüñe (19) sülūk eyleyüp ve silsile-i şüyūhuña teşebbüt idüp ‘ışķ-ı İlāhī ve vuşūl-i Hāķ içün resm-i řarīķüñ dutaruz (20)

Beyt

+++/-++/-++/-++-

Men nazar bā-tu kunem bā-heme in bu‘ d-ı mekān

Ki miyān-ı men ü tu bu‘ d-ı mekān hā‘il nīst

(8) Ez-gil-i Pārisiyem gonca-i ‘ıyşī (21) ne-şikuft

Lafz-ı *gil* kesr-i kāf-ı ‘Acemī ile balçık ma‘nāsinadur *Pārisī* Parsa mensüb dimekdür ve Pars şol diyāra [İ126b] (1) dirler ki Şirāz anuñ tahtgāhıdır ki H‘āce Hāfız ol şehrdendür lācerem dir *Pārs balçığından baña bir ‘ıyş (2) goncası açıldı*

Habbezā Dicle-i Bağdād u mey-i reyhānī

Habbezā elfāzı fi‘l-i medhdür ni‘em gibi ve *Dicle* Bağdād ırmağıdır (3) ma‘nā-yı mīşrā‘ budur ki *ne güzel Bağdād ırmağı ve şarāb-ı reyhānı* murād budur ki Ćünkü vaţanumda keşf olmadı (4) Bağdāda varmaķ gerek ki ālet-i taţhīr ü ‘ışķ-ı mu‘atţar andadur

Beyt

+++/-++/-++/-++-

Şehr-i Bağdāda Ćü burc-ı evliyā dirler dilā (5)

‘Āşıķa Bağdād ırağ olmaz gel aña gidelüm

(9) Ser-i ‘āşık ki ne hāķ-i der-i ma‘şūk būd

‘Āşık başı ki ma‘şūk ķapu (6) toprağı olmaya

Key ḫalāşeş buved ez-miḥnet-i sergerdānī

Kaçan ḫalāş olur aña sergerdānlık miḥnetinden murād budur ki (7) ṭālib-i Ḥaḳ olan bāb-ı Ḥaḳda mütemekkin ü müteḳarrir olmaḳ gerek ve illā ve illā ḫayrānlık ve serāsimelik miḥnetinden ḫalāş bulmaz ki (8) vuşul bulan ‘uşşāḳ bunuñ ile bulmuşlardur

Ḳıṭ‘a

Bezelū’l-ervāḫe fi’l-ḫubbi ve ḳālū²¹⁸⁷

Leytenā şaḫḫa lenā minhu’l-vişālū (9)

Verā’ū yercūne vaşlen ferā’ū

Küllemā rāmū mine’l-vaşli ve nālu

Ḥabbezā [mevlen] kerīmen lem yezel

Minhu li’l-ḳuşşādi cūdun ve nevālu (10)

(10) Ey nesīm-i seḫerī ḫāk-ı der-i yār biyār

Ey seḫere mensūb yil yār ḳapısı topraḡın getür

Ki kuned Ḥāfız ez-ū dīde-i dil (11) nūrānī

Ki ide Ḥāfız andan göñül gözün nūrānī murād budur ki nefḫa-i Rabbāniyye-i seḫeriyye cānib-i İlāhī eşerin getüricek (12) ğayr-ı ḳalb nūrānī olup ḫaḳīkat-bīn olur lācerem nefḫa-i seḫeriyye-i Rabbāniyyeden eşer ister tā ki başireti küşāde olup (13) *Allāḫümme erine’l-ḫaḳḳa ḫaḳḳen ve elhimna’t-tibā’ehu*²¹⁸⁸ ḫasebince ḫaḳ ve ḫaḳīḳi görüp aña ittibā‘ müyesser ola

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Ān tütüyā ki (14) çeşm-i cihān rüşenest ez-ān

Ger dī zi-āstān-ı zafer āşyān ez-ān

VELEHU EYŻAN [G.492]

[Mef’ülü Mefā‘ilün Mef’ülü Mefā‘ilün]

(1) Ey pādşeh-i ḫübān dād ez-ġam-ı (15) tenhāi

Ey ḫüblaruñ pādşāhı feryād yalnūzluḳ ġamından

Dil bī-tu be-cān āmed vaḳtest ki bāz āyī

Göñül sensüz (16) *cāna geldi vaḳtdür ki girü gelesin* murād muḫāṭabdan ḫazret-i Ḥudādur ki sultānu’l-meḫābībdür aña üns olmaduğundan (17) şikāyet idüp üns-i Ḥaḳ taleb ider

²¹⁸⁷ “1) Onlar rûhlarını aşkta sarf ettiler ve “keşke onun visâli bizim için doğru olsaydı” dediler. 2) Onlar vuslatı ricâ ederek gözetlemeye başladılar. 3) Vuslata ulaşip onu talep ettikleri her defasında aşkı kast edenlere cömertliği ve ihsânı olan asil bir Mevlâ gördüler.”

²¹⁸⁸ اللَّهُمَّ ارْنَا الْحَقَّ حَقًّا وَالْهَمْنَا اتِّبَاعَهُ Duâ, Yâ Rabbi! Bize hakkı hak olarak göster, gördükten sonra da uymayı nasip et!

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Haberet hest ki bî-rûy-ı tu ârāmem nîst²¹⁸⁹

Ṭāḳat-i bār-ı firāk in heme (18) eyyāmem nîst

(2) Müştākî vü mehcûrî dūr ez-tu çünānem kerd

Müştaḳlık ve metrûkluk senden ırak beni şöyle (19) eyledi [el-hecrü bi'l-fethi zıddu'l-vaşlı]

K'ez-dest be-ḥ'āhed şud pāyāb-ı şekībāi²¹⁹⁰

Ki elden gitse gerekdür şabr ṭāḳati murād ol ḥazrete ḥiṭābdur (20) ki benüm müştāḳlığım ve cenāb-ı 'izzetüñ beni terk itdüki beni şöyle eyledi ki şabra ṭāḳatüm kalmadı

Şi'r

Dā'ü'l-maḥabbeti (21) lā-tezülü²¹⁹¹

Bi-ğayri lezzeti't-telākī

(3) Ey derd-i tuem dermān der-pister-i nā-kāmī

Ey pādşāh-ı ḥübān senüñ [İ127a] (1) derdüñ baña dermān nā-murādlık döşegi üzre

Vey yād-ı tuem mūnis der-kūşe-i tenhāyī

Vey (2) pādşāh seni añmak benüm mūnisümdür tenhālīḳ köşesinde murād budur ki şol kimse ki anda derd-i Ḥaḳ ola (3) aña ol dermāndur

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Devā-yı derd-i dil ey dūst derdest

Bi-ḥamdi'llāh ki mā-rā hest derdest

(4) ve ṭālib-i Ḥaḳḳ mūnis kūşe-i ḥalvetde zikru'llāhdur

Şi'r

Ente devāi ve fike kerbi²¹⁹²

Ve fike saḳamī ve minke (5) tıbbī

(4) Der-dā'ire-i kısmet mā nokṭa-i teslīmīm

Kısmet dā'iresinde biz teslīm nokṭasıyuz

Luṭf ānçi tu (6) endişī ḥükm ānçi tu fermāi

²¹⁸⁹ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, G.135/1, s. 600.

²¹⁹⁰ Derkenârda bu mısırânın farklı bir şekli ve açıklaması bulunmaktadır.

K'ez-dest be-ḥ'āhed şud pāyān-ı şekībāi

Ki elden gitmek ister şabruñ nihāyeti

²¹⁹¹ "Muhabbet hastalığı karşılaşma lezzetinin dışında zâil olmaz."

²¹⁹² "Sen benim dermânımsın. Benim ıztırâbım sendedir. Hastalığım sendedir. Tedavim de sendedir."

Luṭf oldur ki sen fikr idersin ḥükm oldur ki sen buyurursın murād budur (7) ki bizüm senüñ ḳazāña kemāl-i rızāmuz ve emrüñe tamām-ı inḳiyādımız vardur her ne kim taḳdīr eyledüñ ise luṭfdur (8) ve her ne ḥükm iderseñ emr senüñ bizüm muḥālefetimiz yokdur

Şi‘r

İn kâne yurḍike selbu ‘aḳlī²¹⁹³ (9)

Yā ḥabbezā fi-hevāke selbī

(5) Fikr-i ḥod u re‘y-i ḥod der-‘ālem-i rindī nīst

Kendü fikri ve kendü tedbiri (10) *rindlik ‘āleminde olmaz*

Küftest der-în mezheb ḥod-bīnī vü ḥod-re‘yī

Küfrdür bu mezhebde kendüyi (11) *görmek ve kendü fikri* murād budur ki ‘ālem-i iḥlāşda tefvīz küllī olur kendü fikri ve kendü tedbiri (12) olmaz zīrā küfr-i ṭarīḳatdür mezheb-i iḥlāşda enāniyyet ve fikrde teferrüd

Şi‘r

V‘aḥküm bi-māşi‘te (13) fi-fu‘ādī²¹⁹⁴

Ḥasbī mā tertaḍīhi ḥasbī

(6) Yā Rab be-ki şāyed guft īn nükte ki der-‘ālem

Yā Rabb ‘aceb kime dimek (14) *olur bu nükteyi ‘ālemde*

Ruḥsāre be-kes ne‘nmūd ān şāhid-i hercāī

Yüzi kimseye göstermedi ol hercāyī (15) *maḥbūb* murād budur ki ol ḥazret ki ve *hüve ma‘aküm eyne mā küntüm*²¹⁹⁵ ḥasebince her yereddür ammā kimseye ‘arz-ı cemāl (16) itmeyüp ‘uşşāḳ pür-şevḳ ü ḥāl olmışdur bu nükteyi kimseye dimege daḥi mecāl yokdur

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Ḥāzır u nāzırest (17) Ḥaḳ hercā

Līk kes-rā cemāl ne-nümāyed

(7) Dī şeb gile-i zülfet bā-bād hemī guftem

Dün gice zülfün şikāyetin ile (18) *didüm*

Guftā ḡalaṭī bu‘gzer z‘in fikret-i sevdāī

Didi ḡalaṭsın geç bu sevdāyī fikrden murād budur ki dün (19) gice teveccüh-i seḫerīye ḡayb-ı hüviyyet zāhir olmaduğundan şikāyet itdüm cevāb-ı ilhāmī virüp didi ḡalaṭ (20) u ḥaṭā idersen geç bu sevdā ḡalabe iden dīvāneler fikrinden ki aña ittılā‘

²¹⁹³ “Eğer aklımın gitmesi seni râzı edecekse, senin aşkından aklımın gitmesi ne güzeldir.”

²¹⁹⁴ “Benim gönlüme istediğin şekilde hüküm et. Senin râzı olduğun şey benim için kâfidir kâff.”

²¹⁹⁵ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür. (Kur‘ân, Hadîd 57/4).

müyesser degüldür [*fikret* ve *fıkr* ikisi bir ma'naya idüğü yukarıda beyân olunmuşdur]

Beyt

-+---/-+---/-+--

Kâr her cüyendeî-râ (21) âhirîst

‘Ârifân-râ müntehâ-yı kâm nîst

(8) Şad bād-ı şabā āncā bā-silsile mî-rağşend

Yüz bād-ı şabā [İ127b] (1) bu yerde zincîr ile rağş ider

İnest harîf ey dil tā bād ne-peymāi

Budur muşāhib ü muḳābil ey (2) gönül tā yıl ölçmeyesin murād budur nice nice teveccüh-i şehîrî gayb-ı hüviyyet idrâkinde muḳayyed olup talebeddür (3) pes aña kimseye ittılâ‘ müyesser olmamışdur lâcerem bu maṭlab mümkünü'l-ḥuşûl degüldür ‘abeş yıl ölçüp zahmet çekmemek (4) gerekdür [*harîf* muşāhib ma'nāsına ve ḥaşm ma'nāsına ve hem şıfat ma'nāsına ve muḳābil ve muḳārin ma'nāsına gelür]

Beyt

-+---/-+---/-+--

Enderîn dergāh kes-râ nîst rāh

Der-serāy-ı ḥās yār-ı ‘ām nîst

(9) Sākî çemen ü gül-râ (5) bî-rûy-ı tu rengi nîst

Ey sākî çemene ve güle senüñ yüzüñsüz bir reng yokdur

Şimşād hırāmān kun tā bağ biyārāi

(6) *Şimşād şalındur tā bağı bezeyesin ya'ni müzeyyen idesin* murād budur ki şeyḫe ḥiṭāb idüp dir senüñ yüzüñsüz (7) keşfüñ ve maḥallenüñ rengi ve letāfeti yokdur ḳaddüñi hırāmān idüp maḥall-i mükāşefeye ve meclis-i müşāhedeye (8) gel tā ki anı müzeyyen eyleyüp dide-i yārānı rüşen eyleyesin

Beyt

+---/+---/+--

Nigārā cüz tu men yārî ne-dārem²¹⁹⁶

Be-cüz luṭf-ı (9) tu ğam-ḥārî ne-dārem

(10) Dā'im gül-i in būstān şād[āb] nemî-māned

Dā'im bu būstān güli taze ve şuya ḳanmış ḳılmaz (10)

Der-yāb za' ifān-râ der-rûz-ı tevānāi

²¹⁹⁶ Enverî Dîvânı'nda bu örnek beyite hayli benzeyen bir şiir bulunmaktadır:
Nigārā cüz tu dildārî ne-dārem
Be-cüz tu der-cihān yārî ne-dārem (G.207/1) Dîvân-ı Eş'âr, Enverî, Ganjor.

Ṭuy za‘ifleri kudret güninde murād keşf ü hāl u başt u ḥüsn-i (11) hāl dā‘im ü bākī olmaz zamān-ı keşf ü hālet ve vakt ü başt u kudret olıcaḡ za‘if sālikleri unıtmayup (12) anlara himmet kıl dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Ġanīmet dān eger dānī ki rūzī

Heme rūzī vü rüz-ı tu şevded kem

(11) Z’in dā‘ire-i (13) mīnā ḥūnīn-cigerem mey diḥ

Bu gök dā‘ireden cigeri kanluyın şarāb vīr

Tā ḥal kunem īn müşkil der-sāgar-ı mīnāī

(14) *Tā ḥall eyledim bu müşkili şırça gibi kadeḥde* murād budur ki dāyşre-i devrde ve sülūk-ı tarīkatde feyż olmaduğundan (15) cigerüm qandur ‘ışık-ı İlāhī nūş itdürüp irşād kıl tā ki feyż ḥuşūline vuşul ve tarīḡ-i ḥuşul bulam ḡalbdeki (16) şırça gibi nāzıkdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Çü sākī bā-şarāb āmed dilem geşt ez-meyeş ḥüşyār

Egerçi būd dīvāne şud eknūn (17) merd ferzāne

(12) Ḥāfız şeb-i hicrān şud būy-ı ḥoş-ı şubḥ āmed

Ey Ḥāfız hicrān gicesi gitdi şubḥuñ ḥoş (18) ḡoḡusı geldi

Şādiyet mübārek bād ey ‘āşık-ı şeydāī

Şādılığūñ mübārek olsun ey ‘āşık-ı dīvāne-veş (19) murād ḡulmet-i istitār ve feyż gidüp rāyiḡa-i ṭayyibe-i feyż gelüp sürür maḡalli oldı şādılığūñ mübārek (20) olsun diyü du‘ādur

Beyt

+ - - -/ + + - -/ + - - -/ + + -

Çi şükr ḡüyemet ey bād müşk-būy-ı vişāl

Ki būstān-ı ümīdem be-şud zi-tu ḡülşen (21)

VELEHU EYŻAN [G.493]

[Mef‘ ulü Fā‘ ilātün Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

Bilgil ki şimdi şerḡ olunacaḡ ḡazel ḡarf-i *hāda* āḡir yazılan ḡazel evvelinde beyān olunan [İ128a] (1) ḡazeldür ki Dīvān-ı Ḥāfız nüşḡalarınıñ ba‘zında ḡarf-i *hāda* bulunup ve taḡyīr-i redif ile ḡarf-i *yāda* daḡi (2) bulunup ba‘zı ebyātde iki ḡazel birbirine muvāfık olup ve ba‘zı ebyātı muḡāyir olup lācerem hem ḡarf-i *hāda* (3) ve hem ḡarf-i *yāda* yazılup şerḡ olunmaḡ münāsib görüldi denilüp ḡarf-i *hāda* şerḡ kılınup şimdi ḡarf-i *yāda* (4) zikri maḡalli gelüp iki ḡazel birbirine muvāfık olan

ebyāt yukaruda ŧerh olunmışdur diyü harf-i *hāda* olan (5) beyān havāle kılınup ve muğāyir olan ebyāt ŧerh olunmağa ‘azm olunup ŧürü‘ kılındı

(1) Ey dil be-küy-ı düst (6) güzārī nemī-kunī

Bu mıřrā‘ yukaruda zıkr olan gibidür andan redif *ne-kerdeī* idi bunda redif nemī-kunīdür ki (7) itmezsın dimek olur

Esbāb-ı cem‘ dārī vü kārī nemī-kunī

Esbāb-ı cem‘üñ vardır ve iş itmezsın ya‘nī ‘amel-i (8) ŧālīh kılmasın murād nī‘metānī mağbūnün fihimā keşirün mine’n-nāsi’-ş-şahhatü ve’l-ferāgu²¹⁹⁷ hasebince müsā‘ede-i esbāb var ammā (9) ‘amel-i ŧālīh itmezsın dimekdür

(2) Meydān be-kām-ı hātır u güyī nemī-zenī

Meydān hātır murādınca ve bir top urmazsın (10) [ba‘zı nüsağda mıřrā‘-ı evvel böyle vākı‘ olmuş

Çevgān-ı kām der-kef ü küyī nemī-zenī

murād çevgānı ayañda ve bir top urmazsın dimekdür ve ba‘zı nüsağda kām yirine hüküm vākı‘ olmuş]

Bāzī çünin be-dest ü ŧikārī nemī-kunī

Yukaruda mıřrā‘-ı ŧānī evveli *ŧāhīn* ve bunda *bāzīdūr* ve lafz-ı *ŧāhīn* (11) ‘Arabīde ve Fārisīde ve Türkīde bir ŧıfat toğana dirler ve Fārisīde terāz u ‘amūdene dağı dirler ve *bāzī* yā-yı aşliyye (12) ile ‘Arabīde toğandur ve *bāz* Fārisīde toğandur yā-yı vağdet ile bir toğan dimekdür

(3) İn hūn ki mevc mī-zened (13) ender-ciger tu-rā

Der-kār-ı reng-i rüy-ı nigārī nemī-kunī

Bu beytün redifden ğayrı elfāzı yukaruda zıkr ü ŧerh olunmışdur (14)

(4) Tersem k’ez-ın çemen ne-berī āstīn-i gül

Ki gülşenest tağammül-i hārī nemī-kunī

Bu beytün redifden ğayrı elfāzı yukarıda (15) zıkr ü ŧerh olunmışdur

(5) Ārī ğurūr-ı mestiyet ez-dest burdeest

Endişe ez-belā-yı humārī ne-kerdeī

Bu beytün dağı redifinden (16) ğayrı elfāzı bi-‘aynihā zıkr ü ŧerh olunmışdur [ba‘zı nüsağda mıřrā‘-ı evvel böyle vākı‘ olmuş

Sāğar-ı laşif ü pür-mey ü mī-efkenī be-hāk

Ğadeh-i laşif ve řarāb ile tolu ve sen toprağa atarsın murād ħalbün řāfi ve ğayrıdan ħālī ammā ‘ıřķ-ı İlāhī ile mālisin anı zāyi‘ idersin dimekdür]

(6) Müřkīn ez-ān ne-şud dem-i ħulket ki çün řabā

Ber-hāk-i küy-ı düst (17) güzārī nemī-kunī

²¹⁹⁷ نِعْمَتَانِ مَغْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ İki nimetle pek çok insan aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 2, s. 490, Hadīs No: 2304.

Bu beytün daḥi redifden ğayrı elfāzı bi-‘aynihā zıkr olunup şerḥ kılınmışdır

(7) Der-āstīn-i cān-ı (18) tu şad nāfe müdrecest

Senün cānuñ yeñinde yüz nāfe gizlenmişdür

V’ān-rā fedā-yı turre-i yārī nemī-kunī

Anı (19) bir yār turrelerinden fedā itmezsin murād cānuñda ‘ulūm-ı keşireye ve fūrūz-ı vāfireye isti‘dādāt mütevāfire vardır (20) ammā anı ma‘ārif-i zāta ve şıfātından her birinün ḥalline şatf itmezsin demekdür

(8) Hāfız be-rev ki bendegi-i bārgāh-ı dūst

(21) Ey Hāfız yūri ki dost dergāhı kulluḡı [ba‘zı nüsaḥda maḥlaş beyti yukarıda olan beyt vākı‘ olmışdır redif taḡyir ile]

Ger cümle mī-kunend tu bārī nemī-kunī

Eger cümle iderlerse sen ḥayf [İ128b] (1) yā bir kerre itmezsin murād her kimse dergāh-ı Hāḡḡa ‘ibādet ü ‘ubūdiyyetin iderse sen itmezsin diyü kendü nefesine tevbiḡ (2) ve ğayrılara ta‘rīz ü ‘amele terḡibdür

Şi‘r

Maḡā‘l-‘ömrü ve‘l-eyyāmu ve‘z-zenbu ḡaşılun²¹⁹⁸

Ve cā‘e Resūlü‘l-mevti ve‘l-ḡalbü ḡāfilun (3)

Tezevved mine‘d-dünyā fe-inneke rāḡilun

Ve bādir fe-inne‘l-mevte lā şekke nāzilun

VELEHU EYŻAN [G.494]

[Mefā‘ ilün Fe‘ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ilātün]

(1) Etet revāyiḡu rendi‘l-ḡimā (4) ve zāde ḡarāmī

Etet fi‘l-i ma‘zīdür ve revāyiḡu cem‘-i rāyiḡdür ki fi‘l-i mezkūruñ fā‘ilidür rend feth-i rā ve sūkūn-ı (5) nūn ile defni ve ‘ūd ağacıdır ve lafzen mecrūr mużāfun ileyhdür ve ḡimā kesr-i ḡā ve feth-i mīm ile ḡorudur aña kimse (6) girmege yasaḡdır taḡdiri mecrūr mużāfun ileyhdür ve zāde fi‘l-i māzīdür bunda lāzımdır ma‘tūfdür etet (7) cümlesine ve ḡarām bunda derd ü ‘ışḡ ma‘nāsınadır ve yā-yı mütekellim mużāf olmışdır ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki (8) ḡorunuñ defni ve ‘ūd ağacı ḡoḡuları geldi benüm ‘ışḡ u derdüm ziyāde oldu

Meni‘l-mübellegü ‘anni ilā su‘āde (9) selāmī

Kelime-i men istifhāmiyyedür ve istifhām-ı inkār içündür ve mübellegü ism-i fā‘ildür tebliḡden ve su‘āde ism-i (10) ma‘şuḡadır ğayr-ı munşarıfdır ‘alemiyyet ve te‘nīş için ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki kim irişdirür ya‘nī kimse irişdürmez (11) benden ma‘şuḡaya benüm selāmum murād budur ki şavb-i İlāhiden revāyiḡ-i ḡayyibe vāşıl olup baña ziyāde-i ‘ışḡ ḡaşıl (12) olup ol ḡazrete ‘arż-ı ihlāşı muḡteżā-yı ḡāl

²¹⁹⁸ “1) Ömür geḡti, günler ḡusūle erdi ve ölüm meleḡi geldi. Kalp ise ḡāfil bir ḡāldedir. 2) Dünyādan azıklan zīrā sen yolcusun acele et. Ölüm kuşkusuz nāzil olacaktır.”

olup ve kimse anı işāle mecāl olmayup kendüm bi'z-zāt 'arz-ı (13) hāl itmek lâzım olmışdur

(2) Peyām-ı düst şeniden sa' ādetest ü selāmet

Dost haberin işitmek sa' ādetdür (14) selāmetdür

Fedā-yı hāk-i der-i düst bād cān-ı kirāmī

Dost kapısı toprağına fedā olsun cān-ı mükerrem (15) murād budur ki çün ol hāzretten istişmām-ı revāyiḥ-i ṭayyibe itdüm ve ol dergāha haberüm işāl ider kimse (16) yok kendüm 'azm idüp gıtdüm andan kelām-ı şımāḥ-ı ḳalb ile istimā' olunur ol ḥod sa' ādet ü selāmet (17) kibridür diyü aña terḡib ider

(3) Biyā be-şām-ı ḡarībān u āb-ı dīde-i mā bīn

Gel ḡarībler aḥşamına ve bizüm gözimüz yaşın (18)

Besān-ı bāde-i şāfi der-āb-gīne-i Şāmī

Şāfi şarāb gibi Şāmī şırçada murād gicelerde kemāl-i şevḳden aḡladuḡın (19) zıkrdür

Rubā' ī

--+--/-+--/-+--/-+--

Ger be-ḳadr-i sūzeş-i dil çeşm-i ten be'ḡristī

Ger merā Leylī be-dīdī ber-meneş raḥm āmedī

Ger merā Mecnūn (20) be-dīdī hemçü men be-giristī

(4) Ve in raḡbitü bi-ḥuldin ve şırtu nākızı 'ahdin

Kelime-i *in* ḥarf-i şartdur *raḡbitü* fi'l-i māzī (21) ve nefsi mütekellim-i vahdedür ki fi'l-i şartdur ve *ḥuldin* cennetdür ve *şırtu* daḡı fi'l-i mezkūr gibidür ve aña ma' tūfdur ve *nākızı* [İ129a] (1) ism-i fā' ildür *naḳazadan*

Femā teṭayyebe nevmī ve m'esteṭābe menāmī

Kelime-i *mā* iki yerde nāfiyedür *teṭaybe* ve *esteṭābe* (2) fi'l-i māzilerdür *nevmī* taṭaybenün fā' ilidür ve *menāmī* estiṭābenün fā' ilidür *nevm* uyku ve *menām* uyku yiridür (3) mışrā' -ı evvel şart ve mışrā' -ı şānī cezādur ma' nā-yı beyt budur ki *eger ben cennete raḡbet idüp 'aḥd şıyıcı olursam* (4) *benüm uyḳum ve uyḳum yiri ḥoş olmaz* murād budur ki ben ṭaleb-i düst 'ahdin itmişidüm eger cennet istersem (5) naḳz-i 'ahd itmiş olurum ḥālüm ve mālüm iyü olmaz

(5) İzā teḡarrede 'an zī'l-erāki ṭā'iru ḡayrin

İzā ḥarf-i şartdur (6) *teḡarrede* ḡayn ile fi'l-i māzī-i ḡā'ibdür *erāki* misvāk aḡacıdur *ṭā'iru* lafzen merfū' fā' ilidür teḡarredenün (7) ve muzāfdur ḡayrin lafzına

Felā tūferridü 'an ravḡihā anīnu ḡamāmī

Tūferridü fi'l-i muzāri' dür tef'ıl bābından nitekim (8) *tūferridü* māzīdür tefa' ul bābından ve *ravḡi* cem' -i ravzadur bağçe ma' nāsınadur *ravḡihā* zamiri ma' şukaya (9) rāci' dür ve *anīnu* inlemekdür ve *ḡamāmī* cem' -i ḡamāmedür gügercin ve ḳumrı ma' nāsınadur mışrā' -ı evvel şart mışrā' -ı (10) şānī cezādur ma' nā-yı beyt budur ki *ḳaçan ötse erāk aḡacı olan yerün ḡayr ḳuşı ötmez ma' şūḳa bağçelerinden* (11)

gügercinler inlemesi murād kendünün kuşur-ı hālinden taḥassür ü taḥazzündür [*gared* fetheteyn ile kuş ötmekdür]

(6) Besī ne-mānd ki rüz-ı firāk bā-ser āyed

Çok (12) kalmadı ki bizüm firākımız günü başa gele

Ra'eytu an muzabāti'l-himā kıyāme ḥıyāmī

Ra'eytu fi'l-i māzī nefis-i mütekellim-i vahdedür (13) *muzābat* cem'-i meẓabehedür ki depe ma' nāsınadur *ḥıyāmī* cem'-i ḥaymedür çadır ma' nāsınadur ma' nā-yı mışrā' (14) budur ki *gördüm kuru depelerinden çadır tırdüğün* murād menzil-i cānāna qarīb oldum ki anuñ çadır ile (15) olduğu yerlere geldüm çadırların gördüm pes firāk-ı yār āḥir olur ve ḥülāsa-i murād vuşul ila'llāh āsarı (16) yā mevt 'alā'imi zāhir oldı dimekdür [*ḥıyāmī* lafzı mīmūñ kesrinūñ işbā' ı ile okunup yā mütevellid olur şıḥḥat-ı kāfiye içündür]

(7) Hoşā demī ki der-āyī vü güyemet be-selāmet

Hoş ol bir dem ki (17) içerü gelesin ve saña diyem selāmuñ ile

Kadimte ḥayre kudūmin nezelte ḥayre maḳāmī

Geldüñ ḥayr gelmek ile ve konduñ (18) *ḥayr maḳāma* murād melā'ike-i raḥmetūñ rūḥa ḥitābını zikrdür ki vuşul ila'llāh ḥāşıl idüp ve raḥmet-i Ḥaḳḳa (19) vuşul ḥuşul bulıcaḳ *selāmun* 'aleyküm tıbtüm fe'dḥulūhā ḥālīdīn²¹⁹⁹ ḥasebince mışrā'-ı şānī muẓmūnını dirler [*kadimte* ve *nezelte* fi'l-i māzī muḥāṭab idügi meşhūr olduğıçün ta' rruż olunmadı] [*maḳāmī* lafzınuñ mīmīnūñ daḥi kesrinūñ işbā' ı ile okunup yā mütevellid olur]

(8) Ümīd hest (20) ki rüyet be-baḥt-ı nīk be-bīnem²²⁰⁰

Ümīd vardur ki senüñ yüzüñi iyü baḥt ile görem

Tu şād geşte be-fermān-dihī (21) ü men be-gulāmī

Sen şād olasın ḥākimlik ile ve ben şād olam kulluḳ ile murād budur ki 'aḳl nefse dir [I129b] (1) ümīdüm vardur ki senüñ yüzüñ iyü baḥt ile görem ki *izā erāde'llāhu bi-'abdin ḥayren ce'ale min nefsihi vā'izen*²²⁰¹ mücebince (2) sen ḥayr u tāt ile ḥākim olasın ve ben ḳul olam itā' at ile

Rubā'ī

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Eger demī be-güzārī hevā-yı nā-ehli²²⁰²

Be-bīni (3) ançı nebī dīd ançı dīd velī

Ḥudāy-rā be-şināsī vü ḥāş-ı bende şevī

²¹⁹⁹ Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler. (Kur'ân, Zümer 39/73).

²²⁰⁰ *Ki rüyet* ifâdesine karşılık olarak derkenârda *ki zūdest* kelimesi bulunmaktadır. *Be-baḥt-ı nīk* ifâdesine karşılık olarak ise *be-kām-ı ḥıyā* bulunmaktadır.

²²⁰¹ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا جَعَلَ مِنْ نَفْسِهِ وَاعِظًا Allah (c.c), bir kulunun hayrını (iyiliğini) isterse, ona kendi içinden bir nasihatçi nasip eder. (Hadîs) Aclunî, Keşfü'l-Hafa 1/78.

²²⁰² Mevlânâ, Dîvân-ı Şems, Gazeliyyât, 3091/1, Ganjor.

Hudāy-rā tu be-bīnī be-rağm-ı mu‘ tezilī
ba‘ zı (4) nūsağda bu beyt vākı‘ olmış

(9) Men erçi hîç ne-dārem sezā-yı şoğbet-i şāhān

Benüm egerçi hîç nesnem yokdur şāhlar (5) şoğbetine lāyık

Zi-behr-i kār-ı şevābem kabūl kun be-gulāmī

Şevāb iş için beni kabūl kıl kulluğa murād kendünün şeyhe (6) tazarru‘ ın zıkrdür egerçi ehlu’llāh şoğbetine liyākātüm yokdur ammā ‘amal-i şevāb için beni hıdmete kabūl kıl dir (7)

Rubā‘ī

Gū hîç be-seyli ki der u seddi nīst²²⁰³

Gū hîç kabūlī ki der ü reddi nīst

Der-cilvegerihā-yı tu-rā haddi nīst (8)

(10) Be‘ udtü minke ve kad şırtu zā’iben kehilālīn

Be‘ udtü fi‘l-i māzī ve nefis-i mütekellim-i vahdedür *ve kad şırtu* daği öyledür (9) ve *zā’iben* ism-i fā‘ ildür zevābāndan ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *ırak oldum senden ve eriyici oldum hilāl hibi* (10)

Egerçi rüy-ı çü māhet ne-dīdeem be-tamāmī

Egerçi senüñ ay gibi yüzüñi görmedüm bi’t-tamām murād tālībūñ hicden (11) naḥīf olup müşāhede-i ‘alā vechu’l-kemāl müyesser olmaduğın zıkrdür

Qıṭ‘a

--+/-+++/+---/-+-

Cāyī ki āftāb be-tābed zi-evc-i ‘izz²²⁰⁴ (12)

Sergeşteğīst maşlahat-ı zerre der-hevā

Ancā ki şavt-ı ra‘d be-ğırred zi-tāk-ı çarḡ

Zenbūr der-sebū-yı nevā çün kuned edā (13)

Ancā ki baḥr-i nā-mütenāhī kuned zuhūr

Şāyed ki şebnemī ne-kuned kaşd-ı āšnā

(11) Çü silk-i dürr-i hoş-ābest nazm-ı pāk-ı tu Ḥāfız

(14) *Ābdār incü dizisi gibidür senüñ pāk nazmuñ ey Ḥāfız*

Ki gāh-ı luṭf sebak mī-bered zi-nazm-ı Nizāmī

²²⁰³ Bu şiir Ferîdüddin Attar’ın, Muhtarnâme adlı eserinde yer almaktadır ve Rubâî başlığındaki bu şiirin üçüncü mısrası okuduğumu nüshada eksiktir. Muhtarnâme’de bu mısra şu şekildedir:

Der-cilvegerihā-yı tu hayrān şudeem

²²⁰⁴ Ferîdüddin Attâr, Dîvân-ı Eş’âr, Kasâid 1. Ganjor.

Ki lutf vaktinde (15) taḳdīm ider Nizāmī nazmında murād senüñ nazmuñ nazmunı geçer leṭāfet vaktinde dimekdür ki anuñ nazmı mücerred-i mübālağa-i (16) şîr ve ḥasenātdur senüñ nazmuñ irşād-ı tarîḳ-i Ḥaḳḳ ve taḥḳîḳātdur lâcerem vaḳt-i lutf u cezāda saña şevāb (17) u ecr olur

Ḳıṭ‘a

Ve mā min kâtibin illā seyelḳā²²⁰⁵

Ġatāte’l-ḥaşri mā ketebet yedāhu

Felā tektub bi-ḥaddike ḡayra şey’in (18)

Yesurrüke fi’l-ḳıyameti in terāhu

VELEHU EYŻAN [G.495]

[Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fe‘ ūlūn]

(1) Ey dil ger ez-ān ḳāh-ı zeneḥdān be-der āyī

Ey gönül eger ol eñek ḳuḳurından (19) ḳıḳarsan

Her cā ki revī zūd peşimān be-der āyī

Her yere gidersin tizcek peşimān ḳıḳarsın murād ḳāh-ı (20) zeneḥden müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededür pes ṭālīb dā’im anuñ fikrinde olmaḳ gerek ki ḡam-ı dünyādan ḥalāş (21) ola şöyle ki andan ḳıḳup ṭaleb-i dünyāda ola her ne yere giderse peşimān olur [*zeneḥdān* ve *zeneḥ* bir ma‘ nāyadur]

Ġazel

-+---/-+---/-+-

Derd-i ‘ışḳ [İ130a] (1) ez-tünd-restī ḥoşterest²²⁰⁶

Mülk-i dervīşī zi-hestī ḥoşterest

‘Aḳl-i bihter mī-nihend ez-kā’ināt

‘Ārifān (2) ḡüyend mestī ḥoşterest

Ḥod-perestī ḥīzed ez-dünyā vü cāh

Nistī vü Ḥaḳ-perestī ḥoşterest

Çün (3) girān-bārān be-saḥtī mī-revend

Hem sebūkbārī vü cüstī ḥoşterest

²²⁰⁵ “1) Hiçbir kâtip (hattat) yoktur ki haşr sabâhında ellerinin yazdığına rastlamasın. 2) Sen kıyâmet günü geldiğinde memnûn olmayacağın bir şeyi hattınla yazma.” Ali bin Ebû Talib

²²⁰⁶ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gazeliyyât, s561. G.73.

Sa' diyā çün devlet ü fermān-dihī

Mī-nümāyed (4) zīr-destī hoşterest

(2) Şāyed ki be-ābī feleket dest ne-gīred

Yarar ki bir şu ile felek senüñ elüñ dutmaya

Ger teşne-leb (5) ez-çeşme-i hayvān be-der āyī

Eger şusuz çeşme-i hayvāndan çıkarsañ murād budur ki hayāt-ı bākiye bā' işi 'amel-i (6) şālih'dür şol kimse ki andan hişsedār olmadın çıka dünyādan aña āhıretde bir içim şu ile meded olmazsa lāyık'dur (7) ki aḥbār-ı meşāyih'dandur men ḥāfe şekāvetü'd-dünyā mā ektesebe sa' ādetü'l-²²⁰⁷uḳbā

Rubā' i (Ahreb)

Zinhār dilā be-ḥod me-dih [reh-i] ḡam-rā²²⁰⁸ (8)

Me'gzīn be-cihān şöḥbet-i nā-maḥrem-rā

Bā-tere vü nānī çü ḳanā' at kerdī

Çün tere me-senc sübület 'ālem-rā

(3) Huş (9) dār ki ger vesvese-i nefis kunī gūş

'Aḳluñ tut eger nefis vesvesesin işidürseñ

Ādem-şıfat ez-[ravza-i] rıdvān (10) be-der āyī

Ādem gibi rıdvān bağçesinden ya'nī cennetden çıkarsın murād budur ki maḥall-i sülūk ve mevzi' -i 'ibādet (11) bi'l-fi'l cennetdür yā aña ve şıla-i vuşlatdur nefsi faḳr ile taḥvīf idüp taleb-i dünyāya terḡib ider eger (12) anuñ vesvesesin işidüp ya'nī ḳavlini ḳabül iderseñ Ādem gibi cennetden çıkarsın

Nazm

-+---/-+---/-+-

Nefs-rā 'adā (13) 'aduv gufte Resūl

Mī-nebāyed nefis-rā gerden-i faẓl

Nefs-rā gerden be-zen fāriḡ nişīn

Men beyān kerdem (14) sülūk-ı rāh-ı dīn

Bered Ādem-rā zi-cennet çün zeneş

Hemçü zen nefsest tu gerden zeneş

(4) Cān mī-dihem (15) ez-ḥasret-i dīdār-ı tu çün şubḥ

Cān virürüm senüñ dīdāruñ ḥasretinden şubḥ gibi

Bāşed ki çü ḥurşid-i dıraḥşān (16) ber-der āyī

²²⁰⁷ مَنْ خَافَ شَقَاوَةَ الدُّنْيَا مَا اكْتَسَبَ سَعَادَةَ الْآخِرَةِ Dünyanın kötülüğünden korkan kişi ahiret saadetini elde edemez. (Kelām-ı Kibâr)

²²⁰⁸ Mevlânâ, Dīvân-ı Şems, Rubâiyyât, 51. Ganjor.

Ola ki yaldırıcı güneş gibi çıkasın murād mütekellimden ‘aql u muhâtabdan âftâb-ı haqîkîdür (17) lâcerem ‘aql ol hâzrete dir senüñ cemâlün hasretinden riyâzet ile cân virmek mertebesine gelürin tâ ki (18) tecellî-i cemâl hâşıl kılam

Rubâ‘î

Fî-feyzi fadlike haqqaka seyyidî emelî²²⁰⁹

Ve [lâ] tekilnî ‘alâ ‘ilmî ve lâ ‘alâ ‘amelî

Femâ sivâ (19) hüsni zannî fike yenfa‘unî

Fe‘in yaḥub fike minnî’z-zannu v’aḥculî

(5) Çendân çü şabâ ber-tu gümârem dem-i himmet

Ol deñlü (20) *şabâ gibi senüñ üzerüñe havâle idem himmet nefesin*

K’ez-gonca çü gül hurrem ü handân be-der âyî

Ki goncadan gül (21) *gibi hurrem ü handân çıkasın* murād mütekellimden ‘aql ve muhâtabdan rûhdur lâcerem ‘aql rûha dir bād-ı şabâ [İ130b] (1) nefesi doḡunup gonca açılıp gül hurrem ü handân çıkar ben senüñ üzerüñe ol deñlü himmet nefesin havâle (2) iderüm tâ ki çıkacak şad u handân ve kemâl-i imân ile çıkasın

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Mâ ümîd ez-ţâ‘at ü çeşm ez-şevâb (3) efkendeim²²¹⁰

Sāye-i sîmurğ-ı himmet ber-ğurâb efkendeim

(6) Der-tîre şeb-i hicr-i tu cânem be-leb âmed

Senüñ hicrünüñ (4) *ķarañu gicesinde cânım tudağa geldi*

Vaktest ki hemçün meh-i tábân be-der âyî

Vaktdür ki tolu ay gibi toḡasın (5) murād tecellî olmaduḡından mütezaccir olup tecellî talebidür

Rubâ‘î

Tecellâ hüsñü ‘allâmi’l-guyûbi²²¹¹

Münâdemeten li-erbâbi’l-ķulûbi (6)

Ve hâṭabehüm ve ‘âtabehüm bi-luṭfin

Ve sâmeḥahüm bi-sâlifeti’z-zünûbi

(7) Ber-ḥâk-i deret besteem ez-dîde dü şad cüy

(7) Senüñ ķabrünüñ topraḡı üzere bağlamışum gözden iki yüz ırmaķ

²²⁰⁹ “1) Ey seyyidim senin fazlının feyzinden emellerim muhakkak oldu, kesinleşti. Beni ilmim ve amelim üzerine bırakma; beni onlara itimâd ettirme. 2) Sende hüsni-zan etmemin dışında hiçbir şey fayda etmez. Eğer benim sendeki zannım kaybolursa veya hüsrâna uğrarsa utanırım.”

²²¹⁰ Mevâiz-i Sa’dî-i Şirâzî, Gazeliyyat: 40, Ganjor.

²²¹¹ “1) Allâmu’l-guyûbun (gaybı bilen) hüsñü, kalb ehli ile arkadaşlık etmek için tecellî etti. 2) Onlara lutf ile hitâb etti ve sitemde bulundu. Ve onların geçmiş günâhlarında da müsâmahada bulundu. (affetti)”

Tā bū ki tu çün serv-i hürāmān be-der āyī

Tā ola ki (8) *sen şalınıcı serv gibi çıkasın ya'ni bîtesin* murād zühūr-ı İlāhî taleb-i şedîd ve dem' -i keşîr ile hâşıl olur ben daği (9) çok ağların tā ki ol merāma vâşıl olam dimekdür

Ġazel

++---/++---/++---/++-

Ez-tu dil ber ne-kunem tā dil ü cānem bāşed²²¹²

Mî-berem (10) cev-r-i tu tā vüs' u tevānem bāşed

Ger nevāzī çî sa' âdet bih ez-în h'āhem yāft

V'er keşî zār çî devlet bih (11) ez-ānem bāşed

Çün merā 'ışk-ı tu der-her dü cihān bāz şud

Çî gam ez-serzeniş-i halk-i cihānem bāşed

Der-kıyāmet (12) çü ser ez-hāk-i lahid ber-dārem

Gerd-i sevdā-yı tu bered emn-i cānem bāşed

Ger tu-rā hātır-ı mā nîst hayālet be'frist

Tā şebî maḥrem-i (13) esrār-ı nihānem bāşed

Her kesî-rā zi-lebet huşk-ı temennāi hest

Men ḥod in baḥt- ne-dārem ki zebānem bāşed

Cān (14) ber-efşānem eger Sa' dî h'ışem h'ānî

Sırr-ı in dārem eger ṭālî' -i ānem bāşed

(8) Der-hāne-i gam çend nişinî vü melāmet

(15) *Ġam evinde nice oturur ve melāmet*

Vaktest ki ez-devlet-i sultān be-der āyī

Vaktdür ki sultān devleti ecilinden (16) *çıkasın* murād rûḥuñ nefse ḥitābını zikrdür rûḥ nefse dir niceye dek gam-ı 'ışyān evinde sâkin olup (17) melāmet ü rüsvāy olursın vakṭ ü inşāf oldı ki sultān-ı beden olan 'aql-ı devleti ecilinden guşsa-i (18) ma' şiyetden çıkup ta'n u melāmetden ḥalāş olasın

Ḳıṭ' a

²²¹² Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 639, G.213.

Le-kaḍ ‘alimet rūḥī mekāne şifā’ihā²²¹³
Ḳarīben (19) ve hel mā lā yünālū ḳarībun
Ḥaleftü bi-rabbi’r-raḳī‘ine li-rabbihim
Ḥudū‘an ve fevḳe’r-rāki‘ine raḳībun
Le’in kāne berdu’l-mā’i (20) tenfe‘u zāmiyen
Fe-leyse şifā ḳalbī sivāke ḥabībun

(9) Ḥāfız me-kun endişe ki ān Yūsuf-ı meh-rū

Ey Ḥāfız guşşalanma (21) ki ol ay yüzlü Yūsuf

Bāz āyd ü ez-külbe-i aḥzān be-der āyī

*Girü gelür guşşalar evinden çıkarsın [İ131a] (1) murād fırḳat mü’ebbed olmaz āḥiri
vuşlatdur dimekdür nitekim didi*

Maṭla‘

-+---/-+---/-+---/-+---

Yūsuf-ı güm-geşte bāz āyed be-Ken‘ ān ğam (2) me-ḥor²²¹⁴
Külbe-i aḥzān şeved rūzī gülistān ğam me-ḥor

VELEHU EYẒAN [G.496]

[Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün]

(1) Ān ğāliye-ḥaṭ ger suy-ı mā nāme (3) nüviştī

Ol ḳaliye misk ḥaṭlu eger bizüm cānibimüze nāme yaza idi

Gerdün varaḳ-i hesti-i mā der-ne-nüvistī

(4) *Felek bizüm varlığımız varaḳın durmaz idi* murād budur ki her kimi ki Ḥaḳ
te‘ālā ezelde ḳalem-i taḳdīr ile levḥ-i (5) maḥfūzda ve melā’ike-i ketebe-i taḳdīre
ehl-i sa‘ādet yaza yā yazdura ḥile vü mekr-i cihān anuñ vüçüdünü (6) tağyīr idemeyüp
sa‘ādet ile ḥatem olur

Beyt

+---/+---/+---

Be-tersem herkesi ez-rüz-ı āḥir

Be-tersed ḳalb-i men (7) ez-rüz-ı evvel

(2) Her çend ki hicrān şemer-i vaşl ber-āred

Her ne deñlü ki hicrān vaşl yemişin bitirür

²²¹³ “1) Rûhum şifâhanesinin yakında olduğunu bildi. (Ammâ) ulaşılmayan şeyler yakın mıdır? 2) Huşû içerisinde rûkûa varanların Rabbine yemin ederim ve her rûkûa varanın üzerinde bir gözetken vardır. 3) Suyun soğukluğu susuza fayda verse dahi; Ey sevgilim! senin dışında benim kalbimim şifâsı yoktur.”“ Urve bin Hazâm Dîvânı, عروة بن حزام

²²¹⁴ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.280/1.

Dihkân-ı (8) ezel kâc ki in tohm ne-kiştî

Ezel köylüsi kâşkî bu tohmı ekmeveydi murâd egerçi fırkât mü'ebbed olmaz (9) ve ehl-i hidâyet ma'şiyetde kalmaz girü vuşlat müyesser ve tevbe ü inâbet muqarrer olur ammâ kâşkî meşiyet-i ezeliyye (10) evvelâ hızlâne olmayup 'ısyân u dâlâlet ü hicrân ve ma'şiyet ibtidâ' daği olmayup sa'âdet-i tâ'ât (11) evvelen vü âhiren müstemirr olaydı dimekdür [*kâc* ve *kâş* ve *kâşkî* üçü bir ma'nâyadır]

Beyt (Ahreb)

Girem zi-ser-i cürm ü güneş mî-güzered

Z'ân şerm ki didei çi kerdem (12) çi kunem

(3) Kilket ki me-rizâd zebân-ı şeker-niş

Senün kâlemün ki anuñ şeker gibi dili dökülmesin

Mihr ez-tu (13) ne-dîd erne cevâbî be-nüviştî

Senden muhabbet görmedi yoğsa cevâb yazar idi murâd budur ki kalem (14) taqdîr yazmakta takşîr itmez ammâ irâdetu'llâh her kimsenün sa'âdetine müte'allık olmaz ve irâdetu'llâh daği (15) tâbi'-i 'ilmu'llâhdur ve 'ilmu'llâh tâbi'-i ma'lûmdur pes Hâk te'âlâ her şahsuñ ezelde isti'dâdını ve ihtiyârı cüz'isini (16) neye şarf idicegin bilür çünkü bu vechle ma'lûma 'ilm-i ezelisi müte'allıkdur ve 'ilmine irâdeti tâbi' olup (17) aña göre taqdîr ider lâcerem cebr şarf lâzım gelmez

Ğazel

Mâ lî-'alâ fevti fa'itin esef²²¹⁵

Ve lâ terânî 'aleyhi el-tehif (18)

Mâ kâdera'llâhu lî fe-leyse lehu

'Anni ilâ men sivâye munşaraf

Erâdu bi'l-'usri ve'l-yesâri femâ

Tedhulini zilletün ve lâ şalaf (19)

Fe'l-ğamdüli'llâhi lâ şerîke lehu

Mâ lî kuvvetun ve himmeti eş-şerefi

Ğad delle 'alâ sa'âdeti'l-âhire

²²¹⁵ “1) Geçici olan bir şey için ben teessüf etmem, üzülmem. Ve benim onlar için yürekten yandığımı, dertlendiğimi göremezsin. 2) Allâh'ın bana taktir ettiği şeyler, benim dışımda birine yönelemez. 3) Ben fakirliğe ve zenginliğe razı olurum ancak zillet ve küstahlık durumlarına düşmem. 4) Hiçbir ortağı ve benzeri olmayan Allâh teâlâya hamd olsun. Benim herhangi bir kuvvetim yoktur. Himmetim şerefimdir. 5) O Allâh ki bana âhiret saâdetini ve onun yolunu göstermiştir. Benim bu emrimde bozulma veya tüketme yoktur.”

Leyse lî fi-emri telefün velâ (20) saref

(4) Mi' mâr-ı vücûd dâr ne-zedî reng-i tu ber-ı ışk

Vücûd mi' mârı eger urmayaydı senüñ rengüñi 'ışk üzre (21)

Zerrât-ı muhabbet gil-i âdem ne-siriştî

Muhabbet zerreleri âdem balçığın yoğurmaz idi murâd mi' mâr vücûdından şıfat-ı [İ131b] (1) tekvîndür ve *rengden* murâd şıfat-ı irâdetdür ve şıfat-ı irâdet icâd-ı 'âleme ta'allukda 'ıška mebnîdür (2) *zîrâ küntü kenzen mahfıyyen feahbebtü an u'rafê fehalaktü'l-halka li-'arifun*²²¹⁶ hasebince halk-ı 'âleme 'ışk u muhabbet (3) bâ'is olmuşdur çün binâen vücûd 'ışk üzredür *hâmmertü tıynetê âdeme bi-yedî erba'îne şabâhen*²²¹⁷ mücebinece (4) ta'allukât-ı tekvîn-i hubbı tînet-i âdemî yoğurdu pes âdem tahmîri 'ışk ile oldı anuñçün âdemde vücûh-ı (5) muhtelif ile 'ışk u muhabbet zühûr itdi ki *minküm men yurîdu'd-dünyâ ve minküm men yurîdü'l-âhirete*²²¹⁸ hasebince (6) kimi dünyâ muhabbetine mübtelâ ve kimi âhirete ibtilâdadur ammâ men yurîdu'llâhi gâyetde eķall olduğıçün aña ta'arruz (7) olunmadı

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Pušt-ı in mušt muķallid key hemîdî der-rükû²²¹⁹

Ger ne der-cennet ümîd-i ķalye vü ħalvâstî (8)

(5) Zâhid me-kun ez-nisye ħikâyet çü be-naķdem

Ey zâhid veresiyeden ħikâyet itme çünki bi'l-fi'l

Türkîst (9) çü ħurî vü sarâyî çü behîştî

Bir maĥbûb vardur ħurî gibi ve bir sarây vardur cennet gibi murâd budur ki zâhid-i (10) ĥuşk olan yâ sülûkdan mu'riż olan âhiretde müşâhede-i Ĥaķ u cennet olur diyü ħikâyet ider anı (11) ol ħikâyetden nehy idüp dir ki bize bi'l-fi'l ĥayâl-i Ĥaķ ünsiyyeti ve ģamdan ĥâlî ĥücre-i ĥalvet vardur ki bi'l-fi'l (12) ĥurî ve cennetdür

Ėazel

+++/-++/-++/-++-

Der-dil ez-şevķ-i tu şûrist ki ne-tevân guften

Bâ-ĥayâl-i tu ĥuzûrist ki (13) ne-tevân guften

²²¹⁶ كُنْتُ كَنْزاً مَخْفِئاً فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا أَعْرِفُ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Maĥlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadîs)

²²¹⁷ خَمَرْتُ طَبِئَةَ آدَمَ بِيَدِي أَرْبَعِينَ صَبَاحاً Hz. Âdem'in hamarunu kırk gün elimle yoğurdum. (Hadîs-i Kudî)

²²¹⁸ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıyordu. Ve andolsun sizi bağısladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır. (Kur'ân, Âli İmrân 3/152).

²²¹⁹ Şiir Nâsır Hüsrev'e aittir. Lügatname-i Dehuda'da *tûbâ* maddesinde bu şiir örnek olarak gösterilmiş ve şâiri Nâsır Hüsrev olarak kaydedilmiştir. M. Ardavân, **Sergeşte der-Mîkât**, Şirket-i Ketâb, 2016, s. 542.

Bā-vücūd-i ser-i kūyet heves-i hūr u kuşūr
Her ki-rā hest kuşūrīst ki ne-tevān guften

‘İşk (14) ‘ārest der-în şeh̄r ü nesleş nāmūs
Āh ez-în kışşa ki dūrīst ki ne-tevān guften

Şādem ez-devlet-i (15) vaşl-ı tu e līken çi kunem
Der-dil ez-hicr nüfūrīst ki ne-tevān guften

Mī-resed tīr-i melāmet zi-çeb ü rāst (16) ve līk
Tāsem-i haste şabūrīst ki ne-tevān guften

(6) Me’frūş be-bāğ-ı İrem ü cennet-i Şeddād

İrem bağına ve cennet-i (17) Şeddād şatma

Yek şīşe mey ü nūş-lebī vū leb-i kıştī

Bir şīşe şarābı ve bir bal tudağı ve tarla kenārın (18) murād bu ‘ışk-ı İlāhī ile mālī olan qalb ve bir kelām-ı lezīzi olan muşāhib ve bir zer‘-i āhīret kenārı ki müyesser (19) ola anı İrem bağına ve Şeddād cennetine şatma ya‘nī ehl-i dünyā sarāyına meyl itme dimekdür

Kıt‘a

Hevveni’l-emre ta‘ iş fī-rāḥatin²²²⁰

Fellemā hevvente illā seyhünü

Leyse emru’l-mer’i sehlen külluhu

İnneme’l-mer’u sehülün ve ḥazünü

Taṭlubu’r-rāḥate fī-dāri’l-‘anā

Ḥābe men yeṭlubü şey‘en lā yekünü

ba‘zı nūsaḥda bu beyt vākı‘ olmuşdur [İ132a] (1)

(7) Āmurziş-i naḳdest kesī-rā ki der-incā

Bi’l-fi‘l mağfiretdür bir kimseye ki bunda ya‘nī dünyāda

Yārīst (2) çi ḥūrī vū sarāyī çü behiştī

Bir yār ola ḥūrī gibi ve bir sarāy ola cennet gibi murād budur ki ol ki (3) tevbe ide et-tā‘ibü mine’z-zenbi kemen lā zenebe lehu²²²¹ mücebince bi’l-fi‘l mağfired bulur ve

²²²⁰ “1) İş kolaylaştır ki rahatlık içinde yaşayasın. Çünkü kolaylaştırdığın hâlde kolaylaşmayan şeyler pek nâdirdir. 2) Kişinin tüm işleri kolay değildir; işler kolaylar ve zorlardan ibârettir. 3) Sen yorgunluk yurdu olan dünyâda rahat istiyorsun, fakat olmayacak bir şey isteyen kimse hayal kırıklığına uğrar.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 236, 237. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrü’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 195.

üns-i hayāl-i Hāk yā (4) hūrī-şıfat bir şeyh-i tarīkat u cennet gibi bî-ğam bir hücre-i halvet ola yārin olıcağ aña bi'l-fi'l hāşıl olur (5)

(8) Cehl-i men ü 'ilm-i tu felek-rā çi tefāvüt

Benüm cehlimün ve senün 'ilminün feleke ne tefāvüti vardur

Ancā ki başār (6) nīst çi hūbī vü çi ziştī²²²²

Ol yerde ki başār yokdur hūb tezekkürin nedür murād budur ki felek ki başarı (7) yokdur aña 'ilm ü cehl yeksāndur buña kıās ile her kim ki anuñ başarı ve başireti olmaya 'ilm ü cehli fark (8) itmez

Kıt'a

+ + -- / + - - - / + + -

' Ālimī der-miyāne-i cehhāl

Meşelī gufteend şiddikān

Şāhidī der-miyān-ı gūrānest

Muşhafī (9) der-sarāy-ı zındikān

(9) Tenhā ne menem Ka'be-i dil bütgede kerde

Yalnuz ben degülem gönül Ka'besin bütğāne itmış (10)

Der-her kademī şavma' ai hest ü keniştī

Her bir adımda bir şavma'a vardur murād budur ki *cu'ilet* (11) *liye'l-ardu mesciden*²²²³ muqtezāsınca daği *mā hazīhi't-temāşilü'l-letī entüm lehā 'ākifün*²²²⁴ hasebince 'ābide her bir mevzi'-i (12) 'ibādetdür ve hubb-ı māsivā idene her bir mevzi'-i tāt at

Beyt

Der-şavma'a ü deyr-i ruhet kıble-i dilhāst (13)

Çün rev be-tu dārend çi mescid çi keniştī

(10) Der-maştāba-i 'ışk tena'um ne-tevān kerd

'Işk misāfithānesinde (14) tena'um itmek olmaz

Çün bāliš-i zer nīst be-sāzīm be-ħiştī

Çün altun yaşduğ yok düzilelüm bir kerpiç (15) murād hücre-i hānķāh ihtiyār idene altun yaşduğ yerine kerpiç ile iktifā itmek gerek ol maķām tena'um (16) yeri degül 'ibādet yeridür

²²²¹ النَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadis No: 4250.

²²²² Bu mısranın derkenârda farklı bir şekli ve açıklaması bulunmaktadır.

Ancā ki başār nīst çi hūbī vü çi ziştī

Ol yerde ki göz yokdur güzellik ne çirkinlik ne

²²²³ جُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا Yeryüzü bana mescid kılındı. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 178, Hadis No: 567.

²²²⁴ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor? demişti. (Kur'an, Enbiyâ 21/52).

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger bā-tiğ-i hūn-rîzem keşed cān-ı ebed yābem

Ki cān dāden be-tiğ-i dūst (17) bāşed rūḥ perverden

ba' zı nūsaḥda mışrā' -ı evvel bu vāqı' olmuş

Ber-hāk-ı der-i ḥ'āce ki eyvān-ı (18) celālest

Efeninüñ kapusı toprağı ki 'azamet ü celāl eyvānıdır murād 'ibādetḥāne eyvān-ı (19)
'azamettür anda tena'um şuveri olmaz dimektür

(11) Tā key ġam-ı dünyā-yı denī ey dil-i dānā

Tā niçeye dek dünyā-yı denī (20) ġamı ey 'ālim ḳalb

Ḥayfets zi-ḥübī ki şevēd 'āşık-ı zıştī

Ḥayfdur bir ḥūbdan ki 'āşık ola bir (21) *çirkine* murād budur ki ḳalb ki 'ālim ola
ḥūbdur dünyā ki denīdür ḳabīḥdür lācerem aña ḥayfdur ki buña 'āşık [İ132b] (1) u
mā'il ola

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Hemīşe yār-ı tu geşte edānī

Diriğā ḳadr-i ḥüsn-i ḥod ne-dānī

(12) Ālūdegī-i ḥırḳa ḥarābī-i cihānest

(2) *Ḥırḳanuñ mülevveşligi cihān ḥarābilgidür*

Kū rāh-revī ehl-i dilī pāk-siriştī

Ḳanı bir sālīk bir ehl-i (3) *dil bir pāk yoğrulmuş* murād budur ki ḥırḳa-pūş olup
ḥırḳayı ḥubb-ı dünyā ile mülevveş ḳılmaḳ yā ḥırḳa-i vücūdı (4) ḥubb-ı māsivā ile
ālūde ḳılmaḳ cihān vücūd-ı ḥarāb olmaḳdur ḳanı bir mürşid-i şāḥib-i ṭarīk ü pāk-sīret
ki (5) bu ḥāden taṭḥir ide

Rubā'ī

İn künte 'alā mā serati'l-ḳavmu tesīru²²²⁵

Lā-tenzur mülke'l-kevnī fe'l-kevenu yasīrū (6)

V'ahcür 'araḑe'd-dünyā ve 'işş müfteḥiren

Bi'l-faḳri 'ale'l-ekvānī in künte faḳīren

(13) Ez-dest çerā ḥişt ser-i zülf-i tu Ḥāfız

(7) *Elden niçün ḳodı senüñ zülfüñ ucın Ḥāfız*

Taḳdīr çünin būd çi kerdī ki ne-ḥiştī

²²²⁵ “1) Kavmin sirāyet ettiğı, gittiğı yolda (zāhidler yolunda) seyrediyorsan; kâinâtın mülküne bakma
çünkü kâinat azdır. 2) Dünyâ mâlını terket ve eğer fakir isen bütün kâinât üzerinde fakirliğin ile övgü
ile yaşa.”

Takdir böyle imiş (8) *neylesün komayup* murād Hāfızuñ ğayb-ı hüviyyet talebin terk itdüğü budur ki irādetu'llāh ve takdir-i İlāhī aña (9) müte'allık olmışdur ki aña kimse muṭṭali' olmaya

Beyt

Key buved dil talebed vaşl-ı tu ey şāh-ı 'azīm

Merd-i 'ākıl (10) ne-kuned çün taleb-i emr-i muḥāl

ba'zı nūsaḥda maḥlaş beyti bu vākı' olmış

Tersā-beçeī dūş hemī guft ki Hāfız

(11) *Bir tersā oğlancığı dün gice didi ki Hāfız*

Hayfest ki her dem kuned āheng-i kenışti

Hayfdur ki (12) *her dem kilisā kaşdın ide* murād budur ki bir sālīk-i mübtedā didi Hāfıza hayfdur ki herdem bir kilisā-yı (13) dünyāya ve ḥubb-ı māsivāya meyl ide

Beyt

++--/++--/++--

Hayf bāşed ki 'ömr-i insānī

Çü behāyem reved be-nā-dānī (14)

VELEHU EYŻAN [G.497]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) *Ey ki mehcūri-i 'uşşāk revā mī-dārī*

Ey kimse ki 'āşıklaruñ metrūkligin revā (15) *dutarsın*

'*Āşıkān-rā zi-ber-i ḥ'ış cūdā mī-dārī*²²²⁶

'*Āşıkları kendü katuñdan ıraḥ dutarsın* murād muḥāṭabdan (16) şeyḥdür kaçan müridlerde zellāt u terk-i tā'āt ve taqşir-i 'ibādāt ve meyl-i şehvāt olsa şeyḥ anlardan 'uzlet (17) ü künc-i ḥalvet ihtiyār itmek edeb-i tarīkatdūr çün şeyḥ böyle ide mürid-i şādık ve tālib-i 'āşık 'arz-ı niyāz (18) itmek edeb-i irādātdur lācerem H'āce Hāfız bu ādābı ihtiyār itmişdür

Beyt

--++/--++/--++/--++

Der be-rüyem bestī vü men der-ümīd-i (19) feth-i bāb

Her demī bā-āh u girye ḥalka-i dūr mī-zenem

(2) *Teşne-i bādiye-rā hem be-zülālī der-yāb*

Beyābān u beriyye şusuzların (20) *bir zülāl ile tıy*

Be-ümīdī ki der-ın reh be-Ḥudā mī-dārī

²²²⁶ '*Āşıkān-rā* ifādesine karşılık olarak derkenārda *bendegān-rā* ve *muḥlişān-rā* kelimeleri bulunmaktadır.

Bir ümîde ki bu yolda Hudāya dutarsın (21) murād budur ki şeyhe dir beriyye-i tarīkatda ‘atşān olanları zülāl-i hikmet ile tezekkür kıl ol ümîde ki [I133a] (1) senün dahî hâcātuñ huzūr-ı Hâkda revā ola

Beyt

++--/++--/++--

Kār-ı dervîş-i müstemend ber-ār²²²⁷

Ki tu-rā nîz kārḥā bāşed (2)

(3) Dil rübūdî vü be-ḥill kerdemet ey cān liken

Göñli kapduñ ḥelāl itdüm saña ey cān ammā

Bih ez-în dār nigāheş (3) ki merā mî-dārî

Bundan yeg şakla göñli ki beni dutarsın ya ‘nî şaklarsın murād girü şeyhe ḥiṭābdur ki dir (4) ḳalbümü māsivāya meylden muḥkem ḥifz kıl ve ihtimāl vardır ki nefsün rūḥa ḥiṭābı ola

Beyt

+---/ +---/ +---/ +---

Vaşiyyet (5) mî-kuned ḥüsrev ki yārān dil nigh dārîd

Bedel dārî dihîd dil-rā ki ū dil-rā nigh dāred

(4) Sāğar-ı mā ki (6) ḥarîfān-ı diger mî-nüşend

Bizüm ḳadeḥimüz ki ḡayrı muşāḥibler iḳerler

Mā taḥammül ne-kunîm er tu revā mî-dārî

(7) *Biz taḥammül itmezüz eger sen revā dutarsañ* murād budur ki bize olacak feyzi ḡayrılar alurlar ki anlar mütefeyyiz (8) olurlar bu ḥālî sen cā’iz görürsün biz taḥammül itmezüz bizüm ḥişşemüz bize ‘ināyet kıl dimekdür

Ġazel

++--/++--/++--/++--

Tu (9) ḥod be-güş ne-yārî ḥadîş-i zārî-i mā

Ki der-tu kār ne-kerdest derd-i kārî-i mā

Şünüdeem ki guşūdî (10) zebān be-düşnāmem

‘Azîz-i men çi küşāyed tu-rā ḥ’ārî-i mā

Hezār bār be-cān yār miḥnetet burdîm

Be-ḥiç ber (11) ne-giriftî tu ber-diyārî-i mā

²²²⁷ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gülistân, s. 66.

Ger ey nesīm-i şebī bü'gzerī ber-ān ser-i zūlf
Be-güş-ı ū be-resān zıkr-i bī-ķarāri-i mā (12)

Egerçi ez-dü cihān kerdeīm ķat' -ı ūmīd
Be-luţf u raķmet-i ū hest ūmīdvāri-i mā

Sezed ki zeyl-i kerem (13) ez-günāh-ı mā pūşend
Be-rūz-ı ' arz ķü bīnend şermsāri-i mā

Kemāl-i deyr-seg-i kūyeş ' uluvv himmet bīn
Ki mā-ra (14) āyedeş ān hem-demī vü yāri-i mā

(5) Ey meges ḥazret-i sīmūrġ ne-cevlāngeh-i tust

Ey siñek sīmūrġ ḥazreti senüñ (15) cevīāngāhuñ degüldür

' Irz-ı ḥod mī-berī vü zaḥmet-i mā mī-dārī

Kendü 'ırzuñ giderür ve bize zaḥmet dutarsın (16) murād bundan nefsüñ rûḥa ḥiţābıdır ki dırsın meges gibi ḥaķırsın ve ḥazret-i İlāhī sīmūrġ gibi ' aẓımdür (17) pes ol ḥazret senüñ maḥall-i cevīānuñ ve mevzī' -i seyerānuñ olmaz lâcerem sen ki aña ṭālıbsın vāşıl olmayup (18) kendü 'ırzuñı žāyi' idüp bize zaḥmet virürsın

Ķıţ'a

++--/++--/++--/++--

Gü be-men nefis kuned baḥş ü nizā' i der-i Ḥaķ
Ki be-güyed (19) tu kücāyī vü Ḥudāvend kücā

Men be-güyem ki Ḥudāvend kerīmet ü raḥīm
Be-kuned lâyıķ u şafeş be-heme vaķt be-mā (20)

Tu cedel mī-kunī ammā ķi kunī ger ne-kunī
Guft ḥaķ der-ḥaķ-ı tu ekşer-i şey' -i cedelā

Kār-ı herkes be-şalāḥī [vü felāḥī] mevķūf (21)
Naẓar-ı ' aşıķ-ı dil-sūḥte ber-' ayn-ı ' atā

(6) Tu be-taķşır-i ḥod üftādi ez-īn der-maḥrūm

Sen kendü taķşırüñ [İ133b] (1) sebebi ile düşdüñ bu ķapudan maḥrūm

Ez-ki mī-nāli vü feryād ķerā mī-dārī

Kimden iñlersin (2) ve feryādı niçün dutarsın murād girü nefsün rūḥa ḥiṭābını zikrdür ki dırsın taqşır-i ‘ibādet itdügün (3) içün bāb-ı şeyḥden belki bāb-ı Ḥaḳdan maḥrūm olduñ pes şikāyetün kimdendür ve feryādı niçün idersin (4)

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Ez-Ḥaḳ resīd ançı resīd ez-hevā be-men

Ārī be-men dem ançı resed ez-hevā resed

(7) Ḥāfız ez-pādşehān (5) pāye be-ḥıdmet ṭalebend

Ey Ḥāfız pādşāhlardan mertebe-i ḥıdmet isterler

Kār nā-kerde çi ümīd-i (6) ‘aṭā mī-dārī

İş itmeden ne ‘aṭā ümīdin dutarsın murād budur ki manşıb-ı dünyā ḥıdmet ü mülāzemetsüz (7) virilmez feyz-i İlāhī ṭa‘atsüz kaçan olsa gerekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Her ki der-dergāh-ı şāh āyed be-devlet mī-resed (8)

Rev be-mescid ger ne-ḥāhī manşıb-ı guftān-rā

ba‘zı nūsaḥda maḥlaş beyti bu vāḳı‘ olmış çerā

Ḥāfızā ‘ādet-i ḥūbān (9) heme cevrest ü cefā

Ey Ḥāfız pādşāhlardan mertebe-i ḥıdmet isterler

Pes çerā in heme nāle (10) zi-cefā mī-dārī

Pes niçün bu dükeli nāleyi cefādan dutarsın murād ḥūblaruñ ‘ādeti cefādur (11) lācerem maḥbūb-ı ḥaḳıḳī daḥi cefā itse revādur imdi sen cefādan nāle itmek bī-vehdür (12)

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++ / ++-

Ḳıymet-i ‘ışḳ ne-dāned ḳadem-i şıḳḳ ne-dāred²²²⁸

Süst-i ‘ahdī ki taḥammül ne-kuned bār-ı cefā-rā

Der-serem mī-reved (13) ez-‘ahd-i tu serbāz ne-piçem

Tā be-güyend pes ez-men ki be-ser burd vefā-rā

VELEHU EYẒAN [G.498]

[Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Ey ki dā‘im (14) be-ḥiş maḡrūrī

²²²⁸ Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Gazeliyyât, s. 523. G.6/2-4.

Ey kimse ki dā'imā kendüñe mağrûrsın

Ger tu-râ 'ışk nîst ma'zûrî

(15) *Eger saña 'ışk yok ise ma'zûrsın* murād budur ki şol ki ehl-i nefis olup kendü vücūdına (16) mağrûr ve enāniyyet ile mesrûr ola ol ehl-i 'ışk degüldür lācerem t̄ālīb-i 'āşık nefis ü nefsāniyyetden (17) geçüp fenā ihtiyār itmek gerek

Ḳıṭ'a

--+--/-+--/-+--/-+--

Ma'ni-i dervîş er-h'āhî kemāl nîstîst

Her ki-râ hestî-i ḥod (18) bâķîst ü dervîş nîst

Tā tu nā-kāmî ne-bînî key tevānî yāft kām

Z'ān ki merhem der-i ḥaķīķat (19) berā-yı nîş nîst

(2) Gird-i dīvānegān-ı 'ışk me-gerd

Lafz-ı *gird* kesr-i kāf-ı 'Acemî ile kırañ ma'nāsınadur (20) ve lafz-ı me-gerd gerdiden lafzından nehydür ya'nî 'ışk dīvāneleri eṭrāfinda ṭolanma

Ki be-'aql-ı 'aķile meşhûrî

(21) 'Aķile şerîf ü 'azîz ma'nāsınadur ya'nî 'aql-ı şerîf ile meşhûrsın murād budur ki 'aql-ı ma'āş [I134a] (1) kāmili olan ve anuñ ile şöhret bulan 'ışk-ı İlāhî dīvāneleri eṭrāfin ṭolanmak gerek ki 'aql ile (2) 'ışk bir yerde cem' olmaz [el-'aķiletü min külle şey'in ekremühü²²²⁹]

Ġazel

--+/-+--+/+--+/+--

Ey yār-ı nā-güzîr ki dil der-hevā-yı tust²²³⁰

Cān nîz eger ḳabûl kunî hem berā-yı tust (3)

Ġavġā-yı 'ārifān u temennā-yı 'āşıkān

Hırş-ı behîşt nîst ki şevķ-i liķā-yı tust

Tenhā ne men be-ķayd-ı tu (4) der-māndem esîr

K'ez-her ṭaraf şikeste-dilî mübtelā-yı tust

Ḳavmî hevā-yı ni' met-i dünyā hemî zenend (5)

Ḳavmî hevā-yı 'uķbā vü mā-rā hevā-yı tust

Ḳuvvet revān-ı şiftegān iltifāt-ı tu

²²²⁹ العَقِيلَةُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَكْرَمُهُ Diğer Araça ibareler. Akile" sözcüğü her şeyin en asil en iyi olanına denir.

²²³⁰ Sa'dî-i Şirâzî, Mevâiz, Gazeliyyât, No: 6 Ganjor.

Ārām-ı cān-ı sūhtegān merḥabā-yı (6) tust

Ger mā muḳaṣṣırīm tu bisyār-ı raḥmetī
‘Özrī ki mī-reved be-ümīd-i vefā-yı tust

Sa‘ dī ṣenā-yı tu (7) ne-tevāned be-ṣerḥ guft
Ḥāmūṣi ez-ṣenā-yı tu ḥadd-i ṣenā-yı tust

(3) Mesti-i ‘ışk nīst der-ser-i tu

‘İşk metligi (8) yok senün başuñda

Rev ki mest-i ṣarāb-ı engūrī

Yūri ki üzüm ṣarābı mestsin murād budur ki (9) mest-i ṣarāb-ı ḥarām olan mest-i ṣarāb-ı ḥelāl olmaz

Rubā‘ī

Īn bezm çi bezmest ki erbāb-ı kemāl (10)

Nūṣend mey-i muḥabbet ez-cām-ı cemāl

Bīn der-kef-i sāḳī-i tu raḥīḳ-i bāḳī

Nā-mest-i raḥīḳ-i Ḥaḳ ṣevī celle celāl (11)

(4) Rūy-ı zerdest ü āh-ı derd-ālūd

Şaru yüzdür ve derd ile ḳarışmış āhdur

‘Āşıkān-rā devā-yı rencūrī

(12) *‘Āşıqlara maraḏ devāsı* murād budur ki ‘āşıqlar derdinüñ devāsı şaru yüz ve derdlü āhdur (13)

Rubā‘ī (Ahreb)

Mülk talebeş be-her dil ü cān ne-dihend

Menşūr-ı ğameş behr-i Süleymān ne-dihend

Dermān ṭalebān zi-derd-i (14) ü maḥrūmend

K’īn derd be-ṭālibān-ı dermān ne-dihend

(5) Ne-buved bāğ-ı ḥuld-rā revnaḳ

Cennet bağına revnaḳ olmaz (15)

Bī-mey-i rāveḳ u leb-i ḥūrī

Şāfī ṣarābsuz ve ḥūrī ṭudağunsuz murād ‘ışk u zevḳ olmayıcaḳ cennetde revnaḳ (16) olmaz ve andan ḥaẓẓ olunmaz dimekdür

Beyt

++--/+-+--/++-

Gül ü mül bāyedem zi-bāğ-ı behişt

Çi kunem büstân-ı dîrîne

(6) Mihr-i ân (17) mâh bâyedet verzîd

Ol mâhuñ muhabbetin sınamağ şaîa

V'erçi çün âftâb-ı meşhûrî

Egerçi gün (18) gibi meşhûr iseñ dañi murâd hubb-ı İlâhî ihtiyâr itmek gerek her ne kadar meşhûr isek dañi bu evlâdur (19) dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+--

Muhabbet maqâm-ı İlâhî buved

Muhabbet bih ez-pâdşâhî buved

(7) Bü'gzer ez-nâm u neng-i hüd Hâfız

(20) *Geç kendü nâm u 'âruñdan ey Hâfız*

Sâgar-ı mey taleb ki maḥmûrî

Şarâb kadehin iste ki maḥmûrsın (21) murâd budur ki nâm u nâmûsı sülûk-ı tarîqate ve keşret-i 'ibâdete mâni' olur lâcerem şafâ-yı kalb [İ134b] (1) ve maḥall-i 'ışk olan kalb-i şâfi istemek gerek ki ḥumârdan ya'nî kesel-i 'ibâdetden ḥalâş olunup neşât-ı tâ'at (2) ḥâşıl ola

Beyt

Ḥumâr-ı ğaflet-i dünyâ tu-râ girân kerdest

Be-gîr câm-ı İlâhî ki pür-neşât şevî (3)

VELEHU EYẒAN [G.499]

[Bu ğazelüñ şerhinde her beytüñ zeylinde bir beyt nazîre söylenüp ekşeri kâfiye ber-kâfiye vâkı' olup ve ba'zı kâfiyeler iki i'tibâr ile ihâm-ı laṭîfdür meşelâ cā lafzı müstaḳîl mî-dârî lafzı müstaḳîl i'tibâr olınacağ göñli yere dutarsın demek olur eger câmi' lafzı bir lafz dutulup dârî lafzı bir lafz dutulursa göñli bir kadehe dutarsın demek olur]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Ey ki der-küy-ı ḥarâbât maqâmî dârî

Ey kimse ḥarâbât maḥallesinde bir maqâmuñ vardur

Cem-i vaḳt-i (4) ḥodî er dest be-câmî dârî

Kendü vaḳtünñ cemîsi eger elüñ bir kadehe dutarsañ murâd budur ki (5) ol kimse ki ḥânḳâh maḥallesinde ya'nî ehl-i sülûk semtinde bir maqâmı vardur pâdşâh-ı zamândur eger elinde (6) kalb-i şâfi var ise

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ey ki imrüz diger 'azm-i maqâmî dârî

Çün dil ancā be-resī ƙalb be-cāmī (7) dārī

(2) Ey ki bā-zülf ü ruĥ-ı yār güzārī ūb ü rüz

Ey kimse ki yārūñ zülfi ve ruĥı ile geĥürürsin (8) gice ve gündüzi

Furŕatet bād ki ĥoŕ ūbĥı vü ūāmī dārī

Furŕatuñ olsun ki ĥoŕ ūbāĥuñ (9) aĥŕamuñ vardur murād budur ki ūol kimse ki ĥayb-ı ĥüviyyet ve tecellī-i zāt ile gice ve gündüzi geĥürmekdedür (10) anuñ furŕatı olsun ki ĥoŕ ūbāĥı ve aĥŕamı vardur [bu beytde leffü neŕ-i müŕevveŕ vardur ve nazīresi olan beytte leffü neŕ-i müretteb vardur iki vech ile feefhem]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ger ūeĥer ki ruĥ-ı ü bīni ūebāngeĥ zülfeŕ (11)

Ĥoŕ buzi z'ānki 'aceb ūbĥı vü ūāmī dārī

(3) V'ey ki bā-vaŕl-ı dil-ārām güzidi ĥalvet

Ey kimse ki dil-ārām (12) vaŕlı ile iĥtiyār itdün ĥalveti

Be-ĥanīmet ūūmur in laĥza ki ĥāmī dārī

Ĥanīmet ūay bu laĥzayı bir murāduñ (13) vardur murād budur ki ūol kimse ki ĥalvet aña vaŕl-ı Ĥaĥ ile ola ol laĥza-i ĥanīmet ūaymak gerek ki murādı (14) ĥāŕıldur [ĥām kāf-ı 'Acemī ile adım ve ūamak ma'nāsına olur kāf-ı 'Arabī ile murād ma'nāsına olur]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ger be-yek kām zi-nefset güzeri yābī kām

Nūŕ kun cām-ı murādet ki tu kāmī dārī

(4) Ey ūabā ūūĥtegān (15) ber-ser-i reh muntazirend

Ey ūabā yanmıŕlar yol baŕı üzre muntazırlardur

Ger ez-ān yār-ı ūeferkerde peyāmī dārī

(16) *Eger ol ūefer itmiŕ yārdan bir ĥaberüñ var ise* murād budur ki ey feyezān-ı ūeĥerī ūülük-ı ūarīkatde 'uŕŕāĥ-ı (17) muĥtarīĥin muntazırlarıdur eger ol bizden devr olan ĥazretten ĥaberüñ var ise iriŕdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Mī-reved (18) bād-ı ūabā tā be-ser-i kūy-ı ĥabīb

Be-nüvīs er be-cenābeŕ tu peyāmī dārī

(5) Ger be-hengām-ı vefā gerĥi ūebātet ne-būd

Eger (19) vefā vaĥtinde egerĥi ūenüñ ūebātuñ yoĥdur

Mī-kunem ūükr ki ber-cevr devāmī dārī

Şükr iderin ki cevri (20) üzre bir devāmuñ vardur murād budur ki tecellî-i cemāl ve inkişāf-ı hāl egerçi şābit ve bir karar degüldür ammā (21) şükrümüz añadur ki nefsimüze ‘ışyāndan zecr ber-devāmdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Dā'imā der-dil-i mā cevri-cefā-yı tu devāst [İ135a] (1)

Ey ṭabīb-i dil ü cān nīk devāmī dārī

ba'zı nūsaḥda bu beyt vākı' olmuş

(6) Ger be-'ömrī şanemī resm-i cefāyī (2) be-nihed²²³¹

Eger bir 'ömrde bir şanem bir cefā resmin ḳorsa

Tuyi ey cān ki der-în şīve devāmī dārī

Sensin (3) ey cān ki bu şīvede bir devāmuñ vardur murād sā'ir-i meḥābīb-i 'ömrde bir cefā resmin ḳorlar ammā senüñ nefsimüze (4) cefā resmüñ ve anı 'ışyāndan hicrūñ 'ale'd-devāmdur [devā lafzı müstaḳil ve mī-dārī lafzı müstaḳil i'tibā olunacaḳ devāsı vardur demek olur devāmī lafzı bir lafz ve dārī lafzı bir lafz i'tibār olunacaḳ bir devāmuñ vardur demek olur]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Bā-vücūd-ı leb-i cān-baḥş u şifākār-ı mesīḥ

Ey Cem-i (5) devr me-pendār devāmī dārī

(7) Hāl-i ser-sebz-i tu ḥoş dāne-i ḡaybest velī

Senüñ tāze beñüñ ḥoş ḡayb dānesidür (6) velī

Ber-kenār-ı çemeniş veh ki çi dāmī dārī

Anuñ çemeni kenārı üzre veh ki ne aḡuñ vardur murād (7) zāhire naḡar budur ki hāl dāne-i ḡaybdur anuñ çemeni ki yüzüñdür anuñ kenārında zülfüñ dāmdur ve ḥaḳīḳate naḡar (8) murād budur ki sır-ı İlāhī dāne-i ḡaybdur anuñ fezāsı kenārında ḡayb-ı hüviyyet 'aceb giriftār olacaḳ maḥaldür ki andan (9) ḥulāşa mecāl yoḳdur [lafz-ı dā müstaḳil i'tibār olunup mī-dārī müstaḳil i'tibār olunacaḳ marāzuñ vardur demek olur lafz-ı dāmī müstaḳil i'tibār olunup dārī müstaḳil i'tibār olunacaḳ aḡuñ vardur demek olur]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ḥubb-ı hāl-i tu devā zülf-i girihgīr-i tu dām

Murḡ-ı dil çün kuned in ḡüne tu dāmī dārī (10)

(8) Büy-ı cān ez-leb-i cān-baḥş-ı ḳadeḥ mī-şinevem

²²³¹ Birinci mısırânın farklı bir şekli ve açıklaması derkenârda şu şekildedir:
Mihribān şud felek ü terk-i cefākārī kerd
Felek mihribān oldı daḡı cefākārılıḡı terk eyledi

Cân koğusun kadehüñ cân bağışlayıcı lebinden tıydum

Bi'şnev ey (11) ẖ'āce eger z'ān ki meşāmī dārī

Tıy ey H̱'āce eger bir meşāmuñ var ise murād rūhuñ haqīkī rāyīhası maḥall-i (12) 'ışk olan cân u ḥayāt idi hibe idici qalbden tıydum ey merd büzürgvārsın daḥi tıy eger kuvvet-i (13) şamme vü şāmuñ var ise dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Büy-ı pīrāhen-i Yūsuf şinev ez-bād-ı şabā

Ger tu der-ḥüzn-i çü Ya' kûb meşāmī (14) dārī

(9) Nāmi er-mī-talebed ez-tu ġarībī çī şevēd

Eger bir ad isterse senden bir ġarīb n'ola

Tuyi imrüz (15) der-în şehir ki nāmī dārī

Sensin bugün bu şehirde ki bir aduñ vardur murād muḥāṭabdan nefsdür ve ġarībden (16) rūḥdur lācerem 'aql aña dir senden eger rūḥ ġarīb nāmdārлық isterse n'ola ki şöhrete şehriyār u nāmdārsın (17)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Be-der-i ġār-nişinī pey-i aşḥāb revī

Seg-i aşḥāb-ı Kehif geşte tu nāmī dārī

(10) Pes du' ā-yı şehir (18) ḥāmi-i cân ẖ'āhed būd

Nice şehir du' āsı saña cân ḥāfızı olsa gerekdür

Tu ki çün H̱āfız-ı şeb-ḥiz ġulāmī (19) dārī

Sen ki gice kalkıcı H̱āfız gibi bir kuluñ vardur murād budur ki 'aql nefse dir şehirlerde olan (20) du' ā-yı vāfir senüñ cânunuñ ḥāfızı olur ki kıyām-ı leyl ider H̱āfız senüñ kuluñdur

Beyt

Ger be-mīrem ne-ḥorī (21) ġam tu eyā şāh-ı cihān

Z'ān ki çün men çü tu bisyār-ı ġulāmī dārī

VELEHU EYŻAN [G.500]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey ki ber-māh ez-ḥaṭ-ı müşkīn [İ135b] (1) niķāb endāḥtī

Ey kimse ki ay üzre ḥaṭ-ı müşkīnden niķāb atduñ

Luṭf kerdī sāyei ber-āftāb endāḥtī

(2) *Luṭf eyledüñ bir gölgeyi güneş üzre atduñ* murād mütekellimden 'aqlıdır ve muḥāṭabdan ḥazret-i Ḥaḳdur ve māhdan (3) qalbdür ki āftāb-ı haqīkīden nūr istifāde

ider ve *haṭ-ı müşkînden* ‘ilm-i ledünnîdür ki gayb sāyesidür (4) ve *āftābdan* murād rūḥ-ı insānîdür ve *nefaḥtu fîhi min-rūḥi*²²³² ḥāsebince nefis-i raḥmānî ve ol ḥazretten bir lem‘adur (5) lācerem ‘aql ḥazret-i Ḥaḳḳa ḥiṭāb idüp dir ey rabb-i kerîm ki ḳalbe ‘ilm-i ledünnî niḳābın ilḳā itdün lutf idüp rūḥı (6) ‘ilm-i gaybdan behremend itdün

(2) Tā çi ḥ‘āhed kerd bā-mā āb u reng-i ‘ārızet

Tā neylese gerek bize senün ‘ārızun (7) *āb rengi ya‘nî leṭāfeti ve ḥüsni*

Hāliyā nîreng-i naḳş-ı ḥod ber-āb endāḥtî

Hāliyā kendü naḳşun resmini şuya (8) *atduñ* murād budur ki *inni rā‘eytu rabbe leyte‘l-Mi‘rāci ‘alā-şureti şābbin emrede*²²³³ mücebince mā‘-yı nuṭfeden ḥaḳ olınan (9) ehl-i ḥüsni kendü naḳşuna resm ü nümüne idüp bizi ol ḥüsni cemāle firifte ḳılduñ pes kendün ‘arz-ı ḥüsni ve tecellî-i (10) cemāl idicek anuñ leṭāfeti bizi nice ider ola [naḳḳāşlar naḳş yazmalu olsalar ol naḳşun resmin alurlar andan şonra naḳş iderler ol evvel itdükleri resme *nîreng* dirler ve *nîreng* gayr ma‘nāsına daḥi gelür anlar bu maḥalle münāsib degüldür]

(3) Gūy-ı ḥübî burdî ez-ḥübān-ı ‘ālem şād bāş

Ḥüblük topın (11) *alduñ ‘ālem ḥüblerından şād ol*

Cām-ı Keyḥüsrev taleb k’Efrāsiyāb endāḥtî

Keyḥüsrev ḳadeḥin iste ki Efrāsiyābı (12) *atduñ ya‘nî düşürdün* murād tecellî-i cemāl olup ‘ālemün cümle ḥübları maḡlûb u ḳulûb-ı ṭullābdan meslûb oldı (13) lācerem nefis ki Efrāsiyāb gibi ḳattāl idi maḳtûl olup rūḥ ki sultān-ı ḳuvā-yı bedeniyedür andan cām-ı ‘ışḳ (14) taleb olınacak maḥall oldı ki ḳalb ‘ışḳ ile ṭoldı dimekdür

(4) Genc-i ‘ışḳ-ı ḥod nihādî der-dil-i vîrān-ı mā

Kendü ‘ışḳun (15) *ḥazînesin ḳoduñ bizüm vîrāne gönümüzde*

Sāye-i devlet ber-în künc-i ḥarāb endāḥtî

Raḥmet gölgesin bu ḥarāb (16) *köşe üzre atduñ* murād budur ki ‘ışḳ u muḥabbet ki sāye-i raḥmetdür çünki anı ḳalb-i ḥarābda ḳoduñ küşe-i vîrāna (17) sāye-i raḥmet şalduñ ḥulāşa-i murād ḳalbde muḥabbet ‘imāret-i raḥmetdür dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Eger der-künc-i dil cānān nihed genc-i (18) ḡameş pinhān

Ez-ān şādî be-kun ey cān ki ez-meyleş nişānet in

(5) Herkesî bā-şem‘-i ruḥsāret be-vechî ‘ışḳ baḥt

(19) *Her bir kimse senün ruḥsārun şem‘ine bir vech ile ‘ışḳ oynadı* [ruḥsār ve vech zikri şan‘atdur]

Z‘ān miyān pervāne-rā der-izṭırāb endāḥtî

²²³² وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üttüğüm zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur‘ân, Hicr 15/29).

²²³³ أَلَيْ رَبَّائِ رَبِّي لَيْلَةُ الْمِعْرَاجِ عَلَى صُورَةِ شَابِّ أَمْرَدٍ Rabbimi Mi‘rac gecesinde tüysüz çehreli, kıvrıkcık saçlı bir genç suretinde gördüm. (Hadîs)

(20) *Ol ortadan pervāneyi ıztırāba atduñ* murād budur ki her kimsede ki bir nesneye ‘ışk vardır ol cemāl-i (21) Hakk’a bir vech ile ve bi’l-vāsıta ‘ışkdur ammā pervāne ki murād andan sālīk-i ‘āşıkdur ıztırābda ve bezl-i [İ136a] (1) rūhda olan oldur ki hāzret-i Hakk anı böyle kılmışdur

Rubā‘ī

--+/+---/--+/+---

Ez-mescid ü meyhāne v’ez-Ka‘be vü büthāne²²³⁴ (2)

Mağşūd-ı Hudā ‘ışkest bākī heme efsāne

Herkes şıfatı dāred ez-‘ışk-ı Hudā liken

Ferzāne zi-āşyān kim bākī (3) heme dīvāne

(6) Tā‘at-i men gerçi ez-mestī hārābem red me-kun

Benüm tā‘atüm egerçi mestlikden hārābın red itme

K’enderin (4) şuglem be-ümīd-i şevāb endāhtī

Ki bu şugle beni şevāb ümīdi ile atduñ murād budur ki egerçi tā‘atüm keyfiyyet (5) ve hāletüm için kabüle lāyık degüldür çün cenāb-ı ‘izz-i hāzret tevfiķi refik idüp beni ‘ibādete meşgūl kıldı (6) ve gönlüme ümīd-i şevāb şaldı lācerem maḥrūm kılmak harem-i kereme lāyık degüldür

Beyt

--+/+---/--+/+---

Çün be-kār-ı ḥod giriftī tu merā (7)

Ecr-i ḥod mī-dārem ez-luṭfet ümīd

(7) Perde ez-ruḥ ber-fikendī yek nazar der-cilvegāh

Perdeyi yüzden bıraḥduñ (8) bir nazar cilve yirinde

V’ez-hayā ḥūr u perī-rā der-ḥicāb endāhtī²²³⁵

Hayādan ḥūrī ve cinnī ḥicāba atdun murād (9) budur ki *felemmā tecellā rubbuhū li’l-cebeli ce‘alehū dekkā ve ḥarre Mūsā şa‘iken²²³⁶* ḥasebince tecellī-i cemāl-i İlāhī olıcaḳ ḥūr u cinn (10) muḥtecib ü maḡlūb u müstetir ü menkūb olur ādemī nedür ki bī-ḥod u meslūb olmaya

Beyt

--+/+---/+---/+---

Dī çāştgeh (11) zi-çehre fikendī niḳāb-rā

²²³⁴ Kâsım Envâr, **Külliyât-ı Kâsım Envâr**, (Bâ-Tashîh ü Mukâbele ü Mukaddime: Sa’id Nefisi), Ez-İntişârât-ı Kütüphâne-i Senâî, Tahrân 1337, s. 281

²²³⁵ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: V’ez-hayā ḥürşid ü meh-rā der-ḥicāb endāhtī

²²³⁶ *فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا* Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr’a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsın. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur’ân, A’râf 7/143).

Şermende sāhtī heme rüz āftāb-rā

(8) Ḥ'āb-ı bīdārān be-bestī v'āngeh bā-zūlf (12) ü ḥāl

Uyanıklar uykusın bağladuñ ve andan soñra zūlf ü ḥāl ile

Töhmaṭī ber-şeb-revān-ı ḥayl-i (13) ḥ'ān endāhtī

Bir töhmaṭ uyku bölügi şevrevlerine atdun murād uyanıklardan ğafletde olmayanlardur (14) ve zūlfden ğayb-ı hüviyyet ve ḥālden sırr-ı ḥafīdūr ya' nī ğāfil olmayanların ğayb-ı hüviyyet ve sırr-ı ḥafī mülāḥazası (15) ile uykların bağlayup andan soñra uyku kendü gelmez diyü uyku alayına töhmaṭ isnād itdün ḥulāşa-i (16) murād budur ki ğāfil olmayanların gözlerine ğayb-ı hüviyyet ve sırr-ı ḥafī fikri ile uyku getürmeyüp ḥātırlarına (17) uyku kendüsi gelmez fikrin getürdün [v'āngeh bā-zūlf ü ḥāl lafzı merhūndur ve cā'izdür ki v'āngehī lafzı vezn içün taḳdīm olunup taḳdīrde mu'aḥḥir ve mışrā'-ı şāniye merhūn ola ba'zı nüsaḥda mışrā'-ı evvel bu vākı' olmışdur

Ḥ'āb-ı bīdārān be-bestī v'āngeh ez-naḳş-ı ḥayāl

Uyanıklar uykusın bağladuñ andan soñra ḥayāl naḳşından ya' nī taḥayyüllerinden bu taḳdīrce v'āngeh ez-naḳş-ı ḥayāl merhūn olur ba'zı nüsaḥda mışrā'-ı şāni böyle vākı' olmuş

Töhmaṭī ber-reh-zenān-ı ḥayl-i ḥ'āb endāhtī

Bit töhmaṭ uyku bölügi yolın ur anlara atduñ ya' nī uyku getürmeyen yā peyveste-i dimāğ yā sū-yı mizāc yā ğuşşa yā bunuñ emşāli esbābdur diyü mülāḥaza idtirdün] [şeb-revān lafzı cem'-i şeb-revdür ve şeb-rev gidici ma'nāsınadır ve ḥayl-i ḥ'āb izāfeti izāfet-i beyāniyyedür]]

Beyt

+++/-+--/+ +-

Ez-Ḥudā raḥmetist pinhānī

Dil-i bīdār u dīde-i bī-ḥ'āb

(9) Ez-firīb-i (18) nergis-i maḥmūr u la' l-i mey-perest

Nergis maḥmūr u la' l-i mey-perest aldamasından

Ḥāfiz-ı ḥalvet-nişīn-rā der-şarāb (19) endāhtī

Ḥāfiz-ı ḥalvet-nişīnī şarāba atduñ murād nergisden göz ya' nī şıfat-ı başardur ve maḥmūr olduğı mestūr (20) olduğıdur ve anuñ firībi ya' nī aldaması istidrācī ve emhālī ya' nī ma'şiyeti görüp görmezlenüp tizcek 'uḳūbet (21) itmedügidür ve la' lden murād kelām-ı İlāhīdür ve mey-perest olduğı ya' nī şarāb sevdügi kendüye 'ışkı ve kendüyi [136b] (1) zikri sevdügidür nitekim buyurmuşdur fezkürünī ez-kürküm²²³⁷ ve ḥadīş-i ḳudsī vārid olmuşdur ki men zekerenī (2) fī-nefsī ve men zekerenī fī-melāin zekertühü fī-melāin a' lā min melā' ihī²²³⁸ ve anuñ ya' nī kelāmuñ

²²³⁷ فَادْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin! (Kur'ân, Bakara 2/152).

²²³⁸ مَنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِي وَ مَنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأِ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأِ أَعْلَى مِنْ مَلَأِيهِ O, beni kendi başına anarsa ben de onu kendim anarım. O beni bir topluluk içinde anarsa ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, c. 2, s. 543, Hadīs No: 2822.

fırîbî zākîrî zîkr (3) itdügün aña ismâ‘ itmedügüdür lâcerem Hâfız-ı [halvet-]nişîn şîfat-ı başar ve kelâmuñ istidrâcî ve imhâli ve ihfâsını (4) bildügi anı halvetde ma‘ şiyete cür‘et itdürmeyüp ‘ışk-ı İlâhiye ve zîkr-i Hâkka meşgûl kılmışdur

(10) V’ez-berâ-yı şayd-ı (5) dil der-gerdenem zincîr-i zülf

Göñül şaydı için boynıma zülf zincîrini

Çün kemend-i Hüsrev-i mâlik rîkâb (6) endâhtî

Sultân-ı mâlikü’r-rikâb kemendi gibi atduñ murâd kemend-i şâh gibi gayb-ı hüviyyeti boynıma atduñ beni şayd (7) itmek için dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Bendle zincîr-i zülfîn tağdı ol şeh boynıma

Salıvirmezler çignesem şîr gibi her yaña (8)

(11) Nuşretü’-d-dîn Şâh Yahyâ ânki haşm-ı mülk-râ

Dinüñ nuşreti Şâh Yahyâ ki mülk-i haşmını

Ez-leb-i şîmşîr çün âteş (9) der-âb endâhtî

Od gibi kılıcuñ tudağından şuya atdı murâd zâhire nazar nâsır-ı dîn olan sultân (10) Yahyâ medhidür ki mülk-i haşm olanı tîğ-i âbdâr ile nâr-ı helâke atar ve ma‘ nâya nazar şol nâsır-ı dîn olan (11) mürşiddür ki Yahyâ peygamber gibi seyyeden ve haşûren²²³⁹ hasebince ḥâce-i mücerreddür ki mülk-i vücûd haşmını kelâm-ı (12) mü’essir evcinden âteş-veş âba atar [Ḥâce Hâfızuñ ‘âdetidür ki mağlaş beytinden sonra bir kimseye medh için ba‘zî ebyât getirür anda dañi ma‘ nâ haqîkî i‘tibâr idüp bu vechle nazm ider ki iki cânib bile mer‘i olur] [bunda endâhtî lafzında olan harf-i yâ hitâb için degül yâ hikâyetdür]

Qıt‘a

+ +---/+ +---/+ +--

Dîd der-ḥâb-ı şâlihî ki kesî

Mî-zened tîğ-râ be-mescid-i ü

Reft (13) ta‘bîr-i in meger ânkes

Vâ‘ izî bûd halk-râ haq gû

(12) Dâver-i Dārâ-şükûh ey ânki tâc-ı âftâb

Dārâ heybetlü hâkim (14) ey ol kimse ki güneş tâcını [Dārâ bir ulu pādşāhuñ ismi idügi yukarıda beyân olunmuşdur]

Ez-ser-i ta‘zîm ber-hâk-ı cenâb endâhtî

Ta‘zîm ucından cenâb-ı ‘izzet toprağına (15) atduñ murâd zâhire nazar sultân-ı zâhir ‘âzametini zîkr ve anı ‘âzamet ü tekebbür ile tavşîfdür ve ma‘ nâya (16) nazar tarîkat-

²²³⁹ سَيِّدًا وَخَصُورًا Zekeriyya mâbedde durmuş namaz kılariken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler. (Kur‘ân, Âli İmrân 3/39).

i saltānatuñ heybetin vaşf idüp anuñ katında tācuñ qadri yoqdur ol tāt-ı āftāb daḡi (17) olsa anı cenāb-ı ḡazret-i İlähiyyeye atup ol ḡazrete nisbet anı pest ‘add ider dimekdür

(13) Bāde nūş (18) ez-cām-ı ‘ālem z’ānki ber-evreng-i Cem

Şarāb iç ‘ālem kadeḡinden zīrā Cem taḡtı üzre [evreng bir nice ma‘nāya gelür bunda taḡt ma‘nāsı münāsibdür]

Şāhid-i maḡşūd-rā (19) ez-ruḡ niḡāb endāḡtı

Maḡşūd maḡbūbınuñ yüzinden niḡāb atduñ ya‘nī açduñ murād zāhire naḡar (20) zāhir pādşāhına ‘ışret kıl ki Cem taḡtı üzre mütemekkin olup maḡşūd maḡbūbınuñ yüzinden niḡābı ref‘ (21) itdūñ dimekdür maḡiye naḡar sultān-ı tarīkat olana ‘ıyş-ı rūḡānī kıl ki saltān-ı ma‘neviyye taḡtında şābit [İ137a] (1) olup maḡşūd olan maḡbūb-ı ḡaḡikī vechinden niḡābı keşf itdūñ ya‘nī saña inkişāf-ı küllī ve tecellī-i nām (2) ḡaşıl olmışdur lācerem saña ‘ışret yaraşur dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

‘Iyş-ı ḡoş bāşed kesī-rā gū buved bā-yār-ı ḡıış (3)

Vāy ān kes-rā ki şud ḡayrān ender-kār-ı ḡıış

(14) Zinhār ez-āb-ı şimşiret ki şīrān-rā ez-ān

Emān senūñ kılıcuñ (4) şuyından ki arslanları andan

Teşne-leb kerdī vū kurdān-rā der-āb endāḡtı

Şusuz kılduñ ve ḡavīleri (5) şuya atduñ murād zāhire naḡar pādşāh-ı zāhirī kuvvet-i ḡāhire ve ḡudret-i kāmīle ile medḡdür ve ma‘nāya (6) naḡar sultān-ı ma‘nā olan şāḡib-i ḡudret ve taşarrufi vaşfdur ki dir lisānuñ şimşir gibi mü’eşşir ve āb-ı laḡīfdür ki (7) şīr-i tarīkat olanları müte‘atış ve ‘ilm-i ḡavī şāḡibi olanları mā-yı ‘azbe atup ḡarḡ u müstaḡraḡ (8) idersin [Kürd lafzı zamm-ı kāf-ı ‘Arabī ile bir ḡā’ifenūñ ismidür ve ḡavī ve pehlivān ma‘nāsına daḡi isti‘māl olunur bunda murād bu olmaḡ ḡavīdür]

VELEHU EYŻAN [G.501]

[Mef‘ülü Fā‘ilātün Mefā‘ilü Fā‘ilātün]

(1) Ey der-ruḡ-ı tu peydā envār-ı pādşāḡı

Ey kimse senūñ yüzüñde zāhirdür (9) pādşāḡlık nūrları

Der-fikret-i tu pinhān şad ḡikmet-i İläḡı

Senūñ fikrūñde ḡizlūdür yüz ḡimmet-i İlähiyye (10) murād muḡāḡabdan zāhire naḡar zāhir pādşāḡıdur ma‘nāya naḡar ma‘nā pādşāḡıdur ki aña dir senūñ vechūñde (11) envār-ı saltānat-ı ma‘neviyye zāhirdür fikrūñde çok ḡikmet-i İlähiyye maḡfīdür

Beyt

--+/-+--+/+--+/+--

Serv ĩstāde bih ki çü (12) reftār mī-kunī²²⁴⁰

Ṭūtī ḥamūş bih çü tu güftār mī-kunī

(2) Kilk-i tu bāreka'llāh ber-mülk-i dīn küşāde

Senūñ ḳalemūñ (13) *bāreka'llāh dīn mülki üzre açılmış* [*bāreka'llāh* cümlesi cümle-i du'āyiyye-i mu'terizadur] [*küşāde* lafzının fā'ili zamīr-i kilkdür mef'ūli şad çeşmedür]

Şad çeşme āb-ı ḥayvān ez-ḳatre-i siyāhī

Yüz āb-ı ḥayāt çeşmesin (14) *bir mürekkeb ḳatresinden* murād girü ol pādşāha ḥiṭābdur ki dir senūñ ḳalemūñ taḥrīri ile dīn mülkine bir ḳatre mürekkebden (15) çok āb-ı ḥayāt-ı rūḥānī çeşmeleri açılıp cārī olur

Gazel

El-ı ilmi zeynün fekün li'l-ı ilmi müktesiben²²⁴¹

Ve kün lehu ṭāliben (16) mā 'işte muḳtebisā

Ver kun ileyhi veşīḳ bi-li'llāh vāgne bihi

Ve kun ḥalīmen raşīne'l-aḳli muḥretisā

Ve kun feten nāsiken maḥza't-tuḳā (17) veri' en

Li'd-dīni muḡtenimen li'l-ı ilmi müfterisā

Lā tūs'emennne fe-immā künte münhemiken

Fi'l-ı ilmi yevmen ve immā künte munḡamisā

V'a'lem (18) hudīte bi-enne'l-ı ilme nehru şafen

Aḍḥā li-ṭalibihi min faẓlihi selisā

(3) Ber-Ehremen ne-tābed envār-ı İsm-i a'zam

Ehremen üzre (19) *yaldurmaz İsm-i a'zam nūrları*

Mülk ān tust u ḥātem fermāy herçi ḥ'āhī

Mülk senūñdür ve yüzük buyur her ne (20) *dilerseñ* murād girü ḥiṭābdur ki dirsən Süleymān-ı zamānsın mülk-i dīn ve irşād u ḥātem-i ıslāh ve sirād senūñdür (21) pes

²²⁴⁰ Muslihiddin Sa'dī, *Külliyât-ı Sa'dî*, Gazeliyyât, s. 917. G.665/1.

²²⁴¹ “1) İlim bir süstür; sen de ilim uğrunda çalışan biri ol, yaşadığın sürece onu elde etmeye gayret eden bir öğrenci ol! 2) İlme dayan, Allāh'a güven, ilim zengini ol; akıllı sağlam ve korunan bir hoşgörü sâhibi ol. 3) Yalnızca takvâya bağlı, mütedeyyin, ilmi fırsat bilip kapan bir genç ol! 4) Sakın usanma; ya günün birinde ilim deryasına dalarsın ya da tamamen ilme gömülürsün. 5) Şunu bil ki, Allāh sana hidâyet versin, ilim, içmek isteyen için olgunluğu sâyesinde selis olan en yararlı hâlis sudur.” Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul: 2014, İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Dîvân-ı Emîrül-Mü'minin el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, s. 56.

maḥzar-ı İsm-i a‘zam sensin zîrâ diyü şîfat olanlar degüldür ki Ehremene envâr-ı İsm-i a‘zam işrâk itmez

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Be-dānem nām-ı [İ137b] (1) Hâk men İsm-i a‘zam

Ger inkārem kunî Allāhu a‘lem

(4) Der-ḥaşmet-i Süleymân herkes ki şek nümāyed

Süleymānuñ ululuğında her (2) kimse ki şek göstere

Ber-‘aql u dāniş-i ũ ḥandend murğ u māhî

Anuñ ‘aqlına ve ‘ilmine gülerler kuş u balık (3) murād budur ki kimki Süleymân-ı ma‘nevî olan ‘azîz-i dînüñ ‘aḫametinde şek iderse anuñ ‘aqlına ve ‘ilmine hevâda (4) murğ ve deryâda māhî güler ya‘nî ḥayvânât daḫi istihzâ itse lâyıkdur

Beyt

Çün ḥâl-i gedâyân be-cihân (5) salṭanatî nîst²²⁴²

Mecmū‘ ater ez-mülk-i rızâ memleketî nîst

(5) Bâz erçi gâh gâhî ber-ser nihed külâhî

Toğan egerçi (6) gâh gâh başı üzre tâc ḳor

Murğân-ı Ḳâf dānend āyîn-i pādşāhî

Ḳâf kuşşaro bilürler pādşāhlık resmini (7) murād budur ki zāhir ḥākimi başına tâc ve sükûf ḳor ammâ ḥükm-i salṭanat ve mülk-i ‘āfiyet resmini bilmez Ḳâf-ı ḳanā‘at (8) ve küşe-i ferāğat kuşları bilürler resm ü āyîn-i sulṭanat

Ḳıtt’a

Ḥadîşü’l-ilāhî li-tullābihi²²⁴³

Elezzü mine’n-ni‘ami’l-vāfiye (9)

Mede’d-dehri leyse yemellūnehu

Ve men zâ yemellu mine’l-‘afiye

(6) Tiğî ki āsmāneş ez-feyz-i ḥod dihed āb

Bir ḳılıc ki felek (10) aña kendü feyzinden şu vire

Tenhâ cihân be-gîred bî-minnet-i sipāhî

Yalnûz cihânı dutar sipāhî minnetsüz murād budur ki (11) şol kimse ki mü‘eyyed min ‘inda’llāh ola ol müstaḳil te’şir ider gayrdan i‘ānete muḥtâc degüldür

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

²²⁴² Muslihiddin Sa’dî, **Külliyyât-ı Sa’dî**, Gazeliyyât, s. 604. G.143/1.

²²⁴³ 1) Allāh’ın tâliplerine olan sözleri bol olan nimetlerden daha lezzetlidir. 2) Zamân boyunca ondan (o sözlerden) usanmamışlar. Âfiyetten kim usanabilir ki!”

Püşide (12) kesî bîni tu ferdâ-yı kıyâmet²²⁴⁴

K'imrüz bürehnest ü be-rû 'âriyetî nîst

(7) Kilk-i tu hoş nüvîsed der-şe'n-i yâr u ağıyâr

(13) *Senüñ kalemüñ hoş yazar yâz ve ağıyâr şe'ninde* [şe'n hemze ile 'Arabîdür elif ile Fârisîdür bir nice ma' nâya gelür bunda hâl ma' nâsına ve şan' at ma' nâsınadır ki 'Arabîsi ile mürâdif olur]

Ta' vîz-i cân-fezâyî efsûn-ı 'ömr-kâhî

Cân arturmağ heykelin (14) ve 'ömr eksilmek efsûnının murâd budur ki sulţân-ı ma' nevîue dir senüñ kalemüñ dost cânın arturmağ ve düşmen 'ömrin (15) eksülmek heykelin ve efsûnın yazar [*kâhîden* ve *kâsten* eksük ma' nâsınandır]

Rubâ'î

+---/+++/-+/-+/-

Kitâbî ki te'lîf-i tu buved ân

Dil-i ehl-i dil-râ buved hırz-ı cân

Çü men'-i hevâ (16) vü heves mî-kuned

Be-kâhed 'ömrhâ-yı tuğyâniyân

(8) Ey 'unşur-ı tu maḥlûḳ ez-kibriyâ-yı 'izzet

Ey kimse senüñ aşluñ (17) *maḥlûḳdur* 'izzet kibriyâsından

V'ey devlet-i ru îmen ez-şadmet-i tebâhî

V'ey ki senüñ devletüñ emîn buḡlân doḳışmasından (18) murâd kemākân sulţân-ı ma' nevîye hitâb idüp dir *inne'l-'izzete li'llâhi cemî'en*²²⁴⁵ ve *li-resûlihi* ve *li'l-mü'minîne*²²⁴⁶ ḥasebince cibillet (19) ve fiṭratuñ kibriyâ-yı 'izzetinden ḥalḳ olunmuşdur ve devletüñ devlet-i ebediyyedür ki aña zevâl olmaz

Beyt

+++/-+/-+/-+/-

Hergiz ân dil (20) benemîred ki tu câneş başî²²⁴⁷

Nîk-baḥt ânki tu der-her dü cihâneş başî

(9) Ger pertevî zi-tîġet ber-kân u ma' den üfted

Eger (21) *bir zîyâsınuñ kılıcuñdan kâne* ve *ma' dene düşe*

Yâḳût-ı surḥ-rû-râ baḥşend reng-i kâhî

²²⁴⁴ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 604. G.143/4.

²²⁴⁵ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir. (Kur'ân, Nisâ 4/139).

²²⁴⁶ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. (Kur'ân, Münâfikûn 63/8).

²²⁴⁷ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 892, G.623/1.

Kızıl yüzlü yâkûta [İ138a] (1) virürler şaman rengin murād budur ki senüñ qahruñdan bir ziyā ma‘ dene düşse kızıl yüzlü yâkût anuñ heybeyinden (2) şaman gibi şaru beñüzlü olur

Beyt

--+---/-+---/-+-

Z’ân be-tersendet çü rāned zîr-i kân

Âb kerded la‘ l-i ender-zîrekân

(10) ‘Ömrîst (3) pādşāh k’ez-mey tehîst cāmem

Bir ‘ömrdür pādşāh ki şarābdan hālîdür kadehüm

İnek zi-bende da‘ vî v’ez-muhtesib (4) güvāhî

İşte kuldān da‘ vî ve muhtesibden şehādet murād ol pādşāh-ı dîn ü tarîkate hîṭābdur ki dir müddet-i (5) medîdedür qalbüm ‘ışk-ı İlāhîden hālîdür bende bu da‘ vî iderin ehl-i zāhir olan daḡi şehādet idüp dir bunca (6) müddetdür tarîk-i taṣavvufa sālîkdür nesne taḡşîl itmedi hālîkdür

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Ḳāsemî der-fen-i ü gāfil u efsurde me-bāş (7)

Hāşıl-ı ‘ömr ne-bāşed zi-ziyānî bî-sūd

(11) Dānem dilet be-baḡşed ber-‘ acz-i şeb-nişān

Bilürin göñlün ‘aṭā ider gice oturanların (8) ‘aczone

Ger hāl-i men be-pursî ez-bād-ı şubḡāhî

Eger benüm hālüm şorarsāñ şabāh vaḡtî yilinden murād bād-ı şubḡāhdan (9) teveccüh-i seherîdür ya‘ nî eger seher vaḡtinde teveccüh idüp benüm hālüm bilmek isteseñ ‘aczüm bilüp gicelerde yatmayup (10) ihyā-yı leyl idüp feyzden maḡrûm olduğum añlayup baña raḡm u ‘aṭā ider idün

Beyt

---+/+---/+---

Cānā be-cüz ez-tu kes ne-dārem (11)

V’ez-luṭf-ı tu bes ümîd-vārem

(12) Sākî biyār ābî ez-çeşme-i ḡarābāt

Ey sākî getür bir şu ḡarābāt çeşmesinden (12)

Tā ḡırkahā be-şūm ez-‘ucb-ı ḡānḡāhî

Tā ḡırkaları yuyalum ḡānḡāha mensüb tekebbürden murād sākîden ol sultān-ı (13) tarîkatdür ki aña dir ḡānḡāhdan āb-ı faḡr ve meskenet getür tā ki ehl-i zāhir ‘örf ü i‘tibārın libās-ı vücūddan (14) taḡhîr idevüz

Beyt

+++---/-+---/-+---/-+-

Reh be-ḥarābāt bered ‘ārif-i perhîz-kār

Âb biyâred ki tâ pāk şevîm ez-ğubār

(13) Devr ü (15) zamân-ı âdem tâ vaz‘ -ı salṭanat hest

Âdem zamân u devrinden tâ ki vaz‘ -ı salṭanat vardur

Miṣl-i tu kes ne-dânist (16) in ‘ilm-râ kemâhî

Sencileyin kimse bilmemiş bu ‘ilmi kemâhû ḥaḳḳa murād zâhire nazar zâhir pādşâhını medḥdür ve ḥaḳîḳate (17) nazar Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâmı medḥdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Zi-her kâmil ki pîş âmed kemâlât-ı tu bîş âmed

Miṣâl-i kâmilân bâ-tu (18) miṣâl-i peşe vü ‘anḳâ

(14) Cevr ez-felek ne-tâbed bâ-tu melek-şifâtî

Felekden cevır yaldurmazsın melek-şifât ile (19)

Zulm ez-cihân ber-men şud tu cihân penâhî

Zulm cihândan oldı benüm ḳatuma ya‘nî baña sen ki cihân şıgınağısın murād (20) felekden zulm-i zâhir olmazsın melek-şifât ile ammâ ‘acebdür ki baña zulm oldı cihândan sen cihân şıgınağı iken (21)

Ḳıṭ‘a

Eyaḳlimuni’z-zamānu ve ente ḥayyun²²⁴⁸

Ve ye’kulini’z-zî ‘ābu ve ente leysun

Ve yervā min ḥayādıke külle zāmi

Ve a’ ṭiṣu [İ138b] (1) fî ḥamāke ve ente ḡaysun

(15) Cāyî ki berḳ-i ‘ıṣyân ber-Âdem-i Şafî zed

Bir yerdeki ‘ıṣyân şimşegi Âdem-i Şafîye (2) urdı

Mâ-râ çigüne zîbed da‘ vî-i bî-günâhî

Bize niçe yaraşur bî-günâhlık da‘ vâsı murād budur ki (3) ṭabî‘ at-i insāniyyede meyl-i ‘ıṣyân ḳonulmuşdur lâcerem Âdem-i Şafîye bu deñlü şafveti ile mazarrat-ı ma‘ şiyet (4) irişdi bizüm ḥaddümüz degöldür ki bî-günâhlık da‘ vî idevüz

Ḳıṭ‘a

+ ---/ + ---/ + ---

Tu ger da‘ vî kunî perhîzkârî²²⁴⁹

Muşaddıḳ (5) dâremet va’llāhu a‘ lem

²²⁴⁸ 1) Sen sağ iken zamân bana zulm edebilir mi? Ve sen aslan iken kurtlar beni yiyebilir mi? 2) Her susayan senin havzından kanayarak su içir. Sen yağmurken ben senin korunda susuz kalır mıyım?” İbn Zeydûn ابن زيدون.

²²⁴⁹ Muslihiddin Sa’dî, Külliyyât-ı Sa’dî, Gazeliyyât, s. 750, G.394/2,3,4.

Ve ger gūyī ki meyl-i hāṭirem nīst
Men īn da‘ vī nemī-dārem müselleṃ

Ḥadīṣ-i ‘ iṣṣ eger (6) gūyī günāhest
Günāh evvel zi-Ḥavvā būd u Ādem

(16) Ḥāfız çü pādšāhet ki geh gāh mī-bered nām

Ey Ḥāfız çün (7) pādšāhlık senüñ gāh gāh aduñ zıkr ider

Renciş zi-baht me’nmā bāz ā be-‘ öẗrḥ’āhī

*Bahtdan incinmek (8) gösterme girü gel ‘öẗr dilemek ile murād budur ki ḥazret-i Ḥak
‘uṣātdan i‘ rāz itdügi gibi tevbelerine (9) daḥi iḳbāl pes ey Ḥāfız sū-yı ḥālden ve nefis-
i bed-fi‘ ālden şikāyet itmeyüp dergāh-ı Ḥakḳa inābet kııl*

(17) Yā melce ‘ü’l-berāyā (10) yā vāhibe’l-‘ atāya

Ey ḥalkḳlaruñ şıgınağı vey ‘atālar bağışlayıcı

‘ Atfen ‘ alā muḳille ḥallet bihi’ d-devāhī²²⁵⁰

(11) Şefḳat bir faḳīre ki ḥulūl itmışdür aña muşibetler

VELEHU EYŻAN [G.502]

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātū Mefā‘ ilū Fā‘ ilūn]

(1) Ey kıssa-i behişt zi-kūyet ḥikāyetī

(12) Ey kimse cennet kıssası senüñ maḥallüñden bir ḥikāyetdür

Şerḥ-i cemāl-i ḥūr zi-rūyet rivāyetī

*Ḥūr cemālünñ (13) şerḥi senüñ yüzünñden bir rivāyetdür murād muḥāṭabdan
maḥbūb-ı ḥaḳīḳīdür ki cennet bu dükelü kıssayı (14) tafşıl taḡmı ile anuñ ḳurb-ı
ḥazretinden bir ḥikāyetdür ve cemāl-i ḥūr bu dükelü zīneti ile anuñ ḥüsni fā’iḳinden
(15) bir rivāyetdür*

Nazīre

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Şīrīn-lebī şeker-dehenī serv-ḳāmetī

Kūteh kunem süḥan ki be-ḥūbī kıyāmetī

Ḥūr (16) u ḳuşūr u cennet-i firsevs ü ni‘ meteş

Bā-ḥüsni-i düst īn heme bāşed ḥikāyetī

²²⁵⁰ Bu mısırânın farlı bir şekli ve açıklaması derkenârda şu şekildedir:

İ‘ tıf ‘ alā mu‘ illin ḥallet bihi’ d-devāhī

Şefḳat ile bir ḥaste üzerine ki aña belālar yürümişdür

(2) Enfās-ı ‘İsî ez-leb-i (17) la‘let laṭifeî

‘İsî nefesleri senüñ lebüñden bir laṭifedür

Âb-ı Hızır zi-nüş-ı dehānet kināyeyetî

Daḥi (18) *Hızır suyu tatlu ağzuñdan bir kināyetdür* murād budur ki enfās-ı ‘İsî senüñ buṭün-ı kelāmuñdan bir laṭife-i (19) cüz’iyyedür ve âb-ı ḥayāt senüñ kelāmuñdan bir kināyetdür ki anlar ḥayāt-ı cismāniyye-i fāniye sebep olurlar (20) ve bunlar ḥayāt-ı cismāniye ve rûḥāniyye-i bâkīyyeye sebep olurlar

Beyt

--+/--++/+++/-+-

Hürşid-râ be-rüy-ı tu nisbet (21) nemî-kunem

Liken zi-ışılâḥ be-güyem kināyetî

(3) Her pâre ez-dil-i men u ez-ğuşsa kışşai

Her pâre benüm göñlümden [İ139a] (1) ğuşşadan bir kışşadır

Her şatır ez-ḥışâl-i tu ez-raḥmet âyetî

Her bir şatır aḥlâkuñdan ve elṭâfuñdan (2) raḥmetden bir âyetdür [murād budur ki kalbüm hicrāndan pâre pâre olmuştur ki her pâresi ğuşşadan bir kışşadır ve her şatır senüñ aḥlâkuñdan ve elṭâfuñdan raḥmetden bir âyetdür]²²⁵¹

Beyt

--+/--++/+++/-+-

Rüyet ki âyetist be-raḥmet be-ebruvân

Zâhid çü did ḥānde be-miḥrâb-ı âyetî

(4) Key ‘ıtr-sây-ı (3) meclis-i rûḥāniyân şudî

Kaçan rûḥānîler meclisinüñ ‘ıtr ezici olur idi

Gül-râ eger ne bûy-ı tu kerdî (4) ri‘ âyetî

Gülü eger senüñ koḡuñ ri‘ âyet itmeyeydi nyrād gül senüñ bûyuñdan ḥişşedâr olmayaydı ve senüñ koḡuñ (5) aña irmeyeydi rāyiḥa-i ṭayyibe bulmaz idi dimekdür

Beyt

--+/--++/+++/-+-

Seg bihter ez- raḡib ḥabîbest ber-‘ aşıkân²²⁵²

Gü mî-kuned (6) be-ḡadr-i gedâ-râ ri‘ âyetî

(5) Der-ârzü-yı ḡāk-i reh-i yâr sūḡtîm

Yârüñ yolu topraḡuñ ârzüsında yandıḡ

Yād (7) âver ey şabâ ki ne-kerdî ḥimāyetî

²²⁵¹ Köşeli parantez içerisindeki kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır.

²²⁵² Bu mısra İ nüshasında “Seg hezâr raḡib ḥabîbest ber-‘ aşıkân” şeklindedir. SÖ.1 nüshasında aynı mısra “Seg bihter ez-raḡib ḥabîbest ‘ aşıkân” şeklindedir. Mısra tamir edilerek metne dahil edilmiştir.

Añ ey şabā ki himāyet ve hıfz itmedüñ murād tarīk-i Hākdan bir şemme duymak arzūsındayın (8) tezekkür kıl ey nefḥa-i rabbāniyye ki hıfz u himāyet ve faẓl u ‘ināyet itmedüñ dimekdür

Beyt

---+/-+++ / +---+/-+-

Ey nefis-i bed-‘amel ne-kuned meyl-i (9) nıkuyī

Yā Rab meger tu mī-kuni ū-rā himāyetī

(6) Der-āteş er ḥayāl-i ruḥeş dest mī-dihed

Odda eger anuñ daḥi ḥayālī (10) *el virürse*

Sākī biyā ki nīst zi-dūzaḥ şikāyetī

Ey sākī gel ki yoḡdur cehennemden bir şikāyet murād ehl-i cennetüñ (11) ḥaṭṭ-ı a‘zamı müşāhede-i didārdır eger ehl-i nāra ol müşāhede el vireydi ehl-i nār daḥi cehenneöden şikāyet itmezler (12) ki elüm nāru irdāk eylemezler idi

Beyt

---+/-+++ / +---+/-+-

Çeşm-i tu bī-güneh keş ü men zinde inçünin

Ez-ğamze-i tu nīst cüz inem şikāyetī (13)

(7) Būy-ı dil-i kebāb-ı men āfāk-rā girift

Benüm kebāb göñlümün ḳoḳusu āfākı dutdı

İn sūz-ı enderün be-kuned hem sirāyetī

(14) *Bu iç ḥarāreti ider hem bir sirāyet* murād budur ki kimde ki ḥarāret ola anuñ eşeri ḡayrda daḥi zühür ider (15)

Beyt

---+/-+++ / +---+/-+-

Her kes ki geşt yār-ı men ū-rā girift-i ‘ışḳ

Zirā ki hest cümle maraẓ-rā sirāyetī

(8) Ey dil be-herze dāniş u ‘ömret (16) zi-dest şud

Ey göñül buṭlān ile ‘ilm ü ‘ömrün elinden gitdi

Şad māye dāştı vü ne-kerdi kifāyetī

Yüz serymāyeñ (17) *var idi bir kifāyet itmedüñ* murād budur ki ‘ilmüñi ve ‘ömrüñi ‘abeş yere şarf idüp çok sermāyeye mālīk idüñ sermāyeyi (18) zāyi‘ eyleyüp kesb ü ticāret ve kifāyet ü menfa‘at ḥāşıl itmedüñ

Beyt

---+/-+++ / +---+/-+-

Merdüm be-māl mā’il ü mā mā’il-i cemāl

Binim ‘āḳıbet (19) be-ki bāşed kifāyetī

(9) Dānī murād-ı Hāfız ez-în ders-i ğuşşa çıst

Bilürmisin Hāfızuñ murādı bu ğuşşa dersinden (20) nedür

Ez-tu kırışmei vü zi-ğüsrev ‘ināyeti

Senden bir göz ucu ile nazar ve pādşāhdan bir ‘ināyet murād muhātabdan şeyh ü (21) ğüsrevden hāzret-i Hākdur kim dir Hāfızuñ bu deñlü ğuşşa dersini kışşa itdüğinden murādı senden bir nazar ve hāzret-i Hākdan [İ139b] (1) bir ‘ināyet talebidür

VELEHU EYŻAN [G.503]

[Mef’ ülü Mefā’ ilün Mef’ ülü Mefā’ ilün]

(1) İn hırka ki men dārem der-rehn-i şarāb evlā

Bu hırka ki benüm vardur şarāb (2) rehni olmağ evlādur [‘Acemler evlā lafzını kesr-i lām ile okurlar]

V’ın defter-i bī-ma’ nā ğarğ-ı mey-i nāb evlā

Bu ma’ nāsuz defter şāfī şarāba ğarğ evlādur murād (3) budur ki bu libās ki vardur ‘ışk-ı İlähiye merhūn ve maşrūf olmağ evlādur ve bu kitāb bī-‘amel ve eşerüm ‘ışk-ı (4) Hāğğa ğarğ olup müstağrağ-ı ‘amel olmağ yegdür

Nazire

--+/+---/--+/+---

Ey dil ciger-i ‘āşık peyveste kebāb evlā

V’ın dīde-i (5) nā-fermān her lağza pür-āb evlā

(2) Çün ‘ömr tebeh kerdem çendān ki nigh kerdem

Çün ‘ömri bāğıl ve zāyi’ eyledüm ol (6) deñlü ki nazar eyledüm

Der-künc-i ħarābātī üftāde ħarāb evlā

Bir ħarābāt bucağında ħarāb düşmiş olmağ evlādur (7) murād budur ki her bār ki nazar kıldum ‘ömrümi bāğıl ve zāyi’ olmuş buldum pes ħānğāh bucağında ‘amel-i dünyādan fāriğ (8) ü ħarāb yatmağ evlādur

Beyt

--+/+---/--+/+---

Çün bāğın-ı in hırka ne-būd zi-riyā ‘ārī

Bā-cāme vü seccāde der-rehn-i şarāb (9) evlā

(3) Çün maşlahat-endişī dürest zi-dervişī

Çün maşlahat fikr eylemege ba‘iddür dervişlikden

Hem sīne (10) pür-āteş bih hem dīde pür-āb evlā

Heme sīne tolu āteş yeg hem göz tolu şu evlādur murād budur ki fikr-i ma’ āş-i dünyā (11) ve nisyān-ı ‘ıyş-ı ‘uğbā dervişlikden ba‘iddür lācerem derviş olan dünyāyı ve ma’ āşını ferāmūş idüp tedbīr-i āğiret (12) eyleyüp derd-i İlähī ile mālī olmağ gerekdür

Beyt

--+/+---/--+/+---

Çün âhîret ü dünyâ zıddend be-yek-diğer

Ma' mûri-i ân h'âhî in hâne (13) hârâb evlâ

(4) Men hâl-i dil ey zâhid bā-halk ne-h'âhem guft

Ben gönül hâlini ey zâhid halkâ dimesem gerek

İn kışsa eger güyem (14) bā-çeng ü rebâb evlâ

Bu kışsayı eger dirsem çenge ve revāba evlâ murād budur ki gönülümün hâlî 'ışk-ı İlâhî ile olmağdur (15) ben hâlî-i 'avāmu'n-nāsa ve ehl-i vesvāsa dimezüm eger dimelü olursam şeyh-i murākıba ve pîr-i munhāniye ve ehl-i şevk ü hâlet (16) olan vâ' ize dirüm

Beyt

--+/+---/--+/+---

Herkes ki buved 'âşık ānest be-vey lāyık

Pinhāni zi-sırr-ı ü ez-pîr ü şebâb evlâ

(5) Tâ bî-ser u pā (17) bâşed evzâ'-i felek z'in dest

Tâ başsuz ve ayakşuz olur felek evzâ'ı bu elden

Der-ser heves-i sâkî der-dest (18) şarâb evlâ

Başda sâkî heves elde şarâb evlâdur murād budur ki evzâ'-i felek bî-ibtidâ vü intihâdur ve 'ilm-i beşer āna (19) müntehî olur degüldür lācerem bu vechden başda 'ışk u muhabbet-i şeyh ve elde 'amel-i hubb-ı İlâhî olmağ evlâdur (20)

Beyt

--+/+---/--+/+---

Çün vaz'-ı felek bî-ser hem âhîr-i ü ebter

Ez-bağş ü cedel bü'gzer ez-şeyh 'itâb evlâ

(6) Ez-hemçü tu dildârî dil ber-ne-kenem (21) ârî

Sencileyin dildârdan gönül kaldurmazam belî [ne-kenem lafzı kâfuñ fethi ile ve zammı ile okunmağ cā'izdür be-her tağdîr-i hâl mestûrî olan olur]

Çün tâb keşem bârî z'ân zülf-i be-tâb evlâ

Eger zahmet çekersem bârî [İ140a] (1) ol bükümlü zülfdan evlâdur murād H'âce Selmân kelâmı maзмûnıdur

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Dil eger bār keşed bār-ı nigārî bārî (2)

V'er kesî yâr güzined çü tu yârî bārî

lācerem ḥarāret ü zaḥmet ve şevḳ ü zücret çekicek biz nigār-ı bî-naẓîr ve zülfi (3) girihgîr için çekmek gerek

Beyt

--+/+---/--+/+---

Ḥāhî çü ḳadd-i dil-cû bâyed buved eşket cû

Perverden-i ‘ar‘ ar-râ bisyâri-i âb (4) evlâ

(7)Çü pîr şudî Ḥāfiẓ ez-meykede bîrûb ây

Çün pîr olduñ ey Ḥāfiẓ meyḥāneden çık

Rindî vü hevesnākî (5) der-‘ ahd-i şebāb evlâ

Rindlik ve heves ile olmak yigitlik zamânında evlâ murâd budur ki çün pîr olduñ ḥānḳāhdan (6) çık ey Ḥāfiẓ zîrâ ihlâs-ı ‘ibâdet ve riyâzet ü heves vuşûl-i ḥazret yigitlik zamânında olmak evlâdur (7) ki Mekḥûl-i Şāmî ḳaddese sırrahu cevānlara naşîḥat idüp dir imiş ey yigitler şimdi tâ‘at ü riyâzet idüp vuşûl-i (8) ḥazret taḥşîl idüñ ve illâ pîr olıcak bencileyin yigitlikde gerek imiş diyü nâdim ü müte‘essif olursın (9) [*şebāb* yigitlik ma‘ nâsına gelür şebîh gibi ve cem‘-i şâbdur şebāb gibi]

Beyt

--+/+---/--+/+---

Bü’gzer tu zi-pür guften bâ-yâr be-gû ḥâlet

Nezd-i bülegâ ey dil çün faşl-i ḥitâb evlâ

VELEHU EYẒAN [G.504]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1)Ey ki (10) der-kuşten-i mâ hiç müdārâ ne-kunî

Ey kimse ki bizüm ḳatlümüzde hiç müdārâ eylemezsin

Sûd u sermāye be-sûzî (11) vü muḥābâ ne-kunî

İşsî ve sermāyeyi yaḳarsın ve ucuz bâzâr itmezsın murâd mütekellimden rûḥ-ı insânî ve ‘aql-ı me‘âd (12) ve bunların kuvâsıdur ve muḥātabdan murâd nefsdür lācerem anlar buña dirler ey nefis biz helâkümüzde hiç mülâyemet (13) ü tevaḳḳuf itmezsın ki *ve ḳad ḥābe men dessāhā*²²⁵³ ḥasebince nef‘-i ‘ilm ve ‘ameli ve sermāye-i ‘ömr ü zamānı zāyi‘ idersin (14) ki *ḳad efleḥa men zekkāhā*²²⁵⁴ mücebince daḥi *inna’llāhe’şterā mine’l-mü’minîne enfüseḥüm ve emvāleḥüm bi-enne lehumü’l-cennete*²²⁵⁵ ḥükmünce ucuz (15) bâzâr itmezdin dimekdür [müdārâ Fārisî müdārāt

²²⁵³ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا Onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir. (Kur’ân, Şems 91/10).

²²⁵⁴ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا Nefsini kötülöklere arandıran kurtuluşa ermiştir, (Kur’ân, Şems 91/9).

²²⁵⁵ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’ân’da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah’tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O hâlde O’nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Kur’ân, Tevbe 9/111).

‘Arabîdür mülâyemet ma‘nâsına ve muhâbâ Fârisî muhâbât ‘Arabîdür ucuz bâzâr ma‘nâsına]

(2) Derdmendân-ı belâ zehr-i helâhil dârend

Belâ derdmendlerinüñ zehr-i kâtilleri vardır (16)

Kaşd-ı in kavm haţar bâşed hân tâ ne-kunî

Bu kavmüñ kaşdını helâke karîb olmağdur zinhâr itmeye murâd belâ derdmenlerinden (17) teklîf-i ‘ibâdete mübtelâ olan rûh ve ‘aql-ı me‘âd ve bunların kuvâlarıdır bunların zehr-i kâtili vardır demekdür (18) ma‘nâsı budur ki *li-ḥumûme’l-‘ulemâ’i mesmûmetün*²²⁵⁶ gibi bunlara zarr kaşd iden mutazarrır olur lâcerem ey nefis bu kavme (19) kaşd-ı zarr itme ki sen mutazarrır olursın demekdür [*helâhil* lafzı ‘Arabîde ve ‘Acemde müsta‘mel lafzdur birkaç ma‘nâya isti‘mâl olunur ma‘nâ-yı meşhûr zehr-i kâtildür öyleye zehr lafzının aña izâfeti izâfet-i ‘âm ile’l-ḥâşdur ki izâfet-i beyâniyye kabîlindendir ve *haţar bâşed* cümlesi cümle-i mu‘terizedür mübtedâ ile haber ortasında ve haţar-ı helâke karîb olmak demekdür ve *hân* lafzı kelime-i tenbîh ü tahdiddür]

(3) Renc-i mâ-râ ki tevân burd be-yek kûşe-i çeşm

Bizüm marâzımız ki gidermek (20) olur bir göz kûşesi ile

Şarḥ-ı insâf ne-bâşed ki müdâvâ ne-kunî

İnşâf şarḥi olmaya ki devâ itmeyesin (21) murâd budur ki bizüm marâzımızı ey nefis bir ‘ayn-ı ‘inâyet ile nazar itmek ile izâle mümkündür inşâf degüldür ki [İ140b] (1) bu deñlî sühûlet ile def‘ olıcağ marâza ‘ilâc itmeyesin [müdâvât ‘Arabî müdâvâ Fârisîdür]

(4) Dîde-i mâ çü be-ümmîd-i tu deryâst çerâ

(2) *Bizüm gözümüz çün senüñ ümîdüñ ile deñizdür niçün*

Be-teferrüc güzerî ber-leb-i deryâ ne-kunî

Teferrüc sebebi ile (3) *deñiz kenârına uğramayasın* murâd mütekellimden rûh u ‘aql u kuvâları ve muhâtabdan nefsdür lâcerem anlar buña lisân-ı (4) hâl ile dirler bizüm gözümüz yaşı senüñ firâkuñdan ve hilâfuñdan ağlamağdan deñiz olmuştur niçün sen seyr ü temâşâ (5) müşâhede-i mâ için bizüm cânibimize meyl eylemezsin

(5) Nakl-i her cevri ki ez-ḥulḡ-ı kerîmet kerdend

Her cevri naklini ki senüñ (6) kerîm ḥalkuñdan itdiler

Kavl-i şâhib-ğarâzânest tu anhâ ne-kunî

Şâhib-ğarâzlar kavli dir sen anları itmezsin (7) murâd muhâtabdan şeyḡ-i tarîkatdür ki kâ‘im-i maḡâm Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâmdur pes ‘avâmu’n-nâs nakl idüp (8) çok riyâzet itdürüp ziyâde cefâ ider dirler lâcerem aña dir *inneke le‘ale ḥulûḡin ‘aẓîm*²²⁵⁷ ḡasebince senüñ ḡalk-ı (9) kerîmünden ba‘iddür ki böyle idesin bu şâhib-ğarâzlar ya‘nî tarîkatde olanlar sözi dirsın cevrleri itmez (10) belki ıslâḡ-ı nefis idersin

(6) Ber-tu ger cilve kuned şâhid-i mâ ey zâhid

²²⁵⁶ لَحْمُومَ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ Âlimlerin etleri zehirli. Demek ki onları gıybet eder ölü. (Kelâm-ı Kibâr)

²²⁵⁷ إِنَّكَ أَعْلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (Kur‘ân, Kalem 68/4).

Senüñ üzerüñe eger cilver iderse bizüm (11) maḥbûbımız ey zâhid

Ez-Ḥudâ cüz mey ü ma‘ şûḫ temennâ ne-kunî

Allâhdan şarâb u ma‘ şûḫdan ğayrı temennâ itmezsın murâd (12) muḥâtabdan ve *kânû fihi mine’z-zâhidîn*²²⁵⁸ mücebince mu‘ riz-i tarîkatdur yâ zâhid-i ḥuşkdur ve bizüm maḥbûbımızdan (13) murâd tecellî-i ef‘ âl ve şîfât u zâtdur lâcerem aña dir eger saña tecellî-i ef‘ âl yâ tecellî-i şîfât-ı zât olsa ḥazret-i (14) Ḥaḫdan ‘ışḫ-ı İlâhî ve tecellî-i cemâl ister ğayr-ı nesne istemez idüñ

(7) Ḥâfızâ secde be-ebrû-yı çü miḥrâbeş kun

Ey (15) Ḥâfız anuñ miḥrâb gibi ebrûsı secdesin kıl

Ki du‘ âyi zi-ser-i şıdk cüz ancâ ne-kunî

Ki du‘ âyi şıdk başından (16) andan ğayrı yerde itmezsın murâd budur ki remz-i İlâhiye ḥuzû‘ idüp taleb-i merâm kıl ki isticâbet-i du‘ â andan (17) olur

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+---/-+---

Der-fırâkeş vuşlat-ı ü ḥ‘âh tâ ḥâşıl şevêd

Çün maḥall-i isticâbet vaḫt-i ḥüzn ü rikḫateş (18)

Çün dileş bü’gşâde bînî maḫşad-ı dil ḥ‘âh ez-û

Hem maḥall-i isticâbet dil-ḥoşî vü re’feteş

Çün biyâbî cây-ı (19) ḥâlî ‘arz-ı ḥâl-i ḥod be-kun

Behr-i ‘arz-ı ḥâl-i ḥod ey dil çü ḥalvet furşateş

VELEHU EYŻAN [G.505]

[Mef‘ ülü Fâ‘ ilâtü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün]

(1) Ey bî-ḥaber (20) be-kûş ki şaḥib-ḥaber şevî

Ey ḥabersüz kimse duruş ki şaḥib-ḥaber olasın

Tâ rāh-rev ne-bāşi kücā rāhber şevî

(21) *Tâ yol gitmeyesin kande ḫulağuz olursın* murâd budur ki cānib-i İlâhdan ḥaberdār olmağa sa‘ y kıl ki şaḥib-ḥaber [İ141a] (1) olasın tâ sâlik-i tarîkat olmayasın mürşid olmazsın

(2) Der-mekteb-i ḥaḫâyıḫ u pîş-i edîb-i ‘ışḫ

Ḥaḫâyıḫ (2) mektebinde ‘ışḫ üstadı önünde

Hân ey peser be-kûş ki rûzî peder şevî

Ġâfil olma ey oğlan (3) duruş ki bir gün ata olasın murâd mekteb-i ḥaḫâyıḫdan ḥânḫâhdur ve edîb ‘ışḫ-ı şeyḫ ve oğlandan sâlik-i (4) mübtedâdur ve peder şeyḫdür

²²⁵⁸ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ (Kafîle Mısır’a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur’ân, Yûsuf 12/20).

lācerem dir ki ḥānḳāhda şeyḥ nazarında ey sālīk-i mübtedā sa‘y kıl ki bir gün şeyḥ-i (5) müntehī olasın

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

‘Avām-veş çü tu kem kerdeī ṭarīḳ-i necāt

Zi-pey-i rūy bezirgān rāhber yābī

(3) Ḥāb u ḥureṭ (6) zi-mertebe-i ‘ışḳ dūr kerd

Uyku ve yimek seni ‘ışḳ mertebesinden ırak eyledi

Āngeh resī be-‘ışḳ ki (7) be-ḥāb u ḥur şevī

Ol vaḳt irersin ‘ışḳa ki uykusuz ve yimeksüz olasın murād nevm-i keşir ve keşret-i (8) ekl merṭebe-i ṭarīḳatden ve vuşul-i ḥazretten seni dūr itdi ol vaḳt irersin ki anları terk idesin (9) dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-ḳufl-ı ḥāb u ḥureṭ bāb-ı dil me-kun der-bend

Meger küşādegi ez-nefḥa-i seḥer yābī

(4) Ger nūr-ı ‘ışḳ-ı Ḥaḳ (10) be-dil ü cānet ūfted

Eger Ḥaḳḳuñ ‘ışḳı nūrı senüñ göñlüñe ve cānuña düşer

Va’llāh k’ez-āftāb-ı felek ḥübter (11) şevī

Va’llāh felek güninden ḥübrek olursın murād budur ki nūr-ı İlāhī nūr-ı şemsden aḥsendür aña maẓhar (12) olan bundan ezherdür

Beyt

- - + / - - + + / + - - + / - - +

Ey āftāb-ı rūy-ı tu-rā bende āftāb

Vey ez-cemāl-i rūy-ı tu bendei āftāb (13)

(5) Dest ez-mis-i vücūd çü merdān-ı reh be-şüy

Eli vücūd baḳırından yol erenleri gibi yu

Tā kīmyā-yı ‘ışḳ be-yābī (14) vü zer şevī

Tā ‘ışḳ kīmyāsın bulasın ve altun olasın murād budur ki vücūd ve enāniyyet baḳır gibi bī-ḳadrdür (15) bundan pāk olıcaḳ kīmyā-yı ‘ışḳa mālīk olup altun olmaḳ muḳarrerdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü maṭbaḥ-ı naẓar-ı tu cihān-ı (16) ḳuds şūd

Vücūd-rā heme-i ḥāk-ı reh-güzzer yābī

(6) V'ez-pāy tā seret heme nūr-ı Hudā şevēd

Ayağdan başuña dek (17) dükeli nūr-ı Hudā olur

Der-rāh-ı Zü'l-celāl çü bî-pā vü ser şevî

Zü'l-celāl yolında çün ayaşsuz (18) ve başsuz olasın murād bî-pā vü ser olmağdan ayağunda ve başunda libās-ı zînet olmayup fakîr olmağdur (19) çünki böyle olasın başdan ayağa nūr-ı Hudā ile mālî olursın

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Murād-ı dünyi vü dîn her dü zıdd-ı (20) yek-digerend

Yekî çü kem şevēd ez-tu yekî diger yâbî

(7) Yekdem ġarîk-ı baħr-ı Hudā şev gümân me-ber

Bir dem Allāh deñizine ġarķ (21) ol zann itme

K'ez-āb-ı heft baħr be-yek mûy ter şevî

Ki yedi deñiz şuyından bir kıll ile ışlanasın ya' nî bir [İ141b] (1) kıluñ ışlana murād baħr-i Haķ ġarķı olan kimsenüñ yedi deñizden bir kıllı ışlanmaz fe-keyfe ki ġarķ ola (2) dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Bes āb-ı rûy ki ferdā tu çeşm h'āhî dāşt

Zi-āb-ı çeşm ki imrûz rûy-ı ter yâbî (3)

(8) Vech-i Hudā eger şevēdet manzar-ı nazar

Allāh yûzi eger senüñ nazaruñ manzarı ola

Z'in pes şekî ne-mānd ki (4) şāhib-nazar şevî

Bundan soñra bir şek kılmaz ki şāhib-nazar olursın murād nāzır-ı Haķ olan şāhib-nazar (5) olur dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Nazar be-her çi çü ber-vech-i i' tibār kunî

Be-h'ış çü nigerî şāhib-i nazar yâbî

(9) Bünyād-ı hesti-i (6) tu çü zîr ü zeber şevēd

Senüñ varlıguñ bünyādı çün zîr ü zeber ola

Der-dil medār hîç ki zîr ü zeber (7) şevî

Göñlülde dutma hîç ki zîr ü zeber olasın murād vücūd u enāniyyetüñ zîr ü zeber olıcaķ hergiz (8) zîr ü zeber olmazsın ol teşvîş-i göñlüne ol zann gelmesün dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Eger tu zîr şevî ez-heme (9) bülend-i cihân

Tu ħîş-râ zi-heme merdümân zeber yâbî

(10) Ger der-seret hevâ-yı vişâlest Hâfızâ

Eger başuñda (10) vişâl hevâsı var ise ey Hafız

Bâyed ki ħâk-ı dergeh-i ehl-i başar şevî

Gerekdür ki ehl-i başar dergâhı (11) toprağı olasin murâd vişâl-i Hâk isteyen ehl-i başar kapusunda toprak olmak gerek dimekdür

Beyt

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Eger tu kuĥl-ı (12) başar ħâk-ı râh-ı yâr kunî

Küşâde çeşm ü ĥodet şâhib-inazar yâbî

VELEHU EYŻAN [G.506]

[Bu ġazel ve bunuñ ‘aķabinde olan ġazel birbirine nazîredür ba‘zı nüsaĥda biri bulunup biri bulunmayup ve ba‘zı nüsaĥda maĥlûţ bulunup eşaĥ-ı nüsaĥda sekiz beyt iki ġazel bulunup ol vechle yazılup şerĥ olundu]

[Mef‘ülü Fâ‘ilâtün Mef‘ülü Fâ‘ilâtün]

(1) Bâ-müdde‘î me-güyîd aĥvâl-i (13) ‘ışķ u mestî

Müdde‘îye dimeñ ‘ışķ u mestlik aĥvâlini

Tâ bî-ĥaber be-mîred der-derd-i ĥod-perestî

Tâ ĥabersüz (14) ola ĥod-perestlik derdinden murâd müdde‘îden şol kimsedür ki ben şeyĥ-i şâhib-i kerâmet ve dervîş-i şâhib-ĥâletin (15) diyü da‘vî idüp lâf ura lâcerem yârâna dir müdde‘îye ‘ışķ u seker aĥvâlini dimeñ tâ ki ĥod-perestlikde (16) bî-ĥaber ola pes şol kimse ki enâniyyet ve lâfda ola feyz ĥâsıl kılmaz ve aña keşf-i esrâr-ı tarîķat (17) câ‘iz olmaz ki ta‘lîm ü irşâd meskenet ve ‘arz-ı ĥâcet idene lâıyıkdur [seker feth-i sîn ile maşdardur zamm-ı sîn ile ism-i maşdardur]

(2) Bâ-za‘f u nâ-tevânî hemçün nesîm-i ĥoş (18) bâş

Ża‘f ile ve güçsüzlük ile yîl gibi ĥoş ol

Bîmâri enderîn reh ĥoşter zi-ten-dürüstî

(19) *Ĥastelik bu yolda yigdür ten-dürüstlükden* murâd erbâb-ı sülûka za‘f u ‘aciz göstermek evlâdur dimekdür (20)

(3) Der-küşe-i selâmet mestür çün tevân bûd

Küşe-i selâmetde mestür nice olmak olur

Tâ nergis-i tu (21) güyed bâ-mâ rumûz-ı mestî

Tâ senüñ nergisüñ diye bize mestlik remzlerini murâd şıfat-ı başar seker rumûzın [İ142a] (1) göstericek küşe-i selâmet mestür oturmağa ĥudret olmaz dimekdür

(4) ‘Āşık şev er ne rûzî kâr-ı (2) cihân serâyed

‘Āşık ol yoḥsa bir gün cihân işi başa gelür

Nā-ḥānde naḡş-ı mestî ez-kārgāh-ı hestî

(3) *Oḡunmamış iken mestlik naḡşı varlık kārgāhından* murād budur ki ṭālib-i Ḥaḡ olup zevḡ-i İlāhî ḥāşıl kıl (4) ve illā ‘ömrün tamām olup cihân kārhānesinden mestlik ve ‘ışḡ-ı İlāhî naḡşın oḡımadan ya‘ nî şöyle Ḥaḡdan (5) ḡāfil gidersin

(5) Der-āstān-ı cānān ez-āsmān meyendîş

Cānān işigününden āsmāndan fīkr itme

K’ez-evc-i ser-bülendî (6) üftî be-ḡāk-i pestî

Ki ser-bülendlik rif’atinden alçaklık topraḡına düşersin murād budur ki ‘atabe-i (7) Ḥaḡda iken te’şir-i felek mülāḡazasın itme yā ‘atabe-i Ḥaḡda iken zāhirde olan ‘uluvv-ı derece mülāḡaza (8) kılma ve illā maḡām-ı a‘lādan maḡām-ı ednāya düşersin

(6) Ḥār er çi cān be-kāhed gül ‘özr-i ān be-ḡāhed

(9) *Diken egerçi cān ekser gül anuñ ‘özrin diler*

Sehlest telḡi-i mey der-cenb-i zevḡ-i mestî

Āsāndur şarāb acılıḡı (10) mestlik zevḡi ḡatında murād budur ki riyāzet egerçi cānı nāḡış ider liken keşf anuñ ‘özrin diler ya‘ nî aña (11) bedel olur nitekim şarāb acılıḡı mestlik zevḡi ḡatında çok degüldür pes her kim ki mestlik zevḡin ister (12) şarāb acılıḡın ihtiyār ider lācerem keşf ü fetḡ ü faḡl-ı feyz isteyen riyāzete şabr itmek gerek

(7) Şūfî piyāle (13) peymā ‘ābid ḡarābe pür kun

Şūfî ḡadeḡ ölçici ‘ābid ḡabaḡulaḡ ṭoldurıcı [ḡarābe birkaç ma‘nāya gelür bunda ḡabaḡulaḡ ma‘nāsı münāsibdür yukarıda bir kerre daḡı zikr olunmuşdur]

Ey kütēh āstīnān tā key dırāz-ı (14) destî

Ey yeñi ḡışalar tā ḡaçana dek el uzunluḡı murād budur ki şūfî-şüret olan ḡalbi ḡadeḡin ḡubb-ı dünyā (15) ile ṭoldurur ve dünyā-perest olan andan daḡı ziyāde ḡariş olur lācerem şüreti şūfî ve dünyā ‘ābidi (16) olanlara dir ey yeñi ḡışa olup ya‘ nî şūfî libāsın lābis olanlar ḡaçana dek el uzunluḡı

(8) Ez-rāh-ı (17) dīde Ḥāfız yā dīd zülfi-i pestet

Göz yolından Ḥāfız tā gördi alçaḡ zülfüñi

Bā-cümle ser-bülendî şud pāymāl-ı (18) pestî

Cümle ser-bülendlik ile oldı alçaklık pāymāli murād zülfden bunda silsile-i ṭarīḡat dutup (19) nāsa irşāda meşḡul olmaḡdur ki Ḥāfız anı zāhirde rif’at görüp şeyḡlık ṭarīḡin dutdı andan (20) evvel ḡazret-i Ḥaḡdan ḡayrı ile ünsi yok idi şimdi ḡaḡ ile me’nūs olup ser-bülendlikden alçaklıḡa düşdi (21) zīrā üns-i Ḥaḡ ile mütemaḡḡid olmaḡ a‘lā-yı ḡaḡ ile daḡı muḡtelif olmaḡ andan ednādur anuñcün enbiyāda olan [142b] (1) derece-i velāyet mertebe-i nübüvvetden efḡaldür dirler

[Bunuñ taqṭı'ı daḥi ğazel-i sābık taqṭı'ı gibidür]

[Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün]

(1) Ey dil me-bāş yek dem ḥālī zi-‘ışk (2) u mestī

Ey gönül bir dem oolma ḥālī ‘ışkdan ve mestlikden

Z’ān ki be-rev ki restī ez-nistī vü hestī

(3) *Andan soñra ğit ve kırtuldun yokluğdan ve varlığdan* murād budur ki şol kimse ‘ışk-ı İlāhīye müstağrak (4) olup bī-ḥod ola faqr u ğinādan ve vücūd u ‘ademden ḥalāş olup bī-ğam-ı dünyā olur

(2) Ger ḥırka-püş bīnī (5) meşğul kār-ı ḥod bāş

Eger ḥırka-püş göresin kendü işüne meşğul ol

Her kıbleī ki bāşed bihter zi-ḥod-perestī

(6) *Her kıble ki vardur kendüye tapmağdan yegdür* murād budur ki şol kimse ki şūfī-şūret olup kendüyi (7) ziyı-i şūfīye ile tezyīn idüp böyle olmağı ma’būd idinesin anı görüp kendü ‘amelüne meşğul olup (8) ḥod-perest olma zīrā her nesneyi ki ma’būn idinürsin ḥod-perestlikden yegdür

(3) Der-mezheb-i ṭarīkat ḥāmī nişān-ı (9) küfrest

Ṭarīkat mezhebinde ḥāmlık küfr nişānıdır

Ārī ṭarīk-i rindī çālākiyest ü cüstī

Belī rindlik (10) ṭarīki çālāklıkdür ve cüstlükdür murād budur ki nā-puḥtelik ve ‘amelde ihtimāl küfr-i ṭarīkatdür lācerem ṭarīk-i (11) ihlāş çāpük ü cüst olmağdur

(4) Tā fażl u ‘aql bīnī bī-ma’ rifet nişīnī

Tā fażl u ‘aql görürsin ma’rifetsüz (12) oturursın

Yek nükteet be-güyem ḥod-rā [me-bīn] ü restī

Bir nükte diyin saña kendüñi görme kırtulduñ murād budur ki (13) eger kendü fażluñı ve ‘aqluñı görüp ben ehl-i fażl ve şāḥib-i ‘aqlın dirseñ ma’rifetsüz oturursın ya’nī ma’rifetu’llāhdan (14) ḥālī olursın saña bir nükte diyin kendüñi görme ki meger nefis ü şeytāndan ḥalāş olasın

(5) Ān rüz dīde (15) būdem in fitnehā ki ber-ḥāst

Ol gün görmiş idüm bu fitneleri ki kağdı

K’ez-serkeşī zamānī bā-mā nemī-nişestī

(16) *Ki serkeşlikden bir zamān bizüm ile oturmaduñ* murād rūḥuñ nefse ḥiṭābını zikrdür ki rūḥ nefse dir senüñ (17) muḥālefetüñ fitne vü fesāda bā’ iş olıcağın ol gün bildüm ki serkeşlikden bir zamān bizüm ile mücāleset itmedüñ (18)

(6) Sultān-ı men Ḥudā-rā zülfet şikest mā-rā

Benüm sultānum Allāh için zülfüñ şıdı bizi

Tā key kuned siyāhī çendīn (19) dırāz-destī

Tā kaçana dek ider bir siyāh bu deñlü el uzunluğın murād budur ki rūh nefse dir ey benüm vücūdumda (20) sultān olan nefis senüñ zülfüñ ve aña meylüñ şıdı bizi ya' nī cümle kuvāyı ve a' zāyı münkesir kıldı niçeye dek (21) bir kara bu deñlü el uzunluğın ider

(7) Düş ān şanem çi hoş guft der-meclis-i muğānem

Dün gice ol şanem ne hoş [İ143a] (1) didi muğān meclisinde

Bā-kāfirān çi kâret ger büt nemî-perestî

Kāfirler ile ne işüñ var çün şaneme tapmazsın (2) murād budur ki ma' būd-ı haqīkî tarafından hitāb-ı rūhānî böyle oldu meclis-i şeyh-i şāhib-ḥarāretde ki elvānı (3) setr idüp yek-renklik ihtiyār ile oturun anlaruñ ma' būdın ma' būd idinüp ve anlaruñ meslegine (4) sülük itmeñ

(8) Hāfız ne-dîd evvel in ğam girift mühmel

Hāfız görmedi evvel bu ğamı mühmel dutdı

K'ez-evc-i ser-bülendî (5) üfted be-cāh-ı pestî

Ki ser-bülendlik rıf'atinden düşer alçaklık kuyusına murād budur ki tarīk-i Hākda nice (6) 'aķabeler ve nice mezlekalar vardur Hāfız bunı evvelden görmeyüp ihmāl ile dutup ihtiyātı terk eyleyüp (7) kurb-ı ḥazret ḥāşıl itmiş iken derecesinden düşdi

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Halk güyend ki der-ı ışķ bīnāyī nīst

Qademī nīst (8) der-in rāh ki āfākī nīst

VELEHU EYŻAN [G.508]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Bi'şnev in nükte ki ğod-rā zi-ġam āzāde kunî

İşit bu nükteyi ki (9) kendüñi ğamdan āzāde idesin

Hün ḥurî ger taleb-i rūzi-i ne'nhāde kunî

Kan içersin eger konmamış (10) rızķ taleb iderseñ murād budur ki rızķ muķadderdür ve vuşul muķadder olmayan rızķ mu' sirdür (11) pes saña nükte-i laṭife budur rızķ ğamını çekmeyesin rezzāk ḥıdmetin ide bilgil ki kesb ü sa'y teķşir-i māla bā' iş (12) olur teķşir-i rızķa sebep olmaz zīrā rızķ muķadder olandur her kesb olınan rızķ taķdīr olunmuş degüldür pes (13) muķadder olmayanı taleb 'abeş zaḥmetdür H'āce Hāfızuñ didüğü budur bu mes'elede ḥilāf yokdur ammā ḥilāf (14) bundadır ki muķadder olan rızķa taleb lāzım mıdur degül midür zāhir naşuş buña delālet ider ki taleb lāzım (15) olmaya nitekim Hāk te'ālā sūre-i Hūdda buyurur *ve mā min dābbetin fī'l-arzi illā 'ale'llāhi rızķuhā*²²⁵⁹ ve sūre-i Ṭalākda (16) buyurur *ve yerzūkhū min ḥayşu lā*

²²⁵⁹ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا Yeryüzünde yürüyen her canlının rızķı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır. (Kur'an, Hūd 11/6).

*yahtesibu*²²⁶⁰ ve sūre-i Ali ‘İmrānda buyurur *inna ‘llāhe yerzūkū men yeşā’ü bi-ğayri hisābin*²²⁶¹ ve Resūlullāh (17) ‘aleyhi’s-selām buyurmuşdur *lev tevekkeltüm ‘ala ‘llāhi haqqā tevekkülühi le-rezeḳaküm kemā yerzūkū’t-tayre taḡdū himāşen ve teruvhū bi-tānen*²²⁶² (18) anuñçün ḥazret-i Mevlāna dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+-

Rev tevekkül kun me-lerzān pā vü dest²²⁶³

Rızq-ı tu ber-tu zi-tu ‘āşık-terest

(19) ve ba‘zı ‘ulemā dimiş taleb-i ḥelāl ta‘affüf için farzdur ba‘zı müte‘ahḥir’in risāleyi te‘lif idüp muṭlakā farzdur (20) diyüp *fē ‘izā kuḍiyeti’s-şalātu fenteşiru fi’l-arḍi ve’bteḡū min faḍli’l-lāhi*²²⁶⁴ daḡi *ve en leyse li’l-insāni illā mā sa‘e*²²⁶⁵ (21) ve bunun emsāli ile istidlāl idüp be bu beyti irād kılmış [ve getürdigi beyt mu‘temed-i ‘aleyh kimsenün idügi ma‘lüm degüldür]

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---

Ger nişinī tu şayd-ı kūt kunī

Dest ü pāyet [İ143b] (1) çün ‘ankebūt kunī

ehl-i tefsir sūre-i Cuma‘da ve sūre-i Necmde bu āyetlerün tefsirinde zikr itdügi üzre (2) taleb-i rızqa istidlāl muḳadder ve zāhir degüldür ve taḥkik budur ki teveḳülü ḳavī şāḡibi olan taleb-i rızq itmek (3) lāzım degüldür ammā tevekkülü nāḳış olan nāsa bār-ı girān olmamak için taleb-i rızq ve kesb itmek lāzımdur

(2) Āḡirü’l-emr (4) gil-i kūzegerān ḡāḡi şud

Āḡir kār bardaḳçılar balçığı olsañ gerekdür

Ḥāliyā fikr-i sebū kun ki pür ez-bāde kunī

(5) *Ḥāliyā desti fikrin kıl ki şarābdan taldurasın* murād budur ki āḡirü’l-emr ḡāk olsañ gerekdür ḡāliyā bedenün (6) destisini ‘ışık-ı İlāhī ile mālī kılmak fikrin kılmak ki soñra peşimān olmayasın

²²⁶⁰ وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur’ân, Talāk 65/3).

²²⁶¹ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriyya yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve "Ey Kur’ân, Meryem 19/bu sana nereden geliyor?" der; o da: Bu, Allah tarafından. Allah, dilediğine sayısız rızık verir, derdi. (Kur’ân, Âli İmrân 3/37).

²²⁶² لَوْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ، تَغْذُوا جَمَاصاً وَتَرْوُحُ بَطَاناً Eğer siz gerçekten Allah’a tevekkül etseydiniz sabahleyin aç gidip akşamleyin tok olarak yuvalarına dönen kuşlar gibi rızıklandırıldınız. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **İbn Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 684, Hadis No: 4164.

²²⁶³ “Git tevekkül et de elin ayağın titremesin. Senin rızkın senin ona âşık olmandan ziyâde sana âşıktır.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 5-6, s. 175, Beyt: 2851.

²²⁶⁴ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ Allah’ın lütfundan isteyin. Allah’ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz. (Kur’ân, Cuma 62/10).

²²⁶⁵ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Kur’ân, Necm 53/39).

Rubā'î (Ahreb)

Efsūs ki vaqt-i kār (7) ez-dest be-reft

Esbāb-ı vuşul-ı yār ez-dest be-reft

(3) Ger ez-ân âdemiyanî ki behiştet hevesest

Eger bu âdemîlerden (8) iseñ ki cennet senüñ hevesüñdür

‘Iyş bâ-âdemi çend perî-zâde kunî

‘Iyş nice bir perî-zâde âdemî ile idersin (9) murād budur ki cennet isteyen âdemî perî-zâde âdemîler ya‘nî hüsni-zâhir ehli ile ya şeyâtîni-i ins ile müşâhabet (10) itmek gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ne ‘aşîkest ki her sâ‘ ateş nazar be-kîst²²⁶⁶

Ne ‘ârifest ki her rûz-ı hâtîreş câyîst

(4) Tekye (11) ber-cây-ı büzürgân ne-tevân zed be-güzâf

Tekyeyi ulular yerine urmağ olmaz kolayına

Meger esbâb-ı büzürgî heme (12) âmâde kunî

Meger ululuk esbâbın dükelî yerağlanmış idesin murād maqâm-ı şeyhülhât ve irşâda oturmağ (13) olmaz meger esbâb-ı irşâdı hâzırlamış olasın dimekdür

Beyt

- - + / + - + - / + - -

Merdüm ne-şevî be-rîş ü destâr

Ey cân-ı peder (14) hüner-i bedest

(5) Hâtîret key rağam-ı feyz pezîred heyhât

Hâtîruñ kaçan feyz rağamın kabûl ider heyhât

Meger ez-nağş-ı (15) perâkende varak sâde kunî

Meger perâkende nağşdan varakı sâde idesin murād hâtîruñ varakı feyz (16) haţţına ol vaqt lâyıq olur ki ol varakı perîşân haţlardan şâfî kılasın ya‘nî taşfiyyet-i kalb kılmayınca (17) feyz-i İlâhî hâşıl olmaz

Beyt

+ - - - / + - - - / + - -

Kücâ bâşed tu-râ feyz ü tecellî

Ki nü’nmâyed mükedder âyine rûy

(6) Ecrhâ bâşedet (18) ey hüsrev-i şîrîn-dehenân

Ecrler olur saña ey tatlu ağızlular hüsrevi

²²⁶⁶ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Gazeliyyât, s. 593. G.126/4.

Ger nigāhī suy-ı Ferhād-ı dil-üftād kunī

(19) *Eger nazarı gönli düşmiş Ferhād cānibine idesin* murād şîrîn-dehenlerden idesin mevâ' iz ü ma' ârif (20) söyliyən 'ulemā-yı dîn ve meşāyih-i şāhib-yakındır anların hüsrevi kendünün ihtiyār itdüğü şeyhdür lācerem aña (21) dir ben gönli düşmiş Ferhād-ı 'aşîk cānibine nazar iderseñ *le-an yehdiyallāhü bike reculen hayrun leke min an yeküne* [İ144] (1) *leke hamru'n-ne'ami*²²⁶⁷ hasebince saña ecrler olur

Beyt

+++ / +++ / ++-

Nedür irşād kaçagın kavli

Efendi kapusına iletmeñ (2)

(7) Kār-ı hod ger be-kerem bāz güzārī Hāfız

Kendü işüñi eger kereme korsañ ey Hāfız

Ey besā 'ıyş ki bā-baht-ı (3) Hudā-dāde kunī

Ey nice 'ıyş Hudā virmiş baht ile idersin murād kār-ı dünyāyı hāzret-i Hākkā korsañ (4) nice huzūr-ı kalb ile 'ıyş-ı āhîret ve 'amel ü tāt idersin dimekdür yā 'amel-i āhîretüñi li'llāh idersin niçe 'ıyş-ı (5) behiştî Allāh virdüğü baht-ı sa'îd ile idersin dimekdür

Beyt (Ahreb)

Tā terk-i 'avāyık u 'alāyık ne-kunī²²⁶⁸

Yek secde-i (6) şāyeste vü lāyık ne-kunī

(8) Ey şabā bendegi-i H'āce Celāleddin kun

Ey şabā H'āce-i Celāleddin kulluğın kıl (7)

Tā cihān pür semen ü süsen-i āzāde kunī

Tā cihānı semen ü süsen-i āzāde ile taldurasın murād zāhire nazar H'āce (8) Hāfızuñ 'ādetine bināen maḥlaş beyti ardınca Celāleddin nām büzürgvārı medhdür ve anuñ kulluğı sebe-i feraḥdur (9) dir ve ma'nāya nazar Celāleddin vaşf olmağ i'tibārî ile murād hāzret-i zü'l-celāldür lācerem aña 'ibādet (10) ü 'ubūdiyyet cihān-ı vücūdı pür-sepîdî vü ferāğat kılmağa bā' isdür

VELEHU EYŻAN [G.509]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-şavt-ı bülbül ü kumrî eger (11) ne-nüşî mey

Bülbül ü kumrî şavtı ile eger şarāb içmezseñ

'İlāc key kunemet āhîrû'd-devā'i'l-keyy

²²⁶⁷ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمُرُ النَّعَمِ Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 3009-2803.

²²⁶⁸ Ebû Sa'îd Ebu'l-Hayr, Ganjor.

Lafz-ı *key* feth-i kâf (12) ve tahfif-i yâ ile lafz-ı Fârisîdür kaçan ve ulu pādşāh ma‘nâsınadır ve ‘Arabîsi aşlda yâ-yı müşeddede iledür (13) ki dāğ ya‘nî düğündür ve *āhirü’d-devā’i’l-keyyü*²²⁶⁹ ‘Arab meşellerindendir şol maraž ki aña edviye ve ağdiye ve dımād (14) ve kimād ile ‘ilāc olmasa dāğ ile ‘ilāc olunur pes ma‘nâ-yı mışrā‘ budur ki *‘ilāc kaçan idem saña āhirü’d-devā* (15) *dāğdur* murād *büldülden* vā‘iz-i hoş-kelemdur ve *kumriden* şeyh-i şāhib-i ridādur imdi anlaruñ şavtı ile ‘ışk-ı (16) İlāhî nüş itmek gerek eger itmezseñ saña ‘ilāc meşel-i mezkûr hasebince nār-ı firāk ile ihtirāk yâ nār-ı caħim ile (17) ‘azāb-ı elimdür āhir kār dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Ne-reft çün zi-serem derd-i tu be-hiç ‘ilāc

Ber-ān nihād dilem dāğ ki (18) āhirü’d-devā’i’l-key

(2) Çü gül niķāb ber-efkend ü murğ zed hū hū

Çün gül niķān atdı ve kuş hū hū urdı (19)

Me-nih zi-dest piyāle çi mī-kunī hey hey

Lafz-ı *me-nih* nehy şığasıdur nihāden lafzından ve lafz-ı *hey* nehy içün (20) mevzū‘-ı lafzdur tekrir te‘kīd içündür ma‘nâ-yı mışrā‘ budur ki *ķadehi elden ķoma neylersin itme time* murād gül (21) niķāb atmağdan ķeşf-i zuhūr itmekden ve *murğdan* murād ol bülbül ü *kumridur* ya‘nî vā‘iz-i hoş-āvāz ve şeyh-i şāhib-ridādur [I144b] (1) lācerem ol murğ pür-şevķ olup hū hū dir olıcaķ ol vaķtde ‘ıyş-ı tā‘ati ve nüş-ı ķurbeti (2) elden ķomaķ olmaz

(3) Çü hest āb-ı hayātet be-dest teşne me-mīr

Çün āb-ı hayātuñ vardur elüñde şuşuz olma (3)

Felā temut ve mine’l-mā’i külle şey’in hayy²²⁷⁰

Olma ve şudandur her diri nesne murād āb-ı hayātdan ebediyyeye sebep olan (4) dīn-i İslām ve ‘amel-i şālihdür çün aña ķudretüñ vardur *felā temūtünne illā ve entüm müslimūn*²²⁷¹ mücebince dīn-i İslām ve (5) ‘amel-i şālihsüz olma hayāt-ı ebediyye taħsiline sa‘y kıl dimekdür [*māte yemūtüden* nehydür]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Hayāt ez-leb-i la‘l-i [tu] mī-resed be-dilem

²²⁶⁹ أَجْرُ الدَّوَاءِ الْكَيِّ Sürûrî’nin Arap meseli olduğunu belirttiği bu ibâre Makâsıdu’l-Hasene (Hadîs No: 1) ve el-Esrâru’l-Merfû’a (Hadîs No: 1) adlı hadîs kitaplarında merfû hadîs olarak kaydedilmiştir. Diğer hadîs kitaplarında bu hadîse rastlanılmamıştır.

²²⁷⁰ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir hâlde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı? (Kur’ân, Enbiyâ 21/30).

²²⁷¹ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti, Yakub da: Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm’ı) seçti. O hâlde sadece müslümanlar olarak ölünüz (dedi). (Kur’ân, Bakara 2/132).

Ne-ḥ'āndeī (6) ve mine'l-mā'ī külle şey'in hayy²²⁷²

(4) Zāḥireī be-nih ez-reng ü büy-ı faşl-ı bahār

Bir azık ço faşl-ı bahār renginden ve hoşusından (7)

Ki mī-resend zi-pey reh-zenān-ı behmen u dey

Ki irişürler ardınca kış ve güz yol urucuları murād budur ki (8) bahār-ı dünyā ve şöhet ü hayāt var iken a' mel fī dünyāke li-āḥiretike ve fī şıḥḥatike li-marażike ve fī ḥayātike li-mevtike²²⁷³ (9) ḥasebince a' māl-i ḥasene ve tā' at yā 'alem-i baş var iken kurb-ı ḥazret zāḥiresin ço ki şıḥḥatden sonra maraḥ ve (10) hayātdan sonra mevt ve başdan sonra ḳabz-ı ḳuṭṭā' tarikleri gelseler gerekdür nitekim bahārdan sonra ḥarīf (11) ve şitā rehzenleri gelürler

Beyt

+---/++-/++-/+-

Cevānī vü pīrī bahārest ü dī

Ne ān dī ki ū-rā bahārest pey (12)

(5) Zamāne hīç ne-baḥşed ki bāz ne'stāned

Zamāne hīç bağışlamaz ki girü almaya

Me-cū zi-sifle mürüvvet ki şey'uhü lā şey'

(13) *İsteme deniden mürüvvet ki anuñ nesnesi nesne degüldür* murād manṭūḳdan zāhirdür

Beyt

+++ / +++ / ++-

Zamāne (14) virdüğünü şanma ḳalır²²⁷⁴

Neyi kim virdi ise girü alır

(6) Şükūh-ı salṭanat u ḥükm key şebātī dāşt

Salṭanat (15) ve ḥükm heybetinüñ ḳaçan bir şebātı vardur

Zi-taḥt-ı Cem sūḥanī māndeest ü efser-i key

Cem taḥtından bir söz ḳalmışdur (16) ve key tācından murād salṭanatuñ ve ḥükümetüñ şebātı yokdur geçmiş pādşāhlardan daḥi hemān bir efsāne ḳalmışdur (17) dimekdür

Naẓm

+---/ +---/ +--

²²⁷² *إِنكَّارِ الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ* İnkar edenler, göklerle yer bitişik bir hâlde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı? (Kur'ân, Enbiyâ 21/30).

²²⁷³ *عَمَلٌ فِي دُنْيَاكَ لِآخِرَتِكَ وَفِي صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ وَفِي حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ* Dünyada âhiretiniz için, sağlıkta hastalığınız için ve hayattayken ölümünüz (sonrası) için çalışın. (Hadîs) Müsned-i İbn Ca'd, Hadîs No: 1451-1252.

²²⁷⁴ Birinci mısırda *zamāne* kelimesi vezni bozmaktadır.

Ne-şāyed şud be-cāh u māl mağrūr²²⁷⁵

Çü merg āyed çi derbān u çi fağfūr

Ez-in ma' şūḵ her cāyī (18) çi āyed

Ki hergiz bā-kesī dā'im ne-pāyed

(7) Ḥazīnedārī-i mīrās-ḥuregān küfrest

Mīrās-ḥūrlar ḥazīnedārılığı küfrdür (19)

Be-ḳavl-i muṭrib u sākī be-fetvī-i def ü ney

Muṭrib u sākī ḳavli ile def ü ney fetvāsı ile murād budur ki eyyūkūm mālu eḥabbu ileyhi min (20) *mālīhi vāriṣihī*²²⁷⁶ mücebince eḳşer-i nās kendü mālını sevmez ki şadaḳa vü ḥayrāta şarf ide mālīk (21) olmaz vārişinüñ mālını sevüp ḥıfz idüp vefāt ideyin vārişe ḳalsun dir lācerem vārişinüñ ḥazīnedārılığı [İ145a] (1) küfr-i ṭarīḳatdür vā' iz ü şeyḥ ḳavli ve ehl-i şevḵ ve şāḥib-i ḥāl fetvāsı ile [*'Acemler fetvī lafzını kesr-i vāv ile oḳurlar*]

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ān ki maleş-rā nıgehbānest (2) hān

Māl-ı vāriş-rā buved ü pāsbān

(8) Nüvişteend ber-eyvān-ı Cennetü'l-me'vā

Yazmışlardur Cennetü'l-me'vā (3) *şafası üzre*

Ki her ki 'işve-i dünyā ḥarīd vāy be-vey

Her kim ki dünyā şīvesin aldı ve aña aldandı (4) *vāy aña* murād budur ki Cennetü'l-me'vā ol cennetdür ki aña muuttakīler yā ervāḥ-ı şühedā rāci' ve dāḥil olurlar (5) pes dünyāya firīfte olan andan maḥrūm olmaḵ maẓmūnı sābitdür [süre-i Necmde '*indehā cennetü'l-me'vā*²²⁷⁷ tefsirinde ehl-i tefsir zikr itmişdür]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Cennetü'l-me'vā buved me'vā-yı merd-i muttakī (6)

Mī-şevēd maḥrūm ez-ü dünyā-perestān-ı şakī

(9) Seḥā ne-mānd sūḥan ṭay kunem şarāb kücāst

Seḥā ḳalmadı sözi dürelüm (7) *şarāb ḳandedür*

Be-dih be-şādi-i rūḥ u revān-ı Ḥātem-i Ṭay

Vir Ḥātem-i Ṭay rūḥ u revānı şādılığına murād budur ki (8) evvel zamānda ey liyā-yı mükemmel var idi ki bezl-i feyz ü ḥālet iderler idi fī-zamānenā ancılayın ifāza ider (9) kimse ḳalmadı pes sālīk-i 'ışḳ-ı İlāhī vü riyāzete ṭalīb ü cādd u mecd olmaḵ

²²⁷⁵ Nāsır Hüsrev.

²²⁷⁶ أَيُّكُمْ مَالٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ وَارِثِهِ Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir? (Hadis)

Riyāzū's-Sālihīn, 546.

²²⁷⁷ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى Cennetü'l-Me'vā da onun yanındadır. (Kur'ân, Necm 53/15).

gerekdür ol mükemmel-i evliyâ ve feyzde (10) aşhiyâ ervâhı şādılığına ki sa‘ y-ı belîğ ve cedd-i kâvî kılan sâlik ve *ve’l-lezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ*²²⁷⁸ (11) mücebince maqşada vâsıl olur [lafz-ı *Tay* lafz-ı ‘Arabîdür dürmek ma‘ nâsına ve bir kabîlenün ismidür ve Hâtem didikleri sehî kişi ol kabîledendür]

(10) Baḥîl bûy-ı Hudâ ne’şneved be-rev Hâfız

Baḥîl olan rāyiḥa-i Haḫ duymaz (12) *yûri ey Hâfız*

Piyâle gîr ü kerem verz ve’z-zamân ‘aley

Ḳadeḥ dut ve kerem şıma ya‘nî kerem kıl kefâlet benüm (13) *üzerime ya‘nî ben kefîl* murâd Hâce Hâfız rûhınıñ ‘aqlına hîtâbını zikrdür ki dir baḥîl-i tarîkat olan (14) feyz-i İlâhî ve feyezân-ı şâhî istişmâmından maḥrûm olur pes sen ‘ışq-ı İlâhî zarfı olan ḳalbi dutup tâlîb (15) olan sâlike bezl kıl ki saña bûy-ı Hudâ vâsıl olmasına ben kefîl ki bâzil olan Haḫ te‘âlâ bezl ider bunda (16) taḥallûf olmaz

Ḳıṭ‘a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

‘Aṭâ vü bezl be-muḥsin çü ‘âdetu’llâhest

Be-her çi ḳudret-i men hest geşteem bâzil (17)

Be-her yekî çü dih ü bîşter dihed ‘avazeş

Berâ-yı dâden-i maḳdûr mî-şevem hoş-dil

VELEHU EYẒAN [G.510]

[Fe‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün]

(18) Ekşer-i nûsaḥda bu ḡazel bulunmayup ve bulınan nûsaḥda biş beyt bulundı liken noḳşanı kemâl ‘ad olunmağa lâyıḳdur (19) nitekim Şeyḫ Kemâl dimiş

Beyt

Kemâl in yek ḡazel gû bâş kûtâh

Zi-kûtâhî çi noḳşân-ı zebürest

(20) ve bu ḡazel nazîresi Ḳâsım bir ḡazel dimiş ki maṭla‘ı budur

Beyt

+ + - - / - + - - / + + - - / - + - -

Çü zenân me-gerd ḳânî‘ zi-cihân be-reng ü bûyî (21)

Be-zen ey püser çü merdân ḳademî be-cüst ü cûyî

[Bu ḡazelün maṭla‘ı ve evveli *nefêsem be-âḫîr âmed* olan beyt ve maḥlaş Dîvân-ı Hüsrevde bulundı]²²⁷⁹

²²⁷⁸ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur’ân, Ankebût 29/69).

²²⁷⁹ Emir Hüsrev Dehlevî, **Külliyyât-ı Gazeliyyât-ı Hüsrev**, Cild-i Evvel, s. 552, G.1667/1.

(1) Be-ferāğ-ı [İ145b] (1) dil zamānī nazārī be-māhrūyī

Göñül ferāğī ile bir zamān bir nazar bir ay yüzlüye

Bih ez-ān ki çend şāhī heme (2) ‘ömr ü hāy u hūy

Yegdür andan ki pādşāhlık ola dükeli ‘ömr ü hāy u hūy murād budur ki huzūr-ı (3) kalb ve cem‘ iyyet-i hātır ile tecelliyāt şıfātından bir şıfat tecellisini müşāhede kılmak ve bir nazar aña nāzır olmak dükeli (4) ‘ömrde salṭanat u hūkm ü hūkūmetden yegdür

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Dilā ferāğat u rindī zi-pādşāhī bih

Demī ferāğat-ı hātır (5) zi-her çi h‘āhī bih

(2) Be-Ḥudā ki reşkem āyed be-ruḥet zi-çeşm-i h‘işem

Allāh haḫḫıçün baña gūni gelür senüñ (6) ruḥuña kendü gözümden

Ki nazar dirīğ bāşed be-çünān laṭīf rūyī

Ki nazar dirīğ olur ancılayın laṭīf (7) yüze murād budur ki tecellī-i tecellisi bir hāl ve müşāhede-i cemāl bir minvāldür ki kişi kendü gözinden gıbṭa itmek (8) cā‘izdür

Beyt

+ - - - / + - - - / + - -

Ne deñlü sevdüğüm bil bu sözümden

Ki bir gözüm şaḫınur bir gözümden

(3) Dil-i men şud u ne-dānem (9) ki çi şud ġarīb mā-rā

Benüm göñlüm gitdi bilmezüm ki noldı bizüm ġarībimüze

Ki güzeşt ‘ömr ü ne-āmed ḫaberī (10) zi-hiç sūyī

Ki geçdi ‘ömr ve gelmedi bir ḫaber hiç bir cānibden murād ḫalbe tecellī-i zāt olmayup ve ḫalb bu ṭalebde (11) gidüp bulunmaduğundan izḫār taḫassür ü taḫazzündür

Beyt

+ + - - / + - - - / + + -

Mā ki rūy ez-heme be-tāfteim

Lik hergiz tu-rā ne-yāfteim (12)

(4) Nefesem be-āḫir āmed nazarem ne-dīd sīreş

Nefesüm āḫire geldi nazarum anı duynca görmedi

Be-cüz in ne-mānd mā-rā hevesī (13) vü ārzūyī

+ + - - / - - - - / + + - - / - - - -

Be-ferāğ-ı dil zamānī nazārī be-māhrūyī

Bih ez-ān ki çend şāhī heme ‘ömr ü hā vü hūyī

Bundan gayrı kalmadı bize bir heves ve bir ârzû murâd müşâhede-i tecellî-i zâta istiğrâk-ı kemâl maqşûdumdur (14) ‘ömr âhîre irdi ol murâda irmedüm diyüp aña râğbet izhâr ider

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Ṭalebkârî zi-ḥad bü’gzeşt ü mâ maḥrûm (15) u mâ maḥrûm

Dirîgân cân-ı mecrûḥ ez-cerâḥathâ-yı bî-merhem

(5) Me-kun ey şabâ müşevveş ser-i zülf-i ân perî-veş

Kılma (16) ey şabâ müşevveş ol perî-veşün zülfî ucını

Ki hezâr cân-ı Hâfız be-fedâ-yı târ-ı müyî

Ki biñ Hâfız cânı bir kıl (17) teline fedâdur yâ fedâ olsun murâd teveccüh-i şehriye ḥiṭâbdur ki dir gayb-ı hüviyyeti müşevveş kılma aña ıttılâ‘ ârzûsında (18) olma ki be-ğâyet ‘azîz ü şerîf ve ‘amîk ü laṭîfdür ve nice nice bezl-i rûḥ andan bir şemmeye lâyıkdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Teselsül-râ (19) nihâyet nîst ey dil

Çirâ ḥ’âhî tu ân zülf-i müselsel

im‘ân-ı nazar olınacak bu gazelde zinde ve mağz-ı sülûkdan (20) ḥayr virür egerçi kalîlü’l-lafẓdur ammâ keşîrû’l-ma‘ânîdür nitekim Şeyḥ Kemâl dimiş

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Kemâl in penc beyt ân penç gencest (21)

Ki mând ez-tu çü anḥâ ez-Nizâmî

VELEHU EYẒAN [G.511]

[Bu gazelün şerḥinde elif kâfiyesinde yedi beyt gazel vâkı‘ olup her beyte her bir beyti manẓûm şerḥ olunmuşdur]

[Meḥ’ülü Fâ‘ ilâtün Meḥ’ülü Fâ‘ ilâtün]

(1) Be’grift kâr-ı ḥüsnet çün ‘ışk-ı men kemâlî

Dutdı senün ḥüsnuñ [İ146a] (1) işi benüm ‘ışkum bir kemâl

Ḥoş bâş z’ân ki ne’bved in her dü-râ zevâlî

Ḥoş ol zîrâ olmaz bu ikiye (2) bir zevâl murâd muḥâtabdan maḥbûb-ı ḥaḳîḳîdür anuñ ḥüsni kemâlde idügi beyândur müstağnidür ammâ ḥüsniñ (3) ‘ameli ya‘ nî kulûbda te’sîri ve ‘uşşâkını teḳşîri kemâl bulmuşdur nitekim ‘uşşâk içinde benüm ‘ışkum kemâl bulmuşdur (4) ki muḥabbetüm ‘alâ vechü’l-iḥlâşdur bir vech-i taşannu‘ ve riyâ degüldür dimekdür (5)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

‘Amel-i hüsn-i tu vü ‘ışk-ı men-i bî-ser ü pā

Heme ber-vech-i kemālest kemā lā yaḥfā

(2) Der-vehm mîne-gunced k’ender (6) taşavvur-ı ‘aql

Vehme şıgmaz ki ‘aql taşavvurında

Āyed be-hiç ma‘ nā z’in hūbter mişālī

Gele hiç ma‘ nāda bundan (7) hūbrek bir mişāl murād budur ki maḥbūb-ı ḥaḳīḳī ḥazretin maḥbūb-ı şuveriye teşbīh ü temşil iderler zīrā (8) taşavvur-ı ‘aql da ve heme bundan hūbrek hiç bir mişāl gelmez

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çi kunem bā-ki mümeşşil be-kunem rüy-ı hoşest (9)

Ne-buved çiz ki girem be-tu mānend ū-rā

(3) Şud ḥazz-ı ‘ömr ḥāşıl ger z’ān ki bā-tu mā-rā

‘Ömr naşibi ḥāşıl olur eger (10) senüñ ile bize

Hergiz be-‘ömr rüzī rüzī şeved vişālī

Bir zamānda ‘ömrde bir gün rızk olursa (11) bir vişāl murād eger bir gün senüñ vişālūñ naşib olursa ḥazz-ı ‘ömr ḥāşıl olmuş olur baña dimekdür (12)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Egerem vaşl-ı tu rüzī be-şeved rüzī men

Buved ān ḥāşıl-ı ‘ömr in ten-i pür-derd merā

(4) Ān dem ki bā-tu bāşem (13) yek sāle hest rüzī

Ol vaḳt ki senüñ ile olam bir yıl bir gündür

V’āndem ki bī-tu bāşem yek laḥza (14) hest sālī

Ve ol vaḳt ki sensüz olam bir laḥza bir yıldur murād budur ki senetü’l-vaşli senete ve senetü’l-hicr (15) senetü²²⁸⁰ ḥasebince vaşl u tecellī zamān-ı keşirde olsa ol zamān-ı ḳalil gelür ve hicr ü istitār zamān-ı ḳalilde olsa (16) ol zamān-ı keşir gelür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Nefesī firḳat-i ü çeşm-i merā şad sālest

Hemegī ‘ömr-i vişāleş nefesī hest be-mā

(5) Çün (17) men ḥayāl-i rüyet cānā be-ḥāb bīnem

²²⁸⁰ سنة الوصل سنة وسنة الهجرة سنة Vuslat yılı bir ayrılık yılı da bir yıldır. (Diğer Arapça İbâreler)

Çün ben senüñ yüzüñ hayālın cānā düşde gördüm

K'ez-ḥ'āb mīne-bīned çeşmem (18) be-cüz ḥayālī

Uykudan görmez benüm gözüm ḥayālden ğayrı murād budur ki düşde müşāhede-i Ḥaḳ müyesser olıcaḳ (19) baña ol ḳadar feraḥ gelür ki uyḳu gözüme ḥayāl olur ya' nī gözüme gelmez uyḳunuñ ḥayālī gelür (20)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Egerem rüy-ı tu der-ḥ'āb be-bīned çeşmem

Digerem ḥ'āb ne-yāyed nefesī çeşmem-rā

(6) Raḥm ār pür-dil-i men k'ez-mihr-i rüy-ı ḥübet

(21) Raḥm getür benüm göñlüme ki senüñ güzel yüzüñ muḥabbetinden

Şud şaḥş-ı nā-tevānem bārīk çün hilālī

Oldı benüm [İ146b] (1) za'if şaḥşum ince hilāl gibi murād raḥm ḳıl benüm ḳalbüme ki senüñ vech-i ḥüsnüñ muḥabbetinden ten-i za'if ü naḥīf (2) hilāl gibi ince olmışdur dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Egerem raḥm biyārī zi-tevān şāyestest

Şudeem men çü maḥal merḥamet (3) ü luṭf-ı tu-rā

(7) Ḥāfız me-kun şikāyet ger vaşl-ı yār ḥ'āhī

Ey Ḥāfız şikāyet itme eger vaşl-ı yār isterseñ (4)

Z'in bışter be-bāyed be-hicret iḥtimālī

Bundan ziyādereḳ gerek saña hicrde taḥammül murād vaşl-ı dost isteyen (5) elem ü firḳate şabr itmek gerek dimekdür [hicret lafzında olan tā ḥitāb içündür]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Egeret yār-ı vefā bāyed ez-ān serv-i bülend

Mī-bebāyed ki taḥammül kuni ber-yār-ı (6) cefā

VELEHU EYŻAN [G.512]

[Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Bülbül zi-şāḥ-ı serv be-gülbāng ki Pehlevī

Bilgil ki pehlevī lafzı pehleve mensüb dimekdür (7) ve Pehlev fetḥ-i lām ile Īrān şehrinüñ ismidür lāmuñ zammı ile daḥi isti' māl iderler ve gāhī mübālağa ḳaşd idüp (8) elif ve nün ziyāde idüp pehlevānī dirler nitekim kiye nisbetde kiyanī ve ḥüsreve

hüsrevânî dirler ve pehlevî (9) feres-i qadîm ma' nâsına isti' mâl olunur bunda murâd oldur ki ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *bûlbûl serv budagından feres-i* (10) *qadîm ile*

Mî-h'ând dūş ders-i maqāmāt-ı ma' nevî

Oğur idi dün gice maqāmāt-ı ma' nevî dersini (11) murâd *bûlbûl*den şeyh-i vâ' izdür *şāh-ı serv*den murâd ' uluvv-ı dereceden hışsedür lācerem şeyh-i vâ' iz ' uluvv-ı derece (12) hışşesinden feres-i qadîm edāsı ile dün gice maqāmāt-ı ma' neviyye dersini oğur idi [maqāmāt-ı ma' nevî maqāmāt-ı hışsiyyeden ihtirâz dur]

(2) Ya' nî biyā ki âteş-i (13) Mūsî nümūd gül²²⁸¹

Ya' nî gül ki âteş-i Mūsî gösterdi gel

Tā ez-dıraht nükte-i tevḥîd bi'snevî

Tā ağacdan (14) *tevḥîd nüktesin işidesin* matla' uñ mışrâ' -ı şānîsi maẓmūnını tefsîrdür murâd budur ki şeyh-i vâ' iz okuduğı (15) ders budur ki dir gül ki keşf-i zuhūr idüp Mūsî ' aleyhi's-selāma şecere-i mübārekeden nūr-ı İlāhî nār gibi (16) görüldüğü gibi benüm bedenüm dırahtından nükte-i tevḥîd istimā' kıl

(3) Murgān-ı bāğ kāfiye sencend ü bezle-güy

Bağ kuşları (17) *kāfiye tartıcılardur ve laṭife söyleyici*

Tā ḥ'āce mey ḥured be-ğazelhā-yı pehlevî

Tā ḥ'āce şarāb içe pehleve (18) *mensüb gazeller ile* murâd ehl-i meclis ve erbāb-ı sülūk kelām-ı muḳaffî ve laṭife-i anîka söyler olmışlar tā ki nefes-i (19) ḥākime ' ışk-ı İlāhî nūş ide pehleve mensüb kelimāt ile bilgil ki Fāriside zebān-ı derî faşîhe dirler nitekim yukarıda (20) beyān olundu ve pehlevî ğayr-ı faşîhine dirler pes murâd pehlevî gazellerinden şol şūfîler meclislerinde anlaruñ (21) okuduğı muḳaffî ve mevzūn kelimātdur ki anda çendān feşāḥat olmaz nitekim Qāsim bu beyt maẓmūnına qarîb dimiş [İ147a] (1)

Beyt

-+---/-+---/-+--

Pehlevî-h'ānān ğazel mî-h'ând dūş

Ū be-ḥod meşğül-ı cānhā der-ḥurūş

ve bir yerde daḥî (2) dimiş

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Pehlevî-h'ān be-ser-i kūy-ı ḥabîb āmede'im

Behr-i dermān-ı dil-i ḥod be-ṭabîb āmede'im

pes nefes (3) bu şūfîler okuduğı naẓm u kelimātı istimā. İdüp ve cedd ü ḥālet taḥşîl eyleyüp zikre meşğül olur (4) ve niçe ehl-i nefes ve hevā bu maḳûl-ı kelimāt istimā' indan semā' idüp şūfî ve ehl-i faqr olmışdur lācerem (5) Ḥ'āce Ḥāfızuñ *tā ḥ'āce mey ḥured be-ğazelhā-yı pehlevî* didigünüñ ma' nâsı budur

²²⁸¹ *Nümūd gül* lafzına karşılık olarak dernenârda *nümūr ruḥ* ifâdesi bulunmaktadır.

(4) Hoşvakt-i büryâ (6) vü gedâyî vü h'âb-ı emn

Hoşdur haşîr vakti ve fakr u emn uykusu

K'in 'ıyş nîst der-ğur-ı evreng-i (7) hüsrevî

[mübâlağa kaçd olunmayıcak hüsrevî dirler mübâlağa kaçd olınacak hüsrevânî dirler ve lafz-ı *evreng* kaçr-ı hemze ile bir nice ma' nâya gelür bu maħalde taht ma' nâsına münâsibdür] *Ki bu 'ıyş degüldür hüsreve mensûb taht lâyıķ murâd budur ki haşîr üstine yatup* (8) *faķîrû'l-hâl olup emn uykusunda olmak hoşdur ki bu 'ıyş-ı pādşâh tahtına lâyıķ degüldür ki anda* (9) *bu istirâhat ve h'âb-ı emn olmaz nitekim Şeyh Sa' dî Büstânda dimiş*

Beyt

+--/++-/++-/+-

Me-gû cāhî ez-salţanat bîş (10) nîst²²⁸²

Ki îmen-ter ez-mülk-i dervîş nîst

(5) Cemşîd cüz hikâyet-i cām ez-cihân ne-burd

Cemşîd nām (11) *pādşâh cihāndan kadeh hikâyetinden ğayrı iletmedi*

Zinhâr dil me-bend ber-esbâb-ı dünyevî

Zinhâr gönül (12) *bağlama esbâb-ı dünyevîyyeye murâd budur ki metâ' -ı dünyâ dâr-ı 'uķbâya bile gitmez lâcerem esbâb-ı dünyevîyyeye* (13) *muħabbet itmek olmaz belki fi-sebîla'llâh bezl itmek ve bu tarîķ ile alup gitmek gerek*

Nazm

+--/++-/++-/+-

Be-dünyâ tevânî (14) ki ' uķbî ħarî²²⁸³

Be-ħar cān-ı men verne ħasret berî

Kesî kūy-ı devlet zi-dünyâ bered

Ki bā-ħod naşîbî be-' uķbî (15) bered

(6) Dihkân-ı sālħurde çi hoş guft bā-püser

Yıl yimiş ya' nî çok yaşamış köylüne hoş (16) *didi oğlana*

K'ey nūr-ı çeşm-i men be-cüz ez-kişte ne'drevî

Ey benüm gözüm nūrı ekdüğün den ğayrı biçmezsin (17) *murâd fi'lünñ cezâsın görürsin dimekdür ki en-nâsü mecziyyüne bi-a'mâlihîm in ħayren feħayrun ve in şerren feşerrun*²²⁸⁴ (18)

Beyt

²²⁸² Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bostan, Birinci Bâb, s. 337.

²²⁸³ Nazımdaki ilk beyit ve ikinci beyit Bostan'da farklı şiirlerin içerisinde yer almaktadırlar. Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Bostan, İkinci Bâb, İlk beyit: s. 362, Sonraki beyit: 357.

²²⁸⁴ النَّاسُ مَجْزِيُونَ بِأَعْمَالِهِمْ ، إِنَّ خَيْرًا فَخَيْرٌ ، وَإِنْ شَرًّا فَشَرٌّ İnsanlar amellerine göre karşılık görürler. İnsanlardan hayırlı olan hayırlı, kötü olan da kötüdür. (Hadîs) el-Ciddü'l-Hasîs fi-Beyâni mâ Leyse bi-Hadîs, Hadîs No: 571.

+ ---/ + ---/ + --

Be-küş imrüz tā tohmī be-pāşī
Ki ferdā ber-cüy-ı kâdir ne-bāşī
Ger incā geşt kerd-en-rā ne-verzī (19)
Der-ān hırmen be-nīm erzen neyerzī
Her ān çizī ki kārī ender-incā
Hemān ber-rüy-ı bi'llāh der-ancā (20)

(7) Çeşmet be-ğamze hâne-i merdüm harāb kerd

Gözün ğamze ile halkun evin harāb eyledi

Maḥmūriyet me-bād ki (21) hoş mest mī-revī

Maḥmūrlık olmasun saña ki hoş mest gidersin murād muḥātabdan şeyhdür ki [İ147b]
(1) remz-i nazar ile halkun tül-ı emel ve ḥubb-ı māsivā mekânı olan kalbini harāb
idüp andan nefy-i māsivā itdi (2) pes aña du'ā idüp dir ki 'ışk-ı İlāhī mesti olup
gidersin saña maḥmūrlık olmayup ve kesel gelmeyüp sülûkuñda (3) fütür olmasun

Beyt

---+/+---+/+---+/+---

Sermāye-i zevk-i dü cihān mesti-i 'ışkest
Anhā ki ez-in mey ne-çeşidend ne-dānend (4)

(8) İn kışsa-i 'aceb şinev ez-baht-ı vājgün

Bu 'aceb kışşayı işit ki başı aşğa bahtdan

Mā-rā be-kuşt yār (5) be-enfās-ı 'İsevī

Bizi katl itdi yār 'İsīye mensüb nefesler ile murād mütekellimden rūḥ ve muḥātabdan
(6) 'aıklur ve vājgūndan murād nefesdür ve yārdan ḥazret-i Ḥudā yā şeyḥ ü
muḥtedādur ki anuñ kelāmı nefes-i (7) 'İsā gibi iḥyā-yı mevti ider lācerem rūḥ 'aqla
dir bu 'aceb kışşayı işit ki nefis-i ma'kūsūñ ecelinden (8) enfās-ı 'İseviye şāḥibi olan
yār bizi helāk itdi ḥulāşa-i murād şeāmet-i nefsdan taḥazzündür (9)

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

İlāhī der-reh-i ḥod dār mā-rā
Demī bā-nefs-i ḥod me'gzār mā-rā

(9) Sākī meger vazīfe-i Ḥāfız ziyāde dād

(10) Sākī meger Ḥāfızun vazīfesin ziyāde virdi

K'aşufte geşt turre-i destār-ı Mevlevī

Ki karış (11) murış oldı monlāyāne dülbendün kıvrımı murād budur ki meger şeyḥ
Ḥāfıza 'ışk-ı İlāhī vazīfesin ziyāde (12) virdi ki monlāyāne dülbendün burmaları
karış murış olup kendüsi mest ü bī-hoş oldı (13)

Beyt

+---/+---/+---

Be-nih ez-ser be-pāy-ı düst destār

Pes ān ki dāmen-i ū-rā be-dest ār (14)

VELEHU EYŻAN [G.513]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Biyā bā-mā me-verz in kinedārī

Gel bizüm ile 'ādet itme bu kīn dutmağı [ba' zı nüsağda maṭla' uñ evveli bütā lafzıdır ki ey büt demek olur murād muḥāṭabdan nefis idüğine anuñ delāleti zāhirdür ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām *en-nefsü hiye's-šanemu'l-ekberu*²²⁸⁵ buyurmuşdur] [*me-verz* nehydür *verziden* lafzından ve *verziden* bir nice ma' nāya gelür bunda 'ādet idinmek ma' nāsı münāsibdür]

Ki ḥaḳḳ-ı şoḥbet-i dīrīne dārī

(15) *Ki ḳadīmi muşāḥabet ḥaḳḳın dutarsın* murād mütekellimden rūḥ-ı 'aḳldur ve muḥāṭabdan nefsdür lācerem rūḥ ve (16) 'aḳl nefse dirler bizüm ile intikāmı 'ādet itme ya' nī ma' āşīye cür'et itme ki senūñ ile ḥuḳūḳ-ı şoḥbet-i (17) ḳadīmemüz var

Ḳıṭ' a

Lemmā zekertu 'azābe'n-nāri ez 'aceni²²⁸⁶

Zāke't-tezekkuru 'an ehli ve evṭānī

Ve zā ḳalilun (18) li-mişli ba' de cür'etihi

[Femā] 'aşa'llāhe 'abdun mişle 'isyānī

Nādū 'aleyye ve ḳülū fi-mecālisikum

Haza'l-musī'u ve haza'l-müznibu'l-cānī (19)

(2) Naşihat gūş kun k'in dūr besī bih

Naşihat işit ki bu incü çok yegdür

Ez-ān gevher ki der-gencīne (20) dārī

Ol gevherden ki ḥazīneñde vardur murād sa' ādet-i āḫiret için olan naşihat-i cevāhir dünyādan (21) efḍal ve enfa' dur dimekdür

Ḳıṭ' a

Yā men taḥallefe 'an maḥalli (necli) necātihi²²⁸⁷

²²⁸⁵ نفْسُ الْاَكْبَرُ Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

²²⁸⁶ “1) Ben ne zamân ki cehennem azâbını hatırladım, o tefekkür beni ehlimden ve vatanımdan uzaklaştırdı. 2) Cür'etimden (hadsizliğimden) sonra benim gibisine bu azdır. Hiçbir kul benim isyânım gibi Allâh'a isyân etmemiştir. 3) Meclislerinizde beni çağırıp şöyle deyin: İşte bu kötü, günâhkâr ve mücrim olandır.”

Müteşāğilen (feteşāğale) bi'l-lehvi ve'l-ısyāni
Keffir bi-hüznike [İ148a] (1) fi-maḳāmike mā maḳā
(Ve'ndub) ve'nzur fe-hazā mevḳıfı'l-aḫzāni
Huḫ mā ḳultu leke innehu ḫayrun leke
Min ḫıfzı'l-cevāhiru ve'l-iḫtizāni (2)

(3) Be-feryād-ı ḫumār-ı müflisān res

Müflislerüñ ḫumārı feryādına iriş

Ḥudā-rā ger mey-i düşine dārī

Allāh için (3) *eger dün gicelik şarābuñ var ise* murād müflislerden 'amelden ḫālī olan ḳuvā-yı nefsāniyedür ve anlaruñ ḫumārı (4) 'ibādetde faḳirleridür ve feryādları 'amelsüzlikden bî-ḫuḫrılıklarıdur lācerem rūḫ u 'aḳl nefse dirler eger (5) 'ālem-i ervāḫda olan ḫubb-ı İlāhiden ve ḳurb-ı şāhiden sende baḳiyye vü eşer var ise ol ihmāl ehli (6) olan ḳuvāya li'llāh meded ḳıl ki keselleri ref' olup 'ibādete rağbet ideler

Ḳıṭ'a

Fa' mel li-nefsike (7) v'ectehid²²⁸⁸
İn künte tergubu fi's-selāme
Min ḳabli en ye'tiye'l-ḫamāmü
Ve ḳile yevmun ete'l-ḳıyāme

(4) Ve līken key (8) nümāyī ruḫ be-rindān

Ve līken ḳaçan gösteresin yüzi rindlere

Tu k'ez-ḫürşid ü meh āyine dārī

Sen ki günden (9) *ve aydan āyineñ vardur* murād rindlerden 'ābid-i muḫlişler ve ehl-i faḳr-ı sālīklardür nefis ki ḫüsn ü cemāle ve zeḫārif-i (10) dünyāya ve mālā nāzirdür ol 'ābid-i muḫlişlere yüz göstermeyüp ve anlara müteveccih olmayup iḳbālī ve teveccühi (11) ḫüsn ü metā' -ı dünyāyadur lācerem andan şikāyet ider

Şi'r

En-nefsü kāzibetün leyset bi-vāfiyyetin²²⁸⁹
Teşku'l-firāḳa (12) ve hiye zālimetin

(5) Bed-i rindān me-gū ey şeyḫ ü huş dār

Rindlerüñ yaramazlığın dime ey şeyḫ ü 'aḳl dut

Ki bā-mihr-i (13) Ḥudāyī kīne dārī

²²⁸⁷ “1-2) Ey eğlence ve isyân ile meşgûl olup kurtuluş yerinden geri kalan kişi, geçmiş makâmında hüznün ile kefarete ver. Ağla, feryâd, figân eyle. Burası hüznün yeridir. 3) Sana söylediğim nasihatleri tut çünkü bu nasihatler mücevher ve hazîne muhâfaza etmeden daha hayırlıdır.”

²²⁸⁸ “Eğer ki sen selâmeti arzuluyorsan daha ölüm gelmeden ve kıyâmet günü geldi denilmeden evvel; nefsin için amel et, çaba göster.”

²²⁸⁹ “Nefis yalancıdır, iyi huylu ve vefâlı değildir. Kendisi zâlimken ayrılıktan şikâyet eder.”

Ki Hudāya mensūb muḥabbete intikāmuñ ve inkāruñ vardur murād şeyḥden şol pīr-i dünyā-perestdür (14) ki ‘ābid-i muḥlişleruñ ‘aybın söyleyüp bunlar fakīrlerdür diyü ta‘n ider lācerem aña dir muḥlişlere faqr (15) u terk-i dünyā ile ta‘n itme ki anlarda muḥabbetu’llāh vardur anlara bu vechle ta‘n muḥabbet-i Ḥaḳ intikām u inkārdur (16)

Rubā‘ī

Mā aḥsene’l-fuḳārā’u mā vecedū²²⁹⁰

Min fartı fakrihim ve ḳad fehimū

İnne’l-ḥalā’ıka fi’l-ḥisābi ḡadan

Ve sabıḳūne (17) ile’n-na‘imi semū

(6) Nemī-tersī ez-āh-ı âteşinem

Ḳorḳmazsın odlı āhumdan

Tu dānī ḥırḳa-i peşmīnedārī

Sen (18) *bilürsin ki yūñden ḥırḳañ vardur* murād yanmağa isti‘dādı olanuñ oddan ihtirāzı olmaḳ gerek (19) idi ‘acebdür ki senüñ andan ḥavf u ihtirāzuñ yoḳdur dimekdür

Ḳıṭ‘a

İzā ta‘āzemte zenben ḳad eteyte bihi²²⁹¹ (20)

Ve nāle nefseke minhu’l-ḥavfu ve’l-feracu

Ve’ndum ‘aleyhi ve ‘udli’llāhi mu‘teziren

İzi’z-zünubu taḥte’l-‘afvi tendericu

Fe’l-müstehıḳḳu (21) bi-mā yecni ‘avāḳibuhu

Su’e’l-‘azābi ve ‘uḳbe’l-ḥā’ifi’l-ferecu

(7) Ne-didem ḥoşter ez-şi‘r-i tu Ḥāfız

Görmedüm senüñ [İ148b] (1) şi‘ründen ḥoşrek ey Ḥāfız

Be-Ḳur’ānı ki ender-sīne dārī

Bir Ḳur’ān ḥaḳḳıçün ki sīneñde vardur murād budur ki (2) senüñ şi‘rüñ neşāyiḥ ü ma‘ārif ve aḥvāl-i sülük ve ‘avārifdür ki hiç bir şi‘r buña beñzemez pes senüñ şi‘ründen (3) ḥübrek şi‘r yoḳdur Ḳur’ān ḥaḳḳıçün

Ḳıṭ‘a

İnnī naşaḥtu ve (h)el li-nuşḥi sāmi‘un²²⁹²

Min ḳabli an tefne’l-ḥayātu ve tenḳadī (4)

²²⁹⁰ “1) Fakirler ne güzeldir, aşırı fakirliklerinden dolayı hiçbir şey bulmadılar. 2) Ve idrāk etmişlerdi ki mahlûkatlar yarın hesâb gününde olacaklardır. Nimete acele edenler ise zehirlenecekler.”

²²⁹¹ “1-2) İşlediğin bir günâhı büyük gördüğün zamân; o günâh senin nefsine korku ve ümîd ulaştırırsa; o günâhtan pişmânlık duy ve özür dileyip tevbe ederek Allâh’a dön. Çünkü (Allâh’ın) afvı günâhları içine alır (yok eder. 3) Sonu kötü ve korkutucu bir azâpla neticelenecek suç işleyen kişilerin dahi sonunda kurtuluş hakları vardır.”

²²⁹² “1) Ben nasihat ettim. Hayat fânî olup nihâyete ermeden evvel benim nasihatimi duyacak olan var mıdır? 2) Sıkıntılar anında böyle taktîr edilmiş dememen için zamânını muḥâfaza eyle, boş geçmesin.”

Fe'hfaz zamāneke lā yemurru muḍayye' an
Ve tekūlū 'inde'n-nā'ibāti kezā qaḍī

VELEHU EYŻAN [G.514]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilātün]

(1) Be-çeşm kerdeem ebrū-yı (5) māh-sīmāyī

Gözde itmişüm bir ay sīmālu qaşını

Ḥayāl-i sebz-ḥaṭṭī naḳş besteem cāyī

*Bir yeşil ḥaṭṭlu ḥayālīni naḳş (6) bağlamışum bir yerde murād gözümde muşavver
kılmışum bir şeyḥ-i ḥüsnü'l-vech remzini ve gönülde bağlamış ol ḥüsnü'l-ḥaṭ olanuñ
(7) naḳşını dimekdür*

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Ne her vaḳtem be-yād ḥāṭır āyī²²⁹³

Ki ḥod hergiz ki nemī-kerdī ferāmūş

(2) Ümīd hest ki menşūr-ı 'ıṣḳ-bāzī-i (8) men

Ümīd vardur benüm 'ıṣḳ-bāzlıgum berātī

Ez-ān kemānce-i ebrū resed be-ṭuğrāyī

*Ol qaş yaycıguzından (9) irişe nişān-ı şāhīye murād budur ki benüm 'ıṣḳ-bāzlıgum
temessüki ki ḳalbümdür ümīdüm vardur ki ol remzden nişān (10) ḳabül-i Ḥaḳḳa irişe
[menşūr berāt-ı şāhī ve ḥükm-i pādşāhī ma' nāsınadur ve kemānce lafzında olan lafz-ı
ce feth-i cim ve hā-yı resmiyye ile edāt-ı taşgīrdür yaycıguz dimekdür nitekim
dükkānce dükkāncük dimekdür ve lafz-ı ṭuğrā nişān-ı pādşāhdur]*

Beyt

+ -- / + -- / + -- / + --

Nişān-ı ḳabül ānehī yābed evrāḳ

Ber-ü şebt dārend ṭuğrā-yı şāhī

(3) Serem zi-dest şud (11) u çeşm ez-intizār be-sūḥt

Başum elden gıtdı ve göz intizārdan yandı

Der-ārzū-yı ser ü çeşm-i meclis-ārāyī

(12) *Bir meclis bezeyicinüñ başı ve gözi ārzūsında* murād budur ki ol ārzū itdügüm
'aziz ki meclisi tezyīn (13) ider anı görmek ve nazarında olmaḳ ḡāyetde ārzümdür
lācerem ol ārzūda başdan çıḳdum ve gözüm (14) maḥv oldı

Beyt

+ --- / + --- / + ---

²²⁹³ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Gazeliyyât, s. 736. G.372/4.

Berā-yı dīdeneş z'ān rū ne-reftem

Ki ez-hicreş ne-dārem pāy reften

(4) Mükedderest dil āteş (15) be-ḥırķa ḥ'āhem zed

Mükedderdür göñül ḥırķaya od urmaķ isterin

Biyā be-bīn ki ki-rā mī-kuned temāşāyī²²⁹⁴

Gel gör ki bir mükerrerem (16) bir temāşā ider murād budur ki ol 'azīz ki anuñ kudūmin murād idinür aña dir ki gel ve ilā ḳalbüm mükedderdür ḥırķaya (17) od urup şūfī-i mükerrerem bir ḥādişe ider

Beyt

++--/++--/++-

Ger biyā bī-nişāni āteş-i men

Verne sūzed cihān-rā āhem

(5) Der-ān (18) maķām ki ḥūbān zi-ḡamze tiḡ zenend

Ol maķāmda ki ḥūblar ḡamze il ḳılıc uralar

'Aceb me-dār serī ūftāde der-pāyī

(19) 'Aceb dutma ki bir baş düşmiş ola ayaḡa murād şıfāt-ı İlāhiyye zuhūr tiḡin urıcaķ 'aşık-ı tālīb (20) maḥv u fānī olsa 'aceb olmaz dimekdür

Beyt

++--/++--/++--/++-

Men er şevem zi-tu bī-ḥ'od 'aceb me-dār merā

Çü āftāb ber-āyed sitāre kem (21) kereded

(6) Merā ki ez-ruḥ-ı ū māh der-şebistānest

Baňa ki anuñ yüzinden ay ḳış evindedür

Kücā buved be-fürūḡ-ı sitāre [İ149a] (1) pervāyī

Ḳaçan olur yıduz ziyāsi pervāsi murād budur ki ḥücre-i ḥalvetde baňa tecellī müyesser olmışdur zeḡārif-i (2) dünyā nūrı pervası yoķdur

Beyt

++--/++--/++-

Ān ki şud āşnā-yı deryāhā

Ḡam ne-bāşed zi-cūyhā ū-rā

(7) Zimām-ı dil be-kesi (3) dādeem men-i derviş

Göñül yuların bir kimseye virmişüm ben derviş

Ki nisteş be-kes ez-tāc u taḥt (4) pervāyī

²²⁹⁴ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Biyā biyā ki eger mī-kunī temāşāyī

Ki yokdur aña bir kimsenüñ tacı ve tahtı için bir pervā murād budur ki bir şeyh-i müstağniye teslim-i qalb itmemişdür (5) ki anuñ kimseye tacı ve tahtı için i'tibār yokdur [ba'zı nüsaḥda beyt-i sābık ba'zı nüsaḥda beyt-i lāhık bulunup bu nüsha nüsha-i cāmi'a olsun için ikisi bile yazıldı ve *pervā* tākāt ü ferāğat ve heves ve āgāh ve kolay ve meyl ve mübālāt ma'nāsına gelür iki beytde mezkūr olan bir ma'nāya olmayup cihetden daḥi tekrār olmak cā'izdür]

Beyt

Ḥāk-i pāyet ber-serem ne tāt çīst

İnçünin ser key buved (6) muḥtāt tāt

(8) Firāk u vaşl çi bāşed rızā-yı dūst taleb

Firāk u vaşl ne olur dost rızāsın (7) iste

Ki ḥayf bāşed ez-ū gayr-ı ü temennāyī

Ki ḥayf olur andan gayrı temennā murād budur ki firākdan şikāyet (8) ve vaşla rağbet itmeyüp dost rızāsın iste ya'nı ḥazret-i Ḥaḳḳuñ rızāsın iste kendü nefsüñ (9) murādın isteme ki ḥayfdur andan gayrı temennā itmek

Beyt

--+/--+/+--+/+--

Yār ān buved ki şabr kuned ber-cefā-yı yār²²⁹⁵

Terk-i rızā-yı (10) ḥıış kuned bā-rızā-yı yār

(9) Be-rüz-ı vākı'a tābūt-ı mā zi-serv kunid

Vākı'a güninde bizüm tābūtumuz servden (11) idüñ

Ki mī-revīm be-dāğ-ı bülend-bālāyī²²⁹⁶

Ki gidevüz bir yüce kāmethylünüñ dāğ-ı ile murād çün (12) 'uluvv-ı derece şāḥibi olanuñ dāğ-ı muḥabbeti ile giderüz vefātımız güninde tābūtumuz servden idüñ ki aña (13) istiḥkākımız vardur demek olur ḥulāsa-i murād Rabb-i 'alā muḥibbi olan 'uluvv-ı mertebeye lāyık olur dimekdür (14)

Beyt

Ger der-pelās-ı mīrem ez-behr-i cevr-i şekli

Der-ḥur buved eger men çün mīr-i ḥulle-püşem

(10) Dürer zi-şevk (15) ber-ārend māhiyān be-nişār²²⁹⁷

İcnüleri şevkden çıkarurlar balıklar saçuya [dürer cem'-i dürdür ve lafz-ı dūr büyük incü ma'nāsınadır]

Eger sefine-i Ḥāfız resed be-deryāyī

²²⁹⁵ Muslihiddin Sa'di, **Külliyât-ı Sa'di**, Gazeliyyât, s. 710. G.333/1.

²²⁹⁶ *Ki mī-revīm be-dāğ-ı* ifāsine karşılık olarak derkenârda *ki mī-revem be-hevāyı* kelimesi bulunmaktadır.

²²⁹⁷ Derkenârda *dürer* kelimesine karşılık olarak *güher* ve *be-nişār* ibâresine karşılık olarak *be-kenār* lafzı bulunmaktadır.

(16) *Eger Hâfız gemisi ya' nî defteri eş'ârı irerse bir deñize* murād budur ki Hâfızuñ defter-i eş'ârı (17) deryā kenārına irse balıklar istihsān idüp aña nişār içün deñizden incüler çıkarurlar idi hūlāşa-i murād (18) ma'ārif-i İlāhiyye ile mālī olan eş'ārını le'ālī nişārına lāyıkdur nitekim Şeyh Kemāl kendü eş'ârı (19) medhinde dimiş

Қығ а

+ --- / + --- / + ---

Çü Dīvān-ı Kemāl üfted be-destet²²⁹⁸

Nüvīs ez-şī' r-i ū çendān ki h'āhī

Ḥayālāt-i (20) laṭīf ū lafz-ı ḥarfeş

Eger h'āhī ki deryā bī-kemāhī

Zi-her lafzeş revān me'gzer çü hāme

Be-her ḥarfī fūrū rū (21) çün siyāhī

Ger ū-rā der-leb-i deryā be-h'ānī

Kuned dūrhā nişāreş murğ u māhī

VELEHU EYŻAN [G.515]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Be-cān-ı ū ki [İ149b] (1) gerem destres be-cān būdī

Anuñ cānı ḥaqqıçün eger cānuma el irmek olaydı [redifde vāqı' olan ḥarf-i yā yā-yı ḥikāyetdür]

Kemīne pīškeş-i bendegāneş (2) ān būdī

Ḳullarınuñ aña alçaq pīškeşi ol cān olur idi murād ol şeyh-i büzürgvāruñ cānına ḳasemdür (3) ki dir anuñ cān-ı 'azīz ḥaqqıçün eger cānuma elem irmek olaydı aña anı kemīne tuḥfe ider idüm

(2) Eger dilem (4) ne-şudī pāybend-i ṭurre-i ū

Eger göñlüm anuñ ṭurresinüñ ayağı bağılusı olmayaydı

Keyem ḳarār der-īn tīre ḥākdān (5) būdī

Ḳaçan baña bu bulanuḳ çöplükde ḳarār olur idi murād ḳalbümi ḡayb-ı hüviyyet ta'alluḳı bağlamışdur ve illā bu cihānda (6) ḳarār itmez idüm hūlāşa-i murād cihāna ta'alluḳ lāyık degüldür benüm bunda ḳarārum idrāk-i yārüm içün dimekdür (7) [ba'zı nüsaḥda *keyem* yerine *keyeş* vāqı' olmuş zamīr-i ḡā'ib dile rāci' dūr ḳaçan ol göñle bu bulanuḳ çöplükde ḳarār olur idi demek olur]

(3) Der-āyedī zi-derem kāşkī çü lem' a-i nūr

İçerü geleydi ḳapumdan kāşkī nūr yalabımsı gibi [bunda daḡı ḥarf-i yā-yı ḥikāyetdür]

Ki ber-dü dīde-i men ḥükm-i (8) ū revān būdī

²²⁹⁸ Bu şiir, Kemāl Hocendī'ye aittir.

Ki benüm iki gözümde anuñ hükmi revân olaydı murâd ol ‘azîzün gelüp iki gözinün nûr (9) olmasun talebdür

(4) Be-ruḥ çü mihr-i felek bî-naẓîr-i âfâķest

Yüz ile felek güneşi gibi bî-naẓîr-i âfâķdur

Be-dîl dirîĝ (10) ki yek zerre mihribân bûdî

Göñül ile dirîĝ ki bir zerre şefkatlü olaydı murâd budur ki egerçi ol ‘azîz (11) âftâb-ı ‘âlem-tâb gibi bî-naẓîr-i cihândur ammâ derdmendlere mihribân degüldür diyü şüret-i hikâyetde taleb-i şefkat ve (12) i‘ânet ider

(5) Be-ḥ̣āb nîz nemî-bînemeş çî cāy-ı vişāl

Düşde daḥi görmezüm anı ne vişāl yeri

Çü in ne-bûd (13) u ne-dîdîm bârî ān bûdî

Çün bu olmadı ve görmedük bârî ol olaydı murâd budur ki çün vişāl (14) olmadı ya‘nî vişāl-i ila’llāh ḥâsıl olmadı ve anı müşâhede kılmaduķ bârî düşde görmek ve ruyâ-yı şâdiķa (15) olaydı

(6) Be-bendegî-i ķadeş serv mu‘terif geştî

Anuñ ķaddî ķulluĝına serv muķırr olur idi

Eger çü süsen-i āzādeş (16) zebân bûdî

Eger süsen-i āzāde gibi dili olaydı murâd oldur ki her ‘ālî ķadr ḥazret-i Ḥaķķuñ ‘uluvvına ķā’ildür ammâ (17) ba‘zınuñ lisânı olmaduĝı içün istimā‘ olunmaz ve ehl-i zāhir anı fehmi kılmaz nitekim buyurur *ve in min şey’in illā yüsebbiḥu bi-ḥamdehi* ve (18) *lakin lâ tefķahüne tesbîḥahüm*²²⁹⁹

(7) Zi-perde nāle-i Ḥāfîz birün key üftādî

Perdeden Ḥāfîzuñ nālesi taşra kaçan düşer (19) idi

Eger ne hemdem-i murĝân-ı şubḥ-ḥ̣ān bûdî

Eger şabāḥ okuyacak kuşlara muşāḥabet olmayaydı murâd budur ki Ḥāfîz (20) seḥer-ḥîzler ile muşāḥib olup anlar gibi şābahlarda ķalkup efgān ider anuñçün nālesi fāş olur beyne’n-nās (21) meşhûr oldu

VELEHU EYẒAN [G.516]

Ba‘zı nüsaḥda ĝazel-i sābıķuñ naẓîresi bulunup ammâ anuñ ‘aķabinde yazılmış bulunmayup [İ150a] (1) ta‘ķîb münāsib görölüp anuñ ‘aķabice yazıldı ki budur [taķtî‘i sābıķ taķtî‘i idür bi-‘aynihi] [bu ĝazelün şerḥinde her bir beytün zeylinde bir beyt yazılıp yedi beyt naẓîre-i ĝazel vāķı‘ olmuşdur]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Çi bûdi er dîl-i ān yār mihribân bûdî

²²⁹⁹ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَعْقِلُونَ تَسْبِيحُهُمْ Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O’nu tesbih eder. O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, baĝışlayıcıdır. (Kur’ân, İsrâ 17/44).

Nolaydı ol (2) yārũñ gönli şefkatlü olaydı

Ki kār-ı mā ne çünin būdi er çünān būdī

Ki bizüm işimüz buncılayın olmaz idi eger öyle (3) olaydı murād budur ki ol yār-ı ‘azizũñ albi bize m te‘ allı olaydı a‘ m lim z ve av lim z ‘al -i vech ’l-intiz m olur idi (4)

Beyt

+--+ / +--- / +--+ / +--

Dir g eger dil-i  n m h mihrib n b d 

Zevce-i meramete meyl-i ‘  k n b d 

(2) Gerem zam ne ser-efr z d t  v  (5) ‘aziz

Eger zam ne beni baı yüce ve ‘aziz dutaydı

Ser r-i ‘izzetem  n  k-ı  st n b d 

‘ zzet m tatı ol  st ne (6) topraı olur idi mur d budur ki eger zam ne beni ‘aziz ve muterem dutsa ben m ma m-ı ‘izzetüm ve mu r -ı sa‘  det m ol y r-ı (7) ‘aziz n y   zret-i ‘izzet n eigi topraı olur idi

Beyt

+--+ / +--- / +--+ / +--

Kem ne-p ye-i men b d   sm n-ı ber n

Eger ma m-ı men  n  k-i (8)  st n b d 

(3) Be-gufter  ki beh   st  k-i p ye-r 

Dir idüm ki beh  nedür anu  ayaı topraına

Eger ay t-ı gir nm ye (9) c vd n b d 

Eger aır bah lu ay t ebed  olaydı mur d budur ki anu   k-i p y  ayetde beh ludur a a emen (10) olmaa l y k ancak ay t-ı ebediyyedür imdi anu   k-i p yine ben m ter  olup beh  nedür diyü orar idüm eger anı (11) almaa emen m olaydı ki ol ay t-ı ebediyyedür **Beyt**

+--+ / +--- / +--+ / +--

Eger zi-la‘ l-i lebe b se  e n d 

ay t-ı c n u dil-i aste (12) c vd n b d 

(4) Zi-perde k  bir n  mde     tre-i ‘ek

Perdeden k k   ra  kaydı göz yaı  tresi (13) gibi

Ki ber-d  d de-i m   km-i   rev n b d 

Bu m r ‘ evveli tay r ile y karuda gemi d r mur d ol ‘aziz n (14) z h r  ve iki gözinün n r  olmasın alebd r

Beyt

+--+ / +--- / +--+ / +--

Hezār dil egerem būdi vü hezārān çeşm

Zi-her yekî be-şeb-i (15) hicr hûn revān būdî

(5) Be-guftermî ki çi erzed nesîm-i turre-i düst

Dir idüm ne diger dostuñ turesinüñ hoş koşulu (16) yili

Gerem be-dehr ser-i mûyî hezār cān būdî

Eger benüm her kılum başına biñ cān olaydı murād budur ki gayb-ı hüviyyetüñ (17) nesib-i tayyibi ağır bahāludur ki her kılum başına biñ cān olsa anı almağa ancak şemen olur ve ben müşterî olup (18) ne deger diyü şorar idüm eger kılımuñ başına biñ cān olaydı

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-rāh-ı luţf eger āmedî be-purseş-i mā (19)

Fedā-yı her kademeş şad hezār cān būdî

(6) Berāt-ı hoş-dili-i mā çi kem şudî yā Rab

Bizüm hoş-dillügimüz berātı (20) neden eksük olur idi yā Rab

Gereş nişān-ı emān ez-bed-i zamān būdî

Eger aña zamān yaramazdan emān nişānı olaydı (21) murād zamān yaramazlığından emān olan kalb hoş olur dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zi-çeşm ü ğamze-i tu ğam ne-būd cānem-rā [İ150b] (1)

Be-zîr-i sāye-i zülf-i tu ger emān būdî

(7) Eger ne dā'ire-i 'ışk rāh ber-bestî

Eger 'ışk dā'iresi yolu bağlamayaydı (2)

Çü nokta Hāfız-ı bî-dil der-ān miyān būdî

Nokta gibi Hāfız-ı 'āşık ol ortada olur idi murād budur ki (3) Hāfız-ı 'āşık 'ışk dā'iresi içinde bulunup andan çıkmaya kâdir olmayup havâdiş-i dünyā ve hubb-ı māsivā içinde (4) düşmüşdi ve ilā havâdiş ortasında vākı' olur idi

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-best za' f-ı riyāzet dü dest-i men in dem (5)

Vegerne hemçü kemer-beste-i miyān būdî

VELEHU EYŻAN [G.517]

[Bu ğazelüñ dañı şerhinde toköz beyt nazîre dinilmişdür]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Tu meger ber-leb-i ābī be-heves be'nşinī

Sen meger şu kenārındasın (6) heves ile oturursın

Verne her gitne ki bīnī heme ez-ḥod bīnī

Yoḥsa her fitne ki görürsin dükeli (7) kendüñden görürsin murād mütekellimden rūḥ ve muḥāṭabdan 'aqlıdır lācerem rūḥ 'aqla dir sen kenār-ı ābide olup (8) meger heves-i serv-i ḡurūr ile nāzırsın ve illā her fitneyi kendüñden görür idüñ pes 'āqıl olan anı kendüye (9) mir'at idinüp kendü 'aybını görmek gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Hādişātī ki tu-rā ḡarḡa kuned tā bīnī

Ehl-i 'aqlī sebebeş-rā eger (10) ez-ḥod bīnī

(2) Be-Ḥudāyī ki tuyī bende-i bü'gzide-i ū

Bir Allāh ḡaḡḡıçün ki sensin anuñ muḡtār ḡulı

Ki ber-in çāker-i dīrīne (11) kesī ne'gzinī

Ki bu eski ḡul üzre bir kimse iḡtiyār itmeyesin murād budur ki rūḥ 'aqla dir ol Allāh ḡaḡḡıçün ki (12) seni 'abd-i muḡtār ḡıldı ben ki 'ālem-i İlāhiden bir ve bende-i dīrīneyin benüm üzerime ḡayrı iḡtiyār ve terciḡ itmeyesin (13)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Men-i bī-çāre tu-rā ez-dü cihān be'gzidem

Vācib ānest ki ber-men tu kesī ne'gzinī

(3) Ba'd ez-in mā vü gedāyī ki (14) be-ser-menzil-i 'ışḡ

Bundan şoñra biz ve gedālīḡ ki 'ışḡ ser-menzilinde

Reh revān-rā ne-buved çāre be-cüz miskinī

Sālīklare (15) olmaz çāre miskīnlikden ḡayrı murād rūḡuñ 'aqla kelāmını ḡikāyetdür rūḥ 'aqla dir çünki ṡarīḡ-i Ḥaḡḡa (16) sālīk olduḡ min ba'd bize faḡr u meskenet iḡtiyār itmek gerek zīrā 'ışḡ menzili başında sālīklere meskenetden (17) ḡayrı çāre yoḡdur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Meskenet v'er zi-tu bā-ḡaḡ-ı cihān ey sālīk

Ki be-maḡşad be-resī ḡoş zi-reh-i miskinī

(18) ba'zı nüsaḡda bu beyt vāḡı' olmış

(4) Şabr ber-cevr-i raḡībet çı kunem ger ne-kunem

Senüñ raḡībüñ cevrine şabr itmezsem (19) neyleyem

‘ Āşıkān-rā ne-buved çāre be-cüz miskīnī

‘ Āşıqlara olmaz çāre miskīnlikden ġayrı murād budur ki rūḥ (20) ‘ aqla dir senüñ raķībüñ ki nefsdür anuñ cevrine şabrdan ġayrı çāre yoķdur pes ‘ āşıqlar şabr ile (21) murād vāşıl olurlar

(5) Edeb ü şerm tu-rā ḥüsrev-i meh-rüyān kerd

Edeb ve utanmaķ seni ay yüzlülerüñ pādşāhı [İ151a] (1) itdi

Āferīn ber-tu ki şāyeste-i şad çendīnī

Āferīn saña ki yüz bu deñlüye lāyıķsın murād budur ki rūḥ (2) ‘ aqla dir senüñ edebüñ ve ḥacelüñ seni quvā-yı bedeniyye pādşāhı itdi āferīn saña yüz bu deñlü salṭanata lāyıķsın (3)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Sālhā şud ki nüvīsem şeb ü rüz ey şeh-i men

Şıfat-ı ḥüsn-i tu der-defter ü şad çendīnī

(6) Ger emānet (4) be-selāmet be-berem bākī nīst

Eger emāneti selāmet ile iletürsem ġam degüldür

Bī-dilī sehl buved ger ne-buved bī-dīnī

(5) Göñülsüzlik āsāndur eger olmazsa dīnsizlik murād budur ki rūḥ ‘ aqla dir eger emānet-i imānı selāmet ile (6) dergāh-ı Ḥaķķa iletirsem dünyāda faķr u zilletten ġam u zarar yoķdur zīrā ġınāsuzlık āsāndur bī-dīn olmaķ müşkildür (7)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

‘ Āşıkī mezheb-i erbāb-ı diyānet bāşed

Tu me-pendār ki der-‘ ışķ buved bī-dīnī

(7) Süḥan-ı bī-ġaraż ez-bende-i muḥliş (8) bi’şnev

ġarażsuz sözi bende-i muḥlişden işit

Ey ki manzūr-ı büzürgān-ı ḥaķıķat-bīnī

Ey kimse ki ḥaķıķat (9) görüci ölümlerüñ manzūrisın murād rūḥuñ ‘ aqla ḥiṭābını ḥikāyetdür ki rūḥ ‘ aqla dir sen ki ḥaķıķat görüci ulularuñ (10) manzūrisın saña bir ġarażsuz söz diyeyin işi ol söz budur

(8) Nāzenīnī çü tu pākīze-dil ü pāk-nihād

(11) *Bir sencileyin göñli ve ṭabī‘ati pākīze ve pāk nāzenīn*

Bihter ānest ki bā-merdüm-i bed ne’ñşinī

Yigrek oldur ki yaramaz kişi ile (12) oturmayasın murād budur ki ‘ aql ki bir pākīze-ķalb ve pāk-ṭabī‘ atdur ulı oldur ki yaramaz ķarın ve nefsi bed-āyīn ile (13) mücālest ve muşāḥabet ve aña muvāfaķat itmeye

Beyt

++---/++---/++---/++-

Āfet-i cān u ḥalk-ı cihān yār-ı bedest²³⁰⁰

Hoşterānest dilā tā (14) be-bedān ne'nşinī

(9) Ḥayfem āyed ki ḥarāmī be-temāşā-yı çemen

Ḥayf gelür baña ki sen çemen temāşāsına şalınasın

Ki tu hoşter (15) zi-gül ü taze ter ez-nesrīnī

Ki sen gülden hoşrak ve nesrīnden tazereksın murād 'aqluñ hevāya ve zehārif-i dünyāya mā'il (16) olduğundan rūḥuñ infī'ālın zikrdür ki 'aqlda nice ma'ārif ve 'avārif ve çok fezā'il ve fevāzıl vardır ki (17) bulmaz zīnet-i zāhir ve fāniden aḥsendür pes buña meyl ḳabīhdür

Beyt

++---/++---/++---/++-

Pāk kerdīm dil ez-jeng ü şud āyīne-i şāf (18)

Hüsn-i ḥod der-dil-i mā bīn ki gül ü nesrīnī

(10) 'Aceb ez-luṭf-ı tu ey gül ki [nişestī] bā-ḥār

'Acebdür senüñ leṭāfetüñden ey gönül ki (19) diken ile oturasın

Zāhiren maşlahat-i vakt der-ın mī-bīnī

Zāhiren vakt maşlahatını bunda görürsın murād budur ki (20) 'aql-ı nefīs nefis-i ḥasīs ile enīs olmaḳ lāyık degüldür 'acebdür ki kendüye nef'ī anda mülāḥaza ider

Beyt

++---/++---/++---/++-

Mīne-bāyed ki (21) ḥasen yār-ı ḳabīḥi kereded

Yāri-i ḥār be-gül hest ḳabīḥ āyīnī

(11) Şişe-bāzī-i sirişkem nigerī ez-çeb ü rāst

Gözüm yaşınıñ [İ151b] (1) şişe oynatmasın görürsın şoldan ve sağdan

Ger ber-ın manzar-ı bīneş nefesī bi'nşinī

Eger bu naẓar manzarında bir nefes (2) oturasın murād gözüm yaşınıñ her bir ḳatresi bir şişe gibidür lācerem gözüm yaşı her ṭarafa şişe revān (3) idüp şişe-bāzlık ider sükkān-ı 'aynum bunı müşāhede ider ḥulāşa-i murād gözüm hoş temāşāgāhdur anda gül (4) diyüp ṭaleb-i şāhide ider

Beyt

++---/++---/++---/++-

Fitne ey cān u dil-i men zi-levendī ḥized

Çi şevded ger be-nişānī vü demī bi'nşinī (5)

²³⁰⁰ Beytin birinci mısraında vezin aksamaktadır.

(12) Seyl-i ın eşk-i revân şabr-ı dil-i Hâfız

Bu aķar yaşıñ seyli Hâfızuñ gönlinüñ şabrın iletđi

Belâġe't-ťāķate (6) yā muķlete 'aynī beynī

Belâġ lafzı bunda müte' addidür *belâġatü'l-mekâne bülûġan*²³⁰¹ gibi *eť-ťāķate* lafzı fā' ilidür (7) *yā* ġarf-i nidâdur *muķlete* gözün yağıdır ki aġını ve ġarasını cem' ider muzâfdur 'aynī lafzına ve lafz-ı *beyn* (8) feth-i bā ile firāķ ma' nāsına gelür [ķāfiye için kesr ile okunsa cā' izdür] bunda ma' nā-yı evvel murâddur ve muzâfdur yā-yı mütekellime (9) mef' ulidür *belâġ* lafzınınuñ ma' nā-yı mışrā' budur ki *ťāķat iriřđi ey benüm gözüm yaġı firāķa* murâd *ťāķat* (10) ü mecāl benden müfareķat itmelü oldu dimekdür [*el-muķletu* şehmetu'l-'aynī'l-letī tecme' u'l-beyāze ve's-sevāde²³⁰² Sıhāh-ı Muhtâr] [*muķl*/lafzı muťlak göz ma' nāsına isti' māl-i misāhadur]

(13) Tu bedīn nāzūkī vü ġoş-dilī ey şem' -i Çigil

Lafz-ı *Çigil* Türkistānda (11) bir maġbûbı çok yerün ismidür *sen bu nāzūklük ve ġoş-dillük ile ey maġbûb-ı 'ālem-i İlāhī*

Lāyık-ı bezmġeh-i ġ'āce-i (12) Celāleddīnī

Ĥ'āce-i Celāleddīn şoġbetġāhınınuñ lāyıkısın murâd 'aķla ġiťābdur ki sen böyle leťāfetün ve (13) *ġoş-dillüġün* ile şeyġ Celāleddīn şoġbetine lāyıkısın ki Celāleddīn olasın dimekdür (14)

VELEHU EYŻAN [G.518]

[Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ĥoş kerd yāverī feleket rüz-ı dāverī

Ĥoş yardımcılık eyledi felek saña ġükümet ve ġuşūmet ġüninde (15)

Tā şükr çün kunī vü ġi şükrāne āverī

Tā şükri nice idesin ve ne şükrāne ġetüresin murâd muġātabdan kendü pādşāhidur (16) ki anuñ bir ġaşmı var imiş andan çok ıztırāb ve müzāyaķa ġörülmüş nitekim gelicek ġazel anı beyān ider (17) āġir bu aña mużaffet olmuş lācerem aña đir bununuñ için nice şükr idesin ve ne şükrāne viresin [gelicek ġazel evvel dinilmiş beşāreti taķđim için yazmaķda te'ġir kılınmış]

Ķıť'a

Ve kem ra'eynā (18) min zevī şervetin²³⁰³

Lem yukġbilü bi-şükri iķbālehā

Lev şükrühā cāzāhūmal'llāh

A' vāze şükrehu ve ķad ķālehā

²³⁰¹ لَبَغْتَ الْمَكَانَ بُلُوغاً Ulaşabileceġi en zirve yere ulaştı. (Diġer Arapça İbāreler)

²³⁰² (الْمُقْلَةُ) شَحْمَةُ الْعَيْنِ الَّتِي تَجْمَعُ الْبَيَاضَ وَالسَّوَادَ *el-muķlatü* kelimesinin anlamı Sıhāh-ı Muhtâr adlı sözlükten hareketle verilmiştir.

²³⁰³ “1) Nice varlıklı kimseler gördük ki, şükürünü yerine getirmediler. 2) Şâyet Allāhın mükâfatlarına şükretselerdi, Allāh onları söylediġi şü şükür sözüyle mükâfatlandırırđı. 3) “And olsun ki şükr ederseniz elbette size nimetimi artırırım.” Fakat onların nankörlükleri mallarını mahvetti. Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 164, 165. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Dîvân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, s. 157.

La 'in şekertüm (19) le-azidenneküm

Le-kinnemā küfrühumü gālehā

(2) Der-küy-ı 'ışk şevket-i şāhī nemī-ḥirend

'İşk mahallesinde şāhlik şevketin almaz (20)

İkrār-ı bendegī kun u da'vī-i çākerī

Ḳulluḳ ikrārın kıl ve çākerlik da'vīsın murād cenāb-ı İlāhīde pādşāhlik (21) şevketini almazlar ve aña i'tibār kılmazlar ol dergāhda 'ubūdiyyet ve meskenet mu'teberdür pes ikrār-ı 'ubūdiyyet ve da'vī-i rıkk [İ152a] kıl diyü ḥitāb ider [lafz-ı da'vī 'Acemler kesr-i vāv ile okurlar]

Beyt (Ahreb)

Ger ḥod heme 'ālem be-küşāyī tu be-tiğ²³⁰⁴

Çi sūd ki bāz mi-güzārī be-dirig

(3) Ānkes (2) ki üftād u Ḥudāyeş girift dest

Ol kimse ki düşdi daḥi Allāh anuñ elin dutdı

Gū ber-tu bād tā ḡam üftādegān (3) ḥurī

Di aña senüñ üzerüñe olsun üftādeler ḡamın yimeyesin murād budur ki şol ki maḡlūb u za'if iken (4) ḥazret-i Ḥaḳ aña mu'ayyen olup ḳudret bula aña lāzımdur ki üftādeler ḡamın yiyüp ya'nī anlaruñ ḡamın izāle idüp (5)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Ḥāl-i kār üftādegān-rā kār mī-bīn gāh gāh

Ḥāşşa-ḳār üftādeī-rā kūzekār üftādeest

(4) Sāḳī be-müjdegānī-i 'ıyş (6) ez-derem der-āy

Ey sāḳī 'ıyş müjdegānisi ile ḳapumdan iḳerü gir

Tā yekdem ez-dilem ḡam-ı dünyā be-der berī

Tā bir dem (7) göñülden dünyā ḡamın gideresin murād budur ki çün dünyā ehlinden çok ḡam olur ve faḳr ehlinden vāfir rāḥat (8) olur imiş faḳīr sālik bunu bilmez imdi ey şeyḥ ḥalvete gelüp baña tesellī virüp ve müjde idüp diyesin ḥuzūr-ı (9) ḳalb ile ta'ayyüş faḳrdedür zinhār dünyā içün ḡam çekme

Ḳıṭ' a

En-nefsü tecze' u en teküne faḳīreten²³⁰⁵

Ve'l-faḳrū ḥayrun (10) min ḡinan yuḡīhā

Ve ḡina'n-nüfūsi hüve'l-kefāfū ve in tenel

²³⁰⁴ Muslihiddin Sa'dī, **Külliyât-ı Sa'dī**, Kıtahâ vü Tak-beythâ, s. 1115.

²³⁰⁵ "Nefis, yoksul olmaktan yakındır, oysa yoksulluk nefsi azdıran zenginlikten hayırlıdır. 2) Nefislerin zenginliği geçim mikdarına kanaatdir, isyan ederseler dünyanın varlığı da onlara yetmez." Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 256-257.

Fecemî' u mâ fi'l-arzi lâ yekfihâ

(5) Der-şâh-râh-ı câh u büzürgî (11) haţar besîst

Manşibuñ ve ululuğın ulu yolında haţar

Ân bih k'ez-în girîve sebük-bâr bü'gzerî

Ol yegdür ki bu depecükden (12) yüki yeyni geçesin murâd budur ki manşıbı ve 'uluvv-ı kâdri olan dünyâda çok havf u haţardadur fakîr (13) olan hafîfü'l-hameldür lâcerem bundan sebük-bâr gitmek evlâdur [bir nice tağ depecigine girîv dirler]

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Taleb-i manşıb-ı dünyâ ne-kuned ehl-i kemâl

'Âkıl (14) ânest ki endîşe kuned pâyâneş

(6) Sultân u fikr-i leşker ü sevdâ-yı genc ü tâc

Pādşāh 'asker ü hazîne ve tâc (15) sevdâsı

Dervîş ü emn-i hâţır u künc-i kalendarî

Ve hâţır emînligi ve kalendarlik bucağı murâd pādşāhda 'asker fikri (16) ve hazîne ve tâc sevdâsı olur dervîşde emn-i hâţır ve kalendarlik bucağı olur dimekdür hulâşa-i murâd dünyâsı (17) çok olanuñ miñneti çok ve haķîr olanuñ râhatı çok olur dimekdür

Rubâ'î

Ankes ki tama' zi-ehl-i dünyâ (18) ber-dâşt

V'în dünyi-i dün be-ehl-i dünyî bü'gzâşt

Ü-râ be-der-i kesî çirâ bâyed reft

Der-dil-i gam in ü ân çirâ bâyed (19) kâşt

(7) Neyl-i murâd ber-haseb-i fikr ü himmetest

Murâda irmek fikr ü himmet hasebinedür

Ez-şâh nezr-i hayr u (20) zi-tevfîķ yâverî

Şāhdan nezr-i hayr ve tevfiķden nuşret murâd budur ki her kimsenüñ murâda vuşûli kendünüñ (21) fikr ü himmeti ve şıdaķa vü hayr niyyeti miķdârınca olur pes şol şāh ki nezr-i hayr ide tevfiķ-i İlāhî aña yardımcı olur [İ152b] (1)

Kıt'a

--+ / -++ / +++ / +-+

Vaktî ki dâştem yed ü kudret çü merdümân

Dâ'im ri' âyet-i dil-i dervîş kerdemî

Hod bed ne-kerdemî vü eger (2) kerdemî be-sehv

Hod-râ zi-bes 'alâmet-i dil-rîş kerdemî

İmrüz geşt ü ezham-ı anhâ ki kerdeem

Bā-kes ne-kerdemî heme bā-ḥ'îş (3) kerdemî

Hûn dîdenîst bāz bed ü nîk-rā cezā

Ey kâş nîki ez-heme kes bîş kerdemî

(8) Yek ḥarf-i şūfiyāne be-güyem (4) icāzetest

Bir şūfiyāne ḥarf diyeyin icāzet var ise

Ey nūr-ı dîde şulḥ bih ez-ceng ü dāverî

Ey gözüm (5) nūrı şulḥ yegdür cengdem ve ḥuşūmetden murād pādşāhına penddür ki a' dā ile şulḥ itmek yegdür ceng itmekden (6) dir

Ḳıṭ' a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Yekî naşîḥat-ı dervîşvār ḥ'āhem kerd²³⁰⁶

Eger muvāfıḳ-ı şāh-ı zamāne mî-āyed

Egerçi ḡālibî ez-düşmen-i za' if be-ters (7)

Ki tîr-i āh-ı seḥer ber-nişāne mî-āyed

(9) Ḥāfız ḡubār-ı faḳr u ḳanā' at zi-ruḥ me-şūy

Ey Ḥāfız faḳr u ḳanā' at tozını (8) yüzden yuma

K'ın ḥāk bihter ez-'amel-i kîmyāgerî

Bu toprak yegdür kîmyāgerlik 'amelinden murād faḳr u ḳanā' at ḡubārın (9) giderme ya' nî ḡanî vü tena'um ṭaleb itme ki ḡubār-ı faḳr ve şabr-ı kîmyāgerlikden ve servetden yegdür dimekdür

Beyt

- + - - / - + - - / - + -

Her ki (10) der-rāh-ı ḳanā' at merd şud

Māl-ı dünyā ber-dil-i ü serd şud

VELEHU EYŻAN [G.519]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Du yār-ı zîrek ü ez-bāde-i kuhen (11) du menî

İki zîrek yār ve eski şarābdan iki batman

Ferāḡatî vü kitābî vü kūşe-i çemenî

Bir ferāḡat ve bir kitāb ve bir (12) çemen kūşesi murād budur ki ben ve iki zîrek yār ki ḡam-ı dünyā ihtiyār itmeyeler ve 'ışḳ-ı ḳadîmden bir miḳdār ola ve bir (13) ferāḡ-ı ḥātîr ve bir kitāb-ı ṭarîkat ve bir kūşe-i 'uzlet müyesser ola bu beyt merhûndür

(2) Men in maḳām be-dünyā vü āḫiret ne-dihem

²³⁰⁶ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Kıtahâ vü Tak-beythâ, s. 1080.

(14) *Ben bu maḳāmı dünyāya ve āḫirete virmezem*

Egerçi der-peyem üftend her dem encümenî

Egerçi benüm arduma düşerlerse (15) *her dem bir mecma‘ ya‘nî cem‘-i keşîr* murād benüm ğıybetüm iderlerse yâ beni bu maḳāmdan gıdermek içün arduma düşüp (16) taḫrîk iderlerse herdem bir cemā‘ at dimekdür

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Zi-dünyā hiç dānî çîst yārā ḫāşıl-ı yārān

Ne-şüsten (17) yek-nefes bā-hem ber-āverden demî bî-ğam

(3) Her ān ki künc-i ḳanā‘ at be-genc-i dünyā dād

Her ol kimse ki ḳanā‘ at bucağın (18) *dünyā ḫazînesine virdi*

Fürûht Yûsuf-ı Mısrî be-kemterîn şemenî

Şatdı Yûsuf-ı Mısrîyi eksükre behāya (19) murād budur ki şol kimse ki ḳanā‘ at bucağında otururken mālā mā‘il olup ehl-i dünyā olsa *ve şerevhu* (20) *bi-şemenin bahsîn derāhime ma‘dûdetin*²³⁰⁷ ḫasebince Yûsuf-ı cemîli şemen-i ḳalîle şatmış olur

Beyt

--+ / -++ / +--+ / -+-

În māl u cāh-rā ki (21) ğanîmet şemerdeî

Bi’llāh çü nîk der-nigerî cüz ‘azāb nîst

(4) Biyā ki ḳısmet-i in kārḫāne kem ne-şevved

Gel ki bu kārḫāne [İ153a] (1) *ḳısmeti eksülmez*

Be-zühd-i hemçü tûyî yā be-fısk-ı hemçü menî

Senüñ gîbinüñ zühd-i ve benüm gîbinüñ fıskı ile şimdiye (2) niçe maḫalde ma‘lûm olmışdur H‘āce Hâfız nice mevzu‘da ta‘bîr-i bi’n-naḳîş ider pes zühd-i ṭarîḳatden i‘râz (3) idüp dünyāya iḳbāl itmekdür ve fısk-ı dünyādan i‘râz eyleyüp ṭarîḳate iḳbāl itmekdür lâcerem dir ki gel ey ṭalib-i (4) dünyā ki bunuñ ḳısmeti ve ḫışşesi eksülmez senüñ gîbinüñ kesbi ve ticāreti ve benüm gîbinüñ terk ü ‘uzleti ile (5)

Ḳıṭ‘a

+ +--- / + +--- / + +--- / + +---

Kesb-i māl erçi buved mûcib-i bisyārî māl

Lîk meksûb heme rızḳ ne-bāşed yārā

Gerçi mā kesb ne-dārîm (6) vü ‘ibâdet ne-kunîm

Mî-resed rûzi-i mā lîk hemîşe mā-rā

(5) Be-küşei be-nişîn ḫoş-dil ü temāşā kun

²³⁰⁷ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ (Kafîle Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur‘ân, Yûsuf 12/20).

Bir köşede (7) otur gönli hoş ve temâşâ kıl [ba‘ zı nüsaḥda mışrâ‘ -ı evvel böyle vâkı‘ olmuş

Be-bîn der-âyine-i cām naḳşbendî-i ğayb

ya‘ nî gör gönül âyinesinde ğaybuñ naḳş bendeligini]

Ki kes be-yād ne-dâred çünin ‘ aceb zemeni

Ki kimse ḥâtırında bu kadar buncılayın ‘ aceb (8) zamân murād kendü pādşāhına ‘adüvv hücum itdügi zamānı ḥikāyetdür ki hîç kimsenüñ ḥâtırında bunuñ gibi ḥadişe (9) yokdur dir ya‘ nî bunuñ gibi ḥadişe olmuş degöldür ba‘ zı nüsaḥda bu beyt vâkı‘ olmuş

(6) Be-rüz-ı vâkı‘ a ğam bā-şarāb (10) bāyed guft

Vâkı‘ a güninde ğamı şarāba dimek gerek [ba‘ zı nüsaḥda mışrâ‘ -ı evvel vâkı‘ olmuş

Me-gū ḥikāyet-i ḥod cüz be-cām-ı şāfi-dil

Murād kaṅgı pādşāha mā‘ il idügünñ ḳalbünñden ğaurıya dime dimekdür]

Ki i‘ timād be-kes nîst der-çünin zemîn

Ki kimseye i‘ timād yokdur (11) bunuñ gibi zamānda murād budur ki ḥadişe vâkı‘ olduğda ğamı ‘ ışk-ı Ḥaḳḳa ve ḳalb-i şāfiye dimek gerek ğayra dimememk (12) gerek ki kimseye i‘ timād idicek zamân degöldür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Sırr-ı ḥod bā-yār-ı ḥod guften ne-bāyed z‘ān sebeb

Yār-rā yārī buved zi-yār (13) yār endişe kunī

(7) Nigār-ı ḥ̣ış be-dest-i kesān hemī bīnem

Kendü nigārumı kimselerün elinde görürüm

Çünin şināht (14) felek ḥaḳḳ-ı ḥizmet-i çü menī

Buncılayın añladı felek benüm gıbinün ḥizmeti ḥaḳḳını murād kendü pādşāhınun devleti ğayruñ (15) elinde olup kendünün du‘ āsını felek zāyi‘ itdüğinden şikāyetdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ey felek bā-mā ‘ aceb kār-ı ğarībī bāḥtī (16)

Bā-murād-ı ḥ̣ış buvedem nā-murādem sāḥtī

(8) Be-şabr kūş tu ey dil ki Ḥaḳ rehā ne-kuned²³⁰⁸

Şabra duruş sen ey (17) gönül ki Ḥaḳ ḳomaz

Çünān ‘ aziz nigīnī be-dest-i ehrimenī

Ancılayın ‘ aziz yüzün ḳaşın dīv elinde murād ḥazret-i (18) Ḥaḳ ḥātem-i sultānatı ol ‘adū-yı dīv-şifat elinde ḳomaz şabr ḳıl dīv kendü ḳalbine tesliyet ider fi‘l-vâkı‘ (19)

²³⁰⁸ *Be-şabr kūş* ifādesine karşılık olarak derkenārda *şabūr bāş kūş* kelimeleri bulunmaktadır.

öyle olmuş nitekim gazel-i sābık anı beyān itdi [ba‘zı nüsaḥda mısrā‘-ı şānī böyle vākı‘ olmuş

Çünin nigāşt felek şüret-i yekī çü menī

böyle naḳş itdi felek benüm gibi bir kimsenün şüretini murād şüretimi taḡyir eyledi dimekdür]

Şi‘r

Le ‘in naẓara’z-zamānu ileyke şerren²³⁰⁹

Fe lā teku żayyıķan min zāke (20) şadren

Ve kūn bi’llāhi zā şıķatin fe-innī

Erā li’llāhi fī-ze’l-emri sırıran

Zamāni inne zamānī lā ubālī

Feķad mārestuhu yūsren ve (21) ‘usren

(9) Zi-tünd-bād-ı ḥavādiş nemī-tevān dīden

Ḥavādişün şarb yilinden görmek olmaz

Der-in çemen ki gülī būdeest [İ153b] (1) yāsemenī

Bu çemende ki bir gül var imiş yā bir semen murād şerre hücum-ı a‘dā gül ü semen ḳomadı yā seyr ü temāşāya (2) mecāl ḳomadı dimekdür ba‘zı nüsaḥda bu beyt vākı‘ olmuş

(10) Ez-in semüm ki ber-ṭarf-ı būstān be-güzeşt

Bu ıssı (3) zararlı yilden ki būstāna uğradı

‘Aceb ki reng-i gülī hest ü büy-ı yāsemenī

‘Acebdür ki bir gül rengi ve yāsemen (4) ḳoḳusu ola murād şiddet-i hücum-ı a‘dā gül rengini ve yāsemen ḳoḳusını ḳomasa ‘aceb degüldür diyü mübālaḡadur

(11) Mizāc-ı (5) dehr tebeh şud der-in belā Ḥāfız

Zamānınuñ mizācı bāṭıl oldu bu belāda ey Ḥāfız

Kücāst fikr-i ḥakīmī (6) vü re’y-i berhemenī

Ḳandedür bir ḥakīm fikri ve birehmen tedbiri murād budur ki mizāc-ı insānī fāsıd olsa aña (7) ṭabīb-i ḥāzıķ ve ḥakīm-i māhir ‘ilāc u tedbiri mizāc eyleyüp işlāḥ ider şimdi zamānenün mizācı bāṭıl ve (8) fāsıd ve revnaķ-i ‘ālem kāsid oldu aña tedbiri ‘ilāc ve işlāḥ-ı mizāc ider bir ṭabīb-i kāmīl ve ḥakīm-i fāzıl (9) gerekdür ve bundan tenbīh vardır ki pādşāḥ fikr-i ḥakīm ile mizāc-ı ‘ālem işlāḥına sa‘y itmek gerekdür cehhāle (10) i‘timād ve i‘tibād ve milk ü mālā iḡtirār eylemek olmaz [*berhemen* lafzı *bānuñ* fethi ve *rānun* sükunı ile ve *hānun* fethi ile ve *zammı* ile ve *bānuñ* ve *rānuñ* fethi ve *hānuñ* sükunı ile daḡı cā’izdür ḥakīm-i Hindü ve zāhid-i Hindü ma‘nāsına ve muṭlaķa ḥakīm ma‘nāsına isti‘māl olunur]

²³⁰⁹ “1) Eğer zamān sana kötü bakarsa, bundan dolayı göğsün daralmasın. 2) Allāh’a güven. Şüphesiz ben bu işte (sıkıntıda, hāletde) Allāh’ın bir gizeminin olduğunu görüyorum. 3) Şüphesiz zamānımı umursamıyorum. Çünkü ben zamānın kolaylığını da ve zorluğunu da tecrübe ettim.”

Ḳıṭ‘a

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Ey ki ber-taht-ı ulu’l-emr zi-destī (11) tekye
Tekye ber-‘adl kun u mülk nigeḥ dār be-dād
K’in cihān mişl-i tu pür dīd ü ferāmūşeş şud
V’in ser-i taht çü tu şāhi (12) besī dāred yād
Gırre der-memleket ü māl ne-bāşī kīnhā
Dīgerī dāşt k’ez-ū dehr sitānd u be-tu dād
‘İlm (13) dād ber-i efrāşteī pendārī
Ḥalk-rā cān şud ez-īn guşşa-i bī-dād āzād
Çeşm be-küşā vü be-bīn nīk ki bed geşt (14) künūn
Küş-ı ‘ālem ki ez-āvāze-i ṭabl bī-dād
Ger bedīn vāz‘ be-mānd ne-keşed deyr ki zūd
Ḥāk-i mülk-i tu (15) dihed zūlm-i sitemger ber-bād

VELEHU EYẒAN [G.520]

Bu şerḥ olınacak ḡazel evvel ḡazeldür ki Mevlānā (16) şerḥ itmişdür bu fakir her beytde anlaruñ şerḥini evvelā ‘alā vechi’t-telḥiş yazup şāniyen kendü ḥāṭır-ı fātıruma (17) ḥalecān ideni yazup beyān iderüm

[Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün]

(1) Der-heme deyr-i muḡān nīst çü men şeydāyī

Dükeli muḡān deyrinde yokdur (18) *benüm gibi bir şeydā* [der-heme deyr-i muḡān lafzında işāret vardur ki cemī‘-i ḥānḳāhlarda benüm gibi ‘āşık yokdur ki anlaruñ ba‘zı libāsı ṭā‘ife-i şūfiyye ile muḳayyedler ve ba‘zı kütüb-i resmiyeye müte‘allıklardur diyüp kendünüñ kemāl-i iḥlāşını zıkr ve ḡayrıları irşāddur]

Ḥırḳa cāyī girev-i bāde vü defter cāyī

Ḥırḳa bir yerde şarāb rehini ve defter bir yerde Mevlānā (19) Celāl dimiş murād *deyr-i muḡāndan* maḳam-ı talebdür ve *şeydālık* aña bināendür ki ṭālib-i ḥaḳīḳat maṭlūb-ı ma‘lūm (20) degüldür pes ḥayrān u mestvār taleb şahrāsına düşmişdür ve ḥırḳa rüsüm-ı zühdden kināyetdür ki nice zāhir-perestleruñ (21) ḥicābı olmuşdur ki anı vāsıta-i celb-i menāfi‘-i fāsīde itmişlerdür ve defter-i işāretdür mertebe-i [İ154a] (1) celāliye ki niceleruñ sedd-i rāhı olmuşdur ki az nesneye maḡrūr olup kendüleri vāşıl zann itmişlerdür ya‘nī (2) cemī‘-i merātib-i talebde benüm gibi āşüfte ü ḥayrān yokdur ki bi’l-küllīye cenāb-ı ḳudse teveccüh idüp ‘alāyık-ı zühd ü (3) ‘ilmi terk itdüm ve fakir dirüm murād *muḡāndan* ḥānḳāhdur andan benden divāne ve şeydā ve ṭālib-i bī-pervā (4) yokdur ki melāmiyye ṭā‘ifesinde olup şūfiyāne libāsı yā ‘örf libāsı ‘ışık-ı İlāhī içün bir yerde terk ve (5) kitāb-ı resmī anuñçün bir yerde terk itdüm ki ṭarīḳate niyyeti ve vuşūle ‘azīmeti berk itdüm

Beyt

Şudeem (6) ‘āşık u dīvāne vü hayrān cāyī
Ki be-ḥod nīz ne-māndest me-rā pervāyī

(2) Dil ki āyine-i şāhīst ḡubārī (7) dāred

Göñül ki āyine-i şāhīdūr tozı vardır

Ez-Ḥudā mī-ṭalebed şoḥbet-i rūşen-rāyī²³¹⁰

Allāhdan ister bir (8) fikri rūşen fikirlü şoḥbetini Mevlānā Cemāl dimiş nefsi-nāṭıḳaya ḳalb dirler andan a‘lā (9) cevher-i ḳudsī işbāt idüp rūḥ dirler ve nefsi-nāṭıḳadan bedene fā‘iz olan ḳuvāya nefsi dirler (10) pes ḳalb bir ruḥdur ve iki cānibe taḳallūbi i‘tibārı ile ḳalb dirler ki *el-ḳalbe beyne işba‘ayni min aşābi‘i’r-raḥmāni* (11) *yuḳallebuhā keyfe yeşā‘u*²³¹¹ ḥasebince dūr lācerem *men lā ya‘rifu illā bi-şoḥbeti şeyhi mürşid ve üstādı kāmīl*²³¹² mücebince (12) bir şafā virici gerekdür ve faḳīr dirüm ḳalb-i mir‘at-i İlāhīdür ki o ḥazret-i cemāl yā kemālını anda müşāhede ider (13) ve ḳalbūn māsivāya ta‘alluḳ sebebi ile ḡubārı vardır *ve inne li-küllü şey’in şıḳāleten şıḳālete’l-ḳulūbi* (14) *zıḳru’llāhi*²³¹³ ḥasebince muşayḳal ü pāk ḳılmaḳ gerekdür ki *yevme lā yenfe‘u mālün ve lā benün illā men ete’llāhe* (15) *bi-ḳalbin selīm*²³¹⁴ mücebince maḳbūl-i İlāhī ve manzūr-ı şāhī ola ve anı pāk ḳılmaḳ bir kāmili rūşen-rāyī vü mükemmel-i (16) bezm-ārā-yı müşāḥabeti ile olur ki ḳalb şafā bulup maḫzar-ı tecellī ve müşāhede maḫalli ola nitekim bu ma‘nā ifādesinde ḥazret-i (17) Mevlānā evā’il-i Meşnevīde dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+--

Āyine-i cānet ez-ān ḡammāz nīst²³¹⁵

Z’ān ki jengār ez-ruḥeş mümtāz nīst (18)

(3) Cūyhā besteem ez-dīde be-dāmān ki meger

Irmaḳlar bağlamışum gözden etege ki meger

Der-kenārem be-nişānend (19) sehī-bālāyī

Benüm kenāruma dikeler bir serv-ḳaddi Mevlānā Celāl dimiş bu muḳarrerdür ki ṭaleb-i şevḳsüz mutaşavver degüldür (20) ve ḥareket-i irādiyyeye dört nesne gerekdür biri ‘ilm ya‘nī taşavvur be-vech-i mā vü taşḏıḳ be-ḳā’ide tā biri şevḳ ber-‘azm ü (21) cezm biri ḳuvvet-i muḫarrık küllü minhā şāniye sebebdür ve murād *sehī-bālādan* maṭlūb-ı ḥaḳīḳīdür ki a‘la’l-meṭālibdür pes [İ154b] (1) şıdḳ-ı ṭalebde kemāl-i şevḳ

²³¹⁰ *Mī-ṭalebed* ifādesine karşılık olarak derkenārda *mī-ṭalebem* kelimesi bulunmaktadır.

²³¹¹ *وَالْقَلْبُ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ يُغَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ* Kalpler Rahman'ın iki parmağı arasındadır, onu dilediği şekilde evirip çevirir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, c. 2, s. 403-404, Hadis No: 2143.

²³¹² *لا يَعْرِفُ إِلَّا بِصُحْبَةِ شَيْخٍ مُرْشِدٍ وَاسْتِادٍ كَامِلٍ* Bir mürşidin ve kāmil bir üstādın sohbeti olmadan hiçbir şey bilmeyen kişi... (Diğer Arapça İbâreler)

²³¹³ *وَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ صِقَالَهُ صِقَالَةُ الْقُلُوبِ ذِكْرُ اللَّهِ* Şüphesiz ki her şeye cilâ verecek bir âlet var, kalbin cilâsı ise zikrullahtır. (Hadis) Ed-Da’vâtü’l-Kebîr li’l-Beyhakî, Hadis No: 19.

²³¹⁴ *يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ* (88) O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. (88) Ancak Allah'a kalb-i selim (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur). (89) (Kur’ân, Şu’arâ 6/88-89).

²³¹⁵ Mevlāna Celāleddin Muhammed *Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça*, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 22, Beyt: 34.

gerekdür ve fakîr dirüm murâd budur ki murâkıb u müteveccih hâzret-i İlähî olup kemâl-i iştîyâkıdan (2) çok ağladum gūyiyâ gözümden etegüme ırmaqlar cārî oldu lâcerem talebde mücâhede kıldum tâ ki *ve'İlezzîne câhedû* (3) *finâ le-nehdiyennehüm sübülenâ*²³¹⁶ mücebince *men talebe vecedde vecede*²³¹⁷ hasebince derecât-ı 'aliyye ve tecelliyât-ı İlähiyyeden bir maķâm-ı a' lâ ve tecellî-i (4) Mevlâ kenârımda şâbit ola

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Çün kunem ger ne-kunem cūy-ı sirişkem der-cūt

Çünkü bî-küşiş-i bisyâri ruĥet ne'nmâyî (5)

(4) Keştî-i bâde biyâver ki merâ bî-ruĥ-ı düst

Şarâb gemisin ya'nî şol gemi ki şarâbdur getür ki baña yâr yüzünsüz [keştî lafzınıñ bâde lafzına izâfeti izâfet-i beyâniyyedür]

Geşt (6) her kûşe-i çeşm ez-ğam-ı dil deryâyî

Olmuşdur her göz kûşesi gönül ğamından bir deñiz Mevlânâ Celâl dimiş ğaraż (7) izhâr-ı kemâl-i şevkdür maţlûba ki müstelzim keşret-i bükâ-yı girye murâd *deryâdan* ğumûm-ı dünyâ ve merâtib-i keşretdür ve andan (8) ĥalâş 'ışk u tecellî ile olur ve murâd her *kûşe-i çeşmden* her cānibedür ki eşheri ile ta'bir olunmuşdur fakîr (9) dirüm *keştî-i bâdeden* murâd 'ışk-ı İlähîdür ve ğam-ı dil firķat-i dostdandır ki yâr ruĥunsuz gönül ziyâde ğamġin olur (10) ve 'aşıkâ andan a'zam ğam olmaz ve *çeşm* kendü ma'nâsına münĥasırdur gözün her bir köşesi deryâ olmuşdur diyü mübâlaġa (11) ider pes ĥaşıl-ı ma'nâ ve murâd budur ki 'ışk-ı İlähî getür ki yâr ruĥunsuz gönül ziyâde ğamnâk olup ağlamakdan her (12) her bir köşesi deñiz olmuşdur pes bu kadar deryâdan ĥalâş keştî 'ışk-ı İlähî olmayınca olmaz

Beyt

+++---/+++---/+++---/++-

Eger meded ne-kunî (13) ne'gzerem zi-baĥr-i sirişk

Ki der-muĥîţ ne-tâbed şinâverî mellâĥ

(5) Kerdeem tevbe be-dest-i şanem-i bâde-fürüş

Tevbe (14) *eyledüm bir şarâb satıcı şanem eli ile*

Ki diger mey ne-ĥurem bî-ruĥ-ı bezm-ârâyî

Ki daĥi şarâb içmeyem bir meclis bezeyici (15) *yüzünsüz* Mevlânâ Celâl bunda ma'nâ-yı zâhir ile iktifâ eylemiş fakîr dirüm murâd *şanem-i bâde-fürüş*dan bir teşeyyüh ider (16) sâlik-i mübtedâdur ve *bezm-ârây*dan murâd şeyĥ-i münteĥîdür çün şeyĥ nâķışuñ kuşurın gördüm anuñ eli ve vâsıtası (17) ile tevbe eyledüm ki 'ışk-ı

²³¹⁶ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'ân, Ankebût 29/69).

²³¹⁷ مَنْ طَلَبَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa, onu elde eder. (Hadîs) Mevsûatü'l-Eĥâdis ve'l-Asârü'z-Zaîfe ve'l-Mevzûa, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 10 s. 102, Hadîs No: 20313.

İlāhî nûş itmeyem ve tarîkate sülûk eylemeyem bir şeyh-i kâmil ve müntehî fâzıl
hużûrî olmayıcak (18)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Sübha der-gerden ‘aşâ der-kef muşallâ der-ketif²³¹⁸

Pây tâ ser şeyh-i şöhret cüy bâşed şîb ü şîn

(6) Sırr-ı (19) in nükte meger şem‘ ber-âred be-zebân

Bun nüktenün sırrını meger şem‘ dile getüre

Verne pervâne ne-dâred be-sühân pervâyî

(20) *Yohsa pervânenün yokdur söz pervası* Mevlânâ Celâl dimiş ‘ışk eger iki cânibi
vardur biri ma‘şûk biri ‘âşık (21) evvelki zühûr ister ikinci ihtifâ ister ve ‘ışk anı
iktizâ ider ki ‘âşık ma‘şûkda fânî ola lâcerem ‘âşıkda [İ155a] (1) zühûr iden eşer
ma‘şûkdur

Rubâ‘î (Ahreb)

Her büy ki ez-müşk ü karanfil şinevi²³¹⁹

Ez-sâye-i ân zülf çü sünbül şinevi (2)

Çün nâle-i bülbül zi-pey gül şinevi

Gül güfte buved gerçi zi-sünbül şinevi

Fakîr dirüm sırr-ı in nükte tevhiş sırrıdır ki (3) anı meger ma‘şûk-ı haqîkî diye yohsa
‘âşık-ı şâdık bu sırrı dimez ki bunu demek cürm-i ‘azîmdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Guft ân yâr (4) k’ez-ü geşt ser-i dâr bülend²³²⁰

Cürmeş ân bûd ki esrâr hüveydâ mî-kerd

yâhûd *men ‘arefe’l-hakki kelle lisânühü*²³²¹ hasebince (5) ‘âşık-ı vâşıl sırr-ı İlâhî
söylemez

Beyt

--+ / +++ / +++ / ++-

În müdde‘ iyân der-talebeş bî-haberânend²³²²

An-râ ki haber şud haberî bâz neyâmed (6)

Gazel

²³¹⁸ Derkenârda *muşallâ* kelimesinin yerine *seccâde* lafzı bulunmaktadır.

²³¹⁹ Fahreddin Irakî, Rubâi No: 164. Ganjor.

²³²⁰ Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz, G.120/8.

²³²¹ عَرَفَ الْحَقَّ كُلَّ لِسَانُهُ Hakki bilenin dili yorulur/susar. (Hadîs) el-Masnû‘u fî-Marifetü’l-Hadîsü’l-Mevzûa, Hadîs No: 348.

²³²² Muslihiddin Sa’dî, *Külliyât-ı Sa’dî*, Gülistân, s. 5.

--+/-+++/+---/-+-

Ān kân-ı hüsni buved ü ne-bûd ez-cihân nişân

V'elâni an 'areftü 'alâ mâ 'aleyhi kân

A' dâd-ı kevn ü keşret-i (7) şûret nümâyişet

Fe'lküllü vâhidun yetecellâ bi-küll şâne

Nûrist maḥẓ kerde be-û şâf-ı ḥod zuhûr

Nâm-ı tenevvu' ât zuhûreş (8) buved cihân

Her çend der-nihân u 'ayân nîst ğayr-ı ü

Fî-ḥaddi zâtehu ne nihânîst ü ne 'ayân

Fâ'iz buved (9) be-cûd ber-a' yân-ı ins ü cinn

Sârî buved zi-luṭf der-eṭvâr-ı ins ü cân

Dânâ be-her başîret ü bînâ be-her başîr (10)

Güyâ be-her zebân u tevânâ be-her zamân

Câmî keşîde dâd zebân-râ ki sırr-ı 'ışk

Remzîst kes me-güy u ḥadişest (11) kes me-dân

(7) Süḥan-ı ğayr me-gû bâ-men-i ma'şûka-perest

Ğayr sözün dime ben ma'şûkaya tapıcıya

K'ez vey (12) ü cām-ı meyem nîst be-kes pervâyî

Ki ma'şûkadan ve şarâb kadeḥinden baña yokdur kimse pervâsı Mevlânâ Celâl dimiş (13) 'âşîk cemî'-i mäsivâdan yüz döndürüp ma'şûkdan ğayrı görmemek gerek ve işitmek gerek fakîr dirüm k'ez (14) lafzında olan *ez* lafzı min ecliyye ma'nâsınadır ya'nî benüm şuglum ma'şûka ve anuñ mir'ati olan ḳalbedür ki (15) nefy-i ḥavâtîr ve taşfiyet-i ḳalb iştiğâlindeyin lâcerem bunlara iştiğâl baña ğayruñ iḥbârın ve aḥvâlîn istimâ' a mānî' (16) olmuştur [*k'ez* lafzı aşda ki-ezdür]

Rubâ'î (Ahreb)

Ma'şûka ki şud zi-kāmḥâ 'âyîk-ı men

Dî guft neî be-'âşîkî lâyıḳ-ı men

Vaşlest zi-men kām-ı tu (17) ârî hestî

Tu 'âşîk kām-ı ḥîş nî 'âşîk-ı men

(8) Nergis er lâf zed ez-şîve-i çeşm-i tu me-renc

Nergis eger lâf (18) urursa senüñ gözün şîvesinden incünme

Ne-revend ehl-i nazar ez-pey-i nâ-nînâyî

Gitmezler ehl-i nazar olanlar bir a'mâ (19) ardınca Mevlânâ Celâl dimiş nergisün egerçi göz şüreti vardır ammâ bînâ degüldür âdem-şüretler daḥi böyle çokdur (20)

Beyt

++---/++---/++---/++-

Şude zâhid be-hevâ-yı gül-i ruhsâr-ı habîb

Hemçü nergis heme ten dide velî bînâ nîst

faķîr dirüm murâd *nergis*den (21) şeyh-i nâķışdur müşâhedeye ķâdir degüldür ve *çeşm*den murâd fât-ı ‘ayndur ‘ayn lafzınıñ bir ma‘nâsı zât-ı şey’ olmaķ [İ155b] (1) i‘tibâr ile pes murâd budur ki nâķış tecellî-i zât lâfin urursa incünme zirâ ehl-i nazâr olanlar aña iķtidâ itmezler (2)

Beyt

++---/++---/++---/++-

Dilâ zi-ķayd-ı harîfân-ı bî-ķired be-gurîz

Tu murğ-ı zîreki ez-dâm-ı dîv ü ded be-gurîz

(9) Z’ân hadîsem çi hoş âmed (3) ki sehergeh mî-guft

Ol hadîşden baña ne hoş geldi ki seher vaķtinde dir idi

Ber-der-i meykedeî bâ-def ü ney tersâyî

(4) *Bir meyhâne kapısı üzre def ü nây ile bir tersâ* Mevlânâ dimiş murâd *sehergeh*den vaķt-i inķişâf ve feyzdür (5) ve *meykede*den murâd maķâm-ı ‘ışķdur ve hâletdür ve *tersâ*dan murâd sâlik-i tâlîb-i dîndür halâş-ı murâd u ma‘nâ budur ki (6) baña bu sözden ğâyetde hoş hâl geldi ki bir sâlik vaķt-i inķişâfda maķâm-ı ‘ışķ ve hâletde şevķ ü zevķ (7) ü i‘lân ile didi faķîr dirüm ki *sehergeh*den murâd vaķt-i teveccühdür ve *meykdede*den murâd hânķâhdur ve *tersâ*dan (8) murâd kendü aķvâlin sır iden şâhib-i hâldür ve *def*den murâd taleb-i ma‘şûķ ve *nây*dan murâd peygâm-ı maķbûbdur hûlâşa-i (9) ma‘nâ ve murâd budur ki baña ol sözden ne hoşhâl geldi ki bir murâd şâhib-i hâl ve settâr-ı aķvâl vaķt-i teveccühde (10) hânķâh kapısında taleb-i ma‘şûķ ve cezbe-ı maṭlûb ve haber-i maķbûb ile didi

(10) Ger müselmânî ez-înest ki Hâfız dâred

(11) *Ger müselmânlık ol üslûbdan ise ki Hâfızuñ vardur* [maķûl-i kavlı bu maḥlaş beytidür]

Âh eger ez-pey-i imrûz buved ferdâyî

Âh eger bu gün içün (12) *olaydı yarınlık* Mevlânâ Celâl dimiş yâ‘nî yarın haķîķat zuhûr ider mecâz olmaz ve ihlâş vemâ hüve’l-vâķı‘ (13) peydâ olur riyâ vü taşannu‘ olmaz bugün öyle olaydı ya‘nî ehl-i mecâz ve aşhâb-ı riyâ bugün ehl-i haķîķat ve (14) muḥliş olalar idi

Beyt

--+/-+--/+--+/-+-

Ferdâ ki pîşgâh-ı haķîķat şevved pedîd²³²³

Şermende reh-revî ki ‘amel ber-mecâz kerd

²³²³ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.119/7.

(15) fakîr dirûm murâd budur ki yarın ki cemî‘ -i mâsivâdan kat‘ -ı ta‘ alluk kılnur ve teveccüh ancak hâzret-i Hakkâ olunur (16) bugün öyle olaydı vuşûl ila‘llâh bi‘l-fi‘l hâşıl olup sâlik-i tâlib vâşıl olur idi

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Mestî (17) zed in terâne be-âvâz-ı çeng ü guft

Yâ tâlibü‘l-vişâl tecerrüdligi taşıl

şâhib-i nazar ve ehl-i inşâf olanlara zâhirdür ki (18) her beytün şerhinde Mevlânâ Celâl zıkr itdüğü şerh tedkiyât-ı felâsife kabîlinden ve ehl-i sülûk olmayanlar kâl u kılindendür (19) ve fakîr zıkr itdügüm dervîşâne ta‘bîr ve ahvâl-i sülûka mülâyim tefsîrdür imdi *enzur ilâ mâ kâle ve* (20) *lâ-tenzur ilâ men kâle*²³²⁴ hasebince nefsi maqûle nazar idüp kâ‘ile nazar itmemek gerek pes âña nazar itme ki Mevlânâ Celâl diyâr-ı ‘Acemde (21) ‘azîm ve bu fakîr diyâr-ı Rûmda hâkîrdür

Kıt‘a

+++/-+--+/-+-

Ger ne-dânend câhilân kadrem

Çün güher-kıymetem ne-kerded kem

Kıymetem [İ156a] (1) çün hîtâm-ı dünyâ nîst

Ez-taleb-şân ez-ân şudem ebkem

Ez-Hudâ uhrevî behâ h‘âhem

Gû buved ber-güzide vü muhkem (2)

VELEHU EYŻAN [G.521]

[Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün]

(1) Dîdem be-h‘âb düş ki mâhî ber-âmedî

Gördüm düşde dün gice bir ay toğdı (3) [h‘âb uyku ma‘nâsına ve düş ma‘nâsına gelür bunda ikinci ma‘nâ murâddur *ber-âmeden* toğmak ve çıka gelmek ma‘nâsınadur bunda evvelki ma‘nâ murâddur ve *ber-âmedî* lafzında olan harf-i yâ yâ-yı hikâyetdür bâkî âmedî lafzında dağı böyledür]

K‘ez-‘aks-i rûy-ı ü şeb-i hicrân ser âmedî

Ki anuñ yüzi ‘aksinden hicrân gicesi tamâm oldu bu beyt merhûndur (4)

(2) Ta‘bîr çîst yâr-ı seferkerde mî-resed

Ta‘bîr nedür sefer itmîş yâr irişür ya‘nî gelür

Ey kâc her çi zûdter (5) ez-der der âmedî

²³²⁴ انْظُرْ إِلَى مَا قَالَ وَلَا تَنْظُرْ إِلَى مَنْ قَالَ Söylediğine bak, söyleyene değil. (Hadîs) el-Esrârül-merfû‘a fi‘l-ahbârî‘l-mevzû‘a No: 592.

Ey harf-i nidādur münādā maḥzūfdur *kāc* bunda kākī ma' nāsınadır ya' nī *ey Rabbī kākī* (6) *her ne deñlü tizrek ise ḳapudan iḳerü geleydi* murād budur ki H'āce Hāfızuñ yāri bir şeyḫ-i 'aziz sefere (7) gitmiş imiş *zıkr* itdüğü ru'yā vākı' olup anuñ ta' bīri ol sefere giden yārūñ ḳudūmi olup anuñ (8) tizcek gelmesini istid' ā itdügün ḥikāyetdür [*ta' bīr ḳıst* su'āldür andan aṣağı cevābdur ve *kāc* kākī ma' nāsına ve sille ma' nāsına ve çam ağacı ma' nāsına gelür]

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Cānem be-dür şudī be-mülākāt-ı ḥazreteş

Ān ḥ'āce er zi-rāh-ı (9) kerem ber-der āmedī

(3) Zıkreş be-ḥayr sākī-i ferḥunde-fāl-i men

Zıkrī ḥayr olsun benüm sākī-i mübārek-fālum (10) [*zıkreş be-ḥayr* cümle-i du'āiyyedür ve *müdām* iki ma'nāya gelür biri dā'im biri şarāb ikinci ma'nā mülāḥazası ile ḳadeḥe ve sāğara münāsibdür ve *ḳadeḥ* büyüğüne ve küçüğüne dirler ammā sāğar ekşer küçüğüne dirler Türkide şağrak daḥi küçüğüne dirler]

K'ez-der-müdām bā-ḳadeḥ ü sāğar āmedī

Ki ḳapudan müdām ḳadeḥ ve şağrak ile gelür idi murād budur ki (11) ol şeyḫ-i mübārek-ḳademe du'ā idüp geldükçe 'ıṣḳ-ı İlāhī ile mālī ḳalb mālī ile gelür idi murād budur ki (12) ol şeyḫ-i mübārek-ḳademe du'ā idüp geldükçe 'ıṣḳ-ı İlāhī ile mālī ḳalb-i şāfi ile gelür idi dir

(4) Hoş būdī (13) er ḥ'āb be-dīdī diyār-ı ḥ'ıṣ

Hoş idi eger düşde göreydi kendü yārını

Tā yād-ı şöḥbeteş süy-ı mā (14) rehber āmedī

Tā aña şöḥbetin añmak bizüm cānibimüze ḳulağuz geleydi murād budur ki düşünde kendü yārini görse (15) bunda olan şöḥbeti tezekkür idüp ol tezekkür aña bu cānibe gelmege ḳulağuz olur ya' nī gelmege bā' iş olur idi (16)

(5) Ān k'ū tu-rā be-seng-dilī geşt reh-nümün

Ol kimse ki saña taş gönüllü ki ḳulağuz oldı [*reh-nümün* lafzı rāh-nümün lafzından muḥaffedür bu iki lafz ve lafz-ı rāhber ve anuñ muḥaffefi rehber ve rāh-nümāy lafzı ve anuñ muḥaffefi rāh-nümā ve reh-nümā lafzları ḳulağuz dimekdür]

Ey kākī pāş (17) be-sengī der āmedī

Ey dost kākī ayağı taşa geleydi murād budur ki şol kimse ki seni bu ṫarafa gelmege (18) māni' olup seng-dillüğe irşād idüp kākī ayağı taşa doḳına idi ki mennā'-ı ḥayrdur (19)

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Me'snev süḥan-ı ān ki tu-rā māni' -i ḥayrest

Şirrīr buved her ki buved māni' ḥaberet

(6) Feyz-i ezel be-zūr u zer er āmedī (20) be-dest

Feyz-i ezel eger kuvvet ü altun ile ele geleydi

Âb-ı Hızır naşîbe-i İskender âmedî

Hızr (21) *şuyı ya'nî âb-ı hayât-ı İskender naşîbi gelür idi* murâd budur ki feyz-i İlâhî za'îf ü fakîr olanlara olur [İ156b] (1) kavî ve ğanî olanlara olmaz ve illâ âb-ı hayât-ı İskendere naşîb olur idi yâhûd feyz-i İlâhiye (2) kuvvet ü altun şart degüldür meşîyyetu'llâh müte'allık olduğu kimseye olur anuñcün Hızra naşîb olup (3) İskendere naşîb olmadı

Beyt

+---/+---/+---/+---

Be-fazlest feyzeş ez-ân âb-ı cân

Naşîb-i Hızır şud 'aleyhi's-selâm (4)

(7) Câneş nişâr kerdemi ân dil-nevâz eger

Cânı aña nişâr ider idüm ol gönül oğsayıcı

Eger çün rûh-ı maḥẓ cilve-künân (5) der-ber âmedî

Rûh-ı maḥẓ gibi cilve iderek sîneye geleydi murâd ol yâr-ı 'azîzüñ vaşlına kemâl-i (6) râğbeti zıkrdür

(8) Ân 'ahd yâd bād ki ez-bām u der-merâ

Ol 'ahd añılsun ki tamdan ve kapudan baña

Ger dem peyâm-ı (7) yâr u ḥaṭ-ı dilber âmedî

Dâ'im yâr haberi ve dilber ḥaṭtı gelür idi murâd budur ki sen dilber bunda in gâh tam (8) üzerinden baña haber söyler idüñ ve gâh ev içünden kapuma mektûb gönderür idüñ ol zamân unutulmasın (9) ḥulâşa-i murâd girü gel ki ol girü müyesser olsun dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Her ki ez-men dil bered men nâm-ı dilber [ki] nihem (10)

Lafz-ı dilber-râ çü ma'nâ dilberende bûdeest

(9) Key yâftî raḳîb-i tu çendîn mecâl-i zûlm

Kaçan bulur idi senüñ raḳîbüñ (11) bu deñlü zûlm mecâlini

Mazlûmî er şebî be-der-i dâver âmedî

Bir mazlûm bir gice eger ḥâkim kapısına geleydi murâd mazlûmuñ (12) du'âsı dergâh-ı Ḥaḳda müstecâb olduğın zıkrdür ki Resûlullâh 'aleyhi's-selâm Mu'âz bin Cebile dimiş *ettaḳi* (13) *da'vete'l-mazlûmi fe'inna'llâhe te'âlâ lem yec'al beynehü ve beynehâ ḥicâbün*²³²⁵ [sakin mazlûmuñ âhından şehergâh kim aña perde komamışdur Allâh]

²³²⁵ اَتَّقِ دَعْوَةَ الْمُظْلُومِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُمَا حِجَابٌ Mazlûmun duasından sakın! Çünkü mazlûmun duası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur. (Hadîs) İbn Hâtem, Hadîs No: 612-634.

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ayıрмаğa benden anı sa' y itme rakībā (14)

Gāfil yürime bunda şaķın āh-ı şehervār

(10) Hāmān-ı reh ne-refte çi dānend zevķ-i 'ışķ

Sālik olmamışlar (15) hāmılarına bilürler 'ışķ zevķini

Deryā-dilī be-cūy dilirī ser-āmedī

Bir göñli deñiz iste ve bir bahādur (16) ve bir ser-āmed murād ol şeyh-i 'azīze hıttābdur ki dir sālik olmayan hāmılar irşādını terk kııl ki (17) anlar zevķ-i 'ışķı bilmezler bir deryā-dil ve riyāzetde bahādur ser-āmd iste terbiyyetüñ zāyi' olmaya

(11) Ger berr (18) ü baħr-rā be-miyān fark nistī

Eger kıurı ve deñiz ortasında fark olmayaydı

Gāv-ı behūde-rā zi-cibīn 'anber (19) āmedī

Mağlūb şıgıruñ alnında 'anber gelür idi murād budur ki berr ü baħrūñ farkı vardır ki (20) gāv-ı baħrden 'anber hāşıl olur gāv-ı berrden hāşıl olmaz eger berr ü baħrūñ farkı olmayaydı istiħdām (21) olınan baķaradan daħi 'anber hāşıl olur idi

(12) V'er diğeri be-şive-i Hāfız zedī rakām

Eger bir ğayrı [İ157a] (1) Hāfız şivesi ile rakām uraydı

Mağbūl-i tab' -ı şāh-ı hüner-perver āmedī²³²⁶

Hüner besleyici şāhuñ tab'ınuñ (2) mağbūli gelür idi murād Hāfızuñ kelāmı merğübü'l-üslūbdur anuñçün hüner mürebbisi olan (3) şāh kıatında mağbūbdur vir ğayruñ kelāmı daħi böyle olaydı ol daħi mağbūl-i hāzret-i şāh olur idi (4) dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.522]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Rūzgārīst ki mā-rā nigerān mī-dārī

Bir rūzgārdur ki bizi muntazır dutarsın (5) [nigerān nāzar ma' nāsına ve manzar ma' nāsına ve müte' allık ma' nāsına gelür]

Bendegān-rā ne be-vaz' -ı diğeri mī-dārī

Ķulları ğayrılar vaz' ı ile dutmazsın murād ol yār-ı 'aziz (6) gelmekde te'hīr idüp intizār virdüĝin hikāyet ve bende-i muħlişlerin ğayrılar gibi görmedigünden şikāyetdür

(2) Kūşe-i (7) çeşm-i rızāyī be-menet bāz ne-şud

Senüñ rızāya mensūb gözüñ köşesi baña açılmadı

İnçünin 'izzet-i şāhib-nazarān (8) mī-dārī

²³²⁶ Hüner-perver ifādesine karşılık olarak derkenārda sūħan-perver kelimesi bulunmaktadır.

Şāhib-nazarlar ‘izzetin buncılayın dutarsın murād budur ki biz şāhib-nazarlaruz ammā bize rızā ile (9) nazar köşesin dutmazsın ya‘ nī rızā nazarı ile nazar itmezsin ve şāhib-nazarlara ‘izzet itmezsin

(3) Ne gül ez-dest-i dāğ-ı (10) ğamet rest ü ne bülbül der-bāğ

Gül senüñ ğamuñ dāğından kırtılmadı dağı bülbül bāğda

Heme-rā na‘ra-zenān (11) cāme derān mī-dārī

Dükeli na‘ra urıcı kaftān yırtıcı dutarsın murād gül dāğ-ı ğamdan kaftān yırtıcı ve (12) bülbül na‘ra urıcıdur lācerem bāğ-ı ‘ālemde ‘ışk-ı İlāhī mü’eşşerdür dimekdür [bu beytde leffü neşr-i müşevveş vardır]

(4) Sā‘ id ān bih ki be-püşī tu ki (13) ez-behr-i nigār

Bil ki ol yegdür ki örtmeyesin sen ki naqş u reng için

Dest der-hün-ı dil-i pür-hünerān mī-dārī

(14) *Eli çok hünerlüler gönli kanına dutarsın* murād sā‘ idden kudret-i kariyyedür lācerem hāzret-i Hāqdan anı istid‘ ā ider (15) ki kudret-i kaviyyesin setr itmeyüp ehl-i hüner olanların klabinde te‘şir idüp kendüye kulübü müncezib kılp hubb-ı (16) māsivādan ve maḥbūb-ı mecāziden taḥlīş ide nitekim dir

(5) Peder-i tecrübe ey dil tuyī āḥir zi-çi rüy²³²⁷

Tecrübe atası (17) ey gönül sensin āḥir ne yüzden

Ṭama‘-i mihr ü vefā z’ın püserān mī-dārī

Şefkat ü vefā ṭama‘nı bu oğlanlardan (18) dutarsın murād mütekellimden rüh ve muḥātabdan kalbdür ki ol buña dir sen keşirü’t-tecrübesin sen oğlanlardan (19) şefkat üğ vefā gelmedüğün bilürsin pes bunlardan niçün böyle şefkat ü vefā ṭama‘ idersin [bir kimsenüñ bir nesneye çok mübāşeret-i olsa aña bu anuñ babasıdır dirler nitekim çok ḥayrāta mübāşeret idene ebu’l-ḥayrāt dirler kalb keşirü’t-tecrübe olduğu ecilden aña peder-i tecrübe didi ve lafz-ı āḥir bunda Fārisidür istiğrāb maḥallinde isti‘ māl olunur nitekim Türkî dilde sen bunu bilürsin āḥir dirler evvel kitābda dağ bir kerre beyān olunmuşdur]

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Ferāğat eyle gel ey (20) dil ümīd-i vaşl-ı dilberden

Bilürsin kim vefā gelmez cihān içre güzellerden

(6) Kise-i sīm ü zeret pāl be-bāyed perdāht

(21) *Altunuñ ve gümüşüñ kisesin pāk oynamak*

Z’ın ṭama‘ hā ki tu ez-sīmberān mī-dārī

Bu ṭama‘lar eciliçün ki [İ157b] (1) sen gümüş göğüslülerden dutarsın murād budur ki gümüş göğüslülere ṭama‘ iden kimse altını ve gümüşü kisesüz (2) tamām itmek gerek

²³²⁷ Derkenārda bu mısra şu şekildedir: Peder-i tecrübe-i ‘ışk şudī ḥod zi-çi rüy

Beyt

+---/+---/+---/+--

Harābat kuned şahid-i hāne kun²³²⁸

Be-rev hāne ābād gerdān be-zen

(7) Dil ü dīn reft velī rāst (3) nemī-yārem guft

Göñül ü dīn gıtdı velī toğrı dimege kâdir degülin

Ki men sūhte-dil-rā tu be-dān mī-dārī

Ki ben (4) göñli yanmış sen aña dutarsın murād budur ki kalb māsivāya gitdi ve dīn-i tarīkat ki terk-i māsivādur o yandı (5) velī kâdir degülem ya‘ nī ol hāzretde ol kâdrüm ve aña iktidārum yoğdur ki diyem ben haste-hātırı sen buña dutduñ (6) ve böyle itdüñ ve likīn

(8) Gerçi rindī vü harābī güneh-i māst heme

Egerçi rindlik ve harāblık bizüm günāhımızdur (7) dükeli

‘Āşıķī guft ki tu bende ber-ān mī-dārī

Bir ‘āşıķ didi ki sen kulu anuñ üzerine dutarsın murād (8) budur ki ‘āşıķ-ı şādık olan seyyi’āti hāzret-i Hāķķa isnād itmege kâdir olur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Fā‘il-i muhtār üst (9) der-heme-i encümen

Seyyid-i bī-çāreī şud müttehim-i merd ü zen

yāhūd ‘āşıķ olan şarf-ı ihtiyārdan mu‘atıl olup (10) her fi‘l hāzret-i Hāķķun olup ben itmedüm sen itdüñ dimege kâdir olur dimekdür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Muhabbet ez-tu vü cān (11) ez-tu dīn ü dil ez-tu

Tuyī ki baht-ı bülendī vü tālī‘-i mes‘ūd

(9) Ey ki der-delķ-i muraķķa‘ talebī zevķ-i hużūr

(12) *Ey kimse ki yamalu hırķada istersin hużūr zevķini ve müşāhede-i Hāķ lezzetini*
Çeşm-i sırrı ‘aceb ez-bī-haberān (13) mī-dārī

Bir ‘aceb sır gözünü ya‘ nī ricāsını habersüzlerden dutarsın murād budur ki muraķķa hırķa giyenler ekşer ehl-i (14) riya ve hāzret-i Hāķda bī-haberlerdür pes ey tālīb-i hużūr-ı Hudā eger sen dağı libās-ı riya giyüp hużūr-ı zevķin isterseñ (15) sırr-ı ‘aceb ve emr-i şu‘b ricāsın bī-haberler ve bī-başarlardan istersin tarīķ-i ihlās o degül ve haberdār olan muhlislerdür (16) anlar degül [ba‘zı nüsaħda çeşm-i seyrī vāķı‘ olmuş mīmüñ sükunı ile göz toklığı demek olur ve bī-haberān yerine bī-başarān vāķı‘ olmuş]

²³²⁸ Beytin ikinci mısraı Şerh-i Dīvân-ı Hâfız’da “Be-rev hāne ābād gerdān be-zen” şeklindedir ve bu hâliyle vezin aksamaktadır. Bu yüzden ikinci mısra Külliyyât-ı Sa’dî’ye göre düzeltilmiştir. Muslihiddin Sa’dî, **Külliyyât-ı Sa’dî**, Bûstân, 7.Bâb, s. 467.

Beyt

--+---/-+---/-+--

Tā kıyāmet bŷy-ı ma‘ nā ne’şnevī

Tā kıyāmet ger reh-i şŷret revī

(10) Nergis-i bāğ-ı nazar çŷn tuyī (17) ey çeşm ŷ çerāğ

Nazar bağınuñ nergisi çŷn sensin ey göz ve çerāğ

Ser çerā ber-men-i şŷrīde girān mī-dārī

(18) *Başı niçŷn ben delŷye ağır dutarsın* ya‘ nī murād muhātabdan nazar-ı İlāhī bāğınuñ ‘aynı olan mŷrşid-i kāmildŷr ki andan (19) ‘ayn-ı ‘ināyet taleb idŷp iltifāt itmedŷğinden şikāyetdŷr

Beyt

--+---/--+---

Bes çāre sāzī bes dil-nevāzī

Mā-rā nazar kun (20) ez-‘ayn-ı ‘āmā

(11) Tā şabā ber-gŷl ŷ bŷlbŷl varāk-ı hŷsn-i tu hŷānd

Tā şabā gŷle ve bŷlbŷle senŷñ hŷsnŷñ varākın okıdı (21)

Heme-rā şifte-hāl ŷ ne-gerān mī-dārī

Dŷkeli dīvāne hālŷler ve ‘āşık dutarsın murād budur ki nefha-i Rabbāniye ma‘ şŷka ve [1158a] (1) ve ‘āşık hŷsn-i Hāğdan eşer izhār idicek cŷmle ma‘ şŷk u ‘āşık hāzret-i Hāğka ‘āşık olur (2)

Rubā‘ī

Yā ŷmmete’l-‘ışkı ve’t-taşābī

Dŷnikŷm hālvētŷ’ş-şarābī

Hazā mī-kŷş el-mŷdām

Tecellī vŷ zi-icmālī bilā hicāb

(12) Gevher-i cām-ı Cem ez-kān-ı (3) cihānī digerest

Cām-ı Cem gevheri ġayr-ı cihān ma‘ denindendŷr

Tu temennā zi-gil-i kŷzeğerān mī-dārī

Sen bardağçılar (4) *balçığından temennā idersin* murād budur ki ‘ışk-ı İlāhī gevheri ehl-i balçık ve şāhib-i hāğikat olanlarda bulunur sen (5) anı ehl-i zāhir ve aşhāb-ı riyā mādde-i bī-kādrinden istersin anuñçŷn bulmazsın

Beyt

+---/+---/+---

Dilā her gevherī-rā hest (6) kānī

Çŷnānki her metā‘ī-rā dŷkānī

(13) Me' gzerân rüz-ı selâmet be-melâmet Hâfız

Geçürme selâmet günün melâmet (7) ile ey Hâfız

Çi tevaḳḳu' zi-cihân-ı güzērân mî-dârî

Geçici cihândan ne ricâ dutarsın murâd budur ki kişi (8) selâmet gününde taleb-i dünyâ olsa nice ṭa' n u tevbîḥ istimâ' ider 'âḳıl olan fânî için teşnî' istimâ' ın (9) ihtiyâr itmeyüp nefesini andan geçürüp selâmet günün melâmet ü melâlet ile geçürmez

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ez-çeşm-i cüz ân cân (10) u cihân-râ güzērânîd

Tâ hoş güzērânîm cihân güzērân-râ

VELEHU EYẒAN [G.523]

[Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Reftem be-bâğ şubḥ-demî tâ çinem gülî²³²⁹

(11) *Gıtdüm bâğa şabâḥ vâḳtinde bir gül devşürem*

Âmed be-güş nâgehîm âvâz-ı bûlbûlî

Kulağuma geldi nâgâḥ bir bûlbûl (12) *âvâzı* murâd mantûḳdan zâhirdür ki 'âşık ma' şûḳa için feryâdda olur ma' şûḳ-ı fânîye 'âşık olan (13) böyle olıcaḳ ma' şûḳ-ı bâḳîye 'âşık olan talb ü feryâdda bunuñ iz' âfî gerek

Beyt

+---/+---/+---/+--

Be-' ayn-ı yakîn 'âşıkân (14) dîdeend

Ki gayr ez-Ḥudâ-yı cihân hiç nîst

(2) Miskîn çü men be-' ışk-ı gülî geşte mübtelâ

Ya' nî bûlbûl-i miskîn (15) *benüm gibi bir gül 'aşkına mübtelâ olmış*

V'ender-çemen fikende zi-feryâd gûlgulî

Ve çemen içine itmiş feryâddan bir (16) *ğavḡâ* murâd evvelki gibi 'âşıkda feryâd u figân olduḡın beyândur

Beyt

+---/+---/+---/+---

Girîbân mî-derem her (17) dem ki dâmen der me-keş ez-mâ

Ki [mâ] müştâḳ-ı dîdârîm ü mest ü 'âşık-ı şeydâ

(3) Mî-geştem ender-ân çemen ü bâğ dem-be-dem

²³²⁹ Derkenârda bu mîsrânın karşılığı olarak şu mîsrâ yer almaktadır: Reftem be-bâğ-ı şubḥ-demî yâftem gülî

(18) *Ṭolandum ol çemen ü bâğda dem-be-dem*

Mi-kerdem ender-ân gül ü bülbül te'emmüli

Eyledüm ol gül ü bülbülde bir fikr (19) bu üç beyt merhündür

(4) Gül yār-ı hār gešte vü bülbül qarîn-i 'ışk

Gül hāra yār olmuş ve bülbül 'ışka qarîn (20)

În-rā tağayyürî ne vü ân-rā tebeddülî

Buña tağayyür yok ve aña tebeddül yok murād gül hāra yār olmağı ve bülbül 'ışka (21) qarîn olmağı terk itmez dimekdür hūlāşa-i murād gül ki ma'şūk-ı fānîdür hāra yār-ı 'āşıkdan bîzārdur hilāf [İ158b] (1) ma'şūk-ı bākînüñ ve bülbül ki 'āşık-ı mecāzîdür terk-i 'ışk itmez 'āşık-ı hākîkî terk-i 'ışk-ı Hāk itmek neden cā'iz olur (2)

Beyt

---/-+++/-+++/-+-

Cān mî-dihem be-yād u gamet mî-berem be-hāk

Ṭübî li-men yemütü ve fî-ğalbihi hevāk

(5) Çün kerd der-dilem eşer āvāz-ı 'andelîb

(3) *Çün gönülümde eşer eyledi bülbül āvāzı*

Geştem çünân ki hiç ne-māndem taḥammülî

Şöyle oldum hiç benüm taḥammülüm kalmadı (4) murād budur ki bülbül āvāzı baña ol kadar te'sîr eyledi ki şabra mecālüm kalmadı ya'nî 'āşık-ı fānî böyle feryād kılpup terk-i (5) 'ışk itmeyecek 'āşık-ı bākî olan niçün feryād kılmaya ve fānî zahmetsüz hāşıl olmayacak bākî neden sühûlet ile hāşıl ola (6) diyü bî-şabr u qarār oldum

(6) Bes gül şikufte mî-şevd in bâğ-rā velî

Niçe gül açılır bu bâğa ammā

Kes bî-belā-yı hār ne-çîdest (7) ez-ü gülî

Kimse hār belāsınsuz andan devşürimedi bir gül murād bâğ-ı cihāndan belāsuz intifā' olmaz ne deñlü çok (8) inķifā'a kaşd olınsa ol deñlü çok belā çekilür pes 'āqıl oldur ki bâğ-ı fānî ve anuñ intifā'ını terk idüp (9) bâğ-ı bākî ve hāzret-i Hākka telākî kaşd eyleye

Beyt

+++/-+++/-+++/-+-

'Ömr-i bākî be-cüz in nîst ki der-ḥalvet-i üns

Dest der-gerden-i yārî (10) fikenî ve'l-bākî

(7) Hāfız me-dār ümîd-i ferec der-medār-ı kevn

Evvelki me-dār lafz-ı Fārisîdür ki nehydür dāšten lafzından (11) ikinci medār lafzı 'Arabîdür ṭolanıcağ yer ve ṭolanmak ma'nāsına ve lafz-ı kevn feth-i kâf ile 'Arabîdür olmağ ve cihān (12) ma'nāsınadır bunda her birinüñ ikinci ma'nası murād olmağ münāsibdür ya'nî *ey Hāfız fereh ümîdin dutma bu cihān* (13) *devrinden*

Dāred hezār ‘ayb u ne-dāred tefāzzulī

Biñ ‘aybı vardır bir ihsān itmesi yokdur murād manṭūḳdan zāhirdür (14)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Gerdiş-i gerdün-ı dūn āzādhā rānende kerd

Gū dilī k’ez-gerdiş-i gerdün-ı dūn mecrūḥ nīst (15)

VELEHU EYẒAN [G.524]

[Mef’ ūlū Fā’ ilātū Mefā’ ilū Fā’ ilūn]

(1) Z’in hoş raḳam ki ber-gül-i ruḥsār mī-keşī

Bu hoş raḳamdan ki gül yañaḳ üzre çekersin

Ḥaṭ ber-şahīfe-i gül ü gülzār (16) mī-keşī

Ḥaṭṭı gül ve gülzār üzre çekersin murād muḥāṭabdan ḥazret-i Ḥudādur ki ḳalem-i ḳudret ile gül yañaḳ onda (17) raḳam çeküp şahīfe-i gül ve gülzār üzre ḥaṭ yazar

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Gerçi bisyār debīrān be-cihān āmedeend

Hıç yek (18) ber-varaḳ-ı gül ne-keşide ḥaṭṭı

(2) Eşk-i ḥarem-nişīn-i nihānḥāne-i merā

Benüm kilārımuñ ḥarem-nişīni olan göz yaşını

Z’ān sūy-ı (19) heft perde be-bāzār mī-keşī

Ol biri perde cānibinden bāzāra çekersin murād ki göz ki yedi ṭabaḳadur (20) göz yaşı ol yedi ṭabaḳadan iḳerüde maḥfī olan ḥaremden şun’-ı İlāhī ile ṭaşra çıkar anı istiḡrāb idüp (21) şun’-ı Ḥaḳḳı istiḥsān ider ve göz yedi ṭabaḳa ve üç ruṭūbetden mürekkeb idüḡi yukarıda iki kerre tafşıl olunmuşdur [İ159a] (1) icmālī bu iki beytde mezkūrdur

Ḳıṭ‘a

--+/-+---/+---+/-+

Kerd āferīdgār te‘ ālā be-luṭf-ı ḥıṣ²³³⁰

Çeşmet be-heft perde vü (2) se āb-ı münḳasim

Şulb u meşīm ü şebeke zücāc ü pes celīd

Pes ‘ankebūt u beyz ‘ineb ḳarn u mülteḥim (3)

(3) Kāhil revī çü bād-ı şabā-rā be-būy-ı zūlf

²³³⁰ Bu şiir, Hâce Nasīruddīn Tūsī’ye aittir.

Lafz-ı *kāhil revī* vaşf-ı terkibîdür ya' nî *bād-ı şabā gibi bir kāhil gidici* (4) murād ta' bir-i bi'n-naķīz i' tibārî ile bād-ı şabā gibi çābüki dimekdür ya' nî anuñ gibi çābüki zülf қоқusu ile

Her dem (5) be-ķayd-ı silsile der-kār mī-ķeşī

Her dem zincīr bağı ile işe çekersin murād şabā gibi çāpükleri ğayb-ı hüviyyet (6) rāyihası ile zincīr-i teşhīr ile bağlayup istiḥdām idersin dimekdür fi'l-vāķı' şabā gibi serī' ve andan esra' (7) olan eflāk ve melā'ike ḥāzret-i Ḥaķķuñ teşhīri ile muķayyedler olup ' amelde dururlar

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Cümel-i ecsām (8) ' azām u çāpükān

Herçi fermāyed Ḥudā zūdeş kunend

(4) Her dem be-yād-ı ān leb-i mey-gün u çeşm-i mest

Her dem (9) şarāb renklü leb ve mest göz yādı ile

Ez-ḥalvetem be-ḥāne-i ḥammār mī-ķeşī

Beni ḥalvetden şarāb şatıcı evine çekersin (10) murād kelām-ı mükeyyif ve zāt-ı cāzib-i tezekkürî ile beni üns-i ḥalk ḥalvetinden ve anlaruñ şoḥbetinden keyfiyyet-i İlāhî virür (11) şeyḥ ḥānķāhına iletürsin dimekdür

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---

Ān ki zāhid būd la' l ü çeşm-i yār

Mī-berend ū-rā be-dār-ı mey-fürüş (12)

(5) Guftī ser-i tu beste-i fitrāk-i mā sezed

Didüñ ki senüñ başuñ bizüm kaşımız bağlanmış olmaķ lāyīķdur

Sehlest (13) eger tu zaḥmet-i in bār mī-ķeşī

Āsāndur eger sen bu yük zaḥmetin çekersen murād bu benüm ribķa-i cezbe-i Ḥaķda (14) olmaķ baña āsān belki maṭlab-ı cān eger ' ināyet-i İlāhî bu külfeti iḥtiyār iderse dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Serem-rā rif' at-i (15) ķadr in ķadar bes

Ki bāşed beste-i fitrāk-ı ān pāk

(6) Bā-çeşm ü ebrū-yı tu çi tedbīr-i dil kunem

Senüñ gözüñ ve (16) kaşuñ ile gönül tedbīrin neyleyem ya' nî niçe idem

Veh z'in kemān ki ber-dil-i bīmār mī-ķeşī

Vāh bu yaydan (18) ki ḥaste gönle çekersin murād tecellî-i ḥāzret-i zāt ve remz-i ḥafî ve işārāt olıcaķ ķalb-i bî-iḥtiyār müncezib (19) belki münselib olup ķābil-i zābı

olmaz ki bir za'if kemān kavī tīrine muḳābele ve muḳāveme idemez [faḳīr gördüğü Dīvān-ı Hāfız nüshalarında mışrā'-ı şānī evveli lafz-ı veh bulundu feth-i vāv ve sükūn-ı hā ile ammā ki eger zeh olsa kesr-i zā ve sükūn-ı hā ile ki giriş ma' nāsınadur mahalle tamām münāsib olurdu *kirişi bu yaydan haste gönül üzre çekersin* demek olur idi]²³³¹

Beyt

Çeşm (19) u ebrüyet kavīend ü dil-i zārem za'if

Key buved tā yek za'if āyed be-ān dü der-muşāf

(7) Bāz ā ki çeşm-i bed (20) zi-ruḥet def' mī-kunem

Girü gel ki yaramaz gözi senüñ yüzüñden def' idem

Ey tāze gül ki dāmen ez-īn hār mī-keşī

(21) *Ey tāze gül ki bu dikenden çekesin* murād sālīk-i mübtedī da' vetidür ki aña dir gül ki yaramaz nazarı ya'nī yaramazlar [İ159b] (1) nazarın senüñ yüzüñden def' ideyin ki hār-ı dünyādan etek çeküp hücre-i ḥalvetde selāmet olasın (2)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Eger ḥ'āhī ki īmen mī-nişīnī

Biyā der-ḥücregān dāru'l-emānest

(8) Hāfız diger çi mī-ṭalebī ez-na'im-i dehr

Ey (3) Hāfız daḥi ne istersin zamān na'iminden

Mey mī-keşī vü ṭurre-i dildār mī-keşī

Bu mışrā'-ı āḥirüñ evvelinde (4) olan lafz kesr-i mīm ile edāt-ı ḥāldür ikinci lafz feth-i mīm ile şarāb ma' nāsınadur ma'nā-yı mışrā' budur ki (5) *şimdiki ḥālde şarāb çekersin ya'nī içersin ve dildār zülfin çekersin ya'nī dutarsın* murād budur ki na'im-i dünyāda (6) bundan a'zam olmaz ki 'ışk-ı Hāḳ nüş idüp ve ḡayb-ı hüviyyetden ḥişsedār olasın

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + ---

Dā'imā der-vaşl-ı ān (7) cān u cihān müstaḡraḳīm

Pes diger ender-cihān çizī nemī-ḥ'āhīm mā

VELEHU EYẒAN [G.525]

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün]

(1) Zi-dilberem ki resāned (8) nevāziş-i ḳalemī

Dilberümden kim yitişdürür ḳalem oḡsamaḡasın

²³³¹ Bu derkenār İ nüshasında eksik olup köşeli parantez içerisindeki kısım, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Koleksiyonu'nda bulunan F182 numaralı nüshadan aktarılmıştır.

Kücāst peyk-i şabā ger hemī kuned keremī

Ḳandedür şabā (9) *yili eger bir kerem iderse* murād bu gönlünü alan yār-ı ‘azīzden mektüb gelmesin istid‘ādur

Beyt

--+/---+/+---+/+--

Ey nāme ber biyār (10) tu bārī selām-ı huşk

Çün yār reşha-i ḳalem ez-men dirīg dāşt

(2) Nemī-kunem gileī liken ebr-i raḥmet-i dūst

(11) *Bir şikāyet itmezin liken dostuñ raḥmeti seḥābı*

Be-kişt-zār-ı ciger-teşnegān ne-dād nemī

Cigeri şusuzlar (12) *ekinine virmedi bir nem* murād şikāyet itmezüm diyüp mektüb göndermegüdinden şikāyet-i ta‘rīzdür (13)

Şi‘r

Şekevtü ve me’ş-şekvā li-mişliye ‘ādetun²³³²

Velākin tafiḍu’l-ke’sü ‘inde’mtilā’ihā

(3) Ḳıyās kerdem ü tedbīr-i ‘aḳl der-reh-i (14) ‘ışḳ

Ḳıyās eyledüm ve ‘aḳl tedbīrin eyledüm ‘ışḳ yolında

Çü şebnemest ki ber-baḥr mī-keşed raḳamī

Çih gibidür (15) *ki deñize raḳam çeke* murād budur ki ben aña mektüb göndermek [fıkr itdüm ammā ḳıyās eyledüm ki bu hāl çih baḥre raḳam göndermekdür ḥulāşa-i murād ben aña mektüb göndermek]²³³³ bir ziyāde ednā bir nihāyetde a‘lāya mektüb (16) göndermekdür ki hiç münbāsib yoḳdur dimekdür

Şi‘r

Eyā vāḥiden fāḳa’l-enāme bi-luṭfihi²³³⁴

‘Aleyke selāmu’llāhi (17) mā ṭala‘a’l-bedru

(4) Biyā ki ḥırḳa-i men gerçi vaḳt-i meykedeḥāst

Gel ki benüm ḥırḳam meyhāneler vaḳfidur

Zi-māl-i vaḳf (18) ne-bīnī be-nām-ı men diremī

Māl-ı vaḳfdan görmezsın benüm adıma bir aḳçe murād budur ki ḥırḳa-i tenüm ḥānḳāhlar vaḳfidur (19) ammā vaḳfdan baña bir aḳçe ta‘yīn yoḳdur

Beyt

+++ / +++ / ++-

²³³² “Şikāyet ettim, oysa ki şikāyet benim gibilerinin âdeti değildir. Lâkin kadeh dolduğu zaman taşar.” İbn Tamâm,

²³³³ Bu kısım 2306 nolu nüshada eksiktir.

²³³⁴ “Ey bir ve tek olan; lutfu ile cin ve insanlardan üstün olan. Ay doğduğu müddetçe senin üzerine selām olsun.”

Nazar-ı cān u dilem cüz be-tu nīst
Cān u dil bīn ki çi ‘ālā (20) nazarest

(5) Çirā be-yek ney-i kandeş nemī-ḥarend an kes

Niçün bir şeker şamışı ile almaz ol kimse

Ki kerd şad şeker-efşānī (21) ez-ney-i kalemī

Ki yüz şeker-efşānlık kılar bir kalem ney ile murād budur ki ol kimse tamām münşī vü kātīb-i [İ160a] (1) muğlaḳdur ki kalem şamışı ile şeker-efşānlık ider ammā beni bir kalem ile almadı ve hergiz añmadı

Şi‘r

Lā resūlū (2) ve lā-tu‘ arrifu ḥālī²³³⁵

Küllü hazā muḳaddimātu melālī

(6) Dilem girift zi-sālūs u ṭabl-ı zīr-i gilīm

Göñlüm dutuldı ya‘nī yigrendi (3) riyādan ve kilīm altında ṭavuldan

Biyā ki ber-der-i meyḥāne ber-kunem ‘alemī

Gel ki meyḥāne (4) kapısı üzre ḳalduram bir sancaḳ murād mestūr-ı sülūk itmekden uşandum min ba‘d āşkāre sālīk-i ṭarīḳat (5) olup ve sākin-i ḥānḳāh olmaḳ isterin dimekdür

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++ / ++

Ḳıṣṣa der-perde ne-güyīm ki ān şāhid-i cān

‘Āşık-ı ḥ‘īş (6) be-ḥ‘āhed ki hüveydā bāşed

(7) Ṭabīb-i rāh-nişīn (7) sır-ı ‘ışḳ ne’şnāsed

Yolda oturıcı ṭabīb ya‘nī yollarda bisāṭ yayup ṭabābet gösteren ṭabīb ‘ışḳ sırrını bilmez (8)

Be-rev be-dest kun ey mürde-dil mesīḥ-demī

Yüri elde kıl ya‘nī taḥşīl eylegil ey göñli meyyit bir ‘īsā-nefes murād müntehī (9) olmayup yolda oturan şeyḥ-i nāḳış ‘ışḳ-ı İlāhī sırrını bilmez derdüñe devā ḳılmaz imdi ḳalbi mürde olan sālīk (10) bir iḥyā-yı mevtiye mālīk şeyḥ-i vāşıl-ı ḥāşıl kıl ki ḳalbūñi iḥyā idüp seni vāşıl-ı Mevlā ide

Beyt

+++ / +++ / ++

Her ki rāhī-rā ne-dīde (11) bādhā

Rehberet key bāşed ey merd-i Ḥudā

(8) Ḥadīs-i çün ü çirā derd-i ser dihed ey dil

²³³⁵ “Sen (gönderilmiş) bir elçi değilsin ve benim hālimi de bilmiyorsun. Bütün bunlar benim sıkıntılı durumumun başlangıcıdır.”

Nite ve niçün sözi baş (12) ağrısı virür ey gönül

Piyāle gır ü biyāsā zi-‘ömr-i ẖış demī

Ḳadeḥ dut diñlen kendü ‘ömründen bir dem murād budur ki (13) ‘ilm-i zāhire iştigāl ü baḥş ü cidāl ya‘ nī *lem lā yekūnū kezā nizā‘i ve keyfe yekūnū kezālike*²³³⁶ baḥşī baş ağrısı (14) getirür ‘ışk-ı İllāhī nūşına ve ‘ibādet ve ferāğ-ı ḥāṭıra meşğul olup ‘ömrden bir dem rāḥat ol nice bir baḥş ü (15) cidāl ve kıl ü kāl ile kendüñe şadā‘ virürsin

Ḳıṭ‘a

+ --- / + --- / + --

Zamān zāyi‘ me-kun der-‘ilm-i şüret²³³⁷

Meger çendān ki (16) der-ma‘ nā berī rāh

Çü ma‘ nā yāftī şüret rehā kun

Ki ān toḥmest ü inhā ser-be-ser gāh

(9) Biyā ki vaḳt-şināsān (17) dü kevn be’früşend

Gel ki vaḳt bilenler iki cihānı şatarlar

Be-yek piyāle mey-i şāf u şoḥbet-i şanemī

Bir ḳadeḥ-i şāfi (18) *şarāba ve bir maḥbūb şoḥbetine* murād budur ki şunlar ki vaḳtūñ ḳadrin bilürler iki cihānı bir ‘ışk-ı ḥālīşe ve maḥbūb-ı (19) ḥaḳıḳat şoḥbetine şatarlar ya‘ nī aña şarf iderler

Ḳıṭ‘a

+ + --- / + - + - / + + -

Rūz-rā rāyigān zi-dest me-dih²³³⁸

Nīst imkān-i ān ki bāz resed (20)

Dest-i in rūzgār-i kūtāhest

Ki be-dān devlet-i dırāz resed

(10) Devām-ı ‘ıyş u tena‘um ne şive-i ‘ışķest

‘ıyş u tena‘um (21) *devāmı ‘ışķ şivesi degüldür*

Eger mu‘āşir-i māyī be-nūş nīş-i ğamī

Eger bizüm muşāḥibimüz iseñ iç ğam nīşterin murād budur ki [I160b] (1) ‘ışk-ı İllāhī ṭarīḳati devām-ı ‘ıyş u tena‘um degüldür belki anuñ şartı mücāhde ve riyāzetdür lācerem eger bizüm (2) muşāḥibimüz iseñ ğam nīşteri elemin çek

Ġazel

İn künthe mimmen tedda‘i ḥubbenā²³³⁹

²³³⁶ كذاك (Kelâm-ı Kibâr) لم لا يكون كذا نزاعي وكيف يكون كذاك

²³³⁷ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Kıtahâ vü Tek Beythâ, s. 1101.

²³³⁸ Dîvân-ı Enverî, Mukata’ât, No 182, Ganjor.

İşbir ‘ala’l-fakrı ve tūli’l-‘anā (3)

Yā fevze men yetruku mā ‘indehu
Mine’l-lezī tebgīye mā ‘indenā

Kem ‘āşıkîñ hāze’l-menāyā ilā
En nāle minnā havleten ve’l-münā (4)

Me‘ āşire’l-aḥbābi büşrā kümu
Ḳad zehebe’l-hüznu ve zāle’l-‘inā

Müdāmeten rāḳat ve vaḳtu şafā
Ve muṭribin (5) ve sâḳin denā

(11) Sezā-yı ḳadr-i tu şāhā be-dest-i Ḥāfız nist

Senüñ ḳadrüñ lâyıḳı ey şāh Ḥāfız elinde degüldür (6)

Cüz ez-niyāz-ı şebī vü du‘ ā-yı şubḥ-demī

Gicelik niyāzından ve seḫer vaḳtı du‘ āsından ḡayrı murād budur ki Ḥāfız (7) senüñ ḳadrüñe lâyıḳ ḥidmet ḳādir degüldür ḳudreti ancak gice niyāzına ve şabā du‘ āsınadır (8)

VELEHU EYŻAN [G.526]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Zi-küy-ı yār mī-āyed nesīm-i bād-ı nevrüzī

Yār maḥallesinden gelür nevrüza mensüb yilüñ ḫoş ḳoḳulusı (9)

Ez-în bād er meded ḥ‘āhī çerāğ-ı dil ber-efrüzī

Bu yilden eger meded isterseñ gönül çerāğın yalūñlandırursın (10) murād budur ki sâlik-i tarīḳat olana cānib-i İlāhiden nefḫa-i Rabbāniye zāhir olur eger sâlik ol meded isterse (11) ve aña teşebbüs idüp giderse gönüli rüşen olur

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Ger ey bād-ı şabā destī ber-ān ḫāk-i ḳadem dārī (12)

²³³⁹ “1) Eğer sen bizim aşkımızı iddiâ edenlerden isen sıkıntının sürmesine ve fakirliğe sabret. 2) Kendi yanındakini terk edip de bizim yanımızdakini talep eden kişinin kurtuluşu ne güzeldir. 3) Bizim yanımızda arzu ve acâyip şeyler elde etmek için ölümlere dalan nice âşıklar vardır. 4) Ey sevenler topluluğu müjde size; hüznü gitti ve sıkıntı da zâil oldu. 5) İçki parıldadı, vakit safâ oldu. Mutrib ve sâkî (meclise) yaklaştı.”

Çi bâşed ger be-kerdî dîdeem muhtarem dârî

(2) Çü gül ger ħurdeî dârî Ĥudâ-râ şarf-ı ‘işret kun

Gül gibi eger altun (13) ħurdelerüñ var ise Allâh için ‘işrete şarf kııl

Ki Ķārūn-râ dād sevdâ-yı zer-endüzî

Ki Ķārūna (14) ġalaṭlar virdi altun ħazanmaḡ sevdâsı murād budur ki gül içinde şaruca ħurdecikler vardur altun uvaġı (15) gibi eger senüñ daġı var ise li’llâh ‘işrete ve şevâb-ı âhirete şarf kııl ki Ķārūna altun ħazanmaḡ ġalaṭlar virüp men‘-i (16) zekât idüp Mūsâ ‘aleyhi’s-selâma iftirâ eyleyüp ħuṭâm-ı dünyâya meşġul olup âhirü’l-emr ħasf oldı (17)

Ķıṭ‘a

Delîlüle enne’l-faḡra ħayrun mine’l-ġınâ²³⁴⁰

Ve inne ḡalîle’l-mâli ħayrun mine’l-müşrî

Liḡâ ‘uke maḡlûḡan ‘aşa’llâhe bi’l-ġınâ (18)

Ve lem tere maḡlûḡan ‘aşa’llâhe bi’l-faḡri

(3) Meyî dârem çü cân şâfî vü şûfî mî-kuned ‘aybeş

Bir şarâbum vardur cân gibi şâfî (19) ve şûfî ‘ayblar anı

Ĥudâ-râ ħiç ‘âḡil-râ me-bādâ baḡt ber-rüzî

Yâ Rabbî ħiç ‘âḡile yaramaz baḡt rızḡ u naşîb (20) olmasun murād budur ki ‘ışḡ-ı ħâlîşüm vardur rûḡ gibi şâfî ammâ şûfî ya‘nî ṭâlib-i dünyâ anı ‘ayblar yâ Rabbî ħiç (21) ‘âḡl ehline yaramaz baḡt naşîb olmasun ki terk-i bâḡî kıılup ṭâlib-i fânî olmasun

Rubâ‘î

Büdîm der-în ‘âlem-i fânî reftîm [İ161a] (1)

Z’în mülk be-mülk-i câvdânî reftîm

Geştîm zi-mülket-i ten-i ħod bîzâr

Ez-mülket-i ten be-mülk-i cânî reftîm

(4) Ṭarîḡ-i (2) kām-cüsten çîst terk-i kām-ı ħod kerden

Murād istemek ṭarîḡi nedür kendü murâdını terk eylemek

Külâh-ı serverî (3) ânest eger ĩn terk ber-düzî

Serverlik külâhı oldur eger bu terki dikerseñ murād budur ki serverlik (4) külâhı ol vaḡt ħâşıl olur ki terk murâdı külâhuñ terk idüp dikesin

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Hest tâc-ı ‘ârîfân ender-cihân (5) ez-çâr terk²³⁴¹

²³⁴⁰ “Senin zenginlikten dolayı Allâh’a isyân etmiş insanları görmen ve fakirlikten dolayı Allâh’a isyan etmiş kişileri görmemiş olman, fakirliğin zenginlikten; fakîrin de zenginden hayırlı olduġu (fikrinin) delîlidir.” İbn Mukaffa,

Terk-i dünyā terk-i ‘uqbā terk-i hestī terk-i terk

(5) Ne-dānem nevḥa-i kumrī be-ṭarf-ı cüybār ez-çist

(6) Bilmezem kumrinūñ feryādı ırak kenārında nedendür

Meger ü nîz hemçün men ğamī dāred şebānrūzī

Meger anuñ daḥi (7) *bencileyin bir ğamı vardur gicelü ve gündüzlü* murād budur ki şeyḥ-i şāḥib-ridānuñ dünyā kenārında feryādı nedendür bilmezem (8) meger anuñ daḥi benüm gibi gice ve gündüz ğam-ı yāri ve fikr-i āḥir-i kārı vardur

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Fiğān-ı ra‘d-ı ān derd-i İlāhīst

Ki bī-bā‘ iş (9) ne bāşed nāle-i kes

(6) Cüdā şud yār-ı şirīnet künün tenhā nişin ey şem‘

Ayrıldı senūñ ṭatlu yārūñ şimdi (10) *tenhā otur ey şem‘*

Ki ḥükm-i āsmān īnest eger sāzī veger sūzī

Ki ḥükm-i āsmān budur gerek düzel gerek (11) *yan* murād budur ki her kimse ṭatlu yāri ile ‘ale‘d-devām olıma elbette müfārekat vāqı‘ olur taḳdīr-i İlāhī böyledür (12) gerek taḳdīre muvāfaḳat ve şabr itsün gerek yanup feryād kılsun

Beyt

--+ / -++ / +--+ / -+-

Her şeb ki derd-i dūri-i ān (13) māh mī-keşem

Giryem çü şem‘ hem zi-serem āh mī-keşem

(7) Sūḥan der-perde mī-güyem çü gül ez-ğonca bīrūn āy

(14) *Sözi perdede söylerin kendūñden ğonca gibi çık*

Ki bīş ez-penc rūzī nīst ḥükm-i mīr-i nevrūzī

Ki beş (15) *günden ziyāde degüldür nevrūzlıḳ begi yā nevrūze mensüb beg ḥükmi* murād budur ki mīr ü ḥākimüm diyü perde ardında (16) ğonca gibi oturma gül gibi ṭaşra çık bu pendı saña mestūr söyleyüp be-ṭarīḳü‘t-temsīl nuşḥ eylerin lācerem (17) ta‘ azzüm ü tekebbür eyleme kendūñden çıkup zāḥir olup enāniyyeti ve nefsanıyyeti terk kııl zīrā nevrūzlıḳ ḥükümeti (18) gibi dünyā saltanatı müddet-i ḳalīle tamām olur

Rubā‘ī

--+ / -++ / +--+ / -+-

Dünyā ne-yerzed ān ki perīşān kunī dili²³⁴²

Zinhār be-mekun ki ne-kerdest ‘āḳılī (19)

²³⁴¹ Rūhu‘l-Beyân‘da bu şiir Seyyid Buhârî‘ye âit olarak gösterilmiştir. Rūhu‘l-Beyân, c. 3, s. 379. “Âriflerin dünya üzerinde dört terkten tâcı vardır. Dünyânın terki, ukbânın terki, varlığın terki ve terkin terki”

²³⁴² Muslihiddin Sa‘dî, **Külliyât-ı Sa‘dî**, Kasâid-i Fârisî, s. 993, K33/1-8.

Ba‘ d ez-hezār sāl ki Nūşrevān ne-mānd

Güyend ez-ū henūz ki būdest ‘ādilī

(8) Be-‘ucb-ı ‘ilm ne-tevān şud ez-esbāb-ı ʔarab maḥrūm

(20) *İlm kibri ile şenlik esbābından maḥrūm olmaḥ olmaz*

Biyā sāḳī ki cāhil-rā mehinter mī-resed rūzī

Gel ey sāḳī (21) *ki cāhile ziyādereḳ erişür rızḳ* murād zāhire naḫar ehl-i ‘ilm olan ‘ucb-ı ‘ilm sebebi ile rızḳdan maḥrūm olur [İ161b] (1) lācerem *el-cāhili merzūkūn*²³⁴³ ḥasebince cāhirl olup mütenezzil ü merzūk olmaḥ yegdür dimeḳdür

Ḳıṭ‘a

Kem ‘āḳilin (2) ‘āḳilin a‘yet meḫāhibuhu²³⁴⁴

Kem cāhilin cāhilin telḳāhu merzūkān

Haza‘l-lezi tereke‘l-evhāme ḥā‘ireten

Ve şayyare‘l-‘ālime‘n-naḫrīre (3) zındīḳān

Ve ma‘nā-yı naḫīr murād budur ki ‘ilm ile sülūk-ı ṭarīḳat itmeyüp feraḥ-ı āḫiret esbābından maḥrūm olmaḥ (4) olmaz gel ey şeyḫ ki tekebbür-i ‘ilm itmeyüp şūfī olanuñ feyzi ziyāde olur aña irşād ḳıl

Naẓm

-+---/-+---/-+--

‘Ucb ḳi buved ān ki (5) nefis şud kīd

Ḥīştēn fāyık niḫed ber-‘ömr vezīd

‘Ucb-rā cünbüş zi-imdād hevāst

Merd-i mu‘cib düşmen-i (6) ḥāş-ı Ḥudāst

(9) Biyā bülbul ki ez-muṭrıb rumūz-ı ‘ışḳ ḡırī yād

Gel ey bülbul ki muṭrıbdan ‘ışḳ rumūzın ezberleyesin (7)

Biyā muṭrıb ki ez-Ḥāfız ḡazel guften biyāmūzī

Gel ey muṭrıb ki Ḥāfızdan ḡazel dimeḳ ögrenesin (8) murād bülbulden vā‘iz-i ‘ilm-i zāhirdür ve muṭrıbdan ‘ālim-i ‘ilm-i bāṭındur aña dir ki gel bundan ‘ilm-i ṭarīḳat ögren ve buña (9) dir ki gel benden şüret-i mecāzda ta‘līm-i ḥaḳīḳat ögren ki Ḥaḳḳa da‘vetüñ ehl-i mecāza daḫi ‘ām olup yā ehl-i rumūza (10) ḥāş ola

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Der-cümle-i zerrāt-ı cihān pertev-i ḥüsniṣt

²³⁴³ الجَاهِلُ مَزْرُوقٌ Cahil ḳişi rızıklanandır (şanslı). (Kelām-ı Kibār)

²³⁴⁴ “1) Birçok (o denli) akıllı insan vardır ki bütün yolları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Birçok (kör) cahile de rızıklandırılmış olarak rastlıyorsun. 2) İşte vehimleri hayran bir şekilde bırakan bu (paylaşım)dır ve mâhir âlimi zındık yapan da budur.” Bu şiir Ahmed bin Yahyâ İbnü’r-Râvendî’ye âittir: Abdülmüteal es-Saidî, *Bugyetü’l-İzâh Telhisü’l-Miftâh fi-Ulûmü’l-Belâga, Mektebetü’l-Âdâb*, s. 112.

Men bā-tu çi güyem ki tu-rā pertev-i hüsn nīst (11)

ba' zı nūsaḥda maḥlaṣ beyti bu vāqı' olmış

Be-bustān rev ki ez-būlbūl nevā-yı 'ışk gırī yād

Bostāna gīt ki (12) būlbūlden 'ışk nevāsın ezberleyesin

Be-gülşen rev ki ez-Ḥāfız ğazel guften biyāmūzī

Murād ta'lim-i 'ilm-i zāhir (13) olur yire var ki 'ilm-i zāhir ta'allüm idesin ve maḥall-i taṣavvufa var ki rumūz-ı tarikat ve şüret-i mecāzda ḥaḳīḳat (14) öğrenesin dimekdür ve ba' zı nūsaḥda maḥlaṣ beyti böyle vāqı' olmış

Biyā muṭrıb ki ez-būlbūl zebūr-ı 'ışk gırī yād

(15) *Gel ey muṭrıb ki būlbūlden 'ışk zebūrın ezberleyesin*

Be-meclis rev ki ez-Ḥāfız ğazel guften biyāmūzī

(16) Murād sābıķı gibidür

VELEHU EYŻAN [G.527]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Z'ān mey-i 'ışk k'ez-ū puḥte şevēd her ḥāmī

Ol 'ışk şarābından ki andan (17) puḥte olur her bir ḥām

Gerçi māh-ı Ramazānest biyāver cāmī

Egerçi Ramazān ayıdır getür bir ḳadeḥ murād (18) muḥāṭabdan şeyḥdür egerçi Ramazān ayında ve lā tübāşirühünne ve entüm 'āḳifüne fi'l-mesācid²³⁴⁵ mücebince şeyḥ ḥalvetde (19) olup irşād-ı sālikden fāriğ olur ammā aña dir ol 'ışk-ı İlāhī ki ta'lim idüp tarikat u irşād keşret-i riyāzetdür (20) ki anuñ sebebi ile ḥāmlar puḥte ya'nī mübtediler kāmil olurlar bir ḳadeḥ getür ya'nī girü andan izāḳet ḳıl ve irşād-ı tarikat (21) eylegil hemīn ḥalvetde 'uzlet ü ferāğ ile sākin olmaya

Beyt

--+/+---/+---/+---

İmşeb şeb-i āzīne vü ferdā Ramazānest [I162a] (1)

Ten der-zevebān āmed ü cān der-ṭayarānest

(2) Rūzhā refī ki dest-i men-i miskīn ne-girift

Günler gītđi ki (2) ben miskīnün elin dutmadı

²³⁴⁵ وَلَا تُبَاسِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık (ramazan gecelerinde) onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah âyetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar. (Kur'an, Bakara 2/187).

Sāk-ı şimşād-ḳadī sā'id-i sīm-endāmī

Bir şimşād-ḳadūñ baldırın ve bir sīm-endāmuñ (3) bilegin murād budur ki Ramazān gelüp ḥalvetde olup bir nice gün geḳdi 'uluvv-ı derece-i sākī ve vāsıta-i telākī (4) olan esmā-yı ṭarīḳātī şeyḫ-i pāk ve ma'āşiden şaf olanuñ elini dutmadı

Beyt

---/+---/+---/+---

Yārem be-pes-i perde ü men (5) dūr nişeste

'İşret ne-buved rāst çü dildār nihānest

(3) Rūze her çend ki mihmān-ı 'azīzest ey (6) dil

Oruc her ne deñlü ki 'azīz ḳonaḳdur ey göñül

Şoḫbeteş mevhıbetī dān u şuden en'āmī

Anuñ şoḫbetini bir (7) hıbe bil ve gıtmesün bir en'ām murād budur ki *şehrū Ramazāne'l-lezī ünzile fihi'l-Kur'ān*²³⁴⁶ mücebine *evvelühu mübārekün evsaṭuhü* (8) *mübārekün ve āḫiruhü 'ıtkun mine'n-nār*²³⁴⁷ ḥasebine şehr-i Ramazān mihmān-ı mübārekdür evveli ve vāsıtı ya'nī anuñ (9) şoḫbeti ve muḳāreneti 'aṭā-yı İlāhī ve müfāreḳatı en'ām-ı şāhīdür

Beyt

---/+---/+---/+---

Maḳhūr buved nefis çü bā-rūze be-her rüz (10)

Āzādi-i cān ez-teb-i nīrān ez-ānest

(4) Murğ-ı zīrek be-der-i ḥānḳah eknūn ne-pered

Zīrek ḳuş ḥānḳāh (11) ḳapusına şimdi uçmaz

Ki nihādest be-her meclis-i va'zī dāmī

Ki ḳonmışdur her bir va'z meclisine bir (12) aḡ murād budur ki sālīk-i zekī ehl-i riyā ma'bedine ve vā'ız-i ḡayr-ı sālīk maḥfiline varma ki anuñ her va'zı (13) meclisine bir aḡ ḳonmışdur ḥulāşa-i murād vā'ız-i şuveri rızḳ u riyā idüp ḥalḳdan celb-i māl ve taḥşil-i (14) iḳbāl içün dām-ı tezvīr ḳomışdur ṭalīb-i zīrek aña giriftār olmaz

Beyt

---/+---/+---/+---

Ān ḥāce 'azīzest ü şerīfest (15) ü laṭīfest

Çün ṭalīb-i dünyi-i denī geşt muhānest

²³⁴⁶ ŞEHİRُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir. (Kur'an, Bakara 2/185).

²³⁴⁷ Sonu cehennemden kurtuluştur. Bu ibare أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوَسَطُهُ مَغْفَرَةٌ وَأَخِرُهُ عَذَابٌ مِنَ النَّارِ şeklindeki hadîs içerisinde yer almaktadır. Meşyehatu Ebî Tahir ibn Ebî's-Sakr Hadîs No: 16-18. Anlamı şu şekildedir: Ramazanın başı rahmet, ortası mağfiret, sonu ise cehennemden kurtuluştur.

(5) Küleh ez-zāhid-i be-ḥū çı kunem resm inest

Yaramaz ḥūlu (16) zāhiden şikāyet neyleyem ya‘nī eylemezem ‘ādet budur

Ki çü şubḥī be-demed der-peyeş üfted şāmī

Ki çün şabāḥ (17) zāhir ola anuñ ardına düşer bir şām murād zāhiden ve kânū fihi mine‘z-zāhidīne²³⁴⁸ ḥasebince sülükdan mu‘riş (18) olandur anuñ gibi kimse bed-ḥūluḥ idüp sālīk olanuñ ardına düşüp sülükdan nehy ü men‘ ider ammā benüm (19) andan şikāyetüm yokdur zīrā ‘ādetdür şubḥ-ı rüşenüñ ardınca şām-ı zālām olur

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ez-ṭa‘ na-i bed-gūy (20) ne-tersem ki çü her rüz

Ender-pes-i her şubḥ şeb-i tīre nihānest

(6) Yār-ı men çün be-ḥırāmed be-temāşā-yı çemen

(21) Benüm yārüm çün şalına çemen temāşāsına

Be-resāneş zi-men ey peyk-i şabā peygāmī

İrişdür aña benden ey şabā [İ162b] (1) peyki bir ḥaber murād yārdan şeyḥ-i ṭarīkatdür ve murād çemenden izā merertüm bi-riyāzi‘l-cenneti farte‘ūhā²³⁴⁹ mücebince meclis-i ‘ilm (2) ve şoḥbet-i ehlu‘llāhdur çün şeyḥ ḥalvetden çıkup meclis-i ‘ilm ve şoḥbet-i ehl-i ṭarīka gele ey teveccüh-i seḥerī benden aña erişdür (3) bu ḥaberi

(7) Gū ḥarīfi ki şeb ü rüz mey-i şāf keşed

Di bir muşāḥib ki gice ve gündüz şarāb-ı şāfi çeker

Buved āyā ki (4) kuned yād zi-dürd-āşāmī

Olur mı ‘acabā ki añmak aña pūse çekiciden murād budur ki şol muşāḥib ki ‘ışık-ı (5) ḥālīşi ve ḥazret-i Ḥaḳ ile muşāfātı ola benüm gibi mükedder şarāb-ı ‘ışık nūş ideni ‘acabā ider mi diyüp aña beni (6) tezekkür itmegi tezkīr it dimekdür

(8) Ḥāfız ger ne-dihed dād-ı (7) dilet Āşaf-ı ‘ahd

Ey Ḥāfız eger virmezse senüñ göñlüñ ‘adlini zamān Āşafi

Kām-ı düşvār be-dest āverī (8) ez-ḥodkāmī

Murād-ı müşkil ele getürsin kendü murāduñca olmaḳdan murād Āşaf-ı ‘ahdden ḥalīletu‘llāh ve kâ‘im-i maḳām-ı (9) Resūlullāh olan şeyḥdür eger ol senüñ göñlüñ işlāḥı için ihtimām-ı tām ve ‘adl-i tamām itmezse murādı elüñe (10) āsānlık ile getürimezsın kendü murāduñca olmaḳdan dimekdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Ger yār-i-i ān yār ne-bāşed be-tu ey dil

²³⁴⁸ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur‘ân, Yûsuf 12/20).

²³⁴⁹ إِذَا مَرَرْتُمْ بَرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعَوْهَا Cennet bahçelerine uğradığınızda onunla oyalanın/ondan istifade edin. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, c. 3, s. 458, Hadîs No: 3509.

Her sūd ki (11) pendāriyeş ān ‘ ayn-ı ziyānest

VELEHU EYŻAN [G.528]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Sehergeh reh-revī der-ser-zemīnī

Seher vaqtinde bir sālīk (12) bir memleket başında

Hemī guft īn mu‘ ammā bā-ķarīnī

Dir idi bu mu‘ ammāyı bir yoldaşa murād bir sālīk merātīb-i sülūkdan (13) bu tepede bu mestūr sözi dir idi ol söz budur

(2) Ki ey şūfī şarāb ān ki şeved şāf

Ki ey şūfī şarāb (14) ol vaqt şāf olur

Ki der-şīşe ber-āred erba‘ īnī

Ki şīşede erba‘ īn çıkara ki kırk ‘adedine te’sīrī (15) kavī vardur anuñçün Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām men aḥleşe li’llāhi erba‘ īne şabāḥen zaharet yenābī‘ u’l-ḥikmeti min ḳalbihi ‘alā lisānihi²³⁵⁰ (16)

(3) Ger engüşt-i Süleymānī ne-bāşed

Eger Süleymāna mensūb barmaḳ olmazsa

Çi ḥāşīyyet dihed naḳş ne-kunī

Ne ḥāşīyyet (17) virūr yüzük ḳaşı naḳşı murād budur ki ḥātem Süleymān ‘aleyhi’s-selām barmaḳında olmaḳ ile te’sīr-i tāmmı olup (18) cemī‘-i vuḥūşa ve tıyūra vesā’ir eşyāya ḥākim oldı ammā dīv barmaḳında olmaḳ ile cümlede te’sīr ḳılmadı (19) ḥulāşa-i murād kesvet-i ṭarīkat ehl-i ḥaḳīḳat olanda mü’eşşer olur ki eşer-i faẓl u kerānet zuḥūr bulur her kesvet-i (20) ṭarīkat lābisinde olmaz anuñçün dir

(4) Ḥudā z’ān ḥırķa bīzārest şad bār

Allāh ol ḥırķadan bīzārdur yüz (21) kerre

Ki şad büt bāşedeş der-āstīnī

Ki yüz bütī ola bir yeñde murād ḥırķa-puş olup envā‘-ı riyāsı olanuñ [İ163a] (1) ḥuzūr-ı Ḥaḳda ḳadri yoḳdur dimekdür ve ehl-i kesvetde riyā ḡālib ü muḥliş olanlardan istimdād münāsib olduḡıçün (2) dir

(5) Derūnhā tīre şud bāşed ki ez-ḡayb

İçler bulandı ve tondı ola ki ḡaybdan

Çerāḡi ber-kuned (3) ḥalvet-nişīnī

Bir çerāḳ ḳaldura bir ḥalvet-nişīn murād budur ki ḳulūb-ı sālīk tārīk olup tenvīre muḥtāc oldı (4) ola ki bir şāḥib-i ḥāl ve ehl-i ‘uzlet rüşenālık vire ve bu daḡi talebsüz olmaz

²³⁵⁰ مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ يَتَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ Kim kırk sabah Allah'a ihlâşlı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar. (Hadīs) Müsnedü’ş-Şihâb, Hadīs No: 466/448.

(6) Mürüvvet gerçi nāmī bī-niṣānest

(5) Mürüvvet egerçi bir nāmdan niṣānsuz

Niyāzī ‘arza kun ber-nāzenīnī

Bir niyāz ‘arz kıl bir nāzenīne murād mürüvvet-i (6) ‘anḳā gibi mevcūdū’l-ism ma‘dūmu’l-cismdür ammā nāzenīn ü ‘azīz olanlardan ümīd-i mürüvvet itmek olur (7) lācerem bir ‘azīz olana ‘arz-ı niyāz kılmak münāsibdür ve andan eşer-i fażl mercüdür dimekdür ve anuñ gibi kimse li’llāh (8) ihsān itse cā’izdür anuñçün dir

(7) Şevābet bāşed ey dārā-yı hırmen

Şevāb olur saña ey hırmen dutan ve aña (9) ḥākim olan

Eger rahmī kunī ber-hūşe-çinī

Eger bir rahm iderseñ bir başaḳ degşüriciye murād budur ki (10) şāhib-i ḥāl ve ehl-i ḥālet olan kimse sālīk-i sā’il-i rahm idüp feyż-i fażl itse şevāb olur aña ammā (11) böyle ider kimse gāyetde eḳall-i ḳalīl olduḡıçün dir

(8) Nemī-bīnem neşāt u ‘ıyş der-kes²³⁵¹

Görmezin şenligi ve ‘ıyşı kimsede (12)

Ne dermān-ı dilī ne derd-i dīnī

Ne gönül dermānın ne dīn derdīn murād budur ki sürür-ı ‘ışret-i Ḥaḳ ve ‘ıyş-ı (13) İlāhī kimsede zāhir degüldür ki marāz-ı ḳalbe devā itmezler ve dīn derdīn çeküp aña tedbīr kılmazlar pes ṭalīb arayup (14) bulmak gerek

(9) Der-i meyḥāne bü’nmā tā be-pursem

Meyḥāne ḳapusın göster tā şoram

Me’āl-ı ḥ’ış-rā ez-piş-binī

Kendü merci‘mī (15) bir ön görıciden murād budur ki ḥānḳāh ḳapusın baña göster tā bir āḫir-bīn olan dervīş-i kāmilden ḥālimūñ āḫirin (16) şorayın aña göre tedbīr-i āḫir kılayın ve andan feyż alayın

(10) Egerçi resm-i ḥübān tünd-ḥüyīst

Egerçi ḥüblīḳ (17) resmi şarb ḥüyīḳdur

Çi bāşed ger be-sāzed bā-ḡamīnī

N’ola ger muvāfaḳat iderse bu ḡuşşalu ile murād budur ki (18) güzeller eḳşer tünd-ḥü olurlar lācerem ṭarīḳat güzelleri daḡı ehl-i fışḳ ve hevādan i‘rāz kılup anlara ḡaḳab idüp (19) iltifāt itmezler eger bir ḥazīn ü mu‘aşşīden ḡamḡīn ile ḳarīn olup anuñ ıslāḡına sa‘y itseler n’ola ki bundan (20) kendülerüñ kemāline noḳşān gelmez egerçi ‘ışyān ḡalīb olup terk-i i‘ānet itmelü olmuşdur nitekim dir

(11) Ne Ḥāfız-rā (21) ḥuzūr-ı ders ü ḥalvet

Ḥāfızuñ dersü ḥalvet ḥuzūrı yokdur [ḥāfız lafzında ma‘nā-yı lügavī i‘tibārī ile dānişmende muḳābelesi tamām mevḳıfında vāḳı‘ olmuşdur ve maḡlaşa ihāmdur]

Ne dānişmend-rā ‘ilmü’l-yaḳīnī

²³⁵¹ Derkenārda bu mısırânın karşılığı şu şekilde yer almaktadır. Ne himmet-rā ümīd-i ser-bülendī

Dānişmende [İ163b] (1) ‘ilm-i yakîn yokdur murād hâfız olana huzûr-ı ders-i Kur’ân ve şufût-ı halvet-i ten ü cân yok ve ‘âlîme ‘ilm-i (2) yakîn ve ikân yok dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.529]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Süleymā munzu hallet bi’l-‘ırākī

Lafz-ı *süleymā* taşgîr-i selmādur ve *selmā* (3) ism-i ma‘şûkadur *munzu* harf-i cerdür zarfiyyet içün daği isti‘māl olunur *hallet* te’nîs-i hâll-i bi’l-mekândur geldi (4) ve dâhil oldı ma‘nâsına ‘ırāk bunda ism-i diyârdur ve harf-i yâ *kāfûn* kesresinüñ işbâ‘ından mütevellid olmışdur (5) ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *Selmācuk gelelden berü* ‘Irāka ya‘nî benden ‘ırāka olaldan berü

Ulākī min hevāhā mā ulākī

(6) Lafz-ı *ulākī* nefis-i mütekellim-i vahdedür müfâ‘ale bābındand ya‘nî mülākātından ve *hevā* muhabbet ma‘nâsınadır ma‘nâ-yı mışrâ‘ (7) budur ki *şataşırın anuñ muhabbetinden şataşduğuma* murād tesettür-i cemāl olıcağ ‘ışkdan baña bir ‘aceb hâl gelür (8) dimekdür [ba‘zı nüsağda *hevā* yirine *nevā* vākı‘ olmuş murād anuñ tena‘umından ve firkatından demek olur] [ve *mā ulākī* lafzında olan ihām tehdid içündür nitekim *fe-ğāşiyehüm mine’l-yemmi mā ğāşiyehüm*²³⁵² âyetinde böyledür]

(2) Elā ey sārban-ı maḥmil-i düst

Elā harf-i tenbihdür *sārban* devecidür ve *maḥmil* büyük maḥfedür (9) ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *āgāh ol ey dost maḥfesinüñ devecisi*

İlā rukkānikum ṭāle’ṣtiyākī

Rukkān (10) cem‘-i rākibdür cār ma‘a’l-mecrūr *ṭāl* lafzına müte‘allıkdur ma‘nâ-yı mışrâ‘ *sizüñ rākiblerüñize uzadı iştıyākum* (11) dimekdür murād dostuñ ve anuñ aşhābınuñ mülākātına iştıyākınuñ keşretin zikrdür [bunda olan *yā* daği kesrenüñ işbâ‘ından mütevellid olmışdur]

(3) Derünem ḥün şud ez-nā-diden-i (12) düst

İçüm kan oldı dostı görmemekden

Elā ta‘ sen li-eyyāmi’l-firākī

[Bu yâ kesre işbâ‘ından mütevellid olan yādur] *ta‘sen* mef‘ül-i muṭlaqdur nāşibinüñ (13) ḥazfı vācibdür semā‘en ma‘nâsı yakılmağ ve helāk olmağ dimekdür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *āgāh ol ki helāk* (14) *olsun eyyām-ı firāk* murād dost firākından kemāl-i zücretin i‘lām ve eyyām-ı firāküñ zevālin ṭalebdür

(4) Hıred (15) der-Zinderūd endāz u mey nüş

Zinderūd nehr-i İsfahāndur lafz-ı *endāz* endāhten lafzından emrdür ma‘nâ-yı (16) mışrâ‘ budur ki ‘*ağlı Zinderūd ırmağına at ve şarāb iç*

Be-gülbāng-ı cevānān-ı ‘Irākī

²³⁵² فَغَشِيَهُمْ مِّنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi. (Kur’ân, Taha 20/78).

‘*Irāka mensūb yigitler* (17) *gūlbāngı ile* murād ‘aql-ı ma‘āşı terk idüp ehl-i şevk kelâmın istimā‘ itmek ile ‘ışk-ı İlāhiye iştigāle terğibdür (18) [bunda harf-i yā yā-yı nisbetdür]

(5) Be-sāz ey muṭrıb-ı hoş-ẖān-ı hoş-gū

Dūzin ey hoş okuyıcı ve hoş söyleyici muṭrıb

Be-şi‘r-i Pārsi (19) şavt-ı ‘Irākī

Pārsi şı‘r ile ‘Irākī şavt ile ‘Irāk bunda maḳāmāt-ı mūsikīden bir maḳām ismidür ve *be-sāz* (20) lafzının mef‘ūli şavt-ı ‘Irākīdür murād vā‘ iz-i şeyḥden kelām-ı mü‘eşşir talebidür

(6) Cevānī bāz mī-āred be-yādem

(21) *Yigitlik girü getürür ḥātıruma*

Semā‘-i çeng ü dest-efşān-ı sākī

Çeng semā‘ı ve sākīnūñ el silkmesi murād [164a] (1) budur ki şeyḥ-i munḥanī kelāmını istimā‘ ve anuñ cevlanı ve semā‘ı ve vā‘ izüñ ‘ālemden el silkmesi ve şevk ile (2) tekellümi ve esmā‘ı beni cevān idüp sülük-ı ṭarīkate rağbetüm arturur

(7) Mey-i bākī be-dih tā mest ü hoş-dil

(3) *Şarāb-ı bākī vir tā mesy ü gönli hoş*

Be-yārān ber-feşānem ‘ömr-i bākī

Yārāna şaçam ‘ömr-i bākī murād *şarāb-ı* (4) *bākī*den terğib-i ‘ibādetdür ki aña mālİK olup mest-i ‘ışk-ı Ḥaḳ ve a‘ mālinden hoş-ḳalb olan yārān-ı (5) ṭarīkate ‘ömr-i bākī nişār idüp ‘azāb-ı āḥiretten ḥalāş ‘atā ider

(8) Biyā sākī be-dih raṭl-ı girānem

Gel ey sākī (6) *vir baña tolu ḳadeḥ*

Seḳāku’llāhu min ke’sin diḥākī

Allāh seni şuvarsun tolu çanaḳdan murād vā‘ iz ü şeyḥden (7) kelām-ı müşebba‘ talebidür ve aña du‘ā-yı lehdür *ve ke’sen diḥākan*²³⁵³ ḥasebince şarāb-ı cennet seḳā ile [raṭl-ı girān tolu ḳadeḥ ma‘ nāsına isti‘ māl olunduğı yukarıda beyān olunmuşdur]

(9) Demī bā-nīk-ẖāhān (8) müttefik bāş²³⁵⁴

Bir dem yolūñ isteyenler ile ol

Ġanīmet dān umūr-ı ittifākī

Ġanīmet bir umūr-ı ittifākiyyeyi murād budur ki (9) iyülik isteyenler ki şuleḥādur anlaruñ kelāmın istimā‘ ve anlar ile şöḫbet ü intizām-ı aḥvāl umūr-ı ittifākiyedür bunı (10) Ġanīmet bilüp anlar ile müttefik ol ve illā fevt idüp nādım olursın [terkīb-i Fārisiyyede şıfat ile mevşūf ortasında muṭābaḳat ri‘āyeti lāzım degüldür yā ri‘āyet-i ḳāfiye içün ri‘āyet olunmuşdur anuñçün ittifākiyye dinilmişdür]

(10) Ra‘eyne’l-‘uşbe fi-mer‘ā ḥimākūm

²³⁵³ وَكَأْسًا دِهَاقًا Ve içki dolu kâse(ler) (Kur’ân, Nebe 78/34).

²³⁵⁴ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şöyledir: Biyā bā-meygüsārān müttefik bāş

Re‘aynā (11) lafzı nefis-i mütekellim ma‘a‘l-ğayrdur üçüncü bâbdan ‘*uṣbe* zamm-ı ‘ayn ve sükûn-ı şîn ile yaş otdur ve *mer‘ā* otlakdur (12) ve *ḥimā* kurudur ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *otarduḡ yaş otı sizūñ kuruñuz otlaḡında*

Ḥamāka‘llāhu yā ‘ahde’t-telākī

(13) *Allāh seni ḥıfẓ eylesün ey mülākāt zamānı* murād zamān-ı vişālde ve vakt-i tecellî-i cemālde feyezān-ı (14) vāfir ve cevelān-ı mütekāşir ḥāşıl olduḡın zıkr ve anuñçün şükrdür bu beytden şuleḡā ile müttefik olup feyz-i keşir (15) ḥāşıl olduḡın beyān eyledi min ba‘d feseḡa ile şoḡbet sebebi ile fırsat olduḡın beyān idüp dir [bunda daḡı yā nefis-i kelimedendür]

(11) Maẓat furşe‘l-vişāl (16) ve mā ṣe‘arnā

Lafz-ı *maẓat* fi‘l-i māzî-i mü‘enneṣ ve lafz-ı *furṣa* zamm-ı fā ve feth-i rā ile cem‘-i furṣatdur ve *mā* (17) *ṣe‘arnā* nefis-i mütekellim ma‘a‘l-ğayr-ı menfidür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *vişāl furṣatları geḡdı ve biz bilmedük*

Ve inne‘l-āne (18) fi‘ayni‘l-firākī

Daḡı ben şimdi ‘ayn-ı firākdayın murād budur ki ‘ömrden zamān-ı keşir ve kuvvet-i beden ve şoḡbet-i şeyḡ (19) ü mürşid var iken vuşul ila‘llāh müyesser idi ol furṣatları fevt itdūñ şimdi ‘ayn-ı firākdayuz diyü taḡazzün (20) ü taḡassür izḡār ider [bunda daḡı yā kesre iibā‘ından mütevelliddür]

(12) ‘Arūs-ı bes ḡoşī ey duḡter-i rez

Ziyāde ḡüzel gelinsin ey üzüm çubuḡı kıızı

Velī gehgeh (21) sezāvār-ı telākī

Velī ḡāḡḡāḡ telāḡa lāyıksın murād budur ki müskir-i muḡarrem egerçi nisyān-ı māsivā itdürür ol [İ164b] (1) cihetden iyüdüdür ki liken ‘ısyān olup sülūka māni‘ olup vuşüle menāfi olduḡıçün talāḡa lāyık ve firāḡa (2) müsteḡaḡdur [bunda ḡarf-i yā ḡitāb içündür]

(13) Mesīḡā-yı mücerred-rā burāzed

Lafz-ı *burāzed* zamm-ı bā ile fi‘l-i muẓārī‘dür berāziden lafzından ki yaraşmak (3) ma‘nāsınadur ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *‘İsā-yı mücerred ‘aleyhi’s-selām ḡazretine yaraşur ve lāyıḡdur*

Ki bā-ḡürşid (4) sāzed hem-viṣākī

Ki ḡüneş ile düze hem çardaḡluḡ [ya‘nī ḡüneş ile hem-hücre ola] murād budur ki ol kimse ki ‘alāyık-ı dünyāviyyeden (5) mücerred ola mekān-ı a‘lā anuñ maḡāmı olmaḡa lāyıḡdur [bunda yā ḡarf-i maşdariyyedür]

(14) Nihāni‘ş-şeybi men vaşlü‘l-‘izārā

Lafz-ı *nihānī* (6) fi‘l ü mef‘üldür ve lafz-ı *eş-şeybi* merfū‘-ı fā‘ilidür ve bu lafz feth-i şîn ile ve sükûn-ı yā ile pīrlık ma‘nāsınadur (7) ve *‘izārā* cem‘-i ‘izārdur bıkır ma‘nāsına ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *nehy eyledi beni ḡocalık kıız oḡlanlar vaşlından* (8)

Sevī taḡbīli vechi ve‘tinākī

Yüz öpmekden ve kul boyına şalmağdan ğayrı murād *izārādan* tecelliyāt-ı İlāhiyye (9) ve esrār-ı ħafiyyedür bunların vişālî keşret-i riyāzet ister pîr olaldan aña kâdir olımadum lâcerem pîrlik beni anlar (10) vaşlından men' eyledi hemân şimdi ba'zı telezzüze ve muķārebeye kâdirin dir [bunda ħarf-i yâ işbā' iyye olmaķ cā'iz yâ mütekellim olmaķ cā'izdür]

(15) Dumū' i ba' deküm lā taḥkarūhā

(11) *Dumū'* cem' -i dem' dür göz yaşı ma' nāsına ve *lā taḥkarūhā* lafzı ikinci bābdan nehy-i ḥāzırdur ve mü'ennes-i zāmîri dumū' a rāci' dür (12) ma' nā-yı mısrā' budur ki *benüm gözüm yaşların sizden ya' nî kendünüzden soñra ḥor görmeñ*

Fekem mecrin cem' en mene's-sevākî

(13) Lafz-ı *kem* bunda ḥaberiyyedür tekşîr murāddur cem' -i mü'ennes-i mazīdür mecre şıfatdur keşret-i mülāḥazası ile ve *sevākî* (14) cem' -i sākihdür ki *sākiḥ* küçücük ırmağ ma' nāsınadır ma' nā-yı mısrā' budur ki *çok deñiz cem' olur küçücük* (15) *ırmaqlardan* murād budur ki gözüm yaşınuñ te'sîri olur nitekim nehr-i şağîr cem' olup baḥr olur

(16) Vişāl-i düstān (16) rūzî-i mā nîst²³⁵⁵

Dostlar vişālî izüm naşîbimiz degüldür

Be-gū Ḥāfiẓ ğazelhā-yı 'Irākî

Di ey Ḥāfiẓ 'Irākî ğazellerin (17) murād budur ki 'Irākî ki 'āşıkānedür ve derdnāk ğazeller söyler idi çün dostlar vişālî müyesser olmadı 'Irākî (18) gibi firāklu ğazeller söyle yâ anuñ ğazellerin okı ki senüñ ḥasb-i ḥālün beyānı ola [ba'zı tafşîl-i 'Irākî yukarıda beyān olunmuşdur]

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Qışsa-i Mecnün-ı 'āşık ğuşsa-ı (19) Ferhād-ı Vāmık

Ger aña ğuş eyler iseñ ḥasb-i ḥāl-i cān u dildür

VELEHU EYŻAN [G.530]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Seḥer bā-bād mî-gufterm ḥadiş-i (20) ārzūmendî

Şabāḥ yili ile didüm ārzūmendlik sözünü

Be-vaşlem müjdegānî dād elṭāf-ı Ḥudāvendî

Baḥa vaşl (21) *müjdesin virdi Ḥudāvende mensüb luṭflar* murād budur ki teveccüh-i seḥerî ile 'arz-ı iştıyāk kıldum elṭāf-ı İlāhiye [İ165a] vaşl ile baḥa müjde virdi ve ba'zı nüsahda mısrā' -ı şānî böyle vākı' olmuş

Ḥiṭāb āmed ki vāşık şev be-elṭāf-ı Ḥudāveni

(2) Ya' nî *ḥiṭāb-ı rūḥānî geldi ki mu' temed ol Ḥudāvende mensüb elṭāfa*

²³⁵⁵ Bu mısrânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ümîd-i vaşl-ı cānân ḥoş-ḥayālîst

(2) Kalem-rā ān zebān ne'bvēd ki sırr-ı l' ıřk gūyed bāz

Kaleme (3) ol dil yokdur ki 'ışk sırrın diye girü

Verāyī hadd-i takrīrest řerh-i ārzūmendī

Takrīr haddinden ötedür ya'nī haddēn (4) řaşradur ārzūmendlik řerhi murād kalem řerh-i iřtiyākdan 'āciz idüğün beyān ve řerh-i ārzūmendī bī-hadd idüğün zıkrdür (5)

Beyt

+ + --- / + + --- / + + --- / + + -

Sāl hā ger be-nüvisem sūhan-ı müřtākī

Māned ez-şevk-i tu şad sālē hikāyet bākī

(3) Dil ender-zülf-i Leylā bend ü kār (6) ez-' akl-ı Mecnūn kun

Gönlü Leylā zülfine bağla ve işi Mecnūn 'aklından kıl

Ki 'āřık-rā ziyān dāred maķālāt-ı hıredmendī

(7) *Ki 'āřıķa ziyān ider 'āķillik kelimāti murād ķalbi ğayb-ı hüviyyet-i ma'şūķa bağlayup 'ameli 'āřıķāne itmek gerek ki 'āřıķa (8) ziyāndur 'āķılāne ķelimāt dimekdür*

(4) Elā ey Yūsuf-ı Mıřrī ki kerdet sulţanat meřğül

Āġāh ol ey Yūsuf-ı Mıřrī ki seni (9) salţanat meşğül kıldı

Peder-rā bāz purs āhır kücā şud mīhr-i ferzendī

Babayı řor āhır ķande ğıtdı ya'nī ne mertebeye (10) vardı oġul muķabeti murād Yūsuf-ı Mıřrīden nefsdür ki salţanat-ı bedene meřğül ü maġrūrdur ve babadan murād rūhđur (11) ki nefis muķabbeti anı źa'if itmiřđür pes anı tezekkür itmek gerekdür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Hemī ger bed kuned rūhem te'essüf

Zi-derd-i dūri ān nefes-i (12) Yūsuf

(5) Be-sihr-i ġamze-i fettān devā-başşı ü derd-engiz

Ġamze-i fettān sihri ile devā baġıřlayıcısın ve derd ķoparacısın (13)

Be-ĉin-i zülf-i müşk-efřān dil-ārāyī vü dil-bendī

Müşķ řaĉıcı zülf bükümü ile göñül ārāmīsın göñül baġıřlayıcısın murād muķāţabdan (14) nefsdür ki ġamze-i fettān ile 'ayn-ı 'ināyet naţarın iderse devā virür ve řehvāniyyet ile naţar iderse marāź-ı ķalb (15) artırur buncılayın ğayb-ı hüviyyet rāyihasın ile göñle ārām virr ve zülf-i hüşn-i zāhire naţar iderse göñül bağlar

Nazm

- + --- / - + --- / - + -

Merhabā ey sā'il-i (16) ferhunde-fāl

Der-beyān-ı nefis-i hōd bi'şnev maķāl

Çünkü taqvā verzed ü rāh-ı şalāh
Muṭma 'inne bāşed ender-ıştılāh (17)

Ger zi-taqvā der-fücūrī 'āk şud
İsm-i emmāre bedān ıtlāk şud

Der-miyān-ı her dü sākin şud demī
'Ārifān levvāme ḥānendeş (18) hemī

Ḳābilī ḥayrest ü şerrest ü yaḳān
Ḥayr-ı ü mī-ḥāh tu ey merd-i dīn

(6) Cihān-ı pīr-i ra' nā-rā teraḥḥum der-cibillet (19) nīst

Cihān-ı pīr-i ra' nānuñ ḥilḳatine teraḥḥum yoḳdur

Zi-mihr-i ü ç i mī-cüyī der-ü himmet ç i mī-bendī

*Anuñ muḥabbetinden (20) ne istersin ve himmeti aña ne baḡlarsın murād girü
muḥātabdan nefsdür aña dir ḳarı dünyā ki ra' nādur anuñ ḥilḳatinde teraḥḥum (21)
yoḳdur andan muḥabbet istemeñ ve himmeti aña baḡlamañ*

Beyt

---+/-+---+/+---+/-+--

Z'ın bī-vefā cihān me-ṭaleb rāḥatī ki hest²³⁵⁶

Şehdeş ḳarīn-i zehr [I165b] (1) ü güleş hem-nişīn-i ḥār

(7) Der-ın bāzār eger sūdest bā-dervīş-i ḥorsendest

Bu bāzārda eger fā'ide var ise dervīş-i (2) ḳānī' iledür

Ḥudāyā mun' imem gerdān be-dervīş ü ḥursenī

*Yā Rabbī beni ḡanī ḳıl dervīşlik ile ve ḳanā'at ile (3) murād budur ki dünyā fā'ide
yiri degüldür bunda fā'ide var ise dervīş-i ḳānī' e vardur lācerem ḥazret-i Ḥaḳdan (4)
dervīşlik ve ḳanā'at ḡnāsın ister*

Rubā'ī (Ahreb)

Yā Rab zi-dü kevn bī-niyāzem gerdān²³⁵⁷

V'ez-efser-i faḳr ser-firāzem gerdān (5)

Der-rāh-ı ṭaleb maḥrem-i rāzem gerdān

Ān reh ki ne-sūy-ı tust bāzem gerdān

²³⁵⁶ Dīvan-ı Hasan Gaznevī.

²³⁵⁷ Mehmet Kanar, **Ebū Saīd Ebu'l-Hayr, Rubāīler**, Şule Yayınları, İstanbul 2013, s. 257.

(8) Du‘ ā-yı şubḥ u āh-ı şeb kilîd-i genc-i maḳşûdest

(6) Şabāḥ du‘ āsı ve gice āhı aḳşûd ḥazînesinüñ miftāḥıdur

Bedîn rāh u revîş mî-rev ki bā-dildār peyvendî

(7) Bu yola bu yürüyiş ile git ki dildāra ulaşasın murād du‘ ā-yı seherî ve āh-ı leyli vaşl-ı ilā’llāh bā‘ işi olup maḳşûda (8) vuşûl bunuñ ile ḥuşûl bulduğın zikrdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Zād-ı rāh-ı ‘ āşıkān der-dest rûy-ı zerd-i āh

Rāh ez-în gûnest (9) bi’smi’llāh ki dāred ‘ azm-i rāh

(9) Hümāyî çün tu ‘ ālî-ḳadr ü hırş-ı üstüh’ân tâ key

Bir sencileyin ‘ ālî-ḳadr hümā ve kemük hırş (10) niçeye dek

Dirîğ ān sāye-i devlet ki ber-nā-ehl efkendi²³⁵⁸

Dirîğ ol devlet gölgesine ki nā-ehl üzre (11) bıraḳduñ murād budur ki hümā yerden kemük ḳapar anı ğıdā idinür dirler lâcerem rûḥ-ı insāniye ḥiṭāb idüp dir (12) senüñ gibi ‘ ālî-ḳadr hümā ki anda hırş-ı ḥiṭām-ı dünyā olup devlet ü sa‘ ādet gölgesin anuñ üzerine bıraḳmak (13) ḥaṭādur

Beyt

-+---/-+---/-+--

Ḳadr-i ḥod ne’snāst miskîn ādemî²³⁵⁹

Ez-füzünî mî-fütend ender-kemî

(10) Be-ḥübān dil me-dih Ḥāfız be-bîn (14) ān bî-vefāyihā

Ḥüblara gönül virme ey Ḥāfız gör ol bî-vefāları

Ki Ḥārzemiyān kerdend Türkân-ı Semerḳandî

(15) Ki ḥ’ārzem şehri ḥalkına atdılar Semerḳand sipāhîleri murād bunlar anları yağma itdiler pes Türk ü maḥbûb bî-vefā olur (16) anlara gönül virmek ḥaṭā olur ba‘ zı nüsaḥda maḥlaş beyti bu vāḳı‘ olmış

Be-şi‘ r-i Ḥāfız-ı Şirāz mî-raḳşend ü mî-nāzend²³⁶⁰

(17) Ḥāfız-ı Şirāz şi‘ ri ile raḳş iderler ve şanurlar

Siyeh-çeşmān-ı Keşmîrî vü Türkân-ı Semerḳandî

Keşmîr memleketinüñ (18) ḳara gözlüleri ve Semerḳanduñ maḥbûbları murād kendü şi‘ rinüñ mücib-i zevḳ ü şevḳ olup sā’ir-i memālikde (19) şöhretin zikr ve anuñçün şükrdür

²³⁵⁸ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Dirîğā sāye-i himmet ki ber-nā-ehl efkendi

²³⁵⁹ “Miskîn âdem kendi kadrini bilmedi ve fazîlet makamından geldi ve bu noksan âlemine düşüverdi.” Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 3-4, s. 72, Beyt: 1000.

²³⁶⁰ Mî-raḳşend ü mî-nāzend ifâdelerine karşılık olarak derkenârda mî-ḥandend ü mî-ğaltend ifâdesi bulunmaktadır. Kelimelerin anlamları derkenârda gülerler ve yuvalanurlar olarak verilmiştir.

VELEHU EYŻAN [G.531]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Sāḳiyā sāye-i ebrest ü behār u leb-i cūy

Ey sāḳī bulut (20) gölgesidür ve ırmaḳ kenārıdur

Mīne-gūyem çi kun er ehl-i dilī ḥod tu be-gūy

Ben dimezüm ne eyle eger ehl-i (21) dil iseñ sen söyle murād budur ki şeyḥe ḥitāb u nidā idüp dir maḥall-i istirāḥat ve i' tidāl-i mizāc ve feraḥ-ı mūcibī [İ166a] (1) olduğu vaktde senden 'ışḳ-ı İlāhī nūşına raġbet birden 'ömri 'ibādete şarf itmek gerek buni ben dimek lâzum degül (2) sen şāḥib-i dil iseñ kendüñ di

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Zāhidā faşl-ı bahārest reh-i zühd me-pūy

Cüz mey-i 'ışḳ u ruḥ-ı yār u leb-i (3) cūy me-cūy

(2) Būy-ı yek-rengi ez-ın naḳş nemi-āted ḥiz

Yek-renglik ḳoḳusu bu naḳşdan gelmez ḳalk

Delḳ-i ālūde-i şūfī (4) be-mey-i nāb be-şūy

Şūfīnūñ mülevveş ḥırḳasın şāfī şarāb ile yu murād girü şeyḥe ḥitābdur ki dir şunlar ki (5) da'vī-i şalāḥ iderler ammā sālik olmayup ittiḥād-ı şüret ü ma' nā taḥşil itmemişlerdür anlarıñ ḥırḳa-i vücūdın (6) 'ışḳ-ı İlāhī rengi ile taḥhīr idüp ehl-i ṭarīkat kesvetinden ḳılmaḳ gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Der-dil-i ḥod çü besī naḳş-ı kudūret (7) dārī

Bāde şāfī kun u çü ey tu ez-ān ḳalb be-şūy

(3) Sifle-ṭab' ist cihān ber-keremeş tikye me-kun

Denī-ṭab' dur (8) cihān anuñ keremine i' timād itme

Ey cihān-dīde kes ez-ḳadem-i sifle me-cūy

Ey cihān görmiş ḳişi denī ḳademinden (9) sebāt isteme murād manṭūḳdan zāhirdür ki dünyādan ve her denīden kerem recā itmek ḥaṭādur

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ger buved ḥācet-i tu (10) pīş-i kerīmī be-bereş

Ḥācet-i ḥ'ış tu hergiz zi-le'imān me-cūy

(4) Gūş bü'gşāy ki bülbul be-fiġān mī-gūyed

Ḳulaḳ aç ki (11) bülbul fiġān ile dir

H̱āce takṣīr me-fermā gül-i tevfiḳ be-būy

Ey H̱āce takṣīr buyurma tevfiḳ gülün ḳoḳ murād budur ki (12) bülbul-i ṭarīḳatūñ feryādı ve pendı budur ki ihmāl itmeyüp tevfiḳ istiṣmām idüp muvaffaḳ olmaḳ gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Dilberā (13) yek kere ez-ṭurre-i müşkīn bū'gṣāy

Ki hezārān dil-i dīvāne be-bendī z'ān būy

(5) Dü naṣīḥat kunemet bi'ṣnev ü ṣad genc be-ber

İki (14) naṣīḥat ideyin saña işit ve yüz ḥazīne ilet

Ez-der-i 'ıyṣ der-ā vü be-reh-i 'ayb me-pūy

'ıyṣ ḳapusından gir 'ayb (15) yolına yılma murād budur ki iki naṣīḥat ki mürīṣ-i ṣevāb-ı keṣīrdür biri 'ıyṣ-ı İlāhī ḳapusından dāḥil olasın biri budur ki (16) 'ayb yolına gitmeyesin bu pendı ḳabül ḳıl ki mühezzeb u meṣāb olasın

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yek naṣīḥat kunemet tā ki ṣevī pāk zi-ḡam (17)

Pür kun evvel tu dimāḡet zi-mey-i ḥam u sebūy

(6) Rūy-ı cānān ṭalebī āyine-i ḳābil sāz

Cānān yüzün istersin ḳābil āyineyi düz (18)

Verne hergiz gül ü nesrīn ne-demed z'āhen ü rūy

Yoḥsa hergiz gül ü nesrīn bitmez demürden ve tevecden murād isti'dād (19) ṣarṭ idüğün beyāndur pes müşāhedeye ṣafā-yı ḳalb gerek nitekim gül ü nesrīn bitmege ṭopraḳ gerek

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Ger be-ḥāhī ki ṣeved (20) zıkr-i Ḥudā mūnis-i cān

Vird-i ḥod zıkr-i Ḥudā kun süḥan-ı ḡayr me-gūy

(7) Guftī ez-Ḥāfız-ı mā būy-ı riyā mī-āyed

Didüñ bizüm Ḥāfızımızdan (21) riyā ḳoḳusu gelür

Āferīn ber-nefeset bād ki ḥoṣ burdī būy

Āferīn senüñ nefesüne olsun ki ḥoṣ ḳoḳu duyduñ [İ166b] (1) murād selef-i ṣālihīñ silkine sülükdur anlar kendülere riyā nisbet idene taḥsīn idüp iyü bildüñ beni dirler imiş (2)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çün riyā-rā ṭabaḳātist ne-dāned her kes

Āferīn ber-dil-i ānkes ki be-yābed ān bŷy (3)

VELEHU EYŻAN [G.532]

[Mefā' ilŷn Mefā' ilŷn Fe' ŷlŷn]

(1) Selāmu'llāhi mā kerre'l-'ayālī

Lafz-ı *selām* lafzen merfū' -ı mübtedādur mużāfdur celāleye ve ħarf-i *mā* mā-yı (4) müddedür ve lafzı *kerre* fi'l-i māzīdür evvelki bābdan lāzım u müte'addī isti' māl olunur bunda lāzımdur ve lafzu'l-*ayālī* (5) anuñ fā' ilidür ma'nā-yı mışrā' budur ki *Allāhuñ selāmı olsun mādām ki giceler döner*

Ve cāvebtī'l-meşānī (6) ve'l-meşālī

Cāvebtī fi'l-i māzī-i mü'enneşdür ve mücāvebeden cevāblaşmak ma'nāsına ve lafzu'l-*meşānī* anuñ (7) fā' ilidür ve *meşānī* cem'-i meşnādur ki bunda iki kıllu sāz ma'nāsınadur ve lafzu'l-*meşālī* ma' tūfdur aña ve *meşālī* (8) aşlda meşālīş idi yā ħarf-i *sādan* ibdāl olunmuşdur ve meşāleş cem'-i mişleşdür ki bunda üç kıllu sāz ma'nāsınadur (9) ma'nā-yı mışrā' budur ki *daħi mādām ki cevāblaşur iki kıllu ve üç kıllu sāzlar* [nitekim Merāħda beyān olunmuşdur *kađ merre yevmāni ve haẓa's-sālī*²³⁶¹ aşlda eş-şālīş idi yā ħarf-i *sādan* ibdāl olunmuşdur]

(2) 'Alā vādī'l-erāki (10) ve men 'aleyhā

'*Alā* lafz-ı ħarf-i cerdür mecrūrı ile maħzūfa müte'allık olup maħallen merfū' -ı ħaberīdür mübtedānuñ (11) ya'nī *Allāhuñ selāmı dā'imā Erāke deresi üzerine ve anuñ üzerinde olan üzerine olsun* [*erāke* misvāk ağacıdur]

Ve dārin bi'l-livā (12) fevka'r-remālī

Lafz-ı *dārin* ma' tūfdur vādī lafzına ve lafz-ı *livā* kaşr ile kumdan yukāru tağ yolına dirler (13) ve remāl cem'-i remldür kavm ma'nāsına ma'nā-yı mışrā' budur ki *daħi ol eve olsun ki komadın yukāru tağ* (14) *yolında* murād budur ki H'āce Hāfızuñ bir yār-ı 'azīzi ħacc-ı beytu'llāh ve ziyāret-i Resŷlullāh 'aleyhi's-selām (15) 'azm idŷp gitmiş imiş aña du'ā itmek kaşd idŷp evvelā Resŷlullāh ħazretinüñ diyārına ve kendüye ve dārina (16) selām idŷp andan soñra ol yār içŷn kelām ider [bunda olan ħarf-i *yā lāmuñ* kesresinüñ işbā' ından mütevellid olmışdur] [Muħtār-ı Şihāħda dimiş ve live'r-reml maķşŷr-ı mŷnkaṭı'a ve hüve'l-cŷrred ba'de'r-rem öyleye lafz-ı fevka'l-remāl teybīn-i mā fi'z-zımn olur]

Ġazel

+ --- / + --- / + ---

Selāmun bi's-şuhŷri ve bi'l-leyālī²³⁶²

Ve mā merre's-sinīnu (17) 'ale't-tevālī

²³⁶¹ فَدَّ مَرَّ يَوْمَانِ وَهَذَا النَّالِي İki gün oldu, bu da üçüncüsü. (Diğer Arapça İbâreler)

²³⁶² "1-2) Geceler aylar ve yılların geçmesi ile selām; dāimā yeryüzünün en hayırlısı, karanlığın aydınlayıcı kameri, efendilerin efendisi olan Muhammed Mustāfā'nın üzerine olsun. 3) Kıyāmet gününde halkın şefâatçisidir ve kemâlâtın en üst mertebesinden gelmiş bir peygamberdir."

‘ Alā bedri’ d-dücā hayri’ l-berāyā
Muḥammedun Muṣṭafā mevlā’ l-mevālī

Şefi’ -i ḥalk der-rüz-ı kıyāmet (18)
Nebiyyun [cā’ e] fi-a’ lā’ l-kemālī

Ḥudāvendā zebānem-rā be-fazlet
Me-dār ez-zıkr-i ü yek laḥza ḥālī

Her ānkes-rā ki ü baş ed (19) şefi’ eş
Ḳarīn-i üst fazl-ı lā-yezālī

Çü bā ḥubbeş dil ü cān müctemi’ geşt
Çi bā-kim diğer ez-āşüfte-ḥālī (20)

Eger fazleş şefi’ -i mā ne-geştī
Çi kerdī şāhidī lā-ebālī

(3) Du’ ā-gūy-ı ḡarībān-ı cihānem

Cihān ḡarīblerinüñ du’ ācısıym (21)

Ved’ ü bi’t-tevātür ve’t-tevālī

Du’ ā iderin biri biri ardınca murād ol yār ḡurbete gitdi ve benüm ‘ ādetüm ḡarīblere
[İ167a] (1) du’ ādur diyüp ‘ umūmen tahtında anı dercdür [lafz-ı *tevātür* ve *tevālī*
lafzān-ı müterādifāndur] [bunda ḥarf-i yā ḡalaṭ-ı meşhūr ve ta’ cīm-i i’ tibārī iledür]

(4) Be-her menzil ki rüy āred Ḥudā-rā

Her menzile ki teveccüh ider (2) yā Rabbī

Nigeh-dāreş be-luṭf-ı lā-yezālī

Şakla anı luṭf-ı lā-yezālī ile murād ol yāre maḥşüş du’ ādur (3)

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Çün yöneldüñ sefere luṭf-ı Ḥudā yārūñ ola

Baḥt-ı hemrāh u du’ ā kāfile-sālāruñ ola

(5) Me-nāl ey dil ki der-zincīr-i (4) zülfeş

İñleme ey gönül ki anuñ zülfi zincirinde

Heme cem’ iyyetest āşüfte-ḥālī

Dükeli cem‘iyyetdür (5) karışık hâllülük murād budur ki anuñ zülfine te‘alluk egerçi bi-hasebü’z-zâhir perişanlıkdur ammâ fi’l-haқиka cem‘iyyet-i (6) hâtırdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Yâfî cem‘iyyet-i hâtır-ı dil her cāyiyem

Her zamānî der-vey ān zülf-i perişān āmedî

(6) Emütü şabābete (7) yā leyte şî‘rî

Lafz-ı *emütü* nefis-i mütekellim-i vahdedür *māte yemütü*den ya‘nî evvelki bâbdan isti‘māl olınacak [ve dördüncü bâbdan ya‘nî *māte yemātdan* daḡi isti‘māl olunur] ve lafz-ı *şabābete* (8) temeyyüziyyet üzre mañşûbdur ve ‘ışk u iştîyāk ma‘nāsınadır ve *yā* harf-i nidādur münādā muḡadderdür *leyte* harfdür (9) ḡurûf-ı müşebbeh bi’l-fi’lden şî‘r kesr-i şîn ile bilmek ma‘nāsınadır ve *yā-yı* mütekellime muḡāfdur ma‘nā-yı mışrā‘ (10) budur ki *ölürin ‘ışk u iştîyāk cihetinden nolaydı ‘ilmüm olaydı*

Metā nuṭṡu’l-beşîr ‘ane’l-vişālî

Metā zarf-ı (11) zamāndur *nuṭṡ* fi’l-i māzîdür lafzu’l-*beşîr* anuñ fā‘ilidür ve ‘an mecrûrî ile aña müte‘allıkdur ma‘nā-yı mışrā‘ (12) budur ki *ne zamānda söyler ya‘nî ḡaber virür müjdeci vişālden* murād farṡ-ı iştîyākını beyān ve müjde ḡaberine intizārını (13) zikrdür anuñçün fā-yı tefrikiyye iledür [bunda olan harf-i *yā* daḡi kesrenüñ işbā‘ından mütevelliddür]

(7) Feḡubbuke rāḡatî fi-küllî ḡinin

Senüñ muḡabbetüñ benüm rāḡatumdur her ḡinde (14)

Ve zıkruk mūnisî fi-küllî ḡālî

Senüñ zıkrüñ benüm mūnisümdür her bir ḡâlde murād muḡāṡabdan ol yārdur (15)

Rubā‘î

Küllî bi-ḡubbike müsteḡāmün mūle‘²³⁶³

Ve ileyke ṡarafu teveccüḡi müteṡalla‘

Sivā cemālûke lâ yerûḡu li-nāzırî

Bi-ḡayri zıkrıke (16) lâ yelezzü’l-mesma‘

(8) Süveydā-yı dil-i men tā kıyāmet

Benüm göñlümün ḡara nokṡası kıyāmete dek

Me-bād ez-şevḡ u sevdā-yı (17) tu ḡālî

Olmasun senüñ fitne ve sevdāñdan ḡālî murād anuñ muḡabbetinüñ devāmın ṡalebdür (18)

Beyt

-+---/-+---/-+---

²³⁶³ “1) Ben senin sevginden dolayı tümünden meftûn ve şaşa kalmışım. Ve benim teveccühümün nazarı senin tarafına bakıyor. 2) Senin cemālın ve güzelliḡin dıḡında ḡiçbir şey benim gözümde parıldamaz. Seni anmanın dıḡında da kulak lezzet bulmaz.”

Men hemî h'âhem devâm-ı der-i ü
Tâ ki bâdeş der-zebân u dil buved

(9) Kücâ yâbem vişâl-i çün tu şâhî

Ḳande (19) bulam senüñ gibi şāhuñ vişālını

Men-i bed-nām-ı rind-i lâubālî

Ben bed-nām ve rind-i lâubālî murād benüm ile senüñ (20) ortañda münāsib yok ki senüñ vişālün taleb idem dimekdür

Beyt

+++ / +++ / +++ / +- -

Zerre her çend faķîrest ü haķîrest (21) ü şağîr

Lîk hürşîd ne-kerded zi-vişāleş dîger

(10) Zi-ḥaṭṭet şad cemāl-i dîger efzûn

Ḥaṭṭdan saña yüz cemāl daḥî [İ167b] (1) artdı [efzûn bunda lâzımdur müte'addî degüldür]

Ki 'ömrüt bād şad sāl-ı cemālî

Ki 'ömrüñ olsun yüz celālî yılı ya'nî sultân Celālüddevle mülk-i şāh-ı Selçukî zamânında i'tibâr olınan târîḥ i'tibârî ile 'ömrüñ yüz yıl olsun murād andan ḥaṭ (3) geldüğinden muḥabbetü cemāl artmış anı ḥikāyetdür ammâ bi-ḥasebü'z-zāhir ḥaṭṭuñ gelmek ile cemālün ziyāde oldı (4) dîr

Beyt

--+ / -++ / +++ / -+-

Ez-ḥaṭ ne-bāyedet ki şevî dilber āḥirîn

Ḥaṭ nîz hem muḳaddeme-i ḥüsn-i dîgerest

(11) Ber-ân naḳḳāş-ı (5) ḳudret āferîn bād

Ol ḳudret naḳḳāşına āferîn olsun

Ki gird-i meh keşed ḥaṭṭ-ı hilālî

Ki ay eṭrāfına çeker (6) hilālî ḥaṭ murād ḥaṭ-ı mektûb münāsebeti ile ḥaṭṭ-ı maḥbûb vaşfıdır ve anuñ sebebi ile ḳalem-i ḳudreti tavşîf (7) ü taḥsîndür ki ay gibi yüz eṭrāfına hilāl gibi ḥaṭ yazar

(12) Tu mî-bāyed ki bâşî verne sehlest

Sen olmaḳ gereksin (8) ve illâ āsāndur

Ziyân-ı māye-i cāhî vü mālî

Manşıb u māl sermāyesi ziyānı murād budur ki manşıb u māl ziyānı çok (9) degüldür hemân tek cānân ḥaşıl olsun

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Murād-ı cânem ez-‘ âlem tu bûdî²³⁶⁴

Tu-râ çün yâftem dîger çi cüyem (10)

(13) Hūdā dāned ki Hāfız-rā ğaraż çîst

Allāh bilür ki Hāfızuñ ğarażı nedür

Ve ‘ilmü’llāhi ḥasbī min su’ālī

(11) *Allāhuñ ‘ilmi yeter benüm su’ālūmden* murād İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām tarīkatine itbā‘ dur ki Nemrūd anı âteşe atdukdā (12) hevāda âteşe atılup giderken Cebrā’il gelüp *eleke ḥācetün yā İbrāhīm*²³⁶⁵ ya‘nī ihtiyācuñ var mıdır yā İbrāhīm (13) diyüp ol daḡi *ammā ileyke felā ve ammā ila’llāhi feni‘me*²³⁶⁶ ya‘nī saña ihtiyācum yokdur ammā Allāha vardur diyüp Cebrā’il (14) *lime lā tes’ālhu*²³⁶⁷ diyüp ya‘nī niçün Allāha su’āl itmezsin diyüp ol daḡi *ḥasbī min su’ālī ‘ilmühu bi-ḥālī*²³⁶⁸ dimiş ya‘nī ol (15) benüm ḡālūmi bilmek baña su’āl yiter dimiş H’āce Hāfızuñ didüḡi daḡi ol maẓmūndur ve ḡulāşa-i murād (16) benüm ğarażum vuşul ila’llāhdur ve bu ğaraż ol ḡazrete ma‘lūmdur lâcerem anuñ ‘ilmi kâfidür benden (17) su’āle ḡacet yokdur

VELEHU EYẒAN [G.533]

[Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ülün]

(1) Selāmī çü bûy-ı ḡoş-ı āşnāyī

Selām āşnālıḡuñ ḡoş ḡoḡusı (18) ġibi

Be-dān merdüm-i dīde-i rüşenāyī

Ol rüşenālıḡ gözinüñ bebegine murād bundan şeyḡ-i tarīkatdur ki rüşenālıḡ (19) gözinüñ bebegi meşābesindedür ki tarīḡ-i Ḥaḡ görmek anuñ ile olur

(2) Dürüdī çü nūr-ı (20) dil-i pārsāyān

Bir esenlik zāhidlerüñ gönli nūrı ġibi

Be-dān şem‘ -i ḡalvetgeh-i pārsāyī

Ol zāhidlik (21) *ḡalvetgehiniñ şem‘ine* murād girü bundan şeyḡ-i tarīkatdur ki zāhidlerüñ gönli nūrı gibidür ve zūhd ḡalvetgāhınıñ [İ168a] (1) şem‘idür lâcerem aña selām u taḡiyyat irsāl idüp dir

(3) Nemī-bīnem ez-hem-demān hīç ber-cāy

Görmezüm muşāḡiblerden (2) *hīç yerinde*

Dilem ḡün şud ez-ḡuşşa sākī kücāyī

²³⁶⁴ “Âlemde cânımın murâdı sen idin. Seni buldum başkasını ne arayayım?!”

²³⁶⁵ أَلَيْكَ حَاجَةٌ يَا إِبْرَاهِيمَ İhtiyacın var mı ya İbrāhīm?

²³⁶⁶ أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا وَ أَمَّا إِلَى اللَّهِ فَنِعْمَ Sana gelince hayır, Allah’a gelince o ne güzeldir. (Diğer Arapça İbâreler)

²³⁶⁷ لِمَ لَا تَسْأَلُهُ Neden O’na sormuyorsun? (Diğer Arapça İbâreler)

²³⁶⁸ حَسْبِيَ مِنْ سُؤَالِي عِلْمُهُ بِحَالِي (Allah’ım!) Senin hâlimi bilmen, senden istemekten yeter, yeter, yeter bana.

Gönlüm kan oldu guşşadan ey sâķī kandesin murād budur ki (3) şūfiler sâbit-ķadem olmadılar ol guşşadan gönlüm kan oldu ey şeyḫ kandesin diyü şeyḫ-i tarīķate nidā ider (4)

(4) Mey-i şūfi-efken kücā mī-fürüşend

Şūfī düşürici şarābı kande şatarlar

Ki der-tābem ez-dest-i zühd-i riyāyī

(5) *Ki ḫarāretdeyin riyāyī zühdden* murād şūfiler riyā ile zühd iderler ol cihetden infi‘āldeyin şol (6) ‘ışķ-ı İlāhī ki şūfī yıķup mest idici ola kandedür anı içür ki bunları mest ü bī-ḫod idüp riyādan (7) ķurtara

(5) Refīķān çünān ‘ahd-i şöḫbet şikestend

Yoldaşlar şöyle şöḫbet ‘ahdini şıdılar

Ki gūyī ne-būdest (8) ḫod āşnāyī

Ki gūyiyā olmamışdur āşnālık murād budur ki şūfiler ‘ahd-i tarīķati şıyup dünyāya bir vechle (9) mā’il oldılar ki gūyiyā hīç ehl-i tarīķatden olmayup sülūk itmediler ve sālīk olana pend budur ki dir

(6) Zi-kūy-ı (10) muġān ruḫ me-gerdān ki ancā

Muġān maḫallesinden yüz döndürme ki anda

Fürüşend miftāḫ-ı müşkil-küşāyī

(11) *Şatarlar müşkil açıcılık miftāḫın* murād sülūk-ı tarīķat üzre müstemirr ol ki müşkilāt keşfi (12) saña müyesser olup cihān-ı fānī vechinden i‘rāz ve ‘ālem-i bāķī cihetine müteveccih olasin

(7) ‘Arūs-ı cihān (13) gerçi der-ḫadd-i ḫüsneşt

Cihān gelini gerçi ḫadd-i ḫüsndedür

Zi-ḫad mī-bered şīve-i bī-vefāyī

Ḫadden iletür (14) *bī-vefālīķ şīvesin* murād şūfilere penddür ki tarīķati terk idüp taleb-i dünyāda olmañ ki dünyā egerçi (15) ḫüsñ ḫaddindedür ammā bī-vefālīķı ḫadden bīründür

(8) Dil-i ḫaste-i men gereş himmetī hest

Benüm ḫaste gönlümün (16) eger himmeti var ise

Ne-ḫāhed zi-sengīn-dilān mūmyāyī

İstemez taş gönüllülerden bir mūmyā murād şol gönül ki (17) ‘ālī-himmet ola maraż var ise daḫi ķasāvet-i ķalbi olan ehl-i dünyādan ‘ilāc istemez dimekdür [*mūmyā* bir devādur ki muḫkem-i đarb olanlara ve yüksek yerden düşenlere ve bu maķūle yere olan kimselere içürürler]

(9) Biyāmūzemet (18) ķīmyā-yı sa‘ādet

Saña ögredeyin ķīmyā-yı sa‘ādet

Zi-hem-şoḫbet-i bed cüdāyī cüdāyī

Yaramaz hem-şoḥbetden (19) cüdālīḳ cüdālīḳ murād kīmyā-yı sa'ādet yaramazdan inḳitā' dur dimekdür

Ḳıṭ'a

+ ---/ + ---/ + ---

Be-güş-ı hüş be-şinev nükte-i (20) ḥüb²³⁶⁹

Eger dārī ḥired destūr-ı ḥod sâz

Hemîşe tâ tevânî ey birâder

Me-şev bâ-heşt kes hemrâh u demsâz (21)

Ḥasûd u bî-vefâ nâdân u zâlim

Baḥîl ü kâzib ü nâ-ehl ü gammâz

(10) Merâ ger tu bü'gẓārī ey nefsi-tāmi'

[İ168b] (1) *Beni sen eger ḳorsañ ey ṭama' kâr nefsi*

Besî pādşāhî kunem der-gedâyî

Çok pādşāhlīḳ iderüm gedālīḳda murād gedālīḳda (2) pādşāhlīḳ vardur nefsi-tāma' kâr māni' olmazsa dimekdür

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + ---

Güş şeh-i ḥālî vü bāng-ı ḡulḡuleş derd-i serest

Her ki (3) ḳāni' şud be-ḥuşk u ter şeh-i baḥr u berest

(11) Me-kun Ḥāfiẓ ez-cevr-i devrân şikāyet

[İtme ey Ḥāfiẓ devrân cevrenden şikāyet]²³⁷⁰

Çi dānî tu ey bende kâr-ı Ḥudâyî

(4) *Ne bilürsin ey ḳul sen Allāha mensûb işi murād devrândan şadır olan ef'āl-i taḳdîr-i İlāhî iledür andan şikāyet (5) itmeyüp el-ḥayru mā'ḥtārehu'llāhu²³⁷¹ diyüp ḳazāya rızâ virüp şabr u telsîm ḳıl dimekdür*

VELEHU EYẒAN [G.534]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Seḥerem hātîf-i (6) meyḥāne be-devlet-ḥ'āhî

Seḥer vaḳtinde baña meyḥāne hātîfî devlet dilemek ile

Guft bâz ây ki dîrîne-i in dergāhî

²³⁶⁹ Nâsır Hüsrev.

²³⁷⁰ Bu kısım M nüshasında bulunmamaktadır. Köşeli parantez içerisinde gösterilen bölüm, SÖ.1 nüshasından alınmıştır.

²³⁷¹ الْخَيْرُ مَا اخْتَارَهُ اللَّهُ Hayır, Allah'ın seçtiği şeydir. (Diğer Arapça İbâreler)

(7) *Didi girü gel ki bu dergāhuñ eskisisin* murād budur ki hānķāhuñ hātif-i ğaybı seher vaķtinde baña nidā idüp didi (8) gel ki bu dergāh-ı İlāhī ķadimisın

(2) Hemçü Cem cür' a-i mey-keş ki zi-sırr-ı meleküt

Cem gibi bizüm ķadehimüz çek ki meleküt sırrından

Pertev-i (9) cām-ı cihān-bīn dehedet āġāhī

Cām-ı cihān-bīn ziyāsı saña haberdārılık vire murād budur ki hātif-i ğaybuñ pendı bu (10) oldu sultān-ı tarīķat gibi baķıyye-i 'ışk-ı İlāhī nüş it ki meleküt sırrından saña ķalb-i şāfi haberdārılık vire (11)

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Çün 'āşık-ı rüy-ı hoş-ı ān bedr-i tamāmī

Yek cür' a taşadduk taleb ez-sāķi-i cāmī

(3) Ber-der-i meyke de rindān-ı ķalender bāşend

(12) *Meyhāne ķapısı üzre ķalender rindler olurlar*

Ki sitānend ü dehend efser-i şāhenşāhī

Ki alurlar ve virürler şāhenşāhlık (13) *tācını* murād hānķāh ķapısında muhliş-i mücerredler olurlar ki ulu pādşāhlık tācını bir kimseden alurlar bir kimseye (14) virürler ya'nī 'ālemde mutaşarrıfardur şol mertebede ki salţanat 'azl ü naşbına ķādirlerdür

Beyt

+---/++++/++--/++-

Hemşe genci [ki] virānelerde (15) gizlerler

Sen ey 'aziz saķın hūr baķma dervişe

(4) Hışt zır-i ser ü ber-tārek-i heft aķter pāy

Kerpiç baş (16) *altında ve yedi yıldız depesi üzre ayak*

Dest-i ķudret niger ü manşıb-ı şāhib-cāhī

Ķudret elin gör ve şāhib-manşıb (17) *manşıbını* murād ol muhliş-i mücerredleri vaşfdur ki dir zāhiren başları altında kerpiç ki anı yaşdanurlar (18) ve ma'nā cihetinden kevākib-i seb'a-i seyyāre ya'nī eflāk-ı seb'a depesi üzre ayakları ķudret bu ķudret ve (19) manşıb u devlet budur nażar ķıl gör dimekdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+--

Sultān-ı her dü kevnı vü 'ālem gedā-yı tust

Der-mülk-i faķr (20) şāh nişānī çi güyemet

(5) Ser-i mā vü der-i meyhāne ki taraf-ı bāmeş

Bizüm başımız ve meyhāne ķapısı ki ol meyhāne taminuñ (21) *kenārı*

Be-felek ber-şud u dīvār bedīn kūtāhī

Felek üzerine çıkmışdur dīvārınun bu alçaklık ile murād budur ki [İ169a] (1) bizüm başımız hānķāh kapısı üzre dura ve hānķāhuñ kenārı ma‘ nā yüzinden felek üzere (2) çıkmışdur egerçi bi-hasebü’z-zāhir dīvārı alçaqdur

(6) Bā-gedāyān-ı der-i meykede ey sālīk-i rāh

Meyhāne kapısı (3) gedāları ile ey sālīk-i tarīķ

Bā-edeb bāş eger er sırr-ı Hudā āgāhī

Edeb ile ol eger sırr-ı Haķdan haberdār (4) iseñ murād sālīk-i tarīķate penddür ki hānķāh fuķarāsı ile edeb ile olmak gerek ki anlar muķarribān-ı hażret-i (5) İlāhiyyedururlar

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++

Mazhar-ı zāt u şıfat-ı ādem ü ‘ālem bāşed

Cām-ı Cem-rā ki şenīdī dil-i Ādem bāşed

(7) Egeret (6) salţanat-ı fakr be-baḥşend ey dil

Eger saña fakr salţanatın bağışlar ise ey gönül

Kemterin mülk-i tu ez-māh buved tā māhī

(7) *Senün mülkün alçağı aydan balıģa dek olur* murād tarīķat fuķarāsı taşarrufı eger saña virilürse ednā mülkün (8) ‘ālem-i müşāhede olur dimekdür

(8) Kaţ‘-ı in merhale bī-hem-rehi-i Hızr me-kun

Bu güç kaţ‘ını Hızr yoldaşlığın söz itme (9)

Zulumātest be-ters ez-ḥaţar-ı gümrāhī

Zulumāt vardır kork azmak ḥaţarından murād budur ki sülūk-ı tarīķati şeyḥ-i (10) mürşidsüz itme ki zulumāt u ‘uķubāt vardır ḍalāletden şaķın ba‘zı nüsaḥda bu beyt bedeli bu beyt vāķı‘ olmuş (11)

Güzeret ber-zulumātest be-cū Hızr-veşī

Senün uğramañ zulumātadur iste bir Hızr gibi

Ki der-in merhale bisyār buved (12) gümrāhī

Ki bu göcde çok olur azmak murād beyt-i sābık gibidür [*merhale* bir göc ve vir konaķ yire dirler]

(9) Tu dem-i fakr ne-dānī zeden ez-dest me-dih

Sen fakr (13) kapusın urmak bilmezsin elden koma [*ez-dest me-dih* lafzı merhündür]

Mesned-i ḥāceḡi vü meclis-i Tūrānşāhī

Vezirlik tekyegāhın ve Tūrānşāha (14) mensüb meclisi murād ehl-i tena‘um fakr-ı tarīķatin ihtiyār idemez dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + --

Çü ‘aşıq-rā cefā bāyed keşiden

Ne-dāned (15) ehl-i bāz in kār kerdn

ba‘ zı nūsaḥda bu beyt bedeli bu beyt vākı‘ olmış

Bıkr-i endişe cemilest ü künün mī-bāyed

(16) *Fıkr bıkrı güzeldür ve şimdi gerekdür*

Güş-vāreş zi-dürüdāne-i Tūrānşāhī

Anuñ küpesi Tūrānşāha (17) mensüb incü dāneden murād fikrüm bıkrı kulağına
Tūrānşāh incüsü ve gevheri küpe olmağa lāyıkdur (18) dimekdür

(10) Hāfız hām ṭama‘ şermī ez-in kışsa be-dār

Ey hām ṭama‘ Hāfız bu kışsadan utan

‘Amelet çist ki (19) müjd-i dü cihān mī-ḥāhī

‘Amelün nedür ki iki cihān şevāb ve ücretin istersin murād budur ki şāh-ı ḥaḳīḳat
(20) şevābın ve şāh-ı mecāz ‘aṭāsın istemek iki cihān ücretin istemektür nice
‘amelün vardır ki buña istiḥḳākuñ ola (21)

VELEHU EYŻAN [G.535]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Sine māl-ā-māl-ı derdest ey dirīgā merhemī

Sine derd ile toṭoludur ey dirīgā [İ169b] (1) bir merhem

Dil zi-tenhāyī be-cān āmed Hudāyā hem-demī

Göñül yalñuzlıktan cāna geldi yā Rabbī bir muşāḥib murād derdine (2) dermān ve
bir refīḳ-i ṭarīḳ talebidür

Beyt

- + ---/ - + ---/ - + ---/ - + -

Cüz demī bāḳī ne-mānd ez-‘ ömr-i k’ü ‘İsī-demī

Tā be-şādī bü’gžered ez-‘ ömr-i mā bā-ū (3) demī

(2) Çeşm-i āsāyış ki dāred ez-sipīhr-i tiz-rev

Rāḥatlık gözin kim dutar tiz gidici felekden

Sāḳiyā cāmī biyāver (4) tā biyāsāyem demī

Ey sāḳī bir ḳadeḥ getir tā diñlenem bir dem murād budur ki felekden rāḥatlık ümīdin
itmek olmaz (5) ey şeyḫ baña bir şafā-yı ḥātır ve ḥuzūr-ı ḳalb vir ki tā diñlenem ve
rāḥat olam bir dem

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Der-dilem derdî ne-mând (6) ez-merhem-i peykân-ı ü

Ey dirîgâ kû resîdî sîne-râ hem merhemî

(3) Hîz tâ hâtır be-ân Türk-i Semerqandî dihîm

Kalk tâ hâtırır (7) ol Semerqandî maḥbûba virelüm

K'ez-nesîmeş bûy-ı cûy-ı Mûliyân âyed hemî

Ki anuñ yilinden Mûliyân ırmağı (8) koḡusu gelür murâd budur ki şol maḥbûb-ı ḥaḳîḳîye göñül virelüm ki anuñ nesîminden 'âlem-i ervâḥ koḡusu (9) gele ve bu mışrâ' Rûdekî Naşr bin Aḥmed nâm pâdşâhı Buḥârâya gitmege terḡib itdügi ḡazelüñ maṭla'ına qarîbdür ki (10) budur [bâḳî ebyâtı Bahâristânda mezkûrdur]

Beyt

--+---/-+---/-+---

Yâd-ı cûy-ı Mûliyân âyed hemî²³⁷²

Bûy-ı yâr-ı mihribân âyed hemî

lâcerem terḡib cānib-i İlāhîye gerekdür (11)

Beyt (Ahreb)

Ger ḳaşd kunî be-kûy-ı ü bâyed kerd

V'er âb ḥurî zi-cûy-ı ü bâyed ḥurd

(4) Zîrekî-râ guftem in aḥvâl (12) bîn ḥandîd ü guft

Bir zîreke didüm bu aḥvâlî gör güldi ve didi

Şa'b rûzî bü'l-'aceb kârî perîşân (13) 'âlemî

Bir müşkil gün bir 'acebi çok işi bir perîşân 'âlem murâd budur ki aḥvâl-i 'ışḳı gör didüm ol daḡi (14) 'ışḳ böyle müşkil olur didi

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+---

Gerçi dürest ez-naẓar der-dil ḥayâleş hem-demest

Mûnis-i dil (15) çün ḥayâl-i ü buved ne'bved ḡamî

(5) Sûḥtem der-çâh-ı şabr ez-behr-i ân şem'-i Çigil

Yandum şabr ḳapusında ol (16) şem'-i Çigil içün [Çigil bir güzeli çok yerüñ ismi idügi sâbıḳan beyân olunmışdur]

Şâh-ı Türkân ḡāfilest ez-ḥāl-i mā kû Rüstemi

Türkler şâhı bizüm ḥālîmüzden ḡāfildür ḳanı bir (17) Rüstem murâd budur ki şabr u riyâzet ḳapusında yandum Efrâsiyâb gibi Türkler şâhı ya'nî şeyḥ-i nâḳış bizüm (18) ḥālîmüzden ḡāfildür ḳanı bir Rüstem-şîfat pehlivân-ı ṭarîḳat ki bizi bu çâhdan ḥalâş idüp cāh-ı vaşla îşâl (19) ide

²³⁷² Rûdekî, Kasâyyid ü Kıtâat, No 121, Ganjor.

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ber-der-i aşr-ı celāle nīst der-bānī velīk

Menzil-i sultān ne-bāed cāy-ı her nā-maremī

(6) Der-arī-i (20) ‘ı-bāzī emn ü āsāyī belāst

‘I-bāzlı arīinde emn ü rāatlı belādur

Rī bād (21) ān dīl ki bā-derd-i tu hāhed merhemī

Yara olsun ol gnl ki senn derdn ile bir merhem isteye [İ170a] (1) murād budur ki ol kimse ki ‘āıdur anu emnī ve rāatı belā v minetdr pes ol gnl ki derd-i dost (2) ile merhem isteyp belādan aa mecrh olmaa lāyıdur anun dir

(7) Ehl-i kām u nāz-rā der-ky-ı rindī rāh (3) nīst

Ehl-i murāda ve nāza rindlik maallesinde yol yodur

Reh-revī bāyed cihān-szī ne hām u bī-amī

(4) *Sālik gerek cihān yaıcı ya‘nī keir’l-arāret hām u amsuz degl murād arī-i Hāa sālik olan murād-ı nefsi ve nāzı (5) terk idp āib-i arāret ve ehl-i am u minet olma gerek*

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Cmle ten-rā n am-ı dnyā-yı dn be’grift (6) hān

ua-i yārem hemī bāyed ki bāem bī-amī

(8) Ādemī der-‘ālem-i hāī nemī-āyed be-dest

Bir ādem hāe mensb ‘ālemde (7) ele gelmez

‘Ālemī dger be-bāyed sāht v’ez-nev ādemī

Bir ‘ālem daı dzmek gerek ve yeiden bir ādem murād bu ‘ālemde (8) bir ādem ki hemdem ü marem ola bulunmaz meger Hā te‘ālā bir ‘ālem daı icād idp bir ādem daı hā eyleye dimekdr (9)

azel

--+/-+--+/+--+/+--

Mensh ud mrvvet ü ma‘dm ud vefā²³⁷³

V’ez-her d nām mānd  sīmurg u kīmā

ud rāstī (10) hyānet ü ud zīrekī sefeh

ud dstī ‘adāvet ü ud merdmī cefā

²³⁷³ Abdulvāsī Cebelī, Gzīde-i E’ār, Kasāyid, Ganjor.

Geştest bâzgüne heme resmhâ-yı (11) halk
Z'in 'âlem-i bürehne vü gerdün-ı bî-vefâ

Her 'âkılî be-zâviyeî geşte mümtelâ
Her fâzılî be-dâhiyeî geşte mübtelâ (12)

Dīvâne-râ kesî ne-şinâsed zi-hüşyâr
Bîgâne-râ kesî ne-güzîned²³⁷⁴ zi-âşnâ

(9) Gırye-i Hâfız çî senced pîş-i istîgnâ-yı (13) 'ışk

Hâfız ağlama senün ne vezni vardır 'ışk istîgnâsı öninde

K'enderîn tûfân nümâyed heft deryâ (14) şebnemî

Ki bu tûfânda görünüridi zıkr bir çih murâd budur ki hâzret-i Hâkkuñ istîgnâsına nisbet Hâfız (15) ağlamasınınuñ hiç vezni ve kadri yokdur zirâ tûfân istîgnâ-yı İlâhiye nazarıdi deñiz bir katre görünür (16)

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Baħr-ı 'ısyânem egerçi şud muhîṭ-i cism-i men
Lîk maħ-veş mî-kuned ez-baħr-i raħmet şebnemî (17)

VELEHU EYẒAN [G.536]

[Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Sâķî biyâ ki şud kadeħ-i lâle pür zi-mey

Ey sâķî gel ki lâle kadeħi tıldı şarâbdan

Tāmât tâ be-çend ü hurûfât (18) tâ be-key

Bizüm rüsüm u 'ādâtımız niçeye dek ħurde merde i'tibārımız kaçana dek murâd kadeħ-i lâleden (19) vücūd-ı insânîdür ve anuñ tılması daħi nesneñüz ki qâbil olmayuğ tamâm olmasıdur ħulâsa-i murâd 'ilm-i zâhir ehlinüñ (20) şeyḫ-i tarîqate irşâd için nidâsıdur ki dir ey şeyḫ gel bize şimden girü irşâd-ı tarîkat kııl ki vücūd peymânesi (21) tıldı ve 'ömrümüz âħir oldu niçeye dek bu 'afv u izâfâtımız ve cucur mucur i'tibâr itmez

(2) Bü'gzer zi-kibr ü nâz [İ170b] (1) ki dîdest rûzgār

Geç kibrden ve nâzdan ki görmemişdür rûzgār

Çîn-i kabâ-yı kayşer ü terk-i külâh-ı key

²³⁷⁴ [ne-güzîned seçmez dimekdür]

Kayşer (2) *kaftānı dürmesini ve key külāhı terkinı* murād budur ki dünyāya mağrūr olup tekebbūr ü te‘azzüz itme ki zamāna kayşer-i (3) Rūmuñ kaftānı dürüldügin ve Key nām pādşāhuñ külāhı terkinı görmışdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Ez-ḥurūş-ı kūs-ı (4) şāhān īn nidā āmed be-gūş

K’īn ser-ā-ser pādşāhī-rā be-nevbet mī-resed

(3) Huşyār şev ki murğ-ı seher mest geşt (5) hān

Āyil ki seher kuşı mest oldı ġāfil olma

Bīdār şev ki ḥ’āb-ı ‘adem der-peyest hey

Uyan ki ‘adem uykusı (6) *ardçadur hey* murād ‘aqluñ başuñā cem‘ idüp seher-ḥ’iz ol ki bülbül-i seherī mest-i Ḥaḡ olup ġulğuldadur (7) ve ġafletten uyan ki *ve’l-mevtū nevmun şaḡīlur*²³⁷⁵ mücebince ‘adem ü mevt uykusı arduñcadur dimekdür

Beyt

+---/+++/-+---/+-

Tu tül-ı (8) emel mī-kunī der-cihān

Ecel der-ḳifāyet tu ġāfil ez-ān

(4) Hoş nāzūkāne mī-çemī ey şāḥ-ı nev-bahār

Hoş nāzūkāne (9) *şalınur ey yeñi bahār budagı* [*çemīden* şalınmaḡ ma‘ nāsınadur ba‘zı nüsaḡda mī-ḥemī vāḳı‘ olmış ol taḡdırce hoş nāzūkāne bükülürsin dimekdür ki ḥemīden bükülmek ma‘ nāsınadur]

K’āşüfteġi me-bādet ez-āsīb-i bād-ı dey

Ki ḡarış muruş olmaḡ olmasun (10) *saña ġüz yili fitnesinden* murād egerçi du‘ādur ammā fi’l-ḡaḳıḳa her bahāruñ bir ḡazānı ve ġüz yilinuñ ziyānı var (11) idügin beyāndur

Beyt

+--+/-+---/+---/+--

Bahār-ı bāġ egerçi laṭīf ü rengīnest

Velī çı sūd ki bād-ı ḡazān der-pey-i ūst (12)

(5) Ber-mihr-i çarḡ u şīve-i ū i‘timād nīst

Çarḡuñ muḡabbetine ve anuñ şīvesine i‘timād yoḡdur

Ey vāy ber-kesī (13) ki şud īmen zi-mekr-i vey

Feryād u āferīn bir kimseye ki emīn oldı anuñ mekrinden murād budur ki nice kimselere çarḡ (14) mihr ü muḡabbet ü müsā‘ede-i devlet gösterüp ve anlar aña firīfte olup ya‘nī aldanurlar fikr-i ‘aḳıbetden ve ‘amel-i āḡiretten (15) maḡrūm ḡalurlar āferīn ol kimseye ki anuñ müsā‘edesine aldanmayup mekrinden emīn ola

²³⁷⁵ وَالْمَوْتُ نَوْمٌ تَوِيلٌ Ölümler ağır bir uykudur. (Kelām-ı Kibār)

[Türkî dilde gâh olur taḥsîn yerinde ne ‘aceb diseler bunda olan ay vây lafzı bu ma‘ nâya müsta‘ meldür]

Beyt

--+--/-+--/-+--/-+--

Devlet el virüp (16) saña üstüne döndüğü felek²³⁷⁶

Cānuña el şunma dir [hergiz] Sürürî merḥabā

(6) Ferdā şarāb-ı kevşer ü ḥūr ez-berā-yı māst

(17) Yarım kevşer şarābı ve ḥūr bizüm içündür

İmrüz nîz sâķi-i meh-rûy u cām-ı mey

Bu gün daḥi ay yüzlü sâķi ve şarāb (18) *ḳadeḥi* murād budur ki ay yüzlü şeyḥ-i ṭarīḳat ve maḥall-i ‘ışķ-ı Hāḳ olan ḳalb bizümdür lâcerem ‘amel-i şālīḥ *inna ‘llāhe lā yuḍīyu* (19) *ecre’l-muḥsinîn*²³⁷⁷ ḥasebince imāret-i şevāb-ı ahret ve bā‘ış-i şevāb-ı kevşer ve ḥūr-ı cennetdür

Beyt

---/+---/+---/+---

Ānkes ki muvaffaḳ şude bā-ḥayr u ‘ibādet (20)

Dāned ki resed ‘āķıbetü’l-emr be-raḥmet

(7) Bād-ı şabā zi-ahd-i şıbā yād mī-kuned

Şabā yili oğlanlık [*yā ‘āşıkılık*] *zamānın aîndurur*

Cān dārūyî (21) ki ḡam be-bered der-dih ey şubey

Bir cān ‘ilācı ki ḡam giderür vir ey oğlancık murād muḥāṭabdan şeyḥ-i cediddür aña dir nefḥa-i [İ171a] (1) Rabbāniye neşāt u raḡbet virür ki riyāzet ü mücāhedeye tāze meylimüz olur lâcerem ‘amel ü tā‘ati bize irşād (2) ḳıl ve ‘ibādete delālet eylegil

Ġazel

+++ / +++ / +++ / ++-

Muḡahhir zāt u şıfat-ı ādem ü ‘ālem bāşed

Cām-ı Cem-rā ki şenīdī dil-i ādem (3) bāşed

Der-reh-i ‘ışķ u fenā bāş selīm ü teslīm

Ba‘ d ez-ān da‘ vi-i ‘ışķ ez-tu müselleme bāşed

Dil ki bā-‘ışķ u muḥabbet (4) ne-buved maḥrūmest

²³⁷⁶ İkinci mısırâda var olan vezin aksaması *hergiz* kelimesinin şiire eklenmesi yoluyla ortadan kaldırılmıştır.

²³⁷⁷ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

Dil ne-bāşed be-yaķın hāne-i mātem bāşed

Şıfat-ı baht-ı bülendest ü nişān-ı devlet
Dil ki (5) der-ğuşsa-yı sevdā-yı tu hurrem bāşed

Enderin rāh-ı mürīdān taleb-i derd kunend
Şeyh-rā dā' iye-i ān ki mu' ammem bāşed (6)

Müfti vü şūfi eger çend selimend ammā
Şūfi-i şāf-ı yaķınest ki elsem bāşed

Kāsım ez-sāķi-i cān cām-ı leb-ā-leb be-sitān (7)
Her ki-rā cām-ı 'aẓamest mu' aẓzam bāşed

(8) Hāşmet me-bīn ü salṭanat-ı gül ki mī-bered

'Aẓameti görme ve gül salṭanatı ki (8) iletür

Ferrāş-ı bād her varaķaş-rā be-zīr-i pey

Yıl ferrāşı anuñ her bir varaķını iz altına murād budur ki gül egerçi sultān (9) gibi taht-ı şāhda hüsn ü cemāl u 'aẓamet ü celāl gösterür ammā yıl anuñ her varaķını yirde düşürür hūlāşa-i murād (10) devlet-i dünyāya iğtirār cā'iz degüldür dimekdür [ferrāş-ı bād izāfeti izāfet-i müşebbehin bih ile'l-müşebbehdür nitekim Gülistān şerhinde ferrāş-ı bād şabā-rā didügi maḥalde beyān itmişüzdür]

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Me-şev ğāfil ki in deryā-yı hāmūş

Ne-kerdest ādemī (11) hürden ferāmūş

(9) Der-dih be-yād-ı Hātem-i Tay cām-ı yek menī

Vir Hātem-i Tay yādına bir batmanlık kadehi

Tā nāme-i siyāh-ı (12) baḥlān kunīm ṭay

Tā baḥillerün kara nāmesin dürelim murād şehī gibi bezl-i himmet kıl tā ki tārik-i dünyā ve muķbil-i Mevlā olup (13) baḥillere 'arz-ı hācet itmeyüp anlaruñ defterin dürelüm dimekdür

Beyt

---+ / -+--- / +---+ / -+---

Ey şeyh-i şehir rev be-reh-i lūtf kun kerem (14)

Hātem ne-murd u nām-ı nikūyeş ne-geşt ṭay

(10) Ān mey ki dād hüsñ ü leṭāfet be-erguvān

Ol şarāb ki erguvāna hüsñ ü (15) leṭāfet virdi

Bîrûn fikend luṭf-ı mizāc ez-ruḥeş be-ḥey

Ṭaşra bıraḳdı luṭf-ı mizāc-ı anuñ yüzinden ter ile (16) murād budur ki ‘ışk-ı İlāhî her kimseye isti‘ dādı miḳdārınca izhār-ı āşār ider

Beyt

+++/-+--/+ +-

Feyz bāyed heme (17) kes ez-üstād

Ān kadar ki be-dāred isti‘ dād

(11) Mesned be-bāğ ber-ki be-ḥıdmet çü bendegān

Tekyegāhı bağa (18) ilet ki ḥıdmetde kullar gibi

İstādeest serv ü kemer besteest ney

Durmuşdur serv ü kemer bağlamışdur (19) kāmış murād budur ki bağa varup gör ki serv ü kāmış cemād iken edā-yı ḥıdmet iderler serv-i kâ’im ve kāmış (20) kuşak bağlamışlardır lâcerem insān şāhib-i rūḥ ve ‘ākıl iken ḥıdmetde olmamak şeyn-i ‘azımdür ba‘zı nüsaḥda (21) beyt vāḳı‘ olmuş

(12) Bi’şnev ki muṭribān-ı çemen rāst kerdeend

İşit ki çemen muṭribları rāst itmişlerdür [İ171b] (1)

Āvāz-ı çeng ü berbeṭ ü ṭanbūr u nāy u ney

Çeng ü kopuz u ṭanbūr u düdük ve kāmış āvāz-ı murād nebātātuñ (2) ba‘zı murākıb gibi baş egmiş ve ba‘zı ‘arız ve ba‘zı tavıldür ve ba‘zı mücevvedür ve in min şey’in illā yüsebbiḥu bi-ḥamdeh²³⁷⁸ hasebince (3) her biri zıkr ü tesbîhde âdemî ‘aḳl-ı kāmîl ile zākir olmamak ma‘kûl degüldür

Beyt

+++/-+--/+ +-

Çü her cemād be-yād-ı Ḥudā semā‘ kuned (4)

Tu hemçü seng-nişinî çigüne âdemî

(13) Ḥāfız ḥadîş-i siḥr-firîb-i ḥoşet resîd

Ey Ḥāfız senüñ siḥr aldayıcı ḥoş (5) sözüñ irişdi

Tā ḥadd-i Mısr u Çîn ü be-eṭrāf-ı Rûm u Rey

Tā Mısr u Çîn ḥaddine ve Rûm u Rey eṭrāfına murād (6) kendünün kelāmını medḥdür ki siḥri aldar ya‘nî anı bile teshîr ider ve böyle olan kelām-ı şerîf Mısr u Çîn (7) ser-i ḥaddine ve vilāyet-i Rûm şehr-i Rey eṭrāfına irişür ve semā‘ a lâyıḳ ve iḳtidāya müsteḥaḳdur (8)

²³⁷⁸ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır. (Kur’ân, İsrâ 17/44).

VELEHU EYŻAN [G.537]

[Meʼ ũlũ Fāʼ ilātũn Meʼ ũlũ Fāʼ ilātũn]

(1) Şehrîst pür zarîfân zi-her taraf nigârî

Bir şehrdür zarîfler ile tolu ve her taraftan bir nigâr

Yārân şalā-yı (9) ‘ışķest ger mî-kunîd kârî

Ey yārân ‘ışķ şalāsıdır eger iş iderseñ murād budur ki şehir-i sülûk bir şehrdür (10) ki zarîfler ile tolodur ki terk-i dünyâ idüp er-rızķu ale’l-mevlā²³⁷⁹ diyüp ve esmā-yı şîfâtden her bir nigâr her bir tarafta (11) olup her bir tâlîb seyrine muķayyed ü mübtelâ olmışdır lâcerem ey dostlar ‘ışķ-ı İlâhîye şalâdur eger siz de ‘amel-i (12) âhirete niyyet var ise

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Mâ nîm ü nîm-i cânî der-‘ışķ-ı hoş nigârî

Ân hem be-bâd dâdîm dîger ne-mând kârî (13)

(2) Çeşm-i cihân ne-bîned z’în tâze-ter cevânî

Cihân gözi görmez bundan tâzerek bir yîgît

Der-dest-i kes neyufted (14) z’în hûbter nigârî

Kimsenüñ eline düşmez bundan hûbrek bir nigâr murād şeyh-i cedîdi medhdür ki bunuñ gibi (15) bir tâze vâşıl görünmez ve ele girmez lâcerem bunuñ şöhetini ğanîmet bilmek gerek

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

Cüz yâr-ı ğam-keşîden (16) kâr-ı dîger ne-dârîm

Ez-men me-cûy dîger ey h’âce kâr-ı yârî

(3) Cismî ki dîde bâşed ez-rûh âferîde²³⁸⁰

Bir cismi kim görmüş ola ki rûhdan (17) yaradılmışdır [bu lafz sîn-i mühmele iledür şın-ı mu’ ceme ile yazan ğalať ider]

Z’în-hâkiyân me-bādâ ber-dāmeneş ğubārî

Bu hâke mensûb olanlardan (18) olmasun anuñ etegi üzre toz murād budur ki ol şeyh-i cedîd rûh-ı mücessemdür ehl-i hâk anuñ etegine ğubâr (19) yitüşdürmek ve anı muğayyer kılmak olmaz [etegine ğubâr irişdürmek olmaz demek mübālagadır anuñ ri’ âyetinde ve himâyetinde]

Beyt

---+/-+---/---+/-+---

²³⁷⁹ الرزق علي المولي Rızık Mevlâ’nın üzerinedir. (Diğer Arapça İbâreler)

²³⁸⁰ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Hergiz ne-dîde bâşî cismî zi-cân mürekkeb

Çün bād der-pey-i ū mī-püyem ez-çeb ü rāst
Bāşed zi-gerd-i rāheş yābed ruḡem ḡubārī
ba‘zı nūsaḡda bu beyt vāḡı‘ olmış

(4) Ey rūy-ı ḡubet ez-gül şad bār nāzenīnter

Ey dilber (21) güzel yüzün gülden yüz kerre nāzenīnrek

Z’ın reh güzere me-bādā ber-dāmen-i tu ḡārī

Bu yoldan olmasun senün [İ172a] (1) etegün üzre bir diken murād muḡāṭabdan şeyḡ-i cedīddür aña dir senün vechün gülden aḡşemdür bu ṭarīḡden (2) ya‘nī ehl-i ṭarīḡatden senün etegün üzre ḡār olmasun ya‘nī sālīkler muḡālefet idüp rencīde-ḡāṭır itmesünler (3)

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Guftem ki derd-i dil-rā ber-düst ‘arz dārem

Tersem melūl kereded çün nīsteş şümārī

(5) Çün men şikestei-rā (4) ez-pīş-i ḡod çī rānī

Bencileyin şınmış kendü önününden ne sürersin

Çün ḡāyet-i tevaḡḡu‘ būsīst yā kenārī

(5) *Çün ḡāyet ricā bir öpmekdür yā bir ḡoçmaḡ* murād budur ki mürīd münkesiri ve ‘amede muḡaşşiri red itmek lāyık degüldür (6) çün ḡāyet-i ricāsı anuñ kemāl-i vuşūl degüldür ve aña isti‘dādı yoḡdur belki hemān ḡāyet-i tevaḡḡu‘ı bir şemme-i telezzüzdür (7) yā muḡaddeme-i ḡuşūl-i vuşūldür [ba‘zı nūsaḡda mışrā‘-ı şānī evveli lafz-ı kem vāḡı‘ olmışdur kesr-i kāf ile ki lafz-ı ki ile mīm-i mütekellimden mürekkebdür]

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Mūy-ı miyān-ı ān māḡ çün der-ḡayāl n’āyed

Mā nīz bī-tereddūd cūiyem ez-ū kenārī (8)

(6) Mey bī-ḡaşest be’şṭāb vakti ḡoşest der-yāb

Şarāb çirksüzdür tīz ol (9) bir ḡoş vaktür duy (9)

Sālī diger ki dāred ümīd-i nev-bahārī

Bir yıl daḡı kimün vardur nev-bahār ümīdi murād budur ki ol şeyḡ-i cedīd şoḡbetinden (10) ‘ıḡḡ-ı İlāḡī ḡālīşdür isti‘cāl itmek gerek ve bir ḡoş vaktür fevt itmemek gerek ve her vakt zamān-ı başt (11) olmaz ḡāfil olmamaḡ gerek

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Vaḡtest ḡanīmeti dān çün bād bü’ḡzereḡ sāl

Her dem nemī-tevān yāft faşl-ı gül ü bahārī (12)

(7) Der-büstān ḥarīfān mānend-i lāle vü gül

Büstānda muşāhibler lāle vü gül gibi

Her yek girifte cāmī ber-yād-ı rûy-ı (13) yārī

Her biri ḳadeḥ dutmuşdur bir yār yüzü yāsına murād ḥānḳāhda şūfīlerūn her biri bir isme meşgūl (14) olmuşdur dimekdür

Beyt

--+/---/--+/---

Der-büstān ḥarīfān ḥoş-ḥān şude ḥoş elḥān

Her yek meger ez-īşān geşttest (15) yek hezārī

(8) Çün in girih küşāyem v'in rāz çün nümāyed

Niçe bu düğümü açam ve bu rāzı nice gösterem

Derdī vü saḥt (16) derdī kārī vü şa'b kārī

Bir derddür berk derddür ve bir işdür müşkil iş murād müşkilāt-ı ṭarīḳat (17) ḥalli şa'b ve sırr-ı İlāhī ifşası müşkil idüğün zikrdür

Beyt

--+/---/--+/---

Z'in sāl ki men giriftem yek kār müşkil ü tünd

Hergiz (18) nemī-tevān yāft yek merd-i dil-fikārī

(9) Her tār-ı mûy-ı Ḥāfız der-dest-i zülf-i şūḥī

Ḥāfızūn her bir kıllı bir (19) şūḥūn zülf-i elindedür

Müşkil tevān nişesten der-inçünin diyārī

Müşkil olur oturmak bunuñ gibi diyārda (20) murād budur ki Ḥāfız sālīk olup ḥānḳāhda sālīn olup kendüden irādet ü ihtiyār meslûb (21) olup esmā-yı mütezādiye ve şifāt-ı muğāyere-i maḥal olup keşākeşdedür bu diyār-ı sülûkda olmaḳ ḡāyetde müşkil imiş [I172b] (1)

Beyt

--+/---/--+/---

Der-kişverī ki şāḥān hestend bende fermān

Çün men gedā der-ancā çün geşt şehr-i yārī (2)

VELEHU EYẒAN [G.538]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Şabā tu nūkhet-i ān zülf-i müşk-bū dārī

Ey şabā sen ol müşk ḳoḳulu zülfün ḥoş ḳoḳusın dutarsın (3)

Be-yādgār be-mānī ki bûy-ı ū dārī

Tuḥfeye beñzersin ki anuñ koḡusun dutarsın murād budur ki [ey teveccüh-i seḡerī sen ol ḡayb-ı hübiyyete ki rāyiḡa-i ṡayyibe bulmışsın

(2) Dilem ki gevher-i esrār-ı ḡüsn ü ‘ışḡ der-üst

Göñlüm ḡüsn ü ‘ışḡ esrārı andadur

Tevān be-dest-i tu dāden gereḡ nikū dārī

Senüñ elüñe virmek olur eger iyü dutarsan murād budur ki] teveccüh-i seḡerīye (4) dir ḡalbi saña teslīm ü tābi‘ kılmak olur eger iyüce dutarsa ya‘nī cānib-i Ḥaḡdan ḡayrıya teveccüh itmeyüp (5) anı daḡı ol semte tevciḡ itmezsün

(3) Ḳabā-yı ḡüsn-fürüşī tu-rā berāzed ü bes

Ḥüsn šatmak ḡaftānı saña yaraşur ancaḡ (6)

Ki hemçü ḡül heme āyīn-i reng ü bū dārī

Ki ḡül gibi reng ve koḡu āyīnin dutarsın murād teveccüh-i seḡerī medḡdür ki çün (7) ol ḡazretten reng ü büyü vardır ḡüsn ü cemāl da‘ vāsın itse revādur

(4) Dem ez-memālik-i ḡübī (8) çü āftāb zeden

Nefesi ḡübluḡ memleketinden ḡüneş gibi urmaḡ

Tu-rā resed ki ḡulāmān-ı māh-rū dārī

Saña irer (9) *ya‘nī yaraşur ki ay yüzlü ḡullaruñ vardır* murād teveccüh-i seḡerī ḡüsn da‘ vīsın eyleme ya‘nī šāḡib-i ḡüsn (10) ü cemālüm dise yaraşur zīrā ḡavvās u ḡavī-i rūḡāniye aña bende vü tābi‘ lerdür

(5) Der-ān šemā’il-i maṡbū‘ ḡiç ne’tvān (11) ḡuft

Ol šemā’il-i māṡbū‘ a ḡiç demek olmaz

Cüz īn ḡadar ki raḡībān-ı tünd-ḡü dārī

Bundan ḡayrı ki šarp (12) *ḡūlu raḡībler vardır* murād budur ki teveccüh-i seḡerī ki cānib-i İlāḡiden ḡaberdārdur ḡāyetde ḡübdür ḡiç ‘aybı (13) vardır demek olmaz hemān ‘aybı budur ki nefis ü ḡuvā-yı nefsāniye anuñ raḡībleri ve vūşüle māni‘ leridür (14)

(6) Nevā-yı bülbület ey ḡül kücā pesend üfted

Bülbül āvāzı ey ḡül saña nice maḡbūl düşer

Ki ḡüş u ḡüş be-murḡān-ı herze-ḡü (15) dārī

Ki ‘aḡl ḡulaḡın bāṡıl söyler ḡuşlara dutarsın murād bunda *muḡāṡabdan* nefsdür aña dir saña (16) vā‘ iz ü šeyḡ kelāmı nice maḡbūl olsun ki šeyāṡīn ü cinn ü ins kelāmına ‘aḡl ḡulaḡın dutarsın

(7) Be-cür‘ a-i (17) tu serem mest geşṡ nūşet bād

Senüñ baḡiyye-i ḡadeḡüñ ile başum mest oldu saña nūş olsun

Ḥod ez-küdām (18) ḡamest īn ki der-sebū dārī

Ḳaḡı küpdendür bu ki destīde dutarsın murād muḡāṡabdan vā‘ iz ü šeyḡdür (19) aña senüñ baḡiyye-i feyzüñ beni mest eyledi ḡaḡı šeyḡ-i ṡarīḡatdendür bu vücūduñ destisinde olan diyü anı istiḡsān (20) u istiḡrāb ider

(8) Be-serkeş-i ħod ey serv-i cūybār me-nāz

Kendü serkeşligün ile ey ırmağ servi nāzlanma

Ki ger be-ū resī ez-şerm ser fūrū dārī

Ki eger aña idersün ħicābdan başı aşğa dutarsın yā başı aşğa getürürsin [İ173a] (1) murād ‘uluvv-ı derecesi olan ol ħazret-i ‘āliye müşāhede senden ħacālet ile başın aşğa ider dimekdür (2) [fūrū lafzı başka dārī lafzı başka olıcağ başı aşğa dutarsın demek olur eger fūrū lafzı başka ve ārī lafzı başka olıcağ baş aşğa getürürsin demek olur ve kāfiye mürekkeb maķūlesi olur]

(9) Du‘ āş guftem ü ħandān be-zīr-i leb mī-guft

Aña du‘ ā didüm gülüp mestūr didi

Ki kistī tu vū bā-men çī guft (3) u gū dārī

Ki kimsin sen ki benüm ile ne demek ve itmek vardır murād bundan isti‘āre-i temşiliyye tārīķi ile ħazret-i (4) Ĥaķķuñ kemāl-i ‘uluvvını ve ‘abdūñ nihāyet-i denā’iyyetini beyāndur ki bir a‘lī kimesneye bir ednā kişi söz söylese ol a‘lī (5) kimse aña be-tārīķu’t-telaţţuf gülerak sen kimsin ki baña söz söylersin dise bu bir ‘itābdur ki luţf-āmīzdür lācerem (6) ħazret-i Ĥaķķa bizüm du‘āmız daĥi ziyāde ednā bir gāyetde a‘liye ĥitāb itmek müşābesindedür lakin ol ħazret (7) kemāl-i kereminden redd itmez

(10) Zi-künc-i şavma‘ a Ĥāfız me-cūy cevher-i ‘ışķ

Ĥānķāh bucağında isteme ey Ĥāfız ‘ışķ (8) gevherin

Ĥadem birün nih eger meyl-i cüst ü cū dārī

Ayağı taşra ķo eger istemek ve aramak meylün var ise murād (9) budur ki mücerred-i şavma‘ a bucağında oturmak ile gevher-i ‘ışķ bulunmaz ve nefsanıyyetünden çıķmak gereksin yā ĥānķāh-nişin (10) olmaķda nev‘-i riyā vardır andan çıķup kemāl-i ihlāş üzre olmaķ gereksin yā melāmiyyeden olmaķ (11) gereksin ki gevher-i ‘ışķı bulasın

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Geret mi‘ rāc-ı Aĥmed ārzū şud

Birün ey ez-serā-yı ümmühānī (12)

VELEHU EYŻAN [G.539]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Ĥufeyl-i mesti-i ‘ışķend ādemī vū perī

‘ışķ mestliginün uyundusıdur ādemī vū cin

İrādetī be-nümā (13) tā sa‘ ādetī be-berī

Bir irādet göster tā sa‘ ādet iletürsin murād muĥāţabdan nefis ve her ehl-i nefsdür lācerem (14) aña dir şol kimse ki anda ‘ışķ-ı Ĥaķ ve irādet-i şıdk ola matbū‘ olup ins ü cin ve ķuvā-yı rūĥāniyye ve (15) nefsanıyye aña tābi‘ olurlar pes irādet-i şādık ve ‘ışķ-ı Ĥaķ göster ki matbū‘ vū ehl-i sa‘ ādet olasın (16)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dilâ be-güş ki cüz nâm-ı ‘âşıkî ne-berî

Ki zinde ez-mey-i ‘ışkend âdemî vü perî

(2) Çü müsta‘idd-i nazar nistî vişâl (17) me-cüy

Çün nazar isti‘dâduñ yoǧdur vişâl isteme

[Ki cām-ı Cem ne-kuned sūd vaǧt-i bî-başarî]²³⁸¹

Ki cām-ı Cem fâ‘ide itmez başarsuzlık vaǧtinde murād budur ki (18) ehl-i nazar olmaǧ gereksin ki saña müşâhede-i vişâl müyesser ola ki Cem cāminuñ ve İskender âyinesinüñ fâ‘idesi yoǧdur (19) bî-başar olana

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Başîret bâyed ey mürîd-i cemâl²³⁸²

Ki bî-başar ne-tevând müşâhedât u vişâl

(3) Mey-i şabûh u (20) şeker-ḡâb-ı şubḡ-dem tâ çend

Şabûḡ şarâbı ve şubḡ vaǧtinüñ tatlu uykusı niceye dek

Be-‘öǧr-i nîm-şebî kûş (21) u girye-i şehîrî

Nişfe-i leyl ‘öǧrine duruş ve şehir ağlamasına murād tena‘um tevaǧǧulinden nehy ve ihyâ-yı leyl ve istiǧfâr-ı [İ173b] (1) şehere terǧîbdür [ba‘zı nüshada bu beyt vâkı‘ olmuşdur

Merâ der-in zulumât ân ki reh-nümâyî kerd

Baña bu zulumâtda ol kimse ki kulaǧuzluǧ eyledi

Du‘â-yı nîm-şebî buved ü girye-i şehîrî

Nişf-ı leyl duâsı idi ve şehir ağlaması idi murād mantûǧdan zâhirdür]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Çü düst zârî-i ‘uşşâk-râ be-dâred düst

Be-kun tu girye vü nâle şebângeh ü (2) şehîrî

(4) Biyâ vü salṭanat ez-mâ be-ḡar be-mâye-i ḡüsn

Gel ve bizden salṭanat şatun al ḡüsn mâyesi ile

Vezîn (3) mu‘âmele ḡâfil me-şev ki ḡayf ḡürî

Bu mu‘âmeleden ḡâfil olma ki ḡayf yırsin murād budur ki nefis ve ehl-i (4) nefis dir gül ḡüsn ü cemâlünüñ bezl idüp bizden salṭanat-ı âḡiret şatun al eger böyle itmezseñ peşimân (5) olup te‘essüf idersin

²³⁸¹ Bu mısra 3206 nolu nüshada mevcut değildir.

²³⁸² Beytin birinci mısrasında vezin aksamaktadır.

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Dilerseñ alasın Hâkdan vişâli

Riyâzet ile vir aña cemâli

(5) Be-küş (6) ẖāce vü ez-‘ışk bî-naşib me-bâş

Duruş ẖāce ve ‘ışkdan naşibsüz olma

Ki bende-râ ne-ḥared kes (7) be-‘ayb-ı bî-hüneri

Ki kulu şatun almaz kimse hünersüzlik ‘aybı ile murād budur ki ‘ışk olmamak hünersizlikdür (8) ve hünersizlik ‘ayb-ı ‘azımdür belki cemî-i ‘uyûbuñ ‘azamıdır bunuñ a‘zam-ı ‘uyûb ile (9) kimse kulu şatun almaz pes ‘ışkı olmayan maḳbûl-i ḥazret-i Hâk olmaz

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---/ + +---

Gerçi ez-‘aql u dil ü(10) dide vü cân ber-ḥizem²³⁸³

Hâşali’llâh ki men ez-‘ışk-ı fülân ber-ḥizem

(6) Çü her hüner ki tu dâri deri be-ḥayr küşâd

(11) *Çü her jhüner ki senüñ vardur ḥayra bir ḳapu mı açdı* [ba‘zı nüsaḥda mışrâ‘-ı evvel böyle vâkı‘ olmuş

Çü her ḥayr ki şenîdî deri be-ḥayr küşâd

ya‘nî her ḥayr ki işitdüñ ḥayra ḳapu mı açdı ya‘nî açmadı ba‘zı nüsaḥda şenîdî yerine şenîdem vâkı‘ olmuş ba‘zı nüsaḥda mışrâ‘-ı evvele böyle vâkı‘ olmuş

Çü her ḥaber ki şenîdem rehî be-ḥayret dâşt

Çü her ḥaber ki işitdüm ḥayret bir yolu vardur bu taḳdîrce istifhâm olmayup iḥbâr olur be-her taḳdîr mışrâ‘-ı şânî mestûr olandur]

Ez-în pesî men ü mestî vü vaż‘-ı bî-ḥaberî

Bundan soñra (12) ben ve mestlik ve bî-ḥaberlik vaż‘ı murād mışrâ‘-ı evvelden istifhâm-ı inkârî mefhûmıdır lâcerem rûḥ nefse (13) dir senüñ her hünerüñ ḥayra ḳapu mı açdı ya‘nî ḥayra ḳapu açdı şimden soñra ben ve mestlik ve bî-ḥaberlik vaż‘ı (14) ihtiyâr olunmaḳ gerek

Beyt

+ +---/ + +---/ + +---

Yek süḥan-râ ḳabûl [kun] ez-men

Hüşyârî me-rev ber-i mestân

(7) Tu ḥod çi lu‘beti ey ey nâzenîn-i (15) şu‘bede-bâz

Sen ḥod ne lu‘betsin ey ḥoḳḳa-bâz göñül

²³⁸³ Emîr Hüsrev Dehlevî. Gazeliyyât, No: 1268. Ganjoor.

Ki der-berāber-i çeşmî vü gâ'ib ez-naẓarî

Ki göz berāberindesin (16) ve naẓardan sen gâ'ibsin murād bunda daḡi rūḡuñ nefse ḡiṭābıdır ki dir sen ne kûklasın ey ḡokḡa-bāz (17) güzel ki ḡāzırsın ammā mūrāyî degülsin ba'zı nüsaḡda bu beytden bedel bu beyt vāḡı' olmuş

Zi-vaşl u hicr-i tu (18) der-ḡayretem çi çāre kunem

Senüñ vaşluñdan ve hicrüñden ḡayretdeyın ne çāre ideyın

Ne der-berāber-i çeşmî (19) ne ḡāyet ez-naẓarî

Göz berāberinde degülsin ve naẓardan gâ'ib degülsin murād rūḡuñ nefse ḡiṭābıdır ki rūḡ (20) nefse ne vāşıl ve ne mehcûrın diye bilürüz zîrā mer'î degül ve ḡāyet degüldür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Dilā tu tālîb-i ānî (21) vü ān bā-tu buved

Çü der-miyān-ı vişālî çirāst mehcûrî

(8) Hezār cān-ı muḡaddes be-sūḡt z'ın ḡayret

Bin pāk [İ174a] (1) cān yandı bu ḡayretten

Ki her şabāḡ u mesā şem' -i meclis-i digeri

Ki her şabāḡ u aḡşam bir ḡayr meclisi şem'isin (2) murād rūḡuñ nefsdan şikāyetin beyāndur ki çok cān-ı pāk bu ḡayretten yandı ki nefis ḡarılaruñ ya'nî ehl-i fişḡ u (3) hevānuñ şem' meclisidür [ba'zı nüsaḡda mışrā' -ı evvel böyle vāḡı' olmuş

Nemî-revî zi-dil-i mā birün u in 'acebest

Bizüm gönümüzden taşra gitmezsin ve bu 'acebdür fi'l-vāḡı' bu 'acebdür ki nefis ḡalbden çıkmazsın ammā ehl-i hevādār dünyā meclisinden ḡālî daḡi olmaz ki bizüm ile 'ibādetde ḡāzır olmaz]

(9) Du' ā-yı kûşe-nişinān belā be-gerdāned

Kûşe-nişinlerüñ du'āsı belāyı döndürür

Çirā be-kûşe-i (4) çeşmî be-mā nemî-nigerî

Niçün bir göz ucu ile bize naẓar itmezsin murād budur ki erbāb-ı ḡulüb ve ervāḡ-ı muḡaddese du'āsı (5) belāyı def' ider ammā nefis bunlara iltifāt itmez ki belā-yı dünyā ve 'anā-yı 'uḡbā andan def' ider [faşîḡ mışrā' dur vezn için bunda elif ḡazf olunmuşdur]

(10) Zi-men be-ḡazret-i Āşaf (6) ki mî-bered peyḡām

Benden vezîr ḡazretine kim iletür ḡaber [zāḡire naẓar zāḡir sultān vezîrine daḡi pend olmaḡ cā'izdür]

Ki yād ḡired ü mışrā' zi-men be-lafz-ı Derî

Ki ezberle benden (7) iki mışrā' -ı Fārisî Derî lafzı ile murād benden 'aḡl-ı ma'āşa ki vezîr nefsdür kim bu ḡaberi ilete kim naẓm-ı Fārisî (8) Deriden iki mışrā' benden ezberle diye ve ol iki mışrā' budur

(11) Biyā ki vaż' -ı cihān-rā çünān ki men bīnem

Gel ki cihān (9) vaż' ını öyle ki ben görürem

Ger imtiḥān be-kunī mey ḥurī vü ḡam ne-ḥurī

Eger imtiḥān iderseñ şarāb içersin (10) ḡam yimezsın murād budur ki ben cihānı böyle görürem ki me'ālī belā ve manşıbı 'anā ve fakri rāḥat ve ḥumūli istirāḥatdur (11) eger sen daḡi imtiḥān iderseñ görür ve böyle bilürsin lācerem 'ışk-ı İlāhiye iştiḡāl idüp ḡam-ı cihāndan fāriḡ olursın (12)

Rubā' ī (Ahreb)

Her çend ki der-mertebe mā mūrānīm

İnşāf tevān dād ki mā mīrānīm

Fi'l-cümle eger gedā eger sultānīm (13)

Merkeb be-ser-i ḡūy-ı fenā mīrānīm

(12) [Külāh-ı] serveriyet kec me-bād ber-ser-i ḡüsñ

Senüñ serverligüñ külāhı egri olmasın (14) ḡüsñ baḡı üzre

Ki zīb-i baḡt u sezāvār taḡt u tāt-ı zerī

Ki baḡt zīneti ve taḡtuñ ve altun tātūñ lāyıkısın (15) murād yā 'aḡla ḡitāb yā nefse ḡitābdur ki her biri zīnet-i baḡt-ı āḡiret ve lāyık-ı taḡt u tāt-ı devletdür serverligi (16) külāhı ḡüsñ başı üzre egri olmayup tamām istiḡāmet üzre olıcak

(13) Ṭarīḡ-i 'ışk 'aceb rāh-ı ḡaṭarnākest²³⁸⁴

(17) 'Işk ṭarīḡi 'aceb ḡaṭarnāk yoldur

Ne'ūzu bi'llāh eger reh be-maḡşadī ne-berī

Ne'ūzu bi'llāh eger yolu maḡşada iletmezseñ (18) murād rūḡuñ nefse ḡitāb-ı pendidür ki dir 'ışk-ı İlāhī ṭarīḡi ḡaṭarlu ṭarīḡdür ne'ūzu bi'llāh eger yolu maḡşūda (19) iletmeden bu ḡāl ile gidersen

Ġazel

+ --- / + --- / + --

Zi-hestī mürdeem el-ḡamdu li'llāh

Be-cānān zindeem el-ḡamdu li'llāh

Zi-faẓl u raḡmet ü (20) tevfiḡ-i Yezdān

Be-düre bürdeem el-ḡamdu li'llāh

Zi-cām-ı Muşṭafā şarāb-ı İlāhī

Muşaffā ḡurdeem el-ḡamdu li'llāh (21)

²³⁸⁴ Bu mısırânın bedeli bir mısırâ derkenârda şu şekildedir: Ṭarīḡ-i 'ışk be-her kām-ı şad kemīn dāred

Tevellāyem ‘ucūbest ü ez-ḥod
Teberrā kerdeem el-ḥamdu li’llāh

Dıraḥt-ı vaşl-rā der-bāğ-ı faẓleş
Be-bār āverdeem el-ḥamdu li’llāh [İ174b] (1)

Ne-dārem perde ez-ma‘ şūḳ bā-ḥalk
Eger der-perdeem el-ḥamdu li’llāh

Zi-Ḳāsım perdei der-piş-i dil būd
Fenā şud perdeem (2) el-ḥamdu li’llāh

(14) Be-būy-ı zūlf ü ruḥet mī-revend ü mī-āyend

Senūñ zūlf ü ruḥuñ ḳoḳusı ile giderler ve gelürler

Şabā be-gāliyesāyī (3) vü gül be-cilvegerī

Şabā ḳāliye misk ezmek ile ya‘nī hoş ile ve gül şalımcılık ile murād muḥāṭabdan maḥbūb-ı (4) ḥaḳīḳī ḳoḳısıdır ki nefḥa-i Rabbāniye ğayb-ı hüviyyetden rāyiḥa-i ṭayyibe ile gelür gider ve gül ol cemāl-i cemilden ğonca ile (5) gelür gider [mī-revend ü mī-āyend ki iki fi‘ldür bunların şabā ve gül fā‘ilidür leffü neşr-i müretteb üslūbı üzre ki mī-revend lafzının fā‘ili şabā ve mī-āyend lafzının fā‘ili güldür yā leff ü neşr-i müşevveş üslūbo üzre bunun ‘aksidür]

(15) Be-yümn-i himmet-i Ḥafız ümīd hest ki bāz

Ḥafızuñ himmeti bereketi ile ümīd-vārdur ki girü

Erā usāmīru (6) Leylāye leylete’l-ḳamerī

*Erā nefsi-i mütekellim-i vaḥdedür ve ru‘yetden görmek ma‘nāsına ve usāmīru nefsi-i mütekellim-i vaḥdedür (7) müsāmereden gice ile söyleşmek ma‘nāsına ve Leyli ismi ma‘şūḳadur bunda yā-yı mütekellime muzāf olmuştur mef‘ül-i (8) usāmīrudur ve leylete manaşüb zarfıdır muzāfdur el-ḳamer lafzına ve usāmīru cümlesi mef‘ülidür erā lafzının ma‘nā-yı (9) mışrā‘ budur ki *görem ma‘şūḳum Leyleyi gice söyleşdüğüm ay ayduñ gicesinde* murād budur ki ümīd-vārdur ki (10) kendümi ma‘şūḳ-ı ḥaḳīḳī ile münācātta ve mükāleme-i rüḥāniyede görem rüşenālık olduğı gicede (11) [bunda olan ḥarf-i yā rānuñ işbā‘ından mütevellid olmuştur]*

VELEHU EYŻAN [G.540]

[Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün]

(1) Ey bā-ğam-ı tu mā-rā peyvend lā-yezālī

Ey dilver senūñ ğamuñ ile bize ittışāl lā-yezālīdür

Ḳad zā‘e min hevākım ‘ömri (12) velā ubālī

Tahkî'ken zâyî' oldı sizün hevânuz eclinden benüm 'ömrüm ve kayurmazam murād maḥbûb-ı ḥaḳîkî ḥazretine (13) ḥitâbdur ki dir senün ğamuñ ve 'ıŝḳuñ bize lâ-yezâlidür ve senün muḥabbetün eclinden 'ömr zâyî' olmışdur ammâ ğam (14) yemezem zîrâ fi'l-ḥaḳîḳa izâ' at-ı 'ömr degüldür

Rubâ'î

Şâhedtü fi sırrı ve i' lānî²³⁸⁵

Hüsne'l-lezî fi'l-kevnî a' lānî (15)

Vâfiyeten müfteḳiren müflisen

Li-zâdenî ' izzen ve aġnânî

(2) 'İyş-ı segân-ı kuyet her bî-ḥaber çi dâned

Senün maḥalleñ kelblerinün (16) 'ıyşını her ḥabersüz bilmez [H'âce Hâfız ğazellerinde bundan ğayrı yerde seg lafzı vâḳı' olmamışdur]

Yâ leyte li-mecâlen fi-zelike'l-ḥavâlî

Nolaydı baña mecâl olaydı ol cevâbında murād dergâh-ı Ḥaḳ (17) semtinde olanlar kelb-i Aşḥâb-ı Kehf gibi ḥuzûrda ve 'ıyş u sürûrda idüġin zevḳ itmeyen bilmez nolaydı ben daḡı (18) anlardan olaydum diyü taḥassür ider

Nazm

+++/-++/-++-

Ġâ'ib ez-men merâ ḥuzûrî baḡş²³⁸⁶

Be-sürûrî resân u nûrî baḡş

Raḡt (19) der-dâr-ı mülk-i dînem nih

Cây der-kişver-i yakînem dih

(3) Ez-âb-ı dîde yârâ şud râzem âşkâre

Gözüm yaşından (20) ey yâr sırrum âşkâr oldı

Erḡam ' aliyye dumû'î yâ men ' ilme ḡâlî

Erḡam lafzı dördüncü bâbdandur emr-i ḥâzır şîġasıdur (21) dumû' cem'-i deme'dür göz yaşı ma' nâsına ma' nâ-yı mışrâ' budur ki eser ki benüm gözüm yaşın ey benüm ḡâlüm bilen murād ḥazret-i [İ175a] (1) raḡimden ṭaleb-i raḡmdur

Ḳıṭ' a

Elâ yâ eyyḡühe'l-me'mûlu fî-küllî şiddetin²³⁸⁷

²³⁸⁵ “1) Kâinâtta beni üstün kılan zâtın güzelliġini gizli ve âşıkâr bir şekilde müşâhede ettim. 2) Beni daha azîz ve daha zengin kılması için fakir, müflis ve kâfi bir hâlde (O'nu müşâhede ettim).”

²³⁸⁶ Nûreddîn Abdurrahmân bin Ahmed Câmî, **Mesnevî-i Heft Evreng**, (Ed. A'lâhân Efsahzâd, Zâhir Ahrârî, Câbilka Dâd Alişâh, Asgar Canfidâ, Hüseyin Ahmed Terbiyet) Defter-i Neşr-i Mîrâs-ı Mektûb-Merkez-i Mütâalât-ı İrânî, Tahrân 1378, Cild-i Evvel, s. 66, Beyit: 108 ve 113.

²³⁸⁷ 1) Ey her şiddet ânında umut edilen zât! Ben sıkıntımı sana şikâyet ediyorum. Benim şikâyetime merhamet göster. 2) Ey dertlerimi keşfeden ümîdim olan (Allah), benim bütün ġünâhlarımı benden

İleyke şekevtü'd-ḍurre f'arhem şikāyetī
Elā yā recā'ī (2) ente ḳāşifu kurbeti
Aḳilnī zūnūbī küllihā ve'ḳdī ḥācetī
Etuḥrikuni bi'n-nāri yā ḡāyete'l-munā
Fe'eyne recā'ī şümme eyne meḥāfetī (3)
Fezādī ḳalīlun mā erāhu mubelliḡī
E li'z-zādi ebkī em li-bu' di mesāfetī

(4) Ḥūbān vefā ne-dārend ey cem' -i pāk-bāzān

Ḥūblaruñ vefāsi (4) yokdur ey pāk-bāzlar cemā' atı

Lā ter ḳabū vefā'en 'an şāḥibi'l-cemālī

Lā ter ḳabū nehy-i ḥāzırdur evvelki bābdan vefā'en lafzı (5) mañşūb-ı mef' ulidür ma' nā-yı mışrā' budur ki *vefā ummañ şāḥib-i cemālden* murād maḥbūb-ı mecāzide vefā yok idüğün (6) zıkrdür

Rubā'ī (Ahreb)

Cānā heme nāz u ser-firāzī dānī
Sūz-ı dil-i ' aşıḳān mecāzī dānī
Mī-tersem ez-ān rüz ki (7) ender-ḡam-ı tu
Men zār be-mīrem tu mecāzī dānī

(5) Mā teşne-leb güzeştım ber-āb-ı zindeḡanī

Biz şusuz geçdüik āb-ı ḥayāt üzre (8)

Yā sāḳiyā aḡışnī min şerbeti'z-zülālī

Yā ḥarf-i nidādur sāḳiyā münādā nekredür *aḡışnī* emr-i ḥāzırdur ef' āl (9) bābindan ma' nā-yı mışrā' budur ki *ey sāḳī meded ḳıl baña tatlu şerbetden* murād sülūk-ı ṭarīḳat mürşidsüz olıcaḳ (10) intifā' bulunmaz lācerem ey şeyḡ bize meded ḳıl leziz şerbetden diyü ṭaleb-i izākat-ı lezzet-i ṭarīḳat ider (11) [bunda ḥarf-i yā işbā' dan mütevellid olmuştur]

Şi'r

İnne li'llāhi 'ibāden keşefū fi hi'l-ḳanā'a²³⁸⁸

He'r-ra'eytüm ḳaṭṭu 'abden 'āmele'l-mevlā fezā'a

(6) Mā terk-i dīn ü dünyā kerdım (12) zi-ārzüyet

Biz dīni ve dünyāyı terk itdüik senüñ ārzüñ içün

uzaklaştır ve benim ihtiyacımı yerine getir. 3) Ey arzuların amacı olan Allah! Sen beni ateşte yakacak mısın? Eğer öyle ise, benim ümidim ve benim korkum nerede kalır? 4) Benim azığım azdır. (Bu azığın) beni (maksada) ulaştıracağını zannetmiyorum. Azığım azlığına mı ağılıyım yoksa mesâfenin uzaklığına mı?" Bu şiir İmâm Zeynelabîdîn'e ait olarak gösterilmiştir.

²³⁸⁸ "Allâh'ın bazı kulları vardır ki Allâh'tan (gelene) kanâat getirmeyi keşfetmişlerdir. Siz Mevlâ ile muâmele edip de kayb eden hiçbir kul gördünüz mü?" Zünnûn-i Mısırî'den rivâyet edilmiştir. İbn Asâkir Tarihu Dimeşk, Hadis No:73278,

Cāveztü fi hevāküm ‘an ḥubbe cāh ve (13) mālī

Lafz-ı *cāveztü* nefis-i mütekellim-i vahdedür müfā‘ele bābından ve iki harf-i cerr fi ve ‘an mecrūrları ile aña müte‘allıkdur (14) ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *ben geçdüm sizün hevāñuzda mañsıb māl muḥabbetinden* murād muḥāṭabdan maḥbūb-ı ḥaḳīķīdür ve (15) dīnden ‘ādet-i ehl-i dünyādur ya‘nī biz senün ārzün ve muḥabbetün eclīçün ‘ādet-i ehl-i dünyāyı ve māl-ı dünyāyı terk (16) itdük dimekdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Nānī be-dü rūze ger şevēd ḥāşıl-ı merd
Vü küze-i şikeste demī ābī-i serd
Me’mūr-ı kesī dīger (17) çirā bāyed buved
Yā ḥıdmet-i çün ḥodī çirā bāyed kerd

(7) Ḥāfız eger be-mīred ber-ḥāk-ı āstānet

Ḥāfız eger ölürse (18) senün işigün toprağı üzre

Ḳad şāre zā ḥayātın kānet bilā zevālī

Taḥḳīken olur ḥayāt şāḥibi öyle ḥayāt (19) ki zevālī yoḳdur murād dergāh-ı Ḥaḳda ‘ibādetde iken vefāt iden ḥayāt-ı ebediyye bulur dimekdür

VELEHU EYŻAN [G.541]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

(1) Ey zi-şerm-i ‘arızet gül ‘arḳ ḥavey

Lafz-ı *ḥay* feth-i *ḥā* ve *yā*-yı resmīyye ile mürādif-i ‘araḳdur ya‘nī *ey dilber senün ‘arızun ḥicābından gül ‘arḳa ḡarḳdur*

Pür-‘araḳ pīş-i ‘aḳīķet cām-ı mey

Tolu terdür senün ‘aḳīķün öninde şarāb [İ175b] (1) ḳadeḥi murād zāt-ı ḥüsnden gül-i ḥacil ve kelām-ı İlähiden şarāb-ı müsekker münfa‘il dimekdür

Beyt

- + + - / + - + - / - + + - / + - + -

Ey varaḳ-ı gül-i behişt (2) ez-ruḥ-ı nāzuket ḥacil

Kevşer-i ū zi-la‘l-i tu geşte zi-ḥış münfa‘il

(2) Jāle ber-lālest yā ber-gül gülāb

Çihdür lāle üzre (3) yā gül üzre gülāb

Yā ber-āteş āb u yā ber-rūt ḥavey

Yā od üzre şu yā yüzün üzre terdür murād şun‘-ı Ḥaḳḳı (4) beyāndur ki maḥbūb-ı mecāzī vechini lāle gibi yā gül gibi yā āteş gibi kılmışdur ve anuñ üzerinde harf-i şebnem yā gül āb (5) yā ābdur ve bir emr-i ḡayib budur ki jāle ve gülāb ve āb lāle ve gül ve āteş üzre ḥāricden vāḳı‘ olur ‘araḳ-ı maḥbūb (6) vechi üzre içerüden tereşşuḥ ider

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Dâne dâne ‘ārızunda şol ‘araķ didüm nedür

Didi kim güldür yüzüm (7) her dem gülāb andan çıkar

(3) Mî-şud ez-çeşm ān kemān-ebrū vü dil

Giderdi gözden ol yay kaşlu ve gönül

Ez-peyeş (8) mî-reft ü güm mî-kerd pey

Ardıca gider idi yitürdi izi murād maḥbūb-ı mecāzī ardınca olan izin azıdup (9) maḥşūddan maḥrūm olduğın zikrdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Rāh-ı sünnet rev eger ḥ’āhī şırāt-ı müstaķīm

Z’āh-ı çeşm ü ebruyeş kej (10) bāşed ü gāyet saķīm

(4) İmşeb ez-zülfeş ne-ḥ’āhem dāşt dest

Bu gice anuñ zülfinden el dutmak istemez

Rev (11) mü’ezzin bāng mî-zen kū ki ḥay

Yüri mü’ezzin āvāz urdı ki gel yā diril murād budur ki ben bu gice ḡayb-ı hüviyyet (12) mülāḥazasına istiḡrāķdayın yüzi sen mü’ezzin ḡafletde olanları iķāz u da’ vet kııl

Beyt

-+---/-+---/-+-

Mü’ezzin fālıķu’l-ışbāḥ (13) mî-guft

Kemān burdem ki hānū’r-rāḥ mî-guft

(5) Çün benī ‘Āmir besī Mecnūn şevd

Benī ‘Āmir kabilesi gibi (14) çok mecnūn olur

Ger birūn āyed gül-i Leylī zi-ḥay

Eger çıkarsa Leylī güli kabileden murād budur ki Benī ‘Āmir kabilesinden (15) Leylī nām maḥbūba zūhūr idüp Qays nām yigit aña ‘āşık-ı dīvāne olup Mecnūn laķab virüldi ancılayın her (16) kabileden ki cemāl zāhir ola çok kimse Mecnūn olur ki zūhūr-ı cemāl mücennendür ve Mecnūn dimiş (17)

Qıt‘a

Ve kāne fu’ādī fāriḡen ķable ḥubbikūm²³⁸⁹

Ve kāne yezķurū’l-ḥalka yelhū ve yemzeḥu

²³⁸⁹ “1) Sizin sevginizden önce kalbim boştu. İnsanları anıyor, eğleniyor ve şakalaşıyordum. 2) Senin aşkın kalbime çağrı yaptığı zaman kalbim icābet etti. Kalbimin senin avlundan gideceğini zannetmiyorum. 3) İstersen vuslatın sun istersen sunma. Kalbimin senin dışında biri ile barış içerisinde olabileceğini düşünmüyorum.” Semnūnū’l-Muhib.

Felemmā de‘ ā ƣalbī hevāke icābehu
Felestü erāha (18) ‘ an fenā’ ike yebraħu
Fein ſi’ te vāsılñi ve in ſi’ te lā-taşıl
Felestü erā ƣalbī li-ğayrike yeřleħu

(6) Ney demī leb ber-leb (19) muṭrıb nihān

Ney bir dem lebini muṭrıb lebine ƣodı

Çeng-rā der-zır-i nāħun kerd pey

Çengi tırnaƣ altında eyledi (20) *ney* murād budur ki ney ki ricl-i kāmildür çün ol lebini kelām-ı İlāhīye muttasıl ƣılıp andan şadā peydā ide şeyħ-i (21) munħanī ve murāƣıb anuñ tırnağı altında olup ya‘ nī andan daħi āvāz peydā olup sākıt ü murāƣıb iken nālān olur [İ176a] (1) dimekdür

Rubā‘ i (Ahreb)

Yek sāğar-ı mey zi-dest-i mestān be-sitān
Çendān ki dihed sāƣı-i mest ān be-sitān
Ver ‘ aƣl-ı (2) mükellef kunedet red ƣabūl
Me’ şnev süħan-ı ‘ aƣl ki mestān be-sitān

(7) Çeng-rā der-dest-i muṭrıb nih demī

Çengi (3) *muṭrıb elinde ƣo bir dem*

Gū regeř be’ħrāř u bu’ħrūřeř zi-pey

Di muṭrıba anuñ ƣamarını ƣazı ve ģurūř (4) *itdür andan şoñra* murād budur ki şeyħ-i murāƣıb ve sākiti kelām-ı İlāhī tekellüm idene teslīm ƣıl tā ki ol anuñ (5) ƣamarını taħrık idüp ģurūř itdüre

Şi‘ r

Fe-küllü kelāmin dūne nuṭƣıke zā’ ifun²³⁹⁰
Ve küllu kelāmin dūne lafızıke (6) vāhın

(8) ‘ Ūd ber-āteř nih ü minƣal be-süz

‘ Ūdı od üzre ƣo minƣalı yak [minƣal kesr-i mīm ve feth-i ƣāf ile demürden ocaƣdur ki bir yerden bir yere alup gitmege ƣābildür]

Ğam me-dār ez-şiddet-i sermāy-ı dey

(7) *Ğam yeme ģüz şoğı şiddetinden* murād cānib-i İlāhiden rāyiħa-i ehl-i ģarāret olanlara erişdürüp ve isti‘ dādı (8) olanlara od urup bārid söz söyleyenlerüñ ve ehl-i hevā olanlaruñ şiddet-i bürüdetinden ģam yime (9) dimekdür

Ƙıṭ‘ a

Elā inneme’ d-dünyā serābün mükedderün²³⁹¹

²³⁹⁰ “*Senin sözlerinin altında olan (Allāh kelāmı dışındaki) her cümle sahtedir. Telaffuzunun altında kalan her cümle zayıftır.*”

Ve küllu ħarīşin fî hevāhā mu‘ azzebu

İzā lem yekun lî fî’l-ĥayāti ‘ azūbetun (10)

Fe-inne raĥīķe’l-mevti eĥlā ve a‘ zabu

(9) Bā-tu z’în pes eger felek ĥ’ārî kuned

Saňa bundan şoňra eger felek ĥ’arlık (11) iderse

Bāz gū der-ĥazret-i dārā-yı rey

Girü di Rāy şehri ĥākiminüñ ĥazretine murād sen tālib-i Ĥaķ (12) ve sālîk-i tarîķat olduĥuñdan şoňra eger felek saňa ĥ’arlık idüp taĥķîr eyler ise ĥākim-i ‘ālem olan (13) ĥazret-i Ĥaķķa şikāyet kıl ki ol kifāyet ider dimekdür

Қıт‘а

Te‘ avvez bi-mevla’l-ĥalkı ve’tlub nevālehu²³⁹²

Ve ‘avvil ‘aleyhi (14) fî’ş-şedā’idi nāşiren

Fe-tübā li-‘abdin kâne bi’llāhi ‘avnuhu

Ve tübā lehu kâne li’llāhi zākiren

(10) Ĥüsrev-i āfāk-baĥş ān k’ez-seĥā

(15) *Āfāk baĥşlayıcı pādşāh ol ki seĥādan ya‘nî anuñ seĥāsından*

Nāme-i ĥātem ü nāmeş geşt tay

Ĥātem nāmesi (16) *ve anuñ nāmı dürüldi* murād budur ki ol pādşāha şikāyet kıl āfāk-ı ‘ālem hibe idicidür ve anuñ seĥāsından (17) kemāl-i seĥā ile meşhūr olanuñ defteri ve nāmı dürüldi ol pādşāh ĥazret-i Ĥaķ te‘ālādur

Beyt

-+---/-+---/-+-

Pādşāhān (18) cāh u tāt u nān dihend

Ĥaķ te‘ālā şāhi vü hem cān dihed

(11) Ān ki behr-i cür‘ aī cān mī-dihed

Ol oldur ki bir baĥiyye-i (19) *ķadeĥ için cān virür*

Cān-ı ü be’stān u cāmī dih be-vey

Anuñ cānın al ve bir ķadeĥ vir aña murād budur ki ol (20) bir pādşāhdur ki ķalbüñden baĥiyye-i ‘ışķ ve iz‘ān virseñ ol saňa ĥayāt-ı ebediyye virüp ve sen aña ķalbüñi külliyyeti (21) ile teslim ķılsaňa cān-ı bāķî olursın ‘azābdan sālîm ve na‘īm ile mütene‘am olursın

Қıт‘а

²³⁹¹ “1) Dünýâ ancak bulanık bir seraptır. Onun hevâsında hâris olan her kişi azâptadır. 2) Eđer hayatta benim için bir rahatlık yoksa; muhakkak ölüm içkisi daha tatlı, daha lezzetlidir.”

²³⁹² “1) Mahlûkâtın sâhibi olana yanî yaratılanların Mevlâsına sığın ve O’nun baĥşını talep et. Şiddet anlarında, sıkıntılı durumlarda yardımcı olarak Allāh’a dayan. 2) Ne mutlu o kişiye ki yardımını Allāhtan talep ediyor ve ne mutludur o kişiye ki Allāh teālâyı zikrediyor.”

İzā dāke ʔalbü'l-mer'î [İ167b] (1) ve'ştedde māluhu²³⁹³

Hafat (cefet) bihi'n-nîrānu ve'nḡaṡa'r-recā

Tedārekehu rabbu'l-enāmi bi-fazlihi

Ve a' ṡāhu min külli'ş-şedā'idi (2) maḡrecā

(12) Cām-ı mey pîş ār u çün Hāfız me-ḡur

Şarāb ḡadeḡin öñe getür ve Hāfız gibi yime

Ġam ki key key buved (3) u kāvus key

Ġamı ki key pādşāḡ ḡaçan idi murād budur ki ʔalb-i şāfi öñe getürüp (4) 'ışk-ı İlāḡi nūşına meşḡul ol ve tevārîḡ 'ilmi ki 'ilmün lā-yenfē'u ve cehilehu lā-yeḡurrü²³⁹⁴ dur anı terk ḡılup umür-ı nāfi'eye (5) işḡāl ḡıl

Şi'r

Vā ḡasretā li-zamānin ḡā'e ekşeruhu²³⁹⁵

Ve'l-veylu in kāne bāḡiḡi kemāḡiḡi (6)

VELEHU EYŻAN [G.542]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Biyār bāde vü bāzem rehān zi-maḡmūrî

Getür şarābı ve girü ḡurtar beni maḡmūrliḡdan

Ki hem be-bāde tevān kerd def'-i (7) rencūrî

Ki şarāb ile def'-i marāḡ itmek olur murād 'ışk-ı İlāḡi keseli ve marāḡ-ı ʔalbi def' itdüḡün zikrdür (8)

Rubā'î (Ahreb)

Ey dil tu çirā çünin zi-ḡod bî-ḡaberî

Rūzān u şebān der-ṡaleb-i sîm ü zerî

Sermāye-i tu ez-in cihān yek (9) kefenest

Ān nîz ḡümānest berî yā ne-berî

(2) Be-ḡiç vech ne-tābed fūrūḡ-ı meclis-i üns

ḡiç vech ile yalabımaz meclis-i (10) üns ḡiyāsi

Meger be-rüy-ı nigār u şarāb-ı engūrî

²³⁹³ “Kîşinin kalbi daralır ve mâlı da zor duruma düşerse ve etrâfını ateşler kuşatıp ümidi de kesilirse, insanların ve cinlerin Rabbi olan Allâh, fazlı ile onu telâfi eder ve o kişiye bütün şiddetlerden bir çıkış kapısı ihsan eder.”

²³⁹⁴ عِلْمٌ لَا يَنْفَعُ وَ جَهْلُهُ لَا يَضُرُّ Bu, insanın bilmediḡi takdirde kendisine hiçbir zararı olmayan ve bildiḡi takdirde de kendisine hiçbir menfaati bulunmayan bir ilimdir. (Hadîs) el-Sünneti Abdullah bin Ahmed, Hadîs No: 874.

²³⁹⁵ “Ne yazıktır çoḡu boş bir şekilde geḡen o zamāna... Eḡer o zamānın geri kalanı da geḡeni gibi ise o zamāna da yazıklar olsun.” Bahâüddîn Ebu'l-Fazl (Ebu'l-Alâ) Züheyr b. Muhammed b. Alî el-Mühellebî el-Atekî.

Meger nigār yüzi ile ve üzüm şarābı ile murād ma‘nā-yı (11) nazar istifhām-ı inkārīdür

Beyt

-+---/-+---/-+--

Men ki mī-güyem ne-bāşed ān ḥarām

Belki ān bāşed ki nūşendeş kirām

(3) Be-seher gamze-i (12) fettān hīç gırre me-bāş

Ġamze-i fettān seherine hīç mağrūr olma

Ki āzmūdem ü sūdī ne-dāşt mağrūrī

(13) Ki tecrübe itdüm bir fā’ide itmedi mağrūrluḡ murād ḡurūr şüm idügün zıkrdür

Beyt

+ +---/+ +---/+ +---/+ +--

Ḥālet-i hesti-i tu ḥāne-i dīl (14) kerd ḥarāb

Hān u hān tā ne-şevī bāz be-hestī mağrūr

(4) Edīb çend naşīhat kunī ki ‘ışḡ me-bāz

Ey edeblici (15) nice naşīhat idersin ‘ışḡ oynama diyü

Egerçi nīst edeb īn sūḥan be-destūrī

Egerçi edeb degüldür bu (16) söz bir vezīre murād ‘aḡl-ı ma‘āş vezīr-i rūḥ yerinedür dā’imā ‘ışḡ-ı İlāhīden men‘ ider rūḥ aña nice naşīhat (17) idersin diyü çok söylemekden vaż‘ en nehy ider egerçi vezīre böyle söz dimek edeb degüldür ammā ‘ışḡ (18) bī-iḥtiyār söyledür

Şi‘r

Ġalebe’l-‘ışḡu fi’l-fu’ādi lehu²³⁹⁶

Küllü ‘aḡlī li-eclihi meslūbun

(5) Be-‘ışḡ zinde buved cān-ı merd-i (19) şāḥib-dīl

‘İşḡ ile dīri olur şāḥib-dīl kişinūñ cānı

Eger tu ‘ışḡ ne-dārī be-rev ki ma‘zūrī

Eger (20) senūñ ‘ışḡuñ yok ise yūri ki ma‘zūrsın murād ma‘zūrsın demekden ‘özr olur maražuñ vardır dimekdür (21)

Beyt

+ ---/+ ---/+ --

Her ānkū nīst ‘āşīḡ mürde mī-dān

Belī ‘ışḡest cān-ı cān-ı ‘āşīḡ

(6) Be-yek firīb nihādem şalāḥ-ı ḡıḡ [İ177a] (1) zi-dest

²³⁹⁶ “Kalbimde aşk onun için gâlip geldi ve aklımın tümü onun için selb edilmiştir.”

Bir aldamağ ile virdüm elinden kendü şalāhumı

Dirīg ān heme zühd ü şalāh u mestūrī

(2) *Dirīg ol dükeli zühd ü şalāh u mestūrluk* murād kendünün firifte olduğın taḥazzündür

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Baṇa yitmez mi (3) idi bir güzel yār

Dirīgā aldadı dünyā-yı ğaddār

(7) Resīd devlet-i vaşl u güzeşt miḥnet-i hicr

İrişdi (4) vaşl devleti ve geçdi hicr miḥneti

Nihād kişver-i dil bāz rû be-ma' mūrī

Göñül memleketi girü yüzi ma' mūrīğa (5) kodı murād vuşul-i ḥuşûle müteveccih olup kalb ma' mūr olmağa yüz dutdı dimekdür

Beyt

- + --- / - + --- / - + -

Der-dilem (6) cā kerd ān yār-ı güzīn

Beyt-i ma' mürest nāmeş ba' d ez-īn

(8) Be-her kesī ne-tevān guft derd-i ü Hāfız

Her bir (7) kimseye demek olmaz anuñ derdini ey Hāfız

Be-gū bedānki keşīdest miḥnet-i dūrī

Di ol kimseye ki (8) çekmişdür ıraklık miḥneti murād hem-ḥāl olmayan aḥvālī bilmez aña derd-i yārī demek olmaz dimekdür (9)

VELEHU EYŻAN [G.543]

[Mef' ūlū Mefā' ilün Fe' ūlün]

(1) Ey bād nesīm-i yār dārī

Ey yil yārūñ hoş koğusun dutarsın

Z'ān nefḥa-i müşk-bār dārī

Ol (10) müşk yağduruco ḥūb koğudan dutarsın murād teveccüh-i seherī nefḥa-i Rabbāniyeden ḥişşedār olduğı için (11) midḥatdür

(2) Zinhār me-kun dirāz-ı destī

Sakın el uzunluğın kıılma

Bā-ṭurre-i ü çi kār dārī

Anuñ (12) *ıturesi ile ne işüñ vardur* murād teveccüh-i seheri ğayb-ı hüviyyete ta‘ arruzdan nehydür nitekim Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm (13) buyurur *tefekkerû fî-ğalki’llâhi ve lâ tetefekkerû fî-zâti’llâhi*²³⁹⁷

(3) Ey gül tu kücā vü rüy-ı zībā

Ey gül sen (14) *ķande yaraşı yüz ķande*

Ū müşk u tu bār ħār dārī²³⁹⁸

Anuñ müşki ve senüñ dikenüñ vardur murād hiç bir ħüsnü’l-vech (15) cemāl-i Ħaķķa nisbet olunmak cā’iz degüldür dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Ħüsn-i meh-rüyān çi mī-māned be-rüy-ı yār-ı mā²³⁹⁹ (16)

Pertev-i meh diğer ü nūr-ı tecellī diğerest

(4) Reyĥān tu kücā vü ħaṭṭ-ı sebzeş

Ey feslegen sen ķande ve anuñ yeşil (17) *ħaṭṭı ķande*

Ū tāze vü tu ğubār dārī

Ol tāze ve senüñ tozuñ vardur murād şol ħaṭ ki ħazret-i (18) Ħaķķa müte‘allıķdur dā’imā tāzedür sâ’ir ħuṭṭ ki hevāya ve dünyāya müte‘allıķdur tozludur

Ķıṭ‘a

+---/+---/+---/+--

Devāt (19) u ķalem ālet-i dānişend

Be-dāniş tevān şud be-‘ālim-i ‘ilm

Be-iķbāl ü devlet dihendet ħaber

Deĥān-ı devāt u zebān-ı (20) ķalem

Velīken be-perĥiz ez-ān ħaṭ ki ü

Sebeb bâşed āĥir be-zulm u sitem

(5) Nergis tu kücā vü çeşm-i mesteş

Ey nergis (21) *sen ķande ve anuñ mest gözi ķande*

Ū serĥoş u tu ĥumār dārī

Ol başı ĥoş ve senüñ ĥumāruñ vardur [İ177b] (1) murād şıfat-ı başar ğayrı başarlara nisbet olunmak cā’iz degüldür ki şıfat-ı başar cemī‘-i eşyāyı muĥiṭdür ve şābirdür (2) ĥilāf-ı ğayrı başalaruñ

²³⁹⁷ لَا تَتَفَكَّرُوا فِي خَلْقِ اللَّهِ، وَلَا تَتَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ Allah’ın mahlûkatını tefekkür ediniz. Fakat Allah’ın zatını tefekkür etmeyiniz. El-Makâsıdu’l-Hasene, Hadis No: 332.

²³⁹⁸ Bu mısra asıl hâliyle metinde *ū müşk-i tu ħār dārī* şeklindedir. Mısra bu hâliyle vezin kusuru bulunduğu için diğer kaynaklardan hareketle mısra *ū müşk u tu bār ħār dārī* şeklinde yazılmıştır.

²³⁹⁹ *Ay yüzlülerin güzelliği yarımüzün yüzüne nasıl benzer? Zîrâ ayın parıltısı başka tecelli nûru bambaşkadır.*

Ḳıṭ‘a

+++ / +--+ / ++-

Āferīn ber-kerīm ü ber-settār

Ki güneh bīned ü hemī pūşed

Ādemī-rā be-bīn ki zillet-i (3) tu

Mīne-bīned velī [hemī] cūşed

(6) Ey serv tu bā-ḳad-i bülendeş

Ey serv sen anuñ yüce ḳaddi ile

Der-bāḡ (4) çı i‘tibār dārī

Baḡda ne i‘tibāruñ vardur murād her derece-i ‘āliye şāhibinüñ ‘ulvinüñ ḥazret-i (5)
Ḥaḳḳuñ ‘uluvvına nisbeti yokdur demekdür

Ḳıṭ‘a

+++ / +--+ / ++-

‘Acebest ez-leṭāfet-i şu‘ arā

Yā ne-dārend nūr-ı ü dīde

Ḳadd-i (6) ḥubān be-serv mī-ḡ‘ānend

Rūşiyān-rā be-māh-ı tābīde

Māh-ı ḳurşest nā-tamām ‘ayār

Serv çü peyest (7) nā-terāşīde

(7) Ey ‘aḳl-ı tu bā-vücūd-ı ‘ışḳeş

Ey ‘aḳl sen anuñ ‘ışḳı vücūdı ile

Der-dest çı (8) ihtiyār dārī

Elde ne ihtiyār vardur murād ‘aḳl cezbe-i İlāhiyye ile bī-ihtiyār olur demekdür (9)

Şi‘r

El-‘aḳlu yeḳülü lā tübālīg²⁴⁰⁰

Ve’l-‘ışḳu yeḳülü lā ubālī

(8) Rūzī be-resī be-vaşl Ḥāfız

Bir gün irişürsin vaşla (10) *ey Ḥāfız*

Ger ṭāḳat-i intizār dārī

Eger intizāra ṭāḳatüñ var ise murād ṭālib ü muntazır olan vaşla irişür (11) demekdür

Beyt

Çı hoş başed ki ba‘d ez-intizārī

Be-maḳşūdeş resed ümīd-vārī (12)

²⁴⁰⁰ “Akıl (onu sevmeye), mübâlağa etme, aşırıya gitme; aşk ise umurumda değil diye söyler.”

VELEHU EYŻAN [G.544]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Pedid āmed rüsüm-ı bî-vefāyî

Zâhir oldı bî-vefâlık 'âdetleri

Ne-mând ez-kes nişân âşnâyî

Qalmadı (13) kimseden âşnâlık nişânı murâd zamâne halkından şikâyetdür

Kıt'a

++--/++--/++--

Düş der-tengnâ-yı fıkır merâ

Bâ-ğıred (14) şöhet ittifâk üftâd

Guftem ez-râh-ı 'aql nev'î gû

Ki şevem ez-ğamân-ı dehr âzâd

Guft yârî taleb ki der-'âlem (15)

Şehr-bend-i vefâ kuned bünyâ

Be-ṭarîḳ-i taleb be-gerdiden

Sâlhâ der-cihân kevn ü fesâd

Der-cihân hîç kes ne-dîdem gû (16)

'Âkıbet düstî ne-dâdi be-yâd

Çün çünînest her ki der-'âlem

Ferd kereded Hudâş hayr dehâd

(2) Berend ez-fâka (17) nezd-i her ḥasîsî

İletürler fakrdan her bir ḥasîs kıtına

Künün ehl-i hüner dest-i gedâyî

Şimdi ehl-i hüner dilencilik elini (18) murâd ehli hüner fakır ü zelil olup zarûretten

her bir ḥasîse 'arz-ı hâcet ve zillet idügin hikâyetdür (19)

Rubâ'î

Ruveydeke yâ dehrü kem za'l-ğalaṭ²⁴⁰¹

Le'imun 'alâ ve kerîmun ḥabeṭ

Keze'd-dehrü min sū'î adâtihi

Yemütü'l-kirāmu ve (20) yebka's-sekaṭ

(3) Kesî k'û fâzilest imrûz der-dehr

²⁴⁰¹ 1) Ey zamân yavaş ol. Ne zamâna kadar bu hata (sürecek); kötüler yükselecek ve iyiler alçalacak?

2) Aynen zamânın kötü âdetlerinden biri de iyilerin ölmesi ve döküntülerin hayatta kalmasıdır."

Bir kimse o fâzıldur bugün zamānede

Nemī-bīned zi-ğam yek-dem (21) rehāyī

Görmez bir dem ğamdan ħalāş murād zamānenüñ yaramazlığından ehl-i fażl mağmūm olduĝın zikrdür [İ178a] (1)

Ḳıṭ‘a

--+/+---+/+---+/+---

Ey ħ‘āce me-kun tā be-tevānī ṭaleb-i ‘ilm²⁴⁰²

K’ender-ṭaleb-i rātibe her rüz ne-mānī

Ve maşḡaragī pīşe kun u muṭribi āmūz (2)

Tā dād-ı ħod ez-kihter ü mihter be-sitānī

(4) Ve līken cāhilest ender-tena‘um

Ve līken cāhil tena‘umdadur

Metā‘-ı ü çü hest (3) in dem behāyī

Anuñ metā‘ı çün şimdi bahāludur murād bu zamānede cehl mu‘teberdür dimekdür

Ḳıṭ‘a

++---/++---/++-

Sīm (4) ü zer dāred ü metā‘ u ‘aḡār

Her ki ü der-zamāne bī-hünerest

V‘ān ki şad gūne ‘ilm dāred ü fażl

Ez-heme dil (5) ḡarāb u ḡasteterest

(5) Eger şā‘ir be-gūyed şī‘r çün āb

Eger şā‘ir şu gibi şī‘r dirse

Ki dīl-rā ez-ān fezāyed (6) rūşenāyī

Ki gönle andan arta rūşenālīḡ murād ehl-i naẓma daḡı raĝbet olmaduĝına tavṭī‘edür bu beyt merhūndur (7)

Ġazel

+---/++---/++---/++-

Esās-ı fażl u hüner-rā ḡarāb mī-bīnem

Cihān siyāh çü perr-i ĝurāb mī-bīnem

Meger çerāĝ-ı ekābir (8) fūrūnişest ki men

Zi-dūd ber-ruḡ-ı ĝitī niḡāb mī-bīnem

²⁴⁰² Dīvān-ı Enverī, Mukataât, No: 476.

Çi şud ki ber-ser-i āb-ı sirişk-i ehl-i hüner
Sipih-r-i ber-şude-rā çün (9) ḥabāb mī-bīnem

Çi būdeest ki erbāb-ı nazm-rā şeb ü rûz
Zi-dest-i guşşa vü gam der-‘ azāb mī-bīnem

Çü şā‘ irī (10) ki buved gufteş çü āb-ı ḥayāt
Dileş raķib ü revān hemçü āb mī-bīnem

(6) Ne-baḥşend yek ceveş ez-buḥl u imsāk

(11) *Bağışlamaz aña bir arpa buḥl u ḥissetden*

Eger ḥod fi’l-meşel bâşed Senāyī

Eger meşelā Senāyī daḥi olursa bilgil ki Senāyī (12) şu‘arā-yı şūfiyyenūñ küberāsındandır ve anuñ sözlerin istiḥād tarīķi ile kitāblarda pend vechi ile getürürler (13) ve anuñ kelāmından bu

Ḳıṭ‘a

++---/++---/++-

Īn cihān ber-miṣāl-i murdārīst²⁴⁰³

Ger kesān ender ü hezār hezār

Īn mer ān-rā hemī zened (14) miḥleb

V‘ān mer Īn-rā hemī zened minķār

(7) Ḥired der-gūş-ı hūşem dī hemī guft

Bilgil ki *ḥired* ve *hūş* emr-i ḥalkı olan (15) ‘aql ma‘nāsına isti‘māl olunur gāh olur tecrübe-i umūr ile ḥāşıl olan başiret ma‘nāsına isti‘māl olunur (16) bu taķdırce *mend* edāt-ı taḥşil ve tavşīfdür aña muķārin olur *ḥiredmend* ve *hūşmend* dirler gāh *ḥired* ‘aql ma‘nāsına (17) ve *hūş* uş ma‘nāsına isti‘māl olunur ki muķābil-i aǧmādur anuñçün bayılan kimseye uşşı gitdi dirler gāh (18) *ḥired* başiret ma‘nāsına ve *hūş* emr-i ḥalkı olan ‘aql ma‘nāsına isti‘māl olunur bunda murād bu olmaķ zāhirdür ki (19) ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki *başiret‘aql ḳulaǧına dün dir idi*

Be-rev şabrī be-kun der-bī-nevāyī

Yūri bir şabr ḳıl rızķsızlıkda (20)

Beyt

-----/-----/--

Şad hezārān ķimyā Ḥaḳ āferīd²⁴⁰⁴

²⁴⁰³ Dîvân-ı Senâî, Kasâid ü Kıtaât, No: 97.

²⁴⁰⁴ “Allâh yüzbinlerce ķimyâ yarattı amma ķişi kanâat gibi bir ķimyâ görmedi.” Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoǧlu, Derya Örs), c. 3-4, s. 114, Beyt: 1853.

Kîmyâ-yı çün kanâ‘ at kes ne-dîd

(8) Kanâ‘ at-râ bizâ‘ at sâz mî-sûz

(21) Kanâ‘ atî kumaş düz ve yan

Der-în derd ü ‘anâ çün bî-nevâyî

Bu derd ü meşakkatde çün tâkatsüzsîn murâd şabr [İ178b] (1) u kanâ‘ atî irşâddur

Rubâ‘î

-++-/+--/-++-/+--

Bâ-ka-dem-i mücerredî ber-ser-i serverî zedîm

Zîr-i kelîm-i müflisî tabl-ı kalendarî zedîm

Huṭbe (2) be-nâm-ı mâ be-zed ber-ser-i minber-i fenâ

Z’ânki be-mülk nîstî nevbet-i Sencerî zedîm

(9) Eyâ Hâfîz be-cân in pend bi’şnev

Ey Hâfîz (3) cân ile bu naşîhati işit

Ki ger ez-pâ der-üftî bâ-serâyî

Ki eger ayakdan düşerseñ başa gelürsîn murâd (4) budur ki tayırup düşerseñ başuñ aşığa gelüp daḥi bedter hâle giriftâr olursîn

Kıṭ‘a

++-/+--/+--

Ṭâlî‘î bâşedem ki ente (5) bî-âb

Ger revem sūy-ı baḥr ber-gerded

Ver be-deşt ez-berâ-yı ḥāk revem

Ḥāk-ı ḥālî be-ruḥ-ı zer gerded

V’er zi-kūhî (6) taleb kunem sengî

Seng-i nâ-yâft çün güher gerded

V’er be-dūzaḥ revem be-âteş ḥ’âh

Dūzaḥ ez-bîḥ-i füsürdeter (7) gerded

V’er berem ḥâcetî be-nezd-i kesî

Der-zamân gūşhâş ger gerded

Înçünîn ḥālḥâ be-pîş âyed

Her ki-râ rûzgâr (8) ber-gerded

VELEHU EYẒAN [G.545]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Be-rev zâhid be-ümîdîd ki dârî

Yüri zāhid bir ümîd ki senüñ vardur

Ki dārem (9) hemçü tu ümîdvārî

Ki vardur ancılayın benüm ümîdvārılığum murād *zāhidd*en yā zāhid-i huşkdur ki cennet (10) ister yā tarīkatden mu‘rız olandur ki dünyā ister pes her birine dir yüri sen ümîd dutduğıña ben dağı sencileyin (11) ümîdvārılığum vardur ki dīdār-ı Hāk isterin pes ben dağı aña t̄alib olup giderin

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Vākt-i ānest ki (12) dendān der-i meyḥāne zenend

Dest ender-i ḳadeḥ bāde vü peymāne zenend

(2) Be-cüz sāgar çi dāred lāle der-dest

(13) *Ḳadeḥden gayrı nesî var lālenüñ elinde*

Biyā sākî biyāver ānçi dārî

Gel sākî getür neñ vardur murād (14) budur ki münkesirü'l-bāl olan sālīk za‘îfü'l-hāl ḳalbden gayrı nesneye ḳādir degüldür gel ey şeyḥ getür neñ (15) var ise anı baña irşād ḳıl

Beyt

--- / +++ / +++ / ++-

Çün kāse tehî āmedeem pīş-i tu sākî

Pür kun zi-keremhā-yı ḥod īn dem ḳadeḥ-i (6) men

(3) Merā der-raste-i dīvānegān keş

Beni delüler şafına çek

Ki mestî ḥoşterest ez-hüşyārî

Ki mestlik (17) *ḥoşrekdür ayıḳluḳdan* murād dīvāne-i ‘ışḳ olmak ve mest-i Hāk olmak ‘āḳıl ü ayıḳ olmakdan yegdür dimekdür (18)

Ḳıṭ‘a

+++ / +++ / +++ / ++-

Sāḳiyā ber-ḥız ü ḥamr-ı ma‘nevî der-cām rız

Dīgerān-rā ten be-cān zendest ü mā-rā cān be-mey

Der-ezel Mecnūn-ı ü (19) būdem kününem hemçünān

Guftend ārî ki hem bā-aşl kereded külli şey’

(4) Be-perhîz ez-men ey şūfî be-perhîz

(20) *Şaḳın benden ey şūfî şaḳın*

Ki kerdem tevbe ez-perhîzkārî

Ki tevbe eyledüm perhîzkārılıḳdan murād mütekellimden (21) ‘aḳl-ı me‘ād ve muḥātabdan nefsdür lācerem ‘aḳl-ı me‘ād nefse dir benden şaḳın ki nefs ḳatl

eylemek perhîzkârlığından [İ179a] (1) tevbe eyledüm pes gâfil olma ki seni riyâzet ü mücâhede ile helâk iderüm

Ḳıṭ‘a

-+---/-+---/-+-

Şarṭ-ı in reh ṭālibān (2) dānī ki ṭīst

Dā‘imā bā-nefs-i ḥod būden be-ḥarb

Ḥalvet-i tārik ü bīdārī-i şeb

Mi‘de-i ḥālī vü zıkr-i Ḥaḳ be-ḍarb

(5) Biyā dil (3) der-ḥam-ı gīsū-yı ü bend

Gel gönli anuñ zülfî büklümine bağla

Eger ḥ‘āhī ḥalāş u restgārī

Eger isterseñ ḥalāş (4) ve kurtulmaḳ murād budur ki ‘aḳl-ı me‘ād nefse dir gel berü ḳalbünüñ gayb-ı hüviyyet merātibine bağla tā ki ḳuyūd-ı dünyādan ḥalāş (5) bulasın

Rubā‘ī

---+/-+---/+---+/-+-

Ānān ki ṭālib-i tu ne-geştend cāhilend

V‘ānān ki dil be-dest-i tu dādend ‘āḳilend

Tenhā ne men esīr-i ḥam-ı gīsū-yı (6) tuem

Āzādegān muḳayyed-i ān ḥoş selāsilend

(6) Be-dest-i gül Ḥudā-rā tevbe bi‘şken

Gül eli ile Allāh için tebbeyi şı

Ki (7) ‘ahd-i gül ne-dāred üstvärī

Ki gül ‘ahdinüñ muḥkemligi yoḳdur murād zāhire naḳar gül vaḳti gelicek tevbeyi şı tā gül vaḳti (8) geçmeden ‘ıyş idelüm ki zamān-ı gül bāḳī degüldür dimekdür ve ma‘nāya naḳar murād budur ki keşf zuhūr idicek ṭarīkatden (9) rücū‘ı şı tā sālīk olup keşf ü ḥāl ḥāşıl idesin ki zamān-ı keşf mümedd ü bāḳī olmaz

Beyt

+---/+---/+---/+---

Derün-ı ḥalvet-i (10) mā cüz men ü tu hīç kesī nīst

Biyā vü hem-nefesī kun ki ‘ömr-i cüz nefesī nīst

(7) [‘Azīzān nev-bahār-ı ‘ömr be-güzeşt

Ey ‘azīz ‘ömr-i nev-bahārī geçdi

Çü ber-ṭaraf-ı] (11) çemen bād-ı bāhārī

Geçdi çemen kenārı üzre bahār yeli gibi murād ‘ömrüñ sür‘atin ḥikāyet ve furşatı fevt itmek dilāletdür (12)

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Tu-rā menāzil-i dūr u dırāz der-piṣest

Bedīn dü rūze ikāmet çirā şevī mağrūr

(8) Biyā Hāfız ne-bīned telḡ (13) kun nūṣ

Gel ey Hāfız acı şarābı nūṣ kıl

Çirā ‘ömri be-ğaflet mī-güzārī

Niçün bir ‘ömri ġaflet ile geçürirsın [murād riyāzet egeçi acıdur ammā küllü mürrin devā ‘ün²⁴⁰⁵ ḥasebince ‘ilācdur pes niçün ‘ömri ġaflet ile geçürirsın]²⁴⁰⁶ (14) derdüñe dermān itmezsin dimekdür

Beyt

+ - - / + - - / + - - / + -

Zi-imrüz kārī be-ferdā hemān

Çi dānī ki ferdā çi güzered zamān (15)

VELEHU EYŻAN [G.546]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Tu-rā ki herçi murādest der-cihān dārī

Senüñ ki her ne murāduñ ise cihānda vardur (16)

Çi ġam zi-ḥāl-i za‘ ifān-ı nā-tevān dārī

Güçsüz za‘ ifler ḥālinden ne ġamuñ vardur murād rūḡ ve ‘aql-ı me‘āduñ (17) nefse ḡiṭābın zikrdür ki dirler saña ki murādāt-ı nefsāniye ḡaşıldur biz za‘ if ü ‘ācizlerüñ ḥālinden ġamuñ yokdur (18)

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Tu mest-i devleti z’ān rū be-mā naẓar ne-kunī

Be-küy-ı ehl-i ḡaḡikat yekī güzere ne-kunī

(2) Be-ḡāḥ cān u dil ez-bende vü revān be’stān

(19) İste cānı ve göñli bendeden revān ya‘ni fī’l-ḡāl al

Ki ḡükm ber-ser-i āzādegān revān dārī

Ki āzādelere (20) revān ḡükmüñ vardur murād ‘aqluñ nefse ḡiṭābını zikrdür ki ‘aql aña dir cānı ve göñli bendeden isterseñ (21) fī’l-ḡāl alursın ki ġālib-i muṭlaḡ olup āzādelere ḡükmüñ cārīdür

²⁴⁰⁵ كُلُّ مَرٍّ دَوَاءٌ Her acı olan dermandır. (Diğer Arapça İbâreler)

²⁴⁰⁶ Parantez içerisinde yer alan kısım İ nüshasında bulunmamaktadır. Eksik kısım SÖ.1 nüshasından tamamlanmıştır. (SÖ.1, 385b).

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Tu pādşāh-ı vüçüdî ki hüküm-i tu cārîst [İ179b] (1)

Zi-sū-yı hātîme-i kār-ı hōd hāzer ne-kunî

(3) Miyān ne-dārî vü dādem ‘aceb ki her sâ‘at

Bilūñ yokdur ve ‘aceb (2) dutarum ki her sâ‘at

Miyān-ı mecma‘ -ı hūbān kunî miyāndārî

Maḥbūblar mecma‘ ı ortasında orta dutucılık (3) idersin ya‘nî şadr-nişînsin murād budur ki nefis egerçi mütecessim degüldür ammā ‘acebdür rūḥ ve kuvā-yı rūḥāniye (4) ortasında şadr-nişîndür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Egerçi pādşehî kār-ı hayr ne‘gżārî

Çi hayr ki hergiz tu def‘ -i şer ne-kunî (5)

(4) Beyāz-ı rüy-ı tu-rā nîst naḡş-ı der-ḡor ez-ānk

Senūñ yüzūñ beyāzına lāyîḡ naḡş yokdur zîrā

Sevādi ez-ḡaṭ-ı (6) müşkîn ber-erguvān dārî

Ḥaṭ-ı müşkînden sevādi erguvān üzre dutarsın murād maḥbūb-ı mecāzî yüzine (7) beñzer ve aña münāsib naḡş yokdur ki erguvān üzre kara ḡaṭ yazılup nefis aña firîfte olmışdur dimekdür (8)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Tu mā‘ilî be-zehārif ki hîç dem zi-tuḡā

Be-pîş-i dîde-i bed-bîn-i hōd püser ne-kunî

(5) Be-nūş mey ki sebuk-rūḡi (9) ey za‘îf-endām

Şarāb iç ki sebuk-rūḡsın ey endāmı za‘îf

‘Ale‘l-ḡuşūş der-în dem ki ser girān (10) dārî

Ḥuşūşen şimdiki demde ki başuñ uğruluḡı vardur murād rūḡuñ nefse pendidür ki dîrsin (11) sen ḡafîf rūḡsın ‘ışḡ-ı İlāhî nūş kıl ey za‘îf-endām tā ki şîḡḡat ü kuvvet bulasın ḡuşūşan şimdi (12) ‘ibādetde keselūñ ve ṭā‘atde ihmālūñ ziyādedür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Egerçi pādşehî kār kun çü dervîşān

Ki ba‘d (13) ez-în maḡāmet tu pest-ter ne-kunî

(6) Me-kun ‘itāb ez-în pîş ü cevır ber-dil-i mā

‘İtāb itme budan ziyāde ve cev̄r (14) itme bizüm gön̄lümūze

Be-kun her ançī tevānī ki cāy-ı ān dārī

Qıl qādir olduḡuñ ki ol yer ki vardur (15) murād ‘aql ve rūḡuñ nefse ḡitābını beyāndur ki dirler bizüm gön̄lümūze bundan ziyāde ‘itāb u cev̄r itme (16) ve her neye qādir iseñ qıl ki ol yerdesin ya‘ nī dār-ı teklīfdesin ve bize ḡükm itmege qādīrsin (17)

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Yekest şāh u gedā ve’z-nefāz-ı emr-i Ḥudā

Be-kun ‘ibādet-i ū tā be-ḡod zarar ne-kunī

(7) Be-iḡtiyāret eger şad hezār tīr-i (18) cefāst

Senūñ iḡtiyāruñ iledür eger yüz biñ cefā oqı

Be-qaşd-ı cān-ı men-i ḡaste der-kemān dārī

(19) *Ben ḡaste cānı qaşdına yāyuñda vardur* murād ‘aql nefse ḡitābını zikrdür ki dir senūñ iḡtiyāruñ ve keşret-i (20) ‘ısyāna cür’etūñ iledür ki rūḡa qaşd-ı zarar idersin bir nice vech ile

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Cefā vü cev̄r tu ez-ḡad (21) ḡüzeşt-i inşāfest

Ki ba‘d ez-īn sitemhā ez-īn be-ter ne-kunī

(8) Be-keş cefā-yı raqībān müdām u ḡoş-dil bāş

Çek [I180a] (1) raqīblerūñ cefāsını dā’im ve ḡoñli ḡoş ol

Ki sehl bāled eger yār-ı mihribān dārī

Ki āsān olur eger şefqatlü yārūñ (2) *var ise* murād ‘aqluñ nefse pendini zikrdür ki dir kuvā-yı nefsāniyyenūñ ve şeyāṭin-i cinn ū insūñ ve ta‘n iden ehl-i (3) dūnyānuñ cefāların çek ḡoş-dil olup sülūk qıl ki bunlarūñ cefāsı sehl ū cüz’idür eger ḡazret-i Ḥaḡ ile ünsūñ (4) *var ise*

Beyt

+++/-++-/-++-/-++-

Ne-yābi ḡiç rehāi zi-ta‘na-i aḡyār

Der-īn tarīḡ eger ḡiş guvdger ne-kunī

(9) Be-vaşl-ı düst geret dest (5) mī-resed yek dem

Dost vaşlına eger senūñ elūñ irerse bir dem

Be-rev ki herçi murādest der-cihān dārī

(6) *Yüri ki her ne murāduñ var ise cihānda dutarsın* murād ‘aqluñ nefsinı tesliyyetini zikrdür ki aña dir eger dost-ı (7) ḡaḡikīye elūñ irmek vāḡı‘ olursa yüri ki cemī‘-i murādāt senūñ içün ḡaşıldur

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Eger be-mağşad u (8) maṭlub resī kemālet bes

Ki der-cihān tu ez-īn be-diger hūner ne-kunī

(10) Çü zıkr-i la‘l-i lebeş mī-kunī vü mī-şinevī

Çün anuñ (9) la‘l-i lebi zıkrını idesin ve işidesin

Ḥadīş bā-şekerest ançı der-dehān dārī

Şekerlü sözdür ki ağzda dutarsın (10) murād eger kelām-ı İlāhī zıkr idüp yā anı işidürseñ şekerlü sözdür güyiyā ağzuñda şekerüñ vardır dimekdür (11)

Kıṭ‘a

Ve fī‘l-cehli ḳable‘l-mevti mevtun li-ehlihi²⁴⁰⁷

Ve ecsādühüm ḳable‘l-ḳubūri ḳubūri

Ve in emren lem yaḥyā bi‘l-‘ilmi meyyetün

Ve leyse lehu ḥatta‘n-nüşūri (12) nüşūri

(11) Çü gül be-dāmen ez-īn bāğ mī-berī Ḥāfız

Gül etek ile bu bağdan iletürsün ey Ḥāfız

Çi ğam zi-nāle vü feryād-ı (13) bağbān dārī

Bāğbānuñ nāle ve feryādından ne ğamuñ vardır murād budur ki eger bağ-ı cihāndan gül keşf ü feyzi (14) ve iḥsān u fażlı vāfir olursañ dünyā benümdür diyen İblisüñ feryād u fiğānından ne ğamuñ vardır dimekdür (15) [kıyāmete dek aña dirilmek yokdur dimekdür]

VELEHU EYŻAN [G.547]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Çü serv eger be-ḥıramī demī be-gülzārī

Serv gibi eger şalınasın bir dem bu gülzārda

Ḥured zi-ğayret-i tu (16) her güli ḥārī

Yir senüñ yüzüñ ğayretten her bir gül bir diken murād mütekellimden ‘aql-ı me‘ād ve muḥāṭabdan nefsdür ki (17) ‘aql-ı me‘ād nefse dir eger sen serv gibi ğunc u delāl ile gülzār hevāda şalınırsuñ senüñ ehl-i hevāya ve cānib-i (18) māsivāya teveccühüñ ğayretinden her ehl-i keşf olanuñ ve ḳuvā-yı rūḥāniyyenüñ ḥāṭırlarına ḥār infī‘āl batup (19) münfa‘il olurlar

Beyt

²⁴⁰⁷ “1) Cehālette sâhibine ölümünden önce bir ölüm vardır, câhillerin bedenleri mezârlardan önce mezârlardır. 2) İlimle yaşamayan kişi ölüdür ve diriliş gününe kadar dirilişi de yoktur.” Nevzat H. Yanık, *Alî b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 90, 91. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, *Dîvân-ı Emîrü‘l-Mü‘minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib*, s. 48.

++---/++---/++---/++-

Düst dârem ki be-püşî ruḥ-ı hemçün kameret

Tâ çü hürşid ne-bînend be-her bām u deret (20)

(2) Zi-küfr-i zülf-i tu her ḥalkaî vü âşübî

Senüñ zülfün küfrinden her bir ḥalka ve bir fitne

Zi-sihr-i çeşm-i tu her küşei vü bīmārī

(21) *Senüñ gözün sihrinden her bir küşe ve bir ḥaste* murād budur ki nefsün zülfe meylinden ve anuñ setrinden her ḥalkayı [İ180b] (1) zıkr ve cemā‘atde bir fitne ve karkāşa ve ‘ayn-ı şehvāniyyeti sihrinden bir küşede bir ḥaste ya‘nī rūḥ (2) ve kuvā-yı rūḥāniye marīz ü bī-ḥuzūrlardur

Rubā‘ī (Ahreb)

Ey dil zi-neşāt-ı ‘ıyş-ı bīgāne-nişin²⁴⁰⁸

Der-kūy-ı (3) belā der-āy u merdāne nişin

Çün fitne miyān-ı ḥalk būdī yek çend

Mī-bāş künün çü ‘āfiyet (4) ḥāne nişin

(3) Me-rev çü baht-ı men ey çeşm-i mest-i yār be-ḥ‘āb

Gitme ey benüm bahtum yārün mest gözi (5) *gibi uykuya*

Ki der-peyest zi-her süyet āh-ı bīdārī

Ki senüñ arduñcadur her taraftan bir uyanuḥ (6) *āhı* murād budur ki ‘aql ki qarīn-i nefsdür ol buña dir ey benüm yārimün ‘aynı bahtum gibi uyku da ve galetde (7) olma ki her cānibden rūḥ ve rūḥāniyān-ı bīdārlarınun āhı senüñ arduñcadur

Rubā‘ī

Ey dil be-nişin (8) ṭarīḳ-i kārī endiş

Żāyi‘ me-kun ey ‘ömr-i kirāmī z’īn pīş

Hergiz ne-resed be-ār revī dil-i ḥ‘ış

Ān-rā ki (9) ecel zi-pes buved ‘ömr zi-pīş

(4) Nişār-ı ḥāk-ı rehet naqd-i cān-ı men her çend

Senüñ yolun toprağına nişār olsun (10) *benüm cānum naqdi her ne deñlü*

Ki nīst naqd-i revān-rā ber-i tu miḳdārī

Ki yokdur naqd-i cārīye senüñ ḳatuñda (11) *bir miḳdār* murād budur ki ‘aql nefse dir senüñ ṭarīḳün ya‘nī gidicek yolun ki cānib-i İlāhī ve āḥiretdür (12) aña naqd-i rūḥ nişār olsun egerçi naqd-i cārīnün senüñ ḳatuñda miḳdārı yokdur [*her çend* lafzı merhūndur *naqd* lafzının revān lafzına izāfeti izāfet-i beyāniye i‘tibār olunmaḳ i‘tibār-ı laṭīfdür]

Beyt

²⁴⁰⁸ Muhammed Rızâ Ziyâ, “Eş’âr-ı Nev-yâfte-i Kemâl İsmâil”, **Mirror of Heritage**, Volume: 10, No:1, Tahran 2012. s. 142.

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Be-zer n'aḥrīdeī cān-rā (13) ez-ān ḳadreṣ nemī-dānī²⁴⁰⁹

Ki nādān [ḳadr] ne-ṣināsed metā' -ı rāygānī-rā

Līken naḳd-i revān ki revāndur fī-ḥaddi nefsihi ' azīz (14) ve ṣerīfdür

Rubā'ī (Ahreb)

Her bed ki zi-girdeṣ zi-men mī-āyed

Subḥānalāh naṣīb-i men mī-āyed

Īn girye-i men ne behr-i (15) bīmest ü ümīd

Ber-ḥ'īṣtenem girīsten mī-āyed

(5) Dilā hemīṣe me-zen lāf-ı zūlf-i dilbendān

Ey gönül hemīṣe gönül bağlayıcılar (16) lāfin urma

Çü tīre-rāy ṣudī key küṣāyedet kārī

Çün tonuḳ fikirliü olduḅ kaçan açılır senüñ (17) bir işüñ murād budur ki ' aḳl ḳalbe pend idüp dir dil-bend olanlaruñ zūlfī lāfin utma ve anda maḥāret (18) da' vī ḳılma ki ol fikr tīre-rāy olanuñ işi açılmaz ve aña keṣf olmaz

Rubā'ī

Ez-herçi (19) be-dü meyl-i dil-i gāfil-i māst

Cüz ḥayret ü ḥasret çi diger ḥāşıl-ı māst

Subḥana'llāh heme ḥūşī-i bāy-ı cihān (20)

Küyī ki zi-behr-i nā-ḥoşī-i dil-i māst

(6) Serem be-reft ü zamānī be-ser ne-reft in kār

Başum gitdi ve bir zamān başa (21) gitmedi bu iş

Dilem be-reft ü ne-büdet dil-i giriftārī

Gönlüm gitdi ve saña bir giriftār göñli olmadı murād budur ki [İ181a] (1) ' aḳl nefse dir ' ömr-i āḥir oldı senden ' amel-i āḥiret meylī olmadı ve gönlüm saña mübtelā oldı ammā senüñ bu mübtelā (2) ve giriftāra göñlüñ ve meylüñ olmadı

Ḳıṭ'a (Ahreb)

Ey nefis tu-rā hemī-i bāyest kārī

Hergiz ḡam-ı ān kār ne-ḥurdī yek dem (3)

Guftend ki yek dem be-cüz in kār me-kun

Tu der-heme ' ömr-i ḥod ne-kerdī yek dem

(7) Çü noḳta guftemeṣ ender-miyān-ı dā'ireyī

(4) Didüm aña noḳta gıbī dā'ire ortasındaın

Be-ḥande guft ki Ḥāfız tu der-çi pergārī

²⁴⁰⁹ Nizāmī'ye aittir.

Gölmek ile didi ki (5) ey Hâfız sen ne pergârdasın murâd budur ki ‘ akl nefse nokta-i pergâr gibi dâ’ire ortasındasın hûlâşa ve firâre (6) mecâlûn yokdur dir

Rubâ‘î (Ahreb)

Peyveste tu-râ hâl-i perîşân bâşed

Harc-ı tu heme zi-kîse-i cân bâşed

În mâye-i (7) ‘ ömr şarf-ı der-i çîzî kun

K’angâh ki in ne-bâşed ân bâşed

ol daği be-tarîkü’l-istihzâ didi merâtib-i (8) sülûkdan ne pergârdasın ve ne dâ’iredesin

Rubâ‘î (Ahreb)

Çavmî şude tâ zinde ber-esrâr-ı cihân

Çavmî şude tâ zinde (9) be-esbâb u dükân

Mâyîm der-în miyân ne z’în çavm ü ne ân

Der-ğasret-i her dü bürde ‘ ömrî be-ziyân (10)

VELEHU EYŻAN [G.548]

[Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün]

(1) Cân fedâ-yı tu ki hem cānî vü hem cānānî

Cân saña fedâ olsun ki hem cānsın ve hem cānānsın

Ser fedâ-yı (11) tu vü ger ne men ü ser-gerdānî

Baş saña fedâ olsun yoğsa ve ser-gerdānlık murâd muhâtabdan mağbûb-ı haqîkîdür (12) ki nefahtü fîhi min rūḥ²⁴¹⁰ hasebince ervâḥ-ı insāniyye cüz’iyyenüñ te‘ alluḳı añadur anuñçün cānānumuzdur (13) ve baş ve cümle ten anuñ cümle mağlûkâtındandır aña fedâ vü teslim olunmağ gerek ki memlûk mālîkinüñ hükminde (14) olur olmazsa ya‘ nî başka baş çekerse ser-gerdānlık ve ḥayrānlık olur

Rubâ‘î (Ahreb)

Çün mā ki fedâ-yı tu (15) be-kerdîm ser ü cān

Dādîm be-tu zi-ân tu-râ ey cānān

Ger mînedihîm ez-ân tu ey sultān

Mānîm zi-ḥıfz her (16) ân dü ser-gerdān

(2) Serserî ez-ser-i kūy-ı tu niyāzem ber-ğāst

Çolayına senüñ mağallüñ başından kâdir degülem (17) kalkmağa

Kâr-ı düşvâr ne-ğirend bedîn āsānî

²⁴¹⁰ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur’ân, Hicr 15/29).

Müşkil işi dutmazlar bu āsānlık ile murād muhātabdan maḥbūb-ı (18) ḥaḳīkī yā şeyḥ-i ṭarīkatdur aña dir tekmīl-i ṭarīkat itmegesin senüñ maḥallüñ ḳalḳup gidüp ben mürşid (19) olam irşāda şürü‘ itmezem ki irşād müşkil işdür anı böyle āsānlık ile dutmak olmaz (20)

Beyt

+ --- / + --- / + ---

Şināver şev pes ānki bü’gzer ez-āb

Ki ez-deryā güzeşten nīst āsān

(3) Ḥām-rā ṭāḳat-i pervāne-i (21) pür-sūḥte nīst

Ḥāma ḳanadın yaḳmıṣ pervāne ṭāḳati yoḳdur

Nāzūkān-rā ne-resed şīve-i cān-efşānī

[İ181b] (1) *Nāzūklere yaraşmaz cān şaçıcılık şīvesi* murād sālīk-i müvtedī ve nāz u tena‘uma mu‘tād olan kimse murtāz (2) u muntēhī olan kimsenüñ ‘amelin itmege ḳādir degüldür dimekdür

Beyt

- + --- / - + --- / - + --- / - + ---

Lāf-ı üstādī me-kun nā-kerde taḥşīl-i hūner

Key buved (3) şākird-i kemter hemçü üstād-ı güzīn

(4) Bī-tu ārām-giriften buved ez-nā-kāmī

Sensüz ārām dutmak murādsızlıḳdandır

Bā-tu (4) güstāḥ nişesten buved ez-ḥayrānī

Senüñ ile güstāḥ oturmak ḥayrānlıḳdandır murād budur ki dosta vuşulsüz (5) ḳarār itmek nā-murādlıḳdur ve dost ile bī-edebāne vaż‘ ḥayrānlıḳdur

Ḳıṭ‘a

+ + --- / + + --- / + + ---

Tā resī şehr-i dilber-i ḥod-rā (6)

Me-nişīn yek-demī vü zūd be-rev

Ger tevāzu‘ kuned be-tu sulṭānī

Tu be-kun bendegī vü ḡirre me-şev

(5) Fāş kerdend raḳībān-ı (7) tu sırr-ı dil-i men

Fāş itdiler senüñ raḳībleriñ benüm gönülmüñ sırrını

Çend pūşide be-māned sūḥan-ı pinhānī

Nice (8) mestūr kıla gizlü sözler murād senüñ gözçileriñ ya‘nī melā’ike-i ḥıfz benüm ezḳār-ı ḥafıyyemi ve a‘māl-i mestūrımı ifşā (9) iderler dimekdür

Beyt

+ + --- / + + --- / + + ---

Çi kunem men sühan be-pinhānī

Dü güvāhem qarīn şude her cā

(6) Tā be-māned ter ü şādāb nihāl-i kad-i (10) tu

Tā kala tāze ve şuya kanmış senüñ gamuñ fidānı

Vācib-i ānest ki ber-çeşm-i meneş be-nişānī

Vācib oldur ki (11) benüm gözüme dikesin murād şulu yerde olur senüñ gamuñ fidānı dañi benüm gözümde gerek tāze ve şuya (12) kanmış ola dimekdür ve hulāşa-i murād gözümüñ yaşı çoğdur dimekdür

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Eger ħāhī kenār-ı āb-ı dil-cū

Nemī-yābī bih (13) ez-çeşmān-ı men ħū

(7) Der-ĥam-i zülf-i tu dīdem dil-i ĥod-rā rūzī

Senüñ zülfüñ büklümünde gördüm kendü gönlümi bir gün (14)

Guftemeş çüni [vü çün mī-zeyi ey zindānī

Aña niçesin ve niçe dirilürsin ey maĥbūs murād sâ'ilden 'aql-ı ma' aşdur

(8) Guft ārī] çī kunī ger ne-berī reşk be-men

Didi belī nice gūni iletmeyesin baña ya' nī niçe gūnilemeyesin

Her gedā-rā (15) ne-buved mertebe-i sulţānī

Her gedāya olmaz sulţānlık mertebesi murād qalbüñ cevābından budur ki dir ben ġayb-ı hüviyyet (16) giriftārlığında sulţānlıkdayın sen reşk iderseñ olur ammā her gedāya sulţānlık mertebesi olmaz pes saña (17) buña isti' dād yoğdur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Çünānem hest cāh u ser-bülendī

Ki bā-ĥod nefsi-i men dāres besī reşk

(9) Rāstī (18) ĥadd-i tu Ĥāfız ne-buved şoĥbet-i mā

Rāstī senüñ ĥaddüñ degüldür ey Ĥāfız bizüm şoĥbetimüz

Bes eger ber-ser-i in kūy kunī seġbānī

(19) Yiter eger bu maĥalle başı üzre idesin seġbānlık murād şoĥbet-i İlāhiyye her kimsenüñ ĥaddi degüldür dimekdür (20)

Beyt

+ - + -/ + + - -/ + - + -/ + + -

Gedā-yı ĥāk-nişīn nīst der-ĥur-ı şāhān

Kücā buved ki şeved mūniseş Ĥudā-yı cihān (21)

VELEHU EYẒAN [549]

[Meʿ ūlū Fāʿ ilātün Meʿ ūlū Fāʿ ilātün]

(1) Çün der-cihān-ı hūbī imrūz kām̄kārī

Çün hūblık cihānında bugün murād işleyicisin

Şāyed ki ʿāşıkān-rā [İ182a] (1) kāmī zi-leb ber-ārī

Yarar ki ʿāşıkālruñ bir murādın lebden hāşıl kılasın murād budur ki (2) çün fāʿ il-i muṭlaḳ ve kādir-i muḥakḳaksın kemāl-i ḳudretüñe ve kerem-i ḥazretüñe lāyıḳdur ki ʿāşıḳuñ murādını (3) şıfat-ı kelām ile taḥşıl kılasın

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Her kes ne iʿ timād ber-aʿ māl-i ḥod kuned

Pes iʿ timād-ı tālīb-i tu (4) ber-ʿ aṭā-yı tust

(2) Bā-ʿ āşıkān-ı bī-dil tā çend nāz u ʿ işve

Göñülsüz ʿāşıklara tā niçeye dek nāz (5) u şīve

Ber-bī-dilān-ı miskīn tā key cefā vü ḥʿārī

Miskīn göñülsüzlere tā kaçana dek cefā daḥi ḥʿārılıḳdur (6) murād keşret-i imtirār ve ihticābdan şikāyetdür

Beyt

+++/-+--/-+--/-+-

Sālḥā muntazır-ı porşeş ū buved kemāl

ʿ Ömr (7) büʿ gzeşt dirīgā vü ne-pursīd zi-men

(3) Tā çend hemçü çeşmet der-ʿ ayn-ı nā-tevānī

Tā niçeye dek gözün gibi (8) nā-tevānlık ʿ aynındasın

Tā çend hemçü zülfet der-tāb u bī-ḳarārī

Tā niceye dek zülfün gibi bükülmedesin (9) ve bī-ḳarārsın murād budur ki zātuʿllāḥ mestürdur keʿenne zāḥir u mazḥar degüldür ki ʿāşıḳa tecellī-i cemāl (10) kılmaz ve külle yevmin ḥüve fī-şeʿnin²⁴¹¹ ḥasebince dāʿimā icādda ve aşarı ibrāzdadur

Ḳıṭʿa

---/-+--/-+--/-+-

Ber-cemāl-i dilber-i mā (11) nūr-ı ʿ izzet şud niḳāb

Zʿān tecellī der-niḳāb-ı len terānī²⁴¹² mī-kuned

²⁴¹¹ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma hâlidir. (Kurʿân, Rahmân 55/29).

²⁴¹² لَنْ تَرَانِي Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsın. Fakat şu dağa bak, eğer o

Geşt peydā der-dil es‘ ad-ı hayāl-i yār-ı ū (12)

Bā-cemāleş rûz u şeb ‘ıyş-ı nihānī mī-kuned

(4)Derdī ki ez-tu dārem cevri ki ez-tu dīdem

(13) *Bir derd ki senden dutarum bir cevri ki senden görürüm*

Kirişmei be-dānī dānem ki rahmet āri

(14) *Eger bir şemme bileydūn bilürüm ki rahmet getirür idūn* murād derdüme ve ihtiyāruña ‘ilminūn ve irādetūnūn (15) ta‘alluḫ icādīsī olıcaḫ rahmet zuhūr ider dimekdür

Kıt‘a

Bedā ve tecellā li‘l-fu‘ādi ve li‘t-ṭaraf²⁴¹³

Ve ebdā liye‘l-ḥüsne‘l-celīle (16) ‘alā za‘fī

Febuhtu ḡarāmen ve‘ftezaḫtu şabābeten

Hetektu esrārī bi-ḥubbihi ve mā uḫfī

Felemmā ra‘ā vucddī bihi (17) ve tevelluhī

De‘ānī ileyhi bi‘l-mekārimi ve‘l-luṭfī

(5)Esbāb-ı ‘āşıkī-rā bisyār māye bāyed

‘*Āşıklık esbābınuñ* (18) *çok sermāyesi gerek*

Dilhā-yı hemçü āteş çeşmān-ı rūd-bārī

Od gibi gönüller ve ırmaḫ yaḡdırıcı gözler murād (19) ‘āşık olanların ḫulūbı nār gibi ḫarāretlü ve gözleri ırmaḫ gibi keşirü‘l-mā’ gerek dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Vişāl-i düst (20) ṭaleb mī-kunī cefā-keş bāş

Ki ḡar u gül heme bā-yek-diger tevāned būd

(6)Der-hicr mānde būdem bād-ı şabā demānīd

(21) *Hicrde ḫalmış idüm şabā yili belürtdi* [lafz-ı demānīd merhūndur]

Ez-büstān-ı vuşlat būy-ı ümīd-vārī

Vuşlat büstānından [İ182b] ümīd-vārılık ḫoḫusun murād budur ki firāḫda ḫalmış idüm teveccüh-i şeheri nefḡa-i Rabbāniye izḡar itdi [zāhir budur ki lafz-ı vuşlat ḡamm-ı vāv iledür ve ḡarf-i tā nefis-i kelimedendür vaşl ma‘nāsınadır ve iḡmāl vardır ki vāvūn fetḡi ile olup ḡarf-i tā ḡiṭāb içün ola senūn vaşluñ demek ola]

yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o daḡa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur‘ān, A‘rāf 7/143).

²⁴¹³ “1) Zāhir oldu, göze ve gönle tecellī etti. Zayıflığıma rağmen o azāmetli güzelliğini bana gösterdi. 2) Tutku ile bakakaldım. Şiddetli sevgi ile rezil rüsvā oldum. Ben sırlarımı onun sevgisinde yırttım attım. Ve bunu da gizlemiyorum. 3) Ne zamān ki benim ona olan aşırı baḡlılığım ve perişānlığımı gördüğü zamān; beni lütuf ve ikrāmlar ile yanına çağırır.”

Ḳıtt' a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Çü (2) murğ der-kafešem k'ü tekâverî ki merâ

Be-dân diyâr be-perr-i ' uqâb bâz âred

Meger ki in dil-i gümrâh râz gûy haṭâ (3)

' İnân girifte be-râh-ı şavâb bâz âred

Eger guseste şud ân ' aqd ümîd hest ki yâr

Vefâ-yı ' ahd be-dîn rişte (4) tâb bâz âred

(7) Gerçi be-büy-ı vuşlat der-ḥaşr zinde gerdem

Egerçi vaşluñ koḳusu ile ḥaşrde diri olurum (5)

Ser ber-neyârem ez-ḥâk ez-rüy-ı şermsârî

*Baş kaldurmağa kâdir olmazam toprakdan hacâlet yüzinden (6) murâd keşret-i ' ısyân
ḥacaletden yevm-i ḥaşrde ḳalkmağa kâdir olamazam dimekdür*

Rubâ' i (Ahreb)

Derdâ vü hezâr bâr (7) derdâ

K'imrûz ne-dârem ḥaberî ez-ferdâ

Ferdâ ki şevem ferd zi-bîgâne vü ḥ'ış

Rabb erḥame lî velâ tezernî (8) ferdâ

(8) Ez-bâde-i vişâlet ger cür' aî be-nüşem

Senüñ vaşluñ şarâbından eger bir cür' a içersem

Tâ zindeem (9) ne-verzem âyîn-i hüşyârî

*Tâ ki diriyin şınamazam ayıklık ' âdetin murâd bir pâre mest-i vişâl (10) olsam hergiz
ayıklık istemez idüm dimekdür*

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Ḥoşâ demî ki şevem mest-i vaşl-ı dilber-i ḥod

Cihân (11) u cümle ḡamâneş revend ez-dil-i men

(9) Mâ bendeim ü ' âciz tu ḥâkimî vü kâdir

Biz kuluz ve ' âcizsin ḥâkimsin (12) ve kâdir

Ger mî-keşi be-zürem v'er mî-kuşi be-zârî

*Eger çekesin beni zür ile ve eger ḳatıl idesin zârılık ile (13) murâd mantûḳdan
zâhirdür*

Ḳıtt' a

- + - - / - + - - / - + -

Ger günâhî gerdeem el-i' tizâr

V'er haṭāyī reft ez-ān el-ictināb (14)

-+---/-+---/-+---/-+-

Der-cihān resm-i kādīmeṣt ez-bezirgān merḥamet

Ez-fürū destān haṭā va'llāhu a' lem bi'ş-şavāb

(10) Āḥir teraḥḥumī kun (15) ber-ḥāl-i zār-ı Ḥāfız

Āḥir bir merḥamet kıl Ḥāfızuñ zār ḥāline

Tā çend nā-ümīdī tā çend ḥāk-sārī

(16) Tā niçeye dek ümīdsilik tā niçeye dek toprağa karışmağ

Ġazel

+--+/-+---/+--+/-+--

Murād-ı men zi-viṣāl-i tu ber-nemī-āyed (17)

Belā-yı ıṣṣ-ı tu ber-men be-ser nemī-āyed

Ḥayāl-i rüy-ı tu der-çeşm-i men çünān be-niṣest

Ki āftāb u mehem der-naẓar (18) nemī-āyed

Egerçi cüsten-i vaşl-ı tu ser-be-ser ḥaṭarest

Tu-rā zi-kuşten-i men ḥod ḥaṭar nemī-āyed

Hezār tīr zi-şüst-i du' ā (19) rehā kerdem

V'ez-ān hezār yekī kārger nemī-āyed

Zi-āh-ı men be-seḥer seng-i ḥāre nerm şevēd

Meger be-gūş-ı tu āh-ı seḥer (20) nemī-āyed

Zi-āşıkān-ı cihān hīç kes çü Sa' dī nīst

Çi güyemet ki be-çeşmet meger nemī-āyed

VELEHU EYẒAN [G.550]

[Mef' ūlū Mefā' ilün Fe' ūlün]

(1) Sākī egeret hevāst bā-mey

Ey sākī eger senūñ muḥabbetūñ var ise şarāba

Cüz bāde meyār pīş-i mā hey

[İ183a] (1) *Şarābdan gayru getürme bizüm önümüzze şaķın* murād budur ki şeyhe hıṭāb idüp dir ki ey şeyḥ ‘ışķ-ı (2) İlāhî ve feyz-i Ḥaķķa kudretüñ var ise bize andan ğayrı getürme

Rubā‘î (Ahreb)

Ān cām-ı ṭarab-şikār der-destem nih²⁴¹⁴ (3)

V’ān sāġar-ı çün nigār der-destem nih

Ān mey ki çü zincîr buved der-gerden

Dîvāne şudem biyār der-destem nih (4)

(2) Seccāde vü hırķa der-ḥarābāt

Seccāde ve hırķa meyḥānede

Be’frūş u biyār cür‘a-i mey

Şat ve getür şarāb (5) *baķiyyesin* murād ḥānķāhda maķşūd-ı seccāde ve hırķa degül ‘ışķ-ı İlāhîdür anı taḥşîl kıl dimekdür (6)

Rubā‘î (Ahreb)

Leb bāz me-gîr yek zamān ez-leb-i cām²⁴¹⁵

Tā ber-dārî kām-ı cihān ez-leb-i cām

Der-cām-ı cihān çü telḥ ü şîrîn be-hemest (7)

În ez-leb-i yār ḥ’āh [u] ān az-leb-i cām

(3) Ger zinde-dilî şinev zi-mestān

Eger ḳalbi diri iseñ işit mestlerden (8)

Der-gülşen-i cān nidā-yı yā Ḥay

Cān gülşeninde yā Ḥayy nidāsın murād mest-i İlāhî olanlar yā Ḥayy ismine meşğüllerdür (9) ve ḥayāt-ı ebediyyeye ṭāliblerdür dimekdür

Rubā‘î (Ahreb)

Ez-‘ömr-i ‘azîz-i ḥod bedîn ḥursendem

K’ān rûz ki der-ġuşsa-i tust (10) peyvendem

Yā Ḥayy be-ġüyem ü ḥayāt-ı ebed mî-cüyem

În zindegi-i fānî be-pes efkendem

(4) Bā-derd der-āy suy-ı dermān

(11) *Derd ile gel dermān cānibine*

Kevneyn niger be-‘ışķ lâ-şey’

İki cihānı gör ‘ışķ ile nesne degül murād ‘aşık-ı Ḥaķ (12) olan derdnāk olup iki cihān muḥabbetinden pāk olup ṭālib-i Ḥaķ olur dimekdür

²⁴¹⁴ Hâfız-ı Şîrâzî’ye aittir.

²⁴¹⁵ Hâfız-ı Şîrâzî’ye aittir. Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, Rubâî: 15.

Rubā'î (Ahreb)

‘Ömr-i tu ki ber-ḥîre (13) çünân zāyî‘ şud²⁴¹⁶

Kūçek çîzî ne-būd kân zāyî‘ şud

Feryād ez-ân dem ki tu āgāh şevî

K’ân çîst ki ez-tu (14) rāyegān zāyî‘ şud

(5) Esrār-ı dilest der-reh-i ‘ışk

Göñül esrārıdur ‘ışk yolında

Āvāz-ı semā‘ vü nāle-i ney

(15) *Semā‘ āvāzı ve ney nālesi* murād ‘aşık olan āvāz-ı sâzdan ‘ışkdan rāz fehm ider

(16) dimekdür

Beyt

--+/---+/---+/---

Men‘ -i semā‘ nağme-i ney mî-kuned faḳîh

Bî-çāre pey ne-būde be-sırr-ı *nefāhtu fih*²⁴¹⁷

(6) Yek müflis-i pāk der-reh-i (17) ‘ışk

Bir pāk müflis ‘ışk yolında

Bihter zi-hezār Ḥātem-i Tay

Yigrekdür biñ Ḥātem-i Taydan murād faḳîr-i şābir ḡanî-i (18) şākirden çok yegdür dimekdür

Beyt (Ahreb)

Bā-faḳr be-sāzem ki merā faḳr hoşest

Ger hîç ne-dārem çü tu dārem heme (19) hest

(7) Sultān-şıfat ān büt-i perî-rüy

Pādşāh gibi ol perî yüzlü şanem

Mî-āmed ü ḥalk-ı şehr der-pey

(20) *Gelür şehr ḥalkı anuñ ardınca* murād ilhām mülki gelicek cümle ḥalk-ı şehr ve mücevvid ya‘ nî ḥavvās ve kuvā-yı (21) bedeniyye aña tābî‘ olurlar dimekdür

Ḳıṭ‘a (Ahreb)

Ān-rā ki melek be-güş-ı hüşeş güyed

Mî-fehmed ü hergiz ḡam-ı dünyā [İ183b] (1) ne-ḥured

Pes cümle-i a‘ zā vü ḥavās yek dem

Der-cānib-i dünyā-yı denî key ne-gered

²⁴¹⁶ Şiir, Kemâleddîn İsmâil’e aittir.

²⁴¹⁷ نَفَحْتُ فِيْهِ "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur’ân, Hicr 15/29).

(8) Merdüm niger ân be-rûy-ı h'ış

(2) Halk bakırlar anuñ hûb yüzine

V'ez-şerm girifte 'arızış hay

Hicâbdan dutmuş anuñ yüzün ter murād (3) melek ehl-i şerm olur ve ehl-i şerm olan melek-şifatur ve şerm şıfat-ı melekdür dimekdür (4)

Beyt

-+---/-+---/-+-

H'âstem būsî ez-û reddem ne-kerd

Çün melek bâşed hemîşe şermgîn

(9) Hâfız zi-ğam-ı tu çend nâled

(5) Ey Hâfız senüñ gamuñdan niçe inleye

Âhır dil-i men-şikeste tâ key

Ben şikestenüñ gönli kaçana dek (6) murād muhâtab olan Hâfızdan nefsidür ve şikeste-dil olan rûhıdur ki dâ'im nefsdan infî' âldedür (7)

Rubâ'î

++---/++---/++---/++-

Derdi ez-hicr-i tu dîdem ki ne-dîdem hergiz

Kâri şâyeste-i Hâk ez-tu ne-çîdem hergiz

Behr-i tu (8) bes ki şenîdem sühan-ı nâ-ğuş-ı halk

V'ez-tu rûzî sühan-ı hoş ne-şenîdem hergiz (9)

VELEHU EYẒAN [G.551]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Hoşter ez-küy-ı harâbât ne-bâşed câyî

Ya' nî meyhâne mahallesinden hoşrek yokdur bir mağâm

Ki be-pîrâne-serem (10) dest dîhed me'vâyî

Ki pîrlik vaktinde baña el vire bir şıgınağ murād budur ki hânkâhdan hoşrek (11) yer yokdur ki pîrlik zamânında anda sâkin olup 'amel-i dünyâsuz kuvvet-i kalîl ve mahall-i emn müyesser olup 'ibâdete (12) iştigâl olunur

Beyt

++---/++---/++---/++-

Hoşâ ki meykede küncinde bir yatağum ola

Elüm ayağum olup kâsedan ferâğum ola (13)

(2) Ârzü mî-kunedem ez-tu çi pinhân dârem

Ârzü iderin senden ne gizleyeyin

Şişe-i bāde vü cāyī vü бүti zībāyī

(14) *Şarāb şişesin ve bir hurrem yer ve bir yaraşuq maḥbūb* murād budur ki şunu ārzū iderin ki bir şafā-yı ḳalbūm (15) ola ve bir güzel şeyḥ-i ṭarīḳat ola ki ḥuzūr-i ḳalb ile ‘amel-i āḥiret ḳılam

Beyt

+---/+---/+---/+--

Hoşā demī ki nigārī mey-i zülāl dihed (16)

Zi-behr-i kem şuden ‘ömr-i gūşmāl dihed

(3) Cāy-ı men deyr-i muḡānest mürevveḥ vaṭanī

Benüm yerüm deyr-i muḡāndur rāḥatlık (17) *vaṭanı*

Rāy-ı men rāy-ı бүtānest mübārek rāyī

Benüm fikrüm maḥbūblar fikridür mübārek fikr murād budur ki benüm maḳāmum (18) ḥānkāh-ı şeyḥdür ki rāḥat olacaḳ maḳāmdur benüm fikrüm zātu’llāh ve şifātu’llāh fikridür ki mübārek fikrdür (19)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Zıkr ü fikri gönlümüñ ol ḳadd ü ‘ārızdur müdām

Fikr[i ki] fikr-i meliḥ zıkr[i ki] zıkr-i cemīl²⁴¹⁸

(4) Çi kunī nūş ki der-deyr (20) çü men şeydā nist

Ne içersin ki deyrde benüm gibi şeydā yoḳdur

Nist in cüz süḥan-ı bü’l-hevesī ra’ nāyī

Degüldür bu (2) *bir bü’l-heves ra’nādan ḡayrınıñ sözi* murād da’vī-i şevḳ ve zevḳ daḡı bü’l-heveslik ve ra’nālıkdur dimekdür nitekim [İ184a] (1) Ḥazret-i Mevlānā dimiş

Meşnevī

Ḥarf-i dervişān be-düzded merd-i dün²⁴¹⁹

Tā be-ḥāned ber-selīmī ān füsün

Kār-ı merdān (2) rūşenī vü germiest

Kār-ı düdān ḥīle vü bī-şermiest

ve tevāzu‘ ve pestī ādāb-ı ṭarīḳatdendür anuñçün bir (3) ricl-i munşıf dimiş

Rubā‘ī

²⁴¹⁸ Vezin kusuru bulunan bu mısırâda bazı düzeltmeler yapılarak bu kusur ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

²⁴¹⁹ “Aşağılık kişi dervişlerin sözlerini bir selim kişiyi efsûnlamak için çalar.” “Erlerin işi açıklık ve sıcaklıktır ve aşağı kimselerin işi hile ve utanmazlıktır.” Mevlāna Celāleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), c. 1, s. 36, Beyt: 319-320.

Bā-în heme bî-hāşilî vü hîç kesî
Dermānde be-nāresāyî vü bü'l-hevesî
Dādîm nişān zi-genc-i (4) maḡşūd tu-rā
Germā ne-resîdîm tu şāyed be-resî

(5) Be-edeb bād ki herkes ne-tevāned guften

Edeb ile ol ki her kimse (5) ḡādir olımaz dimege

Sūḡan-ı pîri meger ber-hemenî yār āyî

*Bir pîr szini meger bir ḡekîm ola ṭāḡatlû murād da' vî-i faẓl u (6) kemāl ve lâf-ı zevḡ
ve ḡāl itmek terk-i edebdür bu sözi recul-i kāmîl ve mükemmel demek gerek nitekim
gûl ḡaḡḡında dinilmişdür (7)*

Rubā'î

--+/--+--/+--+/-+-

Ez-būy-ı gûl be-cānib-i gûlşen kunend rūy
Her sūz-ı ta' am mîve şināsend bāḡ u cūy
Bîmend bāz-rā eşer-i luṭf-ı bāḡbān (8)
Bā-bāḡbān kunend zi-gûlzār u bāḡ ḡūy

(6) Şanemā ḡayr-ı tu der-ḡāṭır-ı mā key künced

Ey şanem senûñ ḡayruñ bizûm ḡāṭırımıza ḡaçan (9) şıḡar

Ki merā nîst be-ḡayr ez-tu be-kes pervāyî

*Ki baña yoḡdur senden ḡayrı kimse pervāsı murād 'āşık-ı ḡaḡ olanuñ (10) ḡāṭırında
ḡaḡdan ḡayrı olmaz dimekdür*

Ġazel

+--+-/++--/+--+/-+--

Derûn-ı ḡalvet-i mā cüz men ü tu hîç kesî nîst
Biyā vü hem-nefesî kun ki (11) 'ömr cüz nefesî nîst

Ne her kesî be-tuend ḡadem nihed ber-i āteş
Ki 'ışḡ-bāzi-i pervāne kār-ı herkesî nîst

Merā zi-ḡayd-ı tu (12) rūy-ı ḡalāş nîst be-nākām
Be-kām-ı ḡîş buved bûlbûlî ki der-ḡafesî nîst

Kemān me-ber ki be-cāy-ı tu hîç kesî be-pendem (13)
Kesî ki her nefesî bā-kesiest hîç kesî nîst

Be-ḥāksāri eger ser nihed ġarīb ne-bāsed
Giyāh-rā çü be-ser ü bülend dest (14) resī nīst

Heves hemī kunedem ser fidā-yı pāy-ı tu kerdem
Be-ḥāk-ı pāy tu ki ender-serem cüz in hevesī nīst

Eger (15) be-çeşm-i tu dürest rāh-ı Ka' be-i maqşūd
Zi-ḥ'ışten ḳademī zen birün ki rāh besī nīst

(7) Raḥm kun ber-dil-i (16) mecrūḥ u ḥarāb Ḥāfız

Raḥm ḳıl Ḥāfızuñ mecrūḥ u ḥarāb göñlüne

Z'ān ki hest ez-pey-i imrūz yakīn ferdāyī

(17) *Zirā vardur bu günüñ ardından muḥaḳḳaḳ bir yarın* murād raḥm-ı zuḥr-ı āḥiret
olmaḳ gerekdür dimekdür

Beyt

--+/+---/+---/+--

Mā gerçi (18) faḳīrīm ne-dārīm peşizī
Tu her çi be-māhī kunī ez-behr-i Ḥudā kun

VELEHU EYẒAN [G.552]

[Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün]

(1) Şubḥest ü jāle mī-çeked ez-ebr-i (19) behmenī

Şabāḥdur ve çih tamlar ḳış bulutından

Berg-i şabūḥ sāz u be-dih cām-ı yek menī

Şabāḥ şarābı yarāğın düz (20) ve vir bir batmanlık ḳadeḥ ya'nī büyük tolu ḳadeḥ
murād şabāḥ vaḳtinde zamān-ı bāridde şevḳ ile zikre meşğul (21) olup taḥşil-i ḥarāret
ḳılmağa terğibdür

Beyt

+++/-+--/-+--

Men ü ma' şūḳ u cām-ı nāb u şabūḥ
Be-küşā ber-men in der ey fettāḥ [I184b] (1)

(2) Der-baḥr-i māyi vü meni üftādeem biyār

Bizlik ve benlik deñizine düşmişüm getür

Mey tā ḥalāş baḥşedem ez-māyi (2) vü menī

Şarābı tā ḥalāş bağışlaya baña bizlikden ve benlikden murād 'ışḳ-ı İlāhī ve sülūk-ı
ṭarīḳ-i faḳr ādemi (3) enāniyyet ü tekebbürden ḥalāş ider anuñçün anı ṭaleb ider

Rubā'î

Müsted' iem ez-ḥazret-i sulṭān ḳadem (4)

Yek cür' a şarāb-rā ki ser tā be-ḳadem

Mestem kuned ānçünān ki āsūde şevem

Ez-ḳā' ide-i vücūd u (5) ez-resm-i ' adem

(3) Ḥūn-ı piyāle ḥur ki ḥelālest ḥūn-ı ū

Ḳadeḥ ḳanıñ iç ki ḥelāldür anuñ ḳanı

Der-kār-ı (6) bāde bāş ki kārīst kerdenī

Şarāb işinde ol ki idecek işdür murād piyāleden ḳalbdür anuñ (7) ḳanın içmek ya' nī nefsāniyyetin ifnā itmek ḥelāldür ve ' ışḳ-ı İlāhī ' amelüne meşğūl olmaḳ gerek ki idicek (8) işdür ve ehl-i ' aḳl ḳatında murād bud idügi zāhirdür ve illā ḥamr ḥelāldür dimek küfrdür (9)

Ḥikāyet

Mevlānā Celāl ḥıdmetine bir kimse gelüp bir kişinüñ bir marāz-ı ḥā'ili var ḥāzıḳ u müselleḡ ṭabībler bunuñ (10) ' ilācı ḥamr içmege münḥaşırdur içmezse ḥelāk olur dirlər ol kişi ḥamr içmek ḥelāl midür diyü istiftā (11) idüp Mevlānā Celāl daḫi devā içün bu şüretde şurb-ı ḥamr ḥelāldür dimiş ba' zı süfehā bu ḥaberi işidüp (12) bu beyti dimiş

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

Derd-i ḥumār dārem ü dermān vey meyeṣt

Ey ḥ'āce mey zi-behr-i müdāvā ḥarām nīst (13)

ve ba' zı fışḳa ḥükmī ıtlāk idüp bu beyti dimiş

Beyt

+--- / +--- / +---

Ḥelālest der-kesī mī-erḡuvānī

Be-fetvā Monlā (14) Celāl Devānī

Mevlānā Ḥāfızuñ bu beytine ḥall-i ḥamra fetvādur dimek bu maḳūle-i fışḳa ve süfehā (15) kelāmıdur ve Ḥ'āce Ḥāfızuñ şānını bilmeyen ' āmī hadeyānīdür ve bunuñ ḳadrini bir miḳdār bilen dimiş (16)

Beyt

--+ / +--- / ---+ / +---

Ey Ḥāfız-ı Şirāzī ber-mā naḳar endāzī

Mā ' āşıḳ-ı ser-bāzīm tu kāşif-i her rāzī

(4) Ger şubḥ-dem (17) ḥumār tu-rā derd-i ser dihed

Eger şabāḥ vaḳtinde ḥumār saña baş aḡrısını vire

Piřāni-i ħumār hemān (18) bih ki bi'şkeni

Ħumār alnını hemān yegdūr ki şıyasın murād budur ki *inne'l-münāfiķine* (19) *şalātū'l-‘atameti ve'l-fecri*²⁴²⁰ ħasebince eger şabāḥ vaktinde saña ‘ibādet keseli gelürse hemān ol yegdūr ki *e‘ūzü* (20) *bi’llāhi mine’ş-şeytāni’r-racīm*²⁴²¹ diyi keselüñ başını yarup ‘ibādete durup *ve izā kāmū ile’ş-şalāti* (21) *kāmū kūsālā*²⁴²² zümresinden olmayasın

Rubā‘i

-+---/-+---/-+-

Her ki-rā der-ser hevā-yı meh-veşest

Der-şabūḫī bāde [İ185a] (1) ħurden hem hoşest

Ger tu-rā maḥmūri āred ān şarāb

Der-pey-i ü tāze kerden hem hoşest

(5) Sākī be-dest (2) bāş ki ġam der-kemīn-i māst

Ey sākī ḫāzır ol ki ġam bizüm pusumuzdadur

Muṭrıb nigāhdār hemīn reh (3) ki mī-zenī

Muṭrıb saḫla bu yolu ki urursın murād şeyḫe ve vā‘ ize ḫiṭābdur şeyḫe dir ki ḫāzır (4) ol ki ġam-ı dünyā bizüm pusumuzdadur anuñ ile bizi tarikatden iḫrāc itmek ister ve vā‘ ize dir ki ey vā‘ iz (5) bu beyān kılduğun yolu şaḫla ya‘nī ‘amel kııl ki ġayrıların saña iḫtidāsı ola

Rubā‘i (Ahreb)

Rūzī (6) dil-i men zi-cüst ü cūyī nā-sūd

Pāy ṭalebem zi-bes tekāpū būd

Çün rızq u ecel ne-kāst hīç ü ne-füzūd (7)

Peymüden-i ḫāk peymüden-i bād būd

(6) Mey diḫ ki ser be-güş-ı men āverd ü çeng ü guft

Şarāb vır ki çeng başını (8) benüm kulağuma getürdi didi

Hoş bü’gzerān u bi’şnev ez-īn pīr-i münḫanī

Hoş geç ve işit bu bükülmiş pīrden (9) murād budur ki şeyḫ-i murākıb baña başını kulağına getürüp didi ‘ömri hoş geçür ya‘nī ‘ibādet ile itmām (10) eylegil ve bu bükülmiş pīrün pendin diñlegil

²⁴²⁰ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ صَلَاةُ الْعَتَمَةِ وَالْفَجْرِ Sabah ve yatsı namazı münafıklar için (ağırdır). (Hadīs), Bu hadīs Sünen-i Ebū Dâvud’da şu şekildedir: أَنَّ الْمُنَافِقِينَ عَلَى الصَّلَاةِ أَثْقَلُ الصَّلَاتَيْنِ هَاتَيْنِ إِنَّ Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebū Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 222-223, Hadīs No: 554.

²⁴²¹ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ Bu ibāre bir hadīs içerisinde şekilde yer almaktadır. Anlamı şu şekildedir: Ben bir kelime biliyorum ki bu kimse onu söylerse öfkesi mutlaka geçecektir. “Euzü billāhi mine’ş-şeytānirracīm” Allāh’ın rahmetinden kovulmuş, taşlanmış şeytânın şerrinden Allāh’a sığınırım. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3 s. 429, Hadīs No: 3452.

²⁴²² وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; Hâlbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler. (Kur’ân, Nisa 4/142).

Rubā'ī (Ahreb)

İhdāş-ı zamāne-rā çü pāyānī nīst²⁴²³

V'āhvāl-i cihān-rā (11) ser ü sāmānī nīst

Çünin ğam-ı bīhūde be-ħod rāh me-dih

K'in māye-i 'ömr nīz çendānī nīst

(7) Hāfız be-bī-niyāzi-i (12) merdān ki mey ħurī

Ey Hāfız erenler istiğnāsı haqqı için ki şarāb içme sen

Tā bi'snevī (13) zi-şavt-ı muğannī hüve'l-ġanī

Tā işidesin sāzende şavtından hüve'l-ġanī lafzını murād budur ki 'ışk-ı İlāhī (14) nūş idüp tevekkül-i Hāq iderseñ vā' iz kelāmından Allāh ġanīdür şavtın işidüp rızk için ğam-ı dünyā (15) çekmezsın

Rubā'ī (Ahreb)

Tā çend ez-în ğam-ı firāvān ħurden

Sīle-i cihān be-gerden-i cān ħurden

Nān mīne-ħurī tu ez-(16) ğam-ı nān ħurden

Z'in pīş-i ğam-ı bīhūde ne-tevān ħurden

VELEHU EYŻAN [G.553]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) 'Ömr bü'gzeşt be-bī-ħāşılī vü bü'l-hevesī

(17) *'Ömr geçdi ħāşılsuzluk ile ve çok heves ile* [yā maşdariyyedür]

Ey püser cām-ı meyem dih ki be-pīrī mī-resī

(18) *Ey oġlan şarāb kadehin vir baña ki pīrlige irişesin* murād kendünün 'ömrü zāyi' olduğundan te'essüf (19) ve şeyh-i cedīdden himmet talebidür [yā ħitābdur]

Beyt

++---/++---/++---/++-

Mededī kun be-men-i ħaste-dil ey cān-ı cihān

Ki ne-māndest zi-'ömr-i men-i bī-çāre (20) besī

(2) Leme'a'l-berķu mine't-ťuri ve ānestü bihi

Leme'a fi'l-māzīdür maşdarı leme' ve leme' āndur yalabımaķ ma'nāsına ve lafz-ı (21) *ānestü* nefis-i mütekellim-i vaħdedür ef' āl bābından ki maşdarı ināsdur ki bunda görmek ma'nāsınadır ma'nā-yı mışrā' [İ185b] (1) budur ki *şimşek yalabıdı ħurdan ve ben gördüm anı* [bunda didi zīrā eylemek ma'nāsına daħi gelür ve işitmek ma'nāsına daħi gelür ve ihāş muķābili daħi murād olur]

Fele'allī leke ātin bi-şihābin ķabesi

²⁴²³ Baba Efdal Kāşānī, Rubāiyyāt, No: 41, Ganjor.

Ātin medd ile ism-i fā' ildür (2) *āti ye* 'tiden ve *şihāb* od şu'lesidür *ķabes* yanar odın pāresine dirler ma'nā-yı mışrā' budur ki *ola ki* (3) *getürem senüñ içün yanar odın pāresi şu'lesini* urād mütekellimden 'aql-ı me'ād yā rūh-ı insānīdür ve muḥātabdan (4) nefsdür lācerem ol buña dir cānib-i İlāhiden nūr-ı lem'an itdi ve anı gördüm ümīd-varum ki saña bir şu'le (5) ve eşer getürem andan tā ki ihtidā bulasın [bunda iktibās vardur Süre-i Taḥada mezkūr olan āyetden ki Ḥaḳ Te'alā Mūsā 'aleyhi's-selām karañu gicede ehl-i beytine didügin hikāyet idüp dir *fē-ķāle li-emlihi'mküşü inni ānestü nāren le'alli ātiküm minhā bi-ķabesin*²⁴²⁴ ve bunda *bi* lafzında ḥarf-i cerr zā'iddür bā taḳviyyet içündür] [yā işbā' iyyedür]

(3) Çi şekerhāst der-în şehir ki ķāni' şudeend

Ne şekerler vardur (6) *bu şehirde ki ķāni' olmışlardur*

Şāhbāzān-ı tarīķat be-maķām-ı megesī

Tarīķat şāhbāzları megeslik maķāmına (7) murād budur ki çok telezzüzāt-ı cismāniye vardur bu dünyāda ki uluları şāhbāz-ı dīn iken meges gibi ol şeker gibi (8) olan ḥużuz-ı cismāniyeye ez-zünüb megeslik dā'iresinde ḳalmışdur

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Ey sālīk-i tarīķat vü şāhbāz-ı (9) millet

Çü geşt-i şehper-i tu mādī be-cāy-ı pestī

(4) Düş der-ḥayl-i gulāmān-ı dereş mī-reftem

Dün gice anuñ ḳapusı (10) *ķulları cemā'atinden gider idüm*

Guft k'ey bī-kes bīmār tu bārī çi kesī

Didi ey bī-kes ḥastasın bārī ne (11) *ķimsesin* murād kümmel-i evliyā zümresine duḥūl-i 'azmi ile gider idüm hātīf-i ḡaybsın ķimsin ki bu dā'ireye (12) vuşūl ve bu maķāma duḥūl ḳaşd idersin didi

Rubā'ī (Ahreb)

Ey dil egeret be-vaşl-ı dildār-ı hevāst

Merg-ı ḥod u (13) zindegiyet ez-ū bāyed ḥ'āst

Pervāne be-vaşl-ı dest der-gerden-i şem'

Āngāh avered k'ez-ser-i ḥod ber-ḥāst

(5) Tā çü micmer (14) nefesī dāmen-i cānān girem

Tā micmer gibi bir nefes cānān etegin dutam

Dil nihādīm ber-āteş zi-pey-i ḥoş nefesī

Göñül ḳoduḳ (15) *od üzre bir ḥoş nefes içün* murād budur ki micmer içinde od olup anda yanan ṭayyib olduḡiçün anuñ üzerine (16) maḥbūblar etegin dutup taṭyīb-i libās

²⁴²⁴ فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur'an, Tâhâ 20/10).

iderler pes micmer anlaruñ etegin dutuben dañi dāmen-i cānānı dutmak için tenüm micmerinde (17) qalbimi od üzre koyup yakmaq üzreyin hūlāşa-i murād vuşul-i dost āteş-i mücāhedede yanmaq ile olur (18) dimekdür ba‘zı nüsañda bu beyt vākı‘ olmış

(6) Bā-dil-i hūn şude çün nāfe hoşş bāyed būd

Qan olmış göñül (19) ile nāfe gibi hoş olmak gerek

Her ki meşhūr-ı cihān geşt be-müşkīn-nefesī

Her kim ki meşhūr-ı cihān oldı müşkīn-nefeslik (20) ile murād budur ki müşkīn-nefes olmağa nāfe gibi göñli qan olup hātırı hoş olmak gerek dimekdür (21)

Rubā‘ī (Ahreb)

Hān ey dil-i hayret-zede bī-ser ü pāy

Ger hest tu-rā hıdmet-i cānān dārāy

Der-zulmet-i şeb çünān rüşen [İ186a] (1) kun ki tu-rā

Çün şem‘ be-cüz pāy ne-mānd ber-cāy

(7) Kārvān reft ü tu der-rāh-ı kemīngāh be-h‘āb

Kārbān gitdi ve sen pusu yeri (2) yolında uyqudasın

Veh ki bes bī-ḥaber ez-gūlgūl-ı çendīn ceresī

Vāh ki bu deñlü çāñ feryādından soñra bī-ḥabersin (3) murād budur ki dünyā bir pusu yeridür ki niçe a‘dā-yı dil ü cān u imān bunda pinhāndur ve enbiyā ‘aleyhi’s-selām ve evliyā-yı (4) ‘azām ve etķiyā-yı kirām feryāddan uyanmayup h‘āb-ı gāfletdesin

Rubā‘ī

Ber-hīz ü me-ḥur ḡam-ı cihān-ı güzērān²⁴²⁵

Bi’nşin (5) ü cihān-ı şādmānī güzērān

Der-ṭab‘-ı cihān eger vefāyī būdī

Nevbet be-tu ḥod neyāmedī ez-degerān

(8) Bāl bū’ḡşā (6) vü şafir ez-şecer-i tūbī zen

Qanad aç ve āvāzı tūbā ağacından ur

Ḥayf bāşed çü tu murgī ki esīr-i qafesī

(7) *Ḥayf ola senüñ gibi bir kuş ki bir qafes esīri ola* murād mütekellimden ‘aql-ı me‘ād ve muḥāṭabdan nefis-i nātıķa yā rūḥ-ı (8) insānīdür lācerem ol buña ḥiṭāb idüp bāl himmeti içüp maķām-ı a‘lāya uçup tūbā ağacına ‘urūc (9) idüp anı maḥall-i burūc idüp anda mütekellim ve terennüm itmek gerek sencileyin kuş esīr-i qafes olmaq lāyık degüldür (10) dir

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

²⁴²⁵ Abdullah Cevdet, **Ömer Hayyām Rubāileri**, (Yayına Hazırlayan ve Çeviren: Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2013. s. 507, Rubāi No: 431.

B'ışnev ey-murğ-ı ' azîz ü âşnâ-yı şehr-i kıds

Çün tu murğ-ı zîrekî çün üftâdî der-kafe

(9) Çend (11) püyed be-hevâ-yı tu zi-her sū Hâfız

Nice bir yiler senüñ hevân ile her tarafa Hâfız

Yessera'llāhu tarīkan bike (12) yā mültemesî

Allāh müyesser ide saña bir tarīk ey benüm maṭlūbum murād kendünün taleb-i
Ḥaḳda tek ü püy itdüğün (13) zıkr idüp andan girü aña tarīk-i vuşul talebidür ve bu
mısrâ' maẓmūnı Allāhümme es 'ālu minke iyyāke²⁴²⁶ kabîlindendür (14)

VELEHU EYẒAN [G.554]

[Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün]

(1) Ketebtü kışşate şevkî ve midma'î bākî

Ketebtü nefis-i mütekellim-i vaḥdedür kışşate anuñ mef' ulidür (15) ve midma'î ism-i
mekândur göz yaşı yeri demek olur ki murād gözdür ve bākî ism-i fâ' ildür bekî
yebkîden (16) ma' nâ-yı mısrâ' budur ki yazdum benüm şevküm kışşasını kim gözüm
ağlaridi

Biyâ ki bî-tu be-cân âmedem zi-ğamnākî

(17) Gel ki sensüz cāna gelmemişdür ğamnâklıkden murād izhâr-ı kemâl-i iştîyâḳdur
[yā maşdariyyedür]

Ḳıṭ' a

++--/+-+--/++-

İştîyâḳ-ı merâ tu pendârî (18)

Ki meger kabîl-i beyân bâşed

Herçi ber-ḥadd-i lafz u ḥarf bûd

Gâh terkîb ber-zebân bâşed

V'ânçi ez-lafz (19) u ḥarf bîrūnest

Men çi dānem ki ân çi sâñ bâşed

Sâlhâ ger merâ der-în ma' nâ

Kilk-i vaşşâf (20) der-benân bâşed

Pes be-her cā ki kâtibî yâbend

²⁴²⁶ اللَّهُمَّ أَسْأَلُكَ بِكَ يَا أَلَلَّه Allah'ım seni senden istiyorum (Diğer Arapça İbâreler)

Ki virādest dūr-feṣān bāṣed

Yār-ı men gerded ü be-her vaṣfî (21)

Gāh taḥrîr-i hem-‘ inān bāṣed

Be-nüvîsîm ü şerḥ ü başt kunîm

Tā be-ten kuvvet ü tevān bāṣed

Çün be-bînem ki ānçî [1186b] (1) bākî mând

Be-dü şad bâre biş ez-ân bāṣed

(2) Besā ki gufteem ez-şevḳ bā-dü dîde-i ḥ’îş

Niçe kerre dimişim (2) şevḳden kendü iki gözüme

Eyā menāzil-i Selmā ve eyne Selmākî

Ey Selmānuñ menzilleri ḳandedür Selmāñ murād (3) budur ki iki gözüm ma‘ şūḳa menzilleri idi şimdi anlarda ḥāzır olmadığı için bunlardan niçe kerre istigsār (4) itdüm ve bu ma‘ nā nazmında Selmān dimiş [yā-yı işbā‘ iyyedür]

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Zamān zamān bedel ü cān-ı ḥ’îş guftem

Eyā menāzil-i Selmā (5) ve eyne Selmākî

ammā Aḥmed Paşa bunlaruñ ḥilāfın dimiş

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Gönülde gözde tolusın nice disün Aḥmed (6)

Eyā menāzil-i Selmā ve eyne Selmākî

(3) ‘Acîb vāḳı‘ aî vü ğarîb ḥadişest

‘Acîb vāḳı‘ a ve ğarîb ḥadişedür (7)

Ene’ştabartu ḳatîlen ve ḳatîlî şākî

İştabartu nefsi-i mütekellim-i vahdedür itfî‘ âl bâbından aşlda iştabartu (8) idi ḥarf-i tā ḥarf-i t̄aya ḳalb olunmışdur ve ḳatîl fi‘ il be-ma‘ ne’l-mef‘ üldür ve ḳatîl ismi-i fā‘ ildür şākî (9) ismi-i fā‘ ildür şekā yeşkūdan ma‘ nā-yı mışrā‘ budur ki ben şabr iderüm maḳtûl olduğum ḥâlde ḥālbukim (10) benüm şikāyet idicidür fi’l-vāḳı‘ ‘aceb vāḳı‘ a ve ğarîb ḥadişedür maḳtûl şikāyet itmeyüp şabr ide (11) ḳatîl zālîm iken ‘özü itmeyüp şikāyet ide murād budur ki rûḥ dir nefsi keşret-i ‘ışyān ile beni helāk (12) itdi ḥālbukim ben maḳtûl iken şabr iderin ol ḳatîl iken şikāyet idüp benüm murādātuma müsā‘ ede itmedüñ (13) dir

(4) Ki-rā resed ki kuned ‘ayb-ı dāmen-i pāket

Kime irer ya‘nī kime lāyıkdur ki senüñ dāmen-i pāküñ ‘ayblamaya

Ki (14) hemçü kaçre ki ber-berg-i gül çeked pākī

Pākī lafzında olan harf-i yā hitāb içündür ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki (15) *gül yaprağı üzre tamlayan kaçre gibi pāksin* murād mütekellimden ‘aql ve muḥātabdan rūḥdur ki aña dirsın şöyle (16) pāksin ki senüñ dāmenüñe ‘ayb isnād itmege mecāl yokdur ve nezāfetde gül yaprağı üzre tamlayan kaçre gibisin (17)

Beyt

--+--/-+--/-+-

Key resed in hāzil-i bed-gūy-rā

Tā be-yābed ‘ayb u naḫş-ı āftāb

(5) Zi-ḥāk-i pāy-ı tu dād āb-ı rüy-ı lāle (18) vü gül

Senüñ ḥāk-i pāyuñdan vridi lāle ve gül yüzine şuyı

Çü kil-k-i şun‘ raḫam zed ber-ābi vü ḥākī

(19) *Çün şun‘ ḫalemi raḫam urdı ābī ve ḥākī üzre* murād ‘aqluñ rūḥa kelāmını zikrdür ki *ḫalaḫtü’l-eşyā’e* (20) *li-eclike*²⁴²⁷ ḥasebince her nesne rūḥ-ı ādem içün ḫalk olunup ve ādemüñ cemālī āşārından bir şemme ḡayra āb-ı (21) rüy olmışdur

Rubā‘ī

--+/-+--/+--+/-+-

Ey ez-bisāt-ı cāh-ı tu gerdün vilāyetī

V’ey ez-sipāh-ı rāy-ı tu ḥürşid-i rāyetī

Ger dih [İ187a] (1) zebān-ı süsen-i āzāde her nefes

Der-bāb-ı luṭf ez-dem-i ḫilḫat rivāyetī

(6) Şabā ‘abir-feşān geşt sāḫiyā ber-ḥiz

(2) *Şabā ‘abir saçıcı oldu ey sāḫī dur*

Ve hāti şemsete kermin muṭayyibin zākī

Harf-i vāv ‘atf içündür ki (3) *hāti* cümlesi *ber-ḥiz* cümlesine ma‘tūfdur ḥiz ki mürādif-i kamedür ve lafz-ı *hāti* ismdür esmā-yı ef‘ālden (4) a‘ṭinī ma‘nāsınadır ve *şemsete* güneşde olandur ve *kermin* lafzı feth-i kāf-ı ‘Arabī ve sükün-ı rā ile bağdur ve *muṭayyibin* (5) ism-i mef‘ūl şīḡasıdır gökçek koḫulandırılmış dimekdür ve *zākī* ṭāhir ma‘nāsınadır ma‘nā-yı mışrā‘ budur ki daḫi (6) *getür üzümün güneşde olmuş gökçek koḫulu pākin* murād teveccüh-i şeheri nefḥa-i Rabbāniye saçup feyeżān-ı İlāhī izḫār (7) ider oldu ey şeyḫ ḫalkup āftāb-ı şerī‘at ile mürebbī ve puḫte olan ‘ibādāt-ı ṭayyibeyi iḫlāş ile getür tā ki (8) müridlere tekmil-i ṭarīkat itdüresin dimekdür

Ḳıṭ‘a

²⁴²⁷ خَلَقْتُ الْإِنْسَانَ لَاجِلًا Mahlukatı senin için yarattım. (Hadīs)

+---/+---/+---/+---

Cihân-ı kerem pādşāh-ı şerī‘ at
Ki hestet ber-ıklīm-i dīn kām-kārī (9)
Tu ān feyz-baḥşī ki der-rūz-ı cūdet
Çü kân geşt deryā zi-bes ḥāksārī
Mizāc-ı şabā z’ān sebeb rūḥ-baḥşest (10)
Ki gerdest be-aḥlaḳet āmīzkārī

(7) Da‘ i’t-tekāsüle taḡnem feḳad cerā meşelün

Da‘ emr-i ḥāzırdur terk ma‘ nāsına taḡnem (11) meczūmdur emrūñ cevābı olduğıcün
feḳad cerā şart-ı maḥzūfuñ cezāsıdur ma‘ nā-yı mısrā‘ budur ki kāhilligi terk (12) kıl
ḡanīmet bul ki taḥḳīken meşel-i cārī olmuşdur

Ki zād-ı rāh-revān cüstiest ü çālākī

Ki gidenlerūñ azıḡı (13) cüstlükdür ve çābüklükdür murād ‘ibādetde neşāt ve raḡbete
terḡıbdür ki Resūlullāh ‘aleyhi’s-selām buyurmuş (14) inna’llāhe lā-yemellu ḥattā
temellū²⁴²⁸

Beyt

-+---/-+---/-+---

Ṭā‘ at-i Ḥaḳ gerçi telḡ āyed tu-rā
Dāru-yı telḡest derdet-rā devā
Telḡ-i dārū nāfi‘ (15) āyed ‘āḳıbet
Ḥaste-rā baḥşed şifā vü ‘āfiyet

(8) Eşer ne-mānd zi-men-i bī-şemā’ilet ārī

Eşer ḳalmadı benden senūñ şemā’ilūñsüz (16) belī

Erā meāşiri maḥyāye min muḥeyyākī

Erā nefsi-i mütekellim-i vaḥdedür ve meāşir cemī‘-i me’seretedür iyü ḥū ma‘ nāsına
ve maḥeyā fetḥ-i (17) mīm ile ḥayāt ma‘ nādınadır ve muḥeyyā zamm-ı mīm ve
teşdīd-i yā ile yüz ma‘ nāsınadır ma‘ nā-yı mısrā‘ budur ki görürüm (18) ben
ḥayārımuñ iyü şıfatların senūñ yüzünden murād mütekellimden bedendür
muḥātabdan rūḥdur lācerem beden rūḥa dir senūñ (19) şemā’ilūñ ve ḥuzūruñ
olmayıcak benüm hergiz eşerüm ḳalmaz belī benüm ḥayātımuñ iyü ḥaşletleri senūñ
yüzündendür [ḥarf-i yā kesrenūñ işbā‘ından mütevellid olmuşdur]

Nazm

-+---/-+---/-+---

Ey (20) hümayūn ṭā’ir-i ferḥunde-fāl
Rūḥ-ı insānī enīs-i zū’l-celāl

²⁴²⁸ إِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا Siz usanmadıkça Allah usanmaz. (Hadīs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 546, Hadīs No: 1368.

Çün nihādī z'ān cihān-ı hoş-ka-dem
Der-ten-i hemçün (21) kafes ey hūb dem
Geşt peydā in kafes āsarhā
Mī-fütādī bī-tu çün dīvār hā

(9) Zi-vaşf-ı hūsn-i tu Hāfiz çigüne [İ187b] (1) nuṭṭ zened

Senūñ hūsnūñ vaşfindan Hāfiz niçe nuṭṭ ura

Ki çün şıfāt-ı İlāhī verā-yı idrākī

Ki şıfāt-ı İlāhiyye gibi (2) idrāk ortasında murād muḥāṭabdan ki rūḥ-ı insānīdür lācerem anuñ hūsn-i cemālī beyān u vaşfı 'ayān olunmağa qābil (3) degüldür ki ve yes'alūneke 'ani'r-rūḥi kuli'r-rūḥi min emri Rabbi²⁴²⁹ ḥasebince 'ilmi ḥazret-i Hākka maḥşūşdur pes şıfāt-ı İlāhiye nice (4) ki bikünhihā bilinmek müyesser degül ise rūḥ daḥi böyledür ve ba'zı nüsaḥda mışrā' -ı şānī bu vāqı' olmış

Ki sırr-ı şun' -ı Hūdāyī (5) verā-yı idrākī

Muḥāṭab rūḥ idügi bunda ezherdür

Beyt

--+/+---+/+---+/+---

Çendān tu 'ayānī ki heme kes menem ān guft

Çendān (6) tu nihānī ki kiest hīç ne-dāned

VELEHU EYẒAN [G.555]

[Mütefā' ilün Fe' ülün Mütefā' ilün Fe' ülün]

(1) Ki bered be-nezd-i şāhān zi-men-i gedā peyāmī

Kim ilete pādşāhlar (7) qatına ben gedānuñ bir ḥaber

Ki be-kūy-ı mey-fürüşān dü hezār Cem be-cāmī

Ki şarāb şaticılar maḥallesinde iki biñ Cem bir (8) kadeḥe murād pādşāhlardan ḥānqāhda olan ve ehl-i sülükdan evliyā-yı tarīkatdūr ki el-mülūkū taḥte'l-eṭmārī²⁴³⁰ (9) ḥasebince anlar pelās-pūi pādşāhlardur ve şarāb şaticılar ya'nī 'ışk-ı İlāhī viriciler anlardur ve anlaruñ qatında (10) şāhlar mu'teber degül 'ışk-ı İlāhī mu'teberdür pes anlaruñ gibi büzürgvārlara benüm gibi faķirūñ ḥaberin kim iletür ya'nī kimse (11) iletmez diyü kendüyi tenzīl ve anları ta'zīm ider

Nazm (Ahreb)

Her çend ki der-mertebe mā mūrānīm

Pes zāhir ü peydāst ki (12) mā mīrānīm

Yek laḥza gedāyīm ü gehī sultānīm

²⁴²⁹ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir. (Kur'ân, İsrâ 17/85).

²⁴³⁰ الملوك تحت الاطمار Asıl krallar eski elbiseleri giyenlerdir. (Diğer Arapça İbâreler)

Der-ḥālet-i ḥ̣iṣṣen ‘aceb mī-mānīm

(2) Şudeem ḥarāb u bed-nām (13) u henüz ümīd-vārum

Ḥarāb u bed-nām olmamışdır ve henüz ümīdlüyün

Ki be-himmet-i ‘azīzān be-resem be-nīk-nāmī²⁴³¹

(14) *Ki ‘azīzler himmeti ile irişem iyü adluluğa* murād kendünün aḥvālī müşevveş olduğu ecden şikāyet idüp (15) ve ‘azīzler himmeti intizām-ı aḥvāl ḥuşul bulmasın recā itdügin ḥikāyetdür

Rubā‘ī (Ahreb)

Ber-nāle vü ber-zārī-i men (16) raḥmet kun

[Ber-faḫr u nigünsārī-i men raḥmet kun]²⁴³²

Ber-girye vü bīdārī-i men raḥmet kun

Ber-müflisi vü ḥūrī-i men raḥmet kun

(3) Tu ki kīmyā-fürüşī nazarī (17) be-ḫalb-i mā kun

Sen ki kīmyā şaticısın bizim ḫalbimüze bir nazar ḫıl

Ki bizā‘ atī ne-dārīm ü fikendeīm dāmī

Bir kumaşımız (18) yokdur ve bırakmışımızdur bir ağ murād muḥāṭabdan şeyḥ-i kāmildür ki nazarı kīmyādur aña dırsen ki kīmyā viricisin (19) bizüm ḫalbimüze nazar ḫıl ki zer ḥālīş ola ve bizüm şayda bahāne olur nesnemüz yok ammā ağ ḫurmuşuzdur ya‘nī (20) mücāhedemüz yok iken vuşul ila’llāh ricāsındayuz

Rubā‘ī (Ahreb)

Yārī ki ne-dāred zi-lebeş cām-ı ṭama‘

Kerdīm der u (21) ber-ḡam-ı eyyām-ı ṭama‘

B’inger ki bedīn dest ü dil kīse vü şabr

Sevdāyi ki mī-peyem men-i ḥām-ı ṭama‘

ba‘zı nüsaḥda bu beyt [İ188a] (1) vāḫı‘ olmuş

(4) Zi-rehem meyefken ey şeyḥ be-dānehā-yı tesbīḥ

Yoldan bırakma beni ey şeyḥ tesbīḥ dāneleri ile

Ki çü (2) murḡ zīrek üfred ne-füted be-hiç dāmī

Ki kuş ki zīrek vāḫı‘ ola ya‘nī bir kuş ki zīrek ola düşmez hiç (3) *ağa* murād tesbīḥden ‘uḫūd bey‘ ü şerī vesā’ir mekāsib-i dünyādur ve anuñ dāneleri andan ḥāşıl olan nuḫūddur (4) ve şeyḥ didügi şol ḫocadur ki ehl-i dünyā ola pes ol ehl-i dünyā ḫocaya dir beni ṭarīḫ-i Ḥaḫdan çıkarma nuḫūd-ı (5) ‘uḫūd ile ki zīrek olan kimse hiç dünyā aḡına düşmez ve aña dutulup āḫiretten maḥrūm olmaz

Rubā‘ī (Ahreb)

Peyveste (6) zi-behr-i şehvet-i cismānī

²⁴³¹ Bu mısranın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Ki zi-bed ḥalāş yābem be-du‘ ā-yı nīk-nāmī

²⁴³² Bu mısra İ nüshasında eksiktir.

İn cān-ı şerīf-rā hemī ne-rencānī
V'āgāh neī ki āfet-i cān tevāned
Ānhā ki tu der-i ārzū-yı (7) īṣānī

(5) Be-revīd pārsāyān ki be-reft pārsāyī

Yürün zāhidler ki gitdi zāhidlik

Mey-i nāb der-keşīdīm ü ne-mānd (8) nīk-nāmī

Şāfī şarāb çekdün gitdi iyü adluluḡ murād budur ki yürün ey tarīkat ve sülūkdan mu'riz olup (9) dünyāya muḡbil olanlar ki bizden ol tarīkatden i'rāz ve dünyāya iḡbāl gitdi ki 'ışḡ-ı ḡālīṣ nūṣ idüp iyü nām ki (10) sizün ḡatuñızda kesb-i ḡiṡām-ı dünyā ve şāḡib-i ḡāl olmaḡdur bizden ol ḡāl gitdi

Beyt

+++ / +++ / +++ / ++-

Yād-ı la' l-i leb ile çünki (11) meyi nūṣ itdüm

Cān u dilden ḡam-ı dünyāyı ferāmūṣ itdüm

(6) 'Aceb ez-vefā-yı cānān ki tefakḡudī ne-fermūd

'Acebdür (12) cānān cefāsından ki bir yoḡlamaḡ buyurmadı

Ne be-ḡāmeī selāmī ne be-nāmeī peyāmī²⁴³³

Bir ḡalem ile selām yoḡ (13) bir nāme ile bir ḡaber yoḡ murād budur ki 'acebdür luṡf u vefā-yı ḡazret-i Ḥaḡdan ki feyṡ zāḡir olmadı ne ḡalem ile (14) levḡde eṣer ḡabūl ve ne defter-i mülḡde ḡaber-i vuṣūl bu ḡāl benden muḡaddeme-i melāldür

Şi'r

Lā resulü ve lā-tu' arrifu (15) ḡālī²⁴³⁴

Küllü hazā muḡaddimātu melālī

Beyt

++- / +++ / ++- / ++-

Ne nāmeī ne selāmī ne pursiṣī ārī

Buved her āyine inhā muḡaddemāt (16) melālī

(7) Ser-i ḡidmet-i tu dārem be-ḡarem be-luṡf me-fürūṣ

Senün ḡidmetün sevdāsın dutarum beni luṡf ile (17) ṣatun al ṣatma

Ki çi bende kemter üfted be-mübārekī ḡulāmī

Ki bir ḡul gibi eksükrek düşür mübāreklik ile (18) bir ḡul murād ḡazret-i Ḥaḡdan kemāl-i ḡabūl ve 'adem-i red recāsıdur ve iḡlāṣ ile 'ibādet iden 'abd mübārek (19) idüḡin zikrdür

²⁴³³ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ne be-nāmeī peyāmī ne be-ḡāmeī selāmī

²⁴³⁴ Sen (gönderilmiş) bir elçi değilsin ve sen benim hālîmi de bilmiyorsun. Bütün bunlar benim sıkıntılı durumumun başlangıcıdır.

Rubā'î (Ahreb)

Hem hıdmet-i tu merām-ı cānem bāşed

Hem zıkr-i tu ber-ser-i zebānem bāşed

Men gerçi bedem ü lik (20) bende-i nîkem

Fermān-ı tu ber-ser ü revānem bāşed

(8) Be-kücā berem şikāyet be-ki gūyem in hikāyet

Ḳande iletem bu şikāyeti (21) ve kime diyem bu hikāyeti

Ki lebet ḥayāt-ı mā būd u ne-dāştî devāmî²⁴³⁵

Ki senüñ lebüñ bizüm ḥayātımız idi ve bir devām [İ188b] (1) dutmazsın murād lebden kelām-ı İlāhî ve vaḥy-i rūhî ve ilhām-ı ḳalbîdür ve ol sâlik olanuñ ḥayâtıdur (2) ammā 'ale'd-devām olmaz bundan kime şikāyet idelüm ve bunu kime hikāyet eyleyelüm

Rubā'î (Ahreb)

Fermān-ı tu ger ber-dil (3) ü ber-cān bāşed

İn her dü fedā kerdem āsān bāşed

Lîken çü merā ne-ḥ'āhi ey ḳible-i cān

Nā-ḥ'āsten-i (4) tu-rā çî dermān bāşed

(9) Eger in şarāb ḥāmeş ü ger in faḳîḥ puḥte

Eger bu şarāb ḥām ise ve ger bu faḳîḥ (5) puḥte ise

Be-hezār bār bihter zi-hezār puḥte ḥāmî

Biñ kerre yigrekdür biñ puḥteden bir ḥām murād sülük (6) egerçi cedîd ise ya' nî sâlik cevān ise ve 'ālim-i 'ilm zāhir egerçi pîr ise daḥî çün vuşûl (7) ila'llāḥ ṭarîḳin bilmez biñ kerre ol puḥteden bu ḥām yegdür ki vuşûl Allāḥ ṭarîḳine sâlikdür ve 'Abdullāḥ (8) olan ḥazret-i Ḥaḳḳa izāfet ile müşerrefdür

Beyt

+++ / +-+ / +-+

Ān ki ü kemterin gulām-ı Hudāst

Şöhret-i nām-ı ü zi-nām-ı (9) Hudāst

(10) Be-küşāy tîr-i müjgān u be-rîz ḥûn-ı Ḥāfîz

Aç kirpük okını dök Ḥāfîz kanını

Ki çünān (10) kuşendeî-rā ne-kuned kes intikāmî

Ki buncılayın ḳātîle kimse bir intikām itmez murād şıfat-ı ḳahr u celāl zāhir (11) olup Ḥāfîzuñ nefsanîyyetin helāk itmesin talebdür ki bunuñ gibi ḳātîle intikām olmaz ve ḳışāş kılınmaz (12) dimekdür

Beyt

²⁴³⁵ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Ki lebeş ḥayāt-ı mā būd u be-mānd idgāmî

--+/-+---/---+/-+---

Güftim tığ ber-keş guftem günāh bāşed

Bād in güneh hemîşe ez-tu be-gerden-i mā (13)

VELEHU EYŻAN [G.556]

[Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn]

(1) Guftend ḥalā' iḳ ki tuyī Yūsuf-ı şānī

Didiler ḥalā' iḳ ki sensin Yūsuf-ı şānī

Çün nīk be-dīdem be-ḥaḳīkat (14) bih ez-ānī

Çün iyü gördüm ḥaḳīkatde andan yegsin murād muḥāṭabdan Resūlullāh 'aleyhi's-selāmdur aña dir (15) ki ḥalḳ saña Yūsuf-ı şānī dirler ammā çün iyü naẓar itdüm *kāne Yūsufu ebyaẓe minni ve ene emleḥu minhu*²⁴³⁶ mücebince sen (16) andan yegsün

Nazm

--+/-+---/+---+/-+-

Ey kerde luṭf-ı Ḥaḳ be-ḥodī-i ḥodet şenā²⁴³⁷

Mā ez-kücā vü medḥ ü şenā-yı tu ez-kücā

Mā ḥod (17) kiīm tā be-şenā-yı tu dem zenīm

Der-mu' riẓ-i le-' amrūk ü levlāke ve' ḍ-ḍuḥā

Luṭf-ı Ḥudāy cümle kemālāt-ı ḥalḳ-rā (18)

Yek çiz kerd u dād be-dü nām-ı Muştafā

(2) Şirinter ez-ānī ki be-şeker-ḥande ki güyend

Tatluraḳsın andan ki (19) şeker-ḥande ile dirler

Ey ḥüsrev-i ḥübān tu Şirīn-i zamānī

Ey güzellerün pādşāhı sen zamānenün (20) *Şirīnisin* urād budur ki Resūlullāh 'aleyhi's-selām dā'imā bessām idi ve tebessūmī ḡāyetde melīḥ idi (21) ve sulṭānu'l-enbiyā ve eḑdalü'r-rūsuldür lācerem ḥātemü'l-enbiyā olduḡıçün Şirīn-i zamāndur ki andan [İ189a] (1) şoñra bir āḥir içün zamān-ı nübüvvet olmaz

Nazm

--+/-+---/+---+/-+-

Her çend enbiyā heme pış ez-tu āmedend²⁴³⁸

Çün pes revān heme be-tu kerdend iḳtidā (2)

²⁴³⁶ وَأَنَا أَمْلَحُ مِنْهُ Yusuf benden daha beyazdı ama ben ondan daha güzeldim. (Diğer Arapça İbâreler) Bu söz hadîs olarak da nakledilmektedir. "أَخِي يُوسُفُ أَصْبَحَ مِنِّي وَأَنَا أَمْلَحُ مِنْهُ" "Kardeşim Yusuf, benden sabîh "güzel"; ben ondan melihim "sevimliyim".

²⁴³⁷ Kemâleddîn İsmâîl.

²⁴³⁸ Muhammed b. Bedr Câcermî, *Mûnisü'l-Ahrâr fi-Dakâyikü'l-Eş'âr*, (Hz. Mîr Sâlih Tabîbî), İttihâd, Tahran 1337, s. 19.

Maḥrūm kerd rūḥ-ı kudūs-rā zi-maḥremī

Çāvūş-ı lev denevtü şeb-i ḥalvet-i denā

(3) Teşbīh-i dehānet ne-tevān kerd be-ğonca

(3) *Senūñ ağızuñı ğoncaya teşbīh itmek olmaz*

Hergiz ne-buved ğonca bedīn teng-dehānī

Hergiz ğonca olmaz bu tar ağızluluk (4) ile murād ol ḥazrete ḥiṭābdur ve *ūtītu cevāmi'e'l-kelīm*²⁴³⁹ ḥasebince kelāmı ḳalilü'l-lafz ve keşirü'l-ma' nādur ve ḥaḳāyık-ı (5) şerī'ati ve daḳāyık-ı tarīkatı ve ğavāmiż-i ḥaḳīkatı *eş-şerī'atü aḳvālī ve't-tarīkatü ef'ālī ve'l-ḥaḳīkatü aḥvālī*²⁴⁴⁰ muḳteżāsınca (6) mübeyyendür lācerem anuñ dehāmı ğibi żayyık yoḳdur

Nazm

--+/---+/---+/---

Ez-şerḥ-i lafz-ı tu dehen-i naḳl-i pür-şeker²⁴⁴¹

V'ez-yād-ı ḥalk-ı tu nefes-i (7) 'aḳl-ı 'anberīn

Zulmet zi-rāy-ı 'ālem-i cānī ez-ānki hest

Lafz-ı tu āftāb u nefes şubḥ-ı rāstīn

(4) Ger serv be-mānd (8) ez-ḳad ü refṭār-ı tu ber-cāy

Eger serv senūñ ḳadd ü refṭāruñdan yerinde ḳaldı ise

Be'ḥrām ki zi-serv ğüzeştī be-revānī

(9) *Şalın ki servden ğeçdüñ yürüyicilik ile* murād 'uluvv-ı derecesi olanlar 'İsā vü İdrīs ve Hızır u İlyās (10) 'aleyhi's-selām ğibi nübüvvetleri kendü zamānlarına maḥşuş idi ol maḳāmda ḳaldılar ammā sen şalın ki ḳıyām-ı ḳıyāmete dek (11) şer'ūñ cārī ve emrūñ revāndur

Nazm

--+/---+/---+/---

Ancā ki cāy nīst tu ancā resīdeī

Her ān kesī ne-dīd tu an-rā (12) be-dīdeī

Kes rāz-ı enbiyā ne-resed ki ez-ū kuned

K'āncā resed ki tu be-sa' ādet resīdeī

(5) Şad bār be-ğuftī ki dihem z'īn (13) dehenet kām

Yüz kerre didüñ virürem saña bu ağızdan murād

Çün süsen-i āzāde çirā cümle zebānī

²⁴³⁹ أَوْتَيْتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ Bana Cevāmiu'l-Kelim (özlü söz söyleme meziyeti) verildi. (Hadīs) Müslim, "Mesâcid", 5.

²⁴⁴⁰ الشَّرِيعَةُ أَقْوَالِي وَ الطَّرِيقَةُ أَفْعَالِي وَ الْحَقِيقَةُ أَحْوَالِي Şerīar kavlim, tarīkat fiilim, ḥaḳikat aḥvālimdir. (Hadīs) Keşfü'l-Hafā, c. 2, Hadīs No: 518.

²⁴⁴¹ Bu şiir, Kemāleddīn İsmāil'e aittir.

Sūsen-i (14) *āzāde gibi niçün cümle dilsin* murād muhātabdan bunda nefsdür ki mevā^c idi çok incāzı yok ve nice kerre tevbe idüp (15) nakz eylemişdür

Nazm

++--/++--/++--/++--

Gāh ānest dilem-rā ki be-sāmān kereded

Kār der-yābed ü ez-kerde peşimān kereded

‘İşk-bāzī vü heves (16) nevbet-i ḥod dāşt künün

Gāh ānest ki dil bā-ser-i imān kereded

Ey ten ez-ḥücre-i dil raht-ı heves bīrūn ne

Tā dilet (17) manzara-i raḥmet-i Yezdān kereded

‘Aql-rā bende-i şehvet me-kun ān-rā ne revāst

Ki melek hīme-keş-i maṭbaḥ-ı şeyṭān kereded (18)

(6) Guftī be-dihem kāmēt ü cānet be-sitānem

Didūñ virürem saña murāduñ ve aluram senūñ cānuñ

Tersem ne-dihī kāmēm ü (19) cānem be-sitānī

Qorqarın murādum virmeyesin ve cānum alasın murād budur ki nefis senūñ murāduñ vireyin cānuñı (20) alayın ‘azābdan kırtarayın dir pes ‘aql nefse dir ki qorqarın cānımı alasın ‘amel-i āḥiret murādın virmeyesin (21)

Nazm

Kām-ı dil mī-talebī bende-i nā-kāmī bāş

Tā hemīn derd-i tu-rā māye-i dermān kereded

Ḥod giriftem ki pes ez-sa^c y u tekāpū-yı dırāz [İ189b] (1)

Kār ez-ān sāl ki dilet ḥāst be-sāmān kereded

Peçe-i imen ez-īn ‘ālem-i nā-bā ber-cāy

Ki be-yek dem zedeneş (2) kār-ı diğer sāl kereded

Cān ez-īn menzil-i ḡulān be-selāmet ne-bered

Cüz kesī k’ez-ser-i taḥḫīk müselmān kereded

(7) Çeşm-i tu (3) ḥadeng ez-siper-i cān güzērāned

Senūñ gözūñ okı cān kalkanından geçürür

Bīmār ki dīdest bedīn (4) saḥt kemānī

Ḥastayı kim görmüşdür bu beg yayluluḡ ile murād budur ki nefis naẓar-ı şehvet ile naẓar idüp (5) cān kalkanı olan tevbeyi bozar ‘acebdür nefis *fi-ḡulūbihim marāzun*²⁴⁴² ḥasebince bīmār iken yayı muḥkemdür ki nice (6) ḥaşīn tevbeleri ḥarāb ider

²⁴⁴² فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ Onların kalblerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elim bir azap vardır. (Kur’ân, Bakara 2/10).

Nazm

Merā dilīst zi-envā‘ -i fikr-i sevdāyī
Ki hīç gūne reheş nīst sūy-ı (7) dānāyī
Men ez-ṭarīk-i naşīḥat hemī-dihem pendeş
Ki ey dil īn çī perīşāniest ü rüsvāyī
Eger mürebbe-i cānī (8) be-terk-i cism be-kūy
Ki cān füzūden-i şem‘ est cism-i fersāyī
Güzēşt-i ‘ahd-i cevānī zi-lehv-i sīr neī
Resīd (9) nevbet-i pīrī be-tevbe niger āyī
Be-reft ‘ömr ü dirīgā vü ber-neyāmed ez-ū
Ne hīç maqşad-ı dūnyā ne kām-ı dūnyāyī (10)

(8) Çün eşk beyendāziyeş ez-dīde-i merdüm

Göz yaşı gibi atarsın halk gözinden

Ān-rā ki demī ez-naẓar-ı ḥ‘ış (11) be-rānī

Anı ki bir dem kendü nazaruñdan sürersin murād budur ki nefse ḥiṭāb idüp dir anı ki kendü nazaruñ (12) içün sürer ve ‘ışyān itdürürsin halk nazarından düşürüp qadr ü i‘tibārın qomazsın ki fāsıkuñ (13) halk nazarında qadri olmaz ve aña ‘uqālā i‘tibār kılmaz [*ez-naẓar* lafzında olan *ez-men* ecliyye ma‘nāsınadır]

Nazm

+-+ -/+ + - -/+ + - -/+ + -
Eyā be-kām-ı heves rāh-ı ‘ömr peymūde²⁴⁴³
Henüz sīr (14) be-geştī zi-kār-ı beyhūde
Revā buved ki tu ‘ömrī be-ser berī ki der-ān
Ne tu zi-ḥod ne kesī ez-tu kereded āsūde (15)
Be-bīni er tu kunī bāz-ı ‘ayn-ı ‘ibret bīn
Ki nesyeḥā heme naqdest ü būde nā-būde
Zi-ḥāk-ı secde ki vü āb-ı çeşm-i (16) yārī ḥ‘āh
Ki cüz bedīn ne-şevved pāk-i cān ālūde

(9) Der-rāh-ı tu Ḥāfız çü qalem kerd zi-ser pāy

Senüñ yoluñda (17) Ḥāfız qalem gibi başdan ayak kalmadı

Çün nāme çirā yek-demeş ez-luṭf ne-ḥ‘ānī

Nāme gibi niçün bir dem anı luṭfdan (18) okumazsın murād kendünün nefse ḡāyet muvāfaqatın ve nefsün nihāyet-i muḥālefetin zıkrdür ve ba‘zı (19) nūsaḥda maḥlaş beyti bu vāḳı‘ olmış

²⁴⁴³ Bu şiir, Kemāleddin İsmāil’e aittir.

Ez-pîş me-rân Hâfız ğam-dide-i ğod-râ

Öñden sürme kendü ğam (20) görmiş Hâfızuñı

Der-ı ıřķ-ı ruĥet dâd dil ü dîn ü cevânî

Senüñ yüzüñ ‘ıřķına virdi göñli ve dînî (21) ve yigitligi murâd muĥâtabdan yâ maĥbûb-ı ĥaķîķi yâ nefsdür ve dîn didüĝi ‘âdet-i nâsdur

VELEHU EYŻAN [G.557]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Lebeş mî-büsem ü [İ190a] (1) der mî-keşem mey

Anuñ lebin öperin ve şarâb çekerin

Be-âb-ı zindeĝânî burdeem pey

Âb-ı ĥayâta iletmişüm iz murâd (2) kelâm-ı Haķ kırâ’at idüp ‘ıřķ-ı İlâhî nüş eyleyüp âb-ı ĥayât-ı ma‘ neviyeye iz iletüm ya‘ nî anı buldum dimekdür (3)

Beyt

--+---/-+---/-+--

Haķ çün’in fermüd ey merd-i Ĥudâ

Leyse li’l-insânî illâ mâ se‘ â²⁴⁴⁴

(2) Ne râzeş mî-tevânem guft bâ-kes

Anuñ râzın (4) kimseye diyemezsin

Ne kes-râ mî-tevânem dîd bâ-vey

Ve kimseyi anuñ ile göremezin murâd sır-ı Haķķı fâş idemezsin (5) ve kimseyi aña beñzer diyemezsin ki evvelkisi ifşâ-yı sırdur

Şi‘r

Bî’s-sırri (in) tâĥû yübâĥu dimâ’ühüm²⁴⁴⁵

Ve kezâ dimâü’l-‘ âşıkîne (6) mübâĥu

ve ikincisi kelâm-ı đârri tekellümdür

Ķıı‘a

+---/+---/+---/+---

Selâmet der-ĥamuşî dān ki gehgeh merd gū yārā

‘ Adâvet âred (7) ü ĥüsrān süĥan guften be-nādānî

Merā ez-ĥamuşî herĝiz peşimānî ne-şud ĥāşıl

Velîken ez-süĥan guften besî dārem (8) peşimānî

²⁴⁴⁴ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Kur’ân, Necm 53/39).

²⁴⁴⁵ “Eĝer sır ile hazırlasalar onların kanı helâl olur. Aynı şekilde âşıkların kanları da mubâĥtır.” Es-Sühreverdî-i Maktûl.

(3) Lebeş mî-büsed ü hûn mî-hured cām

Anuñ lebini öper ve kan içer kadeh

Ruḥeş mî-bîned ü gül mî-kuned (9) hey

Anuñ yüzini görür ve gül terler murād kelām-ı İlāhî telezzüz idüp gönül kan içer ve şāhib-i keşf ol ḥazreti (10) müşāhede idüp ḥacālet-i ḥazretiden yā kemāl-i ḥayretiden terler

Beyt

+++/-++-/-++-/-+-

Şevend hūr u melek ez-cemāl-i yār-ı ḥacil

Demî (11) ki perde ber-ār u ez-ān cemāl-i cemīl

(4) Gül ez-ḥalvet be-bāğ āverd mesned

Gül ḥalvetden bağa getürdi tekyegāhı (12)

Bisāt-ı zühd-rā çün gonca kun tay

Zühd düşkin gonca gibi dur murād keşf ü feyz-i Ḥaḳ ḥuzūr itdi sen daḡı (13) i' rāz-ı tarīḳati durup ehl-i sülūk ol dimekdür

Şi'r

Ḥubbetü'l-vaşli meskenü'l-aḥyār²⁴⁴⁶

Seferü'l-hecri maḥbisü'l-eşrār (14)

(5) Be-dih cām-ı Cem ü zi-Cem me-kun yād

Vir cām-ı Cemi ve Cemden yād itme

Ki mî-dāned ki Cem key būd u Key key

Kim bilür (15) *Cem kaçan idi* murād budur ki 'ışık-ı İlāhî nüş idüp 'amel ü tā'at ḥurūş u cūşına meşgūl olup aḥvāl-i (16) Cemi ve Key nām şāh-ı mu'azzamı yād itme ki anlaruñ kışşasınuñ şıḥḥat ile rivāyetini kim bilür ve anı bilmekden (17) ne fā'ide olur

Beyt

---/---/---/+-

Tu dervīşi aḥvāl-i dervīşi cū

Ne pādşeh ne kışsa-ı şeh me-gū

(6) Be-zen der-çeng çeng (18) ey māh-ı muṭrib

Ur çenge çengi ya'nī pençeyi ey muṭrib ayı

Regeş be'ḥrās tā be'ḥrūsem ez-vey

²⁴⁴⁶ “Vuslat o dere gibi de olsa iyiler orada kalmayı ister. Terketmek seferi ise kötülerin hapishanesidir.”

Ṭamarın kazı (19) *tā ḥurūṣ idem andan* murād bunda *muṭrıbdan* ḥʿānendedür aña şeyḥ-i murākabe ve pīr-i munḥaniye ḥālet vir tā ki (20) anuñ ḥāletinden baña daḥi cūṣ u ḥurūṣ ḥāşıl ola dimekdür

Beyt (Ahreb)

Ḥʿānende-i meclis çü şevved güyende (21)

Bāşed hemegī meclisiyān cüyende

(7) Çü çeşmeş mest-rā maḥmūr me'gzār

Gözi gibi mesti maḥmūr koma

Be-yād-ı la'leṣ [İ190b] (1) ey sāķī be-dih mey

Anuñ la'li yādına ey sāķī şarāb vir murād budur ki mest-i Ḥaḳ olana kesel-i 'ibādet gelicek (2) ol ḥāl üzre koma kelām-ı Ḥaḳ zikri ile aña 'ıṣṣ-ı İläḥī virüp 'ibādete terğib kııl

Beyt

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

Evvel ü āḥir-i (3) Ḳurʿān zi-çi *bā āmed ü sīn*²⁴⁴⁷

Ya'ni ender-reh-i dīn rehber-i tu Ḳurʿān bes

[bu beyti şāfi'ü'l-meẓheb dimiş ki besmele şāfi'ī meẓhebinde her sürenüñ evvelinde cüz'ıdır]

(8) Ne-cūyed cān ez-ān ḳālib cüdāyī

İstemez (4) *cān ol tenden ayruluk*

Ki bāşed ḥūn-ı cāmeş der-reg ü pey

Ki ola anuñ ḳadeḥinüñ ḳanı anuñ ṭamarında (5) *ve siñirinde* murād budur ki şol kimse ki 'ıṣṣ-ı İläḥī ile mālī ola cān andan müfāreḳat istemez ve şol (6) kimse ki ḥubb-ı Ḥaḳdan ḥālī ola cān anuñ ile muşāḥabet istemez

Beyt

- + + - / - + - / - + + - / - + -

Der-ruḥ-ı herkes ki nīst dāğ-ı (7) ḡulāmī-i ü²⁴⁴⁸

Ger peder-i men buved düşmen ü aḡyārem üst

(9) Çü murğ-ı şubḥ mī-gūyed ki hū hū

Çün şabāḥ ḳuşı (8) *hū hū dir*

Me-nih ez-dest cām-ı bāde hey hey

Elden koma şarāb ḳadeḥin atma atma murād şeyḥ vaḳtinde vir şevḳ (9) ü ḥāl olıcak 'ıyş-ı t̤ā'ati elden ḳomaḳ olmaz dimekdür [şol ḡazel ki maṭla'ınuñ evveli *Be-şavt-ı bülbul ü kamerī eger ne-nūşī* meydür bu beyte ḳarīb geçüp şerḥ olunmuşdur]

Rubā'ī (Ahreb)

²⁴⁴⁷ Senâyî, Dîvân-ı Eşâr, Kasâid, No: 90, Ganjor.

²⁴⁴⁸ Dîvân-ı Şems, Mevlânâ, Gazel No: 465, Ganjor.

Ānī ki felek bā-tu der-āyed be-ṭarab²⁴⁴⁹

Ger ādemī ṣifte (10) keredd çi ‘ aceb

Tā cān buvedem bendegıyet ḥ‘āhem kerd

Ḥ‘āhī be-ṭaleb-i mer-i ū ḥ‘āhī me-ṭaleb

(10) Zebānet der-keş ey Ḥāfız (11) zamānī

Dilūñ çek ey Ḥāfız bîr zamān

Zebān-ı bî-zebānān bi’şnev ez-ney

Dilsüzler dilin işit neyden murād (12) budur ki keşret-i kelām fehmi ma‘ nāya mānī‘ olur pes kelām-ı keşirden lisānı çeküp ney gibi zebānsuzdan ya‘ nī ricl-i (13) kāmīl-i pūr-ḥālden dile gelmez esrār-ı İlähiyyeyi lisān-ı ḥāl ile istimā‘ kıl

Rubā‘ī

Ney ḥāl-i dilem yekān yekān mī-gūyed (14)

V‘ān rāz ki dāstem nihān mī-gūyed

Ḥālī ki be-şad zebān ne-tevān kerd

Ez-ney be-şinev ki bî-zebān mī-gūyed (15)

VELEHU EYŻAN [G.558]

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātün Mef‘ ūlū Fā‘ ilātün]

(1) Maḥmūr-ı cām-ı ‘ışķem sāķī be-dih şarābī

‘İşķ kadeḥinūñ maḥmūrıyın ey sāķī vîr şarābı (16)

Pür kun kadeḥ ki bî-mey meclis ne-dāred ābī

Ṭoldur kadeḥi ki şarābsuz meclisūñ yoķdur şuyı murād budur ki ‘ışķ-ı (17) İlähī baña ḥayret ü kesel virmişdür ey şeyḥ neşāt-ı ‘ ibādet vir ve ḳalbi mālī ḳıl ki meclis-i üns ‘ışķ-ı İlähīsüz (18) şusuz ya‘ nī leṭāfetsüz

Rubā‘ī (Ahreb)

Gül guft egeret hest be-ḥāme-veş ḥoş

Bā-men be-nişin ü ber-ruḥeş mey keş (19) ḥoş

Men ber-dil-i ḥ‘iş kerdeem āteş ḥoş

Z‘ān ‘ ömr be-kām-ı dil güzārem ḥoş ḥoş

(2) ‘İşķ-ı ruḥ-ı çü māheş (20) der-perde rāst nāyed

Anuñ ay gibi ruḥınuñ ‘ışķı perdede rāst gelmez

Muṭrıb be-zen nevāī sāķī be-dih (21) şarābī

²⁴⁴⁹ Dīvān-ı Şems, Mevlānā, Rubāī No: 79, Ganjor.

Ey muṭṭırb nevā ur ve ey sākī bir şarāb vir murād budur ki ‘ışk-ı İlāhī ve sülūk-ı ṭarīkat mestūr olmak [İ191a] (1) hoş degüldür imdi ey vā‘ız bir nevā urup bizi bī-iẖtiyār kıl ve ey şeyḥ şarāb-ı ‘ışk şunup bizi şeydā kıl (2)

Rubā‘ī (Ahreb)

Hengām-ı şabūhest ḥarīfān ḥizīd

V’ān bākī dūşin be-ḳadeḥ der-rizīd

Yek laḥza zi-bend nīk (3) ü bed bü’grizīd

[Der-bī-ḥaberī vü bī-ḥodī āvizīd]²⁴⁵⁰

(3) Şud ḥalka ḳāmet-i men tā ba‘d ez-īn raḳībēt

Ḥalka oldı benüm ḳāmetüm tā bundan soñra (4) *senüñ raḳībüñ*

Her dem zi-der ne-dāred mā-rā be-ḥiç bābī

Her dem ḳapudan sürmeye bizi ḥiç bir bāb ile murād (5) budur ki ḳāmetüm riyāzet ile ḥalka olup mizācum za‘īf oldı ki şevhev ü ğaḏab vesā’ir rezā’il-i (6) ḳabīḥe ile beni şeyṭān senüñ dergāhuñdan sürmeye ki naḥīf olan bunuñ gibi ef’āl-i ḳabīḥe idemez (7)

Beyt

+-+-/+ + - - / + - - - / + + -

Egerçi zār u za‘īfem velik şükrem hest

Ber-ānki nīst mecālem be-gerden-i ‘ışyān

(4) Der-intizār-ı (8) rūyet mā-rā ümīd-vārī

Senüñ yüzüñ intizārında vardur bize ümīd-vārılık

Der-‘işve-i vişālet (9) mā vü ḥayāl-i ḥ’ābī

Senüñ vişālüñ şīvesinde bize ve uyku ḥayālī murād tecellī-i cemāl recāsı ğālib ammā (10) vuşul ihtimālī mağlūbdur dimekdür

Ġazel

+++ / +++ / +++ / +- -

Lāf-ı rindī me-zen ey zāhid-i pākīze-ḥışāl

Derd-i in ḥāl (11) ne-dārī vü zi-bī-derdī nāle

Tu vü mestūri vü seccāde-i tā‘at heme ‘ömr

Mā vü mestī vü naḏar-bāzī vü rindī (12) heme sāl

Herkes ez-mā’ide-i vaşl naşībī talebed

Tā ki-rā baḥt nişāned be-ser-i ḥ’ān-ı vişāl

²⁴⁵⁰ Bu mısra İ nüshasında eksiktir. SÖ.1 nüshasından yararlanılarak metin tamiri yapılmıştır. (SÖ.1, 396a).

Çeşm-i Hâk dîde kücā (13) beste-i ferdā bāşed

‘Āşıkî va‘ de vü te ‘hîr zihî emr-i muhāl

Ṭālib-i düst k’ez-ü dūr-ı şumār u ḥod-rā

Bî-ḥaber (14) teşne hemî mîred ü der-‘ ayn-ı zülāl

Mā nih āşüfte-i nakşîm ki der-āb u gülest

Nazar-ı pāk ne-bāşed niger ān ber-ḥaṭ (15) u ḥāl

Gerçi noķşān-ı kemāl ez-mey ü şāhid-bāzîst

Der-maķāmî ki heme ūst çi noķşān çi kemāl (16)

(5) Maḥmūr-ı ān dü çeşmem eyā kücāst cāmî

Ol iki gözün maḥmūrıyın ‘acabā ķandedür bir ķadeḥ

Bîmār-ı ān dü la‘ lem (17) āḥir kem ez-cevābî

Ol iki la‘l ḥastesiyyin bir cevāb eksük midür āḥir murād ‘ayn-ı zāt ve ‘ayn-ı şifāt maḥmūrı (18) ve anuñ müteḥayyiriyin bir ķadeḥ yok mıdır ki baña zevķ vire ve kelām-ı lafzî ve kelām-ı nefsî ḥastesiyyin bir cevāb yok mıdır (19) ki anuñ sebebi ile şihḥat ḥāşıl kılam ve lafz cevāb-ı tekellüm-i kelām ma‘ nāsınadır ammā ḥastaya münāsib arpa şuyı (20) ma‘ nāsına daḥi olmaḥ ihāmdur

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Terencebîn-i vişālem be-dih ki şerbet-i hicr²⁴⁵¹

Nemî-kuned ḥafaķān-ı fu‘ād-rā teskîn (21)

(6) Ḥāfız çi mî-nihî tu dil der-ḥayāl-i ḥübān

Ey Ḥāfız ne ķorsın gōñli ḥūblar ḥayālinde

Key teşne sır gerded [İ191b] (1) ez-lem‘ a-i serābî

Kaçan şusuz ķana serāb yalabımasından murād budur ki zāhir ḥūbları keserābin bi-ķi‘atin yaḥsebühü‘z-ḫam ‘ānū (2) mā‘a²⁴⁵² mücebince serāb-ı mey āb gibidür anlara gōñül virmek ‘ışķ-ı vişālet ve zevķ ü kerāmet virür degüldür

Beyt

- - + / - + - + / + - - + / - + -

²⁴⁵¹ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Kasâid-i Fârisî, s. 981. K.26/14.

²⁴⁵² كَسْرَابٍ بِقَيْعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمَانُ مَاءً İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanibaşında da (inanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allah’ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür. (Kur’ân, Nûr 24/39).

Hübân-ı (3) ma'nevî be-dilet âverend rûy
Ger çeşm-i h'îş bendî zi-hübân-ı müştehî

VELEHU EYŻAN [G.559]

[Mef' ulü Mefā' ilün Mef' ulü Mefā' ilün]

(1) Mey h'āh u gül efşān kun (4) ez-dehr çi mî-cüyî

Şarāb iste gül saç dehrden ne istersen

İn guft sehergeh gül bülbül tu çi mî-güyî

*Bunı (5) didi seher vaktinde gül ey bülbül sen ne dirsın murād bundan cevān olana
penddür ki aña dir 'ışk-ı İlāhî (6) iste ve gül-i hevāyî perîşān kıl bu sözi ehl-i keşf
didi ey vā' iz sen ne dirsın fi'l-vāķı' yigit (7) olan böyle itmek gerekmez mi*

Nazm

++--/++--/++--

Ey cevānî vü 'ömr dāde be-bād

Hîçet ez-merg mîneyāyed yād

Çāre-i h'od (8) be-kun ki reh dūrest

[Dīde bü'gşa ki men lebet gūrest]²⁴⁵³

(2) Mesned be-gülistān ber-tā şahid ü sākî-rā

Tekyegāhı gülistāna ilet tā mahbūb u sākî-nūñ (9)

Leb gîri vü ruḥ būsî mey nūşî vü gül bûyî

*Leb dutasın ruḥın öpesin ve şarāb içesin ve gül koḳasın (10) murād budur ki cevāna
dir gülistān-ı 'ilm ü ma'rifete ve gülşen-i şeyḥ-i tarîḳate ve ata ki anda kelām-ı İlāhî
dutasın (11) ve tecellî-i cemāl-i telezzüzden idesin ve 'ışk-ı İlāhî nūş idüp keşf ü
kerāmet rāyiḥasın duyasın*

Nazm

++--/++--/++--

Ey birāder (12) çü zinde-i zinde

Bendegî kun ki bende-i bende

Çend bāşî muḳayyed-i zer ü zen

Megeret nîst yād gūr u kefen (13)

(3) Tā ḡonca-i ḡandānet devlet be-ki h'āhed dād

Tā senūñ ḡonca-i ḡandānuñ devleti kime virse gerekdür

Ey şāḡ-ı (14) gül-i ra' nā ez-behr-i ki mî-rüyî

²⁴⁵³ Bu mısra İ nüshasında eksiktir.

Ey gül-i ra' nā budağı kimden ötüri bitersin murād budur ki ey cevān gonca gibi (15) açılmağdasın devleti rūḥa mı virürsin yoḥsa nefse mi virürsin ya' nī kimūñ hevāsına müsā' ede idersin (16) kimūñ içün bitüp büyürsin

Ḳıṭ' a

--+--/-+--/-+--/-+--

Māye-i dīn-rā be-dünyā dāden er dūn-himmetist

Z'ān ki dünyā cümlegi rencet (17) ü in āsāyişet

Ni' met-i dünyāsitanī devlet-i bākī dihi

Enderin-sevdā ḥured dāned ki ' ayn-ı fāḥişet

(4) Şimşād (18) ḥırāmān kun u āheng-i gülsitān kun

Şimşādı şalındur ve gülistān kaşdın kıl

Tā serv biyāmūzed ez-ḳadd-i tu dil-cüyī

(19) *Tā serv öğrene senūñ ḳaddūñden göñül aramağı* murād budur ki ey cevān ḳadd-i bülendūñi ve himmet-i ' āliyeñi gülistān-ı (20) ma' nevī tarafına kıl tā ki ' uluvv-ı derecesi olan senden cezb-i ḳalb itmek öğrene

Beyt

--+ / +--+ / +--

Ber-merkeb-i fikr-i ḥ' iş (21) ne zīn

Murād ne der-āy der-reh-i dīn

(5) İmrüz ki bāzāret pür cūş-ı ḥarīdārest

Bugün ki bāzāruñ müşteri [İ192a] (1) cūşı ile tolidur

Der-yāb u be-nih gencī ez-māye-i nīküyī

Duy ve ḳo bir ḥazāne iyülik sermāyesinden murād (2) budur ki bugün a' zā-i zāhir ve bātına kemāl-i ḳudretde ve ḳuvvetdedür taḥşil-i şevāb it ve taḳarrüb-i ' izz-i ḥazret (3) kıl ba' zı nüsaḥda bu beyt vāḳı' olmış

(6) Çün şem' -i nīkū-rüyī der-reh-güzer-i bādest

Çün iyü yüzlülük (4) şem' i yil uğrağındadır [bu ma' nā şem' lafzı muzāf olduğu taḳdīrce ammā muzāf olmayıcaḳ ma' nā şem' gibi iyü yüzlülük yel uğrağındadır demek olur]

Ṭarf-ı hünerī ber-bend ez-māye-i nīküyī

Bir hüner ḥişşesin bağla iyülik sermāyesinden (5) murād ḥüsn ü cemāl ve şebāb u kemāl maḥall-i fenā ve zevāldedür imdi ḡāfil olmayup ṭul-ı emel (6) kılmayup hünerden ḥişşe bağlayup şevāb u ḳuvvet-i Ḥaḳ ḥāşıl eyleyüp zuḥr-ı āḥiret eylegil dimekdür tā nādīm (7) olup dimelü olmayasın

Rubā' i (Ahreb)

Efsūs ki nāme-i cevānī tay şud²⁴⁵⁴

V'an taze bahār-ı erguvānī dey şud (8)

Ān murğ-ı tarab ki nām-ı ū būd şebāb

Ĥod hîç ne-dānem ki key āmed Key şud

(7) Ān turre ki her ca' deş şad (9) nāfe-i çin erzed

Ol turre ki her kıvırcığı yüz nāfe-i çin deger

Ĥoş bûdi eger bûdî bûyeş zi-ĥoş-ĥüyî

(10) *Ĥoş idi eger olaydı anuñ koşusu iyü ĥululukdan* murād cevānuñ ki turre si müşk nāfesinden (11) nice kerre yegdür ĥoş idi eger ĥaşlet-i ĥusne rāyihası daĥi olaydı dimekdür

Nazm

+ --- / + --- / + --

Kesî-rā dānem ehl-i (12) istikāmet

Ki bāşed ber-ser-i kūy-ı melāmet

Zi-evşāf-ı tabî' at pāk mürde

Be-ıtlāk-ı hüviyyet cān sipurde (13)

Be-fitne sāye vü ĥurşid mānde

Tamām ez-kerd ĥod dāmen feşānde

(8) Her murğ be-destānī der-gülşen-i şāh (14) āyed

Her kuş bir kışsa ile pādşāh gülşenine gelür

Bülbül be-ğazel-ĥ'ānī Ĥāfız be-du' ā-güyî

Bülbül ĥazel-ĥ'ānlık (15) ile Ĥāfız du' ā-güylik ile murād meclis-i İlāhiye vā' iz-i 'ilm ü ma' rifet ile Ĥāfız du' ā vü niyāz (16) ile gelür dimekdür

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Neyāmed ez-men-i ālūde hîç tāt-at-i ĥāş

Velî be-raĥmet-i 'āmeş ümîd-vārî hest (17)

VELEHU EYŻAN [G.560]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Nev-bahārest der-ān kūş ki ĥoş-dil bāşî

Yeñi bahārdur aña duruş ki göñli ĥoş (18) olasın

Ki besî gül be-demed bāz u tu der-gil bāşî

²⁴⁵⁴ Abdullah Cevdet, *Ömer Hayyâm Rubâileri*, s. 260, Rubâî No: 184.

Ki çok gül belürür girü sen balçıkda olursın murād budur ki (19) çün zamān-ı ma' kıldür ve mizācuñ kesb-i haşā' ile kâbildür sen daḥi aña sa'y kıl ki bir 'amel idesin ki (20) göñlüñ hoş ola ki nice güller açılsa gerek ki sen yerde medfûn olsañ gerek

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Pes ez-tu in (21) yemîn çün fesâne ḥ'āhed mând

Der-ān be-küş ki nîkû be-mând efsâne

(2) Çeng der-perde hemîn mî-dihedet [192b] (1) pend velî

Çeng perdede hemîn bu naşîhati ider saña ammâ

Va' zet angâh kuned sūd ki kâbil bâşî

Va' z saña (2) ol vaḳt fâ'ide ider ki kâbil olasın murād budur ki şeyḥ-i murākıb perde-i ḥalvetde saña bu naşîhati ider liken (3) va' z saña ol vaḳte fâ'ide ider ki kâbil-i naşîhat olasın

Rubā'î (Ahreb)

K'û dil ki be-dāned nefesî esrâreş²⁴⁵⁵

K'û güş ki (4) bi'sneved demî güftâreş

Ma' şûḳ-ı cemāl mî-nümâyed şeb ü rûz

K'û dîde ki ber-ḥured ez-dîdâreş

(3) Men ne-güyem (5) ki künün bâ-ki nişin ü çi be-nüş

Ben dimezüm saña ki şimdi kimün ile otur ve ne iç

Ki tu ḥod dānî eger (6) zîrek ü 'âkil bâşî

Ki sen ḥod bilürsin eger zîrek ve 'âkil iseñ murād budur ki i' tidāl-i hevā olduḡı (7) hevā ve şîḥat ve mizāc olduḡı zamān şuḡl-ı tarîḳat vaḳti ve erbāb-ı tarîkat ve aşḥāb-ı ḥaḳîḳat ile oturup 'ışḳ-ı (8) İlāhî nüşına meşḡul olıcaḳ eyyāmdur ben demek lâzım degül sen zîrek ü 'âkil iseñ bunı bilürsin (9)

Rubā'î

Ey tâlib-i dünyā tu yekî mezdürî²⁴⁵⁶

Vey 'âşîḳ-ı ḥuld ez-in ḥaḳîḳat dūrî

Vey şād be-her dü 'âlem ez-bî-ḥaberî (10)

Şādî-i ḡameş ne-dîdeî ma' zürî

(4) Der-çemen her varakî defter-i ḥāl-i digerest

Çemende her bir varak bir ḡayrı (11) ḥāl defteridür

Ḥayf bâşed ki zi-kār-ı heme ḡafil bâşî

²⁴⁵⁵ Attâr-ı Nişâbü'rî, Muhtârname, Rubâiyyât.

²⁴⁵⁶ Dîvân-ı Şems, Mevlânâ, Rubâiyyât, 1746, Ganjor.

Hayf olur ki dükelinüñ işinden gâfil olasın (12) murâd budur ki çemende her varak şun'-ı İlâhiden ve bir hâlden bir hâle intikâlden ve fenâ ve zevâlden haber virür (13) hayf ola ki sen bu cümleñüñ 'amelinden gâfil olasın

Hikâyet

Şeyh Sa'dî zamânında Şirâz şehrinde bir şeyh (14) nitekim mu'âşırlarda çok vâkı' olur şeyh Sa'dî hizmetlerine münkir idi ol şeyh-i münkir bir gice vâkı'asında (15) görür ki ebvâb-ı semâ açılmış melekler nûrdan tabakalar ile nüzûl iderler bu nedür diyü su'âl ider didiler ki (16) Sa'dî-i Şirâzî içündür bir beyt söylemiş ol beyt maqbûl-i hâzret olmuş ve ol beyt budur

Beyt

-++-/-+-/-++-/-+-

Berg-i (17) dırahtân-ı sebz der-naazar-ı hüşyâr²⁴⁵⁷

Her varaķi defterest ma'rifet-i Kirdgâr

ol şeyh bu vâkı' ayı görüp (18) uykudan uyanup gice içinde beşâret için Şeyh Sa'dî râviyesine gelüp görür ki Şeyh Sa'dî (19) çerâķ yakmış zemzeme ile bir nesne okur kulaķ ile urup işimiş ki bu beyti okur imiş

(5) Gerçi rāhîst (20) pür ez-bîm zi-mâ tâ ber-i düst

Gerçi bir yol vardur korku ile tolu bizden dost katına dek

Reften āsān (21) buved er vâkıf-ı menzil bāşî

Gitme āsān eger menzile vâkıf olursañ murâd vuşûl ila'llāh huşûl bulunca [İ193a] (1) haţar-ı 'aẓîm çokdur ammā sülûk āsān olur eger menzile vâkıf iseñ ve ādāb-ı tarîķati ri'âyet iderseñ (2) dimekdür

Rubā'î (Ahreb)

Bî-çāre dilā devr-i cevānî der-yāb

Çizîst şerîf-i zindegānî der-yāb

Bā-bî-ķhaberān çend (3) nişînî ber-ķiz

V'în bāķi-i 'ömr ānçi dānî der-yāb

(6) Naķd-i 'ömet be-bered ğuşşā-i dünyā be-ġüzāf

'Ömrüñ naķdini alır (4) *dünyā ğuşşası kolayına*

Ger şeb ü rûz der-în kışşā-i müşkil bāşî

Eger gice ve gündüz bu müşkil kışşada olursañ (5) murâd dünyā fikrinden sermāye-i 'ömrüñ 'abeş zāyi' olur dimekdür

Nazm

--+/-+++/+---/-+-

Ey dil tu-rā ki guft be-dünyî ķarār-ķir

V'în (6) cān-ı nāzenîñ-i ķod ender-ķişār ķir

²⁴⁵⁷ Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, Gazeliyyât, s. 706. G.327/6.

Ber-çārsū-yı ṭab‘ be-zen ḥayme-i maḵām
Cāy-ı çünin vaṭan zi-ser-i ihtiyār gîr

Cāy-ı (7) maḵām nîst cihān dîl be-rev me-nih
Ḥod-rā misāfirî kun u in reh-güzār gîr

Tā key revî be-kām-ı heves der-ḳafā-yı hırş (8)
Âheste şev zamāni vü ber-cā ḳarār gîr

Cān ḥarc mî-kunî ki füzûn kerd dest derem
Çün māl-ı vārişest tu (9) ḥod şad hezār gîr

Ḥ‘āhî ki ‘ıyş-ı ḥoş buvedet kār ber-murād
Bā-nîstî be-sāz u kem-i kār u bār gîr

Mārîst hırş-ı (10) dünyî tu dūnbāl-ı ū me-gîr
Dānî ki çîst ‘ākıbet-i kār-ı mār gîr

(7) Ḥāfızā ger meded ez-baḥt-ı bülendet bâşed

Ey Ḥāfız (11) eger saña yüce baḥtdan meded olursa

Şayd-ı ān şāhid-i maṭbū‘ şemā’îl bâşî

Ol ḥūbları maḵbūl olan (12) maḥbūbuñ şaydı olursın murād budur ki eger saña
sā‘ide-i tevfiḳ-i İlāhî olursa ol şıfāt-ı kāmîle ile muttaşîf (13) olan maḥbūb-ı ḥaḳîḳî
şikārı olup aña mübtelā olursın

Nāzm

--+/ -+++/ +---+/ -+-

Ger mî-zenî zi-rūy-ı ḥıred lâf-ı zîrekî
Fānî ber-âredest (14) ü pey-i pāydār gîr

Rūzî se çār eger ecilet mûhletî dihed
Bü’gżār ḥalk-ı-rā vü der-i Kirdgār gîr

Bisyār kerd ḥalk (15) devîdî çi ḥāşilest
Bāḳî-i ‘ömr-rā zi-güzeşte şümār gîr

Ber-eblağ-ı zamāne sūvārī be-hūş bāş
K'āsbīst tīz līk (16) be-dendān sūvār gīr

Gırre me-şev ki kām be-kām-ı tu mī-zened
Zīrā ki tu za'īfī vū tūndest bār gīr (17)

VELEHU EYŻAN [G.561]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Nesīm-i şubḥ-ı sa' ādet be-dān nişān ki tu dānī

Ey sa' ādet şabāḥınuñ yili ol nişān ile ki sen bilürsin (18)

Güzer be-kūt-ı fülān kun der-ān zamān ki tu dānī

Fülānuñ maḥallesine uğra ol zamānda ki sen bilürsin (19) murād nesīmi vāşıta idüp anuñ ile ḥaber irsālidür lācerem anuñ 'āqıl menzilesine tenzīl idüp dir ey nesīm (20) şubḥ-ı sa' ādet bir kimse resūl idüp bir dergāha gitse bir 'alāmet ü libās ile gidersin daḥi ol ḥazrete nice libās (21) ile varmağı vech görürsün ol bildigün ve vech gördigün 'alāmet ile var daḥi ne zamānda varmak [İ193b] (1) ihtiyār idersün ol zamānda var ki sen maḥbūlü'l-kelāmsın

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Cāyī ki cāme-i tu nihed der-şeker zi-cān (2)

Laḥnī buved her āyine ez-ṭūṭiyān sūḥan

(2) Tu peyk-i ḥalvet-i rāzī vū dīde ber-rāhet

Sen rāz ḥalvetinuñ peykisin ve göz (3) senün yoluñ başı üzredür ya'nī senün intizāruñda olup yol gözler

Be-merdümī ne be-fermān çünān be-rān ki (4) tu dānī

Ādemlik ile emr ile degül öyle sür ki sen bilürsin murād budur ki sen peyk-i ḥalvet-i rāzsın vāşıta (5) olmağ ile mümtāzsın pes saña intizārdaysın ki ḥaber iletessin ammā ḥaber iltmek kendü ādemligüñdür biz saña (6) emr itmek ile degüldür ve gitmekde isti'cāl mī gerek ve te'ennī mī gerek ve tavassuṭ mī gerek nice vech görürsün bildügün (7) ve vech gördügün gibi ol dergāha var

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Ey peyk-i ḥūb pey zi-pey-i medḥ-i ḥazretet

Yekbār u kāşirest (8) zi-şerḥ ü beyān sūḥan

(3) Be-gū ki cān-ı ʿāfem zi-dest reft Hūdā-rā²⁴⁵⁸

Di ki benüm ʿāf cānum elden gitdi vardı (9) Allāh için

Zi-laʿl-i rūḥ-fezāyeş be-baḥş ez-ān ki tu dānī

Cān arturıcı laʿlden aña ʿaṭā kııl andan ki bilürsin (10) murād budur ki cānımuñ ʿāf finı aña ʿarz idüp andan devā-yı cān-fezā taleb kııl ol devā-yı cān-fezāndan olmağ (11) vech görürsin andan ʿaṭā kııl di

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Luṭf-ı tu gufte būd ki yād āverem zi-tu

Zinhār tā ne-kerdi ferāmūş-ı (12) ān sūḥan

(4) Men in ḥurūf nüviştem çünān ki ğayr ne-dānist

Ben bu ḥurūfi yazdum öyle ki ğayr bilmedi

Tu hem (13) zi-rüy-ı kerāmet çünān be-ḥān ki tu dānī

Sen daḡi taʿzīm yüzinden öyle oğı ki sen bilürsin murād budur ki (14) ben aña ʿārz-ı ḡāl mektübını maḡfī yazdum sen daḡi kerāmet ü taʿzīm ile ne vech ile oğumağ görürsün öyle (15) oğı

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Çün her maḡam-rā buved ey peyk-i ḡoş-maḡāl

Mī-güy tu be-her çı be-ḡāhed mekān sūḥan

(5) Ümīd (16) der-kemer-i zer-keşet çigüne ne-bendem

Ümīd senün altun çekilmiş kuşağuna nice bağlayam

Daḡıkaist nigārā (17) der-ān miyān ki tu dānī

Bir daḡıkadur ey nigār ol miyānda ki sen bilürsin murād budur ki vuşul-i maṭlūbum (18) ve iḡāṭa-i maḡşūdumdur bunu taleb ü maḡşad idünsem ʿaceb degüldür ki ortada bu bir daḡıkadur ki her kimse (19) aña vāḡıf degüldür hemān sen bilürsin

Beyt

--+/-+++/+---/-+-

Te ʿşir şud çü şān-ı sūḥan ey Resul-i men

Bisyr u pür be-güy (20) zi-men der-miyān sūḥan

(6) ḡayāl-i tiğ-i tu bā-mā ḡadış-i teşne vü ābest

Senün kıılıcuñ ḡayālī bize şusuz ve şu ḡaberidür (21)

Esir-i ḡıış girifti be-kuş çünān ki tu dānī

²⁴⁵⁸ Cān-ı ʿāfem zi-dest reft ifādesine karşılık olarak derkenārda cān-ı ʿazīzem be-leb resīd ibāreleri bulunmaktadır.

Kendü esîrûñ dutduñ katl kıl öyle ki sen bilürsin murād budur ki [İ194a] (1) nefsāniyyetimi katl içün şıfat-ı kahr-ı hayāl şusuzuñ şuya iştiyākı gibidür lācerem senüñ giriftār kim (2) bildigüñ gibi katl kıl

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Ez-behr-i katl-i ẖış çü bisyār-ı guftemet

Rencide geşteî be-keşem z'ançünān sūhan (3)

(7) Yekist Türkî vü Tāzî der-în mu'āmele Hāfız

Birdür Türkî ve 'Arabî bu mu'āmelede ya'nî 'ışk bābında ey (4) Hāfız

Hādîş-i 'ışk beyān kun be-her zebān ki tu dānî

'İşk hādîşini beyān kıl her dil ile ki sen bilürsin (5) murād mantûkdan zāhirdür

Beyt

--+/-+--+/+--+/-+-

Hergiz hādîş-i 'ışk beyābān nemî-resed

Güyem hezār sāl eger z'in zebān (6) sūhan

VELEHU EYẒAN [G.562]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Nüş kun cām-ı şarāb-ı yek menî

İç bir batmanlık şarāb kadehin ya'nî tolu iç (7)

Tā be-dān bih-i ğam ez-dil ber-kunî

Tā anuñ ile ğam kökin gōñülden koparasın murād budur ki 'ışk-ı İlāhiye müstağrak (8) ol tā ki ğam-ı dünyādan bi'l-küllîye hālāş olasın

Rubā'î

+---/+---/+---/+---

Me-rā ğayret ber-ān dāred ki çeşm ez-ğayr ber-düzem (9)

Zi-'ışkeş āteşi sāzem hayāl-i mā suy-ı sūzem

Mey-i 'ışkeş hurem çendān ki bāšem mest ü lā-ya' kıl

Nemî-āyem (10) be-hod hergiz şevem bî-hod şeb ü rüzem

(2) Dil küşāde dār çün cām-ı şarāb

Gōñlüñi açuk dut şarāb (11) *kadehi gibi*

Ser-girifte çend çün humm-ı denî

Başı berkinmiş niçeye dek alçak küp gibisin murād budur ki 'ışk-ı (12) İlāhî ile küşāde-dil olup küp gibi ağzı berkinmiş munķabız olmamak gerek [*ser-girifte* başı

örtölmiş ve kapanmış zarfa dirler nitekim *dîg-i ser-girifte* kapanmış çölmek dimekdür]

Rubā'î (Ahreb)

Ber-rüy-ı halâ'ik der-i (13) şöhet me-küşây

Mî-bâş be-küllî müteveccih be-Hudây

Ġāfil me-şev ezikr-i dil ü zevk-i zebân

Tâ zinde-i cāvîd (14) şevî der-dü serây

(3) Çün zi-ḥumm-ı bî-ḥodî raṭl keşî

Çün bî-ḥodluk küpinden bir raṭl ya'nî bir tolu çekesin (15)

Kem zenî ez-ḥîştan lâf-ı menî

Az urursın kendüñden benlik lâfin murād bî-ḥodluk mesti olan benlik (16) da' vîsin itmez dimekdür

Nāzm

++--/+-+--/++--

Ey püser 'ucb-ı âteş 'acebest

Germ sâz tenür-ı bû Lehebest

Her kücâ şu' lei ez-û efrûht (17)

Her çi ez-'ilm ü zühd bûd be-sûht

(4) Seng-şân şev der-ḳadem nî hemçü âb

Taş gibi ol ḳademde şu gibi degül (18)

Cümle reng-āmîzî vü ter-dāmenî

Cümle reng ḳarışdurıcılık ve anuñ yaşlığı murād taş gibi ayak altında (19) olmak yıgrkdür âb gibi dürlü dürlü reng ḳarışdurup yaş eteklü olmaḳdan dimekdür

Ḳıṭ'a

--+/--+/--+/--+

Pây ez-ḥudûd-ı şer' birün (20) mey-i nehy me-nih

Ḥod-râ esîr-i nefis ü hevâ mî-kunî me-kun

Bî-ḥabl-i şer' nîst ḥalâşî zi-ḳâh-ı ṭab'

În rîşte-râ (21) zi-dest-i rehâ mî-kunî me-kun

Ḥod-râ be-merdümân be-nümâyî be-ḳend reng

Der-kâr-ı ḥayr meger ü riyâ mî-kunî me-kun

(5) Dil [İ194a] (1) be-mey der-bend tâ merdâne-vār

Göñli şarāba bağla tâ er gibi

Gerden-i sālūs u taḳvâ bi'skenî

Riyā ve taḳvā boynın (2) *şıyasın* murād ‘ışık-ı ḥālîşe gönül bağlayup murād muḥliş ol tā ki riyâyı helāk idesin dimekdür (3)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-mekr ü ḥîle ‘azāb-ı Hudāy red ne-şevēd

Niyāz bāyed ü iḥlāş-ı nāle-i şehērī

(6) *Ḥiz ü cehdī kun çü Ḥāfiz tā meger*

(4) *Dur ve bir cehd kıl Ḥāfiz gibi tā meger*

Ḥiṣ-rā der-pāy-ı ma‘şūḳ efkenī

Kendüñi ma‘şūḳ ayagına atasın (5) murād vuşul-i ile’l-maṭlūb ṭaleb-i şedīd ve cehd-i belīḡ ile olur aña sa‘y kıl dimekdür

Nazm

+ - - / + - - / + - - / + -

Ḳıyāmet ki bāzār-ı (6) mīnū nihend²⁴⁵⁹

Menāzil be-a‘māl-i nīkū dihend

Bezā‘at be-çendān ki āri berī

Ve ger müflisī şermsārī berī

Ki bāzār (7) çendān ki āgende-ter

Tehī-dest-rā dil tu-rā gende-ter

VELEHU EYŻAN [G.563]

[Fā‘ ilün Mefā‘ ilün Fā‘ ilün Mefā‘ ilün]

[Bu ğazelüñ şerhinde yazılan ebyātuñ ekşeri Kemāl-i Işfahānī ḳaşıdesindendür ve ba‘zı bu faḳırüñdür]

(1) *Vaḳt-rā ğanīmet dān ān ḳadar ki be’tvānī*

(8) *Vaḳti ğanīmet bil ol ḳadar ki ḳādırsın*

Ḥāşıl ez-ḥayāt ey cān in demest tā dānī

Ḥāşıl ḥayātđan ey cān (9) *bu demdür tā bilesin* murād mütekellimden ‘aḳl ve muḥāṭabđan rūḥđur lācerem ‘aḳl-ı me‘ād rūḥa đır vaḳti ğanīmet bil (10) ḳādir olduĖuñ ḳadar zīrā ḥayātđan ḥāşıl hemān bu vaḳtdür eger bilürseñ nitekim dimişler *đı refť* (11) *ü nemi-āyed ferdā be-i‘timād ne-şāyed vaḳt inest nemi-pāyed* [ey cān lafzı buña şarīḥ delālet ider]

Nazm

- - + / - - + / + - - + / - - +

²⁴⁵⁹ Muslihiddin Sa’dı, **Külliyât-ı Sa’dı**, Bostan, 9. Bâb, s. 491.

Ber-bād-ı bîş ez-în me-dih in ‘ömr-i nāzenin
K’ānrā ki (12) fevt şud ne telāfî vü ne kazāst
Ez-‘ömr-i hîş her çi tevānî be-şeb be-düzd
K’în düzdi çünin be-heme mezhebî revāst (13)
Bā-rūzgār-ı ‘ahd-i tu bestî ne rūzgār
Bes in nefir çîst ki eyyām-ı bî-vefāst

(2) Kām-baḥşî-i gerdün ‘ömr der-‘ivez dāred

(14) *Felekün murād baḡışlamasınūñ ‘ivezî ‘ömrdür*

Cehd kun ki ez-devlet dād-ı ‘ıyş be’stānî

Cehd kıl ki devletden ‘ıyş ‘adl (15) ve ‘ivezin alasın murād budur ki dünyānuñ vuşūline ve manşib u devletūñ huşūline ‘ivez ‘ömrdrü ki ‘ömr aña şarf (16) olup ‘amel-i āḫiretten maḥrūm ḳalınur ve ol murād ve devlet daḡi bāḡi degüldür pes sa’y ḳıl ki devletden ‘ıyş-ı āḫiret (17) dādin alup murād-ı ḡaḡıḡıye vāşıl olsasın

Beyt

--+/-+--+/-+--+/-+-

Ber-hem çi bendi in heme fānî be-dest-i ḡırş
Çîzî be-dest (18) kun ki ne ān ‘arza-i fenāst

(3) Pend-i ‘āşıkān bi’şnev v’ez-der-i ṭarab bāz āy

‘Āşıkḡar naşīḡatin işit ve şenlik ḡapusından (19) ḡül

K’în heme nemî-erzed şuḡl-ı ‘ālem-i fānî

Ki bu ya’nî felekün murād baḡışlaması dükeli degmez ‘ālem-i fānî şuḡlına murād budur ki (20) ‘āşık-ı Ḥaḡ olanlarūñ pendî budur ki ḡam-ı dünyāyı terk idüp feraḡ-ı āḫiret ḡapusından giresin zîrā felek ne ḡadar (21) murād virürse ve devleter irḡürse ‘ālem-i fānîye meşḡul olmaḡa degmez ki manşibda olanlar ‘ālem-i fānî [İ195a] (1) meşālîḡine meşḡüller ve ‘amel-i āḫiretten ḡāfillerdür

Maṭla‘

--+/-+--+/-+--+/-+-

Ey dil çü āḡehî ki fenā der-pey-i beḡāst²⁴⁶⁰

În āz u (2) ārzū-yı dîrāz tu er kücāst

[Kemāl-i İşfahānî ḡasīdesinūñ maṭla‘ıdur bu maḡalde yazılmaḡ münāsib olduḡıçün bunda yazıldı]

(4) Pîş-i zāhid ā zi-rindî dem me-zen ki ne-tevān guft

Zāhid önüne gel rindlikden dem (3) urma ki dimek olmaz

Bā-ṭabīb-i nā-maḡrem ḡāl-i derd-i pinhānî

²⁴⁶⁰ Ebu’l-Fazl Kemāleddîn İsmail-i İsfahānî, *Dîvân-ı Hallâku’l-Ma’ânî*, Kasâid, s. 15.

Nā-maḥrem ṭabībe gizlū derdūñ ḥālīni murād budur ki (4) zāhid-i ḥušk olan yā mu'riz-i ṭarīkat olan ḥāl-i 'ışk-ı Hakkı ve ihlāş u şıdkı bilmez aña bu derdūñ ḥālīni dimek (5) olmaz

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Terk-i bedī muḳaddeme-i fi' l-i nikiest²⁴⁶¹

K'evvel 'ilāc-ı vācib-i bīmār ihtimāst

(5) Bāğbān çü men z'incā bü'gzerem (6) ḥarāmet bād

Ey bāğbān çün ne buradan ya' nī dūnyādan geçem ve āḫirete göçem saña ḥarām olsun

Ger be-cāy-ı men (7) servī ḡayr-ı düst be'nşānī²⁴⁶²

Eger benüm yerüme ya' nī ḡabrüme dostdan ḡayrı bir sürv dikerseñ murād budur ki ben vefāt (8) itdükden soñra ḡabrüme serv dikmeyüp dost dikesin ya' nī ḥazret-i Hakkı zıkr idüp 'uluvv-ı derece du' āsın (9) idesin ki şābit ü nāfi' oldur

Nazm

Ender-du' ā-yı tust ḡalel verne ber-dereş²⁴⁶³

Dest-i icābeteş ki girībān keş (10) du' āst

Ger bāverem ne-dārī tu mışdāḡ-ı in süḡan

İnnī 'ucibi da'vete dā' i izā du' āst²⁴⁶⁴

(6) Ḥum şiken nemī-dāned (11) in ḡadar ki şūfi

Küp şıyan bilmez bu ḡadar ki şūfinüñ

Cins-i ḡānegi bāşed hemçü la' l-i rümmānī

Eve mensüb (12) cinsi ya' nī ev şarābı vardır la' l-i rümmānī gibi murād budur ki muḥtesib ya' nī subaşı ki şarāb küpünü şıyup şarābı (13) döküp ḡalkı şurb-ı şarābdan nehy ü zecr ider ammā bu ḡadar bilmez ki şūfinüñ evde ya' nī derün-ı dilde la' l-i rümmānī (14) gibi şarāb-ı rengin ü şāfisi vardır ki anuñ keyfiyyeti ile mütekeyyif olur [nār yimiş dānesi renginde ola la' le la' l-i rümmānī diler memdühdur]

Beyt

--+/-+++/+---+/-+-

Mestī-i şūfiyān ne zi-dürdī-i (15) dūnyiest

K'ışān mest-i bāde-i dilhā-yı pür-şafāst

(7) Mī-revī vü müjgānet ḡün-ı ḡalk mī-rized

Gidersin (16) ve kirpikūñ ḡalkūñ ḡanın döker

²⁴⁶¹ Ebu'l-Fazl Kemāleddin İsmail-i İsfahānī, *Dīvān-ı Hallāku'l-Ma'ānī*, Kasāid, s. 16.

²⁴⁶² Bu mısırānın farklı bir şekli derkenārda şu şekildedir: Ger ne be-gilem servī hemçü düst be'nşānī

²⁴⁶³ Ebu'l-Fazl Kemāleddin İsmail-i İsfahānī, *Dīvān-ı Hallāku'l-Ma'ānī*, Kasāid, s. 17.

²⁴⁶⁴ فَاتِي قَرِيبُ أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَا Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınlım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O hâlde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. (Kur'an, Bakara 2/186).

Tîz mî-revî cānā tersemet fûrûmānî

Tîz gidersin ey cān qorqarın seni ‘āciz (17) kılasın murād ‘aqluñ nefse hîṭābıdır ki dir hevāya tābî‘ olup gidersin tîz olan ālātuñ ḥalk vüçüduñ (18) kanın döküp helāk ider qatı ḥiddet idüp tiz gidersin qorqarın ki vüçüd mülkinde olanları ifnā idüp ‘āciz (19) kılup mağlûb olasın

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

Tîrî ki kârger buved ez-pes kücā cihed

Ān bāz pes cihed zi-nişānîş nā-revāst (20)

(8) Bā-du‘ ā-yı şeb-ḥizān ey şeker-dehān me’stîz

Gice kalkıcılar du‘āsı ile ey şeker ağızlu ‘inād itme

Der-penāh-ı yek (21) ismest ḥātem-i Süleymānî

Bir isim şıgınağındadır ḥātem-i Süleymānî murād budur ki saltanat-ı āḥiret isterseñ şeb-ḥiz [İ195b] (1) olanlara muvāfaqat kılmı muḥālefet kılmı ve anlarıñ emrine ‘inād itme ki saltanat-ı dünyā el-Ḥafîz isminüñ penāhindadır (2)

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

Ġam bā-kesî buved penāheş ne ḥısn-ı üst

Ġam nîst bā-kesî ki niğebān-ı ü Ḥudāst

(9) Dil zi-nāvek-i çeşmet (3) gûş dāştem ve lîken

Göñli senüñ gözüñ oğından şakladum ammā

Ebrû-yı kemān dāret mî-bered be-pîşānî

(4) Senüñ yaylu kaşuñ alur alın ile murād budur ki nefsuñ ḳalbi teşḥîri ve ḥud‘a vü mekri ṭuruk-ı müte‘addidedendür (5) birinden şıyānet idersem birinde idemezsem lâcerem i‘tişām ḥazret-i Ḥaḳḳa gerekdür

Beyt

--+/-+--+ / +---+/-+-

Ber-her çi cüz Ḥudāy (6) kesî tekye mî-kuned²⁴⁶⁵

‘İşyān-ı maḥz bâşed ez-ān nām-ı ü ‘aşāst

(10) Yūsuf-ı ‘azîzem reft ey birāderān raḥmî

(7) ‘Azîz Yūsuf gitdi ey qarındaşlar bir raḥm

K’ez-ğameş ‘aceb dîdem ḥāl-i pîr-i Ken‘ānî

Ki anuñ ġamında ‘aceb gördüm (8) pîr-i Ken‘ānî ḥālîni murād mütekellimden ‘aḳldur ki dir Yūsuf ḳalbüm gitdi ey kuvā-yı ‘aḳliye raḥm idüñ ki anuñ ġamında (9) ‘aceb gördüm rûḥ-ı pîrûñ ḥālîni

²⁴⁶⁵ Ebu’l-Fazl Kemāleddîn İsmail-i İsfahânî, *Dîvân-ı Hallâku’l-Ma’ânî*, Kasâid, s. 18.

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

Müşkilter ānki ḥaşm u güvāhet zi-ḥāneend²⁴⁶⁶

K'endām-ı tu be-her yeki ber-fi'l-i (10) tu güvāst

(11) Zāhid-i peşimān-rā zevk-i bāde ḥāhed kuşt²⁴⁶⁷

Zāhid-i peşimānı zevk-i şarāb ölürsen gerekdür

‘Ākilā (11) me-kun kārī k’āvered peşimānī

Ey ‘ākil bir iş itme ki peşimānlık getüre murād budur ki ‘ışk-ı İlāhiden mu‘riż (12) olan āḥir vaktde peşimān olur ve peşimānlık üzre vefāt bulur pes ey ‘ākil şimdi ḥayātda ve şihḥatde iken (13) taẓyī‘-i ‘ömr itme ve yaramaz ‘amel kıılma ki şoñra peşimān olursın

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

Eknūn şud müfid-i peşimānī ez-bedī (14)

Ba‘d ez-ma‘āniye hemegī nādīmī hebāst

(12) Ez-derem der-ā rūzī tā zenem zi-şādī dest

Ḳapumdan iḥerü gir (15) birgün tā el uram şādiden

Rūşenī be-men peyvest rāstī be-mihmānī

Rūşenlik baña ulaşdı istikāmet konuklık (16) ile murād budur ki çün faẓl-ı Ḥaḳ vāşıl ola şādiden el ḳarşup mesrūr olurum ki rūşenā baña ḥāşıl (17) oldı ve istikāmet konuklığa geldi

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

Ān kes be-bārgāh-ı kıdem ser ber-āvered²⁴⁶⁸

K’ez-cān-ı pāk pey-rev-i āşār-ı Muştafāst (18)

(13) Cem‘ kun be-iḥsānī Ḥāfız-ı perişān-rā

Cem‘ kııl iḥsān ile Ḥāfız-ı perişānı

Ey şikenc-i gīsūyet mecma‘-i perişānī

(19) *Ey kimse ki senüñ saçuñ bölügi бүклүми perişānlık mecma‘ıdur murād muḥātabdan nefsdür nefis ki iḥsān ide Ḥāfız-ı (20) perişān mecmū‘ olur ki anuñ zülfi bölügi бүкүлүп zınmak perişānlık cem‘ olacaḳ yerdür ki nefsüñ cem‘iyyeti (21) bozulmak ḳalbüñ ve rūḥuñ cem‘iyyeti düzülmekdür*

Beyt

---+/-+---/+---+/-+--

²⁴⁶⁶ Ebu’l-Fazl Kemāleddin İsmail-i Isfahānī, *Dîvân-ı Hallâku’l-Ma’ânî*, Kasâid, s. 18.

²⁴⁶⁷ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Zāhid-i perişān-rā şevḳ-i nān be-ḥāhed kuşt

²⁴⁶⁸ Ebu’l-Fazl Kemāleddin İsmail-i Isfahānī, *Dîvân-ı Hallâku’l-Ma’ânî*, Kasâid, s. 20.

Çün nefs-i hâtıret be-resāned be-her taraf
Kālb-i tu-rā mülāhaza-i [İ196a] (1) cem‘ ez-kücāst

(14) Ger tu fāriğ ez-men ey nigār-ı sengin-dil

Eger sen fāriğ iseñ benden ey taş gönüllü nigār

Hāl-i hōd (2) be-hāhem guft pīş-i Āşaf-ı şānī

Kendü hālüm disem gerek Āşaf-ı şānī öñüne murād zāhire nazar zāhir maḥbūba ḥitābdur (3) ki dir eger benden fāriğ iseñ taş gönüllü dilber kendü hālūmi vezir-i zamān ki Āşaf-ı şānīdür anuñ öñünde direm ve senden (4) şikāyet iderüm ma‘ nāya nazar murād budur ki nefse ḥitāb idüp dir eger benden fāriğ iseñ ey nefs-i sengin-dil kendü hālūmi (5) kā‘im-i maḥām-ı Resūlullāh olan şeyḥ öñinde diyüp senden şikāyet iderüm

Nazm

---/+---/+---/+---

İslāḥ-ı nefs-i men kun eyā şeyḥ-i muḥtedā (6)
Gū-rā hemīşe ḳavl-i şeyātīn-i muḥtedīst
Ser tā be-ser şaḥīfe-i ū ‘ illet ū bedest
Şīn-ı şefā‘ atet zi-heme ‘ illeteş şifāst (7)
Yā Rab ümīd-i ‘ afv-ı tu nefsem dilir kerd
Ber-zann-ı ū ‘ atā-yı Hūdāvendiyet recāst

VELEHU EYŻAN [G.564]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün]

(1) Hevā-ḥāh-ı tuem cānā (8) vü mī-dānem ki mī-dānī

Senüñ muḥabbetün dilerüm ben ya‘ nī senüñ muḥibbünem ey cān bilürüm ki bilürsin

Ki hem nādīde (9) mī-bīnī vü hem ne’nvīşte mī-ḥānī

Ki hem görülmemiş görürsin ve hem yazılmamış okursın murād ḥazret-i Ḥaḳḳa ‘ışḳını zıkr (10) ve bilmedigün beyāndur ve anı ta‘lildür Ḥaḳ te‘ālā görilmemişi görügühi ve yazılmamışı okuduğı ile pes aña ḥilāf u ḥile cā‘iz (11) degüldür

Beyt

+---/+---/+---/+---

Çi çendin ‘özr engizī vü çendin ḥilehā sāzī
Çü mī-dāned ki mī-dānī vü mīdānī ki mī-dāned (12)

(2) Melek der-secde-i ādem zemīn-[būs]-ı tu niyyet kerd

Melek ādem secdesinde senüñ yirün öpmek niyyet eyledi

Ki der-ḥüsni-i tu (13) çizī yāft bīş ez-ḥadd-i insānī

*Ki senüñ hüsnüñde bir nesne buldı hadd-i insāniden ziyāde murād hazret-i Hakkā
ḥiṭāb (14) olmak zāhirdür ve Resülullāh ‘aleyhi’s-selām hazretine daḥi ḥiṭāb olmak
cā’izdür*

Rubā’i

--+---/-+---/-+-

Çün melā’ik secde kerdend (15) ān zamān

Ḳıble būd ādem tu-rā būd secde şān

Bā-berā-yı ān ki ez-nesleş be-dīd

Çün Muḥammed mī-resed āḥir zamān

(3) Ḥam-ı ca’ det (16) benāmized künün mecmū’a-i dilhāst

Senüñ kıvırcık zülfüñ бүклүми Allāh adı ḥaḳḳıçün şimdi gönüller mecmū’ıdur

Ez-ān bād (17) imenī bādet ki engized perişānī

*Ol yilden emīnlik olsun saña ki perişānlık ḳarışdurur murād muḥāṭabdan hazret-i (18)
Ḥaḳ olıcak ğayb-ı hüviyyetüñ merātibi ḳulüb mecmū’asıdur andan teferrük hevāsı
olmayup dā’imā mecmū’a-i ḳulüb olsun (19) ya’nī ḳalbimiz ‘işıyān sebebi ile
maḥbūb olmayup ‘afvüñ bize mu’in olsun dimekdür*

Ḳıṭ’a

Bi-‘afvike yā Mevlā’l-mevālī te’avvuzī²⁴⁶⁹ (20)

Fekün lī veliyyen fī-maḳāmī ve meḳīfī

Fehā enā bi’l-bābi’l-mu’azzamī ḳadrühü

Muḳillün mine’t-taḳvā keşirü’t-teḥavvifi

ve muḥāṭabdan murād Resülullāh (21) ‘aleyhi’s-selām olıcak senüñ silsile-i ṭariüñ
mecmū’a-i ḳulūbdür andan teferrük bā’işi olur hevā-yı nefis olmasun [İ196b] (1) diyü
du’ādur

Şi’r

Lemmā de’ a’llāhü dā’ inā li-ṭā’atihi²⁴⁷⁰

Bi-ekremi’r-rusli künnā ekreme’l-ümemi

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Çün Hudā peygamber-i mā-rā be-raḥmet (2) ḥāndeest

Eḫḍal-i peygamberān ānest mā ḥayru’l-ümem

(4) Ümid ez-baḥt mī-dārem ki bü’kşāyem kemer-bendeş²⁴⁷¹

²⁴⁶⁹ “1) Ey efendilerin efendisi, senin affın ile sana sığınıyorum. Sen şu durduğum ve vukûf ettiğim yerde benim dostum ol. 2) İşte ben az takvâ ve çok korku ile kıymeti büyük olan kapıdayım.”

²⁴⁷⁰ “Allāh teālâ, bizi kendi ibâdetine davet edeni peygamberlerin en âsili olarak çağırdığı vakit; bizler de ümmetlerin en hayırlısı olduk.” el-Bûsirî

²⁴⁷¹ Bu beyite karşılık olarak derkenârda şu beyit bulunmaktadır:

Ümîd dutarum (3) bahtdan ki kuşağın çözem

Hudâ-râ ey felek bâ-men girih bü'gşâ zi-pîşânî

Allâh için ey felek bâña düğümü çöz alnuñdan (4) murâd budur ki akl dir ümîd-vârdur ki nefsuñ kuşağın çözüp 'üryan idüp çoçam ve kendüme mahsus idem (5) eger felek bâña müsâ'ede idüp hevâyı terk itdürürse

Kıt'a

Turîdu'n-nefsu en tu' tã münâhâ²⁴⁷²

Ve ye'ba'llâhu illâ mâ erâde (6)

Yürîdu'l-'aqlu min fazli'l-ilâhi

Bi-en yu' tã lehâ mâ istifâdâ

(5) Beyefşân zülf ü şüfî-râ be-bâzî vü be-rağş âver

Silk zülfî (7) ve şüfî oyuna ve rağşa getür

Ki ez-her ruğ'a-i delkeş hezârân büt biyefşânî

Ki anuñ hırkasınuñ her pâresinden (8) gice biñ büt silkesin murâd muhâtabdan mahbûb-ı mecâzîdür eger ol zülfın çözüp çengiler gibi rağş u semâ' idüp (9) şüfî-şüret olanları dañi bâzîye ve semâ'a ve rağşa ve devrâna getürürse nice şüfî-şekl olanlarıñ hırkasınuñ (10) her pâresinden niçe biñ bütler dökülüp ya'nî niçe hevâ-yı nefsleri ve niçe şehvâniyetleri zâhir olur dimekdür (11)

Beyt

--+/+--+/-+--

Şüfî vü mürâyî mî-şevved fâş

Çün dilber-i hûb çün mehekkest

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Şüfiyi gör kim şağal ağını şüret eylemiş

Ol hüma (12) pervâzı şayd itmek diler bu ağ ile

(6) Çerâğ-efrûz-ı çeşm-i mâ nesîm-i zülf-i hûbânest

Bizüm gözümüzüñ çerâğ nûrlandırıcı (13) hûblarıñ zülfî nesîmidür

Me-bâd in cem'e-râ yâ Rab gam ez-bâd-ı perîşânî

Olmasun bu cem'e gam yâ Rabbî perîşânlık yilinden murâd (14) sâlik olanlarıñ gözlerinüñ nûrın arturın gayb-ı hüviyyet zât u şîfât râyiha-i tayyibesidür aña perîşânlık yili olmasun (15) ya'nî bizde anı perîşân ider hevâ-yı nefsanî olmasun diyü du'a ider

Güşâd-ı kâr-ı müştâkân der-ân ebrû-yı dilbendest

Hudâ-râ yek nefes bi'nşin girih bü'gşâ zi-pîşânî

²⁴⁷² "1) Nefis kendisine yasaklanan şeylerin verilmesini ister ancak Allâh teâlâ irâde ettiği şeyi sunar.

2) Akıl ise Allâh teâlânın fazlından istifâde edebileceği şeylerin kendisine verilmesine ister."

Beyt

--+---/-+---/-+-

Bād bādī-rā [kuned] gāhī çü nesh

Bād-ı nîkem Hâk zi-bed (16) dâred nigāh

(7) Melāmet-gū çî der-yābed zi-rāz-ı ‘āşık u ma‘şūk

Melāmet söyleyici ne duyar ‘āşık u ma‘şūk (17) sırrından

Ne-bîned çeşm-i nā-bînā huşûş-ı esrār-ı pinhānī

Görmez a‘mā gözi huşûşen gizlū rāzı murād bize sülūk-ı tarīkatimüz (18) ve lezzet-i vuşlatımız ve ol hāzret ile şohbetimüz içün ta‘n iden bizüm ile dost ortasında olan rāzdan (19) haberdār degüldür zirā a‘mā gözi maḥsūsātı görmez sırr-ı nihānı kaçan görse gerekdür dimekdür

Beyt (Ahreb)

Dīdār zi-behr-i dīdeī (20) bīdārest

Ān-rā ki nāzar nīst çî der-yābed ez-ū

(8) Melūl ez-hem-rehān būden tarīk-i kār-vānī nīst

Yoldaşlardan melūl (21) olmak kār-vāna mensūb olmak tarīki degüldür

Be-keş düşvārī-i menzil be-yād-ı ‘ahd-i āsānī

Çek menzil müşkilligin āsānlık [İ197a] (1) zamānı yādına murād budur ki erbāb-ı tarīkatden melūl olmayup şu‘ūbet tarīki ihtiyār idüp mücāhedeye taḥammül (2) gerekdür āsānlık zamānı ve rāḥatlık mekānı yādına ya‘nī anuñ recāsına ki ol hāzrete vuşl ve cennete duḥl (3)

Beyt

--+---/-+---/-+---/-+-

Her ki keşed zaḥmetī mī-resedeş rāḥatī

Her ki keşed derd-i düst mī-dihedeş vuşlatī

(9) Dirīgā ‘ıyş-ı (4) şeb-gīrī ki der-ḥ‘āb-ı seḥer bū’gzeşt

Dirīgā gice şabāḥa dek olıcaḳ ‘ışret seḥer uykusında geçdi

Be-dānī (5) ḳadr-i vaḳt ey dil velī vaḳtī ki der-mānī

Bilürsin vaḳt ḳadrini ey gönül ol vaḳt ki ‘āciz olasın murād (6) budur ki gice uyanup ‘ibādetde olup hāzret-i Hâk ile ‘ıyş-ı nihānī ḳılmaḳ müyesser iken bu fırsat vaḳtī fevt (7) idersin ki seḥer uykusu ile geçürürsin pes vaḳt ḳadrini ol vaḳt bilürsin ki ol vaḳt ‘ibādet itmege ḳādir olmazsın (8)

Beyt

--+---/-+---/-+-

Rūzi imrūzest ey şūfī vü şān

Key buved ez-dī vü ez-ferdā nişān

Hikāyet

Bir ‘azîz maraž-ı mevtinde hāl-i (9) ihtizāra qarīb olup ‘ibādetden ‘aciz olduğda dimiş

Beyt

--+--/-+--/-+-

Çün be-dānistem tevānistem ne-būd

Çün tevānistem (10) ne-dānistem çi sūd²⁴⁷³

(10) Hayāl-i çenber-i zülfeş firibet mī-dihed Hāfız

Anuñ zülfi çenberinüñ hayāli seni aldar ey Hāfız (11)

Niger tā hālka-i iqbāl-i nā-mümkin ne-cünbānī

Nazar kıl tā mümkün olmayan devlet hālkasın kımlatmayasın murād gayb-ı hüviyyet tabaçasınıñ (12) hayāli senüñ hātıruña gelüp bunı mümkün mülāhaza kılmak seni aldamasın bu devlet-i gayr-ı mümkinedür nazar tā ki mümkün (13) olmayan devlet hālkasın çalmayasın demekdür [bu maḥlaş beytinüñ mışrā‘-ı şānisi Senāyīnüñ bir kıṭ‘asınıñ mışrā‘-ı evvelidür ol kıṭ‘anuñ evvel beyti getürdüm ve bākisi dīvānında meşūrdur H‘āce Hāfız andan tazmīn itmiş ve ‘aceb münāsib mışrā‘ zımm itmiş]

Beyt

+---/+---/+---/+---

Niger tā hālka-i iqbāl-i nā-mümkin ne-cünbānī

Selimen eblehānī belki merhūmen (14) vü meskīnen

VELEHU EYŻAN [G.565]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Hezār cehd be-kerdem ki yār-ı men bāşī

Biñ cehd eyledüm ki benüm yārüm olasın (15)

Murād-baḥş-ı dil-i bī-ḳarār-ı men bāşī

Benüm ḳarārsuz gönümün murādın bağışlayıcı olasın murād muḥāṭabdan ḥazret-i Ḥaḳ te‘ālādur (16) andan tecellī-i muṭlaḳ taleb itdügün zikrdür

Şi‘r

Ḥadīşu tıybü’l-ḳurbi mā aḥsene²⁴⁷⁴

Ve zikru ṭülü’l-bu‘ di mā aḥsene

(2) Demī be-külbe-i (17) aḥzān-ı ‘aşıḳān āyī

²⁴⁷³ Feridüddin Attar, *Kitāb-ı Mantıku’t-Tayr*, s. 181.

²⁴⁷⁴ “Yakın olmanın güzelliği ile ilgili sözler ne güzeldir. Ayrılığın uzaklığını zikretmek ise ne kötüdür.”

Bir dem ‘āşıkıların hüzünleri evine gelesin [külbe dükân ma‘ nāsına gelür ve küçücük ev ma‘ nāsına gelür bunda ma‘ nî-i şânî münāsibdür]

Şebî enîs-i dil-i sügvâr-ı men bâşî

Bir gice benüm yaslu (18) gönülümün enîsi olasın murād tecellî-i zât huşûlin istid‘ â itdügidür [sügvâr lafzı zamm-ı sîn ve kâf ile ve sugvâr zamm-ı sîn ve sükûn-ı kâf ile yaslu ma‘ nāsınadır ki mâtem-zede daği dirler]

Şî‘r

Eyyāmu kırbike külluhā a‘ yadun²⁴⁷⁵

Ve leylü vaşlike (19) kıdrun ve murādun

(3) Çerāğ-ı dîde-i şeb-zindedār-ı men gerdi

Benüm giceyi diri dutucu gözümün çerāğı olasın

Enîs-i (20) hâtır-ı ümîd-vâr-ı men bâşî

Benüm ümîdlü hâtırımuñ enîsi olasın murād sâbık gibidür

Kıt‘a

Kād bedet fî-zalâmî’l-leylî (21) muşriqaten²⁴⁷⁶

Envârü vechî’l-maṭlûbî li’t-ṭâlibî

Ve ānese bi’l-garîbî’l-‘aşîkî lâṭifen

Fe-kād kâne kıblu hâriben fî’l-mehâribî [İ197b] (1)

(4) Men in murād be-bînem be-h‘âb nîm-şebî

Ben murādı görem mi düşünme nışfu’l-lejde

Be-cây-ı eşk-i revân (2) der-kenâr-ı men bâşî

Aķar göz yaşı yerine benüm kenârında olasın murādum uyanıklıkda olmazsa düşünme ola mı (3) dimekdür

Şî‘r

Yā lejte künṭe seyyidî bi-cevārî²⁴⁷⁷

Neşhedüke cāriyen ke’d-dem‘î’l-cārî

(5) Ez-ân ‘aķık ki hūnîn-dilem (4) zi-‘ işve-i ü

Ol ‘aķıķden ki kıanludur gönülüm anuñ şîvesinden

Eger kunem gileî rāz-dār-ı men bâşî

²⁴⁷⁵ “Senin yakınlığındaki günlerin tümü bayramdır. Ve senin vuslatındaki geceler de kıymetli ve murād edilendir.”

²⁴⁷⁶ “1) Gecenin karanlığında cânânın yüzünün nûru parlak bir şekilde âşığa gözüktü. 2) Daha önce sığınak denilen yerlere kaçarken; latîf bir şekilde garîp olan âşıkla ünsiyet kurdu.”

²⁴⁷⁷ “Ey efendim keşke sen yanımda komşum olsaydın. Ve senin akan gözyaşları gibi aktığını (yürüdüğünü) müşahede etseydik.”

(5) *Eger bir şikāyet idersem benüm rāz-dārum olasin* murād vaḥy-ı rūḥānī taḥassürinden yüreküm kanlu olduğundan (6) şikāyet idersem saña idem gayra ifşā itmeyem dimekdür

Ḳıṭ‘a

Aḥleştü fi-ḥubbike esrārī²⁴⁷⁸

Ye’kulü āmālī (7) ve aḳṭārī

Felā erā minke şekven ve lev

Yā ḥabībī aḥreḳte bi’n-nārī

(6) Çü ḥüsrevān-ı melāḥat be-bendegān nāzend

(8) *Çün güzellik pādşāhları kullarına nāz idüp ‘arz-ı cemāl ideler*

Tu der-miyāne Ḥudāvendigār-ı men bāşī

(9) *Sen ortada benüm Ḥudāvendigārum olain* murād budur ki meḥābīb ‘uşşāḳına ‘arz-ı cemāl ve ğunc u delāl idicek (10) sen pādşāh bu iḥsānı baña idesin ki baña senden gayr gerekmez

Ḳıṭ‘a

Vedettü ennī melektü’l-kevne ecma‘ ah²⁴⁷⁹ (11)

Lā-raġbeten fihi lakinnī ecvedü bih

Li-ya‘lemū enne ḳalbi münzuhāme bi-kum

Sāle ‘ani’l-kevnī lā hin ‘an tekessübih

(7) Şeved ğazāle-i (12) ḥurşid şayd-ı lāġar-ı men

Güneş ğazālesi benüm arıḳ şaydum olur

Ger āhū-yı çü tu yekdem şikār-ı men bāşī

Eger senūñ (13) ğibi bir āhū bir dem benüm şikārum olasin murād budur ki tecellī-i cemālī şā‘id olan sâ‘ir-i şuyūdī şayd-ı ḥaḳīr (14) ‘add ider

Ḳıṭ‘a

Celā ve tecellā ke’suhu ve cemāluhu²⁴⁸⁰

Fe-li’llāhi mā ebhā ve li’llāhi mā ehnā

Ḥaḍarnā felemmā semi‘ nā ḥıṭābehu (15)

Zehelnā tereknā külle mā yezhebü ve yefnā

(8) Se buse k’ez-dü lebet kerdeī vazīfe-i men

²⁴⁷⁸ “1) Hayallerimi ve dünyâımı yemesine rağmen ben senin aşkında sırlarımı hâlis kıldım. 2) Sen gönlümü ateşle yaksan dahi ben hiçbir şikâyetle bulunmam.”

²⁴⁷⁹ “1) Dünyâya rağbet ettiğimden dolayı değil, onunla cömertlik yapmak için ben kâinâtın tümüne sâhip olmak isterdim. 2) Böylece insanlar kalbimin sizi sevmesinden bu yana dünyâdan geçtiğini ve dünyâyı kesb etmekten fârig olduğunu bilecekler.”

²⁴⁸⁰ “1) Kadehi ve güzelliği âşikâr olup tecellî etti. Allâh’a yemin olsun ki ne kadar güzel ve sürûr verici bir durum. 2) Orada hazır olduk ve onun nutkunu duyduğumuz anda fânî olan her şeyi terk ederek ayrıldık.”

Üç buseyi iki lebden baña (16) vazîfe itmişindür

Eger edā ne-kunī karz-dār-ı men bāşī

Eger edā itmezseñ benüm medyūnum olasın murād iki lebden (17) kelām-ı lafzī ve nefsidür ve bundan vazîfe olan farz u vācib ü mendūbdur pes üç cihetden şevāb (18) müterettib olup dünyāda ‘ivez olmazsa *va‘adü’l-kerīmi deynün*²⁴⁸¹ hasebince āhıretde şevāb olur dimekdür (19)

Ḳıṭ‘a

Fu ‘ādi leke’l-büşrā denā mev‘ idü’l-liḳā²⁴⁸²

Ve uḥkeme emru’l-vaşli ve’ntusiḥe’ş-şıḳā

Ve ḳad yeḥsulü’l-maḳşūdū fevren (20) ve ācilen

Ve rā‘an lenā ‘ahden ḳadīmen ve mevşıḳā

(9) Der-ān çemen ki bütān dest-i ‘āşıḳān girend

Ol çemende ki maḥbūblar (21) ‘āşıḳlar elin dutalar

Geret zi-dest ber-āyed nigār-ı men bāşī

Eger elüñden gelürse benüm nigārūm olasın murād [İ198a] (1) rüz-ı cezāda her kimse yārine ḳarīb ve ‘ameline muḳārin olur muḳteżā-yı ḳudretüñ ve irādetüñ olursa baña yār-ı ḡaffār (2) olasın dimekdür

Rubā‘ī

İlāhī ḳamīşu’l-ḳurbi mezzaḳahu’l-cefā²⁴⁸³

Ve in cüdte lī bi’l-‘afvi raḳḳa‘a ve’rtekā

Ve ḳad cā‘e ḳalbī (3) fī-cemālike ṭāmi‘an

Le‘alleke temḥū mā mine’z-zenbi eslefā

(10) Men erçi Ḥāfız-ı şehrem cevī nemī-erzem

Ben erçi (4) şehri Ḥāfız-ı bir arpa dikmezin

Meger tu ez-kerem-i ḥıṣṣ yār-ı men bāşī

Meger sen kendü keremüñden benüm yārūm olasın (5) murād budur ki üns-i Ḥaḳ olursa ‘azizin ve illā zelil ü ḥaḳirin ve aña istiḡfāra geldüm umarum ki diye (6)

Ḳıṭ‘a

İzā cā‘ene’l-‘abdu müstaḡfıran²⁴⁸⁴

Vehevñā lehu külle mā eslefā

²⁴⁸¹ وعد الكريم دين Cömerdin sözü borçtur. (Diğer Arapça İbâreler)

²⁴⁸² “1) Ey kalbim müjdeler olsun ki kavuşma vakti yaklaştı. Vuslat emri sağlatılarak kötülükler kaldırıldı. 2) Bazen kasd edilen şeyler er veya geç hâsıl olur ve bize geri döner. Ve böylece bizler için eski antlaşma (kader) ve ahid geri döner.”

²⁴⁸³ “1) Rabbim, cefâ ve yakınlaşma gömleğini yırtmıştır. Eğer sen afvınla bana lütuf edersen o yırtık yama tutar (düzeldir). 2) Kalbim güzelliğine tamah ederek geldi. Umulur ki geçmiş günâhlar o şekilde afvedilsin.”

²⁴⁸⁴ “1) Kul istiḡfâr ederek bize gelirse; geçmişte yaptığı her şeyi afvederiz. 2) Çünkü bizim yakınımızda (geçirilen) bir saatçik; cefâda geçirilmiş bir yıla kefareti olur.”

Fe-inne's-suvey' ate fî kûrbînâ
Yükeffîru 'âmen mağâ (7) fî'l-cefâ

VELEHU EYẒAN [G.566]

[Mef' ulü Fâ' ilâtün Mef' ulü Fâ' ilâtün]

(1) Yâ mübsimen beḥālî dürcen mene'l-leālî

Yâ harf-i nidâdur *mübsimen* ism-i fâ' ildür if'âl (8) bâbından güldürici dimekdür ve nekre olduğıün menşûbdur *yâ recülen* gibi ve *dürcen* menşûb mef' ulidür ve dürc (9) cevâhir konulan hoşkaya dirler ve *mene'l-leālî* beyâniyyedür ma' nâ-yı mışrâ' budur ki *ey güldürücü kimse benüm ḥālüme incülerden* (10) *bir dürci* murâd ağzını incü dürcine teşbih ve kendü ḥâline güldüğün istiğrâbdur [ba' zı nüsaḥda beḥālî yerine yühâkî vâkı' olmuş yüşâbe ma' nâsına taḳdîrde dürcen dürcen yühâkî i' tibâr olunmaḳ gerek]

Yâ Rab çi der-ḥur âmed gerdiş (11) ḥaṭ-ı hilâlî

'*Aceb ne lâyıḳ gelmişdür ol dürc karanuñda ḥaṭ-ı hilâlî* murâd budur ki gâh olur ma' şûḳ-ı (12) mecâzî 'âşîḳ-ı ḥaḳîḳî ḥâline güler ḥâl bu kim kendünüñ ḥüsnî bâḳî degül ve kendüye 'âşîḳ olan fesâd (13) itmek ihtimâli vardur nitekim dir

(2) Ḥâlî ḥayâl-i vaşlet hoş mî-dihed firîbem

Şimdi senüñ vaşluñ ḥayâlî (14) *hoş aldar beni*

Tâ ḥod çi naḳş bâzed ân şüret-i ḥayâlî

Tâ ne naḳş oynaya ol şüret-i ḥayâlî murâd (15) budur ki gâh olur bir nesne bir kişünüñ ḥayâlinde mürtesim olur anuñ mülâḥazası yâ bir fi' l-i ḥüsn yâ bir fi' l-i (16) kabîḥ vücûdına bâ' iş olur

Beyt

--+/-+---/-++/-+---

Gâhî vişâl-i dilber bâşed be-fışḳ-ı rehber

Yâ Rab nigâh dârem zi-esbâb-ı (17) fışḳ u işyân

(3) Dil reft ü dîde ḥûn şud ten ḥaste cân zebûn şud

Göñül gitdi ve göz kan oldu (18) *ten ḥaste ve cân zebûn oldu*

Üzîtü bi'r-rezâyâ mâ li'l-hevâ ve mâlî

Üzîtü nefsi-i mütekellim-i mechûldür (19) *rezâyâ* cem'-i *reziyetündür* ki muşîbet ma' nâsınadur ve *mâ* istifhâmiyyedür ta' accüb ve ta' cîb için ma' nâ-yı (20) mışrâ' budur ki *eżâ oldundum ben muşîbetler ile n'oldı* 'ışḳa ve baña murâd 'ışḳ-ı ḥaḳîḳî nefsi maḡlûb idüp (21) ma' şiyetden maḥcûb ider dimekdür

Nazm

-+---/-+---/-+-

Nefs ne-tevân geşt illâ çâr çîz²⁴⁸⁵

Bâ-tu güyem yâd gîreş ey ‘azîz [İ198b] (1)

Ḥancer-i ḥāmūşî vü şimşîr-i cû‘

Nîze-i tenhâyi vü terk-i hücû‘

(4) Dil ḥûn şudem zi-desteş v’ez-nâz-ı çeşm-i mesteş

(2) Göñlüm kan oldu anuñ elinden ve mest gözinüñ nâzından

Fi’l-‘ışkı mu‘ cibâtî ye ‘tîne bi’t-tevālî

‘İşkda ‘aceb (3) getüriciler vardır gelürler biribiri ardınca murād destden kudret-i kāmiledür ve çeşmden murād ‘ayn-ı zâtdur (4) ve nâzı müşâhedetü’l-ebrâr beyne’t-tecellî ve’l-istitâr²⁴⁸⁶ hasebince gâh zuhûrî gâh istifâsıdır lâcerem tecellî-i şıfat-ı (5) kudretten ve bir rûz u ihtifâ-yı ‘izz-i ḥazretten kalb ḥûn ve nefis zebûn olur ve ‘ışk-ı ḥaķîķî aḥvâl-i nefsdan (6) ve ef’âl-i kulûbdan ‘acâ’ib izhâr ider ḥilâf-ı ‘ışk-ı mecâzîniñ ki ana nefis zebûn olmaz ve ‘acâ’ib zuhûr (7) bulmaz anuñcün dir

(5) Ḥûy-ı tu ger ne-gerded hergiz diger ne-gerded

Senüñ ḥûtuñ eger dönmezse hergiz bir daḥî olmaz (8)

‘Âşık der-în cevânib ‘ârif der-în havālî

‘Âşık bu cāniblerde ve ‘ârif bu taraflarda murād budur ki ma‘şûķ-ı (9) mecâzî şıyânet olmayıcaķ ‘âşık-şûret olan şâdıķ olmaz ve şûret-i ḥûbî mir’at-ı Ḥaķ kılan ‘ârif müşâhede-i (10) cemâl kılmaz

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ân buved vâcib ki dilber mümteni‘ gerded dilâ

Verne zabt-ı nefis-i emmâre ki-râ mümkün buved

(6) Yâ rākiben teberrâ (11) ‘an mevşîķî ve ḥādî

Yâ rākiben lafzı yâ mübsimen lafzı gibidür a‘dâb cihetinden teberrâ tefa‘al ve berâdan (12) ve içinde fâ‘ili ile cümle-i fi‘liyye olup şıfatıdır rākiben lafzınıñ mevşîķî ‘ahd ma‘nâsınadır ve ḥādî (13) ism-i fâ‘ildür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki ey rākib ki beri olduñ benüm ‘ahdümden ve hidâyet idiciden

În telķa Necdî (14) ehli kellim be-ḥasbî ḥālî

În harf-i şartdır telķa muzâri‘-i meczümdür aşlda telķî idi lafz-ı ehli menşüb (15) mef‘ûlidür ve kellim emr-i ḥazırdur ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki eger Necd ehline şatışursaña söyle benüm ḥasbî ḥālümü murād (16) budur ki ey ‘ahd-i tarîķati şıyup ve ḥādî olan şeyḥî koyup giden kimse bizüm diyâr ehline buluşursañ benüm (17) ḥasb-i ḥālümü ve sülûkda şebâtumı anlara diyesin ḥulâşa-i murād tekmîl-i sülûk itmeksüz tarîķatden rücu‘ idüp ‘avâm (18) ‘adādından olmaķ mezmümdür dimekdür [Necd diyâr-ı ‘Arabda bir memleket adıdır ve yüksek yer ma‘nâsına gelür ve yüksek yol

²⁴⁸⁵ Feridüddîn Attâr, Pendnâme. Der-Sıfat-ı Mücâhid-i Nefs, Ganjor.

²⁴⁸⁶ مشاهدة الأبرار بين التجلى والإستتار İyilerin müşâhedesi ortaya çıkmak ve gizlenmek arasındadır. (Kelâm-ı Kibâr)

ma' nāsına gelür nitekim Haq te'ālā buyurur *ve hedeynāhü'n-necdeyn*²⁴⁸⁷ ve bu gazelde iki yerde Necd lafzı zıkr olunur haqıqate haml olunmağ cā'iz ve mecāza haml olunmağ eblağdur]

Ḳıṭ' a

--+/+---/--+/+---

Çün 'ışq-ı tu bü'gzidem kârem heme ân geştet

Fâriğ şudeem (19) z'ân rûz ez-cümle-i kâr-ı hõd

Tā vaşl-ı tu-râ yâbem ey yâr-ı vefâ dârem

Bîgâne şudem eknûn ez-yâr u diyâr-ı hõd

Men terk (20) ne-h'âhem kerd 'ışq-ı tu zi-behr-i h'îş

Ger mî-kuşiem şāhā ez-ḥaşmet-i 'ār-ı hõd

(7) Dilber be-'ışq-bāzî ḥünem ḥelāl dānest

(21) *Dilber 'ışq-bāzlıkda ḳaunmı ḥelāl bildi*

Fetvā-yı şer'î çünest ey zümre-i mevālî

Şer' fetvāsı nicedür ey mevālî' cemā'ati [İ199a] (1) murād budur ki ma' şūḳ-ı haqıḳî nefsanıyyetüm ḥelāk itmegi ḥelāl bilür zāhir-i şer' de bu mes'ele nicedür diyü su'āl (2) ider ḥulāşa-i murād nefsanıyyet ihlākî taḳvāda ḥelāldür egerçi fetvāda degüldür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Gerçi perhîz ez-behişt (3) ü ḥür hest ez-şer'-i devr

Der-rivāyet dideim fetvîst taḳvā dîgerest

(8) El-'aynu mā tenāmet şevḳen li-ehli Necdin

(4) Lafz-ı *el-'aynu* merfû'-ı mübtedādur *mā tenāmet* cümlesi ḥaberîdür *şevḳen* fi'l-i menfinün mef'ûl-i lehdür *li-ehli Necden şevḳen* (5) lafzına müte'allıḳdur ma' nā-yı mışrā' budur ki *göz uyımadı ehl-i Necde şevḳ için*

Ve'l-ḳalbü zāte vecdın (6) fi-zātiha'l-uḍālî

Ve'l-ḳalbü mübtedādur *zāte* lafzı anuñ ḥaberîdür ve *vecdın* ḡuşşa ma' nāsınadır 'uḍālî zamm-ı 'ayn (7) ile şiddet ma' nāsına ma' nā-yı mışrā' budur ki *ḳalb ḡuşşa şāhibîdür anuñ zātında şiddet vardur* murād diyāra (8) ve yāra kemāl-i iştıyāḳın zikrdür

Beyt

--+/+---/--+/+---

İmrûz merā der-dil cüz yâr memî-genced

K'ender ḥarem-i sultān aḡyār nemî-genced (9)

Şi'r

²⁴⁸⁷ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ Ona iki yolu (doğru ve eğriyi) gösterdik. (Kur'ân, Beled 90/10).

Ve mā tilke'd-diyāru şegafne kalbî²⁴⁸⁸

Ve lâkin hubbu men sekene'd-diyārā

(9) Li'llāhi zāti remel kâne'l-ḥabîbi (10) fihā

Cār ma'a'l-mecrūr muḥallā merfū' -ı muḥaddem ḥaberdür lafz-ı zāti lafzen merfū' -ı mübtedādur muzāfdur remel lafzına (11) ve kâne tammedür lafzu'l-ḥabîb fā' ilidür ve fihā zamîri rāci' dūr zāti remel ma'nā-yı mışrā' budur ki Allāh içündür (12) zāti remel didükleri buḳ'a ki ḥabîb anda

Ṭāre'l-ukūli ṭurren min nazreti'l-gazālî

'Akıllar uçdı cemî'en gazāl (13) nazarından murād ḥabîb olduğı diyāri medḥ ve aña du'ā ve anda olan ḥabîbe nazar 'akılları yitürdüğün zikrdür (14) ḥulāşa-i murād 'ālem-i İlähiye meylini ve ol ḥazretten tecellîye bir nazar 'ukūli yitürdigün beyāndur ki Ḥaḳ te'ālā buyurur (15) felemmā tecellā rabbūhu li'l-cebeli ce'alehu dekken ve ḥarre mūsā şa'ıkan²⁴⁸⁹

(10) Ez-çār çiz me'gzer ger zîrekî vü 'ākîl

Dört nesneden (16) geçme eger zîrek ve 'ākîl iseñ

Emn ü şarāb-ı bî-ğış u ma'şûḳ u cāy-ı ḥālî

Emînlij ve çirksüz şarāb (17) ve ma'şûḳ ve ḥālî yir murād budur ki zîrek ü 'ākîl olan dört nesneden geçmeyüp ya'nı terk itmek gerek (18) biri emn biri 'ışḳ-ı ḥālîş biri ma'şûḳ-ı ḥaḳîkî biri hücre-i ḥalvet

Beyt

Ehl-i sa'âdet ān geh şevved cem' ender-ü (19)

Hem emn ü me'men ü mey-i şāfî vü yār-ı ḥûb

(11) Mey dih ki gerçi geştem nāme-siyāh-ı 'ālem

Şarāb bir egerçi oldum (21) 'alemün ḳara nāmelüsüsü

Nevmîd key tevân bûd ez-luṭf-ı lâyezālî

Me'yūs olmaḳ feyz-i lâyezālîden murād keşret-i (21) 'ışyānı olan 'ışḳ-ı İlähiye iştiğāl idüp fazl-ı rahmetden ve feyz-i ḳurbetden ümîd kesmek olmaz dimekdür [İ199b] (1)

Nazm

+ --- / + --- / + ---

Ḥaṭā-püşā Ḥudāvendā İlähā

'Aṭā-baḥşā kerîmā pādşāhā

Be-fazl-ı ḥîştin ber-mā be-baḥşāy

²⁴⁸⁸ "O memleketler benim kalbimi çelmediler. Lâkin o diyârda ikâmet eden benim kalbimi çaldı."

²⁴⁸⁹ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur'ân, A'râf 7/143).

Hudāvendī-i ḥod kun (2) ‘afv-ı fermāy

(12) Sākī biyār cāmī vü zi-ḥalvetem birün kun

Ey sākī getür bir ḳadeḥi ve beni ḥalveten çıkar

Tā der be-der be-gerdem (3) ḳallāş u lāubālī

Tā ḳapu ḳapu gezem rind ü lāubālī murād budur ki ba‘zı meşreb-i sevdāvī-mizāc ve melāmiyye-ṭab‘ olur (4) ḥalvete ve sükūna ve ziyy-i şūfiyyede olmağa ḳādir olımaḫ lācerem anuñ gibi kimseye şeyḫ-i tarīḳat taşfiyyet-i ḳalb ta‘līm idüp (5) ḥalvetden çıkarup ehlu’llāḫ ve şuleḫā ile muşāḫabet ḫavāle itmek gerek ki rindāne gezüp taḫşil-i feyz ide (6)

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Şeyḫ mī-bāyed ki bāşed çün ṭabīb ehl-i şinās

Her yekī-rā tā kuned vefḳ-i mizāc-ı ü ‘ilāc

(13) Çün nīst naḳş-ı devrān (7) ber-hiç ḫāl şābit

Çün naḳş-ı cihān bir ḫāl üzre şābir degüldür

Ḥāfız ne-kun şikāyet tā meu ḫurīm ḫālī

(8) *Ey Ḥāfız şikāyet itme tā şarāb içelüm şimdi* murād budur ki müsā‘ede-i zamān yok ise ‘aceb olmaz ki naḳş-ı cihān (9) bir ḫāl üzre ḳalmaz imdi şikāyet itmeyüp ‘ışḳ-ı İlāhīye iştigāl idelüm dimekdür

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Çāre-i şādī ne-bāşed (10) ḫātır-ı ğam-gīn-rā

Ġayr-ı ān şerbet ki nām-ı ü şarāb-ı ‘ışḳ-ı üst

(14) Şāfist cām-ı ḫātır der-devr-i Āşaf-ı ‘ahd

(11) *Şāfīdür ḫātır ḳadeḥi vezīr-i zamān devrinde*

Ḳum fe’sḳinī raḫīḳan aşfā mine’z-zülālī

Lafz-ı *ḳum* vāsıḳ-ı emr-i (12) ḫāzırlardur ve *raḫīḳ* sāfī ve aḳ şarāba diler *aşfā* ism-i tafdıldür şafādan ma‘nā-yı mısrā‘ budur ki *dur içür* (13) *baña şarābı ki ziyāde şāfīdür mā-yı lezīzden* murād şafā-yı ḳalb ḫāşıl itmemişdür vezīr-i zamān ya’nī şeyḫ-i devrān (14) zamānında lācerem feyezāna isti‘dādum vardur ifāza ḳıl dimekdür ve aḫbār-ı meşāyīḫdandur *el-ḳulübü evānī’l-llāhi fī’l-arḫi fe’eḫabbu’l-evānī ila’llāhi esfāhā*²⁴⁹⁰

Rubā‘ī

Raḳḳe’z-züccācü ve raḳḳati’l-ḫamru²⁴⁹¹

²⁴⁹⁰ القلوب أواني الله في الارض فأحب الاواني الي الله أصفاهها Kalpler Allah’ın yeryüzündeki kaplarıdır. Allah katında en değerli kaplar en temiz olanlarıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

²⁴⁹¹ “1) Kadeh inceldi ve içki de inceldi (şeffaflaştı). İkisi birbirine benzedi. Emir de müşkil oldu. 2) Nasıl ki içki vardı kadeh yoktu veya nasıl ki kadeh vardı içki yoktu.” Sühreverdî el-maktûl.

(Fe-teşākelā) fe-teşākele'l-emru

Fe-ke'ennemā ḡamrun ve lā (16) ḡadeḡun

Fe-ke'ennehā ḡadeḡun velā ḡamru

(15) El-mülkü ḡad yebāhī min ceddihī veceddihī

Mülkü ḡamm-ı mīm ile mecmū'-i memlekete dirler (17) *yebāhī* fī'l-i muzāri'dür mübāhātadan müfāḡeret ma'nāsına ve *veceddī* bunda vicdān ve ḡālet ü 'ışḡ u muḡabbet ma'nāsınadır (18) *veciddī* baḡt ma'nasınadır ma'nā-yı mışrā' budur ki *memleket fāḡr ider anuñ vecd ü ḡāletindenve baḡt u devletinden* (19)

Yā Rab ki cāvidān bād in ḡadr ü in me'ālī

Yā Rab ebedī olsun bu ḡadr ve bu rif'atler ve bu şerefler [ulā ḡamm-ı 'ayn ile ve feth-i 'ayn ile ve ma'allā feth-i mīm ile şeref ve rif'at ma'nāsınadır me'ālī cem'idür]

(16) Mesned-fürüz-ı (20) devlet kân-ı şükūh u şevket

Devlet taḡtın nūrlandırıcı heybet ve şevket kânı

Burhān-ı mülk ü millet (21) Bū Naşr bū'l-me'ālī

Mülk ve milletüñ delīlī Ebū Naşr bin Ebu'l-me'ālīdür Ḥ'āce Ḥāfızuñ 'ādetidür maḡlaş ḡizr [İ200a] (1) olınan beytten şoñra beytten bir büzürgvār medḡin ider ve anuñ ilḡābında ba'zı ebyāt söyler ammā bir vechle (2) ta'bīr ider ki ḡāhire naḡar ḡāḡir ulusun vaşf ider ma'nāya naḡar ṡarīḡat ulusun vaşf eyler bir nice yerde (3) bu ma'nā tafşil olunmuşdur bunda daḡı öyledür

Beyt

--+--/-+--/-+-

Ḥ'āce Ḥāfız ey hezār-ı bāḡ-ı dīn

Ber-kemālet şad (4) hezārān āferīn

VELEHU EYŻAN [G.567]

[Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün]

Bu şerḡ olınacak ḡazel bir ḡazeldür ki ekşer-i nūsaḡda yokdur ki ba'zı elfāzı (5) 'Arabī ve ba'zı Fārisī ve ba'zı ehl-i Şirāz lūḡatıdır ki Şirāz ḡavminden ḡayrı 'Acemler daḡı bilmezler bu faḡīr zamān ile (6) bulup ve bilüp ve bir varaḡa yazmış idüm şimdi āḡire irād ḡıldum tā ki ḡazeller emr-i ḡarīb ile tamām ola (7) [ehl-i Şirāz Fārisī lūḡat tekellüm itdükleri gibi kendülere maḡşuş ba'zı lūḡat daḡı tekellüm iderler ki ḡayrı şehir ḡavmi ol lūḡatı bilmezler]

(1) Sebet Selmā be-şudḡeyḡā fuādī

Bu mışrā' 'Arabīdür ki lafz-ı *sebet* fī'l-i māzī-i mü'enneşdür ikinci bābdandır *şudḡ* (8) ḡamm-ı şād ile zülfdür bunda teşniyesidür ki aşlda şudḡeyn idi zamīre muzāf olup nūn sāḡit olmuşdur (9) *fuād* ḡamm-ı fā ile ḡalbdür yā-yı mütekellime muzāfdur ma'nā-yı mışrā' budur ki *esīr ḡıldı Selmā nām ma'sūḡa* (10) *iki zülfi ile benüm ḡöñlümi*

Ve rūhī külle yevmin lî-yünādî

Bu mışrâ‘ daği ‘Arabîdür ki ma‘ nâsı *ve benüm cānum her gün* (11) *baña nidâ ıder dimekdür* murâd budur ki ma‘ şûk-ı hâkîkî ğayb-ı hüviyyet-i zât u şîfât ile ħalbümü esîr eyledi cānum ‘aqluma (12) *nidâ idüp taħlîş taleb idüp taħşîl-i maṭlab ister*

(2) Ĥudâyâ ber-men-i bî-dil be-baḥşây

Bu mışrâ‘ Fârisîdür ki ma‘ nâsı (13) *yâ Rabbî ben ‘âşîķa ‘afv kıł* dimekdür

Ve evşilnî ‘alâ raġmil’l-e‘ âdî

Bu mışrâ‘ ‘Arabîdür ki ma‘ nâsı daği *ulaşdur beni* (14) *düşmenler raġmına* dimekdür murâd ‘afv-ı ma‘ âşî taleb idüp nefis ü kuvâ-yı nefsâniye ve şeyâṭin-i cinn ü ins raġmına vuşul (15) *huşûlin talebdür*

(3) Emen enkertenî ‘an ‘ışķi Selmâ

Bu mışrâ‘ ‘Arabîdür ki hemze ħarf-i nidâdur ve *men* istifhâm içündür (16) *enkertenî fi’l ü fâ’ il ü mef’ üldür* ma‘ nâ-yı mışrâ‘ budur ki *ey kimse sen baña inkâr mı idersin Selmâ ‘ışķından* (17)

Tez evvel rū yekî lülü bevādî

Bu mışrâ‘ maḥlûṭdur lafz-ı *tez* ehl-i Şîrâz lüğatıdur Fârisî ta‘bîr ile tu ez (18) dimekdür ve lafz-ı *evvel* ‘Arabîdür ve *rû* lafzı ve *yekî* lafzı Fârisîdür ve *lülü* ‘Arabîdür ma‘ şûkdan kinâyetdür (19) ve lafz-ı *bevādî* ehl-i Şîrâz lüğatıdur Fârisî ta‘bîr ile mî-bâyed dîd dimekdür ma‘ nâ-yı mışrâ‘ budur ki (20) *saña evvelnde bir ma‘ şûk yüzin görmek gerek idî* murâd budur ki vech-i ħüsn gören ve müşâhede-i tecellî iden (21) bî-iḥtiyâr olur bu beyt merhûndur

(4) Ki hemçün mut bübüten dil veîre

Bu mışrâ‘ maḥlûṭdur ki *hemçün* [İ200b] (1) Fârisîdür ve *mut* zamm-ı mîm ile ehl-i Şîrâz lüğatıdur Fârisî ta‘bîr ile *men* tu dimekdür bübütün lafz-ı zamm-ı bâ ve kesr-i tâ ile ehl-i Şîrâz lüğatıdur Fârisî ta‘bîr ile] *be-bâşed* dimekdür ve *dil* Fârisîdür ve lafz-ı *veîre* (2) *vâvuñ* fethi ve hemzenüñ kesri ve rānuñ fethi ile ehl-i Şîrâz lüğatıdur Türkî ta‘bîr ile bir uğurdan dimekdür ma‘ nâ-yı (3) mışrâ‘ budur ki *ki bencileyin senüñ olurdı göñlüñ bir uğurdan* bu mışrâ‘ merhûndur

Ġarîķü’l-‘ışķi fi-baḥrû’l-vidādî

(4) Bu mışrâ‘ ‘Arabîdür ki ma‘ nâsı *‘ışķ ğarîķi muḥabbet deñizinde* dimekdür murâd müşâhede-i tecellî-i cemâl iderek senüñ göñlüñ (5) *bencileyün muḥabbet deñizinde ğarîķ-i ‘ışķ olur idi* dimekdür

Beyt (Ahreb)

Güyî ki çirâ tu ‘âşîķ u mehcûrî

Tu rûy-ı bütüm ne-dîdeî (6) ma‘ zûrî

(5) Be-pey mâ çân ġarâmet büsperîmen

Bu mışrâ‘ maḥlûṭdur *be-pey* ehl-i Şîrâz lüğatıdur *be-pây* dimekdür ve (7) lafz-ı *mâ* Fârisîdür *çân* cîm-i ‘Acem ile ehl-i Şîrâz lüğatıdur cân ma‘ nâsınadır *ġarâmet* lafzı ‘Arabîdür mürâdif-i cezâ ve ‘ivezdür (8) *büsperîmen* ehl-i Şîrâz lüğatıdur Fârisî

ta‘bîr ile be-sipārîm dimekdür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *ayağa biz cânı ‘ivez* (9) ve *cezâ ışmarlaruz*

Ėaret yek dî rivişti tez-emâdî

Bu mışrâ‘ maħlûtdur *ġaret* lafzı ehl-i şirâz lüğatıdır ħarf-i (10) şartdır eger lafzı gibi ve lafz-ı *yek* Fârisîdür *dî rivişti* kesr-i dâl ve râ ile ehl-i şirâz lüğatıdır bir rüşenliksüz dimekdür (11) *tez* lafzı tu ez ma‘nâsınadır ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *eger bir rüşenliksüz bizden gördüñ ise* murâd bizden bir terk-i (12) hüdâ ve ziyâ gördüñ ise anuñ ‘ivezi cân teslim idevüz

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Der-în reh ger muṭî‘î cāy-ı şükrest

Eger dârî ħaṭâyî (13) ‘özr ez-ü ħ‘âh

(6) Ėam-ı in dî buvâtet ħurd nâ-ċâr

Bu mışrâ‘ maħlûtdur *buvâtet* lafzı ehl-i şirâz lüğatıdır (14) be-bâyed tu-râ ma‘nâsınadır bâķî elfâzı Fârisîdür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *gönül ġamın saña yinek gerekdür*

Veġarne vâbinî (15) ânċet nişâdî

Bu mışrâ‘ maħlûtdur *veġarne* ehl-i şirâz lüğatıdır ki mürâdif-i vegernedür ve lafz-ı vâbinî ehl-i şirâz (16) lüğatıdır Fârisî ta‘bîr ile binî dimekdür ve lafz-ı *ânċet* Fârisîdür ol nesneyi ki sen dimekdür ve lafz-ı *nişâdî* kesr-i nûn (17) ile ehl-i şirâz lüğatıdır mürâdif-i ne-tevânîdür ma‘nâ-yı mışrâ‘ budur ki *yoġsa görürsin ol nesneyi ki sen aña kâdir degülsin* (18) murâd ‘akluñ nefse ħiṭâbını zıkrdür ki dir ħalbûñ ve rûġuñ ġamın şimdi yiyüp tedbîr-i âġiret eylemek gereksin ve illâ ‘azâb-ı (19) âġiret görürsin ki aña taĥammüle kâdir degülsin

Ėıṭ‘a

+ --/ + --/ + --/ + -

Me-dih furşat ez-dest eger bâyedet

Ki kûy-ı sa‘âdet zi-meydân (20) berî

Ki furşat ‘azîzest eger fevt şud

Besî dest-i şasret be-dendân berî

(7) Nigārâ der-ġam-ı sevdâ-yı ‘ıřķet

Ey (21) *nigâr senüñ ‘ıřķuñ sevdâsı ġamında*

Tevekkelnâ ‘alâ Rabbi’l-‘ibâdî

Tevekkül kılduġ biz ħullar Rabbine murâd münâdâ ü muġāṭabdan [İ201a] (1) nefsdür aña dir ki senüñ ‘ıřķuñ sevdâsı ġamında ħazret-i Ėaġķa tevekkül idüp ‘ibâdet iderüz ve illâ (2) anuñ bizüm ‘ibâdetimüze ħaceti yoġdur

Nazm

- + --/ - + --/ - + -

Tā' at-i maḥlūk ḥālīk-rā çī sūd
Līk ḥālīk ḥālīk-rā rāhī nümūd (3)
Tā şināsed ḥālīk-ı ḥod-rā yaḳīn
Şükr-i ni' met-rā nihed rev ber-zemīn

(8) Dilem kem kerde reh der-çin-i zülfet

(4) *Gönlüm yol azmış senün zülfün büklümünde*

Be-leylin muzlimin va'llāhu hādī

Ḳarañu gicede Allāh hādīdür (5) murād budur ki 'aql yā rūḥ nefse dir gönlüm senün kuyūduñda yitişmişdür zulmet-i şehvāniyyede pes Ḥaḳ te'ālā (6) hādīdür andan hidāyet taleb iderüm

Rubā'ī (Ahreb)

Ger luṭf-ı tu yārī ne-nümāyed zi-nüḥust
Hem tevbe şikesteest (7) hem peymān süst
Çün tevbe be-ümīd pezīroften tust
Tā tu ne-pesendī ne-şevēd tevbe dürüst

(9) Ḥamuş Ḥāfız (8) ki dest-i ḡayb nāḡāh

Sus Ḥāfız ki ḡayb eli nāḡāh

Çünān sāzed ki ḥ'āhī rüz-ı şādī

Öyle ider ki (9) *istersin şādīlik günini* murād esrār-ı İlāhiyye fāş itme ve illā dest-i ḡayret-i ḡayb seni red idüp dergāhdan (10) mehcūr olup bu maḳāma ve ol zamāna taḥassür idersin pes iḥfā-yı esrār ve iḥtīfā gerekdür

Rubā'ī (Ahreb)

Rūzī (11) ki revem hem-reh-i cānān be-çemen
Nī lāle vü gül bīnem vü nī serv ü semen
Rāzī ki miyān-ı men ü ü gufte şevēd
Men (12) dānem ü ü dāned ü ü dāned ü men

Ḥ'āce Ḥāfız kelām-ı şerḥinde ḡaylī ihtimām oldu bu maḥalde cümle ḡazellerinün (13) şerḥi tamām oldu

Beyt

- + + - / - + + - / - + -

Şükr ki in nāme be-'ünvān resīd²⁴⁹²

Pişter ez-'ömr beyābān resīd

ve şerḥün miḳdārı (14) ziyāde ve keşret-i sevāda muḥtāc olduḡı ma'zūr buyurıla ki egerçi şerḥ-i mezbūr bir kitābdur ammā altı kitābı (15) cāmi' dūr ki biri Fārisī Dīvān-ı Ḥāfızdur ve biri Türkī Dīvān-ı Ḥāfızdur ve biri ma'nā-yı murād i'tibārī ile

²⁴⁹² Nizāmî, Hamse, Mahsenü'l-Esrār, Bölüm 59, Encām-ı Kitāb, Ganjor.

taşarrufdan (16) bir kitâbdur ve biri ‘Arabî eş‘ârı iştimalî için çöng-i eş‘âr-ı ‘Arabiyyedür ve biri Fârisî ebyâtı mutazammın olduğu (17) i‘tibâr ile çöng-i ebyât-ı Fârisiyyedür ve biri Türkî ebyâta şümûlî hissi ile çöng-i ebyât-ı Türkiyyedür ve H‘âce (18) Hâfızuñ muḳaṭṭa‘ât u rubâ‘iyyâtı ve Sâķi-nâme vesâ‘ir ebyâtı taṣavvufa çendân müte‘allık olmadığı ecilden (19) şerḥ itmemek ḳaşd itmiş idüm ba‘zı ‘azîzler Dîvân-ı Hâfız şerḥi tamâm olmak ol vaḳt olur ki *ve me‘l-iḥsânü* (20) *ilā bi’t-tamām*²⁴⁹³ mücebince anlar daḫi şerḥ olına didükleri eclden anlaruñ daḫi şerḥine şürû‘ olunup murâd beyân (21) ḳılındı

EL-MUḲAṬṬA‘ ÂT²⁴⁹⁴

ḲİṬ‘ A [1]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Dil me-nih ber-dünyî vü esbâb-ı ü

Göñül ḳoma dünyâyâ ve esbâbına [İ201b] (1)

Z‘ân ki ez-vey kes vefâdârî ne-dîd

Zîrâ andan kimse vefâdârlık görmedi murâd budur ki dünyâyâ i‘timâd olmaz (2) ki bî-vefâdur

(2) Kes ‘asel bî-nîş ez-în dükkân ne-ḥurd

Kimse balı nîştersüz bu dükkândan yimedi

Kes ruṭeb bî-ḥâr (3) ez-în bustân ne-çîd

Kimse yaş ḥurmayı dikensüz bu bostândan dîrmedi murâd budur ki lezzeti zahmet ile olur (4) [*ruṭeb* yaş ḥurmadur]

(3) Her be-eyyâmî çerâġi ber-fürûḥt

Her bir çerâġı ki bir eyyâmda yaḳdı

Çün tamâm efrûḥt bâdeş der-demîd

(5) Çün tamâm yaḳdı aña yıl üfürdi ya‘nî söyündürdi

(4) Bî-tekellûf her ki dil ber-vey nihâd

Tekellûfsüz her kim ki aña (6) *göñül ḳodı ya‘nî muḥabbet itdi*

Çün be-dîdî ḥaşm-ı ḥod mî-perverîd

[Çün gördüñ ya‘nî oña nice naḳar ḳıldun] Çün gördi ya‘nî oña nice naḳar ḳıldı kendü (7) *ḥaşmını besledi* murâd budur ki dünyâyâ göñül viren şol kimseye beñzer ki ḥaşmını besleye

(5) Şâh-ı ġâzî ḥüsrev-i ġitîsitân

(8) Ġâzî şâh memleket alıcı pādşâh

²⁴⁹³ وما الاحسان إلا بالتمام İyilik ancak tam olunca makbuldür. (Diğer Arapça İbâreler)

²⁴⁹⁴ Aded 38.

Ān ki ez-şemşîr-i ũ hūn mî-çekîd

Ol ki kılıcından kam tamar idi mışrâ^c -ı şânî (9) maзмünü vaşf-ı şâhdur

(6) Geh be-yek hamle sipāhî mî-şikest

Gāh bir hamle ile sipāhî sır idi

Geh be-hūyî kalbgāhî (10) mî-derîd

Gāh bir hūy ile bir kalbgāhî yırtar idi bu beyt maзмünü daği vaşf-ı şâhdur

(7) Serverān-rā bî-sebeb mî-kerd (11) habs

Serverler sebebsüz habs iderler idi

Gerdenān-rā bî-güneh ser bî-burîd

Boyunlaruñ günâhsuz başın keser (12) idi bu beyt maзмünü daği vaşf-ı şâhdur

(8) Ez-nehîbeş pençe mî-efkend şîr

Anuñ heybetinden yavrısın (13) bırağur idi arslan

Der-beyābān nām-ı ũ çün mî-şenîd

Beyābānda çün anuñ adın işidür idi ya^c nî (14) anuñ adın işidecek anuñ heybetinden yüklü arslan yavrısın düşürür idi bu beyt maзмünü daği vaşf-ı (15) şâhdur

(9) ‘Ākıbet Şîrāz u Tebrîz ũ ‘Irāk

‘Ākıbet Şîrāzı ve Tebrîzi ve ‘Irākı

Çün musahhar kerd vaķteş (16) der-resîd

Çün musahhar eyledi ve anuñ vaķti irişdi merhûndur

(10) Ān ki rûşen bud cihān-bîneş bedû

Ol (17) kimse ki rûşen idi şāhuñ çeşm-i cihānbîni anuñ ile

Meyl der-çeşm-i cihān-bîneş keşîd

Anuñ (18) cihān-bînine meyl çekdi ya^c nî oğlı anuñ gözine meyl çekdi bilgil ki bu şāhuñ evşāfından fehm olunur ki qahhār (19) u bî-raħm pādşāh imiş lācerem men lā yerhamu lā yürhamu²⁴⁹⁵ hasebince kendüye daği rah ve şefkat olmamış (20)

KİT‘ A-İ ĀHİRİ [2]

[Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilün]

(1) Sākiyā bāde ki iksîr-i hayātest biyār

Ey sākî şarāb ki hayāt kîmyāsıdur getür

Tā ten-i hāki-i men (21) ‘ayn-ı beķā gerdānî

²⁴⁹⁵ مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 695, Hadîs No: 5218.

Tā benüm hāke mensūb tenümi ‘ayn-ı beḳā idesin murād budur ki şeyḥe ḥiṭāb idüp dir ey şeyḥ [İ202a] (1) ‘ışḳ-ı İlāhī kīmyā-yı ḥayātdur anı getür baña tā cism-i ḥākī cān-ı bākī idesin

(2) Çeşm ber-devr-i ḳadeḥ dārem ü (2) cān ber-kef-i dest

Gözi ḳadeḥ devrine dutarum ve cān el ayası üzre

Be-ser-i ḥ‘āce ki tā ān ne-dihī (3) ne’stānī

Ḥ‘ācenüñ başı ḥaḳḳıçün tā anı virmeyesin almazsın murād nevbet-i şafā-yı ḳalb ve müşāhede-i Rab (4) baña gelmek ümīdindeyin ve cānum elüm ayasındadır ammā Ḥ‘āce-i kā’ināt başı ḥaḳḳıçün bezl-i rūḥ itmeyince anı (5) bulımazsın dimekdür

(3) Hemçü gül der-çemen ez-bād mey-efşān dāmen

Gül gibi çemende yilden etek silkme

Z‘ān ki der-pāy-ı (6) tu dārem ser-i cān-efşānī

Zirā senüñ ayaḡuñdan cān-efşānlık başın yā sevdāsın dutarın murād budur ki (7) şeyḥe ḥiṭāb idüp dir baña terbiyyet ü irşāddan fāriḡ olma ki senüñ ḥidmetüñde bezl-i rūḥ idüp ṭaleb-i (8) fütüh iderüm [lafz-ı ser bunda iki ma‘ nāya olmaḳ cā’izdür]

(4) Ber-meşānī vü meşālib be-nevāz ey muṭrıb

İki kıllu ve üç kıllu sāz üzre oḡsa ya‘nī çalup (9) ırla ey muṭrıb [meşānī cem‘-i meşnīdur] [meşālib aşlda meşāliş idi bā şādan ibdāl olunmuşdur]

Vaşf-ı ān māh ki der-ḥüsn ne-dāred şānī

Ol ay vaşfin ḥüsnde yoḡdur şānisi murād sāz (10) ve āvāzdan ve bākī şadā ve nidādan vaşf-ı ḥazret-i Ḥaḳḳı ismā ve fehm itdür dimekdür

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [3]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-güş-ı (11) cān-ı rehī menhiī nidā der-dād

Ḳuluñ cānı ḳulaḡına bir irişdürici nidā virdi ya‘nī çağırdı

Zi-ḥazret-i (12) eḥadi lā ilāhe illa’llāh

Ḥazret-i eḥaddan ki Allāh yoḡdur illa’llāh ya‘nī Ḥaḳ te‘ālā tarafından ḥabet virüp nidā (13) itdi [rehī yā-yı aşliyye ile ḳul dimekdür bende lafzı gibi ve menhi lafz-ı ‘Arabīdür irişdürici dimekdür bunda yā-yı vaḥdet dāḡıl oluo bir irişdürici ma‘ nāsınadır]

(2) Ki ey ‘aziz kesī-ra ki ḥ‘arist naşib

Ki ey ‘aziz bir kimseye ki ḥ‘arlık naşibdür

Ḥaḳıḳat anki ne-yābed (14) be-zür manşib u cāh

Ḥaḳıḳat oldur ki bulmaz ol kimse zür ile manşib u cāh

(3) Be-āb-ı zezem ü kevşer sefid (15) ne’tvān kerd

Zezem ve kevşer şuyı ile ağartmaḳ olmaz

Kilim-i baht-ı kesî-râ ki bâftend siyâh

Bir kimsenüñ (16) *bahtı kelîmin ki siyâh dokımış olalar* murâd zûr ile manşib u devlet olmaz taqdir-i Hâk ile olur dimekdür (17) bilgil ki ba'zı nüsahta bu maħalde bir maħlassuz ğazel yazmışlardır ki maṭla'ı budur

Beyt

- + + - / + - + - / - + + - / + - + -

Dādgerā tu-rā felek (18) cür' a-keş-i piyāle bād²⁴⁹⁶

Düşmen-i dil-siyâh-ı tu ğarğa be-ḥûn çü lāle bād

maṭla' ile olıcağ kıt'a olmaz (19) ve bu tamām ğazeldür ḥarf-ı dālda zıkr olunup şerḥ kılınmışdır ve ba'zı nüsahta bu maħalde bir maṭla'suz ve (20) maħlaşsuz ebyât yazmışlar ki ḥarf-i dālda tamām ğazel yazılıp şerḥ olunmuşdur ki maṭla'ı budur (21)

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

Nisbet-i rüyet eger bā-māh u pervîn kerdeend²⁴⁹⁷

Şûret-i nādide ıtlākî be-taḥmîn kerdeend

ve ba'zı nüsahta [İ202b] (1) bu maħalde bir maħlaşsuz ğazel yazmışlar ki maṭla'ı budur

Beyt

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

Ḥüsrevā gūy-ı felek der-ḥam-ı çevgān-ı tu bād²⁴⁹⁸

Sāḥat-ı (2) kevn ü mekân 'arşa-i meydān-ı tu bād

maṭla' ile kıt'a olmaz ve bu daḥi ḥarf-i dālda şerḥ olunmuş tamām ğazeldür (3) tekrār irād itmek zā'iddür anuñçün irād olunmayp şerḥ kılınmadı

KİT' A-İ ÂHİRİ [4]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Dil me-bend ey cān-ı men der-ḥ'āce (4) vü şāh u vezîr

Göñül bağlama ey benüm cānum ḥ'āceye vü şāha vü vezîre

Kes nemî-dāned ki kâreş ez-kücā (5) ḥ'āhed küşād

Kimse bilmez ki anuñ işi kanden açılsa gerekdür

(2) Rev tevekkül kun nemî-dānî ki nevk-i kil-k-i men

Yürî tevekkül (6) kıl bilmez misin ki benüm kalemüm ucı [nevk her nesnenüñ sivri ucına dirler]

²⁴⁹⁶ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.274/1, Hâfız-ı Şîrâzî.

²⁴⁹⁷ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.246/1, Hâfız-ı Şîrâzî.

²⁴⁹⁸ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.154/1, Hâfız-ı Şîrâzî.

Nakş-ı her şüret ki zed rengi diger birün fütād

*Her şüret nakşın ki urdı bir dürlü (7) reng taşra düşdi ya' nî nice nazm yazdum bir
büzürgvârdan ihsân ricâ itdüm andan baña in'âm olmayup ğayrdan (8) oldu nitekim
dir*

(3) Şāh-ı hürmüzem ne-dîd ü bî-sühān şad lutf kerd

*Hürmüz pādşāhı benî görmedi sözsüz ya' nî (9) aña ben nazm u medh itmeksüz yüz
lutf eyledi*

Şāh-ı Yezdem dîd ü medheş guftem ü hiçem ne-dād

Yez şāhı (10) benî gördi ve aña medh didüm hiç baña virmedi

(4) Kār-ı şāhān inçünin bāşed tu ey Hāfız me-renc

Şāhlaruñ (11) işi buncılayın olur ey Hāfız incünme

Dāver-i rūzî-resān tevfiķ ü nuşretşān dehād

*Rızķ irişdürici (12) hākim bunlara tevfiķ ü nuşret vîrsün hülāşa-i kelām ve zübde-i
merā budur ki erbāb-ı dünyā ihsānına (13) i' timād itmeyüp ğazret-i Hāķķa tevekkül
itmek gerek ol rızķı bilmedüğün yerden irişdürür*

Ḳıṭ' a

--+/--+--/+--+/-+-

Cāmî me-bend (14) tevsen-i himmet be-mîh āz

Hemçün hîrān ber-āhur-ı āhir zamāniyān

Zi-hün-ı hākiyān me-ṭaleb loķma tā resed

Turb (15) u peyāz ķā'ide-i āsmāniyān

Āzādegî k'ez-în ki ne-yerzed be-nezd-i ' aķl

Mülk-i cihān be-diden-i rüy-ı cihāniyān (16)

ve bilgil ki ba' zı nüsaķda bu maķalde biş beyt ber-tamām ğazel yazılmış ki maṭla' ı budur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

[Ber-ser-i bāzār-ı cān-bāzān münādā mî-zenîd²⁴⁹⁹

Bi'snevîd ey sākinān-ı kūy-ı cānān bi'snevîd]

ve bundan soñra altı beyt ber-tamām ğazel yazılmış ki maṭla' ı budur]

Beyt

+---/+---/+---/+--

Merā mey diger bārih (17) ez-dest burd²⁵⁰⁰

Be-men bāz be-nümüd mey dest-burd

²⁴⁹⁹ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.264/1, Hâfız-ı Şîrâzî.

²⁵⁰⁰ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.221/1, Hâfız-ı Şîrâzî.

muḳaṭṭa‘āt eşnāsında tamām ḡazeller irād itmek münāsib degüldür (18) ve bu iki ḡazelleri daḡı ḡarf-i dālde yazılup şerḡ ü beyān olunmuşdur

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [5]

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Rūḡu’l-ḡudūs (19) ān sürüş-ı ferruḡ

Rūḡu’l-ḡudūs ya‘nī Cebrāīl ol melek-i mübārek

Ber-ḡubbe-i ṡarem-i zeberced

Zeberced reng (20) felek ḡubbesi üzre

(2) Mī- ḡuft serḡergehān ki yā Rab

Dir idi seḡer vaḡtlerinde ki yā Rab

Der-devlet ü (21) ü ḡaşmet-i muḡalled

Ebedī devlet ve ‘āzametde

(3) Ber-mesned-i ḡüsrevī be-mānād

Pādşāḡlık tekyegāḡı üzre [İ203a] (1) ḡalsun

Manşūr-ı Muḡaffer-i Muḡammed

Manşūr-nām muḡaffer vaşf ki Muḡammed oḡlıdur murād budur ki pādşāḡ-ı ‘ādil melā’ikenüñ (2) du‘ā-yı ḡayrına müsteḡaḡ u lāyıḡdur

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [6]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-‘ ahd-i salṡanat-ı Şāḡ Şeyḡ Ebū İşḡaḡ

Şāḡ Şeyḡ Ebū İşḡaḡ (3) salṡanatı ‘ahdinde

Be-penc şaḡs ‘aceb mülk-i Fārs būd ābād

Biş ‘aceb şaḡs ile ‘Acem mülki ma‘mūr idi

(2) Nūḡust (4) pādşāḡī hemḡü vü vilāyet-baḡş

Evvelki bir pādşāḡ anuñ ḡibi vilāyet baḡışlayıcı

Ki cān-ı ḡıış be-perverd ü dād-ı (5) ‘İsā dād

Ki kendü cānını besledi ve ‘İsā ‘adlin virdi ya‘nī ‘İsā ‘aleyhi’s-selām ḡibi mu‘ammer olup ve anuñ zamānında (6) olıcaḡ ‘adli virdi ki kemāl-i ‘adl ḡıldı

(3) Diger mürebbe-i İslām Şeyḡ Mecdüddīn

Daḡi islāmuñ terbiyyet idicisi Şeyḡ (7) Mecededdīn

Ki ḡāzi biḡ ez-u āsmān ne-dāred yād

Ki andan yeg ḡādī felek ḡātırında yoḡdur

(4) Diger baḡiyye-i abdāl Şeyḡ (8) Emīnüddīn

Daği Abdāl Hāk olanlaruñ baqıyyesi Şeyh Emīnuddīn

Ki yümn-i himmet-i ü kārḥā-yı beste küşād

Ki anuñ (9) himmeti bereketi bağlanmış işleri açdı

(5) Diger şehinşeh-i dāniş ‘Azud ki der-taşnīf

Daği ‘ilmüñ ulu pādşāhı ‘Azud ki (10) taşnīfde

Binā-yı kār-ı Mevāfiḫ be-nām-ı şāh nihād

Muvāfiḫ iş bināsını şāh adına kodı ya‘nī te‘līfin şāh adına kıldı (11) cümleden biri metn-i muvākıfdır ki Ebū İshāk adına dir nitekim dībācesinde dir muḥrizu memālike‘l-ekāsirete bi‘l-ırsı (12) ve‘l-istiḥḳāḳe cemāle‘d-dünyā ve‘d-dīni ebū İshāḳe²⁵⁰¹

(6) Diger kerīm çü Hācī Kīvām-ı deryā-dil

Daği Hācī Kīvām gibi deryā-dil kerīm (13)

Ki nām-ı nīk be-burd ez-cihān be-baḥşış ü dād

Ki iyü adı getürdi ‘aṭā ve ‘adl cihānından

(7) Nazīr-i ḥıṣ be-ne‘gzāştend (14) ü bü‘gzeştend

Kendü nazīrlerin ḳomadılar ve geçdiler

Ḥudā-yı ‘izze ve cell cümle-rā biyāmurzād

Ḥudā ‘izze ve cell cümlesin (15) yarlıḡasın murād bundan iyüler zıkrı bi‘l-ḡayr olınurlar vefātlarından soñra du‘ā-yı ḡayr alurlar diyüp iyülige tergībdür (16)

ḲIṬ‘A-İ ĀḤİRİ [7]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Gedā eger güher-i pāk dāştı der-aşl

Gedānuñ eger güher-i pāki olaydı aşlda

Ber-āb noḳṭa-i şermeş (17) medār bāyestī

Anuñ ḡicāb noḳṭası üzre ḳarārı gerek idi pes gedānuñ aşlda gevher-i pākı olmaduḡıçün (18) ḡicāb üzre ḳarārı olmayup nāsdan su‘āl ider

(2) V‘er āftāb ne-kerdī füsüs cām-ı zereş

Eger güneş maşḡaralıḡ (19) itmeyeydi anuñ altun ḳadeḡı

Çirā tehī zi-mey-i ḡoş-güvār bāyestī

Niçün ḡoş siñici şarābdan tehī gerek idi pes āftāb (20) ādemi siḡriyye dutar anuñçün boş ḳadeḡ gösterür

(3) Eger serāy-ı cihān-rā ser-i ḡarābī nīst

Eger cihān sarāyınıñ ḡarāblıḡı (21) başı sevdāsı yoḡ ise

²⁵⁰¹ محرز ممالك الاكاسرة بالارث والاستحقاق جمال الدنيا و الدين أبو اسحاق Krallık ailelerinde krallık veraset yoluyla elde edilir. Din ve dünya güzelliḡi Ebu İshak. (Diğer Arapça İbâreler)

Binā-yı ü bih ez-în üstüvār bāyestī

Anuñ bināsı bundan yeg muhkem gerek idi ya' nī dāru'l-fenā [İ203b] (1) gerek idi

(4) Zamāne gerne ser-i ʔalb dāştī kāreş

Zamānenüñ eger ʔalbliği sevdāsı olmayaydı anuñ işi (2) [kāreş merhündür]

Be-dest-i Āşaf-ı şāhib-‘ ayār bāyestī

Vezīr şāhib-‘ ayār elinde gerek idi pes kār-ı zamāne şāhib-‘ ayār elinde (3) olmamak ʔalbliğ ‘ alāmetidür

(5) Çü rüzgār cüz in yek kerīm biş ne-dāşt

Çün rüzgāruñ bu bir kerīmden ğayrı (4) ziyādesi yokdur

Be-‘ ömr mühletī ez-rüzgār bāyestī

‘ Ömrde anuñ rüzgārdan bir mühleti gerek idi ya' nī tül-ı (5) ‘ ömri gerek idi murād taşarruf-ı ‘ ālem nā-ehl ü hasīs elinde olmak ‘ ālemün ʔalb ü müzahraf u ʔarāb olmak ‘ alāmetidür (6) dimekdür

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [8]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-sem‘ -i ḥ‘āce resān ey ḥarīf-i vaḳt-şinās

Ḥ‘ācenüñ sem‘ inde irişdür ey vaḳt (7) bilici muşāhib

Be-ḥalvetī ki der-ü ecnebī şabā bāşed

Bir ḥalvetde anda ecnebī şabā ola ya' nī şöyle tenhā (8) ola ki şabādan ğayrı ecnebī kimse olmaya

(2) Laṭīfeī be-miyān ār u ḥoş be-ḥandāneş

Bir laṭīfe getür ortaya (9) ḥoş güldür anı

Be-nükteī ki dīleş-rā der-ān rızā bāşed

Bir nükte ile ki anuñ gönline anda rızā ola ya' nī (10) ğalīz laṭīfe idüp ḥātırına rencide kılma

(3) Pes āngeheş zi-kerem in ḳadar be-luṭf be-purs

Pes andan soñra keremden (11) bu ḳadar luṭf ile şor

Ki ger vazīfe teḳāzā kunem revā bāşed

Ki eger vazīfe teḳāzā idersem revā ola mı sem‘ (12) ḥ‘āceye irişdürilecek mışrā‘ -ı āḥir mażmūnidür bāḳisi aña şarā’iṭ ü ḳuyüddur murād zārāfet ile ṭaleb-i vazīfedür (13)

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [9]

[Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ülün Fe‘ ül]

(1) Tu nīk ü bed-i ḥod hem ez-ḥod be-purs

Sen kendü iyüñi ve yaramazuñi kendüñden şor

Çirā dīgerī (14) bāyedet muhtesib

Niçün ğayr gerekdür saña muhtesib murād budur ki kendü ef'ālūñi ve aqvālūñi ve aḥvālūñi şerī' ate tatbīk (15) idüp gör eger şer'e muvafık ise iyüsin eger degül ise yaramazsın pes ğayrı kimse saña muhtesib olmak lāzım degüldür (16)

(2) Ve men yetteki'llāhe yec'al lehu

Kim ki Allāhdan kórķa Allāh kıılır anuñ içün [bu āyet-i kerīme sūre-i Talākdadur tamām āyet budur ki *ve men yetteki'llāhe yec'al lehu maḥrecen ve yerzūkhū min ḥaysū lā yaḥtesibu ve men yetevекkel 'ale'llāhi fehüve ḥasbühü*²⁵⁰²]

Ve yerzākhū min ḥaysū lā yaḥtesib

Aña rızķ (17) virür şanmaduğı yirden bu ma'nāyı ğayr-ı vech ile nazm itmişlerdür ki bundan baştdur

Rubā'ī

+--/+-/+-/+-

Çi nādān buved merdüm-i (18) müktesib

Ki ez-behr-i rüzī şeved mużtarib

Ne-dāned ki dādār-ı heft āsmān

Ve yerzūkhū min ḥaysū lā yaḥtesib (19)

KİT' A-İ ĀḤİRİ [10]

[Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Ber-tu ḥānem zi-defter-i aḥlāk

Saña okıyayın defter-i aḥlākdan

Āyetī der-vefā vü der-baḥşış

(20) *Bir āyet vefāda ve baḥşışde* murād budur ki saña aḥlāk kitābından bir bāb okıyup ta' līm ideyin ki ol bāb (21) budur

(2) Her ki be'ḥrāşedet ciger be-cefā

Her kim ki tırmalarsa senüñ cigerüñ cefā ile

Hemçü kân-ı kerīm zer baḥşeş

[İ204a] (1) *Ma'den-i kerīm gibi altun bağışla* murād budur ki ma'denüñ cigerin qazarlar ve qazırlar ol altun virür sen daḥi (2) saña cefā idenlere iḥsān kııl ki muḳteżā-yı ḥalk-ı kerīm budur

²⁵⁰² (2) İddet müddetlerini (2) وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا (3) وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayırın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. (3) Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur'an, Talāk 65/2-3).

(3) Kem me-bāş ez-dıraht-ı sāye-fiken

Eksük olma (3) gölge bırağıcı ağacdan

Her ki senget zened şemer baḥşes

Her kim ki saña taş ura yimiş bağışla

(4) Ez-şadef (4) yād gır nükte-i ḥilm

Şadefden ezberle ḥilm nüktesin

Ān ki burret seret güher baḥşes

Ol ki senüñ başuñ kese (5) gevher bağışla murād budur ki aḥlāk-ı kerīme bunı iktizā ider ki yaramazlık idene iyülik idesin (6)

KİT' A-İ ĀḤİRİ [11]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Serāy u medrese vü baḥş-i 'ilm ü tāk u revāk

Sarāy u medrese ve 'ilm baḥşi ve kemer ü çârṭāk

Çi sūd (7) çün dil-i dānā vü çeşm-i bīnā nīst

Ne fā'ide çün gönül 'ālim ü göz dörür degüldür

(2) Serāy-ı kâdi-i Yezd erçi menba' -i (8) fazlest

Yezd kâdisinuñ evi egerçi fazl menba' ıdur

Ḥilāf nīst ki 'ilm-i nazar der-ancā nīst

Ḥilāf (9) yokdur ki nazar ḥükmi anda yokdur murād budur ki Yezd şehrinüñ kâdisinüñ gözi şaḥiḥ degül imiş aña ta' rīz ider (10) nitekim Başiri iki kâdi 'asker içün dimiş

Beyt

+--/+--/+--/+--

Be-şadr-ı şadāret nişeste dü her

Yekī bī-başiret (11) yekī bī-başar

ammā bu taşriḥdür Ḥ'āce Ḥāfızuñ nazmı ta' rīzdür taşriḥden aḥsendür (12)

KİT' A-İ ĀḤİRİ [12]

[Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün]

(1) Ḥasūd-ı ḥ'āce-i mā-rā be-gū ki bed me-pesend

Bizüm ḥ'ācemüz ḥasūdına di ki yaramaz begenme ya' nī yaramaz ihtiyār idüp bizüm (13) ḥ'ācemüz ḥaḳḳında yaramaz söyleme

Vegerne devr-i zamān cüz bedet cezā ne-dihed²⁵⁰³

Yoḥsa devr-i zamān saña yaramazdan (14) ğayrı cezā virmez

(2) Me-kun sitize ki hergiz be-‘aql u fikr-i fuḏūl

‘İnād itme ki hergiz ‘aql ile ve ziyāde fikl ile (15)

Felek zimām-ı taṣarruf be-dest-i mā ne-dihed

Felek taṣarruf uyanın bizüm elimüze virmez murād budur ki benüm ‘aql-ı kāmīlüm (16) ve fikr-i fāzılum vardır niçün ben devlete irmez in ḥāce baña niçün himmet itmez dime ki felek ‘inān-ı taṣarrufi bizüm elimüze virmez (17) buña benüm istiḥkākum vardır demek olmaz belki ‘āqıl olan devlet-i dünyāyı taleb kılmaz nitekim dir

(3) Be-ān ki der-naḏar-ı cem cihān (18) biyārānīd

Anuñ ile ki cem nazarında cihānı bezerler

Be-terk-i gevher-i cām-ı cihān-nümā ne-dihed

Cām-ı cihān-nümā gevheri (19) terkine virmez ya‘nī gevher-i cām-ı cihān-nümāyı terk idüp cihānı almaz murād budur ki cihān için gevher-i ḳalb-i ṣāfı (20) virmek olmaz ve ḳazāya rızā virmek gerek nitekim dir

(4) Ne‘üzü billah eger tır ez-āsmān bāred

Allāha ṣıgınıruz (21) eger āsmāndan oḳ yağa

Ki bār-ı der-ḥarem-i kibriyā-yı mā ne-dihed

Kim bizüm kibriyāmuz ḥaremīne icāzet virmez ya‘nī tır-i [İ204b] (1) ḳazā gelse aña kim mānī‘ olup bizüm evimüze girmege ḳomaz pes her ne ki vāḳı‘ olursa ḳazāya ve ḳadre (2) isnād idüp ğayra nisbet itmek olmaz ḥuṣūṣen ol ğayr ehl-i ḥayr ola aña ṣerrü zarar isnād itmek olmaz nitekim (3) dir

(5) Be-ḥaḳḳ-ı nī‘ met-i Ḥācī Ḳıvām-ı mā k’ez-ḳadr

Bizüm Ḥācī Ḳıvāmımızuñ nī‘ meti ḥaḳḳıçün ki ḳadrden ve ‘uluvv-ı himmetden ve ḥayr-ı niyyetden (4)

Zi-behr-i maṣlaḥat-ı ḥod bedin rızā ne-dihed

Kendü maṣlaḥatı için buña rızā virmez murād budur ki men‘i kendü için (5) itmez

ḲİT‘ A-İ ĀḤİRİ [13]

[Mef‘ ülü Fā‘ ilātü Mefā‘ ilü Fā‘ ilün]

(1) Şāhā mübeṣṣirī zi-behiṣtem resīdeest

Ey pādşāh bir müjdecī cennetden baña iriṣdi (6)

Rıdvān-serir ü ḥür-veṣ ü selsebīl-büy

Rıdvān taḥtlu ve ḥür gibi ve selsebīl ḳoḳulu mıṣrā‘-i ṣānī vaṣf-ı (7) mübeṣṣirīdür

²⁵⁰³ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Vegerne der-dü cihān cüz bedet Ḥudā ne-dihed

(2) Hoş-luṭf u pāk-ma' nā vü mevzūn u dil-peṣṣir

Hoş luṭflu ve pāk ma' nālu ve mevzūn ve gönül maḳbūli (8)

Şāhib-cemāl ü nāzūk ü bīkr ü latīfe-gūy

Şāhib-cemāl ve bīkr ve latīfe söyleyici bu beyt tamām vaṣf-ı mübeṣṣirdür (9)

(3) Guftem bedīn serāḫe zi-behr-i ḫi āmedi

Didüm bu sarāycuga ne için geldüm

Guftā zi-behr-i meclis-i şāh-ı firişte-ḫūy

(10) *Didi firişte ḫūlu şāh meclisi için* mışrā'-ı evvel su'āl mışrā'-ı şānī cevāb ve ba' de kendüsi şāha 'arz-ı (11) ḫāl idüp dir

(4) Eknūn zi-şoḫbet-i men-i müflis be-cān resīd

Şimdi ben müflisün muşāḫabetinden cāna iriṣdi (12) [*be-cān resīd* katı zücretten kināyetdür nitekim Türkī dilde cānuma geçdi dirler]

Nezdīk-i ḫ'iş ḫ'āneş ü kām-ı dīleş be-cūy

Kendü yaḳīnūne okı ve gönli murādın iste ya' nī murādı ne idügin sorup (13) ezā vü 'atā kıl murād ilhām-ı İlāhī ve melekī gelüp yā bir melek-şīfat şāha naşīhat itmek istedigün ta' rīzdür

KİT' A-İ ĀḪİRİ [14]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün]

(1) Bedīn zūlmet serāy tā key be-būy-ı düst be-nişīnem

Bu karañlık evde tā kaçana dek dost koḫusu ile (15) *oturam*

Gehī engüşt der-dendān gehī ser ber-ser-i zānū

Gāh barmaḳ dīşde gāh baş diz başı üzre murād budur ki (16) sābıkan 'ālem-i İlāhīde iken ḫāzret-i 'indiyyet-i İlāhiyyede ol ḫāzret ile şoḫbet-i rūḫāniyyede idüm şimdi 'ālem-i (17) zūlmānī içinde yā hücre-i ḫalvetde ol ḫāzret ḫasretinden ve vuşul ḫuṣūli raḡbetinden kemāl-i ḫayretdeyin

(2) Tenāha'ş-şabru müz ḫallet bi-ma'vi'l-esedi sırḫān

Şabr tükendi ol zamāndan birüñe ḫulūl itdi arslanlar yerine (19) *ḫurd* ya' nī ḫuvā-yı rūḫāniyye ve ervāḫ-ı ṭayyibe yerine nefis ḫarār kıldı

Ve tāre'l-'aḳlu iz 'annī ve muḡne'l-vurḳı ḡurbān

(20) Lafz-ı *muḡnī* ḡayn-ı mu' ceme ile olıcaḳ yer dimekdür ve lafzu'l-*vurḳ* zamm-ı vāv ve sūkūn-ı rā ile cem'-i vurḳādur ki (21) tūṭi ma' nāsīnadur ve *ḡurbān* kesr-i ḡayn-ı mu' ceme ve sūkūn-ı rā ile cem'-i ḡurābdur öyleye ma' nā-yı mışrā' budur ki daḫi 'aḳl [1205a] (1) *uçdı benden zīrā tūṭiler olıcaḳ yerde ḫargalardur* murād ervāḫ-ı ṭayyibe ve melā'ike-i ḳudsiyye yerine vesāvis-i (2) şeyṭāniyye ve hevācis-i nefsāniyye ḫarār itdi dimekdür

(3) Biyā ey tā'ir-i ferruḫ biyāver müjde-i devlet

Gel ey mübârek (3) kuş getir devlet müjdesin murâdum ilhâm melegi gelüp vuşûl ila'llâh beşâretin virmesin istid' âdur

‘Asa’l-eyyâmu (4) an yerci’ ne kavmen kellezî kânû

‘Asâ fi’ldür ef’âl-i muḳârebeden lafzu’l-eyyâm ismidür ve *an yerci’ne* (5) cümlesi haberîdür ve *kavmen* an yerci’ne lafzınıñ mef’ûlidür ve lafz-ı *kellezî* şıfatıdır mevşûf-ı maḳzûfuñ (6) kâlû şun‘u’l-lezî taḳdîrinedür ve bunda lafz-ı ‘aleyh muḳadderdür taḳdîr-i kelâm budur ki ‘asa’l-eyyâmu an yerci’ne (7) kavmen kâlû şun‘u’l-lezî kânû ‘aleyh [ma‘nâ-yı] mışrâ‘ budur ki *ümîd-vârdur ki eyyâm döndüre bir kavmi şol* (8) *vaz’a ki anuñ üzerine idiler* murâd ḫâlet-i evlâya ve ḳurb-ı Mevlâya ‘avdet müyesser olup ḳuvâ-yı bedeniyye (9) ve rûḫâniyye intizâm bulup aḫsen-i ḫâl üze şoḫbet-i İlâhiyye ḫâşıl ideler diyü temennîdür (10) [rece‘a yerci’inuñ maşdarı rec‘a i‘tibâr olunursa müte‘addî olur rücû‘ i‘tibâr olunursa lâzım olur]

KİT‘ A-İ ÂḤİRİ [15]

[Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilâtün Fâ’ ilün]

(1) Sâḳiyâ peymâne pür kun z’ân ki şâḫib-mecliset

Ey sâḳî ḳadeḫi töldur zîrâ senün meclisün şâḫibi

Ârzû mî-baḫşed (11) vü esrâr mî-dâred nigâh

Ârzû baḫışlar ve esrâr şaḳlar murâd şeyḫden ifâza talebidür ve ehl-i meclisün mevâfaḳatın (12) ve ketm-i sır itdüklerin zikrîdür

(2) Cennet-i naḳdest incâ ‘ış ü ‘işret tâze kun

Cennet naḳddür burada ‘ış u ‘işreti tâze (13) *kıl*

Z’ân ki der-cennet Ḥudâ ber-bende ne’nvîsed günâh

Zîrâ cennetde Allâh kul üze günâh yazmaz murâd *izâ eḫabba’llâhu* (14) ‘abden lem yeḍurrehu zenbûn²⁵⁰⁴ ḫasebince ‘ibâdet meclisinde günâh olmaz dimekdür günâh olur yazılmaz demek degüldür

(3) Düstdârân (15) düst-kâmend ü ḫarîfân bâ-edeb

Dost dutanlar dost murâdıncâ ve muşâḫibler edeb ile (16)

Pişkârân nîk-nâm u şaf-nişînân nîk-ḫ’âh

Ḥidmetkârlar iyü adlu ve şaf-nişînler iyülik isteyici bu beyte (17) müteḳârib ḫarf-i mîmde geçmişdür ki budur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Şaf-nişînân nîk-ḫ’âh u pişkârân bâ-edeb²⁵⁰⁵

Düst-dârân (18) şâḫib-esrâr u ḫarîfân düst-kâm

²⁵⁰⁴ إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا لَمْ يَضُرَّهُ ذَنْبٌ Allâh bir kulunu sevdiği zaman hiçbir günah ona zarar veremez. (Hadîs) Risâle-i Kuşeyrî, Hadîs No: 1.

²⁵⁰⁵ Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, G.404/5, Hâfız-ı Şîrâzî.

(4) Sâz-ı çeng âheng-i ‘işret şahın-ı meclis cāy-ı rakş

Çeng düzeni ‘işret (19) âhengi meclis şahını rakş yiri

Hâl-i cânân dâne-i dil zülf-i sâkî dām-ı rāh

Cânân hālî gönül dânesi ve sâkî (20) zülfî yol ağı murād yārân şafâ ve ihvân-ı vefâ müttelikler ve şeyh-i murākıb ve pîr-i munhanî ‘ışk-ı İlâhî sâzı kaşdında ve (21) fezâ-yı meclis kâbil-i semâ‘ ve sırr-ı İlâhî cezb-ı kalb idüp ve silsile-i şeyh dām-ı tarîk olup şayd-ı kulüb kılmakda [İ205b] (1) dimekdür bu iki beyt merhündür

(5) Devr ez-în hoş-ter ne-gerded sâkiyâ ‘işret güzîn

Devr bundan yigrek olmaz ey (2) sâkî ‘işret ihtiyâr kıl

Hâl ez-în hoş-ter ne-bâşed Hâfızâ sāgar be-h’āh

Hâl bundan hoşrak olmaz ey (3) Hâfız kadeh iste murād budur ki çün esbâb-ı huzûr hâzır olan hâzret-i şeyh ‘ıyş-ı İlâhî ihtiyâr kılmak ve (4) Hâfız talib-i şafâ-yı hâtır isteyüp kabûl-ı feyzân-ı hâzret-i İlâhî itmek gerek

KİT‘ A-İ ÂHİRİ [16]

[Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün]

(1) Pādşāhā (5) leşker-i tevfiķ he-rāh-ı tuend

Ey pādşāh tevfiķ leşkeri senüñ yoldaşlarıñdur

Hiz eger ber-‘azm-i teşhîr-i cihân (6) reh mî-kunî

Dur eger cihân teşhîri ‘azmî üzre yol idersen ya‘nî yola giderseñ murād sülûk-ı tarîkat (7) idersen dimekdür

(2) Bâ-çünin evc-i celâl ez-pîşgâh-ı meskenet

Bunuñ gibi evc-i celâl ile meskenet şadrından (8)

Āgehî vü hıdmet-i dilhâ-yı āgeh mî-kunî

Haberdârsın ve haberdâr gönüller hıdmetin idersin murād budur ki egerçi (9) bi-hasebü’s-şüret evc-i celâlde ve ‘uluuv-ı kemâldesin ammâ bi-hasebü’l-ma‘anî şadr-nişin-i meskenet olup haberdâr (10) tarîkatsın ve haberdâr olanlara hıdmet ve anlara itmâm-ı maşlahat idersin

(3) Bâ-firîb-i reng-i in nîlî hum-ı jengâr-fām

(11) Bu nîlî jengâr gibi küpüñ rengi aldaması ile

Kār ber-vefķ-i murād-ı şıbgatu’llāh mî-kunî

İşi şıbgatu’llāh murādına (12) muvāfık idersin murād egerçi bu felek bir jengâr renklü gök küpdür dürlü dürlü rengi ile âdemi aldarsan bunuñ (13) aldaması ile şıbgatu’llāh muvāfıkı ya‘nî fitrata’llāhi’l-letî fetara’n-nāse ‘aleyhā²⁵⁰⁶ hasebince ‘amel idersen ya‘nî zeḥārif ü nuķuş-ı (14) dünyāya firifte olmazsan dimekdür

²⁵⁰⁶ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا (Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler. (Kur’ân, Rûm 30/30).

(4) Ānki deh bā-heft ü nīm āverd bes sūdī ne-kerd

Ol kimse ki onı yedi bucuğ (15) ile getürdi çok fā'ide itmedi ya'nī on aqçesi yedi bucuğ fā'ide iden çok fā'ide itmedi

Furşatet bādā ki (16) heft ü nīm bā deh mī-kunī

Saňa furşat olsun ki yedi bucuğı ol ile idersin murād men cā'e bi'l-ḥaseneti felehu (17) 'aşru emşālihā²⁵⁰⁷ mücebince daḥi kemeşeli ḥabbetin enbetet seb'a senābile fī-küllü sünbületin mi'etü ḥabbetin²⁵⁰⁸ ḥasebince senüñ ḳalilüñ aşıdan (18) keşir fā'ide ider dimekdür lācerem fā'ide-i keşire oldur ki ḳalili keşir ve 'asiri yesir olup ve fānī virüp bākī alup (19) da zuḥr-ı āḫiret ola [Şirāzdan Hind seferin iden kimsenüñ on aqçesi yedi bucuğ aqçe fā'ide ider imiş bu söz aňa bināendür dirler]

KİT' A-İ ĀḤİRİ [17]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ey mu'arrā aşı-ı 'ālī cevheret ez-ḥıkd u ḥırş

Ey kimse ki mu'arrādur senüñ (20) cevherüñüñ aşı-ı 'ālisi ḥıkd u ḥırşdan

Ey müberrā zāt-ı meymün-aḫteret ez-zerḳ u rīv

Ey kimse ki müberrādur senüñ (21) yıldızı mübārek zātuñ riyādan ve mekrden

(2) Ez-büzürgi key revā bāşed teşrifāt-rā

Ululuğdan kaçan revā olur ki [İ206a] (1) teşrifātı

Ez-firişte bāz giri aneḫi baḫşī be-dīv

Firişteden alasin ve andan soñra dīve viresin (2) murād bu kıt' adan bu añlanur ki bir ḥasene'l-ḥalki ve'l-ḥuluḳı²⁵⁰⁹ olandan rüsüm alınup bir ḳabihü'l-vech ve seyyiü'l-fi'l (3) olana virile nitekim Sultān Bāyezīd bin Muḥammed Ḥān Mevlānā 'Azārīye ğalle ziyāde idüp Mevlānā Luṭfi bu luṭfi (4) ḳabih görüp dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+--

Dāne-i gendüm yiyüp ādem sürüldi ravzadan

Dergeh-i 'ālīde n'eyler bunca mür buğday yiyen (5)

KİT' A-İ ĀḤİRİ [18]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Ḥüsn-i in nazm ez-beyān müstağniest

²⁵⁰⁷ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar. (Kur'ân, En'âm 6/160).

²⁵⁰⁸ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنَابِلَةٍ مِئَةُ حَبَّةٍ Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O herşeyi bilir. (Kur'ân, Bakara 2/261).

²⁵⁰⁹ وَالْخُلُقُ Yarattış güzel ahlakıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

Bu nazmuñ hüsni beyāndan müstağnīdür

Ber-fürüg-ı hür (6) kesī güyed delīl

Güneş ziyāsına kimse dir mi delīl murād bundan bir kimse nazmını medhdür ammā *el-kelāmu şıfātu'l-mütekellimī*²⁵¹⁰ (7) ḥasebince kendü nazmını medh ider

(2) Āferīn ber-kilk-i nakḳāşī ki dād

Āferīn bir nakḳāşuñ ḳalemine ki virdi

Bikr-i ma' nā-rā (8) çünīn ḥüsn-i cemīl

Ma' nā kızına buncılayın ḥüsn-i cemīl

(3) 'Aḳl der-ḥüsneş nemī-bāyed bedel

'Aḳl anuñ ḥüsniinde (9) bedel olmaz

Ṭab' der-luṭfeş nemī-bīned bedīl

Ṭab' anuñ luṭfda mişlin görmez murād bu iki beytden medh-i nazm (10) idügi zāhirdür

(4) Mu' cizest in nazm yā sihr-i ḥelāl

Mu' cizdür bu nazm yā ḥelāl sihrdür

Hātif āverd in süḥan (11) yā Cebra'il

Hātif-i ḡaybı getürdi bu sözi yā Cebra'il bilgil ki Nizāmī-i Rūmī bu beytden tırāş idüp (12) dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Ey Nizāmī saña bu mu' ciz kelāmuñ nazmını

Hātif-i ḡayb mı ta' lim itdi yā rūḥu'l-emīn

(5) Kes ne-dāned guft (13) remzī z'in nemaṭ

Kimse bilmez dimege bir remz bu üslūbdan

Kes neyāred suft dūrri z'in ḳabīl

Kimse ḳādir (14) olmaz dilemege bir incüyi bu ḳabīlden murād kelām-ı ḡayrı medh şüretinde kendü kelāmınuñ kemālini beyāndur ve fuzelānuñ (15) de'bidür kendü kelāmların tenzīl idüp ḡayruñ kelāmını ta' zīm itmek nitekim bir merd-i 'ālī-cenāb bir 'ārife kendü (16) şi' rinden gönderüp nazīre diyüp kendüye irsāl itmek emr eylemiş ol daḡı nazīre söyleyüp bunı yazmış (17)

Ḳıṭ'a

+---/+---/+---/+---

Şu söz kim belāḡatda a' lā ola

Maḡallinde dimiş o 'ālī-maḳām

²⁵¹⁰ *الكلام صفة المتكلم* Söz söyleyenin sıfatıdır. (Hadīs) el-Esrāru'l-merfū'a fi'l-ahbāru'l-mevzū'a, Hadīs No: 342.

Ki yok lafz u ma' nide ta' kidi hiç (18)

Bedi' ü'l-ma' ānī beyānı hümām

Bu kuluñ sözi kande beñzer aña

Kelāmu'l-emīr emīrū'l-kelām (19)

KİT' A-İ ĀHİRİ [19]

[Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün]

(1) Hüsrevā dādgerā baħr-kefā şir-dilā

Ey pādşāh ey 'adl idici ey deñüz ayalu ya' nī seħī arşşam gönüllü ya' nī (20) bahādur

Ey celāl-i tu be-envā' -i hūner erzānī

Ey kimse senüñ celālüñ envā' -ı hūnere lāyıkdur murād pādşāhını medħdür (21) pādşāhlara lāyık olan evşāf ile ki saltanat u 'adl ü 'adālet ve seħāvet ü şecā'at ü celālet ve şevket ü [İ206b] (1) heybetdür

(2) Heme āfāk girift ü heme eṭrāf küşād

Dükeli āfākı dutdı ve dükeli eṭrāfı açdı

Şit-i mes' ūdī (2) vü āvāze-i şeh-i sulṭānī

Mes' ūdlık şadāsı ve şeh-i sulṭānlık āvāzesi murād zıkr olan şāhı kemāl-i şöhet ve (3) şöhet-i kemāl ile vaşfdur

(3) Guṭte bāşed megeret mülhim-i gayb-ı aħvālem

Dimiş ola meger saña gayb ilhām idici (4) benüm aħvālüm

İn ki şud rüz-ı münīrem çü şeb-i zulmānī

Bunı ki oldı rüşen günim karanu gice gibi ol aħvālī zıkr idüp (5) dir

(4) Dū se sāl ançı beyendühtem ez-şāh u vezīr

İki üç yıl anı ki kazandum şāhdan ve vezīrden

Heme berbūd (6) be-yek-dem felek-i çevgānī

Dükelisin kapdı bir demde çevgān urıcı felek meger emvāl u esbāb ğāzab (7) u nehb olunmuş imiş ve kâtırı pādşāh aħurına varmış anı taleb için tavṭiye baş idüp dir

(5) Dūş der-ḥ'āb (8) çünān did ḥayālem ki şehir

Dün gice düşde şöyle gördi ḥayālüm ki şehir

Güzer üftād ber-ıştābl-ı şehem pinhānī

(9) *Uğramağ vākı' oldı baña şāh aħurına gizlüce* [ıştābl 'Arabī āħur Fārisī āħur Türkīdür]

(6) Beste ber-āħur-ı ü ester-i men cev mī-ħurd

Bağlanmış idi anuñ (10) aħurına benüm katırum arpa yir idi murād budur ki vākı' ada böyle gördi

Tubre eṣşānd be-men guṭt merā mī-dānī

(11) *Torvayı silkdi baña ya' nî başını ve torbasını silkdi benüm cânuma ve didi beni bilür misin* [tubre túbreden muhaffedür torva ma' nâsinadur]

(7) *Hîç ta' bîr nemî-dânemeş in* (12) *h'âb ki çîst*

Hîç ta' bîrin bilmez in bu düş ki nedür

Tu be-fermây ki der-fehm ne-dârî şânî

Sen buyur ki fehmdede (13) *şânîñüñ yokdur* murâd budur ki katır baña âşnâlık idüp beüm idüğün bildürdi bunuñ ta' bîrin ben bilmez in senüñ (14) *fehm ü idrâkde nazîrûñ yokdur* ta' bîrin sen bilürsin buyur dir aña ta' rîz ider ki bu düşüñ ta' bîri (15) *katırı baña virmekdür ki haqqumdur*

QIṬ' A-İ ÂḤİRİ [20]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) *Qıuvvet-i şâ' ire-i men zi-ser-i farṭ-ı melâl*

Benüm şî'r söyleyici kuvvetüm (16) *ziyâde melâl ucından*

Müteneffir şude ez-bende gurîzân mî-reft

Ürkici olmuş bendeden kaçıp gider

(2) *Çün hemî-guftemeş* (17) *ey mûnis-i dirîne-i men*

Çün dir idüm aña ey benüm eski mûnisüm

Saht mî-guft u dil-âzurde vü giryân (18) **mî-reft**

Katı söyler ve gönli incünmiş ve ağlayu gider

(3) *Naḡş-ı H'arezm ü hayâl-i leb-i Ceyhûn mî-best*

H'arezm (19) *naḡşın ve Ceyhûn kenârî hayâlin bağlayu*

Bâ-hezârân gile ez-mülk-i Süleymân mî-reft

Niçe biñ şikâyet ile (20) *Süleymân mî-reft gider* ya' nî bu pâdşahuñ mülkünden âhîr vilâyete gitmek 'azm itmiş

(4) *Mî-şud ânkes ki çü ü* (21) *cân-ı sūḡan kes ne-şināht*

Gider ol kimse ki andan ḡayrî söz cânın kimse añlamadı

Men hemî-didem ü ez-kâlbudem [İ207a] (1) **cân mî-reft**

Ben görür in ki ḡalıbumdan cân gider murâd budur ki şol kimse ki zör rûḡıñ añlaya andan (2) *müfâreḡat cân tenden müfâreḡat gibidür*

(5) *Guftem eknûn sūḡan-ı hoş ki be-güyed bâ-men*

Didüm şimdi hoş sözi kim dir (3) *baña*

K'ân şeker-lehce vü hoş-güy u sūḡan-dân mî-reft

Ki ol şeker sözlü ve hoş söyleyici ve söz bilici gider ya' nî ehl-i lisân (4) ve şîrîñ-zebân benden ırâḡ olıcak iyü sözi ben şimdi girü kimden işidürem [lehce 'Arabî olup söz ma' nâsına idüp yukarıda beyân olunmuşdur]

(6) Lābe bisyār nümüdem ki me-rev sūd (5) ne-dāşt

Çok yalvarmak gösterdüm gitme diyü fā'ide itmedi

Z'ān ki kār ez-naẓar-ı rahmet-i sulṭān mī-reft

Zirā (6) iş sulṭānuñ rahmeti naẓarından gider ya'nī benüm sözümün te'siri yokdur te'sir sulṭānuñ naẓar-ı rahmetinüñdür

(7) Pādşāhā (7) zi-ser-i luṭf u kerem bāzeş ḥ'ān

Ey pādşāh luṭf u kerem ucından anı girü oḳı

Çi kuned sūhte k'ez-gāyet-i ḥarmān (8) mī-reft

N'eylesün sūhte ki gāyet mahrūmluḡdan gider murād kendünün kemāline raġbet olunmayup terk-i diyār (9) itmek istedigün ḥikāyet idüp ve pādşāha ḡadr-şināslıḡ telkīn itmekdür ve tafşil-i murād budur ki şol pādşāh (10) ki ehl-i faẓl ḡadrin bilmeye ehl-i faẓka lāyık oldur ki anuñ memleketinde durmaya yāḡūd istiġnā ile ḡarār idüp (11) mālīkū'l-mülk ḡazret-i Ḥaḡdur ḡarārüm anuñ mülkindedür diyüp sākin ola daḡi er-rızḡu 'ala'llāḡ²⁵¹¹ ḡasebince rızḡuma (12) ḡazret-i Rezzāḡ kāfi ve vāfidür diyüp tevekkül kıla ki dirler imiş bizüm metā'ımız evliyā vü enbiyā metā'idur [ya'nī 'ulūm u ma'ārif ü ṭā'āt ü 'avārif] ehl-i dünyā (13) metā'ı Fir'avn u Ḥāmān metā'idur [ya'nī emvāl ü esbāb-ı dünyā] anlar bizüm evliyā vü enbiyā metā'ımuza raġbet itmeyicek biz anlarıñ Fir'avn u Ḥāmān (14) metā'ına raġbet itmek ve anuñçün 'arz-ı zillet itmek 'aybdur

ḲIṬ' A-İ ĀḤİRİ [21]

[Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün]

(1) Fesād-ı çarḡ be-binim ü be-şinevīm (15) belī

Çarḡuñ fesādın görelüm ve işidelüm belī

Ki çeşmhā hem kürest ü ḡüşhā heme ker

Ki gözler dükeli (16) kördür ve ḡulaḡlar dükeli ṡaḡır murād budur ki te'āmī vü te'ammümi terk idüp dünyānuñ ḡazarın görüp işidelüm (17) ki gözler kör ve ḡulaḡlar ṡaḡır olmuşdur ki bāḡiye naẓar itmezler ve nuşḡ-ı āḡiret işitmezler

(2) Besā kesā ki meh ü mīhr (18) bāşedeş bālīn

Nice kimseler ki ḡün ü ay anuñ ayşduḡıdır ya'nī ḡün ve ay gibi sürme altundan ve kerde (19) bālīş yaşıdanurlar

Be-'ākıbet zi-gil ü ḡişt kerdeş pişter

'Ākıbet balçıḡdan ve kerpiçden olur aña döşek (20) murād budur ki 'izz ü nāz ile perverde olanlar ḡākde defn olunduḡın görüp 'ibret almazlar

(3) Çi fā'ide zi-zere (21) bā-küşād-ı tīr-i ḡazā

Ne fā'ide zerreden tīr-i ḡazā küşādı ya'nī eylemesi ile

Çi menfa'at zi-siper bā-nefāz-ı ḡükm-i ḡader

²⁵¹¹ الرزق على الله Rızık Allāḡ'ın üzerinedir. (Diğer Arapça İbâreler)

[İ207b] (1) *Ne menfa‘at kalkandan hükmi-kader nefâzı ile* murâd budur ki kaçâ vü kâdere nesne mâni‘ olmaz

Rubâ‘î

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Be-dâğ-ı (2) merg dilâ mübtelâst pîr ü cevân

Zi-kağr-ı telhi-i zehreş halâş kes ne-tevân

Herân kesî ki zi-câm-ı hayât cür‘a (3) keşîd

Çeşîd şerbet-i ân küllü men ‘aleyhâ fân²⁵¹²

(4) Eger zi-âhen ü pülâd sūr-ı hısn kunî

Egerden demürden ve pülâddan (4) hışâr dîvârın idesin

Havâle çün be-resed zūd ecel be-kûbed der

Havâle çün ire tizcek ecel kapu kaçar (5) ve ‘Azrâ’il kabz-ı rûh ider

Beyt

+ - - - / + - - - / + - -

Me-kun tekye ber-în dünyâ-yı fânî

Ki in dünyâ ne-mâned câvidânî

(5) Be-rûşenî vü hoşî-i (6) ‘ıyş-ı hîş gırre me-şuv

Kendü ‘ıyşınıñ rûşenligine ve hoşlığına mağrûr olma

Ki zulmet ez-pey-i nûrest (7) vü zehr zîr-i şeker

Ki zulmet nûr ardıncadır ve zehr şeker altındadır murâd budur ki elbetde her devletüñ bir nikbeti (8) ve her sa‘ âdetüñ bir nühüseti vardır

Kıt‘a

Elem tere enne’d-dehre yevmun ve leyletün²⁵¹³

Yükerrâni min sebtin cedîdin ilâ sebtî (9)

Feğul li-cedîdi’ş-şevbi lâ-büdde min belen

Ve kul li-ictimâ‘i’ş-şemli lâ-büdde min şette

(6) Derî ki ber-tu küşânîd der-hevâ me-küşây

(10) Bir kapuyı ki senüñ üzerüne açılır hevâya açma

Rehî ki ber-tu nümâyed der-heves me-siper

²⁵¹² كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. (Kur’ân, Rahmân 55/26).

²⁵¹³ “1) Zamânın yeni bir cumartesiden öbür cumartesiye kadar tekrarlanan bir gün ve bir geceden ibâret olduğunu görmedin mi? 2) Bu fânî dünyâda bir ev değerli oldu, ebedî dünyâda da bir ev yap.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 57. İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrî’l-Mü’minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, s. 30.

Bir yol ki saña gösterürler (11) hevese ısmarlama murād māl u ni‘ metüñ ve manşib u devletüñ hevā ve hevese şarf itme dimekdür ki böyle iden (12) māl u ni‘ metden ve manşib u devletden olur

Şi‘r

Cemī‘ ü fevā ‘idi’ d-dünyā ğurürü²⁵¹⁴

Velā yebkâ limesrürin sürürü (13)

(7) Ğubār-ı çarḥ be-bîn ü nihād-ı devr niger

Çarḥ tozın gör ve devr ṭab‘ına nazar kıl

Bisât-ı dehr neverd ü libās-ı (14) āz be-der

Dehr bişâtın dūr ve hırş libāsın çıkar murād budur ki ‘ âlem ğubārdan ḥālī degüldür ve devr muttaşıl (15) devr üzredür lâcerem bunda fikr-i qarār fikr-i fāsiddür ‘âqıl oldur ki bisât-ı dehri dūrüp ‘azm-i dār-ı beḳā (16) kıla

Beyt

-+---/-+---/-+--

Çünkü devvārest çarḥ-ı pür-keder

Pes kesī-rā key buved der-vey qarār

KİT‘ A-İ ÂḤİRİ [22]

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Be-men peyām (17) firistād düstī dī rüz

Baḥa haber gönderdi bir dost dünki gün

Ki ey netice-i kilket sevād-ı bînāyī

(18) Ki ey feleküñ neticesi nazaruñ ya‘nī gözüñ qarası ve maḥall-i nūrī

(2) Pes ez-dü sāl ki baḥtet be-ḥāne bāz āverd

(19) İki yıldan soñra ki baḥt seni eve girü getürdi

Çirā zi-ḥāne-i Ḥāce be-der nemī-āyī

Niçün Ḥācenüñ (20) evinden çıkmazsın

(3) Cevāb dādem ü guftem be-dār ma‘ zūrem

Cevāb virüm ve didüm benī ma‘ zūr dut

Ki in (21) ṭarīḳa ne ḥod-kāmīst ü ḥod-rāyī

Ki bu ṭarīḳe kendü murādumca olmaḳ degüldür ve kendü fikrüm ile degüldür [İ208a]
(1)

²⁵¹⁴ “Dünyânın büyüñ faydaları bir aldanmadır ve hiçbir mutlu kişi için mutluluk kalıcı değildir.”
Nevzat H. Yanık, *Alf b. Ebî Tâlib Divanı*, s. 99.

(4) Vekâl-i kâdiyem ender-güzer kemîn kerdest

Kâdî mahzarı yolda pusu itmişdür

Be-kef kubâle-i da' vî çü mâr-ı şidâyî

(2) *Elde da' vî hücceti yavuz yılan gibi* [kubâle zamm-ı kâf ile kâdî hücceti dimekdür]

(5) Ki ger burûn nihem ez-âstân-ı Hâce kadem

Ki eger taşra koyam Hâce işiginden (3) *kademi*

Mu' âmelem suy-ı zindân bered be-rüsvâyî

Mu' âmele itdügüm kimse zindâna iletür rüsvâyılık ile [mu' âmil ol kimseye diler ki kişi anuñ ile bey' ü şerrî ider]

(6) Cenâb-ı (4) Hâce hişâr-ı menest ger ancâ

Hâce cenâbı benüm hişârumdur eger anda

Kesî nefes zened ez-merdüm-i tekâzâyî

(5) *Bir kimse nefes ursa tekâzâyî kişiden*

(7) Be-' avn-i kuvvet-i bâzû-yı bendegân-ı vezîr

Vezîrûñ kollarınuñ bâzûsı (6) *kuvveti ile*

Ve-sîliyeş be-şikâfem dimâğ-ı sevdâyî

Sille ile yararam anuñ sevdâyî dimâğını murâd budur ki Hâce (7) Hâfız merd-i faķır imiş bir kerre iki yıl âher yerde [olup ba' dehu Şirâza gelüp kendü hânesinde sâkin olmayup vezîr üzre karar]²⁵¹⁵ kılmış andan su'âl idene dâ'imden korkârın (8) habs ide diyü cevâb virüp bunda vezîrûñ huddâmı i' âneti ile gâlibüm dimiş pes nice kimse olur ki dünyâsı (9) ma' mür âhireti harâb olur ve nice kimse olur ki iki cihânı bile ma' mür olur ammâ bu gâyetde nâdirdür ve şânîsi ekşerdür (10)

¶ a

Rubbe feten dünyâhu mevfûretün²⁵¹⁶

Leyse lehu min ba' dihâ âhireh

Ve âherü dünyâhu mezmûmetün

Tetbe' uhü âhîretün (11) fâhireh

Ve âhetü yuhremu kilteyhimâ

Leyse lehu'd-dünyâ vele'l-âşreh

Ve âheru kad hâze kilteyhimâ

Kad cema' e'd-dünyâ (12) ma' a'l-âhireh

²⁵¹⁵ Bu kısım İ nüshasında mevcut değildir. SÖ.1 nüshasında eksik olan yerler tekâmîl edilmiştir. (SÖ.1, 412a).

²⁵¹⁶ “1) Nice genç var ki, dünyâsı âbâd olmuştur, fakat dünyadan sonra âhireti yoktur. 2) Bir diğerrinin dünyâsı yerilmiştir, dünyâsını görkemli bir âhiret tâkip eder. 3) Bir başkası her ikisinden de yoksun edilir, ne dünyâsı vardır ne de âhireti. 4) Başka biri her ikisini de elde etmiş, dünyâyı âhiretle dengelemiştir.” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 101.

KİT' A-İ ÂHİRİ [23]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Gül-ķand-i ſi' r-i men zi-benefſe ſeker-rübāst

Benüm ſi' rüm gül ſekeri benefſeden ſeker ķapıcıdur

Z'ān (13) ğayret-i teberzed ü ka' be'l-ġazāl ſud

Añunçün ſeker barmaķ ve ſeker penīr ğayreti oldı

(2) Bādā dehāneſ telķ ki ' ayb-ı (14) nebāt kerd

Aġzı acı olsun ki nebātı ' aybladı

Ĥākeſ be-ser ki münkir-i āb-ı zülāl ſud

Topraķ başına ki āb-ı (15) zülāl münkiri oldı

(3) Herkes ki kūr zād zi-māder be-' ömr-i ĥ iſ

Her kimse ki kōr toġdı anadan kendü ' ömrinde (16)

Key müſterī-i ſāhid-i ſāhib-cemāl ſud

*Kaçan ſāhib-cemāl maĥbūba müſterī olur murād mantūķdan zāhirdür ki Ĥ'āce (17)
Ĥāfız ſi' ri ehl-i mezāķa ſekerden ſirīn ve mā' -i ' azab ve zülāle mānend ü ķarīndür
ve buña münkir olan kūr-ı (18) māder-zāddur*

Kıt' a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Be-dād dād-ı beyān-ı ğazel be-dān vechī

Ki ĥiç ſā' ir ez-ān ğüne dād ſi' r ne-dād (19)

Çü ſi' r ' azab u revāneſ zi-ber kunī ğüyī

Hezār raĥmet-i Ĥaķ ber-revān-ı Ĥāfız bād

KİT' A-İ ÂHİRİ [24]

[Mef' ülü Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Bū' gzeſten-i (20) furſat ey birāder

Furſat geçmek ey ķarındaſ

Der-germ-revī çü miĝ bāſed

Tiz ğitmekde bulut gibi olur (21)

(2) Der-yāb ki ' ömr besī ' azīzest

Duy ki ya' nī ğāfil olma ki ' ömr ziyāde ' azīzdür

Ger fevt ſeved dirīĝ [İ208b] (1) bāſed

Eger fevt olursa dirīĝ olur nitekim Seyyid-i ſerīf oĝlına dimiſ

Beyt

+---/+++/-+/-+/-

Naşîhat hemînest cân-ı peder²⁵¹⁷

Ki (2) ‘ömret ‘azîzest zâyî‘ me-kun

KİT‘ A-İ ÂHİRİ [25]

[Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Şabâh-ı Cum‘ a bud u sâdis-i rebî‘ -i nuhust

Cum‘ a şabâhı idi (3) rebî‘ ü’l-evvel altısı

Ki ez-dilem ruh-ı ân mâh-rûy şud zâ’îl

Ki gönülümde ol ay yüzlünün yañağı zâ’îl oldu (4)

(2) Be-sâl-ı heft-şad u şaşt u çâr ez-hicret

Yedi yüz altmış dört yılda hicretten

Çü âb geşt be-men hâl hikâyet-i müşkil

(5) Şu gibi azaldı baña müşkil hikâyet

(3) Dirîğ ü derd ü te’essüf kücâ dihed sūdî

Dirîğ dimek ve derdlü olma ve hayf (6) dimek kande fâ’ide virür

Künün ki ‘ömr be-bâzîçe reft ü bî-hâşıl

Şimdi ki ‘ömr oyun ile gitdi hâşısız murâd (7) budur ki Hâce Hâfızun hicret-i nebeviyyenun yedi yüz altmış dördüncü yılının rebî‘ ü’l-evvelinun altıncı günü vâkı‘ (8) olan Cum‘ a günü şabâh oğlancığı vefât idüp anun târihin beyân idüp bu hâl baña be-ğâyet müşkil gelüp vâkı‘ (9) olmaz ol diyü mülâhaza ider idüm ahsızun şu gibi azalup bozulup gitdi ol benim ‘ömrüm idi oğlancık iken (10) bâzîye meşgûl olup tahşîl-i kemâl itmedi gitdi ‘ömr daği buncılayın lu‘ be iştiğâl ile bî-hâşıl gidicek hayf (11) u nedâmet fâ’ide itmez

Beyt

+--+/-+--+/-+--+/-+--+

Tu ber-semend-i süvârî vü mî-revî çün ‘ömr

Dirîğ ‘ömr-i ‘azîzem ki mî-reved ber-bâd (12)

KİT‘ A-İ ÂHİRİ [26]

[Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Dilâ didi ki ân ferzâne ferzend

²⁵¹⁷ İkinci mısra metinde *zâyî‘ me-kerd ân* şeklinde bitmektedir. Bu hâliyle vezin kusurlu olup beytin orjialinde yer alan *zâyî‘ me-kun* ifadesi metinde kullanılarak vezin kusuru düzeltilmiştir. Şiir, Rûhu’l-Beyân’ın 2. Cildinde örnek olarak verilmiştir.

Ey gönül gördün mi ki ol ‘ākil veled [ferzend veled ma‘nāsınadır ki ‘āmdur püser
ibn ma‘nāsına duğter bint ma‘nāsınadır ki her biri veleden hāşdur]

Çi dîd ender-ḥam-ı in (13) tāk-ı rengin

Ne görddi bu rengin kemer bükümünde ya‘nî aña ne ‘aceb ḥāl vākı‘ oldı

(2) Be-cāy-ı levḥ-i sîmîn der-kenāreş

(14) *Gümüş tahta yerine anuñ kenārında*

Felek ber-ser nihādeş levḥ-i sengin

Felek başı üzre ḳodı taş levḥ murād (15) budur ki sevgülü oğlancıklara ve ekābir-
zādelere ḥurūf-ı teheccî tahtasın gümüşden iderler bunuñ daḥi kenārında (16) gümüş
tahta var idi felek başı üzre taş levḥ ḳodı dīvāndan şikāyet idüp kendüye vākı‘ olan
(17) muşibeti ḥikāyet ider

Nazm

--+/--+--+/+---+/+--

Dîdî çî kerd çarḥ-ı sitemkâr u aḥtereş²⁵¹⁸

Nāmeş me-ber çî çarḥ çî aḥter çî çenbereş (18)

Ber-ḥāk-i riḥt-i ān gül-i nevreste-rā ki bāğ

Bā-şad hezār nāz be-pervered der-bereş

Ḥaṭṭ-ı ‘izār ber-varaḥ-ı ḥüsn-i ū ne-mānd (19)

Ne’nvüşte riḥt-i dest-i ecel ḥāk-ı ber-sereş

ḲİT‘ A-İ ĀḤİRİ [27]

[Mef‘ ūlū Fā‘ ilātün Mef‘ ūlū Fā‘ ilātün]

(1) Ān mīve-i behiştî k’āmed be-dest ey cān

Ol behiştî (20) mīve ki elüñe geldi ey cān

Der-dil çerā ne-kiştî ez-kef çerā behiştî

Gönülde niçün ekmedün elden niçün ḳoduñ (21)

(2) Tārîḥ-i in ḥikāyet ger ez-tu bāz pursend

Bu ḥikāyet tārîḥin eger senden şorarlarsa

Ser-cümleeş fūrū ḥ‘ān ez-mīve-i behiştî

[İ209a] (1) *Tamām cümlesin okı mīve-i behiştiden* murād budur ki mīve-i behiştî
lafzınıñ ḥarfleri cümle-i şağîr i‘tibārî (2) ile ḥesāb olınacaḳ cem‘en yedi yüz yetmiş
dört olur [*ser* baş ma‘nāsına ve üç ma‘nāsına ve sevdā ma‘nāsına ve temām
ma‘nāsına ve ulu ma‘nāsına gelür bunda tamām ma‘nāsı tamām-ı münāsibdür]
[Cümle-i şağîr oldur ki ḥurūf-ı teheccînün müsemmiyyâtı murād ola meşelā ḥurūf-ı
teheccide uzunca yazılana elif dirler ki cümle-i şağîr ḥesābınca birdür ve cümle-i

²⁵¹⁸ Dîvân-ı Selmân-ı Sâvecî, Terkîb-i Bendhâ, No: 10, Ganjor.

kebîr oldur ki ħurûf-ı teheccînüñ esmâsı murâd ola meşelâ lafz-ı elif ki cümle-i kebîr i'tibârî ile yüz on birdür pes bunda mîm kırkıdır yâ ondur vâv altıdır hâ bişdür hemze birdür bâ ikidür hâ bişdür şîn üçyüzdür tâ dört yüzdür yâ ondur cem'en yediyüz yetmiş dört olur]

KİT' A-İ ÂHİRÎ [28]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün]

(1) Berâder Ĥ'âce ' Âdil tâbe (3) mişvâh

Ĥarındaş Ĥ'âce ' Âdil mekânı gökçek olsun

Pes ez-pençâh u nüh sâl ez-ĥayâteş

Ellî toköz (4) yıldan soñra anuñ ĥayâtından

(2) Be-süy-ı ravza-i rıdvân revân şud

Rıdvân bağçesi cânibine revân (5) oldu

Ĥudâ râzî zi-ef' âl ü şıfâteş

Allâh râzî olsun anuñ ef' âlinden ve şıfâtından

(3) Ĥalîl-i ' Âdileş (6) peyveste ber-ĥ'ân

Aña sen muttaşıl Ĥalîl-i ' Âdil okı

V'ez-ancâ fehmi kun sâl-i vefâteş

Oradan aña vefâyı yılını (7) murâd budur ki Ĥalîl-i ' Âdil lafzınuñ ĥarfleri cümle-i şağîr ile ĥesâb olınacağ yedi yüz yetmiş olur (8)

KİT' A-İ ÂHİRÎ [29]

[Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün]

(1) Raĥmân-ı lâ-yemût çü ân pâdşâh-râ

Meyyit olmaz raĥmân çün ol pâdşâhı

Dîd ançünîn k'ez-ü ' amelü'l-ĥayri (9) lâ-yefût

Gördi ancılayın andan ' amel-i ĥayr feft olmaz

(2) Mevteş ĥarîn-i raĥmet-i ĥod kerd tâ bûd

(10) Anuñ mevtini kendü raĥmetine ĥarîn eyledi tâ ola

Târîĥ-i in mu' âmele raĥmânu lâ-yemût

Bu mu' âmelenüñ târîĥi (11) raĥmânu lâ-yemût murâd budur ki raĥmânu lâ-yemût lafzınuñ ĥurûfı cümle-i şağîr ile yedi yüz seksen beş olur (12)

KİT' A-İ ÂHİRÎ [30]

[Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün]

(1) Āşaf-ı ‘ahd-i zamān cān-ı cihān Tūrānşāh

‘Ahd-i zamān vezīri cihān cānı Tūrānşāh (13)

Ki der-în mezra‘a cüz dāne-i hayrāt ne-kışt

Ki bu mezra‘ada hayrāt dānesinden gayrı ekmedi

(2) Nāf-ı (14) hefte bud u ez-māh-ı Şafer kāf u elif

Hefte göbegi idi ya‘nī hefte ortası idi Şafer ayında yigirmi bir idi (15)

Ki be-gülşen şud u in külhan-ı pür-derd be-hiş

Ki gülşene gitdi ve bu derd ile tolu külhanı kodı

(3) Ān ki meyleş (16) suy-ı haq-bīni vü haq-güyī būd

Ol kimse ki anuñ meyli haq görmege ve haq söylemege idi

Sāl-i tāriḥ-i vefāteş (17) taleb ez-meyl-i behiş

Anuñ vefātı tāriḥin iste meyl-i mehişt-den murād budur ki behiş ḥurūfı ḥesābda yedi (18) yüz seksn yedi olur

ḲİṬ‘ A-İ ĀḤİRİ [31]

[Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Behāü’l-ḥaqqı ve’d-dīn tābe meşvāh

Bahāü’l-ḥaḳ ve’d-dīn mekānı (19) gökçek olsun

İmām-ı sünnet ü şeyḥ-i cemā‘ at

Sünnet imāmı ve cemā‘ at şeyḥi

(2) Çü mī-refit ez-cihān in beyt mī-ḥānd

(20) Çün cihāndan gider idi bu beyti okur idi

Ber-ehl-i fażl u erbāb-ı belāḡat

Ehl-i fażla ve erbāb-ı belāḡata (21)

(3) Be-tā‘ at ḳurb-ı Yezdān mī-tevān yāft

Tā‘ atle ḳurb-ı Ḥaḳ bulmaḳ olur

Ḳadem der-nih geret hest istitā‘ at

[İ209b] (1) Ayaḳ ḳo eger var ise senüñ ḳudretüñ

(4) Bedīn destūr tāriḥ-i vefāteş

Bu üslūb üzre anuñ vefātı (2) tāriḥin

Burūn ār ez-ḥurūf-ı ḳurb-ı tā‘ at

Ṭaşra getür ḳurb-ı tā‘ at ḥarflelerinden murād budur ḳurb-ı tā‘ at (3) ḥarfleri cümel-i saḡir ḥasbi ḥesābınca yedi yüz seksen iki olur

ḲİṬʿ A-İ ÂḤİRİ [32]

[Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün]

(1) Mecd-i dīn server-i (4) sālār-ı qāzā İsmāʿ il

Mecdeʿd-dīn server-i qāzā ulusı İsmāʿ il

Ki zedī kilik-i zebān-āvereş ez-şerʿ (5) nuṭṭ

Ki urur idi anuñ faşih dili şerʿ den kelām

(2) Nāf-ı hefte bud u ez-māh-ı Receb refte dü (6) rūz

Hefte ortası idi Receb ayından iki gün gitmiş idi

Ki birün reft ez-ın menzil-i bī-żabt u nesak

(7) *Ki taşra gitdi yaʿnī çıkdı bu żabtsuz ve üslubsuz menzilden*

(3) Kenf-i raḥmet-i Ḥaḳ menzil-i vey dān vāngeh

(8) *Raḥmet-i Ḥaḳ şigınagını anuñ menzili bil ve anadan sonra*

Sāl-i tāriḥ-i vefāteş taleb ez-raḥmet-i Ḥaḳ

Anuñ vefātı (9) tāriḥin iste raḥmet-i Ḥaḳdan murād budur ki raḥmet-i Ḥaḳ lafzı cümle-i şağir ḥesābı ḥasebince yedi yüz elli altı olur (10)

ḲİṬʿ A-İ ÂḤİRİ [33]

[Mefʿ ülü Fāʿ ilātü Mefāʿ ilü Fāʿ ilün]

(1) Aʿ zām Ḳıvām-ı devlet ü dīn ān ki ber-dereş

Devlet ü dīn Aʿ zām Ḳıvāmı ol ki anuñ qapusı (11) üzre

Ez-behr-i ḥāk-būs nümüdī felek sücüd

Ṭapraq öpmekden ötür gösterür idi felek sücüd (12)

(2) Bā-ān celāl ü ān ʿ aẓamet zir-i ḥāk şud

Ol ʿ aẓamet ve ol celāl ile ṭapraq altına gitdi

Der-nışf-ı māh-ı (13) Züʿl-qaʿ de ez-ʿ arşa-i vücüd

Züʿl-qaʿ de ayınuñ nışfinda vücüd meydānından

(3) Tā kes ümīd-i cūd ne-dāred (14) diger zi-kes

Tā kimse seḥā ümīdin dutmasun gayrı kimseden

Āmed ḥurūf-ı sāl-ı vefāteş ümīd-i cūd

(15) *Geldi anuñ vefātı yılınıñ ḥarfleri ümīd-i cūd murād budur ki ümīd ḥarfleri cümle-i şağir ḥesābı ile (16) elli bişdür ve cüddan murād anuñ mürādifi olan seḥādur ve seḥā ḥarfleri ḥesābda altı yüz altmış birdür cümlesi (17) ḥesābda yedi yüz on altı olur*

ḲİṬʿ A-İ ÂḤİRİ [34]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

[Bu kıt'a degüldür Dīvān-ı Hāfiz nüshalarında muḳāṭa'āt eşnāsına bulunduḡı için kıt'a diyü yazıldı]

(1) Server-i ehl-i 'amāyim şem'-i bezm-i encümen

'Āmāyim 'imāmenüñ (18) cem'idür ya'nî destār-ı tarikat ehlinüñ serveri dirnek şohbetinüñ şem'i

Şāhib-i şāhib-kırān Hācī Kırāmuddīn (19) Ḥasan

Şāhib-kırān muşāhibi Hācī Kırāmuddīn Ḥasan

(2) Heft-şad u pençāh u çār ez-hicret-i hayru'l-beşer

(20) Yedi yüz elli dördünde hayru'l-beşer hicretinden

Mihr-rā Cevzā mekân u mäh-rā Hūşe vaṭan

Şemse Cevzā burcı (21) mekân ve kamere Sünbülede idi vaṭan

(3) Sādis-i mäh-ı Rebī' ü'l-āḫir ender-nīm-rüz

Rebī' ü'l-āḫirüñ altısı nişf-ı [İ210a] (1) nehārda

Rüz-ı ezîne be-hükmi-i Kirdgār-ı Zü'l-ni' em

Cum'a günü Zü'l-ni' em Allāh hükmi ile

(4) Murğ-ı rüheş kü hümā-yı (2) āsmān-ı ḳuds būd

Anuñ cānı ḳuşı ḳuds āsmānı hümāsı idi

Şud süy-ı bağ-ı behişt ez-dām-ı in dāru'l-miḥen

(3) Gitdi bağ-ı behişt cānibine bu dāru'l-miḥen aḡından murād mantūḳdan zāhirdür

KİT' A-İ ĀḤİRİ [35]

[Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün]

(1) Eyyām-ı bahārest (4) ü gül ü lāle vü nesrīn

Bahār eyyāmıdır ve gül ü lāle vü nesrīn merhūndur

Ez-ḥāk ber-āyend tu der-ḥāk çirāyī

Topraḳdan (5) çıkarlar sen niçün topraḳdasın

(2) Çün ebr-i bahārān be-revem zār be-kerīm

Bahārlar bulutı gibi gidem zār ağlayam

Ber-ḥāk-i (6) tu çendān ki tu ez-ḥāk ber-āyī

Senüñ topraḡun üzre ol deñlü ki topraḳdan çıkarasın bu kıt'ayı kimüñ için (7) merşiyye söyledi ise aña ḡitāb idüp taḡazzün ider

KİT' A-İ ĀḤİRİ [36]

[Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Ān kīst tā be-ḥazret-i Süleymān edā kuned

(8) Ol kimdür ki sulṭān ḥazretine edā ide ya‘nī diye

K’ez-cevr devr geşt şutur-gurbelhā be-dīd

Bilgil ki şutur-gurbe diyü (9) iyüler ile yaramazlar qarışmış olmağa diler ya‘nī devr-i zamān zevrinden iyüler ile yaramazlar iyüler maḳāmına geldi

(2) Rindī (10) nişeste ber-ser-i seccāde-i ḳazā

Bir rind oturmuş ḳazā seccādesi üzre ya‘nī bir rind ḳaḏī oldı

Ḥayrī diger be-mertebe-i (11) serverī resīd

Bir ḥayr daḥi serverlik mertebesine erdi ya‘nī bir ulu kimesne oldı

(3) Ān rind guft çeşm-i çerāğ-ı (12) üns menem

Ol rind dir ünsün çerāğı çeşmi benüm

V’ān ḥayr guft nuṭfe-i Dāvudem ü ferīd

Ol ḥayr dir ki Dāvud (13) nesliyüm ve yekdāneyüm

(4) Ey Āşaf-ı zamāne zi-behr-i Ḥudā be-gū

Ey zamāne Āşafı ya‘nī vezīri Allāh içün di

Bā-ḥüsrevī (14) ki devlet-i ü bād ber-mezīd

Bir pādşāha ki devleti ziyāde olsun maḳūl-i ḳavl beyt-i āḥiridi

(5) Şāhā revā me-dār ki (15) mef‘ūl-i men erād

Ey pādşāh revā dutma ki dileyenün mef‘ūli olan

Kereded be-rūzgār-ı tu fe‘ālū’l-limā yūrīd²⁵¹⁹

(16) Ola senün rūzgārunda diledigün işleyici bilgil ki şu‘ārānuñ ‘ādetindendür bir fi‘l-i münkir ve bir vaż‘-ı ḡayr-ı mef‘ūl (17) görseler şariḥ pādşāha isnād itmeyüp āḥire nisbet idüp nazm ile laṭife eyleyüp a‘lām u i‘lān idüp (18) bu tarīḳ ile nehy-i münkir iderler

Rubā‘ī

Ey çarḥ-ı felek ne ‘aḳl dārī ne başar²⁵²⁰

Hergiz ne-kunī be-merdüm-i ehl-i naẓar (19)

Nāmerdān-rā b’evc burdī ser

Aḥsentü zihī çarḥ-ı muḥannes perver²⁵²¹

ḲİT‘ A-İ ĀḤİRİ [37]

²⁵¹⁹ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ Rabbinin dilediği hariç, (onlar) gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır. Çünkü Rabbin, istediğini hakkıyla yapandır. (Kur’ân, Hüd 11/107).

²⁵²⁰ İrec Efşâr, “Çehl ü Çehâr Rubâ’î Mensûb be-Hayyâm der-Cöngî ez-Nîme-i Evvel-i Karn-ı Heştüm”, *Âyine-i Mîrâs*, Tahrân 1383, S. 26, s. 195, Rubâî No: 43.

²⁵²¹ *Zi-çarḥ* ifâdesi şiirin aslında *zihî çarḥ* şeklindedir. Bu yüzden vezindeki aksamayı engellemek adına şiirin aslı esâs alınmıştır. İrec Efşâr, *Âyine-i Mîrâs*, s. 195, Rubâî No: 43.

[Mef' ülü Mefā' ilün Mef' ülü Mefā' ilün]

(1) Z'ān ḥabbe-i ḥaḍrā ḥur k'ez-rüy-ı (20) sebük-rūḥī

Ol yeşil ḥabbeden yi ki sebük-rūḥlık yüzinden

Her kū be-zened yek cev ber-sīḥ zened (21) sīmurg

Her kim ki bir arpa ura ya'nī bir arpa kadar ekl ide şīşe urur otuz tavuḥ

(2) Z'ān loḳma ki şūfī-rā [İ210b] (1) der-ma' rifet endāzed

Ol loḳmadan ki şūfīyi ma' rifete atar

Yek zerrevü şad mestī yek dāne vü şad sīmurg

Bir (2) zerre ve yüz mestlik bir dāne ve yüz sīmurg murād ḥabbe-i ḥaḍrādan esrārdan ḥabb u ma' cündür andan bir arpa kadar (3) ekl iden otuz tavuḡı şīşe urur ki ḳatı iştiḥā virüp keşret-i ekle bā' iī olur ve şūfī andan bir loḳma yiye ma' rifet (4) söylemege düşüp bir zerre ḥaşıḡ aña yüz mestlik virür ve bir dāne andan ekl idüp sīmurg Kūh-ı Ḳāf olup lāf (5) u gūzāf urur ḥulāḡa-i murād medḡi bimā yūḡbiḡu'z-zemmdür²⁵²² ki esrāruñ medḡin bir vech ile ider ki ol medḡ fi'l-ḡaḡīḡa (6) zemmdür pes andan ictināb gerekdür şu' arānuñ cümle zarāfetinden biri bu vech ile nehydür

Beyt

--+/+--+ / +--+ / +--

Esrāra ḡelāldür (7) diyen o müfti-i devrān

Gül gibi ya şu bāde-i ḡamrāya ne dirsın

ḲİṬ' A-İ ĀḤİRİ [38]

[Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün]

(1) Sāl u fāl u ḡāl u māl u aḡl (8) u nesl ü taḡt u baḡt

Bu sekiz nesne

Bādet ender-şehryārī ber-ḡarār u ber-devām

Olsun saña pādşāḡlıkda (9) ḡarār üzre ve devām üzre

(2) Sāl-ı ḡurrem fāl-ı nīkū ḡāl-i sālīm māl-ı pūr

Bu dördi bu vaşf ile olsun (10)

Aḡl-ı ḡābit nesl-i bāḡī taḡt-ı 'ālī baḡt-ı rām

Bu dördi daḡi bu vaşf ile olsun diyü memdūḡa du' ā ider (11) [bu maḡālde ba' zı Dīvān-ı Ḥāfız nüḡhalarında ḡıṭ' a şüretinde ba' zı ebyāt bulunup ḡarf-i tāda şerḡ olınan ḡazel ebyātından olup yazılmadı]

ER-RUBĀ' İYYĀT²⁵²³

²⁵²² مَدَحٌ بِمَا يُنْسِبُهُ الدَّمُّ Yergi biçiminde övgü.

²⁵²³ ' Aded 75.

RUBĀ'Ī [1] (Ahreb)

Men hāşıl-ı 'ömr-i ĥad ne-dārem cüz ğam

Ben kendü 'ömrüm hāşılın dutmazam ğamdan (12) ğayrı [lafz-ı ĥod feth-i hā ile okunmak gerek kıafiye için]

Der-'ışk zi-nîk ü bed ne-dārem cüz ğam

'İşkda iyüden ve yatlıdan dutmazam ğamdan ğayrı

Yek hemdem (13) ü demsāz ne-dārem ğam

Bir muşāhib ü rāzdāş dutmazam bir nefes

Yek mūnis-i nāmzed ne-dārem cüz ğam

(14) Bir enīs nişānlu dutmazam ğamdan ğayrı murād budur ki ğamdan ğayrı 'ömrüm hāşılı yok ve 'ışkda ğamdan ğayrı (15) iyüden ve yatlıdan nesnem yok ve bir nefes ğamdan ğayrı enīs ü qarīnüm yok pes ğam baña yār-ı dā'imdür

Beyt (Ahreb)

Bā-her ki (16) şudem düst şud āhır düşmen

İllā ki ğam-ı tu āferīn ber-ğam bād

RUBĀ'Ī-İ ĀHİR [2] (Ahreb)

Merdī zi-kenende-i der-i Ĥayber purs

(17) Erligi Ĥayber kapusın koparıcıdan şor

V'esrār-ı kerem zi-Ĥāce-i Kānber purs

Daği kerem esrārın Kānber efendisinden (18) şor

Ger teşne-i feyz-i ĥaḳ u şıdkī ey Ĥāfız

Eger Ĥaḳ ve şıdk feyz şusuzı iseñ ey Ĥāfız

Ser-çeşme-i ān (19) zi-sāķī-i kevşer purs

Anuñ ser-çeşmesin gevşer sāķīsinden şor murād emīrū'l-mü'minīn 'Alī ḥazretini şecā'at (20) u şehāvet ü vilāyet ile vaşfdur

RUBĀ'Ī-İ ĀHİR [3] (Ahreb)

Ger hemçü men üftāde-i ĭn dām şevī

Eger benüm gibi bu aĝ (21) üftādesi olasın

Ey es ki ĥarāb-ı bāde vü cām şevī

Ey kimse nice şarāb u kadeḥ ĥarābı olursın [İ211a] (1)

Mâ mest ü ħarâb u rind-i ‘âlem-süzîm²⁵²⁴

Biz mest ü ħarâb u ‘âlem yakıcı rindüz

Bâ-mâ me-nişîn ü gerne bed-nâm (2) şevî

Bizümle oturma illâ bed-nâm olursın murâd budur ki ħubb-ı Hâkka giriftâr olan ‘ışk-ı İlâhî nûşına ve (3) taşfiyyet-i ħalbe meşğûl olup ‘amel-i dünyâdan ġâfil ü fâriğ olup dünyâsı ħarâb u yebâb olup ehl-i dünyâ (4) ħatında mezmûm olur bu aĥvâli ihtiyâr itmeyen bize ħarîn belki ħarîb olmasun ki biz mâl-bîn ü anlar ħâl-bîn (5) olup fark-bîndür

Rubâ‘î (Ahreb)

Güyend ki firsevs-i berîn ħ‘âhed bûd

V‘âncâ mey-i nâb u engübîn ħ‘âhed (6) bûd

RUBÂ‘Î-İ ÂĤÎR [4] (Ahreb)

Der-sünbüleş âvîĥtem ez-rûy-ı niyâz

Anuñ zülfine aşıldum niyâz yüzinden

Guftem (7) men-i sevdâ-zede-râ çâre be-sâz²⁵²⁵

Didüm ben sevdâ-zedeye çâre kıl

Guftâ ki lebem be-ġîr ü zülfem be-ġüzâr

Didi lebümi (8) tut ve zülfî ħo

Der-‘îş-i ħoş âvîz ne der-‘ömr-i dîrâz

Ĥoş ‘ıyşa aşl uzun ‘ömrde degül murâd budur ki tûl-ı (9) emel idüp dünyâyâ ta‘alluĥ bunuñ teġşîri fîkr ü sevdâsında oldum dünyâ baña lisân-ı ħâl ile pend (10) idüp didi benden şey‘-i yesîr ve ‘ıyş-ı lezîz ile iktifâ kıl ki ‘ıyş-ı ħoş ‘ömr-i tavîlden ve mâl-ı keşîrden yegdür (11)

Ĥıţ‘a

--+/--++/+--+/-+-

Ĥoş ħâţîrî ki manşîb u câh ârzü ne-kerd²⁵²⁶

Ĥurrem dilî ki der-ĥaleb-i mülk ü mâl nîst

Der-vaż‘-ı rûzgâr (12) nâzar kun be-çeşm-i ‘aĥl

Aĥvâl-i kes me-purs ki cây-ı su‘âl nîst

RUBÂ‘Î-İ ÂĤÎR [5] (Ahreb)

Çün ġonca-i ġül ħarâbepürdâz şevêd

²⁵²⁴ Bu mîsrânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Mâ ‘âşîĥ u rind ü mest ü ‘âlem-süzîm

²⁵²⁵ Bu mîsrânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Mî-guĥtemeş ez-vaşl-ı ĥodem kâr be-sâz

²⁵²⁶ Ubeyd-i Zâkânî, **Külliyât-ı Ubeyd-i Zâkânî**- Şâmil-i Kasâyid, Gazeliyyât, Kıtâât, Rubâiyyât, Mesneviyyât, (Abbâs İkbâl), Tahrân 1321. Gazeliyyât, s. 67.

(13) *Çün gül goncası kabakulağ tamām idici ola*

Nergis be-hevā-yı mey qadeh-sāz şevd

Nergis şarāb hevāsı ile qadeh (14) düzüci ola [nergis zerrin qadeh didükleridür]

Fāriğ-dil ān kesī ki mānend-i hubāb

Fāriğ ol kimsenün göñli ki hubāb gibi

Hem ba-der-i meyhāne (15) ser-endāz şevd

Meyhāne kapusunda baş oynayıcı ola murād budur ki sālīk-i tāib ki menba‘-i ‘ışkdan nūş (16) idici ola ve küşāde-çeşm olan qalbini maḥall-i ‘ışk-ı Hāk kıla fāriğ ü hoş ol kimsenün göñli ki ḥānqāh (17) u maḥām talebinde ‘ömrini ḥatm kıla

Qıṭ‘a

-+---/-+---/-+---/-+--

Ey muḥīm-i kūy-ı ū tā key ḡam-ı dünyī ḥurī

Bā-vücūd-ı Ka‘ be der-büthāne mi‘ mārī me-kun (18)

Ez-eceḡ ḡāfil me-şuv tedbīr-i āḡir kun be-ḡayr

Ber-helāk u şerr-i ḡod bā-nefs-i ḡod yārī me-kun

RUBĀ‘-İ ĀḡİR [6] (Ahreb)

Z’ān bāde-i dirīne (19) diḡkān pervered

Ol eski şarābdan ki köylü besler

Der-diḡ ki tırāz-ı ‘ömr-i nev ḡāḡem kerd

Vir ki ‘ömr ‘alemini yeñi (20) isterin

Mestem kun u bī-ḡaber zi-aḡvāl-i cihān

Mest kıḡ beni ve ḡabersüz aḡvāl-i cihāndan

Tā sırr-ı cihān be-ḡüyemet ey sere merd

(21) *Tā cihān sırrın diyem saña ey iyü kişi murād budur ki ol ‘ışk-ı İlāhī ki ‘ışkdur ve anı ki ‘aḡl-ı müstefād şāḡibi terbiyet [İ211b] (1) eylemişdür anı baña vir tevbe-i tecdīd itmek isterin ve beni mest kıḡ ve ‘aḡl-ı ma‘āş fehminde bī-ḡaber eylegil tā ‘aḡl-ı me‘ād (2) fehmi ḡasebince ‘ālemün fenāsı saña i‘lām idem ey şeyḡ ü sālīk-i ṡarīḡat ki taṡyī‘-i ‘ömrden neṡice nedāmetdür pes telefsen (3) sābıḡ tedārik gerekdür anuñçün bir ‘ārīf dimiş*

Qıṭ‘a

+---/+---/+---

Fedā kerdīm naḡd-i ‘ömr z’īn pīş

Be-cüz bī-ḡaşıḡıḡ ḡaşıḡ ne-kerdīm (4)

Çü dānistīm bī-sāmāni-i ‘‘ömr

Çirā tedbīr-i īn müşkil ne-kerdīm

RUBĀ'Ī-İ ĀḤİR [7] (Ahreb)

Ey ān ki nihend mihr ü māh ez-temkîn

(5) *Ey ol kimse ki korlar ay u gün ta'zīm eclinden*

Ber-hāk-i cenāb-ı tu şeb ü rüz cebîn

Senüñ cenābuñ toprağına gıce (6) ve gündüz alın

Bā-dest ü zebān u dil-i tengem me-nişān

Beni tar gönül ve dil ve el ile dikme ya'nî koma

Ber-âteş-i intizār (7) u fāriğ me-nişîn

İntizār odı üzre ve fāriğ oturma murād budur ki men erāde en yeclise ma'a'llāhi felyeclis (8) ma'a ehli't-tasavvuf²⁵²⁷ hasebince ehl-i taşavvuf cenābı dergāh-ı İlāhî gibi vācibü't-ta'zīmür pes muhātabdan murād şeyh-i tarikatdūr aña dir (9) ay u gün senüñ cenābuña ta'zīm iderler ben fakîr tarikati el ü dil ve gönül tarlığı ile intizārda komayup kendüñ fāriğ (10) oturmayup irşād-ı tarikat ve tekml-i haqîkat itdüresin

Şi'r

Süddet 'aleyve mesālikî ve mezāhibi²⁵²⁸

İllā ileyke fe-düllenî mā eşna' u (11)

Fe-ke enneme'l-ebvābu bābuke veḥdehu

Ve ke ennemā ente'l-ḥalîkatu (ecma' u)

RUBĀ'Ī-İ ĀḤİR [8] (Ahreb)

Bā-düst nişîn ü bāde-i cām taleb

(12) *Dost ile otur kadeḥ şarābın iste*

Būs ez-leb-i ān serv-i gül-endām taleb

Öpmegi ol serv-i gül-endām (13) lebinden iste

Mecrūḥ çü rāḥat-ı cerāḥat talebed

Mecrūḥ olan çün cerāḥat rāḥatın ister

Gū ez-ser-i niş-i (14) in ü huccām taleb

Di bu ḥacāmat idicinüñ nişteri ucından iste murād dostdan mürşid-i tarikatdur (15) ve cāmdan murād ḳalbdür ve anuñ şarābı ḥubb-ı İlāhîdür lācerem mürşid ile mücāleset idüp ḳalbe 'ışḳ-ı İlāhî duḡulîn (16) istemek gerek ve anuñ lebinden telezzüz itmek gerek ki 'uluvv-ı derece şāḥibi ve nazîfü'l-cismdür ve rūḥ ki mecrūḥ-ı (17) nefis ü

²⁵²⁷ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ التَّصَوُّفِ Kim Allāh ehli ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun. (Hadîs)

²⁵²⁸ "1) Sana gelen yollar hariç bütün yollar bana kapanmıştır. Ne yapacağımı bana göster. 2) Nasıl ki bütün kapılar sadece senin kapındır ve nasıl ki sen bütün mahlûkatı temsil ediyorsun."

şeytāndur anuñ rāḥatı baḳiyye-i cerāḥat ve çirk çıkmak ile olur anuñ çıkması
ḥuccām-ı tarīkat riyāzeti (18) ile olur anuñ ile şıḥḥat istemek gerek

Ḳıṭ‘a

Estağfiru’llāhe mimmā kāne min zeleli²⁵²⁹

Ve min zünübī ve tefrīṭi (19) ve iḥrārī

Yā Rabbi heb lī-recā’i yā kerīmu fe-ḳad

Emsektü ḥable’r-recā bimā ḥayre ḡaffārī (20)

RUBĀ‘İ-İ ĀḤİRİ [9] (Ahreb)

Tā ḥükm-i ḳazā-yı āsmānī bāşed

Tā ḳazā-yı āsmānī ḥükmi ola

Kār-ı tu hemīşe kāmranī bāşed

Senüñ işüñ (21) hemīşe murād sürmek olur

Cāmī ki zi-dest-i dūst nūş kunī

Bir ḳadeḥi ki dost elinden nūş idesin [İ212a] (1)

Sermāye-i ‘ıyş-ı cāvdānī bāşed

*Ebedī ‘ıyş sermāyesi olur murād budur ki tevfiḳ-i İlāhī refiḳ olup (2) nefis rāḥ-ı hüdā
dutup gidicek ‘ameli ‘ālā vefḳü’l-müdām olur ve mürşid elinden nūş olınan cām-ı
tevbe āḥiretde (3) sermāye-i ‘ıyş-ı muḥallid ve sebep-i ‘işret-i mü’eyyed olur pes aña
sa‘y gerek dünyāya degül*

Ḳıṭ‘a

Yā cāmī‘e’l-māli fi’d-dünyā (4) li-vārīsihi²⁵³⁰

Hel ente bi’l-māli ba‘de’l-mevti müntefi‘un

Ḳaddim li-nefsike ḳable’l-mevti fī-mehlihi

Fe-in ḥazḳake ba‘de’l-mevti münḳaṭa‘un (5)

RUBĀ‘İ-İ ĀḤİR [10] (Ahreb)

Ne devlet-i dünyā be-sitem mī-erzed

Dünyā devleti ḫulmine degmez

Ne lezzet-i hestiyeş elem mī-erzed

(6) Varlığı lezzeti eleme degmez

²⁵²⁹ “1) Benden sâdır olan tefrit, günâha düşme ve kaymalar için Allahtan afv diliyorum. 2) Ey kerîm olan Allâh! Bana mağfîret bahşet. Şüphesiz ben ümit ipimi bağışlayanların en iyisi olan zâta bağladım.”

²⁵³⁰ 1) Ey dünyâda varislerine mal toplayan kişi! Acaba öldükten sonra o maldan fayda görecek misin? 2) Ölmeden evvel sana verilen sürede nefsin için bir şeyler hazırla. Çünkü ölümden sonra senin payın kesilecektir.” Muhammed bin Abdullâh el-Bağdâdî

Ne heft hezār sāle şādī-i cihān

Yedi biñ ıyılılık cihān şādısı

İn miḥne-i heft (7) rûze ğam mî-erzed

Bu yedi günlük ğam miḥnetine degmez murād budur ki devlet-i dünyāya mālîk olan zulmden (8) ḥālî olmaz ol devlet bu zulme degmez ve devletün elemi daḥî olur lezzeti elemine degmez ve ‘ömr-i dünyā yedi biñ yıldur dirler (9) çün āḥiri ğuşşa ve derddür ve maraḥ u mevtdür tûl-ı ‘ömrinde şādîde olsañ āḥirinde olan derd ü ğamına (10) degmez

Nazm

+ --- / + --- / + ---

Rehā kun zulm u dād u ‘adl be-güzîn

Ki bâşed bî-gümān [bî-dād] bî-dîn

Be-ḥûn u māl merdüm çend kūşî

Mey-i nā-muşafā (11) tā çend nūşî²⁵³¹

Çi ḥ’āhî z’în serāy-ı ‘āriyet berd

Be-cüz dih k’ez-kefen kerbās yā berd

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤİR [11] (Ahreb)

İmşeb zi-ġamet (12) miyān-ı ḥûn ḥ’āhem ḥuft

Bu gice senüñ ġamuñdan ḳan ortasında yatsam gerek

V’ez-bister-i ‘āfiyet burûn ḥ’āhem (13) ḥuft

‘Āfiyet döşeginden taşra yatsam gerek

Bāver ne-kunî ḥayāl-i ḥod-rā be-firist

İnanmazsañ kendü ḥayālün (14) gönder

Tā der-nigered ki bî-tu çün ḥ’āhem ḥuft

Tā nazar ide ki sensüz nice yatsam gerek murād ‘aḳluñ rûḥa (15) ḥitābını ḥikāyetdür

Beyt

--+- / --+- / --+- / --+-

Bî-gāh şud [bî-gāh şud] ḥurşîd ender-çāh şud²⁵³²

Ber-ḥîzed ey ḥoş-tālî‘ ān vaḳt-i tûlū‘ -ı [māh] şud (16)

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤİR [12] (Ahreb)

Der-ārzū-yı būs u kenāret murdem

²⁵³¹ *Nā-muşaffā* ifâdesi vezin kusurunu ortadan kaldırmak için *nā-muşafā* şeklinde yazılmıştır.

²⁵³² Eksik kısımlar şiirin aslından tamamlanmıştır. Mevlânâ, *Dîvân-ı Şems, Gazeliyyât*, 525/1. Ganjor.

Seni öpmek ve koçmak arzısı ile öldüm

V'ez-ḥaşret-i (17) la' l-i ābdāret murdem

Senüñ la' l-i ābdāruñ ḥaşretinden öldüm

Ḳışşa çi kunem dırāz kūtāh kunem

Ḳışşayı nice (18) uzun ideyin Ḳışa ideyin

Bāz ā bāz ā k'ez-intizāret murdem

Girü gel ki senüñ intizāruñdan öldüm murād (19) rūḥuñ nefsi şalāḥ u felāḥ muvāfaqatına talebin zikrdür

Rubā' i

Derdā ki nefsi-şümem bā-men ne-şud muvāfiḳ (20)

Müşkil buved ki bāşed yād-ı kesī münāfiḳ

Ömrem güzeşt ḥayfā yārī ne-kerd bā-men

Tā bü'gzerem zi-ı şyān bāşem be-fi' l-i (21) layık

RUBĀ' İ-İ ĀḤİR [13] (Ahreb)

Cānā çü şebī bā-yu be-rūz āverdem

Ey cān çün bir gice senüñ ile gündüze getürdüm [İ212b] (1)

Ger bī-tu demī ber-āverem nā-merdüm

Eger sensüz bir nefesi yukarı getürem er degülem

V'ez-merg ne-tersem pes ez-ın ki āb-ı (2) ḥayāt

Ölmekden ḳorḳmazam bundan şoñra ki āb-ı ḥayāt

Ez-çeşme-i nūş-ı leb-i la' let ḥurdem

Senüñ la' l-i lebüñüñ (3) tatlu çeşmesinden içdüm murād 'aḳluñ rūḥa ḥitābını ḥikāyetdür ki ḳaçan rūḥ 'aḳla muvāfaḳat idüp tevbe (4) ve ıslāḥ-ı a' māl ve taḥşil-i şalāḥ-ı ḥāl ide 'aḳl andan bir nefes müfāreḳat istemez ve vefāt iderse ğam yemez zīrā (5) āb-ı ḥayāt-ı ma' nevī ki tevbe vü a' māl ü ezḳārdur anı rūḥ benden nūş itmişdür lācerem mevt-i ḥaḳikī ki 'azāb-ı (6) āḥiret ve mevtten şoñra mevt eşeddür andan ḥalāş bulup emīn olur

Rubā' i

-+---/-+---/-+---/-+---

Çün be-nūşidem leb-i la' let (7) nemī-tersem zi-mevt

Ān ki ḥurd āb-ı ḥayāt ü ğam nemī-dāred zi-merg

Ğam buved bā-ānkesī ki zed rāheş yār nīst (8)

Ez-sefer bī-ğam buved ān-rā ki bāşed zād u berg

RUBĀ' İ-İ ĀḤİR [14] (Ahreb)

Tā key buved ın cevır ü cefā kerden-i tu

Tā niçeye dek (9) olur bu cevır ü cefā itmek senün

Peyveste-i dil-i ḥalā'ıḳ āzürden-i tu

Muttaşıl ḥalā'ıḳ göñlin incitmek senün (10)

Tiğist be-dest-i ehl-i dil ḥün-ālūd

Kılıç vardur ehl-i dil elinde kana bulaşmış

Ger ber-tu resed ḥün-ı tu (11) der-gerden-i tu

Eger saña irerse senün kanuñ senün boynuña murād 'aḳluñ nefse ḥiṭābını zıkrdür ki nefsuñ (12) cevır ü cefası çokdur ve ḥalḳ-ı bedenün ḳalbini incitmesinün nihāyeti yokdur pes ehl-i dili aña ḥavāle itmek gerek (13) tā tiğ-i riyāzet ile helāk ide

Şi'r

Uḳtulūnī yā şıḳāti lā'imē²⁵³³

İnne fī-ḳalbī ḥayātī dā'imē

Beyt (Ahreb)

Herkes ki (14) şeved kuşte şeved ü murde

Çün nefis şeved kuşte şeved ü zinde

RUBĀ'İ-İ ĀḤİR [15] (Ahreb)

Leb bāz me-gır yek zamān (15) ez-leb-i cām

Ṭudağı girü dutma bir zamān ḳadeḫ ṭudağından

Tā ber-dāri kām-ı cihān ez-leb-i cām²⁵³⁴

Tā alasın (16) cihān murādın ḳadeḫ ṭudağından

Der-cām-ı cihān çü telḫ ü şırın heme hest

Cihān ḳadeḫinde acı ve (17) ṭatlu dükelı vardur

İn ez-leb-i yār ḥ'āḥ u ān ez-leb-i cām

Bunı ya'nī ṭatluyı yār ṭudağından iste anı (18) ya'nī acısı ḳadeḫ ṭudağından murād budur ki ağzuñı ıraḳ dutma zarf-ı 'ıṣḳ-ı İlähī ağzından tā alasın cihān (19) murādın ol zarfdan ve çünki cihān ḳadeḫinde acı ve ṭatlu vardur ṭatluyı yār lebinden iste ki ṭatlu ancak (20) olur ve acı ḳadeḫ şarābından ki 'ıyş-ı cihān acıdur pes yār-ı ṭarīḳat şoḫbetin ihtiyār ḳıl anuñ ile ağız ağza (21) muşāḥabet eylegil

Gazel

+--+ / +--+ / +--+ / +--+

Kerem resed be-tu ey pür vefā dehān be-dehān

Berend ḥalḳ ḥadīs-i merā dehān be-dehān [İ213a] (1)

²⁵³³ "Ey benim güvendiğim kişiler, yergi ile beni öldürün. Zîrâ benim hayâtım kalbimdedir."

²⁵³⁴ Bu mısırâda vezin aksamaktadır.

Çü bî-dehân be-dehân-ı tu rāz mî-güyed
Ez-ân hemî reved in mâcerâ dehân be-dehân

Hoş ân dü düst ki (2) peyveste çün şurâhî vü cām
Ki mey hurend buved her dü-râ dehân be-dehân

Dilem zi-dür taleb mî-kuned raķībân-râ (3)
Ki rev be-ḥāk be-mālend ü mā dehân be-dehân

Hoşest ʿışmet eger dest mî-dihed bā-düst
Ki rû be-rû be-nişestîm (4) vebâ dehân be-dehân

RUBĀʿĪ-İ ĀḤĪR [16] (Ahreb)

Guftî tu-râ şevem me-dār endîşe

Didûñ ki senûñ olurum guşsa dutma (5)

Dil hoş kun u ber-şabr gumār endîşe

Göñül hoş kıl ve şabra ḥavāle kıl fikri

Kû şabr u çi dil kʼāñci dileş (6) mî-ḥünend

Ḳanı şabr ve ne göñül ki aña ki göñül dirler [kû kâf-ı ʿArabî iledür]

Yek ḳatre-i ḥünest ü hezār endîşe

Bir ḳatre ḳandur (7) *ve biñ fikir* murād nefs rûḥa göñlüñi hoş dut ve şabr kıl diyüp
rûḥ daḡı aña cevāb virüp göñül ḳanı ki (8) göñül didükleri bir ḳatre ḳandur bin fikri
vardur

Rubāʿî (Ahreb)

Āh ez-dil-i bî-maşlahat-ı ġāfîl-i men

Vʼez-baḡt-ı serāsîme-i (9) bî-ḥāşıl-ı men

Şad müşkil-i ḥalk ḥal kunem der-nefesî

Şad kes ne-kuned ḥal nefesî müşkil-i men

RUBĀʿĪ-İ ĀḤĪR [17] (Ahreb)

ʿİşk-ı (10) ruḥ-ı yār ber-men-i zār me-gîr

Yār ruḡı ʿışkıñı biz zār üzre dutma

Ber-ḥaste-dilān ḥurde-i bisyār me-gîr

(11) *Haste diller üzre çok ta'na dutma*

Şūfī çü tu resm-i reh-revān mī-dānī

Ey şūfī çün sen yola (12) *gidiciler resmin bilürsin*

Ber-merdüm-i rind nükte bisyār me-gır

Rind kişiye nükteyi bir uğurdan dutma murād budur ki (13) ‘āşık-meşreb ola her hüsne ki nazar ider bunu mir’āt dutup hüsni-ı Hakkı müşāhede ider bilmeyen anı hüsni-şüret (14) nāziri şanur imdi ey şūfī sen hōd sālīk-i tarīkat olanlar resmin bilür rind olana ta’n itme ki rindün (15) maḥbūb-ı ḥaḳīḳīyedir nitekim Tāceddīn Ḥelvāyī beyān itmiş

Gazel

++--/++--/++--/++--

Her kücā mī-nigerem der-naẓarem şüret-i üst (16)

Ārzüyem zi-heme ḥalk-ı cihān şöḥbet-i üst

Servhā-rā heme der-bāğ temāşā kerdem

Ānçi ber-kār-ı dilem rāst (17) buved kāmēt-i üst

Şükrhā dārem ez-in’ām-ı gameş pīş-i ḥayāl

K’in heme guşşa ki men mī-ḥurem ez-ni’met-i üst (18)

‘Āşıkān-rā ser-i şimşīr çirā endişend

Her ki der-ı ıṣṣ-ı bütān geşte şevēd devlet-i üst

Tūş-ı dūzaḥ ne-buved sūḥte-i (19) hicrān-rā

Fāriğ ez-ravza buved hemçü be-ū vuşlat-ı üst

Guft eger cān be-dihī zūd-ı murādet be-dihem

Ānçi fermūd (20) be-kerdīm künün nevbet-i üst

Tāc-ı ḥelvāyi eger ‘ıṣṣ ne-bāzed çi kunēd

Her kesī şan’atī āmūzed ü in şan’at-ı üst (21)

RUBĀ’İ-İ DİĞER [18] (Ahreb)

Ne kışşe-i ān şem’-i Çigil be-tevān guft

Ol şem‘-i Çigil kışşasın dimek olmaz [Çigil güzeli çok bir yerüñ ismi idügi yukarıda beyân olunmuşdur]

Nî hâl-i hod-ı sūhte-dil [İ213b] (1) be-tevân guft

Kendü yanmış gönül hâlin dimek olmaz

Ġam der-dil-i teng-i men ez-ānest ki nîst

Ġam benüm tar gönülümde (2) andandur ki yoğdur

Yek düst ki bā-ü ġam-ı dil be-tevân guft

Bir dost ki gönül ġamın aña dimek ola murād esrār-ı ‘ışk-ı (3) Hakkı ve ahvāl-i ġalb-i ġüzni dimek olmaz ve hem-rāz olur bir yār-ı şādık bulunmaz dimekdür nitekim Zahir dimiş

Rubā‘î (Ahreb)

Düş in (4) ġiredem naşihatî pinhân guft²⁵³⁵

Der-ġuş-ı dilem guft dilem bā-cân guft

Bā-kes ġam-ı dil me-ġüy zîrâ ki ne-mând

Yek düst (5) ki bā-ü ġam-ı dil be-tevân guft

RUBĀ‘Î-İ DİĞER [19] (Ahreb)

Ĥübân-ı cihân şayd tevân kerd be-zer

Cihân ĥübların şayd itmek olur (6) altun ile

Ĥoş hoş be-rāz-ı işân be-tevân ĥard be-zer

Ĥoş hoş anlaruñ yemişin yimek olur altun ile [ĥurd ĥānuñ fethi ile okunmak gerek kâfiye ri‘ âyeti için]

Nergis (7) ki külehdâr-ı cihānest be-bîn

Nergis ki cihân külehdârıdur gör

Kū nîz çigüne ser der-āvered be-zer

Ki ol daĥi (8) nice baş ħaldurdu ve teveccüh itdi altuna murād budur ki ĥubb-ı dünyā külubda şöyle rāsîḡ ü şābitdür ki meĥābîb her (9) kimseden müstaġnî iken ve maldâr olan ġanî iken aña tâbi‘ olur

Rubā‘î (Ahreb)

Guftem ki be-dih guft çi guftem ki şeker (10)

Guftâ zi-çi guftem zi-lebet guft be-ĥar

Guftem ki be-cân guftem ne guftem ki be-dil

Guftâ ki ne guftem ki be-çi guft be-zer (11)

²⁵³⁵ Zahîreddîn-i Fâryâbî, *Dîvân-ı Zahîreddîn-i Fâryâbî*, s. 263, Rubâiyyât: 25.

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤİR [20] (Ahreb)

Māhī ki qadeş be-serv mī-māned rāst

Bir ay ki anuñ qaddi serve beñzer rāst

Āyīne be-dest ü rüy-ı hōd mī-ārāst

(12) *Āyīne elinde kendü yüzün bezer idi*

Destārçeī pīşkeş kerdem guft

Bir yağlık pīşkeş eyledüm aña didi (13)

Vaşlem talebī zihī hayālī ki tu-rāst

Benüm vaşlum istersin zihī bir hayāl ki sañadur murād budur ki maḥbūb-ı mecāzī vaşlı (14) az nesne ile ḥāşıl olmaz maḥbūb-ı ḥaḳīḳīye vuşul az nesne ile ḥāşıl meger kerem ide

Rubā'ī

++--/++--/++--/++--

Ez-kerem der-men-i bī-çāre naẓar kun (15) nefesi²⁵³⁶

Ki ne-dārem be-cüz ez-luṭf-ı tu feryād resī

Rüy bü'nmāy ki tā pīş-i ruḥet cān be-dihem

Çi ziyān dāred eger sūd (16) kuned ez-tu kesī

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤİR [21] (Ahreb)

Ḳassām-ı behişt ü düzaḥ ān 'uḳde küşāy

Cennet ve cehennem ḳassāmı ol 'uḳde (17) çözüci

Mā-rā ne-güzāred ki der-āyīm zi-pāy

Bizi ḳomaz ki gelürüz ayaḳdan ve ādem āb-ı menzil alup iḳerü girevüz (18)

Tā key reved in gurg-rübāyī be-nümā

Tā ḳaçan gider bu ḳurd ḳapmaḳ ya'nī gibi ḳapmaḳ göster [lafz-ı be-nümā merhūndur]

Ser-pençe-i şīr-efken ey merd-i Ḥudāy

(19) *Arslan biraḡıcı pençe ucın ey Allāh ḳışisi* murād budur ki şeytān mekr ü ḥīle idüp ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa sülūka māni' olup (20) 'amel-i ḥayrdan maḥrūm ḳalmaḳdadur lācerem ey merd-i Ḥaḳḳ cezbe-i 'ināyet şalup ḳahr-ı nefis ve şeytān [ḳılmaḡa] himmet eylegil (21)

Rubā'ī (Ahreb)

Her miḥneti ki ber-men-i dervīş mī-resed

Ez-dest-i 'aḳl maşlaḥat endiş mī-resed

²⁵³⁶ Irākī, Dīvān-ı Eş'ār, Gazeliyyāt, 263/1-2, Ganjor.

Ez-mekr-i nefis ü fitne-i şeytân rehâyîm [İ214a] (1)

Ne-bûd meger merd-i Hudâ pîş mî-resed

RUBÂ'Î-İ ÂḤİR [22] (Ahreb)

Cüz nakş-ı tu der-naẓar neyâmed mâ-râ

Senüñ nakşuñdan ğayrı bizüm (2) naẓarimuza gelmez

Cüz kûy-ı tu reh-güzer neyâmed mâ-râ

Senüñ maḥallüñden ğayrı uğramak gelmez bize

Ḥ'âb erçi hoş (3) âyed heme-râ der-‘ahdet

Uyku egerçi hoş gelür dükelibe senüñ ‘ahdüñde

Ḥaḳḳâ ki be-çeşm der-neyâmed mâ-râ

(4) *Ḥaḳḳâ ki bizüm gözimüze gelmez* murâd ‘ışk-ı İlâhiden şebâtın ve taleb-i Ḥaḳda devâmın beyândur

Rubâ'î

+++ / +++ / +++ / +- -

Heves-i ‘ömr-i ‘azîzem zi-berâ-yı (5) tu buved

Be-keşem cevri-i cihânî çü rızâ-yı tu buved

Der-ezel cân-ı murâd ‘ışk-ı tu hem-şoḥbet bûd

Tâ ebed der-dil-i men mihr ü (6) vefâ-yı tu buved

Rubâ'î-İ Âḥir [23] (Ahreb)

Çeşmet ki füsûn u reng mî-bâred ez-û

Senüñ gözüñ ki efsûn u reng yağar (7) andan

Zinhâr ki tîğ-i ceng mî-bâred ez-û

Zinhâr ki ceng kılıcı yağar andan

Bes zûd melûl geştî ez-hem-nefesân

(8) *Bes tez melûl olduñ hem-nefeslerden*

Âh ez-dil-i tu seng mî-bâred ez-û

Âh senüñ gönüñden taş yağar andan murâd (9) nefsüñ sihr ü mekrinden ve i‘râz u zecrinden şikâyetdür

Rubâ'î

--- / --- / --- / ---

Kû zinde mî-mânem zi-ğam çeşmeş be-nâzem mî-keşed (10)

Ez-nâz eger cân mî-berem bâ-ğamze bâzem mî-keşed

Der-âteş-i ğam sūht-ı dil [ü sūz-ı dil]²⁵³⁷ bü'gdāht-ı ten
Çün şem' mī-dānem (11) ki ān sūz u gūdāzem mī-keşed

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [24] (Ahreb)

Her dūst ki dem zed ez-vefā düşmen şud

Her dost ki nefes urdı (12) vefādan düşmen oldı

Her pāk-revī ki buved ter-i dāmen şud

Her pāk yürüyici ki var idi ter-i dāmen ya'nī etegi mülevveş (13) oldı

Güyend şeb ābisten-i ğaybet 'aceb

Dirler gice ğayb yüklüsidür 'aceb

Çün merd ne-dīd ez-ki ābisten (14) şud

Çün er görmedi neden yüklü oldı murād budur ki ṭālī'ümde sa'ādet yok baña tesliyyet için dirler (15)

Ḳıṭ'a

İzā zāke'z-zamānū 'aleyke fe'şbir²⁵³⁸

Felā tey'es mine'l-feraci'l-ḳarībi

Ve ṭīb nefsen fe-inne'l-leyle ḥublā (16)

'Asā ye'tike bi'l-veledi'n-necībi

ben cevāb virdüm ki leyl er görmedi kimden yüklü oldı lācerem dirüm (17)

Beyt (Ahreb)

Tā çend be-intizāre'ş-şabr ferah

Tā key be-ümīd-i ba'de 'usrin yüsren²⁵³⁹

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [25] (Ahreb)

Ey bād ḥadīş-i men nihāneş mī-gū

(18) Ey yıl benüm sözüm gizlü di aña

Sūz-ı dil-i men be-şad zebāneş mī-gū

Benüm gönülüm ḥarāretin yüz dil ile di aña (19)

Mey-güne bedānsān ki melāleş gired

²⁵³⁷ Bu kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır. Eksik ifade F182 numaralı nüshadan tekmil edilmiştir.

²⁵³⁸ İmām Alī Ebū Tâlib'e ait olarak gösterilen bu şiir şâirin Dîvân'ında yer almamaktadır. "1) Zamân senin üzerine daraldığı zaman; sabret. Yakın ferahlıktan ümitsiz olma. 2) Nefsin sevinçli olsun. Çünkü gece gebedir. Umulur ki (sabah vakti) sana asil bir çocukla gelir."

²⁵³⁹ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'an, Talâk 65/7).

Di anuñ gibi degül ki anı melâl duta

Mi-gü sühanî vü der-miyâneş mî-gü

(20) *Di bir söz ve anuñ ortasında di* murād teveccüh-i ƣalbîye ‘arz-ı hālî ‘izz-i ƣazrete münâcât-ı ƣafîyye ile diyüp (21) ve ƣarâretini tamâm teblîğ idüp ve müşebbeh ƣâ’ifesi gibi dimeyüp be-ƣarîķü’t-temsîl demek aĥsen olduğıçün aña [İ214b] (1) irşâd ider

Beyt

-+---/-+---/-+-

Hoşter ân bâşed ki sırr-ı dilberân²⁵⁴⁰

Guft e âyed der-ĥadîş-i diğ erân

ve aña daĥi tenbîh vardur ki ‘arz-ı (2) hâl be-ƣarîķü’t-tezkîr gerekmez zîrâ ĥazret-i Ĥaķ nisyândan münezzehdür bilün *inna’llâhe yuĥibbu ilĥâmu’l-müliĥîne ve enînü’l-müznîbîne*²⁵⁴¹ (3) ĥasebince du‘â ve istiğfâr idüp anuñ eşnâsında ve ‘aķîb-i ‘ibâdetde ‘arz-ı ĥâcet itmek gerek

Kıt‘a

Ahuzzüke (4) lâ innî ‘areftüke nâsiyen²⁵⁴²

Li-emrî velâ innî eredtü’t-teĥâdiyâ

Ve lâkin ra’eytü’s-seyfe min ba‘di sellihi

İle’n-nehri muĥtâcen (5) ve in kâne mâdiyâ

RUBÂ‘ İ-ÂĤİR [26] (Ahreb)

Guftem ki lebet guft lebem âb-ı ĥayât

Didüm senün lebün nedür didi benüm lebum (6) âb-ı ĥayât

Guftem dehenet guft zihî ĥubb-ı nebât

Didüm ağızuñ didi zihî [ĥubb-ı] nebât

Guftem sühan-ı tu guft Ĥâfîz guftâ

(7) *Didüm senün sözün Ĥâfîz sözidür didi*

Şâdî-i heme laţîfe-güyân şalavât

Cemî‘ laţîfe söyleyiciler (8) şâdîliğine şalavât murād muĥâtabdan şeyĥ-i ƣarîķatdür ki maĥbûb-ı mürîddür ve anuñ sözi Ĥâfîz sözi gibi laţîfdür (9)

Rubâ‘ İ

+ +---/+ +---/+ +---/+ +---

²⁵⁴⁰ “Dilbere âit sözlerin başkaları içerisinde söylenmesi hoştur.” Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma’nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), 1.Cilt, s. 27, Beyt: 136.

²⁵⁴¹ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْحَامِلِينَ وَاَيْنُ الْمُذْنِبِينَ Allah, günahını anlayıp pişman olan günahkar kulunu sever.

²⁵⁴² “1) Ben seni sarsıyorum ancak bu benim seninle hesaplaşma istediğim veya senin emrini unuttuğumdan dolayı değildir. 2) Fakat (bir kere) kılıç çekildikten sonra üzerinden zamân geçmesine ve nehrin akıp gitmesine ihtiyaç vardır.” Said el-Halidiyân.

Şıfat-ı sırr-ı dehānet be-zebān ne'tvān guft
Âşkārā süḥan-ı rāz-ı nihān ne'tvān guft
Nisbet-i la' l-i tu tā kerd dehānet (10) be-şeker
Nükteî guft ki şîrîn-ter ez-ān ne'tvān guft

RUBĀ'Ī-İ ÂḤĪR [27] (Ahreb)

Māhem ki ruḥeş rûşenî-i ḥar be-girift

Benüm ayum (11) ki anuñ ruḥı güneş rûşenligin dutdı [lafz-ı ḥur ḥānuñ fethi ile oqınup vāvı sâķit kılmak gerek kıfiye ri' âyeti için]

Gird-i ruḥ-ı ū benefşe-i ter be-girift

Anuñ daḥı eṭrāfinda benefşe-i ter dutdı (12)

Dilhā heme der-çāh-ı zeneḥdān endāḥt

Gönüller dükeli eñek kuyusına atdı

V'āngāh ser-i çāh-rā be-ʿanber be-girift

(13) *Andan şoñra kuyu başını ʿanber ile dutdı* murād maḥbûb-ı mecāzî ne deñlü şāḥib-i ḥüsñ olursa daḥı ḥüsni bâķî (14) olmaz dimekdür

Gazel

+++ / +++ / +++ / ++

Āh ez-ān rûz [ki bāzār-ı]²⁵⁴³ tu nokşān gired

Āh-ı men der-ser-i ān zülf-i perişān gired

Yūsuf-ı ḥüsñ-i (15) tu-rā gurk-ı leyālî be-dered

Hemçü Ya' kūb-ı dilet külbe-i aḥzān gired

Ger dü eṭrāf-ı mehet kerd siyeh ḥayme zened (16)

Şaḥn-ı ruḥsār-ı ruḥet ḥār-ı muḡaylān gired

Yeşm-i ruḥsāre-i tu peşm-i şütürbār āred

V'ānki ez-ḡuşşa-i ān puşt-ı (17) tu kūhān gired

Çarḥ ber-seblet-i tu def zeden āḡāz kuned

Dehr ez-bîni-i tu nāy der-enbān gired

²⁵⁴³ Bu kelime Ī nüshasında eksiktir. SÖ.1 nüshasından tamamlanmıştır. (SÖ.1, 418b).

Ğırre-i hüsn (18) me-şev pend-i ‘azîzân bi’şnev
Muḵbil ānest ki ū pend-i ‘azîzân gîred

Dilem imrûz be-dest ār ki dih rûz-ı diger
Hiç (19) şek nîst ki in hüsn-i tu pâyân gîred

RUBÂ‘İ-İ ÂHİR [28] (Ahreb)

Çün cāme zi-ten ber-keşed ān müşkîn-hāl
Çün kaftānı (20) tenden çeke ol beñi müşkîn

Hakḳā ki nazîr-i ḥod ne-dāred be-cemāl
Hākḳa ki kendü nazîri yoḳdur cemālde

Der-sîne (21) zi-nāzükî dileş be-tevân dîd
Sînde nāzûklükden anuñ göñlin görmek olur

Mānende-i seng-i ḥārā der-āb-ı zülāl

[İ215a] (1) *Senüñ ḥārā mişli āb-ı zülālde* murād maḥbûb-ı mecāzî bî-raḥm u şefḳat
idügin zıkrdür ve andan i‘rāza tenbîhdür (2)

Ġazel

++---/++---/++---/++-

Ger be-şûret melekî yâ be-leṭāfet ḥurî
Tâ tu bî-raḥmeti ez-ehl-i dilân mehcûrî

Hulḳ-ı nîkest ki ber-halḳ (3) be-māned cāvîd
Hüsn-i deh rûze çi bâşed ki der-û maḡrûrî

‘Araz-ı şûret-i zîbâ buved ez-manzûrân (4)
Naḳş-ı dîvâr kuned der-naẓarem manzûrî

Mest-i hüsnî ḥaberet nîst zi-āh-ı dil-i men
Bâş imrûz ki ferdât kuned (5) maḡmûrî

Düş guftem ki kunem ez-ğam-ı ‘ışket perhîz
Ki be-perhîz tevân zîst ez-in rencûrî (6)

RUBÂ‘İ-İ ÂHİR [29] (Ahreb)

Seylāb-ı girift kerd-i vīrāne-i ‘ömr

Seyl şuyı dutdı ‘ömr vīrānesi eṭrāfını

V’āgāz-ı pūrī nihād peymāne-i ‘ömr

(7) *Ṭolmağa başladı ‘ömr çanağı*

Huşyār şev ey ḥ̣āce ki hoş hoş be-keşed²⁵⁴⁴

Ayık ol ey ḥ̣āce ki hoş (8) hoş çeker

Ḥammāl-ı zamāne raht ez-ḥāne-i ‘ömr

Zamāne ḥammāli esbābı ‘ömrin evinden murād budur ki ‘ömr serī‘ü’z-zevāldür (9)
i‘timād-ı ḥilāf muḳteżā-yı ‘aḳldur anuñçün bir pīr dimiş

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+---

Men cevān pendāstem ḥod-rā zi-ḡaflet nāgehān (10)

Çeşm bü’ḡşādem be-dīdem ‘ömr şud heftād sāl

[bu faḳīr bunuñ taḥrīri zamānında yetmiş yitmiş idüm]

RUBĀ‘İ-İ ĀḤİR [30] (Ahreb)

Ez-çarḥ be-her gūne hemī dār ümīd

Çarḥdan her (11) dürlü ümīd dut

V’ez-gerdiş-i rüzgār ī-lerz çü bīd

Rüzgār dönüşinden ditre sūkūt gibi

Guftī ki (12) pes ez-siyāh rengī ne-buved

Didün karadan soñra bir reng olmaz

Pes mūy-ı siyāh-ı men çirā geşt sefid

Pes (13) benüm kara kılum niçün ağardı murād budur ki çarḥ-ı ‘ömrī ifnā itmek muḳadderdür andan bunuñ ḥilāfın ricā itmek ḥaṭādur (14) ve Ḥ̣ācū dimiş

Beyt

---+/-+---/-+---/-+---

Guftem ki rüz-ı ‘ömrem şud tīre guft Ḥ̣ācū²⁵⁴⁵

Bālā-ter ez-siyāhī rengi diger ne-bāşed

lācerem bunuñ (15) mūcebince siyāh reng laṭīfdür ammā benüm mūy-ı siyāhum ağardı

Beyt

²⁵⁴⁴ Bu mısırânın farklı iki şekli derkenârda şu şekildedir:

Hoş hoş be-keşed raht-ı tu ez-ḥāne-i ‘ömr

Ḡāfil me-nişin ḥ̣āce ki ḥammāl-ı ḳazā

²⁵⁴⁵ Hācū-yı Kirmânî, Dîvân-ı Eş’âr-ı Hācū-yı Kirmânî, Gazel 316/11, Ganjor.

-+---/-+---/-+-

Müy-ı sepîd ez-kefen âred peyâm

Pušt-ı ham (16) ez-murg resâned selâm

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤĪR [31] (Ahreb)

Çeşm-i tu ki sihr-i Bâbilest üstâdeş

Senüñ gözün ki sihr-i Bâbildür anuñ (17) üstâdı

Yâ Rab ki füsühâ be-reved ez-yâdeş

‘Aceb efsûnlar gider mi anuñ hâtırından

V’ân güş ki halka kerd der-güş-ı (18) cemâl

Ol kulağ ki halka kıldı cemâl kulağında ya‘ nî ol kulağ şâhibi ki güzel kulağına halka kıldı (19)

Āvîze-i dūr zi-nazm-ı Ḥāfız bâdeş

Ḥāfız nazmı incüsi olsun kulağ salkımlı aña murād budur ki şâhib-i cemâl olanlar sihr (20) ve mekri terk idüp kulağına halka itdürdükde Ḥāfız kelâmı incülerin küpe ve āvîze itsünler ki ‘azîzler sözi (21) güşda güşvâr olmağa eḥakk u evlâdur

Beyt

-+---/-+---/-+---/-+-

Her ki ü pend-i ‘azîzân-râ ne-dâred güş-ı hüş

Bedterest ü nezd-i ‘âkil [İ215b] (1) ez-tuyûr u ez-vuhûş

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤĪR [32] (Ahreb)

Bâ-mey be-kinâr-ı cüy mî-bâyed bûd

Şarâb ile ırmağ kenârında olmağ gerek

V’ez-guşsa (2) kinâre-cüy mî-bâyed bûd

Guşsadan kenâre arayıcı olmağ gerek

În müddet-i ‘ömr-i mâ çü gül deh rûzest

Bu bizüm ‘ömrümüz (3) müddeti gül gibi on gündür

Ḥandân-leb ü tâze-rüy mî-bâyed bûd

Güler leblü tâze yüzlü olmağ gerek murād budur ki ‘ışk-ı (4) Îlâhî nûşına bir kûşe-i ferâğat ihtiyâr idüp guşsa-i dünyâdan kenâr dutmağ gerek çok müddet-i ‘ömr-i kalîledür gül gibi ḥandân (5) olup ğam-ı cihân ile ğam-ğîn olmayup kalbi âlâmdan ferâğ ile teskîn gerek

Beyt

---+/-+---/+---/+---

Dünyâ mişâl-i baħr-i ‘amîkest pür (6) niheng²⁵⁴⁶
Âsüde ‘arîfân ki giriftend sâhîlî

RUBĀ‘Ī-İ ĀĦİR [33] (Ahreb)

Ey şerm zede ğonca-i mestür ez-tu²⁵⁴⁷

Ey kimse ki utanmışdur (7) ğonca-i mestür senden

Ĥayrân u ĥacil nergis-i maħmûr ez-tu

Ĥayrân ve şermsârdur nergis-i maħmûr senden

Gül bâ-tu berâberî kücâ yâred kerd

(8) Gül senüñ ile berâberlik itmek kaçan kâdir olur

Kû nûr zi-meh dâred ü meh nûr ez-tu

Ki ol nûrî aydan dutar ay nûrî (9) senden murâd muĥâtabdan rûĥdur ki her mestür olan ĥûb andan maħbûbdur ve ehl-i nazâr andan ĥayrân ve şermsârdur (10) anı görüp bilmege kâdir degüldür ve şâĥib-i keşf olan rûĥ ile kaçan berâberlik idebilür ki ehl-i keşf feyzî (11) vesâ’îden alur vesâ’î-i rûĥ-ı a‘zamdan alur ki rûĥ andan emr ü ĥişsedür

Beyt

-+---/-+---/-+-

Her kesî güyed menem rûĥest (12) ân

Kes nemî-dâned velî ân rûĥ-râ

RUBĀ‘Ī-İ ĀĦİR [34]

Evvel be-vefâ mey-i vişâlem der-dâd

Evvel vefâ ile vişâl şarâbın (13) virdi baña

Çün mest şudem cām-ı cefâ ez-ser dâd

Çün mest oldum cefâ kadeĥin başdan virdi

Ber-âb-ı dü dâde (14) reftem ü âteş-i dil

İki göz şuyı üzre ğitdüm ve gönül odına

Ĥāk-i reh-i ü şudem be-bâdem ber-bâd

Anuñ yolu toprağı (15) oldum yile virdi beni murâd rûĥuñ nefsdan şikâyetin ĥikâyetdür ki evvelâ müvâşalet-i ‘ışk virüp muvâfaķat kıldı (16) mütekeyyif olduğumda cefâ vü muĥâlefet gösterdi iki gözüm ağlayup yüregüm yandı aña tenezzül itdüm beni virüp hevâ (17) kıldı

²⁵⁴⁶ Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Kasâid-i Fârisî, s. 993. K.33.

²⁵⁴⁷ *Şerm zede* kelimesi İ nüshasında şermende şeklindedir. Vezni düzeltmek adına kelime şerm zede olarak düzeltilmiştir.

Beyt

+++ / +--+ / ++-

Düşmen-i her kesî buved diğer

Nefs-i men düşmen-i menest dirîğ

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [35] (Ahreb)

Bā-merdüm-i nîk ü bed nemî-bāyed (18) bûd

İyü virmez kişi ile olmak gerekmez

Der-pāye-i dīv ü ded nemî-bāyed bûd

Dīv ve yırtıcı cānavar pāyesinde olmak (19) gerekmez

Meftûn-ı ma' aş hod nemî-bāyed şud

Kendü ma' aş meftûnı olmak gerekmez

Ma' zûr be-' aql-ı hod nemî-bāyed bûd

(20) *Kendü 'aqlına mağrûr olmak gerekmez* murād nâsdan ihtilâfı kaṭ' itmek gerek dimekdür ki nâsda iyü ve yaramaz maḥlûṭdur (21) ve emr-i ma' aş için tevekkülü terk itmemek ve kendü 'aqlına mağrûr olmayup ḥazret-i Ḥaḳdan taleb-i feyz gerek dimekdür [İ216a] (1)

Rubā'î

--+ / -++ / +++ / -+-

Büy-ı vefâ zi-gülbin-i ' âlem ne-yâft kes²⁵⁴⁸

Tâ üst ender-ü dil-i ḥurrem ne-yâft kes

Mensûḥ kun ḥadiş-i cihân-râ (2) ki der-cihân

Hergiz dü düst yek-dil ü yek-dem ne-yâft kes

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [36] (Ahreb)

Ey sāye-i sünbület semen perverde

(3) *Ey dilber senüñ sünbülüñ gölgesi semen beslemiş*

Yākût-ı lebet dürr-i ' Aden perverde

Lebüñ yākûtı dürr-i ' Aden (4) beslemiş

Hemçün leb-i hod müdām cān mî-perver

Kendü lebüñ gibi dā'im cān besle

Z'ân rāḥ ki rūḥist beden (5) perverde

²⁵⁴⁸ Hâkânî-i Şîrvânî, Dîvân-ı Hisânu'l-'Acem Efdalüddîn İbrâhim bin 'Alî Hâkânî-i Şîrvânî, Gazeliyyât, s. 794.

Ol şarābdan ki rūḥdur beden beslemiş murād zülfüñ altında yüzük semti ve lebün yāḳūtı altında (6) incü dişün beslenmişdür pes ıṣṣ-ı İlāhî ki rūḥ gibi bedeni besler ve ʿazāb-ı āḥiretten şaḳlar aña iştigāl üzre olup (7) anı besle

Ḳıṭʿa

-+---/-+---/-+-

Tā çi ḥāhed şud merā fercām-ı kār²⁵⁴⁹

Zāhiren kār-ı merā fercām nīst

Pīş-i mā bārī ne-dāred hīç (8) kār

Her ki şāḥib-derd ü dürd-āşām nīst

RUBĀʿĪ-İ ĀḤİR [37] (Ahreb)

Her rüz dilem be-zır-i bārī digerest

Her (9) gün benüm gönüm bir ğayrı yük altındadır

Dü dīde-i men zi-hicr ḥārī digerest

Benüm gözümde hicrden bir diken (10) daḥıdur

Men saʿy kunem ḳazā mī-gūyed

Ben saʿy iderüm ḳazā dır

Bīrūn zi-kifāyet-i tu kārī digerest

Senūñ (11) saʿyuñdan taşra bir iş daḥi vardır mruād budur ki her gün gönüme bār-ı ğam ve gözüme derd-i elem gelür ben bunları (12) defʿe saʿy iderüm ammā ḳazā-yı İlāhî senūñ saʿyuñdan ḥāric benüm ʿamelüm vardır dır ḥulāşa-i merām u kelām teʾşīr-i (13) ḳazā Ḥaḳḳuñdur dimekdür fiʿl-vāḳıʿ ḳazā saʿy ile defʿ olmaz

Beyt

+---/+---/+---

Ḳazā-yı āsmānī çün der-āyed

Eger bendī der-ez-bāmet (14) ber-āyed

RUBĀʿĪ-İ ĀḤİR [38] (Ahreb)

Çün bāde zi-ġam çi bāyedet cūşiden

Şarāb gibi ġamdan ne gerek saña kaynamak

Bā-leşker-i ġam nemī-tevān (15) kūşiden

Ġam leşkeri ile duruşmak olmaz

Sebzest lebet sāġar ez-ü dūr me-dār

Yeşildür lebün ḳadeḥi andan (16) ırāḳ dutma

²⁵⁴⁹ Selmân-ı Sâvecî, Dîvân-ı Eşʿâr, Gazeliyyât, 92/7-9, Ganjor.

Mey [ber]-leb-i sebze hoş buved nüşiden

Şarābı sebze kenārında hoş olur içmek murād ğamdan mużtarib (17) olmak ve ğam leşkeri ile muķābil kalmak olmaz belki terk-i dünyā idüp ‘uzlet ihtiyār eyleyüp ğam-ı cihāndan ħalāş olup (18) kūşe-i ferāġatde ‘ışķ-ı İlāhī ‘ameline iştiġāl gerek dimekdür

Ġazel

--+/-+--+/+---/-+-

İnşāf der-cibillet-i ‘ālem neyāmedest²⁵⁵⁰

Rāḫat (19) naşīb-i gevher-i ādem neyāmedest

Ez-māderāt-ı dehr ne-zādest hīç kes

Kūhem zi-dehr-i nāmzed-i ğam neyāmedest

Ez-sāġar-ı (20) zamāne ki nüşid şerbeti

K’ān nüş-ı cān-güzāyter ez-sem neyāmedest

Āsūdegī me-cūy ki kes-rā be-zir-i çarḫ

Esbāb-ı (21) in murād ferāhem neyāmedest

Der-cāme-i kebūd felek bīn ü bes be-dān

K’in çarḫ cüz serāçe-i mātem neyāmedest

Ḥāķāniyā [İ216b] (1) ķarīb-i cihān-rā me-dār gūş

K’ū-rā zi-deh dü ķā‘ide muḫkem neyāmedest

Ḥoş ü be-kūşeī be-nişin ‘ıyş u nüş (2) kun

Her çend ‘ıyş u nüş müsellemin neyāmedest

RUBĀ‘İ-İ ĀḤİR [39] (Ahreb)

Eyyām-ı şebābest şarāb evlā-ter

Yigitlik eyyāmıdur (3) *şarāb yigrekdür*

Hem ğamzede-rā mest ü ḫarāb evlā-ter

Hem ğam urmış kimse mest ü ḫarāb yigrekdür

²⁵⁵⁰ Hākānî-i Şîrvânî, *Dîvân-ı Hisânu'l-'Acem* Efdalüddîn İbrâhim bin ‘Alî Hākānî-i Şîrvânî, Gazeliyyât, s. 702.

‘ Ālem heme (4) ser-be-ser ḥarābest ü yebāb

‘ Ālem başdan başa ḥarāb ve yebābdur

Der-cāy-ı ḥarāb hem ḥarāb evlā-ter

Ḥarāb (5) *yerde hem ḥarāb yigrekdür* murād budur ki tāze iken ‘amel ü tã‘at ğam-ı dünyādan ḥalāş içün ferāġat yigrekdür (6) ve çün cihān ser-te-ser ḥarābdur ḥarāb-ı ḥānķāhda dünyādan ḥarāb u fāriġ olmaķ yigrekdür

Ḳıṭ‘a

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Egerçi tāze (7) cevānī be-ān me-şev ğırre

Be-kūş der-‘amel-i ḥayr tā şevī mesrūr

Tu-rā menāzil-i dūr u dırāz der-pişest

Bedīn (8) dü rūze ikāmet çirā şevī maġrūr

RUBĀ‘ İ-İ ĀḤİR [40] (Ahreb)

Bāz āy ki cānem be-cemālet nigerānest

Girü gel ki cānum (9) *senüñ cemālūñe ‘āşık u nāzirdür*

Bāz āy ki dil der-ġam-ı hicret be-fiġānest

Girü gel ki gönül senüñ hicrūñ ġamında (10) *fiġāndadur*

Bāz āy ki bī-rūy-ı tu ey yār-ı ‘azīz

Girü gel ki senüñ yüzüñsüz ey yār-ı ‘azīz

Seylāb zi-çeşm-i men (11) serġeste revānest

Seyl şuyı ben ḥayrānuñ gözinden revāndur murād mütekellimden ‘aķl-ı me‘āddur ve muḥātabdan (12) nefsdür lācerem ‘aķl-ı me‘ād nefsi ‘ibādete da‘vet idüp cānum cemālūñe nāzır ve ‘āşıkdur dir ve gönül hicr (13) ü muḥālefetüñden fiġāndadur dir ve ey yār-ı ‘azīz senüñ muḥāretüñden seylāb aķar dir

Beyt

+ - - - / + - - - / + - -

[Heme ‘aķl u dil ü cān pest-i nefsest]²⁵⁵¹

Heme feryād-ı (14) şān ez-dest-i nefsest

RUBĀ‘ İ-İ ĀḤİR [41] (Ahreb)

Ber-ġır şarāb-ı tarab-engīz ü biyā

Dut şenlik ķarışdırıcı şarābı ve gel (15)

Pinhān zi-raķīb-i sifle be-sitīz ü biyā

²⁵⁵¹ Birinci mısra 3206 numaralı nüshada eksiktir.

Gizlū denī rakībden ‘inād itme ve gel

Me’şnev sūhan-ı haşm ki be’nşin ü me-rev

(16) *İşitme haşm sözünü ki dir otur ve gitme*

Bi’şnev zi-men ey nigār ber-hiz ü biyā

İşit benden ey nigār dur ve gel murād (17) bunda daḡi muḡātabdan nefsdür ‘aql-ı me‘ād aña dir ‘ışk-ı İlāhī dutup şöḡbet-i ehl-i Ḥaḡḡa gel ehl-i dünyādan maḡfī (18) muḡāḡabete gel ehl-i hevā sözün işitme ki ol dünyā tarafında otur ehlu’llāh cānibine varma dirsən benüm sözüm (19) işi ey nefis ma‘şūka durup meclis-i ‘ıyş-ı ehl-i Ḥaḡḡa gel

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤĪR [42] (Ahreb)

Hicret ki be-cān-ı men-i derviş āmed

Senüñ (20) hicrūñ ki ben dervişüñ cānına geldi

Güyī nemekī ber-ciger-i rīş āmed

Şanasın bir toz yaralu cigere geldi

Tersīdemi (21) k’ez-tu rūzī dūr

Ḳorḡar idüm ki senden olam bir gün ırāḡ

Dīdī ki hemān rūz be-dem pīş āmed

Gördüñ ki [İ217a] (1) ol yaramaz gün öñe geldi murād bunda daḡi muḡātabdan nefsdür ‘aql-ı me‘ād aña dir senüñ firāḡuñ ben dervişüñ (2) cānına geçdi ke’enne toz yaralu cigere añladı senden müfāreḡat vāḡı‘ ola diyü ḡorḡar idüm ol ḡorḡduḡum yaramaz (3) gün başuma geldi ki nefis ḡilāf itmek muḡībetdür

Rubā‘ī

---/-++/-++/-++-

Ey māye-i şādī vaṡan cüz der-ḡarīm-i cān me-kun

Ḥūnīn-i (4) ciger-rā biş ez-īn rīz nemek rīzān me-kun

Çün mā tu mā hemreh şude z’ān ‘ālem īncā āmedīm

Luṡfī nümā ey bī-vefā (5) an vaşl-rā hicrān me-kun

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤĪR [43] (Ahreb)

Şīrīn-dehenān ‘ahd be-pāyān be-berend

Ṥatlu aḡızlular ‘ahdi āḡire iletmezler (6)

Şāḡīb-naḡarān zi-‘āşıḡī cān ne-berend

Şāḡīb-naḡarlar ‘āşıḡlıḡdan cān iletmezler

Ma‘şūka çü ber-murād-ı rāy-ı tu būd

(7) *Ma‘şūka çün senüñ fikrūñ murādı üzre ola*

Nām-ı tu miyān-ı ‘āşık-bāzān ne-berend

Senūñ aduñ ‘ışķbāzlar (8) ortasında iletmezler murād şīrīn-dehenlerden anlardır ki ağızlığı taltlı olup rīş-i ḥānde ideler anlar ‘ahdi pāyāna (9) iletmezler ve ehl-i nazar olup āḥir-bīn olanlar ‘ışķ-ı Ḥaḳdan cān şaḳınmazlar ve ma‘şūḳ saña müsā‘ede idüp cevır ü zabṭ (10) itmezse ‘āşıklar ortasında senūñ aduñı añmazlar ve seni ‘āşıkdan şaymazlar pes ‘āşık cefā-keş gerek

Rubā‘ī

---+/-++/-++/-++-

‘İşkest (11) sulṭānī ki ū dervīş-rā şāhī dihed

Dilhā-yı zaḥmet dīde-rā ez-raḥmet āgāhī dihed

Evvel be-gāret mī-bered ‘ışķ anṭı (12) ḥāşıl kerdeem

Tā çün gedā-yı ū şevem şad ḥil‘at-i şāhī dihed

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤİR [44] (Ahreb)

Zülfeyn-i tu pīç ü ḥam u tāb ez-çi girift

(13) *Senūñ iki zülfūñ dolaşmağı ve bükülmegi ve kıvrılmağı neden dutdı*

V’ān çeşm-i ḥumāreyn-i tu cevāb ez-çi girift

(14) *Ol ḥumārū göz uyşuyı neden dutdı*

Çün hiç kesī berg-i gülī ber-tu ne-zed

Çün hiç kimse gül yaprağın saña (15) urmadı

Ser tā ḳademet būy-ı gülāb ez-çi girift

Başdan ayağa dek seni gülāb ḳoşusı neden dutdı murād muḥāṭabdan (16) rūḥdur anuñ dünyāya ve āḥirete ta‘alluḳı vardır ki her bir cānibe dolaşur ve gözi dünyāya nazar ile ḡafletdedür (17) ve rūḥ ḥadd-i nefsinde ṭayyibdür ḥāricden ṭayb urulmazsızun anuñiçün dimişler

Beyt

+---/+---/+---/+-

Çü pāk āmedī ber-ḥāzer bāş (18) u bāk²⁵⁵²

Ki ‘aybest nā-pāk reften be-ḥāk

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤİR [45] (Ahreb)

Rāḥ-ı ṭaleb-i tu ḥār-ı ḡamhā dāred

Senūñ ṭalebūñ yolunuñ (19) ḡamları dikenini vardır

Kū rāḥ revī ki in ḳademhā dāred

²⁵⁵² Muslihiddin Sa’dī, **Külliyât-ı Sa’dī**, Bostan, 9. Bâb, s. 495.

Ḳanı bir sâlik ki bu qadimleri vardır

Dānī ki ki rū-şinās-ı ‘ışķest (20) ānkū

Bilür misin ki kim ‘ışķ meşhūrıdur oldur ki

Ber-çehre-i cān çerāğ-ı demhā dāred

Cān yüzi (21) üzre nefesler çerāğı vardır murād budur ki tarīķ-i Ḥaķķuñ ‘uķubātı vardır ḳanı bir sâlik ki bu ‘uķubāta iķdām ḳoya [İ217b] (1) ve ‘ışķ meşhūrı olan oldur ki cānına mübārek nefeslerden çerāğ ḳoyup ‘azizler naşihatı ile hidāyet bula (2)

Beyt

-+---/-+---/-+-

Hem-nişinī cüz be-dervişān me-kun²⁵⁵³

Tā tevānī ğıybet-i işān me-kun

RUBĀ‘-İ-ĀḤİR [46] (Ahreb)

Ber-dār dil ez-māder-i dehr ey (3) ferzend

Ḳaldur gönölün dehr anasından ey veled

Bā-nışf-ı āḥir şevhereş der-peyvend

Anuñ erinüñ nışf-ı āḥirine (4) ulaş

Bī-ḳalb ne-dānī inçünin şaḥş-rā

Ḳalbsüz bilmezsin buncılayın şaḥşı

Çün Ḥāfız eger şevī be-rüyeş ḥursend

(5) *Ḥāfız gibi eger olursañ yüzine ḳānī* murād budur ki şevher lafzınuñ nışf-ı āḥiri herdür ve yüzi ya‘nī nışf-ı (6) evveli şevdür ve nışf-ı āḥiri ḳalb olunıcaḳ reh olur pes dehre mā‘il olmayup reh sâliki olmaḳ gerek ki (7) şevherinüñ nışf-ı āḥirinüñ ḳalbidür

Ḳıṭ‘a

++---/++---/++-

Bāğbānī benefşe mī-büyid²⁵⁵⁴

Guṭfeş ey gūr-puşt-ı cāme kebūd

İn çi ḥālest (8) ez-zamāne tu-rā

Pīr-i nā-guşte der-şikestī zūd

Guṭfe pīrān şikeste-i dehrend

Der-cevānī şikeste bāyed būd (9)

²⁵⁵³ Ferīdüddīn Attār-ı Nişâbüri, **Kitâb-ı Pendeh-i Attar**, (Edited J. H. Hindley), Black, Parry, and Kingsbury, London 1809, s. 23 Beyt: 320.

²⁵⁵⁴ Enverî-i Ebyurdî.

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤİR [47] (Ahreb)

Çün bā-kemer-i tu der-miyān kerdem dest

Çün kuşağıña ortada eyledüm eli

Pensāstemet ki der-miyān çizī (10) hest

Şandum ki senūñ bilūñde bir nesne vardur

Pendāst ki ez-miyān çi ber-best kemer

Zāhirdür ki (11) bilden ne bağladı kemer

Tā men zi-kemer taraf çi ḥāhem ber-best

Tā ben kemerden ne hisse bağlasam gerekdür ya' nī bilūñ (12) ḡāyetde incedür gūyiyā yokdur öyleye andan kuşak hissedār olmaz ben kuşakdan nice hissedār olurum murād (13) budur ki dünyāya vuşüle ehl-i dünyādan vesīle dutunurum ol vesīle olan dünyādan behremend olmaz ki elinden (14) çıkar anı teressül idenin dünyāyı kaçan dutsa gerekdür nitekim

Rubā'ī

Selamun 'alā ehli'l-ḡubūri'd-devārisi²⁵⁵⁵ (15)

K'ennehümü lem yeclisū fi'l-mecālisi

Ve lem yeşrebū min bāridi'l-mā'i şerbeten

Ve lem ye'kulū min külle raḡbin ve yābisi (16)

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤİR [48] (Ahreb)

Maḡbūl-i dil-i ḡavvāş u meşhūr-ı 'avām

Ḥavāşuñ göñli maḡbūli ve 'avām meşhūri

Ḥoş-lehce-i mevzūn-ḡareket (17) bedr-i tamām

Ḥoş sözlü mevzūn ḡareketlü ay

Der-ḡıṭṭa-i Şirāz be-nāmeşt ü nişān

Şirāz ser-ḡaddinde nām (18) u nişān iledür

Zūd āveri Ḥāfız Ḥācī Muḡammed nām

Ḥāfız ır getürici Ḥācī Muḡammed nām murād Ḥācī Muḡammed nām (19) bir ḡoş-āvāz kimseyi medḡdür nitekim dimişler

Rubā'ī (Ahreb)

Āvāz-ı tu-rā ṭab' -ı dil-i mā bādā²⁵⁵⁶

Ender-şeb ü rüz şād u gūyā bādā (20)

²⁵⁵⁵ “1)Eskimiş mezârlarda yatanlara selâm olsun, sanki meclislerde hiç oturmamışlar! 2) Sanki soğuk sudan bir yudum bile içmemiş bütün tâze ve kuru yiyeceklerden hiç yememişler!” Nevzat H. Yanık, **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, s. 125. **Dîvân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib** s. 55.

²⁵⁵⁶ Mevlânâ, **Dîvân-ı Şems, Rubâiyyât**, No: 6, Ganjor.

Āvāz-ı tu ger haste şevd haste şevīm
Āvāz-ı tu çün nāy-ı şekerhā bādā

RUBĀ'Ī-İ ĀHİR [49] (Ahreb)

Āvāz-ı per-i murğ-ı tarab mī-şevem

(21) *Şenlik kuşu kanadı āvāzdan işidürem*

Yā nefha-i gülzār-ı ireb mī-şevem

Yā murād gülzārınuñ hoş koğusun işidürem [İ218a] (1)

Yā bād-ı hadîşî zi-lebeş mī-güyed

Yā yil anuñ lebinden bir söz söyler

El-kışşa rivāyetî 'aceb mī-şevem

Muḥaşşal (2) bir 'aceb rivāyet işidürem murād budur ki bir şād olıcağ haber işitmiş anuñçün böyle rubā'î dimiş

Beyt

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

Şikuft (3) tāze gülî der-każā-yı ravza-i dil

Vezîd bād-ı tarab der-hevā-yı 'arşa-i cān

RUBĀ'Ī-İ ĀHİR [50] (Ahreb)

Bā-şāhid-i şūh-ı şeng (4) ü bā-muṭrib u ney

Şūh u maṭbū' maḥbūb ile ve muṭrib u nāy ile

Küncî vü ferāgatî vü yek şîşe-i mey

(5) *Bir bucağ ve bir ferāgat ve bir şîşe şarāb*

Çün germ şevd zi-bāde mā-rā reg ü pey

Çün germ ola şarābdan bizüm (6) tamarımız ve siñirimüz

Minnet ne-berem be-yek cevāz Hātem-i Tay

Minnet iletmezem bir arpa kadar Hātem-i Taydan murād budur ki bir maḥbūbü'l-kulūb (7) ve laṭifü'l-üslūb mesrūrü'l-ḳalb ve vā' ız-i hoş-āvāz 'azîz ile bir bucağda ve künc-i ferāgatda (8) bir miqdār telezzüz-i 'ışk-ı Hāğ ile sükūn u 'uzlet-i ḳulūb tā ki lezzet-i zevḳ-i Hāğ ve 'ibādet ḳalbe ve a'māḳe te'sîr ide (9) ehl-i dünyādan istiḥyā minnetin çekem nitekim dimişler

Beyt

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

Ne-bāşed hil' at-i (10) zerbeft-i sultānî heves mā-rā

Pelās-ı köhne vü miḥnet-serā-yı ḥîş bes mā-rā

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [51] (Ahreb)

Der-hicr-i tu men zi-şem' efzûn (11) giryem

Senûñ hicrûñde ben şem'den ziyâde ağlarum

Dâ'im çü şurâhî eşk-i gül-gün giryem

Dâ'im şurâhî gibi gül renklü yaş (12) ağlarum

Çün şâgar-ı bâdeem ez-dil-tengi

Şarâb kadehî gibiyn gönül tarlığından

Çün nâle-i çeng be-nüşem hûn giryem

(13) *Çün çeng nâlesin işidem kan ağlarum* murâd bunda dañi muhâtabdan nefsdür ki
'aql-ı me'âd aña dir senûñ firâkuñdan vâfir (14) ağlarum yaş degül kan ağlarum
şeyh-i munhanî ve murâkıb nâlesin işidicek şarâb kadehî gibi kan şâfi ağlarum (15)

Beyt

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

' Aceb ne-bâşed eger hûn be-giryem ez-nefsem

Zi-renc-i miñnet-i ü yek-nefes niyem hâlî

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [52] (Ahreb)

' Aybest ' azîm ber-keşiden (16) hod-râ

' Ayb ' azîmdür yukaru çekmek kendüyi ya' nî tekebbür ü ta' azzüm ' ayb-ı ' azîmdür

V'ez-cümle-i halk ber-güziden hod-râ

(17) *Ve cümle halkdan ihtiyâr itmek kendüyi* ya' nî rāciḥ görmek kendüyi

Ez-merdüme-i dide be-bāyed amūht

Göz (18) bebeginen öğrenmek gerek

Diden-i heme kes-râ vü ne-diden hod-râ

Görmek her kimseyi ve görmemek kendüyi murâd (19) mantûḳdan zâhirdür ki
tekebbürü mezemmet idüp tevâzu' ı midḥat ider

Beyt

Çü çeşm-i ân be-der gārî nişinî (20)

Dü ' âlem bîni vü hod-râ ne-bîni

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [53]

[Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün]

Be- ' ilmet âdemî insân-ı muṭlak

' İlm iledür âdemî insân-ı muṭlak

Çü ‘ameleş (21) nîst şud hayvân-ı muṭlaḳ

Çün ‘ameli olmaya olur hayvân-ı muṭlaḳ

‘Amel bî-‘ilm bâşed cehl-i muṭlaḳ

‘Amel ‘ilmsüz olur [İ218b] (1) cehl-i muṭlaḳ

Be-cehl ey cān ne-şāyed yāften Ḥaḳ

Cehl ile ey cān yaramaz bulmaḳ Ḥaḳḳı murād bundan ‘ameli ‘ilmi medḥ ve (2) cehli mezemmdür nitekim dimişlerdür

Ḳıṭ‘a

+ + --- / + - - - / + + -

Ger terāsīm hest ü dāniş nîst

Nezd-i dānā kem ez-ḥasī bāşī

Hîç ni‘ met (3) ü rāy dāniş nîst

Dāniş āmūz tā kesī bāşī

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤĪR [54] (Ahreb)

Cānem be-fedā-yı ān ki ü ehl buved

Cānum anuñ fedāsı olsun (4) *ki ehl ola*

Ser der-ḳademet eger nihī sehl buved

Başı eger ḳademine ḳorsañ sehl ola

Güyem be-yāḳīn tu-rā ki dūzaḳ çīst

(5) *Diyeyin yāḳīn ile saña ki cehennem nedür*

Dūzaḳ be-cihān şoḥbet-i nā-ehl buved

Cehennem cihānda nā-ehl şoḥbeti olur murād ehl (6) olanı midḥat ve nā-ehl olanı mezemmetdür

Nazm

+ - - - / + - - - / + - -

Zi-rüy-ı bādiye ḥāşāk çīden

Be-süy-ı her muḡaylānī devīden (7)

Ser ü ten-rā fedā-yı ṭiḡ kerden

Be-dest-i ḥīş pāy-ı ḥod burīden

Nişesten der-bun-ı çāhī be-mātem

Be-dīde hīç çīzī-rā ne-dīden (8)

Dehān ber-ḥāk ü āb u bād u āteş

Be-dendān rüy-ı sendān der-burīden

Heme ber-cān-ı ‘ākıl hoşter āyed
Ki rüy-ı cāhilān (9) ez-dūr dīden

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤĪR [55] (Ahreb)

Ser-tā-ser afāk behāven sūden

Başdan başa āfākı hāven ile ezmek

Ne tāk-ı (10) felek be-hūn-ı dīl endūden

Felek toköz kemerin kan ile sıvamağ

Şad sāl-ı diger esīr-i zindān būden

Yüz yıl daği (11) zindān esīri olmağ

Bih z’ān ki demī hemdem-i nādān būden

Yegdūr bir dem cāhil muşāḥibi olmağdan murād bundan daği sābık (12) gibi mezemmet-i cāhildūr

Nāzm

+ --- / + --- / + --

Be-ğurbet hūri vū zārī keşīden

Zi-devrān telḥi vū şūrī çeşīden

Şuden ser-geşte ender-kūh u şahrā (13)

Be-menzilgāh-ı şīrān āremīden

Heme ber-merd ehl āsān-ter āyed

Ki tā nā-ehl guften yā şenīden

RUBĀ‘Ī-Ī ĀḤĪR [56]

[Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Fe‘ ulūn]

Dirīgā ḥil‘ at-i (14) rūz-ı cevānī

Dirīgā yigitlik gūni ḥil‘ atinūn

Gereş būdī tīrāz-ı cāvidānī

Eger olaydı ‘alemi ebedī

Dirīgā ḥasretā (15) derdā k’ez-īn cūy

Dirīgā ḥasretā derdā bu ırmağdan

Be-ḥāhed reft āb-ı zindegānī

Gitse gerekdūr dirlik şuyı

Hemī bāyed (16) burīd ez-ḥış ü peyvend

Kesilmek gerek ḥaşmdan ve muttaşıl olandan

Çünin refest hük-m-i āsmānī

Böyle vākı‘ olmuştur (17) hük-m-i āsmānī

Ve küllü āhī müfārikuhü aḡūh

Her karındaş karındaşdan ayrılıcıdır

Li-‘ ömr abeyke illā’l-ferḡadānī

Senūñ babañ (18) ömri haḡḡıçün illā ferḡadān yıldızları degül murād budur ki yigitlik libāsı bākī qalmaz ve beden ırmağından ḡayāt şuyı (19) kesilse gerekdür ve aḡraba ve aḡvāmdan inḡıṡā‘ olsa gerekdür ki ḡazā-yı İlāhī böyle vākı‘ olmuştur ve her bir bürāder bürāderinden (20) müfāreḡat ider pes dünyā dār-ı beḡā degüldür nitekim dimişler

Nazm

--+/+---+/+---+/+---

Hoş menzil idi dehr degilmişse fenāsı

Hoş maḡrem idi (21) ‘ ömr olurmuşsa beḡāsı

Hoş ṡāḡ-ı mu‘ allā idi bu ḡubbe-i mīnā

İllā ki ṡebāt üzre urulmadı bināsı

Bu ḡubbeye kim [İ219a] (1) girdi ki çıḡmadı ḡabādan

Bu şuffeye kim geldi ki gitmedi şafāsı

RUBĀ‘ İ-İ ĀḡİR [57]

[Mef‘ ūlū Mefā‘ ilün Fe‘ ūlün]

Ey bād-ı şabā eger tevānī

(2) *Ey şabā yili eger ḡādir iseñ*

Ez-rāḡ-ı vefā vü mihribānī

Vefā ve ṡefḡat yolından

Ez-men be-berī ḡaber be-yārem

(3) *Benden iletessin ḡaber yārime*

K’ān sūḡte-i tu der-nihānī

Ki ol senūñ yanmışuñ gizlū

Mī-mürd ü zi-iṡṡiyāk (4) mī-ḡuft

Ölür ve iṡṡiyākdan dir idi

K’ey bī-tu ḡarām zindeḡānī

Ki ey maḡbūb ḡarāmdur sensüz dirilmek (5) murād marāḡ-ı mevtde ve ḡāl-i ihtizārda teveccūḡ-i seḡerīye ıṡmarlanan ḡaberdür ki cenāb-ı ‘ izzete diye sensüz ḡayāt (6) istemezüm ve anı baña ḡarām bilürüm ve mevti saña vesīle-i vuṡul ḡılurum

Beyt

Ger merg resed çerā herāsem²⁵⁵⁷ (7)

K'ān rāh büttest mī-şināsem²⁵⁵⁸

ve mevt ile tekālīf ü mekāsib ta' bından hālāş olunur anuñçün Resûlullāh 'aleyhi's-şalātu (8) ve's-selām *el-mevtü rāhatün el-mü'mini*²⁵⁵⁹ dağı *el-mevtü tuḥfetü'l-mü'mini*²⁵⁶⁰ buyurmuşdur

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [58] (Ahreb)

Tā kār be-kām-ı dil-i (9) mecrūḥ buved

Tā iş mecrūḥ gönül murādı ile ola

Tā mülk-i tenem bī-melik-i rūḥ buved

Tā bedenüm mülki (10) rūḥ pādşāhınsuz ola

Ümīd-i men ānest be-dergāh-ı Hudā

Benüm ümīdüm oldur Allāh dergāhından

K'ebvāb-ı sa' ādet (11) heme meftūḥ buved

Ki sa' ādet kapuları dükelī açılmış ola murād budur ki kalb-i mecrūḥ ḥazret-i Hākka vāşıl (12) ola ki ol vaqt memleket-i ten sultān-ı rūḥsuz olur pes ol vaqt ricām oldur ki dergāh-ı Hākda sa' ādet (13) kapuları baña açıla

Beyt

+ --- / + --- / + --- / + ---

Hoş ān vaqtı ki men mīrem selāmet mī-berem imān²⁵⁶¹

Resānem cān-ı müştākem be-süy-ı (14) ḥazret-i cānān

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [59] (Ahreb)

Ey düst dil ez-cefā-yı düşmen der-keş

Ey dost gönli düşmen cefāsından (15) çek

Bā-rüy-ı nikū şarāb-ı rüşen der-keş

Güzel yüz ile şarāb-ı rüşen çek

Bā-ehl-i hüner girih-i girībān be-küşāy

(16) *Ehl-i hüner ile yaқа düğmesin çöz*

V'ez-nā-ehilān tamām dāmen der-keş

²⁵⁵⁷ “Eğer ölüm erişirse neden korkayım. Ki o yol sanemlerin yoludur biliyorum.” Hekīm Nizāmî-i Genceî, **Leylî vü Mecnûn**, s. 7.

²⁵⁵⁸ Bu mısranın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: K'ān rāḥatist mī-şināsem

²⁵⁵⁹ المَوْتُ رَاحَةُ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir rahatlıktır. (Hadîs) Makâsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 1212.

²⁵⁶⁰ المَوْتُ نَحْفَةُ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir hediyedir. (Hadîs) İbnü'l-Cevzî, **El-ilelû'l-Mütenâhiye fî el-Eḥâdisü'l-Vâhiye**, s. 885, Hadîs No: 1480.

²⁵⁶¹ “O öyle hoş bir vakittir ki ben im ölürüm ve imānla selāmete ererim. Ve müştāk cânım ile cânânım huzûruna ulaşırım.”

Nā-ehillerden tamām etek çek (17) murād enfüsi olıcağ dostdan nefesdür āfākı olıcağ
hāricden olan dostdan be-her taqdīr-i düşmen-i bāṭın (18) ve düşmen-i zāhir cefā vü
şerrinden imtinā‘ gerek ve vech-i ḥüsn ve tarīk-i aḥsen ile ‘ışk-ı İlāhī ve ṭā‘ate
tevağğul (19) ve ehl olan ile kemāl-i inbisāt ve nā-ehl olanlardan ziyāde ictināb gerek
ki şoḥbet mü‘esssirdür (20)

Beyt

++---/++---/++---/++-

Her ki bā-māh nişined be-kuned rüy çü māh

Her ki bā-dīg nişined be-kuned cāme siyāh (21)

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤĪR [60] (Ahreb)

Ey kâc baht sâzkârî kerdî

Ey kâşkî baht iş düzmek ideydi

Yâ devr-i zamâne bâz yârî kerdî

[İ219b] (1) *Yâ devr-i zamâne girü yârlık ideydi*

Ez-dest-i cevāniyem çü be-rübūd ‘inān

Yigitligüm elinden çün kapdı uyanı (2)

Pîrî çü rikāb pâydarî kerdî

Pîrlik üzengi gibi pâydarlık ideydi murād tevfiḳ-i İlāhī taleb idüp cevānlık (3) geçdi
zamâne ve pîrlik bārı pâydarlık idüp ‘amel-i şālīḥ müyesser olup taẓyī‘-i ‘ömr ve
ifnā-yı vaḳt itmeyeydüñ dimekdür (4)

Beyt

+---/ +---/ +---/ +---

Be-ber nāyî eger der-ḥāb bûdî bûd hem ‘öẓrî

Çü ḥasbî k’ez-sevād-ı şeb biyā men rûz şud peydā (5)

RUBĀ‘Ī-İ ĀḤĪR [61] (Ahreb)

‘Ömrî zi-pey-i murād zāyî‘ dārem

Bir ‘ömrî murād için zāyî‘ dutarum

V’ez-devr-i felek çîst ki (6) nāfî‘ dārem

Devr-i felekden nedür ki nāfî‘ dutarum

Bā-her ki be-guften ki tu-rā dūst şudem

Her kime ki didüm ise saña (7) *dost oldum*

Şud düşmen-i men veh ki çi ṭālî‘ dārem

Baňa düşmen oldı vāh ki ne ‘aceb t̄ālī’üm vardur murād budur ki (8) murād-ı dünyā için ‘ömri zāyi’ itdüm ve devr-i felekden bir nāfi’ nesnem yok ve ehl-i dünyādan her kime ki dost oldum baňa (9) düşmen oldı ‘aceb t̄ālī’üm var diyü taħazzün ider

Naẓm

+ --- / + --- / + --

Ez-in muşt-ı refikān bī-riyāyī
Be-dīden bihterest ez-āšnāyī (10)
Heme yār-ı tu ez-behr-i tırāşend
Pey-i loḳma hevādār-ı tu bāşend
Zi-tu cūyend der-devlet ma’ ūnet
Gurizend ez-ber-i tu rüz-ı (11) miḥnet
Kesī-rā merd-i ‘ākīl dūst ḥāned
Ki ū der-nīk ü bed bā-dūst māned
Ḳad ü bended kemer der-mihribānī
Be-rāy-ı (12) dūst ḥāhed zindegānī

RUBĀ’-İ ĀḤİR [62] (Ahreb)

Yārān çü be-hem dest der-āgūş kunīd

Ey yārān çün birbirüniz ile el (13) ḳocışasuz

İn girdiş-i çarḥ-rā ferāmūş kunīd

Bu çarḥuñ dönüşin unudasuz

Çün devr be-men resed ne-mānem ber-cāy

(14) Çün devr baňa ḳalmayam yerde

Ber-yād-ı men ān beḳā nūş kunīd

Benüm yāduma ol bāḳī devri nūş idesüz murād yārān-ı (15) tarīkate vaşıyyetdür ki eyyām-ı ‘ibādātda ve mevāsım-i t̄ā’ atde *el-vefā’i ba’de’l-vefātı*²⁵⁶² ḥasebince ezḳār u evrād eşnāsında (16) du’ā-yı ḥayrdan ferāmūş itmeyeler daḥi tenbīh vardur erbāb-ı ḳulüb ile muḳārebet ve anlaruñ ḥāṭırında yaranmañ gerek (17) ki ehl-i şalāḥ ve erbāb-ı felāḥ ḥāṭırından gitmegi muşibet bilürler

Ḳıṭ‘a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + - -

Tu cehd kun ki kunī cāy-ı ḥıış (18) der-dil-i merdüm
Ki dil nazargeh-i Ḥaḳḳest tā der-ān nazar āfetī
Eger zi-‘ arş der-āfetī be-künc-i cāh-ı melāmet

²⁵⁶² الْوَفَاءُ بَعْدَ الْوَفَاءِ Ölümünden sonra vefanın değeri anlaşılır. (Hadīs) Süllemî, Âdābu’s-Sohbet, Hadīs No: 124.

Hezār bār ez-ān bih ki (19) ez-dilī be-der āfetī

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [63] (Ahreb)

İmrūz der-īn zamāne-i 'ahd-şiken

Bugün bu 'ahd şıyıcı zamānede

Kū dūst (20) ki 'ākıbet ne-kerded düşmen

Katı dost ki 'ākıbet olmaya düşmen

Tenhāyi-rā ez-ān giriftem dāmen

Tenhālıguñ (21) anuñçün dutdum etegin

Tā dūst ne-bīnedem be-kām-ı düşmen

Tā dost görmeye benī düşmen murādınca murād budur ki [İ220a] (1) ehl-i dünyā ve erbāb-ı hevā dostlığı pāydār degüldür belki dostlukları 'adāvete mü'eddī olur ki 'ısyāna (2) tahrīz iderler pes anlardan 'uzlet ihtiyār itmek gerek tā ki dost-ı ḥaḳīkī benī düşmen murādınca 'ısyānda görmeye (3)

Ḳıṭ'a

++--/++--/++--

Düş der-tengnā-yı fikr merā

Bā-ḥıred şöḫbet ittifāk üftād

Guftem ez-rāh-ı 'aql nev'ī kun

Ki şudem ez-ğamān-ı dehr (4) āzād

Guft yārī ṭaleb ki der-'ālem

Şehr-bend-i vefā kuned bünyād

Be-ṭarīḳ-i ṭaleb be-gerdīdem

Sālhā der-cihān-ı kevn (5) ü fesād

Der-cihān hīç kes ne-dīdem kū

'Ākıbet dūstī be-bād ne-dād

Çün çünīnest her ki der-'ālem

Ferd kereded (6) Ḥudāş ḥaber dehād

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [64] (Ahreb)

Ey düst be-kām-ı düşmenānem kerdī

Ey dost beni düşmenler murādınca eyledüñ (7)

Büdem çü bahār çün hazānem kerdī

Bahār gibi idüm beni hazān gibi eyledüñ

Der-kîş-i tu men rāst būdem hemçün tır

(8) *Senüñ terkeşüñde ben doğru idüm ok gibi [kîş dîn ma' nāsına ve mezheb ma' nāsına ve terkeş ma' nāsına gelür]*

Ḳurbān revemet çerā kemānem kerdī

Ḳurbāna giderüm saña niçün (9) beni kemān eyledüñ murād mütekellimden ten ve muhātabdan nefsdür lācerem beden nefse dir beni şeyātin murādınca kılduñ ve bahār (10) gibi tāze vü handān idüm hazān gibi harāb u rīzān kılduñ ve ben müstaḳīmü'l-ḳāmet idüm kemān gini munḥanī ve ḥacil-i (11) 'ıṣyān ile nākes ü münkesi kılduñ

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Ten ü cān ' aql u dil ender-fiğānend

Heme feryād şān ez-nefs nefesest (12)

RUBĀ' İ-İ ĀḤİR [65] (Ahreb)

Ez-merdümi vü selīmī vü miskīnī

Ādemlikden ve bönlikden ve miskīnlikden

V'ez-manşıb u tekebbür ü ḥod-bīnī

(13) *Ve manşıbdan ve tekebbürden ve ḥod-bīnlikden*

Ber-āteş eger nişānīm be-nişīnem

Od üzre naşb iderseñ otururum (14)

Ber-esb eger nişānemet ne-nişīnī

Eger at üzre naşb idersem ya'nī bindürürsem oturmazsın murād rūḥuñ nefse (15) ḥiṭābını zıkrdür ki beyt-i evvelde mısrā' -ı evvel rūḥuñ vaşfidur mısrā' -ı şānī nefsuñ vaşfidur ve beyt-i şāniden (16) mısrā' -ı evvel rūḥuñ muṭāva' atin mısrā' -ı şānī nefsuñ muḥālefetin beyāndur

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---

Ne-dānem ' özi-i ḥırmān (17) ez-ḥuzūret

Be-cüz bī-tāli' i va'llāhu a' lem

RUBĀ' İ-İ ĀḤİR [66] (Ahreb)

Ġāfil me-nişīnī ez-tizī-i āh

Ġāfil oturma āh itiliginden (18)

K'āteş resedet zi-āteş-engîzî-i āh

Ki od irer saña āhuñ qarışdurıcılığından

Tā der-ser-i kūy-ı ħod (19) **ne pendārî sehl**

Tā kend maḥallūñ başında āsān şanmayasın

Şeb-kerdi-i girye vü seher-ḥîzî-i āh

Ağlamanuñ (20) *gice tolanmasından ve ehl-i seher kalkmasından* murād bundan
nefs-i 'adūyî tev'iddür

Şi'r

Nefsü'l-muḥibbe (21) 'ale'l-eskâmi şābiretün²⁵⁶³

Le'alle müşkimehâ yevmen yüdāvîhâ

RUBĀ'Ī-İ AḤĪR [67] (Ahreb)

Ber-dil ġam-ı rûzgār tā key dārî

Göñül üzre [İ220b] (1) rûzgār ġamın niceye dek dutarsın

B'ügzār cihân u her çi der-vey dārî

Terk kıl cihânı ve her ne ki anda (2) *dutarsın*

Yārî vü şarābî taleb ü pây-ı gülî

Bir yâr ve bir şarāb iste ve gül dibini

Der-dest künün ki cür'a mî-dārî

(3) *Elde şimdi ki şarāb baḳiyyesin dutarsın* murād budur ki çün bir mürşid-i tarīkatūñ
ve 'ışk-ı ḥaḳīkatūñ vardır bir maḳām-ı (4) keşfde 'ibādete iştiğalde olup ġam-ı
cihânı ve andan olanı terk kıl

Beyt

+ ---/ + ---/ + ---/ + ---

Men ez-dünyâ vü māfihâ ferāġat dārem (5) ü dārem

Nigāreynî ki yek müyeş bih ez-dünyâ vü māfihāst

RUBĀ'Ī-İ AḤĪR [68]

[Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün]

Nür-ı Ḥudā nümāyedet āyine-i mücerredî

Allāh nûrın (6) *gösterür saña mücerredlik āyīnesi*

Ez-der-i mā der-ā ger ṯalib-i 'ışk-ı sermedî

²⁵⁶³ "Âşıġın nefsi hastalıklara sabırlıdır. Umulur ki ona hastalıkları veren günün birinde onu tedâvi eder."

Bizüm ğapumuzdan gel iġerü eger ‘ıřķ-ı sermedî (7) t̡ālibi iseñ

Bāde be-dih ki dūzaġ er nām-ı gūnāh-ı mā bered

Şarāb vir ki eger cehennem bizüm gūnāhımız adın iletürse

Āb (8) zened ber-āteşeş mu‘ cize-i Muġammedî

Şu urur anuñ odı üzre mu‘ cize-i Muġammedî

Cān u dil-i tu Ĥāfızā beste-i dām-ı ārzüst

(9) Senüñ cānuñ ve göñlüñ ey Ĥāfız ārzü aġınuñ bağlanmışdur

Ey müte‘ allıķ-ı ġacel dem me-zen ez-mücerredî

Ey müte‘ allıķ-ı şerm-sār (10) nefes urma mücerredlikden murād tecerrüdi midġatdür ki ehl-i tecerrüd olan şāġib-i t̡ā‘at nārdan ġam yimez ki cehennem üzre (11) uğrayıcaķ cehennem aña dir cüz yā mü‘minü feķad eġfe‘e nūrūke nārî²⁵⁶⁴ ve kendüye ġıġāb-i dünyāya müte‘ allıķ olup tecerrüd (12) da‘ vīsın idene naşıġat ider ki ġul fî‘le muvāfıķ olmamaķ ‘aybdur

Beyt

++--/++--/++--

Da‘ vi-i ‘ıřķ kerden āsānest²⁵⁶⁵

Līk vey-rā delīl (13) ü burġānest

RUBĀ‘İ-İ ĀĤİR [69] (Ahreb)

Men cāy-ı ġam-ı tu dil-i dervīş kunem

Ben senüñ ġamuñ yerini dervīş göñli iderüm

Derd-i tu devā-yı (14) ciger-rīş kunem

Senüñ derdüñi yaralu ciger devāsın iderüm

Çendān ki tu ber-dilem cefā bīş kunī

Ol deñlü ki sen cefāyı (15) göñlüme ziyāde idersin

Men ber-ser-i ānem ki vefā bīş kunem

Ol fīkr üzreyin ki vefāyı ziyāde idem murād ġam-ı Ĥaķķa ġalbini mekān (16) kılduġın ve derd-i Ĥaķķı devā bildüġın ve ġazāya rızā virdüġın zıkrdür

Ĥıġ‘a

++--/++--/++--

Cefā-rā çün pey-i ıřlāġ-ı men kerd

Vefā dānem (17) men ān cevır ü cefā-rā

²⁵⁶⁴ جُرْ يَا مُؤْمِنُ فَقَدْ أَطْفَأَ نُورَكَ نَارِي (...) Ey mümin, senin nurun narımı (cehennemi/azabı) söndürmüştür. (Hadīs), Taberānī, el-Mu‘cemü’l-Kebīr, Hadīs No: 668.

²⁵⁶⁵ Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī, **Fīhi Mā Fīh**, (Çev. Meliha Ülker Anbarcıoġlu), Ataç Yayınları, İstanbul 2010, s. 50. “Aşk davāsı eylemek kolaydır, ancak bunun delili ve şāhidi vardır.”

Cefā-rā ez-pey-i ıslāhem efzūd
Beyefzāyem meneş mihr ü vefā-rā

RUBĀ‘İ-İ ĀḤİR [70] (Ahreb)

Guftem ki çi hālest (18) be-dān şirīnī

Didüm ki ne hāldür ol ıatluda

Guftā tu selīm ü sāde vü miskīnī

Didi sen selīm ü sāde vü miskīnsin (19)

Der-āyine-i cemāl-i mā hālī nīst

Bizüm cemālimüz āyinesinde bir hāl yoğdur

Tu merdüm-i çeşm-i hoş der-ān mī-bīnī

Sen kendü gözün (20) bebegin anda görürsin murād şun‘-ı Hakkı beyāndur ki lahm u cildi şöyle şāfī ve mücellā kılmış ki mir‘āt olup anda nāzır olan (21) ‘ayn-ı insānuñ insān ‘aynı görünür [insān-ı ‘ayn ‘Arabīdür merdüm-i çeşm Fārisīdür göz bebegi Türkīdür]

RUBĀ‘İ-İ ĀḤİR [71] (Ahreb)

Çeşmem çü ruḥ-ı nigār-ı men gül-gün şud

Benüm gözüm çün benüm nigārum yüzi [İ221a] (1) gibi gül renklü oldı

V‘ez-hün-ı dilem hāne-i çeşmem hün şud

Göñlümün kanından gözüm evi kan oldı

Maḥbüb-ı (2) men ez-nāz çünin guft merā

Benüm maḥbūbum nāzdan böyle didi baña

K‘ey yār-ı ‘azīz-i hāl-i çeşmet çün şud

Ki ey yār-ı (3) ‘azīz gözünün hālī niçe oldı murād budur ki bir kerre gözi ağrımış ol ḥasb-i hālī ḥikāyet ider (4)

RUBĀ‘İ-İ ĀḤİR [72]

[Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün]

Bülbül ender-nāle vü gül nāle-i ḥaş mī-zened

Bülbül nālede ve gül hoş güler [hoş feth-i ḥā ile okunmak gerek]

Çün ne-süzed dil ki dilber der-vey āteş (5) mī-zened

Nice yanmasun göñül ki dilber aña od urur

Nā-ḥoşihā dīdeem z‘ān zāhid-i peşmīne-puş

Nā-ḥoşluklar (6) görmışdür ol yün giyen zāhiden

Men gulām-ı muṭribam k'ibrişim ḥaş mī-zened

Ben muṭrib kuluym ki ḥoş ibrişim (7) urur

Zāhiren ez-tır-i müjgāneş ḥazer kerden çi sūd

Zāhiren anuñ kirpigi okından ḥazer itmek ne fāyda

Zaḥm-ı pinhānem (8) be-ebrū-yı kemān-keş mī-zened

Baḥa gizlū zaḥmı ol yay çekici kaşdan urur murād zāhid-i ḥuşkdan şikāyet ve ehl-i zevki (9) midḥat ve nefsūñ vesāvis ü izlālde ḥikāyet ve mekā'idinden zücretdür

RUBĀ' İ-İ AḤİR [73] (Ahreb)

Der-ğurbet eger kesī be-māned māḥī

(10) Ğurbetde eger bir kimse kıla bir ay

Ger gūh buved ez-ū ne-māned gāḥī

Eger tağ olursa andan kıalmaz bir şaman ya' nī be-ğāyet (11) za' if olur

Bī-çāre ġarīb egerçi bāşed sākin

Bī-çāre ġarīb egerçi sākin ola

Çün yād-ı vaṭan kuned ber-āred āḥī

(12) Çün vaṭan yādın ide kıaldurur bir āḥ murād zāhire naṣar zāhirde ġurbetde olanuñ ḥālın ḥikāyetdür ve ma' nāya naṣar (13) rūḥ-ı ġarībūñ ḥazret-i 'indiyyet-i İlāhiyyeden mehcür olduğı elemin ḥikāyetdür za' fdan murād zāhirī yā bāṭınidür (14)

Ġazel

-+---/-+---/-+---/-+-

Çün be-yād āyed merā yā reved yār-ı ḥ'ışten

Ḥūn-ı dil bīnem zi-dīde der-kenār-ı ḥ'ışten

Kes çü men der-dest-i hicrān (15) pāymāl-ı ġam me-bād

Bī-dil ü ser-geşte vü ḥayrān be-kār-ı ḥ'ışten

Ger şabā būyī dihed ez-sünbül-i sīr-āb-ı yār

Cān ber-efşānem (16) be-būy-ı gül-'izār-ı ḥ'ışten

'Ömr zāyi' geşt ü ez-kirdār cüz ḥasret ne-mānd

Tā çi bīnem rūz-ı ḥaşr ez-Kirdgār-ı ḥ'ışten (17)

Çün dil-i [in] 'aşd der-āteş-i firḳat be-sūḥt

Zed be-rev ābī zi-çeşm-i eşk-bār-ı ḥ'ışten

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [74] (Ahreb)

Şāhā çü tu-rā būd (18) āteş ü 'adl ü seḥā

Ey şāh var idi od ya' nī ḡaḡab u 'adl ü seḥā

Ān merd menem ki mī-sitāyem be-sezā

(19) *Ol merd benem ki ögerüm lāyık ile*

Bed-ḥ'āh çı keyed kerd nāgeh ki ez-ān

Yaramaz dileyici ne mekr eyledi nāḡāh ki andan (20)

Dī rūz be-kerd ḥāṭıret dād murād

Dünki gün eyledi ḥāṭıruñ 'adl baña murād budur ki Ḥ'āce Ḥāfızı pādşāha (21) nifāk itmişlerdür bu rubā'ī ile pādşāhı tesliyyet idüp ḥimāyet ṭaleb ider

Қıт'а

---/-+---/+---/-+--

Der-ḥaḡḡ-ı bende gerçi gürūhī zi-müfsidān [İ221b] (1)

Her yek hemī kunend be-nev'ī si' āyetī

Bā-in heme zi-ḡaşd heme 'ālimem çı pāk

Ger bāşedem zi-'avn-i tu endek ḥimāyetī (2)

RUBĀ'Ī-Ī ĀḤĪR [75] (Ahreb)

Yā Rabb be-dārende-i ḥācāt tūyī

Yā Rab çü ḥācetler ḥāşıl idici sensin

Hem ḡāḡı vü kāfi-i mühimmāt (3) tūyī

Hem mühimātuñ ḡaḡā idicisi ve kifāyet idicisi sensin

Men sırr-ı dil-i ḥ'ışten be-tu mī-güyem

Ben gönlümün (4) sırrını saña dirüm

Çün 'ālem-i esrār-ı ḥafıyyāt tūyī

Çün esrār-ı ḥafıyyāt sensin murād budur ki sırrımı senden (5) ihtifā itmezüm zīrā 'ālem-i esrār-ı ḥafıyyesin ve ḥācātımı senden ḡayrıdan istemezüm zīrā ḡāḡı-i ḥācāt ve kāfi-i (6) mühimmāt sensin

EL-MEŞNEVİYYĀT²⁵⁶⁶

[Meşnevī] [M.1]

[Bu meşneviyyâtda nüsaḡ muḡtelîfedür bu faḡîr ihtiyār itdügi eşaḡḡ olandur]

²⁵⁶⁶ Beyt 'aded: 36.

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Elā ey āhū-yı vahşī kücāyī

Āgāh ol ey (7) vahşī āhū kandesin

Merā bā-tust bisyār āšnāyī

Benüm senüñ ile vardur çok āšnālīgum murād mütekellimden rūḥ (8) ve muḥāṭabdan nefsdür ki rūḥa muvānesetden vahşī

(2) Dü tenhā-rev dü sergerdān dü bī-kes

İki yalnūz gidici (9) iki ḥayrān iki kimsesüz

Dü dāmet der-kemīn ez-pīş ü pes

İki ağun senüñ pūsīdedür öñden ve arddan murād (10) mışrā' -ı evvelden rūḥ ve nefş vaşfidur ve mışrā' -ı şānī maẓmūnı rūḥuñ nefse nuşıdır ki öñ ki aḥiretdür tūl-ı (11) emel ve nisyān-ı mevt anuñ ağıdır ki bunuñ 'aksi olmak daḥi cā'izdür 'amel-i āḥiret itdürmez ve ard ki dünyādur anuñ ağı (12) ḥubb-ı dünyā ve māsivādur

(3) Biyā tā ḥāl-i yek-dīger be-dānīm

Gel tā birbirimüzüñ ḥālīn bilelüm

Murād-ı hem be-cüyīm er tevānīm

(13) Murādımız isteyelüm eger kādir olursaḳ murād rūḥuñ nefsi da'vetidür ki birbirinüñ ḥālīn bilüp ittifaḳ idüp (14) vuşul ila'llāḥ ṭaleb ideler kādirler ise

(4) Ki mī-bīnem ki in deşt-i müşevveş

Ki görelüm ki bu müşevveş şahrā

Çerāgāhī (15) ne-dāred īmen ü ḥaş

Otlağı yokdur emīn ü ḥoş murād şahrā-yı müşevveşden dünyādur ki emn ü ḥoşluk ile (16) olıcaḳ 'ıyş u 'işreti yeri yokdur [ḥoş fetḥ-i ḥā ile okunmaḳ cā'izdür]

(5) Ki ḥ'āhed şud be-güyid ey refikān

Kim olsa gerekdür diyeñ ey yoldāşlar (17)

Refik-i bī-kesān yār-ı ġarībān

Bī-kesler yoldāşı ve ġarībler yārı murād budur ki dünyā ki dār-ı ġurbetdür ve āḥiret (18) ve ḥazret-i 'indiyyet-i İlāhiyye ki vaṭan-ı aşlıdır aña vuşüle kimse refik-i şefik olımaḳ ve işāl-i ġurbet kılamaz (19)

(6) Meger Hızr-ı mübārek-pey der-āyed

Meger izi mübārek Hızr gele

Zi-yümn-i himmeteş kārī ber-āyed

Anuñ himmeti bir berekātından (20) bir iş ḥāşıl ola murād budur ki mürşid-i ṭarīḳat ve şeyḥ-i şāḥib-ḥālet gele anuñ himmeti ile vuşul ḥāşıl (21) ola

(7) Meger vaḳt-i vefā-perverden āmed

Meger vefā beslemek vaḳti gelmiş ola

Ki fālem lā teẓernī ferden²⁵⁶⁷ āmed

Ki fālum [İ222a] (1) lā teẓernī ferden gelmiş ola murād buduru ki meger vā'llāhu yehdī men yeṣā'u ilā şırātın müstaķīm²⁵⁶⁸ va' dine vefā (2) idicek vaķt gelmiş ola ki fālda rabbi lā teẓernī ferden ve ente ḥayru'l-vārişin²⁵⁶⁹ gelüp ḥazret-i Ḥaķ cezbe şalup (3) hidāyet ü ' ināyet kıla

(8) Ki rūzī reh-revī der-ser-zemīnī

Ki bir gün bir sālīke bir memleket başında

Be-luṭfeş (4) guft rindī ḥoşe-çīnī

Luṭf ile didi bir başaķ degşürici rind murād bundan sülūk-ı şarīkatūn ve vuşul-i (5) ḥazretūn şu' übetin beyāndur ki bir sālīke bir muḥliş ṭalib su'āl idüp dimiş

(9) Ki ey sālīk çi der-enbāne dārī

(6) Ki ey sālīk ṭağarcıgūnda neñ vardur

Biyā dāmī be-hih ger dāne dārī

Gel ağ ḳo eger dāneñ var ise murād (7) budur ki dir vuşul ila'llāh içün vāsıṭa ve vesīlenūn vardur

(10) Cevābeş dād guftā dām dārem

Cevāb virdi (8) didi ağum vardur

Velī sīmurğ mī-bāyed şikārem

Velī sīmurğ gerekdür benüm şikārum murād budur ki ol sālīk (9) bu maḥlaşa cevāb virür ağum vardur benüm şikārum sīmurğ olmağ gerek dimiş

(11) Be-guftā çün be-dest ārī (10) nişāneş

Didi nice el getürürsin anuñ nişānın [çün lafzı imāle iledür]

Ki ez-mā bī-nişānest āşiyāneş

Ki bizden bī-nişāndur (11) anuñ yuvası murād ḥazret-i Ḥaķķa vuşul be-gāyet şu' bdur dimekdür

(12) Çü ān serv-i sehī şud kārvinī

Çün ol (12) serv-i sehī kārvinı oldı

Çü şāḥ-ı servi kun dīde bānī

Serv budagı gibi kııl gözcilik murād budur ki çün (13) anuñ 'uluvv-ı derecesi vardur ve bir mekānda mütemekkin degüldür yüce mekānda 'uluvv-ı himmet ile ṭalib ü

²⁵⁶⁷ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısısın, (her şey sonunda senindir). (Kur'ân, Enbiyâ 21/89).

²⁵⁶⁸ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Andolsun biz (bilmediklerinizi size) açık seçik bildiren âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir. (Kur'ân, Nûr 24/46).

²⁵⁶⁹ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısısın, (her şey sonunda senindir). (Kur'ân, Enbiyâ 21/89).

nāzır olmak (14) ve ‘uluvvu’l-himmete mine’l-îmân²⁵⁷⁰ hasebince keşret-i tâ‘at ile derece-i ‘âliye ve kırbet-i Hâk hâsıl kılmak gerekdür

(13) Me-dih (15) cām-ı mey ü pây-ı gül ez-dest

Ğoma şarāb kadehin ve gül dibin elden

Velī gāfil me-bāş ez-dehr-i bed-mest

Velī (16) gāfil olma bed-mest dehrden murād budur ki ‘ışk-ı İlāhî ile bir şāhib-i keşf etegin elden ğoma velī meger dünyādan (17) ve ħubb-ı māsivādan gāfil olma

(14) Leb-i ser-çeşmeî vü tarf-ı cūyî

Bir ser-çeşme ve vir ırmağ kenārını elden ğoma

Nem-i eşkî (18) vü bā-ħod guft u gūy

Göz yaşı nemini ve kendüñ ile dimeyi ve itmeyi murād budur ki bir menba‘-i feyzî ve maħall-i faẓlî (19) ve girü zārî ve virdi ve ezkārî terk itme

(15) Niyāz-ı men çi vezn āred der-în sāz

Benüm niyāzum ne vezn getürür (20) bu yerākda

Ki ħürşid-i ğanî şud kīse-perdāz

Ki ğanî güneş oldı kīse tamām idici murād budur ki niyāzuñı daħi kārlar (21) mülāhaza itmeyüp benüm niyāzımuñ ne ħadri vardur bu ‘amelde ki envār şāhibi olanlar cemī‘ varlıkların bezl itmişler [İ222b] (1) andan şāñra ‘izz-i ħazrete yitmişler derdi [sāz çalgı ma‘nāsına ve yerāk ma‘nāsına ve fā‘ide ma‘nāsına ve sāhten lafzından emirdür ve vaşf-ı terkibi isti‘ māl olunur]

(16) Be-yād-ı reftegān u düstdārān

Gitmişler ve muħibler yādına

Muvāfiğ kerd bā-ebr-i bahārān

(2) *Muvāfiğ eyledi bahārlar bulutın* murād budur ki ol muħliş tālīb-i enbiyā-yı ‘azām ve evliyā-yı kirām ve ‘uşşāk-ı Hâk yādına bahārlar (3) bulutın muvāfiğ eyledi ya‘nî çok ağladı ve baña didi

(17) Çü nālān āyedet āb-ı revān pîş

Çün inleyerek gele senüñ öñüne (4) mā-yı cārî

Meded bağşeş zi-āb-ı çeşme-i ħıř

Meded bağışlar kendü çeşmeñ şuyından murād sen daħi vāfir ağla dimekdür (5) ol muħliş tālīb ile mükāleme tamām olup ibtidā-yı kelāma ‘avdet kılpur dir

(18) Ne-kerd ān hemdem-i dirin müdārā

(6) *İtmedi ol eski muşāhib müdārā*

Müselmānān müselmānān Ĥudā-rā

Müslümānlar müslümānlar Allāh içün murād rüħuñ (7) nefsdan şikāyetidür ol yār-ı ħadīm müdārā ve muvāfağat itmedi dir

²⁵⁷⁰ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği îmandandır. (Hadîs)

(19) Çünân bî-raḥm zed zaḥm-ı cüdāyî

Öyle raḥmsuz urdı (8) ayruluk zaḥmeti

Ki gūyî ḥod ne-büdet āšnāyî

Ki diyesin olmadı senüñ ile āšnālîḳ murād nefsüñ mecrūḥ idüp (9) muḥālefet itdügün ḥikāyetdür

(20) Be-reft ü ṭab‘-ḥoş başem ḥazîn kerd

Gitdi ḥoş olıcı ṭab‘umı maḥzûn eyledi

Birāder bā-birāder (10) key çünîn kerd

Ḳarındaş ḳarındaşa ḳaçan böyle itdi murād budur ki rûḥ nefsdan şikāyet idüp dir nefis benüm birāderüm (11) iken beni terk idüp maḥzûn eyledi ve ḥaḳḳ-ı uḥuvveti ri‘āyet itmedi ḳanğı ḳarındaş ḳarındaşa böyle itdi

(21) Meger Hızr-ı (12) mübārek-pey der-āyed

Bu mışrā‘ bi-‘aynihi geçmişdür

Ki in tenhā be-dān tenhā resāned

Ki bu yalnūzı ol yalnūza ulaşdura (13) murād budur ki meger bir mürşid-i ṭarīkat gelüp rûḥ ile nefis ortasında muvāşalat kıla

(22) Çirā bā-baḥt-ı ḥod çünîn sitizem

(14) Niçün kendü baḥtum ile ‘inād idem

Çirā ez-ṭālî‘-i ḥod mî-girizem

Niçün kendü ṭālî‘ümden ḳaçayın murād rûḥuñ muḳtezā-yı (15) ‘aḳl ḥasebince kelāmını ḥikāyetdür ki dir nefsum ile baḥş ü cidālî terk idüp nefsi terk itmegi terk idüp ‘aẓm-i ṭarīḳi (16) kendü nefsumde berk idüp dost cānibine teveccüh idem nitekim dir

(23) Hem eknûn rāḥ-ı mihr-i düst girem

Hem şimdi (17) dost menzili yolını dutam

Ki ger mîrem hem ender-rāḥ mîrem

Ki eger ölürsem yolda ölem zîrā şart-ı muḥabbet oldur ve (18) ṭarīkat erenlerinüñ ‘ādetidür silsile-i ṭarīkatde vefāt idenlerüñ ervāḥın du‘ā-yı ḥayr ile yād idüp şād iderler (19) nitekim dir

(24) Ğarībā-rā ğarībān yād ārend

Ğarībler ğarībleri añarlar

Ki işān yek-diger-rā yādgārend

Ki bunlar birbirinüñ (20) yādgārı ve ḳā’im maḳāmıdırurlar

(25) Tu gevher dāri ez-ḥarmuḥre bü’gzer

Senüñ gevherüñ vardur göz boncuğundan geç

Be-ṭarzî (21) k’ān ne-kerded şuhre bü’gzer

Bir şekl ve üslûb ki meşhûr olmaya andan geç murâd rûhuñ kendü nefesine hitâbını zikrîdür ki [İ223a] (1) rûh kendüye dir senüñ ki gevher-i imânuñ ve ‘irfânuñ vardır gerekdür ki zehârif-i dünyâdan ve sünnet-i meşhûra (2) olmayandan geçesin

(26) Çü men mâhî-i kilk ârem be-tahrîr

Çün ben kalem balığın tahrîre getürem

Tu ez-nûn v’el-kalem²⁵⁷¹ mî-purs (3) tefsîr

Sen nûn ve kalemde sor tefsîri murâd budur ki Hâce Hâfız dir ben kalem ile tahrîr itdügüm mefhûm Kur’âna muvâfıkdur (4) pes benüm tahrîr itdügümüñ tefsîrin Kur’ândan su’âl kıl

(27) Refikân kadr-i yek-diger be-dânîd

Ey yoldaşlarsuz bir biriñüz kadrini bilüñ (5) ve muvâfaqat kılüñ

Çü ma’lûmest şerh ezber be-h’ânîd

Çün ma’lûmdur şerh ezber okımağ murâd budur ki rûh dir (6) benüm refiküm nefsi idi benüm kadrüm bilmedi mürâfaqat u muvâfaqat kılmadı siz kadrüñüz bilüñ ve mürâfaqat kılüñ ve şerh-i kitâb-ı (7) tarîkat ma’lûmdur anuñ ile ‘amel kılüñ

(28) Maqâlât-ı naşihat-gü hemînest

Pend diyicinüñ maqâlâtı budur

Ki hükm-endâz-ı (8) hicrân der-kemînest

Ki hicrânüñ ok atıcısı pusıdadur murâd budur ki naşihatı dutup ‘amel idüñ ve illâ (9) nâgihân tîr-i hicrân atıcı kemân ile kemînden tîr urup helâk eyleyüp dünyâdan âhirete gaflet ve ma’şîyet (10) ile gidersüz

(29) Revân-râ bâ-ğured der-hem siriştem

Cânı ‘aql ile yoğurdum

V’ez-ân tohmî ki hâşıl geşt (11) kiştem

Andan bir tohm ki hâşıl oldu ekdüm murâd budur ki rûh ile ‘aqlı birbiri ile qarışdurup muvâfaqat (12) itdürdüm ikisinden hâşıl olan tohmı ki fikr-i âhiretdür ekdüm hulâşa-i murâd siz daği böyle idüñ dimekdür

(30) Biyâver nûkhet-i (13) in tayb-ı ümmîd

Getür bu ümîd taybınuñ hoş kokusın

Meşâm-ı cân mu’athtar sâz cāvîd

Cân meşâmın mu’athtar kıl (14) ebedî murâd budur ki bu zıkr itdügüm kelimât neşâ’ih-i tayb-ı tayyibdür bunda râyiha-i tayyibesin getürüp meşâm-ı cânı (15) ebedî mu’athtar kıl

(31) Ki in nâfe zi-çîn-i ceyb-ı hurest

Ki bu nâfe hür yakası çînindendür [ya’ nî bûsuñ bir hûruñ yakası bükümindendür]

²⁵⁷¹ ن وَالْقَلَم Nûn. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki, (Kur’ân, Kalem 68/1).

Ne ez-ân āhu ki ez-merdüm (16) nefürest

Ol āhūdan degüldür ki ādemden nefret idicidür murād budur ki bu kelimāt-ı nesā'ih zāhir Çin (17) vilāyetinden ve ādemden nefret ider āhū nāfesinden degül bil ki cevri yakası çinindendür pes bu ol miskden (18) etyeb ve rāyihası mü'ebbeddür ve cān meşāmını tatyib ider tayyibi ten meşāmına maqşūr degüldür

(32) Feraḥ-baḡşī der-în (19) terkīb peydāst

Feraḥ baḡışlamak bu terkībde zāhirdür

Ki nağz şî' r ü mağz-ı cān-ı eczāst

Ki şî'rūn (20) güzeli ve cān ve a'zānuñ iligî ve zübdesidür murād budur ki bu bir terkīb-i müferrehdür ki eş-şî'rü kelāmun feḡasenehu (21) ḡasenün ve kabîḡuhu kabîḡun²⁵⁷² ḡasebince şî'r ḡüsndür ve inne mine's-şî'ri ḡikmete²⁵⁷³ mücebince ḡikmetü'l-İlāhiyyedür ki zübde-i rūḡ [İ223b] (1) u 'azā ve müferreh-i rūḡ u kuvādur bilgil ki evlād-ı ādemüñ ba'zı ehl-i nefis olup maḡzar-ı celāl ü ḡahr olur (2) ve ba'zı ehl-i rūḡ olup maḡzar-ı cemāl ü luḡf olur ve ḡāḡ keşret-i tā'āt sebep-i sa'ādet olmaz ve ḡāḡ killet-i seyyi'āt (3) bā'ış-i şekāvet olur bu ma'nā beyānı için ḡāce buyurur

(33) Der-în vādī be-bāḡ-ı seyl bi'snev

Bu derede seyl (4) āvāzı ile işit

Ki şad men ḡün-ı ma'şūmān be-yek cev

Ki yüz batman ma'şūmlar ḡanı bir arpaya

(34) Per-i (5) Cibril-rā incā be-süzend

Cebrā'il ḡanadın burada yaḡarlar

Be-dān tā kūdekān āteş fūrüzend

Anuñ ile (6) ki oḡlancıklar od yaluñlandururlar murād sebep-i cüz'i redd-i külliye bā'ış olur dimekdür

(35) Süḡan ḡuḡn ki-rā yārest (7) incā

Söz söylemege ve i'tirāz itmege kime ḡudret vardur burada

Te'āla'llāḡ ḡi istiḡnāst incā

'Ālīdür (8) Allāḡ ne istiḡnā vardur burada ki keşret-i 'ibādetden müntefi' olmaz ve keşret-i ma'şiyetden mutaḡarrır olmaz

(36) Be-rev Ḥāfiḡ (9) der-în mu'riḡ me-zen dem

Yūri Ḥāfiḡ bu maḡall-i 'arzda nefes urma

Süḡan kūḡāḡ kun va'llāḡu a'lem

Sözi (10) ḡışsa ḡıl va'llāḡu a'lem murād budur ki bu ḡazā vü ḡader sırrıdır buña evlād-ı ādem 'ālim degüldür va'llāḡu a'lem (11)

²⁵⁷² الثَّيْغُ كَلَامٌ فَحَسَنُهُ حَسَنٌ وَقَبِيحُهُ قَبِيحٌ Şiir de normal bir söz gibidir. İyisi iyi, kötüsü de kötüdür. (Hadîs), Müsnedü's-Şâfiî, Hadîs No: 1669.

²⁵⁷³ إِنَّ مِنَ الثَّيْغِ حِكْمَةً Şüphesiz ki bazı şiirler hikmettir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi, c. 3, s. 621, Hadîs No: 5010.

[Meşnevî] [M.2]

[Dîvân-ı Hâfız nüshalarından çok nüsha cem' idüp her birinde olan ebyâtı yazup ve tertîb-i hüsn virüp bu şerhde derc itdüm nüsha-i câmi'e olmışdur ba'zı ebyâtı Hâfızuñ degüldür diyüp inkâr olunmaya]

[Fe' ülün Fe' ülün Fe' ülün Fe' ülün]

(1) **Biyâ sâkî ân mey ki hâl âvered***Gel ey sâkî ol şarâb (12) hâl getürür***Kerâmet fezâyed kemâl âvered**

Kerâmet arturur kemâl getürür murâd *sâkî*den mürşid ve *şarâb*dan (13) 'ışk-ı İlâhî idügi murâden ma' lûm olmışdur ve bu beyt merhûndur [ve bu Sâkinâmede her yerde *biyâ sâkî* vâkı' olup ba' dehu şarâb vaşf olunmışdur beyt-i şânîye merhûndur gaflet olunmaya]

(2) **Be-men dih ki bes bî-dil üftâdeem***Baňa vir ki (14) ziyâde gönülsüz düşmişümdür***Vezîn her dü bî-hâşıl üftâdeem**

Bu ikiden bî-hâşıl düşmişümdür murâd budur ki (15) baňa 'ışk-ı İlâhî vir ki ziyâde 'âşık-ı bî-dil ve kerâmet ü kemâlden bî-hâşıl vâkı' olmışumdur

(3) **Be-dih sâkî ân kîmyâ-yı (16) fûrûh***Vir sâkî ol fethler kîmyâsın***Ki bā-genc-i Kārūn dihed 'ömr-i Nūh**

Ki Kārūn hazînesi ile vire (17) Nūh 'ömrini murâd budur ki baňa şol 'ışk-ı İlâhî vire ve bir tã' ate irşâd kııl ki küşûf-ı kîmyâsıdır ve gînâ-yı (18) kalb ile keşret-i şevâb virür

(4) **Be-dih sâkî ân mey k'ez-ü cām-ı Cem***Vir sâkî ol şarâbı ki andan Cem cāmı***Zened lâf-ı (19) bînâyi ender-'adem**

Urur görıcilik lâfin 'ademde murâd *cām-ı Cem*den kalbdür pes ey mürşid baňa ol 'ışk-ı (20) İlâhî vir ki kalb ma' dümât u muğayyebât müşâhedesı da' vâsın ide

(5) **Be-dih tã be-rüyet küşâyend bāz**(21) *Vir tã senüñ yüzüñe açalar girü***Der-i kāmranî vü 'ömr-i dirāz**

Murâd sürıcilik kapusın ve uzun 'ömr murâd budur ki [I224a] (1) şeyhe dir baňa şol 'ışk-ı İlâhî vir ki andan saňa daği girü feth-i bâb vâfir-i şevâb ola

²⁵⁷⁴ c Aded-i Ebyât: 149.

(6) Biyā sāḳi ān āteş-i tābnāk

(2) *Gel sāḳi ol ḥarāretlū od*

Ki Zerdūşt mī-cūyedeş zīr-i ḥāk

Ki Zerdūşt nām imām ister anı topraḳ (3) altında murād budur ki ol ʿışḳ-ı İlāhī ve ṭāʿ at-i şāhī ki imām-ı enām vefātından sonra ārzū ider [Zerdūşt ve Zerādeşt İbrāhīm ʿaleyhiʿs-selām milletinden bir imāmuñ ismidür baʿzılar āteş-perest idi dimiş]

(7) Be-men diḥ ki der-kīş-i (4) rindān-ı mest

Baṇa vir ki mest rindler mezhebinde

Çi āteş-perest ü çi dūnyā-perest

Āteş-perest nedür dūnyā-perest (5) nedür murād budur ki mest-i Ḥaḳ olan ḳayında dūnyā-perest ile āteş-perestlik nedür

(8) Biyā sāḳi ān cām-ı Cem diḥ merā

(6) *Gel sāḳi ol cām-ı Cemi vir baṇa*

Taʿallül me-kun dem be-dem diḥ merā

Taʿallül itme dem be-dem vir baṇa

(9) Biyā sāḳi ān cām çün (7) selsebīl

Gel sāḳi ol selsebīl gibi ḳadeḥ

Ki dil-rā be-firdevs bāşed delīl

Ki gönli firdevse delīl olur (8)

(10) Be-men diḥ ki [ṭanbūr ḥoş guft ney

Baṇa vir ki]²⁵⁷⁵ ṭanbūr ve ney ḥoş didi

Ki yek cūrʿa mey biḥ zi-dihīm key

Bir cūrʿa şarāb yegdūr key pādşāhuñ tācından (9) zīrā tāc-ı pādşāh-ı fānī ve şevāb-ı ṭāʿ at-i bāḳīdūr [dihīm kesr-i dāl ve hā ile tāc-ı pādşāh maʿnāsınadır]

(11) Biyā sāḳi ān bikr mestūr u mest

Gel sāḳi ol bikr ki mestūr u mestdür (10)

Ki ender-ḥarābāt dāred nişest

Ki meyḥānededür anuñ oturmaḳlığı yaʿnī mekānı murād budur ki şol ʿışḳ-ı İlāhī aña mestürdür (11) ve mütekeyyifdür ve maḳāmı ḥānḳāhdur

(12) Be-men diḥ ki bed-nām ḥāhem şuden

Baṇa vir ki bed-nām olmaḳ isterin

Ḥarāb-ı mey ü cām ḥāhem (12) şuden

²⁵⁷⁵ Belirtilen kısım 3206 numaralı nüshada eksiktir.

Şarāb ve kadeh harābı olmak isterin murād budur ki şeyhe hitāb idüp dir baña şol ‘ışk-ı İlāhī vir ki sırr-ı hafī ve mütekeyyif-i (13) İlāhidür ki ben ehl-i dünyā katında bed-nām olmak isterin ve harāb-ı ‘ışk ve kalb-i şāf olmak isterin

(13) Biyā sāki ān āb-ı endīşe-süz

(14) Gel sāki ol fikr yakıcı şu

Ki ger şir nüşed şud pīşe-süz

Ki eger arslan içerse mişe yakıcı olur

(14) Be-dih tā revem (15) ber-felek şir-gır

Vir tā gidem felek üzre arslan dutıcı olduğum hâlde

Be-hem ber-zenem dām-ı in gurg-ı pır

Birbirine uram (16) bu koca kurduñ ağını murād budur ki baña şol ‘ışk-ı İlāhī vir ki derecāy-ı ‘āliyye vuşul ve ‘uruc-ı rühānī huşul (17) bulup ve şir-i nefis mağlūbum olup dünyā-yı köhnenüñ ağın ve duzağın birbirne urup päre päre idem

(15) Biyā sāki ān mey (18) ki hūr-ı behişt

Gel sāki ol şarāb ki cennet hūri

‘Abir-i melā’ik der-ān mī-serişt

Melekler ‘abirin andan yogurdi

(16) Be-dih (19) tā buhūrī ber-āteş kunem

Vir ki bir buhūrī āteşe idem

Meşām-ı hured tā ebed hoş kunem

‘Akl meşāmın tā ebedi hoş idem murād (20) budur ki ‘ışk-ı İlāhī ve tā‘at-i şāhī melā’ikenüñ taybıdur anı baña virüp irşād kıl tā ki kalbi pür-harārete koyup ‘aqlımı anuñ ile (21) ebedi muṭayyib idem

(17) Biyā sāki ān mey ki ‘akseş zi-cām

Gel sāki ol şarāb ki anuñ ‘aksi kadehden

Be-Keyhüsrev ü Cem firisted peyām

[İ224b] (1) Keyhüsrev ve Cem nām pādşāhlara haber iletür

(18) Be-dih tā be-güyem be-āvāz-ı ney

Vir tā diyem ney āvāzı ile

Ki Cemşid key būd (2) u Kāvūs key

Ki Cemşid kaçan idi ve Kāvūs kaçan murād budur ki şol ‘ışk-ı İlāhī ki andan ervāh-ı selāṭin-i (3) dīne haber vāşıl ola anı baña vir ki āvāz-ı bülend ile selāṭin-i māziyenüñ fenāsın tezkir idem

(19) Dem ez-seyr-i in deyr-i (4) dīrine zen

Nefesi bu eski kilisā seyrinden ur ya‘nī bundan teneffüs it ferāğat kıl dimekdür

Şalāyī be-şāhān-ı pīşine zen

(5) *Şalâyı geçmiş pādşāhlara ur* murād budur ki dünyāya iltifāt itmeyüp geçmiş dīn pādşāhlarına şalā urup himmeti (6) anlara kııl

(20) Biyā sāķi ān mey ki şāhī dihed

Gel ey sāķi ol şarāb ki şāhlık virür

Be-pākī-i ū dil güvāhī dihed

(7) *Anuñ pākligine gönül şehādet ider* murād ‘ışķ-ı İlāhī ve tāt-at-i şāhī idügi zāhirdür

(21) Be-men dihed ki sulţān-ı dil bûdeem

(8) *Baňa vir ki gönül sulţānı olmış idüm*

Künün dürem ez-vey ki ālûdeem

Şimdi ırağın andan ki mülevveşin murād (9) budur ki sulţān-ı qalb ve ehl-i dil idüm ma‘şiyet ile mülevveş olduğum için andan dūr oldum baňa ol ‘ışķ-ı (10) pākī virüp taṭhīr kııl nitekim dir

(22) Meyem dihed meger kerde ez-‘ayb pāk

Şarāb vir baňa ki olam ‘aybdan pāk

Şevem imen (11) ez-fikret-i hevlnāk

İmen olam qorqunc fikr ve teşvīşden

(23) Şarābem dihed ū rüy-ı devlet be-bīn

Şarāb vir baňa ve devlet (12) yüzün gör

Harābem kun u genc-i ḥikmet be-bīn

Harāb kııl benī ve ḥikmet ḥazīnesin gör murād budur ki ‘ışķ-ı İlāhī devlet-i (13) āḥiret yüzün gösterür harāb olanda ḥikmet-i İlāhiyye zāhir olur

(24) Çü şud bāğ-ı rūḥāniyān meskenem

Çün (14) rūḥāniler bağı benüm meskenüm oldı

Der-īncā çirā taḥta-bend-i tenem

Burada niçün ten kirevediyem murād budur ki benüm (15) meskenüm ‘ālem-i İlāhī ve maḳām-ı melā’ike idi bunda beden qaydı ile muḳayyed olmaḳ baňa lāyıḳ degüldür

(25) Men ānem ki çün cām (16) girem be-dest

Ben olan ki çün kādeḥ dutam elde

Be-bīnem der-ān āyine herçi hest

Yek görürüm ol āyinede (17) her ne var ise murād budur ki çün ‘ışķ-ı İlāhī dutup taşfiyyet-i qalb idüp aňa nazar idem müşāhede-i mevcūdāt (18) iderüm

(26) Be-mestī der-pārsāyi zenem

Mestlikden zāhidlik qapusın kaḳarum

Dem-i ḥüsrevī der-gedāyi zenem

Şahlık (19) *nefesin elüñde urdum* murād budur ki mest-i ‘ışk-ı Hāk olıcak zühd ü taqvā feth-i bābda olup gedālıkde (20) saltanat-ı āhıret ve istiğnā kelimātın iderüm

(27) Ki Hāfiz çü mestāne sāzed sürūd

Ki Hāfiz çün mestāne (21) *düze idi*

Zi-çarheş dihed rūd-ı Zühre dūrūd

Çarhdan virürür Zühre kılı aña selām murād budur ki [İ225a] (1) Hāfiz çün mest-i ‘ışk-ı İlāhī olup ma‘ārif-i İlāhiyye söyleye sāzende-i felek ve güyende-i melek aña taḥıyyat u selām (2) ta‘zīm ü ikrām ider

(28) Biyā sāki ez-bī-vefāyī-i ‘ömr

Gel sāki ‘ömr vefāsızlığından

Be-ters ü zi-mey kun gedāyī-i ‘ömr

Korķ (3) *ve şarābdan kııl ‘ömr gedālığın* murād budur ki çün ‘ömr bī-vefā ve serīü’z-zevāldür andan ḥavf idüp ‘amel fevt olmadın (4) sa‘y idüp ‘ışk-ı İlāhī ve şevķ-i şāhī ile ‘amel-i tātde cidd kııl tā ki ‘ömrden gedālık idüp taḥşıl-i menāfi‘-i āhıret idesin (5)

(29) Ki mey ‘ömr-rā mībeyefzāyet

Ki şarāb ‘ömr arturur saña

Derī her dem ez-ğayb be-küşāyedet

Bir kapuyı ğaybdan açar (6) *saña* murād ‘ışk-ı İlāhī ve tāt-at-i şāhī izdiyād-ı şevāba sebep olur ve keşf ü feyze bā‘ış olur dimekdür

(30) Biyā sāki (7) ez-mey be-nih meclisī

Gel sāki şarābdan kıo bir meclis

Ki dünyā ne-dāred vefā bā-kesī

Ki dünyānuñ yokdur vefası kimseye (8) murād meclis-i tāt-at bünyād idüp dünyāya iştiğālī terk kııl ki dünyā kimseye vefā itmez ve ol kimseye bākī qalmaz dimekdür (9)

(31) Hābāb-ı meyet dād ez-ın nükte yād

Şarāb hābābı virdi saña bü nükteden yād

Ki çün burd bād efseregi-i Kūbād

(10) *Ki nice getürdi ya‘nī kapdı yıl Keykubād tācını* murād budur ki hābāb tāc gibidür yıl anı nāgāh kıapar selātın tācını daḥi (11) böyle kıapmışdur ol buña nümünedür

(32) Biyā sāki ez-mey taleb kām-ı dil

Gel sāki şarābdan kııl göñül murādın

Ki bī-mey (12) ne-didem men ārām-ı dil

Ki şarābsuz görmedüm ben gönül kararın murād budur ki *taṭme 'inü ḡulübühüm bi-zikri'llāhi elā bi-zikri'llāhi* (13) *taṭme 'inü'l-ḡulübü*²⁵⁷⁶ ḡasebince merām ve ārām ḡalb-i 'ıṣḡ-ı İllāhī ve zikru'llāh ile ḡaşıll olur

(33) Ger ez-vaşl-ı cān-ı ten şabūrī kuned

[Eger cān vaşlından ten şabūrlik ide

Dil ez-mey tevāned ki dūrī kuned]²⁵⁷⁷

(14) *Eger cān şarābdan ḡādir olur ki ırāḡlık ide* murād budur ki ten cān vaşlından şabr idemedügi gibi gönül 'ıṣḡ-ı (15) İllāhiyyeden müfāreḡat idemez

(34) Biyā sāḡi in cām pūr kun zi-mey

Gel sāḡi bu ḡadeḡi ṭoldur şarābdan

Ki gūyem tu-rā ḡāl-i kisrā (16) vū key

Ki diyem saña Kisrā ve Key ḡālīni murād budur ki ḡal 'ıṣḡ-ı İllāhī ile māli olıcak saltanat-ı ḡaḡīḡiyye idügi (17) ma'lūm olup pādşāḡān pīşin bul saltanatdan maḡrūm idükleri mefhūm olur

(35) Biyā sāḡi imen ḡi bāşī ki dehr

(18) *Gel sāḡi imen ne olursın ki deh*

Ber-ānest ki ḡūn be-rīzed be-ḡahr

Anuñ üzerinedür ki senüñ ḡanuñ döke (19) *ḡahr ile* murād budur ki gel 'amele sa'y ḡıl ḡāfil olma zamāne senüñ ihlākūñ ḡaşındadır

(36) Biyā sāḡi ez-mā me-kun (20) serkeşī

Gel sāḡi bizden serkeşlik ḡılma

Ki ez-ḡāki āḡir ne ez-āteşī

Ki ṭopraḡdansın āḡir oddan degülsin (21) murād budur ki bize ḡazabuñ daḡi var ise āteş gibi serkeşlik itme ṭopraḡ gibi ḡilm ḡıl ki ṭopraḡdan maḡlūḡsın [İ225b] (1)

(37) ḡadeḡ pūr kun ez-mey ki mey ḡoş buved

ḡadeḡi doldur şarābdan ki şarāb ḡoş olur

ḡuşūşen ki şāfi vū bī-ḡiş buved

ḡuşūşen ki (2) *şāfi ve ḡirksüz ola* murād budur ki ḡalbi 'ıṣḡ-ı İllāhī ile māli ḡıl ki 'ıṣḡ-ı Ḥaḡ ve 'amel-i şıḡḡ ḡoş olur ḡuşūşen ki ḡālīş (3) ü bī-riyā ola

(38) Be-dih sāḡi ān rāḡ-ı reyḡān nesīm

Vir sāḡi ol şarābı ki reyḡān ḡoḡuludur

Be-men diḡ ki ne zed be-māned ne (4) sīm

²⁵⁷⁶ تَطْمَنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَنُّ الْقُلُوبُ Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. (Kur'ân, Ra'd 13/28).

²⁵⁷⁷ İşâretli kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır. Bu kısım 182 numaralı nüshadan alınmıştır.

Baňa vir ki ne altun kıla ne gümüş murād budur ki baňa tayyibü'r-rāyiha olan 'ışk-ı İlāhî vir ki anuñ sebebi ile qalbümde (5) māl qalmaya

(39) Biyā sāki ān bāde-i la'l-i şāf

Gel sāki ol şarāb-ı la'l-i şāf

Be-dih tā key ez-seyd ü tezvîr ü lāf

Vir (6) *niceye dek mekr ü tezvîr ü lāf* murād ol 'ışk-ı İlāhî ki hālîş ü yek-reng ola anı vir niceye dek mekr ü riyā vü lāf (7) u da' vā-yı gūzāf itmek dimekdür hülāşa-i murād kendünüñ riyā ve lāfindan şikāyet ve şeyhden taleb-i i'ānetdür

(40) Zi-tesbîh ü hırka (8) melûlem tamām

Tesbîhden ve hırkadan uşandum tamām

Be-mey rehn kun her dü-rā ve's-selām

Şarāba rehn kıl ikisin bile (9) *ve's-selām* murād tesbîh ü hırka-i riyādan uşandum bunları ihlāşla 'ışk-ı İlāhîye vir budur tamām-ı kelām dimekdür [zîrā ve's-selām āhir-i kelāmda isti' māl olunur]

(41) Biyā sāki ez-künc-i (10) deyr-i muğān

Gel sāki muğān kilisāsı bucağından

Me-şev dūr k'incāst genc-i revān

Iraq olma ki bundadur genc-i cārî (11) murād budur ki hānqāh-ı şeyh bucağından gitme ki andadur māl-ı revān ve rızk-ı ğayr-ı münkaṭı'

(42) Veret hiç güyed me-rev sūy-ı deyr

(12) Eger saňa dirse hiç gitme deyr cānibine

Cevābeş çi güy be-gū şeb be-ğayr

Aňa cevāb ne dersen di gice hayr olsun murād (13) budur ki saňa bir kimse hānqāh tarafına hiç varma dirse aňa ne cevāb virürsin diyü su'āl idüp ba' dehu cevāb telķin (14) eyleyüp giceñ hayr olsun diyü vedā' kıl dir

(43) Biyā sāki ān erguvānî kadeh

Gel sāki ol erguvānî kadeh

Ki dil z'ü tarab (15) yābed ü cān feraḥ

Ki gönül andan şenlik bula daḥi cān feraḥ

(44) Be-men dih ki ez-ğam ḥalāşem dihed

Baňa vir ki ğamdan ḥalāş vire (16)

Nişān-ı reh-i bezm-i ḥāşem dihed

Hāş şoḥbet yolu nişānın vire baňa murād budur ki şol qalb şeyh-i ḥarāret ile rengin ola (17) qalb-i mürîd andan be-ğāyet şādilik ve rûḥ feraḥ bula anı baňa vir ki ğamdan ḥalāş idüp şoḥbet-i İlāhiyye tarikine nişān vire (18) ve aňa irşād kıla

(45) Biyā sāki ān mey ki cān-perverest

Gel sāki ol şarāb ki cān besleyicidür

Dil-i haste-rā hemçü cān der-ḥurest

(19) *Ḥaste gönle cān gibi lāyıkdur*

(46) *Be-dih k'ez-cihān ḥayme bīrūn kunem*

Vir ki cihāndan çadurı taşra idem

[Serāperde bālā-yı gerdūn kunem]²⁵⁷⁸

Serāperdeyi felekden (20) yukarı idem mruād budur ki şol 'ışk-ı İlāhī ki cānı terbiyyet idici ve dil-i bīmāra cān gibi ḥayāt u şoḥbet viricidür anı baña vir (21) tā terk-i dünyā idüp taḥarrüb-i Mevlā ḥaşıl idem

(47) *Biyā sāḳi ān cām çün mihr ü māh*

Gel sāḳi ol ḳadeḥ ki gün ü ay gibidür [İ226a] (1)

Be-dih tā zenem ber-felek bārgāh

Vir tā uram felek üzre bārgāh murād beyt-i sābıḳdaki gibidür

(48) *Biyā sāḳi ez-bādehā-yı kühen*

(2) *Gel sāḳi eski şarāblardan*

Be-cām-ı pey-ā-pey merā mest kun

Birbiri ardınca olan ḳadeḥ ile beni mest kıl murād budur ki ḥalef-i (3) selefden naḳl itdükleri aḥvāl-i ṭarīkat ve aḥkām-ı ḥaḳīḳat beyānı ve aña 'ale't-tevālī irşād ile beni mest kıl

(49) *Çü mestī kunī ez-mey-i (4) bī-ḡışet*

Çü mestlik idesin çirksüz şarābuñdan

Be-mestī be-güyem sürüdī ḥoşet

Mestlik ile diyem saña ḥoş ır murād (5) budur ki çün sen beni riyāsuz 'ışk-ı İlāhī ile mest-i Ḥaḳ idesin ben saña şenā iderüm ol ḥāletde

(50) *Biyā sāḳi eknūn ki şud çün (6) behişet*

Gel sāḳi şimdi kli oldı cennet gibi

Zi-rüy-ı tu in bezm-i 'anber sirişt

Senüñ yüzüñden bu şoḥbet-i 'anber ile yoḡrulmış (7)

(51) *Ḥuẓi'l-cāme lā-taḥşe fihi'l-cünāḥ*

Dut ḳadeḫi ḳorḳma anda günāhdan

Ki der-bāḡ-ı cennet buved mey mübāḥ

Ki cennet (8) bāḡında olur şarāb ḥalāl murād budur ki şeyḫ ḥāzır olduḡı meclis cennet mişāl olur sevḳ-i bāzār u māl olmaz lācerem (9) anda zikru'llāh ve tilāvet-i Ḳur'ān ḥelāl olur

(52) *Biyā sāḳi ez-mey ne-dārem gizir*

Gel sāḳi şarābdan yoḡdur baña çāre

²⁵⁷⁸ Bu kısım 3206 numaralı nüshada eksiktir.

Be-yek cām-ı bākī (10) merā dest gīr

Bir bākī kadeh ile benüm elüm dut murād budur ki ben ki sālīk-i ṭalibüm şarābsuz [ya‘ nī ‘ışk-ı İlāhīsüz] olmağa kâdir degülüm sâ‘ir-i (11) sālīklerden bākī kılan baña kâfidür anuñ ile benüm elüm dut

(53) Ki ez-devr-i gerdün be-cân âmedem

Ki devr-i felekden cāna geldüm (12)

Revān sūy-ı deyr-i muḡān âmedem

Tizcek deyr-i muḡān cānibine geldüm murād budur ki devr-i felekden muḡkem incündüm mevzi‘ -i emn-i (13) ḡānḡāhı bildüm aña ilticā kıldum

(54) Biyā sāḡi ān bāde-i zevḡ-baḡş

Gel sāḡi ol zevḡ bağlayıcı şarābı

Be-dih tā nişinem ber-i puşt-ı (14) raḡş

Vir tā oturam at raḡası üzre murād budur ki baña şol ‘ışk-ı İlāhī vir ki ṭarīḡatde māsī iken rākib olam (15) ve sülūkda teraḡḡi bulam

(55) Tehemten-şıfat rū be-meydān kunem

Tehemten gibi yüzi meydāna idem

Be-kām-ı dil āheng cevlan kunem

(16) *Göñül murādınca cevlan ḡaşd idem* murād budur ki tā ki ehl-i sülūk pehlivānlarından biri olam göñül murādınca meydān-ı (17) ṭarīḡate girüp ḡarekāt-ı maḡbül kılam

(56) Biyā sāḡi ān cām-ı yāḡūt nūş

Gel sāḡi ol yāḡūt kadeh iç

Ki ber-dil küşāyed der-i vefḡ-i (18) ḡuş

Ki göñül üzre açā ḡoş vefḡ ḡapusın

(57) Biyā tā ḡired-rā ḡalem der-keşim

Gel tā ‘aḡla ḡalem çekelüm ya‘ nī defterden ḡalem ile (19) ḡalup giderelüm

Zi-mestī be-‘ âlem-i ‘ilm der-keşim

Mestlikden ‘âleme ‘ilm çekelüm murād ‘aḡl-ı ma‘âşı selb idüp ‘ışk-ı İlāhī ile (20) fāş olalum dimekdür

(58) Zi-cām-ı dem-â-dem demī dem zenim

Muttaşıl kadehden bir dem nefes uralum

Zi-mey āb ber-âteş-i ḡam zenim

(21) *Şarābdan ḡam âteşi üzre şu uralum* murād ‘ışk-ı İlāhī ile bir dem teneffüs-i istirāḡat idelüm ve ḡam-ı dünyā âteşin söyündürelüm dimekdür [İ226b] (1)

(59) Ki imrüz bā-yek-diger mī-ḡurim

Ki bugün birbirimiz ile şarāb içelüm

Çü fırsat ne-bâşed diger key hurîm

Çün fırsat (2) olmaya daği kaçan içerüz murād ve te‘āvenu ‘ale’l-birri ve’t-taḳvā²⁵⁷⁹ hasebince birbirmüze mufākat idüp fırsat-ı ‘ömri fevt (3) itmeyelüm dimekdür

(60) Ki ānhā ki bezm-i ʔarab sāhtend

Ki anlar ki ŧenlik ŧoḫbetin düzdiler

Be-bezm-i ʔarab hem be-perdāhtend

(4) ŧenlik ŧoḫbetin hem tamām itdüler murād budur ki anlaruñ zāhir ŧoḫbetin düzüp ŧürî ‘ıyş u ‘işrete meşgûl oldular (5) ḫaḳikatde ŧenlik ŧoḫbeti ki muḫabbetu’llāh ve ‘ibādet-i Ḥaḳdur anı tamām itdüler ya‘ nî bir ʔarab eyleyüp maḫrûm oldular

(61) Ez-în (6) dāmgeh dîv-i lâḫ-ı muḡāk

Bu aḡ yeri ŧeytānlık çukurından

Be-reftend ü burdend ḫasret be-ḫāk

Gitdiler ḫasret (7) iletdiler topraḡa murād budur ki dünyā ‘ıyşına iştigāl muḫabbetu’llāhdan ve tā‘at-i Ḥaḳdan maḫrûm olup bu ḫasret ile (8) ḫāke defn olundılar

(62) Ber-în taḫt-ı firûze pîrüz kîst

Bu yeşil taḫt üzre muẓaffer kimdür [firûze ‘Arabîdür pîrûze Fārisîdür ki bir yeşil cevherüñ ismidür ve pîrüz muẓaffer ve manşûr dimekdür]

Der-în kâḫ-ı deh rûze (9) bihrüz kîst

Bu on günlük köşkte iyü günli kimdür murād dār-ı dünyā maḫall-i ẓafer degül ve menzil-i seferdür maḡām-ı (10) ḫuzûr u sūrûr degüldür dimekdür

(63) Dirîḡā cevānî ki ber-bād reft

Dirîḡā yigitlik ki yile gitdi

Ḥunuk ān ki bā-dāniş (11) ü dād reft

Baḫtlu oldur ki ‘ilm ü ‘adl ile gitdi murād mantûḳdan ẓāhirdür [mıṣrā‘-ı şānî Büstāndan taẓmîndür]²⁵⁸⁰

(64) Be-dih sāḳî ān mey ki tā dem zenîm

(12) Vir sāḳî ol ŧarābı ki tā nefis uralum

Ḳadem ber-ser her dü ‘ālem zenîm

²⁵⁷⁹ وَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbana, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur‘ân, Mâ‘ide 5/2).

²⁵⁸⁰ [Mıṣrā‘-ı şānî Büstāndan taẓmîndür

[Ne-dîdî ki āḫir çi ber-bād reft

Ḥunuk ān ki bā-dāniş ü dād reft

Ne ber-bād reftî seḫergāḫ u şām

Serîr-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām (İ226b)] Muslihiddin Sa’dî, **Külliyât-ı Sa’dî**, Bostan, 1. Bâb, s. 341.

Ḳademi iki ‘alem başı üzre uralum (13) murād huzūr ile teneffüs idüp ‘ışk-ı İlāhî ve vuşul-i Ḥaḳ isteyüp dünyā ve āhirete iltifāt ve i‘tibār itmeyelüm dimekdür (14)

(65) Sebük bāş vü raṭl-ı girānem be-dih

Yeynicek ol ṭolu ḳadeḥ vir baña

Ve ger fāş ne-tevānem nihānem be-dih

Eger āşkāre (15) *olmazsa gizlū vir baña* murād ‘ışk-ı İlāhîye müstağraḳ ḳıl beni āşkāre ehl-i kesretten olmaḳ olmazsa naḳş-ı bedeniyye (16) ṭarīkinden yā melāmiyyeden ḳıl beni dimekdür

(66) Kesī ki zedī ṭabl ber-puşt-ı pīl

Ol kimse ki ṭavulı fil üzre urur (17) *idi*

Zedendeş be-nā-kām kūş-ı raḥīl

Urdular aña nā-murād ve nā-ḥār göç ṭavulın murād budur ki sulṭān Maḥmūd (18) Sebüktekin ki anuñ ṭablı fil üzre yüklenüp ḳalınur idi āḥir aña göç ṭablın ḳaldılar dünyādan geḳüp āhirete (19) gitdi

(67) Tebāşir-i şubḥ ez-ṭabakhā-yı nūr

Şubḥ nişānlarında nūr ṭabakalarından

Be-gūş āyedem her dem ez-lafz-ı ḥūr

(20) *Ḳulağuma gelür her dem ḥūr lafzından* murād seḥer zuḥūr itdükde ilhām-ı melekī belki ḥātif-i ḡaybī vāḳı‘ olur dimekdür (21)

(68) Ki ey ḥoş-nevā murg-ı şirīn-nefes

Ki ey ḥoş-āvāz ṭatlu nefeslü ḳuş

Be-cünbān per ü bāl ü bi’şken ḳafes

Ḳımıldat [İ227a] (1) *ḳanadı ve ḳuyruğı ḳafesi* murād budur ki ilhām u kelām baña budur ki rūḥuma nidā olunup cānib-i İlāhîye teveccüh (2) eyleyüp dünyā maḥbesin belki ten ḳafesin şıyup ṭayerān ḳıl

(69) Ber-eyvān-ı şeş ṭāḳ-ı āḥzar nişīn

Altı kemerli yeşil şofa üzre (3) *otur*

Be-menzilgeh-i cān-nişīmen nişīn

Cān oturağı menzilgāhda oturur murād felek-i sābi‘ üzre ervāḥ-ı (4) ṭayyibenūñ mevzi‘-i iḳāmeti olan menzilde ḳarār ḳıl ervāḥ-ı ṭayyibe ile bir maḳāmda ol dimekdür

(70) Ki firūz-rūzī (5) Menūḥehr-ḥehr

Ki muzaffēr günlü Menūḥehr şüretlü

Şenidī ki der-‘ ahd-i Būzürcmihr

İşitdūñ ki Būzürcmihr (6) *zamānında* bu beyt merhūndur [*Būzürcmihr* bir ḥakīm-i fāzılūñ ismidür bundan vāv işbā‘ ile oḳunduğı vezn içündür]

(71) Nüviştend ber-cām-ı Nūşīnrevān

Yazdılar Nūşinrevān ḳadeḫi üzre z

Ez-ān pīş (7) k'ez-mā ne-yābī nişān

Andan öñdin ki bizden bulmayasın nişān ya' nī biz vefāt itmezden evvel bu beyt daḫi

(72) Zi-mā b'ışnev (8) īn pend āmūzkār

Bizden işit bu naşīḫati ve iş öğren

Yekī nūkte ber-gerdiş-i rūzgār

Bir nūkte rūzgār dönüşi (9) üzre yekī nūkte bedeldür īn pendden ve ol pend ü nūkte budur ki dir

(73) Ki īn menzil-i derd ü cānī ğamest

(10) Ki bu dünyā derd menzili ve ğam yeridür

Der-īn dāmgeh şādmānī kemest

Bu aĝ yerinde şādīlīk azdur pendden (11) sonra kendü ḫālīn zīkr ider

(74) Bedīn şādmānīm k'ez-derd ü ğam

Buña şādmānuz ki derd ü ğamdan

Ne-dārīm ğam ger ne-dārīm hem

(12) Ğamımız yokdur eger yok ise şādmānī hem

(75) Ki ānhā ki īncā nişistend şād

Ki anlar ki burada şād oturdılar (13)

Be-reftend ez-kes ne-kerdend yād

Gitdiler kimseyi añmadılar

(76) Kūdāmeṣt cām-ı Cem ü Cem kücāst

Ḳağıdur cām-ı Cem ve Cem (14) ḳandedür

Süleymān kücā refī ḫātem kücāst

Süleymān ḳande gitdi yüzük ḳandedür

(77) Ki mī-dāned ez-feylesūfān-ı ḫay

(15) Kim bilür ḳabīle ḫekīmlerinden

Ki Cemşīd key būd ü Kāvus key

Ki Cemşīd ḳaçan idi Kāvus ḳaçan murād ḫükemā-yı zamān (16) ve 'ulemā-yı devrān bilmezler ki Cemşīd ü Kāvus nām pādşāḫlar ḳaçan idiler ve ḳande gitdüler ve aḫvālleri nice oldu (17)

(78) Çü sūy-ı 'adem kām ber-dāştend

Çün 'adem cānibine adım ḳaldurdılar

Der-īn buḳ' a cüz nām ne-güzāştend

Bu (18) buḳ'ada addan ğayrı ḳomadılar

(79) Çi pendī dil ender-sipencī serāy

Ne bağlarsın gönül bu ri'āyet serāya

Ki çün (19) bü'gzeri bāz ne-āyī be-cāy

Ki çün geçesin girü gelmezsin yerüne murād dünyā dār-ı mülk degül ve buña tekrār gelinmez āhirete (20) varılır dimekdür

(80) Der-ü besten-i dil zi-dīvānegist

Aña gönül bağlamak dīvānelikdendür

Bedū āšnāyī zi-bīgānegist

(21) *Anuñ ile āšnālīk bīgānelikdendür* ki Hāqdan bīgāne olan dünyā ile āšnā olur

(81) Der-ın dār-ı şeş der ne-yābī tu kām

[İ227b] (1) *Bu altı kapulı evde bulmazsın murād* [dunyā cihāt-ı sitt şāhibidür her cihetden āfet girüp her cihetden ħurūc mümkindür öyle güyiyā altı kapusı vardır]

Mecāl-i muḥāl ü maḳām-ı muḳām

Muḥaller cevlanı yerin ve muḳīm olacaḳ maḳām murād mantūḳdan (2) zāhirdür

(82) Be-dih sāḳi ān āb āteş-i ḥ'āş

Vir sāḳi ol şuyı ki āteş-i ḥ'āşdur

K'ez-ān āb yābem zi-āteş ḥalāş

Ki ol şudan (3) bulam āteşden ḥalāş

(83) Ki der-āteşest ın dil-i rüşenem

Ki oddadur bu rüşen gönüm

Hemānā ki ābī ber-āteş zenem

Ola ki (4) bir şu uram āteş üzre murād ḳalbümde āteş-i ḫırş u hevā vardır ola ki 'ışḳ-ı İlähī ile ol āteşi söyündürem dimekdür

(84) Be-dih (5) sāḳi ān la' l-i yāḳūt-reng

Vir sāḳi ol yāḳūt renk la' lī

Ki burd ez-ruḥ-ı la' l ü yāḳūt reng

Ki iletđi la' l ü yāḳūt (6) yüzinden rengi murād budur ki şeyḥe dir vir ol 'ışḳ cevher-i aḫmeri ki la' l ü yāḳūt revnaḳı gidermiş andan eltaf u enfesdür (7)

(85) Revān der-dih ān 'ayn-ı āb-ı revān

Hemān vir ol aḳar şu 'aynını

Ne āb-ı revān k'āftāb-ı revān

Aḳar şu degül ki cān güneşidür (8) murād budur ki vir ol 'ışḳ-ı Hāḳḳı ki āb-ı revān gibi cārī ve a' māḳ-ı bedene sārīdür āb-ı revān degül belki revāna āftāb gibi (9) nūr virüp rüşen idicidür

(86) Bedin saḳf-ı nüh pāye penç tāk

Bu toḳuz pāyelü biş kemerlü saḳfda

Tevān zed be-yek cām-ı mey (10) çartāk

Bir şarāb kadehi ile çardağ urmağ olur murād bundan felekdür ki toğuz pāyedür ve ‘anāşır-ı erba‘a ve felekü’l-burūc (11) üzerinedür ‘ışk-ı İlāhī nūş iden mi‘rāc-ı rūḥānī taḥşīl idüp anuñ üzerine çārtāğ bināsına ve anda temekkün itmege kâdir (12) olur

(87) Ki ber-bām-ı nūh kûbbe-i bî-sütûn

Ki bu direksüz toğuz kûbbe tamı üzre

Tevān şud ger ez-ḥod tevān şud birûn

Gitmek (13) *olur eger çıkabilinürse kendüñden* murād nefis-i nefsāniyyetden ḥurūc olunursa mi‘rāc-ı rūḥānī müyesser olur dimekdür

(88) Kadeḥ der-dih (14) eknûn ki māder diḥim

Kadeḥ vir ki şimdi biz daḡi virelüm

Serem ber-kun ez-ser be-ḥāne nihim

Sevdāmı gider başdan evde kıyalum (15) murād budur ki ḡalbūñi bize müte‘allıḡ kıl biz daḡi ḡalbi müte‘allıḡ kılalum ve sevdā-yı māsivāyı başımızdan gider ki ḡücre-i ḡānḡāḡda baş (16) kıyup sākin olalum ki sevdā ḡareket iḡtizā ider sükūna māni‘ olur

(89) Der-în reh ḡürūḡi Siyāvuş-veşend

Bu yolda bir cemā‘at (17) *Siyāvuş gibilerdür*

Ki pīrān-ı reh-rā der-āteş keşend

Ki yol pīrlerin āteşe çekeler murād budur ki Siyāvuş anasınñ babasını (18) ḡatlıtmiş idi buncılayın cevānlar vardır ki ḡarīḡat pīrlerin āteşe çeküp helāk itmek isterler

(90) Tu ger ‘āḡilī ḡīz ü dīvāne (19) şev

Sen eger ‘āḡil iseñ ḡur dīvāne ol

Me-rīz āb-ı ḡod ḡāk-i bütḡāne şev

Kendü şuyun dökme bütḡāne topraḡı ol (20) murād budur ki şol kimse ki anuñ ‘āḡl-ı me‘ādı ola dūnyā emrinde dīvāne olup ya‘nī ‘āḡl-ı ma‘āşī olmamaḡ gerek ve yüzi (21) şuyın dökmeyüp dūnyā içün ibtidāl itmeyüp ma‘bedde topraḡ olup dīn içün zelīl olmaḡ gerek

(91) Dem ez-dil [İ228a] (1) zenī derdi-i dürd keş

Göñülden nefes urursın dürd püsesin çek

Dil-i germ dārī dem-i serd keş

ḡarāretlü göñlüñ var (2) *ise şovuk āḡ çek* murād budur ki göñülden dem uran derd çirkin çekmek ve zaḡmet iḡtiyār itmek gerek ve ḡalb-i ḡārrī (3) olan āḡ-ı bārid çekmek gerek

(92) Pey-i kārvānān-ı mestān zen

Dā‘im mest olanlar kārbānı izin uranların ardınca git (4)

Der-i dürd-nūşān-ı ḡummār zen

Humar şatıcının püsesin içenler kapusın ur murād mest-i Hāk olanlara tābi‘ ol ve ‘ışk-ı (5) İlāhī nūş idenlerin bābına mülāzemet kıl ve anlardan kesb-i hālet kıl dimekdür

(93) Me-şev kayd-ı in deyr hākī me-bād

Bu kilisā kaydı olma (6) *hākī olma*

Ki nāgeh dihed hemçü hāket be-bād

Ki nāgāh virür seni toprağ gibi yile murād deyr-i dünyāya muqayyed olma ve anuñ içün (7) zillet kılma ki ol seni nāgāh yile virüp zāyi‘ ider dimekdür

(94) Be-dih sāki ān hüsrevānī kadeh

Vir sāki ol pādşāhāne kadehi (8)

Ki dil-rā beyefzāyed ü cān feraḥ

Ki gönle ve cāna feraḥ arturur murād bunda kadehden ne idügin kendüsi beyān idüp dir (9)

(95) Murād ez-kadeh bāde-i sermedist

Murād kadehden şarāb-ı sermedidür

V’ez-in bāde maqşūd-ı mā bī-hodist

Bu şarābdan (10) *bizüm maqşūdumuz bī-hodlıkdur*

(96) Cevānī çü berḳ yemānī güzeşt

Yigitlik yemānı şimşek gibi geçdi

Çü bād-ı şabā zindegānī (11) güzeşt

Şabā yili gibi ḥayāt geçdi murād ‘ömrün sür‘ at-i mürürin zikrdür

(97) Be-rev terk-i in dār-ı şeş-der be-güy

Yüri (12) *bu altı kapulu evün tekin di*

Biyā dest ez-mār-ı nüh ser be-şüy

Gel eli bu toḳuz başlı yılandan yu murād terk-i dünyā idüp (13) bundan el çeküp ferāğa tenbīhdür

(98) Ser ü zer der-in reh revān ber-feşān

Başı ve altını bu yoldan revān şaç

V’er (14) ez-reh-revānī revān ber-feşān

Eger yola gidenlerden iseñ cān şaç murād sālīk olan baş u cāndan ve māl (15) u ḥānumāndan geçmek gerek dimekdür

(99) Revān şud revān süy-ı dāru’l-beḳā

Revān ol revān dāru’l-beḳā cānibine

Fenā (16) dān heme şey’ beḳā-rā Hudā

Fenā bil her şey' beḳāyī bil Hudā ya'nī her nesneyi fānī bil bāḳī Hudāyī bil [iki yerde maşdar be-ma'nīü'l-fā'ildür ya'nī fenā fānī ma'nāsına ve beḳā bāḳī ma'nāsınadur maşdar zikri mübālağa içündür]

(100) Be-dih sāḳī ān gevher-i (17) rūḥ-baḥş

Vir sāḳī ol cān baḡışlayıcı gevheri

Devā-yı dil-i rīş ü mecrūḥ-baḥş

Mecrūḥ gönül devāsın baḡışla (18) murād 'ışḳ-ı İlāhī cān virici gevherdür ve yaralu gönle merhemdür anı vir dimekdür

(101) Devrān çü cām ez-kef-i Cem rübūd

(19) Ki devrān çün cām-ı Cem elinden ḳapdı

Eger 'ālemī bāşedeş z'ān çī sūd

Eger 'ālem anuñ olursa daḡı andan ne (20) fā'ide murād çün mülk-i dünyā bāḳī degüldür andan ne fā'ide dimekdür

(102) Ki mānend-i Pervīz-i firūz-baḥt

Ki baḥtı muḳaffer Pervīz (21) gibi

Beyefkend çarḥeş zi-firūz-baḥt

Atdı çarḥ anı muḳaffer baḥtdan bu beytüñ mażmūnı beyt-i sābıḳuñ mıṣrā'-ı şānisi mażmūnını [İ228b] (1) ta'ildür

(103) Şeh-i dād-güster be-nāgeh be-mürd

'Adl düşici şāh nāgāh öldi

Be-bīn ey birāder ki ḥod çī burd

Gör ey (2) ḳārındaş ki kendü ile ne iletđi murād budur ki māl u mülkden nesne alup gidilmez 'amel-i şālihden ve ḡayrātdan ḡayrı (3)

(104) Tu nīz ānçi kārī hemān bed-rūy

Sen daḡine ekersen anı biçersin

Çünān ki āmedī bāz bīrūn şūy

Öyle ki geldüñ (4) girü ṭaşra gidersin

(105) Bedīn ḥoḳḳa-i sebz çendīn me-nāz

Bu yeşil ḥoḳḳada bu deñlü nāzlanma

Ki hem mūhre düzdest ü hem (5) mūhre bāz

Ki hem mūhre oḡurlayıcıdur murād budur ki felek bir yeşil ḥoḳḳadur ammā be-ḡāyet ḥoḳḳa-bāzdur anuñ mekrinden (6) emīn olmaz

(106) Rehāyī ne-yābed kes ez-pest ḡāk

Ḥalāş bulmaz kimse alçaḳ ṭopraḳdan

Ki ber-ḡāk ne-nişīned ez-dest ḡāk

(7) *Ki toprak üzre oturmaya toprak elinden* murād budur ki hāk ādemī tohm gibi içine çeker

(107) Be-dih sāki ez-āb-ı efsurde-rā

(8) *Vir sāki ol doñmış suyu*

Be-mey zinde sâz in dil-i murde-rā

Şarāb ile diri kıl bu meyyit olmuş kalbi murād (9) budur ki ‘ışk-ı İlāhī şu gibi bedene cārīdür egerçi şu şüretinde degüldür ve meyyit olmuş kalbi ihyā ider

(108) Ki her pāre (10) hıştī ki ber-manzarīst

Ki her pāre kerpiç ki nazargāhdadur

Ser-i Keykubādī vü İskenderīst

Bir Keykubāduñ ve bir (11) İskenderūñ başı murād ākıbet olur sen eger pādşāh dahī olursañ dimekdür

(109) Be-cüz hūn-ı şāhān derin taş (12) nīst

Pādşāhlar kanından gayrı bu legende yokdur [taş şin ile Fārisīdür sīn ile ‘Arabīdür legen ma‘ nāsınadur]

Be-cüz hāk-i hūbān derin deşt nīst

Hūblar toprağından (13) gayrı bu şahrāda yokdur murād bu taş felekde olan kan pādşāhlar kanıdır ve şahrā-yı cihānda olan maḥbūblar (14) hākīdür lācerem dünyā maḥall-i helāk ve mevzi‘ -i hākdur

(110) Be-dih bāde tā hūn-ı dil kem hūrīm

Şarāb vir tā gönül (15) kanın az içelüm

Ki bādīm vü ez-hāk-i reh kemterīm

Ki yilüz yol toprağından eksükgüz murād budur ki her kim ki taleb-i dünyāda (16) ola miḥnet ü ‘ināda olup gönül kanın içer ve yıl gibi serī‘ gitmekde iver ve yol toprağından kötirek olıcağuz (17) lācerem ‘ışk-ı İlāhī nūş idüp ğam-ı dünyāyı ferāmūş idüp ve kibri terk ve mülāḥaza-i merg itmek gerek

(111) Biyā tā nişinem (18) ü sāgar keşīm

Gel tā oturalum dahī sāgar çekelüm

Dem ez-dil ber-ārīm ü dem der-keşīm

Gönül den nefes getürelüm ve teneffüs idelüm (19) murād ‘ışk-ı İlāhī nūşına meşğül olan teneffüs idüp rāḥat olur dimekdür

(112) Şenidem ki şūrīde-i mey-perest

İşitdüm ki (20) bir mey-perest şūrīde

Be-humhāne mī-guft cāmī be-dest

Meyhānede dir idi bir kadeḥ elinde murād budur ki bir tālib-i (2) ‘ışk-ı İlāhī ve ‘āşık-ı āşüfte-hāl ḥānḳāhda dir idi kalb elinde ve kendü zabtında olduğu hālde

(113) Ki gerdün-ı [İ229a] (1) gerdān dūn-perverest

Ki dönüci felek denî besleyicidir

Ez-û şād-ter her ki nādān-terest

Andan şādrekdür (2) her kim ki cāhilrekdür murād budur ki denî ve dūn olan dünyāya mā'il olur ol daḡi anı besleyüp terbiyyet kıılır (3) ve her kim ki ziyāde cāhil ola andan şād olur

(114) Zi-gerdūn-ı gerdān dil-i ḡūn buved

Dönüci felekden gönül ḡan (4) olur

Her ānkes ki der-devr-i gerdūn buved

Her ol kimse ki devrde gerdūn ola murād oldur ki her (5) kim ki dūn ola dünyāya mā'il ve anuñ cefāsına ḡā'il olur lācerem andan gönül ḡan olur

(115) Be-dih sāḡi ān telḡ şīrīn-güvār

(6) Vir sāḡi ol acı ki tatlu siñicidir

Ki şīrīn buved bāde ez-dest-i yār

Ki tatlu olur şarāb yār (7) elinden murād budur ki şeyḡe ḡiṡāb idüp dir 'ışḡ-ı İlāhî vü riyāzet egerçi acıdur liken tatlu siñicidir ol acı (8) senüñ elünden tatludur ki dimişlerdür **Mıṡrā'** eger zehr ise ḡoşdur yār elinden

(116) Ki Dārā ki dārā-yı āfāk buved

(9) Ki Dārā ki āfāḡi dutucı idi

Be-dārendegī der-cihān ṡāk buved

Ol dārā dutucılık ile cihānda tek idi (10) ya' nī yek dāne ve ferīd idi

(117) Be-dest-i ecel īn felek de-rübūd

Ecel eli ile bu felek ḡapdı

Ki pendārī (11) hergiz der-īncā ne-būd

Ki şanasın hergiz bunda degül idi murād yaradılmamış gibi oldu dimekdür

(118) Biyā sāḡi ez-men (12) be-rev pīş-i şāh

Gel sāḡi benden yūri şāh öñine

Be-gū īn sūḡan k'ey şeh-i Cem-külāh

Di bu sözi ki ey şāh-ı (13) Cem-tāc ve diyicek söz budur

(119) Dil-i bī-nevāyān-ı miskīn be-cūy

Miskīn bī-nevālaruñ gönlin ara

Pes angāh cām-ı cihān-bīn (14) be-cūy

Andan şoñra cām-ı cihān-bīn ara murād pādşāha penddür ki evvelā miskīnler gönlin tecessüs idüp anları (15) ri'āyet eyleyüp andan şoñra aḡvāl-i 'ālemī görmek gerekdür dir

(120) Ğam-ı īn cihānī k'ez-ū nīst nef'

Bu cihān Ğamı ki andan nef' yoḡdur (16)

Be-mey mī-tevān kerden ez-ḥı̃ş def

Şarāb ile kendüñden def itmek olur murād budur ki ğam-ı cihān ki andan nef ü sevāb yokdur (17) anuñ dāfı̃ i İlāhīdür aña iştiğāl ile ğam-ı bī-nef i def itmek gerekdür

(121) Be-iqbāl-i Dārā-yı dīhīm ü taht

Tāc u taht-ı Dārā (18) devleti ile

Bihīn-i mīve-i ḥüsrevānī dıraht

Ḥüsrevānī ağacunuñ iyü mīvesi ya' nī nesl-i selāṭīnün güzīdesi (19)

(122) Ḥıdīv-i zemīn pādşāh-ı zamān

Yerüñ ulu pādşāhı zamānuñ şāhı

Meh-i burc-ı devlet şeh-i kāmran

Devlet burcınıñ (20) ayı murād sürici şāh

(123) Ki temkīn-i evreng-i şāhī ez-üst

Ki şāhlık tahtınıñ mekān bulması andandur

Ten āsānī-i murğ (21) u māhī ez-üst

Kuşuñ ve balığın beden āsānlığı ya' nī rāḥatı andandur ki sebep-i nızām-ı aḥvāl-i 'ālem oldur

(124) Fūrūğ-ı dil [İ229b] (1) ü dīde-i muḳbilān

Muḳbillerüñ gönünüñ ve gözinüñ nūrı

Velīni' met-i cümle-i şāhib-dilān

Cemī' şāhib-dillerüñ velīni' meti (2)

(125) Cihān-dār u dīn-perver ü tācver

Cihān dutıcı dīn besleyici ve tāclu

K'ez-ü taht-ı Key şud bā-zīb ü fer

Ki andan (3) key pādşāhuñ tahtı oldı zīnet kuvvet ile

(126) Çi-güyem dihem şerḥ-i āşār-ı ü

Ne diyem virem anuñ eşerleri şerḥini

Ki (4) 'aḳlest ḥayrān der-eṭvār-ı ü

Ki 'aḳl ḥayrāndur anuñ tavırlarında murād pādşāhuñ vaşfı zıkr ü 'uluvv-ı ḳadrini beyāndur (5)

(127) Çü ḳadr-i vey ez-ḥadd-i vaşfest bış

Çün anuñ ḳadri vaşf-ı ḥaddinden ziyādedür

Ser-endāzem ez-ğunc- teşvīş-i ḥı̃ş

(6) *Baş bırağurum kendü ḥacāletüm şīvesinden aña* murād budur ki çün anı kevāhüve ḥaḳḳa vaşf idemezüm şermsārlığdan (7) başum aşāğa iderüm

(128) Ber-ârem be-ihlâş dest-i du‘â

Kaldurdum ihlâş ile du‘â elini

Kunem rûy der-hâzret-i kibriyâ

İderüm (8) yüzi hâzret-i kibriyâya

(129) Ki yâ Rabb bālâ vü ni‘emâ-yı tu

Ki yâ Rabbî senüñ ni‘em-i zâhire ve ni‘em-i bâtîneñüñ haqqıçün

Be-esrâr-ı esmâ-yı hüsnâ-yı (9) tu

Senüñ esmâ-yı hüsnâñ esrârı haqqıçün

(130) Be-haqq-ı kelâmet ki âmed kadîm

Senüñ kelâmuñ haqqıçün ki kadîmdür

Be-haqq-ı Resûl (10) be-hulûk-ı ‘azîm

Resûl haqqıçün ve hulûk-ı ‘azîm haqqıçün ya‘nî inneke le‘alâ huluğun ‘azîmin²⁵⁸¹
hasebince anuñ hulûk-ı ‘azîmi haqqıçün

(131) Ki şâh-ı (11) cihân bād manşûr-baht

Ki şâh-ı cihân olsun bahtı manşûr

Be-ıkbâleş ârâste tâc u taht

Anuñ devleti ile bezenmiş (12) olsun tâc u taht

(132) Zemîn tâ buved mazhar-i ‘adl ü cevır

Yer tâ ola ‘adl ü zulm mazharı

Felek tâ buved mevki‘-i cedî vü şevr

Felek (13) tâ ola cedî vü şevr burcınuñ vâkı‘ olıcağ yeri ya‘nî mahallî

(133) Hıdîv-i cihân şâh-ı Manşûr bād

Cihânıñ ulu pādşâhı şâh-ı Manşûr (14) olsun

Ğubâr-ı ğam ez-hâtıreş dūr bād

Ğâm tozı hâtııııııııı dūr olsun bilgil ki evvelâ hâzret-i Haqq’a and virüp sâniyen şâh (15) içün du‘â eyleyüp hâzret-i Haqq’dan muzaffer olsun ve beğâsın ve şafâsın isteyüp şâlişen şâhuñ vaşf-ı cemîli ve ism-i mübâreki (16) içün hamd idüp dir

(134) Bi-hamdi’llah ey hüsrev-i Cem nigîn

Bi-hamdi’llâh ey pādşâh-ı Cem hâtem [nigîn yüzük kaşıdır bunda yüzük kendüsi murâd olmağ münâsibdür]

Şücâ‘î be-meydân-ı dünyâ vü dîn

Pehlivânsın (17) dünyâ vü dîn meydânında

(135) Be-manşûriyet şud der-âfâk nâm

Manşûrlığ ile oldu senüñ aduñ âfâkda

²⁵⁸¹ إِنَّكَ أَعْلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (Kur’ân, Kalem 68/4).

Ki manşūr būdī ber-a' dā (18) mūdām

Ki manşūr idüñ düşmenler üzerine mūdām murād budur ki ismüñ müsemmasına te'siri olur dirler bu ma' nāsında zāhir (19) olmışdur

(136) Ferīdūn-şükūhī der-eyvān-ı bezm

Ferūdūn heybetlūsin şöhet şuffesinde

Tehemten-neberdī be-meydān-ı rezm

Tehemten cenglūsin (20) ceng meydānında murād bundan şah-ı Manşūrı şöhetde celālet ve cengde şecā'et ile vaşdur

(137) Felek-rā güher der-şadef çün (21) tu nīst

Felekūñ şadefde senūñ gibi gevheri ya'nī incüsü yokdur

Ferīdūn u Cem-rā halef çün tu nīst

Ferīdūnuñ ve Cemūñ [İ230a] (1) senūñ gibi kâ'im maqāmı yokdur murād ol şahı bī-naẓīr-i 'ālem ve güzīde-i benī ādem olmağ ile vaşdur

(138) Ne tenhā harācet (2) dihend ez-Fireng

Yalnūz firengden harāc virmezler saña

Ki Mihrāc tācet firisted zi-zeng

Ki Mihrāc nām pādşāh tāc gönderür saña zengdan murād (3) kendü pādşāhı olan şah-ı Manşūrı mehābet ile vaşdur [Mihrāc kesr-i mīm ile a' lām-ı ricāldendür]

(139) Eger Türk ü Hindūst eger Rūm u Çin

Eger Türk (4) ü Hindūdur eger Rūm u Çindür

Çü Cem cümle dārī be-rūy-ı zemīn

Cem gibi vardur senūñ yeryüzinde murād (5) ol pādşāhı vaşdur

(140) Zuhal kemterin Hindūt der-siyāk

Zuhal kötirek Hindūndur senūñ sürmeñde

Sipihret (6) gulāmī muraşsa niṭāk

Felek senūñ kuluñdur muraşsa' kuşaklu murād ol pādşāhuñ medhinde mübālağa ve iğrāğdur *es-sultānu* (7) *zillu'llāh*²⁵⁸² hasebince zāhirī şüret idüp sultān-ı haqīkī vaşfi melhūz olursa medh-i maqbūl ve memdūhdur ve illā mübālağa-i (8) gayr-ı marāziyyedür

(141) Semāhest çetret hümāyūn-nazar

Felek senūñ çaduruñdur mübārek

Ki dāred basit-i zemīn zīr-i per

Ki yer (9) rüşeñi anuñ kanadı altındadır murād bundan daği beyt-i sâbık gibidür

(142) Sikender-şifat Rūm tā Çin tu-rāst

²⁵⁸² Bu ifāde bir hadīs içerisinde yer almaktadır: السُّلْطَانُ ظِلُّ اللَّهِ وَرُوحُهُ فِي الْأَرْضِ Makāsıdu'l-Hasene, Hadīs No: 207.

İskender gibi (10) Rûm tâ Çine dek senüñdür

Ki ü dâşt âyine âyîn tu-râst

Ki anuñ âyînesi var idi âyîn senüñdür murâd mısrâ‘-ı (11) evveliden böyle olmak için du‘â ve tefe‘ül olmak gerek ki kizb olmaya ve mısrâ‘-ı şânî maзмünü bu pâdşahuñ resm ü âyîni (12) tahsini içündür vâkı‘-ı hâl olsa câ’izdür

(143) Be-cây-ı Sikender be-mân sâlhâ

İskender yerine kal nice yıllar

Be-dânâ-dilî keşf (13) kun hâlhâ

Göñül ‘âlimligi ile keşf kıl hâller murâd ol pâdşâha tûl-ı ‘ömr ile ve beğâ-yı zıkr-i cemîl ile du‘â ve keşf-i (14) hâl itmesin istid‘âdur ve mısrâ‘-ı şânî maзмünü ehl-i sülûka münâsib du‘âdur

(144) Çün deryâ-yı vaşf ne-dâred kenâr

(15) Çün vaşfuñ deryâsınuñ kenârı yoқdur

Şenâ-râ kunem ber-du‘â ihtîşâr

Zıkr bi’l-hayrı iderüm du‘â üzre ihtîşâr (16) murâd medhûñi terk idüp du‘âya haşr u kaşr iderüm dimekdür

(145) Zi-naẓm-ı Nizâmî ki çarḡ-ı kühen

Nizâmî naẓmında ki eski (17) çarḡ

Ne-dâred çü ü hiç zîbâ sülhan

Dutmaz hiç anuñ gibi yaraşuқ söz ya‘nî feleküñ şu‘ârâsı kelâmında hiç Nizâmî (18) naẓmı gibi yaraşuқ söz yoқdur ben pâdşahuñ du‘âsında

(146) Biyârem be-tazmîn se beyt metîn

Getürin tazmîn (19) ile üç muḡkem beyt

Ki nezd-i ḡired bih zi-dürr-i şemîn

Ki ‘aқl қatında yegdür bahâlu incüden murâd ol üç beyti (20) medḡdür ve ol üç beyt bunlardur ki zıkr ider

(147) Ez-ân bişter ki âverî der-ẓamîr

Andan ziyâdereki getürsin (21) ẓamîre

Vilâyet-sitân bâş u âfâḡ-gîr

Vilâyet alıcı ol ve âfâḡ dutucı murâd kendü taşavvuruñdan ziyâde fethler [İ230b] (1) müyesser olsun saña diyü du‘âdur

(148) Zamân ez-zamân tâ sipihr-i bülend

Zamândan zamâna yüce feleke dek

Be-feth-i diger bâş (2) firûzmend

Bir feth ile daḡı ola zaferlü murâd zamânda bir dürlü feth ile muẓaffer ol dimekdür

(149) Ez-ân mey ki cân dâru-yı (3) hûş dâd

Ol şarābdan ki cān ‘aqla dārū virdi

Merā şerbet ü şāh-rā nūş bād

Baīa şerbet ü şāha nūş (4) *olsun* murād cānib-i rūḥuñ ‘aqla feyz olan ‘ilcā ki muşliḥ ü mezīd-i ‘aqldur şerbet olsunbaīa ve lezzet olsun şāha (5) diyü şāh için du‘adur

MUGANNĪ-NĀME²⁵⁸³

[Meşnevī] [M.3]

[Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül]

(1) Muğannī kücāyī be-gülbāng-ı rūd

Muğannī kandesin (6) *kıl bağırsaḡ āvāzı ile* [rūd ır ma‘nāsına gelür sürūd gibi ve sāz kılı bağırsaḡ ma‘nāsıan gelür ve güzel oḡlan ma‘nāsına gelür ve ‘işret ma‘nāsına gelür]

Be-yād āver ān ḥüsrevānī sürūd

Ḥāṭıra getir ol pādşāhāne ırı murād *muğannī*den vā‘iz (7) ü nāşih ve zevḡ-i ḥāl viren kimsedür ki anuñ kelāmı kelām-ı İlāhī ola lācerem aña dır

(2) Be-mestān nüvīd sürūdī firist

Mestlere (8) *bir ır müjdesin gönder*

Be-yārān-ı refte dūrūdī firist

Gitmiş yārāna bir selām gönder murād ḥāzırlar için ḡayr-ı elām ve ḡā’ibler (9) için taḡiyyat u selām talebidür

(3) Ki bā-hem nişīnīm ü ‘ıyşī kunīm

Ki birbirimiz ile oturalum bir ‘ıyş idelüm

Demī ḡoş ber-āyīm (10) tıyşī kunīm

Bir ḡoş dem getürelüm ve dutmaḡ idelüm murād ma‘lümümüz ve mesmū‘amuz ile ‘amel idelüm dimekdür

(4) Ki tā vecd-rā (11) kār-sāzī kunem

Ki vecd için iş düzücilik idem

Be-raḡş āyem ü ḡırḡa-bāzī kunem

Raḡşa gelem ḡırḡa-bāzlıḡ (12) *idem* murād vecd ü ḡālet taḡşīl idüp ḡırḡa-i riyāyı terk idem dimekdür

(5) Muğannī zi-eş‘ār-ı men der-ḡazel

Muğannī benüm eş‘ārumdan (13) *ḡazelde*

Be-āheng-i çeng āver der-‘amel

Çeng āhengi ile getir ‘amele murād ‘ulüm-ı tarīkatden kelimāt idüp şeyḡ-i Merḡab muvāfaḡatı (14) ile ‘amele getir tā ḡul bilā-‘amel olmaya dimekdür

²⁵⁸³ ‘Aded-i Ebyāt: 48.

(6) Be-mestî tevân dürr-i esrâr suft

Mestlik ile esrâr incüsin delmek olur (15)

Ki der bî-ḥodî rāz ne-tevân nühuft

Ki bî-ḥodlikde rāz gizlemek olmaz murād budur ki esrâr-ı İlâhiyyeye mest olanlar söylerler (16) zîrâ bî-ḥod olanlar esrâr şaklamağa kâdir olmazlar

(7) Der-â ey hümâ-yı hümâyün-naẓar

Gel içerü ey nazarı mübârek hümâ

Huceste (17) sürüş u mübârek haber

Mübârek ferîşte mübârek haber [sürüş muṭlaḳa ferîşte ma‘ nāsına yâ ḥāşşa-i Cebrâ’il ma‘ nāsına geldiği yukarıda beyân olunmuşdur]

(8) Muğannî melûlem düṭâyî be-zen

Muğannî melûlin bir iki kıllu ur (18)

Be-yektâyî-i ü düṭâyî be-zen

Anuñ birligine iki kat ur murād taleb-i tekrîr ve tekrîr-i tezkîrdür

(9) Muğannî be-zen çeng der-ergânün

(19) Muğannî ur çengi ergânûna

Be-bur ez-dilem fikr-i dünyâ-yı dūn

Gider göñlümnden dünyâ-yı dūn fikrini murād şeyḥ-i murâḳıḳ ile vâ‘ ız-i (20) pür-şevḳ cem‘ olup fikr-i dünyâ-yı dūn ḥâtırdan giderilmek talebidür

(10) Meger ḥâtırem yâbed âsâyişî

Meger ḥâtırum bula bir rāḥatlık (21)

Çü ğam-râ buved bâ-vey âlâyişî

Çün ğamuñ anuñ ile ola televvüsi murād budur ki televvüş-i ğam-ı dünyâyı kelâm-ı Mevlâ ve fikr-i ‘uḳbâ izâle ider

(11) Ger [İ231a] (1) ez-âsmân müjde-i furşatîst

Eger âsmândan müjde-i furşat var ise

Merâ ber-‘ adū ‘ âḳıbet nuşretîst

Baḥa ‘adū (2) üzre ‘ âḳıbet nuşret vardur murād budur ki baḥa kelâm-ı İlâhî ile beşâret-i ğufrân olursa tevbe ile şeyṭân üzre (3) ‘ âḳıbet nuşret olur

(12) Muğannî nevâ-yı ẓarab sâz kun

Muğannî şenlik nevâsın sâz kııl

Be-ḳavl-i ğazel ḳışşa âġâz kun

Ġazel ḳavli (4) ile ḳışşa başla murād mecâz ve elġâz şüretinde ḥaḳıḳat ü ẓarıḳat söyle dimekdür

(13) Ki bâ-ü ğamem ber-zemîn düḥt (5) pây

Ki ‘adū sebebi ile ğam benüm ayaġum yere degdi

Be-ḍarb-ı uşûlem ber-âver zi-cây

Uşûl ḍarbtı ile çıkar yerden murād (6) şevk ü hâlet vir tâ ki tereffu‘ ü ‘urûc-ı rûhânî hâşıl idem dimekdür

(14) Muğannî be-sâz in nev-âyîn sürûd

Muğannî düz (7) bu yeñi üslûblu ırı

Be-gû bâ-ḥarîfân be-âvâz-ı rûd

Di ḥarîflere kıl âvâzı ile murād boğaz âvâzı ile aḥvâl-i tarîkat (8) ve kelime-i ḥikmet ve bâ‘ is-i kurbet ve vuşlat-ı ḥazret söyle dimekdür

(15) Derûn-ı fûrû-mândeğân şâd kun

‘Acizlerûñ için (9) şâd kıl

Zi-rûz-ı fûrû-mândeğî yâd kun

‘Acizlik günin aña murād ol günden yevm-i mevt ve yevm-i kıyâmetdür

(16) Muğannî nevâz ân (10) gülbaş-ı rûd

Muğannî oğşa kıl âvâzını

Be-gû vü be-zen ḥüsrevânî sürûd

Di ırla pâdşâhâne ır murād kelâm-ı İlâhî (11) söyle dimekdür

(17) Revân-ı büzürgân zi-ḥod şâd kun

Ulular cânın kendüñden şâd kıl

Zi-Pervîz ü ez-Bârbed yâd kun

Pervîzi (12) ve anuñ sâzendesin añ murād selef-i sâlihûn ervâhını şâd ve Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm ve aña qarîn olanları (13) yâd kıl dimekdür

(18) Muğannî ez-ân perde naqşî biyâr

Muğannî ol perdeden bir naqş getir

Be-dih tâ çi guft ez-ḥarem perde-dâr

(14) *Vir tâ ne didi ḥaremden perde-dâr* murād aḥbâr u esrâr-ı İlâhiyyeden ve Resûlullâh ‘aleyhi’s-selâm didügi âşârdan haber (15) vir dimekdür

(19) Çünân ber-keş âvâz-ı ḥınyâgerî

Öyle çek güyendelik âvâzını [ḥānuñ zammı ile ve kesri ile lügâtdur]

Ki Nâhîd-i çengî be-rağş âverî

Ki çengî Zühreyi (16) rağşa getüresin murād budur ki şöyle va‘z u naşîhat ve ‘ilm ü ma‘rifet beyân eylegil ki sükkân-ı semavât daḥi vecd ü (17) ḥâlât kesb ideler

(20) Muğannî def ü çeng-râ sâz dih

Muğannî defê ve çenge düzen vir

Be-yârân-ı ḥoş-nağme âvâz dih

Ḥoş-nağme (18) yârâna çağır murād budur ki murād tâlibe ve şeyḥ-i murâkıba terbiyyet-i tarîkat ta‘lîm kıl ve vu‘âz-ı şerî‘at olanları daḥi (19) da‘vet kıl

(21) Rehî zen ki şûfî be-ḥālet reved

Bir yol ur ki şûfî ḥālete gide

Vişāleṣ be-mestî ḥavālet reved

Anuñ (20) vişāli mestlige ḥavāleye gide murād budur ki bir ṭarîḳ ile naṣîḥat u maʿrifet söyle ki şûfî olmayan daḥî bir ḥālete gele ve ḥazret-i (21) Ḥaḳḳa vişāli mest-i Ḥaḳ olmağa ḥavāle ola

(22) Muğannî biyā bā-menet ceng nîst

Muğannî gel benüm senüñ ile cengüm yoḳdur [Ḥʿāce Ḥāfızuñ ʿādeti taʿbîr bi'n-nāḳıṣdur]

Kefî ber-defî [İ231b] (1) zen geret çeng nîst

Ayayı bir defe ur eger saña ceng yoḳ ise murād budur ki vāʿiz elbette cemʿ-i keşîre ve ṭavāʾif-i (2) muḥtelifeye vāʿiz kıl diyü ceng eylemezem ki şeyḥ-i murāḳıḳ ve pîr-i munḥanî yoḳ ise bir mürîd-i ṭālibe ve ṭālib-i ḳābile nice urup (3) aña irşād ḳılması kâfidür

(23) Şinîdem ki çün ğam resāned güzend

İşitdüm ki çün ğam zarar iriṣdüre [yaʿnî ğam-ı dünyā teşvîṣ-i ḥāṭır vire

Ḥurîşiden-i def buved sūdmend

Defüñ cūşı fāʾidelü olur murād budur ki]²⁵⁸⁴ ğam-ı dünyā teşvîṣ-i (4) ḥāṭır viricek bir mürîd ü mübtedî ḳābil-i ʿışḳ ve ḥālet göstericek ṭabîʿate tesellî gelüp bir mürîd-i mübtedî böyle bî-pervā (5) olıcaḳ sen niçün ğam-ı dünyā ile mazmûm olursın dinilür

(24) Muğannî kücāyî ki vaḳt-i gülest

Muğannî ḳandesin ki gül vaḳtidür (6)

Zi-bülbül cihānî pür er ğulgulest

Bülbülden bu cihān tolu ğulguledür murād budur ki cenāb-ı İlāhîden keşf-i zāhir olup (7) ṭarîḳat bülbülü ğulgül ile ʿālem-i feyzi pür ḳılıcaḳ vāʿiz-i müşevveḳ ḥāzır olmaḳ münāsib olur lâcerem anuñ ḥāzır olmasın (8) ve kelimāt-ı teşvîḳ söylemesin ister

(25) Hemān bih ki ḥünem be-cūş āverî

Hemān yegdür ki ḳanum ḳaynamağa getürsin

Demî çeng dāred (9) ḥurūṣ āverî

Bir dem çengi ḥurūṣa getüresin murād ḳanumı cūşa ve ben pîri ḥurūṣa getüresin dimekdür

(26) Muğannî (10) biyā ʿūd ber-sāz kun

Muğannî gel ʿūdı sâz üzre ḳıl

Nev-āyîn-i nevāyî nev-āġāz kun

Yeñi üslūblu nevāyî yeñi başla murād (11) budur ki aḥvāl-i ṭarîḳatde mertebe-i ʿāliye bünyād ḳıl

²⁵⁸⁴ Belirtilen kısım 3206 numaralı nüshada eksiktir.

(27) Be-yek lem‘ a derd-i merā çāre sâz

Bir lem‘ a ile benüm derdüme çāre kııl

Dilem (12) nîz çün hırka şad pāre sâz

Göñlümi daği hırka gibi yüz pāre kııl murād budur ki o hâzretten lem‘ a-i tecellî ile derdüme dermān (13) kııl *felemmā tecellā rabbühü li‘l-cebeli ce‘alehu dekkān*²⁵⁸⁵ hasebince göñlümi pāre pāre kııl

(28) Muğannî çi bâşed ki luţfî kunî

Muğannî n‘ola ki bir luţf idesin (14)

Zi-ney âteşî der-dilem efkenî

Neyden göñlüme bir âteş birağasın murād budur ki n‘ola eger bir ehl-i derdden göñlüme şevk ü harâret (15) birağasın

(29) Birün ârî ez-fikr-i ħod yek-demem

Ŧaşra çıkarasın kendü fikrümnden beni bir dem

Be-hem ber-zenî ħānumān-ı ħamem

Birbirine (16) *urasın ħamum ħānumānını* murād beni fikr ü ħam-ı dünyādan ħalāş idesin dimekdür

(30) Çü ħ‘āhed şuden ‘ālem ez-mā tehî

Çün ‘ālem bizden (17) *tehî olsa gerekdür*

Gedāyî besî bih zi-şāhenşehî

Gedālîk çok yegdür şāhenşāhlıkdan

(31) Tu bü‘nmāy rāh-ı ‘ırākem be-rūd

Sen (18) *göster baña ‘ırak yolını kııl ile*

Ki bü‘nmāyem ez-dîde-i Zinderūd

Ki gösterm bir gözden Işfahān ırmağını murād budur ki (19) sen baña maţlûb-ı Ŧarîķin göster ben şevkdin vāfir ağlayup eşer-i ‘ışķ izhār ideyin

(32) Muğannî biyā vü zi-men kār bend

Muğannî gel ve benden (20) *iş bağla*

Zi-ķavl-i men āyîn-i dānā pesend

Benüm ķavlümnden ‘ālim resmini ķabûl kııl murād budur ki vā‘ize dir ey vā‘iz gel benden (21) ‘amel bağla ve iş öğren ya‘nî benüm kelāmumdan ‘ālim olan kimsenüñ resmini öğren

(33) Çü ħam leşker āred biyār āşafî

²⁵⁸⁵ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur‘ân, A‘râf 7/143).

Çün ğam leşker [İ232a] (1) getüre bir şafî ārāste kıl

Be-çeng ü rübābî vü nây u zi-neyî

Ve daği pîr-i munhanî ve şeyh-i murākıb ve Hâfız-ı hoş-âvâz ve ricl-i (2) kâmil çäre-sâz u mürîd-i tâlib ile ya' nî ğam-ı dünyâ ve nefis ü hevâ leşkeri hücüm idicek bunları sen daği cem' (3) idüp bir asker-i 'azîm eyleyüp şafa bağlayup def'e çäre kıl

(34) Muğannî tu sırr-ı merâ mahremî

Muğannî sen benüm sırruma (4) mahremsin

Zamānî be-zen ney be-kun hem-demî

Bir zamān ney ur hem-demlik kıl murād budur ki vâ' iz ile tâlib-i (5) Hâk sırr-ı mahremlerdür lâcerem ey vâ' iz murād ehl-i derdi cûşa getürüp 'ışk-ı İlâhî için hürûşa getürmek (6) gerek

(35) Be-mey dūr kun der-dilet ger ğamîst

Şarâb ile ırâk kıl eger gönîlünde ğam var ise

Demî der-demî bih ki 'âlem (7) demîst

Bir nefes bir demde yegdür ki 'âlem bir demdür murād budur ki *ed-dünyâ sâ'atün fe'c' alhâ tâ'aten*²⁵⁸⁶ hasebince 'ışk-ı (8) İlâhî ile ğam-ı dünyâyı hâtırdan giderüp 'ömr ü 'âlem ki bir demdür anı 'ibâdet ile hatm itmek gerekdür

(36) Muğannî kücâyî be-zen (9) berbeî

Muğannî kandesin ur çopuz

Biyâ sâkî ez-bâde pür-kun baî

Gel sâkî şarâbdan tıldur yatakı murād vâ' izden (10) va' z-i bülend talebi ve şeyhden kalbi 'ışk-ı İlâhî ile pür kılmak istid' asıdur [*baî* kaz ve ördek ma' nâsınadur ve şarâb zarfı olan yatağ ma' nâsına isti' mâl olunur]

(37) Ser-i fitne dâred diger rûzgâr

Fitne başın (11) dutar daği rûzgâr

Men ü mestî vü fitne-i çeşm-i yâr

Ben ve mestlik ve yârûn gözi fitnessi murād girü fitne zuhûrî (12) var 'ışk-ı İlâhî ve zâtu'llâh meftûnı olup 'uzlet ihtiyâr etmek gerek dimekdür

(38) Der-in hûn-feşân 'arşa-i rustahîz

Bu kan (13) saçıcı kıyâmet meydânında

Tu hûn-ı şurâhî vü sāgar be-rîz²⁵⁸⁷

Sen şurâhî ve kadeh kanın dök murād fitne kıyâmeti çopup katl-i (14) nefis olduĸda sen nefis-i gerden-keşûn ve kalb-i münkalibin kanın dök riyâzet ile ve anlarûn helâkine meşĸûl ol dimekdür (15)

(39) Hemî-bînem ez-devr-i gerdün şigift

²⁵⁸⁶ الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَأَجْعَلْهَا طَاعَةً Dünyâ bir sâattir, o hâlde onu tâat kılın. (Hadîs) Mevzûâtü's-Sagânî, Hadîs No: 85/105.

²⁵⁸⁷ Bu mısırânın farklı bir şekli derkenârda şu şekildedir: Tu hem hûn-ı cām u şurâhî be-rîz

Görürüm devr-i felekden ‘aceb

Ne-dānem ki-rā ḥāk ḥ’āhed girift

Bilmezüm kimi toprak (16) süpürür murād eyyām-ı fitnede niceler helāk olsa gerekdür egerçi ḥüşüş-ı şahşı bilmezüm dimekdür

(40) Diger hemçü muğ āteşī (17) mī-zened

Daḥi muğ āteş-perest gibi od urur

Ne-dānem çerāğ-ı ki ber mī-kuned

Bilmezüm ki kimüñ çerāğın getürür murād budur ki (18) rüzgārdan zarar olur ammā bilmezüm kime olur dimekdür

(41) Firīb-i cihān kıssa-i rüşenest

Cihān aldaması bir rüşen kışşadur (19) ya‘ nī her kimseye ma‘ lümdur

Be-bīn tā çī zā’id şeb ābistenest

Gör ne toğar gice yüklüdür

(42) Dilā der-cihān dil me-nih (20) zīnhār

Ey gönül cihāna gönül kıma ya‘ nī gönül vir zīnhār

Ki kes ber-ser-i pül ne-gired qarār

Ki kimse köpri (21) başı üzre itmez qarār murād dünyā memerdür maqar degüldür dimekdür

(43) Hemān menzilest in cihān-ı ḥarāb

Hemān bir konaqdur [İ232b] (1) bu ḥarāb cihān

Ki dīdest eyvān-ı Efrāsiyāb

Kim görmüşdür Efrāsiyāb eyvānın ki bunda konmuş ve göçmüş gitmişdür

(44) Hemān (2) merḥalest in beyābān dūr

Hemān göç yiridür bu ırak beyābān

Ki güm şud der-ü leşker-i Selm ü Tūr

Ki anda yitdi Selm ü (3) Tūr leşkeri murād dünyānuñ nihāyetine irilmez hemān ecel irer nā-bedīd olunur dimekdür [*Selm ü Tūr* nām-ı pādşāhdur]

(45) Kücā rāy-ı mīrān-ı leşker-keşes²⁵⁸⁸

Qanı anuñ (4) leşker çekici beglerinüñ fikri

Kücā şeyde-i Türk-i ḥancer-keşes

Qanı anuñ ḥançer çekici sipāhīnūñ mekri murād hep bunlar helāk (5) olur dimekdür

(46) Ne tenhā şud eyvān-ı kaşreş be-bād

Yalñuz anuñ kaşrı eyvānı ile gitmedi

Ki kes zaḥme nizeş ne-yāred be-yād

²⁵⁸⁸ *Mīrān* kelimesine karşılık olarak derkenārda *pīrān* bulunmaktadır.

(6) *Ki kimse anuñ kabrin daħi añamaz* murād kabri daħi bilinmez olmışdur dimekdür

(47) Çi hoş guft Cemşid bā-tāc u genc

Ne hoş (7) didi tāc u hazīne ile Cemşid

Ki yek cev nīz zed serāy-ı sipenc

Ki bir arpaya degmez ‘āriyet evi murād beķāsı olmayan (8) nesne degmez dimekdür

(48) Yekī tīg dāned zeden rūz-ı kār

Biri kılc urmaķ bilür iş güninde

Yekī-rā qālem-zen kuned rūzgār

Biri (9) qālem urıcı ider rūzgār murād bu iki beytden budur ki nāsuñ ba‘zı hayra ve ba‘zı şerre mazhar olur (10)

MEŞNEVİ²⁵⁸⁹ [M.4]

[Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Seg ber-ān ādemī şeref dāred

Kelbūñ ol ādemi üzere şerefi vardır

Ki dil-i düstān biyāzāred

Ki dostlar gönün incidür (11) murād budur ki dostlar gönün inciden ādemden kelb yegdür

(2) İn sühan-rā haķıķatī bāyed

Bu söze bir haķıķat gerekdür

Tā ma‘ nānī (12) bedel fūrūd āyed

Tā ma‘ ānī gönle tala ve gire murād budur ki sen ki dostlar gönün inciden ādemiden kelb yegdür dırsın (13) bu qavl mücebince fi‘lūñ gerekdür ya‘nī kelbi ri‘āyet düşmeni ihānet itmek gereksin tā ki qavlūñūñ qalbde nüfūzu ve qabūli (14) ola ammā ‘acebdür ki bunūñ ‘aksini idersin

(3) K’ādemī bā-tu dest der-maṭ‘ ūm

Ādemī senūñ ile eli ṭa‘āmda

Seg (15) zi-bīrūn ber-āstān maḥrūm

Kelb taşradan ışık üzre maḥrūm

(4) Ḥayf bāşed ki seg vefā dāred

Ḥayf (16) ola ki kelbūñ vefāsı ola

Ādemī düşmeni revā dāred

Ādemī bir düşmeni revā duta murād zāhirdür (17)

²⁵⁸⁹ ‘Aded-i Ebyāt: 4.

MEŞNEVİ²⁵⁹⁰ [M.5]

[Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün]

(1) Eyā rihū'ş-şabā kalbī keşibi

Ey şabā yeli benüm kalbüm guşşalu ve mükedderdür

Meşāmī men beḥūrek (18) yestaḥibi

Benüm meşāmum senūn buḥūruñdan gögçek koḡulu olur murād teveccüh-i seḡeriden istirāhat bulduḡın ḡikāyetdür (19)

(2) Güzārī kun seḡer ber-ṡarf-ı gülzār

Uḡra şabāḡ gülzār cānibine

Be-serv ü gül zi-mā peyḡām be-güzār

Serve ve güle bizden (20) ḡaber geṡür murād 'ālem-i İläḡiye mürür iderseñ maḡām-ı a' lā şāḡibi ve keşf ehli olanlara bizden ḡaber ulaşdur dimekdür (21)

(3) Ki bā-rüyeş zi-ḡüsn ey gül me-zen lāf

Ki anuñ yüzi ile ḡüsnden ey gül lāf urma

Ki Zerdüzī ne-dāned [İ233a] (1) būriyā-bāf

Ki zerdüzlük bilmez ḡaşir doḡıyıcı murād ol cemāl-i bā-kemāle gülün nisbeti yok idüḡın zikrdür (2)

(4) Me-nāz ey serv bā-bālāyiş ez-ḡad

Nāzlanma ey serv anuñ bālāsı ile ḡadden

Ki bā-ḡadeş yaḡın mī-üfti ez-ḡad

(3) Ki anuñ ḡaddi ile yaḡın düşersin ḡadden murād derece-i 'āliye şāḡibi olan Rabb-i a' lāya nisbet itmek cā'iz (4) degüldür dimekdür

(5) Biyā sāḡi ki eyyām-ı bahārest

Gel sāḡi ki bahār eyyāmıdur

Be-raḡm-ı ü ki ü perḡiz-kārest

Anuñ (5) raḡmına ki ol perḡizkārdur murād şeyḡ-i zamān baştā da' vetdür ol kimesnenün raḡmına ki sülükdan ictinābı (6) vardur

(6) Şarāb-ı erḡanūnī bā-ḡavānī

Erḡanūnī şarābı zinetinden müstaḡniye olan güzeller ile

Hemī-ḡur tā tevānī mī-tevānī

(7) İṡ tā gücüñ yitdükçe gücüñ yiter murād ṡarīḡat maḡbūbları ile 'ışḡ-ı İläḡi nüş ḡıl dimekdür

(7) Me-dih der-ḡuş reh pend-i (8) edībān

ḡulaḡa yol virme nāşihler nāşihatine

²⁵⁹⁰ c Aded-i Ebyāt: 11.

Çi ez-pend ü çi âvâz-ı haṭībān

Naṣīḥat ne ḥaṭībler âvâzına murād (9) ḥaṭībler âvâzın dinleyüp aṇladığıñ gibi edībler pendin daḡı aṇla dimekdür ḥulāṣa-i murād ehl-i dünyādan saña pend idenler (10) naṣīḥatını fehm itme anuñ ile ‘amel itme dimekdür

(8) Hemīn mī-gūyedet der-bāḡ bülbül

Hemīn dir saña baḡda bülbül

Ki cām (11) ez-kef me-nih der-mevsim-i gül

Ki ḡadeḡi elden ḡoma gül mevsiminde murād budur ki şeyḡ-i ṭarīḡat dir baḡ-ı sülūkda zamān-ı keşfde (12) ḡalb-i ṣāfī ‘ışḡ-ı Ḥaḡḡı terk itme

(9) Ġanīmet dān viṣāl-i gül Ġanīmet

Ġanīmet bil gül viṣālını Ġanīmet

Be-mey ḡurden muṣammem kun ‘azīmet

(13) *Ṣarāb içmek ile muḡarrer ḡıl ‘azīmet* murād zamān-ı keşfi Ġanīmet bil ‘ışḡ-ı İlāhī nūṣın muḡarrer ḡıl dimekdür

(10) Me-ṣev ḡāfil ki fırṣat (14) mī-ṣeved fevt

Ġāfil olma ki fırṣat fevt olur

Dem-ā-dem vaḡt-i ‘iṣret mī-ṣeved fevt

Dem-ā-dem ‘iṣret vaḡti (15) *fevt olur* murād vaḡt-i ‘iṣret āḡiret dā’i olmaz fırṣatı fevt itme dimekdür

(11) Zi-Ḥāfız ḡuṣ kun in pend yek-dem

(16) *Ḥāfızdan iṣit bu naṣīḡati bir dem*

Hemī zen cām-ı mey va’llāhu a’lem

Ur ṣarāb ḡadeḡin va’llāhu a’lem murād budur ki ṣafā-yı (17) ḡalbe ve ‘ışḡ-ı Ḥaḡḡa doḡın va’llāhu a’lem

MESNEVİ²⁵⁹¹ [M.6]

[Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün]

(1) Her ki āmed der-i cihān pür zi-ṣūr

Her kim ki (18) *geldi fitne ile ṭolu cihāna*

‘Āḡıbet mī-bāyedeṣ reften be-ḡūr

‘Āḡıbet gerekdür aña ḡabre ḡitmek murād budur ki her kim ki bu (19) cihāna geldi ‘āḡıbet gidüp ḡabre girse gerekdür

(2) Der-reh-i ‘uḡbāt-ı dünyā çün püli

Dünyā ‘uḡbāları yolunda ki köpri gibidür (20)

Bī-beḡā cāyī vü vīrān menzili

²⁵⁹¹ ‘Aded-i Ebyāt: 11.

Beķāsuz yerdür ve vîrān menzildür

(3) Dil me-nih ber-în pül-rā ters ü bīm

Göñül koma bu köpriye (21) korķuludur

Berk-i [reh] sâz u me-şev incā muķīm

Yol yarāğın düz olma bunda muķīm murād tedbîr-i zād-ı âhîret kıl ya‘nî [İ233b] (1) tã‘at ü ‘ibâdet eylegil dimekdür

(4) Nezd-i ehl-i ma‘nâ in kâh-ı sipenc

Ehl-i ma‘nâ katında bu ‘âriyet köşk

Hest çün (2) vîrâne-i hālî vü genc

Gencden hālî bir vîrâne gibidür murād budur ki bu dünyâ bir genc ü defînen hālî vîrâne gibidür lâcerem (3) bu vîrâne ki gencden hālî ola be-ğâyet mezmûm olur

(5) Râstî dürr-i haķîkat sufteend

Râstî haķîkat incüsün delmişlerdür (4)

‘Ārifān in hāne-rā hān gufteend

‘Ārifler bu eve kârbân-serāy dimişlerdür zîrâ kârbân-serāy mevzi‘-i iķāmet degöldür (5) bu dağı öyledür

(6) Hān iķāmet-rā ne-şāyed der-güzer

Kârbân-serāy iķāmete yaramaz geç

Īn cihān bā-kes ne-māned der-güzer

Bu cihān (6) kimseye qalmaz geç çün kârbân-serāy iķāmet yeri degöldür ve cihān kimseye bāķi qalmaz bundan geçmek gerekdür

(7) Dür bāş ez-düstî-i (7) māl u cāh

İraķ ol māl u manşib muħabbetinden

Z‘ān ki mālet mār u cāhet hest çāh

Zîrâ māluñ yilandur (8) ve manşibuñ kuyudur el-‘iyāzu bi’llāh min şerri hümā

(8) Men ki refteem ĥod tuyî Behrām-ı Gūr

Ben dutam ki sensin Behrām-ı Gūr

H‘āhi üftād (9) āhîr ender-dām-ı gūr

Düşseñ gerekdür āhîr kabır ağına

(9) Ger ne kūrî gūr mî-bîn guftemet

Eger kör degülseñ kabiri gör didüm (10) saña

Yek-zamān bî-kār me-nişin guftemet

Bir zamān işsüz oturma didüm saña murād dā‘imā müşāhede-i kabır idüp ‘amelde duruş (11) dimekdür

(10) Hiç kes-rā nîst z‘în menzil güzîr

Hîç kimseye yokdur bu menzilden çäre

Ez-gedā vü şāh u ez-bernā vü pîr

Gedādan (12) ve şāhdan ve yigitden ve kocadan murād hîç kimse kabrden hālāş olmaz dimekdür [bernā feth-i bâ ile ve zamm ile yigit dimekdür]

(11) Ey ki ber-mā bü'gzerî dāmen-feşān

Ey (13) kimse ki bizüm üzerimüze uğrarsın etek silkerek

Hāfız el-ḥamdî hemî ḥ'āhed be-ḥ'ān

Hāfız el-ḥamd ister okı murād (14) budur ki kabrümde uğrayın kimseden Fātiḥa istid'ā iderin benüm için Fātiḥa okısun nitekim bu fakîr zamān-ı şîḥḥatümde kabrümde (15) va'z olunacak hücrede yazdurdum

Beyt

--+--/-+--/-+--

Her ki kabrümde du'ā idüp geçe

Cennete imān u Qur'ānla göçe

KAŞİDE [K.4]

(16) Bilgil ki ba'zı kimseler Ḥ'āce Hāfızuñ ba'zı dīvānında otuzdan artıḳ kaşidesin gördük dirler anuñ aşlı budur ki (17) on bir beytten ziyāde olan ḡazellerini ki āḫirinde bir ulu kimseyi zıkr itmişdür kaşideleri ile ayruca yazmışlar bu deñlü (18) kaşidesini gördük didükleri anlardur [meşelā ḥarf-i elifde *Ey fūrūḡ-ı māl-ı ḥüsn ez-rūy-ı raḥşān-ı şümā* olan ḡazeli kaşide 'add itmişlerdür ki āḫirinde Yezd şehrinüñ şāhını zıkr ider] ve illā bu fakîr bildüḡi Ḥ'āce Hāfızuñ kaşidesi dördtür biri ḥarf-i dālda (19) Şāh Ebū İshāḳ medḥinde ve biri ḥarf-i mīmde Şāh Manşūr medḥinde ḡazeller eşnāsında yazılmış bulunup ol ḥarflerde (20) yazılıp baş-ı 'özü kılınmışdur ve iki kaşide daḫi vardır anları hîç bir dīvānda ḡazeller eşnāsında bulmadum āḫirde irād (21) kıldum ki nüshamuzdan ḥāric Ḥ'āce Hāfız eş'ārından nesne qalmayup biri budur ki Şāh Şücā' medḥindedür

[Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün]

(1) Şud 'arşa-i [İ234a] (1) zemîn çü bisāt-ı İrem revān

Oldı meydān-ı bāḡ İrem bisāti gibi revān [revān rūḥ-ı insān ve cārî ve nāfız ve ḥurrem ma' nāsına gelür]

Ez-pertev-i sa'ādet-i şāh-ı cihān-nişān

Cihān (2) dikici şāhuñ sa'ādeti pertevinden [nişān 'alāmet ma' nāsına gelür ve cihān ile vaşf-ı terkibî olup cihān dikici ve cihān sâkin kılıcı ve cihān yandurıcı ma' nāsınadır]

(2) Ḥāḳān-ı şark u ḡarb ki der-şark u ḡarb-ı üst

Şarkuñ ve ḡarbuñ ulu şāhı ki (3) şarkda ve ḡarbda oldur

Şāhib-kırān u ḥüsrev ü şāh-ı Ḥudāyegān

Şāhib-kırān ve pādşāh u ulu ve şāhib-i devlet şāhı (4) [*Hudāyegān* lafzı müfreddür ulu ve şāhib-i devlet ma' nāsınadır]

(3) Hürşid-i mülk-perver ü sultān-ı dād-ger

Mülk besleyici güneş ve 'adl idici sultān

Dārā-yı dād-güster ü Kısra-yı ke-nişān

(5) *'Adl düşüci Dārā nām şāh ve Key nām pādşāh nişānlu 'Acem şāhı*

(4) Sultān-ı nişān-ı 'arşa-i iklim-i saltanat

Saltanat iklimi (6) *mejdānının sultān naşb idicisi*

Bālā-nişān-i mesned-i eyvān-ı lā-mekān

Eyvān-ı lā-mekān tekyegāhının yüce oturıcısı murād (7) saltanat-ı zāhire mālîk olduğu gibi saltanat-ı bâtına da hî mālîkdür dimekdür

(5) A'zam celāl-i devlet ü dîn ānki rif' ateş

Dünyā ve dînün (8) *cekāk a'zamı ol ki anuñ rif' atı*

Dāred hemişe tevsen-i eyyām zîr-i rān

Dutar hemişe eyyām küresin uyulux altında murād anuñ (9) 'uluvv-ı derecesi zikrinde mübālagadır ki anuñ rif' atı eyyām küresine süvār olur dîr

(6) Dārā-yı dehr Şāh Şücā' āftāb-ı mülk

(10) *Dehrün Dārāsı Şāh Şücā' mülk güneşi*

Hākān-ı kāmkar u şehinşāh-ı nev-cevān

Murād işlû hākān ve şāhlar şāhı nev-cevān (11)

(7) Māhî ki şud be-ţal' ateş efrûhte zemîn

Bir aydur ki anuñ güzel yüzi sebebi ile yalûnlanmış ve nûrlanmışdur yir

Şāhî ki [şud] be-himmeteş (12) **efrûhte ber-zemān**²⁵⁹²

Bir şāhdur ki olmuş anuñ himmeti ile yüce zamān

(8) Sîmurğ-ı vehm-rā ne-buved kuvvet-i 'urûc

Vehm (13) *sîmurğına olmaz yukarı çıkmak kuvveti*

Ancā ki bāz-ı himmet-i ü sâzed āşiyān

Ol yerde ki anuñ himmeti tufānı düzer yuva (14) murād budur ki himmeti şol kadr-i 'ālîdür ki sîmurğ-ı vehm aña çıgmağa kâdir olmaz

(9) Hükmeş revān çü bād ber-eţrāf-ı berr ü baħr

(15) *Anuñ hükmi revān yıl gibi kurı ve deñiz eţrāfına*

Mihreş nihān çü rūh der-a'zā-yı ins ü cān

Anuñ muhabbeti gizlû (16) *cān gibi ins ü cān a'zāsında*

(10) Ey şüret-i tu mülk-i cemāl ü kemāl-i mülk

²⁵⁹² Bu mîsrâda yer alan vezin kusuru mîsrâyâ [şud] lafzı eklenerek düzeltilmiştir.

Ey pādşāh senüñ şüretüñ cemāl mülkidür (17) ya‘nî güzellik memleketidür ve mülk kemālidür ya‘nî memleket kemālidür

Vey tal‘ at-i tu cān-ı cihān u cihān-ı cān

Vey (18) pādşāh senüñ gözün yüzün cihānuñ cānidur ve canuñ cihānidur

(11) Taht-ı tu reşk-i mesned-i Cemşid ü Keykubād

(19) Senüñ tahtuñ Cemşid ü Keykubād tekyegāhınuñ günisidür ya‘nî senüñ tahtuña Cemşid ü Keykubād tahtı günü ider (20)

Tāc-ı tu ‘ ayn-ı efser-i Dārā vü Erdevān

Senüñ tācuñ Dārā daği Erdevān tācınıñ ‘ aynıdur

(12) Tu āftāb-ı mülkî vü hercā (21) ki mî-revî

Sen mülk güneşisin ve her yire ki gidersin

Çün sāye ez-kaḫā-yı tu devlet buved revān

[İ234b] (1) Gölge gibi senüñ eñseñden devlet oldı revān

(13) Erkān ne-pervered çü tu hergiz be-hiç karn

‘ Anāşır beslemez (2) senüñ gibi hiç hergiz karn da

Gerdün neyāvered çü [tu] ahter [be-şad] kırān²⁵⁹³

Felek getürmez senüñ gibi yıldız yüz kırānda (3)

(14) Bî-tal‘ at-i tu cān ne-girāyed be-kālbud

Senüñ tal‘ atüñsüz cān meyl eylemez bedende [kālbud] kâlibdur murād bedendür

Bî-nî‘ met-i tu mağz ne-bended der-üstüñ‘ān

(4) Senüñ nî‘ metüñsüz ilik bağlamaz kemükde

(15) Her dānişî ki der-dil-i defter neyāmedest

Her ‘ ilm defter içine gelmemişdür (5) ya‘nî kitābda yazılmamışdur

Dāred cevāb-ı hāme-i tu be-ser-i zebān

Dutar senüñ kalemüñ cevābı dil ucu üzre ya‘nî (6) her ilm ki yazılmamışdur senüñ kalemüñ ucında hāzırdur

(16) Dest-i tu-rā be-ebr ki yāred şebîh ked

Senüñ elüñi buluta (7) kim kādır olur teşbîh itmege

Çün bedre bedre in dihed ü kaṭre kaṭre ān

Çün bedre bedre bu ya‘nî elüñ (8) virür kaṭre kaṭre ol ya‘nî bulut [bedre on biñ dimekdür]

(17) Bā-pāye-i celāl-i tu eflāk pāymāl

Senüñ celālüñ pāyesi ile eflāk (9) ayak altında olmış

V‘ez-dest-i baḫr ü kān-ı tu der-dehr dāstān

²⁵⁹³ Belirtilen kısımlar 3206 numaralı nüshada eksiktir.

Senüñ deñiz ve ma‘den elüñden zamānda dāstān (10)

(18) Ber-çarḥ-ı ‘ilm mihrī vü ber-farḥ-ı ‘aql tāc

‘İlm çarḥı üzre güneşsin ve ‘aql depesi üzre tācsın

Der-çeşm-i fażl (11) nūrī vü der-cism-i mülk cān

Fażl gözinde nürsın ve mülk cisminde cānsın

(19) ‘İlm ez-tu bā-kerāmet ü ‘aql ez-tu bā-şüküh

(12) ‘İlm senden kerāmet ile ve ‘aql senden heybet ile

Şer‘ ez-tu der-ḥimāyet ü dīn ez-tu der-emān

Şer‘ senden ḥafẓ da (13) ve dīn senden emān da

(20) Ey ḥüsrev-i menī‘ cenāb-ı refī‘ -i ḳadr

Ey men‘ idici ḥüsrev refī‘ -i ḳadr cenābı

Vey dāver-i (14) adīm-mişāl ü ‘azīm-şān

Vey mişālī ‘adīm ḥākim ve şānı ulu

(21) Ey āftāb-ı mülk ki der-cenb-i himmetet

Ey mülk (15) güneşi ki himmetüñ ḳatında

Çün zerre-i ḥaḳīr buved genc-i şāyegān

Zerre-i ḥaḳīr gibi olur şāhlara lāyık olan (16) ḥazīne [şāyegān aşlda şāhgāndur pādşāhlara lāyık nesne dimekdür bu ma‘nā i‘tibārī ile mevāzī‘ -i mütē‘addide isti‘māl iderler nitekim şu‘arā ḳāfiye-i şāyegān dirler ekşer elif ü nün ḳāfiyesine dirler bu ḳaşıde gibi]

(22) Der-cenb-i baḥr-i cūd-ı tu ez-zerre kemterest

Senüñ seḥāñ deñizi ḳatında zerreden eksükrekdür

Şad genc-i şāyegān (17) ki be-baḥşī be-rāyegān

Yüz şāhlara lāyık ḥazīne ki virsin rāyegān

(23) ‘İşmet nihufte ruḥ be-ser-ā-perdeet muḳīm

‘İşmet (18) yüzün örtmişdür senüñ serā-perdeñde muḳīm

Devlet nihāde raḥt-ı beḳā zīr-i kendelān

Devlet ḳomış beḳā raḥtını temerruḳlık (19) altında

(24) gerdün berā-yı ḥayme-i ḥurşid mülketet

Felek senüñ mülküñ güneşi çadurı için

Ez-küh u ebr sāḥte tā zīr (20) sāyebān

Ṭağdan bulut düzmiş aşağıya dek sāyebān murād bulut senüñ devletüñ güneşinüñ sāyebanı dur dimekdür (21)

(25) V’ın atlas-ı münakḳaş-ı nüh tū-yı zer-nigār

Bu atlas-ı münakḳaş toḳuz ḳat zer-nigār

Çetr-i bülend ber-ser-i hargāh-ı ẖış dān

[1235a] (1) *Kendü çaduruñ başı üzre yüce ser-ā-perde bil* ya' nī felek ki münakkaş atlas ve toköz kat zer-nigār kumaşdur senüñ (2) çaduruñ üzerine ser-ā-perde ve sāyebān bil

(26) Ba' d ez-Keyān be-mülk-i Süleymān ne-dād kes

Keyāndan soñra Süleymān mülkine (3) *virmedi kimse* [erbāb-ı tevārīh 'Acem pādşāhların dört mertebe üzerine kısmet itmişlerdür ikincisi mülük-ı Keyān altı yüz seksen yıl beglik eylediler]

İn sāz u in ẖızāne vü in leşker-i girān

Bu yerāğı bu ẖazīneyi ve bu ağır leşkeri

(27) Būdī derūn-ı gülşen (4) ü ez-perdedilān-ı tu

Gülşen içinde idüñ ve senüñ bahādurlaruñ

Der-Hind būd gulğul u der-Zeng bud figān

Hinde (5) *idi gulğule ve Zeng vilāyetinde idi feryād* murād kendüñ şöhetde iken bahādırlarınun ẖavfından Hind u Zeng vilāyetlerinde (6) feryād u figān var idi dimekdür

(28) Der-deşt-i Rūm hayme zedī vü girīv-i kūs

Eger Rūm ovasında çadur uraydı (7) *kūs feryāddan*

Tā deşt-i Rūm reft ü beyābān-ı Sīstān

Rūm şahrāsına gider idi ve Sīstān beyābānına [Sīstān nām-ı vilāyet-i Rüstemdür]

(29) Tā Kaşr-ı (8) zerd sāhteī lerze ūftād

Tā şaru köşki düzdüñ lerze düşdi

Der-kaşrhā-yı kayşer ü der-hānehā-yı ẖān

(9) *Kayşerüñ kaşrlarına ve Tātār ẖān ẖanelerine* murād Şāh Şücā'ı kemāl-i mehābet ile vaşfdur

(30) Ān kīst kū be-mülk kuned bā-tu hem-serī

(10) *Ol kimdür ki tā mülkde ide senüñ ile hem-serlik*

Ez-Mışr tā be-Rūm u zi-Çīn tā be-Çayrevān

Mışrdan Rūma dek Çīnden (11) *Mağrib vilāyetine dek* [Çayrevān bir nice ma' nāya gelür kenār-ı āsmāna dirler ve şarka ve ğarba dirler ve kūh-ı Kāfa dirler ve Mağrib Tırāblūsı olduğu vilāye dirler]

(31) Sāl-i diger zi-kayşeret ārende bāc-ı ser

Gelicek yıl kayşerden saña getürürler baş bācını

V'ez-Çīnet (12) āverend be-dergeh ẖarāb-ı ẖān

Dağı Çīnden getürürler senüñ dergāhuña ẖān ẖarācını

(32) Tu şākiri zi-ẖālīk u ẖalk ez-tu şākirend

(13) *Sen hālîkdan şākirsın ve halk senden şākirdür*

Tu şādmān be-devlet ü mülk ez-tu şādmān

Sen devlet ile şādmān (14) ve mülk senden şādmāndur

(33) İnek be-ṭarf-ı gülşen ü eyvān hemî-revî

Uşda gülşen ve eyvān ṭarafına gidersin

Bā-bendegān (15) semend-i sa‘ ādet be-zîr-i rān

Ḳullar ile sa‘ ādet atı uyluḳ altında murād sa‘ ādet atına süvārsın ḳullaruñ ile dimekdür (16)

(34) Ey mülhemî ki ez-şaf-ı Kerrūbiyān-ı ḳuds

Ey pādşāh bir mülhemsin ki ḳuds melā ‘ike-i muḳarribîn şafından

Feyzî resed (17) be-hāṭır-ı pāket zamān zamān

Bir feyz irer pāk hāṭıruña zamān zamān

(35) Ey āşkār pîş-i dilet herçi Kirdgār

Ey pādşāh (18) senüñ gönñüñ önñinde āşkāredür her nesne ki Haḳ te‘ālā

Dāred hemî be-perde-i [ḡayb enderün nihān

Dutar²⁵⁹⁴ perde-i ḡayb içre gizlü murād şāhib-i keşf (19) dimekdür

(36) Dāde felek ‘inān-ı irādet be-dest-i tu

Virmişdür felek irādet uyanını senüñ elüñe

Ya‘nî ki men kiyem be-murād-ı (20) ḥodem me-rān²⁵⁹⁵

Ya‘nî ki ben kimüm benî kendü murāduma sürme murād ḳuṭb-ı ‘ālem ve mutaşarrıf-ı felek-i a‘ zamsın dimekdür

(37) Ger kūşîşiyet (21) üfted ber-dādeem be-ber

Eger duruşmañ düşe saña sîne virmişüm ḳurıya ya‘nî eger duruşup sefer ü ḡazā itmek [İ235b] (1) isterseñ yürî [bunda daḡı sekte vardur]

V‘er baḡşîşiyet āyed zer dādeem be-kān

Eger saña ‘aṭā gelürse altun virmişüm ma‘dene ya‘nî seḡā itmek (2) ma‘dene altun virmişüm andan alup vir

(38) Ḥaşmet kücāst der-kef-i pāy-ı ḥodeş fiken

Ḥaşmuñ ḳandedür anı kendü ayaḡuñ (3) ayasına at ya‘nî ayaḡ altında çekene helāk ḳıl

Yār-ı tu kîst ber-ser-i çeşm-i meneş nişān

Senüñ yārüñ kimdür anı benüm gözüm (4) başı üzerine naşb ḳıl ya‘nî senüñ dostuñ kim ise anı benüm gözüme bindür ki anuñ yeri benüm gözüm üstidür

(39) Hem kām-ı men (5) be-ḥıdmet-i tu geşte muntazam

²⁵⁹⁴ Bu kısım 3206 numaralı nüshada bulunmamaktadır.

²⁵⁹⁵ Derkenârda *me-rān* ifâdesine karşılık olarak *be-rān* kelimesi *sür* şeklindeki anlamı yazılmıştır.

Hem benüm murādum senüñ hıdmetüñ ile oldı muntażam

Hem nām-ı men be-midhat-i tu geşt cāvidān

(6) *Hem benüm adum senüñ medhüñ ile oldı ebedī* murād budur ki benüm murādum senüñ hıdmetüñ ile hāşıl oldı ve benüm (7) adum seni medh itmek ile ebedī ve bākī kaldı

KAŞİDE [K.5]

Bu kaşıde Muhammed bin ‘Alī nām vezīr medhindedür ve şu‘ārānuñ (8) ‘ādetidür ekşer maḥbūb zikri ile kaşıdeye ibtidā iderler anuñ ile muḥāṭabaya ve mükālemeye takrīb idüp memdūhuñ vaşfına (9) şürü‘ ider ve tarikat ehli katında şeyḥ ü mürşid maḥbūb-ı mecāzī meşābesindedür

Beyt

Hānkaḥdur çün bize meyḥāne (10) ey dil ḥūbdur

Düş ayağına elin al şeyḥimüz maḥbūbdur

Lācerem bunda muḥāṭab olan maḥbūbdan murād şeyḥ-i tarikatdur (11) ve mürīd-i şādık gāh olur şeyḥine iḥlās-ı irşād kılur anuñçün dir

[Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün]

(1) Zi-dilberī ne-tevān lāf zed be-āsānī

Dilberlikden (12) lāf urmaḥ olmaz āsānlık

Hezār nükte der-ın kār hest tā dānī

Biñ nükte bu işde vardur tā bilesin murād budur ki (13) mürīd gönlin almaḥ ve şeyḥlik da‘ vīsin kılmaḥ āsān degüldür bu işde çok daḳıka vardur eger bilürsen

(2) Be-cüz şeker-dehenī (14) māyehāst ḥūbī-rā

Şeker ağızlıluḥdan ḡayrı māye vardur ḥūblıḡa [bu beytde aḡuz yüzüne teşbīh olduḡı melḥūzdur]

Be-ḥātemī ne-tevān zi-dem-i Süleymānī

Bir yüzük ile Süleymānlık (15) nefesin urmaḥ olmaz murād mücerred va‘z ve ma‘rifet ve aḥvāl-i tarikat söylemek ile şeyḥlik olmaz nitekim yalnız yüzük ile (16) Süleymānlık olmaz pes ‘amel gerek ki kıl bilā-‘amel mü’eşşir degüldür

(3) Hezār salṭanat-ı dilberī be-dān ne-resed

Biñ dilberlik (17) salṭanatı aña irişmez

Ki der-dilī be-hüner ḡıṣ-rā be-guncānī

Ki bir gönle hüner ile kendüñi şıḡdırasın murād budur ki (18) çok va‘z u naşihat eylemek ve ‘ilm ü ma‘rifet söylemek ve ḡalka ḡükm ü ḡükümet eylemek ve kendüyi a‘lā vü evlā görmek (19) aña irişmez ki ‘amel-i şālīḡ ü iḥlās ile gönülde yer idüp ḡalbe duḡul idesin

(4) Çi gerdhā ki ber-engīḡtī zi-hestī-i men

(20) Ne tozlu ki ḡoparduñ benüm dārlıḡumdan

Me-bād haste semendet ki tîz mî-rânî

Haste olmasun anuñ ki tîz sürersin (21) murād va‘ẓuñ ile benden çok küdürât-ı nefsâniye kıoparduñ hûb-ı ‘ilm ü kemâlûñ ve taqdîr-i maķâlûñ var güzel sürersin ya‘nî [İ236a] (1) sevķ-i kelâm idersin demekdür

(5) Be-hem-nişîni-i rindân serî fûrûdâred

Rindler hem-nişîniliginde bir baş indür

Ki genchâst (2) der-în bî-zerî vü sāmānî

Ki hâzîneler vardur bu başsuzlıkda ve bu yünsüzlükde murād budur ki ‘ilm-i keşîrûñ ve va‘ẓ-ı (3) dil-peẓîrûñ vardur ammâ muhliş olan ‘amîler ve melâmiyye tã’ifesinden olanlar ile muhâhabete tenezzül it ki bu fakr (4) u bî-vechlikde nice nice hâzîneler vardıķı ğınâ-yı kalb ve şafâ-yı hâtır ve kenz ü kanâ‘at ve genc-i ferâğat ve faẓl-ı İlâhî (5) feyẓ-i nâ-mütenâhî vardur

(6) Biyâr bâde-i rengîn ki yek hikâyet-i râst

Getürür rengîn şarâbı ki bir doğru hikâyet

Be-güyem (6) ü ne-kunem rahne der-müselmânî

Dirüm ve itmezüm gedik müselmânlıkda murād budur ki ‘ışķ-ı hâliş ve ‘amel-i bî-riyâ getür (7) ki mü‘min-i muhliş olasın ki saña bir hikâyet-i râst diyeyin andan hisşe alasın müselmânlığa nokşân vermeyeyin (8) ol hikâyet-i râst bu iki beytden ma‘lûm olur ki dir

(7) Be-hāk-i pây-ı şabûhî-keşân ki tâ men-i mest

Şabûhî çekenler (9) ayaķı topraķı haķķıçün ki tâ ben mest

Be-küy-ı meykede üstâdeem ber-derbânî

Meyhâne mahallesinde dikilmişüm kapucılıkda (10) murād seher-hîz olup tã‘at idenlerûñ hāk-i pâyı haķķıçün ben ‘âşık-ı mest hânķâh mahallesindeki kapucılığa (11) tırmişüm ve hıdmetde ķā‘im olmışüm

(8) Be-hiç zâhid-i zâhir-fürüş ne’gzeştem

Hiç zâhir satıcı zâhide uğramadum (12)

Ki zîr-i hırķa ne zünnâr dâşt pinhânî

Ki hırķası altında zünnârı olmaya gizlü murād budur ki her şûfî-i zâhir-fürüşa (13) ki bulaşdum anda pinhân zünnâr-ı riyâ ve kibr ü mekr gördüm pes ihlâş-ı emr nâdir ve taḥşîli müşkildür ki (14) ve kârger olan oldur anuñ kesbine sa‘y gerekdür

(9) Be-nām-ı turre-i dil-bend-i hîş hayrî kun

Kendü gönül bağlayıcı turreñüñ (15) adı haķķıçün bir hayr kııl

Ki tâ Hudât nigh dâred ez-perişânî

Ki tā Allāh şaklaya seni perişānlıkdan murād muḥātabdan (16) şeyḥdür aña dir senüñ gönül bağlayıcı silsile-i tarīkūñ ḥaqqıçün bir ḥayr kıl ki en-nāsü mecziyyüne bi-a‘mālihīm²⁵⁹⁶ ḥasebince Allāh te‘ālā (17) perişānlıkdan şaklaya ve ol ḥayr budur ki

(10) Me-gır çeşm-i ‘ināyet zi-ḥāl-i Ḥāfız bāz

‘Ināyet gözini Ḥāfızuñ ḥālinden (18) girü dutma

Veger ne ḥāl be-güyem be-Āşaf-ı şānī

Yoḥsa ḥālī diyem Āşaf-ı şānīye ki ol muşlih-i aḥvāl-i ‘ālemdür benüm ḥālüm (19) ıslāḥında sa‘y idüp saña şalāḥ-ı ḥālimi emr ider ve ol Āşaf-ı şānī vaşf u beyānı içün dir

(11) Vezīr-i şāh-nişān (20) ḥ‘āce-i zemīn ü zamān

Pādşāh nişānlu vezīr ve yirüñ ve zamānuñ Ḥ‘ācesi

Ki ḥurremest be-dü ḥāl-i insi vü cānī

(21) Ki ḥurremdür anuñ sebebi ile insi ve cānī ḥālī murād budur ki ol vezīr ‘‘āmü’n-nef dür ki anuñ sebebi ile ḥurremdür her [İ236b] (1) kimsenüñ ḥālī

(12) Kıvām-ı devlet ü dünyī Muḥammed bin ‘Alī

Devlet ve dünyā kıvāmı Muḥammed bin ‘Alidür

Ki mī-dıraḥşides ez-çehre-i ferr-i (2) Yezdānī

Ki yaldurur anuñ yüzinden Ḥaḥ te‘ālāya mensüb kuvvet ve revnaḥ murād kıvāmdan oldur ki bir nesnenüñ durmasına (3) sebep olasın ol vezīr-i devlet ve dünyānuñ kıyām u pāydār olmasına sebebdür ve yüzinden kuvvet ü behcet-i Yezdānī (4) zāhir olmaḥ uṭlubü’l-ḥayra ‘inde ḥisānī’l-vücūh²⁵⁹⁷ ḥasebince delīl-i ḥayrdur

(13) Zihī ḥamīde-ḥışālī ki gāḥ fikr-i şavāb

(5) Zihī Maḥmūdu’l-ḥaşā’il ki fikr-i şavāb vaḳtinde

Tu-rā resed ki kunī da‘vī-i cihān-bānī

Saña irişür ve yaraşur ki (6) idesin cihān şaklayıcılık da‘vīsini murād budur ki cihān şaklamağa iyü ḥūlu gerek vezīr-i Maḥmūduñ iyü (7) ḥaşletleri olduğıçün saña yarar cihān-bāzlık da‘vīsini itmeñ didi ki lafz-ı bān ism-i cāmiddür ve (8) ḥıfza delālet ider anuñçün bağbān ve kellebān ve keştibān dirler

(14) Tırāz-ı devlet-i bākī tu-rā hemī-zībēd

Devlet-i bākī (9) ‘alāmet cāmesi saña yaraşur

Ki himmetet ne-bered nām-ı ‘ālem-i fānī

Ki senüñ himmetüñi iletmez ‘ālem-i fānī nāmı murād budur ki ‘ālem-i (10) fānī nām u nişānına himmet şarf itmezsen her kārūñ Allāh içündür lācerem devlet-i bākīye ‘alāmet cāmesi ya‘nī devlet-i ebediyye (11) libāsı saña yaraşur

(15) Eger ne dest-i ‘aṭā-yı tu dest-gır şevēd

²⁵⁹⁶ النَّاسُ مَجْزِيُونَ بِأَعْمَالِهِمْ İnsanlar amellerine göre karşılık görürler. (Hadīs) Kaynak Kitap: el-Makāsıdu’l-hasene, Hadīs No: 1186.

²⁵⁹⁷ اَطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جِسَانِ الْوُجُوهِ Hayrı, gülyüzlü kimselerden isteyiniz. (Hadīs) Hilayetü’l-Evliyâ, İbn Naīm, Hadīs No: 3741.

Eger senüñ ‘aṭāñ eli dest-gır olmaya

Heme basit-i zemîn rû (12) nihed be-vîrânî

Dükeli yer düşkini yüz kor vîrânelige murâd budur ki basit-i zemîn ma‘mûr iden senüñ ‘aṭāñ ve seḥâñdur (13) ol dest-gır olmasa cemî‘-i basit-i zemîn vîrânlığa teveccüh ider

(16) Tuyî ki şûret-i cism-i tu-râ heyûlâ nîst

Sensin ki şûret-i (14) cismüñe heyûlâ yoḡdur

Zi-cevher-i melekî der-libâs-ı insânî

Meleke mensûb cevherdensin insâna mensûb libâsda murâd (15) budur ki cismâniyâtuñ şûret-i cismiyyesine heyûlâ gerek ki şûret-i cisme heyûlâyâ ‘arız olmaz belki sen mādde-i (16) melekîyyeden maḥlûḡsın ki aña şûret-i insâniyye ‘arız olmışdur ḥulâşa-i murâd memdûḡı olan vezîri aḡlâḡ-ı melekîyye ile (17) tavşîfdür māddesi cevher-i melek olduḡıçün

(17) Kûdām pāye-i ta‘zîm naşb bâyed kerd

Ḳaḡı ta‘zîm pāyesin naşb itmek (18) olur

Ki der-mesâ‘il-i fikret ne ber-ter ez-ânî

Ki fikr mesâ‘ilinde andan yüce olmayasın murâd budur ki fikr seni ta‘zîm (19) idüp fülân pāye anuñ derecesidür dise sen istiḥḡâḡda andan a‘lâsın pes senüñ içün fikr ile bir pāyeyi ta‘zîm-i (20) ta‘yîn itmege imkân yoḡdur

(18) Derûn-ı ḡalvet-i kerrûbiyân-ı ‘âlem-i ḡudst

‘Âlem-i ḡuds melâ‘ike-i muḡarrebleri ḡalveti içinde

Şarîr-i kilî-i (21) tu bâşed semâ‘-i rûḡânî

Senüñ ḡalemüñ âvâzı olur semâ‘-ı rûḡânî murâd budur ki ‘âlem-i ḡudsde olan melâ‘ike-i [İ237a] (1) muḡarribîn ḡalvetleri içinde senüñ ḡalemüñ şadâsından raḡş u semâ‘ iderler ki yazduḡı melâ‘ike ḡaṭ idicek (2) ḡayrâtdur

(19) Tu-râ resed şeker-âvîz-i ḡ‘âceḡi k‘ez-ḡod

Saña yaraşur ḡ‘âceliḡ şeker-âvîzi ki seḡâdan

Dü âstîn (3) be-kerîmân-ı ‘âlem efşânî

İki yeñi ‘âlem kerîmlerine şaçarsın murâd budur ki ḡaçan bir kimse bir fâ‘iḡ ü laṭîf iş işlese (4) ve bir şan‘ atda pehlivânlıḡ eylese şeker aşdı dirler pes vezîrât şeker-âvîzi saña yaraşur ki cemî‘-i ‘âlem kerîmlerüñ (5) geḡdûñ ve anlardan yüksek uçduñ

(20) Sevâbıḡ-ı keremet-râ çî gûne şerḡ dihem

Senüñ keremlerüñ nice şerḡ idem (6)

Tebârekallah ez-ân kârsâz-ı râḡmânî

Bâreka’llâḡ ol râḡmânî iş düzmekden murâd budur ki sâbıḡan senden şadır (7) olan keremlere insân ḡâdir olur dimekdür ḡazret-i Raḡmâna nisbet olınacaḡ keremlerdür pes ben ol keremleri şerḡ itmege (8) nice ḡâdir olurum ḡulâşa-i murâd memdûḡını kemâl ile vaşfdur

(21) Şevā' ik-i şaḥaṭet-rā biyā çî gûne kunem

Şevā' ik cem' -i (9) şā' ikadur şā' ika yıldurumdur şaḥaṭ hışmdur ma' nā-yı mışrā' budur ki senün hışmuñ yıldurumların niçe beyān idem (10)

Ne' ūzu bi'llāh ez-ān çizhā-yı tūfānī

Ne' ūzu bi'llāh ol tūfānī nesnelerden murād memdūhını kemāl-i ğazab ile tavşīfdür (11) ki maḥallinde kerem-i tām nice memdūh ise mürakka' ında intikām-ı tamām daḥi öyle maḥbūldür

(22) Künün ki şāhid-i gül [şud] be-ḥaclegān-ı (12) çemen

Şimdi ki gül maḥbūbı gitdi çemen gerdek ḥānesine

Cüz ez-nesīm-i şabā nīst hem-dem-i cānī

Şabā yilinden ğayrı yoḡdur (13) muşāḥib-i cānī murād budur ki keşf-i feyz ki meclis-i zikre gide nefḥa-i Rabbāniyeden ğayrı cān muşāḥabi olmaz

(23) Şakāyık ez-pey-i (14) sultān-ı gül sipāred bāz

Şakāyık gül sultānı içün ısmarlar ya' nī teslīm ider girü

Be-bādbān-ı şabā kellehā-yı nu' mānī

Şabā (15) yelcisine nu' mānī başları murād şakāyıkdan başında āteş-i 'ışk olan kimsedür lācerem ol başında olan elvān-ı efkārı (16) terk idüp keşf-i İlāhī ve feyz-i şāhī ister [bādbān lafzı lafz-ı müfred i' tibār olınacak yelken ma' nāsınadur ammā bād lafzı ile bān lafzından mürekkeb i' tibār kılınacak ki bān lafzı edāt-ı hıfzdur yelci demek olur beli yelkene bādbān didükleri bu ma' nā-yı aşlī i' tibārī iledür bu müte' allık beyān 'an qarīb geçmiştir]

(29) Be-dān resīd zi-sa' y-ı nesīm bād-ı bahār

Aña irişdi bahār yilinüñ gökçek koḡulu (17) yelinüñ sa' yından

Ki lāf mī-zened ez-luṭf rūḥ-ı ḥayvānī

Ki lāf urur luṭfdan rūḥ-ı ḥayvānī murād bahārdan 'ālem-i baştur (18) anuñ yeli nefḥa-i Rabbāniyedür ve nesimi feyz-i ṭayyibdür anuñ sa' yı ve himmeti olıcak ancak rūḥ-ı insānī degül rūḥ-ı ḥayvānī daḥi leṭāfet ü (19) feyezān lāfın urur

(30) Seḥergehem çî hoş āmed ki bülbüli gül-bāng

Seḥer vaḡtinde baña hoş geldi ki bir bülbul āvāza

Be-ḡonca mī-zed (20) ü mī-guṭt der-sūḥan-rānī

Urdı ḡoncaya ve didi söz sürmekde bu beyt merhūndur

(31) Ki teng-dil çî nişinī zi-perde bīrūn āy

(21) Göñli ṭarına otursın perdeden ṭaşra çık

Ki der-ḥumest şarābī çî la' l-i rummānī

Ki küpdedür bir şarāb la' l-i rummānī gibi [İ237b] (1) murād bülbulden ṭarıkate da' vet idendür ve ḡoncadan ehl-i dünyā olup münkabiz olandur ve küpden murād şeyhdür ki (2) 'ışk-ı İlāhī ile mālīdür mürīdler zūrūf-ı kulübına andan zevk-i 'ışk ḥāşıl olur lācerem ol ṭarıkate da' i olan dil-teng (3) olan ehl-i dünyāya dir göñli ṭarına

oturursın muzîk-i dünyâdan çıkup huzûr-ı şeyhe gelüp ‘ışk-ı İlâhî nûş idüp (4) pür şevk olup hurûş kıl

(32) Me-kun ki mey ne-hurî ber-cemâl-i gül yek mäh

İtme ki şarâb içmezseñ gül cemâli üzre bir ay (5)

Ki bāz mäh-ı diger mî-hurî peşimānî

Ki girü bir ay dañi peşimānlık perisin murād budur ki keşf-i zühûr idicek müşāhede-i (6) keşf üzre ‘ışk-ı İlâhî nûş itmez ve tã‘at-i kurbet kılmazsañ ol hâlet geçicek peşimānlık perisin

(33) Be-şükr töhmet-i tekfir k’ez-miyân (7) ber-hāst

Tekfir töhmeti ortadan qaldığı şükre

Be-küş k’ez-gül ü mül dād-ı h’ış be’stānî

Duruş ki gülden (8) ve şarābdan kendü dāduñı alasın murād budur ki evvelā münkir-i ‘ışk çok idi ki terk-i dünyā idüp ‘ışk-ı İlâhî ve tã‘at-i (9) şāhiye meşgûl olanlara tã‘n idüp tekfir eyleyüp hatāya nisbet iderler idi şimdi münkir olanlar muķırr olup (10) töhmet-i tekfir ortadan gitdi lācerem bu şükr için sa‘y idüp keşfden ve ‘ışk-ı Hākdan kendü dāduñı alup kazāyı mäfāt (11) itmek gereksin

(34) Cefā ne şive-i dîn-perverî buved hāşā

Cefā dîn besleyenler şivesi degüldür hāşā

Heme kerāmet (12) ü luţfest şer‘-i Yezdānî

Dükeli kerāmet ü luţdur şer‘-i İlâhî murād budur ki şer‘atde ehl-i te‘vîl olanları (13) ve tercih-i vecih kılanları ve ıstılâh-ı mahşûşî olanları tekfir itmezler belki tekrîm ü luţf iderler pes dîn-perver (14) olanlar ve bu mes‘ele bilenler ehl-i taşavvufa cefā itmezler ve te‘addî kılmazlar ammā

(35) Rumûz-ı sırr-ı ene’l-Haķ çi dāned ān gāfil

(15) Ene’l-Haķ sırrı remzlerin ne bilür ol gāfil

Ki müncezib ne-şud ez-cezbehā-yı Subhānî

Ki çekilici olmadı Sübhānî (16) cezbelerden murād budur ki şol kimseye ki cezbe-i İlāhiyye vāşıl olup kendü nefsāniyyetinden hālî vü tecellî-i Sübhānî (17) ile mālî ola ol kimse anuñ *ene’l-Haķ* dise revā olur ve şol kimse ki evşāf-ı beşeriyet andan zā‘il olup *taḥallaķū* (18) *bi-aḥlāķi’l-lāhî*²⁵⁹⁸ mücebince ḥulķ-ı Haķ anda hāşıl ola *ene’l-Haķ* dise revā olur yā şol kimse ki mażhar-ı şıfātu’llāh (19) olup andan āşār-ı İlāhiyye zühûr idüp şol demür gibi ki āteşde durup reng-i āteş hāşıl kılup ve āteş gibi iḥrāk (20) ider olup ene’n-nāru demek cā‘iz olduğı gibi mażhar-ı şıfātu’llāh ve mażhar-ı āşār-ı İlāh olan *ene’l-Haķ* dise revā olur (21) bu rumûzı bilmeyen gāfil bunuñ kã‘ilin küfre nisbet kılur

(36) Derûn-ı perde-i gül bîn ki gonca mî-sāzed

Gül perdesi için [İ238a] (1) gör ki gonca düzer

²⁵⁹⁸ Bu ifāde bir hadîs içerisinde yer almaktadır: مُعَاشِرَةُ الْعَارِفِ كَمُعَاشِرَةِ اللَّهِ يَحْتَمِلُ عَنْكَ وَيَحْلُمُ عَنْكَ تَخَلُّقًا بِأَخْلَاقٍ Ebû Nu‘aym, Hilyetü’l-Evliyâ, Hadîs No: 14652.

Zi-behr-i dide-i haşm-ı tu la' l-i peykānī

Senüñ haşmuñ gözi içün la' l-i peykānī murād muhātabdan (2) vezir-i memdūhdur aña dir ki açılmamış gül ki aña gonca dirler anuñ içine nazar kıl gör ki la' l gibi kızıl temrendür senüñ haşmuñ (3) gözi içün ya' nī anuñ gözin çıkarmak içün

(37) Tarab-serāy-ı vezirest sākiyā me' gzar

Vezirüñ şenlik evidür (4) *ey sākī koma*

Ki gayr-ı cām-ı mey āncā kuned girān-cānī

Ki şarāb kadehinden gayrı anda ağır cānluluk ide ya' nī şakīl ola murād budur ki (5) rūh-ı insānī şahdur 'aql-ı me' ād anuñ veziridür ve baş ol vezirüñ şenlik evidür lācerem ey şeyh başda zarf-ı 'ışkdan (6) gayrı nesne koma belki anı zarf-ı 'ışkdan gayrı kılma tā ki şıkl-ı cān olmaya

(38) Tu būdi āndem-i şubh-ı ümīd k'ez-ser-i mihr

Sen idüñ ey (7) *ümīd şubhı nefesi ki muhabbet başından*

Ber-āmedī vü ser āmed şebān-ı zulmānī

Çıka geldüñ ve toğduñ başa geldi ya' nī tamām oldı *zulmānī giceler* (8) murād muhātabdan vezir-i memdūhdur gālībā yabanda imiş ansuz güyiyā ol diyār şeb-i zulmānī gibi tārīk imiş ol gelüp şeb-i zulmānī gidüp (9) rüz-ı nūrānī olmuş anı zıkr idüp şükr ider

(39) Şinīdeem ki zi-men yād mī-kunī geh gāh

İşitdüm ki beni yād ider imişsin gāh gāh (10)

Velī be-meclis-i hāşş-ı hodem nemī-h'ānī

Velī kendü meclis-i hāşuña okımazsın murād budur ki beni yār ider imişsin ammā kendü meclis-i hāşuña (11) da' vet itmezsin ki benden ma' ārif-i İlāhiyye işidesin anuñçün dir

(40) Taleb nemī-kunī ez-men sühan-ı cefā inest

Benden söz taleb (12) *itmezsin cefā budur*

Vegerne bā-tu çi bahşet der-sühan-dānī

Yohsa senüñ ile ne bahş vardur söz bilmekde murād budur ki (13) senüñ söz bildügünde nizā' yokdur beni meclis-i hāşuña iletüp söyletmezsin ki fazlını bilesin ve bunda tenbīh vardur ki ehl-i fazl olan (14) ehl-i dünyānuñ meclis-i 'āmına varmaya da' vet olunursa daği belki meclis-i 'āmına meclis-i hāşuna vara da' vet ve ragbet olunursa ve meclis-i hāşa (15) varıcağ daği kendüsi mütেকellim olup ehl-i dünyā sāmi' olup fazlı ve kadri ma' lüm ola

(41) Zi-hāfızān-ı cihān kes çü bende cem' ne-kerd

(16) *Cihān hāfızlarından kimse bende gibi cem' eylemedi*

Leṭā'if-i hikemī bā-kitāb-ı Qur'ānī

Hikmet laṭifelerin kitāb-ı Qur'ānī ile murād budur ki (17) ben kitāb-ı tefsir-i Qur'ānı bildüğüm gibi 'ulūm-ı hikemiyye leṭā'ifin bilürin hiç bir hāfız benüm gibi cāmi'-i menkūl ü ma' kūl degüldür hūlāşa-i murād (18) izhār-ı fazl u lāf-ı kemāl degüldür

bilki izhār şükrdür ki Hâk te‘âlâ baña kitâb-ı Kur‘ânî hıfzına ve ta‘allümine isti‘dâd virdügi gibi le‘tâ’if-i (19) hikmetleri cem‘ine daği isti‘dâd virdi ve tevfiğ-i taleb kıldı ki t̄alib olup cāmi‘-i kemālāt oldum ve bu deñlü fezâ’il hâşıl kıldum

(42) Hezār (20) sāl beḳā bahşedet medāyih-i men

Biñ yıl beḳā bağışlar saña benüm midhatlerüm

Çünin meṭā‘-ı nefisī be-cū tu erzānī

Bunuñ gib nefis meṭā‘ı (21) iste sen ucuzlık ile murād budur ki şol kimse ki bir ehl-i fazla ihsān idüp kendüyi medḥ itdürür anuñ medḥi ile o kimse nice [İ238b] (1) yıllar bākī olur ki zıkr bi’l-ḥayr olunur bunuñ muḳābelesinde her ne ihsān itdi ise meṭā‘-ı nefisī ucuz bahāya almış olur (2)

(43) Sühan dırāz keşidem velī ümidem hest

Sözi uzun çekdüm ya‘nī sözi uzatdum velī ümidüm vardur

Ki zeyl- ‘avf bedin mācerā be-püşānī

(3) K ‘avf etegin bu mācerā üzre örtesin murād budur ki taṭvīl-i kelām itdüm veliken ümidüm oldur ki etegi ile taṭīl-i kelām idüp (4) taşdı‘ itdügüm günāhı örtesin

(44) Hemişe tā behārān şabā be-şafḥa-i bāğ

Hemiş bahārda şabā bāğ yüzi üzre

Hezār naḳş nigār u (5) zi-ḥaṭṭ-ı reyḥānī

Biñ naḳş taşvīr ide ḥaṭṭ-ı reyḥāniden bu beyt merhündür

(45) Be-bāğ-ı mülk zi-şāh-ı emel be-‘ömr-i dırāz

Mülk bāğında (6) ümīd budāğından uzun ‘ömr ile

Şikufte bād gül-i devletet be-āsānī

Açılmış olsun devletün güli āsānlık ile murād memdūhı olan (7) vezīre du‘ā-yı ḥayrdur

Ḳıṭ‘a

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

Cüz in ḳaşıde ne-būdī kelām-ı Hāfız-rā

Berā-yı dāniş ü fażleş bes in budī şāhid

Be-her yekī nazārī kun (8) zi-beythāş ki tā

Be-dāni cem‘ şudeend rev ‘udül-i şevāhid

Dīvān-ı Hāfız nüshalarında bir nüshada bu muḥammes bulunup zeyl-i şerḥde (9) yazılmaḳ münāsib görölüp bunda yazıldı

MUḤAMMES-İ DÜVĀZDEH KE‘ENNEHU

[Mef‘ ülü Mefā‘ ilün Fe‘ ülün]

(1) Der-‘ışk-ı tu ey şanem çünānem

Senüñ ‘ışkuñda ey şanem (10) öyleyüm

K’ez-hesti-i h’ış der-gümānem

Ki kendü varlıgumdan gümāndayın murād budur ki senüñ ‘ışkuñda şöyle bî-hodum ki kendü (11) varlıguma tamām-ı ‘ilmüm yoqdur

Her çend ki zār u nā-tevānem

Her ne deñlü ki zār u za‘ifüm

Ger dest dihed hezār cānem

Eger el virürse (12) biñ cān baña

Der-pāy-ı mübārek feşānem

Senüñ mübārek ayağıña saçam murād budur ki biñ cānum dañi olsa hāk-i pāyuña fedā ider (13) idüm

(2) Kū baht ki ez-ser-i niyāzī

Qanı baht ki bir niyāz başından

Der-ḥazret-i çün tu dil-nevāzī

Senüñ gibi bir gönül oğşayıcı ḥazretinde (14)

Ma‘rūz kunem nühuftē rāzī

‘Arz idem gizlü bir rāz

Heyhāt ki çün yu şāhbāzī

Heyhāt ki senüñ gibi bir şāhbāz

Teşrīf (15) dihed be-āşyānem

Teşrīf vire benüm yuvama murād qanı baht u sa‘ādet ki saña ‘arz-ı niyāz idem ve senüñ gibi şāhbāz-ı bülend-pervāzın (16) miskīn-i meskenete nüzül ide dimekdür

(3) Her çend sitemgerī tu-rā ḥūst

Her ne deñlü ki zulm saña ḥūdur

Kem kun tu bedī ki ān ne nīkūst

(17) Eksük it yaramazlığı ki ol iyü degüldür

Ger z’ān ki dilet zi-āhen ü rūst

Eger senüñ gönlün demürden ve tucdan degül ise

Āḥir (18) be-serem güzer kun ey dūst

Āḥir başum üzre uğra ey dost

İnkār ki hāk-i āstānem

Zan it ki işigün toprağıyum murād muḥāṭabdan (19) nefsdür ki anuñ zulmin zıkr idüp terk-i ‘ısyān için naşihat eyleyüp ve kendüye muvāfaqat u muḥārenete da‘vet idüp tenezzül ü tevāzu‘ ider (20)

(4) Guftem ki çü kuştıyem be-zārī

Didüm ki beni kaçıl itdün zārīlık ile

Z'ın pes reh-i merhamet sipārī

Bundan soñra merhamet yolına ısmarla (21)

Ber-dil raqam-ı vefā nigārī

Göñül üzre vefā raqamın naqş kıl

Tu hod reh-i vaşl-ı mā ne-dārī

Sen hod bizüm vaşlımuz yolın dutmazsın [İ239a] (1)

Men tālī' ü baht-ı ẖış dānem

Ben kendü tālī' ü bahtımı bilürüm murād girü muhātabdan nefsdür andan şikāyet idüp (2) taleb-i merhamet ider

(5) Ey beste-kemer zi-dür u nezdik

Ey kemer bağlamış kimse yakından ve ırakdan

Ber-hiç be-hün-ı Türk ü Tācık

(3) *Hiç üzere Türk vilāyeti ve Fārs vilāyeti kanına*

Der-mesken-i i ahlāşu'l-memālīk

Memlūkaruñ ziyāde mahlişi meskeninde (4)

Ger hāne muhaqqırest ü tārīk

Eger ev haķirdür ve karañudur

Ber-dide-i rüşenet nişānem

Seni rüşen göz üzre dikem murād bunu (5) beyāndur ki nefis hiç nesne için ırakdan ve yakından ahālī-i vilāyetüñ kanına kaşd ider ve kalb meskenindedür anı haķır (6) ü zulmānīdür dirse rüh anı çeşm-i rüşen üzre iskār ider tek müsā'ede ve muvāfaqat eylesün tāt' atde

(6) Men (7) ez-tu be-cüz vefā be-cüyem

Ben senden vefādan ğayrı istemezüm

Birün zi-gül-i vefā ne-büyem

Vefā gülinden hāric koķmazam (8)

İllā reh-i bendegī ne-püyem

İllā kulluķ yolına yilmezem

Esrār-ı tu piş-i kes ne-güyem

Senüñ esrāruñ kimse öñinde dimezüm (9)

V'evşāf-ı tu piş-kes ne-ẖānem

Senüñ evşāfuñ kimse öñinde okımazum murād muhātabdan girü nefsdür ki rüh andan (10) vefā ister ve aña 'ubūdiyyet itmez ve esrār u evşāfın ve qabāyiḥ-i ef'ālin ve ahlāķ-ı zemīmesin zıkr itmez

(7) Girem ne der-i vefā (11) keşūdīm

Dutalum vefā kapusın açmaduķ

Ne mihr be-mihr ber-füzūdīm

Muħabbeti muħabbet ile arturmaduķ mı

Ne-būd her ānçi men nümūdīm

(12) *Yoķ mıdur her ne gösterdük ise*

Āħir ne men ü tu yār būdīm

Āħir ben ve sen yār degülmi idük

‘Ahd-i tu şikest ü men hemānem

*Senüñ ‘ahdüñ (13) şındı ben hemānın ve kemā-kānun murād muħātabdan nefis idügi zāhirdür ki rûh aña dir egerçi saña vefā kapusın açmaduķ ammā muħabbeti yevmen fe-yevmen (14) arturduķ ben muvāfaķat sen muħālefet itdügüñ vākı‘-ı hāldür ve ‘ālem-i İlāhiden senüñ ile yār idük ammā sen *elestü birabbiküm*²⁵⁹⁹ ‘ahdini şıdun (15) ben hemān ve kemā-kānem*

(8) **Ger ser be-burı be-tiğ-i tizem**

Eger başum keserseñ keskin kılıç ile

Ez-küy-ı vefāt ber-ne-ħizem

Senüñ vefāñ maħallesinden (16) kaķmazam

V’er z’ān ki kunend rız rızem

Eger pāre pāre iderlerse

Men mihre-i mihr-i tu ne-rızem

Ben senüñ muħabbetüñ mihre dökmezüm (17)

İllā ki be-rized üstüñānem

İllā ki döküle kemügüm mruād muħātabdan ma‘ şük-ı haķıķi olmak zāhirdür

(9) **Ānhā ki nişān-ı ‘ışķ cüyend**

Anlar ki (18) ‘ışķ nişānın ararlar

Cüz rāh-ı mezār-ı men ne-püyend

Benüm mezārum yolından ğayra yilmezler

Ĥāk-i men-i zār çün be-büyend

Ben zāruñ toprağın (19) çün koķalar

Ger nām-ı tu ber-serem be-güyend

Eger senüñ āduñı benüm başum üzre diyeler

Feryād ber-āyed ez-revānem

²⁵⁹⁹ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (A’râf, 172).

Feryād çıka benüm cānumdan (20) murād benüm mezārumdan ‘ışk okusu gelür ve muabbete ba‘de’l-vefāt rūhumdan zā’il olmaz dimekdür

(10) Ger be-güzerem be-piş-i haylî

Eger geçerse (21) öñümden bir cemā‘at

Her yek be-şafā bih ez-Süheyli

Her biri yeg olursa şafāda bir Süheyl yıldızından

Ez-tu ne-kunem be-ğayr-ı meylî

[İ239b] (1) *Senden itmezüm ğayra bir meyl*

Mecnünem eger behā-yı Leyli

Delüyin eger Leyli bahāsına

Milk-i ‘Arab u ‘Acem sitānem

‘Arab ve ‘Acem mülkin (2) *alursam* murād budur ki eger nazaruma bir süri mabūblar gelse her biri bir şafāda Süheyl yıldızından yigrek olsa senden ğayrıya meyl (3) itmezüm ve kendü ma‘şūımı ‘Arab u ‘Acem milkine virmezüm hūlāşa-i murād hāzret-i Hādan ğayrıya meyl itmezüm ve anı ‘āleme virmezüm dimekdür (4)

(11) Keştem şanemā der-ārzüyet

Oldum ey şanem senüñ ārzūnda [bu mışrā‘ merhūndur]

Āşüfte vü tîre-dil çü müyet

arışu ve göñli bulanu zülfün (5) *gibi*

Her çend nemî-resem be-küyet

Her ne deñlü ki irmezsem senüñ maallüñe

Şeb nîst ki ez-fırā-ı rüyet

Gice yokudur ki senüñ (6) *yüzüñ fîrāından*

Zārî be-felek nemî-resānem

Zārîlî ği felege irişdürmeyem murād kendünün āşüfte-hāl ve ğayb-ı hüviyyet gibi mestürü’l-avāl (7) idüğin beyān ve vuşul müyesser olmayup talebde ihtimām itdüğin zikrdür

(12) Ey vaşl-ı tu aşl-ı şādmānî

Ey dilber senüñ (8) *vaşluñ şādmānî aşlıdur*

Mānî be-nişāt cāvdānî

ılasın nişāt ile ebedî

Ber-Hāfız-ı hōd çî mî-feşānî

Kendü Hāfızuñ (9) *ne şaarsın*

Her hūkm ki ber-serem be-rānî

Her hūkmi ki başum üzre sürersin

Sehlest zi-ışten me-rānem

Āsāndur (10) *kendūnden sürme beni* murād muhāṭabında nefis olmak ehl-i nazara zāhirdür

Қыт'а

++--/+--/+--

Lafz-ı Hāfız ber-ān delil buved

K'ez-derūn uf (11) hemī zedī ez-ğam

Evvel ü āhireş eger nigerī

Hoş be-rānī der-ū tu hazz-ı etemm

[bu ma'nā Şebistānda vardur fakīr nazm itdüm] ve bilgil ki H'āce Hāfızuñ nazmı şūr-engīz ve zevk-āmīz olup ve cāmī'-i (12) zāhir ü bāṭın ve lāmī'-i cemī'-i havāṭır olduğu ecilden zamān-ı hayātında müddet-i kalīlede şöhet-i keşire bulup ve eṭrāf-ı (13) 'āleme münteşir olup ve kendüsi ders-i tefsīr-i Qur'āna ve ta'lim-i ḥazret-i sultāna meşgūl olup ve te'lif-i ba'zı 'ulūma (14) iştigālde bulunup tertīb-i dīvān²⁶⁰⁰ itmek müyesser olmayup nazmını müteferriḳ kılop sene eḥadī ve tes'in ve seb'ami'ede (15) dār-ı fenādan intikāl-i menzil-i bekāya irtiḥāl idüp kendü şehri Şirāzda Muşallā semtinde defn olunup vefātınıñ zamānını (16) ve ḳabrinüñ mekānını i' lām içün dimişler

Қыт'а

+---/+---/+---

Çerāğ-ı ehl-i ma'nā H'āce Hāfız

Ki şem'ī buved ez-nūr-ı tecellī (17)

Çü der-ḥāk-ı muşallī yāft menzil

Be-gū tāriḥeş ez-ḥāk-ı muşallī [ḥāk-ı muşallī 791]

Lācerem mezkūr H'āce Hāfızuñ vefātından soñra (18) aşḥābdan ba'zı dīvānını tertīb ve sülūka münāsib tezhīb idüp ve ba'zı zurefā harf-i evvel i' tibārınca ḥurūf-ı teheccī (19) tertibi ḥasebince tertīb eyleyüp ve ba'zı 'urefā ḡazellerinüñ maẓmūnı münāsebeti ile tertīb idüp ve ḡazellerinüñ ebyātı tertibinde (20) daḡi bu cihetler mülāḥaza olunup ol cihetden Dīvān-ı Hāfız nüshalarında tertīb-i iğzāl ve ebyāt-ı muḥtelif ve üslūb-ı (21) devāvīn ḡayr-ı mü'telif oldı ve bu fakīr metn ihtiyār itdüğü nüsha aḥvāl-i sülūke münāsib ve ṭab'-ı selīme mülāyım olandur [I240a] (1) ve ehl-i faẓl u kemāle ve erbāb-ı vecd ü ḡale ma'lumdur ki H'āce Hāfızuñ ekser-i elfāzınıñ ma'nī-i mañtūḳı (2) beyānında ḡayli ahālī 'āciz ü ḳaşırlar ve ma'nī-i murād ta'yininde müteḡayyirler idi fi'l-vāḳı' lisānu'l-ḡayb şerḡi āsān olmaz ammā (3) bu 'avāmu'n-nās nazarıdan düşmiş ve başına zenābir-i ḡümüm üşmiş 'ömri yetmişe yitmiş pīr ü fakīr cümle hazz u (4) şafāda dil-gīr olan ṭālib-i faẓl-ı Raḡmān olup ḡazret-i feyyāza tūklān kılop keşret-i iştigālī ve teferruḡ-ı bālī (5) var iken gicelerde nevm ü istirāḡati ve gündüzlerde seyr ü şöḡbeti terk idüp her ān feyze ṭālib olup gitdükçe (6) feyezān ḡālib olup ḡasebü'l-imkān ma'nī-i lafzı beyān ve be-mücib-i feyezān murād u ḡişseyi 'ayān eyledi ve murādı (7) oldur ki şerḡine nazār idenler ve

²⁶⁰⁰ [Şāh Şücā' H'āce Hāfızdan okur idi]

tarîķ-i şavāba gidenler luţf u ihsān eyleyüp bu faķîri du‘ â-yı hayr ile yād ve rūh-ı (8)
muhtācını şadaķa-i şevāb ile ğanî vü şād ideler

Beyt

++--/+-+--/++-

Bāyi‘ ez-müşterî behā ħ‘āhed

Şāriħ ez-nāzırān du‘ ā ħ‘āhed

(9) Kād vaķa‘ a‘l-ferāġu mine‘t-te‘lîfî fi‘l-leyleti‘r-rābi‘ati leyletū‘l-yevme‘l-erbi‘ā
er-rābi‘ min şehri Zilhıcceti‘ş-şerîfe senete sittin (10) ve sittine ve tis‘amā‘e [966]
kād vaķa‘ a‘l-ferāġu min tenmîķihi bi-‘avni‘llāhi te‘alā ve ħüsnü tevfiķihi yevme‘l-
ĥamîs es-sādisi ve‘l-‘aşrîn min Zilhıcceti‘l-ĥarām senete sittin ve sittîn ve
tis‘amā‘ie²⁶⁰¹

Kıt‘a

Leķad etmemtūhu ĥamden li-Rabbî²⁶⁰²

‘Alā mā kād e‘āne mine‘l-kitābî (20)

Leķad eyķantu inne‘l-ĥaţte yebķā

Ve kâtibihu remîmun bi‘t-türābi

Beyt

Dürüd-ı (12) İzed-i Raĥmān ber-ān bād

Ki kâtib-rā be-elĥamdî kuned yād

Beyt

++--/++--/++--/++-

Der-in kitābet-i meĥûl eger buved ‘aybî (13)

Tevķi‘ est zi-nezzāregān-i in gûlzār

Beyt

++--/++--/++--/++-

Zi-rüy-ı merĥamet ü luţf-ı ħ‘îş‘avf kunend

Be-her çi der-nażar āyed zi-endek ü bisyār

²⁶⁰¹ Bu kitabın telifi 966 yılının Zilhacce ayının 4. Çarşamba gecesinde bitmiştir. Kitabın tashîhi ise Allāh teâlânın yardımı ve hüsn-i tevfiķi ile 966 yılının Harāmzilhicce ayının 26. Perşembe günü tamamlanmıştır.

²⁶⁰² Ben bu (kitâbı) tamamladım. Rabbime hamd olsun bu kitâbın yazımında yardımcı olduġu için. Ben hattın bâkî kalacağına kânî oldum. Hattın kâtibi ise topraġın altında çürümüş bir hâlde olacak.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞERH SÖZLÜĞÜ ve İNDEKSLER

4.1. Anlam Sözlüğü

4.1.1. Anlam Sözlüğü Oluşturulurken Dikkat Edilen Hususlar

Metin içerisinde bazı kelimelerin yalnızca lügat anlamları verilmiş olup bazı sözcükler gramer açısından incelenmiştir.

Şârih, bazı kelimelerin lügat anlamını verdikten sonra kelimedden murat edilen anlamın ne olduğunu izah etmiştir.

Kelimelerin anlamları ile ilgili yaptığı bu açıklamalarda sözcüklerin dînî-tasavvufî literatürde neyi sembolize ettiği bildirilmiştir.

Şârih; “‘ışkdan murād”, “*maḥbūb*dan murād”, “murād *cāmdan*”, “murād *sāḳ*den” tarzındaki ibâre kalıplarıyla bu anlamları vermiştir.

Hazırlanan sözlükte de yalnızca murat edilen anlamlar sözlüğe dâhil edilmiştir.

Sözcüklerle ilgili lügate bağlı olarak verilen anlamlar sözlüğe dâhil edilmemiştir.

4.1.2. Metin İçi Anlamlar Sözlüğü

A, Ā, ‘A, ‘Ā

Āb-ı āteş-gün: murād riyāzetdür
(G.301/3)

Āb-ı ḥayāt: murād ebediyyeye sebep olan dîn-i İslām ve ‘amel-i şāliḥdür
(G.509/3)

Āb-ı tarabnāk: murād ‘ışk-ı İlāhîdür
(G.303/1)

‘Ābid: murād riyā ile ‘ibādet idendür
(483/4)

‘Aduvv: murād *inne’ş-şeyṭāne lekümā aduvvün mübîn* ḥasebince şeyṭāndur
(G.215/8)

Āftāb: murād ‘ilm-i zāhir ile münevver
(G.467/6); murād rūḥ-ı insānîdür
(G.500/1)

Āftāb-ı ṭal‘at: murād tecellî-i maḥẓdur
(G.72/3)

Ağlamak: murād keşret-i zārī vü taẓarru‘-ı bārī ve vaqt-i ‘ibādet ve envā‘-ı ‘ubūdiyyetdür (G.25/3)

‘Ahd-i dürüst: *elestü birabbikum* nidāsında olan belā ahdidür (G.20/1)

‘Āhend-dil: murād şıfat-ı ẓāhırdur (G.274/5)

‘Āhū-yı müşğın: murād maḥbūb-ı ẓāhırdur (G.124/5)

Akdām: murād akdāmdan āşār-ı feyẓdür (G.30/7)

‘Aķık: murād cevāhir-i ma‘ānī ve esrār-ı nihānī olan ẓarf-ı ma‘nevīdür (G.392/7)

‘Aķl: murād ‘aķl-ı ma‘āşdur (G.272/5)

‘Alem-i ‘adl: murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (G.127/3)

‘Anķā: murād dünyādur (G.4/2)

‘Araķ-çınden: murād firāķ-ı Hāķdan beyān-ı zūcret ve taleb-i nefḥa-ı vuşlatdur (G.368/4)

‘Arūs-ı baḥt: murād ḥūrdur (G.478/10)

‘Āşaf: murād Cebrā’il ‘aleyhi’s-selāmdur (G.164/1)

‘Āşaf-ı ‘ahd: murād Ḥalīlullāh ve ķā’im-i maķām-ı Resūlullāh olan şeyḥdür (G.527/8)

‘Āteş: murād ḥarāret-i ‘ışķdur (G.207/10)

‘Āyine: murād şemsdür (G.341/2)

‘Ayn-ı şeyḥ: murād naẓar talebidür (G.95/4)

‘Ayyār: murād iḥlāş ile ‘amel idüp dünyādan az nesne ile ķanā‘at idüp āḥiret ‘ameline işti‘ālī keşir olandur (G.52/6)

B

Bād: murād hevā-yı nefsdür (G.10/8); murād ‘ināyet-i ḥāẓret-i Hāķdur (G.57/1); murād devlet-i dünyā ve ‘ömr-i bī-vefādur (G.76/7)

Bāde: murād ‘ışķ-ı İlāhīdür (G.229/6); (G.57/1); (G.70/5)

Bād-ı şubḥgāh: murād teveccüh-i şeḥrīdür (G.501/11)

Bād-ı vezān: murād temķin bulmamış ḥubb-ı hevādur (G.225/4)

Bāğ: murād ‘ālem-i mūkāşefedür (G.35/1)

Bāğbān: murād rıdvān yā ḥāẓret-i Raḥmāndur (G.40/6)

Bāğ-ı Ḥāfız: murād ķalbidür (G.101/7)

Bahār: murād ‘ālem-i baştur (K5/29); murād maķām-ı ‘ālem-i baştur (G.365/1)

Baḥr-i fenā: murād dünyādur (G.88/6)

Baḥt: murād tevfiķ-i İlāhiyyedür (G.435/3)

Baḥt-ı bīdār: murād uyanıklık baḥtı müyesser olan kişidür (G.278/4)

Bālā: murād istivā-yı istilā-yı İlāhīdür (G.124/1)

Bārgāh-ı istignā: murād cenāb-ı ķudsdür (G.43/3)

Bāz: murād şeyḥ ü mürşiddür (G.84/1)

Bed-ḥāh: murād nefsdür (G.372/2)

Bed-mest: murād şol mürīdlerdür (G.170/2)

Benefşe: murād kitāblarda olan ḥaṭtur (G.266/1); murād ḥaṭṭ-ı kiṭāb-ı ‘ilm-i ẓāhırdür (G.466/1)

Berbet: murād kıopuzdan müşfikdür (G.126/5)

Berg-i gül: murād vuşul ila'llāhdan hāşıl olan hişşedür (G.69/2)

Berīde'l-ħimādan: murād girü nefha-i Rabbāniyye ve feyeżān-ı İlāhīdür (G.356/2)

Berk: 'ışkıdur (G.150/1)

Bezm-ārāy: murād şeyh-i müntehīdür (G.520/5)

Bezmgāh-ı çemen: murād üns-i Hāk taleb olunan meclisdür (G.63/9)

Bīm-i mevc: murād 'uķubāt-ı baħr-i sülūk ve temevvüc-i deryā-yı 'ısyān ve tehyc ü igvā-yı şeytāndur (G.1/5)

Biyā demek: murād tarīkate da'vet ve Hākka irşaddur (G.32/1)

Buħārā: murād āhiretdür (G.8/1)

Büse: murād teveccühdür (G.295/6)

Büstān: murād büstāndan 'ālem-i mükāşefedür (G.7/1); murād 'ālem-i müşāhededür (G.204/4)

Büy-ı nāfe: nāfe kıokusından murād eşer-i feyz-i Hākdur (G.1/2)

Bülbül: murād bülbülden tarīkate da'vet idendür (K5/31); murād ol cānibden olan tenbīh-i nebiyyedür (G.6/4); murād 'āşıkdur (G.49/1), (G.7/1); murād şeyh ve mürşiddür (G.43/1); murād sālīk-i 'āşıkdur (G.69/2); murād 'āşık u tālībdür (G.80/4), (G.210/3); murād 'aķl-ı me'āddur (G.101/7); murād hūāce Hāfız kendüsīdür (G.116/1); murād şehir-ħız olup münācāt idenlerdür (G.207/9); murād vā'iz-i hoşkelāmdur (G.509/1); murād şeyh-i vā'izdür (G.512/1); murād vā'iz-i 'ilm-i zāhirdür (G.526/9)

Bülbül-i şabūr: murād sālīk-i şābur ve nefsine cābirdür (G.288/1)

Bülend-bālā: murād derece-i 'āliye ve mertebe-i 'aliyyesi olan mürşiddür (G.403/7)

Büt: murād ma'būd-ı hākīķi ve anuñ esmā ve şifātıdur (G.41/1); murād esmā ü şifāt-ı İlāhiyyedür (G.121/10), (G.170/7); murād zāt u şifātıdur (G.387/8)

Bütān: murād esmā vü şifātıdur (G.229/9)

Büt-i seng-dil: murād şeyh ü mürşiddür (G.152/6)

C

Cām u kadeh: murād kıalb-i şeyh ve lisān-ı vā'izdür (G.478/3)

Cām: murād aħvāl-i sālīkdür (G.44/7); murād merātīb-i sülūkda hāl diyü ta'bir olınan şafā-yı kıalbdür (G.121/1); murād şeyh-i şāfi vü 'amel-i kāfidür (G.161/2); murād kıalbdür (G.177/1), (G.341/4) (R.8); murād kıalb-i şāfidür (G.161/1); murād kıalb-i şeyhdür (G.370/2); murād 'ışķ-ı İlāhī maħalli olan ehl-i hāldür (G.397/4)

Cāme: murād bedendür (G.303/9)

Cāme-i çāk: murād bedendür (G.165/2)

Cām-ı Cem: murād bundan ğanī ve şāhīh olan fakīr ve marīz olanuñ hālīn bilmedüĝin beyāndur (G.89/8)

Cām-ı cihān-bīn: murād mürşid ki şāfi olan kıalbidür (G.467/3)

Cām-ı cihān-nümā: murād kıalb-i şāfidür (G.231/3)

Cām-ı la'l: murād buķūn-ı kelām ve esrār-ı ifhāmdur (G.301/1); murād tudaķdur (G.333/1)

Cām-ı mey: murād ʿışk-ı ḥaḳīkīdür (G.26/6); murād ḳalb-i kāmildür (G.335/3)

Cām-ı muraşsaʿ: murād ḳalb-i mürşid-i kāmildür (G.77/4); şol ḳalbdür (G.285/6)

Cām-ı şabūḥī: murād seḥer vaḳtinde olan aḥvāldür (G.119/2)

Cām-ı züccācī: murād ḳalb-ı şāfidür (G.43/2)

Cānān: murād ḥazret-i Ḥaḳdur (G.1/4)

Cān-ı düst: murād şıfat-ı ḥayātdur (G.31/2)

Cān-ı ḥāce: murād cān-ı ḥāce-i kāʾinātdur (G.20/1)

Cānib: murād ḳalbe tecellī-i zāt olmayup ve ḳalb bu talebde gidüp bulunmaduḡından izḥār taḥassür ü taḥazzündür (G.510/3)

Cānib-i Ḥaḳ: murād ḳurb-ı mevtde olan beşāretdür (G.401/3)

Caʿd: murād ṭabaḳāt-ı ḥicāb ve merātib-i istitārdur (G.1/2)

Cefā: murād ḳabẓ u iʿrāz-ı Ḥaḳdur (G.58/10)

Cem: murād ḥazret-i Ḥudādur (G.121/1); murād rūḥ-ı insānīdür (G.437/3)

Ceng: murād pādşāhına penddür (G.518/8)

Ceres: murād ṭarīḳ-i Ḥaḳḳuñ ḥaṭarın beyān idenlerdür (G.1/4)

Cevānān-ı cemen: murād ʿālem-i mükāşefeye tāzeirişen sālīklerdür (G.7/2)

Cihet: murād budur ki zühd-i ḥaṭṭuñ ve meşreb-i ʿışk birbirine muḥālīfdür (G.466/6)

Cilve: murād zāḥir olan evzāʿ-ı laṭīfe ve ḥālāt-ı ʿacībedür (G.45/3)

Cūd: murād anuñ mürādifi olan seḥādur (Kıta, 33/3)

Cūy: murād cihāndur (G.287/8)

Cürʿa: murād esrār u aḥvāl-i ṭarīḳat ve baḳiyye-i zevḳ ü keyfiyyetdür (G.41/9)

Ç

Çāḥ-ı zeneḥ: murād müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededür (G.26/3)

Çāḥ-ı zeneḥdān: murād müşkilāt-ı esrār-ı müşāhededür (G.331/7), (G.495/1)

Çarḥ-ı ʿuṭarid: murād ikinci felekdür (K1/28)

Çemen: murād maʿrifetuʾllāḥ maḳāmıdur (G.194/1), (G.240/6), (G.246/6); murād mücebince meclis-i ʿilm ve şoḥbet-i ehluʾllāhdur (G.527/6)

Çeng: murād ifşā-yı esrār ve iʿlān-ı aḥbārdur (G.57/1)

Çeng: murād pīr-i ṭarīḳat ve erbāb-ı şāḥib-i vecd ü ḥāletdür (G.48/7); murād mürākābedür (G.119/2); murād pīr-i münḥanīdür (G.228/5); murād şeyḫ miḥnetidür (G.287/4); murād ki şeyḫ-i merākīb u münḥanīdür (G.302/5); murād şeyḫ-i merākıbdur (G.325/2), (G.131/1); murād şeyḫ Münḥanīdür (G.341/4), (G.391/4)

Çeng: pīr-i mükemmeldür (G.34/5)

Çeng-i ḥamīde-kāmet: murād şeyḫ-i mürākıbdur (G.168/9)

Çeşm: murād ‘ayndur (G.3/8), (G.33/2), (G.86/6), (G.218/5), (G.313/5), (G.358/1); murād ol nefsdür (G.91/2); murād şıfat-ı başardur (G.26/7), (G.469/7); murād fāt-ı ‘ayndur (G.520/8); murād ‘ayn-ı zātdur (G.566/4)

Çeşm-i bīmār: murād zāt-ı Haq sıfat-ı sırr u ‘afv ile tecellî itmekdür (G.368/1)

Çeşm-i mest: murād zühür u tecellî-i zātdur (G.72/2); murād şol zāt-ı şeyhdür (G.419/1)

Çeşm-i nergis: murād ‘ayn-ı insān-ı kāmildür (G.210/2)

Çeşm-i şūh: murād şeytān mekr itmek için gösterdüğü hüsn ü şüret ü zehārif ü zinetdür (G.164/7)

Çin-i zūlf: murād gayb-ı hüviyyetüñ tezā‘if-i istitārıdır (G.111/2)

D, D

Dāğ: murād ‘ışk-ı mektüm ve derd-i mestürdür (G.207/10)

Dāver: murād Haq Te‘ālādur (G.130/3)

Def: murād taleb-i ma‘şūkdur (G.119/2), (G.520/9); murād tālīb-i ma‘şūk ve neyden mürşid-i kāmildür (G.182/5)

Defter: murād kitābdur (G.170/1)

Defter-i eş‘ār: murād şol kitābdur (G.49/2)

Dehān: murād tekellümdür (G.25/6); murād şıfat-ı mütekellimdür (G.134/1); murād şıfat-ı kelāmdur murād sırr-ı nihāndur (G.225/1); (G.243/3); murād kelām-ı İlāhīdür (G.284/2);

Dehen-i yār: murād kelāmu’llāhdur (G.282/2)

Derd: murād derd-i İlāhīdür (G.132/2)

Der-i devlet: murād dergāh-ı Haqdur (G.138/10)

Dervāze: murād tarikatdur (G.40/3)

Derviş: murād erbāb-ı sülūkdur (G.36/1)

Deryā: murād gumüm-ı dünyā ve merātib-i keşretdür (G.520/4)

Dest: murād kudret-i kāmiledür (G.566/4)

Devlet-i sermed: murād sa‘ādet-i İlāhiyyedür ve anuñ ulu yolu tūruk-ı şerī‘āt ve tarikat ü haqīkatdür (G.435/3)

Devr-i bāde: murād ğalebāt-ı ‘ışkdur (G.72/6)

Devr-i gül: murād inkişāf u mükāsefe zamānidur (G.119/3)

Devr-i lāle: murād dāğ-ı ‘ışk derün-ı dilde olduğı zamāndur (G.316/1)

Deyr: murād ‘ibādetihānedür (G.23/4)

Deyr-i muğān: murād hānkhāhdur (G.109/8); murād evvel maqām-ı talebdür (G.378/1), (G.520/1)

Deyr-i şeşcihetī: murād dünyādur (G.350/5)

Dıraht: murād şecerdür (G.217/1)

Dil: murād mābeynü’t-tarīkdür (G.217/1)

Dilber: murād hazret-i feyz-i İlāhīdür (G.24/4); murād şeyh u mürşiddür (G.24/4); murād şeyhdür (G.78/1); murād ma‘nā-yı lügavīsidür (G.114/1); murād gönül alan ehl-i

dillerdür (G.247/9); murād şıfat-ı kabz-ı İlāhīdür (G.407/3);

Dildār: murād şıfat-ı kabzdur (G.239/3)

Dil-ḥaste: murād isti‘dād bulmayandır (G.240/10)

Dil-i sengin: murād şıfat u kahr-ı celāldür terk-i ‘ināyet ve setr-i cemāldür (G.10/7)

Din: ımurād ma‘nā-yı lügavī i‘tibārī ile tāt u inkiyāddur (G.78/1); murād ma‘nā-yı lügavīsidür (G.301/2)

Diyār: murād ‘ālem-i İlāhīdür (G.29/1)

Diyār-ı düst: murād peyk-i nāmdārdan Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (G.29/1)

Dost: murād mürşid-i tarikatdur (R.8); murād şeyḥ ü mürşiddür (G.294/1); murād şeyḥdür (G.488/10)

Duḥter-i rez: murād şarābdur (G.75/3); murād şu‘arā iştılāhından şarābdur (G.122/1)

Du‘ā: murād ol şeyḥüñ kelāmın nakldür (478/12)

Du‘ā-yı devlet: murād ḥazret-i Ḥaḥḥı esmā-yı ḥüsni ile zikrdür (G.20/1)

Düst: murād maḥbūb-ı ḥaḥḥīdür (G.29/1); murād Ḥudādur (G.30/1); murād sālīk olan ‘āşıqlardur (G.122/1)

Düş: murād şıfat-ı kibriyādur (G.234/5)

Dürc-i muḥabbet: murād ḳalbdür (G.440/2)

Dürd-keşlik: murād ‘ibādet ü ‘ışḳ u muḥabbet şāf olmayup riyā ile ve ḥubb-ı dünyā ile mülevveş olduğudur (G.378/4)

E

Ebrū: ibtidā-yı sülūkda zāhir olan feyzdür (G.45/3); murād remz-i İlāhī ve bürüz-ı ḥafīdür (G.102/15); murād remz-i Ḥaḥḥdur (G.145/4), (G.283/3), (G.476/7); murād rumūz-ı İlāhiyyedür (G.272/6)

Edīb: murād mu‘allim ü üstād ve ḥākim-i ‘ibāddur (G.340/4)

Ehl-i dil: murād aşḥāb-ı tarikatdur (G.109/1)

Ehl-i kerem: murād iyilik şāḥibi olanlardur (G.104/2)

Ehl-i şavma‘a: murād zāhir ‘ibādeḥānesinde olan ‘avāmu’n-nāsdur (G.467/4)

Emirü’l-ḥāc: murād ḥākim-i zāhir olup yā ‘ālim-i ‘ilm-i zāhir olup zāhir-i şerī‘at bilendür (G.387/4)

Ergavān: murād derūnı nūrānī ve zāhiri ḥumret-i ‘ışḳ ile mülevven olan mürşiddür ve ‘aḥḥī ḳadeḥ ḥumret-i şevḳdür (G.210/2); murād şehīddür (G.488/6)

F

Felek: murād şikāyet ve ḥümüm u ḡümüm ihāta itdüḡin ḥikāyetdür (K.1/14)

Feyz-i lāyezālī: murād keşret-i ‘ışyānı olan ‘ışḳ-ı İlāhiye iştigāl idüp fazl-ı rahmetden ve feyz-i ḳurbetden ümīd kesmek olmaz dimekdür (G.566/11)

Firāk: murād ḥazret-i ‘indiyyet-i İlāhiyyeden iftirākdur (G.283/4)

Firāk-ı yār: murād ḥazret-i Ḥaḥḥdan dūr olmaḳdur (G.76/1)

Fitne: murād imtiḥān u ibtilādur (G.179/9)

G, Ğ

Ġam: murād ġam-ı vuşul-i Haḡdur (G.68/5); murād ġam-ı aḡiretdür (G.272/5); murād ḡalbün her bir nesneye taḡallübünden ‘aḡluñ te’ellümidür (G.283/4)

Ġam-ı köhne: murād ma‘āşī-i ḡadīmedür (G.76/4)

Ġamze: murād şıfat-ı ḡahr ve ḡalebedür (G.80/1); murād anlaruñ remz ü işāretleridür (G.245/8); murād te’sīr-i Haḡdur (G.283/3)

Ġarīb: murād rūḡ-ı insānīdür (G.16/1), (G.79/2); murād dār-ı dünyāda olmaḡdur (G.283/4)

Ġayb-ı hüviyyet: murād ‘uşşāḡuñ keşretin zıkrdür (G.135/5)

Gevher: murād yā zıkr olan cām-ı Cemdür (G.121/2); murād anda olan ma‘ānī ve umūrdur (G.216/1);

Ġıyāşeddin: murād dīne mu‘āvenet iden recul-i şālihüdür (G.156/9)

Girdāb: murād ilḡāda düşmek yā ṡarīkatde kemāl buldum diyü yerde ḡalmaḡdur (G.1/5)

Gisū: murād ṡarīḡ-i ṡaleb-i Haḡ yā ḡayb-ı hüviyyetdür (G.373/6)

Gisū: murād ṡarīḡ-i ṡālibdür (G.26/2)

Ġonca: murād fetḡ-i kelām-ı ḡalil ve keşf-i feyż-i yesīrdür (G.63/9); murād teng-i dil olup imsāk-ı māl idendür (G.168/10); murād sālīk-i mübtedādur (G.412/7)

Göl: murād ḡāl-i keşf-i ḡicāb ve fetḡ-i ebvābdur (G.34/1)

Ġubār: murād ‘ibādāt-ı ḡafıyyedür (G.144/10)

Gül: murād ma‘şūḡ-ı ḡaḡīḡīdır (G.7/1), (G.49/1); murād maḡbūbiyyet dā’iresine varandur (G.7/2); murād oḡlıdur (116/1); murād yañaḡıdur (G.142/1); murād mükāşefedür (G.194/1); murād ehl-i keşf olan şeyḡdür (G.210/3); murād ehl-i keşf-i ḡāldür, (G.259/4), (G.292/6), (G.488/6); murād şāḡib-i keşfdür (G.286/2), (G.288/1), (G.443/2); murād keşf ve faşl-ı bahārdan zamān-ı baştur (479/8)

Gül-ābı şarāb: murād muḡabbetdür (G.18/6)

Gül-i aḡmer: ma‘şūḡ-ı ḡaḡīḡīdır (G.43/1)

Gül-i ḡod-rū: murād ḡazret-i Haḡdur (G.80/4)

Gül-i murād: murād cenāb-ı İlāḡīdür (G.123/3)

Gülşen: murād cennetdür (G.40/6); murād cenāb-ı ḡudsdür (G.207/9); meclis-i va‘ẓ u ‘ilmdür (G.407/4)

Güzer: murād feyezān-ı İlāḡīdür (G.2/4)

H, Ĥ, Ħ

Ĥāce: murād şeyḡ-i kāmildür (G.325/8)

Ḥabāb: murād ḡabāb-ı şarābdur (G.147/5)

Ḥāk: murād aşl-ı bedendür (G.2/4)

Ḥākdān-ı ḡam: murād dünyādur (G.82/2)

Ḥāk-i Şirāz: murād vaṡan-ı aşlī ki ‘ālem-i İlāḡīdür (G.434/7)

Ḥaḡḡ-ı ḡadīm: murād rūḡ-ı insānī muḡaddem ḡazret-i ‘indıyyet-i İlāḡıyyede mürebḡi olduḡıdur (G.20/1)

Hâl: murad çâşnî-i cüz'idür (G.30/3); murad 'âlem-i gayb idüğü beyân olunmuşdur (G.30/3); 'âlem-i gaybdur (G.234/5)

Halka-ı gül ü mül: murad cenâb-ı Hâkdan olan inbisât u inkişâfdur (G.6/4)

Halvetiyân-ı melekût: murad melâ'ikedür (G.78/5)

Ham: murad 'ışk-ı İlâhî ve 'ilm-i hakikat söyleyen vâ'iz-i tarikat ve mürşid-i hakikatdûr (G.45/5); murad şeyhdür (G.139/3), (G.172/5)

Ham-ı ebrû: murad bunda sukut-ı sâlikdûr (G.345/4); bir cânibe meyl-i işâretdür, murad işâret ü meyl idüğüne işâret idüp senden neng gibi işâret-i beşâret olursa biz iki göz ile anı gözlerüz dir (408/7)

Ham-ı gîsû: murad silsile-i tarikatden kendü şeyhine mahşûş olan 'urve-i vüşkâdur (G.414/3)

Ham-ı zülf: murad tabaka ü istitâr-ı gayb-ı hüviyyetdür (G.105/1)

Hande: murad lafz u cemâldür (G.26/7); murad zühür-ı feyz ü fazldur (G.466/1)

Hâne: murad dünyâdur (G.117/5); murad hânkâh u küşe-i 'ibâdet ü ferâgatdûr (G.137/3); hânkâhdur (G.172/5), (G.217/2); murad 'ışk u sülûk ehli makâmıdur (G.210/4); murad bedendür (G.224/1); murad 'ışk nûşına maḥal olan mevzu'-ı 'ibâdetdûr (G.229/6)

Hâne-i mâ: bedendür ve rûḥ anda başdan ayağa dek 'aybdan pâkdür (G.224/1)

Harâbât-ı muḡân: murad hânkâh-ı şeyhdür (G.387/1), (G.398/1)

Harâbât-nişîn: murad zehârif-i dünyâyı terk idüp fakr u harâblık ihtiyâr idüp fazl-ı feyz-i Hâk kesb eyleyüp kerâmât-ı tufeylî olanlardur (G.145/7)

Harîf: murad muşâhibdûr (G.57/2); murad şûfilerdûr (G.172/5)

Hasûd: murad İblisdûr (G.392/6)

Hasûd-ı çemen: murad iblisdûr (G.330/1)

Hâtem-i Cemşidden: ve *leki'r-Resûlullâhi* ve *hâtemü'n-nebiyyîn* hasebince Resûlullâhdur (G.230/3)

Haṭ: murad 'âlem-i müşâhiddür (G.234/5)

Haṭ-ı müşkîn: murad kelâmu'llâhdur (G.392/2)

Haṭ-ı sebz: murad 'ilmdür (G.192/1)

Haṭṭ-ı sebz: murad Qur'ân-ı 'azîmûn haṭṭ-ı laṭîfidür (G.394/5)

Hayrân: murad tedbîr-i ma'âşdan ḡâfil olucıdur (G.34/9)

Hażret-i Hâk: murad mu'âvenet taleb itmekdûr (G.19/9); murad müjde-i vuşûl talebidür (G.433/1); murad hidâyet talebidür (G.433/3); murad müsâ'ade talebidür (G.440/4)

Hażret-i Süleymân: murad hażret-i Hâkdur (G.164/1)

Hevâ: murad ḥubb-ı İlâhîdûr (G.77/5); murad maṭlûb u yârdur (G.150/1); murad nefehât-ı rabbâniyyedür (G.240/6)

Hezârân: murad keşretdür (G.62/5)

Hırka: murad mecma'-ı zühd-i ḥuşk ve kisvet-i riyâdan yigrendüm dimekdür (G.12/3); murad şalâhiyet-i zâhirdür (G.122/6); murad beden-i şûfidür (G.218/7); murad bedendür

(G.282/10), (G.378/4), (G.465/9);
murād vücūd-ı insānī ve halk-ı
cismānīdür (G.342/5)

Hırka-ı mey-ālūd: murād şol
mürakka' dur (G.164/3)

Hırz-ı cān: murād Kır'āndur (G.29/1)

Hilāl: murād rumūz-ı İlāhiyyedür
(G.253/1)

Hindū: murād zulmet-i tesettürdür
(G.98/1)

Hokka-i nūş: ağızdur (G.332/7):

Hübān: murād esmā vü şıfat-ı hāzret-i
Hudādur (G.131/6); murād tarikat-i
mecūsileri olan şühdür (G.255/6)

Huffāş: murād ol hāzretten maḥcūb
olandur (G.218/10)

Hum: murād şeyḥ-i pūr-hāletdür
(G.302/7)

Humār: kähillenüp dünyāya iştiğāldür
(G.217/2)

Humḥāne: murād keyfiyyet-i İlāhiye
ile mütekeyyif olanların maḥāmıdır
(G.104/3)

Hürşid: murād āftāb-ı hāḳıḳīdür
(G.218/10)

Huşūmet: murād pādşāhına penddür
(G.518/8)

Hüner: murād 'amel-i şāliḥdür
(G.227/5)

I

'Işk: murād ma'şūḳdur (G.212/9)

'Iyş u şöḥbet: murād devām-ı üns-i
Hāḳdur (G.55/1)

İ

'İsī-demi: murād mürşid-i kāmildür
(G.68/5)

İskender: murād kendünün
memdūḥıdır (K.1/21)

'İşret: murād şöḥbet-i aşḥāb-ı
taşavvufdur (G.164/1)

İzārā: murād tecelliyāt-ı İlāhiyye ve
esrār-ı ḥafīyyedür (G.529/14)

'İzār-ı yār: murād cānib-i hāzret
tecelliyātından bir şemmedür
(G.467/1)

K, K

Ḳabāk: murād ḳālib-i tālib ve
mürīddür (G.45/4)

Ḳad: tecellī-i İlāhī mümted ü tavīl ve
bir hāl üzre müstaṭīl olmaḳdur (31/5);
murād istivā-yı istilā-yı İlāhīdür
(G.72/5); murād 'uluvv-i derecedür
(G.112/4); murād 'uluvv-ı maḥāmāt-ı
merātib-i İlāhiyyedür (G.377/4)

Ḳadeḥ: murād anuñ ḳalbidür (G.44/6),
(G.325/8), (G.378/2); murād ḳalb-i
şāfīdür (G.70/5); murād güneşdür
(305/6)

Ḳadeḥ-i lāle: murād vücūd-ı insānīdür
(G.536/1)

Ḳalb-i nefis: murād kelām-ı izlāl u
ifsād işitdüginden şikāyetdür
(G.212/2)

Ḳalkal-ı şīşe-i şarāb: murād tergīb-i
tā'at-i şeyḥdür (G.292/7)

Kām: murād murāddur (G.217/1)

Ḳāmet-i çālāk: murād 'uluvv-ı
derecedür (G.303/9)

Ḳan: murād televvūs-i 'ışyāndur
(G.2/4); murād nefsāniyyeti ḳatldür
(G.35/2)

Ka'be-i ma'şūd: murād cenāb-ı Kudsdür (G.41/7)

Kārḥāne-i 'ışk: murād 'ālem-i şun'-ı İlāhīdür (G.150/3)

Kaşr: murad kûbbe-i re'sdür (G.69/8); murād ḥānḳāh u menzil-i 'ibādetdür (90/5)

Kaş: murād ve anuñ egri olmasından sālīkūñ derecesinden sūḳūṭı ve anuñ mūcibidür (G.63/1); murād rūḥuñ gözden ve maḥbūb-ı mecāziden şikāyetidür (G.469/1)

Ke's: murād şol va'z u naşīhat ve kelime-i ḥikmetdür ki ādeme şevḳ u rağbet virür (G.1/1)

Kelām-ı İlāhī: murād feyz-i ḳabīl telbīs-i keşir ile olmaduğın beyān ve 'amelsüz kimle ibrām ile andan merām bulmadıgun zikridür (G.112/7)

Kemān-ebrū: murād remz-i İlāhīdür (G.226/6)

Kenār: murād ḳoçmaḳ ya'nī vuşul ḥāşıl ḳılmaḳdur (G.381/5)

Keşşāf: murād ma'nā-yı luğavī ḥasebince ehl-i keşfdür (G.50/4)

Keştī-i bāde: murād 'ışk-ı İlāhīdür (G.520/4)

Keştī-i Nūḥ: murād şerī'atdür (G.75/7)

Kişver-i düst: murād 'ālem-i İlāhīdür (G.31/1)

Kuḥlū'l-cevāhir: murād intibāh-ı İlāhīdür (G.29/7)

Ḳullāb-ı şehir: murād kendü şehirinde vā'iz ve şeyḫ şüretinde olandur (G.49/7)

Kūşe-i ebrū: murād remz-i İlāhī olan maḥaldür (G.169/2)

Kūy-ı ḥarābāt: murād maḥalle-i dūnyādur (G.59/9); murād 'ışk-ı ilāhī ve keyfiyyet-i zevḳ ü şevḳ taḥşīl olunan maḳāmdur (G.92/3)

Kūy-ı yār: murād cānib-i ṭaleb-i Ḥaḳdur (G.79/2)

Kūfr: murād tesettürdür (G.257/4)

Küp: murād şeyḫdür (K5/31), (G.415/5)

Küp: şeyḫdür (G.366/7)

L

Lāle: murād ḳalbinde derd-i İlāhī olandur (G.207/10); murād tecellī-i cemāldür (G.365/3)

La'1: murād buṭūn-ı kelāmdur (G.17/7); murād esrār-ı laṭīfe-i İlāhiyyedür (G.41/2); murād keşret-i mevcūdātdan ve ta'addüd-i şıfātdan tecāvüz idüp vaḥdet-i zāta ve maḥz-ı tecelliyātına mir'at olmaḳdur (G.41/2); murād buṭūn-ı kelām ve esrār-ı İlāhiyedür (G.72/2); murād kelāmdur (G.96/3); murād kelām-ı İlāhīdür (G.223/2), (G.500/9); murād buṭūn-ı kelām ve zūḥūr-ı esrārdur (G.483/1)

La'1-i müzāb: murād kelām-ı Ḥaḳ te'alādur (G.18/3)

La'1-i nūşin: murād kelām-ı lezīzidür (G.217/6)

La'1-i şarāb: murād 'ışk-ı İlāhīdür (G.77/4)

La'1-i yār: murād kelām-ı İlāhīdür (G.26/6)

Leb: murād kelām-ı Ḥaḳdur (G.34/5), (G.392/1); murād kelām-ı İlāhī ve ilhām-ı Rabbānīdür (G.40/1), (G.41/9); murād kelāmdur (G.94/2); murād anlaruñ nefāyis ma'ārifidür

(G.218/4); murād kelām u ilhāmdur (G.301/1)

Leb-i la'1: murād buṭūn-ı kelāmdur (G.216/5)

Leb-i ma'sūḳ: murād kelāmu'llāh ve zikru'llāhdur (G.455/10)

Leb-i şîrîn: murād kelām-ı İlāhîdür (G.103/10)

Lisân-ı beden: murād nefse naşîhatdur (G.475/2)

M

Māh: murād mürşiddür (G.235/7); murād qalb-i tälîbdür (G.467/1)

Maḥbûb: murād şeyḥ-i tarîkatdur (K.5/1); esmāu'llāh ve şîfât-ı Allāhdur (G.133/1)

Māh-ı ḥergehî: murād dünyāya ta'alluḳı olmayan cānib-i āḫirete intikāl üzre olandur (G.297/7)

Māh-ı Ken'ānî: murād rūḥ-ı insānîdür (G.7/9)

Māh-ı mihr-perver: murād ḥazret-i Ḥaḳdur (G.146/6)

Maḥzen-i esrār: murād qalbdür (G.216/1)

Makṭûl-i ḡamze: murād şîfat-ı feyz ü istitāruñ helâki olandur (G.216/6)

Manşib u celāl: murād 'azamet ü celāl-i cenāb 'izzeti zikridür (G.357/8)

Ma'sūḳ: murād maḥbûb-ı ḥaḳîkîdür (G.34/1); murād ma'sūḳ-ı ḥaḳîkî yâ ḥabîbu'llāhdur (G.176/4)

Ma'sūḳ: murād nefisdür (G.230/6)

Maşrîḳ: murād güneşdür (G.341/1)

Meclis-i Cem: murād taleb-i Ḥaḳ meclisidür (G.467/3)

Meclis-i va'z: murād 'ilm-i zāhiruñ 'ibâdet olmasidur (G.210/4)

Meh: murād istifāza-ı nūrā ḳābil olan qalbdür (G.26/4); murād maḥbûb-ı ḥaḳîkîdür (G.62/1)

Meh-cebîn: murād ef'āl ü şîfât u zâtdur (G.449/1)

Meh-rû: murād şîfatu'llāhdur (G.240/5)

Mekteb-i ḥaḳâyîḳ: murād ḥānḳāhdur (G.505/2)

Melāḥat: murād kemālâtdur (G.346/6)

Menzil: murād sülûk mertebeleridür (G.1/4)

Menzil-i ḥ'āb: murād dünyādur ki maḥall-i ḡafletdür (G.48/4)

Merd-i rāḥ: murād seferden gelen pādşāḥ-ı zāhirdür (G.274/4)

Merdümān: murād göz bebekleridür (G.248/3)

Mescid: murād ehl-i zāhir 'ibâdethānesidür (G.210/4)

Mesned: taḥt murāddur (7/9)

Mest: murād müstaḡraḳ-ı 'ışḳ-ı İlāhî olandur (G.4/6); murād 'ışḳ-ı İlāhî ile mütekeyyif olmaḳdur (G.217/2)

Mestāne: murād mest olmayup mest gibi kılınandur (G.122/4)

Meş'ale: murād envārdur (G.235/1)

Meşşāta: murād şun'-ı İlāhîdür (G.18/6)

Mevt: murād evvel bezl-i mālā irşāddur (G.350/2)

Mey: murād 'ışḳ-ı İlāhî ile me'ālî olan qalbdür (G.64/2); murād 'ışḳ-ı İlāhîdür (G.34/11), (G.139/3)

Meygede: murād mevzi‘-i münacātdur (G.17/5); murād maḳām-ı münacāt ve maḥall-i tecelliyātdur (G.64/1); murād maḳām-ı talebdür (G.87/1); murād ḥānḳāh u mevzu‘-ı ‘ibādetdür (G.123/1); murād şavma‘adur (G.132/9)

Meyhâne: murād ‘ālem-i hüviyyetdür (G.7/3); murād ḥānḳāh u ‘ālem-i hüviyyetdür (G.28/9); murād mevzu‘-ı ‘ibādet ve ‘ālem-i hüviyyetdür (G.32/3); murād maḳām-ı ‘ışk u talebdür (G.77/3); murād ḥānḳāh u ‘ibādetḥānedür (G.104/1); murād ḥānḳāh u mevzu‘-ı ‘ışkdur (G.134/5); mevzu‘-ı ‘ibādet ve şevk ü hālet kesb olınan maḳāmdur (G.135/7); murād şevk u keyfiyyet taḥşil kılınan maḳāmdur (G.219/1); murād ḥānḳāhdur (G.279/1), (G.363/1), (G.366/7); murād ḥānḳāh u ma‘beddür (G.326/7); murād ḥānḳāh u ‘ışk-ı İlāhidür (G.377/2);

Meyhâne-i ‘ışk: murād mevāzi-i ‘ibādetdür (G.117/2); murād ‘ālem-i İlāhidür (G.130/5)

Mey-ḥür: murād şarāb-ı ‘ışk nüş idüp mest-i İlāhî olanlardur (G.52/1)

Meykede: murād ḥānḳāhdur (G.520/9); murād maḳām-ı ‘ışkdur (G.520/9)

Mih-rü: murād esmā vü şifātdur (G.141/1)

Mir-i ‘aşıkān: murād mürşid-i ‘aşık-meşrebdür (G.325/4)

Miyān: murād rabṭ u ta‘alluḳdur (G.25/6); murād taḳdīr-i ezelidür (G.39/2)

Muḡān: murād şeyḥ-i şāhib-i hāletdür (G.260/4); murād ḥānḳāhdur (G.520/1)

Muḡanni: murād vā‘iz ü nāşih ve zevk-i ḥāl viren kimsedür (M.3/1)

Muḡbeçe: murād tāze maḳām-ı irşāda ḳadem başmış şeyḥ olmuş cevānlardur (G.218/7)

Muḡātab: murād vezīr-i memdūhdur (K5/36); murād şeyḥ-i ṭarīḳatdür (R.7); murād ḥazret-i Ḥaḳdur (G.76/6), (G.221/8); murād nefs-i emmāredür (G.84/4); murād şeyḥ-i mürşiddür (G.217/6), (G.342/3); murād muṭrıbdur (G.221/1); murād mertebe-i ṭarīḳat ve derece-i ḳurbetdür (G.226/7); murād ḥazret-i ‘izzetdür (G.229/4); murād vā‘iz ü şeyḥdür (G.245/1); murād ḥazret-i İlāhidür (G.251/9); murād şeyḥ-i ṭarīḳatdür (G.253/11); nefs-i nāṭıḳadur (G.278/1); murād nefsdür (G.349/1), (G.395/10); murād ma‘şūk-ı ḥaḳīḳidür (G.360/8); murād āftāb-ı ḥaḳīḳidür (G.395/8); murād ḥazret-i feyyāzdur (G.395/9); murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (G.441/1);

Muḡtesib: murād ehl-i zāhirdür (G.335/2), (G.395/4)

Murḡ: murād ‘aşıḳdur (G.150/2)

Murḡ-ı şeb-ḥ‘ān: murād bülbul-i ḳalbdür (G.280/3)

Murḡ-ı zīrek: murād murḡ-ı ‘ārifdür (G.145/8)

Muşāhib: murād şūfilerdür (G.228/1)

Muṭrıb: murād şevk ü üns-i Ḥaḳ virendür (G.45/6); murād ḥ‘ānende ve güyendedür (G.82/7); murād şevk virüp feyz irişdürendür (G.138/2); murād vā‘iz ü mürşiddür (G.221/1); murād niçe kerre ma‘lūm olan şevk viricidür (G.251/1); murād şevk ü hālet virendür (G.262/5); murād haberdār idüp şevk virendür (G.278/5); murād şeyḥ ü vā‘izdür (G.366/4)

Muṭrib-ı ‘ışk: murād mürāren ma‘lūm olan şevk virici ve feyz iriştiricidir (G.122/4)

Mūy: murād ol ittışāl u irtibātdur (G.302/5); murād silsile-i ṭarīkatdur (G.419/1)

Mūy-ı miyān: murād daḳāyık-ı ṭarīkatdur (G.346/8); murād vāsıta-i vuşul-i Ḥaḳ olan ‘amel ü ḥāldür (G.410/6)

Müdde‘i: murād düşmendür (G.70/5); murād bundan şol şeyḥ ü şūfidür (G.404/3)

Müflis: murād ‘amelden ḥālī olan kuvā-yı nefsanıyedür (G.513/3)

Müje: murād şıfat-ı ḳahr u ḳabz u istilādur (G.11/6); murād ḥazret-i Ḥaḳḳuñ cezbe vü ğalebe ile sālīke ‘amel itdürdügüdür (G.320/4)

Müjgān: murād şıfat-ı ḳahrdur (G.229/5); murād rumūz-ı İlähiyye ve kelimāt-ı Ḥaḳdur (G.451/1)

Müjgān-ı siyāh: murād esrār-ı ḥafıyye-i İlähiyyedür (G.368/1)

Mürāy-i fāsık: murād eşiddür (G.106/4)

Mürīd-i ḥarābāt: murād ṭālib-i fenā vü nāzik-i dünyā olandur (G.169/6)

Müşgīn: murād esrār-ı ğaybiyyedür (G.16/4)

Müşṭāk: murād ‘āşık-ı Ḥaḳ ve sālīk-ı ṭarīkat ve ṭālib-i ḥaḳīkat olanlardur (G.30/1); murād ‘uşşāḳdur (G.30/1)

Müşteri: murād kevākib-i seb‘a-i seyyāreden altıncı felekde olan aḳ yıldızdur egerçi kevkeb-i sa‘ddur (K1/31); murād ‘ilm-i zāhir ehlidür (G.335/4)

Mütekellim: murād ‘aḳldur (G.391/6); murād rūḥdur (G.399/1)

N

Naḳş: murād ṭullāb u sālīkīn zāmā’ir ve zevāhirinde olan ‘ulūm u ma‘ārif ü merātib-i sülūk ve derecāt ve anlaruñ bunlarda olan teġāyür ü tefāvütüdür (G.45/4); murād pefteredür (G.200/4)

Namāz: murād münācātdur (G.227/1)

Nāvek: murād naẓar-ı ḳahr u celāldür (G.26/7)

Nāy: mürşiddür (G.235/2); murād peygām-ı maḥbūbdur (G.520/9)

Naẓar-bāz: murād ‘ayn-ı ‘ibret ile naẓar idicidir (G.34/9)

Nefḥa-ı ğisū: murād ğayb-ı hüviyyetden rāyiḥadur (G.31/1)

Nergis: murād zuhūr-ı keyfiyyet-i ‘ışḳdur (G.2/6); murād ‘ayndur (G.37/1), (G.408/8); murād şıfat-ı başar u hidāyetdür (G.40/7); murād şıfat-ı başardur (G.234/7); murād şeyḥ-i nāḳışdur (G.520/8);

Nergis-i cādū: murād nefsuñ şehvāniyyet ile naẓaridur (G.114/2)

Nesīm: murād nesīmden ‘ināyet-i Ḥaḳ tezekkür-i ‘abd itdügüdür (G.58/2)

Nesīm-i bāġ: murād bād-ı ‘ināyetdür (G.207/10)

Nesīm-i gül: murād ḥazret-i Ḥaḳdan vārid olan bād-ı ‘ināyetdür (G.46/3)

Nesīm-i şabā: murād şabāḥ cenāb-ı Ḥaḳdan gelen melā’ikedür (G.144/10)

Nesīm-i seḥer: murād feyz-i seḥerīdür (G.62/1)

Nesīm-i şubḥ-ġāhī: murād feyezān-ı İlähīdür (G.11/5)

Nesīm-i zūlf: murād ğayb-ı hüviyyetden iren rāyiḥa vü cāzibedür (G.165/4)

Ney: murād mürşid-i kāmildür (G.34/5)

Nigār: murād ‘amel-i şālihüdür (G.215/8); murād şıfat-ı feyždür (G.273/3); murād nefsdür (G.390/1), (G.482/6)

Nihānḥāne-i ‘işret: murād ‘ibādetḥāne ve ḥücre-i ḥalvetdür (G.394/1)

Nikāb: murād göz қаpağıdır (G.305/6)

Nüş-ı lebān: murād vā‘iz ü şeyḥ ve mürşid-i ṭarīkat mulakḳin-i tevbe vü inābetdür (G.134/7)

P

Pādşāh: murād maḥbūbdur mecāzen ve naşihat aḥadur (G.11/1)

Perde-i ğonca: murād sırr-ı mestürdur (G.466/1)

Perde-i semā‘: murād müşāhede-i Ḥaḳ ve istiğrāk-ı ifāde iden ifāzasıdır (G.45/6)

Peri-rüy: murād tecelliyāt-ı İlāhiyye ve cezebāt-ı raḥmāniyyedür (G.136/1)

Pervāne: murād pervāneden bunda temessükdür (G.401/3); murād tezkire vü ḥaberdür (G.482/3)

Peyām: murād evāmir ü nevāhī ve kelām-ı İlāhīdür (G.31/2)

Peyġām-ı düst: murād evāmir ü nevāhīdür (G.30/1)

Peyk-i müştāk: murād peyġamber ‘aleyhi’s-selāmdur (G.30/1)

Peyk-i nāmdār: murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdur (G.29/1)

Peyk-i pey-ḥuceste: murād şeyḥ-i kāmil ve mürşid-i ṭarīkatdür (G.135/8)

Pir-i mey-fürüş: murād bāyi‘-i ‘ışık olan mürşiddür (G.232/1); vā‘iz ü mürşiddür (G.261/1); murād şeyḥdür (G.378/2)

Pir-i muġān: murād şeyḥ ü mürşiddür ki ḥarāret ü şevḳ sāhibi ola (G.1/3); murād şeyḥ ü mürşid ḥükminde olan ḥānḳāh u mevzu‘-ı ‘ibādetdür (G.37/1); murād niçe kerre ma‘lūm olan şevḳ ü ḥarāreti olan mürşiddür (G.104/1); murād mürāren ma‘lūm olan şeyḥ-i ehl-i şevḳ ü ḥāletdür (G.121/5); murād sābıḳan ma‘lūm olan ḥarāret ü ḥālet virendür (G.138/8); murād şeyḥ-i sāhib-i ḥarāretdür (G.410/2)

Piste-i ḥāmūs: murād ḥazret-i Ḥaḳḳuñ mütekellimligidür (G.234/6)

Piyāle: murād ḳalb-i müstersid ü tālībdür (G.45/4); murād ḳalbdür (G.552/2)

Püser: murād cenāb-ı Ḳudsdür (G.35/2)

R

Rāh-ı ğüzār: murād ṭarīḳ-i Ḥaḳdur (G.144/10)

Rāh-ı maḳşūd: murād Ḥaḳ te‘ālādur (G.85/6)

Raḥt: murād metā‘-ı dünyādır (G.40/3)

Raḳīb: murād pādşāha taḳarrübi olan ‘aduvdur (G.11/2); murād ehl-i dünyā ve erbāb-ı hevādur (G.140/4); murād şeytāndur (G.282/3)

Rebāb: murād cevān-ı ‘āşıḳdır (G.228/5)

Refik: murād er-refiku şümme’t-ṭarīki ḥasebince mürşiddür (G.312/1)

Reng: murād fūnūn u ‘ibārāt u ‘ulūm ve envā’-ı ʔuruk-ı sūlūkdur (G.45/4); murād ʃıfat-ı irādetdūr (G.496/4)

Rengīn: murād ma‘ārif-i gūn-ā-gūn ve eʃnāf-ı fūnūndur (G.141/2)

Revnağ-i meygede: murād mevzu‘-ı ibādet ve hānķāhdur (G.170/1)

Reyhān: revāyiğ-i ʔayyibe ve ahlāk-ı ḥasene ile muttaʃıf olandur (G.7/2)

Rind: murād kisvet ü ʃūret ihtiyār itmeyüp melāmiyyeden olandur (G.4/6); murād a‘mālinde ķaʔ‘-ı naʔar idicidūr (G.34/9); murād a‘māline iltifātı olmayandur (G.48/12); murād a‘māline iltifātı ve i‘timādı olmayandur (G.52/6); murād ʃūfiyān-ı muḥliʃdūr (G.205/1), (G.217/2); murād iḥlāʃ ile ‘ibādet idenlerdūr (G.279/1); murād ‘ābid-i muḥliʃler ve ehl-i faķr-ı sāliklerdūr (G.513/4);

Rūd: murād sebep-i zevķ olan kelime-i ḥikmetdūr (G.366/4)

Ruḥ: murād tecellīdūr (G.16/4)

Ruḥsār: murād cemāl-i cemīlīdūr (G.218/10)

S, ʃ, ʃ

ʃabā: murād tecellī-i İlāhīdūr (G.1/2); murād şehirde olan teveccüh-i ķalbīdūr (G.7/2); murād teveccüh-i şehirīdūr (G.31/1), (G.225/4), (G.437/11); murād nefḥa-ı Subḥānī ve feyz-i Rabbānīdūr (G.52/2); murād bunda feyz ü fażl-ı Ḥaķdūr (G.81/5); murād bunda nefehāt-ı Rabbāniyedūr (G.82/1), (G.226/9), (G.249/1), (G.282/1); murād feyz ü fażl-ı şehirīdūr (G.86/4); murād nefehāt-ı rahmāniyye yā ʃavlet-i hevā-yı rūhdur (G.210/1); murād bunda teveccüh-i ķalbīdūr (G.216/3); murād bunda teveccüh-i şehirīdūr (G.243/8), (G.297/3); murād ğazel-i sābıķdaki

gibi nefehāt-ı Rabbāniyye yā feyezān-ı keʃfdūr (G.283/1); murād bunda teveccüh-i ʃeyḥdūr (G.286/1);

ʃabāḥ: murād cenāb-ı İlāhīden vārid olan ‘avndur (G.165/1)

ʃafḥa-ı nesrīn: murād cemāl-i Ḥaķ te‘ālā ʃafāsı ve ‘ālem-i İlāhī beyāzīdūr ki cemāl-i Ḥaķķuñ zibi ve ‘ālem-i İlāhiyyenūñ zīyneti ‘ıʃķdūr (G.16/5)

ʃaf-ʃiken: murād ʃeyātīn-i cinn ü ins ve nefis ve ķuvāsı ve ‘aķl-ı ma‘āʃ ve hevāsīdūr (G.451/1)

Sāgar: murād zevķ ü ʃevķdūr (G.287/8)

ʃahn-ı bostān: murād ʃuffa-ı hānķāhdur (G.52/1)

ʃahrā: murād cānib-i Ḥaķ ve āḥiretdūr ki ʃehristān-ı dūnyādan a‘rāz ʃūretidūr (G.49/2)

ʃahrā-yı müʃevveʃ: murād dūnyādur (M.1/4)

Sāķī: murād vā‘iz ü nāʃıḥ ve raġbet ü zevķ viricidūr (G.1/1), (G.45/4), (G.325/8); murād ki ʃevķ-i İlāhī virendūr (G.64/5), murād mirāren ma‘lūm olan ʃevķ u ḥālet viren mürʃiddūr (G.75/1); murād ʃarāb-ı ‘ıʃķ-ı İlāhī nūʃ itdüren ʃeyḥdūr (G.370/1); murād ʃeyḥdūr (G.377/3); murād ol sulṭān-ı ʔarīķatdūr (G.501/12)

Sāķī-i sīmīn-sāķ: murād ķademi mübārek ʃeyḥ ü mürʃiddūr (G.176/8)

ʃalāḥ: murād meʃālīḥ-i dūnyāya ʃalāḥdūr (G.273/4)

Salṭanat: murād salṭanat-ı āḥiretdūr (G.20/9)

ʃamed-niʃīn: murād ehl-i taʃavvufdūr (G.134/4)

Şanem: murād ma‘būd-ı hāqīkīdür (G.96/7); murād māl-ı dünyādur (G.134/4)

Şanem-i bāde-fürüş: murād bir teşeyyüh ider sālīk-i mübtedādur (G.520/5)

Şanem-i leşkerī: murād ferīştedür (G.392/8)

Şā‘id: murād kudret-i kārīyyedür (G.522/4)

Sārbān: murād nefsdür (G.40/3); murād re‘īs-i tarīkatdur (G.116/4)

Şavma‘a: murād medresedür (G.135/7)

Şayyād: murād şeyh-i şuverīdür (G.124/5)

Sebā: murād vilāyet-i ğayrdur (G.82/1)

Sebū: murād mürīddür (G.139/3)

Sebz: murād tāzelik zamānıdur (G.48/9)

Sefīne: murād *innemā meşelū şerī‘ati kemeşeli sefīneti nūhın* hasebine şerī‘ātdür (G.207/10)

Sefīne-i ğazel: murād kitābdur (G.47/1)

Sehergeh: murād vākt-i teveccühdür (G.520/9); murād vākt-i inkişāf ve feyždür (G.520/9)

Sehī-bālā: murād maṭlūb-ı hāqīkīdür (G.520/3)

Semen: murād beyāz-ı kalb ve şafā-yı hāṭırdur (G.194/1); murād sāfi-dil ve kâbil-i feyz olandur (G.210/2)

Semen-büy: murād esmā vü şıfātdur (G.136/1)

Semerķand: murād dünyādur (G.8/1)

Serāperde: murād iç havlıdur (G.376/3)

Ser-i gūy: murād cānib-i İlāhiyedür (G.72/3)

Ser-i zūlf: murād silsile-i tarīkatdur (G.84/9)

Serv: murād ‘uluvv-ı meretebe bulandur (G.7/2), (G.372/2); murād‘uluvv-ı derece şāhibi Rabb-i zū‘l-celāldür (G.488/6); murād ‘uluvv-ı dereceden hişşedür (G.512/1)

Serv-i çemān: murād ‘uluvv-i himmetdür (G.194/1)

Seyl: murād havādiş ü esbāb-ı mevtdür (G.48/4)

Sırr-ı cām-ı Cem: murād vücūd-ı insānda şafā-yı kalbdür (G.123/1)

Sīb-i zeneḥ: murād müşāhede-i cemālden hāşıl olan lezzet-i rühāniyyedür (G.488/4)

Sıhr-i çeşm: murād taşarruf-ı ‘ayn-ı zātdur (G.408/6)

Silsile: murād ta‘alluḥ idüp bağlamasıdur (G.121/10)

Silsile-i zūlf-i dırāz: murād silsile-i tarīkatdur (G.473/1)

Sīne: murād şıfat-ı ‘ilmdir (G.234/5)

Sitāre: murād mürīd-i mübtedīdür (G.238/1)

Şubḥ-ı devlet: murād zuhūr-ı feyz-i ḥazret-i Hāḳdur (G.18/1)

Suḥen: murād işāret-i İlāhī ve fetḥ-i bāb-ı faızdur (G.72/5)

Sultān-ı hūbān: murād ḥazret-i Hāḳdur (G.16/1)

Şurāḥī: murād şurāḥiden maḳāmdur (G.340/3)

Şurāhî: murād t̤alibdür (G.45/5)

Sünbül: murād zülfidür (G.142/1)

Sünbül-i Hindü: murād ğayb-ı hüviyyet ve esrār-ı İlāhiyyedür (G.408/5)

Ş

Şāh Şücā': murād sābıkan beyān olınan nefis ü şeytān cenginde secī' olan mürşid-i kāmildür (G.341/9)

Şāh: murād şāh-ı haqīkīdür (G.207/10)

Şāh-ı nergis: murād şāh-ı nergisden şu' be ü eser-i zühür-ı zātdur (G.133/2)

Şāh-ı türkân: murād Efrāsiyāb-nām pādşāhdur (G.234/4)

Şāhid: murād maḥbūb-ı haqīkīdür (G.235/1), (G.368/5); murād şıfat-ı baş-ı İlāhidür (G.407/3)

Şāhidān: murād esmā vü şıfāt u zātdur (G.233/2)

Şāh-rāh: murād bundan erbāb-ı devlete naşihatdur (G.89/10)

Şakāyık: murād ḥumret şevķī ve kadeḥ kalbi olup maḥall-i şarāb-ı İlāhî olmağa kâbil olan sâlikdür (G.210/2)

Şarāb: murād 'ışkdur (G.1/3); murād kelime-i ḥikmet ve 'ışķ-ı İlāhidür (G.16/5), (G.45/4); murād ğalebāt-ı 'ışkdur (G.27/3); murād 'ışķ-ı İlāhidür (G.32/1), (G.134/6), (G.177/1), (G.340/2); murād 'ışķ-ı İlāhî ve şevķ-i ma'nevî ve keyfiyyet-i rūḥāniyyedür (G.34/1); murād ol 'ışķ u 'ilmdür (G.45/5); murād 'ışķ-ı İlāhî ve sülūk-ı tarikatdür (G.66/1); murād 'ışķ-ı İlāhî ve şevķ u ḥaletdür (G.75/3); murād ehl-i taşavvuf katında 'ışķ-ı İlāhidür (G.122/1); murād 'ışķ-ı Ḥaḥdur (G.247/6);

Şarāb-ı ḥ'ār: murād 'ışķ-ı İlāhî ile dā'im mütekeyyif olucudur (G.34/9)

Şarāb-ı bākī: murād terġib-i 'ibādetdür (G.529/7)

Şarāb-ı gülġün: murād ol libāsı taġyirdür (G.367/5)

Şarāb-ı la'l: murād mücāhededür (G.449/1)

Şarāb-ı rengin: 'ışķ-ı İlāhidür (G.382/4)

Şarāb-ı şāf: murād 'ışķ-ı İlāhidür (G.419/1)

Şarāb-ı şafi: murād 'ilm-i bī-riyā ve zühd-i bī-ṭaleb-i dünyādur (G.47/1)

Şeb: murād cihān-ı muzlimdür (G.91/1)

Şebāb: murād sâlik-i mübtedādur (G.48/12)

Şeb-i siyāh: murād dünyādur (G.85/6)

Şeb-i tārik: murād zulmet-i ḥubb-ı dünyā ve zulmet-i nefis ü hevādur (G.1/5)

Şehr: murād sülūk şehri ve iḥlāş diyāridur (G.34/9)

Şehsüvār: murād rūḥ-ı a'zamdur (G.26/4)

Şeker ü bādām: murād telezzüzāt-ı İlāhiyyedür (G.30/2)

Şeker-fürüş: murād kelām-ı lezīze ve lezzet-i Ḥudāyı virmege kâdir olандur (G.9/2)

Şem': murād şems olmak rūşendür (G.482/1)

Şem'-i dīlfirüz: murād 'aql-ı me'addur (G.53/1)

Şem‘-i ruh: murād vā‘iz ü şeyh’dür (G.245/7)

Şengülân-ı hoş-bâş: murād kuvvâ-yı nefsâniyyedür (G.326/7)

Şevk: murād ol nefha-i Rabbâniyeden delâlet-i dergâh-ı Hâk talebidür (G.477/2)

Şeyh: murād fi’l-cümle ‘arz-ı cemâl ve tâlibden teveccüh ü ikbâl olup mâbeynde kemâl ittisâl olmağa işâretdür (G.83/3); murād şüret-i şeyh’dür (G.138/8); murād şol pîr-i dünyâ-perestdür (G.513/5)

Şibli’l-esed: murād şîfat-ı Allâhdur (375/21)

Şimşâd: murād kâmetidür (G.480/4)

Şimşâd-kad: ‘uluvv-ı derecesi olanlardur (G.451/1)

Şî‘r: murād bunda ma‘nâ-yı lügavîsi ya‘nî ‘ilmdür (G.490/7)

Şî‘r-i hoş: murād Hâkka irşâd idendür (G.57/7)

Şî‘r-i rindân: murād taşavvuf kelimâtın şüret-i mecâzda getürmekdür (G.81/7)

Şîrîn-dehen: murād kelâm-ı İlâhî söyleyenlerdür (G.218/4); murād kelâm-ı ‘ilm ü hikmet söyleyenlerdür (G.451/1)

Şîve: murād anuñ lutf-ı Hâkka şafâ-yı hâtır ile teveccühidür (G.52/6)

Şurbu’l-yehūd: murād hekîmâne vü hasîsâne nüşdur (G.322/4)

Şübehât: murād ihtirâz itmeyeni hayvâna teşbihdür (G.345/8)

T, T

Taht-ı Cem: murād sultân-ı âhîret olanlar vâsıl olduğı derece-i ‘âliyyedür (G.164/6)

Taht-ı revân: murād dünyâdur (G.391/4)

Takvâ: murād zühd-i huşkdur (G.161/4)

Terâne: murād âyîn-i muhabbet ve izhâr-ı niyâz-ı hâzretdür (G.42/2)

Tersâ: murād kendü ahvâlın sırr iden şâhib-i hâldür (G.520/9); murād sâlik-i tâlib-i dîndür (G.520/9)

Tesbîh: murād ‘ukûd-ı dünyâdur (G.176/8)

Tevbe: murād ‘avâmuñ tarîkatden a‘râzı ve dünyâya ikbâlidür (G.93/3); sülûkdan rücû‘ idüp kesb-i ma‘âşa şürû‘dur (G.365/1); murād sülûkdan rücû‘dur (G.398/2)

Teveccüh-i seher: murād ‘arz-ı hâl taleb idüp hâzret-i Hâk takviyyet-i rûh ve ‘aql u kahr-ı nefis ü şeytân itmesin istid‘âdur (G.439/11)

Tuñ-i şeker-hâ: murād kelâm-ı lezîz fehmine ve lezzet-i Hudâyî zevkine kâbil olandur (G.9/2)

Türkân: murād tarîkat mahbûblarıdur (G.245/8)

Türk-i perî-çehre: murād nefsdür (G.91/1)

Tabîb: murād nâkış u ehl-i da‘vâ ve lâf-ı şeyh’dür (G.132/2); murād ilhâm-ı Hâkdur (G.266/3); murād şeyh-i tarîkatdür (G.488/7)

Tâlib: mürşiddür (G.235/2)

Tâlib-i ‘âşık: murād feyz dirîğ itmemek muktezâ-yı hikmet-i İlâhiyye idüğün zikrdür (G.80/2)

Ṭarab-ḥāne-i muḥabbet: murād dīndür (G.238/3)

Ṭūfān: murād Ḥazret-i Nūh ‘aleyhi’s-selāmdır (G.7/6)

Ṭurra: murād ḥicāb-ı cemāl-i kibriyādur (G.1/2)

Ṭuṭi: Ḥāce Ḥafız kendüsüdür (G.116/2)

Ṭuṭi-i ṭab‘: murād rūḥ-ı insānīdür ki kafes-i tende maḥbūsdur (G.30/2)

V

Vājgūn: murād nefesdür (G.512/8)

Vakt-i gül: murād zamān-ı mükāsefe ve revān-ı feyezān-ı İlāhīdür (G.388/1)

Y

Yār: murād ma‘şūq-ı mecāzīdür (G.85/1); murād şeyḥdür (G.149/1); murād şimdi beyān olınan rūḥdur yā nefsdür (G.235/8); rūḥ-ı insānīdür ki cin gibi şahş-ı nihānīdür (G.224/1); rūḥdur (G.235/7); murād Resūlullāh ‘aleyhi’s-selāmdır (G.238/3); murād nefsdür (G.439/5); şeyḥ-i ṭarīkatdür (G.527/6)

Yārān: murād aşḥāb-ı ṭarīkatdür (G.52/1)

Yār-ı dīrīne: murād Rabb-ı kādīm ve ‘ışk-ı ezeliüdür (G.114/7)

Yār-ı perī-çehre: murād ḥalvet-nişin olup ḥalka yüz göstermeyen mürşiddür (G.231/2)

Yek-rengān: murād şafā-yı qalbī olup erbāb-ı şıdk u ihlāş olanlardır (G.28/9)

Yol: murād ṭarīq-i Ḥaḥdur (G.85/7)

Z, Z, Z

Zāhid: murād rağbet itmeyendür (G.218/11); murād *kānū fihi mine’z-zāhidīne* feḥvāsınca ṭarīkate rağbet itmeyendür (G.383/5); murād sülūkdan mu‘riż olandır (G.527/5); yā zāhid-i ḥuşkdur ki cennet ister yā ṭarīkatden mu‘riż olandır ki dünyā ister (G.545/1)

Zeneḥdān: menba‘-ı āşār-ı İlāhiyyedür (G.2/1)

Zincir: murād esrār-ı İlāhiyye ve taḥayyüdāt-ı Ḥaḥdur (G.10/4)

Zindān: murād ḥasebince dünyādur (7/9)

Zühre: murād ehl-i zevk u ṭarabdur (G.335/4)

Zülf: murād ḡayb-ı hüviyyet ve āşār-ı ulūhiyyetdür (G.2/2); murād esrār-ı İlāhiyye ve taḥayyüdāt-ı Ḥaḥdur (G.7/10), (G.10/4), (G.30/3), (G.44/7), (G.45/1), (G.102/1); murād ḥubb-ı İlāhīdür (G.30/3); murād ḡayb-ı hüviyyetdür (G.33/1); murād her birinden vāqı‘ olan tecellī ü zühürdür (G.121/10); murād anuñ silsile-i ṭarīkatidür (G.217/6);

Zülfeyn: murād ḡayb-ı hüviyyet ve şifātdur (G.301/2)

Zülf-i müşkīn: murād ḡayb-ı hüviyyet yā ‘ayn-ı vaḥdetdür (G.98/1)

Zülf-i sünbül: murād ḡayb-ı hüviyyetdür (G.77/5)

Zülf-i yār: murād ḡayb-ı hüviyyetdür (G.228/1)

4.2. Âyet, Hadîs ve Arapça İbâreler İndeksi

Şârih, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da çok sayıda âyet ve hadîs iktibasında bulunur. Âyet ve hadîslere görüşlerini desteklemek ve dini öğretiyi aktarmak maksadıyla yer verir. Aşağıda ilk olarak şerhte geçen âyetler verilmiştir. Ardından hadîsler sonrasında da kelâm-ı kibârlar ve diğer Arapça ibâreler üzerinde durulmuştur.

4.2.1. Âyet İndeksi

- Allāhu nūru's-semāwāti ve'l-arḍi²⁶⁰³ (M 303b), (M 321a)
a' ṭā külle şey'in ḥalkahu²⁶⁰⁴ (İ 118a)
ba' de 'usrin yusren²⁶⁰⁵ (M 228a), (M 311a), (M 213b), (İ 214a)
cāhedū bi-emvālihîm ve enfüsihîm²⁶⁰⁶ (İ 155a)
cennātin tecri min-taḥtihe'l-enhār²⁶⁰⁷ (M 99a)
cezā' ü seyyi'etin seyyi'etün²⁶⁰⁸ (M 306a)
efera'eyte meni'tteḥaze ilāhehu hevāhū²⁶⁰⁹ (İ 128a), (M 188b)
elā bi-zikri'llāhi taṭme'innū'l-ḫulūb²⁶¹⁰ (İ 162a)
elem neşrah²⁶¹¹ (M 213b)
elem tera keyfe fe'ale rabbūke bi-aşḫābi'l-fil²⁶¹² (M 259a)

²⁶⁰³ اللهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. (Kur'an, Nûr 24/35).

²⁶⁰⁴ أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ O da: Bizim Rabbimiz, her şeye hılkatini (varlık ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir, dedi. (Kur'an, Tâhâ 20/50).

²⁶⁰⁵ بَعْدَ غَسْرِ يُسْرًا İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. (Kur'an, Talâk 65/7).

²⁶⁰⁶ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ İnkârı Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşımlardır. İşte doğrular ancak onlardır. (Kur'an, Hucûrât 49/15). Âyet-i Kerîme'nin aslı şu şekildedir: بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

²⁶⁰⁷ جَنَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olarak, altlarından ırmaklar akan, ebedî olarak kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır. (Kur'an, Âl-i İmrân 3/198).

²⁶⁰⁸ جَزَاءُ سِنِّيَّةٍ سِنِّيَّةٍ Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez. (Kur'an, Şûrâ 42/40).

²⁶⁰⁹ أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ Hevâ ve hevesini tanı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâla ibret almayacak mısınız? (Kur'an, Câsiye 45/23).

²⁶¹⁰ أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. (Kur'an, Ra'd 13/28).

²⁶¹¹ أَلَمْ تَشْرَحْ Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? (Kur'an, İnşirâh 94/1).

elem ya 'ni li'l-lezîne āmenū en taḥṣe' a ḫulūbühüm li-zikri'llāhi²⁶¹³ (İ 23a)

elestü birabbiküm²⁶¹⁴ (M 8a), (M 9b), (M 29a), (M 39a), (M 48a), (M 62a), (M 63a), (M 104a), (M 147b), (M 158a), (M 191b), (M 255b), (M 330a), (M 335b), (M 367b), (İ 22a), (İ 23a), (İ 44a), (İ 135b), (İ 166a), (İ 107b), (İ 177b), (İ 193b), (İ 150a), (İ 239a)

ellezîne cāhedü finā le-nehdiyyennehüm sübülenā²⁶¹⁵ (İ 177b)

ellezîne yaḥmilüne'l-arşe ve men ḥavlehu yusebbihüne bi-ḥamdi rabbihim ve yu'minüne bihi ve yestağfirüne li'l-lezîne āmenū rabbenā vesi'te (21) külle şey'in raḥmeten ve 'ilmen fa'ğfir li'l-lezîne tābū ve't-tebe'ü sebīleke ve kıhim 'azābe'l-ceḥīmi rabbenā ve edḥilhüm cennāti 'adni'l-letī ve 'adtehüm ve men şalaḥe min ābā'ihim ve ezvācihim ve zürriyyātihim²⁶¹⁶ (İ 10a)

ellezîne yenḫuḍüne 'ahda'llāhi min ba'di mişākīhi²⁶¹⁷ (M 190b), (İ 23a)

enne'n-nefse bi'n-nefsi ve'l-'ayne bi'l-'ayni ve'l-elfe bi'l-enfi ve'l-üzüne [bi'l-üzünü ve's-sinni bi's-sinni ve'l-cürüḥe kışāşun²⁶¹⁸ (M 373a)

etemürüne'n-nāse bi'l-birri ve tensevne enfüseküm²⁶¹⁹ (M 170a)

es-sinne bi's-sinni ve'l-cürüḥa kışāşun²⁶²⁰ (M 372b)

²⁶¹² Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? (Kur'ân, Fil 105/1).

²⁶¹³ İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'ân sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan bir çoğu yoldan çıkmış kimselerdir. (Kur'ân, Hadîd 57/16).

²⁶¹⁴ Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler. (Kur'ân, A'râf 7/172)

²⁶¹⁵ Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eristireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'ân, Ankebût 29/69).

²⁶¹⁶ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ (7) Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler).(8) Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vâdettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azız ve hakîm olan sensin! (Kur'ân, Mü'min, 40/ 7-8).

²⁶¹⁷ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ Onlar öyle (fâsıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın ziyaret edilip hal ve hatırının sorulmasını istediği kimseleri ziyaretten vazgeçerler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır. (Kur'ân, Bakara 2/27).

²⁶¹⁸ Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir. (Kur'ân, Mâ'ide 5/45.)

²⁶¹⁹ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ (Ey bilginler!) Sizler Kitab'ı (Tevrat'ı) okuduğunuz (gerçekleri bildiğiniz) hâlde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz? (Kur'ân, Bakara 2/44).

²⁶²⁰ Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim

etec' alü fihā men yüfsidu fihā ve yesfikü'd-dimā²⁶²¹ (İ 104b)

etec' alü fihā men yüfsidü fihā²⁶²² (M 259a)

ev ednā²⁶²³ (M 269b), (M 335b)

evfū bi' ahdi (8) ūfi bi' ahdikūm²⁶²⁴ (M 186a)

fa'llāhu ḥayrun ḥāfiẓan ve hüve erḥamu'r-rāḥimīn²⁶²⁵ (M 2a)

fa'şbir²⁶²⁶ (İ 120a) (M 249b)

fa'şbir kemā şabera ulu'l-^c azmi mine'r-rusulü²⁶²⁷ (M 249b)

fa'tebirū yā uli'l-ebşār²⁶²⁸ (İ 132a)

fālikū'l-işbāḥi ve ce' ale'l-leyle sekennen²⁶²⁹ (M 149b)

farīkūn fi'l-cenneti ve farīkūn fi's-sa'ir²⁶³⁰ (İ 191a)

fe bimā ağveyteni²⁶³¹ (M 61a)

bunu (kısıası) bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir. (Kur'an, Mâ'ide 5/45.)

²⁶²¹ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur'an, Bakara 2/30).

²⁶²² أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur'an, Bakara 2/30).

²⁶²³ أَوْ أَدْنَى O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. (Kur'an, Necm 53/9).

²⁶²⁴ أَوْفُوا بَعْدِي أَوْفَ بَعْدِي Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâdettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun. (Kur'an, Bakara 2/40).

²⁶²⁵ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ Ya'kub dedi ki: Daha önce kardeşi (Yusuf) hakkında size ne kadar güvendiysen, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! (Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum); Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir. (Kur'an, Yûsuf 12/64).

²⁶²⁶ فَاصْبِرْ Rabbinin rızasına ermek için sabret. (Kur'an, Müddesir 74/7).

²⁶²⁷ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ O hâlde (Resûlum), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vâdedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir. (Kur'an, Ahkaf, 46/35).

²⁶²⁸ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın. (Kur'an, Haşr 59/2).

²⁶²⁹ فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, azîz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir. (Kur'an, En'am 6/96).

²⁶³⁰ فَارِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. (Kur'an, Şûrâ 42/7).

²⁶³¹ فَبِمَا أَعْوَيْتَنِي İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. (Kur'an, A'râf 7/16).

fe evhā ilā ‘ abdihi²⁶³² (M 224a)

fe eynemā tüvellu feşemme vechü’llāh²⁶³³ (M 132b), (M 145a)

fe inni qarībun ucību da‘ vete’d-dā‘ i²⁶³⁴ (M 112a)

fe izā cā’e ecelühüm lā yeste’hirüne sâ‘ aten velā yestağdimün²⁶³⁵ (M 244b)

fe izā nufiḥa fi’ş-şūri felā ensābe beynehüm²⁶³⁶ (M 61b), (M 142b)

fe izā sevveytühu ve nefahtü fihi min rūḥi²⁶³⁷ (M 48a), (M 132a)

fe telekḳā ādemü min rabbehi kelimātin fetābe²⁶³⁸ (M 33b)

fe-ğasıyehüm mine’l-yemmi mā ğasıyehüm²⁶³⁹ (İ 163b)

fe-ḳadi’stemseke bi’l-‘ urveti’l-vüşḳā²⁶⁴⁰ (İ 15b)

fe-ḳāle li-emlihi’mküşü innī ānestü nāren le‘ alli ātiküm minhā bi-ḳabesin²⁶⁴¹ (İ 185b)

fe-keşefnā ‘ anke ‘ ğitāeke fa-başarūke’l-yevme ḥadīdün²⁶⁴² (İ 111a)

felā temütünne illā ve entüm müslimün²⁶⁴³ (İ 144b)

felā tuḫiru ‘ alā-ğaybihi eḥaden illā min Resūlin²⁶⁴⁴ (M 185b)

²⁶³² فَأُوحِيَ إِلَىٰ عَبْدِهِ Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Kur’ân, Necm 53/10).

²⁶³³ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır. Şüphesiz Allah'ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir. (Kur’ân, Bakara 2/115).

²⁶³⁴ فَإِنِّي قَرِيبٌ أَجِيبُ أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاع Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O hâlde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. (Kur’ân, Bakara 2/186).

²⁶³⁵ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْذِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِرُونَ Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Kur’ân, A’râf 7/34).

²⁶³⁶ فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ Sûra üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar. (Kur’ân, Mü’minûn 23/101). ²⁶³⁷ فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ Feizā nufiḥa fi’ş-şūri: Artık Sûr'a bir tek defa üflendiği, (Kur’ân, Hâkka 69/13).

²⁶³⁸ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur’ân, Hicr 15/29)

²⁶³⁹ فَغَشَّيْهُمْ مِنَ اللَّيْلِ مَا غَشَّيْهُمْ Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır. (Kur’ân, Bakara 2/37).

²⁶⁴⁰ فَغَشَّيْهُمْ مِنَ اللَّيْلِ مَا غَشَّيْهُمْ Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi. (Kur’ân, Taha 20/78).

²⁶⁴¹ فَتَدَارَكُ السُّجُودَ بِأَلْعُزَّةِ الْوَتَقِ Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O hâlde kim tâğutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah iştir ve bilir. (Kur’ân, Bakara 2/256).

²⁶⁴² فَقَالَ لَهُمْ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş’ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur’ân, Taha 20/10).

²⁶⁴³ فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ خَدِيدٌ Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir). (Kur’ân, Kaf 50/22).

²⁶⁴⁴ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti, Yakub da: Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. O hâlde sadece müslümanlar olarak ölünüz (dedi). (Kur’ân, Bakara 2/132).

²⁶⁴⁵ فَلَا يُظْهَرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا 27/ إِلَّا مَنْ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ 26 O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz; Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar, (Kur’ân Cin 72/26-27).

fetebāreke'llāhü ahsenu'l-hālikīn²⁶⁵⁵ (M 304a)

2655 **فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et hâline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık.

fetelaḳḳa ādemü min rabbih kelimātin fetābe ‘aleyhi²⁶⁵⁶ (M 259b)

fettebi‘ u millete İbrāhime ḥanīfen²⁶⁵⁷ (M 159a)

fe-ḫalikünne’l-lezi lümtünneni fihi²⁶⁵⁸ (İ 194a)

feḫkürüni eḫkürküm²⁶⁵⁹ (İ 136b)

fiḫrata’llāhi’l-letī fetara’n-nāse ‘aleyhā²⁶⁶⁰ (İ 205b)

fi’l-cenneti ve farīḳun fi’s-sa‘ir²⁶⁶¹ (M 107a)

fi-ḫulūbihim maraḫun²⁶⁶² (İ 189b)

firru ila’llāh²⁶⁶³ (M 126b)

ḥasbina’llāh²⁶⁶⁴ (M 365b)

ḥuliḳa’l-insānu ḫa‘ifen²⁶⁶⁵ (M 79b)

hüva’llāhu’l-ḫāliḳu’l-bāri’ü’l-muḫavviru²⁶⁶⁶ (M 99a)

hüve me‘ aküm eyne mā küntüm²⁶⁶⁷ (M 161a)

Sonra onu başka bir yaratışla insan hâline getirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir. (Kur’ân, Mü’minün, 23/14).

²⁶⁵⁶ فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden birtakım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır. (Kur’ân, Bakara 2/37).

²⁶⁵⁷ خَنِيْعًا فَاتَّبِعُوا مَلَأَ إِبْرَاهِيمَ De ki: Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise, hakka yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi. (Kur’ân, Âli İmrân 3/95).

²⁶⁵⁸ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır! (Kur’ân, Yûsuf 12/32).

²⁶⁵⁹ فَادْكُرُونِي أذكُرْكُمْ Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin! (Kur’ân, Bakara 2/152).

²⁶⁶⁰ فَطَرَهُ اللَّهُ الَّذِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا (Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler. (Kur’ân, Rûm 30/30).

²⁶⁶¹ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur’ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir. (Kur’ân, Şûrâ 42/7).

²⁶⁶² فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ Onların kalblerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elim bir azap vardır. (Kur’ân, Bakara 2/10).

²⁶⁶³ فَارْجُوا إِلَى اللَّهِ O hâlde Allah'a koşun. Çünkü ben, size O'nun katından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım. (Kur’ân, Zâriyât 51/50)

²⁶⁶⁴ اللَّهُ حَسْبُنَا اللَّهُ Eğer onlar Allah ve Resûlünün kendilerine verdiği razı olup, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfundan verecek, Resûl de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi (daha iyi olurdu). (Kur’ân, Tevbe 9/59).

²⁶⁶⁵ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır. (Kur’ân, Nisa 4/28).

²⁶⁶⁶ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şânını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir. (Kur’ân, Haşr 59/24).

²⁶⁶⁷ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkıanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür. (Kur’ân, Hadîd 57/4).

hüve'l-lezî be' aşe fi'l-ümmiyyîne resûlen menhüm yetlû 'aleyhim âyâtihî ve yüzekkihim ve yu'allimehumu'l-kitâbe ve'l-hikmete ve in kânû min kablû lefî dâlalîn mübîn ve âherîne minhüm lemmâ yelhaķû bihim²⁶⁶⁸ (M 276a)

hüve'l-lezî ħalaķa leküm mâ fi'l-'arzi cemî'an şümme tevâ ile's-semâ' i fesevvhünne seb'a semâvâtin²⁶⁶⁹ (M 215a)

hüvellezî yuhyî ve yumit²⁶⁷⁰ (M 104b)

ileyhi yaş' adu'l-kelimu't-tayyibu ve'l-'amelü's-şâlihu yerfe' uhü²⁶⁷¹ (İ 124a) (M 27b)

illâ men ħatife'l-ħatfete fe etbe' ahu şihâbun şākīb²⁶⁷² (M 19a)

in aĥsentüm aĥsentüm li-enfüsiküm ve in ese'tüm felehâ²⁶⁷³ (M 287a)

'indehâ cennetü'l-me'vâ²⁶⁷⁴ (İ 145a)

innâ naĥnu nezzelnâ'z-zikra ve innâ lehu le-ĥâfiżün²⁶⁷⁵ (M 1b)

innâ 'araĥne'l-emānete 'ale's-semâvâti ve'l-arĥi ve'l-cibāli fe-ebeyne en yaĥmilnehâ ve eşfeķne minhâ ve ĥamelehe'l-insānū innehu kâne zülūmen cehūlen²⁶⁷⁶ (İ 162b)

innâ 'areĥne'l-emānete 'ale's-semâvâti ve'l-arĥi ve'l-cibāli²⁶⁷⁷ (M 255b)

²⁶⁶⁸ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (3) ²⁶⁶⁹ هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ ²⁶⁷⁰ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ²⁶⁷¹ هُوَ الَّذِي يَرْفَعُ ²⁶⁷² هُوَ الَّذِي يَرْفَعُ ²⁶⁷³ هُوَ الَّذِي يَرْفَعُ ²⁶⁷⁴ هُوَ الَّذِي يَرْفَعُ ²⁶⁷⁵ هُوَ الَّذِي يَرْفَعُ ²⁶⁷⁶ هُوَ الَّذِي يَرْفَعُ ²⁶⁷⁷ هُوَ الَّذِي يَرْفَعُ

Not: Âyet-i kerîmede geçen *ve âherîne minhüm lemmâ yelhaķû bihim* ifâdesi şerhte *ve âherîne lemmâ lem yelhaķû bihim* şeklindedir.

²⁶⁶⁹ O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti). O, her şeyi hakkıyla bilendir. (Kur'ân, Bakara 2/29).

²⁶⁷⁰ O, hem diriltten hem de öldürenidir. O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız "Ol!" der, o da olurur. (Kur'ân, Mü'min, 40/68).

²⁶⁷¹ Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şeref her şeyi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur. (Kur'ân, Fâtır 35/10).

²⁶⁷² Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder. (Kur'ân, Sâffât 37/10)

²⁶⁷³ Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz. Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mâbedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık). (Kur'ân, İsrâ 17/7).

²⁶⁷⁴ Cennetü'l-Me'vâ da onun yanındadır. (Kur'ân, Necm 53/15).

²⁶⁷⁵ Kur'ân'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız. (Kur'ân, Hicr 15/9)

²⁶⁷⁶ Biz İNÂ' GERVİNÂ ALÂMANE' ALİ SSMÂWATİ VÂL'ARZİ VÂL'İCÂLİ FÂBİİN AN İCHMİLTİHÂ VÂŞŞEFİN MİNHÂ VCHMİLÂ İNŞÂN İNNE KÂN ZLŪMÂ JEHŪLÂ Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur'ân, Ahzâb 33/72).

innā ‘aredne’l-emānete‘ale’s-semāvāti ve’l-ardī ve’l-cibālī feebeayne an yaḥmilnehā ve eşfaḳne minhā ve ḥamelehe’l-insānu²⁶⁷⁸ (M 245a)

inna’llāhe ḡaniyyun ani’l-‘ālemīn²⁶⁷⁹ (M 108b)

inna’llāhe lā yuḏī‘u ecre’l-muḥsinīn²⁶⁸⁰ (M 44b), (M 318b) (İ 184a), (İ 167b), (M 248a), (M 293a)

inna’llāhe lā yuḏīyu ecre’l-muḥsinīn²⁶⁸¹ (İ 170b)

inna’llāhe lā yuḥlifu’l-mī‘ād²⁶⁸² (İ 184a), (İ 167b), (M 51a), (M 79), (M 175a), (M 210b), (M 364a)

inna’llāhe yerzuḳū men yeṣā’ü bi-ḡayri ḥisābin²⁶⁸³ (İ 143a)

inna’llāhe yuḏīyu ecra’l-muḥsinīn²⁶⁸⁴ (M 230a)

inna’llāhe’ştafa ādeme²⁶⁸⁵ (M 377a)

inna’llāhe’şterā mine’l-mü’mīnīne enfüsehüm ve emvālehüm bi-enne lehumü’l-cennete²⁶⁸⁶ (İ 140a)

inna’llāhe’şterā mine’l-mü’mīnīne enfüsehüm ve emvālehüm²⁶⁸⁷ (M 50b)

²⁶⁷⁷ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur’ân, Ahzâb 33/72).

²⁶⁷⁸ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur’ân, Ahzâb 33/72).

²⁶⁷⁹ إِنَّ اللَّهَ غَفِيرٌ غَنِيٌّ عَنْ الْعَالَمِينَ Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnîdir. (Kur’ân, Âli İmrân 3/97).

²⁶⁸⁰ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

²⁶⁸¹ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

²⁶⁸² إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez. (Kur’ân, Âli İmrân 3/9).

²⁶⁸³ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriyya yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve "Ey Kur’ân, Meryem 19/bu sana nereden geliyor?" der; o da: Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir, derdi. (Kur’ân, Âli İmrân 3/37).

²⁶⁸⁴ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusufum, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi. (Kur’ân, Yûsuf 12/90).

²⁶⁸⁵ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ Allah Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesi ile İmrân ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. (Kur’ân, Âli İmrân 3/33).

²⁶⁸⁶ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur’ân'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Kur’ân, Tevbe 9/111).

²⁶⁸⁷ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürler.

inne ekremeküm ‘ında’llāhi etķāküm²⁶⁸⁸ (M 36a), (M 60b), (M 256b), (İ 111a)
 inne ‘aleyküm le-ķāfiziye²⁶⁸⁹ (İ 128a)
 inne’l-ķasenāti yüzhibine’s-seyyi’āti²⁶⁹⁰ (İ 154a)
 inne’l-‘izzete li’llāhi cemī‘en²⁶⁹¹ (İ 137b)
 inne’s-şeytāne leküm ‘adüvvün²⁶⁹² (M 42b)
 inne’s-şeytāne lekümā aduvvün mübīn²⁶⁹³ (M 255a), (M 340a)
 innebünī min ehli²⁶⁹⁴ (M 331a)
 innehu kāne żulūmen cehūlen²⁶⁹⁵ (M 259b)
 innehu le-ķaķķun²⁶⁹⁶ (İ 167b)
 inneke le‘alā ħuluķin ‘aķīmīn²⁶⁹⁷ (İ 140b), (İ 229b), (M 215a)
 innemā emvāluküm ve evlāduküm fitnetün²⁶⁹⁸ (M 87b)
 innemā yaķşea’llāhe min ‘ibādihi’l-‘ulemā’²⁶⁹⁹ (M 354a)
 innemā ya‘mürü mesācide’llāhi menāmene bi’llāhi ve’l-yevmi’l-āķir²⁷⁰⁰ (M 67b)

(Bu), Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’ân’da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah’tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O hâlde O’nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Kur’ân, Tevbe 9/111).

²⁶⁸⁸ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُ Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O’ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır. (Kur’ân, Hucûrât 49/13).

²⁶⁸⁹ إِنَّ عَلَيْكُمْ لَخَافِظِينَ Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var. (Kur’ân, İnfitâr 82/10).

²⁶⁹⁰ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır. (Kur’ân, Hûd 11/114).

²⁶⁹¹ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah’a aittir. (Kur’ân, Nisâ 4/139).

²⁶⁹² إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ Çünkü şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehlinden olmaya çağırır. (Kur’ân, Fâtır 35/6).

²⁶⁹³ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti. (Kur’ân, A’raf 7/22).

²⁶⁹⁴ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي Nuh Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin. (Kur’ân, Hûd 11/45).

²⁶⁹⁵ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Kur’ân, Ahzâb 33/72).

²⁶⁹⁶ إِنَّهُ لَحَقٌّ Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir. (Kur’ân, Zâriyât 51/23).

²⁶⁹⁷ إِنَّكَ لَعَلَىٰ عَظِيمٍ Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (Kur’ân, Kalem 68/4).

²⁶⁹⁸ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır: Büyük mükâfat ise Allah’ın yanındadır. (Kur’ân, Enfal, 8/28).

²⁶⁹⁹ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah’tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır. (Kur’ân, Fâtır 35/28).

innemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne²⁷⁰¹ (İ 110b)

innenī ena'llāh²⁷⁰² (M 356b)

innī ene rabbūke²⁷⁰³ (M 242b)

inni 'aleyküm le-ḥāfiziye kirāmen kātibīne²⁷⁰⁴ (İ 10b)

izā cā'e ecelühüm lā yeste'ḥirüne sa'āten ve lā yestaḳdimün²⁷⁰⁵ (İ 142a)

izā erādu'llāhu şey'en en yeḳüle lehu kün feyekün²⁷⁰⁶ (M 27b), (M 305a), (M 281b]

izhebū bi-ḳamīṣi hezā fe-elkūhū 'alā vechi ebī ye'ti baṣiren²⁷⁰⁷ (İ 111b)

ḳad efleḥa men zekkāhā²⁷⁰⁸ (İ 140a)

ḳānū [ḳalīlem] mine'l-leyli mā yehce'ün²⁷⁰⁹ (M 328a)

ke'l-ḥicāreti ev eṣeddu ḳasveten²⁷¹⁰ (M 61b)

kellā bel rāne 'alā ḳulūbihim²⁷¹¹ (M 327a)

kemeṣeli ḥabbetin enbetet seb'a senābile fī-küllü sünbületin mi'tetü ḥabbetin²⁷¹² (İ 1205b)

²⁷⁰⁰ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır. (Kur'an, Tevbe 9/18).

²⁷⁰¹ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne (42) (Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. (42) Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar. (43) (Kur'an, İbrâhim 14/42-43).

²⁷⁰² İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl. (Kur'an, Tâhâ 20/14).

²⁷⁰³ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın! (Kur'an, Tâhâ 20/12).

²⁷⁰⁴ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var (10) Değerli yazıcılar var (11) (Kur'an, İnfitâr 82/10-11).

²⁷⁰⁵ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Kur'an, A'râf 7/34).

²⁷⁰⁶ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir. (Kur'an, Yâsîn 36/82).

²⁷⁰⁷ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görececek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin. (Kur'an, Yûsuf 12/93).

²⁷⁰⁸ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir, (Kur'an, Şems 91/9).

²⁷⁰⁹ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Geceleri pek az uyurlardı. (Kur'an, Zâriyât 51/17).

Not: Müstensih bu âyette geçen *kalilen* kelimesini yazmamıştır.

²⁷¹⁰ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne (Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fişkirir. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir. (Kur'an, Bakara 2/74).

²⁷¹¹ İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir. (Kur'an, Mutaffifin 83/14).

²⁷¹² İnnemā yu 'aḥḥiruhüm li-yevmin teṣḥaṣu fihi 'l-ebṣār muḥti' īne Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O herşeyi bilir. (Kur'an, Bakara 2/261).

k eserābin bi-ki' atin yahsebühü'z-ẓam 'ānū mā' a²⁷¹³ (İ 191b)

kezer' in aħrece şaṭ'ehu fe āzerehu festağleza festevā 'alā sūķihi²⁷¹⁴ (M 276a)

ķul in kūntūm tuħibbūna'llāhe fe'ettebi' ūnī²⁷¹⁵ (M 278a)

ķul inne şalāti ve nūsūkī ve maħyāye ve memāti li'llāhi rabbe'l-'ālemīn lā şerike lehu²⁷¹⁶ (M 329a)

ķul metā' u'd-dünyā ķalīlun²⁷¹⁷ (M 316b)

ķul yā 'ibādiye'l-lezīne esrafu 'alā-enfūsihim lā taķneṭū min raħmeti'llāhi inna'llāhe yağfiru'z-zünūbe cemi'en²⁷¹⁸ (M 36a)

ķumi'l-leyle illā ķalīlen²⁷¹⁹ (M 328a)

külle yevmin hüve fī-şe'nin²⁷²⁰ (İ 182a)

küllü men 'aleyhā fān²⁷²¹ (İ 207b)

küllü nefsin zā'ıķatü'l-mevt²⁷²² (M 130b)

²⁷¹³ كَسْرَابٍ بِقَيْعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمَانُ مَاءً İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanibaşında da (inanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür. (Kur'an, Nûr 24/39).

²⁷¹⁴ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سَوْفِهِ Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkeler. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir. (Kur'an, Fetih 48/29).

²⁷¹⁵ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي (Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir. (Kur'an, Âli İmrân 3/31).

²⁷¹⁶ قُلْ إِنْ صَلَّيْتُ وَنَسَكْتُ وَمَخَيَّيْتُ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (163) لَا شَرِيكَ لَهُ O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim. (162) De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (163) (Kur'an, En'am 6/164).

²⁷¹⁷ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ Kendilerine, ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin, denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da "Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaş farz kılmasan) olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez. (Kur'an, Nisâ 4/77).

²⁷¹⁸ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur'an, Zümer 39/53).

²⁷¹⁹ قُلْ بَرَأَيْتُ الْكَلْبَ الْبَرَّ Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl. (Kur'an, Müzemmil 73/2).

²⁷²⁰ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma hâlinindedir. (Kur'an, Rahmân 55/29).

²⁷²¹ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. (Kur'an, Rahmân 55/26).

²⁷²² كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet gününü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metâından başka bir şey değildir. (Kur'an, Âli İmrân 3/185).

küllü şey 'in hālikun illā vechehu²⁷²³ (M 39a), (M 68a), (İ 100a), (İ 117b)

küntüm emvāten fe 'ahyāküm şümme yumitüküm şümme yuhyiküm şümme
ileyhi türce' ün²⁷²⁴ (M 193b)

küntüm hayra ümmetin²⁷²⁵ (İ 188a)

lā ilāhe ila 'llāhu²⁷²⁶ (İ 21a)

lā takneṭü mir raḥmeti 'llāhi²⁷²⁷ (M 213b)

lā tezernī ferden²⁷²⁸ (İ 221b)

lā teziru vāziretün vizre uḥrā²⁷²⁹ (M 82b)

lā yüs 'alü ' ammā yef' alü²⁷³⁰ (M 144b)

lehu 'l-ḥalku ve 'l-emr²⁷³¹ (M 35a)

leküm dīnüküm veliye dīn²⁷³² (İ 144a)

len tenālū 'l-birra ḥattā tünfiḳū mimmā tuḥibbun²⁷³³ (M 34b)

len tenālū 'l-birre ḥattā tünfiḳū²⁷³⁴ (İ 11a)

²⁷²³ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz. (Kur'an, Kasas 28/88).

²⁷²⁴ وَكُنْتُمْ أََمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Ey kâfirler! Siz ölü iken sizi diriltten (dünyaya getirip hayat veren) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Sonra sizi öldürecek, tekrar sizi diriltecek ve sonunda O'na döndürüleceksiniz. (Kur'an, Bakara 2/28).

²⁷²⁵ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız: Ehl-i kitap da inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır. (Kur'an, Âli İmrân 3/110).

²⁷²⁶ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. (Habibim!) Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir. (Kur'an, Muhammed 47/19).

²⁷²⁷ لَا تَقْطُوعُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur'an, Zümer 39/53).

²⁷²⁸ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısı, (her şey sonunda senindir). (Kur'an, Enbiyâ 21/89).

²⁷²⁹ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (Kur'an, En'am 6/164).

²⁷³⁰ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir. (Kur'an, Enbiyâ 21/23).

²⁷³¹ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir! (Kur'an, A'râf 7/54).

²⁷³² لَكُمْ دِينُ اللَّهِ Sizin dininiz size, benim dinim banadır. (Kur'an, Kâfirûn 109/6).

²⁷³³ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir. (Kur'an, Âli İmrân 3/92).

²⁷³⁴ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir. (Kur'an, Âli İmrân 3/92).

len terāni²⁷³⁵ (İ 182a)

le' alla'llāhe yuḥdiş ba' de zalik²⁷³⁶ (M 115b)

le' allī atikūminhā bi-ḳabesin²⁷³⁷ (M 242b)

leyse kemişlihi şey'ün²⁷³⁸ (İ 107a), (İ 194a)

leyse li'l-insāni illā mā se' ā²⁷³⁹ (İ 190a)

leyse li'l-insāni illā mā se' ā ve enne sa' yehu sevfe yūrā²⁷⁴⁰ (M 293a)

likeylā te'sev 'alā mā fatekūm ve lā tefraḥu bi-mā ātākūm²⁷⁴¹ (M 145a), (M 293a)

mā evḥā²⁷⁴² (M 337b)

mā hazihi't-temāşilü'l-letī entüm lehā 'ākifūn²⁷⁴³ (İ 132a), (İ 177a)

mā liye le era'l-hüdhüde²⁷⁴⁴ (M 114b)

mā vedde' ake rabbūke ve mā ḳalā²⁷⁴⁵ (M 33b)

mā zāğa'l-başaru ve mā ṭağā²⁷⁴⁶ (M 120a), (M 249a), (M 205a), (İ 145b)

men cā'e bi'l-ḥaseneti felehu 'aşru emşālihā²⁷⁴⁷ (İ 1205b)

²⁷³⁵ لَنْ تَرَانِي Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tür'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim. (Kur'ân, A'râf 7/143).

²⁷³⁶ لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثَ بَعْدَ ذَلِكَ Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hâli bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarır. (Kur'ân, Talâk 65/1).

²⁷³⁷ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti. (Kur'ân, Tâhâ 20/10).

²⁷³⁸ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. (Kur'ân, Şûrâ 42/11).

²⁷³⁹ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Kur'ân, Necm 53/39).

²⁷⁴⁰ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (39) Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (39) Ve çalışması da ileride görülecektir. (40) (Kur'ân, Necm 53/39-40).

²⁷⁴¹ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şıarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenlen kimseleri sevmez. (Kur'ân, Hadîd 57/23)

²⁷⁴² مَا أَوْحَىٰ Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Kur'ân, Necm 53/10).

²⁷⁴³ مَا هَذِهِ النَّمَائِلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor? demişti. (Kur'ân, Enbiyâ 21/52).

²⁷⁴⁴ مَا لِي لَا أَرَى الْهُدُودَ (Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? (Kur'ân, Neml 27/20).

²⁷⁴⁵ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى Rabbini seni bırakmadı ve sana darılmadı. (Kur'ân, Duhâ 93/3).

²⁷⁴⁶ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. (Kur'ân, Necm 53/17).

men kâne yuridü ħarṣe'd-dünyā nü'tihi minhā vemā lehu fi'l-āĥireti min naṣīb²⁷⁴⁸ (M 309b)

mine'l-mā'i külle şey'in ħayy²⁷⁴⁹ (İ 144b)

minküm men yuridu'd-dünyā ve minküm men yuridu'l-āĥirete²⁷⁵⁰ (İ 131B)

nefahtu fihi²⁷⁵¹ (İ 183a)

nefahtü fihi min rūḥi²⁷⁵² (İ 181a)

nün v'el-ḳalem²⁷⁵³ (İ 223a)

Rabbi erini²⁷⁵⁴ (M 337b), (İ 144b)

Rabbi lā tezerni ferden ve ente ħayru'l-vāriṣin²⁷⁵⁵ (İ 222a)

resülün mina'llāhi yetlü şuhufen muṭahharen²⁷⁵⁶ (M 276a)

ricālün lā tülhīhim ticāretün ve lā bey'ün 'an zikri'llāhi²⁷⁵⁷ (İ 159b)

seḳāhüm Rabbühüm²⁷⁵⁸ (M 315a), (M 344a)

²⁷⁴⁷ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَثْمَالِهَا Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar. (Kur'an, En'am 6/160).

²⁷⁴⁸ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz. (Kur'an, Şûrâ 42/20).

²⁷⁴⁹ إِنَّكَرَ عَدَنَلَر، گۆکَلَرلَ یَەر بیتیشیک بیر Һәлдә икән бизим, онлары birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı? (Kur'an, Enbiyâ 21/30).

²⁷⁵⁰ سَیْزَ اِلَلّٰه'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığımızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıyordu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır. (Kur'an, Âli İmrân 3/152).

²⁷⁵¹ "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur'an, Hicr 15/29).

²⁷⁵² "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan ütlediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!" (Kur'an, Hicr 15/29).

²⁷⁵³ ن وَالْقَلَمِ Nün. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki, (Kur'an, Kalem 68/1).

²⁷⁵⁴ اِبْرٰهٖمَ رَبِّ اَرْنِیْ İbrahim Rabbine: Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster, demişti. Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı? dedi. İbrahim: Hayır! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim), dedi. Bunun üzerine Allah: Öyleyse dört tane kuş yakala, onları yanına al, sonra (kesip parçala), her dağın başına onlardan bir parça koy. Sonra da onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah azîzdır, hakîmdir, buyurdu. (Kur'an, Bakara 2/260).

²⁷⁵⁵ زَکَرِیَّاهُ رَبِّ لَا تَنْزِیْ فَرْدًا وَأَنْتَ خَیْرُ الْوَارِثِیْنَ Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısı, (her şey sonunda senindir). (Kur'an, Enbiyâ 21/89).

²⁷⁵⁶ اِلَلّٰه تَافَافِ اِلَلّٰه تَافَافِ اِلَلّٰه تَافَافِ (İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen ve tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir. (Kur'an, Beyyine 98/2).

²⁷⁵⁷ اِنْلٰه رِجَالًا لَا تَلْهٰیْهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَیْعٌ عَنْ ذِکْرِ اِلَلّٰه Onlar, ne ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar. (Kur'an, Nûr 24/37).

selāmun fihi ḥattā maṭla‘ i‘l-fecr²⁷⁵⁹ (M 318b)

selāmun ‘aleykūm ṭibtūm fe’dḥulūhā ḥālidīn²⁷⁶⁰ (İ 129a)

seyyeden ve ḥaṣūren²⁷⁶¹ (İ 136b)

şümme enzele ‘āleykūm min ba‘di‘l-ğammi emeneten nū‘āsen²⁷⁶² (İ 179b)

şehru Ramażāne‘l-lezī ūnzile fihi‘l-Ḳur‘ānū²⁷⁶³ (İ 162a)

taṭme‘inū ḳulūbūhūm bi-zikri‘llāhi elā bi-zikri‘llāhi taṭme‘inū‘l-ḳulūbū²⁷⁶⁴ (İ 225a)

tebāreke‘l-lezī ce‘ale fi‘s-semā‘i burūcen²⁷⁶⁵ (İ 134b)

tecridi tahtehe‘l-enhār²⁷⁶⁶ (M 125a)

te‘āvenu²⁷⁶⁷ (M 346a)

²⁷⁵⁸ سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Kur‘ân, İnsân 76/21).

²⁷⁵⁹ Kadir Sûresi’nde yer alan bu âyetin aslı şu şekildedir: سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar. (Kur‘ân, Kadir 97/5).

²⁷⁶⁰ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler. (Kur‘ân, Zümer 39/73).

²⁷⁶¹ سَيِّدًا وَحَصُورًا Zekeriyya mâbedde durmuş namaz kılarak melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime’yi tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya’yı müjdeler. (Kur‘ân, Âli İmrân 3/39).

²⁷⁶² ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hâli bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah’a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, herşeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah’a aittir. Onlar, sana açıklamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir. (Kur‘ân, Âli İmrân 3/154).

²⁷⁶³ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur‘ân’ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah’ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir. (Kur‘ân, Bakara 2/185).

²⁷⁶⁴ تَطْمِئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah’ın zikriyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur. (Kur‘ân, Ra’d 13/28).

²⁷⁶⁵ تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا Gökte burçları var eden, onların içinde bir چراغ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir. (Kur‘ân, Furkân 25/61).

²⁷⁶⁶ تَجْرِي الْأَنْهَارُ (İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellekle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur. (Kur‘ân, Tevbe 9/100).

²⁷⁶⁷ وَعَاوَرُوا Ey iman edenler! Allah’ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah’a hediye edilmiş) kurbanda, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram’a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram’a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah’ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah’tan korkun; çünkü Allah’ın cezası çetindir. (Kur‘ân, Mâ’ide 5/2).

tetenezzelu ‘aleyhimü’l-melâ’iketü ellâ tehfû ve lâ tahzenû ve ebşirû bi’l-cenneti’l-letî küntüm tu‘adûn²⁷⁶⁸ (İ 157b), (M 132b), (M 364a)

tilke’l-cennetü’l-letî urıştümuhâ bimâ küntüm ta‘melûn²⁷⁶⁹ (M 58a)

tu‘izzu men teşâ‘u²⁷⁷⁰ (M 57b)

tüzillu men teşâ‘²⁷⁷¹ (M 57b)

tahhirâ beyti²⁷⁷² (M 252b)

tübâ lehüm ve hüsnu me‘âb²⁷⁷³ (M 27b)

ud‘ünî estecib leküm²⁷⁷⁴ (M 16b)

v‘esta‘înu bi’s-şabrı ve’s-şalâti²⁷⁷⁵ (M 11a), (İ 175b)

va’llâhu gâlibun ‘alâ emrihi²⁷⁷⁶ (M 262a)

va’llâhu ganiyyü ve entümü’l-fuğarâ²⁷⁷⁷ (M 61b), (M 108b), (M 182a), (İ 16a), (İ 187b)

va’llâhu hayru’l-mâkirin²⁷⁷⁸ (M 278a)

va’llâhu min verâ’ihim muhiytun²⁷⁷⁹ (İ 126b)

vâ’llâhu yehdî men yeşâ‘u ilâ şırâtin müstakîm²⁷⁸⁰ (İ 222a)

²⁷⁶⁸ تَنْزَلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolan cennetle sevinin! derler. (Kur’ân, Fussilet 41/30).

²⁷⁶⁹ إِنَّكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ "İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur." (Kur’ân, Zuhuruf 43/72).

²⁷⁷⁰ تُعِزُّ مَنْ شَاءَ "Dilediğini yüceltirsin." (Kur’ân, Âli İmrân 3/26)

²⁷⁷¹ تُذِلُّ مَنْ شَاءَ "Dilediğini alçaltırsın." (Kur’ân, Âli İmrân 3/26)

²⁷⁷² طَهَّرَا بَيْتِي Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evim'i temiz tutun, diye emretmiştik. (Kur’ân, Bakara 2/125).

²⁷⁷³ طُوبَى لِمَنْ هُوَ حَسَنُ مَا بٍ İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir. (Kur’ân, Ra’d 13/29).

²⁷⁷⁴ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir. (Kur’ân, Mü’min 40/60)

²⁷⁷⁵ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir. (Kur’ân, Bakara 2/45)

²⁷⁷⁶ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniz." İşte böylece (Mısır da adaletle hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusuf'u o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler. (Kur’ân, Yûsuf 12/21).

²⁷⁷⁷ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar. (Kur’ân, Muhammed 47/38).

²⁷⁷⁸ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. (Kur’ân, Âli İmrân 3/54).

²⁷⁷⁹ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُجِيبٌ Allah onları arkalarından kuşatmıştır. (Kur’ân, Bürûc 85/20).

²⁷⁸⁰ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Andolsun biz (bilmediklerinizi size) açık seçik bildiren âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir. (Kur’ân, Nûr 24/46).

va'llāhu yūdā' ifu limen yeşā'²⁷⁸¹ (M 251a)
 ve cā'e rabbūke ve'l-melekū şaffē şaffē²⁷⁸² (İ 133b)
 ve cā'ū 'alā қamīşihī bi-demim қezibin²⁷⁸³ (İ 111b)
 ve ce'ale'z-ḡulumāti ve'n-nūra²⁷⁸⁴ (M 149b)
 ve ce'alenī mübāreken eyne mā küntü²⁷⁸⁵ (M 152a)
 ve ce'alnā minhüm e'immeten yehdūne bi-emrinā²⁷⁸⁶ (M 367a)
 ve cumi'e'ş-şemsü ve'l-қameru²⁷⁸⁷ (M 247b)
 ve en leyse li'l-insāni illā mā sa'e²⁷⁸⁸ (İ 143b)
 ve enne'l-fazle bi-yedi'llāhi yu'tihī men yeşā'u va'llāhü zü'l-fazli'l-'azīmi²⁷⁸⁹
 (M 309a)
 ve hedeynāhü'n-necdeyni²⁷⁹⁰ (İ 198b)
 ve hüve ma'aküm eyne mā küntüm²⁷⁹¹ (İ 127a), (İ 159b)
 ve hüve'l-lezī yaқbelü't-tevbete 'an 'ibādihi ve ya'fu 'ani's-seyyi'āti²⁷⁹² (M 346a)
 ve in min şey'in illā yüsebbihü bi-ḡamdehi²⁷⁹³ (İ 171b)

²⁷⁸¹ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَّشَاءُ Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfu geniştir, O herşeyi bilir. (Kur'an, Bakara 2/261).

²⁷⁸² وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا Rabbin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacaktır). (Kur'an, Fecr 89/22).

²⁷⁸³ كَذِبُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ يَدِيمِ Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Yakub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında (bana) yardım edecek olan, ancak Allah'tır. (Kur'an, Yûsuf 12/18).

²⁷⁸⁴ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. (Bunca âyet ve delillerden) sonra kâfir olanlar (hâla putları) Rab'leri ile denk tutuyorlar (Kur'an, En'am 6/1).

²⁷⁸⁵ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ "Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti." (Kur'an, Meryem 19/31).

²⁷⁸⁶ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا Sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik. (Kur'an, Secde 32/24).

²⁷⁸⁷ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ Güneşle ay biraraya getirildiği zaman! (Kur'an, Kıyâmet 75/9).

²⁷⁸⁸ وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. (Kur'an, Necm 53/39).

²⁷⁸⁹ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder. Allah, büyük lütuf sahibidir. (Kur'an, Hadîd 57/29).

²⁷⁹⁰ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ Ona iki yolu (doğru ve eğriyi) gösterdik. (Kur'an, Beled 90/10).

²⁷⁹¹ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür. (Kur'an, Hadîd 57/4).

²⁷⁹² وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir. (Kur'an, Şûrâ 42/25).

²⁷⁹³ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır. (Kur'an, İsrâ 17/44).

ve in min şey'in illā yüsebbihū bi-ḥamdehi ve lakin lā tefkähüne tesbīhahüm²⁷⁹⁴
(İ 149b)

Ve in yekādu²⁷⁹⁵ (M 267b)

ve in yekādu'l-lezīne keferū leyuzlikūneke bi-ebşārihim²⁷⁹⁶ (M 288a)

ve in yekādu'l-lezīne keferū leyuzlikūneke bi-ebşārihim lemmā semi' u'-zikre
ve yeḳülüne innehu le-mecnūnün ve mā hüve illā zikrun lil-ālemin²⁷⁹⁷
(M 267b)

ve inne 'aleyküm le-ḥāfızın' 'kirāmen kätibin ya' lemüne mā tef'alün²⁷⁹⁸ (M
143a)

ve inneke le'alā ḥuluḳin 'azīm²⁷⁹⁹ (M 248b)

ve iz ḳāle rabbūke lil-melā'iketi inni cā'ilün fi'l-arzi ḫalīfeten²⁸⁰⁰ (M 215a)

ve izā ḳāmū ile's-şalāti ḳāmū küsālā²⁸⁰¹ (İ 184b)

ve ḳad ḫābe men dessāhā²⁸⁰² (İ 140a)

ve kānū fihi mine'z-zāhidin²⁸⁰³ (İ 55b), (İ 140b), (İ 144a), (İ 162a), (İ 119b), (M
259a)

ve ke'sen diḫāḳan²⁸⁰⁴ (İ 164a)

²⁷⁹⁴ Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halimdir, bağışlayıcıdır. (Kur'an, İsrâ 17/44).

²⁷⁹⁵ O inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (Kur'an, Kalem 68/51).

²⁷⁹⁶ O inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (Kur'an, Kalem 68/51).

²⁷⁹⁷ O inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle deviriverceklerdi. Hâla da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler. (51) Oysa o (Kur'an), âlemler için ancak bir öğüttür. (52) (Kur'an, Kalem 68/51-52).

²⁷⁹⁸ (10) Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var, (11) Değerli yazıcılar var, (12), Onlar, yapmakta olduklarınızı bilirler. (Kur'an, İnfitâr 82/10, 11, 12).

²⁷⁹⁹ Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. (Kur'an, Kalem 68/4).

²⁸⁰⁰ Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara: Sizin bilemiyeceğinizi herhâlde ben bilirim, dedi. (Kur'an, Bakara 2/30).

²⁸⁰¹ Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; hâlbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler. (Kur'an, Nisa 4/142).

²⁸⁰² Onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir. (Kur'an, Şems 91/10).

²⁸⁰³ (Kafîle Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur'an, Yûsuf 12/20).

²⁸⁰⁴ Ve içki dolu kâse(ler) (Kur'an, Nebe 78/34).

ve kezālike ce‘alnākūm ümmten ve setā li-tekūnū şühedā’ ‘ale’n-nāssi ve yekūne’r-resūlü ‘aleykūm şehiden²⁸⁰⁵ (M 249a)

ve lā takriben hazihi’ş-şecerete²⁸⁰⁶ (M 259b)

ve lā terkenū²⁸⁰⁷ (M 118b)

ve lā terkenū ile’l-lezīne zalemū²⁸⁰⁸ (M 118b)

ve lā tūbāşirūhünne ve entūm ‘ākifūne fi’l-mesācidi²⁸⁰⁹ (İ 161b)

ve lā tülkü bieydikūm ile’t-tehlūketi²⁸¹⁰ (M 79a)

ve lā yaḥuddū ‘alā ṭa‘āmi’l-miskīn²⁸¹¹ (M 335b)

ve leki’r-resūla’llāhi ve ḥāteme’n-nebiyyīn²⁸¹² (M 269b)

ve lev terā izi’l-mücrimūne nākisū ru’usihim ‘inde rabbihim²⁸¹³ (İ 13b)

ve lev yū’āhizū’l-lāhū’n-nāse bimā kesebū mā terake ‘alā zahrihā min dābbetin²⁸¹⁴ (M 297a)

²⁸⁰⁵ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا İste böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resül’ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin kibleyi (Kâbe’yi) biz ancak Peygamber’e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenen ayırdetmemiz için kible yaptık. Bu, Allah’ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayı edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir. (Kur’ân, Bakara 2/143).

²⁸⁰⁶ Biz: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik. (Kur’ân, Bakara 2/35).

²⁸⁰⁷ Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah’tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O’ndan da) yardım göremezsiniz! (Kur’ân, Hûd 11/113).

²⁸⁰⁸ Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah’tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O’ndan da) yardım göremezsiniz! (Kur’ân, Hûd 11/113).

²⁸⁰⁹ Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık (ramazan gecelerinde) onlara yaklaşın ve Allah’ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. Bunlar Allah’ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İste böylece Allah âyetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar. (Kur’ân, Bakara 2/187).

²⁸¹⁰ Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Her türlü hareketinizde dürüst davranın. Çünkü Allah dürüstleri sever. (Kur’ân, Bakara 2/195)

²⁸¹¹ Yoksulu doyurmaya teşvik etmez. (Kur’ân, Mâûn 107/3).

²⁸¹² Kur’ân, Muhammed 47/sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resülü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. (Kur’ân, Ahzâb 33/40).

²⁸¹³ O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, "Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık" diyecekleri zamanı bir görsen! (Kur’ân, Secde 32/12).

²⁸¹⁴ Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye

ve li'llāhi'l-maşriku ve'l-mağribu fe'eynemā tüvellu feşemme vechu'llāh²⁸¹⁵
(M 71a)

ve li'llāhi'l-izzetü ve liresülühi ve lil-mü'minîn²⁸¹⁶ (M 100a)

ve li-resülühi ve li'l-mü'minîne²⁸¹⁷ (İ 137b)

ve mā aberri'ü nefsi inne'n-nefse le-emmāretün bi's-sü'i²⁸¹⁸ (İ 111a)

ve mā emirü illā liya'budu'llāhe muhlişine lehu'd-dīne²⁸¹⁹ (İ 174a) (M 289b)

ve mā min dābbetin fi'l-arḍi illā 'ale'llāhi rızkuhā²⁸²⁰ (İ 25b), (İ 117a), (İ 143a)

ve mā 'ale'r-resüli ille'l-belāgu²⁸²¹ (İ 5b)

ve mā teşā'üne illā en yeşā'ullāhü rabbü'l-ālemīne²⁸²² (İ 103b)

ve mā ya'lemu cünüde rabbike illā hüve²⁸²³ (M 317b)

ve mā yenḥiku 'ani'l-hevā in hüve illā vaḥyun yuḥā²⁸²⁴ (M 252a)

ve mekeru ve mekera'llāh va'llāhu ḥayru'l-mākirin²⁸²⁵ (M 32a)

kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir. (Kur'ân, Fatır 35/45).

²⁸¹⁵ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَانْجِبُوا لِيَوْمِهِ يَوْمَ يَأْتِي الْبَاقِيَ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْوَعْدِ (Kur'ân, Bakara 2/115).

²⁸¹⁶ Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. (Kur'ân, Münâfikûn 63/8).

²⁸¹⁷ Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. (Kur'ân, Münâfikûn 63/8).

²⁸¹⁸ وَمَا أَرَىٰ نَفْسِي إِلَّا لِنَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ (Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir. (Kur'ân, Yûsuf 12/53).

²⁸¹⁹ Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur. (Kur'ân, Beyyine 98/5).

²⁸²⁰ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَوْمَ يُنْفَخُ الصُّورُ يَوْمَئِذٍ يَلْبَسُ الْمُجْرِمُونَ (Kur'ân, Hûd 11/6).

²⁸²¹ De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır. (Kur'ân, Nûr 24/54).

²⁸²² Alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. (Kur'ân, Tekvîr 81/29).

²⁸²³ Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erdirtir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür. (Kur'ân, Müddesir 74/31).

²⁸²⁴ O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. - Çünkü onu güçlü kuvvetli biri (Cebrail) öğretti. (Kur'ân, Necm 53/3-4).

ve men ahsenu kavlem mimmen de‘ ā ila‘llāhi²⁸²⁶ (M 71b)

ve men yetevekkel ‘ala‘llāhi fehüve hasbühu²⁸²⁷ (İ 117a)

ve men yetteki‘llāhe yec‘ al lehu maḥrecen ve yerzuḫhü min ḥayṣü lā yaḥtesibu
ve men yetevekkel ‘ale‘llāhi fehüve hasbühu²⁸²⁸ (İ 203b)

ve mine‘l-mā‘i külle şey’in ḥayy²⁸²⁹ (İ 144b)

ve naḥnu aḫrabu ileyhi min ḥabli‘l-varīd²⁸³⁰ (İ 114b), (İ 148b)

ve nefaḥtu fihi min-rūhi²⁸³¹ (M 5a), (M. 48a), (İ 98a), (İ 135b)

ve ‘alleme ādeme‘l-esmā‘e külleḥā²⁸³² (İ 178a)

ve ‘aşā ādemu rabbehu feḡavā²⁸³³ (M 377a)

ve sāri‘u ilā-maḡfiratin mi‘r-rabbiküm²⁸³⁴ (M 127a)

ve seḥḥare‘ş-şemse ve‘l-ḳamere küllün yecri li-ecelin müsemmen²⁸³⁵ (İ 100a)

ve şeravhü bi-şememin baḥsin derāhime ma‘ düdeh²⁸³⁶ (M 291a), (İ 152b)

ve tebettel ileyhi tebtīlen²⁸³⁷ (M 16a), (M 208b), (İ 16b)

²⁸²⁵ (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır. (Kur‘ân, Âli İmrân 3/54).

²⁸²⁶ (İnsanları) Allah'a çağırın, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir? (Kur‘ân, Fussilet 41/33).

²⁸²⁷ Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur‘ân, Talâk 65/3).

²⁸²⁸ İddet müddetlerini (2) وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا (3) وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا (3) doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayırın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. (3)Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur‘ân, Talâk 65/2-3).

²⁸²⁹ İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir hâlde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı? (Kur‘ân, Enbiyâ 21/30).

²⁸³⁰ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fisıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız. (Kur‘ân, Kaf 50/16).

²⁸³¹ Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üttüğüm zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın! (Kur‘ân, Hicr 15/29).

²⁸³² Allah Adem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklere arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. (Kur‘ân, Bakara 2/31).

²⁸³³ Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri görüldü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsi olup yolunu şaşırdı. (Kur‘ân, Tâhâ 20/121).

²⁸³⁴ Rabbinizin bağışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! (Kur‘ân, Âli İmrân 3/133).

²⁸³⁵ Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir. (Kur‘ân, Fâtır 35/13).

²⁸³⁶ (Kafîle Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi. (Kur‘ân, Yûsuf 12/20).

ve te'āvenu 'ale'l-birri ve't-taḳvā²⁸³⁸ (M 5a), (M 95b), (İ 226b)

ve ya'fu 'ani's-seyyi'āti²⁸³⁹ (M 36a)

ve yerzuḳhū min ḥayṣū lā yaḥtesibu²⁸⁴⁰ (İ 105a), (İ 143a)

ve yes'alūneke 'ani'r-rūḥi ḳuli'r-rūḥū min emri Rabbi²⁸⁴¹ (M 355a), (İ 187b)

ve'l-āḥiretü ḥayrun ve ebḳā²⁸⁴² (M 45b), (M 358a)

ve'l-bāḳiyātü's-ṣālihātü (3) ḥayrun 'inde rabbike ṣevāben ve ḥayruñ emelen²⁸⁴³
(M 121b)

ve'l-bāḳiyātü's-ṣālihātü ḥayrun 'inde rabbeke²⁸⁴⁴ (M 213a)

ve'l-ḳamere ḳaddernāhu menāzile²⁸⁴⁵ (İ 100a)

ve'l-leyl²⁸⁴⁶ (M 152b)

ve'l-lezīne cāhedū finā lenehdiyennehüm sübülenā²⁸⁴⁷ (İ 145a), (İ 154b), (M 301a)

ve'l-müstaḡfirīne bi'l-esḥār²⁸⁴⁸ (M 5a), (M 5b), (M 73b), (M 239b), (M 367b)

ve's-ṣemsi veḍuḥa²⁸⁴⁹ (M 152b)

²⁸³⁷ رَبَّنَا إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ الَّذِي ظَلَمْتُ نَفْسِي رَبَّنَا إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ الَّذِي ظَلَمْتُ نَفْسِي Rabbinin adını an. Bütün varlığıyla O'na yönel. (Kur'an, Müzemmil 73/8).

²⁸³⁸ وَعَاوَنُوا عَلَى الْبُرِّ وَالْقَوَى Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbanı, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir. (Kur'an, Mâ'ide 5/2).

²⁸³⁹ وَيَعُوْا عَنْ السَّيِّئَاتِ O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarını bilendir. (Kur'an, Şûrâ 42/25)

²⁸⁴⁰ وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. (Kur'an, Talâk 65/3).

²⁸⁴¹ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbinin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir. (Kur'an, İsrâ 17/85).

²⁸⁴² وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأُنْفَى Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır. (Kur'an, A'lâ 87/17).

²⁸⁴³ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır. (Kur'an, Kehf 18/46).

²⁸⁴⁴ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır. (Kur'an, Kehf 18/46).

²⁸⁴⁵ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner. (Kur'an, Yâsîn 36/39).

²⁸⁴⁶ وَاللَّيْلِ Ve sükûna erdiğinde geceye ki (Kur'an, Duhâ 93/2); Dönüp gitmekte olan geceye (Müddessir, 33); Kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun (Kur'an, Tekvîr 81/17); Geceye ve onda basan karanlığa (İnşikâk, 17); (her şeyi karanlığı ile) örttüğü an geceye (Kur'an, Fecr 89/4); Onu örttüğünde geceye (Kur'an, Şems 91/4); (Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye, (Kur'an, Leyl 93/1).

²⁸⁴⁷ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eristireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'an, Ankebût 29/69).

²⁸⁴⁸ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun bükten, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah'tan bağış dileyenler (içindir). (Kur'an, Âli İmrân 3/17).

ve's-şemsü tecri li-müstekarrin lehā zalike taḳdīrū'l-ʿazīzi'l-ʿalīm²⁸⁵⁰ (M 188A)

veci'e yevme'izin bi-cehenneme²⁸⁵¹ (İ 133b)

vecnübnî ve beniyye en na' bude'l-aşnām²⁸⁵² (M 323a), (M 175a)

velā tey'esu mir ravḫi'llāhi²⁸⁵³ (M 213b)

velā yeğurrannekümü'l-ḫayātu'd-dünyā²⁸⁵⁴ (M 213a)

velā yeḫāfūne levmete lā'imīn²⁸⁵⁵ (İ 111a)

vellezīne cāhidu finā lenehdiyennehüm sübülenā²⁸⁵⁶ (M 254b)

vettekū yevmen türce'üne fihi ila'llāhi şümme tüveffā küllü nefsin mā kesebet vehüm lā yuzlemün²⁸⁵⁷ (İ 150b)

yā eyyühe'l-lezīne āmenū in (12) tenşuru'llāhe yenşurküm²⁸⁵⁸ (M 186B)

yā eyyühe'n-nāsu' budu rabbeküm²⁸⁵⁹ (M 2b)

yā eyyühe'n-nebiyyü inna erselnāke şāhiden ve mübeşşiren ve nezīren ve dā'iyen ila'llāhi bi-iznihi ve sirācen müniren²⁸⁶⁰ (M 41b)

yā nāru kūnī berden ve selāmen 'alā-İbrāhīm²⁸⁶¹ (M 159a), (İ 14a)

²⁸⁴⁹ وَالشَّمْسُ وَضُحَا Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına (Kur'an, Şems 91/1).

²⁸⁵⁰ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir. (Kur'an, Yâsîn 36/38).

²⁸⁵¹ وَجِيءَ O gün cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var! (Kur'an, Fecr 89/23).

²⁸⁵² وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! (Kur'an, İbrâhîm 14/35).

²⁸⁵³ وَلَا تَيَّأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez. (Kur'an, Yusuf, 12/87).

²⁸⁵⁴ وَلَا يَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın. (Kur'an, Lokman 31/33). Âyet-i Kerîme'nin asıl şekli şu şekildedir: فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمُ اللَّهُ

²⁸⁵⁵ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'an, Mâide 5/54).

²⁸⁵⁶ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eristireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir. (Kur'an, Ankebût 29/69).

²⁸⁵⁷ وَأَتَقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının. (Kur'an, Bakara 2/231).

²⁸⁵⁸ Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz. (Kur'an, Muhammed 47/7).

²⁸⁵⁹ Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz. (Kur'an, Bakara 2/21)

²⁸⁶⁰ Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle, bir davetçi ve nûr saçan bir kandil olarak (gönderdik). (Kur'an, Ahzâb 33/45, 46).

yaħmilüne evzārehüm ‘alā zuhūrihim²⁸⁶² (İ 169a)

yaqtulüne'l-enbiyā²⁸⁶³ (M 80a)

ya'lemu mā fi-enfūsiküm²⁸⁶⁴ (M 36a)

ya'lemüne zāhiren mine'l-ḥayāti'd-dünyā²⁸⁶⁵ (İ 128a)

yef'alü mā yeşā'u ve yaħkumu mā yurīd²⁸⁶⁶ (M 111a)

yemḥu'llāhu mā yeşā'u ve yüşbitü²⁸⁶⁷ (İ 198b)

yes'elüneke 'ani'l-ehillehi kıl hiye mevākītü li'n-nāsi ve'l-ḥacce²⁸⁶⁸ (İ 109b)

yevme lā yenfe'u mālun ve lā benüne illā men ete'llāhe bi kılbin selīm²⁸⁶⁹ (M 85a), (M 31a), (İ 154a)

yevme naṭvī's-semā'e keṭayyi's-sicilli li'l-kütübī²⁸⁷⁰ (İ 25b)

²⁸⁶¹ يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik. (Kur'an, Enbiyâ 21/69).

²⁸⁶² يَحْمِلُونَ أُوزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar gerçekten ziyana uğramıştır. Nihayet onlara Kıyamet vakti ansızın gelip çattınca, onlar, günahlarını sırtlarına yüklenerek diyecekler ki: "Dünyada iyi amelleri terketmemizden dolayı vah bize!" Dikkat edin, yüklendikleri şey ne kötüdür! (Kur'an, En'am 6/31).

²⁸⁶³ يَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ Onlar (yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın ahbine ve insanların (müminlerin) himayesine sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur; Allah'ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkum edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır. (Kur'an, Âli İmrân 3/112).

²⁸⁶⁴ يَعْظُمَ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ (İddet beklemekte olan) kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız. Lâkin, meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Farz olan bekleme müddeti dolmadan, nikâh kıymaya kalkışmayın. Bilin ki Allah, gönlünüzdekileri bilir. Bu sebeble Allah'tan sakının. Şunu iyi bilin ki Allah gafûrdur, halîmdir. (Kur'an, Bakara 2/235)

²⁸⁶⁵ يَعْظُمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler. (Kur'an, Rûm 30/7).

²⁸⁶⁶ يَفْعَلْ مَا يَشَاءُ Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılırsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar. (Hac, 18)-Zekeriyâ: Rabbim! dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir; Allah dilediğini yapar. (Kur'an, Âli İmrân 3/40)-يَحْكُمَ مَا يُرِيدُ Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere (aşağıda) size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kılındı. Allah dilediğine hükmeder. (Kur'an, Mâide 5/1).

²⁸⁶⁷ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır. (Kur'an, Ra'd 13/39).

²⁸⁶⁸ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ Sana, hilâl şeklinde yeni doğan ayları sorarlar. De ki: Onlar, insanlar ve özellikle hac için vakit ölçüleridir. İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışdır. Evlere kapılarından girin, Allah'tan korkun, umulur ki kurtuluşa ersiniz. (Kur'an, Bakara 2/189).

²⁸⁶⁹ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).(Kur'an, Şu'arâ 6/88, 89).

²⁸⁷⁰ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجْلِ لِلْكِتَابِ (Düşün o) günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hâle getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vâdettiğimizi) yaparız. (Kur'an, Enbiyâ 21/104).

yevme tüble's-serā'irü²⁸⁷¹ (M 225b)
 yudillu men yeşa'u²⁸⁷² (M 112a)
 yuḥibbuhüm ve yuḥibbūnehu²⁸⁷³ (M 106b), (M 285b), (M 256a), (İ 166b)
 yuḥibbūhüm²⁸⁷⁴ (M 337a)
 yu'minūne bi'l-ğayb²⁸⁷⁵ (M 338a)
 yüsebbihūne bi-ḥamdi rabbihim lā-yeftürüne²⁸⁷⁶ (M 175a)
 yüsebbitu'llāhü'l-lezīne āmenū bi'l-ḳavli's-sābiti fi'l-ḥayāti'd-dünyā ve fi'l-
 āhireti²⁸⁷⁷ (İ 191b)
 yütāfu 'aleyhim bi-ke'sin min-ma'ın beyzā²⁸⁷⁸ (M 2b)
 zālike'l-fazli mina'llāhi 'aleynā²⁸⁷⁹ (İ 15a)

²⁸⁷¹ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ Gizlenenlerin ortaya döküldüğü gün (Kur'an, Târık 86/9).

²⁸⁷² يُضِلُّ [اللَّهُ] مَنْ يَشَاءُ Biz cehennem işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensün, iman edenlerin imanını atırtırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola erdirtir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür. (Kur'an, Müddesir 74/31).

²⁸⁷³ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'an, Mâide 5/54).

²⁸⁷⁴ يُحِبُّهُمْ Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir. (Kur'an, Mâide 5/54).

²⁸⁷⁵ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. (Kur'an, Bakara 2/3).

²⁸⁷⁶ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak! Melekler de Rablerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Kur'an, Şûrâ 42/5) ; Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler). (Kur'an, Mü'min 40/7); Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve "alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denilmiştir. (Kur'an, Zümer 39/75)/ لَا يَفْقُرُونَ Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz (Allah'ı) tesbih ederler. (Kur'an, Enbiyâ 21/20).

²⁸⁷⁷ يَتَّبِعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ Allah Teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar. (Kur'an, İbrâhim 14/27).

²⁸⁷⁸ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ (45) بَيِّضَاءُ (46) Onlara pınardan (doldurulmuş) kadehler dolaştırılır. Berraktır, içenlere lezzet verir. (Kur'an, Saffât 37/45-46)

²⁸⁷⁹ "Aşkın her sitem ve cefâsı bizim üzerimizdedir ve bu Allâh'ın bize lütfudur." İkinci mısırda yer alan Arapça ifâdeler Yûsuf Sûresi 38. Âyette şu şekilde geçmektedir. ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا Atalarım İbrahim, İshak ve Ya'kub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz.

züyyine li'n-nāsi ḥubbü's-şehvāti mine'n-nisā'i ve'l-benīne²⁸⁸⁰ (İ 193b)

4.2.2. Hadîs İndeksi

‘accilu bi’ş-şalāti ḳable’l-fevti ve ‘accilu bi’t-tevbeti ḳable’l-mevt²⁸⁸¹ (M 85a), (İ 150a), (İ 195b), (M 314b)

‘adlu sâ‘atin yüvâzî min ‘ibâdeti sittine seneten²⁸⁸² (M 354b)

‘adlû sâ‘atin ḥayrun min ‘ibâdeti sittine ‘âmen²⁸⁸³ (M 251b)

‘aleyküm bi’s-sevâdi’l-a‘zam²⁸⁸⁴ (M 218b)

Allâhümme inneke ‘afuvvun tuḥibbu’l-‘afve fa‘fu ‘annî²⁸⁸⁵ (M 36a)

Allâhümme innî e‘üzü bike min ‘ilmin lâ-yenfe‘u²⁸⁸⁶ (M 15b), (M 209a)

Allâhümme lâ mâni‘a limâ a‘teyte²⁸⁸⁷ (M 336b)

anî inna’llâhe sebeḳat rahmeti ğazabî²⁸⁸⁸ (M 83a)

a‘dâ ‘aduvveke nefsüke’l-letî beyne cenbeyke²⁸⁸⁹ (İ 189b), (M 42b), (M 85a), (M 189b), (M 255a), (M 340b), (İ 186b)

a‘mel fî dünyâke li-âḥiretike ve fî şıḥḥatike li-maraḫike ve fî ḥayâtike li-mevtike²⁸⁹⁰ (İ 144b)

a‘melû li-âḥiretike kemâ temûtüne ğadan²⁸⁹¹ (M 314a), (İ 150a)

Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler. (Kur’ân, Yûsuf 12/38).

²⁸⁸⁰ رُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır. (Kur’ân, Âli İmrân 3/14).

²⁸⁸¹ عَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْوُتِّ ، وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin. Ve ölüm vaktinden önce tevbe etmekte acele edin. (Hadîs) Kaynak Kitap: Mevzuatü’s-Sagâni, Hadîs No: 16.

²⁸⁸² عَدَلْ سَاعَةً يُوَارِي مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً Bir saatlik adâlet yetmiş yıllık ibâdet eder. (Hadîs) Faziletü’l-Âdilîn, Hadîs No: 12.

²⁸⁸³ عَدَلْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ عَاماً Bir saat adalet ile hükmetmek, altmış yıl ibadetten hayırlıdır. (Hadîs) Faziletü’l-Âdilîn, Hadîs No: 12.

²⁸⁸⁴ عَلَيْنَكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ Size sevâd-ı azama tâbi olmak gerekir. (Hadîs) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadîs No: 18921.

²⁸⁸⁵ اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُجِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي Allâhım sen affedicisin, affi seversin, beni affeyle. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 460, Hadîs No: 3513.

²⁸⁸⁶ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ Allâhım fayda vermeyen ilmden sana sığınırım. (Hadîs) Abdullah Lütfi Kocaer, **Sahîh-i Müslim Muhtasarı**, c. 2, s.494, Hadîs No: 2722.

²⁸⁸⁷ عَيِّ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ Ey Allâhım, senin verdiğine hiç kimse engel olamaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 276-277, Hadîs No: 879.

²⁸⁸⁸ شُپْهَ يَؤَى أَنَّى إِنَّ اللَّهَ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي Şüphe yok ki ben Allah’ım ve rahmetim gazabımdan ileri geçmiştir. (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 7422.

²⁸⁸⁹ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Senin en azılı düşmanın, iki omuzun arasındaki nefsidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: ez-Zühdü’l-Kebîr lil-Beyhakî, Hadîs No: 354.

²⁸⁹⁰ عَمَلٌ فِي دُنْيَاكَ لِآخِرَتِكَ وَفِي صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ وَفِي حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ Dünyada âhiretiniz için, sağlıkta hastalığınız için ve hayattayken ölümünüz (sonrası) için çalışın. (Hadîs) Müsned-i İbn Ca’d, Hadîs No: 1451-1252.

a' melū li-āhiretikūm ke'ennekūm temūtūne ġadan²⁸⁹² (M 293b)
aṣḥābı eṭyābı ḥayru'l-ḳurūnı'l-ḳarnu'l-lezı ene fihi²⁸⁹³ (İ 188a)
ba' de ṣelāṣe külle leyletin feyekūlü hel min-tā'ibin fe'etūbe 'aleyhi hel min-
müstağfirin fa'ğfire lehu²⁸⁹⁴ (M 10a)
cezbetūn min-cezebāti'r-raḥmāni tüvāzı 'amele's-ṣaḳaleyni²⁸⁹⁵ (M 3b), (İ
166a), (İ 151a), (İ 46b)
cu' ilet liye'l-arḍu mesciden²⁸⁹⁶ (İ 132a)
cüz yā mü'minü feḳad eṭfe'e nūrūke nārı²⁸⁹⁷ (İ 220b)
düm 'ale-ṭ-ṭahāreti yūvesse' 'aleyke'r-rızkı²⁸⁹⁸ (M 11b)
eddebenı rabbe fe-aḥsene te'dibi²⁸⁹⁹ (İ 188a)
ed-dünyā ḥarāmūn 'alā ehli'l-āḥireti ve'l-āḥiretü ḥarāmūn 'alā ehli'd-dünyā ve
kilā hümā ḥarāmāni 'alā ehli'llāhi²⁹⁰⁰ (İ 165a) (M 85b)
ed-dünyā mezra' atü'l-āḥireti²⁹⁰¹ (İ 108b), (M 147a), (M 332b)
ed-dünyā sā' atūn fe'c' alhā ṭā' aten²⁹⁰² (İ 232a), (M 358b)
ed-dünyā sicnū'l-mü'mini ve cennetü'l-kāfiri²⁹⁰³ (M 14a)

²⁸⁹¹ غَدًا اَعْمَلُوا لِآخِرَتِكُمْ كَمَا تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmiş gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadîs) İbn Ebi'd-Dünyâ, Hadîs No: 49.

²⁸⁹² اَعْمَلُوا لِآخِرَتِكُمْ كَأَنَّكُمْ تَمُوتُونَ غَدًا Yarın ölecekmiş gibi ahiretiniz için amel ediniz. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 672.

²⁸⁹³ اَصْحَابِ اطْيَابِ خَيْرِ الْقُرُونِ الَّذِي اَنَا فِيهِ En hayırlı asır içinde bulunduğum asırdır. Ashabım en hayırlı olanlardır. (Hadîs) Bu hadîs Ebî Nuaym'ın Ma'rifetü's-Sahâbe'sinde اَنَا فِيهِ şeklinde geçmektedir. Hadîs No: 29.

²⁸⁹⁴ بعد ثلث كل ليلة فيقول هل من تائب فأتوب عليه هل من مستغفر فأغفر له Allah her gecenin üçte biri geçtikten sonra dünya semasına nuzul eder ve yok mu tevbe eden tevbesini kabul edeyim yok mu bağışlanma dileyen onu bağışlayayım buyurur. (Hadîs) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadîs No: 16395, Bu hadîs Müsned'de şu şekildedir: هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأُعْطِيهِ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ

²⁸⁹⁵ جَذْبَةٌ مِنَ جَذَبَاتِ الرَّحْمَنِ تُوَازِي عَمَلَ النَّفْلَيْنِ Allâh te'âlâ cezvelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin ameline berâber olur. (Hadîs) Aclûnî, c. 1, Hadîs No: 397.

²⁸⁹⁶ جُعِلْتُ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدَ Yeryüzü bana mescid kılındı. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 178, Hadîs No: 567

²⁸⁹⁷ جَزْ يَا مُؤْمِنُ فَقَدْ أَطْفَأَ نُورَكَ نَارِي (...) Ey mümin, senin nurun narımı (cehennem/azabı) söndürmüştür. (Hadîs), Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, Hadîs No: 668.

²⁸⁹⁸ ثُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ يُوسِّغُ عَلَيْكَ الرِّزْقَ Temizliğe devam et, rızkın genişlesin. (Hadîs)

²⁸⁹⁹ رَبِّمِ بَنِي رَبِّي فَأَحْسِنْ تَأْدِيبِي Rabbim bana edebi güzel bir surette ihsan etmiş, edeplendirmiş. (Hadîs) el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 1:70.

²⁹⁰⁰ أَهْلُ الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْآخِرَةِ ، وَالْآخِرَةُ حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا ، وَكَلاَهُمَا حَرَامَانِ عَلَى أَهْلِ اللَّهِ Ğahiret ehline dünyâ haramdır, dünya ehline de Ğahiret haramdır. Allâh'ı isteyenlere hepsi haramdır. (Hadîs) İsmâil b. Muhammed, Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ ve Müzilu'l-İlbâs amme'stehera mine'l-Ehâdisi alâ Elsineti'n-Nâs, Dârul'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût 1162, c. I, s. 465, Hadîs no: 1314.

²⁹⁰¹ دُنْيَا أَهْلِيهِ الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ Dünya ahiretin tarlasıdır. (Hadîs) Mevzuatü's-Saganî, Hadîs No: 86.

²⁹⁰² دُنْيَا بِنِ سَاعَةٍ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً Dünya bir sâattir, o hâlde onu tâat kılın. (Hadîs) Mevzuâtü's-Sagânî, Hadîs No: 85/105.

²⁹⁰³ دُنْيَا مُؤْمِنٍ سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ Dünya mümin için bir hapishane, kâfir için ise bir cennettir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 499, Hadîs No: 2324.

ekşiru ma‘rifeti mine’l-fuḳara’i fe’inne lehüm devlete yevmü’l-kıyāmeti²⁹⁰⁴
(M 173b)

el-berdu ‘aduvvu’d-dīni²⁹⁰⁵ (M 205b), (M 271a)

elem ekün ‘abden şekūren²⁹⁰⁶ (M 249a)

el-ervāḥu cünūdun mücennedetün fimā te‘ārefe minhā itelefe vemā tenākere
minhā iḥtelefe²⁹⁰⁷ (M 89b)

el-fuḳarā’ü’ş-şabru cülesā’u’llāh te‘ālā yevme’l-kıyāmeti²⁹⁰⁸ (M 59a)

el-ittisālū bi’l-ḥaḳḳa bi-ḳadri’l-infişāli mine’l-ḥaḳḳi²⁹⁰⁹ (İ 177b)

el-iḥlāşü sırrun min esrārī evda‘ tühü fi-ḳalbe men urīde ḥayretün²⁹¹⁰ (M 264a)

el-ḳalbe beyne işba‘ayni min aşābi‘i’r-raḥmāni yuḳallebuhā keyfe yeşā’u²⁹¹¹ (İ
154a)

el-kelāmu şıfatu’l-mütekellimi²⁹¹² (İ 206a)

ellā ṭāle şevḳü’l-ebrārī ilā ve inni eşeddü ileyhim şevḳen²⁹¹³ (M 57a)

el-ma‘şūmu men ‘aşema’llāhu²⁹¹⁴ (İ 11a), (İ 150b), (M 42b), (M 127b), (M
291a), (M 319a)

el-mer’u ma‘a men eḥabbe yevme’l-kıyāmeti²⁹¹⁵ (M 42a)

el-mevtü rāḥatün el-mü’mini²⁹¹⁶ (İ 10b), (İ 219a)

²⁹⁰⁴ أَكْثَرُوا مَعْرِفَةً مِنَ الْفُقَرَاءِ فَإِنَّ لَهُمْ دَوْلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ Fakirleri iyice tanıyın/öğrenin/bilin. Zira kıyamet gününde onlar için büyük bir mükâfat vardır. (Hadîs)

²⁹⁰⁵ الْبُرْدُ غَدُو الدِّينِ Soğuk dinin düşmanıdır. (Hadîs) el-Esraru’l-Merfua fi’l-Ahbari’l-Mevzua, Hadîs No: 117.

²⁹⁰⁶ أَلَمْ أَكُنْ عَبْدًا شَكُورًا Allāh’a çok şükreden bir kul olmayayım mı? (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 1, s. 230, Hadîs No: 412.

²⁹⁰⁷ الْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَتْ مِنْهَا ائْتَلَفَتْ ، وَمَا تَنَافَرَتْ مِنْهَا اخْتَلَفَتْ Ruhlar bir araya getirilmiş topluluklardır. Onlardan birbiriyle tanışıp bilişenler bu dünyada da birbiriyle tanışıp bilişip anlaşırlar. Birbirleriyle önceden tanışıp bilişemeyenler ise bu dünyada da tanışıp anlaşamazlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 561, Hadîs No: 4834.

²⁹⁰⁸ الْفُقَرَاءُ الصَّبْرُ جُلَسَاءُ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ Sabreden fakirler kıyamet gününde Allah’ın meclisindedir. (Hadîs) Kaynak Kitap: Er-Risaletü'l-Kuşeyriyye, Hadîs No: 66.

²⁹⁰⁹ الْاِتِّصَالُ بِالْحَقِّ يَقْدِرُ الْاِنْفِصَالُ مِنَ الْخَلْقِ Hak ile kurulacak ilişki, halktan uzaklaşma derecesi oranındadır. (Hadîs)

²⁹¹⁰ الْاِخْلَاصُ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي أَوْدَعْتُهُ فِي قَلْبٍ مِنْ أَرِيدَ خَيْرًا İhlas benim sırlarımdan (öyle) bir sırdır (ki) onu kullarımdan en sevdiğim kimsenin kalbine koydum. (Hadîs-i Kudsi) Diğer kaynaklarda hadîs şu şekilde geçmektedir: الْاِخْلَاصُ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِي أَوْدَعْتُهُ قَلْبَ مَنْ أَحْبَبْتُ مِنْ عِبَادِي.

²⁹¹¹ كَالْطَلَبِ بَيْنَ اصْبَغَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ يَغْلِبُهَا كَيْفَ يَشَاءُ Kalpler Rahman’ın iki parmağı arasındadır, onu dilediği şekilde evirip çevirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 2, s. 403-404, Hadîs No: 2143.

²⁹¹² الْكَلَامُ صِفَةُ الْمُتَكَلِّمِ Söz söyleyenin sıfatıdır. (Hadîs) el-Esrâru’l-merfû’a fi’l-ahbâru’l-mevzû’a, Hadîs No: 342.

²⁹¹³ أَلَا طَالَ شَوْقِي الْأَبْرَارَ إِلَى وَإِنِّي أَشَدُّ إِلَيْهِمْ شَوْقًا Ben de ebrarı (iyi amel işleyenleri) çok arzu etmekteyim. (Hadîs), Abdullāh bin Abdulganî el-Makdisî, Hadîs No: 19.

²⁹¹⁴ الْغُنَاهُ الْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ Günahsız olan kişi Allah’ın koruduğu kişidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: İbn Mende et-Tevhîd, Hadîs No: 294.

²⁹¹⁵ الْكِيَامَةُ الْيَوْمَ الْيَوْمَ Kiyâmet gününde kişi sevdikleriyle berâberdir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 3, s. 471-472, Hadîs No: 3535.

el-mevtü tuhfetü'l-mü'mini²⁹¹⁷ (İ 10b), (İ 219a)

el-mü'mine fi kılletin ev 'illetin ev zilletin²⁹¹⁸ (İ 195b)

el-mü'mine fi kılletin ev zilletin²⁹¹⁹ (İ 9a)

el-'azametü izārī ve'l-kibriyā'ü ridā'i²⁹²⁰ (M 328a)

el-'azametü izārī ve'l-kibriyā'ü ridā'i femēn nāze 'anī fihümā fiḫad edḥaltühü'n-nāra²⁹²¹ (M 11b)

el-vefā'i ba' de'l-vefātī²⁹²² (İ 219b)

enā celisü men zekerenī²⁹²³ (M 265a)

enā 'inde'l-münkesireti ḫulübühüm²⁹²⁴ (M 29b)

enā 'inde'l-münkesireti ḫulübühüm ve'l-münderiseti ḫubürühüm²⁹²⁵ (M 49a)

enā übāhī bi-küm velev bi-seḫatin²⁹²⁶ (M 342b)

ene 'inde ḫanni 'abdi bi²⁹²⁷ (M 85b)

ene seyyidu benī Âdeme ve lā-faḫre²⁹²⁸ (M 375a)

en-nāsü küllühüm helkā ile'l-'āmilüne ve'l-'āmilüne küllühüm ile'l-'āmilüne ve'l-'āmilüne küllühüm helkā ile'l-muḥlişüne²⁹²⁹ (M 262b)

²⁹¹⁶ المَوْتُ رَاحَةُ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir rahatlaktır. (Hadîs) Makâsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 1212

²⁹¹⁷ المَوْتُ تَحْفَةُ الْمُؤْمِنِ Ölüm mümin için bir hediyedir. (Hadîs) İbnü'l-Cevzî, **El-ilelü'l-Mütenâhiye fi el-Ehâdisi'l-Vâhiye**, (Hazırlayan: Halîl el-Mis), el-Cüzü'l-Evvel, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübñân: 1403/1983, s. 885, Hadîs No: 1480.

²⁹¹⁸ الْمُؤْمِنُ فِي قِلَّةٍ أَوْ عِلَّةٍ أَوْ ذِلَّةٍ Müminden (rızkından) azlık, hastalık ve zillet eksik olmaz. (Hadîs) Mevsûatü'l-Ehâdis, Hadîs No: 26909.

²⁹¹⁹ الْمُؤْمِنُ فِي قِلَّةٍ أَوْ ذِلَّةٍ (Hadîs), Bu hadîs kaynakta şu şekilde yer almaktadır: **Mevsûatü'l-Ehâdis ve'l-Asârü'z-Zaîfe ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 15 s. 189, Hadîs No: 26909.

²⁹²⁰ الْعِظَمَةُ إِزَارِي وَالْكِبْرِيَاءُ رِذَائِي Büyüklük benim gömleğimdir, ululuk da cübbem. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, No: 1350.

²⁹²¹ الْعِظَمَةُ إِزَارِي وَالْكِبْرِيَاءُ رِذَائِي فَمَنْ نَارَعَنِي فِيهِمَا فَقَدْ أَدْخَلْتُهُ النَّارَ Büyüklük benim gömleğimdir, ululuk da cübbem. Her kim bu iki şeyde benim ile çekişirse onu ateşe atarım. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, No: 1350.

²⁹²² الْوَفَاءُ بَعْدَ الْوَفَاءِ Ölümünden sonra vefanın değeri anlaşılır. (Hadîs) Süllemî, Âdâbu's-Sohbet, Hadîs No: 124.

²⁹²³ أَنَا خَلِيسٌ مِّنْ ذِكْرَنِي Ben beni zikredenin dostuyum. (Hadîs) el-Makâsıdu'l-Hasene, No: 183.

²⁹²⁴ أَنَا عِنْدَ الْمُتَكَبِّرَةِ قُلُوبُهُمْ Ben, kalpleri kırılmışların yanındayım. (Hadîs-i Kudsi) Kaynak Kitap: Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, I/203.

²⁹²⁵ أَنَا عِنْدَ الْمُتَكَبِّرَةِ قُلُوبُهُمْ وَالْمُنْدَرِسَةِ قُبُورُهُمْ Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım. (Hadîs-i Kudsi) Kaynak Kitap: Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, I/203.

²⁹²⁶ أَنَا أَبَاهِي بِكُمْ وَلَوْ بِسَطَطٍ Ben bir düşük (cenin) ile de olsa sizinle övüneceğim. (Hadîs) Ümmetin sayıca çok olması bakımından söylenmiştir. Övüneceğim kelimesinde bulunan mütekellim zamirinden bu kelamın hadîs olduğu anlaşılmaktadır.

²⁹²⁷ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ غَدِي بِي Ben kulumun zannı üzeriyim. (Hadîs) Kaynak Kitap: Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 7505.

²⁹²⁸ أَنَا سَيِّدُ بَنِي آدَمَ وَلَا فَخْرٌ Ben insanoğlunun seyyidiyim ve bunda herhangi bir fahr (gurur) da yoktur. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 732, Hadîs No: 4306-4308.

- en-nāsü mecziyyüne bi-a‘ mālihîm²⁹³⁰ (M 363b), (İ 236a)
- en-nāsü mecziyyüne bi-a‘ mālihîm in hayren fehayrun ve in şerren feşerrun²⁹³¹ (İ 147a)
- en-nāsü niyāmün fe izā mātü entebehu²⁹³² (M 68a)
- en-naẓrete sehmun mesmūnün min sihāmî İblîse²⁹³³ (M 369b), (M 285b), (M 293a), (M 153b), (İ 146a)
- en-nedemu tevbetun²⁹³⁴ (İ 23a)
- en-nevmü ahu‘l-mevti²⁹³⁵ (M 335a)
- enzur ilā mā kâle ve lā-tenzur ilā men kâle²⁹³⁶ (İ 155b)
- e‘ ūzū bi‘llāhi mine‘ş-şeytāni‘r-racīm²⁹³⁷ (İ 184b)
- er-raḥimūne yerḥamuhümü‘r-raḥmānū²⁹³⁸ (İ 133b)
- er-rü‘yā‘ş-şādıķate cüz‘ün min-sittetin ve erba‘îne cüz‘en mine‘n-nübüvveti²⁹³⁹ (M 45a)
- eş-şalātu imādü‘d-dīn²⁹⁴⁰ (M 335a)

²⁹²⁹ النَّاسُ كُلُّهُمْ هَلَكٌ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَالْعَامِلُونَ كُلُّهُمْ هَلَكٌ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ İnsanların hepsi helâk olmuştur; ancak alimler, alimler de hepsi helâk olmuştur; ancak amel edenler, amel edenlerin hepsi ise helak olmuştur, ancak ihlaslı olanlar, ihlaslı olanlar da büyük bir tehlike üzeredirler. (Hadîs), Not: Hadîsin son kısmında yer alan “büyük bir tehlike üzeredirler” kısmı şerhte bulunmamaktadır. Mevzûatü’s-Sagâni’de hadîs şu şekildedir: الْعَامِلُونَ إِلَّا هَلَكُوا ، الْعَامِلُونَ إِلَّا مَوْتٌ كُلُّهُمْ النَّاسُ ، لَصُونُ الْمُدَّ إِلَّا غَرَقَى كُلُّهُمْ وَالْعَامِلُونَ عَظِيمٌ خَطَرٌ عَلَى وَالْمُخْلِصُونَ ، لَصُونُ الْمُدَّ إِلَّا غَرَقَى كُلُّهُمْ وَالْعَامِلُونَ Hadîs No: 21.

²⁹³⁰ النَّاسُ مَجْزِيُونَ بِأَعْمَالِهِمْ İnsanlar amellerine göre karşılık görürler. (Hadîs) Kaynak Kitap: el-Makâsıdu‘l-hasene. No: 1186.

²⁹³¹ النَّاسُ مَجْزِيُونَ بِأَعْمَالِهِمْ ، إِنَّ خَيْرًا فَخِيرٌ ، وَإِنْ شَرًّا فَسَرٌّ İnsanlar amellerine göre karşılık görürler. İnsanlardan hayırlı olan hayırlı, kötü olan da kötüdür. (Hadîs) el-Ciddü‘l-Hasîs fî-Beyâni mâ Leyse bi-Hadîs, Hadîs No: 571-567.

²⁹³² النَّاسُ نِيَامٌ ، فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهُوا İnsanlar uykudadır, öldükleri zaman uyanırlar. (Hadîs) Kaynak Kitap: Hilyetü‘l-Evliyâ Ebû Na‘îm, Hadîs No: 9703. Kaynaklarda daha çok mevkuf hadîs olarak geçen ve daha çok Hz. Ali‘ye nispet edilen bu ifade İbn Arabî’nin el-Fütûhâtü‘l-Mekkiyye adlı eserinde merfû hadîs şeklinde rivâyet edilmiştir. Muhyiddin İbn Arabî, **Fütûhat-ı Mekkiyye**, s. 1207.

²⁹³³ النَّظَرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ فِي سَهْمِ إِبْلِيسَ Harama bakmak şeytânın zehirli oklarından bir oktur. (Hadîs) Müsnedü‘ş-Şihâb, Hadîs No: 279.

²⁹³⁴ النَّدَمُ تَوْبَةٌ Pişmanlık duymak bir tövbedir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2 s. 709, Hadîs No: 4252.

²⁹³⁵ النَّوْمُ أَخُو الْمَوْتِ Uyku ölümün kardeşidir. (Hadîs) İbn-i Ebî Hâtim, İleli‘l-Hadîs, No: 2097.

²⁹³⁶ أَنْظِرْ إِلَى مَا قَالَ وَلَا تَنْظُرْ إِلَى مَنْ قَالَ Söylediğine bak, söyleyene değil. (Hadîs) el-Esrârül-merfû‘a fî‘l-ahbârü‘l-mevzû‘a No: 592.

²⁹³⁷ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ Bu ibâre bir hadîs içerisinde şu şekilde yer almaktadır. Hadîsin anlamı şu şekildedir: Ben bir kelime biliyorum ki bu kimse onu söylerse öfkesi mutlaka geçecektir. “Euzü billâhi mine‘ş-şeytânirracīm” Allâh‘ın rahmetinden kovulmuş, taşlanmış şeytânın şerrinden Allâh‘a sığınırım. Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 3 s. 429, Hadîs No: 3452.

²⁹³⁸ الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ Rahm, rahman isminden bir damardır. Her kim bağları koparmaz, ilgiyi kesmezse Allah da onu rahmetine ulaştırır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 2, s. 300, Hadîs No: 1924.

²⁹³⁹ الرُّؤْيَا الصَّادِقَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ Sâdıķın rüyası peygamberliğin kırkaltı cüzünden bir cüzdür. (Hadîs) Kaynak: Tayerânî, Mu‘cemü‘s-Sagîr, Hadîs No:56.

²⁹⁴⁰ الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ Namaz dinin direğidir. (Hadîs) el-Makâsıdu‘l-hasene, Hadîs No: 603.

es-sa' idü sa' ide fî batni ümmihi ve's-şakiyyu fî batni ümmihi²⁹⁴¹ (M 292b), (İ 158b)

es-sa' idü sa' idün fî-batni ümmihi²⁹⁴² (M 236a)

es-selāmu 'aleynā ve 'alā- 'ibādi'llāhi's-şāliḥīn²⁹⁴³ (M 16b)

eşeddü'n-nāsi belā'en el-enbiyā'ü şümme'l-emşelü fe'l-emşelü²⁹⁴⁴ (İ 195b)

eşeddü'n-nāsi belā'en el-enbiyā'ü şümme'l-evliyā'ü şümme'l-emşelü fe'l-emşelü²⁹⁴⁵ (M 198b)

eş-şābbe't-tā'ibe 'indi bi-menzileti melā'iketi²⁹⁴⁶ (İ 114a)

eş-şakiyye kad yes' adü²⁹⁴⁷ (İ 198b)

eş-şerī' atü aqvālī ve't-ṭarīkatü ef'ālī ve'l-ma'rifetü re'sü mālī ve'l-'aqlu eşlu dīnī ve'l-ḥubbu esāsī ve's-şevku merkebī ve'l-ḥavfu refikī ve'l-'ilmu silāhī ve'l-ḥilmu şāhībī ve'l-tevekkelu ridā'ī ve'l-kanā' atü kenzī ve's-şidku menzili ve'l-yakīnu mā'vāyā ve'l-fakru fahrī ve bihi eštaḥiru 'alā sā'iri'l-enbiyā'ī ve'l-mürseline²⁹⁴⁸ (M 371b)

eş-şerī' atü aqvālī ve't-ṭarīkatü ef'ālī ve'l-ḥaḳīkatü aḥvālī²⁹⁴⁹ (İ 189a), (M 276b)

eş-şeyḥü fî kavmihi kālē'n-nebiyyi fî-ümmetihi²⁹⁵⁰ (M 168a)

eş-şi' rü kelāmun feḥasenehu ḥasenün ve ḳabīḥuhu ḳabīḥun²⁹⁵¹ (İ 223a)

²⁹⁴¹ Sa'id anasının karnında sa'idir, şakî de anasının karnındaki şakîdir. (Hadîs) Tâberânî, el-Mu'cem, No: 2704

²⁹⁴² Said olan annesinin karnında sa'idir. (Hadîs) Kaynak Kitap: Keşfü'l-Hafâ, No: 1450.

²⁹⁴³ Selam olsun bize ve Allah'ın tüm iyi kullarına. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 1, s. 159, Hadîs No: 289.

²⁹⁴⁴ En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, peygamberler, sonra yaşantı ve inançta ona yakın olanlar ve sonra onlara yakın olanlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 533, Hadîs No: 2398.

²⁹⁴⁵ En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, peygamberler, sonra veliler ve ardından onlara yakın olanlara gelir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 533, Hadîs No: 2398.

²⁹⁴⁶ Ey benim rızam için tövbe eden genç! Senin benim yanındaki değerli meleklerimin konumundadır. (Hadîs)

²⁹⁴⁷ Şakî (kötü olan) kişi de bazen mutlu olabilir. (Hadîs)

²⁹⁴⁸ Şeriat, benim sözlerim; tarikat benim fiillerimdir. Marifet sermayem, akl dinimin temelidir. Sevgi benim esasım, şevk bineğim, korku arkadaşım ve ilim silahımdır. Hilm (yumuşaklık), arkadaşım, tevekkül kuşandığım elbisem, kanaat hazinem ve doğruluk menzildir. Yakın (kesin bilgi/iman) sığınağım, fakirlik de iftiharım ve diğer peygamberlere karşı kendisiyle övündüğüm hasletimdir. Şeriat kavlim, tarikat fiilim... (Hadîs) El-hâc Mîrzâ Hüseyin en-Nûrî, **Müstedrekü'l-Vesâil ve Müstenbetü'l-Mesâ'il, Müessesetü'l-Alü'l-Beyt**, Beyrût, 1411, 3. Baskı, c. 11, s. 173. No: 12672.

²⁹⁴⁹ Şeriat kavlim, tarikat fiilim, hakikat aḥvālîmdir. (Hadîs) Keşfü'l-Hafâ, c. 2, Hadîs No: 518.

²⁹⁵⁰ Kavminin şeyhi, ümmetinin peygamberi gibidir. (Hadîs) el-Esrârü'l-Merfûa fî'l-Aḥbârü'l-Mevzû'a, Hadîs No: 252.

ettaḳi da‘vete‘l-maẓlūmi fe‘inna‘llāhe te‘ālā lem yec‘al beynehü ve beynehā
ḥicābün²⁹⁵² (İ 156b)

et-tā‘ibü mine‘z-zenbi kemen lā zenebe lehu²⁹⁵³ (İ 128b), (İ 132a), (M 175a),
(M 244a)

et-te‘ennī mine‘r-raḥmani ve‘l-‘aceletü mine‘ş-şeyṭāni²⁹⁵⁴ (M 189b)

eṭ-ṭuruḳu ila‘llāhi te‘ālā bi‘adedi enfāsi‘l-ḥalā‘iki²⁹⁵⁵ (M 14a)

evliyā‘i taḥte ḳubābi lā-ya‘rifihüm ğayrī²⁹⁵⁶ (M 12a)

evvelühu mübārekün evsaṭuhü mübārekün ve āḥiruhü‘itḳun mine‘n-nārī²⁹⁵⁷ (İ
162a)

eyne ecüdiḳe yā Rabbi Ene ‘inde‘l-münkesireti ḳulūbuhüm ve‘l-münderiseti
ḳubūruhüm²⁹⁵⁸ (M 86b)

eyyühe‘ş-şābu‘t-tārikü şehvetehu li-eclī ente ‘indī bi-menzileti melā‘iketi²⁹⁵⁹
(M 14b) (M 84b)

eyyüküm mālu eḥabbu ileyhi min mālihi vāriṣihi²⁹⁶⁰ (İ 144b)

eyyüküm mālū vāriṣihi eḥabbu ileyhi min mālihi²⁹⁶¹ (M 213a)

ezḳurnī‘ inde şāliḥdu‘ā‘ike yā Bilāl²⁹⁶² (M 7a)

fe inne faḳīḥen vāḥiden muteverri‘an eşeddü‘ale‘ş-şeyṭāni min elfi ‘ābidi²⁹⁶³
(M 335a)

²⁹⁵¹ الشَّيْرُ كَلَامٌ فَحَسَنُهُ حَسَنٌ وَقَبِيحُهُ قَبِيحٌ Şiir de normal bir söz gibidir. İyisi iyi, kötüsü de kötüdür. (Hadîs) Müsnedü‘ş-Şâfiî, Hadîs No: 1669.

²⁹⁵² أَتَى دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُمَا حِجَابٌ Mazlûmun duasından sakın! Çünkü mazlûmun duası ile Allah arasında hiçbir engel yoktur. (Hadîs) İbn Hâtem, Hadîs No: 612-634.

²⁹⁵³ لَمْ يَكُنْ لَهُ الْغُنَا الْغُنَا مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ Günahlarından tevbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadîs No: 4250.

²⁹⁵⁴ التَّائِي مِنَ الرَّحْمَنِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ Teenni Rahman'dan, acele ise, şeytandandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sünenü‘l-Kübrâ, Beyhakî, Hadîs No: 18651. Sünenü‘l-Kübrâ’da hadîs şu şekildedir: التَّائِي مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ

²⁹⁵⁵ الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بَعْدَ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ Allâh’a giden yollar yaratılmışların nefesi adedinceidir. (Hadîs)

²⁹⁵⁶ أُولَئِكَ تَحْتَ قُبَابِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي Kubbelerim altında evliyalarım vardır benden gayrisi bilmez. (Hadîs-i Kudsi)

²⁹⁵⁷ Sonu cehennemden kurtuluştur. (Hadîs) Bu ibâre kaynaklarda şu şekilde yer almaktadır: أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَأَوَّلُهُ رَحْمَةٌ Meşyehatu Ebî Tahir ibn Ebî’s-Sakr Hadîs No: 16-18. Bu ibare “Ramazanın başı rahmet, ortası mağfiret, sonu ise cehennemden kurtuluştur.” anlamındaki hadîsin bir bölümüdür.

²⁹⁵⁸ أَنَا عِنْدَ الْمُكْتَبَرَةِ قُلُوبُهُمْ وَالْمُنْدَرَسَةِ قُبُورُهُمْ (Hz. Mûsa) Yâ Rabbi! Ben seni nerede bulabilirim? (Allah teâlâ) Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım. (Hadîs-i Kudsi)

²⁹⁵⁹ أَيُّهَا الشَّابُّ التَّارِكُ شَهْوَتَهُ لِأَجْلِي أَنْتَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ مَلَائِكَتِي Ey benim rızam için şehvetini terkeden genç! Senin benim yanındaki değerli meleklerimin konumundadır. (Hadîs) ez-Zühed ve‘r-Rekâik, İbn-i Mübârek, No: 345-346.

²⁹⁶⁰ أَيُّكُمْ مَالٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ وَارِثِهِ Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir? (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 6103.

²⁹⁶¹ أَيُّكُمْ مَالٌ وَارِثِهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir? (Hadîs) Riyâzü’s-Sâlihîn, 546.

²⁹⁶² اذْكُرْنِي عِنْدَهُ صَالِحٌ دَعَاكَ يَا بِلَالٌ Duanda beni de sâlihlerle zikr et yâ Bilâl. (Hadîs)

ḥalaḳtü'l-eşyā 'e li-eclike²⁹⁶⁴ (İ 186b)
 ḥammertü tıynete ādeme bi-yedi erba'ine şabāhen²⁹⁶⁵ (M 170b), (İ 131b)
 heleke'l-musavvifüne²⁹⁶⁶ (M 85a)
 ḥubbibe ileyye min-dünyāküm şeleşün eṭ-ṭayyibu ve'n-nisāu ve ḳurretü 'aynī
 fi'ş-şalāti²⁹⁶⁷ (M 50b)
 ḥubbu'l-vaṭani mine'l-īmāni²⁹⁶⁸ (M 51b), (M 180a), (M 204b), (M 226a), (M
 236a), (M 339b), (M 348b)
 ḥuffeti'l-cennetü bi'l-mekārihi²⁹⁶⁹ (M 11a)
 'ilmün lā-yenfe' u ve cehilehu lā-yeḳurrü²⁹⁷⁰ (İ 167b)
 inna'llāhe yenzilu külle leyletin ile's-semāi'd-dünyā²⁹⁷¹ (M 266a)
 inna'llāhe cemilun yuḥibbu'l-cemāle²⁹⁷² (M 257b)
 inna'llāhe ḥalaḳa'l-ḥalka fi-ḳulmetin şümme reşşe 'aleyhim min-nūrihi femen
 aşābehu zelike feḳad ehtedī ve men iḥṭa'ahu feḳad ḡavā²⁹⁷³ (M 106b)
 inna'llāhe kenzen taḥte'l-'arşı mefātihi elsinetü'ş-şu'arā²⁹⁷⁴ (M 197a)
 inna'llāhe lā yemellu ḥattā temellū²⁹⁷⁵ (İ 19b), (İ 187a)

²⁹⁶³ Takva sahibi bir fakih (alim), şeytana karşı bin âbiddin (âlim olmayıp ibâdetle meşgûl olan) daha kuvvetlidir. (Hadîs) Kaynaklarda bu hadis şu şekilde geçmektedir: وَلَقَّيْهُ وَاحِدًا أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ Yaptığı ibadet ve kulluğu bilerek yapan bir kimseyi şeytanın aldatması, bin tane şuursuzca ibadet edeni aldatmasından daha zordur. Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 78, Hadîs No: 222.

²⁹⁶⁴ خَلَقْتُ الْإِنْسَانَ لِأَجْلِكَ Mahlukatı senin için yarattım. (Hadîs)

²⁹⁶⁵ Hz. Âdem'in hamarunu kırk gün elimle yoğurdum. (Hadîs-i Kudsi)

²⁹⁶⁶ Erteleyenler helâk oldu. (Hadîs) Kaynak Kitap: Tenbîhü'l-Gâfilîn, Semerkandî, Hadîs No: 66.

²⁹⁶⁷ Bana sizin dünyânızdan üç şey sevdirdi. Kadın, güzel koku, namaz. (Hadîs) Kaynak Kitap: el-Esrâru'l-merfû'a fi'l-ahbâru'l-mevzû'a- Harfu'l-Hâyi'l-Mühmele; Hadîs No: 158.

²⁹⁶⁸ Vatan sevgisi imândandır. (Hadîs) Kaynak Kitap: es-Sagâni, Mevzûat; Hadîs No: 81.

²⁹⁶⁹ Cennet güçlük ve zorluklarla kuşatılmıştır. (Hadîs) Rîvâyet edilen hadîsin tam hâli şu şekildedir: خَفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وَخَفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 616, Hadîs No: 2559.

²⁹⁷⁰ Bu, insanın bilmediği takdirde kendisine hiçbir zararı olmayan ve bildiği takdirde de kendisine hiçbir menfaati bulunmayan bir ilimdir. (Hadîs) el-Sünneti Abdullah bin Ahmed, Hadîs No: 874.

²⁹⁷¹ Allah her gece en yakın semâya iner. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 525, Hadîs No: 1315.

²⁹⁷² Allah güzeldir, güzeli sever. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 330, Hadîs No: 1999.

²⁹⁷³ Allah mahlukatı zulmette (karanlıkta) yarattı, sonra onların üzerine nurunu serpti. Bu nurun isabet ettiği kişiler hidayet üzeredirler. Her kim ki bu nurdan saparsa doğru yoldan ayrılmış olur. (Her kime ki o nurdan bir parça ulaşmazsa sapıklıkta kalır.) (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 659, Hadîs No: 2642.

²⁹⁷⁴ Allah'ın arşın altında bir hazinesi var anahtarları şâirlerin dillerindedir. (Hadîs)

inna'llāhe te'alā yenzilü ilā-semāi'd-dünyā fī-küllü leyletin cumu'a²⁹⁷⁶ (M 10a)

inna'llāhe yaḳbelu tevbetel-'l-'abdi mā lem yuḡar ḡir²⁹⁷⁷ (M 243a)

inna'llāhe yenzilu ile's-semā'i'd-dünyā fī-külle leyletin feyekülü hel min-tā'ibin fe'tübe 'aleyhi ve hel min-müstaḡfirin fa'ḡfire lehu²⁹⁷⁸ (M 50a)

inne eḥadeküm yücme'u ḥalkuhu fī-batni ümmihi erba'ine yevmen şümme yekünü 'alaḳaten mişle zelike şümme yekünü muḡḡaten mişle zelike şümme yursilu'l-lāhe ileyhi'l-meleke feyenfüḡu fihi'r-rüḡa ve yu'meru bi-erba'in kelimātin yektübu rızḳahu ve eceleḡü ve 'ameleḡü ve şaḳıyyun ev sa'idün feva'l-lāhu inne eḥadeküm eve'r-recule leya'melu bi'ameli ehli'l-cenneti ḥattā mā yekünü beynehü ve beynehā ḡayrı zırā'un ev zerā' feyesbiḳu 'aleyhi'l-kitābu feya'melu bi'ameli ehli'n-nāri feyedḡuluhā ve inne'r-reculü leya'melu bi'ameli ehli'n-nāri ḥattā mā yekünü beynehü ve beynehā ḡayrı zırā'un ev zerā' ayne feyesbiḳu 'aleyhi'l-kitābu feya'melu bi'ameli ehli'l-cenneti feyedḡuluhā²⁹⁷⁹ (M 84a)

²⁹⁷⁵ ان الله لا يمل حتى تملوا Siz usanmadıkça Allah usanmaz. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebü Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 546, Hadis No: 1368.

²⁹⁷⁶ ان الله تعالى ينزل الى سماء الدنيا في كل ليلة جمعة Allah her cuma gecesi dünya semasına nuzül eder ve “yok mu tevbe eden tevbesini kabul edeyim yok mu bağışlanma dileyen onu bağışlayayım.” buyurur. (Hadis) Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis No: 16395, Bu hadis Müsned’de şu şekildedir: **يُنْزِلُ اللَّهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأَعْطِيَهُ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ** ²⁹⁷⁷ ان الله يقبل توبة العبد ما لم يعز عنه Allah, kulun tevbesini can boğaza gelmediği sürece kabul eder. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 473, Hadis No: 3537.

²⁹⁷⁸ ان الله ينزل إلى السماء الدنيا في كل ليلة فيقول هل من تائب فأتوب عليه هل من مستغفر فأغفر له Allah her gece dünya semasına iner ve şöyle buyurur: Tevbe eden var mı, tevbesini kabul edeyim? Bağışlanma isteyen var mı, kendisini bağışlayayım? (Hadis) Bu hadis Buhârî’de şu şekildedir: **يُنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأَعْطِيَهُ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ** Gecenin son üçte biri kaldığı zaman tebâreke ve teâlâ olan Rabb’ımız (zaman ve mekândan münezzeh olarak) her gece dünya semasına iner ve: Bana kim dua eder ki onun duasına icabet edeyim! Benden kim bir hacet ister ki ona dileğini vereyim! Benden kim mağfiret diler ki onun için mağfiret edeyim!” buyurur. Buhârî, Teheccüd, 14, Hadis No: 1153.

²⁹⁷⁹ إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْفُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ فِي أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَقَّةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ إِلَيْهِ الْمَلَكَ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ يَكْتُبُ: رِزْقُهُ، وَأَجَلُهُ، وَعَمَلُهُ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ، فَوَاللَّهِ إِنْ أَحَدَكُمْ أَوْ الرَّجُلُ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ، أَوْ دَرَّاعٍ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ، أَوْ دَرَّاعٍ عَيْنٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا Sizden birinizin ana karnında yaratılma ve meydana gelme işi kırk günde tamamlanıyor. Sonra bu kadar zamanda alaka (pihtılaşmış kan) hâline geliyor. Sonra bir o kadar zamanda mudḡa (bir parça et) hâline geliyor ve sonra Allah o parçaya bir melek gönderiyor ve melek ona ruh üflüyor ve o meleğe dört şeyi yazması emredilir. Rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu mutsuz mu? Olacağını başka ilah olmayan Allâh’a yemin ederim ki sizden biriniz cennetlik kimsenin yaptığını yapacak, kendisiyle cennet arasındaki bir arşınlık mesafe kalınca mutsuzluk yazgısı galip gelerek cehennemlik kişilerin yapacağı işlerle defteri son bulacak ve dolayısıyla cehenneme girecektir. Ve yine sizden birinize cehennemliklerin işledikleri işleri işleyecek ve tam o anda kendisiyle cehennem arasına sadece bir arşınlık mesafe kalınca mutluluk yazgısı galip gelerek cennetliklerin yaptığı işleri işleyip amel defteri kapatılacak ve cennete girecektir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 399-400. Hadis No: 2137.

inne fi'l-cesedi li-mużgate izā şalaḥat şalaḥe'l-cesedu küllehu ve izā fesedet fesede'l-cesedu küllehu ilā vehiye'l-ḳalbü²⁹⁸⁰ (M 23b)

inne ḳulūbe benī ādeme beyne uşbu' ayni min aşābi' ü'r-raḥmāni²⁹⁸¹ (İ 108a)

inne li'l-Ḳur'āni baṭnan ve li-baṭnihi li-baṭnen ilā-seb'ati ebṭunin²⁹⁸² (M 26a)
(M 256a), (İ 151a)

inne li'llāhi melā'iketen seyyāḥine fi'l-arzi yübelligünī 'an ümmeti's-selāme²⁹⁸³ (M 357a)

inne li-rabbiküm fi-eyyāmi dehriküm nefeḥātin elā fete'arredū lehā²⁹⁸⁴ (M 313a), (İ 19b)

inne mine'l-beyāni li-siḥren ve inne mine's-şi're li-ḥikmeten²⁹⁸⁵ (M 32a), (İ 171b)

inne mine's-şi'ri ḥikmete²⁹⁸⁶ (İ 22a)

inne rabbeküm ḥayyun kerīmün yestaḥyī min 'abdihi izā ref'a ileyhi yedeyhi an yeruddehümā şafiren²⁹⁸⁷ (İ 172b)

inne revḥe'l-Ḳudüsi nefaşü fi-rü'ie len temüte nefsen ḥattā testev fi-rızḳahā²⁹⁸⁸ (M 135a)

inne'l-münāfikine şalātü'l-'atameti ve'l-fecri²⁹⁸⁹ (İ 184b)

inne's-şemse ve'l-ḳamere āyetāni min āyāti'llāhi lā yenkesifāni li-mevti eḥadin ve lā li-ḥayātihi bel yuḥavvifu bihā 'ibādehu²⁹⁹⁰ (M 297a)

²⁹⁸⁰ İnsan vücûdunda bir parça et vardır ki o iyi olduğunda, tüm vücut iyi olur. Bozulduğu zaman da o vücut da bozulur. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 606, Hadis No: 3984.

²⁹⁸¹ Beni âdemin kalpleri Rahman'ın iki parmağı arasındadır. (Hadis), Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 547, Hadis No: 3834.

²⁹⁸² Kur'an'ın zâhiri ve bâtını vardır. Bâtını da yedi bâtını olan bir bâtındır. (Hadis) Molla Muhsin Muhammed b. Murtazâ Feyz-i Kâşânî, **Tefsîrû's-Sâfi**, (Hüseyin A'lemî), Müessesetü'l-Âliyyu't-Tâbüât, Beyrût 2008, c. 1, s. 31.

²⁹⁸³ Şüphesiz ki Allah'ın yeryüzünde dolaşan gezici melekleri vardır. Onlar, ümmetimden bana selâm ulaştırırlar. (Hadis) Sünen-i Nesâi, Hadis No: 1290, Kitâbü's-Sehv, 40. Bâb.

²⁹⁸⁴ Şüphesiz Rabbinizin yaşadığınız günlerde üflemleri vardır, dikkatli olun, kendinizi onlara arz edin. (Hadis) Mucemü'l-Kebîr, Taberânî, Hadis No: 519.

²⁹⁸⁵ Bâzı hikmetli şiirler vardır ki sihir tesiri gösterir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 620, Hadis No: 5007.

²⁹⁸⁶ Şüphesiz ki bazı şiirler hikmettir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 621, Hadis No: 5010.

²⁹⁸⁷ Şüphesiz Allâh dilekte bulunan kuluna, vermemekten haya eder. İkrâmı boldur, kulunun kendisine ellerini kaldırarak duâ ettiğinde onları boş çevirmekten hayâ eder. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2 s. 559, Hadis No: 3865.

²⁹⁸⁸ Bir kimse kendisi için takdir edilmiş rızkını ve ecelini tamamlamadıkça (kesinlikle ölmeyeceğini Ruhu'l Kudüs benim gönlüme üfledi.) (Hadis) Hilvetü'l-Evliyâ, Hadis No: 14924.

²⁹⁸⁹ Sabah ve yatsı namazı münafıklar için (ağırdır). (Hadis), Bu hadis Sünen-i Ebû Dâvud'da şu şekildedir: **المُنافِقِينَ عَلَى الصَّلَوَاتِ أَثْقَلُ الصَّلَاتَيْنِ هَاتَيْنِ إِنَّ** Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, s. 222-223, Hadis No: 554.

innemā meşelü şerî‘ ati ke-meşeli sefîneti nûhin²⁹⁹¹ (M 247b)

innemā meşelü şerî‘ ati ke-meşeli sefîneti nûhin ve men rekibehā necā ve men taḥallefa ‘anhā ğariḳa²⁹⁹² (M 66a)

inni li-ecidü rihe‘r-raḥmāni min-kıbeli‘l-Yemeni²⁹⁹³ (İ 185a), (M 94a)

inni rā‘eytu rabbe leylete‘l-Mi‘rāci ‘alā-şüreti şābbin emrede²⁹⁹⁴ (M 50a) (İ 135b)

i‘mel li-dünyāke bi-ḳadri maḳāmike fihā v‘a‘mel li-āḫiretike bi-ḳaderi be-ḳā‘ike fihā v‘a‘mel li‘llāhi bi-ḳaderi ḫācetike ileyhi²⁹⁹⁵ (İ 16a)

irmi yā Sa‘du fidāke ebî ve ümmi²⁹⁹⁶ (M 371b)

istefti ḳalbeke²⁹⁹⁷ (İ 188b), (M 190b)

istefti ḳalbeke ve an iftāke‘l-meftûn²⁹⁹⁸ (İ 188b)

izā daḫle‘n-nürü‘l-ḳalbe enfeseḫe lehu venşeraḫe²⁹⁹⁹ (M 327a)

izā eḫabba‘llāhu ‘abden lem yeḫurrehu zenbün³⁰⁰⁰ (İ 205a)

izā eḫabbe‘llāhu ‘abden ebtelāhu³⁰⁰¹ (M 243a)

izā erāda‘l-lāhu bi-‘abdin ḫayren zühhedehu fi‘d-dünyā ve rağgebehu fi‘l-āḫireti ve başşarahu bi-‘uyûbi nefsihi³⁰⁰² (M 57b)

²⁹⁹⁰ Güneş ve ay Allah'ın İَنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ بَلْ يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ ayetlerinden iki ayettirler. Her hangi bir kimsenin ölümü veya hayatı için tutulmazlar. (Hadîs) Sünen-i Nesâî, Hadîs No: 1459.

²⁹⁹¹ إِنَّمَا مَثَلُ شَرِيعَتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ Şeriat Nûh'un gemisi gibidir. (Hadîs) Kaynak Kitap: Mu'cemü's-Sagîr, Taberânî, Hadîs No: 22

²⁹⁹² إِنَّمَا مَثَلُ شَرِيعَتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ وَمَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ Şeriat Nûh'un gemisi gibidir; ona binen kurtulur, uzak duran boğulup helâk olur. (Hadîs) Mu'cemü's-Sagîr, Taberânî, Hadîs No: 22. Bu hadîste yer alan şeriat lafzı bazı kaynaklarda Ehl-i Beyt şeklindedir. Bu farklılığa bağlı olarak anlam şu şekilde olacaktır: Ehl-i Beyt Nûh'un gemisi gibidir; ona binen kurtulur, uzak duran boğulup helâk olur.

²⁹⁹³ لِأَجْدُ رِيحَ الرَّحْمَنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ Rahman'ın kokusu bana Yemen yönünden gelmektedir. (Hadîs) el-Esrâru'l-Merfû'a, Hadîs No: 105.

²⁹⁹⁴ أَنِّي رَأَيْتُ رَبِّي لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ عَلَى صُورَةِ شَابٍّ أَمْرَدٍ Rabbimi Miraç gecesinde köse/kurumuş/soluk bir genç suretinde gördüm. (Hadîs)

²⁹⁹⁵ اِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ بِقَدَرِ مَقَامِكَ فِيهَا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ بِقَدَرِ نِقَاتِكَ فِيهَا وَاعْمَلْ لِلَّهِ بِقَدَرِ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ Dünyada ne kadar kalacaksan dünya için o kadar çalış, ahirette ne kadar kalacaksan ahiret için o kadar çalış, Allah'a (cc) ne kadar ihtiyacın varsa Allah (cc) için o kadar çalış. (Hadîs) Rûhu'l-Beyân, c. 8, s. 25.

²⁹⁹⁶ اِزْمِ يَا سَعْدُ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي At! Ey Sa'd, anam babam sana feda olsun. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî**, c. 3, s. 570, Hadîs No: 3715.

²⁹⁹⁷ اسْتَفْتِ قَلْبَكَ Müftiler fetvayı vermiş olsalar dahi sen bir de kalbine danış. (Hadîs), Bu ifâde "istefti kalbeke ve an iftāke‘l-meftûn" şeklindeki bir hadîsin başında yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 194.

²⁹⁹⁸ اسْتَفْتِ قَلْبَكَ وَإِنْ أَفْتَاكَ الْمُفْتُونَ Müftiler fetvayı vermiş olsalar dahi sen bir de kalbine danış. (Hadîs) Ahmed b. Hanbel, Müsned I, 194.

²⁹⁹⁹ إِذَا دَخَلَ النُّورَ الْقَلْبُ انْفَسَحَ لَهُ وَانْشَرَحَ İman kalbe girdiği zaman kalb açılır ve genişler. (Hadîs) Ebû Nuaym, Aḫbâr el-Asbahân, Hadîs No: 1373.

³⁰⁰⁰ إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا لَمْ يَضُرَّهُ ذَنْبٌ Allāh bir kulunu sevdiği zaman hiçbir günah ona zarar veremez. (Hadîs) Risâle-i Kuşeyrî, Hadîs No: 1.

³⁰⁰¹ إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ Allah bir kimseyi severse, onu musibetlerle imtihan eder. (Hadîs) Şu'abü'l-İmân, Beyhâkî, Hadîs No: 9142.

izā erāda'llāhu bi-‘abdin ḥayren ce‘ale min nefsihi vā‘izen³⁰⁰³ (İ 129b), (İ 175b)

izā merertüm be-ravzatün min riyāzü'l-cenneti farte‘uhā³⁰⁰⁴ (İ 162a)

izā merertüm bi-riyāzi'l-cenneti farte‘uhā³⁰⁰⁵ (İ 162b)

ḳāla'llāhu te‘alā el-iḥlāši sırrun min esrārī estevde‘tühü ḳalbe men aḥbebtu min ‘ibādī³⁰⁰⁶ (M 221b)

kāna'llāhü velem yekün ma‘ahü şey³⁰⁰⁷ (M 222b)

ḳatre ḳatretün fī-femī ‘alimtu bihā ‘ilme'l-evveline ve'l-āḥirine³⁰⁰⁸ (İ 17B)

ke'l-milḥi fī-ta‘āmi³⁰⁰⁹ (M 26a)

ke'n-naḳṣi fī'l-ḥaceri³⁰¹⁰ (M 29b)

kemā-tedīnu ve tūdān³⁰¹¹ (M 71b)

kemen lā-zenbe lehu³⁰¹² (M 263a)

küllü inā'in yetreṣṣeḥu bimā fihi³⁰¹³ (M 103b), (M 279a), (İ 184a)

kün fī'd-dünyā ke'enneke ḡarībün ev ‘ābiru sebīlin ve ‘udde nefseke min-aṣḥābe'l-ḳubūri³⁰¹⁴ (M 23a)

küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḥbebtü an u‘rafe³⁰¹⁵ (İ 117b)

³⁰⁰² Allah'ı Teâlâ hazretleri bir kulu için hayır murâd ettiği zaman onu dinde fakih (bir âlim), dünyada (n yüz çevirmiş) zâhid (bir kul) kılar, ve ona nefsinin ayıplarını (kusur ve hatalarını) gösterir. (Hadîs) İbn Hacer El-Askalani Münebbihat.

³⁰⁰³ Allah (c.c), bir kulunun hayrını (iyiliğini) isterse, ona kendi içinden bir nasihatçi nasip eder. (Hadîs) Aclunî, Keşfu'l-Hafa 1/78.

³⁰⁰⁴ Cennet bahçelerinden bir bahçeye uğradığınızda onunla oyalanın/ondan istifade edin, (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 3, s. 458, Hadîs No: 3510.

³⁰⁰⁵ Cennet bahçelerine uğradığınızda onunla oyalanın/ondan istifade edin. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 3, s. 458, Hadîs No: 3509.

³⁰⁰⁶ Allâh teâlâ buyurur: İhlas bir sırdır, Benim sırrımdan ki, kullarımdan sevdiğim kulun gönlünde emanet koydum. (Hadîs-i Kudsi) Müselselât, Hadîs No: 2.

³⁰⁰⁷ Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi! (Hadîs) Sahîh-i Buharî, Hadîs No: 3045.

³⁰⁰⁸ Ağzıma bir damla düştü. Bu damla ile evvelin ile ahirinin ilimlerini öğrendim. (Hadîs) Tehmîdât, s. 66/106.

³⁰⁰⁹ Yemekteki tuz gibidir. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 1249.

³⁰¹⁰ Taş üzerindeki yazı. (Hadîs) Not: Bu ibare bir hadîsin içerisinde geçmektedir. Hadîsin tam hâli şu şekildedir: كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ Taş üzerindeki yazı gibidir. Küçükken yapılan (öğrenilen) ilim, taş üzerindeki yazı gibidir.

³⁰¹¹ Yaptığın gibi sana karşılığı verilir. (Hadîs) Hilyetü'l-Evliyâ, İbn Naîm, Hadîs No: 107.

³⁰¹² Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 709, Hadîs No: 4250.

³⁰¹³ Her kap içindekini sızdırır. (Hadîs) el-Esrâru'l-Merfu'a, Hadîs No: 346.

³⁰¹⁴ Dünyada bir garip gibi yabancı gibi hatta bir yolcu gibi ol! Kendini kabir halkından biri gibi kabûl et. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizî Tercemesi**, c. 2, s. 503, Hadîs No: 2333.

küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḥbebtü an u‘rafe fe-ḥalaḳtü’l-ḥalka li-u‘refe³⁰¹⁶
(M 27b), (M 149a), (M 216a), (M 222b), (İ 131b)

lā yesa‘unī arzī ve lā semā’i ve lekin yesa‘uni ḳalbū ‘abdi’l-mü’mini’t-
taḳiyyi’n-naḳiyyi’l-vedā‘i³⁰¹⁷ (M 96a), (M 161a)

lā tu‘tu’l-ḥikmete ğayre ehlihā fetezlimūhā velā temne‘ūhā ‘an ehlehā
fetezlimūhūm³⁰¹⁸ (M 314a)

lā yelicu eḥadu’n-nāre be-key min-ḥaṣyeti’l-lāhi te‘ālā ḥattā ye‘ūde’l-lebenu
fi’ḍ-ḍar‘i³⁰¹⁹ (M 58a)

lā yesa‘nī erzā’ velā semā’i ve lekin yesa‘nī ḳalbū ‘abdi’l-mü’mini’n-
naḳiyye’l-vedā‘i³⁰²⁰ (M 59a)

lā yū’minu eḥadüküm ḥattā yeḳülū’n-nāsi innehu mecnūnūn³⁰²¹ (M 76b)

lā-ilāhe illa’llāhu ḥiṣni fe-men deḥale ḥiṣni amine men ‘azābi³⁰²² (M 42a)

lā-temārezū temarzū³⁰²³ (M 214b)

lā-yese‘ani arzī ve lā-semā’i³⁰²⁴ (M 161a)

lā-yezālū ümmetī zāhirīne ‘ale’l-ḥaḳḳi ḥattā ye’tiye emru’llāhi³⁰²⁵ (M 118a), (İ
103a)

le-an yehdiya’llāhū bike aḳvāmen ḥayrun min en yekūne ḥamri’n-ne‘ami³⁰²⁶
(M 342b)

³⁰¹⁵ كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. (Hadis-i Kudsi)

³⁰¹⁶ كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِأَعْرِفَ Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim. Mahlûkatı beni bilsinler, bana ibadet etsinler diye yarattım. (Hadis-i Kudsi)

³⁰¹⁷ لَا يَسْغِنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ يَسْغِنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّقِيِّ الْوَادِعِ Ben ne arza ne de semaya sığarım ancak müttaki, tertemiz ve dünyaya veda gözü ile bakan mümin kulumun kalbine sığarım. (Hadis-i Kudsi)

³⁰¹⁸ لَا تَغْطُوا الْحِكْمَةَ غَيْرَ أَهْلِهَا فَتُظْلِمُوهَا ، وَلَا تُمْنَعُوهَا عَنْ أَهْلِهَا فَتُظْلِمُوهُمْ Hikmeti ehil olmayana vererek ona zulmetmeyin ve hikmeti ehil olana vermeyerek de ona haksılık etmeyin. (Hadis) el-Erba’ünü’l-Vedi’ânü’l-Mevzû’a, Hadis No: 14.

³⁰¹⁹ لَا يَلِجُ أَخَذُ النَّارِ بَعْدِي مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ تَعَالَى حَتَّى يُغَوِّدَ اللَّيْلُ فِي الضَّرْعِ kimse sağılan süt tekrar memeye dönmedikçe cehennem âtesine girmeyecektir. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 173, Hadis No: 1633.

³⁰²⁰ لَا يَسْغِنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ يَسْغِنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ النَّقِيِّ الْوَادِعِ Ben göklere ve yere sığmam, fakat mü’min kulumun kalbine sığarım. (Hadis) el-Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, 2:165. İhyâ Ulûmü’d-dîn lil-Gazâlî, c. 3, s. 16. Bu eserde bahsi geçen hadis şu şekildedir: لَمْ يَسْغِنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَسْغِنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ اللَّيْلِ الْوَادِعِ

³⁰²¹ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَقُولُوا لِنَاسٍ إِنَّهُ مُجْنُونٌ Sizden biriniz mü’min olmaz, hatta onun hakkında nâs delidir dimedikçe. (Hadis) Hüsameddin Hasan ibn Muhammed el-Nakşibendî, **Kitâb-ı Şerh-i Şemâ’il**, Bulak Matbaası, Mısır: 1254, s. 109.

³⁰²² لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ جِصْنِي ، فَمَنْ دَخَلَ جِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي Lâ ilāhe illallāh benim kalemdir. Her kim kaleme geçerse azâbımdan emânda olur. (Hadis) Kaynak: Müsnedü’s-Şihâb, Hadis No: 1451.

³⁰²³ لَا تَمَارِضُوا فَتَمْرَضُوا لا Hakikatte hasta olmadığınız hâlde hasta gibi görünmeyin yoksa gerçekten hasta olursunuz. Hadis kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: لَا تَمَارِضُوا فَتَمْرَضُوا Kaynak Kitap: el-Esrâru’l-Merfû’a, Hadis No: 591.

³⁰²⁴ لَا يَسْغِنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي Ben göklere ve yere sığmam. (Hadis-i Kudsi) el-Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, 2:165

³⁰²⁵ لَا يَزَالُ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ Ümmetimden bir taife Allah’ın emri gelinceye kadar (yani kıyâmetin kopmasına kadar) hak üzerinde galip olacaktır. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 449, Hadis No: 2229.

lebbeyke ‘abdi³⁰²⁷ (M 339a)

len yeşbe‘a’l-mü’minu min-hayrin yesme‘uhü hattâ yekûne muntehâhu’l-cennetü³⁰²⁸ (M 51b)

lev küşife’l-ğitâ‘u mâ’zdedtü yakînen³⁰²⁹ (İ 25b)

lev le’l-‘ibâdu’r-rukkeu‘ ve’ş-şibyânu’r-ruḍḍeu‘ ve’l-behâ‘imü’l-ratteu‘ mâ ḳatrühu ḳatreten ve şubbe ‘aleykümü’l-belâ‘u şabben³⁰³⁰ (İ 17b)

lev lem tüzñibü entüm lecāa’llâhü biḳāvmin yüzñibüne feyestağfirüne³⁰³¹ (M 78a)

lev ta‘lemüne mâ a‘lemu le-zaḥıktüm ḳalilen ve lebekeytüm keşiren³⁰³² (M 80b)

lev tevekkeltüm ‘ala’llâhi ḥaḳḳa tevekkülühi le-rezeḳaküm kemâ yerzuḳü’t-ṭayre tağdû ḥimâşen ve teruvḥü bi-ṭānen³⁰³³ (İ 143a)

levlâke lemâ ḥalaḳtü’l-eḫlâke³⁰³⁴ (M 374b)

lî ma‘allâh³⁰³⁵ (M 330a), (M 335b), (M 337b)

lisānu ehli’l-cenneti’l-‘arabiyyetü ve’l-fārisiyyetü’d-deriyyetü³⁰³⁶ (İ 199b)

li-yübellegü’ş-şāhidu’l-gā‘ibe³⁰³⁷ (M 276a)

³⁰²⁶ Allâh’a yemin ederim ki, senin vâstanla Allâh’ın bir kimseyi hidâyete eriştirmesi bir sürü kırmızı develere sâhip olmandan hayırlıdır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, Hadîs No: 3661, s. 119.

³⁰²⁷ سَوِّدِي Söyle kulum. Bu ibâre bir hadîsin içerisinde yer almaktadır.

³⁰²⁸ لَنْ يَشْبَعَ الْمُؤْمِنُ مِنْ خَيْرٍ يَسْمَعُهُ حَتَّى يَكُونَ مِثْلَهُ الْجَنَّةُ Mümin bir kimse cennete girinceye kadarkulağına gelen herhangi bir hayırlı işten asla doymaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 680, Hadîs No: 2686.

³⁰²⁹ لَوْ كُنْتُمْ الْغَطَاءَ مَا ارْتَدْتُمْ يَقِينًا Aradaki perdeler kalksa yakînim ziyadeleşmez. (Hadîs) El-Esrârül-merfû’a fi’l-ahbârî’l-mevzû’a No: 381.

³⁰³⁰ لَوْ لَا الْعِبَادُ الرُّكَّعَ وَالصَّيَّانُ الرُّضْعَ وَالْبَهَائِمُ الرُّثْعَ مَا فَطَرَهُ فَطَرَةُ وَصَبَّ عَلَيْكُمْ الْبَلَاءُ صَبًّا Eğer otlayan hayvanlar ve süt emen bebekler ve belî bükülmüş ihtiyarlarınız olmasaydı belâlar sel gibi üzerinize dökülecekti. (Hadîs) el-Aclûnî, **Keşfü’l-Hafâ**, 2:163.

³⁰³¹ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا أَنْتُمْ لَجَاءَ اللَّهُ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ لَكُمْ Eger siz günah işlememiş olsaydınız Allâh sizi yok eder, başka bir kavim getirir, onlar günah işlerler, günahlarının bağışlanmasını Allâh’tan isterler. (Hadîs), Ahmed bin Hanbel Müsned: 8021.

³⁰³² لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمَ لَصَحَّحْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا Benim bildiklerimi bilmiş olsanız, şüphesiz ki az güler çok ağlardınız. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 495, Hadîs No: 2313.

³⁰³³ لَوْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ حَتَّى تَوَكَّلْتُمْ لَزَرَقْتُمْ كَمَا يَزُرُقُ الطَّيْرُ، تَغْدُوا جَمَاصًا وَتَزُرُوحُ بِطَانًا Eger siz gerçekten Allah’a tevekkül etseydiniz sabahleyin aç gidip akşamleyin tok olarak yuvalarına dönen kuşlar gibi rızıklandırıldınız. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **İbn Mâce Tercemesi**, c. 2, s. 684, Hadîs No: 4164.

³⁰³⁴ لَوْ لَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاقَ Sen olmasaydın kâinâtı yaratmazdım. (Hadîs) Mevzuat es-Sagâni, No: 59-78.

³⁰³⁵ لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْغُ فِيهِ مَلَكٌ مَقْرَبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne mukarreb melekler, ne de bir nebi o yakınlığı elde edememiştir. (Hadîs) Makasidu’l-Hasene, Hadîs No: 883 Lî-ma‘allâhmez-kûr hadîsin bir parçasıdır.

³⁰³⁶ لِسَانُ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْعَرَبِيَّةُ وَالْفَارَسِيَّةُ الدَّرِيَّةُ Cennet ehlinin lisanı Arapça ve Farsçadır. (Hadîs) el-Esrârü’l-Merfû’a fi’l-Ahbârü’l-Mevzû’a, Hadîs No: 358.

³⁰³⁷ لِيُبَيِّنَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ Burada bulunanlar bulunmayanlara bu sözlerimi ulaştırınsınlar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **İbn Mâce Tercemesi**, c. 1, s.83, Hadîs No: 235.

mā min eḥadin min aṣḥābī yemūtu bi-arḍin illā yekūnū kā'iden ve nūren lehum yevme'l-kıyāmeti³⁰³⁸ (M335a)

mā min 'abdin bekā 'alā-zenbin fī'd-dünyā ḥattā yenḥaderu'd-dumū'ahu 'alā ḥazẓiyhi illā ḥarrema'llāhu vechihi 'ale'n-nār³⁰³⁹ (M 7a)

men aḥleṣe li'llāhi erba'ine ṣabāḥen zaharet yenābī'u'l-ḥikmeti min ḳalbihi 'alā lisānihi³⁰⁴⁰ (M 254b), (İ 162b)

men aḥyā sünneti feḳad aḥyānī ve men aḥyānī kāne ma'ī³⁰⁴¹ (M 357a)

men ce'ale'l-hümūme hemmen vāḥiden kefa'llāhu sā'ire hümūmihi³⁰⁴² (M 45a), (M 352b), (M 255a)

men eḥabbe liḳā'a'llāhi eḥabba'llāhu liḳā'ahü³⁰⁴³ (M 57a), (M 210b)

men eḥabbe şey'en ekşere zikrehü³⁰⁴⁴ (M 102b)

men erāde an yenzure ilā-meyyit yemşī 'ale'l-arzī felyenzur ilā-ibni Ḳuḥāfe³⁰⁴⁵ (M 188b)

men erāde en yeclise ma'a'llāhi felyeclis ma'a ehli't-ṭasavvufi³⁰⁴⁶ (M 203b), (M 175a), (İ 211b)

men kāne āḥiru kelāmihi lā ilāhe illā'llāhu feḳad daḥale'l-cennete³⁰⁴⁷ (M 84a) (İ 112a)

men lā yerḥamu lā yürḥamu³⁰⁴⁸ (İ 201b)

men lem yemlik 'aynehu lem yemlik ḳalbehu³⁰⁴⁹ (İ 146a), (M 285b), (M 293a)

³⁰³⁸ مَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي يَمُوتُ بِأَرْضٍ إِلَّا يَكُونُ قَائِدًا وَتُورَا لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Ashabımdan herhangi bir kimse herhangi bir bölgede ölürse, kıyamet günü onlar o ülke halkı için bir lider ve nur olarak mahşer yerine getirilirler. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizi**, c. 3, s. 613, Hadîs No: 3865.

³⁰³⁹ مَا مِنْ عَبْدٍ بَكَى عَلَى ذَنْبٍ فِي الدُّنْيَا حَتَّى يُخْذَرُ الذُّمُّوعُ عَلَى خَدَّيْهِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَلَى النَّارِ Gözyaşları yanaklarından akıncaya kadar günahları için ağlayan hiçbir kul yoktur ki Allah ona cehennemini haram kılmasın. (Hadîs) Zikretü's-Şevkânî fî'l-Fevâidü'l-Mecmu'a, 1/114.

³⁰⁴⁰ مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ Kim kırk sabah Allah'a ihlâslı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar. (Hadîs) Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 466/448.

³⁰⁴¹ Kim benim sünnetimi yaşatırsa beni sevmiş demektir. Kim de beni severse, cennette benimle birlikte olur. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizi**, c. 1, s. 676, Hadîs No: 2678.

³⁰⁴² مَنْ جَعَلَ الْهُمُومَ هَمًّا وَاجِدًا كَفَى اللَّهُ سَائِرَ هُمُومِهِ Kim pek çok ârzû ve isteklerini tek istek (âhîret ârzûsu) hâline getirirse, Allâh onun isteklerini de yerine getirir. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 90, Hadîs No: 257.

³⁰⁴³ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ Kim Allâh'a kavuşmayı severse Allâh'ta o kimseye kavuşmayı sever. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 1, s. 556, Hadîs No: 1066.

³⁰⁴⁴ KİŞİ NEYİ SEVERSE ONU ÇOK ANAR. (Hadîs) Ali el-Mütteki, **Kenzül Ummâl**, Hadîs No: 1829.

³⁰⁴⁵ Yeryüzünde yürüyen bir ölü görmek isteyen İbn Ebi Kuhafe'ye baksın. (Hadîs)

³⁰⁴⁶ Kim Allâh ehli ile oturmak isterse, tasavvuf ehli ile otursun. (Hadîs)

³⁰⁴⁷ Kimin son sözü Lâ İlâhe illallâh olursa, cennete girmeye hak kazanır. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 2, s. 603, Hadîs No: 3116.

³⁰⁴⁸ Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, s. 695, Hadîs No: 5218.

- men lem yeşkuri'n-nāse lem yeşkuri'llāhe³⁰⁵⁰ (M 90a)
- men lem yeşkür 'alā-na' mā'î ve lem yaşbir 'alā-belā'î ve lem yerza bi-kaža'î felyatlub rabben sivā'î³⁰⁵¹ (M 70a)
- men lem yuħremi'd-du' ā'e lem yuħteremi'l-icābete³⁰⁵² (M 227b)
- men māte lehu şelāšetün şığāra ve cebet lehu'l-cennetu³⁰⁵³ (M 87b)
- men nūķiše fî ħisābe feķad 'uzzibe³⁰⁵⁴ (M 86b)
- men 'amile bimā 'alime verreşehu'llāhü 'ilme mā lem ya'lem³⁰⁵⁵ (M 226b)
- men 'arefe'l-ħaķķi kelle lisānühü³⁰⁵⁶ (İ 155a), (M 65a), (M 226a)
- men ruziķe'd-du' ā'e lem yuħrame'l-icābe³⁰⁵⁷ (M 322a)
- men şallā 'aleyye bi-ķabrî semî' tühu ve men şalle nā'iyen übliġtuhu³⁰⁵⁸ (M 374a)
- men teşebbehe ķavmin fehüve minhüm³⁰⁵⁹ (M 214b)
- men tevāza' a refe' ahu'llāhu³⁰⁶⁰ (M 47b)
- men talebe ve cedde vecede³⁰⁶¹ (M 103b), (İ 154b)

³⁰⁴⁹ Gözüne sahip olmayan, kalbine de sahip olamaz. (Hadîs)

³⁰⁵⁰ İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükredemez. (Hadîs) Abdullah Parliyan, **Terceme-i Sünen-i Tirmizî**, c. 2, s. 312, Hadîs No: 1955.

³⁰⁵¹ Verdiğim nimetlere şükretmeyen belalarımı sabretmeyen hüküm ve kaderime rızâ göstermeyen kendine başka Rab arasın. (Hadîs-i Kudsi)

³⁰⁵² Dua etmekten mahrum olmayan kişi icabetten de mahrum olmaz. (Hadîs) Ensâbü'l-Eşrâf, Belâzürî, Hadîs No: 2146.

³⁰⁵³ Kimin küçük yaşta üç çocuğu ölürse mutlaka cennete girecektir. (Hadîs) Bu hadîs Sahîh-i Buhârî'de şu şekildedir: "إِلَّا أَذْخَلَهُ اللَّهُ مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَقَّى لَهُ ثَلَاثٌ لَمْ يَنْلُغُوا الْحَنْثَ،" "Henüz ergenlik çağına ulaşmadan üç çocuğu ölen insanlardan hiçbir müslümân yoktur ki, illâ Allah müslümânı, bu çocuklara ihsan ettiği geniş rahmeti ile cennete girdirmiş olmasın" Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 1260.

³⁰⁵⁴ Ahirette kimin hesabı münakaşa edilirse, azaba maruz kalacak demektir! (Hadîs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 2, s. 594, Hadîs No: 3093.

³⁰⁵⁵ Kim bildiği ile amel ederse Allâh bilmediğini ona öğretir. (Hadîs) Kaynak Kitap: Fevâ'idü'l-Mecmûa, Hadîs No: 731.

³⁰⁵⁶ Hakkı bilenin dili yorulur/susar. (Hadîs) el-Masnû'u fî-Marifetü'l-Hadîsü'l-Mevzûa, Hadîs No: 348.

³⁰⁵⁷ Kim dua ederse duasına cevaptan mahrum olmaz. (Hadîs) Ebu'l-Leys Semerkandî, Tenbîhü'l-Gâfilin, Hadîs No: 260.

³⁰⁵⁸ [Bu hadîs Hadîs-i Erba'în Şerhinde mezkûrdur] [Bir kimse baña şalavât virse kurbunda ben anı işidürem ve bir kimse baña şalavât virse ba'id iken baña yetişürler] (Hadîs) Hallâd en-Nasîbî, No: 53.

³⁰⁵⁹ Kim bir topluma benzemeye özenirse o da onlardan sayılır. (Hadîs) Abdullah Parliyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 3, Hadîs No: 4031, s. 245.

³⁰⁶⁰ (Allâh te'âlâ için tevâzû edeni, Allâh te'âlâ yükseltir. (Hadîs) Kaynak Kitap: Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 335.

³⁰⁶¹ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa, onu elde eder. (Hadîs) **Mevsûatü'l-Ehâdis ve'l-Asârü'z-Zaife ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 10 s. 102, Hadîs No: 20313.

men zekerenī fī-nefsī ve men zekerenī fī-melāin zekertühü fī-melāin a‘lā min melā’ihī³⁰⁶² (İ 136b)

menhūmāni lā-yeşbe‘āni menhūmūn bi’l-mālī ve menhūmūn bi’l-‘ilmi³⁰⁶³ (M 231a)

miftāhū’l-cenneti hubbū’l-mesākīne³⁰⁶⁴ (M 124b)

mūtū kable en temūtu³⁰⁶⁵ (İ 138a), (M 130b). (M 330b)

ne‘amū’t-tecāfi‘an dāri’l-ğurūri ve’l-inābetu ilā dāri’l-ğulūdi ve’l-isti‘dādū lil-mevti kable nüzūlihi³⁰⁶⁶ (M 327a)

ne‘üzü bi’llāhi min şūrūri enfūsina ve min seyyi’āti a‘mālinā³⁰⁶⁷ (M 308b), (M 368b)

ni‘me’l-emīrū‘alā bābi’l-faķiri ve bi’sel-faķiru‘alā-bābi’l-emīri³⁰⁶⁸ (M 125b), (M 262a)

ni‘me’l-mālu’s-şalihi fī yedū’r-reculi’s-şālihi³⁰⁶⁹ (M 175a)

ni‘me’l-mālū’s-şālihi li’r-recūli’s-şālihi³⁰⁷⁰ (M 283b)

ni‘me’l-‘abdu Şuheybūn levlem yehāfi’llāhe lem ya‘şihī³⁰⁷¹ (M 238b)

ni‘metāni mağbūnūn fihimā keşirūn mine’n-nāsi’s-şahhatū ve’l-ferāgu³⁰⁷² (M 22b), (İ 124a) (İ 128a)

nuşirtu bi’s-şabā ve ehliket‘ādun bi’d-debūri³⁰⁷³ (M 204a)

³⁰⁶² O, beni kendi başına anarsa ben de onu kendim anarım. O beni bir topluluk içinde anarsa ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 543, Hadis No: 2822.

³⁰⁶³ İki haris vardır ki hiç doymaz; biri dünyayı dileyen, öbürü bilgi isteğinde bulunan. (Hadis) Makāsıdu’l-Hasene, Hadis No: 1145.

³⁰⁶⁴ Cennetin anahtarı, miskin/fakirlerdir. (Hadis), Kaynak Kitap: Risāletü’l Kuşeyri, Hadis No: 66.

³⁰⁶⁵ Ölmeden önce ölünüz. (Hadis) El-Esrârül-Merfû’a fi’l-Ahbârî’l-Mevzû’a Hadis No: 539.

³⁰⁶⁶ Gurur diyarından yüz çevirip ebedilik yurduna yönelmek ile ölüm gelmeden ona hazırlık yapmak ne güzel hasletlerdir. (Hadis) el-Müstedrek ale’s-Sahihayn, Hadis No: 7931.

³⁰⁶⁷ Kendi nefislerimizin şerlerinden ve işlerimizin kötü neticelerinden O’na sığınırız. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn Mâce**, c. 1, s. 606, Hadis No: 1893.

³⁰⁶⁸ Fakirlerin kapısında olan idareci ne güzel idareci; yöneticilerin kapısında bekleyen fakir ise ne kötü fakirdir. (Hadis) Kaynaklarda bu hadis şu şekilde geçmektedir: **Sünen-i İbn Mâce**, c. 1, s. 606, Hadis No: 1202.

³⁰⁶⁹ Sâlih bir kimsenin elinde bulunan helâl ve faydalı mal ne güzeldir. (Hadis) İbn-i Hanbel, IV, 202.

³⁰⁷⁰ Sâlih bir kimsede bulunan helâl ve faydalı mal ne güzeldir. (Hadis) Mu’cebü’s-Sahabe, İbn Kani, Hadis No: 1116.

³⁰⁷¹ Suheyb ne yüksek bir karakterdir; Allah’tan korkmasa da günah işlemez. (Hadis) Kaynak Kitap: el-Esrârü’l-Merfû’a. Hadis No: 565.

³⁰⁷² İki nimetle pek çok insan aldanmıştır: Sağlık ve boş zaman. (Hadis) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 2, s. 490, Hadis No: 2304.

rabbe ef^{al} binā mā ente ehluhū ve lā tef^{al} binā mā naḥnū ehluhū³⁰⁷⁴ (İ 108a)

raziytu bimā ḳasema'llāhu lī³⁰⁷⁵ (İ 2b)

rubbe eṣ^{ase} ağbere lev aḳseme 'ala'llāhi li-eberrehu³⁰⁷⁶ (İ 125a)

ṣalātü'l-leyli meṣnā meṣnā³⁰⁷⁷ (M 319a)

sebaḳat raḥmeti ğaḳabi³⁰⁷⁸ (İ 108b)

seyyidü'l-ḳavmi ḥādimühüm³⁰⁷⁹ (İ 110a)

subḥāne rabbiye'l-a' lā³⁰⁸⁰ (İ 144b)

taḥalluḳū bi-aḥlāki'llāhi³⁰⁸¹ (M 257b) (İ 188b)

tefekkerū fī-alā'i'llāhi ve lā-tefekkerū fī-zātihi'llāhi³⁰⁸² (M 189a), (M 146a), (İ 177a)

terkü'l-'ādeti 'ibādetün³⁰⁸³ (İ 159a)

tāle ṣevḳu'l-ebrāri ilā liḳā'ie ve innī eṣeddü ṣevḳen ileyhim minhüm³⁰⁸⁴ (M 116a)

tübā limen ṣeğalehu 'aybuhu 'an-'uyūbi³⁰⁸⁵ (M 82b)

tübā limen tāle 'ömürühü ve ḥasune 'amelühu³⁰⁸⁶ (M 308b)

³⁰⁷³ Bana, doğu tarafından esen rüzgâr ile yardım edildi. Âd kavmi ise, batıdan esen rüz-gâr ile helâk edildi. (Hadîs) Sahîh-i Buhârî, Hadîs No: 1035.

³⁰⁷⁴ رَبِّ افْعَلْ بِنَا مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، وَلَا تَفْعَلْ بِنَا مَا نَحْنُ أَهْلُهُ (Hadîs), Bize yaptığın bazı işlerde sen ehil değilsin. Yapmadığın bazı şeylerde de biz ehil değiliz. Bir daha gözden geçirilmeli! (Hadîs), İbn Ebi'd-Dünyâ, Hadîs No: 174.

³⁰⁷⁵ “1) Allâh'ın bana taksîm ettiği rızka râzı oldum. Ve emrimi yaratıcıma teslim ettim. 2) Allâh teâlâ geçmişte güzellikler yaptı, geri kalanda da aynı şekilde güzellikler yapacaktır.” رَضِيتُ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لِي وَفَوَضْتُ أَمْرِي إِلَى خَالِقِي فَقَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ فِيمَا مَضَى وَيُحْسِنُ إِنْ شَاءَ فِيمَا بَقِيَ (Hadîs), Beyhakî, Şa'bü'l-İmân, No: 1265.

³⁰⁷⁶ نِيعَ سَاحِی بَاسِ دَاغِنِیْکَ پَیْمُورِدَ، عَگَرِ بَرِ شَیْءِ حَاقِّدِکَ عَلَی اللَّهِ لَا بُرَّهُ (Hadîs), Târih-i Bagdâd li'l-Hatîb-i Bagdâdî. Hadîs No: 1015, 4.cilt, 333.

³⁰⁷⁷ صَلَاةُ اللَّیْلِ مِثْلُی مِثْلِی Gece namazları ikişer ikişer kılınır. (Hadîs) Riyazu's-Salihin, 1171.

³⁰⁷⁸ رَحْمَتِی غَضَبِی سَبَقَتْ رَحْمَتِی غَضَبِی Rahmetim gazabımı geçti. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, c. 1, s. 66, Hadîs No: 189.

³⁰⁷⁹ سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ Kavminin efendisi ona hizmet edendir. (Hadîs) İbn Mübârek, Hadîs No: 205.

³⁰⁸⁰ يُحَاحُّ رَبِّي الْأَعْلَى Yüce olan Rabbimi tesbih ederim. (Hadîs), Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, c. 1, Hadîs No: 883, s. 352.

³⁰⁸¹ تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ Allâh Teâlâ'nın ahlâkı ile ahlâklanın. (Hadîs)

³⁰⁸² تَفَكَّرُوا فِي آلَاءِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِهِ اللَّهِ Allah'ın nimetleri hakkında düşünüp tefekkür edin, Allah'ı zatı hakkında düşünüp tefekkür etmeyin. (Hadîs) Makâsıdu'l-Hasene, Hadîs No: 332.

³⁰⁸³ تَرَكَّ الْعَادَةَ عِبَادَةُ Adetleri terketmek, ibadettir. (Hadîs), **Mevsûatü'l-Ehâdis ve'l-Asârü'z-Zaife ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, Riyad, 1419/1999, c. 3 s. 131, Hadîs No: 8085.

³⁰⁸⁴ طَالَ شَوْقِي الْأَبْرَارَ إِلَى لِقَائِي، وَإِنِّي أَشَدُّ شَوْقًا إِلَيْهِمْ مِنْهُمْ Ebrar benim ile kavuşmayı hararetle ister oysa ben onlara kavuşmayı onlardan daha fazla istiyorum. (Hadîs) Kaynaklarda hadîs şu şekilde geçmektedir: طَالَ شَوْقِي الْأَبْرَارَ إِلَى لِقَائِي، وَإِنِّي أَشَدُّ شَوْقًا إِلَيْهِمْ

³⁰⁸⁵ طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ غَيْبُهُ عَنْ غُيُوبِ Ne mutlu o kimseye ki, kendi kusuru onu başkalarının kusurlarıyla uğraştırmaktan alıkoyar. (Hadîs) Kaynak Kitap: Müsnedü's-Şihâb, Hadîs No: 583.

³⁰⁸⁶ طَوْبَى لِمَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ Ömrü uzun ameli güzel olan kimse ne mutlu. (Hadîs) Müsned-i Abdullâh bin el-Mübârek, Hadîs No: 80.

‘uluvvu’l-himmete mine’l-îmân³⁰⁸⁷ (M 103b), (İ 222a), (M 129b), (M 145b),
 (M 230a), (İ 194b), (İ 77a)
 umirte bi-müdārātî’n-nâs³⁰⁸⁸ (M 10b)
 ūtītū cevāmi‘e’l-kelimi³⁰⁸⁹ (M 310a), (M 276b), (İ 189a)
 uṭlubū’l-‘ilme mine’l-mehdi ile’l-laḥdî³⁰⁹⁰ (M 236a)
 uṭlubū’l-‘ilme velev fi’ş-şiyin³⁰⁹¹ (M 283a)
 uṭlubū’l-ḥayra ‘inde ḥisāni’l-vücūhi³⁰⁹² (M 35b), (İ 236b)
 ūzkūrū mevtākūm bi’l-ḥayr³⁰⁹³ (M 332a)
 vaḥdehu lā-şerike lehu³⁰⁹⁴ (M 142b)
 ve inne li-küllî şey’in şıķāleten şıķālete’l-ķulūbi zikru’llāhi³⁰⁹⁵ (İ 154a)
 ve inne’l-‘abde izā eznebe nūkitet fi-ķalbihi nūktetūn sevdā’ü fe’in hüve
 neza‘e ve’s-tağfere ve tābe şuķile ve in ‘āde zīde fihe ḥattā ta‘luve
 ķalbehu³⁰⁹⁶ (M 327b)
 ve men lem yemlik ‘aynehu lem yemlik ķalbehu³⁰⁹⁷ (İ 46a)
 ve men yaḥmedi’d-dünyā li-‘ayşin yesürrihu fesevfe le-‘amrî ‘an ķalîlin
 yelūmühā izā edberet kânet ‘ale’l-mer’i ķasveten ve in aķbelet kânet
 keşîren humūmühā³⁰⁹⁸ (İ 7a)
 velā tekilnî ilā nefsi ṭarfete ‘aynin³⁰⁹⁹ (İ 113a)

³⁰⁸⁷ علو الهمة من الايمان Himmetin yüceliği îmandandır. (Hadîs)

³⁰⁸⁸ أَمِرْتُ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ İnsanları idare etmek, sadakadır. (Hadîs) Müdâretü’n-Nâs, li-İbn Ebi’d-Dünyâ, Hadîs No: 4.

³⁰⁸⁹ أُوتِيْتُ جَوَامِغَ الْكَلِمِ Bana Cevâmiu’l-Kelim (özlü söz söyleme meziyeti) verildi. (Hadîs) Müslim, “Mesâcid”, 5.

³⁰⁹⁰ اَطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّخْدِ Beşikten mezara ilim talep et. (Hadîs)

³⁰⁹¹ اَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ فِي الصِّينِ İlme tâlip olunuz velev ki Çin’de bile olsa. Bu ifâdenin sahîh bir hadîs olup olmadığı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur.

³⁰⁹² اَطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ حَسَّانِ الْوُجُوهِ Hayır, güler yüzlü kimselerden isteyiniz. (Hadîs) Hilvetü’l-Evliyâ, İbn Naîm, Hadîs No: 3741.

³⁰⁹³ اَذْكُرُوا مَوْتَكُمْ بِالْخَيْرِ Ölülerinizi hayırla yâd edin. (Hadîs) Sünen-i Nesâî, Hadîs No: 1909.

³⁰⁹⁴ وَحَدِّه لَا شَرِيكَ لَهُ O tektir, O’nun ortağı yoktur. (Hadîs) Kaynak Kitap: Riyâzü’s-Sâlihîn, Hadîs No: 1034.

³⁰⁹⁵ وَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ صِقَالَةً صِقَالَةُ الْقُلُوبِ ذِكْرُ اللَّهِ Şüphesiz ki her şeye cîlâ verecek bir âlet var, kalbin cîlâsı ise zikrullahıdır. (Hadîs) Ed-Da’vâtü’l-Kebîr li’l-Beyhakî, Hadîs No: 19.

³⁰⁹⁶ وَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَذْنَبَ نَكِثَتْ فِي قَلْبِهِ نَكْثَةً سَوْدَاءَ ، فَإِنَّهُ نَزَعَ وَاسْتَعْفَرَ وَتَابَ صَنِيعَ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهِ حَتَّى تَعْلُو قَلْبُهُ Kul günah işlediğinde kalbine siyah bir nokta çizilir. Eğer o gûnahtan uzaklaşır ve tövbe ederse kalbi parlatılır. Eğer tekrar günaha dönerse kalbindeki çizgiler çoğalır ta ki kalbini sarar. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, c. 3, s. 362, Hadîs No: 3334.

³⁰⁹⁷ وَمَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَيْنَهُ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبَهُ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz. (Hadîs)

³⁰⁹⁸ 1) Kim ki onu sevindiren bir yaşam için dünyâyı överse; hayatıma yemin olsun ki yakın bir zamânda dünyâyı yerecektir. 2) Dünyâ kişiye sırtını verirse sıkıntı olur, dünyâ insana doğru geldiği zamân ise derdi çok olur. ”وَإِنَّ أَمْرًا كَانَتْ عَلَى الْمَرْءِ فَسْوَةٌ وَإِنْ أَقْبَلَتْ كَانَتْ كَثِيرًا هُمُومَهَا Bu şiir bir hadîs içerisinde geçmektedir. Kitâbü’z-Zühd: Hadîs No: 547.

³⁰⁹⁹ وَلَا تَكْلِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ Göz açıp kapama ölçüsünde bile olsa beni nefsimle baş başa bırakın. (Hadîs) Abdullah Parlıyan, **Sünen-i Ebî Dâvûd Tercemesi**, c. 3, s. 652, Hadîs No: 5090.

vücūhe izā ru 'ū zükira'llāhi³¹⁰⁰ (M 165a)

yeḥāfu 'alā nefsihi men yetübü fekeyfe terā ḥāle men lā-yetübü³¹⁰¹ (M 330b)

4.2.3. Kelâm-ı Kibârlar ve Diğer Arapça İbareler İndeksi

aben 'an ceddin ve kâbiren 'an kâbirin³¹⁰² (İ 162b)

aḥfiye min külli ḥafiyyi³¹⁰³ (M 149a)

Allāhümme erine'l-ḥaḳḳa ḥaḳḳen ve elhimna't-tibā'ehu³¹⁰⁴ (İ 126a)

Allāhümme es 'ālu minke iyyāke³¹⁰⁵ (İ 186a)

Allāhümme nefsi fe-innemā emmāretün bi's-sü'î³¹⁰⁶ (M 362a)

ammā ileyke felā ve ammā ila'llāhi feni' me³¹⁰⁷ (İ 167a)

'ammemū du'ā'ikūm³¹⁰⁸ (M 377b)

'aynu'llāhi nāziretün ileynā³¹⁰⁹ (M 7a), (M 131a), (M 143a)

belāğatü'l-mekāne bülūğan³¹¹⁰ (İ 151b)

cezbetün min-cezebāti'r-raḥmān tevāzā 'amelü's-ş-şakāleyn³¹¹¹ (M 236a), (M 209b), (M 246a)

cümūdu'l-'ayni min-ḳasveti'l-ḳalbi ve ḳasvetü'l-ḳalbi min-keşreti'z-zünubi ve keşretü'z-zünubi min-nisyāni'l-mevti ve nisyānu'l-mevti min-tülü'l-emeli ve tülü'l-emelü min-ḥubbe'd-dünyā ve ḥubbu'd-dünyā re'sü külli ḥaṭi'etin³¹¹² (M 13a)

³¹⁰⁰ أَلَسْنَا نَرَى شَهَوَاتِ Nice simalar vardır görüldüğünde Allah hatırlanır. (Hadis)

³¹⁰¹ أَلَسْنَا نَرَى شَهَوَاتِ Hadisin tamamı şu şekilde geçmektedir: أَلَسْنَا نَرَى شَهَوَاتِ نَفْسِهَا تَتَقَى وَيَتَقَى عَلَيْنَا الذُّنُوبُ يَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ مَنْ يَتُوبُ فَكَيْفَ تَرَى حَالُ مَنْ لَا يَتُوبُ Nefsin şehvatının bir gün tükenip biteceğini ve günahların bize yük olarak kalacağını görmüyor muyuz? İşte tevbe edenler, nefislerinden korkan insanlardır. Peki ya tevbe etmeyen kişilerin hâli nice olacak? (Hadis) İbn Ebuddünyâ, Hadis No: 35.

³¹⁰² أَبَا عَنْ جَدِّ وَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ Asaleti; babadan, dededen alın ve büyükten, büyükten alınız. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁰³ أَلْهَمْتُكَ مِنْ كُلِّ خَفِيٍّ Tüm gizlenmişlerden gizle. (Diğer Arapça İbareler).

³¹⁰⁴ اللَّهُمَّ أَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَالْهَمْنَا اتِّبَاعَهُ Duâ, Yâ Rabbi! Bize hakkı hak olarak göster, gördükten sonra da uymayı nasip et!

³¹⁰⁵ اللَّهُمَّ أَسْأَلُ مِنْكَ بِإِيَّاكَ Allah'ım seni senden istiyorum (Diğer Arapça ibareler)

³¹⁰⁶ اللَّهُمَّ نَفْسِي فَإِنَّهَا أَمَارَةٌ بِالسُّوءِ (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁰⁷ أَمَّا إِلَيْكَ فَلَا وَ أَمَّا إِلَى اللَّهِ فَنِعْمَ Sana gelince hayır, Allah'a gelince o ne güzeldir. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁰⁸ دُعَاؤُكُمْ Duanızda umum lafız kullanınız. Yani duanızı genel olarak söyleyiniz. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁰⁹ عَيْنُ اللَّهِ نَاطِقَةٌ إِلَيْنَا Allah'ın gözü bize bakıyor (gözetimindeyiz). (Diğer Arapça İbareler)

³¹¹⁰ بَلَغْتَ الْمَكَانَ بُلُوغًا Ulaşabileceği en zirve yere ulaştı. Diğer Arapça İbareler)

³¹¹¹ رَحْمَنُ الرَّحْمَنِ تَوَازَى عَمَلُ النَّفْسَيْنِ Rahmān'ın cezabelerinden bir cezbedir, insanların ve cinlerin ibadetine denktir. (Diğer Arapça İbareler)

³¹¹² جُمُودُ الْعَيْنِ مِنْ قَسْوَةِ الْقَلْبِ وَ قَسْوَةُ الْقَلْبِ مِنْ كَثْرَةِ الذُّنُوبِ وَ كَثْرَةُ الذُّنُوبِ مِنْ نِسْيَانِ الْمَوْتِ وَ نِسْيَانِ الْمَوْتِ مِنْ طُولِ الْأَمَلِ وَ طُولُ الْأَمَلِ مِنْ حُبِّ الدُّنْيَا وَ حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ Gözün kuruluğu (yaş olmaması) kasavet-i kalptendir. Kasavet-i kalp (kalbin katılaşması) günahların çokluğundandır. Günahların çokluğu, ölümün unutulmasındandır. Ölümün unutulması, tül-i emeldendir (dünyaya ait isteklerinin çokluğundandır). Tül-i emelin sebebi, aşırı dünya sevgisindendir ve aşırı derecede dünya sevgisi, bütün günahların başıdır.

da‘ i nefseke ve illā fe’terke terrehātu’ş-şūfiyye³¹¹³ (M 219a)
dünyāke mā ya‘ buduke ‘an-mevlāke³¹¹⁴ (M 4a)
ebyezu minnī ve ene emlaḥ minhu³¹¹⁵ (M 375a)
ed-delīlu şümme’s-sebīli³¹¹⁶ (İ 14b) (M 3b)
ed-dünyā ve’l-āḫireti kalleyli ve’n-nehār küllemā ezdāde eḫadühümā naḫşe
mine’l-āḫiri³¹¹⁷ (İ 165b)
el-cinsü ile’l-cinsi yemīlu³¹¹⁸ (M 54a), (İ 112a)
el-ā‘ lemü müteğayyir³¹¹⁹ (M 172b)
el-belā‘i ve’l-belā‘i tü emān³¹²⁰ (M 198b)
el-cāhīlu merzūkūn³¹²¹ (İ 161b)
el-cünūn fūnūn³¹²² (M 75a)
eleke ḫācetūn yā İbrāhīm³¹²³ (İ 167a)
el-emnü mina’l-lāhi te‘ alā küfri³¹²⁴ (M 122b)
el-furşatu temurru merre’s-seḫābi³¹²⁵ (M 9b)
el-ḫaḫḫa mürrun³¹²⁶ (İ 116a)
el-ḫamdü li’llāhi’l-lezī ḫafīza’z-zikre ‘an-taḫrīfi raybe’l-menūni³¹²⁷ (M 1b)
el-ḫayru mā ḫtārehu’llāhu³¹²⁸ (İ 168b)
el-ḫameri müstefādün mine’s-şemsi³¹²⁹ (M 321a)
el-ḫulübü evāni’l-llāhi fi’l-arḍi fe’eḫabbu’l-evāni ila’llāhi esfāhā³¹³⁰ (İ 199b)

³¹¹³ نَفْسِي نَفْسِيكَ وَالْأَفْئِدَةُ نَفْسِيكَ Nefsini terk et ve hatta sufileri adabını terk et. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹¹⁴ دُنْيَاكَ مَا يَبُودُكَ عَنْ مَوْلَاكَ Senin dünyanı seni Mevlâdan uzaklaştırandır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹¹⁵ أَنَبَيْضُ مِنِّي وَأَنَا أَمْلَحُ مِنْهُ O benden daha beyazdır ama ben ondan daha güzelim. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹¹⁶ الدَّلِيلُ ثُمَّ السَّبِيلُ Önce rehber, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹¹⁷ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ كَاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ كُلَّمَا ارْتَدَا أَحَدُهُمَا نَقَصَ مِنَ الْآخِرِ Dünya ve ahiret gece ve gündüz gibidir. İkisinden biri arttıkça diğeri azalır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹¹⁸ الجنس إلى الجنس Cins cinsine meyl eder. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹¹⁹ أَلَم مَتَغَيَّرِ الْعَالَمِ Mütəgəyyirdir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹²⁰ بِلَاءُ الْبِلَاءِ وَبِلَاءُ التَّوَامَنِ Belâ belâyı kardeşir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹²¹ الْجَاهِلُ مَرْوُوقٌ Cahil kişi rızıklanandır (şanslı). (Kelâm-ı Kibâr)

³¹²² دَلِيلُ الْجَنُونِ فَهْوَنٌ Delilik çeşit çeşittir. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹²³ إِيْتِيَاكَ يَا إِبْرَاهِيمَ İhtiyacın var mı ya İbrâhim? (Diğer Arapça İbâreler)

³¹²⁴ أَلَا مَنَ اللَّهُ تَعَالَى كَفَرِ Allah'ın azabından emin olmak da küfürdür. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹²⁵ الْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ Fırsatlar bulutlar gibi gelir geçerler. Hz. Ali Nehcü'l-Bülegâ, 21. Hikmet. Ayrıca تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ifadesi Neml Suresi'nin 88. ayetinde geçmektedir. ‘Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu), her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır.’

³¹²⁶ الْحَقُّ مُرٌّ Hak acıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹²⁷ كُرْءَانَ-يَ كَرِيمِ-يَ الَّذِي حَفِظَ الذِّكْرَ عَنْ تَحْرِيفِ رَبِّهِ الْمُؤْمِنُونَ Kur'an-ı Kerim'i zamânın olumsuz hâdiseleriyle oluşacak tahriflerden koruyan Allâh'anhamd olsun. Nasıl ki demiştir:

³¹²⁸ الْحَيُّرُ مَا اخْتَارَهُ اللَّهُ Hayır Allah'ın seçtiği şeydir.

³¹²⁹ الْقَمَرُ مُسْتَفَادٌ مِنَ الشَّمْسِ (نُورُ) Ayın nuru (parıltısı) güneşten elde edilmektedir. (Kelâm-ı Kibâr)

el-mecâzü kan̄taratü'l-ḥaḳīḳa³¹³¹ (M 183b), (İ 186b), (M 215a), (M 230b), (İ 124a)

el-mer'û yatîru bi-himmeti³¹³² (M 103b), (M 130a), (M 203b), (M 230a)

el-muḳadderu kâinun³¹³³ (M 89a)

el-muḳletu şehmetu'l-‘ayni'l-leṭi tecme' u'l-beyāze ve's-sevāde³¹³⁴ (İ 151a)

el-mülûkü taḥte'l-eṭmāri³¹³⁵ (M 177a), (İ 187b)

el-‘aḳlu ‘ıḳālu'l-mer'î³¹³⁶ (M 7b), (M 91a)

el-‘ālimi merāyā'l-ḥaḳḳ³¹³⁷ (M 257b)

el-‘ārifi tayyār ve ez-zāhidi seyyār³¹³⁸ (M 252a)

el-‘ārifu yekfihu'l-‘işāreti v'ellezî fehum lehu'l-beşāreti³¹³⁹ (M 341b)

el-‘avām ke'l-hevām³¹⁴⁰ (M 355b)

el-‘ibreti bi'l-ḥātîmeti³¹⁴¹ (M 279b)

el-‘iyāzu bi'llāh³¹⁴² (M 13a), (M 350a), (M 369b), (M 55a), (M 188b)

el-valā' u ve'l-belā' u tev'a māni³¹⁴³ (M 62a)

emseytū Kürdiyyen ve aşbaḥtu Arabiyyen³¹⁴⁴ (M 175a)

enā naḥkümü bi'z-zāhiri³¹⁴⁵ (M 172a)

ene emleḥe men Yūsufe³¹⁴⁶ (M 248b)

ene'l-Ḥaḳ³¹⁴⁷ (M 161a)

³¹³⁰ القلوب أواني الله في الارض فأحب الاواني الي الله أصفاها Kalpler Allah'ın yeryüzündeki kaplarıdır. Allah katında en değerli kaplar en temiz olanlarıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³¹ المجاز قنطره الحقيقه Mecâz, hakikatın ölçüsüdür. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³² المرء يطير بهمة Kişi gayreti ile uçar. (Diğer Arapça İbâreler) Hz. Alî'ye atfedilen bir sözdür. Cümlelerin tamamı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: المرء يطير بهمته كما يطير الطائر بجناحيه Kuşun kanadıyla uçması gibi kişi de azmiyle (gayret) uçar.

³¹³³ الْمُقَدَّرُ كَائِنٌ Mukadder olan, yaki olacaktır.

³¹³⁴ (الْمُقَلَّةُ) شَحْمَةُ الْعَيْنِ الَّتِي تَجْمَعُ الْبَيَاضَ وَالسَّوَادَ el-muḳlatü kelimesinin anlamı Sıhâh-ı Muhtâr adlı sözlükten hareketle verilmiştir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³⁵ الملوك تحت الاطمار Asıl krallar eski elbiseleri giyenlerdir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³⁶ العقل عقال المرء Akıl insanın yularıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³⁷ العالم مرآيا الحق Dünya gerçeğin aynasıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹³⁸ العارف طيار و الزاهد سيار Ârif tayyâr, zâhid seyyârdır. Arif uçan zahid ise yürüyerek dolaşandır.

Bâyezîd-i Bistâmî.

³¹³⁹ الْعَارِفُ يَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ وَالَّذِي فَهَمَ لَهُ الْبِشَارَةُ Ârife bir söz ve işaret kâfidir. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁴⁰ العوام كالهوم Halk hayvan sürüsü gibidir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁴¹ الْعَبْرَةُ بِالْخَاتِمَةِ İbret sona (duruma) göredir. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁴² العباد بالله Allâha sığınırız. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁴³ الْوَلَاءُ وَالْبِلَاءُ توأمان Bağlılık/dostluk ve bela ikizdir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁴⁴ امسيت كردياً و اصبحيت عربياً Kürt olarak akşamladım Arap olarak sabahladım. Ebû'l-Vefâ-i Bagdâdî.

³¹⁴⁵ أَنَا نَحْكُمُ بِالظَّاهِرِ Biz zâhire göre hükmederiz. (Diğer Arapça İbâreler).

³¹⁴⁶ أَنَا أَمْلَحُ مِنْ يُوسُفَ Ben Yusuf'tan daha güzelim. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁴⁷ أَنَا الْحَقُّ Ben Hakk'ım. (Diğer Arapça İbâreler)

en-naşihatu sehlün ve'l-müşkilu kabūluhā³¹⁴⁸ (M 56a)

en-nefsü cevherün nūrāniyyun yete' alleku bi'l-bedeni ta' alluķe'l-ı'ıski bi'l-ma' şūķi³¹⁴⁹ (İ 192a)

en-nefsü hiye's-šanemu'l-ekberu³¹⁵⁰ (M.126b), (M.233b), (M.241a), (M 291a), (M 308a), (İ 147b)

er-refıku şümme't-ṭarīķi³¹⁵¹ (M 3b), (M 342a), (İ 14b), (İ 117a)

er-rızķu ale'l-mevlā³¹⁵² (İ 171b)

er-rızķu 'ala'llāhi³¹⁵³ (İ 207a)

eş-şoḥbete mü'eşşerete³¹⁵⁴ (M 179b), (M 346b)

eş-şi' ru kelāmün fe-ḥasenühu ḥasenun ve kabīḥuhu kabīḥun³¹⁵⁵ (M 284b)

eş-şöhretü âfetün³¹⁵⁶ (İ 156a)

eṭ-ṭuruķu ila'llāhi bi-'adedi enfāsi'l-ḥalā'ıķi³¹⁵⁷ (M 77b)

eṭ-ṭuruķu ila'llāhi te'alā bi-'adedi enfāsi'l-ḥalā'ıķi³¹⁵⁸ (İ 146b)

eyne'r-rabbü'l-celīli ve eyne'l-'abdü'z-zelīli³¹⁵⁹ (M 112a), (M 165a), (M 297b), (M 376b)

eżheru mine's-şems³¹⁶⁰ (M 149a)

fevvedtü emrī ila'llāh³¹⁶¹ (M 365b)

fi't-te'ḥiri âfātün³¹⁶² (M 314a)

ḥalaķa'llāhu'l-'aynu fi 'ale'l-beden keḥārisü'l-bustāni³¹⁶³ (M 293a)

³¹⁴⁸ النصيحة سهل والمشكل قبولها Nasihat etmek kolaydır, müşkil olan onu kabûl etmektir. (Diğer Arapça İbâreler). Bu söz İmâm Gazâlî'ye âit olarak gösterilmektedir. Ancak kesin olarak sözün âidiyeti tespit edilememiştir.

³¹⁴⁹ النفس جوهر نوراني يتعلق بالبدن يتعلق بالعشق بالمعشوق Nefis, nurani bir cevherdir. Aşkın maşuka taalluk ettiği gibi bedene taalluk eder. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵⁰ النفس هي الصنم الأكبر Nefis en büyük puttur. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵¹ الرقيق ثم الطريق Önce arkadaş, sonra yol. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁵² الرزق على المولى Rızık Mevlâ'nın üzerinedir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵³ الرزق على الله (Diğer Arapça İbâreler), Rızık Allâh'ın üzerinedir.

³¹⁵⁴ الصحبة مؤثرة (Diğer Arapça İbâreler), Dostluk etkilidir.

³¹⁵⁵ وقبحه قبيح Şiir sözdür. Güzeli güzeldir. Kötüsü kötüdür. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵⁶ الشهرة آفة Şöhret âfettir. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁵⁷ الطريق إلى الله بعدد أنفاس الخلائق Allâh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri sayısındadır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁵⁸ الطريق إلى الله تعالى بعدد أنفاس الخلائق Allâh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri sayısındadır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁵⁹ ابن الرب الجليل وابن العبد الدليل Celil olan Rabb nerede zelil olan kul nerede? (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁰ اظهر من الشمس Güneşten daha zâhir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶¹ فوضت أمري إلى الله Ben işimi Allâh'a havale ediyorum. (Diğer Arapça İbâreler) Kaynaklarda duâ olarak geçen bu cümlemin aslı Mü'min Sûresi'nde şu şekildedir: وَأَفَوَضْتُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ ve üfevvidu emri ila'llāh: Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir. (Kur'ân, Mü'min, 40/44).

³¹⁶² التأخير آفات Ertelemede afetler (musibetler) vardır. (Kelâm-ı Kibâr)

ḥasbī min su'ālī 'ilmühu bi-ḥālī³¹⁶⁴ (İ 167a)
 ḥasene'l-ḥalkı ve'l-ḥuluḳı³¹⁶⁵ (İ 206a)
 ḥayyun ve lā-yemūtu³¹⁶⁶ (M 155b)
 hazā kelāme men fe-inne lehu ḥalāvetühü keḥelāveti'l-ʿaseli³¹⁶⁷ (M 362b)
 hazā tilāveti'l-Ḳur'āni fe-eyne'l-bükā'ü³¹⁶⁸ (İ 152a) (M 375b)
 hemme's-sa'idi āḥirrethu ve hemmü's-şakıyi dünyā³¹⁶⁹ (İ 22a)
 ilhāmü'l-veliyyi ke-veḥyi'n-nebiyyi³¹⁷⁰ (M 135a)
 imātetü'n-nefsi ihyā'ihā³¹⁷¹ (M 91a)
 inna'llāhe yuḥibbu aninü'l-müznibine ve ilḥāhu'l-muliḥḥine³¹⁷² (M 43b)
 inna'llāhe yuḥibbu ilḥāmu'l-muliḥḥine ve eninü'l-müznibine³¹⁷³ (İ 214b)
 inne'd-dehri ḳad fesede ve inne's-sūḳa ḳad kesede³¹⁷⁴ (İ 2b)
 inne'l-meyyitü kālḡarīḳi'l-yetegavveṣü³¹⁷⁵ (İ 23b)
 intizāru's-şalāt mine's-şalāt³¹⁷⁶ (M 121a)
 'izzü'd-dünyā bi'l-mālī ve 'izzü'l-āḥireti bi'l-a'mālī³¹⁷⁷ (M 59a)
 ḳad merre yevmāni ve haza's-sālī³¹⁷⁸ (İ 166b)
 ḳalbü'l-mü'mini kālmerrāti izā şuḳile tecellī rabbehu fihi³¹⁷⁹ (M 328a)

³¹⁶³ خلق الله العين في اعلى البدن كحارس البستان Allah cc gözü bahçe bekçisi gibi bedeninin en üst bölgesinde yaratmıştır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁶⁴ حَسْبِي مَنْ سُوَالِي عِلْمُهُ بِحَالِي (Allah'ım!) Senin hâlimi bilmen, senden istemekten yeter, yeter, yeter bana. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁵ حَسَنَ الْخَلْقِ، وَالْخُلُقِ Yaratılış güzel ahlakıdır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁶ هِیْ لَا یَمُوتُ Hiç ölmeyecek olan gerçek hayat sahibidir. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁷ هَذَا كَلَامٌ مَنْ فَإِنْ لَهُ خَلَاوَةٌ كَخَلَاوَةِ الْعَسَلِ Bu kimin sözüdür? Çünkü bu söz için balın tatlılığı gibi bir tatlılık vardır. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁶⁸ هَذَا تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ فَابْنُ الْيَكَاةِ Kur'an tilaveti budur. Peki, ağlamak nerededir? (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁶⁹ هَمَّ السَّعِيدِ آخِرَتُهُ وَهَمَّ الشَّقِيِّ دُنْيَاهُ Said (bahtiyar) kişinin derdi ahiretidir. Şâki (kötü) kişinin derdi ise dünyasıdır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁷⁰ وَهَلَامُ الْوَلِيِّ كَوَحْيِ النَّبِيِّ Velinin ilhamı peygamberin vahyi gibidir. (Diğer Arapça İbâreler).

³¹⁷¹ إِمَاتَةُ النَّفْسِ إِحْيَاؤها Nefsin ölümü onun ihyasıdır. (Diğer Arapça İbâreler).

³¹⁷² إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أُنَيْنَ الْمُذْنِبِينَ وَ إِيحَاخَ الْمُحْسِنِينَ Allah, günahını anlayıp pişman olan günahkar kulunu sever.

(Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁷³ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ إِيحَامَ الْمُذْنِبِينَ وَ أُنَيْنَ الْمُحْسِنِينَ Allah, günahını anlayıp pişman olan günahkar kulunu sever.

(Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁷⁴ إِنَّ الدَّهْرَ قَدْ فَسَدَ وَ إِنَّ السُّوقَ قَدْ كَسَدَ Şüphesiz zaman bozulmuş ve Pazar da durgunlaşmıştır. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁷⁵ إِنَّ الْمَيِّتَ كَالْغَرِيقِ الْيَتَعَوِّثُ Ölü, boğulmak üzere olup imdat isteyen kişi gibidir.

³¹⁷⁶ أَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ مِنَ الصَّلَاةِ Namaz (itibariyle) namazı bekliyorum. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁷⁷ عَزَّ الدُّنْيَا بِالْمَالِ وَ عَزَّ الْآخِرَةُ بِالْأَعْمَالِ Dünyadaki izzet mâl ile, ahiretteki izzet ise âmel ile. (Kelâm-ı Kibâr) Bu söz Hz. Ömer'e atfedilmektedir.

³¹⁷⁸ قَدْ مَرَّ يَوْمَانِ وَ هَذَا التَّالِي İki gün oldu, bu da üçüncüsü. (Diğer Arapça İbâreler)

³¹⁷⁹ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ كَالْمِرَاةِ إِذَا صُوِّلَ تَجَلَّى رَبُّهُ فِيهِ Müminin kalbi ayna gibidir. Parlatıldığında, cila vurulduğunda rabbi orada tecelli eder. (Kelâm-ı Kibâr)

ķāle'l-cidāru li'l-veted lime teşuķķuni ķāle sel men yedukķunī fe-innellezī
verā 'i mā ĥallānī verā 'i³¹⁸⁰ (M 78a)

kāne yevmun kıyāmeti³¹⁸¹ (M 170a)

kāne Yūsufu ebyaže minni ve ene emleĥu minhu³¹⁸² (İ 188b)

ķaşeme'ş-şey'e keserehu min ġayri an yebīne ķaşame'ş-şey'e keserehu ĥattā
yebīne³¹⁸³ (İ 15b)

kel-meyyiti lil-ġassāl³¹⁸⁴ (M 91b)

kem min ' aķabātin³¹⁸⁵ (İ 125a)

kerrema'llāhu vechehu³¹⁸⁶ (M 371a)

keyfe mā ettefeķ³¹⁸⁷ (M 192b)

keyfe yekūnu ĥazā ve lem lā yecūzū an kezā³¹⁸⁸ (M 337b)

ķiymetū'l-mer' mā yuĥsinuhu³¹⁸⁹ (M 104a)

küllü merrin devā'ün³¹⁹⁰ (İ 179a)

lā birre min kitmāni't-tā' āt iz biĥā türċā en-necāt³¹⁹¹ (M 95b)

lā es'ālū minke illā iyyāke³¹⁹² (İ 176b)

lā ĥayre fī's-serefi velā serefe fī'l-ĥayri³¹⁹³ (İ 10b)

lā ilāhe illa'llāh³¹⁹⁴ (İ 191b)

lā ilāhe illa'llāhu Muĥammedün Resūlullāh³¹⁹⁵ (M 84a)

³¹⁸⁰ قال الجدارُ للوئد: لِمَ تَشْقِيْنِي؟، قال: سَأَلَ مَنْ يَدْفُنِي فَإِنَّ الَّذِي وَرَأَى مَا خَلَأْنِي وَرَأَى
veriyorsun?" dedi. Çivi, "Beni çakana yani arkamdakine bak" dedi. (Diğer Arapça İbareler-Atasözü)

³¹⁸¹ كَانِ يَوْمَ قِيَامَةٍ Kıyamet günü gibiydi. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁸² كَانَ يُوسُفُ أَبْيَضَ مِنْي وَأَنَا أَمْلَحُ مِنْهُ Yusuf benden daha beyazdı ama ben ondan daha güzeldim. (Diğer Arapça İbareler) Bu söz (Hadis) olarak da nakledilmektedir. "أَخِي يُوسُفُ أَصْبَحَ مِنْي وَأَنَا أَمْلَحُ مِنْهُ" "Kardeşim Yusuf, benden sabih "güzel"; ben ondan melihim "sevimliyim".

³¹⁸³ قَصَمَ الشَّيْءَ كَسْرَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَبَيِّنَ قَصَمَ الشَّيْءِ كَسْرَهُ حَتَّى يَبَيِّنَ Bir şeyi ikiye bölmeden kırdı. Bir şeyi birbirinden ayıracak şekilde kırdı. (Diğer Arapça İbareler).

³¹⁸⁴ كَالْمَيْتِ لِلْغَسَالِ Gassâlin (ölü yıkayıcının) (elindeki) ölü gibi. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁸⁵ نِيعَ نِيعَ عَقَبَاتٍ Nice nice engeller. (Diğer Arapça İbareler).

³¹⁸⁶ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ Allāh vechini mükerrem kılsın. (Kelâm-ı Kibâr) Bu söz, Hz. Ali hiç putlara secde ve ibâdet etmediği ve çocukluğundan itibâren Allāh'a secde ettiğinden, onun ismi anıldığında Hz. Ali'ye hürmeten söylenen bir sözdür.

³¹⁸⁷ كَيْفَ مَا اتَّفَقَ Nasıl tesadüf ederse, rast gele. (Diğer Arapça İbareler).

³¹⁸⁸ كَيْفَ يَكُونُ هَذَا وَلَمْ لَا يَجُوزُ أَنْ كَزَا (Kelâm-ı Kibâr).

³¹⁸⁹ كَيْفَةُ الْمَرْءِ مَا يَحْسَنُهُ Kişinin değeri, işindeki ihsanıyla ölçülür. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁹⁰ كُلُّ مَرٍّ دَوَاءٌ Her acı olan dermandır. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁹¹ لَا بَرَّ مِنْ كَتَمَانِ الطَّاعَاتِ إِذْ بَهَا تَرَّ جَوَانِجَاهُ İbadetleri gizlemekte bir hayır yoktur. Çünkü onunla kurtuluş umulur. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁹² لَا أَسْأَلُ مِنْكَ إِلَّا إِتَاكَ Senden yalnızca seni istiyorum. (Diğer Arapça İbareler)

³¹⁹³ لَا إِسْرَافًا فِي الْخَيْرِ وَلَا سَرَفًا فِي الْخَيْرِ İsrâfta hayır, hayırdan israf yoktur. (Kelâm-ı Kibâr) Bu cümle İmâm Azâm'a atfedildiği gibi hadis olarak da gösterilmektedir.

³¹⁹⁴ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Allâhtan başka ilâh yoktur.

lā tenzuru ilā evvelü'd-dünyā ve enzere ilā āhirehā³¹⁹⁶ (M 266b)
lā yemlike'l-ḳalbi illā'llāh³¹⁹⁷ (M 186a)
lā yezilü'l-mā'e naḳṣen fi'l-ḥacer³¹⁹⁸ (M 29b)
lā yüşbiḥu şey'en³¹⁹⁹ (M 166a)
lebbeyke³²⁰⁰ (M 325b)
lem lā yekünü kezā nizā' i ve keyfe yekünü kezālike³²⁰¹ (İ 160a)
len yelice meleküte's-semāvāti ve'l-arḍi lem yüled merreteyni³²⁰² (İ 115b)
lev 'alime'l-mülükü mā naḥnu fihi leḥārebünā bi's-süyüfi³²⁰³ (M 60a)
levḥaşa'llāh : lā evḥaşa'llāh³²⁰⁴ (İ 120a)
levlā'l-ḥumḳā le-ḥarrabeti'd-dünyā³²⁰⁵ (M 358b)
levle'l-mürebbi lemā 'araftü Rabbī³²⁰⁶ (M 243b), (M 367a)
leyse fi'd-dāri ḡayruhu deyyār³²⁰⁷ (İ 117b)
li-ḥumūme'l-'ulemā'i mesmūmetün³²⁰⁸ (İ 140a)
lime lā tes'ālu³²⁰⁹ (İ 167a)
mā lā yudreku küllühu lā yütrelu küllühu³²¹⁰ (M 320b)
mā min 'amelin illā vefiḥi şā'ibetün mine'r-riyā³²¹¹ (M 105b), (M 172b), (İ 20a)

³¹⁹⁵ Allāh'tan başka ilāh yoktur, Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. (Kelime-i Tevhîd)

³¹⁹⁶ لا تَنْظُرُ إِلَى أَوَّلِ الدُّنْيَا وَتَنْظُرُ إِلَى آخِرِهَا Dünyanın başına değil de sonuna bak. (Kelâm-ı Kibâr)

³¹⁹⁷ لا يملك القلب الا الله Kalbin içinde Allah'tan başkası yoktur.

³¹⁹⁸ لا يزيل الماء نقشا في الحجر ... بل يزيل النقش في وجه الورق Su taşa bulunan nakışı yok edemez. Bilakis yaprağın üzerinde bulunan kakışı yok eder. (Diğer Arapça İbareler) Rûhu'l-Beyân, 7. Cüz, s. 156.

³¹⁹⁹ لا يُشْبِهُ شَيْئًا Hiçbir şeye benzemez. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁰⁰ لَنُتَبِّحَ Emrindeyim hizmetindeyim. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁰¹ لم لا يكون كذا نزاعي وكيف يكون كذلك (Kelâm-ı Kibâr)

³²⁰² لَنْ يَلِجَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَمْ يُولَدْ مَرَّتَيْنِ Hz. İsâ (a.s). iki defa doğmayan kişi yeryüzü ve gökyüzü krallığına giremez. Birincisi normal doğum ikincisi de nefsi kötülüklerden iyiliklere doğum.

³²⁰³ لَوْ عَلِمَ الْمُلُوكُ مَا نَحْنُ فِيهِ لَخَارِبُونَا بِالسُّيُوفِ Krallar içinde bulunduğumuz durumdan haberdar olsalardı kılıçlar ile bizlere savaş açarlardı. (Kelâm-ı Kibâr), Hasan el-Basrî'ye atfedilen bir sözdür.

³²⁰⁴ لا أوحش الله : لا أوحش الله Allāh uzak etmesin, Allāh vahşet vermesin manâsınadır. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁰⁵ لَوْلَا الْحُمَقَى لَخَرَبَتِ الدُّنْيَا Ahmaklar olmasaydı , dünya harap olmuştu. (Kelâm-ı Kibâr)

³²⁰⁶ لَوْلَا الْمُرَبِّي لَمَا عَرَفْتُ رَبِّي Benim mürebim (mürşidim) olmasaydı, Rabbime ârif olamazdım. (Kelâm-ı Kibâr),

³²⁰⁷ غَيْرُهُ دِيَارٍ Evimin içindeki ev sahibinden başkası değildir. (Kelâm-ı Kibâr) Bu ifâde Nesîmî'nin bir şiirinde de yer almaktadır: Hüseyin Ayan, **Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı'nın Tenkitli Metni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002, c. I, s. 158, K.2/15:

'İşk u ma'sûk u 'âşık oldu yâr

Leyse fi'd-dâri ḡayruhu deyyār

³²⁰⁸ لِحُمُومِ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ Âlimlerin etleri zehirlidir. Demek ki onları gıybet eder ölür. (Kelâm-ı Kibâr)

³²⁰⁹ لِمَ لَا تَسْأَلُهُ Neden O'na sormuyorsun? (Diğer Arapça İbareler)

³²¹⁰ مَا لَا يُدْرِكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ Tamamı idrâk edilemeyen bir şeyin tamamı terk edilemez. (Kelâm-ı Kibâr)

maẓā mā maẓā³²¹² (M 94a), (M 133b), (M 336b)
maẓā mā maẓā ve'steva'l-vudde beynenā³²¹³ (M 377a)
men ḥadime ḥudime³²¹⁴ (M 52a)
men ḥāfe şeḳāvetü'd-dünyā mā ektesebe sa' ādetü'l-ucqbā³²¹⁵ (İ 129b)
men ḳara'e'l-bābe ve lecce ve lece³²¹⁶ (M 283a) (M 325a)
men ḳara'e'l-bābe ve lecce velece ve men talebe ve cedde vecede³²¹⁷ (M 30a)
men keşüre ni'amü'llāhi aleyhi keşüre ihtiyācü'n-nāsi ileyhi³²¹⁸ (M 212b)
men lā şeyḥe lehu fe'ş-şeyṭānū şeyḥuhu³²¹⁹ (İ 166a)
men lā virde lehu lā vāride lehu³²²⁰ (M 60a) (M 151)
men lā ya'rifu illā bi-şoḥbeti şeyḥi mürşid ve üstādı kāmīl³²²¹ (İ 154a)
men lem yemlik aynehu lem yemlik ḳalbehu³²²² (M 188a)
men lem yenfe'uke laḫḫahu lem yenfe'uke lafḫahu³²²³ (İ 171b) (M 187a)
men lem yezuḳ lem ya'rif³²²⁴ (M 213b)
men allemenī ḥarfen fe-ḳad şayyerenī abden³²²⁵ (M 258a)
men talebe mā lem yuḫleḳ et'abe nefsehu ve lem yurzaḳ³²²⁶ (M 7b)
men talebe ve cedde vecede ve men ḳara'e bāben ve lecce velece³²²⁷ (M 365a)

³²¹¹ ما من عمل الا وفيه شاييه من الريا Hiçbir amel yoktur ki onda riya'dan bir şey bulunmasın. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹² ماضى ما مضى Olan oldu, geçen geçti. (Diğer Arapça İbâreler).

³²¹³ ماضى ما مضى واستوى الود بيننا Geçen geçti ve muhabbet aramıza yerleşti. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹⁴ من خدم خدم Hizmet edene hizmet edilir. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹⁵ مَا كُنْتُ سَعَادَةَ الْعُقْبَى مَنْ خَافَ شَقَاوَةَ الدُّنْيَا مَنْ كُنْتُ سَعَادَةَ الْعُقْبَى Dünyanın kötülüğünden korkan kişi ahiret saadetini elde edemez. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹⁶ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَ وَلَجَ Hz. Ali. Kapıyı çalan ve ısrarcı olan içeri girer.

³²¹⁷ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَ وَلَجَ وَمَنْ طَلَبَ وَجَدَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Bir kapıyı da ciddi çalana elbet kapı açılır. (Kelâm-ı Kibâr)

³²¹⁸ مَنْ كَثُرَ نِعَمُ اللَّهِ عَلَيْهِ كَثُرَ اخْتِیَاجُ النَّاسِ إِلَيْهِ Allah'ın kime nimetleri artarsa insanları da ona ihtiyacı artar. (Diğer Arapça İbâreler).

³²¹⁹ مَنْ لَا شَيْخَ لَهُ فَالْشَّيْطَانُ شَيْخُهُ Şeyhi olmayanın şeyhi şeytândır. Bayezid-i Bistâmî ve Cüneyd-i Bağdâdî'ye atfedilen bir sözdür.

³²²⁰ مَنْ لَا وَرْدَ لَهُ لَا وَرْدَ لَهُ Virdi olmayan kişinin kazancı da olmaz. (Diğer Arapça İbâreler)

³²²¹ مَنْ لَا يَغْرِفُ إِلَّا بِصُحْبَةِ شَيْخٍ مُرْشِدٍ وَاسْتِادَ كَامِلٍ Bir mürşidin ve kâmil bir üstâdın sohbeti olmadan hiçbir şey bilmeyen kişi... (Diğer Arapça İbâreler).

³²²² مَنْ لَمْ يَمْلِكْ عَيْنَهُ لَمْ يَمْلِكْ قَلْبَهُ Gözüne sahip olamayan kalbine sahip olamaz. (Diğer Arapça İbâreler)

³²²³ مَنْ لَمْ يَنْفَعَكَ لَحْظُهُ لَمْ يَنْفَعَكَ لَفْظُهُ Bakışı sana fayda vermeyen kişinin sözü de sana fayda vermez. (Kelâm-ı Kibâr)

³²²⁴ مَنْ لَمْ يَتَّقْ لَمْ يَتَّقْ Tatmayan bilmez. (Diğer Arapça İbâreler)

³²²⁵ مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَبَّرَنِي عَبْدًا Bana bir harf öğreten beni kendisine köle yapar. Hz. Ali.

³²²⁶ مَنْ يَخْلُقُ اتَّعَبَ نَفْسَهُ وَلَمْ يَرْزُقْ Yarattırmamış olanı talep eden kişi kendisini yorar ama onu bulamaz. (Diğer Arapça İbâreler). Cafer es-Sâdık.

³²²⁷ مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَ وَلَجَ وَمَنْ طَلَبَ وَجَدَ وَجَدَ Kim bir şeyi ister ve istediğinde ciddi olursa onu elde eder. Bir kapıyı da ciddi çalana elbet kapı açılır. (Kelâm-ı Kibâr)

menlāseyhe lehu fe'ş-şeytānū şeyḥuhu³²²⁸ (M 3b)

muḥrizu memālike'l-ekāsirete bi'l-ırsı ve'l-istiḥkākē cemāle'd-dünyā ve'd-dīni
ebū İshāke³²²⁹ (İ 203a)

müşāhedetü'l-ebrār beyne't-tecellī ve'l-istitār³²³⁰ (İ 198b)

ne' ūzū bi'llāh min-ḳahrihi ve celālihi³²³¹ (M 35b)

ne' ūzū bi'llāhi min şerrihi³²³² (M 362b), (M 246a)

ne' ūzū bi'llāhi'l-ḥāfiẓ min-zālike iḥfāznā yā ḥafīẓ 'ani'l-mehālik³²³³ (M 2a)

nūrū'l-ḳameri müstefādün mine'ş-şemsi³²³⁴ (M 243b)

raḥima'llāhu emren 'arefe ḳadrehu ve lem yete' adde ṭavrehu³²³⁵ (İ 112a)

ricāü'l-cennete bil-'amel nev' mine'l-cünün³²³⁶ (M 62a)

semi'allāhü limen ḥamīde³²³⁷ (M 249b)

senetü'l-vaşli senete ve senetü'l-hicr seneti³²³⁸ (M 78b), (İ 146a)

sırru'z-zātī lā-ya' rifu illā hüve ve hüve maşūnun 'ani'l-ağyār ve meknūnün
'ani'l' uḳūl ve'l-ebşār te'ālā şānuhu ve aẓume sulṭānuh³²³⁹ (M 187b)

silāḥu'z-zu' efāi'ş-şikāyetü³²⁴⁰ (M 127a)

şubḥāne Rabbiye'l-'alā³²⁴¹ (M 130b)

sübḥāne men eşteddet niḳmetihi'l-adā'ıhi fi-sa'ati fi-raḥmetühü ve subḥāne
menettese' at raḥmetühü'l-evliyā'ıhi fi-şiddeti niḳmetihi³²⁴² (M 134a)

³²²⁸ Hem Bayezid-i Bistāmîhem de Cüneyd-i Bağdâdî hazretlerine atfedilen bir sözdür. Mânâ: Şeyhi olmayanın şeyhi şeytândır.

³²²⁹ محرز ممالك الاكاسرة بالارث والاستحقاق جمال الدنيا والدين أبو اسحاق Krallık ailelerinde krallık veraset yoluyla elde edilir. Din ve dünya güzelliği Ebu İshak. (Diğer Arapça İbâreler).

³²³⁰ مشاهدة الأبرار بين التجلى والإستار İyilerin müşahadesi ortaya çıkmak ve gizlenmek arasındadır. (Kelâm-ı Kibâr),

³²³¹ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ قَهْرِهِ وَجَلَالِهِ Kahrından ve celâlından Allâh korusun! (Diğer Arapça İbâreler).

³²³² نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهِ Şerrinden Allâh'a sığınırız. (Diğer Arapça İbâreler)

³²³³ نَعُوذُ بِاللَّهِ الْحَافِظُ مِنْ ذَلِكَ اخفظنا يا حفيظ عن المهالك Bundan koruyucu olan Allah'a sığınırız, ey koruyucu olan Allah bizi helak edici şeylerden korus. (Diğer Arapça İbâreler).

³²³⁴ نُورُ الْقَمَرِ مُسْتَفَادٌ مِنَ الشَّمْسِ Kamerin nûrı şemsin tecellîsindendir. (Diğer Arapça İbâreler)

³²³⁵ رَجِمَ اللَّهُ أَمْرًا عَزَفَ قَدْرُهُ وَلَمْ يَتَّعْظْ طَوْرَهُ Hz. Âlî. Allah o kimseye merhamet etsin ki kaderini bilir fakat tavrını düzeltmez. Değerini bilip de sınırını aşmayan kişiye Allah merhamet etsin.

³²³⁶ رجاء الجنة بلا عمل نوع من الجنون Amel olmadan cenneti ummak bir çeşit deliliktir. (Diğer Arapça İbâreler)

³²³⁷ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ Allahü teâlâ, kendisine hamd eden kimsenin hamdini (övgüsünü) işitir. (Diğer Arapça İbâreler)

³²³⁸ سنة الوصل سنة وسنة الهجر سنة Vuslat yılı bir, ayrılık yılı da bir yıldır. (Diğer Arapça İbâreler).

³²³⁹ سر الذات لا يعرفه الا هو و هو مصون عن الاغيار و مكون عن العقول والابصار تعالي شأنه و عظم سلطانه Zatın sırrını ancak O bilir, O başkalarından korunmuştur, akıl ve gözler de O'nu idrak edemez, O'nun şanı yücedir ve hükümranlılığı büyüktür. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁴⁰ سلاح الصغفاء الشكاية Zayıfların silahı şikayettir. (Diğer Arapça İbâreler)

³²⁴¹ سبحان ربي الأعلى Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim (Diğer Arapça İbâreler).

şāme'l-berka nazare ilā şehābetihi ayne tumturu Muhtarū's-Şihāh³²⁴³ (İ 18b)
 şey'en li'llāh³²⁴⁴ (İ 122a)
 tağyīru's-şekli li-ecli'l-ekl³²⁴⁵ (M 111b), (M.258b), (İ 67 b), (İ 76a), (İ 90b), (İ 93b), (İ 103b)
 taqiyyu naqiyyu ilā yevmi'l-kıyāmeti fehüve āli³²⁴⁶ (İ 137b)
 terke'd-dünyā li'd-dünyā men-ceme'a'd-dünyā³²⁴⁷ (M 111b)
 tetihā ihyā'ihā³²⁴⁸ (M 117b)
 tūbā li-men tereke'd-dünyā kable an tetrükehu³²⁴⁹ (M 332b)
 uhūdi hünne ve rīha's-şabā sivā'i³²⁵⁰ (M 165b)
 'uluvvu'l-himmeti mine'l-īmān³²⁵¹ (M 32b), (M 177b), (M 237a)
 va'llāhu a'lem bi's-şavāb³²⁵² (M 9b)
 va'adü'l-kerīmi deynün³²⁵³ (İ 67b), (İ 197b)
 ve hüve aḥkemü'l-ḥākimīn³²⁵⁴ (M 35a)
 ve işnāni yā Resūlullāh³²⁵⁵ (M 87b)
 ve me'l-iḥsānū ilā bi't-tamāmi³²⁵⁶ (İ 201a)
 ve şādıku'l-va'di'l-emīnu³²⁵⁷ (M 248b)
 ve'l-mevtü nevmun şaḫīlun³²⁵⁸ (İ 170b)

³²⁴² Rahmetinin genişliğinde düşmanlarına azabı şiddetli olan ve azabının şiddetinde dostlarına rahmeti bol olan Allah'ı tenzih ederim. Hz. Ali

³²⁴³ Şimşeklere umut bağlayarak nerede yağmur yağdıracak diye bulutlara baktı. Muhtarū's-Şihāh. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁴⁴ Allah için bir şey. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁴⁵ Yemek için şeklin değişmesi... (Diğer Arapça İbareler)

³²⁴⁶ O kıyamet gününe kadar temiz ve takvalıdır. O benim ailemdir. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁴⁷ (Diğer Arapça İbareler). Dünya için çalışan dünyayı dünya için terk etmiştir.

³²⁴⁸ Onu canlandırdı. (Diğer Arapça İbareler).

³²⁴⁹ “Ne mutlu o kimseye ki dünya onu terk etmeden önce o dünyayı terk eder.” İfadenin devamı şu şekildedir: Kabre girmeden önce kabrini hazırlar. Rabbinin huzuruna varmadan önce Rabbinin razı eder. (Kelâm-ı Kibâr) Yahyâ b. Muaz.

³²⁵⁰ Sabâ rüzgarıyla onların sözleri aynıdır. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵¹ Himmetin yüceliği imândandır.

³²⁵² En doğrusunu Allâh bilir, Allâh doğruyu en iyi bilendir. (Diğer Arapça İbareler).

³²⁵³ Cömerdin sözü borçtur. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁴ O, hâkimler hâkimidir. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁵ İki de mi ya Resulallah? (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁶ İyilik ancak tam olunca makbuldür. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁷ Emîn ve sözünün eri olan. (Diğer Arapça İbareler)

³²⁵⁸ Ölüm ağır bir uykudur. (Kelâm-ı Kibâr)

ve'l-‘acūzü’l-mer’atü’l-kebîretü ve lâ tekûl ‘acūzetün ve'l-‘āmmetü
teķûlühü³²⁵⁹ (M 46a)

ve’ş-şalātu ‘alā-ḥāfızıhi bi-ta‘lîmi lâfızıhi kemā-fî-levḥi maḥfûzihi ve ‘alā-
şahbihi ve âlihi’l-maḥzûzîne bi-rumûzihi ve melḥûzihi³²⁶⁰ (M 1b)

ve’ş-şalātu ‘alā-resûlinā ve seyyidinā³²⁶¹ (M 42b)

velā yekun fî ḳalbike ḥaracun mimmā ḳālū³²⁶² (M 249b)

yeḳtaẓî zātuhü vüçüdehu³²⁶³ (M 113a), (M 145b)

yesüdü’l-mer’u ḳavmehu bi’l-iḥsāni ileyhim³²⁶⁴ (İ 24a)

zāhirun fî-nefsihi ve muẓhirun li-ġayrihi³²⁶⁵ (M 68b)

³²⁵⁹ وَالْعُجُورُ الْمَرْأَةُ الْكَبِيرَةُ وَلَا تَقُولُ عُجُورَةً وَالْعَامَّةُ تَقُولُهُ Acuz kelimesi kocakarı, yaşlı kadın demektir. Acûze şeklide telaffuz edilmez fakat avâm bu şekilde kullanır. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁶⁰ وَالصَّلَاةُ عَلَى حَافِظِهِ بِتَعْلِيمٍ لَافِظِهِ كَمَا فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ وَ عَلَى صَحْبِهِ وَ آلِهِ الْمَحْظُوظِينَ بِرُمُوزِهِ وَ مَلْحُوظُهُ Rahmet, Levhü’l-Mahfûz’da olduğu gibi Kur’ân’ı telaffuz edenler ve koruyanların üzerine olsun. Ve yine salât O’nun sahâbesi ve ehline olsun. Onlar ki O’nun mülâhaza ve rumûzlarından pay sâhibidirler.

³²⁶¹ رَسُولُنَا وَسَيِّدُنَا Hz. Peygamber’e ve âline salât olsun. (Diğer Arapça İbâreler)

³²⁶² وَلَا يَكُنْ فِي قَلْبِكَ حَرَجٌ مِمَّا قَالُوا Onların dediklerinden dolayı kalbinde bir sıkıntı olmasın. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁶³ يَقْتَضِي ذَاتَهُ وَجُودَهُ Zatı varlığını gerektirir. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁶⁴ يَسُودُ الْمَرْءُ قَوْمَهُ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِمْ Kişi kavmine iyilik yaparak onlara başkan olur. (Diğer Arapça İbâreler).

³²⁶⁵ ظَاهِرٌ فِي نَفْسِهِ وَ مَظْهُورٌ لْغَيْرِهِ Kendinde görünür başkasını yansıtır. (Diğer Arapça İbâreler).

4.3. Nüsha İndeksi

I. CİLT NÜSHALAR

S.1	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
1.	Ali Emiri Millet Kütüphanesi	AEedb207/1	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(AE.1)	1. cilt	174	21	Başı ve sonu eksiktir.
2.	Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi	05 Gü 270	Sâlih bin Hasan	1192	(AB.1)	1. cilt	157	27	
3.	Ankara Üniversitesi Yazma Eserler Kataloğu	Mustafa Con a 126	Hasan bin Hüseyin	1125	(AÜ.1)	1. cilt	238	27	Hatime kısmı eksiktir.
4.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi	V2685	Şaban b. Hamza	971	(B.1)	1. cilt	380	21	
5.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B10613	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(B.2)	1. cilt	246	21	
6.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B18288	Muslihuddin el-Hatib	1048	(B.3)	1. cilt	357	21	
7.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5458	Belirtilmemiş	978	(B.4)	1. cilt	342	25	
8.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5701	Belirtilmemiş	1027	(B.5)	1. cilt	176	30	
9.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5778	Belirtilmemiş	977	(B.6)	1. cilt	315	19	
10.	Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Ms. Turk. E. 16	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(BO.1)	1. cilt	368	21	
11.	Bodleian Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Ms. Turk. E. 25/1	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(BO.2)	1. cilt	113	21	Sondan eksiktir.
12.	Bursa İnebey Kütüphanesi, Haraçcioğlu	985	Muhammed b. Şa'bân	1025	(Bİ.1)	1.cilt	258	21	
13.	Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Camii	1193	İbn Şücâ Abdullâh	1039	(Bİ.2)	1. cilt	448	21	Baş kısmı eksiktir.
14.	Bursa İnebey Kütüphanesi, Genel	2182	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Bİ.3)	1. cilt	372	17	
15.	Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi	19 Hk 4663	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Ç.1)	1. cilt	99	19	Sondan eksiktir.

S.2	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
16.	Erzurum Kütüphanesi, Erzurum Yazmalar	192 : 20705	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(E.1)	1. cilt	123	19	Sondan eksiktir.
17.	Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Supplément turc 363	Belirtilmemiş	1033	(F.1)	1. cilt	198	25	
18.	Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Supplément turc 595	Murtaza Halife	Belirtilmemiş	(F.2)	1. cilt	359	29	
19.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar,	R 2073	Abdüzzaîf	1036	(G.1)	1. cilt	315	23	Baştan eksiktir.
20.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar,	R 2576	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(G.2)	1. cilt	350	19	
21.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	R 4129	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(G.3)	1. cilt	343	21	
22.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	R 470	Muhammed ibn Ahmed el-Arabî	1017	(G.4)	1. cilt	216	23	
23.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş	00473	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(H.1)	1. cilt	370	21	
24.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş	000474	Belirtilmemiş	1079	(H.2)	1. cilt	170	21	Baş kısmı eksiktir.
25.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa	00959	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(H.3)	1. cilt	389	23	
26.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	FAR 00181	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.1)	1. cilt	286	27	
27.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY 00118	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.2)	1. cilt	205	27	
28.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY 00571	Belirtilmemiş	977	(İÜ.3)	1. cilt	322	17	Baş kısmı eksiktir.
29.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY 03018	Belirtilmemiş	978	(İÜ.4)	1. cilt	321	21	
30.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY 09713	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.5)	1. cilt	299	21	
31.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY00163	Rıdvan bin Abdülmennân	978	(İÜ.6)	1. cilt	320	21	
32.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Ederler Kütüphanesi	NEKTY01561	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.7)	1. cilt	245	27	
33.	İBB, Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	Mc_Yz_K.000250	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İA.1)	1. cilt	178	23	

S.3	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
34.	İBB, Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	OE Yz 0582	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İA.2)	1. cilt	207	21	Sondan eksiktir.
35.	İBB, Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	Bel_Yz_K.000818	Ya'kub bin Hasan el-İstanbulî	1002	(İA.3)	1. cilt	277	25	
36.	İBB, Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	Bel_Yz_K.000820	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İA.4)	1. cilt	360	21	
37.	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	37 Hk 1082	Belirtilmemiş	1024	(KH.1)	1. cilt	277	23	
38.	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	37 Hk 1476	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(KH.2)	1. cilt	151	25	Baş ve son kısmı eksiktir.
39.	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	37 Hk 1201	Belirtilmemiş	967	(KH.3)	1. cilt	380	21	
40.	Kayseri Raşid Efendi	Raşid Efendi 1306	Mahmûd bin Osman bin Haznedâr	1029	(RE.1)	1. cilt	346	21	
41.	Kıbrıs II. Mahmud Kütüphanesi, II. Mahmud	184	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MK.1)	1. cilt	272	23	Baş ve sonu eksiktir.
42.	Kitâbhâne-i Âsîtan-ı Kudî Rızavî, Türkçe Yazmalar	7135	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(R)	1. cilt	88	17	Sondan eksiktir.
43.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	42 Kon 3731	Muhammed b. el-Hac Mürüvvet	1036	(K.1)	1. cilt	337	21	Hatime kısmı eksiktir.
44.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	Rodos1043	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(K.2)	1. cilt	221	25	
45.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	Rodos 1096	Mustafa bin Muhammed el-Ganîvî	1085	(K.3)	1. cilt	334	21	
46.	Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi	42 Yu 528	Alâaddin İbn Mustafa Ağa	1065	(YA.1)	1. cilt	128	29	Mukaddime eksiktir.
47.	Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmet Asım Bey Koleksiyonu	34 Ma 452	Belirtilmemiş	1115	(KÖ.1)	1. cilt	378	21	
48.	Kütahya Vâhid Paşa Kütüphanesi, Vahid Paşa	608	Belirtilmemiş	973	(V.1)	1. cilt	332	19	
49.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 2664	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.1)	1. cilt	270	19	Baş ve son kısmı eksiktir.
50.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 2661	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.2)	1. cilt	234	25	Son kısmı eksiktir.
51.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 5138/1	Habîb bin el-Belgrâdî	1038	(MH.3)	1. cilt	207	23	

S.4	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
52.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 6469	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.4)	1. cilt	129	21	Sondan eksiktir.
53.	Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar	2525	Âhî İbn Tâceddin	966	(MM.1)	1. cilt	380	21	
54.	Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar	2527	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MM.2)	1. cilt	83	25	Eserin sonu eksiktir.
55.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	7: 56838	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.1)	1. cilt	412	19	
56.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	S 4496: 58362	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.2)	1. cilt	87	13	Sonu eksiktir. Önceki bölümler de eksiktir.
57.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Talat 193: 56708	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.3)	1. cilt	282	23	
58.	Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu	06 Mil Yz A 6271	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.2)	1. cilt	190	21	Sondan eksiktir.
59.	Milli Kütüphane, Adana İl Halk Kütüphanesi	01 Hk 388	Molla Süleyman	Belirtilmemiş	(M.3)	1. cilt	160	19	Baştan eksiktir.
60.	Milli Kütüphane, Koleksiyon, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 746	Belirtilmemiş	994	(M.4)	1. cilt	323	21	
61.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 3523	Ahmed Mustafazâde	980	(M.5)	1. cilt	265	15	Eserin baş kısmı eksiktir.
62.	Milli Kütüphane, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi	06 Hk 4623	İbrahim ibn Ahmed	1003	(M.6)	1. cilt	310	23	Hatime kısmı eksiktir.
63.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 5465	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.7)	1. cilt	147	28	Mukaddime kısmı eksiktir.
64.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 3096	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.8)	1. cilt	157	19	Nüsha sondan eksiktir.
65.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 8396	Belirtilmemiş	965	(M)	1. cilt	377	21	Okumaya esas alınan nüshadır.
66.	Milli Kütüphane	18 Hk 415	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.9)	1. cilt	300	Karma	
67.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 9603	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.10)	1. cilt	241	17	Başı ve sonu eksik.
68.	Milli Kütüphane Nevşehir Gülşehir Karavezir İHK	50 Gül-Kara 159	Ali ibn Sinân	1032	(M.11)	1. cilt	313	19	
69.	Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi	003962	Zâhid b. Muhammed	1005	(N.1)	1. cilt	388	33	Sürûrî ve Şem'î şerhi bir aradadır.

S.5	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
70.	Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmalar, New Series Ottoman Turkish Texts	1623	Monla İbrahim bin el-Hâc Muhammed	1164 Antakya	(P.1)	1. cilt	148	23	Sonu eksiktir.
71.	Süleymaniye Kütüphanesi, Atıf Efendi Eki	000267	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.1)	1. cilt	78	31	Sondan eksiktir.
72.	Süleymaniye Kütüphanesi, Darülmecnevi	000431	Rıdvan ibn Abduddeyyân	979	(S..2)	1. cilt	279	25	
73.	Süleymaniye Kütüphanesi, Hafid Efendi	000367	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.3)	1. cilt	285	21	
74.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi	000716-001	Belirtilmemiş	1038	(S.4)	1. cilt	290	23	Baş kısmı eksiktir.
75.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi	000717-001	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.5)	1. cilt	274	25	
76.	Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir	000616	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.6)	1. cilt	185	19	Sondan eksiktir.
77.	Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa	000797	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.7)	1. cilt	162	19	Sondan eksiktir.
78.	Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmed Ağa Cami	000148	Muhammed el-Bosnevî	975	(S.8)	1. cilt	398	19	
79.	Süleymaniye Kütüphanesi, Özel Katalog	00746	Belirtilmemiş	1051	(S.9)	1. cilt	112	19	Sondan eksiktir.
80.	Süleymaniye Kütüphanesi, Serez	002675	Belirtilmemiş	965	(S.10)	1. cilt	314	17	2676 numaralı nüsha, 2675'in bittiği yerden başlamaktadır ve diğerinin devamıdır.
81.	Süleymaniye Kütüphanesi, Serez	02676	Belirtilmemiş	965	(S.11)	1. cilt	314	17	
82.	Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar	000571	Belirtilmemiş	1001	(S.12)	1. cilt	291	Karma	
83.	Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar	002639	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.13)	1. cilt	281	21	
84.	Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar	004252	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.14)	1. cilt	267	24	Sondan eksiktir.
85.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2665/1	Belirtilmemiş	995	(T.1)	1. cilt	316	21	
86.	Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi	511	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(YK.1)	1. cilt	351	21	

S.6	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
87.	Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi, Zeytinoğlu Koleksiyonu	43 Ze 349	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Z.1)	1. cilt	270	25	Baştan eksiktir.
88.	Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi, Zeytinoğlu Koleksiyonu	43 Ze 353	Belirtilmemiş	967	(Z.2)	1. cilt	370	19	
89.	AMEA Elyazmalar Enstitüsü Azerbaycan / Bakü	B-2212/15551	Latif bin Oruc	985	(AZ.1)	1. cilt	110	-	Bu nüsha temin edilememiştir.
90.	AMEA Elyazmalar Enstitüsü Azerbaycan / Bakü	B-61/3005	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(AZ.2)	1. cilt	-	-	Bu nüsha temin edilememiştir.
91.	AMEA Elyazmalar Enstitüsü Azerbaycan / Bakü	B-86/3053	Feyzullah ibn Molla Abdullah	1204	(AZ.3)	1. cilt	119	-	Bu nüsha temin edilememiştir.
II. CİLT NÜSHALAR									
1.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5702	Hasan bir Muhammed	1083	(B.7)	2. cilt	173	23	Baş kısmı eksiktir.
2.	Bursa İnebey Kütüphanesi, Orhan Camii	1194	İbn Şüca Abdullâh	1039	(Bİ.4)	2.cilt	318	21	Hatime kısmı eksiktir.
3.	Erzurum İl Halk Kütüphanesi	25 Hk 23873	Receb bin Firûz	Belirtilmemiş	(E.2)	2. cilt	246	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
4.	Hacı Selim Ağa Kütüphanesi	00960	Muhammed b Şeyhi	986	(H.4)	2. cilt	497	17	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
5.	İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar	Or. 3206	Belirtilmemiş	966 telif tarihi kopyalanmış	(İ)	2. cilt	240	21	Okumaya esas alınan nüshadır.
6.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKFY 00182	Belirtilmemiş	968	(İÜ.8)	2. cilt	229	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
7.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY 03019	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.9)	2. cilt	388	19	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
8.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY01562	Hasan b. Mustafa Bursevî	Belirtilmemiş	(İÜ.10)	2. cilt	217	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
9.	İzmir Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	1086	Belirtilmemiş	1022	(İM.1)	2. cilt	315	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
10.	Kıbrıs II. Mahmud Kütüphanesi	1231	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MK.2)	2. cilt	257	21	Sondan eksiktir.
11.	Konya Karatay Yusuf Ağa Kütüphanesi	42 Yu 6716	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Y.1)	2. cilt	308	20	Baş kısmı eksiktir.
12.	Leipzig University	B. or. 226b	Hasan bin İbrahim el-Hatîb	1016	(L.1)	2.Cilt	315	21	

S.7	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
13.	Manchester John Rylands University Türkçe Yazmalar	166	Belirtilmemiş	967	(J.1)	2.cilt	354	21	
14.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 2662	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.5)	2. cilt	352	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
15.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Hk 5138/2	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.6)	2. cilt	200	23	
16.	Manisa İl Halk Kütüphanesi	45 Ak Ze 222	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.7)	2. cilt	309	23	
17.	Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar	A2526	Nimet bin Muhammed el-Muglavî	983	(MM.3)	2. cilt	240	19	
18.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Talat 144:60083	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.4)	2. cilt	267	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
19.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Talat 171: 61147	Rıdvan bin Abduddeyyân	978	(MS.5)	2. cilt	265	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
20.	Milli Kütüphane, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Ktp.	03 Gedik 17757	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.12)	2. cilt	166	21	Sondan eksiktir.
21.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 2836	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(M.13)	2. cilt	148	19	Sondan eksiktir.
22.	Milli Kütüphane	06 Mil Yz A 5253	Abdolvahhab bin Hasan	999	(M.14)	2. cilt	267	21	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
23.	Milli Kütüphane-Ankara Nevşehir Gülşehir Karavezir İlçe Halk Ktp.	50 Gül-Kara 118	İbrahim bin Yûnus	1061	(M.15)	2. cilt	266	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
24.	Princeton Üniversitesi Türkçe Yazmalar, New Series Ottoman Turkish Texts New Series Ottoman Turkish Texts	1715	Hacı Abdurrahîm Semerkandî	1020	(P.2)	2. cilt	233	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
25.	Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya	04055	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.15)	2. cilt	193	19	
26.	Süleymaniye Kütüphanesi, Darulmesnevi	00432	Belirtilmemiş	1011	(S.16)	2. cilt	347	19	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
27.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi	000716-002	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.17)	2. cilt	303	23	Sondan eksiktir.
28.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi	000717-002	Belirtilmemiş	1017	(S.18)	2. cilt	257	25	
29.	Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Ek	000181	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.19)	2. cilt	241	17	966 telif tarihi kopya edilmiştir.

S.8	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
30.	Süleymaniye Kütüphanesi, Serez	02677	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.20)	2. cilt	280	17	Sondan eksiktir.
31.	Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar	05271	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.21)	2. cilt	279	23	
32.	Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman	00004	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.22)	2. cilt	242	21	Hatime kısmı eksiktir.
33.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2665/2	Osman İbn el-Hâc Hüsrev es-Sarayî	1032	(T.2)	2. cilt	230	23	255vr-485vr. arasıdır.
34.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2666/2	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(T.3)	2. cilt	270	19	270+262 vr. şeklinde 2666/2+2666/3 birbirini tamamlar.
35.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2666/3	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(T.4)	2. cilt	262	19	270+262 vr. şeklinde 2666/2+2666/3 birbirini tamamlar.
İKİ CİLT BİR ARADA OLAN NÜSHALAR									
1.	Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Kütüphanesi	ASL-246	Hızır bin Sa'dî	983	(SÖ.1)	Tüm	441	25	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
2.	Beyazıt Devlet Kütüphanesi	B5777	İbrâhim bin Abdurrezzak	997	(B.8)	Tüm	579	21	Hatime bölümü eksiktir.
3.	Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi	19 Hk 2000	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(Ç.2)	Tüm	469	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
4.	Fransa Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Supplément turc 362	Belirtilmemiş	1156	(F.3)	Tüm	341	33	
5.	Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Bosna Hersek	R218	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(G.5)	Tüm	395	27	
6.	İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	Sloane 7765	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İ.2)	Tüm	264	20	
7.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY 03024	Belirtilmemiş	1002	(İÜ.11)	Tüm	504	23	
8.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY 04710	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.12)	Tüm	278	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
9.	İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi	NEKTY 05597	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(İÜ.13)	Tüm	416	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
10.	İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları	Bel_Yz_K.000524	Ahmed bin Muhammed bin Firûz	Belirtilmemiş	(İA.5)	Tüm	384	29	

S.9	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
11.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	4409	Belirtilmemiş	1171	(K.4)	Tüm	292	33	
12.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi,	7873	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(K.5)	Tüm	601	18	Sondan eksiktir.
13.	Manisa İl Halk Kütüphanesi,	45 Hk 5179	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MH.8)	Tüm	358	27	Hatime kısmı eksiktir.
14.	Mevlana Müzesi, Türkçe Yazmalar	5979	Hasan bin Mustafa el-Burusevi	Belirtilmemiş	(MM.4)	Tüm	649	23	
15.	Mısır Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	5762 : 54070	Hasan bin Mustafa el-Burusevi	Belirtilmemiş	(HI.1)	Tüm	490	27	
16.	Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar	101: 21698	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(MS.6)	Tüm	469	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
17.	Milli Kütüphane, Ankara Nevşehir Gülşehir Karavezir İlçe Halk Ktp.	50 Damad 167	Zâhid bin Muhammed	1002	(M.16)	Tüm	407	33	Hatime bölümü eksiktir.
18.	Milli Kütüphane, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu	06 Mil Yz B 1101	Talib İbn Pîrî	984	(M.17)	Tüm	343	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
19.	Milli Kütüphane, Ankara Sivas Gürün İlçe Halk Kütüphanesi	58 Gürün 49	Kâsım bin İsmail bin Hacı Abdurrahman	1056	(M.18)	Tüm	177	35	
20.	Nuruosmaniye Yazma Eser Ktp., Nuruosmaniye	34 Nk 3963	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(N.2)	Tüm	367	25	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
21.	Nuruosmaniye Yazma Eser Ktp., Nuruosmaniye	34 Nk 3964	Muhammed bin Mustafa	1050	(N.3)	Tüm	248	29	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
22.	Süleymaniye Kütüphanesi, A. Tekelioğlu	00888 07 Tekeli 888	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.23)	Tüm	320	29	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
23.	Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya	004056	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.24)	Tüm	363	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
24.	Süleymaniye Kütüphanesi, Carullah	001697	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.25)	Tüm	204	25	Hatime eksiktir. Telif kopya edilmiştir.
25.	Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi	002774	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.26)	Tüm	358	27	
26.	Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye	001143	Belirtilmemiş	980	(S.27)	Tüm	473	23	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
27.	Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu	000644	Ahmed bin İbrahim bin İsmail	983	(S.28)	Tüm	398	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
28.	Süleymaniye Kütüphanesi, Hidiv İsmail	000089	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(S.29)	Tüm	380	27	966 telif tarihi kopya edilmiştir.

S.10	Kütüphane Koleksiyon	Katalog Numarası	Müstensih	İstinsah Tarihi	Kısaltma	Cilt	Varak	Satır	Ek Açıklama
29.	Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir	000534	Ömer bin Mustafa	974	(S.30)	Tüm	285	31	966 telif tarihi kopya edilmiştir.
30.	Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı	A. 2666	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(T.5)	Tüm	282	Karma	Nüsha sondan eksiktir
31.	Trabzon İl Halk Kütüphanesi	61 Hk 503	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	(TH.1)	Tüm	362	19	Nüsha sondan eksiktir.

SONUÇ

XVI. yüzyılda yetişmiş önemli âlimlerinden biri olan ve Sürûrî mahlasıyla tanınan Muslihuddîn Mustafa (ö. 969/1562); edebiyat, muamma, sarf, nahiv, belâgat, tefsir, fıkıh, hadîs, kelâm, mantık, ahlak, astronomi ve tıp alanlarında eserler yazmıştır. Hammer tarafından devrin on büyük fakîhi arasında gösterilen Sürûrî, kaynaklarda şâir, şârih, mütercim, müfessir, muhaddis, nahvî, sarfî, usûlî, mantıkî gibi sıfatlarla anılmıştır. Eserlerinin büyük bir kısmı şerh, tercüme ve haşiye türündedir. Sürûrî; Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilde eser vermiştir. Biyografik kaynaklarda telif sayısına dair otuz bir, otuz altı ve yüz elli gibi farklı sayılar telaffuz edilmektedir. Bu yönüyle Sürûrî'nin otuzdan fazla eser yazmış velûd bir kalem olduğunu söylemek mümkündür. Bu kadar çok eser yazmasında Şehzâde Mustafa'nın (ö. 1553) hocalığına tayin edilmesi oldukça etkilidir. Muslihuddîn Mustafa Sürûrî; Şerh-i Bûstân, Şerh-i Gülistân, Şerh-i Muammayât-ı Ali Ker, Bahru'l-Ma'ârif, Şerh-i Zahîretü'l-Mülûk, Şerhu Mu'cizi'l-Kânûn ve Terceme-i Acâ'ibü'l-Mahlûkât adlı eserlerini şehzâdeye sunmak maksadıyla veya doğrudan şehzâdenin isteği üzerine kaleme almıştır. Sürûrî; eserlerinde dînî ve tasavvufî bilgiyi insanlara yaymayı, anlaşılabilen eserleri herkesin kavrayabileceği bir şekilde izah etmeyi ve dil öğretmeyi hedeflemiştir.

Farklı medreselerde müderrislik görevini üstlenen Muslihuddîn Mustafa, meslekî ve ilmî yönünün dışında dînî ve tasavvufî kişiliğiyle de itibar edilen bir karakter olmuştur. Nakşibedî tarikatine mensup olan ve bu neşve ile hareket eden Sürûrî; kendi adına binâ ettirdiği mescidinde tarikat adap ve öğretisini tâliplerine aktarmış, öğrencilerine ilmî konularda eğitim vermiştir. Şehzâde Mustafa'nın (ö. 1553) hocalığından evvel dînî yönüyle itibar gören Sürûrî, bu vazifeyi kabul ettikten sonra makâm sevdasına tutulmakla eleştirilmiştir. Muslihuddîn Mustafa, Şehzâdenin katlinden sonra son derece zor bir hayat sürmüştür. Maddî ve manevî birçok güçlükle karşılaştığı bu dönemde inzivâ hayatı yaşamış, kimseden medet beklememiştir. İlim talimini bırakmamış, eser yazımını sürdürmüştür. Şehzâde Mustafa'nın ölümünden sonraki dokuz yıllık süreçte (1553-1562) kaleme aldığı eserlerden biri de Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'dır.

Sürûrî, Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ı 966/1559 yılında vefâtından üç yıl önce tamamlamıştır. İki ciltten oluşan eserin birinci cildinde 'ayın' harfine; ikinci ciltte ise "ayın" harfinden "ye" harfine kadarki şiirleri şerh etmiştir. Birinci cildin telif tarihi birçok nüshada belirtilmemiş olup bazı nüshalarda da ikinci cildin ferâğ kaydı tekrar edilmiştir. Nüsha incelemeleri sırasında Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan 06 Mil Yz A 8396 numaralı nüshanın 965 tarihinde Ramazan ayında istinsah edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Diğer nüshaların hiçbirinde 965 yılını gösteren bir tarih bulunmamaktadır. Şârih, birinci cildin sonunda Hâfız Dîvânı'nın yarısını on aylık bir sürede ayın harfine kadar şerh ettiğini belirtir. İkinci ciltte bulunan ferâğ kayıtlarına göre eserin ikinci cildinin yazımı 966 yılının Zilhicce ayında bitmiş olup kitabın tashihi ise 966 yılının Harâmzilhicce ayında tamamlanmıştır. 965 yılı Ramazan ayından eserin tümünün tamamlandığı 966 yılı Zilhicce ayına kadar yaklaşık 24-25 ay bulunmaktadır. Bu tarihlerden hareketle eserin birinci cildinin yazımına 964 yılının sonlarında başlandığı ve 10 aylık bir sürenin sonunda birinci cildin tamamlandığı; ardından yaklaşık 14 aylık bir süreçte ise ikinci cildin bitirildiği sonucu elde edilmiştir. Şârih; birinci cildin hatimesinde ayın harfinden sonraki kısmı yazarak eseri tamamlamak istediğini belirtmiştir. Ancak ikinci cildin şerhine birinci cilt biter bitmez başlayıp başlamadığı ile ilgili bir bilgi mevcut değildir.

Şârih, şerhin yazımında âdeta tenkitli bir metin ortaya koymuştur. Çok sayıda Hâfız Dîvânı nüshasını incelemiş, bu nüshaları çeşitli açılardan mukayese etmiştir. Şiirlerin bulunup bulunmaması, kasîde veya gazel olarak hangi nazım biçimi ile yazıldığı, beyitlerin sıralaması, farklı kelime kullanımları, muadil mısra veya beyitlerin varlığı gibi birçok hususta nüshaları kıyaslamıştır. Yaptığı karşılaştırmalar neticesinde uygun olan kullanımları ortaya koymuş; bazı durumlarda kendi görüşünü ön plana çıkartarak metin tamirine başvurmuştur.

Şârihin en sahîh ve kapsamlı nüshayı ortaya çıkardığı iddiası da son derece dikkate değerdir. Sürûrî, şerhin farklı bölümlerinde Hâfız Dîvânı'nın çok sayıda nüshası bulunduğunu, kendi nüshasının Hâfız'ın tabiatine ve ahvâline uygun olduğunu söylemiş; sıhhat ve kapsam bakımından esas aldığı nüshaya itibar edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Sürûrî, şerhte Farsça ve Arapça uzun terkiplerden uzak durmuş, dönemine göre sade kabul edilebilecek bir dil kullanmıştır. Beyitlerin nesre çevirisinde mısraların Farsça sözcük sıralamasına uymuştur. Bu da nesre çevirilerde devrik cümle yapısının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Sürûrî'nin Hâfız şerhi lügat ve gramer incelemeleri yönüyle çok zengin bir metin değildir. Örneğin Sürûrî'de, Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596)'nin Hâfız şerhindeki kadar gramer ve lügat bilgisi bulunmamaktadır. Şârih; yalnızca bazı kelimelerin harekesi ve gramer özellikleri üzerinde durmuş, metnin hacmine göre az miktarda kelimenin tahliline yer vermiş ve kısmî olarak sözcük anlamlarını açıklamıştır. Bu bilgilerin verilmesinde sistematik bir üslûbun var olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak şârihin verdiği bilgiler Hâfız'ın şiirlerini doğru okumak ve anlamak açısından kıymetlidir. Sürûrî, özellikle anlam karışıklığı olabilecek sözcüklerin harekesini vermiş, kelimelerin diğer dillerdeki kullanım biçimlerini açıklamış, şiirlerdeki aruz tasarruflarını göstermiş, beyitlerin kafiyeleri hakkında değerlendirmelerde bulunmuş, şiirdeki edebî sanatları ifade etmiş ve nazîre olan gazelleri belirterek Hâfız Dîvânı'nı anlamaya katkı sunacak bilgilere yer vermiştir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın en dikkat çeken yönlerinden biri bazı gazellerden önce konu özetlerinin verilmiş olmasıdır. Şârih, matla beytinin şerhinden önce okuyucuya bu gazelde hangi konunun anlatıldığını bildirmiştir. Konuyla birlikte bazen gazelin niçin yazıldığı üzerinde de durmuştur. Şârih, verdiği bu bilgilerle hem gazelin şerhine hem de Hâfız'ın nasıl yorumlanması gerektiğine okurunu hazırlamıştır. Bu hazırlık ve bilgilendirmenin aslında metni Sürûrî'nin bakış açısıyla okumaya yönlendirme olduğu söylenebilir.

Bilindiği üzere Hâfız-ı Şîrâzî'nin hayatı ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Bu yönüyle Hâfız Dîvânı'nı ele alan şerhler Hâfız'a dair ihtiva ettiği bilgiler yönüyle biyografik anlamda Hâfız için kaynak vazifesi görmektedir. Sürûrî'nin şerhinde de bu tarz bilgilere rastlamak mümkündür. Şârih, gazelin konusu hakkında bilgi verirken bazen şiirin hikâyesini de anlatır. Bu hikâyelere zaman zaman beyitlerin şerhi esnasında da yer verilmiştir. Sürûrî, anlatmış olduğu hikâyelerde Hâfız'ın dostlarıyla münâsebetini, dînî-tasavvufî yönünü ve şiirine dair bilgileri vermiştir. Bu bilgiler, edebiyat tarihi ve Hâfız'ın biyografisi açısından kıymetlidir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da; çok sayıda âyet ve hadîs iktibas, kelâm-ı kibârlar, çeşitli şâirlere ait Türkçe, Farsça ve Arapça şiir alıntıları ve darb-ı meseller bulunmaktadır. Ayrıca peygamber ve evliya kıssaları, folklorik unsurlar, arkaik kelimeler, tıbbî bilgiler, yerleşim yerleri ile ilgili açıklamalar ve tarihî-mitolojik unsurlar şerhte bulunan diğer zenginlikler arasındadır. Bu alıntıların ve bilgilerin içerisinde, şiir örneklerine ayrı bir parantez açmakta fayda vardır. Şârih, birçok beytin şerhinden sonra şerh edilen beytin konusuna uygun olarak şiir örneklerine yer vermiştir. Bu örneklerin sayısı, hacim itibarıyla oldukça fazladır. Sürûrî, bu şiirlerin varlığından hareketle eserini Türkçe, Farsça ve Arapça şiir kitabı olarak da nitelendirmektedir. Bu nitelendirmede şüphesiz haklıdır. Farklı dönemlerde yaşamış ve sahasında söz sahibi olan şâirlere ait şiirlerin şerhte bir araya getirilmesi eseri zenginleştirmiştir.

Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ın 520. gazelinde Muslihuddin Sürûrî; gazeli Mevlânâ Celâl Devvânî'nin (ö. 1502) şerhiyle mukayeseli olarak açıklar. Bu gazelin izahı karşılaştırmalı şerh niteliği taşıması yönüyle oldukça dikkat çekicidir. Şârihlerin kendisinden başkasını çok fazla beğenmediği düşünülecek olursa Sürûrî'nin ilk olarak Mevlânâ Celâl'in şerhini verip ardından kendi şerhine yer vermiş olması hayli ilginçtir. Bu şerhte Muslihuddin Sürûrî'nin Devvânî'nin şerhine yönelik olumsuz bir yaklaşım tarzı da bulunmamaktadır. Bu şekilde iki yorumun art arda verilerek gazelin şerh edilmesi sık rastlanılan bir durum da değildir. Bu gazelin şerhi, mukayeseli şerh örneğini bize sunması açısından dikkate değerdir.

Üzerinde durulması gereken hususlardan biri de Hâfız'ın toplum ve edebiyat zümrelerince yorumlanış biçimidir. Şerhler, yazıldıkları dönemde Hâfız-ı Şîrâzî'nin toplumumuzda ve ilmî çevrelerde nasıl algılandığı ya da algılanmak istendiği hakkında bize ipuçları vermektedir. Sürûrî, Hâfız-ı Şîrâzî'yi değerlendirirken Kur'ân'ı hıfz etmiş, asla içki içmeyen, zâhirî aşktan uzak, dînî ilimlerle meşgul bir şair/mutasavvıf portresi sunmaktadır. Şârihe göre Hâfız'ın şiirlerinde geçen aşk, mey ve sevgili gibi kavramlar zâhirin ötesinde bâtınî mânâlar taşımaktadır ve gerçek değildir. Şârih; mesnevî, kıta ve rubai nazım biçimleri dışındaki Hâfız'a ait neredeyse tüm şiirlerin tasavvufî içeriğe uygun olduğu düşüncesine sâhiptir. Dolayısıyla bu şiirleri dînî-tasavvufî yorum tarzıyla şerh etmiştir.

Eserin 150'nin üzerinde nüshasının bulunması bu şerhe olan rağbetin ve şârihin Hâfız'ı yorumlayış biçimine olan olumlu yaklaşımın da göstergesidir. Yani Sürûrî'nin şerhi, döneminde tasavvufî içeriğiyle muhatapları nezdinde ilgi görmüştür ve geniş bir kitle tarafından okunmuştur. Sürûrî'nin bu tasavvufî yaklaşımını Sûdî (ö. 1596) hariç, Şem'î Şem'ullâh (ö. 1591) ve Mehmed Vehbî Konevî (ö. 1244/1828) de sürdürmüştür. Sûdî (ö. 1596) kendisinden önce yazılan iki şerhi Abdülbakî Gölpınarlı ise Sûdî (ö. 1596)'nin dışındaki şerhleri eleştirmiş ve bu şerhlere reddiyeler sunmuştur. Gölpınarlı'ya göre Hâfız'ın tüm şiirlerinin tasavvufî yorumlanması gayreti büyük bir hatadır ve bu şârihler Hâfız'ı yeterince anlayamamıştır. Bu yaklaşım tarzı sonraki dönem çalışmalarında da devam etmiş ve Hâfız'ı yalnızca Sûdî (ö. 1596) şerhi üzerinden değerlendirme anlayışı tercih edilmiştir.

Bir eseri kesin kötü, kesin iyi; kaliteli, kalitesiz şeklindeki sınıflandırmalara indirgediğimizde ve bunu yalnızca eski âlimlerin görüşlerine dayandırarak yaptığımızda yeni şeyler söyleme olanağımız mümkün olmayacaktır. Ayıca şerhin bir metin yorumu olduğu ve yapılan yorumların kişisel nitelik taşıyabileceği unutulmamalıdır. Her şârihin aynı beyitte ve kelimede farklı anlamlar çıkartabileceği kesindir. Bu yönüyle Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'da Sürûrî'nin yapmış olduğu eylem metnin yorumlanmasıdır ve şârihin yaklaşım tarzı daha çok tasavvufî nitelik taşımaktadır. Öyle ki Sûdî'nin yaklaşımı da daha çok gramer ağırlıklıdır ve metnin yorumlanması yani şerhi daha geri planda kalmıştır. Buradan hareketle şerhin yalnızca gramer incelemesi olarak değerlendirilemeyeceği, şerhte ön planda tutulması gereken hususun metnin yorumlanması olduğunu söylemek mümkündür. Sürûrî'nin şerhi de tasavvufî anlayışa sahip olmasına rağmen netice itibarıyla tam anlamıyla bir metin yorumudur. Şerhte tek, kesin ve herkes için geçerli bir yorum tarzının varlığı iddia edilemez. Şârih, şerh esnasında “Hâfız kelâmı perdesini kimse açmadı / İllâ Sürûrî cânına Hâk rahmet eylesün” şeklinde bir örnek beyit verir. Bu beyitte daha önce hiç kimsenin Hâfız'ın söz perdesini açmadığını söylemiştir. Şerhte maksat girift ve kapalı anlamların izahı olduğuna göre Sürûrî de bu maksadı yerine getirmiştir ve Hâfız'ın kelâm perdesini aralamayı amaçlamıştır.

Şerhi değerlendiren Hâfız'ın yorumlanması ve tanıtılmasında Sürûrî'nin nasıl bir misyon üstlendiğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Müderris kimliğinin yanı sıra dînî yönüyle rağbet ve itibar gören Muslihuddin Mustafa; Nakşibendî zümresine tâbî bir kişidir. Şârihin bu metni yorumlama biçiminde eğitici kimliği ile dînî ve tasavvufî anlayışı baskın rol oynamıştır. Şârih, Hâfız'ı yorumlarken belli ön kabullerden hareketle metni yorumlamıştır. Şerh ettiği beyitlerde kafasında kurguladığı Hâfız'ın portresini gözler önüne sermiştir. Sürûrî, Hâfız'ı dînî ve tasavvufî yönü ağır basan velî bir kimse olarak göstermenin derdini taşımıştır. Bu şerh vasıtasıyla dîn ve tasavvuf âdâbını aktarma yollarını aramıştır. Kanâatimizce bu durum Sürûrî'yi; dil ve lûgat bilgisini ortaya koymaya çalışan bir âlim portresinden uzaklaştırmıştır.

Sürûrî'nin tasavvufî anlayışa bağlı şerh biçimine yönelik eleştirilerin bazı haklı gerekçeleri olmakla birlikte; Sürûrî şerhinin ve bu anlayıştaki diğer şerhlerin ihmâl edilmesi son derece yanlıştır. Bugün yapılan çalışmaların büyük bölümünde Sürûrî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ından neredeyse hiç bahsedilmemektedir. Hâlbuki şârih, eserinin görünürde bir kitap olduğunu ancak esasta altı kitabı bir araya getirdiğini söyler. Arapça, Farsça ve Türkçe örnek olarak verdiği şiirler, her dilde bir antoloji oluşturabilecek kadar hacimlidir. Verilen şiir örnekleri devrin ve Sürûrî'nin şiir zevkini yansıtmaları bakımından da önemlidir. Ayrıca bu şerh, Hâfız Dîvânı'na getirilen ilk yorum olması bakımından son derece kıymetlidir. Hâfız'ın izâhı ve yazar-okur-metin merkezli yorumlamalar bakımından da Şerh-i Dîvân-ı Hâfız bize önemli bilgiler sunmaktadır. Kültürel unsurları, dînî ve tasavvufî yaklaşımları, dil bilgisine dair incelemeleri, şiir örnekleri, toplum yaşantısına dair izleri ve dil eğitimine katkısı yönüyle Şerh-i Dîvân-ı Hâfız son derece zengin bir eserdir.

Son olarak Hâfız-ı Şîrâzî Dîvânı ve diğer edebî eserler üzerine yazılan şerh metinlerinin gün yüzüne çıkartılması ve içerik yönünden ayrıntılı bir şekilde incelenmesi bu eserlerin tarihin tozlu raflarından kurtulmalarına vesile olacaktır. Yapılacak çalışmalarda şârihlerin yorum biçimlerinin değerlendirilmesi ve şerhlerin ilim âlemine sunduğu verilerin ortaya konulması gerekmektedir. Bu sayede ilmî ve edebî birikimimiz daha aydınlık bir şekilde gün yüzüne çıkacak ve sonraki kuşaklara daha sağlıklı bir şekilde aktarılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdullâh bin Mübârek, **Dîvânü İbn Mübârek**, (Cem ü Tahkîk: Mücâhid Mustafâ Behcet), Mecelletü'l-Beyân, Riyâz 1432.
- AKAR, Metin, **Su Kasidesi Şerhi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, “Hafız Divanı’ndaki İlk Beyitin Osmanlı Edebiyatına Etkisi”, **Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 8, 1999, s. 99-104.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, “Metin Şerhi”, **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 303-313.
- AKŞİT, Göktürk, **Okuma Uğraşı** Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.
- AKTAŞ, Şerif, “Edebî Metin ve Özellikleri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı, Sayı 39, Erzurum 2009, s. 187-200.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Divan Edebiyatı”, **TDVİA**, c. 9, İstanbul 1994, s. 389-427.
- ALPARSLAN, Ali, “Ali Nihat Tarlan Üzerine”, **Edebiyat Meseleleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2017.
- Amasyalı Abdîzâde Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, c. III, Necm-i İstikbâl Matbaası, İstanbul 1927.
- AMBROS, Edith G., “Surûrî”, **The Encyclopaedia of Islam**, C. E. Bosworth vd. (Haz.), Vol. IX, Leiden Brill 1997, s. 895-896.
- AMÎD, Hasan, **Ferheng-i Fârisî-i Amîd**, Mü’essese-i İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, c. 2, Tahran 1391.
- ANAY, Harun, “Devvânî”, **TDVİA**, c. 9, İstanbul 1994, s. 257-262.
- ANDREWS, Walter G., **Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı**, Tansel Güney (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- ARDAVÂN, M., **Sergeşte der-Mîkât**, Şirket-i Ketâb, 2016.
- ARI, Osman Sacid, “**Mehmed Vehbi Konevi’nin Hafız Divanı Şerhi’nde Tasavvufî Unsurlar**”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2016.
- ARIKAN, Zeki, “Manisa’nın 1 Numara’lı Şer’iyye Sicilindeki Osmanlı Tarihi”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, S. X, İstanbul 1990.

- ARSLAN, Hacer, “Sûdî’nin Şerh-i Divân-ı Hâfız’ının II. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.
- ATEŞ, Ahmet, **İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler I (Üniversite ve Nuruosmaniye Kütüphaneleri)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1968.
- AYAN, Hüseyin, **Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı’nın Tenkitli Metni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, c. 1, Ankara 2002.
- AYAR, Mehmet Taha, “Hâfız-ı Şîrâzî’nin Bazı Gazellerine Şerh Tekniği Açısından Sûdî ve Konevî’nin Yaklaşım Tarzları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2007.
- AYDIN, Hatice, “Muslihuddin Mustafa Sürûrî ve Tefsir Metodolojisi Açısından Yusuf Sûresi Tefsiri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Karabük 2018.
- AYNÎ, Mehmet Ali, **Türk Ahlakçıları**, Kitapevi, Birinci Baskı, İstanbul 1939.
- AYTEKİN, Arif, “Bâbertî”, **TDVİA**, c. 4, İstanbul 1991, s. 377-378.
- BABACAN, İsmail, “Umberto Eco’nun “Yorum ve Aşırı Yorum” Anlayışına Göre Bazı Klâsik Şiir Şerhlerinin Değerlendirilmesi”, **Route Educational and Social Science Journal**, 4(6), October 2017, s. 195-201.
- BABİNGER, Franz, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, Coşkun Üçok (Çev.), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- BABİNGER, Franz, Fuat Köprülü, **Anadolu’da İslâmiyet**, Ragıp Hulusi (Çev.), Mehmet Kanar (Yay. Haz.), İnsan Yayınları, İstanbul 1996.
- BAĞCI, Ali, “Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûrî’nin Şerhu Merâhi’l-Ervâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yalova 2015.
- BAŞARAN, Ayşe Gül, “Osmanlı Mimarisi İçin Kaynak Hadîkatü’l-Cevâmî, -II. Cilt- İncelemeli Metin Çevirisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı**, İstanbul 2001.
- BAŞÇETİN, Mustafa Yasin, “Osmanlı Döneminde Dil ve Kültür Öğretim Materyali Olarak Klasik Şerh Metinleri”, **Turkish Studies**, Volume 12/34, 2017, s. 77-88.
- BAŞKAN, Gülhan, “Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde 45 Hk. 5355 No’da Kayıtlı Sürûrî Çevirisi Acaibü’l-Mahlûkat Adlı Eserin Minyatürlerinin İncelenmesi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kayseri 2007.

- Başlangıcından Günümüze **Büyük Türk Türk Klasikleri** Tarih-Antoloji-Ansiklopedi, 4. Cilt, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s. 165-167.
- BAŞTÜRK, Orhan, “Sürûrî’nin Mesnevi Şerhi-Tanıtım-İndeks-Tenkitli Metin (v.1b-40a)”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1997.
- Bedreddîn Hilâlî-i Çağatâyî, **Dîvân-ı Hilâlî-i Çağatâyî**, (be-Tashîh ü Mukâbele ü Mukaddime vü Fihrist: Saîd Nefisî), Tahran 1368.
- BEESTON, A.F. L., **Catalogue of The Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu Manuscripts in The Bodleian Library**, Part III, At The Clarendon Press, Oxford 1954.
- Beyânî, **Tezkiretü’ş-Şu’arâ**, Aysun Sungurhan (Haz.), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Ankara 2017.
- BEYAZIT, Yasemin, **Osmanlı İlmîyye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- BİLGE, Murat, **İlk Osmanlı Medreseleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984.
- BİLGİN, Azmi, “Eski Türk Edebiyatında Şerh”, **1. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Söleni** (12-13 Nisan 2001) Bildiriler, Cilt 1, Kayseri 2001.
- BİLKAN, Ali Fuat, “Bosnalı Sûdî’nin Hâfız Şerhi”, **Ahmet Atillâ Şentürk Armağanı**, (Ed. Ahmet Kartal, Mehmet Mahir Tulum), Akademik Kitaplar, İstanbul 2013, s. 159-166.
- BİLKAN, Ali Fuat, **Osmanlı Şiiri’ne Modern Yaklaşımlar**, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- BİNGÖL, Abdülkuddüs, “İsâgûcî”, **TDVİA**, c. 22, İstanbul 2000, s. 488-489.
- BİRİŞİK, Abdulhamit, “Müfessir”, **TDVİA**, c. 31, İstanbul 2006, s. 498-500.
- BİRİŞİK, Abdulhamit, “Tefsîr”, **TDVİA**, c. 40, İstanbul 2011, s. 281-290.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, **Metin Şerhine Giriş**, Halil Çeltik (Haz.), H Yayınları, İstanbul 2018.
- BROCKELMANN, Carl, **History of the Arabic Written Tradition**, c. II, Leiden, Brill 2017.
- Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmet Remzi Akyürek Miftâhu’l-Kulûb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2009, s. 225-226.

- Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri**, A. Fikri Yavuz-İsmail Özen (Haz.), Yayıncılık Matbaası, İstanbul 1972, s. 347-348.
- BÜLBÜL, Melik, **Metin ve Anlam Üzerine Düşünceler** Dil Eğitimi Açısından Metinsel İletişim, Çizgi Kitabevi, İstanbul 2018.
- CANIM, Rıdvan, **Latîfî Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ (İnceleme Metin)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000.
- CANPOLAT, Hülya, **Sâdî’nin Gülistân Önsözüne Yapılan Türkçe Şerhlerin Karşılaştırmalı İncelemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006.
- Carra De Vaux, “Şerh” **İslam Ansiklopedisi**, c. 11, MEB, İstanbul 1979.
- CEVDET, Abdullah, **Ömer Hayyâm Rubâileri**, (Yayına Hazırlayan ve Çeviren: Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2013.
- CEYHAN, Semih, “Mesnevî”, **TDVİA**, c. 29, İstanbul 2004, s. 325-334.
- CEYLAN, Ömür, **Böyle Buyurdu Sûfî**, Kapı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010.
- CEYLAN, Ömür, **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2007.
- CHENEB, Moh Ben., “İsâgûcî”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 5/2, MEB, İstanbul 1979, s. 1066.
- COŞAR, Hakan, “İslam Düşüncesinde Günümüzde Az Bilinen Bir Gelenek: İşârât (Şerhleri) Geleneği”, **Dini Araştırmalar**, Temmuz-Aralık 2013, c. 16, Sayı: 43, s. 47-66.
- CÜNDİOĞLU, Düccane, “Çağdaş Tefsir Tarihi Tasavvurunun Kayıp Halkası: ‘Osmanlı Tefsir Mirası’ Bir Histografik Eleştiri Denemesi”, **İslâmiyât**, c. 2, S. 4, 1999, s. 51-73.
- CÜNDİOĞLU, Düccane, **Anlamın Buharlaşması ve Kur’an**, Kapı Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2018.
- CÜNDİOĞLU, Düccane, **Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Anlam’ın Tarihi**, Kapı Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2018.
- ÇAKIR, Mehmet, “Binâü’l-Ef’âl”, **TDVİA**, c. 6, İstanbul 1992.
- ÇALDAK, Süleyman, “Eski Türk Edebiyatında Nesir”, **Eğitim**, Temmuz-Ağustos 2006, s. 74- 90.
- ÇALDAK, Süleyman, “Türkçe Metin Neşirlerinde Arapça İbarelerin Aktarımına Dair”, **Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII**, Klasik Yayınları, İstanbul 2017, s. 105-132.

- ÇALIŞKAN, Adem, **Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, “Yûnus’un Şiirleriyle İlgili Şerhler”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yayınları, İstanbul 1998.
- ÇELİK, Ahmet Faruk, “Surûrî'nin Hâfız Dîvânı Şerhinin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya 1996.
- ÇÖĞENLİ, M. Sadi, “Mutarrizî”, **TDVİA**, c. 31, İstanbul 2006, 375-377.
- DAĞLAR, Abdulkadir, “Vassâf Tarihi Şerhinden Hareketle Şerh Kaynakları Meselesi”, **Turkish Studies/ Türkoloji Çalışmaları**, Volume 2/4, Fall, 2007, s. 293-307.
- DEĞİRMENÇAY, Veyis, **İmâdüddin Nesîmî ve Farsça Divanı**, Kurtuba Kitap, İstanbul 2013.
- DİHHUDÂ, Alî Ekber, **Lugatnâme-i Dihhudâ**, (Haz. Dr. Muhammed Mu'in ve Dr. Seyyid Ca'fer Şehîdî), Tahran Üniversitesi Yayınları, c. 9, Tahran 1345.
- DİLÇİN, Cem, “Fuzulî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi”, **DTCF Türkoloji Dergisi**, c. IX, S. 1, 1991, s. 43-98.
- DOĞAN, Muhammet Nur, “Metin Şerhi Üzerine”, **Eski Şiirin Bahçesinde**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.
- DOĞAN, Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili** (Dilbilim Açısından Bakış), Bilgi Yayınevi, Ankara 2013.
- DURMUŞ, İsmail, “el-Emsile”, **TDVİA**, c. 11, İstanbul 1995, s. 166-167.
- DURMUŞ, İsmail, “Muhtasar”, **TDVİA**, c. 31, İstanbul 2006, s. 57-59.
- DURU, Rafiye, “Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2007.
- Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr, **Sühânân-ı Manzûm-ı Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr**, (Bâ-Tashîh ü Mukaddime vü Havâşî ü Ta'likât: Sa'îd Nefisî) Ez-İntişârât-ı Kütübhâne-i Şems, Şumara: 1, Tahrân 1334.
- Ebu'l-Atâhiye, **Dîvânu Ebî'l-Atâhiye**, Dâru Beyrût li't-Tıbbâ ve'n-Neşr, Beyrut 1406/1986.
- Ebu'l-Fazl Bediüzzaman El-Hemedânî, **Dîvânu Bedüzzamân el-Hemedânî**, (Neşr: Yüsri Abdulganî Abdullâh), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003.

- Ebu'l-Fazl Kemâleddîn İsmail-i Isfahânî, **Dîvân-ı Hallâku'l-Ma'ânî**, (Hüseyin Bahru'l-Ulûmî) İntişârât-ı Kitâb-fürûşî-i Dehhudâ, Tahran 1348.
- Ebu'l-Feth el-Bustî, **Dîvânu Ebu'l-Feth el-Bustî**, (Tahkîk: Dürrüyyetü'l-Hatîb), Mathbûatu Mecma'i'l-Lügati'l-Arabiyye, Dımışk 1410/1989.
- ECO, Umberto, **Yorum ve Aşırı Yorum**, Kemal Atakay (Çev.), Can Yayınları, İstanbul 2003.
- EFENDİOĞLU, Mehmet, “Şerh” -Hadis- **TDVİA**, c. 38, İstanbul 2010, s. 559-560.
- ELBİR, Bilal, “Süruri'nin Şerh-i Şebistan-ı Hayal'i-Metin İnceleme”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 2003.
- ELBİR, Bilal, “Sürûri'nin Şerhinde İmla Problemleri”, **Turkish Studies**, Volume 3/6, 2008.
- ELBİR, Bilal, “Türk Edebiyatında Muamma ve Sürûri'nin Bir Muamma Şerhi”, **Turkish Studies**, c. IV, S. 6, 2009, s. 82-94.
- El-hâc Mîrzâ Hüseyin en-Nûrî, **Müstedrekü'l-Vesâil ve Müstenbetü'l-Mesâ'il, Müessesetü'l-Alü'l-Beyt**, c. 11, 3. Baskı, Beyrût 1411.
- Emir Hüsrev Dehlevî, **Külliyât-ı Gazeliyyât-ı Hüsrev**, (Cem ü Tashîh: İkbâl Salâhaddîn), Cild-i Evvel, Lahor, Pakistân 1972.
- ENUŞE, Hasan, “Sürûri”, **Dânişnâme-i Edeb-i Fârisî, Edeb-i Fârisî der-Anatolî vü Balkân**, Cild-i Şeşüm, Sâzmân-ı Çâb u İntişârât-ı Vezâret-i İrşâd-ı İslâmî, Tahran 1282.
- ERDOĞAN, Mustafa, “Edebiyatımızda Şerh Geleneğine Genel Bir Bakış”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1, 1996, s. 286-293.
- ERGÜN, Mustafa, “Ders Programları ve Ders Kitapları Tarihi-I Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları”, **A.K.Ü. Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, Afyon 1996, s. 1-16.
- ERTEK, Yasemin, “Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Divan-ı Hafız'ı”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 1994.
- ES-SAİDÎ, Abdülmüteal, **Bugyetü'l-İzâh Telhisü'l-Miftâh fî-Ulûmü'l-Belâga, Mektebetü'l-Âdâb**, Kahire 1420/1999.
- Es-seyyid Muhammed Mehdî es-Seyyid Hasan el-Mûseviyü'l-Horasan, **Mevsûatü Abdullâh bin Abbâs 'Haberü'l-Ümmeti ve Tercümânî'l-Kur'ân**, en-Nâşir: Merkezü'l-Ebhasü'l-Akâidiyye, 9. Cüz, Bağdad 1430.

- Evliya Çelebi Muhammed Zillî İbn Dervîş, **Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi**, Ahmed Cevdet (Basan) c. 1, İkdâm Matbaası, İstanbul 1414.
- ez-Zirikli, Hayreddin, “Sürûrî”, **el-A’lâm: Kâmusu Terâcim**, Cüz’ü’s-Seb’a, c. V; Dârü’l-İlmü’l-Melâyîn, Beyrut 2002.
- Faik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler **Eslaf**, Tercüman Yayınları, 1001 Temel Eser.
- FAZLIOĞLU, Şükran, “Manzûme Fî Tertîb El-Kutub fî El-Ulûm ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, Ocak 2003, c. 1, S. 1, s. 97-110.
- Fazlur Rahman, **İslam**, Selçuk Yayınları, İstanbul 1993.
- Fazlur Rahman, **İslâm ve Çağdaşlık**, Alpaslan Açıkgeç, Hayri Kırbasoğlu (Çev.), 9. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018.
- Ferîdüddîn Attâr, **Esrârname**, (Hazırlayan: Mehmet Kanar), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013.
- Ferîdüddîn Attâr, **Kitâb-ı Mantıku’t-Tayr**, (Hazırlayan: Garcin De Tassy), Der-Medîne-i Mahrûsa-i Parîz be Matbaahâne-i Padşâhâne, Der-sene-i İsevî: 1273/1857.
- Ferîdüddîn Attâr-ı Nişâbûrî, **Kitâb-ı Pendeh-i Attâr**, (Edited J. H. Hindley), Black, Parry, and Kingsbury, London 1809.
- FİLİZOK, Rıza, “Metin Şerhi, Metin Tahlili ve Mehmet Kaplan”, **Dergâh Dergisi**, Cilt 17, Sayı 194, Nisan 2006, s. 10.
- Firûzanfer Bedüzzamân, **Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî**, Celâleddîn Muhammed Mevlevî, Müessese-i İntişâr-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1376.
- FLEISCHER, Cornell H., **Tarihçi Mustafa Ali** Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati, Ayla Ortaç (Çev.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- GADAMER, Hans Georg, **Hakikat ve Yöntem**, -Birinci Cilt-, Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, (Çev.), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008.
- GADAMER, Hans Georg, **Hakikat ve Yöntem**, -İkinci Cilt-, Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, (Çev.), Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2009.
- GALL, Dina Le, “Bir Sûfî Kültürü Olarak **Osmanlı’da Nakşibendilik** (1450-1700), Litera Yayıncılık, İstanbul 2016.
- GENÇ, İlhan, “Klâsik Türk Edebiyatı Metinlerini Anlamada Modern Yaklaşımlar”, **Turkish Studies**, Volume 2/4 Fall 2007, Ankara.

- GÖKSU, Nazife, Osmanlı Âlimi ve Dîvân Şâiri Muslihuddin Mustafa es-Sürûî'nin Hayatı ve Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf Adlı Eserinin İncelenmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Antalya 2017.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, "Necâtî Bey Dîvânı", **Destursuz Bağa Girenler**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Hâfız Hayatı, Sanatı, Eseri**, Varlık Yayınevi, İstanbul 1954.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, **Hâfız Divanı**, MEB Yayınları, Şark-İslam Klasikleri, İstanbul 1992.
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Tarih Başlıklı Muhasebe Defterleri", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, c. 10, İstanbul 1990, s. 1-37.
- GÜLEÇ, İsmail, "Bahrü'l-Ma'ârif'e Göre Edebî Kavramlar", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 1998
- GÜLEÇ, İsmail, "Dağılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek: Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı", **Turkish Studies**, 4/6 (Fall 2009), s. 213-230.
- GÜLEÇ, İsmail, "Gelibolulu Muslihiddin Sürûî, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Bahrü'l-Maârif İsimli Eseri", **Osmanlı Araştırmaları: The Journal of Ottoman Studies**, XXI (2001), s. 211-236.
- GÜLEÇ, İsmail, "Mesnevî", **TDVİA**, c. 29, İstanbul 2004, s. 325-334.
- GÜLEÇ, İsmail, "Sürûî, Muslihiddin Mustafa", **TDVİA**, c. 38, İstanbul 2010, s. 170-172.
- GÜRER, Abdulkadir, "Hâfız Divanı'nın Türkçe Tercüme ve Şerhleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1987.
- Hâce Abdullâh Ensârî, **Mecmûa-i Resâyl-i Hâce Abdullâh Ensârî**, (Tashîh: Muhammed Sürûr Mevlâyî), Tahrân 1372.
- Hâcû-yı Kirmânî, **Dîvân-ı Eş'âr-ı Hâcû-yı Kirmânî**, (be-Tashîh: Ahmed Süheylî Hansârî), Şirket-i İntişârâtî-i Pâjeng, Tahrân 1349.
- Hâfız Hüseyin b. İsmail Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, c. I-II, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1281 (1864-65).
- Hâkânî-i Şîrvânî, **Dîvân-ı Hisânu'l-'Acem Efdalüddîn İbrâhim bin 'Alî Hâkânî-i Şîrvânî**, (Hz. Ali Abdürresûlî), Şirket-i Çâçhâne-i Saâdet, 1316.

- Hakîm Senâyî-i Gaznevî, **Hadîkatü'l-Hakîkâ ve Şerîatü't-Tarîka**, (Be-cem ü tashîh: Muhammed Tâkî Müderris Rızavî), Cild-i Evvel, Tahrân 1329.
- Hallâc-ı Mansûr, **Dîvân-ı Mansûr Hallâc**, (Dâvud-ı Şîrâzî), İntişârât-ı Senâî, Tahrân 1343.
- Hâmid Kemâl Abdullâh Hüseyin el-Arabî, **Mu'cemü Ecmel Mâketeb Şu'âr'atü'l-Arabiyye**, Dâru'l-Meâlî, Riyâd 1466.
- HAZER, Dursun, "Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi ve Okutulan Ders Kitapları", **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2002/I, s.274-293.
- HEİDEGGER, Martin, "**Sanat Eserinin Kökeni**", Fatih Tepebaşı (Çev.), De Ki Basım Yayım, Ankara 2007, s. 114-115.
- Hekîm Nizâmî-i Genceî, **Leylî vü Mecnûn**, (Vahîd Destgerdî), Matbaa-i Armagân, Tahrân 1313.
- HIZLI, Mefail, "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", **T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 17, s. 1, 2008, s. 25-46.
- HİDAYATOV, Rashadat, "Gelibolulu Muslihuddin Mustafa b. Şaban Sürûrî'nin Şerhu'l-Binâ Adlı Eserinin Tahkiki", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2009.
- HUART, CL., "Fettâhî", **İslam Ansiklopedisi**, c. 4, MEB, İstanbul, 1950, s. 582.
- Hüsameddin Hasan ibn Muhammed el-Nakşibendî, **Kitâb-ı Şerh-i Şemâ'il**, Bulak Matbaası, Mısır 1254.
- Hüseyin Kâzım Kadri, "Şerh", **Türk Lügati**, c. III, Maarif Matbaası, İstanbul 1943
- Hüseyin Remzi, **Lûgat-i Remzi**, Matbaa-i Remzi, İstanbul 1889.
- Hüsrev Dehlevî, **Dîvân-ı Kâmil-i Emîr Hüsrev Dehlevî**, (Sa'îd Nefisî), Sâzmân-ı İntişârât-ı Câvidân, Tahrân 1341.
- İbn Haldun, **Mukaddime**, Halil Kendir (Çev.), c. 2, Yenişafak, Ankara 2004.
- İbn Yemîn Feryûmedî, **Dîvân-ı Eş'âr**, (Tashîh: Hüseyin Ali Bâstânî Râd), İntişârât-ı Kütübhâne-i Senâî, Tahrân 1344.
- İbnü'l-Cevzî, **El-ilelü'l-Mütenâhiye fî el-Ehâdisü'l-Vâhiye**, (Hazırlayan: Halîl el-Mis), el-Cüzü'l-Evvel, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnân 1403/1983.
- İmâm Ali bin Ebû Tâlib, **Dîvân-ı Emîrû'l-Mü'minîn el-İmâm Alî bin Ebî Tâlib**, (Cemâ' vü Tertîb: Abdülazîz el-Kerem), h.1409/m.1988.

- İmâm Şâfiî, **Dîvânu'l-İmâm eş-Şâfiî**, (Haz. İ. Bedî Ya'kûb), Dâru'l-Kuttâbü'l-Arabî, Beyrut 1416.
- İmâm Şâfiî, **Dîvânu'l-İmâm eş-Şâfiî**, (Haz. Muhammed İbrâhim Selîm), Mektebetu İbn-i Sînâ, Kâhire.
- İMAMOĞLU, Fatma, "Hâfız-ı Şirâzî'nin Şumâ Redifli Gazeline Yapılan Şerhlerin Tercüme ve Şerh Usulü Açısından Değerlendirilmesi", **Turkish Studies**, Volume 11/4, 2016, s. 433-470.
- İNAN, Murat Umut, "Writing a Grammatical Commentary on Hafiz of Shiraz: A Sixteenth-century Ottoman Scholar on the Divan of Hafiz" PhD diss., **University of Washington**, 2012.
- İNAN, Murat Umut, "İran Edebiyatından Osmanlı Edebiyatına Gazelde Konu Bütünlüğü Meselesi", **Gazelden Gazele: Dünün Şiirine Bugünden Bakışlar, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XI**, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 102-135.
- İNCE, Ömer, "Hâfız'ın Bir Gazeline Modern Yaklaşımla Açıklama (Şerh/Tahlil) Uygulama Denemesi", **Turkish Studies**, Prof. Dr. Cem Dilçin Adına, Volume 4/6, 2009, s. 251-274.
- İPŞİRLİ, Mehmet, "Bab Mahkemesi", **TDVİA**, c. 4, İstanbul 1991.
- İrec Efşâr, "Çehl ü Çehâr Rubâ'î Mensûb be-Hayyâm der-Cöngî ez-Nîme-i Evvel-i Karn-ı Heştüm", **Âyine-i Mîrâs**, S. 26, Tahrân 1383, s. 187-196.
- İSEN, Mustafa, **Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994, s. 229-230.
- İsmâîl b. Muhammed, **Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs amme'stehera mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs**, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, c. I, Beyrût 1162.
- İsmail Hakkı Bursevî, **Tefsîr-i Rûhu'l-Beyân, el-Cildü'l-Evvel**, Matbaatü'l-Osmâniye, İstanbul 1330.
- İsmail Paşa, **Hediyyetü'l-Ârifin Esmâü'l -Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin**, 2. Cilt, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye Matbaası, Beyrut 1339.
- İZGİ, Cevat, **Osmanlı Medreselerinde İlim**, c. I-II, İz Yayıncılık, İstanbul 1997.
- Joseph Von Hammer, **Devlet-i Osmaniye Târîhi**, Mehmet Ata (Tercüme), 6. Cilt, 1547-1574, Nefaset Matbaası, İstanbul 1332.
- KABAK, Rıdvan, "Gelibolulu Muslihuddîn Mustafa B. Şaban Sürûrî'nin Ravzu'r-Reyyâhîn Fî-Hikâyâtî's-sâlihîn Tercümesi Adlı Eseri (İnceleme-Metin)" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kayseri 2017.

- KAHRAMAN, Ferruh, “Hz. Peygamber (S.A.S.)’in Tefsirinin Kur’ân İlimlerindeki Yeri”, **Diyanet İlmî Dergi**, c. 49, S. 1, 2013, s. 7-22.
- KAHYA, Esin, “İbnü’n-Nefs”, **TDVİA**, c. 21, İstanbul 2000, s. 173-176.
- KALLEK, Cengiz, “El-Hidâye”, **TDVİA**, c. 17, İstanbul 1988, s. 471-473.
- KAM, Ömer Ferit, **Asar-ı Edebiyye Tedkikâtı Dersleri (Edebi Eserlerin İncelenmesi)**, Yrd. Doç. Dr. Ali Yıldırım (Haz.), Türkiye ve Türk Dünyası İktisadî ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ 1998.
- KANAR, Mehmet, **Ebû Saîd Ebu’l-Hayr, Rubâîler**, Şule Yayınları, İstanbul 2013.
- KANAR, Mehmet, **Hâfız Dîvanı, Hâfız-ı Şîrâzî**, Cilt 1-2, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2011.
- KANAR, Mehmet, **Kanar Farsça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul 2008.
- KANDEMİR, M. Yaşar, “el-Câmiu’s-Sahîh”, **TDVİA**, c. 7, İstanbul 1993, s. 114-123.
- KAPLAN, Mehmet, **Şiir Tahlilleri I “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar”**, Dergah Yayınları, İstanbul 2007.
- KARA, İsmail, **İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz -Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not-** Dergah Yayınları, İstanbul 2011.
- KARA, İsmail, “Unuttuklarını Hatırla! Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not”, **Divan, Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi**, Bilim ve Sanat Vakfı, Cilt 15, Sayı: 28, 2010/1.
- KARA, Mustafa, “Emîr Buhârî”, **TDVİA**, c. 11, İstanbul 1995, s. 125-126.
- KARAHAN, Abdulkadir, “Tezkire”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 12/1, MEB, İstanbul, 1979, 226-230.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, “Bostan”, **TDVİA**, c. 6, İstanbul 1992, s. 307-308.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, **Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, Yakup Şafak, “Aruzı Kullanma Yönünden Hâfız-Fuzûlî Karşılaştırması”, **AÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi**, S. 19, 1991, s. 49-60.
- KARTAL, Ahmet, **Doğunun Uzun Hikâyesi** Türk Edebiyatında Mesnevî, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2004.

- KARTAL, Ahmet, “Türk’ün Hâfız Sevgisi Yahut Hâfız Türk’e Ne Anlatır?” **Şiraz’dan İstanbul’a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar**, Kriter Yayınevi, İstanbul 2008.
- KARTAL, Ahmet, **Şiraz’dan İstanbul’a, Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar**, Kurtuba Kitap, İstanbul 2011.
- Kâsım Envâr, **Külliyyât-ı Kâsım Envâr**, (Bâ-Tashîh ü Mukâbele ü Mukaddime Sa’îd Nefîsî), İntişârât-ı Kütüphâne-i Senâî, Tahrân 1337.
- Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Rüştü Balcı (Haz.) Türk Vakfı Yurt Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2014.
- Kâtip Çelebi, **Keşfü’z-Zünûn**, Rüştü Balcı (Haz.), c. 2, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- KAYA, Eyyüp Said, “Şerh”-Fıkıh- **TDVİA**, c. 38, İstanbul 2010, s. 560-564.
- KAYA, İbrahim, “Konevî’nin Hâfız Divanı Şerhi ve Tasavvufî Yorumu Üzerine Bazı Düşünceler” **Turkish Studies: Prof. Dr. Gürer Gülsevin Armağanı**, Volume 6/1, 2011, s. 1455-1475.
- KAYA, İbrahim, “Sûdî Şerh-i Divan-ı Hafız: Kelimeler-Remizler-Kavramlar, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 2008.
- KAYA, İbrahim, “Sûdî’nin Hafız Divanı Şerhindeki Tasavvufî Yaklaşımları”, **Turkish Studies**, **Klâsik Türk Edebiyatında Mizah-Halil Erdoğan Cengiz Adına**, Volume 6/2, 2011, s. 599-630.
- KAYA, Mahmut, “Kasîdetü’l-Bürde”, **TDVİA**, c. 24, İstanbul 2001, s. 568-569.
- KEHHÂLE, Ömer Rıza, **Mu’cemü’l-Müellifin-** Terâcimü Musannifi’l-Kütübi’l-Arabiyye, c. 12, Mektebetü’l-Müsennâ, Beyrut.
- Kemâl Hocendî, **Dîvân-ı Kemâl-i Hocendî**, (Tashîh ü Mukâbele: Ahmed Keremî), Silsile-i Neşriyât-ı Mâ, Tahran 1372.
- KERİMULLAH, Memmedzade, “Gelibolulu Müslihiddin Mustafa Süruri’nin Amea ʿelyazmalar İstitutunda Qorunan əsərlərinin əlyazma Nüsxələri”, **Doğu Araştırmaları**, Sayı: 3, 2009/1, İstanbul 2009, s. 65-80.
- KILIÇ, Atabey, “Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi”, **Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Turkish Studies, Ankara 2007.
- KILIÇ, Atabey, “Geleneksel Şerh ve Modern Metin İncelemelerine Eleştirel Bir Bakış: Metotlar, Çalışmalar, Beklentiler”, **Turkish Studies** 4 / 6, 2009: 326-334.

- KILIÇ, Filiz, **Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ-İnceleme-Metin**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Cilt 2, İstanbul 2010.
- KILIÇ, Mahmut Erol, **Sufi ve Şiir** Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası, İnsan Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2011.
- Kınalızade Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, İbrahim Kutluk (Haz.) 1.Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s. 457-461.
- KIRLANGIÇ, Hicabi, **Hafız Divanı, Hâfız-ı Şîrâzî**, Hece Yayınları, Ankara 2014.
- KIRLANGIÇ, Hicabi, **Hâfız Dîvânı**, Kapı Yayınları, İstanbul 2013.
- KOCA, Osman, **Sadî Şîrâzî - Bostan ve Gülistan**, Beyan Yayınları, İstanbul 2015.
- KOCAER, Abdullah Lütfi, **Sahîh-i Müslim Muhtasarı**, Hüner Yayınevi, Konya 2013.
- KORTANTAMER, Tunca, "Gül Kasidesi", **Eski Türk Edebiyatı Makaleler 1**, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 413-435.
- KORTANTAMER, Tunca, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 8, 1994, s. 1-10.
- KUFRALI, Kasım, "Molla İlâhî ve Kendisinden Sonraki Nakşibendîye Muhiti", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. III, S. 1-2, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1948, s. 129-151.
- KUT, Günay, "Acâibü'l-Mahlûkât", **TDVİA**, c. 9, İstanbul 1988, s. 315-317.
- KUT, Günay, **Acâibü'l-Mahlûkât** Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları II, Fatma Büyükkarcı Yılmaz (Haz.), Simurg Yayıncılık, İstanbul 2010.
- KÜTÜK, Rıfat; Lokman Turan, "Mesnevîlerin Sebeb-i Telif ve Hâtime Bölümlerini Türk Edebiyatı Tarihi Olarak Okumak", Haz. Hatice Aynur ve Öte., **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VI**, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2011, s. 221-240.
- LEVEND, Agah Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi I**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008.
- MACİT, Muhsin, "Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları", **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2009, s. 329-342.
- MADEN, Şükrü, "Tefsirde Şerh Hâşiye ve Ta'lika Literatürü", **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, 2014, Cilt: III, Sayı: 1, 193-210.
- MAZIOĞLU, Hasibe, "Fuzûlî'de Hâfız-ı Şîrâzî'nin Etkisi", **Fuzûlî Üzerine Makaleler**, Türk Dil Kurumu, Ankara 1997, s. 199-223.

- MAZIOĞLU, Hasibe. **Fuzûlî - Hâfız: İki Şair Arasında Karşılaştırma**, Türkiye İş Bankası, Ankara 1956.
- Mehmed Salahî, **Kâmus-ı Osmanî**, (Sâhibi ve Nâşiri: Ahmed Muzaferüddîn), c. 2, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1313/1895.
- Mehmed Salahî, **Kâmûs-ı Osmanî**, (Sâhibi ve Nâşiri: Ahmed Muzaferüddîn), c. 3-4, Mahmud Beg Matbaası, İstanbul 1313/1895.
- Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, Nuri Akbayer (Haz.), Seyit Ali Kahraman (Eski Yazıdan Aktaran), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1555-1556.
- MENGİ, Mine, “Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili”, **Turkish Studies**, Volume 2/3 Summer 2007, s. 407-417.
- MENGİ, Mine, “Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine”, **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 75-84.
- Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs) Akçağ Yayınları, Cilt 1-2, Ankara 2007.
- Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), Akçağ Yayınları, Cilt 3-4, Ankara 2007.
- Mevlâna Celâleddin Muhammed, **Mesnevî-i Ma'nevî-Farsça**, (Haz: Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs), Akçağ Yayınları, Cilt 5-6, Ankara 2007.
- Mevlânâ Celâleddîn Muhammed b. Muhammed, **Külliyat-ı Şems-i Tebrîzî**, (Musahhhah: Bediüzzaman Firuzanfer), c. 1, Emîr-i Kebîr, Tahran.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, **Fîhi Mâ Fîh**, (Çev. Meliha Ülker Anbarcıoğlu), Ataç Yayınları, İstanbul 2010.
- Mevsûatü'l-Ehâdis ve'l-Asârü'z-Zaîfe ve'l-Mevzûa**, (Ali Hasan Ali Halebî, Dr. İbrâhim Taha Kaysî, Hamdi Muhammed Murâd), Mektebü'l-Maârif, c. 3, c. 10, c. 15, Riyad 1419/1999.
- Molla Muhsin Muhammed b. Murtazâ Feyz-i Kâşânî, **Tefsîrû's-Sâfi**, (Hüseyn A'lemî), Müessesetü'l-Aliyyu't-Tâbûât, Beyrût 2008.
- MORKOÇ, Yasemin Ertek. “Hâfız-ı Şîrâzî'nin Bir Gazelini Yapısal Yönden İnceleme Denemesi”, **Dergâh**, S. 16, 2005, s. 17-20.
- Muhammed Ali Müderris, **Reyhânetü'l-Edeb**, c. III, İntişârât-ı Hayyâm, 1374, s. 19-20.
- Muhammed b. Bedr Câcermî, **Mûnisü'l-Ahrâr fi-Dakâyikü'l-Eş'âr**, (Hz. Mîr Sâlih Tabîbî), İttihâd, Tahran 1337.

- Muhammed bin Ali bin Süleymân er-Ravendi, **Râhatü's-sudûr ve Ayetü's-Sürûr**, Emîr-i Kebîr, Tahran 1333.
- Muhammed bin Said el-Busayrî, **Kelime Manalı Kasîde-i Bürde-Şerhi**, Fazileti, Havas ve Esrârî, (Tercüme ve Şerh: Ömer Faruk Hilmi), Tuğra Neşriyat, İstanbul 2013.
- Muhyiddin İbn Arabî, **Fütûhat-ı Mekkiyye**, (Urdu Tercüme vü Takdîm: Pîr Seyyid Muhammed Fâruk el-Kâdirî), Dâru'l-İlm ve'l-Ma'rife, Şâhâbâd 2002.
- MUM, Cafer, "Hâfız-ı Şîrâzî ve Bâkî'de Rindlik", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya 1999.
- Muslihiddin Mustafa b. Şemseddin el-Ahterî, "eş-Şerh", **Ahterî-i Kebîr**, Ali Bey Matbaası, İstanbul 1875.
- Muslihiddin Sa'dî, **Külliyât-ı Sa'dî**, (be-Tashîh: Muhammed Ali Fûrûgî) İntişârât-ı Hermes, Tahran 1385.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, "Sürûrî", **İslam Ansiklopedisi**, c. 11, MEB, İstanbul 1979, s. 249-250.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, "Sürûrî", **Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, c. 7, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2007, s. 674-675.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Bahru'l-Ma'ârif**, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 54.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **el-Hikâyetü'l-Garîbe**, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 02195-012.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Kitâbü's-Şehâde**, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa, 2838/6, 36b-37b.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Bûstân**, Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2628.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Evvel, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8396.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Dîvân-ı Hâfız**, Cild-i Sâni, İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Or 3206.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Ebced**, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3554/12.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Gülistân**, İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, MC Yz K 0085.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Kâfiye**, Süleymâniye Kütüphanesi, Kemânkeş, 585.

- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı 'Ali Ker**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/3, 208b-256b.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Câmî**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/2, 117b-205b
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerh-i Mu'ammeyât-ı Mîr Hüseyn**, Milli Kütüphane-Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 8274/1, 1b-114b.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhu Emsiletü'l-Muhtelife**, İBB Atatürk Kitaplığı, Yazma Eserler, Bel Yz K 1050/2, 3b-20b.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü Mucizi'l-Kanûn**, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2929.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü'l-İsâgûcî**, Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, 10 Hk 550/2, 20b-39a.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Şerhü'r-Risâleti'l-İsâgûcî**, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 2848/2, 14b-65a.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Tefsîru Sûreti Yûsuf**, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 160.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Acâ'ibu'l-Mahlûkât**, Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 5355.
- Mustafâ b. Şa'bân Sürûrî, **Terceme-i Zâhîretü'l-Mülûk**, Milli Kütüphane-Ankara, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 4629.
- Mütercim Âsım, "eş-Şerh", **Kâmus Tercümesi I**, Âsitâne Yay., İstanbul 1305.
- Nasr bin Ahmed el-Basrî, **Dîvânü'l-Hubzerzî**, (Tahkîk: eş-Şeyh Muhammed Hasan Âli Yâsîn), Mecelletü Ma'hedi'l-Mahtûtati'l-Arabiyye, Kahire 1416.
- Necîb Mâyil-i Herevî, "**Şerh-i Şi'r-i Hâfız**", Muhakkak Devvânî, Der Şebistân-ı İrfân, Mecmûa-i Resâil-i Fârisî ez Pîrân-ı İrân, Tahran 1369, s. 225-249.
- Necmeddîn-i Râzî, **Mîrsâdu'l-İbâd**, (Be-kûşîş: Doktor Muhammed Emîn-i Riyâhî), İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî, Beşinci Baskı, Tahrân 1373.
- Nev'izâde Atâî, **Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri 'Hadaiku'l-Hakaik Fî Tekmîleti's-Şakaik**, Abdülkadir Özcan (Haz.) Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
- Nûreddîn Abdurrahmân bin Ahmed Câmî, **Mesnevî-i Heft Evreng**, (Ed. A'lâhân Efsahzâd, Zâhir Ahrârî, Jâbilka Dâd Alîşâh, Ashar Canfidâ, Hüseyn Ahmed Terbiyet), Defter-i Neşr-i Mîrâs-ı Mektûb- Merkez-i Mütâalât-ı İrânî, Cild-i Evvel, Tahrân 1378.

- OĞUZ, Betül Bülbül, “Sürûrî’nin Kitâbü’l-’Acâibü’l-Garâib’i Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Manisa 2014.
- OKAY, Orhan, “Eski Şiirimize Yaklaşmak”, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, s. 82-87.
- OKUR, Hüseyin, “Muslihiddin Mustafa b. Şaban Sürûrî’nin Şerhu’l-Misbâh Adlı Eserinin Edisyon Kritiği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Sakarya 2011.
- ORTAÇ, Meral Oğuz, “Sürûrî’nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ı: 15 Varağının Transkripsiyonu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir 1998.
- Ömer b. Ali b. Fâriz, **Dîvânu İbnü’l-Fâriz**, Dârü’s-Sâdır, Beyrut (?).
- Ömer Hayyâm, **Rubâiyyât-ı Ömer Hayyâm**, (be-Tashîh: Muhammed Ali Fûrûgî), İntişârât-ı Emîr-i Kebîr, Tahrân 1354.
- ÖNAL, Sevdâ, “Sebeb-i Teliflerdeki Ortak ve Farklı Temalar”; **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 35 Erzurum 2007, s. 105-124.
- ÖNTÜRK, Tolga, “Türk Edebiyatında Muamma ve Sürûrî’nin “Şerh-i Muammeyât-ı Mîr Hüseyin” Adlı Eseri”. **TÜRK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 1/11 (Aralık 2017), 222-239.
- ÖZ, Tahsin, **İstanbul Camileri I-II**, Türk Tarih Kurumu, 4. Baskı, Ankara 2015.
- ÖZ, Yusuf, “Tuhfe-i Vehbî Şerhleri”, **İlmî Araştırmalar**, S. 5, İstanbul 1997, s. 219-232.
- ÖZEN, Deniz, “Sûdî’nin Hâfız-ı Şîrâzî Dîvânı Şerhi: 75a- 99b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018.
- ÖZEN, Şükrü, “İbnü’ş-Şihne Ebü’l-Fazl”, **TDVİA**, c. 21, İstanbul 2000, s. 220-222.
- ÖZER, Sibel, “Sûdî-i Bosnavî’nin Hâfız Divanı Şerhi’nin Bilgi Dökümü ve İspata Dayandırılması”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2007.
- ÖZKAN, Mustafa, “Osmanlı Türkçesi”, **TDVİA**, c. 33, İstanbul 2007, s. 483-485.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, “Sürûrî”, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, c. 4, Cem Yayınevi, İstanbul 1982, s. 1060.
- ÖZLEM, Doğan, **Hermeneutik ve Şiir**, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.
- ÖZLEM, Doğan, **Metinlerle Hermeneutik Dersleri I**, Notos Yayınevi, İstanbul 2012.

- ÖZLEM, Doğan, **Metinlerle Hermeneutik Dersleri II**, Notos Yayınevi, İstanbul 2013.
- PARLIYAN, Abdullah, **Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2015.
- PARLIYAN, Abdullah, **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2008.
- PARLIYAN, Abdullah, **Sünen-i Tirmizi Tercemesi**, Konya Kitapçılık, İstanbul 2007.
- PÜRCEVÂDÎ, Nasrullah, **Can Esintisi-İslam'da Şiir Metafiziği**, (Çev. Hicabi Kırlangıç) İnsan Yayınları, İstanbul 1998.
- Râcî el-Esmer, **Şerhu Dîvânu Ebî Temmâm el-Hatîbü't-Tebrîzî**, Dâru'l-Kitâbü'l-Arabî, c. 2, Beyrut 1414/1994.
- REDHOUSE, James, **Redhouse Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlük: Redhouse Turkish/Ottoman-English Dictionary**, Redhouse Yayınevi, 19. Baskı, İstanbul 2011.
- RÎFAT, Hüseyin, **Hayyâm'ın Rubâileri ve Manzum Tercümeleri**, (Çev. Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2011.
- Sa'îd Rahîmân, "Mukâyese-i Akâyid-i Şebüsterî vü Hüseyinî-i Herevî der-Gülşen-i Râz u Kenzü'r-Rumûz", **Zebân u Edeb-i Fârisî**, Neşriye-i Dânişgede-i Edebiyât u Ulûm-ı İnsânî, Yıl: 51, No: 204.
- SAİD, Edward, **Haberlerin Ağında İslam**, (Çev. Alev Alatl), Babil Yayıncılık, İstanbul 2000.
- SARAÇ, M. A. Yekta, "Şerhler", **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, c. II, İstanbul 2006.
- SARAÇ, M. Ali Yekta, "Divan Tahlilleri Üzerine", **İlmi Araştırmalar Dergisi**, c. 8, İstanbul 1999, s. 209-219.
- SCHMİDT, Jan, **A Catalogue of the Turkish Manuscripts in the John Rylands University Library at Manchester**, (Islamic Manuscripts And Books, V.2), Leiden, Boston 2011.
- Sehî Beg, **Heşt Behişt**, Haluk İpekten vd. (Haz.), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 63-66.
- SELÇUK, Bahir, Mesul Algül, "Çocuklar İçin Yazılan Farsça-Türkçe Manzum Bir Sözlük: Dürri'nin Güher-Rîz'i", **Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature**, 1(2), 2015, s. 133-164.
- SOLMAZ, Süleyman, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2005, s. 147-148.

- STEINGASS. F., **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- STRECK, M., “Kazvîni”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 6, MEB, İstanbul 1977, s. 528-532.
- ŞAFAK, Yakup, “Sürûrî’nin Bahrû’l-Ma’ârif’i ve Enîsü’l-’Uşşâk İle Mukâyesesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum 1991.
- Şemseddin Sâmî, **Alî b. Ebî Tâlib Dîvânı- Seçmeler**, (Hazırlayan: Hulûsî Kılıç, Eyyüp Tanrıverdi), İlk Harf Yayınevi, İstanbul 2013.
- Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Akdam Matbaası, İstanbul 1317.
- Şemseddîn Sâmî, **Kamusu’l-A’lâm**, Mihrân Matbaası, İstanbul 1311, c. 4, s. 2508.
- ŞENSOY, Sedat “Şerh”, **TDVİA**, c. 38, İstanbul 2010, s. 555-558.
- ŞENSOY, Sedat, “Ta’lik”, **TDVİA**, c. 39, İstanbul 2010, s. 508-510.
- ŞİMŞEK, Adnan. “Sûdî’nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız’ının 1. Cildinde Klâsik Türk Edebiyatı İle İlgili Kavramlar”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.
- ŞİMŞEK, Murat, “Bir Hanefî Klasığı: Mergînânî’nin el-Hidâye’si ve Üzerine Yapılan Çalışmalar”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 12, Sayı 23, 2014, s.279-321.
- Taftazanî, **Kelâm İlmi ve İslâm Akâidi - Şerhu’l-Akâid**, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.
- TANMAN, M. Baha, “Emîr Buhârî Tekkesi”, **TDVİA**, c. 11, İstanbul 1995, s. 126-128.
- TARLAN, Ali Nihad, “Metinler Şerhine Dair”, **Edebiyat Meseleleri**, Ötüken Neşriyat İstanbul, 1981, s. 187-202.
- TAŞCI, Hülya Canpolat, “Türkçe Edebi Şerhlerde Amaç ve Yöntemler”, **Metnin Hâlleri: Osmanlı’da Telif, Tercüme ve Şerh, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX**, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 72-97.
- TOPRAK, Metin, **Hermeneutik ve Edebiyat**, Dergah Yayınları, İstanbul 2003.
- TOPUZOĞLU, Tefvîk Rüştü, “Hâşiye”, **TDVİA**, c. 16, İstanbul 1997, s. 419-422.
- TÖKEL, D. Ali, “Divan Şiiri’ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak”, **Turkish Studies**, Volume 2/3: Summer 2007, s. 535-555.
- Turfe bin Abd, **Dîvân-ı Turfe bin el-Abd**, (Haz. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn), Dârû’l-Kütûp el-İlmiye, 3. Baskı, Lübnan, Beyrut 1423.

Türk Ansiklopedisi, c. 30, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, TDK Yayınları, Ankara 2003.

Ubeyd-i Zâkânî, **Külliyyât-ı Ubeyd-i Zâkânî – Şâmil-i Kasâyid, Gazeliyyât**, Kıtâât, Rubâiyyât, Mesneviyyât, (Abbâs İkbâl), Tahrân 1321.

UÇAN EKE, Nagehan. “Klâsik Türk Edebiyatında Metinler Arasılık Alanında Bibliyografya Denemesi ve Hasibe Mazıoğlu’nun ‘Fuzûlî-Hâfız’ Örneği”, **Turkish Studies**, Prof. Âmil Çelebioğlu Armağanı, Volume 8/1, 2013 s. 2651-2670.

ULUÇAY, Çağatay, “Sultan Mustafa”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 8, MEB, İstanbul 1979, s. 690-692.

UNAN, Fahri, “Bir Âlimin Hayat Hikâyesi ve Klâsik Osmanlı Eğitim Sistemi Üzerine”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, Ankara 1999, s. 365-391.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlmiyye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara 1988.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2014.

ÜNVER, Niyazi, “Gelibolulu Sürûrî ve Dîvânî”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara 2010.

ÜNVER, İsmail, “Mesnevî”, **Türk Dili (Divan Şiiri Özel Sayısı)**, Ankara 1986, s. 415-417.

ÜZDEN, Anıl, “Gelibolu’da Eğitim, Eğitim Kurumları ve Bilim İnsanları (1400-1601)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Çanakkale 2018.

ÜZGÖR, Tahir, **Yûnus’tan Fuzûlî’ye**, Şerife Koncu, Müjgân Çakır (Haz.), MVT Yayıncılık, İstanbul 2011.

YALÇINKAYA, Şerife, “Gazelin Beyit Sıralamasının Değişmezliği -Hâfız-ı Şîrâzî’nin Bir Gazeli Örneği-”, **Çeşm-i Cihân, Türk Tarih ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, Bartın 2018, s. 18-29.

YAMAN, Ahmet, “Sudî-i Bosnevî: Şerh-i Divan-ı Hafız, 3.cilt”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale 2004.

YANIK, Nevzat H., **Alî b. Ebî Tâlib Divanı**, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014.

YAVUZ, Yusuf Şevki, “Te’vil”, **TDVİA**, c. 41, İstanbul 2012, s. 27-28.

- YAZAR, Sadık, **Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2011.
- YAZICI, Tahsin, “Gülistan”, **TDVİA**, c. 14, İstanbul 1992, s. 240-241.
- YAZICI, Tahsin, “Hâfız-ı Şîrâzî”, **TDVİA**, c. 15, İstanbul 1997, s. 103-106.
- YEKBAŞ, Hakan, “Metin Şerhi Geleneği Çerçevesinde Şarihlerin Divan Şiirine Yaklaşımları”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 23, Bahar 2008, s. 189-217.
- YENİTERZİ, Emine, “Metin Şerhi ile İlgili Görüşler”, **Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 5, (1999), s. 59-68.
- YILMAZ, Ahmet, “Müstakimzade’nin Kaside-i Ayniye Tercümesi ve Şerhi, Selçuk Üniversitesi”, **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 9, 1999, s. 241-264.
- YILMAZ, Ozan, “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9 (Eski Türk Edebiyatı Tarihi I), 2007, s. 271-304.
- YILMAZ, Ozan, “Şârihin Kütüphanesinden: Bosnalı Ahmed Sûdî’nin Gülistân Şerhinde Kullandığı Kaynaklar”, **ESTAD Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1 Sayı: 1 Ağustos 2018 s. 187-202.
- Zahîreddîn-i Fâryâbî, **Dîvân-ı Zahîreddîn-i Fâryâbî**, (Tashîh ü Tahkîk ü Tavzî: Doktor: Emîr Hasan Yezdgirdî, be-İhtimam: Doktor Asgar Dâdbih), Neşr-i Katre, Tahran 1381.
- ZİYÂ, Muhammed Rızâ, “Eş’âr-ı Nev-yâfte-i Kemâl İsmâil”, **Mirror of Heritage**, Volume: 10, No:1, Tahran 2012.

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Atila, 1988 yılında Denizli'nin Çivril ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Çivril'de tamamladı. 2009 yılında, Erciyes Üniversitesi Yozgat Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden bölüm birincisi olarak mezûn oldu. Lisans eğitimini, “Dürrî Âtîf Efendi Dîvânı” başlıklı lisans teziyle tamamladı. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığı yüksek lisans eğitimini 2012 yılında “Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmûası (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)” başlıklı tezle tamamladı. Aynı yıl Dicle Üniversitesi'nde doktora eğitimine başladı.

Akademik sempozyumlarda sunulmuş tebliğleri ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunan Mustafa Atila, evli ve bir çocuk babasıdır.

Mail: mustafaatila@hotmail.com